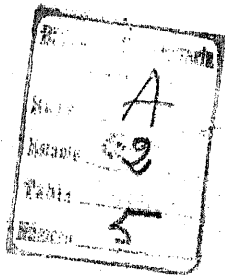

3a-1-6

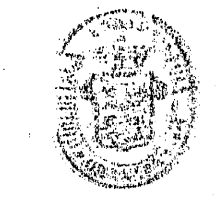
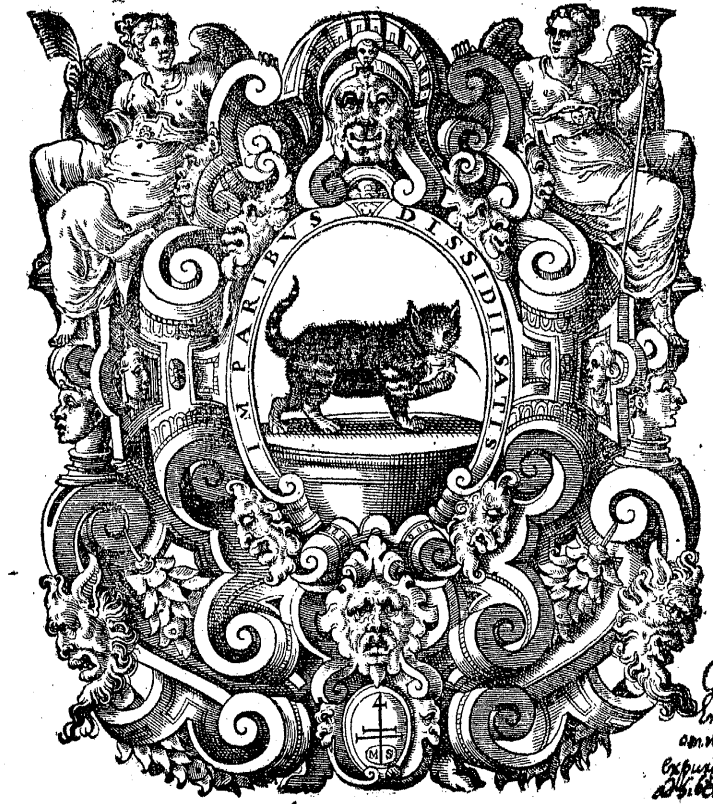
Del Colegio de la Comp. de Jesus de Granada 1682
**ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI.**

**EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGO**

**AD Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,**

**Commentaria in Primam Partem NVMERORVM:
Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.**

**AD PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.**

Por comission de los señores
Inquisidores congeji este
libro con fines a la expur-
gacion del año de 1632.
En Granada a 27. de Abril
de 1682. +
M. de medrano

Consilium Inquisitionis per
expurgatorium anni 1607 percipit, et
omnes notas, et cautiones, quas index
expurgatorium anni 1607 operatus in
libris iustis, aboleantur. Exanato die 18.
Aprilis anni 1682

VENETIIS, M D X C V I.

Abud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sefsam, fratre

Del Colegio de la Comp. de los Reyes de gran. 1632

ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOG.

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

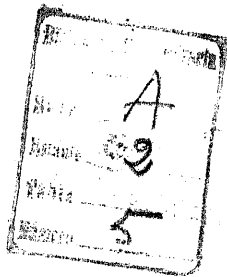
Por comision de los señores
Inquisidores corregidos este
libro conforme al expu-
rgatorio del año de 1632.
En Granada 27. de Abril
de 1632.
Al. de medrano
Confiliario de Inquisición por
expurgatorio año 1607 prescribió
con las notas, et cauciones, que se
expurgatorio año 1607 prescribió
adhibi justis ablatantua. Exanato die 18
Aprilis anni 1617

VENETIIS. M D XCVI.

. Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratre

3-2-1-6

40-50

UNIVERSITY

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
AVLENSIS
COMMENTARIORVM IN NUMEROS.

P R Æ F A T I O.

DEVS Abrahæ posteritatis suæ captiuitatem in Aegypto prædixerat, & eorum admirabilem liberationem reuelauit, de quibus legislator quasi per totam Genesim, & Exodum, vsque ad ca. 29. satis late tractauit, in Genesi quidem de peregrinatione eorum nõ dura, & descensu in Aegyptum agens. In Exodo vero de durissima seruitute, & horrenda plagarum inflictione, atq; ad vltimum admirabili liberatione cõplexus est.

In quo principaliter legislationi intédens, vt populus liberatus per Dei magnalia, per leges datas eius populus efficeretur. Incepit ergo Exodus post expletam liberationem de legislatione agere, per quam tota Hebræorum progenies specialis domino populus efficiebatur, nullam ergo post hoc Exodus currentis temporis historiam intertexuit legislationi solum vacans. Et qm̄ tota series præceptorum veteris testamēti in tres partes scinditur, moralia. s. legalia, siue cæremonialia, & iudicialia, de quibus omnibus in eodem Exodo incomplete tractauerat: oportebat rursus explendæ legislationi de eis alium tractatum subiungere. Prima autem quæ moralia nominantur, tanquã decem a naturalis rationis dictamine elicitæ conclusiones, cum ex seipsis, vel ex immediata principiorum practitorum reductione naturalem habeant euidentiã, non decuit per vltiores multiplicari tractatus. Hæc quidẽ per se cognita sunt, qm̄ & gentes, quæ legem non habent, ea quæ legis sunt naturaliter facientes, ad ista se obligantes credunt, & efficiunt dictante illis conscientia: sic patet ad Roman. c. 2. l. Cum. n. gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ sunt legis faciunt, eiusmodi legẽ non habentes ipsi sunt sibi lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium. hæc igitur præcepta, qm̄ naturaliter cognita erant, non oportuit multoties replicari. Et qm̄ non solum ista 10. ad ius naturale pertinent, cum infinitæ conclusiones iuris naturalis sint, & tot quot conscientia nobis in agendis sine lege dictat, de eis tamen exprimi nihil necesse fuit, quoniam ratio nostra simpliciter illa noscit, quamquam aliquando de eis quædam interferantur, sicut patet Exo. 19. c. de hoc igitur genere moralium præceptorum parum immorandum fuit: Secundum genus præceptorum cæremonialium dicitur, per quæ in Deum ordinabatur totus ille Israeliticus populus, de quibus ex multiplici causa specialem, & explicitã oportuit fieri mentionem, tum quia hæc a sola legislatoris voluntate

Cõtinuatio libri huius ad præcedentes. Series præceptorum vet. test. in tres partes scinditur.

Infinitæ conclusiones iuris naturalis sunt.

substantia naturalis rationis dictamine non habentia ortum, tū quæ de eis maxime dubitari cōtingit, cum nullum naturale motuum ad illa cognoscenda hēamus, sicut de moralibus, & aliquantulum de iudicialibus haberi potest. Item quia in Deum principaliter ordinant, in quibus error periculosissimus est. Item quia ista sunt per quæ specialius populus hebræorum Deo fēderatus est, quæ per cætera, quamquam. n. per quamcunq; legē a Deo susceptā Israelitē Deo vnirentur in populum peculiarem de cunctis gentibus terræ, vt colligitur Exo. 9. c. magis tamen per iudicialia, & cæremonialia, quam per moralia, magis etiam per cæremonialia, quæ per iudicialia, sicut satis declaratum est Leu. 1. c. De his autem cæremonialibus, quæ alio noīe lēgalia appellantur, siue legitima, prius & explicatius, quam de iudicialibus egit, quia ista ad sacerdotes qui specialiter populi rectores sunt, & medij inter Deū & hoīes, pertinent. In quibus ēt tota vita, & doctrina populi descripta est. De his. n. per totum Leuiticū sine vlla alterius generis præceptorum admixtione actum est. Nā & si quædam alia ibi sint, ita parua, & rarissima sunt, vt censerī noīe non mereantur. Ibi ēt nullam cūrētis temporis historiā intertexuit, sed simpliciter cæremonialium præceptorum explicationi vacauit. Consequenter autē in hac quarta parte, vel distinctione pentateuchi Moyse de iudicialibus præceptis agitur aliquas tñ historias contexendo, quamquam dubiū sit quid in hoc libro præcipuum sit iudicandum an præcepta, vel historiæ. de vtroq; .n. satis magnus tractatus sit, nomen tñ libri obtinuit, vt magis ab historijs, quam a præceptis diceretur. nomē quippe libri huius Numerus est, vel Numeri pluraliter dicti, numeratio tñ quæcunq; ad historicā pertinet narrationē. Deus ergo populū suum sufficienter legibus informans, eumq; plene informatum ad terrā hostilē dudum promissam introducere volens, debuit eum ad seipsum, & in respectu ad hostes regulare. vnde in isto libro tria principaliter aguntur. Primo disponitur populus in monte Synai ad processum a princ. lib. vsq; ad c. 10. In secundo describitur processus populi euntis secundum varios euentus intermiscendo quædam iudicialia præcepta cum paucis cæremonialibus ex c. 10. vsq; ad 33. Tertio describitur modus populi ad terram promissionis accedentis, & in hoc totius libri cōsummatur historia. Nunc vero quæredum est de noīe huius libri, qui tripliciter secundum

De noīe libri huius quō tripliciter noīetur, & quare de Numeris in plurali appelletur.

linguā triplicem nomen sortitus est. Hebræi quidem eum Vaydaber appellant. i. locutus est. sic. n. incipit, qm̄ Hebræorum mos est libros suos a principiis denominare, sicut nos psalmos nūcupamus. Græce autem liber iste Arithmon dicitur. i. numerorum, qm̄ Arithmon genitiuus pluralis est, & inde arithmetica nomen accepit. Latini autem eum lib. Numer. ex græca nuncupatione vocant. In quo aliquis quæret quare liber iste de Numeris dicitur. i. qualiter pluraliter Numeri appellatur. Cui rēndendum est hunc librum magis a Numeris appellari, q̄ a reliquis, quæ in eo sunt, qm̄ nihil est per quod specialius liber iste a cæteris differat, q̄ per numerationes. In eo quippe tria describuntur: a quibus nomen accipere potuisset. f. præcepta, numerationes, & temporum historiæ. A præceptis quippe noīari non decuit, nam de præceptis hic nullis agitur, nisi de iudicialibus, quod principaliter dixerim, nā de cæremonialibus interdum interferitur, vt de purgatione & oblatione pro zelotipia, & obligatione, & ritu Nazaræorum, de quibus infra 5. & 6. c. de ritu oblationum in libamentis suis, infra 15. c. de crematione, & ritu vitulæ rusæ, infra 19. c. Sed non debuit appellari a præceptis iudicialibus, qm̄ plura traduntur in Deut. vbi tota lex repetitur. In Exodo quoq; multa traduntur iudicialia. vñ eodem noīe censerī poterat. Nō debuit ēt nomen accipere a cæremonialibus, qm̄ de his in Leuitico principaliter agitur. Ab historijs quoq; nomen accipere non debuit, nam vt sunt in hoc libro, ita & in oībus alijs tribus. f. Genesi, Exodo, & Deuter. aliqui temporales narratur euentus, cum quibus liber iste coincideret. Solæ igitur numerationes manent a quibus liber iste potuit nuncupari: qm̄ in alijs nō sunt crebro numerationes sicut hic, de quibus infra dicitur, quia ergo in hoc differt per hoc nomen accipere debuit. Secundo quærebatur quare liber iste pluraliter Numeri nuncupetur. Cui respondendum est in hoc non vnam rem; sed plures numerari. nec vnam cōtinuatam fieri numerationem, sed plures, quatuor hic principaliter numeratur. f. omnes viri bellatores, de quo in hoc primo c. omnes primogeniti filiorum Israel, de quo infra 3. c. omnes Leuitæ, de quo in eo. c. habetur, omnes mansiones de quibus infra 33. c. debuit ergo pluraliter Numeri appellari.

ALPHONSI

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
AVLENSIS
IN NUMERORVM PARTEM PRIMAM
Commentaria.

CAP. I.

A Heliasaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan.

Numeratio populi
infr. 26. c.

LOCVTVS QVE est dominus ad Moysen in deserto Synai in tabernaculo fēderis prima die mensis secundi anno altero egressio- nis eorum ex Ægypto dicens. Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini a vicelimo anno, & supra omnium virorum fortium ex Israel, & numerabitis eas p turmas suas tu & Aarō. Eruntq; vobiscum principes tribuum, ac domorū in cognationibus suis, quorū ista sunt nomina. De Ruben, Elifur filius Sedeur. De Simeon, Salamihel filius Suri Saddai. De Iuda, Nahafon filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon; Eliab filius Helon. Filiorum autē Ioseph de Ephraim, Elifama filius Ammiūd. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Benjamin, Abidan filius Gedeonis. De Dan, Azezer filius Ammifaddai. De Aser, Phegiel filius Ochram. De Gad,

Nomina principum
12. tribuū.

Oculus. In hoc libro Numerorū cum legislator de numeris agat, & de euentibus populi ad terram promissionis procedentis, eos ordinare debuit, & hoc quātum ad tria. Primo quantum ad habitudinem populi proficisci debētis. Secundo quantum ad ordinationē ipsius populi actu proficiscentis. Tertio quātum ad dispositionem eiuldem ad terminum accedētis. de primo habetur, vsque ad finem 9. c. De secundo vsque ad finem 33. c. de tertio, vsque ad finem totius libri.

Circa primum autem cum populus deberet proficisci necesse erat, vt aliquis ordo esset inter ipsos proficiscentes, scilicet, quod sit aliqua habitudo superiorum, & inferiorum: prælatorum & subditorum. prima quippe negotiatio circa omnem congregationē politicā est de habitudine principis, an vnus vel multi, & in quo genere principatus præesse debeat, iuxta processum Arist. in omnibus libris Polit. & hoc quia, vt ait Salo. Prou. ca. 21. vbi gubernator deest populus corruet. Ideo primo agitur hic de numeratione, & ordine subditorum. Secundo de ordine principū. j. ca. 7. Iterum prima diuiditur, quia primo ponitur ordinatio populi sm̄ legem cōem. deinde subditur ordinatio quantum ad quandam legem, & obligationē specialē. j. 6. c. vbi agitur de Nazareis. Prima in duas, qm̄ primo ponitur ordinatio populi subditi. Secundo exclusio immundi. j. 5. c. vbi agitur de immundis excludendis a castris. Prima adhuc diuidit in tres partes, sm̄ q̄ dērent eē tres partes, vel ordines in populo. f. agricolæ, & bellatores, & oratores. Quā q̄ ista distinctio apud oēs populos sit, inter Iudeos locum nunc in deserto

Diuisio totius libri.

A 2 ferto

ferro non habuit. qm̄ ibi nulli agricolæ erāt cū a Deo panem de celo reciperent m̄ anducantes manna 40. annis per desertum, vt patet F. x. 16. & Deut. 8. c. Ideo de duabus partibus harum igitur. s. primo de bellantibus. secundo de Deo ministrantibus. secunda. j. 3. c. Prima in duas, quia primo ponitur numerus bellatorū. Secūdo eorum situs respectu tabernaculi, & sacerdotum, & per dispositionem vexillorum. j. 2. c. Prima in duas, quia primo ponitur præceptum diuinū. deinde executio principum. Secunda ibi. *Isti sunt nobilissimi principes.* Poterat autē diuidi in plures partes, sed hoc suffecerit. Circa primum. *Locutus est dominus.* Omnia ista, quæ in hoc libro iubentur, sicut in præcedentibus Deus locutus est Moysi, quia ille erat principalis in tota congregatione hebræorum, & magis Deo familiaris, sic patet. j. 12. c. s. si quis fuerit inter vos propheta dñi in visione apparebo ei, vel per somniū loquar ad illum: at non talis seruus meus Moyses, qui in oī domo mea fidelissimus est, ore ad os loquor ei, & palā, & non per enigmata, & figuras Deum videt. sic patet ad Heb. c. 4. l. & Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus in testimonium eorum, q̄ dicenda erant. Ad hunc ergo Deus loquebatur oīa, q̄ Israelitæ facere deberent, ipse autē illis postea hæc iubebat. Nam per se Deus nihil Israelitis loquebatur, neq; per angelum suum, nisi in monte Synai in datione decalogi, de quo Exo. 20. & Deut. 5. c.

Quo tempore & loco ista fuerint dicta Moysi, & an immediate post ea, quæ habentur in Leuitico. Q̄. 11.

QUÆRET aliquis de tempore quo ista dicta sunt Moysi. Et ad hoc pater responsio in litera. s. q̄ dicta fuerint anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo, die prima mensis. eodem modo de loco quæretur. s. vbi ista dicta sint, & eodem modo responsio in litera patet. s. q̄ dicta sint in tabernaculo fœderis. Sed inquirendum est an ista dicta sint immediate post ea, quæ habentur in Leuitico. Respondendum est, q̄ ex litera patere non potest an immediate, vel per interpolationem dicta sint. Sed dicendū est, q̄ quamquam aliqua interpolatio fuerit, illa fuit parui temporis. Nam omnia præcepta, quæ habentur in Leuitico incepta sunt dari in mense primo, anni secūdi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia illa data sunt in tabernaculo fœderis, vt habetur Leuit. 1. c. & tamen tabernaculum, nunquam fuit consummatum, vsque ad annum secundum exitus de Aegypto mense primo, die prima mensis, vt patet Exo. 40. c. necesse est, ergo q̄ præcepta Leuitica dari cepissent in prima die mensis primi, anni secūdi ab exitu de Aegypto, vel post: antea autem dari non potuerunt, sed ista p̄cepta, quæ habentur in hoc libro incepta sunt dari prima die mensis secūdi, anni secūdi ab exitu de Aegypto, vt patet hic in litera: ergo inter principium legislationis totius Leuitici, & legislationis huius libri solū intercedit vnus mensis. Et tamen adhuc non fuit iste mensis distantia inter ea, quæ dicta sunt in Leuitico ab his, quæ dicuntur in hoc lib. quoniam non omnia, quæ in Leuitico sunt, dicta sunt in prima die mensis primi, sed per interpolationem aliquas in mense illo data sunt. Quod patet, quia præceptum de die expiationis, quod habetur Leui. 16. c. necesse est, q̄ fuerit datum post nonam diem, vel octauam mensis eiusdem. Nam dicitur. eo. c. q̄ illud præceptum fuit datum post mortem Nadab, & Abiu, sed isti mortui sunt die octauo, mensis primi, quod patet, quia consecratio sacerdotum incepta est in die prima, mensis primi, anni secūdi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est. Leu. 8. & 9. c. & ista durauit per 7. dies, vt patet Leui. 3. cap. &

F Exod. 29. c. postea vero die octaua sacerdotes nouiter consecrati ceperunt ministrare, & in eadem die Nadab, & Abiu offerentes ignem alienum mortui sunt, vt patet Leuit. 10. c. necesse est igitur, vt adhuc illa die non esset finita legis datio Leuitici, sed adhuc manerent aliq̄ leges dandæ. Vnde quamquam velimus ponere distantiam inter legislationem Leuitici, & huius libri, ad plus poterimus ponere 20. dies. s. post mortem Nadab, & Abiu, vsque ad finem mensis eiusdem primi. Sed verisimilius est, q̄ fuerit quasi continuata ista legislatio, & q̄ in toto mense primo, anni secūdi ab exitu de Aegypto per interpolationes dierum data fuerint omnes leges, quæ habentur in Leuitico. deinde autem in principio mensis secūdi anni eiusdem inchoata fuerit legislatio huius libri. Fecit tamē Moyses distinctionem inter ea, quæ habentur in Leuitico, & ea quæ dicuntur in hoc libro, quoniam in Leuitico plura præcepta ponuntur: in hoc autem plures apponuntur historiae. Item quia quamuis aliqua præcepta hic ponantur magis ad iudicialia pertinent: totus autem Leuiticus c̄rimonialium ordinem continet. Conuenienter igitur in his, quæ dicuntur in hoc lib. incepit quarta distinctio pentateuchi Moy.

Vtrum omnia, quæ hic dicuntur ad idem tempus referantur. Quæst. III.

NUNC vero inquirendū est an ea, quæ in hoc lib. dñr, & facta repetuntur ad idem tēpus pertineant, vel s̄m diuersa t̄pa euenierint. Et r̄ndendum est, q̄ in hoc lib. solum ponuntur gesta, & dicta duorum annorū. s. anni secūdi ab exitu de Aegypto, & anni 40. De his quæ dicta sunt & facta in anno secundo h̄r, vsque ad finem. ca. 19. s̄m q̄ apparet ex litera in processu huius libri. Ea vero, q̄ habentur a principio ca. 20. vsque ad finem pertinent ad annum 40. quod patet, quia ibi agitur de transitu p̄ terram Idumeorum, & de pugna p̄ reges Amorrhæos & morte Aaron, tamen oīa ista pertinent ad annū 40. ab exitu de Aegypto. de morte Aaron patet j. 33. cap. Nam mortuus est anno 40. egressions de Aegypto mense quinto, die prima mensis. De pugna Amorrhæorum, & transitu per terram Idumæorum, & ceteris, q̄ fuerint in anno 40. patet Deute. 1. & 2. c. & 3. De annis vero intermediis inter secundum, & 40. nihil h̄r in hoc lib. quid Israelitæ egerint, vel Deus ad illos, nullum tamen præceptum datum est, nam in omnibus præceptis ponuntur tempora quibus data sunt, vel ibi colligi potest ex præcedentibus, vel subsequētib. De his tamen annis intermediis nihil habetur in tota sacra scriptura, sed solum fuerunt vagi per desertum postquam acceperunt ad Cadesbarne, vt patet infra 14. cap. cum dicitur. filii vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram donec consummantur cadauera patrum in deserto iuxta numerum 40. dierum quibus considerastis terram. Et quia toto isto tempore nihil proficiebant ambulantes via recta, dicuntur nihil ambulasse, vel sedisse, sicut patet Deu. 1. c. cū d̄r sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore. Et tñ ea, q̄ dicta sunt, & facta in secundo anno ab exitu de Aegypto distinguunt hic. Nā a principio vsq; ad 10. c. inclusiuē h̄r ea, quæ dicta, & facta sunt in 20. diebus a prima die, vsque ad 20. mensis secūdi. Nam in die 20. recesserunt Israelitæ de monte Sinai, vt patet j. 20. c. Ea vero, q̄ h̄r a c. 10. vsq; ad 20. ad eundē annū s̄c̄m p̄tinet, sed in qua parte anni determinate ista dicta, & facta fuerint nō patet. De eis vero, q̄ h̄r a c. 20. vsque ad finem libri constat, q̄ illa incepta sunt a principio anni 40. qm̄. j. 20. c. d̄r q̄m̄ mēse primo Israelitæ venerunt in desertū Syn, & mortua est

An legislatio fuerit continuata.

Note dñi intellige Angelum, quia Deus non loq̄.

Moyse agnoscebat loquentē esse Angelum, q̄ quia scriptura vocet eū Deum.

est ibi Maria. Est autem ille mēsis primus anni 40. durauerunt autem ea quæ in ipso habentur vsque ad mēsem 11. anni eiusdem. Nam mense 11. prima die mensis anni 40. incepit Moyses ea quæ habentur in Deut. vt patet Deuteronom. 1. c. & sic habetur discursus temporum libri huius, quando ista dicta sunt, & facta. *Locutus est dominus.* Vocatur hic Angelus Dei Dominus, nam Deus non loquebatur, quia Deus loqui nihil potest. Omnia quippe quæ Deus facit necessario in instanti sunt, quia in Deo non est successio, si tamen aliquid faceret successiuē in actu eius successio esset, & consequenter in eius esse, & sic esset Deus in potētia ad aliquam partem esse sui habentem quam nondū suscepisset, & illam habiturus erat per successionem, & tunc non esset in Deo aternitas, quæ tamen est proprium ius deitatis. & hoc quia aternitas est interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio iuxta Boe. de consol. lib. 5. proſa vlti. necesse est ergo, vt Deus vocē in instanti formaret si eam formaturus esset; tamē nō potest in instanti formari vox, quia ipsa requirit successionem, & habitudinem prioris, & posterioris, cum sit constituta ex literis, & syllabis habentibus ordinem in prolotione. Item quia vox consistit in motu: motus tamen formaliter dicit successionem, ideo non potest in instanti formari. Erit ergo impossibile, q̄ Deus formet aliquam vocem, sed ille qui formabat eam Angelus erat quem scriptura Dominū vocat. Cuius causa est, quia hic agitur de legislatione, & si Israelitæ scirent, q̄ iste qui loquebatur erat Angelus, putarent auctoritatē legis esse ab Angelo, & se obligatos ad obediendum Angelo, vnde possent per hoc faciliter induci ad colendum idola colentes Angelum. Deus ergo hoc venit faciēs, q̄ Angelus nominaretur hic Deus: ita q̄ Israelitæ intelligerent omnia ista a Deo fuisse dicta, & nō ab Angelis. Moyses qui ista audiebat cognoscebat Angelum esse eum qui loquebatur, q̄ autem non posset Deus loqui, sed Angelus latius declaratum est Exo. 23. & 25. c. & Leui. c. 1. Angelo autem non repugnat loqui sicut Deo. Ipse enim potest formare vocem in successione, quia non est totū esse suum simul sicut esse Dei, sed intellectiones ei adueniunt quæ ante non fuerant, alioquin tollerentur reuelationes Dei factæ Angelis, quoniam per has nihil possent recipere quia totum esse suum iam præhabuissent. Etiam tollerent tres actus hierarchici. s. purgare, perficere, & illuminare, quod ponit Dion. in lib. de Angelica Hierarch. esse in Angelis superioribus respectu inferiorum. Aduenit ergo Angelis esse suum per quādam successionem cui, cum in eis aternitas non sit quæ est tota si mul, & Deo soli competit, & quia in esse eorum successio est, ita & in actu, quia actus ad esse rei pertinet nihil ergo repugnat, vt Angelus in assumpto corpore loquatur. Sed hoc, quod dicitur esse sepe, dicimus, q̄ Deus non possit operari aliquid cuius substantia consistat in successione, & motu, sicut est loqui, & moueri, & huiusmodi. Ratio v̄r esse multum suadens sic, an sit necessario concludens nunc non dicimus, quicquid tamen sit semper asserendum est, q̄ Deus nunquam per se loquatur, neque locutus fuerit, sed semper p̄ aliq̄ creaturam, id est per Angelum, vel hominē, quia istud conuenit diuinæ ordinationi, iuxta sententiam Dion. lib. de Ange. Hierarch. nisi in homine Christo, quia ille erat verus Deus & homo, & ibi vere Deus loquebat, id est filius Dei, quia illius suppositi erat iste actus, & non suppositi humani, quia erat ibi vnicum suppositum cum non distinguerentur ibi duo supposita, s. diuinum, & humanum, & illud vnicum suppositū erat diuinum, & non humanum, licet esset simul homo, & Deus, s. quia natura humana in Christo subsistebat per subsistentiam verbi, & non per aliam subsistentiā

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A ab illa distinctā, quia tunc essent ibi duæ personæ, & duo supposita. quod falsum est, & verbum nō subsistebat per subsistentiam humanæ nature, quia nullam accepit de nouo in Christo, vt non esset Christus purus homo, & persona distincta a filio Dei, & tamen quia actus sunt suppositorum iuxta Aristote. & in Christo est vnicum suppositum, s. diuinum, oportet, q̄ dicatur ibi Deus loqui, & ansbulare, & facere omnia alia quæ Christus facere dicebatur. *Ad Moysen.* Ad eum solum ista dicta sunt, quia ipse erat specialis famulus Dei, & consecratus, vt patet inf. 12. c. & ad Hebr. 4. c. *In deserto Sinai.* In hoc significatur locus i quo dicta fuerint ista. & quamquam hic dicatur, q̄ ista dicta sunt in deserto Sinai, tamen non est intelligendum s̄m q̄ de Leuitico dictum est, nam in principio dicebatur, q̄ illa locutus fuerat Deus Moysi in monte Sinai in tabernaculo fœderis. Et postea dictum est, q̄ omnia quæ habentur in toto Leuitico dicta sunt in monte Sinai. De hoc tñ quæquam dicatur, q̄ ea quæ h̄r hic dicta fuerunt in monte Sinai, nō est intelligendum, q̄ omnia quæ in toto libro continentur dicta fuerint, vel facta in monte Sinai, quod patet quia inf. 10. c. d̄r quō filij Israel recesserunt de monte Sinai, ergo oīa quæ postea habentur pertinent ad alias mansiones. Item patet hoc ex supradictis quoniam supra declaratum fuit, q̄ ea quæ h̄r a c. 20. vsque ad finem libri. pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, & tamen in anno 40. non erant Israelitæ in monte Sinai, cum inde recesserint anno 2. egressions de Aegypto mense secundo die 20. vt patet infra 10. cap. solum ergo intelligendum est, q̄ dicta & facta fuerint in monte Sinai ea quæ habentur ab hoc loco vsque ad 10. c. inclusiuē.

An ista fuerint dicta in deserto Sinai in castris, vel quando Moyses ascendebat montem. Quæst. IIII.

CIRCA hoc aliquis dubitabit cum dicatur, q̄ ista fuerint dicta in deserto Sinai, an fuerint dicta super montem cum ascendebat Moyses ad Dominum, quoniam ibi multa alia dicta sunt ei. & Iudæi dicunt, quod Moyses informatus fuit a Domino in monte Sinai de quæstionibus legis supra verticem montis. Sed dicendum est, quod nō fuerint ista dicta in vertice montis, quia hic dicitur, q̄ fuerunt dicta in tabernaculo fœderis. constat tamen, q̄ non erat tabernaculum supra verticem montis, sed in medio castrorum, vt patet sequen. cap. Castra tamen non erant in monte, sed in circuitu montis, vt patet Exodi 19. cap. Item patet hoc, quia Moyses solum ascendit in montem Sinai ad standum cum Domino in primo anno ab exitu de Aegypto in mense 3. 4. & 5. cum stetit bis 40. diebus cum Domino, vt declaratum fuit Exo. 32. ca. & Deuterom. 9. c. Ista tamen verba fuerunt dicta in anno secundo ab exitu de Aegypto in mense secundo, vt patet hic. non ergo fuerunt dicta super verticem montis, sed in castris in tabernaculo fœderis ad radicē montis. *In tabernaculo fœderis.* Ponitur locus in quo dicta sunt verba hæc, scilicet in tabernaculo, quia ibi loquebatur Dominus ad Moysen, & vocatur tabernaculū fœderis, quia ibi erant tabulæ continentes foedus Dei & Israel. Nam Deus promiserat Israelitis, quod acciperet eos in populum peculiarem de cunctis populis terra, & ipsi promiserunt, quod obseruaret præcepta Domini, & quia præcepta prima quæ obseruare promiserunt erant in tabulis quæ manebant in tabernaculo, vocabatur ipsum tabernaculum fœderis.

Cur d̄r tabernaculū fœderis.

In quo loco fuerint hęc dicta Moysi. Et quid fuerint tria loca in quibus Deus loquebatur Moysi. Quest. V.

QVÆRIT aliquis in quo loco fuerit dñs locutus ista Moysi. Et qđ hic dicatur, qđ fuerunt dicta in tabernaculo, tñ adhuc dubitabitur magis in speciali de loco, qm̄ erāt tria loca in quibus Deus continebat loqui Moysi. s. super propitiatorium, vt patet j. 7. c. & Exod. 25. Alius locus erat ostium tabernaculi federis apud altare holocaustorum. Ibi. n. descendebat dñs, & loquebatur, vt patet j. 22. c. & magis Exo. 29. c. Tertius locus erat columna nubis, vbi frequēter dñs loquebatur ad Moysen, sicut erat super montem Synai, qñ loquebatur de caligine. De hoc tertio loco manifestum est, qđ non fuerit Deo locutus in illo, quia dñs hic, qđ fuerit locutus in tabernaculo: manent ergo alia duo loca. s. propitiatorium, & ostium tabernaculi, & de his dubium est in quo locutus fuerit: scriptura. n. non distinguit. Sed dicendū videtur, qđ fuerit locutus super propitiatorium, & hoc pp̄ duo. Primo, quia iste erat locus, vbi vt communiter, vel quasi semper Deus loquebatur Moysi, sic patet j. 7. cum dñs. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum federis, vt consuleret oraculū audiebat vocē loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcā testimonii, vnde & loquebatur ei. Secundo patet, qđ dñs hic, qđ locutus fuit Deus ista in tabernaculo federis, & tñ ea quę dicebantur ad ostium tabernaculi nō dicebantur in tabernaculo federis, sed extra tabernaculum in ostio eius: ea vero, quę dicebantur super propitiatorium erant in tabernaculo federis, cum propitiatorium esset intra tabernaculum in scā Sanctorū. Prima die mensis secundi. Hic ponitur tempus quo ista verba dicta sunt. i. in mēse secundo, & est iste mensis secundus. s. m̄ computationē hebreorum q̄ incipiunt menses a Martio, ideo Aprilem secundū mensem vocant. nec est intelligendum, qđ ipsi incipiant Aprilē cum Aprili nostro, sed per lunationes faciūt, ita vt aliquñ in medio Aprilis nostri, vel circa finem incipiant Aprilem suum. modus autē computandi menses istos declaratus fuit Exo. 12. & magis adhuc de eo dictum est. Lem. 23. c. Sciendum autē, qđ in die qua fuerunt dicta ista verba complebatur vnus mensis ab erectione sanctuarii. Nam fuit erectum sanctuarium prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exo. 40. Ista autem dicta fuerunt prima die mensis secundi, eiusdem anni, vt patet hic in ista littera. Anno altero egressionis eorum ex Aegypto. i. anno secundo, postquam Israelitę egressi sunt de Aegypto. Erat enim elapsus annus vnus, & 15. dies a die qua Israelitę exierunt de Aegypto, qñ ista dicta sunt, quod patet, qđ quando exierunt Israelitę de Aegypto transierant 15. dies mensis primi, quod patet Exo. 12. & j. 33. capitu. Nunc autem qñ ista verba dicta sunt transierat vnus mensis anni secundi, quia dicta sunt in prima die mensis secundi, subtrahantur ergo 15. dies de mēse primo, anni secundi pro 15. diebus, qui fluxerant de mēse primo, anni primi, quando fuit exitus de Aegypto, & tunc manebit vnus annus integer, & 15. dies ab exitu de Aegypto, vsque ad diem hanc. Et dicitur hic, qđ fuerit hoc in secundo anno. nam in primo manserunt Israelitę in monte Synai, & constructum fuit tabernaculum, atque data est lex, fuit autem finita tabernaculi fabricatio in fine anni primi. Nam in prima die anni secundi fuit erectum tabernaculū, vt habetur Exo. 40. cap. postea autem in mēse primo anni huius sanctificati, & consecrati fuerunt sacerdotes, atque datae sunt omnes leges, quę habentur in Leuitico, nunc vero volens Deus, qđ in mēse secundo recederēt Israe-

lita de monte Synai fecit, vt numerarentur. Duravit autem forte ista numeratio vsque ad diem qua recesserunt de monte eodem. nam die 20. recesserunt Israelitę de Synai, vt patet j. 10. cap. & sic interciderunt 18. dies inter diem quo datum est hoc preceptum, & diem recessus de monte eodem, per hos autem bene poterat durare ista numeratio, quoniam primo numerati sunt hic omnes viri bellatores in tribus suis, & familiis, scilicet sexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta, vt patet j. Etiam numerati sunt in his diebus omnes Leuitę a mēse vno, & supra vsque ad summam viginti duorum millium ducentorū 73. vt patet j. 3. c. Etiam numerati sunt oēs primogeniti Israelitarum, vt patet eodem cap. In his igitur necesse erat, vt aliqui dies laborentur, & sic credendum est, qđ postquā cepta est ista numeratio fuit cōtinuata vsque ad diem recessus de monte Synai, & ea finita fuit recessus de eadem mansione.

Tollite summam vniuersę congregationis. Iussit hic Deo, vt numerarentur Israelitę.

Cur fiebat numeratio totius congregationis Israelitarum. Quest. VII.

CAUSA autem numerationis est, vt sint certi viri bellatores distincti in tribus suis, vel vt alii dicunt fuit hoc, vt quilibet Israelita solueret dimidium siclum. Et dicit Rab. Salom. qđ Deus habebat Israelitas, tanquam populum dilectū, & peculiarem sibi, vt patet Exod. decimonono cap. & sicut ille qui habet tale peculium frequenter ipsum numerat: ita Deus frequenter numerabat Israelitas. Et primo ponitur numerus eorum Exo. duodecimo capitulo, vbi dicitur, quod erant fere sexcenta millia peditum. Iterum autem numerati sunt post fabricationem vituli, vt patet Exo. trigefimonono capitulo, vbi dicitur, quod numerati erant sexcenti, & tres mille, & quingenti quinquaginta viri. Iterum autem facit eos Deus hic numerari. Iterum autem habetur numeratio eorum. j. 26. c.

An ista numeratio distinguatur ab illa, quę habetur Exo. 39. & ab illa, quę habetur infra 26. cap. Quest. VIII.

SEd dubitatur an numeratio ista differat ab illa, quę habetur Exo. 39. c. Aliquis dicit, qđ nō differt, sed hic repetitur, secundum qđ multa alia repetuntur. Item dicit aliquis esse eandem numerationem, quia non videtur esse hic aliqua causa, quare ita breuiter fieret alia numeratio. Nam in primo anno ab exitu de Aegypto fuerat facta numeratio, qđ hñ Exo. 39. c. Ideo non videbatur conueniens fieri aliam numerationem in principio secundi anni. Itē patet hoc per similitudinem summę inuenta, quia Exo. 39. c. inuenta est summa sexcentorum triū millium quingentorū quinquaginta: hic autē eadē summa repetitur, vt hñ j. nec vnus superat, aut deest: difficile tamē erat hoc reperiri: si nō esset eadē numeratio. Sed dicē dum est, qđ nō fuit eadē numeratio, quod patet ex tpe numerationis. Nam illa numeratio quę hñ Exod. 39. c. necessario fuit facta ante fabricationem tabernaculi, qm̄ dicitur ibi, qđ argentum, & aurum p̄ opere sanctuarii fuit oblatum ab his qui transibant ad numerū, ergo iā transierant ad numerū cū inceptū est tabernaculū, & tñ tabernaculū inceptū, & finitū est in primo anno egressionis de Aegypto, vt patet Exo. 40. ea. Ista autem numeratio facta est in secundo mēse, anni secundi: ergo necessario iste numerationes sunt due. Rōnes istę in contrarium nihil obstant. Quando primo dicitur,

Cur Israelitę diuisi sunt in 4. partes.

dicitur, qđ hic fit repetitio nō p̄ stare, quia pertinent ad diuersa tempora. Cum autē dñs, qđ in tam breui tpe non videbatur conueniens, qđ iterum fieret alia numeratio. Rōndendum est, qđ siue esset queniens, siue non constar eam fuisse factam. Ideo non multum arguendum est an conueniens, vel inconueniens sit, cum in hoc, siue vnus, siue alterum sit modicū differat. Nō tñ adhuc vñ inconueniens, qđ fieret numeratio, quia nunc volebat Deus, qđ Israelitę procederēt de monte Synai per mansiones suas, & oportebat, qđ acciperent locum ad castrametandum, & quia super hoc aliquñ oriretur discordia de modo castrametandi, distinguat Deus omnes Israelitas in quatuor partes singulas tres tribus sub vexillo vno, & ita sub quatuor vexillis erant omnes Israelitę castrametantes in quadro. Sed adhuc poterat esse discordia de diuersis partibus, quia quidam vellent esse ad partem septentrionalem, & alii ad meridianam, & sic de ceteris positionibus. distinxit Deus positiones castrametationis: s. qđ vexillū tribus Iuda cum ipsa tribu, & tribu Issachar, atque Zabulon esset ad partem orientalem. Vexillum autem filiorum Ruben cum ipsa tribu, & tribu filiorum Simeon, & tribu Gad esset ad partem meridianam. Vexillum autem filiorum Ephraim cum ipsa tribu, & tribus Manasse, & tribus Benjamin ad partem occidentalem. Vexillum autem filiorum Dan cum ipsa tribu, & tribus filiorum Aser, & Nephthaim ad partem septentrionalem, vt patet sequenti capitu. Poterat tamen adhuc esse discordia super magnitudine locorum ad castrametandum quantum ad singulas tribus, & familias, quia quilibet vellent accipere maiorem locum, ideo Deus distinxit hoc per numerum, scilicet qđ numeraretur, quot viri erant in qualibet tribu, & familia, & domo, & secundum hoc daretur maior, vel minor locus ad castrametandum: decuit igitur valde sciri numerum virorum cuiuslibet tribus, & quia nunc Israelitę erant progressuri per plures mansiones: iussit Deus, vt numerarentur omnes ad hoc, qđ sciret modus castrametationis ipsorum, & sic ista fuit totalis causa, & conueniens quare fiat ista computatio. Ad alterum argumentum quando dicebatur, quod esset eadem computatio ista, quę habetur hic, & ea, de qua Exod. 39. cap. quia eadem summa colligitur in vtraque. Respondendum est nihil ex hoc probari. Nā inter vnam, & alteram computationem non intercidi vnus annus, quia illa fuit facta, quando fuit inceptū tabernaculum ad fabricandū ad hoc, qđ offerrent omnes transeuntes ad numerum dimidium siclum, & tñ tabernaculum fuit inceptum in principio sexti mensis, vel in fine quinti anni primi. Quod patet, quia inceptum est, postquam Moyses descendit de monte secunda vice, quando steterat cum domino bis 40. diebus, & cum ipse ascenderit in 7. vel 8. die mensis tertii: necesse est, vt additis diebus: 80. perueniatur ad finem mensis quinti, vel principium mensis sexti. tunc autem Moyses descendens de monte fecit omnes Israelitas numerari, & dare dimidios siclos ad opus sanctuarii. Ista autem numeratio fuit facta in mēse secundi anni secundi: ergo ad plus distabat vna numeratio ab alia octo mensibus, & in his satis erit simile, qđ non defecerint aliqui Israelitę: quoniam omnes erant sanctuarii qđ non fuerint aliqui superadditi. Sed contra hoc arguetur de occasione, quę facta est propter fabricationem vituli, quoniam 23. millia virorum occubuerunt gladio, vt patet Exod. 32. capitu. Respondendum est, qđ verum est aliquos defecisse, & tñ quot defecerunt, tot inuenti sunt nouiter transeuntes ad numerum. Nam a 20. annis computabantur hoies, & multi poterant esse in prima numeratione qđ non compleuerant 20. annos, & postea in secunda iam Alph. Tost. super Num. Pars I.

compleuerant cū essent octo menses intermedii, & sic satis contingeret tot fuisse subrogatos ad numerū, quos gladio perierunt. Sed an de iisdem tribus adderentur ad numerum de quibus perierunt viri gladio non p̄ constare, quia in illa prima numeratione solum hñ summa totalis collecta. s. sexcenta tria millia quingenta quinquaginta, & non dñs quantum haberet quilibet tribus. hic autē dñs de qualibet tribu quantum eēt numerus. Sciendum autē est, qđ qñ istę numerationes fiebant Israelitarum, quilibet de transeuntibus ad numerū dabunt dimidium siclum: alioquin facta numeratione, & non soluta pecunia morerentur illi, qui numerabantur, & ista pecunia erat ad vsum sanctuarii, sic patet Exo. 30. c. cum dñs. Quę rulsis summā filiorū Israel, iuxta numerum, dabunt singuli precium p̄ animabus suis, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti, hoc autem dabit omnis qui transiit ad nomen, vel numerum dimidium sicli iuxta menturam templi: si sceptamque pecuniā, quę collata est a filiis Israel, trades in vsum tabernaculi testimonii, vt sit monumentū eorum coram domino, & propitiatur animabus eorum. Et sic dicendum est, qđ in ista numeratione, quilibet de numeratis solueret dimidium siclum.

An ista numeratio differat ab illa, quę habetur infra 16. c. Quest. VIII.

SEd adhuc quæret aliquis an ista numeratio differat ab illa, quę hñ j. 26. c. Dicēdum est, qđ differat, & hoc pp̄ duo. Primo, quia ista numeratio fuit facta a Moysē, & Aaron, illa autē fuit facta a Moysē, & Eleazaro cum iam Eleazarus esset sacerdos magnus succedens Aaron, vt patet eo. ca. Item differt ista ab illa, quia ista fuit facta in monte Synai, vt patet hic. Illa vero fuit facta in campibus Moab super Iordanem, vt patet infra 26. c. Potest adhuc aliter probari, quia ista fuit facta, antequā Israelitę murmurarent, & condemnarentur ad mortem, de quo infra 11. Illa quę habetur infra fuit facta post mortē omnium istorum qui condemnati erant ne viderent terram promissionis, vt patet infra 26. c. cum dñs, postqđ noxiorum sanguis effusus est, &c. Tollite summam vniuersę congregationis filiorum Israel. Hic iubet Deus tolli summam Israelitarum, & non accipitur summa Leuitarum cum his, vt patet infra in littera cum dicitur: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorū cum filiis Israel. & sic nomine congregationis filiorū Israel, vel nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitę. Aliquñ tñ expresso nomine Israel intelliguntur Leuitę, sicut patet Exod. 28. ca. vbi iubetur, qđ ponantur nomina filiorum Israel in 12. lapidibus rationalis, & ibi necesse est, qđ ponatur Leui cū eis: alioquin non esset in recordatione coram domino, cum ibi dicat, qđ ponebantur illi lapides in rationali ad hoc, qđ esset recordatio Israelitarum coram domino. Item Apoc. 7. cap. cum beatus Ioannes numeraret filios Israel posuit inter eos vnam tribum filios Leui. In quo dicendum est, qđ Leuitę aliquando comprehenduntur nomine Israelitarum aliquando non.

Quando nomine filiorum Israel intelliguntur Leuitę, & quando non, & quę sit regula ad cognoscendum. Et qui modus fuit numerandi populum. Quest. IX.

PRO quo sciendū, qđ qñ nominant filii Israel, aut noiant, q̄tum ad aliquid, qđ est spirituale, vel quantum ad aliquid, quod est pure tpale. Si autem nominentur quantum ad aliqd, qđ est spirituale, noie Israelitarum intelliguntur Leuitę, & sic in positione noium Israelitarū in lapidibus rationalis A 4 Leuitę

Leuitę intelliguntur, quia hoc pertinebat ad aliquid spūale. svt Deus recordaretur illorum, vt patet Exod. 28. c. & quando beatus Ioannes in Apo. agebat de cōuertendis ad Christum & saluandis, sub nomine filiorum Israel computauit ibi Leui eo, q̄ conuersio, & saluatio aliquid spūale erant. Quādo autem agitur de aliquo temporal, nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitę, & sic est hic, quia computabantur Israelitę tanquam viri bellatores. ad hoc autem nō pertinebant Leuitę cum non irent ad pugnam. Si autē aliqui Leuitę pugnarent cum alijs Israelitis infra declarabit. sic etiam, qñ agebatur de diuisione terre promissionis per omnes filios Israel, vt patet infra 26. c. nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitę, quia isti non acceperunt possessionem inter alios, quia Deus erat for illorum, vt patet infra 18. c. sed solum datę sunt eis vrbes 48. quasi in elemosynam ab alijs Israelitis, vt patet infra 35. c. Sed adhuc aliquis arguet, q̄ hic debeant intelligi Leuitę, quia non solum dī, q̄ tollatur summa cōgregationis filiorum Israel, sed et, q̄ tollat summa vniuersę congregationis, sed in vniuersitate Israelitarum sunt Leuitę: ergo ipsi computandi sunt. Respondendum est, q̄ cum agatur de temporalibus, quia non intelliguntur Leuitę nomine Israelitarum, etiam non intelligentur nomine congregationis Israelitarum, nec nomine vniuersę congregationis, quia cum de temporalibus agitur vniuersa congregatio filiorū Israel sunt 12. tribus preter Leui per cognationes. Hic datur modus ad numerationem faciendā. s̄ q̄ non fiat ista numeratio in toto Israel simul, ita q̄ educatur vna summa solum de omnibus filijs Israel, quia hoc erat difficile, sed diuidebat totus Israel in tribus, & tribus per familias, & familię per domos. Modus ergo computandi erat, vt acciperetur vna tribus, & computarentur in ea quot essent familię: deinde in qualibet familia quot essent domus, & tunc computatis viris cuiuslibet domus, sciebatur quot essent viri in qualibet familia, & scito numero familiarum sciebat quot erant viri in qualibet tribu, & isto mō non poterat effugere aliquis vir quin numeraret: si tñ deberet haberi vna summa totalis non distribuendo p̄ tribus familias, & domos: multi possent manere non numerati, & aliqui bis non numerarentur. fuit ergo iste modus a Deo impositus. Vocat autē hic cognatio tribus, & sic dñr 12. cognationes Israel. i. 12. tribus, quia oēs qui erant de vna tribu specialiter erant cognati inter se, sub tribu immediate ponuntur familię, quę sunt quidam speciales progenitorum ordines immediate a trunco descendentes, vel quasi immediate, vel ut vna erat tribus Leui. Sed quia tres filios habuit Leui. s̄ Caath: Gerson: Merari, vt patet Exo. 6. c. Erant. n. tres familię Leuitarum. s̄ Caathitarum, & Gersonitarum, & Meraritarum, vt patet infra 3. & 4. c. sic et in alijs tribus accipiuntur familię per numerum filiorum, vel nepotum ipsius a quo nominantur tribus, vt patet infra 26. c. Et domos suas. In qualibet familia erāt plures domus, & istę domus diuidebātur postea p̄ capita virorum. Potest tñ domus accipi dupliciter. vno mō pro œconomia ita, q̄ tot sint domus, quot sunt congregationes viri, & vxoris, quia iuxta Arist. 1. Poli. domus constat ex viro, & vxore, & boue aratore, vt ait Hesio, vel iuxta sententiam Arist. 1. Poli. c. 2. constat œconomia ex patre, & filijs: viro, & vxore: dño, & seruis, & q̄q̄ sint sex termini reducuntur ad quatuor personas, quia idem est pater, & vir, & dñs, Alio mō pōt accipi domus nō pro qualibet congregatione viri, & vxoris, sed pro quadam congregatione multo sum, q̄ est specialior, quam familia, & adhuc sub domo sic dicta sunt multe œconomie, & isto modo accipitur Iudi. 6. c. cum dixit Gedeon ad Angelum: ecce familia

Domus dupliciter sumitur, & quibus constituitur.

mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris meis. Ecce enim dixit Gedeon se esse minimū in domo patris sui. non tamē est sensus, q̄ ibi accipiat domus pro vna œconomia, quia hoc modo nō erat Gedeon in domo patris sui, sed ipse per se faciebat œconomiam, quia habebat vxores, & concubinas, & 70. filios viros, vt patet Iudi. 8. 9. c. necesse est igitur, q̄ accipiat ibi domus pro quadam cōgregatione specialiori sub familia, quę tamen haberet adhuc plures œconomias, & sic accipitur hic, & generaliter in alijs locis, vbi dicitur de computatione Israelitarum per domos, & familias. Et nomina singulorum. Id est, q̄ accipiebatur numerus domorum cuiuslibet familię, & inquirebatur quot viri essent in qualibet domo. & isti scribebantur nominibus suis, & per hoc colligebatur summa cuiuslibet familię, & cōsequenter cuiuslibet tribus.

Cur hic ponuntur ista quatuor ad computandum numerum Israelitarum. Quęst. X.

SED querit hic Aug. quare ponuntur ista quatuor. s̄ cognationes, domus, familię, nomina, & capita, quę ipse vocat propinquitates, populos, domos, familiarum capita, & numerum nominum. Respondet, q̄ ista quinque idem signant, licet sint diuersa nomina, dicit tamen poni ista ad signandum aliquid, & hoc est p̄ rationem numeri, quia ponuntur alia quatuor. s̄ sexus, etas, virtus, recognitio. s̄ quia dī in litera, q̄ viri, & non femine, & magni, & nō paruuli. s̄ a 20. annis, & supra etiam, q̄ sint viri fortissimi, etiam q̄ essent gratis discretę. Dicit autem Aug. q̄ multiplicando quinque per quatuor, vel quatuor per quinque efficiuntur viginti, & ista est etas in qua numerabantur viri. Sed dicendum, q̄ istud non stat, nisi forte quis velit istum esse sensum mysticum in quo possumus dicere quicquid volumus: in sensu tñ literali non potest stare. Primo quia ista quinque sunt distincta. s̄ cognatio: familia: domus: caput: omen cuiuslibet. Nam cognatio accipitur hic pro tribu, & tribus sunt duodecim, vt patet hic in litera: deinde quęlibet tribus diuiditur per familias. Nam habet tribus quęlibet quinque, vel sex aut pauciores familias. Nomina autem, & numerus oīm familiarum ipsarum tribuum ponuntur infra 26. c. deinde quęlibet familia diuiditur per domos, quę sunt congregationes minores, vt diximus supra deinde quęlibet domus diuidit per viros, qui habebant nomen, id est qui erant a 20. annis, & supra, quia alii non habebant nomen, neque numerum in Israel. Exod. 13. c. & quilibet istorum vocatur vnum caput: sicut etiam dicimus in pecoribus quot capita sunt hic. Et quia quodlibet caput horū est vnus homo habet nomen, & sic caput est ipsa persona: nomen est notificatio eius, vnde ista sunt inter se distincta, & vnum non est aliud. Secundo patet, quia si ista essent idem solo nomine differentia, non posset vnum diuidi per alterum, quia nō posset intelligi: quō nomen diuidatur per nomen: diuiditur tamen tribus per familias, & familia per domos, & domus per capita, siue viros, ergo differunt ista secundum rem. Tertio patet, quia Deus dabat istam diuisionem tanquā modum certissimū ad deprehendendum, vel inueniendum vnum virum sorte in toto Israel, vt quando factum est furtum de anathemate Iericho, dixit Deus, quod diuideretur totus Israel per duodecim tribus, & sorte inuenta est tribus Iuda, & illa tribus diuisa fuit per familias suas, & inuenta est familia Zare, & ista familia diuisa fuit per domos, & inuenta est domus Zabdi, & dicendū, q̄ ista diuisa fuit per capita siue viros, & inuentus est Achan, ille qui commiserat furtum de anathe-

anathemate, & lapidatus est. hoc totum patet Ios. 7. c. A ergo sunt ista quinque distincta secundū rem. Quarto patet, quia si ista quinque solo nomine differrent, & non ponerentur nisi ratione significationis ad multiplicandum per quatuor: ipsa quoque quatuor non differrent secundum rem, sed solum ponerentur ad multiplicationem, sed falsum est, quia ista multum differret. Aliud namque est etas, id est a viginti annis, & non infra: aliud sexus. i. q̄ essent viri, & non femine, & sic de alijs. cum ergo ista quatuor differant realiter inter se, etiam illa quinque supra posita realiter differunt, sed illi, qui nesciunt modū sacre Scripturę, putant interdum multiplicari in ea nomina sine rebus, quod falsum est. Ad Aug. dicendum, q̄ non intellexit ista procius non differre, sed voluit accipere sensum mysticum, qui consurgit multiplicando numerum per numerum, id est quinque per quatuor, quia similia sepe ipse facit. Quidquid sexus est masculini. i. q̄ solum numerarentur hic masculi, femine enim non pertinent ad hanc numerationem, & ideo non p̄prie sunt femine partes politiarum, sed quędam adiuuamenta in quantum sine eis non potest generatio haberi per quam conseruetur status politicus: sunt tamē partes directę cōmunicationis naturalis: pertinent et aliquomodo ad communicationem œconomicam, vt patet 1. Poli. capi. 1. & 2.

Cur hic non computantur femine, & an in reſta politia debeat statui, quod femine pugnent: Et de Amazonibus. Quęst. XI.

CAUSA autem quare non computantur hic femine est, quia hic cōputantur bellatores, femina tñ ad bellum ineptę sunt. Aliqui tñ legistatores, & politiarū ordinatores voluerunt feminas similiter pugnare, vt viri pugnant, sicut est in animalibus brutis, quia masculus, & femella p̄ cibo filiorum, & custodia equaliter pugnant, & in his duobus consistit vniuersa pugna brutorum. Ista fuit positio Socratis in politia sua, & recitat eam Arist. 2. Poli. c. 2. sed dicit non esse conuenientem, quia nō est simile in brutis, & in homine, nā inter bruta propter imperfectionem nature nō sunt distincta opera œconomie, sed eadē sunt masculi, & femelle. In viro autē, & vxore, quia natura p̄fecta est, & multa sunt opera: habetur distinctio secundum naturam. Nam ad q̄dā mulieres aptę sunt, ad quę non viri, vt ad obsequia domestica: viri autem sunt ad alia secundum naturam, & non ad hoc, & cum ista opera bene se habeant inter virum, & vxorem permanebit amor iuxta Arist. 8. Ethi. In brutis autē p̄prie accipiendū nō est communis aliquid aliqua œconomica, sed solum naturalis p̄pter simile tertium derelinquere. Et si dicatur, q̄ in brutis est custodia natorum, & procuratio ciborum, quę p̄tinent ad œconomiam, & non ad naturalem communicationem. Respondendum est, q̄ cum natura intendat res genitas cōseruare, quia frustra esset gigni, nisi genita permanerent, sicut ad communicationem naturalem pertinet plis generatio, ita ad illam pertinet eiusdem educatio, qñ in parua etate est. Et sic, q̄ bruti procurant cibos pro filijs non pertinet ad communicationem œconomicā, sed est pars naturalis communicationis. Signum autē huius est, q̄ in brutis nō sit cōmunicatio œconomica, quia q̄q̄ ibi masculus, & femella cibos procurat simul, qñ proles paruulas hnt, cum tñ per se proles enutriti valent, masculus & femella sciunguntur de se inuicem amplius nō curātes. Nō est ergo vlla pars cōicationis œconomice in brutis, sed sola naturalis, & ista adhuc non est p̄fecta, qñ nō obseruātur in ea eadem, quę homines obseruant

quantum ad communicationē naturālę, vt patet in 1. œcono. c. 2. Non erat, ergo conueniens argumentū de pugna bestiarum masculorum, & femellarum ad pugnam feminarum in communicatione humana: potissime, quia non sunt ita aptę femina ad pugnam inter homines sicut femellę inter bruta. Iō si aliqui femina ducantur ad bellum nihil profunt, sed omnia impediunt. In experientia habitum fuit hoc, vt patet 2. poli. c. de politia Lacedemoniorum, quia Lacedamonij semel vxores ad pugandū in exercitum secū duxerunt, & non erant bene regulabiles, sed omnia castra vocibus perturbabant, & in primo hostium certamine fugientes totum bellicum apparatus destruebāt. Fuit autē hoc in Amazonibus, q̄ sunt feminae sine viris versus glaciem poli commorantes viriles animo, & robore: ideo notabilia bella facerent, de quibus Paulus Orosius primo de ormeſta mūdi, & Iſido. Erym. lib. 9.

An hic computarentur omnes viri qui erant in exercitu Israel. Quęst. XII.

DICENDUM est etiam circa hoc, q̄ non cōputantur hic oēs viri, qui erant in exercitu Israelitarum, et si essent vltra 20. annos. Nā illi, qui erant de Aegyptijs ascendentes cū Iudęis nō computati sunt: illi tñ erant valde multi, vt patet Exo. 12. c. vbi dī, q̄ vulgus promiscuum infinitę multitudinis ascendit cum Iudęis, & apparet hoc, quia hic accipitur summa cuiuslibet tribus per domos, & familias: Aegyptij tñ non pertinebant ad tribus Israelitarum. Sed aliquis dicit, q̄ forte non numerati sunt Aegyptij ascendentes cum Iudęis hic, quia iam oēs mortui fuerant in fabricatione vituli, quia adorauerant eum, alioquin numerati fuissent, & vī esse p̄babile, q̄ ipsi omnes adorauerint vitulum, quia in Aegypto erant assueti ad colendum idola. Sed dicendum est hoc nō posse stare, quia in adoratione vituli solum mortui sunt 23. millia virorum, vt patet Exo. 32. c. & tñ erant Aegyptij multo plures, quia dī, q̄ vulgus promiscuum infinitę multitudinis ascendit cū Iudęis, vt patet Exo. 12. c. Sed adhuc rīderet aliquis, q̄ 23. millia virorum, qui dīr occubuisse gladio, erant de Israelitis, & Aegyptij omnes perierunt, tñ non numerantur. Respondendum est hoc non posse stare, quia post illam adorationem vituli, & post hanc numerationem, & recessum de monte Synai adhuc superstitēs erant Aegyptij ascendentes cum Iudęis in māſione, quę dicitur sepulchra concupiscentię, vt patet. J. 11. c. cum dicitur. Vulgus quippe promiscuum, quod ascēderat cum eis, flagrauit desiderio carniū sedēs, & flens iunctis sibi filijs Israel. Apparet igitur, q̄ non fuerant mortui Aegyptij in fabricatione vituli, sed et nunc permanebant, tamen non fuerunt computati, quia non pertinebant ad ipsos filios Israel. A 20. anno. Hic ponitur etas numerandorū, s̄ q̄ accederent ad 20. annos, qui vero nōdū attigerat etatē illā nō cōputabāt.

Cur oportebat, quod accederent ad viginti annos, qui computabantur. Quęst. XIII.

CAUSA huius est, quia cōputantur hic hoīes bellatores cū dicat in lra. oīm virorū fortium ex Israel, & tñ hoīes añ annum 20. non sunt animosi ad bellū, & vīa cōcussione armorū terrent, atq; cito fugerēt. Post annū autē 20. crescit animositas viro, & incipit aptus esse ad pugandū. Itē quia añ annū 20. hoīes sunt teneri ad tolerationem armorū, & bellicorū laborū, ideo cito deficerent. Itē quia hoc redundabat in destructionē totius status politici.

Si, n. ad 20. annos cogentur hoīes ad labores bellicos posse ad nihil viles essent, quia magni labores suscipi in adolescentia faciunt homines corporibus, & viribus minores, & pulchritudine carentes. & ad gerendum bonas proles ineptos, vt patet per Philosophū 7. Poliantem annum ergo viceſimum non debuerunt computari viri bellatores. Sed dicit Iſido. q̄ numerantur isti a 20. annis, & supra. ſ. quia ab ista etate incipiunt homines pugnare q̄ vnum quodque vitium, & ideo ne superentur a vitijs pugnare debent. Dicendum q̄ non est ista causa quare ab illa etate fiat numeratio, quia non faciebat ad propositum nunc, q̄ homines pugnant q̄ vitia, vel superentur ab eis, sed solum volebat Deus ordinare hic statum populi Iudeorum in deserto, q̄ non poterat conuenienter ordinari nisi fieret ista numeratio. Cā aut̄ prima, vt dictum est quare a viginti annis, & supra, & non a 17. fiebat numeratio, erat quia isti accipiebantur ad opa bellica, & tñ a 17. viceſimum annum nō est homo sufficienter aptus ad ista. Secunda cā, & precipua erat, quia oēs isti, q̄ numerabantur accipiebant nomen in populo, itā vt quilibet diceretur vnus vir, vel vnum caput, & tñ Deus veterat in Israel transire aliquem ad nomen, & numerū nisi completo anno viceſimo Exo. 13. c. Ideo isti non poterant cōputari infra annū viceſimum, quia fieret tunc q̄ illam legē, quia transiret ad nomē, & numerū q̄ nondum erat viginti annorum. Vñ dicendum, q̄ etiā si Deus vellet numerari Israelitas ad aliquid aliud & non ad bellū, nō numeraretur aliquis minor anno viceſimo. Ad dictum Iſido. dicendum, q̄ non facit ad propositum. primo, quia Deus nihil intendebat nūc de pugna q̄ vitia, sed de ordinatione politicę Iudeorum. Secundo quia etiam pugna q̄ vitia non incipit anno 20. quia tunc incipere debet, qñ vitia incipiunt, & tñ incipiunt vitia a 17. tēpore, quia fere in omni etate sunt vitia, sicut dī Gen. 8. omnis etas ab adolescentia sua prona est ad malū, ergo in omni etate pugnādū est. Item quia dubitauerūt aliqui in qua etate pueri incipiant peccare, & dixerunt, q̄ in anno 14. sed Greg. dicit hoc esse falsum iniquis, q̄ hoc esset verum si solus concubitus esset peccatum. Nam a 17. etate non exercetur: sunt tñ multa alia peccata, vt furta mendacia, periuria, que committuntur a 17. etate. patet extra de deli. pue. c. pueris. ſ. pueris grandiuſculis peccatum volunt attribuere quidam nisi ab annis quatuordecim cum pubescere ceperit, quod merito crederemus si nulla essent peccata nisi, que membris genitalibus admittuntur. quis vero audeat affirmare furta mendacia, & periuria non esse peccata, & his plena est puerilis etas, ergo si de pugna contra vitia ageretur, non solum ab anno viceſimo, sed a puerili etate inchoanda esset.

Qua etate puer peccat.

De Iſidoro dicendum, quod ipse voluit asserere intelligi hanc litteram de numeratione pugnatorum contra vitia, quia certum est alium esse sensum historicum eius, sed loquitur in sensu morali in quo licet nobis dicere quidquid volumus. Etiam voluit dare ipse regulam, qua etate incipiat pugna contra vitia, quia certum est debere incipere ante annū viceſimū. Vt dictum est: Sed voluit facere applicationem ad litteram. Et quia hic dicitur de anno viceſimo dixit ipse de bello contra vitia in hac etate. Nam saltem contra libidinem est pugna fortis in illa etate, & ita ipse dixit ad pugnam eliguntur, vt pugnam contra libidinem.

Et supra. Ista littera designat, quod omnes, qui essent ultra viginti annos, computarentur ad exercitum.

Si omnes, qui erant ultra 20. annos in quacunque etate computarentur ad bellum, vel ad capiendum mansiones, vel solum illi, qui poterant pugnare. Quæst. XIII.

Sed in hoc videtur esse dubium an computari debeant. Est autem in hoc occasio dubitandi, scilicet an isti computarentur ad bellum, vel solum ad accipiendum mansiones. Si autem computarentur ad bellum precic: manifestum est, q̄ non deberent computari oēs, q̄ erant ultra 20. annos, quia illi qui essent centum annorum, vel amplius inepti essent ad bellum, & isti iam vocantur emeriti. Si autem accipiantur hic computatio ad solum castrametationem, non solum computarentur oēs, qui essent viri apti ad bellum, sed etiam quicunque excederent annos 20. etiam si inepti essent ad bellum. Sed dicit aliquis, q̄ q̄ dicantur isti viri pugnatores, tamen non sequitur ex hoc, q̄ essent tales, qui possent ad bella pcedere. Sic colligitur Deute. 2. c. quia ibi dī q̄ non trāserunt Israelite torrentem Zareth quousque mortui sunt omnes viri bellatores. Et isti sunt, qui murmurauerant contra Dñm, & Deus iurauerat, q̄ non intrarent in terram promissionis, & tñ manifestum est, q̄ isti non solum erant viri potētes procedere ad bellū, sed etiam omnes, qui essent vetustissimi. Nam Deus iurauerat, q̄ omnes, qui viderāt magnitudinem eius, & murmurauerant in deserto perirent. nec potest solum hoc intelligi de illis, qui erāt iuuenes, quia magis deberet intelligi adhuc de senibus, quonia isti magis peccarent murmurando cum vidissent plura mirabilia Dei, q̄ iuuenes, & tamen omnes isti vocantur bellatores Deute. 2. c. ergo bellatores non sunt soli illi, q̄ ad bellum apti sunt, sed etiam illi qui iam viribus deficiunt, & sic videbitur alicui dicendum esse hic, q̄ omnes, qui essent ab annis 20. supra etiam si essent vetustissimi numerarentur hic. Sed dicendum ē, q̄ solum numerati fuerunt hic viri, qui erant apti ad bellum, illi autem, qui erant vetusti, & deficientes viribus non numerabantur, quod patet, quia dī hic in littera omnium virorum fortium, & tamē manifestum est, q̄ illi, qui sunt vetustissimi, & deficientes viribus non vocantur viri fortes. Item patet hoc, quia cum numerantur infra viri cuiuslibet tribus dicitur omnes, qui poterant ad bella procedere, & tamen, qui senes valde sunt, non possunt procedere ad bella.

Dicendum ergo videtur quibusdam, q̄ cum hic dicit a 20. anno & supra per illud supra nō intelligunt omnes etates maiores, sed solum ille etates, que sunt sufficientes ad pugnandum, & forte hoc est vsque ad annum 60. secundum, q̄ nunc communiter determinatur: poterat tamen esse, q̄ tēpore illo essent homines maioris durationis in robore. ſ. q̄ duraret maiori tempore in eis secundum, q̄ etas erat maior in eis, q̄ in nobis. Et ideo eo tempore erant homines centum annorum, & amplius, & poterant procedere ad bellū: sicut patet de Moyse, qui erat centum, & viginti annorum, qñ mortuus est, vt patet Deu. 34. c. & tñ in ipso anno pugnauit q̄ duos reges Amorrhos, & occidit eos. Idem patet de Caleb filio Iephoñe, qui erat 85. annorum, & erat potens ad bellum: sicut qñ erat 40. annorum, vt patet Io. 14. c. cum dī hodie 85. annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore, qñ ad explorandum missus sum: illius in me tempore fortitudo vsque hodie perseverat ad bellandum, quam ad gradiendum. Postea autem diminuta etate quotidie homines diminuitur in robore. vnde Aristo. posuit etatem conuenientem ad gignendum in virō vsque ad annos 70. & ad alia opera fortitudinis. vt patet 7. Polit. c. 15. nunc autem non est robur in homine vsque ad annos septuaginta, sed vsq; ad 60. & inferius, quæ

quæ tñ fuerit etas in qua determinabatur hic viri fortes nō patet, sed communiter dicitur, q̄ erat etas. 60. annorum: tamē an ipsa sit, vel aliqua alia nihil ad nos. Preditā habent aliquem colorem, & tamen nō sunt vera, sed sciendum est, q̄ isti, qui numerabantur erāt 20. annorum, & non infra, & tñ supra 20. annos quicunque esset, & in quacunque etate computabatur. Primo patet, quia dicitur quidquid sexus est masculini a 20. anno. & supra: ergo quicunque masculus vltra 20. annos computabatur. Secundo patet, quia si Deus intendisset, q̄ non numeraretur omnes in quacunque etate vltra annum 20. sic dicit, q̄ infra 20. annum nemo computaretur, si poneret etatem aliam vltra, quam nemo computaretur, sed nullam posuit, ergo voluit, q̄ omnes qui essent vltra 20. annum in quacunque etate essent numeraretur. Tertio patet, q̄ Deus volebat hic ponere numerum Israelitarum ad ordinandum politicam, & tñ inter Israelitas quicunque erat vltra 20. annum traſibat ad nomen, & numerum Exo. 30. c. ergo Israelite in quacunque etate essent vltra annum 20. computabantur. Quarto patet, quia ista computatio fiebat ad ordinandum castrametationes, & tñ si illi, qui essent in magna etate non computaretur: maneret magna pars populi cui non fieret locus ad castrametandum, quod esset inconueniens. Quinto patet, & precipue, quia infra 14. c. dī, q̄ omnes, qui cōputati sunt in deserto Synai mortui sunt in solitudine, & postea soli paruuli introierunt in terram promissionis. Et tamen isti illi, qui essent in magna etate non computarentur maneret magna pars populi, q̄ si vetustissimi non numerarentur, non morentur in deserto. cum Deus solum dixerit infra 24. q̄ morentur omnes numerati a 20. annis, & supra, sed certū est mortuos fuisse ibi omnes vetustissimos, quia illud fuit a Deo inflictum pro imuguratione, & tñ vetustiores magis murmurabant, quam iuuenes: cum nō inuenti fuerint ibi nisi duo: ſ. Iosue, & Caleb, qui habebant bonum spiritum. eodem c. ergo necesse est dici, q̄ omnes quantuncunque vetustissimi numerati sunt, si excederet annū viceſimū. Sexto patet, quia dictum istorum haberet aliquem colorem si fuissent isti numerati ad eundem ad bellum, sed non fuit hoc, quia littera non dicit illud, nec Deus iussit illis facere nunc aliqua bella, sed q̄ procederent ordinati per desertum, ergo nulla causa erat quare excluderentur aliqui a numero propter vetustatem. Cum autem obijciebatur, q̄ isti numerabantur ad bellum negandum est, cum aut dī in littera, qui poterant ad bella procedere. dicendum q̄ non dicitur, vt procederent ad bellū, sed qui poterant procedere, & tunc intelligendum est, q̄ omnes, qui sunt vltra viceſimum annum poterant ad bella procedere. i. nemo illorum erat, qui pp defectum etatis parū impediretur ire ad bellum: omnes quippe impleuerāt legitimam etatem cum essent viginti annorum. Si aut obijciatur, q̄ non solum dī, q̄ possent ad bella procedere, sed etiam, qui ad bella pcederent, & aliquando dicitur procedentium ad bellum. Dicendum q̄ idem significatur cum omnibus, sed causa est diuersitatis, nisi illud sepe reperendum erat, & non debuit per eadem verba dici semper, quia esset vitium, ideo fit variatio. Non ergo significatur, q̄ isti numerabantur ad bellum, sed solum, quod erant tales, qui poterant ad bella procedere. Sed obijciatur, quia dicitur sequen. c. q̄ erant omnes isti pugnatores, & sic numerabantur ad pugnam. Dicendum q̄ non potest intelligi nisi sicut supra, scilicet erant pugnatores, id est habentes etatem legitimam ad pugnandum, scilicet, quia non impediebatur pugnare propter defectum parū etatis. Secundo patet istud, quia sic dī Deuter. 2. c. tempus aut̄ quo ambulauimus de Ca-

desbarne vsque transitum torrentis Zareth 38. annorum fuit donec cōsumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris sicut iurauerat Dominus, & etiam dī ibi. postquam ceciderunt omnes pugnatores, & tñ isti sunt omnes numerati a 20. annis, & supra, quia illi sunt cōtra quos Deus iurauit. Nu. 14. sed ibi perierunt omnes tam iuuenes, quam vetustissimi, quia potius veteres magis peccauerant. ergo nomine pugnatorum, vel bellatorum intelliguntur omnes, q̄ sunt vltra 20. annum, quantumcunque sint vetustissimi. Adhuc aut̄ precedentia magis patent, quia si littera ista accipitur s̄m rigorem vocis, & non s̄m consuetudinem locutionis, nō solum excluderentur ab ista numeratione aliqui propter vetustatem, sed etiam excluderentur plurimi qui erant 20. annorum, quia dicitur in littera. quidquid sexus est masculini a 20. anno, & supra omnium virorum fortium est Israel, sed certum est multos esse viginti annorum, & vltra, qui non sunt viri fortes, sed debiles, immo pauci sunt, qui sunt viri fortes accipiendo proprie virum fortem, & ita plures de illis, qui essent a viginti annis, & supra excluderentur, q̄ numerarentur, sed hoc est inconueniens, quia nemo concedit, q̄ aliquis viginti annorum excluderetur, sed soli vetustissimi, ergo dicendum est, q̄ non est accipienda littera s̄m rigorem, sed secundum consuetudinem locutionis. Dicendum igitur, q̄ isti, qui numerabantur erant bellatores, vel poterant ad bella pcedere. ſ. quia propter defectum parū etatis non impedirentur ire ad bella, & hoc modo quilibet q̄ tuncunque vetustissimus poterat ad bella procedere, vel erat bellator. ſ. quia non deerat ei etas ad pugnandū. Sed etiam oēs isti, qui numerantur vocantur viri fortes, id est hñtes robur ad operandum, non quidem, q̄ oēs actualiter haberent robur, sed q̄ omnes erant in tali etate in qua robur habere possint, vel debeant, q̄ vero accidat aliquem non habere robur nihil differt, cū etatem roboris habeat, & hoc modo quilibet q̄ tuncunque vetustissimus erat vir fortis, quia ille propter paruam etatem non impediebatur habere robur, sed vel erat, vel fuerat iam in tali etate in qua robur habere posset. soli aut̄ qui sunt infra annum 20. dī nō esse fortes, quia nondum peruenerunt ad etatem in qua fortes esse possint. De illis ergo, qui sunt vltra 20. annum accidit non esse fortes. illos vero, qui sunt infra viceſimum, necesse est non esse fortes. Ideo omnis, q̄ est vltra annum viceſimum vocatur vir fortis, & ideo numerabantur hic. Et numerabitis eos per turmas suas. Determinatur modus numerandi. ſ. q̄ numerarentur per turmas, & non simul: fiebat aut̄ hoc modo, vt dī uideretur filij Israel per turmas, & postea quilibet illarum turmarum per se computaretur. Dicitur aut̄ turma s̄m Iud. 9. Ety. cuneus, vel congregatio 30. militum, & forte dicitur aliquis, q̄ sic computabantur isti diuisi per trigenas, sed non est iste sensus, sed accipitur turma large pro quacunque congregatione, & hoc modo tribus, vel familie dī turme. Et hoc est, quod supra dicebatur, q̄ numerarentur Israelite per cognationes, & domos. ſ. q̄ numeraretur quilibet familia per se, & quilibet tribus, & sic proueniret summa totalis omnium tribuum. Tu, & Aaon. Isti ponebant tanq̄ duo principales numeratores: alij aut̄ erāt cū eis minus principales tribuum, vt patet. j. Eruntque robisū principes tribuum ac domorum. Hic ponuntur coadiutores Moyſi, & Aaron. ſ. principes tribuum, qñ nō possent eos numerare Aarō, & Moyſes in multis diebus, nec haberent conuenientem modum ad numerandum, q̄ ipsi non cognoscebant eos, qui erant in singulis tribubus: principes autem tribuum cognoscebāt, ideo melius cum eis expleri posset ista numeratio: dicitur hic principes tribuum, & domorū ipsi numeratores.

Quot modi principum erant in qualibet tribu.

In quo sciendum est, q in qualibet tribu erant tres modi principum. Primus erat princeps, qui vocabatur princeps tribus, & iste erat primogenitus, qui veniebat directe per lineam primogenitorum derivatorum ab ipso capite tribus, & iste semper erat vnus in qualibet tribu sicut tribus erat vnica. Erant alij principes, q vocabantur principes familiarum, & isti erant multi sicut in qualibet tribu erat multae familiae, & dicebantur principes familiarum illi, qui descendebant per lineam primogenitorum a capitibus primis familiarum per lineam, per quam venit princeps tribus, qui autem fuerat princeps familiarum in qualibet tribu habet infra 26.c. Primogeniti autem postea descendentes ab illis erant principes familiarum. Tertium genus principum in qualibet tribu erat in principibus domorum, & dicitur principes domorum illi, qui erant capita congregationum specialium in qualibet tribu, quae congregationes vocantur domus. Hic autem fit mentio de principibus tribuum, & domorum, & intelliguntur etiam principes familiarum.

An omnes principes erant cum Moyse, & Aaron, & an isti fuerint soli principes tribuum. Quae. XV.

Sed aliquis dubitabit an cum Moyse, & Aarō fuerint omnes principes tribuum, & familiarum, & domorum ad numerandum Israelitas, vel si fuerint soli principes tribuum. Et respondendum est, q fuerint solum principes tribuum, quia hic ponuntur nomina eorum solum. Sed hoc aliquis arguet, quia litera dicit, eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum, ergo oportet principes domorum fuisse ibi. Respondendum est, q non sequitur ex hoc: nam non vocantur hic principes tribuum, & domorum tanquam distincti, sed illi, qui sunt principes tribuum, vocantur hic principes domorum, & satis patet, quia q est princeps in tota tribu est princeps in omnibus familiis, & domibus eiusdem tribus, sed non est princeps praecise familiarum, vel domorum, & sic accipitur hic, q isti 12. q hic nominantur, erant principes tribuum, & domorum simul, & non veniebant cum eis alij, qui essent principes domorum specialius. Sed adhuc dicit aliquis, q hic intelliguntur oēs principes tam tribuum, q domorum, q familiarum, & tñ ponuntur nomina principum tribuum, quia isti erant nobiliores ceteris. Dicendum est non posse stare, sed isti iidem erant principes domorum, & familiarum, & tribuum, quod patet in litera cum dicitur, eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis: quorum ista sunt nomina. de tribu Ruben Elisur filius Sedeur, &c. sic videtur, q isti iidem sunt principes tribuum, & domorum, & isti soli adiuverunt Moysem, & Aaron ad numerandum. In cognationibus suis, i. in tribubus. q quilibet istorum principum adiuuaret Moysem, & Aaron in tribu sua, & non potest hic accipi cognatio p familia specialiter, vel p domo, sed necesse est accipi p tribu, quia isti, qui nominantur hic principes non erant principes specialiter familiarum, vel domorum, sed tribuum.

Quomodo facta sit ista numeratio. Quae. XVI.

Circa modum istius numerationis aliquis dubitabit quomodo facta fuerit. Quomodo principes adiuverunt Moysem, & Aaron. Et dicendum est, quod quando Moyse, & Aarō volebant copurare quilibet tribum, veniebat princeps illius tribus, & congregabat per domos, & familias tribum suam, & sic adiuuat Moysem, & Aaron. Alij autem principes reliquarum tribuum nihil tunc faciebant.

Cum vero Moyse, & Aaron peruenirent ad numerandum aliam tribum veniebat cum eis princeps illius tribus, & faciebat sicut supra dictum est, & sic per oēs tribus quousque producta fuit summa totaliter oim tribuum Israelitarum, & hoc modo nunquam erant in numeratione omnes 12. principes simul cum Aarō, & Moyse, sed vnus solum. princeps illius tribus, quae tunc numerabatur. patet autem ordo iste ex litera cum dicitur, eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum in cognationibus suis. i. singuli principes erunt p singulis cognationibus, & tñ si non fuisset iste modus, q nunc positus est, sed omnes principes simul numerarent cum Aaron, & Moyse, non essent singuli principes p singulis cognationibus suis, sed omnes essent pro qualibet cognatione simul, quod non vult litera.

An principes solum numerarent, vel Moyse, & Aaron. Quae. XVII.

Nunc etiam dubitabatur de modo numerationis istius, an principes solum numerarent, vel aliquid numerarent Moyse, & Aarō. Aliqui dicit, q quilibet princeps numerabat omnes, qui erant in tribu sua, & postea dabat summam eorum Moyse, & Aarō, & hoc modo nihil numerabant Moyse, & Aaron, sed soli principes. Et si arguatur q eos, q in litera dicit, q Moyse, & Aaron numerarent, & tamen hoc modo non dabat quomodo numerarent. Respondent isti, q Moyse dicebatur numerare, quia summam totalem oim ex paruis summis colligebat quas a principibus tribuum assuuebat. Sed adhuc non potest hoc stare, quia dicitur in litera, numerabitis eos p turmas suas tu, & Aaron. Ideo non debet Aaron, & Moyse recipere summam a principibus, sed ipsi per se numerare debebant per turmas: turma autem parua multitudo est. Si. n. turma significaret multitudinem gentis, potuisset adhuc stare positio illorum, sicut si litera dixisset numerabitis eos p tribus suas: tunc potuisset intelligi, q principes numerabant singulos in tribubus suis, & postea Moyse, & Aaron reciperent ab eis summam totalem per summam ab alijs inuentas. Sed quia litera dicit, numerabitis eos per turmas suas, debet intelligi, q Moyse, & Aaron per se numerarent adiunctis secum principibus ad facilius numerandum. Item quia dicitur, q isti sunt quos numerauerunt Moyse, & Aaron & 12. principes Israel: singulos per domos, & cognationes, ergo principes adiuncti erant Moyse numerando, & non numerabat quilibet tribum suam, sicut dicebatur, sed Moyse, & Aaron numerauerunt omnia. Quorum ista sunt nomina. Hic ponuntur nomina principum, qui numerauerunt cum Moyse, & solum ponuntur hic nomina principum maiorum, qui erant principes tribuum. de principibus autem familiarum, & domorum nulli numerantur hic, quia illi non vocati fuerunt cum Moyse ad numerandum multitudinem populi, sed soli principes tribuum, vt supra probatum est. De tribu Ruben Elisur filius Sedeur. Hic ponuntur duodecim principes in 12. tribubus, & singuli per nomina sua.

An isti principes sint qui habentur infra 7.c. Quae. XVIII.

Sed queret aliquis de istis an sint illi, qui habentur infra 7. cap. Et respondetur, quod sic, quia agitur de oblatione facta in dedicatione tabernaculi, & istim principes veniebant, quando fuit tabernaculum dedicatum: paruum enim tempus distabat inter ea, quae dicuntur hic, & dedicationem sanctuarii. Nam quamquam infra 7. capi. dicitur de dedicatione sanctuarii: tamen non

non fuit facta post hoc, sed per vnum mensem ante hoc: fuit enim tabernaculum erectum primo die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto, & tunc dedicatum est, ergo in prima die mensis primi fuit facta dedicatio, & tunc principes obtulerunt, sed ibi ponitur per recapitulationem: vnde eadem nomina ponuntur hic, quae ibi.

An ista sint nomina principum, qui habentur infra. Quae. XIX.

Quaeret aliquis an ista sint nomina principum, qui habentur infra 34. c. vbi ponuntur principes 12. tribuum sicut hic. Dicendum est, quod non sunt iidem principes, quod patet ex nominibus eorum, quoniam ponitur hic princeps in tribu Iuda Naafon filius Aminadab. Ibi autem ponitur princeps Caleb filius Iephone, & sic de omnibus aliis. non est ibi aliquod nomen principis, quod conueniat cum istis. Causa est, quia ibi ponuntur principes, qui erant in anno 40. exitus de Aegypto, & ingressuri erant terram Chanaan atque distributuri eam sorte, & hoc eis mandauit Deus, vt toti Israel diuiderent terram. sic patet infra eo. 34. c. sed isti principes de quibus hic dicitur non ingressi sunt in terram Chanaan, nec forte eam diuiderunt: immo nec viderunt, sed omnes mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, quia iurauerat Deus, quod nullus eorum introiret in terram promissionis, quoniam contra ipsum murmurauerant, vt patet infra 14. c. vbi de omnibus numeratis ista sententia fertur, sed manifestum est, quod principes, qui habentur hic fuerunt de numeratis cum numerus eorum ponatur hic, primo mortui sunt, ergo & filij eorum successerunt loco ipsorum atque transierunt in terram Chanaan.

An isti sint principes 12. tribuum, qui habentur infra. Quae. XX.

Quaeret etiam an isti sint principes, vel viri 12. tribuum, qui habentur infra 13. c. vbi mittuntur 12. viri ad explorandum terram Chanaan singuli de tribubus suis. Et non potest aliquis respondere eo modo quo respondebatur supra in alijs principibus. nam isti non fuerunt in anno 40. exitus de Aegypto sicut illi, qui habentur infra 34. capi. sed fuerunt in anno secundo egressionis de Aegypto paucis tempore post recessum de monte Synai. Nam Israelite recesserunt de monte Synai die 20. mensis secundi, anni secundi exitus de Aegypto, vt patet infra 10. capi. & deinde venerunt in missionem, quae vocatur sepulchra concupiscentiae, vt patet infra trigesimo tertio capitulo, vbi ponitur catalogus mansionum, & manserunt ibi per vnum mensem, & paucis diebus, vt colligitur infra vndecimo capitulo. Deinde venerunt in desertum Pharan, vt patet infra decimo tertio capitulo, & deinde miserunt exploratores, vt patet eod. capi. paruo, ergo tempore post ea, quae dicuntur hic, fuit facta missio virorum duodecim, qui habentur infra decimo tertio capi. Respondendum est, quod illi non sunt principes, qui nominantur hic, vt patet ex nominibus singulorum, quia de tribu Ruben nominatur hic princeps Elisur filius Sedeur, & infra decimo tertio capitulo nominatur Semna filius Zechur, & sic de omnibus alijs. Nec illi sunt principes, sed solum fuerunt duodecim viri electi. de 12. tribubus, vt irent ad explorandum terram Chanaan, sed manifestum est, quod non conueniebant principes populi mitti in exploratores, sed alios viros.

De ordine tribuum, & principum, quomodo aliquando ordinentur secundum ordinem natiuitatis, aliquando secundum dignitatem, quandoque secundum vexilla, & alijs modis, & qui principes praecedant in quolibet istorum ordinum. Quae. XXI.

Sciendum autem, quod hic nominantur semel principes tribuum, & bis nominantur ipse tribus, sed non est idem ordo vtrouque in numeratione tribuum, vt patet ex litera, quia quidam anteriorantur in vna, qui posteriorantur in altera. In qua sciendum, q tribus possunt multipliciter ordinari in nominatione sua. vno modo possunt nominari secundum ordinem natiuitatis, vt priores prius ponantur, & posteriores in oru posteriorius nominentur, & hoc modo Ruben ponitur primo. deinde Simeon, & Levi, & Iudas. postea vero Nephthali, & Dan, deinde Gad, & Aser. postea vero Ioseph, & Benjamin. Inter hos autem ante Ioseph, & Benjamin ponitur debuerunt Issachar, & Zabulon. Iste. n. fuit ordo in natiuitate, quia primo Lia peperit quatuor filios. s. Ruben: Simeon: Levi: Iuda. deinde Bala ancilla Rachel peperit duos. s. Nephthali, & Dan. de primis habetur Gen. 39. c. deinde peperit Zelpha vxor Iacob ancilla Lie duos filios. s. Gad, & Aser, vt patet e. c. Postea Lia peperit duos filios. s. Issachar, & Zabulon, vt patet e. c. postea peperit Rachel Ioseph, vt patet e. c. deinde peperit Benjamin, vt patet Gen. 35. c. Et secundum istum ordinem natiuitatis descripti sunt filij Iacob in 12. lapidibus rationalis, & in duobus onychinis, qui erant in superhumerali, vt patet Exo. 28. c. cum dicitur. sumes duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero: iuxta ordinem natiuitatis eorum. Alio modo possunt ordinari tribus istae secundum excellentiam, & isto modo deberet primo poni Iudas: deinde Ioseph: postea Ruben, & sic de ceteris. Causa huius est, quia erant filij Iacob excellentiores inter se secundum ordinem primogeniturae, sed Ruben, qui secundum carnem esset primogenitus, tamen non manserunt in eo iura primogeniturae, vt patet Gen. 49. c. cum dicitur. Ruben primogenitus meus: tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis: maior in imperio: effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & sic iura primogeniturae istius translata sunt ad alios. s. ad Iudam, & Ioseph. Consistebant enim iura primogeniturae in duobus. s. in imperio, & in donis, vt colligitur ex verbis Iacob ad Ruben, cum dixit. prior in donis: maior in imperio. etiam colligitur hoc ex benedictione, quam tanquam ius primogeniturae dedit Iacob pater suus Isaac, vt patet Gen. 27. c. vbi dixit, q cresceret, & incuruarentur ante eum omnes filij matris suae: vbi dedit ei imperium, & postea cum benediceret Esau repetiuit idem imperium pertinere ad Iacob dicens viues in gladio, & fratri tuo seruias. Quod autem esset primogenitus maior in donis patet, quia Deus mandabat, q cuilibet primogenito darentur duplicia, quam ceteris de hereditate patris sui, vt patet Deute. 21. c. sed filium odiose agnosceret primogenitum, dabitque ei de eis, quae habuit cuncta duplicia. Iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Ista autem duplicia iura primogeniturae prouenire debebant Ruben, vt patet ex verbis patris sui ad eum: cum dixit prior in donis: maior in imperio, id est debebas esse excellentior inter fratres tuos in donis, & maior in imperio, & tamen non habuit aliquid horum, quia sequitur in eadem litera. effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Ista autem iura primogeniturae transire debebant ad sequentem filium, scilicet ad Simeonem, quia indigne

In quo stabant iura primogeniturae in veter. test.

gnus fuerat Rubē, & tamen nō transferunt ad ipsum, quia indignus fuit, etiam non transferunt ad Leui, qui erat tertius. Nam vtrunque accusat Iacob pater eorū Gen. 49. c. dicens. Symeon, & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia: in consilio eorū non veniat anima mea, &c. Debuerunt ergo transire iura primogeniturę ad sequentem quartum filium, scilicet ad Iudam, quia ipse non fuit indignus, & tamen non transferunt ad eum totaliter, sed diuisa sunt inter filios duarum vxorum liberarum, scilicet Lię, & Rachel. nam Iudę, qui erat filius Lię quartus datum est imperium, quod erat principum ius primogeniturę, sic patet Gen. 49. c. l. non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat, qui mittendus est: & postea sic factū est, quia de tribu Iuda fuerunt reges. Primus filius scđidę vxoris liberę fuit Ioseph, & huic traditū est alterum ius primogeniturę, scilicet duplex pars hereditatis. Nam cū esset Ioseph vnus de filiis Iacob, deberet habere vnā sortem, sed Iacob tradidit ei duas faciens duos filios eius Manassen, & Ephraim esse duas tribus, vt patet Gen. 48. c. cum dicitur. Duo igitur filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem, mei erunt Ephraim, & Manasses: sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autē quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Isti ergo duo filij, scilicet Iudas, & Ioseph erant digniores ceteris propter iura primogeniturę. Computando ergo tribus secundum ordinem dignitatis primo debebat poni Iudas, & Ioseph, & consequenter ceteri, & tamē adhuc prius deberet poni Iudas, quam Ioseph, quia excellentius ius primogeniturę communicatum fuerat Iudę, quam Ioseph, & quia Ioseph non computabatur tanquam vna tribus, sed vt duę, debebat poni primo Iudas, & deinde nō duo filij Ioseph. I. Ephraim & Manasses, & postea ceteri, sed iste ordo nunquam seruatur in scriptura. De istis autem iuribus primogeniturę quomodo se habeant ad istas duas tribus, & an solus Ioseph habuit iura primogeniturę, & nō Iudas, tangitur primo Paral. 5. c. & ibi latius dicitur. Aliquā autem possunt numerari tribus secundum ordinem vexillorum: erant autem castra Israelitarum posita in quadro, & distincta per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus secundum ordinem, qui habetur infra seq. c. & hoc modo nō numerantur tribus secundum ordinem natiuitatis, neque secundum ordinem dignitatis. Iste modus numerationis fuit seruatus in oblatione principum, vt patet infra 7. c. Nam primo obrulit Naafon princeps de tribu Iuda: Deinde omnes principes, qui erant sub vno vexillo: Deinde obrulit princeps filiorum Ruben, & postea alij principes, qui erant sub vexillo suo, & sic per ordinem omnū vexillorum. Hic autē non obseruatur perfecte aliquis de istis tribus ordinibus. Non. n. obseruat ordo natiuitatis, quia post Simeonem deberet poni Iudas numeratione, quę habetur infra, & ponit Gad, & post Gad ponit Iudas, & in numeratione ista post Iudā ponitur Issachar, & tñ deberet poni Nephthali, quia sic est ordo natiuitatis. Dicendum igitur, qđ non obseruatur ordo iste, quia hoc modo deberet poni Iudas ante alios, & tamen ponitur Ruben. Etiam nō obseruatur hic ordo vexillorum, quia tunc deberet poni Iudas, & principes sub vexillo suo, & postea Ruben cum principibus suis, sed nō obseruatur iste ordo. Est ergo dicendum, qđ in hoc capitulo bis nominantur tribus, & sm diuersos ordines, quia aliter ordinantur cū nominantur principes, & aliter cum nominantur tribus sine principibus. Et primo nominantur hic tribus, & principes, & obseruatur in eis qđā ordo mixtus ex prioritate natiuitatis, & ex prioritate dignitatis, qđ

Determinatio.

adhuc non totaliter obseruat iste ordo, & declaratur hoc, quia filij Iacob erant ex eodem patre, & quatuor matribus, quarum duę erant dñę, & liberę: alię duę erant ancillę. Filij ergo liberarum qđum ad hoc erant digniores filijs ancillarū, erant autē duę vxores dñę, I. Lia, & Rachel, & harum filij primo ponuntur, erant duę ancillę, I. Bala, & Zelpha vxores, & filij harum postea ponuntur. Rursus obseruatur in istis ordo natiuitatis, quia qđ omnes filij liberarum sunt equales qđū ad hoc, tñ obseruatur in eis ordo natiuitatis, & primo ponuntur filij Lię, qui primo nati sunt. I. Ruben: Simeon: Iudas: Issachar: Zabulon: deinde filij Rachel, qđ postea nati sunt. I. Ephraim, & Manasses nepotes Rachel, & postea Benjamin. Deinde ordinantur filij vxorum ancillarum, & in istis non obseruatur ordo natiuitatis, quia sic deberet poni filij Balę ante filios Zelphę, quia primo nati sunt, vt patet Gen. 30. c. sed non ponuntur immo miscentur, quia Dan filius Balę, primo ponitur. deinde interponuntur duo filij Zelphę. I. Afer, & Gad. deinde concluditur Nephthali, qđ fuit filius Balę. Forte autem ista intermixtio fuit facta ne inuiderent sibi principes de filiis ancillarum si ponerentur filij vnus ancillę alteris. Postea vero in alia numeratione ponuntur tribus sine principibus & ibi obseruatur ordo vexillorū. I. qđ singuli tres principes, qui erant sub vno vexillo fuerunt simul qđputati non obseruando aliquem ordinem natiuitatis, vel dignitatis. Differt tamen ista computatio a totali ordine vexillorū, quia in ordine illo primo ponitur princeps de tribu Iuda, & alij sub vexillo suo. Hic tñ primo ponitur princeps in vexillo Ruben, & alij principes vexilli eius, & qđ tenet ordo vexillorū. Aliquā tamen ponuntur tribus non per aliquem ordinem istorum, sicut computantur Apoc. 7. vbi non potest reperiri aliqua rō illius ordinis, & forte causa est, qđ in veteri testamento debebat obseruari ordo in his tribubus sm aliquem honorem, quia omnes, qđ erant in veteri testamento de his tribubus erant, vel talem precipui. In nouo autē testamento iam omnia vetera cessauerant, ideo non curabatur de honore, vel ordine in anterioratione, vel posterioratione tribuum.

Cur non semper obseruatus fuerit ille ordo, vt bis ponerentur nomina tribuum. Quęst. XXII.

SEB queret aliquis cum in isto c. bis ponantur nomina tribuum, quare non fuit vtrouque obseruatus ille ordo. Respondendum est hoc rationabiliter factum fuisse. Nam in prima numeratione nominantur principes. In secunda autē numerantur omnes de populo, qui erant in tribubus. Iō in prima debuit obseruari aliqđ ordo inter principes qđum ad honorem, vt tolleretur locus emulacionis. In secunda autē non potuit, vel non decuit obseruari hunc ordinē, quia erat populus totus diuisus sub quatuor vexillis, & sub quolibet vexillo tres tribus, & vt conuenientius fieret computatio numerabantur oēs, qui erant sub quolibet vexillo, anqđ procederetur ad computationē eorum, qđ erant sub altero, & sic in qđputatione totius populi nō decuit obseruari ordinē, qđ obseruatus est in numeratione principum tribuum.

Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel: quos tulerunt Moyses, & Aaron cum omni vulgi multitudine, & congregauerunt primo die mensis secundi: recensentes eos per cognationes, & domos ac familias, & capita,

Numerat per tribus israelite.

& capita, & nomina singulorum a vicefimo anno, & supra, sicut pręceperat dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Synai de Ruben primogenito Israel per generationes, & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum omne, quod sexus est masculini a vicefimo anno, & supra, procedentium ad bellum: quadraginta sex millia quingenti. De filiis Symeō per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina, & capita singulorum. omne, quod sexus est masculini a vicefimo anno, & supra procedentium ad bellum: quinquaginta nouem millia trecenti. De filiis Gad per generationes, & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis, & supra: omnes, qui ad bella procederent quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. De filiis Iuda per generationes, & familias ac domos cognationum suarū: per nomina singulorum a vicefimo anno, & supra: omnes qđ poterant ad bella procedere: recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti. De filiis Issachar per generationes, & familias ac domos cognationum suarum: per nomina singulorum a vicefimo anno, & supra: oēs qđ ad bella procederent: recensiti sunt 54. millia quadringenti. De filiis Zabulon per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recensiti sunt per nomina singulorū a 20. anno, & supra: oēs qđ poterant ad bella procedere 57. millia quadringenti. De filiis Ioseph filiorū Ephraim per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recensiti sunt per nomina singulorū a vicefimo anno, & supra: oēs qđ poterant ad bella procedere: 40. millia quingenti. Porro filiorū Manasse per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt per nomina singulorū a 20. annis, & supra, omnes, qui poterat ad bella procedere 32. millia ducēti. De filiis Benjamin per generationes, & familias ac domos cognationum suarū, recensiti sunt nominibus singulorū a 20. anno, & supra, oēs qui poterant ad bella procedere, triginta quinque millia quadringenti. De filiis Dan per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt noib⁹ singulorū a 20. anno, & supra, oēs qui poterat ad

Tribus Ruben.

Tribus Simeon.

Tribus Gad.

Tribus Iuda.

Tribus Issachar.

Tribus Zabulon.

Tribus Ephraim.

Tribus Manasse.

Tribus Benjamin.

Tribus Dan.

bella procedere 22. millia septingenti. De filiis Afer per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recensiti sunt per nomina singulorum a 20. anno, & supra: oēs qui poterant ad bella procedere 40. millia, & mille quingenti. De filiis Nephthali per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt noibus singulorū a vicefimo anno, & supra, oēs qui poterat ad bella procedere 53. millia quadringenti. Hi sunt quos numerauerunt Moyses, & Aarō, & duodecim principes Israel, singulos per domos cognationū suarū. Fuerūtque oīs numerus filiorū Israel per domos, & familias suas, a 20. anno, & supra, qđ poterant ad bella procedere, sexcētatria millia virorū quingēti quinquaginta. Leuite autē in tribu familiarū suarū non sunt numerati cum eis.

Tribus Afer.

Tribus Nephthali.

Summa omnium.

Hi nobilissimi principes multitudinis. Isti 12. qui supra scripti sunt erant principes, & vocantur nobilissimi principes ad differentiam aliorū principū minorū. I. principum familiarum, & domorū. Vocantur etiam principes multitudinis. i. totius multitudinis Israel. qđ omnes isti simul sumpti erant principes totius Israel, & in hoc significatur, qđ erant principes tribuum: nā si essent principes domorum, vel familiarum oēs simul non essent principes totius multitudinis, quia plures, qđ 12. domus, & familie erant in toto Israel. De istis principibus dicit Augu. qđ greci vocant eos chiliarchos: latini autē vocant eos tribunos, & circa hoc querit ipse quō possint isti vocari tribuni, vel chiliarchi, quia chiliarchus significat principem millenariū: tribunus autē idem significat, quod patet Exo. 18. vbi Ietto dedit cōsiliū Moysi, vt diuideret populū per principes millenarios quingenarios, & decanos, qđ liber autē millenarius vocatur ibi in litera tribunus, & tunc isti principes vocatētur chiliarchi, vel tribuni, quilibet eorum esset constitutus super mille. Sed non stat primo, quia tunc cum isti sint 12. principes, vt patet in litera: sequeretur, qđ in toto Israel solum essent 12. millia virorum, sed falsum est, quia infra in litera ponitur tota summa, & sunt sexcētatria millia virorū, & quingēti, & quinquaginta. Secundo, quia tunc sequeretur, qđ omnes tribus erant equales: cum princeps cuiuslibet tribus solum contineret sub se mille viros, sed falsum est, quia vt patet ex summis particularebus omnium tribuum, aliqua tribus est dupla, vel quā tripla ad alteram. Dicit Augu. qđ nō vocantur tribuni quasi quilibet p̄sit mille viros, sed quia quilibet p̄sit multis millibus virorum: cum ait nunquid, & hic sic accipiendi sunt chiliarchi, vel tribuni, qđ singuli essent super millenos, & respondet non. neque enim omnis populus Israel 12. millia tunc fuerunt. singulos enim elegit de singulis tribubus, qui non millenos, sed multa millia p̄nebat. Nomē ergo commune est cū illis qđ in exēplo appellatur chiliarchi, vel tribuni, qđ vnusquisque illorū esset mille hoīum princeps. istorū autē, qđ vnusquisq; millū princeps esset, quia siue a mille, siue a millib⁹ eadē qđpositio nois resonat, vt vocent chiliarchi, vel tribuni. Dicendū, qđ necessitas huius dubij nō oritur ex lra, quia in litera nra nō vocantur isti 12. principes chiliarchi, vel tribuni, sed Aug. dicit, qđ latini vocant

Quō isti possint vocari Tribuni.

voant eos tribunos : greci aut chiliarchos. Et hoc p-
 supposito dicendum , qd pot stare solutio Aug. & in
 patitur inconueniens, & poterit melius aliter dici. primo,
 quia Exo. 18. vocantur tribuni illi quorum quilibet
 preest mille viris, & non multis millibus virorum.
 sic Aug. vult hic significare, quia si tribunus posset di-
 ci, qui preest multis millibus: ita posset centenarius di-
 ci, qui preest multis centum, & quinquagenarius, qui
 preest multis millibus, sed qd preest solū mille viris, & ita non
 poterunt isti vocari sic tribuni. Et hoc inconueniens
 tetigit Aug. cum dixit chiliarchos vocari a mille, vel a
 millibus, quia eadem positio nominis est, & verū est,
 qd q̄tum ad derivatiōem nihil differt esse vñū mille, vel
 multa millia, quia origo est mille: tñ q̄tum ad imposi-
 tiōem nominis significandū multum differt, quia tri-
 bunus, vel chiliarchus imponit ad signandū eū, qui
 preest mille viris, & non ad signandū eum qd preest
 multis millibus virorum. Secundo patet, quia potest
 tolli ista difficultas sine aliquo inconuenienti, & vfur-
 patione nominis dicēdo aliter, id debet aliter dici. Pro
 hoc dicendum, qd tribunus pot accipi dupliciter. vno
 modo, vt dicatur tribunus. i. millenarius, vel chiliar-
 chus, quod idem est apud grecos. Alio modo dicunt
 tribuni a tribu, vel tribus. i. quia quilibet preest vni
 tribui. si accipiatur primo mō nō est verum, qd isti sunt
 tribuni, quia non preerat quilibet eorum solum mille
 viris, sed multis millibus, vt patet in litera. Accipiēdo
 secūdo modo verum est, qd sunt proprie tribuni, quia
 tribubus presunt, licet ista dīserendo loquendi non in-
 ueniat in biblia nostra: eo qd nūq̄ vocamus tribu-
 nos, nisi millenarios, sicut accipitur Exo. 18. & 1. Re. 8.
 & 2. Re. 18. possumus tñ vocare istos aliquo modo tri-
 bunos a tribubus, vt dictū est. Non tñ pnt vocari chi-
 liarchi, sicut dicit Aug. vocari eos a grecis, quia chi-
 liarchos nō potest signare, nisi millenarium, quod ap-
 paret ex derivatiōe nominis, & impositiōe eius. si
 in litera nostra vocaret eos chiliarchos, vel tribunos,
 id est millenarios, non poterat alio modo solui diffi-
 cultas, nisi sicut dicit Aug. qd quilibet eorum pesser
 nōa solum mille viris, sed multis millibus virorum.
 Per tribus, & cognationes suas. i. isti principes, qui dicti
 sunt erant principes tribuum, & cognationum. Vocā-
 tur hic cognationes familie, vel domus, quod patet,
 quia distinguitur hic cognatio q̄ tribum, & tñ nō pot
 assignari, nisi triplex multitudo. i. tribus familia, & do-
 mus. Variatur tñ istud nomē cognatio, quia aliqñ ac-
 cipitur cognatio pro tribu, vt patet infra immediate
 cum dī. recēdentes eos per cognationes, & domos ac
 familias, & sic distinguitur ibi domus, & familia q̄ co-
 gnationem, sed preter domum, & familiam non ma-
 neret multitudo, nisi tribus, & ista necessario signifi-
 cabitur per cognationem. ibi. Et capita exercitus. i. isti
 principes numerati sunt per capita exercitus. nā quili-
 bet horū principū erat caput vnus exercitus magni,
 scilicet vnus tribus. Sed melius vocantur capita ipse p-
 sonę singulares, quia quilibet vir est vnum caput, &
 tunc est sensus, qd fieret numeratio per capita exerci-
 tus, vt per viros singulos, qui erant in tota illa multitu-
 dine, que vocatur exercitus, quia erant congregati in
 castris. Nam accipiēdo aliter principes tribuum cō-
 putabūt per seiplos, cum ipsi sint capita exercitus, sed
 non est bene dictum, qd idem sit computans, & quod
 cōputatū. Quos tulerunt Moyses, & Aaron. i. Moyses, &
 Aaron primo numerauerunt istos principes per tri-
 bus suas, & acceperunt in summam, & in hoc solus
 Moyses, & Aaron erāt numerantes: postea vero adiu-
 uerunt eos principes tribuum ad numerandum reli-
 quum populum. Cum omni vulgi multitudine. Id est cū

Tribunus
dupliciter
sumitur.

F toto populo. Ista litera potest intelligi dupliciter. vno
 modo, qd punctuetur sic. Moyses, & Aaron cum om-
 ni vulgi multitudine tulerunt summam principum,
 & tunc est sensus, qd ad computandum principes to-
 tus populus conuenit cum Moyses, & quilibet tri-
 bus adiuit Moysen ad inquirendum principem suū.
 Ita, qd ignoraretur de principe cuiuslibet tribus, & po-
 stea cōiungeretur quilibet tribus cum Moyses ad in-
 quirendum quis erat princeps suus secundum lineam
 cognationum, & domorum. Sed iste sensus non stat,
 quia non est verisimile, qd ignoraretur quis esset prin-
 cept in qualibet tribu: potissime quia oblatio princi-
 pum fuit facta per vnum mensem ante hoc, quia fuit
 incepta in prima die mensis primi anni secūdi ab exi-
 tu de Aegypto, sicut supra declaratum est, & tñ tunc
 distindē obtulerunt omnes principes omnī tribuū,
 vt patet. j. c. ergo non cōiungebatur populum lineam
 ad inquirendum quis esset princeps in qualibet tribu.
 Alius sensus est, qd Moyses, & Aaron numerauerunt
 principes cū omni vulgi multitudine. i. numerauerunt
 ipsos principes, & omnem vulgi multitudinem. Et
 hoc patet, quia immediate ponit numeratio omnīū
 Israelitarum, tam principum, q̄ vulgarū. Et congrega-
 uerunt primo die mensis secūdi. i. Moyses, & Aaron fecē-
 runt congregari omnes Israelitas in primā die mensis
 secūdi: ad hoc, qd tollerent numerum, & summam
 omnium. Fuit autem facta ista congregatio, quia Mo-
 yes mandauit preceonibus, vt clamarent per castra, vt
 conuincerentur omnes, & sic conuēti sunt, tamen
 non est intelligendum, qd fecerit Moyses congregari
 totum Israel in vnum locum, & globum ad numerā-
 dum, quoniam sic sequeretur confusio, sed fecit egre-
 gari quamlibet tribum per se, & quamlibet familiā,
 & domum distindē, & sic poterat agnosci quot viri
 essent in qualibet familia, & quot domus: & quot fa-
 milie, & viri, & domus in qualibet tribu. Hoc autem
 signat litera immediate cum dicitur. recēdentes eos
 per cognationes, & domos ac familias, & capita, &
 nomina singulorum, & tamen si omnes Israelitę pū-
 ctū fuissent in vnum globum ad numerandum non
 numeraretur per familias, & domos. Primo die mensis
 secūdi. Non ponitur hic cuius anni fuerit iste mēsis,
 quia supra dicitur in prin. quod fuerit annus secūdus
 egressiōis de Aegypto, & fuit incepta numeratio
 ista vno anno, & 15. diebus ab exitu de Aegypto, vt
 declaratum fuit supra. Et dicitur incepta numeratio
 prima die mensis secūdi, non quod in eodem die
 fuerit finita, sed solum, quod fuit incepta. Nam sex-
 centā tria millia quingenti quinquaginta viri non pō-
 terant numerari in eadem die a Moyses, maxime cum
 deberet eos inuenire per tribus, & cognationes, &
 domos suas, & scribebantur nomina istorum omnīū,
 atque reducebantur in summam: Sed durauit ista nu-
 meratio vsque ad diem, quo mota sunt castra de mō-
 te Sinai. i. die 20. mensis huius secūdi, facta nāque cō-
 putatione hanc, & sequentibus de quibus patet j. 3. c.
 Reuerterunt inde recēdentes eos per cognationes, & domos
 ac familias. Iste est modus numerationis, vt leuior at-
 que certior, & distindior fieret numeratio. Nam si
 totus Israel fuisset in vnum cum vltimū conglobatus,
 vix potuisset haberi aliqua certitudo in numerando,
 quia aliquis bis numeraret, & aliq̄ effugerent nume-
 rum, sed primo distindus est populus p̄ duodecim tri-
 bus, que vocantur hic duodecim cognationes, deinde
 quilibet tribus in familias distributa est: deinde quilibet
 familia in domos. postea vero quilibet domus in capi-
 ta virorum, vt patet ex verbis literę. Et signat hunc modum
 erat, quando aliq̄ peccabat in toto populo, & peccā-
 bat q̄s eēt, qm̄ tūc applicabant oēs tribus, & cadebat
 fors in p̄ tribū illā in qua erat vir peccator, deinde ap-
 plicabatur

applicabatur tribus illa distindta per familias, & cadebat
 fors super vnam familiam. deinde familia diuideba-
 tur per domos. Postea domus diuidebatur per viros
 quousque caderet fors super virum illum qui pecca-
 uerat. sic factū est qm̄ in Iericho peccauit Achā de tri-
 bu Iuda: accipiens pallium cocineum, & ducentos
 siclos, & regulam auream quinquaginta siclorum.
 Nam tunc ad dominum applicatæ sunt omnes tribus,
 & inuentum est peccatum in tribu Iuda, & diuisa illa
 per familias inuentum est peccatum in familia Zare,
 & sic ad vltimum quousque inueniretur in Achan,
 vt patet Iosue. 7. cap. & erat iste modus facilis nume-
 randi.
 Et capita & nomina singulorum. Id est qd ista computa-
 tio fiebat per capita. i. p̄ singulos viros, quia quilibet
 vir est vnum caput. & hoc exponitur cum dicitur per
 nomina singulorum. qd numerabantur singuli viri,
 & scribebantur nomina eorum, vt haberetur certi-
 tudo numeri, & personarum in qualibet familia &
 domo. A 20. anno. & supra. Ista erat ætas numerato-
 rum. i. qd ante vigesimum annum nullus numeraba-
 tur. de hoc supra dictum est.
 Sicut praeceperat Dominus Moysi. Iste dicitur præceptum ha-
 betur in principio. cap. vbi dixit Deus, qd numeraret
 Moyses omnem congregationem filiorum Israel in
 genere masculino, & vigesimo anno, & supra.
 Numerati sunt in deserto Sinai. Non enim recesserunt
 filij Israel de deserto Sinai quousque fuit facta ista nu-
 meratio. finita autem numeratione mota sunt castra
 die 20. mensis, vt patet infra 10. cap. De Ruben. Hic in-
 cipit numeratio per singulas tribus. & obseruatur hic
 ordo quem habebant istę tribus sub vexillis suis: præ-
 ter hoc, qd vexillum Ruben prius numeratum est cū
 tribus principibus eius & tribubus ipsorum, & tamē
 in ordine primo erat vexillum filiorum Iuda, cum
 tribus principibus suis, & istud postea numeratū est.
 Primogenito Israelis. Id est qd Ruben erat primogeni-
 tus Iacob, qui vocatur hic Israel, quia murauit Domi-
 nus nomen eius, vt patet Gen. 32. & 35. cap. Est autē
 Ruben primogenitus Iacob secundum carnem. s. qd
 natus est ante alios: nō tamē manserunt in eo iura pri-
 mogenitura, vt patet Gen. 49. c. sed diuisa sunt per Iu-
 dam & Ioseph, vt supra declaratum est. & tamen ob-
 seruatur fuit hic iste honor tribui Ruben, qd ponere
 tur ante alios.
 Per generationes & familias ac domos suas. Iste est mo-
 dus computationis. i. qd non computaretur tota tribus
 simul: sed per diuisiones. i. in familias & domos. & po-
 nuntur hic generationes & familias. Nec possunt hic
 accipi generationes pro tribubus: quoniam tribus
 Ruben non poterat diuidi in alias tribus cum esset
 vnica, sed dicitur qd diuisa est per generationes. i. per
 maiores diuisiones familiarum. Nam non possunt di-
 stingui plures diuisiones sub tribu quā in familias
 & domos, & tamen ponitur hic generationes: ideo
 necesse est, qd dicantur generationes maiores diuifio-
 nes & primæ familiarum. Familie autem dicantur
 diuisiones minores familiarum, vel qd ponantur hic
 ista expositiue. i. qd tribus Ruben cōputata est per ge-
 nerationes familias & domos. i. per gnationes q̄ sunt
 familie & domus. nam quilibet cōgregatio istarū dī
 esse aliqua gnatio. & iste scds sensus melior est, vt ni-
 hil videat supfluum in litera. Et nomina singulorum. Quia
 cōputatio ista facta est per noā oīum virorū scribēdo
 illa. Et quod sexus masculini est procedentium ad bellum. i. fue-
 rūt numerati hic oēs masculi, qd poterant pcedere ad
 bellū. Ex quo sequit qd s. dicebat s. m quōdā. c. qd non
 fuerunt cōputati hic oēs, qd erat a 20. an. & s. sed solū
 illi qui erant potētes pcedere ad bellū. Nā illi, qd erāt
 valde veteres non cōputabantur hic, quia ad bellū pce-

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A dere non poterant: & tamen secundum veritatem
 omnes, qui erant vltra vigesimum annum computa-
 ti sunt. quia de omnibus erat verum secundum mo-
 dum loquendi scripturę qd poterant ad bella proce-
 dere vt relatum fuit supra q. 15.
 Quadragesex millia quingenti. Ista est summa tri-
 bus Ruben, & postea fuit numerata in anno quadra-
 gesimo ab exitu de Aegypto cum ingressuri essent
 Israelitę terram Chanaan, & inuēti sunt viri quadra-
 ginta millia septingenti triginta, & deficiunt ad
 istā summam duo millia septingenti septuaginta. Nā
 ista tribus non creuit multum secundum qd alia tri-
 bus, quia maledixerat ei Iacob pater suus, vt patet Gen.
 49. cap. cum dī. effusus es sicut aqua nō crescas, quia
 ascendisti cubile patris tui. Idem patet in benedictio-
 ne Moysi ad omnes Israelitas Deuter. 33. cap. s. uiuat
 Ruben & non moriatur, & sit paruus numero.
 De filijs Simeon. Hic ponitur secunda tribus quæ
 numerata est: & ponitur ista post tribum Ruben, quia
 erat sub vexillo suo, & computabatur secunda tribus
 in ordine. sic patet seq. cap. In ista tribu est idem mo-
 dus computandi per familias & domos sicut in supe-
 riori tribu, & ita est in omnibus alijs.
 Quinquaginta nouem millia trecenti. Ista est summa tri-
 bus Simeon: & ista erat in magno numero a princi-
 pio, & tamen postea valde minorata est, nec fuit ali-
 qua tribus ita parua, nam in cōputatione quæ facta
 fuit in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto in-
 uenta sunt solum vigintiduo millia virorum & du-
 centi. sic patet infra 26. cap. & postea ista tribus sem-
 per mansit parua, & propter hoc nō recepit sortem
 per se, sed suscepta est in tribu Iuda quæ erat habens
 magnam sortem. sic patet Iosue cap. 19. cum dicitur.
 Hęc est hereditas filiorū Simeon iuxta cognationes
 suas, in funiculo & possessione filiorū Iuda, quia ma-
 ior erat, & idcirco possederunt filij Simeon iuxta co-
 gnationes eorum in medio hereditatis eorum.
 De tribu Gad. Hic ponitur tertia tribus quæ erat sub
 vexillo Ruben: quoniam istę tres supradictę habebāt
 vnum vexillum cuius princeps erat in tribu Ruben:
 & manebant ad partem meridianam, vt patet seq. c.
 Ideo descriptę sunt hic simul.
 Quadringentaquinque millia sexcenti quinquaginta. Ista
 est summa filiorum Gad, fuit Gad de filijs ancillarū,
 scilicet, filius Zelphę ancillę Lię, & numerus huius
 diminutus est: quoniam in numeratione quæ facta
 est in anno quadagesimo solum inuēta sunt quadra-
 ginta millia quingenti. & sic deficiunt ad summam
 quæ habetur hic, quinque millia & ceterum quinquā-
 ginta. Hoc autem est, quia in deserto mortui fuerāt
 omnes qui numerati sunt hic: quia murmurauerant
 contra Dominum. In numeratione autem illa quæ
 habetur infra 26. c. non fuit aliquis de numeratis hic:
 & quædam tribus multum creuerunt: alie autē pau-
 cum: etiam de quibusdam fiebat maior deaustatio q̄
 in alijs propter murmuraciones aduersus Deū. sicut
 patet infra 11. cap. vbi populus murmurauit pro la-
 bore itineris, & combusta est magna pars eius. Item
 ibidem illi qui desiderauerunt carnes mortui sunt vt
 patet eod. cap. etiam cum iterum murmurauerunt p
 labore itineris misit Deus colubres ignitos & multi
 perierunt de populo, vt patet infra 21. cap. Item quan-
 do adorauerunt idola Moab & commixti sunt mu-
 lieribus Moabitarum & Madiantarum: multi valde
 perierunt. 24. millia, vt patet infra 25. cap. & qm̄ iterū
 murmurauit populus pro combustione eorum qui
 surrexerāt q̄ Moysen & Aaron multi cremati sunt. si-
 cur patet infra 18. c. In his autē plagis de quibusdā tri-
 bus plures moriebantur quā de alijs maxime de
 tribu Simeon. nam in plaga illa quę fuit propter ado-

Quare tri-
bus Ruben
seper de-
crescebat;

Cur tribus
Simeon nō
habuit per
se sortem.

B ratio.

rationem Deorum Moab, plures perierunt de tribu Simeon quam de alijs, & dicitur, quod fere omnes qui perierunt erant de tribu Simeon, ideo fuit tanta diminutio in eis. Nam in prima numeratione quae habetur hic fuerunt 59. millia treceti. & in secunda numeratione quae facta est in anno 40. inuenta sunt 22. millia duceti, & sic deficiunt 28. millia, & centum. *De tribu Iuda.* Hic ponitur quarta tribus filiorum Iuda, & ista faciebat vnum vexillum. erat autem vexillum huius ad partem orientalem, & sub eo erat ipsa tribus Iuda cum tribu Issachar, & Zabulon. Debebat autem primo poni ista tribus quam tribus Ruben, quia vexillum huius primum erat, etiam quia dignior est, tamen primo posita est tribus Ruben, & obseruatus fuit ibi solum ordo natiuitatis. *Septuagintaquatuor millia sexcenti.* Ista est summa tribus Iudae, & est maior omnibus alijs tribubus, & in quacunque numeratione semper tribus Iuda fuit maior alijs tribubus, ideo accepit maiorem sortem quam ceterae, vt patet Iosue 15. & 19. c. cum autem facta est computatio in anno 40. ab exitu de Aegypto inuenta sunt 70. millia quingenti, & sic deficiunt ad istam summam quae habetur hic quatuor millia, & centum, vt patet infra 26. c. *De filijs Issachar.* Ista est secunda tribus quae erat sub vexillo Iudae ad partem orientalem. Est autem Issachar filius Liae quintus, vt patet Gene. 30. ca. & positus fuit cum fratre suo Iuda. *Quinquaginta millia quadringenti.*

Quare quaedam tribus quodam tempore magis crescebant, & aliae alio tempore, & de causis eius. Et cur in deserto Hebraei non multiplicati sunt cum tantum ibi steterint.

Quaest. XXXIII.

ISTA est summa in tribu Issachar, & postea in numeratione quae facta est 40. anno ab exitu de Aegypto fuit computata ista tribus, & inuenta sunt 64. millia trecenti. & sic creuit ista tribus vna cum omnes alias praecedentes, quia aliae habebant minus in computatione, ista vero habet amplius quam prius habuit. superat enim illa summa ad istam per decem millia demptis centum. Hoc autem erat, quia quibusdam temporibus quaedam tribus magis crescebant quam aliae. Etiam fiebat hoc secundum, quod plures de quibusdam tribubus condemnati sunt propter murmuracionem ad non intrandum in terram promissionis. Illae autem tribus quae habebant multos paruulos nondum attingentes vigesimum annum, quando ista computatio facta est magis creuerunt, quia de illis qui non attingerant vigesimum annum nullus condemnatus est, qui vero numerati fuerant hic completo iam vigesimo anno mortui sunt. Et quia in exitu de Aegypto contigit quasdam tribus habere plures paruulos quam alias nondum attingentes annum vigesimum, istae magis crescere potuerunt, & reperiri in maiori numero quam ante fuerant in hac prima numeratione. Vnde aliquis admirabit quare in quadraginta annis quibus fuerunt Israelitae in deserto, non multiplicati sunt, ita vt essent multipliciter plures quam ingressi fuerant, sicut factum est in ingressu in Aegyptum, & egressu. Nam quando Israelitae ingressi sunt erant animae 66. vt habetur Gene. 46. cap. vel secundum aliam numerationem erant 70. animae, vt patet Exod. ca. 1. & Deuter. 10. cap. & hoc computando tam paruulos quam magnos, & tamen in exitu de Aegypto fuerunt plures quam sexcenta millia peditum, praeter senes, & paruulos, sed non manserunt in Aegypto nisi annis ducetis, & quasi 15. vt declaratum fuit Gen. 15. & Exo. 12. ca. ergo proportionaliter debuissent in 40. annis quibus fuerunt in deserto, augetur ad valde magnam multitudinem,

& tamen non aucti sunt, sed potius diminuti, quia minor summa inuenta est anno quadagesimo ab exitu de Aegypto quam anno secundo numerationis huius, vt patet comparando istam summam illi, quae habetur infra 26. cap.

Sed dicendum est hoc factum fuisse propter maledictionem a Deo inflatam, quoniam omnes qui numerati sunt hic in deserto perierunt, & etiam multi de alijs qui non fuerunt numerati: alioquin excreuisset numerus Israelitarum in deserto ad valde maiorem summam quam fuerat cum ingressi sunt. Quod autem dicebatur, quod nullus fuit condemnatus de his qui non attingerant annum vigesimum. Est verum per regulam generalem, scilicet quia infra 14. dicitur, quod omnes qui erant a vigesimo anno, & s. condemnati sunt, ita quod nullus de eis mansit ad intrandum in terram Chanaan. de illis autem qui erant circa vigesimum annum non datur regula generalis, scilicet quod omnes perierint, vel nullus perierit. Sed est certum, quod omnes de ipsis qui murmurauerant morerentur in deserto, quia ista pena inflata fuit pro murmuracione infra 14. *De filijs Zabulon.* Ista erat tribus tertia existens sub vexillo Iudae: nam Iudas, & Issachar, & Zabulon erant habentes vexillum vnum, vt patet seq. ca. Est autem Issachar frater Iudae, & Zabulon, & dicitur Zabulon esse filius Liae sextus, vt patet Gen. 30. c. *Quinquaginta septem millia quadringenti.* Ista est summa in tribu Zabulon, & postea quando fuit computata ista tribus in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto fuerunt inuenta sexaginta millia virorum, & quingenti, & sic superat ad istam summam tribus millibus, & centum.

De filijs Ioseph. Hic ponuntur pertinentes ad vexillum tertium filiorum Ephraim, & istud erat ad partem occidentalem habens secum alias duas tribus, scilicet Manasse, & Benjamin, quia omnes istae tres tribus pertinebant ad eandem matrem, scilicet ad Rachel, quae peperit filios duos Ioseph, & Benjamin. de Ioseph autem exierunt duae tribus, de Benjamin vero vnica. Et quando dicitur hic de computatione filiorum Ioseph non est intelligendum, quod computentur filij Ioseph, tanquam vna tribus, sicut filij Iudae, vel Ruben, & sic de alijs, sed computantur in duas tribus, scilicet, in Manasse, & Ephraim. ponuntur tamen isti filij Ioseph ad signandum, quod isti duo debebant facere vnam tribum cum essent filij Ioseph, qui erat vnus filius Iacob: transfuit tamen Iacob in Ioseph duplicem partem hereditatis quam in quemlibet alium filiorum suorum, quia istud erat vnum de iuribus primogeniturae quae debebantur Ruben. Quia tamen ipse fuit demeritus transfuit Iacob ista iura in Iudam, & Ioseph, scilicet in Iudam potestatem regnatiuam, & in Ioseph duplicem partem hereditatis, vt supra declaratum est. *Filiorum Ephraim.* Ioseph diuiditur in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim, & horum maior erat Manasse: Deus tamen voluit transferre primogenituram in Ephraim, & maiorem multiplicationem in populo, & dignitate. Sic enim significauit Iacob in benedictione sua, vt habetur Gene. cap. 18. cum dixit Ioseph. Non ita conuenit pater, quia hic primogenitus est, pone dexteram tuam super caput eius, qui renuens ait scio fili mi scio, & iste quidem est in populos, & multiplicabitur, sed frater eius Iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Vnde semper fuit in maiori auctoritate tribus Ephraim quam Manasse, & vnum de quatuor vexillis erat tribus Ephraim. tribus autem Manasse erat sub eodem vexillo, sicut etiam postea factum est, quoniam dux Israel. scilicet Iosue fuit de tribu Ephraim, vt patet infra 13. cap. & cum essent in terra promissionis de tribu Ephraim facti sunt reges, sicut de tribu Iuda. Nam Ieroboam qui fuit

fuit primus rex in diuisione Israelis, fuit de tribu Ephraim, & consequenter omnes alij reges Israel descenderunt ab eo. vt patet 3. Reg. 12. c.

Quadragesima millia quingenti. Ista est summa filiorum Ephraim, sed postea in numeratione facta anno quadagesimo ab exitu de Aegypto inuenta sunt quadragintaquinque millia sexcenti, vt patet infra 26. cap. & sic excreuit illa summa ab ista in quinque millibus & centum.

Porro filiorum Manasse. Ista est secunda tribus, quae erat sub vexillo filiorum Ephraim, quia ambo erant filij Ioseph, qui erat filius Rachel, vt patet Gen. 30. cap.

Triginta duo millia ducenti. Ista est summa filiorum Manasse, & in minori numero, quam omnes aliae tribus quarum computationes hic ponuntur, & tamen in computatione facta anno quadagesimo ab exitu de Aegypto habuit valde maiorem summam. scilicet quinquaginta duo millia viroorum, & septingentos, vt patet infra cap. 26. & superat ad istam summam viginti millia quingenti, & sic tribus illa quae fuit in minori numero in computatione hac magis creuit, quam omnes aliae tribus. Non quidem, quod efficeretur maior quam omnes aliae, sed quia in ipsa additi sunt & inuenti plures excreuissent in numeratione secunda: quae excreuerunt in qualibet alia tribu. *De filijs Benjamin.* Ista erat tertia tribus, quae erat sub vexillo filiorum Ephraim, & sunt omnes isti fratres ex eadem matre. scilicet Rachel: fuit enim Benjamin filius secundus & vltimus Rachel. nam cum ipsum pareret mortua est, vt habetur Gen. 35. cap. 10.

Triginta quinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Benjamin, & in computatione facta quadagesimo anno egressions de Aegypto inuenti sunt isti 45. millia quingenti, vt patet infra 26. cap. & sic excreuerunt ad istam summam decem millia & centum. Isti filij Benjamin quamquam essent propinquiores in cognatione filijs Ephraim & Manasse, tamen magis dilexerunt filios Iuda, ideo quodammodo facta est diuisione regni tempore Roboam filij Salomonis, recedentibus omnibus tribubus a tribu Iuda, mansit cum eis tribus Benjamin, vt patet 3. Reg. c. 12. *De filijs Dan.* Hic ponitur numerus tribus Dan, & pertinent iam tres tribus sequentes ad quartum vexillum, quod erat in parte septentrionali: princeps autem vexilli erat tribus Dan, vt patet seq. cap. Est autem Dan filius Balae ancillae Rachelis, & cum eo sunt alij duo filij ancillarum. scilicet Nephthalim frater Dan filius Balae, & Aser filius Zelphae ancillae Liae. Alius autem filius ancillae. scilicet Gad frater Aser fuit sub vexillo filiorum Ruben, vt patet supra. Et quamquam omnes isti tres essent filij ancillarum, tamen Dan habuit excellentiam inter alios, & hoc propter ordinem natiuitatis: tribus enim Dan excedebat tribum Nephthalim, quia quamuis ambo essent filij Balae, tamen prior natiuitate erat Dan, vt patet Gen. 30. c. Excedebat etiam Dan, & Gad, & Aser, filios Zelphae in duobus: primo in ordine natiuitatis, quia Dan, natus fuit antequam nasceretur filij Zelphae, vt patet Gen. 30. c.

Item excedebat Dan, quia mater sua Bala primo tradita fuit in uxorem Iacob quam Zelpha mater Aser, & Gad, vt patet Gen. 30. c. Fuit etiam excellens postea tribus Dan: quoniam de ipsa exiit Samson, qui fuit iudex in Israel, & liberauit populum a Philisthaeis, vt patet Iudic. c. 13. & hoc significauit Iacob, quoniam benedixit ei Gene. 49. c. dicens Dan indicabit populum suum, sicut & alia tribus Israel. *62. millia septingenti.* Ista est summa filiorum Dan. postea autem quoniam computati sunt in exitu de deserto inuenta sunt. 64. millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. Et sic excreuerunt ad istam summam mille septingenti. *De filijs Aser.* Ista est secunda tribus quae erat sub vexillo filiorum Dan: fuit autem

De causis praecessio- nis in filijs ancillarum in alterutrum.

Aser filius Zelphae ancillae Liae, & fuit vltimus filius eius, vt patet Gen. 30. cap. & oes hi qui erant sub hoc vexillo erant filij ancillarum, atque positi fuissent omnes filij ancillae sub eodem vexillo, nisi quia quatuor erant, scilicet duo filij Zelphae, & duo filij Balae, & tamen sub quolibet vexillo erant solum tres tribus, vt patet seq. cap. Ideo vnus de filijs ancillarum, scilicet Gad positus fuit cum filijs Domnarum, scilicet vexillo tribus Ruben, vt patet supra. *Quadragesima millia & mille quingenti.* Ista est summa filiorum Aser, sed in computatione ab exitu de Aegypto maior inuenta est. fuerunt enim quinquaginta tria millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. & sic creuit illa summa ad istam in duodecim millibus demptis centum. *De filijs Nephthalim.* Ista est tertia tribus, quae erat sub quarto vexillo filiorum Dan, & est vltima in tota computatione tribuum. Fuit autem Nephthalim filius Balae ancillae Rachel, & fuit secundus & vltimus, & ita hic coniunctus est fratri suo Dan. *Quinquaginta tria millia quadringenti.* Ista est summa filiorum Nephthalim, quae postea inuenta est minor in egressu de deserto anno quadagesimo: fuerunt enim quadragintaquinque millia quadringenti, & sic deficiunt ad istam summam octo millia. *Hi sunt quos numeravit Moyses & Aaron.* Hic ponitur epilogus totius numerationis factae, & dicitur esse facta per Moysen & Aaron, quia isti sunt qui principaliter numerauerunt tribus istas, principes autem non fuerunt principales numerantes sed adiutores. Item quia Moyses & Aaron per se numerauerunt oes tribus, sed isti principes non adiuuerunt ad numerandum oes, solum autem adiuuabat quilibet ad numerandum tribum suam, & sic quilibet de principibus numerabat vnam tribum, vt supra declaratum est. *Et duodecim principes Israel.* Dicitur duodecim principes qui erant principes tribuum. Illi autem qui erant principes familiarum non venerunt ad computationem faciendam, vt supra declaratum est. & hic satis apparet, cum dicitur quod duodecim principes Israel numerauerunt multitudinem hanc cum Moysen & Aaron. *Singulos per domos cognationum suarum.* Id est numeratio ista facta est per domos & cognationes, scilicet per domos & familias. Nam non fuit facta ista numeratio confusa totius populi, congregati in vnum, sed distinguebatur quilibet tribus in familias, & familiae in domos, & domus in viros, vt supra est dictum, & sic nullus poterat sequi error. *Fueruntque omnes filij Israel.* Hic ponitur summa totalis omnium Israelitarum ex supra positis. Hoc tamen est intelligendum sine Leuitis, quia illi non computati sunt cum reliquo populo, vt infra iubetur. Etiam intelligendum est quod in hoc numero comprehenduntur principes multitudinis, siue principes familiarum, siue domorum, siue tribuum. Omnes hi. tanquam quilibet viri de populo computabatur. *Sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.* Ista est summa totalis collecta ex oibus summis partialibus quae infra habentur.

Ana sexto mense anni primi quando oblata sunt munera, & que ad secundum mensem anni secundi quando facta fuit ista numeratio fuerit mortuus aliquis de Israelitis. Et qui fuerint, qui occisi sunt in adoratione vituli.

Quaest. XXXIII.

ET sciendum quod ista summa & illa quae habetur Exo. 39. cap. vbi ponitur alia computatio Israelitarum sunt totaliter aequales, ita quod nec vnus superat aut deficit. Ex quo quidam inferunt, quod a principio mensis sexti anni primi ab exitu de Aegypto quando oblata sunt donaria & facta fuit numeratio, non fuit mortuus aliquis de Israelitis, qui esset ultra viginti annos. &

fuit hoc spatium octo mensium, scilicet a mense sexto anni primi usque ad mensem secundum anni sequentis, & sic dicunt fuisse magnum miraculum, quod in tanto tempore non fuerit mortuus aliquis in tam ingenti multitudine Israelitarum. Dicunt autem hoc fuisse specialiter factum a Deo qui omnibus sanitatem, & robur conferebat. sic habetur Psalm. 104. Eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Quod autem tempus istud intermedium inter duas numerationes fuerit octo mensium, vel quasi, apparet quia facta numeratio illa descendente Moyse secunda vice de monte, quod fuit in fine quinti mensis anni primi, vel in principio sexti, quoniam ipse ascendit in montem post datam legem, vel confirmatam, ut patet Exo. 24. c. & hoc erat in 8. die, vel quasi mensis tertii anni eiusdem, ut eod. c. declaratum est. Computando ergo 80. dies ulterius quibus Moyse fuit cum domino bis in monte cum aliquibus intermedijs in descensu primo, pervenietur usque ad finem mensis quinti, vel principium sexti, & tunc in descensu locutus fuit Israelitis de fabricatione tabernaculi, & obtulerunt atque numerati sunt. fuerunt ergo menses octo, vel quasi intermedij.

Sed dicit aliquis, quod isti presupponunt falsum, scilicet nullus de viris numeratis mortuus fuerit inter primam numerationem, & secundam, quia perierunt 23. millia virorum gladio in adoratione vituli.

Ad hoc forte responderet aliquis, quod ista 23. millia virorum de quibus Exo. 32. c. fuerunt de Aegyptiis ascendentes cum Iudaeis. Nam vulgus promiscuum infinite multitudinis ascendit cum Israelitis de Aegypto, ut patet Exo. 12. c. Nullus tamen de Aegyptiis numeratus fuit. Exo. 39. c. nec hic. Ideo quamquam perierint 23. millia virorum in adoratione vituli, tamen non sequitur ex hoc, quod perierit aliquis de viris Israelitis numeratis.

Dicendum est, quod non potest stare 23. millia virorum occubentium gladio in adoratione vituli fuisse de Aegyptiis solum, sed multi de Israelitis perierunt, quod patet ex verbis Moyse Exodi 32. capit. cum dicitur. Ponat vir gladium super femur suum, & ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Item patet hoc ex verbis eiusdem Moyse postquam ista facta sunt. Dixit. n. consecratis manus vestras hodie Domino unusquisque in filio, & fratre suo, ut deus vobis benedictio. Manifestum tamen est non posse hoc intelligi de Aegyptiis, quia isti non vocantur fratres, & proximi Israelitarum, sed advena, & peregrini, ut patet ex toto processu quatuor librorum vltimorum Pentateuchi. Item patet hoc Deuteronomio 33. c. cum dicitur in benedictione Leuitarum. Qui dixit patri suo, & matri suae nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. Et intelligitur hoc de occasione facta pro fabricatione vituli. Non ergo potest hoc intelligi quod Aegyptii soli perierint in fabricatione vituli.

Aliiter tamen respondendum est, quod occisio facta pro fabricatione vituli, non fuit inter istas duas computationes, sed ante. Quod patet, quia occisio adorantium vitulum fuit, quando primo Moyse descendit de monte, immo ad hoc descendit, quia totus populus erat in errore pro fabricatione vituli. Et dixit ei Deus. Descende, peccavit populus tuus quem adduxisti de terra Aegypti, ut patet Exo. 32. c. Et tunc descendit atque occidit 23. millia peccatorum. hoc autem factum re dicit ad Dominum, ut patet eod. c. Et hoc ad orandum, ut remitteret peccatum Israelitarum, & mansit 40. diebus orando, ut patet Exo. 34. c. & Deute. 9. Quibus co-

pletis, descendit dicens secum tabulas secundas, & locutus est ad principes de fabricatione tabernaculi, & de oblatione, ut patet Exo. 34. & 35. c. Et tunc facta fuit numeratio solentium dimidium solum, quoniam summa habetur Exo. 39. c. Non ergo intercedit occisio idolatrarum inter computationem illam & istam, & consequenter non potest dici, quod inter illam computationem, & hanc mortui sint de Israelitis 23. millia virorum.

Dicendum ergo est, quod satis potest stare nullum de viris computatis in illa computatione fuisse mortuum usque ad tempus istius computationis. Et ex hoc sequitur aliud corollarium. scilicet quod tot fuerunt in computatione illa in qualibet tribu, sicut nunc inventa sunt. Nam si nullus ab illo tempore usque ad hanc computationem de viris numeratis mortuus est, ergo omnes qui nunc sunt viri numerati tunc erant. Ideo dabitur, quod sicut aequalis est summa ista totalis illi summae quae habetur Exo. 39. c. Ita summae partiales singularum tribuum essent aequales.

Sed dicendum est, quod quamquam ista stare possint, non sequuntur necessario. Quia licet tanta summa virorum esset nunc, sicut in prima illa numeratione, tamen poterant aliqui defecisse de illis, & alii postea subrogarentur qui crescerent, & sic contingeret tot esse subrogatos quot defecissent, & maneret semper summa aequalis.

Sed dices non posse stare, quia in hoc parvo tempore non poterant subrogari aliqui loco eorum qui defecissent. solum enim fuerunt octo menses inter vnam numerationem, & alteram, ut supra declaratum est, sed non poterant aliqui in hoc tempore pervenire ad tantam aetatem, ut subrogarentur loco eorum qui defecissent, nam non computabantur aliqui immediate cum nascerentur, sed postquam vigesimum annum agerent, & hoc non poterat esse in tam parvo tempore.

Respondendum est istud argumentum procedere ex errore. Nam ad hoc, quod aliqui subrogarentur in numerum loco mortuorum, non oportebat, ut post mortem unius nasceretur alius, & tunc expectaretur usque ad annum vigesimum suum. Sed quando facta est illa computatio quae habetur Exo. 39. c. solum computati sunt viri a viginti annis, & supra. Si autem aliqui haberent 19. annos, & dimidium, vel quasi viginti nondum completos non computabantur, & tamen isti post tres, vel quatuor menses, vel duos accederent ad annum vigesimum, & computarentur, & sic poterat esse, quod quando facta est illa computatio erant plures adolescentes, scilicet tria millia, vel quatuor millia qui haberent 19. annos, & dimidium, & isti non computarentur, tamen post dimidium annum venirent ad numerum, & sic usque ad quinque menses post factam computationem cresceret ista summa per quatuor millia virorum, & sic fieri potuit, quod aliqui de numeratis in prima computatione morerentur, & alii noviter excreverent subrogati ad summam. Et hoc modo maneret eadem summa hic, quae fuerat ante per octo menses. Amplius autem sciendum est, quod ista computatio fuit facta quasi per triginta novem annos ante illam quae habetur infra 26. capitulum, sed non manet eadem summa tam in partialibus numeris tribuum, quam in totali summa. Nam de quibusdam tribubus facta fuit diminutio, in alijs autem factum fuit augmentum, sicut apparet supra ex dictis cum conferebamur istas summas illis, etiam summa totalis discordat quando hic sunt sexcenta tria millia quingenti quinquaginta infra tamen 26. c. habentur sexcenta millia, & mille septingenti triginta. deficit ergo illa summa ad istam in mille octingentis octuaginta. De causa autem quare Israelitae toto isto tempore non multiplicati sunt, ut excre-

rent

Quaresima Leuitarum non fuit posita cum alijs Israelitis

rent ad summam priorem s. dictum est. Leuita autem in tribubus familiarum suarum. Hic ponitur exceptio a numero superiori. scilicet quod non fuerunt numerati omnes Israelitae. Nam Leuitae non fuerunt computati inter ipsos. Causa autem huius est, quia illi, qui supra computati sunt erant bellatores, ut patet per totum capitulum, cum dicitur virorum procedentium ad bellum. Leuitae tamen non procedebant ad bellum, sed erant ad ministerium Domini separati. non debuit igitur poni numeratio eorum cum numeratione bellatorum.

An sacerdotibus in veteri testamento liceret pugnare. Et an esset differentia inter laicos Leuitas & sacerdotes quantum ad hoc, quod est effundere sanguinem. Et cur Leuitae non fuerunt numerati cum alijs Israelitis. Quaes. XXV.

Sed aliquis objiciet, quod sacerdotes & Leuitae pugnabant. Nam non solum Leuitae, qui magis pertinebant ad vulgares, sed etiam sacerdotes, ut patet de filijs Heli sacerdotis magni qui iuerunt in pugna cum alijs Israelitis & mortui sunt, ut patet 1. Regum. 4. cap. Idem patet in Machabaeis. Nam isti erant summi sacerdotes: pugnaverunt tamen contra hostes manu sua, ut patet ex libris Machabaeorum.

Respondendum est, quod officium sacerdotum, vel Leuitarum non erat ire ad pugnam cum ceteris Israelitis, sed ministrare in his, quae ad dominum pertinebant, ut patet infra in litera, & tamen ibant ad bellum aliqui de sacerdotibus non quidem, ut pugnarent, sed ut confortarent plebem. sic patet Deuteronomio 20. cap. cum dicitur. Appropinquante autem praelio stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum. Audi Israel &c. Et hoc modo se habent sacerdotes nostri temporis: quoniam licitum est eis ire ad iusta bella ad confortandum pugnantes & praedicandum, atque audiendum confessiones. licuit tamen sacerdotibus veteris testamenti magis se immiscere vulgaribus actionibus quam sacerdotibus novi testamenti, quia in eis non erat, ita proprie sacerdotium & ordo, sicut nunc est. Ideo in temporibus necessitatum sacerdotes magni pugnabant, sicut patet de Mathathia, qui erat sacerdos magnus, ut patet 1. Machab. cap. 1. & 2. Et tamen ipse pugnavit & horatus est filios suos ad pugnam, & post eum fuit ludas sacerdos magnus qui dicitur Machabaeus, & frater eius Ionathas & Simon, & postea Ioannes Hyrcanus filius Simonis. De quolibet enim istorum dicitur, quod erat sacerdos magnus, & tamen omnes pugnaverunt fortiter, & effuderunt sanguinem, ut patet ex duobus libris Machabaeorum. Nunc autem non licet sic. Quia autem supra arguebatur de duobus filijs Heli, qui in bello mortui sunt. poterat responderi, quod ipsi non iuerunt in bellum ad pugnandum, sed ad exhortandum, & dicendum verba illa, quae iubentur dicere sacerdotibus pugnantibus, de quibus Deuter. 20. cap.

Vel potest dici, quod isti non iuerunt ad pugnandum: sed ad portandum arcam in pugnam, ut clare demonstratur 1. Regum. cap. 4. Nam primo cum iuerunt Israelitae in pugnam contra Philisthim non portauerunt secum Arcam & percussus sunt. Postea autem portata fuit Arca in castra. Et dicitur in litera. Tulerunt Arcam federis Domini exercituum sedentis super Cherubin: erantque duo filij Heli cum Arca federis Domini Ophni & Phinees. Non ergo iuerunt isti sacerdotes ad pugnandum, sed ad ferendum Arcam.

Si autem objicias, quod isti sacerdotes pugnaverunt quia in bello mortui sunt, ut patet 1. Reg. cap. 4.

Alph. Toss. super Num. Pars I.

Respondendum est quod non sequitur ex hoc. Nam isti sacerdotes iuerunt ad ferendum arcam, & quando capta est arca a Philisthim, ut patet eod. cap. forte voluerunt isti defendere arcam & occisi sunt: & tamen quamquam isti pugnarent postquam semel ad bellum iuerunt non videbatur inconueniens. Nam etiam hoc dato semper stat, quod non esset officium sacerdotum pugnare, ideo non numerati sunt.

Praedicta autem vera sunt in eo sensu in quo dicitur, & tamen veritas est, quod in veteri testamento non erat differentia inter Leuitas sive sacerdotes & pure laicos quantum ad hoc quod liceret quibusdam pugnare & effundere sanguinem: alijs autem non, sed aequaliter licebat utrisque. Causa est quia non fuerat sacerdotibus & Leuitis vetitum a Deo effundere sanguinem. Omnia autem quae non sunt vetita licent. Nam nunc sacerdotibus nostris non licet effundere sanguinem, quia tamen iura diuina quam humana illud vetuerunt. cum dicat Apost. 1. ad Timo. 3. Oportet episcopum esse non percussorem, id est non effusorem sanguinis. Quod autem dicitur de episcopo intelligitur de omnibus constitutis in sacro ordine. De iuribus humanis nota est prohibitio. Si autem non esset prohibitum liceret illis indifferenter sicut laicis. Sed in veteri testamento non fuit vetitum sacerdotibus & Leuitis effundere sanguinem, ideo licebat illis.

Sed dicendum quod quamuis liceret eis non fuit officium istorum sicut laicorum, quia Deus elegit eos in aliud ministerium, in quo sibi deseruirent loco totius populi. quod patet infra 3. & 18. cap. Ideo occupati in illo ministerio non poterant vacare alijs necessitatibus populi, quia etiam nec accipiebant partem terrae & possessionem cum eis infra 18. & Deut. 18. c. sed loco possessionum habebant solum iura sanctuarij Iosue 13. cap. Quando tamen populus Israel pugnabat contra hostes, omnes sacerdotes & Leuitae quotquot poterant adiuuabant eos in bello, & interdum ipsi erant praecipui pugnatore & duces bellorum sicut dictum fuit de Machabaeis. cum nihil in hoc magis liceret laico quam sacerdoti.

Causa autem vera quare Leuitae fuerunt per se numerati non fuit quasi laici nunc numerarentur ad bellum, & ideo illi non deberent cum eis numerari, quia utrumque est falsum, quia etiam laici non fuerunt nunc numerati, ut irent ad bellum sicut ostendimus supra q. 15. sed quia Deus voluit ordinare castrametationes istorum per desertum. Et ad hoc & ad multa alia oportebat quamlibet tribum esse numeratam, & quod omnium fieret vna summa, ideo non excluderentur Leuitae ab hac numeratione propter istam causam etiam si non liceret illis pugnare. Sed Leuitae non debuerunt computari cum reliqua multitudine, quia non faciebant cum eis vnum populum. Omnes enim duodecim tribus erant vnus populus & communicabant in omnibus, scilicet diuiserunt inter se totam terram & vacabant rebus pure secularibus: Leuitae autem in nullo conueniebant cum populo, quia non accipiebant aliquam possessionem, nec partem terre cum illis infra decimo octavo, & Deuteronomij decimo octavo. Etiam non habitabant simul sicut quilibet alia tribus, sed habitabant dispersi per totam terram Israel in quadraginta octo ciuitatibus quae datae sunt eis a populo infra trigesimo quinto, & Iosue vigesimo primo. Etiam non colebant terram, ut indigentarentur sicut laici, sed accipiebant ab illis redditus sanctuarij qui erant eis in sustentationem infra decimo octavo, & Iosue decimotertio capitulo. Etiam ministrabant isti soli in sanctuario, & nulli de laicis, licebat illuc accedere infra in litera, & infra tertio, & decimo octavo. Ideo cum esset tanta differentia Leuitarum,

B 3 tarum,

rarum, & aliarum tribuum non debuerunt poni sub vna numeratione, quia illi ponuntur sub vno numero qui ad aliquid commune pertinent, quod non erat Israelitis, & Leuitis.

Et istud patet, quia in litera exprimitur causa quare non numerarentur Leuitæ cum alijs cum dicitur. tribum Leui noli numerare neque ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitues eos super tabernaculum testimonij. quasi dicat ex hoc, quod constituendi erant Leuitæ supra tabernaculum, non erant computandi cum alijs tribubus.

Secunda causa erat, quia Leuitæ computandi fuerunt per alium modum. Nam omnes qui ponuntur sub eadem summa numerantur vno modo. sic fuit de duodecim tribubus, quia omnes viri computabantur ibi a viginti annis, & supra. vt patet supra in litera. Leuitæ tamen computati fuerunt ab vno mense, & supra. vt patet infra 3. cap. Ideo etiam si ipsi essent pure laici non possent computari cum alijs sub eadem summa, sed per se computarentur, sicut factum est.

Tertia causa fuit, quia Leuitæ, & laici distinguuntur quasi ex opposito. Nam fuerunt Leuitæ oblati pro populo, & accepti a Deo loco primogenitorum. sed offerens, & oblatum condistinguntur, & talia non connumerantur, ideo nõ debuerunt Leuitæ sub vna summa poni simul cum populo, sed per se numerari, sicut postea factum est.

Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum. Id est, in familijs suis, vel in cognationibus familiarum. Nam non potest hic accipi tribus proprie, quia Leuitæ non dicuntur facere tribum. Solum enim sunt 12. tribus Israel, inter quas non numerantur Leuitæ, vt patet hic, & in multis alijs locis veteris testamenti. Et tamen adhuc dato, quod Leuitæ facerent vnam tribum, sicut quilibet alius de filijs Iacob, tamen inter Leuitas non essent multæ tribus. Sed hic dicuntur Leuitæ habere tribus cognationum, ideo accipitur tribus pro aliqua aggregatione sub tribu. Et isto modo inter Leuitas sunt multæ tribus. vel accipitur tribus pro cognatione, & sic quot sunt cognationes inter Leuitas tot sunt tribus. Et quia cognationes principales Leuitarum sunt tres, scilicet Meraritarum, & Caathitarum, dicuntur esse tres tribus in Leuitis. Et hoc significat hic litera dicens. in tribubus familiarum, id est in familijs, quæ sunt tribus, scilicet cognationes.

Non sunt numerati cum eis. Id est Leuitæ non fuerunt computati cum alijs Israelitis. quod patet ex superioribus, sed solum alij filij Iacob. Et nõ dicitur hic, quod non computentur Leuitæ, sed quod non computentur cum alijs Israelitis. Nam Leuitæ computati sunt omnes ab vno mense, & supra. vt patet infra 3. c. Et tamen ista computatio non fuit cum computatione aliorum Israelitarum, nec summa Leuitarum est pars istius magnæ summæ, scilicet sexcentorum trium milium quingentorum quinquaginta.

Locutusque est dominus ad Moysem dicens. Tribum Leui noli numerare, neque ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad caeremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum, & omnia vtenilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit depo-

nent Leuitæ tabernaculum, cum castra metandum erigent. Quisquis externorum accesserit occidetur. Metabuntur autem castra filij Israel, vnusquisque per turmas, & cuneos atque exercitum suum. Porto Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, & excubabunt in custodijs tabernaculi testimonij. Fecerunt ergo filij Israel iuxta omnia quæ præceperat dominus Moyfi.

Locutusque est dominus. Secundum quosdam incipit hic capit. 2. & sic assignat Nicolaus, tamen secundum communem assignationem in Biblijs non incipit hic sed infra. Nam totum secundum cap. est de dispositione castrorum sub quatuor vexillis.

Tribum Leui noli numerare. Non vetat Deus Moyfi numerare tribum Leui cum infra 3. c. iubeat numerare, sed vetat numerare cum alijs tribubus propter causam supra positam. Non vocatur hic tribus Leui vna de tribubus Israel, quia tunc essent tresdecim tribus. Scriptura tamen nunquam posuit, nisi duodecim. Ideo quamquam aliquando dicamus Leuitas esse vnam tribum, non tamen debemus confiteri esse de tribubus Israel.

Nec ponas summam eorum cum filijs Israel. Hoc est quod supra dicebatur, scilicet, quod quamquam Leuitæ computarentur, tamen nõ debebant computari cum alijs Israelitis, ita vt ex eis atque cæteris in vnum collatis efficeretur vna totalis summa, sed per se computati sunt Leuitæ. Et secundum, quod factum est in ista numeratione, ita fuit factum in alia numeratione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Nam computatis omnibus Israelitis in vnam summam, postea Leuitæ per se computati sunt.

Et constitue eos super tabernaculum testimonij. Hic ponitur causa quare non deberent numerari Leuitæ cum alijs Israelitis, scilicet quia ponendi erant super Sanctuarium, & conueniebat eis istud ministerium, ideo non poterant vacare bellicis operationibus, sicut alij qui computabantur inter filios Israel in summa superiori. Ista litera potest duobus modis intelligi. vno modo referendo ad omnes Leuitas, siue sacerdotes, siue non sacerdotes.

Et tunc est sensus, quod Leuitæ constituebantur super Sanctuarium, id est sacerdotes qui erant partes Leuitarum constituebantur super Sanctuarium, scilicet, ad facienda ministeria in tabernaculo testimonij.

Erant namque quatuor ministeria sacerdotum in tabernaculo, & Sanctuario. Prima ministratio, vt offerrent quotidie in mane, & in vespere, vt patet Exo. capitulo 30.

Secunda, vt disponerent lucernas quotidie in candelabro aureo, vt patet Exodi vigesimo septimo cap. & 30. & Leuitici vigesimo quarto capitulo.

Tertia ministratio erat in disponendis panibus propositionis, vt patet Leuitici vigesimo quarto capitulo.

Quarta ministratio erat in sacrificijs in altari holocaustorum. Sacerdotes autem soli poterant ista facere, vt patet infra tertio capitulo. Ideo quantum ad hoc dicebantur constituti super tabernaculum testimonij. Etiam potest hoc intelligi referendo ad Leuitas, scilicet quod erant super tabernaculum testimonij, id est, positi ad portandum ea quæ erant in tabernaculo testimonij, & in toto Sanctuario.

Quatuor ministeria sacerdotum in tabernaculo.

Alio

Alio modo potest intelligi litera ista, vt solum accipiantur hoc de Leuitis minoribus, & non de sacerdotibus. Et tunc est sensus quod constituantur Leuitæ super sanctuarium. i. constituantur officium eorum in portando ea, quæ pertinent ad sanctuarium. Et iste sensus secundus conuenientior est. Quod patet ex duobus. Primo quia dicitur hic. constitue super tabernaculum testimonij. Et sic videtur, quod isti qui constitui debebant nondum erant constituti. sacerdotes tamen iam erant constituti super sanctuarium, quia ipsi consecrati fuerant in mense primo procedenti, & in hoc acciperent potestatem ministrandi in sanctuario. Non erant igitur nouiter constituendi super sanctuarium. Alij autem Leuitæ nondum fuerant constituti super opera sanctuarij: quoniam officia eorum distincta sunt infra 3. cap. & consecratio eorum facta fuit post hoc, vt patet infra 8. cap. Nam in Leuitis ita fiebat consecratio, sicut in sacerdotibus, tamen non observabatur idem ritus, sed facilius fiebat, vt patet 2. Paralip. 29. cap. De his ergo conuenienter dicitur, quod constituerentur super sanctuarium.

Item secundo quoniam omnia opera, quæ hic ponuntur pertinent ad Leuitas simplices. scilicet portare sanctuarium, & omnia vasa eius, & erigere atque deponere. nihil tamen horum pertinebat ad sacerdotes. Dicendum ergo quod intelligebat hoc de solis Leuitis, quod non erant sacerdotes. Nam de sacerdotibus dubium nullum erat, quod non computarentur inter Israelitas, quia erant assignati ad ministraciones in sanctuario. De Leuitis autem. i. simplicibus erat dubium, an computari deberent cum Israelitis, quia illi nondum fuerant mancipati alicui officio sanctuarij, de eis ergo intelligitur.

Officia simplicium Leuitarum tria erant.

Cuncta vasa eius, & quicquid ad caeremonias pertinet ipsi portabunt. In hoc designantur officia simplicium Leuitarum. Et ponuntur hic tres ministraciones eorum quas solum habebant. Excubare in circuitu tabernaculi, ita quod nullus accederet ad sanctuarium nisi ipsi. Secundum officium erat, quod quæ castra mouenda essent deponerent tabernaculum, & quæ figenda forent erigerent illud. Tertium officium erat, vt ipsi portarent de loco ad locum totum sanctuarium & vasa eius. De his tribus ministracionibus proprijs Leuitarum habet 3. & 4. c. & ibi magis dicitur. Prima autem ministratio tangitur hic quam nos tertiam vocauimus, & est in portando sanctuarium, & vasa eius.

Tractatus eorum qui erant in sanctuario.

Pro hoc sciendum, quod sanctuarium, & omnia quæ erant in eo diuidebantur in tres partes, & portabantur a tribus familiarum Leuitarum. scilicet Caathitis, Meraritis, & Gersonitis. Nam eorum quæ erant in sanctuario quedam erant partes sanctuarij componentes ipsum: alia autem erant vasa & vtenilia eius, & non partes. Ista secunda erant arca federis & altare thymiamatum, mensa propositionis, Candelabrum aureum, Altare holocaustorum, & labium æneum, in quo lauabantur sacerdotes. Singula autem hæc cum vasis suis, & omnia ista fuerunt tradita Caathitis ad portandum, vt patet infra 3. cap. De modo autem portacionis horum habetur infra 4. cap. Eorum autem, quæ erant partes sanctuarij quedam erant duræ, & alia molles. Duræ erant tabulae, cum vestibus & columnis, atque basibus & capitellis, & ista portabantur a Gersonitis, vt patet infra 3. & 4. Alia erant partes molles sanctuarij. scilicet cortinae, & laga, & pelles rubricatae, atque hyacinthinae, & vela atque tentoria. Hæc autem tradebantur Meraritis ad portandum. Sed differrebat ista, quia Caathita portabat super humeros onera sua: Merarita autem & Gersonita super plaustra, vt patet infra 7. cap. Ista designantur hic cum dicitur.

Cuncta vasa eius. Per hoc signantur principalia vtenilia sanctuarij. scilicet Arca & altare thymiamatis & candelabrum. Alph. Toft. super Num. Pars I.

labrum atque mensa propositionis & labium æneum ad lauandum. Et quicquid ad caeremonias pertinet. Per hoc designantur minus principalia vasa sanctuarij, & dicuntur pertinere ad caeremonias, id est ad ministraciones quæ fiebant in istis vasis principalibus. omnis namque cultus Dei exterior caeremonia vocatur. Et quia vasa minora erant ad cultum Dei subministrando in vasis maioribus, dicebantur pertinere ad caeremonias.

De sex vasis principalibus sanctuarij, & eorum differentia in sanctuario. Quest. XXVI.

In quo sciendum quod vasa principalia sanctuarij supra nominata cum erant in sanctuario non mouebantur. erant autem alia vasa minora, & ista mouebantur, quia fiebant caeremonia in eis: & hoc super vasa maiora.

Primum autem de maioribus vasis vel vtenilibus erat arca federis. Hæc autem non habebat aliqua vasa parua in quibus ministraretur super arcam. Nam nunquam fiebat aliqua ministratio super eam, sed solum in die propitiacionis ingrediebatur sacerdos magnus in sancta sanctorum, & aspergebat sanguinem contra arcam & propitiatorium, super eam tamen nihil ministrabat, vt patet Leui. 16. & ad Hebr. 9. cap.

Erat secundum vas principale altare thymiamatum, & super illud fiebat quotidie ministratio offerendo thymiamata, vt patet Exo. 30. cap. Istud altare habebat vasa pertinentia ad caeremonias eius, scilicet thuribula in quibus ferebantur prunae de altari holocaustorum, & superponebatur thymiamata. Ista vasa vocantur alio nomine ignium receptacula, & erant cum vasis altaris holocaustorum, vt patet Exo. 27. cap.

Tertium vas principale erat candelabrum aureum, & in isto ministrabatur quotidie disponendo lucernas vt patet Exo. 27. & 30. c. Habebat autem vasa minora ad ministracionem suam, scilicet emunctoria & vasa in quibus extinguebantur ea, quæ emuncta erant, vt patet Exo. 35. c. Habebat etiam duo vasa olei pederia in duobus rostris, & in his erat oleum, atque vocantur infusoria, vt patet Zach. 4. c. Quartum vas principale erat mensa propositionis, & in hac fiebat ministratio per singula sabbata, ita vt ponerentur panes recentes & tollerentur duri, vt habetur Leui. 24. & 1. Reg. 21. cap.

Habebat autem ista mensa vasa minora ad suas caeremonias, scilicet acceptacula, & phialas, & thuribula, & cyathos, vt patet Exo. 25. c. Quintum vas principale erat altare holocaustorum in quo quotidie fiebant sacrificia. Habebat autem vasa ad caeremonias suas, scilicet lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes, atque fuscinulas, & ignium receptacula, vt patet Exo. 27. c. Sextum vas principale sanctuarij erat labium æneum, & in isto fiebat quotidiana ministratio, quia lauabantur ibi sacerdotes quodcumque deberent ministrare, vt patet Exo. cap. 30. Istud non habebat aliqua vasa ad caeremonias suas, sed solum basim, quæ secundum quosdam erat pars sua, secundum alios minime. de cuius fabricatione dictum est Exo. 30. cap. Omnia autem ista vasa, siue principalia, siue minora pertinentia ad caeremonias maiorum portabant Leuitæ. Ipsi portabunt.

Istud verbum potest referri ad præcedentia vel subsequetia. Si referatur ad præcedentia, scilicet ad vasa & omnia quæ pertinent ad caeremonias, intelligitur ista portatio solum quantum ad Caathitas, quia ipsi conueniebant hoc vt patet ex supra dictis. Si autem referatur ad tabernaculum quod infra ponitur, isti portantes sunt Gersonita & Merarita, quia ad eos hoc pertinebat, vt patet ex prædictis. Tabernaculum & omnia vtenilia eius. Hic ponit tabernaculum aliud quod portabant Leuitæ, scilicet tabernaculum.

B 4 lum

Ium accipitur hic tabernaculum pro domo illa constructa ex tabulis in tribus lateribus suis, & operta cortinis, fagis, & pellibus rubricatis atque hyacinthinis, que proprie vocatur tabernaculum, vt patet ex discursu duorum librorum precedentium. sed vocatur tabernaculum totum Sanctuarium. Nam tabernaculum multipliciter accipitur, sicut declaratum est Leuitici 16.ca. Istud tabernaculum portabatur a Leuitis: nam quando castra mouenda erant nube recedente de super tabernaculum, vt patet Exod. 40. c. & infra 9. c. veniebant Meraritz, & tollebant omnia operimenta Sanctuarii, siue de pellibus, siue de filo, & manebant solæ tabulæ, & columnæ cum vasis, & capitellis, & tunc veniebant Gersonitz, & ferebant hæc, prius tamen Caathitz ferebant onera sua, de quo laus dicitur est Iosue cap. 3.

Quid intelligitur per vtenfilia.

Et omnia vtenfilia eius. Possunt accipi vtenfilia eius dupliciter. Vno modo proprie pro aliquo vase in quo aliquid ministratur. Et sic dicuntur vtenfilia ab vten-do, quia eis vtimur in ministracionibus.

Alio modo accipiuntur vtenfilia pro partibus ipsius Sanctuarii, sicut erant operimenta vel columnæ. Accipiendo primo modo erit hic repetitio eiusdem, quia non est aliquid vtenfile in Sanctuario, nisi illa vasa de quibus supra dicebatur, & pertinebant ad Caathitas. Accipiendo secundo modo vtenfilia dicuntur esse coincidentia cum tabernaculo, quia sunt partes tabernaculi, & portatio horum pertinebat ad Gersonitas, & Meraritas.

Et erunt in ministerio ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Hic ponitur alterum officium Leuitarum, s. quod figerent castra sua in circuitu Sanctuarii ad hoc, quod excubarent ibi, quia non licebat Israelitis accedere illuc, & dicitur hic, quod erunt in ministerio, per hoc non intelligitur aliquid defectum ab eis quæ infra ponuntur, s. a portatione Sanctuarii, & despositione atque erectione, quia non erant alia ministeria Leuitarum præter hæc. Et ista copulatiua ac. non ponitur hic copulatiue, sed expositiue, scilicet pro, scilicet, vel id est. Et est sensus, quod erunt in ministerio ac metabuntur per gyrum tabernaculi, s. quod erunt in ministerio, quod ministerium est metari per circuitum tabernaculi.

Sed aliquis obijciat, quod Leuitæ habebant alia ministeria, s. quod quidam erant ianitores Sanctuarii.

Alij vero erant cantores. Alij autem præerant sacrificijs quæ fiebant in sartagine, & craticula, vt patet 2. Paralip. c. 23. & 26.

Respondendum est hic non posse intelligi aliqua ministeria præter ea quæ explicantur in litera. Diuisiones autem cantorum, & ianitorum, & præsentium super sacrificia sartagine, & craticula non fuerunt factæ tempore Moyfi, sed postea David ordinauit hæc cum toto Israel, & sacerdotibus atque Leuitis, vt patet 1. Paralip. 23. & vsque ad 27. c.

Videi etiam honore erat Sanctuarium.

At per gyrum tabernaculi metabuntur. Id est Leuitæ figerent tentoria sua in circuitu tabernaculi. Hoc autem fiebat, vt non accederent alij Israelitæ ad manendum circa Sanctuarium propter reuerentiam Sanctuarii, & si aliquis accederet occidebatur, vt patet infra in litera. Accipitur autem hic tabernaculum pro toto Sanctuario, sicut supra dictum est. Alioquin necesse erat, quod Leuitæ essent intra atrium tabernaculi figentes tentoria sua in circuitu tabernaculi. Hoc tamen falsum est, quia tunc intra Sanctuarium essent fixa castra, & essent ibi sordes Israelitarum, quod falsum est.

Sed dicendum est, quod erant castrametationes Leuitarum in circuitu atrij in parte exteriori. & ibi arcebant omnes Israelitas ne accederent ad Sanctuarium. Et in ista castrametatione, erat inter Leuitas differen-

tia. Nam sacerdotes, & Moyfi castrametabantur ad ostium atrij tabernaculi. Alij autem Leuitæ erant ad tria latera, scilicet occidentem, & Meridiem, & aquilonem. Nam Gersonitz castrametabantur ad partem occidentalem Sanctuarii, Meraritz autem ad partem Aquilonis, Caathitz vero ad partem Meridianam, vt patet infra 3. cap. Et sic erant distincta castra Leuitarum in quatuor partes, sicut castrum Israelitarum sub quatuor vexillis de quibus dicitur sequenti capi. Et ponitur hic istud verbum metari. In quo considerandum est, quod aliquando declinatur istud verbum metor metaris per se. Et tunc significat situare, vel ponere. & tunc dicitur castra metari, id est castra ponere, & sunt duæ dictiones. Alio modo declinatur simul, scilicet castrametor, castrametaris, & tamen communiter declinatur, quod metor sit per se vnum verbum significans figere, vel ponere, vel situare.

Metari ad significet.

Cum proficiendum fuerit deponit Leuitæ tabernaculum. Hic ponitur aliud officium Leuitarum, scilicet depositio, & erectio tabernaculi. Nam in hoc nihil agebant sacerdotes, sed solum quando erat recedendum de loco introibant in Sanctuarium, & velabant Arcam, & cetera vasa pallis suis, & deinde intrabant Caathitz, & portabant ea sic velata, quia non licebat Leuitis illa videre nuda, vt patet infra 4. cap. Gersonitz autem, & Meraritz deponabant tabernaculum, s. quod Meraritz tollebant primo cortinas, & omnia operimenta, Gersonitz autem portabant tabulas, & columnas ac bases, & sic nihil manebat de tabernaculo.

Cum castra metanda erigant. Id est quando castra metanda fuerint, id est situanda ipsi erigent, id est erigent tabernaculum, quia tunc Gersonitz ponebant tabulas, & columnas. Meraritz autem appendebant cortinas, & cetera operimenta. Et fieret factum tabernaculum, & totum Sanctuarium.

Quisquis externorum accesserit occidatur. Id est si aliquis de extraneis qui non sit Leuita accesserit ad ministrandum in his, scilicet, quia vult castrametari in circuitu Sanctuarii, vel vult adiuuare ad deponendum, vel ad erigendum tabernaculum, morietur.

Qui dicitur extranei.

Dicitur autem hoc de extraneis, in quo sciendum, quod extranei, vel alienigenæ dicuntur tripliciter. Vno modo omnes gentiles, vel conuersi ad Iudaismum respectu Iudæorum sic patet Exo. 12. c. & Leuitici 25.

Alio modo dicuntur omnes populares in comparatione ad Leuitas extranei. Et sic dicitur hic, quod si quis externorum accesserit, s. de illis qui non sunt Leuitæ. Tertio modo vocantur extranei, vel alienigenæ omnes qui non sunt sacerdotes respectu sacerdotum. Et sic dicitur infra 3. Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotii, externus qui ad ministrandum accesserit morietur. ibi enim etiam Leuitæ vocantur extranei. Et dicitur hic, quod occidatur accedens. In quo notatur differentia, quoniam aliquando ponitur occidatur, & aliquando occidetur. Cui autem ponitur occidatur pertinet ad imperium. & tunc est sensus, quod talis deberet mori mandato iudicij. Aliqui autem dicitur occidetur, & tunc non est sensus, quod occideretur mandato iudicij sed Dei punitione, sicut sepe dicitur in Leuitico de peccantibus, quod si quis talia, vel talia fecerit peribit anima eius de populo suo. Ista tamen dicitur non obseruat semper, quia aliqui ponitur occidetur, & tunc pertinet poenæ determinatio, & inflictio ad iudices, sicut patet in præcepto de obseruatione sabbati. Dicitur enim, quod qui fecerit opus in sabbato occidatur, vt patet Exodi 31. & trigesimo quinto c. De hoc autem, quod hic dicitur intelligendum est, quod illi qui accedebant ad ministrandum cum Leuitis, aut admonebantur, vt desisterent, aut non. Si non admonebantur, & non desiste-

Differentia quæ fit inter occidatur, & occidetur in combinationibus Dei flegere veteri.

bant poena non pertinebat ad iudices, sed ad Deum. Si vero iste qui ministrabat desistere nollet admonitus, tamquam violator legis per superbiam occidebatur mandato iudicij, si esset persona cui iudices imperare possent, quod dicitur propter regem Oziam, quia ille non habebat aliquem superiore, cum esset rex. Et ideo quamquam admonitus fuisset a sacerdotibus, vt desisteret a ministrando, noluit desistere: ideo Deus percussit eum lepra, nec inflicta est aliqua poena per iudices cum solum Deum habet ultorem patet 2. Paralip. 26. cap.

Quomodo extraneus, qui accederet ad Sanctuarium occideretur. Et quod aliquæ res sanctificabantur tangentes, sed aliæ non. Et quod nihil erat in Sanctuario sanctius Arca. Quæst. XXVII.

ALIQUIs quæret quomodo dicitur hic, quod extraneus, qui accederet ad Sanctuarium occideretur, quia videtur quod accedendo ad rem sacram incidebat quis in mortem. Et tamen est inconueniens, quia potius tangendo rem sacram debet quis sanctificari, cum ista sit dignitas rei sacræ, quod non solum ipsa sit sancta, sed etiam alias appropinquantes sanctificet, sic patet Leui. 6. f. Quicquid tetigerit carnes eius, i. sacrificium sanctificabitur, id est sanctum efficietur: hic autem est e contrario.

Dicendum quod in veteri testamento erant quedam res sanctæ, quæ sanctificabant contingentes se: alia autem erant sanctæ, sed non sanctificabant. De primis patet, vt de carnibus, & sanguine sacrificiorum. De secundis patet, vt de toto Sanctuario, & generaliter de omnibus vasis eius. Et patet hoc, quia solum Leui. 6. inuenitur de carnibus, & sanguine sacrificiorum, quod sanctificarent res contingentes se: de nullo autem alio quantumcumque sacro inuenitur, quod sanctificaret contingentem. Nam nihil erat sanctius in toto Sanctuario, quam arca fœderis, & tamē illa non sanctificabat tangentes se. Causa differentia est, quia nullum de sacris in veteri testamento sanctificabat aliquid per solum contactum, sed per præsentiam, & inexistētiā suam, quando ipsum non separabatur a re, in qua erat. Cum autem separaretur cessabat res illa esse sanctificata. Ex quo sequitur, quod ille res sanctæ, quæ erant dura, & asperæ, vel sicce, & molles, ita quod nulla pars earum adhereret tangenti, non poterant sanctificare tangentes. Ille vero res sacræ, quæ essent molles, & humidæ, de quibus facilius separaretur aliquæ partes, quæ adhererent tangenti, & manerent cum ipso, sanctificabant tangentes.

De primo patet, vt in toto Sanctuario, & in omnibus partibus, & vasis eius, quia omnino erant dura, aut saltem sicca, quod dicimus propter operimenta, quorum quedam erant mollia, & tamen erant sicca, durorum tamen, aut siccorum nulla pars adheret tangenti. Ideo licet arca fœderis esset vas sanctissimum totius Sanctuarii, quia tamen erat durum, & nulla pars eius poterat adherere tangenti, non sanctificabat tangentes.

De secundo patet, in carnibus & sanguine sacrificiorum. Nam sanguis est humidus, & fluens, & facilliter adheret cuilibet rei, & infunditur ei, vt patet in veste, quæ aspergitur sanguine. De carnibus sacrificiorum patet, quia illa erant coctæ, si essent partes illæ, quæ proueniebant sacerdoti, & offerentibus, vt innuitur 1. Reg. 2. Et de his propter suam teneritudinē, & humorem viscosum sibi inexistenter, poterat inherere pars aliqua tangenti in carne hois, aut in veste eius, & in talibus, quia manebat actualiter ipse partes rerum sacrarum, s. partes sanguinis aut carniū, dicebantur res contingentes sanctificatæ, & quia non inueniuntur

nunc res sacræ aliæ huiusmodi, id est humidæ, & adhesionibiles, erant ista: oleum per quorum contactum sanctificabat tangens, siue esset homo, siue vas, siue vestes, siue quodlibet alterum, sic dicitur Leui. 6. Quicquid tetigerit carnes eius sanctificabitur. Ista sanctificatio non manebat in rebus illis, nisi quamdiu adhererent illis actualiter aliquæ partes rerum sacrarum: ablatis autem illis cessabat sanctificatio. Ideo si homo contingeret sanguinem, vel carnes sacras, cum aliqua parte corporis sui nuda, lauabat & desiccabat partem illam in aquis quousque nihil ibi maneret de carnibus, aut sanguine sacro, & tunc cessabat pars illa corporis esse sanctificata. Sed illa desiccatio non fiebat in quolibet loco, sed solum in Sanctuario, quia in aqua illa videbatur mansisse pars illa carnis, aut sanguinis sacri, qui prius adhererat corpori: ideo propter venerationem eius, debebat aqua illius lotionis fundi in Sanctuario. Si autem vestis aspergeretur sanguine sacro, aut contingeret carnes, lauabatur in Sanctuario, & tunc desinebat esse sanctificata, sed aqua lotionis fundebatur in Sanctuario sicut dictum est. Et quia iste carnes sacræ coquebantur in vasis aliquibus, sanctificabantur illa vasa, quia necesse erat adherere aliquid grossum, aut subtile illis viscosum de carnibus, & quadiu illud haberent erant sancta. Sed aut illa vasa erant fictilia, aut ænea. Si fictilia, frangebantur ad hoc, quod non possent postea seruire vñibus prophanis. Si autem erant ænea, non confringebantur, sed lauabantur, & desiccabantur fortiter in Sanctuario. De hoc patet Leui. 6. f. Quicquid tetigerit carnes eius sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto: vas autem fictile, in quo cocta est confringetur. Quod si vas æneum fuerit, desiccabitur, & lauabitur aqua.

Considerandum tamen, quod istud erat verum de actu principali, sed non de secundario, quia tunc non sanctificaretur res contingens. Vt si quis cum veste sua tangeret carnes sacras, & adhereret vestis aliqua pars carniū, sanctificabatur vestis, & tamen si postea illa vestis adhuc habens partem carniū sacrarum contingeret alias res, non sanctificabat eas, sic patet Aggei. 2. c. si Hæc dicit Dominus exercituum in terroga sacerdotes legem. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: nunquid sanctificabitur? Respondentes sacerdotes dixerunt non. Tristid ponitur ibi pro vero, quia erat secundarium contactus.

Nunc respondendum est ad id, quod petebatur, & dicitur, quod quedam sacra sanctificabatur. Quia poterat inherere tangentibus, sed tabernaculum, & vasa eius, nullum tangentem sanctificabant. Et ideo siue Leuitæ, siue extranei contingerent ista, non poterat sanctificari per contactum.

Sed cum dicitur, quare occidebatur extraneus accedens ad Sanctuarium? Dicendum quod non fiebat, quia tangebat rem sacram, sed quia per superbiam faciebat contra prohibitionem Dei, vsurpando sibi aliena. Nam nemo debet indifferenter sibi assumere honorem, sed qui vocatur a Deo sicut Aaron. Ad Hebræos. 5. Nam si contactus rerum sacrarum, eo quod sacra sunt, faceret quem dignum morte, non solum extranei, sed etiam Leuitæ tangentes morerent, quod falsum est. Et hoc quia pertinebat ad officium istorum illa tangere. De hoc dicit Augustinus. Querendum est, quomodo dixerit in Leuitico, qui tetigerit sanctum sanctificabitur, cum hic dicat, alienigena qui tetigerit morietur, volens intelligi eos, qui non essent de Tribu Leuitica forte hic tetigerit ad obsequium dicitur seruitutis, quod a solis Leuitis deberi tabernaculo præcepit.

Curextraneus accedens ad Sanctuarium occidebatur.

Sed cōsiderandum, q̄ vbi litera nostra dicit exter-
nus, qui accesserit: dicitur litera secundum Augu. ali-
enigena: ideo ipse pent, quomodo hoc possit stare, &
dicit, q̄ accipitur improprie, q̄a alienigena in Iudeis,
dicitur respectu aliarum gentium, quæ non erant Is-
raelitæ; laici tamen respectu Leuitarum non dicitur
proprie alienigenæ. Concedendum est a nobis: ideo
Biblia illa, quæ est secundum Augu. improprie dixit.
Sed nostra, quæ est secundum translationem Hiero.
proprie habet, quia nō dicit alienigena, sed externus,
scilicet, quisquis externorū accesserit occideretur. Sic
etiam infra 3. cap. vbi habetur eadem sententia, dicitur.
Externus qui ad ministrandum accesserit morietur.
Metabuntur autem castra filij Israel. Hic agitur de fixatione
castrorum: nam Israelitæ processuri erant per deser-
tum: ideo Deus dabat eis leges castrametationis, tā
pro Leuitis, quā pro alijs Israelitis. Nam posset in-
turgere contentio de castrametatione, tam in popu-
laribus, quā in Leuitis, nisi vtrisque, p̄sum esset.
Quod autem dicitur hic filij Israel metabuntur castra,
intelligitur de solis popularibus, qui vocantur filij Is-
rael. De Leuitis autem infra ponitur regula, cum di-
citur: Porro Leuitæ per gyrum Sanctuarij figent ten-
toria. dicitur hic metabuntur castra, id est figent, vel si-
tuabunt castra sua. Et significat hic castrum multitu-
dinem hominum dispositorum ad bellum, secundū
q̄ manent in suis tentorijs, & vt melius dicamus mul-
ta tentoria simul vocantur castra. *Vnusquisque per tur-
mas, & cuneos, atque exercitum suum.* Id est populares po-
nent sua tentoria in multitudinibus suis, vbi sunt lo-
ca eis assignata.

Turma qd sit.

Quid cuneus signi-
ficet.

Et ponuntur hic tria nomina. scilicet turma, & cuneus,
& exercitus: ad significandum diuersitatem multitu-
dinum. Nam turma quamquam significet proprie
multitudinem. 30. virorum: tamen hic accipitur pro
magna multitudine, vt pro vna multitudine tribus.
Velut si diceretur, q̄ Israelitæ figerent tētoria sua sin-
guli in tribus suis.

Cuneus significat multitudinem non magnam.
Et dicit esse vnus cuneus, multitudo vnus familia,
vel vnus domus. Nam sicut in bello vadunt disposi-
tæ acies per diuersas multitudines, quæ vocantur cun-
ei; ita in istis castrametationibus, ponebatur distin-
ctæ multitudines, sc̄p in qualibet Tribu ponebantur
familie distinctæ, & in qualibet familia recipiebatur
domus loca diuersa. Et quantum ad hoc dicebantur esse
cunei. Et erit sensus, q̄ quilibet Israelita nō solum
castrametetur in turma sua, id est in Tribu, sed etiam
in cuneo suo, id est in familia, vel domo, quia q̄ erant
de vna familia non poterant accipere locum ad ca-
strametandū inter eos, qui erant de alia familia; quā-
quam vtrique essent de eadem Tribu. Dicuntur autem
castrametari singuli p̄ exercitus suos, quia quæ-
libet harum multitudinum vocabatur exercitus, ex
eo q̄ erant disposita in modum exercitus. Porro *Leui-
tæ per gyrum tabernaculi figent tentoria.* Hic ponitur de
castrametatione Leuitarum, quia sicut populares ha-
bebant inter se suas leges ad castrametandum; ita &
Leuitæ habere debuerunt ne esset inter eos conten-
tio. Et assignatur hic locus castrametationis eorum.
Sapud Sanctuarium, quod dicitur hic per gyrum ta-
bernaculi; ita q̄ inter eos, & Sanctuarium non erant
alij medij, sed ipsi erant tantum custodes Sanctuarij.
Et per hoc quod dicitur hic de Leuitis, intelligendū
est etiam de sacerdotibus; omnes enim Leuitæ sunt.
Nam ipsi castrametabantur in circuitu Sanctuarij, si-
cut alij Leuitæ: immo in parte nobiliori, sc̄ ad partem
Orientalem in ostio atrij, vt patet infra 3. cap. Et non
ponitur hic modus castrametationis sacerdotum, &
Leuitarum, quia iste habetur infra 3. cap. sed solū po-

nitur locus, scilicet, quod castrametarentur in circui-
tu tabernaculi. Et hoc ponitur ad differentiam po-
pularium, qui non poterant castrametari apud san-
ctuarium.

Ne fiat indignatio super multitudine filiorum Israel. Sub-
ditur causa huius mandati, scilicet, quia si Leuitæ non
castrametarentur in circuitu tabernaculi, Israelitæ ac-
cederent ad figendum ibi castra sua, & tunc oriret in-
dignatio Dei super populum.

Causa huius est, quia Deus volebat haberi in ma-
gna reuerentia sanctuarium suum. Si autem cuiuslibet
liceret accedere ad sanctuarium non haberetur in re-
uerentia, sed esset contemptibile. Deus autem vole-
bat, vt homines cum timore accederent ad illud, vt
patet Leuitic. capitulo vigesimo sexto, cum dicitur.
Custodite sabbata mea, & pauete ad sanctuariū meū.
Ob hoc igitur voluit, q̄ solum liceret Leuitis accede-
re ad sanctuarium, & sic alij reuererentur.

Quare
Deus vole-
bat q̄ filij
Israel ap-
propinqua-
rent arce
federis.

Alio modo dici potest, quod Deus volebat acce-
dere aliquos ad sanctuarium, nisi Leuitas, quantum
ad ministracionem, & custodiam, quia alij erant indi-
gni. Nam in adoratione vituli omnes peccauerunt
præter Leuitas. Ipsi autem exercuerunt vltionem in
ceteros, vt patet Exod. capitulo trigesimo secundo.
Et tunc elegit Deus Leuitas in ministros suos, vt ali-
qualiter colligitur, eodem capitulo, & ibi declaratum
est. Et ista fuit causa, quare Deus voluit accipere pri-
mogenitos Israelitarum in sacerdotes, cum a princi-
pio primogeniti fungebantur sacerdotio, sed loco
eorum iussit separari Leuitas, vt patet infra tertio ca-
pitulo. Si igitur Israelitæ, vel aliqui eorum accederent
ad ministrandum; sicut Leuitæ, vel ad figendum ten-
toria in loco Leuitarum, oriretur indignatio Dei su-
per multitudinem. Nam si tota multitudo peccaret,
rationabile erat super eam totam oriri indignationē
Dei, scilicet poenam aliquam. Si autem aliqui de mul-
titudine errarent in hoc, & non omnes: non punire-
tur tota multitudo, sed illi solum, nisi forte tota mul-
tudo consentiens esset, quod illi accederent ad locū
prohibitum.

Et excubabunt in custodia tabernaculi testimonij. i. erunt
custodes vigilantes pro tabernaculo testimonij, scilicet,
quod ideo Leuitæ castrametabantur apud san-
ctuarium, vt vigilarent, ne aliquis de popularibus au-
deret accedere ad tabernaculum testimonij. Si quis
autem accederet, tam ipsi Leuitæ custodes, quam po-
pulares accedentes, mortis rei erant, nisi forte popu-
lares præualuissent contra Leuitas: tunc enim totum
scelus ingrauebatur super populares. Secus autem si p̄
negligentiam, vel consensum popularium hoc fieret.
Nam tunc vtrorumque pena erat.

*Feceunt ergo filij Israel iuxta omnia quæ præceperat domi-
nus Moysi.* Hic ponitur completio predictorum, scilicet,
quod omnia fecerunt Israelitæ, vt iusserat domi-
nus. Hoc autem non potest referri, nisi ad separatio-
nem castrorum a sanctuario. Hoc enim pertinebat
ad Israelitas. Non potest hoc intelligi de numeratio-
ne, quia illam non fecerunt filij Israel, sed solum Moy-
ses, & Aaron, adiunctis principibus. Etiam non potest
referri ad separationem Israelitarum a populo, & ca-
strametationem circa sanctuarium, quia hoc non fe-
cerunt Israelitæ, sed Leuitæ solum: ergo refertur ad
castrametationem Israelitarum per turmas suas. Nisi
forte accipiantur hic filij pro omnibus, tam Leuitis,
quā popularibus, quia tunc omnia supradicta fece-
runt filij Israel, cum etiam ipse Moyses dicitur hoc
modo filius Israel.

CAP. II.

LOCVTVSQVE est Dominus
ad Moysen, & Aaron dicens.
Singuli per turmas signa, atque
vexilla, & domos cognationum
suarum castrametabuntur filij Israel per gy-
rum tabernaculi fēderis.

Summa eo-
rū quæ hic
continen-
tur.

LOCVTVSQVE. In superioribus agebatur de
Israelitarum numeratione. Hic agitur de eo-
rum castrametatione. Nam ad bellum pro-
cedentiū iste est ordo, vt sciatur primo quot
sunt bellatores, & qui sunt, & sub quibus principibus
sunt. Secundo, vt sciatur qualiter ordinari debent in
aciebus suis, & castrorum fixatione. Ideo postquam
supra dictum est de numero bellatorum, hic dicitur
de castrametatione eorum. Erat autem duplex ordo
Israelitarum, sc̄ in procedendo, & in quiescendo. De
ordine procedendi habetur infra 10. cap. De modo
manendi habet hic. Et diuiditur in duas partes; quia
primo ponitur præceptum de castrametatione. Secūdo
apponitur eius executio infra. *Feceuntque filij Israel.*
Prima in duas: quia primo ponitur præceptum in ge-
nerali: deinde in speciali. Secunda ibi. *Ad Orientem.*
Ista secunda in quatuor, secundum q̄ ponuntur qua-
tuor loca castrametationum per quatuor vexilla. Se-
cunda ibi. *In castris filiorum Ruben.* Tertia ibi. *Ad Occi-
dentalem plagam.* Quarta ibi. *Ad Aquilonis partem.*
Circa primum. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic
ponitur de locutione Dei facta pro castrametatione.

An ista locutio fuerit facta post precedentem imme-
diatē. Quæst. I.

IN qua quæret aliquis, an fuerit facta ista locutio
post illam, quæ habetur præcedenti cap. imme-
diatē, vel fuerit aliqua interpolatio. Nam nemo
potest dicere, q̄ ea quæ habentur in toto isto li-
bro fuerint dicta simul, vel facta. Nam quædam dicta
& facta sunt in sc̄do anno egressionis de Aegypto:
alia vero anno 40. sicut declaratum fuit præcedenti
cap. Nam ea quæ habentur vsque ad 20. cap. pertinet
ad annum secundum: quæ autem habentur a 20. cap.
vsque ad finem, pertinent ad 40. annum. Ideo inter-
polationes fiunt inter ea, quæ in hoc libro habentur.

Sed dicendum est, q̄ quamquam velimus ponere
interpolationem inter ea quæ habentur hic, & quæ
habentur præcedenti cap. non potest esse interpolatio
nisi dierum 20. Nam a die quo incepta sunt ea, quæ
habentur in principio huius libri, vsque ad diem quo
expleta sunt ea, quæ habentur infra 10. transferunt so-
lum dies 20. quia die primo mensis secundi incepta
sunt hæc, vt patet præcedenti cap. & finita sunt die 20.
vt patet infra cap. 10.

Dicendum tamen est, q̄ inter ea, quæ habentur hic,
& præcedenti cap. non fuit vlla interpolatio, sed sub
eadem prolacione dicta sunt. Quia principium eorū,
quæ hic habentur, positum fuit præcedenti cap. sc̄ quod
Israelitæ castrametarentur per turmas: hic autem ponit-
ur modus eius. Non tamē est vllatenus rationabile,
q̄ præceptum in generali daretur vna vice, & altera
præceptum in speciali: quoniam tunc per primum
præceptum, quod erat in generali, nihil intelligeret.
Nam in moralibus, sermones vniuersales sūt minus
vtilis, iuxta Arist. 2. Ethic. Dicendum ergo est, quod illa
quæ habentur supra de castrametatione, & quæ ha-

A bentur hic, simul dicta sunt: fuit facta tamen ista in-
terpositio, tamquam vnus articulus, eo q̄ hic dicitur
in speciali, quod supra ponebatur in generali. *Ad
Moysen, & Aaron.*

*Quando Deus loquebatur Moysi & Aaron simul, & quæ erat
causa. Et in quo maior erat Aaron quàm Moyses. Nec
ille habuit vllam potestatem in negocijs populi.*
Quæst. I. I.

Hic fuit facta locutio ad hos duos. Raro ta-
mē fiebat locutio, nisi ad Moysen solum,
vt patet ex discursu omnium quatuor li-
brorum Pentateuchi. Quando tñ Deus
loquitur Moysi, & Aaron simul, interdum apparet
ratio quare hoc fiat: interdum autem nequaquam.
Nam aliquando ea, quæ Deus dicit, pertinet valde ad
Aaron, siue in quātum est sacerdos magnus, siue in-
quantum persona priuata; & q̄ tunc Deus loquitur
Moysi & Aaron, rationabile valde est. Nam interdū
soli Aaron loquitur, sicut patet Leui. 10. cap. quando
dixit ei, ne sacerdotes biberent vinum tempore mi-
nistracionis suæ.

Quare tamē Deus hic locutus fuerit Moysi & Aa-
ron simul, non videtur esse ratio. Nam istud nō per-
tinebat ad ministerium Aaron, in quātum sacerdos,
scilicet, quod numeraretur Israelitæ singuli in castris
suis, & figerent tentoria in locis conuenientibus sibi.
Hoc enim neque inquantū sacerdos erat, neque per-
sona priuata conueniebat ei, sed magis hoc pertinebat
ad directionem populi, de qua nihil ad Aaron, sed ad
solum Moysen. In quo intelligendum est, q̄ quantū
ad ea, quæ pertinebant ad sacerdotium, & cultū Dei,
in sacrificijs & similibus, maior erat Aaron, q̄ Moy-
ses. Nam Aaron erat summus sacerdos; Moyses ve-
ro simplex Leuita, neque habebat potestatem vllam
faciendi sacrificia, vel accedendi ad altare, sicut nec
alij Leuitæ.

Nec valet si arguas, q̄ ipse fecerit omnia sacrificia
tempore consecrationis sacerdotum. Nam tunc ex
necessitate factum est, cum nō esset aliquis, q̄ posset
cōsecrare sacerdotes, & in talibus necessitatibus Le-
uitæ poterant supplere locum sacerdotum. Sic enim
est factum tempore Ezechia regis, quando purgavit
templū a coinquationibus, quas fecerant ibi reges
Iuda, quia cum essent pauci sacerdotes, non poterant
sufficere ad faciendū sacrificia, & adiungerunt eos Le-
uitæ. Sic patet 2. Paralip. cap. 29. cum dicitur. Sacerdo-
tes vero pauci erant, neque poterant sufficere, vt pel-
les holocaustorum detraherent: vnde & Leuitæ, fra-
tres eorum, adiungerunt eos donec impleretur opus,
& consecraretur antistes.

Item poterat hoc facere Moyses; quia eo tempo-
re prohibitum nō erat facere sacrificium, non sacer-
dotibus. Quod patet. Nam in monte Synai, oblata
sunt holocausta, & victimæ pacificæ in cōfirmatione
legis, tamen non erat tunc aliquis sacerdos, cum nō
dum esset consecratus Aaron, & filij sui, sed post mē-
ses nouem consecrati sunt. s. in primo mense anni se-
cundi. Confirmatio autem legis facta est 3. mēse an-
ni primi. De hoc Exo. 24. c. Non igitur arguitur aliqua
potestas in Moysi, quia potuerit facere sacrificia tem-
pore consecrationis Aaron, & filiorum suorū. Erat
igitur Aaron maximus, quantum ad cultum Dei, tñ
quātum ad regimen populi, Moyses erat maior; Aa-
ron aut nihil poterat. Quæ patet, quia solus Moyses se-
debat ad iudicandū, qñ venit Ietro socer Inus de Ma-
dian, vt patet Exo. 18. c. Item patet hoc 7. 1. c. Nam
cū Moyses esset in sepulchris concupiscētiæ, & fletet
populus p̄ eum, vt daret sibi carnes, cōquestus est ad
Dominum

Dominum dicens. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis mihi est. Siq aliter tibi videt obsecro, vt interficias me, & inuenia gratiam in oculis tuis. Et in eodem ca. ante hoc dicebat: Cur afflixisti seruum tuum, & quare non inuenio gratiam coram te, & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi porta eos in sinu tuo? Idem patet Deut. i. cap. cum dicitur. Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie, sicut stelle celi plurimi. non valeo solus sustinere vestra pondera, negocia, ac iurgia. Ecce enim qualiter conqueritur Moyses, se grauatum esse solum pōdere vniuersi populi: & tamen non conquereretur hoc modo, si alius esset maior eo in regimine populi, vel æqualis sibi, vel saltem habens aliquantulam partem curæ: nam siquis partem curæ haberet, etiam si partem, non recte diceret Moyses, quare imposuisti sup me pondus vniuersi populi huius? Nullam ergo curam, vel aucto ritatem habebat Aaron, vel aliquis alius super populum, præter Moysen eo tempore quo ista dicta sunt. Sed dices, quod quamquam tunc Aaron non haberet aliquam curam, vel iurisdictionem, postea tamen habuit. Respondendum est non stare. Nam quando Moyses conquereretur Domino, vt supra dictum est, puidit ei dando coadiutores, quātum ad expeditionem negociorum, vt non grauarer solus Moyses: illi tñ non habebant auctoritatem super populum mandādi sicut Moyses, sed solum iudicandi in causis fm legem, vt exprimitur Deut. i. c. cum dicitur. Nō valeo solus sustinere vestra negocia, & pondus. Et tunc subditur de constitutione iudicum adiuuantium Moysen, & de mandatis q̄ dedit illis Moyses dicens. Audite illos, & quod iustum est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum. Ista autē solū sunt præcepta ad indicantem, & non ad habentem potestatem simpliciter, sicut princeps, vel dux. Ergo q̄q̄ esset distributa pars quedam negociorum paruorū p istos: tñ auctoritas præcipiendi manebat apud solum Moysen, etiam isti non habebant simpliciter aucto ritatem iudicādi, sed solū in paruis causis, vt patet Exo. 18. & Deut. i. c. q̄q̄ ergo Aaron esset vnus de istis 70. viris datis Moysi in coadiutores, non haberet ceteram partem, neque mille simam auctoritatē, quā habebat Moyses. Item adhuc dicendum est, quantū ad istum modū, Aaron nullam potestatem habuisse super populū, quia ipse non fuit vnus de 70. datis Moysi in coadiutores: nā illi de popularibus electi sunt, vt colligit. j. r. i. c. & Deut. c. i. Aaron autē non pertinebat ad hanc professionem: ergo non habebat aliq̄ auctoritatem super populū. Quantum ad hæc igit̄ que pertinebāt ad directionem populi, nihil ptinebat ad Aaron. Deus tñ locutus fuit ad ipsum, & ad Moysen, & qdā alia sunt, q̄ videntur pertinere ad Aaron: & tñ Deus non dixit ei, sicut de eiectione immūdorū de castris, & de sacrificijs zelotypiæ, & Nazareorum. Hęc. n. ad sacerdotē ptinet, Deus tñ soli Moysi illa dixit, vt patet j. s. & 6. c. Dicendum ergo non apparere hic aliquam rōnem, quare Deus locutus fuerit ista ad Moysen, & Aaron, nisi dicat q̄ Aaron erat coadiutor Moysi, quātū ad executionē horum. Nā pceden. c. dixerat Deus q̄ Moyses, & Aaron numerarent oēm populū p tribus suas familias, ac domos: sicut ergo ad numerandū traditus fuit Aaron socius Moysi, ita ad distribuēdum p castra, & mansiones, q̄ facerent quilibet figure tētorū suū in tribu sua, & familia, ac domo. Et q̄ hoc aliquātū laboris erat, & nō expleret illud que piēter, & facilliter p se Moyses, dat̄ est igit̄ sibi coadiutor Aaron: & ob hoc locutus fuit Deus ad vtrūq̄,

Quare dicitur Deum fuisse locutum Aaron in simul cum Moysi.

Vbi locutus fuerit Deus Moysi, & Aaron. Quæst. III.

Sed nunc queret aliquis: vbi locutus fuit Deus Moysi, & Aaron. Erant enim tria loca in quibus Deus solitus erat loqui Moysi. scilicet propitiatorium, & ostium tabernaculi, & columna nubis: de quibus dictum est præce. c. Non tñ potest dici, q̄ in quolibet horum fuerit Deus locutus Moysi, & Aaron. Nam si Moysi soli loqueretur potuisset in quolibet horum loqui: tñ ad Aaron, & Moysen non potuit loqui in propitiatorio: Causa est, quia locutus fuit in sancta Sāctorum quandoque vellet, vt colligit. infra 7. c. in fit. tñ nō erat licitū Aaron ingredi in sancta Sāctorum, nisi semel in anno in die propitiationis. Et si alio tēpore ingrederetur moreretur, vt patet Leui. 16. & ad Hebr. 9. c. nunc tamen non erat simile. Aliq̄ tamen forte dicere poterat, q̄ nunc erat dies propitiationis, q̄si iusta est fieri numeratio, & sic potuit ingredi Aaron in sancta Sāctorum, & cum eo Moyses, & ibi Deus proponeret eis ista. Rōndendum est nō posse stare. Nam dum Israelitæ fuerunt in deserto nunquā fuit factum festum propitiationis, vt probatum fuit Leui. 16. circa principium. Item dato, q̄ fieret quolibet anno in deserto festum propitiationis, nō poterat dici, q̄ nunc esset festum propitiationis, quando ista dicta sunt. Nam festum propitiationis erat mensē 7. die 10. mensis, vt patet Leui. 16. & 23. c. & infra 29. c. Nunc tamen erat mensis secundus: ergo non poterat fieri festum propitiationis, quod patet, quia ea, q̄ hñr a principio huius libri incepta sunt prima die mensis secundi, vt patet præce. c. & finita sunt 20. die mensis eiusdem vsque ad c. 10. vt patet infra c. 10. Item dato, q̄ esset festum propitiationis hoc tempore quo facta fuit ista locutio: ramē Moyses, & Aaron non ingrederentur simul in sancta Sāctorū, quia iusserat Deus, vt eo tpe quo intraret sacerdos in sancta Sāctorum, nullus hō esset in sanctuario, vt patet Leui. 16. ca. ergo Moyses non intraret, & sic necesse est dici, q̄ Moyses, & Aaron nō introierunt simul in sancta Sāctorū ad hoc, q̄ Deus loqueretur eis. Itē quia nunq̄ ingrediebatur aliquis in sancta Sāctorū, nisi cū iret cū proposito quarendi aliquid a dño. Hic tñ non vñ, q̄ Moyses, & Aaron iuerint ad consulendum dñm, sed ipse locutus fuerit eis, ergo erat alius locus. Scās locus in quo loq̄ poterat Deus Moysi, & Aaron erat ostium tabernaculi: ibi. n. aliq̄ Deus loquebatur, vt patet Exod. 29. c. & ad ipsum locum non erat prohibitum Aaron accedere. Tertius locus erat columna nubis, siue in castris, siue extra castra: ibi. n. Deus aliq̄ loquebatur Moysi, vt patet Exod. 16. c. vbi apparuit gloria dñi in nube, & locutus fuit ad Moysen. Sed quis locus horū fuerit, magis vñ q̄ fuerit ostium tabernaculi: nam ibi iterum fuerat locutus Deus Aaron, & descendit in nube, vt patet j. 12. c. cum dñ. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fēderis. Cumque fuissent egressi descēdit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariā. Quamquam poterat satis dici, q̄ locutio ista fuerit facta in nube extra sanctuarium. Nam infra c. 12. satis colligitur, q̄ Deus locutus fuerit primo Mariæ, & Moysi, & Aaron extra sanctuarium deinde in sanctuario. Singuli per turmas. In ista parte ponitur præceptum de castrametatione popularium, & iubetur, q̄ singuli castrametentur per turmas cognationum suarum. Et ponitur hic turma significans multitudinem magnam, s. multitudinem tribus, vel familię proprie, tamen dicitur turma multitudo. 30. bellatorum. Et dicitur turma, quasi turba ad turbandum facta, quia sic dispositi sunt turme, vt faciant impetū in hostes, quamquā in his differentia est

In tribus locis solebat Deus loqui Moysi

Festis propitiationis quo tpe fiebat.

est secundum Isido. in 9. Etym. & Vegetium in lib. de re militari, quia multitudo 20. bellatorum, si pedites sunt, vocatur turma, si autem sunt equites vocatur ala. Et hoc potest intelligi hic pro diuersis multitudinibus, quæ erant in qualibet tribu, s. multitudines familiarum, & domorum; & qualibet illarum multitudinum erat disposita in vnum cuneum ad turbandum hostes, si esset dispositio bellica. Ideo litera nostra posuit nomina dispositionum bellicarum. Per signa, atque vexilla. Idem istis tribus ordinabuntur per signa, & vexilla.

Quomodo figuranda sint in quadroc. castra Leuitarum. Quæst. IIII.

Pro quo sciendum est, q̄ secundum q̄ ex litera patet castra filiorum Israel erāt disposita in quadrum, & ista est dispositio bellica. Nā dicit Vegetius in li. de re militari, q̄ optimus situs castrorum est figura quadrata. Et sic semper debent situari, nisi forte dispositio loci impediatur. Et in hoc accipienda est talis figura, q̄ sit vnum quadratū equilaterum, & in medio eius sit vnus pñctus, in quo se interfecant diametri ducti a quatuor angulis, & ille pñctus est quasi centrum, hac figura locata ponatur in centro eius tabernaculum testimonij, & p circuitum istius fiat vna dispositio quadrata, scilicet, q̄ sit vnum quadratum paruum, inter quadratum magnum, & in isto paruo quadrato signentur quatuor pñcti ad quatuor partes celi. scilicet, Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, & in ijs quatuor pñctis disponantur quatuor mansiones. In parte Orientali, quæ est ad ostium tabernaculi attij, erant sacerdotes & Moyses. Ad partem Meridianam castrametabantur Caathitæ, qui erāt in prima familia Leuitarū. Ad partem vero Occidentalem castrametabantur Gersonitæ, qui erant in familia secunda Leuitarum. Ad partem autem Aquilonarem castrametabantur Meraritæ, & ista erat tertia familia Leuitarum. Ista est dispositio castrorum Leuitarum in figura quadrata p circuitum Sanctuarij. Figura autem castrametationis popularium erat in quadrato maiori; & in illo assignentur alia quatuor pñcti, scilicet, Oriens, Occidentem, Aquilo, & Auster. In pñcto autem Orientali erat vnum vexillum filiorum Iudæ, & ibi erant tres Tribus, scilicet, Iudæ, & Isachar, atque Zabulon. In pñcto Occidentali erat aliud vexillum filiorum Ephraim, & cū illo tres Tribus, scilicet, Ephraim, & Manasse & Benjamin. In pñcto Aquilonis erat aliud vexillū filiorum Dan: & in isto erant tres Tribus, scilicet, Dan, & Aser, & Neptalim. In pñcto Austri erat alterū vexillum filiorum Ruben, & cum eo tres Tribus erāt, scilicet, Ruben, & Symeon, & Gad. Ecce enim qualiter se habebat dispositio castrorum Leuitarum, & Israelitarum in duobus quadratis maiori, & minori; quorum alterum erat in altero. De situatione Leuitarum habetur seq. c. De situatione autem populariū habetur hic. Torum autem patere potest in figura, quæ infra in margine describitur. Signa, atque vexilla.

Quid significet vexillum, & quid signum, & an signum, & vexillum sint idem. Et quæ sit opin. Iudaorum de figuris vexillorum, & quæ figuræ essent in quolibet vexillo. Quæst. V.

Potest intelligi dupliciter hoc. Vno modo q̄ ista ponantur tamq̄ duo, & hoc modo dicitur vexilla esse regū; & magnorū principum; signa autē sunt quorumcumq̄ militū, siue per se, siue cū rege militantium. Alio modo potest

Antelligi, q̄ ponantur hic tamq̄ vnum, sed vnū sit expositiuum alterius. Primo mō erit sensus, q̄ Israelitæ distinguebant per signa, & vexilla, ita q̄ essent quatuor vexilla principalia, tāquam regalia; & sub istis essent Tribus, s. sub quolibet vexillo tres Tribus s. m assignationē s. factam, & que. j. hñ in litera. Signum dñ esse vexillum paruum: & isto mō q̄q̄ tres Tribus essent sub vno vexillo, tñ credendum est, q̄ q̄libet earū haberet p se vnum signum, p̄ter Tribū principalē, cuius erit ipsum vexillum distinctiuū castrametationis. Deinde q̄libet familia haberet p se vnum vexillū p̄gregationis suę, & istud vocat signum. Postea autē quolibet domus sub familia haberet vnū vexillū, qd̄ est signū, & sic essent solum quatuor vexilla in tota p̄gregatione Israelitarū, sed forte essent plura, quā mille signa. Sic autē in bellis est, quia solū est vnum vexillū, sed plura signa sunt militū. Iste sensus est rōnabilis, & vñ velle hunc litera nostra distinguēs signa, & vexilla s. m morem latinum. Alio mō possunt intelligi ista duo, ita q̄ vnum sit expositiuū alterius, & intelligitur p signa, & vexilla, i. per vexilla que sunt signata, vel figurata. Et hunc sensum sequuntur Hebræi, dicentes, q̄ in illis quatuor vexillis erant picture notificantes Tribus, q̄ erant sub illis vexillis. Vñ dicit Rabbi Abra. Aben Azra, q̄ erāt in istis vexillis illę figuræ, q̄ hñr Ezechi. 1. & 10. c. scilicet, & hominis, & Leonis, & tauri. In vexillo filiorum Iudæ erat figura aquilę, quia excellēbat alias Tribus in potestate regnatiua. In vexillo filiorum Ephraim erat leo, quia isti similitur regnauerūt, vt filij Iudæ. In vexillo filiorum Ruben erat hō. In vexillo filiorum Dan erat figura bouis. Sed ista nō multum vñr, quia nondum fuerat facta reuelatio illa de quatuor animalibus: fuit. n. illa postea p multa tpa facta Ezechieli cum esset in Babylone apud fluuium Chobar, vt patet Ezech. c. 1. Itē patet hoc, quia istę figurę non multū applicantur ad significandā proprietatē repetā in his Tribubus si inquirat, q̄ tñ sit aliqua figura distinctiua in vexillis semper figurant ibi arma dñorum illius vexilli. Alij Iudei dicunt, q̄ erāt in vexillis istis descripta alia signa. scilicet, I vexillo Iudæ fuit leo figuratus; quia p̄dixerat Iacob de illo, q̄ esset leo, vt patet Gen. 49. c. l. Canulus leonis Iuda. In vexillo Ruben erat figura hōis, quia ille fuit primus hō de semine Iacob, vt patet Gen. 29. c. In vexillo Ephraim fuit figuratus bos, quia in benedictione Ioseph dictū fuit, q̄ esset taurus, vt patet Deuter. 33. c. l. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. In vexillo Dan erat figura serpentis, quia dictum est de eo Gen. 49. fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Et ista figuratio videbatur adhuc conuenientior, quā prima. Verius tñ est, q̄ accipiantur hic signa, & vexilla tāquā aliqua distincta sicut primo dicebat: & tñ adhuc existens hoc in signis, & vexillis esset aliq̄ figurę distinctiue locorū castrametationis, alioquin si essent omnia vexilla, & signa habentia eundem colorem, & non distincta in figuratiōe, non videret aliquid, per qd̄ distingueret castrametatio vnus tribus, vel familię ab altera.

An Aegyptij numerentur in hac summa, & an castrametarentur sub quatuor vexillis filiorum Israel. Quæst. VI.

Alterius queret circa Aegyptios ascendentes cū Iudæis, an numerentur hic, in hac summa, que hñ hic pceden. ca. Nam Exo. 12. dñ q̄ ascenderunt sexcenta millia Iudeorum peditum de Aegypto, & cum eis vulgus promiscuum innumerabile. Rōdebit aliquis, q̄ hic non fuerunt isti numerati, quia iam mortui fuerant in adoratione vituli, quia credendum est, q̄ omnes ipsi perierunt;

perierunt; cum oēs verisimile est adorauisse, q̄a erāt affueri in Aegypto ad idolatriam. Dicendū non stare, quia post recessum de monte Synai in mansione, quē dē sepulchra cōcupiscentiā dē de Aegyptijs ascē dētibz cū Israelitis, q̄ desiderauerint carnes, vt patet j. 11. c. vulgus quippe promiscuū, q̄ ascēderat cum eis, flagrauit desiderio carnum sedens, & flens: ergo non fuerat mortui in adoratione vituli. Dicēdum tñ est, q̄ non fuerunt computati in hac summa, quia hic ponitur summa cuiuslibet tribus Israel determinatē: & postea colligitur ex eis vna totalis summa: si tñ in hac summa sexcentorum trium milliū includerentur Aegyptij ascendentes; poneretur alia summa separata, quē coniuncta cum summis cuiuslibet Tribus faceret maiorem summam, q̄ sit ista, q̄ ista colligitur ex summis solis duodecim Tribuum Israel. Dicendum ergo q̄ non fuerunt computati Aegyptij ascendentes cum Israelitis, sed soli Israelitae; quia isti erant principales: alij autem erant aduena; ideo non curabatur de numero eorum. Et sic factū est in exitu de Aegypto, quia dictum est, q̄ Israelitae erant quasi sexcenta millia, de Aegyptijs autem non fuit expressus numerus; sed dictum est, quod erat vulgus promiscuum innumerabile.

An Aegyptij castrametarentur sub quatuor vexillis filiorum Israel. Quast. VII.

QVAERETUR adhuc de castrametatione horum. In castrametatione sub istis quatuor vexillis filiorum Israel. Rñdebit aliquis q̄ non, quia iubebatur, q̄ quilibet castrametaretur per familias, & domos patrum suorū Aegyptij tamen non pertinebant ad Tribus Israel. Sed dicit aliquis q̄ isti manebant extra castra Israelitarum. Rñdendum est falsum esse, quia j. 11. c. d. q̄ vulgus promiscuum Aegyptiorum flagrauit desiderio carniū, & fleuit iunctis filijs Israel: si tñ esset extra castra eorum non staret hoc. Dicendum igit q̄ erāt Aegyptij in castris Israelitarū sub vexillis eorum, nec in hoc infringebat p̄ceptum de castrametatione singulorū p̄ vexilla cognationum, & domorū suorū, q̄a hoc intelligit quantum ad Israelitas, sed nō de Aegyptijs, qui de nulla Tribu erāt. Et domos cognationum suarū. i. quilibet castrametabatur in domo pertinēte ad suam cognationē, s̄ q̄ erāt distincte tribus p̄ familias & domos, & quelibet domus, & familia erat per se. Quilibet autē de Israelitis ad castrametandū debebat respicere tria signa. s. vexillū principale Tribus, & vexillum familiē, & vexillum domus, q̄ erat minor cōgregatio. Castrametabuntur filij Israel per gyrum tabernaculi testimonij. Contra hoc aliquis arguet, quia s. d. q̄ Leuitē figerent tentoria sua in circuitu tabernaculi, ne accederet aliquis de Israelitis, quia si accederet fieret indignatio super populum, vt patet p̄cepto. ca. Rñdendum est, q̄ tñ Leuitē, q̄ Israelitae populares in circuitu tabernaculi castrametabant, sed quidā figebāt castra coniuncta Sanctuario: alij verp castra distantia. Nam Leuitē ponebant tentoria sua in quadro minori immediate in circuitu tabernaculi: Israelitae autē populares ponebant castra in quadro maiori in circuitu Leuitarū & Sanctuarij; nam cū circundarent Leuitas; necesse erat, vt ēt circūdarēt Sanctuariū, q̄d erat clausū inter Leuitas; & hoc mō Israelitae erāt in circuitu Leuitarū immediate castrametantes; & in circuitu tabernaculi mediatē. Alijs forte poterit aliter rñdere, s. q̄ p̄ filios Israel, q̄ hinc noiant intelligant solū Leuitē, & isti figebāt castra in circuitu tabernaculi immediate. declarat ista castrametatio, q̄ intelligat de 12. Tribubus Israel, cū describat modus eorum. j. in Isra: de Leuitis autē nihil tangitur hic, sed s. p̄cepto. ca. & j. seq.

Ad orientē Iudas figet tētoria per turmas exercitus sui: eritque princeps filiorum eius Naafon filius Aminadab. Et omnis de stirpe eius summa pugnantiū septuagintaquatuor millia sexcenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar: quorum princeps fuit Nathanael filius Suar, & omnis numerus pugnatorum eius quinquagintaquatuor millia quadringenti. In tribu Zabulo princeps fuit Heliab filius Helan: omnisque de stirpe eius exercitus pugnatorum quinquagintaseptē millia quadringenti. Vniuersi, qui in castris Iudē enumerati sunt, fuerūt centū octoginta sex millia quadringenti: Et per turmas suas primi egredientur. In castris filiorum Rubē ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Seduc, & cunctus exercitus pugnatorū eius, qui numerati sunt quadraginta sex millia quingenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Symeō: quorum princeps fuit Salamiel filius Suri Saddai, & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quinquaginta nouem millia trecēti. In tribu Gad princeps fuit Beliasaph filius Duel, & cūctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadragintaquinque millia sexcēti quinquaginta. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben centumquinquaginta millia, & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas, in secundo loco proficiscuntur. Leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum. quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca, & ordines suos proficiscuntur.

Ad orientem Iudas figet tentoria. Hic ponit in speciali modus castrametationis Israelitarum, & ponitur primo vexillum ad partem orientalem, quia ista est pars dignior, & isti sunt, qui primo mouebant castra, q̄ p̄gendum erat, vt patet infra 10. c. Et dicitur hic, q̄ Iudas figet tentoria sua ad orientem non solum ipse, sed alię duę Tribus cum eo, scilicet Zabulon, & Issachar, vt patet immediate. Et videtur, quod fuerit facta ista castrametatio hoc modo. s. q̄ Tribus Iudē esset directē ad frontem Orientis, & Tribus Issachar, & Zabulon ad duo latera, & sic de alijs vexillis Occidentali, & Australi atque Boreali. Et iste est modus quo disponimus in circuitu totius mundi 12. ventos. nam ponimus 4. v̄tos principales quatuor punctis mundi Orientali, Occidentali, Australi, & Aquilonari, cuiuslibet istorum damus duos ventos collaterales, ita quod vnus sit ad vnā partē, & alius ad alteram, ita erat de quatuor vexillis, quatuor Tribuum principalium, quia ista erant in quatuor partibus mundi, alię autem Tribus minus principales erant collaterales istis. Pertinetus exercitus sui. Hic ponitur modus castrametationis, & dicitur

Ordo castrametationis.

Modus castrametationis Israelitarum in speciali.

Comparatio 12. tribuum Israel ad 12. ventos.

& dicitur q̄ erat disposita ista Tribus Iuda p̄ turmas exercitus sui, id est, q̄ tota ipsa Tribus erat quasi vnus exercitus, & habebat in se multas turmas, & hoc verum est, quia quelibet Tribus habebat in se multas familias, & quelibet familia habebat multas domos, & iste domus vocabantur turme, quia erant parue multitudines dispositę modo bellico; sicut in bello sunt turmae, & ex hoc patet, q̄ non erat tota Tribus posita in vno cumulo, sed erat diuisa in multas partes, & quelibet harum partium vocatur turma. Eritque princeps filiorum eius Naafon. Id est princeps filiorum Iudae in exercitu suo erit Naafon. Iste ponebatur princeps in Tribu Iuda; quia veniebat per lineam primogenitorum, computando a Iuda, vique ad ipsum. Et dicit q̄ iste erit princeps. s. tempore quo ista numeratio facta est: in alia tñ numeratione non fuit princeps. Nā iste mortuus est in deserto, sicut omnes alij q̄ numerati erant a 20. annis. s. de quo j. 14. c. successit autem ei Salmon filius eius: & iste erat princeps, q̄n Israelitae rāsierunt Iordanem, & ipse duxit in vxorem Raab, q̄ absconderat exploratores, & de Genealogia istius venit Saluator, vt patet Mat. 1. c. Iste Naafon fuit frater Elisabeth vxoris Aaron, vt patet Exo. 6. c. de isto principe habetur. j. 7. c. q̄n iste fuit, qui primus obtulit inter omnes principes Israelitarū in dedicatione Sanctuarij, vt patet. j. 7. c. Filius Aminadab. Iste Aminadab mortuus fuit in Aegypto, ideo nunquam fuit princeps in Tribu Iuda: sed primus princeps in deserto fuit in hac Tribu Naafon. Omnis de stirpe eius summa pugnantiū. Hic ponitur numerus pugnatorū in Tribu Iuda, & repetitur hic summa quē posita fuerat p̄ceden. c. In quo aduertendum est, q̄ cum inter ea, q̄ dicta sunt p̄ceden. ca. & ea quē dñr hic non intercederit aliquod tempus; eadem summa ponuntur hic quantum ad oēs Tribus, & superius, sed s. ponebatur summa ad hoc, q̄ sciret numerus oīum Israelitarū: hic autē ponitur summa ad sciendum quot erant sub quolibet vexillo. & cum dicitur hic. Omnis de stirpe eius. Summa non refertur ad Naafon, de quo immediate dictū fuerat; sed ad Tribum Iuda: q̄m de linea Naafon non erant omnes isti q̄i numerantur hic. Iuxta eum castrametati sunt de Tribu Issachar. Hic ponunt bellatores secunda Tribus, q̄ erat cū Iuda. s. Tribus Issachar. Ista enim fuit simul cum Tribu Iuda ad partem Occidentalem ad vnum latūs, & ponuntur hic tres fratres eiusdem matris qui nati sunt successiue. Primō enim natus est Iudas, secundō Issachar, tertio Zabulon, vt patet Gen. 29. & 30. c. Alij enim fuerunt ante istos. s. Ruben, Symeon, & Leui: & tamen nulli fuerunt medij inter istos, vt patet p̄alle. ca. Ponitur tamen Iudas ante Issachar, & Zabulon, quia fuit prior dignitate, & natiuitate: ponitur autē Issachar ante Zabulon, quia fuit prior natiuitate, vt patet Gene. 30. c. In Tribu Zabulon. Hic ponitur tertia Tribus, q̄ erat sub vexillo Iudae, & ponuntur bellatores: tanta enim summa eius est, quā habetur hic sicut ea, quē habetur p̄ced. ca. & idem princeps exercitus, quia totum fuit in eodem tēpore; sed solum ibi numerabant simpliciter: hic autem collocantur in castris, & repetit numerus eorum. Vniuersi qui in castris Iudae annumerati sunt. Hic ponitur summa omnium, qui erāt sub vexillo Iudae, & ista est summa differens a modis summarum, quae habentur p̄ceden. ca. quia ibi solum sumabat quelibet tribus per se: deinde ab omnibus Tribubus eliciebatur vna summa. Hic autem numeratur per se quelibet Tribus, & postea ponitur vna summa omnium Tribuum: ponitur enim tertia summa, q̄ est quarumlibet trium Tribuum manentium sub eodē vexillo: & ista tertia non habetur p̄ceden. cap. quia ista pertinet ad castrametationem, & dicuntur hic

esse castra filiorū Iuda tres Tribus, quia tam ipsa Tribus Iuda, q̄ alię duę computātur in castris Iudae, eo q̄ Tribus Iudae esset principalior; & ita erat in alijs tribus castrametationibus, quia denominatur castrum, vel exercitus a Tribu illa, cui erat vexillum. In castris filiorum Ruben ad Meridianam plagam. Hic ponitur secundum vexillum in castrametatione Israelitarū, quod erat ad partem Meridianam, & erat filiorum Ruben.

Quare Ruben cum esset primogenitus non fuit positus ad partem Orientalem, sed Iudas. Et quare cum Ruben fuit Symeon & Gad. Quast. VIII.

NON fuit autem Rubē ita excellens sicut Iudas: quoniā perdidit primogenita sua, vt patet Gen. 49. c. ideo nō positus fuit in parte Orientali, sed in meridiana; & tñ in exercitu suo triū Tribuū ipse fuit dux, s. in Symeon, & Gad. Et ratio huius est, quia Ruben excedebat in primogenitura secundum carnem Symeonem; etiā si non māssent iura primogeniture, in dignitate autem non erant inaequales, quia sicut Ruben vituperatus est, q̄ maculasset cubile patris suis ita & Symeon, q̄ fuerit iniquus, vt patet Gen. 49. c. cum dñr. Symeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia. Symeon autem fuit positus ante Gad, quia excedebat eū in iuribus natiuitatis. Primo enim natus est, & quamq̄ iste ordo non traderet aliquid quātum ad imperium, vel hereditatem: tñ semper erant potiores, & honorabiliōres, qui erant priores natiuitate: primogenitū autē in multis excedebant, de quibus p̄ceden. c. Itē excedebat quantum ad iura matris Symeon ipsum Gad, quia Symeon erat filius Lię, quē erat dña, Gad erat filius Zelphę, q̄ erat ancilla Lię, vt patet Gen. 30. c. a. fuit autem positus Symeon in exercitu Ruben; q̄m non erat cōueniens, q̄ poneretur cum aliquibus alijs. Nā si poneretur in exercitu Iudae poneret maior sub minore, & hoc non fuit cōueniens, sed fuit semper generale in ista situatione vexillorum, q̄ nunq̄ ponant Tribus denominatę a filijs antiquioribus sub vexillis Tribuū denominatarum a filijs iunioribus, vt patet inquirendo per singulos exercitus, & quatuor vexilla. Conueniēs ergo fuit poni Symeonem cū Ruben. Post Symeonem ponitur Gad in eodem exercitu; quia iste fuit vnus de filijs ancillarum. s. de filijs Zelphę, & debet poni in isto vexillo, q̄a non potuerunt poni oēs simul filij ancillarum, eo q̄ erant quatuor, sed aliqui eorum cum filijs dñarum ponendus erat: fuerāt autē positi tres filij ancillarū sub vno vexillo. s. Dan, Aser, & Neptalim: ideo Gad, qui quartus erat, debuit poni sub altero vexillo, & fuit p̄uenienter sub vexillo Ruben. Ponitur autem esse tertius in isto exercitu, quia alij duo excedunt eum ordine natiuitatis. Primō enim natus est Ruben & Symeon, quā nāsceretur Gad, etiam p̄cedit eum ordine dignitatis, quia Ruben, & Symeon sunt filij Lię, quae erat dña, Gad est filius ancillę. s. Zelphę, quē erat ipsius Lię ancilla, de hoc Gen. 29. & 30. c. Iuxta eum castrametati sunt de Tribu Symeon. Ista est secūda Tribus, quē erat in exercitu Ruben, eo q̄ Symeon, & Ruben erant fratres immediati, & ponitur hic summa exercitus eius, & princeps, s̄m q̄ habetur p̄ceden. c. quia in eodem tpe istud, & illud factum est. In Tribu Gad. Ista fuit tertia Tribus in exercitu Rubē, & fuit Gad filius ancillę, ideo positus fuit tertio loco, q̄a non erat tante dignitatis sicut Ruben & Symeon. Erant tamē in Tribu Gad fortissimi bellatores, pugnantes gladio, iuxta illud Deute. 33. c. benedictus in latitudine Gad quasi leo requieuit, cepitque brachium, & verticem, id est abscondebat vno ictu caput hoīs cum brachio, & pectore, q̄d pertinet ad

ad robur magnum bellantis. Omnes, qui numerati sunt in castris Ruben. Ista est tertia summa, quæ nō habetur præc. c. quot essent viri sub quolibet 4. vexillorum, & hic ponitur numerus in exercitu Ruben quantum ad omnes tres tribus. In secundo loco proficiuntur. Hic ponitur ordo in mouendo castra. Habebat namque Israelitæ duplicem ordinem. In castrametando, & in procedendo motis castris: non poterant autē habere eandem habitudinem in via sicut in castris, quia quādo castrametabantur, erant dispositi per quadrum. si autem sic se haberent, qñ procederent, nulla via eos caperet præ amplitudine, ideo debuerunt procedere longo, & recto agmine. Vñ filij Iudæ, qui erant ad partem Orientalem primo mouebant castra, qñ nubes deferebat tabernaculum: sic dicit supra per turmas suas primi egrediantur. Inter istos etiam erat ordo, quia nō procedebant simul tres Tribus, quæ erant sub vexillo Iudæ, sed primo Tribus Iudæ: deinde Tribus Issachar, quæ erat secunda. postea Tribus Zabulon, quæ erat tertia. Deinde dicitur hic de existentibus in exercitu Ruben, qñ in secundo loco proficiuntur. i. vexillum eorum erit secundum in ordine: non tñ in secundo loco, idest post primam Tribum, quia ante eos pcedebant tres Tribus in ordine, quæ erant sub vexillo Iudæ. *Leuabitur autem tabernaculum testimonij.* Hic ponitur modus procedendi. Leuitarum portantium tabernaculū scilicet qñ isti procedebant in medio exercitus: sicut. n. castrametabantur, ita procedebant: castrametatio autē sua erat intra totum exercitum Israelitarum. Nā isti figebant tentoria in circuitu sanctuarij, & Israelitæ figebant in circuitu eorum, vt patet ex assignatione supra facta. Ita etiam, qñ procedebant erant Leuite in medio portantes sanctuarium. Primo enim procedebant omnes de vexillo Iudæ, & Ruben. postea vero omnes Leuite: deinde illi, qui erant in alijs duobus vexillis. s. Ephraim, & Dan. Dicitur hoc, qñ sanctuariū leuabitur, idest portabitur per officia Leuitarum, vel leuabitur. i. erigetur, sed melius accipitur hic pro portatione. *Per officia Leuitarum.* Idest Leuite portabant tabernaculum per officia sua, idest sicut eis competit ex officio, in quo significat distinctio officiorum Leuitarum triplex in portando sanctuariū: nā Caathite portabant omnia vasa, tam magna, quam parua sanctuarij, quæ non erant partes eius, vt patet infra 4. c. Gerfonite portabant omnia, quæ erant partes dure sanctuarij, scilicet columnas, & bases, & tabulas, vt patet infra 3. & 4. Merarite portabant partes molles sanctuarij, scilicet cortinas, & omnia operimenta, atque velamenta in circuitu, vt patet infra 3. & 4. c. Cum autē quilibet istorum portasset onera sua, iuxta officij sibi assignatum, dicebatur portari tabernaculū per officia Leuitarum. *Et turmas eorum.* Dicitur portari per turmas, quia isti Leuite habentes diuersa officia nō miscebantur in procedendo, sed Caathite procedebant per se in vna turma, & in alia Gerfonite, & in alia Merarite, vt distinguere inter se diuersas partes sanctuarij, quæ portabantur, vel dicitur procedebant Leuite per officia, & turmas. i. qñ quælibet familia Leuitarum habēs vñ officij distinguebat in plures turmas. nā sub Gerfonitis erant plures familiae speciales, vt patet seq. ca. sic et sub Meraritis, & Caathitis, & qñ quælibet harū familiarū pcedebat distincta ab alia dicebat officia Leuitarū, pcedere per turmas, quia quilibet familia hñs officij diuidebatur in plures turmas. *Quo erigetur ita deponetur.* Hic assignatur modus erectionis, & depositionis sanctuarij. Erat. n. domus portabilis, & aliquando erigebatur, aliquñ vero deponebatur: erat tñ idē ordo in vtroque. Nam qñ deponendū erat sanctuarium, recedente nube desuper sacerdotēs introibant in illud, & velabant omnia vasa eius pallijs, atque ligabant, vt

Modus procedendi Leuitarum portantium tabernaculum.

postea venient Caathite, & portarent illa, sicut inueniebant disposita; sic patet. 7. 4. c. post istos veniebant Merarite, & accipiebant pelles, & oīa operimenta Sanctuarij, deponentes ea, & coaptabant in onera sua, atque portabant: manebant autē tabule, & bases, & columnæ: Gerfonite autē venientes portabāt illas; & sic nihil manebat de Sanctuario. In erectione autē erat ordo trius: nam illi qui posteriores fuerant deponēdo. s. Gerfonite erant priores erigendo: qñ ipsi figebant tabulas & columnas: deinde Merarite superponebant cortinas, & cetera operimenta, & sic erat constructum, & erectum tabernaculum, tunc veniebant Caathite, & ponebant interius onera sua, ligata sicut repererant: sacerdotes autē introeuntes soluebāt illa, disponentes proprijs locis, quia non licebat Caathitis illa tangere nuda aut videre, alioquin morerētur, vt patet. 7. 4. c. *Singuli per loca, et ordines suos proficiuntur.* In hoc significat quod s. dicebatur. s. qñ Leuite portantes Sanctuariū non simul procederent mixti, sed singuli per loca sua, s. qñ Caathitis dabatur vnus locus, & Meraritis alius, & alius Gerfonitis. Etia dicitur, qñ per ordines suos, idest, qñ inter istos erat ordo procedēdi sicut in Israelitis, quorum exercitus Iudæ pcedebat & exercitus Ruben sequebatur: deinde Ephraim, & Dan: & istū ordinem quem semel habuerunt semper habebant, nō tñ constat quis fuerit ordo Leuitarum in procedendo, an Caathite pcederent alios, vel subsequerentur, & sic de alijs duabus familijs.

H Ad Occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit Heliama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadragintamillia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur: cunctusq; exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abdian filius Gedeonis, & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui recessi sūt, trigintaquinque millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim centum octo millia centū, per turmas suas, tertij proficiuntur. Ad Aquilonis partē castrametati sunt filij Dan: quorum princeps fuit Azezer filius Ammisadai cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, sexagintaduo millia septingēti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran: cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt quadraginta millia, & mille quingenti. De tribu filiorū Nephthali princeps fuit Ahira filius Can, cunctus exercitus pugnatorū eius quinquagintatria millia quadringenti. Oēs qui numerati sunt in castris Dan fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti. Et nouissimi proficiuntur. Hic numerus filiorum Israel per domos con-

gnationum

Vexillum Ephraim ad occidentem.

gnationum suarum & turmas diuisi exercitus sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel. sic enim præceperat Dominus Moysi. Fecerūtque filij Israel iuxta omnia, quæ mandauerat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas: & profecti per familias ac domos patrum suorum.

Ad occidentalem plagam erunt castra filiorū Ephraim. Hic ponitur tertium vexillum Israelitarū, sub quo erant tres tribus: & erat vexillum Ephraim. ponebantur autē hic tres tribus, quæ fuerūt ab eadem matre, s. Rachel, & sunt Ephraim, Manasses, atq; Benjamin. præcedunt autem Manasses, & Ephraim, Benjamin, quia fuerunt priores natiuitate: sunt enim Manasses & Ephraim filij Ioseph, & loco eius accipiunt sortē: fuit tñ Ioseph prius natus, qñ Benjamin, quia natus est in Melopotamia. Benjamin autē postea cum rediret inde Iacob in terra Chanaā. De Ioseph hñ Gen. 30. c. De Benjamin 35. c. Inter Manassen & Ephraim adhuc est ordo: quia prius ponitur Ephraim, nō quidē pp fratrem, quia ambo loco eiusdē patris sortes accipiunt: neque pp matrem, quia mater sua fuit Aegyptia, s. Asech filia Putipharis, vt patet Gen. 41. c. pp eam autē nihil habebant in terra Chanaā, neque et pcedit Ephraim ordine natiuitatis, sed potius deberet pcedere Manasses. Ipse enim primogenit⁹ erat, sed ex electione Dei pcedit Ephraim, vt patet Gen. 48. Cum enim conquereretur Ioseph, qñ poneret Iacob manum dexteram super Ephraim, & conaretur transferre ad alterum: ait, non ita conuenit parer, quia hic est primogenitus: pone dexterā tuā super caput eius, qui renuens, ait: scio fili mi scio, & iste quidem erit in populis & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Habuit etiam Ephraim semper postea excellentiam super Manassen. nam de tribu Ephraim fuerunt reges. de tribu autem Manasse nullus. primo ergo hic Ephraim fixit castra, & habuit vexillum ex noie suo. *Et cum eis tribus filiorum Manasse.* Ista est secunda trib⁹, quæ erat in exercitu Ephraim, & conuenienter situate fuerunt iste tribus sub eodem vexillo, quia omnes tres pertinebant ad eandem matrem: fuit autē Manasses ante Benjamin, quia iste successit patri suo Ioseph, sed Ioseph prior fuit natiuitate, quā Benjamin: ponitur autem hic numerus exercitus filiorum Manasse idē qui erat pced. cap. sicut in omnibus alijs. *In tribu filiorum Benjamin.* Ista est tertia tribus, quæ erat sub vexillo Ephraim. Causa autem ordinis declarata est supra: habet autem eundem numerum bellatorū, & eundem principem hic, quem habebat pced. c. *Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim.* Ista est summa tertia collecta ex his summis tribuum sub eodē vexillo: & non habetur pced. cap. quia ibi non agebatur de castrametationibus. *Per turmas suas proficiuntur.* Hic ponitur ordo istorum in procedendo, s. qñ post vexillum filiorum Ruben procederet vexillū filiorum Ephraim. & hoc erat sū ordinem dignitatis. Nam filij Iuda, eo qñ omnibus digniores erant, pcedebant in motu castrorum. deinde autem filij Ruben pp ordinē natiuitatis: post istos autē vexillum Ephraim. Deinde vexillum Dan, quia illi erāt filij ancillæ, & debebāt esse posteriores. dicitur qñ procedēt tertij, idest in tertio ordine vexillorum, & non tertij, i. in tertia tribu, qñ sex tribus pcedebant antequam moueret castra Ephraim, s. illæ quæ erant sub duobus vexillis prioribus.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A Ad aquilonis partem castrametati sunt filij Dan. Hic ponitur vltimum vexillum filiorum Israel, & pertinet ad filios ancillarum. omnes enim tres hic positi sunt filij ancillæ & positi fuissent omnes quatuor simul, nisi quia erat contra ordinem castrametationis. ideo Gad, qui erat vnus de quatuor filijs ancillarum, positus est sub vexillo Ruben. Manserunt autem alij tres pro altero vexillo, & inter eos ponitur prius Dan: quia fuit prior ordine natiuitatis & dignitate matris. nam fuit assumpta in vxorem Iacob Bala ancilla Rachelis mater Dan antequam assumeretur Zelpha, quæ erat mater Aser. Etiam pcedit in natiuitate, quia sicut primo mater Dan assumpta est in vxorem quam mater Aser, ita & primageniuit. de his Gen. 30. cap.

Vexillum Dan ad aquilonem.

Cur Dan pcedit Nephthalim, & Aser Nephthalim, & de ordine inter eos. Quæst. IX.

S Ed dicitur quare pcedit Dan Nephthalim: cum ambo essent æquales ex dignitate matris, quia erant ab eadem, vt patet Gen. 30. cap. Respondendum est hoc fuisse propter natiuitatē: prius enim natus est Dan quā Nephthalim, vt patet Gen. 30. cap. Sed adhuc quæretur, quare fuerit primo positus Aser quā Nephthalim, cum pcederet dupliciter Nephthalim ipsum Aser, s. ex ordine natiuitatis, & ex dignitate matris, quæ prius assumpta est in vxorem a Iacob quā Zelpha mater Aser. Respondendum est hoc fuisse ad tollendam emulationem, scilicet, ne videretur tribus Aser cōtempribilior omnibus, ideo cum in isto vexillo fuerit positus vnus de filijs Balæ tanquam caput, debuit poni alius in extremo, & ita medius foret Aser, qui erat filius Zelphæ, & non videretur cōtempribilior omnibus. Sed dices idem argumentum manere de Nephthali qui ponitur in extremo. Respondendum est non esse idē, quia vnus de filijs Balæ positus est, tanq; capitane⁹, ideo alius debuit poni tanq; vltimus, nec in hoc cōtēnebāt.

Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser. Ista erat secūda tribus in castrametatione sub vexillo Dan: & habet eundem numerum bellatorum, & eundem principē quem supra habere dicebatur. Iste autem ponitur secundus ex causa supra assignata.

De tribu filiorum Nephthalim. Ista est tertia tribus, quæ ponebatur sub vexillo Dan, & est Nephthalim frater Dan ex eadem matre, vt patet Gen. 30. cap. & ponitur hic nouissimus ex ratione supra posita.

Omnes qui numerati sunt in castris Dan. Hic ponitur summa totalis omnium tribuum, quæ erant in exercitu Dan. Et sciendum quod secundum quod tribus excedunt se in numero bellatorum, ita summa istorum quatuor vexillorum non sunt æquales, quia in exercitu filiorum Iudæ fuerunt plures quā in omnibus alijs vexillis, s. centum octoginta sex millia quadringenti: in exercitu autem vexilli filiorū Ephraim fuerunt pauciores quā in alijs, s. centum octomillia & centum. In exercitu autem vexilli filiorum Dan fuerunt plures, qñ in vexillo Ruben & Ephraim, sed pauciores qñ in vexillo Iudæ, vt patet ex litera. *Nouissimi proficiuntur.* Hoc est de filijs Dan & alijs qui sunt sub vexillo eorū, quia isti sunt alijs minores in dignitate. *Hic numerus filiorum Israel.* Hic replicatur summa totalis omnium vexillorum & tribuū, & est eadem penitus quæ habetur pced. cap. *Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel.* Hic excluduntur Leuitæ a numero caterorum, eo qñ alij erant bellatores, Leuitæ autē non, vt declaratū fuit pced. cap. & propter alias causas, sicut tactum est pced. cap. De numero tamē Leuitarum, & ordine, & officijs eorū habetur in fine seq. cap. quia pertinebant ad alterum ministerium.

Cur primo ponitur Aser qñ Nephthali.

In q. 31.

C Dicit

Dicit autem Rab. Sal. q. Leuita non fuerunt numerati cum alijs tribubus, quia Dominus preceperat oes numeratos hic cum bellatoribus perituros per murmuracionem, ut patet infra 14. cap. Si autem Leuita computarentur cum eis, etiam ipsi perirent, ideo non computati sunt. Item quia Dominus elegerat tribu Leui ad ministrandum sibi, quia isti non peccauerant in fabricatione vituli sicut ceteri Israelita, ideo eos solos vocauit Moyses ad faciendum vindictam in oes peccantes, ut patet Exo. 32. c. numerauit ergo per se Leuitas tanquam ministros suos, & Israelitas per se, quia non pertinebant ad eius ministerium. *Sicut precepit Dominus Moysi.* Id est quod mandauerat Deus ne Leuita numerarentur cum alijs, & sic non numerauit eos Moyses, de hoc patet preced. cap. *Feceruntque filij Israel iuxta omnia quae mandauerat Dominus.* Duo enim mandauit Deus, scilicet, quod Israelita numerarentur, & ponerentur sub vexillis suis: secundum erat quod non appropinquarent ad castrametandum circa tabernaculum. Haec autem duo fecerunt secundum quod declarat litera immediate sequens. *Castrametati sunt per turmas suas.* De hic castrametatio per turmas, id est per vexilla, quod Israelita habuerunt quatuor vexilla, sub quibus manerent. Etiam dicitur castrametati per turmas suas, id est in tribus suis, & familijs, & domibus: haec autem omnia fecerunt. *Et profecti per familias ac domos patrum suorum.* Istud pertinet ad alterum preceptum incidentale. Nam quod principaliter describantur hic castrametationes: in etiam ponitur de profectioe, & motu castrorum, scilicet qui mouentur primi, & qui secundi: & sic de totali ordine, & hoc est profectio per domos & familias patrum, id est quod quilibet in motu castrorum proficerentur in loco tribus suae, & familiae ac domus, quia omnia ista erant distincta in locatione castrorum, & hoc erat profectio per domos & familias suas.

Quid significet moraliter rota ordinatio castrorum. Q. 5. X.

CIRCA ista quae dicta sunt de ordinatione castrorum & tabernaculi, quae intentionis nostre non sit allegorijis aut tropologijis insisteret, potest tamen signari moralitas conueniens. Ponitur enim tabernaculum in medio castrorum, & istud significat animam iusti, quae est in medio castrorum, id est in medio corporis sui: anima autem tabernaculum dicitur, iuxta illud Eccl. 24. cap. qui creauit me requieuit in tabernaculo meo. Aspectus autem huius est ad orientem, per quem intelligitur matutina illuminatio, vel purgatio per gratiam resurgentem. aspectus ad meridiem est mentis inflammatio, quoniam tunc est sol in rota & feruore aspectus. ad aquilonem est resistentia contra principes & rectores & aereas potestates & colluctatio contra demonem qui per aquilonem signatur: quoniam ab aquilone panditur omne malum, iuxta illud Hier. 1. c. Ad orientem autem tres tribus sunt, scilicet Iudas, Isachar, & Zabulon. Iudas interpretatur confessio vel laus: & intelligitur vera confessio: per Isachar, quod secundum aliquos memorans Dominum interpretatur, intelligitur assiduitas orationis. per Zabulon, qui significat habitationem, intelligitur puritas conuersationis. Haec autem tria ad purgationem proficiunt animorum vel illustrationem quae significatur per orientem. Ad meridianam plagam Ruben, & Gad, & Simeon collocantur. Ruben qui visionis filius dicitur, veritatis fulgorem significat, quo mens humana inflammatur. Per Simeon qui audiens vel auditio dicitur, charitatis amor innuitur, qui omnibus obedit. Gad, qui fortunatus vel feliciter interpretatur, dulcorem mentis significat refectiuum. Haec tria inflammata animam consequuntur. Ad occidentalem plagam Ephraim

F Manasses, & Benjamin castrametantur. Ephraim, qui accrescens dicitur, profectum in spiritualibus signatur. ad quem Manasses, qui obliuio rerum temporalium dicitur, maxime incitatur. Benjamin, qui filius dexterae dicitur, celestium amorem designat, ad quem eorum mouet aeternitas. Haec autem tria mortis mediacionem non deserunt. Ad aquilonarem regionem Dan, Nephtholim, & Aser sua tentoria figunt: Dan, qui iudicium dicitur, ultimi iudicij terrorē denotat. Nephtholim, qui implicitus vel tortuosus dicitur, pudorem opprobrij designat, si quis peccato implicetur. Aser, quod beatitudo siue felicitas dicitur, celestis premij amorē designat. Et haec nos contra demonem insultus & veritas sufficiens defendunt, quae per aquilonem designantur: contra haec autem magna nobis, & quotidiana colluctatio est, iuxta Apostolum ad Ephes. 6. c. non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiae in caelestibus.

C A P. III.

Hae sunt generationes Aaron & Moysi in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. Et haec nomina filiorum Aaron. Primogenitus eius Nadab deinde Abiu & Eleazar & Ithamar. Haec nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uincti sunt: & quorum repletae & consecratae manus, ut sacerdotio fungerentur. Mortui sunt enim Nadab & Abiu cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai absque liberis: functioneque sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Applica tribum Leui & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei: & excubent & obseruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant uasa tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius quibus traditi sunt a filijs Israel. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.

Hae sunt. Supra agebatur de numeratione Israelitarum laicorum. Hic agitur de numeratione Leuitarum, & sacerdotum, & diuiditur in duas partes: quia primo describitur in generali eorum status. Secundo describitur tempore separatione. Secundo de eorum numeratione. Tertio de eorum comutatione. Secunda ibi. *Locutusque est Dominus.* Tertia ibi. *Et ait Dominus.* Prima in tres partes, quia primo ponitur ratio separationis sacerdotum, secundum separationis Leuitarum. Tertio separationis utrumque. Secunda ibi. *Applica tribum Leui.* Tertia ibi.

Hae sunt. Supra agebatur de numeratione Israelitarum laicorum. Hic agitur de numeratione Leuitarum, & sacerdotum, & diuiditur in duas partes: quia primo describitur in generali eorum status. Secundo describitur tempore separatione. Secundo de eorum numeratione. Tertio de eorum comutatione. Secunda ibi. *Locutusque est Dominus.* Tertia ibi. *Et ait Dominus.* Prima in tres partes, quia primo ponitur ratio separationis sacerdotum, secundum separationis Leuitarum. Tertio separationis utrumque. Secunda ibi. *Applica tribum Leui.* Tertia ibi.

Leui. 10. infra 26.

27. dist. c. i. ver. Leuitae.

31. dist. c. tenere ibi quae ex alia tribu.

Locu-

Locutusque est Dominus. Circa primum. *Haec sunt generationes Aaron.* Hic intendit Dominus separare sacerdotes a toto populo, & istud fuit principium eorum: ideo ponitur hic, qui fuerint isti sacerdotes, & quia Aaron fuit principium omnium sacerdotum veteris testamenti, incipiunt generationes ab ipso describi. Primo enim erant generaliter sacerdotes omnes primogeniti: postea tamen cum elegeret Dominus Leuitas in sortem suam, omnes primogeniti caruerunt iure sacerdotali, & pro eis dabantur omnes Leuitae secundum quod patet infra.

Quare non computantur sacerdotes a Leui: sed incipit ordo in Aaron. *Quaest. I.*

ET quamquam Aaron descenderet a Leui, tamen non describitur hic generatio Leui, sed solum Aaron. Causa huius est, quia alij priores, scilicet Amram, Caath, & Leui non functi fuerunt sacerdotio: cum nunquam fuisset institutum usque ad Aaron, & Aaron non functus fuit sacerdotio semper, sed solum cum iam esset annorum octuagintaquatuor in deserto Sinai. Nam Aaron in exitu de Aegypto, & parum ante hoc, cum ingrederetur ipse & Moyses ad Pharaonem erat annorum octuaginta tria, & Moyses erat ann. 80. ut patet Exo. 7. cap. functus fuit sacerdotio in secundo anno ab exitu de Aegypto. Nam in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto facta consecratio. Ideo vno anno post exitum de Aegypto incepit fungi sacerdotio, ut declaratum est Leuit. 8. & 9. cap. esset ergo tunc annorum 84. permanit autem in sacerdotio suo usque ad annum 123. uirque suus. tanto enim tempore vixit, ut patet infra 33. cap. & sic fuit tempus totum quo Aaron fuit sacerdos ann. 39. vel ut verius dicamus 38. anno. & dimidij. Nam in quinto mense anni 44. ab egressione de Aegypto die prima mensis mortuus est, ut patet infra 33. cap. Ipse igitur ponitur hic tanquam caput, & non Leui proauus eius. In applicatione tamen Leuitarum fit mentio de Leui: & causa est, quia oes Leuitae distincti fuerunt hic per familias ad accipiendum varia officia: familiae autem distinguuntur per ipsos filios Leui immediate, scilicet Caath, Merari, Gerson: & ab his descendunt familiae, in quibus diuisa sunt officia Leuitarum: fuit ergo in applicatione Leuitarum facta mentio de patre eorum Leui, sed non in applicatione sacerdotum. *Haec sunt generationes Aaron.* Possunt hic accipi generationes dupliciter. Vno modo pro filijs: & sic dicitur quod generationes Aaron, id est filij sunt isti quatuor, qui habentur hic: Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Alio modo accipiuntur generationes, id est cognationes vel familiae: & isto modo dicuntur generationes Aaron familiae deriuatae a filijs suis, scilicet ab Ithamar, & Eleazar. Sed dicendum est quod accipiantur hic generationes, id est filij: quia referuntur istae generationes ad tempus, in quo facta est numeratio quae habetur hic. Sed manifestum est quod hoc tempore ex filijs Aaron nondum ortae fuerant familiae, sed ipsi erant quasi soli, vel saltem habebant filios paruulos, alioquin fuissent consecrati in hoc secundo anno ab exitu de Aegypto cum patribus suis, sicut fuerunt filij Aaron consecrati cum eo. Nullus tamen fuit consecratus praeter Aaron, & filios suos Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar, ut patet Exo. 29. & Leui. 8. cap.

An Eleazarus tempore consecrationis sua habuerit aliquem filium virilis aetatis. *Quaest. I I.*

Sed aliquis arguet quod Eleazar iam haberet ad minus unum filium virilis aetatis, scilicet Phinees, nam ista Alph. Tost. super Num. Pars I.

A transfodit Zamri principem tribus Simeon, & Madianitidem coeuntes, ut patet infra 25. c. Respondendum est quod tempore consecrationis Eleazarus non habuit aliquem filium virilis aetatis: & forte Phinees non erat tunc natus. Cum autem dicitur quod erat virilis aetatis Phinees, quia pugione transfodit coeuntes. Respondendum est non sequi ex hoc. Nam consecratio sacerdotum facta in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, ut declaratum fuit Leui. c. 1. 8. & 9. percussio autem coeuntium facta a Phinees fuit in anno 40. ab exitu de Aegypto post mortem Aaron, cum iam essent Israelitae apud Iordanem, ut colligitur ex ordine processus huius libri. nam ea quae hinc a cap. 20. usque ad finem fuerunt facta in anno 40. egressio de Aegypto: & tunc ista consecratio hinc infra 25. cap. ergo pertinet ad annum 40. & sic Phinees poterat esse tunc vir 30. vel 40. annorum: & tamen nondum esset natus tempore consecrationis factae: *Et Moysi.* Id est istae sunt generationes Moysi.

Cur hic computantur generationes Moysi cum Aaron, cum non fuerint sacerdotes filij eius. Et an filij Moysi mortui fuissent tempore huius numerationis. *Quaest. III.*

Dicitur aliquis quare computantur hic generationes Moysi: cum filij sui non fuerint sacerdotes, sed habuerint partem cum Leuitis, ut patet 1. Paralip. 25. c. Rndet aliquod factum est hoc, quia generationes Aaron vocantur generationes Moysi. Dicitur n. Rab. Sal. quod Moyses docuit Aaron, & filios eius legem: & ob hoc reputatur pater eorum, quia ita debebant habere eum in reuerentiam tanquam si esset pater. Sed magis dicendum est, quod Moyses noatur hic habere generationes, quia habebat filios, scilicet Gerson, & Eliezer, ut patet Exo. c. 2. Sed aliquis dicit quod quoniam Moyses habuit filios, tamen iam mortui erant: alioquin fuisset hic facta mentio de illis. Respondendum est quod non potest esse tunc Moysen habuisse filios, vel nepotes saltem, nam postea in distributione Leuitarum, quae fecit Dauid, computantur filij Moysi, ut patet 1. Paralip. 25. cap. hoc tamen erat impossibile nisi tempore huius numerationis viueret eius filij vel nepotes. Item patet quod tunc habuit filios, nam hoc tempore cum Moyses esset in deserto Sinai, ubi facta est ista numeratio, lethro socer Moysi duxit ad eum uxorem suam & duos filios, scilicet Gerson, & Eliezer, ut patet Exo. 18. c. ergo generationes habebat tunc.

Cur hic non fuerint numerati filij Moysi. *Quaest. IIII.*

Sed quare aliquis cum Moyses haberet tunc filios cum facta est ista numeratio, quare non fuerint hic numerati? Responderi potest dupliciter. Vno modo quod filij Moysi erant paruuli, quia forte vix haberent annos tres vel quatuor, saltem vnus eorum, scilicet Eliezer: quod patet, quia quando iuit Moyses in Aegyptum ad educendum Israelitas in anno in quo exierunt inde, & veniret de Madian, in itinere circumcidit paruulum filium suum Eliezer, ut patet Exo. 4. cap. & sic non haberet tunc unum annum, & tamen ab illo tempore usque ad tempus huius numerationis vix transierat annus & dimidius. quod patet, quia paucis temporibus postquam Moyses iuit in Aegyptum exiuit populus Dei inde: & tamen a tempore exitus usque ad istam numerationem non transiuit vnus annus integer, sed deficiebant quindecim dies: quoniam 15. die mensis primi exierunt Israelitae, ut patet infra 33. cap. Et tamen in prima die anni secundi egressio de Aegypto fuit inchoata ista numeratio, ut patet preced. cap. & sic non fuit vnus annus. Effet igitur Eliezer filius Moysi ad plus annorum

duorum, quando facta fuit ista numeratio. Et secundum quod dicitur de Eliezer, ita etiam de alio filio eius, qui vocabatur Gerson, nam iste videtur fuisse paruulus tempore exitus de terra Madian, quia Moy ses imposuit vtrumque filium super asinum & vxorem, & sic videtur quod paruulus erat non potens ambulare, & cum ab illo tempore vsque ad istam numerationem parum intercidisset spatium, esset Gerson paruulus sicut Eliezer, & sic neuter eorum erat vir, qui computari deberet expresso nomine suo, nam nullus de Israelitis transibat ad nomen nisi cum haberet annum vigesimum, vt patet Exo. 30. cap.

Et si obijciat aliquis quod Leuitae numerabantur ab vno mense, & supra, vt patet infra in litera.

Respondendum est quod non erat hoc, vt isti transfrent ad nomen, & quilibet eorum haberet nomen tanquam vnum caput, sed solum numerabantur ad redemptionem primogenitorum. Et hoc modo non solum fiebat computatio in Leuitis ab vno mense, sed etiam in Israelitis laicis quantum ad primogenitos. Omnes enim primogeniti Israelitarum laicorum computati sunt, siue paruuli siue maiores, & pro eis dati sunt in partem Domini omnes Leuitae, siue magni, siue paruuli. Ideo fuit facta computatio ab vno mense. Si tamen deberet fieri computatio simpliciter, & non ad commutationem, non numerarentur Leuitae a mense vno & supra, sed magis numerarentur a vigesimo quinto anno ad officia sua, vt patet infra 8. cap. filij ergo Moy si, quia paruuli erant non poterant computari in numerum virorum.

Alio modo responderi potest, quod filij Moy si computati sunt hic inter Leuitas, & fuit eorum computatio in familia Caathitarum, quoniam ipsi erant de genere Caath sicut Aaron, & tamen isti non nominabantur, quamquam essent viri & computarentur: solum enim computatae sunt hic & nominatae tres familiae principales Leuitarum, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, nominatae sunt etiam aliae familiae speciales sub istis, quia quilibet habebat multas, vt patet in litera: tamen de istis familijs nullus virorum nominatus est, quamquam multi essent. Ideo filij Moy si qui construiebantur in familia Caathitarum, etiam non debuerunt nominari, alioquin peteremus de viris, qui erant in qualibet aliarum familiarum, quare nominati non sunt.

Cur generatio Moy si describitur inter sacerdotes. Et cur exprimuntur hic nomina filiorum Aaron. Quae. V.

Sed quereat aliquis, cum Moy ses non esset de sacerdotibus, sed de Leuitis, quare generatio eius describitur hic inter sacerdotes.

Respondendum est quod nihil de generatione Moy si describitur inter sacerdotes: quoniam non exprimitur aliquis de filijs eius: & si accipiantur tacite filij eius in familia, in qua computantur, non dicentur computari inter sacerdotes, sed inter Caathitas, de quorum familia erant: solum est speciale hoc, quia ponitur hic in titulo. haec est generatio Aaron & Moy si, quod non fuit factum de aliquo aliorum Leuitarum. Causa huius est propter excellentiam, quia fuit Moy ses excellens omnibus Leuitis, & sacerdotibus: si tamen filij sui deberent nominari explicite non ponerentur inter filios Aaron, sed inter Caathitas. In die qua locutus est Dominus ad Moy sen, id est istae sunt generationes vel filij quos habebat Moy ses & Aarō in die qua locutus est Dominus ad Moy sen, de facie in die qua locutus est Dominus ad Moy sen de facie

F do numeratione hanc, similis modus habetur Gen. cap. 2. Cum dicitur, istae sunt generationes caeli & terrae, quando creatae sunt in die qua fecit Deus caelum & terram, id est istae res genitae sunt quae erant in die illa qua Deus fecit caelum & terram. In monte Sinai. Id est locutio ista de numeratione facta fuit a Dño ad Moy sen in monte Sinai, & ibi etiam fuit facta ista numeratio, vt patet supra c. 1. Et haec nomina filiorum Aaron. Hic numerantur sacerdotes distincti a Leuitis, & exprimuntur nomina eorum. Sed dicit aliquis quare exprimuntur hic nomina filiorum Aaron cum infra non exprimantur nomina Leuitarum? Respondendum est quod Leuitae erant valde multi, quia numerus omnium accessit ad viginti duo milia, vt patet infra: ideo non debebat numerari nominatim: filij autem Aaron erant pauci, sed duo & ipse pater eorum, debuerunt ergo tres nominari. Primogenitus eius Nadab. Hic ponuntur nomina filiorum Aaron, qui iam mortui erant: Nadab enim & Abiu iam non erat, sed computantur hic vt sciatnr quot fuerunt filij Aaron, & maxime vt cognoscatur quot fuerunt sacerdotes: nam isti duo consecrati sunt, & tamen cum ministrarent mortui fuerunt, vt patet Leuit. cap. 10. Et deinde Abiu. Hic ponitur ordo filiorum Aaron quantum ad natiuitatem, quia primogenitus fuit Nadab, & iste successurus erat ei in sacerdotio, nisi mortuus fuisset: successit autem Eleazar, post Nadab fuit Abiu, vt patet in litera. Alij autem duo minores erant, scilicet Eleazar, & Ithamar. Hoc autem patet ex honoribus, nam quando vinebant isti quatuor magis honorabatur Nadab, & Abiu q̄ Eleazar, & Ithamar, qd̄ patet Exo. 24. c. vbi dictum est quod Nadab & Abiu ascenderunt cum Aaron & cum 70. senioribus de Israel ad montem comitantes Moy sen: tamen non fit aliqua mentio de Eleazar, & Ithamar. Item patet hoc ex tempore ministrationis suae in consecratione: nam Nadab, & Abiu acceperunt officia nobiliora, scilicet, offerre thymiamam: Eleazar autem, & Ithamar non memorantur ea die accepisse aliquod officium, sed credendum est, quod acceperint officia alia minora: si tamen ipsi essent maiores quam Nadab, & Abiu datum fuisset eis, quod offerrent thymiamam cum esset honorabilius. Alij tamen acceperunt vt patet Leuit. 10. cap.

I Et Eleazar & Ithamar. Isti fuerunt duo filij minores Aaron, qui non mortui sunt, & vnus eorum successit in pontificatu, scilicet Eleazar.

Haec nomina filiorum Aaron sacerdotis. Ad superiora refertur, quia illi quatuor superiores fuerunt filij Aaron: non enim habebat alios, quando consecratus est: nec postea recolligitur habuisse alios. vocatur hic Aaron sacerdos, non quod filij sui non essent sacerdotes, sed per excellentiam, quia ipse erat sacerdos magnus. Qui vnti sunt. In hoc significatur, quod isti quatuor filij Aaron fuerunt consecrati in sacerdotes, quia hoc pertinet ad vntionem.

Quod dua vntiones minorum sacerdotum fuerunt. Quae. VI.

DE modo autem istius vntionis habetur Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Erant enim duae vntiones minorum sacerdotum: quarum vna vocatur tinctio, & alia aspersio. tinctio est, quia extremum auriculae dextrae cuiuslibet sacerdotis, & pollex manus dextrae, & pedis tingebantur in sanguine arietis: aspersio est, quod ipsi sacerdotes induerentur vestibus suis, & super eos, & vestes funderetur oleum mixtum sanguini, aspergendo guttatum. Ista duae pertinebant ad minores sacerdotes, & vocantur hic generaliter vntio. In sacerdotibus

bus autē magnis fiebat triplex vntio, scilicet, tinctio, aspersio, & effusio. Duae primae erant sicut in minoribus sacerdotibus: tertia erat effusio, scilicet, quod accipiebatur vas, in quo erat oleum vntionis, & fundebatur per modum defluxus super caput sacerdotis, vt discurreret per capillos & barbam. de hoc est dictum Leuit. 8. & 21. cap. Iste autem omnes signantur hic nomine vntionis.

Et quorum repletae sunt manus. Dicuntur manus sacerdotum repletae, id est completae, scilicet, quod super manus eorum completae sunt omnes caeremoniae, quae pertinebant ad ritum consecrationis, quia fiebant aliqua caeremoniae in manibus eorum ad ministrandum. Nam cum sacrificia offerrebantur pro sacerdotibus, super manus omnium ponebantur adipēs, & armus dexter, & pectusculum, & eleuabant ea coram Domino, & hoc pertinebat ad consecrationem eorum, de quo Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Vel dicuntur esse manus eorum repletae, quia tingebantur quando consecrabantur, scilicet, pollex manus dexterae, & per hoc dicebatur esse vtraque manus consecrata. Alio modo potest dici manus repleta in eo quod accipit aliquid ad offerendum, & hoc modo, quicumque accipiebat aliquem bonem, vel ouem, & offerrebat faciens caeremonias, dicebatur replere manus suam & fiebat vase: dos. Sic patet 3. Regū 13. c. scilicet, quicumque volebat implebat manus suam, & fiebat sacerdos excellens. Ista autem repletio dicebatur esse in accipiendo aliquid ad offerendum, vt declaratur 2. Paralip. 13. cap. quicumque venerit & intiauerit manus suam in tauro in bobus in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dij.

Et consecratae sunt. Ista consecratio refertur ad tinctionem factam in pollicibus dextris sacerdotum: nam per hoc consecratio erat in vtraque manu eorum totaliter tingeretur sanguine ad hoc quod esset consecrata, sed sufficiebat pollicem tingi dexterae manus. Causae autem horum positae sunt Leuit. 8. c.

Vt sacerdotio fungerentur. Id est ad hoc fuerunt manus sacerdotum consecratae, vt fungerentur sacerdotali officio, non enim licebat ea, quae sancta sunt manibus vulgaribus tractari, & nullo modo sanctificatis. Sic etiam factum est de vestibus, quoniam non ministrabant sacerdotes in vestibus vulgaribus, sed datae sunt eis vestes sacrae ad ministrandum. sic dicitur Exo. 28. cap.

Mortui sunt autem Nadab & Abiu. Hic ponitur qui filij Aaron erant superstitēs, quia non omnes qui consecrati sunt superstitēs fuerunt, sed duo primi mortui sunt.

Cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini. Scribitur cauta mortis istorum, scilicet, quod Nadab & Abiu in die primo ministrationis suae obtulerunt thymiamam, & ad hoc oportebat accipi ignem, nam in ministratione thymiamatis primo accipiebatur thuribulum, & ponebantur in eo prunae de altari holocaustorum: & introducto thuribulo ad altare thymiamatis superponebatur thymiamam prunis & ardebat. Nadab autem & Abiu errauerunt, quia cum debuissent amere ignem de altari holocaustorum, tulerunt de alieno, qui non erat sacer, scilicet, de alio igne qui erat in atrio tabernaculi ad coquendas hostias pacificas: egressus autem tunc ignis a Domino de altari holocaustorum combussit illos. de modo & causa horum late dictum est Leuit. 10. cap.

In conspectu Domini. Ista determinatio localis potest referri ad illud verbum mortui sunt vel ad illud verbum offerrent. si referatur ad illud verbum mortui sunt: est sensus, quod mortui sunt in conspectu Domini. Alph. Toft. super Num. Pars I.

A mini, coram altari holocaustorum. Nam cum Nadab & Abiu transfrent ante altare holocaustorum portantes ignem alienum, egressus est ignis de altari & mortui sunt ibi, & quia in altari dicebatur esse Dominus specialiter, mortui coram altari, dicuntur mortui in conspectu Domini. Alio modo referri potest ad illud verbum offerrent: & tunc est sensus, quod offerrebant ignem alienum in conspectu Domini, coram altari thymiamatum. Nam ille ignis ferebatur ad altare thymiamatum, vt ibi arderet thymiamam, & ramen nondum Nadab & Abiu acceperant ad conspectum Domini, sed altare thymiamatum, sed in introitu tabernaculi apud altare holocaustorum mortui sunt. In deserto Sinai. Ibi. n. facta fuit consecratio sacerdotum, & ibi ministrauerunt atque combusti sunt. vltra montem Sinai in toto deserto non fuit factum aliquod sacrificium.

Absque liberis. Refertur ad illud verbum mortui sunt, scilicet, quod Nadab & Abiu non habuerunt filios aliquos, quia praecuriente morte habere non poterunt. Ex hoc patet quod supra dicebatur, quod in consecratione sacerdotum in monte Sinai solum fuit consecratus Aaron & quatuor filij sui. nullus alius erat de stirpe eius, qui consecrari posset, & cum dicebatur, quod Eleazar haberet tunc filium nomine Phinees, satis apparet non habuisse: quia duo fratres eius maiores, scilicet Nadab, & Abiu nullum habuerunt tunc, ergo minores fratres, scilicet Eleazar & Ithamar verisimile est non habuisse filios. Et dicitur hic quod mortui sunt sine liberis ad tollendum dubium. nam crederet aliquis subtriceri hic & in alijs libris familias sacerdotales deriuatas a Nadab & Abiu, quae non subtricerentur, quia nullae fuerunt, cum mortui sint absque liberis.

Functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar. Isti duo fratres manebant mortuis alijs, & isti tolliungebantur officio sacerdotum coram Aaron. hoc autem intelligitur quantum ad tempus illud, in quo isti non habuerunt filios virilis aetatis. nam postquam habuerunt, illi effecti sunt sacerdotes sicut patres eorum: & potuerunt fungi sacerdotio.

Quo tempore functi sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram patre suo Aaron. Quae. VII.

Sed dicit aliquis quo tempore functi sunt sacerdotio soli coram patre suo Eleazar & Ithamar: nam hoc non potest referri nisi ad tempus, quo fuerunt in deserto, quia ibi mortuus est Aaron ante ingressum in terram Chanaan, vt patet infra 20. & 33. cap. Si enim referretur ad tempus post ingressum in terram promissionis, manifestum est quod functi sunt sacerdotio. Nam Eleazar fuit summus sacerdos, & vixit magno tempore post ingressum in terram promissionis: mortuus quippe est post Iosue, vt patet Iosue cap. vlti. De Ithamar eodem modo dicendum est quod functus fuerit sacerdotio post ingressum in terram Chanaan, sed hoc non est fungi sacerdotio coram Aaron, quia tunc non superminebat Aaron: solum igitur referendum est ad tempus quo fuerunt Israelitae in deserto. Sed hoc tempore non fuit facta aliqua ministratio sacrificiorum praeterquam in deserto Sinai in consecratione sacerdotum: non vt ergo quo fuerint functi sacerdotio Eleazar, & Ithamar. nam in consecratione sua non fungerantur ipsi sacerdotio, sed Moy ses qui consecrabat eos. Ridentium est quod Eleazar & Ithamar functi fuerunt sacerdotio in monte Sinai & in alijs locis deserti. In monte Sinai functi sunt in sacrificijs, quia postquam consecrati sunt ministrauerunt, vt patet Leuit. cap. 9. & 10. De die in qua ministrauerunt Aaron, & filij sui,

& combusti sunt Nadab & Abiu: erat autem hoc in die octava mensis primi anni secundi, vt declaratum est Leuit.cap.9. Manserunt tamen Israelitæ toto ipso mense in monte Sinai & sequenti vsque ad diem vigesimum, nam die vigesima mensis secundi anni secundi egressiois de Aegypto mouerunt Israelitæ castra de monte Sinai, vt patet infra cap.10. Videtur ergo qd omnibus istis diebus facerent sacrificia, saltē matutinum & vespertinum holocaustum, quia habebat ibi opportunitatem ad ista sacrificia, sicut habuerunt ad ea, quæ facta sunt in consecratione sacerdotū. In hoc autem mense & dimidio sancti sunt sacerdotio corā Aaron. Item sancti sunt sacerdotio per totum desertum, quia licet non essent sacrificia in alijs mansionibus præterquam in monte Sinai, tamen poterant ministrare in alijs locis, quia præter sacrificia erant aliæ ministraciones, sicut patet in separatione leproforum, & iudicando de lepra in vestibus & hominibus & domibus. Nam hoc pertinebat ad sacerdotes siue maiores siue minores, vt patet Leuit. 13. c. Et tamen in deserto mansit ista ministratio, quia iubebat Dominus vt omnes leprosi eijcerentur de castris, vt patet infra 5. cap. Ad hoc tamē qd eijcerentur, oportebat vt primo sacerdotes iudicarent esse leprofos, vel non, vt patet Leuit. 13. cap. Et si aliquis sanaret oportebat vt sacerdos cōtemplaretur eum, ad videndum si esset sanus, & reduceret eum in castra, vt patet Leuit. 14. c. Et sic Eleazar & Ithamar per totum desertum sancti sunt hac sacerdotali ministracione corā patre suo, quamquam magis intelligitur de ministracione sacrificiorum. *Coram Aaron patre suo.* Id est vidente Aaron patre suo, q. d. isti duo ministrauerunt in sacerdotio postq̄ introierunt in terram Chanāan, non solum ibi, sed etiam coram patre suo viuente. Alio modo intelligitur, coram patre suo, i. qd pater suus ministrabat principaliter, & ipsi subministrabāt ei, nam in holocaustis & hostijs pacificis ritus erat, vt ipse sacerdos, qui principaliter ministrabat, faceret omnes ceremonias: alij autem sacerdotes astarent ei, & subministrarent, offerentes sanguinem: & isti vocantur minores sacerdotes vel filij Aaron, vt patet Leuit. c. 1. & 3. ita videtur factum fuisse in toto tempore quo manserunt Israelitæ in monte Sinai post consecrationem sacerdotum, qd Aaron principaliter ministraret complens omnes ceremonias sacrificiorum, & filij sui subministrarent ei offerentes sanguinem: & hoc modo Aaron ministrabat, & filij sui corā eo fungebantur sacerdotio.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic agitur de applicatione tribus Leui ad Dominum, & separatione ab Israelitis: non solum enim sacerdotes ministrabāt coram Domino, sed etiam Leuitæ habebant aliquas ministraciones in portando sanctuarium, ideo ipsi debuerūt segregari a cæteris Israelitis & ad Dominum applicari.

Applicatibum Leui. Vocatur hic Leui tribus, non qd sit vna de duodecim Tribubus Israel, quæ acceperunt sortēs hereditatum, nam in computatione harum tribuum nō ponitur Leui, vt patet duobus præcedentibus capitulis: accipitur tamen aliquando tribus Leui pro cognatione deriuata a Leui, & hoc modo quia descenderunt a Leui multæ familiæ & domus, sicut a cæteris filijs Iacob, vocatur Leui vna tribus. quando autē debeat vocari tribus & quando non, & quomodo computentur semper duodecim tribus, siue inter eas, siue non, declaratum fuit Deuter. 27. & Iosue. 3. cap. Iussit autem Deus quod applicarentur hic Leuitæ, nam quamquam supra applicati fuissent sacerdotes, scilicet, Aaron, & filij sui: tamen tota alia tribus Leui non fuerat applicata ad

Dominum: hic ergo iubet eam applicari: & dicitur quod applicetur, scilicet, ad Dominū, quia ante erant sicut cæteri populares: nunc autem per istam separationem, & presentationem coram Aaron erant specialiter pertinētes ad Dei ministerium, vel dicitur applica tribum Leui, sed Aaron, quia principio solum consecrati fuerant sacerdotes, & ipsi habebāt curam de sanctuario, nunc autem applicati sunt omnes Leuitæ ipsi Aaron ad hoc quod ad mandatum eius ministrarent in rebus sanctuarij, vt patet immediate, s. *Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent & excubent.* Sciendum quod Leuitæ, qui hic iubentur applicari, assumuntur dupliciter. vno modo vt Leuita dicit tribum, & isto modo siue sacerdotes siue omnes alij descendentes a Leui vocantur Leuitæ. & sic Aaron vocatur Leuita, vt patet Exo. 4. cap. Alio modo Leuita accipitur, vt patet nomen officij: & isto modo dicuntur Leuitæ omnes, qui habebant officia minora sacerdotibus: & sic accipitur hic tribus Leui, non prout sunt Leuitæ de genere illo, quia hoc modo etiam intelligerentur Aaron & filij sui, sed saluum est.

Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis. Quando applicati sunt Domino Leuitæ steterunt coram Aaron sacerdote, & causa est quia dati sunt sibi, vt ei seruirent vt patet immediate. sic dicitur infra. dabisque dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt a filijs Israel. Idem patet infra 8. cap. dicuntur autem presentari Aaron, quia ipse erat sacerdos magnus, & ad mandatum eius Leuitæ ministrare debebant.

Vt ministrent. Ista ministratio non est de ministracionibus, quæ fiebant intra sanctuarium, s. sacrificia faciendo, & offerendo thymiana, & ponendo panes propositionis, atque disponendo lucernas in candelabro aureo. Nam istæ ministraciones quatuor ad solos sacerdotes pertinebant, vocabatur tamen ministratio Leuitarum, custodiendo tabernaculum, excubando in circuitu eius, & deponendo illud cum castra mouenda forent, & erigendo, quando figebatur castra, atque portādo in processionibus Israelitarum. sic patet supra primo cap. cum dicitur. Constitue eos super tabernaculum & cuncta vasa eius, & quidquid ad ceremonias pertinet: ipsi portabunt tabernaculum, & omnia vtenilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi castrametabuntur, cum proficiscendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum, cū castrametādum erigent, de officijs etiam eorum habetur hic in litera.

Et excubent. Id est vigilant. istæ excubiæ erāt quantum ad castrametationem, scilicet, quod castrametarentur in circuitu tabernaculi, ne aliquis de Israelitis accederet ad sanctuarium, ingrediens illuc. vel castrametaretur ibi. nam ex hoc oriretur indignatio Dei super totam multitudinem, vt patet supra primo capitulo.

Accipiuntur excubiæ pro vigilijs, sed Augustinus dicit istud nomen non esse conueniens sicut nomen vigiliarum, & istud nomen prouenit a consuetudine exercitus, qui diuidit noctem per quatuor partes ad vigilandum in illis, & quælibet pars continet tres horas, & quælibet vocatur vna vigilia. pertinet etiam istud ad consuetudinem scripturæ. sic patet Exodi decimoquarto. scilicet, iamq; aduenerat vigilia matutina: ista est quarta & vltima vigilia noctis. Euangelistæ quoque istud obseruant, vt dicant noctem diuidi per vigilias. sic patet Lucæ secundo, scilicet & pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

Et istas quatuor vigilias aliquando exprimit Christus nominibus suis, vt patet Mar. 13. scilicet, vigilate ergo

Excubiæ
Leuitarū
quid.

Vigiliæ
quatuor.

te ergo nescitis an Dominus veniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane. vocauit sero primam vigiliam, quæ est ab occasu solis vsque ad tres horas sequentes. vocauit mediam noctem secundam vigiliam, quæ est a tertia hora noctis vsque ad alias tres horas, & finitur in media nocte, a qua nomen accipit. vocatur galli cantus tertia vigilia, quæ incipit a media nocte & finitur tribus horis post mediam noctem, & vocatur galli cantus, quia hoc tempore cantant galli. vocatur mane quarta & vltima vigilia noctis, quæ extenditur vsque ad ortum solis: & accipit nomen ex fine suo. De hoc dicit Augustinus, nostri custodias vel excubias interpretati sunt, sed nimirum vigiliæ minus dicuntur, quæ solent in castris ternarum horarum obseruationem habere. vnde quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare Matth. 14. cap. infra post nonam horam noctis, post tres vigilias, & in multis locis scripturarum nostri vigilias interpretati sunt; quas græci philacas dicunt: vbi nulla dubitatio est spatia nocturni temporis significari; quod & hic accipiendum est.

Dicendum quod Hieronymus dixit excubias, & excubare, & nō vigilias, nec vigilare, quāquam idem significēt, scilicet, quia latini (sicut Augustinus dicit) in veteri testamento magis vtuntur vocabulo excubandi quā vigilandi. in nouo autem testamento vtuntur nomine vigiliarum: vbi Christus magis hoc expressit sicut supra dictum est. Et sic Leuitæ excubabant in circuitu sanctuarij. id est vigilabant, ne accederet aliquis externus. Et tamen an distinguerent noctem per quatuor vigilias more exercituum. & sic Christus loquitur nominans eas Mar. 16. Et euangelista illud dixit Matth. 14. scilicet, venit ad eos in quarta vigilia noctis, vel tenerent alium modum vigilandi, non apparet.

Et obseruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis. Id est Leuitæ obseruabant omnia quæ pertinent ad cultum vel honorem Dei quem facere deberet multitudo. Est enim cultus honor vel labor, & secundū hoc potest intelligi litera dupliciter. Vno modo qd Leuitæ seruabant omnia, quæ pertinent ad cultum multitudinis, id est omnia quæ pertinent ad ministerium vel seruitium quod facere deberet multitudo. Et est sensus quod si soli sacerdotes fuissent separati ad cultum Dei, ipsi deberēt ministrare in sanctuario solum in quatuor ministracionibus supra signatis. Portare tamen tabernaculum, & erigere, atque deponere non poterat ad eos pertinere, quia ipsi non sufficerent hoc facere, nec incumberet eis istud onus: cū non fuerit impositum a Domino, sed magis cederet multitudini, scilicet, quod omnes populares deberēt facere hoc, tamen nunc quia Leuitæ dati sunt loco popularium, absoluti fuerunt populares ab isto onere portandi, & deponendi, atque erigendi tabernaculum. Et hoc est Leuitas facere omnia quæ pertinent ad cultum, id est ad seruitium quod tenebatur facere multitudo. Vno modo sumitur cultus pro honore: & dicitur cultus multitudinis honor exhibitus Deo a tota multitudine Israelitarum. Ea autem in quibus fiebat iste cultus erant sanctuarium & vasa sua. Leuitæ autem dicebātur obseruare omnia quæ pertinebant ad cultum multitudinis, id est omnia vasa vel apparamenta in quibus fiebat cultus Dei impensus a tota multitudine, & hoc erat, quod ipsi obseruabāt tabernaculum, & omnia vasa eius: in his enim exhibebatur totus cultus multitudinis. Istum autem cultum soli sacerdotes impendebant, quia ipsi faciebant omnes ministraciones in sanctuario, tamen dicebatur esse cultus multitudinis, quia illa ministratio fiebat pro salute totius multitudinis, cum ibi sacerdos

Cur Hieronymus dicit excubias quā vigilias.

Quid sit cultus.

res quotidie orarent pro toto populo: obseruabant autem Leuitæ ista, eo quod non pertinebat ad aliquem de popularibus accedere ad illa.

Coram tabernaculo testimonij. Id est Leuitæ obseruabant ista manentes corā tabernaculo. in quo significatur locus castrametationis Leuitarum, secundum quod ipsi figerent tentoria coram tabernaculo testimonij, id est in circuitu illius, & hoc modo conuenienter obseruabant ipsi illa, quæ pertinebant ad cultum multitudinis, & vocatur hic tabernaculum, nō ipsum tabernaculum solum, sed totum sanctuarium, vt declaratum fuit supra 1. cap. in si. nam non castrametabantur Leuitæ in circuitu tabernaculi intra atrium. Et accipitur hic coram pro in circuitu. Alio modo potest intelligi coram tabernaculo testimonij, quod determinet illud nomen cultum cum quodam verbo subintellecto, scilicet, quod Leuitæ obseruabant quidquid pertinebat ad cultum multitudinis coram tabernaculo testimonij, id est omnia quæ pertinebant ad cultum, qui impendebatur a tota multitudine coram tabernaculo testimonij. & tunc est sensus, quod Leuitæ obseruarent altare holocaustorum, & omnia vasa eius, quia in illo impendebatur cultus Deo coram tabernaculo testimonij, qui erat iuxta altare apud ostiū eius. Sed primus sensus melior est; quoniam non solum custodiebant Leuitæ altare illud cū vasis suis, sed etiam totum tabernaculum, & omnia vtenilia eius.

Et custodiant vasa tabernaculi. Ista est explicatio sententiæ superioris, scilicet, quod custodirent Leuitæ vasa tabernaculi, id est omnia vtenilia eius tam magna quā parua, quæ non sunt partes, sed vocantur vasa, & ista includebantur in illa clausula, quidquid pertinet ad cultum multitudinis. tamen hic superadditur ad explicationem.

Custodia autem istorum vasorum potest intelligi dupliciter. Vno modo custodire, id est portare in itinere, & sic non pertinebat custodia ad omnes Leuitas, sed solum ad Caathitas, vt patet infra in litera & sequen. cap. Alio modo accipitur custodire, id est obseruare ne aliquis de Israelitis accederet ad illa vasa, & sic pertinebat custodia ad omnes Leuitas. Omnes enim excubabant in circuitu sanctuarij, & si quis de laicis ingrederetur in sanctuarium omnes Leuitæ rei erant, nisi vetuissent resistentes. Vocantur hic vasa tabernaculi largè nō solum vasa, quæ erant intra tabernaculum, sed etiam ea, quæ erāt in atrio, sicut holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labium æneum cum vasis suis. Ista enim erāt in atrio tabernaculi, & non intra tabernaculum, & tamē custodiebant Leuitæ omnia ista.

Seruietes in ministerio eius. Id est Leuitæ seruiēt ministerio tabernaculi. non est intelligendum qd Leuitæ ministrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia oēs ministraciones ibi factæ pertinebant ad sacerdotes, & si quis conaretur vsurpare aliquā illarū moriebatur, vt patet immediate cū dicitur. Aaron autē & filios eius constitues super cultū sacerdotij: externus qui ad ministrandū accesserit morietur. Leuitæ tñ extranei erant respectu sacerdotū, sed dicebantur Leuitæ seruire in ministerio tabernaculi, i. seruire quantum ad aliqua quæ subordinantur ad cultum sanctuarij. Est namque differentia inter ministrare in sanctuario, & seruire ad ministeriū in sanctuario, nam facere ministracionem in sanctuario pertinebat ad sacerdotes, & solum est hoc in quatuor ministracionibus supra positis. Seruire autem ad ministerium in sanctuario, non est ministrare in sanctuario, sed facere aliquid quod subordinetur ad ministracionem factā in sanctuario, & hoc erat custodire vasa sanctuarij & portare

Quo intelligitur custodia vasa fori.

Ministratio in sanctuario & seruire ad ministerium in sanctuario differunt.

rare illa in itinere. sacerdotes autem in illis vasis ministrabant. Qui ergo aliquid faciebat, custodiens illa vasa, vel portans ad hoc quod sacerdotes possent in eis ministrare, dicebatur seruire ad ministerium sanctuarij, id est facere aliqua quae subordinabantur ad ministerium sanctuarij. hoc autem Leuitas pertinebat, sed non ministrare in sanctuario: sacerdotibus autem pertinebat ministrare in sanctuario, sed non seruire ad ministerium in tabernaculo.

Dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius. Hic subiicitur Leuitae sacerdoti magno, vt faciant ea quae iusserit: & dicitur quod Moyses dabit eos dono Aaron, id est dabit gratis, sine aliquo precio vel conuentione ad omnia seruitia sanctuarij. Nam si non donaretur Leuitas Aaron & filijs eius grauentur ipsi in custodia sanctuarij, & erectione, atque depositione: & non possent ea explere. Dati sunt ergo Leuitas sacerdotibus vt faciant ea, quae mandauerint sacerdotes circa vasa & sanctuarium, in quibus ministrant sacerdotes: dabat autem Moyses Leuitas sacerdotibus, quia ipse ex mandato Dei applicabat eos ad Aaron & filios eius, & per istam applicationem tradebantur illis. Non est autem intelligendum quod Moyses posset dare Leuitas Aaron vel alicui alteri, quia Leuitas non erant sui, sed dedit eos illis, quia mandauit hoc Deus: fuit autem ista datio per presentationem factam ipsis sacerdotibus.

Quibus traditi sunt a filijs Israel. Id est Israelitae tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius, id est omnibus sacerdotibus: quoniam ista donatio durauit toto tempore veteris testamenti: non solum enim fuit subiectio Leuitarum ad Aaron, sed etiam ad omnes posteros eius. dicit hic Deus, quod traditi sunt Leuitas a filijs Israel, id est a popularibus, quia referit ad ea quae infra dicuntur. Nam omnes primogeniti erant obligati Domino ad ministerium, & quia inter Israelitas erant multi primogeniti: illi dederunt pro se Leuitas, scilicet, vt daretur vnus Leuita pro vno de primogenitis Israelitarum. Et quia fuerunt plures primogeniti Israelitarum quam Leuitas, datum est precium pro quolibet primogenitorum superexcrecentium, vt infra patet.

An Israelitae tradiderint Leuitas Aaron vel Deus. Quaes. VII.

Sed obijciat aliquis contra istam literam, quod Israelitae non tradiderunt Leuitas Aaron & filijs suis, sed Deus tradiderit, vt patet infra 2. c. cum dicitur. & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidique eos dono Aaron & filijs eius de medio populi vt seruiant mihi p. Israel.

Ridendum est quod Deus tradidit Leuitas Aaron & filijs eius dono: & populus hoc idem fecit, sed Deus fecit ex auctoritate & ex debito sibi. nam omnes primogeniti Israelitarum erant obligati Deo: voluit autem tollere Leuitas pro illis, & quia constituerat Aaron & filios suos principales ministros sibi, tradidit eis Leuitas subministrantes quantum ad quaedam populus etiam dicitur tradidisse Leuitas ex debito, quia erat obligatus ad tribuendum Deo omnia primogenita. Pro eis autem commutauit Leuitas & dedit eos Aaron & filijs eius: & populus dicitur proprie tradidisse Leuitas, quia erant in potestate totius populi, & poterat eos populus offerre pro seipso, nec in hoc grauebat eos, quia cum offerret illos Deo ad ministrandum, dabat eis victum de redditibus sanctuarij, qui omnes erant de his quae dabant Israelitae.

F *Quomodo Israelitae tradiderunt Leuitas dono Aaron & filijs eius cum obligarentur ad dandum eos. Et quae essent officia sacerdotum & Leuitarum. Quaes. IX.*

Sed dicit aliquis quomodo Israelitae tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius dono. nam donatio est libera praestatio ex nulla obligatione facta, vbi autem obligatio est ad dandum, donum non est sed solutio. Israelitae tamen obligati erant Deo ad famulatum in omnibus primogenitis suis: offerentes igitur Leuitas pro primogenitis non dederunt donum, sed impleuerunt obligationem.

Respondendum est quod donatio semper libera est, & vbiunque est aliqua obligatio ex ea parte non est donatio, sed eadem actio respectu diuerforum potest esse solutio & donatio. nam secundum quod alicui obligamur praestatio facta dicitur solutio, quantum ad eum vero cui non obligamur praestatio facta est donatio. Sic autem Israelitae se habebant ad Deum & ad Aaron cum filijs suis. nam quantum ad Deum obligati erant, vt darent primogenitos vel aequivalentia, ideo siue darent primogenitos siue Leuitas pro illis respectu Dei non erat donum, sed debiti solutio: sic significatur in litera, & infra 8. cap. ad Aaron autem Israelitae non erant obligati ad aliquid, ideo cum ei darent Leuitas tanquam adiutores donabant, quia non erant obligati illi. Sic enim est de episcopis conferentibus beneficia, quia ipsi tenentur tradere beneficia alicuius ex necessitate iuris, cum non possint illa sibi reseruare: non tamen tenentur ex iure ad hanc vel illam personam determinate, sed est in electione eorum, dum tamen semper idoneum eligant: non dicitur igitur episcopi simpliciter donare beneficia, sed dicuntur donare huic vel illi vel saltem liberè conferre: & tamen respectu beneficiorum quae conferuntur non est libertas in collatione.

Aaron autem & filios eius constituit super cultum sacerdotij. Id est ponens Aaron & filios suos super ministrationem sacerdotalem, scilicet, vt ipsi soli habeant potestatem in illa: dicitur autem hoc ad tollendum dubium ortum ex superioribus. nam cum dictum fuerit Leuitas fuisse traditos Aaron, & filijs eius, vt ministrarent vel seruiant. intelligeret aliquis, quod possent Leuitas ministrare in his, quae pertinent ad sacerdotes suppletes vicem illorum, vel principaliter agentes, sicut ipsi. Et responderetur quod non, quia solum Aaron & filij eius erant super cultum sacerdotij, id est super ministrationem sacerdotalem. cultus enim laborem vel seruitium norat.

Dicitur autem cultus sacerdotalis, id est labor vel seruitium quod faciunt sacerdotes, & iste cultus sacerdotij est distinctus a cultu Leuitico.

Ponuntur enim officia Leuitarum in excubando circa sanctuarium, erigendo, atque deponendo illud, & mouendo per loca in profectioibus Israelitarum, sic patet supra cap. 1. & hic in litera. Cultus autem sacerdotij ponitur principaliter in quatuor, quae erant intra sanctuarium, scilicet, in faciēdo sacrificia & offerendo thymiama, & disponendo panes propositionis in aurea mensa: & collocādo lucernas in candelabro, vt patet ex praedictis. Ista erant iura & cultus sacerdotum intra sanctuarium. extra autem habebant alia, scilicet, in vitula rufa cremanda, & immolanda patet infra 19. c. & in emundatione leproforū, atque similibus caeremonijs, de quibus in Leuitico est dictum. Ista solum committebantur sacerdotibus. s. Aaron & filijs suis. Leuitis autem non erat fas accedere ad aliquid istorum.

Externus qui ad ministrandum accesserit morietur. Ponitur hic poena transgressorum. aliqui enim de Leuitis,

Quare alienigenae accedentes ad ministerium sacerdotum moriebantur. tis, vel de alijs conarentur accedere ad aliquod ministerium sacerdotale, & sic vtrumparent sibi omnia iura sacerdotalia. Deus autem ponit poenam mortis infligendam si quis accesserit, & hoc siue accedens esset de Leuitis siue de laicis: quoniam omnes dicebantur esse extranei respectu sacerdotalis ministerij. De Leuitis autem, quod aliquando eis fuerit inflicta mors pro vsurpatione sacerdotalis ministerij patet in Chore, & socijs eius. Erat enim Chore de Leuitis, & quidam combusti sunt pro hoc. Alij autem a terra abscipti sunt, vt patet infra 16. cap. quod autem laici hoc praesumentes similem poenam habuerint. patet in rege Ozia qui offerre thymiama conatus est coram Domino, & ipse erat laicus, quia erat de genere Iuda. Cum autem non obediisset sacerdotibus percussus est lepra in fronte, vt patet 4. Regum. 15. & 2. Paralipom. 26. cap.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Ego tuli Leuitas a filijs Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Israel, eruntque Leuitae mei. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussus primogenitos in terra Aegypti: sanctificauit mihi quidquid primum nascitur in Israel, ab homine vsque ad pecus mei sunt, ego Dominus. Locutusque est Dominus ad

Moysen in deserto Synai dicens. Numera filios Leui per domos patrum suorum, & familias. omne masculum ab vno mense, & supra numerauit Moyses, vt praeeperat Dominus, & inuenti sunt filij Leui per nomina sua Gerson & Caath & Merari. Filij Gerson: Lebni & Semei. Filij Caath: Amram & Iessaar Hebron & Oziel. Filij Merari: Mooli & Musi. De Gerson fuere familiae duae Lebnitica & Semeitica: quarum numeratus est populus sexus masculini ab vno mense & supra: septem millia quingenti. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem sub principe Helialaph filio Lahel, & habebunt excubias in tabernaculo federis. ipsum tabernaculum & operimentum eius, tentorium, quod trahitur ante fores tecti federis & cortinas atrij: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quicquid ad ritum altaris pertinet: funes tabernaculi, & omnia utensilia eius. Cognatio

Filij Gerson.

Filij Caath.

Filij Caath.

Caath habebit populos Amramitas, & Iessaaritas, & Hebronitas, & Ozielitas. Haec sunt familiae Caathitarum recensitae per nomina sua omnes generis masculini ab vno mense, & supra, octo millia sexcenti. habebunt excubias Sanctuarij, & castrametabuntur ad meridianam plagam. Princepsque eorum erit Elisapham filius Oziel, & custo-

A dient arcam mensamque, & candelabrum altaria, & vasa sanctuarij, in quibus ministratur & velum: cunctamque huiusmodi supellectilem. Princeps autem principum Leuitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubitores custodes sanctuarij. At vero de Merari erunt populi Moolitae & Musitae recensiti per nomina sua: omnes generis masculini ab vno mense, & supra sex millia ducenti. Princeps eorum Suriel filius Abiaiel: in plaga Septentrionali castrametabuntur. Erunt sub custodia eorum tabulae tabernaculi, & vectes, & columnae ac bases earum, & omnia quae ad cultum huiusmodi pertinent: columnaeque atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Castrametabuntur ante tabernaculum federis, id est ad orientalem plagam. Moyses & Aaron cum filijs suis: habentes custodiam sanctuarij in medio filiorum Israel. quisquis alienus accesserit morietur.

C Omnes Leuitae quos numerauerunt Moyses, & Aaron iuxta praecipuum Domini per familias suas in genere masculino a mense vno, & supra fuerunt vigintiduo millia.

Locutusque est Dominus. Hic ponitur tertium. sc. ratio separationis sacerdotum & Leuitarum simul.

Ego tuli Leuitas a filijs Israel. Ista sunt verba Dei ad Moysen. Dicit enim fuisse Leuitas separatos a filijs Israel, vt ministrarent, & hoc quia alij erant obligati, vt patet infra. Accipiuntur autem hic Leuitae non, vt Leuita signat officium, sed tribum, & hoc modo Aaron & filij sui Leuitae vocantur. Quod patet, quia Leuitae separati sunt loco primogenitorum Israelitarum, sed manifestum est Aaron & filios suos seruire pro primogenitis Israelitarum, secundum quod omnes alij Leuitae, immo magis: erant namque tanquam ordines inter Leuitas, quia ministerium sacerdotale differt a ministerio Leuitarum, ut hic patet, sicut in ecclesia ministerium presbyterorum differt a ministerio Subdiaconorum, & Diaconorum: Leuitae tamen habebant in veteri testamento eum locum, quem apud nos habent Diaconi & Subdiaconi, & Acolyti, quod patet ex similitudine officij. Nam in appotatione vasorum est ministerium Diaconorum & Subdiaconorum. Ostiarij autem in arcendo ab ecclesia indignos officium habent: Lectores vero in legendo & canendo. Haec autem omnia erant apud Leuitas in veteri testamento, quia ibi quidam erant ianitores, alij cantores, & portabant quidam vasa ministrationis sanctae, sicut Caathitae: omnes autem generaliter obleruabant ipsum sanctuarium, ideo si respiciantur omnia officia, quae nunc habent Diaconi, Subdiaconi, Ostiarij, Acolyti, Lectores, & Exorcistae, erant olim in Leuitis. Vnde ecclesia olim consuevit Diaconos & Subdiaconos Leuitas appellare. Sic patet de beato Laurentio, de quo dicitur. Leuita Laurentius &c. de his applicationibus & similitudine ministrationum in nouo & veteri testamento tangitur in 4. Senten. distinct. 15. Pro omni primogenito.

Filij Merari.

Leuitarum comparatio ad ministros tecti.

mogenito. Idest Leuita non sunt accepti a Domino, quia solum ipse voluit accipere, sed quia erant obligati: non quidem quod Leuita essent obligati Domino, & non reliquis populus, sed totus populus erat obligatus quantum ad primogenitos suos.

Cause commutationis Leuitarum pro primogenitis totius Israel & quare pro primogenitis dati sunt Leuita.
Quaestio. X.

EX conuentione autem Dei & populi commutati sunt Leuita pro omnibus alijs. propter duas causas fuit facta ista commutatio.

Primo quia omnia primogenita filiorum Israel debebantur Domino, qui liberavit illa de terra Aegyptiorum faciens nullum primogenitum de Israelitis perire, ut patet Exo. 12. cap. Sed quia primogeniti aliarum tribuum erant polluti in peccato adorationis vituli, elegit Deus omnes Leuitas, qui non peccauerant in hoc. Item quia a principio erat de iure primogenitura sacerdotum: unde omnes primogeniti sacerdotes erant, ut declaratum fuit Gen. 24. cap. in adoratione autem vituli deliquerunt primogeniti Israelitarum in officio sacerdotali, ideo translatum est sacerdotium ab omnibus tribubus Israelitarum, ad solam tribum Leui, sicut enim si non peccauissent Israel fabricando & adorando vitulum omnes primogeniti fuissent sacerdotes, ita nunc eis causa legitima, & vergenti impeditis Leuitis hoc prouenit. unde in eorum officium successerunt Leuita pereunte tota illi iure sacerdotij: in alijs primogenitis praedicta sunt secundum communem positionem, quam nos quoque saepe referimus & habent aliquem colorem. quid tamen sit verum circa hoc dicitur infra quaest. 18. vsque ad 29. *Qui aperit vuluam in filijs Israel*. Idest primogenitis qui dicuntur nasci & aperire vuluam.

Apertio vuluae duplex. Et quomodo domina nostra fuerit virgo in partu. Quaest. XI.

EST enim apertio vuluae duplex. Prima est dispositio ad conceptum, cum genitalia feminina rumpuntur, & hoc tollitur virginitas. Sed hoc modo non accipitur hic apertio vuluae, quoniam sine filijs est talis apertio. Alia est autem apertio vuluae, quae est in exitu infantis ab utero, & ista est maior apertio. magis enim necesse est claustra femina rumpi cum femina parit, quam cum a viro carnaliter cognoscitur, ideo sicut in prima defloratione virginitas amittitur, ita & in emissionem infantis ab utero, & magis dicitur mulier perdere virginitatem, quae est integritas carnis, in pariendo, quam in concipiendo, & potest alicui mulieri consistere naturaliter pars virginitatis, quae est integritas carnis, etiam si cognoscatur a viro: non tamen potest manere eadem integritas cum parit. Ideo in praenotio beatae virginis ponitur specialiter, quod ipsa fuerit virgo in partu. quando pariebat non fuit facta aliqua violatio genitalium vasorum, in qua consistit pars virginitatis, & solet hoc evenire omnibus parientibus secundum naturam, immo necesse est, nisi aliter Deus egerit: De his apertionibus, & quando maneat virginitas, & de conceptu & partu, an possit naturaliter stare cum virginitate, & an vir existens virgo gignere possit: late dictum est in lib. de quinque figuratis paradoxis ad illustrem Regiam Castellae, & in libello qui super ecce virgo confectus est. Ista autem apertio vuluae in omnibus partibus fit: dicuntur tamen primogeniti aperire vuluam quasi alij non aperiant, hoc autem est, quia ante nati-

uitatem primogeniti nulla talis apertio extiterat. Cum vero primogenitus natus est apertio manet pro alijs.

Erantque Leuita mei. Idest pertinebant Leuita speciali modo ad Deum quam aliae tribus. Non dicitur hic, quod Leuita nunc efficiantur Dei, quasi ante non fuerint: omnia quippe eius sunt, sed dicuntur fieri sui, quia nunc ad eum specialiter pertinent: ante enim pertinebant solum, ut Israelitae: nunc autem pertinent, ut speciales ministri, & hoc non erat in alijs Israelitis.

Meum est enim omne primogenitum ex quo percussit primogenitos in terra Aegypti. Dat hic Deus causam, quare & quo modo ad eum primogeniti pertineant. quod omnes primogeniti sui sunt ex tempore quo percussit primogenita Israelitarum.

Cur primogenita specialiter dicuntur esse Dei, & obligantur Deo iure naturali. Quaest. XII.

SCIENTIUM enim, quod omnia tam primogenita quam postea nata ad Deum pertinent, & ipsius sunt, quia Domini est terra & plenitudo eius, ut patet Exo. 9. cap. & psal. 23. Dicuntur tamen primogeniti esse ipsius Dei specialius quam omnes alij: non tamen dicitur omnes primogenitos suos esse, sicut dicitur Leuitas esse suos. Nam Leuita pertinent ad Dominum tanquam ministri, primogeniti autem Israelitarum non pertinent tanquam ministri, quia nullus de eis poterat accedere ad ministrandum, praeter Leuitas. alioquin moreretur, sed sunt sui primogeniti. i. specialius obligati, quam omnes alij, & hoc non fuit ex semper, sed solum ex tempore quo percussit Dominus primogenita Aegyptiorum. Et quantum ad hoc non pertinent primogeniti Israelitarum ad Deum in quantum est Deus, sed magis de iure gentium. Nam quando aliquis eripit alterum a morte, ut si accipiat eum in bello, & seruet vitam eius, efficitur seruus illius. Sic autem Deus eruebat primogenitos Israelitarum, tam in hominibus quam in pecoribus a morte: tenebantur ergo sibi ad seruitutem, & hoc modo dicitur suos esse primogenitos.

Et cum dicitur hic, quod omne primogenitum est Dei: solum intelligitur hoc quantum ad Israelitas: nam in ceteris gentibus primogenita non sunt obligata Deo, quia non eruit illa a morte. Ista tamen obligatio pro liberatione a morte causata est. in nobis enim non sunt nunc primogeniti magis obligati Deo quam ceteri, quia non fuit facta aliqua liberatio primogenitorum secundum carnem in nobis, sed in Israelitis. ideo in nouo testamento, in quo intravit plenitudo gentium, non fuit aliqua gens, vel natio huius maiorem obligationem ad Christum quam alia, nec primogeniti quam tertio vel quarto geniti. ideo non est aliqua Tribus vel gens determinata, de qua assumatur nunc ministri altaris & alij minores, sicut erat in veteri testamento: ibi enim soli Leuita & Aaronitae hoc poterant. Ceteris autem interdictum erat sub interminatione mortis: nunc autem cui libet licet assumere ordinem & ministrare in altari, nisi aliqua indignitatis habeat notam, propter quam eum iura reputerint.

Sciendum etiam quod cum dicitur hic primogenitos Israelitarum obligatos Deo ex tempore percussionis Aegyptiorum: non debet accipi, ideo obligatos fore primogenitos Israelitarum Deo, quia primogenita Aegyptiorum occiderit. nam obligatio causatur in aliquo propter aliquod bonum impensum ei. Mors tamen primogenitorum Aegyptiorum, non fuit aliquod bonum collatum primogenitis Israelitarum: non ergo obligati sunt Deo, quia liberavit eos Deus a morte: nam nocte qua exierunt Israelitae de Aegypto

Aegypto transfuit Angelus domini per omnes domos Aegyptiorum occidens primogenita. Cum vero accedebat ad domos Israelitarum non sinebat Deus ingredi percussorem, & sic liberati sunt Israelitarum primogeniti: alioquin omnes perissent: obligati sunt ergo propter hoc.

An conuersi ad Iudaismum tenerentur offerre primogenita, cum ipsi non fuerint liberati de Aegypto.
Quaest. XIII.

SED nunc aliquis quaeret cum ad Iudaismum conuersi fuerint multi de Gentilibus, ut Ammonitis, & Moabitibus, Idumaeis, caeterisque. An isti obligantur ad offerendum primogenita sua & redimendum ea, sicut caeteri Iudaei faciebant, qui erant de genere Iacob, ut patet infra in litera, & infra 18. cap. Ratio huius dubitationis est, quia redemptio primogenitorum fiebat propter primogenitos liberatos in Aegypto a morte. ut litera declarat hic, & Exo. 13. cap. Hoc tamen solum factum est in Israelitis ex genere. In illis, qui fuerunt in Aegypto, ideo posteri sui obligantur ad hoc propter beneficium impensum patribus. Nam nisi Deus liberaffet ibi primogenitos plurimi Israelitarum, qui postea nati sunt, non fuissent nati, quia geniti sunt ab illis primogenitis liberatis, siue mediate siue immediate, & non possunt gigni iisdem filiis sine identitate vtriusque parentis: naturaliter ergo obligantur ad redemptionem: de Ammonitis tamen & Moabitibus non erat sic, quia nec ipsi, nec patres eorum susceperant hoc beneficium liberationis, ideo non videbatur eadem ratio de conuersis ad Iudaismum, & Iudaeis ex genere quantum ad istud praecipuum de redemptione primogenitorum.

Respondendum est, quod conuersi ad Iudaismum tenebantur ad redemptionem primogenitorum suorum, sicut Iudaei ex genere: quamquam non susceperint ipsi neque patres eorum beneficium liberationis primogenitorum.

Causa huius est, quia ista redemptio data est Israelitis tanquam populo Dei specialiter obligato propter redemptionem primogenitorum in Aegypto. Omnes autem, qui erant in populo Dei, obligantur ad istam redemptionem faciendam, quia erant partes populi Dei: Moabitae autem & Madianitae & caeteri conuersi quando profitebantur ritum Iudaicum, non manebant, ut habentes iura Madianitarum, vel Moabitae, aut aliarum gentium, sed tanquam partes populi Dei, & quia totus populus Dei obligatus erat ad istam redemptionem primogenitorum, etiam conuersi ex Madianitis, Moabitibus, vel alijs gentibus tenebantur ad eam tanquam partes populi Dei. Simile autem patet in ciuitatibus, si aliquis fecerit beneficium ciuitati, & omnes de illa ciuitate obligentur illi ad aliquid: veniuntque aliquis de extraneis, ut sit habitator ciuitatis illius, ad quem non pertinuit aliquid de beneficio collato: tenebitur tamen ad impendendum id, quod caeteri impendunt ad quos illud beneficium pertinuit, & hoc quidem non tanquam persona singularis, vel veniens aliunde, sed tanquam unus de ciuibus. ita & conuersi ad Iudaismum sunt incorporati populo Dei, ideo tanquam partes eiusdem populi tenebantur ad omnia ad quae tenebatur populus Dei.

Item patet hoc ex alijs quae fiebant in veteri testamento. nam celebratio pasche in comestione agni paschalis fuit data propter liberationem Israelitarum de Aegypto. Constat tamen quod omnes tam Iudaei ex genere quam conuersi ad Iudaismum obligantur ad hanc celebrationem pasche. nam iubebat eos

A Dominus circumcidi, & quod postea comederent: sic patet Exo. 12. cap. hoc autem erat, quia comestio agni paschalis erat recordatio beneficij collati a Deo Israelitis in exitu de Aegypto, & quia totus ille populus recepit hoc beneficium, omnes de illo tenebantur ad recolendum quolibet anno in comestione agni paschalis: conuersi autem ad Iudaismum erant tanquam partes populi Dei, ideo tenebantur recollere istud beneficium.

Item patet hoc ex eo, quod faciebant Israelitae ex genere. nam ipsi redimebant omnes primogenitos suos: constat tamen quod omnes qui postea redimebant primogenitos non erant filij primogenitorum liberatorum in Aegypto, sed plurimi erant filij aliorum tertio vel quarto, vel quinto genitorum, ad illos autem de beneficio nihil peruenit: solum tamen redimebant ipsi primogenitos suos in quantum erant quaedam partes populi Dei.

An Aegyptij conuersi tenerentur redimere sua primogenita cum tunc perierint. Et quod differret Aegyptij conuersi ab alijs gentibus. Quaest. XIII.

SED nunc quaeret aliquis de conuersis de Aegyptijs, an tenerentur redimere primogenita sua, sicut Israelitae.

Ad quod aliquis facilius se putabit respondere posse. quod sicut in alijs conuersis dictum est ipsi redimerent primogenita, quamquam non perueniret ad eos aliquid de beneficio saluatorum primogenitorum. ita & de Aegyptijs dicendum sit.

Respondendum est non esse simile de Aegyptijs, & alijs conuersis. Nam in alijs non fuit participatum beneficium istud liberationis primogenitorum, quia non erat simul cum Iudaeis in Aegypto, & si fuissent ibi, & iam conuersi participassent beneficium hoc. Aegyptij autem non solum non participauerunt beneficium redemptionis, sed e contrario omnes primogeniti eorum tam in hominibus, quam in pecoribus mortui sunt, ita ut non esset in tota Aegypto aliqua domus, in qua non esset aliquis mortuus, ut patet Exo. 11. & 12. ista igitur, quando fuerunt conuersi non videbatur, quod deberent offerre precium redemptionis pro primogenitis.

Respondendum est differentiam esse inter Aegyptios conuersos, & alias gentes quantum ad praedicta, tamen quomodocumque se habeant quando Aegyptij conuerterentur ad Iudaismum, iam non sortirentur aliquam conditionem Aegyptiorum, sed erant tanquam partes populi Dei. ad eos, ergo sicut ad caeteros pertinebat recollere beneficium saluationis primogenitorum, quamquam non perueniret ad eas aliqua pars huius beneficij, sed solum in quantum erat pars quaedam populi Dei, qui erat obligatus ad recolendum istud beneficium. sit ergo generalis regula, quod omnes, qui conuerterentur ad Iudaismum de quibuscunque gentibus essent, tenerentur ad redemptionem primogenitorum suorum, quos haberent post conuersionem ad Iudaismum: quamquam nihil perueniret ad eos directum, vel indirectum de liberatione primogenitorum.

An aliqui de Aegyptijs fuerunt conuersi ad Iudaismum. Quaest. XV.

SED dicit aliquis nullos de Aegyptijs fuisse conuersos ad Iudaismum, quia erant hostes Iudeorum, & nunquam vellente eorum ritum sectari. sed falsum est. multi enim de Aegyptijs conuersi fuerunt ad Iudaismum, ideo de nulla gente fuerunt aliqui conuersi prius ad Iudaismum, quam de Aegyptijs.

Aegyptijs. isti autem ascenderunt cum Iudeis de terra Aegypti. Cum enim vidissent, quod Deus percuteret Aegyptios, ut liberaret Israelitas, crediderunt ei, & ascenderunt cum eis in terram Chanaan, ut patet Exo. cap. 12. cum dicitur vulgus quippe promiscuum infinitae multitudinis ascendit cum eis. isti tamen non ascendebant cum Israelitis, nisi confidentes de Deo ipsorum propter mirabilia quae faciebat, ergo conuersi fuerunt ad ritum Iudaicum. Item patet, quod aliqui de Aegyptijs conuersi fuerunt ad Iudaicum. Nam cum Deus dabat legem de conuersis, dixit, quod Iudaei non essent molesti Aegyptijs conuersis, ut patet Deuteronom. 23. cap. non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia advena fuisti in terra eius, qui nati fuerunt ex eis tertia generatione intrabant in ecclesiam Domini. videtur igitur, quod aliqui conuersi fuerunt de Aegyptijs: alioquin Deus non posuisset hanc legem.

Sanctificauit mihi quidquid primum nascitur in Israel. Verba sunt Dei. Ego sanctificauit mihi. applicauit ad me quidquid primum nascitur. i. omne primogenitum in Israel. Dicitur enim Deus ista sibi sanctificare, quia applicat sibi, sed vario modo, quoniam primogenita hominum sanctificantur Deo, eo quod redimuntur datis quinque siclis pro quolibet eorum pro ministris sanctuarij, & hoc si sint primogenita inter laicos. Si autem sint primogenita inter Leuitas applicatur domino ad cultum perpetuum. Si autem sint primogenita in pecoribus applicantur domino, quando munda sunt per immolationem. Si autem immunda sunt redimuntur, ut patet infra 18. capitu. Alia autem quae non sunt primogenita nullo istorum modorum applicantur ad Deum.

Ab homine usque ad pecus mei sunt. Ideo omnia primogenita tam in hominibus, quam in pecoribus mea sunt, & hoc quia Deus non solum liberauit primogenita pecorum in Israelitis, & primogenita Aegyptiorum tam in hominibus, quam in pecoribus occisa sunt, ut patet Exo. 11. & 12. cap.

Non tamen est intelligendum, quod primogenita omnium animalium Deus occiderit in Aegypto. nam de animalibus feris manifestum est, quod non occiderit ea, quia ista occisio erat in penam Aegyptiorum, sed de feris nihil ad Aegyptios pertinebat, etiam de omnibus alijs animalibus non occidit Deus primogenita, sed in principalibus quae vocantur pecora. scilicet boues, oves, caprae, & asini cum his quamquam non sint de pecoribus, ideo in redemptione primogenitorum non iussit Deus offerri vel redimi omnia animalia, sed solum oves, boues, capras, & asinos. de his tamen primogenitis quomodo redimantur, & quare haec solli, latus dictum est Exo. 34. cap.

Ego Dominus. Ideo omnia primogenita ab homine usque ad pecus mea sunt, quia ego sum dominus. Et non intelligitur solum, quod sit Dominus in quantum Deus est, sed magis de iure gentium, in quantum liberauit a morte omnia primogenita & obligabantur ei, sicut qui eripitur in bello.

Locutus est Dominus ad Moysen. Postquam dictum est de Leuitarum separatione: hic agitur de eorum numeratione. scilicet quot fuerint & qualiter distributi per officia sua. *In deserto Sinai.* Ista numeratio fuit facta in deserto Sinai, sicut omnes aliae numerationes laicorum, quae habentur supra 1. & 2. cap. & fuit facta ista immediate post numerationem laicorum, ut supra habetur. *Numerati filii Leui.* Hic ponitur praecipuum ad Moysen de numeratione Leuitarum faciendam, & non ponitur hic, quod principes populi adiuuent eum, sicut supra dicebatur in numeratione popularium, ut patet praeced. cap. Causa est, quia principes poneban-

F tuit supra quilibet pro tribu sua, ut Moyses facilius cognoscere posset eos, qui erant in tribu illa. in tribu autem Leuitica Moyses cognoscebat omnes cum esset de eadem tribu, ideo non debuit dari aliquis de principibus populi adiutor, ut quidam uolunt, sed secus est, ut infra patet.

Cur Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum.
Questio. XVI.

DE Aaron autem dubium est quare non adiuuerit Moysen ad numerandum. Et forte dici potest hoc fuisse factum, quia numeratio Leuitarum non erat magni laboris, sicut numeratio totius Israelis, ideo non eguit Aaron adiutore, sicut egerat ipso in numeratione populi.

G Aliter forte dici potest, quod Aaron non fuit hic adiutor ad numerandum cum Moysen, quia ipse erat de numerandis, & debebat esse differentia inter numerantem & numeratos. Sed ista ratio non tantum prodest, quia non solum Aaron fuit de numeratis, sed etiam Moyses: tota enim summa Leuitarum accepta est, sed Moyses vnus de Leuitis erat, ideo numerari debuit & numeratus est.

Sed dicendum est istas responsiones peccare in fundamento: praesupponunt enim quod Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum. sed falsum est, quia infra dicitur in litera omnes Leuitae quos numerauit Moyses & Aaron &c. Et si obijciatur, quod hic non exprimitur, nihil refert cum infra exprimat.

An principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas.
Questio. XVII.

SE d adhuc aliquis quaeret, an principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas. Alijs autem dicit, quod non adiuuerunt, quia non exprimitur hic quidquam de hoc.

Sed ad hoc obijciatur, quod non obstat, quod subtrahantur, quia non omnia exprimuntur quae sunt. Item quae infra sequen. cap. dicitur, quod omnes Leuitae recensiti sunt per Moysen & Aaron & principes populi Israel. Respondendum est ad hoc, quod non agitur ibi de hac numeratione omnium Leuitarum, sed solum de numeratione omnium Leuitarum transeuntium ad officia. scilicet ab anno 30. usque ad 50. ut ibidem patet. Hic autem agitur de computatione omnium Leuitarum ab vno mense & supra, commutandorum pro primogenitis Israelitarum.

I Quid autem tenendum sit, dicendum conuenientias dicit, quod principes tribuum adiuuerint ad hanc computationem, adhuc magis, quam ad eam, quae habetur seq. c. quia hic computantur Leuitae, ut dicitur pro primogenitis Israelitarum, & pro illis qui defuerint, ut non accedant ad summam primogenitorum Israelitarum dare debent Israelitae pecuniam, ut patet in litera. Nam pro quolibet de excrescentibus ad summam dati sunt quinque sicli, ut patet hic. debebant ergo videre Israelitae, quot deerant de Leuitis ad summam primogenitorum suorum, ut sic scirent de quantitate pecuniae supereroganda. in numeratione autem de qua seq. c. habetur, quae erat quantum ad officia Leuitarum, qui non tantum pertinebant ad Israelitas, fuerunt numeratores principes populi, ut ibi patet, ergo hic.

K Ad rationem in contrarium. scilicet quod principes cuiuslibet Tribus ponebantur cum Moysen, quia ipse non cognoscebat eos, qui erant illius Tribus, sed nunc cognoscebat Leuitas qui erant de Tribu sua, ergo non adiuuerunt eum principes populi. Respondendum est, quod in hac numeratione non fuerunt principes ad notificandum

Obiectio.

candum Moysi numeratos, sed quia ipsorum intererat numerare cum pro suis primogenitis traderentur isti Leuitae. Dicuntur hic filii Leui non prout Leuita significat officium, sed etiam prout signat genus quoniam omnes tam Leuitae minores, quam sacerdotes numerati fuerunt, cum infra Ammonitae ponantur in familia Caath, Amramitae tamen sunt sacerdotes.

Per domos patrum suorum & familias. Ista numeratio facta fuit secundum formam numerationis totius populi. Illa namque numeratio non facta fuit in tota multitudine sub vno globo, sed diuisa fuit in tribus, & quilibet tribus in familias & familia in domos. Ista autem numeratio Leuitarum est, quam fuerunt distincti per familias, quia familia Caathitarum per se numerata est, & rursus familia Gersonitarum per se, & familia Meraritarum, quilibet autem istarum postea diuisa est in alias minores partes, quae possunt vocari familiae, vel domus, & a minoribus illis partibus inchoata est numeratio. Omne masculinum ab vno mense, & supra,

Cur Leuitae hic accipiuntur pro primogenitis, cum non sint primogeniti, & quare primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei.
Questio. XVIII.

SE d quaeritur quare Leuitae accipiuntur hic pro primogenitis. nam ipsi non sunt primogeniti. Aliqui dicunt, quod non debuerunt ipsi accipi pro primogenitis, sed vel debuerunt accipi personaliter omnes primogeniti Israelitarum, vel si aliqua Tribus debuit accipi pro primogenitis omnium Tribuum, illa debuit esse Tribus primogenitorum. scilicet Tribus Ruben. Dicunt quidam, quod Leuitae non sunt primogeniti secundum carnem, sed secundum reputationem Dei: ipse enim reputauit eos in primogenitos, licet non essent. Nam multa accipiunt esse ex sola Dei reputatione, quamquam in se non sint. sicut dicitur Malach. 1. & ad Rom. 9. antequam quidquam boni aut mali egressus Iacob dilexi, Esau odio habui. & hoc est, quia Deus vocat ea, quae non sunt tanquam sint. i. per voluntatem suam dat illis esse. 1. ad Corint. 1. De hoc dicit Origenes. Leuitae assumuntur pro primogenitis cum non sint primogeniti, Leui enim tertius nascitur de Lia. primus namque Ruben est, secundus Simeon, tertius Leui: sed apud Deum non habentur primogeniti qui corpore & natiuitate praecedunt, sed quos proposito mentis ipse in ordine primitiuorum iudicat assumendos: Iacob namque posterior primogenitus iudicatus est, & benedictionem primatus procurata diuinitus parentis cecitate suscepit: ex proposito enim cordis, quod Deo patuit priusquam in hoc mundo nascerentur, aut aliquid agerent boni vel mali dictum est. Iacob dilexi, Esau autem odio habui filij ergo Leui primogeniti non sunt secundum carnem, sed pro primogenitis sumuntur, ut sit plus pro primogenitis assumi quam primogenitum nasci. Et sic patet ex intentione Origenes, quod Leuitae fuerunt accepti pro primogenitis non quidem quasi eis competeret ex natura. i. ex ordine nascendi, sed ex proposito voluntatis Dei. Et dicit quod istud Deus voluit antequam Leui & alij filij Iacob nascerentur. scilicet quia ipse potuit cognoscere merita & demerita istorum antequam nascerentur, & elegit illum habendum in primogenitum, qui in merito alios praecederet, & iste fuit Leui.

E Dicendum, quod primum istorum est concedendum. scilicet quod ex Dei proposito accepit tribus Leui, quod esset loco primogenitorum, quia nihil potest accipere esse hoc vel illo modo, nisi ex Dei proposito, sicut dicit Apostolus ad Rom. 8. de electis, quod secundum propositum voca-

A ti sunt sancti. i. antequam sint actualiter vocantur sancti, quia sunt in proposito Dei, licet non in propria existentia, & secundum illud propositum iam sunt sancti. quod propositum non incipit de nouo iuxta illud, elegit nos ante mundi constitutionem, ut effemus sancti & immaculati cum eo ad Ephes. 1.

De secundo dicendum, quod non debet concedi. scilicet quod Deus praecognouerit Tribum Leui futuram maiorum meritorum, ideo istam elegerit. & primo non stat, quia licet Deus praecognoscat omnia futura, siue merita, siue quidquid aliud sit, non videtur tamen ista electio, vel assumptio facta fuisse pro meritis. nam non apparet quomodo Tribus Leui fuerit maioris meriti quam aliae Tribus, cum in ipsa etiam fuerint viri peccatores, ut in alijs. Secundo non stat, quia etiam si pro maiori merito Deus vellet alicui Tribui dare, quod esset pro primogenitis, non deberet concedi hoc fieri, quasi Deus prauidisset illius Tribus merita, sed deberet dici, quod Deus sine merito aliquo voluit misereri illi Tribui, & exaltare eam super alias, & ad hoc ut esset capax huius exaltationis proposuit illi dare maiora merita quam alijs, quia sicut Deus praestitit rei finem, ita dat ei media perueniendi, quae in hominibus sunt merita, ideo deberet dici, quod antequam istae Tribus essent Deus dilexerat Tribum Leui super alias, & voluit illam exaltari, ita ut acciperetur pro primogenitis omnium Tribuum. Et ad hoc proposuit dare ei maiora merita quam alijs tribubus, ut sic esset digna ista exaltatione. non ergo fuit causa huius assumptionis pro primogenitis illa quae ponitur ab Origenes.

Quae fuit vera causa, ut Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Et quod maxima immunditia apud Deum est idolatria.
Questio. XIX.

SE d tunc quaeritur quare fuerit vera causa quare Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Dicendum quod fundamentum Dei, ut patet supra in litera fuit, quod primogeniti totius Israel erant sui. i. pertinebant ad eum ex debito, & cum ipse vellet accipere aliquos homines de toto Israel, qui seruirent ei in pertinentibus ad cultum suum, iuste debuit accipere primogenitos, qui erant sibi debiti, vel si illos nollet posset accipere alios loco illorum, & quia non voluit primogenitos, accepit Leuitas pro primogenitis.

Sed tunc quaeritur, quare Deus non accepit primogenitos totius populi ad seruendum ei, cum isti essent directe ei debiti.

Aliqui dicunt, quod hoc fuit, quia immundi erant. volebat enim Deus applicare sibi rem mundam, quia ipse mundus est. primogeniti autem polluti fuerant in idolatria adorando vitulum. Nulla autem apud Deum maior immunditia reputatur, quam cultus idolorum: ideo propter istam immunditiam debuerunt omnes primogeniti repellere, & accipi aliqui alij. ista causa solet communiter reddi, sicut nos sequentes communem positionem diximus supra q. 10.

E Dicendum quod illud habet aliquem colorem, & tamen non est vera causa. nam si propter hoc non acciperentur primogeniti omnium Tribuum, sequeretur, quod nulla tribus deberet accipi, quia omnes fuerant polluti in illa idolatria, ut aliquales colligitur Exo. 32. Nam iussit ibi Moyses, quod per omnia castra de porta ad portam occiderentur peccatores, & sic facti est. e. c. Cum ergo in omnibus partibus castrorum fuerint aliqui occisi, patet, quod nulla Tribus erat in qua non fuissent aliqui idolatrae.

Secundo quia videtur, quod etiam si peccassent omnes Tribus in idolatria, non obstat hoc eis ad accipi-

mini.

ministratos Dei, quia iam peccatum illud fuerat ablatum occisis omnibus peccatoribus. s. viginti tribus millibus Exo. 32. Et in hoc satisiebat pro peccato: reliquus etiam populus, qui non occisus est penituit de peccato. nam fleuerunt omnes & abiecerunt cultus optimos, & induti sunt vilibus vestibus Exo. 33. Ideo mundati videbantur iam ad hoc, quod possent accipi in ministros.

Tertio quia si propter idolatriam repelleretur primogeniti, etiam repelleretur tribus Leui. nam de ista fuerunt etiam idolatre. quod patet Exo. 32. cum Moyse applicuit sibi Leuitas ad faciendum vltionem peccatorum. nam dixit illis occidat vnusquisque fratrem suum, & amicum & proximum. Et sic presupponebat Moyse, quod in tribu Leui erant aliqui idolatre, quia alias non diceret istud.

Item patet, quia sic factum est. nam dicitur. e. c. quod facta vltione dixit Moyse, consecratis manus vestras hodie Domino: vnusquisque in filio & fratre. i. occidendo filios & fratres, & tamen non occisi fuerant ibi, nisi idolatre. ergo de tribu Leui multi coluerunt vitulum. Item patet, quia Deuter. 33. in benedictione Tribuum laudantur Leuite, quia occiderunt filios & fratres & matres idolatras, nulli parentes propter zelum Dei, cum dicitur, qui dixit patri suo & matri nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. debebat ergo etiam repelli Tribus Leui.

Quarto quia si propter idolatriam repellerentur aliqui nunc a ministerio Dei, illi potissimum repelli debebant, quibus datus est principatus in istud ministerium. Nam summum sacerdotium datum est Aaron: & ista fuit maxima dignitas in toto ministerio Dei, & inter omnes Leuitas. Et tamen non solum peccauerunt aliqui de Leuitis, sed etiam ipse Aaron, cui datus est principatus sacerdotum, maxime peccauit, quia ipse fecit vitulum aureum petentibus Israelitis Exo. 32. Et Deus valde indignatus fuit contra ipsum: voluitque eum occidere, nisi quia Moyse orauit nimis pro eo Deuter. 9. Cum igitur tam grauiter peccasset Aaron, non debuisset dari ei aliqua pars ministracionis huius, & tamen datus est principatus sacerdotij, ergo a fortiori, nec primogeniti, nec aliqui alij repellerentur ab ministracione propter idolatriam. Dicendum igitur, quod licet videatur motiuum coloratum idolatrie ad repellendum primogenitos omnium Tribuum: non est tamen illa causa vera.

Cur primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei.
Questio. XX.

Tunc ergo quaretur quare primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei.

Dicendum, quod etiam si non peccassent ipsi, neque aliqui Israelite, & etiam si primogeniti essent viri sanctiores omnibus alijs, non reciperentur.

Et primo fuit hoc, quia Deus noluit accipere aliquem numerum ministrorum, qui sufficeret ad ministrandum sibi iuxta conditionem illius cultus, & illarum ministracionum, quas ipse voluit sibi fieri in veteri testamento, & non debuit iste numerus ministrorum esse maior, quam ut sufficeret ad illas ministraciones, quia alias daretur deordinatio. nam superfluum non potest esse ordinatum, sed est frustra. Deus tamen nihil facit frustra. 1. Polit. Si autem primogeniti sumerentur ad istam ministracionem, esset numerus valde superabundans, quia acciperentur omnes isti primogeniti, qui tunc erant etiam cum primogenitis Leuitarum, & omnes descendentes ab his, & etiam omnes primogeniti, qui postea nascerentur de reliquo populo, quia omnes illi pertinebant ad Deum

F quocumque tempore nascerentur, cum iuberet eos redimi precio dato infra 18. tanta autem multitudo non poterat conuenienter occupari ministracione Dei: ideo non debuerunt illi accipi.

Secundo quia sequeretur sic quadam deordinatio in possessionibus: nam illi qui Deo ministrarent non debebant habere possessionem aliquam in terra Israel, sicut Deus iussit infra 18. & tamen cum qualibet Tribus haberet possessionem, si primogeniti applicarentur Deo deberent filij carere possessionibus patrum. s. primogeniti ipsorum, & hoc erat magni inconueniens, quia cum omnes filij succedant patribus maxime succedebant primogeniti, quia quilibet eorum habebat duplum quam alius filius de bonis patris Deuter. 21. non ergo debuerunt primogeniti applicari Deo.

Tertio quia in hoc grauaretur valde populus. nam omnes Israelite debebant providere ministris Dei de necessarijs. nam illi occupati ministracione, non poterant vacare agriculturæ, ideo constituerat quædam iura quæ solueret populus, de quibus sustentarentur ministri Dei. infra 18. & Iosue. 13. si tamen valde multi essent ministri, teneretur populus multum impendere, in quo grauaretur, ideo debuerunt esse pauci. Et tamen si primogeniti applicarentur Deo, essent valde multi, quibus non sufficeret populus sustentacionem impendere, ut valde grauaretur, ideo non debuerunt illi accipi.

Quarto quia quantumcumque populus grauaretur soluendo magna iura non sufficeret tanta multitudo ministrorum, quia populus nollet subire maiora onera solutionum quam possit portare. Et si Deus imponeret illis, non tolerarent illam legem, ideo ministri quanto essent plures, essent pauperiores. nam & Leuitæ, qui pauci erant non sustentabantur sufficienter, aut saltem copiose, sed semper mendicabant, & dicebat Deus, quod darentur eis elemosina, sicut personis miserabilibus. i. viduis, aduenis, & pupillis, & vocarentur ad conuiuia Deuter. 12. ergo a fortiori magis mendicarent & minus possent sustentari omnes primogeniti, quorum erat magna multitudo. ergo non debuerunt accipi in ministros.

Responsio ad contra determinationem. Quest. XXI.

Dicendum igitur, quod non debuerunt accipi in ministros Dei primogeniti omnium Tribuum, neque etiam aliqui alij qui essent de diuersis tribubus, sed aliqua vna Tribus debuit tota applicari ad cultum Dei, & illa semper maneret sic applicata. s. omnes illi qui essent de illa Tribu.

Et hoc debuit primo esse propter certitudinem. nam quando vna tota tribus Deo esset applicata: certum esset de omnibus descendētibus de illa tribu, quod ad Deum pertinerent, & illi noti erant. Si autem primogeniti & filij primogenitorum omnium tribuum applicarentur Deo, non esset sic certum quis deberet ad Deum pertinere, quia quotidie inciperent aliqui pertinere ad Deum, qui prius non pertinerant.

Secundo propter concordiam, requiritur enim in cultu Dei magna attentio, deuotio, & diligentia, quæ omnia tolluntur per discordiam: homines autem vnus cognationis magis inter se concordant, siue in bono siue in malo, quam homines diuersarum cognationum, quia omnes illi inter se sunt, quasi fratres, si tamen primogeniti omnes applicarentur Deo, essent de varijs cognationibus. s. de omnibus tribubus, ideo potius debuit accipi vna tota tribus.

Tertio propter vnitatem loci ministrandi, nam in veteri testamento non voluit Deus, quod per singula loca fieret ministracione.

A ministraciones cultus eius, sed esset vnus locus, in quo fieret tota ministracione, & illum locum Deus eligebat, extra quem non licebat fieri ministracionem aliquam Deut. 12. & Iosue. 22. & si quis extra locum illum vellet ministrare offerendo sacrificia erat reus mortis quasi sanguinem effudisset Leui. 17. Ad istam autem vnitatem loci ministracionis magis conueniebat vnitas tribus, quam quod de omnibus tribubus essent aliqui ministri, ideo debuit accipi vna tota Tribus & non primogeniti omnium Tribuum.

Quarto & præcipue, quia Deus voluit quod ministri sui nullam haberent possessionem, & quod reciperent sustentacionem a populo, pro quo seruiretur per alias Tribus, & isti Tribus, quæ applicabatur Deo, nulla pars possessionis daretur, & tunc non grauaretur populus dando sustentacionem illi Tribui, quia accipiebat populus totam possessionem quam illa tribus accepturæ erat si non applicaretur Deo, & de qua haberet fructus sufficientes ad sustentacionem si terram coleret, & tunc alia tribus potius videbantur esse quasi coloni illius Tribus dando ei fructus quos ex possessione eius colligebant quæ dare aliquid de proprio. Etiam erat conueniens hoc pro ipsa Tribu, quæ applicaretur Deo, quia cum ipsa occupata diuinis ministris non possit terram colere, esset fructus si possideret, nunc vero cum non daretur ei possessio nihil manebat superfluum & incultum, sed cedebat reliquo populo id, quod ista Tribus habitura erat. Si autem primogeniti de omnibus tribubus applicarentur Deo non possent sic fieri, quia tunc necesse erat terram diuidi per omnes Tribus cum nulla deberet totaliter applicari. Et tunc erat dubium quomodo fieret, quia primogeniti quæ applicabatur Deo, aut deberent habere possessiones, quæ competere eis secundum diuisionem sortis suæ, & per sustentacionem parentum suorum, aut nullas possessiones haberent. Si haberent possessiones tunc sequeretur primum inconueniens. s. quod illa manerent inculta, quia non poterant vacare agriculturæ occupati circa diuina ministeria. Secundum quia tunc grauaretur populus dando istis sustentacionem, cum ipsi haberent possessiones, & non acciperet populus possessiones quas illi accepturi erant, sicut fieret si tota vna tribus applicaretur Deo. Si autem isti nullas haberent possessiones sequeretur inconueniens. Primo quia turbaretur successio. nam preiudicaretur valde istis, quia primogeniti debebant duplum hinc de possessione paterna quæ gli bet alius de fratribus Deut. 21. Et tunc e contrario fieret, quia priuaretur primogeniti omni iure successionis. Secundo quia dirarentur aliqui sine causa, scilicet quod alij fratres acciperent, quod pertinebat ad primogenitos, quod erat inconueniens, cum non haberent ad hoc causam. Tertio quia maneret, tunc grauamē populi. nam oportebat providere istis cum non haberent possessiones, & tamen populus nihil habebat de bonis istorum, & ita essent ista inordinata. Dicendum ergo quod non potuerunt conuenienter accipi primogeniti omnium tribuum ad ministrandum Deo, sed debuit separari ad hoc tota vna tribus.

Cur potius fuit separata Tribus Leui ad cultum Dei quam aliqua alia. Quest. XXII.

Sed quaretur dato, quod deberet vna tota Tribus separari ad cultum Dei, & non primogeniti omnium Tribuum, quare potius separata fuit Tribus Leui quam aliqua alia.

Dici potest primo, quod fuit istud, quia ista tribus (ut quidam volunt) non peccauit in idolatria vituli, quæ paulo ante hoc commissa fuerat, ideo debuit potius eligi ista quam alia.

Sed dicendum, quod non stat, quia etiam Leuitæ peccauerunt in idolatria, sicut alia Tribus, ut ostendimus.

Sed dici potest secundo, quod istud fuit, quia ista Tribus exercuit vltionem in idolatras, ideo licet de hac tribu quidam peccassent, alij qui non peccauerant vlti sunt hoc crimen in peccatores de Tribu sua, & de alijs tribus occidendo 23. millia, ut patet Exo. 32. Et tamen qui vindicabant Deum de offendētibus ipsum in idolatria merebantur accipere honorem ab ipso in cultu suo, sic fuit de Phinees qui zelo Dei occidit principem Tribus Simeon coeuatem publicè cum Madianitide. Nam Deus promisit tunc illi sacerdotij sempiternum in domo sua infra 25. & 1. Mac. 2. c. Et tamen iste vltus est in vnum hominem, isti autem in totum populum, ideo meruerunt maiorem honorem. s. ut acciperent totam ministracionem diuini cultus.

Tertio potuit hoc esse, quia isti ostenderunt spatio deuotionem ad Deum. nam quoniam Moyse voluit punire idolatras clamauit dicens. si quis Domini est iugatur mihi, si aliquis est, qui pertinet ad Deum Israel & diligit eum veniat mecum Exo. 32. & tunc sequitur ibi congregati sunt ad eum omnes filij Leui, & sic patet quod omnes Leuitæ habuerunt, tunc singulariter deuotionem ad Deum, & nullus de alijs tribubus habuit illam, quia nemo de illis venit cum Moyse ad istam vltionem, ideo meruerunt honorem apud Deum.

Quarto quia habuerunt zelum feruentissimum: nam non solum vlti sunt in alios, qui non erant cognati sui, sed et filios & fratres occiderunt pro Deum Exo. 32, & non miseri fuerunt eis, quasi non essent cognati eorum, quæ multum laudatur a Moyse Deut. 33. ideo debuit eis dari honor apud Deum.

Quinto quia videtur, quod Moyse promiserat eis istud vel puuiciauerat futurum esse, quod vlti sunt in peccatores Exo. 32, s. consecratis manus vestras hodie domino vnusquisque in filio & fratre suo, ut datur vobis benedictio, sed consecratio pertinet ad ministros Dei, s. sacerdotes & Leuitas, ut patet Leui. 8. & 9. & Exo. 29. & 3. c. ideo pronunciabat eis, quod ministerij habituri essent in quo consecrarentur. Etiam quia dixit eis, ut de vobis benedictio, i. vos fecistis, quod in vobis erat consecrando manus vestras in sanguine filiorum & fratrum: Deus autem dabit vobis benedictionem, i. ministracionem cultus sui, in qua eritis benedicti.

Istæ rationes sunt aliquantulum conuenientes, sed non sunt necessariae: essent autem oino efficaces si alia Tribus peccassent in idolatria, & de tribu Leui nullus peccasset, tamen peccauerunt multi: peccauit et Aaron, cui datum fuit postea summum sacerdotij, ut ostendimus supra, ideo non concludunt necessario. Et tamen dicendum quod supposito, quod deberet vna de tribubus Israel tota accipi ad ministrandum Deo, potius debuit accipi Tribus Leui quam aliqua alia, quia licet omnes peccassent in idolatria, tamen ista minus peccauit, quia fuerunt in ea pauciores idolatre, & et quia ipsi soli habuerunt zelum vindicandi in omnes alios idolatras, ut supra dictum est.

Sexto & præcipue dicendum, quod fuit tribus Leui potius accepta quam alia, quia erat valde minor qualibet alia, istud tamen erat conueniens primo, quia ministri Dei debebant esse pauci: cum pauci sufficerent ad illam ministracionem, sed vna tribus tota sumpta erat, ideo debuit accipi minima omnium Tribuum.

Secundo quia Israelite sustentari erant ministros Dei de sumptibus suis, ideo ut non grauaretur populus debuerunt esse pauci ministri, & si multi essent non possent sufficere populus ad sustentandum eos: debuit ergo minima Tribus accipi, ut sic facilius populus tolleraret sumptus illos.

Tertio ut melius prouideretur ministris, quia populus non poterat subire magna onera expensarum, si ergo

Tribus Levi minor inter ocs alias.

si ergo ministri multi essent, oporteret eos mendicare: quaro autem essent pauciores melius providere, tur eis, ideo minima tribus debuit eligi. Ad hoc autem fuit conveniens Tribus Levi, quia nulla fuit minor ea: immo qualibet aliarum fuit maior ea quincuplo, vel sexcuplo. quod patet, quia in alijs Tribubus computando a viginti annis, & supra inveniuntur multa millia. In quibusdam quasi octuaginta millia. in illa autem quae fuit minor omnibus. In Tribu Manasse fuerunt inuenta 32. millia & ducenti, ut patet sup. 1. cap. Et tñ in Tribu Levi computando a viginti annis & supra forte non inveniuntur sex aut septem millia virorũ, ut patet, quia in litera ponitur summa Levitarum ab vno mense & supra, & tamen solum fuerunt 22. millia ducenti & septuaginta tres: tollendo autem omnes qui essent ab vno mense vsque ad annum vicissimum, quorum solet esse magna multitudo, forte non relinquerentur sex aut septem millia, ideo ista Tribus, tanquam valde minor qualibet alia, debuit eligi ad ministrandum, quia cum paucioribus sumptibus poterat provideri huic Tribui, quam alicui alteri.

An debuisset eligi Tribus Ruben. Et cur tribus Ruben non poterat applicari Deo. Quest. XXXIII.

AD HVC obijcietur, q non debuit Tribus Levi accipi, sed tribus Ruben, quia cũ vna tota deberet separari ad cultum Dei, & ista accipiebatur loco primogenitorũ, ut patet supra in litera. debuit accipi tribus illa, quae esset a primogenito, quia ibi censerentur esse omnes primogeniti populi, sed Ruben fuit primogenitus Iacob Gen. 49. ergo Tribus Ruben debuit accipi loco omnium primogenitorum ad ministrandum.

Dicendum q Rubẽ fuit primogenitus fm carnẽ. i. prior origine Genes. 29. & 49. & tamen dato, q deberet accipi ad cultum Dei Tribus primogenitorũ non posset accipi tribus Ruben, quia iam perdidit Ruben istud ius. Pater enim eius Iacob priuauerat eum moriens Gen. 49. f. Rubẽ primogenitus meus tu fortitudo mea & principũ doloris mei: prior in donis, maior in imperio: effusus es, sicut aqua. non crescas, quia ascendisti cubile patris tui & maculasti stratum eius. i. tu Ruben, q eras primogenitus meus debebas esse maior in imperio & potior in donis, & tñ volo, q non crescas. i. non efficiaris in dignitate maior aliqua alia tribu, quia maculasti stratum patris tui.

Sed dicendum, q si tribus primogenitorum deberet applicari Deo, non poterat applicari tribus Rubẽ, quia perdidit Ruben iura primogenituræ, & translata fuerant illa in aliam tribum. i. in filios Ioseph, vel vt alij volunt in tribum Iudæ. sic patet 1. Paralip. 5. ca. f. filij quoque Ruben primogeniti Israel ipse qpe fuit primogenitus eius, sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & non est ille reputatus in primogenitum, & sic nõ potuit tribus Ruben accipi ad ministrandum Deo loco primogenitorum totius populi.

An tribus Ioseph debuerit accipi loco primogenitorum totius populi. Quest. XXXIII.

SED aliquis dicit, q cum translatum esset ius primogenituræ in filios Ioseph, vt dictum est. præceden. q. q debuit tribus Ioseph accipi loco primogenitorum totius populi.

Dicendum q non debuit primo, quia vna sola tribus debebat accipi ad ministrandũ Deo, vt dictũ est. Et tñ filij Ioseph non faciebant aliquã vnicam tribũ,

F sed duas. f. Ephraim, & Manasses. Et ita cõputantẽ in tota scriptura, vt patet supra. & 7. 26. & 34. cap. nõ debuerunt illi accipi loco omnium primogenitorũ.

Secũdo quia vt supra dictum est debebat accipi tribus minima oĩum ad istam ministrationẽ, & tñ de filijs Ioseph fuerunt nunc in ista numeratione, a 20. annis, & supra vltra 72. millia virorũ. f. in Ephraim quadraginta millia & quingenti, & in Manasse trigintaduomillia & ducenti: ranta autẽ multitudo non conueniebat ad ministrandum Deo, quia non posset sustentari a populo. Tertio quia tribus illa quæ ad hoc acciperetur deberet esse sine possessione, quia iura sanctuarij essent ei loco possessionis. 7. 18. & Iosue. 13. c. sed filij Ioseph non poterant esse sine possessione, qã fuerat de eis pñunciatum ppheticẽ, q non solum hñent possessionẽ, sed et q hñent sortes duarum possessionum, sicut duæ tribus. i. sicut Ruben & Simeon, vt patet Gen. 49. cum dixit Iacob ad Ioseph. duo filij tui, q nati sunt tibi in terra Aegypti anteq huc venirei mei erunt: Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. i. habebunt duas sortes possessionum, sicut Ruben & Simeon, ideo Ephraim & Manasses, qui faciebant duas tribus, non acciperent ambæ ad cultum Dei, sed poterat accipi vna eorum.

Dicendum q non stat, quia forte posset hoc cõcedi si solum illa nõ moueret ad hoc, & tñ manent alia quæ, ideo qcunq; tribus illarũ daretur nõ poterat accipi loco primogenitorũ. f. vtraq; qã habebat possessionem, ut dictum est. et quia vtraq; earum erat valde magna. Nã minor earũ. f. Manasse habuit, 32. millia virorum & ducentos in ista numeratione. 7. 1. c. & tñ tribus Levi non hēbat forte. 7. millia a 20. an. & 7. vt dictum est p̄ce. q. Scđo pot dici, q cum essent duæ tribus in filijs Ioseph, cum non esset maior rō de vna q̄ de alia: non deberet potius vna accipi ad cultũ Dei quã alia, ita neutra acciperetur.

An tribus Iuda debuerit accipi loco omnium primogenitorum. Questio. XXV.

AD HVC dicit aliquis, q deberet accipi tribus Iuda loco oĩum primogenitorũ, quia vt quidã dñt pars iunũ primogenituræ p̄tinebat ad istã tribũ, & pars ad filios Ioseph. Imperium ad Iudã, & duplex fors ad Ioseph, & tunc non esset inconueniens, qã tribus Iudæ erat vnica, & non sicut filiorũ Ioseph quorũ erant duæ tribus. Dicẽdum q nõ stat, quia si dēret accipi ista tribus rōne primogenituræ non poterat ei hoc cõpetere: Quia non p̄tinebant iura primogenituræ aequaliter ad Iudam, sed totaliter ad filios Ioseph. 1. Paral. 5. f. Rubẽ fuit primogenitus Israel, sed cum violasset thorum p̄ris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & nõ est ille reputatus in primogenitũ. & sic de solis filijs Ioseph dē, q habuerunt primogenita & nõ de Iuda. Aliq; dicit, q Iudas habuit principatũ regalẽ, qui p̄tinebat ad primogenita, iõ partẽ iunũ primogenituræ habuit.

Dicendum q non stat, qã principatus nõ p̄tinet ad iura primogenituræ directẽ, sed duplicitas possessionis, sic patet ex p̄se. 1. Paral. 5. qã cum dē primogenita Ruben data sunt filijs Ioseph, & nõ est ille reputatus in primogenitũ. additur. Porro Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos de stirpe eius principes generati sunt: primogenita autẽ reputata sunt Ioseph. i. licet Iudas habuerit principatũ, tñ non habuit primogenita, qã illa reputata sunt in Ioseph. Scđo cum dñt aliqui tribus Iuda hēbat possessionẽ, & valde magnã Iosue. 15. & tñ tribus q̄ acciperetur loco primogenitorũ non erat habitura possessionẽ. Sed dicendũ, q istud nõ cõcludit, quia si tribus Iudæ acciperet loco primoge-

primogenitorum, non daretur ei possessio, sed acciperet iura Sanctuarij loco possessionis, sicut factum est in tribu Levi Iosue 13. ca. Tertio, quia tribus Iuda erat valde magna, f. maior qualibet alia. nam in ista numeratione fuerunt in ea 74. millia virorum, & sexcenti. 7. 1. c. & semper fuit valde magna. Nam in alia computatione 7. 16. fuerunt in ea 75. millia, & quingenti. hoc autem valde repugnabat, quia tribus quæ ad hoc acciperetur debuit esse minima omnium, vt supra ostensum est, quia alias grauaarentur alię tribus sustentando illam: ista tamen erat maxima omnium, iõ nulla minõ conueniebat ad hoc q̄ tribus Iuda. Quarto, quia de tribu Iuda pñunciatum erat, q futuri essent reges Gen. 49. f. non auferetur sceptrum de Iuda, neq; dux de femore eius. Et sic coinciderent tribus regalis, & sacerdotalis: sed hoc non debuit esse, quia regibus incũbebat facere bella pro populo 1. Reg. 8. & regere in omnibus alijs, & tñ sacerdotes, & Leuitę nõ poterant his sufficienter intendere, cum vacarent diuinis ministerijs, ideo non debuit esse eadem tribus regalis, & sacerdotalis, & sic tribus Iuda non debuit accipi pro primogenitis.

Quod tribus Levi non debuit accipi pro primogenitis.

Quest. XXVII.

SED adhuc aliquis dicit, q non debuit tribus Levi accipi pro primogenitis, quia accipienda erat tribus minima pp causas supradictas, & tñ Levi non erat minima tribus, sed alia quædam minores. Vnde aliqui dicunt, q debuit tribus Ruben accipi, quia erat minima. Sic patet Deu. 33. in benedictione tribuum, f. viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus numero. Alij dicunt, q debuit dari tribus Simeon, quia illa erat minor omnibus, & patet, quia tam parua fuit, q non accipit per se possessionem, sed in sorte tribus Iudæ, vt patet Iosue 19.

Aliqui dicunt, quod debuit accipi tribus Manasse, quia erat minor omnibus, sicut dixit Gedeon Iudic. 6. ecce familia mea infima est in Manasse. Dicendum, q causa potissima quare tribus Levi fuerit accepta p̄ primogenitis fuit paruitas eius, quia erat minor omnibus, & sic posset sustentari facilius a populo, q̄ alia tribus, & nulla de allegatis est minor quam tribus Levi. Cum autem dicebatur de Ruben. Dicendum, q non erat minor q̄ Levi, sed forte erat maior quincuplo aut sexcuplo, quod patet, quia in ista numeratione fuerunt in tribu Ruben 46. millia, & quingenti supra 1. c. & in alia numeratione. 7. 26. fuerunt quadraginta sex millia & septingenti & triginta. & tñ in tribu Levi computando ab vno mense, & supra fuerunt solum 22. millia 7. in litera. in quibus forte non inveniuntur septẽ millia, si computarentur a viginti annis & supra: ideo magis conueniebat ad hoc tribus Levi. Secundo, quia tribus quæ ad hoc acciperetur non erat habitura possessionem. 7. 18. & tamen de tribu Ruben pñunciatum erat, quod habitura esset possessionem in terra Chanaan Gene. 48. ideo non debuit Ruben accipi pro primogenitis.

Solutio de tribu Simeon quæ obijciatur.

Quest. XXVII.

CVM vero obijciatur de tribu Simeon. Dicendum, q nõ debuit illa accipi, quia maior erat quã tribus Levi forte septuplo, vel octuplo, quia 7. 1. c. ponitur in numeratione. fuerunt in tribu Simeon 59. millia virorum, & trecenti, & tamen in tribu Levi si computarentur a viginti annis Alph. Tost. super Num. Pars I.

& supra forte non essent septem millia virorum, sicut dictum est p̄ced. q̄. Secundo quia tribus danda pro primogenitis nõ erat habitura possessionem, vt dictũ est. & tamen de tribu Simeon pñunciatum erat, q haberet possessionem in terra Chanaan Gene. 48. scilicet, Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest, habebunt Manasses, & Ephraim distinctas possessiones, & sortes, sicut Ruben, & Simeon.

Cum vero obijciatur, quod tam parua erat tribus Simeon, quod non accepit sortem, nisi partem quandã fortis Iudæ.

Dicendum quod non est verum, quia Simeon magna tribus erat, & etiam per se accepit possessionem, & hereditatem distinctam a possessionibus aliarum tribuum Iosue 19. cap. scilicet egressa est fors secunda filiorum Simeon per cognationes suas, fuitque hereditas eorum & c. Et tñ patet, quod fuit magna tribus, quia accepit multas ciuitates, & villas in sorte sua, & quædam alia tribus fuerunt quæ acceperunt pauciores vrbes, vt patet comparando eas inuicem Iosue 19. capitulo.

Sed cum obijciatur, quod Simeon propter paruitatem suam accepit partem fortis Iudæ, vtrunque negãdum est. nam neque erat Simeon parua tribus, neque etiam accepit partem fortis Iudæ, sed per se, nam neutrum illorum dicit litera Iosue 19. sed dicitur fuit hereditas Simeon in medio possessionis filiorum Iuda, & postea sequitur. Hęc est hereditas filiorum Simeon, inxta cognationes suas in possessione, & funiculo filiorum Iuda, & idcirco filij Simeon possederunt in medio hereditatis eius, & sic non dicitur, quod Simeon erat minor, vel paruus, sed dicitur in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, quod intelligunt aliqui, i. quia maior erat tribus Iuda. Verum est, quod tribus Iuda erat maior quam Simeon, & quom quelibet alia, vt patet supra primo cap. sed nõ est ille sensus literę, quia tunc non faceret ad propositum. nam non deberet accipi aliquid de tribu Iuda, idest de possessione sua, quia tribus illa erat maior, sed potius è contrario, si maior erat, debebat sibi relinqui, quod habebat, aut aliquid addi.

Sed sensus est, quod quando primum fuit separata quædam portio terrę pro Iuda, fuerunt sibi datę multę ciuitates quæ habentur Iosue 15. cap. Sed cum postea alijs tribubus deberet diuidi terra residua inuentum est, quod Iudas acceperat plusquam sibi competeat, & quod reliquę tribus non poterant tantum habere proportionaliter, ideo oportuit, quod aufereretur de possessione Iudæ tantum, quantum acceperat vltra debitum, & illud erat multum: ita quod de illo solo poterat fieri possessio sufficiens pro vna tribu, & fuit totum illud datum tribui Simeon, vt possessio, & fors eius. Et quia istud fuerat plus quoddam partis Iudę cum illud accepisset Simeon dicebatur accipere hereditatem in medio filiorum Iudę, ita innuit litera cum dicit. in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, scilicet ipsa possessio, vel funiculus fortis Iudę erat maior debito. & sequitur, & idcirco filij Simeon possederunt in medio hereditatis Iuda, idest, quia fors Iuda erat maior debito, acceperunt filij Simeon partem illius, & ista erat inter filios Iuda, quod est esse in medio illorum.

Solutio de tribu Manasse. Et quod erant in tribu Manasse octo familia. Et cur potius tribui Levi data est administratio Sanctuarij. Quest. XXVIII.

CVM autẽ obijciatur de tribu Manasse, q dēret dari pro primogenitis, quia minor erat q̄ tribus Levi

Leu negandum est. nam in tribu Manasse fuerunt, nunc trigintaduo millia ducenti in numeratione s. r. c. & adhuc postea creuit viginti annis, vt supra dictum est, ideo esset tribus Manasse septupla, vel octupla ad tribum Leui, & sic magis pertineret ad Leui accipi, p. primogenitis. Secundo, quia tribus que ad hoc accipere retur non erat habitura possessionem, vt dictum est. de Manasse tamen prenucciaturum erat, q. haberet possessionem, id est, q. Ephraim, & Manasses essent duae tribus, & haberent duas sortes Gen. 48. f. Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. ideo non debuit tribus Manasse accipi pro primogenitis.

Cum autem obijcitur, quod erat minor Manasses alijs tribubus negandum est. nam non dixit hoc Gedeon, sed ait, ecce familia mea infima est in Manasse, & sic non dixit de tribu Manasse, quod esset minima, sed q. familia Gedeonis erat minima inter omnes familias tribus Manasse. Pro quo sciendum, q. in tribu Manasse erant octo familie, quarum nomina ponuntur J. 28. Erat autem Gedeon de vna istarum que vocabatur Hiezeritarum Iud. 6. c. & ista erat minor omnibus septem familijs tribus Manasse, sed non dixit Gedeo, quod tribus Manasse erat minor alijs, quia non erat: sed quia familia sua erat minor inter omnes familias tribus Manasse, & hoc verum erat. Dicendum ergo, q. sola tribus Leui erat cui potius competeret, q. haberet ministracionem Sanctuarij, & daretur pro primogenitis quam quelibet alia propter rationes postas. S. & potissime pp. duas, que potius inueniuntur in hac tribu. Prima est, quia de omnibus alijs tribubus fere pronuuciaturum erat, q. aliquid possessurum erant, vt colligitur Gene. 48. & 49. de Leui autem non habetur, q. aliquid possessurus esset, sed potius, q. dispergeretur in Israel, Gene. 49. & habitaret dispersus non habens aliquam vnam possessionem. Et sic fuit, quia Leuite non acceperunt possessionem cum alijs tribubus J. 18. sed date fuerunt eis quadraginta octo vrbes ad habitandum. J. 35. cap. & ille non erant simul, sed disperse per totam terram Israel, quia quolibet tribus dabat aliquas, vt patet Iosue 21. Secundum, & precipuum fuit paritas istius tribus: nulla enim erat minor, immo quolibet erat maior ea sexcuplo, aut septuplo, vt patet ex comparationibus supra factis, & sicut nunc erat tribus Leui parua numero, ita mansit semper parua. Nam nunc fuerunt solum vigintiduo millia ducenti septuaginta tres Leuite computando ab vno mense, & s. Ideo propter paruitatem suam poterat ista tribus conuenientius sustentari a populo quam quolibet alia que maior esset, cum isti Leuite pauci numero vix possent sustentari de iuribus sibi constitutis, sed oportebat eos mendicare, vt colligitur Deuterom. 12.

Cur in nouo testamento non sit vna coadunatio hominum que habeat tantum seruire Deo, sicut erat in veteri.
Quasi. XXXI.

Sed queret aliquis, quare nunc in nouo testamento non fuit aliqua vna coadunatio hominum accepta ad hoc, q. ministraret, & de alijs cognationibus terrarum, nemo posset ministrare Deo, sicut tunc erat, q. sola tribus Leui ministraret Deo, & alijs non liceret.

Dicendum, q. non debuit hoc fieri in nouo testamento. Primo, quia iste modus ministrandi pertinebat ad ceremonias, & in ceremonialia veteris testamenti, non debebant manere in nouo testamento, immo neque licebat illa iam obseruari, vt colligitur ad Gala. 4. ergo non debuit manere iste modus ministrandi.

Secundo, quia prenucciaturum erat, q. tempore Messie mutaretur modus sacerdotij veteris Psalm. 109. f.

Fat es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. quod Apostolus declarat ad Hebr. 8. dicens quod non deberet tempore Messie manere modus ministrandi Leuiticus, sed sacerdotium Melchisedech, & tamen modus Leuiticus erat, quod vnica tribus, f. Leui ministraret, ceteris autem non liceret accedere, ideo non debuit nunc esse talis modus ministrandi.

Tertio, quia non debuit talis ministratio competere nouo testamento. nam in veteri testamento erant omnes ministraciones carnales ad Hebr. 9. ideo determinabantur ministri secundum carnem, s. qui pertinebant ad vnam cognationem. in nouo autem testamento debuit ministratio esse spiritualis. sic enim Christus dixit mulieri Samaritanę, Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate: nam & Pater tales querit qui adorent eum: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. & sic dixit, q. iam non manere debebat adoratio, vel cultus carnalis, sed spiritualis: & tamen quod determinetur minister huius, vel illius cognationis est aliquid carnale, ideo non fuit conueniens in nouo testamento.

Quarto, quia illud potuit conuenire Iudeis, sed nunc non, quia tunc Iudei erant vnicus populus, qui erant congregati in regione vna in terra Chanaan, & erant inter eos solum duodecim, vel tredecim cognationes, ideo poterat vna illarum accipi ad ministrandum Domino, & quod de alijs nullus ministraret. Sed nunc in nouo testamento cultores Christi non sunt tantum aliquis vnus populus, sed omnes nationes, & non habitant in aliquo vno loco, sed sunt dispersi per totum orbem, ideo non potest de eis accipi aliqua vna cognatio, vel gens, que sola Deo ministret, & ceteri non accedant ad ministrandum. Quinto, quia Iudei non solum erant vnus populus, sed etiam tota ministratio illorum fiebat in vno loco quem elegerat Dominus Deuter. 12. & 16. in alijs autem non licebat ministrare Leuit. 17. & Iosue 23. ideo poterat vna cognatio hominum quantumcunque parua sufficere ministrare. Nunc vero non est sic, sed in omni loco ministratur Deo, vbi sunt Ecclesie constitute in nomine eius, ideo non poterat aliqua vna cognatio, vel gens sufficere ad ministrandum nunc, quia illa deberet ministrare per totum orbem, sed debuit licere omnibus hominibus cuiuscunque gentis posse ministrare Deo, & ista ratio est multum efficax. Nam etiam si Iudei in quolibet loco terre sue haberent vnum, vel multa oratoria, sicut nos habemus multas Ecclesias, & in quolibet illorum ministraretur, non posset sufficere aliqua vna tribus pro omnibus illis ministracionibus. Sed oportebat de multis tribubus esse ministros.

Sexto, quia oportet ministrum conformari his inter quos ministrat, cum positus sit inter Deum, & illos, & debeat compati infirmitatibus illorum ad Hebr. 5. & 8. & 9. capit. Si tamen nunc vni soli genti liceret ministrare, non posset illa conformari omnibus hominibus dispersis vbique terrarum pro varietate morum, & gentium: ideo non debuit esse aliqua vna cognatio, vel gens, cui soli liceret ministrare in nouo testamento.

Septimo, quia in veteri testamento, sicut Deus determinauit sibi certum cultum, & noluit quod aliquid plus aut minus fieret: sed precise illud determinauit Deuteronom. 12. capit. ita etiam determinauit ministros, sed in nouo testamento non determinauit sibi aliquem cultum in oratione, vel in aliqua exteriori ceremoniam, sed nobis reliquit, & Ecclesie sue pro tempore determinandam: ideo neque debuit determinare ministros, an essent de vna cognatione, vel de omnibus, aut qui & quales essent.

Octauo,

Octauo, quia Christus innuit, q. in nouo testamento non essent ministraciones, saltem necessariae que requirerent determinatos ministros, sed tales que per quemlibet fieri possent, & in quolibet loco, forare, & adorare: sicut ipse dixit ad Samaritanam querentem, an adorandum esset in Ierusalem, vel in templo montis Garizim apud Sichem, & Christus dixit, quod tempus veniebat in quo neque in Ierusalem, neque in monte Garizim esset determinatus locus adorandi, sed spiritualiter Deus adorandus erat sine determinatione loci vbicunque quis vellet Ioa. 4. immo ita Apostolus diffiniuit dicens. volo ergo viros in omni loco orare leuantes puras manus sine ira. r. ad Timo. 2. sicut ergo omnis locus erat licitus ad adorandum, ita omnis ministratio, & omnis minister esset conueniens, & non debet distingui in his. Istud autem pronuuciaturum fuerat, q. in nouo testamento non essent ille determinationes ministrandi, & ministrorum, que erant in veteri testamento Malac. 1. f. non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offeruntur nomini meo oblatio munda. & sic innuit, q. non erat Deus suscepturus illas veteres ministraciones, sed alias, & illae non essent in vno loco determinato, sicut in veteri lege, sed in omni loco orbis terrarum ab ortu solis vsque ad Occasum. Sed licet Christus legislator noster non diffiniuit aliquas ministraciones, que fierent in nouo testamento, sed solum q. oraretur, & adoraretur, quod a quolibet fieri poterat, & debebat: reliquit tamen Ecclesie sue potestatem disponendi de his, & illa Spiritu sancto directa instituit quasdam determinatas ministraciones, sicut in verbo, sicut in opere id est in orationibus, & quibusdam ceremonijs exterioribus, & tamen non determinauit ministros de aliqua vna gente, vel cognatione, sed de omnibus gentibus possunt esse ministri.

Nota Ecclesie, seu ecclesie potestatem.

Cur ex tempore determinato, f. ex percussione primogenitorum, ideo appellauit Deus sua primogenita. Sed vide veram solutionem quas habuit in questio. 33.
Quasi. XXXI.

Nunc queretur cum Deus dixerit in litera meum est omne primogenitum, ex quo percussit primogenitos in terra Aegypti, quare dixit specialiter, q. ex illo tempore erant sui primogeniti. Aliqui dicunt hoc esse pp. significationem, f. quia per Aegyptios significantur demones, inter quos sunt aliqui primogeniti, id est precipui, quos nisi Deus occiderit auferendo potestatem eorum, non possunt sanctificari primogeniti Israelitarum, i. f. I qui volunt applicari Deo, sic exponit Origenes.

Sed dicendum istum esse sensum mysticum, & non literalem, quia necesse est, q. Deo intenderit hic aliquid quoad literam, quod deberet intelligi ab Israelitis, quibus fiebat sermo, maxime cum hic reddat causa dicti. Est ergo dicendum, q. Deus potuit istud hic p. causa: dixerat enim meum est omne primogenitum, id est ad me pertinet, vel mihi est obligatum, & quia Israelita non viderent quomodo erat verum primogenita esse obligata Deo, addidit istud, f. ex quo percussit primogenitos in terra Aegypti. Pro quo sciendum, q. omnia quecumque sunt ipsius Dei sunt, & possessio eius vocati possunt Psalm. 103. omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua, f. etiam Psalm. 23. dicitur domini est terra, & plenitudo eius, ideo non solum ipsius Dei sunt primogeniti hominum, sed et omnes homines, & bestiae, & quicquid est Psalm. 49. mee sunt fere vltimarum iumentum in montibus, & bo-

Aph. Tost. super Num. Pars I.

Aues, & hoc modo Deus non loquitur, quia tunc non deberet dicere meum est omne primogenitum, sed diceret mea sunt omnia, & si illo modo diceret, non redderet causam, sicut reddit, f. ex quo percussit primogenitos, sed diceret mei sunt primogeniti, vel mei sunt omnes homines, quia creauit eos, & possideo atq. gubernano. sic dicitur Deuteronom. 32. nunquid non ipse est pater tuus, id est Deus tuus qui possedit te, fecit, & creauit, sed quia voluit innuere primogenitos pertinere ad se quodam speciali modo, reddidit causam specialem dicens, ex quo percussit omnes primogenitos.

In quo aduertendum, quod non dicit meum est omne primogenitum, quia percussit primogenitos in terra Aegypti, sed ex quo percussit. Nam quod Deus percuteret, id est occideret primogenitos Aegypti, non erat causa aliqua obligandi sibi primogenitos Israelitarum. Sed dicit ex quo percussit, id est ex illo tempore accidit aliquid, quod fecit primogenitos Israelitarum esse mihi debitos, nam in Aegypto morabantur mixtim Hebrei, & Aegyptij, in vna domo Hebreus, & in alia Aegyptius, & tamen Angelus percussit, cum transiret per domos Aegyptiorum, percutiebat in quolibet domo omnia primogenita, que ibi erant, tam hominum quam pecorum, cum autem veniret ad domum Hebrei neminem percutiebat, sed transibat vltterius, quasi in illis domibus nullus esset: ideo ex illo tempore primogeniti Israelitarum fuerunt obligati Deo, f. quia percussit non sunt, sicut Aegyptij.

An fuerit ista causa sufficiens appellandi primogenita sua. Et quomodo intelligitur dictum percussit primogenita.
Quasi. XXXI.

ALIQUI dicunt non esse istam causam sufficientem, quia non fuit hic aliquid speciale beneficium, quia non fuit, nisi quod non occiderentur primogenita Hebreorum, & tamen mortem non meruerant, cessare autem ab inferendo malum non causat obligationem, sed prestat beneficium, hic tamen non fuit aliquod aliud beneficium prestitum primogenitis: nisi q. non occisi fuerunt. Dicendum, q. non occidere, vel cessare ab occisione, q. non subest causa occidendi, non est beneficium: liberare tamen aliquem a morte cum ille trahitur ad illam ab aliquo, etiam si iniuste trahatur, beneficium est, sicut fuit de Deo, quia non solum non occidit primogenita Hebreorum, sed liberauit illa a morte. Pro quo sciendum, q. cum dicitur hic percussit primogenitos in terra Aegypti, non intelligitur, q. Deus per se hoc faciebat, licet videatur scriptura hoc sonare, sed fecerunt illud Angeli Dei ex mandato, vel permissione eius, & quia isti Angeli erant mali, desiderabant occidere non solum primogenita Aegyptiorum, sed et Hebreorum, & realiter illud fecissent, nisi Deus impediret eos hoc facere, cohibendo preterea illorum. Et sic impediendo istos Angelos malos, vt non possent occidere Hebreos, dicebat liberare eos a morte, & hoc erat preter illis beneficium, secus aut si Deus per se occideret primogenita Aegyptiorum, quia tunc cessaret occidere primogenita Hebreorum non erat preter illis beneficium. Sed q. isti executores essent Angeli, & non Deus, & et q. essent mali pater Psal. 77. misit in eos iram indignationis sue, immisiones per Angelos malos, sed Angeli mali desiderant mala, & cupiunt nocere cui poterint: ideo certum est, quod nocerunt, nisi a Deo arceantur, sic pater de Sathan Iob 1. & 2. Nam quando dixit Deus, quod erat Iob bonus, dixit Sathan, istud esse, quia Deus yallauerat domum eius, non permittens, quod noceretur ei, & ideo petiuit licentiam nocendi a Deo. Ille tamen a principio concessit, & tamen expressit venit tangere ipsum.

D 2 ipsum

ipsum Iob in persona sua Iob 1. cap. in quo innuitur, quod Sathan non solum volebat percutere Iob in bonis, sed etiam ipsum occidere, nisi Deus expresse vetuisset per quod ipsum realiter impediabat, sic fuit in presenti, quia isti Angeli mali transibant percutiendo per domos Aegyptiorum, & cum venirent ad domos Hebraeorum, cupiebant etiam ibi percutere, sed Deus impediabat eos. Sic patet Exod. 12. nullus vestrum egredietur ostium domus suae usque mane, transibit enim Dominus percutiens Aegyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, & in vitroque poste, transcedet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras, & ledere. & sic videtur, quod percussor intrare volebat, & percutere, sed Deus non permittebat, & ita prestabat beneficium Iudaeis liberando eos a morte, & tunc stat causa conueniens, quod erant sua primogenita. Et cum dicitur meum est omne primogenitum, intelligitur de solis primogenitis Israelitarum: non enim erant sua primogenita Aegyptiorum, quia illis non praestitit beneficium, sed poenam, etiam non erant sua primogenita aliarum gentium, quia illis tunc neque beneficium praestitit, neque poenam intulit, solis autem Israelitis tunc gratiam fecit, ideo illos solos sibi obligabat, dixit tamen absolute, meum est omne primogenitum, quia loquebatur solis Israelitis, & inter illos omnes primogenitum erat Dei propter causam dictam.

Replicatio ad eandem obiectionem in contrarium, et solutio eiusdem. Quae. XXXII.

Sed adhuc aliquis dicit non esse istam causam sufficientem huius dicti, & precepti, quia Deus non solum dixit suos esse illos primogenitos Israelitarum, qui tunc erant, sed et omnes primogenitos, qui postea nascerentur. Nam deus in litera, meum est enim omne primogenitum, ex quo percussit primogenitos in terra Aegypti, & sequitur. sanctificavi mihi quicquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus, & ita iubebat eos redimi. j. 18. & Exod. 13. Sed videtur, quod solum essent sui illi primogeniti, qui tunc erant, & exierant de Aegypto, quia quando quis liberat alterum de morte in bello, volens quod ille vivat, efficitur ille servus eius, ita fuit quantum ad primogenitos Hebraeorum tempore exitus de Aegypto, nam illi liberati sunt a morte, ut ostensum est preced. quod ideo illi efficiebantur servi Dei, vel aliquid eius, ceteri tamen qui nondum erant nati, non liberati fuerunt a morte, & sic non receperunt beneficium aliquod, & sic videtur, quod non erant Dei obligati. Dicendum, quod in rigorem istud est verum, sed non secundum quandam rationabilem institutionem, quam Deus fecit data ista causa, unde poterant hic quatuor considerari, primogeniti, qui fuerunt tempore exitus de Aegypto, etiam totus populus qui non erat primogenitorum, etiam filii, qui postea nascerentur de primogenitis, illis, in super & primogeniti nati de aliis qui non erat primogeniti. Quantum ad primum dicitur certum est istos obligatos fuisse Deo, quia realiter liberavit eos, ut declaratum est preced. quod ideo fecit Deus, quod nunc loco cuiuslibet eorum daretur vnus Leuita ad ministrandum sibi, ut patet. j. in litera. De secundo, de reliquis de populo qui non erant primogeniti, & fuerunt in exitu de Aegypto, potest dici, quod in veritatem isti erant obligati Deo, quia obligatio ista orta est ex eo, quod Angeli percussiones volebant occidere primogenitos Hebraeorum, & Deus non permittebat: sed certum est, quod non solum volebat occidere primogenitos, sed quoslibet alios, & percussissent eos de facto, nisi Deus arceret ipsos Angelos, non permittebat eis intrare domos Hebraeorum, ergo etiam alii qui non erant primogeniti erant tunc Deo obligati, quia liberabat eos, si-

Fcut, & primogenitos. De tertio, de filiis qui postea nascerentur a primogenitis, dici potest, quod non erant tam directe obligati Deo, neque ita expresse pertinebant ad ipsum, sicut patres eorum, quia patres fuerunt adtualiter liberati a morte, isti autem non potuerunt liberari cum nondum essent: fuerunt tamen obligati Deo, quia si patres eorum non fuissent tunc liberati, non potuissent isti nasci, & ita ex beneficio illo Dei pendebat vita, & esse istorum, ideo obligati erant Deo, & erant aliquid eius, licet minus directe quam patres. De quarto dicendum, quod non videtur habere causam satis apparentem. nam primogeniti aliorum, qui non fuerant primogeniti in exitu de Aegypto non videntur obligati Deo: quia non per se, eo quod non fuit eis in se praestitum beneficium, cum non liberati fuissent ipsi in Aegypto, etiam non per patres, quia cum patres istorum qui exierant de Aegypto non essent primogeniti, non dicebantur liberati, ideo multo minus filii istorum, unde non apparet causa evidens, quare primogeniti nati de non primogenitis essent aliquid ipsius Dei.

Cur Deus dixit solos Israelitas suos esse. Quae. XXXIII.

Nunc autem dicendum, quod circa primum quatuor membrorum, s. posteriorum, non est aliquod dubium quin recte dicatur, quod illi primogeniti erant ipsius Dei: & ideo potuit illos sibi applicare, vel cogere eos ad dandum alios loco sui, sicut factum est, quia dati fuerunt Leuitae pro eis. Sed de secundo est dubium, quod Deus non dixerit omnes tunc exeuntes de Aegypto, quia vere liberauerat eos, sicut primogenitos. Dicendum istud verum esse, tamen Deus noluit dicere omnes Israelitas suos esse, quia hoc modo cum omnes equaliter liberasset, omnes essent equaliter sui, & si applicare vellet ex ista causa aliquos sibi oportebat, quod omnes applicare, vel nulli, cum omnes equaliter ad eum pertinerent. Sed istud non erat conueniens, quia Deus volebat aliquos nunc sibi applicare qui occuparentur in solo cultu eius, non potuit autem fieri hoc de toto populo, quia tunc omnes ministrarent, & nemo esset qui prohiberet eis, & tamen oportebat provideri ministris, quia illi non poterant colere terram: ad hoc, quod sibi ipsis, viderent, debet quae aliqua causa, quae extenderetur ad paucos, & non ad totum populum, ut illi pauci possent applicari Deo, tanquam sui, & istud fuit quantum ad primogenitos, ideo Deus dixit suos esse primogenitos, & de aliis tacuit, quasi non essent sui ex hac causa, & tamen vere sui erant. Secundo fuit hoc, quia soli primogeniti videbantur liberati in Aegypto, quia ibi Angelus percussit non occidebat omnes Aegyptios, sed solum primogenitos eorum, non videbatur, quod et si Deus permitteret intus Angelum percussorem in domos Hebraeorum, non occideret ibi, nisi primogenitos, cum non occideret alios in domibus Aegyptiorum, qui non dicebantur liberari, ideo apparet solos primogenitos liberatos fuisse in Aegypto, & non reliquum populum, ideo solos ipsos obligatos esse Deo, ista causa est satis apprensiva, quia non videbatur alios fuisse liberatos, & ita populus putabat, licet aliud fuisset verum. Tertio, ut non viderent Israelitas coiccare in aliquo beneficio cum Aegyptiis, & apparet, quod Deus eis solis beneficiabatur, & non Aegyptiis. Nam quod coiccare esset sibi cum Aegyptiis non putarent esse beneficium, in veritate autem erat, quod Deus mittens Angelos percussores, non solum liberabat Hebraeos, sed et Aegyptios, quia cum Angeli intrarent in domos Aegyptiorum, non solum vellet occidere primogenitos, sed omnes quotquot ibi essent, sed non decidebat alios, ideo certum est, quod non permittebat. Et sic licet primogenitis Aegyptiorum inferret Deus poenam: tamen illis Aegyptiis praestabat beneficium, non permittendo illos occidi, non voluit

voluit tamen Deus ostendere, quod fecisset tunc aliquam gratiam Aegyptiis, neque etiam conueniebat, quia tunc non apparet, quomodo Hebraei erant populus peculiaris Dei Exo. 19. & Deute. 7. c. ideo sequebatur, quod etiam Israelitis, qui non erant primogeniti, non praestabatur hic beneficium, quia illud idem erat in Aegyptiis, & si diceretur praestitum fuisse beneficium in hoc tam Israelitis, quam Aegyptiis, innueretur utroque esse aliquid Dei, & debere sibi applicari peculiariter, & hoc erat maius inconueniens: ideo Deus tacuit beneficium esse praestitum alijs Israelitis, sed dixit de solis primogenitis, quasi soli illi liberati fuissent.

An filii istorum primogenitorum essent primogeniti: quod est tertium membrum quaestionis precedentis. Quae. XXXIII.

De tertio membro, id est de filiis illorum primogenitorum est dicendum, quod quidem filii istorum erant primogeniti, & de istis ratio, quam lex Dei consonant: nam ratio ostendit istos fuisse obligatos propter patres, qui realiter fuerant liberati, & nisi illi liberarentur, non fuissent isti nati: ideo isti quoque erant aliquid Dei: lex etiam consonat in hoc, quae applicuit omnes primogenitos Deo quodcumque nascerentur, ad hoc quod redimerentur, ut patet infra 18. & Exo. 13. Alii autem filii istorum primogenitorum erant non primogeniti, & hic distonant aliquantulum ratio & lex: nam ratio ostendit eos obligatos propter patres, in quantum liberati fuerunt patres eorum, quod si non fuissent, non nascerentur isti: lex tamen non dicit istos esse aliquid Dei, neque obligari ei. Primo, quia non conueniebat hoc intentioni Dei, quia tunc maxima pars populi per successiones efficeretur Dei, & deberet redimi: hoc autem esset graue onus Israelitis, quod non possent portare: ideo Deus voluit innuere solos primogenitos sibi obligatos, ut non opererentur alios sibi applicari, aut redimi. Secundo, quia non cenfebatur beneficium praestitum istis, quia sicut supra dictum est, licet Deus in veritate liberasset in Aegypto, tam primogenitos, quam non primogenitos, innuit solum se liberasse primogenitos: ita nunc, licet filii primogenitorum, tam primogeniti, quam non primogeniti equale beneficium recepissent liberatis patribus eorum, Deus tamen innuit istud beneficium pertinere, & deriuari solum ad primogenitos descendentes ex primogenitis, & non ad alios: ideo innuit alios non esse aliquid sui.

An illis esset aliqua obligatio ad hoc quod dicantur specialiter esse Dei: quod est quartum membrum. Et respondetur in fine ad ipsam principalem quaestionem. f. 30. Quae. XXXVII.

De quarto membro dicendum, quod non videtur aliqua obligatio istorum ad hoc, quod dicantur specialiter esse Dei, & hoc loquedo de omnibus primogenitis, scilicet de primogenitis natis ex primogenitis, & natis ex non primogenitis. Quia primogenitus natus ex non primogenito, aut habet obligationem ex se, aut ex patre, non ex se, quia ipse non fuit in Aegypto, ut potuisset liberari, non etiam ex patre, quia cum ipse esset non primogenitus, non erat obligatus Deo ad applicationem, neque ad redemptionem: ideo neque filius eius primogenitus poterat per ipsum obligari. Dicendum, quod hic non fuit obligatio ex ratione, sed ex lege: Deus enim qui liberauerat primogenitos in Aegypto noluit statuere, quod omnes primogeniti, qui postea essent in populo illo, pertinerent ad Deum: non quidem propter seipsum, sed quia liberauerat illos primogenitos, qui fuerant in Aegypto, sic innuit Alph. Toft. super Num. Pars I.

in litera, sanctificavi mihi quicquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus, i. ego applicui mihi, s. non erant de seipsis appliciti, vel debiti mihi omnes primogeniti: ego tamen applicui eos. Dicendum tamen quod ista lex rationem habuit, tam ex parte Dei, quam ex parte Hebraeorum. De Deo patet, quia ipse liberauerat primogenitos Israelitarum in Aegypto, & ut maneret sempiterna memoria tanti beneficii voluit, quod Hebraei in perpetuum offerrent sibi omnia primogenita, hoc patet Exo. 13. f. Omne primogenitum hominis de filiis tuis precio redimes: cumque interrogauerit te filius tuus cras dicens, quid est hoc? respondebis ei, in manu forti eduxit Dominus nos de terra Aegypti de domo seruitutis: nam cum induratus esset Pharaon, & nollet nos dimittere occidit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis, usque ad primogenitum iumentorum, iccirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

Ex parte autem Israelitarum fuit ista lex iusta, & potuit eis imponi istud onus, quia licet primogeniti, qui postea nascerentur ex personis suis non tenerentur Deo ad hoc, quod applicarentur ei, vel redimerentur, tenebant populus ad applicandum illos, vel redimendum.

Pro quo sciendum, quod quando Deus liberavit primogenitos Hebraeorum in Aegypto, fuerunt ibi praestita duo beneficia distincta, vnum ipsis primogenitis, aliud vero toti populo Hebraeorum. primum erat beneficium personale, quia cuiuslibet primogenitorum illorum per se istud praestabatur: nam si non fuissent liberati occiderentur quilibet illorum. Secundum erat beneficium collatum communitati: nam si Deus permitteret occidi primogenitos illos in Aegypto ultra hoc, quod quilibet illorum moriebatur, fiebat magnum damnum populo, siue communitati Hebraeorum, quia diminuebatur, cum communitas non consistat nisi ex singularibus. Pro utroque beneficio fuit orta distincta obligatio, de primo patet, quia cum illi primogeniti fuissent personaliter liberati, fuerunt quoque ipsi personaliter, id est in se solis Deo obligati, & appliciti fuerunt ei, & quia Deus non voluit illos, dedit quilibet ipsorum per se vnum Leuitam, & tunc non mansit iam aliqua obligatio pro illo beneficio personali, quia plene fuit solutum pro ea applicando ipsas personas, quarum applicatio erat perpetua, id est, quamdiu ipsi viverent. De beneficio collato communitati orta est obligatio in communitate, & quia communitas per successionem indiuiduorum semper manet eadem, potest manere semper in illa obligatio eadem: communitas autem Hebraeorum, quae erat in exitu de Aegypto, mansit eadem numero semper: & tamen isti coitari in Aegypto praestitum fuit beneficium, & illa fuit obligatio: ergo quamdiu esset ista coitas poterat esse obligata pro illo beneficio, quia beneficium collatum ei erat in liberatione primogenitorum ipsius communitatis, voluit Deus obligare communitatem ad hoc, quod offerret ei semper primogenitos suos. esset autem ista lex aliquantulum onerosa, vel sine causa, si alij essent quibus beneficium collatum erat, & alij qui soluerent obligationem inde natam, sed non erat sic, immo illi iherusalem, qui a principio vere obligati fuerat soluebant. Et quia isti primogeniti, qui postea nascebantur non fuerant personaliter tempore exitus de Aegypto, non obligabantur ex personis suis ad applicationem, vel redemptionem, sed quia iste idem populus Hebraeorum, qui nunc erat, fuit in exitu de Aegypto, & tunc fuit obligatus soluebat nunc, & quia semper idem populus manebat semper soluebat, unde ista lex non fuit imposita personis priuatis, sed populo, & ideo iustam causam habuit Deus statuendi hoc, & etiam dicendi, D 3 meum

meum est omne primogenitum, ex quo percussi omnes primogenitos in Aegypto, idest, quia ibi liberaui omnes primogenitos vestros, sunt mei omnes primogeniti vestri, & quia omnes primogeniti qui ex vobis nascuntur vsque in eternum sunt primogeniti vestri omnes illi sunt mei. & iste est verus intellectus ad hoc, quod dicitur litera vera secundum rigorem.

Cur numeratio Leuitarum fuerit facta ab vno mense, & supra ad commutationem primogenitorum, & a trigesimo anno & supra ad ministracionem. Quæst. XXXVI.

QVARET aliquis, quare facta fuerit numeratio Leuitarum ab vno mense, cum numeratio popularium fuerit facta a 20. anno & supra, vt patet supra 1. cap.

Dicendum est, quod in Leuitis fuit facta duplex numeratio, vna fuit ad equandum numerum primogenitorum. Alia fuit ad distinguendum per officia, quantum ad primam numerationem fuit assumpta summa ab vno mense, & supra, & causa est propter redemptionem primogenitorum, nam debebant commutari hic Leuitæ pro primogenitis Israelitarum, qui tunc erant, & quia redemptio primogeniti fit ab vno mense & supra, vt patet infra 18. cap. conueniens fuit numerari Leuitas ab vno mense, & supra. scilicet, quod Leuitæ ab vno mense, iam tantum valebant quantum primogenitum, quando Deo applicatur redimendum. Si autem ista numeratio fuisset facta ad aliquid alterum, erat inconueniens, quia homines vnus mensis, nondum sunt apti ad aliquid, vt numerari debeant. Secunda numeratio fuit Leuitarum ad ministraciones suas, scilicet, vt sciretur quot erant potentes ministrare in officiis Sanctuarii, & ista summa accipiebatur in quibusdam a triginta annis, in quibusdam vero a viginti quinque, vt patet infra 4. & 8. c. quod autem Leuitæ fuerint numerati ab vno mense, & supra propter redemptionem primogenitorum patet in litera, cum Deus iubear assumi omnes Leuitas pro primogenitis Israel.

Item ex hac litera patet, quod femine quando erant primogenitæ non redimebantur, sed solum masculi, quod patet, quia solum numerantur hic masculi pro primogenitis Israelitarum, si autem tam masculina quam foemina redimenda forent, non solum numerarentur hic masculi, sed etiam feminae, cum manifestum sit in tanta multitudine populi aliquam feminam primogenitam fore.

Quare feminae non redimebantur quæ essent primogenitæ. Et quare primogenita femina in pecoribus non redimebantur & an aliquando femella immolarentur. Et quæ sacrificia erant maioris strictioris. Quæst. XXXVII.

SEd ad hoc aliquis respondebit, quod non numerantur hic feminae, quia isti assumuntur ad ministracionem loco primogenitorum Israel, qui ministraturi essent si Leuitæ non ministrassent, quamquam tamen primogeniti Israelitarum ministrarent non essent ibi feminae ministratæ etiam si primogenitæ, ideo cum separentur ad ministracionem primogeniti, & redimuntur, non debuissent feminæ numerari.

Sed adhuc non obstat ista ratio, quia hic redimuntur primogenita Israelitarum in hominibus, & dantur pro eis Leuitæ pro aliquibus autem primogenitis excrecentibus in populo dantur pecunie. Fuerunt enim in populo plures primogeniti qui essent Leuitæ omnes numerati, & excessit summa in 273. & pro his iussit Dominus dari pecuniam vt patet in litera. Si autem feminae redimi deberent non commutarentur pro eis Leuitæ qui erant ad ministracionem, tamen darentur pecunie. Sed non sic hic, quod

aliquibus feminis datur fuerit precium, sed solum pro illis viris, qui excreuerint in primogenitis Israelitarum ad summam Leuitarum. Item patet hoc, quia Exo. 13. & 34. c. dicitur, quicquid masculini sexus fuerit sanctificabitur mihi. Ibi tamen loquebatur de applicatione primogenitorum quadam redimendo, & alia immolando, feminae ergo ad hoc non pertinent. Aliqui respondunt ad hoc, quod intelligitur solum de pecoribus in quibus sola masculina primogenita immolabantur, vel redimebantur. Sed non vult esse maior ratio in hominibus quam in brutis, quia et si lex hoc voluisset, distinxisset, nihil tamen tale distinctum est. Dicendum ergo, quod femine, siue in hominibus, siue in brutis non redimebantur. Cõter enim redditur ratio a doctoribus hoc fieri propter imperfectionem sexus, quoniam Deus ea que perfecta sunt vult, vt patet Deut. 32. c. Dei perfecta sunt opera. Sexus autem feminus imperfectus est, ideo primogenita de illis non fuerunt redempta. Sed hoc aliquis arguet, quod omnes foeminae, & capræ offerebantur Domino, sicut patet Leui. 3. in sacrificijs pacificis, ergo poterant et redimi. Respondetur, quod in sacrificijs quæ fiebant ad solam laudem, vt sunt holocausta, offerebantur sola masculina, vt patet Leui. 1. & 22. Si autem aliquis vellet offerre feminam in holocaustum non reciperet, vel si fecisset votum de offerendo feminam in holocaustum, non tenebat votum quantum ad feminam, sed obligabatur dare masculum non ex lege voti, sed ex conditione holocausti, quod promissum erat, vt fuit declaratum Leuit. 22. c. Item in sacrificijs que ex mandato Dei, vel necessitate fiebant masculi solum offerebantur, sicut in sacrificijs pro peccato, vt patet Leui. 4. & 6. c. nisi aliquando pro leui peccato, vel paruarum personarum Deus acceptaret femellam, vt patet Leuit. 4. cap. in fi. & 5. in votis etiam si aliquis simpliciter voueret vnum animal tenebatur offerre masculum, quamquam non expressisset de sexu. In sacrificijs autem que fiebant totaliter ad libertatem offerentium, dabantur siue masculi, siue feminae, sicut in sacrificijs pacificis, vt patet Leui. 3. & 22. Erat enim semper maior strictio, quantum ad ceremonias in sacrificijs, que erant ex necessitate quam in his que libera. Nam poterat aliquis offerre liberæ animalia habentia caudam, vel aures amputatas, tamen non poterat solui votum ex his, vt patet Leuit. 22. c. cum dicitur bo uem, & ouem, aure, & cauda amputatis voluntarie offerre potes, votum autem ex his solui non potest. Ita autem videtur esse in redemptione primogenitorum quæ erant ex necessitate, quod sola masculina suscipiantur.

Item dicunt doctores, quod primogenita masculina propter fortitudinem sexus attestantur magnitudinem, & potentiam diuinam, liberando primogenitos ab Angelo percutiente, ideo sola masculina propter sexus perfectionem offerri debebant, vel redimi: ista enim est ratio communis. Sed non videtur facere posse, cum deficiat ex fundamentis suis. Volunt enim, quod quia redemptio ista est ex necessitate sit in maiori strictione, ideo sola masculina redimantur. Sed in hoc maiorem laxitudinem faciunt. Maior enim esset strictio in redemptione primogenitorum, si primogenita, tam masculina quam femina offerrentur, vel redimerentur, quæ si sola masculina redimantur. Hoc enim modo contingit absolui Israelitas a medietate obligationis. Nam contingit tot feminas primogenitas esse quot masculos, & quia femine, nunquam redimuntur erit ablata medietas obligationis, siue in primogenitis hominum siue pecorum. Non est ergo queniens modus iste ad fundum, sed si deberent offerri Deo ea que perfecta sunt, masculina, & istud sacrificium esset magna obligationis, vel redemptio hæc, deberet esse modus iste, vt omnia primogenita, tam masculina quam foemina redimerentur,

ventur, & hoc siue in pecoribus, siue in hominibus, sed in hominibus daretur quinque sicli pro quolibet primogenito, siue masculino, siue foeminino. Non enim stat hic ratio inducitur per istos, scilicet quod Deus vult perfecta, & ista sunt masculina: posset enim hoc intelligi verum, si deberent ista primogenita applicari Domino per immolationem, cum tamen detur pro eis pecunia nihil est magis dari pro masculo quam pro femina. In pecoribus autem deberet esse modus, quod si essent immunda, & redemptibilia, sicut asinus, siue essent masculina, siue foemina redimerentur commutando ouem pro quolibet illorum. Si autem essent primogenita pecorum immolabilia, & essent masculina deberent immolari. Si autem foemina deberent dari masculi pro eis qui non essent primogeniti, & sic consisteret magna strictio in redemptione primogenitorum, & applicarentur Domino masculina. Sed iste modus non fuit obseruatus cum sola masculina redimantur, ergo non est ista causa quæ assignata est a doctoribus.

Sola masculina primogenita pecorum, & hominum obligata erant Deo, quia ista solum liberata sunt in Aegypto, & ista solum occidebantur de Aegyptijs.

Quæst. XXXVIII.

SEd dicendum est, quod siue in hominibus, siue in pecoribus sola masculina primogenita, vel offerebantur, vel redimebantur, quia sola masculina ei erant obligata, quia ista redemptio fit pro liberatione primogenitorum ab Angelo exterminatore in Aegypto, licet ibi sola masculina liberata sint, ergo sola masculina obligantur ad redemptionem.

Sed aliquis dicit hic præsupponi falsum. Nam non est vilo modo verisimile, quod in tanta multitudine Israelitarum exeuntem de Aegypto, vbi erant sexcenta millia peditum armatorum præter senes, & pueros infra 20. annam, & feminas, vt patet Exo. 12. c. non esset aliqua femina primogenita: immo forte tot essent primogenitæ foeminae, sicut viri, cum videamus in populis tantam multitudinem foeminarum sicut virorum. Hoc ergo dato quereretur de illis foeminis primogenitis an mortue fuerint in Aegypto ab Angelo percussore, vel euaserint. Si autem dicas, quod omnes foemine primogenitæ Israelitarum morerentur esset magnus luctus in omnibus Israelitis, sicut in Aegyptijs. sed falsum est, quoniam Israelitæ magno gaudio, tunc exierunt sepelientibus Aegyptijs mortuos suos. Item patet hoc falsum esse, quia cum prædiceretur ista plaga Aegyptijs dictum est, eritque clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec antea fuit, nec postea futurus est. apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine vsque ad pecus. non perierunt ergo apud Israelitas aliqua primogenita de foemininis pro his, ergo videtur, quod teneantur Israelitæ Domino ad solutionem primogenitorum.

Respondendum est, quod quando Israelitæ exierunt de Aegypto erant ibi multi primogeniti, tam masculini quam foeminini nullo pereunte: tamen primogenita foemina non fuerunt liberata. Causa est, quia non dicitur fuisse liberata Israelitis aliqua primogenita, nisi illa que apud Aegyptios occidebantur. Alioquin diceremus, quod omnes Israelitæ, tam masculi quam foemine fuerunt liberati in Aegypto ab Angelo percutiente, quia cum ibi Angelus percuteret in qualibet domo Aegyptiorum, vt patet Exo. 12. c. nullus tamen de Hebræis mortuus est, nunquam tamen dicit scriptura Saera fuisse liberatos omnes Israelitas ab Angelo percutente. Alph. Tost. super Num. Pars I.

cussore, sed solum primogenitos, quia inter Aegyptios non occidebantur omnes ab Angelo, sed solum primogeniti, vt patet Exo. cap. 11. & 12. Sed inter Hebræos solum primogeniti liberabantur.

Quod autem de Israelitis solum masculi primogeniti occiderentur, satis inducitur ex causa propter quam primogenita Aegyptiorum occidebantur: dicitur enim, quod ideo Deus percussit omnia primogenita Aegyptiorum, quia Aegyptii necabant in flumine infantes Iudæorum: ista enim causa ab omnibus assignatur.

Sed manifestum est solos masculos fuisse, tunc occisos inter Iudæos, vt patet Exo. capitulo primo. cum dicitur, precepit ergo Pharaon omni populo suo dicens, quicquid masculini sexus fuerit, in flumine pericite, quicquid foemine referuate. Item quando locutus fuit Pharaon ad obstetrices in eodem capitulo dicitur, quando obstetricabis Hebræas, & partus tempus aduenerit, si masculus fuerit interficite illum, si foemina referuate. Solum ergo primogeniti masculi inter Aegyptios perierunt. Consequenter igitur solum primogeniti masculini inter Israelitas liberati sunt, & hos mandauit Deus redimi. Hæc enim solida, & multum rationalis causa est. Si autem in Aegypto occidisset Deus omnia primogenita, tam masculina, quam foemina, iussisset sibi offerri, vel redimi omnia primogenita vtriusque sexus. Sola tamen masculina obligata fuerunt, quia ipsa solum liberati.

Ab vno mense, & supra. Causa supra assignata est, quia infra vnum mensem non poterant offerri Domino primogeniti, cum fieret redemptio ista in die quadagesimo post natiuitatem infantis. Tunc enim purificabatur foemina, & vadens in templum offerebat primogenitum suum dans quinque siclos. sic patet in purificatione beate virginis: fuit enim facta die quadagesimo post natiuitatem Christi, vt patet numeratis diebus Natiuitatis Christi vsque ad festum purificationis: tunc enim Christum presentauit in templo offerens quinque siclos pro redemptione eius, & parturiturum, vel duos pullos columbarum, vt patet Lucae capitulo secundo. & tamen ista faciens dicebatur facere secundum legem Moysi: dicitur enim Lucae 2. c. vt sisterent eum coram Domino secundum legem Moysi, de hoc etiam Leui. 12. cap.

Numerauit Moyses. Hic ponitur executio precepti Dei, scilicet, quomodo Moyses numerauerit omnes Leuitas.

Sicut præceperat Dominus. Idest numerauit per familias, & domos patrum suorum, quia sic iusserat Dominus numerari, vt patet supra.

Et inuenti sunt filij Leui. Hic ponitur summa, & modus computationis Leuitarum, & dicuntur hic filij Leui non solum illi qui uerant Leuitæ minores, sed etiam omnes qui erant de genere eius, siue sacerdotes, siue non sacerdotes, quia Leuita significat hic genus, & non officium. Per nomina sua. Quamquam essent paruuli plurimi istorum qui numerabantur, scilicet, ab vno mense, & supra, tamen ponebantur nomina illorum: aliter enim non poterant conuenienter numerari, nisi describerentur.

Gerson, Caath, & Merari. Isti sunt tres filij Leui, & poterat esse sensus huius literæ, quod filij Leui inuenti sunt per nomina sua, idest, quod omnes filij Leui descendentes ab eo, tam magni, quam paruuli numerati sunt per nomina sua.

Alio modo potest esse sensus, quod filij Leui inuenti sunt per nomina sua, idest, quod computati sunt per nomina, & solum inuenti sunt isti tres qui habent hic, scilicet Caath, Merari, & Gerson: hos enim tres solum genuit Leui, vt patet Exodi 6. ca. & tunc vocantur hic filij.

In qd. 36. in princ.

Quare Leuitæ ad commutationem computantur ab vno mense, & supra.

filii Leui soli illi qui nati sunt ab eo immediate, sicut tres, & iste est sensus litera, alias si accipiantur hic filii Leui pro omnibus qui descendunt ab eo, frustra ponerentur hic Caath, Merari, & Gerson, qui non haberent aliquam sententiam, nec aliquod verbum cum quo ordinarentur. Sed dicendum est, quod referuntur ad illud verbum inuenti sunt, & tunc fit sensus qui dictus est.

Cum numerantur hic Caath Gerson, & Merari, cum essent mortui, & an potuerunt vivere usque ad tempus istud. Et si uiuent, an Aaron factus fuisset summus sacerdos, & Moyses dux. Quæst. XXXIX.

Sed quæret aliquis, quare nominantur hic Caath, Merari, & Gerson, cum isti iam mortui fuissent a multis diebus.

Ad hoc aliqui respondebunt, quod quamquam mortui essent, tamen conueniens fuit numerari. Sic enim factum est supra in litera de Nadab, & Abiu: isti enim mortui fuerant, ut patet ibi, tamen nominati fuerunt.

Respondendum est non esse simile, quia ibi Moyses volebat ponere summam omnium sacerdotum qui consecrati fuerant in monte Sinai, & quia inter eos fuerunt Nadab, & Abiu, quamquam mortui essent, debebant nominari, quod autem ista fuerit intentio Moysi nominantis istos patet supra in litera cum dicitur hæc nomina filiorum Aaron sacerdotis, quorum manus repleta sunt, & consecrate, ut sacerdotio fungerentur, mortui sunt autem Nadab, & Abiu, &c. Ecce enim descripsit ibi omnes numeratos in consecratione de quibus fuerunt Nadab, & Abiu quamquam iam mortui: de Caath, tamen Gerson, & Merari nihil tale est, quoniam non volebat Moyses tollere omnem summam descendentium de Leui, sed solum eorum qui tunc erant, & quia Caath, Gerson, & Merari mortui erant, non conueniebat quantum ad hoc numerari.

Alio modo respondebunt quidam istos tres fuisse numeratos, quia tunc uiuebant. Sed falsum est, quia iam mortui erant a multis diebus, quod patet, quia isti intraverunt in Aegyptum, cum patre suo Leui, ut patet Gene. 46. cap. cum dicitur, filii Leui Gerson, Caath, & Merari, tamen ab illo tempore usque nunc fluxerant plures quam 220. anni. quod patet, quia Israelita steterunt in Aegypto 215. annis, ut declaratum fuit Gene. 15. & Exodi 12. capit. Nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto cum facta est ibi numeratio, ut patet supra cap. 1. ergo a tempore quo introiit Leui in Aegyptum cum his tribus filiis suis usque ad tempus huius numerationis transferantur anni 217. fere, ut patet ex inductione. Nemo tamen in illo tempore poterat habere tam grandem ætatem, cum iam esset vita hominis ad centum decem, vel ad centum viginti annos, ut patet in Moyses, & Aaron, quoniam Moyses vixit annis 120. ut patet Deuteronom. 31. & 34. cap. Aaron 123. ut patet infra 33. cap. Ioseph. 110. ut patet Gene. ultimo cap. Isti igitur non accederent ad tantam ætatem, potissime quia quando isti tres ingressi sunt in Aegyptum cum patre suo Leui erant aliquantæ ætatis. Poterant enim esse viginti, vel plurimum annorum, cum filii Iuda tunc temporis ad tantam peruenissent ætatem, quia iam ipse poterat habere nepotes, ut declaratum fuit Gen. 38. cap. essent ergo filii isti Leui 10. vel 12. vel plurimum annorum, & sic si possent superuivere essent plurimum quam 225. annorum, vel 230. hoc autem nullo modo dici poterat.

Item patet esse falsum, quia Caath qui ponitur hic, non peruenit ad tantam ætatem: vixit enim 133. annis

solum, ut patet Exodi 6. cap. ergo quasi centum annis ante istam numerationem mortuus erat Caath. eodem modo de aliis duobus fratribus suis, scilicet Gerson, & Merari videbitur dicendum, quod nullo modo uiuerent.

Item patet hoc, quia sacerdos magnus assumebat de primogenitis descendentibus a Leui per lineam primogenitorum, & propter hoc Aaron fuit sacerdos magnus, & non Moyses, quia ipse erat maior quam Moyses tribus annis, ut patet Exodi 7. cap. ubi dicitur, quod cum esset Moyses annorum 80. erat Aaron 83. propter hoc etiam in familia Gerson, & Merari non fuit sacerdos magnus, sed in familia Caath, quia Caath erat primogenitus Leui, ut patet ex ordine nominationis horum, ubi cuncte nominantur tres filii Leui quamquam præponitur Caath, sed Gerson, ut patet Gene. 46. c. & Exo. 6. & hic. si igitur superuivissent isti non fuisset factus sacerdos magnus Aaron, sed Caath; ipse namque erat primogenitus Leui, & auus Aaron. Item si superuivisset Caath, & Gerson, & Merari non fuisset conuenienter factus dux populi Moyses. nam cum ipse præfesset omni multitudini, præfesset etiam patri suo Anram, & auo suo Caath, hoc autem nullo modo est honestum, ut patet, & auo sint sub ducatu filiorum. ergo non uiuebant tunc isti tres filii Leui.

Aliter ergo dicendum est, quod isti, non numerantur hic, quia tunc uiuentes essent, sed quia Deus iusserat, ut numerarentur Leuitæ per familias, & domos patrum suorum, ut patet supra tamen non poterant computari familiae, nisi nominatis istis, quia ab istis distribuuntur tres familiae Leuitarum, prima, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, & Meraritarum. quod autem ista sit intentio Moysi numerantis patet, quia cum nominati fuerint isti tres immediate subiunguntur distinctiones per filios istorum distributorum per alias familias magis speciales.

Filii Gerson Lebni, & Semei. Hic numerantur nepotes Leui quantum ad omnes filios suos, & primo quantum ad Gerson in quo non tenetur ordo. cum primo nominetur Gerson quam Caath. Erat tamen Caath primogenitus, ut quidam volunt, & supra dictum est. Filii autem huius Gerson ponuntur duo, scilicet Lebni, & Semei. ab his autem descenderunt duæ familiae, scilicet Lebnitica, & Semeitica, de quibus hic, & primo Paralip. cap. 24. isti duo nati sunt in Aegypto. nam Leui ingrediens in Aegyptum filios habuit, sed non nepotes, alioquin numerati fuissent cum eo Gene. 46. c. ubi ponitur numerus omnium animarum ingredientium in Aegyptum de femore Iacob. Filii Caath Anram, & Jessaar Hebron, & Ozziel. Ab isto Caath deriuatae sunt quatuor familiae per istos quatuor filios, qui habentur hic. de generatione istorum habetur etiam Exodi 6. cap. Filii Merari Mooli, & Musi. Ab isto erat tertia familia Leuitarum qui vocantur Merarita, & ab his duobus filiis suis fuerunt duæ familiae, vel domus minores intra familiam Meraritarum de quibus habetur infra. De Gerson fuere familiae due. Hic describuntur officia Leuitarum, & locus castrametationis eorum. & primo dicitur de Gerson qui habet duas familias, scilicet Semeiticam, & Lebniticam secundum duos filios eius supra nominatos. Sciendum autem, quod de Gerson dicuntur esse duæ familiae quamquam ipsi Gersonita faciunt unam familiam. Nam familiae quædam sunt maiores quædam minores, istæ tres familiae Caathitarum Meraritarum Gersonitarum dicuntur esse maxime, & comprehendunt totam progeniem Leuitarum, quoniam nullus Leuita erat extra has, cum Leui non habuit alios filios, nisi istos tres, a quibus nominantur istæ familiae, sub quolibet autem horum sunt minores

Familia Gerson.

minores familie, secundum filios deriuatos ab eis qui sunt nepotes Leui, & istæ familiae parue aliquando vocantur familiae, & aliquando domus. *Quarta numeratus est populus. Scilicet istorum duarum familiarum Lebnitice, & Semeitice quæ faciunt unam familiam totalem, scilicet Gersonitarum, summa autem omnium istorum fuit septem millia quingenti, ut patet hic. Ab vno mense, & supra. Computantur ab vno mense propter commutationem pro primogenitis Israel. Nam omnes Leuitæ dabantur pro primogenitis Israelitarum. Redemptio autem primogenitorum fit ab vno mense, & supra. ut declaratum fuit. ergo debuit fieri supputatio Leuitarum ab vno mense: nec enim magis valebat Leuita 30. annorum ad hanc commutationem, quam Leuita vnus mensis, quia quilibet sufficiebat pro primogenito redimendo. Hi post tabernaculum castrametabuntur. Hic ponitur locus castrametationis omnium Leuitarum.*

Et sciendum, quod sicut duodecim tribus Israel castrametabantur in quadro sub quatuor vexillis, ut præced. capit. declaratum est: ita intra illud quadrum erant Leuitæ castrametantes in alio quadro in circuitu tabernaculi, & quia tabernaculum habebat quatuor latera, secundum quatuor puncta mundi, fuit facta castrametatio Leuitarum per istas quatuor partes. Nam ad Orientem Sanctuarii castrametati sunt sacerdotes filii Aaron, & cum eis Moyses. Ad Occidentem castrametati sunt Gersonita. Ad Septentrionem fixerunt tentoria Merarita. Ad Meridianam plagam castrametati sunt Caathita, ut apparet hic in litera. & sic erant duo quadrata castrametationum, quadratum maius castrametationis Israelitarum, & quadratum minus castrametationis Leuitarum.

Sub principe Heliasaph. Ponuntur hic principes in istis familiis, & castrametationibus, quia sicut dictum fuit in castrametatione Israelitarum, quod in qualibet Tribu esset vnus princeps, & in qualibet familia, & domo vnus princeps, ita & inter Leuitas per singulas castrametationes familiarum ponebatur singuli principes. Erant autem isti principes primogeniti, qui descendebant a capite illius familiae per lineam primogenitorum, sicut iste Heliasaph qui ponit hic princeps descendebat directe de Gerson per lineam primogeniti filii Gerson.

Et habebunt excubias in tabernaculo federis. Idest debebunt vigilare, vel custodire ipsum tabernaculum.

Quomodo excubias accipiuntur. Quæst. XL.

SCIENDUM quod excubias accipiuntur dupliciter. vno modo solum pro vigilia, & dicuntur excubitores illi qui vigilat in aliquo castro, vel vrbe.

Alio modo dicuntur excubias quilibet cura custodiendi aliquid. Accipiendo primo modo omnes Leuitæ habebant excubias super Sanctuarium, quia ipsi erant castrametantes per latera eius, ne aliquis de Israelitis accederet ad illud, & hoc modo non accipitur hic, quia sic non distingueretur officium Gersonitarum ab officio aliorum Leuitarum. Accipiendo secundo modo est sensus, quod Gersonita habebant excubias super ista quæ sequuntur, scilicet operimenta, & cortinas, &c. quæ nominantur, quia ad istos pertinebat portare hæc, & quando mouenda erant castra, ipsi ea tollebant. Et dicitur, quod habebant excubias in tabernaculo federis, non quod ipsi manerent intra tabernaculum ad custodiendum, quia nullus de Leuitis, vel sacerdotibus manebat intra illud. Sacerdotes autem ingrediebantur ad ministrandum in interioribus cum necessitate erat, de Leuitis tamen nullus intrabat in tabernaculum quandiu manebat erectum, donec Aaron, & filii

cius cooperientes omnia vasa vocaret Leuitas ad portandum illa, ut patet cap. sequenti. Nec etiam est sensus, quod Gersonita manerent intra atrium tabernaculi. Non enim possent capi intra, nec etiam licebat alicui manere, nisi ad faciendum sacrificia tribus debitis, ne contaminaretur Sanctuarium, sed dicitur, quod habebunt excubias in tabernaculo, id est habebunt curam custodiendi res quæ erant in tabernaculo, & sequuntur.

Ipsum tabernaculum. Idest habebunt curam de ipso tabernaculo, scilicet, quod ipsi portent illud, & non accipitur hic tabernaculum pro toto tabernaculo, nam tunc non distinguerentur officia Leuitarum si Gersonita portarent totum tabernaculum, tamen ut infra, patet pars pertinebat ad Meraritas, & pars ad Caathitas. Item non potest accipi pro toto tabernaculo, quoniam distinguitur hic tabernaculum contra cortinas, & tectum, & tentorium, & alias partes tabernaculi, si tamen tabernaculum sumeretur hic pro toto tabernaculo non distingueretur contra partes quæ inferuntur, quia totum nunquam ponit in numerum contra partes, nec est contrarium, cum sint idem, sed accipitur tabernaculum pro quadam parte tabernaculi.

Quot modis sumitur tabernaculum. Quæst. XLI.

IN quo sciendum, quod tabernaculum aliquando accipitur solum pro sancta Sanctorum, quæ erat quædam parua domus quadrata in secretiori loco totius Sanctuarii, & hoc modo accipitur Leuit. 16. cap. & Apostolus vocat istam partem interioris tabernaculum aliquando, ut patet ad Hebr. c. 9.

Alio modo accipitur tabernaculum pro prima parte tabernaculi, scilicet ab introitu tabernaculi usque ad sancta Sanctorum, in quo erat mensa propositionis, & candelabrum aureum, & altare thymiamae. de isto loquitur Apostolus ad Hebr. c. 9. dicens, quod in primum tabernaculum introibant quotidie sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. & distinguit ibi istud tabernaculum contra sancta Sanctorum.

Tertio modo accipitur tabernaculum pro illa domo constante ex tabulis, & operimentis quæ continebat in se duas partes prædictas, & ista est propria acceptio tabernaculi: sic enim distinguitur tabernaculum contra atrium tabernaculi, quod erat in circuitu velatum, sed tectum non habebat.

Quarto modo accipitur tabernaculum large pro toto Sanctuario cum ipso tabernaculo, & atrio eius, & isto modo dicitur supra 1. & præcedent. cap. de Leuitis, quod figebant tentoria sua in circuitu tabernaculi testimonii: tamen necesse est intelligi hic pro toto Sanctuario, quia in circuitu totius Sanctuarii castrametabantur.

Nullo autem horum modorum accipitur hic tabernaculum, non primo modo, quia tunc cum sancta Sanctorum quæ est tabernaculum, constet ex tabulis, & ex operimentis, portarent Gersonita partem tabularum, & operimentorum: ad Gersonitas tamen nihil pertinebat de tabulis, sed solum ad Meraritas, ut patet hic, & capi. seq. Non potest accipi secundo modo tabernaculum, quia eodem modo constat prima pars tabernaculi, quæ vocatur hic tabernaculum ex tabulis, & operimentis, sed ad Gersonitas mille tabulæ pertinet, ut dictum est. Item non pertinet hoc ad tertium modum acceptiois tabernaculi, prout est domus constans ex tabulis, & operimentis propter rationem supra positam. Item quarto modo non potest accipi, quia tunc pertineret totum Sanctuarium ad Gersonitas, & nihil ad Meraritas, nec Caathitas, quod falsum est cum distinguantur officia per has tres familias, etiam quia distinguitur hic tabernaculum a quibusdam partibus

San-

Quo accipitur tabernaculum multipliciter.

Sanctuarii, quod non esset si acciperetur pro toto Sanctuario.

Sed est quintus modus accipiendi tabernaculum, scilicet pro compositione facta de decem cortinis copulatis, quinque in partem unam, & quinque in partem alteram, & deinde his duabus magnis cortinis copulatis sibi per annulos aureos, & ansulas hyacinthinas, & hoc totum erat ad operiendum tabulas tabernaculi, & vocatur tabernaculum Exo. 26. c. Cum dicitur, tabernaculum vero, ita fiet, decem cortinas de bysso rectora, &c. & postea concluditur, ut unum tabernaculum fiat, & sic dixit, quod ex istis cortinis 10. copulatis fiebat unum tabernaculum, id est unum operimentum totius tabernaculi; & hoc modo accipitur hic, scilicet quod Gerfonite portaret ipsas decem cortinas coniunctas quae vocantur unum tabernaculum, & tunc non stat aliquod inconueniens de supra assignatis, quia non sequitur, quod Gerfonite tollant officia aliorum Leuitarum, cum non accipiant ipsi totum tabernaculum in partem suam. Item non tollunt aliquid de officio Meritarum, scilicet de tabulis, quia isto modo tabernaculum non dicit aliquam tabulam, sed cortinas.

Et operimentum eius. Id est operimentum tabernaculi, dicitur hic operimentum tabernaculi ipsum, quod operiebat cortinas, & non accipitur tabernaculum pro tabulis, vel pro domo constanter ex omnibus istis, quia tunc ipse cortine vocarentur operimentum tabernaculi, cum ipse immediate sint extente super tabulas, ut patet Exo. 26. c. & hoc modo idem vocaretur hic tabernaculum, & operimentum tabernaculi. & idem poneret in numerum contra seipsum. Sed falsum est, dicendum ergo, quod operimentum tabernaculi vocatur hic alia operimenta quae erant super cortinas vocatas tabernaculum.

Descriptio tabernaculi quomodo constabat ex tabulis, & operimentis. *Quaest. XLII.*

CIRCA quod sciendum, quod tabernaculum quod erat domus composita ex tabulis in circuitu per tria latera, scilicet Meridiem Occidentem, & Septentrionem in parte superiori non habebat tabulas, sed tegebatur operimentis factis de filo, & de pellibus, ut patet Exodi 26. c. habebat autem istud tabernaculum quatuor operimenta quorum unum erat super alterum.

Primum erat operimentum cortinarum, scilicet decem cortinae iungebantur compositae, primo in duas partes, quinque in unam, & quinque in alteram per confuturas, & rursus his duabus partibus copulatis inter se per annulos aureos, & ansulas. Super istud operimentum, quod erat immediate super tabulas, ponebatur secundum operimentum, quod erat de pilis caprarum, scilicet quinque saga erant in parte una, & sex in altera, & rursus copulabantur istae partes per ansulas, & fibulas aeneas.

Erat tertium operimentum de pellibus arietum rubricatis, & istud ponebatur super operimentum de sagis. Erat quartum operimentum de pellibus hyacinthinis, quae erant grossiores, & istud ponebatur super omnia operimenta, de his omnibus Exodi 26. ca. Fiebat autem ista multiplicatio operimentorum, quia unum non sufficiebat. Si enim poneretur primum, quod erat de cortinis, illud quidem pulchrum erat, sed non sufficeret ad resistendum pluuiis: idem de operimento secundo saporum, quoniam non resisteret, fuerunt ergo addita duo alia, scilicet tertium de pellibus arietum rubricatis, & quartum de pellibus hyacinthinis, nec decebat, ut ponerentur per se operimenta de pellibus immediate super tabulas, quia illa non erant pulchra, fuerunt autem cortinae quae tegebant immediate tabulas. In San-

ctuario tamen utrunque considerabatur, scilicet pulchritudo, & utilitas, ideo debuerunt esse quatuor operimenta, ut magis declaratum fuit Exo. 26. cap. tunc ergo super cortinas, quae erant primum operimentum, & vocabantur tabernaculum, erant tria alia operimenta, quia cortinae indigebant operiri ne madefactae a pluuiis deteriorarentur, & illa tria superiora operimenta vocabantur operimentum tabernaculi. Item patet, quod accipitur pro istis, quia omnia quae erant in Sanctuario sufficienter distributa sunt per omnes Leuitas, tamen non reperitur in officio alicuius Leuitarum portari ista tria operimenta, nisi intelligantur hic nomine operimenti tabernaculi.

Item quia ad Gerfonitas pertinebat portare omnia quae erant de filo, & pellibus, & tamen non exprimuntur in tota parte sua, nisi intelligantur hic. Ergo necesse est intelligi hic. *Tentorium quod trahitur ante fores tecti foederis.* Hic ponitur alterum pertinens ad Gerfonitas, scilicet tentorium, quod erat ante tectum foederis id est ante ostium tabernaculi.

Quomodo se haberet tentorium tabernaculi in ostio eius. *Quaest. XLIII.*

PRO quo sciendum est, quod tabernaculum proprie accipiendum est domus constans ex tabulis, & erant istae tabulae in circuitu trium laterum, scilicet Meridiana Occidentalis Aquilonaris. Latus autem Orientale manebat sine tabulis, & tunc posito tecto tabernaculi desuper manebat apertio in latere Orientali, & illa vocabatur ostium tabernaculi, ut patet Exo. 26. & 36. c. In illo autem latere non debuerunt poni tabulae, quia tunc non esset ingressus ad Sanctuarium, etiam non debuerunt poni cortinae affixae paxillis, & funibus, quia maneret idem inconueniens. Sed posuit unum tentorium in toto illo latere, vel ostio tabernaculi, & istud erat quaedam cortina facta de hyacintho, & purpura, & bysso coecoque bis tincta, secundum quod erant aliae cortinae. Ista tamen vocabatur tentorium, & non cortina ab extendendo, quia aliquando extendebatur, & aliquando colligebatur: pendebat enim in aliqua virgula, vel funiculo per annulos suos, & poterat aliquando extendi, & aliquando colligi trahendo, sicut fit in operimentis lectorum in circuitu, quoniam per funiculos, & annulos extenditur, & colligitur, & hoc est, quod dicitur litera, quod trahitur ante fores, quasi dicat, illud tentorium, vel cortina non manebat affixum in ostio tabernaculi funiculis, & paxillis extendentibus, & retinentibus, quia tunc, vel nunquam esset apertum ostium tabernaculi, vel semper, neutrum tamen horum licebat, quia aliquando oportebat aperiri, ut sacerdotes intrarent ad ministraciones quotidianas: aliquid autem non erat apertum, si quando nullus erat in tabernaculo, sed quia istud tentorium poterat impelli a vento, & pateret faciliter ea quae erant interius, fuerunt posite quinque columnae in ingressu Sanctuarii, & in his pendebat tentorium, & ab his tenebatur ne impelleretur a vento. Dicitur autem hic tentorium, quod trahitur ante fores, id est ante ostium tabernaculi, quia tota illa apertio lateris Orientalis tabernaculi vocabatur ostium eius, & ante istas fores trahebatur tentorium, id est mouebatur aliquando ad tegendum, & aliquid ad reuelandum ostium. *Tecti foederis.* Dicitur quod istud tentorium est ante fores tecti foederis.

Quid tectum foederis. Et quod tectum diuersimode accipitur. *Quaest. XLIII.*

PRO quo sciendum, quod tectum foederis accipitur dupliciter, uno modo pro 10. cortinis copulatis in unum,

utrum, & positum immediate super tabulas tabernaculi, & dicitur tectum a tegendo, quia immediate tegit tabernaculum. Isto modo non potest accipi hic tectum foederis, sed tectum tabernaculi foederis cum illa cortina non contineret fedus Dei, scilicet arcam cum tabulis legis, sed ipsum tabernaculum ista continebat. Item non potest accipi sic, quia dicitur hic, quod tentorium traheretur ante fores tecti foederis, & sic ponitur habere fores ipsum tectum foederis, accipiendo tamen pro cortinis operientibus, non dicitur esse tectum habens fores. Alio modo accipitur tectum foederis pro tota domo constructa ex tabulis, & operimentis, & dicitur tectum foederis, id est tabernaculum foederis. Et tunc verum est, quod habet fores, quia latus Orientale eius est ostium ipsum, & ante istud trahitur tentorium. Vocatur autem tunc ipsum tabernaculum foederis tectum, non a tegendo, quasi alia tegat, sed ab eo, quod tegatur, vel sic habens operimentum. Diuersitas autem ista est ex consuetudine latinis. Aliquando enim assumitur tectum pro ipsis operimentis domorum, sicut cum dicitur, sicut fenestrum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit, ut patet Psalm. 128. & alibi, sicut passer solitarius in tecto Psalm. 101. Hic enim accipitur pro parte domus. Aliquando accipitur pro tota domo, & iste modus magis vsitatus est apud poetas, & antiquos scriptores, quam in vsu vulgari latinis nostrae. sic accipit Onidius 1. Meta. dicens.

Est via sublimis caelo manifesta sereno

Lactea nomen habet candore notabilis ipso,

Hac iter est superis ad summi tecta tonantis.

Ecce vocauit ibi tecta tonantis, id est domus Iouis, sic et dicitur vulgariter,

Christus amicorum cognoscit tecta suorum.

Id est domos. Ita accipitur hic pro tota domo, quae vocatur tabernaculum foederis.

Cortinas atrij. Id est etiam ad Gerfonitas pertinet portare cortinas atrij, vel ipsi habebunt excubias super cortinas atrij.

Descriptio magnitudinis tabernaculi. *Quaest. XLV.*

PRO quo sciendum, quod tabernaculum erat quaedam domus constructa ex tabulis, & operimentis desuper, & in circuitu. Ista habebat in longitudine cubitos 30. in latitudine vero 10. ut supra declaratum est, & magis habetur Exo. 26. ca. In circuitu eius accipiebatur spatium magni quadrangulum, continens in longitudine centum cubitos, & in latitudine cubitos quinquaginta, & vocabatur totum istud spatium in circuitu tabernaculi atrium tabernaculi. Istud fuit clausum per columnas, & cortinas, scilicet in latere Meridiano, & Aquilonari, quae erant latera longiora, ponerentur columnae 20. in quolibet, in latere autem Occidentali, & Orientali, quae erant minora, ponerentur columnae 10. in quolibet. Iste autem columnae habebat altitudinem cubitorum quinque, & in circuitu earum ponebantur cortinae eiusdem altitudinis, & sic manebat totum atrium clausum cortinis, & columnis, ita quod nullus posset illuc intrare, sicut nec in tabernaculum. Habebatque ostium suum in parte Orientali, & sic manebat tota ista magnitudo spatij in circuitu tabernaculi quae vocatur atrium. de quo totaliter explicatur Exodi 27. capit. & ibi dictum est de caulis huius atrij, vel ad quid proficeret. Cortinae autem quae erant in circuitu columnarum atrij portabantur a Gerfonitis, & de his dicitur hic.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij tabernaculi. Istud autem pertinebat ad Gerfonitas. & dicitur tentorium appensum in introitu atrij tabernaculi, id est quaedam cortina posita in ostio atrij.

De figura, & circuitu atrij. *Quaest. XLVI.*

PRO quo sciendum est, sicut supra dicebatur, quod atrium erat magnitudo spatij quadranguli continentis in longitudine cubitos centum, & in latitudine quinquaginta, eratque clausa ista magnitudo columnis, & cortinis, sed non se habebat cortinae eodem modo in omnibus quatuor lateribus eius. Nam in latere Meridiano Occidentali, & Aquilonari erant cortinae quae colligebantur capitibus columnarum per annulos, & vincinos, & affigebantur terra per paxillos, & funiculos, ita ut nullo impetu ventorum moueri possent. Latus autem Orientale non habebat totaliter cortinas immobiles, quia sic nemini pateret ingressus ad atrium, nec ad tabernaculum, etiam non oportuit poni unam cortinam mobilem, vel plures, quae continerent totum latus Orientale, sic erat tentorium, quod appendebatur ante fores tabernaculi. Totum enim latus Orientale tabernaculi erat ostium eius, & ante illud ponebatur una cortina mobilis quae traheretur per funiculos, quia spatium lateris Orientalis tabernaculi erat paruum, scilicet cubitorum 10. Si tamen totum latus Orientale atrij esset ostium, valde magnum esset, & indecens, quia latus istud continebat quinquaginta cubitos. ideo distinguatur in tres partes, scilicet pars una quindecim cubitorum, quae coniungebatur lateri Meridiano, tegebatur una cortina immobili affixa paxillis, & funiculis, erat alterum spatium 15. cubitorum versus latus Aquilonare, & similiter tegebatur alia cortina immobili, & erant isti triginta cubiti simul. Manebant ergo 20. cubiti in medio huius lateris Orientalis, & ibi erat ostium. Ante hos autem ponebatur una cortina 20. cubitorum quae vocatur hic tentorium, eo quod extendebatur, & colligebatur trahendo per funes, & circulos, sicut in operimentis lectorum, & hoc, ut aliquando clausum esset ostium atrij, & aliquando apertum. & hoc operimentum vocatur hic tentorium. Differebat autem istud tentorium a cortinis atrij, quia cortinae solum erant de bysso rectora, ut patet Exodi 38. cap. Tentorium autem, siue tabernaculi, siue atrij erat de filis quinque colorum, ut patet Exo. c. 36. & 38. Item cortinae, siue atrij, siue tabernaculi ponebantur immobiles, ut patet in praedictis locis. tentoria autem mouebantur colligendo, & extendendo. de tentorio autem atrij habetur Exo. 37. c. quantum ad fabricationem, & positionem. *Et quicquid ad altaris ritum pertinet.*

An Gerfonite debuerint portare omnia quae pertinent ad ritum altaris. *Quaest. XLVII.*

VIDE ET Ista litera dicere, quod Gerfonite portare deberent omnia quae pertinebant ad ritum altaris, id est omnia vasa altaris holocaustorum, vel altaris thymiamatum. Sed hoc falsum est, quia ad Gerfonitas nihil pertinebat de vasis altaris, nec de aliis vasis tabernaculi, sed solum de suppellectili de filo, & pellibus, non ergo portarent vasa altaris.

Item tres familiae Leuitarum distinguebantur in tria officia secundum tria quae erant in Sanctuario. Erant enim quaedam quae non erant partes Sanctuarii, sed vasa, vel utensilia, siue sint in atrio, siue sint in tabernaculo, & ista sunt arca cum propitiatorio, & Cherubim, & candelabrum aureum, & mensa propositionis, & altare thymiamatis, & altare holocaustorum singula cum vasis suis: haec enim non erant partes Sanctuarii, sed vasa eius, & pertinebant ad Caathitas. Aliae autem erant res Sanctuarii quae erant partes eius, & istae diuidebantur in duas partes, quia quaedam erant mobiles,

Ies, sea quæ erant de filiis, vel pellibus, sicut omnia operimenta, siue cortinarum, siue tentorium, & similia, & ista pertinebant ad Gersonitas, ut patet hic, & seq. c. Erat alia pars Sanctuarii quæ consistebat in rebus solidis, s. in tabulis, columnis, & basibus; & pertinebat ista pars ad Meraritas, & sic erant distincta omnia quæ erant in Sanctuario, siue partes eius, siue non. patet ista distributio ex his quæ habentur hic, & sequenti capitulo. ergo non pertinebat aliquid de ritu altaris ad Gersonitas cū omnia vasa pertineant ad Caathitas.

Item patet hoc, quia hic, & c. seq. cum assignantur officia Caathitarum ponunt, quod ipsi portabunt altaria, & omnia vasa Sanctuarii. Non ergo possunt Gersonites portare aliquid de ritu altaris. nam dicunt pertinere ad ritum altaris omnia vasa parua in quibus ministratur in altari holocaustorum, & thymiamatum, si ergo portent Gersonites omnia quæ pertinent ad ritum altaris, necesse est, ut portent omnia vasa virtusque altaris, vel saltem altaris holocaustorum, sed hoc est contra literam quæ dicit infra. quod ad Caathitas pertinet portare altaria, & vasa Sanctuarii in quibus ministratur, vasa tamen altaris sunt in quibus ministratur: ergo non portabunt hæc.

Obiectio ad predicta secundum literam facta dissolvitur.
Quæst. XLVIIII.

ALIVIS forte respondebit defendens literam istam, quod illud, quod infra dicitur de Caathitis, quod ipsi portabunt altaria, & vasa Sanctuarii in quibus ministratur, non intelliguntur ibi vasa ministrationsis pro vasis altaris, sed pro vasis candelabri quæ erant emunctoria, & vasa in quibus extinguebantur quæ emuncta erant, etiam intelliguntur vasa mensæ propositionis, s. mortariola, thuribula, phiale, cyathi, intelligebatur etiam labium cneui cum basi sua. Ista enim omnia erant vasa ministrationsis, & possent ea portare Caathitas, & tamen Gersonitis venient vasa altaris.

Sed adhuc non potest hoc stare, quia seq. c. ubi ista magis determinare ponuntur, declarantur vasa altaris per nomina sua, s. ignium receptacula, fuscinae, & tridetes, vncini, & batilla. de his omnibus dicitur, quod portarent ea Caathites, ergo nihil de pertinentibus ad ritum altaris portabatur a Gersonitis, & sic est.

Sed adhuc aliquis vellet saluare literam dicens, quod ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa altaris, & generaliter totius tabernaculi, tamen ipsi grauebantur in portando. Ideo quandam partem vasorum suorum tradebant portandam Gersonitis, s. vasa altaris, & labrum cneum. Cum vero erant castra figenda Caathites recipiebant vasa ista a Gersonitis, ut darent de eis pleuam rationem sacerdotibus, sicut quilibet de Leuitis dabat de officio suo, & hoc modo dicitur hic, quod Gersonites portent vasa altaris.

Sed adhuc non potest stare, quia sequent. cap. cum ponitur modus portationis omnium istorum vasorum in itinere, dicitur quod quando castra mouenda sint, intrabunt sacerdotes, & operient pallis suis singula vasa, & tradent ea Caathitis portanda, ergo portatio vasorum horum nullo modo pertinebat ad Gersonitas, nec principaliter, nec ut adiutores Caathitarum.

Dicendum est igitur, quod ista litera habet sensum distinctum, quia deuiat hic aliquid a litera Hebraica, & incipit deuiatio ab illo loco. tentorium autem, vel que ad illum locum, & omnia utensilia eius. nam ubi nos dicimus.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrii taber-

nacli, & quicquid ad altaris ritum pertinet, funes tabernaculi, & omnia utensilia eius. Habetur in Hebræo.

Velum ostij, quod est super tabernaculum, & altare, & funes tabernaculi, & omnia utensilia eius. Et tunc est sensus, quod portabunt Gersonites velum ostij, idest tentorium, quod est in ostio, s. in ostio atrii.

Quod est super tabernaculum, & altare. Idest quod illud velum est super tabernaculum, idest in circuitu, vel ante illud, & super altare, idest est ante altare holocaustorum.

Et funes tabernaculi. Idest etiam est ante funes tabernaculi. Et omnia utensilia eius. Idest etiam illud velum, vel tentorium est ante omnia utensilia, vel vasa altaris. Patet ista, quia tentorium, vel velum atrii est in parte Orientali atrii, & ad illam partem Orientalem est altare holocaustorum. Ideo dicitur esse velum illud super altare, idest ante altare, & super omnia vasa eius, idest ante omnia vasa eius.

Ratio autem deuiationis literæ nostræ a litera Hebraica fuit propter illam propositionem super, quæ aliquando facit sensum ambiguum. Nam cum dicitur velum ostij super tabernaculum, & altare. potest referri hoc ad precedentia, ut intelligatur sic, s. quod Gersonites portabunt velum illud, & erunt super altare, idest habentes administrationem portandi altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, idest erant super omnia quæ pertinent ad ritum altaris, s. quod illa portabunt, & erunt super funes, & utensilia eius, idest erunt prepositi ad portandum funes altaris, & omnia utensilia. similis modus loquendi habetur supra i. c. cum dicitur. Noli numerare Tribum Leui cum filiis Israel, sed constitue eos super Sanctuario, idest da eis potestatem administrandi in rebus Sanctuarii. Hic tamen ista prepositio super non potest trahi ad hunc sensum, ita quod referatur ad Gersonitas, s. quod ipsi sint super altare, & omnia vasa eius, sed referatur ad verbum intellectum, determinans illud nomen velum, vel tentorium, s. Gersonites portabunt velum super altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, idest portabunt tentorium, vel velum, quod est super altare, & super omnia quæ pertinent ad altare. Modus huius supra declaratus est, & necesse est istam literam sic intelligi. Nam si forte non esset alia litera repugnans quando dicitur hic, quod Gersonites portabunt tentorium atrii, & quicquid ad ritum altaris pertinet, deberet intelligi, quod portarent Gersonites omnia vasa altaris, quia tamen repugnat litera quæ habetur infra, & etiam sequenti capitulo. ita ut non possit vtrunque stare, necessario trahendum est ad istum sensum, ut ambe literæ concordent.

Sed adhuc dicit aliquis, istam non esse expositionem, sed extortionem literæ, quia infra 4. cap. habetur eodem modo cum dicitur, quod Gersonites portabunt velum, quod est in introitu ante tabernaculum, & omnia quæ ad altare pertinent, & vasa ministerii iubente Aaron, & filiis eius.

Respondendum est, quod eodem modo defecit ibi litera nra, quia ibi magis clare habetur, quod Caathites portarent omnia vasa altaris. expressis nominibus eorum, ergo nullum poterat pertinere ad Gersonitas. sed necesse est exponi eo modo quo dictum est. Et adhuc magis ibi clare patet expositio ista, quia litera dicit velum in introitu, quod est ante tabernaculum omnia quæ ad altare pertinent funiculos, & vasa. Nam ibi solum defecit copulatiua, ut dicatur. & omnia quæ ad altare pertinent, idest portabunt velum, quod est in introitu ante tabernaculum, & ante omnia quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vasa, & dato, quod illa litera etiam sic esset, ut ista, non propter hoc arguitur non fuisse conuenienter expositam, quia litera Hebraica

braica sic ait, ut expositum est. *Funes tabernaculi.* Secundum literam nostram videretur esse sensus, quod Gersonites portent funes tabernaculi. & hoc verum est. Sed non est sensus iste, quia funes tabernaculi non erant aliquid per se existens quod per se portaretur, sed aliquid alligatum cortinis, & aliis operimentis. Ideo dicens, quod Gersonites portarent cortinas Sanctuarii, & alia operimenta eius, intelligebatur quod portarent omnia quæ erant coniuncta eis, s. funiculos eorum, & paxillos. Ideo debet exponi magis secundum literam Hebraicam, ut referatur omnia ad illam propositionem super, s. quod portabunt Gersonites tentorium, quod est super funes tabernaculi, & omnia vasa eius, s. ante funes tabernaculi, & omnia vasa altaris. Pro quo est sciendum, quod tabernaculum operiebatur cortinis 10. & postea aliis tribus operimentis, ut supra fuit declaratum. Ut autem ista operimenta manerent extenta, & non mouerentur ad impetum ventorum, alligabantur extremitatibus eorum quidam funiculi, & in funiculis ligabantur paxilli cneui, ut figerentur terræ, & hoc modo extendebantur omnia operimenta tabernaculi, funes autem isti erant extenti in introitu tabernaculi, & magis appropinquabatur ad ostium atrii, & tentorium eius quam altare, & vasa sua. Ideo cum diceretur tentorium atrii esse ante vasa altaris, diceretur esse eodem modo ante funes tabernaculi, & iste est conueniens sensus. *Et omnia utensilia eius.* Secundum literam nostram deberet hic esse sensus, quod Gersonites portarent omnia utensilia tabernaculi. Sed hoc manifeste falsum est, quia tunc nihil maneret portandum Caathitis. Nam nomine utensilium tabernaculi intelliguntur omnia quæ erant intra tabernaculum, & non erant partes eius, s. arca cum Cherubim, & candelabrum aureum, & mensa propositionis cum vasis suis, & altare thymiamatum, sed his deceptis, & vasis altaris quæ supra ponebantur nihil omnino maneret familie Caathitarum portandum, quod patet, quia omnia ista portabant Caathites, & præter hoc nihil, ut patet immediate in litera, & magis seq. c. Ideo nullo modo potest sic exponi, nec etiam potest hic rñderi sic, sicut supra conabatur quidam, dicentes quod vasa altaris pertinebant ad curam Caathitarum, tamen quia ipsi nimis grauebantur portando tradebant ea in itinere Gersonitis, & postea recipiebant ab illis, ut darent sacerdotibus rationem de omnibus vasis suis. Hoc enim in illis vasis non poterat stare, nam si Caathites grauaentur valde in onere suo, ita ut portare non potentes, traderent partem eius Gersonitis, congruentius fuisset, quod a principio Dens diuisisset taliter ista quæ portanda erant, ut quælibet familia posset portare, quod ei iniunctum esset. ergo non potest dici, quod Caathites grauaentur portando onera sua, & consequenter non darent partem eorum Gersonitis. Sed adhuc concessio hoc nullo modo potest stare, quia eodem modo diceretur hic, quod ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa, siue utensilia tabernaculi, quia tamen dicitur hic, quod Gersonites portarent omnia utensilia ista, exponeretur quod ad Caathitas pertinebat cura horum portandorum, tamen quia grauaebantur committerebant ea portanda Gersonitis, & sic nihil maneret eis, cum præter vasa interiora tabernaculi, & vasa altaris holocaustorum nihil habeant Caathites, ut patet ex descriptione officij eorum hic, & seq. c. ergo necesse est reducenda esse expositio literæ huius ad sensum literæ Hebraicæ, s. quod portabunt Gersonites tentorium, quod erat ante altaris vasa, & ante funes tabernaculi, & ante omnia vasa eius. Nam cum esset tentorium atrii ante ostium tabernaculi, & funes qui exterius erant, necesse erat, quod esset ante omnia vasa quæ erant intra ipsum tabernaculum. similis modus loquendi habetur supra c. i. &

2. Nam supra c. i. dicitur, quod Leuitæ excubabunt per gymnasium tabernaculi, & postea secundo dicitur, quod filij Israel figent tentoria per circuitum tabernaculi, & hoc solum est, quia Leuitæ erant immediate in circuitu Sanctuarii, & Israelitæ erant in circuitu Leuitarum, ergo erant in circuitu tabernaculi. *Cognatio Caath.* Hic describuntur officia Caathitarum: habebant enim distincta officia a Gersonitis & Meraritis, & primo declaratur qui comprehenderentur sub Caathitis. *Habebit populos Amramitas.* Idest cognatio Caath habebit sub se populos Amramitarum.

Cur Amramitæ ponuntur esse sub Caathitis. Et quomodo sacerdotes ponuntur sub Leuitis cum distinguantur ad inuicem isti. *Quæst. XLIX.*

DICET aliquis quare hic ponitur, quod populi Amramitæ sunt sub Caathitis, quia manifestum est, quod Amramitæ pertinent ad Caathitas, cum Amram sit filius Caath, ut patet Exo. c. 6. Rñdendum est, ideo fuisse hoc positum, quia Amramitæ sunt sacerdotes. nam Aarō erat filius Amram, ut patet Exo. 6. c. & de Aaron erant sacerdotes. Cum ergo Caathites ponerentur tanquam Leuitæ videbatur esse dubium, an deberent sacerdotes poni sub familia eorum, & dicitur, quod sic. Sed aliquis arguet, quod sacerdotes, & Leuitæ distincti sunt, quō ergo ponuntur hic sacerdotes sub Caathitis? Est respondendum, quod sacerdotes, & Leuitæ considerantur dupliciter. aut quantum ad officia, aut numerum. si quantum ad officia, sacerdotes non ponuntur sub Caathitis, sed est distinctio ista prima, s. quod ministrantium quidam sunt sacerdotes, & alii sunt Leuitæ, deinde distinguuntur Leuitæ per Caathitas, Gersonitas, & Meraritas, sed quantum ad numerum aliter est. Nam computabantur sacerdotes sub Caathitis ex eo, quod erant de stirpe eorum.

Quomodo dicuntur hic populi Amramitæ cum solum essent tres sacerdotes qui vocantur Amramitæ, & qui computantur sub Amramitis. *Quæst. L.*

SED adhuc dicit aliquis quomodo dicitur hic populi Amramitæ, quoniam nunc solum erant de sacerdotibus tres viri, s. Aaron, & Eleazar, & Ithamar, ut patet ex litera supra. Respondendum est, quod nomine Amramitarum intelliguntur filii Aaron, & filii Moysi, quorum vtrique erat filius Amram, & quia non pertinebant filii Aaron, & Moysi ad id officium cum essent filii Aarō sacerdotes, & filii Moysi essent simplices Leuitæ, ideo debuerunt poni populi tanquam essent, duæ distinctiones istorum. Sed adhuc dicitur, quod non poterant vocari isti populi, quia erant pauci. Nam quamquam Caathites facerent populos, tamen omnes Amramitæ simul non merebantur nomen populi, eo quod erant valde pauci, s. Aaron, & duo filii sui, & Moyses cum duobus filiis suis, qui vix habebat tres, vel quatuor annos, ut supra declaratum fuit, quamquam ergo omnes isti computarentur, quia erant sex anime solum, non faciebant populum.

Ad hoc respondendum, quod Amramitæ non vocantur populi pro illis indiuiduis, quæ tunc habebant, sed pro illis quæ postea habituri erant, & in hoc est sensus, quod non solum hic, sed etiam in aliis computationibus Amramitæ sub Caathitis numerabantur, sicut in numeratione illa quæ habetur infra 26. cap. quæ facta est anno quadagesimo ab exitu de Aegypto.

Sed contra hoc arguetur, quoniam in libris Paral. sacerdotes computantur per se qui sunt Amramitæ, omnes alii Leuitæ per se, ut patet i. Paralip. 33. & 34. c. Filij autem Moysi qui erant vniuersi de populis Amramitis

mitis computati sunt cum Leuitis, vt patet Paralip. cap. 3. cum dicitur. Moyſi autem hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Leui.

Respondendum est, quod sacerdotes in omnibus computationibus pertinebant ad numerum Caathitarum, vsquequo facta est distinctio tempore Dauid. Ipse enim ordinauit sacerdotes in sortes suas, & Leuitas per se. Si tamen non fuisset facta illa distinctio semper mansisset computatio sacerdotum sub Caathitis, & sic essent populi Amramitarum sub cognatione Caath.

Ieffaritas, Hebronitas, & Ozjelitas. Iste sunt alie tres familie Caathitarum denominate a tribus filiis supra positis, & posset aliquis dicere ad queſtiones que supra fiebant, quia Amramite non vocantur hic populi, sed omnes iste quatuor cognationes simul vocantur populi, de quibus Amramite faciunt vnum populum.

Ite sunt familiae Caathitarum. Idest iste quatuor que supra nominatae sunt, que omnes deriuatae sunt a Caath. Recensita per nomina sua. Potest dupliciter hoc intelligi vno modo, quod referatur ad familias, s. quod iste quatuor familie recensite sunt per nomina sua, idest quando computabatur Tribus Leui iste quatuor familie distincte per nomina sua computatae sunt, vt supra habetur, s. quod fuerunt posita eis quatuor nomina. Alio modo referri potest ad eos qui erant sub familia, & tunc est sensus, quod iste familie fuerunt per nomina sua recensite, idest omnes qui erant in istis familiis fuerunt recensiti per nomina, & hoc siue magni, siue parui, vt patet immediate, & computando eos qui sunt in familia computatur ipsa familia.

Omne generis masculini. Foeminae inter Leuitas non computatae sunt, nec etiam inter alios Israelitas. ratio est, quia alii Israelite numerabantur potentes procedere ad bellum, ideo non computantur, Leuitae autem computabantur hic ad computandum pro primogenitis Israelitarum, tamen foeminae non poterant commutari pro primogenitis, cum primogenita foemina non sint redemptibilia.

Ab vno mense supra. Causa supra assignata est, s. quia Leuitae dabantur hic pro primogenitis Israelitarum, sed primogenita redimuntur post vnum mensem, vt patet infra 18. cap. ergo computatio istorum debebat fieri ab vno mense, & supra.

An filij Aaron computati fuerint cum Amramitis.
Quaest. L I.

CONSIDERANDVM est circa ea, que supra dicta sunt de populis Amramitarum, quod aliqui dicunt per Amramitas non intelligi hic filios Aaron, sed solum filios Moyſi, & Marię sororis eius. In quo primo dubitatur, an filij Aaron computati fuerint hic sub Amramitis.

Dicunt quidam, quod non, & hoc, quia filij Aaron erant sacerdotes Amramite autem, qui hic computantur sub Caathitis, ad Leuitas pertinent, ideo non sunt sacerdotes. Ad hoc respondendum est filios Aaron computari hic sub Caathitis. Nam licet quorum ad officia non pertineant filij Aaron ad Caathitas, pertinent tamen quantum ad numerum, quonia in summa omnium qui ponuntur hic necessario includuntur sacerdotes.

Inconueniens autem, quod esse videtur si computentur sacerdotes sub Caathitis, est quia Caathite designantur ad portandum vasa Sanctuarii, vt patet hic, & infra 4. cap. sacerdotes tamen nihil horum portare debebant, sed solum ministrabant in Sanctuario, &

quantum ad hoc dicitur non esse sacerdotes sub Caathitis, s. quantum ad officium, bene tamen sunt sub eis quantum ad numerum, & quod fuerint sub eis patet, quia omnes Leuitae assumpti sunt hic ad commutationem pro primogenitis Israelitarum, vt patet in litera. Sed ad hoc non solum alij Leuitae proficiebant, sed etiam filij Aaron cum essent de Tribu illa, & non videbatur esse aliqua causa quare magis abicerentur isti a numero quam ceteri. Ideo rationabilius erat istos computari quam reliquos. quod patet, quia Leuitae computantur hic, & commutantur, quia applicantur in cultum Dei, vt patet infra in litera. sed magis applicabantur Aaronitae ad cultum Dei quam ceteri, cum isti essent sacerdotes, & ministrarent in Sanctuario. ceteri autem in aliis ministeriis minoribus, necesse ergo fuit computari hic inter Leuitas Aaronitas, sicut ceteros.

Hoc autem supposito necesse est, quod computarentur sub Caathitis, quod patet, quia vel computati suat sub Caathitis, vel Gersonitis, aut Meraritis, sed non sub Gersonitis, & Meraritis, ergo sub Caathitis, quod sub istis duabus familiis non computarentur filij Aaron patet, quia non pertinebant ad eas quantum ad officium, nec quantum ad genus. Ideo rationabilius erat sub eis computari, quod autem necesse sit dici computatos fuisse sacerdotes sub aliqua istarum trium familiarum, patet, quonia omnes Leuitae dati sunt pro Israelitis primogenitis, & summa eorum fuit vsque ad 22. millia. Summa autem primogenitorum Israelitarum fuit 22. millia 273. & pro istis 273, qui superabant iussit pecuniam dari, vt patet infra ergo necesse est in ista summa includi Aaron cum filiis suis, alias daretur, quod non fuissent dati in commutationem pro primogenitis, sicut ceteri Leuitae, quod falsum est. Hoc patet, quia ista summa totalis colligitur ex omnibus istis summis partialibus Leuitarum, vt patet inducendo, sed in nulla earum poterant computari sacerdotes, nisi sub Caathitis, ergo sub eis computati sunt.

Dicendum igitur, quod non solum vocantur hic Amramite filij Moyſi, & Marię, vt quidam dicebant, sed vocabuntur filij Aaron.

An filij Mariae sororis Moyſi includantur sub Amramitis.
Quaest. L I I.

QVAEREBATUR secundo de filiis Marię sororis Moyſi, an includerentur sub Amramitis. Et dicunt quidam, quod sic, sed non potest stare, quia ipsa fuit accepta in vxore a viro alterius Tribus, vt omnes consentunt, ergo filij sui non pertinebant ad Tribum Leui, sed ad alteram, quonia filij semper denominantur de familia patrum, & non matrum, sic patet supra 1. & 2. c. f. per familias, & domos patrum suorum, de Maria, quod contraxerit cum viro alterius tribus declaratum est Exo. 35. c. & 18. Item licet Maria soror Moyſi contraxisset cum aliquo Leuita, tamen ille non potuit esse de genere Amra, quia ipsa erat filia Amram, vt patet Exo. 6. 2. & non contraheret cum fratre suo. Hoc enim semper fuit prohibitum, etiam in lege nature nulli genti licuisse videtur, nisi in principio, etiam seculi propter necessitatem, cum non essent alie foeminae. Item quamquam Maria vellet contrahere cum aliquo fratre suo, tamen non habebat, nisi Moyſen, & Anton, cum nullo tamen horum contraxit, quia Aaron habuit vxorem Elisabeth de tribu Iuda, vt patet Exo. 6. 6. Moyſes autem habuit vxorem de Madia, vt patet Exo. 2. c. vel Ethiopissam, vt patet 7. 12. c. ergo non Maria. Item dato, q. Maria fuisset accepta in vxorem ab Aaron,

ron, vel Moyſe, filij Marię essent filij Moyſi, vel Aaron, & sic non distingueretur populi Amramite per filios Aaron, & Moyſi, & Marię. Si autem dicamus Mariam fuisse cum aliquo Leuita Caathita, Gersonite, vel Merarita, filij sui vocarentur Caathite, Gersonite, Merarite, & non Amramite, quia non dicerentur a nomine matris, sed patris, non stat ergo nominari filios Marię inter Amramitas, sed solum filios Aaron, & Moyſi. *Habebunt excubias Sanctuarii.* Hic ponitur officium Caathitarum, & dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest curam de custodiendo Sanctuarium, non quantum ad omnes partes, sed quantum ad vasa, quae ad officium eorum pertinebant, vel dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest vigilare super Sanctuarium, ne aliquis de popularibus illuc accederet, hoc autem omnibus Leuitis commune erat: ideo primus sensus est melior. *Castrametabuntur ad Meridianam plagam.* Idest in latere Meridiano Sanctuarii, quoniam Sanctuarium erat quadratum, & per quatuor latera eius Leuitae ponebant tentoria sua ne accederet aliquis laicorum, istis autem dabatur Meridiana plaga. *Princepsque eorum erit Elisaphan.* Describuntur familie Leuitarum sub principibus suis, & isti erant ordinati s. m, q. principes populi, s. q. illi qui veniebant per lineam primogenitorum ab ipso capite tribus, vel familiae, essent principes tribus, vel familie: Elisaphan autem erat princeps, quia videbatur venire de primogenitis tribus illius, in qua erat, sed falsum est, quia Elisaphan erat filius Oziel, vt patet Exo. 6. c. & adhuc non videbatur esse primogenitus eius, sed Misael, quia primo in ordine ponitur Misael, vt patet e. c. Et tñ dato, q. esset Ozziel primogenitus, Oziel non erat primogenitus patris sui Caath, sed vltimus, nam inter quatuor filios Caath, Oziel vltimus ponitur, vt patet Exo. 6. c. & hic. Non erat ergo iste Elisaphan princeps Caathitarum, quia esset de linea primogenitorum, vt quibusdam videbatur. Sed quia sic ordinatum est, vt esset princeps, non tñ erat ipse princeps totaliter in illa familia. Nam Eleazarus erat princeps Leuitarum, vt patet 7. in litera. iste Elisaphan est qui eduxit Nadab, & Abiu mortuos de Sanctuario, vt patet Leui. 10. c. qm erant fratruales Aarō Elisaphan, & Misael. *Et custodient arcam.* Hic ponuntur vasa pertinentia ad Caathitas, & dñ, q. custodiant ea, sed non intelligitur hoc qm sunt in Sanctuario. nā tunc magis sacerdotes custodiebant, qui neminem permittebant intrare in Sanctuarium, vel si largius accipiantur, non solum pertinebat cura ista ad Caathitas, sed ad omnes de Leuitis, qui excubabant in circuitu Sanctuarii, vt patet in hoc c. sed dñ, q. custodiant arcam, & alia vasa, s. in itinere, quia isti portabant, & non alij Leuitae, cum autem isti portarent vasa, non accipiebant per seipſos, sed sacerdotes dabant ea illis inuoluentes primo pallijs, vt patet seq. c. *Mensamque.* Ista est mensa propositionis quae erat in prima parte tabernaculi, in qua solum introibant sacerdotes, & ponebantur in hac mensa panes propositionis, qui semper ibi erant 12. & mutabantur per singula sabbata, vt patet Leui. 24. c. erant ibi et vasa aurea mortariola, thuribula, phiale, & cyathi, vt patet Exo. 25. c. *Et candelabrum.* Istud erat candelabrum aureum de cuius fabricatura hñ Exo. c. 25. & sacerdotes ministrabant in eo disponentes lucernas in mane, & vespere de quo Exo. 27. ca. & 30. *Altaria.* Ista sunt duo altaria, quae solum erant in Sanctuario, s. altare thymiamatum, quod erat intra tabernaculum coopertum auro, & cremabatur in eo quotidie thymiamata in mane, & vespere, & nunquam fiebat ibi aliud quod sacrificium, vt patet Exo. 30. c. alterum erat positum in atrio tabernaculi ante ostium, & in hoc fiebant omnia sacrificia, nec permittebatur aliud esse in tota terra Israelitarum: de cuius fabricatura, & vasis

hñ Exo. 27. c. *Et vasa Sanctuarii in quibus ministratur.* Pertinebat et ad Caathitas portare omnia vasa ministracionis. Distinguuntur autem hic vasa ministracionis ab altaribus, mensa, & candelabro, & arca, qm accipiuntur vasa stricte. Large enim omnia quae erant inter Sanctuarium, & non erant partes eius, vocabantur vasa, sed proprie dñr vasa ea, quae ad ministracionem mouentur, & super quae ministratur, ea autē quae non mouentur non vocantur vasa. Ideo arca federis non vocabatur vas, quia in ipsa non fiebat aliqua ministratio, nec mouebatur, nec erat vas, habebat tñ vasa, s. thuribula, siue ignium receptacula, in quibus ministrabatur in illo, & ista pēdebant in altari holocaustorum de quo Exo. 27. c. Candelabrum ex praedicta causa non erat vas, sed ministrabatur super illud, & habebat vasa, s. emunctoria, & ea in quibus extinguebantur emuncta, vt patet Exo. 25. ca. Habebat etiam infusoria aerea pendentia in rostris, vt Zacha. c. 4. mensa propositionis non erat vas, quia non mouebatur ad ministracionem, sed ministrabatur in ea, quia ponebantur ibi panes, habebat etiam vasa quae dicta sunt, vt patet Exo. 25. c. Altare holocaustorum non erat vas, sed ministrabatur super illud, & habebat vasa, signū receptacula, & vncinos tridentes, fuscinulas, & lebetes, vt patet Exo. 27. c. & seq. c. Haec autem proprie vasa sunt, quia in eis ministrabatur per motum ipsorum atque in illis aliquid continebatur quae est proprietas vasorum. De labio cneo, & basi sua nihil dictum est ad quos Leuitas pertineret portatio eius, & manifestum est, q. pertineret ad Caathitas. Nam Gersonite, & Merarite portabant ea quae erant partes Sanctuarii, labium autē cneum non erat de partibus Sanctuarii, sed de vasis: ideo ad Caathitas pertinebat portatio illius, quia ipsi portabant ista vasa, de illo tñ nihil expressum est. Sed potest intelligi hic cum dñ omnia vasa Sanctuarii in quibus ministratur, vel potest intelligi per clausulam generalem quae infra habetur, & velum, idest, q. pertinebat ad Caathitas portare velum Sanctuarii. Dicit autem velum, illud quod pēdebat ante sancta Sanctorum coram quatuor columnis, de quo Exo. 26. ca. alia autem quae pēdebant, s. in introitu tabernaculi ante columnas quinque, & in introitu atrij, non vocantur vela, sed tentoria. Istud autem velum est de quo dicitur Matth. 27. ca. velum templi scissum est in duas partes a summo vsque deorsum, s. q. tunc reuelatus est locus sancti Sacrorum, quem tegebat velum.

Quomodo Caathite portabant velum Sanctuarii.
Quaest. L I I I.

SE dicit aliquis quō Caathite portabant velum, cum ipsi nihil portarent de partibus Sanctuarii, sed de vasis, velū tñ de partibus tabernaculi erat. Itē quia dicebatur ad Gersonitas pertinere portatio omnium quae erant in tabernaculo mollia, vt de pellibus, & filis, velum tamen de his est. Respondendum est ad Caathitas non pertinere velum tanquam aliquid, q. ipsi per se portarent, sicut vnum de oneribus suis: sed portabant tanquam aliquid de quo ligabatur, & tegebatur vnum de oneribus suis. Nam cū deponeretur Sanctuarium, sacerdotes tollebant velum sancti Sanctorum, & operiebant arcam, & tunc cum Caathite portarent arcam necesse erat, vt portarent velum, sic patet seq. c. non tñ distinguitur portatio veli portationem arcae, sicut non distinguitur portatio funiculi a portatione oneris, qd funiculo ligatur cum sit aliquid dispositum. Si tñ velum esset aliquid per se portabile, & non ad velandū, arcam non portarent illud Caathite, sed Gersonite, sicut portabant cetero operimenta

menta Sanctuarii. *Cunctaque huiusmodi suppellectilem.* Ponitur hic clausula generalis omnium quae portabatur a Caathitis, & per istam non potest aliquid addi ad superiora, nisi labium eorum cum basi sua, nam non fuit facta mentio supra de illo, nec inconuenienter intelligi potest per illud, quod dicebatur. Et vasa quibus ministratur in Sanctuario, quia labium eorum non dicebatur vas ad ministrandum cum in ministracione non moueretur, alias tamen bene vocabatur vas, quia in se continebat aquam ad lauandum pedes, & manus sacerdotum, & hoc etiam ad Caathitas pertinebat, quoniam erat de vasis, vel pertinentibus ad vasa, & non erat pars Sanctuarii, & cum hic dicitur cunctam huiusmodi suppellectilem, non est referendum ad id, quod immediate dictum est, sed velum, quia tunc est sensus, quod portarent Caathitae velum, & omnia similia, scortinas, & alia operimenta. Hoc tamen falsum est, quia ad Gersonitas ista pertinebant, sed illud demonstratiuum, huiusmodi, refertur ad suppellectilia superiora quae sunt vasa, & tunc est sensus, quod portabant Caathitae omnia superiora vasa, & similem suppellectilem. *Princeps autem principum Leuitarum.* Supra ponebat in qualibet familia vnus princeps. hic ponitur super omnes principes alius princeps, vt iuberet eis quid precipere deberent familiis suis, & iste erat Eleazar filius Aaron.

Cur filij Aaron non ponuntur principes super principes populi, sicut ponebantur super principes Leuitarum. Quaes. LIIII.

Sed dicit aliquis, quare non ponebantur filii Aaron principes super principes populi, sicut ponuntur super principes Leuitarum. Respondendum est hoc fuisse, quia licet ceteri Israelitae essent subiecti sacerdotibus quantum ad aliquid, inquam erant prelati sui, non erant tamen ministri eorum, nec in aliquo seruiebant. Leuitae autem erant ministri sacerdotum, & dati fuerant eis, vt seruirent ipsis. sic patet supra cum dicitur. applica tribu Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrarent ei, & excubent, & postea dicitur. dabisque dono Leuitas Aaron, & filiis eius, debuit igitur constitui aliquis de filiis Aaron princeps super Leuitas, sed non super principes Iraclitarum. *Eleazar sacerdos filius Aaron sacerdotis.* Fuit positus princeps Eleazar, quia ipse erat nunc succedens in primogenitura filiorum Aaron, cum mortui fuissent duo priores, scilicet Nadab, & Abiu, & ipse erat futurus sacerdos magnus post patrem suum, vt patet infra cap. 20. Vocatur Eleazar sacerdos, non per excellentiam, sicut vocatur aliquando Aaron sacerdos, quia hoc pertinebat solum ad sacerdotem magnum, Eleazar tamen non erat nunc sacerdos magnus, sed Aaron, sed dicitur sacerdos, quia consecratus erat vt patet Exodi 29, & Leui. 8. c. & hoc modo Ithamar frater eius vocatur sacerdos.

Erit super excubitores custodia Sanctuarij. Idest iste Eleazar preerit omnibus qui custodiunt tabernaculum. omnes Leuitae custodiebant tabernaculum excubantes in circuitu eius, ideo qui constituitur princeps omnium excubitorum constituitur princeps omnium Leuitarum. Non erat tamen princeps super Aaron, & Moysem qui erant Leuitae, quoniam isti erant maiores. *At vero de Merari.* Hic ponitur tertia familia Leuitarum qui vocatur Meraritae a tertio filio Leui, qui dicitur Merari. *Erunt populi Moolitae, & Musitae.* Ista erant duae familiae minores sub familia Merari, denominatae a duobus nepotibus Leui, scilicet Mooli, & Musi. dicitur populi Moolitae, & Musitae, idest familiae, vel turbae, quia qualibet istarum familiarum continebat mul-

Ftos viros quoniam numerati sunt in eis 6200. vt patet 7. *Recessit per nomina sua.* Idest omnes qui erant in his duabus familiis Moolitarum, & Musitarum fuerunt numerati per nomina, & scripti sunt, siue magni, siue parui. *Omnis generis masculini ab vno mense, & supra.* De his duobus, scilicet quare ab vno mense computarentur, & quare soli masculini causa supra data est. *Princeps autem eorum Suiel.* Hic ponitur princeps omnium Meraritarum, an vero iste esset de linea primogenitorum Merari non constat, sed quamquam non sit, nihil differt, quia satis poterat constitui princeps super familiam Meraritarum, sicut Elisaphan filius Oziel erat princeps in familia Caathitarum, sed non erat de primogenitis. *In plaga Septentrionali castrametabuntur.* Ad Meraritas pertinebat castrametatio in plaga Septentrionali, idest ad latus Septentrionale Sanctuarii, erant quippe Leuitae distributi per castrametationes, & ad Meraritas pertinebat iste locus Septentrionalis. *Erunt sub custodia eorum.* Hic ponitur quid pertineret ad officium Meraritarum in portando. *Tabulae tabernaculi.* Isti portabant omnes res duras quae erant partes Sanctuarii, inter has primae erant tabulae ex quibus construebatur tabernaculum, & a quibus denominabatur. Erat enim tabernaculum domus portatilis cuius primum erant tabulae: habebat enim tabulas 48. quia in tribus lateribus habebat tabulas, scilicet Occidentali Meridiano Aquilonari: Orientale autem erat apertum, in latere Aquilonari erant tabulae 20. & in Meridiano totidem, in Occidentali autem octo, vt patet Exo. 26. ca. has portabant Meraritae super plaustra, quia non poterant portare super humeros virorum, sic etiam de Gersonitis erat, vt patet infra cap. 7. *Vegetes.* Idest Meraritae portabant vegetes. dicitur enim esse vegetes quaedam ligna magna, & longa, quae erant posita transversaliter in dorsis tabularum, & immixta per annulos aureos, vt tenerentur tabulae simul. nam ipsae coniungebantur per incastraturas, & non habebant aliud retinaculum, nisi vegetes, qui erant in lateribus. isti vegetes non erant aliquid portabile separatim a tabulis, sed necesse erat, vt portans tabulas, portaret quoque vegetes, sicut non distinguitur funiculum ab onere, quod ligatur funiculo in portacione. Accipiuntur hic vegetes large: proprie enim dicuntur vegetes ligna in quibus aliquid vehitur, vnde a vehendo vegetes dicti sunt. & sic proprie altaria habebant vegetes, & mensa, & arca, quia portabantur in eis, tabulae tamen non portabantur in vegetibus, sed erant ad continendum ipsas tabulas sub eadem compage, vt patet Exo. 36. c. *Arca columnae.* Hoc etiam ad Meraritas pertinebat. dicitur hic columna Sanctuarii illae in quibus pendebant vela, & tentoria ad tegendum in circuitu Sanctuarii. Erant autem quaedam istarum columnarum de lignis Sethim, aliae erant aeneae. nam illae quae erant in ostio tabernaculi, & ante sancta Sanctorum erant de lignis Sethim, quae vero in circuitu atrij erant aeneae, totus autem numerus columnarum erat 69. nam in atrio erant 60. columnae aeneae, scilicet 20. in latere Aquilonari, & totidem in Meridiano, in Occidentali autem 10. & totidem in Orientali. erant autem ad ostium tabernaculi quinque columnae de lignis Sethim, & ante sancta Sanctorum erant quatuor, quae simul faciunt 69. columnas, & has omnes portabant Meraritae. *Bases earum.* Idest bases columnarum, vel intelliguntur etiam bases pro basibus tabularum. Pro quo sciendum, quod tabulae tabernaculi ad hoc, quod firmiter tenerent erectae canabatur in parte inferiori qua adherent terrae, & ponebantur duae bases argenteae in qualibet earum, quae erant in modum paxillorum acutorum, & infigebantur terrae, & sic tenebantur tabulae ne ad alterutrum caderent. aliae bases autem erant columnarum quae ponebantur sub columnis, & non habebant figuram basium priorum, sed qui

Vegetes quod significat.

De columnis tabernaculi.

De tabulis tabernaculi.

Necesse est poni aliqua feramenta in sanctuario.

Quo Meraritae portabant funes.

qui dicunt, sed erant ample, & rotunde, sed an verum sit Exo. 27. c. & 36. declaratum est. hic tamen magis intelligitur de basibus columnarum, quam tabularum. *Et omnia, quae ad cultum huiusmodi pertinent.* Idest portabant etiam Meraritae omnia, quae pertinent ad similem ministracionem. Lea, quae pertinent ad tabulas, vel colunas, & bases. Erant enim aliqua ferramenta in Sanctuario ad figendum paxillos, & disponendum loca pro tabulis, vel basibus columnarum, & ista portabant Meraritae: Gersonitae, etiam figentes paxillos tentorium operimentorum, & cortinarum alijs instrumentis ferreis utebantur, quae ad eorum portacionem pertinebant, non enim poterant ista fieri sine instrumentis, & quaequam talia non exprimentur, tamen intelliguntur, quod patet ex eo, quod habetur Iosue 6. c. scilicet quod omne aurum, & argentum, & aes, ferrum, &c. in thesauris Domini conseruata sunt: ecce enim ibi iussit reponi ferrum in thesauris Sanctuarii, ergo aliquis vnus ferri esset in Sanctuario: nulla tamen pars Sanctuarii aut vas ministracionis erat de ferro, vt declaratum fuit Exo. 25. c. id est necesse est intelligi, quod Leuitae habuissent instrumenta ferrea ad figendum, vel deponendum Sanctuarium, vel dicitur hic omnia, quae ad huiusmodi cultum pertinent, idest omnia quae talia sunt qualia tabulae, & columnae, & bases. scilicet quae essent partes Sanctuarii, & essent dure. de his, quae pertinent ad huiusmodi cultum, idest ad huiusmodi ministracionem: signat enim cultus honorem, vel seruitium: hic autem non potest accipi pro honore, sed pro seruitio, vel ministracione, & tamen non proprie dicitur ea, quae sunt partes Sanctuarii proprie ad ministracionem. Sed solum vasa, quae mouentur in ministrando. *Columnaeque atrij in circuitu.* Columnae superiores erant colunae tabernaculi. scilicet quinque in ostio tabernaculi, & quatuor ante sancta Sanctorum: istae autem quae dicitur sunt columnae in circuitu atrij, & erant 60. *Cum basibus suis.* Et portabant Meraritae bases columnarum cum eis, quoniam colunae ad hoc, quod manerent fixae in terra indigebant basibus, cum nullum pondus eis immineret sustinens illas, ne in alterutrum caderent, sicut erat de tabulis. *Et paxilli cum funibus.* Paxilli erant de rebus duris pertinentibus ad partes Sanctuarii, sicut tabulae, & columnae, & ad Meraritas pertinebat deportacio eorum, sed quoniam portabant Meraritae funes, quia isti erant de rebus mollioribus pertinentibus ad cortinas, & operimenta, quae sunt sub cura Gersonitarum: Respondendum est, quod aliqui erant funes alligati cortinis, & religabantur postea paxillis, vt fortiter cortinae tenerentur, alii autem erant funes alligati paxillis, & inherentes illis, qui postea religabantur ad cortinas, vel alia operimenta: funes autem qui adherabant paxillis, & postea religabantur cortinis, ad vsum pertinent, & portacionem Meraritarum, qui vero cortinis inherentes postea religabantur paxillis, vel columnis, sequuntur officia Gersonitarum, & quae ad Meraritas non pertineat portare aliquid, quod sit molle, vt funiculi, quia tamen adherent rebus portatis ab ipsis, ipsi portant, sicut dicebatur. de Caathitis, qui nihil portabant de partibus Sanctuarii: portabant tamen velum, quod erat ante sancta Sanctorum, non quasi principale onus, vel per se, sed tanquam aliquid adherens oneribus eorum, quia inde velabatur arca, quae ipsi portabant.

Castrametabuntur ante tabernaculum federis. scilicet ad orientalem plagam. *Moyse, & Aaron cum filiis suis.* Posita fuerat supra loca castrametationum trium familiarum Leuiticarum. Manebat ergo quartum latus Sanctuarii non custoditum, scilicet latus orientale, ideo data est pars illa ad castrametationem Aaron, & Moyse cum filiis suis. Sed dicit aliquis, quod isti iam susceperant locum castrametandi inter Caathitis. nam supra probatum est, quod numerarentur inter eos.

A Respondendum est, quod quamquam Aaron & Moyse computarentur in familia Caathitarum, tamen officium Aaron, & filiorum suorum erat valde distinctum ab officio Caathitarum, vt supra declaratum est: ideo dabatur eis locus diuersus castrametandi.

Quare Moyse cum filiis suis castrametabatur ad partem Orientalem tabernaculi cum sacerdotibus, cum ipsi non essent sacerdotes. Quaes. LV.

Sed quare quare Moyse, & filij sui castrametabantur ad partem Orientalem cum sacerdotibus, quia ipsi non erant de illis, sed magis debebant poni cum Caathitis? Respondendum est aliter esse de Moyse, & aliter de filiis suis: nam Moyse quamquam non esset sacerdos, erat tamen maior, & dignior sacerdotibus, quia ipse precipiebat sacerdotibus, & erudiebat eos in lege: ideo non debebat poni inter Caathitas, sed magis tanquam caput sacerdotum: filij autem Moyse aliter se habebant, quoniam ipsi non erant alicuius dignitatis, vel officij excellentis, propter quod segregarentur a Caathitis, & ponerentur cum sacerdotibus ad partem Orientalem, fiebat tamen hoc propter Moysem ne filij sui essent segregati ab eo: postea autem crescente numero filiorum Moyse non manserunt cum sacerdotibus, sed cum Caathitis, sic patet 1. Paral. c. 23. cum dicitur. Moyse autem hominis Dei filij annuumerati sunt inter Leuitas: ideo nunc, tamen quia pauci erant, quae partem suam manere debebat ante ostium atrij ad partem Orientalem.

Cur pars Orientalis fuit data Aaron, & Moyse, aliae autem alijs Leuitis. Quaes. LV I.

Sed quare quare ista pars Orientis fuit data Aaron, & Moyse, aliae autem alijs Leuitis? Respondendum est, quod in parte Orientali erat ostium atrij, & non licuit ibi esse alijs Leuitis: nam sicut introitus erat omnibus Israelitis accedere aliquo modo ad Sanctuarium, ita interdictum erat Leuitis introire in illud, potissime in tabernaculum, scilicet in sacerdotibus hoc conueniebat, si tamen fuisset alijs Leuitis datus locus Orientalis ad castrametandum, potuissent intrare quocumque vellent in tabernaculum, & in sancta Sanctorum nemine prohibente. & hoc fuisset eis admodum sacerdotibus autem non erat illicitum illuc introire: eis ergo conueniebat ista pars, sicut enim prohibebat Leuitae Israelitas ne accederent ad Sanctuarium; ita sacerdotes prohibebant, ne accederent Leuitae ad introeundum in tabernaculum, & iste fuit conueniens ordo castrorum. Item factum fuit hoc, quia Aaron, & filij sui introibant quotidie in tabernaculum. Alia autem Leuitae non introibant: erat ergo conuenientius istos manere ad ostium atrij, quae reliquos de Aaron, & filiis suis patet, quia tribus suis oblationum ipsi offerrebant quotidie in mane, & in vespere sacrificia, & thymiamma, atque lucernas componebant, pro quibus multoties ingrediebatur in tabernaculum: de Moyse autem et dicendum est, quod ipse intraret in tabernaculum, & sancta Sanctorum quocumque vellent ad inquirendum a Deo oraculum, vt patet 7. c. Ite fuit data istis pars Orientalis ad castrametandum, quia erat dignior, & excellentior: dignioribus ergo dari debuit. Sacerdotibus, & Moyse. Item ista pars erat periculiosior, quia per eam patebat introitus ad Sanctuarium, & non per alias: magis ergo debuit custodiri, & ab hominibus maioris intelligentiae, & diligentiae custodienda erat, cuiusmodi erant sacerdotes, & Moyse. *Ante tabernaculum federis.* Solum sacerdotes, & Moyse cum filiis suis dicebantur manere ante tabernaculum, sed non in circuitu eius.

Sacerdotes non poterant castrametari intra atrium in circuitu tabernaculi, alioquin nunquam commiserentur vxoribus. Quæst. LVII.

INTELLIGENDVM tamen est, qd isti non erant die ac nocte intra atrium tabernaculi in circuitu ipsius tabernaculi, vel ante ostium eius. Nulli ergo hoi hoc licebat, nisi sacerdotibus tpe consecrationis sue, in qua per 7. dies manebat intra atrium tabernaculi non exeuntes nocte, ac die, vt patet Leni. 8. & 10. c. Si aut sacerdotibus, & Moyse castrametaretur in circuitu tabernaculi intra atrium nocte, ac die manentes, necesse erat vt ibi manerent coiuges & filij, alioquin nunquam vacaret generationi sacerdotibus, & nunquam cum vxoribus suis concubarent, quod est qd modum economicum: oportet. n. viuere viros vxoribus. Si aut essent intra atrium tabernaculi, fieret ibi comixtio maritalis, qd erat ibi illicita. Non. n. licebat coeundi cum vxore sua accedere ad aliqua sacra, donec lauaret corpus suu aqua, & ipse summus sacerdos no poterat facere aliqua ministracionem sacram die qua cognouisset vxorē, donec lauaret corpus suu aqua, vt patet Leni. 5. c. f. Vt, de quo egreditur semen coitus immundus erit vsq; ad vespertum. Et ex hoc inferitur, qd non faciebat summus sacerdos oia sacrificia quotidie, quia tunc sequeretur, qd numq; accederet summus sacerdos ad vxorē suā: nam quotidie fiebat ad minus duo holocausta. s. matutinum, & vespertinum, vt patet Exo. 29. & 3. c. 28. Et tñ aliqui sacerdos magnus accedebat ad vxorem suā, alioquin. n. no gigneret filios sibi successores. Dicendum ergo est, qd sacerdos magnus non immolabat quotidie, sed sacerdotes minores faciebant sacrificia, & alia ministeria: sacerdos aut magnus faciebat qm volebat. Minores. n. erant distincti per 24. vices, & ministrabat forte, & vna pars illarū ministrabat vno tpe, alia aut ministrabat altero, & sic in quolibet anno ministrabat iste 24. fortes sacerdotū, de quibus 1. Paralip. 24. ca. & in qualibet harrum 24. partium erant multi sacerdotes, & inter hos ponebat fors quis ministraret, sicut patet de Zacharia patre Ioannis, qui forte exijt, vt offerret incensam. Erat tñ de vice Abia, vt patet Luc. 1. c. & ista pars, que vocatur Abia erat 8. inter 24. vices sacerdotum, vt patet 1. Paralip. 24. c. & hoc modo qd esset sacerdotes polluti coitu, vel alias non impediabant ministraciones, quia alij multi erant qui ministrarent. De ministratibus aut dicitur, qd illi no irent in domum suam toto tpe ministracionis, ne haberet occasionem accedēdi ad vxores suas, & polluerentur, & hoc satis patet Luc. 1. c. cum dicitur, & factū est, vt impleti sunt dies officij eius abijt in domū suā. & sic vt, qd ante tēpus impletionis sacerdotalis officij non licuit Zacharie redire in domum suā: patet ergo qd non castrametarentur sacerdotes intra atrium tabernaculi, ne ibi polluerentur cum vxoribus, sed dicitur, qd castrametabantur ante tabernaculū federis, i. in parte Orientali atrij: quia hic totum Sactuarium vocatur tabernaculum, sicut dicebatur 8. n. c. fig. Leuitē figeret tētoria sua in circuitu tabernaculi, id est atrij. De alijs tamen non dicitur, qd figerent ante tabernaculū, sed in circuitu: sacerdotes aut ante, quia erant in parte Orientali, & Oriens vocatur ante, cum distinguatur quilibet res p. sex positiones, s. ante, & retro, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum: in modo aut pars Orientalis dicitur esse ante: sacerdotes ergo, qui ad illam erant dicebantur esse ante tabernaculū. Moyse & Aaron cum filijs suis. Aliqui dicunt, qd filij qui hic nominantur, non sunt filij Moyse, sed Aaron, quia filij Moyse computabantur inter Caathitas, & manebant cum eis. Sed hoc non stat qm filij Moyse erant tunc duo paruuli, qui vix haberēt tres, vel quatuor annos:

non ergo erant feiungendi a solatio paterno, & materno. Nam si dicatur, qd filij Moyse non erant ad partem Orientalem tabernaculi cum ipso, diceretur eodem modo, qd non esset hic vxor eius, & sic darentur diuersę castrametationes viris, & vxoribus, quod nequaquam licet, potissimē quia filij cū non sunt emancipati sunt in familia patrum: ideo vbi patres sunt ibi manere deberēt: non solum ergo de filijs Aaron hoc intelligitur, sed etiam de filijs Moyse. Habentes custodiam Sactuarij in medio filiorum Israel. Hoc potest referri ad immediatam, s. ad Aaron, & filios suos, & ad Moysem, & filios suos, vel potest referri ad omnes tres familias Leuitarum, s. positas in v. c. sacerdotibus. Primo modo est sensus, qd Moyse & Aaron cum filijs suis habebant custodiam in medio filiorum Israel, i. ipsi custodiebant Sactuarium inter omnes Israelitas, ne accederent ad ipsum: nam quamquam ad omnes Leuitas pertineret onus Sactuarij, tamē specialiter pertinebat ad sacerdotes, cum ipsi obseruarent ostium atrij, ne quis ingrederetur, ita vt alijs Leuitis etiam no pareret introitus: alij autem custodiebant in lateribus, vbi non erant portę, ideo non erat ita specialis custodia, & tunc est sensus, qd inter omnes filios Israel habebant isti curam Sactuarij, scilicet, quod verabant ne qs de Israelitis, siue Leuitis accederet ad introitum. Alio modo est sensus, quod referrentur ista ad omnes familias Leuitarum supra positas, & tunc est sensus, quod ad illas pertinebat custodia Sactuarij in medio Israelitarum, id est inter omnes laicos ne accederent ad introitum in Sactuarium, nec castrametarentur iuxta illud. Quisquis alienus accesserit morietur. Id est quicumque de extraneis accesserit ad castrametandum cum istis morietur, ista litera intelligitur dupliciter, secundum quod precedens: si enim referatur solum ad Moysem, & Aaron cū filijs suis est sensus, quod quicumque accesserit ad ministrandum, siue excubandum in parte Orientali morietur. Et vocantur hic alieni omnes, qui non sunt filij Aaron, & Moyse: ideo alij Leuitis non licebat accedere ad castrametandum in parte Orientali cum sacerdotibus, & Moyse, alioquin morerentur. Si autem intelligatur alio modo, scilicet, pro omnibus Leuitis est sensus, quod quicumque accesserit de extraneis ad castrametandum cum Leuitis in circuitu Sactuarij morietur, & solum refertur hoc ad laicos, qui vocabantur hii alieni, sed sensus primus est conuenientior hic, & supra. Cum autem dicitur hic, quod qui accesserit morietur, dubium est an Deus occideret illum, vel deberet occidi sententia iudicis: quid tamen horum sit supra cap. 1. declaratum est in fine. Omnes Leuita quos numerauit Moyse, & Aaron. Hic ponitur summa omnium Leuitarum numeratorū in tribus familijs suis, scilicet, quod erant viginti duomillia, & dicitur quod numerauerunt eos Moyse, & Aaron, supra tamen dicebatur, quod Moyse numerauit Leuitas, & nihil exprimitur de Aaron, sed hoc nihil differt: nam cum hic exprimitur de Aaron numerante, satis constat quod ipse numerauit. Iuxta præceptum Dei. Hoc potest referri ad duo, primo potest referri ad Aaron, & Moysem numerantes, scilicet, quod isti duo numerauerunt iuxta præceptū Domini, id est, quia Deus præcepit eis, vt numerarent. Alio modo refertur ad inferiora, scilicet, quod numerauerunt Moyse, & Aaron Leuitas per familias, & domos suas, sicut iusserat Dominus. Per familias suas: Id est non fuerunt omnes Leuitę numerati simul in vno annulo, sed distincti fuerunt per familias suas, & quilibet familia per se numerata est. In genere masculino a mense vno, & supra. Causa horum duorum iam posita est 8. & erat hoc eodē quatum ad omnes

oēs Leuitas, qd soli masculi, & ab vno mense, & supra computarentur. 22. millia. Ista est summa totalis omnium Leuitarum numeratorum superioribus.

An hic computentur omnes Leuita, & quare trecenti subtrahuntur. Quæst. LVIII.

SEd hoc aliquis arguet, qd maior sit summa Leuitarum, nam summa superiores simul collectę efficiunt maiorē summā, nam numerati sunt 7. millia & quingenta Gersonitarum, octo millia, & sexcenta Caathitarum, & sex milia & ducenta Meraritarum, qd simul sumpta reddunt 22. millia & trecenta, no est ergo hic summa totalis. Aliqs ad hoc rēdebit, qd est modus loquendi scripturę, qd frequenter no curat de paruis numeris, sed solum numerat maiorē summā, & in egrum, vt apparet in multis locis. Sed ista rētio non potest stare, quia hic putantur Leuitę, vt assumantur pro primogenitis oīum tribuum Israel, & quia primogeniti totius populi erant 22. millia & ducenti 73. mandat dñs eos qui superant de primogenitis Israel. l. 273. redimi. si tñ numerarent hic trecenti Leuitę qui relinquunt, & superant ex summis superioribus ad istā excederet numerum Leuitarū in 77. ergo no dimittuntur hic 300. Leuitę ex ista cā, sed ex alia: s. n. computari possent, vel debuisset isti 300. Leuitę no iuberet Deus redimi 273. primogenitos Israelitarum, qui superant ad hanc summā. Dicendū est, ergo fm qd dicit magister historię scholasticę, & est valde psonam rōni, qd isti 300. Leuitę qui hic subtrahuntur sunt primogeniti inter Leuitas, & quia hic putantur Leuitę, vt recipiantur loco primogenitorū totius multitudinis, & er ipsi primogeniti Leuitarū erant dño obligati pro tunc: oportebat ergo eos redimi, vel dño applicari. Vñ non poterant isti 300. Leuitę pro alijs obligari cum pro se essent obligati, sicut dicitur Leu. c. vlt. de primogenitis, qd primogenita, qd ad Deū pertinet nemo sanctificare poterit, vel vouere, & hoc quia debent ex rōne primogeniturę. debuerūt ergo isti 300. Leuitę subtrahi de summa aliorum Leuitarum, qd dabant in cōmutatione p primogenitis Israelitarum, & sic manent 22. millia Leuitarū, & ista 20. duo millia cū no eēt de primogenitis no erāt dño obligata, id poterāt obligari, & cōmutari p primogenitis Israelitarum. Vñ dicendum est, qd Leuitę applicati sunt dño gñaliter: non tñ oēs fuerūt dati p primogenitis Leuitarum, qui tradendi erāt, & applicandi Deo, & si primogeniti Israelitarū oīum applicarent. Alii aut fuerunt dati Deo non pro seipsis, sed pro Israelitis, quia ipsi non erant primogeniti, sed pro primogenitis traditi sunt, ideo quia non accesserunt Leuitę non primogeniti ad summā Israelitarum primogenitorū additi sunt in pecunia tot quot deficiebant in summa. Item pro quolibet horum darentur quinque sicli, sicut infra habetur in litera.

Nunquam fuit facta post hoc talis commutatio primogenitorum, & Leuitarum, sed quancumque nascebatur aliquis primogenitus dabatur pro eo quinque sicli. Quæst. LIX.

SCIENDVM est, qd ante istud tempus non fuerat aliqua lex de redemptione primogenitorum, eo quod non fuerat causa precedens ad illam: fuit enim causa liberatio primogenitorum Israelitarū ab exterminatore in Aegypto, & quia ista a modico tempore precesserat non facta fuit redemptio. ista autem lex de redemptione non obligabat primogenitos iam natos, quia est generale in legibus, & constitucionibus, qd non extendantur ad pterita, nisi in eis expresse de pteritis caueat: Deo aut sic fecit hic, qd expresse oēs primogenitos dedit pro se. Alph. Toit. super Num. Pars I.

genitos Israelitarum, qui tunc erant, debere cōmutari, vel redimi: ideo fuerūt hic numerati oēs primogeniti Israelitarū, siue in genes, siue veteres, siue paruuli, & oēs Leuitę traditi sunt, partim pro se, partim pro illis: nunquam aut postea talis redemptio totius Israel simul facta est, sed qm aliqs primogenitus nascebatur immediate applicabatur dño redimēdo eum quinque siclis. Item erat dña quantum ad alterū, quia nunc fuit facta commutatio primogenitorum Israelitarum dando pro eis Leuitas: postea verō nulla talis commutatio facta est, quia quamq; nasceretur plures primogeniti Leuitarum, & plures primogeniti Israelitarum, tñ non dabantur primogeniti Leuitarū pro alijs quibus Israelitis. Rō huius erat, quia postquam dñs semel applicauit sibi hic Tribum Leui fuit semper ei applicata vsque in sempiternum, & obligata ad ministrandum, nunc aut quia obligata non erat, poterant Leuitę commutari pro primogenitis Israelitarū obligatis. Facta autē obligatione vnuerfali post hoc in oibus Leuitis nullus eorum potuit dari pro aliquo Israelita, cum esset personaliter obligatus pro se obligatus, non poterat dari pro alio psonaliter, quia tunc quod meū est ex vna causa totaliter efficeretur meū ex altera, & nunquam desijt esse meum, qd est qd regulā iuris. & hī extra de fide instr. in ca. inter dilectos. necesse fuit igitur, qd post istam primogenitorum commutationem, & redemptionem factā in mōte Synai quicumque primogenitus nascebatur, redimebat datus quinque siclis, vt patet infra 18. cap.

An Moyse, & Aaron cum filijs suis computentur cum alijs Leuitis ad redemptionem primogenitorum. Quæst. LX.

CIRCA hoc considerandū est, qd aliqui dixerunt in ista numeratione Leuitarum. s. postorum non cōputari Moysem & Aaron, nec filios Aaron, sed filios Moyse. qd probat quod computando istam summā trium familiarum que s. hī producti ista magna summa 22. millia, & amplius trecentorum, tñ Moyse & Aaron, & filij Aaron no computantur in illis tribus familijs, a quibus producti ista summa. Declarat hoc ex loco castrametationis: nā Gersonitę ad partem Occidentalem castrametati sunt: Caathitę verō ad Meridianam: Meraritę autē ad Aquilonem fixerūt tentoria, & ex his tribus familijs collecta est summa prior, sacerdotes tñ & Moyse no habuerunt castrametationem cum istis, sed in parte Orientali, vt patet in litera. Sed dicendum est hoc esse falsum. Nam tam Moyse, qd Aaron, quā filij vtriusq; s. cōputati sunt inter Caathitas, vt probatum fuit necessario. Cum autem isti dicunt Moysem & Aaron, & filios Aaron no fuisse numeratos cum Caathitis, arguunt hoc ex loco castrametationis, sed no est sufficiens argumentum, quia quantum ad numerū positi fuerūt isti inter Caathitas, quia sic necesse erat no tamen quantum ad officium. Adhuc tñ isti errāt, quia dicunt filios Moyse fuisse cōputatos cum Caathitis, & non Moysem, nec Aaron, & hoc ipsi inducunt ex loco castrametationis, sed in hoc errāt, quia filij Moyse castrametati sunt cum eo, & cum sacerdotibus, vt supra declaratum fuit.

Cur Moyse & Aaron, & filij Aaron non computantur loco primogenitorum populi. Et an Aaron esset obligatus ad ministrandum, vel solum ministravit, quia uocatus est a Deo. Quæst. LXI.

ALIQVI autē quunt quare non cōputantur Moyse & Aaron, & filij Aaron loco primogenitorum populi, cum primogeniti specialē Deo cultum perficerent, quod proprie conuenit Aaron, & filijs suis. E 2 Respon-

Respondent quidam causam esse, quia Leuitæ dati p primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Aaron autem ad excellentiora mysteria vocatus est cum filiis suis: id sine aliqua obligatione a Deo acceptus est, vt patet ad Hebræ. c. 5. Item q̄a populus dabat istos Leuitas ad seruiendum loco sui: ideo alicui dari, vel mancipari debuerunt. Si autem Aaron, & filij eius darentur etiam pro primogenitis, nullus esset, cui traderentur: ideo decuit Aaron, & filios eius liberè ad Dei ministeriū vocari, vt alij Leuitæ eis dono a populo traderentur, vt patet s̄ isto c. Moyses autem pro nullo dari debuit, q̄a si pro aliquo datus fuisset alicui officio manciparetur, quod nō decebat, q̄a toti populo præerat, & pro omnibus Dñm p̄sulebat.

Ad prædicta respondendum est quæstionem hanc superuacua esse, q̄a innititur falso fundamento quarēs rōnem, quare Moses & Aaron cum filiis suis, nō fuerint dati pro primogenitis Israelitarum; cum tamen ipsi dati fuerint, vt supra probatum est: ideo responsiones ad quæstionē præsupponens falsum inuiles sunt: dato tñ, q̄ præsupponeretur verum in quæstione ista non essent conuenientes responsiones. Et primo, q̄n dicebatur, q̄ Leuitæ dati pro primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Leuitæ autē non dati erant ad maiora. Dicendum est hoc procedere ēt ex errore, quia isti petunt, quod debent probare. sc̄ esse distinctionem inter Leuitas, q̄ quidā dati fuerint pro primogenitis Israelitarum, & alij non hoc tamen nō probat, & est 3 rationes supra inductas. Cum autem dicunt, q̄ Aaron a solo Deo vocatus est sine aliqua obligatione; falsum præsupponunt: nam Aaron erat obligatus ad cultum Dei: si nulla harū applicationum facta fuisset, quod patet, quia Aaron erat de primogenitis. sc̄ primogenitus Amram, & ex hoc obligatus erat Deo p liberatione primogenitorum in Aegypto sicut ceteri, & q̄n dicunt non fuisse Aaron applicitum ad ministerium Dei, quia fuit vocatus. Rñdendum est falsum esse, ad auctoritatem Apostoli, in qua dñ fuisse Aaron vocatum a Deo, dicendum est, in vocatione Aaron, & applicatione duo esse. sc̄ ministerium, vel laborem, & gradum excellentiæ in ministerio sibi commissio. Quantum ad primum, q̄d est subire aliquod onus ministerij, erat Aaron obligatus Deo sine aliqua vocatione, sicut ceteri Leuitæ, & hoc ex duobus: primo, quia erat de primogenitis, secundo, q̄a erat de Leuitis. Quantum ad sm. sc̄ ad gradum honoris ministerij commissi Aaron. Dicendum est, q̄ fuit Aaron vocatus a Deo: cōmissum. n. fuit sibi summū sacerdotium, q̄d erat magni honoris immo maximi in populo, & ad istud Aaron non erat applicitus, nec poterat eum petere, nisi Deus eū vocasset, q̄d declaratur in auctoritate Apostoli ad Hebr. c. 5. Nemo sibi indifferenter assumat honorē, nisi qui vocatus est a Deo, vt Aaron: Ecce non dicit eū vocatum quantum ad onus ministerij, sed quantum ad excellentiā honoris. Ad aliam rōnem, q̄n dicebat, q̄ populus dabat istos Leuitas, ideo debebant alicui mancipari, sed si Aarō, & Moyses darentur pro primogenitis deberent mancipari alicui: nullus tñ erat, ideo non debuerunt dari pro primogenitis. Rñdendum est istos errare. Nam Leuitæ dati sunt dupliciter, primo dati sunt p primogenitis Israelitarū, & ista datio fuit Deo, sicut patet in Ira. sc̄ tñ Leuitas p oī primogenito, q̄d aperit vuluā, & quantum ad istam dationē bene potuit dari Aarō cum filiis suis, & Moyses p primogenitis Israelitarū, nec oportebat, q̄ alicui alteri darētur. Altera donatio est, qua dati sunt Leuitæ minores Aaron, & filij suis, de qua donatione s̄ patet in litera; ista autē non fuit, ac si isti soli traderentur pro Leuitis ceteris non traditis, sed q̄a Deus volebat oēm ministracionem suā com-

mittere Leuitis, & inter hos cōmisit eā principaliter Aaron, & filij eius: id alios Leuitas fecit sibi dari tanquam subseruientes, hoc tñ nō tollit oēs fuisse datos p primogenitis Israel, siue maiores, siue minores: isti autē errant, q̄a existimāt donationem Leuitarū factā Aaron, & filij suis fuisse solum pro primogenitis. Ad alteram rationem, cū dñ de Moysē, q̄ si fuisset datus pro aliquo de primogenitis Israel manciparetur alicui officio, q̄d nō decebat, quia erat princeps populi. Respondendum est fuisse datum Moysen p aliquo de primogenitis populi, nec fuit Moyses ita traditus vt Aaron, q̄a Aarō erat primogenitus; id pro seipso, obligatus erat, et non fieret ista applicatio, vt supra dictum est. Moyses autē non erat primogenitus, sed natus post Aaron, id datus fuit non pro se, sed p aliquo primogenito Israelitarum. Cum autē dñ Aaron esse primogenitū, non est sensus, q̄ ipsum primo genuerit pater suus: primo. n. genita est Maria soror eius, q̄d patet, q̄a Aaron excedebat Moysen solum tribus annis, vt patet Exo. 7. c. Maria tamē excedebat Moysen annis 10. vel 12. quia q̄n Moyses nouiter natus, fuit positus in aquis, Maria soror eius obseruabat eū prospiciens a longe, & locuta est cum filia Pharaonis de nutrice danda puero, vt patet Exo. c. 2. hoc tñ non pertinebat, nisi ad puellam iam discretam: ipsa ergo erat prior Aaron, & Moysē. Dñ tamen Aaron primogenitus in masculis. Et cū dicebat, q̄ Moyses applicaret alicui officio, si dat⁹ esset pro aliquo primogenito Israelitarum. Rñdendum est esse verum. Cum autē dñ, q̄ non debuit hoc esse, quia præerat toti populo, rñdendum est, q̄ officium largē accipit pro qualibet administratione gerendarum rerum, siue sit in dñando & regendo, siue in quibuscūque alijs ministerijs executiuis: Moyses autem habebat magnum officium. sc̄ curam totius populi, in qua nimis grauabat, vt patet 3. r. c. & hoc erat officium suum non magis, in quantum Leuitæ, quam in quantum laici. Habebat autē aliud ministerium, q̄d ptinebat ad Leuitas, sc̄ q̄ doceret in cęremonijs legis, & q̄ consuleret Dñm pro Israelitis & introiret in sancta Sanctorum: hac enim ad ministracionem sanctam ptinebat, ideo verum est, quod Moyses habuit aliquod officiu, & datus fuit pro aliquo primogenito de Israelitis.

Maria soror Moysi erat primogenita.

Quare Leuitica tribus fuit minor inter omnes. Quæst. LXII.

SC̄IENDVM autem circa istam summam Leuitarum, quæ habetur hic, q̄ nulla Tribus fuit in toto Israel, quæ minoris numeri esset, q̄ Tribus Leuitarū, & nulla Tribus maioris numeri fuit, q̄ Tribus deriuata a Ioseph, si cōputet vna, sicut ipse est vnus filius Iacob, quod patet, quia summa Leuitarum est hic. 22. millium additis trecentis, q̄ reliqui sunt, & hoc computando ab vno mense & s̄. iā paruulos, q̄ iuuenes, q̄ vetustissimos, quæ summa si forte reduceretur ad viros bellatores a 20. annis, & s̄. sicut fiebat in alijs Tribubus Israel, vt patet s̄. primo, forte non essent octo millia virorum pugnatorum, quod patet, quia in populis plures cōlueuerunt esse de paruulis, q̄ de viris computando paruulos, vsque ad 20. annos; detractis ergo omnibus istis parualis de summa Leuitarum pauci manerent valde; ita vsfortassis nō essent tertia, vel quarta pars summæ alicuius alterius Tribus. Et ista Tribus non solum sic se habuit in hac prima numeratione in deserto Synti, sed postea etiā eundem modum habuit. Nā in fine 44. anni ab exitu de Aegypto facta iterum computatione Leuitarum inuenta est summa 23. milliu ab vno mense, & supra. Quod autē Tribus Ioseph esset maioris numeri, q̄ oēs alie Tribus, accipiendū vnam Tribum filios Ioseph; patet,

Summa filiorum Leuiti. Numerantur primogeniti omnis Israel.

Numerus primogenitorum. Sicli valor Exo. 30. b. Leu. 27. c. 226. 45. d.

patet, quia q̄n hic computati sunt inuenta est summa filiorum Ephraim 40. millium quingentorum, & filiorum Manasse 32. millium ducentorum, qui simul sunt 72. millia septingentorum, & q̄q̄ hic iste duæ tribus, q̄ faciunt vnā tribum Ioseph non fuerit maioris numeri, q̄ tribus Iuda, & q̄libet alia, fuerunt tñ valde maioris numeri in alijs cōputationibus, vt patet 3. 26. c. vbi filij Ephraim, & Manasses si simul sunt faciunt summam 85. millium, & ducentorū, ad q̄ summā nulla tribus accessit: erat tamē vnus de filiis Iacob, Ioseph sicut Iudas, & quilibet alius.

Et ait dominus ad Moysen. Numerata primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab vno mense, & supra. & habebis summā eorum. Tolleque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel. Ego sum dominus. Et pecora eorum, pro vniuersis primogenitis pecorum filiorum Israel. Recensuit Moyses, sicut præceperat dominus primogenitos filiorum Israel, & fuerunt masculi p nomina sua a mense vno, & supra vigintiduo millia ducenti septuagintatres. Locutusq; est dominus ad Moysen dicens. Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum. Eruntque ducentorum septuagintatrium qui excedūt numerum Leuitarum de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. Dabisque pecuniam Aaron, & filiis eius precium eorum, qui supra sunt. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, & quos redemerat a Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexagintaquinque siclorum, iuxta pondus sanctuarii, & dedit eam Aarō, & filiis eius iuxta verbum, quod præceperat sibi dominus.

Et ait dominus ad Moysen. Numerata primogenita sexus masculini. Hic ponitur numeratio primogenitorum Israelitarum, vt commutentur pro eis Leuitæ, & quia vnus Leuita pro vno primogenito Israelitarū dandus erat, necesse fuit, vt sciretur numerus primogenitorum Israelitarum, & numerus omnium Leuitarum simul, vt sic fieret equa commutatio. Sexus masculini. Hic cōputantur primogenita Israelitarū, & sola in masculis: fœmina autem quamquam primogenita nō computatur hic, alioquin maior fuisset summa primogenitorum Israelitarum.

Quare non computantur primogenita fœmina, & an fœmina possit esse sacerdos. Et quod in templo Apollinis fœmina virgo erat sacerdos, & non vir. Quæst. LXIII.

Causa autē quare nō computantur primogenita fœmina inter Israelitas ponitur duplex. prima quia cōputantur hic primogeniti, vt cōmutent, q̄ alias debebant esse sacerdotes, & Deo prohibente non fuerunt. Alph. Toft. super Num. Pars I.

A cum ab hoc pro redemptionem liberetur: fœminæ tamen non possunt esse sacerdotes, ideo non possunt obligari Deo ad tale ministerium, & consequenter nec redimi, quia vbi non est obligatio, non est redemptio.

Aliam causam dicit esse huius redemptionis propter liberationem primogenitorum factā in Aegypto, & quantum ad hoc dicunt non magis obligari fœminas, quam viros, cum omnes ibi fuerint liberati a percussore. sed dicit Deum voluisse solos masculos, quia vult sibi perfectiora.

Dicendum tamen est non stare istas rationes: prima enim non stat de applicatione ad sacerdotium: nam hic non fit redemptio primogenitorum, vt solum applicentur ad sacerdotium, sed magis qui obligati erant Deo ad ministrandum, si autem obligati aliqua in fœminis esse poterat, etiam ipse redimerentur, q̄ autem fœminæ possent esse sacerdotes, vel non sint, ex sola institutione est. Nā apud Gentiles in templo Apollinis, in regione delphos fœmina virgo erat sacerdos, & nō vir, vt patet p Luc. lib. 3. de bello plusquam ciuili: dato autem quod Deus nollet fœminas sibi esse sacerdotes, tamen si obligatē sibi essent, in quantum primogenita poterat eas facere redimi, & decebat, sed non fuit factum: ideo non est causa hæc. Alia causa quam ponunt, scilicet, quod erant obligati primogeniti, tam masculini, quam fœminini Deo pro liberatione de Aegypto non stat: nam si obligata essent fœminæ, quamquam non assumerentur in sacerdotes, tñ daretur pro eis preciu in redemptione, sicut dabatur p alijs masculinis primogenitis, qui excreuerunt ad summam primogenitorum Israelitarum, sed non fuit. Dicendum ergo causam fuisse huius redemptionis in solis masculis, quia soli primogeniti masculini liberati fuerunt a Deo in Aegypto ab extrematore: ideo ipsi soli debuerunt redimi, quia ipsi soli erant obligati: quomodo autem hoc fuerit supra declaratum est. Numerata primogenita.

De quatuor numerationibus Israelitarum: & quando qualibet fuerit. Quæst. LXIII.

SC̄IENDVM quosdam ista est quarta numeratio facta in Israelitis post exitum de Aegypto. Prima fuit in Aegypto ad demonstrandum beneficium Dei, qui tot de seruitute liberavit, scilicet sexcenta millia peditum, & computantur ibi pedites, scilicet viri fortes in eæ tate, qua ad bellum procedere possunt, vt patet Exod. 12. cap. Secunda computatio fuit in fabricatione tabernaculi, vbi numerati sunt omnes Israelite a viginti annis, & supra ad hoc, quod soluerent singuli dimidium siclum ad vsus Sanctuarij, de quo Exo. 30. & 38. cap. Tertia numeratio fuit quando computati sunt omnes viri bellatores in multitudine a viginti annis, & supra, non computati sunt Leuitæ, vt patet supra capitulo primo. Quarta computatio est ista, in qua omnes fuerunt computati ad redimendum primogenitos inter illos.

Sed dicendum est istas non fuisse quatuor computationes populi totius, sed solum duas. Nam quando primo dicitur, quod in exitu de Aegypto fuerit quasi sexcenta millia peditum, non est sensus, quod ibi fuerit facta computatio omnium Israelitarum: nam nulla talis opportunitas eis dabat, nec Deus hoc iussit, sed Moyses, qui Deo reuelante tunc cognoscebat summam Israelitarum, vel postea ex numeratione facta in monte Synai cognouit cum scripsit locum illum Exo. posuit ibi summam Israelitarum exeuntium de Aegypto,

Item ista summa quarta, que hic ponitur non fuit totius populi numerati: ad redemptionem quidem primogenitorum non fuerunt omnes Israelite numerati, sed solum primogeniti, & erat iste modus, quod dividebatur totus Israel in Tribus, & quolibet Tribus in familias, & familia in domos, & tunc inquirebat de primogenitis in qualibet domo, tunc ad habendum numerum primogenitorum non oportebat haberi numerum omnium aliorum. Dicendum ergo, quod prima, & quarta non fuerunt computationes totius populi, sed secunda & tertia. *A mensura vno, & supra.* Causa huius computationis ab vno mense erat, quia hic Israelite non computabantur ad bellum, vel ad castrametandum, sicut supra 1. c. sed ad hoc, quod redimeretur primogeniti de illis, redemptio autem primogenitorum post mensem facienda erat, ut patet 1. 18. c. *Tolleque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel.* Non est intelligendum, quod Leuite solum tollerentur pro omnibus primogenitis Israelitarum, sed singuli pro singulis primogenitis, alioquin quamquam plures fuissent primogeniti Israelitarum, quam Leuite, non fieret aliqua erogatio pecunie pro his, qui super exercebant, & tamen data fuit hic, ut patet infra in litera, sed est sentus, quod Leuite singuli darentur pro singulis primogenitis Israelitarum, & si aliqui exercebant de Israelitis, quia illi non habebant aliquem, qui pro eis commutaret dabant precium pro seipsum, sicut quos ficos, si tamen superexcreuisset summa Leuitarum ad summam Israelitarum, nihilominus Leuite omnes applicarentur Deo, quia non solum applicabantur Leuite in commutationem pro primogenitis Israelitarum, sed etiam ex Dei speciali voluntate, ut ministrarent sibi. Iohannes qui superexercebant ad summam primogenitorum Israelitarum, sine aliqua commutatione applicarentur Deo.

Quare Deus magis assumpsit Leuitas, quam aliam Tribum ad ministrandum. Et quod nulla est causa predestinationis, & reprobationis extra Deum. Quest. LXV.

DE Leuitis autem quare magis ipsi fuerint applicati Deo, quam ceteri Israelite, pro primogenitis eorum voluntas Dei in causa est. Nam si Deus voluisset Tribum Benjamin, vel Zabulon applicari sibi, & commutari pro omnibus primogenitis Israelitarum, illa fuissent ei applicata: voluit tamen Tribum Leui. Quare autem magis istam, quam aliam voluerit dicunt quidam fuisse causam, quia Leuite non peccauerat in fabricatione vituli, & adoratione, alia autem Tribus aliquantulum peccauerant: ideo elegit Deus Leuitas. An vero propter hoc factum sit, vel ex altera causa nihil differt. Istud putant aliqui, & verum est in generali, quod voluntas Dei est causa prima omnium rerum que sunt extra ipsum, & tamen quando petimus causam in eis, que possunt habere causam, nunquam proprie respondetur per voluntatem Dei, quia illa non est causa immediata, sed prima & generalis, & semper respondendum est de causa immediata, quia ista est propria rei, & res per id, quod proprium est differunt, & non per commune. Istud est verum, nisi in illis, que non possunt habere, vel saltem non habent extra Deum, sicut est de predestinatione, & reprobatione: nam ista sunt ab eterno antequam, quicquam boni, aut mali faciat quis. Mala. 1. & ad Rom. 8. c. ideo non potest esse aliqua causa horum extra Dei voluntatem, sicut et cum dicitur Io. 5. nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum, dicit Augustinus, quare istum trahat, & illum non trahat desine querere si non vis errare, & sic innuit, quod non sit aliqua causa horum extra Deum, quia si esset posset illa queri, & querendo non esset error. De Leuitis nunc dicendum est istos fuisse assum-

Fptos ad ministrandum Deo potius, quam alium Tribum fuisse a voluntate Dei, tanquam a causa prima & principali: fuerunt tamen alie cause extra satis rationabiles ex parte rei, quare potius hoc fieret, quam aliud, de quibus dictum est supra q. 18. vsque ad vicefimam nonam.

Cur Leuita fuerint semper obligati Deo. Quest. LXVI.

QUARET aliquis circa hoc, cum omnes Leuitae, qui nunc nati erant tempore huius numerationis dati fuerint pro primogenitis Israelitarum, & post hoc iusserit omnia primogenita Israelitarum redimi quicunque nascerentur, quare Leuitae fuerunt semper obligati Deo. Illi qui postea nati sunt. Nam illi non dabantur pro commutatione aliquorum primogenitorum Israelitarum, vel debuissent omnes, qui erant de Leuitis quandoque nascerentur accipi pro primogenitis Israelitarum, & non daretur precium pro Israelitis, sicut hic non fuit datum precium pro illis Israelitis pro quibus commutatio Leuitarum facta est, sed solum pro illis, qui superexcreuerunt ad summam Leuitarum, vel quae hoc non fiebat, debuissent primogeniti Leuitarum quandoque nascerentur Deo applicari, & alij de stirpe eorum manerent liberi non applicati ad cultum Dei, sicut qui erant in alijs Tribubus. Respondendum est, quod Leuite fuerunt applicati Deo dupliciter. Vno modo per viam commutationis. Alio modo per viam applicationis specialis ad cultum Dei. Quantum ad primum modum cum essent obligati primogeniti Israelitarum & commutarentur pro eis Leuite, tot debebant solum dari de Leuitis, quot erant primogenita Israelitarum, & non amplius, & quantum ad hoc postquam facta ista commutatio, omnes qui nascerentur de Leuitis praeter primogenitos, liberi essent donec commutarentur, & quia nunquam postea fuit facta aliqua commutatio, sed quilibet primogenitus inter Israelitas redimebatur, omnes qui descenderent de Leuitis, praeter primogenitos, essent liberi a ministerio Dei, sicut ceteri Tribus. Fuit tamen secunda via applicationis specialis, scilicet quia Deus applicauit sibi illam Tribum Leuitarum specialiter ad ministeria sua, & hoc est si non fuisset facta aliqua commutatio primogenitorum Leuitarum pro Israelitis, & quantum ad hoc omnes, qui descenderunt de stirpe Leui post hanc commutationem factam specialiter fuerunt Deo applicati, quia ipse voluit illam Tribum totam sibi applicare, & sine aliqua commutatione: unde si quoniam computati sunt Leuite, & omnes primogeniti Israelitarum, fuissent plures Leuitae, quam primogeniti Israelitarum, quando applicarentur omnes Leuite Deo, & tunc illi qui superexercebant darentur sine aliqua commutatione.

Quare redempti sunt alij propter descendentes ab illis primogenitis liberatis. Quest. LXVII.

QUARET aliquis cum ista redemptio primogenitorum fiat pro obligationem, quia liberavit Deus primogenita de terra Aegypti, quare fuerunt aliqua primogenita redempta nisi illa, qui descenderant de stirpe primogenitorum liberatorum de Aegypto? Res huius est: nam in exitu de Aegypto non fuerunt liberati ab Angelo exterminatore omnes Israelite, sed solum primogeniti, quia solum primogeniti moriebantur de Aegyptiis: isti ergo solum tunc fuerunt Deo obligati, nam mortui fuissent, nisi liberarentur. Filij quoque descendentes ab istis ad hoc obligabantur. Nam si patres eorum mortui fuissent in Aegypto, ipsi nunquam nascerentur: cum ad identitatem rei genitae requiratur identitas principij materialis, & formalis: si tamen isti haberent alterum patrem,

patrem, vel matrem non esset identitas principij materialis, quia non erat idem semen. ergo non nasceretur isti qui nati sunt, quia ergo liberando patres a morte liberabantur filij postea nascituri obligabantur filij, sicut patres pro beneficio liberationis, ideo vix quod soli primogeniti descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debuissent redimi, vel commutari.

Respondendum est, quod si attendatur obligatio directa, soli descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debebant redimi, vel commutari, quia ad hos solum pertinebat beneficium liberationis: Deus tamen contulit istud beneficium illis primogenitis, non tanquam personis singularibus, sed tanquam toti populo, ideo voluit totum populum sibi obligari, non solum primogenitos illos, qui tunc liberati sunt, & filios descendentes ab eis, sed etiam omnes primogenitos totius populi, ut sic totus populus recolere diuinum beneficium. Sic enim fuit quantum ad alias ceremonias, liberatio enim de seruitute Aegypti solum fuit in Israelitis ex genere, & tamen Deus voluit, quod postea omnes Iudaei, siue ex genere, siue conuersi obseruarent ceremonias agni paschalis, & azymorum, quae recolebant exitum de Aegypto, sic patet Exo. 12. c. & 13. c. 9. hoc autem erat, quia conuersi ad Iudaismum, in quantum conuertebantur, efficiebantur quadam pars populi Dei, & quia populus Dei erat obligatus ad faciendum istam memoriam beneficiorum collatorum per ceremonias, obligabantur etiam conuersi ad Iudaismum, qui erant partes eiusdem populi. Idem fuit quantum ad redemptionem primogenitorum, de qua agitur, quia etiam ipsi conuersi ad Iudaismum primogeniti sua, quae post conuersionem nascebantur, redimebant. Non solum ergo pertinere debuit ista redemptio ad eos, qui descenderant de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto, sed et ad omnes primogenitos Israel. Alia causa, & magis principalis est, quoniam si solum attendere obli- redimendi primogeniti in Aegypto essent obligati Deo, etiam erant obligati omnes filij, & filij eorum, siue essent de primogenitis, siue nequaquam, quod patet, quia sicut ipsi primogeniti in Aegypto liberati mortui fuissent, nisi Deus illos liberasset, ita postea omnes nati ab eis, nunquam fuissent nati, nisi patres eorum liberati fuissent in Aegypto, quia deficeret identitas materialis principij. Et quia hoc non magis erat ad primogenitos, quam ad alios daretur, quod omnes nati de illis, siue filij, siue filiae, siue primo, siue secundo geniti obligarentur Deo ad hoc, quod applicarentur ei, vel redimerentur etiam si primogeniti, & tunc rediret, quasi in id quod prius, quia cum omnes de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto redimerentur, siue essent primogeniti, siue non, tot redimerentur, quot alias cum redimuntur primogeniti omnium Israelitarum, & illud non fuit decens, quia tunc videretur diuinum beneficium ad illos solum pertinere, & non ad reliquum populum, quod erat causa emulationis. Item perderetur conueniens significatio beneficij diuini. Ipse enim liberavit primogenitos, cum ergo redimerentur primogeniti omnium Israelitarum, euidenter notabatur istud beneficium, si tamen redimeretur de tribu illa omnes, siue primogeniti, siue non primogeniti descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto, non pateret specialis ratio significationis istius beneficij. Decuit ergo magis, ut primogenita totius populi, redimerentur, quam omnes qui descenderant ab illis primogenitis liberatis, sed de isto dubio, magis declaratum fuit. s. q. 30. vsque ad tricesimam quintam. *Pro omni primogenito filiorum Israel.* Vocatur hic filij Israel solum illi, qui sunt in 12. Tribubus: Leuite autem non cum dicitur, quod Leuitae, Alph. 1. ost. super Num. Pars I.

Ate dabantur pro primogenitis Israel. *Ego sum Dominus.* Scilicet, qui mando fieri istam numerationem, & commutationem, ideo facere debetis. Vel ego sum Dominus, qui volo Leuitas ad seruitium meum applicari, ideo applicabuntur. *Et pecora eorum pro vniuersis primogenitis pecoris filiorum Israel.*

Primogenita hominum, & pecorum applicabuntur Deo, sed diuersimode. Et quomodo redimebant primogenita pecorum. Quest. LXVIII.

LEUITAE habebant hic pecora, & omnes alij Israelite: nam de Aegypto multa pecora eduxerunt. Omnia, quae ipsi possidebant, & pro hoc litigabant cum Pharaone nolente eis dimittere pecora, ut patet Exo. 10. cap. 1. Ite sanctificate Dominus: oues tamen vestrae, & armenta remaneant, paruuli vestri eant vobiscum. ait Moyses hostias quoque, & holocausta dabis nobis, quae offeramus domino Deo nostro, cuncti greges pergunt vobiscum, non remanebit ex eis vngula. Sic autem postea factum est, quod Israelite eduxerunt omnia pecora, quae habebat in Aegypto, ut patet Exo. 12. c. 1. Profecti sunt filij Israel de Ramesse in Sochor, & cum eis oues, & armenta, & animalia diuersi generis multa nimis: deinde autem in deserto ista pecora multiplicata sunt cum essent eis loca pascualia: maxime tamen pecora Tribus Ruben, & Gad, & dimidia Tribus Manasse: ij enim petierunt a Moyse, ut daret eis terram Galaad ante Iordanem, quae erat valde pascualis, eo quod haberent pecora infinita, ut patet 1. 32. c. cum dicitur filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis in finita substantia. Omnium autem istorum primogenita pecora obligabantur Deo, siue Leuitarum, siue non Leuitarum, quia Deus non solum liberabat primogenita Israelitarum in hominibus, sed etiam in pecoribus: ideo debebant applicari Deo primogenita pecorum, sicut quod primogenita hominum. Erat tamen diuersus modus applicandi, quia primogenita pecorum applicabantur per immolationem: primogenita autem humana applicabantur per redemptionem, vel ad specialē cultum sempiternum. Nunc autem si locus esset sacrificiorum iussisset Deus, ut omnia primogenita pecorum immolarentur, & cederent in ius Leuitarum, ut patet 1. 18. cap. dum tamen fuerunt Israelite in deserto non vacauerunt sacrificiis, nisi tempore, quo fuerunt sacerdotes consecrati, ut colligitur. 1. 28. c. infra in monte Synai: in alijs autem mansionibus nequaquam: ideo fecit Deus, ut primogenita pecorum redimerentur, non tamen occiderentur, sed sicut Leuite applicabantur Domino, ita primogenita pecorum omnium Israelitarum applicarentur Leuitis. Et quia non fiebat hic sacrificium noluit Deus, quod primogenita pecorum Israelitarum transferret in ius Leuitarum, sed ipsa pecora Leuitarum essent pro pecoribus Israelitarum: remittebat enim hic Deus Leuitis omnia pecora primogenita, & sic ipsi Leuite remittebant eodem modo pecora Israelitis, & hoc modo redempta erant pecora primogenita omnium Israelitarum nullo dato, quod fit propter duo.

Primo, quia non poterat cognosci omnia primogenita pecorum, sicut cognoscebantur primogenita humana, & hoc quia Iudaei ante hoc non attendebant ad primogenita cum non cogenerent redimere, postea autem Israelite attendentes ad hoc cum aliqui pecus primogenitum erat apponebant ei pastores aliqua signa, ut cognosceretur tempore, quo deberet Domino dari, nunc autem erat impossibile Israelitis cognoscere pecora suorum primogenita: ideo nec redimebant, nec applicabant Domino. Alia causa est, quia Israelite habebant

nunc multa primogenita pecorum, cum a principio nuquam fuisset aliqua redemptio facta in pecoribus, sed nunc incipiebat: ideo si simul cogere dare omnia primogenita valde grauarentur diminuta eorum substantia, sicut si aliquis solueret in vno anno decimas, quas solutus esset in 7. vel 8. annis, quia fere daret oes fructus suos, in quo nimis grauaretur: leuius autem sit cum quolibet anno fructus decimatur, ita cum postea Israelite darent primogenita octo diebus, postquam nascebantur, vel post mensem ad modicum plus, non grauabatur, sicut si primogenita multorum temporum in pecoribus simul redderent. Potest autem tertia causa assignari. quod hoc commissum fuit, quia primogenita pecorum mundorum immolabantur coram Domino, & ceterae partes proueniebant Leuitis praeter adipem, & sanguinem, ut patet j. 18. c. sed ista minus principalis causa est.

Quare fiebat ista commutatio pecorum opin. Rabbi Salomon. Et confutatio eiusdem. Quest. LXXI.

RABBI Salomon dicit hic, quod ista commutatio pecorum intelligit de pecoribus maculatis quae offerri non poterant, sed debebat pro eis precium dari, ut patet j. 18. c. non autem de pecoribus mundis aliarum Tribuum.

Sed hoc non stat: quoniam Rabbi Salomon vult ponere hic modum in applicatione primogenitorum pecorum ad Deum, qui postea futurus erat in terra, promissionis. scilicet primogenita, quae munda essent ad immolationem immolarentur, quae vero immunda essent redimerentur precio. Sed hoc non potest stare in ista applicatione pecorum Leuitarum, & Israelitarum, quia praesupponit impossibile, scilicet cognoscere omnia pecora in toto Israel, quae erant primogenita, & quae non, ut tunc cognitio primogenitis distingueretur quae erant munda, & quae immunda, nemini tamen Israelitarum hoc erat possibile cognoscere, cum a principio natiuitatis pecorum non attendissent apponentes signa pecoribus primogenitis: nisi ergo Deus reuelasset, quae erant primogenita quae non, sicut nunc viso magno grege nemo poterat dicere, quae sunt ibi pecora primogenita, nisi a principio natiuitatis diligenter insignita fuerint. Item dato, quod possibile, quod omnia primogenita Israelitarum cognoscerentur distincte ab alijs non primogenitis, tamen de illis non fieret, ut habetur j. 18. c. sicut vult Rabbi Salomon. Nam tunc omnia, quae munda essent immolarentur, alia autem redimerentur, & non solum primogenita Israelitarum, sed et Leuitarum. Sed hoc non stat, quia tunc iussisset Deus hoc de omnibus primogenitis mundis, quae immolarentur non tamen iussit. Item dato, quod iuberet omnia primogenita munda immolari, tamen non videbat quomodo hoc conuenienter contingeret: nam omnes carnes horum primogenitorum cedebant sacerdotibus, solis adipibus datis Deo, ut patet j. 18. c. non potuissent tamen sacerdotes comedere tot carnes sacrificiorum. Nam forte essent plura, quae 22. millia, vel 30. millia pecorum primogenitorum, quae offerri debebant, & comedi a sacerdotibus: sacerdotes tamen solum erant tunc tres. scilicet Aaron, & duo filij sui, non possent ergo isti et in 40. annis comedere pecora primogenita, quae tunc offerrentur, & immolarentur, nullum ergo primogenitum pecus tunc immolatum est, sed etiam commutata. Item si primogenita munda immolata fuissent, ut vult Rabbi Sa. & immunda redimerentur, non darent primogenita pecorum Leuitarum pro primogenitis immundis Israelitarum, sed primogenita Leuitarum transfrent cum ipsis Leuitis in cultum Dei: primogenita autem immunda Israelitarum redimerentur pecunia, hic tamen nihil tale factum est, sed fuerunt commutata

primogenita Israelitarum pro Leuitis, ergo non stat dictum Rabbi Salomon,

In commutatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecoribus Israelitarum non fuit facta commutatio ad aequandum unam summam cum alia, sicut in redemptione primogenitorum, et quare hoc. Quest. LXXI.

SCIENTIUM est autem, quod in commutatione pecorum Israelitarum pro Leuitis non fuerunt computata primogenita tamen in Israelitis, quae in Leuitis, an plura essent hic vel ibi, scilicet an essent plura primogenita pecorum Israelitarum, quae omnia pecora simul Leuitarum, siue primogenita, siue non, ut si superabundaret primogenita pecorum Israelitarum ad omnia pecora Leuitarum pro residuis daretur pretium, sicut factum est in commutatione Leuitarum pro Israelitis: ubi quia primogenita Israelitarum in summa excedunt omnium Leuitarum, quolibet excrescentium dantur quinque sicli, ut patet j. Dicunt aliqui rationem huius esse, quia Deo non est cura de bobus, sed de hominibus, ut patet 1. ad Cor. c. 9. & sic generaliter de alijs brutis: non debuit fieri exactissima numeratio in brutis, sicut in hominibus. Sciendum etiam, quod non fit in computatione pecorum Leuitarum subtractio primogenitorum ad aequandum cum summa primogenitorum pecorum Israelitarum, sicut declaratum fuit supra in primogenitis ipsorum Leuitarum, & Israelitarum. Nam de summa totali omnium Leuitarum detracti fuerunt trescenti primogeniti, qui nunc fuerunt commutati pro Israelitis primogenitis, quia ipsi pro se erant obligati cum essent primogeniti, sed ceteri qui non erant primogeniti dati sunt pro primogenitis Israelitarum: hic autem siue pecora primogenita Leuitarum, siue non primogenita commutata sunt pro omnibus primogenitis pecorum Israelitarum. Ratio autem quare hoc factum est, & quod superius dicebat est, quia non poterant cognosci primogenita pecorum, tamen in Leuitis, quae in Israelitis, & sequenter non poterat sciri, an omnia pecora Leuitarum equarentur summa pecorum primogenitorum Israelitarum: subtractio tamen primogenitorum pecorum esset, quae cognoscerentur: id quod opportunum fuisset in pecoribus Leuitarum fieri (subtractione primogenitorum, ut alia non primogenita commutarentur, pro pecoribus primogenitis Israelitarum tamen fieri non poterat. Alij autem dant aliam rationem, scilicet quia primogeniti transfrent in ius cultus diuini, ideo quia primogeniti Leuitarum erant obligati Deo, sicut ceteri: ideo ne fiat fraus ei vult, quod primogenita eorum non accipiatur pro primogenitis multitudinis, sed pro seipsis. Alij autem Leuitae, qui non sunt primogeniti accipiuntur loco primogenitorum populi: primogenita autem pecorum Leuitarum erant Domino obligata, sed quia Leuitae applicantur Deo remittit eis primogenita, & sic redeunt ad ius Leuitarum, sicut alia pecora sua, quae non sunt primogenita, & sic primogenita, vel non primogenita pecora Leuitarum sunt totaliter iuris Leuitarum: sicut ergo pecora non primogenita Leuitarum pro primogenitis accipi possunt Israelitarum pecorum, ita & primogenita pro primogenitis eorum. Ista ratio conueniens est, sed dato, quod vellent segregari pecora primogenita Leuitarum, ut illa non traderentur in commutatione, non possent segregari, quia non cognoscebantur, sicut nec primogenita pecorum Israelitarum. Ideo stat prima ratio. Sciendum autem circa hoc, quod in hac commutatione primogenitorum fiebat magna gratia populo: tenebatur enim populus dare, vel redimere omnia primogenita sua, tamen in hominibus, quae in pecoribus. Nunc autem nihil dant de primogenitis suis, vel pecorum suorum, sed Leuitas cum bonis suis dant sacerdotibus, nisi quantum ad illos. 273. primogenitos, pro quibus dedit populus pecuniam Leuitis, et Deus gratiam

gratiam facit in hac commutatione, quia pecora sua sibi reseruant. Nam quia diuino cultui mancipantur, prouidet illis dādo omnia bona eorum eis, cum Deo obligata essent ex traditione multitudinis, & quia ista non sufficiebant ad sustentationem Leuitarum dedit eis omnia iura quae habentur infra 18. cap.

An Leuitae post istam computationem redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum, sicut populus. Et quod Leuitae, quia erant ministri Dei habebant multa priuilegia. Quest. LXXI.

QUAERIT aliquis circa praedicta, an Leuitae redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum.

Respondendum est de primogenitis Leuitarum non fieri illam redemptionem. Nam ideo primogeniti Israelitarum redimebantur, quia non poterant applicari ad cultum Dei, sed omnes Leuitae, tamen primogeniti quam non primogeniti, applicabantur ad cultum Dei: ergo non redimebantur, ideo quando nascebatur Leuita parvulus primogenitus non dabatur pro eo quinque sicli in redemptionem, sicut pro primogenitis Israelitarum, ut patet hic, & infra decimo octauo cap.

Sed magis aliquis dubitabit circa primogenita pecorum Leuitarum, an illa Deo applicarentur, vel redimerentur.

Respondendum est, quod Leuitae erant ministri Dei, & non poterant vacare agriculturae, vel alijs laboribus, sicut alij Israelitae: ideo prouidit eis Deus dando multa iura vnde sustentarentur, ut patet infra 18. & Deuteronomo, 18. c. & ista erant duplicia. Prima erant in remissione debitorum, nam Leuitae si essent, sicut ceteri populares tenerentur ad soluendas primitias, & decimas, & redimerentur primogenita, & faciendum alia, quae faciebant populares, Deus autem eis ista remisit donans bona ipsis, quae ipsi met possidebant, & nunquam de illis aliqua iura soluent.

Secundi reditus, vel munera quae Deus dabat Leuitis pro ministerio suo erant, quod prouentus, quos daturi erant populares Deo, cederent in ius Leuitarum, scilicet decimae, & primitiae, & alia iura de quibus infra 18. capit. Cum ergo caderent in iura sacerdotum primogenita quae offerebat populus Deo, ut patet praecal. cap. quomodo verisimile esset, quod ipsi sacerdotes, & Leuitae offerrent primogenita suorum pecorum cum reciperent aliena: nam si offerrent, pro seipsis offerrent, quia ipsi comedere debebant carnes illorum.

Dicendum ergo, quod Leuitae, & sacerdotes non offerebant Deo primogenita pecorum suorum, sicut populares, sed sibi reseruabant. Sed dicit aliquis, quod Deus non remittit Leuitis iura quae soluti essent si populares forent, nam decimas soluebant sacerdoti magno de fructibus suis, sicut patet infra 18. cap.

Respondendum est, quod Leuitae non soluebant decimas, nec primitias, nec aliqua de pecoribus suis, vel alijs rebus. & cum dicitur, quod dabant decimas sacerdoti magno, est sensus quantum ad decimas, quas recipiebant a populatibus, quia de illis dabant decimam partem, ut patet infra 18. c. de rebus tamen suis nihil, patet etiam hoc in sacerdotibus, qui nullo modo decimas dabant, nec de rebus susceptis, nec de populis, illa tamen decimae quae dabantur a Leuitis, non erant proprie decimae de rebus eorum, sed erant actus vulgares darent Leuitis nouem partes decimae, & decimam partem decimae, scilicet excessum fructuum darent sacerdoti magno: manet ergo quod Leuitae, & sacerdotes non redimebant, nec offerebant primogenita pecorum suorum, sed sibi reseruabant.

Quare in toto deserto non fuit facta redemptio primogenitorum sicut in deserto Sinai. Quest. LXXII.

SCIENTIUM autem circa istam redemptionem primogenitorum, quod non fuit postea facta in deserto, sicut in monte Sinai, de redemptione autem primogenitorum pecorum satis patet, quia non poterant pecora redimi quae munda erant, sed immolabantur, ut patet infra 18. cap. In toto tamen deserto non fuit locus immolationis, nisi in deserto Sinai, ideo non poterunt alibi primogenita offerri quousque introierunt Israelitae in terram Chanaan, ubi erat locus obseruandi omnes caeremonias, de primogenitis tamen Israelitarum magis erat dubium. Nam isti poterant redimi sine aliquo sacrificio, solum datis quinque siclis, & sic in quolibet loco deserti poterant redimi.

Dicendum tamen est, quod primogeniti Israelitarum, nunquam fuerunt redempti in toto deserto dando pecuniam, quia hoc pertinebat ad obseruationem caeremoniarum veteris testamenti, quae habuerunt obligationem post ingressum terrae Chanaan. ergo ante illam non fuit facta redemptio alicuius primogeniti post eam quae fuit in monte Sinai, sic patet Exo. 13. ca. l. cumque introduxerit te Dominus in terram Chanani, sicut iurauit tibi, separabis omne quod aperit vuluam Domino in pecoribus, quod primitiuum est, & postea sequitur. omne autem primogenitum de filiis tuis precio redimes. non igitur obligati sunt ad istam redemptionem in toto deserto. Item non erat aliqua necessitas in sacerdotibus recipientibus ista iura, nam precium redemptionis primogenitorum cedebat in ius sacerdotum, ut patet hic, & infra 18. cap.

Nunc autem non indigebant pecunijs, nec eguerunt per totum desertum, quia Dominus praebat illis cibum de caelo, nec etiam indigebant ad vestimenta, quia vestes & calcei educti de Aegypto durauerunt eis per quadraginta annos, nunquam attriti, neque inueterati, ut patet Deuteronomo, octauo cap. non erat ergo aliqua causa redemptionis primogenitorum Israelitarum in toto deserto.

Cur facta est redemptio primogenitorum in deserto Sinai. Quest. LXXIII.

QUAERIT aliquis, quare cum in isto deserto non fuerit facta redemptio primogenitorum facta est in deserto Sinai?

Respondendum est, quod Deus hoc voluit propter formam caeremoniarum, nam Deus elegerat Moysem, ut per eum daret Israelitis omnes leges, & informaret in caeremonijs, praescriperat autem, quod Moyse moriturus esset ante exitum de deserto, ideo debuerunt informari de tota legislatione, & modo caeremoniarum in aliquo loco deserti, principales autem caeremonie consistebant in sacrificijs, ideo in deserto Sinai post datam legem fuit tradita forma sacrificiorum in executione, & sacerdotes consecrati sunt, ministraueruntque ibi usque ad recessum de monte Sinai toto tempore post consecrationem suam, postquam autem hic semel informaretur in caeremonijs, non oportebat, ut replicarentur per totum desertum in aliquo loco, quia sacerdotes satis viderent caeremoniam quam habuerant in monte Sinai, ob hoc autem in toto deserto non fuerunt facta sacrificia, nec aliae caeremonie, praeterquam in monte Sinai. Et quia caeremonie sacrificiorum requirunt ministros, & illi sunt specialiter applicati ad Deum cum sint medij inter Deum, & populum, ut patet ad Hebr. 5. c. debuit hic agi

agi de separatione horū ministrorum: isti autē erāt primogeniti qui specialiter ad Deum pertinebant. Ideo agitur hic de cōmutatione eorum, quō pro ip-sis Leuitā dati sunt, & quia ceteri primogeniti futuri non commutabantur pro Leuitis, & erant obligati Deo, oportebat dari formam redemptionis eorū, & ista data est cum solum est precium pro primogenitis superexcrecentibus ad numerum Leuitarū. Primogenita quoque pecorum obligata erant Deo, ideo dedit, vt illa quoq; applicarentur ad ipsum per immolationem vel redemptionem, & de his debuit hic dari forma quō applicarentur Deo, quod factum est dando oia pecora Leuitarū pro primogenitis pecorum filiorū Israel. nā si hic nō fuisset semel obseruata cāremonia ista oblationis, atq; redēptionis primogenitorū, Israelitā intelligerēt se postea nō eē obligatos ad ea. viderēt. n. eis graue. Debuit ergo hic dari forma i obseruatione istius cāremonia, sicut i ceteris.

Cur Deus non iussit solui summam superexcrecentem ad summam pecorum Leuitarum pro pecoribus primogenitis totius populi. Quest. LXXIII.

Sed adhuc quæretur, quare Deus non iussit p pecoribus primogenitis totius populi solui summam superexcrecentem ad summam pecorum oīum Leuitarū. Nam in hoībus factū est, quia pro ducētis septuaginta tribus, qui supuerūt in primogenitis Israelitarū ad totū numerum Leuitarū solum est precium. s. pro quolibet quinque sicli.

Aliqui dicunt istud esse dubium, sed nō soluūt. Vñ Aug. illud mouet, sed non soluūt dicēs. quid est, qd Leuitas pro primogenitis filiorū Israel sibi deputat Deo: ita vt primogenitis populi numeratis, qui plures in uēti sunt q̄ erat numerus Leuitarum, argento redimerent quinque sicli pro vno datis, qd pro pecoribus nō est factum, cum & pecora Leuitarum pro primogenitis pecorū Israel sibi esse voluerit. Alij dicunt, qd nō iussit Deus dari aliqd p summa superexcrecente, eo qd nō fuit aliqua, sed maior fuit summa oīum pecorum Leuitarū, quam summa pecorum primogenitorum Israelitarum, aliā autē soluēretur superexcrecentia.

Dicendū, qd non stat primo, quia non est verisimile qd essent plura pecora Leuitarū q̄ primogenita totius populi cum Leuitā essent pauci: iō possiderent paucā: totus autē populus erat multus & possidebat pecora multa, potissime, quia erāt quedam tribus. s. Rubē, & Gad quæ habebant pecora infinita, vt patet j. 3. 2. c. iō non est hoc verisimile. Scđō qd si hoc fuisset iā illud exprimeret dans illud pro cā, sicut exp̄ssit, qd soluēret precium pro primogenitis superexcrecentibus, sed non factū est, iō credendū est nō fuisse. Tertio & principaliter, qd istud eēt si pecora Leuitarū numerarent, & primogenita pecorū populi, sed Deo nō iussit numerari pecora Leuitarū, nec primogenita pecorū multitudinis, sicut iussit numerari Leuitas, & primogenitos populi, vt patet in lra. ergo nō poterat sciri, an eēt equalitas vel superexcrecentia, cū nō fieret numeratio. At ergo dicendū est. s. qd Deo iussit numerari oēs Leuitas & numerari oia primogenita toti⁹ populi, & inuentū est, qd superexcrecerēt primogeniti populi ad numerū Leuitarū, & p superexcrecentibus solutū est precium, sed nō iussit Deus numerari pecora, iō licet essent plura primogenita pecorū populi q̄ oia pecora simul Leuitarum, quod verisimile est fuisse, nō iussit Deus dari aliquid pro superexcrecentibus.

Cur Deus non iussit dari precium pro pecoribus superexcrecentibus. Quest. LXXV.

Sed aliquis quæret quare Deus nō iussit dari precium pro pecoribus superexcrecentibus.

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia Deo nō est cura de pecoribus sicut dē. 1. Cor. 9. Deo nō est cura de bob⁹.

Dicendum qd hoc non potest stare si ita accipiatur large. nam habet Deus omnia sub sua prouidentia etiam minima: minus enim valēt passerēs quam boves & pecora, & tamen de passeribus cura est Deo Matth. 6. & 10. f. nonne duo passerēs assē uenunt & vnus ex illis non cadet sine patre vestro, id est non potest occidi neque mori, nisi cum Deus iusserit. Item si non esset Deo cura de pecoribus non iuberet illa immolari neque redimi, & tamen iubet infra 18. & etiam commutat illa, s. pecora Leuitarū pro primogenitis pecorum populi, vt patet in litera. ergo ita esset cura quātum ad hoc qd iuberet solui pro superexcrecentibus. Item non esset hoc habere curā de pecoribus, sed de hominibus, quia non fieret istud propter pecora, sed pp Leuitas, quia sicut p̄ciū superexcrecentium primogenitorum datū est Leuitis, vt patet in litera, ita precium pro superexcrecentibus pecoribus daretur Leuitis, sed Deo est cura de hoībus, ergo non fuit illa causa quare Deus non iussit dari pro superexcrecentibus aliquod precium. Dicendū ergo & primo qd fuit hoc pp dignitatem humanam, quia licet Deus iusserit dari pecora Leuitarū pro primogenitis pecorum Israelitarum, sicut iussit dari Leuitas pro primogenitis totius populi: ad ostendendū tamen dignitatem humanam voluit qd fieret diligentia exactissima, s. qd nullus de primogenitis maneret p quo non daretur vnus Leuita, aut soluēretur pro eo precium de pecoribus aut, quia nō erant tantā dignitatis, noluit Deus fieri talem diligentiam, s. qd omnia numerarentur & daretur singulum pro singulo, sed quasi de reb⁹ parū dignitatis aut valoris dixit quod tollerentur omnia pecora Leuitarum pro omnibus primogenitis pecorum Israelitarum, nō attento quæ essent plura aut pauciora. Secundo & præcipue factum est, vt non grauarentur Israelitæ, quia primogenita pecorum suorum essent valde plura, q̄ omnia pecora Leuitarum, & si daretur superexcrecentia darent Israelitæ multa de eis quæ possidebant, quod esset eis durum, s. dare simul magnam partem facultatis: Deus autē noluit eos nunc grauare, ne recederent a lege sua. Nam si numerarentur pecora & inueniretur superexcrecentia, non daretur precium pro illis, sed darentur ipsa pecora, vt tranfirēt ad Leuitas, quia non erat de eis sicut de primogenitis hoīum, qui non poterant dari, sed precium pro eis dabatur: dare tamē nunc tot pecora durum esset Israelitis. Tertio & adhuc principalis fuit, quia non potuit inueniri ista superexcrecentia, quia ad hoc oportebat numerari omnia pecora Leuitarū, & omnia primogenita pecorū Israelitarum: poterāt quidem numerari pecora Leuitarum, sed non erat possibile numerari primogenita omniū pecorum Israelitarū, quia nemo posset illa cognoscere: & ista est causa vera, quia licet Deus voluisset quod fieret diligentia exactissima in pecoribus & in hominibus, non potuissent illā facere Israelitæ: ideo nihil aliud potuit iuberi nisi qd acciperent pecora pro pecoribus, & hoc Deus p̄cepit, vt patet in lra.

Cur facta commutatione Leuitarum voluit Deus quod primogeniti redimerentur & facta commutatione pecorum quod primogeniti offerrentur. Quest. LXXVI.

Ad hoc quæretur quare Deus voluit quod facta ista commutatione Leuitarum pro primogenitis Israel redimerentur postea primogeniti qui nascerentur: & facta cōmutatione pecorum pro pecoribus, quod offerretur primogenita pecorum, quæ postea nascerentur, quia in hoc videbantur grauari Israelitæ infra 18. nam nūq; dederant

dederant omnes Leuitas pro omnibus primogenitis. Ideo si aliqui postea nascerentur, qui non essent redēpti, nec commutati, succedebāt loco illorum filii Leuitarum qui nascerentur, & sic de pecoribus, cum semel essent data pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israelitarum, videbatur non debere offerri primogenita pecorum quæ nascerentur, quia pro illis essent pecora quæ nascerentur de pecoribus Leuitarum. Dicendum, qd hoc habet aliquem colorem, & tamen Deus non voluit sic fieri. primo propter memoriam beneficii ab eo collati de liberatione primogenitorum in Aegypto tam in hominibus quam in pecoribus, in cuius memoriam voluit ab Israelitis fieri in sempiternum oblationem, aut redemptionem primogenitorum Exo. 12. Si autē ista commutatio nunc facta suffecisset, & non fieret postea oblatio, aut redēptio primogenitorū, periret memoria beneficii, ideo debuit semper manere ista oblatio, & redemptio.

Secundo fuit, quia Israelitæ non videbantur per istam commutationem absoluti ab onere offerendi, & redimendi postea primogenita. nam omnia primogenita, tam præsentia quam futura erant ipsius Dei. sic ipse dicit supra in litera. meum est omne primogenitum, & tamen per istam commutationem solum fuit solum pro primogenitis qui tunc erāt, ideo illi qui postea nascerentur non erant liberi ab oblatione. Cū autem obicitur, qd succedebat loco istorum omnes Leuitæ qui nascerentur, & omnia pecora quæ nascerentur de pecoribus eorum. Dicendum, qd non est verum, quia cum Leuitæ cum pecoribus suis semel tranfisissent in ius Dei quicquid inde nasceretur ad Deum pertinebat. Vnde nō poterat fieri sibi solutio cū hoc, quia suum erat, & quod meum est ex vna causa, non potest effici meū ex alia causa, nisi defuerit esse meū. Item Israelitæ non poterant soluere, nisi dādo aliquid quod suum esset, quia aliena nemo dare potest, cum non habeat ius in eis, & tamen illi qui nascerentur de Leuitis, & pecora quæ nascerentur de pecoribus eorum non erant ipsorum Israelitarum, ideo non poterant illa dare in solutionem, aut commutationem loco primogenitorum suorum, aut pecorum suorum quæ postea nascerentur, sed oportebat illa offerri, aut redimi. De hoc dicit August. quomodo deinceps primogenita eorum, vel pecorum suorum pertinebant ad Deum vbi iussit immūda primogenita, vel humana mutari ouibus, & quomodo non, & pro istis deinceps primogenitis computabantur filii Leuitarum, manebat enim in posteris eadem Tribus quæ posset pro primogenitis posterioribus computari. Et respondet dicens, nisi quia illud instum fuit, vt qui nascerentur de illis qui iam ad portionem Domini pertinebāt datam pro primogenitis, qui de Aegypto exierunt, iā Deus proprios haberet tanquam suos de suis, nec posset iuste pro illis computari qui deinceps primogeniti Deo debebantur. De vniuerso quippe populo, & de vniuersis populi pecoribus data est portio Deo, de primogenitis, Leuitæ s. & pecora eorum, iam si quid genuisset Dei erat, non poterat hoc tanquam a populo dari, quod ideo alienū erat ac per hęc debita deinceps primogenita Deo reddi oportebat, nec pro his computari potest Leuitarum, vel pecorum suorum.

An commutatio pecorum, & primogenitorum hominum fuerit facta in re, vel verbis tantum. Quest. LXXVII.

Sed adhuc dicetur quare non fuit facta hic vera oblatio primogenitorum pecorum Israelitarum, vel redemptio ipsorum, quia ista commutatio magis videtur esse facta in verbis quā in re. nam pro primogenitis pecorum Israelitarū ni-

hil Deus accepit, nihil etiam tributum est Leuitis, & Israelitæ nihil deberent, sed manserunt eis omnia pecora sua tam primogenita quam non primogenita.

Dicendum, quod in ista continuatione aliquid fuit solum secundum veritatem, & aliquid per solam apparentiam: Deus enim dixit, quod omnia primogenita erant sua, tam in hominibus, quam in pecoribus, & ideo omnia sibi danda erant.

Sed dicendum, quod in primogenitis hominum vere facta fuit solutio, quia totus populus tenebatur ad hoc, & computatis omnibus primogenitis totius populi debebat eos dare populus Deo, noluit tamen Deus accipere illos, sed pro quolibet illorum vnū Leuitam accepit, & pro superexcrecentibus accepit precium: ideo hoc recte solum est, sed de pecoribus non videtur ita factum, quia nihil dederunt Israelitæ.

Dicendum, qd istud potest considerari, aut respectu Dei, aut respectu Leuitarum, s. quia quando offerēbatur, vel redimebantur primogenita partim proueniebāt Deo, & partim tribui Leuit. nam omnia primogenita animalium quæ essent immunda & immaculata, & insuper precium redemptionis primogenitorum humanorum dabatur sacerdotibus. primogenita autē munda immolabantur Deo, & tamen carnes eorum totaliter proueniebant sacerdotibus infra 18. Si nunc respiciatur, quod ad Deum pertinebat, videtur qd fuerit solutio vere facta, quia sicut pro omnibus primogenitis populi dedit populus omnes Leuitas Deo qui erant pars populi antequam separarentur, & Deus accepit illos quasi oblatos sibi filijs Israel, ita p primogenitis pecorum Israelitarum accepit Deus ab Israelitis omnia pecora Leuitarum, quia sicut Leuitæ erant pars populi, & aliquid eius, ita pecora Leuitarum erāt aliquid ipsius populi, & poterat dare populo illa Deo, & esset vera solutio, nisi quod in pecoribus non fuit facta numeratio, sicut in hominibus, sed solum cōmutatio. cuius causa supra posita fuit.

An comparando ad Leuitas fuerit facta solutio. Quest. LXXVIII.

Sed comparando quantum ad Leuitas, non videtur facta esse solutio, quia Leuitis debebant dari primogenita pecorum ab Israelitis postquam semel ceperant esse ministri Dei. j. 18. nihil autē datum est. Si autem dicatur, qd accepta sunt pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israelitarum. Dicendum quod istud non prodest, quia Leuitis non potest solui quod debitum est, cum eo quod ipsorū est. Sed pecora sua erāt vere sua, ideo nihil soluēbatur eis per hoc, quod ipsi retinerent sibi pecora sua, secus aut quantum ad Deum, quia videbatur aliquid sibi solui ab Israelitis dando pecora Leuitarum, vt dictum est præcedenti qd. Est autem dicendum, qd Deus non voluit fieri vere istam solutionem. primo propter id, qd pertinebat ad ipsum. Nam omnia primogenita pecorum si erant munda debebant offerri, & immolari Deo, vt patet infra 18. & tamen si nunc immolarentur omnia primogenita pecorum Israelitarum essent forte plura quam viginti, aut triginta millia, erat autē superuacuum fieri tot sacrificia, simul Deo, neque ipse illa volebat. Secundo non conueniebat hoc, ex parte Leuitarum, quia cum immolaretur omnia primogenita munda, cedebant carnes eorum totaliter ipsis sacerdotibus infra 18. & tamen sacerdotes nō possunt nunc manducare tantam multitudinem carniū, nā ipsi erant nunc solum tres vel quatuor, s. Aaron, & filii sui, & non licebat eis dare quicquam alijs de carnibus sanctis, quæ eis proueniebant, vt patet Leuit. 6. & 9. & 21. etiam non poterant reseruare ad multos dies, quia

quila de carnibus sacrificij non poterat comedi, nisi in die quo offerebatur, & ad plus in sequenti die, & hoc de hostia pacifica. in tertio autem die nulli licebat manducare de carnibus illis, quia reputabatur peccatum grauissimum, sed si aliquid de illis superesset cremandum erat Leui. 7. & 19. cap. cum ergo non prodesset nunc sacerdotibus, quod ista offerrentur, non erant offerenda, quia ista non dabantur, nisi in fauorem eorum, & ad suam sustentationem infra decimo octauo, & Iosue 13. capitulo. Tertio non fuit factum, quia non erat aliqua causa faciendi, nam fieret ista oblatio primogenitorum propter legem: lex tamen de istis nondum erat statuta, sed postea fuit infra decimo octauo, ideo nondum poterat ligare ad hoc quod fieret nunc immolatio primogenitorum. Quarto quia Deus hoc diffinierat: nam cum in generali dixisset aliquid de primogenitis offerendis, & immolandi iussit, quod illud fieret in terra Chanaan Exodi decimo tertio, sed nondum Israelitae introierant illuc, ideo nondum tenebantur nunc offerre primogenita ad immolandum. Quinto quia non potuit hoc fieri, quia dato quod Deus velle, quod Israelitae offerrent & immolarent ei omnia primogenita pecorum, non possent ipsi illud facere, quia nesciebant quae essent primogenita, quia ante hoc nunquam ad illud aduerterant: secus autem fuit postea, quando Deus iussit immolari primogenita pecorum infra decimo octauo, quia statim, ut nascebantur ponebantur eis aliqua signa per quae cognoscerentur, & post paucos dies immolabantur, & ista fuit causa multum efficax. Sexto quia dato quod Israelitae cognoscerent nunc omnia primogenita pecorum, Deus non praeceperat illis, quod illa immolarent, quia essent valde multa, & paterentur magnum damnum & diminutionem facultatum suarum, si omnia illa simul dare deberent, sicut si quis cogere in vno anno dare decimas fructuum pro decem annis praeteritis, vel futuris, quia oporteret minui partem magnam facultatum suarum, & leuius erit alicui decimas triginta annorum in triginta annis, quam soluere decimas decem annorum in vno anno: Deus tamen volebat grauari Israelitas minuendo facultates eorum, ut non recederent sic a lege eius, ideo non iussit quod offerrent sibi ad immolandum omnia primogenita pecorum, sed postea per singulos annos successiue, cum introierunt in terram Chanaan Chanaan illa primogenita quae nascebantur, ut patet infra 18. & Exo. 13. & sic non erat inconueniens.

Cur Leuitae transire debebant ad Deum sine aliqua commutatione. Quast. LXXIX.

Sed adhuc considerandum, quod Leuite, sicut omnes alij primogeniti tenebantur Deo, tanquam aliquid eius, & ideo transire debebant ad ipsum sine aliqua commutatione, quod autem populus dederit eos Deo pro primogenitis suis fuit quantum ad illos, qui non erant primogeniti in Leuitis, & ideo solet dici, quod cum ponantur hic fuisse Leuite vigintiduo millia, & ex summis particularibus colligantur vigintiduo millia & trecenti, quod illi trecenti erant de primogenitis Leuitarum. & ideo non numerantur in commutatione pro primogenitis populi. Si autem dicatur, quod omnes Leuitae tam primogeniti, quam non primogeniti fuerunt numerati in illa commutatione, dicitur quod Deus voluit se habere benigne recipiendo in solutionem id, quod alias erat suum.

Adhuc considerandum quod cum populus daret Leuitas pro seipsis Deo, ut ministrarent loco rotius

populi, debuerunt eis dare sustentationem, quia nemo cogitur suis stipendijs militare, ideo qui seruit altari viuunt de altari. 1. Corin. 9. & in hoc videbat quod granarentur Leuitae, quia dederunt eos ad ministrandum, & non dederunt eis sustentationem, sed potius pecora quoque Leuitarum dederunt Deo pro primogenitis pecorum suorum supra in litera.

Dicendum quod in hoc aliter se habebat Deus ad Leuitas, & aliter populus. De Deo dicendum, quod nunc durante mansione in deserto videbatur dare aliquid Leuitis, licet nihil daret. Nam Israelitae dederant Deo pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum suorum, ut patet in litera. & sic videtur quod Deus poterat auferre illa Leuitis, & dare cui velle, quia erant sibi data in solutum, sed non fecit, ideo dedit ipsismet Leuitis, & sic videtur quod satisfaciebat eis pro ministerio quo sibi seruiebant.

Si autem accipiatur de tempore post introitum Chanaan. Dicendum quod Deus vere satisfaciebat Leuitis, quia dabat eis omnia iura, quae debebantur ei a populo, & illa cedebant in usus Leuitarum pro ministerio quo seruiebant Deo infra decimo octauo, & Iosue 13. cap. tunc enim vere dabat eis aliquid: & tamen dum essent in deserto nihil eis dabat, licet dare videretur: quia dādo eis pecora sua nihil dabat, cum hoc suum esset. De Israelitis dicendum, quod in deserto nihil dederunt Leuitis, sed eos dederunt pro seipsis, in quo videbatur eos grauari, sed post introitum in terram Chanaan dabant eis vere sustentationem. nā decimae & primitiae, vota redemptionis, primogenitorum, oblationes, & omnia iura sacrificiorum, de quibus sustentabantur Leuitae, dabantur eis a vulgo infra decimo octauo. dicebatur tamen dari eis a Deo, & dari a populo. a Deo quidem dabantur, quia ipse illa dari instituerat. a populo autem dabantur, quia populus de facultatibus suis illa praestabat.

Cur populus in deserto non dabat aliqua iura Leuitis. Et quod eo tempore in quo caeremoniae inciperunt iura soluta sunt. Quast. LXXX.

Sed queretur quare populus in deserto non dabat aliqua iura Leuitis. Nam praestatio decimarum & primitiarum & ceterorum iurium de quibus infra 18. non incepit in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuter. 12.

Dicendum quod lex fuit in hoc multum iusta: posuit enim in quo deberent ministrare Leuitae, & quae iura deberent eis praestari, & ista simul inceperunt, scilicet, quod sicut caeremoniae legis non incipiebant in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuteronomij duodecimo, ita quoque non inciperent solui iura Leuitis, nisi post introitum in terram Chanaan, quia lex & obseruatio Leuitica simul coeunt: & incipiente vno incipit aliud, & vno pereunte aliud perit. sic dixit Apostolus ad Hebr. 7. translato sacerdotio necessarium est, ut legis translatio fiat.

Sed obijcietur quod Leuitae ministrabant in deserto. nam quando mouenda erant castra deponabant totum sanctuarium & portabant illud per partes: & onera sua: & cum castra fingerentur ipsi erigebant tabernaculum, ut patet supra in litera & sequen. cap. & cum manebatur in castris ipsi exuebant in circuitu sanctuarij, ne aliquis externus accederet supra 1. cap. & hoc fuit in toto deserto, ideo ibi ministrabant, & debuerunt recipere aliqua iura.

Dicendum quod iuste factum fuit, quia Leuitae non ministrabant exercentes totum officium Leuiticum sed aliquid eius, scilicet, portationem onerum, ideo non debuerunt eis dari iura. si enim totam ministracionem

tionem exercerent, id est sacrificia, & omnes caeremonias: oportebat, quod darentur eis iura, quia de his cedebant eis quaedam partes Leui. 5. 6. & 7. c. Fuit tamen iustum, tam ex parte populi, quam ex parte Dei, quod tunc nihil daretur Leuitis. De populo patet, quia principalia iura debita Leuitis, & sacerdotibus erant decimae, & primitiae fructuum. j. 18. & tamen in toto deserto Israelitae nullos fructus collegerunt, quia non colebant terram, nec poterat dare decimas, aut primitias. Alia iura erant quae proueniebant sacerdotibus ex ipsis sacrificijs, & oblationibus, sed in deserto nulla sacrificia facta sunt, nisi in monte Sinai, ut colligitur infra 18. & declarabitur seq. c. ideo non potuerunt dari eis huiusmodi iura, in monte tñ Sinai, quando fuerunt facta sacrificia, & ceterae caeremoniae per aliquot dies habuerunt sacerdotes iura sua de sacrificijs, & comedeabant illa, sicut eis preceptum erat Leui. 10. vnde & Moyses increpuit filios Aaron, quia non comederant hostiam pro peccato quae eis debebatur, sed reliquerant eam cremari, eodem cap.

Ex parte Dei iustum fuit non dari tempore deserti iura Leuitis, quia ista dabantur eis in sustentationem, cum non possent aliunde viuere, & tamen toto tempore deserti Deus prouidit Israelitis de necessarijs. Nam dedit eis manna in cibum per quadraginta annos Exo. 16. & ille cibus non cessauit quousque, introierunt in terram Chanaan, & manducauerunt panes de frugibus terrae. Nam postea nunquam viderat manna Iosue ca. 5. etiam prouiderat Deus in alijs necessarijs, s. in vestitu. nam vestes cum quibus exierunt Hebraei de Aegypto manserunt eis per quadraginta annos in eadem nouitate, in qua eduxerant eas de Aegypto, & nulla vestitas illas attriuit: calcei quoque nunquam rupti fuerunt Deuter. 8. Ideo cum Deus sufficiens prouideret, tam Leuitis, quam alijs Israelitis in omnibus necessarijs, non oportebat, quod iura aliqua darentur Leuitis a populo, cum autem introierunt in terram Chanaan cessauit manna Iosue 5. calcei quoque rumpi ceperunt, & vestes consumi quadam verustate, quia illud beneficium non durauit, nisi per quadraginta annos deserti Deuter. 8. ideo Leuitae incipiebant indigere rebus necessarijs, & consequenter erant nunc eis iura praestanda, cum Deus non prouideret miraculose.

An in deserto fuerint soluta iura Leuitica. Quast. LXXXI.

Sed obijcietur, quod in deserto fuerint soluta iura Leuitica, quia infra in litera ponitur, quod mille & trecenti sexaginta quinque sicli pro redemptione primogenitorum fuerunt dari Aaron, & filijs eius ab Israelitis.

Dicendum, quod tempore deserti non fuit generalis solutio iurium Leuiticorum, immo quasi realiter nihil tunc soluendum erat, accidit tamen, quod aliqua eis soluerentur, nam propter aliquas causas speciales accidebat fieri aliquid in quo erant quaedam iura Leuitica, ideo illa tunc praestabantur eis. Sic fuit de illis siclis, nam voluit Deus, quod primogeniti Israelitarum redimerentur in deserto, dando pro quolibet vnum Leuitam, & quia superfuerunt aliqui primogeniti, s. ducenti septuaginta tres ultra numerum Leuitarum, ut illi quoque viderentur redempti, iussit Deus pro quolibet illorum dari quinque siclos, qui fuerunt mille trecenti sexaginta quinque. Sed cum isti sicli praecarentur oportebat eos dari Leuitis, & non alijs, neque etiam Deo, quia quaedam dabantur Deo, & applicabantur Sanctuario ad usus eius, sicut precium transeuntium ad numerum Exo. 30. c. sed nunc non debent isti applicari Sanctuario, sed Leuitis, quia dabantur pro redemptione primogenitorum, & tamē Leuiti-

te accepti fuerant pro primogenitis, & seruiebant pro eis, ut patet in litera. ergo debuerunt dari Leuitis. Itē quia nunc iura Leuitarum, & sacerdotum erant vnum ipsum precium redemptionis primogenitorum. infra 18. c. ergo eis debebat dari ista pecunia, quae erat pro redemptione, quia alias violaretur illa lex, & quia precium redemptionis primogenitorum ad sacerdotes pertinebat, & non ad Leuitas infra 18. fuerunt dati isti sicli Aaron, & filijs eius, qui erant sacerdotes, ut dicitur in litera, & non fuerunt dari Leuitis. Sed dicitur, quod fuit per accidens dari istos siclos Aaron, & filijs suis, quia non fuerunt dati, nisi quia facta fuit redemptio primogenitorum; & illa non facta fuit ad hoc, quod Leuitae haberent istos siclos, sed ut commutarentur Leuitae pro primogenitis totius populi, volebat autē Deus statim in monte Sinai habere ministros, qui ei seruirent, nam dedit legem in monte Sinai, & ibi oportebat incipere obseruationem eius; sed hoc esse non poterat si non darentur ministri caeremoniarum statutarum in lege, ideo debuit Deus eos ibi dare, erant autem ad hoc obligati primogeniti, ex quo liberati fuerunt de Aegypto, & Deus non volebat illos, sed quod commutarentur pro Leuitis, ideo debuit fieri in monte Sinai commutatio Leuitarum, & inde per accidens venit, quod darentur illi sicli redemptionis Aaron, & filijs eius. Sic etiam per accidens fuit, quod aliqua iura Leuitica soluerentur in deserto, quia accidebat fieri illa, vnde iura ista proueniebant: erat enim generale, quod lex non obligabat quantum ad obseruationem caeremoniarum Leuiticarum, nisi post introitum in terram Chanaan Deute. 12. & tamen si aliquando fierent sacrificia in deserto, de quibus secundum legem prouenirent iura sacerdotibus, soluebantur eis, sicut quando in monte Sinai facta sunt sacrificia. nam dabantur partes sacerdotibus, ut patet Leui. 10.

Cur Moyses scripsit excessum primogenitorum super numerum Leuitarum. Quast. LXXXII.

Aliqui quaerunt circa hoc, quod dicitur de Leuitis, quod fuerint vigintiduo millia, & quod numerus primogenitorum excessit ad istos in ducentis septuaginta tribus, quare Moyses hoc scripsit.

Aliqui dicunt, quod Moyses fecit hoc propter occultam rationem numerorum. dicunt enim, quod iste numerus vigintiduo in sacra scriptura commendatur, quia sunt vigintiduo elementa, id est literae apud Lebraeos, etiam ab Adam vsque ad Iacob, ex cuius semine fuerunt 12. tribus, inueniuntur fuisse vigintiduo patres: etiam dicunt, quod species omnium creaturarum Dei sunt vigintiduae, ideo concludunt, quod Leuitae qui seruunt Deo fuerunt intulati hoc numero. Etiam dicitur, quod de primogenitis Israelitarum superfuerunt ducenti septuaginta tres, quia per hoc significatur generatio hominis intra vterum. nam nouem mensibus dicitur esse foetus in vtero qui continent dies ducentos & septuaginta, sed asserunt, quod non statim mouetur fetus ad exitum, nisi transferint tres dies de mense decimo, & sic sunt dies ducenti septuaginta tres. Concludunt ergo, quod isti duo numeri conueniebant ad cultum Dei, s. vigintiduo, in quo significantur species omnium creaturarum Dei, & ducenti septuaginta tres, in quo signatur formatio hominis in vtero, ut sic tam homo, quam omnis creatura Deo seruiat. ista est positio Origenis.

Sed dicendum, quod iste non est sensus literae, neque istud asserit Origenes, neque etiam est causa quare Moyses istud scripserit. Primo quia non applicatur in quantum tota ratio posita in litera de numero, sive in patribus, sive in literis, sive in speciebus est de vigintiduo.

ti duobus, & non de vigintiduoobus millibus: Leuitę rāmen fuerunt vigintiduo millia. Secundo quia ista quę allegantur nullam causam præstant, s. quod literę hebręę sint vigintidue, & quod patres ab Adam vsque ad Iacob sint vigintiduo, nihil facit ad hoc, qđ Leuitę sint tot vel tot. Tertio quia præsupponitur falsum, s. quod species creaturarum Dei sint solum vigintidue, quia multo plures sunt, cum in solis piscibus sint plures, quā centum & viginti species, vt testantur auctores certissimi.

Dicendum ergo quod ista nihil faciunt ad propositum, sed sunt solę applicationes. Causa autem vera est, quod Moyles scripsit sic, quia ita fuit in veritate, quod Leuitę computati ab vno mense & supra fuerunt solum vigintiduo millia, & primogeniti Israelitarum computati etiam ab vno mense fuerunt vigintiduo millia ducenti & septuaginta tres, quia Deus volebat quod nunc computarentur primogeniti Israelitarum pro Leuitis iussit vtrosq; numerari, & sic Moyles expressit numerum eorum præcisum, & si plures, vel pauciores essent Leuitę vel primogeniti, illum præcisę numerum exprimeret. de significationibus autem numerorum, nihil faciebat ad propositum suum.

Recepit Moyles, sicut præceperat Dominus. Hic ponitur executio præcepti huius de numeratione primogenitorum, & dicitur qđ hoc fecerit Moyles, an vero Aaron adiuuerit eum ad numerandum, non patet ex litera, sed solum loquitur de Moyse. Primogenita filiorum Israel. In istis primogenitis Israelitarum non computantur primogeniti Leuitarum, quia non erant redimendi, nec commutandi, sed Domino personaliter applicandi.

Et fuerunt masculi per nomina sua. Computati sunt omnes primogeniti Israelitarum, ita vt quilibet tribus diuideretur in familias, & familia in domos vsque ad minimas diuisiones, & tunc inquirebatur quot erant primogeniti in qualibet domo vel familia, & scribebatur nomen cuiuslibet, cum nomine patris eius, vt sciretur quis esset quilibet. A mense vno & supra. Omnes primogeniti, siue parvuli, siue vetustissimi hic computabantur, quia nunqđ ante hoc fuerunt redempti, postea aut cum in terra promissionis redimebantur, non erat redemptio in veteribus & paruis, sed post vnū mensem redimebatur quilibet primogenitus, vt patet infra 18. cap. & colligitur hic cum dicatur ab vno mense & supra.

Vigintiduo millia ducenti septuaginta tres. Ista est summa omnium primogenitorum Israelitarum, præter Leuitas, & ponitur hic summa in masculis, nam in feminis si adiungerentur maior esset summa. nā in tanto populo plures essent qđ vigintiduo millia primogenitorum, sed forte feminae primogenitę erant tot, sicut viri: ille aut non numerantur in primogenitis commutandis, sed soli masculi. Locutusque est Dominus ad Moysem. Hic ponitur summa Leuitarum, qui dandi erant pro primogenitis Israelitarum, & dicitur hic locutus est, non tamen est intelligendum propter hoc, qđ ista sit alia locutio distincta a superioribus. simul enim Deus diceret Moyse, qđ tolleret summam primogenitorum Israelitarum, & omnium Leuitarum ad commutandum pro eis, sed aliquę istę distinctiones, locutus est, ponunt non ad signandum diuersam locutionem, & interpolationem factam, sed ad notandum principia rationum diuersarum, sed quamqđ dicatur, qđ ista fuerit alia oratio, & locutio a superioribus distincta non multum differt. Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel. Non dicitur hic numerā Leuitas, sicut iustum est de primogenitis Israelitarum, & hoc, quia Leuitę iam computati fuerant, vt s. patet. vltimo ergo summa solū restabat, vt

ipfi Leuitę separarentur a popularibus, & darentur sacerdotibus. istud tollere, quod hic ponitur, significat separationem quantum ad officia, s. qđ iam non computentur Leuitę cum ceteris Israelitis nec vadant ad bellum, vt ipsi, nec castra metentur in loco in quo ceteri Israelitę, sed separati in circuitu atrij tabernaculi. ista oīa patent supra. Sciendum autem qđ cum hic dicitur tolle Leuitas, id est separa eos, non fecit hoc Moyles per se, sed significauit populo hanc esse voluntatem Dei, & tunc totus populus tanquam potēs aliquos pro seipso Domino obligare accepit omnes Leuitas, & toto corpore, & raris omnibus pilis obtulit eos coram ostio tabernaculi, ponēs manum super capita eorum sicut cum offertur aliquod animal. Et tunc Aaron & filij eius acceperunt eos de manu multitudinis ad seruitium tabernaculi mancipiados, vt patet infra 8. cap. Moyles autem non potuisset istos accipere propria auctoritate, nec donare, sed populus. sic patet supra in litera cum dicitur, dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius, quibus traditi sunt a filijs Israel. Et pecora Leuitarum pro pecoribus eorum. Id est etiā tolle pecora Leuitarum loco pecorum Israelitarum: non accipiuntur hic pecora Israelitarum simpliciter, sed solum pecora primogenita: illa enim erant obligata solum specialiter Deo, & quia debebant tribui ipsi in sacrificiū vel redimi, iussit Deus, quod omnia pecora quę habebant Leuitę acciperentur pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarum: sicut enim Leuitę applicabantur Domino pro omnibus primogenitis Israelitarum, & ita pecora omnia Leuitarum accipiebantur pro primogenitis pecorum Israelitarum: & in hoc fiebat magna gratia Israelitis, s. qđ ipsi tribuerent pecora Leuitarum, & ipsos Leuitas pro seipsis, nihil tribuentes de proprijs: cum tamen tenerent dare omnes primogenitos de seipsis, & omnia primogenita pecorum suorum. Sciendū quod in hac separatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecorum totius populi non fuit facta aliqua cęremonia, sicut in separatione Leuitarum ab Israelitis, sed solū ponuntur ista ad notificandum populo, qđ primogenita pecorum suorum erant obligata Deo, cum oīa pecora quę habent Leuitę tradatur pro eis, & sic est quod Deus recepit omnia pecora Leuitarum pro se: quia tamen ipse debebat dare sustentationem Leuitis, quia erant ministri sui, donauit eis omnia pecora, quę olim fuerant sua, & tamen per traditionem populi efficiebantur Dei, velut si aliquis haberet debitorem, & reciperet ab eo debitum, postea autem illi donaret, erat velut si nunquam fuisset debitum, sed pura donatio. Eruntque Leuitę mei. Id est cum sic Leuitę, & pecora eorum fuerint mihi applicata, erunt mei, id est specialiter pertinebunt ad me. Ego sum Dominus. Id est omnia ista fiant, quia ego sum Dominus, qui possum ista iubere & tenemini ea facere. In precio autem ducentorum septuagintatru quę excedunt numerum Leuitarum. Hic ponitur finis commutationis Leuitarum pro primogenitis Israelitarum: dabatur enim singuli Leuitę pro singulis primogenitis Israel: & quia erat maior summa primogenitorum Israelitarum quā numerus omnium Leuitarum pro Israelitis superexcrecentibus, cum non habeant commutationem, datur precium, vt patet hic.

Sciendum autem quod non computatur hic trecenti primogeniti Leuitarum, quia illi non computantur pro Israelitis, sed pro se dabantur, si autem computarentur hic, non oporteret dari aliquod precium pro Israelitis superexcrecentibus, quia nulli essent, sed magis ipsi Leuitę excederēt primogenitos Israelitarum infra 27. De istis 300. primogenitis Leuitarum supra declaratum est. Nam si colligantur tres

Quis fuit modus quo populares obtulerunt Leuitas sacerdotibus?

Quantum continet sicles. Obolus quid. Ratio cur mensura fiat per minimum.

tres summe familiarum Leuitarum supra positarū inuenientur 300. vltra summam totalem quę hic ponitur, & illi sunt primogeniti. Accipies quinque sicles per singula capita. Id est accipies a quolibet de superexcrecentibus quinque sicles, quilibet enim homo vocat caput vnum. Ad mensuram Sanctuarij. Quia erant duplices sicles, & ne putarent Israelitę hoc intelligi de sicles vulgaribus qui minores sunt, nam omnis estimatio si clo Sanctuarij apprecianda erat, vt patet Leuit. ca. vlt. Sicles habet obolos viginti. Dixerat fieri debere estimatio nem per sicles Sanctuarij, & quia dubitaretur quantum est valor illorum. Respondetur, qđ sicles continet obolos 20. Dicitur esse obolus moneta parua inter Israelitas, ideo per eam fit computatio maioris monete. Nā semper minimum est mensura omnium aliorum, vt patet in 4. Physico. & 10. Metaph. ratio huius est, quia mensura habet naturam distinguens, igitur in quo reperitur maior distinctio est magis mēsurā, huiusmodi autem est minimum, quia propter habere paruas partes est multum distinctum. Dabisque pecuniam Aaron, & filijs eius. Scilicet pecuniam 273. excedentium in primogenitis Israelitarum, dabatur ista sacerdotibus pro expensis eorum, & non cōuertebatur aliqua pars eius in vltus Sanctuarij, quoniam reditus ministrorum debebant esse distincti a redditibus Sanctuarij, & isti sacerdotum sunt. Non tamen est intelligendum, qđ aliquis de ista redemptione primogenitorum pertineat ad Leuitas minores, sed solum ad eos qui sunt sacerdotes. sic patet infra 18. capitu. vbi ponitur catalogus iurium sacerdotum, inter quę ponitur hoc ad Leuitas autē solum pertinet vnū ius, s. omnes decime totius Israelitis, vt patet eodem cap. Precium eorum qui supra sunt. Id est dabuntur isti sicles Aaron, & filijs eius in precij eorum qui sunt supra numerum Leuitarum: & rationale erat, quod daretur sacerdotibus, & non Sanctuarij, quia isti Leuitę seruebant pro illis quorum precium hic sumebatur. Tulit igitur Moyles pecuniam eorum qui fuerant amplius. Id est, accepit Moyles pecuniam a primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerunt ad numerum Leuitarum.

Qui erant illi qui dicebantur superexcrecere in numero Leuitarum, & primogenitorum Israel. Quest. LXXXIII.

Sed dicit aliquis cum essent Leuitę 22. millia, & primogeniti Israelitarum 22. millia 273. qui de istis dicebantur superexcrecere. nam quamquam in numero superexcrecerent 273. tamē non videbatur quare magis ponerentur isti quam illi superexcrecentes. cuiusque enim imponeretur onus soluendi, videretur magis grauius quam ceteri.

Respondet Rabbi Salomō. quod Moyles fecit 22. millia, & 73. cartularum, & in 22. millibus scripsit Leuitę in qualibet cartula: in 73. autem scripsit per quęlibet quinque sicles, quę omnes mixte fuerunt, & occultate sub aliquo vestimento. & tunc quilibet primogenitus mittebat manum. Qui autem educebat cartulas in qua erat Leuita liber erat, quia pro ipso ponebatur vnus Leuita. qui autē eduxisset cartulā, in qua dicebat sicles solvebat illos, & sic materia quoniam ablata est. nec iste modus sortiendi in veteri lege prohibitus erat. Nā iusserat Deus, quod terra forte diuideretur, vt patet infra 26. & 34. iussit etiam poni sortes inter Israelitas ad inuestigandum in eis peccatum anathematis Tericho, vt patet Iosue cap. 7. etiam in quolibet anno in die propitiationis ponebatur fors super duos hircos, si quis esset hircus emissarius, & quis sacrificaretur pro peccato, vt patet Leuit. capitu. 16. Quare autem sortes permissę fuerunt in veteri testamento, &

in nouo non. declaratum fuit Leuit. ca. 16. Et quos redemerat a Leuitis primogenitis filiorum Israel. Isti ducenti septuagintatres qui super excrecebant in numero primogenitorum Israelitarum ad numerum Leuitarum dicebantur redimi a Leuitis, s. quod ipsi debebant esse cum Leuitis ad ministrandum in operibus Sanctuarij, & quia ipsi non poterant, debebant dare pro se precium, & quoniam pro eis seruebant Leuitas, dicebantur redimi a Leuitis, quia eis obligati erant. Mille trecenti sexagintaquinque sicles. Ista est summa sicles, quę data est sacerdotibus pro primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerunt ad numerum Leuitarum. nam si multiplicentur ducenti septuagintatres per quinque, proueniet ista summa quę hic habetur. Iuxta pondus Sanctuarij. Id est isti sicles erant de pondere Sanctuarij, continebat autem sicles Sanctuarii obolos 20. vt patet supra. ideo qui habebat siculum in argento dabat, qui vero non habebat, dabat valorem eius in moneta parua currenti, s. 20. obolos. vt supra patet. & iste erat sicles Sanctuarii.

Et dedit eam Aaron, & filijs eius. Scilicet ad vltus suos, eo quod erat precium redemptionis primogenitorum, quod semper pertinebat ad sacerdotes, vt patet infra 18. cap.

Iuxta verbum quod præceperat sibi dominus. Id est Deus præceperat sibi, quod daret istam pecuniam Aaron, & filijs eius, & sic fecit.

C A P. III.

OCVTVS QVE est Dominus ad Moysem, & Aaron dicens. Tolle summam filiorum Caath de medio Leuitarum per domos, & familias suas a tricesimo anno, & supra, vsque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur, vt stent, & ministrent in tabernaculo fęderis. Hic est cultus filiorum Caath. Tabernaculum fęderis, & sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filij eius quando mouenda sunt castra, & deponent velum, quod pendet ante fores. inuoluentque eo arcam testimonij, & operiet rursus vela mine hyacinthinarum pellium, extendetque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes. Mensam quoque propositionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum eo thuribula, & mortariola, cyathos, & crateras ad liba fundenda. panes semper in ea erunt, extendentque desuper pallium coccineum, quod rursus operient velamento hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis, & forcipibus suis, & emunctoriis, & cunctis vasis olei quę ad cōcinnaudas lucernas necessaria sunt, & super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Necnon &

Filij Caath quid portate deant.

altare

altare aureum inuoluent hyacinthi no vesti mēto, & extēdent desuper operimentū hyacinthinarū pellium, inducentq; vectes. Oīa vasa quibus ministrat in sātuario inuoluēt hyacinthino pallio, & extendent desup operimentū hyacinthinarū pellium: inducētq; vectes. Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluēt illud purpureo vestimento: ponētque cum eo oīa vasa quibus in ministerio eius vtūtur. i. igniū receptacula, fuscinulas ac tridentes: vncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine hyacinthinarum pelliu, & inducent vectes. Cumq; inuoluerit Aaron & filij eius sanctuarium, & oīa vasa eius in cōmōtione castrorū, tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta, & nō tangant vasa sanctuarij ne moriantur. ista sunt onera filiorū Caath in tabernaculo fēderis, sup quos erit Eleazar filius Aarō sacerdotis: ad cuius curā pertinet oleum ad cōcinandas lucernas & cōpositionis incēsum & sacrificium qđ semp offertur & oleū vntionis, & quicquid ad cultū tabernaculi p̄tinet: oīumq; vasorum q̄ in sanctuario sunt. Locutusq; est Dñs ad Moysen & Aaron dicens. Nolite perdere populū Caath de medio Leuitarū, sed hoc facite eis, vt viuant, & nō moriātur si tetigerint sancta sanctorū. Aarō & filij eius intrabunt: ipsique disponent opera singulorū, & diuident quid portare quis debeat. Alij nulla curiositate videant, quæ sunt in sanctuario priusquā inuoluātur alioquin morientur. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.

Officium Eleazar filij Aaron sacerdotis

Locutusque. Descripto in superioribus qđ pertineat ad quandā familiā Leuitarū. Hic assignat modus exequendi officii cuiuslibet illarū, & hoc tpe motus castrorū distinctio. s. in portandis oneribus. & diuidit in duo. primo ponit officiorū distinctio. scđo numerorū collectio. scđa ibi. *Recensuerunt.* Prima in tres, quia primo distinguunt officia Caathitarum, scđo Gersonitarum, Tertio Meraritarum. scđca ibi. *Tolle summam.* tertia ibi. *Filios quoque Merari.* Circa primū dñ. *Locutusq; est Dominus ad Moysen.* An ista locutio sit distincta tpe a superioribus nō patet. sed satis cōnabile est, qđ fuerit. Nā imediātē, vt aliqd p̄cipiebat Dñs Moysi ipse exequēbat, sed s. fuerūt p̄sita p̄cepta de cōputatione Leuitarū & primogenitorum filiorū Israel, & cōmutatio eorū adiūicē, q̄ satis distat ab his q̄ ponunt hic. ergo satis dicendū est, qđ primo fuerit illa executioni tradita: deinde ista fuerint mandata, sed licet trium astruere velis nō multū differt. *Tolle summam filiorum Caath.* Tres erant familiæ Leuitarū, & cuilibet earū erat distinctū officii suū. vt patet in superiorib⁹. hic autē tollitur summa de eis, ad sciendū quot sunt, qui officijs mancipant in qualibet eorum.

summa eorum q̄ hic cōtinetur.

Ad quid fuit ista numeratio cuiuslibet tribus. Quæst. I.

SE d aliquis arguet ad quid sit ista numeratio cuiuslibet tribus: cum immediatē supra fuerit facta numeratio oīum trium familiarū Leuitarū. Respondendum est, quod numeratio ista replicatur hic, qm̄ non est similis superiori numerationi. Nam supra computabantur Leuitæ ab vno mense & supra: hic autē computantur a triginta annis vsq; ad quinquaginta, vt patet in litera. debuit ergo repeti numeratio. si tamen esset eadē quæ habetur supra non repeteretur. *De medio Leuitarum.* Idest de inter Leuitas, s. qđ oēs Leuitæ erant quasi vnus magnus populus: & de medio eorū siue de eis accipiebatur quælibet familia ad numerandum. *Per domos & familias suas.* Idest familia Caathitarum, & quælibet alia numerabitur per familias, & domos suas, s. quod nunq̄ accipiebatur tota familia simul ad numerādū, sed diuidebatur rursus quælibet familia in alias familias & domos. quod autem diuidatur familia in domos satis planum est, eo quod domus est minor diuisio quā familia, sed quod diuidatur familia in familias non videtur. Respondendum est, quod istæ tres familiæ Leuitarū, s. Gersonitæ Meraritæ Caathitæ erant familiæ magnæ continentes totam tribum Leui, sed sub qualibet harum erant aliæ familiæ minores, s. sub familia Caathitarū quatuor familiæ Amramitarum, Ieslaaritarum, Hebronitarum, Ozielitarum. sub familia Gersonitarum erant duæ familiæ, scilicet, Lebnitica, & Semeitica. sub familia Meraritarum erant duæ familiæ, s. Moolitæ, & Musitæ. vt patet p̄ced. cap. & quādo computabatur quælibet illarum trium familiarum principalium subdiuidebantur in has familias, quas habebat sub se. & deinde familia quælibet diuidebatur per domos quæ erant minor diuisio. *Vsq; ad quinquagesimum annum.* Ministri isti q̄ hic assumebantur erant ætatis annorum triginta, & non excedebant quinquagesimum.

Cur hic numerantur Leuitæ a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum cum p̄ced. cap. computentur ab vno mense & supra. Quæst. I I.

SE d queret aliquis quare numerantur hic Leuitæ a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum, cum p̄ced. cap. computabatur ab vno mense, & supra. Respondendum est qđ Leuitæ supra numerabantur ad cōmutandum pro primogenitis Israelitarū, ideo cōputabantur in ea ætate in quā primogeniti redimebant. fiebat autē redēptio primogenitorū ab vno mēse & supra vt patet j. 18. c. & p̄cedenti. ideo ab vno mēse, & supra recipiebant ibi in cōmutatione. Etia nō limitabatur ibi tps in magnitudine ætatis, s. an esset ista cōputatio vsque ad quinquagesimum vel sexagesimum. Hic autē dñs qđ computantur isti, qui erāt solū vsque ad quinquagesimū. & rō est, qđ isti assumebant ad portationē sanctuarij, quæ erat laboriosa, & non poterat cōmitti valde paruulis, vel valde senibus. redēptio tñ primogenitorū neminē excluderat. tñ. n. valebat quilibet de Leuitis siue esset vnus mēsis siue v̄tustissimus q̄ vnus de primogenitis Israelitarum. Nā etiā iste modus tenendus erat in applicatione primogenitorū Israelitarum, si personaliter applicaretur ad Deum, s. qđ in ista prima applicatione oēs tā paruuli q̄ v̄tustissimi applicarent, vel si debuisset fieri vn̄uersaliter i pecunijs redēptio nō data aliqua cōmutatione Leuitarū, pro oībus darentur pecunia, quia ergo fiebat pro eis redemptio per cōmutationē Leuitarum oēs Leuitæ tam magni q̄ paruuli s̄t si v̄tustissimi accipi debebant.

Cur

Cur bellatores Israelitæ non assumantur ab anno 20. & supra. A Et quod operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium differunt. Quæst. III.

SE d adhuc queret aliquis, cum supra i. c. computarentur Israelitæ bellatores, & assumebantur ab anno 20. & supra, quare hic nō assumuntur ab anno 20. Nec enim valet si dicas, sicut supra respondebatur, qđ Leuitæ supra dabantur pro cōmutatione primogenitorum, ideo in quacunque ætate poterant sumi, & non hic, quia computantur intrantes ad laborandum in operibus Sanctuarij: nam etiam bellatores, qui cōputantur supra i. c. ad labores assumebantur cū operatio bellica sit laboriosa.

Respondendum est, qđ operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium multum differt. Nam licet labores bellici sint magni ex motu, & vigiliis, fame, & siti, frigore, & ardore: non tñ requiritur tantū corporis robur, sicut in portantibus onera corporaliter. Huiusmodi autem erant omnes Leuitæ, qui hic computantur, ideo debebant isti computari ab ea ætate in qua homo est in maximo robore, & hoc est i. anno 30. Et quia postea non durat robur humanū post tricesimū annū per totam vitā, cōputabantur solum, qui erant inter annum 30. vel quinquagesimum: nā vsque ad quinquagesimum annum, satis robustus est vir ad portanda onera, postea vero deficit pauli per fortitudo. Sed adhuc dicit aliquis, quō iubeatur hic cōputari Leuitæ ab anno 30. cum j. 8. iubeantur computari ab anno 25. Rñdēdum est, qđ Leuitæ anno 25. incipiebant intrare in Sanctuarium, & doceri in officijs suis accipiendo experientiam, postea qui aptus erat designabatur in officio illo, qui vero ineptus erat repellēbat, & non decebat, qđ in anno 25. hoies manciparent valde magnis laboribus, quia nondum attigerunt totalis roboris cōplementum, ideo magnis & cōtinuis laboribus frangi non deberēt, qui labores seruales dñr iuxta Aristo. 7. Poli. Et forte aliquis dicit, qđ Leuitæ in anno 25. consecrabantur ad ministeria sua, de quibus h̄ j. 8. c. & in anno 30. incipiebant ministrare, ideo ponitur hic tempus ministrationis, ibi autē tempus consecrationis, sed an hoc verum sit. j. 8. cap. declarabitur. *Omnium qui ingrediuntur, vt stent, & ministrent in tabernaculo fēderis. i. tolle summam oīum filiorum Caath, qui ingrediuntur, vt ministrent in tabernaculo fēderis. q. d. non est ista summa Caathitarum vn̄uersalis, sicut in continuatione pro primogenitis Israelitarum, de quo p̄cedē. c. sed est summa Caathitarum solum ingredientium ad ministrandum.*

Tres ministrationes fiebant in tabernaculo fēderis. Et quæ erant. Quæst. IIII.

SC IENDVM autem, qđ nō intelligitur hic aliquos de Caathitis introire in tabernaculum fēderis, vt ibi ministrent, quia non erat ibi aliqua ministratio, q̄ eis p̄peteret. solum. n. fiebant tres ministrationes in tabernaculo fēderis. Prima erat propositio panū, & ordinatio in mensa, vt patet Leu. 24. c. Secunda erat ordinatio lucernarum in cādelabro, de qua Exo. 27. & 30. c. Tertia erat thymiamatis crematio in altari aureo, vt patet Exo. 30. c. hæc autem ad solum Aaron, & filios eius pertinebant, vt patet ex eisdem. Si autem aliquis ex Leuitis hoc attraheret moriebatur, vt patet de Chore, qui voluit thurificare in tabernaculo cum suis cōplicibus, & mortuus est, vt patet j. 16. c. Extra tabernaculum in atrio eius erat vnica ministratio. s. immolatio, & oblatio: intra Sancta sanctorum erat alia ministratio semel in anno. s. in die propitiationis in sanguine, vt expiaretur ante propitiatorium, & deinde fiebat Alph. Toff. super Num. Pars I.

A egressus ad altare thymiamatum, & tingebantur cornua eius sanguine. hæc autem ministratio ad solum sacerdotem magnum pertinebat, vt patet Leui. 16. c. & ad Heb. 9. Immolatio autem hostiarum, quæ erat in atrio ad omnes sacerdotes pertinebat. ministeriū igitur nullum manebat Leuitis in tabernaculo, nec in atrio eius. Nam iussit Deus, vt non ingrederentur in tabernaculum, sed soli sacerdotes, vt patet infra 8. cap. ministerium tamen Leuitarum erat in tabernaculo, quod ipsi custodirent res tabernaculi. nam ad eos hoc pertinebat. Et non accipitur hic proprie ingredi pro intrare, sed pro incipere, & non refertur ingredi ad tabernaculum, sed ad ministrationem. ita vt dicatur, qđ Leuitæ ingrediebantur ad ministrandum, & non dicatur Leuitæ ingrediebantur in tabernaculum, & est sensus, Leuitæ ingrediebantur ad ministrandū in anno 30. i. incipiebant ministrare. Et iste modus loquendi est vulgaris, vt cum dicimus, quod aliquis ingreditur ad habitandum cum alio. i. incipit habitare cū eo, & quia Leuitæ ante annum 30. non ministrabant in rebus Sanctuarij, postea vero incipiebant ministrare, dicebantur ingredi ad ministrandum, & erat ministratio ista in tabernaculo fēderis. i. in custodiendo res tabernaculi.

Dicitur autem hic, quod tollatur summa omnium Caathitarum ingredientium, vt ministrent. i. omniū, qui ingredi debent ad ministrandum. Non. n. vocantur ingredientibus, quasi tunc actualiter ingrediuntur, vel quasi haberent consuetudinem ingrediendi, quia ante hoc nullus de Leuitis ministrauerat, sed ingredientes sunt, qui nunc ingredi debent, vel ad ingrediendū eligebantur, & ministrandum.

Dicitur, vt stent, & ministrent, ministrare enim in tabernaculo fēderis est ministrare in portando res tabernaculi. Et hoc pertinebat ad Caathitas, & non potest accipi ministratio in tabernaculo fēderis. i. in portando tabernaculum, quia ista ministratio erat Gersonitarum, & Meraritarum, quorum quidam portabant opera tabernaculi, alii vero portabant tabulas, vt patet supra p̄ce. c.

Et dicitur, qđ ingrediuntur isti, vt stent, quod potest referri ad duo. Primum est, qđ Caathitæ dicantur ingredi, vt stent super tabernaculum. i. incipere ad habendam ministrationem in Sanctuario. stare enim super tabernaculum est esse dominum ministrationis tabernaculi. sic dicitur supra c. 1. noli ponere summam Leuitarum cum filiis Israel, sed constitues eos sup tabernaculum fēderis. i. facies eos dños super ministratione tabernaculi. Alio modo potest accipi stare in tabernaculo. i. stare excubando in circuitu tabernaculi. Erat enim excubare vn̄um de officijs Leuitarum, vt patet supra i. c. & hoc stando fit.

Sed dicit aliquis istud officii non solū pertinebat ad Leuitas 30. annorum, sed et oēs minores: oēs. n. castrametabantur in circuitu Sanctuarij. Respondendū est, qđ quamquam oēs Leuitæ manerent distincti ab Israelitis in circuitu Sanctuarij, tñ non erat omnibus officium excubandi, & obseruandi res Sanctuarij, sed solum his qui peruenerant ad annum 30. quibus alia officia committebantur. *Hic est cultus filiorum Caath. i. ista est ministratio, vel seruitium, quod pertinet ad filios Caath. refertur ad ea, quæ j. ponuntur, & nō intel liguntur hic per Caathitas oēs de genere Caath, quia Aaron, & filij sui erant de genere hoc. tamen non habebat aliquod officium inter Caathitas, cū ministratio sacerdotalis eis data esset, quæ differebat ab omnibus ministrationibus Leuiticis.*

Posset tamen aliquis dicere, quod per Caathitas intelligantur hic sacerdotes, etiā qđ ponunt hic ministratio, qđ p̄tinent ad sacerdotes, vt patet immediate cū dicitur,

F

atur, q̄ Aaron, & filii sui ingredientur in Sancta sanctorum, & disponent onera Caathitarum. Postea vero ipsi portabunt, & istum sensum videtur tenere Nicolaus.

Sed non multum conuenit, quia hic ponuntur omnia officia Gersonitarum, Caathitarum, Meraritaru, & tamen non ponuntur hic omnia officia sacerdotu: immo nec aliqua pars eorum, nisi in quantum pertinet ad dispositionem onerum Caathitarum. non igit intelliguntur hic sacerdotes per Caathitas.

Dispositio onerum Caathitarum.

Tabernaculum fœderis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron, & filij eius. Hic ponitur dispositio onerū Caathitarum, ipsi enim portabant vasa sacratissima Sanctuarii, sarcam, & altare, & cætera. Ista tñ antequam portarentur erant in locis suis. In Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad hæc autem loca nō licebat alicui Leuitę ingredi, sed sacerdotibus solis, ideo oportebat, q̄ primo ipsi sacerdotes disponerent onera eorum, educentes de locis suis, quam tangerēt Caathitæ. Item ista vasa quando erant in Sanctuario, tamen auda prompta ad ministracionem. Caathitis tamen non licebat illa tangere, nec videre nuda, & si tangerent, aut viderent moriebantur, vt patet infra in litera. Ad hoc ergo oportebat, vt sacerdotes primo disponerent onera Caathitarum, quam ipsi portarent. & ad hoc ingrediebantur in Sanctuarium, & in tabernaculum fœderis Aaron, & filii sui.

Erat autem modus, vt quando castra mouenda essent sacerdotes introirent, & omnia vasa Sanctuarii operirent velamentis suis, & deinde raderent ea Caathitis portanda. Dicitur autem, q̄ Aaron, & filii sui ingredierentur in tabernaculum fœderis, & in Sancta sanctorum. quoniam per tabernaculum fœderis significatur hic prima pars tabernaculi, quę vocatur sanctum, vel Sanctuarium, per Sanctum sanctorum significatur pars secunda, ad vtrunq̄ autem ingrediebantur sacerdotes, quia in prima parte tabernaculi operiebant vasa, scilicet altare, thymiamarum, & candelabrum aureum, & in secunda propositionis singula cum vasis suis. Hęc enim erant in prima parte tabernaculi. deinde ingrediebantur in Sancta sanctorum, & ibi velabant arcam cum propitiatorio Cherubin, & tribuebant ea velata Caathitis ad portandum.

Quomodo licebat filiis Aaron ingredi Sanctuarium, quoniam hoc tantum conueniebat sacerdoti magno. Quæst. V.

Sed dicit aliquis, quomodo licebat filiis Aaron ingredi in Sancta sanctorum: nam hoc solum sacerdoti magno conueniebat, patet Leuit. 16. & ad Hebr. nono capitulo. Et non solum non poterant ingredi sacerdotes minores in Sancta sanctorum, sed etiam non licebat eis manere in prima parte tabernaculi, quando sacerdos magnus introibat in Sancta sanctorum, & si ibi essent mouebantur, vt patet Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur nullus sit hominum in tabernaculo, quando pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro se, & domo sua, & pro vniuerso cętu Israel, do nec egrediatur.

Respondendum est secundum quosdam, q̄ Aaron ingrediebatur solum in Sancta sanctorum, & filii sui ingrediebantur cum eo in primam partem tabernaculi, & si arguatur contra eos, quia dicitur hic tabernaculi fœderis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron, & filii sui, respondebunt q̄ istud verbum refertur simul ad Aaron, & filios suos quantum ad tabernaculi fœderis, sed quantum ad Sanctum sanctorum refert ad solum Aaron. Sed hoc non potest stare, quia immedia te dicit, deponerit velum, quod p̄det ante fores, inuolu-

uentq; eo arcam testimonii: ecce necessario refertur hoc ad Aaron, & filios suos simul, & tñ nemo poterat inuoluere arcam, nisi introiret in Sancta sanctoru, cum arca ibi maneret. Dicendum est igitur, q̄ Aaron, & filii sui, qui erant sacerdotes minores, introibant in Sancta sanctorum, quando mouenda erant castra, sicut hic iubetur, nec erat hoc contra aliquod præceptu Dei. Cum enim dicitur, q̄ sacerdotes minores, nunq̄ poterant introire in Sancta sanctorum intelligitur de eo tempore, quo manebat Sanctuarium, & non mouebatur, sed cum castra mouenda forent licebat eis ingredi, vt hic dicitur. Patet autem hunc esse sensum. Nam si arguatur ex eo, quod habetur Leuiti. 16. & ad Hebr. ca. 9. q̄ non possent sacerdotes minores ingredi in Sancta sanctorum, eodem modo arguetur contra summum sacerdotem. Nam dicitur Leuiti. 16. cap. q̄ sacerdos magnus ingredereetur solum semel in anno, in die propitiacionis, & tamen hoc dato nunquam ingredereetur in illud, quando castra mouenda forent, nisi forte mouerentur in die propitiacionis. Hoc tamen falsum est, quia quotiescunq̄ mouebantur castra ingrediebatur illuc summus sacerdos, vt patet hic. Item quando summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum prius faciebat omnia illa, quę habetur Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur, loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediat Sanctuarium, quod est inter velum coram propitiatorio, nisi hæc ante fecerit, vitulum offerat pro peccato, &c. Idem patet ad Hebr. 9. cap. in secunda parte tabernaculi, quę erat Sancta sanctorum ingrediebatur semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & populi ignorantia. manifestum tamẽ est, q̄ quando castra mouenda erant non fiebant ista, cum solum pertinerent ad diem propitiacionis: ergo necessario intelligi debent illa auctoritates de ingressu in Sancta sanctorum, quando manebat tabernaculum, & non de ingressu, quando mouenda erant castra. sicut ergo specialiter licebat sacerdoti magno, non obseruatis legibus predictis, ingredi in Sancta sanctorum quotiescunq̄ moterentur castra: ita liceret sacerdotibus minoribus ingredi illuc in motu castrorum, præter easdem leges, cum hic iubeatur eis a domino.

Item si solum liceret ingredi summo sacerdoti in Sancta sanctorum, eo tempore & modo, quę declaratur Leuiti. 16. & ad Hebr. cap. 9. sequeretur, q̄ quadraginta annis, quibus manserunt Israelitæ in deserto, nūquam ingressus fuerit sacerdos magnus in Sancta sanctorum, sed hoc falsum est, quia quodcumq̄ mouebantur castra ingrediebatur illuc, vt patet hic, & tamen castra fuerunt mota pluries, quam quadragiesies cum mansiones sint plures, quam 40. in deserto, vt patet infra 33. cap. vel saltem pluries, quam trigiesies computando mansiones, quę sunt a deserto Sinai, vbi factum fuit tabernaculum, vsque ad Iordanem, quę computatio habetur infra 33. c.

Item quamquam non iuberetur hic, q̄ summus sacerdos ingredereetur in Sancta sanctorum cum castra mouenda forent, tamen manifestum erat, q̄ ingredereetur. alioquin non poterat dari modus quo disponerentur onera Caathitarum. nam si summus sacerdos, & alii minores non ingredierentur oportebat ingredi Caathitas, & tamen si ipsi viderent vasa nuda, vel tangerent morerentur, vt patet infra in litera. oportebat, ergo ingredi illuc sacerdotem magnum cū alijs minoribus. Superior consequentia patet. scilicet quod si summus sacerdos solum ingredereetur in Sanctuarium modo, & tpe, quę exprimuntur Leuit. 16. & ad Hebr. 9. c. nūq̄ in 40. annis quibus fuerunt Israelitę in deserto fuisset ingressus illuc, qđ patet. nā Leuiti. 16. colligitur, quod

Item si solum liceret ingredi summo sacerdoti in Sancta sanctorum, eo tempore & modo, quę declaratur Leuiti. 16. & ad Hebr. cap. 9. sequeretur, q̄ quadraginta annis, quibus manserunt Israelitæ in deserto, nūquam ingressus fuerit sacerdos magnus in Sancta sanctorum, sed hoc falsum est, quia quodcumq̄ mouebantur castra ingrediebatur illuc, vt patet hic, & tamen castra fuerunt mota pluries, quam quadragiesies cum mansiones sint plures, quam 40. in deserto, vt patet infra 33. cap. vel saltem pluries, quam trigiesies computando mansiones, quę sunt a deserto Sinai, vbi factum fuit tabernaculum, vsque ad Iordanem, quę computatio habetur infra 33. c.

q̄ nunquam ingredereetur summus sacerdos in Sanctuarium, nisi in die propitiacionis facta illa celebritate, quę ibi hñ. Nunquam tñ illa facta est in toto deserto, quia vt probatum est Leuit. 16. c. festiuitas propitiacionis non potuit celebrari in toto deserto. ea igitur, qđ hñr Leuiti. 16. & ad Hebr. ca. 9. de ingressu in Sancta sanctorum intelliguntur, qđ manebat tabernaculu non motis castris. hic autẽ dicitur de motu castrorum, non licebat hic summo sacerdoti, & alijs ingredi in Sancta sanctorum, quodcumq̄ mouerentur castra, alias autẽ, nunquam licebat minoribus.

Cur quando manebat Sanctuarium, non motis castris, non licebat minoribus ingredi in Sancta sanctorum, sed bene quando mouebantur. Et quando licebat summo sacerdoti ingredi Sancta sanctorum. Quæst. VII.

Sed adhuc quæret aliquis, quare licebat sacerdotibus minoribus cum mouebatur castra, & non qđ manebat ingredi Sanctuarium. Respondendum est, qđ summus sacerdos, & minores arcebantur ab ingressu Sancti Sanctorum propter magnam reuerentiam illius loci, & hoc erat, quia in Sancta sanctorum super arcã inter alas Cherubin erat vnus Angelus in corpore assumpto, & formato de aere, & ibi formabat voces, atque loquebatur, respondens ad omnia quę sita Moyfi ingredienti, & sacerdoti magno, sicut late fuit probatum Exo. 25. & Leuiti. 16. c. propter reuerentiam huius, raris licebat ingredi illuc: Moyfi, n. qui erat consecratus Dei, & specialis famulus, vt patet infra 12. cap. licebat ingredi quicumq̄ veller ad inquirendum rñsum, vt patet j. 7. in fi. & hoc, quia erat decẽs valde, & quasi necessarium, vt liceret ingredi Moyfi illuc. Causę huius fuerunt declarate Leuiti. 16. Summo autẽ sacerdoti non licebat ingredi in Sancta sanctorum quicumq̄ veller, sed solum in die propitiacionis, & tunc ferebat ante vnum thuribulum plenum thymiamate, & prunis, vt sic grossus vapor inde ascendens operiret totu propitiatorium, ne posset aliquid videre sacerdos, & hoc erat, quia ipse erat indignus videre corpus, illud formatum inter alas Cherubin in quo voces formabantur. Erat tñ dignus audire voces illius. Moyse autẽ, quia reputabatur dignior, & Deo acceptabilior, cum ingrediebatur illuc nō ferebat ante se thymiamata, nec faciebat aliquam præuiam dispositionẽ, eo qđ reputabatur dignus videre corpus illud formatu, & audire voces illius. Sacerdotes autẽ minores pp̄ minorem gradum ministerii nō reputabantur digni ad videndum illud corpus: ideo nunq̄ intrabant in Sancta sanctoru, etiam non reputabantur digni ad audiendũ voces illius, ideo qđ summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum in die propitiacionis, non solum arcebatũ ab ingressu illuc, sed et nō manerent in prima parte tabernaculi, eo qđ voces, quę formarentur in Sancta sanctorum audirentur in prima parte tabernaculi, cū solum distinguerentur istę duę partes velo pendente ante quatuor columnas, vt patet Exod. 26. & sic iubet Leuiti. 16. c. qđ nullus hominum sit in tabernaculo, qđ Pontifex ingreditur in Sanctuarium. s. in Sancta sanctoru donec egrediatur.

Cum autem castra mouebantur, nihil horum manebat, quia Angelus ille qui erat in corpore formato super propitiatorium inter alas Cherubin, exierat inde ad mouendum nubem, quę erat super tabernaculum, & si castra mouenda erant Angelus ille mouebat nubem: Et sic iam sacerdotes scientes eũ nō manere in Sancta sanctorum poterant intrare securẽ, & tunc nihil ibi videbant, nec audiebant, & operiebant vasa Sanctuarii, eo modo quo j. dicitur.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Erat autem iste ordo in motu castrorum, vt Caathitæ acciperent de manu sacerdotum onera opera. deinde Gersonitæ accipiebant onera sua, scilicet omnes cortinas, & opera Sanctuarii, & quidquid erat de pilibus, & pellibus, sicut præceden. cap. dictum est, denudantes tabulas Sanctuarii. tertio veniebant Meraritæ accipientes tabulas, & columnas, atque portabant, & sic nihil reliquebatur de Sanctuario. Cum autem accedebatur ad locum castrorum figendorum fiebat e contrario, quoniam ultimi in mouendo erant primi in situando. ideo Meraritæ primo onera sua deponebant figendo tabulata, & columnas: secundo Gersonitę ligando, & figendo omnia opera: tertio Caathitę deponendo omnia vasa, vel ornamenta, & quia Caathitę vasa ferunt, quæ non licet eis nuda tangere, nec videre, vt patet infra in litera, & octauo cap. Aaron, & filii eius tollebant vasa, quæ Caathitæ liquerant ligata, atque soluebant ea disponentes in locis suis.

Cur Aaron, & filij sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis.

Quæst. VII.

Sed quæret aliquis quare Aaron, & filii sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis, sicut ingrediebantur ad disponendum onera Caathitarum.

Respondendum est, quod onera Caathitaru erant in locis ad quæ non licebat ingredi Caathitis, scilicet in Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad ista tamen loca nulli licebat ingredi, nisi sacerdotibus: necesse ergo erat, quod si sacerdotes cooperirent, & tribuerent Caathitis, onera autem Gersonitarum, & Meraritarum non erant in loco sancto, ad quẽ prohibitum esset ingredi, cum essent parieres Sanctuarii, & opera eius: ergo ipsi per se poterant recipere sine sacerdotibus disponentibus.

Item onera Caathitarum erant talia, quæ non licebat ipsis videre, & si viderent morerentur, vt patet infra. Onera tamen Meraritarum, & Gersonitarum nō erant talia, quæ deberent occultari cum essent opera Sanctuarii, quæ ab omnibus videbantur, ideo necesse erat, vt aliquis accederet primo ad onera Caathitarum velando ea, antequam acciperentur a Caathitis, & isti soli sacerdotes erant, quoniam nulli alteri liceret, ideo infra cum ageretur de oneribus istorum, dixit Deus nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum, sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriantur: Aaron, & filii eius intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. alii nulla curiositate videant, quæ sunt in Sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morerentur. De alijs tamen nequaquam dictum est, ideo ad sola horu onera sacerdotes introibant disponenda.

Quando mouentur castra. Et hoc, quia nunquam erat necessarium onera istorum componi, nisi cum castra mouebantur, sciebant autem sacerdotes, quando mouerentur, & hoc cognoscebant per motum nubis: toto enim tempore post factum tabernaculum cum essent Iudæi in aliquo loco deserti, manebat nubes super tabernaculum, & quanto tempore ibi maneret, siue per vnã diem, siue per vnã noctem, siue per multos menses, & annos, manebant Iudæi in eodem loco. Cum vero nubes inde recessisset Iudæi mouebant castra, vt patet Exod. quadragesimo capitulo, & infra nono capitulo, & cum ista nubes moueretur desuper tabernaculum reddebat ad primã partẽ exercitus, s. super vexillum filiorum Iudæ, & tunc om-

Signu qđ castra essent mouenda.

nes Israelita incipiebant disponere castra ad motum, & sacerdotes introibant in Sanctuarium disponentes onera Caathitarum. signum igitur quo sacerdotes sciebant, quando castra mouenda forent, & disponenda onera, erat nubes motus.

Et deponent velum, quod pendet ante fores. Idest sacerdos deponent velum, quod erat ante Sancta sanctorum pendens in quatuor columnis, vt patet Exod. vigesimo sexto, & hoc non erat, tanquam pertineret principaliter ad Caathitas portare aliqua suppellectilia de filiis, aut pellibus, sed quia inuoluebatur arca in hoc velo, istud pendebat ante fores, idest ante portam Sancti sanctorum.

Aliquit enim dicunt istud velum esse operimentum, quod pendebat ante ostium tabernaculi, quia dicitur pendere ante fores. Sed falsum est, quia illud non vocatur velum, sed tentorium, vt patet Exo. 26. cap. & hic semper enim obseruatur ista differentia, quod operimentum pendens ante ostium tabernaculi vocaretur tentorium, & operimentum pendens ante Sancta sanctorum vocaretur velum. hic tamen de velo dicitur. Item non stat, quia precedunt. cap. dicitur, quod tentorium pendens ante fores tehti federis portabatur a Gersonitis, velum autem a Caathitis, ergo istud, quod hic dicitur non erat tentorium ante ostium tabernaculi, sed velum pendens ante Sancta sanctorum, dicebant tamen pendere ante fores, quia in domo illa facta ex tabulis, quae vocatur Sanctuarium, fiebat distinctio per quatuor columnas positas inter primam partem tabernaculi, & ante illas quatuor columnas pendebat velum. dicitur, autem pendere ante fores, quia inter columnas illas erat ingressus in Sancta sanctorum, & ille introitus vocatur fores, & quia pendebat ante illum introitum velum dicebatur pendere ante fores.

Quid velum. Quid tentorium.

Quare dicitur pendere ante fores.

Inuoluentque eo arcam testimonij. Idest ponebant sacerdotes velum istud super arcam, vt non videretur, & super istud ponebantur alia operimenta, ligabantur ea ne caderent cum portaretur a Caathitis, & ne vlla ex parte nuda viderentur. Et operient rursum velamine hyacinthinum pellium.

Arca operiebatur pluribus velaminibus propter duo. Et pelles hyacinthinae, quae dicantur. Et vestis.

Quasi. VIII.

NON sufficiebat primum operimentum, scilicet velum pendens ante Sancta sanctorum, & hoc propter duo, quia ipsum erat delicatum, & laderetur si immediate esset discoperitum. Item quia eo solo posito viderentur tangere Caathite arcam, erat autem istud velamen non de filiis, sed de pellibus, ideo dicitur velamen hyacinthinarum pellium, id est factum de pellibus hyacinthinis, vocatur enim pelles hyacinthinae a quodam animali, quod hyacinthus dicitur, vt quidam volunt, sed hoc nihil est. nam pelles hyacinthinae vocantur pelles de bobus subtiliter operatae, & rubricatae, vel alio colore tinctae, quae vocantur vulgariter guadam ecil, nec est aliquod animal speciale cuius sint istae pelles, sed ex paratione dicuntur hyacinthinae, scilicet propter colorem, quoniam in hyacinthino colore erant. Nam quamquam possint istae pelles tingi in omnibus coloribus, tamen solum Deus volebat huiusmodi, quae erant hyacinthino colore tinctae. Dicitur hyacinthinus color aereus, vel caelestis, de istis hyacinthis, quomodo sint pelles, habetur Ezechiel. decimo sexto, scilicet vestiuit e bysso, & calciauit e hyacintho, id est pellibus hyacinthinis. Istud operimentum de pellibus erat secundum, & conueniebat propter conseruationem veli, quod erat immediate super arcam.

Deinde subditur tertium operimentum cum dicitur. Extendentque desuper pallium torum hyacinthinum. Istud pallium non erat de pellibus, sed de pilis cum vocetur pallium, etiam quia dicitur totum hyacinthinum, & non de pellibus hyacinthinis. Dicitur pallium hyacinthinum, id est de colore hyacintho. Est autem color hyacinthinus caelestis, vel aereus, & erat pallium istud totum hyacinthinum, non habens aliquam varietatem coloris. Sic enim erat in veste quadam summi sacerdotis, quae dicebatur tota hyacinthina, & sicut illa vestis dicebatur tota hyacinthina ad differentiam rationalis, super humeralis, & balthei, quae erant de auro, & purpura, hyacintho, & cocco bis tincto, & bysso retorta, vt habetur Exod. vigesimo octavo capitulo, vestis autem hyacinthina erat tota de hyacintho. ita hic dicitur istud operimentum totum hyacinthinum ad differentiam alterius operimenti, quod erat vario colore factum. Nam velum quo nunc inuoluebatur arca erat de auro, & purpura, & hyacintho, & coccoque bis tincto, & bysso retorta, vt patet Exod. vigesimo sexto, & trigesimo sexto cap. Istud operimentum tertium spandebatur super arcam, & non ligabatur. Alia autem duo erant ligata, & vt honestius apparent extendebantur pallium hyacinthinum operiens reliqua, & vestes ipsius arcae.

Et inducent vestes. Vocantur vestes arcae, quadam ligna longa affixa arcae per circulos ad portandum eam, vnde a vehendo vestes dicuntur. Isti non inducebantur in arcam, vt aliqui existimant, ita quod poneretur in ea, quando portanda esset, & educerentur, quando esset mansura in loco, & sic dicerentur hic induci, id est poni in circulis arcae, falsum enim est, quoniam vestes, nunquam extrahebantur de annulis arcae, vt patet Exod. 25. c. sed inducuntur vestes, i. ponuntur, super portantium humeros.

Mensam quoque propositiois inuoluent in hyacinthino pallio. Dicitur mensa propositiois quaedam mensa parua operta laminis aureis, & habens coronas de auro, de cuius fabricatura, habetur Exod. vigesimo quinto capitulo. Ista vocatur mensa propositiois, quia in ea proponebantur panes, scilicet semper duodecim panes in memoria duodecim filiorum Israel, & manebant ibi de sabbato ad sabbatum, postea vero tollebantur, & ponebantur alii recentes, vt patet Leuit. vigesimo quarto, & primo Regum. 21. De compositione panum, & ratione horum satis late dictum est Leuit. vigesimo quarto capitulo, ista mensa erat in prima parte tabernaculi coram domino, & quando portatum erat totum tabernaculi operiebatur ipsa tribus velamentis cum omnibus vasis suis interius positis, sicut arca, & primum velamentum erat pallium hyacinthinum, factum de filiis hyacinthinis, eratque totum hyacinthinum.

Et ponent cum ea thuribula. Hic designantur omnia vasa ipsius mensae propositiois, quae portanda erant cum mensa, habebat enim quatuor vasorum genera, quae continentur hic, & ista erant super mensam, atque portabantur, & non collabebantur ad alterutrum, quia mensa habebat per circuitum labium aureum erectum, & coronas desuper, & intra concauitatem mensae per labium eminentes continebantur interius omnia vasa cum panibus, & desuper ponebatur operimentum in portatione ponitur autem hic primum vas, scilicet thuribulum. Vocatur autem thuribulum, quoddam vas de auro purissimo in quo continebatur thus, nec tamen intelligendum est, quod esset istud thuribulum, in quo cremabatur thymiamata thuris super altare thymiamatarum, quia ista vasa erant, quae vocantur ignium receptacula, & ista assumebantur de altari holocaustorum, erantque aenea, & tunc impositis prunis in eis supponebatur thymiamata, & sic cremabatur. Deinde reducebatur illud thuribulum, quod vocatur ignis receptaculum ad altare holocaustorum. Istud autem thuribulum, quod hic dicitur, erat solum ad continendum thus semper in mensa propositiois. Nec etiam potest dici conuenienter, quod istud esset ad cremandum thymiamata, quia erat de auro purissimo, & ibi non poneretur pruna, de thure etiam quod ponebatur in thuribus super istas, & panes mensae propositiois. Dicendum est, quod non sit illud de quo quotidie cremabatur in altari. quid ergo de isto thure fieret declaratum est Leuit. 23. & 24. c.

Quid mensa propositiois.

Vasa mensae propositiois.

Thuribulum quid.

Deinde reducebatur illud thuribulum, quod vocatur ignis receptaculum ad altare holocaustorum. Istud autem thuribulum, quod hic dicitur, erat solum ad continendum thus semper in mensa propositiois. Nec etiam potest dici conuenienter, quod istud esset ad cremandum thymiamata, quia erat de auro purissimo, & ibi non poneretur pruna, de thure etiam quod ponebatur in thuribus super istas, & panes mensae propositiois. Dicendum est, quod non sit illud de quo quotidie cremabatur in altari. quid ergo de isto thure fieret declaratum est Leuit. 23. & 24. c.

Et mortariola. Istud est alterum genus vasis, quod erat super mensam propositiois, & dicitur mortariola vasa in quibus minuebantur thura, & alia dura aromatica, vt melius redolerent. Sic enim pertinebat ad confectionem thymiamatis cremandi in altari, de qua confectione conterenda, vsque ad puluerem habetur Exo. 30. c.

An istud vas, quod dicitur mortariola, pertineret ad mensam propositiois. Quasi. IX.

SEd aliquis dicit, quod tale vas non pertineret ad mensam propositiois, sed ad altare thymiamatum, ideo videtur, quod aliud vas sit.

Respondendum est non tenere argumentum, quia mensa non habebat aliquod vas proprium cum ipsa non esset ad aliquam specialem administrationem, sed erat tanquam repositorium vasorum, vtriusque altaris, quod patet hic cum dicantur cyathi, & cratera ad liba fundenda, & tamen manifestum est, quod superfundere aliquid in libis ad altare holocaustorum pertinet. Ibi enim cremabantur liba cum in singulis sacrificiis liba sint, de quo infra 15. c. & quasi per totum Leuiticum. Erat igitur mensa propositiois repositorium vasorum vtriusque altaris, sicut in domibus magnorum dominorum, quando sunt conuiuia, ponuntur quaedam mensae, vt super eas sumantur cibi, & alia mensa in qua solum ponuntur vasa aurea, vel argentea, vel cuiuscunque generis ad submistrationem aliarum mensarum. Ita ergo hic mensa propositiois erat repositorium vtriusque altaris, & solum hoc habebat proprium, quod in ea ponebantur panes.

Alii enim dicunt, quod mortariolum dicitur esse hic vas, quod alio nomine vocatur acceptabulum, quod patet, quia Exo. 25. c. & 37. ponuntur quatuor vasa mensae, secundum quod hic, & tamen non ponitur ibi aliquod mortariolum, sed vocatur acceptabulum, vbi dicitur hic mortariolum. Satis enim poterat dici, quod ista vasa essent distincta, scilicet quod acceptabulum sit vas amplum ad suscipiendum farinam, quae vocatur simila, & erat offerenda in altari, & ab accipienda, vel capiendae acceptabulum nominatur, mortariolum autem dicitur esse alterum vas, sicut hic declaratum est, quod ante sunt ista duo vasa distincta patet infra 7. c. vbi agitur de oblatione principum, & ponitur, quod quilibet offerebat vnum acceptabulum, & vnum mortariolum, quod liber autem acceptabulum appendebat centum, & triginta siclos, mortariolum autem solum appendebat decem siclos. Ista tamen erant vasa pertinentia ad mensam propositiois.

Cyathi, & cratera, quae differunt. Cyathos, & crateras. Ista erant duo vasa pertinentia ad mensam, vt continerent in se liquores, quod patet, quia dicitur, quod essent ad liba fundenda.

Differunt autem ista duo in figura, nam cyathi secundum quosdam dicuntur esse vasa ampla in summitate, cratera autem dicuntur vasa strictiora, & ista vocantur phiale, quod etiam nomen vasis vinarii est, vt patet Exod. 25. & 37. c. Ista possunt differre quantum ad Alph. Tost. super Num. Pars I.

id, quod continebant, scilicet, quod in vno contineretur vinum, & in altero oleum. Nam ad faciendam sacrificia requirebantur libamenta, quae erant in vino, & oleo, & pane, vt patet Leuitic. capitulo secundo, & infra decimo quinto capitulo, cum autem populares offerret, ista sacerdotes recipiebant apud altare animaliuens, quod offerebatur: similia autem, & vinum, & oleum non suscipiebant in eisdem vasis, in quibus obtulerant populares, quia illicitum erat super altare ministrare in vase non consecrato. Sed suscipiebatur similia in vase, quod vocatur acceptabulum, oleum autem in altero vase, vinum vero in reliquo, siue autem vinum in cyathis reciperetur, & oleum in crateris, vel econtrario nihil differt, sufficit enim, quod oleum, & vinum erant in his vasis. differebant autem ista in figura, sicut declaratum est Exo. 25.

Ad liba fundenda. I. ista vasa, quae dicta sunt hic erant ad fundenda liba ad ministerium altaris holocaustorum, in quo liba offerebantur, & cremabantur.

Pro quo sciendum modum fuisse huiusmodi, quod laici offerrebant sacrificium, & cum illo libamenta panis, & vini, & olei, & insuper thuris, atque salis, vt patet Leuit. c. 2. quamquam thus, & sal, non ita proprie vocantur libamenta, vel liba, deinde sacerdotes susceptis & libamē his debebant fundere vinum super similia oblata, & aliquando oleum secundum diuersitatem sacrificiorum, & tunc cyathi erant, & cratera, & acceptabula ad liba fundenda. Potest tamen hic esse duplex sensus secundum, quod istud nomen, vel participium, fundenda, dupliciter accipitur. Vno modo dicitur ad fundenda liba, id est ad emittenda, & isto modo erant tria vasa ad liba fundenda, scilicet acceptabulum, in quo erat similia, & inde fundebatur libum, id est emittebatur vna pars farinae ad cremandum super altare. Nam de similia oblata offerebatur semper vnus pugillus, reliquum autem manebat sacerdotibus ad cibos, vt patet Leuit. c. 2. & infra 15. secundum, & tertium vas erat cratera, & cyathi, & in istis fundebatur alia liba, scilicet vinum, & oleum. Nam fundebatur pars vini super similia, & pars olei interdum, & hoc modo omnia ista tria panis, vinum, & oleum vocantur liba. Alio modo potest accipi, quod fundere significet aspergere, siue effundere. Et tunc solum duo vasa istorum dicuntur esse ad fundenda liba, scilicet cratera, & cyathi, quia de illis fundebatur oleum, & vinum super similia, & tunc vocatur similia sola libum, & dicuntur liba fundi, id est aspergi, vel superfundi vino, & oleo. vterque modus exponendi conueniens est, sed conuenientior iste secundus.

Panes semper in ea erunt. Scilicet in mensa propositiois, ponitur hoc ad tollendum dubium. Credent enim Leuitae, quod non oportebat semper esse panes super mensam. Nam quamquam Deus iusserat, vt semper essent panes in conspectu eius super mensam, vt patet Leuit. vigesimo quarto capitulo, tamen hoc videretur intelligendum, cum esset mensa in Sanctuario in conspectu Dei. Cum vero portaretur in itinere non apparebat necessitas ponendi panes super illam. Deus tamen iussit, quod semper portarentur in ea.

An in deserto haberent semper Israelita panes propositiois super mensam, cum ibi nullam haberent farinam. Et quomodo mutabantur per singula sabbata. Quasi. X.

SEd aliquis arguet, quomodo poterant isti panes semper esse in mensa. Nam Deus iusserat, quod isti panes mutarentur per singula sabbata, scilicet, quod tollerentur duri, & ponerentur recentes, vt patet Leuit.

Leui. 24. In deserto tamen non habebant Hebrei farinam, quomodo ergo possent habere semper panes in mensa, & mutare per singula sabbata? Respondendum est, quod quamquam Iudei non poterant semper per desertum habere farinam, quia via eorum erat distans a populis potissime, quia populi timebant eos: tamen aliquando habebant a populis circumstantibus, sicut patet de monte Sinai, ubi sacerdotes consecrati sunt, & in eorum consecratione offerebantur quotidie ex necessitate panes diuersi generis, ut patet Exo. 29. & Leui. 8. c. tunc ergo poterunt ponere panes super mensam cum recesserunt inde, & portarentur panes illi super mensam in itinere. Sed tunc aliquis quæret, quomodo ergo mutabatur panes per singula sabbata coram Domino, ut patet Leui. 24. c. Nam tunc oportebat fieri in qualibet hebdomada novos panes, & tamen non possent hoc Iudei, cum non semper reperirent nouam farinam. Respondendum est, quod Iudei non poterunt obbligari ad impossibile, ideo cum poterant habere similitam a populis faciebant ex ea panes ad ponendum super mensam. Cum vero non reperirent non ponebant, sed manebat semper panes antiqui, ita ut hoc præceptum de panibus mansuris super mensam nunquam infringetur: præceptum tamen de mutandis panibus per singula sabbata non semper poterat impleri in deserto. Sufficiebat enim illud obseruari in terra promissionis.

Opinio quorundam, quod sacerdotes semper haberent panes super mensam, confutatur.
Quest. XI.

DICENDUM autem, quod quidam ita putant, scilicet quod Leuit. 6. sacerdotes semper haberent panes super mensam propter hoc, quod dicitur, & tamen non possunt illud sustinere, quia non poterant habere semper farinam ad formandum panes, & ob hoc dicunt, quod quando Iudei poterant habere farinam formabant inde, & panes ponebant super mensam. cum vero non possent, non formabant panes, & remanebat mensa sine panibus.

Sed dicendum, quod non stat primo, quia præceptum aliquod non debebat ex parte seruari, & ex parte violari, quia quidquid de illo deficeret diceretur non seruari, & tamen in deserto non poterant Israelite totaliter seruari istud præceptum, ut non semper haberent farinam ad formandum panes, ergo non tenebantur ad illud in deserto. Secundo patet, quia etiam si Hebrei haberent semper farinam in deserto non possent seruari istud præceptum, quia ad hoc oportebat manere fixum Sanctuarium, quia Leui. 24. c. dicitur, quod formarentur duodecim panes, & ponerentur ibi in sabbato, & manerent usque ad aliud sabbatum, & tamen in deserto non poterat esse istud, quia sepe movebatur Sanctuarium, & tunc movebatur mensa, operiebatur, & ligabatur, & portabatur a Caathitis, ergo non poterant ibi manere panes, & sic non obligarentur sacerdotes eo tempore ponere illos ibi.

Tertio quia lex Moysi non obligabat ad custodiã sui in istis ceremonialibus, nisi post introitum in terram Chanaan, Deuteronom. duodecimo. Et tamen erat istud præceptum legis, ideo non obligabat ante introitum.

Quarto, quia si diceremus istud obligasse in deserto diceretur, quod obligabat oblatio sacrificii, & appositio thymiamatis, quia ista erant ecclesia per eundem modum, sed nullus dicit ista uata in toto deserto, nisi in solo monte Sinai appositio panum.

Quinto, quia nullum præceptum erat magis necessarium Iudeis ad obseruandum, quam præceptum de circuncisione, quia erat fundamentum totius status, & imponebatur pro eo magna pena, Gen. 17. & tamen istud non fuit obseruatum in deserto, nam in quadraginta annis, nemo circuncisus est Iosue. 5. cap. Ergo a fortiori non obseruaretur præceptum istud de ponendo panes super mensam.

Cum autem obiicitur, quia in litera dicitur panes semper in ea erunt, intelligendum est, postquam inciperet obseruari ista ceremonia, quod fieret in terra Chanaan, quia tunc nunquam deesse debebant panes de mensa, sed ponebantur in sabbato, & durabant usque ad aliud sabbatum, & statim ponebantur alii, quando isti auferendi erant, Leuiti. vigesimo quarto. Et sic nunquam deficiebant panes de mensa. Simile autem est de igne altaris. Nam dicitur Leuit. 6. ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos, & postea dicitur ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. quod intelligitur ex quo semel inciperet seruari ista ceremonia sacrificiorum, quia tam per diem, quam per noctem semper ardebat. Sed certum est, quod sacerdotes non nutriebant istum ignem, apponendo quotidie ligna in deserto, sicut iubetur Leuit. 6. quia quando procedebant in via portabatur altare ligatum super humeros sacerdotum, ideo non poterant poni ibi ligna, ut cremarentur.

An vero semper maneret ignis in altari illo etiam sine lignis, & cinere ex eo die quo cepit ibi esse ignis in deserto Sinai. declaratum est Leuit. sexto, & nono. Cum autem dicitur panes semper in mensa erant, intelligitur, non quod ideo panes semper essent in altari, quia sic indurarentur, & putrescerent, sed intelligitur isti, vel illi, quia nunc erant quidam, & postea alii, cum nulli panes essent ibi, nisi per septem dies, scilicet de sabbato in sabbatum, Leui. 24. Sic dicit Augustinus, scilicet, & panes qui semper super eam erunt non, utique iidem sunt similesque eorum, quia illi auferebantur, & recentes quotidie ponebantur: dum tamen sine panibus mensa non relinqueretur, ideo dixit qui semper super eam erunt, id est qui semper panes ponunt, quia illi semper.

Extendunturque de super pallium coccineum. Istud erat operimentum secundum mensam propositionis, scilicet, quod poneretur super eam unum pallium de filis coccineis, id est rubeis. Ea enim, quæ coccinea sunt, sunt nimis rubea, ita ut aliquantulum declinent ad obscurum propter intensionem rubedinis, & hoc propter duplicem tincturam, quoniam dicuntur esse de cocco bis tincto.

Quod rursum operient velamento hyacinthinarum pellium. Istud erat tertium operimentum arce, scilicet de pellibus hyacinthinis, id est tinctis colore hyacinthino. Erant enim istæ pelles grossæ de coriis vaccinis, tamè artificiose dispositas, ita ut essent mollia, & vocatur gaudamencin. fiebat autem e contrario operimentum arce, & mensa, quia arca habebat in superiori parte pallium hyacinthinum, mensa autem in inferiori, scilicet immediate super ipsam, & arca in medio trium tegumentorum habebat pelles hyacinthinas. Mensa vero habebat eas in summitate omnium operimentorum.

Et inducent vestes. Scilicet ponent Leuitæ vestes super humeros suos ad portandum, quoniam numeris suis portabant, & non in plaustris, nam ista erant opera Caathitarum, Gersonitæ autem, & Merarite portabant super plaustra, ut patet infra 7. c.

Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum. Hic ponitur alterum vas principale, quod pertinebat ad Caathitas, scilicet candelabrum, & istud operiebatur, sicut

sicut omnia alia, nam non erat aliquod vas, quod non operiretur, & hoc propter duo. Primo quia honestius ferebatur quodlibet vas operitum, quam non operitum, cum ista essent aurea. Item quia in quolibet horum principalium vasorum erant alia minora vasa, sicut patet hic, & si sine operimentis ferrentur possent collabi. Secunda causa est, quia non licebat Leuitis videre ista nuda, alioquin morerentur. Operiebatur autem candelabrum duobus operimentis, in quo deficiebat a mensa, & arca quæ habebant tria operimenta. Primum horum duorum erat pallium hyacinthinum, id est pallium factum de filis coloris hyacinthini.

Candelabrum cum lucernis. Candelabrum istud erat autem totum, de cuius figura habetur Exod. 25. & 27. Lucernæ eius non sunt de cera, vel sepe, sed dicuntur esse quedam vasa parua aurea, in quibus fundebatur oleum, & ibi posito lychno ardebat. unde magis vocantur iste lucernæ, lampades, quam lucernæ, sic patet Zachar. ca. 4. Cum dicitur, ecce candelabrum aureum rotundum, & lampas super caput eius. Istæ lucernæ, erant super extremitatem calamosorum candelabri, & erant affixe ipsi candelabro. Ita per septem calamos eius essent septem lucernæ, ut patet Exod. 25. c.

Et forcipibus, & emunctorijs. Istæ sunt vasa candelabri quæ simul ferebantur cum candelabro, & dicuntur esse forcipes instrumenta ad scindendum lychnum ardens. Ponuntur autem hic duo vasa, scilicet forcipes, & emunctoria, ubi quæ emuncta sunt extinguuntur, eadem autem sunt ista, sed vocantur forcipes hic ea, quæ vocantur emunctoria Exod. 25. ca. causa est, quia emunctorium dicitur ab emungendo, quod est abstergere fordes, iuxta illud Salomonis, qui multum emungit sanguinem elicit, quod pertinet ad forcipes, quia per eas emunguntur, siue abstergantur fordes lychni. Ea etiam, quæ vocantur hic emunctoria vocantur Exo. 25. vasa ubi, quæ emuncta sunt extinguuntur, & ista erant quedam vasa de auro parua in quibus erat aqua, & quando tollebarur fordes lychni ponebantur in aqua, ut ibi extingueretur sine fumo, alioquin cum extingueretur fumum emitteret, & hoc satis significatur Exod. capitulo vigesimo quinto, & trigesimo septimo capitulo, cum dicitur, & ubi quæ emuncta sunt extinguuntur. Et cum his vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt. Id est etiam portabatur, & cooperietur cum ipso candelabro omnis apparatus vasorum, & ista dicuntur esse vasa olei, quæ non nominantur qualia sunt. Non enim potest intelligi, quod forcipes, & emunctoria dicantur vasa olei. alia septem, quæ vocantur infusoria lucernarum. nam cum deficiebat oleum in lucernis fundebatur de illis infusoriis hoc patet Zachar. c. 4. cum dicitur vidi, & ecce candelabrum aureum rotundum, & lampas eius super caput ipsius, & septem lucernæ eius super illud, & septem infusoria lucernis super caput eius. pendebant autem ista infusoria in duobus rostris candelabri. sic patet eod. c. cum dicitur, quid sunt due spicæ oliuarum, quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt infusoria ex auro. ista vasa olei dicuntur ad concinnandas lucernas. id est componendas, vel sustentandas, quia concinnare est multa signans. concinnabatur lucerna per ista vasa olei, quia quando deficiebat oleum in lucernis fundebatur de vasis istis. Et super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium. Istud erat secundum operimentum candelabri, & ponebatur vltimate super ipsum, & vasa sua. quid autem sit operimentum de pellibus hyacinthinis, supra est dictum. Et inducent vestes. id est postquam fuerit candelabrum dispositum cum operimentis suis ponentur vestes in quibus portetur.

Quomodo portabatur candelabrum in vestibus.
Quest. XII.

SED aliquis dicit quomodo portabatur candelabrum in vestibus, quoniam non habebat vestes, sicut arca, & mensa, & altaria, in quorum fabricatione vestes quoque facti sunt. Candelabrum autem totum erat ex auro, ideo non poterant ibi fieri vestes, nec reperiuntur facti Exod. 25. & 37. ubi de hoc agitur. Sed dicendum est, quod vestes ponebantur in candelabro, postquam erat cooperitum cum omnibus vasis suis, & tamen si aliquis consideret dispositionem candelabri, & vasorum suorum ligaturum, forte non videbit, quomodo possent poni vestes. ad quod aliqui respondent, quod erat aliquod vas magnum quadratum, vel oblongum, in quo ponebatur candelabrum cum vasis suis, postquam erat cooperitum, & illud vas magnum erat ligneum, vel metallinum, ei autem satis poterant apponi vestes, vel poterat esse aliqua capsula de coriis grossis, & induratis ad formam candelabri, & vasorum suorum, sicut nunc sunt ad mittendum crucis, vel alia ornamenta portatilia de loco ad locum. Isti modi satis conuenientes erant secundum se, tamen non videntur multum applicari ad literam. Nam si tale vas ligneum, vel de coriis induratis fuisset ad portandum ista vasa candelabri, diceretur in litera. hoc tamen non haberetur. etiam non videtur multum conueniens, quod essent tot operimenta candelabri, & vasorum suorum si debuissent mitti in tali capsula, vel instrumento ligneo.

Magis ergo dicendum videtur, quod ista inuoluebantur duobus operimentis, quæ habentur in litera, & deinde ligabantur duo vestes, vnus in dextra, & alius in sinistra, & sic portabatur. modus autem ligationis facilis est, ita quod non rumperentur operimenta candelabri.

Non & altare aureum inuoluent hyacinthino vestimento. Hic ponitur quarta principalis suppellex Sanctuarii, scilicet altare aureum, & vocatur altare aureum ad differentiam altaris ænei, quod erat altare holocaustorum. nam altare thymiamatis habebat laminas aureas affixas per totum, ideo videbatur totum de auro. altare autem holocaustorum erat operitum laminis æneis, usque ad medium, a medio autem, usque ad paucum habebat craticulam reticulatam de ære. ideo vocabatur æneum. de altari thymiamatis habetur Exo. 30. cap. de altari holocaustorum Exod. 27. cap. hoc autem altare aureum inuoluebatur duobus operimentis, sicut candelabrum, scilicet hyacinthino vestimento, id est pallio factum de filis hyacinthini coloris. Accipitur enim hic vestimentum large pro omni tegumento de filis, vel pellibus.

Et extendet de super operimentum hyacinthinarum pellium. Istud erat secundum operimentum altaris, & dicitur, quod extendebatur. id est quod non ligaretur, sed poneretur deluper extentum, ut decentius appareret. Et inducent vestes. Non quod vestes ponerentur nouiter in ipso altari, quia non educebantur vestes de altari, quando situabantur castra, semper enim in eo manebant, sed inducebantur super humeros portantium. Omnia vasa quibus ministratur in Sanctuario inuoluent hyacinthino pallio. Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia vasa. id est quod differrent vasa per diuersa operimenta, quia aliqua habebat operimentum coccineum, sicut mensa, & arca, & alia, non tamen generale erat, quod omnia inuoluerentur pallio hyacinthino præter altare holocaustorum, quod solū inuoluebatur purpureo vestimento, & pellibus hyacinthinis. ut patet infra. Alio modo potest intelligi hoc non de omnibus vasis Sanctuarii, sed solū de vasis altaris, quia ista sunt quibus proprie ministrabat in Sanctuario.

rio, sed primus sensus est verior. Nam de vasis altaris, & tegumentis eorum infra dicitur, sed hic ponitur regula generalis de vasis omnibus quantum ad duo operimenta, scilicet pallium hyacinthinum, & pelles hyacinthinas. vocantur hic vasa in quibus ministratur, non solum vasa parua in quibus proprie erat ministratio sicut vasa altaris holocaustorum, & mensae propositionis, sed etiam vasa maiora, quae non ita directe pertinebant ad ministracionem, sed fiebat super illa sicut sunt duo altaria, & arca, & candelabrum, & mensa. nam super omnia haec fit ministratio praeterquam in arca. de ministracionibus horum satis apparet ex supradictis, & maxime ex his, quae habentur Exod. vigesimoquinto, & 37.

Et extendent desuper operimentum hyacinthinum pellium. Ista duo operimenta, scilicet pallium hyacinthinum, & pelles hyacinthinae erant generalia ad omnia vasa, praeter altare holocaustorum. solum autem operimentum coccineum erat speciale in mensa, & arca, ut patet supra, & pallium purpureum in altari holocaustorum, ut patet infra. *Et inducent vestes.* Etiam hoc erat generale quantum ad omnia vasa Sanctuarii, quod portarentur in vestibus cum non deberent portari in plastris, ut patet infra 7. capi. *Sed, & altare mundabunt cinere.* Hic ponitur de modo portationis ultimi vasis principalis in Sanctuario, scilicet de altari holocaustorum, & vocatur hic altare generaliter, quod fit propter duo. Primo quia solum erat duo altaria in Sanctuario, scilicet altare holocaustorum, & altare thymiamatum.

Cur de altare holocaustorum & quid fiebat in eo.

Cum ergo supra dictum fuerit de altari aureo, quod erat altare thymiamatis, & hic nominetur altare iterum manifestum est, quod assumatur pro altari holocaustorum, quia nullum alterum relinquitur. Secunda causa est, quia altare holocaustorum erat principale in Sanctuario, cum ibi fierent omnia sacrificia, in altari vero thymiamatum nullum sacrificium fiebat villo tempore, ut patet Exo. 30. c. & quia altare erat ad sacrificia, principaliter istud, in quo omnia sacrificia fiebant, vocabatur altare principaliter, non adiuncta connotatione aliqua ad designandum, quod altare esset.

Sed, & altare mundabunt cinere. Id est ad hoc, quod altare portetur de loco ad locum debet mundari cineribus suis, fiebant enim sacrificia in altari, & manebant ibi cineres, ideo cum mouenda essent castra tollebantur cineres illi.

Modus, qui seruabatur circa altare holocaustorum, tam cum situabatur, quam cum mouebantur castra.
Quaest. XIII.

IN quo sciendum, quod sic dictum est Exo. 27. c. altare holocaustorum erat quadratum habens quatuor latera tabularum. intrinsecus autem erat cauum, & inane. Cum vero situabatur in aliquo loco replebatur terra vsque ad magnam partem circa summitatem, & ibi ponebantur ligna ad cremanda sacrificia, & manebant ibi cineres.

Cum vero mouenda essent castra, totus cinis, qui erat in altari, expellebatur inde, & abstergebantur parietes illius si mansisset aliqua pars cineris in eis. Terra quoque, quae erat intra altare euacuabatur, & manebant solae tabulae altaris. Et sic portabatur operiendo illud velamentis suis. Cum vero iterum castra mouenda essent, ponebatur altare atque replebatur terra vsque ad certam partem, & fiebant ibi sacrificia sicut supra dictum est.

An fieret sacrificium in toto deserto, praeter quod in monte Sinai.
Quaest. XIII.

SED dicit aliquis ex hoc innui, quod in deserto fieret sacrificium in qualibet castrametatione: cum dicatur, quod quando mouenda erant castra, mundabatur altare cinere.

Respondendum est, quod per desertum non fuerunt facta sacrificia nisi in monte Sinai, & si forte alibi facta fuissent non leguntur facta nisi in monte illo. tamen satis apparet dicendum ex eis, quae habentur infra 28. c. quod in nullo loco fuerint facta praeter desertum Sinai, ideo cum Deus dedit hic legem de mundando altare cineribus, cum castra mouenda essent, non intelligitur, quod sic fieri deberet in qualibet castrametatione, sed satis est, quod aliquando fieret, & pro illa vice erit ista regula necessaria. hoc autem fuit in deserto Sinai, tunc enim facta sunt sacrificia in consecratione sacerdotum, & postea vsque ad recessum de loco eodem, ideo cum castra mouenda erant, oportebat, quod altare mundaretur cinere, & euacuaretur terra. Si autem in alijs mansionibus fieret sacrificium tenebatur ista regula de mundando altare: sin autem non tollitur, quin sit generalis, & saltem pro castrametatione in monte Sinai proficeret.

Nullibi oblata sunt sacrificia nisi in monte Sinai.
Quaest. XV.

PRAEDICTA vera sunt, scilicet quod in nullo loco in toto deserto oblata fuerint sacrificia, nisi in monte Sinai, patet quia infra 28. c. cum fit mentio de sacrificijs, & praecipue de holocausto quotidiano dicitur, holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai, & sic innuitur, quod a tempore quo oblatum est sacrificium in monte Sinai vsque ad tempus quo facta est illa lex, non fuit oblatum sacrificium aliquod in aliquo loco, quia alias non diceretur specialiter de monte Sinai, sed de alijs locis propinquioribus, vbi offerebatur sacrificium: maxime si illud quotidie offerretur. sicut ipsebetur Leui. 6. Et tamen inter tempus montis Sinai, & huius legis datae, fluxit totum tempus transitus deserti, quia in monte Sinai fuerunt Israelitae in principio secundi anni ab exitu de Aegypto. Exo. 40. & supra 1. c. & ibi oblata sunt sacrificia, & recesserunt inde die vicefima mensis secundi anni eiusdem infra 10. c. sed illa lex infra 28. vbi fit mentio de monte Sinai fuit circa finem anni quadragesimi ab exitu de Aegypto in campestribus Moab super Iordanem, quod patet, quia numeratio secunda Israelitarum de qua habetur infra 26. fuit facta in campestribus Moab contra Iericho super Iordanem e. c. & ista fuit penultima mansio, quia non fuit postea nisi alia in planioribus locis terre Moab circa Iordanem infra 33. Et ita totus processus deserti fuit inter monte Sinai, & locum vbi data est illa lex, quae habetur infra 28. Et tamen inter monte Sinai, & tempus datae legis huius non fuit factum sacrificium aliquod, ergo per totum desertum non fuit factum sacrificium, & consequenter, quando mouebatur altare de mansione non erat mundandum cineribus, quia nullos cineres haberet, sed vacuum esset. dictum tamen fuit hoc propter monte Sinai, & ibi fecerunt sacrificia omnia, quae habentur Leui. 8. & 10. & consecrati fuerunt sacerdotes, & dedicatum fuit Sanctuarium infra 7. capi. Et tunc erat semper ignis in altari, & cinis. Leui. 6. capi. Et, quia hesebant sacerdotes quomodo portandum esset altare, quando primo mouerentur inde castra, dictum est, quod mundabunt altare cinere, scilicet ut non maneat ibi cinis, neque ligna

gnam ardentis, sed quod altare vacuum portetur, quod autem postea aliqua fierent sacrificia, vel non, acciditale erat. Constat tamen, quod non fuerunt facta, nisi in deserto Sinai, ut ostensum est.

Et inuoluent illud purpureo vestimento. Istud erat operimentum altaris. vestimentum purpureum, & differt in hoc a ceteris. nam alia solum habebant velum hyacinthinum, & pelles hyacinthinas praeter mesam, & arcam, quae habebant insuper vestimentum coccineum, ut patet supra, altare autem specialiter habebat vestimentum purpureum. differt autem iste color a prioribus, quoniam non est, sicut coccus bis tinctus, sed quidam color rubeus, qui vulgariiter vocatur tenado.

An ignis in altari per desertum portaretur sic, ut non extingueretur pluuijs, ut dicitur Iudaei. Et an fuerit conseruatus in puteo 70. annis. Vestimentum rubeum quare ponebatur super altare. Et quid ignis altaris nulla aqua extinguatur. Et quid significatur cum dicitur Leuitic. 6. ignis iste est perpetuus. Et an semper fuerit in altari.
Quaestio. XVI.

DICIT Rab. Salom. quod ponebatur vestimentum purpureum super altare ad signandum esse ibi ignem latentem. Nam quando facta est in monte Sinai consecratio sacerdotum, descendit ignis de caelo super hostias cremans illas, & mansit ibi semper, ideo quando mouebantur castra, & emundabatur altare cinere, manebat ille ignis in tra concuiritates lateus, & dicitur, quod ponebatur desuper operitorium aeneum, ne cremaret tabulas, & operimenta, & desuper ponebatur purpureum vestimentum. Erat autem iste ignis positus in altari quando cunctae castra fixa essent, nec erat operitium, sed aquae pluuiarum, & venti veniebant super eum, nunquam tamen extinguebatur, & si omnia flumina transirent per illum, quia opere. Dei illaesus manebat, mansit autem sic toto tempore quo hebraei fuerunt in terra promissionis, vsque quo ducti sunt in Babylonem, tunc vero absconditus est in puteo, & latuit ibi per 70. annos. Cum vero redierunt Iudaei de Babylone requirentes eum in puteo illo inuenerunt aquam crassam, quam posuerunt super sacrificia, & surgens inde ignis magnus combussit sacrificium, ut patet 2. Machab. c. 1. Deinde mansit ille ignis in altari toto tempore, vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, quando totaliter defecit Sanctuarium, & omnia quae pertinebant ad illud, & iste ignis amplius non visus est, de hoc satis dictum est Exod. 29. & magis Leuitic. 6. cap.

Istud communiter tenetur a doctoribus Hebraeis, & Latinis, sicut & nos tetigimus, Leuit. 6. & 9. Si quis tamen velit dicere, quod non mansit ille ignis semper, maxime quando mouebatur castra per desertum, rationabilius dicitur, quia alias poneretur miracula sine necessitate, quod non est faciendum. quod maneret ignis sine materia aliqua combustibili, & tamen istud est magnum miraculum, quia ignis in sphaera sua est materia propria, quae est pars essentiae eius, cum ignis sit compositus ex materia, & forma, quae est corpus: extra sphaeram autem suam non est ignis in sola materia propria, sed exigit duas materias, vna quae est pars eius, & alteram de qua gignitur, & ista secunda corrumpitur per actionem ignis, & illa corrupta definit esse ignis, cum non sit hic ignis in permanere, sed in fieri, vel gigni, isti tamen ponunt illum ignem manentem sine lignis, & qualibet materia combustibili.

Secundo, quia quando mouendum erat altare mundabatur cineribus, & consequenter lignis, & prunis,

ut patet hic in litera, non videtur ergo quomodo sacerdotes hoc possent facere, si ignis adhuc maneret intra altare, cum ille prius esset super prunas, & cineres, quos tollebant sacerdotes de altari.

Tertio, quia altare quando portabatur ligabatur cum operimentis suis, ut patet in litera. mirum ergo est, si ignis erat intra altare, quomodo non comburebat ista operimenta, quae erant mollia.

Quarto, quia ponitur miraculum istud inutiliter, nam non proderat ad aliquid, quod maneret ignis per 40. annos, vel saltem trigintanouem, lares intra altare, & quod nihil deberet cremare, cum in toto tempore illo, nunquam fuit factum sacrificium aliquod, ut ostensum est praecedenti quaestione. Deus tamen non facit aliquid frustra.

Quinto, quia motuum istorum ad asserendum hoc est valde debile, & nihil concludit, quia istud est, quod habetur Leui. 6. lignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, & ita putant, quod quo incepit esse ibi, nulla dies fuit in qua deficeret, sed non est iste sensus, sed solum, quod Deus volebat instruere sacerdotes, quod iste ignis manere deberet per diem & noctem, & non extingueretur in aliqua parte diei, & postea succenderetur, hoc autem fieret, postquam semel inciperet fieri sibi sacrificia, quae deberent continuari, sicut erat in terra Chanaan, postquam fixum est Sanctuarium, & ceperunt obseruari caeremoniae: in deserto in transierunt trigintanouem anni sine sacrificio, ideo non oportebat, neque proderat ibi esse ignem.

Istud patet primo, quia litera ex qua mouentur repugnat istis. nam dicitur, ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies, & sic innuitur, quod illo tempore quo non subiicerentur ligna non maneret, & tamen quando portabatur altare per desertum ligatum velamentis, non subiiciebantur ligna, quia non poterant cum esse altare ex omni parte operitum, & ligatum, immo excludebantur cineres de altari, antequam ligaretur, ut patet hic in litera, ergo non manebat ibi ignis.

Secundo, quod saltem illis septuaginta annis, quibus in Babylone manserunt Iudaei non fuit iste ignis in altari, quia secundo Machab. 1. c. dicitur, quod sacerdotes absconderunt illum intra puteum, & ita manebat altare sine igne, & tamen Leuitic. 6. vbi est motuum istorum dicitur, ignis iste perpetuus est, qui nunquam deficiet in altari, ergo non colligitur ex loco illo, quod ille ignis esset simpliciter perpetuus, sed solum quando maneret in altari, & hoc est quod sacerdos nutriet illum subiiciens ligna. Leui. 6.

Item quod dicebant ignem istum durasse per septuaginta annos in puteo falsum est, quia litera contradicit eis. nam dicitur 2. Machab. 1. c. quod quando sacerdotes iuerunt ad puteum non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, & illam hauserunt, & perfuderunt carnes sacrificij, & ligna, & cum orarent sacerdotes accensus est inde ignis magnus. & sic patet, quod ille ignis non manserat, sed extinctus fuerat, & postea miraculose de aqua ortus est ignis.

Dicendum ergo videtur, quod iste ignis incepit esse in altari in monte Sinai, & duravit vsque ad diem quomota fuerunt castra, quia fiebant quotidie sacrificia, & sacerdotes nutriebant illum subiiciens ligna per singulos dies, ut dicitur Leui. 6. Cum autem castra mota sunt de monte Sinai, mundauerunt sacerdotes altare cineribus, & prunis, ut dicitur hic in litera, & tunc videtur, quod cessauit ibi esse ignis, sed altare erat vacuum, & ideo poterat operiri, & ligari. Et sic portatum est trigintanouem annis per totum desertum, quousque post incepit facere sacrificia, super illud in terra Chanaan, & tunc cepit ibi esse ignis, siue ille de caelo venerit,

venerit, sicut in consecratione sacerdotum. **Leui. 9.** si ue ab hominibus accensus fuerit, & continuatus fuit semper postea ignis in altari, ita vt non deficeret per diem, nec per noctem, nisi forte translatis aliquando Iudeis de terra sua, quia tunc mansit altare sine igne septuaginta annis, quia occultatus fuit in puteo 2. Macha. 1. postea vero accensus est ignis de aqua crassa, & semper fuit in altari, quia continue nutriebatur a sacerdotibus subiiciendo ligna, & hoc modo videtur, qd permanferit vsquequo deleta est Hierusalem per Romanos, & cessauerunt omnia sacrificia, & torus status populi Iudaici. Ista positio est multum rationalis, quia neque recedit a litera scripturę, nec a ratione, nec ponit miracula, nec sustinet aliqua inconuenientia, ideo ista videtur tenenda. Siquis tamen voluerit tenere aliam, quam supra tetigimus, & **Leui. 6.** non repugnemus ei, quia illa est communis. *Ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.* Idest omnia vasa que pertinebant ad ministracionem altaris huius ponebantur cum eo inuoluta: habebat namque istud altare quatuor cornua, a quibus pendere poterant omnia hec, que autem sunt vasa ministracionis altaris immediate declaratur in litera cum dicitur. *Idest ignium receptacula.* Istud est primum genus vasorum altaris, scilicet receptacula ignium, que sunt vasa que in altari holocaustorum, & tamē pendebant in altari hoc, non ad ministracionem suam, sed pro altari thymiamatum, quoniam in altari thymiamatum cremabatur quotidie thymiama in mane, & in vespere, vt patet **Exo. 30. c.** quod ponebatur in quodam vase cum prunis sumptis de altari holocaustorum. Et istud vas aliquando vocatur thuribulum, in quantum cremantur ibi thura, aliquando vocatur ignis receptaculum, in quantum accipiuntur ibi prunę de altari holocaustorum. vnde quando agitur de crematione thuris, dicit qd sacerdotes sumperunt thuribula, vt patet **Leui. 10. c.** arreptis Nadab, & Abi thuribus, quando designantur ista tãquam vasa posita in altari holocaustorum vocantur receptacula ignium, vt patet hic, & **Exo. 27. c.** quia in eis de ipso altari prunę ad cremandum in eis thymiama assumuntur, & sic vocatur hic.

Vasa ministracionis altaris.

Cur receptacula ignium ponebantur in altari holocaustorum, & aueressent vasa altaris thymiamatum, vel holocaustorum. Quęst. XVII.

Sed dicit aliquis, cum ista receptacula ignium sint vasa altaris thymiamatum, quare ponebantur in altari holocaustorum. Respondendum est, quod propter duo. Primo, quia ista erant vasa quea, & altare holocaustorum erat queum, vt patet **Exo. 27.** Altare autem thymiamatis erat aureum, vt patet hic, ideo non conueniebant quea instrumenta in aureo altari, sed magis in altari holocaustorum, quod erat queum. Similis causa fuit quare cyathi, & phiale, & acceptacula ponerentur super mensam propositionis, & non in altari holocaustorum. Erant enim ista vasa de auro purissimo, vt patet **Exo. 25. c.** Erant tamen vasa pertinentia ad altare holocaustorum, quia in eis fundebantur liba, vt patet supra in litera, & **Exo. 25. c.** & tamen liba pertinent ad altare holocaustorum. Ibi enim tam sacrificia, quam libationes cremantur, quia tamen altare holocaustorum erat queum pertinens ad ministracionem Banasam, non ponebantur ibi vasa aurea sua, sed reponebantur super mensam auream in tra tabernaculum.

Alia causa est, quia ad ministracionem altaris thymiamatum proprius erant ista vasa in altari holocaustorum, quam thymiamatum. Causa est, quia

prunę sumi debent de altari holocaustorum, & si forte ponerentur talia vasa in altari thymiamatum, esset ingressus, & regressus inutilis in tabernaculum redeundo ad altare thymiamatum. de his etiam est dictum **Exo. 27. c.** *Tridentes.* Instrumenta sunt habentia tres dentes, ferreos, vel vncinos ad accipiendũ carnes de olla. coquebantur namque in atrio tabernaculi carnes sacrificiorum pacificorum, que proueniebant sacerdotibus, & laicis offerentibus, & quando sacerdotes accepturi erant de olla partem suam mittebant tridentes.

Sciendum, quod tridens est hic instrumentum distinctum a fuscina, & est nomen substantiuum masculinum. aliquando tamen est adiectiuum coniunctum cum fuscina. vnde dicimus fuscinulam tridentem, & idem significat, quod tridens solum, quando est substantiuum. de hoc patet 3. **Reg. c. 2.** cum dicitur, & veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in leberem, vel in caldarium, & omne quod leuabat fuscinula tollebat sacerdos sibi. *Fuscinulas.* Dicuntur fuscinule instrumenta ad preparandum carnes in olla, & non sunt recurua, vel habentia dentes, nisi dicantur fuscinule tridentes, sed hic distincte sunt a tridentibus, scilicet instrumenta habentia concavum in extremo, & amplum ad educendum brodium. *Et vncinos.* Dicuntur esse vncini instrumenta ferrea pertinentia ad ollas, & sunt recurua in extremitate sicut tridentes, sed differunt a tridentibus, quia tridentes habent tres dentes, & vncini habent vnicũ.

Quid tridens.

Quid fuscina.

Quid vncini.

Et si aliquis obijciat, qd **Exo. 27. c.** vbi computantur instrumenta altaris non numerantur hec. Respondendum est, qd hoc fit propter duo. Primo quia nomine fuscinularum intelliguntur tridentes, & vncini, cum pertineant ad idem genus ministracionis, sed differunt ex figura, & aliquando coincidunt. Secundo non exprimitur ibi, quia ponitur ibi postea particula generalis, scilicet omnia vasa altaris ex que fabricata, & ex illa particula intelliguntur ea, que hic exprimitur. Et iste est mos sacre Scripturę, quod alicubi aliquid imperfecte ponat, & postea illud alibi repetendo suppleat. sic patet **Exo. 12. c.** vbi primo narratur imperfecte ordo ceremonialis agni Paschalis, & postea in **eo. c.** suppletur relicta eodem modo **Exo. 25. c.** & hic cũ ponuntur vasa candelabri non numerantur infusoria, septem ex auro, & tamen illa ponuntur **Zacha. cap. 4. Et batilla.** Instrumenta sunt ad disponendum ignem in altari enim holocaustorum debebant sacerdotes fouere ignem sempiternum apponendo ligna, & de super carnes holocaustorum, que necessario disponi debebant manibus sacerdotum, sed ne cremarentur habebant instrumenta ferrea, quibus disponerent, & vocantur hic batilla, sed **Exo. 27. c.** vocantur forcipes, & ad idem pertinet. dicuntur enim esse forcipes instrumenta ad capiendum facta, iuxta interpretationem nominis sui, & dicitur vulgariter tenacule, & magis conuenit dici forcipes, quam batilla. Conuenientius enim disponitur ignis forcipibus, q̄ batillo, vt satis apparet, ideo communius vocantur ista instrumenta forcipes, q̄ batilla, sic patet **Exo. 27. c.** & **28. c.** & **Esa. 6. c.** dicitur volauit ad me vnus de Seraphin. & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari.

Quid batilla.

Locus vasorum altaris.

Cuncta vasa altaris operient simul. Idest omnia vasa altaris holocaustorum, quia aliud altare non habebat secum aliquod vas. Et non est intelligendum, quod omnia ista vasa per se velarentur, & ligarentur sine altari, sed intra concavitatem altaris ponebantur, sic patet supra, scilicet altare mundabant cinere, & inuoluent illud purpureo vestimento: ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.

Vela.

Velamine hyacinthinarum pallium. Non est accipiendũ, quod istud solum velamen esset super vasa altaris, sed etiam ponebatur alterum, scilicet pallium purpureũ, nam vasa ligabantur simul cũ altari. Sed altare ipsum purpureo tegebatur vestimento, vt patet supra: ergo altare simul cum vasis tegebatur duobus operimentis, scilicet hyacinthinarum pellium velamine, & pallio purpureo.

Et inducent vestes. Idest ponent Caathite vestes super humeros suos. Nam non erant nouiter apponendi vestes in altari, quia a principio illos habebat, sic patet **Exo. 27. c.**

Cumque inuoluerint Aaron, & filij eius tabernaculum. Hic ponitur executio Caathitarum portando onera sua disposita a sacerdotibus, & dicitur, quod Aaron, & filij sui inuoluerint tabernaculum.

Tabernaculum quomodo hic accipiat.

Accipitur hic tabernaculum varie ab omnibus modis supra positus. Non enim potest hic accipi pro toto domo Sanctuarij, continente tabernaculum, & atrium, quia hoc non inuoluebatur, nec potest accipi pro illa, que constabat ex tabulis, & operimentis, que vocatur communiter tabernaculum. nec pro parte prima tabernaculi, que vocatur Sanctum, vel Sanctuarium. Nec pro parte secunda, que vocatur Sanctum sanctorum, sed pro aliquo alio. Nam nihil istorũ poterat inuolui nec portari, quia erat domus, nec potest accipi hic tabernaculum pro operimento cortinarum sicut accipitur **Exo. 27. c.** supra precece. capi. quoniam nõ pertinebat istud tabernaculum ad Caathitas, sed ad Gersonitas.

Cur dicit Sanctuarium.

Sed necessario accipitur hic tabernaculum pro aliquo de supellectilibus principalibus Sanctuarij, vel pro omnibus simul, scilicet pro arca, & altari holocaustorum, quod patet magis, quia litera communior habet hic Sanctuarium. Et potest vocari Sanctuarium a sanctificationibus, quia in arca erat omnis sanctitas, vel in altari, quia ibi habebantur omnia sacrificia, que vocabantur sancta. Erat autem iste sensus, quod Aaron, & filij sui inuoluerint Sanctuarium, idest omnia vasa principalia Sanctuarij, sive tabernaculi, idest omnia vasa principalia eius, quod idem est, & sunt ista vasa arca, & altare thymiamatis, candelabrum, mensa, altare holocaustorum, & labium queum. *Et omnia vasa eius.* Idest omnia vasa Sanctuarij. Et quia vocatur hic Sanctuarium, vel tabernaculum vasa principalia Sanctuarij dicuntur hic vasa Sanctuarij vasa minus principalia, que sunt vasa principalium vasorum, scilicet emunctoria, & infusoria, & ea vbi extinguuntur ea, q̄ emuncta sunt, que pertinent ad candelabrum, cyathum, phiale, mortariola, & thuribula, que sunt vasa mente propositionis, forcipes, ignium receptacula, lebetes fuscinule, que sunt vasa altaris holocaustorum. Omnia enim hec inuoluebant Aaron, & filij sui.

Vasa principalium vasorum.

Vasa mensę propositionis.

Vasa altaris holocaustorum.

In commutatione castrorum. Idest quando mouenda erant castra. *Tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta.* Idest postquam sacerdotes inuoluerint intrabunt Caathite ad portandum. Ante hoc enim non licebat eis intrare, & dicitur, quod intrabunt, scilicet in tabernaculum, quia quando vasa ista ligabantur adhuc tabernaculum erat erectum, & postquam Caathite eduxissent inde vasa, Gersonite venientes tollebant cortinas, & alia operimenta, postea vero Merarite tollebat tabulas, & columnas.

Sciendum autem, quod quando erant portanda vasa Sanctuarij intrabant Caathite in tabernaculum, & in Sancta sanctorum ad educendum inde vasa sua. Nam sacerdotes solum velabant vasa non mouentes ea de locis suis, cum solum iubeatur eis hic, vt ea inuoluant, & de Caathitis dicitur, quod ingrediebantur pro illis, sed ista vasa prius erant intra tabernaculum,

& in Sancta sanctorum, ergo illuc ingrediebantur Caathite.

Quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sancta sanctorum, cum hoc esset proprium sacerdotum. Et quam magna esset reuerentia sanctuarij. Quęst. XVIII.

Sed queret aliquis quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sanctuarium, & in Sancta sanctorum, cum iste introitus solum liceret sacerdotibus.

Respondendum est, quod nõ licebat Leuitis Caathitis introire in Sancta sanctorum, vel in tabernaculum, quando castra manebant, sed quando mouebantur. etiam non poterant introire illic cum mouerentur castra, si adhuc vasa non essent inuoluta, nam tunc morerentur si ingredierentur, vt patet 7. Cũ autem essent vasa inuoluta omnis reuerentia Sanctuarij ablata erat, ideo licebat omnibus illuc introire. simile patet de sacerdotibus, quia quando castra manebant non licebat alicui sacerdoti minori introire in Sancta sanctorum, nec sacerdoti magno, nisi in festo propitiacionis, vt patet **Leui. 16. c.** & ad **Hebrę. 9. c.** Et quod magis est, quando sacerdos magnus ingrediebatur in Sancta sanctorum non licebat alicui sacerdoti minori manere in prima parte tabernaculi, vt patet **Leui. ca. 16.** in motu tamen castrorum licebat minoribus sacerdotibus, immo preceptum erat, vt intraret in Sancta sanctorum, & inuoluerent arcam, vt patet supra in litera. Causa huius est, quia in motu castrorum recesserat omnis gloria Sanctuarij Angelo mouente columnã nubis, vt supra declaratum est. Non tamen licebat eodem tempore minoribus sacerdotibus, & Caathitis introire in Sancta sanctorum, sed sacerdotibus postquam recessisset nubes de super tabernaculum. Caathitis autem cum inuoluerint sacerdotes omnia vasa. *Et non tangant vasa Sanctuarij.* Idest Caathite non ingredientur in Sanctuarium quousque sint vasa inuoluta, vt non tangant ea immediate manibus suis, sed bene licebat tangere mediantibus operimentis. Sciendum est, quod non ponitur hoc solum pro causa superioris dicti, scilicet quod non intrent Caathite in Sanctuarium quousque vasa sint inuoluta ne tangant ea, sed etiam propter aliquid alterum hoc fiebat, scilicet quia non erat licitum Caathitis videre illa, vt patet infra cum dicitur. alij nulla curiositate videant, que sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Et adhuc magis est ista causa, quam vt non tangerent. poterant enim Caathite ingredi in Sanctuarium nondum operis vasis, & quod non tangerent ea non poterant tamen ingredi quin viderent. Ista ergo erat principalior causa, & non exprimitur hic, sed infra.

Ne moriantur. Quasi dicat si tetigerint illa nuda morientur, & non solum hoc, sed etiam aliquando rantes ea opera moriebantur. sicut patet de Oza sacerdote, qui tetigit arcam Domini existentem super planstrum inuolutam pannis, & mortuus est, vt patet **2. Re. 7. c.** Sed hoc ad alteram causam pertinet, vt ibi declarabitur. *Ista sunt onera Caath.* Hic ponit recapitulatio, vel epilogus superiorum, & dicuntur esse ista onera Caath, idest familie Caath. nam ad ipsum Caath non pertinebat aliquod onus cum iam mortuus esset.

Vt portent inuoluta. Idest, & debent ea portare inuoluta.

Et non tangant vasa Sanctuarij ne moriantur. Repetitio superioris est, & ponitur sepe hoc, vt admoneantur Leuitę ne transgrediantur in hoc.

Et non tangant vasa Sanctuarij ne moriantur. Repetitio superioris est, & ponitur sepe hoc, vt admoneantur Leuitę ne transgrediantur in hoc.

Ratio.

Tangentes vasa nuda moriebantur.

An

An liceret Leuitis tangere vasa, cum essent cooperta vbiq. Quæst. XXI.

CVm essent ista vasa operta licebat ea Caathitis tangere, quamquam aliqui dicunt, quod non licebat tangere illa Leuitis, etiam operta, nisi per vectes, & istud videtur sentire beatus Thomas de Aquino in prima secunde vbi agit de ceremonijs veteris testamenti, & de tabernaculo, & dicunt isti, quod idem mortuus est Oza, quia tetigit arcam coopertam super plaustrum.

Sed an liceret Leuitis tangere vasa cum essent operta in quocunque loco, non apparet satis ex litera. Sed videtur dicendum, quod liceret eis tangere illa intoluta, alioquin daretur occasio, vt valde multi de Caathitis morentur, quia cum portarent ea in itinere non respicientibus illis, contingeret, vt tangerent ipsa in alio loco preterquam in vestibus, & tunc morentur. Sed non est vllatenus rationale, quod Deus poneret talem occasionem moriendi Leuitis. Item quando dicitur de Oza mortuo, non potest hoc stare, si quod mortuus fuerit, quia tetigit arcam in alio loco, quam in vestibus. Nam dato, quod hoc esset in Leuitis, tamen in sacerdotibus non erat. Ipsi enim ingrediebantur in Sancta sanctorum, & operiebant arcam cum nuda esset, atque tangebant eam, sed non moriebantur: Oza autem non erat de Leuitis, sed de sacerdotibus, vt colligitur 2. Reg. c. 6. & 1. Para. c. 13. Alia igitur causa est mortis huius de qua loco suo dicitur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo federis. Frequens repetitio est superiorum, & dicuntur esse onera in tabernaculo federis, id est de rebus pertinentibus ad tabernaculum federis, quia Caathite portabant omnia vasa illius.

Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis. Id est super Caathitas erit princeps Eleazar ad dicendum, quid facere debeant, & quando mouere vasa, & vbi deponere.

An Eleazar filius Aaron esset princeps Caathitarum, vel Elifaphan. Quæst. XX.

SEd aliquis arguet contra hoc, quia princeps Caathitarum non erat Eleazar, sed Elifaphan, vt patet prece. c. cum dicitur de Caathitis, quid agere debeant, & postea subditur princepsque eorum erit Elifaphan filius Oziel. Ad hoc aliquis respondet, quod idem est Elifaphan, & Eleazar, sed est binomius, secundum quod multi sunt in veteri testamento. sic patet de sacerdotibus Moysi, qui aliquando vocatur Raguel, vt patet Exo. 2. c. aliquando vocatur Ietro, vt patet Exod. c. 3. & 18. aliquando Ieter, vt patet Exo. c. 4. Aliquando Obab, vt patet infra 10. c. ita ergo potuit esse de hoc.

Respondendum est non posse stare, quia Eleazar, & Elifaphan erant duo viri, quod patet, quia Eleazar erat filius Aaron, vt habetur hic, Elifaphan autem erat filius Oziel, vt patet prece. c. ite patet cu computatur genealogia Leuitarum ponuntur filij Oziel Mifael, & Elifaphan, & Sechiri; & ponuntur filij Aaron, Nadab, & Abiu, vt patet Exo. 6. c. Itē Oziel erat pater Aaron, vt patet e. c. & hic. Eleazar autem filius Aaron, ergo non erant eadem persona. Respondendum ergo est, quod Elifaphan, & Eleazar erant duo viri, vnus Leuita simplex, & alius sacerdos, & vterque erat princeps familie Caathitarum, sed diuersimode, quia vnus erat prelatus laicus, & tanquam ex genere, scilicet Elifaphan, alius erat prelatus spiritualis, siue qtu ad iurisdictione Sanctuarij, & iste erat Eleazar, & hoc modo se hnt

F apud nos reges, & epi. in eodem enim populo, & territorio principantur rex, & eps. sed rex ad seculari iurisdictionem, eps vero ad ecclesiasticam.

Quomodo Eleazar dicitur princeps Caathitarum, cum esset princeps principum Leuitarum. Quæst. XXI.

SEd adhuc queret aliquis quomodo dicatur hic Eleazar princeps Caathitarum, quia non solum erat princeps eorum, sed etiam omnium Leuitarum, & princeps principum Leuitarum, vt patet prece. c. cum dicitur. princeps autem principum Leuitarum Eleazar sacerdos filius Aaron sacerdotis. Respondendum est, quod Eleazar erat princeps Caathitarum, & etiam erat princeps principum Leuitarum, sed diuersimode, quia Eleazar habebat curam specialem de Caathitis, sicut habebat Ithamar de Gersonitis, & Meraritis, habebat autem rursus aliam curam de omnibus Leuitis, non quidem, quod ipse precipiebat alicui Gersonite, vel Merarite, sed solum precipiebat principibus eorum, & compellebat eos ad faciendum aliquid in familijs sibi subiectis. Isto modo totaliter reperitur in nouo testamento quantum ad episcopos, & archiepiscopos: nam quilibet episcoporum habet specialiter curam de grege episcopatus sui. Archiepiscopi quoque habent specialem gregem sibi commendatum sicut episcopi, & in hoc magis proprie dicuntur esse episcopi, quam archiepiscopi: rursus autem habet curam super omnes diocesanos episcopos existentes in sua metropoli, & possunt super eos quantum ad aliqua, que iura concesserunt: non tamen possunt super aliquem de subditis episcoporum, & si aliquid iubere velint grauant episcopos. sic patet extra de excel. prela. c. sicut vnire. Ita autem erat in Eleazar, quia ipse habebat curam specialem de Caathitis, sicut Ithamar de Caathitis, & Gersonitis, & qtu ad hoc erat velut episcopus: habebat rursus curam de omnibus principibus Leuitarum; scilicet de Ithamar, quia erat princeps Meraritarum, & Gersonitarum, & de Elifaphan principe Caathitarum, & de Suriel principe Meraritarum, & de Heliasaph principe Gersonitarum, de quibus prece. c. & in hoc erat Eleazar tanquam archiepiscopus.

Obiectio ad supradicta diluitur. Et redditur causa cur Eleazar preerat omnibus principibus sacerdotum. Et quod pluralitas principum Israel reducebatur ad Monarchiam. Quæst. XXI.

SEd dicit aliquis, quod Eleazar non habebat curam de aliquo principe Leuitarum nisi de Ithamar, qui preerat Meraritis, & Gersonitis. Nam si dicitur, quod etiam preerat principibus minoribus Leuitarum non solum dicitur, quod preerat principibus immediate, sed etiam subditis principum. hoc autem non conceditur in ordine archiepiscoporum ad episcopos, cum non preest archiepiscopus subditis episcopi. Respondendum est, quod Eleazar non solum preerat ipsi Ithamar, & erat immediate princeps Gersonitarum, & Meraritarum, sed etiam alijs principibus mediatis, & minoribus, scilicet principi Caathitarum, & principi Meraritarum, atque Gersonitarum: alioquin non diceretur preesse Eleazar principibus Leuitarum, sed solum vni principi Leuitarum. Ithamar ipse. n. solum erat princeps immediatus sub Eleazar. Causa autem quare preerat Eleazar omnibus principibus sacerdotum erat, quia in rectissimis politijs debet esse vnus regens, vel multitudo regentium subordinatorum ad vnu, vt deducit Ari. 3. 4. & 5. Poli. Sic, n. est nature principatus, & vnus est vltimate,

mate, licet enim plures agentes, & dominantes cause sint, vna tamen est simpliciter dominans, ad quam omnes reducuntur, vt patet in vltima propone 12. Metap. Entia enim nolunt male disponi. mala est pluralitas principatus: bonus ergo vnus est princeps. Sic erat in toto populo Iudaico, in qualibet enim tribu erant multe domus, & familie, & singule domus atque familie principes suos habebant super quos in qualibet tribu erat vnus princeps totius tribus, vt patet supra 1. & 2. c. In his quoque tribubus erant iudices, qui vocantur decani, quinqueagenarij, centuriones, & tribuni, siue millenarij, erant etiam 70. viri coadiutores Moysi, de his autem omnibus qualiter se haberent declaratum fuit Exo. 18. vltimate autem super omnes istos erat Moyses, quoniam pertinebat ad eum cause totius populi dupliciter. scilicet si magne erant, vel si pertinebant ad ritum colendi aut quomodocunque ad Deum, vt patet Exo. 18. & Deutero. c. 1. & sic pluralitas principum populi Israelitici reducebatur ad Monarchiam vltimate. Hoc autem erat quantum ad ordinem totius populi secularium. In Leuitis autem conformis reductio erat plurium principum ad vnum. Nam tota tribus Leui erat diuisa in tres familias principales. scilicet Caathitas, Gersonitas, Meraritas, per tres filios immediatos Leui, & deinde iste tres familie diuidebantur in octo familias minores denominatas ab octo nepotibus Leui, de quibus prece. c. & ille duque familie diuidebantur per domos. In qualibet autem domorum, & paruarum familiarum erat vnus princeps, & de his nullus nominatur in litera. In alijs autem tribus maioribus familijs erant tres principes, scilicet Elifaphan in Caathitis, Suriel in Meraritis, Heliasaph in Gersonitis, vt patet prece. c. deinde isti subiciebantur alijs maioribus principibus, quia duo principes Gersonitarum, & Meraritarum subiciebantur Ithamar filio Aaron, vt patet infra: principes autem Caathitarum erat ipse Eleazar, & rursus omnes principes Leuitarum erant cum ipso Ithamar subiecti Eleazar: postea vero Ithamar, & Eleazar erant subiecti Aaron sacerdoti magno, quantum ad sacerdotalem ministracionem, & omnes isti reducebantur vltimate in Moysen qtu ad iudicia, & seculari iurisdictionem.

Cur solus Eleazar vocetur princeps Leuitarum. Quæst. XXI.

SEd queret aliquis quare Eleazar solus vocetur princeps Leuitarum cum etiam sit Ithamar princeps. Item magis videtur, quod Ithamar dicatur princeps inter Leuitas, q Eleazar: na Ithamar preerat Gersonitis, & Meraritis: Eleazar autem preerat Caathitis, vt patet hic, & prece. c. Respondendum est, quod vocatur Eleazar princeps solus, quia licet Ithamar haberet sub se Gersonitas, & Meraritas, tamen Eleazar rursus preerat ipsi Ithamar, & principibus Meraritarum, atque Gersonitarum. vnde principes huius duarum familiarum reddebant rationem ipsi Ithamar de omnibus, que pertinebant ad officia ipsarum familiarum: rursus autem ipse Ithamar cum eis reddebat rationem de omnibus Eleazar. familia autem Caathitarum soli Eleazar suberat, ideo ei soli rationem reddebat, & in hoc honoratur magis ista familia, quia Moyses, & Aaron erant de Caathitis. Eleazar autem habebat hic maiorem principatum super Leuitas, quam Ithamar, quia erat primogenitus, & successit postea patri suo Aaron in summo sacerdotio, vt patet infra 20. capi. & deinde sacerdotes magni de familia sua descendunt, quia Phinees filius eius successit ei in sacerdotio, & deinde omnes de semine eius. sic patet infra 25. capi. Phinees filius Eleazari auertit iram mea a filijs Israel,

quia zelo meo commotus est contra eos. iccirco loquere ad eum. ecce do ei pacem federis mei, & erit tam ipsi, quam semini illius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo: sic etiam hf 1. Macha. 2. c. Ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas. Hic ponitur administratio ipsius Eleazar, non in quantum erat princeps Leuitarum, sed in quantum erat vnus de sacerdotibus.

Officium sacerdotum per consequens Eleazar de oleo lucernarum, & erat etiam in cura victionis, & incenso composito. Quæst. XXI.

IN quo sciendum est, quod sicut ad Leuitas minores pertinebat portare vasa Sanctuarij, & reliquis partes eius, ita ad sacerdotes preter ipsam ministracionem sacerdotalem pertinebat habere curam de quibusdam, que non poterant ad Leuitas pertinere. scilicet de oleo tam ad vngendum, quam ad cremandum in candelabro, & de thymiamate ad cremandum in altari, atque de panibus propolis, & ceteris, que pertinent ad sacerdotalem ministracionem. hec igitur distributa sunt inter sacerdotes, & quia soli filij Aaron, erant tunc sacerdotes minores. scilicet Eleazar, & Ithamar inter hos duos diuisa est tota sacerdotalis cura, quia ad Aaron non pertinebat habere curam de aliquo, sed iubere, vel ministrare cum vellet. Et ponuntur hic illa, que pertinebant ad Eleazar. scilicet habere curam de oleo ad concinnandas lucernas. istud est vnum genus olei pro Sanctuario, quoddam enim erat ad ardensum in candelabro. alterum erat ad vngendum sacerdotes, & res Sanctuarij. Primo vocatur hic oleum ad concinnandas lucernas, id est ad sustendandas eas, ne deficerent. concinno. as. significat componere, miscere, sustentare, & sic accipitur hic, quod lucerne concinnant, id est sustentantur ne deficiant. pertinebat ista cura ad Eleazar. Ipse enim providebat, ne deficeret oleum pro lucernis. Istud autem erat in septem infusorijs aureis, que pendebant de candelabro, vt patet Zacha. c. 4. & in eis semper tenebat Eleazar oleum. Non tamen est intelligendum, quod ad solum Eleazar pertineret fundere oleum in lucernas candelabri, quia ista erat ministratio sacerdotalis, vna de quatuor, que non solum pertinebat ad Eleazar, sed etiam ad Ithamar, & ad Aaron. sic patet Exo. 27. c. cum dicitur, vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij, & collocabunt ea Aaron, & filius eius, vt vsque mane luceat coram domino, & Leui. 24. c. dicitur, quod ista ministratio incendendi lucernas pertinebat ad Aaron. quantum ergo est ad ministracionem incendendi lucernas non erat determinata cura alicui sacerdoti, sed omnibus erat ministratio generalis, quantum tamen ad habendum curam de oleo, quod fundi debebat in lucernis pertinebat ad solum Eleazar.

Et compositionis incensum. Id est pertinebat ad Eleazar habere curam de incenso composito, scilicet de incenso composito. Erat enim duplex genus incensi in Sanctuario. vnum erat simplex, scilicet quod ponebatur super panes propolis, vt patet Leui. 24. capi. Aliud erat incensum compositum, quod conficiebatur ex multis simul positis, que conterebantur, & reddebantur in puluerem minutissimum, & postea apponebatur de illo in thuribulo, vt arderet. de compositione autem hac, & ponderibus eorum, que requirebantur ad eam, habetur Exo. c. 30. Istud incensum compositionis solum pertinebat ad cremandum coram Domino quotidie in mane, & in vespere in altari thymiamatum, vt patet Exod. 30. capi. & de hoc incenso nulli licitum erat accipere ad fruedum odoris eius, nec poterat facere similem compositum sub pena mortis.

Duplex genus incensi.

mortis. sic patet e.c. Non est autem sensus, quod ad solum Eleazar pertineret ministrare in incenso composito, scilicet quod ipse cremaret illud solus coram Domino, quia hoc pertinebat ad sacerdotem magni, ut patet Exo. 30. c. pertinebat etiam ad omnes sacerdotes minores, ut patet Leui. 21. c. cum dicit de omnibus sacerdotibus minoribus. sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt. ad omnes, ergo sacerdos erat generalis ista ministratio: habere tamen curam ne deficeret istud incensum in Sanctuario, sed quando parum esset faceret plus de huiusmodi compositione ad solum Eleazar pertinebat: distincta enim ista duo sunt sicut formare hostias de massa, & consecrare eas.

Et sacrificium, quod semper offertur. Id est etiam pertinebat ad curam Eleazar ipsum sacrificium, quod offerebatur quotidie.

Quod sacrificium quotidianum, & sacrificium a casu fuerint apud Israelitas, & illa, quae essent, & quibus eorum curatio spectaret. Quae. XXV.

IN quo sciendum est, quod quaedam erant sacrificia quotidiana, & regulariter facta. Alia autem erant a casu: sacrificium autem quotidianum, & regulariter erat, ut quotidie in aurora immolaretur vnus agnus anniculus in holocaustum, & alius per totam noctem, de cuius ritu late dictum est Leui. 6. c. in diebus autem sabbatorum duplicabantur ista sacrificia, scilicet in aurora duo agni anniculi, & in vespere totidem, ut patet infra 23. c. Etiam in prima die cuiuslibet mensis erant determinata sacrificia etiam in festo azymorum, & in festo pentecostes, & clangoris, & propitiationis, atque tabernaculorum. In singulis enim erant determinata sacrificia, & ista erant regularia, ita quod ex nulla causa mutari deberent, de ritu enim sacrificiorum per singula habetur infra 28. & 29. capi. in littera. Alia autem erant sacrificia, quae non erant regularia, sed offerebantur a popularibus ex deuotione, vel voto, vel alias, & ista aliquando erant holocaustum, aliquando victimae pacificae, & aliquando sacrificium pro peccato. De primis sacrificijs horum sacerdotes habebant curam, quia illa erant determinata, & sciebant sacerdotes quid, & quando offerri deberet. de sacrificijs autem, quae a casu offeruntur a popularibus sacerdotes non poterant habere curam, quia non erant determinata, sed dependebant ex voluntate laicorum, etiam quia precium pro his sacrificijs dabatur a laicis, & non poterant sacerdotes disponere de rebus laicorum eis non agentibus. In sacrificijs autem, quae regulariter fiebant secus erat, quia sumptus illorum erant penes sacerdotes. nam de precio, quod solvebant transientes ad numerum dabatur ibi his sacrificijs, quia illud precium manebat ad vsus Sanctuarij, ut patet Exo. 30. c. & est sensus, quod pertinebat ad Eleazar sacrificium, quod semper fiebat, id est pertinebat ad eum habere curam de emendis animalibus, vel conseruandis ad sacrificium.

Nam non intelligitur, quod ipse solus ministraret faciendo sacrificia in altari. Nam Aaron principaliter ministrabat faciendo: filij autem sui etiam aliquando sacrificia faciebant, & quilibet hoc facere poterat, ut patet Leui. 7. c. vbi dicitur, quod armus dexter, & pectusculum pertinebat ad quemlibet de filiis Aaron, qui fecisset sacrificium pacificum, & hoc verum est, nisi talis sacerdos haberet aliquando maculam, vel incurisset aliquam immundiciam. Hi enim arcebantur ab omnibus sacerdotalibus ministerijs, & solum relinquebantur eis iura percipiendae sicut alijs sacer-

dotibus, ut possent iustitiam, sic patet Leui. 21. c. Cum dicitur. omnis, qui habuerit maculam de femine Aarō sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. vescetur tamen panibus, qui offerentur in Sanctuario, ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare. Non igitur pertinebat ad solum Eleazar ministratio in sacrificijs, sed ad omnes sacerdotes, ad ipsum tamen solum pertinebat habere curam de animalibus, quae offerri debebant, & dare cuilibet sacerdoti animal, quando offerre deberet illud.

Sciendum tamen, quod ista cura non semper pertinuit ad Eleazar, sed solum quando vixit pater eius Aarō, sub quo ipse ministrabat, defuncto autem illo factus est sacerdos magnus Eleazar, & desijt habere istam curam, quae pertinebat ad alios minores sacerdotes, & hoc fuit ante exitum deserti. Nam in monte Horeb anno 40. ab exitu de Aegypto mortuo Aaron factus est pontifex Eleazar, ut patet infra 20. capi. iuncto 33.

An in deserto facta fuisset sacrificia possit inferri ex hoc loco. Quae. XXVI.

SEd considerandum est, quia dicitur hic, quod habebat Eleazar curam de sacrificio, quod quotidie fit, in quo innuitur, quod in deserto fiebant sacrificia: alioquin superflue traderetur ei cura de non ente. Respondendum est, quod in deserto non fuerunt facta sacrificia in aliqua mansione, nisi in deserto Sinai, ut sepe dictum est, & ostensum est supra, & colligitur infra 23. c. ideo solum habuit curam Eleazar in monte Sinai quantum ad sacrificia. ibi enim facta sunt per mensem, & dimidium, scilicet a tempore consecrationis eorum, quae incepit prima die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto, usque ad diem 20. mensis secundi anni eiusdem: tandiu enim steterunt in monte Sinai post consecrationem sacerdotalem. pro hoc ergo tempore oportuit, ut daretur aliquis, qui haberet curam de animalibus immolandis, & si postea contingeret in deserto fieri immolationes, ad ipsum quoque cura praedicta pertineret.

Item datur, quod in toto deserto nunquam futura esset aliqua immolatio debebat assignari ista cura alicui, & quod omnia alia officia sacerdotalia, & Leuitica distinguere in personas, ut postea in terra promissionis successores, qui ista frequentare debebant, scirent distinguere officia. si tamen Deus non dedisset distinctionem istorum officiorum sacerdotibus a principio consecrationis eorum posteri nescirent ista ordinare. decuit ergo, ut Deus distingueret hic ista officia in personas, & cum dicitur hic. sacrificium, quod semper offertur. Ly: semper potest intelligi dupliciter. vno modo, quod sacrificium istud semper offeratur, id est quotidie. Et tunc intelligitur de holocausto matutino, & vespertino, quae omnibus diebus offerri debebant indefinenter.

Alio modo potest intelligi semper immutabiliter, & tunc non solum intelligeretur de sacrificijs quotidianis, sed etiam de sacrificijs duplicatis, quae fiebant per singula sabbata, & de sacrificijs festiuitatis azymorum, & pentecostes, clangoris, propitiationis, atque tabernaculorum. haec enim, quamquam non essent quotidie, sed solum semel in anno: tamen erant immutabilia sicut sacrificia quotidiana. quolibet autem, horum modorum potest hic intelligi, sed secundus sensus melior est, qui etiam comprehendit primum, scilicet quod pertineret ad Eleazar cura sacrificiorum, quae semper offerebantur, id est, immutabiliter, & tunc intelligitur hoc tam de sacrificijs iugibus matutino, & vespertino, quia ista erant immutabilia, & sacrificia, quae fiebant in omnibus alijs festiuitatibus eodem modo

Sacrificium semper fieri dupliciter potest intelligi.

modo determinata erant, & patet hoc, quia ista sacrificia erant a Deo determinata, sicut sacrificia quotidiana cum de omnibus datur eadem lex infra 28. & 29. c. & ista omnia fiebant eodem modo de sumptibus Sanctuarij, sicut sacrificia quotidiana, ergo sicut habere curam de eo, quod pertinet ad quotidiana sacrificia pertinet ad aliquem sacerdotem, ita pertinebit habere curam de alijs sacrificijs festorum, quae erant immutabilia, alioquin dabitur, quod nullus haberet curam horum, & consequenter perirent, vel nunquam fierent: cum necesse sit perire ea, quae nullius cura sustentantur. ad Eleazar, ergo omnia ista simul pertinebant. Et oleum vnctionis. Id est etiam pertinebit ad Eleazar cura de oleo vnctionis.

Duplex oleum in Sanctuario. Et Oleum compositionis ad quid erit. Quae. XXVII.

IN quo sciendum est, quod duplex erat oleum in Sanctuario. vnum pro lucernis, & alterum ad vnctiones. pro lucernis erat oleum simplex de arboribus, de quo Exo. 27. c. dicitur praecipere filiis Israel, ut afferant tibi oleum de arboribus purissimum, ut ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij. Cura autem huius olei pertinebat ad Eleazar, & de hoc dicitur supra ad cuius pertinet curam olei ad concinnandas lucernas. Secundum oleum erat in Sanctuario, quod vocatur oleum compositionis, vel vnctionis, id est ad vngendum, & erat istud pingue magis in modum vnguenti, quam olei, sic enim vocatur in Psal. 132. sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. Istud erat factum ex pluribus rebus, quibusdam liquidis, & quibusdam siccis. de qua compositione traditur modus. Exo. 30.

Erat autem istud oleum a duo, scilicet ad vngendum sacerdotes in consecratione sua secundum modum, qui habetur Exo. c. 29. & Leui. 8. Erat etiam secundo ad vngendum tabernaculum cum omnibus vasis suis antequam ministraretur in eis, ut patet Exo. 31. c. de hoc vnguento habebat curam Eleazar, non quidem, quod ipse ministraret in eo faciendo vnctiones per illud, quia hoc pertinebat ad alterum, sed quia ipse habebat curam de conficiendo, & conseruando illud ne vnquam deficeret. patet ista, quia sacerdotes in consecratione sua vncti sunt hoc oleo, & tamen non vnxit eos Eleazar, sed magis ipse cum reliquis vncti sunt a Moyse, ut patet Leui. 8. c. etiam consecratio tabernaculi cum omnibus vasis in oleo vnctionis non fuit facta ab Eleazar, sed a Moyse, ut patet Exo. 31. c. & infra 7. c. Pertinebat tamen ad Eleazar cura conseruandi, & conficiendi.

Et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet. Id est etiam Eleazar habebat curam de omnibus, quae pertinent ad tabernaculum. non est tamen intelligendum hoc, quod ipse haberet curam de omnibus ministracionibus, quae fiebant in tabernaculo, quia istae communes erant omnibus sacerdotibus. Sed praebere materiam ad omnes has ministraciones, & custodire istam pertinebat ad Eleazar.

Quod Quatuor erant ministraciones in Sanctuario. Quae. XXVIII.

ERANT enim in Sanctuario ministraciones quatuor, scilicet in cremando thymiamam, & incendendo lucernas, & offerendo sacrificia, & disponendo panes propositionis in mensa. Ad omnia haec parabat Eleazar materiam. Nam quamquam ipse non offerret solum thymiamam, ipse tamen solus habebat curam thymiamam conficiendi, & concinnandi,

ne vnquam deficeret ad cremandum in altari. sic supra dictum est, quod ad Eleazar pertinebat incensum compositionis, id est thymiamam compositum. Secunda ministratio erat in candelabro disponendo quotidie lucernas, & ista ministratio non pertinebat solum ad Eleazar: tamen prauidere de oleo in infusorij candelabri ad eum solum pertinebat. sic supra dicitur ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas.

Tertia ministratio erat disponere panes propositionis super mensam auream in tabernaculo, & ista ministratio omnium erat: tamen praebere similia, & conficere panes pertinebat ad solum Eleazar.

Quarta ministratio erat sacrificium, & ista ad omnes pertinebat: tamen praebere ea, quae immolari debebant pertinebat ad solum Eleazar sic dicitur supra, & sacrificium, quod semper offertur de panibus autem propositionis non dictum est ad quem pertinet confectio eorum, & tamen intelligendum est, quod pertineret ad Eleazar, & intelligitur per hanc clausulam generalem, scilicet quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, id est quidquid pertinet ad ministracionem faciendam in tabernaculo: panes tamen propositionis pertinebant ad hanc ministracionem.

Quod panes propositionis conficiebantur ab Eleazar: Israelitis vero dabant similia. Et libamenta sacrificiorum, quae dabantur. Et quae pertinent ad sacerdotes, & quae ad Leuitas. Et An ad Eleazar pertineret cura omnium, quae fierent in Sanctuario. Quae. XXIX.

SEd arguet aliquis, quod non conficiebat Eleazar panes propositionis, sed Israelites: sic videtur Leui. 24. c. cum dicitur de panibus his per singula sabbata mutabuntur suscepi a filiis Israel federe sempiterno: ergo Israelites dabant panes propositionis iam confectos, & non conficiebat eos Eleazar.

Respondendum est, quod Eleazar sacerdos confecturus erat panes propositionis, & non Israelites, sed dicebantur suscipi ab Israelitis, quia ipsi dabant similia ad faciendum istos panes, & hoc colligitur ex littera Leui. 24. c. cum dicitur. accipies similia. ab Israelitis, & coques ex ea 12. panes: ecce igitur panes coquendos esse iussit a Moyse, vel sacerdotibus, & non ab Israelitis.

Considerandum autem vterius, quod praeter animalia, quae offerebantur in sacrificijs quotidianis, & regulariter factis, de quibus habebat curam Eleazar erant aliqua alia in sacrificijs necessaria. libamenta eorum. haec autem sunt panis, & vinum, sal, oleum, & thus, ut patet Leui. 2. c. nec erat aliquod sacrificium in quo non offerrentur libamenta ex necessitate, praeterquam in sacrificio pro peccato, de quo infra 15. c. vbi ponitur quantitas cuiuslibet libamentorum, secundum varietatem animalis oblato. De his autem omnibus curam habebat Eleazar. sicut esset in Sanctuario semper similia, & vinum, & sal, atque oleum, & thus pro sacrificijs quotidianis, & ipse praebere cuilibet sacerdoti immolanti omnia libamenta necessaria.

Considerandum autem, quod quamquam nunc ista, quae dicta sunt pertinerent ad Eleazar, tamen postea tempore David, non manserunt sic ordinata, sed quaedam horum, quae pertinebant ad sacerdotem, postea pertinuerunt ad simplices Leuitas, quaedam vero alia manserunt penes sacerdotes: ministrare enim in altari, & in toto tabernaculo, sicut a principio fuit Aaron, & filiorum eius, ita, & semper ad eos solos pertinuit, ut patet 1. Paralipo. capitu. 6. cum dicitur. Aaron vero, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus Sancti sanctorum, ut precarentur pro Israel, iuxta

Iuxta omnia, que preceperat Moyses servus domini...

Alie autem harum ministracionum commissę erant...

Omniūque vasorum, quę in Sanctuario sunt...

Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron...

Caathitis tãquam ipsi ea tangerẽt. Ista tamen dispositio principaliter erat ipsius Aaron...

Ut vivant, & non moriantur. Eadem sententia est...

Item si accipiatur hic tangere Sancta sanctorum...

Sed dicendum, quod accipitur Sancta sanctorum...

Item partes de hostia pro peccato provenientes...

Aaron, & filij eius intrabunt. Scilicet in atriũ tabernaculi...

rum ad tegendum arcam cum propitiatorio, & Cherubim. Ipsique disponunt. Idest Aaron & filij sui...

Opera singulorum. Scilicet Caathitarum. Non enim intelligitur...

Et dividunt quid portare quis debeat. Idest isti sacerdotes...

Alij nulla curiositate videant quę sint in sanctuario. Alij tam Caathitę...

Et videtur iam ex hoc quod Israelitę si viderent vasa...

Prusquam inuoluantur. Quasi dicat, cum fuerint ista inuoluta...

siebant in veteri testamento secundum se non habebant...

Ob hoc igitur si ministraciones veteris testamenti non ponerentur...

In nouo autem testamento non fuit iste timor, sed omnia per amorem...

Ecce igitur in nouo testamento pax & tranquillitas in veteri autem terror...

Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas...

Veneratio ex duplici causa oritur.

Testim. nouũ, in quo differt a veteri.

Officium filiorum Gerson.

Curiositas quid.

Quę Leuitę videres vasa morerentur.

E

G

niculos

niculos & vasa ministerij iubente Aaron & filijs eius portabunt filij Gerson, & scient singuli cui debeant oneri micipari. Hic est cultus familie Gersonitarum in tabernaculo fcederis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

Tolle summam filiorum Gerson, Quia describitur hic officium Gersonitarum primo ponitur numerus eorum qui in isto officio seruiunt.

Quare numerantur hic Gersonite cum precedenti cap. numerati fuerint, & an sit eadem numeratio vel diuersa. Et quis esset modus numerandi. Quæst. XXX.

Sed dicit aliquis quare numerantur hic Gersonite cum iterum numerati sint præced. c. Forte aliquis respondebit, quod ista numerationes factæ fuerint diuersis temporibus, & ideo quam numerati fuerint supra Gersonite, conueniens fuit iterum numerari hic, sic factum est de numeratione omnium Israelitarum, qui numerati sunt in monte Sinai, & iterum numerati sunt apud Iordanem. De primo habetur supra cap. i. De secundo habetur infra 26. cap.

Dicendum est non stare hoc, quia ista duæ numerationes fuerunt in monte Sinai, quod patet, quia oia quæ habentur a principio huius libri vsque ad 10. ca. facta sunt in monte Sinai a die primo mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad diem 20. mensis eiusdem, Nam ea quæ habentur supra cap. i. dicuntur incepta in prima die mensis secundi, & ea quæ habentur infra cap. 10. facta sunt die 20. mensis eiusdem, factæ sunt ergo ista duæ numerationes eodem tempore.

Respondendum est, quod ideo factæ fuerunt duæ numerationes simul, quia non est pertinens ad idem vtraque numeratio. Nam præced. cap. numerati sunt Gersonite, & omnes alij Leuitæ ad commutandum pro primogenitis Israelitarum. hic autem computatur ad assignandum eis officia, hæc autem diuersa sunt. Nam pro commutatione in præced. computatione numerabatur omnes Leuitæ a mense & supra vsque ad vetustatem. Hic autem numerantur soli habentes annum 30. vsque ad quinquagesimum, fuit ergo iterata numeratio.

Per domos atque familias & cognationes suas. Ille est modus numerandi, quia non computabatur tota familia Gersonitarum sub vno inuolucro, sed diuidebatur primo in duas familias, scilicet in Lebnicam, & Semeiticam quæ habentur præced. cap. & illæ diuidebantur postea in alias minores, quæ vocantur domus, Nam nunquam accipitur hic domus pro vna œconomia: sed pro congregatione plurium eiusdem progeniei, dicitur etiam quod fiebat ista numeratio per cognationes, quia hoc est expositiuum duorum, scilicet domorum & familiarum. vtraque enim harum est cognatio quædam.

A 30. annis & supra. Ante tempus istud nemo computabatur inter Leuitas. Causa est, quia ista computatio fiebat ad labores magnos subeundos: sed ante ætatem illam non sunt homines, habentes integrum robur: ideo non computabantur, & dicitur supra, non quod omnes qui essent supra annos 30. computarentur, quia hoc modo veteres inepti ad laborē computarentur: sed solum eo modo quo immediate dicitur.

vsque ad annos quinquaginta. Et hoc quia ab anno

30. vsque ad quinquagesimum durat robur in homine ad opera dura, deinde incipit debilitari, ideo intra Leuitas ministrabant, qui nondum compleuerant quinquaginta annos: postea vero non ministrabant, sed efficiebantur custodes vasorum, vt infra 8. cap.

Qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fcederis. Idest tolles summam omnium Gersonitarum, qui ingrediuntur & ministrant. Non dicuntur ingredi, i. intrare in tabernaculum ad ministrandum, quia hoc solis sacerdotibus licebat, & si quis extraneorum aut taret moriebatur, vt patet præced. ca. f. Aaron autem & filios eius constituit super cultum sacerdotij: externus qui ad ministrandum accesserit morietur, sed dicebantur ingredi, i. incipere ministrare, vel ingredi ad ministrandum, sicut cum aliquis incipit seruire alicui domino dicimus, quod intrat ad seruiendum illi domino, quia tunc est intra seruitium, & ante erat extra.

Vt ministrant in tabernaculo fcederis. Non est intelligendum, quod Gersonite ministrarent in tabernaculo fcederis, quoniam hoc erat officium sacerdotum, sed ministrabant in tabernaculo, i. ministrabant portando res tabernaculi, vt immediate patet. Nam ministratio in tabernaculo est duplex, scilicet ministrare intra tabernaculum, & hoc pertinet ad solos sacerdotes, aliud est ministrare in tabernaculo, i. portando ipsum tabernaculum vel custodiendo illud. Et sic primo modo ista præpositio, in, dicitur habitudinem localem. Secundo modo dicitur habitudinem materiam.

Hoc est officium familie Gersonitarum. Istud quod sequitur, & pertinebat in generali ad totam familiam: postea tñ diuidebatur per cognationes, & domos, & personas scilicet diuersa operimenta, quæ portabantur. sic patet. j. cum dicitur & sciant singuli cui oneri debeant micipari.

Vt portent cortinas tabernaculi. Officiu oium Leuitarum erat in portando aliquid pertinens ad tabernaculum. Sed Caathite portabant vasa tabernaculi, quæ non erant partes illius: Gersonite autem, & Merarite portabant partes Sanctuarij: sed harum quædam erant molles, & istæ portabantur a Gersonitis, scilicet operimenta tam ex filis quam ex pellibus: alia erant dura, & istæ portabantur a Meraritis, scilicet tabulæ & columnæ & bases.

Dicuntur hic cortinæ tabernaculi primum operimentum ipsius. Erant enim quatuor operimenta extenta in transfuersum super tabernaculum scilicet dispositionem quæ declarata est Exo. 26. c. Primum erat de cortinis. Secundum de sagis. Tertium de pellibus rubricatis. Quartum de pellibus hyacinthinis. Primum ponitur hic, & erant decem cortinæ, quarum quinque coniungebantur in alterutrum per consuturam: alia quinque eodem modo. Et sic erant factæ duæ magnæ cortinæ, quæ postea iungebantur per circulos aureos & anulas hyacinthinas de quo Exo. 26. Et velum fcederis. Istud est secundum operimentu tabernaculi, quod ponebatur immediate super cortinas. Erat autem de pilis capraru, & inde facta sunt 11. saga quorū sex ligabantur per consuturam inter se: quinque autem alia identidæ, & fiebant duo saga magna quæ postea iungebantur per fibulas aeneas, & antas de quo Exo. 26. cap.

Istud vocatur hic testu fcederis, i. testu tabernaculi fcederis, & non accipitur tabernaculu fcederis hic pro ipsa domo, quia tunc non magis esset testu tabernaculi istud scdm operimentu quæ alia tria. Nec accipitur, quod sit testu tabernaculi, i. immediate tegens tabernaculum, tunc enim primum operimentu de cortinis vocaretur solum testu, sed dicitur testu tabernaculi, i. testu cortinaru: nam cortinæ erant pulchre & delicatæ, & non debebant solæ poni super tabernaculu, sed super eas positu est opimentu de sagis, & quæ istæ cortinæ vo-

Quid ministrare intra tabernaculu, & in tabernaculo.

Quatuor cooperimenta tabernaculi.

næ vocantur tabernaculum, vt patet Exo. 26. Cum dicitur tabernaculu vero ita fiet. 10. cortinas de bysso &c. & postea sequitur, quibus cortinarum vela iungenda sunt, vt vnum tabernaculum fiat. Ecce enim dicit fieri tabernaculum ex cortinis coniunctis. Et quia operimentum de sagis erat operimentum immediate super cortinas, dicebatur testu fcederis vel tabernaculi, quia erat testu cortinarum.

Operimentum aliud. Istud est tertium operimentum tabernaculi, quod fiebat de pellibus arietum rubricatis, & ponebatur super operimentum de sagis, vt patet Exo. 26. cap.

Et super omnia velamen hyacinthinum. Istud erat quartum operimentu factum de pellibus hyacinthinis. i. de pellibus grossis artificiose dispositis, & tinctis colore hyacinthino, qui est color celestis vel aereus. Et istud dicitur super omnia, quia erat quartum operimentum & vltimum.

Tentoriumque quod pendet in introitu fcederis tabernaculi. Istud est quædam cortina posita in ostio tabernaculi quæ trahebatur extendendo, & dicitur quod pendet in introitu tabernaculi, quia aliud tentorium erat quod pendebat in introitu atrij: vtrumque autem Gersonitis portabatur. In introitu fcederis tabernaculi. Idest in ostio tabernaculi fcederis, sed litera mutata est. Cortinas atrij. Istæ sunt cortinæ, quæ pendebant in circuitu columnarum atrij. Erat enim atrium spatium magnum habens in longitudine cubitos centum, & in latitudine cubitos quinquaginta: claudebatur autem istud spatium columnis. 20. columnis positus in latere meridiano, & totidem in Aquilonari. & 10. columnis in latere Occidentali & totidem in Orientali. In circuitu autem istarum columnarum ponebantur cortinæ de bysso rectoria, vt non esset introitus in tabernaculum, nec in atrium. Istæ autem cortinæ portabantur a Gersonitis. Et velum in introitu. Idest etiam portabant velum, quod est in introitu atrij. Accipitur hic velum large: nam non solet vocari velum operimentum ostij atrij & tabernaculi, sed vocatur tentorium. Illud autem, quod est ante sancta sanctorum vocatur semper velum. hic autem non fuit seruata hæc differentia, & dicitur esse in introitu non determinando cuius sit iste introitus, quia refertur ad immediata. scilicet cortinas atrij. Et maxime declaratur per ea, quæ sequuntur. scilicet quod est ante tabernaculum, nam nullum velu est in introitu ante tabernaculum, nisi tentorium, quod est in introitu atrij.

Quod est ante tabernaculum. Dicitur esse istud velum ante tabernaculum dupliciter. Primo modo, quia est ante ostium illius. Est autem ostium pars anterior domus. ideo quicquid est ante ostium domus dicitur esse ante domum. In tabernaculo autem sic erat, quod habebat ostium contra illam partem, contra quæ habebat atrium ostium suum, ergo tentorium positu in ostio atrij dicebatur esse ante tabernaculum: cortinæ autem atrij quæ erant in introitu totius tabernaculi non dicebantur esse ante tabernaculum, sed post tabernaculum, vel ad latera eius. Alio modo dicitur istud velum ante tabernaculum, quia in rebus quæ non habent proprie ante & retro, assumitur ante & retro secundum respectum ad positiones mundi. Nam in quibusdam rebus secundum naturam sunt determinata ante & retro, sicut in animalibus, naturaliter enim est ibi ante facies, & cauda retro. Alia autem duæ partes dicuntur dextrum & sinistrum, & hoc est ex aliqua virtute quæ est in istis membris. vnde motus animalium est ad vultum, & non ad caudam, nec in latera. Ideo quomodocumque se vertant animalia, siue habeant vultum ad Orientem, siue Occidentem, vel quamcumque partem mundi, semper anterior pars dicitur esse, vbi est facies animalis: alia res sunt quæ non

Alph. Toft. super Num. Pars I.

determinant sibi ante, & retro, dextrum, & sinistrum, quia non habent aliquam virtutem naturaliter magis in vna parte quam in alia, sicut lapides, & terra, & generaliter omnia homogenea: in his igitur non potest accipi ante & retro, nisi per comparisonem ad nos, & tunc adueniunt eis isti respectus mobiliter scilicet quod nos mouemur, & scid, quod aliquis est dextrum postea est sinistrum, vel ante & retro non mutata re. Alio modo accipitur magis proprie in istis rebus ante, & retro, dextrum, & sinistrum scilicet per comparisonem ad positiones mundi. Nam in mundo determinatur naturaliter ista quatuor positiones. Nam in parte Orientali est ante, quia ibi apparet magis motus mundi, qui in Occidente & alijs partibus, sicut in animalibus dicitur ante facies sua, quia ad illam partem mouetur: retro in mundo est Occidens: Septentrio, & Meridies sunt dextrum & sinistrum mundi, ideo scilicet quæ quæ res respiciunt istas partes mundi dicuntur hinc diuersas positiones: nam pars rei respicietis ad Orientem est anterior, pars vero ad Occidentem posterior, & sic de dextro & sinistro respectu Septentrionis, & Meridiei. Ita autem erat in tabernaculo, quod non determinabat sibi naturaliter aliquam positionem, sed scilicet per partes mundi accipiebatur in eo ante, & retro, dextrum, & sinistrum.

Ideo pars illa tabernaculi, quæ fuerit versus Orientem erit anterior: huiusmodi autem erat ostium tabernaculi, vt patet Exo. 26. cap. ideo id, quod esset ante ostium tabernaculi dicebatur esse ante tabernaculum. sed ostium atrij erat versus partem Orientalem tabernaculi, & ostij sui, ergo dicebatur esse ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent. Secundum literam istam, incipit hic verus, & continuatur vsque ad illam partem. hic est cultus familie Gersonitarum, & est sensus, filij Gerson portabunt omnia quæ ad altare pertinent, & funiculos & vasa ministerij. Sed hoc non potest stare. Nam supra in litera dicebatur, quod filij Caath portarent altare thymiamatis, & altare holocaustorum cum oibus vasis, & exprimentur ibi illa noiatim, nihil ergo manebat Gersonitis de altari, quod portare possent. Sed ista lra est deuians in ista a litera hebræorū. h. n. in hebræo, velum ostij, quod est ante tabernaculu & altare in circuitu. & tunc est lra clara, scilicet illud velum atrij erat ante tabernaculu, & ante altare in circuitu. Nam cum esset velu ante tabernaculu necessario erat ante altare, quia altare holocaustorū erat apud ostium tabernaculi, vt patet Exo. 29. & Leui, ca. 1. Est autem hic corrupta lra nra in punctuatione, quæ facit vnu verum ab isto loco: Omnia quæ ad altare. Vsq; ad locum illum. Hic est cultus. Et tñ scilicet lram hebraicam versus debet incipere a parte superiori. & hoc est continuatu cum versu superiori vsq; ad locu illu. Hic est cultus. Et est sensus, quod Gersonite portabunt velu, quod est in introitu ante tabernaculu, & ante altare, & ante oia quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vasa ministerij, & sic erit verus ab illo loco. hoc est officium Gersonitaru vsq; ad locum illu. Hic est cultus. Et tunc est lra clara & vera nihil addedo. Sed obijciens, quod non potest esse totus iste vnus verus, quia in vno versu est vnus cõtextus, & vnici verbu principale, quod dico per verbum relatiui. Hic autem ponitur verbu geminatum. i. Vt portent, & in fine. Portabunt filij Gerson. Respondendum est, quod istud secundum verbum, portabunt, non refertur ad ly oia quæ ad altare prinet, sed est quæda reperitio quasi ex supabundanti. Et est sensus. Hæc oia supradicta, scilicet cortinas, & testu fcederis & operimentu aliud, & operimentu hyacinthinu, & velu, quod est in introitu atrij ante altare, & ante oia quæ ad eum pertinent, portabunt Gersonite. Et sic ponitur tota ista lra repetita propter verbum duplicatum.

G 2

Cmnia

Verbu hebræorū distinctio.

Omnia quae ad altare pertinent. Non refertur ad illud verbum inferius portabunt, sed ad praepositionem supra positam, scilicet ante tabernaculum & subintelligitur, & ante omnia, quae ad altare pertinent. Ea enim quae pertinebant ad altare erant simul posita cum ipso altari. Ideo velum pendens in ostio atrij erat simul ante ostium tabernaculi & ante altare, & omnia quae pertinent ad altare.

Funiculi qui vocantur.

Funiculos & vasa ministerij. i. an funiculos, & ante vasa ministerij. Est enim sententia suspensiva. & est sensus, quod illud velum, quod erat in introitu atrij erat ante funiculos, & ante omnia vasa ministerij altaris. Vocantur hic funiculi illi, qui extendebant operimenta tabernaculi. habebat namque tabernaculum quatuor operimenta loco tecti, ut supra positum est. & ut ista non contraherentur in rugam, & ineptè iacerent atque impellerentur a vento, extendebantur funiculis, quibus alligabantur paxilli aenei figendi in terra, sicut patet in omnibus tentorijs quae portantur ad expeditiones bellicas. Isti autem funiculi extendebantur versus omnem partem tabernaculi, ideo necesse erat, quod quidam eorum essent ad partem Orientalem versus ostium tabernaculi apud altare holocaustorum, & ante hos dicebatur esse velum pendens in ostio atrij, cum esset ante tabernaculum, & isti funiculi erant in parte anteriori tabernaculi.

Et vasa ministerij. Id est etiam erat istud velum ante vasa ministerij, ista sunt vasa altaris holocaustorum, quibus ministrabatur in eo, quae supra in litera nominatum expressa sunt: ante haec erat velum, quod pendebat in ostio atrij, quia atrium erat in circuitu tabernaculi & introitus atrij, qui erat in parte Orientali erat ante introitum tabernaculi, & consequenter ante altare, & omnia vasa quae nominantur hic, cum ista essent apud ostium tabernaculi.

Iubente Aaron, & filijs eius portabunt filij Gerson. i. omnia quae supra posita sunt portabunt Gersonites ad mandatum Aaron, & filiorum eius. Et quamquam hoc verum sit, quod sacerdotes imperabant Leuitis faciendis ista: tamen specialiter pertinebat cura iubendi Gersonitis ad Ithamar filium Aaron, ut patet immediate, sicut pertinebat ad Eleazar iubere Caathitis specialiter, ut supra patet.

Et sciant singuli cui oneri debeant mancipari. Id est cum iusserit sacerdos Gersonitis portare onera sciant cui oneri debent mancipari. i. quilibet sciet, quod onus portare debeat, si autem ad praepceptum nullius ipsi portarent onera contenderent de portatione onerum, scilicet ad quem pertineret istud vel illud onus portare. Hic est cultus Familiae Gersonitarum. Id est istud est officium, vel labor Gersonitarum, scilicet qui supra positus est.

An sacerdotes disponerent onera Gersonitarum. Quaestio. XXXI.

DEET aliquis, an sacerdotes disponerent onera Gersonitarum, sicut onera Caathitarum, antequam portarent. Nam non licebat Caathitis accedere ad onera sua, antequam sacerdotes illa inuoluerent, alias morerent. Dicendum est, non esse sic de Gersonitis, quia onera eorum non erant aliqua vasa, quae deberent inuolui, sicut onera Caathitarum.

Item onera Gersonitarum erant omnibus manifesta, scilicet operimenta Sanctuarij, & nulli erat periculum in videndo, de oneribus autem Caathitarum aliter erat, ideo non debebant haec a sacerdotibus disponi.

Item quia dispositis oneribus Caathitarum introi-

bant ipsi pro illis sine aliquo periculo, ergo ita possunt Merarita, & Gersonita intrare in Sanctuarium, & tangere vasa sua.

Item non videtur rationabile, quod sacerdotes deponerent operimenta tabernaculi, & mouerent tabulas, quae pertinebant ad Gersonitas, & Meraritas, ideo dato, quod vellent, non possent, quia quando data sunt ista praepcepta, solum erant tres sacerdotes, scilicet Aaron, Eleazar, & Ithamar. alij duo namque filij Aaron Nadab, & Abiu mortui fuerant, ut patet praecedentibus. cap. Isti ergo non possent facere haec, sed faciebant Gersonita & Merarita.

In tabernaculo faderis. Id est iste est cultus vel ministerium, quod fit a Gersonitis in tabernaculo. non est autem intelligendum, quod aliquid facerent Gersonita in tabernaculo, quia non licebat eis ingredi illuc, sed dicebant habere cultum in tabernaculo. i. in portando operimenta tabernaculi, sicut supra declaratum est de Caathitis.

Eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Hic ponitur ad cuius curam pertineant Gersonita, & dicitur, quod ad Ithamar filium Aaron. Erant enim nunc duo filij Aaron Eleazar, & Ithamar, quibus erat commissa cura trium familiarum Leuitarum. scilicet Eleazar erat commissa cura Caathitarum: Ithamar autem erat commissa cura Gersonitarum, & Meraritarum.

Cur Eleazar habuit curam unius Familiae tantum cum esset maior. Ithamar vero duarum. Quaestio. XXXII.

SEd circa hoc aliquis quaeret, cum Eleazar esset primogenitus horum succedens in summo sacerdotio, quare dabatur Ithamar cura duarum familiarum, & Eleazar cura unius?

Respondendum est, quod Eleazar semper erat maior Ithamar. Nam licet haberet commissam unicam familiam specialiter, habebat postea curam omnium Leuitarum in generali, & erat princeps eorum. sic dicitur praecedentibus. cap. princeps principum Leuitarum Eleazar filius Aaron. & sic non solum erat princeps familiae Caathitarum, sed etiam princeps principum Gersonitarum, & Meraritarum, & princeps ipsius Ithamar. Unde ipse cum principibus Gersonitis, & Meraritis reddebat rationem de omnibus quae fiebant in familiaribus suis ipsi Eleazar: maior ergo princeps erat Eleazar quam Ithamar.

Quomodo Ithamar erat princeps Gersonitarum. Quaestio. XXXIII.

SEd dicit aliquis quomodo erat Ithamar princeps Gersonitarum, quia praecedentibus dicitur, quod Heliasaph filius Iaiei erat princeps Gersonitarum.

Respondendum est Gersonitas habere plures principes: nam Heliasaph erat princeps familiae ipsius, tanquam constitutus ex genere super familiam Gersonitarum, & erat de ipsa familia. Ithamar autem erat princeps Gersonitarum, non quod conueniret ei ex familia, quia erat de sacerdotibus, & non de Gersonitis. Sed erat princeps in iubendo quid facere deberent in quantum subijciebantur sacerdotibus: fuerat namque omnes Leuitae traditi sacerdotibus, ut ministrarent coram eis ad eorum mandatum, ut praecedentibus. capitulo. & infra octauo, ideo quamquam ipsi haberent principes familiarum inter se, tamen fuerunt traditi eis principes de sacerdotibus, qui iubeant quid facerent ministrando sacerdotibus, & hoc modo Eleazar, & Ithamar filij Aaron erant principes Leuitarum.

Filios

Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recenset a triginta annis & supra usque ad annos quinquaginta: omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui & cultu faderis testimonij. Haec sunt onera eorum. Portabunt tabulas tabernaculi & vectes eius: columnas ac bases earum. columnas quoque atrij per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. Hoc est officium familiae Meraritarum & ministerium in tabernaculo faderis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

Onera filiorum Merari.

Quod esset officium familiae Leuitarum.

Filios quoque Merari. Hic describitur officium familiae Leuitarum. Per familias & domos suas. Id est debent computari omnes Merarita per familias & domos, quia quamquam Merarita facerent vnam familiam, tamen sub hac erant aliae familiae minores. scilicet Moollita & Mustita, ut patet praecedentibus. ideo familia Meraritarum diuidebatur primo in illas duas: deinde quae liber illarum diuidebatur in domos, quae sunt minores congregationes, & sic computabantur distincte viri in qualibet domo. Domos suas & patrum suorum. i. computati sunt Merarita per familias & domos suas atque patrum suorum, quod dupliciter intelligitur. vno modo, quod Merarita computabatur per domos suas & domos patrum suorum. scilicet quod essent istae domus distinctae, & tunc domus patris significat magis quam domus sua, vel domus Gersonitarum, & hoc quia vocatur domus patris, quoniam multi descendunt ab eodem patre, & congregatio illorum omnium vocatur vna domus, quae aliqui vocantur familia. Domus sua dicitur domus cuiuslibet Merarita, & iam ista est minima diuisio, cum domus solum contineat vnam oeconomiam. Accipiendo tamen domum patris est maior comunicatio, quam vna oeconomia: nam secundum Aristoteli. Polit. cap. i. comunicatio ista vocatur homogalatharum, vel collactaneorum, & sic significabitur hic duplex domus. vna quae est tanquam familia, & vocatur domus patrum. alia quae est tanquam oeconomia, & vocatur domus sua. Aliter potest intelligi, quod non sint haec tanquam distinctae, sed vnum sit expositio alterius. scilicet per domos suas & patrum suorum. i. per domos suas quae sunt domus patrum suorum. Et tunc est sensus, quod istae domus Leuitarum sunt domus patrum suorum. i. nominatae a patribus, quia a matribus non nominabatur aliqua generatio. & iste est sensus literae. Nam supra i. c. c. dicebatur de his numerationibus semper dicebatur, quod computabantur viri per cognationes, & familias, & domos cognationum suarum, vbi accipitur domus cognationum. i. domus patrum.

Recensetis a 30. annis & supra. Id est nullus erat hic numerandus, nisi iam compleisset annum 30. ideo qui incipiebant non computabantur. Usque ad annos 50. Ultra ad annum quinquagesimum nemo computabatur, quia hic assumebatur viri fortes robore ad portanda onera. Et tamen istud robur integrum non est, nisi ab anno 30. usque ad quinquagesimum.

Omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui. i. numerabis omnes, qui ingredi debent ad executionem ministerij sui. q. d. ministerium omnium Meraritarum est portare tabulas Sanctuarij, & alia quae infra habentur: omnes autem qui debebant ingredi ad istud ministerium.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

nisterium erant hic computandi. dicuntur autem ingredi ad ministerium. i. incipere ministrare, quia quoniam facta fuit primo ista numeratio fuit inchoatio totius ministracionis sacerdotalis. Et cultum faderis testimonij. Id est numerabis omnes Meraritas, qui ingrediuntur ad cultum tabernaculi faderis. Hoc autem idem est, quod superius. scilicet officium ministerij sui. Nam non habebant Merarita alium cultum tabernaculi, nisi ministerium suum, nec habebant aliud ministerium nisi cultum tabernaculi, sed vnum exponit alterum. scilicet quod ministerium Meraritarum erat cultus tabernaculi faderis. dicitur cultus. i. labor vel officium, nec intelligitur, quod haberent cultum tabernaculi. scilicet ministrarent in tabernaculo, & talis ministracio solis sacerdotibus conueniebat, sed habebant cultum tabernaculi faderis. i. habebant officium suum, vel laborem in portando tabulas, & columnas tabernaculi. Accipitur hic largè tabernaculum faderis pro toto Sanctuario. Non solum enim portabant Merarita ea, quae erant in tabernaculo, sed etiam columnas atrij, cum basibus suis, ut patet infra, sed tam atrium, quam tabernaculum vocatur hic tabernaculum faderis.

Haec sunt onera eorum. Lista quae sequuntur. Portabunt tabernaculi tabulas. Hic accipitur proprie tabernaculum, quia non erant tabulae in alia parte Sanctuarij nisi in tabernaculo. has portabant Merarita. Erat namque tabernaculum constans ex tabulis in circuitu: in superiori autem parte habebat operimenta de pellibus & filis. habebat autem in tribus lateribus tabulas. scilicet in Aquilonari, Australi, & Occidentali, quae simul erant tabulae 48. quia in Aquilonari erant 20. & in Australi totidem. In Occidentali autem octo, ut patet Exo. 26. cap. Et vectes eius. Portabant & Merarita vectes tabularum. i. quaedam ligna quae mittebantur per dorsa tabularum: nam tabulae Sanctuarij non poterant simul teneri cum essent multae, nisi esset aliquod retinaculum vel compages eorum: habebat autem qualibet tabula duas bases argenteas in fundamento, quibus infigebatur terra, & per has qualibet tabula tenebatur, ne caderet in terram, sed non tenebantur omnes in vnam compagem, ideo ad hoc fuerunt positi circuli aurei in dorsis tabularum, & per illos immittebantur quaedam ligna longa & magna, quae continerent tabulas, & ista vocantur vectes, non a vehendo. i. portando, quia nihil portabatur in eis, sed continuebantur tabulae in vnam compagem. Cum autem tabulae portandae essent, non manebant in eis vectes, sed educebantur, quia alias necesse erat simul portare multas tabulas. scilicet vnum latus Sanctuarij, quod erat 30. cubitorum continens tabulas. 20. & tamen non posset moueri, ideo educebantur vectes de tabulis, & portabantur tabulae per se, & sic erat facile.

Columnas & bases earum. Portabant etiam Merarita columnas. Erant autem columnae in atrio, & in tabernaculo: vtraque tamen pertinebant ad Meraritas. Hic tamen vocantur columnae ipsae, quae erant in tabernaculo: nam de columnis atrij immediate sequitur.

De figura columnarum tabernaculi & de basibus.

Erant enim in tabernaculo columnae nouem. Scilicet quinque in introitu tabernaculi ante quas pendebat tentorium, & trahabantur aliae quatuor in distinctione primae partis tabernaculi, & Sancti sanctorum, & ante eas pendebat velum distinguens Sancta sanctorum a reliquo tabernaculo. Nec erant istae columnae, sicut columnae atrij, quia columnae atrij erant aeneae: columnae autem tabernaculi erant de lignis Sethim, ut patet Exo. 26. iuncto 27. cap. Iste columnae habebant bases, quia figebantur in terra, ut tenerentur, nec habebant bases amplas, sicut columnae communiter in alijs edificijs, sed acutas & infixas terrae.

G 3 Causa

Causa diuersitatis est, quia in alijs ædificijs colum-
næ sunt sustentamenta impositi oneris, ideo debent
habere bases amplas, ne extremitates columnarum
pressæ magno pondere terræ infigantur, & refugien-
te terra imposita onera ruant. Cum autem fuerint
amplæ bases, hoc non contingit, quia amplitudo deti-
net ne columnæ terræ infigantur: in columnis autē
Sanctuarij secus erat, quia nullum impositum pon-
dus habebant, cum Sanctuarium non haberet tectū
de lignis, sed de operimentis pellium & filorum. Ideo
ipse cortinæ per se stare debebant, ad quod require-
batur eas infigi terræ, & hoc erat per quasdam bases
acutas in modum paxillorum infixorum extremita-
tibus columnarum, & deinde infixorum terræ, sic
enim columnæ tenebantur.

Columnas quoque atrij per circuitum. Id est etiam porta-
bunt Meraritarum columnas, quæ sunt per circuitū atrij.
Erant enim istæ columnæ æneæ, vt patet Exod. 27.
Erantque 60. s. 20. in latere Meridiano, & totidem in
latere Aquilonari, & 10. in Occidentali, & in orientali
autem totidem, vt patet Exo. 27. cap.

Cumbasibus & paxillis & funibus suis. Istæ columnæ
habebant bases, sicut columnæ tabernaculi. s. quibus
infigebantur terræ. vocantur autem paxilli, & funes
columnarum, non quod columnæ haberent aliquos pa-
xillos ad hoc quod figerentur, quia basibus suis teneban-
tur, sed erant paxilli & funes cum columnis atrij, quia
in columnis illis pēdebant cortinæ in circuitu totius
atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funi-
bus religatis ad columnas, & quamquam ad Gersoni-
tas pertineret portare cortinas, quæ erant in circui-
tu atrij, tamen paxilli & funiculi quibus affigebantur
non pertinebant ad eos, sed ad Meraritas, & hoc quia
adhærebant isti paxilli & funes columnis atrij, quia
in columnis illis pēdebant cortinæ in circuitu totius
atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funi-
bus religatis ad columnas, & quæ ad Gersonitas perti-
neret portare cortinas, quæ erant in circuitu atrij, in
paxillis & funiculi, quibus affigebantur non pertine-
bant ad eos, sed ad Meraritas, & hoc quia adhærebant
isti paxilli & funes columnis pertinentibus ad Mera-
ritas.

Omnia vasa & suppellectilem ad numerum accipient. Hic
ponitur modus quo portabant Gersonitæ vasa sua &
suppellectilia. s. quod recipient ea per numerum a princi-
pe suo Ithamar. Et sic postea darent ea per numerū
ipsi. Et dicitur hic omnia vasa accipiēdo largē, quia
non erant aliqua vasa quæ portarentur à Meraritis, sed
Caathitæ omnia portabant, in secundum morem he-
braicū largē vocantur vasa omnia quæ pertinent ad
aliquam ministracionem. Et sic vocant vasa belli ipsa
arma, & vocant vasa carminis, siue vasa psalmi in ista
musica. sic patet Psal. 70. cum dicitur confitebor tibi
in vasis Psal. i. in psalterio in quo canitur. Et sic ipsa
quæ portant Meraritarum vocantur largē vasa, s. tabulæ
& columnæ &c. vocantur etiam suppellex, & quantum
ad hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, quod vasa
& suppellex distinguantur, & tunc aliqua de his quæ por-
tabant Meraritarum vocantur vasa. scilicet quæ magis perti-
nent ad ministracionē, sicut funiculi & paxilli, quæ sunt
ad ministracionem columnarum & tentorium: alia au-
tem quæ magis stant, sicut tabulæ, & columnæ, voca-
buntur suppellectilia.

Alio modo potest intelligi, quod vasa & suppellecti-
lia dicantur esse idem, sed duplicatur nomen ad ma-
gis exprimendum, sicut aliquando in vsu nostro est,
& hoc conuenientius dicitur.

Hoc est officium familie Meraritarum. Id est ista portatio
eorum, quæ supra dicta sunt, est officium pertinens
ad Meraritas: nulla enim aliam ministracionē hēbāt.

Vasa dicti
tur omnia quæ
pertinent
ad aliquam
ministracionem.

Et ministrum in tabernaculo fœderis. Id est & hoc est
ministerium vel officium eorum in tabernaculo fœ-
deris, non quod intrant in tabernaculum & ministrāt
ibi, sed quod ministrent in portando ipsas tabulas ta-
bernaculi, & cetera quæ hic habentur. Vnde nō di-
cit hic ista præpositio in habitudinem loci, sed ma-
teria.

Officium Meraritarum, an sit aliud quàm eorum ministerium.
Quæstio. XXXIII.

ALIIQVI enim voluit ponere ista distin-
ctio, quod aliud sit officium Meraritarum, &
aliud sit ministerium eorum in taberna-
culo fœderis. Dicunt enim quod officium di-
cit aliquid laboriosum, & istud est in custodiendo res
tabernaculi, & portando illas. Ministerium vel cultus
dicit aliquid pertinens ad delectacionem, & hoc est
cantando vel pulsando. Vnde dicunt, quod aliqui erāt
de Leuitis Meraritis cantantes & pulsantes ad recrea-
tionem aliorum Leuitarum laborantium in portan-
do res tabernaculi. Sed hoc non habet aliquem colo-
rem, quia Meraritarum non laborabant in portando,
cum ferrent onera sua in plaustris. sed Caathitarum
labor erat qui portabant humeris suis. vt patet infra
7. cap. Item non diceretur talis esse ministratio, vel
cultus in tabernaculo, quia nec fiebat intra taberna-
culum, nec erat in portando aliquam rem taberna-
culi.

H Fundantur autem hic Iudæi super hoc, quod repe-
titur istud nomen. s. officium vel cultus, aut officium,
& ministerium. Sed hoc nihil est, quia frequenter fit
talis repetitio nominum in sacra scriptura. Habent
autem maiorem colorem si dicerent, quod Meraritarum ha-
bebant officium pulsandi, & canendi in Sanctuario,
sicut postea quidam Leuitæ habuerunt istud officium
tempore Dauid, vt patet in distinctione officiorum quæ
habetur. 1. Paral. 25. cap. vbi ponuntur quidam canto-
res, & alij ianitores.

Sed adhuc hoc non stat, quia ista distinctio nō fuit
vsq; ad tempus Dauid. Item quia dato, quod ista distin-
ctio cantare & psallere in sanctuario fuisset tempore
Moyse: tñ non pertineret ad Meraritas, sed ad Caathi-
tas. sic patet 1. Paralip. 25. c. *Eruntque sub manu Ithamar.*
Id est familia Meraritarum pertinebit ad principatū
Ithamar. Erat autem alius princeps Meraritarum. s. Suriel
filius Abiael, vt patet pced. c. sed Suriel erat prin-
ceps ex genere in ipsa familia, & Ithamar erat prin-
ceps quantum ad officia, sed non erat de ipsa familia,
sicut declaratum fuit supra de principatū Gersoni-
tarum.

Filij Aaron sacerdotis. Vocatur hic Aaron sacer-
dos, scilicet sacerdos magnus.

Recensuerunt igitur Moyse & Aaron, &
principes synagogæ filios Caath per cogna-
tiones & domos patrum suorum, a triginta
annis & supra, usque ad annum quinquage-
simum, omnes qui ingrediuntur ad mini-
sterium tabernaculi fœderis, & inuenti sunt
duo millia septingenti quinquaginta. Hic
est numerus populi Caath, qui intrant taber-
naculum fœderis, hos numeravit Moyse &
Aaron iuxta sermonē Dñi per manū Moyse.
Numerati sunt, & filij Gerson per cogna-
tiones,

tionem, & domos patrum suorum a triginta
annis & supra vsque ad quinquagesimum
annum, omnes qui ingrediuntur vt mini-
strent in tabernaculo fœderis, & inuenti sunt
duo millia sexcenti triginta. Hic est popu-
lus Gersonitarum quos numerauerunt Moy-
se & Aaron iuxta verbum Domini. Nume-
rati sunt & filij Merari per cognationes &
supra, vsque ad annum quinquagesimum:
omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus
tabernaculi fœderis, & inuenti sunt tria mil-
lia ducenti, hic est numerus filiorum Mera-
ri quos recensuerunt Moyse & Aaron, iux-
ta imperium Domini per manum Moyse:
Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos
recenseri fecit ad nomen Moyse & Aaron,
& principes Israel per cognationes & do-
mos patrum suorum a triginta annis & su-
pra vsque ad annum quinquagesimum in-
gredientes ad ministerium tabernaculi, &
onera portanda: fuerunt simul octo millia
quingenti octoginta. Iuxta verbum domi-
ri recensuit eos Moyse vnumquemque iux-
ta officium & onera sua, sicut præceperat
ei Dominus.

Recensuerunt igitur. Hic ponitur secundum princi-
pale huius. c. collectio numerorum. supra enim fue-
rant assignata officia Leuitarum. Hic ponitur sum-
ma omnium ministrantium in his officijs, & est sum-
ma ista distincta a summa quæ haberetur præce. cap. vt
infra patet. *Moyse & Aaron & principes Synagogæ.* Id est
in numeratione Leuitarum fuit Moyse, tanquam
principaliter numerans, & Aaron tanquam coadiu-
tor cum principibus synagogæ. vocatur synagoga
multitudo.

An synagoga sit multitudo Israelitarum, aut Leuitarum.
Quæstio. XXXV.

SE D in hoc est dubium, an sit multitudo Israe-
litarum, vel Leuitarum: nam primo modo
erit sensus, quod principes totius multitudinis. s.
principes. 12. tribuum adiuuerunt Moyse ad
faciendum hoc. Si autem intelligatur secundo mo-
do est sensus, quod principes synagogæ. i. multitudinis
Leuitarum adiuuerunt Moyse, & tunc fuerunt isti
principes tres. s. Elisaph princeps Gersonitarum, &
Elisapham princeps Caathitarum, & Suriel princeps
Meraritarum, vt præced. c. patet. Hi enim erant prin-
cipes totius multitudinis Leuitarum.

Dicunt autem quidam, quod principes Leuitarum so-
lum adiuuerunt hic Moyse ad computandum mul-
titudinem populi, ita principes Leuitarum adiuuerunt
ad computandum omnes Leuitas. Et primus modus
conuenientior est. Primo quia dicitur hic, quod fuerint
in hac numeratione principes synagogæ. i. multitudi-
nis, nunquam tamen congregatio Leuitarum voca-
tur synagoga, vel multitudo, sed congregatio totius
Alph. Toft. super Num. Pars I.

A populi. Item quia ad principes. 12. tribuum pertine-
bat ista numeratio. Nam ad quem pertinet aliquam
rem donare, pertinet eam tradere ad numerum, sed
principes multitudinis. 12. tribuum cum tota multi-
tudine sua donauerunt Leuitas sacerdotibus, vt patet
præced. cap. & infra 8. non tradiderunt eos pro seipsis
ad ministrandum, ergo ipsi numerare debebant. Itē
patet, quod intelligatur de principibus multitudinis
Israelitarum, & non Leuitarum, quia infra in litera,
cum ponitur epilogus numerationis omnium Leui-
tarum dicitur. omnes qui recensiti sunt de Leuitis,
& quos fecerunt ad nomē Moyse & Aaron, & prin-
cipes populi Israel &c. non solum vocauit principes,
sed principes populi Israel, quod non potest intelligi
de principibus Leuitarum, quia isti non erāt prin-
cipes populi. *Filios Caath.* Ista familia prius numerata
est, quia erat dignior, & ad nobiliorem administratio-
nem assumpta.

Per cognationes & domos patrum suorum. Vocantur hic
cognationes familie minores: nam Caathitæ facie-
bant vnam familiam in Leuitis, sed adhuc erant qua-
tuor familie sub eis. s. Amramitarum, Hebronitarum,
Ozielitarum, Iesaaritarum, vt patet præced. ca. & istæ
vocantur cognationes, quia qualibet earum faciebat
vnam specialem cognationem. domus patrum di-
cuntur minores diuisiones præter œconomias: sunt
enim specialissima cognationes, sicut congregatio
omnium descendendum ab eodem patre, vel auo su-
perstite. & dicuntur domus patrum, quia semper co-
gnationes denominantur a patribus. *A 30 annis & su-
pra.* Quia ante istud tempus non erat perfectum ro-
bur in hominibus pro officijs istis ad quæ hic assu-
mebantur. *Vsque ad quinquagesimum.* Si aliquis esset qu-
quaginta & vnus annorum non numerabatur, quia
iam deficit robur ad magna onera & labores, quæ pri-
nebant his Leuitis.

Omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis.
Id est numerati sunt omnes qui incipiunt ministrare
in tabernaculo fœderis. i. in portando vasa tabernacu-
li: non autē in intrando & ministrando in ipso taber-
naculo, quia hoc ad solos sacerdotes pertinebat.

Cur Leuitæ numerantur tot modis. *Quæstio. XXXVI.*

SE D quæretur, quare Leuitæ numerantur tot mo-
dis. i. tot terminis: Israelitæ autem numerantur so-
lum vno modo. s. numerantur Israelitæ a 20. an.
& s. vt patet s. 1. ca. & infra 26. & nullo alio mo-
do: Leuitæ autem numerantur quatuor modis, vel
ex quatuor terminis. scilicet vno mense & supra, vt patet
præced. c. & infra 26. Etiam à vigin ti quinque annis.
infra 8. cap. etiam a triginta annis, vt patet hic in lite-
ra. etiam vsque ad annum quinquagesimum, vt patet
hic in litera, & infra octauo.

Dicendum quod Leuitæ computantur pluribus
modis, quia computantur ad plura, & secundum exi-
gentiam rei ad quam fit numeratio accipitur alius &
alius terminus numerandi. Computantur primo ab
vno mense & supra, quando ipsi commutantur pro
primogenitis Israelitarum præceden. cap. & ratio est,
quia primogeniti redimi principiebantur, quando
essent vnus infra decimo octauo, sed Leuitæ dabantur
pro primogenitis Israelitarum præceden. capitū.
& infra octauo, ideo ab vno mense & supra compu-
tari debebant.

Sciendum tamen, quod ista computatio habe-
bat terminum a parte ante, sed non a parte post,
quia incipiebat computatio ab vno mense & supra,
& non erat aliquis terminus, quia in quantacun-
que senectute esset aliquis Leuita, computabatur
pro

pro vno primogenito Israel. Secunda computatio erat a viginti quinque annis vsq; ad quinquagesimū patet infra 8. c. Tertia erat ab anno tricesimo vsq; ad quinquagesimum, vt patet infra in litera.

Sed de istis duabus dubitant aliqui quomodo poterint poni, quia non apparet aliquid propter quod differant, quia tam illi qui computantur a 25. annis vsq; ad quinquagesimum, quam illi qui a tricesimo vsq; ad quinquagesimum numerantur ad opera, vt patet hic. & infra 8. ideo deberet esse idem terminus tam a parte ante, quam a parte post.

Aliqui dicunt propter hoc, qd est error in litera per ignorantiam libratorum, qui vnum vel alterum corrupte scripserunt.

Dicendum qd non stat, quia tam litera nostra tam græca quam hebræa generaliter habet istas duas differentias, ideo non licet concedere esse errorem, qd hoc modo tolleretur certitudo sacræ scripturæ, cum in multis alijs possemus dicere eē errorem libratorum, & hoc est valde periculofum.

Dicendum ergo qd istæ duæ distinctiones ponuntur, & cōmuniter putatur, qd a tricesimo anno vsque ad quinquagesimum computantur Leuitæ ad portandum onera statim, quia ætati suæ hoc cōueniebat, sed a vicefimo quinto anno vsq; ad quinquagesimū computantur ad hoc, qd addicerent officia quæ faciendi erant. qd in illis quinque annis addicerent officia sua, & statim in anno tricesimo inciperent portare onera vsque ad quinquagesimum annum, & tunc coinciderent ambæ ministraciones, sed de hoc quid sit verum dicitur latius infra 8. Quarta numeratio Leuitarum erat a quinquagesimo anno vsque ad mortem, & in ista accipiebantur Leuitæ ad custodienda vasa quæ alij portabant infra 8. cap. De Israelitis laicis non erat sic, quia non erant in eis tot diuersitates finium: ideo non erant tot numeraciones, ideo numerantur solum a vicefimo anno & supra.

Sed dicendum, qd adhuc istud non est verum: nā non solum fiebat vna computatio, sed duæ in Israelitis laicis. Prima erat a viginti annis, & supra vsq; ad mortem, de qua supra 1. cap. & ista erat, quia Deus volebat ponere numerum illorum, qui debeant habere nomen & numerum in populo, & tamen per legem Dei fiebat hoc a vicefimo anno, & supra tricesimo, ideo ab illa ætate iussit nunc numerari.

Secunda numeratio eorum erat ab vno mense & vsq; ad mortem. & ista nō fuit numeratio omnium Israelitarum, sed solum primogenitorum suorum. Nam fuerunt numerati omnes primogeniti Israelitarum ad hoc, qd commutarentur pro eis Leuitæ præced. cap. & illi pro quibus nō possent dari Leuitæ redimerentur. Certum est autem istos numeratos fuisse ab vno mense & supra. nam Leuitæ, qui pro eis dabantur numerabantur ab vno mense & supra. §. cap. primo. Item primogeniti redimebantur generaliter ab vno mense & supra infra octauo capitulo. Sed isti redempti fuerunt, quia pro quolibet eorum fuit datus vnus Leuita, vel quinque sicut dantur infra 18. vt patet præced. cap. ergo fuerunt computati isti primogeniti Israelitarum ab vno mense & supra, licet præced. cap. non exprimat, quia præsupponitur quasi notum, eo quod lex erat omnes primogenitos redimi ab vno mense, infra decimo octauo cap. etiam quia Leuitæ, qui dabantur pro ipsis primogenitis numerabantur ab vno mense & supra præced. cap. non ergo debebat esse dispar conditio eorum, qui ad vnam rem numerabantur.

F Quid fiebat de Leuitis, qui erant ab vno die vsque ad vnum mensem, & an fuerunt numerati. Et an in deserto fuerit facta redemptio. *Quest. XXXVII.*

Sed quæretur occasione præcedentium, cum Leuitæ ad commutandum pro primogenitis numerati fuerint ab vno mense & supra, quid fieret de alijs Leuitis, qui erant ab vno die vsq; ad vnum mensem, quia certum est in tanto populo aliquos fuisse istorum?

Dicendum qd illi non computati sunt, licet essent multi, sed transferuntur in cultum Dei sine aliqua commutatione, quia non fuerunt ipsi dati pro primogenitis Israelitarum.

Sed tunc dicitur quid etiam factum est de primogenitis Israelitarum, qui erant infra vnum mensem. Dicendum qd pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitæ nec fuerunt dati sicut, sicut pro illis, qui erant ab vno mense & supra, eo qd nondum tenebantur ad redemptionem, nam ante mensem nullus primogenitus redimebatur infra decimo octauo.

Aliquis dicit, qd hic fuit seruatus fauor Deo. Nam accepit aliquos Leuitas sine cōmutatione. s. vltra numerum sibi debitum. Isti enim erant omnes, qui erant infra mensem, cum illi non commutati fuerint pro aliquo primogenito Israelitarum, vt dictum est. habuit tamen illos Deus sibi applicatos semper, sicut ceteros Leuitas, qui dati sunt in commutationem.

Dicendum qd non fuit hic seruatus fauor Deo, sed potius Israelitis, quia sicut aliqui Leuitæ erant. §. mensem, ita etiam aliqui primogeniti Israelitarum essent infra mensem, & tamen pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitæ, nec etiam sicut, sed manserunt sine redemptione. Aliquis dicit, qd istud nihil adiuuat, quia isti primogeniti Israelitarum, qui erant infra mensem, licet nunc non redimerentur, quia nondum venerat tps redemptionis suæ: adueniente tamen mense redimerentur per legem generalem. §. 18. Et ita nullus maneret sine redemptione: Leuitæ tamen qui erant infra mensem accipiebantur sine commutatione.

Dicendum qd non est verum, quia isti primogeniti qui fuerunt nūc infra mensem nunq̄ fuerunt postea redempti. Etiam si viueret quilibet vltra centum annos, quia illud teneret si præsupponeremus, qd oēs masculi primogeniti Israelitarum redimerentur statim, vt complerent mensem.

Sed falsum est, quia illud solum fuit postq̄ Israelitæ intrauerunt in terrā Chanaan, & habitauerunt ibi pacifice, qd tunc fecit lex obligare Deute. 12. & tunc quotquot primogeniti nascebantur redimebant post mensem, sed in toto deserto, cum lex non obligauerit, non fiebat redemptio primogenitorū, sicut nec obseruabantur alię ceremoniæ. Si autē obijciat, qd hic redempti sunt & cōmutati oēs primogeniti Israelitarum. Dicendum qd hoc fuit solum in monte Sinai, & non fuit factū quasi Deus vellet, qd ex tunc inciperet seruari lex de redemptione primogenitorū, sed quia voluit assignare sibi ministros, & qd hoc fieri debebat cōmutando pro primogenitis facta fuit cōmutatio, & redemptio eorū qui supfuerunt: postea tñ nō fuit facta aliqua redemptio in toto deserto. Simile patet de ceremonijs sacrificiorū q̄ iubebantur a lege: nam in monte Sinai facta sunt sacrificia, & postea nunq̄ fuerunt facta, vt oñsum est. §. Et ita gñaliter de alijs ceremonijs. Apparet ergo qd non fuit hic fauor alijs seruatus Deo, neq; Israelitis, qd Leuitæ qui erant infra mensem non fuerunt cōmutati, sed sine cōmutatione applicati Deo: primogeniti autē Israelitarū infra mensem non fuerunt tunc redempti, nec postea, cum in quadraginta annis deserti nulla fuerit facta redemptio, Aliquis

In q. 15.

Aliquis dicit, quod licet isti non fuerint redempti in deserto, fuerunt redempti postquam introierunt in terram Chanaan, & ita redibat ad idem.

Dicendum quod nō est verum, quia isti licet intrarent postea in terram Chanaan non tamen redimebantur, quia esset tunc quilibet illorum trigintanovem, aut quasi quadraginta annorum: lex tamen dicit redemptionem fieri statim post mensem Deutero. 12. ideo lex non obligaret eos ad redemptionem, quasi illa esset facta post natiuitatem ipsorum: nam leges aut constitutiones non extenduntur ad præterita extra de conflict. cognoscences.

Obiectio refellitur quæ contra id quod dictum est supra quest. 36. posset fieri. Quest. XXXVIII.

Sed aliqui obijciunt contra id quod dictum est supra q. 36. qd Leuitæ cōputati fuerint ab vno mense, & supra ad faciendam commutationem pro primogenitis Israelitarum. nam infra 26. computantur Leuitæ iterum ab vno mense, & supra: & tamen ibi nulla fit commutatio ipsorum pro primogenitis Israelitarum. Aliqui dicunt quod fuit facta numeratio ibi ab vno mense & supra, quia fuit facta iterum redemptio primogenitorum totius Israel, & fuerunt Leuitæ dati pro eis.

Dicendum quod istud nō stat primo, quia scriptura nihil de hoc dicit: & tamen præced. cap. quando factum est expressit illud, s. quod numerarētur primogeniti Israelitarum, & omnes Leuitæ, & darētur Leuitæ pro primogenitis Israel. ibi tñ nihil expressum est. Secundo, quia si fieret ibi commutatio solueretur precii pro illis qui superessent de primogenitis Israel sicut factum est præcedenti cap. & tamen ibi de nullo precio dicitur.

Tertio & præcipue, quia non poterat istud fieri, nā Leuitæ omnes fuerunt nunc dati Deo pro primogenitis Israelitarum: & per istam applicationem pertinebant in perpetuum ad Deum ipsi & omnes descendentes ab eis. Ideo iam non possent dari pro primogenitis Israel, quia tunc quod meum esset ex vna causa fieret meum ex alia: cum nondum desisset esse meum, quod est impossibile.

Quarto, quia hoc modo nunquam daretur precii pro aliquo de primogenitis Israel: quia quodcumque naceretur aliquis illorum daretur pro eo vnus Leuita de illis qui iam pertinebant ad Deum. sed falsum est, quia regula generalis erat, quod de cetero pro quolibet primogenito darētur quinque sicut infra 18.

Dicendum ergo qd non fuit ibi facta aliqua commutatio nec potuit fieri post hæc. Sed Leuitæ fuerunt ibi computati ab vno mense & supra 1. vt non coinciderent cum numeratione Israelitarum: nam fuerunt illi computati a viginti annis & supra eo. cap. vt ergo differret numeratio Leuitarū a numeratione populi, fuerunt computati Leuitæ ab vno mense & supra præced. cap. vt ergo videretur quod habebant propriam computationem secundum quā soliti erant computari fuerunt numerati ab vno mense & supra.

Sed aliqui dicunt quod potuerunt computari ibi a triginta annis & supra sicut computantur hic in litera, vel a vicefimo quinto anno, sicut infra 8. cap.

Dicendum quod non fuit conueniens, quia istæ computationes sunt pro Leuitis qui incipiunt portare onera, vt patet in litera: & tamen in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto quādo fuit facta cōputatio quæ habetur infra 26. non fuit facta aliqua applicatio Leuitarum ad portanda onera, sed manebat sibi illa officia quæ tunc data fuerant, ideo non oportebat sic computari.

A Cur Leuitæ non computantur a viginti annis & supra. Et quare tota multitudo Leuitarum aliquando non numeratur. *Quest. XXXIX.*

AD huc quæretur, cum Leuitæ computentur tot modis, id est quatuor, vt dictum est supra q. 36. quare non computantur aliqui a viginti annis & supra.

Aliquis dicit, quod Leuitæ omnes nunquā computantur a viginti annis & supra, quilibet tamen illorum computatur quādo est viginti annorum ad hoc quod transeat ad nomen & numerum Exo. 30.

Dicendum quod etiam isto modo nunquam computantur Leuitæ, quia qui sic computantur sunt Israelitæ, id est de populo vt colligitur eo. cap. Leuitæ tamen separati sunt a populo.

Item quia qui sic computantur soluunt dimidiū solum eod. cap. & tamen Leuitæ nulla iura soluebant, sed potius ipsi accipiebant iura a populis: ergo non numerabantur sic.

Sed adhuc manet semper dubium quare non numeratur aliquando tota multitudo Leuitarum a vicefimo anno & supra sicut alij Israelitæ supra 1. cap.

Alij dicunt quod illa numeratio est bellatorum, vt colligitur ibidem, & nō pertinet pugnare ad Leuitas.

Dicendum quod istud nihil facit, quia non numerati fuerunt ad bellandum illi qui numerantur supra 1. etiam Leuitis non erat licitum pugnare. vtrumque eod. cap. probatum est.

Sed dicendum quod hoc fuit. primo vt nunquā coinciderent Leuitæ cum Israelitis qui computantur ab anno vicefimo: volebat autem Deus Leuitas separatos esse ab Israelitis, & nō poni simul cū Israelitis supra 1. ideo nunquam debebat numerari eodem modo quo illi, sed illi numerabantur a viginti annis, & supra, ergo Leuitæ, nunquam sic debuerunt numerari.

Secundo, quia per numerationem quæ fiebat a viginti annis, & supra constituebatur homo in statu politico, & incipiebat esse vnus de populo, qd tñc transit homo ad nomen & numerum Exo. 30. cap. Sed Leuitæ nunquam constituebantur in statu politico, ita vt quilibet illorum esset vnus de populo, ideo licet multis modis numerarentur, nunquam debuerunt numerari a viginti annis, & supra.

Cur Deus iussit numerari Leuitas ab anno vicefimo vsque ad quinquagesimum. Et quod numerus vicefimus laudatur in sacra scriptura. Sic annus vicefimus in scriptura commendatur. Quest. XL.

Sed quæretur quare Deus iussit numerari hic Leuitas ab anno vicefimo vsque ad quinquagesimum. Aliqui dicunt quod istud fuit propter significationes istorum numerorum, & quia laudantur isti numeri in scriptura. nam Ioseph triginta annorum erat cum suscepit regimen Aegypti Gen. 41. Ezechiel autem propheta erat triginta annorum quando vidit magnas Dei visiones, & incēpit prophetare, vt patet Ezech. 1. cap. Dauid quoque triginta annorum erat quando factus est rex super Iudā 2. Reg. cap. 2. etiam in mēsuris adificiorum laudatur iste numerus. nam tabernaculi longitudine triginta cubitos continebat, vt colligitur Exo. 26. & 27. arca ēc Noe totidē cubitos in altitudine habebat Gen. 6. & templū Salomonis eandem habebat altitudinis mensuram 3. Reg. 6.

De anno vicefimo dicunt similiter, quod in scriptura commendatur & pertinet ad remissionem peccatorum. Nam Abraham quando petijt a Deo non

non subverti urbem Sodomorum incepit a quinquaginta iustis & peruenit usque ad quinque non ausus infra descendere Gen. 18. quinquaginta tamen & quinque ad eandem rationem pertinent, quia vnus ex alio nascitur: similiter quinquagesimus annus erat iubilus apud Hebræos, quia remittebantur debita, & liberabatur homo a seruitute, & reuertebantur possessiones venditæ ad pristinos dominos nullo dato precio Leuit. 25. etiam Christus quando voluit ponere parabolam de remissione dixit, de duobus debitoribus quorum vnus debebat quingentos denarios, & alius quinquaginta Matth. 18. sed quingenti & quinquaginta ad idem pertinent: etiam quinquaginta efficitur ex numero septenario in se ducto addita vnitatem, quia septem septies sunt quadragintanovem, & addita vnitatem completur quinquagenarius: septem tamen ad remissionem pertinet, quia in anno septimo fiebat remissio seruitutis, & debitorum inter iudæos Exo. 21. & Deut. 15.

De viginti quinque similiter dicunt quod est perfectus numerus. nam per quinque signantur quinque sensus, & tamen quinque ductum in seipsum, idest quinquies quinque efficit viginti quinque, qui est numerus perfectus, & signat perfectionem sensuum. istas & similes applicationes tenent Origenes & glo.

Sed dicendum quod istud non est ad propositum, quia Leuitæ numerabantur hic ad exercendum officia sua, sed ad hoc numeri nihil conferunt quantumcunque habeant perfectam significationem.

Dicendum quod veritas est, quia Deus iussit numerari sic Leuitas, quia eligebat eos ad opera dura, scilicet ut portarent onera totius sanctuarij: & ad hoc oportebat eos esse robustæ ætatis, ut possent ista onera mouere, maxime autem in illis qui portabant onera super humeros, & non dabatur eis plastra, sicut erant Caathitæ, vt patet infra 7. cap. Sed etas triginta annorum est valde robusta, quia ante illud tempus non est completum robur alicuius, ideo non incipiebant portare Leuitæ onera ante annum trigésimum, & quia istud magnum robur non durat semper in homine, sed solum ab anno trigésimo vsque ad quinquagesimum, iussit Deus quod computarentur Leuitæ ab anno trigésimo vsque ad quinquagesimum, quia post quinquagesimum statim cessarent portare onera, & efficiebantur custodes vasorum infra 8. cap.

Cur non numerantur sacerdotes. Quæst. XLI.

QUARETUR cum computati fuerint Leuitæ quare non fuerunt computati sacerdotes, & quare non ponitur ætas à qua numerarentur sicut ponitur de Leuitis?

Dicendum quod sacerdotes erant pars quedam Leuitarum cum essent de filijs Leui. ideo in computatione illa qua computati sunt omnes Leuitæ ad commutandum eos pro primogenitis Israelitarum fuerunt sacerdotes numerati cum Leuitis, & fuit quilibet sacerdos datus pro vno primogenito Israel, sicut quilibet Leuita: & ibi numerati sunt sacerdotes ab vno mense & supra, sicut numerabantur alij Leuitæ præcedenti cap.

Sed dicitur quare sigillatim non fuerunt postea numerati sacerdotes sicut fuerunt Leuitæ? Nam erant tres familie Leuitarum, scilicet Caathitæ, Meraritæ, Gersonitæ, præced. cap. & cuiuslibet earum fuit positus numerus per se hic in litera. ergo ita debuit esse de sacerdotibus.

Dici potest quod non est simile, quia istæ tres familie Leuitarum habebant officium portandi onera sanctuarij, & quia quælibet familia habebat distincta

onera ab alia familia, debuit accipi numerus cuiuslibet familie per se, & ita accipitur hic in litera. Sed sacerdotes non portabant aliqua onera, ideo non oportuit eos sic numerari.

Sed dicitur quod licet non portarent onera habebant ministraciones que eis solis comperebāt præcedenti cap. & infra 18. ergo pro illis debebāt per se numerari.

Dicendum quod sacerdotes per se debuerunt numerari sicut quælibet alia familia Leuitarum, immo excellentius in quantum illi digniores erant, & ita factum est, quia non solum fuit positus numerus illorum, sed etiam fuerunt nominati per nomina sua: erant enim sacerdotes Aaron & filij sui solum, quia istos solos iussit Deus consecrari in sacerdotes. Exo. 29. & Leui. 7. & istis solis dedit vestes sanctas. Exo. 28. Aaron tamen habebat solum quatuor filios, scilicet Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. duo primi cremati fuerunt a Deo in die prima ministracionis sue Leuit. 10. & sic manebāt alij duo soli, idest Eleazar, & Ithamar, & sic nunc erāt soli tres sacerdotes Aaron, & duo filij eius, & istud totum refertur præced. cap. ideo non solum fuerunt numerati sacerdotes, sed etiam numerati & designati ex nominibus.

Cur non posita fuit ætas a qua numerarentur sacerdotes sicut ponebatur de Leuitis. Quæst. XLII.

SED QUÆRETUR quare non fuit posita aliqua ætas a qua numerarentur sacerdotes, sicut ponebatur de Leuitis hic in litera.

Dicendum quod hoc fuit, primò, quia etas ponitur pro numeratis quando debent repelli aliqui propter defectum etatis, & tamen de filijs Aaron nemo repulsus est à consecratione & officio sacerdotali: ideo non oportuit poni ætatem aliquam.

Secundo, quia designatio etatis est quando illi qui numerantur multi sunt, & nescitur de omnibus cuius etatis sunt, & per illam designationem scitur qui numerandi sunt, & qui non. Et quia sic erat de quilibet familia Leuitarum quod in ea erant valde multi, vt patet hic ex summis singularibus debuit poni ætas a qua numerarentur: sacerdotes autem erant nunc soli tres, scilicet Aaron, Ithamar, & Eleazar, vt dictum est. ideo non oportuit designari ætatem à qua numerarentur.

Tertiò, quia per Leuitis fuit assignata ætas, quia accipiebantur ad opera dura, scilicet ad portandum onera: sacerdotum autem ministraciones non erant duræ: ideo non oportebat assignari eis ætatem saltem illam quæ assignabatur Leuitis, scilicet à trigésimo vsque ad quinquagesimum.

Quartò dicendum & melius, quod sacerdotibus aut erat assignanda ætas ad hoc, quod essent sacerdotes, aut ad hoc, quod consecrarentur & ministrarent. pro primo non erat assignanda ætas, quia quicumque filius sacerdotis eo ipso erat sacerdos, & sicut natus de Leuita statim est Leuita, ita natus de sacerdote statim erat sacerdos, & non poterat non esse sacerdos. Et sic omnes filij Aaron, & descendentes ab eo a prima die natiuitatis suæ vsque ad mortem erant sacerdotes: non igitur poterat ad hoc assignari aliqua etas.

De secundo dicendum, quod licet quilibet filius sacerdotis est sacerdos: tamen nullus eorum ministrabat quousque esset consecratus, vt colligitur Exo. 29. & Leuit. 8. cap. vbi ponitur ritus consecrationis eorum.

Ad istam consecrationem requirebatur aliqua etas, quia non licebat consecrari paruulos statim vt nascerentur, vel quando essent vnus annus, quia non possent tunc

tunc ministrare. consecratio tamen fiebat ad ministrandum: de ista etate nunc non fuit aliqua expressio facta, eo quod isti erant tantæ etatis vt conuenienter consecrari possint & ministrare.

In qua etate consecrabantur sacerdotes.

Si autem queratur in qua etate consecrabantur sacerdotes. Dicendum quod non inuenitur expressim in veteri testamento. Certum est tamen aliquam fuisse etatem in qua non possent consecrari: & aliquam vltra quam statim possent consecrari. Istud autem accipitur ex fine consecrationis, quia consecratio fiebat ad ministrandum, sed aliqua etas est in qua non possent homo exercere sacerdotales ministraciones propter impotentiam & defectum virium. Nam sacerdotes iugulabant animalia ad sacrificium, & decorabant ea, & secabant in partes atque cremabant super altare, & alia huiusmodi. Leui. primo 3. & 4. c. tamen ista aliquod robur corporale exigunt. Ideo ante etatem habentem tale robur, non debebat aliquis consecrari ad ministrandum.

Oportet sacerdotem habere scientiam, & legem.

Secundo propter scientiam, quia oportebat sacerdotes habere scientiam legis Dei Mala. 2. scilicet labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius exquirent, & Agge. 2. c. dicitur interroga sacerdotes legem. oportebat autem sacerdotes scire responderè ad dubia legis: & docere populum de his sicut dicitur Leui. 10. ad sacerdotes habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum: inter pollutum & mundum, quæceat quisque filios Israel omnia legitima que locutus est Dominus. Prius tamen quàm aliquis consecraretur in sacerdotem oportebat habere istam notitiam rerum, quia alias repelleretur à ministerio, qui esset ignarus, vt patet Osee 4. c. scilicet quia tu repulisti scientiam ego repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. ad sciendum tamen ista requirebatur aliquanta etas, ideo non possent in quacunque etate consecrari sacerdotes, sed aliqua esset determinata ad hoc.

Est tamen dicendum quod illa non esset tanta quantæ assignatur hic Leuitis, scilicet ab anno trigésimo primo vsque ad quinquagesimum, quia Leuitæ assuebant ad opera valde dura, idest ad portanda onera, quod requirit etatem valde robustam. In ministracionibus autem sacerdotilibus non erat tanta difficultas neque requirebatur tantæ vires, ideo minor etas sufficiebat.

Secundo, quia inuenimus sacerdotes fuisse consecratos & ministrare in minori etate, sic refert Iosephus libro de bello Iudaico: de filio Hircani sacerdotis magni fratre Marianæ vxoris Herodis regis qui procurante Herode suffocatus est in Iericho. illum enim dicit anno 18. etatis suæ ministrasse in summo sacerdotio: & sic videtur quod in illa etate vel paulo ante poterat quis consecrari & ministrare in sacerdotio.

Cur Leuitæ omnes computati sunt sub vna summa, & sacerdotes non. Quæst. XLIII.

AD HVC occasione præcedentium quæretur cum sacerdotibus per se computati fuerint præced. cap. & quælibet familia Leuitarum per se fuerit computata, vt patet hic in litera, quare Leuitæ computati fuerunt omnes sub vna summa, scilicet viginti duo millia?

Dicendum quod hoc accipitur ex fine computationis, quando enim vnus finis est ad quem omnes computantur, ponitur omnes numerati sub vna summa: quando autem sunt plures fines sunt totæ summæ quot sunt fines computationis. Quando autem numerati sunt hic Leuitæ, fuit accepta summa cuiuslibet familie per se, eo quod licet omnes tres familie portarent onera erant illa onera diuersa. Nam Caathitæ

portabant vasa sanctuarij, quæ non erant partes eius: Meraritæ autem, & Gersonitæ portabant ipsum sanctuarium, idest omnes partes eius, sed in his differebant: quia Gersonitæ portabant partes molles, Meraritæ autem partes duras, vt patet hic in litera: ideo debuerunt accipi singillatim numeri istarum familiarum: & sic factum est.

Sed quando Leuitæ numerantur præced. cap. fuerunt numerati vt commutarentur pro primogenitis Israelitarum: & hoc erat commune omnibus, scilicet, quia quilibet Leuita magnus, vel paruus de quacunque familia esset, dabatur pro vno primogenito Israelitarum, ideo debuerunt omnes poni sub vna summa, quia non erat aliqua causa differendi.

Sic autem fuit infra 26. quando numerati sunt iterum Israelitæ in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto pro infra 26. nam omnes Leuitæ fuerunt positi sub vna summa: fuerunt enim viginti tria millia. Causa huius est, quia ibi non fuerunt numerati ad applicandum eos aliquibus oneribus, sed solum ad sciendum quot erant Leuitæ omnes: & sic sub vna summa esse debebant. Sic etiam fiebat de omnibus tribubus Israelitarum: quia quælibet habebat multas familias, quæ nominantur infra 26. cap. nunquam tamen accipiebantur summæ particulares familiarum, sed tota tribus computabatur sub vna summa, vt patet supra 1. & infra 26. Et hoc erat quia omnes computabantur ad vnum finem, scilicet, vt sciretur quot viri essent in quolibet tribu, qui iam transissent ad nomen & numerum, & in isto conueniebant omnes de tribu: non fiebant summæ particulares familiarum, sed vna summa pro tota tribu.

Rationes posite præcedenti quæst. examinantur, & vires earum ostenduntur. Et quod fines fuerunt diuersi numerationis. Quæst. XLIIII.

SED DICENDUM quod rationes posite præced. q. ab illis qui hoc quærebant sunt legitime: & tamen quod præsupponitur ab eis in q. est falsum. Nam petitur quare Leuitæ omnes præced. cap. numerati fuerunt sub vna summa, & hic ponitur pro qualibet familia vna summa: & tamen falsum est, quia tam hic quam ibi accipiuntur tres summæ pro tribus familijs. nam dicitur ibi quod in familia Gerson fuerunt septem millia & quingenti, in familia autem Caathitarum fuerunt octo millia & sexcenti. in familia vero Merari fuerunt sex millia & ducenti. & postea ponitur summa omnium Leuitarum simul, scilicet viginti duo millia, ita autem penitus fit hic, quia cuiuslibet familie ponitur per se summa, & postea vna summa totalis collecta ex tribus summis partialibus, & non differt in aliquo hic & ibi, nisi quia ibi numerantur Leuitæ ab vno mense & supra: hic autem computantur ab anno trigésimo vsque ad quinquagesimum.

Sed dicendum quod rationes assignate præcedenti quæst. sunt veræ, quod vbi cunque est vnus finis numerationis ponuntur omnes numerati sub vna summa: cum autem sunt diuersi fines totæ summæ, quot sunt fines numerandi: & ideo Israelitæ pro quolibet tribu licet contineret multas familias, vnica summam habebant supra 1. & infra 26. cap. Leuitæ quoque quædo fuerunt numerati in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto infra 26. fuerunt omnes positi sub vna summa, & non fuit numerata quælibet familia per se. causa erat, quia ibi solum numerati fuerunt ad sciendum quot erant. Israelitæ quoque in tribubus suis ad idem numerabantur, vt dictum est præced. q. ideo erat vnica summa pro qualibet tribu.

De numeratione autem Leuitarum facta preced. cap. ubi ponitur summa pro qualibet familia. dicendum quod illa habuit aliquem finem communem omnibus Leuitis, & habuit alios distinctos competentes singulis familijs: finis communis erat quod omnes numerabantur ad hoc, quod commutarentur pro primogenitis Israelitarum, & propter hoc numerati fuerunt omnes ab vno mense, & supra, & quantum ad hoc differt illa numeratio ab ista, quia hic numeratur a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum. Alij fines fuerunt distincti & proprii singulis familijs: & sunt tres fines, scilicet quia cuilibet familie datur princeps, & datur locus per se castrametandi, & assignat quid de rebus vel partibus sanctuarij pertineat ad illam familiam, & ista tria differunt. nam de familia Gersonitarum dicitur quod castrametabitur ad occidentem sanctuarij, & quod habebit principem Heliasaph, & deinde ponuntur onera huius familie, de Caathitis dicitur quod castrametabitur ad meridiem, & quod erit princeps eorum Elisaphan, & ponuntur vasa sanctuarij, que isti portabant. de Meraritis dicitur quod castrametabitur ad septentrionem, & quod erit princeps eorum Suriel, & ponuntur partes sanctuarij quas illi portabant. Et quia ista familie habebant singulas tres fines proprias quibus inter se differebant, oportuit poni summam cuiuslibet earum per se, vt sic cuilibet familie assignarentur illa tria propria, in quibus differat ab alijs duabus familijs.

Causa huius fuit, quia scriptura sacra voluit breuiter loqui: poterat enim ibi poni duae computationes: vna in qua computarentur omnes Leuitae simul pro commutatione facienda pro primogenitis, & numerarentur ab vno mense & supra, & poneretur vna summa omnium: & haec non esset distinctio familiarum. Alia computatio esset in qua numerarentur tres familie distincte, & ponerentur pro qualibet familia illa tria que erant sibi propria, & cuiuslibet familie per se poneretur vna summa: scriptura tamen vt breuius ageret sub vna computatione seruauit istud duo: ideo numerauit ab vno mense & supra: & tamen posuit summas distinctas singularum familiarum.

An superflua fuerit vna istarum duarum numerationum. Et an secunda & tertia numeratio differant.
Quaest. XLV.

T VNO tamen dicitur quod est superflua vna istarum duarum numerationum quae habent hic & preced. cap. quia hic numeratur tres familie distinctim: & similiter preced. cap.

Aliquis dicit quod non coincidunt, quia hic computatur a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum: ibi autem numerantur ab vno mense & supra.

Respondet aliquis quod poterat hic fieri numeratio ab vno mense & supra, quia numeratur hic Leuitae ad portandum onera: & tamen ab vno mense nemo portat onera: ideo oportebat fieri istam numerationem a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum, nec etiam poterat fieri preced. cap. numeratio a trigesimo anno, quia ibi fit numeratio Leuitarum ad hoc, quod commutentur pro primogenitis Israelitarum, vt patet ibi in litera. & tamen redemptio vel commutatio primogenitorum fit post vnum mensem a nativitate eorum infra 18. cap. ideo debuerunt computari ibi Leuitae ab vno mense & supra.

Est ergo dicendum quod neutra istarum duarum computationum est superflua, immo poterat fieri tres computationes distinctae, & quod nulla superflua esset: vna enim fieret ad commutandum Leuitas pro

primogenitis Israelitarum: & ista non esset distincta per familias, si essent omnes Leuitae sub vna summa & computarentur ab vno mense & supra.

Secunda esset Leuitarum distinctorum per tres familias sub tribus summis ad dandum cuilibet familie proprium principem, & propriam castrametationem, & onera propria portanda, & essent tunc tres summae trium familiarum, & computabuntur isti Leuitae ab vno mense & supra.

Tertia computatio esset Leuitarum qui inciperent actualiter portare onera, & ista esset per tres familias, & sub tribus summis, & fieret ab anno trigesimo vsque ad annum quinquagesimum, sicut fit hic in litera.

De prima numeratione quod differat ab alijs duabus non est dubium, sed de secunda & tertia aliquis dicit quod coincidunt, quia in ista tertia poterant poni omnia quae ponuntur in secunda, scilicet castrametatio, & princeps, & propria onera: & fieret computatio ab anno trigesimo, & sic superabundaret secunda numeratio.

Dicendum quod istae duae differunt, & non potuit vtraque fieri ab anno trigesimo, neque vtraque ab vno mense, quia ista tria quae ponuntur preced. cap. in secunda numeratione competunt Leuitis ab vno mense & supra: immo ex die nativitatis, & manent eis semper vsque ad mortem: ista vero quae ponuntur hic in tertia numeratione, scilicet actualiter portare onera: non competebant Leuitis nisi ab anno trigesimo: & non semper postea, sed solum vsque ad annum quinquagesimum.

Ita patet, quia preced. cap. in secunda numeratione ponitur castrametatio singularum familiarum: & tamen castrametari ad talem vel talem partem sanctuarij conuenit Leuitis non solum ab anno trigesimo, sed a die quo nascuntur, quia omnes Leuitae castrametantur in circuitu sanctuarij supra 1. cap. & non committentur popularibus, & competet cuilibet propria castrametatio preced. cap. ideo cuilibet Leuitae etiam vnius diei competit illud, & non a trigesimo anno solum.

Item in illa numeratione ponuntur proprii principes familiarum, ad ordinandum autem aliquam multitudinem oportet nullam esse sine principe, ideo non solum Leuitae, qui erant ab anno trigesimo & supra debebant habere principem, sed etiam qui essent in anno 10. aut 5. vel 4. ergo numeratio ad habendum principem non debebat fieri a trigesimo anno & supra, sed ab vno mense vel a die nativitatis.

Item licet portare onera non conueniat ab vno mense, sed a magna aetate, ab anno 30. vt hic dicitur: tamen onera esse propria istius vel illius familie non conuenit solum ab anno trigesimo, sed etiam ex die nativitatis, quia Leuitae in septimo, vel octavo anno, licet non possent portare onera actualiter, tamen iam onera familie suae erant propria eis, & dicebantur pertinere ad eos, ita quod Leuitae aliarum familiarum non poterant illa portare, neque ipsi onera alterius familie. Ideo dicendum quod computatio quae habetur preced. cap. differt ab ista, & neutra earum superflua est. Nam facta illa pro illis tribus finibus supra positus oportuit istam tertiam fieri in qua numerarentur soli Leuitae qui actualiter portarent onera, eo quod nunc mouendum erat sanctuarium de monte Sinai per totum desertum, & oportebat designatum esse certum numerum Leuitarum qui illud portarent.

Inuenti sunt duomillia 750. Ista est summa Leuitarum Caathitarum ministrantium. Alia tamen summa est, quae habetur preced. cap. scilicet octomillia sexcenti.

Causa diuersitatis est, quia ibi computatur omnes Caathitae ab vno mense & supra ad commutandum

pro

pro primogenitis Israelitarum. Ideo fuit magna summa. Hic autem computantur soli viri robusti ab anno 30. vsque ad quinquagesimum ad ferendum onera. Hic est numerus populi Caath. Scilicet, iste qui supra positus est: & magis proprie accipitur hic populus quam preced. cap. ubi dicebantur populi Caathitarum & Gersonitarum, quia hic soli nominantur illi, qui transeunt ad numerum, scilicet vigesimum annum. In priori autem computatione ponebantur plurimi, qui non transeunt ad numerum, quia fiebat computatio ab vno mense & supra: tamen homo non transit ad numerum ad hoc quod sit pars populi vsque ad annum vigesimum, vt patet Exo. 30. cap.

Qui intrat tabernaculum federis. Idest populus qui computatus est in Caathitis intrat tabernaculum federis, scilicet ministrare, & hoc quia omnes qui computati sunt hic erant ad ministracionem portandorum vasorum, sed non diceretur sic preced. cap. de Caathitis numeratis quod illi intrarent in tabernaculum federis ad ministrandum, quia non omnes intrarent: cum fiat computatio ab vno mense & supra.

Hos numerauit Moyses & Aaron. Non solum intelligendum est de istis, sed etiam de principibus populi, qui cum eis numerauerunt, vt patet supra.

Iuxta sermonem Domini. Idest Deus mandauit quod omnes isti numerarentur, vt patet supra in litera: Per manum Moysi. Idest Deus iussit hoc per Moysen, scilicet denunciavit ipse sermonem Domini.

Dicitur, n. sermo Domini fieri per manum Moysi vel in manu Moysi aut alteri? prophetae quoniam verba dicta a Deo Moysi reuelat Moyses: & tunc est dici locutus est Dominus per Moysen sicut per manum Moysi, vel in manu Moysi. Fir autem talis modus loquendi, quia, per, vel, in, significant instrumentum actuum, & quia manus est organum organorum, & instrumentum maxime operatiuum ponitur pro toto homine, qui talis locutionis instrumentum est. vel dicitur per manum Moysi aut in manu, quia verba Dei sunt in potestate Moysi cui ipsi reuelata sunt, sicut in manu nostra sunt ea quae nobis subiunguntur.

Numerati sunt & filij Gerson. Hic ponitur summa Gersonitarum poterunt ministrare, & tota litera patet cum sit replicatio superiorum, quae iam exposita sunt, & inuenti sunt duo millia 630. Ista summa Gersonitarum exceditur a summa Caathitarum in 120. vt patet conferendo illam summam istam.

Sed dicit aliquis quod maior sit excessus: nam preced. cap. ponuntur de Gersonitis septem millia quingenti, de Caathitis autem octo millia sexcenti: & sic est excessus in mille & centum.

Respondendum est quod Caathitae semper excedunt Gersonitas: & tamen secundum diuersitatem numerationum est diuersitas excessuum. In computatione facta preced. cap. sumebantur omnes Leuitae ab vno mense & supra, ideo plures excederent ibi de Caathitis ad Gersonitas quam hic ubi computantur soli a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum: vnde est excessus preced. cap. in mille & centum. hic autem in centum & viginti.

Hic est populus Gersonitarum. Scilicet ista multitudo quae supra numerata est ad ministrandum.

Quem numerauit Moyses & Aaron. Scilicet, iunctis principibus populi. Nam cum dicatur supra, quod numerati sunt Caathitae a Moysen & Aaron & principibus populi, intelligendum est etiam in computatione Gersonitarum. Non enim fieret diuersitas. Et si velis proterere dicens Gersonitas solum esse numeratos a Moysen & Aaron, quia de eis solum mentio fit, non potest stare, quia similis modus est supra de Caathitis. Nam a principio dicitur recensuerunt Moy-

ses & Aarō & principes synagoga filios Caathitarum: & postea subiungitur de eisdem. Hic est numerus populi Caathitarum: hos numerauit Moyses & Aarōn idem patet infra de Leuitis. Nam a principio dicitur quod omnes Leuitae fuerunt computati per Moysen & Aaron & principes populi, & postea in fine subiungitur quod Moyses numerauerit istos subtrahendo alios. Sic ergo est hic dicendum de Gersonitis quod fuerint numerati a Moysen & Aaron & principibus populi.

Numerati sunt & filij Merari. Hic ponitur summa Meraritarum. & litera patet ex dictis, quia est repetitio precedentium. Omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi, id est ad faciendum opera in rebus sanctuarij. Non enim ingrediebantur ad faciendum aliquam ministracionem, sicut nec ceteri Leuitae simplices, sed ritus eorum erant, vt portarent tabulas, & columnas, & bases, vt supra declaratum est. Tamen istud nomen ritus magis conuenit ad caeremonias quas sacerdotes faciunt in ministrando, quam ad id quod faciunt Meraritae: illorum enim proprie est officium vel ministerium.

Inuenti sunt tria millia ducenti. Ista est summa Meraritarum, & excedit ad Caathitas in quadringentis quinquaginta, & Gersonitas in quingentis septuaginta, vt patet ex collatione summarum in preced. tamē cap. summa Meraritarum exceditur ab alijs, quia de Meraritis fuerunt sex millia ducenti. de Caathitis octo millia sexcenti, de Gersonitis septē millia quingenti. Ratio huius veritatis est, quia in Meraritis erant multi viri & pauci de paruulis. In Caathitis autem, & Gersonitis est contrario.

Hic est numerus filiorum Merari. Scilicet, qui supra positus est, & non est iste numerus omnium Meraritarum, sed eorum qui erant a triginta annis vsque ad quinquaginta: quos recensuerunt Moyses & Aarō. subintelligendi sunt etiam principes populi, quia omnes Leuitae per eos numerati sunt, vt patet immediate.

Iuxta imperium Domini. Idest isti Meraritae numerati fuerunt, quia Deus imperauerat. Per manum Moysi. Hoc potest referri ad duo, scilicet quod numerati sunt omnes per manum Moysi, vel quod imperium Domini factum est per manum Moysi. sed secundus sensus est quem facit litera.

Non enim debet intelligi quod numerati sunt per manum Moysi, quasi solum per eum numerati sint: cum dicatur hic immediate quod numerati fuerint per Moysen, & Aaron, & principes populi. sed refertur ad immediatum, scilicet quod imperium Domini factum est per manum Moysi.

Omnes qui recensiti sunt de Leuitis. Hic ponitur epilogus omnium Leuitarum numeratorum ad officia: & non dicitur quod omnes Leuitae sunt octo millia quingenti octoginta, sicut infra dicitur. sed omnes Leuitae recensiti: nam multi de Leuitis manserunt non numerati, cum fiat hic numeratio a trigesimo vsque ad quinquagesimum annum solum. Manebat autem multi in alijs aetatibus. Summa autem omnium Leuitarum qui erant tempore huius numerationis fuit vigintiduum millium trecentorum, vt patet precedenti cap.

Et quos fecerunt ad nomen. Facere ad nomen est ponere aliquos viros in numero & nomine destinatos ad aliquod officium, sic erat de istis: quoniam omnes hi transibant ad aliqua officia, fecerunt eos ad nomen Moyses & Aaron, quia ipsi numerauerunt eos, & scriperunt nomina eorum. In Israelitis autem dicebatur aliquis transire ad nomen quando transibat ad officium & numerum bellatorum, & ideo inter Israelitas transibatur ad numerum anno 20. vt patet Exo. 30. cap.

Quare in alia summa Meraritarum exceditur in hac autem excedunt.

Quid sit facere nomen.

Improbatio.

30. cap. quia ab anno vigesimo computabantur bel-
latores, vt patet supra i. cap. isti autem transibant ad
numerum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesi-
mum, quia alijs temporibus non ministrabant in his
officijs. *Moyse & Aaron.* Isti duo erant principales
computatores. Moyse tanquam princeps totius po-
puli & Aaron tanquam princeps Leuitarum. *Et prin-
cipes totius populi Israel.* Scilicet, duodecim tribuum.
Nam in toto Israel erant solum duodecim tribus: prin-
cipes ergo harum dicebantur esse principes totius Israel:
& in hoc tollitur dubium quod supra ponebatur cu
dictum est quod Moyse & Aaron & principes syna-
gogae numerauerunt Caathitas. Ibi enim quidam di-
cebant intelligi de principibus Leuitarum, quia illi
faciebant vnam synagogam, idest multitudinem per
se. hic tamen declaratur quid sit ista multitudo vel
synagoga omnium Israelitarum. Ideo isti principes
qui numerant non sunt principes Leuitarum, sed duo-
decim tribuum. *Per cognationes & domos.* Ex præce-
dentibus patet hoc cum litera sequenti, quia ibi expo-
situm est.

Ad ministerium tabernaculi. Idest omnes isti Leuitæ
qui supra numerati sunt ingrediebantur ad ministeri-
um Caathitæ quam Gersonitæ quam Meraritæ. Nam
omnes habebant aliquod officium in portatione va-
sorum sanctuarij, vt patet ex superioribus, & quantum
ad hoc ingrediebantur ad ministerium tabernaculi.

Et onera portanda. Non est istud aliquid distinctum
ad ministerium, vt supra ponitur. nam præter por-
tationem rerum sanctuarij non habebant isti ali-
quod officium, quod pertineret specialiter ad hos nu-
meratos.

De excubatione in circuitu Tabernaculi. Et quod excubare est
officium commune non tantum Leuitarum. Et quod erectio
& depositio tabernaculi erat idem officium cum portatione.
Quest. XLVI.

ALIOVIS tamen obijciat quod debebant
excubare in circuitu tabernaculi, vt patet
supra cap. i. & 2. Et hoc non pertinebat ad
alios Israelitas.

Respondendum est excubare non esse aliquod of-
ficium proprie dictum Leuitarum, quia non deter-
minat sibi aliquam operationem, nec aliquam fami-
liam, sed omnes Leuitæ excubabant, & si adhuc di-
cere velis quod excubare sit officium Leuitarum, non
stat, quia hic ponuntur officia Leuitarum numero-
rum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum:
ad hos tamen non pertinebat specialiter excubare, sed
ad omnes qui erant de genere Leuitarum siue ma-
gni siue parui ætate, siue masculi siue femina: om-
nes enim castrametabantur in circuitu tabernaculi.
hic tamen ponuntur officia istorum qui transibant ad nu-
merum a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum:
ergo non ponitur excubare tanquam officium eorum.

Sed dicitur quod adhuc portatio onerum & ministeri-
um tabernaculi quod hic dicitur non sit idem, quia præter por-
tationem onerum Gersonitæ, & Meraritæ deponerant
tabernaculum, & erigebant, vt patet ex præced. cap. i.

Dicendum est quod erectio & depositio tabernaculi
computabatur idem officium cum portatione, quia
non poterant portare nisi deponerent, nec de illo sit
mentio: quod patet, quia Caathitæ non deponerant
nec erigebant tabernaculum, sed solum portabant vasa
eius accipientes ea a sacerdotibus, & post eadem repo-
nentes: & tamen isti dicebantur habere ministerium
in tabernaculo, & portare onera.

Fuerunt simul octomillia 580. Ista est summa omnium
Leuitarum a triginta annis vsque ad quinquaginta

numerorum ad ministrationem, vt patet colligen-
do summas superiores.

Iuxta verbum Domini recessit eos Moyse. Idest sicut
Deus iusserat ita Moyse numerauit. Non est autem
intelligendum, quod solum Moyse numerauerit, cu
supra dicatur quod Moyse & Aaron & principes
Israel numerauerunt. Sed variatur, quia aliquando
dicitur de solo Moyse: aliquando de Moyse & Aaron:
& aliquando de omnibus, vt patet in litera. Nam cu
veritas manifesta sit, nihil refert, quod sic vel aliter
describatur. *Numquamque iuxta officium & onera sua.*

*Officia non fuerunt distincta tantum in generali, sed etiam in
speciali. Et quod officium & onus differunt.*
Quest. XLVII.

POTEST hoc referri ad familias, quod nu-
merati sunt omnes Leuitæ, & non ad idem:
sed vnaqueque familia ad officium suum &
onera, sicut supra distinctum est, ideo non nu-
merabantur omnes Leuitæ simul, sed quælibet fami-
lia per se.

Alio modo potest hoc intelligi de personis singu-
laribus, quod fuerunt numerati Leuitæ vnusquisque iux-
ta officium suum & onera sua, idest quilibet de Le-
uitis ponebatur cum illis, qui pertinebant ad officium,
& onera sua. Nam non solum in generali numero-
tores distinxerunt officia: dicentes vasa pro Caathi-
tis: operimenta pro Gersonitis: tabulæ & columnæ
pro Meraritis. Sed dixerunt tales Caathitæ portent
arcam: & tales portent altare holocaustorum: & hi
altare thymiamatum, & sic de ceteris vasibus. De Ger-
sonitis autem idem fuit, scilicet, quod dictum est. Isti
Gersonitæ portent cortinas, & illi portent operimen-
ta de sagis. Alij autem hyacinthina. Alij pelles ru-
bricatas. De Meraritis idem modus est quantum ad
tabulas, & columnas, vestes, & bases, quas portabant.
& accipitur hic officium & onera pro eodem, sicut
supra accipiebatur ministerium & onera pro eodem.
Sed officium dicit obligationem & assuetudinem:
onus dicit portationem & actualem laborem. Nico-
laus aliter distinguit, scilicet, quod officium & onera
dicuntur esse pertinentia ad diuersa, sicut officium ad can-
tates, & pulsantes in sanctuario: portare onera refer-
tur ad laborem, & distinguebantur omnes Leuitæ
per hoc quod quidam canebant: Alij vero onera
portabant. Sic enim erat tempore Dauid quando po-
siti fuerunt multi catores & ianitores, vt patet primo
Paralip. 25. c.

Dicendum tamen est hoc non stare, quia ille ordo
nunquam fuit vsque ad Dauid, & hoc ipse expressit
primo Paralip. 23. c. quod Dominus dederat requiem
Israel, & iam non erat portanda arca, & vasa sanctuarij
per diuersa loca, ideo iam non esset ministerium Le-
uitarum id quod ante erat, sicut portando, sed alia offi-
cia eis distribuit, vt patet e. 23. & 25. & 26. videtur ergo
quod ante Dauid non habuerunt Leuitæ officium
canendi, sed solum portandi.

Item si fuisset officium Leuitarum vt carent co-
ram Domino exprimeretur alicubi de hoc: cum ta-
men sepe ponantur hic officia Leuitarum, nihil tale
scriptura meminit. ergo non erat. sed intelligenda
sunt officia & onera eo modo, quo supra declara-
tum est.

Sicut præceperat ei Dominus. Idest iste distinctiones
factæ sunt sicut Dominus præcepit, & numerationes,
quod intelligitur tanquam ad numerantes quantum
ad formam numerandi.

Qui sunt
extra ca-
stra eijci-
endi.

LOCVTVS est Dominus ad Moy-
sen dicens. Præcipe filiis Israel vt
eijciant de castris omnem lepro-
sum & qui semine fluit: pollutusque est su-
per mortuo, tam masculum quam feminam,
eijcite de castris, ne contaminent ea cum ha-
bitauerint vobiscum. Feceruntque ita filij
Israel, & eiecerunt eos extra castra, sicut lo-
cutus erat Dominus Moyse.

LOCVTVS, Descripta in superioribus popu-
li numeratione, & dispositione ad receden-
dum. Hic tollitur quoddam totius multitu-
dinis infectiuum, sicut de leprosis, & fluentibus
semine, & immundis super mortuo. Ista enim popu-
lum inficiunt, quamquam in hoc non sit ordo mul-
tum consequens, sed solum in superioribus fuerat po-
sita numeratio omnium Israelitarum, & Leuitarum:
& quia totus liber iste partim historiam, partim præce-
pta ceremonialia, & iudicialia continet, subiungitur
hic præcepta: nec potest assignari ordo ita consequens
in hoc libro, sicut in illis qui pure historici, aut pure
legales sunt, quia iste ex vtroque mixtus est, & in mix-
tis non est ordo consequens. Et quia in hoc cagitur
de corruptione quæ duplex est, sicut immunditiæ corpo-
ralis, & iniustitiæ, & suspicionis. primo tollitur corpo-
ralis immunditia, secundo corrigitur iniustitia. ter-
tio examinatur dissidentia. Secunda ibi. *Locutusque
est.* Tertia ibi. *Locutusque Dominus.*

Circa primum ponitur præceptum de excludendis
immundis a castris, sicut *Locutusque est Dominus ad Moysem.*
Ad hoc enim quod ista præcepta darerentur, oportebat
quod loqueretur Deus Moyse, quia non loquebatur
populo per se nisi cum dedit legem in monte Sinai.
Erat autem Moyse valde acceptus Deo, ideo loque-
batur ei omnia quæ iubere volebat Israelitis.

Præceptum
eijciendi
immundos
a castris
factum fuit
post nu-
meratio-
nem.

De ista locutione an fuerit facta immediate post
numerationes de quibus præcepit, vel magno tem-
pore post, aut aliquando non apparet ex litera. Sed
satis videtur dicendum, quod parum post numera-
tionem supra positam fuerit auditum hoc à Moyse.
Nam hic disponebatur populus ad recedendum de
monte Sinai: præceptum autem istud de eijciendis
immundis extra castra ordinat populum quantum ad
dispositionem castrorum, ideo ante recessum de mon-
te Sinai videtur rationabiliter, quod hoc præceptum
datum fuerit. Populus tamen recessit de Sinai pauco
tempore post istam numerationem. Nam numera-
tiones supra positæ inceptæ sunt prima die mensis se-
cundi, anni secundo ab exitu de Aegypto: & tamen
die vigesimo mensis eiusdem mota sunt castra de mon-
te Sinai, vt patet infra 10. cap. Ista tamen præcepta
data fuerunt ante recessum de monte Sinai, vt supra
dicebatur. ergo pauco tempore post numerationem
supra positam fuit datum præceptum quod hic ha-
betur.

Præcipe filiis Israel vt eijciant de castris. Hic præcipi-
tur exclusio immundorum in lepra, & fluxu seminis,
& tactu hominis mortui: & hoc quia causabatur in
his immunditia magna.

A Quare in veteri testamento multæ ceremoniæ immunditiarum
observabantur. Et quod multiplex immunditia esset. im-
munditia naturalis, immunditia secundum opinionem hone-
statis. Et quomodo purificabantur immundi.
Quest. I.

PRO quo considerandum est, quod in veteri
testamento observabantur multæ ceremoniæ
munditiarum corporalium quantum ad
accedentes ad sanctuarium: & hoc quia ea-
que fiebant in veteri testamento per se non habebant
aliquam reuerentiam, nisi Deus eis apposuisset: &
hoc erat faciendo observari multas ceremonias in
accidentibus ad sanctuarium. Erat autem generale
quod nullus immundus tangeret res sacras acceden-
do ad sanctuarium vel introeundo.

Erat tamen immunditia multiplex, quarum quæ-
dam excluderent homines a consortio aliorum, & non
omnes. In omnibus tamen excluderentur ipsi im-
mundi à rebus sacris.

Est autem intelligendum quod immunditiam
quædam sunt naturaliter immunditiæ, alia autem
per solam opinionem honestatis, scilicet, quod quam-
quam non essent verè immunditiæ: tamen quia ali-
quo modo apparebant feditates quædam, vt magis
homines essent honesti cauebant illas: & qui inqui-
natus esset, arcebat a rebus sacris. Exemplum pri-
mi est in leprosis, qui secundum naturam immun-
di sunt, & inficiunt eos quibus adiunguntur: sic etiã
in fluentibus semine, & in mulieribus menstruatis,
hæc enim immunditiæ ab intrinseco sunt: dicuntur
autem naturales, quia non sunt ex aliquo exteriori,
sed ex principio intrinseco, quod pertinet ad naturã:
quia natura est principium motus & quietis eius in
quo est iuxta Aristo. 2. Physic.

Alia immunditiæ sunt per contactum, sicut si quis
tangeret animalia morticina, vel reptilia aut hominẽ
fluentem semine, & similia. in his enim est immun-
ditiæ, sed non ab intrinseco, sed per contactum.

Sunt autem multiplices immunditiæ per conta-
ctum. nam si quis tangat reptilia, siue viuientia, siue
mortua immundus est, vt patet Leuit. 11. cap. & si quis
tetigerit carnes morticina animalis, siue sit licitum
ad edendum, siue non, immundus est, vt patet eod. cap. &
qui tangit carnes animalis illiciti ad edendum, siue cum
occisum est, siue cum morticinum immundus est, vt
patet eo. cap. & qui tangit leprosum, aut vestes eius
vel intrat in domum, quæ propter lepram clausa est,
immundus est, vt patet Leuit. 14. cap. qui tangit ho-
minem fluentem semine, vel lectum eius, aut id super
quo ipse sederit immundus est, vt patet Leuit. 15. cap.
& qui tetigerit mulierem menstruandam, siue cognos-
cendo carnaliter, siue solum tangendo manu carnem
eius, aut vestes, vel lectum immundus est, vt patet eo.
cap. & qui portabat caprum emissarium in solitudine
immundus erat, vt patet Leuit. 16. cap. & qui crema-
bat carnes sacrificiorum diei propitiationis immun-
dus erat, vt patet eod. cap. & si quis cremaret carnes
vitulæ rufæ immundus erat, vt patet infra 19. cap. Idẽ
si quis tetigisset hominem mortuum, vel sepulchrum
eius, aut ossa arida reperta in agro, vel ingrederetur in
tentorium hominis mortui, aut iret ad funera immun-
dus erat, vt patet eod. cap.

In omnibus his & alijs contrahebatur immunditia:
tamen non purificabatur eodem modo, quia in qui-
busdam lauabantur vestes solum, in alijs autem lau-
bantur vestes, & carnes, vt patet Leuit. 11. & 15. & 16.
cap. in alijs autem solum fiebat aspersio aquæ lustra-
tionis, vt patet infra 19. cap. & 31. Eodem modo quæ-
dam erant immunditiæ, quæ durabant maiori tempore
quam

quàm alię. nam communes immunditię durabant vsque ad solis occasum: & tunc lotis vestibus erat homo mundus, vt patet Leuit. cap. 11. In quibusdam autem durabat immunditia per septem dies, sicut in illo qui tetigisset hominem mortuū, & in eo qui cognoscebat carnaliter mulierem menstruam, de primo habetur infra cap. 19. de secundo habetur Leuit. 15. cap.

Hoc autem est quantum ad immunditias quę cauſabantur per contactum. In illis autem quę erant a principio intrinseco non dabatur certum tempus expiationis, quamquam in hoc differt, quia aut erat mulier quę pareretur mensura temporibus determinatis redeunte mense, aut erat quęlibet alia immunditia de naturalibus. Si primo modo, quamquam fluxus menstrualis duraret solum vna die vel minus, mulier erat immunda septem diebus. Si autem essent alię immunditię, sicut lepra, & fluxus sanguinis tempore non menstrualis vel fluxus feminis ex ægritudine, non ponebatur tempus certum ad emundationem, sed quamdiu manebant istę immunditię siue vno anno, siue pluribus, siue in æternum semper erat, qui patiebatur immundus. Deinde cum sanarentur istę immunditię manebat quilibet de pollutis per septem dies in quibus siebant aliquę ablutiones. Deinde in octaua die offerebat, qui immundus fuerat sacrificia. de lepra habetur Leuit. cap. 14. De emundatione autem huiusmodi in fluentibus femine, & in mulieribus fluentibus sanguine habetur Leuit. 15. cap.

Pro his autem immunditijs, quę erant naturales excluderentur homines a castris, pro alijs autem immunditijs quę veniebant ex contactu solum non eijciabantur de castris. Erant autem tres immunditię naturales pro quibus immundi eijciabantur de castris, scilicet, fluxus feminis, & fluxus sanguinis, atq; lepra: non tamen pro omnibus immunditijs naturalibus extra castra ibant: quia qui cognoscebat mulierem carnaliter immundus erat, vt patet Leuit. 15. cap. Et tamen non ibat extra castra, sed lauabat carnem suā, & immundus erat vsque ad vespertum. In immunditijs autem, quę erant per solum contactum, & nullo modo ab intrinseco, non eijcitur immundus extra castra, sicut patet in eis, qui tangunt carnes animalium mortuorum, & similia, vel vestes pollutas, aut similia polluta: nam isti non vadunt extra castra.

Fallit tamen in quibusdam, scilicet, in tangentibus hominem mortuum, vel aliquid pertinens ad illud: quia isti immundi sunt, & extra castra vadunt, vt patet hic, sic quoque de illo qui portabat in solitudine caprum emissarium. Nam cum redibat lauabat vestes suas, & in vespere ingrediebatur in castra. Idem de illo qui cremabat sacrificia diei propitiationis, vt patet Leuitici capitulo decimo sexto. Idem erat in sacerdote qui immolabat vitulā rufam, & in eo qui cremabat illam.

Nam non poterant ingredi in castra vsque ad vespertum, & lotis vestibus, vt patet infra decimo octauo capitulo.

Vt eijciant de castris. Hoc pertinet ad ea, quę supra dicebantur de castrametatione, quia quilibet erat castrametatus sub vexillo tribus suę per domos & cognationes suas, vt patet supra secundo cap. Isti tamen qui eijciabantur a castris non manebant sub vexillis: nam Deus iusserat quod non habitarent inter alios,

F *Quomodo eiecti a castris manebant extra castra. Et quomodo qui erant extra castra procedebant cum castra mouebantur. Quest. III.*

S E D queretur de his quomodo manerēt extra castra? Respondendum est quod cum erant Israelitę in terra sua, illi qui huiusmodi immundi erant habebant aliquas domos extra vrbes & oppida, in quibus manebāt segregati a consortio ceterorum. Nunc tamen non erat talis modus quia non erant manentes, sed sequebantur columnam motam.

Et tunc dicit aliquis, quomodo illi qui erant extra castra, procedebant cum castra mouerentur?

G Respondendum est quod nō mouebātur ad motum vexillorum suorum in tribubus suis, sicut non manebant sub eis cum castra manerent: mouebantur tamen ad motum aliorum Israelitarum, scilicet, postquam alij totaliter mouissent castra.

Quomodo iidem habebant cibum cum essent extra castra. Quest. IIII.

S E D queretur quomodo isti habebant cibum cum essent extra castra? Respondendum est quod dum fuerunt in deserto comederunt manna, & ita poterant illi qui erant extra castra, sicut qui erant in castris comedere. Nam manna cadebat in circuitu castrorū, vt patet Exo. 16. cap. Ideo ita in circuitu eorū, qui erant in castris cadebat manna sicut in circuitu castrorum. Illi autem qui erant extra castra propter immunditiam non multū distabant a castris, ideo accipiebant de manna, quod propinquum erat eis sicut existentibus in castris.

Triplex castrum a quo eijciabantur immundi licet diuersimode. Quest. V.

C I R C A hoc quod dicitur de eiectione a castris dicit Rab. Sal. quod castra erant triplicia, scilicet, castrum deitatis: & hoc erat ipsum sanctuarium, quod sic vocabatur, quia ibi habitabat deitas specialiter & colebatur atque cū Moyse loquebatur.

Secundum castrum erat Leuitarum circundantiū sanctuariū a quatuor partibus mūdi, vt patet 3. cap.

Tertium castrum erat multitudinis Israelitarum diuisum in quatuor partes sub quatuor vexillis, vt patet supra cap. 2. Et dicit quod ab istis castris eijciendi erant immundi, qui hic habebant, sed non eodem modo: quoniam a castris diuinitatis eijciendi erant immundi super mortuo, & nō a castris Leuitarum, nec populi. A castris autem Leuitarum eijciendi erant fluentes femine, & de castris deitatis, permittebantur autem in castris multitudinis, quia non est fluxus feminis morbus contagiosus, sicut lepra, quę inficiat accedentes: a Leuitarum tamen castris eijciabantur isti, quia inter Leuitas requiritur maior munditia q̄ in laicis. Immundi tamen super mortuo non eijciabantur a castris Leuitarum, quia isti non causant immunditiam in alijs per contactum. nam ad sanctuarium nulla immunditia accedere poterat. in Leuitis autem, & popularibus aliqua permittuntur. Ista tenet Rabbi Sal. & videtur senpre Nicolaus, sed nihil sunt: fundantur enim super aliquid friuolum, quia dicitur hic castra pluraliter ideo distinguit illa in tria. Sed hoc falsum est. nā dato q̄ solū ponatur castra multitudinis nō vocabuntur castrū sed castra. nā castrum si singulariter proferat significat munitionē siue castellū, cū vero pluraliter significat tentoria posita: & isto modo

modo accipitur semper hic. Nam dato quod non esset tabernaculum cum Israelitis, nec essent Leuitę adhuc tota multitudo non diceretur castrum, sed castra pluraliter, & non solum tota multitudo dicitur castra, sed etiam quęlibet pars multitudinis quando per se consideratur, sic dicitur supra cap. 2. in castris filiorum Dan, & in castris filiorum Ruben, & sic de ceteris. ideo nunquam reperitur in tota sacra scriptura, nec in aliquo loco apud historicos, quod congregatio plurium manentium in campo ad bellum vel alias vocetur castrum, sed castra pluraliter. sic etiā Leuitę per se vocarentur castra.

An secundum Rab. Salom. qualibet immunditia respondeat vni de castris supra assignatis. Et quid sit eijci de castris. Et qui polluti eijciabantur extra castra. Quest. VI.

M O V E T V R etiam Rab. Salo. ex alio, sequia hic dicitur de tribus immunditijs, & videtur ei, quod quilibet immunditia correspondeat vni de castris assignatis. Sed etiā hoc nihil est, vt infra declarabitur. Sed sensus est, q̄ castra vocentur hic tam ea, quę sunt Leuitarum, quę ea quę sunt totius populi, & omnia simul dicantur castra, & quilibet de his immundis expelleretur a castris, idest a tota multitudo tam Israelitarum quam Leuitarum. Et quando dicebat Rab. Salom. quod eijcerentur de castris isti immundi non referebat ad idem, sed quosdam dicebat eijci de castris deitatis, & alios de castris Leuitarum, alios vero de castris populi. Sed hoc non stat. primo cum dicebat quod pollutus super mortuo eijcerentur de castris deitatis, nam non potest eijci de castris, nisi qui ibi est, sed intra sanctuariū nullus manet. ergo nullus inde eijci potest. Si autem respondere velit accipi eijci de castris, idest non permitti accedere ad ministrandum, dicendum est non stare, quia infra sequitur quomodo Israelitę eiecerint omnes istos de castris. ergo sequitur quod tunc aliquis erat immundus extra castra deitatis, quod falsum est. debet igitur intelligi de castris pro tota multitudo Israelitarū simul, quia ab illis eijciabantur omnes immundi qui hic nominantur. Item patet hoc quia quando iuerunt Israelitę in pugna contra Madian iussit Deus, vt omnis qui occiderat hominē vel tetigerat, cadaver occisi, maneret extra castra septem diebus, & lauaretur die tertio & septimo: postea autem intraret in castra, vt patet infra 3. cap. ecce igitur qualiter immundi, super mortuo manebant extra castra totius populi, & non solum extra castra deitatis. hoc autem erat, quia ista reputabatur magna immunditia. Similiter autem de fluentibus femine dicebat Rab. Salom. quod non eijcerentur extra omnia castra, sed solum extra castra Leuitarum. Manebat tamen in castris multitudinis. Hoc tamen falsum est. nam non solum illi qui erant immundi per fluxum feminis ægritudinalem manebant extra castra, sed etiam illi qui erant immundi per pollutionem nocturnam eijciabantur de castris, vt patet Deuter. 23. cap. si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus somnio egredietur extra castra & nō reuertetur priusquā ad vespertum lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra, sed valde maior immunditia erat cum quis fluebat femine. per ægritudinem: ergo erat eijciendus extra castra. Ratio huius erat, quia si manerent isti in castris inficerent ceteros, & consequēter cultus Dei impediretur. quod patet, quia si aliquis tangeret hominem pollutum femine erat immundus vsque ad vespertum, & si aliquis tangeret lectum huius vel locum in quo sedisset, aut Alph. Toft. super Num. Pars I.

A alia pertinētia ad ipsam immundus erat, vt patet Exo. 15. cap. Sed hoc modo cum isti manerent in castris multi tangerent res eorum, & efficerentur immundi, & sic arcerentur a cultu Dei in sacrificijs, quia non poterant accedere ad sanctuarium. hoc autem erat inconueniens, ideo debuerunt viri isti fluentes femine eijci de castris, ne essent alijs occasio diminuendi cultum diuinum, ideo sensus est, quod omnes isti eijciabantur de castris, idest a tota multitudo.

Omnem leprosum. Isti sunt qui magis arceri debent a castris, quia non solum ista est immunditia, sed est etiā morbus contagiosus, ideo periculosa est habitatio istorū cum alijs non infectis, & hoc obseruatur nunc non tanquam ceremonia veteris testamenti, sed tanquam aliquid conferens ad salutem. Manebant autē leprosi extra castra, & non solum hoc, sed vt cognoscerentur a ceteris immundis portabant os cōtectū, & vestimenta dissuta & caput nudum, vt patet Leuit. 14. cap. hoc autem erat quousque sanarentur. deinde sacerdos egrediebatur extra castra, & cōperto quod tales sanati essent, faciebat in eis ceremonias ablutionum & tinctionum, quę habentur Leuit. 14. c. *Et qui femine fluit.* Idest etiam eijciuntur de castris fluentes femine. Intelligitur hoc de illis, qui fluunt femine per ægritudinem, qui proprie dicuntur fluere, quia inuoluntarijs eis semen elabatur per singula momenta distillans, atque concretus carni, vt patet Leuit. c. 15. Alij autem dicuntur effundere semen, & non fluere, scilicet, qui voluntarie hoc agunt, sicut in coitu & similiter. de fluentibus tamē femine per coitum non intelligitur, quod eijcerentur de castris, sed solum lauabant carnem suam, & erant immundi vsque ad vespertum, vt patet Leuit. 15. cap. Isti autem per ægritudinem patiebantur, & inficiebant alios, & non solum eijciabantur de castris fluentes femine per ægritudinem, sed etiam per somnium nocturnum. Nam qui taliter polluebatur exibat extra castra diluculo, & nō reuertebatur vsque ad vespertum post solis occasum cum lotus esset aqua, vt patet Deut. 23. cap.

Cur non iustum est, quod patientes fluxum feminis per somnium eijcerentur extra castra. Et quod femine fluentes sanguine non eijciabantur. Quest. VII.

S E D dicit aliquis quare non iustum est hic de fluentibus femine per somnium nocturnum, quod eijcerentur de castris cum irent extra castra. Respondendum est hoc fuisse propter duo. primo, quia non poterat cognosci ab alijs Israelitis, quis fuisset pollutus femine nocturno, ideo non possent eum eijcere de castris. de alijs autem cognoscebant, scilicet, leprosus, & quis fuisset femine per ægritudinem, ideo illos eijciabant. Item eiectio hominis pollutus somnio nocturno erat breuis, scilicet, vsque ad occasum solis. Alię autem erant pollutiones maioris temporis, ideo de hac non iustum est, q̄ pollutus eijcerentur de castris, sed quod ipsi egredierentur, & manerent vsque ad vespertum, vt patet Deute. 23. cap.

Per hoc etiam quod dicitur de fluentibus femine videbitur alicui intelligendum de mulieribus fluentibus sanguinem. Nam ad idē pertinet, & æqualiter efficitur aliquis immundus contingendo feminam fluentem sanguine, vel virum fluentem femine, vt patet Leuit. 15. cap. Vt ergo non inficerent istę femine cōmunicātes cum eis iustum erat ire extra castra.

Et si aliquis obijciat inconueniens esse mulierem manere extra castra.

Rōndendum est hoc non ob stare, quia hic iubetur q̄ immundi tā masculi q̄ femine eijciantur de castris,

H ideo

Fluere & effundere semen distant.

ideo licet non exprimat de foeminis fluentibus semine, satis videtur alicui intelligendum esse de eis. Sed hoc non multum differt, quia quamquam aliquando sit eadem ratio plurium, lex statuens de vno non statuit de alio: ideo si de foeminis fluentibus sanguine statutum esset, quod eijcerentur de castris, etiam exprimeretur de eis sicut de ceteris, sed nihil tale exprimitur.

Item videtur quod non eijcerentur de castris tales foeminae, quia Iudei observabant ista precepta in veteri testamento tempore Christi, & tamen tunc erant foeminae fluentes sanguine in ciuitatibus. quod patet de illa que per duodecim annos passa fluxum sanguinis erogauerat omnem substantiam suam in medicos, & non potens curari, tetigit simbriam Christi & sanata est, vt patet Luc. 8. cap. tunc tamen Christus erat in vrbe Hierusalem, quia ibat in domum Archisynagogi, vt sanaret filiam eius, & multa turba cum illo: in medio tamen turba illa foemina erat. ergo erat in vrbe, si tamen huiusmodi foemina iuberetur eijci de castris non maneret illa ibi, cum manifestissimum esset illam laborare hac aegritudine, quia per duodecim annos patiebatur, vt patet eod. cap.

Item si foemine fluentes sanguine extra castra ponerentur, eodem modo foemine fluentes sanguine menstruali irent extra, quia eandem immunditiam habebant, & faciebant homines immundos, & quidquid tangerent tempore huius fluxus menstruorum, vt patet Leuit. 15. cap. sed hoc dato fere omnes foeminae essent semper extra castra, quia postquam foemine perueniunt ad etatem adultam in qua possunt concipere, patiuntur quolibet mense fluxum menstrualis sanguinis, & tunc per septem dies erunt separatae, vt patet Leuit. cap. 15. & tunc quaelibet foemina quolibet mense esset septem diebus extra castra, quo dato plures foemine habitaret extra castra quam in castris. quod satis erat dissonum rationi & honestati. Ideo quamquam eandem immunditiam causant foemine fluentes sanguine tam menstruali quam non menstruali, quam causant viri fluentes semine, tamen viri eijciuntur de castris cum fluunt semine: foeminae autem non eijciuntur. Et ratio est, quia fluxus seminis aegritudinalis rarissimus est in viris. ideo quamquam isti eijciuntur de castris rari essent, foeminae autem fluentes sanguine si eijcerentur esset eijci omnes foeminas. Si autem esset generale, quod viri fluerent semine, sicut foemine fluerent sanguine menstruali, quamquam in vtroque immunditia esset: tamen neutri eijcerentur de castris. Et cum obijciatur tam virum quam foeminam excludendum esse, dicendum est intelligi de leprosis & pollutis super mortuo. Ista enim rara sunt, & non sequitur idem inconueniens quod eijciendo foeminas menstruaras de castris.

Pollutusque est super mortuo. Idest illi qui contrahebant immunditiam tangendo mortuum eijciebantur de castris.

Diversimode ex tactu fiebat homo immundus. Et quod maior erat immunditia in tactu hominis mortui quam aliorum. Quaes. VIII.

IN quo sciendum est, quod quicumque tangeret aliquam rem mortuam erat immundus, sed in hoc differebat, quia aut illa res mortua erat homo, aut aliud animal. Si esset homo quicumque tangeret eum siue per se mortuum, siue ab alio occisum erat immundus septem diebus, etiam qui tangebatur sepulchrum, vel ossa arida reperta in agro, vel qui intrabat in tentorium hominis mortui vel ibat ad funera eius erat immundus septem diebus, sic patet J. c. 19. Si autem

effecit aliud animal aut erat reptile, aut non: si reptile qui tangeret illud siue viuens siue mortuum immunditiam habebat, quae durabat vsque ad vespertum, vt patet Leuit. 11. cap. Si autem esset aliud animal, aut esset licitum ad esum, aut non: si non, quicumque tangeretur, siue per se mortuum, siue ab alio occisum causabat immunditiam, vt patet Leuit. 11. c. Si autem esset animal licitum ad esum, aut per se moriebatur, aut occidebatur: si per se moreretur non liceret illud tangi, quia causabat immunditiam. Si autem occideretur ad cibum licebat tangi, quia aliter comedi non poterat, vt patet Leuit. 11. c. In his omnibus immunditijs durabat contaminatio vsque ad vespertum, & qui immundus erat, lauabat vestimenta sua, in sola autem immunditia super hominem mortuum manebatur septem diebus. Cum autem hic dicitur de contaminato super mortuo non intelligitur de quolibet animalis mortuo, sed solum de contaminatione super hominem mortuo, & ista durabat plusquam alia, & qui immundus erat aspergebat se die tertio & septimo aquis lustrationis, & sic mundus fiebat. In quo apparet maiorem esse immunditiam in tactu hominis mortui quam aliorum animalium. Nam quanto animal immundum est tanto causat maiorem immunditiam quam cetera cum mortuum fuerit. Item quia pro tactu hominis mortui eijciuntur extra castra tangentes, sed non pro tactu aliorum animalium mortuorum. In istis autem pollutis erat tempus determinatum quod redituri erant in castra, post diem septimum, & non facta aliqua alia ceremonia a sacerdotibus regrediebatur. Polluti autem lepra & semine fluente quae sanantur non reuertebantur in castra quousque sacerdotes facerent quasdam ceremonias in eis. de leprosis hinc Leuit. cap. 14. de fluentibus semine Leuit. 15. c. Tam masculum quam foeminam eijcite de castris. Idest ista lex est pro foeminis, & pro masculis, quod dicitur, quia aliquis dubitaret an foemine deberent eijci de castris, eo quod videbatur inhonestum eis esse extra castra, sed dicitur quod etiam erant, & hoc solum intelligitur quantum ad lepram, & ad pollutionem super mortuo. Nam secunda immunditia, quae est in fluxu seminis non potest esse in foeminis, nisi accipiat fluxus seminis, id est sanguinis, quia semen est sanguis decoctus, vt aliqui dicunt. sed hoc improbatum est. Ne contaminent ea. Idest ne contaminent castra, de omnibus castris intelligitur quod patet ex eo, quod subditur. Cum habitauerint vobiscum. Quasi dicat si habitant in castris pollutent ea. ideo non debent habitare in illis, sed morabantur extra castra. Reueruntque ita filij Israel. Idest obedierunt mandato Dei de eijciendo immundos de castris. ante hoc enim nunquam fuerunt eiecti: postea autem fuit obseruatum semper istud preceptum in deserto, nam paulo post Maria soror Moysi & Aaron incurrit lepram a Domino, quia obiurgata est a Moyse, & mansit septem diebus extra castra quousque sanata est, vt patet J. 12. c.

An in deserto fuerit obseruatum preceptum de eijciendis immundis extra castra, & an lex Moysi obligaret in deserto Iudeos. Quaes. IX.

Sed dicit aliquis, quod istud non fuit obseruatum in deserto, quia erat ceremoniale, & ceremonie non obligauerunt vsque ad terram promissionis, vt patet Deuter. 12. cap. & ibi declaratum est.

Respondendum est, quod ceremonialia precepta, & quasi vniuersaliter tota lex non obligauit Israelitas in deserto, sed solum post habitam terram promissionis. Si tamen Deus iubebat specialiter de aliquo precepto, quod obseruaretur in deserto obligabat. & sic fuit de phase quod iussit celebrari in monte Sinai, vt patet infra cap. 9. Idem de ritu consecrationis qui obseruatus est in eodem monte, vt patet Exo. 29. & Leuit.

& Leui. 8. cap. Sic autem fuit de isto precepto, scilicet quod eijcerentur immundi de castris, quia iussit illud obseruari in deserto. ideo ibi obligabat, immo maior causa erat obseruandi istud preceptum in deserto quam in terra promissionis. nam obseruabatur ne immundi manentes cum mundis inficerent eos. Sic dicitur hic in litera. eijcite de castris ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. In deserto tamen magis poterant Israelita pollui quam extra, quia ibi erat maior communicatio eorum cum essent tetoria simul. Ideo magis obseruandum erat ibi, quod non essent immundi cum mundis, quam postea in terra Chanaan.

An precepta legis Moysi obligarent in deserto Iudeos. Quaes. X.

Sed ad magis intelligendum, an precepta legis Moysi obligarent Iudeos in deserto ad obseruationem sui, est considerandum, quod vt communitur dicitur erant triplicia precepta, scilicet moralia, iudicialia, caeremonialia, siue legalia.

Dicuntur moralia, quae naturaliter sunt ad dirigendos mores etiam sine aliqua legislatione positua, & ista vocantur precepta legis nature, vel iuris naturalis, & insunt in principis rationis practice sine aliquo docente. de his dicitur ad Roman. 2. quod gentes que legem non habent naturaliter ea que legis sunt faciunt, quia eiusmodi legem non habentes ipsi sunt sibi lex qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, restimonium reddente illis conscientia ipsorum. de istis preceptis dicendum, quod obligant omnes homines etiam si nunquam dentur eis, eo quod naturaliter insunt, & nemo potest illa ignorare, quia scripta sunt in cordibus nostris, & testimonium de illis reddit nobis conscientia nostra ad Rom. 2. Item quia vt dicit Arist. 5. Ethic. iura naturalia sunt eadem vbique, sicut ignis ardet hic, & in persis, & tamen non essent vbique, nisi ligarent vbique homines ad obseruationem suam. ergo sine legislatione obligant. Nam si ex sola positione illa ligarent, non essent eadem vbique: cum non fuerit vbique idem legislator qui illa statuerit.

Secunda erant iudicialia, & ista erant precepta foralia per quae iudicabatur de contentionibus Israelitarum inter se, & ista sunt illa precepta que dirigunt hominem ad hominem, sicut precepta, de furtis, & de seruitutibus, de coniugijs, de iniurijs illatis, de damnis datis, de venditione, & redemptione possessionum, & huiusmodi: de quibus Exo. 21. & 22. & 23. & in multis alijs locis huius libri, & Deuteronom.

Tertia erant caeremonialia, siue legalia, & ista erant quae ordinabant hominem ad Deum, sicut precepta de sacrificijs, & de obseruatione festorum, & solutione decimarum, & primitiarum votorum, & redemptio num, & omnium oblationum atque purificationum ab immunditijs, quia omnia ista faciebat homo propter Deum, & non propter hominem, quia in nullo conferebant proximo, sed exhibebatur per hec cultus Deo. De primis dicendum, quod licet illa naturaliter obligarent et si non darentur, in Deum multa de illis dedit in lege Moysi, sicut patet ex decalogo Exodi 20. & in multis alijs preceptis Leuit. 19. & alibi. De istis est dicendum, quod Iudei equaliter obligabantur ad seruandum illa in deserto, & in terra Chanaan, & patet de blasphemia Dei quae erat contra precepta moralia, & blasphemus lapidatus est in deserto Leuit. 13. sic etiam idolatrarum occisi fuerunt ibi infra 25. Et si quis esset homicida, vel adulter, certum est, quod occideretur, quia ista sunt contra ius naturale, quod exprimitur in decalogo.

De preceptis iudicialibus dicendum est generaliter, quod obligabant in deserto, sicut in terra Chanaan, Alph. Toft. super Num. Pars I.

Precepta iudicialia

quia ista erant in habitudine hominis ad hominem, vt dictum est. & tamen in deserto oportebat, quod homo per aliquam regulam iuris se bene haberet ad hominem, quia si quilibet faceret, quod vellet non posset manere communitas, cum vt ait Arist. 1. Polit. in politia sit magis necessarium distributiuum iustitiae, quam panis, id est iudex magis quam panis, sed non manet politia sine pane, ergo nec sine iudice. ergo aliqua regula iuris essent, per quas Iudei inter se regerentur in deserto. Deus tamen dederat eis precepta iudicialia. ergo per illa potius regerentur, quam per alia quae ipsi sibi fingerent. Item quia Moyses ferebat per totum diem iudicans populum, & audiens negocia illorum, & non sufficiebat diffinire illa Exodi 18. & postea constituti sunt iudices, decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui similiter audiebant lites populi. eodem ca. & Deuter. 1. cap. & adhuc omnes isti non sufficiebant ad negocia populi, sed ad querela Moysi dedit Deus alios septuaginta seniores. infra 1. & omnibus istis iudicabatur, quod audirent partes in deserto, & in sum iudicarent Deuteronom. 1. ergo oportebat, quod haberent leges per quas iudicarent, & ista erant precepta caeremonialia.

Item si in terra Chanaan necessaria erant precepta iudicialia, multo magis erant necessaria in deserto, quia in deserto erant omnes simul in castris. In terra autem Chanaan erant diuisi per loca. vbi autem simul sunt, plures lites oriuntur, ideo ibi magis sunt necessariae leges iudiciales. Non est igitur dubium, quin omnia precepta iudicialia obligauerunt Iudeos in deserto, sicut postea in terra Chanaan.

De caeremonialibus autem dicendum est, quod est aliqual dubium, an obligarent, & obseruarentur: & de his considerandum est, quod quaedam obligauerunt in deserto, & obseruatae sunt. aliae vero, nec obligauerunt, nec obseruatae sunt, nec potuerunt obseruari, sed solum in terra Chanaan.

Pro quo sciendum, quod quaedam precepta caeremonialia fuerunt quae requirebant materiam que non poterat haberi in deserto, nisi per accidens, & ista non obligabant, sicut precepta de sacrificijs. nam requirebantur ibi animalia Leuitici 1. & 3. & libamenta sacrificiorum sine quibus non offerbantur sacrificia, quae erant farina, & vina, & oleum, & sal, & thus, infra 15. cap. & ista non poterant haberi in deserto.

Ex quo sequitur, quod nulla precepta in quibus aliquid de sacrificio agitur obseruabatur in deserto, quia non poterant seruari, immo nunquam facta fuerunt sacrificia in deserto nisi in monte Sinai, vt colligitur infra 28. & declaratum est praecedenti cap. quae 15. maxima ramen pars preceptorum caeremonialium consistebat in sacrificijs.

Aliae erant etiam precepta caeremonialia que propter defectum materiae non poterant seruari, sicut de dandis decimis, & primitijs fructuum: nam Hebrei in deserto non colebant terram, ideo non poterant solvere inde decimas neque primitias. Aliae autem erant que seruari poterant, tamen non obseruabantur, quia non manebat causa obseruationis eorum: Et ista sunt omnia precepta caeremonialia, de solutione iurium sacerdotum, & Leuiticorum de quibus J. 18. Nam poterat Hebrei dare decimas, & primitias de pecoribus, & offerre primogenita pecorum, & redimere primogenitos suos, quia non deficiebat materia ad hoc, & isti non faciebant, quia nulla iura soluebant Leuitis, nec sacerdotibus in deserto, vt ostensum est J. 3. c. & hoc quia iura soluntur pro ministratione: Leuitae ramen non ministrabant in deserto. Aliae erant caeremonialia que non poterant seruari in deserto propter incertitudinem motus castrorum: non enim sciebant Israelitae quandiu manere

Et in deserto fuerunt necessaria.

deberent alicubi, aut quando mouenda essent castra, sed quandiu nubes manebat super tabernaculum erant fixa castra, cum vero nubes eleuabatur inde mouebatur castra Exodi 40. & infra 9. cap. & propter hæc, licet Iudei haberent omnem materiam conuenientem sacrificijs, nunquam illa fecerunt, quia nesciebant, an rādium maneret nubes, quod compleri posset sacrificium, circ mabatur quippe per diem, & noctem holocaustum iuge. Leui. 6. Et propter istam causam etiam non poterat seruari circuncisio in deserto, nullus quippe Iudeorum circuncisus fuit in quadraginta annis quibus manserunt in deserto, ut patet Iosue 5. cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus. esset quippe periculū nouiter circuncisus si mouerentur statim, ideo ad vitādum periculum nemo circuncidebatur, ut declaratum est, eodem cap.

Erant autem alia caeremonialia quæ nullum impedimentum habebant ad hoc, quod seruarenur, & ista obligabant ad obseruationem sui, & seruabatur, sicut erat discernere cibos, vel manducare de quibusdam animalibus, & alijs nō. nam nihil impediēbat istam obseruationem, quia non consistit in faciendo, sed non faciendo, ponuntur autem cibi illiciti Leui. 11. & Deuteron. 14. cap. Etiam poterant obseruari caeremonialia immunditiarum, & purificationum, id est, quod abstinere quis ab omnibus quæ indicabantur immunda secundum legem, & omnia præcepta quæ consistebant in abstinendo ab aliquo, vel non faciendo obligauerunt in deserto, & hoc modo obligauit præceptum de eiciendo leprosos de castris Leui. 14. Nam Deus iussit illos, & fluentes semine, & pollutos super mortuo eici de castris, ut patet in litera, etiam omnes immunditiæ cauebantur, scilicet, ut non tangeret fluentem semine, nec mulierem fluentem sanguine, aut menstruatam Leuitici decimo quinto cap. Sic etiam non licebat tangere mortuos infra 19. & obseruatum fuit istud in deserto, quia iussit Deus, quod sacerdotes non tangerēt fratres suos mortuos, nec lugerent super eos Leui. 10.

De purificationibus ab immunditijs similiter dicendum, quod quædam obseruabantur in deserto, scilicet illæ quæ non habebant aliquod impedimentum, sicut si quis tangeret aliquid immundum lauabat vestimenta sua, & manebat immundus vsque ad solis occasum Leuitici vñ decimo cap. Et tunc per se cessaret immunditia sine aliqua alia caeremonia. Sic erat de muliere menstruatâ quæ separabatur per septem dies, & in fine illorum munda erat Leui. 15.

Aliæ purificationes erant quæ exigebant alias caeremonias sacrificiorum, sicut in purificatione leproforū Leuitici decimo quarto cap. & in purificatione fluentis semine, & in muliere fluente sanguine extra tempora menstruorum Leuitici decimo quinto cap. Nam istæ purificationes quantum ad istam partem, in qua requirebant sacrificia non poterant obseruari, sed cæteræ caeremoniæ seruabantur. Alia quoque erant caeremonialia præcepta de obseruatione festorum, & ista obligabant in deserto, ut patet de sabbatis. nam Deus faciebat illud ibi obseruari, & non voluit, quod Iudæi colligerent manna in sabbato, sicut alijs diebus, sed die veneris colligebant pro sabbato Exo. decimo sexto capitu. Et infligebatur mors non obseruanti, sicut fuit de colligente ligna in sabbato. Nam lapidatus est infra 15. cap.

Sed dicendum, quod in festiuitatibus duo erant. vnum ipsa obseruatio diei abstinendo ab opere seruilii. Aliud ipsa sacrificia vel oblationes diei. Nam quodlibet festum habebat aliqua sacrificia, & oblationes, ut patet Leuitici 23. & infra 28. & 29. capitulo.

De primo dicendum, quod omnia festa quæ requirebant abstinentiam ab opere seruilii, seruabantur in

deserto, nisi forte accideret die illa moueri columnā nubis, quia tunc mouerentur Israelitæ, quia motus ille nubis erat quasi præceptum speciale Dei ad Israelitas, quod ambularent.

De secundo dicendum, quod in quolibet festo erant sacrificia, & caeremoniæ propriæ, quarum numerus, & ordo ponitur infra 28. & vigesimo nono capitu. & ista non poterant obseruari cum in deserto non fierent sacrificia.

Ex prædictis patet, quod omnia præcepta moralia, & iudicialia obligauerunt totaliter in deserto, sicut in terra Chanaan, & fuerunt ibi obseruata, præceptorum autem caeremonialium quædam obligauerunt, & quædam non. & patet quæ sunt vtraque.

Et eiecerunt eos extra castra. Id est eiecerunt istos immundos, & hæc expositio est præcedentis, quia idem est facere, quod iussit Dominus, & eicere immundos de castris, cum nihil aliud ibi iuberet Deus.

Sicut locutus fuerat Dominus Moysi. Id est Deus iusserat Moysi, ut eicerentur isti de castris, & sic factum est.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel. Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddet ipsum caput, quintamque partem desuper ei in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis excepto ariete qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. Omnes quoque primitiæ quas offerunt filij Israel ad sacerdotem pertinent, & quicquid in Sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

Locutusque est Dominus. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, de excludenda iniustitia, quæ est in hoc, quod aliquis vsurpat res alterius, & quia continet hoc dupliciter, scilicet in rebus sacris, & non sacris, ideo de vtroque dicitur. & primo de accipiente rem non facram. Loquere ad filios Israel. Quia alias non poterat ad eos peruenire istud præceptum, cum Deus non loqueret illis, sed mediante Moysi. Vir siue mulier. Ponitur hic lex de accipientibus res alienas, & est lex ista tam ad virum quam ad foeminam. vterque enim peccat alienū vsurpans, & tenetur ad hanc legem. Cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere. Id est cum fecerint vnum de peccatis quæ solent accidere. non enim est necessarium, quod aliquis faciat omnia peccata, quæ hominibus accidere solent ad hoc, quod teneat hanc legem. sed quicumque fecerit aliquod de illis tenebit, & hoc significat litera dicens, ex omnibus peccatis. & non dicit omnia peccata.

Quomodo fieri debebat restitutio, & sacrificium, quod iubetur hic, pro ijs qui tollebat res alienas. Quæst. XI.

SCIENTIUM est, quod ista lex non potest intelligi de quolibet peccato, quod homini accidit. Nam si aliquis offendat Deum idolatrando, aut non colendo sabbatū, vel deierando non tenet hanc legem, quia hic dicitur, quod debet fieri satisfactio ipsius, quod ablatū est, & quintæ partis insuper. Deo autem non fit aliqua talis satisfactio, sed necesse est intelligi de peccatis factis in proximum.

Sed

Que festiuitates seruabatur in deserto.

Satisfactio pro peccato.

Lex contra accipientes res alienas.

Sed adhuc non potest intelligi de omnibus peccatis contra proximum, quia illorum quædam sunt in quibus non fit aliqua restitutio, sicut in adulterio, & iniuria, siue infamando, siue percutiendo, vel alias.

Et si aliquis obijciat, quod iniuriæ possunt estimari pecunia non tenebit ista lex. Respondendum est non stare, quia dicitur infra, quod dabitur caput rei, & quinta pars insuper. sed hoc non potest intelligi de iniurijs quia ibi quamquam iniuriæ estimantur in pecunia datur precium estimatæ iniuriæ, & non caput rei, & quinta pars, quia nihil tale potest inueniri: sed hoc est cum aliquis surripuit alterius rem, & postea tenetur reddere eam cum quinta parte.

Quantum tenebatur reddere suo creditori negligens debitor, aut fur. Et an ista confessio, & poena haberet locum in foro iudiciali. Quæst. XII.

ALIVIS enim dicunt circa istam literam, quod solum intelligitur de illo, qui inueniebat rem alterius, & negligebat reddere tempore debito, quonia tenebatur postea reddere illud cum quinta parte.

Dicunt etiam, quod non potest intelligi de furto, aut dolosa extorsione, vel quacunque ereptione rei alterius iniuste facta alio non intelligente, quod probatur quia dicitur hic, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Dei. isti tamen qui furantur, vel quouismodo illicite extorquent, non agunt per negligentiam, sed ex deliberatione iniqua, & proposito.

Item arguunt, quia si furum esset non daretur res cum quinta parte sua, sed daretur duplum, aut quadruplum, aut quintuplum. nam in quibusdam duplum, & in alijs variè soluebatur, scilicet pro vno boue quinque boves, & pro vna oue quatuor oues, & in alijs rebus duplum, ut patet Exodi vigesimo secundo cap. Ergo debet intelligi de alio, scilicet de illo qui inuenit rem & non restituit.

Sed est dicendum hoc non stare. nam qui furabatur rem non restituebat duplum quadruplum, aut quintuplum, nisi conuictus esset. Hic autem agitur, quando aliquis confitetur id quod furatus est, ut patet in litera cum dicitur, confitebuntur peccatum suum.

Sed forte aliquis dicet, quod hoc intelligitur de confessione inuoluntarie facta in iudicio.

Respondendum est, quod non stat, quia dicitur confitebuntur, & tamen in iudicio diceret conuinceretur de peccato suo. Item quia ponitur hic, quod peccantes offerant arietem, & tamen quando agitur in iudicio solum imponitur poena, quæ cadit in utilitatem proximi, & nunquam poena sacrificij, quia hoc pertinet ad forum conscientie, siue Ecclesiasticum, ut latè declaratum est Leuitici capitu. quinto. & patet Exodi vigesimo secundo cap. vbi cum ponantur leges quæ sunt pure forales, solum imponitur poena in solutione faciendâ proximo, & nunquam in aliquo sacrificio. ergo non erat hic contentio in iudicio. Item magis patet, quia dicitur infra. si autem non fuerit qui recipiat dabunt Domino, & erit sacerdotis. in quo præsupponitur, quod aliquando fieret confessio ista delicti, & tamen non esset qui solueretur hoc, quod oblatū erat. Si tamen iudicialiter cõtenderetur necesse erat, quod esset aliquis qui hoc petere posset, & cui lucrum rei iudicatur proueniret. ergo non intelligitur hoc de confessione facta in iudicio, sed de ea quæ sponte fit.

Item quando dicebatur, quod intelligeretur litera ista, quando aliquis inuenit rem, & tarde eam reddidit quod teneatur reddere eam cum quinta parte, falsum est, quia si voluntarie confiteretur, secundum quod necesse est intelligi hic, solum reddebat totam rem sine

Alph. Tost. super Num. Pars I.

quinta parte. Si autem inueniens negaret inuenisse, & conuinceretur soluebat rem cum quinta parte, ut habetur Leuit. cap. 5.

Cum vero arguebatur, quod non posset hoc intelligi de re ablata furto, quia dicitur hic per negligentiam.

Respondendum est, quod non vocatur hic negligentia ommissio faciendi aliquid tempore debito, sed contempus, quia vtrūque signatur in hoc verbo: quamquam magis proprie accipitur pro ommissione, sed hic solum pro contemptu est, & patet, quia ista lex habetur Leuit. c. 5. vbi dicitur, anima quæ peccauerit, & contempto Deo negauerit depositū &c. Ecce posuit ibi Deus contemptum, id est neglectum, & tamen est eadem lex illa cum ista, quamquam illa complectitur plures clausulas. quod patet quia ibi ponitur tota res cum quinta parte soluenda sicut hic. Ponitur etiam aries pro peccato offerendus sicut hic, ergo ita accipitur hic per negligentiam sicut ibi, scilicet per contemptum. Est ergo sensus illius literæ de illo qui peccat in aliquo ex omnibus quæ solent hominibus accidere, id est, in peccatis quæ cõiter eueniunt, sicut in furto, & in extorsione fraudulenta, aut violenta, & in calumnia, aut negatione depositi. In his enim omnibus, vel aliquo eorum qui peccat tenetur ad ea quæ hic dicuntur. Quæ solent hominibus accidere. Non accipitur accidere hic proprie, quia dicuntur aliqua accidere hominibus, quæ eis communiter eueniunt, siue ignorantibus, siue reuolentibus tanquam a fortuna, vel aliquo agente extrinseco proueniunt. Peccatum autem quodcumque sit, voluntarium est, ideo non accidit hominibus, sed fit ab hominibus. Accipitur tamen large accidere prout distinguitur contra necessarium esse, vel contra illud, quod rarissimum est.

Et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini. Ista est conditio legis, quando per negligentiam, id est negligendo, vel contemnendo mandatum Dei deliquerint, quod est peccare quasi per superbiam, sicut dicitur Leui. cap. 5. anima quæ contempto Deo. Si autem fieret aliquod peccatum non contempto Deo, sed alias ex quadam leui ommissione, sicut in illo qui non reddidit depositum tempore suo, & tamen postea libenter reddit, non esset ista lex, sed solum solueretur res sine quinta parte. Atque deliquerint. Id est in negligendo mandatum Domini, & transgrediendo deliquerint.

Sed non est hic delictum aliquid distinctū a transgressione, & negligentia: explicat tñ per plura verba idem sicut in mō loquendi vulgari. vel potest intelligi, quod ista sint distincta, scilicet negligentia, & transgressio peccatorum referat ad actū cordis, quia in corde nro premitur Deus, & non per exteriorē, & delictum referret ad exteriora. sed ipsam ablationē rei. Et tunc est sensus, quod ista lex non tenet, dato quod aliquis transgrediat præcepta Dei per contemptū, sicut in corde, nisi deliquerit exteriori, scilicet in opere, quantum ad ablationem rei aliene. Confitebuntur peccatum suum. Hoc intelligit, quod aliquis furatus fuerat rem alienam, aut fraudulenter subtraxerat, vel quomocumque illicite, & contrebatur de hoc volens restituere domino suo ad quod primo confitebatur peccatum suum, & deinde restituebat rem cum quinta parte.

Confessio faciendâ in testamento veteri non est confessio sacerdotalis. Quæst. XIII.

NON est autem intelligenda ista confessio de professione sacrali qualis est in nouo testō, quoniam in veteri testamento nulla talis fuit, nec esse poterat, quia sacerdotes non habebant ibi clauas ligandi, & soluendi, nec vilo modo habere poterant, nec Deus eis dare debuit, quia erat statutum veteris testamenti, ut fuit declaratum Leui. 16. c. fiebat tñ quædam figura confessionis sacramentalis, scilicet semel in anno in die propitiationis sacerdos magnus cõfitebatur oēs iniquitates populi super

H 3 caput

Delictum, & transgressio, an sint idem.

caput hirci, & postea mittebat eum in solitudinem. De hoc Leuitici capitulo 16. Sed tamen nec illa confessio proderat aliquid ad remissionem peccatorum, ut ibi declaratum est.

Sed dicendum istam esse confessionem que fiebat ei cui res ablata fuerat, scilicet, quod furans, aut extorquens quomodocumque indebite diceret domino rei: ecce ego abstuli tibi hoc: ideo accipias illud cum quinta parte insuper. vel intelligitur de confessione facta sacerdoti, scilicet, quod si iste qui furatus fuerat, vel acceperat rem illicitam nolebat hoc confiteri ei, cui abstulerat, reuelabat illud sacerdoti dans ei rem cum quinta parte, ut restitueret ei, cui ablata fuerat, & hoc verissime est, quia iste qui sic peccauerat offerebat arietem pro peccato sacerdoti, & illi manifestaret peccatum propter quod offerebat: quamquam in hoc nihil differbat, an sacerdoti, vel alteri hoc peccatum manifestaretur, quia ista confessio peccati, dato quod fieret sacerdoti non erat sacramentalis, magis quam si fieret cuicumque laico, sed solum erat reuelatio amicabilem secreta sui.

Et reddent ipsum caput. Id est ipsam rem principalem quam isti furati sunt, vel quomodocumque illicitè surripuerunt. Vocatur autem res ablata furto caput, id est capitale, vel principale respectu quinte partis, quae erat accessoria, & quasi ex superabundanti soluebatur, sicut in mercatoribus ipsa pecunia, quae principaliter ponitur vocatur caput, vel capitale respectu lucri superuenientis inde.

Quintamque partem desuper ei in quem peccauerint.

Triplex solutio ei fiebat, cui damnum fuerat illatum, quia ibi reperiebatur delictum tripliciter.

Quaest. XIII.

ISTA duo soluenda erant ei, cui damnum inflatum esset, scilicet tota res ablata, & quinta pars eius insuper, soluebatur autem tota res pro estimatione damni principalis: soluebatur autem quinta pars, vel pro dano, quod sustinuit in absentia rei dominus eius, dum alius tenuit eam vsurpatam, vel magis quia offendit eum accipiendo rem suam, & fit hic estimatio offensa, sicut damni.

In quo sciendum, quod pro isto peccato fiebat triplex solutio. Prima erat, quod dabatur totum, quod ablatum erat. Secunda, quod superaddebatur quinta pars. Tertia, quod dabatur domino aries. Causa huius est, quia in quolibet peccato necesse est assignari plura delicta, aut transgressiones.

Ideo secundum legem, nunquam aliquis surripies aliquid ab altero tantum patitur solum quantum intulit, sed aliquid magis. Erat autem hic triplex transgressio, quia cum aliquis furabatur rem alterius, offendebat Deum qui iusserat non furari, nec decipere, ideo tenebatur ei ad aliquid. & hoc significatur hic cum dicitur. & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, quod apertius dicitur Leuitici cap. 5. anima quae peccauerit, & contempto Deo &c. Pro hac autem offensione dabatur aries Domino, qui dicitur pro peccato, de quo habetur infra in litera, & Exodi c. quinto, erat secunda transgressio contra proximum: damnificando eum, tantum quantum auferabatur ab eo, ideo reddebatur equale, quod vocatur hic caput.

Præter hoc erat tertia transgressio, in quantum isti offendeabant eos quibus abstulerant res, quia ausi fuerant accedere ad res suas eis reuuentibus, & hoc in modum offensa, & iniurie cadit præter damnum rei pro quo quinta pars datur.

Similiter non fuerit qui recipiat. In hoc declaratur quo-

modo istud non fit in iudicio, sed quia ille qui peccauerat contrebatur de malo facto volens reddere, quæ vsurpauerat. nam si in iudicio contenderetur necesse erat ibi esse aliquem ad quem ista pertinerent, scilicet dominum rei, vel procuratorem suum. hic tamen dicitur si non fuerit qui recipiat, quod intelligitur, quando ille cui res ablata est mortuus est, & non reliquit hæredes institutos, vel qui ei succedere possint ab intestato. Nam dato, quod neminem instituisset hæredem: si tamen proueniret hæreditas eius alicui ab intestato, semper dicebatur manere qui reciperet. Cum autem non manebat aliquis horum, deuoluebatur istud debitorum ad Deum, sicut nunc in non habentibus hæredes succedit Ecclesia, vel fiscus.

Et erit sacerdotis. Id est istud, quod dabitur Domino pertinebit ad sacerdotem. Omnia enim que dabantur sacerdotibus dicebantur dari Deo, quia non dabatur illis aliquid, nisi ut ministris Dei, & Deus volebat, quod ipsi haberent istos redditus pro ministratione quam faciebant. sic patet infra decimo octauo cap. & Deuteronomij 18.

Quae dantur sacerdotibus dantur Deo.
Quaest. XV.

DICITUR tamen, quod erit sacerdotis, quia cum primo dixisset dabitur domino intelligeretur, quod veniret hoc in vsus Sanctuarij, sicut pecunia data in numeratione populi, ut patet Exodi 30. capitu. & alia que similiter offerebantur, ut patet infra trigesimo primo capitu. de auro, quod obtulerunt de thesauris Domini bellatores venientes de Madian: hoc tamen sacerdoti dabatur, id est ad vsus sacerdotum, ita quod nulla pars eius cederet in vsus Sanctuarij. Erant namque distincta ea quae proueniebant sacerdotibus, & que proueniebant Sanctuario. de iuribus autem sacerdotum habetur infra capitulo decimo octauo. iura vero Sanctuarij pauca erant, de quibus habetur Exodi capitu. trigesimo, & quarto Regum, duodecimo cap. Dicitur autem, quod erit sacerdotis, non quidem vnus sacerdotis, quia non erat aliquid, quare magis pertineret ad vnum quam ad alterum, nec etiam ad ipsum summum sacerdotem.

Nec valet si obicias de sacrificijs, quia sacerdos qui faciebat victimam pro peccato, vel holocaustum, & offerebat libamenta eius, suscipiebat iura omnia prouenientia ex his, ut patet Leuitici capitulo sexto, & sacerdos faciens hostiam pacificam habebat pectusculum, & armum illius in partem suam, nihil dans aliis sacerdotibus, ut patet Leuitici cap. septimo, ergo sic posset hic esse.

Dicendum quod non, quia in recipiendo pecuniam istam a peccante non erat aliqua ministratio specialis, quam faceret vnus sacerdos & non alij, sicut in explendo ceremonias sacrificiorum, ideo non erat causa quare magis pertineret ad vnum quam ad ceteros. Sed diuidebatur inter omnes sacerdotes. Secus autem erat de sacrificio oblato pro isto peccante, quia ad sacerdotem qui faceret ceremonias, pertinebant omnia iura illius.

Excepto ariete qui offertur pro expiatione.

Secundum diuersitatem peccatorum, & peccantium debet fieri diuersa immolatio. Et aries quare non dicatur dari sacerdoti, sed pro expiatione.

Quaest. XVI.

IN hoc duo dicuntur. Primum, quod deberet iste offerens dare arietem pro peccato.

Secun-

Secundum quod iste aries non pertinebat ad sacerdotem, sed ad Deum.

De primo præsupponitur hic regula generalis, scilicet, excepto ariete, qui pro expiatione offertur, id est, quod ad expiandum peccatum semper deberet offerri aries.

Hoc tamen non est intelligendum, quod pro omnibus peccatis offeratur aries. Nam distinguendum est in hoc, an sint peccata per ignorantiam, vel alias. Si per ignorantiam debent distingui personæ peccantes, & secundum hoc sicut diuersorum animalium immolationes, ut patet Leuit. 4. cap. Si vero non sit peccatum per ignorantiam, adhuc non semper offertur aries, sed aliquando agna, & aliquando turtures, vel columbae, & aliquando aries secundum regulas datas Leuit. ca. 5. Dicitur tamen hic, quod debeat dari aries pro expiatione, & hoc præsupponitur tanquam regula, quia ista lex ponitur Leuit. cap. 5. & ibi iubetur dari arietem. Ideo præsupponitur hic generaliter, quod debeat dari aries pro expiatione, s. pro tali expiatione qualis iubetur hic fieri. secundum erat, quod iste aries non pertinebat ad sacerdotem. & dicitur hoc, quia superiora iubeantur dari sacerdoti loco Dei. ita intelligeretur, quod deberet dari aries. ideo dicitur, quod non dabitur aries sacerdoti, sed est ad expiandum pro peccato. In quo sciendum est, quod quamquam Deus vetet prouenire sacerdoti arietem non tollitur: nam totus sibi prouenit, quia iste aries offerebatur pro peccato, & in talibus sacrificijs pro peccato solum dantur Domino adipes cum sanguine, ut patet Leuit. cap. 6. Omnes autem carnes sunt sacerdotis, ut patet ibidem, ergo ad sacerdotem pertinet aries.

Sed dicitur excepto ariete, quia alias intelligeretur, quod iste aries daretur eis viuus, & non offerretur Domino, sicut cetera pertinebant totaliter ad eundem, & tunc non esset aliquod sacrificium in ariete isto, nec expiatio. Offertur tamen iste aries ad expiationem, & ut sit acceptabilis hostia, ut patet i. litera. & sic iste aries cum traderetur Domino nullo modo pertinebat ad sacerdotem. Sed postea ex lege sacrificij pro peccato pertinebat ad sacerdotem. Nam dicitur Leuit. cap. 6. quod hostia pro peccato, cuius sanguis non infertur intra Sanctuarium, a sacerdotibus comedebatur tota, illa vero de cuius sanguine inferebatur, non comedebatur, sed cremabatur. de sanguine tamen huius arietis non inferebatur ad expiandum intra Sanctuarium, quia solum in sacrificio facto pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi inferebatur sanguis illuc, ut patet Leuit. cap. 4. Iste autem aries erat pro peccato personæ priuatae: ideo non inferebatur de sanguine eius intra Sanctuarium, sed comedebatur omnes carnes. Hic tamen dicitur, quod non pertinet ad sacerdotem, quia daretur iste aries sacerdoti directe sicut alia, quorum Dominus non reperiebatur posset vendere eum, vel comedere, aut conuertere in quoscumque vsus, nec cogeretur inde facere sacrificium, nunc vero cogitur immolare coram Domino, & dare ei sanguinem, & adipem, cætera sibi sumendo.

Qui offertur pro expiatione. Id est iste aries offerebatur ad expiationem, vel redemptionem peccati. Nam offenderat Deum iste, qui abstulerat rem alienam, ut vero expiaretur, id est emundaretur istud delictum, & offensus dabatur aries Domino. an vero per istud sacrificium oblatum pro peccato tolleretur culpa peccantis, vel poena, aut remitteretur aliqua pars eius, declaratum fuit Leuit. cap. 1. & 4.

Vt sit placabilis hostia. Id est iste aries offertur, ut sit hostia ad placandum Dominum, quasi dicat, non placearetur huic peccati, nisi offerret aliquid. Ideo offert hunc arietem ad placandum sibi Dominum. Sic enim

Alph. Toft. super Num. Pars I.

est in omnibus sacrificijs pro peccato, quod illa sunt ad placandum Deum iratum pro peccatis.

Omnes quoque primitias, quas offerunt filij Israel. Quia supra dicebatur de pecunia illa, quae pertinebat ad sacerdotem, ponuntur hic incidentaliter aliqua iura sacerdotum. hæc magis habentur infra 18. cap. vbi est catalogus sacerdotium iurium.

Quomodo in fructibus erant tria genera primitiarum, quae quolibet anno offerebantur per tria tempora, & de significatione primitiarum, & cui dabantur; Et quae omnino dicantur. Et quod Leuit. dabant decimam decimarum summo sacerdoti.

Quaest. XVII.

ET dicitur, quod omnes primitiae, quae offeruntur pertinet ad sacerdotes, scilicet, quod de illis ad Deum non pertinet. In quo sciendum est primitias proprie sumptas dici de fructibus terræ, aliquando tamen primitiae dicuntur oblationes de omnibus alijs rebus, ut oblationes de auro, vel argento, aut vestibus, vel ceteris rebus, & sic dicitur Exo. 25. & 35. quod Israelitae separent apud se primitias de auro, & argento, & hyacintho, & purpura, & ceteris, atque offerant Domino. Ibi enim non est aliquid in fructibus terræ, quod ad primitias pertineat.

Dicuntur tamen istae primitiae separationes, vel electiones, quia primitiae dicuntur de primis, & primum significat prioritatem, & antecessorem, sed aliquando prioritatem temporis, aliquando prioritatem dignitatis.

Accipiendo primo modo dicuntur primitiae illae, quae dantur de fructibus terræ, quoniam illae offeruntur Domino antequam homines degustent aliquid de illis fructibus. vnde Leuit. 23. cap. dicitur, quod non deberent Israelitae comedere de segetibus nouis panem, nec polentam, nec pulues vsquequo offerrent manipulum primitiarum Deo.

Secundo modo primum significat antecessorem dignitatis, & sic dicuntur primitiae quando partes rei meliores, quae dicuntur esse priores alijs dignitate, offeruntur. Ideo cum quis separat aliquid de rebus suis specialiter ad offerendum Deo dicitur dare primitias. Vnde in Hebraeo vbi nos dicimus primitias habetur separationes, vel electiones, id est res separate, vel electae ad offerendum Deo. Iubet autem hic Deus omnes primitias dari sacerdotibus, quia suae sint de terræ nascentibus, siue non, ad eos pertinent.

Erant autem de fructibus tria genera primitiarum. Primae erant quae offerebantur in festo azymorum in principio messis nouarum frugum. Tunc enim offerebantur Domino manipuli spicarum virentium, quorum vnus eleuabatur coram Domino, & conuerterebatur in farinam torrendo grana, cuius pugillus cremabatur super altare: reliquum autem eiusdem manipuli, & omnes alij manipuli cedebant in ius sacerdotum, ut patet Leuit. 23. cap.

Secundum genus primitiarum erat in festo Pentecostes, quando de qualibet domo offerebantur duo panes continentes singulas decimas, quoniam pars vnus eleuabatur: reliquum autem proueniebat sacerdotibus, ut patet Leuit. 23. cap.

Erat tertium genus primitiarum, quod soluebatur in mense septimo in festiuitate tabernaculorum collectis cremabatur super altare. & iste vocatur proprie primitiae, quia hic dabatur aliquid magnum, scilicet, quidam dabant sexagesimam partem fructuum. Alij vero dabant quadagesimam, vel medium inter 40. & 60. Sicut dicit Hieronymus super Ezechielem,

H 4 & ha.

In fructibus tria genera primitiarum.

& habetur extra de deci. capit. primo. De his primitiis dicitur Exodi 34. Et quando agitur de primitiis fructuum terræ absolute intelliguntur istæ primitiæ. Pertinebant autem istæ totaliter ad sacerdotes, sicut decimæ ad Leuitas, & de his nihil offerebatur Deo super altare, nec cedebat in usus Sanctuarii: de his omnibus dicitur infra 18. cap. omnem medullam olei, & vini, atque frumenti quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi, vniuersa frugum initia quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos. Erant autem aliæ primitiæ quæ vocantur separationes cuiuslibet rei, sicut quod offerrentur primitiæ mellis, vel panum fermentatorum, id est, quod eligerentur de his aliqua pars, & offerretur Domino, quæ vocantur primitiæ, & non cremabantur in altari istæ, nec aliquid eorum. Sed totaliter cedebant in ius sacerdotum, vt patet Leui. cap. 2. f. nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini, primitias tamen eorum offeretis & munera, super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Etiam de pulmentis dicebantur Israelitæ offerre primitias, & dabantur sacerdotibus sic patet infra ca. 15. f. cum veneritis in terram quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias domino de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitur primitias. Item proueniebant sacerdotibus in primitias omnes fructus arborum quarti anni, sicut quod quandoque plantarentur arbores non comedebatur de fructibus eorum tribus annis primis, in anno quarto omnes fructus dabantur domino. in quinto licebat comedere plantantibus, vt patet Leui. 19. cap. Et sic fructus anni quarti cedebat totaliter sacerdotibus, quia nihil de fructibus cremabatur super altare. Pertinebant autem primitiæ ad sacerdotes de omnibus alijs rebus quæ separabantur ad offerendum Domino, vt si quis separasset apud se aurum, & argentum, vel vestes, aut similia, & offerret in Sanctuario vocabantur primitiæ, & cedebant in ius sacerdotum. de hoc intelligitur id, quod habetur infra 18. cap. f. primitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Israel tibi dedi, & filius ac filiabus tuis iure perpetuo: quod non potest intelligi de tribus generibus primitiarum quæ offeruntur de fructibus terræ, quia dicitur primitias quas vouerint. Et tamen manifestum est, quod primitiæ trium generum de terræ nascentibus non cadit sub voto, quia erant positæ sub præcepto. ergo istæ erant aliæ primitiæ spontaneæ generaliter. ergo primitiæ ad sacerdotes pertinent. Et dicitur, quod pertinent ad sacerdotem, non quod pertineant ad vnum specialiter, sed ad totum ordinem sacerdotalem, nec potest accipi hic sacerdos specialiter pro summo sacerdote, quia non pertinebant ad eum omnes primitiæ, sed diuidebantur inter omnes sacerdotes. Decima tamen decimæ pertinebat ad eum solum, quæ suscipiebatur de Leuitis, vt patet infra 18. cap. nec etiam accipitur hic, sicut in sacrificiis, quod quicumque fecisset ceremonias alicuius sacrificii haberet omnia iura prouenientia ex illo. sic patet Leui. cap. 6. quantum ad holocaustum, & hostiam pro peccato, & Leui. cap. 6. quantum ad hostiam pacificam. Nam in primitiis non faciebant sacerdotes aliquam ceremoniam specialem, sicut in sacrificiis. Ideo siue essent primitiæ de fructibus terræ, siue qualitercunque non pertinebant specialiter ad aliquem sacerdotem, sed diuidebantur equaliter inter omnes.

Et quicquid Sanctuario offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit. Id est omnia quæ offeruntur in Sanctuario pertinent ad sacerdotes.

Leuitæ dabant decimam summam sacerdoti decimarum.

F *An omnia oblata in Sanctuario pertineant ad sacerdotes, & quid eis proueniebat de holocausto, & quid de hostia pacifica, & quid de hostia pro peccato. Et nota quomodo commutabantur. Quest. XVIII.*

Sed hoc, quod hic dicitur diceret aliquis videtur esse falsum, quia animalia oblata pro sacrificiis holocaustorum, aut pro pacificis offeruntur in Sanctuario, tamen non pertinent ad sacerdotes. sed de holocausto omnes carnes Deo proueniunt, & sola pellis sacerdoti, vt patet Leui. cap. 6. De hostia pacifica solus armus dexter, & pectusculum, vt patet Leui. c. 7. De hostia pro peccato varie proueniebat iura de quibus Leui. c. 6. Non ergo omnia quæ offerebantur pertinebant ad sacerdotem. Ad euidentiam huius considerandum est, quod ea quæ offerebantur, vel proueniebant in iura Dei, aut sacerdotum quomodo cunque, vel erant aliqua quæ deberent offerri cremando super altare, vel non. Si vero offerrentur cremando, aut erant sacrificia, aut libamenta ipsorum. Dicuntur enim sacrificia ipsa animalia oblata ad immolandum. libamenta vero dicuntur ea quæ cum animalibus offerebantur, sicut vinum, panis, oleum, & thus, & sal. Si autem accipiantur primo modo pro ipsis sacrificiis, aut erant holocausta, aut hostia pacifica, vel pro peccato. Si erant holocausta, sola pellis proueniebat sacerdoti immolanti, vt patet Leui. ca. 6. Si autem hostia pacifica, proueniebat pectusculum, & armus, vt patet Leui. c. 7. & 10. Si vero esset sacrificium pro peccato, aut erat de illis de quorum sanguine inferebatur intra Sancta sanctorum. sicut erat sacrificium oblatum pro peccato summi sacerdotis, & peccato totius populi, & tunc nihil proueniebat sacerdotibus, quia omnia cremabantur extra castra, vt patet Leui. cap. 4. Si vero esset sacrificium cuius sanguis non inferretur intra Sancta sanctorum, sicut erat in omnibus alijs, omnes carnes animalis proueniebant sacerdotibus, vt patet Leui. ca. 6. præterquam in hostia pro delicto in qua cremabatur animalis cauda cum adipibus domino, vt patet eod. c. Considerandum tamen est in his, quod non semper quandoque offerrentur animalia deberent immolari. Nam si aliquando laici simpliciter vouerent bouem, vel ouem Domino non exprimentes, quæ vouebant ad immolandum, cedebat illud animal in ius sacerdotum, & non debebat immolari, sed viuus eis proueniebat, quia omnia quæ reddebantur ex voto erant sacerdotum, vt patet infra 18. cap. cum dicitur. omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. Si autem animal voueretur ad immolandum, vel voueretur simpliciter non determinando, an pro holocausto, vel victima pacifica, vel offerebatur in holocaustum. Si autem determinasset offerens genus sacrificii illud fiebat, sicut declaratum est Leui. cap. 22. Sed quomodo cunque se haberet semper proueniebat sacerdoti aliqua iura de illo animali immolato, siue vt holocaustum, siue vt victima pacifica. Aliquando autem offerebantur animalia, quæ non dabantur in holocaustum, vel pro peccato, vel hostiis pacificis, sed dabantur, quia obligata erant Deo, sicut primogenita, & tunc illa cum offerrentur proueniebant sacerdotibus totaliter præter sanguinem, & adipem, vt patet infra 18. cap. Si autem ista quæ cremabantur super altare essent libamenta, sumebatur de eis vnus pugillus de similia cõspersa oleo, & cremabatur, reliquum autem sacerdotibus proueniebat, vt patet Leuitici cap. 2. quantum autem de libamentis dandum esset in quolibet sacrificio habetur infra 15. cap. Si autem id, quod offerebatur non erat aliquid quod deberet super altare cremari, aut erat datum ex necessitate, vel sponte. Si autem ex necessitate hoc dupliciter, quia tunc, aut pertinebat ad iura Leuitarum, aut sacerdotum,

Sacrificia, & libamenta differunt.

vel

vel ad iura Sanctuarii. Si ad iura Sanctuarii erat precium quod dabat quilibet, quando transibat ad numerum, & erat dimidius siclus, vt patet Exod. 30. ca. De hoc enim nihil pertinebat ad sacerdotes, sed cedebat in usus Sanctuarii, vt patet eod. capit. Fiebant enim ex hoc edificationes, & restorationes in Sanctuario. sic patet 4. Reg. ca. 12. & 2. Paralip. c. 24. Si autem erant iura quæ non proueniebant Sanctuario, sacerdotibus, & Leuitis proueniebant. Leuitis enim dabantur decimæ omnium fructuum terræ, & pecorum, vt patet infra 18. ca. Et de his nihil habebant sacerdotes præter sacerdotem magnum, qui suscipiebat decimam decimæ a Leuitis, vt patet eod. cap. Alia autem iura proueniebant sacerdotibus, & in istis erant ex necessitate primitiæ, quia tenebantur Israelitæ quolibet anno dare tria genera primitiarum de quibus supra dictum est. & ista proueniebant sacerdotibus, vt fuit declaratum. proueniebat etiam ex necessitate redemptionis primogenitorum, vel oblationes.

Quo scio redimebatur primogenita.

In quo considerandum, quod aut primogenitum erat hominis, aut pecoris. si hominis dabantur pro eo quinque sicli, qui proueniebant totaliter sacerdotibus, vt patet s. cap. 3. & j. 18. Si esset primogenitum pecoris, aut esset immolaticium, aut non. Si immolaticium immolabatur, & omnes carnes proueniebant sacerdoti datis Deo solis adipibus, & sanguine, vt patet inf. c. 18. Si autem esset animal non immolaticium commutabatur, vel dabatur pecunia pro illo, & cedebat ista pecunia in ius sacerdotum, quia generalis regula datur infra 18. cap. de redemptione primogenitorum, quod totaliter pertinet ad sacerdotes, præterquam cum offeruntur primogenita animalium immolaticiorum. Si autem essent alia quæ dabantur non ex necessitate, aut dabantur pure liberè, sicut dona, vel ex aliquo necessitate, sicut vota. nam votum quamquam a principio liberum sit, postea tamen non est liberum. Si vero ista quæ dabantur erant vota, aut simpliciter vouebat se aliquis Deo, aut vouebat rem suam. si voueret se dabat certam pecuniam secundum diuersitates ætatis & sexuum, quia pro quibusdam dabantur tres sicli, pro alijs quinque, pro alijs decem, & sic vario modo, de quo habetur Leuit. 27. c. in litera. & tunc ista pecunia data proueniebat sacerdotibus, quia isti promittebant se Deo ad seruiendum ei, & quia non poterant ipsi manere in Sanctuario ministrando ei, cum non paterentur ad genus Leuitarum, dabatur pro eis pecunia cedens sacerdotibus, qui loco eorum seruebant, & de hac nihil proueniebat Sanctuario.

Si autem aliquis vouisset rem suam, aut illa erat animal, aut non. Si autem esset animal, aut tale quod posset offerri, vel non: si posset offerri, aut simpliciter offeres vouerat illud Domino, aut expresserat ad immolandum.

Si primo modo proueniebat in ius sacerdotum, & non immolabatur, quia omne quod ex voto reddebatur sacerdotum erat. Si autem exprimeretur ad immolandum, fiebat sacrificium, & proueniebat inde iura sacerdoti, sicut supra declaratum est. Si autem esset animal immundum estimabatur in pecunia, & si dominus qui vouerat redimeret, superaddebat partem quintam ad estimationem, & dabatur tota illa sacerdoti. Si autem alius emisisset, proueniebat sola estimatio, vt patet Leuit. 27. cap. Sed qualitercunque esset pecunia semper proueniebat sacerdoti, quia ista ex voto erat. Si autem quod voueretur non esset animal, sed esset ager, redimi debebat ante vnum annum, & si dominus redimeret dabat quintam partem super estimationem pecuniam: modus autem estimandi erat, vt videretur quot modios semetis capiebat ager. agebat, & diminuebat precium iuxta regulam datam Leu. 27. c.

A Si autem non redimeret vouens agrum suum, vendebatur alteri secundum estimationem pecuniæ non ad dita quinta parte, & dabatur pecunia sacerdotibus, ager autem manebat in potestate ementis vsque ad iubileum, postea vero redibat ad sacerdotem, & in eternum pertinebat ad eos. sic patet Leui. c. 27. In hoc tamen distinguendum est, an ille qui vouebat agrum, habebat eum ex hereditate patrum suorum, vel emebat. si habuisset iure hereditario fiebat ista quæ dicta sunt. Si vero emisisset non poterat transire ager in proprietatem sacerdotum in eternum, quia vouens non possidebat eum in eternum, sed vsque ad iubileum. Ideo cogebatur redimere de manu sacerdotum, & pecunia proueniebat illis, vt patet Leui. 27. c. Idem autem quod dictum est de agris intelligendum est de domibus, & quibuslibet possessionibus immobilibus, vt patet eo. c. Si autem aliquis vouisset res alias mobiles, & inanimatas, sicut pecuniam, aut vestes, vel similia, cedebant in ius sacerdotum, nisi aliquis specialiter vouisset res suas pro thesauris Sanctuarii. vt si voueret aurum, vel argentum, vel aliquid simile de thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris.

Nec obstat si aliquis dicat, quod omne, quod reddebatur filii Israel ex voto proueniebat sacerdotibus, vt patet infra 18. c. Quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid domino non exprimentando pro thesauris Sanctuarii, vel si offerret vouens Domino pro sacerdotibus. Si tamen exprimeretur, quod esset pro thesauris Domini nihil proueniebat sacerdotibus. quod patet, quia id, quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto, potest facere donando votiue, sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad thesauros eius, vt patet infra 31. c. De Israelitis qui intulerunt in tabernaculum restimonium omne aurum, quod acceperant in præda Madian, & hoc nihil habuerunt sacerdotes, sed de reliqua præda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem. poterunt ergo facere hoc ex voto. Si autem id, quod proueniebat Domino non erat ex voto, sed sponte donatum, aut inferebatur in gazophilacium Domini, aut non. Si inferebatur in gazophilacium, sicut erat mos Israelitis in festiuitatibus offerre pecuniam in gazophilacium, vt patet Luc. 21. c. proueniebat Sanctuario, & nullo modo cedebat aliquid sacerdotibus, sed ad edificationem, & restorationem, & reliquos usus Sanctuarii proficiebat, vt patet 4. Reg. 12. c. & 2. Paralip. c. 24. Si autem non poneretur in gazophilacio, sed proueniebat manibus sacerdotum, quicquid illud esset, siue animal, siue res aliæ inanimata, vt supellectilia, vel pecunia, proueniebat sacerdotibus. & si non dicerent se offerre in holocaustum, vel hostiam pacificam, aut pro peccato proueniebat eis illud animal quodcunque esset, nec immolabatur. hoc modo se habebat iura sacerdotum. De fructibus autem quarti anni omnium laborum qui proueniebant sacerdotibus, vt patet Leuitici 19. cap. Dicendum est, quod pertineant ad iura, quæ ex necessitate soluuntur, quia cogebantur Israelitæ dare istos fructus sacerdotibus.

De primitiis autem pulmentorum, & mellis, & fermentatorum etiam dicendum est, quod ad hæc iura necessitatis pertineant, quia iusserat Deus hæc solui de primitiis mellis, & fermentatorum habetur Leuitici capitu. 2. De primitiis pulmentorum habetur infra 15. capitu. & hæc totaliter pertinebant ad sacerdotes, & secundum hæc debet intelligi hæc litera de iuribus sacerdotum. Potest tamen ista litera coarctari ad vnum casum solum, quia dicitur. quicquid offertur a singulis in Sanctuario, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit, scilicet, quod quando cunque populares offerrent aliquid in Sanctuario, & non dicerent se offerre

ferre pro thesauris Sanctuarii, sed tradere manibus sacerdotum, pertinebat ad sacerdotes solum, & nihil ad Deum, & hoc, siue essent animalia immolantia, siue quaecunque alie res. Erat tamen in animalibus attendendum, quod aut exprimebant offerentes se offerre ad sacrificium, aut non. Si exprimerent, offerebantur in sacrificium secundum voluntatem offerentium, & cedebant inde, sacerdotibus iura q̄ alias prouenire deberent. Si autem non exprimerent aliquid pertinebant illa animalia ad sacerdotes, & non immolabantur. de aliis autem rebus quæ offerebantur manibus eorū generale erat, quod prouenirent eis.

Et traditur manibus sacerdotis. Hoc exprimitur ad differantiam eorum quæ in Sanctuario offerebantur, & non tradebantur manibus sacerdotum, sed mittebantur in gazophilacium Domini, quia illa non proueniebant sacerdotibus, sed erant ad vsus Sanctuarii.

Ipsius erit. Idest pertinebit ad sacerdotem, non est sensus, quod ad illum sacerdotem cui offerebatur solum pertineret, sed diuidebatur inter omnes. nā omnia iura sacerdotum erant communia præter iura quæ proueniebant de sacrificiis, quia ibi quilibet sacerdos habebat integraliter omnia iura quæ prouenirent ex sacrificio illo cuius ceteroniam ipse complebat, ut patet Leuitici cap. 6. & 7. Sed præter hæc erant multa alia iura, scilicet omnia quæcumque offerrentur, & tradebantur manibus eorum, ergo non pertinebant ad unū sacerdotem specialiter, sed ad omnes. Ponitur tamen sacerdos singulariter pro ordine toto sacerdotali, vel ponitur sacerdos prout distinguitur contra Sanctuarium. Nam eorum quæ offerebantur quædam proueniebant Sanctuario vel Deo, alia proueniebant sacerdotibus. nominato ergo sacerdote singulariter, intelligitur, quod ista iura non pertinent ad Sanctuarium, sed ad sacerdotes.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Vir cuius vxor errauerit maritumque contemns dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro, si spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam quæ, vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem farinæ ordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram domino. Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mitter in eam. Cumque steterit mulier in conspectu domini discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas in quibus cum execratione maledicta congeffit, adiurabitque eam, & dicet. Si

Adulteræ deprehensio per aquam.

Maledictio adulteræ.

non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congeffi. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubiisti cum altero, his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo. Putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur. Ingreantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat foemur tuum. Et respondebit mulier. Amen amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congeffit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauerit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponetque illud super altare, ita dumtaxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offerretur, & incendat super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit si polluta est, & contempto viro adulterii rea est, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet foemur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier a viro suo, & si polluta fuerit maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu domini, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

Locutusque est Dominus. Hic ponitur tertium principale, scilicet de examinatione suspitionis: dato enim precepto de restitutione rei alienæ, quod omnes pacificat de communitate. Hic datur preceptum de euitanda, & cognoscenda zelotypia vera, ut vir pacificetur vxori. Rabbi Aben Ezra aliter continuat istam literam dicens, quod post preceptum de offerendis primitiis, & aliis iuribus sacerdotum ponitur de zelotypia, quia peccata adulterii, & suspitio sunt tanquam quedam pena in viro, & ponuntur ad designandum, quod ille qui defraudauerit sacerdotem detinendo primitias, vel alia iura punietur in hoc, quod cum magna verendum adducet vxorem suam coram sacerdote. Et quamquam non videatur multum in radice, tamen satis fiat, quia propter peccata demeretur aliquis, quod ipse anxietur, quia vxor eius adultera sit, vel saltem affligatur habens suspitionem de ea, & sic posuit Dominus in penam, ut patet Deuteronom. 28. & Osee cap. quarto, scilicet, vxorem ducas, & alius dormiat cum ea.

Loquere ad filios Israel. Quia necesse erat, ut exprimeretur

Precepti de euitanda zelotypia. Et quo cognoscitur de adulterio.

retur eis lex. alioquin nihil proficiebat, quod daretur A lex Moyfi.

Vir cuius vxor errauerit. Ponitur forma quomodo vir cognoscere debeat vxorem quæ adulterata sit, & dabit dominus hunc modum iudicis, quia valde affligentur suspicantes eam ab alio cognitam, nisi certificaretur hoc, vel alio modo. Et permittebat Dominus immo tradebat hæc purgationem vulgarem, sicut est probatio aquæ frigidae, vel ferri candentis, quam nobis iura veterunt, ut patet extra de purg. cano. vel vulg. cap. 7. Iudicis autem non erat illicita, quia erat gens imperfecta, & nisi daretur eis iste modus experiendi de vxoribus, an adulteratae essent, vel non, occiderent eas, quod deterius esset, misit ergo Deus eis hoc malum minus. Nunc autem in nouo testamento, quia est lex perfectionis non permittuntur mala parua, nec maiora. Fuerunt quoque alia permissa eodem modo in veteri testamento, scilicet libellus repudii, ut quando vxor displiceret viro posset eam a se expellere, etiam non existente causa, & hoc, ut non occideret eam, sed quia ex imperfectione ipsorum habuit locum ista lex, Christus non consensit eam esse in nouo testamento dicens. Ad duritiam cordis vestri permisi vobis dimittere Moyses vxores vestras, ab initio autem non fuit sic. dico autem vobis quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam superdixerit mechatur, ut patet Matth. 19. capit. Simile fuit de vsuris quæ permittæ fuerunt Iudicis ad gentiles, & ad conuersos ad Iudæismum, ut patet Deuteronom. capitu. 34. tamen Christus exclusit eas, ut patet Lucæ capitulo sexto, scilicet mutuum dantes, nihil inde sperantes.

In nouo testamento nihil mali permittitur, quia est lex perfectionis non sic in veteri.

Vir cuius vxor errauerit. Non dicitur, quod errauerit tanquam necesse sit, quod errauerit ad hoc, quod ista lex habeat locum, cum infra ponatur contrarium, scilicet, quod si mulier polluta est contempto viro inflabitur venter, & putrescet foemur. Si autem non declinavit a viro erit innoxia, & faciet liberos. sed dicitur, quod vxor errauerit, id est, vel quod errauerit, vel saltem presumatur de ea, quod errauerit per aliqua signa probabilia aequaliter, ut si vir mandauit vxori, quod non loqueretur tali, vel tali viro, & postea reperit eam colloquentem illi, & similes presumptiones. Non enim requiritur, quod sciat eam errauisse cum hic veritas huius rei dubia inquiratur, nec requiritur, quod errauerit etiam si incognitum sit, ut dictum est. sed ponitur ad presumptionem. Lex enim aliquando loquitur de re quæ presumitur, sicut de re quæ vere est, ut patet Deuteronom. 22. capit. cum dicitur de puella quæ cognita est in agro: presumit enim lex eam clamauisse, & tamen nullum audiuisse voces illius, cum dicit, sola erat in agro clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Poterat tamen esse, quod puella ex industria iuisset in agrum, ut ibi secretius cognosceretur, vel ut posset accusare corruptorem, & ipsa esset innoxia: lex tamen quia contrarium presumit dicit eam clamauisse, & non fuisse auditam.

Sciendum etiam, quod non requiritur hic virum habere aliquas presumptiones, aut violentas, aut probabiles; vel saltem leuissimas, sed quomodo cumque incidit ei spiritus zelotypiæ poterit eam inducere ad subeundam istam experientiam. nam nisi permittetur occidissent Iudæi vxores. lex tamen erat data in remedium earum. sicut ergo de libello repudii dictum est, quod non cogebatur dare vir aliquam causam quare repudiaret vxorem, sed solum si displicebat in oculis eius poterat dimittere, ut patet Deuteronom. 24. c. Ita si hic incidisset ei aliquis spiritus zelotypiæ, dato quod non esset aliqua presumptio contra vxorem cogebatur ipsa ad subeundam hanc purgationem.

Maritumque contemns dormierit cum altero viro. In hoc est totus error vxoris, & contemptus viri, quod ipsa cum altero dormierit. Et dicitur mulier contemns virum, quando dormit cum altero, quod dupliciter intelligitur.

Primo modo, quod vxor habet virum qui videtur ei miserabilis, & despicibilis, ideo magis diligit adulterum, quia pulchrior, & sibi gratior est. Si autem virum non contempserit purans eum despicibilem, non fuisset commixta alteri viro.

Alio modo potest intelligi, quod mulier contemptit virum, scilicet quia obligabatur ei ad fidem præstitam matrimonialem, quia cum alio nunquam commisceatur. Nunc autem, quia alteri se immiscuit contemptit pactum factum cum viro. & iste est conuenientior sensus, quia aliquando foemina non contemnit virum primo modo, tamen inquit sibi plures viros, ut sic satis faciant suæ libidini, vel ex aliis causis, & quocumque horum modorum contemnitur vir secundo modo.

Et hoc maritus deprehendere non quiuerit. Ponitur hic casus in quo habet locum ista purgatio indicenda vxori, scilicet quando vir non potuit eam inuenire coeuntem cum adultero. Nam si vir hoc deprehenderit, & adulterium testibus argui potest, faciet eam lapidari, ut patet Leuitici cap. 20. nec erit expediens ista purgatio, habet tamen ista locum in defectum aliarum probationum.

In quo sciendum, quod quando vir erat concitatus spiritu zelotypiæ super vxorem dicebat ei, quod subiret hanc purgationem, & tenebatur ad subeundam, quod si foemina recusaret mouebat eam coram iudicibus, quæ si ibi etiam recusaret habebatur tanquam conuicta de crimine. ideo mulieres quibus indicebatur, subibant hanc purgationem.

Sed latet adulterium.

Si vir admouerit vxorem subire istam purgationem coram iudicibus, & recusaret habebatur tanquam conuicta. Et quid dicant Iudæi quando vir inuenit foemina coeuntem cum alio. Quest. XIX.

Hoc potest referri ad superiora, vel ad inferiora. Primo modo est sensus, quod vir non potuit deprehendere vxorem, id est non potuit eam reperire cum adultero commiscetem, sed latet adulterium, id est latet ipsum virum, quia solum presumit nihil sciens.

Alio modo potest referri ad inferiora, cum dicatur testibus argui non potest, scilicet, quod adulterium latet, id est non est manifestum ad hoc, quod vir possit illud probare in iudicio, quamquam ipse viderit vxorem adulterantem, & hoc erat, quia non poterat argui testibus, id est probari. Sed primus sensus melior est. Nam aliter non conueniret ista litera superiori, scilicet & hoc maritus deprehendere non quiuerit. debent ergo referri ad idem. Sed illa prima pars intelligitur, quæ do vir non potuit deprehendere vxorem cum adultero fornicantem, ergo etiam ista aduersatiua, scilicet latet adulterium, debet referri ad idem, ita quod adulterium latet virum. Item patet hoc ex eis quæ sequuntur, quia dicitur quod non est inuenta in stupro, sed spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam. si ergo non est inuenta vxor coeuntem cum altero, adulterium adhuc latet viro, & sic debet intelligi ista particula de viro, & non de iudicibus, scilicet, quod latet iudices, & tamen ad hoc, quod ista purgatio non indicatur, sed habeatur alterum remedium, scilicet, ut vxor lapidetur, non solum requiritur, quod ipse deprehenderit eam coeuntem cum adultero, sed etiam, quod hoc

Hoc probari possit testibus, quia non credetur viro contra uxorem, sufficiebat tamen, quod testibus probari posset, dato quod vir non cognouisset adulterium, sed suspicaretur.

Hebri dicunt, quod differentia esset quando vir inueniebat uxorem coeuntem cum altero, & non poterat probare testibus, vel si posset probari. nam si posset probari lapidabatur, ut patet Leuitici cap. 20. & Io. 8. capitu. Si autem vir reperisset eam fornicantem, & testibus conuincere non posset, dicunt, quod non poterat lapidari, sed abiciebat eam vir a se, & lucrabatur dotem, poteratque superducere aliam uxorem.

Sed hoc, quod dicitur non stat. Nam quod vir posset se repellere uxorem per libellum repudij secundum legem veteris testamenti, etiam sine aliqua presumptione satis manifestum est. Quod tamen ipse lucraretur dotem si vidit uxorem fornicari, etiam si non probet falsum est. nam tunc quilibet repudians uxorem lucraretur dotem, obiciens ei, quod fuerat fornicata, cum non requireretur probatio huius obiectio.

Dicendum ergo, quod si vir videret uxorem fornicari, & posset probari testibus, habebat remedium legis, quod accusaret eam de adulterio, & lapidaretur. Si tamen non conuinceretur testibus, siue vir vidisset eam fornicantem, siue non: non habebat alterum remedium, nisi quod vel repudiaret eam simpliciter non obiecto aliquo crimine, vel quod faceret eam subire hanc purgationem.

Et testibus argui non potest. Ista est secunda particula quae requiritur ad hoc, quod lex ista non habeat locum, vel saltem non sit necessaria, scilicet si testibus argui non potest. Nam dato, quod non lateat adulterium ipsum virum, sed vidit, si tamen testibus non conuincitur, lex ista adhuc erit necessaria, & contrario tamen esse potest, scilicet, quod vir non vidit fornicantem uxorem, & tamen potest probari testibus, tunc subiciet hoc, ut patiatur penam legis de adulteris.

Purgatio de adultera non datur, nisi in adultera occulta. Tamen aliquando Iudaei volebant accusare feminas adulterio, ne si deficerent in probatione punirentur.
Quaest. XX.

SCIENTIVM tamen, quod quamquam non esset necessaria ista lex de indicenda purgatione quando adulterium poterat testibus probari, tamen si vir vellet cogere uxorem ad subeundum hanc purgationem cogebat, & hoc poterat esse, quia vir volebat concludere clarius contra uxorem. Si enim testibus probaret forte dici posset, quod testes erant corrupti precio, & sic esset aliquantulum obscura probatio, cum autem per hanc purgationem coram Deo factam conuinceretur adulterium, erat manifestior probatio, quia Deus mentiri non potest. Si tamen esset adulterium vxoris notorium, & vir vellet facere eam subire hanc purgationem, non permitterent iudices, quia in hoc videbatur contemni lex a Deo data, quae solum fuerat posita ad hoc, quod manifestarentur occulta, inducere ergo illam ad ea quae notoria erant contemptus erat, & non permitterent iudices, nisi quod vel accusaret, vel relinqueret. Aliquando tamen viri habentes probationes de adulterio vxoris non accusabant, quia nisi essent probationes multae lucida non condemnaretur vxor, & tunc vir deficiens in probatione criminis condemnaretur: quia in criminalibus qui accusat debet se inscribere, & non solum secundum leges humanas, sed etiam secundum legem diuinam criminaliter accusans si in probatione deficiat condē-

natur, ut patet Deuteronom. 22. capi. de illo qui accusauit uxorem suam, dicens non inueni eam virginem. Nam si probasset puella se esse virginem per vestimentum, quod expandebant parentes puellae coram iudicibus, flagellabatur vir accusans, & condemnabatur ad quinquaginta siclos patri puellae, & etiam, quod nunquam posset eam repudiare in aeternum. non confidēs ergo viri probationibus suis faciebant aliquando subire uxores hanc purgationem.

Quia non est inuenta in stupro. Istud ponitur tanquam declaratiuum superiorum, scilicet quod non cognoscebat vir adulterium, nec poterat probari testibus, quia non fuerat inuenta femina cum adultero. & dicitur, quia non est inuenta in stupro accipiendo large. Nam proprie stuprum est desloratio virginum, ista tamen quae hic cogitur subire purgationem hanc non est virgo, quia vxor est, & tradita viro. Sed tunc nulla femina virgo est, vel saltem non presumitur, accipitur ergo hic stuprum large pro adulterio.

An possit aliquis sponsus cogere sponsam nondum traditam ad istam purgationem. Et quod ipse sponsus habebat meliores probationes quam purgatio zelotypiae.

Quaest. XXI.

SE forte aliquis dicet, quod possit accipi proprie, ut si aliquis habens sponsam nondum sibi traditam concitetur contra eam spiritu zelotypiae: poterat enim facere illam subire hanc probationem.

Respondendum est non posse stare. Nam si vir nondum accepta uxore hoc contra eam presumat, habet aliud conuenientius remedium, scilicet quod accipiat eam, & si inuenit virginem satis probatum est, quod presumptio erat falsa: si autem non inuenit virginem poterit accusare de adulterio, & non teneret probare, sed solum puella ipsa debet probare se fuisse virginem, demonstrando signa virginitatis in vestimento, ut patet Deuteronom. 22. cap. Item non poterat hoc stare, quia ista purgatio inducta erat in defectum aliarum probationum, quod tamen puella desponsata est nondum tradita viro satis clare potest probari, an fuerit adulterata. nam praeter modum probationis qui est, quando vir cognoscit eam relicta signis in vestimento, ut supra dictum est, erat alius modus, scilicet, quod matronae inquirerent virginitatem puellae per tactum, & visum, & tunc si probaretur non esse virginem, conuinceretur rea criminis, & lapidaretur. Si autem reperiretur virgo, manifeste erat suspitio falsa.

Secundum legem diuinam puella quae prima nocte non cognoscebat virgo, lapidabatur.
Quaest. XXII.

SE dicit aliquis, quod non erat ista conueniens probatio, quia dato, quod puella desponsata non reperiretur virgo, poterat obiciere se fuisse desloratam antequam acciperetur in sponsam, & sic non teneretur ad legem viri, nec ille contus vocaretur adulterinus.

Sed respondendum est hoc tenere secundum leges humanas, & est valde rationale. tamen secundum legem diuinam datam Hebris secus est, quia si puella non reperiretur virgo cum primo cognosceretur a viro suo, lapidabatur, siue fuisset cognita, siue fuisset deslorata postquam desponsata fuerat, siue ante, ut patet Deuteronom. cap. 22. & hoc erat, quia quando puellae accipiebantur in sponsas tanquam virgines sumebantur, nisi exprimerent se non esse virgines. Si ergo puella

la deslorata ante desponsationem subiceret se esse desloratam, & acciperetur tanquam virgo, tenebatur postea rea tanquam si deslorata fuisset post desponsationem: debuerat enim a principio declarare se fuisse desloratam, & sic semper tenebitur modus supra positus in desponsatis mulieribus, & non erit necessaria ista purgatio.

Quid faciendum erat quando aliquis acciperet puellam traditam alteri, aut desloratam. Et zelotypia quare dicitur spiritus zelotypiae. Quaest. XXIII.

SE adhuc inquiretur quid faciendum esset quando aliquis acciperet in sponsam eam, quae fuerat tradita alteri viro, vel puellam quae confitebatur se fuisse desloratam? Nam tunc si antequam traduceretur a viro est suspitio de ipsa, non posset vir probare contra ipsam per modum supra positum, sed videbatur necessarium esse, quod haberet locum ista lex.

Respondendum est, quod in hoc casu habebat vir remedium pro repudiationem, vel quod acciperet eam semel in uxorem, & postea cogeret subire hanc purgationem, & tunc manifestaretur non solum adulterium paratum post desponsationem, sed ante traductionem.

Si spiritus zelotypiae concitauerit virum. Vocatur spiritus zelotypiae ipsa zelotypia, siue presumptio concepta de maleficio vxoris. Et vocatur spiritus, quia secundum communem locutionem sacrae Scripturae omne principium actuum, & motuum, vel impulsuum dicitur spiritus. Nam spiritus proprie sumptus est flatus ventorum a spirando dictus, idest a flando. iuxta illud, spiritus procellarum quae faciunt verbum eius, idest flatus ventorum, ut patet Psalmo 148. Gene. cap. 1. spiritus Domini ferebatur super aquas, idest ventus missus a Deo, & ab hoc anima nostra vocatur spiritus, quia ipsa est principium totius motus, & operationis nostrae, vel magis secundum modum vulgarem, quo creditur aerem inspiratum, & respiratum esse animam nostram. Ex hoc etiam omnia principia operandi, & mouendi, quae habent aliquam impulsione vocantur spiritus. De zelotypia autem sic est, quod ipsa est quaedam presumptio, vel instinctus cordis nostri, quo concitatur contra uxores in malum. Ideo spiritus vocatur, & sic quilibet instinctus dicitur spiritus, sicut dicimus qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege, idest qui mouentur instinctu diuino. Dicitur autem zelotypia quasi figura zeli. nam zelus zeli, & typus est figura, quia ille qui hanc suspensionem habet figuram habet zeli. Dicitur autem zelus amor priuatus nolens habere consortium in amato, & iste debet esse in omnibus coniugatis, alioquin agerent contra legem matrimonii, si aliter facerent, vel fieri consentirent. Vocatur tamen zelotypia non in omni qui habet zelum, sed solum in eo qui habet suspensionem de violato foedere. Dicuntur tamen isti zelotypi, idest habentes figuram zeli, quoniam qui talia suspicantur de vxore videtur amare, & ob hoc nolunt uxores aliis committere. Non tamen semper est zelotypia ex amore magno, quia frequenter qui minus diligunt, magis in suspensionem concitantur, sed ista zelotypia ex multis aliis causis prouenit, de quibus nihil ad nos.

Concitatuerit virum contra uxorem suam. Dicitur vir concitatus, quando vehementer incitatur ad credendum, quod vxor commiserit adulterium.

Quae vel polluta est, vel falsa suspitio appetitur. Ponit hoc sub instructione, quia non constat de veritate quando inquiritur ista purgatio, & dicitur, vel polluta

est, idest, quod commisit crimen. Est enim generale in omni crimine, quod peccans polluitur, quia peccata sunt quaedam sordes animae. In fornicatione tamen magis proprie est pollutio, quia est secundum virumque.

Ideo dicit Apostolus, quod qui fornicatur in carnem suam peccat, idest cetera peccata sunt pollutiones animae, fornicatio autem etiam pollutio corporis est. dicitur mulier appeti falsa suspitione, idest inquietari, vel impugnari, quoniam vir molestus est ei propter hanc suspitionem.

Adducet eam ad sacerdotem. Scilicet ad experiendum, an suspitio vera sit.

Alia purgatio suspensionis non tantum vulgaris, ut prima propter duo. Et modus similis in probatione periurii. Et iudaeus committens periurium coram altari moriebatur, vel eueniebat ei aliqua magna poena. Ita est qui iurat nunc super altare beati Petri Romae. Quaest. XXIII.

ET ista est purgatio vulgaris, sicut in ferro, vel aqua, aut ceteris generibus, quamquam ista non est ita proprie vulgaris, propter duo. Primo, quia a Deo habuit ortum, & non ab hominibus, sicut cetera vulgares.

Secundo, quia in aliis vulgaribus ex ipsa natura rei videtur manifestari delictum. Nam qui subit illas probationes, non posset euadere, nisi miraculose, sicut in ferro candenti, aut aqua feruenti, vel similibus. In hoc autem non erat tale, quia dato, quod mulier biberet istas aquas quae ei dabantur, tamen non sequebatur naturaliter ad periculum, etiam si mulier peccasset, sicut in purgationibus vulgaribus. Vocatur tamen aliquo modo vulgaris, quia inquiritur veritas rei non modo iuridico per probationes, sed per quaedam alia experimenta.

Similis autem modus purgationis est si forte aliqua ecclesia, vel locus sit in quo qui periurium fecerit morietur immediate, vel post aliquod tempus certum, aut accident ei aliqua manifesta infortunia, si voluerit aliquis alterum cogere subire purgationem hanc, scilicet, quod ibi iuret, ut sic pateat veritas, probatio vulgaris est, ideo talis illicita est, & qui alterum ad hoc cogit, siue iudex sit, siue pars, peccat. Consentiebatur tamen in veteri testamento talis purgatio, non solum quae habetur hic quantum ad zelotypiam, sed etiam quantum ad iuramentum. Nam si aliquis Hebraeus iurasset in templo coram altari Domini committens periurium moriebatur, vel eueniebat aliqua magna poena, ut patet tertio Regum, capitu. octauo, in oratione Salomonis cum dicitur. Si peccauerit homo in proximum suum, & habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur astrictus, & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, tu exaudies de caelo, & facies, & iudicabis seruos tuos condemnans impium, & reddens viam suam super caput eius.

Nunc autem non sunt tales probationes, quia omnia ista permittebantur in veteri testamento propter imperfectionem Iudaeorum. Quamquam ergo nunc sint aliquae Ecclesiae, vel loca in quibus falsae iurantes mortem incurrerent, & hoc nobis cognitum sit, non debemus uti eis ad hanc experientiam: illicitum enim est. Dicitur autem hic, quod vir adducebat feminam ad sacerdotem, quia cogebatur ipsa venire, & si nollet admonita a viro iudices compellebant eam subire purgationem, vel haberi pro conuicta de crimine, de quo erat suspitio, & dicitur ad sacerdotem, idest ad quemcumque sacerdotem. Poterat enim istam purgationem facere quilibet, quia non erat aliquod ministerium

Licet oē peccās polluat, magis tñ pp fornicationem.

zium pertinens specialiter ad sacerdotem magnum. Et offerret oblationem pro illa. Adducebat enim vir uxorem suam ad sacerdotem ad ostium tabernaculi intra atrium, & ibi offerebat, quod sequitur. & dicitur oblatio pro illa, id est muliere, non ut Deus miferetur illius, sed ut demonstret, an fornicata fuerit, vel non.

Decimam partem sati farinae. Ista est mensura farinae quae offerebatur, scilicet, quod portaretur farina nondum cocta, nec aspersa oleo, vel aqua, & sic poneretur super manus mulieris, ut infra sequitur.

Sati signi- ficat men- suram.

Dicitur decima pars sati, quia satum significat hic mensuram, sicut dicimus gomor, vel ephi. Et forte dicitur, quod hic dicatur decima pars, id est decima pars ephi, quoniam ephi est mensura magna, & dividitur in decem partes, quarum quaelibet vocatur Gomor, vel decima ephi. ut patet: Exodi 16. capitu. & sic potest hic accipi, quod satum significet ephi, & tunc erit sensus, quod portabat vir oblationem pro uxore sua decimam partem sati, id est decimam partem ephi, scilicet unum Gomor. Aliquando tamen accipitur sati pro minori mensura, ut patet Genes. 18. capitu. cum dixit Abraham ad Sarram accelera fac tria fata simile, & commisce, & fac subcinericios panes. Ibi enim non poterat accipi satum pro mensura quae dicitur ephi, quia non iuberet Abraham tria fata, id est tria ephi commisceri pro inuitatis, cum solum venissent ad eum tres viri, ut patet ibidem. Item quia dixit Abraham accelera tria fata commisce, sed si deberet Sara commiscere tria ephi, & facere inde panes subcinericios, non poterat accelerare, id est breuiter facere. Item quia dicitur fac subcinericios panes, in quo videbat, ut tota farina trium satorum esset ad formandum panes subcinericios. Si igitur essent tria fata, tria ephi essent triginta Gomor, quia quodlibet ephi continebat decem Gomor, ut patet Exodi decimosexto capitu. & unum Gomor sufficiebat tota die vni homini ad cibum, quia tantum accipiebat quilibet de manna, ut patet Exodi decimosexto capitu. Commiscendo ergo tria fata simile commiscebatur cibus pro triginta hominibus pro tota die in mane, & vespere. tamen Abraham iussit fieri cibos pro tribus viris venientibus ad eum, ergo non iuberet tria fata, id est tria ephi commisceri. Accipitur ergo ibi satum pro minori mensura, hic autem rationabiliter dicitur, quod unum satum esset unum ephi, cum iubeatur solum decima pars illius offerri.

Farina ordeacea. Ista farina quae hic offerebatur non erat de tritico sed ordeo, quod est contra communem legem aliorum sacrificiorum. Nam quodcumque offerretur aliquod sacrificium, in libamenti eius ponebatur simila, quae est farina delicatissima triticea, ut patet infra decimoquinto capitu. Si aliquis de pauperibus vellet se offerre farinam semper offerebat simillam, de ordeo autem nihil, ut patet Leuitici cap. secundo. Hic tamen iubetur farina ordeacea offerri, quia alia sacrificia erant pro causa honesta, istud autem pro causa vili. Et ponebatur ordeum, quia ordeum est cibus bestiarum. Sic autem inquirebatur hic crimen bestiale, scilicet, an femina sequens desideria bestialia declinasset ad alium virum.

Quare ordeum ponebatur in tali probatione adultera.

Non fundet super eam oleum. Etiam hoc est contra legem, aliarum oblationum, quia semper ponebatur cum simila oblata oleum ad commiscendum eam, ut patet Leuitici capitu. 2. & infra decimoquinto cap. hic autem non ponitur. Causa est, quia oleum signat misericordiam, quae non inquitur in hoc sacrificio, sed zelotypia, scilicet, utrum fuerit mulier fornicata ad puniendum eam. vel quia oleum est fomentum luminis, adulterium autem in abscondito tenebrarum

perpetratur. oculus enim adulteri diligit caliginem, ut patet Job. 24. cap.

Nec ponet thus. Etiam hoc vetatur hic, quia quodcumque fiebat aliqua oblatio offerebatur farina, cum illa si esset oblatio animalis. Erat autem farina libamentum, & cum farina oleum, thus, & vinum, & Sal, ut patet Leuitici cap. 2. & infra capit. decimoquinto.

Et idem fiebat quando non offerebatur sacrificium de animali, sed offerebatur per se farina, quoniam omnia ista veniebant cum illa, & ideo, quia iubendo, quod offerretur farina, intelligerentur omnia ista, expressum est, quod non offerretur thus, vel oleum. De thure causa specialis est, quia thus significat deuotionem, vel incensionem mentis in Deum iuxta illud, dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. hic autem non fiebat sacrificium pro deuotione, sed pro suspitione. Item quia thus flagrantiam denotat bonae famae, hoc autem sacrificium pro infamatione fit.

Quare thus non offert.

Quia sacrificium zelotypiae est. Hic redditur causa quare non offeratur thus, nec oleum in hoc sacrificio, sicut in aliis, quia istud non erat ad id, quod alia, scilicet ad laudandum Deum, sed ad inuestigandum adulterium, & hoc est esse pro zelotypia, id est pro suspitione, quam habet vir de foemina, quod alteri viro commisceatur.

Et oblatio inuestigans adulterium. Idem est, quod superius, scilicet sacrificium zelotypiae, quia offerret pro suspitione quam habet de uxore, quod est offerre pro zelotypia, vel offerre ad inuestigandum adulterium idem est, non dicitur inuestigare adulterium, quod fit, sed inuestigare, an sit. Nam cum ista sunt dubium est, an fuerit adulterium perpetratum, de ista oblatione dicendum est, quod sola farina ordeacea offerebatur, & cum ea sal, quia omnia alia libamenta fuerunt prohibita, solum oleum, & thus, etiam vinum, quod erat aliud libamentum non offerebatur, quia solum offerebatur cum sacrificio carniuum, ut patet infra capi. 15. De sale autem non fuit facta prohibitio. Ideo debet offerri, potissime, quia Deus dixerat in omni sacrificio offeres sal, & iterum, quicquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal foederis Dei tui de sacrificio tuo.

Vocatur autem ista farina oblata sacrificium, quia offerebatur coram Domino. Nam cum mulier portasset istam farinam cum sale, sacerdos tollebat unum pugillum de illa, & ponebat ad cremandum super altare, eleuans prius coram Domino. deinde reliquum ponebat in vase super manus mulieris, dum sacerdos dicit ei verba maledictionis. tenebitque ipsa farinam in manibus. Cum vero sacerdos compleuerit verba maledictionis tollet de manu eius farinam, & dabit ei potandas aquas amarissimas, postea autem eleuabit partem residuam farinae coram Domino, & cedet in ius sacerdotum, de hoc patet hic.

Modus probandi adulteram.

Offerret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino. Cum vir duceret uxorem suam in atrium tabernaculi ad sacerdotem, ipse accipiebat eam, & faciebat accedere apud ostium tabernaculi iuxta altare holocaustorum, & in hoc dicebatur eam offerre, & statuere, id est presentare coram Domino, tanquam si Deus esset aliquis vir manens intra tabernaculum, & applicando ad ostium tabernaculi aliquid applicaretur coram Deo. fiebat autem ista applicatio, quia illa mulier offerebatur specialiter Deo, ut declararet veritatem suam specialiter super illam, vel offerebatur, ut aliqui dicunt, ad hoc, quod mulier timore ducta cum videret se adduci a sacerdote confiteretur peccatum suum, non fieret ista examinatio, sed primum est conuenientius dictum.

Non enim est verisimile, quod mulier timore ducta confiteretur peccatum, quia nihil peius sibi esse poterat

poterat, quam cum confiteretur, nam si confiteretur adulterium, lapidaretur immediate: hic autem quamquam esset rea sceleris, non immediate peribat, nec erat mors ita dura, magis ergo hanc vellet subire, quam alteram quae erat si confiteretur.

Si mulier coram sacerdote manifestaretur peccauisse, an deberet ei infligi poena per iudices, priusquam subire istam purgationem. Et quod mulier poterat subire pluries hanc purgationem si pluries esset suspecta. Quest. XXV.

ALIQUIs quæret circa hoc si talis mulier ducta coram sacerdote manifestaretur peccauisse, an deberet ei infligi poena aliqua per iudices. Ratio dubij huius est, quia si de crimine adulterij pateret ante purgationem istam, mulier lapidaretur, ut patet Leuitici. ca. 20. Si ergo hoc modo patuerit, videtur etiam puniendi.

Aliquis respondebit, quod quamquam manifestetur crimen mulieris hoc modo, non poterit sibi infligi poena per iudices, quia duplex forus est. scilicet litigiōsus, & conscientiae vel diuinus: in foro autem conscientiae, sicut in confessione quamquam crimina manifestentur non datur eadem poena, quae in iudicio seculari, ita hic aliud iudicium erat cum agebatur coram iudicibus, & aliud cum agebatur coram Deo. ergo si claruerit crimen in iudicio coram Deo, non est danda poena secularis.

Respondendum est, quod postquam semel mulier presentabatur ante sacerdotem, ut subiret hanc purgationem, iudices non poterant ei aliquam poenam imponere, non quidem propter diuersitatem fori, quia non est talis diuersitas hic, sicut in foro conscientiae, & litigiōso. Nam forus conscientiae & litigiōsus sunt diuersi, nec introducitur vnus propter alterum. Ista tamen purgatio, quae fiebat coram Deo, non erat distincta totaliter a foro litigiōso, sed erat tanquam quadam pars eius, eo quod solum erat introducta in defectum fori pure litigiōsi. scilicet quando vir non poterat probare adulterium testibus, recurrebat ad aliud genus probationis. scilicet ad istam purgationem: non est autem sic de foro penitentiali, quia non est propter defectum probationum, sed propter alteram rationem. Item in purgatione ista litigium est, quia femina compulsa ducitur a viro suo ad subeundam eam. In foro tamen penitentiali nemo dicitur compulsus ab aliquo accusatore, ut confiteatur. Ideo propter hoc non tollitur quin de criminibus illis, quae hoc iudicio manifestantur daretur poena a iudicibus, sed propter alterum, scilicet postquam aliqua mulier subiebat se huic purgationi, siue rea esset, siue innocens, Deus dabat poenam condignam, vel absolutio-

Ideo si illa rea esset Deus puniret eam, vel absolueret si innocens. unde non recipiebatur alia probatio, quod verum est quantum ad illa crimina, quae diceretur mulier perpetrasset antequam subiret purgationem illam: secus autem si obijcerentur alia posterius commissa, nam tunc alia erat facienda probatio. nam si antequam mulier subiret hanc purgationem non peccasset, & post purgationem peccaret, ante tempus illud, quo solet apparere poena mulierum peccantium, non puniret illam Deus, quia non poterat cadere purgatio praeterita super ea quae futura erant.

Item considerandum est, quod postquam aliqua mulier subibat semel istam purgationem poterat etiam iterum subire. Nam quoties vir conciperet de ea spiritum zelotypiae tenebatur subire hanc purgationem, quod patet, quia ista lex est ad declarandam veritatem & falsitatem zelotypiae, & non ponitur certus numerus quoties fieri debeat, ergo semper fiet quae documque venerit zelotypia. Item fuit data ista lex in remedium ne viri concepta suspitione de vxoribus occiderent eas, cum non cognoscerent veritatem, sed hoc fieret quodcumque zelotypia veniret si subtraheretur ista probatio, ergo quotiescumque veniret cogebatur foemina ad arbitrium viri subire eam. Item sciendum est, quod quando mulier subibat hanc purgationem, non puniebatur a Deo pro quocumque delicto facto in coitu, sed solum pro eo quod commisisset in potestate viri illius. nam si sub alio viro fornicata esset, aut antequam haberet aliquem virum, postquam vero suscepisset hunc nihil deliquisset, non monstraret Deus poenam super eam, ac si nunquam peccasset.

Assumetque aquam sanctam. Iste sunt ceremoniae quas facit sacerdos ad purgationem foeminae, scilicet quod primo accipiat aquam in vase, ut maledicat illam, & det potam feminae.

Quare dicatur sancta ista aqua quam mulier bibebat. Et quare vocatur aqua amarissima. Quest. XXVI.

VOCATUR autem hic aqua sancta quae secundum Rabbi Sal. erat de aqua sacrificiorum, scilicet de illa, quae erat in labro aeneo in atrio tabernaculi, in quo lauabantur sacerdotes, & vocabatur sancta, quia erat ad vsus sacros, vel secundum Iosephum, & historiam scholasticam vocabatur sancta, quia in ea diluebatur nomen Dei tetragrammaton, & sanctificabatur aqua ex eo.

Sed obijcietur contra hoc, quia infra dicitur, ipse autem tenebit aquas amarissimas, & intelligitur de ista aqua, quae vocatur hic sancta, ergo non debet sic vocari.

Respondendum est, quod aqua ista vocatur sancta ex ratione superiori, scilicet quia est ad vsus sacros, Vocatur autem amarissima, quia multae maledictiones in ea positae sunt, ut patet infra, vel quia causabat amaritudinem in muliere bibente, scilicet quod si rea esset, putresceret femur eius.

In vase fictili. Id est in vase terreo: dicuntur vasa fictilia a fingendo, quia manibus finguntur, quod est opus figulorum. Vasa autem metallina, lignea, aut lapidea non sic finguntur, sed per dolationem, vel sculpturam, aut conflationem figuram suscipiunt. Et dicitur in vase fictili, nam nisi hoc exprimeretur intelligeretur, quod deberet poni in vase auro: fiebant namque ministraciones sanctae in vasis aureis, quia omnia vasa mentae propositionis erant ex auro purissimo, scilicet phialae, cyathi, mortariola, acceptabula,

bula, vt patet Exo. 25. Expressit tamen Deus, quod fieret in vase fictili, & hoc ad vituperium criminis adulterij, de quo arguitur. vnde omnia quæ hic fiunt ponuntur in quadam vilipensione, scilicet vt fieret sacrificium de farina ordeacea, & quod non poneretur ibi oleum, nec thus, sic etiam de aqua, quod esset in vase fictili, & quod poneretur in ea puluis.

Quidam Iudæi dicunt, quod ideo ponebatur aqua in vase fictili, quia adultera plus alienum quam virum diligens adultero in argenteo vase potum tribuit, viro autem suo in fictili.

Quare ponebatur in aqua puluis.

Et pugillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Id est etiam sacerdos ponet modicum de puluere in aqua illa, quod fit, vt potus iste horridior sit, quia ex vili causa accusatur, & hoc crimen turpe est, & vile, sicut puluis pedibus calcatus. vnde dicitur Ecclesia. ca. 9. mulier fornicaria, quasi lutum conculcabitur. & dicitur de puluere tabernaculi, id est Sanctuarij, scilicet attrij, quia quando sacerdos ista facit est in atrio ante ostium tabernaculi.

Cumque steterit mulier in conspectu Domini. dicitur stare mulier in conspectu Domini, quando stat apud ostium tabernaculi, quia Deus dicitur esse in tabernaculo. Et sic ponitur istud hic per recapitulationem. quia primo fiebat hoc, scilicet quod mulier nudaret caput, quam quod assumeret sacerdos aquam, vel faceret aliquid alterum, quia immediate vt staret mulier in ostio tabernaculi fieri debebant hæc.

Discoperiet caput eius. Id est tollit ei omnia ornamenta capitis relinquens illud nudum, quod fit ad vilipensionem, sicut omnia quæ sunt in hac purgatione.

Aliqui dicunt hoc fieri, vt mulier magis timeat, & erubescens confiteatur. sed non stat, vt supra fuit declaratum. Dicunt autem aliqui hoc fieri, quia ipsa vt adultero placeret caput ornabat operiens ignominiam suam: nunc versa vice eius confusio reuelatur.

Et ponet super manus illius sacrificium recordationis. Id est qui ponebat erat sacerdos, & ponebat super manus mulieris: sacrificium autem quod ponebat erat farina ordeacea, quam obtulerat vir pro muliere, & de illa sacerdos acceperat pugillum ad cremandum super altare: reliquum vero in aliquo vase ponebat super manum mulieris, quæ tenebat illud, dum sacerdos maledictiones poneret super aquas bibendas a muliere.

Sacrificium recordationis. Vocatur sacrificium farina ordeacea, quia de illa cremabatur pars super altare. & dicitur sacrificium recordationis, quia ponebatur ad recordationem præteriti criminis, scilicet vt Deus recordaretur illius criminis ad ponendam penam pro eo.

Et oblationem zelotypiæ. Ponitur & pro id est, quia non erat ista oblatio zelotypiæ distincta a sacrificio recordationis: sed dicitur ad recordationem propter causam prædictam. & dicitur oblatio zelotypiæ, quia erat ad inuestigandam veritatem, vel falsitatem suspicionis conceptæ de muliere, quæ vocatur zelotypia. nam quocumque modo eueniret ex hac purgatione mitigabatur zelotypia, & pacificabatur vir. Nam si mulier esset immaculata apparebat & cessabat præsumptio. Si autem esset culpabilis puniebatur a Deo, & cessabat præsumptio, quia iam erat manifesta veritas.

Ipsæ autem tenebit aquas amarissimas. Scilicet sacerdos tenebit manibus suis in vase fictili aquas, dum ipsa mulier tenet oblationem. & hoc vt maledicat eis: vocantur autem hic aquæ amarissimæ, quæ supra vocabatur aqua sancta, & hoc quia maledictiones erant positæ in illa. vel vocatur amarissima, quia amaricaret mulieri si culpabilis esset. vnde in hebræo non dicitur aquas amarissimas, sed amaricantes.

In quibus cum execratione maledicta congeffit. Dicebantur

tur congeri, id est congregari maledicta, scilicet maledictiones super aquas, quia sacerdos proferebat multas maledictiones super eas.

Quæ maledictiones erant illæ quas sacerdos proferebat super aquas, & super feminam.
Quæst. XXVII.

DE istis maledictionibus est dubium, an sint illæ, quæ infra habentur, scilicet det te Dominus in maledictionem &c. vel sint aliæ quæ aliæ.

Videretur quibusdam esse has eo, quod non exprimantur aliæ quæ habentur infra. Sed dicendum est non esse illas, quia istæ maledictiones referuntur ad feminam, & nullo modo ad aquas, scilicet det te Dominus in maledictionem exemplumque; cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum &c. nihil tamen ad aquas referri potest. ergo aliæ maledictiones erant quæ congebantur in aquis. Item quia in maledictionibus istis dicitur ingredientur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vterus tumescit putrescat femur. ergo necesse est iam aquas maledictas fuisse, quando proferebantur istæ maledictiones ad foeminam.

Dicendum ergo alias maledictiones poni super feminam, & alias super aquam: hic autem solum ponitur de maledictionibus quæ sunt super feminam.

Quæ autem sint maledictiones super aquam, non patet hic, sed videtur quibusdam, quod sint in solo nomine Domini tetragrammaton, diluendo in aquis. s. q. acciperetur aliqua cartula, in qua scriberetur istud nomen, & tunc literæ reciterentur scripæ diluerentur in aquis digito. De hoc autem, an fieret nihil differt: tamen qualitercumque sit, non potest poni hic esse maledictio, de qua hic dicitur. Nam habet in litera in quas maledicta congeffit. i. congregauit: si tamen solum dilueretur nomen Domini in aquis, non erat ibi aliqua congeffitio, quia non congregabatur vnum alteri. sed dicuntur congeffa maledicta, quando sacerdos in voce sua addit vnam maledictionem alteri. Item patet hoc, quia dicitur, in quibus cum execratione maledicta congeffit: diluere tamen nomen Domini in aquis non est congerere maledicta cum execratione.

Dicendum ergo quod maledictiones positæ super aquas dicuntur esse aliqua verba prolata a sacerdote super aquam, vt noceat mulieri, & dicuntur ista maledicta congeffa cum execratione, id est cum imprecatione alicuius mali venturi super feminam, si fecisset malum, vt si dicatur aqua maledicta sis in nomine Domini, & si mulier ista peccauit ingrediari vterum eius, & dirumpas, arque putrescere facias femur.

Adiurabit eam & dicit. Postquam sacerdos malediceret aquas adiurabat feminam, id est proponebat ei ista verba in modum execrationis, & non in modum iuramenti, quamquam aliquo modo pertinent ista ad caeremonias iuramenti. nam cum aliquis iurauit de veritate dicenda subiungitur. si sic feceris Deus, speret actus tuos, alioquin pereas, & talia sunt ista verba maledictionis, ideo vocantur adiuratio.

Si non dormiuit vir alienus tecum. intelligitur hoc postquam fuit suscepta in vxorem ab isto viro. Nam si ante fuisset cognita ab alio, vel ab alijs viris non suis non nocebant ei aquæ istæ, quia non erat, tunc mulier alligata legi viri huius, qui cogit eam subire ad purgationem.

Et si non polluta es deserto marini thoro. Idem est, quod superius. Ad idem enim pertinet, quod aliqua mulier non dormiat cum viro alieno, & non polluat deserto thoro viri, sed vnum est expositio alterius.

rius. nam in hoc magis declaratur quam in superiori, scilicet si non polluta est deserto viri thoro, quia quamquam cognosceretur ab aliquo altero viro antequam haberet istum, non dicebatur polluta deserto viri thoro. Non enim deseruit thorum viri, quæ virum non habebat, & est hic metaphora. Nam non dicitur mulier deserere thorum viri, eo quod commisceatur adultero in alio lecto quam viri sui. nam si in lecto viri sui adulteretur, nihil de crimine diminutum est, sed potius augmentatum, sed thorus viri dicitur accessus carnalis ad virum suum, & si præter illum habet aliquem alterum accessum polluta dicitur.

Non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ. Grammatica antiqua est: deberet enim dici non tibi nocebunt: dicuntur autem nocere aquæ istæ amarissimæ, quia si mulier perpetrasset nefas, putrescebat femur illius bibitis aquis, quod est malum nocuum mortis inductum. dicuntur aquæ amarissimæ, quæ solent amare mulieribus adulterij reis, & hoc non intelligitur quantum ad gustum, quia non sunt amaræ quamquam bibere eas horridum est propter puluerem positum in eis, vt supra patet. Sed dicuntur amarissimæ ab effectu, scilicet quod dirumpatur vterus mulieris reæ adulterij postquam bibisset.

De his tamen aquis dicendum est, quod non erat in illis aliqua vis ad faciendum putrescere femur, vel rumpi vterum. sed Deus hoc faciebat in testimonium veri criminis: aquæ autem solum ponebantur ad caeremoniam, sicut in alijs caeremonijs veteris testamenti, quæ nihil effectus habent.

In quas maledicta congeffit. Id est in quas congregauit maledictiones, scilicet quod sacerdos multiplicauerat verba maledictionis super aquas istas.

Sin autem declinasti a viro tuo. Id est si recessisti ab eo coniungendo te carnaliter alteri quam ei. *Atque polluta es.* Id est polluta fuisti, scilicet per adulterium, quod inducit duplicem pollutionem, scilicet interierem & exteriorem, quia qui fornicatur in corpus suum peccat.

Et concubisti cum altero. Repetitio est eiusdem sententia. Idem enim est concubere cum altero, quod declinare a viro, vel pollutam esse. *His maledictionibus subiacebis.* Id est venient super te maledictiones istæ quæ infra habentur.

Det te Dominus in maledictionem. Id est faciat te Deus esse maledictam, vel det te in maledictionem, id est tantum tibi maledicat, quod faciat poni te in forma maledictionis. nam quando aliquis valde maledictus est dicimus. maledicat tibi Deus, sicut maledixit illi. Sic enim dicitur de Sodoma, & Gomorra, & Dathan, & Abiron, quos exprimus in maledictionibus, quia nimis ipsi fuerunt maledicti adueniente super eos horrenda indignatione Dei de Sodoma, & Gomorra habetur Genes. 19. cap. de Dathan, & Abiron habetur infra 16. & 26. capitulo. Sic etiam erat de forma benedictionis, quia quando aliquis valde benedictus erat benedicebantur alij expresso nomine eius, sicut cum dicitur. benedicat tibi Deus, sicut benedixit illi, sic habetur Genes. 48. capitulo, scilicet in te benedicetur Israel atque dicitur. faciat tibi Deus: sicut Ephraim, & Manasse, & hoc maius est quam esse benedictum vel maledictum solum, quia talis maledictio importat excellentiam, & iste sensus est magis conueniens. quod patet per id quod sequitur. s.

Exemplumque cunctorum in populo suo. Id est Deus ponat te in exemplum, ita quod omnes de populo suo, quoniam maledicere voluerint alicui proferant nomen tuum: aliter enim non est exemplum nisi in communi vltu loquatur. vnde si esset maledictio parua, quæ non co-

gnosceretur a multis non esset vulgata, nec diceretur exemplum.

Putrescere faciat femur tuum. Hic ponuntur in speciali expresse maledictiones, & hoc quod putresceret femur. Vocatur enim aliquando femur venter: aliquando autem crus, & non totum crus, sed partes, quæ adherent ventri circa genitalia: primo modo dicitur, quod egressæ sunt de femore Iacob septuagintaquinque animæ vt patet Exodi capitulo primo: femur autem non potest accipi ibi nisi pro ventre vel lumbis. Accipitur autem pro crure, vt patet Genesis vigesimoquarto cap. quando Abraham adiurauit seruum suum Eliezer dicens. pone manum tuam subter femur meum, vt adiurem te per Deum coeli. Non enim potest accipi ibi pro ventre vel lumbis, quia non poterat ponere seruus manum subter lumbos, vel sub ventrem, sed sub crure, ita vt supra sederet Abraham.

Hic autem potest accipi femur vtroque modo, scilicet pro ventre: & tunc erit sensus quod venter huius feminae putrescat: & tunc quando sequitur tumens vterus tuus dirumpatur. est replicatio sententia eiusdem, sicut apparet sepe in istis superioribus. Et tunc rationabiliter dictum est, quod putrescat femur, id est venter, qui ab adultero viro impregnandus erat.

Alio modo potest accipi pro extremitate cruris, vbi crus coniungitur genitali femineo: & tunc erunt diuersæ sententiæ in his duabus clausulis, scilicet, quod femur putrescat, id est illa pars coniuncta cruri, & vterus rumpatur. Causa autem femoris putrefaciendi est, quia partes femoris ad libidinem denudantur, vel quod partes illæ, quæ in libidine delectatæ sunt computrescant, & iste est conuenientior sensus, scilicet, quod primo femur computreat, & cum sit in parte inferiori ventris dirumpetur venter per locum femoris, & exibunt viscera carne putrida concisa, & sic moriebat mulier.

Et tumens vterus tuus dirumpatur. Venter enim intumescit tanquam aquæ illæ inflarent eum, sed non efficiunt illud, vt declaratum est. Deus autem est qui istam penam sine aqua infligit, & vterus ad hoc quod rumpatur primo inflatur, vt partes eius per violentiam inflationis ab alterutro discendantur. Si autem inflaretur venter non ita cito viscera exirent, quamquam putrescente femore, aliquando elapsura erant: venter autem tumescit, & dirumpitur, quia ibi fetus adulterinus suscipiendus erat, aut susceptus est, vel quia ibi delectatio feminarum causatur in coitu, sicut ait Gregorius in homelia trigesima secunda, scilicet, quod libido virorum est in lumbis eorum, & libido feminae in umbilico eius.

Ingredientur aquæ maledictæ in ventrem tuum. Non intelligitur quod solum aquæ ingrederentur in vterum, quia siue esset femina rea adulterij, siue innocens, aquæ ingrediebantur in ventrem cum ipsa biberet, sed dicitur quod ingredientur in ventrem, scilicet, ad nocendum & faciendum quæ dicta sunt.

Et vterus tumescit putrescat femur. Id est si polluta es cum biberis istas aquas putrescat femur tuum, & venter intumescat, vt propter femoris putredinem, & ventris tumorem vterus dirumpatur effusis visceribus per locum femoris.

Et respondebit mulier amen amen. Tenebatur hoc respondere mulier ad istas maledictiones, sicut qui iurat de veritate dicenda tenetur respondere amen, ad imprecationes quæ fiunt super eum, scilicet, si sic feceris in omnibus prospereris: sin autem illico pereas, & respondebat hic femina bis amen, quia amen pertinet ad affirmationem: qui autem bis affirmat magis affirmat.

Maledictiones & inferebantur, ad alteram in probatione.

Duplicatio amen significat maiorem affectum confirmationis.

affirmat. & ponitur duplicatio ista ad expressionem affectus, scilicet, quod multum intendit confirmare qui sic loquitur. Sic Christus sepe dicebat. amen amen dico vobis, vel potest referri duplex amen ad duo, scilicet amen, idest si male feci veniant super me ista mala. & iterum amen, idest si non feci malum veniant super me omnes benedictiones, vel secundum, quod ait Rab. Salom. proferebatur bis amen ad designandum, quod mulier inuocaret super se maledictiones istas, si concubisset cum viro illo, de quo suspicabatur maritus suus, vel si cum aliquo alio.

Scribetque sacerdos in libello ista maledicta. Idest sacerdos scribet omnes istas maledictiones in quadam parua carta ad delendum eas in aquis. Erat autem ordo iste, quod primo sacerdos proferebat maledictiones super aquas, quae non habentur hic, deinde proferebat maledictiones istas quae sunt in litera super feminam, & ipsa respondebat, postea autem scribebat eas in parua cartula, & dabat bibere feminam aquam cum lauisset primo cartulam in aqua ad delendum maledictiones ibi, & non sunt maledictiones istae quae scribuntur illae quae fuerant prolatae super aquas, sed quae prolatae sunt super foeminam.

Et delebit ea aquis amarissimis. Idest postquam scripserit in cartula recenter lauabit cartam, vt maneat nomina in aquis. Iosephus autem dicit, quod solum scribebatur in cedula nomen Dei tetragrammaton, & diluebatur in aquis. Cetera autem maledictiones, quae hic habentur proferebantur verbo, sed non consentit litera, quae dicit, quod scribet ea, idest maledictiones istas in libello, vocatur autem cartula illa libellus, quia paruus liber est, dicitur etiam aqua ista amarissimae ab effectu, vt declaratum est.

In quas maledicta congesit. Idest, quod prius protulerat verba maledictionis super istas aquas. Aliae namque erant maledictiones, quae proferebantur primo super aquas, & aliae quae debebantur hic, quoniam istae sunt maledictiones quae proferruntur super feminam, & distinguuntur a maledictionibus aquarum, vt declaratum fuit supra.

Et dabit ei bibere. Idest dabit sacerdos foeminam istas aquas maledictas ad bibendum, & tunc tollebat ei sacerdos vas cum farina ordeacea, quod tenebat in manu suscipiebatque aquas amarissimas, & bibebat, nec poterat effugere mulier qui biberet, nam si recusaret reperat adulterii rea, & lapidaretur.

Quas cum exbauferit tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiae. Idest, quando bibebat mulier istas aquas tollebat sacrificium de manu eius, scilicet farina ordeacea. nec intelligendum est, quod tollebat postquam bibisset, sed quando bibitura erat. Nam non posset tenere aquas in manibus, vt biberet, & sacrificium simile, quia illud erat aliquanta pars farinae in vase, scilicet vnum gomor. Sed intelligitur cum, idest quando, scilicet, quod quando mulier bibitura esset tolleretur ei sacrificium de manibus. Vocatur autem sacrificium ista farina ordeacea, quia de illa pars cremanda erat in altari, & non erat aliquod alterum sacrificium de animalibus, scilicet holocaustum, vel hostia pro peccato, quia sola farina ordeacea iubetur offerri.

Et eleuabit illud coram Domino. Idest, sacerdos eleuabit istam farinam coram Domino, scilicet coram altari holocaustorum, vel coram ostio tabernaculi: ibi enim erat Deus specialiter, & erat ista eleuatio ceremoniam sacrificiorum, nam etiam in sacrificiis de animalibus fiebat ista eleuatio, sicut patet in hostia pacifica, vt patet Leuitici cap. 7.

Imponetque super altare. Istud sacrificium de farina ponebatur super altare holocaustorum super parietem

eius, tamen non cremabatur totum, sed solum vnum pugillum de eo, vt patet hic cum dicitur. ita dumtaxat, vt prius pugillum sacrificij tollat de eo, quod offertur. nam nunquam totum sacrificium de similia pertinebat ad altare, sed vnum pugillus cremabatur. reliquum autem cedebat sacerdotibus, vt patet Leuit. c. 2. Sed ista impositio fiebat, vt videretur sanctificatum id quod residuum erat.

Ita dumtaxat, vt prius pugillum sacrificij tollat de eo, quod offertur. Idest priusquam omnia ista fiant debet tolli vnum pugillum de illa farina, vt cremetur super altare, hoc autem fiebat antequam aliquod de istis ceremonijs fieret, scilicet, cum primo duceret mulier farinam in Sanctuario. & dicitur de eo quod offertur, idest de illa farina ordeacea quae offertur, quia nihil aliud offerebatur.

Et incendat super altare. Idest faciat sacerdos cremari pugillum farinae ordeaceae in igne altaris holocaustorum, & quantum ad istam partem erat sacrificium ista farina quae offerebatur. Si enim nihil de illa cremaretur super altare, non proprie vocaretur sacrificium, sed largissime, sicut vitula rufa, de qua nihil offerebatur intra Sanctuarium, nec cremabatur, quia extra castra immolabatur, & tota exurebatur, vt patet infra decimono cap.

Et sic potum det mulieri aquas amarissimas. Idest cum ista omnia fecerit dabit mulieri aquas amarissimas, vt poterit, scilicet illas in quibus posite fuerunt maledictiones, & puluis, & in hoc declaratur id, quod supra dicebatur, scilicet, quod prius sacerdos tulit sacrificium de manu mulieris, quam ipsa biberet aquas, quamquam litera superior videatur contrarium dicere, sed ista totaliter eam explanat.

Quas cum biberit. Hic ponitur poena quae sequebatur in muliere bibente aquas, si esset rea adulterii, scilicet, quod rumperebatur venter putrescente femore.

Si mulier confiteretur peccatum suum postquam esset coram sacerdote antequam biberet de aquis, an cogerebatur bibere, vel poterat recedere a viro solum perdens dotem.

Quaest. XXVIII.

SCIENTIVM est, quod aliqui dicunt, quod quando diluebantur maledictiones in aqua, & nomen Domini, cogebatur mulier bibere aquas, & quamquam ipsa vellet confiteri non excusabatur quin biberet. si vero nondum essent deletae maledictiones in aqua, & mulier vellet confiteri peccatum, non cogebatur bibere, nec etiam occidebatur pro confessione delicti, sed recedebat a viro perdens dotem poteratque alteri copulari, sicut cum apud nos aliqua foemina fornicatur, & vir vult accusare eam de adulterio non ad mortem, sed ad thori separationem lucrabitur dotem, vt patet extra de dote post diuort. restit. per totum. Sed non potest vir copulari alteri matrimonialiter, nec foemina, quia apud nos matrimonium ratum est, apud Iudaeos autem, & infideles quamquam matrimonium verum sit, ratum tamen non est, vt patet extra de diuortijs in cap. gaudemus.

Primum autem, quod dicunt Hebraei, scilicet, quod postquam diluebatur nomen Domini in aquis cogebatur mulier bibere, & non poterat effugere etiam si confiteretur, dubium est non. n. habet probationem. Nam satis forte posset dici, quod quandoque mulier velit confiteri delictum, cessaretur ab his ceremonijs, quae solum erant introductae in defectum probationis criminis, de poena tamen quae daretur foeminae, si

na, si tunc confiteretur delictum non satis patet, sed posset aliquo modo dici, quod esset poena lapidationis, sicut si probaretur delictum per testes, vel alias per confessionem suam sine hac purgatione. sed in hoc non est multum insistendum. Secundum dictum eorum, scilicet quod mulier confiteretur delictum antequam dilueretur nomen Dei in aqua, quantum ad hanc partem satis rationale est, sed quando adiungunt, quod mulier sic confessa non occidebatur, sed recedebat a viro perdens dotem, non habet apparentiam. nam quantum ad hoc, quod non occideretur satis est dubium, quamquam rationabiliter dici posset, quod occideretur, sed dato quod non occideretur non videretur verum, quod ipsa perdens dotem posset recedere a viro & copulari alteri: hoc enim existeret si vir vellet lucrari dotem, & nolle vxorem. sed alias ipsa non poterat recedere, quia tunc sicut vir dat repudium vxori: ita vxor repudiaret virum, sed hoc non consentitur in lege. Solum enim permittum fuit viris ius repudiandarum vxorum, vt patet Deuter. 24. cap.

Occasione autem huius dicti Iudaei adiungunt alterum, scilicet quod nullus in lege eorum occidebatur pro quocunque crimine etiam si confiteretur illud, nisi testibus probaretur, quod dicunt propter mulierem consententem peccatum suum timore aquarum amarissimarum, quia illa si conuinceretur testibus de adulterio lapidaretur. Cum autem confessa est nullo teste conuicta, dicebant solum perdere dotem.

Sed hoc valde irrationabiliter dictum est. nam testes inducuntur in defectum probationis rectissimae, quae est confessio partis aduersae. Nulla enim solidior probatio est quam cum quis contra se delibet animo aliquod confiteretur: ista enim non potest praeruaricari. Nam cum quilibet diligit se naturaliter in summo gradu, non confiteretur aliquid in damnum suum, nisi cum veritatis virgeret amor: testes autem corrupti possunt, & errare multipliciter.

Ideo est magis standum confessioni cuiuslibet contra se, quam testibus contra ipsum deponentibus.

Item contrarium reperitur in veteri testamento, scilicet quod aliquis occiditur ex sua sola confessione nullo teste adiuncto, sicut patet de illo iuvene Amalechite, qui dixit se occidisse Saul, & propter hoc occidit eum Dauid, & dicitur ibidem os enim tuum locutum est contra te, dicens occidi Saul, falsum est igitur, quod dicitur, scilicet quod nullus condemnatur de quocunque crimine, & si sponte confiteatur, nisi testibus conuictus fuerit.

Si polluta est. Idest si mulier illa fuit coinquinata dormiendo cum altero viro, quod dicitur coinquinationem, eo quod peccatum est, & quia infringuntur ibi iura matrimonialia.

Et contempto viro adulterij rea. Idest & si contempserit virum & incidit in adulterium, ista omnia idem sunt. nam foemina quae polluta est, vt hic dicitur, ipsa est quae contempserit virum: ipsa quoque adulterij rea, sed sunt omnes istae conditiones peccati illius. Nam foemina quae adulterata est polluta est: etiam dicitur contempto viro, idest quod ipsa adulterando contempserit virum, dicitur enim contempserit, quia non curauit de obligatione quam habebat ad virum, nec de omnibus iuribus matrimonialibus: si enim curasset de viro obseruasset federa matrimonij, dicitur rea adulterij, quia verè adulterium perpetravit.

Pertransibunt eam aquae maledictionis. Ista pertransitio non solum est, quod descendant aquae in ventrem, quia in omnibus bibentibus hoc est, sed quod transibunt eam aquae maledictionis.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

A seant aquae istae per totum corpus, idest penetrant illud ad nocendum, sicut dicimus de venenis, quod ipsa corpus penetrant, idest quod per venas transeunt diffundendo se per corpus ad nocendum: ita de istis aquis fiebat, quia erant ad mortem foeminae.

Et inflato ventre computrescit femur. Idest quod si ista mulier erat rea adulterij inflabatur venter eius, sicut cum aliquis percussus est a vipera: totus enim inflatur femur etiam foeminae, idest pars extrema ventris apud genitalia computrescebat atque putrebat, & viscera effundebantur, sic enim foemina erat in maledictionem & exemplum, quia Deus eam occidebat.

Inflatio ventris mulieris an immediatè post aquae potationem sequeretur. Quaest. XXX.

DE hac punitione an immediatè fieret postquam mulier bibisset aquas, vel post aliquantum tempus, quidam dubitant. Dicit enim Iosephus quod non fiebat immediatè inflatio ventris, & putrefactio femoris, sed vsque ad decem menses si mulier peccasset.

Alij autem dicunt quod immediatè fiebat, & erumperebatur viscera mulieris: hoc autem magis consonat miraculose operationi, quia Deus subito operatur: natura autem per successionem, ideo si post decem menses consequeretur ista poenalis, aliqui forte dubitarent an prouenisset ex Deo, vel ex altera causa poterat naque aliquid naturaliter euenire per quod putresceret femur, & inflaretur venter, atque viscera effunderentur, ideo putaretur a quibusdam naturaliter factum. Item dato quod crederetur hoc venisse supernaturaliter, quia tamen tanto tempore proueniebat post factam purgationem non aduerteretur ad hoc, nec multum appenderetur diuinum miraculum: iam enim facta purgatio in obliuionem transisset. vnde non videretur esse conuenienter mulier illa posita in maledictionem, & exemplum omnium in populo Dei. supra tamen dicebatur quod esset in exemplum. magis ergo videbatur quod immediatè vel parum post bibitionem istarum aquarum mulieri poenales istae prouenirent.

Considerandum autem quod Deus hic propter duritiam cordis Iudaeorum, & ad euitanda mala quae ipsi facerent, puniebat quaedam peccata, quae alias non puniret. Non enim Deus insignitè punitionem quandoque foeminae adulteretur: quandoque tamen conciperet vir suspicionem adulterij de foemina, si verum esset, & subiret hanc probationem, infligebatur poenalis, quae supra posita est a Deo. nam nisi Deus sic faceret Iudaei concepta zelotypia de vxore non habentes aliquam firmam probationem, aliquando occiderent illas, prouidit ergo Deus melius esse, vt solum nocentes iudicio suo puniretur, quam tam nocentes, quam innocentes virorum suspicionem occiderentur, & ob hoc verè dicitur de hac lege, quod ad duritiam cordis Iudaeorum data est, idest quia ipsi erant duri occiduri foeminas propter suspicionem, Deus permisit eis hanc purgationem.

An Iudaei cogentes vxores hanc purgationem subire peccarent. Et quare leges humanae multa permittunt quae peccata sunt. Quaest. XXX.

SE d quæret aliquis an Iudaei cogentes vxores suas hanc purgationem subire, peccarent mortaliter. Aliquis respondebit quod sic, quia hoc erat malum, scilicet, velle per diuinum iudicium examinare veritatem omnium scelerum: ergo peccabant hoc efficietes.

I. Respon.

Respondent aliquis, quod hoc permittebat lex, ideo malum non erat, alioquin lex iniusta esset. Dicitur ad hoc, quod non permittebat lex istud, & similia simpliciter, sed propter duritiam cordis Iudeorum, scilicet ne occiderent uxores, sic dicitur de libello repudii, qui ad duritiam cordis eorum datus est, ut patet Matth. decimo nono capitulo. ideo malum esse videbatur. Item patet quoniam si ista mala non essent, nunc prohibita non forent, sed nunc prohibita sunt, quia non licent iste purgationes, nec libellus repudii, nec usura, & similia, quae omnia erant in veteri testamento permissa.

Respondendum est, quod ista mala sunt, & tamen permissa erant in veteri testamento, quia Iudaei erant viri imperfecti, & adhuc non assuefacti iugo legis spiritualis, quod si omnia quae mala erant prohiberentur eis, non possent sustinere legem, unde ad maiora mala occasionem haberent, prouidit ergo Deus infirmitati eorum quaedam eis mala permittendo, ut cetera bona quae iubebat obseruarent. lex autem noui testamenti non sic fuit, quia ipsa est pro viris perfectis, ideo omne malum eliminavit, nihil impium consentiens, & ideo bene arguitur, quod usura, & libellus repudii, & purgatio ista mala sunt, quia in nouo testamento uenta sunt arguendo, simpliciter tamen ista Iudaeis non erant mala quae erant eis a Deo permissa.

Si tamen diceretur, quod permissa erant, & tamen mala erant, postquam permissa erant: sequeretur, quod ista lex erat valde iniqua. deciperet enim homines, quoniam ipsi putantes se per legem facere peccarent mortaliter, nullus autem maior error est, nam si non esset ista lex posita, aliqui de Iudaeis qui erant viri boni ne peccarent, non cogere uxores suas subire aliquam purgationem, nec etiam eas occiderent, nunc vero, quia lex ista posita erat putantes sibi licere, cogere uxores ad hanc purgationem, & peccarent mortaliter frequentissime, qui alias peccaturi non essent, nisi lege ista posita.

Opi. Doc. Ideo dicendum est, quod quaecunque in lege erant permissa, quamquam ipsa secundum se mala essent, permisso tamen Dei ea licita faciebat, non quidem, quod isti vires his legibus aliquod obsequium Deo per eas impenderent, magis enim Deo famularerent, si non vterentur eis, sed quod isti non incurrerent aliquod peccatum utendo his legibus.

Sic enim de usura dicitur, quod Iudaei dantes ad usuram tempore veteris testamenti, scilicet usque ad Christi mortem, & publicatum Euangelium, nihil peccarent, scilicet, si darent secundum formam quae habetur Deuteronomij vigesimo quarto capitulo. Nunc vero quaecunque ad usuram dant, mortaliter peccant, quia illa lex iam expirauit. idem dicendum est de repudiantibus uxores.

Sed obiicietur, quod quamquam ista permissa erant, non propter hoc erant licita. Nam leges humanae permittunt fornicationem simplicem, & quaedam alia, tamen ista illicita sunt.

Ad hoc responderi posset, quod leges humanae recte ista non permittunt tanquam approbent, sed ea non puniunt: nam si conarentur punire, totus status politicus breuiter subuertendus foret.

Aliter potest dici, quod dato, quod leges humanae directe ista permittant, tamen non colligitur quin ista sint peccatum. Causa est, quia dispensare in eo, quod malum est, quod non sit malum, pertinet ad illum respectum, cuius quae sunt, bona vel mala sunt. Isti autem non sunt legislatores humani, quia quamquam ipsi non imputent hoc peccatum ad poenam remittentes omnem eius punitionem, tamen non tollitur,

quin Deus talia facta ad poenam imputet pro futuro seculo, & aliquando pro presenti, ideo nullus est cui sit potestas faciendi actum alias illicitum esse licitum, nisi Deus qui legislator est habens punitionem hic, & in futuro, & respectu cuius actus boni, vel mali sunt, si igitur ipse per legem suam dispensauerit aliquem actum qui alias malus erat bonum esse, iam ille actus non erit malus, id est non offendetur Deus per illum, nec etiam imputabitur ad poenam aeternam, vel temporalem. sed Deus hic per legem suam dispensabat in istis actibus, scilicet usura, & libello repudii, & purgatione, quod essent liciti, ergo facientes non peccarent. Et cum arguitur de dicto Christi, scilicet, quod ad duritiam cordis Iudeorum ista permissa sunt, non est sensus ex hoc, quod peccarent Iudaei in faciendo, vel quod propter duritiam cordis sui ista facerent, sed est sensus, quod Deus non permisisset eis facere ista, nisi essent duri corde, & hoc verum est: tamen quamquam a principio permissa sunt propter duritiam, postquam tamen permissa erant, ita licita erant ac si ex alia causa permitterentur.

Item patet magis, quod vir cogens uxorem subire hanc purgationem nihil peccabat, quia dicitur infra, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quae scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam: ecce dicit esse maritum sine culpa cum cogit uxorem ad hanc purgationem.

Et sciendum, quod non solum vir erat sine culpa, quando feminam cogebat subire purgationem hanc si vere peccasset, sed etiam si non peccasset, dum tamen vir haberet aliquam rationabilem praesumptionem, per quam concitaretur contra foeminam ad suspicionem, & tamen si aliquando leuis est suspitio, non propter hoc sequebatur virum peccare, quia ista lex data erat ad subleuandam infirmitatem Iudeorum.

Eritque mulier in maledictionem. Id est ista mulier erit maledicta, quilibet enim qui puniatur vocatur maledictus, id est diminutus a bono. maledictio namque importat diminutionem, Et benedictio augmentum, ut patet secunda ad Corinth. capitulo nono. Et sic de omni poena maledictionem praedicamus. sic dicitur Deuteronomij vigesimo primo capitulo. maledictus homo qui pendet in ligno, vel dicitur, quod erit in maledictionem, id est in formam, vel exemplum maledicti di. sicut supra declaratum est. Nam illi qui valde maledicti sunt ponuntur in forma maledicendi, cum aliqui maledicere volumus.

Et exemplum omni populo. Id est ista mulier sic puniatur erit in exemplum omni populo, id est omnibus alijs mulieribus, ne similia faciant propter poenam Dei apparentem in ea.

Quod si polluta non fuerit. Id est, si non fuerit mulier rea adulterii, sicut vir suspicatur.

Erit innoxia. Id est non nocebunt ei iste aqua, neque putrescet foemur, nec inflabitur venter, sed ut prius erit.

Et faciet liberos. Id est Deus dabit isti mulieri, quod dignat filios, quasi dicat, si ante sterilis erat, vel rarissime concipiebat, Deus dabit ei, quod multos concipiat.

An mulieribus quae erant innoxiae in hac purgatione, dabatur facultas prolis, & an conciperent sine semine, ut Iudaei dicunt. Et quod mulieres dicebantur salices per fecunditatem.
Quaest. XXXI.

DABAT autem Deus mulieri hoc bonum, quia ipsa passa fuerat verecundiam, & dehonestationem in purgatione, quam subierat nihil horum merita:

& hoc fiebat propter legem Dei. ideo Deus dabat in satisfactionem poenae praeteritae bonum fecunditatis, & hoc conuenienter factum erat, quia si mulier peccauisset puniendae erat in ventre, & femore, scilicet quod femore putrescente, venter rumperetur. ideo rationale erat, quod si non peccasset haberet bonum in ventre, quod est bonum fecunditatis.

Item Deus dabat fecunditatem foeminae istae, quia antiquitus nullum maius bonum reputabatur in foemina, quam quod esset in prole fecunda. Ex hoc enim foeminae se foelices aestimabant, quod plurimos peperissent. Sic enim dixit Lia quando habuit quatuor filios suos, & duos de ancilla sua, quod ipsa erat ex hoc beata. Vocauitque filium illum Aser, qui hebraice beatitudo dicitur, sic patet Genes. trigesimo capitulo, cum dicitur peperitque Zelpha alterum, dixitque Lia hoc pro beatitudine mea. beatam quippe me dicent omnes generationes propterea appellauit eum Aser.

Opinio Hebraeorum, quod mulier concipere potest sine semine.
Quaest. XXXII.

HEBRAEI autem dicunt, quod ista foemina quae innoxia erat postquam subiisset hanc purgationem faciebat liberos, id est gignebat filios sine semine, vel saltem primum filiorum suorum post purgationem illam concipiebat sine semine.

Et hoc quidem Deo, neque impossibile, neque difficile est: sed nullo tempore tale fatebor, nec aliquis Christianus concedere debet, quod aliqua praeter Mariam sine semine conceperit. Nulla enim Hebraea muliercula Dominae nostrae in hoc comparanda est, quia multum repugnat dignitati Messiae, quod aliquis ei aequalis in nativitate fuerit. Item quia nos distinguimus quatuor modos humanae generationis, siue formationis, quorum quartus est ex sola foemina sine viro, & hunc soli Messiae attribuimus. absit ergo ut diminuamus gloriam nostram, similia in alijs Iudaeis constituentes.

Item repugnat hoc sacrae scripturae, quae solum Messiam sic natum vult. ut patet Hierem. capitulo trigesimo primo, scilicet nouum faciet Dominus super terram, foemina circundabit virum, quod intelligitur de Christi conceptione. ipsum enim foemina circundedit, id est rotum esse secundum substantiam corporalem tribuit ei foemina mater, & nihil suscepit a viro, sicut in alijs generationibus est.

Item repugnat hoc dicto Esa. capitulo septimo. ubi dixit. Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium. Dixit enim hoc signum esse, & aliquid valde speciale, & mirabile. Si tamen foeminae quae subibant hanc purgationem, & erant innocentes parerent filios sine semine, iam hoc in tanta temporum diuturnitate frequentissime euenisset. unde nec esset signum, sicut ait Esa. nec aliquid nouum, sicut dicit Hieremia.

Item patet non esse verisimile, quia si Iudaei vidissent quomodo mulieres expertae hanc purgationem innocentes conciperent filios sine semine, nulla sibi difficultas esset ad credendum, quod Domina nostra, virgo conceperit. huic tamen difficillimum assentire putant: ideo nihil tale vnquam viderunt. Sed ista sunt ridicula & ficta, sicut ipsi plurima alia confinxerunt. solum ergo foemina dicebatur facere liberos, quia foecundior erat quam prius, vel si primo esset pure sterilis, nunc abundabat in fetu.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Ista est lex zelotypiae. Hic ponitur epilogus praecedentium, & causa eorum, & dicitur quod ista, scilicet, quae preposita est lex zelotypiae, id est lex per quam inquiri debet an vera sit suspitio, quam concepit vir de foemina, quae vocatur zelotypia.

Si declinauerit mulier a viro suo. Id est si fornicata fuerit, quod est declinare a viro. debent enim sibi coniuges fidem quantum ad carnalem commixtionem, ne alijs miscantur. Cum igitur foemina alteri quam viro suo commiscetur, dicitur ab eo declinare, & non solum intelligendum est quando foemina verè declinauit a viro, sed quocumque creditur declinasse. Nam hic non est manifestum an declinauerit, quia hoc inquiritur, ideo cum suspicatur vir eam declinasse, dicitur hic declinasse, & posset tamen intelligi hoc in casu, quando verè foemina declinauit, & hoc propter clausulam, quae infra habetur, scilicet, quod maritus erit absque culpa & illa recipiet iniquitatem suam. Illud tamen de vero peccato intelligitur.

Et si polluta fuerit. Idem est declinare a viro & pollui. vtrumque enim significat foeminam adulteratam fore. Sed duplicantur verba, sicut supra dictum est.

Maritusque zelotypia spiritu concitatus. Id est & maritus fuerit concitatus contra ipsam spiritu zelotypiae, id est suspitione de adulterio. vocatur enim spiritus quilibet instinctus vel pulsatio, & pertinet ad omnia quae mouentur a seipsis, de quo supra magis declaratum est. zelotypia est ipsa suspitio, & dicitur figura zeli, id est figura amoris, quia qui suspicatur aliquid simile de uxore, & ex hoc anxiat, videtur diligere: alioquin enim non curaret an fornicaretur. Non est tamen zelotypia semper verus zelus, id est amor. ideo vocata est typus zeli, id est figura, quia semper amorem figurat: licet illud non semper gerat.

Adduxerit eam in conspectu Domini. Id est si vir propter zelotypiam adduxerit mulierem in conspectu Domini, id est intra atrium ad ostium tabernaculi, ubi dicitur esse Deus, & hoc ut praesentet eam sacerdoti ad faciendum caeremonias, quae supra habentur, & dicitur quod vir adducat eam, quia non erat in potestate foeminae adduci vel non adduci. Sed vir poterat eam cogere ad eundem illuc, vel dicitur quod vir adducet eam, quia foemina non ibant libenter ad subeundum istam purgationem. Nam si erant nocentes reperiebatur culpa earum: si autem innoxiae saltem dehonestabantur, quia discooperiebantur capita earum in sanctuario, & dabatur illis aqua cum puluere ad bibendum, ut patet supra, ideo foeminae non ibant, sed ducebantur a viris.

Et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quae scripta sunt. Id est quod sacerdos faciet pro purgatione huius foeminae omnes caeremonias, quae supra habentur.

Maritus absque culpa erit. Id est nihil peccabit vir, quamquam adduxerit foeminam, & ipsa mortua fuerit. nam Deus permiserat hanc purgationem, & ipse dabat poenam quaecumque inde sequeretur. ideo ad virum nihil pertinebat. Si autem dicitur quod ista illicita sunt nobis, ideo peccabant Iudaei faciendo. Respondendum est, ut supra fuit responsum.

Ei illa recipiet iniquitatem suam. Id est foemina tunc punietur pro peccato suo recipiendo a Deo punitionem iuxta ea quae supra dicta sunt. Sciendum quod tota ista littera ab illo loco.

Ista est lex zelotypiae. potest dupliciter legi. Vno modo, quod sit recapitulatio praecedentium: & tunc est sensus, quod illa quae supra fuit est lex zelotypiae: & ista est, si declinauerit mulier a viro suo, & si polluta fuerit, quia tunc adducetur in conspectu Domini, &c.

I 3 Et

Spiritus quid dicitur.

Benedictio maledictio que quid importet.

Et sic continetur tota litera. Alio modo potest esse sensus, quod solum illa particula, scilicet, *Ista est lex zelotypia*. Sit epilogus precedentium, & omnia alia quae sequuntur, scilicet, si declinauerit mulieri a viro suo vsque ad finem ca. pertineant ad quendam casum specialem declarandum.

Est autem casus, quod cum vir cogat uxorem ad hanc purgationem, & ipsa aliquando moriatur, dubitare tur an esset ibi peccatum viri, qui eam compulerit ad id per quod mortua est, & tunc respondet Dominus in hac litera tota, scilicet, si declinauerit mulier a viro suo, id est si verum est, quod declinauit, & polluta fuit, & maritus concitatus suspitione adduxerit eam ad sacerdotem, & ipse fecerit omnia quae scripta sunt hic: quamquam mulier moriatur, maritus absque culpa est, & mulier recipit penam iniquitatis suae, & iste est proprius sensus literae.

Ratio huius est, quia quando obseruantur omnes istae caeremoniae, & mulier moritur non perit opere hominum, sed Dei iudicio, maritus ergo absque culpa est, & hoc positum fuit specialiter magis hic, quam de v. furis, & de libello repudij, nam illa mala erant, & faciebant homines ea Deo permittere. dubitaret ergo aliquis, an peccarent, nihil tamen ibi ponitur, quia dare ad v. furam, vel repudiare uxorem non est de maximis nocentis, mors autem quae inducebatur per hanc purgationem est vltimum terribilium, ideo fuit hic maior causa determinandi, quam in alijs, & tamen etiam si hoc non poneretur manifestum erat virum non peccare, quia poterat vir facere uxorem lapidari si eam testibus conuinceret adulterij ream. Cum ergo nunc Deus permitteret hanc purgationem tanquam probationem criminis, licebat viro probare uxorem suam hoc modo ream, & si inde aliqua pena sequeretur, non erat ei illicitum, quoniam alio modo licuisset.

C A P. VI.

Rims Nazareoru. 35. di. 5. r. & c. vino- lentum.

LOCUTVS QVE est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Vir siue mulier cum fecerint votum, vt sanctificentur, & se voluerint domino consecrare a vino, & omni, quod inebriare potest abstinere bunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia portione, & quicquid de vna exprimitur non bibent, vvas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino consecrantur, quicquid ex vinea esse potest ab vna passa vsque ad acinum non comedet. Omni tempore separationis suae nouacula non transibit per caput eius vsque ad completum diem quo domino consecratur. Sanctus erit crescente cesarie capitis eius,

Locutusque. Positis quibusdam ad mali euitationem hic sequuntur quaedam aliae leges ad cultus diuini augmentationem, scilicet de voto Nazareorum.

Nazareiq dicebant.

Erant enim Nazarej inter Iudaeos specialiter Deo consecrati, & abstinentes a multis, sicut nunc in religiosis est qui strictiorem vitam habent, quam illi qui in

seculo sunt, id autem, quod facere debebant Nazarej habetur infra in litera.

Erant autem isti duplices, quia quidam habebant votum perpetuum, in alijs autem ista segregatio erat temporalis, in eis vero qui perpetuum votum obseruabant, non fiebant omnes caeremoniae quae hic habentur, sed in eis qui temporaliter obseruabant hoc, ista lex est proprie de Nazareis temporalibus. dicitur autem Nazarej, id est segregati. descendit hoc nomen a vocabulo Hebraico, quod ipsi ponunt hic, scilicet nazir, id est segregatus. Cum autem vertitur in formam latinam, & declinatione d. Nazareus. Et ponitur hic quatuor. primo ponitur modus promissionis. secundo modus obseruationis. tertio status professionis. quarto modus benedictionis. Secunda ibi. *Omni tempore*. Tertia ibi. *Ista est lex consecrationis*. Quarta ibi. *Locutus est*.

Circa primum. *Locutusque est dominus ad Moysen*. Ista lex fuit data in monte Sinai, & omnes quae habentur infra vsque ad decimum caput, non constat tamen, an ista immediate data fuerit post precedentes. Satis enim dici potest, quod fuerit data immediate, quia cum in monte Sinai facta, & dicta sint omnia quae habentur a principio istius libri vsque ad decimum caput, inclusiu: & sunt dicta, & facta in viginti diebus, nam a principio mensis secundi, anni secundi egressionis de Aegypto incepta sunt quae habentur supra caput, primo. & in die vigesimo recesserunt Israelitae de Aegypto, vt patet infra decimo cap. non potuit ergo distare vna lex istarum ab altera multis diebus, sed forte simul dictae sunt lex quae habetur hic, & quae habetur precedenti caput. Fuit autem data ista lex ad Moysen, quia Deus per se nihil populo loquebatur, sed mediante Moysen. petiuerat enim populus, vt nunquam amplius audirent vocem Domini ne morerentur, vt patet Exodi caput. vigesimo, & Deuteronomii caput. quinto. Et sic Deus eis concessit, vt patet Deuteronom. decimo octauo caput. Ratio autem quare non fuerit eis Deus locutus, nisi in datione decalogi, posita fuit Exodi capitulo 20.

Oes iste leges datae sunt in monte Sinai.

Loquere ad filios Israel. Quia postquam Deus dicebat ista Moysi praeponebat ipse toti populo. & dicitur ad filios Israel, id est ad omnes Israelitas, quia istud votum Nazareorum cuiuslibet de populo poterat conueniri, siue sacerdoti, siue non sacerdoti, siue viro, siue foeminae. vt patet infra immediate. Aliquando autem dicitur in quibusdam legibus. loquere ad Aaron, & filios eius, quia ille leges solum conueniebant actibus sacerdotum. Cum vero totius multitudinis actus lex dirigeret dicebatur loquere ad filios Israel.

Vir siue mulier.

Nazarej quomodo consecrabantur. Nulli feminae conceditur status ordinis ministracionis, nec praelatura. Et quod secundum diuersitatem ministracionum poterant diuersi ad eas se vouere. Quast. I.

IN hoc declaratur, quod quilibet poterat facere istud votum Nazareorum, se consecrando Domino, siue vir, siue mulier, quia non importat aliquem ordinem, vel specialem ministracionem aut praelationem, nam haec ad viros solos pertinent, nulli enim feminae character ordinis imprimitur, nec eis administratio pmittitur. Et in veteri testamento non erat proprie ordo. ipsae ministraciones sacerdotales, & Leuiticae non pertinebant ad feminas, sed solis viris. Status est praelationis nulli feminae, tam in veteri, quam in nouo testamento concessus est. Na clauis ligandi & soluendi non fuissent datae beato Petro a Christo in exordio veteris

veteris testamenti, sed beatae Virgini, quae erat excellentior, si licuisset foeminis habere statum ecclesiasticae praelationis. sic habetur extra de pe. & remi. caput. nona quaedam. vbi Papa dicit se mirari de quadam Abbatisa, quae monachas sibi confiteres absoluebat. Dicit enim quod clauis ligandi & soluendi non sunt apud feminas. nam quamquam beata Virgo cunctis Apostolis sanctior fuerit: non tamen, sed beato Petro clauis ligandi & soluendi collatae sunt. hoc autem Nazareorum votum non dicebat aliquam potestatem spiritualem, sed solum abstinentiam a quibusdam quae alibi licita erant, & ad hoc quilibet sufficit, sicut quilibet potest vouere ieiunare vel ingredi religionem.

Cum fecerint votum sanctificentur. Id est cum vir vel mulier vouerit se sanctificare dicebatur, quod vouebat se sanctificare. i. specialiter applicare ad cultum Dei.

Sed obijciatur quod nemo posset vouere se sanctificare, quia sanctificatio erat ad specialem applicationem ad Deum: ista tamen non conueniebat omnibus, sed solis sacerdotibus, & Leuitis, qui ministrabant in aliqua speciali operatione.

Respondendum est, quod alique erant ministraciones quae solis sacerdotibus conueniebant, & ad istas nemo se poterat vouere, nisi esset sacerdos, sicut facere sacrificium, & offerre incensum, atque similia. ideo si quis conaretur accedere ad has ministraciones occideretur, vt patet supra 3. & infra 18. cap. Eodem modo de Leuitis erat, qui habebant alias speciales ministraciones, de quibus supra 1. 3. & 4. cap. Ad has autem nemo de popularibus se vouebat, nec votum Nazareorum erat ad hoc: sed cum quis se consecraret in Nazareum applicabat se Domino non ad aliquam ministracionem sacerdotalem, vel Leuiticam, sed solum vt abstineret a quibusdam propter Deum, a quibus alij non abstinerebant, quae omnia habentur infra in litera. & nihil de his pertinebat ad ritum sacerdotalem, vel Leuiticum, sed ipsi sacerdotes vel Leuitae poterant hoc vouere.

An qui se voto Nazareorum consecrabant debebant seruare istas caeremonias, vel poterant se redimere dando certam pecuniam, sicut in alijs votis. Et quod votum tenebat si de conuenientibus factum esset, aliam non. Quast. II.

SED adhuc quaeret aliquis de hoc voto Nazareorum, quia infra dicitur, quod si se sic consecrabant debebant obseruare quaedam, quae hic habentur. Et videtur quod non: quia quocumque alij se vouebat Deo in veteri testamento non transibat in ministracionem eius, vel cultum aliquem specialem, sed esset de Leuitis: sed solum dabat pro se certam pecuniam, & redimebatur ab obligatione quam incurrerat per votum. sic patet Leui. 27. cap. vbi taxatur precium omnium se vouentium Deo secundum diuersitatem aetatum, & sexus. Nam pro quibusdam tres sicli, pro alijs 5. pro alijs 10. & sic vario modo dant. Sed illi qui efficiebantur Nazarej vouebant se Domino, vt patet hic. ergo non debebant obseruare aliquas caeremonias, sed dare pecuniam ad se redimendum.

Respondendum est, quod quando aliquis se vouebat Deo in veteri testamento, aut vouebat se ad aliquem actum specialem siue temporalem, siue perpetuum, vel vouebat se simpliciter dicens, ego voueo me Deo nihil ultra addens. Si primo modo, aut ille actus erat talis qui conueniebat omnibus, siue sacerdotibus, siue non sacerdotibus. Si autem conueniebat omnibus, tenebatur quilibet illum exequi, Alph. Toft. super Num. Pars I.

A vt si quis voueret se ad ieiunandum vel ad faciendum aliquem laborem similem: & isto modo erat votum Nazareorum, quia committebatur ibi quidam actus, vel status, qui competeat omnibus siue sacerdotibus, siue non. Si autem ille actus esset talis qui soli sacerdoti conueniebat, non poterat eum vouere, nisi ille qui erat sacerdos: & dato quod voueret non tenebat votum, nec admitteretur ad executionem eius, quamquam ipse impossibile vellet: velut si quis nunc pure laicus non habens aliquem ordinem voueret se ad dicendum hodie missam. Erat enim talis actus sibi illicitus, ideo non tenebat votum. Si autem ille qui se vouebat simpliciter se vouebat, dicens ego voueo me Deo, nihil addens. Aut erat Leuita, vel sacerdos, vel aliquis de popularibus. Si primo modo ille manebat in ministerio diuino specialius quam ante, quia solum obligabantur ante huiusmodi Leuitae vel sacerdotes ministrare coram Domino: non tamen semper, sed suis diebus. nunc vero obligabatur semper manere coram Domino. De hoc magis fuit declaratum Leuit. cap. vlt. Si autem ille qui se sic vouebat erat laicus, non poterat transire in aliquod ministerium Dei, sed dabat pro se certam pecuniam secundum varietatem aetatis, & sexus, vt patet Leui. cap. 27.

In voto autem Nazareorum non erat sic: quia non vouebat se Nazareus Deo simpliciter dicens, ego voueo me Deo, ad hoc quod esset res vel possessio Dei, sicut dicimus: ego voueo istam domum Deo, sed promittebat vel dedicabat actum suum Deo, & abstinentiam illam quam faciebat ab eis, quae infra exprimuntur, ideo hoc licitum erat, nec erat mutandum in pecuniam, sicut vota quae habentur Leuit. c. 27. immo si aliquis emisisset votum Nazareorum in perpetuum, vel pro aliquo tempore, & postea vellet dare pecuniam, vt non cogerebatur implere votum, non recipiebatur commutatio, sicut si quis voueret se futurum religiosum non poterat commutare hoc votum in elemosinas. Erat autem causa huius, quia illi qui se vouebant Deo redimebantur quando ipsi simpliciter erant obligati Deo, tanquam aliqua res, vel possessio eius, & non poterant transire in aliquem actum conuenientem diuino cultui specialiter. Cum tamen aliquis emittebat votum Nazareorum non erat ipse obligatus Deo, tanquam res, vel possessio illius, sed solum obligabat se ad actum illum, ideo non poterat fieri commutatio in pecunia pro isto voto.

Et se voluerint Domino consecrare. Id est si vir vel mulier voluerint se consecrare Deo, id est dedicare se, vel exponere se ad cultum illius: non tamen est intelligendum quod consecrarent se ad aliquod ministerium speciale Dei, quia istud pertinebat ad solos sacerdotes & Leuitas, sed consecrabant se ad quendam statum, vel modum viuendi propter Deum, qui erat strictior modo viuendi laicorum, & caeterorum hominum. quilibet autem applicatio specialis ad Deum consecratio dicitur. *A vino & omni quod inebriare potest abstinerebunt*.

Nazarej abstinerebant a vino. Et vini abstinentia quare iubebatur & omnium inebriantium. Et quod Nazarej strictiorem habebant statum sacerdotibus veteris testamenti. Quast. III.

PRIMUM quod obseruabant Nazarej, erat quod toto tempore quo perseverabant in hoc voto abstinerent a vino & ab omni inebriatiuo: & hoc siue votum esset tale, siue ad sempiternum, Dicebat. n. supra quod votum Nazareorum cum

Quum erat temporale regulabatur his legibus. cum erat sempiternum habebat alias leges.

Dicendum ramen est, quod iste conditiones que p-
tinent ad abstinentiam, s. q. non bibat vinum, nec vvas
comedat, nec radat capillos, & similia qua habentur
hic pertinebat ad Nazareos, tam temporales qua sem-
piternos: sed sacrificia, & alia remedia que infra habentur
solum pertinebant Nazareis temporalibus, eo q-
illa fiebant cum complebatur votum. Sed in sempiter-
nis nunquam complebatur, nisi per mortem: ea tamē
que ad statum pertinent, eadem illis sunt.

Iubetur autem hic abstinentia a vino, & ab omni ine-
briatio. cuius causa est, quia isti qui consecrati sunt Deo
per votum Nazareorum debent specialiter vacare Deo
cauendo aliorum vitia, & contemplationi specialiter
insistendo: vinum tamen vtrūque tollit, nam luxuriosa
res est vinum, & contumeliosa ebrietas, qui his im-
miscetur non erit sapiens, vt patet Proverb. 20. cap. &
Hieronymus ait, venter mero estuans cito despumatur,
in libidinem, & vbi ebrietas ibi libido dominatur,
& furor. hęc autem vitia maxime comaculant, & homi-
nem vilem faciunt, quod non pertinet ad specialiter
Deo consecratos, nec solum hoc, immo qui ebriosus
est, vel qui luxurie vacat, & consequenter ex ebrietate,
non potest alicui virtuti adherere, vt patet in predicta
auctoritate, s. qui his immiscetur non erit sapiens. Iam
autem ibi sapiens pro virtuoso, sicut vtitur Aristot. in 2.
Ethic. & ferē in omnibus moralibus libris, & Seneca
vbiunque loquatur.

Item vinum tollit contemplationem. Nam cum con-
templatio sit actus rationis mentis eleuare in Deum,
& vinum deprimat intellectum non poterit vino stu-
dens speculationi vacare, nec etiam solum in his pro-
hibetur vinum propter luxuriam, vel ebrietatem, pro-
pter que vetuit Apostolus ad Ephes. cap. 6. nolite ine-
briari vino in quo est luxuria. Sed etiam quia abstinen-
tes a vino acutiores ingenio sunt, quia est pharsa eor-
um semper temperata. sic dicitur Eccle. c. 2. Cogitavi
corpus meum abstinere a vino, vt animam meam tras-
ferrem ad sapientiam, & sic videtur, quod per abstinen-
tiam a vino sapientior homo fit, & aptior ad specula-
tionem.

Causa tamen potissima est huius abstinentie a vino,
quia qui nunquam bibit non inebriatur, qui vero bibit,
& si temperatus sit, aliquando tamē in ebrietatem in-
currere potest. In hoc autem erat status Nazareorum
excellens, aut saltem strictior status sacerdotali, quia
sacerdotibus licebat bibere vinum semper, nisi tem-
pore quo ministrabant, & erant in Sanctuario. sic pa-
tet Leuit. c. 10. scilicet, dixit quoque Dominus ad Aa-
ron vinum, & omne quod inebriare potest non bibe-
tis tu, & filij tui, quando intratis tabernaculum Domi-
ni, ne moriamini, quia preceptum sempiternum est in
generationes vestras, & vt habeatis scientias discernē-
di inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mun-
dum. Idem patet Ezech. 44. cap. & vinum non bibet
omnis sacerdos, quando ingressus est atrium interius.
Cum vero non ministrabant isti, licebat eis bibere vi-
num, & quicquid vellent: Nazareis autem nunquam
licebat toto tempore quo durabat votum, ergo erat
strictior status eorum.

Inebrietas
preter vi-
na multa.

Et omni quod inebriari potest. Non solum Nazareis co-
gebantur abstinere a vino, sed etiam ab omnibus ine-
briatiuis: quoniam quidam succi sunt, qui inebriant, sicut
siccera, que de pomis exprimitur. Sic autem, & de
multis alijs rebus exprimitur succi, qui vini similitu-
dinem preferunt, & ebrietatem cauant.

Ab his ergo abstinere cogebantur Nazareis. Sunt
etiam cibi quidam ebrietatem cauantes, sicut est pal-
ma Aegyptia. Fructus enim illius si comedatur nondum

maturus tollit sitim, si autem post maturitatem sumat-
ur tollit sensationem, & impedit ambulationem, lin-
guam retardat, & ebrietatis vitium inuitatur. sicut So-
linus in Polyhistorum, ca. de Aegypto.

Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione. Id est, non
bibet Nazareis acetum factum ex vino, & ex qualibet
alia potione, que habeat nomen, vel efficaciam aliam
vini. acetum enim in specie differt a vino. fit tamen ex
vino, quia vinum cum corrumpitur acetum fit, sicut
homo cum moritur cadaver gignitur: & tamē manet
differentia in specie, vel magis inter vinum, & acetum
sicut inter hominem, & cadaver. prohibetur tamen
acetum, quia licet non sit vinum, manet tamen in eo
aliquę qualitates vini. vnde inebriare potest. sicut in
corpore vino & mortuo, manent aliquę qualitates si-
miles. nam in genito & corrupto manent simbola, i.
quędam qualitates similes, iuxta Aristot. secundo,
de Generatione & corruptione. vetatur ergo acetum
ne aliquam ebrietatem inducat, vel ne bibendo acetum
inducatur ad bibendum vinum.

Et quicquid de vva exprimitur non bibant. Id est, siue ali-
quis luccus exprimitur de vva, qui non sit ad facien-
dum vinum, sed ad aliqua alia condimenta, adhuc non
licebat sumere de illo, quia ibi maneret aliqua vis vini,
vel ne inducerentur ad vinum bibendum. in hoc enim
multum insistitur, cum etiam acetum ex qualibet alia
potione veteret. quęlibet enim portio, que vinum est,
vel similitudinem vini in aliquo exprimit, quando est
in suis qualitatibus habet nomen suum, cum vero
mutatur ab illis acetum dicitur, quia transit in quen-
dam saporem acutum, qui pertinet ad acetum. eodē
modo si exprimeretur de vva antequam esset matura
aliquis succus, qui non esset vinum, nec acetum: tamen
adhuc illicitum erat Nazareis talem succum bibere.

Vvas recentes, siccasque non comedent. Hoc iubebatur
ne daretur Nazareis occasio ad infringendum votum
bibendo vinum. Nam capri dulcedine fructus indu-
cerentur ad bibendum de vino. vva tamen, siue re-
centes, siue sicce non habent vim inebriatiuam, sed
tollebatur occasio, sicut in fermentato, quantum ad
observationem Paschalem. Iubebatur enim, quod
Iudæi in septem diebus non comederent de fermenta-
tis, & quia si in domo esset panis fermentatus indu-
cerentur aliqui ad comedendum de eo, vetitum est
ne in diebus illis esset fermentum in domo, sed ante-
quam inciperet solennitas Paschalis excludebant om-
ne fermentatum de domo, vt patet Exodi capit. duo-
decimo.

Cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur. Id est
omnia ista que supra dicta sunt obseruabunt Nazareis
toto tempore consecrationis suę, scilicet, quandiu du-
rat votum. hoc videtur intelligi de temporali conse-
cratione, sed non solum de hac, sed etiam de illa
quę erat sempiterna, intelligitur, & tamen isti rari
erant.

Quicquid ex vinea esse potest ab vva passa vsque ad acinum
non comedent. Hic datur regula generalis circa ea que
nascuntur in vinea, scilicet, quod essent illicita Naza-
reis, siue essent vva, siue vinum, vel quilibet succus in-
de expressus. & vt videatur excludere omnia alia, quę
magis ad vinum pertinent, expressit de vva passa, &
de acino. vva enim passa modicum habet vinosita-
tis, cum iam sit desiccatus humor eius substantialis,
qui defluxurus erat in vinum manere sola carnositate
eius, quę ad cibum magis pertinet quam ad po-
tum, sed hęc quoque illicita erat Nazareis: acinum
autem dicitur folliculus vva, vel quicquid restat de
ea, postquam totum vinum effluxerit, & hoc etiam
non licebat Nazareis in cibum, vnde in Hebræo di-
citur.

A fol.

A folliculo vsque ad granula. Id est nec comedent
Nazareis folliculum vva, nec granula eius, & hoc vt
excludatur totum, quod in vva, & ab vva est.

Omni tempore separationis suę. Hic ponitur secundū
huius cap. de quodam separatione speciali Nazareo-
rum in ritibus, & hoc non pertinet ad cibum, sed quan-
tum ad alios actus, & dicitur omni tempore separa-
tionis, id est omni tempore, quo iste vouens separatus
est a ceteris hominibus in modo vouendi. Nazareus
enim nihil aliud signat, nisi separatum, & quia isti ob-
seruantes cęremonias, quę hic habentur erant a reli-
quo populo distincti in modo viuēdi, dicebantur se-
gregati, & totum tempus durationis voti vocabatur
tempus separationis. Est enim istud nomen com-
mune apud Hebræos p omnibus rebus separatis ab
alijs, sicut istud nomen segregatus apud Latinos, sic
patet Deuterono. capi. 33. vbi Ioseph vocatur Naza-
reus inter fratres suos, id est segregatus ab eis in se-
gregatione.

Nouacula non transibit per caput eius. Id est iste, qui Na-
zareus est non tondebitur, nec abscindetur aliquid de
capillis eius.

Quare Nazareus non tondebatur toto tempore voti. Et quod
in capillorum, et aliorum pilorum tonsione diuersa
obseruantia erat. Quest. IIII.

Hoc autem fiebat, vt completo tempore
consecrationis huius Nazareis cremaretur
capilli eius super altare. Nam sicut crema-
batur Domino sacrificium de animalibus
in altari, ita & capilli istius cremabantur, vt patet in-
fra, vel fiebat hoc ad repugnandum specialiter idola-
trię: nam idolatrię radebantur barbam, & capillos capi-
tis, vt patet in epistola Hieremias ad captiuos in Ba-
bylonia, quam continet textum ca. Baruch Prophe-
tę. sed prima ratio melior est. Nam aliquando Deus
mandabat tonderi caput, & omnes pilos corporis, si-
cut in consecratione Leuitarum, vt patet infra capi-
tulo octauo.

Aliquando etiam Iudęi totaliter radebantur quan-
tum ad omnes pilos corporis, sicut in leprosis, vt pa-
tet Leuit. cap. 14. Ceteri autem Iudęorum ex aliqua
parte poterat tondere capillos, & ex aliqua parte non,
barbam autem radere non poterant, sic patet Leuit.
19. cap. nec in rotundum tondebitis comam, nec rade-
tis barbam: idem autem iubebatur de sacerdotibus,
scilicet, quod ipsi non nutrentur magnam comam,
sed tonderent eam scindentes forficibus: non pote-
rant tamen radere nouacula, sic patet Ezech. 44. cap.
scilicet: Caput autem suum non radent, nec comam
nutrient, sed tondentes tondebunt capita sua, & in
hoc obseruabatur specialis cęremonia in Nazareis
quantum ad capillos, quā in omnibus alijs Israeliti-
tis, quia omnibus alijs licebat tondere capillos, licet
non in rotundum, nec non radere barbam, vt patet
Leuit. cap. 19. istis tamen non licebat aliquem capil-
lum tollere de capite radendo, vel tondendo: hoc
vt cremarentur capilli. Si vero aliquis de Nazareis
tonderet capillos suos, infringebat votum, & propter
hoc defecit fortitudo Samsonis, quia Nazareus erat,
& capilli eius attriti sunt, de hoc Iudic. capi. 16. non
tamen ex hoc inferitur, qd esset fortitudo sua in capil-
lis, de quo magis ibi declarabitur.

Vsque ad completum diem, quo Domino consecratur. Id est
nouacula non transibit per caput Nazareis, vsque ad
completionem temporis, quo erant consecrati: &
hoc quia tunc cremandi erant capilli super altare ho-
locaustorum, vt patet infra, cum dicitur. Tunc rade-
tur Nazareus ante ostium tabernaculi foederis cęsa-

rie consecrationis suę, tolletque capillos eius, & po-
net super ignem, qui est suppositus sacrificio pacifi-
corum. & non solum vetebantur Nazareis radi ascē-
dente nouacula super caput eorum, sed etiam quod
nullo modo tollerent capillos de capite, quia omni-
bus alijs Israelitis erat vetita raso in nouacula, pmit-
tebatur solum tonsio, vt patet Leuit. 19. capi. si ergo
solum vetaretur in Nazareis nouacula ascendere su-
per caput, & permitteretur tonsio non esset aliquid
speciale in Nazareis, & ceteris Iudęis. ideo nihil de-
beret hic poni, sed exprimitur specialiter de capillis
Nazareorum: ergo oportebat, quod non solum non
raderentur nouacula, sed etiam quod non tonderentur
capilli eorum vilo modo.

Sanctus erit crescente casarie capitis eius. Id est Naza-
reus dicitur sanctus, id est Domino applicitus quan-
do creuerit cęsaries eius, id est capillatura, quasi dicat,
q ante hoc non cognoscitur, an Nazareus sit specia-
liter Domino applicitus, quia non videntur signa in
habitu. Cum verō permittitur crescere omnes ca-
pillos non tondendo eos, sicut omnes alij tondebant,
sciebatur qd esset consecratus Domino.

Omni tempore consecrationis suę super
mortuum non ingreditur, nec super patris
quidem, & matris, & fratris, sororisque fu-
nere contaminabitur, quia consecratio Dei
sui super caput eius est. Omnibus diebus
separationis suę sanctus erit Domino. Sin-
autem mortuus fuerit subito quispiam co-
ram eo, polluetur caput consecrationis eius.
Quod radet ilico, & in eadem die purgatio-
nis suę, & rursum septima. In octaua au-
tem die offeret duos turtures, vel duos pul-
los columbę sacerdoti in introitu foederis
testimonij, facietque sacerdos vnum pro pec-
cato, & alterum in holocaustum, & depre-
cabitur pro eo, quia peccauit super mortuo.
Sanctificabitque caput eius in die illo, &
consecrabit Domino die separationis illius
offerens agnum anniculum pro peccato; ita
tamen vt dies priores irriti fiant, quoniam
polluta est sanctificatio eius.

Omni tempore consecrationis suę super mortuum non ingre-
ditur. Id est toto tempore, quo fuerit Deo consecra-
tus, durante isto voto, non ingreditur ad locum, in
quo aliquis mortuus fuerit.

Quare Nazareus a quocunque mortuorum accessu abstinere
debebat. Et quod mundi debent esse ministri Dei.
Quest. V.

In hoc enim vetatur omnis immunditia, quam
poterat contrahere Nazareus accedendo ad mor-
tuos, vel quomodocunque se habendo ad eos,
contaminabatur autem aliquis super mortuo, si
tangeret cadaver, aut ossa reperia in agro, vel si iret
ad plangendum ipsum, aut introiret in domum, in
qua staret aliquis mortuus, vel tangeret aliqua vasa il-
lius, & pro quolibet horum incurrebatur immundi-
tia septem dierum; de plangentibus mortuos, quod
contami-

contaminarentur patet Leuit. capit. 10. nam ob hoc prohibitus est ibi Aaron cum filiis suis ne irent ad plangendum Nadab, & Abiu mortuos, qui erant filij Aaron: de omnibus autem alijs habetur infra 19. capit. ab omnibus ergo his abstinere debebat Nazareus. Ratio huius est, quia Deus volebat in ministris suis, & alijs applicitis ad Deum munditiam. Vnde nullus ministrorum, nec alius de Israelitis poterat accedere ad Sanctuarium, aut aliquas res sacras, quando erat immundus, alioquin moreretur, vt patet Leuiti. cap. 15. & infra 19. Sed Nazareus erat consecratus Domino toto tempore, quo erat in hoc voto: ergo debebant abstinere ab immunditia, quæ contrahitur tangendo mortuos, vel quomodocunque se habendo ad illos. Etiam cauere debebant Nazareus omnes alias immunditias: multiplex enim modus immunditiarum erat: de alijs tamen non exprimitur, sicut de immunditia, quæ contrahitur super mortuo. Causa est, quia ista erat maior omnibus alijs, quæ sunt per simplicem contactum: ideo in alijs solum erat immunditia, vsque ad vespertinum: in ijs autem durabat immunditia per septem dies, vt patet infra decimonono, vnde si pollueret aliquis Nazareus super mortuo dies priores, quos habuerat in voto irriti erant, scilicet, quod non computabantur, sed radebatur totum caput suum, & offerebat sicut iubetur infra, & tunc incipiebat iterum tempus voti: in alijs autem immunditijs, non sic fiebat, de quo infra dicitur.

Et dicitur hic, quod non ingredietur super mortuo, scilicet super hominem mortuum. Nam quamquam tangeret cadauera brutorum non incurrebat immunditiam, quæ habetur infra, sed solum immunditiam simplicem, secundum quod alij Iudei: nec propter hoc repetebatur votum a principio: nam etiam in alijs Iudæis, qui non erant Nazareus hoc obseruabatur, quod quando tetigissent aliqua morticina brutorum, in quibus polluerent, durabat immunditia, vsque ad vespertinum solum, vt patet Leuit. capit. 11. Si tamen aliquis pollueretur super homine mortuo manebat immundus, vsque ad septem dies, vt patet infra cap. 19.

Nec super patris quidem matris, sororisque funere contaminabitur. Id est non debet Nazareus contaminari in morte patris, vel matris, fratris, vel sororis.

Nazareorum multa obseruantia. Et quod Nazareus habebant statum perfectiorem, quam laici, & quam sacerdotes minores vere test. Quæst. VI.

NON contaminari in funere alicuius harum personarum est, quod non tangat Nazareus cadauer illius, nec stet in domo postquam decesserit, aut quando fuerit in articulo mortis, nec eat ad exequias plangentium: hæc enim omnia faciunt hominem contaminari super mortuo.

In hoc enim Nazareus habebat strictiorem statum, quam omnes laici Israelitarum. Ceteris enim licebat contaminari super quoscumque mortuos, scilicet, quod quamquam esset contaminatio in faciendo prædicta super mortuos, tamen licitum erat popularibus: ideo in hoc exhibebant Deo speciale obsequium, & est de operibus misericordiae mortuos sepelire. Postquam tamen hæc egissent, manebant septem diebus in immunditia, non accedentes ad Sanctuarium, non tamen peccabant, quia contaminati erant, sed magis è contrario peccassent, si nolissent contaminari in quibusdam mortuis, quos sepelire obligabantur. Item patet ex hoc quod status Nazareorum erat perfectior statu sacerdotum

minorum, quantum ad quasdam ceremonias, licet non haberent eandem administrationem, quam sacerdotes, quod patet, quia sacerdotibus minoribus licitum erat contaminari super patre, & matre, fratre, & sorore, super alijs autem non, vt patet Leuiti. 21. capit. Nazareus tamen non erat licitum contaminari super aliquo: cum excludantur hic istæ quatuor personæ, quæ sunt coniunctissimæ: Causa autem est, quia quamquam sacerdotes essent ministri Dei, tamen non vouebant aliquem specialem statum præter eum ad quem Deus obligabat ex lege sacerdotij. Nazareus autem seipsum Domino vouebat ad aliquem specialem statum, ideo imponebatur istis maior strictio, quam sacerdotibus. Erat autem tanta strictio in Nazareis quantum ad hoc, sicut in sacerdotibus magno, quia non poterat sacerdos magnus contaminari super aliquo mortuo, etiam super patre, & matre, vt patet Leuiti. cap. 21. ita autem in istis.

Quia consecratio Dei sui super caput eius est. Id est, quia caput Nazareus est consecratum Domino. non est autem intelligendum, quod fieret aliqua vnctio in oleo, vel in sanguine super caput Nazareus ad hoc, quod esset consecratum, sed solum dicebatur esse consecratio Dei in illo, id est quia illud caput erat applicitum ad ceremonias cultus diuini, scilicet quod propter Deum non radebatur nec tondebatur, sed crescebat capillatura. In sacerdotibus autem fiebat quedam vnctio. nam sacerdos magnus vngebatur oleo in capite, quod erat in modum vnguenti, & fundebatur super caput eius, vt patet Exo. 29. & Leuiti. cap. 8. In sacerdotibus autem minoribus non fundebatur oleum in capite, sed aspergebatur super eos, & vestes eorum oleum simplex mixtum cum sanguine, & tingebatur auris eorum dextra in sanguine, vt patet Leuiti. cap. 8. ideo in capite istorum poterat dici esse oleum vnctionis, vel consecratio, nam per oleum consecrabantur. sic dicitur Leuiti. cap. 10. vbi iubetur, quod non exeant sacerdotes ad plangendum mortuos, quia habent oleum sanctum in capite infra, vos autem non egrediamini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sancte vnctionis est super vos. hic autem non dicitur de Nazareis, quod erat oleum sanctum super caput eorum, sed solum, quod capita eorum erant consecrata Deo, scilicet quod propter eum non radebantur nec tondebantur.

Omnes dies separationis sue sanctus erit Domino. Id est Nazareus iste erit sanctus Domino, id est propter Dominum omnes dies separationis sue, id est in omnibus diebus quibus est separatus in hoc voto. Dicuntur autem dies separationis Nazareus omnes dies, quibus tenet hoc votum, quia esse Nazareus est esse separatum a modo communi, & habitu aliorum. omnibus autem his diebus erit Nazareus sanctus Domino, id est sanctificatus propter Deum, & mundus. sanctus enim proprie mundus, vel incontaminatus dicitur. vnde in greco pro sancto agios dicunt ab a, quod est sine, & ge, quod est terra, quia sine terra, id est terrena fece sit, ideo nihil iubetur hic nisi, quod Nazareus omnibus diebus quibus obseruant hoc votum sint mundi, cauentes omnes contaminationes. quedam namque contaminationes sunt in quibus infringitur votum Nazareorum sicut declaratur infra. si Nazareus viderit aliquem coram se mori, quia tunc omnes dies priores voti sui irriti sunt, & debet radi caput, vt ergo non incidat in fractionem voti, cauendæ sunt omnes immunditiæ, & quamquam non omnes immunditiæ destruant votum Nazareorum: tamen omnes repugnant aliquo modo, quia iste status est hominum valde mundorum, ideo debet cauere omnem immunditiam.

Satis quare dicitur agios.

Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo. Hic ponitur casus, in quo destruitur observatio Nazareorum, scilicet, quando moreretur aliquis coram Nazareis: nam debebant abstinere ab omni contaminatione: in mortuis autem erat contaminatio: ideo si moreretur aliquis coram Nazareis erant contaminati: ita quod votum eorum non tenebat quantum ad obseruationem, scilicet, quod observatio præterita nihil proderat.

Et dicitur hic si aliquis fuerit subito mortuus coram eis, non tamen intelligitur, quod non pollueretur, si moreretur aliquis coram eis spectantibus ipsis, & ex deliberatione: nam magis hoc modo videretur, quod deberent pollui, quam alias. Nam cum quis ex deliberatione agit, si in actu illo aliqua macula, vel peccatum est, maior erit, quæ si fiat sine deliberatione: ideo quomodocunque moreretur aliquis coram Nazareis contaminabantur.

Sed fuit positus iste casus, quia in hoc erat ratio dubitandi. Nam si aliquis moreretur coram Nazareis ipsis spectantibus mortem illam, non videbatur dubium, quod deberent contaminari, quia ex culpa eorum hoc veniebat. sed cum ipsis non respicientibus, aliquis moriebatur, videbatur esse dubium, an contaminarentur, quia ipsi non fuerant in culpa. Ideo fuit hic determinatum de hoc, & non de alijs casibus.

An Nazareus debebat repetere obseruationem voti sui in omnibus immunditijs, sicut in morte alicuius, & de diuersitate immunditiarum, & que illarum infringent votum Nazareus, & que non.
Quæst. VI.

QUÆRET autem aliquis cum hic dicatur, quod Nazareus debebat repetere obseruationem voti sui, quando moriebatur aliquis coram eo, vel alias contaminabatur in mortuo, an deberet sic esse in omnibus alijs immunditijs.

Respondendum est, quod immunditiarum quædam sunt, quæ causantur per solum contactum, & a principio extrinseco: aliæ autem sunt naturales, & a principio intrinseco. In primis est contaminatio in tangendo aliqua morticina, vel hominem fluentem semine, aut mulierem menstruatam, & similia. Aliæ sunt pollutiones naturales ab intrinseco, quæ sunt morbi, & sunt immunditiæ, scilicet, hominem esse leprosum, vel fluentem semine. simile quoque si sit mulier menstruatam, vel fluens sanguine. De primis immunditijs dicendum est, quod in nulla immunditia, quæ est secundum contactum solum fiebat irrita observatio Nazareorum, præterquam cum aliquis polluebatur in mortuo homine: ista tamen immunditia non solum erat quando aliquis tangebatur cadauer hominis, sed etiam si staret in tabernaculo, vbi moriebatur homo, quando ipse moriebatur. quod patet, quia hic dicitur, quod si aliquis moreretur subito coram Nazareo fiebat immundus, & repetebatur votum suum a principio, vt patet hic. eodem modo si intraret Nazareus in domum alicuius mortui existente ibi cadauere, incurrebat enim eandem pollutionem, quam primo, vel si tangeret tabernaculum in quo esset homo mortuus, vel aliqua vasa illius, aut si tangeret ossa, iam arida humana reperta in agro, aut si tangeret sepulchrum, vel si iret ad plangendum mortuum: in omnibus enim ijs incurrebat fractionem obseruantie voti, ita vt dies priores irriti essent: nam omnia ista equalia sunt quantum ad immunditiam. Quicumque enim de non Nazareis aliquod ho-

rum tetigisset erat septem diebus immundus, vt patet infra decimonono capit. In alijs autem immunditijs, quæ sunt per contactum, si tangeret mulierem menstruatam, aut virum fluentem semine, vel animal brutum morticinum contrahebatur immunditia, tamen non fiebant dies priores obseruati in voto irriti.

De immunditijs autem, quæ erant secundum naturam, sicut esse mulierem menstruatam, aut fluentem sanguine, vel virum fluentem semine, dicendum est, quod quamquam ipse secundum se maiores sint, quam quælibet immunditia, quæ est per contactum, tamen quamquam incideret Nazareus in aliquam harum immunditiarum non fierent irriti omnes dies priores consecrationis suæ, nisi illa immunditia talis sit, quæ directe repugnet statui Nazareorum, quod dicitur quia de statu Nazareorum est, quod portent cesariem, & non radant capillos capitis sui, tamen aliqua immunditiæ erant, in quibus necessario radebantur capilli, sicut in viro leproso. Si enim aliquis incurrisset lepram, quando sanaretur debebant omnes pili corporis sui radi, vt patet Leuiti. cap. decimoquarto. Si tamen aliquis vouisset statum Nazareorum, & incideret lepram, necesse erat, quod ibi fieret irriti dies obseruationis, quamdiu iste maneret in lepra, quod patet, quia aut iste sanaretur a lepra antequam finirentur dies voti, aut non. Si autem sanaretur a lepra prius erant radendi capilli capitis eius bis ad ritum emundationis suæ, vt patet Leuiti. cap. decimotertio, hoc tamen repugnabat statui Nazareorum, quia ascendebat nouacula super caput illius. ideo debebant dies obseruationis repeti ab eo tempore, quo rasisset pilos corporis sui, & tunc crescente cesarie esset sanctus Domino, vt dicitur in litera. & obseruaret votum Nazareorum. Si autem votum finiret in viro leproso, antequam mundaretur a lepra necesse etiam erat, quod isti dies non tenerent, quia ad hoc, quod votum Nazareus expletur oportebat, quod in die expletionis suæ raderetur cesaries eius, & cremarentur capilli coram Domino, & offerret holocaustum, tamen hoc facere non poterat priusquam emundaretur a lepra, quia capilli capitis leprosi immundi sunt, & non poterant radi in Sanctuario, sed debebant radi extra castra, vt patet Leuiti. 14. capit. Et tunc infringebatur votum, quia non radebantur capilli coram Domino, & cremabantur: ergo non poterat Nazareus continuare votum suum, sed tenebatur repetere a principio, quia ascenderat nouacula super caput suum ante diem, qua cremandi erant capilli eius coram Domino.

Item non poterat intrare in Sanctuarium ad tondendum ibi capillos suos, quia erat immundus, & non permitteretur accedere ad res sacras: ergo non poterat tondere capillos in Sanctuario, & consequenter non poterant fieri omnes ritus Nazareorum.

Sed dicit aliquis, quod quamquam iste leprosus non poterat tunc intrare in Sanctuarium, tamen poterat differre, vt postquam esse mundatus a lepra scinderetur capillatura eius in Sanctuario, & sic expletur ceremonie Nazareorum.

Respondendum est, quod non poterat stare; nam ad hoc, quod emundaret aliquis a lepra necesse erat, vt capilli eius bis raderentur, vt patet Leuiti. 14. capit. ergo antequam iret in Sanctuarium necessario radebantur capilli pro emundatione a lepra. Quisquis ergo inceperat votum Nazareorum necesse erat, vt vel nunquam finiret, vel postquam sanaretur iterum repetere ab exordio obseruationem voti: ita quod dies quibus obseruauit in lepra, irriti essent.

De alijs immunditijs naturalibus, sicut est esse mulierem

lierem menstruatam, vel fluentem sanguine, aut vi-
rum fluentem semine. Dicendum est, qd istc non ir-
ritabat obseruationem voti prioris. Sed differebant
completionem.

Causa huius est, quia ad emundationem mulieris
menstruata, aut fluentis sanguine, vel viri spermatici
non radebantur aliqui capilli corporis, sicut in e-
mundatione a lepra, sed solum lauabatur corpus, vt
patet Leuit. decimo quinto cap. Lotio autem corporis
non repugnabat voto Nazareorum, sicut ratio capil-
lorum. ergo in lepra, cuius emundatio faciebat capil-
los radi, irritabantur omnes dies voti precedentis.
In alijs autem immunditijs non irritabatur, sed diffe-
rebatur expletio. quod patet, quia si aliquis vir, vel
mulier vouisset Nazareorum statum, & vir incurrif-
set aegritudinem fluxus feminis, foemina autem flu-
xum sanguinis, & votum finiretur dum isti mane-
rent in istis aegritudinibus, non poterant a voto ab-
solui, quia ad hoc, quod expleretur votum oportebat,
quod Nazareus iret in Sanctuarium, & ibi ton-
deretur coma eius, atque offerret sacrificia, quae in-
fra habentur. Cum tamen maneret in aliqua harum
immunditiarum non poterat introire in Sanctuariu.
Ergo quacunque harum immunditiarum impedi-
bat expletionem voti differendi, tamen non irritabat
dies priores.

Quia aliquis
manebat i
immunditia
numquam
poterat e-
mittere vo-
tum Naza-
reorum.

Sed hoc generaliter dicendum est in omnibus
immunditijs, quod quodocunque esset aliquis
immundus immunditia durante per aliquantum tem-
pus, non vouebat statum Nazareorum, quia ille qui
Nazareus erat specialiter Domino consecratur ad
seruandum munditiam, magis quam omnes alij po-
pulariter viuentes. Sed ille, qui erat in immunditia
erat magis separatus a Deo, quam omnes alij, cum
non liceret ei accedere ad res sacras: ergo isti non
debent vouere tunc statum Nazareorum, qui di-
cebat perfectionem super omnem statum vulgare.
si tamen aliquis vouisset Nazareorum statum, & in-
ciperet obseruare, postea autem incurreret aliquam
immunditiam, durante magno tempore, omnes il-
li dies computabantur in voto, dum tamen non fie-
ret aliquid contra statum Nazareorum, scilicet,
quod raderentur capilli, sicut fiebat in purgatione
leprae.

Polluetur caput consecrationis eius. Id est si aliquis fue-
rit mortuus subito coram Nazareo polluetur caput
consecrationis eius, id est polluetur caput suum con-
secratum Domino.

Sciendum, quod non solum dicitur pollui caput
Nazareus in ista immunditia, quae est mori aliquem
coram ipso, sed etiam quodocunque incurrerit ali-
quam immunditiam, polluitur caput eius, quia ipse
totus polluebatur. Quod patet, quia in multis im-
munditijs ille, qui incurrerat eas lauabat totum cor-
pus suum. sed hoc non fieret, nisi totum corpus iudi-
cetur pollutum: ergo cum aliquis polluitur totus
polluitur, & caput suum pollutum est. Quod autem
polluti aliquando lauent totum corpus suum aqua
patet Leuit. vndecimo, & decimo quarto, decimo
quinto, & decimo sexto capitulis. Sed dicebatur ca-
put Nazareus hic esse pollutum, quia non proficie-
bat consecratio eius praeterita, sed oportebat repe-
ti votum a principio: in alijs autem immunditijs,
quamquam totum corpus ipsius Nazareus immundum
esset, & caput quoque, tamen non dicebatur
pollui caput consecrationis, id est non reputabatur
ita pollutum, quod dies precedentes in voto suo ef-
sent irriti, & repetendi ab exordio obseruationis.

Caput pol-
lui quare
dicatur.

Cur quando Nazareus incurrit pollutionem dicitur, quod pol-
lutum est caput consecrationis suae. Et quod immunditia
manente nihil computabatur ad obseruationes voti.
Quest. VII.

Quaeret aliquis quare cum Nazareus in-
currit pollutionem dicitur magis, quod pollu-
tum est caput consecrationis suae, quam quod
aliquid alterum pollutum est, vel quod ipse
pollutus est.

Respondendum est, quod in voto Nazareorum, qua-
quam multa essent substantialia, quae habentur hic in
abstinendo a quibusdam: nihil tamen erat magis ne-
cessarium, quam ipsa capillatura, scilicet quod cresce-
rent capilli sui, & non raderentur, nec tonderentur:
ideo consecratio sua dicebatur esse in capite, scilicet
quod id, per quod erat magis applicitus Deo erat ob-
seruatio capillaturae. Cum ergo obseruatio praeterita
Nazareus irrita fiebat, dicebatur pollui caput, quod
principale erat in consecratione. Item quamquam alia
pertinerent ad statum Nazareorum, habitus tamen
ipsorum, & id per quod cognoscebantur, erat capilla-
tura, quia de quolibet alio obseruato a Nazareis pote-
rat dari aliqua causa, quare obseruaretur etiam ab ho-
minibus, qui non essent Nazareus: capillatura tamen
ad nullos pertinebat nisi ad Nazareos, ideo debebant
denominari ab eo, quod erat principale, & hoc erat
caput. Quod raderet illico in eodem die. Id est si aliquis mor-
tuus fuerit subito coram Nazareo polluitur caput eius:
ideo debet raderi immediate, quia iam non profici-
cit illa capillatura ad continuandum votum. Sed de-
bet repeti ab exordio.

Item dato, quod Nazareus vellet repetere votum
manente capillatura illa, fieri non debebat, quia iam
polluta erat: ideo quidquid fieret ipsa manente, non
computaretur ad obseruationem voti, sed esset totum
irritum: ita ergo, vt votum proficeret debebat radi ca-
put, & tunc crescente noua capillatura, quae polluta
non erat, obseruaretur conuenienter votum.

In eadem die purgationis suae. Immediatè enim, vt ali-
quis Nazareus incurrisset pollutionem praedictam de-
bebat radi caput eius, & ista dies vocabatur dies pur-
gationis, quia in ea incipiebat purgari ab immunditia,
quam contraxit moriente aliquo coram ipso, & ista
ratio erat purgatio, nam manente ista capillatura, quae
semel polluta fuerat semper esset Nazareus pollutus.
Et rursum septima. Id est etiam iste Nazareus raderetur
in septima die. in die enim qua incurrerat immunditiam
radebatur, & deinde in septima die computando a die
primae rationis iterum radebatur, quia aliqui
capilli interim creuerant, qui radendi erant, quod fie-
bat ad maiorem munditiam, & quia sequenti die, scilicet
octauo iturus erat iste Nazareus in Sanctuarium
ad offerendum sacrificium, vt immediate patet: illuc
tamen ingredi non debebat nisi homines valde mundos.
In octauo autem die offeret duos turtures, vel duos pullos
columbae. Iste dies erat octauus computando a die in
quo Nazareus incurreret immunditiam, & rasum est
caput eius: offerebat aut tunc turtures, vel columbas
quasi in emundationem peccati prioris, & ad solenni-
tatem voti incipiendi. Si autem Nazareus non incur-
risset hanc immunditiam, sed a principio votum suum
inchoaret, non debebat offerre aliquod sacrificium.
Nunc vero, quia fuerat votum intercisum propter
pollutionem Nazareus fiebat sacrificium, vt solennius
instauraretur votum: iubebatur autem, quod offerret
Nazareus duos turtures, vel duos pullos columbarum,
id est duos columbinos. erat enim sacrificium istud de
paruis, quia turtures, & columbae abundant in terra
Chanaan, & sunt ibi parui valoris. Iubetur autem, quod
offe-

Turtures, & pulli columbarum, quare Deo offeruntur & non ipse columbae, & in otio tabernaculi. offerantur turtures, & non pulli turturum, & non columbae. Causa est, quia Deus vult pro sacrificijs suis ea, quae meliora, & pinguiora sunt, sicut nos volumus pro cibis nostris. Istam enim comparationem facit Deus Malac. cap. i. vbi dicit, quod offeruntur ei animalia clauda, & caeca, atque debilia, quae non offerrentur principibus, vel ducibus hominum. In turturibus autem sic est, quod maiores turtures sunt grossiores, & sapidiores, in columbis vero è contrario: pulli enim columbarum sunt pingues, teneri, & sapidi. Columbae autem magna non. Causa est, quia columbae libidini vacant nimis, & desiccatur tenerum, & humidum illarum, atque efficiuntur caide, & sicce complexionis, vnde saporosa non sunt: pulli autem columbarum, quia nondum libidini vacant, pingues, atque sapidi sunt: in turturibus autem è contrario: libidini enim non vacant, quia sunt aues castissimae, ideo pinguedinem, & saporem proprium non perdunt.

Sacerdoti in introitu foederis testimonij. Id est offeret iste Nazareus duos pullos columbae, vel duos turtures sacerdoti ante ostium tabernaculi foederis. iste erat ritus omnium offerentium: intrabant enim in atrium Sanctuarij, vsque ad ostium tabernaculi, & ibi erat sacerdos aliquis, qd de manu eorum acciperet quodcunque offerre vellent. Fiebat autem oblatio haec in ostium tabernaculi, quia istud offerebatur Domino, & Deus dicebatur habitare specialiter in tabernaculo: ergo vt coram ipso fieret oblatio fiebat in ostium tabernaculi. Alia causa est, quia ista quae offerebantur cremanda erant in altari holocaustorum. Sed altare erat apud ostium tabernaculi, vt patet Leuit. capitulo primo, ergo apud ostium offerri debebat. Dicitur in introitu foederis testimonij, id est in porta tabernaculi foederis, ista locutio non est propria, quia testimonium, & foedus idem sunt. Non enim vocatur tabernaculum testimonij, nisi quia erant ibi tabulae, quae erant testimonium, quomodo Deus dedisset legem Israelitis, sic patet Exod. vigesimo quinto cap. cum dicitur: Pones testimonium in arca, id est pones tabulas decalogi, quae vocantur testimonium, foedus etiam dicuntur ipse tabulae, quia in eis continebatur foedus Dei, id est id, quod pepigerat Deus cum Israelitis, vt obseruarent. Sed debet dici in introitu tabernaculi foederis: ponitur tamen iste genitiuus testimonij pro tabernaculi. Sic etiam patet supra 3. & 4. cap.

Facietque sacerdos vnum pro peccato. Id est offeret, vel sacrificabit sacerdos vnum de istis turturibus, vel pul-
lis columbarum pro peccato Nazareus: facere enim accipitur hic pro disponere, & sic dicitur aliquis face-
re capillos, id est ornare eos, vel scindere. Sic enim dicit Virgilius in Bucolicis Ecloga secunda,
Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venito.
Id est cum ego coquam, vel disponam vitulam.

Quod peccatum erat, pro quo offerebat Nazareus sacrificium. Quest. I. X.

Sed dicit aliquis, quod peccatum erat istud, pro quo offerebat Nazareus? Aliquis forte respondebit, quod non erat istud aliquod peccatum speciale, pro quo offerretur, sed offerre-
batur pro peccato in generali, quia iste Nazareus cuius caput fuerat conquinatum peccauerat in aliquo, cum nemo a peccato immunis sit, & pro emundatione alicuius peccati fiebat sacrificium istud, sicut dicitur Leuit. decimo secundo cap. de mulieribus parientibus, quod in die purgationis offerrent pro

peccato: nullum tamen peccatum erat in pariendo, nec in concipiendo, sed offerebatur pro peccato in generali.

Respondendum est, quod hic fiebat duplex sacrificium pro peccato, vnum in quo offerebatur vnus turtur, vel vnus pullus columbae, & aliud in quo offerebatur ovis immaculata, vt patet infra. De illo autem sacrificio nunc nihil dicitur, sed de isto, in quo offerebatur turtur, vel pullus columbae, dicendum est, quod non offerebatur pro peccato Nazareus in generali, sed pro speciali peccato, scilicet, quia pollutus fuit super mortuo, vt patet immediate cum dicitur. Et deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo. Sed de hoc infra ponetur veritas.

Et alterum in holocaustum. Id est, & offeret alium turturem, vel alium pullum columbae in holocaustum. Ritus autem istorum duorum sacrificiorum erant varij, quia turtur, vel pullus columbae, qui offerebatur in holocaustum, non debebat iugulari, sed retorqueri caput eius ad pennulas, & rupto vulneris loco decurrebat totus sanguis super altaris parietem: vesicula autem, & plumae proieciabantur, & carnes eius non diuise ferro cremabantur super altare, vt patet Leuit. cap. i.

In pullo autem columbae, vel turture non erat differentia, quando offerebatur pro peccato, ab holocausto, quantum ad modum occisionis, sed quantum ad effusionem sanguinis, quia in turture oblato pro holocausto sanguis totus decurrebat super altaris crepidinem, siue parietem, vt patet Leuit. capitulo primo, in turture autem oblato pro peccato aliquae guttae sanguinis debebant distillare super parietem altaris, & reliquus sanguis ad basim illius, vt patet Leuit. capitulo primo.

Item differebant, quia in holocausto totus pullus columbae, vel turtur cremabatur super altare, & nihil proueniebat sacerdoti, in sacrificio pro peccato totus turtur proueniebat sacerdoti, sicut in reliquis sacrificijs pro peccato, in quibus omnes carnes animalis proueniebant sacerdoti, oblati solis adipibus, vt patet Leuit. cap. 6. in turturibus autem, & columbis non erant adipis, qui offerrentur: ideo nihil proueniebat Deo, nisi sanguis: carnes vero sacerdoti immolanti.

Et deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo. Id est sacerdos, qui fecerit sacrificium pro peccato, & holocaustum pro Nazareo, deprecabitur pro eo, scilicet, vt Deus sibi remittat peccatum, quia peccauit super mortuo.

Quomodo peccauit Nazareus, quia aliquis coram eo mortuus est. Et quando actus imputetur nobis tamquam culpabilis propter alium praecedentem actum, & an semper peccatum in sacra Scriptura accipiebatur pro offensa Dei. Quest. X.

Circa hoc inquirendum est, quomodo sacerdos orabat pro peccato Nazareus contracto super mortuo, in quo inquirendum est primo, quomodo Nazareus peccauerit si aliquis coram eo subito defunctus est, quia peccatum non causant, quae nobis nolentibus accidunt.

Aliqui respondent, quod licet Nazareus non peccauit in hoc, quod aliquis ante eum mortuus est, peccauit tamen in alia re, propter quam Deus eum permisit cadere in talem euentum, & tunc pro illo peccato imputatur sibi iste actus ad malum, sicut aliquis actus malus, qui alicui imputabilis non est, quia non est a voluntate, imputatur propter aliquam causam praecedentem.

Quo Nazareus peccauit vifo mortuo in molistarie.

Præcedentem huius actus, quæ causa fuit voluntaria, sicut patet de ebrietate Loth. coitus namque Loth cum duabus filiabus suis, qui est actus de se malus, non fuisse in Loth culpabilis, qui non poterat cognoscere utrum cum filiabus coiret, sed quia peccauit in bibendo, plusquam debuerat, coitus qui inde secutus est, occasionaliter imputatur ei, & si non in toto: tamen in quanto, ut habetur per Magistrum sententiarum, & in decretis. 15. questione prima, capitulo inebriauerunt Loth. Si autem fuisset Loth in aliqua infirmitate, vel ignorantia inuincibili sine culpa sua, propter quam scire non posset, utrum cum filiabus coibat non imputaretur ei ad culpam, sicut in illo, qui cognouit uxoris sue fororem, quæ intrauit in lectum viri, quam vir credidit esse uxorem, de hoc in decretis. 32. questione secunda, capitulo in lectum. De Nazareo ergo isti dicunt, quod cum ipse peccauerit in aliquo, propter quod Deus permittit illum pollui moriente coram ipso aliquo, imputabatur hoc ad culpam.

Dicendum est hoc non stare, quia ad hoc, quod imputetur aliquis actus in culpa propter actum præcedentem, qui fuit voluntarius, oportet quod iste actus qui imputatur sit actio nostra, & non passio, & sit talis qui alias per se peccatum esset, si esset voluntarius. Si tamen fuerit aliqua poena, quæ nobis directe infligitur propter aliquod præcedens peccatum, quamquam peccauerimus in primo: tamen illa poena non imputatur nobis ad peccatum: nam tunc si aliquis peccauisset, & propter hoc occideretur a iudice, vel a Deo, diceremus, quod illa occisio, erat peccatum istius, quæ sequebatur in eo propter peccatum, quod fecerat. hoc tamen purè est absurdum. Nam ista poena non est peccatum illius, sed magis dimittit, vel consumit totam culpam, quia malum culpæ in bonum ordinatur per poenam.

Ratio autem huius est, quia peccatum est actio nostra, ista autem poena non est actio, sed passio. id quod tacite peccata præcedant in nobis, quæ sint causa poenalis consequentis, nunquam illa poena dicitur peccatum, ideo qualitercumque illa sit, siue voluntarie assumatur, siue inuoluntarie, nunquam imputatur ad peccatum. In coitu autem Loth cum filiabus suis aliter est, quia quamquam tunc peccatum non esset totaliter, eo quod non fiebat ex aliqua deliberatione, nec ipse sciebat quid ageret: erat tamen actio eius, & non passio. Etiam erat talis actus qui si alias voluntarie fieret, erat gravis culpa, ideo cum secutus fuerit iste actus occasionatus ex quodam alio peccato, istemet actus imputatur ad culpam præter ebrietatem, quæ erat præcedens, & erat verè peccatum.

De Nazareo autem, coram quo moriebatur quicumque non erat sic, quia ex eo, quod aliquis moriebatur coram Nazareo incurrebat immunditiam, & irritabantur dies prioris obseruationis, quod poena erat, scilicet, quod rediret a principio in voto suo, & quod offerret sacrificium, & non erat aliquis actus suus. ergo quamquam ista poena euenisset ei propter aliquod peccatum, nunquam poterat ista imputari ad peccatum, quia passio erat, & poena, & non actio. Etiam si dicitur de hoc, quod erat mori aliquem coram Nazareo, quod esset peccatum Nazareo. Nam aliquem alium mori non erat actus Nazareo, nec pendebat ab ipso vlatenus, ideo quamquam propter peccatum eius eueniret: tamen poena erat, & non culpa, ideo non poterat dici peccatum, nec oportebat, ut oraretur pro illo, vel offerretur, sicut si aliquis suspenditur, quia furatus est, non funduntur preces pro eo, quia suspensus est, sed magis, ut Deus liberet illum ab aliquibus aliis, in quibus deliquit, quia suspensio potius facit in diminutione peccati eius: non ergo offertur sacrifi-

cium hic pro Nazareo, & oratur tamquam peccauerit, eo quod aliquis coram ipso mortuus est, vel quia incurrit immunditiam: Sed propter aliquid alterum.

Alia regula est, quod quamquam aliquis faciat id, quod malum est si ageret deliberatè, tamen incidit in illud, quia permittitur cadere propter aliquod alterum malum quod fecit, illud non est imputandum ei ad culpam, quamquam actio sua sit, quia malum, quod ipse primò fecit, non est causa immediatè ad hoc, ut si aliquis peccauit in Deum, & propter hoc Deus permittat, eum occidere alterum inuoluntariè: ista occisio non imputabitur isti ad culpam, quamquam habet ortum ex peccato suo, ut si quis occiderit filium suum nesciens. Est enim ista occisio actio, & non passio occidentis, & esset mala simpliciter, si fuisset deliberata: fuit tamen ignoranter, & non imputatur aliquo modo ad culpam, quia dabitur talis casus, in quo iste non potuit hoc scire: habet etiam ista occisio ortum, eo quod iste peccauit, quia Deus non fecisset, quod iste occideret filium suum ignoratè, nisi in aliquo valde demeruisse, propter quod mereretur nimis anxari, sicut mortuo filio, tamen non est iste actus imputabilis ad culpam. Causa est, quia non habet dependentiam immediatam directè, aut saltem occasionaliter euidenter ex aliquo peccato istius, sed solum ex hoc, quod Deus permittit istum cadere in illud malum propter aliquod peccatum præcedens eius: quod autem iste permittatur cadere, non est actio sua, sed Dei. Non ergo propter hoc imputatur ad peccatum actus quem postea efficit, quia ille verisimiliter non sequebatur ex priori, sicut in Loth ex ebrietate, aut directè, aut occasionaliter fornicatio: ideo imputatur ei fornicatio aequaliter, quamquam fuerit inuoluntaria, quia secuta est ex ebrietate, quæ erat voluntaria: in eo tamen qui permittitur a Deo occidere filium ignoratè, quia in aliquo alio deliquit, non sequitur directè ex priori peccato, quod iste filium occideret. Nam vnum per se non habet causalitatem ad alterum, sed solum Deus permittit vnum propter alterum. Si tamen ipse non ordinaret ex peccato priori non fuisset secuta occisio filij: per se tamen ex aliqui nature consequentia ebrietas habet causalitatem super fornicationem: ideo in eis solum, quæ secundum naturam sic se habent, quod vnum præstat causalitatem alteri directè, vel indirectam, actus malus præcedens facit imputari sequentem ad culpam, quamquam aliàs imputandus non esset: in his verò quorum vnum non sequitur ex altero directè, vel occasionaliter secundum naturam, sed solum in ordine Dei, qui vult vnum propter alterum permittere, non imputabitur sequens actus ad culpam propter priorem, quia vnus non habet causalitatem ad alterum per se, sed solum ex ordine Dei.

Sic autem est in casu de Nazareo, coram quo aliquis homo subito mortuus est, quamquam ergo ista mors esset actus aliquis Nazareo, ut potè si ipse occideret illum ignoranter, non erat imputandus Nazareo ad aliquam culpam, quia non sequebatur ex actu suo priori, sed ex causalitate Dei sic ordinatur. Non igitur incurrebat aliquod peccatum Nazareo, si aliquis coram ipso moreretur, etiam si hoc eueniret propter peccatum suum, nec igitur pro eo preces fundendæ erant quantum ad istam partem.

Sed dicendum est, quod peccatum accipitur hic largè pro immunditia: nam quæcumque contaminatio dicitur peccatum, id est quædam irregularitas corporalis. Nam sicut ea, quæ vera peccata sunt non a Deo separant: ita irregularitates istæ separant a contra-

a contactu rerum sacrarum, ideo peccata vocabantur. A vel potest vocari peccatum, quia erat aliquid contra statum Nazareo: debebat enim Nazareus obseruare omnem munditiam, sed hic incurrebat in quandam magnam immunditiam, quæ faciebat irram totam præteritam obseruationem, ergo vocabatur peccatum, & dicitur, quod iste Nazareus peccauit super mortuo, id est contaminatus est super illo, & tunc est sensus, quod sacerdos faciens sacrificium deprecabitur pro isto, quia peccauit super mortuo, id est deprecabitur, quod ista contaminatio, quam iste habuit super mortuo, non imputetur ei ad totalem destructionem status Nazareorum, sed hoc non obstante possit nunc repetere a principio votum, & quod valeat, ac si nunquam fuisset contaminatus. Secundum illos, qui ponebant peccatum Nazareo illud, per quod demeruit, quod meretur iste homo coram illo, exponendum erat aliter, scilicet, quod deprecabitur sacerdos pro isto Nazareo, quia peccauit super mortuo, id est rogabit, quod Deus non imputet isti contaminationem præteritam, & magis, quod non imputet sibi peccatum, per quod demeruit cadere in contaminationem illam. sed primus sensus melior est.

Peccatum quatuor modis accipitur in sacra Scriptura, & quod non semper accipitur peccatum pro eo, pro quo Deus offenditur. Et quod erat peccatum, pro quo mulier parturiens offerebat sacrificium: & etiam leprosus. Quest. XI.

DICENDUM autem, quod aliqui nescientes consuetudinè locutionis veteris testamenti, quandoque dicitur de peccato, putant esse aliquod peccatum proprie dictum, quod non vocatur peccatum, scilicet actionem peccantis contra legem Dei, per quam Deus offenditur, & ista est consuetudo locutionis in nouo testamento: ideo quandoque de peccato dicitur in veteri testamento putant esse aliquod verum peccatum, & quia interdum non inueniunt, unde peccatum proprie dictum ibi esse possit, occurrunt eis multe difficultates. Ideo quandoque de peccato dicitur in veteri testamento putant esse aliquod verum peccatum, & quia interdum non inueniunt, unde peccatum proprie dictum ibi esse possit, occurrunt eis multe difficultates. Ideo quandoque de peccato dicitur in veteri testamento putant esse aliquod verum peccatum, & quia interdum non inueniunt, unde peccatum proprie dictum ibi esse possit, occurrunt eis multe difficultates. Ideo quandoque de peccato dicitur in veteri testamento putant esse aliquod verum peccatum, & quia interdum non inueniunt, unde peccatum proprie dictum ibi esse possit, occurrunt eis multe difficultates.

Est tamen dicendum, quod peccatum accipitur aliquando in veteri testamento pro eo, quod est verum peccatum, ut illud Ezech. 18. cap. anima, quæ peccauerit ipsa morietur, id est occidetur a Deo pro peccato. Sed illud non est, nisi quando quis peccat mortaliter, quia pro hoc solo infligitur mors. sic accipitur Exod. 32. vbi vocatur peccatum magnum adoratio vituli, & verum est, quia idolatria, de qua ibi agitur est maximum omnium peccatorum.

Secundo accipitur peccatum pro aliqua offensa Dei faciendo contra aliquam de ceremoniis legis Dei, vel omittendo facere, quod præceptum est. sic accipitur Leuitic. quarto, scilicet: Anima cum peccauerit per ignorantiam, & de vniuersis mandatis Domini, quæ præcepit, ut non fierent, quippiam fecerit: iste modus est magis communis accipiendi peccatum in libris Moyfi.

Tertio modo accipitur peccatum pro ipsa re materiali, in qua committitur peccatum, licet ipsa in veritate non sit peccatum; ita posset homo occisus iniuste vocari peccatum, quia occisio eius fuit peccatum, & tamen homo mortuus nullum peccatum est, & sic Israelitæ fabricauerunt sibi vitulum aureum in Deum ad adorandum, quod erat peccatum, & tamè vitulus ipse aureus non erat peccatum, sed aurum: scriptura tamen vocat illum vitulum peccatum, sic patet Deuter. 10. f. peccatum autem vestrum, quod feceratis, id est vitulum arripiens igne combussit.

Quarto modo accipitur peccatum pro immunditia quadam legali, siue cum illa esset aliqua naturalis,

siue esset sola legalis, & non erat cum tali immunditia aliquod peccatum, id est non sequebatur ex aliquo peccato, quod esset operatio hominis, neque ex peccato alicuius alterius. Sed fortè erat aliquod honestum, & licitum, vel aliquid dependens ex natura. sic accipitur Leui. 12. de muliere pariente: nam dicitur, quod offerret pullum columbæ, siue turtur pro peccato, & sic innuitur, quod qualibet mulier, quæ peperit est in peccato, sed hoc non est verum, vel saltem partus non causauit in ea aliquod peccatum. Et propter hoc doctores communiter non possunt assignare, quod peccatum sit illud mulieris parientis, & ob hoc dicunt, quod non sit aliquod peccatum speciale parientis, sed est peccatum aliquod in generali, vel confuso, quia nulla mulier, siue pariens, siue non pariens est sine peccato.

Sed istud non conuenit, quia hoc modo non solus mulier pariens offerret sacrificium pro peccato, sed etiam quilibet alia, cum partus nullum peccatum inducat. ergo oportet aliquid aliud esse peccatum ipsius mulieris parientis, quod inueniatur in omni pariente, & non in alijs mulieribus. Et dicendum, quod istud non est, nisi immunditia causata per partum, quæ fluxit sanguis, & aliqui alij humores, qui pollunt corpus realiter, & etiam si lauetur, lex iudicat adhuc illud immundum, usque ad certum tempus, scilicet diem quadragessimum, vel octuagesimum Leui. 12. Et tunc offerret sacrificium pro peccato, id est pro immunditia mulieris parientis. Item patet istud, quia dicitur eod. cap. offerret pullum columbæ pro peccato, & tradet sacerdoti qui orabit pro ea, & sic mundabitur a profluvio sanguinis sui, & sic innuitur, quod offerendo illud sacrificium pro peccato mundaretur mulier a profluvio sanguinis, in quo significatur, quod peccatum parientis non erat aliud, nisi fluxus sanguinis, id est immunditia causata ex fluxu sanguinis, quæ lex reputat manere usquequo fiant illæ ceremoniæ sacrificiorum.

Cum autem dicitur, quod sacerdos orabit pro ea. est sensus, quod orabit, ut Deus non reputet iam illam mulierem immundam, & licitè ingrediatur in Sanctuarium.

Item patet hoc de leproso, quia si sanaretur offerret sacrificium de peccato, siue pro delicto Leuit. 14. & tamen fuisse leprosum non erat aliquod peccatum, pro quo necesse est offerri. Et si dicitur, quod iste incurrerat lepram ex peccato concedi potest, & tamè non est necesse, quod iste maneret semper in peccato quousque sanaretur, immo verisimilius erat, quod prius cessasset a peccato, & tamè pro quolibet sanato a lepra offerretur sacrificium post emundationem. Itè quia si pro peccato, quod fuerat causa lepræ, offerretur sacrificium deberet offerri ante sanitatem, ut sic sanaretur, & tamè nunquam offerretur sacrificium, nisi post mundationem a lepra eodem capi, ergo non erat istud aliquod peccatum.

Sed dicendum, quod erat peccatum, id est immunditia, quia cum lepra esset naturalis immunditia, postquam quis sanaretur ab illa adhuc iudicabatur immundus legaliter, & durabat ista immunditia quousque fieret ceremoniæ per sacerdotem, & sic dicebatur offerri sacrificium pro delicto, vel pro peccato, id est pro immunditia illa legali, ut iam non reputaretur manere ille in immunditia. Sic etiam erat de viro fluente semine si sanaretur, & de muliere fluente sanguine extra tempora menstruum si sanaretur. Nam pro utroque iubebatur offerri sacrificium pro peccato Leuit. 15. ibi tamen non erat peccatum aliquod, sed sola illa immunditia legalis, quæ vocabatur peccatum, & ab illa mundabantur isti per sacrificia; & iste modus accipiendi peccatum inuenitur sepe in Leuitico.

Ita fuit nunc de sacrificio pro peccato Nazareo: nã non fuit hic aliquod peccatum eius, sed sola immunditia,

ditia, quam lex reputat eum incurrisse, eo quod corā ipso mortuus est aliquis, & ita dicitur deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest contaminatus est propter mortuum, quia coram eo obiit, & sacerdos deprecabitur Deum, vt non reputetur iste Nazareus iam immundus, sed vt mundus existens possit continuare votum suum. nullum autem aliud peccatum hic intelligi potest, & sic sepe accipitur.

Sanctificabitque caput eius in die illa. Idest sacerdos faciet caput Nazareus in die illa esse sanctum. nō est sensus, q̄ tunc fieret aliqua cōsecratio in capite Nazareus, sicut fiebat in sacerdotibus: quoniā nūquam vngebatur capita Nazareorum. Sed dicitur sanctificari caput Nazareus, idest applicari Deo, & hoc fit ex die illa cum offert oblationes supra positas, quasi dicat, q̄ ante hoc non poterat Deo applicari caput Nazareus.

Causa horum est, quia caput Nazareus quādiu durat in statu illo est consecratum Domino ad obseruandū speciales cērimonias, & Deus acceptat illud ad completionem voti. Cum vero polluitur moriēte aliquo coram eo, omnes dies preterite obseruationis in voto illo sunt irriti, quia non computantur, & raditur. postea vero in octauo die fiunt oblationes, & tunc restituitur Nazareus pristinae sanctificationi, & cōsecrationi, quia sicut ante omnes dies quos in voto ageret valeret, & acceptabatur a Deo: ita erit post istā diem octauam, in qua fiunt oblationes pro eo. septem autē dies priores, quibus mansit in ratione capitis non cōputantur in voto, quia tunc caput immūdum esse dī. restitutio ergo ad pristinū statum, quē fit in die octaua, vocatur sanctificatio capitis: proprie enim sanctificatio est mundatio, cum sanctum distinguitur cōtra pollutum, & sic dī Leuit. 11. c. sancti estote, quia ego sanctus sum, idest estote mundi ab omni cōtaminatione. Nazareus autem sanctificatur in hoc die octauo, quia tūc caput eius mundum efficitur ad obseruationem voti, & valorem: ante hoc autem non erat. & dī q̄ sanctificabit eum sacerdos, quia ipse facit ritus immolationum, quibus expletis Nazareus mundus est. *Et consecrabit Domino dies separationis illius.* Istud est expositio precedētis, q̄ caput Nazareus fuerat ante hoc sanctificatum, idest effectum mūdum ad obseruationem voti huius, & tunc consecrantur Domino dies separationis huius, & applicantur Deo, vel dedicantur, quasi dicat, si ante istam purgationē vellet Nazareus cōtinuare votum suum viuendo in habitu Nazareorum, & faciendo illa, quē faciunt ceteri Nazareus non acceptarentur a Domino illi dies obseruationis, quia fiebat p̄tra ordinē Dei. Nunc verō expletis omnibus cērimonijs, quas Deus iubet, acceptabantur dies sequentes in voto; & hoc est consecrati dies Nazareus.

Offerens agnum anniculum pro peccato. Præter sacrificia quæ supra fiebant in duobus pullis columbæ, vel turturibus, quorum erat vnus pro holocausto, & alius pro peccato, adhuc fit hic aliud sacrificium pro peccato.

Pro quo peccato Nazareus fit hoc sacrificium.
Quæst. X I I.

SE b̄ dicit aliquis pro quo peccato fit istud sacrificium? Posset enim responderi, q̄ fiebat pro immunditia expianda, quam incurerat iste Nazareus moriente aliquo corā se, sicut dicebat supra de turture immolato pro peccato. sed deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest cōtaminatus est. ita potest hoc fieri pro eadem cōtaminatione. Rōndendum est, q̄ non fiebat pro ista cōtaminatione, quia non erat valde opportunum pro eadem cōtaminatione bis offerri. Sufficiebat enim semel ad cērimoniarum expletionem: potissimē quia nō dī hic

deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, sicut supra dicebatur, sed q̄ immolabitur pro peccato. Dicendum ergo, q̄ hic fit immolatio pro vero peccato Nazareus non determinate pro aliquo, quia non esset tūc aliquod, quod exigeret specialem oblationem, sed iubebat Deus cum alijs cērimonijs fieri oblationem pro peccato istius in generali.

An possit concedi, quod Nazareus sacrificium esset pro immunditia eius. Et quod vnicum potest fieri sacrificium diuersis generibus animalium. Quæst. X I I.

IS T I si concedant sacrificium pro peccato Nazareus esse pro immunditia eius, q̄ contraxit super mortuo, & non esse aliquod verum peccatum ipsius, quia tūc ponitur iterum sacrificium pro peccato turbantur. vnde non putant illud esse iam pro immunditia, sed pro aliquo alio, quia alias non repeteretur. Dicendum tūc, q̄ istud non stat, quia tunc redirent eadem inconuenientia, quæ allegata sunt preceden. q̄ scilicet quia oporteret dari in quolibet Nazareo aliquod peccatū, q̄ aliquis coram eo mortuus est, quod non est verum. Item nō tenet, q̄ dicatur offerri istud sacrificiū pro peccato in generali, quia istud non est s̄m consuetudinem legis, quæ nunq̄ imponit sacrificium, nisi pro aliquo determinato peccato. Itē quia istud quolibet alio tempore poterat imponi Nazareo, & cuiuscūque alteri, eo q̄ in quolibet est aliquod peccatum, & tūc hoc non imponitur Nazareo, nisi cum aliquis mortuus est coram ipso, ergo non est hic peccatū pro quo offertur aliquod peccatū speciale, neque etiam peccatū in generali, sed est immunditia. Cum autē obijcitur, q̄ sunt hic multa sacrificia pro peccato, ideo q̄ oporteat esse multa peccata. Dicendum q̄ nō stat. vnicum est enim sacrificium pro peccato, & tūc fit in duobus generibus animalium. s̄. in turture, & in agno, & non est inconueniens, quia licet regulariter detur vnum genus animalis in vno sacrificio, vt colligitur Leuit. 4. & 5. tamen aliquando in eodem sacrificio offeruntur multa animalia non solum similia, quod minus est, sed etiam diuersarum specierum, quod plus est, sic patet in federe, quod pepigit Deus cum Abraham: nam ibi occisa fuit vacca, & capra, & aries, & turtur, & colūba, Gene. 15. & pertinerunt ad eundem modum aries, capra, & vacca, quia ista tria diuisa fuerunt per mediū e. c. ideo videtur, q̄ vnum illorum sufficiebat: tamen ad maiorem solennitatem fedus posita fuerunt ista tria animalia. Item pater manifestius sequenti c. in sacrificijs dedicationis Sanctuarij, quia ibi in sacrificio pacifico cuiuslibet principis oblata sunt multa animalia, tam similia, q̄ diuersarum specierum in hostias pacificas, & in holocaustum. Nam quilibet obtulit in holocaustum tria animalia. s̄. bouē vnum, arietē vnū, agnum anniculum vnū, & obtulit quilibet in hostias pacificas decem, & septē animalia. s̄. boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Certum est autem, q̄ holocaustum est vnum genus sacrificij, sicut sacrificium pro peccato, & sacrificiū pacificū est vnum genus sacrificij, sicut sacrificium pro peccato, quia ista ponuntur tanq̄ tria genera distincta, vt patet Leui. 1. & 3. & 4. ergo sicut in holocausto, & hostia pacifica offeruntur inrerendum multa animalia similia, & aliquando dissimilia ad solennitatem sacrificij, ita & in sacrificio pro peccato fiet aliq̄: ideo hic in sacrificio Nazareus factum est. Sed obijcitur, quod nō solum erāt hic duo sacrificia pro peccato, sed etiam tria. nam primo ponitur turtur, aut pullus columbe pro peccato, deinde agnus anniculum pro peccato, & postea ouis immaculata pro peccato, vt patet in littera.

Dicen.

Dicendum, quod ista non referantur ad idem peccatum, neque ad eandem rem. Alius enim ritus erat, q̄ polluebatur Nazareus moriente aliquo coram eo, & tunc offerebatur turtur, & agnus anniculum. Alius ritus erat, quando complebatur tempus voti, & non inciderat Nazareus in aliquam immunditiam, & tunc offerebantur sacrificia multum dissimilia preceden. tibus, & ibi erat pro peccato ouis immaculata, & sic non coincidit in tempore neque in re cum prioribus sacrificijs, sed de turture, & de agno anniculo pro peccato erat ratio dubitandi, quia offerebantur simul, & pro eadem re, scilicet pro immunditia, quam contraxerat super mortuo, sed sunt vnicum sacrificiū, sicut dictum est.

Aliter posset dici, quod ibi fuerunt duo sacrificia pro peccato, quæ vocantur duo, quia non fuerunt simul oblata, sed diuersis temporibus, scilicet vnum in mane diei octauæ, & aliud ad vesperum eiusdem diei, vt aliquid inannitur ex littera, scilicet in octauo die offeret duos turtures, vel duos pullos columbarum sacerdoti: facietque sacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, & sequitur. sanctificabitque caput eius in die illo offerens agnum anniculum pro peccato. inquit enim dixit sanctificabit in die illo signatur, quod isti actus non fuerunt continui, scilicet offerre duos turtures in holocaustum, & pro peccato, & postea dicitur, quod offeretur agnus anniculum pro peccato, quia si in eodem tempore ista fierent, nō diceretur. sanctificabitque in die illo, sed solum diceretur sanctificabit, vt significaret vnus actus continuus, & ita si discontinuē istud fieret, vocarentur duo sacrificia pro peccato. si autem simul, etiam si multa animalia dissimilia offerantur, erit vnicum sacrificium. satis posset teneri, quod fuerint duo, idest in duobus temporibus facta: melius tamen est, quod sit vnicum sacrificium, idest ambo animalia simul oblata.

Ita tamen, vt dies priores irriti fiant. Idest etiam cum istis omnibus cērimonijs stat hoc, quod dies priores habiti in voto sunt irriti, idest non computentur: vt pote si aliquis stans in voto Nazareorum magno tempore, scilicet duobus, vel tribus annis, & post 10. vel 15. dies consummādam esset si moteretur aliquis homo corā eo, omnes illi tres anni nihil valeret, sed a principio repetendi erant, & non solū dies preteriti vsque ad diem quo mortuus est aliquis coram Nazareo irriti sunt, sed etiam septem dies, qui computantur ex tunc vsque ad diem octauum, in quo fiunt sacrificia pro Nazareo. nam in die illo octauo incipiebant dies computari.

Quoniam polluta est sanctificatio eius. Idest omnes dies priores irriti sunt, quia sanctificatio Nazareus, idest caput suum sanctificatum pollutum est. non enim poterant computari dies voti, nisi quando Nazareus esset sanctus, vel incontaminatus. Cum vero incidisset in pollutionem prepositam iam immundus fiebat, ideo quidquid obseruabat, super quod cadebat ista cōtaminatio reddebatur pollutum, sed dies cum pollutione non computantur. ergo nec dies precedentes cōputabantur: postea verō cum mundus esset incipiebant computari. In quo sciendum, q̄ si Nazareus multoties pollueretur erat repetenda multoties ista purificatio, & toties fiebant dies irriti. vnde posset aliquis Nazareus vouens vnum annum in voto Nazareorum in 20. annis non finire si acciderent sibi frequentes cōtaminationes, propter quas deberet votum repeti ab exordio.

Ista est lex consecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur, adducet

Alph. Toft. super Num. Pars I.

eum ad ostium tabernaculi fēderis, vt offerat oblationem eius Domino, agnū anniculum immaculatum in holocaustum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatam hostiam pacificam, canistrum quoque panum azymorum, qui conspersi sunt oleo, & lagana, absq; fermento vncta oleo, ac libamina singulorum, quæ offeret sacerdos corā domino, & faciet tam pro peccato, quā in holocaustū. Arietem vero immolabit hostiam pacificam domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta, quæ ex more debentur. Tunc radetur Nazareus ad ostium tabernaculi fēderis cæsarie consecrationis suæ. Tolletque capillos eius, & ponet super ignem qui est suppositus sacrificio pacificorum, & armum coctum arietis, tortamque absque fermento vnam de canistro, & laganum azymū vnū, & tradet in manus Nazareus, postquā rasum fuerit caput eius. Susceptaque rursum ab eo eleuabit in conspectu domini, & sanctificata sacerdotis erunt, sicut peccusculum, quod separari iustum est, & femur. Post hæc potest bibere Nazareus vinum. Ista est lex Nazareus cum vouerit oblationem suam domino tempore consecrationis suæ exceptis his, quæ inuenerit manus eius. Iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.

Ista est lex. Hic ponitur tertium huius c. status professionis qui consistit in complemento voti: nā sicut cum aliquis Nazareus polluebatur faciebat aliqua sacrificia, ita cum finiret votum suum faciebat alia. *Ista est lex consecrationis.* i. ista est lex quam obseruant Nazareus consecrati domino, quando explet votum suū. Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur. Idest ista, quæ sequuntur debet facere Nazareus, quando explet votum. si enim vouisset manere vno anno in voto Nazareorum, expleto illo non obligabatur vltra obseruare cērimonias illas, sed faciebat sacrificia ista, & erat liberatus a voto. in hoc autem patet, q̄ votum Nazareorum non erat perpetuum de se, sed quilibet poterat in eo manere. quanto tempore voluisset.

Adducet eum ad ostium tabernaculi fēderis. Istud verbū p̄t referri ad Nazareum, vel ad sacerdotē. Primo modo est sensus, q̄ adducet eum. i. Nazareus adducet se ipsum, vt v̄ dicere littera hebraica, vel referretur ad sacerdotem. s̄. ipse adduceret eum, quasi inuitum, quasi aliquis de Nazareis completo tpe sue consecrationis vellet bibere vinum, & radere capillos relicta obseruatione Nazareorum nulla facta solennitate sacerdos violenter adducebat eum ad Sanctuarium, ne p̄deret sacrificiorum partes, quæ sibi inde pueniebāt. vel accipitur adductio. i. presentatio ad Sanctuarium. s̄. q̄ sacerdos presentaret eum ad ostium tabernaculi fēderis. nam quamquam laici possent introire in atrium tabernaculi liberē ad offerendum, tūc ad ostiū tabernaculi

Nazareus quæ sanctus sit q̄ explet votum.

K naculi

tabernaculi accedere non poterant, nisi sacerdotes eos du- cerent, & iste est hic sensus. f. q. in die expletionis voti Nazareus portaret oblationem suam in Sanctuariū, & tunc sacerdos acciperet eum cum oblatione sua, & duceret coram domino ad ostium tabernaculi.

Et offeret oblationem eius domino. i. sacerdos presentabit totam oblationem Nazareū coram domino ad ostiū tabernaculi, siue coram altari holocaustorum, & ponuntur hic sacrificia de omnibus generibus, tā in car- nibus, quam in panibus propter magnam solennitatē expleti voti. Nicolaus dicit, q. fiebat oblatio de omni- bus generibus ad signandum, q. Nazareus debet esse prōptus famulari domino omnibus modis. Sed hoc non pertinet ad sensum literalem, quia tunc a princi- pio debuissent offerri ista sacrificia. Nam in toto tem- pore quo obseruabat votum Nazareū erat specialiter Deo applicitus. Cum vero desinebat obseruare rediēs ad vitam secularem, non erat ita applicitus, ideo ma- gis conueniebat a principio voti, quōd signaret se eē prōptum ad obediendum Deo in omnibus, quam in fine voti, ideo stat prima causa assignata. Agnum an- niculum immaculatum in holocaustum.

Sacrificia, quae faciebat Nazareus, & quare de istis ani- malibus. Et quod meliora debent offerri Deo. Quæst. XIII.

DECLARANTUR hic sacrificia, quae facie- bat Nazareus. Et primum erat holocaustū pro quo offerebat agnum anniculum. De istis enim fiebat communiter holocaustū, quia sacrificia sunt, sicut cibus noster, ideo Deus altare suum vocat mensam, tanquam aliquid ibi ponatur ad cibum eius, vt patet Malach. cap. 1. sed in cibis no- stris nos eligimus ea, quae teneriora, & lapidiora sunt: ita ergo Deus in sacrificiis, & hoc quidem non quasi magis proficeret in sacrificium ipsi Deo vnū animal, quam alterum, quoniam secundum veritatem, nihil horum sibi proficit, quia bonorū nostrorum nō indi- get, vt patet Psal. 15. Sed offerri debebant ea, quae meliora erant, vt sacrificia Dei non haberentur tanquam despicabilia, ideo Deus conqueritur de sacerdotibus per Malachiam, quōd contemnerēt sacrificia illius, & dicerent esse polluta, vt patet Malach. cap. 1. scilicet, dixit dominus exercituum ad vos o sacerdotes q. des- pexistis nomen meum, & dixistis in quo despeximus nomen tuum? offertis super altare meum panem pol- lutum, & dicitis in quo polluimus te? in eo, q. dicitis mensa domini despecta est, si offeratis cecum ad im- molandum nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum. offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam dicit dominus, & nūc deprecamini vultum domini, vt misereatur vestri, de manu. n. vestra factum est hoc, si quō suscipiat facies vestras. ecce qualiter conqueritur Deus, q. sacrificia sua despecta sint, ideo ea quae meliora apud nos sunt offerenda sunt illi.

Cur Nazareus offerebat holocaustum. Et quod nullum sacrificium est ita ad laudem Dei, sicut holocaustum. Et quid hostia esset. Quæst. XV.

QUAERITUR in hoc, quare Nazareus offe- rebat holocaustum. Et respondetur, q. ipse offerebat omnia genera oblationum istarum in solennitatē expleti voti, in sacrificiis tñ nullum est, quod ita dire- ctē ad laudem Dei fit, sicut holocaustum. Nam istud est ad laudem Dei totaliter non habens alium aliqūē finem principalē. si aut consequenter inde fiat expia-

tio, sicut patet Leuit. c. 1. vbi dī, q. holocaustum pdest in expiatione, non est hoc ex prima intentione offerē- tis, sed solum laudare, vel honorare Deū. alia autē sacri- ficia, q. sint ad honorem Dei generaliter, sicut sunt oēs cēmonie, tam noui, q. veteris testamenti: tñ in speciali pro quibusdam aliis causis fiunt. hostia paci- fica ad pacificandum nobis Deum, vt aliquid tribuat quod optamus, vel ad reddendum ei gratias, quia fuit nobis pacificatus reddendo, quod petebamus, vt fuit declaratum Leui. c. 3. & 7. hostia autem pro pctō, q. ad laudem sit: tamen in speciali est ad emundationē delicti, vt patet Leuit. c. 4. & 5. ergo cum ad honorem Dei aliqua sacrificia facimus, maxime debet fieri ho- lococaustum, quia directus proficit in laudem Dei, quā cetera. Et ouem anniculam immaculatam pro peccato. Istud erat secundum genus sacrificii. s. pro pctō, & offereba- tur ouis annicula. i. ouis, quae nondum excessit vnū an- num. Nec accipitur strictē annicula. i. q. in die illa, in qua offerretur completer vnū annum, quia difficile erat hoc mō inquiri ouem anniculam. raro. n. reper- ientur tales, vel saltem non oī tpe. Sed vocatur ouis annicula, postquam compleuerit dies septem, vīque ad annum completum. Nam ante septimum diē of- ferri nihil poterat, postea vero quācumque, sic patet Exo. c. 22. & Leu. 22. c. cum dī, bos, ouis, & capra cum genita fuerint 7. diebus erūt sub vberē matris suae. die aut octauo, & deinceps offerri poterunt dño. Causa autē quare offerebatur ouis pro peccato, & non aries, erat quia femina est minus sacrificium, quam masculus. vnde pro peccatis magis debet offerri masculus, pro peccatis autem paruis offertur femella, hoc obser- uatur Leui. cap. 4. vbi pro peccato summi sacerdotis per ignorantiam, & pro peccato totius populi offere- batur vitulus, quia ista sunt magna peccata. pro pecca- to autem principis populi offerebatur hircus, quia istud licet non sit equale duobus p̄cedentibus, est tñ satis magnum. pro peccato autem personarum priuatarū, quod minus est, offerebatur capra.

Quomodo offerebatur hic pro peccato Nazareū. Et quod non cogitur aliquis offerre pro peccato, nisi illud sciatur. Quæst. XVI.

SED quaeritur quō offerebatur hic pro pctō Na- zareū: non. n. est dicendum, q. offerretur pro pec- cato, quod iste habuit super mortuo. i. pro con- taminatione, de qua supra dicebatur. s. & depre- cabitur pro eo, quia peccauit sup mortuo: illud. n. pec- catum erat, q. repetebatur votum Nazareū a princi- pio propter aliquam contaminationem superuenien- tem: nunc autē erat expletio voti Nazareū. Sed dicēdū est, q. fiebat istud sacrificium pro pctō Nazareū in ge- nerali. s. q. Nazareus in aliquo peccauerat, q. nō esset illud determinatum, & ideo vt remitteretur offere- batur sacrificium.

Aliter & melius dici potest, quōd offerebatur pro peccato Nazareū, scilicet, quōd Nazareus obseruaue- rat votum toto tpe quo p̄miserat. in hoc autē nescie- bat an Deū offenderet. lagendo aliquid, qd eēt p̄ sta- tutū voti per quod Deus non acceptaret votū. ideo vt oīa talia remitterentur, & votū acceptabile esset fiebat sacrificium pro pctō. Istud vltimum aliquantū erat rōnabile, eo q. Nazareus poterat per ignorantia omi- sisse aliquam cēmoniam de illis, ad quas tenent Na- zareū tpe quo durat votum, & pro illa omissionē, quae erat peccatum, poterat nunc offerre.

Sed dicendum, q. non est verum, quia nunquā ali- quis cogebatur offerre pro peccato, nisi quando scie- bat se peccasse, ēt si a principio q. peccauit, nesciret se peccare, & tñ nunc Nazareus nō erat sibi conscius alicuius

alicuius violationis voti. ergo non tenebatur offerre hoc sacrificium.

Item quia si pro pctō sub dubio deberet Nazareus offerre sacrificium, teneretur offerre illud, antequam moreretur aliquis coram eo, quia tunc idem dubium habebat. s. an peccasset omitendo aliquid de voto, & tñ nō tenebatur offerre aliquid, anteq. incideret in istā immunditiam, ergo non offerebat nunc p tali pctō.

Sed dicendum est, q. istud pctō erat immunditia, quam incurerat super mortuo, quae expiatur pista sacrificia. vt ostensum est supra 11. & 13. q. Et arietem immaculatum hostiam pacificam. Idest etiam offeret arie- tem in hostiam pacificam.

Hostia pacifica, quare a Nazareo offerebatur. Quæst. XVII.

ISTA conditio, quae est esse immaculatum nō est conditio magis vnus sacrificii quam alterius, in nullo. n. sacrificio poterat offerri, nisi immacula- tum, vt patet Leui. c. 22. offerebatur hic hostia pa- cifica pro pace habita, vel habenda, nam semper paci- fica hostia a pacificando Deum dī, vt declaratum est Leui. c. 7. Nazareus autem poterat offerre hostiam pa- cificam ad vtrunq. horum. Primo ad pacificandum Deum. s. q. si aliquid peccauerit propter hoc, qd de- mereretur acceptari votum a Deo, Deus pacificaret ei, & acceptaret votum suum expletum, & tunc quasi in idem redit sacrificium pro pctō, & hostia pacifica. hic p̄t intelligi hostia pacifica pro Deo pacificato. s. q. Nazareus intelligeret Deum sibi esse pacificatum, eo q. perduxerat illum ad completionē voti, & pro hac pace offert ei hostias pacificas, quae dicuntur pro pace habita, vel in gratiarum actiones. Adhuc autem alia causa est, quare offerat Nazareus hostias pacificas, sci- licet propter gaudium completi voti. Nam hostia pa- cifica cedebat pro maiori parte offerentibus, cū Deo solum prouenirent adipēs, & sanguis, vt patet Leuiti. c. 3. sacerdotibus autem de istis hostiis proueniebat pe- ctusculum, & armus dexter, vt patet Leui. c. 7. Ceterae autem carnes offerentibus proueniebant. victima: ergo pacifice erant ad gaudium ipsorum offerentium, quia comedebant partes earum, holocaustum vero, & hostia pro pctō totaliter proueniebat Deo, & sacer- dotibus, offerentibus autem nihil. Et de his hostiis pa- cificis comedebant offerentes intra Sanctuarium in atrio eius, & legebantur coram domino, vt patet Deu. 12. & 16. c. 8. Iosue. c. 8. poterant etiam conuocare oēs amicos suos ad comedendum de his victimis, dum tñ essent mundi, qui possent intrare in Sanctuarium, qd patet Deut. c. 12. vbi qui offerunt hostias pacificas co- uocant filios, & ancillas, seruos domus suae, peregrinos, & aduenas, & pauperes Leuitas ad comedēdum de illis. De ritibus autem horum sacrificiorum, nihil hic dī, quia p̄supponuntur ea, quae hñr in Leuitico. de ritibus horum. s. de hostia pacifica, quid proueniat Deo, & quid sacerdotibus, & quid offerentibus, & de mō immolationis, & cremationis hñ Leu. c. 3. & 7. de roto ritu holocausti hñ Leui. c. 1. de ritu autem sacrificii pro pctō hñ Leuit. c. 5. & 6. ideo hic nihil repetitur.

Canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo. Hic ponuntur libamenta utrumque sacrificiorum, sem- per. n. holocaustum, & hostia pacifica offeruntur cum libamentis, vt patet 7. 15. sunt autem libamenta simi- la, oleum, vinum, sal, & thus de quibus ibi, & Leu. c. 2. sacrificium autē pacificū, q. erat pro grām actione habebat p̄ter hoc specialia libamenta. i. q. offerebant panes cum illo, erant autem isti panes conspersi oleo, absque fermento, & lagana, azyma vncta oleo, & simi- la cocta, atque collyriā conspersa, & cōmixta oleo, Alph. T. ost. super Num. Pars I.

panes etiam fermentati, de quibus omnibus hñ Leui. c. 7. Hic autem ponuntur aliqui de istis panibus, & dī q. portabit Nazareus canistrum panum azymorū. i. panes azymos. in canistro portabuntur azymi, quia ad sacrificium non pertinent panes fermentati, quia ni- hil de fermento, & melle cremandum est super alta- re, ideo quamquam tradantur manibus sacerdotis pa- nes fermentati, super altare tñ offerendi non sunt ad cremandū, vt patet Leui. c. 2. sed hic debebat pars isto- rum cremari. ideo azymi necessarij esse debebant.

Qui conspersi sint oleo. Dñr panes conspersi oleo, quādo in sua formatione, siue mastatione oleo commiscerēt, sicut erant commiscendi aqua, & ita quidam panes in formatione sua butyro consperguntur, qui otomogari dñr: ibi autē offerebant, & pars eorum cremabāt, reli- quū autē sacerdotibus proueniebat. Et lagana absque fer- mento. Istud est secundum genus oblationis in pane, quod offerebat Nazareus, & est cum massa coquit in aqua, & postea frigitur in sartagine. Erant et ista laga- na sine fermento, quia de eis aliquid cremādum erat: super altare tñ de fermentis nihil cremabatur. Vncta oleo. i. ista lagana debebant vngi, vel superfundi oleo, & hoc est, quod vocat alio noīe oleo litum. Differt. n. esse vnctum, vel litum oleo, & esse conspersum. Nā con- sersum oleo dī id quod cum formatur in panem cō- miscetur oleo, sicut cum farina commiscetur aqua ad formandum panes. oleo litum, vel vnctum dī id qd non commiscetur oleo, q. formatur in panē, sed pos- tea ei superfunditur, & sic erat de laganis, ideo nō vo- cantur conspersa oleo, sed oleo vncta. per istos duos modos panum intelliguntur omnes alij panes qui of- feruntur cum hostia pacifica. s. similia, cocta, & collyri- de, atque panes fermentati, quia omnes hi iubentur offerri cum hostia pacifica, vt patet Leui. c. 7. ad quem autem pertinerent iste oblationes panis declaratur. 7. in litera. Ac libamina singulorum. Idest p̄ter hec de- bent offerri libamina, in quolibet offerentibus: referit hic ad sacrificia supra posita. s. cum quolibet sacrificiorum offerentur libamina sua, quae autem sunt libamina, in- fra 15. c. datur regula generalis pro omnibus anima- libus, quantum de vino, pane, & oleo habere debent, quae vocantur libamina. in sacrificio tamen pro pctō libamina nulla dantur, ideo cum hic dicitur libamina singulorum: non intelligitur, q. omnia ista habeantur libamina, sed solum illa quibus alias debetur ex iure, & ista sunt holocaustum, & victima pacifica, pro quibus p̄supponitur, id quod habetur. 7. 15. in quo patet, q. non fuerunt ista omnia eo ordine scripta, vel acta quo hic narrantur, cum illa, quae habentur infra 15. c. p̄sup- ponantur hic, & alibi in Leuitico. Quae offeret sacerdos co- ram domino. i. omnia p̄dicta, siue panes, siue sacrificia, siue libamenta offeret sacerdos, quia ipse in manibus suscipiebat, & presentabat coram domino. Et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. Idest iste sacerdos faciet vtrunq. sacrificium. i. pro pctō, & in holocau- stum, & non intelligitur hic de libamentis, quia pro pctō non offerebantur libamenta, sed in holocaustū solum, & victimam pacificam, vt patet infra 15. c. Sed dicitur facere pro pctō, & in holocausto. s. facere pro his cēmonis, quae requiruntur in sacrificando, & pa- tet, quia immediate subditur de alio tertio genere sa- crificii. s. de hostia pacifica, cum dicitur.

Arietem vero immolabit hostiam pacificam. Idest etiam immolabit arietem pro hostia pacifica. q. d. pro pecca- to, & in holocaustum offerebat agnum anniculum, & ouem anniculam, in hostiam tamen pacificam of- feret arietem. Sic enim supra iustum erat. Offerens simul canistrum azymorum. Dixit per se de ho- stia pacifica, quia ipsa habebat specialia libamenta: nā offerebatur ibi similia, vinum, oleum, thus, & sal, sicut

Tertius ge- nus sacrifi- cii. K 2 in

in sacrificio holocausti, & preter hoc offerebant alia libamenta. s. panes alterius modi, qui ponunt hic, & s. dicti fuerit. Et dicitur, quod offerretur canistrum azymorum. i. canistrum cum panibus azymis: multi. n. ibi erant, offerebantur et reliqui panes, de quibus supra est dictum. *Et libamenta, quae ex more debentur.* i. cum hostia pacifica, propter hos panes offerrentur libamina, quae debent ex more. i. quae alias consueverunt dari in ceteris sacrificiis pacificis, quod potest intelligi dupliciter. vno modo pro simila, & oleo, vino, sale, & thure, quae in omnibus hostiis pacificis offerri solent, nunquam sine his licebat offerri hostiam pacificam, ut patet. j. 15. c. Alio modo potest intelligi de libamentis, quae sunt speciales modi panum. s. de laganis, & collyridis, & panibus fermentatis, quae omnia sunt tanquam libamenta hostiae pacificae, iussum. n. erat in hostiis pacificis haec offerri, ut patet. Leuit. c. 7. *Tunc radetur Nazareus.* s. postquam fuerint facta sacrificia quae dicta sunt, radetur Nazareus omnibus pilis capitis sui. Ante hoc enim toto tempore, quo manebat Nazareus in voto suo, nutrebat capillaturam, & non licebat ei radere vllum de capillis, vel tondere. tempore ergo completi voti erat magna cesaries eius, & tota radebatur nouacula.

Quomodo licebat Nazareis radere caput cum faciebant sacrificia cum in lege vetita esset rasio.
Quaest. XVIII.

Sed arguet aliquis hoc non licere, quia Leuit. c. 19. iussum erat, ne quis tonderet in rotundum comam suam, nec raderet barbam, hic tamen iubebatur totum radi, tam in barba, quam in capillis capitis. Respondendum est, quod regulariter Iudaeis non licebat tondere totam comam suam. Radere autem nihil licebat, ut patet Leuit. c. 19. & Ezech. cap. 44. Erant tamen aliqui casus speciales in quibus radebatur, non quia ipsi vellent, sed quia lex hoc iuberet. Sic erat in leprosis, qui pilis totius corporis denudabantur in emundatione sua, ut patet Leuit. c. 14. & hoc, quia plaga leproe adheret pilis, & ut homo perfecte mundatus esset, radebantur omnes pili eius. Etiam Nazareus quando polluebatur ante finitum votum, debebat radi tota coma sua ad purgandum eum, & coma, quae postea cresceret esset sanctificata. sic patet supra in litera. radebantur etiam capilli Nazareorum, quando finiebant votum, & hoc ut cremarentur coram domino capilli sui. Causa huius est, quia consecratio Nazareus erat in capillis, ut patet supra. sanctus erit crescente cesarie capitis eius. Et iterum, quia consecratio Dei super caput eius, & iterum. polluetur caput consecrationis eius, expleto autem voto Nazareus rediturus erat ad communicationes seculares relictis prioribus obseruantis. Si autem capillos suos secum portaret reduceretur ad usus seculares id, quod domino consecratum fuerat, vel si tonderentur ab aliis vulgaribus haberentur capilli illi nullius momenti, & conculcarentur: tamen non erat decens, quia isti capilli Deo consecrati fuerant. Ad honorandum ergo diuini ministerium, & cultum cremabantur isti capilli coram domino, & erat valde rationabile, quia sicut animalia, quae Deo offerebantur cremabantur coram ipso, ita capilli Nazareorum cum domino essent consecrati cremari debebant. *Ante ostium tabernaculi sedetis.* Id est sacerdos radet istum Nazareum coram ostio tabernaculi. s. apud altare holocaustorum in quo erant cremandi capilli, vel coram ostio tabernaculi, ut viderentur esse cremati coram domino, qui specialiter erat in tabernaculo. *Cesarie consecrationis suae.* Id est radet sacerdos Nazareum Cesarie consecrationis, id est cesarie consecrata. vocatur cesaries tota capillatura, tam

capitis, quam barbae, & genarum, & ista vocabatur consecrata, quia erat dedicata Deo toto tempore, quo iste obseruabat votum Nazareorum. Cum autem Nazareus radebatur iam desinebat esse Nazareus. *Tolletque capillos eius.* Id est sacerdos radens Nazareum accipiet omnes capillos eius, ita ut nihil de eis perdat, quia debebant omnes cremari coram domino cum essent sacri. *Et ponet super ignem qui est suppositus sacrificio pacificorum.* Id est ponentur isti capilli in igne altaris, in quo cremantur sacrificia pacifica.

An capilli Nazareorum cremarentur super ignem sacrum in altari holocaustorum, vel in alio igne prophano. Et quae erant caeremoniae, quae fiebant in racione Nazareus.
Quaest. XXI.

Aliqui enim errauerunt in hoc existimantes, quod cremabantur isti capilli non in igne altaris holocaustorum, quia dicitur hic qui suppositus est sacrificio pacificorum. Sed in quodam alio igne prophano, ubi coquebantur carnes pacifici sacrificii pro sacerdotibus, & popularibus offerentibus. Sed hoc non stat, quia tunc non viderent pertinere capilli Nazareus ad aliquam consecrationem, sicut cremabantur aliae res prophanae in illo igne. Item quod dicitur hic super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum, ergo cremabantur capilli isti in igne, in quo sacrificia cremabantur. Sed idem ignis erat in quo cremabantur omnia sacrificia, scilicet super altare holocaustorum. ergo in illo altari cremabantur capilli Nazareus. Dicitur autem hic qui suppositus est in sacrificio pacificorum, id est tunc quando cremabantur capilli in igne altaris erat super illum ignem sacrificium pacificum. Nam hic offeruntur tria sacrificia, scilicet holocaustum, & victima pacifica, & pro peccato. Primo autem offerebatur sacrificium pro peccato, quia istud semper est primum apud omnes offerentes, deinde offerebatur holocaustum, & cremabatur in eodem altari, postremo autem sacrificium pacificum adolebatur, & cum cremaretur istud sacrificium cremabantur capilli, ideo dicitur, quod ille ignis erat tunc suppositus sacrificio pacificorum: si autem tunc cremaretur holocaustum diceretur, quod ille ignis erat suppositus holocausto.

Et armum coctum arietis. Hic ponuntur quaedam aliae caeremoniae, quae fiebant in racione Nazareus. s. quod acciperentur quidam de panibus quos offerebat Nazareus, & armus arietis coctus, & ponebantur super manus Nazareus iam rasi, ut postea sacerdos inde sumens eleuaret illa coram domino, & dicitur quod sumet armum coctum arietis. Solum. n. offerebatur hic vnus aries in hostiam pacificam, & armus illius coquebatur, deinde ponebatur super manus Nazareus ad faciendum caeremonias, quae hinc. pertinebat autem iste armus ad sacerdotem, quia de hostia pacifica, tam armus dexter, quam pectusculum sacerdotis facientis sacrificium erant, ut patet Leuit. c. 7. Hic autem sumebatur ad faciendum istam caeremoniam in manibus Nazareus: ce debat tamen in partem sacerdotis, ut patet infra. *Tortamque absque fermento vnam de canistro.* i. Et accipiet sacerdos vnā tortā de canistro ad ponendum super manus Nazareus. ista torta est de panibus azymis, quos. s. iussu rat portari in canistro, cum dictum fuisset, canistrum quoque panum azymorum, qui conspersi sunt oleo offerer. vocantur tamen isti panes tortae, vel ex usu vulgari, vel ex latina origine a torquendo dictae, quoniam quidam panes sunt, qui in extremitatibus contorqueantur. Et dicitur hic tortam absque fermento, quia Nazareus offerebat quosdam alios panes, qui erant

erant fermentati: sic enim iubebatur Leuit. c. 7. ubi ponuntur panes obliti cum hostia pacifica.

Et laganum azymum vnum. i. etiam ponebat sacerdos vnum laganum super manus Nazareus ad caeremoniam explendam, & istud etiam erat azymum, quia nihil de laganis fermentabatur. *Et tradet in manibus Nazareus.* Id est ponet super manus illius, & hoc ut ipse Nazareus specialiter offerre videretur: deinde sacerdos tollebat sibi. *Postquam rasum fuerit caput eius.* Erat enim iste ordo, quod Nazareus primo duceret in Sanctuarium oblationem suam: deinde sacrificia ista fierent, scilicet quod cremarentur super altare successiuè, primo sacrificium pro peccato, deinde holocaustum, postea victima pacifica, & cum cremabatur istud vltimum sacrificium radebatur Nazareus, quod patet, quia supra dicitur quod capilli Nazareus cremabantur in igne, qui erat suppositus sacrificio pacificorum, post haec cum essent coctae carnes sacrificii pacifici extrahebatur armus dexter, & ponebatur super manus Nazareus iam rasi.

Sed arguet aliquis cum dicitur hic, quod armus dexter coctus ponebatur super manus Nazareus: nam supra dicitur, quod sacrificium pacificum erat in altari super ignem.

Respondendum est, quod quamquam cremaretur sacrificium pacificum, tamen non cremabantur omnes carnes eius: solum enim proueniebat domino de hostiis pacifica adeps, & sanguis, carnes autem proueniebant partim sacerdotibus, & partim offerentibus, ut patet Leuit. c. 3. & 7. cum ergo dicitur, quod cremabatur sacrificium pacificum. non est sensus, quod cremabantur omnes carnes illius, sed solum, quod cremabatur adeps eius: caetera autem coquebantur pro sacerdotibus, & offerentibus.

Suscipiatque rursum ab eo eleuabit in conspectu domini. i. sacerdos recipiet iterum ista de manibus Nazareus, & eleuabit coram domino. Et dicitur hoc, quia primo Nazareus offerebat omnia ista sacerdoti: deinde coctis carnibus sacerdos ponebat in manu Nazareus armum dexterum arietis, & tortam cum laganis. Cum vero nunc reciperet ab eo dicebatur recipere rursum, quia iam bis eadem recipiebat. dicitur quod eleuabit coram domino, quia sacerdos presentabat ista super altare, quamquam ab cremandum, & eleuabat versus sex partes positionis, scilicet ante, & retro, supra, & deorsum, ad dextrum, & ad sinistram, ut significaretur, quod Deus cui eleuabantur ista, erat dominus omnium rerum, quae sunt sub istis positionibus, de quo magis fuit declaratum Leuit. cap. 7. *Et sanctificata sacerdotis erunt.* Id est ista quae eleuabat sacerdos per istam eleuationem sanctificabatur, & pertinebant ad ipsum: sic enim in omnibus sacrificiis pacificis eleuabat sacerdos pectusculum, & armum, & pertinebant ad eum, ut patet Leuit. c. 7. torta autem, & laganum, quae hic simul eleuabantur pertinebant ad sacerdotem. *Sicut pectusculum, quod separari iussum est, & femur.* i. pertinebunt ad sacerdotem ista, quae eleuabat in manibus, sicut pectusculum, quod Deus iussit separari in hostiis pacificis, & femur.

Opin. Nicolai, quod in isto sacrificio Nazareus esset aliquid speciale, quam in alijs sacrificijs, & an sit verum. Et quare vocatur pectusculum separationis, & non armus.
Quaest. XX.

Dicit enim Nicolaus, & quidam alii, quod in isto sacrificio erat aliquid speciale, quia in alijs sacrificiis pacificis solum separabatur pectusculum, ut habetur Leuit. c. 7. hic autem femur additur. Sed hoc stare non potest, quia Leuit. cap. 7. & 10. de hostiis pacificis iubetur tolli armus dexter, & pectusculum pro sacerdote. cum dicitur pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, armus

quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis, & iterum, pectusculum. n. eleuationis, & armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & Leuit. c. 10. dicitur pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est edetis in loco mundissimo ru, & filii, ac filiae tuae tecum: non habebant ergo solum sacerdotes pectusculum de hostia pacifica, sed pectusculum cum armu dextro. Qui tamen existimant solum pectusculum prouenire sacerdotibus de hostiis pacificis habent occasionem errandi, eo quod in hostiis istis vocatur semper pectusculum separationis, quod non dicitur de armu dextro. Existimant ergo solum pectusculum esse separatum pro sacerdotibus, sed errant, ut declaratum est. Causa tamen quare vocatur pectusculum separationis, & non armus est, quia armus eleuabatur coram deo semper de hostiis pacificis, & propter hoc non erat dubium quin pertineret ad sacerdotem, quia per istam eleuationem efficiebatur specialiter illius: pectusculum autem non eleuabatur, ut patet Leuit. c. 7. ideo dubitaret an pertineret ad sacerdotem, quia caeterae carnes, quae non eleuabantur non pertinebant ad eum, ut ergo in pacificis hostiis semper intelligeretur pertinere pectusculum ad sacerdotem, vocauit illud Deus pectusculum separationis, id est separatum pro sacerdotibus de omni hostia pacifica.

Secundum dictum Nicolai, & aliorum erat, quod speciale erat in hoc sacrificio pacifico Nazareus. s. quod proueniebat hic femur sacerdoti, & non in alijs. Sed primum euidenter patet ex litera, quae signat, quod sacerdoti prouenire debebant haec, sicut in omnibus alijs sacrificiis pectusculum, & femur separari iussa sunt, quae patet cum dicatur, & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari iussum est, & femur. ergo referuntur hic ad iussionem, quae alibi facta erat, & non ad iussionem, quae fit hic, & sic significatur, quod in omnibus alijs sacrificiis pacificis dabantur pectusculum, & femur.

An in omnibus sacrificijs pacificis dabantur pectusculum armu, & femur sacerdoti.
Quaest. XXI.

Sed tunc quaeretur quomodo possit hoc stare: nam non apparet alibi, quod iussum fuerit dari femur in hostia pacifica sacerdoti, sed solum pectusculum, & armum, ut patet Leuit. c. 7. & 10. ubi ponuntur iura haec.

Dicendum est, quod forte aliquis respondere posset plura prouenire sacerdotibus de hostia pacifica: nam Deut. 18. c. dicitur, quod cum quis obtulerit victimas, siue oues, siue bouem dabit sacerdoti armum, & ventericulum in primitias, & ibi intelligitur de hostia pacifica. ergo propter armum, & pectusculum aliquid alterum dandum erat. Dicendum est, quod ex hoc non tenet argumentum: nam venterculus qui ibi ponitur non distinguitur a pectusculo, & armu dextro, ut fuit ibidem declaratum. Hic autem dicendum est, quod per pectusculum, & femur significantur pectusculum, & armus dexter, aliquid tamen ex equiuocatione hebraica sermonis ponit vnus loco alterius. Nam in quibusdam alijs multum improprie interdum fit assumptio vnus pro altero, ideo dicendum erit, quod quantum ad hoc non erat aliquid speciale in sacrificio pacifico Nazareus, & in alijs, quae hic non dabatur femur magis, quam in ceteris.

Post hoc potest bibere Nazareus vinum. Hic ponitur iam absolutio Nazareus a voto suo: toto. n. tempore preterito non poterat bibere vinum, nunc autem raso capite iam sibi incipiebat licere, quia non durabat votum post capitis rasionem, ideo in die illa octaua cum offerebat Nazareus sacrificia poterat bibere vinum, & comedere viuas, atque contaminari in mortuis, &

facere cetera, que alijs licebant. In hoc enim, quod de vino dicitur intelliguntur omnia alia cum essent omnia sub eadem obligatione voti. dicitur tamē de vino, quia hoc erat communius, & in quo magis peccare posset Nazareus, quam in ceteris cum sit quotidiani. contaminari autem in mortuis, & comedere uvas, & cetera, que ad istum modum pertinent, non erant quotidiana. magis ergo de hoc expressum est. ideo Nazareus consummatis istis ceremonijs cū comederet de partibus prouenientibus sibi de hostia sua pacifica in eadem die octaua bibebat iam vinum. *Ista est lex Nazarei.* s. ista quæ supraposita est quātum ad obseruationem voti, & expletionem cum sacrificijs.

Cum uouerit oblationem suam domino tempore consecrationis sue. i. iste ritus superior sacrificiorum est quem dēt obseruare Nazareus cum uouerit oblationem suā. i. cum uouerit dño offerre, & hoc in die consecrationis sue. i. qñ primum consecratur in Nazareum. Est dies consecrationis Nazarei prima dies in qua uouet obseruare statum Nazareorum aliquanto tpe, & tūc dicebatur uouere istam oblationem, quia dato, q̄ nihil exprimeret de his intelligebatur. Nam cum aliquis uouebat statum Nazareorum uouebat oīa essentialia illi voto. Ista aut oblationes suprapositæ sunt essentielles voto Nazareorum ex lege data. ergo tenebatur quilibet Nazareus ad illas ēt si in prima die consecrationis sue, nihil de eis expressisset, sicut si quis uouisset regulam beati Francisci. Et si nō expresserit de paupertate, cum uouerit tñ ad illam tenetur ex conditione necessaria regule. *Tempore consecrationis sue.* Dicitur tempus consecrationis dies illa, qua primo uouet statum Nazareorum, quia tunc consecratur dño. i. applicatur ei specialiter recedens a cōicatione populari pp Deum. *Exceptis his, que inuenerit manus eius.* i. istæ oblationes superiores fient p̄ter eas, quas potuerit ipse Nazareus facere. Est sensus, q̄ superiores oblationes tenebatur facere Nazareus ex conditione status Nazareorum, alias tñ faciebat gratis, quæ non computabantur in illis, & istæ erant s̄m facultatem ipsius Nazarei, ideo dī exceptis his, q̄ inuenerit manus eius. i. his, q̄ poterit ipse, ultra prædicta offerre, & dī non inuenire manus alicuius qñ non potest h̄re id, quod uult, sic h̄t Leui. c. 5. ubi dī q̄ si nō inuenierit manus eius duos pullos columbæ offerat pro peccato simillam, idē patet Leui. c. 12. Intelliguntur aut ista uerba ciuilliter, nō q̄ offerret quantum posset manus eius, quia tunc teneretur offerre oīa, que haberet, sed dī quilibet offerre, quod potest, qñ s̄m diuersitatem facultatum oblationes sunt differentes. Dicant hebrei, q̄ in sacrificijs gratuitis Nazarei attenditur tps voti, quia maiora sacrificia gratis offerebat, qui fuisset quinque annis Nazareus, quam qui fuisset vno anno, sed in hoc nō multū differt. maxime quia immediate dī. *Iuxta quod mente deuouerit ita faciet.* i. quantum ad ista sacrificia, ita se habebit Nazareus, sicut uouerit: s. n. multum offerre uouerit multum offeret. *Ad perfectionem sanctificationis sue.* i. omnia ista erant ad cōplendum ceremonias sanctificationis suæ in voto Nazareorum, sicut n. requirebatur, quod offerrentur ea, que supra dicta sunt ad completionem voti Nazareorum. ita ēt offerri debebant ea, quæ Nazareus sponte dedisset, & oīa offerrebantur in hac die, in qua fiebant aliæ ceremoniæ, & raso capillorum Nazarei. Dñr ista esse ad perfectionem sanctificationis. i. ad explendam, vel finiendā sanctificationem. Erat aut sanctificatio consecratio Nazarei toto tpe quo durabat in illo voto, & non cōplebatur ista sanctificatio, donec fierent oblationes supra positæ. Nam dato, q̄ aliquis uouisset manere quinque annis in statu Nazareorū, & compleisset illos annos, atq̄ raderet caput: non dicebatur cōpluisse votum,

Manus alicuius inuenire quid dicatur.

nisi faceret istas oblationes, quia istæ erant essentialis voto, ideo adhuc manebat aliquid de voto, quousque istæ fierent. consummatis autem illis dicebatur perfecta sanctificatio. Circa votum Nazareorum considerandum est, q̄ in veteri testamento non fuit sub precepto, sed q̄ uolebat vir, siue mulier obseruabat illud.

Quare Deus uoluit istam obseruantiam Nazareorum esse in veteri testamento, & an esset, tanquam preceptum, uel consiliū, & quare lex uetus erat imperfecta, & que erant imperfectiones quas permittebat. In omni lege fuerunt consilia pro perfectis. Et lex noua, quare dicitur perfectioris lex. Et quod multa que alias uita erant permittebantur in veteri testamento, & quare. *Quest. XXII.*

CAUSAM autem quare Deus posuit istam obseruationem in veteri testō fuit, quia ipse omni tempore uoluit ad se applicare aliquos homines specialiter: per legem autem datā applicabat sibi totum populū Iudæorum, tanquam peculiarem sibi gentem, ut patet Exo. c. 19. & Deute. 7. Adhuc tñ erant quidam alij modi specialiores applicandi ad Deū, & strictiores, sed isti non debuerunt dari in legem toti cōitati, ne nimis stringeretur, quin potius p̄ uiris, qui specialiter Deum colere uellent relinquendi erant, nec tñ prorsus Deus debuit illos in lege subicere, quia si tacuisset aliqui forte uellent applicare Deo, & nescirent modum. Expressit ergo Deus hic de statu Nazareorum, qui erat quidā modus specialis ad hærendū Deo, & tñ non posuit sub p̄cepto, sed reliquit, tanquam consiliū oībus uolentibus sequi: sic. n. & in lege euangelica est. Nam licet ista sit lex perfectionis, tñ nō obligauit hominem ad oēm perfectionē, cuius cā est, quia lex euangelica danda erat toti mundo. Oēs autē hoīes nō poterant esse perfecti, uel saltē nō erāt dispositi ad perfectionem, ideo non debuit eis dari lex continens oēm gradū, & modū perfectionis. Vocatur tñ lex euangelica lex perfectionis, non q̄ oēm perfectionē iubet, sed quia oēm imperfectionē prohibet. s. oē p̄ctm. Nullum. n. uitium in toto nouo testō permittit. Lex autē uetus non uocabatur lex perfectionis, quia nec oēm gradum, & modū perfectionis iubeat, nec oēm imperfectionem prohibebat. nam multa, que alijs uitiis essent permittebantur in veteri testō. nam permittebatur libellus repudij, ut patet Deu. c. 24. & tñ s̄m se illicitus erat, ut patet Mat. 19. c. permittebantur uisuræ, & tñ simpliciter erant illicitæ. Quod permittebatur patet Deut. 24. c. Quod sint illicitæ, patet Luc. c. 6. p̄mittebatur ēt purgatio uulgaris. s. q̄ uiri adducerent uxores suas coram dño, & compellerent eas bibere aquas maledictas; & sic cognosceretur an fornicare essent, ut patet præced. cā. Permitebatur ēt uindicta. s. q̄ posset quis occidere hostem suum manu sua, & non puniebatur in casu, qui habetur infra 33. c. uindicta tamē illicita est cum ēt ira sit illicita, purgatio ēt uulgaris illicita est. Omnia. n. iura illam interdixerunt. ergo imperfectionis lex erat uetus testm. Etiam uocabatur lex euangelica lex perfectionis, quia erat tota sp̄ualis, lex autem uetus magis considerabat temporalia, & de temporalibus bonis loquebatur ponens præmia. Ergo quantum ad hoc non uocabatur spiritualis, nec lex perfectionis. Ista autem lex euangelica, quāquam esset lex perfectiorum eo mō quo dictum est, nō uigebat ad oēm perfectionem, cum non possent subiecti hoc tolerare, ut igit in ea homines applicarent. Deo specialiter ponebant quedā doctrinæ, in quibus hoīes applicabantur Deo specialius, q̄ per istam legē, & istæ non uocantur præcepta, sed consilia, & hoc modo ponimus multa consilia euangelica. Sic aut erat, qd̄ dixit Christus, Mat. 19. c. si uis esse perfectus uade, & uende uniuersa

quæ habes, & da pauperibus. Sic est consiliū de uirginitate seruanda, ut patet. 1. ad Corin. c. 7. & multa, tam in euangelio, quā in epistolis, in veteri autem testamento simile erat in voto Nazareorū, nam ad illud nemo obligabatur, sed obseruabant uolentes, ut specialius applicarentur Deo.

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic ponitur quartum huius c. benedictionis modus, & iste fiebat super omnes Israelitas offerentes, specialius tamen super ipsos Nazareos, & est hic forma totius benedictionis. *Loquere Aaron & filiis eius.* Hoc solum dicitur ad Aaron, & filios eius, quia est ista lex de officio sacerdotali, scilicet de benedicendo Israelitis, ideo soli Aaron, & filiis suis ista dicta sunt. *Sic benedicetis filiis Israel.* Scilicet quādo obtulerint aliquid, uel quando cuicq̄ propter alteram causam benedicti debuerint. *Benedicat tibi dominus.* Id est det tibi gratiam gratum facientem. per hanc enim hōiō benedictus est, quia omnia opera sua Deo placeant. Si autem in gratia non simus, nihil quod egerimus Deo acceptabile est, habere tñ istam gratiam non possumus, nisi Deus infuderit. ergo hāc infundendo benedicere dicitur. *Et custodiat te.* Scilicet ne perdas gratiam, quam susceperis. parum enim prodest gratiam ex Dei beneficio susceperis, si eā nostris demeritis amittamus: melius enim est uiam domini nō cognoscere, quam post agnitam retroire, sic patet 2. Petri. c. 2. & pro hoc ualde orandum est, ut sicut Deus nobis gratiam donauit gratis, ita & ex beneficio suo eam in nobis conferuet. *Ostendat tibi dominus faciem suam.* Illustrando intellectum tuum ad cognitionem sui. dicitur Deus demonstrare nobis faciem, quando cuicq̄ seipsum nobis manifestat: ideo petebat Moyses a domino, ut ostenderet ei faciem suam ad sciendum ipsum, ut patet Exo. 33. c.

An obseruantes votum Nazareorum mererentur aliquid per hoc. *Quest. XXIII.*

CIRCA hoc queret aliquis, an illi qui obseruabant votum Nazareorum, per hoc aliquid mererentur. Et respondendum est, q̄ sic: nā q̄q̄ obseruatio Nazareorum cōsistat in quibusdam ceremonijs pure corporalibus. s. q̄ nutriet aliquis comam, & q̄ abstineret a uino, & a similibus, tñ meritorium erat: nam abstinencia ista erat quidam modus ieiunii longēni: ideo sicut ieiunium accepta a Deo, ita acceptabatur Nazareorum obseruationes. Item ea quæ in veteri testō erant q̄q̄ de se non iustificarent, tñ iustificabant ex deuotione facientium. Sic aut de voto Nazareorum erat: nā pertinebat ad ceremonias veteris testamenti, ergo cum aliquis deuote assumeret illud, & obseruaret merebatur. Item non erat votum Nazareorum minoris conditionis, q̄ omnes alij actus, sed in ceteris actibus non prohibitis, sic est quicunq̄ fecerit aliquid eorum propter Deū meretur faciendo. ergo de voto Nazareorum, sic erit, q̄ merebuntur omnes qui illud deuote obseruant. Itē adhuc habet aliquid maioris perfectionis votum Nazareorum, quia nō solum est actus dirigibilis in Deū, & potēs esse meritorium, sed etiam est a Deo approbatum, & datum in consiliū, uelut quidam modus specialis quo homines in tempore veteris testamenti Deo applicari possint. Aliquid ergo boni consequitur in Deo, quod est a Deo traditum magis, quā alia moralia traditiones, quæ sunt per hominem inuentæ. unde scriptura laudat Nazareos, sic patet Threnorū c. 4. cum dicitur: candidiores Nazarei eius niue: nitidiores lacte: rubicundiores ebore antiquo: saphyro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogiti in plateis, adhæsit cutis eorum ossibus aruit, & facta est, quasi lignum. si tamen non essent alicuius meriti in hac obseruatione, nec scriptura laudaret illos, nec Deus iussisset aliquid laboriosæ obseruationis, & nullius uilitatis.

Quomodo Deus ostendit nobis vultum suum cum vultum non habeat. Et quid significetur. *Quest. XXIII.*

CAUSAM huius est, quia q̄q̄ Deus facie nō habet cum non sit aliquid corporeum, sed purus spiritus: tamen cognitio eius significatur in nobis per transumptionem ad ista corporalia, in corporalibus aut sic est, q̄ ipsa maxime cognoscuntur p̄ faciem. nam plures partes distinctionis sunt ibi, q̄ in reliquo corpore, in significatione enim reliq̄ corporis ferē oēs cōcordant in eadem specie, q̄ differat magnitudo membrorum, in uultu aut nulli hōi totalis similitudo est ad alterū, ideo in hoc magis cognoscuntur in quo magis differunt. Sic etiam Deus cum dat nobis aliquam intellectionem, uel uirtutem intelligēdi dicimus, q̄ dat nobis aliquid de uultu suo. Sic patet Psal. 4. cum dicitur, signatum est super nos lumen uultus tui. in corde nostro insita est uirtus cognoscendi, quæ est a uultu Dei. Oratur autem hic, ut Deus conuertat uultum suum ad nos. i. ut det nobis intellectionem de seipso. s. qualiter ei placere debeamus: magnum est. n. hoc. i. q̄ Deus illustret uultū nostrum ad intelligendum modum adherendi illi. nam nisi ipse direxerit nos nescimus, directio autem illius in hoc est efficax. Nam si per te de nos illustrat sine dubio sequimur eum. *Et misereatur tui.* Peccatorū tuorū penas debitas remittendo. Non. n. est aliquid hōi, q̄ non peccet, iuxta illud 1. Io. 1. c. Si direximus, q̄ peccatum non hēmus ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. nec solum est hoc de peccato ueniali, de quo ista auctoritas a sanctis doctoribus intelligit, sed ēt de p̄ctō mortali intelligit, q̄ rari sunt qui effugiant, sic dicit Salomon. 3. Regum, ca. 8. nec est enim homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet. pro peccatis tñ a Deo penas durissimas meremur, & nisi benigne tractare uellet pro quolibet peccato mortē iustē posset infligere, quia uero non infligit, misereatur, & pro hoc assidue orandum est, ut misereatur nostri: nam cum sepe delinquamus, nisi semper misereretur, breuiter deleteremur.

Erat igitur magni meriti in veteri testamento obseruare votum Nazareorum, sicut nunc in nouo testamento magni meriti est obseruare consilia euangelica, illud enim etiam consiliū erat, sed secundum q̄ lex se habebat, ita erant consilia. erat autem lex uetus aliquid carnale. s. in obseruationibus corporalibus, ideo consilia in illa lege fuerunt pertinentia ad obseruationes corporales, sicut est in voto Nazareorum. Oēs. n. ceremoniæ eius corporales sunt: lex autē euangelica est sp̄ualis, ideo consilia eius pertinentia ad sup̄ erogationem sunt sp̄itualia: rara tñ consilia reperunt in veteri testamento, in nouo autem multa.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens. Loquere Aaron, & filiis eius. Sic benedicetis filiis Israel, & dicetis eis. Benedicat tibi dominus, & custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat dñs uultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. *Alph. Tolt. super Num. Pars I.*

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic ponitur quartum huius c. benedictionis modus, & iste fiebat super omnes Israelitas offerentes, specialius tamen super ipsos Nazareos, & est hic forma totius benedictionis. *Loquere Aaron & filiis eius.* Hoc solum dicitur ad Aaron, & filios eius, quia est ista lex de officio sacerdotali, scilicet de benedicendo Israelitis, ideo soli Aaron, & filiis suis ista dicta sunt. *Sic benedicetis filiis Israel.* Scilicet quādo obtulerint aliquid, uel quando cuicq̄ propter alteram causam benedicti debuerint. *Benedicat tibi dominus.* Id est det tibi gratiam gratum facientem. per hanc enim hōiō benedictus est, quia omnia opera sua Deo placeant. Si autem in gratia non simus, nihil quod egerimus Deo acceptabile est, habere tñ istam gratiam non possumus, nisi Deus infuderit. ergo hāc infundendo benedicere dicitur. *Et custodiat te.* Scilicet ne perdas gratiam, quam susceperis. parum enim prodest gratiam ex Dei beneficio susceperis, si eā nostris demeritis amittamus: melius enim est uiam domini nō cognoscere, quam post agnitam retroire, sic patet 2. Petri. c. 2. & pro hoc ualde orandum est, ut sicut Deus nobis gratiam donauit gratis, ita & ex beneficio suo eam in nobis conferuet. *Ostendat tibi dominus faciem suam.* Illustrando intellectum tuum ad cognitionem sui. dicitur Deus demonstrare nobis faciem, quando cuicq̄ seipsum nobis manifestat: ideo petebat Moyses a domino, ut ostenderet ei faciem suam ad sciendum ipsum, ut patet Exo. 33. c.

Forma benedictionis super Nazareos.

CAUSAM huius est, quia q̄q̄ Deus facie nō habet cum non sit aliquid corporeum, sed purus spiritus: tamen cognitio eius significatur in nobis per transumptionem ad ista corporalia, in corporalibus aut sic est, q̄ ipsa maxime cognoscuntur p̄ faciem. nam plures partes distinctionis sunt ibi, q̄ in reliquo corpore, in significatione enim reliq̄ corporis ferē oēs cōcordant in eadem specie, q̄ differat magnitudo membrorum, in uultu aut nulli hōi totalis similitudo est ad alterū, ideo in hoc magis cognoscuntur in quo magis differunt. Sic etiam Deus cum dat nobis aliquam intellectionem, uel uirtutem intelligēdi dicimus, q̄ dat nobis aliquid de uultu suo. Sic patet Psal. 4. cum dicitur, signatum est super nos lumen uultus tui. in corde nostro insita est uirtus cognoscendi, quæ est a uultu Dei. Oratur autem hic, ut Deus conuertat uultum suum ad nos. i. ut det nobis intellectionem de seipso. s. qualiter ei placere debeamus: magnum est. n. hoc. i. q̄ Deus illustret uultū nostrum ad intelligendum modum adherendi illi. nam nisi ipse direxerit nos nescimus, directio autem illius in hoc est efficax. Nam si per te de nos illustrat sine dubio sequimur eum. *Et misereatur tui.* Peccatorū tuorū penas debitas remittendo. Non. n. est aliquid hōi, q̄ non peccet, iuxta illud 1. Io. 1. c. Si direximus, q̄ peccatum non hēmus ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. nec solum est hoc de peccato ueniali, de quo ista auctoritas a sanctis doctoribus intelligit, sed ēt de p̄ctō mortali intelligit, q̄ rari sunt qui effugiant, sic dicit Salomon. 3. Regum, ca. 8. nec est enim homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet. pro peccatis tñ a Deo penas durissimas meremur, & nisi benigne tractare uellet pro quolibet peccato mortē iustē posset infligere, quia uero non infligit, misereatur, & pro hoc assidue orandum est, ut misereatur nostri: nam cum sepe delinquamus, nisi semper misereretur, breuiter deleteremur.

Non est hōi q̄ non peccet, ideo orandum est.

122. 36.

Vultum ostendere aliud est, q̄ illum conuertere.

Conuertat Dominus vultum suum ad te. Scilicet consolationem tibi impendendo, vt cum in aliquibus amaritudinibus fuerimus Deus nobis consolationem impendat. Aliud enim est ostendere vultum, & aliud conuertere. Ostendere enim est cum aliquis vultum velatum habeat, quamquam contra nos conuersum haberet, contemplari non possemus: tunc enim si detegatur vultus dicitur ostendi, vel reuelari, & hoc pertinet ad cognitionem: nam semper Deus vultum suum contra nos habet, est tamen nobis inaccessibilis, quia habitat lucem inaccessibilem sicut ait Apostolus 1. ad Thimo. capitulo quinto. Cum autem a nobis intelligi debet ostendit se. Conuersio vultus est quando cumque Deus deflexerat a nobis vultum suum, & postea redit, vt nos recto vultu conspiciat, & ista sunt per transumptionem: nam cum Deus vultum non habeat, nec illum vnquam a nobis defleat, nec ad nos aliquando conuertit, sed quia omnia quecumque nobis prospera sine aduersa eueniunt Deo actore, & disponente fiunt, quando prospera elargitur dicitur habere vultum suum ad nos. Cum vero aduersis nos premit, dicitur a nobis vultum deflexisse. in tribulationibus ergo constituti petimus, vt ad nos vultum conuertat, scilicet vt aduersitatem in prosperitatem mutet, quod est ad nos iam vultum conuertere.

Pax quid.

Et det tibi pacem. Scilicet perturbationis materiam auferendo. Est autem pax tranquillitas quedam animi cum nullis instantibus agitatur, & ista est de maximis bonis, & que facit maxime ad fruitionem. Nam sine pace nullius rei est perfecta iocunditas. Vltimum, ergo petitur hoc tanquam in quo omnia consummantur bona.

Ista expositio pertinet ad modum doctorum nostrorum, qui secundum morem noui testamenti ad spirituale bonum omnia referunt: Iudaeis tamen non fiebant promissiones secundum istum modum: nam quamquam implicite eis vita eterna promitteretur, atque daretur pro deuota legis obseruatione: promissiones tamen explicite de bonis temporalibus semper fiebant, ideo videtur, quod ista forma benedictionis, quam hic Deus tribuit magis intelligeretur de bonis temporalibus, & hoc modo intelligendum est. Sic enim exponit Rab. Abra. Aben Ezra.

Benedicat tibi dominus. Id est repleat te bonis temporalibus. Benedictio enim semper augmentum signat, maledictio vero diminutionem. sic patet Deut. 28. c. scilicet benedicta horrea tua: benedictus fructus iumentorum tuorum: benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. in quo significat augmentum omnium illorum pro obseruationibus legis. Maledictio autem ibidem significat diminutionem cum dicitur. maledictum horreum tuum: maledictae reliquiae tuae, quod patet immediate, scilicet mittere Dominus super te famem, & esuriam, & increpationem in omnia opera tua. Nec solum ibi significabat benedictio abundantiam rerum temporalium, sed etiam secundum modum loquendi noui testamenti. sic patet 2. ad Corin. capi. 9. scilicet qui seminat parce metet parce, & qui seminat in benedictionibus de benedictionibus metet. Ecce fecit ibi opponi parcitatem benedictioni, sed parcitas pertinet ad diminutionem, ergo benedictio ad augmentationem, & patet magis, quia dicitur ibidem, & preparant repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, & non quasi auaritiam. Cum ergo opponatur ibi benedictio auaritia manifestum est, quod benedictio aliquid magnum notat. hanc autem imprecabantur sacerdotes super offerentes, quia primum, & maximum, quod erat apud antiquos, erat abundantia in rebus temporalibus, quia in his comprehendebantur omnia bona pertinentia

ad vitam humanam. Et custodiat te. Scilicet ne incidas in aliquas aduersitates, vel ne res illas perdas quas a Deo susceperis, quia nihil accepisse potest si perdideris. Ostendat dominus faciem suam tibi. Idem demonstrando se tibi hilarem. facies. n. multipliciter accipitur, & vnus modus est, quod accipitur facies pro vultu grato, & sic dicitur aliquis monstrare faciem suam alteri quando cumque se ei letum ostendit. sic patet Ecclesiastici c. 7. si filij tui sunt erudi illos, & curua illos a pueritia eorum: filij tibi sunt serua corpus illarum, & non ostendas faciem tuam ad illas. i. non ostendas te eis hilarem. rogantur autem hoc modo Deum, vt ostendat nobis vultum suum, id est vt det nobis prosperitatem in omnibus, que egerimus, & per hoc cognitur fit vultum eius esse nobis hilarem. Et misereatur tui. scilicet tibi fauendo, & ab omnibus malis te conferuando, aut ab angustijs eripiendo. proprie enim misericordia de miseris est, & quia illi dicitur miseri, qui sunt calamitatibus pressi, cum aliquis eruit illos dicitur misereri. Si vero quis benefaciat alicui non existenti in aduersitate non dicitur misereri, sed liberaliter operari. Conuertat Dominus vultum suum ad te. s. q̄ teneat super te fixum vultum suum, vt nunquam te deserat, sed tibi semper beneficiat, vel si aliquando te punierit discedens a te rursum conuertat vultum suum ad te miseratus tui. Et det tibi pacem. s. tranquillitatem cum omnibus, vt iocunde semper vivere possis. Aliter exponit Rab. Sal. qui valde Iudaeus est in modo intelligendi. Benedicat tibi Dominus. i. det tibi multos filios. Et custodiat te. s. ne habeas filias. Sed hoc ridiculum est. nam Deus, qui hanc formam benedictionis dedit non intellexit talia: cum filia aliquid bonum sit, & a Deo sit, sicut & filius, ideo ista expositio omittenda est. Inuocabunt nomen meum super filios Israel. Id est sacerdotes inuocabunt nomen meum super Israelitas. s. ad benedicendum eis. inuocatio autem est cum dicitur hic benedicat tibi Dominus, & c. ibi enim sacerdos inuocat Dominum, quia rogat, quod Deus beneficiat his quibus benedicit. Et ego benedicam eis. i. ego conferam bona, quae sacerdotes imprecantur super populares.

Benedictio ad solum Deum pertinet, licet eius inuocatio ad sacerdotes. Quaest. XXXV.

In quo innuitur, quod benedictio ad solum Deum pertinet: inuocatio autem super benedicendos pertinet ad sacerdotes. Causa huius est, quia benedictio accipitur hic pro effectu. s. efficere id, quod dicitur, & hoc non pertinet ad aliquem hominem, sed ad solum Deum. Benedictio tamen que est imprecatio pertinet ad homines: differt tamen, quia aliqui maiores benedicunt minoribus, & aliqui e contrario. Si vero minores maioribus est sola imprecatio bonorum. sic dicitur de Iacob, quod benedixit Pharaoni regi, vt patet Gene. c. 47. Si autem maiores minoribus benedicant etiam ibi imprecatio est: tamen pertinet istud ad auctoritatem maiorum, ideo quamquam non conferatur per illam benedictionem id, quod oratur in ea: tamen confertur aliquod alterum bonum, quia est ab illo, qui habet auctoritatem benedicendi. cum autem homines Deo benedicunt aliud est, quia ibi non imprecantur Deo euenire aliqua bona, quae non habeat, cum in ipso sit totius boni complementum, sed magis ad nos pertinet benedictio ista, ad declarandum affectum nostrum erga Deum, quam ad aliquid alterum. De differetia autem harum benedictionum, scilicet hominis ad Deum, & Dei ad homines, & maiorum ad minores, minorumque ad maiores, & quid in his conferatur declaratum fuit Leui. capi. 9.

CAP.

C A P. VII.

ACTVM est autem in die qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud vnxitque, & sanctificauit cum omnibus vasis suis, altare similiter, & omnia vasa eius, obtulerunt principes Israel, & capita familiarum, quae erant per singulas tribus praefecti eorum, qui numerati fuerant munera coram domino sex plaustrata recta cum duodecim bobus. Vnum plaustrum obtulere duo duces, & vnum bouem singuli. Obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem dominus ad Moysen. Suscipe ab eis, vt seruiant in ministerio tabernaculi, & trades ea Leuitis iuxta ordinem ministerij sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra, & boues, tradidit ea Leuitis. Duo plaustra, & quatuor boues dedit filij Gerson, iuxta id quod habebant necessarium. Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filij Merari, secundum officia, & cultum suum, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Filij autem Caath non dedit plaustra, & boues, quia in Sanctuario seruiunt, & onera proprijs portant humeris.

Exo. 40. b

Oblationes Israelitarum tabernaculo dñi.

Facies multipliciter accipitur.

Factum est. In superioribus descripta ordinatione quantum ad omnem populum hic agitur de ordine, & oblatione principum: vel aliter supra dictum est de oblatione Nazariorum, hic autem incidenter ponitur de oblatione principum. Nam principes tempore consecrationis Sanctuarii obtulerunt singuli oblationes suas, & quia non fuerat alibi scriptum, posuit illud hic Moyses continuando oblationem oblationi, & diuiditur in duas partes. Primo describitur oblatio principum. Secundo sacerdotum, & Leuitarum, quoddam officium sequenti cap. Prima in duas. primo ponitur oblatio principum combinata. secundo oblatio singulariter a quolibet facta. Secunda ibi. Igitur obtulerunt. Circa primam. Factum est autem.

De duodecim Principum oblatione. Quaest. I.

Hic interponitur de oblatione duodecim principum Israel: erat enim in singulis tribubus principes, & iuxta duodecim tribus erant duodecim principes, & quoniam isti erant capita totius populi, atque maior illis debebatur honor, obtulerunt ipsi in dedicatione Sanctuarii ante omnes alios populares, & quilibet offerat die sua, vnde pro duodecim principibus, fuerunt duodecim assignati dies iuxta ordinem, qui infra patet. Et quamquam fuerat facta ista oblatio in dedicatione Sanctuarii: tamen non fuerat alicubi enarrata, ideo ponit eam hic Moyses.

Sciendum autem, quod fit hic recapitulatio. Non enim fuit iste ordo oblationum post aliqua eorum, quae in hoc libro narrantur, nam fuerunt factae istae obla-

tionem in erectione tabernaculi, vt patet hic in litera. Erectio tamen fuit anno secundo ab exitu de Aegypto mense primo die prima mensis, vt patet Exo. cap. 40. sed ista quae habentur in hoc libro, vsque ad 10. c. facta sunt in mense secundo anni secundi. Nam numerationes Israelitarum fuerunt prima in hoc libro, vt patet supra c. 1. Ille tamen inceptus sunt mense secundo anni secundi ab exitu de Aegypto die prima mensis, vt patet eod. c. ergo per mensem integrum praecessit erectio Sanctuarii, & oblatio principum ad omnia, quae habentur hic.

Cur fiat hic ista recapitulatio, & quare non tenetur reclusus ordo. Quaest. II.

Quaerit aliquis, quare fit ista recapitulatio. debuit enim poni in ordine suo, scilicet post erectionem tabernaculi in fi. Exod. Respondendum est, quod erectio tabernaculi, & consecratio sacerdotum, atque oblatio principum simul fuerunt, non tamen scribuntur simul. nam sacra scriptura in istis libris Moysi praecipue in quatuor vltimis magis est legis positua, quam enarratiua gestorum, sed vtrunque facit, quamquam non aequaliter. ideo necesse est fieri anticipationes, & recapitulationes: nam si tota contentia esset historica, aut tota legis positua posset obseruari ordo, quia tamen praecipis miscetur historiae non bene sibi coherent, quia non est ordo temporis praecipis ad historiam, vel historiae ad praecipum, sed bene historiae ad historiam, ideo scriptura sacra non tantum curauit obseruare in rebus enarratis ordinem temporis, quam ordinem materiae: nam secundum ordinem temporis erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, principum oblatio simul fuit: tamen non exprimuntur simul, quia non pertinent ad eandem materiam. si enim omnia, quae ad idem tempus pertinent simul scriberentur, necesse erat omnia esse particulata, & praecisa, vnde confunderetur intellectus legentium, quia non inuenirent ea, quae pertinent ad eandem materiam simul. Voluit ergo magis Sacra scriptura confundere ordinem temporum, quantum ad aliquid per anticipationem, & recapitulationem, obseruando vnitatem, & integritatem materiae, quam obseruato ordine temporis singulas materias minutatim concidere modo non intelligibili. Cum ergo ista tria pertinerent ad diuersas materias, scilicet erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, & oblatio principum, quamquam in eodem tempore facta fuissent, tamen diuersis locis descripta sunt. In fine enim Exo. de erectione tabernaculi agitur, quae de fabricatione totius tabernaculi, & partibus eius totaliter fuit descriptum in Exodo, in Leuitico autem agebatur de omni ministracione pertinente ad sacerdotes. ideo de eorum consecratione ibi interpositum est, scilicet in c. 8. Oblatio autem principum pertinebat ad laicos, ideo fuit descripta in hoc libro, vbi potissime agebatur de rebus eorum, & quia supra dictum fuerat de oblatione Nazariorum praeced. c. subiunctum est hic de oblatione principum.

Factum est autem in die qua compleuit Moyses tabernaculum. Id est in die qua tabernaculum completum est fuit hoc quod sequitur. s. quod obtulerunt principes Israel. Dicitur Moyses compleuisse tabernaculum, non quod ipse alicui in eo construxerit, aut fabricauerit, quia Beseleel, & Ooliab cum socijs suis ista fecerunt, vt patet Exo. 31. & 35. c. Sed ipse dicitur compleuisse, quia praeparat artificibus iubens eis qualiter deberent fabricare, iuxta exemplar, quod datum fuerat Moysi in monte, vt patet Exo. 25. c. Etiam Moyses erat, quasi dominus artificum, quia ad mandatum eius omnia haec fiebant, ideo ipse

Ipse facere diceretur, sicut dicitur de Salomone, quod ipse fecerit domum Domini, & domum saltus, ut patet 3. Regum, c. 6. & 7. tamen ipse nihil construxit manibus suis, sed iussit illud artificibus facere, & sicut dicitur de Moyse, quod ipse construebat tabernaculum Domini, ita de eo dicitur, quod compleuerit, cui enim competit facere competit incipere, & finire. Et dicitur hic tabernaculum, id est totum Sanctuarium, scilicet tabernaculum cum atrio eius. Nam non fuit erectum tabernaculum quousque compleverunt cortinae atrij, & columnę, ut essent in circuitu tabernaculi: principes etiam non obtulerunt quousque omnia consummata sunt, sive in atrio, sive in tabernaculo. Nam prius unctum est tabernaculum cum omnibus vasis suis, quod offerrent principes, ut hic patet: tamen unctio fuit simul tabernaculi, & atrij, atque omnium, que in eis sunt; ut patet Exod. 30. c. Sed accipitur large tabernaculum pro toto Sanctuario. *Et exiit illud.* Non erat tabernaculum aliqua domus facta, & manens sicut domus nostre, quia tunc non esset portabile per desertum: Leuitę tamen portabant illud, ut patet supra 4. c. sed erat quedam domus constans ex tabulis, & operimentis, cuius partes poterant ab inuicem segregari, & singulariter portari. Cum vero segregatę erant non erat tabernaculum: etiam dato, quod essent simul non facerent tabernaculum, nisi erigerentur tabule in ordine suo, & columnę superpositis operimentis. Cum vero deponeretur non erat tabernaculum, sed tabule, & pelles: sicut patet in tentorijs nostris, que portantur ad bellicam expeditionem. Nam cum erecta sunt vocantur tentoria, cum vero colliguntur nihil huiusmodi sunt, dicitur hic, quod Moyse exiit tabernaculum: non tamen est intelligendum, quod ipse exiit, sed magis artifices, qui illud fecerant exierunt, ipse tamen dicitur exiisse, quia erudiuit alios de modo erigendi, vel iussit, quod erigerent, & hoc fuit in prima erectione tabernaculi postquam factum est, nam tunc nemo sciret erigere nisi ipsi, qui construxerant: postea vero non erigebatur ab artificibus, sed a Leuitis. Erat enim officium Meritarum, & Gerontarum tabernaculum erigere atque deponere, & portare in via, ut patet supra c. 1. cum dicitur cum proficiscendum fuerit deponent Leuitę tabernaculum, cum castra meranda erigent, sed in ista erectione nihil fecerunt Leuitę, quia nondum erat datum eis hoc officium, sed postea fuit assignatum cum fuit populus numeratus, ut patet supra capi. 1.

Vnxitque, & sanctificauit. Id est Moyse vnxit tabernaculum, & sanctificauit illud, ad idem pertinet ista duo, unctio dicitur, quia de oleo unctio, quod vocatur unguentum liniebatur totum Sanctuarium, ut patet Exo. c. 30. ianctificatio dicitur applicatio ad Deum, & istam contrahēbat Sanctuarium cum vngebatur. Nam antequam vngeretur erant partes eius indifferentes ad vsum humanos, & ad diuinum cultum. Cum vero unctum est Sanctuarium applicatum fuit ad Deum specialiter, ita ut non liceat conuerti ad vsum humanos: sicut illi, qui ordinantur, & vnuntur contrahunt quandam sanctificationem: ita quod non liceat eis redire ad seculum, fuit autem ista unctio facta consummato tabernaculo, & erecto, quia tunc Moyse liniuit partes tabernaculi tangendo digito suo uncto in oleo. de cuius tunc declaratum est, Exo. c. 30. *Cum omnibus vasis suis.* Id est etiam fuerunt omnia vasa tabernaculi hoc oleo uncta, & sanctificata, dicitur hoc, quia nomine tabernaculi non intelliguntur vasa, sicut nomine domus non intelliguntur suppellectilia, que in ea sunt, fuerunt autem hic sanctificata vasa Sanctuarij, quia ista erant ad vsum sacrum, sicut & ipsum tabernaculum. Sunt autem hec vasa arca cum Cherubim, & p.

pitatorio, altare thymiamatum, mensa propositionis, & candelabrum. Erant etiam extra tabernaculum alia vasa, scilicet altare holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labium eneuim in quo lauabantur sacerdotes. omnia hec oleo uncta sunt. *Altare similiter.* Id est etiam altare unctum est. duo altaria erant in Sanctuario, scilicet holocaustorum, & thymiamatum. hic autem accipitur altare pro solo altari holocaustorum, & hoc, quia dictum fuit supra, quod omnia vasa tabernaculi fuerunt sanctificata, & nomine huius intelligebantur arca, candelabrum, altare thymiamatum, & mensa: manebat altare holocaustorum, quod non erat intra tabernaculum, & tamen istud fuit consecratum, ideo subditur hic de eo specialiter.

Et sciendum est, quod ad consecrationem altaris holocaustorum fuerunt plures ceremonię quantum ad omnia alia utensilia Sanctuarij. nam in ceteris solis fuit facta quedam unctio in oleo unctio, in altari autem holocaustorum fuit facta ista unctio, & preter hoc per septem dies expiabat in sanguine, & vngebatur, ut patet Exo. 29. c. & Leui. 3. mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges, illud in sanctificationem 7. diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum.

Et vnxitque. Id est etiam vnxit vasa altaris. dicebant vasa altaris ea, que erant ad ministracionem eius, scilicet lebetes, & fuscipule, forcipes, & igninum receptacula, ut patet Exo. 27. & supra c. 4. intelligitur etiam per hec labium eneuim in quo lauabantur sacerdotes. Nam istud pertinebat ad ministracionem sanctam, & fuit sanctificatum: nunquam tamen exprimitur per se, & hoc, quia intelligitur nomine vasa altaris, quia sicut alia vasa, que erant in altari ad ministracionem altaris proficiebantur, ita & labium eneuim. Nam cum aliis deberet ministrare in altari, primo lauabatur in labio eneo, ut patet Exo. 30. c. & quamquam ad ceteras ministraciones etiam lauabantur sacerdotes: tamen magis communis erat ista, ideo magis dicebatur labium eneuim esse inter vasa altaris, quam cum ceteris utensilibus. *Obtulerunt principes Israel.* Id est in die in qua Moyse compleuit tabernaculum, & exiit, atque vnxit illud principes obtulerunt. s. 12. principes Israel, qui erant capita omnium Israelitarum in tribubus suis.

Qua die principes Israel inceperunt offerre, & quomodo se habet ad eam consecratio sacerdotum. Et quomodo potuit

Moyse solus facere sacrificia principum, & an cogamur dicere, quod sacerdotes erant consecrati, quando inceperunt offerre principes.

Quest. III.

QVAERENDUM nunc est circa hoc, quod hic dicitur de die in qua obtulerunt principes Israel, & nemo nos existimet quaerere de die in qua omnes principes obtulerunt, ut patet hic. Sed questio est de tempore quo inceperunt offerre, & quia hic dicitur, quod obtulerunt in die qua Moyse exiit tabernaculum, & vnxit. dicendum est, quod prima dies, qua obrulit primus de principibus fuit illa in qua erectum est tabernaculum, sed tunc de ista erectione dubitatur, quando fuerit: dicitur autem Exo. c. 40. quod die primo mensis anni secundi ab exitu de Aegypto fuit tabernaculum erectum, ergo oportet, quod in hac die obtulerit primus istorum principum. Sed circa hoc dubitant aliqui an fuerit ista erectio de qua hic dicitur. Et dicendum est, quod sic, scilicet quod in prima die mensis primi anni secundi egressio de Aegypto fuit prima oblatio primi principis hosti, & ea die fuit erectio tabernaculi, prima etiam ipsa die inceperunt sacerdotes consecrari, vt fuit declaratum Leuit.

Leuit. c. 8. iuravit per dies 7. vt patet e. c. oblatio autem principum durauit 12. diebus, ideo in primis septem diebus fecit Moyse oblationes principum offerendo eorum sacrificia. In die autem octauo obtulit princeps filiorum Manasse, scilicet Gamaliel fecit Aaron sacrificia illius, quia iam in die illo octauo inceperunt ministrare sacerdotes finita eorum consecratione. vnde Moyse fecit sacrificia 7. principum: Alij autem dicunt aliter. s. quod prima dies erectionis huius fuit in qua principes inceperunt offerre, & fuit prima dies anni secundi egressio de Aegypto, & dicitur, quod ista prima dies fuit octaua dies consecrationis sacerdotum: septem autem dies priores quibus fiebat Aaron consecratio, erant de mense ultimo primi anni: quo glato Aaron, & filij sui fecerunt omnia sacrificia principum, & nullam illorum Moyse. Et arguit isti contra positionem supra assignatam. Dicit enim, quod si fuisset eadem dies in qua cepta est consecratio sacerdotum, & oblatio principum, non potuissent Aaron, & filij sui ministrare in his sacrificijs, quia nondum erant consecrati, & sicut in sacerdotibus nostris nemo potest ministrare donec ordinetur, ita illi non poterant donec expleretur eorum consecratio, que in die 7. fiebat. In octauo autem ministrabant, ergo in his septem diebus solus Moyse facere deberet sacrificia principum, sed hoc non videbatur possibile, quoniam quotidie offerrebantur multa animalia. s. 2. 1. tot enim quilibet princeps offerebat, scilicet bouem vnum, & arietem vnum, & agnum anniculum in holocaustum, & hircum pro peccato. in sacrificio pacifico boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, ut patet infra: non posset, ergo Moyse hoc facere fecerunt igitur Aaron, & filij sui, sed non poterant nisi essent consecrati, ergo dies prima erectionis tabernaculi, quia fuit oblatio prima principum, erat ad minus octaua dies consecrationis sacerdotum. Ad hoc respondetur, quod in septem diebus quibus consecrabantur Aaron, & filij sui non poterant ministrare tanquam habentes ordinem, sed poterant tanquam adiuuantes Moysem ad ministrandum, quia aliter non possent hec complere. similis modus erat in sacerdotibus nam ministrare in officio sacerdotali, vt faciendi sacrificia, & similia ad solos sacerdotes pertinet, & si quis tentaret de alienis hoc efficere moriebatur, ut patet supra 3. c. Aaron, & filios eius constituit super cultum sacerdotij: externus vero, qui ad ministrandum accesserit morietur. Si tamen aliquando esset maximus defectus sacerdotum consecratorum poterant Leuitę adiuuare eos ad officia sacerdotalia, ut patet 2. Paralipo. c. 29. sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent. vnde, & Leuitę fratres eorum adiuuauerunt eos donec impleteretur opus, & sanctificaretur antistes. Sic ergo hic potuerunt Aaron, & filij sui adiuuare Moysem saltē ad detrahendum pelles sacrificiorum: in ceteris autem ceremonijs Moyse sufficeret.

Positio autem illorum non stat, scilicet quod dies prima erectionis tabernaculi esset dies octaua consecrationis sacerdotum. nam sacerdotes non poterant consecrari nisi in sanctuario, ut patet Exo. 29. & Leui. capi. 8. ergo erectum erat tabernaculum, quando inceperunt eorum consecratio. Sed die prima erectionis tabernaculi fuit incepta oblatio principum, vt hic patet. ergo ante oblationem inceptam principum non potuit esse aliquis dies consecrationis sacerdotum.

Ad istud argumentum conantur respondere Iudei

sicut Rab. Sa. & etiam Nicolaus dicentes, quod duplex est erectio tabernaculi, scilicet vna quotidiana qua tabernaculum mane erigebatur, & in vespere deponeretur, alia est stabilis secundum, quam erigebatur tabernaculum in locacione castrorum, & deponeretur in eorum motione, ut patet supra capi. 1. & 4. & dicunt, quod in septem diebus quibus Aaron, & filij sui consecrabantur, erigebatur tabernaculum mane, & deponeretur in vespere. In octaua autem die erectum est ad manendum, ideo quando dicitur in litera, quod iste oblationes inceperunt fieri in die quo erectum fuit tabernaculum: intelligunt de erectione ad manendum, que primo facta fuit octaua die consecrationis Aaron, quando ipse, & filij sui poterant ministrare in officio sacerdotali.

Sed hoc dictum videtur esse inconueniens propter duo. Primo quia ista positio non satis consonat rationi. Secundo quia positio, quod consonaret non coguntur ex textu ad talem positionem. Quod autem positio ista sit rationi dissona patet, quia enim necessitas cogebat, vt tabernaculum per continuos septē dies erigeretur quotidie, & deponeretur: penitus frustra videtur, & aliquid confictum esse.

Item non videtur hoc esse satis possibile secundum ea, que presupponuntur, quod qualibet die erigeretur, & deponeretur tabernaculum, quia si aliquis consideret multitudinem columnarum, vasium, tabularum, vectium, paxillorum, cortinarum, tentorium, velorum, operimentorum, & dispositionem vasorum: forte non sufficit vna dies ad erigendum, & collocandum atque deponendum: maxime quia ista cum quadam modestia, & reuerentia tractari debebant non tanquam res prophanę. Item quia eodem die deponeretur, & erigebatur secundum istam positionem, quod satis est inconueniens, cum vtrumque fieret in quadam mora satis magna. Sed adhuc dato hoc pro possibili accedit aliud, quod impossibile facit, quia quolibet dierum istorum fiebat solennitas consecrationis, quae requirit satis magnam moram, ut patet Exo. 29. & Leui. capi. 8.

Item non potest stare, quia quolibet istorum dierum fiebat iuge sacrificium, scilicet quod offerrebat vnus agnus anniculum in aurora holocaustum, & alius in vespere: sacrificium autem, quod fiebat in aurora erat oriente sole, & tunc necesse erat esse erectum tabernaculum, & atrium, quia nunquam fiebat sacrificium, nisi intra atrium tabernaculi ad ostium eius. ergo ante diem erigeretur tabernaculum. Item necesse erat tota nocte a solis occasu vsque ad auroram esse erectum tabernaculum, quia sacrificium vespertinum cremabatur per totam noctem vsque ad mane, ut patet Leui. c. 6. sed non poterat esse nisi in atrio tabernaculi. ergo erectum erat per totam noctem: non poterat ergo dari, quod in quolibet septem dierum erigeretur, & deponeretur tabernaculum etiam si daretur, quod erigeretur, & deponeretur, non solum hoc fieret semel in die, sed necesse esset fieri bis, quod patet, quia isti dicuntur quotidie erigi, & deponi. Sed necesse erat, quod in vespere iterum erectum esset ad tremandum ibi sacrificium per totam noctem, ergo bis fieret erectio quolibet die, & depositio, quod impossibile est, & absurdum.

Item totaliter falsum est, quia Leui. capi. 8. dicitur, quod Aaron, & filij eius in 8. diebus consecrationis suae non exirent de Sanctuario, sed semper intra manerent custodiendo vigilias Domini. si tamen tabernaculum quotidie deponeretur, & erigeretur non possent esse sacerdotes intra Sanctuarium, quia sicut domus prostrata ad solum non est domus, ita tabernaculum depositum non erat tabernaculum: ergo non

non fuit saepe erectum, & depositum tabernaculum in illis septem diebus, sed mansit erectum sicut manere consueverat.

Secundo isti erant, quia dato, quod ista positio esset bona, tamen non coguntur ex textu ad eam sicut ipsi se cogi putant, quia non dicitur, quod in die quo erexit Moyses tabernaculum facta sunt ista, sed in die quo erexit, & consecrauit atque sanctificauit, & ista omnia facta sunt eodem die, nam completo tabernaculo cum erectum est, consecratum est faciendo in eo vnctiones quaedam in oleo sancto, & ille non requirebant aliquorum dierum durationem, sed breuiter facte sunt, & sic eodem die quo primo erectum est tabernaculum fuit consecratio sacerdotum incepta, & oblatio principum. Ad inconueniens autem, quod supra ponebatur, scilicet quod non possent Aaron, & filij sui facere sacrificia in septem diebus, & Moyses non posset illa per se explere supra responsum est.

Alij enim respondent aliter, qui dicunt 7. diebus ante cepisse consecrationem sacerdotum, quam oblationem principum ad hoc, quod potuissent facere sacerdotes omnes oblationes principum. Dicunt enim, quod oblationes principum non fuerunt incepte primo die quo erectum est tabernaculum, sed primo die quo fuit erectum, sanctificatum, & vnctum. ista autem fuit dies octaua consecrationis Aaron, quia intelligit hoc non de prima erectione, sed de vltimo die completionis erectionis, vnctionis, & sanctificationis Sanctuarij. Cum ergo durauerit ista consecratio per multos dies non dicitur erectum, & vnctum, atque sanctificatum quolibet horum dierum, sed solum die vltimo, quo omnia ista finita sunt, & sic est modus loquendi apud artifices, scilicet in die qua compleueris omnes parietes domus, & totum rectum dabo tibi pecuniam. Sed manifestum est, quod non eadem die consummantur omnes parietes eiusdem domus, & tectum, sed in die refertur ad vltimam diem consummationis horum, scilicet vltimae rei, quae fit in his, & sic est prior completio totius Sanctuarij quantum ad fabricationem, deinde erectio, post vnctio, & sanctificatio, & sic illa dies est in qua Moyses compleuit tabernaculum, & erexit, & vnxit, in qua consummata fuit sanctificatio, & vnctio, & patet, quod erant omnia ista ad terminum vltimae rei referenda, quia omnia ponuntur sub eadem clausula. Dicitur ergo dies completionis, erectionis, & vnctionis dies in qua fuit consummata sanctificatio. Sed ista responsio non stat: presupponit enim, quod post erectionem tabernaculi durauit consecratio per aliquot dies, sed falsum est, quia solum fieri debebant quaedam liturae in oleo super aliquas partes Sanctuarij, & vasorum eius, sicut fit in ecclesia, quando consecratur, quia fiunt cruces in angulis domus. hoc autem paruo tempore indigebat, ideo eadem die factum est.

Item sicut oblationes principum non inceperunt secundum, quod isti volunt antequam finiretur consecratio Sanctuarij, ita & oblationes, quae fiebant in consecratione sacerdotum non debebant incipere antequam finiretur consecratio. Non enim licebat ministrari in domo illa ante sanctificationem, & consecrationem, quia non videbatur applicata esse Deo, nisi per consecrationem, ergo iam finitum erat tabernaculum in consecratione sua, quando sacerdotes inceperunt consecrari in eo, & sic referretur necessario consecratio sacerdotum, & oblatio principum ad idem tempus, scilicet quod in eodem die cepta fuerint. Isti tamen reculant hoc, quia existimant esse inconueniens eadem die inceptum esse vtrunque, quia tunc non possent sacerdotes ministrare in 7. diebus primis oblationis principum, sed hoc non est inconueniens, vt

supra declaratum est. Dicendum igitur, quod dies ista in qua dicitur tabernaculum erectum, consecratum, & vnctum, fuit dies prima mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, & tunc simul inceperunt consecratio sacerdotum, & oblatio principum.

Obtulerunt principes Israel. isti sunt 12. principes tribuum, & quia erant excellentiores, & oblationes suae magnae, fuerunt eis assignati dies ad offerendum pro quolibet dies vnus: populares autem obtulerunt, sed quia oblationes istorum erant paruae, nec erat distinctio excellentiae inter eos, sicut inter principes, nec fuerunt eis assignati dies, nec descriptae eorum oblationes. Sunt autem isti principes illi, qui nominantur supra c. 5. quod patet ex nominibus eorum, & patrum suorum: eadem enim sunt hic, & ibi, & hoc satis facile est, quia ista oblatio, quae hic enarratur fuit facta primo die mensis primi anni secundi, vt supra declaratum est, & computatio, quae habetur supra r. c. fuit incepta die primo mensis secundi anni secundi, ideo intercedit vnus mensis inter vtranque nominationem principum. Et sic iidem fuerunt principes vtrouque nominati. Vocantur isti principes Israel, quia erant principes totius multitudinis. Nam cum essent principes 12. tribuum, & in toto populo erant istae sole tribus dicebantur principes totius Israel. Et capita familiarum.

An obtulerint principes tribuum, & principes familiarum hic, vel solum principes tribuum. *Quest. IIII.*

PER hoc aliqui intelligunt principes familiarum. nam in qualibet tribu erant multae familiae, sicut patet infra 26. capitulo, & sicut in qualibet tribu erat vnus princeps, ita & in qualibet familia, & sicut obtulerunt principes tribuum, ita & principes familiarum, & isti vocantur capita familiarum. Principes illarum. Erant etiam in qualibet familia multae domus, & qualibet earum habebat vnum principem, sicut tribus, & familiae, & isti significantur cum dicitur infra, & praefecti eorum, qui numerati fuerant, & sic volunt isti comprehendere omnes principes hic, sed litera ista solum intelligitur de 12. principibus quorum oblationes infra narrantur. Si autem alij principes obtulisse dicerentur, etiam describerentur eorum oblationes, sed nihil tale fit. Etiam qui ex litera arguunt dicentes poni hic principes tribuum, & familiarum. Respondendum est solum intelligi hic de principibus tribuum, & cum dicitur ibi, & capita familiarum. non est sensus, quod ista capita familiarum sint alia, quam 12. principes Israel, sed istimur principes sunt capita familiarum, quia cum sint principes totius Israel erunt principes familiarum. similis modus loquendi habetur supra r. c. cum dicitur hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel: constat tamen, quod ibi solum dicitur de duodecim principibus, & patet etiam hoc ex litera cum dicitur, & capita familiarum, quae erant per singulas tribus. Non enim dixit, & capita familiarum, quae erant per singulas familias, quia tunc intelligeretur de principibus familiarum, sed dixit per singulas tribus. ergo necessario referendum est ad 12. principes, qui dicuntur capita familiarum. Dicitur aliquos posse intelligi de principibus familiarum. Nec obstat ista litera, quia in tribubus erant familiae, ergo in tribubus erant principes familiarum. Dicendum est non stare, quod non solum dicitur per tribus, sed per singulas tribus, quod in qualibet tribu esset vnus princeps. hoc tamen referri non potest ad principes familiarum, quia non erant singuli per singulas tribus, sed multi in qualibet tribu. *Pr. auctoris.* Hoc referunt quidam ad maiores principes. I. qui erant prin-

Determin. auctoris.

principes domorum, & minorum congregationum, sed non stat, quia soli principes 12. hic numerantur, sed isti vocantur praefecti eorum, qui numerati sunt, id est principes numeratorum. ista numeratio, quae hic dicitur est illa, quae habetur supra r. c. hi autem 12. dicuntur esse principes omnium illorum numeratorum, quia erant principes omnium tribuum, & non erant aliqui numerati nisi de tribubus. Et ex hoc patet, quod non intelligatur de principibus minoribus, qui sunt principes domorum, quia isti non erant praefecti eorum, qui numerati sunt, nam multi numerabantur quorum isti principes domorum non erant principes, scilicet principes familiarum, & principes tribuum, & quamquam hic dicantur isti 12. principes praefecti eorum, qui numerati sunt: non tamen est intelligendum, quod ipsi non sint numerati, ita enim numerabantur, sicut caeteri. *Munera coram Domino.* Id est obtulerunt principes munera coram Domino. ista munera sunt, quae infra habentur.

An principes obtulerunt de expensis cumulatis ab omnibus oblationes istas, vel de sumptibus suis. *Quest. V.*

DICTANT quidam, quod principes 12. quamquam obtulerunt ista munera, non tamen de expensis suis, sed omnes principes familiarum, & domorum, qui minores erant conferebant partem expensarum, & sic in qualibet tribu omnes principes domorum, & familiarum cum ipso principe tribus, offerebant de proprijs expensis ad cumulandum oblationem, quam offerebat princeps tribus: offerebat tamen ille nomine suo, & aliorum, quia maior eorum erat. Sed hoc non habet aliquam euentiam, quia ista dicentes mouentur, quia dicitur hic de principibus Israel, & capitibus familiarum, atque praefectis numeratorum, quos existimant esse principes tribuum familiarum, & domorum, & quia solum fit mentio infra de oblatione 12. principum dicitur, quod isti omnes principes contribuunt ad oblationem illam, quam offerebant principes tribus. Sed hoc improbatum est: solum enim intelligitur ista de principibus tribuum, vt fuit declaratum. nullum est ergo motuum ad dicendum hoc. Dicuntur isti principes obtulisse coram Domino, id est apud Sanctuarium, quoniam pecora, quae obtulerunt fuerunt introducta ad ostium tabernaculi, sicut erat de omnibus oblationibus. de plaustis autem non videtur dicendum, quod introducta fuerint in atrium tabernaculi. Satis enim est, quod fuerint ducta ad ostium atrij, & ibi etiam dicerentur offerri coram Domino. *Sex plaustra tecta.* Id est obtulerunt principes sex plaustra. I. quadrigas operas aliquibus velamentis. principes enim offerebant plaustra Domino, quia intelligebant ea necessaria esse ad usum Sanctuarij. Cum enim sanctuarium esset domus portatilis, & non posset totaliter portari humeris hominum propter magnitudinem tabularum, & columnarum, necessaria erant plaustra in quibus haec portarentur. Moyses tamen non dixerat eis, quod offerret plaustra. nam cum ipsi obtulerunt dubitabat Moyses an accipere deberet, iussit autem Deus, quod acciperet, vt patet infra. Si ipse tamen dixisset eis, quod offerrent, non dubitaret, an suscipienda essent plaustra. ipsi tamen principes moti fuerunt ad hoc, & cum dicitur, quod principes obtulerunt sex plaustra. non est sensus, quod quilibet de principibus obtulisset sex, sed omnes simul obtulerunt sex, scilicet quia duo principes simul offerebant vnum plastrum. Dicuntur ista plaustra tecta, id est operata velamentis, quod fuit ad rotalem apparatus portandorum. nam illa plau-

Oblatioes plaustorum.

stra offerebantur, vt aliquid in eis portaretur, & quia honestius portarentur quaecumque velata, quam nuda, obtulerunt principes velamenta cum plaustis, vt nihil deficeret ornatui eorum.

Cum 12. bobus. Sex plaustra habebant 12. boues, vt cuilibet corresponderent duo. Ex hoc etiam intelligendum est, quod Israelitae portabant res suas per desertum in plaustis. Conuenientius enim sic portabantur, quam super animalia solui. An vero de Aegypto Israelitae eduxerint plaustra, vel postea in deserto fabricauerint, vt conuenientius res suas deportarent, non multum differt: vtrunque enim satis esse potuit. forsitan enim magis dicitur, quod de Aegypto non eduxerint plaustra, ne viderentur totaliter recedere, sed etiam hoc non multum agit, quia alia signa apparebant manifesta in Israelitis de recessu suo.

Vnum plastrum obtulerunt duo duces. Cum enim solui sex plaustra offerrentur a 12. principibus: necesse erat, vt quidam eorum offerrent plaustra, & alij non, vel quod nullum eorum oblatum esset ab vno principe, sed duo intelligebantur ad offerendum vnum plastrum, nec fiebat ista coniunctio duorum principum ad vnum plastrum propter auaritiam, vel paupertatem, quia munera, quae per se quilibet obtulit praevalebant, quam multa plaustra, vt patet consideranti pondus argenti in vasis, & animalia oblata, sed ista coniunctio fuit ex magna concordia, ne vnus excellentior alio appareret, quia inuidi, & inanis gloriae appetitores voluit in publico super alios dare, vt alijs maiores videantur. Ne ergo questio, vel murmuratio inter eos oriretur, ita conueniunt: ipsi etiam offerentes prius coniuncti sunt, vt scirent, qui erant oblaturi, & quid, & verisimile est, quod ex aliquot diebus facta inter eos concordia de rebus offerendis quilibet apparauerit vasa ad oblationem suam faciendo illa fabricari: obtulerunt autem plaustra ad deportationem rerum Sanctuarij, & quia considerabant, quod si quilibet vnum plastrum cum bobus offerret superabundaret, & si forte vnus offerret plastrum, & alius non, dissensionis materia pulularer, ita conueniunt, vt duo vnum plastrum offerret. Et vnum bouem singuli. Id est quilibet de principibus obtulit vnum bouem. nam cum essent plaustra sex 12. boues necessarii erant, ita vt cuilibet principi competere vnus, & non offererentur isti boues ad sacrificium, sed ad portandum plaustra. Obtulerunt ea in aspectu tabernaculi. Id est praesentauerunt ista plaustra cum bobus ante tabernaculum, non quidem intra atrium tabernaculi sicut erat de animalibus immolationis, quae ducebantur ad ostium tabernaculi, quia illa ibi cremanda erant. Plaustra autem ad nihil expediebant intra atrium tabernaculi, sed sufficiebat, quod offerrentur ad ostium atrij versus tabernaculum, & hoc erat esse in conspectu tabernaculi. Vnde differt esse apud ostium tabernaculi, vel ante ostium, & etiam in conspectu tabernaculi. Primum dicitur de omnibus, quae immolabantur. Secundum dicitur hic de plaustis oblati. sic etiam dicebatur de vitula rufa, quod ipsa immolaretur contra fores tabernaculi, & aspergeretur versus tabernaculum sanguis eius: constat tamen, quod ipsa immolabatur, & cremabatur extra castra, sed quia sacerdotes, quando aspergebat sanguinem eius conuertebat se versus partem in qua erat ostium tabernaculi, dicebatur aspergere contra ostium tabernaculi, vt patet infra 19. capi.

An autem Dominus ad Moysen suscipie ab eis. Cum Moyses videret offerri plaustra, quae non pertinebant ad sacrificium, dubitauit an accipienda forent, & consuluit Dominum super hoc, qui respondit, quod acciperet. nam Moyses quocumque volebat introibat in Sancta sanctorum, & ibi audiebat a Deo solutionem

tionem dubiorum suorum, vt patet infra in litera. Et sic factum est hic: Deus enim non notificauerat hoc Moyfi prius: mouerat tamen principes ad offerendū, quia plaustra erant necessaria in Sanctuario.

Vt seruiant in ministerio tabernaculi. Idest ista plaustra erant, vt proficiant in ministerio Sanctuarij. nam tabernaculum accipitur hic large, quia non solum erāt plaustra ad portandum ea, quę erant in tabernaculo, sed etiam pro cortinis, & velis, atque columnis atrij tabernaculi: dicuntur ista seruire in ministerio Sanctuarij non, quod essent plaustra ad aliquam ministratiōnem in Sanctuario, quia omnes illę ministratiōnes fiebant per manus hominum: sed quia seruibāt in ministratiōne, quę est portari ipsum Sanctuarium, & sic dicebantur Leuitę seruire in tabernaculo fęderis: non quod intra tabernaculum haberent aliquam ministratiōnem, quia ista solum pertinebat ad sacerdotes, vt patet supra 3. c. Sed quia ipsi ministrabant in portando tabernaculum cum vasis suis, vt patet supra capi. 4. *Et trades ea Leuitis.* Sacerdotes non indigebāt his, quia plaustra solum erant ad portandum res Sanctuarij. sacerdotes autem nihil portabant, sed Leuitę, ideo ad Leuitas plaustra pertinebant patet supra 3. & 4. c. vbi sacerdotibus solum datur ministratiō in Sanctuario, Leuitis autem datur ministratiō in portando ipsas res Sanctuarij.

Iuxta ordinem ministerij sui. Idest Leuitis dabis hęc secundum, quod conuenit ministerio suo. q. d. non eodē modo conuenit omnibus Leuitis, sed quibusdā non conuenit habere plaustra, quibusdā vero conuenit. sicut patet de Caathitis quibus non dabantur plaustra, vt patet infra. etiam dicitur secundum ordinem ministerij sui. q. d. non conuenit omnibus Leuitis equaliter portare plaustra. quidam enim magis indigebant, quam alij, & sic Deus distribuit, quia Meraritis tradidit quatuor plaustra, & octo boues. Gersonitis autem solum duo plaustra, vt patet infra.

Ita que cum suscepisset Moyses plaustra, & boues. Scilicet qd Moyses recepit ab Israelitis ista plaustra cum offerrent. Causa est, quia ipse ministrabat, quādo ista plaustra oblata sunt: Aaron autem, & filij sui nondum ministrabāt principaliter, sed solum adiuuando Moysen, quia nondum fuerat consecratiō eorum expleta.

Plaustra 6. & boues 12. simul oblata sunt eodem die.
Quęst. VII.

SCIENDUM est, qd ista plaustra, & boues fuerunt oblata simul. i. in prima die qua ceperunt offerre principes, quamquam ista plaustra pertinerent ad omnes principes, & quilibet offerret die suo. Causa huius est, quia oblationes iste non erant diuisibiles, sicut oblationes alię, quę infra habentur. nam duo principes offerebant vnum plaustrum, ideo nullus illorum offerebat illud in die suo, quia tunc videretur pertinere ad eum solum, vt ergo non magis viderentur plaustra ista ad vnu de principibus, quam ad alium pertinere, simul oblata sunt, ideo infra cum agitur de oblatione cuiuslibet die suo, non fit mentio de his plaustris, & boues. Fuit autem iste modus, qd in die prima dedicationis Sanctuarij sex plaustra cum bouibus suis fuerunt portata ad officium atrij tabernaculi, non omne omnium principum Israel: & ibi Moyses suscepit ea. Postea vero Naafon princeps de tribu Iuda, qui fuit in offerentibus obtulit munera sua die eadem, & consequenter alij principes diebus suis. Cum suscepisset Moyses plaustra, & boues. Scilicet tanquā sacerdos faciens sacrificia diei illius.

Tradidit eos Leuitis. Scilicet plaustra, & boues. modus distributionis habetur immediate. *Duo plaustra, &*

quatuor boues dedit filijs Gerson. Gersonitę autem erant portantes cortinas atrij, & omnia operimenta, & quicquid pertinebat ad supellectilem pelliceam, atque de filiis: his dedit duo plaustra solum, quia minora erant onera istorum, quam Meraritarum.

Iuxta id, quod habebant necessarium. Idest iuxta quantitatem necessitatis dabat eis multa, vel pauca plaustra. non est sensus, quod daret Moyses tot plaustra Gersonitis quot necessaria erant. Sed dabat eis secundum necessitatem, idest secundum proportionem necessitatis. i. q. quia Meraritis in duplo plus agebant, quam Gersonitę dedit eis duplo plura plaustra: non tamen dedit eis tot plaustra quot indigebant. Non est enim verisimile, qd tot genera cortinarum, & velorum tentorium, & ceterorum operimentorum, quę erant in Sanctuario tam in tabernaculo, quam in circuitu atrij portarentur in duabus quadrigis: nequaquā enim caperentur, & dato, quod omnia, quę pertinebant ad Gersonitas in duobus plaustris possent portare: tamē ea, quę pertinebant ad Meraritas non poterant portari in quatuor, vt si quis consideret sexaginta columnas magnas cęneas, quę erant in circuitu atrij, scilicet 20. in latere æquilonari, & totidem in meridiano, & 10. in latere orientali, totidem autem in occidentali: etiam si quis consideret columnas 9. de lignis Sethim quarum erant quinque in introitu tabernaculi, & quatuor vbi erat velum Sancti sanctorum. Item erant multe tabule ex quibus constabant tria latera tabernaculi, scilicet 48. cū vectibus suis atque basibus. Non poterant ergo ista portari in quatuor quadrigis, sed plurimum opus erat. nisi forte quis dixerit tabulas istas esse parui ponderis, sicut sunt parue tabule feratiles apud nos. Sed falsum est, quia quęlibet harum continebat in altitudine cubitos 10. & in amplitudine cubitum, & dimidiū, vt patet Exo. 26. c. in grossitie quoque satis magnę erant secundum correspondentiā altitudinis, & latitudinis. Nam quidam Iudæi dixerunt quamlibet earum habuisse dimidium cubitum latitudinis, sed etiam si hoc non sit, satis apparet, qd habuerint aliquantam grossitiem cum cubilibus earum infixę essent duę bases argenteę, vt patet Exo. 26. Item non poterit aliquis dicere, quod 60. columnę quas habebat atrium in circuitu erant aliquid paruū. nam altitudo cuiuslibet earum erat cubitorum quinque, vt patet Exo. c. 27. Etiam satis magnę grossitię essent, quia ad fabricandum eas fusa sunt 72. millia talenta æris, vt patet Exo. c. 28. Etiam capita earum, quę erant de argento satis magnę quantitatis erant, nisi forte quis dixerit talentum esse aliquid paruū pōdus. Sed hoc falsum est. nam de vno talento auri fabricatum est totum candelabrum cum omnibus vasis suis, & partibus diuersis. multę tamen diuersitates erant in eo, quę non poterant fieri ex vno talento auri, quod patet, quia erāt multi calami, & spherulę, & lilia, atque vasa, & omnia hęc solida, vt patet Exo. cap. 25. Oportet igitur, qd talentum esset aliquid habens magnam quantitatem, & consequenter columnę, & bases, quę portabantur a Meraritis erant magni ponderis, & quantitatis. vnde nō sufficerent plaustra quatuor. Sed dabantur solum quatuor, quia principes nō obtulerant, nisi sex plaustra, de quibus conueniebant duo Gersonitis. manebant ergo sola quatuor Meraritis, & dicebantur ista dari eis secundum, quod habebant necessarium, idest non secundum sufficientiam necessitatis, sed secundum proportionem, quia sicut indigebant Meraritę quatuor plaustris, ita Gersonitę duobus.

Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filijs Merari. Isti receperunt in duplo plura plaustra, quia erat in duplo maior necessitas Meraritarū, & Gersonitarū, cū essent onera

Talentum est aliquid magnę quantitatis.

onera eorum plura, & maioris ponderis. *Secundum officia sua.* Idest secundum exigentiam officiorum suorum. q. d. officium Meraritarum exiebat plaustra in duplo plura, quam officium Gersonitarum: vel posset hoc referri ad diuisionem, quę fiebat inter Meraritas, scilicet quod fuerunt eis data ista plaustra, idest diuisa inter illos secundum officia sua, idest secundum partē rerum portabilium traditarum aliquibus de Meraritis. nam supra 4. c. fuit declaratum, qd familia Meraritarum, qd esset vnica diuidebatur in partes, & vni parti eius assignabantur talia, vel talia vasa portanda, & alij parti alia, & quia quedam istarum partium maiorem onerum portationem susceperant dabatur eis de quadrigis excellentia. Sic etiam videbatur debere fieri inter Gersonitas, quamquam fieri non potuit, quia solum data sunt eis duo plaustra, quę non poterant diuidi, nisi in duas partes equales. *Et cultum suum.* i. s. m. ministerium, quod habebant. ista duo ad idem pertinent, scilicet cultus, & officium, sed interdum fit replicatio ex vsitato modo loquendi etiam si non importentur diuersę res per ipsas voces. *Sub manu Ithamar filij Aaron.* Hoc refertur ad istas duas familias Leuitarum. scilicet Gersonitas, & Meraritas, qd erāt iuxta duę familie sub manu Ithamar, ita enim fuit supra distributum. nam iste tres familie Leuiticę habebant principes suos, qui erant principes ex genere, secundum quod assignabatur principes in tribus preter hoc, quia iste familie Leuiticę erant applicite ad communes ministratiōnes Leuitarum: oportebat, vt de sacerdotibus preponerentur eis aliqui, qui dirigerent eos in his, quę facere debebāt: ideo familie Gersonitarū, & Meraritarum erant sub Ithamar sacerdote filio Aaron. familia autem Caathitarum erat sub Eleazar filio Aaron, & rursus principes istarum trium familiarum Leuitarum erant sub Eleazar, vt patet supra c. 2. & 4. & hoc solum erat quantum ad ministratiōnes. nam non erant principes ipsarum familiarum qd tum ad genus, cum essent Eleazar, & Ithamar de familia Caathitarum solum: etiam non erant directe principes Caathitarum, quia inter Caathitas distinguabantur alię quatuor familie, scilicet Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarum, Iessaitarum, vt patet supra 3. c. filij autem Aaron erant de Amramitis solum, ideo non veniebat eis directe principatus totius familie, sed tanquam sacerdotibus habentibus potestatem super Leuitas ad iubendum eis in officijs suis. *Filij Aaron sacerdotis.* Dicitur Ithamar filius Aaron sacerdotis ad differentiam aliorum, qui in populo hoc nomine vocabantur, & dicitur Aaron sacerdos. i. sacerdos magnus. nam quantum ad esse sacerdotem non excedebat filios suos.

Filij autem Caath non dedit plaustra, & boues. Fuerunt data sex plaustra a principibus, de quibus quatuor distributa sunt Meraritis, & duo Gersonitis. nullum ergo manebat pro Caathitis: hoc tamen ex industria factum est. Nam si indignissent plaustris sicut Meraritas, & Gersonitę fuisset eis aliquid datum, sed ministratio eorum non debebat esse in plaustris, sic enim Deus iusserat. *Quia in Sanctuario seruiunt.* Idest non habebūt Caathitę plaustra, quia seruiunt in Sanctuario, idest in portando res Sanctuarij, nam portabant vasa omnia Sanctuarij, quę non erant partes illius, & non dicuntur seruire in Sanctuario, idest facere aliquam ministratiōnem in Sanctuario. Nam nihil horum pertinebat ad Leuitas, sed omnes ministratiōnes Sanctuarij ad sacerdotes: seruibant autem Leuitę omnes in Sanctuario, idest in portando ipsum Sanctuarium, & vasa eius. Et sciendū, qd non est ista cā quare non data sunt plaustra Caathitis. nam ita seruiunt oēs alij Leuitę in Sanctuario sicut ipsi, vt patet. s. 3. & 4. c. tñ data

A sunt plaustra alij, sed refertur hoc ad ea, quę habent immediate. *Et onera proprijs portant humeris.* Idest non dabantur sibi plaustra, quia portant, idest portare debent onera proprijs humeris.

Caathitę portabant onera humeris proprijs. ideo non indigebant plaustris. *Quęst. VII.*

NON intelligitur, qd Caathitę portarent onera humeris suis. i. hęc consuetudinē ad portandum, vel qd portarēt actualiter, quia nondum portauerant Leuitę aliqua onera. nam tabernaculum fuit factum in mōte Sinai, & ex ipso loco ceperunt portare onera. Sed nunc erāt in monte eodem, vt patet infra 10. c. ergo nondum portauerant quidquam humeris suis, sed dicitur, qd portare debeāt humeris suis, quia Deus iubet, qd portent humeris suis: nec est alia causā nisi voluntas Dei. Nam ita potuissent portari ea, quę portabant Caathitę in plaustris, sicut Gersonitarum onera, & Meraritarum. Sed poterit dici aliter. i. qd Deus volebat portari ista humeris hominum, quia maior erat reuerentia, qd portarentur humeris hominum, quam in plaustris, & quia inter omnia, quę portabant Leuitę excellentiora erant, quę portabant Caathitę. scilicet cum propitiatorio, in qua erat maxima sanctitas, & omnia alia vasa in quibus fiebant ministratiōnes sacrę. ea autem, quę portabant alij Leuitę non erant vasa ministratiōnis, sed solum partes ex quibus construebatur Sanctuarium. ad Caathitas igitur magis pertinuit portare humeris suis propter excellentiam vasorum, quam ad Gersonitas, & Meraritas. Aliter dici potest, qd Deus volebat omnia, quę erant in Sanctuario, & partes illius portari humeris hominum, vt in maiori reuerentia portarentur, sed non potuerunt omnia sic portari: quoniam onera Meraritarum, & Gersonitarum erāt valde magni ponderis, quę nō possent portari humeris, ideo indiguerunt plaustris: onera autem Caathitarum minoris erant ponderis, vnde potuerunt portare super humeros, & propter hoc in oneribus Caathitarum Deus iusserat fieri vectes, quando fabricabantur scilicet in arca, & in mēsa, & in altaribus. in oneribus autē Gersonitarum, & Meraritarum nō fuerunt facti vectes. Et si aliquis obijciat, qd tabule Sanctuarij habebant vectes, vt patet Exo. 26. c. Respondendum est, qd non erant isti vectes ad portandum tabulas. sed ad continendum eas, vt patet Exo. c. 26. & 36. i. quia plures tabule ponebantur simul erectę in sublimē, & nisi eēt aliquid, quod eas teneret in vna compage diffugerēt abinuicē, & caderent: fuerunt ergo positi vectes. i. quidam ligna longa transversalia per dorsa tabularum, vt sic continerentur: vectes tamē, qui fiebant in arca, & altaribus tanquam mensa, ad portandum erant, & non ad continendum, vt patet Exo. vigesimo quinto capitulo.

Ergo obtulerunt duces in dedicationem altaris die qua vnctum est, oblationem suā ante altare. Dixitque dominus ad Moysen. Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem suam, Naafon filius Aminadab, de tribu Iuda. Fueruntque in ea acceptabulum argenteum, pondo cētum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarij, vtrūq; plenum

Munera in dedicationem altaris. Iudas offerret.

plenum simila conspersa oleo in sacrificiū: mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso. Bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircūque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Naafon filij Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar dux de tribu Isachar, acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso, bouē de armento, & arietem, & agnum anniculū in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filij Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Heliab filius Helon obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, & bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Heliab filij Helon. Die quarto princeps filiorum Ruben Elifur filius Sedur, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elifur filij Sedur. Die quinto princeps filiorum Simeon Salamihel filius Sutfaddai, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad

Oblatio
Isachar.Oblatio
Zabulon.Oblatio
Ruben.Oblatio
Simeon.

pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Salamihel filij Sutfaddai. Die sexto princeps filiorum Gad, Heliasaph filius Duel, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Heliasaph filij Duel. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elifama filius Ammiud, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elifama filij Ammiud. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel filij Phadassur. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis, obtulit acceptabulum argenteum appen-

Oblatio
Gad.Oblatio
Ephraim.Oblatio
Manasse.Oblatio
Benjamin.

appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū: mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum: hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis. Die decimo princeps filiorum Dan Abiezer filius Amisaddai obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū: mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouē de armento, & arietem, & agnum anniculū in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abiezer filij Amisaddai. Die undecimo princeps filiorum Afer Phegiel filius Ochra obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran. Die duodecimo princeps filiorum Nephthalim Ahira filius Henan, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificiū, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahira filij

Oblatio
Dan.Oblatio
Afer.Oblatio
Nephthalim.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A Henan. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel in die qua consecratum est, acceptabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim. ita vt centumtriginta siclos haberet vnum acceptabulum, & septuaginta siclos vna phiala id est in commune vasorum omnium ex argento, sicut duomillia quadringenti pondere sanctuarij, mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere sanctuarij id est simul auri sicuti centum viginti, boues de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum, hirci duodecim pro peccato, in hostias pacificorum boues vigintiquatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris quando vnctum est. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fæderis, vt consuleret oraculū, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

Numerus
rerū oblatarum.Lequebat
Dñs Moyses de tabernaculo fæderis.Oblatio
principum
diuisim facta.

Igitur obtulerunt duces. Hic ponitur secundum huius cap. scilicet, oblatio principum diuisim facta. nam supra dictum fuerat quomodo obtulerant principes sex plaustra, & hoc simul, scilicet, die prima dedicationis sanctuarij: nunc ponuntur oblationes eorum quæ non fuerunt simul, scilicet, omnia quæ habentur infra, vnde de plaustis & bobus supra positus non fit infra aliqua mentio.

Igitur obtulerunt. Non ponitur hic igitur tanquam notans consequentiam, sed solum vt principum alicuius rationis, & sic interdum in principio locutionum nostrarum ponimus igitur: nunquam tamen ponitur tanquam signum consequentiæ nisi aliquid præcesserit.

Obtulerunt duces. Vocantur hic duces soli principes tribuum. nam de principibus familiarum & domorum nihil hic agitur cū solum describatur oblatio duodecim principum. vocantur isti excellenter duces, quia erant totius multitudinis duces, & quilibet sub se habebat valde magnam multitudinem. Alij autem erant minores principes.

In dedicatione altaris die qua vnctum est. Id est oblatio istorum fuit in die dedicationis altaris. Non est autem intelligendum quod omnes principes in aliquo die obtulerint, quia obtulerunt in duodecim. Sed dicuntur obtulisse in die dedicationis altaris, id est incepterunt offerre in die prima dedicationis altaris. Erat autem dedicatio altaris consecratio eius. nam vngebatur oleo vnctionis, sicut & cetera vasa sanctuarij, vt esset applicitum ad Dei cultum. Aliter enim viderentur omnia illa prophana, cum non haberent aliquid per quod specialiter in Deum tenderent.

Dedicatio
altaris qd.

Quomodo fiat, quod fuerit facta oblatio die qua vinctum est tabernaculum cum etiam fuerit facta die qua erectum est. Et quod altare habebat duas dedicationes. *Quest. V III.*

Sed arguet aliquis, quia supra dicebatur quod ista oblatio principum facta est die quo tabernaculum erectum est, vinctum, atque sanctificatum. Hic autem dicitur quod fuit facta in die dedicationis altaris.

Respondendum est vtrumque pertinere ad idem & factum esse eodem die. tabernaculum enim vinctum est in oleo sancto die qua erectum est, factis quibusdam lituris intrinseco digito in oleo per omnes parietes eius, & per figura operimenta atque vasa, & cetera que erant in sanctuario sicut iusserat Deus Exodi capitulo trigesimo: fuit autem facta ista vinctio satis breuiter, quia nullae caeremoniae fiebant praeter lituras in oleo, & tunc ipsum altare cum ceteris vinctum est, & ista vocatur dedicatio eius, in eodem enim die tabernaculum, & altare dedicata dicuntur, sicut patet supra in littera cum dicitur: factum est in die qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, vinxitque & sanctificauit cum omnibus vasibus suis altare similiter, & vasa eius, obtulerunt principes &c. Cum ergo ad eandem diem ista pertineant nihil magis differt dici fuisse facta oblationem principum die qua erectum est tabernaculum & vinctum, quam in die qua altare dedicatum est.

Considerandum tamen quod altare habebat duas dedicationes, vnam generalem cum ceteris vasibus sanctuarii, scilicet, quod vinctum est in oleo sancto factis in eo quibusdam lituris: & ista fiebat in eodem die in quo omnia alia vasa sanctuarii sanctificata sunt, fiebat autem alia dedicatio altaris, quae durabat per septem dies quotidie offerendo sacrificia & vngendo, vt patet Exodi capitulo vigesimo nono, & Leuitici octauo. Causa autem huius specialis dedicationis erat, quia specialius pertinebat altare holocaustorum ad cultum Dei quam cetera, cum in eo offerrentur omnia sacrificia, sed quancumque harum dedicationum assumpserimus, dicendum est, quod ad eandem diem pertinent, scilicet, quia eodem die incepte sunt, sed prima quae erat generalis finita est immediate. Secunda autem durauit ex tunc per septem dies, ideo vtroque modo est verum, quod fuit oblatio principum in die dedicationis altaris.

Die qua vinctum est. Vinctio & dedicatio idem sunt, nam dedicare est aliquid applicare specialiter ad cultum Dei: & hoc fiebat per vinctiorem. intelligitur autem ista vinctio de illa que facta est in prima die: quia tunc inceptum est offerre, & obtulerunt per septem dies, in quibus altare quotidie dedicabatur, & consecrabantur sacerdotes.

Oblationem suam ante altare. Ideo quilibet de principibus obtulit munera sua coram altari, scilicet, holocaustorum. Erat autem alterum altare, scilicet, thymiamatum, sed in illo nihil offerebatur, nec ante illud, quia in eo non cremabantur aliqua sacrificia, vt patet Exodi cap. 30. Item quia altare thymiamatum erat intra tabernaculum apud velum sancti sanctuarium, vt patet praeter allegatum capitulo. illud autem nemo de popularibus ingrediebatur, sed soli sacerdotes ad aliquas ministraciones quotidianas, nam si introiissent morerentur, quia viderent vasa sanctuarii nuda, vt patet supra quarto capitulo. sacerdotibus autem quotidie licitum erat illud introire, vt patet ad Hebraeos cap. 9. Ad altare autem holocaustorum licebat popularibus accedere ad offerendum sacrificia sua, & hoc quia accedere debebant vsque ad ostium taber-

nacli, vt patet Leuit. cap. 1. & 3. & vbiunque dicitur de oblatione sacrificiorum. dicitur autem quod presentauerunt principes oblationem suam ante altare, ad differentiam oblationis primae, scilicet, plaustrorum, & boum, quia non introierunt ista vsque ad ostium tabernaculi in atrium eius, sed manserunt extra sanctuarium. ipsi tamen principes cum vasibus argenteis, & animalibus oblati intrauerunt in atrium tabernaculi ante altare holocaustorum.

Dixitque Dominus ad Moysen: singuli duces per singulos dies offerant. Obtulerunt duces sex plaustra simul cum bobus, & hoc in eadem die. Nunc vero de alijs oblationibus sic facere volebant, vt simul offerrent, & non videretur aliqua excellentia in vno super alios, scilicet, vt sicut erant aequales in oblationibus, ita essent aequales in tempore. Dominus autem prohibuit vt solennius fieret, & pro singulis diebus essent sufficientes oblationes, ideo dixit Moysi quod iuberet principibus singulis offerre per singulos dies, & sic factum est.

Offerant munera in dedicatione altaris. Ideo offerant ad honorem dedicationis altaris, siue ad maiorem solennitatem. in quo Deus non imponit principibus necessitatem offerendi, quia tunc iuberet eis quid & quantum offerrent quod non ponitur, sed dicit vt offerant per singulos dies, scilicet, quod ipsi oblaturi erant antequam Deus quidquam mandaret, quia tamen volebant offerre simul iussit Deus, vt offerrent singuli per singulos dies. si tamen ipsi nihil offerre destinassent Deus nihil iussisset offerri. Et dicitur quod isti offerant in dedicatione altaris, non quidem in die dedicationis solum, sed quod offerant ad solennitatem vel honorem dedicationis. Nam dedicatio altaris si accipiatur pro vinctiōe illa generali ad altare, & omnia vasa sanctuarii, in vna die & per vnicam caeremoniam facta est. Si autem accipiatur pro dedicatione speciali altaris durauit per dies septem, oblatio tamen principum per duodecim dies continuata est. ergo non intelligitur, quod solum in diebus dedicationis altaris offerretur, sed offerretur ad honorem dedicationis. nam quamquam duraret ista oblatio vltra dies dedicationis, quia tamen incepta est prima die dedicationis altaris, & durauit omnibus illis diebus, dicebatur ad solennitatem dedicationis fieri. Cum enim altare dedicatum est quotidie offerbantur sacrificia etiam sine sacrificijs principum. Nam dedicatio per septem dies durauit. consecratio etiam sacerdotum per totidem, & illi iisdem diebus in quibus altare dedicatum, vt patet Exo. cap. 29. & Leuit. 8. Sacerdotes tamen offerbant sacrificia quolibet horum septem dierum, vt patet praeter alleg. cap. ergo dato quod non offerret principes in dedicatione altaris essent sacrificia: maior tamen erat solennitas cum principes offerrent, quia quilibet eorum offerebat 21. animalia vt patet infra. *Primo die obtulit oblationem suam Naafon.*

Quomodo principes obtulerunt aequales, & similes oblationes: & de multiplici ordine qui obseruari poterat inter eos, & quis obseruatus est. *Quest. IX.*

P R I N C I P E S isti diuisi fuerunt per dies ad offerendum, & erat in hoc aliqua dignitas, scilicet, quis praecederet alterum: ne tamen in hoc esset aliqua aemulatio conuenirent quantum ad aliquid in aequalitate, scilicet, quantum ad oblationes. Nam siue in vasibus aureis siue argenteis siue animalibus omnes principes obtulerunt aequaliter, vt patet infra in littera. & oēs obtulerunt vasa eiusdem modi & numeri, & aequalia carumque specierum, & nu-

& numeri, & ad similia sacrificia. in quo videtur quod per aliquot dies ante hoc conuenerunt inter se quid & quantum quilibet eorum offerre deberet: in tempore etiam offerendi aequales futuri erant, scilicet, omnes in eadem die nisi Deus vetuisset: datus est autem eis ordo non secundum natuitatem, quia tunc primo debuisset offerre Ruben, deinde Simeon & postea Iudas. Primò tamen obtulit princeps filiorum Iuda, deinde Isachar, postea Zabulon.

Fuit tamen obseruatus ordo natuitatis inter eos in scriptura facta in lapidibus rationalis, & in duobus onychinis qui erant in ephod, vt patet Exo. cap. 28. Et ratio est, quia ibi sciebantur quantum ad aliquid spirituale, scilicet, vt essent in memoria Dei, vt patet eo. cap. & quantum ad hoc non est vna tribus nobilior alia, nisi secundum quod Deus acceptat magis vnam quam alteram, & quia necesse erat describi secundum prioritatem natuitatis, quae est à natura & non secundum aliquam excellentiam temporalem. Hic autem, quod vnus princeps praecederet alterum in offerendo, pertinebat ad quendam honorem temporalem, ideo datus est eis locus praecedentis & successoris secundum ordinem dignitatis temporalis: & quia tribus Iuda erat maioris dignitatis super omnes alias, princeps eius prima die obtulit. In ceteris autem fuit hic obseruatus ordo secundum habitudinem vexillorum: iusserat enim Deus, quod essent omnes tribus Israel distinctae per quatuor vexilla, & sub quolibet essent tres tribus, vt patet supra 2. cap. ideo secundum quod se habebant in illis vexillis, ita habuerunt hic ordinem in offerendo. nam prima die obtulit princeps tribus Iuda, & quia sub vexillo suo erat Isachar, & Zabulon post principem Iuda obtulit princeps Isachar: & post eum princeps tribus Zabulon. deinde obtulerunt illi, qui erant sub vexillo filiorum Ruben, & primo ipse princeps tribus, deinde princeps Simeon, postea princeps tribus Gad. deinde obtulerunt qui sub vexillo erant filiorum Ephraim, & primo ipse princeps filiorum Ephraim, deinde princeps tribus Manasse, ad vltimum princeps tribus Benjamin, ad vltimum obtulerunt, qui erant sub vexillo Dan, & ipse princeps tribus Dan, deinde princeps tribus Afer. postremo princeps tribus Nephthalim, sicut apparet ex littera. Et non fuit hic obseruatus per omnia ordo dignitatis, sed magis ordo vexillorum. Quod enim princeps tribus Iuda offerret ante principes omnium aliorum vexillorum pertinebat ad dignitatem. Nam quamquam teneretur ordo vexillorum poterat fieri inchoatio à vexillo filiorum Ruben, sicut inchoatum est a vexillo filiorum Iuda, sed dignitas tribus Iudae fecit, vt ipsi esset prima dies assignata: in alijs autem obseruabatur ordo vexillorum. nam si esset praecedentia secundum dignitatem post tribum Iuda non offerret princeps tribus Isachar, sed tribus Ruben: & deinde princeps tribus Simeon, sed non est factum sic. etiam primo obtulissent oēs filij Liae & Rachelis qui erant filij dominarum, deinde filij Zephe & Balae qui erant filij ancillarum, sed non fuit obseruatus iste ordo. Nam tribus Gad erat de filijs ancillarum, cum esset Gad filius Zephe, vt patet Genesis trigesimo cap. immediate tamen post Simeonem obtulit Gad ante principes Ephraim Manasse & Benjamin, qui erant filij Rachelis, vt patet infra in littera. fuit ergo in hoc solus ordo vexillorum.

Sed quantum ad hoc, quod illi qui erant sub vno vexillorum offerret primo quam qui erant sub alio, scilicet, quod inciperetur a principe istius tribus, & non a principe alterius erat ordo dignitatis, scilicet, quod incepta est oblatio in vexillo filiorum Iuda, quia erat dignior princeps illius vexilli omnibus alijs principibus. Consummatum vexillo isto incepit princeps vexilli tribus Ruben, & non princeps vexilli Ephraim vel Dan, quia erat dignior Ruben alijs duobus principibus tribuum. postea obtulit princeps filiorum Manasse, quia iste erat dignior principe vexilli Dan, eo quod erat de filijs Rachelis. Dan vero erat de filijs Balae, & sic comparando principes vexillorum ad seipsum fuit ordo dignitatis: comparando tamen omnes alios qui erant sub vexillis ad seipsum vel principes erat ordo vexillorum.

Obtulit oblationem suam Naafon filius Aminadab. Oblatio Naafon fuit, quae habetur infra, & iste erat princeps in tribu Iuda cui debebatur primo offerre, quia tribus Iuda erat tribus regia, sicut praedixerat Jacob Gen. 30. fuerat autem assecuta istam dignitatem quando ceteris tribubus formidantibus introire in mare tribus Iuda prima introiuit, sicut dicebatur a quibusdam de quo dictum est Exo. 14. cap. Etiam correspondebat isti tribui locus excellentior in castrametatione. nam ad partem orientalem erat semper vexillum filiorum Iuda, vt patet supra cap. 2. iste Naafon fuit princeps in toto deserto in tribu Iuda. Patet autem eius Aminadab mortuus fuerat in Aegypto: alioquin ipse fuisset princeps tribus huius, & non Naafon filius eius: fuit tamen principatus Naafon ex primo anno egressionis de Aegypto. Nam prima dies anni secundi ab exitu de Aegypto erat in qua obtulit Naafon, & iam erat princeps tribus Iuda. Iste habuit sororem nomine Elisabeth, quae fuit vxor Aaron, & peperit ei Nadab, & Abin, Eleazar, & Ithamar, vt patet Exo. cap. 6. fuit autem mortuus iste Naafon in deserto, quia omnes viri bellatores qui computati fuerant in principio anni secundi ab exitu de Aegypto mortui sunt ante exitum de deserto, vt patet infra decimo quarto capitulo. fuit tamen vnus de numeris iste Naafon, vt patet supra capitulo primo, & sic dicitur infra vigesimo sexto capitulo, quod quando in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto computati sunt omnes Israelitae, nullus fuit ibi de his qui fuerant in prima numeratione. ergo non erat ibi Naafon. Item patet ex nominibus principum qui assignabantur eo tempore. nam Salmon filius Naafon erat princeps tribus Iuda: in exitu de deserto, scilicet, in fine quadagesimi anni: & ipse accepit in vxorem Raab Iericontinam, vt patet Matth. cap. 21.

Eueruntque in ea acceptabulum argenteum. Isti principes offerbant sacrificia & munera. Sacrificia erant in animalibus, vt patet infra, quia de omni genere sacrificiorum obtulerunt: munera vero erant in argento & auro, scilicet, quia obtulerunt vasa: & ista erant talia qualia vasa sanctuarii, quae ponebantur super mensam propositionis: & hoc vt proficerent ista vasa ad ministerium Domini, & offerebat quilibet tria vasa, scilicet, acceptabulum, phialam, & mortariolum. similia nominantur Exodi capitulo vigesimo quinto.

Acceptabulum dicitur scutella argentea ampla, & vt aliqui dicunt, erat ad continendum incensum, sed non videtur, quia supra tercio capitulo dicitur, quod phialae, & mortariola, & cyathi, & craterae erant ad liba fundenda, & tamen per illa intelliguntur acceptabula.

Dicendum ergo, quod acceptabulum est scutella ampla facta ad recipiendum simillam, & communiter scribitur cum p. ita vt dicatur acceptabulum, & derivatur ab accipiendo, quia est vas ampullum & capax, vt in eo ponatur farina. Alij autem scribunt sine p., dicentes acetabulum ab aceto, sed non erat vnus aceti in toto sanctuario, ideo primo modo verius se habet.

Acceptabulum dicitur scutella argentea ampla, & vt aliqui dicunt, erat ad continendum incensum, sed non videtur, quia supra tercio capitulo dicitur, quod phialae, & mortariola, & cyathi, & craterae erant ad liba fundenda, & tamen per illa intelliguntur acceptabula.

Dicendum ergo, quod acceptabulum est scutella ampla facta ad recipiendum simillam, & communiter scribitur cum p. ita vt dicatur acceptabulum, & derivatur ab accipiendo, quia est vas ampullum & capax, vt in eo ponatur farina. Alij autem scribunt sine p., dicentes acetabulum ab aceto, sed non erat vnus aceti in toto sanctuario, ideo primo modo verius se habet.

Siclus qd; Pondo centum triginta siclorum, Idest acceptabulum argenteum appendebat centum triginta siclis. Est enim siclus pondus vel moneta, & accipitur hic pondus in declinabile, & sic sepiissime habetur in his libris.

Phiala cuius figuræ esset. Phialam argenteam habentem septuaginta siclos. Istud erat secundum vas quod obtulit Naafon, & vt communiter dicitur, est vas vinarium: in figura tamen erratur a multis. Dicunt enim esse strictum in collo sicut apud nos sunt phialæ vitree. Sed hoc non stat quia tunc non possent poni in eo farinae. Dicitur tamen infra quod acceptabulum & phiala erant plena similia, ergo non fuit figura eius stricta in collo, sed alterius modi in quo non multum differt; tamen quamquam dicitur infra, quod phiala erat plena similia, non sequitur ex hoc quod vsus eius in sanctuario esset ad ponendum simillam, sed magis erat ad fundendum vinum. principes tamen vsi sunt illis nunc ad ponendum simillam, quia offerebant pro sacrificijs suis.

Iuxta pondus sanctuarij. Dicitur hoc de siclis. nam erat diuersitas siclorum. quidam erant pertinentes ad sanctuarium, alij vulgares. Sicli autem sanctuarij erant maiores, ideo quodcumque agitur hic de siclis exprimitur quod sint de pondere sanctuarij. Nā si non exprimeretur intelligeretur de alijs siclis minoribus.

Vtrumque plenum similia conserpa oleo in sacrificio. Idest acceptabulum & phiala replebantur similia, & hoc ad sacrificium: quilibet enim istorum principum offerebat holocaustum & hostias pacificas, & sacrificium pro peccato; in duobus autem primis semper offerebantur libamenta, quamquam de eis sperare non iuberetur, quia erant concomitantia ex lege, vt patet infra cap. 15. offerebantur autem similia, & oleum, & vinum, & thus, & sal in libamēta de quibus patet Leuit. cap. 2. Dicitur de ista similia quod erat conserpa oleo, idest quando commiscebatur, fundebatur oleū super ipsam, sicut solet farina conserpi aqua. & ex hoc patet quod ista similia non erat panis coctus, sed solum farina nondum formata in panem. quod patet, quia dicitur, quod phiala, & acceptabulum erant plena similia. de pane tamē formato non diceretur hoc. Et dicitur hic qd erat similia in sacrificio, i. pro sacrificio, s. pro sacrificio carniū. nam iustum erat quod cum quolibet holocausto & hostia pacifica offerrentur libamenta: de quibus precipuum erat similia, & ista erat pro sacrificio, i. vt esset libamētum duorum sacrificiorum. Alio modo potest intelligi sacrificium nō pro ipsis animalibus, sed pro libamentis. nam Leuit. cap. 2. & infra 15. similia vocatur sacrificium, i. libamentum, & hoc modo poterit intelligi quod oblata est similia conserpa oleo in sacrificio, idest vt ipsa esset sacrificium, s. libamen.

Mortariolum quid. Mortariolum ex decem siclis aureum plenum incenso. Istud erat tertium vas quod offerebat Naafon & erat sex auro, dicitur autem mortariolum vas ad continendum thus, quod patet ex eo quod iste Naafon obtulit illud incenso plenum, sed nō manifestatur ex hoc sufficienter. Nam de phiala & acceptabulo supra dictum est, quod offerebantur plena similia: & tamen phiala vas vinarium est. ex alio autem patet hoc magis, scilicet, ex paruitate vasis, quia erat factum ex decem siclis ex quibus satis paruum vas fieret, vnde nō proficiebat ad vsum similiae continendae, nec ad vsum vini aut olei pro sacrificio, sed ad continendum incensum quod in quantacumque quantitate proficiebat. Bonem de armento & arietem, & agnum anniculum in holocaustum.

Quæ fuerunt sacrificia oblata a Naafon. Quæst. X.

Hic ponuntur sacrificia oblata a Naafon & ponuntur omnia genera sacrificiorum, scilicet, holocaustum, hostia pro peccato, & victima pacifica. in holocausto autē ponuntur hic tria genera animalium, & hoc quia solum erant ista tria immolantia, & vt videretur esse complementum quantum ad omnia obtulit de omnibus de quibus offerri poterat. Inter pecora autem de nullis alijs poterat offerri, vt patet Leuit. cap. 1. vbi distinguitur de holocausto, quod aut erit de auiibus, aut de pecoribus. Si de pecoribus, vel de bobus, vel de ouibus, aut de capris: & sic videtur nulla alia permitti offerri pecora præter hæc, cum detur ibi distinctio sufficiens: etiam quia in toto discursu veteris testamenti non reperiretur de aliquo alio animali oblato.

Cur principes isti non obtulerunt sacrificium de auiibus, cum obtulissent de cæteris alijs animalibus. Quæst. XI.

Seperat quæret aliquis cum isti principes obtulerint sacrificia omnium generum, & in quolibet sacrificio ponerent de omnibus animalibus, quæ licebat offerri, quare non obtulerunt sacrificium de auiibus. nam ita potest offerri holocaustum de volucribus, sicut de pecoribus, vt patet Leuit. cap. 1.

Respondendum est, quod holocaustum offerebatur Deo in pecoribus directè: oblatio autem volucriū non fuit inuenta a Deo posita nisi propter pauperes, qui non poterant offerre pecora, sicut patet Leuitici cap. 5. 12. & 14. cum dicitur, quod si non poterit manus eius inuenire agnum anniculum, siue arietem offerat par turturum, aut duos pullos columbæ. isti autem principes erant valde diuites. quod satis significatur in magnificis eorum sacrificijs auri & argenti & pecorum, ideo non obtulerunt turtures, vel pullos columbæ qui pertinebant ad sacrificia pauperum.

Cur isti principes non obtulerunt hircos in holocaustis. Quæst. XII.

Item aliquis quæret quare non obtulerunt hic principes in holocaustis suis hircos. Nam ita poterant offerri hirci sicut oues & boues, vt patet Leuit. cap. 1.

Respondendum est, quod quamquam posset de hircis offerri holocaustum, tamen nunquam reperitur aut rarissimè huiusmodi oblatio, quia magis hirci pertinebant ad sacrificium pro peccato: ideo principes non obtulerunt hic, quia poterant animalia de tribus speciebus offerri in holocaustum. obtulit hic quilibet princeps tria animalia, scilicet, bouem, & arietem, & agnum anniculum. de ritu autem horum patet Leuitici capitulo primo, scilicet, quod omnes carnes istorum animalium cremabantur, quia erat holocaustum: pelles vero eorum cedebant sacerdoti, vt patet Leuitici capitulo sexto, quia tamen Moysesungebatur hic vice sacerdotis, cum nondum essent consecrati Aaron & filij sui recipiebatur ipse iura horum sacrificiorum, sic patet de alijs iuribus quæ recipiebat tempore quo consecrabatur sacerdos de sacrificijs eorum, vt patet Exodi capitulo vigesimo nono. Hircum pro peccato.

Pro

Pro quo peccato principes obtulerunt sacrificia. Et quod sacrificium pro peccato erat primum in ordine. Quæst. XIII.

Obtulerunt isti principes quilibet in hie sua sacrificium pro peccato, non quidem pro peccato in speciali tanquam quilibet eorum esset conscius sibi alicuius peccati propter quod teneretur offerre secundum legem hæc sacrificia, sed fiebat hoc magis ad solennitatem, scilicet, quod cum nunc offerrent principes ad honorem dedicationis, debebant offerre solennius quo poterant. Sed erat solennius offerri in omnibus generibus sacrificiorum, quàm si ommitteretur sacrificium pro peccato, ideo obtulerunt pro peccato. Item poterat hoc esse ad offerendum pro peccato, ita vt proficeret ad aliquam expiationem: non tamen offerebant pro aliquo peccato in speciali, sed in generali, vt expiarentur: sic enim erat in die propitiationis quando offerebatur pro omnibus peccatis totius populi, vt patet Leuit. cap. 16. De isto sacrificio pro peccato dicitur quod quod Moyse offerret illud ante holocaustum & hostias pacificas, nam quodcumque offerretur sacrificium pro peccato cum alijs sacrificijs ipsum erat primum, ad hoc quod Deus per sacrificium pro peccato placaretur ei pro quo offerretur: & deinde cætera sacrificia essent acceptabilia Deo iam reconciliato nobis. sic patet Leuit. cap. 16. de ritu diei propitiationis, de hoc etiam dictum est Exo. cap. 29.

Cur in sacrificio pro peccato tantum offerebatur hircus, cum possent offerre alia animalia: & an offeratur hircus ad memoriam venditionis Ioseph secundum Hebræos. Quæst. XIII.

Circa istud sacrificium pro peccato oblato a quolibet principe aliquis quæret quare offerebatur solum hircus, cum in hostijs pacificis in holocausto offerrentur multa animalia.

Aliquis forte respondebit quod solum offerebatur hircus, quia non licebat offerri aliquod alterum pecus.

Sed falsum est, quia licebat offerri bouem, & capram, vt patet Leuitici capitulo quarto. licebat etiam offerri arietem, & turtures, vel pullos columbæ, vt patet Leuit. cap. 5.

Sed dicendum est, quod non offerebatur nisi hircus. nam quamquam alia animalia possent offerri in sacrificio pro peccato: tamen non conueniebat principibus istis offerentibus. Non enim obtulerunt turtures vel pullos columbæ, quia ista oblatio erat pro peccato pauperum, cum non poterant offerre aliquid alterum, vt patet Leuitici capitulo quinto. principes autem erant diuites: ideo non obtulerunt hæc. Aliquando offerebatur bos pro peccato, sed hoc solum erat cum peccaret per ignorantiam summus sacerdos, vel totus populus, vt patet Leuitici cap. 4. Non ergo conueniebat his oblatio bouis pro peccato. Aliquando offerebatur capra femella, sed hoc erat solum pro peccato personarum priuatarum, vt patet Leuitici capitulo quarto, cum dicitur: si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ. Isti autem non erant personæ priuatae, sed principes populi, ideo non offerebant capram. Item non offerebant arietem, quia aries erat offerendus pro peccato cum aliquis abstulerat quidquam de rebus sacris, vel inuenerat rem, & non reddiderat tempore debito, Alph. Toft. super Num. Pars I.

& sic de multis alijs casibus, qui habentur Leuitici capitulo quinto, & supra quinto cap. principes autem non erant sibi conscij alicuius talis criminis, ideo non conueniebat offerre arietem. Manebat ergo solum hircus, quia Leuitici capitulo quarto iubetur, quod cum princeps populi peccauerit offerat hircus: isti autem erant huiusmodi. ergo sola oblatio hirci eis conuenit.

Iudæi autem dicunt quod offerebatur hircus ad memoriam venditionis Ioseph, ad quam occultandam iugulatus est quidam hædus vt in sanguine eius tingeretur tunica Ioseph, vt sic significaretur patri suo mors eius, vt patet Genesis vigesimo septimo capitulo.

Sed hoc satis friuolum est. nam hic non fiebat oblatio pro peccato venditionis Ioseph, ideo nō oportebat illam significari. Item in omnibus sacrificijs pro peccato cuiuslibet principis terræ offerebatur hircus, vt patet Leuitici capitulo quarto. non tamen in omnibus, nec in aliqua eorum designabatur peccatum venditionis Ioseph.

Si enim in hoc intenderetur, vt in sacrificio pro peccato fieret memoria alicuius præteriti peccati, magis fieret memoria de peccato immolationis vituli, vel murmurationis in deserto, quam de venditione Ioseph, quia ista fuerunt maxima peccata cum propter immolationem factam vitulo perierint viginti tria millia in deserto, vt patet Exo. cap. 32. & propter murmurationem factam in Cadesbarne omnes qui numerati fuerant a viginti annis, & supra adiudicati sunt vt morerentur in deserto, & nemo introiret in terram promissionis, vt patet infra decimo quarto cap. nihil ergo illud casualitatis confert, vt offeratur hircus pro peccato principum, sed magis id quod supra positum est.

Ei in sacrificio pacificorum. Istud erat tertium genus oblationis quod offerebant principes. Erat autem hostia pacifica ista quasi pro gratiarum actione, scilicet, quia Deus eduxisset illos de Aegypto, & dedisset eis legem atque sacrificia, & fecisset compleri sanctuarium, & quoniam hæc non conferrentur eis, nisi Deus esset illis pacificatus, ergo obtulerunt hostiam pacificam, scilicet, pro pace habita. Hic autem quamquam ponantur ista sacrificia non ponitur aliquid de libamentis eorū: subintelligendum est tamen quod in quolibet animali oblato pro holocausto, & in quolibet oblato pro hostia pacifica fuerit data libamenta, scilicet, vinum, oleum, similia, thus, & sal. De quantitate autem horum pro quolibet animali oblato habetur infra decimo quinto capitulo, vnde secundum ea quæ ibi habentur multum de similia, oleo, & vino videtur hic fuisse oblatum cum quilibet istorum animalium corresponderet certa pars libamentorum.

Bones duos, arietes quinque, agnos anniculos quinque. Ista sunt animalia quæ offerebantur pro hostia pacifica, & sunt omnia simul viginti unum. Ponuntur autem hic de omnibus speciebus animalium immolatorum in hostia pacifica, Nam quamquam hirci raro offerantur in hostia pacifica, tamen hic oblati sunt: & hoc ad magnam solennitatem oblationis.

Cur in sacrificio pacifico non offerebantur volucres. Quæst. XV.

In quo aliquis dicit quare non offeruntur hic volucres in sacrificio pacificum cum offeratur de omnibus speciebus pecorum immolatorum?

Ridendum est, qd in sacrificio pacificorum nō licebat offerri volucres, vt patet Leuit. cap. 3. vbi ponitur tota doctrina.

L 3

doctrina de hostijs pacificis, & ponitur diuisio, scilicet, quòd si aliquis obtulerit hostiam pacificorum, aut offerret de bobus, aut ouibus, aut capris. ergo videtur, quòd non licebat de alijs. in solo autem holocausto & hostia pro peccato licebat offerri pro pauperibus volucres. de quo Leuitici capitulo primo, & quinto.

Et si dicas quòd ita poterant pauperes offerre hostiam pacificam sicut holocaustum & pro peccato, ergo debuit eis dari aliquid correspondens eis, quòd possent offerre, scilicet, volucres.

Respondendum est quòd fuissent aues datæ in sacrificio pacificorum, sed ad hoc repugnabat lex hostijs pacificæ, quia debebat hostia pacifica diuidi, scilicet, vt adipes eius darentur Domino ad cremandum in altari, vt patet Leuitici cap. 3. pectusculum, & armus dexter dabantur sacerdoti facienti sacrificia, vt patet Leuitici cap. 7. Ceteræ autem carnes proueniebant offerentibus. Hoc autem fieri non poterat in volucris, quia non habent adipes, qui solum prouenturi erant Domino de hostia pacifica: etiam nõ possunt fieri diuisiones aliæ carni inter sacerdotem & offerentem, ideo conuenit pro hostia pacifica offerri volatilia. in sacrificio autem pro peccato & in holocausto conueniunt, quia carnes holocausti totaliter cremantur, in sacrificio autem pacifico totaliter proueniunt carnes sacerdoti, vt patet Leuitici capitulo sexto. nec fit diuisio inter eum & offerentem: ideo volucres non fuerunt pro sacrificijs pacificis.

Cur quilibet princeps in sacrificio pacifico tot animalia obtulit.
Quest. XVI.

ITEM quæret aliquis quare oblata sunt in sacrificio pacifico tot animalia a quolibet de principibus, scilicet, decemseptem: in holocausto autem solum tria: & in sacrificio pro peccato vnum.

Respondendum est quòd sacrificium pacificum fiebat ad exultationem, & de hoc licebat ipsis offerentibus comedere. De holocausto autem & sacrificio pro peccato non licebat: & quia volebant offerentes gaudere comedendo de sacrificijs suis coram Domino, offerentibus multa animalia, vt sufficienter inde epularentur. Non enim solum quilibet horum principum comedebat de partibus sacrificiorum pacificorum sibi proueniens, sed etiam multi alij de tribu sua. Nam quilibet istorum erat princeps vnius tribus, & conuocaret secum ad cibos (saltem) principales illius tribus, scilicet, principes familiarum & domorum: & pro his erant necessaria multa animalia: offerebat ergo quilibet multa, scilicet, decemseptem. De numero autem istorum, scilicet, quare offerentur boues duo, & arietes quinque: & quare non erant quinque boues, sicut quinque arietes, ratio reddi nõ potest, sed sola voluntas offerentis erat causa. Vocantur autem hic duo boues, idest duo rauri non castrati. & quocumque dicitur de bobus offerendis vel occidendis sic intelligitur. Nam nullum animal castrari debebat inter Israelitas, vt patet Leuitici capitulo vigesimo secundo, cum dicitur, omne animal quod scdis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino: & in terra vestra hæc omnino non facietis, idest non secabitis vel amputabitis testiculos animalium.

Ponuntur etiam hic quinque arietes, & quinque agni anniculi, quia isti differunt secundum aetatem. nam dicuntur agni anniculi a septem diebus usque ad vnum annum completum: toto enim illo

tempore intermedio agnus vocabitur anniculus. Cũ vero compleuerit annum, aut excesserit iam non vocabitur agnus, sed aries: ideo quocumque iubetur in veteri testamẽto offerri arietem, intelligitur quòd ille compleuerit annum, & non satisfit si offeratur aries nondum completo anno.

Hæc est oblatio Naafon filij Aminadab. Iste est epilogus precedentium, scilicet, quòd ista quæ dicta sunt, & enumerata supra, pertinent ad oblationem Naafon.

Secundo die obtulit Nathanael. Hic ponitur quid in secunda die oblatum sit: & est ista oblatio secundi principis. Nam quilibet die sua offerebat. fuerunt autem oblationes omnium principum æquales tam in muneribus auri, & argenti quàm in animalibus oblationibus: & hoc videtur fuisse factum ex conuentione inter ipsos, ne aliquis appareret ceteris gloriosior, & ex hoc haberetur occasio emulacionis: si tamẽ non conuenissent super hoc, aliquis eorum vellet ceteros superare addēs muneribus eorum: & daret quòd non emularentur in alterutrum gloriam desiderantes in super, excellentia tamen nõ contingeret quòd omnes æqualiter offererent, quia aliquis eorum a principio apud se offerendorum quantitatem disponens plus aut minus quàm alij apparasset: ideo contingeret alterum ab altero in quantitate munerum superare, sed omnes fuerunt æquales per omnia. ergo ex conuentione mutua & priori deliberatione ista facta sunt.

Nathanael filius Snar dux de tribu Isachar. Iste princeps est, qui fuit princeps in eadem tribu tempore numeracionis, vt patet supra 1. & 2. cap. & hoc quia in eodem tempore quasi ista oblatio & illa numeratio facta sunt. præcessit enim oblatio principum ad numeracionem vno mense, quia primo die mensis primi ab exitu de Aegypto cepit oblatio principum in anno secundo egressionis. numeratio autem inchoata est die prima mensis secundi eiusdem anni, vt patet supra capitulo primo. Iste princeps de tribu Isachar obtulit post principem tribus Iuda: quia erat in eodem vexillo, vt patet supra capitulo secundo. obtulit autem ante principem tribus Zabulon, quia Isachar erat prior natiuitate Zabulon. Erant enim ambo filij Lia, vt patet Genesis capitulo trigesimo. & quamquam sub eodem vexillo essent, præcessit tamen Isachar propter natiuitatem. ea autem, quæ iste princeps obtulit sunt talia penitus, qualia obtulit Naafon, ideo litera plana est ex præcedentibus.

Tertia die princeps filiorum Zabulon Heliab. Iste princeps est qui habetur supra capitulo primo & secundo. Et sic est de omnibus principibus qui habentur hic.

Nam habentur etiam supra capitulo primo, & secundo, ex causa supra assignata, iste princeps tribus Zabulon obtulit die tertia non quidem, quòd ipse excelleret omnes principes posteriores dignitate, vel natiuitate: quia in vitroque excellebatur a quibusdam eorum, sed ideo obtulit tertia die, quia erat tertius sub vexillo tribus Iuda: & postquam incipiebant offerre principes qui erant sub vno vexillo, non offerentibus aliqui alij prius, quàm ipsi omnes obtulissent.

Die quarto princeps filiorum Ruben. Iste erat princeps secundi vexilli quod erat ad partem meridianam, vt patet supra capitulo secundo. & oblaturus erat immediate post principem tribus Iuda, quia a nullo excellebatur in dignitate, nisi ab illo: non obtulit tamen, vt seruaretur ordo vexillorum: postquam tamen obtulerunt omnes de vexillo Iuda, inciperent offerre principes sub vexillo Ruben.

Et

Quid secunda die oblatum est a Nathanael.

Simeon quare obtulit ante Gad.

Tertium vexillum.

Et causa est, quia tribus Ruben erat dignior principibus aliorum duorum vexillorum, scilicet, Ephraim, & Dan: ideo fuit prior. etiam fuisset ante tribum Iuda nisi perdidisset iura primogenitura, quæ diuisa sunt inter Ioseph, & Iudã de quibus Gen. 48. & 49. c. in litera & commento.

Sciendum autem quòd in oblationibus istorum principum usque ad septimum inclusiue Moyse fecit sacrificia, quia sacerdotum nondum erat completa consecratio, & ipse percipiebat omnia iura prouenientia ex sacrificijs eorum, scilicet, de holocausto accipiebat omnes pelles animalium, quæ proueniunt sacerdoti immolanti, vt patet Leuit. cap. 6. datis omnibus carnis Deo, vt patet Leuit. cap. 1. de sacrificijs pro peccato proueniebant sibi omnes carnes & pelles præter adipes, vt patet Leuit. cap. 6. de sacrificijs pacificis proueniebat sibi de quolibet animali pectusculum & armus dexter, vt patet Leuit. cap. 7. hæc autem iura prouenientia Moyse comedebat ipse cum familia sua. Nam sacerdotibus & filijs & filiabus suis comedere licebat de hostia pacifica, vt patet Leuit. c. 10. familiae etiam sacerdotis, scilicet, seruis empticijs licebat hoc, vt patet Leuit. 22.

Die quinto princeps filiorum Simeon. Iste obtulit post principem tribus Ruben, quia erat sub vexillo eius, & obtulit ante principem tribus Gad, quia quamquam essent isti tres principes sub eodem vexillo: tamen princeps tribus Simeon excedebat principem tribus Gad in duobus. primo in ordine natiuitatis, quia Simeon natus est antequam nasceretur Gad, vt patet Gen. cap. 29. & 30. Secundo excedebat in dignitate, quia Simeon erat filius Lia: quæ erat domina: Gad vero erat filius ancillæ, scilicet, Zelphæ, vt patet præleg. cap.

Die sexto princeps filiorum Gad. Iste erat de filijs ancillarum: obtulit tamẽ ante filios Rachelis qui erant sub vexillo Ephraim, quia iste erat in vexillo tribus Ruben: & omnes qui erant sub vno vexillo postquam semel offerre cepissent offerebant primo quam alij qui erant sub reliquis vexillis. fuit autem iste princeps de filijs ancillarum positus cum principibus, qui erant filij dominarum propter ordinem & æqualitatem vexillorum: erat enim totus Israel diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet erant tres tribus. Si autem filij ancillarum potuissent poni simul sub vno vexillo, positi fuissent sicut fuerunt collocati tres, scilicet, Dã, Nephthaim, & Aser. desiciebat autẽ quartus, scilicet, Gad, fuisset autem iste positus cum illis, sed excederet istud vexillum reliqua, quia essent sub eo quatuor tribus, & in aliquo alio vexillo essent solum due. fuit ergo iste positus cum filijs dominarum, scilicet, cum Rubẽ & Simeon.

Die septimo princeps filiorum Ephraim. Iste erat tertium vexillum sub quo erant tres principes tribuum pertinentium ad Rachelem, scilicet, Ephraim, Manasse, & Benjamin. Princeps autẽ vexilli erat Ephraim: ipse enim excedebat in natiuitate Benjamin, quia quamquam descenderent ex eadem matre ambo, quia tamen Ephraim & Manasse successerunt loco Ioseph, qui erat prior natiuitate Benjamin, præcedebant Ephraim, & Manasse ipsum Benjamin. rursus Ephraim præcedebat Manasse: quia quamquam esset Manasse prior natiuitate: Deus tamen benedixerat Ephraim magis quàm Manasse. finem prædixerat Iacob auus istorum Gen. 48. quòd Manasses crederet in populos, & Ephraim crederet in gentes. data est ergo excellentia semper tribui Ephraim, ita vt ipse esset princeps in vexillo filiorum Rachelis.

Ista dies septima in qua obtulit princeps filiorum Ephraim fuit, in qua finita est consecratio sacerdotum Alph. Toft. super Num. Pars I.

tum. Septem enim diebus durabat consecratio eorum, vt patet Exodi vigesimo nono, & Leuitici capitulo octauo, & in his non ministrabant principaliter, sed solum adiuuabant Moysem quantum ad aliqua parua quæ ipse cõplere non poterat: nondum enim eis licebat facere sacrificia. post hoc autem licuit finita consecratione.

Die octauo princeps filiorum Manasse. Iste erat secundus sub vexillo filiorum Ephraim & pertinebat ad Rachelem: obtulit autem ante Benjamin, quia erat ipso natiuitate prior. Nam licet secundum veritatem Benjamin natus fuisset prius quàm Ephraim & Manasses, cum isti fuerint nati in Aegypto, & Benjamin erat iam vir integræ ætatis habens decem filios quãdo descendit in Aegypto, vt patet Genesis quadragesimo sexto capitulo: Ephraim tamen & Manasse non computantur tribus nisi in quantum successerant patri suo Ioseph cui duplicem partem hereditatis dedit Iacob, vt patet Genesis quadragesimo octauo cap. Ioseph vero erat antiquior ætate ipso Benjamin. ergo filij sui debebant poni tanquam priores Benjamin.

An in die octauo quo obtulit Manasse ceperint sacerdotes ministrare. Et quòd octauo die fuit solennior oblatio propter nouitatem sacerdotum.
Quest. XVII.

SCIENTIUM tamen quòd dies octauus iste in quo ceperunt sacerdotes ministrare finita eorum consecratione: & iam Moyse non obtulit amplius sacrificium, sed Aaron & filij sui, quia Moyse ministrabat propter defectum sacerdotum. cum vero iam fuerunt sacerdotes sufficientes ministrare, non debuit ministrare, nec ministravit Moyse.

In hac die populus ad solennitatem nouæ ministracionis sacerdotalis, iubente Domino, obtulit ea, quæ habentur Leuitici capitulo nono. & factæ omnes ipse ceremoniæ, quæ habentur ibidem. ideo in principio capituli dicitur: facta autem octauo die, scilicet, a principio oblationis principum & consecrationis sacerdotum, & est octauus dies qui habetur hic.

Fuit autem iste dies octauus solennior in oblationibus ceteris diebus precedentibus & subsequentibus. Nam in prioribus septem diebus solum erat solennitas oblationis principum: In hoc autem octauo die fuit solennitas oblationis vnius principis æqualis precedentibus: & præter hoc fuit solennitas oblationis populi ad gaudium nouæ ministracionis sacerdotalis: & hæc omnia sine sacrificio iugi matutino & vespertino, vt patet Leuit. cap. 9. In hac etiam die ad gloriam nouæ ministracionis venit ignis de celo ad cremandum sacrificia, vt patet præleg. cap. fuit etiam in hac die mors Nadab & Abiu. Nam cum nouiter ministrarent erant inexperti, & errantes in oblatione ignis, cum obtulissent ignem alienum combusti sunt, a Domino, vt patet Leuit. cap. 10.

Die nono princeps filiorum Benjamin. Iste erat vltimus in vexillo Ephraim, quia erat vltimus filius Rachelis. fuerunt autem isti tres positi sub eodem vexillo, quia pertinebant ad eandem matrem, scilicet, ad Rachelem, & vt melius conuenirent propter dilectionem decuit eos simul poni, magis quam quòd ponerentur aliqui de filijs Rachelis cum filijs Lia: præsertim cum filij Rachelis tot essent, quot sufficiebant ad vnum vexillum, & non amplius.

Die decimo princeps filiorum Dan. Iste pertinebat ad vnum vexillum, & non amplius.

L 4 ad ve-

Die decimo perti- nentes ad quartū vexillum,

ad vexillum quartum, & fuerunt vltimi, quia erant dignitate posteriores cum essent filij ancillarum. Omnes enim qui sub hoc vexillo erant pertinebant ad ancillas, scilicet Dan, Aser, & Nephtalim, duo enim erant filij Balæ ancillæ Rachelis, scilicet Dan & Nephtalim, Tertius erat filius Zelphæ ancillæ Liæ, scilicet Aser, vt patet Gen. cap. 30. in his fuit datus principatus vexilli tribui Dan. Excedebat enim Dan alios duos in natiuitate, ipse enim fuit primus filius Balæ: & quantum ad hoc solum excedebat Nephtalim. ipsum autem Aser in duobus excedebat. primo, quia erat prior natiuitate, secundo quia mater eius fuerat in vxorem suscepta prius à Iacob quàm mater Aser. Nam cum Rachel parere non posset dedit viro suo ancillam in vxorem, vt saltem ex ea susciperet filios, vt patet Gen. cap. 30. deinde Lia videns concepsisse ancillam Rachelis, & quòd ipsa parere desisset, dedit in vxorem viro suo ancillam suam nomine Zelpham, vt patet eod. cap. Erat ergo dignior Dan: & de tribu ista fuit iudex in Israel Sifson, vt patet Iudic. cap. 13.

Die undecimo princeps filiorum Aser. Iste erat secundus in vexillo filiorum Dan: & quamquam esset posterior natiuitate ipso Nephtalim: tamen fuit positus ante eum. quod patet, quia primò peperit Bala ancilla Rachelis duos filios, scilicet Dan & Nephtalim, quàm Zelpha ancilla Liæ: tradereque in vxorem Iacob, vt patet Gen. cap. 30. Erat ergo posterior natiuitate Aser ipso Nephtalim: præcipue quia Aser erat secundus filius Zelphæ, vt patet præalle. cap. fuit tamen positus Aser ante Nephtalim, ne videretur totaliter cõtempus Aser, qui pertinebat ad Zelpham ancillam, sed sicut frater eius Dan excedebat ceteros filios ancillarum, quia erat princeps vexilli, ita frater eius Nephtalim esset extremus.

Die duodecimo princeps filiorum Nephtalim. Iste fuit vltimus in vexillo Dan & in omnibus principibus Israel: quia erat de filiis ancillarum & de vltimo vexillo: quamquam autem ipse debuisset præcedere principem tribus Aser: tamen non præcessit propter causam supra assignatam.

Hæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel. Hic ponitur epilogus præcedentium quærum ad omnia quæ principes obtulerunt: & hoc tam in animalibus pro sacrificijs quàm in auro & argento. Et istud pronomen demonstratiuum non demonstrat superiora, sicut supra fiebat in oblatione cuiuslibet principis, quia ponebatur epilogus in fine, sed refertur ad ea quæ infra ponuntur quæ per singula enumerantur. Dicuntur autem ista oblata in dedicatione altaris, idest ad honorem dedicationis altaris, vt solennius fieret: vel in die qua dedicatum est altare. non quidem quod omnia in eadem die oblata essent, sed inchoata est oblatio principum prima die dedicationis altaris & durauit per duodecim dies. dedicatio autem solum per septem, vt patet Exo. 29. cap. Et dicitur hic in dedicatione altaris cum supra in principio cap. dicantur istæ oblationes factæ in die qua sanctificatum & vñctum fuit tabernaculum, sed idem ista sunt, quia tabernaculum cum omnibus vasis suis & altari holocaustorum sanctificatum est, dicitur tamen specialiter de dedicatione altaris, quia durauit per septem dies. Sanctificatio autem sanctuarij & omnium aliorum vasorum in vna die & satis breuiter facta est.

In die qua consecratum est. Idest facta fuit ista oblatio in die qua cõsecratum est altare: non quidem quòd fuerit aliqua vna dies in qua fierent omnes istæ oblationes cum dicantur factæ per duodecim dies, sed quæ cepit in die qua consecratum est altare. Est autem cõsecratio id quod dedicatio: & significat quãdam ceremonias vñctionis quæ fiebant in parietibus alta-

ris in sanguine & oleo de quibus Exodi capitulo vigesimo nono.

Acceptabula argentea duodecim, phialas duodecim, mortariola aurea duodecim. Hic ponitur numerus vasorum oblatorum & erant de quolibet genere duodecim vasa: quia quilibet princeps offerebat vnum acceptabulum, & vnam phialam, atque mortariolum vnum.

Ita vt centum triginta siclos argenti haberet vnum acceptabulum. Hic ponitur pòdus vasorum. Erant enim acceptabula maiora vasa, & cõtinebat quodlibet eorum centum triginta siclos: summa autem siclorum istorum erat mille quingenti & sexaginta, vt patet si multiplicentur duodecim per centum triginta.

Et septuaginta siclos, vna phiala. Erant phialæ minora vasa, scilicet, sub duplo minora, vel quasi, & quodlibet continebat septuaginta siclos. Erat autem summa omnium siclorum octingentorum quadraginta.

Idest in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti. Ista est summa siclorum ponderis phialarum & acceptabulorum. quod patet ex summis duabus præcedentibus, scilicet, si coniungantur mille quingenti sexaginta sicli acceptabulorum & octingenti quadraginta phialarum erunt duo millia quadringenti sicli.

Pondere sanctuarij. Idest per pondus sanctuarij, quasi dicat sicli quos appendebant ista vasa non erant de siclis minoribus & vulgaribus, sed de siclis sanctuarij qui erant maiores.

Mortariola aurea duodecim. Non ponebatur summa istorum & pondus cum acceptabulis & phialis, quia illa erant argentea. mortariola autem ex auro sunt, vt patet hic.

Plena incenso. Idest ista mortariola oblata fuerunt a principibus plena incenso pro victimis suis, sicut phialæ & acceptabula erant plena similia conspersa oleo, vt patet supra.

Denos siclos appendentia. Idest quodlibet mortariolum habebat decem siclos auri in pondere.

Idest simul auri siclos 120. Hoc patet multiplicando decem per duodecim, quodlibet namque mortariolum decem siclos appendebat.

Boues de armento duodecim in holocaustum. Hic ponitur summa animalium collatorum, & quia animalia oblata sunt ad diuersa sacrificia, ponitur numerus animalium cuiuslibet sacrificij. & primo de holocausto, scilicet, quòd erant duodecim boues: & hoc quia principes duodecim obtulerunt, & quilibet ferebat bouem vnum. Non computantur autem hic boues oblati cum plaustris, alij duodecim boues cum sex plaustris: quia illi non erant ad holocaustum, sed ad ferenda onera, vt patet supra.

Arietes duodecim, agni amniculi duodecim. Isti arietes, & agni erant ad holocaustum sicut boues, quia quilibet princeps offerebat holocaustum de bobus arietibus & agnis de quolibet vnum animal.

Et libamenta eorum. Idest cum istis animalibus oblatis in holocaustum offerebantur libamenta. erant autem libamenta similia, vinum, oleum, thus, & sal. In thure & sale non ponebatur mensura. nam de sale tantum dabatur quantum sufficeret alias in condimento, ac si offerretur cibus super altare, & non sacrificium. De thure mensura nulla erat, sed quilibet offerebat quantum veller. In oleo autem, vino, & similia erat mensura, nam pro bobus dabatur maius libamen, & pro arietibus, quam pro agnis. nam pro quolibet boue dabantur tres decimæ similitæ conspersæ oleo, idest tria gomor, & de oleo medietas mensuræ hin. & de vino medietas mensuræ hin. per arietes autem dabatur minus, scilicet duæ decimæ similitæ

Summa animalium oblatorum.

consperfa oleo, & tertia pars hin de oleo ad conspergendum & de vino tantundem. pro agnis anniculis dabatur vna decima siue vnum gomor de similia, & quarta pars mensuræ hin de oleo: tantundem de vino, vt patet infra 15. cap.

Hirci duodecim pro peccato. Solum fuerunt oblati hirci pro peccato, & nõ fuit factum sacrificium de multis animalibus propter causam supra positam. Erant autem duodecim hirci, quia duodecim principes obtulerunt pro peccato, & quilibet vnum hircum.

Hostia pacificorum boues 24. Hic ponitur quor fuerint animalia in hostia pacifica omnium principum. Habuit enim maiorem numerum ista victima quàm alia duæ ex causa supra assignata, & erant istæ de tribus generibus animalium, sicut holocaustum, de bobus autem erant 24. quia quilibet princeps obtulit duos boues ad hostiam pacificam.

Arietes 60. hirci 60. agni amniculi 60. De istis animalibus plura oblata sunt quàm de bobus, eo quod erant minora & fuerunt 60. de quolibet genere, quia quilibet princeps obtulit quinque arietes ad hostiam pacificam, & quinque hircos, & quinque agnos, sed si principes erant 12. essent simul arietes 60. & totidem hirci atque agni, vt patet multiplicando quinque per duodecim.

Hæc oblata sunt in dedicatione altaris. Idest ista omnia sacrificia, & munera auri, & argenti fuerunt oblata in dedicatione, idest ad honorem dedicationis Sanctuarij & altaris: non solum fuerunt oblata in istis diebus, quæ principes obtulerunt, sed etiam quotidie offerbatur holocaustum matutinum & vespertinum, quod non coincidebat cum alijs sacrificijs, & ex nulla causa dimittendum erat, vt patet Leui. cap. 9. fuerunt etiam sacrificia, quæ obtulit populus in die qua cõeperunt ministrare sacerdotes, de quibus præalleg. cap. Sed de his non fit mentio, quia nõ fuerunt oblata ad honorem dedicationis altaris, sed sacrificium iuge matutinum & vespertinum offerebatur ex necessitate legis, & non propter dedicationem, vel ministracionem sacerdotum nouam.

Oblatio autem populi, quæ fuit die octaua a principio consecrationis sacerdotum nõ fuit in honorem dedicationis altaris, sed ad honorem nouæ ministracionis sacerdotum, quia ipsa die cõeperunt nouiter ministrare: sacerdotes quoque per se obtulerunt sacrificia de expensis suis die eadem, vt patet Leui. cap. 9.

Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis. Cum supra dictum fuerit de consecratione Sanctuarij, & omnium vasorum eius, & de oblatione facta ad honorem illius consecrationis. Hic agitur de cultu Dei qui fiebat in ipso Sanctuario, & ponitur id quod pertinebat ad Moysen. scilicet quod ingrederetur in Sancta sanctorum ad inquirendum oraculum. Postquam enim sacerdotes consecrati sunt, non manebat Moysi aliqua ministratio in Sanctuario. Omnes enim pertinebant ad sacerdotes, nisi quod ingrederetur in Sancta sanctorum ad consulendum Dominum quando veller.

Qui erant qui solum ingrediebantur in Sancta sanctorum. Et quòd sacerdos magnus tantum semel in anno ingrediebatur in Sancta sanctorum. Quæst. XIII.

IN quo considerandum est, quòd Sancta sanctorum erat locus secretissimus in toto Sanctuario. nam erat in extrema parte tabernaculi. ibi enim erat arca fœderis, & super eam Cherubim de medio quorum audiebatur vox respondens ad inquisita vt infra dicitur. In istum locum non licebat alicui sacerdoti minori ingredi villo tempore, vt patet ad

Oblatio populi nõ fuit ea ratione qua principij.

Hebræ. cap. 9. Sed solus summus sacerdos ingrediebatur illuc semel in anno in die expiationis, ferens in manu sua craterulam sanguinis ad aspergendum coram propitiatorio, & thuribulum plenum prunis, & thymiate exhalante crassum vaporem, vt patet Leui. 16. cap. 9. & ad Hebr. 9. Non ingrediebatur autem illuc sacerdos magnus, nisi semel in anno propter magnam reuerentiam loci: non enim esset tantum venerabilis si liceret sacerdoti magno quotidie illuc introire.

Non enim reputabat Deus illum dignum ad ingrediendum, nisi semel in anno quando fiebat expiatio pro toto populo, & tunc sacerdos magnus ferebat secum thymiamam emittens crassum vaporem, vt non videret ea, quæ erant in propitiatorio, vt patet Leui. cap. 16. & hoc quia Deus reputabat illum indignum hac visione.

De Moysæ autem secus erat, quia licebat ipsi introire in Sancta sanctorum quando cunq; veller, vt innuitur hic. Non enim erat ei posita lex ad ingrediendum semel in anno, sicut erat imposta sacerdoti magno: etiam ipse non ferebat secum thymiamam, cum ingrederetur eẽ in Sancta sanctorum, sicut summus sacerdos, & hoc quia sacerdos portabat thymiamam ad hoc, quòd operiret propitiatorium ne videret corpus, in quo angelus formabat vocem inter alas Cherubim, & hoc quia indignus erat videre. Moyses autem reputabatur a Deo dignus ad videndum hæc, ideo non erat necesse, vt portaret secum quicquam, vt inde operiretur corpus, in quo formabantur voces in propitiatorio. Observabat tamen Moyses, vt nemo esset in prima parte tabernaculi, cum ipse ingrediebatur in Sancta sanctorum, ne audiret voces formatas de propitiatorio, sicut observabat summus sacerdos cum illuc introibat, vt patet Leui. cap. 16. Item permittebatur Moysi, quòd introiret in Sancta sanctorum, quando cunq; veller: summus sacerdoti autem non nisi semel in anno. Cuius causa est, quia Moyses erat princeps populi Dei. ideo debebat respondere ad omnia quæ essent necessaria populo, sed frequenter nesciebat respondere, sicut patet in quæstione filiarum Salphaad. bis enim interrogauerunt eum, & nunquam respondere sciuit. De primo habetur infra 27. cap. De secundo habetur infra 36. c. & tunc oportebat, vt Moyses inquireret diuinum oraculum, quod fiebat super propitiatorium inter duo Cherubim; vnde si non liceret ei ingredi in Sancta sanctorum quando veller, multoties populus quæreret diuinum responsum, & habere nõ posset, de cuius ergo vt liceret Moysi introire in Sancta sanctorum quando cunq; veller, & sic frequenter introibat quærens diuinum responsum: propter hoc etiam non obligabatur facere aliquas ceremonias antequam introiret, sicut summus sacerdos. de quo Leui. capit. 16. quia hoc modo aliquantulum impediretur ingressus suus in Sancta sanctorum, quia non occurreret ei semper citò facere sacrificia & alias ceremonias.

Tabernaculum fœderis. Accipitur hic tabernaculum strictè pro sancta sanctorum, sicut accipitur Leui. capit. 16. quia non audiebat Moyses vocem, de qua hic dicitur in prima parte Sanctuarij quæ vocatur tabernaculum, sed in Sancta sanctorum in propitiatorio, vt patet infra.

Vt consideret oraculum. Idest introibat Moyses, vt quæret responsum, & dicitur oraculum responsum, quod datur in voce, sic erat intra Sancta sanctorum, quia audiebat ibi Moyses vocem loquentem ad se de propitiatorio. vnde dicitur oraculum ab ore, quia in ore formatur.

Audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Idest formabatur

Quo formabat vox super propitiatorij.

mabatur quaedam vox in propitiatorio, quae audiebatur a Moyse tanquam veniens de propitiatorio, quia ibi erat vera formatio eius, & in voce est motus cum fit aer fractus per collisionem loquentis, & venit ab uno loco in alterum: mouetur enim ille aer fractus ad modum vndarum aquae per circulos, & peruenit ad aures audientis. & ista est causa quare non auditur vox immediate, vt formata est. s. quia est motus eius a loco formationis, vsque ad organum auditus.

De ista formatione vocis dicendum est, quod non poterat esse a Deo, vt saepe probatum est. de quo Exodi cap. 23. & cap. 25. & Leui. cap. 1. Et hoc quia Deus non potest agere per successionem, cum totum eius est fit simul. Vox tamen non potest formari, nisi per successionem, cum consistat in ordine partium syllabarum & literarum, ideo creabilis non est, quia ea quae creantur in instanti sunt. Oportet igitur dari aliquid quod illam vocem formet & operetur in successione. Sic enim est de angelo qui successiue operari potest, & huiusmodi super propitiatorij inter alas Cherubim erat quidam angelus qui formabat vocem auditam a Moyse. Iste autem non poterat eam formare simpliciter in esse suo, quia esse angeli est incorporale: voces tamen sine corpore non formantur: assumebat igitur iste angelus quoddam corpus de aere, & in illo formabat voces. Esset autem illud habens organa similia corpori humano, vt similes voces formare posset, quia voces articulatae quales sunt voces humanae non possunt formari in quolibet organo, sed solum in humano aut quasi simili. Manebat iste angelus in propitiatorio quamdiu manebat erectum Sanctuarium, ideo tunc quando cunq; introiret Moyse poterat habere responsum. Cum vero mouerentur castra per desertum recedebat angelus de propitiatorio ad mouendam nubem, & manebat locus sine angelo, ac si tunc quisquam quaereret nullum inueniret responsum. Et ista est causa quare licebat sacerdotibus minoribus introire in Sancta sanctorum, cum sacerdote magno ad deponendum ipsum Sanctuarium, scilicet vt tegerent arcam & vasa, tunc enim non erat aliquid quod videre possent in Sancta sanctorum respectu cuius essent indigni. si tamen maneret angelus in corpore illo formato, non liceret istis ingredi.

Dicitur ista vox de propitiatorio, quia propitiatorium est tabula aurea operiens arcam super quam erant duo Cherubim, & inter alas eorum erat corpus formatum de aere, de quo voces resonabant.

Non est autem intelligendum, quod semper quando Moyse quaereret a Deo responsum introiret in Sancta sanctorum, Nam aliquando hoc inueniebatur ad ostium tabernaculi apud altare holocaustorum, vt patet Exo. cap. 29. aliquando etiam extra Sanctuarium, Sed vt communiter vox ista audiebatur intra Sancta sanctorum in propitiatorio.

Quod erat super arcam testimonij. Id est istud propitiatorium erat super arcam testimonij. Erat enim quaedam tabula de auro purissimo facta ad regendum arcam, nam non habebat aliud operitorium arca.

Propitiatorium quid. Et duo Cherubim, an essent quid separatum a propitiatorio. Quast. XIX.

DE hoc autem plurimi dubitant, Quidam enim dicunt, quod propitiatorium non sit tabula aurea quae erat operitorium arcae, sed aliqua alia quae erat eleuata inter manus duorum Cherubim. Veritas tamen est, quod propitiatorium erat ipsa tabula qua operiebatur arca, & ex ea palleationem formabatur Cherubim. s. quod extremitates illius tabulae, quae erant quaedam grossa materia per-

cutiebantur malleo, & extendebantur ex ea Cherubim opere ductili. Vnde litera hebraica secundum punctuationem quae in omnibus libris eorum est, dicit, quod de propitiatorio erunt Cherubim, & ad hoc facit, quod quando inuoluebatur arca non fit mentio de ipsis Cherubim, si tamen esset aliquod separatum, quod non esset de tabula propitiatorij fieret mentio de illis, quia per se inuoluerentur. litera etiam nostra satis ad hoc concordat Exodi 25. capitu. dicens facies duos Cherubim ductiles ex vtraque parte propitiatorij, id est quod duo Cherubim producerentur de duabus partibus propitiatorij. Sed id quod habetur Exo. cap. 37. videtur aliquantulum deuiare. dicitur enim fecit duos Cherubim de auro ductili, & posuit eos in vtraque summitate propitiatorij. Si enim Cherubim de propitiatorio producerentur non proprie diceretur fecit duos Cherubim, & fecit eos in extremitatibus, vel summitatibus propitiatorij, quia quod ex aliquo est non ponitur in eo, sicut pars non ponitur in toto, cum ponitur in aliquo locationem dicat, quod semper rebus extrinsecis conuenit, quia totum non locat partem, & sic videtur quod Cherubim non erant producti de propitiatorio, sed positi super illud.

Dicendum tamen est, quod erant producti de extremitatibus propitiatorij, & cum dicitur. posuit eos in vtraque summitate. non accipitur proprie posuit, sed posuit, id est fecit. & hoc signat litera ibidem cum dixerit de auro ductili, de hoc latius dictum est Exodi 25. cap. & 37.

Intra duos Cherubim. Non intelligitur, quod esset propitiatorium inter duos Cherubim. s. quod ad vnam extremitatem arcae esset vnus Cherub. & ad aliam extremitatem alius. propitiatorium autem inter illos, sed de ipso propitiatorio erant fabricati duo Cherubim de extremitatibus suis, eo modo quo supra est dictum. Dicebatur tamen esse propitiatorium in medio Cherubim, quia de duobus extremitatibus propitiatorij erant facti Cherubim productiles, ac si esset propitiatorium positum inter illos: non erat tamen propria positio, quia totum non ponitur inter partes, vel in partibus, nec partes locantur in toto.

Vnde et loquebatur ei. Id est de medio duorum Cherubim loquebatur angelus ad Moysem, & ob hoc extendebant illi duo Cherubim alas suas super propitiatorium extendendo alas vnus contra alas alterius, vt tegeretur in medio corpus formatum, in quo angelus loquebatur, & cum Moyse oraculum vellet proponere quaestionem suam coram propitiatorio in voce, & angelus qui erat habens corpus formatum de aere inter alas Cherubim respondebat ei ad quaesita.

C A P. VIII.

LOCUTVS QVE est Dominus ad Moysem dicens. Loquere Aarō, & dices ad eum. Cum posueris septem lucernas candelabrum in

austriali parte erigatur. Hoc igitur praecipere, vt lucerne contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debebunt. Fecitque Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, vt praecipere Dominus Moyse. Haec autem erat factura

De situ & ordinatione candelabri & lucernarum.

ctura candelabri ex auro ductili: tamen medius stipes quam cuncta quae ex vitroque calamorū latere nascebantur. Iuxta exemplum, quod ostendit dominus Moyse, ita operatus est candelabrum.

LOCUTVS QVE. Disto in superioribus de oblatione principum, hic agitur de officio vel dignitate pontificum. Nam quamquam de solo Aaron dicitur hic, quia tamen ipse pontifex erat de omnibus pontificibus intelligitur. Vel potest aliter continuari. s. quod supra dictum est de officio Moyse, s. quomodo introiret in Sancta sanctorum. hic agitur de quibusdam pertinentibus ad officium sacerdotum maiorum. Erat namque Moyse, quasi caput omnium sacerdotum tam summi sacerdotis minorum, ideo post eius officium dicitur de officio aliorum, & diuiditur in duo, quia primo agitur de ordinatione & compositione lucernarum. Secundo de consecratione Leuitarum ibi.

Locutus est Dominus. Ista secunda in duas, quia primo ponitur ordinatio Leuitarum quae pertinebat ad summi pontificis officium. Secundo officiorum executioni ibi.

Locutus est Dominus. Iterum in duas. Primo ponitur praecipuum Domini. Secundo impletio mandati. ibi. Feceruntque. Circa primum. Locutusque est Dominus. Hic ponuntur praecipua duo. s. de compositione lucernarum, quae pertinebat ad Aaron, & praecipuum de consecratione Leuitarum.

Quando data fuerint haec duo praecipua, scilicet de incensione lucernarum, & consecratione sacerdotum. Quast. I.

AN vero ista duo praecipua data fuerint hic, scilicet post ea, quae supra posita sunt, vel ante illa, non patet ex litera. Si enim dicamus, quod hic teneatur rectus ordo cum ea quae habentur a principio libri coeperint die primo mensis secundi anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet e. c. sequeret, quod ista fuissent facta post primum diem mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto.

Sed forte hoc non videbatur, quia consecratio sacerdotum fuit praecipua per vnum mensum antequam inchoarentur ea, quae habentur in principio libri huius. Sed ista duo videntur pertinere ad tempus consecrationis sacerdotum. quod autem sit hic recapitulatio satis est verisimile, quod apparet ex praecedentibus. nam ea quae habentur in principio libri huius inchoata fuerint in principio mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, oportebat vt caetera quae habentur in eo essent post principium mensis huius, & tunc oblatio principum, de qua habetur praeced. cap. incepisset post principium mensis huius.

Sed falsum est, quia dicitur praeced. cap. quod oblatio illa facta est in dedicatione altaris, & cepit in die quo consecratum est Sanctuarium, & omnia vasa eius, atque erectum. Sed ista erectio facta est prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto. ergo oblatio principum eodem die coepit. vnde necessario per recapitulationem ponitur hic. Similiter de his, quae habentur in hoc e. c. dici possent, quod per recapitulationem posita sint, fuerintque facta in mense primo anni se-

cundi antequam fierent ea, quae habentur in principio libri huius de compositione lucernarum. patet primo. Hic enim dabatur regula de modo incendendi lucernas in candelabro intra Sanctuarium. Sed ista ministratio erat quotidiana in sacerdotibus, vt patet Exodi cap. 27. & 30. & Leui. 24. ergo oportebat, quod retur antequam sacerdotes inciperent ministrare: alioquin si ministrassent aliquanto tempore antequam daretur istud praecipuum ex doctrina, vel illo tempore semper bene ministrassent, aut semper male. Si vero semper bene superfluum erat adiungi praecipuum de modo ministrandi. Si autem dicitur, quod semper male ministrassent est magni inconueniens, quia cum hoc fieret propter defectum legis, quae ab eo dari debebat, poneretur aliquod inconueniens in ordinatione Dei.

Dicendum est, ergo quod lex ista fuerit data antequam ministrare inciperent sacerdotes, sed ministratio sacerdotum cepit die octauo mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit praeced. cap. & Leui. cap. 8. & 9. ergo ante octauum diem mensis primi anni secundi datum fuit praecipuum istud de compositione lucernarum, & sic ponitur hic per recapitulationem, cum ea quae habentur in principio libri huius inchoata fuerint die primo mensis secundi anni secundi, vt patet supra cap. 1. Si autem non esset aliqua recapitulatio necesse erat, vt transisset vnus mensis, aut plus sacerdotalis ministratio, in quo non fuisset datum praecipuum de modo ministrandi in candelabro, quod est inconueniens. De consecratione Leuitarum eodem modo dicendum est, scilicet quod ponatur hic per recapitulationem.

Sed adhuc in hoc aliquis dicet, consecrationem Leuitarum esse antiquiorem consecratione sacerdotum, quia Leuitae dicunt minores gradus, sacerdotes autem habent maiora ministeria. In ordinibus autem conferendis sic est, quod minores conferantur ante maiores. ergo Leuitae ante sacerdotes consecrati sunt.

Respondendum est, quod non potest stare: quoniam Leuitae consecrati sunt postquam traditi sunt Aaron & filijs eius, & separati a multitudine populi, sed quando separati sunt Leuitae, Aaron erat iam consecratus in sacerdotem, vt patet supra cap. 3. vbi ei & filijs suis oblatae sunt Leuitae. ergo consecratio Leuitarum non fuit antequam finiretur consecratio sacerdotum. Item licet Moyse consecrauerit Leuitas, tamen Aaron fecit aliquid de consecratione, vt patet infra. s. quia eleuauit Leuitas coram Domino, & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua. Si tamen Aaron non esset consecratus non posset facere aliquam talem ministratiorem consecrando alterum. ergo iam expleta erat consecratio sacerdotum, cum inchoata est consecratio Leuitarum.

Dicendum tamen est, quod hoc non obstante fit hic recapitulatio quantum ad consecrationem Leuitarum. Erant enim necessarii Leuitae ad subministrationem sacerdotum in multis, ideo non est verisimile, quod post consecrationem sacerdotum aliquandiu moratum sit, quin consecrarentur Leuitae, vt possent habere subministrantes, nec oportebat multis diebus manere in consecratione Leuitarum, sicut septem diebus manebatur in consecratione sacerdotum, quia Leuitae facilius ritu consecrantur, quam sacerdotes, vt patet 2. Paralip. cap. 29. Sed in vna die consecrarentur, ita vt sacerdotes semper haberent subministrantes. Hic tamen posita sunt per recapitulationem, quia in locis suis poni non debuerunt, ne intricarentur diuersa materia. Nam si non fuisset aliqua recapitula-

tio, sed rectus ordo temporis, oportebat ut in principio Leuitici ageretur de consecratione sacerdotum, & de oblatione principum, & de præceptis istis datis pro compositione candelarum, & consecratione Leuitarum. ut tamen non diuideretur atque intricaretur id quod tractabatur de officio sacerdotum in principio Leuitici, ista non posita sunt, quia pertinebant ad quandam alium modum, ideo pro alio loco seruanda fuerunt, sicut hic, ut non perturbarent ordinem materiam quamquam perturbaretur in eis ordo temporis. Et sic dicendum est de eo, quod habetur supra 3. & 4. cap. ubi agitur de oblatione Leuitarum, quæ præcessit ad istam consecrationem. Idem etiam patet de celebratione paschali, de qua seq. cap. Nam illa fuit in mense 1. die 14. mensis, ut patet ibidem. Si tamen non esset recapitulatio oportebat, ut fuisset mese 2. cum ea, quæ habentur in principio lib. huius, ceperint mense 2. ut patet supra cap. 1.

Loquere ad Aaron. Hic non dicitur, quod loquatur Moyses ad omnem Israel, sicut in quibusdam legibus dicitur. & hoc secundum diuersitatem legum. nam quædam leges sunt quæ pertinebant ad totum populum, & in his dicebatur, quod Moyses loqueretur ad omnem Israel. Lex autem ista de compositione lucernarum solum pertinebat ad sacerdotes, quia ipsi ministraturi erant, & non populares. ideo non dicitur, quod loquatur Moyses ad Israel.

Quare dicitur hic, quod loquatur Moyses ad Aaron, & non ad alios sacerdotes, & an incensio lucernarum pertineat ad solum summum sacerdotem. Et quod ministraciones sacerdotales in Sanctuario erant quatuor tantum. Quest. II.

Sed quæret aliquis quare dicitur hic, quod loquatur Moyses ad Aaron, & non fit mentio de alijs sacerdotibus cum videatur ad eos pertinere. Respondet Ra. Abra. Aben Ezra quod incendere lucernas pertinebat ad solum Aaron. ideo ad eum locutus est Moyses.

Sed hoc falsum est. nam tam ad Aaron quam ad sacerdotes minores pertinebat compositio lucernarum. Nam si ad solum Aaron pertineret sequeretur, quod multis diebus non incenderentur lucernæ in candelabro, vel quod aliquis immundus intraret in Sanctuario: utrunque est falsum. Nam quotidie iustum erat in mane & in vespere collocari lucernas, ut patet Exo. 30. & Leui. 24. Quod autem nullus immundus introire deberet in Sanctuarium patet Leui. cap. 15. ubi dicitur, quod si quis immundus ad illud accesserit morietur. idem infra 19. cap. Quod autem ista sequerentur patet, quia sacerdos magnus habebat uxorem & filios gignebat, qui ei succederent in sacerdotio. necesse ergo erat, quod aliquando accederet ad uxorem suam, & tunc erat immundus per totam diem sequentem, ut patet Leui. cap. 15. tunc de illa die quæretur, an introiret ad incendendum lucernas in tabernaculo vel non. Si autem dicas, quod introiret, ergo immundus introibat in tabernaculum, quia quamquam lauari carnem suam, & vestes, tamen non poterat esse mundus usque ad vesperum, ut patet præall. c. Si vero dicitur, quod cessabat ab ingressu in tabernaculum, dabitur quod in illa die non accederet quisquam ad componendum lucernas in candelabro, & quia in multis diebus contingeret sacerdotem magnum pollui accedendo ad uxorem suam, multi essent dies, in quibus non componerentur lucernæ in candelabro. falsum tamen est, quia quolibet die lucernæ componendæ erant, ut patet Exo. cap. 30. & Leui. 24. Oportet ergo quod in his diebus aliquis alius lucernas incenderet, & sic

F pertineret etiam ad sacerdotes minores. Item patet hoc quia offerre thymiamam coram Domino erat æquale ei, quod est componere lucernas in candelabro. Sed offerre thymiamam pertinebat etiam ad minores sacerdotes, ergo pertinebat incensio candelarum. patet hoc nam Exo. c. 30. æquiparantur incendere thymiamam, & componere lucernas. Dicitur enim quod quando Aaron componet lucernas in mane, & in vespere vret thymiamam perpetuum. Quod autem sacerdotes minores incenderent thymiamam apparet Leui. cap. 21. cum dicitur, incensum Dei sui & panes offerent, & intelligitur de sacerdotibus minoribus, ut patet ibidem. Item patet Luc. cap. 1. ubi dicitur de patre beati Ioannis Zacharia, quod incenderit coram Domino thymiamam: ipse tamen erat de minoribus sacerdotibus de vice Abia, ut patet ibidem. Item apparet hoc quod offerre thymiamam & incendere lucernas pertineat ad eundem sacerdotem, ut patet Exo. c. 30. cum dicitur, quod Aaron vret thymiamam in mane & in vespere, quando componet lucernas. Sed incendere thymiamam pertinebat ad minores sacerdotes, ergo eodem modo incendere lucernas. Item patet hoc, quia ministraciones sacerdotales in Sanctuario solum erant quatuor præter illam ministracionem quam habebat semel summus sacerdos in anno ingrediens in Sancta sanctorum die expiationis. Prima erat facere sacrificium, de qua patet in omnibus libris legalibus veteris testamenti. Secunda erat offerre thymiamam. Tertia erat ponere panes propositionis coram Domino. De prima harum Exo. c. 30. de vtraque Leui. 24. cap. Quarta ministratio erat componere lucernas de qua hic. Sed primæ tres pertinebant ad sacerdotes minores, ergo & ista quarta, quia non erat maioris dignitatis. De prima quæ est in faciendo sacrificia apparet Leui. cap. 7. ubi dicitur, quod quilibet de filijs Aaron poterat offerre sacrificium pacificum. De oblatione panum propositionis super mensam, & de crematione thymiamatis simul habetur Leui. cap. 21. ubi dicitur de sacerdotibus minoribus. incensum. n. Dei sui & panes offerent, ideo Sancti erunt. Accipitur ibi incensum pro thymiamate, & panes pro panibus propositionis. manet ergo de incensione candelarum, & collocatione earum, quod pertinet ad omnes sacerdotes minores, quia non erat ista excellentior ministratio omnibus alijs. Item patet hoc, quia tempore Danid cum sacerdotes diuisi sunt fuerunt factæ. 24. sortes & quælibet earum ministrabat tempore suo, ut patet 1. Paralip. c. 24. Et quando ministrabat vna pars sacerdotum illa faciebat omnes ministraciones Sanctuarij, sed non poterat summus sacerdos esse in qualibet harum fortium, cum solum esset vnus summus sacerdos. ergo alij præter summum sacerdotem componebant lucernas in candelabro. Item patet hoc expresse in litera Exo. ca. 27. ubi dicitur, ut ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij extra velum, & collocabunt eam Aaron & filij sui, ut vsque mane luceat coram Domino. Ergo non solum pertinebat ad Aaron ista ministratio, sed etiam ad filios suos, qui erant minores sacerdotes. Et hoc modo non stat aliquod de inconuenientibus quæ sequebantur si summus sacerdos solum ministraret incendendo lucernas. Nam poterat ipse accedere ad uxorem vacans generationi: non tamen cogeretur introire immundus in Sancta sanctorum, quia alij sacerdotes ministrarent, & sic non maneret aliqua dies, in qua non fieret collocatio & incensio lucernarum in candelabro.

H Cum autem dicitur hic, quod loqueretur Moyses ad Aaron de incensione lucernarum non tollitur, quin ad eum & filios suos simul loqueretur, & sic videtur quod locutus

locutus fuerit: multa namque facta sunt, quæ scriptura referre non curat: præsertim ubi colligi potest ex his quæ facta aut dicta referuntur, quid aliud dictum aut factum fuerit, & dato quod Moyses non loqueretur, nisi ad solum Aaron de lucernarum compositione ipse erudiret filios suos, quia functuri erant officio sacerdotali coram ipso, ut patet supra cap. 3.

Cum posueris 7. lucernas super candelabrum. Istud est candelabrum aureum, quod fabricatum est in monte Sinai totum de auro, cum omnibus vasis suis. de cuius figura habetur Exo. cap. 25. & 37. & hic infra.

Tantum vnum candelabrum erat in toto Sanctuario, quia nullum erat in Sancta sanctorum, nec in atrio. Quest. III.

Nec erat aliquod alterum candelabrum in toto Sanctuario, ideo de eo scriptura loquitur appellando candelabrum, & nihil vltra determinando, quia si esset aliud candelabrum, aut esset intra Sancta sanctorum, vel in prima parte tabernaculi, aut extra tabernaculum in atrio eius. Solum enim erant istæ tres partes in Sanctuario. Non erat aliquod candelabrum in atrio tabernaculi, quia illa pars erat non habens tectum, sed patens soli, & lunæ, & toti celo: vnde non egebat alia luce, nec ibi erat. Intra Sancta sanctorum non erat aliquod candelabrum, quia Deus volebat, ut esset illa pars multum secreta atque obscura ne videri possit corpus formatum de aere, quod erat super propitiatorium inter alas duorum Cherubim. nam & quando sacerdos magnus illuc introibat, ut nihil videre posset, ferebat coram se thuribulum plenum prunis & thymiamate exhalante crassum vaporem, ut inde operiretur propitiatorium, ut patet Leui. cap. 16. Non ergo poneretur ibi aliquod candelabrum, quia sic manifestaretur id quod erat in propitiatorio.

Item non erat aliquod alterum candelabrum in prima parte tabernaculi, quia ibi erat istud candelabrum, de quo hic dicitur. & sufficiebat ad illuminandam totam partem cum esset in eo septem magnæ lucernæ, ut patet hic, & magnitudo spatij partis illius non erat valde excedens. Solum enim habebat cubitos. 20. in longitudine, & in latitudine. 10. ut colligitur Exo. 26. c. & ibi declaratum est. Et dicitur hic, cum posueris septem lucernas. non est intelligendum, quod istæ lucernæ essent factæ de sepo vel de cera, nihil enim tale cremabatur in Sanctuario cuius causa posita est Exo. c. 25. sed solum oleum cremabatur. Vocatur autem hic lucernæ quædã vasa de auro, in quibus fundebatur oleum, & in quolibet eorum ponebatur lychnus, ut sic arderet, & hoc modo lucernæ erant partes ipsius candelabri, atque fortè cum ipso candelabro: alij non diceretur, quod Beseleel fabricauerit lucernas quæ fabricauit candelabrum. Nam si de cera & sepo essent ad alium artificem minorem pertinebat earum fabricatio, dicebantur tamen poni lucernæ super candelabrum improprie, sicut dicebatur, quod erant duo Cherubim positi super propitiatorium, ut patet Exo. cap. 37. Erant namque producti de ipso propitiatorio, ut præcedenti cap. declaratum est. Sic tamen non accipitur hic, quia sacerdos magnus & alij minores, nec proprie, nec improprie ponebant lucernas quæ erant vasa aurea in candelabro. Sed accipiuntur hic lucernæ pro lychnis. Dicebatur enim sacerdos ponere septem lucernas, id est disponere septem lychna in vasis aureis oleum continentibus, & ad hoc ingrediebatur sacerdos quotidie in mane & vespere. s. ut disponeret lychna, alioquin possent extinguere lumina consumptis lychnis. sic patet Exo. cap. 30. cum dicitur, quod componet lucernas incendere illud, & quæ collocat eas ad vesperam. Ecce enim componere lucernas & collo-

A care idem sunt: nihil tamen horum intelligitur de lucernis quæ sunt vasa aurea, de quibus Exo. 25. & 37. c. sed de lucernis quæ sunt lychna. *Candelabrum in australi parte erigatur.* Hic datur locus candelabri.

De habitudine mensæ propositionis & candelabri, & quare sic erant disposita. Quest. IIII.

Pro quo sciendum, quod vasa principalia Sanctuarij erant arca fœderis: altare thymiamatum, candelabrum, mensa propositionis: altare holocaustorum, & labium æneum. Primum horum. arca ponebatur intra Sancta sanctorum in parte secretiori Sanctuarij, in qua nullum vas erat. in prima parte tabernaculi erant tria vasa, s. mensa propositionis: candelabrum, & altare thymiamatum. Extra Sanctuarium in atrio erant reliqua duo vasa. s. altare holocaustorum, & labium æneum. In tribus autem vasis quæ erant in prima parte tabernaculi erat ordo, quod altare ponebatur ante velum Sancti sanctorum, quasi in medio domus illius. mensa autem propositionis in latere aquilonari: candelabrum vero in latere australi.

Causa dispositionis huius erat, quia per mensam propositionis, in qua erant panes, significatur pars illa mundi, in qua est terra quæ colitur & facit fructus, & hoc est ad partem septentrionalem mundi, quia ista est habitata. Alia autem pars, quæ declinat ab æquinoctiali in meridiem non habitatur: ideo non producit fruges. Nam illa ex maiori parte mari operata est.

Candelabrum autem ponitur in parte meridiana. In eo enim sunt septem lucernæ quæ representant septem planetas per quos principaliter tota mundi machina in regione elementalibus, quantum ad naturales generationes & corruptiones, disponitur. Isti licet æqualiter declinent ab æquinoctiali versus utrunque polum mundi, magis tamen a nobis recedunt quæ accedant, eo quod nos habentes magnam obliquitatem spheræ ad polum mundi arcticum multum accedimus, lux ergo nobis de parte meridiana est, & nunquam super capita nostra: maxime in regione hac, & in alijs bene habitabilibus, quæ pro maxima parte sunt extra tropicum canceri. Candelabrum igitur erectum est in parte australi, ut luceat ex aduerso ad mensam existentem in parte septentrionali. In australi parte erigatur. Id est ponatur candelabrum intra tabernaculum apud latus eius australe. *Hoc igitur præcipit.* Hoc dixit Dominus Moysi, ut præcipiat Aaron ea, quæ sunt, habentur. *Ut lucernæ contra boream e regione respiciant.* Id est ut lucernæ taliter disponantur, quod lumen earum emittatur contra partem borealem, id est contra latere septentrionale. Erant enim candelabrum in parte australi positum.

Mensa autem propositionis in latere aquilonari, & iubebatur, quod lumen candelarum emitteretur contra boream, id est contra latere oppositum. hoc autem dicitur, quia lucernæ istæ non erant de sepo vel de cera, nam illæ cum eriguntur diffundunt lumen suum vndique, & non magis ad vnam partem quam ad alteram. Istæ autem lucernæ erant quædã lychna posita in vasis olearijs, & poterant inclinari contra vnam partem vel contra alteram, & sic inclinarentur contra latere septentrionale illuminarent illud magis contra latere meridianum, & dicitur quod e regione lucebant, id est contra partem. s. erat candelabrum in parte australi, & debebat lumen emitti contra partem borealem.

Quare lucernæ contra boream disponebantur. Quest. V.

Causa huius erat, ut mensa esset luminata, & totum medium tabernaculum. Poterant enim sacerdotes, si nihil eis diceretur, inclinare lychna contra latere meridianum, & sic paucam lux, vel quasi nulla esset in Sanctuario, idem poterant

poterant inclinare contra latus orientale vel contra occidentale, & tunc pauca lux esset in Sanctuario, quod solum ad illa latera, versus mensam autem pauca lux dirigeretur, quia erat in latere aquilonari, & tamē magis erat necessaria lux versus illam partem quam versus aliam; quia ibi ponebantur panes & vasa multa, & erant necessaria ad quotidianam ministracionem, cū illa mensa esset repositorium duorum altarium. Iussit igitur Deus, vt lucernae taliter disponderentur, quod emitterent lumen suum contra boream, i. contra latus septentrionale, quia versus illam partem erat mensa propositio. Et propter hoc magis continebatur poni candelabrum in latere meridiano; quam iuxta mensam in latere australi. nam si esset iuxta mensam, & inclinaretur lumen illius versus latus septentrionale, non esset lux in alijs partibus versus latus meridiana. Cum autem esset in latere meridiano apud partem tabernaculi, & essent inclinatae lucernae versus boream, totum medium erat illuminatum. Et ista est causa magis literalis, quare candelabrum poneretur in vno latere, & mensa in alio, quam ea, quae supra data est: quamquam illa aliquantulum sit literalis.

Ad mensam panum propositio. Idest ista lucerna respiciat siue inclinentur vertus mensam propositio. Ista mensa erat in latere aquilonari, ideo candelabrum; quod erat in latere meridiano inclinabatur versus mensam, cum lucernae illius inclinarentur ad partem mensae. Ratio huius inclinationis supra posita est. Vocat hic mensa propositio illa in qua ponebant panes.

De mensa propositio cum panibus suis. Panes propositio, quae vocantur panes facierum. Quae. VI.

HABERAT enim ista mensa duo officia. Primum, quod in ea ponerentur panes. 12. in memoriam filiorum Israel, vt patet Leui. cap. 24. & isti ponebantur in quolibet latere recentis, & mutabantur in alio, vt ponerentur novis, vt patet ibidem. Vocantur hic panes propositio, a proponendo, quia proponebantur coram Domino ordinatim super mensam illam. Litera hebraica vocat illos panes facierum, & dicunt Iudaei, quod vocabantur panes facierum, quia habebat duas facies. & quod tales erant in parte superiori, sicut in inferiori. & hoc volunt, quia dicunt illos formari in quibusdam vasis aureis positis ad ignem, sicut hostiae sunt in vasis ferreis, & vtroque possunt habere faciem. Panes autem nostri qui coquantur in clibano vnicam faciem habent, quia pars illa quae adhaeret pavimento clibanum denigratur aliquantulum & contrahitur in rugam, vel sunt in ea aliqua diuisiones.

Sed dicendum est non stare hoc. nam non poterant panes tante quantitatis coqui intra vasa aurea, aut ferrea. quilibet enim panis horum habebat duas decimas similes. duo gomor, vt patet Leui. cap. 24. & sic erant tantae quantitatis quantum comedere possent duo homines in die tota. Sic enim fiebat de manna: pro quolibet namque homine dabatur vnum gomor ad totum diem, vt patet Exo. ca. 16. tanta autem quantitas panis non poterat coqui intra vasa ferrea, vel aurea. Prius enim verteretur in carbonem ex alterutra partium quam in editu eius coqueretur. Ideo non formabantur sic, sed coquebantur in clibano, sicut panes nostri. Exemplum autem de hostijs non habet aliquam similitudinem, quia hostiae sunt tenuissimae, & quantumcunque paruus calor sit, potest eas coquere.

Sed dicendum, quod isti panes vocantur facierum, i. facies, quia in hebraeo ponitur plurale, pro singulari: maxime in isto nomine, facies, quia semper dicitur facies Domini in plurali, & vocantur panes faciei. i. panes

positi coram facie Domini. Hoc autem signat litera nostra vocans illos panes propositio. i. panes propositos ad conspectum Domini in tabernaculis. nam Leui. c. 24. iubetur, quod illi panes semper sint coram Domino. Istud erat vnum officium in mensa propositio: in quo ipsa distinguebatur ab omnibus alijs vasis Sanctuarij: nullum quippe erat vas Sanctuarij pertinens ad hanc ministracionem. Aliud ministerium erat in mensa propositio. i. quod in ea ponebantur multa genera vasorum, vt thymbula, phiale, cyathi, acceptabula, vt patet Exo. 25. & 37. cap. Et quantum ad hoc mensa non habebat aliquam specialem ministracionem distinctam ab alijs vasis Sanctuarij, sed erat repositorium duorum altarium, quia ibi erant quaedam vasa altaris holocaustorum, & alia pro altari thymiamatum.

Contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debent. Idest lucernae debebant lucere. i. emittere lumen suum contra partem, quam respicit candelabrum. i. contra partem oppositam candelabro, & ista est pars aquilonaris, in qua erat mensa propositio, cum candelabrum esset in parte australi.

Fecitque Aaron. Idest Moyses locutus fuit ista de compositione candelarum. Aaron ipse vero fecit illa inclinando lychna lucernarum contra partem aquilonarem, & hoc intelligitur de prima die, in qua coepit ministrare. i. die octaua mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto. Ante hoc enim non ministrauerat ipse, nec aliquis de filiis suis, cum nullus esset consecratus.

An hoc necessario intelligatur de prima die ministracionis sacerdotum. Quae. VII.

ET necesse est, quod intelligatur hoc de prima die ministracionis sacerdotum: nam nisi sic fecissent errarent, & Deus illos puniret, sicut occidit Nadab, & Abiu cum obrulissent ignem alienum, vt patet Leui. ca. 10. sed non factum est, ergo in hac die bene ministraverunt, sed non poterant bene ministrare, nisi sic egerant. Non tamen ex hoc sequitur, quod in hac die prima octaua Aaron incenderit lucernas candelabri, quia frequenter ponitur Aaron, & intelligitur ipse vel filij sui, vt patet Exo. cap. 30. vbi dicitur, quando Aaron in mane & in vespere collocat lucernas vret thymiamata: sed non solum ipse vrebat thymiamata & incendebat lucernas, sed interdum filij sui, & sic intelligitur post hoc, quod fecit Aaron quod dictum est. Inclinare lucernas contra partem aquilonarem. i. fecerunt hoc filij sui. An vero in die illa octaua, quae erat prima dies ministracionis Aaron lucernas parauerit, vel filij sui, non constat, tamen constat quod filij sui. Nadab & Abiu oblaturi erant thymiamata super altare thymiamatum, & tunc peccauerunt sumetes de igne alieno, & mortui sunt, si autem non fuissent mortui illi cremauissent thymiamata, & incendiissent lucernas, quia amba ministraciones fiebant simul, & ab eodem. sic patet Exo. cap. 30. quando componet Aaron lucernas incendet illud, & quando collocat eas ad vespere coram Domino vret thymiamata: quis tamē postea suppleuerit officium illorum duorum non dum finitum. san Aaron vel alij duo filij sui Eleazar, & Ithamar non constat: ideo non potest apparere sufficienter quia ea die lucernas collocauerit.

Et imposuit lucernas super candelabrum. Istud est expositio precedentis. i. fecit Aaron. Nam nihil aliud fecit, nisi quod lucernas incendit inclinando contra mensam, dicitur quod imposuit eas super candelabrum, non quod ipse nouiter eas imponeret, quia postea erant a prioribus diebus. nam si accipiantur hic lucernae pro vasis suis

suis, in quibus erat oleum in extremitatibus calamarum candelabri: falsum est, quod Aaron imposuerit. lucernae. n. illae erant pars ipsius candelabri: fecitque eas Bezeleel, vt patet Exo. ca. 25. & 37. Si autem accipiantur lucernae pro lychnis positis in vasis illis: falsum est, quod Aaron posuerit eas super candelabrum. Nam in precedentibus diebus 7. in quibus ministrauerat Moyses vrebatur thymiamata & incendebantur lucernae. nihil tamen horum fecerat Aaron. manerent igitur lychna posita ex eo tempore, & Aaron non imponeret ea nouiter. Sed dicitur imposuisse. i. collocauisse super candelabrum, ita quod quicumque incendebat lucernas inclinabat eas contra latus aquilonarem, in quo erat mensa.

Vt praeceperat Dominus Moysi. Idest sic disposuit lucernas in candelabro, sicut dominus iusserat Moysi. i. inclinando illas contra partem septentrionalem.

Hac autem erat factura candelabri. Hic tangitur in generali figura candelabri. erat. n. vnicum, vt supra declaratum est.

Ex auro ductili. Istud pertinet ad modum fabricacionis candelabri. quod esset ex auro purissimo, vt patet Exo. cap. 25. nihil habens argenti, aut ferri, vel alterius metalli, vt dixit Iosephus. i. quod haberet quaedam partes ferreas. Etiam erat istud aurum ductile. i. per extensionem fabricatum. habebat quippe multas partes. i. septem calamos cum stipite, & sphaerulis, & liliis. Ista tamen non erant facta in partes diuersas, ita quod per se fabricaretur quaelibet pars, & postea affigerentur atque componerent ipsam candelabrum, sicut fit in crucibus nostris, quae ex multis partibus componuntur. illud autem non sic, sed ductile erat. i. per malleationem extendebatur, & formabantur omnes partes eius, ita vt nulla alteri affixa vel coniuncta esset, & hoc modo non poterat candelabrum esse inuis inane, sed totum solidum, & ex hoc erat difficilis fabricatura huius candelabri. Tam medius stipes. Idest hastile medium candelabri erat ex auro ductili.

Quam cuncta quae ex vtroque latere calamarum nascebantur. Idest non solum stipes medius erat de auro ductili, sed etiam omnia quae nascebantur de vtroque latere eius.

Figura candelabri & calamarum eius. Quae. VIII.

PRO quo sciendum figuram candelabri esse huiusmodi, vt in principio haberet quandam basim amplam super quam sederet ne in alterutrum caderet, & ex illa nascebatur vnicum hastile grossum de auro, quod erigebatur in sublime. In lateribus autem illius hastilis nascebantur sex calami: tres in latere vno, & tres in alio latere opposito, & hoc per tria loca. i. vt duo calami nascerentur in loco vno, & totidem in alio, & in tertio totidem. In medio autem calamarum in quolibet eorum erant fabricati cyphi, sphaerulae, & lilia. In extremitate autem cuiuslibet calami. i. in capite eius erant vnum vas de ipso met candelabro factum, & in illo ponebatur oleum, & lychnum. Erant autem ista vasa septem, quia erant sex calami, & vnus stipes medius: in quorum quolibet erat vnum vas. de ista fabricatura, & de sphaerulis, cyphis, & lilijs quomodo collocarentur in stipite medio atque calamo latius fuit declaratum. Exo. cap. 35. & dicitur hic. *Cuncta quae ex vtroque latere calamarum nascebantur. Idest cuncti calami, qui nascebantur ex vtroque latere. i. hastilis habebat. n. hastile duo latera opposita, in quibus nascebantur sex calami, vt patet Exo. c. 25. calami autem non habebant aliquid quod nasceretur ex lateribus ipsorum, nec valet si arguas de cyphis, sphaerulis, & lilijs quae erant in quolibet calamarum, quia ista non erant in vtroque latere. i. in duobus lateribus calamarum, sed in circuiu cuiuslibet calami. In hastili autem eorum*

rio, quoniam ex vtroque latere. i. ex duobus lateribus oppositis nascebantur calami.

Iuxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum. Idest Moyses fecit fabricari candelabrum sicut exemplum siue similitudinem, quam dedit ei Deus. nam in candelabro erant multae particulae, & istae non poterant intelligi quomodo se haberent in candelabro, nisi videretur figura earum, ideo postquam Deus dixit omnia ista Moysi in voce monstrauit similitudinem omnium temporum, vt sic melius contempleri posset & facere figuras similes coram Domino ab artificibus. & sic dicit Exo. c. 25. fac secundum exemplum, quod tibi in monte monstratum est. dicitur hic Moyses operatus candelabrum, non quod ipse fecerit, sed quia fieri iusserit, & facientes in modo fabricandi erudierit.

Et locutus est dominus ad Moysen dicens.

Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum. Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suae. Cumque lauerint vestimenta sua, & mundati fuerint: tollent bouem de armentis & libamentum eius simillam oleo conspergam: bouem autem alterum de armento accipies pro peccato, & applicabis Leuitas coram tabernaculo foederis conuocata omni

multitudine filiorum Israel. Cumque Leuitas fuerint coram Domino, ponent filij Israel manus suas super eos, & offeret Aaron Leuitas munus in conspectu Domini a filiis Israel, vt seruiant in ministerio eius. Leuitas quoque ponent manus suas super capita bouum, e quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocaustum domini, vt depreceris pro eis. Statuesque Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos domino, ac separabis de medio filiorum Israel, vt sint mei, & postea ingrediantur tabernaculum foederis, vt seruiant mihi. Sicque purificabis & consecrabis eos in oblatione domini: quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel. Pro primogenitis quae aperiant omnem vuluam in Israel accipi eos. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel tam ex hominibus quam ex iumentis.

Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti sanctificauit eos mihi & tulli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidique eos dono Aaron, & filiis eius de medio populi, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo foederis, & orent pro eis: ne sit in populo plaga si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. Feceruntque Moyses & Aaron, & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitas, quae praeceperat dominus Moysi: purificati que sunt & lauerunt vestimenta

Supra 3. Exo. 13. & 33. Iuc. 2. Exo. c. 3. Sup. c. 3.

stimenta sua. Eleuauitque eos Aaron in cōspectu Domini & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fēderis coram Aaron & filijs eius. Sicut praeceperat Dominus Moyfi de Leuitis, ita factum est. Locutusq; est Dominus ad Moysen dicens. Hæc est lex Leuitarum. A viginti quinque annis, & supra ingredientur, vt ministrarent in tabernaculo fēderis. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleuerint, seruire cessabunt. Eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fēderis, vt custodiant quæ sibi fuerint commendata: opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Leuitas in custodijs suis.

Et locutus est Dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum principale huius cap. de consecratione Leuitarum, sicut enim erant necessarii sacerdotes ad ministraciones Sanctuarij, quæ erant intra ipsum Sanctuarium. scilicet facere sacrificia: offerre thymiam: ponere panes super mensam propositionis, & lucernas collocare, quæ pertinebant ad officium sacerdotale. ita erant necessarii Leuitæ ad quasdam alias ministraciones. scilicet vt erigerent & deponerent tabernaculum cum castramouenda essent & figenda, & q̄ portarent oia, quæ erant in Sanctuario, vt patet supra cap. i. fuerunt igitur consecrati Leuitæ, sicut sacerdotes, licet non ad eandem ministraciones, nec eodem ritu consecrandi.

Tolle Leuitas de medio filiorum Israel. Ad hoc q̄ Leuitæ sanctificarentur oportebat, vt separarentur a reliqua multitudine, quia totus populus non erat deditus ministracioni speciali Dei, sed aliqui qui erant singulariter ministri, ideo illi separari debebant à multitudine, vt nō essent tanquam vna pars multitudinis, sed quædam alia iura & specialia officia haberent. Non est autem intelligendum, q̄ Moyses quasi propria auctoritate rulerit Leuitas de populo ad applicandum Deo. hoc enim totus populus fecit, sed solum Moyses significauit populo quid Deus iusserit, & tunc totus populus separauit de medio sui Leuitas applicans illos ad Aaron, vt patet infra.

An ea quæ habentur hic, & supra cap. 3. & 4. pertineant ad idem tempus. Quæst. IX.

SCIBNDVM autem, q̄ ea quæ dicuntur hic, & ea quæ habentur supra 3. & 4. cap. ad idem tempus pertinent. Nam supra capit. 3. dicitur q̄ Leuitæ fuerint separati de medio Israelitarum & applicati Aaron & filijs suis ad ministrandum eis. ita autem dicitur infra in litera. sed hæc non potuerunt bis fieri; semel enim separandus erat Leuitarum cæus de medio Israel. Cum vero semel segregatus esset, amplius segregari nō potuit.

Dicendum est, ergo q̄ ad idem tempus pertinent & idem sunt, sed fuerit hic, & ibi descripta, quia hic agitur solum de ritu consecrationis Leuitarum sup. 3. cap. agit de officijs eorum in Sanctuario: vt utrumque autem præsupponit separationem a populo. nā non poterant Leuitæ consecrari Domino specialiter nisi separati essent a reliqua multitudine, nec etiam poterant designari ad officia sanctuarij, nisi essent separati a reliqua multitudine, quia toti multitudini

F non competebant aliqua officia Sanctuarij, vtrobique expressum est de hac separatione: fuissent autem posita ista simul, nisi pertinerent ad diuersa, quia supra cap. 3. & 4. agit de solis officijs Leuitarum. hic autem agit de consecratione eorum, & quia ista sunt diuersæ materiæ secundum describendæ erant. *Et purificabis eos iuxta hunc ritum.* Id est mundificabis eos hoc modo qui sequitur.

Leuita ante consecrationem generali immunditia purgandi erant. Quæst. X.

LEVI TAE ante hoc fuerant in medio populi, nunc autem segregabantur, vt essent speciales ministri Dei, & quia videbatur, quod aliquas sordes contraxissent in conuersatione populari, purificandi erant, vt nihil in eis maneret sordis. non est tamen intelligendum, quod in Leuitis esset aliqua sordes specialis, quam Deus per istam purificationem tollere intenderet. nam tunc fieret in eis purificatio quam requirebat talis sordes, sicut alia purificatio est, quæ fit in contaminatis super mortuo, & alia in leprosis, alia in fluentibus femine, alia in cōringentibus morticina brutorum. Et sic de alijs modis purificationum & cōtaminationum, vt patet Leui. 11. 14. 15. cap. & infra 19. nam si essent Leuitæ immundi aliqua harum immunditiarum, daretur eis purificatio quæ conueniebat secundum illam immunditiam, quam contraxissent, & non ista purificatio, q̄ habetur hic. nam non est aliquod genus contaminationis cui debeat ista purificatio, vt patet si inquiratur omnia quæ habentur in Leuitico, & in hoc libro de purificatione immundorum. Solum igitur est dicendum hic non esse aliquam de immunditijs quæ alijs purgandæ erant, sed ista fiebat ad maiorem sanctificationem. Item omnes Leuitæ purificabantur hic qui erant vigintiduo millia & amplius, vt patet supra cap. 3. non tamen est verisimile, quod omnes isti incurrissent aliquod genus immunditiæ. Posset autem dici si forte pauci de illis purificarentur: de omnibus tamen non erat verisimile.

Item dato quod diceremus omnes Leuitas incurrisse immunditiam, nō tamen contingeret omnes incidere in idem genus contaminationis. ergo fieret in eis diuersæ purificationes, sed hic eadem fit in omnibus. ergo si immunditiam contraxerunt significatur esse eadem immunditia, nulla tamen fuit, sed fit in eis hic purificatio non ad abstergendam aliquam labem specialem, sed vt puriores sint, & per hoc magis applicentur ad Deum, sicut interdum fiunt sacrificia pro peccato, & tamen nō est aliquod peccatum speciale propter quod ipsi offerentes offerant, sicut patet præceden. cap. de duodecim principibus, qui in dedicatione altaris obtulerunt omnia genera sacrificiorum, & ibi erant sacrificia pro peccato, tamen nō videbatur aliqua causa, aut peccatum speciale propter quod ipsi offerrent, sed solum offerre ad solennitatem dedicationis altaris. Dicitur hic, q̄ purificaret eos Moyses: non quidem q̄ ipse fecerit omnes ritus qui hic habentur, nam Aaron fecit partem eorum, cum obtulerit Leuitas coram Dño eleuans eos, & orans pro illis, vt patet infra. Sed dicit Moyses purificasse illos, quia ipse fecit ritum, qui propriè pertinebat ad purificationem. scilicet aspergere aqua lustrationis.

Aspergantur aqua lustrationis. Istud erat primum, quod requirebatur in purificatione Leuitarum, scilicet quod aspergerentur aqua, & istud faciebat Moyses.

An Le.

Scds ritus erat rasio pilorum.

An Leuita aspergerent seipsos aqua, vel Moyses aspergeret eos, & qualiter aqua lustrationis conficiebatur, & quid significet lustrum. Et quod ciuitas Romana purgabitur. Quæst. XI.

QUAMQVAM forte ex litera ista aliquis diceret non constare, an Moyses purificauerit, sed satis stare posse, quod Leuitæ purificarent seipsos aspergendo aquas, cum dicitur aspergantur. Sed dicendum est non posse stare, quia qui immundus erat nūquam aspergebat seipsum, sed homo mundus aspergebat immundum, vt patet infra. 19. sed Leuitæ erant hic tanquam immundi, cum iuberentur aspergi, ergo non aspergebant seipsos, sed alius eos aspergeret, & iste erat Moyses.

Quod si forte dicere vellemus Moysen non asperxisse Leuitas intelligeret illa litera superior, scilicet purificabis eos, id est mandabis, quod purificentur. Similis modus loquendi habetur multis in sacra Scriptura. sic patet Exodi cap. 19. cum dixit Deus Moyfi, sanctifica eos in diem tertium, quod intelligitur de Israelitis, & tamen sanctificatio illa solum erat in hoc, q̄ lauarent vestes suas, & abstinerent ab vxoribus, vt patet ibidem. hoc autem non poterat facere Moyses in Israelitis, sed ipsi facturi erant. Dixit tamen Deus, quod purificarentur, & sanctificaret eos Moyses, scilicet quod iuberet eos sanctificari. Sed primus sensus conuenientior est, scilicet quod Moyses asperferit super illos aquam lustrationis.

De aqua ista considerandum est, quod fiebat ex cōmixtione cinerum. occidebatur enim vitula rufa ætatis integre a sacerdote extra castra, vt patet infra cap. 19. & cremabatur tota, ita vt verteretur in cineres, qui sumebant, & positi in loco mundo extra castra erant ad mundificationem a contaminationibus. accipiebatur enim aliqua pars eorum, & miscebatur aquæ, atq; inde fiebat aspergio super hominem immundum, & mundabatur. vocatur ista aqua lustrationis, id est purgationis, quia lustrare significat circundare, purgare, & illuminare, & omnia ista possunt descendere ab isto nomine lustrum. tri. pro quinquennio, quoniam ciuitas Romana de quinquennio in quinquennium, vt quidam dicunt purgabatur, circundabatur, & illuminabatur. fiebant autem ista simul, quia totus populus in Calendis Februarii sumptis facibus circuibat totam urbem, & tunc dicebatur ciuitas purgari. Vocatur autem apud Romanos istud festum anabale, id est ambitus ciuitatis per partem anteriorem in aruis. Vocatur etiam festum illud Februa. id est purgationes, quia fiebant illo die purgationes mortuorum. de ritibus horum ponit Ouidius in 2. lib. Fastorum.

Et vadant omnes pilos carnis suæ. Iste est secundus ritus qui fiebat in purificatione Leuitarum. An vero ipsi Leuitæ raderent seipsos, aut in alterutrum aliqui raderent alios, vel alij de popularibus raderent Leuitas, nō constat.

Satis tamen manifestum est, quod Moyses non rasi illos. Non enim poterat ipse videre tot. Effet enim hoc multorum dierum opus. De aqua lustrationis secus erat, quia poterat eā breuiter aspergere super omnes Leuitas. Fiebat rasio omnium pilorum, quia totalem munditiam significat: pilis enim sordes inherebant qui cum ablati fuerint nihil sordis relinquunt, vel iō raduntur, quia pili nascuntur de sordibus, id est, de superfluitatibus exeuntibus per poros. Est autem ista purificatio leproforum. Nam cum cessasset lepra raderentur omnes pili corporis leprosi, vt non esset aliquid in quo posset manere lepra, vt patet Leuit. capit. 14. Leuitæ autem non erant leprosi, sed fiebat talis ritus ad significandum totalem munditiam inducendam.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Dam. Dicit Rabbi Moyses, quod Leuitæ purificabantur modo leproforum, quia ipsi offerebantur Domino loco primogenitorum Israelitarum qui peccauerant in vitio idolatriæ, ponendo vitulum fabricatum, & inducēdo Aaron, vt fabricaret. idolatria autem est quedam lepra spiritualis, ergo fieri debebat in eis purificatio quæ debebatur lepro, scilicet radere pilos carnis totius, vt postea noui pili crescerent.

Cumque lauerint vestimenta sua. Istud pertinebat ad purificationem, scilicet, quod lauarentur vestimenta, & est generale ad multas purificationes. Sic enim purificabantur qui erant leprosi, & fluentes femine, & polluti effusione seminis, & in multis alijs, prius tamen aspergebatur aqua lustrationis super Leuitas quæ eorum vestes lauarentur.

Et mundati fuerint. Ista munditia non erat aliquid distinctum a ceteronijs supra positis, scilicet, quod lauarentur, & aspergerentur aquis, atque raderent pilos, sed dicitur, quod in his ceteronijs consummabatur eorum purificatio. Cetera autem non pertinebant ad purificationem, sed magis ad quandam solennitatem.

Tollant bouem de armentis. Hic ponitur sacrificia duo quæ faciebant Leuitæ, scilicet pro peccato, & in holocausto: & quamquam dicatur hic, quod tollant bouem, tamen intelligendum est, quod duos tollerent hic tamen dicitur de primo eorum, qui erat in holocaustum.

Et libamentum eius. Id est etiam tollant Leuitæ libamentum debitum cum boue. Isti duo boues offerebantur de expensis Leuitarum, quia erant in solennitatem consecrationis eorum.

Leuita offerebant boues, sed qua sit ratio inquiratur. Quæst. XII.

DICUNT Iudæi, quod offerebant Leuitæ boues in memoriā peccati vituli fabricati ab Aaron petente toto populo. Sed istud nihil est, quia in multis alijs sacrificijs offeruntur boues, & non fiunt pro peccatis illis, sed pro peccato speciali personarum, vel ex aliqua alia causa. Item hoc staret aequaliter si offerretur iste bos pro peccato, sed non solum offertur pro peccato. nam etiā in holocaustum offertur alius bos. Non enim propter hoc offert sed ad maiorem solennitatem, quia bos est hostia solēnior, quam aries, vel agnus cū sit maior, & sumptuosior, & quia offerebatur hic pro omnibus Leuitis debuit offerri hostia solennis. Dicitur autem, q̄ offerret cum libamine suo, quia in omnibus sacrificijs holocaustorum, & hostiarum pacificarum offerebantur libamina, scilicet simila, oleum, vinum, thus, & sal, vt patet Leuit. c. 2. quantitas autem libaminis debiti pro boue nō ponitur hic, quia infra 15. capit. habetur regula generalis de omnibus libamentis, scilicet, quod cum quolibet boue offerantur tres decimæ simile conperse, id est tria gomor, & medietas mensuræ hinc de vino, & tantundem de oleo ad conspergendam similam. *Similam oleo conperfam.* Declaratur hic aliquid de libamine, scilicet, quod offeratur simila cōspersa oleo, non tamen totum declaratur, quoniam superadditur vinum, thus, & sal. de quantitate horum nihil ponitur hic, sed habetur infra 15. cap.

Bouem autem alterum de armento tuo accipies. De boue superiori non dictum fuit ad quid esset, sed intelligendum est, quod erat in holocaustum, quia hic iubentur offerri in holocaustum, & pro peccato, vt patet infra. Sed bos iste erat pro peccato, ergo bos de quo supra dicebatur erat in holocaustum, sed nō fuit expressum, quia j. exprimitur. De isto boue dicitur, q̄

M acci.

acciperet illum Moyſes de armento. non eſt intelligē dum, quōd de expenſis ſuis offerretur iſte bos, ſed de expenſis Leuitarum, quia pro eis fiebāt iſta ſacrificia, & non pro Moyſe ſpecialiter. Dicuntur autem boues tolli de armento, quia armentum ſignificat congregationem magnorum pecorum, ſ. bouum, ſicut grex ſignificat congregationem minorum, ſ. ouium, & caprarum. unde boues nunquam, niſi de armento tolli poſſunt, niſi ſolitarij ſint. & ſic iſta additio eſt, quaſi ex ſuperabundanti. *Et applicabis Leuitas coram tabernaculo ſede ris.* Iſte erat ritus oblationum, quōd quādo aliquid offerrebat, ipſa oblatio, & offerens duceretur ad oſtium tabernaculi, quia omnes oblationes ſiant Domino. Ipſe autem ſpecialiter eſſe dicebatur in tabernaculo.

Ad hoc ergo, quod offerrentur coram eo oēs oblationes ducebantur ad oſtium tabernaculi. Erat enim hic duplex oblatio, ſ. boues duo oblato pro Leuitis, & ipſi Leuitae qui non erant hic, tanquam offerentes, ſed tanquam oblatio, ideo ſicut res oblata eleuatur corā Domino, ita & Leuitae, eleuabantur, vt patet infra. Nam Iſraelitae offerrebat eos pro ſeipſis, vt eſſent in miniſterio Sanctuarij, ſicut ſiquis offerat Deo aliquid ſacrificium, & ſicut cum quiſpiam offert portat oblationem ſuam coram Domino, ita Leuitae portati ſunt a filijs Iſrael. Moyſes autem quaſi nomine totius Iſrael applicabat iſtos Leuitas coram Domino. ideo dicitur hic, quod Moyſes applicaret Leuitas coram tabernaculo. Si autem Leuitae eſſent hic tanquam offerens, & non tanquam oblatio, non diceretur, quōd Moyſes applicaret eos ad oſtium tabernaculi, ſed ipſi illuc irent. Dicitur hic tamen quōd Moyſes applicaret eos. *Conuocata omni multitudine filiorum Iſrael.* Ideſt Leuitae iſti offerrebantur coram oſtium tabernaculi praſenti omni multitudine Iſraelitarum.

An omnes Leuitae fuerint introducti ad oſtium tabernaculi.
Quaeſt. XIII.

AN vero omnes Leuitae introducti fuerint ad oſtium tabernaculi intra atrium non conſtat. Satis enim videbatur ſufficere, quod aliquo nomine omnium offerrentur. Si autem velimus dicere, quod omnes fuerint oblato, etiam ſatis ſtat. nam quamquam non caperentur omnes Leuitae intra atrium tabernaculi, poterant recipi ſucceſſiue, vt quidam primo offerrentur, alij vero poſterius.

De alijs tamen ceremonijs, ſ. de lotionem veſtium, & raſione pilorum, atque aſperſione aquarum luſtrationis, dicendum eſt, quōd in quolibet Leuita facta fuerit, quia in hoc non ſufficiebat quidam pro omnibus, cum requiratur in quolibet actus determinatus purificationis. Dicitur, quōd fiebat iſta congregata omni multitudine Iſraelitarum, quia ipſi erant offerentes. Nam Leuitae offerrebantur pro primogenitis Iſraelitarum, vt patet inſ. in litera. Et ſicut totus Iſrael oblatus erat primogenitos ſuos, ita nūc obtulit Leuitas pro primogenitis ſuis. fuit autem congregata iſta multitudo non, quōd omnes eſſent intra atrium tabernaculi, ſed quidam erant exterius, alij vero interius. Illi enim qui erant principales in populo representantes perſonam totius populi introierunt in atrium tabernaculi, tanquam ipſi offerrent Leuitas illos, alij vero manſerunt exterius. Sed adhuc, an fuerit hic congregata tota multitudo populi non conſtat, quia aliquando ipſi qui ſunt principales in aliqua multitudine vocantur tota multitudo. ſic poterat eſſe hic de Iſraelitis. *Cumque Leuitae fuerint coram Domino.* Ideſt, quādo Leuitae fuerint praſentati ad oſtium tabernaculi, quod eſt eſſe coram Domino.

Ponent filij Iſrael manus ſuas ſuper eos. Hoc fiebat ad mo-

Fdum ſacrificiorum. Cū enim aliquis offerret aliquid animal ducebat illud ad oſtium tabernaculi, & ponebat manus ſuas ſuper caput illius tradens ſacerdoti, ſ. quia ille qui offerrebat tradebat rem domino, qui morari dicebatur ſpecialiter in tabernaculo. Ponebantur autem ibi manus ſuper caput animalis ad renunciandum proprietati animalis, quoniam iſta impositio manus ſignificat emiſſionem a domino, & ſic vocantur ſerui liberati manu iſſi, quia domini ſui liberantes illos a manu ſua eos emittebant. Leuitae autem erant hic oblatio Iſraelitarum, quia Iſraelitae offerrebat eos ad miniſtrandum coram Domino loco primogenitorum ſuorum. ideo manus ſuper eos imponere debebant, vt ſignificaretur, quōd renunciabant Deo, proprietatem ipſorum.

Et non accipitur hic impositio manuum, vt ſignificetur, quōd imprecabantur Iſraelitae peccata ſua euenire ſuper capita Leuitarum, ſicut in ſacrificijs fiebat. nam imponebantur manus ad renunciandum proprietati animalis, & ad imprecationem, quōd Deus transferret peccata offerentis ſuper ipſum animal. Sic enim fiebat in die propitiationis, quando conſtituebatur ſacerdos omnia peccata Iſraelitarum poſitiſ manuſ ſuper caput capri emiſſarij, vt portaret omnia peccata Leuitarum, vt patet Leuit. cap. 16. nam non imprecabantur Iſraelitae peccata ſua venire ſuper Leuitas. cum autem dicitur hic, quōd filij Iſrael ponent manus ſuper capita Leuitarum, non erat intelligendum, quōd quilibet de filijs Iſrael poneret manum, ſed ſolum illi qui erant maiores, ſcilicet principes populi qui repreſentarent totius populi perſonam.

Et offeret Aaron Leuitas munus coram Domino. Ideſt Aaron obtulit Leuitas in munus, ſcilicet, quōd ſicut cum offerretur aliquid ſacrificium offerretur munus, ita Leuitae quia erant aliquid quod dabatur Deo erant munus. Dicitur autem obtulisse Aaron, quia poſtquam Iſraelitae praſentauerunt Leuitas, tanquam oblationem ſuam Aaron qui erat ſacerdos, ipſe Aaron obtulit eos praſentans coram Domino. fuit autem iſta oblatio quaedam eleuatio. eleuauit enim quosdam de Leuitis coram Domino, vt patet infra, & iſtud erat, ſicut in alijs ſacrificijs. nam poſtquam offerrebat quiſpiam oblationem ſuam, ſacerdos accipiens illam eleuabat coram Domino, ſicut patet Leuit. 7. cap. & alibi ſepius.

A filijs Iſrael. Ideſt iſtud munus, quod offerrebat Aaron coram Domino erat oblato a filijs Iſrael. *Vt ſeruiant in miniſterio eius.* Ideſt ad hoc obtulerunt Iſraelitae Leuitas, vt miniſtraret Dño: non quidem quōd miniſtrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia omnes tales miniſtrationes pertinebant ad ſacerdotes, ſed miniſtrabant Domino erigendo, & deponendo Sanctuarium, & portando illud in via, atque in circuitu illius caſtrametando ad cuſtodiam, vt patet ſupra cap. 1.

Leuitae quoque ponent manus ſuas ſuper capita bouum. Leuitae erant offerentes, & erant oblatio. ipſi enim erant oblatio filiorum Iſrael, & erant offerentes duos boues, & ſicut Iſraelitae poſuerunt manus ſuper Leuitas, quia obtulerunt eos, ita Leuitae poſuerunt manus ſuper boues, quos ipſi obtulerunt ad renunciandum proprietati, quia non erat aliqua oblatio ſuper quam offerentes manum non ponant.

Ex quibus vnum facies pro peccato. Ideſt de iſtis duobus bobus offeres vnum pro peccato, faciendo in eo ceremonias quae ſunt in ſacrificijs pro peccato. ponitur hic praepoſitio pro, ex, vel, de. Et dicitur, quōd de iſtis bobus fiet vnus pro peccato, ſcilicet iugulabitur, & diſponetur ſecundum ceremonias ſacrificij pro peccato.

In oblatione animalis manus a Dño ſuper caput ponebat.

Pro quo peccato Leuitarum offerrebat vitulus.
Quaeſt. XIII.

QVAERET aliquis pro quo peccato Leuitae offerrebat iſte vitulus. Poſſet aliquis reſpondere, quōd hic non accipitur peccatum proprie pro culpa, ſed pro quadam immunditia. ſic accipitur ſupra ca. 6. quod ſacerdos offerret vnum turturem, vel pullum columbae pro peccato Nazaraei, quando aliquis moritur coram ipſo: & ſubditur ibi cauſa, quia peccauit ſuper mortuo, ideſt cōtaminatus eſt. Et ſic peccatum vocabitur cōtaminatio ſola, & quia Leuitae purificabantur hic, quaſi haberent aliquam immunditiam, dicebatur offerri hoſtia pro peccato pro illis, ſ. pro eorum immunditia, & hoc ſatis ſtare poteſt. Alio modo reſponderi poteſt, quōd Leuitae non habebant aliquid ſpeciale peccatum, propter quod ſecundum legem tenerentur offerre, ſed fiebat oblatio pro peccato in generali, quia ſemper homo habet ad purgandum dum viuunt. Vel poteſt dici, quod offerrebat ſacrificium pro peccato non ad emundationem aliquid, ſed magis ad ſolennitatem conſecrationis Leuitarum, ſicut principes obtulerunt tempore dedicationis altaris, ſed duae primae reſponſiones meliores ſunt.

Quis ritus erat in ſacrificio pro peccato. Quaeſt. XV.

QVAERET aliquis de ritu iſtius ſacrificij pro peccato. Et reſpondebit aliquis, quod fieri debet, ſicut in alijs ſacrificijs pro peccato, quod verum eſt. Sed nihil in hoc determinat, quia in ſacrificijs pro peccato non eſt vna regula pro oibus ſicut in ſacrificijs holocauſtorum, & hoſtiarum pacificarum, ſed habent duas regulas, ſecundum quod patet Leuit. 6. c. Quaedam enim totaliter cremabantur quorum ſanguis inferebatur in Sanctuarium. Alia vero quorum ſanguis non inferebatur illuc cedebant totaliter in ius ſacerdotum. de boue autem oblato pro peccato Leuitarum non conſtat, an ſanguis introduceretur intra Sanctuarium, vel non: ideo non videtur manifeſte, ſecundum quod genus ceremoniarum fuerit factum iſtud ſacrificium. Et dicit aliquis, quod fuerit bos totus combuſtus praeter adipem, & ſanguinem, ita quod nulla pars illius prouenerit ſacerdotibus, ſicut patet de ſacrificijs pro peccato, quae habentur Leuit. c. 4. Nam ibi bos oblatus crematur extra caſtra. hircus autem & capra oblata ſacerdotibus comeduntur. Dicendum eſt hoc non obſtare: nam ad hoc, quod cremaretur bos non ſolum requirebatur, quod offerretur pro peccato bos, ſed etiam quod ſanguis eius inferatur in Sanctuarium. Nam offerri bouem nihil differt ad hoc, quod carnes eius crementur extra caſtra, ſed quod ſanguis inferatur in tabernaculum, ideo. Leuit. c. 6. quando ponitur regula de varietate ſacrificiorum pro peccato, non fit mentio de boue, vel hircu, ſed ſolum dicitur, quod ſi hoſtia fuerit cuius ſanguis introducit in tabernaculum, non comedetur, ſed exuret igni. ſi autem non introducitur ſanguis in Sanctuarium cedit tota in ius ſacerdotum. Item patet, quod eſſe bouem, vel hircum oblato pro peccato nihil differt ad hoc, quod crementur carnes, vel comedantur. Nam Leuit. c. 16. dicitur de hircu oblato pro peccato populi, quod cremaretur extra caſtra, & hoc quia fuerat ſanguis eius introductus in tabernaculum, vt patet ibidem. ergo bos oblatus pro peccato Leuitarum propter hoc, quod erat bos non magis videtur, an fuerit totus crematus extra caſtra, vel ceſſerit in ius ſacerdotum. Itē non ſtat, quod iſte bos fuerit crematus extra caſtra, quia non eſt ſimile ei, quod habetur Leuit. c. 4. nam ibi ſolum iubetur, quod ſanguis hoſtiae pro peccato ſummi ſacerdotis, & totius populi introducat in Sanctuarium, &

Alph. Toſt. ſuper Num. Pars I.

A carnes eius crementur extra caſtra, bos autem iſte non offeritur pro peccato ſummi ſacerdotis, nec totius populi, ſed pro peccato Leuitarum. ergo non debebat cremari extra caſtra. Item illud, quod hñ Leuit. c. 4. intelligitur, quod eſſet aliquid peccatum ſpeciale pro ignorantiam, vt patet ibidem. Hic autem non offerit pro aliquo peccato determinato, ſed offeritur in generali pro omnibus peccatis, vel pro peccato, ſ. pro immunditia, aut ad ſolennitatem conſecrationis Leuitarum. ergo non cremabatur bos oblatus pro eis, ſed fiebat in eo ſecundum ceremonias aliorum ſacrificiorum, ſ. quod immolaretur effuſo ſanguine eius ad baſim altaris. primo tinctis cornibus altaris ſanguine cremabat ad epeſ: carnes vero totaliter proueniebant in ius ſacerdotum.

B Alterum in holocauſtum Domini. Ideſt occides alium bouem in holocauſtum, quia duo erant boues pro duobus ſacrificijs, vt patet hic. In iſto boue pro holocauſto fiebat ceremonia holocauſtorum, quae habentur Leuit. c. 1. & in his non eſt aliqua variatio. *Vt deprecaberis pro eis.* Hoc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quod vt non dicat cauſam ſalem, ſed conſecutionem, ſ. offerret Leuitae duos boues, vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & deprecaberis pro eis. dicebat deprecari pro eis Moyſes, quia ipſe offerrebat eos coram Domino. poteſt intelligi alio modo, quod vt dicat cauſam ſalem, ſ. quod Leuitae ad hoc offerant duos boues, vt orer pro eis Moyſes, quaſi dicat, non haberet occasionem orandi pro eis ſecundum formam offerentium, niſi aliquid offerrent. Cum vero obtulerint, tenetur orare pro eis, quia in quocumque ſacrificio tenetur ſacerdos orare pro ipſo offerente: ſicut apparet Leuit. c. 5. & 14.

An Moyſes, vel Aaron fecerit ſacrificia Leuitarum.
Quaeſt. XVI.

SED ex hoc videtur dubium, quis fecerit ſacrificia Leuitarum, an Moyſes, vel Aaron. Et aliquis dicit, quod Moyſes, quia dicitur hic, vt deprecaberis pro eis: ſacerdos tamen faciens ſacrificium erat, qui orabat pro offerente. Item poſſet hoc conuenienter ſtare ſi dicamus, quōd fuit facta iſta conſecratio Leuitarum, dum fiebat conſecratio ſacerdotum nondum illa expleta, quia tunc non poſſet Aaron facere ſacrificia, ſed Moyſes illa faciebat. Sed non ſtat hoc, quia hic dicitur, quōd Moyſes applicaret Leuitas ad oſtium tabernaculi, & ſic ipſe offerrebat eos, nunquam tamē eſt idem offerens, & faciens ſacrificium. ergo offerrebat ipſi Aaron, tanquam faciens ſacrificium, vel recipienti oblationem ab ipſo Moyſe, quae ab offerente nomine totius populi. Item patet, quōd Aaron fuerit hic tanquam ſacerdos, & fecerit ſacrificia, quia dicitur infra, quōd Moyſes ſtatuit Leuitas in conſpectu Aaron, & filiorum eius: ergo Aaron, & filij ſui erant hic tanquam ſacerdotes, & non Moyſes: & conſequenter ipſi facerent ſacrificia. Item patet, quia eleuatio hoſtiae coram Domino pertinet ad ſacerdotem, vt patet Leuit. cap. 7. Aaron tamen eleuauit Leuitas coram Domino, vt patet infra, ergo ipſe erat tanquam ſacerdos ſuſcipiens oblationem.

Item Aaron praſentauit Leuitas coram Domino, poſtquam ſuſcepit eos de manu Moyſi, vt patet ſupra. Iſta tamen praſentatio pertinet ad recipientem oblationem, ergo Moyſes erat hic, vt ſacerdos ſuſcipiens oblationem.

Sed obijcietur, quia dicitur hic ad Moyſen e quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocauſtum, ideſt de iſtis duobus bobus vnum immolabis pro peccato, & alterum in holocauſtum: ergo ad Moyſen pertinebat iſta immolatio.

M 2 Ad

Ad hoc responderi potest, quod accipitur ibi facies, id est offeres, & verum est, quod Moyses offerebat vnum istorum bouum pro peccato, & alterum in holocaustum, quia ipse obtulit Leuitas coram Aaron, & sic obtulit sacrificia eorum: Aaron tamen immolauit boues.

Vel potest accipi, quod facies vnum pro peccato, id est facies, quod Aaron faciat vnum pro peccato, & alterum in holocaustum: & quando obicitur, quod orabat pro eis Moyses: non sequitur ex hoc, quod orabat pro eis, tanquam sacerdos faciens sacrificia. Nam etiam Aaron orauit pro Leuitis, ut patet infra, cum dicitur. eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini, & orauit pro eis. Ergo ex hoc nihil magis sequitur, quod fecerit sacrificia Moyses quam Aaron.

Ex predictis patet, quod Aaron immolauit istos duos boues oblatos a Leuitis, si tamen velimus tenere, quod Moyses illos obtulerit satis potest teneri, cum litera dicat hic, ut deprecis pro eis: etiam quia dicit quod ipse Moyses faciet vnum bouem pro peccato, & alterum in holocaustum. istud tamen facere significat immolare.

Ad argumenta in contrarium responderi potest facillime, quod quamquam Leuitas fuerint oblato Aarō, & ipse eos coram Domino obtulerit atque eleuauerit, & orauerit pro eis, non fecerit hoc tanquam sacerdos tunc faciens sacrificia, sed tanquam persona singularis, cui offerebantur Leuitas, ut ministrarent coram eo. nam Deus imposuerat onus Sanctuarij super Aaron, & filios eius, & ad hoc dedit eis Leuitas tanquam subministrantes: ideo Moyses obtulit eos ipsi Aaron ex precepto Dei, dato quod nondum esset sacerdos.

Statueque Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius. Id est, quod Moyses portabat Leuitas in Sanctuarium presentans eos coram Aaron, & filijs suis, & hoc siue accipiantur Aaron, & filij sui, ut sacerdotes facientes sacrificia, siue ut persone singulares accipientes Leuitas, qui debebantur eis ad subministrationem. Satis videtur, quod fuerit Aaron, ut sacerdos.

Et consecrabis oblatos Domino. Id est offeres eos Domino atque consecrabis, ad Moysen ista referuntur: ipse enim omnia faciebat. Dicebatur consecrare Leuitas Domino, id est applicare eos ad cultum diuinum, nec accipitur hic consecrare pro aliqua victione olei Sancti, vel in sanguine, sicut fiebat in sacerdotibus, aut pro aliqua alia caeremonia, quia nullae caeremoniae fiebant in sanctificatione Leuitarum prater eas quae habentur hic expresse.

Sed dicebantur Leuitas consecrati per istam applicationem ad Dominum, quia sicut cum quis offerrebat coram Domino quippiam per applicationem ad ostium tabernaculi, renuntiabat proprietati rei transferens eam ad Deum, ita ut non liceret iam conuertere illam rem ad vsus prophanos, & per hoc Deo dicebatur consecrata, ita Leuitas antequam offerrentur Domino erant liberi, ab omni onere ministrandi in rebus Sanctuarij, postquam vero appliciti sunt ad ostium tabernaculi fuerunt Deo traditi ad ministrationem, ergo ista applicatio erat consecratio eorum, & obligatio ad ministrandum.

Ac separabis de medio filiorum Israel. Id est Leuitas separandi erant post istam consecrationem ab Israelitis, non quidem, quod essent separandi quantum ad locum castrametationis, ita quod non manerent inter alios Israelitas, vel quod non conuersarentur cum eis, nam hoc non erat eis interdictum, sed potius ipsi manebant in medio aliorum filiorum Israel quantum ad castrametationem & communicationem, solum autem erat vetitum non accedere alios Israelitas ad ministeria Leuitarum, ideo dicebantur separari ab alijs,

quia separabantur ad speciale officium ministrandi in Sanctuario, quod non conueniebat alijs.

Ut sint mei. Id est separabis Leuitas, ut sint mei, scilicet ministri, & accipitur hoc, ut sint specialiter immo specialissime ipsius Dei, nam tota terra est Dei, populus autem Iudaicus erat specialiter populus Dei, ut patet Exodi capitulo decimonono. cum dicitur. mea est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta, & in peculium de cunctis populis. postea autem specialissime inter Iudaeos pertinebant ad Deum sacerdotes, & Leuitas, quia isti ministrabant, & nulli alij.

Et postea ingrediantur tabernaculum foederis. Id est postquam fierent omnia ista licebat Leuitis introire in Sanctuarium. ante enim quam ista fierent Leuitas erant sicut ceteri de populo, & non licebat eis accedere ad aliquam ministrationem sanctam, postquam vero fiebant ista, licebat eis accedere, sic etiam erat quantum ad sacerdotes. Nam antequam Aaron, & filij sui consecrarentur, illicitum eis erat ministrare. postquam vero consecrati sunt ministrauerunt, ita etiam est apud nos de omnibus ordinatis, quia ante susceptos ordines non ministrant, postea autem ministrare licet.

Tres ministrationes tantum fiebant in tabernaculo, quarum nulla pertinebat Leuitis. Quae. XVII.

ET dicitur hic, quod ingrediantur Leuitas in tabernaculum. non est sensus, quod ipsi ingrederentur ad faciendum aliquas ministrationes intra tabernaculum, quia ibi solum fiebant tres ministrationes, scilicet incendere thymiam super altare thymiamatum, & ponere panes in mensa propositionis, lucernas quoque in candelabro disponere. Non enim erant plura vasa, neque ministrationes in toto tabernaculo, etiam si inquirantur omnia quae habentur in Exodo de fabricatione tabernaculi, & vasorum eius, & omnia quae habentur in Leuitico de ministrationibus, sed nulla istarum trium ministrationum pertinebat Leuitis: solus enim Aaron, & filij sui illas faciebant. De prima patet Exodi capitulo trigesimo, & Leuitici vigesimo primo. De secunda habetur Leuitici, capitulo vigesimo primo, & cap. vigesimo quarto. De tertia habetur Exodi vigesimo septimo capitulo. Item patet hoc, quia quando Apostolus ad Hebraeos, capitulo nono, distinguebat partes tabernaculi, & ministrationes quae fiebant in eis, dixit quod in prima parte Sanctuarij quae vocatur primum tabernaculum introibant sepe sacerdotes.

In secundam vero partem quae vocatur Sancta sanctorum solus pontifex introibat, ergo in primam partem solis sacerdotibus licitum erat introire. Item patet hoc, quia supra capitulo. tertio, & quarto. describuntur omnia officia Leuitarum, & quid debet facere quilibet familia, sed nulla ministratio eis ponitur, nisi in portando tabernaculum & vasa eius, & in custodiendo illud, ergo non pertinebat ad eos aliqua ministratio in Sanctuario.

Sed aliquis dicit, quod accipitur hic. large tabernaculum foederis pro toto Sanctuario, ideo quamquam non haberent aliquam ministrationem Leuitas intra tabernaculum, poterant eam habere in atrio eius, quod vocabatur Sanctuarium.

Dicendum est, quod etiam Leuitas non habebant aliquam ministrationem in Sanctuario in atrio tabernaculi, quia solum fiebat vna ministratio in atrio, scilicet offerre sacrificia, cum altare holocaustorum esset extra tabernaculum.

Ista tamen non pertinebat ad Leuitas. soli enim sacerdotes sacrificia

faciebant, & si quis de Leuitis auderet vsurpare aliquem de ministrationibus sacerdotalibus moriebatur, ut patet supra cap. 3. Sed accipitur hic ingredi in tabernaculum foederis, id est ingredi, vel incipere portare tabernaculum foederis, & vasa sua. hoc enim erat Leuitarum officium, ut Sanctuarium erigerent, atque deponerent, & in via portarent cum castra mouenda forent, & excubarent in circuitu Sanctuarij, ne aliquis de popularibus accederet, ut patet supra ca. 1. & 3. & 4. & ad istud non licebat eis accedere, sicut nec alijs popularibus antequam consecrarentur, nunc vero licebat. sic etiam dicebatur supra praecedenti capitulo quod plaustra oblata a principibus, & boues seruebant in ministerio tabernaculi, tamen plaustra non introibant in tabernaculum, sed solum seruebant ad hoc, quod portabatur in eis ipsum tabernaculum, & accipitur hic tabernaculum foederis large pro toto Sanctuario, quia non solum seruebant Leuitas portando res tabernaculi, sed etiam portando ipsum atrium cum omnibus partibus suis, ut patet supra capitulo tertio, & quarto.

Ut seruiant mihi. Id est ingrediantur Leuitas in Sanctuarium ad seruendum mihi, scilicet portando Sanctuarium cum omnibus vasibus suis. Erat enim ista ministratio facta Deo, licet non de principalibus.

Sicque purificabis, & consecrabis eos. Iste est epilogus praecedentium, scilicet, quod Leuitas purificarentur, & consecrarentur per istum modum qui supra positus est. Hic ponuntur duo, scilicet, purificatio, & consecratio, purificatio pertinet ad caeremonias quae primo fiebant, scilicet ad aspersionem aequae lustrationis, & lotionem vestium atque rationem pilorum totius corporis, ista fiebant extra Sanctuarium, & dicebantur pertinere ad purificationem, quia quando ista fiebant videbantur esse Leuitas tanquam immundi, & per istam purificationem disponebantur ad hoc, quod possent applicari ministrando, & ista consecratio vel applicatio dicitur omnes caeremonias, quae fiebant postquam introducebantur Leuitas in Sanctuarium, scilicet, quod intrarentur Aaron, & quod ipse eos coram Domino offerret atque eleuaret, & oraret pro eis, fieretque sacrificia duo pro eis, scilicet pro peccato, & in holocaustum.

An omnes Leuitas tam magni quam parui raderentur in omnibus pilis, vel si sufficiebat in quibusdam. Et quod in quibusdam actibus caeremonia facta in vno sufficit ad multos: in alijs vero requiritur, quod fiat singulariter. Quae. XVIII.

QVAERET aliquis circa purificationem quae fiebat in Leuitis radendo omnes pilos corporis, an esset generalis in omnibus Leuitis, ita ut magni, & parui filij Leuitarum raderentur.

Forte aliquis dicit, quod non erat necessarium radi omnes Leuitas, quia sicut non erat necesse, quod super omnes Leuitas imponerentur manus, sed sufficiebat imponi super quosdam nomine omnium, ita sufficeret, quod raderentur aliqui nomine omnium Leuitarum.

Sed non potest stare, quia quilibet de Leuitis, siue magnus, siue paruus accipiebatur loco vnus primogeniti Israelitarum ad ministrandum in Sanctuario, ergo quilibet debebat purificari, ut ministraret, sed ad purificationem erat necessaria rasio omnium pilorum, ergo oportebat quemlibet Leuitam radi. Item rasio ista Leuitarum, & omnia quae hic sunt erant quaedam pertinentia ad consecrationem Leuitarum, sicut etiam

Alph. Toft, super Num. Pars I.

Ago in ministris Ecclesiae, quando ordinantur caeremoniae illae, quae pertinent ad collationem ordinis debent super quemlibet replicari specialiter, & non sufficit, quod fiant super aliquos nomine aliorum, quando multi sunt, quia illi non dicerentur sic consecrati. ergo sic in Leuitis fieri debebat, quod quilibet eorum raderetur.

In sacramentis etiam sic est, quia non sufficit, quod vnus pro multis baptizetur, aut suscipiat Eucharistiam, sed quilibet per se recipere debet. Nec est simile de purificatione Leuitarum, & de oblatione eorum, quia cum offerrentur quidam applicando illos ad ostium tabernaculi, etiam si alij non applicarentur, causabatur in illis obligatio ad ministrandum coram Domino. solum enim fiebat ista applicatio ad hoc, quod per eam Leuitas viderentur obligati ad ministrandum coram Domino, & quia obligatio causatur in nobis in mente, dato quod non applicarentur ad ostium tabernaculi si vellet obligari obligabantur. Applicatio autem solum erat propter formam caeremoniarum, ideo sufficiebat, quod in quibusdam obseruaretur ista caeremonia cum constaret de omnibus alijs, quod vellet obligari.

De purificatione autem, & suscipiendis ordinibus non est sic, quia obligatio, ad seruendum in nobis, quando sumus liberi, inducitur solum per actum nostrum, scilicet, per hoc, quod volumus obligari. dato ergo, quod non interueniat aliqua alia caeremonia fiet obligatio solida, caeremoniae autem solum pertinent ad solennitatem. purificatio autem, & susceptio ordinum non est per actum nostrum, quia cum ego volo obligari sum obligatus: tamen quando volo habere ordinem, non immediate habeo ordinem, nisi interciderint actus, quos facit conferens ad tribuendum ordinem: ita de purificatione. non est enim per actum nostrum, quia non sumus purificati ex hoc, quod volumus purificari, sed requiruntur actus caeremoniales purificantes, ideo in ordine, & oblatione requiritur replicatio actuum caeremonialium super quemlibet, ad hoc quod quilibet sit ordinatus, & purificatus: ideo aliquis potest se obligare per procuratorem, & vnus nomine multorum potest se obligare obligando illos, constituto tamen prius de voluntate ipsorum, scilicet, quod obligari volunt: nemo tamen potest ordinari per procuratorem, nec vnus potest nomine multorum ordinari, ita vt illi multi recipiant ordinem per receptionem vnus, quia collatio ordinis habet determinatas caeremonias, & requirit materiam determinatam in quam fiant, nec est actus transumptibilis ab vno in alterum per voluntatem.

Hac autem omnia vera sunt, scilicet, quod quilibet de Leuitis per se purificaretur radendo omnes capillos corporis: tamen non fuit facta purificatio omnium Leuitarum tunc. Erant enim quidam paruuli, scilicet vnus mensis, quod patet, quia supra capitulo. tertio, dictum est, quod omnes Leuitas ab vno mense & supra, acciperentur loco primogenitorum Israelitarum, sed isti erant teneri valde, & non poterat fieri in eis rasio, ita ut pili penitus tollerentur, quoniam periclitarentur, quia in paruulis pars superior capitis est valde mollis, & leui contactu morientur si premantur.

Ad hoc tamen, quod raderentur pili omnes partibus illius oportebat foriter premi cerebrum. vnde necessario periclitarentur, Deus autem nihil tale iuberet.

Omnes Leuitae qui poterant purificari sine periculo fuerunt purificati. Et quod quanquam quilibet eo quod esset filius sacerdotis habebat ius ministrandi, tamen non poterat ministrare quousque consecraretur. Quest. XXI.

DICENDUM est ergo, quod omnes Leuitae ab vno mense, & supra fuerunt separati pro primogenitis filiorum Israel, & obligati ad ministrandum coram Domino: non tamen omnes immediate purificati sunt, sed solum illi qui poterant sine periculo purificari. alij autem manebant purificandi in alijs temporibus. Nam non est intelligendum, quod solum nunc fuerint facta purificatio ad Deum. Eodem modo non est intelligendum, quod sacerdotes solum nunc fuerunt consecrati: postea vero nunquam. Sic enim quidam intelligunt, quod Leuitae tunc fuerunt appliciti Deo, vt ministrarent ei, & fuerunt factae istae caeremoniae, quia ante hoc nunquam ministrauerant Leuitae coram Domino, sed postea omnes Leuitae qui nascerentur ministrabant nulla facta in eis caeremonia, sed quia filij Leuitarum erant, poterant ministrare, ita & de sacerdotibus intelligunt, quod antequam Aaron, & filij sui applicarentur Domino nulli erant sacerdotes, cum vero appliciti sunt Deo factae sunt caeremoniae consecrationis, quae habentur Leuitici cap. 8. & Exodi cap. 29. sed postea, quod nullus sacerdos consecraretur, sed solum ex eo quod erant filij sacerdotum liceret eis ministrare in ordine sacerdotali.

Sed falsum est, quia ad hoc, quod aliquis haberet potestatem, & ius ministrandi, sufficiebat, quod esset de filiis sacerdotum, nunquam tamen permittebatur ministrare vsquequo consecraretur, secundum ritum consecrationis Aaron, & filiorum suorum, & sic sepiissime fiebant consecrationes sacerdotum inter Iudaeos, sicut inter nos sepiissime fiunt collationes ordinum, cum omnis qui ministrare debet, ordinetur.

De sacerdote magno, quod inter Iudaeos consecraretur quodcumque suscipiebatur in summum sacerdotem patet Exod. cap. 29. cum dicitur, vestem autem sanctam qua uteretur Aaron habebunt filij eius, vt vngantur in ea, & consecratur manus eorum: septem diebus uteretur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius. simile patet Leuit. ca. 6. cum dicitur, haec est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent in die vnctionis suae, & postea sequitur. offerret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos qui patri iure successerit, ergo sacerdotes magni succedentes Aaron consecrarentur sicut ipse. De sacerdotibus minoribus, quod consecrarentur antequam ministrarent, patet secundo Paralipom. cap. 29. vbi cum Ezechias rex cultum Domini derelictum a parentibus suis restauraret, obrulit sacrificia multa ipse, & princeps eius. & dicitur ibi, quod sacerdotes non sufficiebant ad detrahendum pelles holocaustorum, quia pauci consecrati erant, sed Leuitae adiuerunt eos, & hoc non quasi deficerent viri de genere sacerdotali, sed quia pauci consecrati erant: sic enim dicitur, vnde & Leuitae fratres eorum adiuerunt eos donec impleretur opus, & sanctificaretur antistes. Apparet igitur, quod singuli sacerdotes qui inter Iudaeos erant, quamquam de genere sacerdotali essent, non poterant ministrare donec consecrarentur.

De Leuitis autem similiter dicendum est, quod non solum nunc fuerunt purificati, vt applicarentur Domino, sed etiam quodcumque aliquis Leuita nascebatur, quamquam propter hoc, quod erat filius Leuitae habebat ius ministrandi: tamen nunquam ministrabat donec purificaretur, & fieret caeremoniae quae

F habentur hic, quod patet secundo Paralipomen. cap. 29. cum dicitur, quod sacerdotes non poterant detrahere pelles holocaustorum, & adiuerunt eos Leuitae, quia Leuitae faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes, in quo manifeste innuitur, quod de sacerdotibus pauci erant consecrati, eo quod consecratio eorum est difficilis.

De Leuitis autem erant multi consecrati, ideo poterunt ipsi adiuuare sacerdotes, & subditur causa, scilicet, quia Leuitae faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes, ergo consuetum erat purificari Leuitas antequam ministrarent, alioquin nihil ibi diceretur, sed suffecisset, quod applicati essent Deo ex prima vice, qua obrulit eos Moyse coram Aaron, & filiis suis.

Ita ergo dicendum est hic, quod Leuitae qui poterant purificari secundum omnes istas caeremonias purificati sunt, qui vero non poterunt quamquam ex nunc appliciti essent Deo, tamen non fuerunt purificari, sed manserunt purificandi ad alia tempora, & tunc obseruarentur in eis caeremoniae de quibus hic quae obseruatae sunt in alijs, qui hic consecrati sunt & purificati, & sic successit Iudaei Leuitae consecrarentur, cum peruenirent ad aetatem in qua possent ministrare.

Quamquam satis poterat dici hic, quod non fuerunt purificati hic omnes Leuitae in quibus poterat sine periculo obseruari ista purificatio, sed quod solum purificati sunt illi qui fuerunt assumpti immediate ad ministrandum. Isti autem erant solum octomillia quingenti octoginta, vt patet supra cap. 4. omnes autem Leuitae simul ab vno mense & supra, qui Domino appliciti sunt erant viginti duo milia & trecentum, vt patet supra cap. 3. sed de istis solum erant octomillia quingenti octoginta in eate, quae conueniebat ministratori. & de his dici potest, quod isti soli fuerunt purificati, quamquam in hoc non multum differt, scilicet, an dicamus omnes parentes ministrare fuisse purificatos, vel omnes alios qui poterant sine periculo purificari, dato quod non possent ministrare.

Et consecrabis eos in oblatione Domini. Idest consecrabis siue applicabis eos Domino faciendo illos oblationem, quasi dicat, quod per hoc, quod Moyse offerrebat Leuitas coram Domino, erant consecrati, idest appliciti Deo.

Quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel. Idest filij Israel donauerunt mihi istos Leuitas in donum, vel munus, ideo offeras eos mihi, tanquam donum datum a filiis Israel.

An Leuitae fuerint donati Deo. Quest. XX.

SE D videtur, quod non fuerint donati Leuitae Deo, quia donatio est libera datio, vbi autem aliquis obligatur ad dandum non est donatio, sed solutio. filij tamen Israel obligabantur Deo dare omnia primogenita sua, quia redemerat ea de Aegypto. ergo cum darent illa, vel aliqui pro illis, non donabant, sed soluebant. sic autem fuit cum darentur Leuitae pro primogenitis, ergo non fuerunt donati.

Respondendum est, quod accipiendo donationem proprie non fuerunt donati Leuitae Domino, sed dati in commutationem. sic enim significat litera ista cum dicat, quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel pro primogenitis qui aperiant omnem vuluam, sed donatio large dicitur, idest dare vel soluere. Vel potest dici, quod quamquam Israelite teneretur dare Domino primogenitos (uos, vel Leuitas pro illis, quia tamen libenter soluerunt, Deus acceptauit illam solutionem, tanquam donationem sponte factam, tamen secundum veritatem magis Deus donabat hic Israelitis, quam

quam Israelite Deo. tenebantur enim Israelite dare omnes primogenitos suos Deo. quod autem Deus acceptaret commutationem, scilicet, quod darentur Leuitae pro primogenitis bonum erat Israelitis, qui autem benefacit, quantum ad id in quo benefacit, donare dicitur.

A filijs Israel. Licet Moyse offerret Domino Leuitas, tamen non dicebatur ipse donare illos, sed Israelite, quia nomine Israelitarum donabantur, ideo ipse Moyse erat vnus de Leuitis datis in commutationem, sed ipse faciebat ista, quia erat legislator referens intentionem Dei ad populum.

Pro primogenitis qui aperiant omnem vuluam. Idest pro omnibus primogenitis Israelitarum. Illi enim tenebantur Deo ad ministrandum coram illo, tanquam serui sui, quia redemit eos a morte. voluit tamen commutare, vt acciperet sibi tribum Leui totaliter, quae non fuerat maculata labe idolatriae, reliquis tribubus maculatis in fabricatione, & adoratione vituli in monte Sinai, idest solum Leuitae fuerunt vitores huius scelestis cum Moyse, occiderent omnes in quibus apparebat signum idolatriae, vt patet Exodi cap. 32. ista est positio communis, scilicet, quod Leuitae quasi non peccauissent in idolatria fuerint a Deo electi. sed an peccauerint ipsi, sicut aliae tribus in idolatria, vel quantum, & quare Deus non accepit primogenitos omnium tribuum, sed aliquam vnam tribum totam, & quare potius totam tribum Leui quam aliquam aliam fuerunt positae causa vere satis late supra 3. cap. q. 18. vsque ad 30.

De ista redemptione primogenitorum & commutatione, & quomodo omnes primogeniti qui tunc erant in Israel, & postea futuri essent, deberentur Domino, & an omnes siue primogeniti, siue non primogeniti descendentes de genere illorum primogenitorum liberati fuerant in Aegypto deberentur Domino, vel soli primogeniti descendentes ex eis, & de multis alijs in hunc modum, satis late dictum est supra cap. 3. vbi agitur de ista commutatione, & redemptione primogenitorum.

Qui aperiant omnem vuluam in Israel. Idest, qui primogeniti quare dicitur aperire vuluam, quia quamquam aperta fuerit ad cognitionem carnalem cum susciperetur semen, tamen apertio quae est in effusione infantis ab vtero maior est. Ideo dicitur tunc aperiri, quia claustra virginea necessario rumpuntur, nisi miraculum adfit.

In conceptione autem, & suscipiendo semen non semper rumpuntur claustra. satis enim facilliter cum omni carnis integritate, & virginitate mentis ac corporis mulier concipere potest suscepto semine. de quo satis dictum est in libro nostro de quinque figuratis paradoxis. Et accipitur hic aperiri omnem vuluam, scilicet, in hominibus. Nam pro primogenitis qui aperiant vuluam brutorum non fuerit dari Leuitae, sed solum pro primogenitis hominum, pecora autem sola data sunt ipsorum pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarum, vt patet supra cap. 3.

Mea sunt omnia primogenita filiorum Israel. Hic redditur causa superioris dicti, scilicet, ideo accepi Leuitas pro omnibus primogenitis Israel, quia mea sunt omnia primogenita, & non solum in hominibus, sed etiam in iumentis, & ista primogenita non solum dabantur Deo pro tunc, ita quod Leuitae darentur pro omnibus primogenitis qui tunc erant, sed etiam omnia primogenita quae post essent redimebantur, vt patet supra capitulo tertio. debebant enim pro quolibet dari quinque sicli.

Primogeniti quare dicitur aperire vuluam.

Tantum primogenita in filiis Israel, et non in alijs gentibus sunt dari. Et quomodo erant applicati ei. Quest. XXI.

ET cum dicitur hic, quod omnia primogenita in filiis Israel sunt Dei intelligitur, quod non in alijs gentibus. Non erant enim in alijs nationibus primogenita obligata Deo. Nam quamquam omnes, tam primogeniti quam non primogeniti possessio Dei sit: tamen hic intelligitur de speciali modo pertinendi ad eum in aliquam obligationem, & hoc non erat in alijs hominibus, nisi in primogenitis, quia Deus solum redemerat primogenitos de Aegypto, cum ipsi soli occiderentur ab Angelo exterminatore vt patet Exo. c. 12. In alijs autem gentibus primogeniti nec non primogeniti non erant Deo obligati, quia non redemerat eos a morte, sicut primogenitos Israelitarum in Aegypto. Ideo quantum ad ipsum modum obligationis, etiam si Deus accepisset aliam gentem, sicut Iudaeis tribuit, non poterat eis imponere, quod primogeniti redimerentur, vel applicarentur ei, quamquam absolute, vel ex alia causa poterat hoc fieri. Item in nouo testamento non potuit ista lex poni ex eadem causa, nam quamquam nos per Christum redempti sumus, & propter hoc ei teneamur in immensum: tamen non magis tenentur primogeniti quam non primogeniti, cum omnes equaliter participant redemptionem, quantum ad sufficientiam non quantum ad efficientiam. Primogenitis igitur nulla debuit imponi super hoc maior difficultas quam ceteris. Item quia Israelite dabant precium pro primogenitis, quia liberati fuerant a morte corporali, nos autem non fuimus liberati a morte corporali, sed a spiritali: ideo non conueniebat talis lex. Item quando dicitur hic de primogenitis Israelitarum, quod erant redimendi, quia pertinebant ad Deum, non solum intelligitur de primogenitis Israelitarum ex genere, sed etiam de primogenitis conuersorum, sicut fuit declaratum supra cap. 3. & hoc siue essent de Aegyptijs, siue de alijs gentibus conuersi. causa horum ibidem posita sunt, vocantur autem hic primogenita filiorum Israel, idest omnium qui erant in ritu Iudaico, siue essent Iudaei ex genere, siue non, nam ex hoc quod conuersi erant subiiciebantur legibus Israelitarum. Tam in hominibus, quam in iumentis. Idest non solum ista primogenita data sunt de hominibus, sed etiam de animalibus brutis, & etiam post hoc danda erant. causa huius erat, quia non solum Deus eripuit a morte in Aegypto primogenita Israelitarum, sed etiam primogenita pecorum suorum. quamquam autem dicitur hic, quod primogenita iumentorum redimenda erant, non est intelligendum de omnibus iumentis, sed solum de tribus speciebus pecorum immolaticiorum, scilicet de ouibus, bobus, & capris. Quare autem reliqua non redimerentur, aut offerretur declaratum fuit Exodi 34. & supra cap. 3. asinus vero his superadijciebatur, quia primogenita asinorum quamquam non essent immolaticia redimebantur, scilicet, quod commutabantur oue, vt patet Exodi cap. 13.

Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti. Idest, quando Deus percussit primogenitos Israelitarum & primogenita pecorum suorum, quia non solum liberati sunt viri, sed etiam pecora, fuit autem ista percussio die quo exierunt Israelite de Aegypto, quia occidit tunc Deus omne primogenitum in terra Aegypti, vt patet Exodi c. 12. fuit ista plaga vltima propter hoc, quod Aegyptij occiderant filios Israelitarum in flumine suffocantes, vt patet Exodi cap. 1. Sanctificauit eos mihi, idest applicuit ad me, quoniam sanctificare est aliquid ad dominum applicare, & non est ista sanctificatio, ita quod primogeniti essent applicati Deo ministrando aliquando, sicut postea fuit in Leuitis, nunquam enim

post illam obligationem Deo ministraverant. Sed erant applicati Deo, quantum ad hoc, quod essent obligati Deo ministrare, vel dare alios ministros loco sui, & istud non erat in aliis Israelitis postquam applicati sunt Leuitae Deo loco omnium primogenitorum Israel, fuerunt etiam sanctificati Deo omnes primogeniti, quia quamquam non essent iam applicati Domino quantum ad hoc, quod obligarentur dare pro se ministros, vel ipsi ministrare, erant tamen obligati ad hoc, quod solverent singuli quinquaginta siclos pro seipsum, ut patet supra capit. 3. ad quod non erant obligati alii de populo.

Et sciendum, quod isti primogeniti a Deo accepti fuerant, ut ministrarent sibi ex die quo percussit primogenita Aegyptiorum, quod intelligendum est quantum ad obligationem, quae tunc nouiter innascebatur, tamen sine obligatione aliqua a principio primogeniti Domino ministrabant: ipsi enim erant sacerdotes, sicut fuit declaratum Gene. 14. cap. de Melchisedech qui erat sacerdos Dei, eo quod esset primogenitus Noe, tunc tamen non sanctificabat Deus sibi primogenitos, sed ipsi se sanctificabant Deo, cum libere offerrent nondum obligati, nunc vero Deus sanctificabat sibi primogenitos, quia erant iam sibi obligati propter susceptum beneficium, ideo quamquam ipsi nolent, Deus illos ad se applicaret.

Et tunc Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel. Id est accipi Leuitas in commutationem pro omnibus Israelitis, quia quamquam alii deberent ministrare: Deus tamen non acceptauit eos, sed solum Leuitas, quod fuit facilius populo. Nam si omnes primogeniti Israelitarum fierent ministri Dei, cresceret numerus ministrorum in immensum, datis autem Leuitis solis, & quod postea alii primogeniti Israelitarum redimerentur dato precio, & non applicarentur Deo, non cresceret numerus ministrorum ad tantam multitudinem. Conuenientius ergo fuit accipi Leuitas pro omnibus primogenitis, quam accipi ipsos primogenitos Israelitarum in singulis tribubus, & familiis.

Tradiditque eos dono Aaron, & filiis eius. Id est Leuitas acceptos pro primogenitis Deus tradidit Aaron, & filiis suis, non solum alii Leuitae fuerant accepti pro primogenitis, sed etiam Aaron, & filii sui, & Moyses, ut declaratum fuit supra c. 3. omnes autem hos Leuitas non potuit Deus dare Aaron, & filiis suis, quoniam ipse Aaron, & filii eius erant de istis Leuitis, sed dedit omnes alios eis propter ipsos, & dicitur, quod tradidit eis dono, id est donando, quia Deus imposuerat onus totius ministerii super Aaron, & filios suos. Cum autem dederit eis Leuitas, ut adiuuaret ipsos, dicebatur dono dare.

De medio populi. Id est dedit Leuitas Aaron educendo eos de medio populi, quasi dicat prius erant Leuitae, sicut populares non habentes aliquam specialem Dei ministrationem. postea cum Deus fecit illos esse suos ministros, dicitur separauisse eos de medio populi, id est ab aliis popularibus distinguendo eos in diuersitate ministrationis eis tradite quam non habebant alii Israelitae. Ut seruiant mihi pro Israel. Id est ut seruiant loco primogenitorum Israel. nam quamquam totus Israel deberet dare Deo ministros, tamen non accepti sunt hic Leuitae pro toto populo, sed loco primogenitorum, ut supra patet. tam enim cum acciperentur pro primogenitis dicebantur accipi pro Israel, quia totus Israel tenebatur dare primogenitos suos ad ministrandum.

In tabernaculo foederis. Id est, ut seruiant Leuitae in tabernaculo, non quidem, quod facerent aliquam ministrationem in tabernaculo, sed quod seruirent portando tabernaculum, & vasa eius, sicut supra declara-

tum est, nulla enim alia ministratio competeat Leuitis, & accipitur tabernaculum foederis pro toto Sanctuario, quia non solum ministrabant Leuitae portando tabernaculum, & vasa eius, sed etiam portando totum atrium cum vasis quae in eo erant, ut patet supra cap. 3. & 4.

Et orent pro eis. Id est Leuitae orabunt pro filiis Israel, quia seruebant loco eorum, & sustentabantur de iuribus, & redditibus receptis ab Israelitis.

Ne sit in populo plaga si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.

Accedentibus Israelitis ad ministrandum in officio sacerdotali, vel Leuitico quomodo punirentur vtrique. Et Deum tulisse Leuitas pro primogenitis Israel quomodo intelligitur. Et quomodo Moyses, & Aaron non omnino potuerunt resistere Chore. Quae. XXII.

Si A litera potest dupliciter legi. vno modo per se, & tunc refertur ad literam superiorem, scilicet tunc Leuitas pro primogenitis Israelitarum, quasi dicat, ideo accipi Leuitas pro primogenitis Israel, quia non erant mihi grati, & si accederent ad Sanctuarium meum occiderent eos.

Sed iste sensus non est conueniens, quia si Deus semel accepisset primogenitos Israelitarum in ministros non occideret eos, quamquam accederet ad Sanctuarium, nisi in aliquo alio delinquerent, alioquin Deus esset valde irrationabilis si acciperet eos ad occidendum ipsos, iubens illis id, per quod necessario morte incurrerent. Adhuc est inconueniens, quia dicitur in littera. si ausi fuerint accedere, ille autem qui audet accedere contra prohibitionem audere dicitur. si tamen primogeniti Israelitarum acciperentur a Deo in ministros non dicerentur audere accedere, quia non esset prohibitum eis, ideo iuberetur, quod accederent cum mandarentur, quod ministrarent, ideo secundum istum sensum deberet dici si accesserint, & non si ausi fuerint accedere. legatur continuata cum superiori sub eadem clausula, si quod Leuitae orent pro Israelitis ne sit in populo plaga, si ipsi fuerint ausi accedere ad Sanctuarium.

Et adhuc secundum hunc modum potest intelligi dupliciter. Primo modo, quod Leuitae orent pro Israelitis, quod quamquam aliquando accederent ad Sanctuarium Deus non occideret illos. Sed iste sensus non stat, quia cum aliqui de Israelitis accederent ad Sanctuarium, aut hoc fieret per negligentiam Leuitarum, si ipsi consentiebant, quod populares accederent, vel non curabant prohibere, aut esset per potentiam ipsorum popularium inualentium contra Leuitas. Si primo modo, tam Leuitae quam ipsi Israelitae introeuntes rei mortis erant, & super Leuitas principaliter veniebat illud peccatum, sicut veniret super sacerdotes si permitterent alios non sacerdotes ministrare in ordine sacerdotum, sic patet infra 18. ca. cum dicitur dixit Dominus ad Aaron, tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii, & tu & filij tui, simul sustinebitis peccata sacerdotum nostrorum, id est omnia peccata, vel errores qui fierent in Sanctuario volentibus accedere ad faciendum aliquid de officio sacerdotali vel Leuitico, sustinebant ipsi Leuitae, & sacerdotes, si ipsis volentibus, aut ex negligentia hoc fieret, & si aliquis de Leuitis negligentia sacerdotum intromitteret se ad ministrandum in ordine sacerdotali, peccabat ipse Leuita, & sacerdotes quorum negligentia hoc accideret, atque puniretur simul, sic patet eod. c. cum dicitur excubabunt Leuitae dum praecipua tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dumtaxat,

taxat, ut ad vasa Sanctuarii, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.

Si autem accederent populares ad ministrationem Leuitarum per potentiam opprimentes Leuitas, peccatum non esset Leuitis, sed in popularibus, & ipsi soli perirent, sicut patet de rege Ozia qui offerre voluit thymiam coram Domino, & resistentibus ei sacerdotibus cum conaretur semper offerre percussus est lepra in fronte, ut patet 3. Reg. capit. 15. & non solum punirentur illi qui vellent ministrare, sed etiam populus si consentiret, vel non prohiberet illos a praesumptione sua, & propter hoc cum populus Israel non resistisset Chore, & sociis eius volentes ministrare in ordine sacerdotali, sed potius contra Moysen, & Aaron insurrexisset dicens, quod ipsi occiderant eos qui cremati fuerant offerendo thymiam, vastatus est ex magna parte, quoniam combusti sunt 14. millia & septingenti ex eis, ut patet infra 16. cap.

Sed dicit aliquis quomodo ergo Moyses, & Aaron permiserunt facere officia sacerdotalia Chore, & sociis suis, debuisse enim resistere, & tamen ex hoc non fuerunt a Deo puniti. Respondendum est, quod Moyses, & Aaron satis resistunt Chore, & sociis suis, ut desisterent ab hoc incepto, sed noluerunt, per potentiam autem nequibant illos comprimere, quia illi erant valde multi. Ideo Moyses motus a Domino, ut ipse daret signum manifestum quos elegerat ad sacerdotium dixit, quod separaretur Aaron cum filiis suis in partem vnam, & Chore cum sociis in partem alteram, & offerrent thymiam: tunc enim videretur quos Deus acceptaret: non ergo peccauerunt, quia iussu Dei credendum est hoc fuisse factum, ut manifestaretur miraculum eius, sicut immediate comprobatum est. de hoc infra 16. cap. si tamen Aaron simpliciter permisisset Chore cum sociis suis accedere ad ministrandum, siue cum ipso Aaron, siue sine ipso, grauius peccauisset, & esset reus mortis.

Licebat populo aliquibus temporibus accedere sine plaga ad Sanctuarium. Quae. XXIII.

Sciendum, quod quando hic dicitur, quod erit plaga in populo si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium, non est intelligendum, quod quodocunque accederet populus ad Sanctuarium esset plaga, quia non solum licebat accedere, immo etiam introire in atrium vsque ad ostium tabernaculi omnes quippe offerentes peruenerunt vsque ad ostium tabernaculi, oblationem suam ibi Domino presentantes, ut patet per totum Leuiticum.

Item licebat popularibus, quando offerret hostias pacificas comedere intra Sanctuarium partes sibi prouenientes ex eis, sic patet Deuteronomio. 12. c. & 16. c. quod offerentes comedere coram Domino, & letarentur, hoc autem erat coram tabernaculo intra atrium. Item patet hoc, quia carnes hostiarum pacificarum deditae offerentibus coquebantur intra Sanctuarium, ut patet 1. Regum c. 2. ubi filii Heli accipiebant de caldaria, vel lebetate de inter partes prouenientes offerentibus, & propter hoc conquerebantur offerentes, ergo intra Sanctuarium comedebantur carnes istae, quia non coquerentur ibi, nisi comederentur: ergo non erat illicitum popularibus comedere ad Sanctuarium. Sed est sensus, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium, id est, ad aliquam de ministracionibus Sanctuarii, siue ad ministraciones Sanctuarii, siue sacerdotales, siue Leuiticas. unde nemo de popularibus poterat se introritare ad erigendum, & deponendum tabernaculum, nec ad portandum vasa illius, aut ad excubandum, & caetera metadum in circuitu illius. Haec enim omnia per-

taxantur ad ministraciones Leuiticas, ut patet sup. c. 1. non ergo tenet iste sensus, quod oraret Leuita, ut Deus non puniret Israelitas, si aliquando auderent accedere ad Sanctuarium ad ministrandum, quia in hoc daretur audacia ipsis popularibus. Sed est sensus, quod orent pro Israelitis ne sit plaga in eis si ausi fuerint accedere id est orent, ut Deus non permittat illos incidere in hac praesumptionem, ut accedere velint, quia si accesserint morientur. Et iste est sensus conueniens. Aliquando enim Deus permittit aliquem cadere in peccatum, quia nec ipse, nec alius orauit pro eo, ut non permitteretur cadere. Cum autem oratur pro aliquo infatissime ne cadere permittatur Deus placatus exaudit, & non permittit cadere, sic autem de Israelitis, nisi enim pro eis orauerint Leuitae, forte aliquando exigebantur peccatis suis permitterentur accedere ad Sanctuarium, & morerentur. Leuitis autem exorantibus non permittebantur.

Feceruntque Moyses et Aaron, & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitas quae preceperat Dominus. Hic ponitur epilocus praecedentium, scilicet quod Israelitae fecerunt omnia quae fieri iussa erant circa Leuitas: supra enim solum mandatum positum fuerat, hic autem est executio, & ne repetantur omnia superiora ponuntur sub epilogo: & dicitur quod Moyses & Aaron, & Israelitae fecerunt super Leuitas, id est de Leuitis quae iusserat dominus, singuli enim istorum aliquid fecerunt, quia Moyses accepit Leuitas de medio Israel, & portauit eos ad Sanctuarium, ac obtulit coram Aaron, & filiis eius duos boues cum eis, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato: Aaron quoque aliquid fecit, quia suscepit Leuitas de manu Moysi, & Israelitarum, eleuauitque eos coram Domino atque pro illis orauit, ut purificati accederent ad ministerium tabernaculi. Israelitae etiam aliquid fecerunt, scilicet quod cum Moysen obrulerint ipsos Leuitas in commutationem pro primogenitis suis, & manus imposuerunt eis, quando oblati sunt.

Purificati sunt, & lauerunt vestimenta sua. Hic declarat, quod fuerat dictum sub epilogo. purificatio enim signat tres ritus, scilicet lotionem vestium, & asperisionem aquae lustrationis, & rasionem pilorum totius corporis, vnum tamen eorum exprimitur hic, scilicet de lotionem vestium, ideo purificare signat alia duo: quamquam aliqui volunt, quod purificatio etiam signetur oblationis factae pro Leuitis, non stat, quia hic ponitur litera duo, scilicet purificationem, & consecrationem: purificatio pertinet ad illa quae facta sunt antequam introiret Leuita in Sanctuarium. Consecratio autem ad ea quae facta sunt post introitum in Sanctuarium. Et lauerunt vestimenta sua. Ista lotio intelligitur in aquis viuētibus, quamquam aliqui dicere voluit, quod intelligatur de aquis lustrationis.

Sed hoc nullo modo stat, quia aquae lustrationis erant solum ad aspergendum, & non erant ad lauandum, ideo quodocunque dicitur de aquis lustrationis non dicitur, quod lauabitur aliquis, sed quod aspergetur aquis, sic patet supra de Leuitis cum dixit, quod aspergentur aqua lustrationis. Idem patet infra cap. 19. ubi de istis aquis fit mentio: nec enim poterant accipi conuenienter aquae lustrationis ad lauandum, quia erant ipse commixtae cineribus, ut patet infra cap. 19. Ideo magis vestes coinquinarentur in illis si lauarentur, quam abluerentur. Ad aquas ergo viuētes pertinebat ista ablutio.

Eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini. Id est eleuauit Leuitas, non est intelligendum, quod omnes Leuitas eleuauerit Aaron: non enim posset eleuare, potissime quia erant valde multi. Sed eleuauit aliquos eorum nomine omnium: non enim requirebatur, quod fieret ista eleuatio in quolibet, quia non erat aliquis

Purificatio significat tres ritus.

quis actus purificationis Leuitarum, sed erat quædam ceremonia oblationis, & quia per oblationem Leuitæ applicabantur Deo, & obligabantur ad ministrandum, sufficiebat consistere de eis, quod volebant obligari, & nulla alia existente ceremonia obligarentur. fiebat tamen ista eleuatio propter formam oblationis, ideo in quibusdam sufficiebat obseruari. fiebat autem ista eleuatio in conspectu Domini, idest coram ostio tabernaculi, quia ibi fiebant omnes oblationes, & erat ad signam aliarum oblationum, quia quandoque offerebatur aliquid, sacerdos eleuabat illud coram domino, quia erat ista ceremonia quædam, vt Deus acceptaret oblationem, & quia Leuitæ erant dati tanquam quædam oblatio, conueniens erat, vt eleuarentur coram domino. *Et orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua.* Idest Aaron, quando suscepit Leuitas de manu Israelitarum orauit Dominum, vt ingrederentur ad officia sua purificati, idest, vt acceptaret eos tanquam purificatos. non est sensus, quod Aaron oraret, vt essent purificati Leuitæ. Nam antequam ipse oraret iam purificati erant, non ergo oraret pro hoc cum iam esset, præcipue quia istud dependebat ex actu nostro, scilicet purificare, vel non purificare Leuitas, nemo autem oraret pro eo, quod totaliter in sua potestate situm est, sed orauit, vt ingrederentur purificati, idest, quod facta ista purificatione Deus acceptaret Leuitas tanquam perfecte purificatos ad ministrandum. Quia quamquam esset facta ista purificatio in Leuitis nesciebat Aaron, an sufficeret, ideo orat Deum, vt facta solum hac purificatione acceptet Leuitas tanquam perfecte purificatos, & non infligatur eis aliqua pœna propter imperfectam purificationem.

Ingrederentur ad officia sua. Idest inciperent facere officia sua, quia non ingrediebantur ad locum aliquem ad ministrandum, sed accipitur hic ingredi, idest incipere.

In tabernaculum fœderis. Idest, quod ingrediantur ad officia sua in tabernaculum. vocauit officia plura, quia non erat eadem ministratio omnium Leuitarum, sed secundum, quod erant tres familie, ita erant distincta tria officia, vt patet supra ca. 3. & 4. vel accipiuntur officia pro diuersis actibus, qui omnibus Leuitis conueniebant, scilicet erigere tabernaculum, & deponere, atque portare, & in circuitu illius excubare, quilibet enim de Leuitis hæc omnia faciebat. sic patet supra ca. 1. Sed solum distinguebatur in hoc, quod portatio quadam partium Sanctuarii pertinebat ad quosdam Leuitas, & portatio aliarum partium pertinebat ad alios. sic patet supra ca. 3. & cum dicitur, quod ingrediantur in tabernaculum fœderis. non est sic intelligendum, sed quod Leuitæ ingrediebantur ad officia sua, idest incipiebant ministrare in officiis suis, & hoc in tabernaculum fœderis, idest ista officia erant in tabernaculo, scilicet in portando res tabernaculi, intra tabernaculum autem nihil faciebant, nec ingrediebantur vquam illuc, immo si ingredierent morerentur. sic patet supra ca. 4. vbi dicebatur, quod si viderent nuda vasa Sanctuarii morerentur, & tamen si ingredierentur in tabernaculum necesse erat, quod viderent vasa nuda, ergo morerentur. & accipitur large tabernaculum fœderis pro toto Sanctuario, quia ita portabant Leuitæ partes atrii, sicut partes tabernaculi.

Coram Aaron, & filiis eius. Idest, quod ministrarent Leuitæ coram Aaron, & coram filiis suis, scilicet iuuentibus eis: nam Eleazar erat princeps familie Caath, & ad præceptum eius mouebantur omnes Caathite in officiis suis. Ithamar autem erat princeps super familiam Gerfon, & Merari, & ad præceptum eius ministrabant omnes qui de his familiis, ideo coram Aaron,

F & filiis eius dicebantur ministrare, quia ad eorum præceptum, & propter hoc dicebatur supra, quod Leuitæ fuerant donati Aaron, & filiis suis, sicut seruirent eis in illis quæ iuberent, vel dicitur coram Aaron, & filiis suis, idest in præsentia eorum, quia videntibus ipsis faciebant Leuitæ omnia ministeria sua.

Sicut præceperat Dominus Moysi de Leuitis, ita factum est. Iste est epilogus omnium præcedentium. Postquam enim aliquando in speciali declarata est executio mandati, subditur hic generaliter, quod omnia quæ præcepit Dominus de Leuitis facta sunt.

Locutus est Dominus ad Moysen. Supra fuit posita applicatio Leuitarum ad Dominum, vt ministrarent. hic autem ponitur quædam regula de etate ministrantium. *Hæc est lex Leuitarum.* Idest ista lex est distinctiua Leuitarum secundum officia quantum ad etates suas.

A 25. annis, & supra ingrediantur, vt ministrent. Idest postquam compleuerint annum 25. & vsque ad quinquagesimum ingrediantur, vt ministrent, idest ministrabunt, vel incipient ministrare.

Quo anno debebant Leuitæ ministrare.
Quest. XXVIII.

SED dicit aliquis quomodo iubetur hic, quod Leuitæ ab anno 25. ministrarent, quia supra 4. cap. dicitur quod inciperent ministrare ab anno trigésimo.

Respondendum est, quod ministratio Leuitarum incipiebat in anno 30. vt patet supra ca. 4. tamen post compleuerint annum 25. incipiebant Leuitæ assuefieri ad ministracionem, vt videretur, an essent apti, vel inepti ad hoc, & cum peruenissent ad annum 30. si reperirentur idonei ministrabatur principaliter, alioquin expellebantur. hic autem computatur tempus in quo incipiebant assuefieri ad ministrandum.

Quare Leuitæ tempore Dauid ceperunt ministrare anno. 20.
Quest. XXV.

SED dicit aliquis, quod Leuitæ ministrabant ex anno 20. vt patet 1. Paralip. 23. Sic enim ordinauit ibi Dauid.

Respondendum est, quod ante tempus Dauid Leuitæ semper ministrauerunt ab anno 30. vsque ad quinquagesimum. Dauid tamen in senectute sua statuit cum toto Israel, vt Leuitæ ministrarent ab anno 20. & reddidit causam in eo. scilicet quod iam Dominus dederat requiem Israel, & non erat officium Leuitarum viterius portare Sanctuarium de loco in locum, ideo sufficiebat, quod Leuitæ ad ministrandum computarentur ab anno 20. quasi dicat, quod quando erant Leuitæ portantes Sanctuarium de loco in locum erant officia eorum onerosa, vnde non sufficerent ad illa iuuenes teneri qui erant in anno 20. sed requirebatur robur maioris etatis, scilicet 30. anni. Cum vero cessatum est a portatione Sanctuarii manentibus solum officiis ianitorum, & cantorum atque similibus sufficiens erat a 20. anno computari Leuitas, & propter hoc Dauid ad ampliandum cultum Dei mutauit Leuitarum etatem pro ministrantibus. Cum dicitur hic a 25. annis, & supra, non est intelligendum, quod in toto tpe 25. annis ministrarent Leuitæ, quia cum perueniebant ad annum quinquagesimum ministrare desinebant, vt patet 1. J.

Cur numeratio Leuitarum aliquando fit ab anno 30. aliquando a 25.
Quest. XXVI.

SED adhuc dubium est circa id, quod aliqui dixerunt supra de numeratione Leuitarum, quia supra 4. cap.

4. cap. iubentur numerari ab anno trigésimo hic versus 25.

Aliqui dicunt, quod istud fuit, quia supra 4. cap. ponitur numeratio Leuitarum ad portandum onera. hic autem ponitur numerus eorum ad commutandum pro Israelitis, & ideo accipitur alia etas.

Dicendum, quod non stat. primo quia Leuitæ semel numerati fuerant ad commutandum pro Israelitis supra 4. cap. ideo non oportebat iterum ad hoc numerari. Secundo quia Leuitæ ad commutandum pro primogenitis computati fuerunt ab vno mense, & supra, vt patet supra 3. cap. Sed hic computantur ab anno 25. ideo non numerantur ad commutationem. Tertio quia dicitur hic: hæc est lex Leuitarum a 25. annis, & supra ingrediantur, vt ministrent. ergo ista numeratio non erat ad commutandum Leuitas pro primogenitis, sed ad laborandum in operibus Sanctuarii. Quarto quia in numeratione illa que fit ad commutandum Leuitas non ponitur aliquis terminus a parte post, sed dicitur ab vno mense, & supra, vt patet supra 3. cap. sed in ista numeratione ponitur terminus a parte ante, & a parte post, quia dicitur a 25. anno vsque ad 50. vt patet in litera. ergo non est ista numeratio ad commutationem Leuitarum.

Alii dicunt, quod fit ista computatio ad sciendum, numerum Leuitarum, illa autem quæ habetur supra 4. fiebat ad inueniendum eos qui portarent onera, ideo est diuersa.

Dicendum, quod etiam istud non stat. primo, quia si quis vellet stare numerum Leuitarum simpliciter deberet computare eos a primo die natiuitatis suæ, quia illi iam erant Leuitæ, & tamen hic non computantur sic.

Secundo, quia si quis vellet numerare Leuitas ad sciendum quor sunt, quando illi habent nomina, & numerum iuxta consuetudinem Israelitarum deberet eos numerare ab anno vicefimo, quia illo tempore transierunt Israelitæ ad nomen, & numerum Exodi 30. ca. & tamen numerantur hic a viginti quinque, ergo non fit ad hoc.

Tertio quia Leuitæ habent propriam numerationem, ideo etiam si numerentur ad inueniendum quot sunt non numerabuntur a viginti annis, & supra, sed ab vno mense, & supra. sic patet infra 26. vbi in anno quadagesimo ab exitu de Aegypto numerati fuerunt omnes Israelitæ a viginti annis, & supra ad sciendum quot erant. Leuitæ autem numerati fuerunt ibi ab vno mense, & supra, & non fuerunt numerati ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, quia iam fuerat facta ista commutatio, nec etiam ad portandum onera, quia non conuenit illi etati, sed solum numerati sunt ad sciendum quot erant, quasi illa numeratio fit propria Leuitis. sic Israelitis est proprium numerari a viginti annis, & supra, ad hoc, quod sciatur quot sunt supra 1. cap. quia illo tempore transierunt ad nomen, & numerum Exodi 30.

Quarto, quia dicitur hic in litera, quod Leuitæ a vigésimo quinto anno, & supra ingrediantur, vt ministrarent. ergo non erat ista numeratio ad sciendum, quot erant, sed ad signandum ministracionis tempus.

Quinto quia si numerarentur ad sciendum quot erant poneretur terminus a parte ante quicunque ille esset, sed nullus poneretur a parte post, quia postquam aliquis incipit esse de populo, vel habere nomen, & numerum, nunquam desinit habere vsque ad mortem, & tamen hic dicitur, quod fieret ista numeratio ab anno vigésimo quinto vsque ad quinquagesimum, ergo non fiebat ad sciendum quot erant Leuitæ.

An numeratio Leuitarum fiebat ad ministrandum.
Quest. XXVII.

DICUNT alii, quod fiebat ista numeratio ad ministrandum, & etiam illa quæ habetur supra 4. cap. & tamen ibi numerantur Leuitæ a 30. anno, quia accipiuntur ad operationes duras, scilicet portando onera, hic autem numerantur ad operationes faciliores, in quibus sufficit minus robur, ideo numerantur ab anno 25.

Sed dicendum, quod non stat. primo quia si numerarentur ad tales ministraciones non fieret numeratio a 25. anno, sed potius a vicefimo, quia ita Dauid numerauit Leuitas ad officia Sanctuarii, quando iam cessauerant portare Sanctuarium 1. Paralip. 23. cap. & declaratum est supra quest. 26. & tamen hic numerantur ab anno 25. ergo non erant istæ ministraciones faciles sed duræ.

Secundo quia præsupponitur falsum, scilicet quod essent aliquæ aliæ ministraciones, vt cantorum, ianitorum, thesaurariorum, quia istæ ministraciones non fuerunt institutæ tempore Moysi, sed postea Dauid distinxit omnia hæc officia, vt patet 1. Paralip. 14. cap. vsque ad 27. sed tempore Moysi Leuitæ solum habebant officium portandi Sanctuarium, vt patet supra 3. & 4. ergo ista numeratio non fieret ad aliquas faciles ministraciones, sed ad portandum Sanctuarium.

Tertio quia ista numeratio, & illa quæ habetur supra 4. cap. habent eundem terminum a parte post, scilicet annum 50. ergo videtur, quod ad easdem ministraciones fit, & tamen numeratio facta supra 4. cap. fit ad portandum onera, ergo etiam ista.

Quarto quia si fieret ista numeratio ad ministraciones faciles, sicut habet alium terminum a parte ante quam numeratio ad dura quæ habetur supra 4. cap. ita haberet alium terminum a parte post, scilicet sexagesimum, vel 70. annum, & tamen ponitur annus 50. terminus a parte post, sicut in numeratione posita supra 4. cap. ergo non erat numeratio ista ad ministraciones faciles.

Quinto quia quando Dauid numerauit Leuitas ad ministraciones faciles quæ non erant portatio Sanctuarii numerauit eos a viginti annis, & supra, & non fuit positus aliquis terminus a parte post 1. Paralip. 23. & tamen hic ponitur terminus, scilicet annus 50. ergo non ministrabant isti in ministracionibus leuibus, sed in difficilibus.

An numeratio Leuitarum que hic fit, differat ab ea que habetur supra 4. cap.
Quest. XXVIII.

ALII dicunt, quod differt ista numeratio ab illa quæ habetur supra 4. cap. quia licet tamen hic quam ibi numerentur Leuitæ ad portanda onera, tamen Leuitæ qui erant triginta annorum portabant statim onera, qui autem erant 25. annorum non portabant onera statim, sed a 25. vsque ad trigésimum annum ministrabant in officiis portandorum onerum, sed nondum illa portabant, cum autem peruenirent ad annum tricesimum portabant statim onera.

Dicendum, quod non stat, quia opus portandorum onerum non erat alicuius difficultatis ad executionem illud, sed solum opus erat robore ad executionem.

Secundo quia dato, quod aliquod tempus esset necessarium ad instruendum in illis, tamen illud esset paruum, non autem quinque annorum, scilicet a vicefimo quinto vsque ad tricesimum. ergo ad aliud fiebat ista differentia.

Tertio

Tertio quia tunc illi qui essent triginta annorum, & ultra tempore quo facta est numeratio in monte Sinai ipsorum Leuitarum ad portandum onera, non statim portarent illa, sed per quinque annos instruerentur in officiis suis, quia non erat facilius homini triginta annorum scire officium portandorum onerum quam homini vigintiquinq; annorum, sed iuxta istam positionem homini 25. annorum dabatur quinque anni ad addiscendum istud officium. ergo etiam quinque anni concederentur hoi triginta annorum. Hoc autem dato, sequeretur quod quando castra mota sunt de monte Sinai nullus portaret Sanctuarii, quia omnes Leuitae addiscerent portare onera, & nemo portaret adhuc, quod est falsum, quia statim post istam numerationem, non per viginti dies portauerunt Leuitae Sanctuarium. quod patet, quia numeratio tam Israelitarum quam Leuitarum cepit prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto supra 1. ca. recesserunt autem Israelitae de monte Sinai die vicesimo mensis secundi eiusdem anni infra 10. capitu. & portatum fuit tunc Sanctuarium a Leuitis eod. cap. ergo non fuerint viginti dies intra numerationem Leuitarum, & portationem Sanctuarii. non igitur concessum fuit Leuitis 30. annorum aliquod tempus ad addiscendum officium portandorum onerum, & consequenter neque concederetur tempus aliquod Leuitis qui erant 25. annorum.

Quarto quia si statueretur tempus aliquod in quo inciperent Leuitae addiscere officium portandi onera non esset ab anno 25. sed a vicesimo, vel prius, quia licet tunc non possent portare onera, possent tamen addiscere officium portandi.

Quinto quia videtur, quod nullum tempus debuit assignari in quo Leuitae inciperent addiscere officium suum, quia per hoc potius prestaretur illis causa ignorandi. Nam inter Leuitas erant iam distincta officia, & onera per familias suas supra 3. & 4. cap. ideo certum erat quid competeret cuilibet Leuitae statim a natiuitate sua de oneribus Sanctuarii, propter quod statim, vt essent pueri alicuius discretionis incipiebant addiscere ea quae pertinebant ad officium suum. si autem statueretur eis terminus a quo inciperent, non inciperent prius instrui, & sic periret multum de tempore, non igitur iustum est, quod a 25. anno Leuitae inciperent instrui ad portandum onera.

Sed qui tenent istam positionem mouentur ad hoc, quia dicitur in litera a 25. annis, & supra ingrediuntur, vt ministrent, scilicet quia dicitur ingrediuntur vt ministrent, & non dicitur ministrabant, vel portabant onera, & illud ingredi intelligunt esse quaedam dispositionem praeniam ad ministrandum, scilicet instrui in officio ministrandi.

Sed dicendum, quod non stat, quia potius ista litera signat contrarium, quia ingredi significat incipere, & dicitur ingrediuntur, vt ministrent, id est incipiant ministrare. Secundo quia sic dicitur supra 4. cap. quod numeratio triginta annis vsque quinquaginta ingrediuntur, vt ministrent, & tamen certum est, quod illi portabant actualiter onera, ergo etiam isti qui numerantur a 25. annis non instruantur in portandis oneribus, sed ad aliud numerantur.

An ista numeratio Leuitarum fieret, vt videretur an essent apti, vel inepti ad ferenda onera.
Quaest. XXX.

DICENDUM alii, quod ista numeratio fiebat pro Leuitis, vt in anno vigesimo quinto inciperent portare onera, & videretur si erant apti, vel inepti ad istud, qui enim essent apti reciperentur ad hoc cum

essent annorum triginta. qui vero essent inepti repellentur tunc.

Sed dicendum, quod non stat. primo quia istud officium erat tale in quo non erat opus inquiri, an aliquis esset aptus, vel ineptus, quia non requirebatur hic aliquod ingenium, aut industria, sed vires corporales. Ideo statim posset ex habitudine corporis cognosci, sine aliquo experimento quis esset aptus, vel ineptus ad hoc.

Secundo, quia dato, quod requireretur aliquod experimentum esset illud duorum, vel trium dierum, non autem quinque annorum, scilicet ab anno 25. vsque ad tricesimum.

Tertio quia eodem modo cum Leuitae essent triginta annorum si ante hoc nunquam portauerant onera deberet similiter experiri de eis, an essent apti, vel inepti ad hoc, quia ita poterat aliquis triginta annorum esse ineptus ad portanda onera, sicut aliquis vigintiquinque annorum. Sed de homine trigenario nemo concedit, quod fieret experimentum, an esset aptus, vel ineptus, ergo etiam non fieret de illo qui erat 25. annorum.

Quarto quia fieret ista experientia, an quis esset aptus, vel ineptus si deberet quis repellere a ministerio propter ineptitudinem, sed nemo repellitur, quia non erat istud officium, quod requireret aptitudinem aliquam praeter vires corporales, quilibet autem habet aliquas quidam maiores alii minores, ideo quilibet est aptus ad portanda onera.

Quinto quia repellitur quis propter ineptitudinem ab officio, vel dignitate, quando illa pertinent ad honorem personae. Secus autem quando pertinent ad onus, & seruitutem quandam, portare tamen onera, quod erat officium Leuitarum non erat aliquid pertinens ad honorem, sed ad subiectionem, & seruitutem quandam. ergo nemo repelleret propter ineptitudinem.

Sexto quia ad sacerdotes pertinebat officium magne dignitatis, scilicet ministrare in Sanctuario, ideo Deus requirebat in eis magnam aptitudinem, & propter multas maculas repellentur a ministrando Leuitici 22. scilicet si fuerit cecus, vel claudus, si habens paruum, vel gradem, vel tortum nasum, si pedem fractum, vel manum, si esset gibbus, vel lippus, vel albuginem habens in oculo, vel si scabiem iugem, vel impetiginem in corpore, vel si esset herniosus. De Leuitis autem non inuenitur, quod aliqua macula, vel ineptitudo repelleret eos a ministrando. ergo istud officium non requirebat aliquam aptitudinem, vel dignitatem personae, quia si aliquam exigeret exprimeretur illa, quia in lege Moyse Deus nihil volebat fieri nisi quod ipse expresserat Deute. 12. f. quod praecipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quicquam, neque minuas. Septimo, quia si aliquis inter vicesimum quintum, & tricesimum annum propter ineptitudinem repelleretur, ita & aliquis in anno tricesimo posset esse ineptus, & repelleretur. sed falsum est, quia omnes qui erant ab anno tricesimo numerati sunt supra 4. ca. ergo nemo repellebatur propter ineptitudinem suam in 25. siue in 300. anno. Octauo quia si propter ineptitudinem repellerentur aliqui daretur occasio, quod multi se fingerent ineptos, vt non cogerentur portare onera quod esse non debet. Nono quia esset hoc in praedictum illorum qui essent apti, scilicet soli cogerentur portare omnia onera, quod est inconueniens.

Dicendum ergo, quod propter ineptitudinem nemo repellatur, id est propter paucas vires, quia & si non tantum portare possent quam illi qui apti, id est robustiores erant, adiuuarent saltem eos in aliquo, quod

quod erat conuenientius quam, quod robusti soli onera portarent.

Determinatio auct. ad q. 26. de numeratione Leuitarum a 25. an no vsque ad quinquagesimum. Quaest. XXX.

DICENDUM ergo videtur, quod numeratio Leuitarum a 25. anno vsque ad quinquagesimum fiebat ad ministrandum in portandis oneribus, sicut illa quae facta est supra 4. ca. & patet primo, quia dicitur hic, quod Leuitae a 25. annis ingrediuntur, vt ministrent, & supra 4. cap. dicitur de omnibus numeratis ibi, quod ingrediebantur, vt ministrarent.

Secundo, quia dicitur hic, quod a vigintiquinque annis vsque ad quinquaginta ingrediebantur ad ministrandum. Et tamen si non esset istud in portatione onerum, quae sunt opera dura non poneretur annus quinquagesimus, vt terminus huius laboris, sed vel nullus terminus poneretur, vel saltem poneretur ulterius, scilicet in septuagesimo, vel octuagesimo anno.

Tertio quia termini iidem ponuntur hic, & supra 4. cap. a parte post, scilicet annus quinquagesimus, quod non fieret nisi esset eadem ministratio, sed supra 4. ca. facta est numeratio ad portandum onera, ergo etiam hic numerantur Leuitae ad onera portanda.

Quarto patet, quia dicitur hic, quod Leuitae a 25. annis ministrabant, & cum impleret annum quinquagesimum cessarent seruire, custodientes solum quae sibi commendarentur, opera autem non facerent, & sic patet, quod isti numerati ministrabant a vigintiquinque annis.

Quomodo differt numeratio Leuitarum facta hic, & supra. Et quod erant Leuitarum tres differentiae.
Quaest. XXXI.

SED tunc manet difficultas cum istae duae numerationes sint Leuitarum ad portanda onera, quomodo differunt numeratio quae habetur hic, & quae habetur supra 4. cap. ita vt vna sit ab anno vicesimo quinto, & alia ab anno tricesimo?

Dicendum, quod non satis constat, quia scriptura non continet aliquid vnde euidenter colligamus differentiam istorum.

Sed potest dici, quod illa numeratio quae habetur supra 4. cap. fuit facta pro Leuitis qui statim actualiter portaturi erant onera, ista autem fuit facta pro Leuitis qui purificati, vel consecrati fuerunt ad portanda onera. Pro quo sciendum, quod in Leuitis erant tres differentiae. Quidam erant deputati ad portanda onera, sed non actualiter consecrati, & purificati. quidam erant qui consecrati erant, & actualiter deputati ad portanda onera. quidam vero ad portandum illa consecrati, vel purificati erant, non tamen statim portabant, licet tenerentur pro aliquo tempore portare onera. Amplius considerandum est, quod cum Leuitae distincti essent per familias, & cuilibet familiae data essent certa onera supra 4. cap. de quolibet Leuita a prima die natiuitatis suae constabat quae onera pertinerent ad eum. Sed dicendum, quod non statim, vt Leuita esset potens ad onera portanda portabat illa, sed necesse erat prius consecrari, vel purificari, & tunc licite accedebat ad portanda onera. istud patet quia 2. Paralip. 29. dicitur de Leuitis, quod consecrantur ad ministrandum, & etiam sacerdotes consecrantur ad ministrandum, & aliter non ministrant. Et quamuis certum sit de primogenito sacerdotis magni, quod ille successurus sit patri in dignitate, & ministracione Leui. 21. ta-

men nunquam ministrat in summo sacerdotio, si habet aliquas maculas propter quas prohiberet de quibus habetur Leui. 21. & tamen non poterant actualiter ministrare, neque recipiebantur ad hoc nisi prius consecrati essent, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. de Leuitis, ita erat, ideo antequam sequeretur aliqua ministratio ipsorum consecrati sunt, vt patet hic. nam fuit ista consecratio facta in monte Sinai vbi fabricatum est Sanctuarium, & post haec mota sunt castra, & ceperunt Leuitae portare Sanctuarium infra 10. c. & sic consecratio praecessit ministracionem.

Et tunc dicendum, quod Deus voluit providere de Leuitis, vt essent qui possent portare onera Sanctuarii, & ad hoc statuit, quod soli illi qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, qui vero essent infra 13. vel ultra quinquagesimum nihil portarent, & quia statim mouenda erant castra de monte Sinai, & portandum Sanctuarium, fecit Deus numerari omnes Leuitas qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum, vt illi statim portarent Sanctuarium, & ista numeratio est quae habetur supra 4. ca. quia cum isti cito deficerent nisi haberent alios adiutores, fecit Deus, quod consecrarentur, siue pacificarentur multi alii de Leuitis qui post paucum tempus possent istos adiuuare, & ita iussit, quod omnes Leuitae qui erant a vigintiquinque annis, & supra consecrarentur nunc, quia licet non tenerentur statim portare onera, tamen adueniente anno tricesimo erant dispositi portare illa, quia nihil dederat eis ad hoc, quod statim ministrarent. Motiuum autem huius est, quia scriptura posuit ista simul: nam postquam scripsit ritum purificationis Leuitarum adiunxit. Haec est lex Leuitarum a vigintiquinque annis, & supra ingrediuntur, vt ministrent, id est a vigintiquinque annis numerantur nunc ad hoc, quod consecrarentur omnes qui sunt vigintiquinque annorum, vt possint ministrare quando venerit tempus suum, scilicet annus tricesimus, & non videretur aliquid aliud, quod verisimilius dici possit ad hanc literam.

Obiectio contra praedicta. Et quare Leuitae ante tempus portandi onera sunt consecrati.
Quaest. XXXII.

SED aliquis dicit, quod istud erat superfluum, quia cum non deberet aliquis Leuita portare onera quousque esset triginta annorum, frustra erat consecrari nunc omnes Leuitas a vigintiquinque annis, & supra, cum per quinque annos non deberent portare onera, sed satis erat, quod quilibet perueniret ad annum tricesimum consecraretur, & statim portaret onera. Dicendum, quod non fuit sic factum, primo quia tunc in monte Sinai erat oportunitas ad consecrandum Leuitas qui fuerunt sacerdotes consecrati, quia ibi erat populus quietus, & exercebantur sacrificia, postea autem forte non occurreret in breui talis oportunitas, fuit igitur conueniens nunc anticipari consecrationem istorum, & fuit magna multitudo Leuitarum consecrata. Secundo erat hoc conueniens propter minores sumptus, quia in consecratione Leuitarum offeriebantur duo boues cum libamentis suis, vt patet hic in litera: Si autem quilibet Leuita per se consecraretur, vel pauci simul, fierent eis magni sumptus. potissime, quia Leuitae erant pauperes, quibus Deus iubeat elemosynam fieri Deut. 12. ideo voluit Deus, quod multi consecrarentur simul, et si nondum veniret ipsi ministrandi ipsorum, somnes qui erant a 25. anno vsque ad 50. Et non solum vbi istud tunc fuisse, sed et, quod sic fieret in terra Chanaan postquam ibi essent Israelitae, scilicet non consecraretur quilibet Leuita per se, sed oes qui essent intra 25. & 30. annum consecrarentur simul, & isti essent multi: nam postquam erat Leuita triginta

ginta annorum non licebat ei manere sine consecratione, quia statim ministraturus erat, & praeiudicium aliorum esset si non esset tunc consecratus, quia non posset adiuuare illos ad ministrandum, ad quod tamē tenebatur. Et ista videtur fuisse consuetudo consecrationis Leuitarum vsq; ad tempus legis Dauid, quia ille ordinauit aliter Leuitas diuidendo eos per officia, & computando ab anno viceesimo ad ministrandum 1. Paral. 23. sed Leuitae consecrabantur antequam ministrarent, ergo qui ministrabant in anno 20. oportebat, quod consecrarentur ante annum viceesimum, & forte consecrarentur simul omnes qui erant ab anno quintodecimo vsque ad viceesimum.

An post unam consecrationem Leuitarum fuerit facta alia, & quando. Et quod Leuitae 30. annorum etiam non consecrati portabant onera. Quae. XXXIII.

AD HVC aliquis dubitabit de tempore quo fuerunt Israelitae in deserto, an post istam consecrationem fuerit facta alia. nam ista duraret vsque ad quinque annos, ita ut non esset opus fieri aliam, quia consecrati fuerunt omnes a 25. annis, & supra. & tamen non erant portaturi onera vsque ad annum 30. nisi maueret quinq; anni post istam consecrationem, in quibus non erat necessaria alia consecratio Leuitarum. & satis videtur dicendum, qd in illis quinq; annis non fuerit facta alia consecratio Leuitarum. Sed tunc quaeritur, an post illos quinque annos fuerit facta statim alia consecratio Leuitarum. Aliqui dicunt, qd statim post illud quinquennium fuerit facta alia consecratio, quia alias multi Leuitae accederent ad annum 30. & non consecrarentur, esset autem istud in praeiudicium aliorum Leuitarum qui portabant onera, qd isti in etate legitima constituti non adiuuarent eos in officio suo. Istud patet, quia qm tunc in monte Sinai facta est consecratio Leuitarum ab anno 25. essent aliqui propinqui illi anno quibus forte soli tres, vel quatuor menses deficerent, & isti post quinquennium essent triginta annorum. Si igitur post illud quinquennium non fieret alia consecratio multi accederent ad annum 30. & non consecrarentur, & sic non portarent onera, qd erat in praeiudicium aliorum. Dicendum, qd non fuit facta alia consecratio Leuitarum post quinquennium, immo. forte vsq; ad 40. annos, quia toto tpe deserti non facta fuit: nam consecratio ista non fit sine sacrificiis, quia offeruntur duo boues, vnus pro peccato, & alius in holocaustum, vt patet hic in litera. & tñ in toto deserto nunquam fuerunt facta sacrificia nisi in monte Sinai, vt colligitur 7. 28. & probatum est 3. 4. ca. quae. 15. ideo non potuit fieri post hoc alia consecratio in toto deserto quae. 35. Sed tunc dicitur, qm ergo se haberent Leuitae illi qui perueniret ad annum 30. nam vñ in eis necessario sequi vnum de duobus inconuenientibus, s. qd nunc ministrarent sine consecratione, aut adueniente etate legitima non ministrarent, qd erat in praeiudicium aliorum qui portabant onera, & non haberent adiutores. Dicendum certum esse, qd nunquam fuit alia consecratio Leuitarum in deserto, & tñ Leuitae qm perueniebant ad annum 30. ministrabant portando onera etiam si non essent consecrati, primò quia maius inconueniens erat, qd Leuitae in etate legitima non ministrarent, quam qd ministrarent nondum consecrati: nam vtrunque Deus iusserat, s. qd portarent onera ab anno 30. 3. 4. ca. etiam, qd consecrarentur ad portanda onera, vt patet in litera. magis tñ necessarium erat, qd portarentur ad altarium etiam a non consecratis, quam qd cessaret portari propter quosdam non esse consecratos. Secundo, quia portari sanctuarium a non consecratis nul-

lius praeiudicium erat, sed qd Leuitae in etate legitima non adiuuarent alios ad portandum propter non esse consecratos, esset praeiudicium portantium, cum omnes Leuitae ab anno tricesimo tenerentur statim ministrare supra 4. ca. ergo potius fieri debuit, qd non consecrati portarent onera, quia hoc nulli erat praeiudicium. Tertio quia si daretur, qd non consecrati non portarent onera sequeretur, qd aliquod tempus esset in deserto, in quo nemo posset portare aliquid de Sanctuario, & patet hoc, quia ista consecratio facta est in principio secundi anni ab exitu de Aegypto: nam facta est in monte Sinai, & de illo recesserunt Israelitae die viceesima mensis secundi anni secundi 7. 10. ca. & sic manebant 39. anni vsque ad introitum in terram Chanaan, & in toto isto tpe nunquam facta fuit consecratio, quia non potuerunt fieri sacrificia neq; facta sunt, vt ostendimus praeced. quae. Et tamen ista consecratio Leuitarum fiebat ab anno 25. & qui consecrabantur portabant onera solum vsque ad annum quinquagesimum, vt patet hic in litera, & sic nemo illorum qui nunc consecrarentur, poterat portare onera, nisi vsque ad viginti quinque annos post hoc, quia tunc necesse esset, quod omnes isti numerati compleuissent annum quinquagesimum, & sic nemo illorum teneretur ad portanda onera, immo Deus iubebat, quod non portarent ea, vt patet hic in litera, sed isti viginti, & quinque anni complerentur in anno 26. aut 27. ab exitu de Aegypto, cum ista consecratio facta fuerit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt nunc ostensum est. ergo in quatuordecim annis vsq; ad exitum de deserto, & introitum in Terram Chanaan sequentibus, nemo esset qui posset portare Sanctuarium. Sed falsum est, quia illud fuit portatum, ergo necesse est, qd multi Leuitae non consecrati ministrarent portando onera, & ista ratio necessario concludit.

Quarto quia non erat inconueniens, qd Leuitae non consecrati portarent onera, quia ad hoc non fuit obligatio nisi ex lege Dei, quae voluit fieri certas ceremonias sacrificiorum ad hoc, qd Leuitae consecrarentur, & tamen ista lex de sacrificiis non obligauit in toto deserto, nec obseruata fuit, vt patet Deuteronom. 12. ideo Leuitae non obligabantur tunc consecrari, sed licite ministrarent non consecrati, quia ministratio ista portandorum onerum erat simpliciter necessaria, consecratio autem ista non erat necessaria.

Cur hic non fuit posita summa Leuitarum a 25. vsque 50. annorum, vt supra. Quae. XXXIII.

ALIVIS quaeret, quare non fuit hic posita summa istorum Leuitarum a 25. anno vsque ad 50. sicut fuit posita supra 4. summa illorum qui numerabantur a triginta annis? Dicendum, qd non fuit posita hic aliqua summa, quia nec poterat poni, quia summa non est, nisi numeratorum. Hic autem nulla fit numeratio: nam Deus non iussit hic numerari aliquos, sed solum mandauit, quod Leuitae a 25. anno ingrederentur, vt ministrarent, id est consecrarentur ad hoc, qd possent ministrare, vñ de est lex, & non numeratio. sic patet cum dicitur in litera. locutus est Dominus ad Moysen dicens, haec est lex Leuitarum, a viginti, & quinque annis ingre- dientur, vt ministrant, &c. sed supra 4. ca. iussit Deus numerari omnes Leuitas qui erant triginta annorum, ideo ibi potuit poni summa, & hic non, vt sciretur quot erant qui ministrare debebant in singulis modis onerum, sed hic Leuitae non fuerunt appliciti ad aliquam ministracionem, sed solum fuerunt consecrati ad hoc, quod quando essent etatis legitime ministrarent, ideo non debuit poni aliqua summa eorum,

rum, quia ad nihil proderat cum nulli officio applicarentur.

Quare nullus Leuita infra 25. annum consecratur, omnes tamen supra. Quae. XXXV.

CONSIDERANDUM vltius, qd licet hic dicitur de Leuitis a 25. anno vsque ad 50. & dixerimus, qd istud fuit ad consecrandum omnes Leuitas qui erant 25. annorum. non est intelligendum, qd soli illi qui essent inter 25. & 50. consecrarentur. Sed dicendum est, qd nullus infra 25. annum consecratur, omnes tamen qui erant supra 25. consecrabantur etiam si essent annorum centum. Causa huius est, quia licet soli qui erant intra 30. & 50. annum portabant onera, vt patet supra 4. ca. tamen qui erant vltra 50. annum vsque ad mortem suam ministrabant in aliquo, non quidem portando onera, sed custodiendo illa quae portarentur ab aliis, quando eis commendabantur post portacionem, vt patet hic in litera. Consecratio tamen Leuitarum fiebat ad ministracionem, sed isti vltra 50. annum ministrabant cum dicitur in litera. erant ministri fratrum suorum in tabernaculo sederis. ergo oportebat istos consecrari, sicut, & ceteros. Sed dicitur quare ergo litera expressit hic de 25. anno vsque ad 50. quia videtur innuisse, qd post 50. nullus consecraretur. Dicendum, qd scriptura sacra est breuis, & vult multa comprehendere sub vno. facit enim hic duo. Vnum est, qd ponitur lex de consecratione Leuitarum. Aliud est, qd iubetur quid facere debeant Leuitae in singulis etatibus, s. quid a 25. vsque ad 50. & quid a quinquagesimo vsque ad mortem, si solum primum ponere vellet diceret. haec est lex Leuitarum, qd a viginti quinque annis ingrediantur, vt ministrant, id est consecrarentur ad hoc, qd ministrare possent, & tunc nihil deberet addi de anno 40. vel de alio, sed diceretur absolute a 25. annis, & supra, id est ab illo anno vsque ad mortem omnes Leuitae quotquot tunc essent consecrarentur. Si autem solum secundum diceret voluisset diceret. haec est lex Leuitarum a 30. anno ingrediantur, vt ministrant. & quando compleuerint annum 50. cessabunt portare onera, & erunt ministri aliorum Leuitarum custodiendi onera portata ab eis. sed scriptura voluit complere vtrumq; sub vna locutione propter breuitatem, ideo posuit duos terminos, s. 25. annum propter primum, id est propter consecrationem Leuitarum, & quinquagesimum propter secundum, s. quia tunc cessant portare onera. Sed obiicitur, qd superuacuo fuerit facta ista mixtio, sed sufficiebat poni solum primum de consecratione Leuitarum: nam secundum iam fuerat positum supra 4. ca. vbi numerati sunt omnes Leuitae ab anno 30. vsque ad quinquagesimum ad portanda onera. Dicendum, qd fuit conueniens ista mixtio duorum praepropterea hic facta, quia licet supra 4. ca. fuerit positum mandatum de operatione Leuitarum, tamen non sufficiebat, quia solum dictum fuit, quod ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, sed postea quid facerent non fuit expressum. hic autem additum fuit, s. qd post quinquagesimum annum non portarent ipsi onera, sed custodiant illa quae portata fuerint ab aliis Leuitis, & sint ministri eorum, ideo conueniens fuit fieri hic istam mixtionem duorum praepropterea.

An Moyses fuerit consecratus cum alijs Leuitis. Quae. XXXVI.

NVNC est dubium de Moysse, an fuerit consecratus cum alijs Leuitis. Dicendum, qd de ipso solo

est dubium. nam de omnibus alijs quid factum fuerit certum est. Leuitarum namque quidam erant filii Aaron alij filij Moysi, omnes alij erant distincti in tres familias, s. Gersonitarum Meraritarum, & Caathitarum supra 3. De Aaron, & filiis eius patet, quod fuerint consecrati, vt fungerentur sacerdotio Exodi 29. & Leuitici 8. & 9. & supra 3. ca. de filiis autem Moysi, licet duos haberet, s. Gerson, & Eliezer, Exodi 2. ca. tamen certum est, quod nullus eorum fuit consecratus, quia fuerunt Leuitae consecrati ab anno 25. vt patet hic in litera, & tamen filii Moysi erant paruuli, quia maior eorum vix erat annorum sex, aut septem. Nam quando Moyses reuersus de Madian in Aegyptum tulit duos filios suos, & posuit eos super asinam, Exo. 30. c. in quo innuitur, quod erant paruuli nondum potentes itinerare peditando cum imponerentur asino. etiam satis erant paruuli cum ambo in eodem asino posset ire itinere, sed statim, vt intrauit Moyses in Aegyptum cum istis secuta sunt plaga, & egressus est Israel de Aegypto, quia ad faciendum haec mittebat Deus Moysen in Aegyptum Exodi 3. & 4. ca. & consecratio Leuitarum fuit facta in principio secundi anni ab exitu de Aegypto, vt supra ostensum est, & sic illo tempore filii Moysi vix essent ad plus octo, vel nouem annorum, unde non possent consecrari. de omnibus autem Leuitis trium familiarum dicendum, quod illi qui erant a 25. annis, & supra fuerunt consecrati, ceteri vero minores non fuerunt consecrati, & sic manet dubium de solo Moysse, an fuerit consecratus cum ipse esset etatis legitime, id est annorum quasi octoginta, nam quando Moyses faciebat prodigia in Aegypto erat annorum octoginta Exodi 7. ca. consecratio autem fuit quasi duobus annis post.

Aliqui dicunt, quod Moyses non debuit consecrari, quia hic dicitur de Leuitis a 25. anno vsque ad 50. & agit de consecratione eorum, & tamen Moyses erat vltra annum quinquagesimum, scilicet, octoginta duorum annorum, vt dictum est, ideo non poterat consecrari.

Dicendum, quod Moyses poterat consecrari, quia nulla lex hoc prohibebat. Et cum obiicitur de anno 50. Dicendum primo, qd illud fuit ad ostendendum tempus ministracionis, & non consecrationis, vt ostensum est praeced. quae. Consecratio autem poterat fieri a 25. anno vsque ad mortem, vt ibi dictum est. poterat ergo Moyses consecrari, licet esset octoginta duorum annorum.

Secundo patet, quia licet vsque ad quinquagesimum annum esset ministratio in portando onera, erat post illum annum ministratio in custodiendo onera, vt patet hic in litera. & tamen ad quamlibet ministracionem Leuiticam requirebatur consecratio. ergo Moyses poterat consecrari. ergo videtur, quod erat sibi necessarium consecrari, cum maneret sibi aliqua ministratio, s. custodia vasorum.

Tertio patet, quia Aaron erat antiquior Moysse tribus annis, quia quando fiebant prodigia in Aegypto erat Moyses annorum octoginta, & Aaron erat octoginta trium, Exodi 7. ca. Et tamen Aaron consecratus est postea in anno secundo ab exitu de Aegypto Exodi 29. & Leuiti 7. ergo Moyses qui minor etate erat poterat consecrari.

Moyses non fuit consecratus, sed consecratus. Et quod consecratio non fit a minori, sicut & iuramentum. Quae. XXXVII.

SED nunc manet dubium cum Moyses potuerit consecrari, an fuerit consecratus? Aliqui putant, qd sic, quia Deus iussit hic omnes Leuitas consecrari, sed ipse

ipse erat vnus de eis, ideo consecratur, quia nollet transgredi legem. Sed dicendum, quod Moyles non fuerit consecratus. primo quia inter consecratos, & consecratum est distinctio personarum, sed Moyles fuit hic consecrans Leuitas, ergo ipse non consecratur. patet quia dicitur in litera locutus est Dominus ad Moysem tolle Leuitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos, & postea dicitur. statuas Leuitas in conspectu Aaron, & consecrabis oblatos Domino. Etiam ibi apparet quod Moyles immolauerit illos duos boues pro Leuitis, ergo non fuit ipse consecratus. Secundo, quia Leuitas non fuerunt consecrati, nisi quia lex hoc iussit, & non ex lege hac non colligitur, quod deberet consecrari Moyles in quantum Deus dicit Moyfi, quod consecret Leuitas: ergo ipse non fuit consecratus, quia nolebat aliquid facere ultra necessitatem legis. Tertio, quia Deus voluit facere differentiam inter Leuitas, sicut alii qui ministrarent post consecrationem in gradu inferiori, alii autem post consecrationem ministrarent in gradu superiori, alii vero sine consecratione ministrarent in gradu superiori, & consecrarent alios ad ministrandum tam in superiori quam in inferiori gradu. In primo modo fuerunt Leuitae de quibus hic dicitur, quia illi consecrati fuerant ad hoc, quod ministrarent in officio portandorum onerum, quod erat minor gradus ministrandi. In secundo modo erat Aaron, & filii sui qui soli ministraverunt in officio sacerdotali supra 3. & infra 18. & erat iste gradus excellentissimus, ad quem non licebat alicui accedere, nisi Aaron, & filiis eius, & tamen isti non ministraverunt quousque consecrati sunt Exo. 29. & Leui. 8. In tertio gradu erat Moyles qui ministravit in officio sacerdotali faciens sacrificia Exo. 19. & Leui. 8. & ipse consecravit tam sacerdotes quam Leuitas, ut possent ministrare. De sacerdotibus patet Leui. 8. De Leuitis patet supra in litera. differret ergo iste gradus a primo, sed in primo gradu erant Leuitae qui consecrati sunt, ut ministrarent, ergo Moyles qui erat in tertio gradu non consecraretur ab aliquo, ut ministraret. Quarto quia si Moyles deberet ab aliquo consecrari non esset ille, nisi Aaron, quia ille erat maximus omnium Leuitarum, & sacerdotum praeter Moysem, & tamen non consecraretur Moyles ab Aaron, quia Moyles erat maior: consecratio autem consistit in quibusdam benedictionibus, sed maior non benedicitur a minori, sed e contrario minor a maiori benedicitur. sic dicit Apostolus ad Hebraeos. 7. ergo non poterat consecrari Moyles ab Aaron. Sed dato, quod Moyles ministrare deberet, necesse erat, quod aut non consecratus ministraret, aut a seipso consecraretur, cum a minori non posset consecrari. Sic est de iuramento, quia homines per maiorem suum iurant ad Hebraeos. 7. & tamen cum Deus non habeat aliquem maiorem se, necesse est, quod aut non iuret, aut per seipsum iuret, & quia Deus voluit aliqui iurare in veteri testamento iuravit per seipsum, Gen. 22. Et istam rationem ponit Apostolus ad Hebraeos. 7. dicens, quod per seipsum iuravit, quia non habuit alium maiorem se, sed in Moyse non fuit tanta necessitas consecrationis, quod ipse seipsum consecraret, cum multi Leuitae ministrarent, sine consecratione, sicut fuit in deserto, ut supra ostensum est. dato ergo, quod Moyles ministraturus esset, sicut alii Leuitae non consecraretur a se, nec ab alio, sed ministraret non consecratus. Quinto quia non videtur eadem necessitas consecrationis in Moyse quae in aliis Leuitis, quia, si consecrabantur ad portandum onera, Moyles autem etiam si non esset excellentior aliquo Leuita, non teneretur portare onera, quia ista obligatio erat in Leuitis ab anno tricesimo usque ad quinquagesimum supra 4. ca. Moyles autem erat. nunc octoginta duorum annorum, quia in exitu de Aegypto. tunc annorum

octoginta. Exo. 7. ca. ergo non tenebatur portare onera. Sexto quia dato, quod consecratio Leuitarum fieret non solum ad portanda onera, sed etiam ad custodiendum illa, & ideo Leuitae qui erant ultra annum quinquagesimum consecrarentur, tamen Moyles non debuit consecrari, quia in nullo ministraturus erat, s. in portando onera, neque custodiendo illa, quia ipse erat princeps totius populi cum omnes iudicaret, & omnibus imperaret Exo. 18. & infra 27. & Deut. 1. c. etiam erat princeps super omnes sacerdotes, id est super Aaron, & filios eius, cum ipse consecraverit eos Exo. 29. & Leui. 8. & ipse precipere eis, quicquid acturi essent supra 3. cap. ergo nullam ministracionem iste habiturus erat, nisi solum precipiendi omnibus, & tamen precipere non est ministrare, consecratio autem fit pro ministracione, ideo Moyles non debuit consecrari.

Dicendum, quod ista est vera causa: nam si Moyles non esset princeps totius populi Dei, & haberet aliquem maiorem a quo posset consecrari, cum ille esset de familia Caathitarum consecraretur, & ministraret, sed quia fuit maior, & princeps omnium non fuit obligatus alicui ministracioni, nec etiam potuit ab aliquo consecrari, ideo neque consecratus est, neque ministravit, ceteri autem Leuitae de tribus filiis a viginti quinque annis, & supra consecrati sunt, & ministraverunt.

Ingressur, ut ministrarent. Id est incipient ministrare, & hoc in portando vasa Sanctuarii, & ipsum Sanctuarium.

In tabernaculo foederis. Id est istae ministraciones pertinent ad tabernaculum foederis, non quod in illo fierent, sed quod consistebant in portando illud. Cumque quinquagesimum annum atatis impleverint servitute cessabunt. Id est ministratio Leuitarum cessabit quando pervenerint ad annum quinquagesimum. hoc intelligitur quantum ad portationem onerum, & erectionem atque depositionem Sanctuarii. haec enim, erant opera dura, & non sufficerent Leuitae quinquagenarii ad illa, quia illa etas iam incipit declinare ad defectum, tamen isti serviebant in hoc, quod castrametabantur in circuitu Sanctuarii, sicut ceteri, & erat istud vnum de officiis Leuitarum, ut patet supra capitul. primo.

Eruntque ministri fratrum suorum. Id est Leuitae postquam excefferint annum quinquagesimum erunt ministri aliorum Leuitarum qui sunt fratres sui, id est de familia sua.

Et non est intelligendum, quod essent ministri illorum, id est servirent eis, quia cum ipsi liberati essent a ministracione propter gratiam non fierent ministri aliorum incidentes in aliam servitutem, sed erant ministri fratrum suorum in custodiendis oneribus eorum. Erant enim Leuitae obligati ferre onera, & custodire illa, nunc vero iuvenes ante annum quinquagesimum ferebant onera. Senes autem qui excefferint annum quinquagesimum habebant curam de custodiendis vasibus. & in hoc erant ministri fratrum suorum, id est serviebant illis.

In tabernaculo foederis. Non quod isti Leuitae ministrarent pro fratribus suis in tabernaculo foederis, sed erant ministri in tabernaculo foederis, id est in custodiendo res pertinentes ad tabernaculum.

Ut custodiant quae sibi fuerint commendata. Id est Leuitae isti senes custodiebant ea quae alii iuniores ferentes onera commendabant eis, nam cum mouerentur castra, & in aliquo loco sedissent portatores onerum Leuitae succedebant in custodia iunioribus potentibus iam vacare aliis operationibus.

Opera autem ipsi non facient. Id est Leuitae senes non facient opera laboriosa quae sunt portando tabernaculum,

culum, erigendo atque deponendo, sed solum custodient sibi commendata, quod est leuissimum, & ob hoc cum castra essent fixa, & erectum tabernaculum Leuitae tenebantur excubare in circuitu eius ne accederent populares. Poterant tamen istas excubias commendare Leuitis senibus, & ipsi tenebantur eas suscipere ex hac lege. Sic dispones Leuitas in custodia suis. Verba sunt Dei ad Moysem. s. sic ordinabis Leuitas, quantum ad ea, quae facere debent, & accipitur hic custodia large pro omni officio. Aliter enim solum diceretur de Leuitis senibus, qui ponebantur in custodia de omnibus tamen intelligitur, nam Leuitae iuniores habebant custodias, curam, vel officium portandorum onerum: Leuitae autem senes habebant custodiam de conferendis eis, quae commendata essent, & sic cuiuslibet competebar sua custodia. s. suum officium per singulos Leuitas.

CAP. IX.

Phase primum celebratur.

NOCVTVS est dominus ad Moysem in deserto Synai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo, dicens. Faciant filii Israel phase in tempore suo quartadecima die mensis huius ad vesperam, iuxta omnes caeremonias, & iustificationes eius. Praecipitque Moyles filijs Israel, ut facerent phase. Qui fecerunt tempore suo quartadecima die mensis ad vesperam in monte Synai. Iuxta omnia, quae mandauerat dominus Moyfi fecerunt filij Israel.

Locutus. In superiori dictum est de consecratione Leuitarum, & quodam officio sacerdotali. Hic consequenter agitur de celebratione paschali.

Quae sit huius cap. intentio opinio Nic. Et an aliquo modo pertinere immolatio phase ad summum sacerdotem. Quae. I.

NICOLAUS aliter dicit. s. supra descriptum est officium pontificis in dispoñe lucernarum, & quantum ad Leuitarum consecrationem. hic agitur de eius officio quantum ad paschalem celebrationem. Sed non multum videtur, quia ad pontificem nihil facere pertinebat de celebratione paschali, sed singuli per domos suas immolabant agnum anniculum, & comedebant secundum omnes caeremonias, quae habentur Exo. capi. 12. inter quas nulla erat, quae pertineret ad pontificem, vel ad aliquem de sacerdotibus.

Magis ergo dicendum est, quod in isto libro non oportet semper poni continuationem gestorum, quia ea, quae habentur hic non sunt scripta in ordine consequenti, sed magis per recapitulationem cum pertinerent ad tempus, quod praecessit, antequam fierent ea, quae habentur in principio huius libri. ne illa tamen simpliciter omitterentur qualicumque ordine scripta sunt in hoc libro in quo recolliguntur omnia, & multoties non est aliquis ordo consecutionis inter ea, quae scripta sunt, ut patet supra capi. 6. & 7. quia 6. capi. dicitur de voto Nazaeorum, & statu eorum. In 7. descriptum est de oblatione principum facta in dedicatione altaris, sed ista nihil sibi attrinent, sed solum per Alph. Tost. super Num. Pars I.

annuntur ne omissantur, ita celebratio paschalis facta in monte Synai nihil attinebat ad consecrationem Leuitarum: tamen quia iubente Domino facta fuerat, ne videretur omissa descripta est, tanquam quidam casus incidentalis, & diuiditur in tres partes, nam primo describitur tempus, & modus celebrationis, Secundo casus dilationis. Tertio reatus transgressionis. Secunda. ibi. Ecce autem quidam. Tertia. ibi. Si quis autem mundus est. Circa primum. Locutus est Dominus.

In isto libro multa recapitulatur, quae fuerant omissa, & sit commutatio ordinis, & quod ista facta sunt ante ea, quae habentur in principio libri huius. Quae. II.

ISTA non ponuntur hic continuato ordine, sed per recapitulationem. prius enim dictum, & factum est id, quod habetur hic quantum ad id, quod habetur supra cap. 1. Nam ea, quae facta sunt in principio huius libri incepta sunt die prima mensis secundae anni secundi egressionis de Aegypto, ut patet supra cap. 1. ea autem, quae habentur hic, facta sunt mense primo anni secundi egressionis de Aegypto, scilicet die 14. ut patet in litera. ergo ante hoc saltem per vnum, vel duos dies dicta sunt, scilicet die 12. vel 13. mensis eiusdem. necessario igitur est hic ordo turbatus: inceptus tamen fuit libera computatione Israelitarum in deserto Synai, quia illud principalis erat, quam haec omnia. An vero inter haec, & ea, quae habentur praeced. cap. sit ordo consequens, ita quod illa dicta fuerint ante ista non patet, quia illa dici potuerunt in fine consecrationis sacerdotum, scilicet die octavo mensis primi cum finita est consecratio Aaron, vel potuerunt dici postea circa finem mensis primi. De eis autem, quae habentur hic dici potest, quod fuerint dicta tempore quo consecrabantur sacerdotes, vel postea aliquibus diebus, usque ad diem 12. vel 13. mensis, postea vero dici non potuerunt, quia die 14. mensis primi ista facta sunt, ut patet in litera, non potest ergo apparere quid istorum duorum prius fuerit.

Satis tamen rationabile est, quod prius fuerit id, quod habetur praeced. c. f. immediate post consecrationem sacerdotum. Ista vero, quae habentur hic, tunc vel postea aliquibus diebus facta fuerunt, & dicta. In deserto Synai.

Quantum tempus steterunt Iudaei in monte Synai. Et lex quo tempore data est Moyfi. Et Sanctuarium fabricatio quando fuit denunciata. Quae. III.

ISTA locutio fuit facta in deserto Synai, quia ibi erat Israelitae in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, venerunt in monte Synai tertio mense egressionis, ut patet Exod. capitulo decimono, manserunt autem in eodem loco a prima die mensis tertii anni primi, usque ad diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, in eadem quippe mota sunt castra de monte Synai, ut patet seq. cap. Et sic mansio Israelitarum in monte Synai fuit vnus anni demptis decem diebus, ut patet colligendo. s. si mansissent Israelitae, usque ad primam diem mensis tertii anni secundi fuisset annus integer, defecerunt autem decem dies ad hoc cum recesserint Israelitae 20. die mensis secundi, toto autem hoc tempore quo fuerunt Israelitae in monte Synai, fuerunt occupati circa aliquid. Nam in eadem die qua venerunt Israelitae in Synai ascendit Moyles in montem, & descendens ad populum purificauit eos, ut in die tertio lauarent vestimenta

menta sua, & tunc data est lex. in eadē autem die ascendit Moyses ad Dominum vocatus ab ipso, ut patet Exod. c. 20. & suscepit precepta ceremonialia, & iudicialia, quae habentur a fine, siue medio 20. c. vsque ad c. 24. & immediate descendens de monte annunciauit populo oīa verba legis, & confirmata est corā toto populo factis sacrificijs, ut patet Exod. c. 24. Deinde eadem die qua lex confirmata est, Moyses ascendit in montē, & stetit ibi 40. diebus, & 40. noctibus, & audiuit omnia, quae scripta sunt de fabricatione tabernaculi a principio c. 25. vsque ad principium c. 32. Exod. Die autem 40. descendebat de monte portans duas tabulas, & cum audiisset vocem Israelitarum cantantium, atque adorantium vitulum fregit tabulas in radice montis, & veniens ad populum occidit 23. milia idolatrarum, ut patet Exod. c. 32. Iterum autem reuersus est post insectionem istam in motem, & stetit aliis 40. diebus cum domino. suscepitque tabulas leges secundas, & venit ad populum, ut patet Exo. c. 34. & Deute. c. 9. tunc iussit populo, quod offerret denuncias fabricationem Sanctuarii, quam Deus imperauerat, ut patet Exod. 35. & tunc congregatis artificibus inceptum est opus Sanctuarii, ut patet Exo. c. 35. & 36. fuit autem ista inchoatio Sanctuarii, in principio mensis sexti, vel circa finem quinti in anno primo egressiois de Aegypto, ut declaratum est Exod. c. 24. Durauit autem ab eo tempore, vsque ad vltimum diem anni primi fabricatio tabernaculi. s. per menses 7. Prima autem die anni secundi fuit erectum tabernaculum, ut patet Exod. c. 40. & in eadem die cepit consecratio sacerdotum, ut probatum est Leuit. c. 9. in cepit quoque oblatio principum, quae durauit 12. diebus, ut patet s. c. 7. deinde in die 14. mensis eiusdem facta est celebratio paschalis, ut patet hic, & datae sunt leges totius Leuitici in hoc mense durate celebratione paschali, vsq; ad 22. diē mensis eiusdem. Deinde in primo die mensis secundi iussit Deus Moysi, ut numeraret Israelitas, & numerati sunt in eodem mense, factis autem his numerationibus, & dispositionibus Israelitarum per vexilla sua recesserunt die 20. mensis eiusdem, ut patet seq. c. & sic non fuit aliquod tempus superfluum Israelitis, dum manserunt in monte Synai.

Anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti. Quamquam istud non fuisset positum, satis tñ apparebat, quod non potuissent Israelitae celebrare pascha aliquo anno in monte Synai, nisi in secundo ab egressione de Aegypto, nam in primo anno non poterant ibi facere pascha, quia in Aegypto illud fecerāt, immo eadem die qua egressi sunt de Aegypto fecerant pascha occidentes per singulas domos agnum immaculatū, ut patet Exo. 12. & infra 33. non poterant etiam in anno tertio egressiois de Aegypto facere Israelitae pascha in monte Synai, quia secundo mense anni secundi ab exitu de Aegypto recesserunt de monte Synai, ut patet sequen. c. ergo solum erat annus secundus in quo possent Israelitae facere pascha in monte Synai.

Postquam egressi sunt de terra Aegypti. Non est sensus quod completus esset vnus annus, postquam Israelitae exierant de Aegypto, & iam inciperet currere secundus, quia nondum fuerat consummatus vnus annus: nam die 15. mensis primi exierant Israelitae de Aegypto, ut patet infra 33. ca. quando tamen ista verba sunt dicta, nondum erat dies 15. mensis primi anni secundi, quia fuit factum pascha die 14. & ante hoc per aliquot dies saltem per vnum dicta sunt ista, quae habentur hic. ergo aliqui dies deficiebant ad completionem vnus anni, sed dicitur, quod iste erat secundus annus, postquam exierant de Aegypto non computando a die quo ceperat annus in quo Israelitae exierunt de Aegypto. ceperat autem diebus 15. ante exitum eorum cum ipsi

egressi fuerint die 15. mensis primi anni illius, ut patet infra 33. c. *Mense primo.* In hoc mense fuit Deus locutus de celebratione paschali. Nam ante hunc loqui potuerat de hac celebratione. Et post hunc mensem non poterat, quia non stat celebrari pascha post mensem primum cum data sit lex, quod in hoc mense celebratur, ut patet Exo. cap. 12. sed in quo die mensis illius fuerint dicta verba ista non constat, necesse tamē est, quod fuerint dicta ante diem 14. cū in eo fuerit paschalis celebratio.

Faciant filij Israel pascha in tempore suo. i. celebrēt pascha tempore statuto. s. die 14. mensis primi.

Et si caeremonia non obligabat in deserto bene tamen paschalis obseruantia. Quae. IIII.

CONSIDERANDVM est circa hoc, quod in deserto non obligabant caeremoniae legales, sed postquam introirēt in terram promissionis, ut patet Deuter. c. 12. cum dicitur non faciatis ibi, quae nos hodie hic facimus singuli, quod sibi rectum videtur. Nondum enim venistis ad requiem, & possessionem, quam dominus Deus daturus est vobis, ideo neque pascha, nec alia festiuitas, aut aliqua de caeremoniis habebat obligationem in deserto, & sic Deus quando dabat leges istas frequenter dicebat, cum ingressi fueritis terram Chanaan, vel cū ingressi fueritis terram possessionis vestrae ad inuendum, quod ante non obligabant caeremoniae. sic patet Leuit. cap. 14. & infra 15.

Celebratio tamen paschalis in deserto Synai obligauit, quia dominus specialiter iusserat de isto loco, quod ibi celebraret pascha, & si ita iussisset expresse de omnibus aliis caeremoniis, quod obseruarentur in toto deserto obligassent, tamen non iussit. Quando autem dicitur hic, quod faciant Israelitae pascha tempore suo, non intelligitur, quod istud preceptum erat generale, sed erat tēporale, scilicet solum obligans pro ista vice, quod patet, quia dicitur hic faciant filij Israel pascha in tempore suo 14. die mensis huius. Si tamen intellexisset Deus, vniuersaliter non diceret 14. die mensis huius, sed diceret mensis primi.

Qua fuerit causa quare non obligabantur Israelitae in deserto facere caeremonias. Quae. V.

CAUSA autem quare Israelitae non obligabantur in deserto facere caeremonias erat, quia erant in motu, & incerti, quando nubes moueretur, ad cuius motum ipsi mouebantur, & sic aliqui inciperent caeremonias, & relinquerentur infectae, & per hoc non fiebat circumcisio in deserto, ut declaratum fuit Deut. 12. c. & Iosue 5. Item quia non habebant Iudei in deserto omnia necessaria ad explendum caeremonias, potissimē in sacrificijs, in quibus requirebatur vinum, & oleum, thus, & sal, & farina. Iudei tamen hec habere non poterant cum nulla gens communicaret eis, quia erant hostes eorum, & ob hoc Deus dederat eis manna, quia non poterant habere cibos a populis: sacrificia tamen sine his non fiebant, ergo non obligabantur ad hec.

Cur iussit Deus, ut in deserto obseruarent pascha, cum caeremonia legis ibi non obligarent. Et quare non obseruatae sunt in Synai aliae caeremoniae legis, ut circumcisio, & similia. Quae. VI.

QVAERET aliquis cum in toto deserto non obligarentur Iudei ad aliquas caeremonias, quare Deus iussit, ut obseruaretur ibi pascha. Respon-

Respondendum est, quod in deserto Synai non obligabantur Iudei obseruare pascha, sicut nec in aliis locis deserti, obseruauerunt tamen, quia Deus iussit specialiter.

Causa praecipienda fuit, quia Deus volebat Iudaeos assuefacere caeremoniis legis, & quia Moyses erat legislator cui Deus omnia loquebatur, illo viuente Deus voluit informari Iudaeos in lege, & quia si relinqueretur hoc pro terra promissionis Moyses non posset erudire Iudaeos, quia ipse non erat illuc ingressurus, sicut postea patuit, & Deus hoc praecognouerat, voluit igitur, quod erudiret illos in deserto assuefaciendo eos ad custodiam caeremoniarum, & quia in toto deserto non erat aliquis locus ita conueniens ad quietem Iudeorum cum non haberent ibi aliquos hostes, poterant ē ibi habere necessaria ad caeremonias, quia erat coniuncta terra Madian, & illi erant Iudaei mittentes necessaria cum socer Moysi Ietro esset de terra Madian, & ipse venisset ad Moysen, ut patet Exod. cap. 18. voluit ergo Deus, quod obseruatio caeremoniarum in monte Synai inciperet. Ideo postquam data est lex consecrati fuerunt ibi sacerdotes, & factum est Sanctuarium, & sacrificia, per multos dies facta sunt. In consecratione sacerdotum, & in oblatione principum, fuit etiam ibi obseruata caeremonia de redemptione primogenitorum, & dati sunt Leuitae pro omnibus primogenitis filiorum Israel, & pro residuis fuit datum pretium, quolibet quinque sicli, ut patet supra c. 3. manebat autem caeremonia de obseruatione paschali, nam aliae solennitates non poterant obseruari. Et ista fuit obseruata secundum omnes caeremonias suas, quae fuerant positae Exo. c. 12.

An esset necessarium obseruari pascha in monte Synai. Quae. VII.

SED dicit aliquis, quod non erat necessarium obseruari pascha in monte Synai, nam iam fuerat assuefactus populus per pascha, quod fuit celebratum in Aegypto die egressiois Iudeorum inde. Respondendum est, quod non fuit hic iussum, ut obseruaretur pascha principaliter, ut assueferent Iudei ad caeremonias illius, quia iam istas cognouerant in Aegypto, sed ut crederent se esse obligatos ad hanc obseruationem, nam si obseruando caeteras caeremonias in monte Synai non fuisset obseruatum pascha, non crederent se Israelitae obligatos ad illud, nec erat arguendum de pascha obseruato in Aegypto, quia illud non fuerat obseruatum, tanquam caeremonia veteris testamenti, sed potius omnes celebratioes paschales postea factae ad memoriam illius fuerunt, ideo debuit obseruari in monte Synai, ut ibi tanquam caeremonia legalis inciperet obseruari.

Cur in monte Synai non fuit obseruata circumcisio. Quae. VIII.

SED quaret aliquis cum omnes caeremoniae in monte Synai obseruari ceperint, quare non fuit obseruata circumcisio, nemo enim ibi circumcisus est, & tñ non est verisimile, quod in tanta multitudo populū, vbi erant plura, quam 60. millia virorum Iudeorum praeter conuersos de Aegyptiis ascendentes cum Iudaeis, nemo natus fuerit.

Aliquis forte dicit, quod multi nati fuerunt, & omnes circumcisi, scriptura tamen subicit. Sed dicendum est, quod nemo fuerit circumcisus in monte Synai, neque in toto deserto, quod patet Iosue c. 5. cum dicitur, populus autem qui natus est in deserto per 40. annos itineris latissima solitudinis incircuncisus fuit, donec con-

Alph. Tost. super Num. Pars I.

sumerentur omnes qui non audierant vocem domini quibus ante iurauerat, ut ostenderet eis terram lacte, & melle manantem, horum filii successerunt loco patrum, & circumcisi sunt a Iosue, quia sicut nati fuerant in preputio erant, nec eos aliquis in via circumciderat: non potest ergo dici, quod aliquis fuerit in monte Synai circumcisus. Causa huius erat periculum motus, quia circumcisi si mouerentur in itinere, quousque sanarentur periclitarentur, ideo Israelitae, postquam circumcisi sunt in Galgalis manserunt in eodem loco, donec sanarentur, ut patet Iosue c. 5.

Ad hoc aliquis dicit non stare, quia in deserto Synai manserunt Israelitae per vnum annum integrum demptis diebus decem, ut supra est probatum. Poterāt ergo in illo vno anno circumcidi plurimi sine periculo itinerationis.

Ad hoc respondetur, quod quamquam ibi manserint per annum vnum, non erant certi an deberent manere saltē per duos dies, vel tres, aut plures, quia quotidie ipsi expectabant columnam mouendam, ad cuius motum ipsi moueri debebant, incertitudo ergo excusabat. Sed arguetur adhuc, quod illi qui erant in monte Synai erant certi, quod manerent ibi multis diebus, ergo poterant circumcidere pueros natos, quod patet, quia iussit ibi dominus Sanctuarium construere, & omnia vasa eius. Istud autem erat opus multorum dierum, & durauit magno tempore: nam etiam cum magna velocitate artificium non potuit consummari, vsque ad 7. menses. s. a principio mensis sexti, vsque ad finem anni, ut supra declaratum est, ergo certi erant, quod hoc tpe manerent ibi. Respondendum est, quod licet Iudei nouissent constructionem tabernaculi esse opus multorum dierum, tamen non erant certi an omnibus illis diebus mansuri essent in deserto Synai, poterat enim ibi Sanctuarium incipi, & alibi consummari, vnde non erant certi saltem de aliqua die, quod ibi mansuri essent, ideo excusabantur a circumcisioe.

Cur in monte Synai non fuerunt obseruatae aliae festa praeter pascha. Quae. IX.

QVAERET aliquis quare in monte Synai non fuerunt obseruatae aliae festa praeter pascha. Nā erāt multa alia. s. pentecostes, festum clāgoris, dies propitiatiois, solennitas tabernaculorum. De die autem sabbati, quod obseruaretur satis apparet, quia quidā lapidatus est eo, quod colligeret ligna in sabbato, ut patet 7. 15. c. de aliis tamen non apparet, quod obseruatae fuerint. Sed potius videtur, quod non, cum nihil de eis iussum sit. Respondet aliquis ad hoc, quod non fuerunt obseruatae aliae festiuitates in monte Synai praeter pascha, quia non fuit tempus ad obseruandum illas: festum enim pentecostes secundum Iudeos, semper est quinquaginta diebus post solennitatem pascha, ut patet Leuit. 23. cap. Ideo necessario euenit semper in tertio mense, cum pascha sit die 14. mensis primi. Sed non steterunt Iudaei hoc tempore in monte Synai, nam die 20. mensis secundi, inde recesserunt, ut patet seq. c. consequenter autē, nec obseruari poterunt aliae tres solennitates. s. clangoris, propitiatiois, & tabernaculorum, quae istae sunt in mēse 7. ut patet Len. c. 23. Sed hoc dicit, quod ista responsio procedit de obseruatione festorum secundo anno ab exitu de Aegypto, sed poterant obseruari omnes in monte Synai; anno primo egressiois de Aegypto, quod patet, quia Iudei celebrant diē pentecostes, die 6. mensis tertii, venerunt tamen in montem Synai die prima mensis tertii, ut patet Exo. c. 19. De aliis tribus solennitatibus, quae sunt mēse septimo, satis apparet, quod ibi potuerunt obseruari, quia fuerunt Israelitae mēse illo in monte Synai, & toto ipso

N 2 anno,

anno, vsque ad diem 20. mensis secundi, anni sequentis. Dicendum est, quod non potuerunt obseruari alia festiuitates in monte Synai præter sabbatum & phase, sabbatum quidem non requirebat aliquam ceremoniam ad obseruationem, sed solum quod vacaretur a laboribus, & hoc in quolibet loco haberi poterat. Vnde dicendum est, quod toto tpe quo manserunt Israelitæ in monte Synai obseruauerunt sabbatum, quia præceptum de sabbato fuit datum ante montem Synai. in deserto Syn. Et ista mansio est ante Synai per mansiones tres. scilicet halus, depheca, & raphidim, ut patet j. 33. c. in mansionem illa datum est primo manna, & præceptum de sabbato, ut patet Exo. 16. c. quod autem phase fuerit obseruatum patet hic. Alij quatuor solennitates non potuerunt obseruari anno primo propter duo. primo, quia nondum fuerat data lex de obseruatione illarum. hinc lex de obseruatione earum Leuit. c. 23. Et tñ illa non fuit data, vsque ad secundum annum ab exitu de Aegypto, quod patet, quia omnes leges Leuitici fuerunt dictæ Moysi a domino in tabernaculo federis, ut patet Leuit. c. 1. tabernaculum tñ nunquam fuit erectum, vsque ad primam diem anni secundi egressiois de Aegypto, ut patet Exo. c. 40. ergo non potuerunt dari leges de his festiuitatibus ante principium anni secundi, & consequenter, nec potuerunt obseruari anno primo. Alia causa est, quia dato, quod fuissent leges de his solennitatibus datæ in anno primo, non potuissent obseruari, quia exigebat istæ festiuitates multas ceremonias sacrificiorum, de quibus patet Leuit. c. 23. & j. c. 28. & 29. hæc autem fieri non poterant sine Sanctuario, sed nondum factum erat Sanctuarium, vsque ad principium anni secundi cum erectum est tabernaculum. ergo non potuerunt obseruari in monte Synai alij solennitates præter phase, & sabbatum. *Decimaquarta die mensis huius ad vesperum.* Dñs de die 14. quia in hac fiebat semper phase, ut patet Exo. c. 12. dñs mensis huius, quia quando Deus ista loquebatur erat mensis primus anni secundi, ut patet supra.

An in deserto Synai fuerint obseruati dies azymorum, sicut festum phase. Et an ista differant tanquam duo festa.
Quæst. X.

QUÆRIT aliquis circa hoc an in deserto Synai fuerint obseruati dies azymorum: qui erant septem. scilicet die 15. mensis primi, vsque ad diem 22. mensis eiusdem inclusiue, ut patet Exo. c. 12. Respondet aliquis, quod fuerint obseruari, quia festiuitas paschalis, & azymorum erat eadē iubendo ergo quod fieret phase iubebatur, quod obseruari tñ azyma per septem dies. In contrarium dicitur, quod istæ erant duæ solennitates, ideo cum de vna sola iubetur, non intelligitur de alia, sed oportet exprimi.

Dicendum est, quod istæ erant duæ solennitates distinctæ secundum dies, & secundum causas, & ritus obseruationum, & sic ponuntur duæ Leuit. c. 23. cum dicitur, mense primo 14. die mensis ad vesperum phase domini est, & decimaquarta die mensis huius est solennitas azymorum. ecce qualiter duo festa illa dixit. Itē distincta sunt in die, quia solū decimaquarta die mensis primi dicitur esse solennitas phase. Deinde in 15. die erat solennitas azymorum, vsque ad diem 22. eiusdem mensis. Item distinguebatur obseruationes istæ, quia phase solum inducebat comestionem agni cum ceremoniis suis in die decimaquarta, & non præsupponebat aliquod sacrificium. festiuitas tamē azymorum habebat alias solennitates. scilicet offerrentur manipuli nouarum frugum in die secunda azymorum, & quod fierent sacrificia quotidie, de manipulis hinc Leuitic. c. 23. de sacrificiis habetur j. 28. c.

Item differant istæ duæ festiuitates, quantum ad

causas. Nam phase celebratur propter transitum angeli exterminatoris ultra domos Iudeorum, quia quando percutiebat primogenita in domibus Aegyptiorum, veniens ad domum in qua maneret aliquis Iudeus transibat percutiens Aegyptios, & liberans Iudeos. sic patet Exo. c. 12. cum dicitur, & cum dixerint vobis filii vestri, quæ est ista religio dicitis eis, victima transitus domini est, quando transiuit super domos Israel in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. obseruatio autem azymorum fuit, quia cum egredieretur Israelitæ de Aegypto mortuis primogenitis Aegyptiorum fecerunt Aegyptii festinare Iudeos ad exeundum, quia putabant se morituros, si ibi ultra manerent, ideo non potuerunt firmare massas hebrej, sed ligauerunt in palliis suis, & comederunt in itinere panes azymos, ut patet Exo. c. 12. Ad memoriam autem huius egressiois festinatæ de Aegypto, & panis non fermentati faciebant festum azymorum, quolibet anno, sic patet Deuteronom. c. 16. septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Aegypto, ut memineris diei egressiois tuæ de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ. In omnibus ergo erant diuersæ istæ duæ solennitates, ideo poterat obseruari vna sine alia. & cum hic solum dictum fuerit de obseruatione phase, satis dici poterat, quod non fuerit facta obseruatio azymorum, nihil enim de ea tangitur in toto isto c.

Sed dici potest etiam satis rationabiliter, quod fuerit obseruata ista festiuitas. Nam sicut fiebat phase ad memoriam liberationis primogenitorum ab angelo percussore in Aegypto, ita festum azymorum erat ad memoriam egressiois festinatæ de Aegypto, vtrunque autem erat beneficium Dei, & de vtroque vellet fieri memoria. Quæ ergo non fuerit expressum de festo azymorum, tamen satis rationabiliter intelligi potuit.

Item Iudei vtrique harum festiuitatum, simul obseruant, ideo cum iubebatur, quod obseruarent phase intelligi poterat etiam de festo azymorum. Quid autem horum verius, aut rationabilius sit dicendum videtur, quod Israelitæ solum phase obseruauerint. de azymis autem nihil. Et causa huius est, quia ad obseruationem azymorum requirebatur, quod totus populus comederet azymos panes per septem dies, sed pro tanta multitudine Israelitarum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis virorum, & foeminarum paruulorum, & maiorum vix posset haberi copia panis pro septem diebus. ergo non posset ibi obseruari festum azymorum. de phase autem aliud est, quia obligabantur Iudei comedere fermentatum. non tamen obligabantur comedere azyma, ideo posset fieri phase sine azymis, & dato quod obligarentur Iudei comedere azyma, hoc tamen solum erat pro vna cena, scilicet die 14. ad vesperum, & pro illa vice haberi azyma pro toto populo, quamquam difficile esset non tamen nimis haberi autem pro diebus septem, erat difficillimum. poterat ergo obseruari phase, sed de azymis septem dierum non videbatur. Et ista videtur causa quare cum Deus iusserit obseruari azyma, nec includebat aliquod inconueniens obseruari phase non obseruatis azymis cum essent istæ duæ festiuitates differentes ex multis, ut supra declaratum est.

Iuxta omnes ceremonias, & iustificationes eius. Ideo obseruabitur phase, secundum omnes ceremonias suas, non replicantur hic ceremonie, quia Exo. 12. capit. descriptæ sunt, & Iudei satis illas nouerant cum obseruauissent in Aegypto die qua inde exierant, ut patet Exo. cap. d. duodecimo, ponuntur hic ceremonie, & iustificationes phase, & vtrunque signat ceremonias, sed accipiuntur ceremonie conditiones, quæ considerantur ex parte agni comedendi. scilicet quod sit anniculus,

Ius, immaculatus, assus igne. iustificationes vocantur a caremonia, quæ pertinent ad ipsos comedentes. scilicet comedant festinantes, & calciatis pedibus, habentes baculos in manibus, & accincti lumbos, & quod comedant in vna domo; & non comminuant ossa, & nihil referent in crastinum, & sic de omnibus aliis ceremoniis, quæ habentur Exo. c. 12. Omnes. n. illæ distinguuntur in caremonias, & iustificationes.

An azyma, quæ comedi debebant in agno paschali die 14. obseruata fuerint in deserto, & an potuerint habere farinam pro azymis. Et quod non obligabantur comedere azyma in diebus azymorum, sed obligabantur non comedere fermentatum.

Quæst. XI.

DE omnibus ceremoniis, quod obseruata fuerint in hac paschali celebritate non vñ dubium, quia facile erat obseruari. De solis azymis dubium est, nec dubitamus hic de azymis, id est de festiuitate azymorum per septem dies, quia de hoc iam expeditum est, sed de azymis, quæ comedi debebant die quartadecima cum ipso agno paschali, sicut iubetur Exo. cap. 12. scilicet edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Ad hoc responderi poterat, quod siue Iudei comederent azyma cum agno paschali, siue non, nihil differebat, quia non obligabantur comedere fermentata, ut declaratum fuit, Exo. 12. cap. nam nisi fuisset hoc expressum intellexissent Iudei, quod licebat eis comedere fermentatos panes, sicut semper comedeant; dictum est autem, quod comederent cum azymis, id est non comederent cum fermentatis, vel si comedere volebāt panem non esset fermentatus. In deserto autem Iudei comederunt manna, & illud non erat panis fermentatus, nec sine fermento, ideo sufficiebat ad hoc, quod non comederent azyma. Sed adhuc dato, quod obligarentur Iudei comedere azyma, tamen videtur, quod non comederint, quia solo manna vesciebantur pro pane. panem autem non habebant, & hoc quia ipsi non seminabant, nec metebant, cum essent in motu, nec poterant habere a gentibus vicinis, quia non audebant ad eas accedere, omnes quippe eorum hostes erant, sed via deserta gradiabantur, & ideo hic quando expressum est, quod obseruaretur phase non fuit dictum cum azymis, & lactucis agrestibus, sed in generali cum omnibus ceremoniis, & iustificationibus suis. scilicet quæ poterant seruari secundum conditionem temporis, ad impossibile autem non obligabantur, ideo Exo. c. 12. cum agebatur de solennitate, prout obseruata erat in Aegypto, & postea in terra Chanaan nominati sunt azymis; & lactucæ agrestes, quia facile erat in Aegypto haberi, & in terra Chanaan. hic autem non fuerunt ista nominata.

Si autem dicas, quod Iudei habebant farinam ductam ex Aegypto ex qua azymos conficerent. Non ita, quia Exo. c. 16. dicitur, quod mense secundo ab exitu de Aegypto defecit panis, & omnia alimenta adducta ex Aegypto, & datum est manna, ut patet Exo. capit. 16. ergo non poterant conficere panes de farina adducta ex Aegypto. Si autem dicitur, quod ex gentibus vicinis Iudei habuerunt farinam pro azymis. non videtur, quod pro tanta multitudine potuissent haberi, quia terra deserta erat, & ciuitates multum distabant, & Iudei expectabant motum columnæ, ut ipsi mouerentur. Posset tamen columna moueri, dum aliqui profecti fuissent pro alimentis.

Item quia Iudei nesciebant viam deserti, nisi columna præcederet. Vnde Moyses dixit cocero suo Ietro vade nobiscum, quia tu scis loca, vbi per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, ut patet

Alph. Toft. super Num. Pars I.

sequenti cap. ergo nescirent ire Iudei ad ciuitates pro cibis. Item quia hostes dare nollent, sed potius desiderarent eos fame perire, tanquam inuafores terrarum suarum.

Si autem dicas, quod ex miraculo potuit haberi farina ad conficiendos azymos. Non videtur, quia non appareret alicuius necessitatis esse, quod miraculum fieret ad obseruationem paschalem, quia hoc obseruari ex se non proderat, sed ex intentione obedientium. satis autem eorum obedientia monstrabatur, quia alias ceremonias obseruantes hanc quoque seruassent si facultas occurrisset. maxime quia aliquando Deus faciebat eos non obseruare alias maiores solennitates, ut sabbatum, quia aliquando mouebatur nubes, & ambulabant diebus sabbatis secundum motum nubis, ut ipsi Iudei confitentur.

Sed his non obstantibus adhuc dici posset, quod Iudei habere potuissent aliquam farinam in deserto ad conficiendos azymos, sed an habere, posset tantum quantum necessitas totius multitudinis, exigebat dubium est, quod autem habere potuissent, patet quia sacerdotes consecrati sunt in monte Synai in isto mense primo, & durauit consecratio eorum per dies octo, & tunc offerrebantur panes, & similia: sic habetur Exo. 29. & Leuit. c. 8. Item in isto mense primo obtulerunt principes duodecim Israelitarum per dies 12. & quilibet offerabat vnum acceptabulum, & phialam cum similia, ut patet supra 7. ergo erat similia in monte Synai, sed ad hoc parua erat necessitas similia. pro celebrandis autem azymis magna requirebatur multitudo, ideo faciliter potuissent haberi pro oblatione principum, & consecratione sacerdotum, tamen pro conficiendis azymis erat difficilium, an tamen habuerint non multum differt.

Præcipitque Moyses filiis Israel, ut facerent Phase. Supra fuerat positum præceptum a Deo, & datum Moysi. hic autem ipse recitat Israelitis, ut parent se ad faciendum pascha.

Qui fecerunt tempore suo. Ista est executio mandati. scilicet quod Israelitæ fecerunt phase tempore suo. i. tpe debito ad hoc constituto. scilicet in die 14. ut patet immediate, & hoc fuit in ceremonias quas Deus iusserat obseruari.

Decimaquarta die mensis ad vesperum. Istud erat tempus determinatum pro phase. scilicet in 14. die, & in vespere diei illius, quia non durabat phase in tota die, sed solum in vespere diei 14. cum solum esset vna cena, & vocatur vesperum Solis occasus, quamquam enim possit vocari vesperum, postquam Sol declinat a circulo meridiano versus occasum, tamen solum accipitur pro tempore occasus Solis, quia in hoc iubebatur immolari phase, sic patet Deut. c. 16. cum dicitur immolabis phase vespere ad Solis occasum, quoniam egressus es de Aegypto: fiebant tñ aliquæ præparationes pro ista solennitate post meridiem: nam immediate tollebatur omne fermentatum de domo, quia non poterat immolari phase existente fermento, ut patet Exo. c. 23. & 24. cum dicitur, non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ. In monte Synai. Ibi datum est præceptum de celebrando pascha, & ibi celebratum est, quia non recesserunt inde Israelitæ, vsque ad diem 20. mensis 2. ut patet seq. c. *Iuxta omnia quæ præcepit dominus Moysi fecerunt filii Israel.* Iste est epilogus præcedentium. scilicet quod Israelitæ fecerunt omnia, quæ præcepit dominus. i. obseruauerunt omnes ceremonias quas Deus iusserat, non quidem quas iusserat in monte Synai, quia forte non potuerunt omnes illas obseruare, sed iussit obseruare eas, quas natura loci obseruari patiebatur. An vero potuerint ibi obseruari omnes, quæ fuerunt obseruatæ in Aegypto dubium est, de quo supra dictum fuit.

Ecce autem quidam immundi super aia F hominis, qui nō poterant facere phafe in die illo accedentes ad Moysen, & Aaron, dixerūt eis. Immūdi sumus super aia hoīs, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre dño in tpe suo inter filios Israel? Quibus respondit Moyses. State, vt consulam quid precipiat dñs de vobis. Locutusque est dñs ad Moysen, dicens. Loquere filiis Israel. Homo q̄ fuerit immūdu super aia., siue in via procul in gente vestra faciat phafe dño in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam, cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud. Non relinquent ex eo quippiā, vsque mane, & os eius non confringent. Omnem ritum phafe obseruabunt.

Ioan. 19.

Quare alii qñ differre dicitur phafite.
 Ecce autem quidam immundi. Hic ponitur secundum principale huius c. casus dilationis. Nam licet regulariter deberent Israelitę celebrare phafe 14. die mensis primi, aliquando poterat extendi ad mensem secundum, & de hoc ponitur hic casus. sc̄ quādo aliquis erat immundus, & non potuerat celebrare, vel si erat peregrinus extra terrā promissionis, & ponitur hic casus, vt sequatur determinatio, & dicitur, q̄ quando Israelitę celebrauerant phafe in deserto fuerunt inter eos, aliqui immundi, & cum non permitterentur celebrare accesserunt ad Moysen, dicens quare non celebrabant, & fuit responsum, sicut hic dicitur.

Super animam hominis. i. quidam erant immundi, quia contigerat hominem mortuum, & dicuntur immundi super animam. i. mundi propter contactum hoīs, siue corporis mortui. Accipitur. n. aia multipr aliqui p̄ toto homine, sic dñ Gene. 46. c. & Exod. c. 1. q̄ egressę fuerunt de femore iacob anime 70. i. homines. Aliqñ ponitur anima pro vita. sic accipitur Io. 12. c. & Matth. 16. c. vbi dñs q̄ qui animam suam perdit inueniet eam, & qui animam suam custodit perdet illam, quę de vita intelliguntur, quę tunc perditur in hoc seculo, qñ in laboribus ducitur, & tñc inuenitur qñ deliciosa est. Alio modo accipitur anima p̄ corpore, & sic est hic, sc̄ licet, q̄ quidam erant immundi super animam hominis. i. super corpus hominis mortui. Non p̄t. n. intelligi anima pro spiritu, quia nemo polluitur contingendo spiritum cui nec contingi possit. nec accipitur anima pro homine, quia contingendo hoīem nō est immunditia, nisi forte sit leprosus, aut fluens femine, & tunc non diceretur super animam hominis, sed super hominem leprosum, aut fluentem femine. ergo necesse est accipi animam pro corpore.

Qui non poterant facere pascha. i. isti immundi super animam accesserunt ad Moysen, quia non poterant facere pascha, & hoc est, quia alii non permittebant eos comedere cum essent immundi.

Cur immundi non poterant comedere cibaria paschalia, seu phafe. Quęst. XII.

Sed quæret aliquis quare non permittebantur comedere isti, qui immundi erant. Non potest dici, quod hoc sit propter legem, quę infra habetur, quia illa fuit data ad consultationē Moysi proposito casu de istis viris immundis, nec potest dici, quod fuerit propter legem, quę habetur Exo. c. 12.

quia ibi non dicitur quidquam de immunditia comedentium, sed solum, quod agnus debebat esse immaculatus, nec etiam hoc videtur propter formā obseruationis factę in Aegypto, non enim est verisimile, q̄ omnes Iudei tunc essent mundi, omnes tamē comederunt de phafe, vt patet Exo. c. 12.

Sed dicendum est, quod isti prohibebantur comedere cum essent immundi, quia victima paschalis erat sacrificium, & nullum sacrificium poterat gustari ab immundo. Si autem immundus comedisset peccabat, sic patet Leu. cap. vigesimo secundo, quod autem agnus paschalis esset sacrificium, patet ex confessione istorum immundorum, dixerunt enim quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino in tempore suo inter filios Israel? Si autem oblatio vocari potest, ergo & sacrificium, quia omnis oblatio de animalibus vocabatur sacrificium. Et sic infra vocatur sacrificium.

An in Aegypto obseruatum fuit, vt comedentes phafen essent mundi. Quęst. XIII.

Quæret aliquis, an in Aegypto fuit obseruata ista cęremonia. sc̄ q̄ omnes comedentes essent mundi. Et dicendum q̄ non primo, quia nihil tale iustum est illis, Exo. c. 12. vbi data est tota lex de agno paschali: ipsi tamen nec sc̄t facerē aliquid vltra ea, quę iussa sunt, quia illa, quę cęremonialia sunt dependent ex præcepto, & non ex ratione. Cum ergo præceptum deficit nulla est obseruatio. Item non poterat iuberi, q̄ omnes comedentes essent mundi, quia in hoc præsupponebatur cognitio de mundo, & immūdo. sc̄ per quod efficeretur homo immundus contingendo, sed iste leges non erant datę Iudeis, quia postea fuerunt datę in Leuitico. ca. 11. 13. & vsque ad 16. & j. 19. Ergo non poterat eis dici, q̄ soli mundi comederent.

Sed aliquis arguet, q̄ Deus poterat dare eis aliquā cognitionem, secundum quam homines essent mundi, vel immundi, & tunc possent scire ad quos pertinebat. Respondendum est non posse stare, quia ad hoc, q̄ darentur regulę de munditia, & immunditia oportebat, q̄ dicerentur omnia, quę habentur infra 19. sed non poterat dici, nec Iudei poterant ea capere. ergo non data est lex de munditia, & immunditia. Item omnes Israelitę comederunt phafe in Aegypto, quando inde exierunt, sed non poterant comedere omnes si soli mundi comedere deberent. ergo non data est lex de munditia, & immunditia, sc̄ licet, quod soli mundi comederent.

Item si daretur regula, q̄ soli mundi comederent, forte nullus in toto populo comederet. Nā cum prius non habuissent Iudei leges de cauendo a morticinis, & ab aliis rebus, quorum tactus immundus est, & de distinguendis cibis, non est verisimile, q̄ in toto populo esset aliquis, qui non haberet aliquem modū istarū immunditiarum, siue in tactu, siue in gustu. ideo nullus comederet, sed hoc manifeste est falsum. Item nō poterat dari ista lex, sc̄ licet, quod soli mundi comederent, quia tunc sequeretur, q̄ aliqui erant in populo mundi, & aliqui immundi. Sed hoc non stat, quia si aliqui essent immundi, hoc erat, quia non cauerent a quibusdam, a quibus alii cauebant, sed non erat aliqd. tale per cuius accessum homines contraherent immunditiam, cum nulla esset facta prohibitio. ergo nulli erant, qui possent esse immundi.

Item non poterat dari lex, q̄ soli mundi comederent, quia mundi, & immundi considerantur respectu ad Sanctuarium, vt non accedant ad illud, qñ fuerint cōaminati, sed cū erant Israelitę in Aegypto nō erat aliquod

aliquod Sanctuarium, ergo non poterant esse mundi, vel immundi. Et ideo in toto tempore quo fuerūt in deserto, sine Sanctuario. Anno primo nō fuit aliqua lex data de munditia, & immunditia, nec fuerunt cibi aliqui vetiti, sed sicut eis comedere quidquid volebant. Cum vero Sanctuarium erectum est in principio anni secundi inceperunt dari leges de abstinendo ab immunditia, & in quibus rebus contrahatur, vt patet Leuit. c. 11. non ergo debebat dici existentibus in Aegypto, q̄ soli mundi comederent. Item dato, q̄ esset eis data lex de munditia, & immunditia, qñ Iudei erant in Aegypto, & obseruassent ea aliquo tpe, nisi in exitu de Aegypto cum celebratum est phafe non debāt soli mundi comedere, quia istud phafe fiebat, vt poneretur in porta cuiuslibet Iudæi aspersio in sanguine, vt cum angelus percussus veniret non intraret in domum illam ad percipiendum. Si tñ non inueniret sanguinem in porta introiret, vt patet Exo. c. 12. Volebat tñ Deus liberare oēs primogenitos Israelitarū a morte. ergo debebat quilibet de Israelitis, siue mundus, siue immundus comedere de phafe, & linire portā suā sanguine agni illius, vt sic videretur particeps beneficii, quod induci debebat per significationem sanguinis agni paschalis. Cliberari ab angelo exterminatore. Dicendum est igitur, q̄ Israelitę in Aegypto celebrauerunt phafe, & nemo fuit qui non comederet de illo: Non tamen dictum est, quod comedentes essent mundi, vel immundi, sed eorum nullus immundus fuit, nec esse poterat, quia immunditia erat contingendo aliquid, quod erat vetitum, sed nihil tunc erat vetitum Israelitis. ergo non poterant aliqui eorum eē immundi. tempore tamen celebrationis phafe in deserto Synai poterant multi de Iudæis esse immūdi, quia habebant iam leges, secundum quas distinguebat mundum, & immundum, vt patet in Leuitico. Habuerūt ergo rationabilem causam inquirendi isti, qui erant nunci immundi, an liceret eis comedere phafe, vel qđ remedium daretur.

Qui non poterant facere pascha in die illo. Non dicitur de immundis, q̄ nullo modo possent facere pascha, sed q̄ non poterant in die illo, quamcumq; enim immunditiam incurrissent si illo die incurrissent non poterāt facere phafe, quia nulla minor immunditia erat, quā vsque ad vesperum. vsque ad solis occasum. ista tamen quam contraxerant hi maior erat. sc̄ quia polluti fuerant super mortuo, & durabat per 7. dies, vt patet infra 19. c. & sic cum non finiret in die illa tēpus immunditię non poterant celebrare phafe eodē die. vñ nō conquirebantur principaliter isti immundi, q̄ nō possent celebrare die eodem, sed petebant an possent alia die celebrare, & ad hoc responsum est illis, q̄ possent celebrare mense secundo, die 15. vt patet j.

Accedentes ad Moysen, & Aaron dixerunt. Ad istos duos accesserunt viri immundi, quia erant principes. Moyses enim erat princeps totius populi in directione temporalī, & in consulendo dominum. Aaron vero erat princeps sacerdotum, & quantum ad omnia, quę pertinebant ad Sanctuarium, ad vtrunq; autem accesserunt. vt si quęstionis determinatio pertineret ad Moysen haberent diffinitorem, si vero ad Aaron eodem modo haberent iudicem, pertinebat tamen quęstio ad Moysen, quia Aaron solum præerat quantum ad ea, quę erant in Sanctuario. Respondere autem ad dubia, & consulere dominum non pertinebat ad eū, nec ad aliquem de iudicibus populi, sed ad solū Moysen, vt patet Exod. 18. & Deutero. c. 1. ideo proposita quęstione non respondit Aaron, sed Moyses, vt patet infra cum dicitur, quibus respondit Moyses.

Immundi sumus super animam hominis. Ista sunt verba immundorum, qui confitentur se immundos, quia Alph. Toft. super Num. Pars I.

tetigerunt hominem mortuum. *Quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino.* Id est quare nos priuamur iure nro. sine possimus offerre dño oblationem occidendo agnum paschalem, & comedendo?

Dicebant autem se fraudari, quia putabant multis bonis priuari cum non offerrent oblationem agni paschalis, multa enim bona promissa erant obseruatoribus legis, vt patet Leuitic. cap. 25. & Deuteronom. 28. Et multa mala non obseruantibus e contrario. Nam qui operaretur secundum legem merebatur, quod viueret, sic patet Leui. cap. 18. sc̄ custodite leges meas, atque iudicia, quę faciens homo viuet in eis. Illud patet ad Roman. capit. 10. cum autem isti non obseruarent phafe in tempore suo putabant se priuari his bonis, & erat quidam modus querelę, sc̄ licet quare nos propter bonum, quod fecimus priuamur isto bono? forte enim isti sepeliuerant aliquem mortuum, quod licitum, & meritorium erat, & tamen propter hoc priuabantur iure celebrandi phafe. Vel aliter, forte isti contigerant mortuum non attendentes, ita vt nihil fieret ex deliberatione, quare ergo cum nō peccauissent, priuabantur iure suo?

Vt non valeamus offerre oblationem domino. Agnum paschalem vocant oblationem, quia erat sacrificium, vt patet infra. Omnia autem sacrificia domino offerri dicebantur. Etiam quia de agno paschali accipiebatur adeps & cremabatur coram domino. sic videt Exod. c. 34. carnes autem non cremabantur, sicut in aliis sacrificiis, sed comedebantur. Etiam quia Israelitę immolabant istam victimam paschalem propter præceptum Dei, dicebantur offerre illi.

Aliqui autem dicunt, q̄ tempore paschali quilibet ex deuotione aliquid offerebat, sicut patet de venientibus in Hierusalem qui offerebant turtures, & columbas, quę vendebantur in templo ad oblationem, vt patet Matth. 21. c. Hoc quidem verum est, q̄ non solum in phafe, sed etiam in aliis festiuitatibus Iudei venientes in Sanctuarium offerebant sacrificia, vel aliqua dona in pecuniis, sicut patet Luc. c. 21. de illis qui mittebant munera in gazophiliacium, sed hic non intelligit de tali oblatione, sed solum de ipso agno paschali.

In tempore suo. i. in die 14. mensis in qua alii celebrabant phafe, & sic non conquerebantur isti totaliter sibi esse ablatum ius celebrandi phafe, sed q̄ nō possent tempore illo celebrare in quo alii.

Inter filios Israel. Id est sicut omnes alii Israelitę faciebant. licebat enim ceteris in illa die quartadecima celebrare pascha, ideo cogebantur, nisi haberent duas causas, aut alteram earum, sc̄ licet quod peregrini essent, vel immundi.

Quibus respondit Moyses. Quamquam proposuerint quęstionem coram Aaron, & Moysē, solus Moyses respondit, quia ad eum pertinebat determinatio. potissime, quia iste casus, non erat expressus in lege, sed oportebat dominum consuli super eo, ad Moysen autem pertinebat consulere dominum, Aaron autē nunquam consulebat viuentē Moysē, quia ipse pro omnibus consulebat. post mortem tamē Moysi, & Aarō filii sacerdotes magni consulebāt dominum, sicut patet de Eleazaro filio Aaron, de quo iussit Deus, quod quodocumque aliquid agendum esset Eleazar cōsuleret dominum, vt pro Ioue, vt patet j. 27. cap. hoc autem erat, quia fuerat iam mortuus Moyses, & nō manebant alii consulentes.

State vt consulam quidquid precipiat dominus. Nesciuit Moyses respondere in hoc casu, quia non erat determinatus a lege, nec audebat quidquam dicere, etiam si sibi bene, vel male appareret, quia in his, quę pertinebant ad præceptum, nihil diffinitē volebat, sed relinquere domino diffinitionē, sic. n. in multis

tis alijs factū est, vt patet infra 27. & 36. c. leges enim, quia particularia regulant, quotidie habent casus nouiter emergentes: ideo nullus homo legislator vnq̄ legislationē perfectam dare potuit, sed quotidie noua fit legum mutatio, & appositio. *Quid precipiat Dominus de vobis.* Id est quid precipiat fieri in hoc casu.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Quomodo enim fuerit locutus dubium est, quia multis modis poterat Deus loqui Moysi. Aliquando enim apparebat ei in nube extra castra, & sic locutus est in monte Sinai, vt patet Exo. 24. c. & 33. Aliquando loquebat ei ad ostiū tabernaculi in colūna nubis, vt patet Exo. c. 29. & non solum ipsi, sed etiam Aaron, & Marię ad ostiū tabernaculi locutus est, vt patet infra 12. c. Aliquando loquebatur intra Sancta sanctorum super propitiatorium, & iste erat modus communior, vt patet supra c. 7. cum dicitur, q̄ cum Moyses vellet consulere oraculum audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio de medio Cherubim. quocumque autem istorum modorum poterit dici, q̄ cōsulerit hic Moyses Dominū, sed tertius verisimilior est, quia magis vsitatus. *Loquere filiis Israel.* Moyses solū quęsiuit in casu istorum hominum immundorum cum dixit. *state, vt cōsulam quid precipiat Dominus de vobis: respondit tñ Deus generaliter dans legem pro toto Israel, vt patet hic, ideo dixit loquere filiis Israel. i. nō solum ad istos in quo est casus iste, sed etiam sit lex ad omnes alios in futurum. Homo, qui fuerit immundus super animam, i. si aliquis homo fuerit contaminatus tangendo cadauer hominis.*

De immunditijs, quę impediēbant hominem a celebratione paschali, & de illo, qui secūdo mense erat immundus qualiter celebraret phase. *Quęst. XIII.*

PONVNTVR hic duo casus in quibus dilatatur celebratio paschalis, & est primus si sit aliquis immundus, & quamquam hic dicat solum immundus super animam, i. in contactu cadaueris, tamen etiam intelligendum est de omnibus alijs immunditijs. nemo enim immundus poterat manducare pascha, quia illud erat sacrificium, vt patet infra, & non licebat contingi ab immundis. maxime, quia ista immunditia, quę est contingere mortuos non est omnium maxima. sunt enim maiores immunditię in lepra, & fluxu seminis, atque sanguinis, & mulieribus mēstruatis. si ergo ista impediēbat, ergo, & reliquę impediērent. Nec solū magnę immunditię impediēbāt, sed etiam parvē a celebratione paschali, vt patet lo. 18. de Iudejs, qui noluerunt introire in prętorium Pilati ne fierēt immundi ad manducandū pascha. cum dicitur, & ipsi non introierunt in prętorium, vt non contaminarentur, sed mādicarēt pascha. introire tñ in prętorium de minimis immunditijs erat. Omnes igitur alię immunditię in quibus aliquis existeret die quo pascha celebrandū erat impediēbant eū ne posset celebrare. Sed distinguendū est, quia quedam erant immunditię naturales manētes magno tpe, sicut lepra, & fluxus seminis, vel sanguinis in muliere cū esset extra tpa menstruorum, & in his dicendum est, q̄ qui erat immundus tpe celebrationis paschalis, si non esset mundus mense scđo ab immundicia illa nō celebrabat phase. Si vero postea efficeretur mūdus in tertio, vel quarto mēse nō poterat illud celebrare nec in toto illo anno celebrabat. Si autē essent immunditię p̄ cōtactū paruo tpe durabāt. nā q̄dam durabāt diebus 7. sicut hominis, qui polluebatur in cadauere, aut in aliquo alio, quod p̄tineret ad morticinum humanū fm formā, q̄ habet. j. 26. c. Item si quis cognouisset carnalē mulierē menstruatā

Ferāt 7. diebus immundus. In alijs autē pollutionibus erat minor immunditia, iō solum erat per diem vnū, scilicet vsque ad solis occasum, & istę oēs ablatę eēt iam in mēse secundo, & ob hoc non fuit locutus hic Deus, q̄ oēs immundi celebrarent phase mense secundo, vt excluderentur illi, qui habebant immunditias multū durantes, sicut leprosi, & fluentes semine, quia forte non essent isti immundi in mēse secundo. de omnibus autē alijs, qui immundi erant p̄ contactum, manifestū est, q̄ eēt mūdus ante mēsem scđm, q̄a nō poterat durare immunditia illa ad plus, q̄ per 7 dies. De illis autē, q̄ immundi erant in ęternum, sicut leprosi dicendū est, q̄ nunq̄ celebrarent phase, & si qui incidentes in egritudinem fluxus seminis nunq̄ sanarent, nō licebat eis vnq̄ celebrare phase. sic quoque de mulieribus si incurerent fluxū sanguinis p̄petuū, aut valde magni t̄poris. sicut patet de muliere illa, quę 12. annis passa est fluxum sanguinis, & a Christo sanata est, vt patet Luc. c. 8. nam toto illo tpe nunq̄ celebravit phase, & si aliquis dicat, quare ergo dictum est hic solū de immundis sup̄ animam cum alię pollutiones impediānt? R̄spondendū est, q̄ interrogatio fuerat facta in casu de pollutione super animam, ideo r̄sūm est in eodem. voluit tñ Deus extendi istam legem ad oēs casus immunditię, cum similis causa esset. *Aut in via procul in gente vestra.*

Qui peregrini excusabantur a celebratione phase. an illi qui peregrinabantur in terra Chanaan, vel qui ibant in terram Gentilium. Et an possent extendere celebrationem, vsque ad alium mensem. Et an in loco Sanctuarij poterat celebrari. *Quęst. XV.*

ALIIQVI intelligunt istam lřam, q̄ si aliq̄ de Iudæis iussit in longam peregrinationē in Terram Chanaan, ita vt non posset venire ad paschalem celebrationem, q̄ in mēse secundo rediret, & celebraret phase. Aliquis dicit q̄ hoc, quia si Iudæi essent viatores intra terram suā, q̄ non impedirentur a celebratione phase, quia in quolibet loco terrę promissionis poterat celebrari phase. Sed solum si esset viator in terra gentilium nō posset celebrare illud, & expectaret ad mēsem scđm, sed ista ratio non p̄cedit. p̄supponit enim falsum. i. q̄ possit celebrari phase in quolibet loco terrę promissionis. Sed falsum est, quia solum celebrabatur in loco Sanctuarij, vt patet Deuter. c. 6. Similiterque Dominus de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Sed ęt hoc non obstante non stat ista expositio, quia tunc sequeretur, q̄ si aliquis esset viator extra terram promissionis, q̄ non excusaretur a celebratione phase, & q̄ ille qui erat viator intra terram promissionis excusaretur, sed hoc valde irrationabile est. nam longior peregrinatio esset Iudeorum extra terram promissionis, q̄ intra illam. Cum ergo pro minori peregrinatione excusarentur a celebratione paschali mense primo, magis excusarentur pro longiori peregrinatione. Ideo non debet exponi si fuerit aliquis in via procul in gente vestra. i. intra gentem vestram. Sed ordinetur aliter litera. i. si aliquis in gente vestra. i. de gente vestra, scilicet de Iudæis, vel conuersis ad Iudaismum fuerit in via procul. i. iuerit in longinquam regionem, ita vt non possit redire ad celebrationem phase, & hoc modo non limitatur magis peregrinatio pro terra Iudeorum, q̄ extra illam, sed vbicunq̄ dicitur in via procul excusaretur viator a celebratione phase, & hoc satis litera innuit, quę non dixit, siue in via procul in terra vestra, sed in gente vestra.

Si enim primo modo diceretur, intelligeretur de peregrinatione, quę erat in terra promissionis. Dē tñ in gente. i. refertur ad genus. i. si quis de gente vestra fuerit in via procul.

An peregrinantes in terra promissionis excusarentur a celebratione paschali mense primo. Et quod non erat dispensabilis, vt alia festa. Et quod omnes de terra promissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuarij. *Quęst. XVI.*

ET tunc est dubium an qui peregrinabant intra terram promissionis excusabantur a celebratione paschali mense primo.

Et dicendum est, quod non, quia omnes de terra promissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuarij, vt patet Exod. c. 23. & 34. & hoc erat in tribus festiuitatibus. i. in phase, & pentecoste, & festo tabernaculorum, vt patet in eisdem eo. cap. si igitur obligabantur venire omnes, qui essent in extremitatibus terrę promissionis, magis obligarentur illi, qui erant viatores per ipsam terram. De his tribus festiuitatibus dicunt Iudæi, quod erant duo dispensabilia. i. pentecoste, & festum tabernaculorum, festū autem phase non erat dispensabile, ideo omnes qui in terra promissionis essent, siue peregrini, siue nō peregrini, qui pertinerent ad ritum, & cęremonias hebreorum cogebātur venire. sola autem peregrinatio, quę erat extra terram Chanaan excusabat a celebratione paschali in mense primo. Nec tamen est intelligendum, q̄ omnis peregrinatio extra terram promissionis excusaret a celebratione paschali, sed solum illa, quę esset procul, ita quod non posset peregrinus redire in terram promissionis, siue in locū Sanctuarij. Aliquę tamen peregrinationes erant in terra Gentilium ipsijs Iudęis breuiiores, quam peregrinationes intra terram promissionis: sicut cum Sanctuarium staret ad vnum latum terrę Chanaan, illi qui habitabant circa Sanctuarium breuiorem peregrinationem haberent si irent in terram Gentilium sibi coniunctam, quam si irent in extremitatem oppositam sibi in terram Chanaan, sed non excusabantur propter peregrinationem, quę erat in terra Chanaan. ergo nec propter peregrinationem breuiem, quę esset in terram Gentilium, sed propter longinquā de qua redire non possent ad tempus celebrandi phase, & hoc significat litera cum dicit, siue in via procul.

Faciāt phase domino mense secundo. Dilatabatur per vnū mensem celebritas paschalis. i. per vnam lunationē, quia Iudęi menses computant per lunationes, scilicet quod si non posset, in 14. die lunationis primę celebrare phase in 14. die lunationis secundę celebrabit.

An peregrini impediti possent celebrare in alio mense. *Quęst. XVII.*

SE d tunc quęret aliquis de istis peregrinis si forte non venirent ad mensem secundum, an celebrare possent in alio mense. Respondendum est, q̄ cum lex daret peregrinis spatij celebrandi phase in mense secundo, obligabat eos ad tunc celebrandum, ideo si voluntarie morarentur, ne redirēt ad celebrandum phase mense secundo. i. ex causa lucri, peccabant, ideo tenebātur omnis omnibus lucris venire ad mensem secundum celebraturi phase. Si tamen aliqua infirmitate, vel alio casu impedirentur, ita vt nequaquam possent venire in terram Chanaan erat dubium, an deberent celebrare phase alio tempore.

An immundi possent extendere celebrationem ad alium mensem. Et quod phase celebrari non poterat, nisi 14. die 1. vel 2. mensis, aliter in toto anno non celebrabatur. *Quęst. XVIIII.*

EODERAM modo quęreretur si aliqui essent immundi mense primo contactu cadaueris, vel alio modo, & deinde mundati incidere iterum immunditiam, ita vt contingeret 14. die mensis secundi eos immundos esse, an deberent celebrare phase, vel ad alium mensem extendere, vel simpliciter omittere.

Respondendum est, quod illi qui erant immundi non poterant in secundo mense celebrare phase: nā si in primo mense non celebrabant, quia immundi erant, sed differebatur ad secundum: eodem modo in secundo non celebrarent. Item dicendum est, q̄ nunquā possent celebrari phase, nisi in die 14. lunationis. Nam si alijs temporibus posset phase celebrari nō diceretur, quod ille qui non potuit 14. die mensis primi celebrare, in mense secundo 14. die celebraret, sed q̄ quamquam citius posset celebrare. i. in 20. vel 25. primi mensis, aut quocumque. Solum tamen dictum est, q̄ celebraret die 14. mensis sequentis. ergo qui immundus erat in die 14. mensis secundi non poterat in toto ipso mense celebrare phase, sed vel extendere ad mensem tertium, vel simpliciter omitteretur.

Dicendum igitur, quod in his omnibus qualitercunq̄ eueniret, vt ille qui immundus erat, vel in via 14. die mensis primi, si in secundo mense esset impeditus. ita vt non posset celebrare phase, in toto illo anno non celebrabat. Nam sicut conigit, q̄ in mense secundo esset immundus, ita posset contingere in tertio mense in die illo 14. & sic in quarto, & in ceteris, ita vt contingeret, quod in die tabernaculorum celebraret quis festiuitatem phase, quod patet, quia festū istud incipit mense septimo, die 14. mensis ad vesperum, sed durat per septem dies, sicut festum azymorum. Si autem celebratio phase extenderetur semper vterius quocumque, vt contingeret aliquem immundum esse, fieret, vt in tempore illo aliquis celebraret phase, & tunc non distinguerentur phase, & festum tabernaculorum, quod est absurdum.

Item ista festa erant signa rememoratia exitus de Aegypto, si autem multum longe fierent a tempore egressus de Aegypto viderētur aliquid perdere de perfecta significatione, & propter hoc cum dicebatur supra de illo qui erat immundus die 14. mensis primi cum erat celebrandum phase, non fuit responsum, q̄ cum ille primo mundatus esset ab illa pollutione celebraret phase, sed q̄ expectaret ad 14. diem mensis sequentis, vt semper fieret celebritas illa in 14. die, sicut in exitu de Aegypto facta est die 14. vt patet Exo. ca. 12. Si autem attendere emundatio a pollutione non diceretur, quod expectarent, vsque ad mensem secundum, quia non poterat immunditia istorum durare, nisi per septem dies ad plus dato, quod in eadem die 14. incurrisset hanc immunditiam, & sic celebrarent phase die 21. mensis primi, iussum tamen est, vt expectarent ad 14. diem mensis secundi. Ergo conformiter non poterat extendi celebratio phase ad tertium, vel quartum mensem, quia sicut si fieret extra 14. diē perderetur ratio significationis, ita si vltra secundum mensem, scilicet in tertio vel quarto, aliquo modo diminueretur significatio.

Sed dices, q̄ etiam diminuebatur cum extendere tur ad mensem secundum, quia eductio Israelitarum de Aegypto in primo mense fuit.

Respondendum est, quod aliquo modo diminuebatur significatio facta mutatione de primo mense ad secundum.

secundum. lex tamen permittebat ex causa . Si autem ad tertium, vel quartum mensẽm differretur magis perderetur significatio, & hoc lex non permisit.

An immundi celebraverint phase mense 2. in deserto. *Quest. XXI.*

CIRCA istos viros immundos inquiretur an celebraverint phase mense secundo. Et respondet aliquis, quod sic, quia propter eos data fuit ista lex. Dicendum est, quod quamquam quaestio fuit facta propter illos: tamen lex ista data est vniuersaliter, nec diffiniuit quidquam de illis, ideo quamquam obligaret in terra promissionis, in deserto tamen non obligabat, & sic ex viribus istius legis dicendum est, quod non obligati fuerunt isti viri immundi celebrare phase, quia lex non fuit data specialiter pro illis, vt omnes leges, quae dabantur generaliter, solum obligauerunt pro terra promissionis.

Si autem objicias, quod Israelitae in monte Sinai obligati fuerunt celebrare phase, vt patet hic.

Respondendum est, quod non fuit illud ex lege data vniuersaliter de celebratione phase, quia alias quolibet anno in deserto phase celebrassent, & obseruassent omnes caeremonias. Sed falsum est. Sed solum fuerunt obligati ex lege aut potius mandato speciali, quia dixit eis Deus. faciant filij Israel phase tempore suo 14. die mensis huius. de immundis tamen non fuit determinatum sic specialiter, quod in mense secundo celebrarent phase. Sed data est lex vniuersaliter, ideo ex viribus legis non obligabantur pro tunc celebrare. Sed credendum est, quod celebraverint, quia Moyses eis mandaret specialiter, cum ista lex occasione eorum data fuerit.

An liceret immundo celebrare phase mense tertio die 14. si contingeret eum esse immundum 14. die mensis secundi. Et an impeditus facere phase mense secundo posset facere tertio. *Quest. XX.*

CIRCA hoc, quod dicitur hic in litera de mense secundo dubitant aliqui si contingeret esse aliquem immundum 14. die mensis secundi an liceret ei celebrare phase mense tertio die 14.

Dicendum, quod Deus volebat celebrationem phase non omitti a Iudaeis propter magnam significationem, & memoriam beneficiorum eis praestitorum: ideo si tempore constituto a Deo pro hac solennitate essent aliqui impediti celebrare phase, scilicet propter immunditiam, vel peregrinationem, iubebat, quod alio tempore celebraret. Considerandum tamen, quod non licebat quolibet die cessante impedimento celebrare, vt si quis die quartadecima mensis primi in qua fit phase esset immundus aut peregrinus, & post decem dies cessaret immunditia, vel peregrinatio, non licebat ipso die celebrare phase, sed volebat Deus, quod celebraretur in 14. die mensis secundi, vt patet in litera. Causa huius erat, quia Deus volebat retineri significationem huius solennitatis. fiebat enim phase in memoriam liberationis exitus de Aegypto. fuit autem liberatio die quartadecima, & exitus die quintadecima, ideo voluit Deus, quod in mense primo die quartadecima fieret ista festiuitas. sic dicitur Deuter. 16. obserua mensẽm nouarum frugum, & verni primi temporis, vt facias phase Domino Deo tuo, quoniam in isto mense eduxit te de Aegypto.

Ex hoc patet, quod si propter aliquam causam deberet celebrari phase extra tempus suum semper celebraretur die quartadecima, ideo qui in primo mense

non potuit celebrare phase die quartadecimo celebrabat illud secundo mense quartadecimo die, & ita si propter aliquam causam posset, aut deberet phase fieri vltra mensẽm secundum quocumque mensẽ fieret, semper fieret die quartadecimo. Et tunc manet dubium si impediretur quis facere phase mense secundo, an posset illud facere mense tertio die quartadecimo, siue teneretur ad hoc.

Aliqui dicunt, quod sic, quia eadem ratio est, quod mutetur de secundo in tertium, vel de primo in secundum, & tamen lex voluit, quod cum esset tempus determinatum pro phase dies quartadecima mensis primi, Exo. 12. & Leui. 23. mutaretur ad secundum mensẽm propter impedimentum, vt patet hic, ergo eadem ratio de secundo mense fiet mutatio in tertium, sic dicit Augustinus, sed si queratur quid facerent si forte talis immundus ad secundum etiam mensẽm occurreret. puto quod dictum est de mense secundo tanquam regulariter fuisse retinendum, vt tertio mense phase obseruarent.

Quare non licebat tertio mense, vel alio a primo, & secundo celebrare phase. *Quest. XXI.*

Secundo dicendum, quod non fiat, immo si accideret aliquem in secundo mense immundum esse, vel peregrinum non licebat ei iam in anno illo celebrare phase. Primo quia tunc daretur absurdum, scilicet quod celebraretur phase in sexto aut septimo mense, vel quocumque. nam sicut accidebat immundum esse aliquem secundo mense, accideret etiam immundum esse tertio mense, & tunc celebraret in quarto, & sic fieret de sexto, & septimo, & omnibus alijs, nemo tam en concederet, quod phase, quod erat primum festum anni, celebraretur in fine eius. ergo nec in tertio aut quarto mense, & tamen si detur identitas rationis, oportebit istud concedi, quod etiam Augustinus vult dicere, quod dictum est de mense secundo tanquam regulariter fuisse tenendum, scilicet vt non celebraretur in alijs mensibus.

Secundo, quia recederetur a significatione. nam fiebat phase ad memoriam exitus de Aegypto, & tamen fuit iste exitus determinato tempore anni, ideo si mutaretur festiuitas ad aliud tempus, videretur iam aliud significare, quod non conuenit. sic dicitur Deuter. 16. quod facerent Hebraei phase mense primo, quia in illo exierunt de Aegypto.

Tertio, quia accideret, quod festum phase coincideret cum alijs festiuitatibus, scilicet cum festo tabernaculorum, quod fiebat mense 7. die 14. & celebrabatur per 7. dies Leui. 23. & patet hoc, quia si posset transferri phase de mense secundo in tertium, & quartum, & ita de alijs, accideret transferri ad septimum, vt si quis in alijs mensibus esset immundus, & in septimo esset mundus, & celebraret tunc phase die quartadecimo. Nam tunc festum phase esset omnino idem cum festis tabernaculorum, quia illud celebratur per septem dies, scilicet a quartadecimo vsque ad vicesimum secundum, Leui. 23. festum autem phase, & aznorum durat similiter a quartadecimo vsque ad vicesimum secundum, Exo. 10. cap. Ideo esset tunc omnino idem festum, quod est valde absurdum. nam diuersae erant caeremonie horum festorum, & diuersae cause celebrandi illa, vt patet Leui. 23. ideo non licebat transferri phase semper de mense in mensẽm propter impedimentum.

Quarto, quia celebratio phase erat aliquid caeremoniale, sed in caeremonijs, quae fiebant ad cultum Dei non licebat aliquid fieri vltra id, quod iustum erat, Deuter. 12. scilicet, quod praecipio tibi hoc tantum facito Domino

Domino Deo tuo, neque addas quidquam nec minuas. Dens tamen iussit celebrari phase mense primo, Exo. 22. Et si adesset impedimentum praecipit transferri ad mensẽm secundum. Et tamen etiam si esset impedimentum in mense secundo, non dixit, quod transferretur ad mensẽm tertium, & ad alios, ergo non licebat transferre: sed illi quibus accidebant impedimenta in secundo mense, non poterant celebrare phase in toto illo anno.

Obiectio ad supra dicta ponitur, & soluitur. *Quest. XXI.*

Secundo adhuc obijciunt, quod deberet mutari in tertium mensẽm, & ad alios propter identitatem rationis, quia cum esset tempus phase mensis primi licebat propter impedimentum transferri ad secundum, vt patet in litera, ergo similiter manente impedimento in secundo mense transferretur ad tertium, & ita de alijs.

Secundo, quia rationes, quae ostendebant non debere fieri mutationem non tenent, nam dicebatur, quod periret significatio festiuitatis data mutatione, & tunc quando celebratur in mense secundo fit mutatio, quia in mense primo liberati fuerunt Israelitae de Aegypto, Deuter. 16. ergo non perit significatio mutato tempore, vel dato, quod pereat licitum est mutari: ita mutando in tertium, vel quartum mensẽm, vel manebit significatio, vel dato, quod pereat, licebit mutari.

Dicendum, quod ista non stant, sed solum fiebat mutatio de primo in secundum mensẽm, sed non de secundo in tertium, vel in alios, vt dictum est praecedenti q. Ad primam rationem in contrarium dici potest. vno modo, quod etiam si esset hic identitas rationis non teneret argumentum, quia illud non tenet in eis, quae pure dependant a voluntate, & tamen sic erat de caeremonialibus, quia dependebant ex sola Dei voluntate, ideo non teneret ibi identitas rationis cum ex ea arguitur.

Secundo potest dici, & melius, quod non est hic identitas rationis, quia aliquid est, propter quod mutetur de primo mense in secundum, & illud non est ad hoc, quod mutetur de secundo in tertium, & in alios, quia mutando de primo in secundum non occurrit aliqua festiuitas, cum qua coincidat phase, quia in secundo mense Hebraeorum nulla festiuitas erat, nisi sabbatum, quod est in qualibet hebdomada, si tamen mutaretur de secundo in tertium, & ita in alios menses accideret celebrari phase mense septimo die quartadecimo, & ita coincideret totaliter cum festo tabernaculorum, vt ostensum est praecedenti q. ideo licebat mutari de primo in secundum, sed non de secundo in alios.

Tertio, quia non tenet identitas rationis in caeremonijs, quia Deus iusserat nihil fieri, nisi quod ipse iuberet de his, quae pertinerent ad cultum suum, Deuter. 12. quod praecipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quidquam, neque minuas. Deus tamen iussit mutari de primo in secundum mensẽm existente impedimento, sed non de secundo in alios, ergo non licebat mutari de secundo.

Quarto, quia hic non est aliquid argumentum ex identitate rationis, sed est lex pura. nam si Deus iussisset celebrari phase solum mense primo, & nos diceremus, quod propter aliquod impedimentum licebat etiam celebrari mense secundo: deberemus etiam concedere ex identitate rationis, quod mutaretur ad tertium, & quartum, & alios, sed non est sic, quia Deus dedit legem de celebrando phase mense primo, & secundo, ideo non est sic, vnde nos extendamus hoc ad alios menses.

Alia obiectio ad eadem soluitur. Et quod festa Hebraeorum erant duplicia: quadam semel in anno accidentia: alia vero saepe. *Quest. XXI.*

Ad hoc diceret aliquis, quod quamuis non liceret transferri phase per omnes mensẽs tamen saltem liceret transferri de secundo in tertium, & vsque ad sextum, quia dicebatur, quod si transferretur per omnes mensẽs accideret festum phase, & tabernaculorum esse idem omnino, & tamen hoc nunquam accideret, nisi cum celebraretur phase in secundo mense, quia in alijs non est aliquid festum die quartadecimo.

Dicendum quod non licebat transferri in aliquem mensẽm nisi de primo in secundo, quia licet non existeret illud inconueniens nisi celebratio phase in 7. mense, tamen existebant aliae, & illae accidebant in omnibus mensibus, nisi in secundo, ideo conuenienter de solo primo ad secundum concessit Deus fieri mutationem. Istud patet, quia turbaretur aliter ordo festorum: nam primum festum anni totius erat phase, quod fiebat mense primo. secundum erat pentecostes. deinde festum clangoris, & propitiationis, & tabernaculorum Leui. 23. & infra 28. & 29. festum autem pentecostes erat quinquaginta diebus post festum phase. ideo vocatur pentecostes, id est quinquagesima Leui. 23. Ex quo apparet, quod cum phase celebraretur quartadecimo die mensis primi, quod pentecostes celebraretur die quinto mensis tertij, quia in hoc tempore sunt quinquaginta dies.

Ex his apparet, quod cum festum phase transferretur de mense primo in secundum, non mediabat aliqua festiuitas inter ista tempora, quia inter phase, & pentecosten nulla festiuitas est, vt patet Leui. 23. & ita murando phase ad quartumdecimum diem mensis secundi non fiebat aliqua deordinatio festorum. Si autem mutaretur phase de secundo mense in tertium celebraretur die quartadecimo mensis ipsius, & ita fieret maxima deordinatio festorum, quia prius celebraretur pentecostes, quam phase, quia pentecostes erat die quinta mensis tertij, vt dictum est, & tunc phase die quartadecimo mensis tertij, & ista ratio est multum concludens. Et quod dicitur de mense tertio a fortiori dicitur de alijs mensibus sequentibus, quia quanto magis elongabitur phase a mense secundo, tanto erit maior deordinatio festorum, quia posteriorabitur phase ad pentecosten, ideo non potuit fieri mutatio in aliquem mensẽm, nisi in secundum sine turbatione festorum, & hoc solum Deus concessit.

Sed obijciatur, quod adhuc non euitatur inconueniens, quia mutando phase de primo mense in secundum turbatur ordo festorum. nam prima die mensis secundi celebrabatur festum calendarum, quod erat festum apud Hebraeos, vt 1. Re. 20. scilicet ecce calendarum sunt crastinae, & 4. Reg. 4. c. l. quae ab causam vadis ad eum hodie non sunt calendae neque sabbatum. Si autem mutaretur phase ad quartumdecimum diem mensis secundi, turbaretur ordo inter phase, & festum calendarum secundi mensis, quia cum praecedere deberet phase, subsequeretur nunc.

Dicendum quod istud nihil facit, quia turbatio festorum, non dicitur nisi in comparatione illorum, quae semel in anno accidebant. non autem in comparatione ad alia, quae saepe eueniebant. Pro quo sciendum, quod quaedam festa erant inter Hebraeos, quae solum semper in anno accidebant, & sunt quinque, scilicet phase, pentecostes, dies clangoris, dies propitiationis, festum tabernaculorum, & ista habebant determinata tempora in anno Leui. 23. 28. & 29. Erant autem duo festa, quae saepe in anno accidebant, id est sabbatum, & neomeniae.

neomenie sine calende. sabbatum enim erat qualibet hebdomada. neomenia autem, id est calende quolibet mense, scilicet prima die mensis infra 28. & sic non poterat esse turbatio inter phase, & calendas secundi mensis, quia phase erat semel in anno: calende autem erant in quolibet mense, ideo sine esset phase primo mense, siue secundo semper essent aliquae calende ante phase, & aliquae post phase. secus autem esset de phase, & pentecoste, quia phase semper est ante pentecosten. Si autem transferretur phase ad tertium mensem precederet pentecoste ad phase, quod non fieret transferendo ad secundum mensum, ideo non debuit transferri ad alios menses.

Ad secundam rationem quae 22. respondetur, Quae. XXVIII.

Non respondendum est ad secundam rationem positam supra q. 22. de mutatione significationis. Dicitur potest vno modo, quod transferendo ad secundum mensum non peribat significatio, quia Deus faciebat istam mutationem, ideo retinebatur significatio, quam ipse vellet haberi ex illo festo. secus autem facta mutatione ex ratione nostra ad alios menses, quia nos non possumus dare festiuitati significationem.

Secundo potest dici, & melius, quod mutando ad secundum mensum non peribat significatio, quia phase fiebat ad signum liberationem de Aegypto, quae facta est in principio veris, Deuter. 16. Si autem mutaretur ad secundum mensum parua differentia erat, quia manebat idem tempus, scilicet ver cum habeat tres menses. Si autem transferretur ad tertium, vel quartum mensum exiret tempus veris, & ita non maneret significatio, ideo neque Deus statuit mutari ad alium mensum, nisi ad secundum.

Cum autem obijciatur supra q. 20. de dicto Augustini. Dicendum est, quod Augustinus non tenuit determinate, quod transferretur phase ad mensum tertium, & ad alios, sed sub disjunctione, scilicet quod, qui erat immundus mense secundo celebrabat phase mense tertio, vel non celebrando non incurreret culpam aliquam cum ait. quid facerent si forte talis immunditia ad secundum etiam mensum occurreret. Puto, quod dictum est de mense secundo, tanquam regulariter fuisset retinendum, ut tertio mense obseruarent: aut forte si pascha non egissent ad culpam non pertineret. Et hoc verum est, quia vel celebrarent phase in alijs mensibus, vel non essent in culpa non celebrando, quia alias obligarentur ad impossibilia, & tamen vnum istorum erat determinate verum, scilicet quod Iudaei non tenebantur celebrare phase mense tertio, neque in sequentibus: immo non licebat eis etiam si vellent, quia erat istud extra tempus statutum.

Aliter etiam potest dici, quod ex illa auctoritate Augustini, nihil sequitur cum non loquatur asserendo, sed sub dubio dicens. Puto quod dictum est, & c.

Decima quarta die mensis ad vesperum. Et in secundo mense non poterat celebrari phase extra diem 14. quia in illa die fuerat in Aegypto phase in cuius memoriam fiebant omnes posteriores celebrationes, & si mutaretur ista dies 14. perderetur ratio significationis.

Cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud. Id est comedet phase cum lactucis, & azymis. Accipitur autem hic phase non pro celebratione, vel festiuitate, sed pro ipso agno, quia de ipso verum erat, quod comederetur.

An in deserto obseruata fuerint azyma, & lactuca agrestes, & quae azyma erant ista. Quae. XXV.

Et positae fuerunt hic istae duae ceremonie: non quod istae sole obseruari deberent, quia iubet infra, quod omnes obseruentur, sed commemorauit aliquas specialiter, ut daret postea generalem limitationem de omnibus.

Aliqui dicunt, quod positae sunt istae duae, quia in celebratione facta in deserto non potuerunt obseruari cum non essent ibi azyma, nec lactuca agrestes, ad inueniendum, quod quamquam ibi non obseruabantur istae duae ceremonie: tamen in terra promissionis obseruandae erant, & satis rationabile erat, si de his duabus solum diceretur, sed etiam de alijs subiungitur, ideo tenendum est primum. Quare autem comederetur phase cum lactucis agrestibus, & quare cum azymis, Exo. 12. c. declaratum est.

Et non sunt ista azyma, quae durabant per 7. dies. nam ista non incipiunt die 14. sed 15. ut patet Leui. cap. 23. f. mense primo 14. die mensis ad vesperum phase domini est, & 15. die mensis huius solennitas azymorum. Sed ista sunt azyma de quibus hic comederetur die 14. ergo non pertinent ad festiuitatem azymorum, sed ad solennitatem phase, & ex alia causa comederantur, quam azyma septem dierum sequentium. Diversitas horum declarata est, Exo. capi. 12. *Non relinquent ex eo quippiam.*

Quomodo ceremonie in veteri testamento habebant duas causas literales: vnam referendo ad vetus testamentum: aliam ad statum noui testamenti. Et quod lex debebat intelligi in sensu literalis. Quae. XXVI.

Omnes istae ceremonie, quae dabantur cum agno paschali habebant duplices causas literales. Vna erat per comparisonem ad tempus, illud secundum statum Iudeorum, quem tunc habebant. Alia causa est secundum comparisonem ad Christum, qui significabatur per istum agnum paschalem, & Deus dans hanc legem intendebat eum significare, nec quidem in sensu allegorico, sed in literali, quia beatus Ioannes allegat istam particulam c. 19. de Christo dicens, ut impletur, quod in lege scriptum est. os non comminuetur ex eo. Euangelistae tamen nunquam allegant aliquid in sensu allegorico, quia nunquam est argumentum solum in sensu allegorico, analogico, vel tropologico, sed solum in literali. Sic enim ait Dionysius, quod mystica theologia non arguit, id est de sensu mystico nunquam sumitur argumentum, necesse est igitur, quod secundum sensum literalem etiam de Christo ista intelligantur. unde erit duplex causa literalis cuiuslibet harum ceremoniarum, sicut est duplex sensus literalis.

Prima causa assumitur ex comparisonem ad Christum secundum ea, quae considerantur in passione Christi, & in sumptione Eucharistiae, ad quae duo pertinet significatio agni paschalis, & tunc non contringebatur os ex agno paschali, quia de Christo in ara crucis immolando, nihil contractum est, sed cum fracta fuissent crura latronum, & peruentum esset ad Iesum repertus est mortuus, & non fuerunt fracta crura eius, ut patet Iosue 19. c. subditur ibidem. hoc aut factum est, ut impletur scriptura, os non comminuetur ex eo. alia ceremonia, quod non relinqueretur quidquam ex illo in quantum refertur ad Christum signat sumptionem corporis eius, scilicet quod nihil esset relinquendum de eo, sed quicumque Christum sumit totum sumit, ideo quacumque aliqua parti-

cula sumitur a recipientibus Eucharistiam: etiam si illa parua sit, totus Christus ibi sumitur, & si sit maxima non potest sumi, nisi totus Christus: nec magis habet, qui parum sumit, quam qui multum, quia vtrouque totus Christus est, sicut erat de manna, quia qui multum collegerat, non reperiebat magis, quam qui parum, sicut patet Exo. capi. 16.

Si autem referantur istae duae ceremonie ad statum Iudeorum fiebant sic, quoniam in Aegypto fuerant, ita obseruatae: ad nihil enim obseruabatur, nisi ut esset memoria celebrationis phase in Aegypto, & quia sic fuerat in Aegypto, ut patet Exo. c. 12. sic postea obseruatae sunt. Causa autem quare in Aegypto sic fuerant obseruatae, est quia cum festinatione recessuri erant, & non erant comesturi sequenti die in Aegypto, ideo nocte illa in qua fiebat phase comedi debebat totum. Si autem aliqui possit haberet adhuc spem comedendi iterum de illo in Aegypto, & ex hac eadem causa iubebatur, quod si aliquid superesset cremaretur igni, ne iterum redirent ad comedendum de illo. Iustum est autem, quod non confringerent ossa, sed relinquerent ea integra, & solas carnes comederent ad signandam velocitatem egressus de Aegypto, quia qui illius ossa frangunt, & medullas eius bibunt, morantur fugendo, qui vero solas carnes comedit velociter finit.

Et os eius non confringent. Id est non frangent ossa illius, & sic obligabantur Iudaei non fugere medullas ossium agni paschalis, quia non possunt bibi, nisi fractis ossibus.

Quid fiebat de ossibus agni paschalis. Quae. XXVII.

Sed quare aliquis quid fiebat de ossibus agni paschalis? forte respondebit quisquam, quod comburebantur simul, sicut dicitur de carnibus, scilicet si quid residuum fuerit igne comburetis, ut patet Exo. c. 12. ossa tamen erant residua, quae nunquam comederantur, ergo cremabantur.

Respondendum est, quod quamquam ossa semper essent aliquomodo residua, tamen non potest intelligi de illis, quod cremarentur, quia dicitur si quid residuum fuerit. in quo ponitur in dubium an esset aliquid residuum. manifestum tamen est, quod ossa semper erant residua, ergo si illa deberent comburi non diceretur, quod si aliquid residuum fuerit. Sed diceretur non remanebit ex eo quidquam, & quod residuum est igni comburetis. Dicendum ergo, quod sole carnes erant, quae comburebantur, quando supererant. ossa vero non comburebantur, sed proieciabantur.

Omnem ritum phase obseruabunt. Subditur hic generaliter de omnibus alijs ceremonijs, quia erant obseruandae omnes ceremonie, quae erant pertinentes ad phase, id est ad modum celebritatis paschalis de quibus Exo. capi. 12.

An omnes ceremonie dictae de phase obseruari deberent in posteris. Quae. XXVIII.

Non tam est intelligendum, quod omnia, quae ibi dicta sunt obseruari deberent in posteris. Nam iubetur, quod decima die mensis primi sumeretur agnus anniculus, & obseruaretur usque ad diem 14. ad immolandum. postea tamen non obligabantur Iudaei sumere agnum illum a die 10. usque ad 14. sed quod immolarent in 14. siue ante sumerent, siue non. Causa huius fuit, quia Hebraei nunquam celebrauerant phase, ideo oportebat, ut praemoneretur in ceremonijs eius, ita ut parati

essent per aliquot dies ante. Item Hebraei recessuri erant de Aegypto in nocte diei 14. & hoc eis ante fuerat nunciatum, ut patet Exo. c. 12. Si autem non acciperent agnum anniculum ante diem 14. occupati circa alia, quae parare debebant pro recessu, obliuiscerentur ceremoniarum, ideo decuit per aliquot dies, quod quilibet eorum haberet agnum in domo, & sic non obliuiscerentur celebrare phase. Nuncautem in posteris Iudaeis non existerat aliqua causa istarum, ideo non oportebat, quod sumerent agnum anniculum ante diem 14.

Item in Aegypto obseruauerunt Hebraei ceremoniam sanguinis liniendo portas domus, scilicet superliminare, & vtrunque postem, ut patet Exo. 12. Iudaei tamen non obseruauerunt, nec cogebantur obseruare, quia illud erat extra ceremonias agni paschalis. solum enim fuit, quia nocte illa qua Iudaei comederunt phase in Aegypto, angelus percussurus erat omnia primogenita Aegyptiorum, & transibat per omnes domos, quia vero Iudaei habitabant inter Aegyptios, ut non percuteret angelus in domibus Hebraeorum. ponebatur sanguis in porta, ut angelus videns transiret. postea autem in terra promissionis nihil tale euenturum erat, ideo Iudaei non linebant portas suas sanguine. non enim erat ista proprie ceremonia phase, ideo cum positae essent caeterae, quae pertinebant ad ritum comedendi agnum, ipsa non fuit cum illis posita, sed postea descripta, ut patet Exo. c. 12. tanquam aliquid, quod specialiter pertinebat ad celebrationem phase, quae fiebat illa vice. Cum autem dicitur, quod omnes ceremonias phase obseruabunt. non est sensus, quod obseruarent omnia, quae seruata sunt in Aegypto, sed solum ea, quae proprie pertinebant ad phase. Aliquae enim in Aegypto obseruatae fuerant, quae non erant ceremonie phase.

Si quis autem, & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase: exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo. Peccatum suum ipse portabit. Peregrinus quoque, & aduena si fuerint apud vos, facient phase domino iuxta ceremonias, & iustificationes suas. Praeceptum idem erit apud vos tam aduene, quam indigenae. Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vesperis autem super tectorium erat quasi species ignis usque mane. Sic fiebat iugiter. Per die operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Cumque ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat: tunc proficiscebantur filij Israel, & in loco ubi stetit nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum manebat in eodem loco. Et si euenisset, ut multo tempore maneret super illud: erant filij Israel in excubijs domini, & non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum.

bernaculum. Ad imperium domini erigebat tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubesa vespere vsque mane, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur. Et si post diem, & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo aut vno mense, vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur. Statim autem vt recessisset, mouebant castra. Per verbum domini figebat tentoria, & per verbum illius proficiscebantur. Erantque in excubijs domini iuxta imperium eius per manum Moyfi.

Qui non celebrabant phasem quia pena puniebatur.

Si quis mundus est. Hic ponitur pena non celebrantis phasem, scilicet quod periret de populo suo.

Erat enim phasem rememorative cuiusdam beneficii, per quod ceperit gens Hebraeorum esse populus Dei. incepit enim pertinere ad Deum specialiter, quia eduxit illos de Aegypto, faciens miracula. hoc autem fuit significatum in phasem, ideo volebat Deus, vt celebrarent phasem, quia sic recolerent semper beneficium a Deo prestitum. repetitur autem hic duae conditiones eorum, qui excusantur a celebratione phasem in mense primo, scilicet si non est mundus, & si est in itinere. Primum autem est si non sit mundus, & ponitur hic generaliter, supra autem ponebatur specialiter, scilicet si immundus est super animam, id est in contactu alicuius cadaveris. Ex hoc autem patet, quod non solum, qui sic immundus est, sed quamcunque aliam immunditiam habes, siue naturalem, siue per contactum non poterit celebrare phasem, quia dicitur si mundus est, qui tamen in aliqua harum incurrit non est mundus, & ex hoc sumpsit auctoritatem Iudaei illi, qui ducentes Christum ad Pilatum noluerunt introire in praetorium ne contaminarentur, sed manducarent pascha, vt patet Ioan. 18. c. supra tamen responsum est in casu illo, quia de ipso quaerebatur.

Et in itinere non fuerit. Iste est alius casus in quo excusantur a celebrando phasem mense primo intelligendo, sic fuit supra declaratum, scilicet quod esset illa via extra terram Chanaan, quia in terra ipsa cum esset terra Iudeorum omnes obligabantur venire ad Sanctuarium. Sed intelligitur de via in terram Gentilium, & quod illa esset ad partes longinquas. non enim excusabat quaelibet peregrinatio in terram Gentilium, vt supra declaratum est.

Et tamen non fecerit phasem. Id est si non fuit impeditus per aliquam istarum duarum causarum, & non obseruat phasem, committit illud ex negligentia, ideo inferretur pena, quae sequitur tanquam in contemptum legis.

Alia excusatio non celebrandi phasem, scilicet egritudo.
Quaest. XXI.

SCIENTIVM tamen est, quod praeter istos duos casus poterant esse alij in quibus non obseruaretur phasem, velut si quis esset valde eger: huic enim cibis carnis est nociuus, impossibilitas autem eum excusat. de his autem, quamquam lex nunquam exprimat, semper intelligitur, quia lex rati onabilis est, & non debet obligare ad impossibile, vel ad id, quod mortem, aut periculum mortis inducit.

Si quis vouisset apud Iudaeos anno integro abstinere a carnibus an obligaretur vesci carnibus in festo phasem. & si quis vouerit ieiunare omnem sextam feriam, & fuerit Natalis Domini die illa non cogetur ieiunare, & tamen potest, & quare magis in hoc, quam in phasem. Quaest. XXX.

SED querebat aliquis an si vouisset quis manere vno anno in abstinentia sine cibis carnis teneretur celebrare phasem. Erat enim inter Iudeos modus vouendi ieiunia, vel quamcumque carnis macerationem ad cultum Dei, vt patet infra 30. c. Cum dicitur. si vouerit, & iuramento se astrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, &c.

Aliquis dicit, quod liberum erat cuiilibet non comedere carnes per votum, quia comedere carnes est nobis indultum. Possimus autem renunciare ei, quod pro nobis introductum est. Sic autem de celebratione paschali, quia licebat ibi singulis comedere carnes agni immolati, si tamen vellet renunciare priuilegio suo, obligando se ad macerationem carnis, vel sponte faciendo, videbatur, quod posset.

Simile est in ecclesia de die Natalis Domini, quia propter reuerentiam festiuitatis Saluatoris nostri indultus ecclesia, vt quamquam accideret dies illa in sexta feria liceret carnes comedi, vt patet extra de obser. ieiun. in c. vltimo. si tamen aliquis ex deuotione vult illa die ieiunare non astringitur comedere carnes. si tamen vouerit omnibus sextis ferijs ieiunare, & acciderit Natalis Domini in sexta feria non obligatur ieiunare. si tamen ex deuotione voluerit laudabile est. Sic autem in celebratione phasem, si aliquis vouisset nunquam comedere carnes inter Iudaeos non obligabatur abstinere a carnibus in die phasem, nisi forte expresse de illa die meminerit in voto. Si tamen vellet alias sine voto videbatur, quod posset.

Respondendum est, quod inter Iudaeos nemo ex voto, vel ex deuotione poterat abstinere a carnibus in die phasem, quia erat lex iubens comedere carnes. nec est simile de Natiuitate Domini in ecclesia, & de phasem inter Hebraeos, quia quod liceat comedi carnes die Natalis cum accidit sexta feria ex indulto, vel quasi priuilegio habetur. licet autem cuiilibet renunciare priuilegio suo, quod vere aliquis non comederet carnes in die phasem non erat facere contra indultum, sed contra necessitatem praecipit. nam fuerat impositum sub necessitate, vt quilibet comederet de phasem, nisi haberet aliquam de causis excusantibus, ideo nec per votum, nec per deuotionem contrarium effici licebat: immo si aliquis voueret expresse non comedere carnes in die phasem peccabat, quia vouebat non facere, quod Deus iusserat, velut si quis voueret nunquam colere Deum, vel non honorare parentes.

Exterminabitur anima illo de populo suo. Id est homo ille, peribit de reliquis popularibus.

Animam perire de populo quomodo intelligitur, & quomodo Deus exterminat quemquam. & quod casualia nobis euenientia respectu Dei efficientis illa sunt a proposito. Quaest. XXI.

ACCIPITUR hic anima pro homine, & dicitur perire anima, quando homo moritur, quia tunc ipse perit, & dicitur de populo suo perire, quia iam non manet in populo, id est inter reliquos Hebraeos. In quo significat, quod Deus huiusmodi contemptorem legis occideret tradendo in manus aduersariorum aut bestiarum, vel in aliquod genus mortis. Hec enim omnia infortunia, quae

quae nobis accidunt, Deo disponente eueniunt, vnde cum aliquis grauitur coram eo peccauerit interdum tradit illi in manus alicuius, vt occidatur. alius tamen ignorat quid agat, sicut est in occidente a casu, quod tamen nobis est casus, Deo non est casus, sed ab intentione factum, quia ipse taliter direxit hunc, & mouit, vt exigentibus demeritis suis incideret in manus alterius ignorantis. sic patet Exod. capitulo vigesimoprimo. Cum dicitur. si quis infidatus, sed Deus illum tradidit in manu eius constituam tibi locum, quod fugere debeat, & sic significat, quod ipse Deus tradit manibus nostris, vt occidantur illi, qui a casu pereunt.

Et iste modus loquendi est frequens in lege veteri, & est ad incutiendum timorem, vt homines caueant infringere praecipit Dei. in lege autem noua nihil tale dicitur, sed veraciter sic fit. nam Deus tradit eos, qui peccant nunc interdum in magna infortunia, interdum in mortem, ponitur autem ista clausula, quando pena infringenda non pertinet ad iudices, sed ad Deum.

Quam penam incurrebat non celebrans phasem, & quomodo erant puniendi a Deo, & a iudicibus. & alius sensus quomodo quis dicitur perire de populo. Quaest. XXXII.

SCIENTIVM tamen est, quod ille, qui noluit celebrare phasem tempore suo, aut hoc fecit occulte, ita vt non constaret iudicibus ne deduceretur causa in iudicium: aut fecit hoc publice. Si autem aliquis publice, ceteris phasem celebrantibus, noluit celebrare tanquam contemptor, & destructor manifestus legis, occidi debebat per iudices: peccatorum autem occultorum, solus Deus est vltor, & in hoc casu peccantes sibi faciebat perire de populo.

Alio modo poterat quisquam intelligere, quod anima illa peribit de populo, id est peccat mortaliter ille, qui facit, & anima sua peribit in eternum. dicitur autem perire de populo suo, id est de populo iustorum, qui erant in limbo. Sic dicitur de Abraham, quod mortuus est, & applicatus ad populum suum, vt patet Gen. ca. 25. Vocatur ibi populus suus populus iustorum. sic etiam de Iacob Gen. 49. capi.

Sed iste sensus non conuenit, quia non dicitur hic peribit anima illius, sed peribit anima illa in quo significatur homo, & non anima. Item quia dicitur de populo suo, qui autem de populo perit in populo erat, sed isti transgressores legis nunquam fuerunt in populo Dei in limbo, ergo non possunt de illo perire.

Item in veteri testamento, nunquam est consuetudo poni talis pena, quia secundum quantitatem promissorum bonorum debet esse qualitas infligendarum penarum, sed omnes promissiones de bono, quae erant in veteri testamento saltem in cortice literae de bonis terrenis fiebant in presenti statu, ergo poene infligenda in temporalis calamitate esse debuerunt. necessario ergo intelligitur hoc de morte temporalis infligenda. Item quia populus ille erat adhuc rudis, & imperfectus valde: nec satis spiritualia, & eterna concupisceret, nec poenas aeternas post translata vitam formidaret. animalis enim homo, id est rudis, & imperfectus ignorat, quae Dei sunt, vt patet 1. ad Corin. capitu. 2. debuerunt, ergo poene in presenti statu comminari, quae infligenda timerentur.

Quia sacrificium Domini non obtulit tempore suo. Id est peribit anima ista de populo suo, quia non obtulit sacrificium, scilicet agnum paschalem, qui vocatur sacrificium.

In quo genere sacrificiorum sit agnus paschalis. Cum tria genera sacrificiorum essent. Quaest. XXXIII.

QVAERET aliquis cum agnus paschalis sit sacrificium in quo genere sacrificiorum sit, sunt enim solum tria. scilicet holocaustum, hostia pro peccato, victima pacifica, vt patet ex processu totius Leuitici.

Non potest autem dici, quod pertineret ad holocaustum, quia in holocausto omnes carnes cremabantur in altari, hic autem nulla, sed omnes comedebantur ab ipsis Iudaeis facientibus phasem. Item non poterat dici hostia pro peccato, quia ista est duplex, quaedam enim est cuius sanguis infertur intra tabernaculum, & de hac nihil comeditur, sed carnes cum pelle, cornibus, & fimo cremantur extra castra, vt patet Leuit. ca. 6. Aliud erat sacrificium pro peccato, cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, & omnes carnes huius proueniebant sacerdotibus praeter adipem, qui cremabatur in altari, & sanguinem, qui fundebatur ad basim eius, vt patet Leuit. c. 6. iuncto c. 4.

Non poterat etiam vocari hostia pacifica, quia in hostijs pacificis pars quaedam proueniebat Deo, scilicet adipem, sacerdotibus autem partem sculsi, & armus. offerentibus vero ceterae carnes, vt patet Leuit. cap. 7. in agno tamen paschali non cremabantur omnes carnes, sicut fiebat interdum in hostia pro peccato, nec proueniebat omnibus sacerdotibus, vt fiebat aliquando in victima pro peccato: nec etiam diuidebatur inter sacerdotes, & offerentes, sicut in victima pacifica, ergo non erat holocaustum, nec hostia pro peccato, nec victima pacifica, & consequenter nec sacrificium, cum nulla sint sacrificia praeter haec.

De quinque similitudinibus quas habet agnus paschalis cum sacrificio, & quomodo reducit ad holocaustum: Et quod vitula rufa est magis participans rationem sacrificij, quam agnus paschalis. Quaest. XXXIII.

RESPONDENDVM est, quod agnus paschalis non erat proprie sacrificium, cum non esset sub aliquo istorum trium, sed vocabatur large sacrificium, quia habebat aliquas proprietates sacrificij. Prima quia adipem agnorum immolatorum in phasem cremabantur super altare, vt colligitur Exo. c. 33. cum dicitur. immolabis super fumento sanguinem victimae meae, nec remanebit ad seps solennitatis meae vsque ad mane: ibi vocatur agnus paschalis victima Dei siue sacrificium, & immediate subditur de adipe eius, quod non remaneret vsque mane, id est ad auroram sequentis diei, sed in ipsa nocte diei 14 cum immolabatur agnus cremandus erat ad seps super altare, sicut cremabantur adipem holocaustorum vespertinorum tota nocte, vt patet Leuit. c. 6. Et ista videtur esse causa quare Deus iusserit fieri phasem solum in loco, vbi est Sanctuarium, vt patet Deuter. 16. capi. scilicet vt ibi possent cremari adipem immolatorum agnorum. Si autem in alijs locis fieret phasem, cum in nullo alio esset Sanctuarium, non possent cremari adipem, nec esset sacrificium.

Secunda conditio similitudinis est, quia sicut nemo poterat comedere de sacrificijs, nisi mundus esset, & arcebat etiam ab ingressu Sanctuarij: ita & de agno paschali nemo poterat comedere, nisi mundus, & ex hac causa data est dilatio immundis, vt celebrarent phasem mense secundo, vt patet in litera.

Tertia conditio similitudinis est, quia sicut sacrificia non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarij, & si alius alibi faceret merebatur mortem: ita non poterat celebrari phasem, nisi in loco Sanctuarij. patet hoc de alijs

alijs sacrificijs Deutero.c.12.f.cave ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus Deus tuus in vna tribuum tuarum. idem Leui.c.17.de celebrando phafe in loco Sanctuarij habetur Deutero.c.16.f.immolabisque phafe Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Quarta similitudo est, quia sicut carnes sacrificiorum cremabantur, vel secundum totum, vel quantum ad aliquid, ita carnes agni paschalis cum residuo essent, cremabantur igni, vt patet Exo.capi.12.non tamen cremabantur in igne altaris, sed in quodam alio igne prophano, vt declaratum est e.c. Potest autem conuenientior comparatio haberi carniū residuarum de agno paschali ad carnes residuas de hostia pacifica. Nam si sacerdotes, vel offerentes non possent die oblationis comedere omnes partes sibi pronientes, vel in secundo die in quibusdam hostijs pacificis, cremabantur igne residue carnes, vt patet Leui.capi.7.& 19.

Quinta similitudo potest esse quantum ad causam iubentem. omnes enim carnes quas Iudei comedebat, aut propter seipos, vt delectarentur, & cibarentur comedebant, aut vt Deum colerent. Si primo modo non vocabantur sacrificia, nec obseruabantur aliquę ceremonię ex parte comedentium, siue essent mundi, siue immundi, nec ex parte animalium, siue essent maculata, siue immaculata, sed qualitercunque manducari licebat, vt patet Deutero.capi.12.

Si autem immolarent, vel manducarent carnes aliquas propter preceptum Domini, obseruabantur in illis ceremonię, tam ex parte immolatorum animalium, quam ex parte comedentium, vt patet Deute.c.12.& ista vocantur ibi largo modo holocausta, sed sic erat de agno paschali, quod debebant obseruari in eo, ceremonię, & propter Deum immolabatur. ergo includebatur nomine holocaustorum generaliter dictorum, sic autem vocatur hic sacrificium: proprie tamen non erat. sic autem erat de vitula rufa, que iubente Domino immolabatur, & comburebatur extra castra, vt patet infra 19.c. tamen ipsa non pertinebat ad aliquod genus sacrificij: non enim erat holocaustum, quia illud totum in altari crematur. vitula autem rufa tota cremabatur extra castra. Item non erat hostia pro peccato, quia in hoc semper sanguis fundebatur ad basim altaris, siue introduceretur in tabernaculum, siue non, vt patet Leui.capi.4.5.& 6. in hac autem, nec adipēs Domino offerebantur, nec sanguis fundebatur ad basim altaris, sed totum extra castra cremabatur.

Item non erat hostia pacifica, quia ista semper diuidebatur inter Deum, sacerdotes, & offerentes. vitula tamen rufa nulli horum in parte, vel in toto proniebat, sed cremabatur, vt patet infra capi. 19. vocatur tamen sacrificium, quia habebat aliquas similitudines ad sacrificium, scilicet quia iubente Domino immolabatur, & in loco Sanctuarij contra fores tabernaculi extra castra, & quod esset munda, & multe alię ceremonię.

Erat tamen magis participans rationem sacrificij vitula rufa immolata, quam agnus paschalis. Primo quia ipsa vitula rufa immolabatur a sacerdote, vt patet infra c.19. Eleazarus enim filius Aaron immolauit illam. De agno autem paschali an immolaretur a sacerdotibus, vel a popularibus comedentibus non constat, quamquam satis dici possit, quod immolabatur a sacerdotibus, cum adipēs sumendi essent ad cremandum in altari, vt supra dictum est.

Item similibatur vitula rufa sacrificio pro peccato, quia sicut in quibusdam sacrificijs pro peccato aspergebatur septies sanguis contra velum Sanctuarij, vt

patet Leui.capi.4.ita, & de sanguine vitule rufe septies aspergebatur contra fores tabernaculi, vt patet infra 19.capi.

Item similibatur sacrificio pro peccato, quod erat pro toto populo. Nam cum totus populus peccabat offerebatur pro eo vitulus, & cremabatur extra castra, vt patet Leui.capi.4.ita autem ista vitula rufa cremabatur pro toto populo extra castra, scilicet vt de cineribus eius commixtis aqua rotus populus aspergeretur ad expiationem inmunditiarum, vt patet infra 19.c.

Item vitula rufa dicebatur sacrificium pro peccato, quia in veteri testamento contaminatio exterior secundum quam aliquis prohibebatur accedere ad Sanctuarium, vocatur peccatum, vt patet supra c.7. de Nazareo, qui dicitur peccauisse super mortuo, id est contaminatus fuisse: vitula autem rufa erat, vt de cineribus eius expiarentur omnia ista peccata, siue contaminationes. ergo vocaretur sacrificium pro peccato maiorem ergo, similitudinem habet vitula rufa ad sacrificium, quam agnus paschalis, quia agnus iste solū habet similitudinem quandam generalem, non determinando se ad aliquod genus sacrificij, ad nullum. nec eorum specialiter habet similitudinem: vitula autem rufa similitudinem magnam habet ad sacrificium pro peccato, vt supra declaratum est. scriptura tamen loquens generaliter vocauit agnum paschalem sacrificium: ideo illi, qui non celebrant phafe, dicuntur non offerre sacrificium tempore suo, id est in tempore determinato ad istam celebritatem die 14. vt supra patet. Vnde non solum puniuntur omittentes paschalem celebritatem, quia non immolant, sed quia non faciunt tempore suo. vnde si aliquis de Iudejs cum proposito celebrandi phafe mense secundo, omisset illud celebrare mense primo incurreret hanc poenam, ac si nunquam celebraret, nisi detineretur aliqua duarum precedentium causarum: ideo si in mense secundo celebraret iam in hoc peccabat, quia faciebat extra tempus determinatum a lege non habens aliquam causam faciendi.

Peccatum suum ipse portabit. Id est qui nulla causa impeditus de precedentibus non celebravit phafe portabit peccatum suum, id est super eum veniet iniquitas sua, & hoc est repetitio precedentis cum dictum fuit. exterminabitur anima illa de populo suo. nihil quippe aliud importatur per hoc.

Dicitur aliquis portare peccatum suum, id est super se recipere poenam debitam pro delicto, sicut est in oneribus, que super nos ferimus. *Peregrinus quoque, & aduena si fuerint apud vos.*

Quare non solum Iudei, sed etiam gentiles conuersi tenebantur celebrare phafe alij autem non. Et quod Iudei non cogebant gentiles ad ceremonias suas, sed cogebant ad non agendum contra illas, & cum puniebant eos pro hoc non puniebant tanquam legis violatores, sed tanquam illatores iniurie.

Quęst. XXXV.

Hic declaratur ad quos extendatur ista lex, quia cum daretur Israelitis putaret aliquis solos ipsos obligari. Respondetur tamen non solum ipsos, sed etiam conuersos ad Iudaismum de gentilibus obligari ad hanc legem, & isti vocantur hic aduene, & peregrini.

Aliqui existimant hic distingui aduenas, & peregrinos, quia solum sunt aduene, qui conuersi sunt ad Iudaismum, & manent in terra Hebręorum, & quod peregrini vocentur gentiles, qui transibant peregrinando per terram Hebręorum, sicut faciunt mercatores, qui tēdunt de vna terra in alteram ad negotiationes. Sed hoc falsum est: solum enim, qui sunt sub aliqua lege obligantur

obligantur ad obseruandum illam, qui vero non sunt sub ea ad nihil necessitantur, vt ait Apollolus ad Ro. ca. 3. scimus autem quoniam quęcunque lex loquitur his qui in lege sunt loquitur. Isti tñ peregrini, vt isti assignant non erant sub lege hebręorum cum essent gentiles, ergo non obligabantur ad obseruandum illam, sed solum cogent Iudei illos, vt non facerent aliquid, quod redundaret in iniuriam legis ipsorum, vt quod non colerent idola in terra sua, & similia. non tamen cogent eos circumcidi, nec facere aliquas ceremonias. Cum vero aliquis cogeretur non colere idola, & occideretur, si faceret aliquem cultum manifestum non erat hoc, tanquam directe obligarentur ad legem, sed quia facientes illud irrogarent iniuriam Iudejs colendo Deos alienos in terra Dei sui, & tunc pleterēt hñmōi peccantes non tanquam legis violatores, sed tanquam vltiores iniurie sibi irrogate, faciendo in terra sua, quod non licebat. scilicet colendo Deos alienos. hic tñ vocatur peregrini isti, qui obligati sunt ad obseruandum legem, ergo non sunt gentiles peregrini nondū conuersi. Sed aduena, & peregrini accipiuntur hic p eisdem, & sunt illi, qui conuersi sunt ad Iudaismum, vel filii conuersorum. vocantur autem isti aduene, quia de terra aliena ad terram Iudęorum venerunt, & de cultu Deorum alienorum ad cultum veri Dei. vocantur autem isti peregrini, quia nunc quā manent in terra Iudęorum non manent, vt in terra sua, sed vt in terra aliena, quicunque autem in terra aliena moratur, quantumcumque magno tempore moretur in ea, semper vocatur peregrinus: sicut Abraham, quamquam manserit magno tempore in terra Chanaan. sex anno 75. vitę suę, vsq; ad mortem cum iam esset annorum 175. vt patet Gen. c. 12. iuncto 25. semper tñ vocatus est peregrinus in terra illa. sic enim ipse vocatus se, vt patet Gen. 23. c. f. aduena sum, & peregrin⁹ apud vos, & tunc est sensus, quod illi, qui erant conuersi ad Iudaismum qui vocabantur peregrini, & aduene ex causis dictis, debebant obseruare istam legem, sicut Israelitę.

Cur peregrini conuersi compellebantur obseruare legē de phafe celebrando, cum ipsi non receperint beneficium cuius memoria agebatur. Quęst. XXXVI.

QUÆRET aliquis, quare compellebantur peregrini obseruare istam legem de phafe celebrando, quia lex fuit introducta ad memoriam beneficii prestiti Israelitis in exitu de Aegypto cū celebrauerunt phafe. conuersi tamen ad Iudaismum de gentilitate non participauerunt hoc beneficio, nec eorum priores. ergo non erat aliquid, quare deberent obligari.

Respondendum est, quod Iudei non celebrabant phafe, tanquam ipsi suscepissent beneficium liberationis de Aegypto, quia illi qui celebrabant postea magno tempore non cōcauerant hoc beneficio in seipsis. solum tñ obseruabant, quia erant quedam partes populi Dei. Ita autem de conuersis erat, quia ipsi non cōcauerant partem prestiti beneficii in se, nec in prioribus suis: erant tñ partes populi Dei, & quia populus Dei obligatus erat cum liberatus esset de Aegypto, ipsi quoque obligabantur ad celebrandum phafe, & ista fuit causa, quare expressum est, quod peregrini etiā obligarentur, quia dubitaretur de ipsis cum non pertineret ad eos beneficium.

Eodem modo dicendum est de redemptione primogenitorum: fiebat enim propter liberationē eorū ab angelo exterminatore in Aegypto, & quia nō fuerat ibi liberati aliqui primogeniti de genere conuersorum, non videbantur obligati, quia erant pars populi. Alph. Toft. super Num. Pars I.

li Dei. Beneficium autem istud non erat collatum singulariter personis, sed magis toti populo, cuius pars quedam erant conuersi, obligabantur ergo, sicut declaratum est supra tertio cap. *Faciunt phafe domino.* Id est celebrent festiuitatem paschalem, ita quod quilibet de conuersis in domo sua occideret agnum ad immolandum secundum formam, que habetur Exo. c. 12. sicut tenebatur facere quilibet Iudeus.

Iuxta ceremonias, & iustificationes eius. Id est quilibet de conuersis debebat obseruare omnes ceremonias phafe quas obseruabant Iudei. Dicuntur ceremonię, & iustificationes, quia ceremonię pertinent ad ritum ipsius agni, quantum ad conditiones eius, iustificationes considerantur quantum ad ceremonias ipsorum comedentium, sicut supra declaratum est.

Preceptum idem erit apud vos, tam aduena, quam indigena. Id est lex erit communis pro Iudęis, & pro conuersis ad Iudaismum, intelligitur de hac lege celebrandi phafe, vocatur aduene conuersi. indigenę dicuntur ipsi Iudęi, id est geniti, vel naturales de terra. Dicitur enim indigena quasi inde genitus, & isti vocantur alio nomine ciues, vt patet Leuit. c. 24. vbi dicitur, quod erit iudicium equum, siue cuius, siue peregrinus sit. nec accipitur hic indigena respectu alicuius terre, sicut ipsum nomen signat, sed respectu legis. quod Iudei erant nati de lege, quia ipsimet eam primo susceperunt, & posterius eorum in lege nascebantur: gentiles autem non nascebantur in lege, sed ad eam veniebant, tanquam peregrinantes. Et cum dicitur, quod erit eadem lex solum intelligitur in illis, in quibus est obligatio, quia equaliter obligabantur vtrique, in suscipiendis tamen honoribus, & quibusdam priuilegijs non erant æquales, precelebant quippe Iudęi, cum nunquam assumerentur principes, vel homines ad dignitatem de conuersis, sicut declaratum fuit Deuteronom. cap. 23.

Igitur die qua erectum est. Supra dictum fuit de dispositione populi proficisci volentis: hic agitur de his, que pertinent ad eius ordinem actu proficiscentis, & diuiditur in duo. primo ponitur profectio directio, secundo ipsa profectio quasi in medio cap. sequentis ibi. *Anno secundo.* Prima in duas. Primo ponitur directio facta ministerio angelico. Secundo directio facta ministerio humano, & agitur hic de nube dirigente Israelitas in itinere. Cuius causa est, quia sequenti cap. dicendum erat quomodo Israelitę recesserunt de monte Sinai per mansiones suas, & quia dirigebantur in isto itinere per nubem precedentem, ponitur hic de illa quomodo mouebatur, & dicitur, quod in die qua erectum est tabernaculum, nubes impleuit illud sedēs super illud, & ista est, quę dirigebat Israelitas in itinere, vt patet infra.

Erectio tabernaculi, de qua hic quando fuit. Et an nubes, & columna sint idem. Et quomodo differant. Quęst. XXXVII.

FVI T autem erectio tabernaculi de qua hic dicitur anno secundo ab exitu de Aegypto die primo anni, vt patet Exo. c. 40. Antea vero, quam tabernaculum esset erectum nubes ista erat super tabernaculum Moysi, quod erat paruum tabernaculum, vt patet Exo. cap. 33. Nam cum posuisset tabernaculum extra castra nubes erat super illud, descēdebat. n. columna nubis ad ostium tabernaculi, & ibi loquebatur Deus cum Moysē. Cum vero tabernaculum istud magnum erectum est cessauit nubes desuper tabernaculum paruum, & cepit esse super tabernaculum restimonia, quod exerat Moyses. Erat autem ibi cū castra consistere debebant, cū vero mouenda essent, recedebat ad vexillum filiorum Iuda, qui precedebant, & sic mouebantur.

De ista nube aliqui dubitant an esset eadem, quæ vocatur nubes, & quæ vocatur columna, & an esset vna columna nubis ad directionem in via, & ad defensionem a calore alia, quæ vocaretur nubes, & non columna, de his declaratum est Exo. c. 13.

Operuit illud nubes, i. sedit nubes super illud eleuata, vt patet infra cum dicitur, a vespere super tentorium erat quasi species ignis, vsque ad mane, & ista dicitur impleuisse tabernaculum, non quidem quod esset intus, sed in tra Sanctuarium erat quedam nebula replens omnia, vt patet Exo. 40. c. nubes autem erat supra pendens, vt patet in prealleg. c. Ista vocatur hic nubes: alibi tamen vocatur columna nubis, vt patet Exo. c. 14. & 33. Differunt autem ista duo per figuram, quia nubes dicit figuram extensam, & non eleuatam. Columna autem dicit magnam longitudinem, & paruam latitudinem, hmoi autem erat illa nubes, quæ dirigebat Israelitas, & ob hoc vocata est hic nubes non designando figuram, sed naturam, quia siue nubes, siue columna nubis, vtraque est nubes.

A vespere autem super tentorium erat, quasi species ignis, vsque ad mane. i. in vespere cum sol occumberet apparebat columna in figura ignis, vsque mane, in aurora autem incipiebat apparere in specie columnæ albæ.

An columna esset verus ignis, vel solum species ignis. Et quod nubes quamuis non esset verus ignis, erat tamen vera eius species. Quæst. XXXVIII.

ET dicitur hic, quod erat species ignis. i. similitudo, ita quod non esset verus ignis: vocatur tamen ignis Exo. c. 40. cum dicitur, per diem incubabat nubes tabernaculo, & ignis in nocte: alibi autem vocatur columna ignis. i. ignis formatus in modum columnæ, sic patet Exo. c. 13.

Dicendum tamen est, quod ista columna non erat verus ignis, sed species ignis, sicut hic dicitur. Nam si diceremus, quod erat verus ignis, non posset stare ista litera, quæ vocat nubem illam speciem ignis, cum species non dicat rem, sed similitudinem rei. Cum autem vocatur ignis Exo. 40. c. vel columna ignis Exo. 13. c. non dicitur, tanquam aliquid de vero igne esset in illa, sed quia Israelitis apparebat, quasi esset verus ignis, & hoc quantum ad fulgorem: non tamen quantum ad ardorem: nihil enim exurebat, & cum illa columna non esset verus ignis fecit Deus, vt appareret ignis, vt sic Israelitæ dirigerentur in via, cum ambularent per noctem, vel cum starent essent lucida omnia castra, quod non fieret si maneret columna in similitudine nubis. Et dicitur hic, quod operiebat nubes per diem, & per noctem, quasi species ignis, non quod esset ibi species ignis, & non species ignis: immo erat ibi vera species ignis, quamquam non esset ignis verus: multum. n. differt esse veram similitudinem, vel veram rem. Nam figura hominis est vera figura hominis: non tamen est verus homo. Aliud enim requiritur ad veritatem rei, & aliud ad veritatem similitudinis rei, sic erat de igne, quamquam non esset illa columna verus ignis: erat tamen vera species, vel similitudo ignis, quia veritas speciei non est in essendo, sed in apparendo, veritas autem rei est in essendo. De hoc an esset ista columna verus ignis, vel similitudo solum, & quomodo concordentur scripturæ loquentes de hoc, declaratum fuit latius Exod. cap. 13.

Et sic fiebat iugiter. i. quotidie accidebat mutatio nubis. quia per noctem apparebat figura ignis, per diem vero figura nubis lucide.

Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Satis enim apparet, quod non fuerit ibi ignis, sed figura eius.

An erat eadem columna nubis, & ignis, scilicet in die, & nocte, vel essent due. Quæst. XXXIX.

QUIA tamen dicitur, quod erat ibi nubes per diem, & per noctem species ignis, videtur esse dubium: an fuerit eadem nubes, quæ erat per diem, & quæ per noctem, vel si per noctem veniebat aliqua nubes, quæ haberet figuram ignis, & in aurora illa recederet, & subintraret alia, quæ esset nubes columnaris lucida apparens per totum diem.

Respondendum est, quod eadem erat columna ignis, & nubis, & non eleuabatur, nec deprimebatur, sed manebat in eodem loco: in nocte tamen apparebat velut ignis. per diem autem, tanquam nubes lucida: eadem tamen erat, quod satis apparet Exo. c. 14. cum dicitur, iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum: Ecce ibi respexit dominus per columnam ignis, & nubis. ergo eadem erat columna, alioquin non diceretur per columnam, sed per columnas. Item quia iste respectus, siue aspiciere Dei non fuit diuersis temporibus, sed simul: necesse ergo erat, quod tunc esset vna columna, siue nubis, siue ignis, & non ambæ: & tunc respexisse per columnam ignis, & nubis. ergo erat vnica. antecedens patet, quia si duæ columnæ essent, nunquam essent simul, sed columna nubis solum in die, columna autem ignis solum per noctem.

Item in tempore quo Deus respexit non poterat esse, nisi vna, & ista esset columna ignis, quia hoc erat per noctem in vigilia matutina, vt patet præalleg. capitulo. Dicitur tamen, quod tunc respexit per columnam ignis & nubis, vnica ergo erat, quæ per noctem apparebat, quasi ignis, & eadem per diem velut lucida nubes. De probatione huius satis dictum est Exod. capitulo decimo tertio, & ibi de tota materia columnæ præcedentis Israelitas. de hoc etiam Exod. cap. 40. aliquid declaratum est.

An ista columna cum dicitur columna ignis, & nubis, esset columna ignis, vel columna nubis. Quæst. XL.

SEd tunc cum constet istam nubem esse vnam, & dicitur, quod erat columna nubis, & ignis, dubitaretur quid horum erat: nam poterat esse vtrunque.

Respondendum est, quod erat vera nubes, & hoc significat litera cum dicit, quod per diem operiebat illud nubes, & per noctem, quasi species ignis: de nube. n. simpliciter locuta est scriptura, de igne vero non dixit simpliciter, sed nominauit speciem ignis, quod signat solum similitudinem, quod autem miracula sequeretur si poneretur ignis verus, & quot si esset nubes, & similitudo ignis declaratum est Exod. c. 13. Quasi species ignis. Potest accipi dupliciter hic species ignis. vno modo pro igne. Alio modo pro similitudine. Si primo modo est sensus, quasi species ignis. i. quasi ignis, de hoc est verum, quia videbatur illa nubes esse ignis, sed non erat: si secundo modo ponitur quasi improprie, quia non erat ibi, quasi species ignis. sed vera species ignis: nam licet verus ignis non esset ibi, erat tamen vera similitudo ignis cum appareret, vt ignis. Iste modus tamen loquendi est hebraicus, & patitur multas calumnias, si in verbis instare velimus: sensus tamen solus tenendus est cum apparet quid litera intendat. Cumque ablata fuisset nubes. Ponebatur supra de modo apparitionis nubis super tabernaculum. Hic ponitur de motu eius scilicet quomodo ipsa mota mouebantur castra, & ipsa stante pariter stabant.

Motus

Motus columna non erat naturalis, sed ab angelo. Quæst. XLI.

AVFEREBATUR autem ista nubes, scilicet ab alio motu. Non enim mouebatur naturali motu, aut intrinseco, quia non corresponderet ei motus, velut progressiuus, sicut est in animalibus, sed magis ascenderet in sublimi ad locum aliarum nubium, cum omnia, quæ sunt extra loca sua naturali inclinatione ferantur in illa.

Item quia si motu naturali moueretur non staret aliquando, & moueretur interdiu, sed semper moueretur donec perueniret in locum ad quem ferebatur. Item quia dirigere vias, & loca castrametationum non pertinet ad agens naturale, sed ad agens, quod secundum rationem operatur, sed columna ista faciebat hæc. ergo non mouebatur naturaliter.

Item quia quocumque Israelitæ castra figebant aut mouebant dicebantur facere mandato Dei, vt patet infra cum dicitur, per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur. Erat tamē profectio, & castrametatio secundum motum, & stationem nubis. ergo nubes non mouebatur naturaliter, sed per mandatum Dei. scilicet aliquo ministro eius: angelus enim quidam erat in nube illa mouens ipsam faciensque stare cum vellet, vt patet Exo. c. 14. scilicet tollente que angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo pariter nubes, & iste posset mouere nubem secundum actum rationis: vnde motus nubis non dicebatur naturalis, sed violentus ab agente extrinseco. de isto motu declaratum est Exo. 40. capi. Quæ tabernaculum protegebat. i. ista nubes operiebat tabernaculum: protegere enim, & obumbrare idem sunt, quia protegere a tegendo dicitur.

Aliqui ponebant duas nubes fuisse. Quæst. XLII.

ET ex hoc dicunt quidam, quod erat duplex nubes. Vna quæ tegebat tabernaculum, & erat in figura columnari. Alia vero erat extensa super omnia castra ad defendendum Israelitas ab hoste, & ista erat ampla, & longa secundum magnitudinem castrorum, & hæc non vocatur columna, quia non erat erecta in sublime in forma columnari, sed expansa super omnia castra, & hoc quia dicitur hic quæ protegebat tabernaculum. q. d. quia alia erat nubes protegens tabernaculum, & alia protegens omnia castra.

Istud argumentum præsupponit, quod aliqua esset nubes tegens castra, & hoc distinguit inter nubem tegentem castra, & tegentem tabernaculum, sed an fuerit aliqua nubes tegens omnia castra, aut partem eorum satis dubium est, & videtur, quod non fuit, sicut declaratum est Exo. c. 13. & de hoc dicitur infra c. 14. Item argumentum istud peccat: non enim sequitur, quod operiret ista nubes tabernaculum, & non operiret castra.

Nunc proficiscebantur filij Israel. i. nube mota incipiebant moueri.

Quomodo mota nube castra mouebantur. Et quantum durauit ista profectio, & directio nubis. Et quare vltra Iordanem nubes non direxit Hebraeos. Quæst. XLIII.

PRIMO enim nubes eleuabatur de tabernaculo, & sedebat super vexillum tribus Iudæ, quæ erat prima in motu, & tunc clangebatur sacerdores duabus tubis argenteis facientes clagorem longum, & concisum, & tunc parabant se ad recedendum. Alph. Toft. super Num. Pars I.

Adendum oēs qui erant in castris deponentes tentoria sua, & componentes sarcinulas. In primo autem clangore præcedebant qui erant sub primo vexillo filiorum Iudæ. In secundo clangore procedebant, qui erant in secundo vexillo filiorum Ruben. In tertio clangore recedebant manentes sub vexillo filiorum Ephraim. In ultimo clangore mouebant castra, qui erant in vexillo filiorum Dan, & tunc incipiebant proficisci dirigente nube, vt patet seq. c.

Durauit autem ista profectio dirigente nube, vsque ad transitum Iordanis, siue vltimam mansionem filiorum Israel. Cum autem transferunt in terram vltra Iordanem non habuerunt columnam præcedentem, sed arca Dei præcedebat illos per duo millia passuum ad disponendum locum castrorum, vt patet Iosue c. 3. nam antequam transiret Iordanem dixit Israelitis Iosue, quod arca Dei præcessura esset, & nullus propinquaret ad eam, vt patet eo. c. Non fuit autem conueniens, quod in terra vltra Iordanem nubes dirigeret Israelitas, sicut in deserto direxerat. Causa est, quia desertum erat terra sine inhabitatore, & sine habitatore, & nemo sciebat per illam ingredi, nisi Deus dirigeret, vt patet Hiere. c. 2. Cum dicit, quod transiit vos per desertum per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Potissime autem de Iudæis, qui nunquam in terra illa fuerant, neque reperiebant aliquando a quo prætererent, quæ eis progrediendum esset: Gentiles autem qui habitabant in circuitu illius deserti aliquantulum cognouerant loca deserti, & quo eundem esset. Sic dicit infra 10. c. de Ietro socero Moysi, qui erat Madianita, quod ipse dirigeret Israelitas in deserto. Noli inquit nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. In terra autem vltra Iordanem non erat homo, quia tota erat populata, & habens vias, quocumque autem irent Israelitæ non poterant errare, quia totam terram acquirere debebant. ideo nihil differebat an primo irent ad istum locum, vel ad illum. in deserto autem multum differebat, quia si non haberent aliquem directorem possent viam carpere ad ingrediendum in terram Madian, Amalech, vel Moab aut Amon, & sic de alijs populis contra quos Deus non iusserat, vt pugnarent, sed contra Chanaanos: incidentes tamen in gentem aliquam huiusmodi necesse erat, vt pugnarent. ergo oportuit haberi directorem esse Deum, & hoc per columnam nubis, quæ esset signum visibile demostans iter, & tempus manendi atque mouendi castra. Item decuit propter alterum haberi columnam nubis præcedentem. Nam si Israelitæ mouerentur, quando vellet, aut haberet aliquem de gentilibus directorem starent in mansionibus tanto tempore, quanto vellet, & aliqui mouerentur ante tempus a Deo determinatum: Deus autem volebat detinere Israelitas in deserto annis 40. propter murmurationes ipsorum, vt patet infra 14. ca. Si autem non esset nubes dirigens, sed moueretur ad libitum citò introirent in illam, dedit autem Deus nubem, vt non mouerentur quando vellet, sed ad motum ipsius, ideo si nubes maneret per duos annos cogebantur quoque ipsi manere, & hoc modo per 40. annos steterunt. In terram autem Chanaan vltra Iordanem non erat necessarium aliquid hominibus, quia Iudæi non erant mansuri in aliquibus locis magno tempore, sed quanto velocius possent capere debebant terram Chanaan.

Item non fuit conueniens nubes ad directionem vltra Iordanem, quia actus precipuus Israelitarum erat ibi pugnare contra hostes. Sed ad hoc non conueniebat motus nubis, quia pugnantibus debent moueri secundum habitudinem motus hostium huc, vel illuc persequendo, vel retrocedendo. Si tamē attendere deberent ad nubem,

Q 2

nubem,

nubem, nihil facerent de pertinentibus ad bellicā directionem. Ideo valde esset eis nubes impeditiua. cel-
savit igitur, anrequam transirent Iordanem, & tūc ce-
cerunt arcam domini directricem viarum. s. vt ipsa p-
cederet, & in loco in quo sederet, castra figerentur,
prius tamen concordabatur inter Israelitas, vel saltem
disponebatur a Iosue in quo loco castrametandū fo-
ret. hoc cognito sacerdotes portabant arcam praece-
dentes populum duobus millibus passuum, & vbi mā
fissent figebantur castra, hoc autem erat cum totali-
ter castra mouenda forent: secus autem quando solū
mouebantur aliqui bellatores ad aliqua loca, q̄a tunc
non oportebat praeceedere arcam, sed ipsi inquirebant
vias ad loca illa: semper. n. ad propinqua oppida moue-
bantur, de his declaratum fuit Ios. c. 13.

Cum autem dicitur Exo. 13. nunquam defuit colū-
na nubis per noctem coram populo, intelligendū est
de toto tempore quo fuerunt in deserto, vsque ad trā-
situm Iordanis, vt satis potest colligi ex eadem litera
cum dicitur. Dominus praecedebat eos ad ostenden-
dam viam per diem in columna nubis, & per noctem
in columna ignis, vt dux esset itineris, vtroque tempo-
re, ergo solum fuit columna illa dirigens dum erat ne-
cessaria in terra vltra Iordanem. ergo nec fuit ibi co-
lumna. Item patet hoc ex similitudine ad manna: nā
manna fuit datum Israelitis in defectum ciborū suorum
mense secundo, postquam egressi sunt de Aegyp-
to, vt patet Exo. c. 16. Durauit autem per totum des-
ertum, quia ibi non poterant haberi cibi. Cum vero
introierunt Israelitē in terram vltra Iordanem, & in-
ceperunt comedere de frugibus terre, cessauit māna,
vt patet Ios. c. 5. eo q̄ non erat iam necessarium adue-
nientibus alijs cibis. ita cum data est columna ad diri-
gendum viam, & iam non esset necessaria vjarum dire-
ctio, cessare debuit nubes, & dicitur, q̄ cum moue-
retur nubes proficiscebantur filii Israel: non solum, q̄
ipsi proficiscerentur, sed etiam alii conuersi ad Iudaismum,
qui ascenderant ex Aegypto proficiscebantur
cum eis. nam illi manebant in castris, sicut Israelitē, vt
fuit declaratum supra 2. c. ergo cum ipsi mouerentur
mouebantur quoque conuersi ad Iudaismum. sed no-
mine Israelitarum isti intelliguntur. Et in loco vbi stetit
set nubes castrametabantur. Id est quando nubes cessaret
figebant castra.

*Castra non figebantur propter quemcumque motum columnae,
nec vocabatur omnis locus mansio.
Quest. XLIIII.*

Hoc autem non est intelligendum, q̄ semp
figerent castra, quicunque staret nubes, q̄a
tunc quotidie figerent bis castra. Nō. n. pō-
terant Iudaei, & aīalia eorum moueri per
torum diem sine cibo, & potu, sed necesse erat, q̄ sede-
rent ad sumendos cibos, nemo. n. possēt laborē itine-
ris si continuus esset, per totam diem tolerare.

Item necesse erat, vt in qualibet nocte cessaret nu-
bes a motu, vt sic Israelitae possent vacare sopori: a-
lioquin nube mota ipsi manere nequibant. Nemo
tñ dicit eos per noctes, & dies ambulauisse, quia hoc
intolerabile erat, ideo oportet, q̄ quotidie quiesceret
aliquantulum ad tempus sumendorum ciborum, &
quiere animalium, & per noctem ad recreationē,
& somnum: tñ non figebantur castra q̄ manebat nu-
bes solum ad sumendos cibos in die, nec etiam si ad
Solis occasum cessaret a motu non figebantur castra
propter hoc, sed si nubes resideret in aliqua parte diē,
& continuaret, vsque ad noctem: videbatur, q̄ ibi ali-
quantulum mansuri essent, & figebant castra. Si tñ cō-
tingeret, q̄ sequenti aurora moueretur nubes, castra

quoque cū illa mouebantur. Non est ergo intelligen-
dum, q̄ vbi cūque nubes maneret castra metarent. i.
figerent castra, nisi exponatur eo mō quo dictum est.
Alio modo p̄t accipi castrametari. i. manere, & tunc
verum est, q̄ in quocunque loco mansisset nubes ca-
strametabantur. i. manebant Israelitae, & hoc mō non
solum fuerunt 42. mansiones, sicut describuntur infra
33. capi. in catalogo mansionum, sed valde plures. s. q̄
qualibet die qua mouerentur ad minus facerent duas
mansiones. Ad imperium domini proficiscebantur. i. Israelitae
nunquam mouebantur, nisi cum Deus mandaret.
non est autem intelligendum, q̄ Deus semper daret
mandatum expressum de motu castrorum, q̄ncūq;
essent mouenda. Sed dicebantur moueri per manda-
tum domini. i. per columnam nubis, & illa ad manda-
tum Dei mouebatur, quia angelus Dei erat in nube
mouens illam, vt patet Exo. c. 14. Angelus autē nun-
quam sine Dei mādato mouebat. i. sine hoc, q̄ cogno-
sceret determinate Deum velle, q̄ mouerentur.

Et ad imperium illius figebant tabernaculum. i. etiam per
mandatum Dei figebantur castra. idem sensus est
hic. s. q̄ non Deus iuberet semper q̄ mouenda eēt
castra, sed per motum nubis mouebantur. dicebantur
tamen moueri ad mandatum domini, & locari, quia
sicut angelus sine Dei speciali mandato non moueret
castra, ita nec figeret dando signum ad hoc per mo-
tum, & stationem nubis, ideo per mandatum Dei ēt
figebantur castra. Aliquando tamen fuit speciale man-
datum Dei de motu castrorum, sicut patet infra 14.
cum dicitur, quoniam Amalechites, & Chanaanūs
habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini
in solitudinem. hic tamen non dicitur, nisi pro mā-
dato, quod est per motum nubis, & cum dicitur, q̄ fi-
gebant tabernaculum, non solum intelligitur de ta-
bernaculo testimonii, sed etiam de tabernaculis Is-
raelitarum, quia tunc figebantur castra, leuius tamen
erat figere tabernacula Israelitarum, quam taberna-
culum domini.

Cuicūq; diebus quibus stabat nubes super tabernaculum ma-
nebant in eodem loco. Istud erat signum Israelitis ad ma-
nendum. s. statio nubis. ideo si valde magno tpe stetit-
set, ipsi quoque manebat, quia non habebant aliū di-
rectorem, & si pauco tempore eodem modo immē-
diate recedebant, cum tñ ad motum nubis castra figē-
da essent, tabernaculū erigebatur sub illo loco in quo
nubes staret, in circuitu autem illius Leuitae figebant
tentoria sua cum iussu esset illis, vt excubaret in cir-
cuitu tabernaculi, vt patet supra c. 1. Deinde totus po-
pulus Israelitarum diuisus per turmas suas figebat ca-
stra sub vexillis suis secundum ordinem datum. s. c. 2.
Et sic ipsa nubes dabat modum castrorum locatio-
rum. Dicitur autem de nube, q̄ erat super tabernacu-
lum, quia erat eleuata, & pendēs super illud, quod fie-
bat ad attestatorem diuinā gloriē. Erat. n. gloria Dei
in nube, & quia in Sanctuario erat etiam gloria Do-
mini, quia ibi colebatur, sedebat nubes super Sāctua-
rio. Item quia nubes ista per noctem apparebat in spe-
cie ignis videntibus omnibus Israelitis de mansioni-
bus suis, vt patet Exod. c. 40. vt ergo equaliter luceret
in omnibus castris debuit poni in medio, tabernacu-
lum autem erat in medio Israelitarum, vt declaratum
fuit supra c. 2. ergo super illo esse debebat. Itē fuit hoc,
vt non videretur Deus magis acceptare aliquam de
tribus Israelitarum, quam alias, sicut acceptauit tri-
bum Leui faciendo florere virgam tribus eius, vt pa-
tet infra 17. capit. debuit ergo esse super Sanctuarium,
quia ille locus erat sibi acceptabilis cum ibi colere-
tur: ante vero, quam esset tabernaculum factum, se-
debat nubes super paruum tabernaculum Moysi, q̄
tenderat extra castra in monte Synai, quia etiā ille lo-

cus

cus erat acceptabilior ceteris propter Moysen, sic pa-
ter Exo. c. 33.

Ista nubes, quae super Sanctuarium erat erecta aliq̄
humiliabatur descendens ad ostium tabernaculi, vt
ibi Deus loqueretur, sic factum est infra 12. ca. vbi ad
ostium tabernaculi descendit dominus in columna
nubis, & locutus est ad Aaron, & Mariam, & in hac
nube descendente frequenter loquebatur Moysi, si-
ue quando habebat tabernaculum suum extra castra,
vt patet Exod. c. 33. siue cum esset constructum taber-
naculum magnum, vt patet Exo. 29. vbi dicitur, q̄ ad
ostium tabernaculi constituet dominus, vt loquatur
Moysi, & praeceptat filiis Israel. Et si quiescit, vt multo tem-
pore maneret super illud. i. si contingeret, q̄ nubes stetit-
set magno tempore super tabernaculo, Israelitae ma-
nere debebant, sicut in monte Synai, vbi steterūt vno
anno demptis diebus 10. s. a primo die mēsis tertii
anni primi egressionis de Aegypto, vsque ad diem vige-
simam, mensis secundi, anni secundi, vt declaratum fuit
supra, & patet Exo. c. 19. iuncto cap. seq. fuerunt etiam
multo tempore in Cadesbarne, vt patet Deuter. c. 1. f.
sed istis ergo in Cadesbarne multo tempore: nam ibi
steterunt, quasi in medio anni secundi ab exitu de Aeg-
ypto, ibi quoque in anno 40. mense 1. sicut declara-
bitur infra 13. c.

Taberna-
culum etiā
in deserto
fuit erectū.

Ex hoc apparet, q̄ q̄ in deserto Israelitae non face-
rent caeremonias sacrificiorum, quia erāt in motu, &
non habebant materiam istorum caeremonialium, tñ
tabernaculum semper erectum erat: hoc autē, vt sacer-
dotes introirent in illud ad faciendum preces coram
dño, vt possent ēt populares conuenire ad orandū
coram illo, & vt vasa Sanctuarii honorabilius essent posi-
ta in domo illa, q̄ si non esset erectum Sanctuarium,
ideo in qualibet castrametatione tenebantur erigere
tabernaculum intelligendo, vt supra declaratum est.
Erant filij Israel in excubijs domini. i. manebant Israelitae vi-
gilando, vel excubādo, q̄ Deus iuberet, vt recederēt.
Accipitur. n. proprie excubia. i. vigilia ad conseruandū
aliquid, & sic sunt excubiae in castris cum custodiunt
ne hostes illa accipiant, & sic dicebantur Leuitae excu-
bare in circuitu tabernaculi, quia vigilabant sollicitē
custodientes ne aliquis de Israelitis accederet ad San-
ctuarium, vt patet supra c. 1. hic autem non dicebant
Israelitae sic excubare, quia ipsi non erant in excubijs
Sanctuarii, sed dicebantur esse in excubijs domini. i.
expectando Deum, q̄ iuberet, q̄ recederent de loco
illo castrorum mouendo nubem. Et non proficiscebantur
quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum. i. non mo-
uebant castra omnibus diebus quibus manebat nu-
bes, & hoc quia si mouerent illa sine motu nubis, cre-
derent se facere q̄ voluntatem Dei, & peccarent.

Item quia ipsi nescirent viam si mouerentur sine
nube, oportebat ergo, q̄ expectarent eam. Item quia
ipsi non habebant aliquem cibum, nisi manna. Si autē
recederent non mota nube, cum manna solum cade-
ret in circuitu castrorum forte non haberent illud, aut
non crederent, q̄ possent habere, ideo timerent mo-
ueri. Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium
illius deponebant. Erigere tentoria erat, q̄ Israelitae ca-
strametarentur, & extenderent tentoria sua, & ipsum
tabernaculum Dei, deponere autem tentoria erat, q̄
ipsi tollerent illa ad motum, vtunque autem fiebat p̄
imperium domini, quia siue castra moueri deberent,
siue stare, Deus illud iubebat, non quidem proferēdo,
aut reuelando Moysi, aut alicui alteri, sed solum mo-
uendo nubem in quo sufficenter apparebat, q̄ Deus
iubebat moueri castra. idem autem de locatione, quia
cum nubes staret, non poterat stare, nisi Deus iuberet
angelo, q̄ non moueret eam.

*Si fuisset nubes a vespere, vsque ad mane, & statim diluculo
Alph. Toft. super Num. Pars I.*

tabernaculum reliquisset proficiscebantur. i. q̄n solum mane-
bat nubes super tabernaculum per vnam noctem, &
recessisset in aurora, mouebatur tabernaculum.

*An nube stante stare deberet, & tabernaculum.
Quest. XLV.*

DE hoc non erat aliquid dubiū, q̄ mora nu-
be moueri deberet tabernaculū, siue stetit-
set nubes magno tempore, siue pauco: etiā
si solum dimidia hora, sed an stante nube
deberet tabernaculum stare erat dubium. Vt autem
hic, q̄ quicunque tabernaculum in vespere collocare-
tur nube stante deberet erigi, quia alias non diceret,
q̄ manebat nubes solum a vespere, vsque in mane su-
per tabernaculum, nisi illud erectum esset. ergo cum
cessaret moueri nubes in vespere debebat immediate
erigi tabernaculum. Respondendum est, q̄ non erige-
batur tabernaculum, q̄ncūque nubes maneret, sicut
supra dictum fuit: nam cum maneret ad sumendos ci-
bos, vel ad aliquam quietem per diem, non figebatur
tabernaculum, nec etiam tentoria hebreorum, iō au-
tem sicut supra dictum est, necessarium erat, vt quali-
bet nocte cessaret motus nubis, vt Israelitae quiescerēt
vacantes sopori: nam nec ipsi, nec animalia eorū pos-
sent tolerare laborem vie si per noctem, & diē dura-
rent, sed mouebant qualibet nocte, & quia ipsi nō po-
terant stare, nisi stante nube, stabat quoque nubes, nō
tamen erigebant tabernaculum in ipsa nocte, sed si vi-
derent, q̄ sequenti aurora non mouebatur nubes eri-
gebant tabernaculum, quia credebant se ibi māsu-
ros aliquanto tempore. Cum autem dicitur hic si man-
sisset nubes a vespere, vsque mane: non est accipiendū
pro Solis occasu, quia si in Solis occasu quiescisset nu-
bes non erigebatur tabernaculum, quia non erāt certi
de futura mansione, si tamen nubes post meridiem
ante Solis occasum quiescisset, intelligebant non fieri
hoc, vt quiescerent per noctem, sed vt manerent ibi
aliquanto tempore, ideo erigebant tabernaculum, &
tentoria sua: si fuisset nubes a vespere solū. i. a Solis oc-
casu non erigebant, & in illo casu intelligitur hic Iſra.

Et post diem, & noctem recessisset dissipabat tentoria. i. si non
maneret columna nubis super tabernaculū, nisi vna
nocte, & die, immediate mouebantur castra, & dissipa-
bantur tentoria. i. deponebantur. Consistunt enim tē-
toria in erigendo, quia quando sunt erecta sunt domus
vel tentoria, cum vero colliguntur, & deponuntur ni-
hil horum sunt, sed sunt dissipata, sicut domus, quae ad
terram diruuntur. Si duobus, aut vno mense. i. si stetit
columna super tabernaculum duobus mensibus, aut
vno mense. q. d. non habebant ludgi tempus determi-
natum, siue multum, siue paucum ad recedendum de
castris, nisi cū columna moueretur, ideo si valde ma-
gno tempore stetit ipsi quoque stabāt, si vero post
paruulam moram moueretur, ipsi paciter tētoria dis-
sipabant.

Vel longiori tempore fuisset super tabernaculum. Diceba-
tur esse longiori tempore, vt cum esset vno anno, si-
cut fuit in monte Synai demptis decem diebus, vel si
fuisset valde magno tempore, sicut in Cadesbarne, vt
patet Deuteronom. cap. 1. Manebant filij Israel in eodem
loco, & non proficiscebantur. Id est toto illo tempore Is-
raelitae erant in castris, vbi fuisset columna, & non pote-
rant inde moueri, quia nesciebant contra quam par-
tem mouerentur, etiam quia in hoc putarent se offen-
dere Deum.

Statim autem, vt recessisset mouebant castra. Sicut cōpel-
lebantur manere in castris q̄ columna manebat, ita
cōpellebantur mouere castra cū illa mouebatur: nam
si non mouerentur sequentes illā postea nescirent viā
qua

qua pergendum esset. Item quia columna nubis mo- uebatur per mandatum Dei ab angelo, qui erat cu ea, cum ipsa mota non mouerentur Israelite putarent se agere p mandatum Dei, & vere agerent, atque offenderent. Item fortassis timerent, q non possent habere manna in cibis, si non sequerentur columnam, quia Deus dabat manna Israelitis ex beneficio: si autem no sequerentur pceptum eius in motu castroru, ratio- nabiliter crederent, q Deus non daret eis manna, & cum dicitur, q statim, vt recessisset mouebant castra. intelligendum est, q prius sacerdotes clangebat buc- cinis ad conuocandum multitudinem, vt moueret ca- stra, & tunc mouebant primo, qui erant sub vexillo tribus Iude, & incipiebant proficisci, sicut s. declaratu est, & patet sequenti cap. Per verbum domini figebant ten- toria. Id est per mandatum Dei figebant tentoria ca- stramentantes.

In preceptis domini non est vox, nec verbum. Quast. XLVI.

NON est intelligendum, q esset ibi verbu, siue vox in iubendo. Erat tamen verum mandatum Dei, quia mouebantur Iudaei ad motum nubis: nubes autem ab angelo impellebatur. Angelus vero sine pcepto Dei no mouebat, ideo verum mandatum erat ad mouendum, & ad figendum castra: non tn erat ibi verbum dñi. Ali- quod mandatum in voce, quia non mandabat Deus angelo in voce, cum nec angelus audiat, vt vocibus percipiat, nec Deus habeat organa vocatiua, sed in so- la simplici intellectuione iubet cauendo in angelo co- ceptum eius rei, quam vult fieri. Non erat et verbum dñi in reuelatione facta Moyfi: nam licet aliqn reperia- tur, q Deus iusserit moueri castra, sicut patet Exo. 14. c. qn erant super mare rubrum, & 7. 14. c. cum erant in Cadesbarne, sed hoc rarissimum est. Scriptura tamen loquitur hic de eo, quod semper erat. ideo vocat ver- bum domini large. i. pceptum factum ad angelu de mouendo nubem, vel faciendo eam stare. Alio modo potest intelligi, q mouebantur Iudaei per verbu dñi. i. q a principio qn nubes primo venit super Israelitas ad dirigendum viam Deus iusserit eis, q quodcuq; columna moueretur ipsi mouerentur, & quicunq; sta- ret ipsi quoque starent, verisimile. n. est hoc dictu fuisse, quia alias nescirent modum in procedendo, & quia propter illud pceptum datum in voce Iudaei moue- bantur quodcuque mouerent: ergo erat illis mo- tus, & ratio per verbum domini. Et per verbum illius proficiscebantur. i. mouebantur qn Deus iuberet. intelli- gendum est, vt in praedictis. Erantque in excubijs domini. Id est isti erant excubando. obseruando, vel expectan- do dominum, qn iuberet, vt mouerentur, vel starent. Iuxta imperium eius. i. mouebantur Israelite per imperiu domini. s. quando iubeat, q mouerentur, vel starent. Videbatur. n. Deus habitare in illa nube, ideo quando manebat nubes Deus videbatur cum illis manere, cu vero moueretur nubes, videbatur, q Deus recederet ab eis. ideo sequebantur eum recedentem. Sic dicit Iosephus lib. 3. Antiquit. s. quoties vero super taberna- culum stare nebulam contungebat, tanquam ibidem Deo commorante quiescebant. cum vero conuerter- retur procedebant. Per manum Moyfi. Id est istud impe- rium domini erat per manum Moyfi. Ista litera vide- tur in superficie significare, quod quodcuque mouerentur castra, vel figerentur fiebat hoc per imperiu dñi, & hoc per manū Moyfi. i. per Moysem. s. q Deus loqueretur Moyfi, & ipse significaret populo. Sed no est sic intelligendum. Nam si nubes erat Iudaeis signu certissimum mouendi castra, & figendi, no oportebat

dari aliquod alterum signum, vel pceptum, esset. n. superfluum. Sed dr verbu factum per manū Moyfi. s. q Deus a principio qn venit columna nubis dedit pre- ceptum in verbo, vt mouerentur Israelite mota colu- na, & illa manente castra figerent, & istud fuit per ma- num Moyfi. i. per illum, quia Deus fuit locutus ipsi, & ipse populo.

C A P. X.

LOCUTVS QVE est dominus ad Moysem dicens. Fac tibi duas tu- bas argenteas ductiles, quibus co- uocare possis multitudinem quando moue- da sunt castra. Cūq; increpaueris tubis, cōgre- gabitur ad te omnis turba ad ostium taber- naculi fēderis. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior, atque concisus clangor increpauerit, mouebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem so- nitu, & pari vlulatu tubae leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, & iuxta hūc mo- dum reliqui facient vlulantibus tubis in pro- fectionem. Qn autem congregandus est po- pulus, simplex tubarum clangor erit, & non conciso vlulabunt. Filij autem Aaron sacer- dotis clangent tubis: eritq; hoc legitimū sem- piternum in generationibus vestris. Si exie- ritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant aduersum vos clangetis vlulan- tibus tubis, & erit recordatio vestri coram do- mino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Si quando habebi- tis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordatione Dei vestri. Ego dominus Deus vester.

De tubis argenteis, & eorum varia pul- satione.

Sacerdo- tes clāgēt tubis.

LOCUTVS QVE. In superioribus dictum est de dite- ctione Israelitici populi per desertum profici- scentis ministerio angelico. Hic agitur de ea- de pfectione directa humano ministerio; & diuiditur in duas. quia primo ponitur dispositio p- cedendi. s. tubae ad conuocandum populum. Secundo describitur ipse motus in procedendo infra. Anno se- cundo. Ista secunda in tres, quia primo describitur mo- tio castrorum, & exercitus ordinatē progrediens. Sec- undo adiungitur socius in itinere expediens. Tertiō insurgit casus in processu impediens. Secunda ibi. Dixitque Moyfes. Tertia in e. seq. Circa primum. Locutus est dominus ad Moysem. Hic vo- lebat Deus disponere Israelitas in processu per deser- tum, vt ordinate procederent, & ad hoc oportebat, vt omnes scirent quando procedendum esset, vt sic qui- libet teneret ordinem suum in procedendo, & ad hoc iussit fieri tubas, vt sic congregarentur Israelite, vel tō mouerentur ad castrorum motum.

De dire- ctione he- braeorum p desertū humano ministe- rio.

An hoc fuerint immediate dicta post ea, quae dicta sunt. Quast. I.

IN hoc dubitabit aliquis an fuerint ea, quae dicunt hic immediate post ea, quae supra descripta sunt. Et respondendum est, q non potest hic assignari certus ordo, sed omnia, quae hñ vsq; ad c. sequēs sunt posita s. m recapitulationem, & anticipationem. Nam id quod hñ praec. c. & supra c. 7. prius factum est quam id quod hñ s. 1. c. vt in eisdem declaratū est. Ideo non potest in his cognosci ordo temporis, nisi in quibusdam in quibus innuitur ex aliquibus signis. De hoc autem an dictum fuerit ante celebrationem pha- se, de qua dictum est, vel postea, non potest constare, vtrunq; enim satis esse poterat. nec tamen ponun- tur hic secundum istum ordinem, quasi ista habeant ordinem temporis ad precedentia: Sed quia in isto c. dicendum erat de recessu Israelitarum de monte Synai, & hoc fiebat per nubem, vt dictum est de motu, & statione nubis praec. c. & quia non solum moue- bantur Israelite ad motum nubis, sed etiam ordina- bantur in motu per clangorem tubarum, dictum est hic de fabricatione earum. Satis tn potuerunt fabricari in anno primo egressionis de Aegypto, qn fabrica- ta sunt alia vtenilia tabernaculi. Ad sacerdotes. n. per- tinebat clangere in his buccinis, vt patet infra in lite- ra, & Iosue c. 6. sicut igitur cetera, in quibus ipsi mini- strabat fabricata sunt cum Sanctuario, ita & iste tube fabricari potuerunt, sed in hoc nihil differt.

Fac tibi duas tubas argenteas. Debebant fieri iste tube de argento, quod offerebatur in Sanctuario ab Israelitis, multa enim reseruabatur in thesauris domini, sicut patet de dimidijs siclis argenti, quos offerebant, q transibant ad numerum a 20. anno, & supra, vt patet Exod. c. 30.

Tuba erant ad multos vsus. Et quod plures, quam duae erant tu- ba, quae postea facta fuerunt, nec in hoc repugnabant pcepto Dei. Quast. II.

VERVM autem iste tube ad multos vsus, s. m q hñ j. s. ad conuocandum multitudinē, & ad mouenda castra, & ad festiuitates, & epulas, atq; sacrificia, & ad bella. Dixit. n. q eēt duae, non quidem q non fuissent facte plures. Sed quia iste duae sufficiebant pro tunc, postea tamen ad maiorem solennitatem factae sunt multae. Nam Ios. c. 6. dr q sacerdotēs clangebant 7. buccinis iubilorum, & hoc qn circundabant Iericho, sed illae sunt de buccinis, de quibus hic dicitur: nam hñ j. q ad bellum vterentur Israelite his buccinis, & ita factum est apud Iericho, quia totus Israel armatus circundabat urbem, & sacer- dotes clangebant buccinis. Septem tamen erant ibi, ergo multae facte sunt, quamquam Deus iusserit solū de duabus, siue autem fuerint factae multae nunc, quā- do Deus iussit fieri duas, siue postea, non differt, nec repugnabant pcepto Dei Israelite si facerēt plures tubas argenteas, quia ipse iubeat fieri duas, ne graua- rentur Israelite dando multum de argento. si autem ipsi libenter vellent plures tubas facere, nihil pertur- babant diuinū pceptū, sed potius augmentabant cul- tum diuinum: Sic enim fuit de principibus 12. tri- buum, iusserat autē Deus fieri acceptabula phialas, & mortariola in Sanctuario, vt patet Exo. 25. c. & facta sunt, vt patet Exod. c. 37. praeter haec tamen quilibet de 12. principibus obtulit vnam phialam, vnum accepta- bulum, & vnum mortariolum ad vsus Sanctuarii, vt patet supra c. 7. de tubis ergo cōformiter fieri potuit. iubetur etiam q sint argenteae, quia maioris pulchri- tudinis erunt, quam alias si essent de rudi metallo. Itē Alph. Tost. super Num. Pars I.

quia argentum est metallum valde sonorum conueniens ad talia instra. Ductiles. i. sunt iste tube ductiles, vocantur ductiles. i. facte per extensionē malleatoria, & non opere fusili, ducere. n. est producere, vel extēde- re, & hoc proprie quicunq; aliqua grossa materia p malleationem extenuatur in laminas. sic accipiebāt p fabricatione tubarū magna massa argenti, & illa exte- nuabatur in tubam, ita et dictū est de cherubim, q es- sent produciles ex vtraque parte propitiatorii. q ex- tenderentur per malleationem, vt patet Exod. c. 25. & 37. Ite tube erant magne, quia audiri debebant p totū exercitum hebrgorū, qui erat valde magnus cū essent ibi plura, q sexcenta millia peditum hebrgorū pter se- nes, & paruulos, & fēminas, & pter innumerabile vul- gus promiscuum Aegyptiorum, quod ascendit cum Israelitis, vt patet Exo. c. 12. magnum. n. valde spatium tenerent castra horum. Ad conuocandam multitudinem, quando mouenda sunt castra. In hebrgo hñ hic coniunctio media. s. Ad conuocandum multitudinem, & quando moue- da sunt castra, s. m literam nostram esset sensus, qn ca- stra mouenda essent clangeret ad conuocandū to- ram multitudinē, vt venirent ad Moysem, s. m literam hebraicam est sensus, q ista sunt duo. conuocare to- tam multitudinem, & clangere, qn mouenda erāt ca- stra, sed conuocatio multitudinis non erat, qn mouē- da erant castra, sed ad aliquid alterum.

Multitudo an conuocaretur per tubam, quando recedebant castra. Et quis erat vsus tubarum. Quast. III.

ET videtur ista litera rationabilius stare, quam nostra, quia qn mouenda erant castra no erat aliquid, ad quod conuocarentur oēs Israelite, sed si forte non esset aliquod signū, p q mo- uerentur pconizaretur per castra, sicut Iosue fecit, qn mouenda erant castra de Betsethin, vsque ad Iordanē fecit pconizari per castra diebus tribus ante, vt le para- rent ad recedendum, non tn puocauit totā multitu- dinem, vt patet Iosue capit. 1. Hic aut potuisset sic facere Moyses dato, q nulla signa haberet ad hoc, q moue- rentur castra, habebat tamen duplicia signa. s. motum columnae nubis, & clāgorem tubarum post motum columnae, ideo non oportebat, vt conuocaret multitu- dinem, qn mouenda essent castra. Item quia. j. dicit, q qn clangeretur prolixē, & concise vlulantibus tubis mouerent castra, qui erant in vexillo tribus Iudae, & in secundo clangore qui erāt in vexillo tribus Rubē. & sic de alijs duobus vexillis, non. n. veniebant isti au- dito clangore ad Moysem, vel ad Sanctuarium, sed inci- piebant mouere castra, secundum ordinem suū. Non est igitur dicendum, q quando castra mouenda eēt conuocaretur multitudo ad aliquid.

Secundum literam hebraicam no videtur aliquod inconueniens, sed ponuntur hic duo vsus tubarum. s. ad conuocandum multitudinem, & ad mouendū ca- stra. primus vsus erat, qn stantibus castris Moyses vole- bat iussu Dei conuocare multitudinem ad aliquid. se- cundus vsus erat excitare multitudinem ad proceden- dum. & hoc modo dicitur, quod Hieronymus bene transtulit, scriptores tamen postea vitiauerunt omit- tentes illam coniunctionem, & quod facillimum erat: potissime, quia videtur esse sententia conueniēs, vt dicatur ad conuocandum multitudinem, quan- do mouenda sunt castra. Alio modo adhuc dici pos- set tenendo literam nostram, quod in nullo sit dese- tuosa, & quando dicitur, q iste tube erant ad conuo- candam multitudinem, qn mouenda erant castra, no intelligitur, q deberet conuocari ad congregandū eā in vnum, vt aliquid deliberarent, sed erat ad conuocā-

dom multitudine. i. ad concitandam eam, vel commouendam, ut moueret castra, quia anteq̄ audirent clangorem buccinae diuertebant ad alios actus. Cum vero audirent clangorem concitabant ad mouendum castra, & hoc est conuocare, & tunc dicitur ad hanc hebraicam, q̄ ibi ponitur, & ex superabundanti, sicut sepe solet poni in ea aliquid additum superflue, & aliqd̄ diminutum ex improprietate idiomatis, quasi barbarici conferendo ad proprietatem latini sermonis. Et aliqui probant, q̄ iste sensus hanc sit conuenientior, quia hanc hanc hebraicam presupponitur, q̄ vocaretur multitudo per clangorem tubarum aliqui ad faciendum quippiam, sed hoc non sonat hanc, quia hanc datur modus, clāgendū in buccinis istis, & datur quidā modus ad conuocandum principes, & alius ad mouendum castra, si tū aliqui conuocaretur multitudo in clangore tubarum daretur aliquis modus ad conuocandum eam distinctus ab aliis modis, sed nullus talis est. Ergo intelligendum est, q̄ tube erant ad conuocandum principes, & ad mouendum castra. hic tamen solum ponitur de motu castrorum, quia ad hoc principaliter fuerat facta tuba, & ista est causa quare positum est hic de tubis. Sed factum est, quia infra ponitur, q̄ aliquando vocaretur populus, & aliquando principes: hoc tamen non obstant melior est litera nostra. Si tamen aliquis uellet renere sensum, quē uidetur facere litera hebraica, posset dicere, q̄ hic ponitur duplex officium tubarum. scilicet conuocare multitudinem sine motu castrorum, & concitare ad mouendum castra, & cum dicitur, q̄ nō erat aliquis modus conuocare multitudinem. Respondet quidam, q̄ per multitudinem non intelligunt hic omnes de populo, sed soli principes qui uocantur effinitē multitudo, cum contineant totam multitudinem in uirtute. Sed non stat, quia ipsa multitudo uocabat aliquando, ut patet, sed melius est hanc sensum, quē facit litera nostra, q̄ non ponatur hic coniunctio.

Cur Deus iussit fieri tubas ad uocandam multitudinem, quia uidebatur ad hoc sufficere nubes, & de tribus generibus clāgendū cum tubis, quomodo distinguēbantur, & ad quid proficiebant.
Quaest. IIII.

QUARET aliquis circa hoc quare Deus iussit fieri tubas ad conuocandum multitudinem in motu castrorum: uidetur enim esse superfluum, quia columna nubis erat signum sufficiens ad mouendum castra, & ad locandū, illa enim mota mouebantur Israelitae, & illa stante pariter stabant, ut patet, p̄ced. c. Videret igitur totus populus q̄ mouēdum, aut standū esset, nec indigebat tubis.

Respondendum est, q̄ non facta sunt tube ad dandum signum de motu populi, quia per nubē cognoscebatur hoc, & si non stare nubes, nihil proficerent tubae, nisi forte in qualibet castrametatione, aut moribus Deus loqueretur Moyse, & ipse per tubas daret signum mouendi, vel standi, sed hoc non erat, tube igitur non proficiebant ad assignandam tempus mouendi castra, sed ad designandum ordinem mouendi, qui non poterat cognosci per motum nubis, ideo quantum ad id in quo deficiebat nubes adiungē sunt tube. Nam quando nubes mouebatur erat omnibus signum mouendi castra. Si tamen non daretur aliquis ordo in procedendo, commisceretur, & perturbaretur totus populus. Deus autem dederat ordinem, quia uolebat, q̄ distincte castrametarentur, & procederent. Ideo iussit ut distingueretur per quatuor vexilla, & sub quolibet eorum essent tres Tribus, ut patet supra 2. c. Ita etiam iussit, ut in motu castrorum primo inciperent procedere, qui erant sub vexillo tribus Iudae, postea qui sub

vexillo filiorum Dan. Iste tamen ordo procedendi perturbaretur, nisi esset aliquod signum distinctiuum ordinis procedendi. Contingeret enim, ut qui erant in vexillo filiorum Ruben inciperent mouere castra, antequam finiissent mouere omnes qui erant sub vexillo filiorum Iudae, & sic miscerentur, & perturbaretur totus ordo populi procedentis. Idem autem de filiis Ephraim ad filios Ruben, & de his qui erant sub vexillo Dan ad eos qui mouebant sub vexillo filiorum Ephraim, ne ergo totus ordo a Deo traditus in castrametando, & procedendo perturbaretur, date sunt tubae. scilicet ut postquam nubes mota dedisset omnibus signum mouendi castra clangeretur in buccinis, & in illo primo clangore oēs qui erant sub vexillo filiorum Iudae incipiebant deponere tentoria, & mouere castra, atq; procedere secundum ordinem suum, finito autē isto, & inchoato secundo clangore incipiebant mouere castra qui erant sub vexillo filiorum Ruben, & procedebant sequentes alios de primo vexillo: inchoato autem tertio clangore mouebant castra, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim: inchoato autem quarto clangore mouebant castra extremi, qui erant sub vexillo Dan. Erat autem hoc inter eos; q̄ in primo clangore dum mouerent castra, qui erant sub vexillo Iudae, omnes de aliis vexillis manebant nihil mouentes. Cum uero in secundo clangore mouerent castra, qui erant sub vexillo Ruben, qui erant sub duobus reliquis vexillis consistebant, & sic per ordinem suum: hoc autē modo non commiscebantur in procedendo illi, qui erant sub vno vexillo eis, qui erant sub alio: hoc autem non poterat fieri conuenienter, & faciliter, nisi per distinctos clangores, quod erat usus tubarum: & sic erant ad conuocandum multitudinem in motu castrorum, id est non ad excitandum, ut mouerentur, sed ad ordinandum processum eorum per prius, & posterius, & hoc significatur infra cum dicitur, q̄ in primo clangore, & uulatu tubarum congregarentur, & mouerent castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo filiorum Iudae. In secundo sonitu mutabantur tentoria, qui habitant ad meridiem, scilicet qui sunt in vexillo filiorum Ruben, & sic de ceteris: Ideo non erat superfluum habere tubas, quia sine eis non potuissent Israelitae moueri ordinate cum castra mutabantur.

Cumque increpaueris tubis congregabitur ad te omnis turba.

De tribus generibus clāgendū in tubis. Et quae erant signa distincta, quae dabantur per clangorem tubarum.
Quaest. V.

Hic ponitur signum quomodo per clangorem tubarum conuocarentur populares, vel principes, & quomodo mouerentur castra. Et quia ista erant tria ponuntur hic tria signa ad hanc distincta in modo clāgendū: Assignati autem potest diuersimode iste clangor secundum literam nostram, & hebraeam propter hoc, quod infra dicitur si semel clāxeris, & in Hebraeo habetur si in vna clāxeris, quod potest intelligi de vna tuba, vel de vna vice: si autem intelligatur de vna tuba secundum positionem hebraicam dabitur differentia sic, q̄ q̄ conuocare debebat Moyses populum, clangebat sine uulatu, & concisione proluxa. Cum uero castra mouenda essent, erat clangor proluxus, & concisus, & uocatur uulatus. Differrebat autem inter uocationem principum, & uocationem populi, quia populus uocabatur clāgendū tuba duplici: principes autem uocabantur clāgendū vnica tuba: semper tamen, siue in uocatione principum, siue in uocatione totius populi erat clangor planus uoce continuata, sine eleuatione, & depressione uocū minutissimam, q̄ uocatur uulatus.

Sc.

Secundum hanc latinam, quae ponit semel esse clāgendum in uocatione principum debet aliter assignari iste modus diuersus clāgendū. q̄ q̄nq; uocabat populus, vel principes erat clangor planus, sicut ante dicebatur. Cum uero conuocabantur ad mouendum castra, erat clangor concisus, qui uocatur uulatus. In uocatione autem principum, & populi erat differentia, quia cum uocaretur populus clangebatur multoties uoce equali, & in duabus tubis. Cum uero conuocabantur principes, solum semel clāgebatur, siue clāgeretur in vnica tuba, siue in duabus.

Dicitur hic cum increpaueris tubis: intelligitur q̄nq; esset iste sonitus non in uulatu conciso uocum minutissimam eleuando, & deprimendo, sed cum clangeretur in uoce plana. & dicitur increpare, id est sonare, increpare enim arguere est. increpare uero est sonare, & pertinet ad instrumenta uocatiua, & non dicitur hic an semel, vel pluries increparetur, id est sonaretur in tuba: ideo magis conuenit hoc literae hebraicae, quam nostrae, quae ponit differentiam uocationis multitudinis a uocatione principum, in hoc, quod clangebatur duabus tubis in uocatione populi. Cum uero principes uocabantur clangebatur in vna tuba: nos tamen tenentes istam literam cogimur dicere, q̄ intelligatur hic clāgere, id est multoties clāgere. Sed tunc dicitur, quomodo ergo differret uocatio populi a clangore, quando castra mouebantur, quia in motu castrorum clangebatur quater, & in quolibet clangore mouebatur tuba, quae erat sub vno vexillo, & sic in alijs clangoribus, ut patet infra.

Dicendum est, quod differrebat in hoc, quod cum conuocabat populus erat clangor continuatus, & non uulabatur eleuando, & deprimendo in uoces minutissimas. Cum autem castra mouenda erant: erant uoces clangoris minutae in eleuatione, & depressione, ut patet infra.

An deberet esse vnus tantum clangor in uocatione principum.
Quaest. VI.

Sed dicit aliquis, quod non stat expositio secundum literam nostram, scilicet quod in motu, & uocatione principum deberet esse vnus clangor multiplex. Nam infra dicitur, quod quando populus congregandus est, simplex tubarum clangor erit: ergo vnus, quia simplex vnus notat.

Respondendum est, quod simplex aliquando distinguitur contra pluralitatem, vel diuersitatem in qualitate, quamquam non sit diuersitas in numero: hic autem simplex non opponitur pluralitati in substantia, sed diuersitati in qualitate soni. nam immediate declaratur in litera cum dicitur, quod simplex erit clangor tubarum, & non concisus uulabunt. Opponitur, ergo hic simplex conciso, & non pluralitati, quamquam ergo in conuocatione populi pluries clangeretur: si tamen ille clangor non erat concisus uocabatur simplex clangor: unde satis stat quantum ad hoc litera nostra.

Congregabitur ad te omnis turba. Raro Moyses congregabat totam multitudinem. Aliquando tamē congregauit, sicut patet, quando recitauit Deuteronomium coram toto Israel, ut patet Deuter. c. 29. Item aliquando ad dandas aliquas leges uocabatur tota multitudo, sicut patet in Leuitico sepe. Item congregata est, quando obtulerunt Leuitas ad ostium tabernaculi, ut patet supra cap. 8. & in quibusdam alijs.

Ad ostium tabernaculi. Iste est locus ad quem congregabatur multitudo, quando ueniebat ad Moysen, & ponitur de ostio tabernaculi propter duo. Primo ut esset locus determinatus ad quem ueniret tota mul-

titudo, quando uocaretur a Moyse, & non vagaretur, inquirendo eum. Secundo ponitur, quia iste erat locus sanctus, & quando Moyses uocabat totam multitudinem, uocabat illam ad hoc, quod audirent uerba Dei, vel facerent aliquas ceremonias pro quibus maxime conueniebant ad ostium tabernaculi.

Potest autem hic accipi tabernaculum large, & tunc uocabitur ostium tabernaculi introitus atrij, quia totū atrium cum tabernaculo uocabatur tabernaculum, & tunc multitudo tota deberet congregari ad ostium atrij, & ibi loqueretur Moyses illis. Alio modo potest accipi tabernaculum proprie, & tunc est sensus, quod congregarentur ad ostium tabernaculi, id est intra ipsum atrium, & hoc modo non poterat dici de tota multitudine, quod esset intra atrium ad ostium tabernaculi. Sed solum de quadam parte, quia non poterat omnes capi intra atrium, & hoc sufficiebat, quod esset intra atrium, qui capi possent: alij uero essent circumfusi in gyro tabernaculi.

Tabernaculum dupliciter dicitur.

Si semel clāgueris uenient ad te principes. Id est quando erat clangor vnicus, ita tamen, quod non esset concisus ueniebant principes. Si enim clangor esset vnicus, proluxus tamen, & concisus moueret castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo tribus Iudae, ut patet infra in conuocatione, ergo principum, & populi semper esse debebat clangor simplex: ita quod non esset concisus: differrebat tamen a clangore, qui fiebat ad uocandam multitudinem, quia ille erat multiplex, iste autem vnicus. In litera autem hebraica habetur si in vna clāxeris, & potest referri ad tubam, vel uicem, scilicet licet si clāxeris in vna tuba, vel si clāxeris vna uice, accipiendo autem, quod esset vna tuba tenebat assignatio, quam primo fecimus in differentia clangorū. si autem accipiatur in vna, id est in vna uice tenebit assignatio secundo facta, & hoc litera nostra secuta est cum dixit. si semel, id est si in vna uice, & non si in vna tuba: satis tamen conueniebat alio modo, qui dicebatur supra si clāxeris tubis, id est in duabus: hic autem dicebatur si in vna, quod uideatur intelligi de vna tuba cum supra diceretur de pluribus.

Ista conuocatio principum fiebat a Moyse ad iniendum aliquod consilium, vel ad sciendum de statu populi, quia cum quilibet princeps haberet curam specialem de tribu sua magis cognoscere poterat quid fiebat in ea, quam Moyses, qui erat super omnes principes, ut ergo informaretur ab eis circa ea, quae fiebant in populo uocabat illos. *Uenient ad te principes, & capita multitudinis.* Principes uocantur hic illi, qui erant in 12. tribubus principales.

Habebat enim quilibet tribus vnum, qui ueniebat a capite ipsius per lineam omnium primogenitorum, & isti principes ponuntur supra 1. & 2. & 7. c. uocantur hic capita multitudinis alij principes, qui erant sub istis, scilicet principes familiarum, & domorum, cum enim consilium iniendum erat, quamquam principes tribuum essent nobilissimi: non tamen ipsi soli uocabantur, sed etiam principes alij minores. multi enim erant, qui ad consilium uocabantur, sic enim patet infra 16. c. de. 250. uiris qui coniuuauerunt cum Chore, quando surrexit contra Aarō, & Moysen. Erant enim isti proceres, & tempore consilij per nomina uocabantur. Isti tamen non erant principes tribuum: ergo propter illos uocabantur alij principes minores, ut illis uocatis uideretur uocata tota multitudo.

Si autem proluxior atque concisus clangor increpauerit. Hic ponitur modus clāgendū ad mouendum castrum, & dicitur, quod erat proluxus, & concisus. In hoc differrebat a clangore quo uocabatur multitudo, & quo uocabantur principes, quia alius erat simplex: iste uero concisus, & proluxus. Dicitur proluxus, quia magis durabat

Modus clāgendū in mouendo castra.

durabat, quam cum vocarentur principes, vel multitud. dicitur concisus, id est cibus in partes minutissimas ad differentiam clangoris, qui est in voce vna continuata. Iste autem est per elevationem, & depressionem, & sunt voces minutissime, quantum ad hoc autem conciditur ille clangor, scilicet quod non est vnus continuatus, sed diuisus in voces paruas, quod in clangendo satis apparet.

Mouebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam. i. in primo clangore concito mouebantur, qui erant in parte orientali, scilicet qui mouebant sub vexillo filiorum Iude. Erant enim quatuor vexilla, & sub illis erat diuisus totus populus sub quolibet vexillo tres tribus: in castrametatione enim non commiscebantur, qui erant sub vno vexillo his, qui erant sub alio, ergo in procedendo quodlibet vexillum per se procedebat, & dum mouerent castra, qui erant sub vno vexillo non mouebant, qui erant sub alio, vt sic essent incommixti, & ad hoc fiebant quatuor clangores, vt in primo clangore mouerent castra, qui erant sub vno vexillo, & in quolibet aliorum clangorum mouerent, qui erant sub alio, & alio vsque ad vltimum.

Clangor an duraret quousque mouerentur castra. Quæst. VII.

AN vero duraret clangor dum mouebantur castra, & incipiebant procedere omnes, qui erant sub vno vexillo, vel solum clangere ad dandum illis signum recedendi non apparet. Satis dici possit, quod incipiebat clangor primus post motu nubis, & tunc, qui erant in primo vexillo incipiebant mouere castra: non tamen durabat clangor vsquequo totaliter castra mora essent illius vexilli. Non tamen propter hoc incipiebant, qui erant sub secundo vexillo mouere castra sua, quamquam desisset clangor primus, nisi inciperet secundus clangor. Eo autem inchoato mouebantur, & sic erat ordo in cæteris.

In secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ. Fiebat secundus clangor, vt mouerent castra, qui erant sub secundo vexillo. In primo enim erat tribus Iuda, Issachar, & Zabulon ad partem orientalem, & isti mouebant in primo clangore. In secundo mouebantur, qui habitabant in vexillo secundo, & dicitur iste secundus clangor par vlulatus, quia erat concisus eleuando, & deprimendo voces in acutas, & graues, sicut in primo fuerat. Et sunt istæ voces multiplices impetu: non enim possunt fieri minutissime voces in tubis, nisi sint multi flatus, scilicet tot quot sunt ipse voces formatæ. Cui vero clangor planus est vnico impetu magna pars vocis formatur, & isti nunquam vocantur vlulatus, quia ad modum vlulantium animalium in acutum, & grauem formatur concisus clangor, & dicitur vlulatus tubæ, non quod esset vnica tuba, quia in motu castrorum vtraque tuba clangebatur, vt patet infra, & iuxta modum hunc reliqui facient vlulantibus tubis in perfectione, sed intelligitur plurale pro singulari, quia semper clangebatur in duabus tubis in motu castrorum.

Et iuxta hunc modum reliqui faciant. Id est sicut fecerunt illi, qui erant sub duobus vexillis mouendo castra in duobus clangoribus, ita facient reliqui, id est qui sunt sub alijs duobus vexillis, scilicet qui habitant ad partem septentrionalem sub vexillo filiorum Ephraim, quia isti mouebant castra in tertio vlulatu tubarum, & qui habitant ad partem occidentalem sub vexillo tribus Dan in quarto clangore mouebunt castra, & hoc modo non commiscebunt, qui sunt sub vno vexillo, his qui sunt sub altero: commiscerent tamen si non daret eis ordo procedendo,

Leuitarum separatio quare facta fuit. Et an fuerit aliqua tribus ablata. Quæst. VIII.

PONITUR hic de 12. tribubus Israel, que erant sub quatuor vexillis, vt dicitur supra 2. capi. & Leuita non erant sub aliquo illorum vexillorum, sed erant in circuitu Sanctuarij. Ideo quando nunc fit mentio de motu castrorum per ordinem istorum quatuor vexillorum, non intelligitur, qui ibant Leuita sub aliquo istorum, sed per se ibant portantes Sanctuarium, vt patet infra in litera vbi ponitur ordo quo processerunt Israelita de monte Synai.

Aliqui autem dicunt, quod ista separatio Leuitarum fuit, quia tribus Israel debebat esse 12. propter 12. filios Iacob, sive Israel. Et tamen, quia Ioseph, qui erat vnus filius fecit duas tribus, id est Ephraim, & Manasse Gen. 48. essent iam tribus 13. voluit Deus separare Leuitas ad se, vt non facerent aliquam tribum in populo, & sic manerent sole 12. tribus. Dicunt autem, quod in ista separatione fuit tribus Leui ablata pro Manasse, vel potius tribus Manasse fuit subrogata, vt esset vna tribus in populo propter tribum Leui, quæ separabat a populo, vt applicaretur Deo. De hoc dicit Iosephus lib. 3. antiqui. l. pro Leui tamen elegit inter principes tribum Manasse filij Ioseph, & Ephraim pro ipso Ioseph: hoc autem fuit supplicatio Iacob ad Ioseph cum fecisset filios eius sibi preberi.

Non est autem intelligendum, quod tribus Leui applicata fuit Deo pro sola tribu Manasse, quia data fuit pro omnibus primogenitis Israelitarum, vt patet supra 3. & 8. c. Etiam non est purandum, quod ideo Manasse cepit esse tribus, quia Leuitarum tribus applicata fuisset Deo, quasi aliter non esset Manasse futura vna tribus. Primo quia antequam fieret ista separatio Leuitarum ab alijs Israelitis, erant Ephraim & Manasses duæ tribus, quia hoc factum est in Aegypto viuente Iacob, & ipso iubente Gen. 38. l. Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, id est erunt duæ tribus, sicut sunt Ruben, & Simeon: Leuitæ autem multo post separati sunt, & applicati Deo, scilicet nunc in deserto Synai.

Secundo quia istud haberet aliquem colorem si necesse esset tribus Israel esse determinate 12. id est quod non possent esse solum 11. nec possent esse 13. quod falsum est. Poterat namque separari Leui ab alijs, & applicari Deo ita, vt desineret esse vna de tribubus populi. Potuisset etiam Ioseph non diuidi, sed quod esset vnica tribus, & tunc essent sole 12. tribus Israel. Poterant etiam esse tribus tredecim. sed Leui non applicaretur Deo, sed maneret, vt vna tribus in Israel. Et etiam, quod Ioseph ex privilegio diuideretur in duas tribus, id est Manasse, & Ephraim, sicut factum est, & tunc essent tribus tredecim. Tertio, quia subrogatio Manasse non fecit, quod Leui desineret totaliter esse tribus, quia aliqui vocant tribus. In spiritualibus, vt quæ ponuntur nota 12. tribuum, vel duodecim filiorum Israel in 12. lapidibus ipsius ronalis ponit Leui, vt vna tribus, & non ponunt Ephraim, & Manasse, sed Ioseph per eorum, vt patet Exo. 28. Sic et, quæ fuerunt positæ sex tribus ad maledicendum, & sex ad benedicendum per violatoribus, & obseruatoribus legis: fuit Leui vna tribus, & Ioseph alia, & non nominantur ibi Ephraim, & Manasse, vt patet Duetero. 27.

Nulla tribus fuit subrogata. Et Ioseph quare diuisus sit in duas tribus. Quæst. IX.

DICENDUM ergo, quod non fuit aliqua tribus alteri subrogata ad supplendum numerum, sed accidit, quod separata tribu Leui a populo, & diuiso Ioseph in duas

duas tribus manerent 12. tribus, iuxta numerum 12. filiorum Iacob, sicut futurum erat si nulla mutatio fieret in eis, scilicet si Leui non separaretur ab alijs, & si Ioseph non diuideretur in duas tribus. Istud autem non fuit vnum propter alterum, sed quodlibet habuit per se causam. Nam quod Leui separaretur a reliquis tribubus fuit ad commutandum pro omnibus primogenitis Israel supra 3. & 8. capi.

Quare autem tribus Leui potius, quam aliqua alia acciperetur pro omnibus primogenitis Israelitarum satis fuit declaratum supra 3. capi. q. 18. vsque ad 30.

De Ioseph autem, quod diuideretur in duas tribus causa fuit, quia Iacob voluit illi dare ius primogeniture: pertinebant enim primogenita ad Ruben, quia ille erat prior natiuitate Gen. 29. Sed quia offendit patrem maculando cubile eius, priuauit eum primogenitura iubendo, quod non cresceret Gen. 49. capi. Et quia inter gentes illo tempore consuetum erat, quod primogenitus haberet duplum de bonis patris, quam quilibet aliorum fratrum, & sic etiam postea Deus statuit illud in lege sua Duetero. 21. voluit Iacob transferre ista primogenita, id est duplum de possessione in aliquem alium de filijs suis, & transtulit in Ioseph, & tunc duo filij sui Manasses, & Ephraim ceperunt esse duæ tribus, ita vt acciperet duas sortes, sicut quilibet aliæ duæ tribus Gen. 48. & istud patet primo Para. 1. c. l. Ruben fuit primogenitus Israelis, sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph. Sed his factis accidit, quod tribus manerent duodecim, sicut manerent si nulla mutatio fuisset facta, & tunc Iosephus dicit, quod tribus Manasse fuit data pro Leui. ista compleuit numerum pro Leui, vt manerent 12. tribus.

Poterat autem dicere hoc de qualibet alia tribu, quæ ab Ioseph quæcunque alia tribus complebat locum duodecim, & non potius vna, quam alia. Sed Iosephus dixit de Manasse, quod rationabilius dicebatur de Manasse, & Ephraim, quæ de alijs, quia in alijs nulla mutatio facta est, sed manebat quilibet tribus naturaliter vna, sicut erat propter patrem. In tribu autem Ioseph fuit facta mutatio, quia fuit Ioseph diuisus in duas tribus, & quia vna istarum videbatur esse addita, illa debebat dici potius supplere pro Leui, quam aliqua alia.

Eur potius dixit, quod Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim. Quæst. X.

SED tunc petetur quare potius dixit, quod Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim. Dicendum, quod vna istarum tribuum erat addita, & alia supplebat loco patris sui Ioseph, qui facturus erat vnus tribum etiam si nulla mutatio fieret, & tamen Ephraim suppleuit loco Ioseph. & non Manasse, ideo debuit dici, quod Manasses acceptus est pro Leui, quasi solus ille esset additus.

Istud autem fuit, quia Ephraim licet non esset primogenitus Ioseph, ex diuina dispositione reputatus fuit, vt primogenitus eius. vnde accepit maiores benedictiones, & Iacob auus eius posuit manum dextræ super eum, & sinistram super Manassen Gen. 48. Item Iacob pronunciauit ibi maiora de Ephraim, quam de Manasse cum dixit scio filij mi scio, & iste quidem. i. Manasses erit in populos, & multiplicabitur. Sed minor frater eius maior illo erit, & semen eius crescet in gentes.

Item semper fuit postea sic obseruatum, quod tribui Ephraim deferretur maior honor, quam tribui Manasse. nam fuit Ephraim constitutus, vt princeps vnus vexilli in castrametationibus, & sub vexillo suo

castrametata fuit tribus Manasse supra 2. capi. etiam in dedicatione Sanctuarij prius obtulit munera sua princeps de tribu Ephraim, quam de tribu Manasse supra 7. capi. Secundo fuit hoc propter convenientiam tribus Leui cum tribu Manasse. Erat enim tribus Leui minima omnium in numero, vt patet conferendo summas postas supra 1. & 3. capi. Sed tribus Manasse erat minor, quam tribus Ephraim, vt patet supra 1. c. Ideo potius poni posset Manasse pro Leui, quam Ephraim pro Leui.

Ex quo proueniebat iste ordo mouendi castra. Et quomodo erant ordinata. Quæst. XI.

CONSIDERANDUM etiam, quod iste ordo mouendi castra, & procedendi proueniebat ex ordine castrametationis. nam sicut erat ordo in castrametando ne miscerentur inter se qui erant de diuersis tribubus, ita fuit ordo in procedendo, vt non fieret aliqua mixtio, vel confusio.

Erant autem castra ordinata eo modo quo habetur supra 2. capi. scilicet tabernaculum Dei erat in loco, vbi quiescisset columna nubis, & statim in circuitu eius erant omnes Leuitæ, ne laici accedere possent ad illud: non erant tamen isti confusi, & inordinati, sed castrametabantur per quatuor latera Sanctuarij, scilicet Moyse, & Aaron, & filij eorum castrametabant in latere orientali Sanctuarij: familia Gerfonitarum castrametabatur ad latus occidentale eius: familia autem Caathitarum castrametabatur in latere meridiano: familia autem Meraritarum in latere aquilonari supra 3. capi. & ita erat Sanctuarium ex omni parte clausum a Leuitis.

Deinde in circuitu Leuitarum disponebantur castra Israelitarum per quadrum, quasi essent duo quadrata, & amborum idem centrum, scilicet tabernaculum Domini erat centrum totius castrametationis, & in circuitu eius erat vnus quadratum paruum castrametationis Leuitarum, sicut nunc dictum est: in circuitu autem illius erat quadratum castrametationis totius populi, & erat populus diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus cuius modus patet supra 2. capi.

Non erant autem illæ tribus castrametatione omnino coniunctæ, sed disponebantur tali modo, vt essent vicæ, & plateæ dispositæ per medium, quia proderant istæ vicæ ad faciliorem progressum ipsorum Israelitarum quandiu manebant castra: etiam plateæ proderant, vt fierent conuentus Israelitarum, & essent aliquæ res venales, quemadmodum fit in ciuitatibus, nam alio modo non disponerentur conuenienter aliqua magna castra.

De hoc dicit Iosephus lib. 3. antiqui. gigantes autem castra tabernaculum, in medio stantebant, & ternæ tribus per latera singula tabernaculi manebant, & plateas per medium habebant. Eratque platea quasi forerum venalium singulis in ordine constitutis, & opifices artium singularum in stationibus erant: nullique alii loco, quam ciuitati competenter edificatæ, & collocatæ similis erat: ea siquidem, quæ circa tabernaculum erant, sacerdotes tenebant, deinde cuncti Leuitæ.

Vlulantibus tubis in profensione. Id est quando cuiusque proficiscuntur Israelita mouentes castra tubæ vlulabant, id est clangent concise in voces minutissimas eleuando, & deprimendo in acutas, & graues, & ab hac proprietate vocatur vlulatus, quia animalia bruta cum vlulant non tenent equalitatem vocis, sed aliqui eleuant, & aliquando deprimunt: in vocatione autem principum, & populi aliter erat.

Quando autem congregandus est populus. Quia dixerat supra

supra de modo clangendi in vlulatu quantum ad p-
fectionem castrorum, ponitur hic quomodo distin-
guatur clangor iste a clangore quo conuocatur po-
pulus, & principes, & dicitur, quod quando conuocat
populus erit clangor tubarum simplex, idest non ele-
uando, & deprimendo in acutum, & grauem quem-
admodum fit in motu castrorum vlulando, & intel-
ligitur hic per congregationem populi, tam congrega-
tio multitudinis, quam congregatio principum: in
utraque enim erat clangor tubarum simplex, & non
vlulabatur concise, quamquam iste duæ different in-
ter se, quia in clangore conuocationis populi clange-
batur pluribus: in clangore autem conuocationis prin-
cipum solum semel, vt apparet supra.

*De differentia clangoris quo vocabantur principes ab isto po-
puli. Quæst. XII.*

SI autem dicere vellet aliquis, quod etiam in
clangore, quo vocabantur principes clangebatur
vlulantibus tubis cum solum dicitur hic de clange-
gore conuocationis populi, quod esset simplex, non
poterit facere differentiam inter clangorem conuo-
cationis principum, & motionis castrorum. nam utro-
bique clangebatur vlulando.

Et si dicatur in quo differebant, quia in motu ca-
strorum quater clangebatur ad motum quatuor ve-
xillorum: in motu autem, & conuocatione principum
erat vnicus clangor.

Respondent non posse etiam per hoc differre, quia
cum vlularetur in clangore vnico, quo conuocabant
principes putarent se vocari ad mouendum castra,
qui erant ad partem orientalem in vexillo tribus Iu-
de, quia ipsi in primo clangore vlulatus mouebant
castra, vt supra patet. Et sic dubitaretur an in illo pri-
mo clangore conuocarentur illi ad mouendum ca-
stra, vel principes ad veniendum ad Moysen, ideo co-
putaretur vsque ad secundum clangorem ad sciendum
differentiam, & tunc si esset clangor motus castrorum
iam esset ordo perturbatus, quia in secundo vlulatu
non debebant mouere castra, qui erant sub vexillo si-
liorum Iuda ad partem orientalem, sed qui erant ad
meridiem sub vexillo filiorum Ruben. Ideo dicendum
est, quod in vocatione principum non vlulabatur, si-
cut in motu castrorum, sed clangebatur simpliciter,
sicut in motu, & congregatione populi ad Moysen.

Et non concise vlulabunt. Idest, quando congregatur
populus, & principes, non fiet vlulatus concisus, idest
non fiet pluralitas vocum, quod est esse concisum,
idest diuisum in voces minutas, nec fiet eleuatio, &
depressio in grauem sonum, & acutum, quod vocatur
vlulatus, sed erit plana vox, & vnicus tenor clangendi.

Filij Aaron sacerdotis clangent tubis. Hic ponitur ad
quem spectet clangor tubarum, & dicitur, quod ad
sacerdotes filios Aaron, ita quod quocumque cla-
gendum esset ipsi clangent, siue in motu castrorum
siue alias.

Et causa huius est, quia iste buccinæ videbantur p-
tinere ad vsum sacrum, sed sacerdotes soli ministrab-
bant in vasis sacris. Ad eos igitur precise iste clangor
pertinebat, & ex hoc patet, quod sacerdotes ire debe-
bant ad bellum tempore veteris testamenti, quia quic-
cumque ad bellum eundum erat, clangebatur in his
buccinis, vt patet infra. Solum tamen sacerdotes pote-
rant in eis clangere, vt patet infra: ergo ipsi cogebant
ire ad bellum. Dicitur hic filij Aaron sacerdotis, idest
sacerdotis magni, quoniam ipse tunc erat summus
sacerdos, & iste clangor fiebat semper per filios Aarō,
siue esset in conuocatione principum, siue populi, si-
ue in motu castrorum.

*Eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus ve-
stris.* Idest ista lex semper durabit dum generationes
vestre durauerint.

*Quomodo lex data de tubis erat sempiterna. Et quare vocetur
eterna. Quæst. XIII.*

IN quo significatur, quod non erat mutanda ista
lex apud Iudæos ex aliquibus accidentibus inter
eos. Non potest autem intelligi hoc quantum ad
clangorem tubarum in motu castrorum, & vo-
catione principum, quia hoc pauco tempore duratu-
rum erat, ideo lex data de illo non erat sempiterna:
Sed intelligitur de alijs, quæ infra habentur. scilicet
legitimum sempiternum, idest durabit ista lex pro
semper, quia infra dicitur, quod quando Iudæi habe-
rent calendæ, aut epulum, vel festiuitates clangeret
tubis super holocausta sua. Hoc autem toto tempore
quo status Iudaicus duraret erat duraturum, ideo quæ-
tum ad hoc intelligitur, quod esset lex sempiterna,
non tamen quantum ad modum castrorum, & voca-
tionem principum atque multitudinis, quæ pauco
tempore duratura erat, scilicet dum transiret per
desertum.

Potest tamen referri ad ista, quia quamquam non
essent duratura valde magno tempore: tamen quia
lex mansura erat toto tempore quo illa manerent
vocabatur lex æterna. nam ad hoc, quod aliqua lex vo-
cetur sempiterna non requiritur, quod illa omni tempo-
re maneat, sed satis est, quod dum manserit ipse materia,
de qua datur lex maneat lex: illa vero cessante non stat
lex, non quidem, quod per aliam aboleatur, aut per con-
trariam consuetudinem, sed ex defectu materie ipsius,
ideo lex non definit esse sempiterna, sed materia de
qua datur non est sempiterna.

Et quantum ad hoc etiam respondebitur si aliquis
dicat, quod non fuit lex ista sempiterna, quia cessauit
tempore sequenti post Christi mortem. nam postea
non fuerit holocausta, nec festiuitates in quibus cla-
geretur tubis.

Respondetur legem hanc non propter hoc desisse
esse æternam, quia ipsa non directe cessauit, sed ma-
teria de qua dabatur scilicet holocausta, & festiuitates:
si tamen manerent post Christi mortem solennita-
tes, & holocausta adhuc lex ista de clangendo man-
eret: velut si in aliquo populo essent leges datæ, vt sem-
per manerent, si deleteretur populus ille ab hostibus,
ita vt non manerent reliquæ, leges quoque peribant,
quæ sine materia de qua sunt, & sine subditis, quos
obligant, esse nequeunt: si tamen populus ille in æter-
num maneret, leges quoque mansissent. *Si exieritis ad
bellum de terra vestra contra hostes.*

*Quomodo buccinæ essent ad vsum bellorum. Et sacerdotes quare
ibant ad bellum. Quæst. XIII.*

Hic ponitur quomodo iste buccinæ essent
etiam ad vsum bellorum. Nam omnes bel-
latores habent buccinas ad conuocandum
exercitum, vt sic detur signum parandi se
ad bellum, vel incipiendi pugnare, aut mouendi ca-
stra, & sic de cæteris bellicis apparatibus. Iudæi ergo
buccinas habere debuerunt in bello ad omnia hæc, &
dicitur, quod ferrent istas tubas argenteas ad bellum.
Sacerdotes autem ibant illuc ad clangendum in eis,
quia nemo de alijs poterat se intrinicare de clange-
re tubarum cum esset officium sacerdotum, vt supra
dictum est.

Et non solum ibant sacerdotes ad bellum, vt clan-
gerent, sed etiam aliquando, vt portarent arcam Do-
mini

mini illuc. sic patet de duobus filijs Heli, qui portaue-
runt eam in castra cum delata est in terram Philistinum,
vt patet 1. Reg. capi. 4.

Aliquando etiam sacerdotes ibant ad pugnandum
si esset magna necessitas, sicut factum est tempore
Machabæorum. Ipsi enim erant duces, vt patet in pri-
mo, & secundo Machabæorum, & tamen erant sacer-
dotes magni, quia Mathathias pater Machabæorum
erat sacerdos magnus, vt colligitur 1. Macha. c. 1. & 2.
filij etiam sui, scilicet Iudas, Ionathas, & Simon fuerunt
sacerdotes magni successiuè, vt patet ex processu. 1.
Macha. Ipsi tamen agebant maxima bella.

Ibant etiam sacerdotes ad bellum semper ad con-
fortandum pugnantem, ne pauerent, & fugerent, vt
patet Deutero. c. 20. & loquebatur sacerdos in conspe-
ctu totius exercitus dicens, vos hodie contra inimicos
vestros pugnam committitis non pertimescat cor
vestrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formide-
tis eos, quia Dominus Deus vester, in medio vestri
est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt pa-
tet eod. cap.

Dicitur hic, si exieritis ad bellum de terra vestra: non
solum est hoc cum exibat, sed etiam cum manebat
in terra sua Chanaan, quia solum dicebantur isti exi-
re, quando ibant extra terram Chanaan, quia illa ter-
ra erat sua. Aliquando tamen non exeuntes clange-
bant buccinis, vt patet in Iericho, ubi sacerdotes 7. cla-
gebant in 7. buccinis iubileorum iustrando ciuitatem
cum pugnaturi erant contra illam, vt patet Iosue c. 6.
Iericho tamen in terra Chanaan erat, sed dicitur, quod
exieritis ad bellum de terra vestra, quia hoc commu-
nius fiebat. causa tamen eadem subsistit in omnibus
bellis, siue in terra sua, siue extra, quia dicitur infra quod
hoc fiebat, vt essent in recordatione Dei ad hoc, quod
erueret eos de manu hostium, sed hoc ipsi indigebat
siue essent in terra sua pugnantem, siue in aliena. ergo
vbique erat clangendum tubis.

Item si solum clangeretur, quando Iudæi exirent
de terra sua in valde paucis bellis clangeretur. nam
plurima bella erant ipsis Iudæis cum habitatoribus
terræ Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue, Iudi-
cum, & Regum. Rarò autem extra terram illam ibat
ad clangendum in bellis, ideo etiam intelligendum est
cum irent ad pugnandum contra hostes in terra sua
Chanaan. Nisi forte dicatur hic, si exirent de terra sua,
idest de vrbibus suis, & tunc etiam si pugnarent in
terra Chanaan, aut in quacunque alia dicebantur exi-
re de terra sua ad pugnandum, & debebant clangere
tubis. *Contra hostes, qui dimicant aduersus vos.* In hoc vi-
detur, quod solum Iudæi deberent clangere tubis, quod
hostes dimicarent contra ipsos, idest non mouerent
ipsi bellum, sed alij. non est tamen sensus iste, sed siue
Iudæi aggredierentur siue hostes aggredierentur ipsos
dicebantur dimicare hostes contra ipsos Iudæos. nam
in eo, quod resistebant illis non se tradentes eis dice-
bantur dimicare. Ideo deberent Iudæi clangere ad
inuocandum Deum suum contra illos.

Clangetis vlulantibus tubis. Hic non erat determinatus
numerus tubarum, sicut dictum fuerat supra, quod
fierent duæ tubæ, quoniam poterant multæ tubæ por-
tari ad bellum, sicut patet contra Iericho, ubi septem
tubas tulerunt sacerdotes ad clangendum, vt habetur
Iosue c. 6. & hic vlulabant tubæ, sicut in motu castrorum,
vt supra patet.

Erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro. i. Deus
recordabitur vestri ad eruendum vos de manu hostium.
Non est intelligendum, quod Deus per clangorem
tubarum recordaretur benefacere Iudæis liberando
illos, quia Deus nihil recordari potest cum omnia sem-
per, & simul intelligat, quia ei nihil nouiter aduenit,

nec recedit, cum status eius æternus, & presentatius
sit. Irè dato, quod Deus posset alicuius recordari: non
tamen poterat moueri ad recordationem per clangore-
m tubarum, quoniam Deus, nec tubas audit, nec ha-
bet potentiam, aut organa auditua: nihil enim magis
per clangorem tubarum, quam per lapidem intelli-
get, quia ista solum mouent animalia habentia vires
sensitias. Deus igitur, & angeli, & anime nostre a cor-
poribus separate his non immutantur, quamquam tñ
Deus non immutetur audiendo clangorem intelligit
quid sit ille clangor, & quando sit, & ad quid. Ponitur
tamen, quod Deus recordaretur Iudæorum per clange-
rem comparando ad modum humanum, quia ho-
mines per aliqua signa data recordantur eorum, quæ
aliquando cognouerant, & nunc actualiter non intel-
ligebant: Iudæi autem erant rudes non cognoscentes
modum status diuini, ideo vt ipsi intelligerent, quod
Deus volebat eis benefacere adiuvando in bello posi-
ta sunt ista, quæ sunt signa hominibus memoratiua,
vt intelligerent Deum per illa recordari ipsorum, quod
alias non intelligerent.

Vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Idest ad
hoc erit ista recordatio, vt eruam vos ab hostibus. &
iste est proprie modus humanus, quia sicut homines
auditis tubis mouentur ad bellum incitati ad iram ex
natura soni, quæ tales tubæ, quæ longæ, & stridit sunt ex
modo percussione iratum sonum reddunt, vt ponit
Aristoteles 8. Politico. Sic Deus auditis tubis dicitur
ad miserendum incitari: est autem hic mutatio perso-
næ, quia cum supra dictum fuerit, vt sit recordatio ve-
stri coram Deo vestro, deberet hic subiungi, vt eruat
vos, & dicitur, vt eruam, & ista mutatio frequenter fit
in scriptura, vt patet Psalmo. 3. ubi fit transitus de ter-
tia persona ad secundam cum dicitur. Domini est salus,
& super populum tuum benedictio tua: debuisset
autem dici Domini est salus, & super populum suum
benedictio sua.

Si quando habebitis epulum. Hic ponuntur alij v-
sus tubarum, scilicet, quod quando Iudæi haberent epulum, scilicet
solennes epulas clangerent, quod intelligitur si
interdum facerent magnam solennitatem in cibis,
vel conuiujs, & tunc offerrent aliqua holocausta: de-
bebant enim ad istorum solennitatem clangere buc-
cinis. *Et dies festos.* Idest quod in diebus festis magna
solennitatis clangerent tubis, quod dupliciter intelli-
gitur. vno modo, quod in festiuitatibus ordinatis a Deo
clangeret tubis. In festo azymorum, & pentecostes,
& festo tabernaculorum, atque clangoris de quibus
Leui. c. 23. Nam iste clangor fiebat super holocausta, vt
patet. 7. in festiuitatibus istis fiebant multa sacrificia,
vt patet. 7. 28. & 29. c. Alio modo intelligitur de die-
bus festis. si Iudæi facerent aliquam festiuitatem valde
solennem præter eas, quas Deus instituit, sicut pro-
letitia de victoria belli, vel p. principe nouiter assum-
pto, & in similibus faciebant sacrificia multa, & clan-
gebant tubis, & adhuc magis videtur intelligi de istis,
quod de festiuitatibus ordinatis a Deo. nam dicitur, si quod
habueritis epulum, & dies festos, quod ponit sub dubio: si tñ
intelligeretur de festiuitatibus institutis a Deo non
poneretur sub dubio, sed diceretur. si habueritis epu-
lum, & quod habebitis dies festos. *Et calendæ.* i. quod in ca-
lendis debebant clangere tubis.

*Calendæ, quæ dicuntur, & unde hoc nomen venit.
Quæst. XV.*

DICUNTUR calendæ principia mensium. nam In
exordio cuiuslibet mensis ponuntur primæ cal-
endæ: istud nomen venit a gentilibus: dicuntur. n. ca-
lendæ a calando, idest vocando, quia gentiles in prin-
cipijs

cipijs mensium toties vocabant, quot festa in mense obseruanda erant, & quia in alijs diebus mensium dicitur 2. vel 3. vel 4. calendis. & sic consequenter: in principijs autem mensium dicitur calendis absolutè: vocantur apud nos principia mensium calendæ, vel capita calendarum. Apud Iudæos autem non rectè vocantur exordia mensium calendæ, quia apud eos, nec calendæ, nec idus, nec nonæ sunt, sicut in vsu latinorū: potissimè, quia ipsi non incipiunt menses in capitibus calendarum, sicut nos inchoamus, sed in principijs lunationum, cum apud eos vna lunatio facit vnum mensem, & istæ aliquando incipiunt in medio mensium, vel circa fines, & vario modo. Sed magis secundum eos vocantur principia mensium Neomeniæ, idest nouæ lunationes, sic dicitur Psalmus 80. buccinate in Neomenia tuba. Erat autem apud Iudæos festum in qualibet noua lunatione, sicut patet hic, & offerebatur sacrificium, cum dicitur, quod in calendis canerent super holocausta, & victimas pacificas, sic etiam patet infra 29. f. q. in die clangoris deberet offerri sacrificiū præter sacrificiū calendarum, & in hac die fiebat solennitas in Ieritua magna, & clangebatur tubis, vt patet præallega. Psalmo, scilicet buccinate in Neomenia tuba in signi die solennitatis vestræ, idest quod ista dies erat in signis, idest solennis inter ceteras solennitates Iudæorum.

Dies calen-
dari erat
solennis,

H *Canentis tubis super holocaustis, & victimis pacificis.* Idest in die ista solenni calendarum, vel quando habebitis epulas, aut in alijs festis canentis tubis super sacrificia ipsorum dierum, quia in calendis fiebant holocausta, & hostiæ pacificæ, vt patet hic. de sacrificijs tamen calendarum magis patet infra capi. 28. vbi dicitur, quod offerrentur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi immaculati in holocaustum cum libamentis suis: offerebatur etiam hircus pro peccato de victimis pacificis. non dicitur ibi: eo quod ille non fiebant ex necessitate, nec de iuribus Sanctuarij, sed de oblationibus popularium. Ipsi enim ad solennitatem dierum istorum offerebant victimas pacificas: apud Iordanem quoque aliarum festiuitatum, & solennium conuiuiorum fiebant holocausta, & victimæ pacificæ, & in omnibus his clangebatur buccina, scilicet quod sacerdotes intra atrium tabernaculi clangerent buccinis, dum cremarentur holocausta ad solennitatem illorū: alijs autem diebus profestis, quamquam fierent holocausta quotidiana: non tamen clangebatur tubis, quia iste vsus erat ad solennitatem magnam sacrificiorū: ideo non conueniebat, nisi diebus festis. si enim nunc est in ecclesia, quia quamquā quotidie fiant diuina officia, crepitus tamen organorum est in solis festiuitatibus, & ibi fit specialis sonitus cymbalorum.

Vt sint vobis in recordatione Dei vestri. Idest, vt sint istæ victimæ ad memoriā, quod Deus recorderetur vestri, q. offeritis. hoc intelligendum est, sicut supra dicebatur de crepitu tubarum in bello. nam Deus non recordabatur specialiter per istas voces. Sed quia ipsi videbatur, quod cum clangerent Deus audiret, & recordaretur eorum: ideo clangebant. nō tamen fiebat aliqd, quia si per hæc Deus recordaretur non solum clāgēdum erat in festiuitatibus, sed etiam in omnibus alijs diebus, cum fierent quotidiana sacrificia, quia alias nō proficerent, cum Deus non recordaretur. ergo non erat hoc, vt Deus recordaretur, sed magis ad solennitatem: cum tamen ipsi clangebant buccinis in festiuitatibus istis, Deus acceptabat sacrificia eorum, quia obediebant buccinando, sicut ipse iusserat, & omnia ista magis proficiebant ex deuotione, & obedientia operantium, quam ex seipsis. Nam, quæ erant in veteri testamento non iustificabant præter circumcissionem, sicut Apostolus probat latè in epistola ad Ro.

F manos, & in epistola ad Hebræos. Si autem Iudæi non claxissent in his festiuitatibus non acceptarentur sacrificia eorum a Deo, & sic cum ista facerent dicebantur esse in recordatione Dei, idest quod acceptabat opera eorum.

Ego Dominus Deus vester. Idest debetis facere, quæ iussi, quia ego, qui iubeo sum Deus, & obligamini facere, quæ iubentur.

Ad quid fuerit facta ista tuba, & de numero, & magnitudine, & figura ac vsu, & vtilitate earum, & an clangeretur ambabus tubis simul, vel aliqua tantum.
Quæst. XVI.

CIRCA istas tubas poterat dubitari de quatuor. scilicet de numero earum, & de magnitudine, & de figura, & de vtilitate, sine vsu earum. De primo, idest de numero earum videtur hic respondere scriptura dicendo fac tibi duas tubas argenteas, & sic solas duas fieri præcepit.

Dicendum quod Deus solum obligauit nūc Moysen ad faciendum duas tubas, & tamen Israelitæ fecerunt plures. Istud patet, quia in introitu in terram Chanaan in primo loco, scilicet in vrbe Iericho iussit Deus, quod sacerdotes septem clangerent in septem buccinis iubilorum Iosue 6. & istæ buccinæ sunt, quæ vocantur hic tubæ ductiles. Et patet, quia iubetur, quod quando eundem esset ad bellum, quod clangeretur in istis buccinis, & tamen ibi ad bellum ibatur, quia illud fuit primum bellum in terra Chanaan, ergo in his clangi deberet, & sic saltem septem buccinæ iubilorum tunc erant, & forte plures essent, sed sacerdotes solum acceperunt septem, quia Deus solum iussit, quod clangeret septem sacerdotes.

De istis buccinis necesse est dici, quod factæ fuerint in deserto. Nam statim post transitum Iordanis clangerunt sacerdotes in eis Iosue 6. Ideo oportuit, quod faceret illas Moyses, qui vixit toto tempore deserti cum mortuus fuerit in vltima mansione apud Iordanem, vt colligitur Deuter. 3. & 34. c. & tunc manet dubium an Moyses fecerit eas, aut in monte Sinai, vel postea procedente tempore in deserto.

Dicendum quod vtraque esse poterat cum Israelitæ manserint quadraginta annis in deserto: credibilis tamen est, quod nunc eas fecerit in monte Sinai, vbi fabricata sunt omnia, quæ pertinebant ad Sanctuarium, tunc enim erat copia materiæ, & artifices erant in continuo opere. eratque opportunitas ad hæc faciendum, quia omnia non se ita bene habuerunt, sequenti tempore in deserto, ideo verisimilius est in monte Sinai factas fuisse multas tubas argenteas, licet Deus solum iusserit de duabus. Sed Deus voluit solum exprimere de duabus, quia tetigit id, quod erat necessarium, non autem, quod erat pulchrum, & ad maiorem solennitatem, & quia istæ tubæ erant argenteæ requirebant expensas, noluit Deus nunc obligari Iudæos, nisi ad id, quod solum erat necessarium, & paucum erat.

Erant autem necesse saltem due buccinæ, quia in vnica non poterant fieri istæ differentie quas Deus hic fieri iubebat in clangendo, & maxime iuxta expositionem literæ hebraicæ, quæ significat, quod aliquando clangeretur in vna buccina, & aliquando in alia, siue in duabus, vt supra tactum est.

Cur Deus iussit istas buccinas fieri argenteas. Et quare non fuerunt de auro. *Quæst. XVII.*

SED queretur quare Deus iussit istas buccinas fieri argenteas. Dicendum quod fuit primo propter honorem

rem ipsius. Nam pertinebant istæ tubæ ad Deum in quantum dicitur, quod quando clangeretur in eis Deus recordaretur Iudæorum, vt erueret eos de manibus hostium: ad Deum autem pertinent res honorabiles. argentum vero est metallum preciosum. ideo de argento fieri debuerunt, & non de communi metallo de quo fiunt aliæ tubæ.

Secundo fuit hoc propter excellentiam ministerij, quia applicabantur istæ tubæ ad diuina ministeria, scilicet quando erant dies festi ad Deum, & sacrificia solennia clangebatur in his tubis, vt patet in litera, sed ministerium, quod Deo præstatur est excellentissimū. ideo tubæ quibus erat vsus in illo ministerio debebāt esse insignes: ideo fuerunt argenteæ.

Tertio fuit hoc propter ministros, nam in his tubis non clangebant populares, sed soli filij Aaron, vt dicit in litera, & tamen isti erant ministri excellentissimi, qui ministrabāt intra Sanctuarium, ideo competebāt eis instrumenta, vel vasa excellentissima. sic autem erant tubæ argenteæ: ideo tales factæ sunt.

Quarto & præcipue fuit hoc propter sonoritatem: fuerunt enim istæ tubæ, vt audiretur clangor eorum, sed nullum metallum sonorius est, quam argentum: ideo de hoc fieri debuerunt. Ista fuit causa quare non fierent de auro, excellentius quippe erat aurum, & multa alia vasa in templo Domini erant de auro purissimo, sicut candelabrum, & mensa, & propitiatorium, & duo cherubim, & altare thymiamatū, & alia de quibus Exo. 25. & 30. c. & ita poterat esse de istis tubis, quod fierent de auro purissimo, sed non fuit conueniens tales fieri illas, quia essent maiorum expensarū, & minoris vtilitatis, scilicet quia non essent, ita sonore, sicut de argento, cum argentum sit sonorius inter alia metalla: aurum vero raucum est. ideo de argento fieri debuerunt.

Qua vtilitas erat ex vsu tubarum. Et quare super hostia non clangebatur. *Quæst. XVIII.*

DEINDE queritur de vtilitate, & vsu istarū tubarum. Dicendum quod ista sunt duo. Vtilitas est, ad quod proderant, vel in quo seruiabant istæ buccinæ. Vsus est ipse modus vtendi eis.

Ad primum dicendum, quod istæ tubæ proderant ad quatuor, vel ad plura. vnum erat conuocare multitudinem. secundum vocare principes. tertium erat vti eis in bello. quartum erat ad solennitatem festorū, vel epularum. quintum erat ad sacrificia.

De primo dicitur in litera fac tibi duas tubas quibus conuocare possis multitudinem, & sequitur. cūque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba. De secundo patet, quia dicitur in litera si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis Israel.

De tertio patet, quia dicitur in litera. si exieritis ad bellum contra hostes clangetis vlulantibus tubis.

De quarto patet, quia dicitur in litera. si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canentis tubis. Et istum quartum diuidebatur in tria, scilicet in epulas, & dies festos, & calendas. In epulis solennibus quas celebrare velle populus, vel principes fiebat aliqua memoria Dei, & ideo poterat ibi clangi conuenienter in istis tubis, quæ ad Deum pertinebant. nam & gentiles quibus minor cura de Deo erat hoc interdum faciebant. s. quod adueniente aliqua prosperitate quasi illa collata esset a dijs suis faciebant eis magna sacrificia, & celebrabant magnificas epulas. sic patet de Philistinis, quando tenuerunt Samsonem, vt patet Iudic. 16. principes Philistinorum conuenerunt in

A vnum, vt immolarent hostias magnificas Dño Deo suo, & epularentur dicentes. tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. a fortiori, ergo Iudæi quibus maior cura erat de cultu Dei facerent tales epulas, in quibus esset memoria de Deo. Et ista est causa quare in illis epulis poterat clangi his buccinis, quia istæ erant sanctæ, & pertinebāt ad Deū, & soli sacerdotes clangebant in eis. Si igitur nō essent istæ epulæ pertinentes ad Deum non clangerent ministri Dei in illis. Ideo dicendum, quod si fierent aliquæ epulæ, vel conuiuia magnifica, in quibus nulla memoria haberetur de Deo, neque exhiberetur ei aliquis fructus, non erat clangendum in his tubis, sed quod fiebant conuiuia simul cum sacrificijs, clangebatur in his tubis, quia sacrificia illa pertinebant ad Deū. Istud patet in litera. si quod habebitis epulum, & dies festos, & calendas canentis tubis super holocaustis, & sic id super quo canebant erant holocausta, & non principaliter epulæ. Secundum istorum erant dies festi, quia etiam si Hebræi nō facerent epulas. i. conuiuia magna, si haberent dies festos clangebant in his tubis, & intelligitur tam de festis ordinarijs, quæ erant statuta per legem, quæ principaliter de festiuitatibus, quas Hebræi sponte faciebant propter aliqua prospera, quæ accidebant. nam in illis faciebant sacrificia, & tunc clangebant tubis. Tertium istorum erat calendæ, & posuit Deus specialiter de calendis, quia licet esset quadam festiuitas calendarum erat magnæ celebritatis plusquam quadam aliarum. vnde scriptura specialiter sæpe eam nominat. sic patet primo Reg. 20. c. Cum dixit Dauid ad Ionatham. ecce calendæ sunt crastinæ, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum, & sic patet, quod in die calendarum Saul solitus erat facere magna conuiuia, & Dauid sedebat ibi iuxta eum. Sic etiam dicitur. e. c. cras calendæ sunt, & requireris: requireret enim sessio tua vsque per edie. Item patet, quia maritus mulieris Sunamitis, quæ petiuit ab ea cum irer ad Heliseum dixit ei, quod ob causam vadis ad eum: hodie non sunt calendæ, nec sabbatum, & sic non fecit memoriā de alijs festiuitatibus, sed solum de calendis, & sabbato.

Et licet esset magnum festum calendarum: tñ adhuc præcipuum erat in clangendo tubis. quare magis in hoc festo, quod in alijs clangeretur, vt patet Psalmus 80. scilicet buccinate in Neomenia tuba in signi die solennitatis vestræ. i. in Neomenia, siue calendis buccinate tuba. i. clangite tubis. in signi die solennitatis vestræ. i. quia ista dies est in signis. excellens inter solennitates vestras. De quinto patet, quia dicitur in litera. clangetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Istud fuit veritatem non differt a quarto, quia id super quo clangebatur in epulis, & festis, & calendis erant sacrificia, vt litera signat, & non clangebatur super ipsis epulis. Dicitur autem super holocaustis, & pacificis victimis, quia licet essent tria genera sacrificiorum. scilicet holocaustum, pacifica victima, & hostia pro peccato, super solis holocaustis, & pacificis clangebatur. nam clangor erat ad solennitatem, & exultationem. Hostia autem pro peccato regulariter erat ad merorem, & nō ad exultationem, ideo super ea non clangebatur, sicut super holocausto, & pacifica hostia, interdum tamen licet raro erat hostia pro peccato ad solennitatem, & non ad merorem, & tunc non erat sola, sed cum holocaustis, & pacificis, ita fuit in oblatione principum in dedicatione Sanctuarij supra 7. capitulo. & ibi declaratum est. Et tunc clangebatur tubis super his sacrificijs, quia non erant sola sacrificia pro peccato, sed cum his holocaustis, & pacificis, quæ erant sacrificia exultationis.

Qualiter sacerdotes clangebant in tubis, Quæst. XIX.

D I C T U M est de utilitate tubarum, & ad quid erant, nunc dicendum est de usu earum, qualiter clangebant sacerdotes in eis. Et dicendum, quod in hoc voluit Deus describere rem multum particulariter. sponnendo modum quo clangebatur in tubis, & presuppouendum est, quod in hoc videtur aliqua diuersitas inter istam nostram, & hebraicam: saltem in cortice literæ, nam secundum litteram nostram innuitur, quod semper clangebatur in duabus tubis, sed erat ista differentia, quod aliqui erant clangor simplex, i. planus, & quasi vnus modus, & tunc conueniebant principes ad Moysen, aliquando erat clangor prolixus, & concisus diuisus in multas voces acutas, & graues, & tunc erat signum mouendi castra. Sed secundum litteram hebraicam videtur esse differentia in alio, scilicet quia aliqui clangebatur in vna tuba aliqui in duabus, quoniam in duabus congregabatur multitudo ad Moysen. Adhuc tamen istud apertius ponit Iosephus lib. 3. Antiqu. scilicet quod essent due tubæ, & vna erat ad congregandum principes, quoniam deberent cogitare de rebus necessarijs, alia erat ad iussionem, & collectionem. scilicet ad mouendum castra, quoniam aut clangebatur in ambabus, conuocabatur totus populus ad Moysen, & secundum hoc presuppouendum est, quod ille due tubæ differerebant in magnitudine, vel figura, ita ut facerent sonum differentem, & de vtraque earum etiam si sola audiretur agnosceretur, quæ erat, quia aliter non distingueretur inter duos modos vocandi. Dicendum quod satis innuitur ex litera, quod essent tres modi vocandi. primus ad congregandam totam multitudinem ad Moysen cum deus, cuiusque increpaueris tubis congregabitur ad te omnis turba, & sic innuitur, quod ad congregandam multitudinem clangebatur duabus tubis simul. Secundus modus erat ad conuocandos solos principes, ut tractaret cum eis Moyses de aliquibus pertinentibus ad populum, & de hoc dicitur si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis. Et in hoc est differentia, quia vbi littera nostra dicit si semel, dicitur in hebraeo si in vna claxeris, i. si in vna tuba. littera autem nostra dicit si semel, quia semel, & vnum ad idem pertinent. Tertius modus erat ad mouendum castra, & de hoc dicitur in littera si autem prolixior clangor increpauerit mouebunt castra. Aliqui tamen volunt, quod ad mouendum castra clangebatur hoc modo, quod sonante prima buccina mouebant castra, qui erant ad partem orientalem: sonante autem tertia mouebant castra, qui erant ad occidentem, & quarta sonante mouebant castra, qui erant ad aquilonem, ita dicit Iosephus lib. 3. Antiqu.

An essent quatuor tubæ, Quæst. XX.

S E D ex hoc videtur innui, quod saltem essent quatuor buccinæ: Deus tamen iussit hic fieri solum duas, & ita non conuenit. Aliquis dicit, quod non obstat, quia licet Deus solas duas fieri iusserit Moyses fecit multas, ut supra ostendimus. quod 16. quia saltem erant septem. Dicendum quod illud non sufficit, quia etiam si Moyses fecisset mille tubas Deus non iusserat fieri, nisi duas, ideo oportebat, quod præceptum Dei posset compleri in duabus, sed ipse ponebat hic istos diuersos modos vocationis: ideo oportebat, quod posset fieri in solis duabus tubis, & ita non essent ibi tertia, & quarta tuba. Est dicendum, quod due tubæ sufficiebant ad istas differentias vocationum, & quando Iosephus dicit de tertia, & quarta tuba non intelligit de numero tubarum, sed de numero clangorum. nam primo clangebatur in prima tuba, & mouebant, qui erant ad orientem. secundo in secunda tuba, & mouebant, qui erant ad austrum, tertio in prima tuba, & mouebantur, qui ad occidentem erant. quarto in secunda tuba, & mouebantur qui ad aquilonem erant. quater, unde non erant quatuor tubæ, sed quatuor tubationes.

Tres modi clangendi, Quæst. XXI.

D E istis modis clangendi in quantum attinet ad litteram nostram iuxta communioem sententiam dictum est supra in expositione literæ, & tamen posset adhuc dici magis planè ad intellectum literæ nostræ. scilicet hic signantur tres modi clangendi, vnus ad conuocandum totam multitudinem, alius ad conuocandum solos principes, tertius ad mouendum castra. De primo dicendum, quod clangebatur in duabus tubis, & tamen non dicitur an semel, vel pluries clangeretur. Nam per hoc, quod in duabus clangebatur qualitercunque clangeretur signum erat, quod conuocabatur multitudo, ideo littera de illo nihil distinxit, sed solum ait, cumque increpaueris tubis congregabitur ad te omnis turba. Sed dicendum, quod hoc non est verum: nam ad conuocandam multitudinem non solum clangebatur in duabus tubis, sed etiam semel tantum clangebatur, & erat clangor planus. nam dicitur in littera, iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in professione. quoniam autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit, & non concisus vlulabunt. Secundus modus erat ad conuocandum principes, & de isto dicit littera nostra, si semel clangueris venient ad te principes, & non innuit an in vna, vel in duabus tubis clangeretur, & ideo non potest bene signari differentia inter primum, & secundum modum. Nam in primo clangebatur in duabus tubis. si autem in secundo in duabus quoque clangeretur non erat per quid differret: nisi forte diceremus, quod ad conuocandum multitudinem clangebatur pluries, & ad vocandum principes semel tantum, sicut hic dicit littera. si semel clangueris venient ad te principes. Dicendum tamen quod istud non stat, quia in vocatione multitudinis est semel tantum clangebatur, quia dicitur in littera, quoniam autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit, i. vnus. ergo non poterat differre a primo modo vocationis. Est igitur dicendum, quod differrebant, quia primo modo, i. ad vocandam multitudinem clangebatur duabus tubis. secundo modo, i. ad vocandum principes clangebatur solum in vna tuba. & hic videtur defecisse littera nostra ab hebraea, quia vbi dicitur hic littera nostra si semel clangueris, dicit littera hebraea si in vna clangueris, i. in vna tuba, & tunc est differentia plana.

Tertius modus erat ad mouendum castra, & de hoc non dicit littera an in vna, vel in duabus tubis clangeretur. Aliqui ergo dicunt, quod clangebatur in duabus tubis, ut differret modus tertius a secundo, in quo clangebatur in vna tuba. Sed obijciatur, quod non stat, quia tunc non differret modus tertius a primo, in quo etiam clangebatur in duabus tubis.

Aliquis dicit, quod differrebat, quia in primo modo clangebatur duabus tubis, sed tamen clangebatur semel tantum. In tertio autem clangebatur etiam in duabus tubis, sed sæpe, quia pro quolibet vexillo semel clangebatur, & hoc innuitur in littera cum dicitur, & iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in professione, quando autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit, & sic dicitur, quod in professione, id est in motu castrorum vbi est tertius modus vocandi vlularent tubæ, & sic non erat vnica tuba. Cum autem populus congregatus, quod est in primo modo, dicitur clangorem tubarum esse simplicem, & sic tam in primo, quam in tertio modo

modo multæ tubæ sunt, sed in primo est vnicus clangor, & in tertio sunt multi. Alii dicunt, quod in tertio modo clangebatur in vnica tuba.

Sed tunc petitur, quomodo differat tertius modus a secundo, quia etiam in secundo clangitur in vna tuba.

Respondendum, quod differt, quia in secundo modo clangebatur in vnica tuba, & erat vnicus clangor. in tertio autem clangebatur in vnica tuba, sed erant plures clangores, quia pluries clangebatur, iuxta numerum vexillorum.

An ambabus tubis simul clangeretur, vel aliqua tantum, Quæst. XXI.

D E vtraque positione dici potest, quod est satis rationabilis, & tamen magis teneri debet ista secunda, quia magis consonat litteræ. Iosephus quoque lib. 3. Antiqua. istam tenet dicens, quod in motu castrorum clangebatur vna tuba, & deinde alia: & ita non clangebatur in duabus simul.

Sed obijciatur, quod non stat, quia non posset distingui secundus modus a tertio. nam cum in secundo clangatur vnica tuba, & in tertio similiter: dato, quod in secundo semel tantum clangatur, & in tertio pluries, tamen in prima vice clangendi non poterat esse differentia, quia nesciretur, an vocabantur principes, vel dabatur signum ad mouendum castra.

Aliqui respondent, quod vna tuba erat qua vocabantur principes, & alia ad mouendum castra, & ita differebant.

Sed dicendum, quod non stat, quia ut vult Iosephus libro tertio Antiquitatum. aliquando clangebatur in vna, & postea in alia, sicut supra diximus. & ita manebat semper illud dubium cum alternarentur tubæ. Alii dicunt, quod in primo clangore non poterat hoc cognosci, sed expectabatur secundus, & si ille sequeretur erat signum mouendi castra, si autem non sequeretur secundus, erat signum conuocationis principum. Sed dicendum, quod non stat, quia est contra signum datum in littera de mouendo castra, quia dicitur quod in primo clangore mouebunt castra, qui sunt ad Orientalem plagam. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem. si autem deberet expectari, sicut illi dicebant, non inciperent castra moueri vsque ad secundum clangorem, vel vlulatum, quod est contra litteram, quia ante secundum clangorem debebat esse mota castra, quæ erant ad orientem, & in ipso secundo mouebantur castra quæ erant ad meridiem.

In vna tuba ne an in duabus clangeretur in tertio modo, quomouentur castra. Et quis erat clangor concisus, Quæst. XXI.

A L I T E R igitur dicendum est, quod secundum veritatem in tertio modo, quo mouebatur castra, clangitur in vna tuba, & non in duabus, sicut in primo modo. & patet quia dicitur in littera. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, & sic dicitur vlulatum tubæ, & non tubarum, & ille est tertius modus clangendi.

Cum autem petitur, quomodo cognoscetur tunc in primo clangore, id est in prima vice clangendi, an conuocentur principes, vel detur signum mouendi castra, quia vtrouique clangebatur in vna tantum tuba?

Dicendum quod erat differentia, quia quando vocatur Alph. Tost. super Num. Pars I.

cabantur principes erat clangor paruus, i. paucotempore durabat. Cum autem dabatur signum mouendi castra erat clangor ille primus valde longus, ideo antequam finiretur ille primus clangor erat notum, an principes vocarentur, vel castra mouenda essent. Si vero castra essent mouenda, fiebat clangor primus valde longus, & interim incipiebant mouere castra qui erant ad Orientalem plagam, & finito illo clangore, & data pausatione incipiebat secundus clangor similis primo in tuba secunda, & tunc mouebant castra qui erant ad meridiem. similiter quoque dato interuallo sequebatur tertius clangor similis in prima tuba, & tunc mouebant castra, qui erant ad Occidentem. idem erat de quarto clangore qui fiebat in secunda tuba, & tunc mouebant castra qui erant ad Aquilonem, ita vult Iosephus libro 3. Antiquit. Ista omnia colliguntur ex littera cum dicitur, si autem prolixior atque concisus clangor increpauerit, mouebunt castra primi qui sunt ad Orientalem plagam. dixit autem, quod esset clangor prolixior. & istud est in quo differt a vocatione principum, & significatur, quod in illa debebat esse clangor breuis, iste autem qui erat ad mouendum castra esset prolixus, siue longus, & per hoc in primo clangore appareret statim an erat ad vocandum principes, vel ad mouendum castra, & tunc si esset longus durante ipso primo clangore mouebant castra qui erant ad Orientem.

Dicitur atque concisus: vocatur concisus, id est diuisus, quia clangor ad mouendum castra non erat vnicus, sed diuidebatur in quatuor clangores, pro quatuor castris, vel vexillis castrorum mouendis, & in hoc differt tertius modus, tam a primo quam a secundo, quia in primo erat vnicus clangor, licet fieret in duabus tubis, in secundo et erat vnicus clangor, & in vna tuba. in tertio vero erant multi clangores, ideo vocatur iste clangor concisus, id est diuisus, quod non dicitur de primo, nec de secundo modo. Et littera dicit, si autem prolixior atque concisus clangor, & non dicit prolixior, atque concisior faciendum in vtroque comparatione. causa est, quia in comparatione propria vtrunque extremum participat illa qualitate in qua fit comparatio: tertius autem & secundus modus participant in aliquali prolixitate clangoris, sed tertius est longior. ideo dicitur si autem prolixior, si in esse concisum non participant secundus, & tertius modus, quia solus tertius modus est concisus, id est diuisus. primus autem & secundus est simplex, ideo dicitur atque concisus clangor, & non dicitur concisior.

Alii exponunt secundum communem sententiam quæ fuit posita exponendo litteram, quod clangor concisus dicatur diuisus in voces minutissimas, quæ pluribus statibus, & spiritibus mittuntur, quarum quedam sint acutæ, & quedam graues, & ideo licet sit iste clangor vnicus per continuationem clangendi, dicunt quod est concisus, id est diuisus in plures voces & tonos, & distinguunt istum contra clangorem simplicem & planum, qui non dicitur in vocibus acutis & graues. Et secundum hoc differunt secundus & tertius modus, quia in secundo erat vox plana, & equalis. in tertio autem erat vox non simplex, neque equalis, sed diuisa per acutas & graues, & ita per hoc in principio ipsius clangoris statim cognosceretur, an vocarentur principes, vel castra mutanda essent. Dicendum quod istud aliquantulum stare, & sufficeret ad faciendum diuisam inter secundum & tertium modum, & tamen non conuenit litteræ quæ diuidit secundum & tertium modum & prolixum, & concisum: & concisus non est proprie nisi diuisus in multos clangores. Secundo, quia innuitur hoc modo, quod tam in secundo, quam in tertio modo erat vnicus clangor. Sed falsum est, quia oportebat in tertio modo esse saltem quatuor clangores pro motu quatuor vexillorum, ideo non est tenenda ista expositio, sed præcedens.

P Quare

Quare dicitur in secundo sonitu, & pari vlulatu. Et quod quatuor clangores erant, vt ordinate procederetur.

Quæst. XXIIII.

DICITUR vltra in litera, in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, scilicet, quando dabatur signum mouēdi castra erat primus clangor prolixus, & tunc mouebant castra qui erant ad Orientem, cessante autem illo clangore post aliquantulum temporis incipiebat secundus clangor, ad hoc quod mouerent castra qui erant ad meridiem, & de isto dicitur in secundo sonitu, quia non erat idē sonitus continuus ad mouendum omnia castra. Sed iuxta numerum quatuor vexillorum fiebat quatuor clangores, quia si esset clangor vnicus, & continuus mouerentur castra inordinatē, quia vel mouerentur omnia simul, vel nescirent, quando deberet incipere moueri quælibet pars. dando autem quatuor sonitus pro quatuor vexillis sciretur, quod in principio cuiuslibet sonitus, vel clangoris erat mouendum vnum vexillum, & ita non fieret mixtio neque confusio in motu. Et dicitur in secundo sonitu, & pari vlulatu, i. equali clangore, s. quia quanto tempore clangebatur ad mouendum primum vexillum tanto tempore clangebatur ad mouendum secundum, & ita erat par vlulatus, idest equalis sonitus.

Aliqui volunt vlulatum dici pro inæqualitate vocis, idest quia quædam erant acutæ, & quædam graues iuxta expositionem communem, & istum vlulatum vocabant clangorem concisum. Dicendum, quod potest concedi talem diuersitatem vocū fuisse in motu castrorum, & tamen litera non significat hoc, nec potest dici, sicut isti volunt, quod sit vlulatus clangor concisus, quia dicitur concisus, idest diuisus in plures clangores. vnde secundum veritatem poterant esse omnes tres modi clangēdi plani, vel quod quilibet haberet diuersitatem vocum, quia non est istud per quod litera facit differre istos modos, sed per aliquod vt dictum est.

Sequitur & pari vlulatu tubæ in quo patet manifeste, quod in motu castrorum non clangebatur simul in duabus tubis, sed in vna tantum, quia non dicitur vlulatus tubarum, sed tubæ. Dicitur leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, idest eleuabunt, vel mouebunt castra qui sunt ad meridiem, s. sub vexillo filiorum Ruben, quod erat ad meridiem supra 2. ca. & ponitur habitare large, idest castrametari, quia nemo ibi habitabat, cum non haberent domus, neque figerent tentoria intentione manendi, sed statim mutādi illa ad motum nubis.

Dicitur, & iuxta hunc modum reliqui facient, idest reliqua duo vexilla, sicut pro primo vexillo fuit vnus sonitus ad mouendum, & cessante illo post aliquantum tempus cepit secundus clangor, & moueri ceperunt castra secundi vexilli, idest filiorum Ruben qui erant ad meridiem, deinde finito illo incipiebat tertius clangor, & mouebant castra quæ erant ad Occidentem sub tertio vexillo filiorum Ephraim. & isto clangore cessante incipiebat quartus sonitus, & in isto mouebant castra qui erant sub quarto vexillo filiorum Dan ad Septentrionem. & iste erat modus mouendi omnia castra. Sed etiam Leuitæ mouebantur portantes Sanctuarium, sed ibant isti in medio vexillorum, & non fiebat pro istis aliquis clangor, sed postquam mota erant duo vexilla, s. filiorum Iudæ, & filiorum Ruben, incipiebant moueri Leuitæ portantes Sanctuarium. deinde mouebantur alia duo vexilla, idest filiorum Ephraim, & filiorum Dan, & sic Leuitæ ibant in medio exercitus in progressu, sicut in castra-

metatione erant in medio castrorum, vt patet infra in litera.

Quod in primo modo clangebatur duabus tubis simul, in alijs autem vna tantum. Quæst. XXV.

SED obijciatur, quia supra asseruimus, quod in tertio modo vocationis clangebatur in vna tuba. & tamen litera videtur dicere, quod clangebatur in multis tubis, s. iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectioem, idest tubæ vlulabant ad mouendum castra, & progrediendū. Dicendū, quod in solo primo modo clangebatur duabus tubis simul. In secundo autem & tertio vna tantū, sed differebat, quia in secundo modo erat vnica tuba, & vnicus clangor. In tertio autem modo erat vnica tuba, sed multi clangores, quia saltem quatuor, ideo vocantur tubæ, idest tubationes, sicut aliquando quod vnum solū est propter varios actus suos vocatur pluraliter, sicut sol vnicus est: & tamen quia per singulos dies facit singulas circulationes dicuntur soles pluraliter, sicut Virgil. primo Aene. dixit soles Hybernos, s. Quid tantum Oceano properent se tingere soles Hyberni.

Ita tuba, licet esset vnica, tamen quia clangebatur in ea quater dicebantur quatuor tubæ, idest quatuor tubationes. & hoc consonat literæ cū dicitur, iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectioem, & ita dixit reliquos, filios qui erant de alijs vexillis, & tamen ad motum plurium vexillorum erant plures clangores.

Secundo patet, quia dicitur in litera, quando autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit, & non concisus vlulabunt: & ita significatur, quod differētia inter primum, & tertium modum vocandi erat, quia in primo erat vnicus clangor, & erat in duabus tubis. In tertio autem erat clangor concisus, idest diuisus in multos clangores, s. in quatuor, & tamen tuba erat vnica cum dicitur in litera. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, & sic dixit vlulatum tubæ, & non tubarum. Tertio adhuc potest dici iuxta sententiā Iosephi lib. 3. Antiquit. quod clangebatur ad motum castrorum in duabus tubis, sed non simul, sed ad motum primi vexilli clangebatur in prima tuba. ad motum secundi clangebatur in secunda tuba. ad motum tertij vexilli clangebatur rursus in prima tuba. ad motum autem quarti clangebatur iterum in secunda, & ita simul nūquam clangebatur in duabus tubis, sed per successionem clangebatur in illis.

Quam figuram et magnitudinem habebant tubæ. Quæst. XXVI.

NVNC superest dicere de figura, & magnitudine tubarum. Dicendū, quod scriptura de his nihil expressit, sed hoc relinquebat Moyse, & hoc potuit esse primo, quia Deus diceret Moyse determinate, tam figuram quā magnitudinem, & tñ scriptura non expressit illud, quia multa sunt quæ scriptura non refert sic dicitur Io. 20. c. multa alia fecit Iesus quæ in hoc libro scripta non sunt. similiter in veteri testamento multa fuerunt quæ non scribuntur, & maxime in historijs Regum, & ideo fit sæpe remissio ad alios libros, sicut per totum tertium, & quartum libros Regum fit sæpe remissio ad librum verborum dierum regum Israel & Iudæ. & per totum secundum librum Paralip. fit remissio ad multos libros Prophetarum, quorum nullus est apud nos.

Sed potest dici, quod Deus non dixit Moyse aliquid de magnitudine & figura istarum tubarum, ostendit tñ ei in visione aliquas tubas, & ex illis potuit Moyse ad discere magnitudinem, & figuram harum tubarū, & iste

iste modus planior est ad instruendum, quam solum dando regulam faciendi in voce. vnde Deus quando instruxit Moysem de fabricatione Sanctuarij, non solum dixit ei de singulis rebus, quomodo fieri deberet, sed etiam ostendit ei vnam similitudinem omnium, vt videret ibi Moyse Sanctuarium totum erectum, & partes eius quaslibet per se, & per hoc etiam si nō daretur ei aliqua regula faciendi poterat plene fabricare totum illud de materijs suis. & ideo quādo Deus iussit Moyse considerare fabricationem singularum rerum non dixit, quod attēderet ad verba, quæ ab eo audierat, sed ad exemplar, idest figuram quam ei monstrauerat, vt patet Exo. 25. scilicet in ipse, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. ita ergo poterat fieri de tubis.

Tertio potest dici, quod Deus nihil dixit Moyse de figura, & magnitudine tubarum, nec etiam ostendit ei exemplar aliquod, sed reliquit istud ingenio Moyse. lubebat enim Deus fieri istas tubas ad clangendū. Moyse autem viderat multas alias tubas in Aegypto vbi fuerat dux belli cōtra Aethiopes, ideo nouerat ipse quales oportebat esse tubas ad hoc, quod clangeret tur in eis, & sic non oportebat, quod Deus diceret aliquid Moyse de figura, & magnitudine tubarum.

Quomodo poterimus habere notitiam de magnitudine tubarum. Et figura qualis fuit. Quæst. XXVII.

SED dicendum, quod licet scriptura de magnitudine, & figura tubarum illarum nihil dixerit, possumus nos habere notitiam earum teste Iosepho. Nam temporibus suis durabant tubæ iste, vel multæ alie eiusdem magnitudinis, & figura, quia Deus iusserat, quod quando exirent ad bellum clangerent his tubis, etiam si quando haberent epulas, aut dies festos, vel calendas clangerent his tubis. & dixit, quod istud esset eis legitimum sempiternum in generationibus suis, tempore tamen Iosephi durabat status gentis illius. ideo clangebatur in bellis contra Romanos, & cōtra alios hostes Iudeorum tempore illo his tubis. Erant autem illæ tubæ parvæ magnitudinis minores nostris, scilicet, quasi vnici cubiti: figura autem erat, quod essent stricte paulo capaciores quā calamus, & locum conuenientem habebant ad positionem oris. durauit autem ista forma tubarum quandiu durauit status Iudaicus, cum tales essent tempore Iosephi.

De his tubis dicit Iosephus libro tertio Antiquitatum, adiuuenit autem modum tubæ ex argento factæ quæ est huiusmodi, longitudinem quidem habet penē cubitum, est autem angusta fistula cantatoria calamo capaxior, præbens lantudinem quæ conueniatur ori ad susceptionem spiritus, & classico sono vicina: factæ sunt tales duæ, & vna quidem vtebantur ad iussionem, & collectionem populi in Ecclesijs celebrandam. altera vero cum oporteret ad cogitandum de rebus necessarijs principes conuenire. ambabus autem multitudo colligebatur, cumque tabernaculum moueretur hæc fiebat, in sonante priore qui habitabant ad Orientalem tabernaculi partem surgebant, cum vero secunda sonuisset qui ad Austrum residebant apparabantur. Et ita in theca inuoluta tabernaculi medietate præcedentibus sex tribubus portabatur, & alia media sequentibus sex. Leuitæ vero omnes circa tabernaculum erant. tertia vero sonante, pars quæ conuersa erat ad Occidentem ferebatur, & quarta quæ circa Septentrionem, vtebantur autem his tubis etiam in sacrificijs hostias offerentes, & sabbatis cæterisque diebus.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Anno secundo mense secundo, vicefrima die mensis, eleuata est nubes de tabernaculo foederis. Profectique sunt filij Israel per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Moueruntque castra primi iuxta imperium Domini per manum Moyse. Filij Iuda per turmas suas, quorum princeps erat Naafon filius Aminadab. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. Deposuitque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. Profectique sunt & filij Ruben per turmas & ordinem suum, quorum princeps erat Elisur filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamihel filius Surifaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Heliaph filius Duel. Profectique sunt, & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tandiu tabernaculum portabatur donec veniret ad erectionis locum. Moueruntque castra, & filij Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadasur, & in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis. Nouissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Abiezer filius Amisaddai. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phégiel filius Ochran. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahiram filius Henan. Hæc sunt castra, & profectioes filiorum Israel per turmas suas, quando egrediebantur.

Mense secundo. Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet processus ordinatus Israelitarum. nam in superioribus dictum fuerat de quibusdam præparatorijs ad recedendum de monte Sinai. hic agitur de ipso recessu, & fuit in anno secundo egressionis de Aegypto, nam in principio eiusdem anni steterant in eodem monte numerantes populum, & prius consecrantes sacerdotes, vt declaratum fuit præcedenti capitulo.

Mense secundo, vigesima die mensis. Tunc enim fuerat expleta omnia quæ fieri debebant in monte Sinai, ideo fecit Deus, vt recederet nubes de loco ipso. Nam a principio egressus de Aegypto vsquequo est peruentum in Cadesbarne, non morabantur Israelitæ in mansionibus, nisi quandiu expediebat illis morari ad recreationem, vel ex alijs causis. In monte autem Sinai magno tempore fuerunt morati, scilicet anno vno demptis decem diebus, quia primo anno egressionis de Aegypto, mense 3. die prima mēsis venerunt in montē Sinai, vt patet Exodi cap. 19. & recesserunt inde in anno 2. mense 2. die 20. vi hic patet.

P 2 ergo

ergo solum deficiebant dies decem, scilicet vsq; e ad mensē tertium in quo compleretur annus integer. Dato tamen tempore isto morari sunt vtiliter Iudæi in monte Sinai, quia semper habebant aliquid agendum, vt declaratum fuit præcedenti cap. in principio. Cum vero omnia expedita sunt recessit inde nubes, & sic velociter pertransitum est vsq; in Cadesbarne, & breuiter transituri erant atque intraturi in terram Chanaan, nisi murmurassent, pro quo datum est eis, quod manerent quadraginta annis in deserto, vt patet infra 14. capit. Cum autem steterunt in Cadesbarne, iam non morabantur in mansionibus solum quantum expediebat eis, sed in penam manebant magno tēpore donec consumerentur qui peccauerant. ideo dicitur mansisti in Cadesbarne magno tempore, vt patet Deuter. cap. 1.

Elevata est nubes de tabernaculo fœderis. Toto tempore præterito fuerat nubes super tabernaculum, nunc autem recessit, quia quantumcunque tempore Iudæi mansuri erant in aliqua castrametatione, nubes stabat super tabernaculum, vt patet præcedenti capit. Cum vero castra mouenda erant nubes eleuabatur, incipiens moueri contra illam partem versus quam Israelitæ profecturi erant, & tunc ipsi sequebatur eam, & cum ipsa requiesceret, ipsi quoque figebant castra.

An de nocte colūna moueret.

An vero per noctem Iudæi aliquando sequeretur columnam. dicendum est, quod nunquam columna mouebatur per noctem, nisi cum trāsierunt mare rubrum persequentibus Aegyptiis, vt patet Exo. ca. 14. alias autem semper per diem mouebatur, quia nulla erat necessitas ambulandi per noctem. De motu etiā columnæ per diem declaratum est Exo. ca. 13. & præceden. c. quod non semper castrametarentur Israelitæ quando columna cessabat ad sumendum paulisper quietem, vel cibos, quod quotidie necessarium erat, tamē non erant figenda ibi castra. Quomodo autem sciretur vbi erant figenda castra, & vbi non, supra declaratum est.

Profectique sunt filij Israel per turmas suas de monte Sinai. Idest mouerunt castra, quia nubes mora erat, & hoc per turmas, idest secundum ordinem turmarum suarum. non enim ibat populus confusus, & mixtus, sed distincti erāt per vexilla quatuor, vt patet infra. & supra 2. c. & sicut castrametabantur distincte, ita mouebantur distincte. Si enim in mouendo castra miscerentur, ita postea mixti essent in castrametando, ideo turbato altero ordine vterque confunderetur.

Et recubuit nubes in solitudine Pharan. Idest nubes non quieuit ad desertum Pharan. Est enim magnum desertum Pharan in latere Meridiano terræ Chanaan in quo est Cadesbarne. & de hoc dicitur Abacuc capit. tertio. dominus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.

An post desertum Sinai nubes primo requieuit in deserto Pharan, vel post in aliqua alia mansione. Et quod solitudo Pharan in qua primo recubuit nubes, continet multas mansiones. Quæst. XXVIII.

Sed dicitur, quod non recubuit primo nubes in solitudine Pharan, quia primo recubuit in aliis mansionibus, s. post mōtem Sinai sedit in sepulchris concupiscentiæ, vt patet seq. c. deinde venerunt in aliam mansionē quæ dicitur Aferoth, vt patet eod. c. deinde venerunt in solitudine Pharan, vt patet infra 13. c. ergo non venerunt post montem Sinai immediate in solitudinem Pharan. Rūndendum est, qd solitudo ista est valde magna, & continet in se mansiones multas, atq; appropinquat latori australi terræ Chanaan, sunt tñ aliq; partes eius quæ nō pro-

prie vocantur desertum Pharan, & in his sunt duæ mansiones Iudæorum, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aferoth, deinde reliquæ partes deserti illius vocatur proprie solitudo Phara: ideo infra c. 13. dicitur, qd venerunt in solitudine Pharan post Aferoth, & Sepulchra concupiscentiæ, quia accipitur ibi pro partibus illis, vbi vocatur proprie solitudo Pharan. hic autē pro terra illa vbi vocatur large solitudo Pharan, & includuntur istæ duæ mansiones, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aferoth infra tñ 24. c. vbi ponitur catalogus mansionum nulla istarum vocatur solitudo Pharan, nec etiam illa quæ habetur infra 13. c. sed designantur mansiones istæ nominibus suis. *Mouerunt que castra primi.* Isti sunt filii Iuda, & ceteri qui erant sub vexillo suo, & castrametabantur in parte Orientali. isti enim semper primo procedebant, ideo supra dicebatur, qd in primo vlulatu tubarum mouebant castra filii Iuda. *Iuxta imperium Domini in manu Moysi.* Idest sic imperauerat Dominus, & hoc per manum Moysi, idest per Moysen, s. loquēs per illum. Hoc potest intelligi dupliciter. vno modo de motu castrorum absolute, s. qd Israelitæ mouissent castra, & tunc est sensus, qd mouerunt castra iuxta imperium Domini, idest, qd mouerunt castra, sicut Dominus imperauerat. Ipse enim dixerat, qd mota nube mouerentur Israelitæ, ipsi autem sic fecerunt. ergo iuxta imperium Domini mouerunt castra, & istud imperium fuit per manum Moysi, s. quia Deus locutus fuerat ei verba hæc. Alio modo potest intelligi referēdo ad ordinem mouendi castra, s. qd filii Iuda procederēt primi, & filii Ruben secundi, & sic consequenter. mouerunt autem hoc ordine castra, ideo dicunt fecisse iuxta imperiū Dñi, quia Deus iusserat, vt primo mouerentur filii Iuda, & consequenter alii, vt patet supra in litera, & s. 2. c. & fuit datū istud imperium per manum Moysi, idest per Moysen, quia ipse annunciauit hoc Israelitis. *Filij Iuda per turmas suas.* Scilicet, qd isti mouerunt castra primo in clangore primo tubarum.

Per filios Iuda duo possumus intelligere. Quæst. XXIX.

Quod autem dicitur per turmas suas potest dupliciter intelligi. Vno modo, qd dicantur hic filii Iuda solum qui erant de tribu illa, & tunc est sensus, qd ista tribus erat distincta per familias, & familia per domos, vt patet s. c. 1. & 2. & sicut erāt distincti, ita processerunt, quia illi qui erant de vna familia non miscebantur procedendo eis qui erant de alia, vt patet s. c. 2. Alio modo potest intelligi vt dicantur filii Iuda oēs, qui erant sub vexillo tribus Iuda, & tunc filii Issachar, & Zabulon vocabuntur filii Iuda, & dñ, qd ibant distincti filii Iuda per turmas suas, quia primo mouebantur ipsi qui erant de tribu Iuda, secundo ipsi qui de tribu Issachar. tertio qd de tribu Zabulon, & adhuc quelibet istarum tribuū erat distincta in familias, & domos in procedendo, & quelibet distinctio vocabatur vna turma. Primus tamen sensus conuenientior est, s. qd accipiantur filii Iuda pro solis, qui erant in tribu illa. quod patet, quia dicitur immediate quorū princeps erat Naafon filius Aminadab, & tamen iste solum erat princeps in tribu Iuda.

Per filios Iuda duo possumus intelligere. Quæst. XXIX.

Quod autem dicitur per turmas suas potest dupliciter intelligi. Vno modo, qd dicantur hic filii Iuda solum qui erant de tribu illa, & tunc est sensus, qd ista tribus erat distincta per familias, & familia per domos, vt patet s. c. 1. & 2. & sicut erāt distincti, ita processerunt, quia illi qui erant de vna familia non miscebantur procedendo eis qui erant de alia, vt patet s. c. 2. Alio modo potest intelligi vt dicantur filii Iuda oēs, qui erant sub vexillo tribus Iuda, & tunc filii Issachar, & Zabulon vocabuntur filii Iuda, & dñ, qd ibant distincti filii Iuda per turmas suas, quia primo mouebantur ipsi qui erant de tribu Iuda, secundo ipsi qui de tribu Issachar. tertio qd de tribu Zabulon, & adhuc quelibet istarum tribuū erat distincta in familias, & domos in procedendo, & quelibet distinctio vocabatur vna turma. Primus tamen sensus conuenientior est, s. qd accipiantur filii Iuda pro solis, qui erant in tribu illa. quod patet, quia dicitur immediate quorū princeps erat Naafon filius Aminadab, & tamen iste solum erat princeps in tribu Iuda.

Sed dicit aliquis ex hoc nō sequi, quia sicut tribus Iuda erat principalis inter has tres, ita princeps tribus Iuda diceretur princeps omnium trium tribuum.

Dicendum est, qd non stat, quia ponuntur in media te principes aliarum duarum tribuum, s. Issachar, & Zabulon distincti contra principem tribus Iuda. necesse est igitur, quod solum accipiatur hic primus sensus, scilicet, quod ipsi filii Iudæ de tribu illa procedebant distincti per turmas suas, idest per familias, & domos.

Quorum

Quorum princeps erat Naafon filius Aminadab. Iste est A qui fuit princeps in numeratione facta in eodem mōte Sinai, vt patet supra c. 1. & nunc in recessu de Sinai erat princeps, sed non est ingressus in terrā promissionis, vt declaratum est s. c. 7. & sic fuit de omnibus principibus tribuum, qui numerantur hic, cum soli Caleb, & Iosue illuc introierint de computatis a 20. anno, & s. vt patet infra c. 14. & 26. *In tribu filiorum Issachar princeps fuit Nathanael.* Ponitur hic de istis principibus ad notandum ordinem procedendi ipsarum Tribuum, quia sub vexillo Iudæ erant tres Tribus, & non procedebant simul. Sed primo tribus Iuda, deinde tribus Issachar, postea tribus Zabulon, ideo ponuntur hic principes hoc ordine. iste princeps Issachar est qui positus fuit supra 1. & 2. cap. quia in eodem tempore factum est hoc, & illud. Incipit enim illa numeratio mense 2. in principio, vt patet supra cap. 1. & recessus iste fuit die 20. mensis eiusdē, vt patet hic. *In tribu Zabulon erat princeps Eliab.* Ponitur iste princeps tertius, quia post duos illos superiores mouebatur tribus Zabulon, cū esset sub vexillo filiorum Iuda. *Depositumque est tabernaculum.* Hic ponitur de motu Leuitarum portantium Sanctuarium: nam ipsi progrediebantur inter Israelitas. & dicitur quod depositum est, quia toto tempore quo nubes stabat super Sanctuarium illud erat erectum. Cum vero recessisset nubes deponabant illud Leuitæ. nam Aaron, & filij sui ingrediebantur in Sancta sanctorum operientes arcam, & cetera vasa Sactuarij velamentis suis, vt patet supra 4. cap. & tradebant ea Caathitis portanda. deinde Gersonitæ & Meraritæ venientes deponabant velamenta Sanctuarij, & tabulas & portabant singuli tabulas suas.

Quomodo procedebant Leuitæ portantes Sanctuarium, an omnes simul, vel diuisim intermixtis alijs tribus, & de ordine procedendi totius exercitus, & eius figura. Quæst. XXX.

DE ordine tamen procedendi erat dubium. Aliqui enim volunt, quod sicut locabatur castra, ita mouerentur, s. quod essent disposita in quadro, non quidem in quadrato directo, sed in quadrato circuli, vt si quis circulū faciens diuidat illum duobus diametris se orthogonaliter secantibus, in extremitatibus duorum diametrorum, protrahat lineæ quatuor quæ sunt corde circuli, & fient in modum quadrati locati intra circulum, & iste est modus quo castra disponebantur. In centro autē circuli, vbi erat intersectio duorum diametrorum ponebatur Sanctuarium. patet ista dispositio per denominationem partium mundi, contra quas locabantur vexilla cum Oriens, Occidens, Septentrio, & Meridies sint quatuor opposita puncta secundum duos diametros circuli, & in his partibus erant vexilla castrorum. Dicunt autem isti, quod secundum istum modum mouebantur castra, scilicet, vexillum tribus Iudæ in parte Orientali, & vexillum tribus Rubē in parte Meridiana, & vexillum tribus Ephraim in parte Septentrionali, vexillum autem tribus Dan in parte Occidentali.

Sed non poterat esse iste modus, quia cum Leuitæ essent in medio, & ad duas extremitates latitudinis essent, tribus Ruben, & tribus Ephraim occuparent valde magnam latitudinem, & nulla eos viarum amplitudo capere posset. Item quia aliquando oportebat eos subire loca angusta inter montes, & impossibile erat castra sic moueri, sed necesse esset illa commiseri, quod inconueniens est.

Ideo dicendum est, quod ordo in procedendo erat alius quam in castrametando. nā in procedendo erāt Alph. T ost. super Num. Pars I.

in longo agmine, in castrametando autem erant in modo quadrati, ideo non obseruabantur differentiæ istæ Orientis, & Austri, & Septentrionis in procedendo, sed tribus Iudæ prima procedebat in ordine Orientalis partis. deinde tribus Issachar, postea tribus Zabulon. ad extremum autem aliarum tribus secundum ordinem suum in longitudine, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nam quando Israelitæ trāsirent per aliquam viam angustam quelibet tribus in seipsa coangustabatur, & non fiebat mixtio, sicut si procederent castra in quadro, sicut locata erant.

Item videtur necessarius iste ordo, ex eo quod habetur s. ca. 2. f. quod primi in ordine mouerent castra, qui erant sub vexillo Iudæ, deinde secundi mouerent, qui sub Ruben. deinde tertij qui sub Ephraim. postea quarti qui sub vexillo Dan. hoc autem impossibile est si ponatur tabernaculum in medio, & Rubenitæ, & Ephraite ad duo latera, quia tunc neuter illorum precedet.

Leuitæ quo ordine progredierentur. Quæst. XXXI.

ET dicitur ibi de progressu Leuitarum cū Sanctuario, quia ipsi mouebantur inter Israelitas portantes Sactuarium, sed videtur esse dubiū in qua parte mouebantur, quia dicitur hic, qd filij Gerson, & Merari portauerunt tabernaculum, & fit mentio de his post tres tribus, quæ erant sub vexillo Iuda, Caathitæ autem portabant vasa sua, & fit mentio de eis post castra trium tribuum, quæ erant sub vexillo Ruben, & sic erant diuisi Leuitæ intercedētib; alijs tribubus. Sed hoc non videtur esse rationabiliter dictum, quoniam Leuitæ mouebantur, sicut castrametabantur, sed ipsi in medio omnium Israelitarum castrametabantur. ergo quando mouerentur deberent moueri ipsi in medio omnium Israelitarum secundū longitudinem profectiois castrorū. Sic enim erant in omnibus alijs tribubus, quia quelibet mouebat in ordine quo castrametabatur. vnde sicut filii Iuda castrametabantur in parte anteriori, s. ad orientem, ita mouebant castra in parte anteriori, & sicut tribus Dā habebat locum castrorum in vltimo, s. ad Aquilonē, ita mouebatur in vltima parte Aquilonis castrorum. Itē quia sicut non licebat alicui castrametari inter Leuitas cum castra consisterent, & si aliquis accederet moreret, vt patet s. ca. 1. ita si quis conaretur misceri inter eos cum proficiscebant, idem esse debebat: potissime quia tunc vasa sacra portabant. Si tñ esset iste ordo, s. qd Gersonitæ, & Meraritæ procederent post tres tribus vexilli Iudæ, & Caathitæ procederēt post vexillum tribus Ruben, intercederent tres tribus inter Leuitas, id dicendum est, qd simul irent sic patet supra c. 2. cum dñ de ordine profectiois Israelitarum. & cum fuerit posita sex tribus sub duobus vexillis subiungitur ibi de Leuitis, s. leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum, & quō erigitur, ita deponetur. ergo simul proficisci debebant Leuitæ, & non in anteriori parte post vexillū tribus Iudæ sed in medio castrorum post sex tribus. Rōnes autē eorum qui dicunt Gersonitas, aut Meraritas processisse post vexillum tribus Iudæ, & Caathitas post vexillum tribus Ruben nihil habent efficaciam, s. quod diuiderentur Leuitæ ne occuparet magnam latitudinem, si mouerentur simul, sed hoc nihil est, quia sicut ceteræ tribus extendebantur in longum, & poterant capi p viā quantumcunq; strictam, ita & Leuitæ extendebant in longam seriem, ideo nihil magis obstat procedere omnes simul quam per partes. Item qñ dñ, qd ista diuisio fiebat, quia portabant Meraritæ, & Gersonitæ res minus sacras, scilicet operimēta Sactuarij, & tabulas,

P 3 Caathitæ

Caathitae autem res magis sacras, s. vasa, ideo mouebantur in loco tutiori, s. in medio castrorum, sed hoc nihil agit, quia nulla necessitas est que cogeret moueri Gersonitas, & Meraritas in parte anteriori. ideo siue portarent res magis sacras, siue minus, nihil differebat, cum possent omnes moueri in medio castrorum. Nec etiam timebatur magis de rebus Sanctuarij sacris, quam non ita sacris, quia ipsa arca erat magis sacra quam omnia quae erant in Sanctuario, cum super ea esset specialiter gloria Domini, vt patet Exodi capit. 25. ipsa tamen mouebatur procedens castra per tres dies, vt patet infra in litera, ergo non fiebat ex causa.

Si autem dicas, quod non erat illa arca Sanctuarij, sed aliqua alia, vt a multis asseritur. Adhuc non tollitur argumentum, quia arca Sanctuarij precedebat Israelitas per duo millia passuum cum intrarent in terram Chanaan contra Iericho. ibi tamen erat maius periculum hostium quam in deserto. Idem patet, quia quando Iudaei erant in terra promissionis, portabant secum arcam in bellum, vt patet primo Regum capit. 4. ergo non ponebatur in medio exercitus procedentis, quia talis erat ordo procedendi, qualis ordo castrametandi. hic autem ponuntur diuisi isti Leuitae, non quod ipsi diuisi procederent, sed quod aliquando scriptura non seruat ordinem rei.

Et si dicas scriptura ponit hic diuisos Leuitas in procedendo, ergo erant diuisi, cum procedebant.

Respondendum est, quod si scriptura assereret fuisse Leuitas diuisos: necesse est, quod diceremus eos diuisos, quia tunc arguitur ex ipsa scriptura, & non ex ordine eius. aliud autem est, quod scriptura diuisi ponat Leuitas in procedendo, scilicet, quod primo dicat de processu Gersonitarum, & Meraritarum. deinde progressu trium tribuum quae erant sub vexillo Ruben. postea de processu Caathitarum, nam iste ordo enarrandi non probat, quod sic fuerit ordo in faciendo, secus autem si scriptura assereret, quod iste erat ordo Leuitarum in procedendo. Nam si argueretur ex ordine scripturae sequeretur, nunquam esse anticipationem, neque tamen recapitulationem. ista tamen frequentissime sunt, ergo non est necessarium argumentum ex ordine literae: potissime cum colligatur contrarium ex ipsa sacra Scriptura supra cap. 2.

Quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. Id est, Gersonitae & Meraritae portauerunt tabernaculum. iste dicitur familiae Leuitarum portabant omnes partes tabernaculi & atrij. Caathitae autem solum portabant vasa Sanctuarij quae non erant partes tabernaculi, nec atrij, sed aliquid positum intra tabernaculum, & atrium, sicut vasa in domo. Recte ergo dicitur, quod iste dicitur familiae portarent tabernaculum, cum nihil de illo portarent Caathitae.

Et accipitur large tabernaculum pro ipso tabernaculo, & atrio eius, quia totum hoc portabant istae duae familiae, vt patet supra capit. tertio, & quarto. Item apparet hoc ex litera superiori, quia dicitur: depositum est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. ergo Gersonitae & Meraritae, non portauerunt aliud tabernaculum, nisi quod deponeretur, & hoc solum pertinet ad operimenta, tabulas, & columnas, quia ista erant erecta & extensa. vasa autem Sanctuarij non erant aliquando erecta, nec extensa, cum non construeretur ex ipsis aliquid, ideo non intelligitur de illis. De Caathitis autem dicitur infra, quod portarent Sanctuarium, & istud est in vasis, quae nec sunt tabernaculum, nec pars eius.

Profectique sunt filij Ruben per turmas. Isti sunt qui mouebantur sub secundo vexillo, & erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, Gad. In his tamen primo mouebatur tribus Ruben, deinde tribus Simeon, postea tri-

bus Gad, sicut patet ex nominatione, & ordine principum hic. & dicuntur hi filij Ruben solum qui erant in tribu illa, & non omnes qui erant sub vexillo Ruben, cum infra exprimantur aliae tribus distincte.

Per turmas, & ordinem suum. Id est tribus Ruben quam esset vnica non mouebatur tota simul in vno cuneo, vel turma, sed diuisa erat per turmas, quia ipsa erat diuisa in familias, & singulae familiae in domos, cuiuslibet autem domorum, & familiarum dabatur certus ordo procedendi. Et dicitur hic per ordinem suum, quia non solum erant distincte istae familiae, & domus sed etiam dabatur cuiuslibet earum certus ordo in procedendo, & hunc tenebat quilibet turma ad hoc, quod quidam procederent, & alij subsequerentur. Totus autem iste processus turmarum erat ordinatus per Moysen, & principes populi, quando fuerunt computati omnes Israelitae per familias, & domos suas, quia sicut ibi datus est ordo in castrametando, ita datus est ordo in mouendo castra.

Quorum princeps erat Elisur. Iste princeps fuit nominatus supra capit. 2. in castrametatione, & totius populi supputatione. & hoc quia pertinebat ad idem tempus id quod dicitur est ibi, & hic, scilicet in eodem mensa facta sunt, & sic est de omnibus alijs principibus qui habentur hic. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salambel. Ponitur nomen principis istius tribus ad notandum ordinem quem habebat ista tribus ad alias in procedendo, nam sicut computatur post tribum Ruben, ita post illam mouebat castra.

Porro in tribu Gad. Ponitur hic princeps tribus Gad, quia ista tribus mouebatur post tribum Simeon. Et erat sexta in motu castrorum.

Quomodo possit stare, quod tribus Iudae quae erat in parte Orientali primo moueretur, quia tunc videtur, quod semper mouerentur versus Orientem.

Quest. XXXII.

Circa hoc aliquis dubitabit cum dictum fuerit, quod semper in primo clangore mouerent castra qui erant ad partem Orientalem. hic enim videtur si semper Israelitae mouerentur contra Orientem, quia ipsi essent primi secundum situm versus Orientem. aliquando tamen mouebantur versus Aquilonem, aut Meridiem, aut versus Occidentem, sicut patet cum Israelitae introierunt in terram Chanaan, per partem enim Orientalem eius introierunt. Nam Iordanis est in parte Orientali terrae illius, vt patet j. 32. & 34. isti tamen transierunt Iordanem, quando introierunt in terram illam, ergo non debebant semper procedere filij Iudae, sed quando mouerentur contra Orientem, videtur quod deberent ipsi procedere. cum vero contra Occidentem, quod procederent filij Ephraim, cum autem contra Meridiem, quod procederent filij Ruben, versus Septentrionem autem quod procederent filij Dan. Dicitur est, quod in motu castrorum semper precedebat filij Iudae, & ipsi in primo clangore castra mouebant, & sic per ordinem alij, vt supra dictum est. Si vero aliqui contra Occidentem castra mouenda essent quamquam filij Ephraim essent magis propinqui illi parti, tamen ipsi stabant, & mouebantur filij Iudae, & postea ceteri, ad vltimum ipsi filij Dan, quamquam isti essent magis propinqui Aquiloni, quam omnes aliae tribus. & ita erat si fieret motus contra Septentrionem, vel contra Meridiem, & non turbabatur ordo castrorum. Profectique sunt Caathitae portantes Sanctuarium. Dicebatur supra de motu Israelitarum, hic dicitur de motu Leuitarum, s. quod mouebantur post sex tribus duorum vexillorum de quibus supra. Et quamquam dicatur hic de solis Caathitis, tamen intelligendum est de omnibus alijs Leuitis. Omnes enim simul pergebant, vt s. declaratum est. Dr tamen supra

Leuitae, qui mouebantur.

supra de motu Gersonitarum, & Caathitarum solum, quia ibi dicebatur, quod depositum est tabernaculum, & portabatur a Leuitis, sed portare illud non pertinet nisi ad Meraritas, & Gersonitas, ergo illi soli nominati sunt. Caathitae autem non portabant aliquam partem Sanctuarij, sed solum vasa eius, vt patet supra capi. 4.

Dicitur hic, quod portabant Caathitae Sanctuarium, non Sanctuarium, vt solet accipi pro domo sancta, vel loco sancto, sed Sanctuarium, id est vasa sancta, quia sola vasa Sanctuarij ipsi portabant, partem vero nullam, sed Gersonitae, & Meraritae.

An omnes Caathitae ibant post sex tribus. Et an sacerdotes portabant arcam, quando praecebat Israelitas, vel Leuitae. Quest. XXXIII.

CVm autem diceret de Caathitis, quod procedebant post sex tribus praepositas, non est intelligendum, quod omnes Caathitae hic procederent, quia aliqui ibant cum arca, quae procedebat per tres dies populum mouentem castra, vt patet infra in litera, & siue intelligatur de arca Sanctuarij, siue de aliqua alia, quae haberet aliquam sanctificationem.

Dicendum est, quod illa portabatur a Caathitis, quia non licebat popularibus tangere illam, cum esset aliquid sanctum: vocatur enim arca Domini, vt patet infra. Nisi forte dicas, quod sacerdotes illam portabant, sicut portauerunt in transitu Iordanis, & precedebat per duo millia passuum, vt patet Iosue cap. 3. Portauerunt etiam cum iuerunt ad lustrandum urbem Iericho, vt patet Iosue cap. 6. & alias saepe.

Sed non stat, quia sacerdotes erant tunc valde pauci, scilicet solum tres Aaron, & duo filij sui Eleazar, & Ithamar, cum mortui essent Nadab, & Abiu, vt patet supra cap. 3. Sed isti non poterant portare cum esset longa via, quia ipsi praecedebant per tres dies omnia castra, vt patet infra. Item quia dato, quod esset leuis labor non poterant portare arcam pauciores quatuor viris, quia illa portabatur per quatuor extremitates duorum vecturum. Item quia non est verisimile, quod Aaron qui erat summus sacerdos subiret laborem portandi humeris suis arcam quotidie per viam. manebant ergo solum duo filij eius, & isti nequaquam poterant portare.

Item quia in motu castrorum semper erat necessarius clangor tubarum, vt patet supra cum esset legitimum sempiternum, vt patet supra. & per hoc distinguebantur profectioem ordinem secundum quatuor clangores, sed sacerdotes hoc facere debebant cum iussum esset, quod filij Aaron facerent, vt patet supra. ergo oportet, quod facerent Eleazar, & Ithamar, quia tunc non erant plures, & consequenter non portarent arcam ante motum castrorum, sed Caathitae iuxta ordinem suum.

Si autem dicas, quod erant plures non stat, quia supra tertio c. probatum fuit, quod soli Eleazar, & Ithamar erant tempore huius numerationis de filiis Aaron. alij igitur de Caathitis praecedebant castra cum arca, reliqui vero intra ipsa castra mouebantur praecedentibus sex tribubus, & alijs sex sequentibus, vt sicut in castrametando erant in medio, ita in procedendo in medio essent.

Sed hoc quod dicitur de Caathitis portantibus arcam, quod non irent in medio omnium Israelitarum, sed praecederent, debet intelligi de illo tempore quo arca praecessit: an tamen hoc fuerit semper quando in deserto manserunt Israelitae, & mouebant castra, vel solum fuerit in sola ista mutatione castrorum de monte Sinai, infra declarabitur.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Tandiu tabernaculum portabatur donec veniret ad erectionis locum. Id est Leuitae semper portabant tabernaculum, id est partes tabernaculi, & nunquam situabant, neque figebant quousque veniretur ad locum erectionis, id est, vbi erigendum erat, & iste erat locus vbi castra figenda essent.

Est autem sensus, quod quamquam Israelitae quiescerent aliquando stante nube, vt ipsi sumerent cibos vel modicum recrearentur, aut si requiesceret per noctem cum dormiendum erat, non figebatur tabernaculum, sed manebant partes illae in sarcinulis dispositae, sicut eas Leuitae iuxta officia sua aptauerant, quia nondum deuetum fuerat ad locum erectionis. Cum autem perueneretur ad locum castrametandi eleuabatur Sanctuarium.

Et ex hoc sequitur, quod Iudaei non poterant obseruare leges caeremoniarum in deserto, quamquam uelent, quia iussum erat, quod quotidie ferretur holocaustum matutinum, & vespertinum, vt patet infra vigesimo octauo capit. tamen non poterat in deserto fieri, multi tamen dies transibant in quibus non erigebatur tabernaculum, ad hoc quod ibi fierent caeremoniae, quia erant Israelitae in motu.

Sed adhuc dato, quod quiescerent castra non fiebant sacrificia, quia non habebantur libamina, & alia necessaria ad caeremonias illas. litera Hebraea aliter habet hic.

Et eleuabunt tabernaculum usque ad aduentum ipsorum.

Quod exponunt aliqui, scilicet, quod Gersonitae, & Meraritae praecedebant Caathitas, quia erant post vexillum tribus Iudae, Caathitae autem post vexillum tribus Ruben, & dicitur quod Gersonitae, & Meraritae eleuabant tabernaculum usque ad aduentum, id est usque ad aduentum Caathitarum. nam cum praecederent eos intermedijs tribubus poterant interim eleuare tabulas Sanctuarij erigendo, & supponendo operimenta. tunc cum venirent Caathitae inueniebant erectum Sanctuarium, & ponebant ibi vasa sua, sacerdotes vero introeuntes disponebant ea in locis suis.

Sed non stat, quod dictum est, quia non praecedebant Gersonitae, & Meraritae alios Caathitas, sicut ipsi supponunt, sed simul ibant.

Item dato, quod praecederent ista litera non significat hoc, sed quod ipsi non eleuabant usque ad euentum ipsorum, id est usque quo ipsi veniret, sed ad locum ad quem venturi erant. & hoc manifestius signauit litera nostra dicens, tandiu tabernaculum portabatur, donec veniret ad erectionis locum. Mouerunt castra filij Ephraim per turmas suas. Ista fuit septima tribus in ordine mouendi castra, & erat sub vexillo tertio ad Septentrionem, atque mouebatur in tertio clangore tubarum.

Dicitur moueri per turmas suas, quia erat distincta per familias, & per domos, & quilibet harum congregationum dicebatur esse turma, & per se procedebat. Exprimendo autem de filiis Ephraim intelligitur et de omnibus qui erant sub vexillo eorum, ideo non exprimuntur tribus, sed principes earum, & sunt iidem principes qui ponuntur s. c. 2. In tribu autem filiorum Manasse. Isti procedebant immediate post tribum Ephraim, & erant octaui in motu castrorum. Et in tribu Benjamin dux Abidan. Ista erat nona tribus in procedendo, & erat tertia sub vexillo Ephraitarum. Nouissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan. Id est in vltima parte mouebant castra illi qui erant sub vexillo Dan. ita enim in castrametando erat, quod ipsi vltimi castrametarentur. Causa erat, quia omnes tres tribus huius vexilli erant de filiis ancillarum, & ob hoc erant indigniores alijs, ideo in vltimo loco castrametabantur, & castra mouebant.

Iudaei non poterant obseruare caeremonias in deserto.

Opinio de his qui ultimo mouebant castra. Et quod erat talis ordo mouendi castra qualis erat in locando. Quest. XXXIII.

ALIQVI circa istum motum castrorum erant putantes, quod illi qui erant ad Occidentem deberent ad vltimum mouere castra. eorum motuum est, quia sicut prima pars castrorum erat Oriens: ita vltima, erat Occidens cum esset sibi opposita, & tamen qui erant ad Orientem monebant primo castra, vt patet supra in litera. ergo qui erant ad Occidentem deberent vltimo mouere.

Sed dicendum, quod falsum est, quia tunc qui erant sub vexillo filiorum Ephraim deberent vltimo mouere castra, eo quod isti castrametabantur ad Occidentem, vt patet supra 2. ca. & tamen falsum est, quia filij Dan, & qui erant sub vexillo suo mouebant castra vltimo, vt dicitur hic, & tamen filij Dan castrametabantur ad Septentrionem.

Dicendum, quod talis erat ordo mouendi castra qualis ordo in locando illa. locabantur autem vexilla tribuum secundum dignitatem, quia vexillum tribus Iuda locabatur primu, quia erat dignior tribus, & sub eo alia tribus. deinde vexillum filiorum Ruben, quia non videbatur alia tribus dignior post Iudam. deinde situabatur vexillum tribus Ephraim cum eis qui sub eo erant. vltimo locabatur vexillum filiorum Dan, vt patet supra cap. 2.

Et ordo quantum ad loca erat iste, quod vexillum filiorum Iuda erat ad Orientem, vexillum filiorum Ruben ad Meridiem: vexillum autem filiorum Ephraim ad Occidentem, sed vexillum filiorum Dan ad Septentrionem. sed vexillum istud erat vltimum, & in hoc erant illi qui putant Occidentem esse vltimum, quia oriens fuit principium, sed non est talis ordo. immo incipiendo ab Oriente fit finis in Septentrione, cum non fiat motus per lineam rectam, sed per circulum, vt redeatur de puncto ad punctum. & ita cum incipiat motus ab Oriente debet finiri circa Orientem, & hoc est in Septentrione.

Ex hoc patet ordo in mouendo castra, scilicet, quod primo mouetur vexillum Iuda, quod erat ad Orientem. Secundo vexillum Ruben, quod erat ad Meridiem. Tertio vexillum Ephraim, quod erat ad Occidentem. Quarto vexillum Dan, quod erat ad Septentrionem. & iste ordo, tam in locando castra, quam in mouendo ea ponitur supra 2. cap.

Per turmas suas. Id est per familias, & domos distincti, vel per turmas, id est per tribus si accipiantur hic filij Dan pro omnibus tribubus, quae erant sub vexillo eorum.

In quorum exercitu princeps fuit. Ponuntur hic nomina principum, & in omnibus superioribus, quia dicitur diuisa profectio vexillorum per turmas. dicitur autem turma vna multitudo, & quia non potest esse vna, nisi per comparationem ad aliquid vnum, & isti sunt principes, ponuntur nomina principum. In tribu autem filiorum Dan. Ista erat secunda tribus sub vexillo filiorum Dan, & erat vndecima in profectio. In tribu filiorum Nephtalim princeps. Ista erat tertia tribus vexilli filiorum Dan, & erat duodecima, atq; extrema in motu castrorum, cum esset magis aquilonaris.

Haec sunt castra, & profectio filiorum Israel. Hic ponit epilogus predictorum, scilicet, quae dicta sunt, sunt castra, i. modi castrametandi, & profectio, id est modi proficiscendi, quasi dicat. in superioribus data est doctrina de modo figendi castra, & de modo mouendi illa. v. trobique enim erat quidam ordo, nam cum figerent castra quilibet debebat esse sub vexillo suo per fami-

lias, & domos patrum suorum, vt patet supra capit. 2. In proficiscendo erat ordo, quia quidam debebant proficisci in primis, alij in extremis. Per turmas suas, quando gradiabantur. Id est istum modum habebant in processu per distinctionem turmarum, quando gradiabantur, s. mouentes castra. Dixitque Moyses. Hic ponitur socius in itinere expediens, s. Ietro socer Moysi, quem rogauit ipse Moyses, vt iret cum Israelitis, & doceret eos de locis castrametationum, quod valde conueniebat Iudeis, & ponitur quomodo Moyses deprecatus fuerit, sed non acquieuerit Ietro.

Dixitque Moyses Obab filio Raguel Madianite cognato suo: Proficiscimur ad locum quem dominus daturus est nobis, veni nobiscum, vt beneficiamus tibi, quia dominus bona promissit Israeli. Cui ille respondit. Non vadam tecum, sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Et ille. Noli inquit nos relinquire. Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. Cumq; nobiscum veneris quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque foederis Domini praecedebat eos per dies tres prouidens castrorum locum. Nubes quoque domini super eos erat per diem cum incederent. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyses. Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui ode runt te a facie tua. Cum autem deponerent aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

Dixitque Moyses Obab. Iste est Ietro qui multa habet nomina.

Quomodo Ietro haberet multa nomina, & an iste esset qui erat socer Moysi. Quest. XXXV.

VOCATUR enim Ietro, vt patet Exo. ca. 3. & 18. vocatur Ieter Exodi capit. 4. vocatur Raguel Exodi cap. 2. vocatur Obab hic. Et sic multi habent plura nomina, secundum quod reperitur, tam in nouo quam in veteri testamento, vt patet de beato Petro qui vocatur Bariona, & Cephas, & Simon, vt patet ex processu Euangeliorum. Aliqui autem volunt, quod iste Obab non fuerit Ietro socer Moysi, sed filius eius, & probat quia dicitur hic cognatus Moysi, id est affinis, quia de ipso Ietro non diceretur, quod erat cognatus, quae nos vocamus leuitem, vel sororium, s. fratrem uxoris, & ob hoc non vocatur hic Ietro, sed Obab.

Dicendum tamen, quod iste fuit Ietro, nam ipse venit ad Israelitas in deserto, vt patet Exodi c. 18. & cum arguitur, quod vocatur cognatus, nihil differt, quia cognatus accipitur non pro cognatione, sed pro affinitate, & ipse socer affinis est. Et vocatur sic Ietro cognatus Moysi, Exo. c. 18. In Hebreo tamen magis clare ponitur cum dicitur hic Obab socero Moysi. Filio Raguel. Iste Raguel erat auus uxoris Moysi.

Moyfes cognatus fuit Ietro, sicut patet supra.

Psal. 7.

An per Obab intelligatur Ietro, vel filius eius. Et quae miracula faciebat Deus, vt ostenderet se bellare pro Iudeis. Quest. XXXVI.

SEDEX hoc aliquis adhuc conabitur probare, quod non sit Ietro, sed filius eius, quia ipse Ietro vocabatur Raguel, vt patet Exodi cap. 2. cum dicitur, quod sacerdoti Madian erant filiae septem. & postea dicitur de istis, quae cum reuerse essent ad Raguel patrem suum. Ecce enim vocauit ipsum Raguel Ietro. non potest tamen dici, quod iste Raguel erat pater Ietro, quia de vtroque dicitur, quod erat sacerdos Madian. & dicitur de vna illarum filiarum, quod accepta sit in uxorem a Moysi, vt patet Exodi capitu. 2. Et tamen propter illam vocatur Ietro socer Moysi, vt patet Exodi cap. 3. & 18. Quod autem vocetur hic Raguel pater Obab, nihil obstat, quia hic non accipitur Raguel pro ipso Ietro, sed pro patre eius, & frequenter vocantur filii nomine patrum, sicut patet Luc. 2. cap. Cum dicitur de Ioanne Baptista, quod vocabatur eum Zachariam nomine patris sui.

Madianite cognato suo. Id est de terra Madian, erat iste Ietro Madianites, sicut patet Exodi cap. 2. vbi dicitur. sacerdos terra Madian, & cap. 3. eiusdem. & dicitur, quod iuit Moyses in terram Madian, & ibi accepit vnam de filiabus eius in uxorem. loquebatur autem Moyses Ietro, quia ipse venerat de terra Madian ad montem Sinai cum essent ibi Israelitae ferens uxorem Moysi, quae manserat in terra Madian, & duos filios eius, vt patet Exodi cap. 18. & ipse fecerat ordinari in populo iudices qui adiuuarent Moysen, sicut habetur eod. cap. Nunc autem cum sterisset cum Israelitis in eodem monte, & velleat inde recedere petiuit Moyses, vt iret cum eis qui noluit, vt patet infra. Vocatur hic cognatus Moysi, id est affinis, quia erat socer eius.

Proficiscimur ad locum quem Dominus Deus noster daturus est nobis. Id est nunc recedimus hinc, vt vadamus ad terram illam, quam Dominus dabit nobis, ideo vade nobiscum. & dicitur ad locum, i. ad terram, vel regionem, quia non erat aliquis locus, vel ciuitas, ad quam ipsi determinate irent, sed vocatur generaliter locus, & dicitur Deus daturus erat terram illam, quia contra Iudaeos pugnantes occiderunt Chananeos, non tamen ipsi fecerunt aliquid horum viribus suis, sed omnia virtute diuina, sicut patet Deut. 3. ca. vbi dicitur. ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meae hac mihi omnia praestiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, ipse enim tibi vires prebuit, vt impletet pactum suum. & patet hoc maxime in operationibus miraculosis. Nam cum Iudaei vincerent, Deus praemittebat aliquas operationes, per quas bellum magis erat Dei quam Iudaeorum, sicut cum diruit muros vrbis Iericho, vt patet Iosue capit. 6. Et cum iecit lapides magnos grandinis super Chananeos, qui occiderent plures de ipsis quam Iudaei occiderant. fecit etiam solem stare, vt reliqui qui superauerant morerentur, vt patet Iosue capit. 10. ipse ergo daturus erat, & non erant acquiruntur Iudaei.

Veni nobiscum, vt beneficiamus tibi. Id est, vade in terram illam, & ibi dabimus tibi sortem nobiscum, & de diuinitus terram illam. nam quicquid optimum in terra illa esset ei dare promittebant, vt patet infra, cum dicitur. cumque nobiscum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus dabimus tibi. Intelligebatur autem Moyses, quod ipse transiturus esset in terram Chanaan, quia illa propinqua erat: potissime quia Deus iusserat ei, vt introduceret Israelitas in terram Chanaan, vt patet Exodi cap. 33. & Deuter. 10. nesciebat tamen mala quae ventura erant super totum populum, s. quod condemnaretur ad mandandum

Miracula quae faciebat Deus, vt ostenderet se bellare pro Iudeis.

annis quadraginta in deserto, vt patet infra 14. c. & malum futurum ipsi, s. quod murmuraret, vel non benediceret Domino ad aquas contradictionis, & quod condemnaretur ne intraret in terram Chanaan, vt patet infra cap. 27. & Deuterom. 4.

Quia dominus bona promissit Israeli. In hoc declarat quomodo possent beneficare ipsi, quia Deus daturus eis erat bona cum promississet, & promissio Dei certa est. De illis autem poterant dare ei, tanquam directori viarum.

Cui ille respondit, non vadam tecum. Nolebat Ietro in terram Chanaan, quia tenebatur desiderio terrae natalis, ideo licet venisset ad Moysen in deserto Sinai, vt daret ei duos filios, & uxorem, quos reliquerat in terra Madian, vt patet Exodi 18. capit. nunc tamen volebat manere. & dixit non vadam tecum. ad ipsum enim solum loquebatur, quia dato quod iret cum Israelitis non faciebat, propter eos, sed propter Moysen generum suum, & propter filiam, & nepotes.

Sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Id est reuertar in terram Madian. nolebat enim aliquatenus ire cum eis detentus affectione patrie, sed mori volebat vbi natus fuerat. Est enim amor naturalis patrie tenerrimus, potissime cum quis inter suos viuere desiderat, nam iuxta Ouid.

Mollis ossa cubant manibus tumulata suorum. Est enim amor natalis patrie tenacissimus etiam a mentibus perfectorum hominum sero recedens, sicut patet de beata Maria Aegyptiaca, quae per multos annos in desertis locis habitans fere incubata manebat, vestibus carens, magnos perpeffa labores, sed adhuc Aegyptiam natalem patriam cupiebat. Et ille, noli inquit nos relinquere. Id est, Moyses dixit ad Ietro noli derelinquere nos.

An Ietro esset conuersus ad Iudaismum. Quest. XXXVII.

EX hoc arguunt quidam, quod esset Ietro conuersus ad Iudaismum. nam alias non multum institisset Moyses, vt iret cum eis, quia gentilibus cum Iudeis parua erat communicatio, nec congrua habitatio.

Dicendum est, quod nondum fuerat conuersus ad Iudaismum Ietro, quia conuersio, & introitus in ceremonies veteris testamenti est per obseruationem ceremoniarum circuncisionis: ibi enim est ianua, sicut est baptismus ianua in nouo testamento, sed non fiebat tunc aliqua circuncisio, quia in toto deserto nullus circuncisus est, vt patet Iosue cap. 5. ergo, nec ipse Ietro, nec etiam fuit eruditus in alijs ceremonijs, de quo declaratum est late Exodi 18. ca. Rogabat tamen Moyses, vt iret cum eis, quia intelligebat, quod conuerteretur ad ritus Iudaicos cum maneret inter Iudaeos.

Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus. Id est, quia cognouit loca castrametationum, quod nobis valde conueniens est, noli nos derelinquere.

An Moyses superflue diceret Ietro, quod ipse dirigeret Israelitas per desertum cum nemo vnquam ambulasset per vias illas. Et quod terra deserti inhabitabilis facta est habitabilis per fontem Moysi. Quest. XXXVIII.

SEDEX arguet aliquis contra hoc, quod ista verba Moysi essent superflua. nam ipse volebat habere Ietro, vt erudiret eos de locis castrametationum per desertum. sed videtur, quod nemo hoc sciret, quia nullus ambulauerat per terram illam. ergo non poterat dirigere.

gere. patet quia habetur Hiere, capi. 2. qui transfudit vos per desertum per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, nec habitauit homo.

Respondendum est, quod terra deserti per quam ibant Iudaei quae est Arabia, non erat tunc habitata. Erat enim inconueniens habitationi cum esset deficiens aquis, & aliis commodis humanae vitae. fuit autem facta habitabilis postquam in Raphidim factus est fons erumpens de petra percussione Moyses, ut patet Exo. cap. 17. Irrigat enim in qua sunt multa oppida Arabum. idem factum est in Cades deserti Sin, de quo infra 20. capit. & terra quoque fuit conueniens habitationi, & postea reddita est habitabilis, atque nunc habitatur. ut patet in lib. de diuisione Terrae sanctae. Ante transitum tamen Israelitarum per terram illam, quamquam non esset habitata, Gentiles vicini cognoscebant loca, & recessus deserti. Nam cum esset Moyses apud Ietro locerum suum in terra Madian, ueniebat ad interiora deserti pasicens gregem in monte Sinai, ut patet Exodi cap. 3. Cum ergo Moyses qui erat aduenia in terra Madian cognosceret aliquid de uis deserti, magis cognosceret Ietro, qui in terra Madian natus fuerat, & licet illa non haberet uias publicas, quia non multum frequentabatur transitus per eam, habebat tamen aliquas semitas quibus ipsi qui habitabant in locis vicinis possent ad alterutrum ire, ideo cognoscebant ipsi loca deserti, & maxime hoc erat in pastoribus. ideo recte dixit Moyses. Cum autem dicit Hiere. quod in terra illa non habitauit vir, uerum est cum dicitur, quod non transiuit per eam homo, intelligendum est large, scilicet quod non erat frequentata in transitu hominum, ita ut essent uiae patentes, multi tamen homines per ea transferant.

Et iste modus loquendi est in sacra Scriptura, quod interdum plus dicat, & minus significet, sicut in locutionibus parabolicis, ut cum dicitur, omnes provinciae ueniebant in Aegyptum, ut emerent escas, ut patet Gene. cap. 41. manifestum tamen est, quod non ueniebat medietas provinciarum, nec saltem tertia pars in Aegyptum, ita hic in negando, sicut enim affirmantur omnes existentibus paucis, nec in hoc est falsitas sacrae Scripturae, quia modus locutionis est iste, ut interdum plura dicantur, & pauciora significantur. sic etiam apud Poetas, & alios scriptores uisum est, ut cum dicitur Alexandreis lib. 3.

Aurea famineus perstringit sydera clamor.

Idest, quod clamor mulierum de ciuitate Tyri perueniebat usque ad coelum cum capiebatur ciuitas, hoc tamen falsum est, sed consueuimus sic loqui.

Cum Moyses petebat Ietro ire cum illo ad demonstrandam uiam cum per nubem dirigerentur. Et quod Ietro non direxit Hebraeos per uiam, sed assignabat loca conuenientiora castrametandi. Quaes. XXXIX.

Quaerit aliquis, quare Moyses petebat Ietro ire cum illo ad monstrandam uiam, & castrametandi loca, quia dato, quod sciret non attinebat ad eum directio, sed mota nubis mouebatur, & in quo loco quiesceret, ut patet precedenti capitulo. cum ergo illa assignaret locum non expediebat, quod assignaret Ietro. Item non se compatiabantur haec, quia aliquando Ietro cognosceret locum castrametandi conuenientem, nubes tamen non stabat ibi, ideo cum procederet nihil prodesset, quod Ietro diceret hic, vel ibi est modus conueniens castrametationis. Item habebant Iudaei arcam directricem populi procedentem ad signandum ca-

strorum locum, ut patet infra. quia praecedebat per dies tres ad inquirendum locum castrametationis, datis autem his signis nullo modo erat necessarium, quod Ietro ostenderet eis loca.

Respondendum est, quod Moyses non hortabatur Ietro ire cum eis, ut ipse signaret castrorum loca, quia nubes, & arca hoc signabant, sed postquam esset datus locus castrorum poterant Iudaei adhuc declinare ad dextram, vel sinistram non procedendo ulterius, si forte essent loca amoeniora, & abundantiora aquis. hoc autem nouerat Ietro qui ambulauerat per desertum, ideo poterat eos docere de locis castrorum. Unde non dixit hic Moyses, quod erudiret eos de uia per quam ire deberent, quia hoc totaliter pertinebat ad nubem, sed quod assignaret eis conuenientiora loca figendo castra ad unam partem, vel alteram, hoc autem non poterant scire Iudaei, quamquam nubes non praecederet eos: petebant igitur a Ietro.

Et eris ductor noster. Idest dirigis nos, non quidem in procedendo, sed in castrametando ad unam, vel alteram partem manentis nubis.

In Hebraeo autem, & Chaldaica litera aliter habetur, scilicet (tu fuisti consiliator, vel praceptor noster) & potest referri ad sensum litterae nostrae, quia quamquam ponatur fuisti, non obstat, nam litera Hebraica saepe mutat tempora ex improprietate sermonis, sicut patet Iosue cap. 10. f. tunc locutus est Iosue domino in die qua tradidit Dominus Amorrhoeum in conspectu filiorum Israel, soli contra Gabaae non mouearis. In littera autem Hebraica habetur ibi tunc loquetur Iosue, sed manifestum est, quod de praeterito debet ibi esse sermo, & non de futuro, ita hic est contrarium. Et dicitur praceptor, vel consiliator, quod ad idem pertinet, quia consiliaretur Iudaeis in quibus locis castra figerent.

Alio modo potest littera illa intelligi referendo ad ea quae infra habentur, scilicet cumque nobiscum ueneris. quicquid optimum fuerit de cunctis opibus quas nobis Dominus traditurus est, dabimus tibi, & causa illius ponitur hic, scilicet tu enim fuisti praceptor, vel consiliator noster, idest tu docuisti nos qualiter constitueremus iudices ad regendum populum, sine magno labore, & turbatione. de hoc patet Exodi cap. 18. nam die qua uenit Ietro ad Moysen uidens eum tota die federe ad iudicandum, & non posse explere causas populi dixit. Iusto labore consumeris tu, & populus qui tecum est. & postea ordinauit ibi iudices, pro hoc autem tenebantur ei ad ualde magna bona, nec quidem solus Moyses quem eripuerat a labore graui, sed etiam totus populus cui dederat optimam normam uiuendi, ideo recte diceretur, quod de optimis opibus terrae daretur illi.

Obiectio reprobat quod Ietro nullo modo posset assignare loca in quibus Israelitae castrametarentur.

Quaes. XL.

Sed adhuc aliquis dicit, quod non potest stare id quod dictum est precedenti quaestione, quia Ietro nullo modo poterat assignare loca in quibus Israelitae castrametarentur, quia nubes faciebat omnia haec.

Aliqui dicunt istud esse uerum, & tamen procedit hoc ex errore litterae nostrae, nam littera Hebraica aliter habet, scilicet fuisti consiliarius noster, ut nunc dictum fuit.

Dicendum, quod etiam si concedamus debere poni iuxta litteram Hebraicam, & non iuxta litteram nostram adhuc non tollitur inconueniens, quia dicitur tu nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus. & sic innuit, quod Ietro debebat prodesse Israelitis

raelitis in aliquo, quantum ad hoc, quod nouerat loca in quibus ponerent castra, ideo ex hoc patet, quod littera nostra magis proprie posita est, quam Hebraea quantum ad corticem, quia si solum diceretur ueni nobiscum, ut beneficiamus tibi, quia fuisti consiliarius noster, posset aequaliter stare, si quod uellent retrahere pro beneficio, quod receperant, & tamen dicitur, tu nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus: si autem sequatur, quia fuisti consiliarius noster, nihil facit ad propositum, si uero dicatur, & eris ductor noster, sequitur ex precedenti, quia qui nouit uias potest dirigere.

Et tunc manet dubium, quod prius, scilicet quid dixit Moyses homini Ietro eris ductor noster. Aliqui dicunt, quod uolebat Moyses, quod dirigerentur in uia per doctrinam Ietro, quia ipse nouerat in deserto loca aquosa, & arida, & ubi possent conuenienter castra figere.

Sed dicendum, quod non stat, quia Israelitae figebant, & mouebant castra stante, & mota columna, ideo oportebat, quod sequeretur illam, & forte columna moueret ad alium locum, quam ad illum quem Ietro putaret esse conuenientem castrametationi, ideo non prodesset doctrina sua.

Aliqui dicunt, quod postea, ita factum est, quod per motum nubis figerentur, vel mouerentur castra, & ita non poterat in aliquo prodesse doctrina Ietro. & tamen nunc in recessu de monte Sinai nondum Moyses cognouerat istud, sed putabat, quod modo humano posset dirigi, ideo petiuit istud a Ietro.

Dicendum, quod non stat, quia istud posset concedi, si ante hoc nunquam Israelitae directi fuissent in figendo castra, & mouendo illa per nubem, & tamen semper ex egressu de Aegypto directi sunt a columna, & illa docebat loca castrametationis Exodi 13. & nunc uel quae ad montem Sinai fuerant, castrametationes, uel mansiones infra 31. Et in omnibus his directi fuerant per columnam nubis Exodi 40. & precedenti capitulo, ideo non poterat tunc Moyses istud credere.

Quid est id in quo Ietro poterat dirigere Israelitae.

Quaes. XLII.

Aliqui dicunt, quod doctrina Ietro in aliquo prodesse poterat ad castrametationes, & ideo hoc petiuit ab eo Moyses. Dicendum hoc non esse negandum, nam dato, quod nubes dirigeret, adhuc posset esse aliqua directio ulterius, quia alias Moyses non peteret istud, & patet hoc, quia non obstante motu nubis adhuc arca dirigebat ad castrametationem, quia dicitur infra in littera. arca federis Domini praecedebat eos per dies tres prouidens castrorum locum, ideo & Ietro in aliquo poterat dirigere, quia Moyses non loqueretur superflua. Sed petimus quid est illud in quo poterat dirigere.

Aliqui dicunt, quod id in quo dirigebat Ietro erat post stationem nubis, scilicet quia faciebat, quod castra locarentur ad partem dextram, vel sinistram, vel modicum ante, & retro, ubi esset facilius habere aquam, aut uitare inconmoda loca, sicut dictum est supra quaest. 39.

Sed obiectur, quod etiam istud non poterat facere Ietro, quia nubes dirigebat castra, & ubi illa stetit figebantur castra, & non poterant mutari ante, neque retro, ad dextram, nec ad sinistram, eo quod Sanctuarium Domini figebatur sub columna nubis stante, nam illa manebat toto tempore castrametationis super Sanctuarium, ut patet praeced. cap. & Exo. 40. & inde descendeat ad ostium Sanctuarii quando loquebatur cum Moysen, ut patet seq. sed posito Sanctuarium non poterat in aliquo mutari castrametatio, quia Leuitae omnes erant iuxta ordinem suum in circuitu Sanctuarii

supra 3. c. & Israelitae per quatuor vexilla locabant castra sua in circuitu Leuitarum supra 2. ca. ideo stante nube non poterant mutari castra ad ante, & ad retro, dextram, & sinistram.

Cum nubes omnino dirigeret Israelitas, quomodo etiam Ietro eosdem dirigeret, uel ad eundem, uel ad standum.

Quaes. XLII.

Aliqui dicunt, quod nube stante erat signum castrametationis, ita quod Israelitae non possent ultra procedere, & tamen poterant modicum ante, aut modicum post, ad dextram, aut sinistram locare castra.

Cum autem obiciebatur de columna nubis, quod stabat semper super Sanctuarium dicunt uerum esse, & tamen postquam illa stetit in aliquo loco ante fixationem castrorum, si uellent Israelitae ultra, aut retro, ad dextram, vel sinistram figere castra reuertebatur columna, & stabat super Sanctuarium ubicumque Israelitae illud possissent. Et isto modo poterat doctrina Ietro prodesse Israelitis ad locandum castra hic, uel ibi ubi commodius eis esset.

Sed dicendum, quod non stat, quia istud nullo modo est uerisimile, quod postquam columna quae dirigebatur a Deo staret in aliquo loco, si Israelitae alibi ponerent Sanctuarium, quod illa moueretur ad standum super Sanctuarium, & tamen necesse est concedi, quod illa semper staret super Sanctuarium praeced. cap. & Exo. 40.

Secundo, quia ista uideretur magna audacia, scilicet quod homo uellet dirigere ultra id, quod dirigebat Angelus Domini, nam Angelus erat qui mouebat columnam Exodi 14, ergo postquam ille posuisset columnam in aliquo loco, quod uellent homines ponere alibi Sanctuarium ad hoc, quod Angelus moueret columnam ad standum super Sanctuarium, magna infamia erat, quia uellent, quod Deus obediret homini.

Tertio non stat, quod dicunt, scilicet quod postquam nubes stetit in aliquo loco, Israelitae per doctrinam Ietro irent ante, uel retro, ad dextram, uel ad sinistram ad loca magis aquosa, uel ubi conuenientius locarentur castra, quia in hoc significabatur, quod homo melius dirigeret ad ea quae ueniebant toti populo quam Deus, uel Angelus eius.

Quarto, quia quando Deus non iubet aliquid specialiter homini, debet homo uiuere per prudentiam suam, quando tamen Deus circa aliquid hominem dirigit, non solum non debet homo agere per prudentiam suam, immo peccat si uelit agere per illam, sic patet de Apostolis, quibus Christus dixit, quod quando traherentur ante reges, & praesides non cogitent quid loquerentur, quia Spiritus sanctus loqueretur in eis. Mar. 10. & Luc. 21. cap. & ita isti si uellent cogitare quod responderent peccarent, quia non considerent in Deo. Sic erat in praesenti, quia Deus dederat nubem, & Angelum motorem eius ad ostendendum loca ubi castrametari deberent Israelitae, & tempus recedendi, & quantum progredierentur, ideo quod postquam Angelus faciendo stare columnam signaret locum castrametandi, uel etiam homines ultra, uel retro, ad dextram, uel ad sinistram locare castra quasi ibi commodius essent, erat repugnare diuinae directioni, quasi Deus erraret quod blasphemia est.

Quinto, quia etiam prauidicaretur Deo qui uidebatur specialiter esse in arca, nam praecedebat arcam Domini per tres dies ad prouidendum castrorum locum, ut dicitur in littera, quod ergo postquam illa prouidisset locum castrorum uellent Israelitae mutare aliquid inde ad unam partem, uel ad aliam, error erat.

Determinatio quæst. 39. Et consilium Ietro ad quid proderat.
Quæst. XLIII.

ALITER ergo dicendum est, si quod cum nubes extitisset non procedebant ultra, vel retro Israelitæ ad locandum castra, quia non audent, nec ad hoc proderat eis doctrina Ietro, sed sub columna figebatur Sanctuarium, & deinde castra in circuitu, ut patet supra 2. & declaratum est præced. cap. quia nemo poterat melius assignare locum castrorum quam Deus. Sed postquam sic locata erant castra forte nesciebant Israelitæ ubi essent propinquiore aquæ, vel pascua, aut alia commoda castrorum, & in isto doceret eos Ietro. Istud est conuenienter dictum, quia locatis castris forte Israelitæ non viderent aquas cum nescirent ubi essent, etiam necessaria erant ligna Israelitis, quia erat populus multus, & semper erant aliqui qui de castris exibant ad portandum ligna, & aquas pro castris, & istud officium, ita erat necessarium omni tempore, quod etiam ad res summe necessariae specialiter non vocarentur illi qui ista officia exercebant, sicut fuit in confirmatione legis. Nam Moyses vocauit omnes Israelitas exceptis istis, ad audiendam legem quæ nouiter dabatur. Deute. 29. si vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro principes vestri, ac tribus, & maiores natu, atque doctores omnis populus Israel liberi, & vxores vestrae, & aduenæ qui tecum morantur in castris, exceptis lignorum celoribus, & his qui comportant aquas, ut transeas in fœdere Domini Dei tui. Erant enim necessaria pascua Israelitis, quia habebant pecora multa, & iumenta, sicut dicitur infra 32. cap. quod tribus Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Et ita ad omnia hæc poterat prodesse Ietro, quia locatis castris poterat ostendere in quibus locis essent propinquiore aquæ, & ligna, & pascua. Et tunc erit sensus, tu nosti loca in quibus per desertum castra ponere debeamus, id est positus castris in deserto, tu nosti loca in quibus sunt ipsæ humanitates castrorum, scilicet aquæ, ligna, & pascua.

Cum autem obiicitur, quod Deus dirigebat hic per Angelum suum, ideo non debebat recurri ad directionem humanam. Dicendum, quod in eis in quibus dirigit, stultum est velle uti prudentia humana, sed ubi Deus cessat dirigere, ad humanam prudentiam recurrendum est. Ita erat nunc, quia quantum ad ostendendum locum castrametandi sufficienter Deus prouidebat faciendum stare columnam in aliquo loco, in quo ostendebatur, quod ibi erat locus conueniens castrametandi, vel saltem ille erat a Deo volutus. & hoc satis erat, sed columna nubis, aut Angelus, qui erat in columna, vel ipsa arca, quæ aliquando præcedebat nihil loquebantur, ut dicerent in tali, vel tali loco est copia aquarum, vel sunt pascua, aut ligna, ideo ad hoc necessaria erat, vel saltem utilis humana doctrina, ubi Deus specialiter non prouidebat. Et quantum ad hoc erat conueniens Israelitis doctrina Ietro, & pro hoc dixit ei Moyses, quod ipse nouerat loca, in quibus castrametandum erat per desertum, & dirigeret eos. & ista est positio conueniens.

Cum Ietro noluit ire cum Moysse cum instanter peteret.
Quæst. XLIII.

SED quæretur quare Ietro noluit ire cum Moysse cum instanter peteret hoc Moyses. Dicit potest, quod fuit primo ex desiderio terre natalis, quia illa allicit omnes. ideo licet multas opes promitteret Moyses ipsi Ietro noluit ire. sic colligitur in littera, scilicet respondit Ietro, non vadā, sed reuertar in terram meam in qua natus sum.

FSecundo, quia Ietro erat tenex, & sciebat, quod Israelitæ progrediētes per desertum multos labores toleraturi essent, noluit autem ipse ista sustinere, sed viuere quietus in terra sua. Tertio quia ipse nouerat, quod Israelitæ ibant in terram Chanaan quam non possent acquirere, nisi per multos labores, & bella contra Chanaanos. noluit autem ipse ire ad videndum bella, & sustinendum mala quæ in bellis accidunt, sed voluit reuerti in terram suam. Quarto dicunt aliqui, quod fuit, quia Ietro non credidit verbis Moysi. dixit enim Moyses, quod ibant in terram, quam Deus daturus erat eis, & quicquid optimum esset in opibus quas ibi haberent darent ei. Ietro autem qui gentilis erat forte non credidit dandam esse terram illam Israelitis, ideo noluit illuc ire.

GSed dicendum, quod non stat, quia Ietro audiuit omnia bona quæ fecit Deus Israelitis, & propter hoc motus est ad veniendum in desertum ad Moysen. Exodi 18. Etiam ibi dicit, quod letatus est Ietro super omnibus bonis quæ fecerat Deus Israeli, eo quod eruisset eum de manu Aegyptiorum, & ait. benedictus Dominus qui liberauit vos de manu Pharaonis. Item patet, quia Ietro agnouit ibi virtutem Dei, & laudauit eum, obtulitque sibi sacrificia eod. c. s. nunc ergo cognoui, quia magnus est Dominus super omnes Deos, eo quod superbe egerint contra illos, obtulit ergo Ietro cognatus Moysi holocausta, & hostias Deo. & sic Ietro qui tanta de Deo cognouerat non diffideret verbis eius, ut putaret non introducendos esse Israelitas in terram Chanaan. Quinto potest dici, quod fuit hoc, quia Deus posuit in corde Ietro, ut non iret cum Moysse. nam frustraretur intentio Moysi: volebat enim Moyses, quod Ietro iret cum eis, quia putabat, quod statim ingrederentur in terram Chanaan, cum non longe essent ab ea, & ibi habituri essent opes multas, de quibus, quod optimum esset, darent Ietro. Deus autem aliter prouiderat, si quod Israelitæ mansuri essent in deserto 40. annis, & ibi quoque Moyses moreretur cum eis infra 14. & 27. & Deut. 4. & 24. c. Et sic Ietro si iret cum Moysse moreretur quoque in deserto, quia erat iam senex. Deus autem noluit hoc, quia erat Ietro bonus vir, ut colligitur Exodi 17. ideo mouit cor eius ad non eundum cum Moysse, sed ut reuertetur in terram suam, & ibi moreretur in pace.

Cum Ietro noluit cum Moysse ire cum quo non vocatus optabat esse secum in deserto. Et quare Ietro venit ad Moysen in desertum.
Quæst. XLV.

AD HOC quæretur, quare Ietro noluit ire cum Moysse cum motus fuerit tanto desiderio veniendi ad ipsum in desertum Sinai non vocatus ab eo? Exodi 18.

Dicendum, quod non est mirum Ietro noluisse ire cum Moysse, licet ad eum venerit, quia non venit desiderio eundi cum ipso, sed propter alia. Primo venit Ietro ad Moysen in desertum, quia gauisus est de omnibus bonis, quæ audiuit facta esse Israeli a Deo, voluitque videre Moysen, & Israelitas Exo. 18. Sed ad hoc satis fuit stetit cum Moysse in deserto Sinai. nam ibi laudauit Deum, obtulitque ei sacrificium, ut patet eod. cap. ideo noluit ultra procedere.

Secundo, quia Ietro venit in montem Sinai manentibus ibi Israelitis, & non ad aliquam aliam mansionem, quia ipse locus erat propinquus terræ Madian in qua morabatur Ietro. Et patet hoc, quia quando Moyses pascebat oves Ietro in terra Madian, intrabat aliquando Moyses ad interiora deserti Sinai, & ibi pascebat gregem. Exodi 3. cap. ibique locutus est ei Deus. & ita apparet, quod desertum illud erat iuxta terram Madian,

Madian, ideo non valde fatigaretur Ietro eundo ad Moysen in montem Sinai. Secus autem si cum eo pergeret in terram Chanaan, ideo noluit ire.

Tertio, quia causam rationabiliter habebat Ietro eundi ad Moysen in monte Sinai. sciebat enim quod Moyses ibat in terram Chanaan, & nunquam reuersurus esset in terram Madian. Erat autem Moyses gener Ietro, ideo voluit eum videre Ietro priusquam recederet. nam Moyses non poterat honeste venire ad visitandum Ietro in terram Madiā, quia sic desereret populum in via, quod non licebat.

Quarto, quia habuit Ietro causam valde necessariam ad veniendum ad Moysen. Acceperat enim Moyses Sephoram filiam Ietro in vxorem, ex qua habuit duos filios, scilicet Gerson, & Eliezer. Exodi secundo cap. quando autem iubente Deo iuit Moyses de terra Madian in Aegyptum portabat secum vxorem, & filios, sed propter discordiam circuncisionis reuersa est vxor cum filiis, Exodi quarto cap. Moyses autem iuit solus in Aegyptum, mansitque ibi quousque eduxit Israelitas. Cum autem maneret in Aegypto Moyses, non curauit Ietro mittere ei vxorem, & filios. Cum vero egressus est de Aegypto factus princeps totius Israel, voluit Ietro reducere ei vxorem, quia erat sibi magnus honor, quod haberet talem generum, ideo antequam elongaretur ab eo cum adhuc esset in monte Sinai, voluit ire ad ipsum ferens ei vxorem, & filios. Et ista est causa præcipua aduentus Ietro, ut innuitur Exodi decimo octauo cap. scilicet, cum audisset Ietro sacerdos Madian cognatus Moysi omnia quæ Deus fecerat Moysi, & Israel populo suo tulit Sephoram vxorem Moysi, quam dimiserat, & duos filios eius, & postea sequitur. & mandauit Moysi dicens. ego cognatus tuus Ietro venio ad te, & vxor tua, & duo filij eius cum ea. sed hoc expleuit Ietro veniendo in montem Sinai, ideo noluit ultra ire cum Moysse.

Quinto fuit, quia licet Ietro veniebat ad Moysen propter causam prædictam, tamen Deus faciebat eum venire propter aliam causam, scilicet, ut per manum eius ordinaret statum populi Israel. Quia sicut dicitur Exodi decimo octauo cap. ipse dixit Moysi, quod stulto labore consumebatur volens audire omnes lites populi, & eo monente ordinauit Moyses populum distribuendo per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, ut ipse minister occuparetur, sed istud expleuit Ietro in monte Sinai, ideo noluit ultra ire, quia Deus qui mouerat ipsum ad veniendum in monte Sinai, non mouebat eum ad eundum cum Moysse in terram Chanaan.

Iudei si non peccassent cito ingressi essent terram promissionis.
Quæst. XLVI.

AESTIMABAT enim Moyses, quod immediate introituri essent in terram Chanaan, & possent dare Ietro de opibus terræ, & sic futurum erat, nisi peccassent Israelite, quia terra promissionis non multum distat a deserto Pharan, de quo missi sunt exploratores, ut patet infra 13. cap. Quod autem prope esset, patet quia ipsi adduxerunt vnam racemum cum vite sua pendentem in veste inter duos viros de terra promissionis ad Iudeos in deserto Pharan, quod non esset nisi multum inde distaret terra illa. Item quia exploratores missi solis quadraginta diebus morati sunt eundo, & redeundo, & lustrando terram Chanaan, ut patet infra 14. cap. si tamen valde distaret maior tempore indigerent. Item Iudei erant in Cadesbarne, quando missi sunt exploratores, ut patet Deuteronom. cap. 1. & tamen Cadesbarne est coniuncta terræ promissionis, scilicet

in latere suo Meridiano. nam desertum Sin est principium lateris Meridiani, ut patet infra trigesimo quarto cap. sed in deserto Sin est Cadesbarne. ideo aliquando vocatur Cadesbarne, & aliquando Cades deserti Sin, ut patet infra vigesimo cap. Quod autem Cadesbarne sit coniunctissima terræ Chanaan, patet Iosue cap. 10. ubi dicitur, quod a Cadesbarne vsque Gazam cepit Iosue vno imperu. Item Iosue cap. 15. ponitur Cadesbarne terminus fortis filiorum Iuda a parte Meridiana. parum ergo distabat, sed quia Iudei peccauerunt in eadem mansione, impediti sunt vsque ad quadraginta annos non intrare, ut patet infra 14. ca.

An si Ietro iuisset cum Iudeis obligaretur mori propter sententiam datam in Cadesbarne. Et numeratos a vigesimo anno non posse ingredi in terram promissionis de quibus intelligitur.
Quæst. XLVII.

VND E si Ietro iuisset cum Iudeis de deserto Sinai, sicut Moyses petebat, & aliqui concedunt, quod iuisset, moreretur in deserto, nec transiret in terram illam. Et probant hoc aliqui, quia de his qui erant numerati a vigesimo anno, & supra nullus introiret in terram Chanaan, ut patet infra decimo quarto cap. Ietro autem erat plurimum quam viginti annorum, quia erat iam senex, ideo non introiret illuc.

Respondendum est hoc nihil ob stare, quia illa sententia solum intelligitur de numeratis a vigesimo anno. Isti autem erant soli filij Israel de duodecim tribubus. Vnde Leuitæ non fuerunt hac sententia puniti, quia ipsi non erant de computatis a viginti annis. Item mulieres non includebantur directe in hac sententia, quia non fuerant computatæ. de quo declaratum fuit Iosue capitulo quinto. sic autem erat de Ietro. ipse enim non erat computatus cum illis qui dicebantur computati a viginti annis, & supra, cum non pertineret ad Israelitas, ideo non ligabatur hac sententia.

Sed hoc non obstante dicendum, quod si ipse iuisset cum Israelitis in deserto moreretur, quia a tempore quo recesserunt Israelitæ de monte Sinai vsque ad ingressum in terram Chanaan transierunt anni quasi triginta nouem, sed non viueret tanto tempore Ietro. Erat enim iam senex cum haberet filias septem, quarum vnam accepisset Moyses in vxorem, & tamen Moyses non intrans in terram ultra Iordanem vixit annis centum & viginti, ut patet Deuteronom. cap. 31. Ergo Ietro qui senior esset non posset viuere tanto tempore, ut ingrederetur in terram post quadraginta annos mansionis deserti, ideo moreretur in deserto.

Quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis Dominus tradidit. Vocat hic opes, ipsas vrbes, & oppida, & rusticas possessiones, scilicet vineas, & agros. De his autem erant daturi Israelitæ Ietro si illuc iuisset. Vel possunt accipi opes pro ipsis diuitiis pecuniis, & aliis rebus mobilibus. Nam etiam de his promiserat Deus Israelitis, ut patet Deuteronom. cap. 6. f. & dedit tibi ciuitates magnas, & optimas, quas non edificasti, & domos plenas cunctarum opum quas non extruxisti, cisternas quas non fodisti, vinea & oliueta, quæ non plantasti &c. De omnibus autem his diuitiis potest intelligi. *Dabimus tibi.* Nomine totius populi loquebatur hic Moyses, quia non solum ipse erat obligatus Ietro, quia instituerat modum quo releuaretur a labore, sed etiam totus populus tenebatur illi, quia instituerat eorum politiam. nam licet Deus dedisset leges, politiam tamen ordinauit Ietro.

Ietro ordinavit politiam Hebraeis: Deus aut dedit legem, sed non ordinavit politiam, & quomodo se habeat ordo politicus ad legis dationem, & quid praesupponat alterum.
Quaest. XLVIIII.

DIFFERUNT enim ista, quia politia dicit habitudinem plurium qui conveniunt ad simul manendum, & hoc quantum ad superioritatem, vel inferioritatem, aut equalitatem, & iste est ordo necessarius immediate, ut aliqua multitudo convenit. nam non solum non est possibile manere aliquam multitudinem non habentem inter se aliquem ordinem politicum, sed etiam impossibile est esse unam multitudinem, quia illi qui sunt simpliciter multi non possunt reduci ad aliquam unitatem, nisi secundum aliquem ordinem, per quem referantur ad aliquod unum, & illa est habitudo politica. sine legibus autem quamquam populus non bene manere potest, convenire tamen potest; & effici vnus. ideo est magis necessaria politia quam lex, & est prior naturaliter: Ordinavit autem inter Iudaeos politiam Ietro cum ipse constituerit iudices, qui praesentem distinguens illos secundum varia officia. ut patet Exodi cap. 18. & non posuit aliquam legem de modo iudicandi istorum, ideo ordinavit politiam, & non leges, pro quo debebatur ei valde magnus honor a toto populo, & volebant sibi regratiari dando possessionem inter eos, & opes multas in terra Chanaan.

Quomodo Moyses potuit hac dicere Ietro, quia videtur, quod fuerit reuersus in terram suam ante datam legem.
Quaest. XLIX.

QVAERET autem aliquis quomodo Moyses potuerit ista dicere Ietro, quia ipse venit ad Israelitas in montem Sinai, ut patet Exo. cap. 18. & ibi dicitur, quod reuersus est in terram suam, sed illud dicitur ante legis dationem, ut patet ibidem ex ordine literae. sed data est lex in principio mensis tertii anni primi ab exitu de Aegypto. Nam prima die mensis huius tertii venerunt Israelitae in montem Sinai, ut patet Exodi ca. 19. & postquam purificati sunt per tres dies data est lex, ut patet ibidem. ergo non staret Ietro in monte Sinai quando recedere volebant Israelitae de monte Sinai, quod fuit anno secundo egressione de Aegypto mense secundo die 20. mensis, ut patet hic. & tunc dicta sunt ista verba, non tamen poterat hoc tempore stare hic Ietro cum iam recessisset.

Ad hoc Nicolaus dicit super 18. cap. Exodi. quod Ietro venit ad Moysen primo anno egressione de Aegypto, & dicit, quod non rediit in terram suam vsque ad annum. secundum egressione de Aegypto, s. quando dicta sunt verba ista quae habentur hic, & quod per anticipationem ponatur de recessu eius ibidem, & dicit hoc esse probabile, quia Ietro erat conuersus de nouo ad fidem, ideo debebat plenius informari, & maxime, quia illo anno erat danda lex, tum quia videns generum suum in tanta gloria, & filiam suam, non est verisimile, quod ita cito recederet. Hic autem super istud cap. dicit, quod fuerat conuersus Ietro ad iudaismum, & ad preces Moysi generis sui concessit ire cum Israelitis in terram Chanaan, prius tamen abiit in terram suam, quae non multum distabat a deserto Sinai, ut disponeret domum suam, & postea iret cum Israelitis. Quod autem dicitur hic de precibus Moysi ad ipsum, factum est tempore quo fuit conuersus ad iudaismum, & ista conuersio fuit post datam legem, & ante recessum populi, & tanto tempore, quod

posset se conuenienter disponere ad recedendum cum filiis Israel.

Sed quaedam istorum non stant conuenienter. Primo quia dicitur hic, quod Ietro venit ad Moysen primo anno egressione de Aegypto. Sed hoc probatum est totaliter esse falsum Exodi cap. 18. Non enim potuit venire tempore illo, sed venit post datam legem, circa finem primi anni egressione de Aegypto, vel in principio secundi, ut probatum est ibidem.

Quo tempore Ietro reuersus est in terram suam.
Quaest. L.

ET cum dicit Nicolaus, quod non rediit Ietro in terram suam vsque ad annum sequentem, sed stetit quasi per annum cum Israelitis in monte Sinai, dependet ex hoc, quod praesupponit ipsum venisse in primo anno. sed falsum est. Cum autem probat dicens, quod erat conuersus Ietro ad iudaismum, & debebat erudiri in ritibus legis, falsum est, sicut probatum fuit Exodi 18. capit. Cum autem dicit hic, quod Ietro consensit precibus Moysi, ut iret cum Israel, sed prius rediit in terram suam, non patet ex litera, sed magis contrarium, cum semper dicatur hic, quod Ietro nolebat ire cum Israelitis.

Et si aliquis diceret, quod quamquam hic ponatur, quod repugnaret Ietro precibus Moysi, tamen postea consensit, & hoc subicit litera. sed hoc quamquam possibile sit, tamen non est rationabiliter dictum, quia vel totum scriptura subiciisset, vel cum expressit, quod Ietro repugnaret precibus Moysi, subiungeret quod ad vltimum consensisset, sed non facit. Item non est verum, quod dicitur, quia Exo. c. 18. habetur, quod in terram suam rediit. coniungantur ergo ea quae habentur hic eis quae habentur Exo. c. 18. & cum hic dicat Ietro se nolle ire cum Israelitis, sed redire in terram suam, & illic dicatur, quod iuit in terram suam, satis videtur sequi, quod non redierit. Si enim solum diceretur, quod iuit in terram suam, & non ponerentur ea quae habentur hic, colorem aliquem haberet, quod dicitur: sed cum hic exprimat, quod Ietro nolebat ire cum Israelitis videtur, quod redierit in terram suam animo nunquam reuertendi ad Iudaeos.

Si autem dicas, quod adhuc postea redire potuerit non negatur, sed non est rationabiliter positum, quod redierit. Item si diceretur, quod Ietro redierit in terram suam, & postea ad Hebraeos reuersus sit, sic praesupponitur aliqua quae sunt difficilia, aut saltem non multum verisimilia, s. quod cognouerit Ietro, & Moyses tempus quo recessura erat nubes de monte Sinai, alioquin non posset ire tali tempore in quo cognosceret, an redire posset ante motum nubis. Sed hoc non est verisimile, quia Iudaei semper erant expectando quando moueretur nubes, ideo dicebantur esse in excubiis Domini, ut patet preced. c. Si tamen cognoscerent tempus recessus nubis non essent expectantes. Item non conuenit hoc literae, quia dicitur proficiscimur in terram quam Dominus Deus daturus est nobis. ergo tunc erant in profecione, vnde non posset Ietro in terram suam redire, & postea venire ad Israelitas, quia nesciret vbi essent. Item quod dicit Nicolaus, s. quod ista verba dicta fuerint ipsi Ietro ante dationem legis, non stat. Primo quia praesupponitur, quod venit Ietro ad Moysen ante dationem legis. Sed falsum est, ut probatum fuit Exodi cap. 18. Item non stat, quia ista verba referuntur necessario ad tempus quo Israelitae mouebant castra de monte Sinai, cum dicatur, proficiscimur in terram. sed data lege adhuc steterunt in monte Sinai quasi per unum annum, ergo non fuerunt data ante.

Dicen.

Dicendum igitur, quod Ietro venit ad Moysen in deserto Sinai post datam legem quasi in principio anni secundi, vel in fine primi, & stetit ibi per duos menses, aut parum plus, quousque recesserunt Israelitae de monte Sinai. Tunc ergo petit Moyses, ut iret cum eis. ipse autem noluit respondens ea quae habentur hic. subicit tamen scriptura de recessu eius cum recesserit post verba ista, quia Exodi c. 18. dictum fuerat, quod recessit in terram suam.

Obiectio contra conclusionem auctoris. Et eius solutio. Et quod filij Ietro post magnum tempus venerunt ad Israelitas.
Quaest. LI.

CONTRA hoc aliquis arguet, quod Ietro iuerit cum Israelitis, quia de filiis eius dicitur, quod habitauerunt in terra promissionis in sorte filiorum Iuda. ergo pater iuit. Hoc habetur Iudic. c. 1. filii autem Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, & habitauerunt cum eo. Iste autem Cineus est Ietro qui vocatur cognatus Moysi, id est socer. Idem patet Iudic. cap. 4. scilicet Aber autem Cineus recesserat quondam a ceteris fratribus suis Cineis filiis Obab cognati Moysi. Iste autem est Ietro, ut patet hic. Et tamen illi Cinei filii eius habitabant in sorte Iuda, & Nephthali. ergo Ietro iuit cum Israelitis alioquin non essent in terra promissionis filii eius.

Respondendum est, quod Ietro non iuit cum Israelitis reuersus in terram suam, ut dictum est. filii tamen sui magno tempore postea videntes Israelitas appropinquare terrae Chanaan iuerunt ad eos, ut ingrederentur cum eis expectantes, quod daretur eis, quod fuerat promissum patri eorum, & factum est, quia in sorte Iuda recepti sunt, ut patet Iudic. cap. primo.

Nec potest dici, quod isti filii Ietro iuerint in terram Chanaan postquam illuc Israelitae ingressi sunt, quia ante ingressum pugnavit Israel contra Madianitas, & occidit omnes masculos eorum, ut patet infra 31. ca. Ante hoc igitur bellum venerunt filii Ietro de Madian ad Israelitas. fuit enim bellum istud quasi in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto paulo antequam moreretur Moyses, ut patet infra 31. ca. scilicet vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. ante finem ergo anni 40. venerunt filii Ietro ad Israelitas.

An Ietro iuerit in terram Chanaan. Quaest. LII.

SED aliqui dicunt circa praecedentia, quod Ietro iuit in terram Chanaan, quia licet hic dicatur, quod ipse dixit reuertar in terram meam in qua natus sum. non dicitur, quod reuersus est, & forte Moyses rogauit eum, & tandem exorauit, quod iret cum eis. Secundo cum inueniantur postea filii eius in terra Chanaan Iudic. primo. & quarto capit. filii tamen non irent, sine patre, quia non desererent eum.

Dicendum, quod Ietro non iuit cum Moysen, sed rediit in terram Madiam, quia ipse, ita dixit hic. & postea non habetur contrarium, ideo videtur, quod redierit in terram Madian.

Ad primum in contrarium dicendum, quod licet non habeatur hic, an Ietro redierit. habetur tamen Exodi 17. scilicet dimisit Moyses Ietro cognatum suum, qui reuersus abiit in terram suam, scriptura tamen tacuit istud hic, quia ibi illud dixerat, & ibi tacuit istud, quod dicitur hic, quia consuetudo scripturae est, quod sit breuius, & tamen idem in pluribus locis narratur.

ra fit in nullo plene narrat, sed ex narrationibus imperfectis, quae sunt in diuersis locis fit vna plena narratio, & ista est hic, quia coniungendo ea quae habentur hic, & Exodi 18. colligitur plena veritas de eo, quod pertinet ad Ietro, & tamen id, quod ponitur hic, quod Moyses rogaret Ietro ire cum eo, & ille non assenserit, non potuit conuenienter poni Exo. 18. quia istud fuit tempore recessus de monte Sinai, ut patet in litera. sed quod habetur Exo. 18. significat ex ordine literae fuisse in aduentu in montem Sinai, & ita non debuerunt ibi poni ista. Ad secundum dicendum, quod filii Ietro introierunt in terram Chanaan, & habitauerunt ibi postea cum Hebraeis, semperque ibi fuerunt. nam post mortem Iosue in principio temporis iudicum erant filii Ietro, qui vocantur Cinei, in terra Chanaan. nam dicitur Iudic. 1. quod filii Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius. Erant quoque postea tempore iudicum sub iudice Delbora, & Barach Cinei cum Israelitis. Nam dicitur Iudic. 4. Aber autem Cineus recesserat quondam a ceteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi, vxor autem istius nomine Iahel. occidit Syfaram principem exercitus Iabin regis Afor, ut patet eod. c. Isti quoque Cinei manebant cum Iudaeis tempore Saulis regis. nam quando iuit Saul ad percutiendum Amalechitas, iuxta quos in terra Israel habitabant Cinei, dixit eis Saul, quod recederet inde, ut patet 1. Reg. 15. s. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel cum ascenderet de Aegypto, & recessit Cineus de medio Amalech. Ita autem mansit populus Cineorum inter Israelitas quousque per quamdam captiuitatem perierunt, de quo pronunciauit Balaam infra 24. s. vidit quoque Cineum, & assumpta parabola ait. Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cinei quando poteris permanere. Assur enim capiet te.

Quomodo filij Ietro potuerunt intrare in terram Chanaan.
Quaest. LIII.

SED nunc est dubium cum Ietro redierit in terram Madian, quomodo filii sui potuerunt intrare in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, quod Ietro de monte Sinai rediit in terram suam Madian, sed postea cum filiis suis reuersus est ad Moysen in deserto, & sic potuerunt filii eius intrare in terram Chanaan.

Sed dicendum, quod hoc non est verisimile, quia cum Ietro oratus a Moysen noluerit ire cum eo in terram Chanaan, multo minus vellet postea reuertari ad ipsum tolerando superuacuos labores. Secundo quia hoc erat minus verisimile. nam quando Ietro erat cum Moysen in monte Sinai putabat, quod statim ingressuri essent Israelitae in terram Chanaan, quae satis erat propinqua, quod etiam putabat Moyses, qui promissit dare illi optimum, quod Israelitae haberent inter omnes opes, quas Deus eis daturus esset, & tamen tunc noluit venire, multo minus ergo vellet venire postea, quia statim ceperunt Israelitae impediri in via in deserto Pharan, vbi pronunciauit Deus, quod 40. annis manerent Israelitae in solitudine.

Dicendum ergo, quod Ietro rediit in terram Madian, & nunquam postea reuersus ad Moysen, neque ingressus est in terram Chanaan, sed mortuus est in terra sua. filii autem eius venerunt ad Moysen, & illi introierunt in terram Chanaan, habitaueruntque ibi postea eorum, ut dictum est quae preced.

Quomo.

in rebus suis, & tñ quia istud, qđ accepturi erant filij Ietro non erat valde magnum cōparatum ad ea, quæ ipsi possidebant, potissimè moti propter reuerentiã Moyfi, & promissionis suę compleuerunt illud. *Profectique sunt de monte vian trium dierum.*

An Israelite ambulauerunt vian trium dierum in die, qua mouerunt castra de Synai, vel ambulauerunt tribus diebus continuis sine interpolatione.
Quæst. LVIII.

RABI Salomon dicit, s. qđ die qua mouerunt castra Israelite de Synai ambulauerunt vian trium dierum, vt demonstrat Dominus, quod cito eos in terrã promissam introduceret, nisi ipsi obijcem parauissent.

Sed non multum consonat: nam fieri nequisset, qđ tota multitudo Israel cum pecoribus, & paruulis suis vian trium dierum ambulasset, nisi Deo mouente illo totaliter, quin potius ille populus vian trium dierum in decem vix conficere posset. Si autem diceretur, qđ multitudo tota Deo mouente ambulauerit die vna spatio trium dierum, nō sequeretur inde fatigatio, sed sequenti cap. dicitur populum cōquestum fuisse propter laborem itineris.

Aliqui autem dicunt, qđ ambulauerunt vian dierum trium, scilicet, cōtinuè; ita qđ non quieuerunt per tres dies. Sed etiam hoc non conuenit, quia nullus posset sustinere continuam vian trium dierum non sumpto cibo, nec somno. si autem somnum caperent necesse erat nubem quiescere, quia ipsa mota, ipsi quoque mouebant.

Sed dicendum est, qđ Israelite mouebant castra, & ambulauerunt vian trium dierum, id est, quod nō fixerunt castra vsque ad diem tertium. In quolibet tamen horum trium dierum quiescebant paululum ad sumendos cibos per diem. In nocte autem nubes stabat, vt caperent somnum: fuerunt tamen conquesti de labore itineris, vt patet sequenti cap. qđ iste dierum fore erant magne, & non sufficiebant paruuli Iudæorū, & mulieres ad istum motum. Vel conquesti sunt, quia per tres dies ambulauerunt non habentes aliquã viã quietis intermediam. In alijs autem mansionibus, cum ambularent per vnum, vel duos dies quiescebant. Rarò enim ambulabant pluribus diebus: nam non reperitur, nisi Exod. capitulo decimo quinto, vbi cum recessissent Israelite de mari Rubro processerunt diebus tribus per desertum, nō inuenientes aquas vsque in Marath. Erat autem difficile hoc Iudæis, idè conquesti sunt: die autem tertio profectio huius, venerunt in sepulchra concupiscentiæ, de qua mansio patet sequenti cap.

An in his tribus diebus fecerint mansiones.
Quæst. LXI.

ALIOVIS autem forte dicit, quod in his tribus diebus Iudæi fecerunt mansiones tres. Prima die venerunt in Sepulchra concupiscentiæ. Secunda die in Aferoth. Tertia in desertum Pharan. Sic enim ordinantur istæ mansiones, vt patet sequenti cap. & infra 12. & 13. Et aliqui tamen apparent hoc ex litera. Nam hic dicitur, quod recubuit nubes in deserto Pharan, ergo ibi fuit mansio. Sed ante desertum Pharan sunt duę mansiones, scilicet, Sepulchra concupiscentiæ, vt patet sequenti cap. & postea Aferoth, vt patet eodem, & infra 12. c. deinde desertum Pharan, vt patet infra 12. cap.

Respondendum est, quod isti tres dies non fuerunt per tres mansiones, sed vltimo die eorum venerunt in mansionem, quæ dicitur Sepulchra concupiscentiæ.

Non enim poterat dici, quod tribus diebus, postquam recesserunt de Synai venissent in desertum Pharan, de quo infra 13. cap. Nam cum primo venissent in Sepulchra concupiscentiæ, manserunt ibi diebus aliquot, scilicet, per vnum mensem, vt aequaliter patet sequenti cap. Deinde cum venissent in Aferoth manserunt ad minus diebus septem, quibus Maria soror Moyfi fuit leprosa, vt patet infra capitulo duodecimo. Postea autem venerunt in desertum Pharan, vt patet infra cap. 13. ergo non venerunt illuc tertia die post recessum de Synai. Aliter tamen nequibant in tribus diebus facere tres mansiones.

Sed dicendum est, quod ambulauerunt vian trium dierum post recessum de Synai non faciēdo aliquam castrametationem. Nam si intelligeretur, quod quilibet castrametatio erat vnus dies, non solum diceretur, quod ambulauerunt itinere dierum trium, sed etiam dierum viginti, vel triginta, cum post montem Synai fuerint plures, quàm triginta mansiones, vt patet infra 33. cap. Et cum dicitur, quod nubes recubuit in deserto Pharan, non intelligitur de deserto Pharan eo modo, quo habetur infra 13. cap. differentiam autem hanc supra assignauimus. Item magis ex litera illa contrarium apparet, quia nubes requieuit in deserto Pharan, vt patet supra, sed antequam nubes requiesceret non poterat fieri aliqua mansio, ergo in istis tribus diebus, vsque ad solitudinem Pharan, non fuerunt factæ tres mansiones. Item cum nubes requieuit in deserto Pharan post recessum de monte Synai, illa erat prima mansio, quæ fieret post illum montem, sed ante mansionem factam in solitudine Pharan, de qua dicitur infra 13. capi. fuit duplex mansio, scilicet, Sepulchra concupiscentiæ, & Aferoth, vt patet sequenti cap. & infra duodecimo. Ergo non est ista solitudo Pharan, de qua dicitur hic, sicut illa, de qua dicitur infra 13. cap. *Arca Domini præcedebat vos per dies tres.* Id est, arca foederis, in qua erant tabule præcedebat Israelitas diebus illis tribus, quibus peruenerunt, vsque ad mansionem primam, quæ vocatur Sepulchra concupiscentiæ.

Quomodo arca potuerit præcedere populum; cum dicatur, quod totum tabernaculum portabatur in medio castrorum.
Quæst. LXI.

CIRCA arcam istam dubitatur, quomodo potuerit præcedere populum, quia dicitur, quod Gersonite, & Merarite, & Caathite portabant vasa sua in itinere in medio Israelitarum, scilicet, qđ præcedebant aliquæ Tribus, & aliquæ sequiebantur, vt patet supra 2. cap. & declaratum fuit hic.

Rabbi Salomon respondet, quod ista arca nō erat arca foederis, in qua tabule positæ fuerant, & seruabatur in Sanctuario, sed quedam alia arca, in qua seruabatur primæ tabule fractæ a Moyse, de quibus Exod. capitulo trigesimo secundo, & ista quamquam non esset in Sanctuario; tamen in magna reuerentia seruabatur, & præcedebat populum apprente nube super illam.

Sed hoc non conuenit, quia non est verisimile, qđ tabule illæ fractæ a Moyse obseruata fuerint in aliqua arca, sed magis, quod fuerint occultate in terra. Nam ad nullum vltum erant vtilis, quia tabule solum proficiebant, vt præstarent testimonium legis datæ: propter hoc enim eas Deus vocauit testimonium, & iussit poni in arca, vt patet Exod. cap. 25. sed istæ tabule fractæ non proficiebant ad aliquem vltum testimonij, sicut instrumenta rupta, vel cancellata: ergo non erant conseruandæ. Item potissime hoc tenet secundum positionem Hebræorum.

Quomodo

Quomodo Moyse ausus fuerit frangere tabulas a Deo scriptas.
Quæst. LXI.

QUÆRIT enim Rabbi Abra. Aben Ezra, quomodo Moyse prorupit in tantam audaciam, quod auderet frangere tabulas a Deo scriptas.

Respondet, aliquos antiquos Hebræos, & satis rationabiliter sensisse, quod postquam peccate populo descenderet Moyse de monte, eo vidente ceperunt literę de tabulis euolare, ita vt nihil scriptum in eis maneret. Videns autem illas totaliter raras, & inutiles, tanquã ad nihil aptas confregit, hoc autem dato non erant ponende in aliqua arca. Item dato quod istę tabule fractę fuissent conseruate, nō poterat vocari arca, in qua erat arca foederis. Vocatur tamen hic, quod patet, quia sedus dicitur esse pactum inuitum a Deo cum Israelitis, & arca dicebatur foederis, quia continebat tabulas habentes illud pactum. Sed tabule fractę non continebant aliquod pactum, quia erant diuisę in particulas, ita vt nihil legi posset, sicut est de literis ruptis. & dato quod possent congregari particule tabulæ ad hoc, quod legeretur scriptum, non facerent fidem, sicut instrumenta rupta, & cancellata: nō essent igitur tabule foederis, & arca, in qua essent non vocaretur arca foederis. Item adhuc patet, quia sedus, & testimonium idem sunt. Vocantur autem tabule testimonij, quia certitudinem testimonij perhibent: hoc autem tabule fractę non facerent: ergo nec vocarentur tabule foederis. Item propter hoc Moyse iterum ascendit in montem ad habendum secundas tabulas, quia primę fractę fidem non faciebant. si autem fidę fecissent frustra ascendisset in montem. ergo nō vocabantur tabule foederis. Item sicut domus ad solum prostrata non est domus: ita tabulæ fractę, & instrumenta rupta non sunt instrumenta, nec tabulæ, sed arca continens vocabatur arca foederis propter tabulas contentas: ergo illa, in qua essent huiusmodi tabule non vocaretur arca foederis. De hac tamen dicitur, quod erat arca foederis. ergo ista erat quæ continebatur intra Sancta Sanctorum, in qua recondebantur tabule secundæ.

Opinio Nicolai de ista arca, quæ præcedebat populum refellitur.
Quæst. LXII.

NICOLAUS autem dicit, quod ista erat arca foederis continens tabulas secundas, quæ seruabatur intra Sancta Sanctorum. Conseruauerat autem semper portari in medio castrorum a Caathitis: nunc autem præcedebat, in quo facit differentiam dicens, quod quando arca ducebatur per loca hostilia propter timorem hostium ibat in medio castrorum. Cum vero ducebatur per loca secura præcedebat. Item dicit, quod Deus voluit nunc gloriam arce. Ista enim fuerat prima mutatio castrorum post fabricationem arce: ideo voluit eam ostendere gloriosam, dirigendo in via cum præcederet, & assignando castra.

Sed non stat illud, quod dicitur, qđ cum essent loca hostilia arca erat in medio. Cum vero loca ab hostibus tuta, præcedebat: nam nulla erat maior hostilitas contra Iudæos, quàm cū ingrederentur terram Chanaan Iordane pertran sito, ibi tamen arca Domini præcedebat castra Israelitarum per duo millia passuum contra Iericho, vt patet Iosue, capitulo tertio, ita & cū procederet ad alia loca. Item non poterant esse loca magis hostilia, quàm cum Iudæi ibant ad pugnam contra hostes, sed multoties portabant arcam in bellum, vt patet primo Regum quarto cap. ergo Alph. Ios. super Num. Pars I.

A non desinebat præcedere arca Israelitas propter timorem hostilem.

Contra Nicolaum. Quod arca præcedebat Israelitas in omni motu.
Quæst. LXIII.

SED dicendum est, qđ arca Domini, in qua erant tabule secundæ præcessit hic Israelitas, & non magis curabatur, an esset in locis hostilibus, quàm in locis tutissimis, vt supra inductum est. An tamen arca præcederet semper Israelitas per desertum in motu castrorum nō patet, quia hic dicitur, quod arca præcedebat eos per dies tres, quod refertur ad istos tres dies, quibus ambulauerunt Iudæi, vsque ad primam castrametationem post montem Synai. Satis tamen videtur dicendum quibusdam, quod præcederet arca Domini Israelitas in omni motu castrorum, quia infra dicitur, quod cum eleuaretur arca dicebat Moyse, Surge Domine, & dissipentur inimici tui. Cum autem deponeretur dicebat, Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Sed hoc significat consuetudinem, & non vnicum actum modo verborum. ergo non solū dixit Moyse hoc semel, sed semper aut pluries dicere consueuerat, & consequenter multoties præcedebat arca, & semper Israelitas procedentes.

Nisi forte aliquis dicat, quod ista dicebantur semper in eleuatione arce, & depositione, etiam si ipsa esset in medio castrorum. vnde non probabitur, quod ipsa multoties præcesserit.

Respondendum est non posse intelligi de arca, si moueretur in medio castrorum, quia dicitur in verbis Moyfi, quando deponeretur arca, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Si tamen arca esset in medio non diceretur, qđ reuerteretur Deus, qui significabatur esse super arcam, quia qui reuertitur præcedebat. ergo oportet, qđ intelligatur de motu arce in præcessionem castrorum, & sic dicitur, qđ ipsa postquã facta est semper præcessit castra. non tamen erat ipsa, quæ principaliter dirigebat in via, sed ipsa columna sedens super illam dirigebat, & quãdo iterisset columna stabat arca. Erat igitur ista præcessio arce non ad alium fructum directionis, quem non sequerentur, Israelite per motum nubis, sed solum ad gloriam arce, vt videretur dirigere, & ad maiorem securitatem Iudæorum, quia ipsi intelligebant gloriam Domini esse in arca. vnde cum ipsa præcederet credebant se tutos ab hostibus a parte anteriori. Quod autem arca præcesserit semper in motu castrorum aequaliter colligitur infra cap. 14. cum dicitur de Israelitis, qui contra præceptum Domini voluerunt ascendere contra terram promissionis per locum Amalechitarum, & Chanaanorum. Et dicitur ibi, arca autem testamenti Domini, & Moyse non recesserunt de castris, in quo significatur, quod ipsa præcedere consueuerat, & tunc non præcessit, si tamen in medio castrorum ipsa moueri consueuisset cum ceteris apparamentis Sanctuarij, non diceret, qđ arca non recessit de castris, sed Sanctuarium non recessit. De arca tamen sola dicitur, ergo ipsa aliter se habebat in motu castrorum, quàm reliquum Sanctuarium. Item quia dicitur, quod non recessit de castris, si enim arca moueretur in medio castrorum, nunquam deberet moueri, nisi cum mouebantur castra tota, Innuitur tamen, quod ipsa moueretur non motis castris, cum dicatur, quod non recessit de castris, quasi dicat, quod aliquando consueuerat recedere de castris, & hoc erat in præcessionem motus castrorum.

Q 2 Determini.

Determinatio quæst. præcedentis. Et quomodo portabatur arca, & a quibus. Quæst. LXIII.

PRÆDICTA videntur esse quibusdam vera, & continent aliquid erroris. Nam quod dictum est de ista arca, an esset arca foederis, vel alia arca.

Dicendum est, quod erat arca, quæ erat intra sancta Sanctorum, in qua erant tabule, & manna, & virga Aaron, quæ frõdui, ut dicitur ad Hebræ. 9. & nullam aliam arcam habebant Iudæi, in qua essent aliquæ aliæ tabule, quia tabule fractæ ad nihil proderant, ut dictum est supra quæst. 61. & 62. Dicendum etiam, quod ista arca foederis præcessit nunc Israelitas cum mouerunt castra de monte Synai, ut dicitur in litera. Sed tunc est dubium, quomodo illa portabatur, vel a quibus.

Dicunt quidam, quod portabatur a sacerdotibus propter honorem eius, quia istud erat vas sanctissimum in toto Sanctuario. Sed dicitur, quod non fiat. Primo, quia ad sacerdotes non pertinebat portare aliqua onera. Nam Deus distinxerat officia inter sacerdotes, & Leuitas: sacerdotibus autem commiserat, quod ministrarent in Sanctuario, & non quod portarent aliqua onera supra 3. & infra 18. cap. Leuitis autem commiserat, quod portarent onera supra 3. capit. ideo sacerdotes non portarent arcam. Secundo, quia Deus præcepit specialiter familiæ Caathitarum portare arcam s. 3. & 4. cap. ideo nullo modo pertineret ad sacerdotes.

Sed aliqui obijciunt, quod sacerdotes portarent illam: nam sic portauerunt in transitu Iordanis, ut patet Iosue 3. cap. ita ergo portaret nunc. Secundo, quia dicunt, quod quando arca portanda erat in medio castrorum portabatur a Caathitis, tamen quando portabatur extra castra præcedendo, illa non portabatur a Leuitis, sed a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & introitu in terram Chanaan. Nam præcedebat arca per duo millia passuum ad totum populum, ut patet Iosue tertio cap. & tunc portabatur a sacerdotibus, eodem cap.

Dicendum, quod arca non portabatur tunc a sacerdotibus, sed a Leuitis propter causas supra positas. Secundo, quia dato quod pertineret ad officium sacerdotum portare arcam, & vellent illam portare non possent, quia erant soli tres sacerdotes, scilicet, Aaron & duo filij eius Eleazar, & Ithamar supra 3. cap. & tamen tres non poterant portare arcam, quia saltim erant necessarij quatuor, qui portarent eam per quatuor extremitates duorum vectium. Exo. 25. cap. Tertio, quia Aaron, qui erat vnus istorum trium, non est verisimile, quod portaret arcam, quia ipse erat summus sacerdos; ideo non portaret aliqua onera.

An pertineret ad sacerdotes portare arcam. Et quare portauerunt arcam per Iordanem, Et quod etiam alijs portauerunt. Quæst. LXV.

CVM autem obijciatur, quod pertineret ad sacerdotes portare arcam, quia portauerunt eam per Iordanem. Dicendum, quod illud fuit aliquid speciale. Nam ibi Deus volebat diuidere Iordanem manente arca intra aquas, & nunquam aliquid tale factum est: ideo ad exaltationem huius miraculi voluit Deus specialiter, quod sacerdotes portarent arcam; hic autem nihil tale fuit: ideo non portabant sacerdotes arcam, sed Leuitæ, ad quos pertinebat. Item istud non fuit non portare arcam per viam, sed fuit tenere eam in aquis Iordanis, quousque transiret populus, ut colligitur Iosue 3. portatio autem magis pertinebat ad Leuitas, quam ad sacerdotes. Ad secundum cum dicebant, quasi regulam dando, quod quando ibat arca in

medio Israelitarum portabatur a Leuitis, cum autem præcedebat castra portabatur a sacerdotibus, non est concedendum, quia scriptura non ponit aliquam distinctionem talem, sed absolute officium portandi arcam tribuit Leuitis, ut patet supra 3. & 4. cap. Dicendum tamen est, quod aliquando inueniunt sacerdotes portasse arcam, & hoc nunquam fuit, nisi in aliquo opere speciali, & mirabili: sic enim fuit quando Iosue cum Israelitis de vltima mansione deserti venturi erant ad Iordanem. Nam tunc ex ipsa mansione, usque ad Iordanem sacerdotes portauerunt arcam præcedentes populum per duo millia passuum Ios. 3. c. cum etiam diuidendus fuit Iordanis introierunt sacerdotes portantes arcam in aquas Iordanis, & tandiu steterunt ibi quousque transiit totus populus per alueum arenæ, & postea ascenderunt sacerdotes de alueo portantes arcam Ios. 4. c. an tamen post exitum de Iordane, usque ad locum castrametationis, usque ad Galgalâ, vbi illa nocte castrametati sunt Israelitæ portauerunt semper sacerdotes arcam, vel successerint in hoc Leuitæ, non satis patet Iosue 4. Iterum autem sacerdotes portauerunt eam, quando debuerunt corruiere muri Iericho: nam istud erat opus admirabile, quod nunquam audiuimus fuerat, sed muri totius vrbs nullo impellente per seipsum corruerint, & quia hoc factum est in presentia arcæ, voluit Deus, quod tunc arca portaretur a sacerdotibus, quia hoc pertinebat ad maiorem honorem. istud patet Ios. 6. Sed post hoc non legitur, quod sacerdotes portauerint arcam, sed soli Leuitæ portabant eam, ad quorum officium pertinebat. Sic patet 1. Paralip. 15. vbi Dauid volebat magnam festiuitatem celebrare transfereudo de domo Obededom arcam Dei in domum suam, & ad hoc non fecit, quod portaretur a sacerdotibus, sed a Leuitis: ideo dixit illicitum esse portari ab alijs, propter quod fecit consecrari Leuitas, ut possent portare illam cum dicitur. eod. cap. nunc dixit Dauid illicitum esse, ut a quocumque portaretur arca Dei, nisi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam. & postea dicitur. eo. cap. cumque adiunxisset Deus Leuitas, qui portabant arcam foederis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes. ita ergo in presenti cum non fieret aliquid admirandum, non portarent sacerdotes arcam, sed Leuitæ.

Soli Leuitæ portabant arcam: sacerdotes autem non nisi propter aliquid valde admirandum. Et quod Oza inordinatè portauit arcam. Quæst. LXVI.

AD HEC obijciatur, quod alijs temporibus sacerdotes portabant arcam, sicut ibatur ad bella, ut 1. Reg. 4. c. ibi duo filij Heli sacerdotis magni portauerunt arcam. Secundo, quia quæ arca mota fuit de Gabaa in Ierusalem, & posita est in domo Obededom, sacerdotes portabant arcam: nam Oza sacerdos filius Aminadab portabat arcam. 2. Reg. 6. c. & 1. Paralip. 13. ergo licebat sacerdotibus alijs temporibus portare arcam. Dicendum est, quod arca non portabatur a sacerdotibus, sed a Leuitis, quia Deus statuerat eos ad portandum arcam, & non sacerdotes s. 4. c. nisi esset aliquid valde admirandum, sicut fuit in diuisione Iordanis, & in casu murorum Iericho: alias autem solis Leuitis licebat portare eam, sicut dixit Dauid 1. Paralip. 15. Ad primum in primum dicendum, quod falsum præsupponit: nam filij Heli summi sacerdotis non portabant arcam, nec poterant portare, quia erant soli duo, I. Ophni, & Phinees. 1. Reg. 2. & 4. c. & tunc arca non poterat portari, nisi saltim a quatuor extremitates duorum vectium, ut innuit Exo. 25. Scio quia litera, quæ allegatur 1. Reg. 4. c. non innuit, quod illi duo sacerdotes portabant arcam, sed potius, quod custodiebant eam tanquam principes, cum essent filij summi sacerdotis, quia

quia dicitur eod. cap. erant duo filij Heli cum arca foederis Domini. Et sic non dicitur, quod portabant eam, sed quod erant cum ea, id est in custodia eius.

Ad secundum, quod dicebatur de Oza sacerdote, quod portabat arcam. Dicitur potest vno modo, quod ille non erat sacerdos, sed Leuita. quia 2. Reg. 6. & 1. Paralip. 13. cap. vbi de hoc agitur, non satis ostenditur an esset sacerdos, vel Leuita, licet quid horum fuerit ibi declarabitur. Secundo, quia dato quod ille esset sacerdos nihil inde probatur, quia ex eis, quæ sunt inordinatè non probatur aliquis ordo, & tamen illa portatio facta per Ozam fuit inordinata. Sic enim innuit Dauid 1. Paralip. 15. cum ait. vos qui estis principes familiarum Leuitarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Dei Israel ad locum qui preparatus est, ne vta principio, quia non eratis presentes percussit nos Dominus, sic & nunc fiat; & ita innuit, quod illicite fuit portata arca, quando portauit eam Oza, eo quod non fuit tunc portata a Leuitis. Tertio, quia ibi fuit etiam alius error, quia arca portata est super plaustrum. 2. Regum 6. & 1. Paralip. 13. Istud autem erat illicitum, quia arca portari debebat humeris hominum, & non super plaustrum, quia portabatur a Caathitis supra tertio, & quarto capitulo, & illis non erant data aliqua plaustra ad portandum onera sua, sicut alijs Leuitis, sed iustum est, quod portarent onera humeris suis supra septimo capitulo: ideo licet portaretur a Leuitis, vel a sacerdotibus, aut quibuscumque alijs necesse erat portari illicitè: vnde ex hoc non potest sumi aliquod argumentum, qualiter arca portaretur, vel portari deberet.

Opinio quorundam, quod Moyses portabat nunc arcam. Sed quod Moyses nunquam portauit arcam probatur. Quæst. LXVII.

ALIQUI dicunt, quod Moyses portabat nunc arcam. Motuum istorum est; quia dicitur infra in litera, cumque eleuaretur arca dicebat Moyses; Surge Domine, & dissipentur inimici tui, cum autem deponeret dicebat; reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

Dicendum, quod non est verum, quia Moyses nunquam portauit arcam. Nam si ex litera illa arguatur dicitur, quod solus Moyses portabat arcam, quod falsum est, quia non poterat portari a paucioribus, quam a quatuor, ut supra dictum est. Secundo, quia Moyses erat princeps totius populi: ideo non pertineret ad eum officium portandi onera, sed solum iubendi, & ordinandi de rebus totius populi. Tertio, quia etiam si Moyses nullius dignitatis esset, sed ageretur cum eo ex vigore legis, non deberet portare arcam, quia portare onera Sanctuarij non pertinebat, nisi ad Leuitas, qui erant inter annum tricesimum, & quinquagesimum supra quarto, & octauo capitulo. Moyses tamen erat nunc annorum octuaginta duorum, quia in anno, quo eduxit Israelitas de Aegypto erat annorum octuaginta Exo. 7. capit. & nunc erat secundus annus ab exitu de Aegypto, ut patet hic in litera, & supra primo capitulo: ideo non pertinebat ad eum portare arcam. Quarto, quia istud motuum nihil facit, sed potius ex verbis literæ signatur, quod Moyses non portabat arcam, sed alij, quia dicitur: cumque eleuaretur arca dicebat Moyses, id est cum eleuaretur per alios Moyses dicebat; surge Domine, non ergo portabat Moyses arcam, nec erat vnus de portantibus, sed erat præsens cum ea quando portabatur, & ideo loquebatur ille, surge Domine, &c.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Quomodo arca portabatur cum præcederet Israelitas. Et quod sacerdotes ibant cum ea, & etiam Moyses. Quæst. LXVIII.

SEDE quæretur nunc cum arca præcederet Israelitas vadens extra castra, quomodo portabatur? Aliqui dicunt, quod arca erat vnus de vasis Sanctuarij, cuius portatio pertinebat ad Caathitas supra 3. & 4. capitulo. sed ipsi quoque portabant omnia alia vasa Sanctuarij, quæ non erant partes eius. eodem cap. ergo simul alij Caathitæ portarent onera sua cum Leuitis, qui portabant arcam, & sic tota familia Caathitarum præcederet castra cum vasis suis. Item dicunt, quod cum totum Sanctuarium deberet portari simul, ut non diuiderentur res sacræ inter se, quod non soli Caathitæ, sed etiam omnes alij Leuitæ portantes aliqua onera Sanctuarij irent simul cum arca præcedendo castra.

Dicendum, quod non est verum, quod dictum est sed sola arca præcedebat castra: Cetera autem vasa Sanctuarij, & partes eius manebant in ordine suo in medio Israelitarum. Item quia de arca erat aliquid speciale, scilicet, quæ apparebat ibi gloria Domini, & loquebatur super eam Deus in medio duorum Cherubim supra 7. capit. quod non fiebat in aliquo de vasis Sanctuarij: ideo erat aliqua causa, quæ ipsa præcederet, sed de nullo aliorum vasorum erat talis causa, cum non appareret in eo aliqua specialis sanctitas.

Dicendum autem, quod arca cum præcederet castra portabatur a Leuitis Caathitis, & saltim illi essent quatuor, quia non poterat portari a paucioribus, ut dictum est: cum illis autem irent multi alij Caathitæ ad hoc, quod mutarent vices portandi arcam: quia ibidem Leuitæ non poterant semper portare onus, sed aliquando pauciores succedentibus alijs in portatione oneris. De sacerdotibus etiam, id est de Aaron, & filijs eius dicendum, quod irent simul cum arca; licet ipsi non portarent eam; quia sacerdotes procedebant in via cum Leuitis, qui erant de Tribu sua, sed nullus locus conuenientior erat, in quo ipsi procederent, quam simul cum arca: ideo irent cum ea. Item patet ex ordine castrametandi, quia cum castra fixa essent Leuitæ manebant in circuitu Sanctuarij, & tamen ad ostium eius erat Aaron cum filijs suis supra tertio capitulo, & istud erat ad maiorem custodiam Sanctuarij. ergo cum arca esset vas optimum Sanctuarij irent sacerdotes cum ea ad honorem, & custodiam eius. Item patet simile, quia quando arca portabatur ad bella, licet a Leuitis portaretur, tamen sacerdotes honorabilissimè ibant cum illa ad custodiam eius. Sic fuit quando portata est ad bellum contra Philistinios 1. Reg. 4. c. cum dicitur, quod duo filij Heli summi sacerdotis erant cum arca, & quando Saul iterum iuit contra Philistinios ibat arca cum eo, & cum arca erat Achias sacerdos, qui ibi consuluit Dominum 1. Reg. 14. & ille dicebatur esse summus sacerdos. ergo nunc omnes sacerdotes, quot quot essent, irent cum arca, cum nihil aliud faciendum haberent. De Moysè quoque dicendum est, quod ipse iret cum arca, & patet primo ex eo, quod dicitur in litera, sicut eleuaretur arca dicebat Moyses; Surge Dñe, & dissipentur inimici tui, cum autem deponeret dicebat; reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel, sed non poterat Moyses esse præsens arce, quando eleuabatur, & deponebatur, nisi iret cum illa, ergo est Moyses ibat cum arca. Secundo, quia videtur, quod cum Moyses esset princeps, tam sacerdotum, quam Leuitarum, & nihil esset sanctius in omnibus vasis Dei, quam arca, non habebat Moyses causam eundem in alio loco, nisi cum arca. Tertio, quia videtur, quod ista erat consuetudo de motu arce, scilicet, quod illa nunquam moueretur sine

Q 3 Moysè,

Moyse, neque Moyse sine illa ad progrediendum in via. Sic colligitur infra quartodecimo, cum dicitur, quod totus populus recessit de castris ad eundem in terram Chanaan. Et quia Moyse noluit ire, non fuit mota arca: cum dicitur eodem cap. scilicet, arca autem testamenti Domini, & Moyse non recesserunt de castris. De omnibus autem alijs Caathitis, & Meraritis, & Gersonitis dicendum, quod non ibant cum arca, sed procedebant in medio Israelitarum in ordine suo. Ad duas rationes in contrarium respondebitur quaestio sequenti.

An sit verum, quod arca precedebat Israelitas per tres dies, & an iret cum nube, vel sine illa, aut distans a castris, vel coniuncta. Et an Leuitae irent simul omnes. *Quaest. LXXI.*

SED aliquis dicit, quod ista litera non potest stare, cum dicitur. Arca Domini precedebat eos per tres dies, quia significatur, quod ibat extra Israelitas. Deus tamen statuerat, quod in motu castrorum esset iste ordo, scilicet, quod primo procederent tres tribus, quae erant sub vexillo Iudae: deinde tres Tribus, quae erant sub vexillo Ruben: deinde omnes Leuitae portantes Sanctuarium iuxta officia sua, postea tres Tribus, quae erant sub vexillo filiorum Ephraim. Vltimo illi, qui erant sub vexillo filiorum Dan. supra secundo cap. ergo teneretur ille ordo, & procederet arca in medio Israelitarum, & non precederet.

Secundo, quia lex illa fuerat ordinata in monte Synai, ut patet supra 1. & 2. cap. Sed nunc recedebant Israelitae de monte Synai, ut patet hic in litera. ergo non est verisimile, quod statim violaretur antequam inciperet obseruari: non ergo procederet castra, sed iret in medio.

Aliquis dicit, quod illa lex fuit aliquando seruata, & ut communiter seruabatur, & tamen nunc ex aliqua causa speciali non fuit seruata, & precessit arca.

Sed obijciatur, quod etiam nunc fuerit seruata, quia supra in litera ponitur ordo recedendi de monte Synai, & dicitur, quod mouerunt castra primi illi, qui erant sub vexillo filiorum Iudae: deinde qui erant sub vexillo Ruben, & tunc sequitur. profectique sunt Caathitae portantes Sanctuarium. tam diu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum, & postea dicitur, quod processerant, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim, & ad vltimum, qui erant sub vexillo Dan. Et sic Caathitae cum Sanctuario ibant in medio, sed Caathitae portant arcam supra 3. & 4. cap. ergo non precedebat arca, sed ibat in medio.

Dicendum, quod arca precessit hic omnes Israelitas in motu, quasi dirigens in via, & necesse est hoc concedi, cum litera dicat hic. arca foederis Domini precedebat eos per dies tres.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod ordo procedendi positus supra 2. cap. fuit ille, qui semper seruabatur per desertum, & tamen nunc in recessu de monte Synai propter aliquam causam specialem, de qua infra dicitur, precessit arca. Sic etiam erat lex, quod arca portaretur a Leuitis supra 3. & 4. cap. & illicitum erat portari eam ab aliquo alio. i. Paralip. 15. ca. tamen interdum ex aliqua speciali causa portabatur a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & in casu murorum Iericho Iosue 3. & 6. cap.

Ad secundam dicendum verum esse, quod ista lex de ordine procedendi facta est in monte Synai, & seruata fuit ibi quantum ad omnia, scilicet quantum ad ordinem procedendi omnium Israelitarum, etiam quantum ad ordinem procedendi omnium Leuitarum, praeterquam in arca, quae non iuit in medio, sed precessit propter aliquam causam specialem, de qua infra dicitur.

F Ad tertiam rationem cum obijciatur, quod hic etiam arca iuit in medio. Dicendum, quod non est verum: & quando dicitur in litera, quod post duo vexilla, & tres Tribus profecti sunt Caathitae portantes Sanctuarium. Dicendum, quod verum est, sed ipsi non portabant arcam.

Et cum obijciatur, quod Caathitae portabant arcam. Dicendum, quod Caathitae erant multi, & portabant omnia vasa Sanctuarii, quae non erant partes eius, & nominantur supra 3. & 4. cap. Arca autem erat vnum de his vasis, & sic Caathitae qui portabant arcam precedebant nunc omnes Israelitas. Illi vero, qui portabant cetera vasa Sanctuarii ibant in medio Israelitarum in ordine suo. Cum autem dicitur in litera. profecti sunt Caathitae portantes Sanctuarium, intelligitur de omnibus alijs Caathitis, qui portabant cetera vasa Sanctuarii praeter arcam. Et propter hoc dicitur absolute portant arcam. Quasi totum portarent, quia non deerat nisi arca. Ex praedictis potest responderi ad duas rationes factas precedenti quaestio. quae innuebant, quod arca cum toto Sanctuario precesserit castra cum omnibus Leuitis.

Ad primam dicendum verum esse, quod Leuitae portabant, tam arcam, quam reliquum Sanctuarium, & ut communiter omnes ibant simul, & arca cum ceteris vasis, & tamen nunc ex causa speciali precessit sola arca: alia autem vasa Sanctuarii manserunt in ordine suo.

G Ad secundam dicendum, quod licet Leuitae diuiderentur in tres familias, & haberent onera trium modorum, ut patet supra 3. & 4. capi. tamen omnes familiae Leuitarum ibant simul in procedendo; ita quod nullus de Leuitis misceretur eis, quamquam ipsi non miscerentur inter se, sed quilibet familia per se ibat: & iste erat ordo eorum procedendi supra secundo cap. Aliqui autem putant, quod non iret simul, sed quod in motu castrorum procederent tres Tribus, quae erant sub vexillo Iudae, & statim procedebant Gersonitae, & Meraritae portantes vasa sua. Iste ordo innuitur in litera, & tamen verum est, quod omnes familiae Leuitarum simul ibant in medio castrorum, ut innuitur supra 2. cap. ut supra declarauimus: & tamen siue vno modo, siue alio dicat non precedebat aliquis Leuita Israelitas in motu: ideo neque aliqua pars Sanctuarii: nunc tamen ex causa speciali precessit arca.

An semper arca precesserit in deserto Israelitas, vel solum nunc. *Quaest. LXXI.*

QVAERETUR cum dicitur hic, quod arca Domini precedebat Israelitas per tres dies. An istud fuerit semper quamdiu Israelitae fuerunt in deserto, vel solum fuit nunc.

Aliqui dicunt, quod istud fuit per totum desertum: & patet primo, quia dicitur hic. Arca Domini precedebat eos: & istud significat consuetudinem: nam si vna vice tantum fuisset factum, non diceretur precedebat eos, sed precessit eos. Secundo patet, quia dicitur in litera, quod cum eleuaretur arca dicebat Moyse, Surge Domine: cum autem deponeretur dicebat, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel, & tunc si arca iret in medio castrorum non diceret Moyse, reuertere Domine, quia non reuertitur ad aliquos, nisi qui precessit eos, vel recessit ab eis. ergo extra castra ibat arca, quod Moyse ista dicebat. Si autem obijciatur, quod hoc fuit semel, quod arca precessit de monte Synai: nam tunc potuit dici, reuertere Domine, eo quod arca precedebat, & videbatur Deus esse extra castra. Dicendum, quod non stat, quia dicitur in litera: cumque deponeretur dicebat Moyse, reuertere Domine, sed deponeret, significat consuetudinem,

dinem, quia si esset vnicus actus diceretur cum deposita fuit. ergo videtur, quod semper precedebat arca, & ita consuetum erat, quod Moyse diceret quando cunque deponeretur, reuertere domine, &c.

Tertio, quia si istud non esset consuetum non videretur, ad quid cur nunc procederet arca recedendo de monte Synai: sed dicitur, quod precedebat. ergo videtur, quod ista erat consuetudo, & regula, ut deberet arca precedere per totum desertum, & poneretur hic potius quam alibi, quia ista fuit prima mutatio castrorum post factam arcam, ponitur hic de ordine procedendi eius. Nam in monte Synai arca fabricata est, & cum hic in prima mutatione dicitur, quod arca precesserit, intelligendum videbatur, quod postea semper ita fuerit.

Quarto, quia manebat causa precessionis arcae. nam dicitur, quod precedebat ad disponendum locum castrorum, & tamen conueniens erat Israelitis, quod semper disponeretur eis locus castrorum: ideo conueniens erat precedere semper arcam.

Quinto patet, quod ita semper factum fuerit per desertum: nam etiam in vltima castrametatione deserti, quando transferuntur Israelitae Iordanem precedebat arca per duo millia cubitorum, Iosue 3. cap. de toto ergo tempore intermedium videtur ita iudicandum esse, & istud tenent aliqui pro firma veritate.

Opinio quorundam, quod arca non precedebat semper Israelitas per desertum. *Quaest. LXXI.*

IN contrarium videtur, quod arca non precedebat semper Israelitas per desertum, sed solum nunc precessit. Primo patet, quia Deus dedit ordinem locandi castra supra secundo cap. & ponitur arca cum Sanctuario in medio: ideo in processu talis debet esse ordo, quod arca, & Sanctuarium sint in medio. Secundo, quia etiam supra secundo cap. ponitur ordo procedendi, & dicitur, quod qui erant sub vexillo Iudae prius mouerunt castra: deinde qui erant sub vexillo Ruben: & postea sequitur: leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum. & ponitur de toto tabernaculo, quia nulla pars eius excipitur: & postea dicitur de alijs duobus vexillis, quod sequerentur: ideo ordo datus ad procedendum erat, quod totum Sanctuarium cum arca procederet in medio. Tertio patet, quia Iosephus lib. 3. Antiquita. Ponens ordinem procedendi, dixit arcam ire in medio sex Tribubus precedentibus, & totidem sequentibus. Quarto, quia videtur litera significare istud hic, in quantum dicitur arca foederis Domini precedebat eos per dies tres, & sic innuit, quod non precessit arca, nisi in istis tribus diebus primis post recessum de monte Synai, quia si generale esset, quod arca precederet Israelitas non diceretur, quod precedebat per dies tres, sed absolute, quod precedebat: scriptura tamen limitauit tempus: ergo videtur, quod non precesserit, nisi in his tribus diebus, & postea semper iuerit in ordine suo in medio castrorum. Nisi forte aliquis dicat, quod precedebat per dies tres, id est semper recedebat de castris tribus diebus, antequam mouerentur castra, & ita precedebat per tres dietas. Sed hoc falsum est, sicut infra declarabitur.

Dicendum, quod istae duae positiones habent satis de apparentia propter aliqua motiua earum, tamen secunda est vera, scilicet, quod arca non precesserit semper, sed solum nunc, vel si aliquando fuisset aliqua causa specialis procedendi, de quo non legitur in toto deserto.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A Responso ad rationes primae positionis, scilicet, quod precesserit arca per totum desertum. *Quaest. LXXII.*

NUNC responderi potest ad motiua contrariae positionis, quae sunt supra quaest. 70.

Ad primum dicendum, quod istud verbum precedebat signat actum, qui continuatur, & nondum est completus, non tamen innuitur, quod erat consuetum in omni mutatione castrorum precedere arcam: sed dicitur hoc, quia ille actus durauit per tres dies, & quia tres dies non sunt simul extendebatur iste actus precedendi per eos: & dicitur quod precedebat per tres dies, id est in omnibus illis tribus diebus.

B Ad secundum dicendum, quod istud potest significare consuetudinem, & non illam significationem, quod non solum in hac mutatione prima castrorum Moyse dixit istud, sed etiam in omnibus: nam quando cunque eleuabatur arca, ut portaretur dicebat Moyse. Surge Domine, & quando deponeretur dicebat reuertere Domine. Cum autem obijciatur, quod non poterat dici reuertere, nisi arca esset extra castra. Dicendum, quod intelligitur reuertere Domine, id est iam non procedas, sed ista, quia quamdiu mouebatur arca videbatur, quod Deus moueretur, & si non cessaret moueri cessante arca videretur, quod ibat extra multitudinem Israel, & recedebat ab eis: ideo dicebat Moyse reuertere, id est non procedas vltra, sed mane, & patet quod sic intelligatur, quia alias, siue semel tantum arca precesserit, siue semper procedere oportebat dicitur eam elongatam esse a castris, iuxta illos, qui dixerunt, quod precedebat per tres dietas. Sed falsum est, quia arca ibat in fronte castrorum, quia non potest aliter poni, & sic non erat extra castra. Dicebatur tamen, quod Deus reuertetur: ideo non potest accipi, quod arca esset elongata, nec in ista vice, quae precessit, neque in alijs, sed semper competebar hoc, siue arca iret in medio exercitus, siue in fronte, quod reuertetur Deus, id est non procederet, sed staret.

Ad tertium dicendum, quod aliqua causa specialis fuit, quare precederet nunc, & non semper, ut dicitur sequenti quaestio. ideo non ponitur istud pro regula, quod semper sic precesserit, sed pro vna vice tantum. cum dicatur, quod precedebat per tres dies, id est non precessit, nisi in illis tribus diebus.

D Ad quartum dicendum, quod non manit semper ista causa precessionis arcae, quia licet nunc precesserit ad prouidendum locum castrorum, non fuit postea necessaria talis prouisio, ut infra dicitur.

Ad quintum dicendum, quod illud nihil probat: nam ibi fuit causa specialis, & necessaria, ut arca deberet precedere, quae tamen non erat in deserto, ut dicitur sequenti.

Quare nunc arca precessit, & non post. Et duae causae quare arca precedebat. *Quaest. LXXIII.*

SED quae queritur cum generale esset, quod arca cum toto Sanctuario procederet in medio exercitus, quomodo nunc precessit Israelitas.

Aliqui dicunt, quod non fuit propter aliquam causam, neque aliquid conferebat, sed solum fuit ad gloriam arcae.

Dicendum, quod non stat, quia in litera ponitur aliqua causa precessionis, scilicet arca Domini precedebat prouidens castrorum locum: sed istud erat aliquid facere, ergo non erat verum, quod sine causa precedebat. Tenendum est, quod fuit aliqua causa specialis, quare precesserit nunc, quia ita fieri solet, quod agatur interdum

Q 4

Interdum contra regulam propter specialem causam, sicut ad solos Leuitas pertinet portare arcam supra 3. & 4. cap. aliquando tamen portauerunt illam sacerdotes propter aliquid speciale, sicut in transitu Iordanis, & casu murorum Ierico Iosue 3. & 6. capit. Sic igitur erat generale, quod arca procederet in medio: aliquando tamen ibat in principio, sicut fuit ad transitum Iordanis, & ibi fuerunt duae causae, quare arca praecederet. Prima, quia volebat Deus diuidere Iordanem ad transitum Iudaeorum; sed hoc facere volebat per praesentiam arcae: ideo voluit, quod arca praecederet intrando prius in Iordanem. Secundo, quia erat arca necessaria ad dirigendum Israelitas in motu, cessauerat enim ibi columna nubis, quae solebat praecedere Israelitas in deserto. Nam sicut cessauit manna statim, vt introierunt Israelite in terram Chanaan Iosue quinto cap. ita cessauit columna nubis antequam intrarent in terram Chanaan iuxta Iordanem: ideo oportebat, quod haberent iam aliud directiuum loco nubis: & istud fuit arca. patet hoc Iosue tertio, scilicet, quando videritis arcam, & sacerdotes portantes eam, surgite & sequimini, sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre, & nosse, per quam viam ingrediamini, quae prius non ambulastis per eam.

Ita in praesenti erant duae causae ad hoc, quod arca praecederet. Prima fuit ad disponendum locum castrorum, sicut in litera dicitur, Arca Domini praecedebat prouidens castrorum locum. & forte fuit hic aliqua specialis causa prouidendi locum castrorum, quod non fuit in alijs castrametationibus: ideo solum nunc praecessit. Secunda fuit ad ostendendum Israelitis excellentiam arcae, vt putarent ibi esse diuinam virtutem, & consolarentur, atque confiderent habendo illam secum, sicut e contrario Philisthini quando viderunt arcam Dei venisse in castra, timuerunt valde dicentes, Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes, vobis nobis, quis nos liberabit de manu deorum? Illimum istorum 1. Reg. 4. ca. Et ad hoc volebat Deus innuere Israelitis, quod per praesentiam arcae conferebantur eis bona multa: & quia nunc arca nouiter facta fuerat, voluit quod praecederet castra, quasi per virtutem illius disponeretur locus castrorum, & liberarentur Israelite ab omnibus malis. Postea autem non fuit istud necessarium, cum semel arca haberetur in honore: ideo postea non praecessit.

Quomodo arca prouidebat locum castrorum.
Quaest. LXXIII.

AD HUC quaeritur quomodo arca prouidebat locum castrorum. Aliqui dicunt, quod illa praecedebat ad signandum locum castrametationis, scilicet, quod vbi illa staret figerentur castra, & per locum per quem illa moueretur, procederent Israelite.

Sed obijciunt, quod arca non proderat ad istud, quia hoc faciebat columna nubis, quae mouebatur ab Angelo, & praecedebat in fronte exercitus, & assignabat locum castrametandi, & tempus recedendi.

Aliquis dicit, quod nunc non erat nubes, quae dirigeret; ideo fuit arca necessaria ad dirigendum in via.

Dicendum quod non stat, quia nubes semper dirigebat, siue per diem, siue per noctem, Exod. 13. capit. scilicet: Dominus praecedebat eos ad ostendendum viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris in vtroque tempore, numquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem coram populo. Item patet specialiter in isto recessu de monte Synai, quod

fuerit columna dirigens, vt patet supra in litera, scilicet, anno secundo eleuata est nubes de tabernaculo foederis, profectique sunt filij Israel de deserto Synai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. & sic apparet per totam viam de deserto Synai, vsque ad desertum Pharan, vbi castrametati sunt, direxit eos nubes. Item patet hic in litera, quia cum dicitur arca Domini praecedebat eos prouidens castrorum locum, sequitur, nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent, ergo nubes praecedebat, & illa prouidebat locum castrorum.

Adhuc dicitur isti, quod arca prouidebat locum castrorum, quia dirigebat ad illum. Sic enim Iosue 3. iubetur, quod Israelite sequerentur arcam, quae praecederet eos, vt scirent viam, per quam deberent ingredi: ita ergo esset hic.

Dicendum quod non est simile, quia ibi iam defecerat nubes iuxta Iordanem, & numquam ultra eam viderunt Israelite: ideo oportuit, quod daretur eis alterum directiuum, & istud fuit arca. Sed hic erat nubes, quae dirigeret, vt dictum est, ideo non erat necessaria arca ad prouidendum loca castrorum.

Dici potest, quod praecedebat arca disponens castrorum locum non quasi necessarium esset, sed quia vere illud faciebat. Et hoc quia arca ibat in fronte exercitus, & super eam ibat columna nubis, per cuius motum sciebat via, & locus castrametandi: ideo arca, quae ibat simul cum nube dicebatur idem facere, quae nubes, scilicet, quia vbi illa stetit figebantur castra. Et ideo secundum illos, qui dicunt, quod arca semper praecedebat, dicitur quod illa semper prouidebat castrorum locum. secundum illos autem qui dicunt, quod solum nunc praecessit debet dici, quod solum nunc arca prouidit locum castrorum: postea autem semper columna nubis prouidit locum castrametandi.

Per tres dies, per quos arca praecessit quid intelligatur. Et ista quaestio satis tibi notum est, quod differt a quaest. 58.
Quaest. LXXV.

DE ISTIS tribus diebus, per quos dicitur arca hic praecessisse Israelitas est dubium, quomodo accipiantur.

Aliqui dicunt, quod sunt tres dies, id est tres diete, scilicet quod tribus diebus praecedebat arca mota de castris antequam castra mouerentur, & veniebat per tres dies prius ad locum castrorum.

Sed dicendum, quod istud non stat. Primo, quia innuerebatur, quod in omni motu castrorum praecedebat arca, & tamen falsum est, quia solum praecessit nunc recedendo de monte Synai, vt supra dictum est.

Secundo, quia non poterat fieri, quod arca praecederet per tres dies, neque per vnam, quia tunc oportebat praesciri locum castrorum per tres dies, sed falsum est, quia non sciebant Israelite, sed erant semper expectantes motum nubis: ideo dicebantur esse Israelite semper in excubijs Domini praecedenti capitulo, & Exod. quadragesimo, non poterat ergo sic praecedere arca.

Tertio, quia etiam si sciretur prius motus castrorum non poterat portari arca praecedendo, quia illi, qui portarent nescirent, per quam viam ituri erant, neque etiam vbi mansuri essent, quia hoc sciebatur per solam columnam praecedentem. cap. Nisi forte dicatur, quod cum arca ibat columna, quia tunc sciretur via, & locus castrametandi.

Sed hoc non stat, quia Israelite, qui manebant in castris nescirent tempus mouendi castra, & dato quod diceretur eis recedite post triduum nescirent viam, quia non habebant directorem,

Quarto

Quarto quia istud videbatur prorsus inutile, quod arca praecederet per tot dies, quia in hoc nihil conferebat Israelitis cum non viderent eam, & tamen non est ponendum aliquid in operibus Dei sine ratione.

Quinto, quia istud esset ponere arcam in periculo, & eos qui portabant illam, vt posset capi ab hostibus nam aliquando capta est ab hostibus existens cum toto exercitu, vt quando ceperunt eam Philisthini 1. Regum 4. cap. a fortiori capi posset si sola esset, id est cum paucis distans ab exercitu per tres dietas.

Sexto quia gentes quae habitabant in lateribus deserti oderant Hebraeos transeuntes per illud, & insidiabant eis si forte posset inuenire aliquos paucos quos occiderent, aut praedarentur, vnde extremitates exercitus intuebantur si aliqui manerent tardi, & illos capiebant. Sic fecerunt Amalechitae Deuter. 25. memeto quid fecerit tibi Amalech quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi in via, & extremos agminis tui qui lapsi residebant occiderit. a fortiori ergo occiderent eos, qui per tres dietas distabant ab exercitu.

Nisi forte dicas, quod arca defenderet se, & portitores suos.

Sed istud non erat semper verum, cum ipsa capta fuerit a Philisthinis, & manserit in potestate eorum longo tempore 1. Reg. 4. & 5. cap. sed periculum non erat ponendum, sine necessitate.

Septimo quia per hoc nocebatur manebantibus in castris: habebant enim magnam confidentiam in arca Dei, ideo quanto illa magis elongaretur ab eis magis timebant, cum autem esset praesens confiderent. nam propter hoc portabant eam secum in bella, vt adiuuarentur per eam 1. Reg. 4. & 14. cap.

Ostauo quia illi qui portarent arcam hoc modo non habebant cibos. nam Israelite in deserto non manducabant, nisi manna Deuteronom. 8. istud tamen solum cadebat in circuitu castrorum Exodi 16. & sequenti cap. ideo non habebant cibos illi qui per tres dietas distabant a castris: non est ergo dicendum, quod per tres dies, id est per tres dietas praecederet arca motum castrorum.

Alia opinio de tribus diebus de mente auctoris.
Quaest. LXXVI.

LITERA dicendum est de istis tribus diebus, scilicet quod non praecederet arca Israelitas per aliquem diem, sed iret in fronte castrorum coniuncta Israelitis, vel parum distans ab eis, ita vt videretur. Sed sunt isti tres dies in quibus processerunt Israelite de deserto Sinai vsque ad desertum Pharan, scilicet quod praecessit in his tribus diebus vadens in fronte castrorum, & postea nunquam praecessit, sed iuit in medio exercitus cum reliquo tabernaculo.

Sed obijciunt, quod arca iret elongata a castris per tres dietas, quia simile habetur Iosue tertio, scilicet, quod arca praecederet Israelitas per duo millia passuum. Dicendum, quod non est simile, primo quia ibi non elongabatur arca ab Israelitis per tres dietas, neque per vnam, sed solum elongabatur tantum, vt possent Israelite videre arcam, & ipsa esset separata ab eis, & sic erat inter eos, & illam spatium duorum millium cubitorum, scilicet sit inter vos, & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre, & nosse per quam viam ingrediamini eod. cap. Sed hic non erat sic, quia si praecederet arca per tres dies, non viderent eam Israelite, & ita non proderet eis ad aliquid. Secundo, quia ibi fuit conueniens, quod arca praecederet, & esset aequaliter elongata a popu-

lo. nam tunc non erat columna quae dirigeret eos, quae iam cessauerat ante transitum Iordanis, & sic indigebant alio directiuo, & istud fuit arca, non debebat tamen esse coniuncta populo, quia tunc non viderent eam, sed si aliquantulum distaret, ideo debuit esse aliqua distantia, & non valde magna, sicut dicitur Iosue tertio, sit inter vos, & arcam spatium cubitorum duum millium, vt possitis procul videre, & nosse per quam viam ingrediamini. & sic propter hoc erat aliquantulum procul, vt videri posset, in praesenti autem non erat sic, quia Israelite habebant aliud directiuum praeter arcam, scilicet nubem quae erat in principio castrorum: & dato quod praecederet arca solum in fronte exercitus, & non distaret, aequaliter posset dirigere, & videri, eo quod super illam erat elevata columna nubis, quae videretur propter altitudinem suam, dato quod non distaret a castris, non erat sic de arca, quando ibat sola in transitu Iordanis, quia non poterat ipsa eleuari, ideo non videretur si non distaret aliquantulum, & propter hoc debuit distare spatium duorum millium cubitorum, vt sic videri possit Iosue 3.

Per dies tres. Id est, quod arca Domini praecedebat Israelitas per tres dies, quod dupliciter intelligi potest. Primo modo, quod praecederet per tres dies, id est per illos tres dies quibus ierunt Israelite de monte Sinai vsque ad primam mansionem de qua supra dicebatur, quod profecti sunt de monte Domini viam trium dierum.

Alio modo intelligitur, quod praecedebat per tres dies, id est in recedendo de monte Sinai arca Domini praecedebat Israelitas, & hoc per tres dies, id est, quod tribus diebus, antequam recederent Israelite recesserat arca, & venit in locum castrorum tribus diebus priusquam ipsi.

Sed hoc non stat, quia sequuntur ad hoc aliqua, quae non sunt verisimilia. Primum est, quod recederet arca per tres dies ante Israelitas, & cognosceretur tribus diebus ante quam motus castrorum fieret, sed hoc non stat, quia semper erant incerti, quousque viderent moueri columnam.

Item si arca praecederet per tres dies ante motum castrorum, per quid dirigerentur portantes arcam ad locum castrametationis? Non potest dici, quod per motum nubis, quia cum mota nube mouerentur Israelite non posset arca praecedere Israelitas per aliquod tempus in motu.

Item dato, quod recedente columna cum arca manerent Israelite in castris vsque ad dies tres sine columna, sequeretur, quod cum recederent nesciret locum quo ire deberent, nec qua transendum erat, quia nullum habebant signum itineris directiuum, ideo non poterat dici, quod moueretur columna cum arca tribus diebus ante motum castrorum, & tunc non poterit dari quomodo illi qui portarent arcam praecederent castra tribus diebus, quia nescirent viam, nec castrametandi locum.

Dicit aliquis, quod arca praecedebat Israelitas per tres dies, sicut in terra Chanaan cessante nube praecedebat duobus millibus passuum, vt patet Iosue capitulo tertio.

Sed dicendum est non esse simile, quia quando Israelite transierunt Iordanem mouebantur per terram populatam habentem vias, & Iudei non habebant determinata aliqua loca ad castrametandum, sed vbicunque vellent illa figebant. Cum tamen arca praecedere deberet determinabat Iosue, de loco vbi vellent fieri castrametationem, & vsque ad ipsum locum Iudei praecedentes sistentes portantes arcam, & hi erant sacerdotes, vt dicitur. reliqua vero multitudo cum peruenisset ad ipsum locum, castra figebat. In deserto autem

tem non poterat sic esse, quia loca castrametationum erant eis incerta, & via qua procedendum esset, cum ad omnia hec dirigeret columna nubis: ideo non possent sacerdotes moueri conuenienter per tres dies cum arca, vel Caathite ante motum castrorum. Item dato quod mouerentur portantes arcam, nescirent tamen locum castrametationis, quia siue hic, siue ibi, ipsi starent, nisi ibi quoque columna constitisset, non figebantur castra, cum ad motum, & stationem columnę hec dirigerentur, vt patet supra precedenti capitulo. Item litera dicit hic, quod arca precedebat ad disponendum castrorum locum, sed ipsa non poterat disponere, nisi etiam columna disposuisset. ergo ipsa cum columna mouebatur, sed columna non precedebat Israelitas vadens in fronte exercitus, ergo pariter arca in principio castrorum precedebat. Item dato, quod arca dirigeret portantes se, & aliqua virtute diuina ipsi mouerentur per locum per quem ituri erant, & consistenter in loco vbi consistere debebat, & nubes erat recubitura ad fixationem castrorum, tamen erat superfluum hoc fieri, quod enim fieri posset satis apparet. Sic enim factum est, quando Philistini immiserunt arca Domini de terra sua impositam plaustris, quod portabatur a duabus vaccis fetis, & ascendebant contra terram Iudæorum, nec declinabant ad dexteram, nec ad sinistram mugientes, nemo tamen eas dirigebat, vt patet i. Regum. capitu. 6. Quod autem est superfluum esse virtutē talē, quę dirigeret portantes arcam quantum ad viam, & quantum ad locum castrametationis manifestum, quia tunc superflueret ipsa columna nubis, vel arca. Poterant enim per quodlibet istorum signorum sufficienter dirigi Israelita. Non ergo oportebat multiplicari illa. Item adhuc nullo modo erat vitile Israelitis, quod arca precederet per tres dies ante motum castrorum, quia tunc ad nihil proficeret cum non viderent eam Iudæi.

Ideo dicendum, quod arca non precedebat per tres dies, ita quod recessisset de castris diebus tribus ante motum castrorum, sed precedebat tribus diebus, in illis tribus diebus quibus peruenerunt Israelitę de monte Sinai ad primam mansionem precedebat arca, scilicet, quę mouebatur in fronte castrorum, & super illam erat nubes.

Providens castrorum locum. Idest arca precedebat ad hoc, quod ipsa primo assignaret castrorum locum, quam Israelitę venirent, & hoc erat, quia nubes mouebatur super arcam. vbi autem stetit nubes pariter arca stabat, & quia nubes designabat castrorum locum, arca quę simul mouebatur, dicebatur etiā providere locum castrorum.

Nubes quoque domini super eos erat per diem cum incederent. Hoc intelligitur de nubecula, quę dirigebat Israelitas in via procedens in fronte castrorum super arcam. dicebatur tamen esse super eos. i. super Israelitas, quia iuxta eos erat in fronte castrorum.

Aliqui autem intelligunt hoc de nube quadā magna, quę dicebatur esse extensa super omnia castra, quando mouebantur ad protegendum Israelitas ab æstu, & ista non erat in modum columnę, quia erat valde lata tegens omnia castra. de hac tamen an sit, dictum est Exo. capitulo 13. & dicitur infra 14. capitu. Hoc autem solum de nube columnari intelligitur. Et dicitur, quod erat super eos per diem, quia apparebat per diem in colore nubis, per noctem vero in colore ignis, & luce, vt patet precedenti capiti. Si autē aliquādo per noctem ambularet, non dicebatur moueri super eos nubes, sed ignis, sicut fuit cum transierunt mare rubrum, vt patet Exo. capi. 14.

Cumque eleuaretur arca dicebat Moyses, Hoc intelligitur de eleuatione eius ad motum castrorum.

In quo sciendum quod signum mouendi castra non poterat esse per arcam, sed per nubem, quia arca erat in sanctuario. Erat tamen modus quod cum recessisset nubes quę erat super sanctuario introibat Aaron cum filiis suis, & disponebant vasa ligantes ea operimentis suis, vt patet supra cap. 4. tunc Caathite accipiebant illa ad portandum. Gersonite autem & Merarite venientes deponebant Sanctuarium, & procedebant ad primam partem castrorum, scilicet ad vexillum filiorum Iuda. disposita autem arca & ligata operimentis suis Caathite mouebantur ad illam partem, in qua erat nubes, vt pariter moueretur cum nube in fronte castrorum. Cum vero ipsi moueri inciperent Moyses dicebat ista quę infra habentur, quia tunc mouebatur arca.

Surge domine & dissipentur inimici tui. Loquebat Moyses ad Dominum, vt faceret iter suū prosperum depellendo omnes aduersitates hostiles, & quęcunque alia incommoda viarum, & loquebatur quod surgeret velut si Deus esset in arca fœderis, & hactenus recubisset cum manebant castra: nunc vero procedendum erat, idest surgere debebat. vel dicitur surgere, idest parere se ad bellum contra hostes suos: tales enim metaphoras frequenter scriptura facit de Deo, vt patet Exo. cap. 15. Dominus quasi vir pugnator, & dicebat Moyses potius ista verba in motu arcę fœderis quam nubis, vel alicuius rei sanctuarij, quia in arca erat specialiter gloria Domini.

Et dissipentur inimici tui. Idest dissipa inimicos nostros qui sunt inimici tui. Deus enim nullum habet proprię inimicum, quia qui inimici sunt oderunt se. Deus autem nihil odio habet eorum quę sunt, quia, si aliquid odio haberet illud consistere non posset, vt patet Sap. cap. 11. sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter penitentiam: diligis enim omnia quę sunt, & nihil odisti eorum quę fecisti: nec enim odians aliquid constituisti aut fecisti: quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conseruaretur? Dicitur tamen Deus habere inimicos, quia illi qui erant inimici Iudęorum erant inimici Dei, si Iudęi colerent Deum. sic patet Exo. cap. 23. quod si audieris vocem eius, & feceris omnia quę loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Dicebat autem Moyses quod dissiparetur inimici Dei, idest populi aduersantes Iudęis, qui sunt inimici Dei, iuxta illud Psalm. 88. nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. & alibi, qui vos tangit me tangit.

Ex istis autem verbis Moysi inoleuit in Ecclesia consuetudo quę iam pro lege suscepta est, vt in principijs canonicarum horarum dicatur. Deus in adiutorium meum intende &c. in quo petimus vt Deus surgat ad adiuuandum nos, sicut Moyses petebat hic in principio cuiuslibet professionis castrorum, quod Deus surgeret ad dissipandum hostes. Etiam dicebat hoc, vt gloria Domini, quę erat super arcam disponeret viam, tollendo serpentes, & bestias, & cetera incommoda viarum: & hoc est providere castrorum locum. Vnde aliqui Iudęi dixerunt quod arca precedebat, vt omnem montem, & viam abruptam planam redderet sicut legitur infra cap. 21. de scopulis Arnon. Sed ista positio inuisio est. Quod autem dicitur de scopulis Arnon, non fuit sine speciali causa de qua ibi dicitur. Si tamen arca fecisset hoc quod dicunt, expressum foret quia magnum erat miraculum.

Et fugiant qui oderunt te. Idest fugiant qui oderunt nos, & propter hoc dicuntur odisse te, sicut inimici nostri vocantur inimici tui. Nulla enim gens est quę Deum

Quod sola columna nubis per motu suū dabat signum castrorum.

Verba quę dicebat Moysi super arca.

Vnde inoleuit consuetudo in Ecclesia quę in exordijs horarum dicatur, Deus in adiutorium meum intende &c.

Deum directe odisse possit, cum enim sit summum boni non potest ab aliquo apprehendi in ratione mali cui debetur odium, & ipsi quoque qui ab eo puniuntur, licet dicantur eum odisse non tamen directe odierunt. Sed accipitur odium Dei pro odio, quod gentes habebant ad Iudęos. constituebant enim Iudęi Deum tanquam ducem exercitus ipsorum, vnde vocabant se castra Dei viuētis, sicut dixit Dauid, vt patet primo Regum capitu. decimo septimo. Et quia quicunque oderit aliquem exercitum ducem etiā exercitus exosum habet, gentes quę habebant Iudęos exosos dicebantur odisse Deum, etiam serpentes, & bestię dicebantur odisse Deum in quantum volebant ledere Iudęos transeuntes per desertum, nisi Deus tolleret.

A facie tua. Idest fugiant ante te. Deus vbi que erat, & nihil ante ipsum, & post ipsum fugere poterat. Sed dicebatur Deus esse specialiter in arca fœderis, quia ibi apparebat gloria eius, ideo quādo aliquid fugeret visa arca fœderis, dicebatur fugere a facie Domini. & ista erat causa quare precedebat arca in fronte castrorum, scilicet, vt in presentia arcę omnia nociua fugerent.

Cum autem deponeretur. Idest quando arca consistebat in loco figendorum castrorum, dicebatur arca deponi, quia portabatur in via super humeros Leuitarum. Cum vero consistendum esset, deponebant eam de humeris, & vbi stetit arca Sanctuarium construebatur erigendo, & ibi manebat nubes super illud, nec mouebatur vsque ad aliam professionem castrorum.

Aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Hoc loquebatur tanquam si Deus esset in arca, & quia precedebat arca castra, & tunc consistendum erat orabat, quod reuerteretur Deus in castra quę posteriora erant. Orabat autem hoc Moyses, quia sicut indigebant, quod Deus pararet viam antequam mouerentur, ita indigebant, quod castra locata a malis in gruentibus custodiret. dicitur ad multitudinem exercitus, quia Israelitę in procedendo erant dispositi in modum castrorum, nam per vexilla, & turmas suas procedebant, vt patet supra in litera.

C A P. XI.

Murmurans populus igne puniatur.

INTEREA ortu est murmur populi quasi dolentium pro labore contra dominum. Quod cum audisset iratus est, & accensus in eos ignis domini deuorauit extremam castrorum partē. Cumque clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad dominum, & absorptus est ignis: Vocauitque nomen loci illius incensio, eo quod successus fuisset contra eos ignis Domini.

Interea. Dicto de multitudine Israelitarum progrediente. Hic agitur de casu a progressu impediēte, & ponuntur multi casus impediētes progressum. Primo de obiurgatione populi: Secundo de murmuratione Marię, & Aaron fratrum Moysi. Tertio de separatione exploratorum. Quarto de seditione Core, & sibi adiutorum. Quinto de commotione populi propter penuriam aquarum. Secunda in capitu. sequenti. Tertia in capitu. decimo tertio. Quarta in capitu. decimo sexto. Quinta in capitulo vigesimo. potest autem adhuc poni sexta, scilicet

acet de inuasionē aduersariorum in eodem capitu. ibi. *Miserere interea.* Prima in duas, quia primo ponitur murmuratio ex impatientia laboris. Secundo ex concupiscentia saporis ibi. *Vulgus quippe.* Illa secunda diuiditur in quinque partes, quia primo ponitur dicta murmuratio. Secundo Moysi afflictio. Tertio Domini consolatio. Quarto promissi impletio. Quinto peccati puniatio. secunda ibi. *Audiuit ergo Moyses.* Tertia ibi. *Et dixit Dominus.* Quarta ibi. *Venit ergo Moyses.* Quinta ibi. *Adhuc carnes.* Circa primum. *Interea ortum est murmur.*

An qua sequuntur continentur supradictis. Et quando murmurauerunt Hebræi. Et quod incensio, & sepulchra concupiscentia sunt idem. Quest. 1.

QUÆRET aliquis, an ista se habeant continue ad ea quę supra dicta sunt. Et respondendum est, quod sic, quia supra dicebatur de profectioe Israelitarum per dies tres quousque venirent ad locum castrorum. hic autem dicitur de murmuratione orta ex labore itineris illorum dierum. Etiam hoc significatur per istud aduerbium temporale, interea, quod tollit anticipationem, & recapitulationem, & sic faciunt omnia aduerbia limitantia tempus, & dicitur, quod interea ortum est murmur populi, idest, quando venerunt in locum castrametationis inceperunt murmurare, quia vexabantur nimis in via. non enim fuit hoc ante castrametationem, sed cum iam castra fixa essent.

Sed aliqis arguet, quod si esset istud murmur postquam Israelitę castra fixerunt, cum ista castrametatio est in sepulchris concupiscentię, quia nulla mansio est inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentię, vt patet infra trigesimo tertio capi. vocaretur mansio illa incensio: sicut infra, dicitur, quod vocauit Moyses nomen loci istius incensio, quia ibi incensus est ignis contra Israelitas, vt patet infra. & tamen non fuit vocata ista mansio incensio, sed Sepulchra concupiscentię, vt patet infra trigesimo tertio capitu. ergo non est idem locus, nec fixerant adhuc castra Israelitę, quando murmurauerunt, & incensus est ignis.

Respondendum est, quod idem locus est incensio & Sepulchra concupiscentię, & iam erant in castris Israelitę, quando murmurauerunt, & facta est incensio. Nam cum hic dicatur de murmuratione, & incensione: immediate subditur, quod vulgus promiscuum Aegyptiorum desiderauit carnes. & nihil inter hec ponitur per quod videatur pertinere ad diuersa loca. Sed cum desiderauerunt carnes Aegyptij erant Israelitę in castris, vt patet infra eodem ca. ergo cum murmurauerunt propter laborem itineris, erant in castris in loco qui dicitur Sepulchrum concupiscentię. & vocatus est locus iste a principio incensio propter incensionem ibi factam, & illud nomen semper mansisset, nisi superuenisset casus alius: superuenit tamen postea casus de occisione Israelitarum qui desiderauerant carnes, & quia fuit iste casus posterior, & maior, fuit denominatio ab eo, & cessauit primum nomen.

Ortum est murmur quasi dolentium. Idest fuit murmur inter Israelitas, non principaliter tanquam murmurando, sed tanquam dolendo, & fuit ordo, quod primo populus dolebat pro labore itineris. ambulauerant appēe tribus diebus, non interposita aliqua die quietis, & forte dietę istę magnę erant; ideo paruulis, & mulieribus

inter Israelitas, non principaliter tanquam murmurando, sed tanquam dolendo, & fuit ordo, quod primo populus dolebat pro labore itineris. ambulauerant appēe tribus diebus, non interposita aliqua die quietis, & forte dietę istę magnę erant; ideo paruulis, & mulieribus

ribus eorum non potentibus tolerare laborem itineris, murmurauerunt contra Dominum dolentes.

Et non fuit murmur istud, sicut cum aliqui ex malivolentia repugnant, quod est proprie murmurare, sed fuit quedam conquestio, quod columna multum procederet, & fatigaret eos ambulando. Istud autem murmur minus est, quam cum aliqui murmurant ex mordacitate: ideo positum est hic ad diminuendum, quod fuit murmur istud quasi dolentium, id est non proprie in modum murmuris, sed magis in modum doloris, & conquestionis.

Cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, quare puniuit murmuracionem istam, & non puniuit alias maiores. Et quod Deus saepe poenas multorum peccatorum referuat ad vnum tempus, vt simul puniat, & tunc videtur crudeliter punire. Quæst. II.

SED tunc queretur cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, & Israelitæ murmurauerunt contra Dominum cum defecit panis, vt patet Exo. 16. capi. & cū defecit aqua in Marath, vt patet Exo. capi. 15. & in Raphidim Exo. capi. 17. & ibi non dicitur, quod murmurauerūt, quasi dolentes; sed quod murmurauerunt. quare ibi Deus non dedit poenam, & dedit hic.

Respondenti posset, quod forte hoc factum est, quia Iudæi tunc non viderant tot miracula Dei, & beneficia, sicut nunc, ideo magis ingrati erant nunc, & merebantur magis puniri. Sed in hoc non est insistentū: tot enim viderant tunc Israelitæ miracula tā in Aegypto, quam in mari rubro, vt sufficeret ad faciendum eos ingratos, si non crederent, & murmurarent contra Dominum.

Sed ideo factum est, quia Deus secundum altissimā dispositionem suam interdum peccatorem non puniit, referuans ad alia tempora puniendum. Nam si immediate, quod quis peccat vniuersam delicti sui poenam lueret, non punirentur peccata patrum in filios. vsque in tertiam, & quartam generationem: peccata tamen postquam semel perfecte punita sunt, nunquā amplius puniuntur, quia non iudicat Dominus bis in idipsum, vt patet Naum. capi. 1. non ergo puniuntur peccata immediate, vt facta sunt semper, sed interdū referuntur ad alia tempora punienda. Sic igitur de murmuracione triplici Israelitarum in Marath, & deserto Syn, & Raphidim factum est, quod quamquam eas Deus non puniuit immediate ad alia tempora puniendas referuauit. Et forte tunc in incensione facta pro murmuracione punita sunt partim illa peccata, hæc enim Dei conditio est, vt hominem peccantem non tangat: postea vero cum semel peccauerit omnium præteritorum malorum simul poenas luere cogat, sicut declaratum est late Iosue capi. 6.

Aliter responderi potest, quod pro his murmuracionibus Deus poenam immediate infixit, quia cum posita fuerint illæ res murmuraciones Exo. capitulo decimoquinto, decimosexto, decimosextimo. In eodem decimosextimo subiungitur quomodo Amalechitæ venerint super Israelitas, & occiderint quosdam illorum. hoc tamen non fuit, nisi pro peccato præterito: alioquin eis nocere non potuissent.

Aliter autem adhuc responderi posset, quod peccata illarum murmuracionum non fuerunt maiora hac murmuracione, sed minora, quia minor causa erat ibi murmurandi, quam hic, quia ibi deficiebat panis, & omnia cibaria, & potus aquarum, tam pro hominibus, quam pro iumentis, quod rationabilis erat ad formidandum querelam, quam laborare in itinere: ideo si magis puniantur hic, quam ibi non erit admirabile.

Pro labore contra Dominum. Id est murmurauerunt pro labore itineris, quia multum cogebantur ambulare, & ista murmuratio fuit contra Dominum. non erat autem in potestate Iudæorum quod ambularēt multum aut paucum. Nam mouebantur ad motum nubis, & si nube mota velociter, ipsi pigre mouerentur antecederet eos nubes, ita vt non viderent illam, nec haberent itineris directiū. cogebantur igitur festinare si nubes velociter moueretur, & ex hoc innascebatur querela contra Dominum mouentem nubem. credebāt enim Israelitæ quod angelus moueret nubem præcepto Dei, quia sic dicitur Exodi capitulo decimoquarto. Cum ergo moueretur nubes velociter arguebant, quod Deus hoc iuberet, vnde querela de destinatione in itinere contra Deum erat.

An Israelitæ in itinere ambulando fatigarentur, & an beneficium de permansione vestium, & calciorum, & de pedibus non subterendis fuerit in solis bonis, vel in omnibus. Et subteri pedes quid significet. Quæst. III.

SED aliquis dicit quod Israelitæ non fatigarentur labore itineris, quia Deuteronomij capitulo octauo dicitur: vestimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus. ergo non laborabant, quia in labore itineris pedes subteruntur.

Ad hoc respondet Nicolaus, quod illud intelligebatur de viris iustis, quibus Dominus multa dabat priuilegia. iniustus tamen non accidebat illud, sed laborabant, & non subterebantur pedes eorum: Ponit exemplum de manna quod viris bonis conuertebatur ad omnem saporem quem voluissent, vt patet Sapientie capitulo decimo sexto. malis vero sapor erat malus, ita vt nauferat anima eorum, vt patet infra vigesimo primo capitulo, & dicerent animam suam aridam, vt patet hic.

Sed istud non stat. primo, quia beneficium illud quod habetur Deuteronomij capitulo octauo, non solum bonis, sed etiam malis commune erat. quod patet, quia omnes Iudæi sine boni siue mali in vestibus, quas de Aegypto eduxerunt, manserunt vsque ad mortem suam in deserto, vel vsque ad introitum in terram Chanaan: alioquin plurimi eorum nudi essent, cum vestes eorum pauco tempore durare possent naturaliter. maximè ex motu itineris, quo vestimenta facilius valde atteruntur.

Item ex sudore & puluere putrefaciētibz, vnde ante duos annos aut tres plurimi de Hebræis nudi essent, sed falsum est, quia omnes habebant vestes.

Item ista beneficia narrabat Moyses toti populo, scilicet, manna de coelo datum, & vestes, & calceos vetustate non consumptos, & pedes itinere non subtritos, sed tria prima erant communia bonis & malis, ergo & quartum.

Item Moyses narrabat ista beneficia toti populo tributa. si tamen solis bonis tributa essent non narraret illa toti populo, cum esset speciale priuilegiū. ergo toti populo hoc collatum est, quod pedes eorum non subtererentur.

Item hoc confirmatur per saporem datū in manna, quia viris bonis conuertebatur ad omnem saporem quem voluissent, malis autem non. ideo scriptura quamquam posuerit de manna collato, & hoc beneficium sepe Moyses populo retulit, nunquam tamen de sapore, qui in bonis efficiebatur, locutus est, sed magis dixit de sapore quem habebat manna ex seipso, & quem experiebantur mali, scilicet, quod esset

esset quasi panis oleati, vt patet infra. scilicet, & faciebant ex eo cortulas saporis quasi panis oleati. si ergo sic fuisset de subtritione pedum non retulisset Moyses illud beneficium maxime toti populo. Item responsio ista non stat, quia dato, quod soli boni non subtererentur in pedibus, mali vero sic, nemo nos cogebat ad istam distinctionem, quod aliud est subteri pedes, & aliud laborare in itinere, nam quamquam secundū proprietatem latinæ dictionis subteri significet percuti, vel fastigiari ex contactu durorum qui fit in motu itineris, tamen secundum proprietatem Hebrææ vocis hic est verbum, significans inflari, scilicet, quod pedes Hebræorum nunquam inflati sunt. sepe enim in ipsis itinerantibus propter complexionem, & mala calciamenta vesicæ turgentes causantur in pedibus. De Israelitis autem dicitur, quod pedes eorum nunquam fuerunt inflati, poterant tamen laborare in itinere, quia ex magno motu fatigarentur, & dicebat illud Dominus, quia vesicæ potissime sunt propter defectum calciamentorum, & quia dixerat, quod vestes Hebræorum attritæ nunquam fuerunt, nec calciamenta, addidit de pedibus, qui nunquam fuerunt inflati, quia si concederentur inflati, diceretur quod aliquando non habuissent subtulares, vel haberent eos fractos.

Dicendum ergo, quod nullius Iudæi, siue boni, siue mali pedes per desertum subtriti sunt, id est inflati in vesicis turgentes. omnes tamē laborabant ex magnitudine itineris. Et sic nihil obstat ad hoc, id quod habetur Deuteronom. cap. 8.

Quod cum audisset iratus est. Id est, quando Deus audiuit, quod murmurabant Iudæi propter laborem itineris, iratus fuit contra illos immittens ignem qui eos sufficit multos eorum.

Quod licet Deus non audiat, nec irascatur, conuenienter tamen figurative ei hæc attribuntur. Quæst. IIII.

ET ponit scriptura hic Deum in modo humano, velut si aliquis audiret, quod alij murmurant de ipso, & irasceretur: Deus tamen nec audit, nec irascitur. Audire quippe ad sola animalia pertinet, quæ habent organum & potentiā audituam: Deus autem animal non est, quia non est corporeus. irasci etiam pertinet ad affectiones virtutis sensitiuæ quæ diuiditur per irascibilem, & concupiscibilem. in Deo tamen non est sensitiua virtus, cum solius animalis sit.

Est autem hic anthropopatias, id est conuersio humanæ passionis in Deum, & non frustra scriptura vtritur talibus locutionibus, quia cum velit nobis de Deo indicare, quomodo intellexerit murmuracionem de se factam, & punierit murmuratores, demonstrat eo modo, quo nos intelligere possumus, quia vt est commune semper receptio sit secundum naturam, & modum susceptui. Cum ergo intellectus noster naturaliter cognoscere non potest, nisi ex maiori lumine res maiores se, sed solum minores. seipsum etiam directe cognoscere non potest, sed secundum quandam reflexionem, quæ de Deo dicuntur ab eo, secundum quod sunt cognosci non possunt, oportet ergo, quod dicatur eo modo quo cognosci possint, scilicet, secundum similitudinem alicuius rei minoris intellectu nostro. Et quia corpora habent gradum sub intellectum quæ intellectus naturaliter cognoscit, ideo scriptura scripsit me quæ Dei sunt sub imagine corporum manifestat: pertinet autē ad res corporeas, vt ad homines, quod aliquid intelligant, quia vident, vel quia audiunt: quia ergo Deus intellexit, quod murmurauerat de ipso Iudæi, dicitur, quod audiuit murmuracionem. non ta-

men audiuit. Item quia nos quando punimus aliquem irati sumus illi, ita cum Deus puniebat Israelitas dicebatur eis iratus, non tamen erat.

Et accensus est in eos ignis Domini. Id est quidam ignis causatus est a Deo nouiter qui combureret Israelitas, siue magnā partē eorum, & dicitur ignis Domini, quia a Deo causatus est, nec erat ibi prius.

Et dicendum est, quod iste ignis fuit erumpens de terra, & non venit de coelo secundum quod tempore Helie, quando combusti sunt duo quinquagenarii, & centum viri cum eis, vt patet quarto Regum, ca. 1. ibi enim de coelo ignis descendit.

Deuorauit extremam partem castrorum. Id est combussit vnam extremitatem in castris, scilicet eos qui erant posteriores. extremum enim potest dici anterior pars vel posterior, quia in vtraque est quidam finis, vel extremitas, sed magis hic intelligitur de extremitate posteriori, & hoc, quia ista accensio fuit pro murmuracione ex labore itineris, ibi tamē qui posteriores erant magis erant fatigati, & ob hoc residebant in posterioribus, ipsi ergo magis murmurarent, & succenderet, ignis in illos. Aliquis dicit ex hoc nihil probari, quia castra erant ordinata secundū modum positum præcedenti capitulo. ita quod illi qui erant sub vno vexillo non possent misceri eis, qui erant sub altero, quamquam ergo fatigati essent qui procedebat sub vexillo primo, non possent manere in posteriori parte exercitus.

Respondendum est, quod quamquam essent ordinata castra, vt dictum est, tamen illi qui multum fatigati erant residebant in posterioribus, & sequebantur vestigia præcedentium resumptis spiritibus, & quamquam non viderent nubem, vel exercitum, per vestigia tanti populi, & quadrigarum deprehēdebant viā. Quod autem interdū sic manerent Iudæi patet Deuteronom. capit. vigesimo sexto. scilicet memēto quid fecerit tibi Amalech cum egrediebaris de Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassī residebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus.

Cumque clamasset populus ad Moysen. Cum viderunt ignem exortum, & comburi quosdam clamauerunt ad Moysen, vt oraret pro eis. Intelligebant enim, quod ad clamorem Moysi Deus faceret stare ignem. *Oravit Moyses dominum, & absorptus est ignis.*

An fuerit magna combustio propter murmuracionem eorum. Et an omnes principes combusti sunt, & iudices in ista incensione, quia non represserunt murmur populi. Quæst. V.

NON fuerunt hic multi combusti, quia scriptura posuisset numerum eorum, sicut infra decimoquinto cap. quando combusta est quedam pars populi murmurans contra Moysen dictum est, quod essent 14. millia, hic autem nihil. fuit ergo parua combustio, & hoc quia murmuratio parua erat, scilicet propter dolorem, infra autem cap. 16. fuit magna murmuratio, ideo maior plaga, & consequenter expressus est numerus combustorum.

Dicit aliqui, quod extremum potest accipi hic dupliciter. Vno modo prout extremum significat circūstantiam loci. Alio modo vt signat circūstantiam dignitatis. primo modo est sensus qui s. positus est. Accipiendo secundo modo dicuntur extremi qui supra omnes præstant in dignitate, vel qui infra omnes, s. maximi, & minimi, & potest de vtroque accipi, s. q. extremi combusti sunt, id est minores qui de ipsis murmurauerunt, vel extremi, id est principes. sed non intelligitur de principibus tribu qui iidem manserunt postea,

stea, sed principes, id est iudices, qui constituti sunt a Moysē, ut patet Exod. capitulo decimo octavo, & consumpti sunt, quia murmurauerunt, vel quia murmurantes non correxerunt, quod pertinebat ad eorū officium, & hoc tenent quidam, sicut videtur tenere Nicolaus.

Sed non stat, quia hic extremum non potest significare, nisi circumstantiam loci, quia non dicitur, quod deorauit extremos, sed extremam partem castrorum. ergo habitudinem loci castrorum dicit. Item non potest intelligi, quod iudices constituti in monte Sinai cremarentur hic, quia non repressissent murmurantes. Nam istud fuit factum subito. scilicet quod cum murmurauerunt Deus, succendit ignem in illos, non potuerunt autem iudices comprimere murmuratiōem, nec deliquerunt non comprimentes, quia delictum in istis esset ex negligentia: non causatur tamen negligentia si immediate, ut aliquis peccat, vel cū est in ipso actu peccandi prelati non corrigit, sed cum cognouerit si differat correctionem per aliquod tēpus inutiliter. isti ergo non neglexerunt, quia subito hec facta sunt, nec peccauerunt, ideo nec combusti sunt.

An iudices, & Nadab, & Abiu perierint in ista incensione, quia viderunt dominum super montem Sinai, ut dicit Rab. Salom. & unde venit iste ignis incensens eos. Et videre Deum an esset peccatum.
Quaest. VII.

RA. Salom. dicit, quod hic mortui sunt iudices constituti in populo, quia viderunt dominum in monte Sinai in igne, & mortui sunt per ignem. Sed Deus noluit immediate illos occidere, ne gaudium legis nouiter datē in la-chrymas verteretur: de ista visione Dei Exod. cap. 24. & dicit idem Rab. Salom. quod Nadab, & Abiu, qui ibi Deum viderunt, igne cremati sunt in Sanctuario, ut patet Leuitic. capitulo decimo, & supra tertio capitulo, septuaginta autem seniores, qui ibi Deum viderunt, dicit hic incendio periisse in ista combustione.

Sed ista valde falsa sunt, quia non fuerunt mortui Nadab, & Abiu, quia viderunt Dominum, sed quia obtulerunt ignem alienum, ut patet preallega. capituli. Item falsum est, quod dicitur, scilicet quod omnes, qui viderunt dominum mortui fuerint. nam Moyses, & Aaron viderunt dominum, sed non mortui sunt. Respondet de Moysē, quod ei licebat videre dominum, ideo non fuit mortuus. De Aaron autem dicit, quod non fuit mortuus, quia orauit pro ipso Moyses, ut patet Deute. c. 9. Sed hoc nihil est, quia non orauit Moyses, ut non occideret dominus Aaron, quia viderat ipsum, sed ne occideret ipsum, quia fabricauerat vitulum, ut patet eod. c.

Si autem adhuc arguas, quod fuit mortuus Aaron in monte Hor, ut patet infra c. 20.

Respondendum est, quod illa mors fuit naturalis, & non poenalis, sicut incensio filiorum suorum. Et si adhuc dicas, quod in poenam data est sibi illa mors. Respondendum est, quod mors a natura erat. modus etiam mortis non erat poenalis: leuiter enim mortuus est, sed solū fuit poena, quod mors anticipata fuerit. hec autem anticipatio fecit ne introiret in terram promissionis, quod fuit propter peccatum, alioquin introisset. nec tamen fuit, quia dominum viderit in monte Sinai, sed quia peccauit ad aquas contradictionis non benedicens domino, infra vigesimo capitulo, cum dicitur: pergat inquit Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ergo meo ad aquas contradictionis. Item falsum est, quod

omnes tunc videntes Dominum mortui fuerint, quia totus populus vidit Dominum ibi, ut patet Exodi cap. 24. scilicet, videruntque Dominum, & comederunt, atque biberunt, ergo totus populus moreretur, sed falsum est.

Ad hoc dici posset, quod totus populus mortuus est, quia omnes qui erant a viginti annis, & supra condemnati sunt, ne intrarent in terram Chanaan, ut patet infra capitulo decimo quarto, & mortui sunt omnes per desertum.

Respondendum est non stare, quia illi non condemnati sunt, quia viderunt Dominum, sed quia murmurauerunt, ut patet infra cap. 14. Item non soli illi, qui erant a viginti annis & supra viderunt Dominum, sed etiam omnes iuniores, cum esset species gloriae Domini super eos in Sinai: non tamen fuerunt condemnati minores viginti annis, ut patet eodem cap. Item non solum populares, sed numerati erant a viginti annis viderunt Dominum, sed etiam omnes Leuitas: & tamen non fuit sententia illa contra Leuitas, cum non essent numerati inter Israelitas a viginti annis & supra, ut patet supra capitulo primo. Item mulieres viderunt Dominum in Sinai, sicut viri, non tamen fuit contra eas sententia data, quia ipse non numerabantur. non igitur venit poena illa in mortuos, eo quod Dominum viderint. Item videre Deum non erat peccatum. ergo nec poenitio danda.

Nec obstat si dicas quod videre vasa Sanctuarij erat peccatum, & si quis de Leuitis, vel de vulgaribus videret illa, moreretur, ut patet supra capitulo quarto. ergo magis videndo Deum.

Respondendum est, quod videre vasa non erat peccatum, nec causabat mortem, nisi cum quis ex curiositate illa videret, scilicet, data opera ad videndum. Si tamen aliquis non attenderet ad hoc, & alius subito monstraret ei vasa Sanctuarij nuda non moreretur. Et sic dicitur supra capitulo quarto. quod nulla curiositate Leuitae viderent ea, quae erant in Sanctuario prius quam tegeterentur. sic autem erat de visione Dei quantum ad Iudaeos, quia Deus apparuit super eos, ut patet Exodi capitulo vigesimo quarto. & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyrini, & quasi cœlum cum serenum est. in potestate ergo ipsorum non erat videre, vel non videre, sicut cum aliquid coram nobis ponitur si oculos apertos habuerimus, necessario illud videmus. nihil ergo peccabant cum viderunt, & si ex hoc Deus puniisset, non esset iusta poena inflicto, sed occasionem quaereret contra illos.

Item Deus iussit, quod Moyses, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta seniores ex Israel ascenderent ad Dominum, & adorarent procul, ut patet Exodi capitulo trigesimo quarto. & sic factum est. nihil ergo peccauerunt implentes iussu Dei. ergo nec ob hoc puniti sunt. Manet ergo, quod propter visionem illam Domini in monte Sinai nemo aut mortuus, aut punitus est. Nec etiam extrema pars castrorum dicuntur ipsi iudices, vel principes populi. Sed solum illi qui erant in extremitate castrorum ad partem occidentalem.

Et absorptus est ignis. Id est cum orauisset Moyses ad Dominum absorptus est, id est consumptus quia non fuit vitus amplius, & pertinet proprie hoc ad ea quae totaliter consumuntur: sicut dicimus aliquem absorptum esse a terra, quia ille ignis erumpebat de terra, & cum cessauit, occultauit se infra terram susceptus ab ipsa, & non veniebat de caelo sicut ignis temporis Heliae.

Quare

Quare iste ignis non venit de caelo, sicut quando inuocauit Helias. Et quod ignis iste a Deo dupliciter fieri potest, & similiter qualibet res materialis. Quaest. VII.

QVAERET aliquis quare iste ignis non venit de caelo, sicut ignis quem inuocauit Helias super quinquagenarios duos, & centum viros illorum.

Respondendum est, quod Helias erat homo, & volebat se comprobare seruum Dei ad laudem ipsius Dei, quo despecto rex Ochozias miserat ad consulendum Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, & ob hoc voluit manifestare Helias potentiam Dei, & inuocauit ignem de caelo, quantum enim ad Deum erat, nihil difficultius continebat de caelo ignem descendere; aut de terrae visceribus erumpere, vel in ipsis corporibus hominum causari. Si tamen de terra erumperet, vel in hominibus causaretur, non appareret manifeste Dei potentia. nam magi artibus demonum ista efficiunt. Qui enim potuit serpentes coram Moysē subito ponere, potuit & ignem presentare. serpentes tamen, & alia quae fecerunt sapientes Pharaonis magico ritu facta sunt. potuisset ergo sic de igne. crederet autem maxime illi qui habitabant in terra Chanaan, quia gentes quae prius ibi habitauerant, augures diuinos in cantatores, & omne genus maleficorum suscipiebant, ut patet Deuter. ca. 18. & postquam terra capta est a Iudaeis, adhuc residui de illis populis, scilicet Philisthim his artibus vacabant, quia augures, & alios maleficos habebant, ut patet primo Reg. c. 6. vbi dicitur, quod Philisthim vocauerunt sacerdotes, & diuinos suos, quod patet Isa. c. 2. Augures habuerunt, ut Philisthim. ut ergo non crederetur, aut suspicari posset ignem qui combussit quinquagenarios fuisse malefica arte, aut causatum, aut aliunde adductum, ut manifestaretur diuina potentia inuocauit Helias ignem de caelo, quod autem ad istum finem fecerit patet ex verbis suis. 4. Regum, cap. 1. scilicet homo Dei cum descendat ignis de caelo, & deuoret te, & quinquaginta viros. hic autem non erat necessaria manifestatio diuinae potentiae mittendo de caelo ignem, quia qualitercunque incandesceret ignis in Iudaeos, crederent esse a Deo. maxime, quia cum murmurauissent sciebant hoc esse in ultione sceleris, & patet, quia immediate clamauerunt ad Moysen, ut oraret ad Dominum, & consumptus est ignis.

Vocauitque nomen loci illius incensio. Id est Moyses appellauit partem illam solitudinis, in qua tunc erat, incensionem. ponuntur enim ista nomina ab euentu, sicut infra nominatur Sepulchra concupiscentiae, quia in ipso loco sepultus est populus, qui concupiuit carnes, ut patet infra in litera. & sic locus vbi apparuit dominus per noctem in iunxus scalae Iacob, vocatus est Bethel, id est domus Dei, Gene. 28. Et locus vbi vidit Angelum luctantem secum Iacob dictus est Phanuel, id est facies Dei, Gene. cap. 32. Iste modus frequentatus est in sacra Scriptura, quod locorum nomina ab euentu imponantur: Sciendum, quod idem locus est iste qui vocatur incensio, & qui vocatur infra Sepulchra concupiscentiae, & istud primum nomen mansisset, nisi propter casum secundo euenierem qui maior erat, ut supra declaratum est.

Eo quod succensus fuisset contra eos ignis Domini. Ponitur causa nominis, scilicet, quod in eodem loco succensus est contra Iudaeos ignis Domini, id est ignis a Domino concitatus, quia sine ministerio humano ille ignis causatus est.

Dicendum est de isto igne, quod a Deo fuit factus, sed poterat dupliciter fieri, vel sine materia praesistente, & sic creabat, vel praesupposita aliqua materia, &

tunc faciebat. Deo autem utrunque equaliter conuenit. Nam quamquam ex materia ignem produceret non praesupponebat qualitates aliquas symbolicas ad hoc, quod fieret facillime transitus in naturam ignis, quia vbi sunt symbola est facilis transmutatio iuxta Aristotel. secundo de Generatio. sed ita agit in materiam indispositam, sicut in materiam dispositam, quod est super virtutem agentis naturalis. Illud enim solum agit supposita dispositione in materia, vel si non sit prius illam causat, deinde formam inducit.

Quare iste locus vbi facta est incensio non nominatur mansio. Quaest. VIII.

QVAERETUR de isto loco quare non nominatur inter mansiones. Aliqui dicunt, quod non debuit nominari, quia non fuit ibi mansio, sed accidit hoc dum Israelitae irent per viam. nam ibi poterant murmurare pro labore itineris, & Deus faceret erumpere ignem de terra qui cremaret aliquos, & postea venirent ad locum mansionis.

Alii dicunt, quod ista fuit mansio, & accepit hic nomen a Moysē, & tamen aliqua mansiones tacentur, quia scriptura non numerat omnia.

Dicendum, quod non stat, quia in fra trigesimo tertio capitulo. posuit Moyses catalogum omnium mansionum, quae fuerunt de Aegypto usque ad Iordanem, & incipit. hec sunt mansiones filiorum Israel qui egressi sunt de Aegypto, sed ibi non ponitur iste locus tanquam mansio, nam dicitur egressi de solitudine Sinai venerunt ad Sepulchra concupiscentiae, & ita non est aliqua mansio inter desertum Sinai, & Sepulchra concupiscentiae. Et tamen iste locus qui vocatur incensio nominatur hic ante Sepulchra concupiscentiae, quia infra in litera fit mentio de Sepulchris concupiscentiae. ergo non est locus iste aliqua mansio, quae fuerit inter desertum Sinai, & Sepulchra concupiscentiae. Dicunt ergo aliqui, quod iste locus non fuit mansio aliqua, sed inter duas mansiones. nam de monte Sinai usque ad Sepulchra concupiscentiae, vbi vocatur desertum Pharan, fuerunt tres diete, ut patet preallega. cap. Et in aliqua parte illius itineris populus dolens, & quasi murmurans pro labore itineris cremaretur a Deo, & vocaretur locus ille incensio, non manerent tamen ibi, sed procederent ultra venientes ad locum qui postea vocatus est Sepulchra concupiscentiae, & ibi figerent castra.

Dicendum, quod non est verum, sed iste locus qui vocatur incensio est mansio, & est ipsa quae vocatur Sepulchra concupiscentiae. istud patet primo, quia postquam venerunt ad hunc locum non fit mentio aliqua, quod ambulauerint, sed quasi continuata narratione referuntur illa quae acciderunt in loco, qui vocatur Sepulchra concupiscentiae, & ita innuitur, quod sit idem locus in quo accensus est ignis, & qui vocatus est Sepulchra concupiscentiae.

Secundo, quia non potest dici, quod ista acciderint in via, sed oportet poni, quod fuerit hoc locatus iam castris, quia dicitur supra in litera. accessus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum, Et sic iam erant in castris, & non in via, nisi forte aliquis dicat, quod accipitur extremitas castrorum pro extremitate exercitus procedentis in via.

Sed dicendum, quod non stat, quia populus procedens non vocatur castra, sed exercitus, vel agmen. Sic accipitur Deuteronom. 25. capit. Memento quae fecit tibi Amalech in via quando egrediebaris ex Aegypto, quo modo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant, occiderit. & sic non fuit hoc in via, sed iam

iam locatis castris, & tunc necesse est dici, quod ista sit alia mansio distincta a sepulchris concupiscentie, vel ambo sint vna mansio. Non potest dici primum, quia inter desertum Sinai, & sepulchra concupiscentie non ponitur aliqua mansio. Sed dicitur profecti sunt filij Israel de deserto Sinai, & venerunt in sepulchra concupiscentie, ergo oportet poni, quod iste locus, qui vocatur incensio, & sepulchra concupiscentie sint eadem mansio. Tertio patet, quia est communis positio. sic enim tenet historia scholastica, & alij doctores.

Est ergo dicendum, quod sit eadem mansio, & habet duo nomina. nam primo vocatus est ille locus incensio: deinde vocatus est sepulchra concupiscentia. De primo patet, quia dicitur. vocauitque nomen loci illius incensio. De secundo dicitur infra in litera. vocatusque est locus sepulchra concupiscentie. Sed primum nomen positum est a Moyse, quia dicitur in litera. vocauit Moyse ad Dominum, & absorptus est ignis. vocauitque nomen loci illius incensio. secundum nomen videtur magis positum a toto populo, quia dicitur. vocatusque est locus sepulchra concupiscentie, & non ponitur a quo vocatus fuit sic.

Quare iste locus cum haberet duo nomina, id est incensio, & sepulchra concupiscentie, vltimum solum remansit. *Quest. IX.*

SE D queretur cum ista mansio haberet duo nomina: quare non mansit ei postea, nisi nomen sepulchrorum concupiscentie, nam vbi que fit mentio de hoc vocatur locus sepulchra concupiscentie, nam infra 33. cap. vbi ponitur catalogus mansionum vocatur sepulchra concupiscentie, & non incensio.

Dicendum quod fuit primo, quia vnum nomen impositum fuit a Moyse, scilicet incensio, & aliud a toto populo, scilicet sepulchra concupiscentie, vt dictum est. q. precedenti. Et sic preualuit nomen impositum a toto populo, quasi esset maioris auctoritatis. Secundo quia istud nomen sepulchrum concupiscentie fuit datum loco propter casum posterius accidentem: ea tamen, que posteriora sunt magis denominant rem quasi magis in memoria imprimantur. Tertio & principaliter, quia ista duo nomina fuerunt hic imposita loco propter duo mala, que acciderunt Iudeis, scilicet duas combustiones eorum, sed in prima pauci combusti sunt. in secunda autem valde multi, ideo debuit imponi nomen ab eo, quod maius erat, & ista est vera causa. Istud patet, quia supra in litera dicitur. accessus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum, & non dicitur quor erant, quasi non essent valde multi, quia alias fieret vnum de duobus, scilicet vel exprimeretur numerus eorum, sicut infra 16. ponitur numerus eorum, qui combusti sunt propter murmuracionem, vel poneretur aliquid denotans magnitudinem rei non expresso numero. Combustio autem facta in sepulchris concupiscentie fuit valde magna, vt patet infra in litera, scilicet & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis, ideo debuit vocari locus sepulchra concupiscentie, & non incensio.

Vulgus quippe promiscuum, quod ascendit cum eis flagrauit desiderio carniū sedens, & fleuit, iunctis sibi pariter filijs Israel, & ait. Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus

Petit populus carnes.

F in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres & pepones porrique cepe & allia. Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man. Erat autem man quasi semen coriandri coloris bdelij. Circuibatque populus: & colligens illud frangebat mola, sicut terebat in mortario: coquens in olla & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumque descenderet nocte super castra ros: descendebat pariter & man. Audiuit ergo Moyses flentem populum per familias singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde, sed & Moyse intoleranda res visa est, & ait ad Dominum. Cur afflixisti feruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te? Et cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepī omnem hanc multitudinem vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes vt dem tantæ multitudini? Flent contra me dicentes. Da nobis carnes, vt comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populum quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur. obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit Dominus ad Moysem. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi sederis: faciesque ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferā de spiritu tuo tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Populo quoque dices. Sanctificamini. Cras comedetis carnes. Ego enim audiui vos dicere. Quis dabit nobis escas carniū? Bene nobis erat in Aegypto. Vt det vobis Dominus carnes & comedatis non vno die, nec duobus vel quinque aut decem, nec viginti quidem sed vsque ad mensē dierum: donec exeat per nares vestras & vertatur in nauisem, eo quod repuleritis Dominum qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo dicentes. Quare egressi sumus ex Aegypto vt periremus in solitudine? Et ait Moyses ad Dominum. Sexcenta millia peditum huius

Exo. 16.

Querela Moyse pp populum flentem.

Leui. 26. Iosue 3. 1. Reg. 16.

populi

populi sunt. Et tu dicis dabo eis esum carniū mense integro. Nunquid ouium, & bouum multitudo ceditur, vt possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos fatient? Cui respondit dominus. Nunquid manus domini inualida est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur.

Isa. 56.

2. mueru ratio.

Vulgus promiscuum dupliciter intelligit.

Vulgus quippe promiscuum. Hic ponitur secunda murmuratio, scilicet ex concupiscentia saporis, quia peccauerunt, tam Israelitæ, quam Aegyptii desiderando carnes. Ista pars diuiditur in multas, sed ista diuisio supra posita est. Et dicitur hic, quod vulgus promiscuum desiderauit comedere carnes. Intelligitur autem dupliciter vulgus promiscuum. Vno modo pro populo commixto ex maribus, & feminis. Alio modo pro populo venienti ex commixtione Iudearum feminarū, & Aegyptiorum virorum, vel e contrario. sic enim aliq̄ erant inter Israelitas, vt patet de illo viro qui blasphemauit nomen Domini in castris Leuiti. 24. c. De quo dicitur, quod erat filius Salumith de genere Dan, quē peperit ex viro Aegyptio. Sed primus sensus est quē facit hic litera, quia dicitur, quod ascenderat ex Aegypto ad differentiam Iudæorum, qui quamquam ascendebant de Aegypto, tamen non videbantur ascendere de terra sua, sed de aliena. Etiam quia dicitur, quod vulgus istud promiscuum iunctis sibi filiis Israel desiderauit carnes: si tamen illi promiscui pertinentes essent ad Israel ex vno latere non distinguerentur ab Israelitis: oportet ergo, quod istud vulgus promiscuum sit distinctū a genere Israel, & isti sunt Aegyptii ascendentes cum Israelitis. Sic dicitur Exod. cap. 12. vulgus quippe promiscuum innumerabile ascendit cum eis, & isti adhuc manebant.

Quod ascendit cum eis. i. quod ascendit cum Iudeis de Aegypto: nā cum exituri essent Israelitæ de Aegypto prædixerunt quibusdam Aegyptiis: illi autem credentes domino propter mirabilia facta ascendit cū Israelitis, & isti vocantur vulgus promiscuum, quia tā masculi, quā femine erant.

Quare Aegyptij vocantur vulgus promiscuum. *Quest. X.*

SE D dicit aliquis cum non solum in Aegyptiis ascendentes essent masculi, & feminae, sed etiam in Israelitis, quare Aegyptii vocantur vulgus promiscuum?

Respondendum est Aegyptios sic vocari in comparatione Israelitarum, quia in Israelitis non vocabatur populus, nisi ipsa multitudo virorum numeratorum transeuntium ad nomen. Et ideo postquam aliquis erat viginti annorum dabat dimidium siclum, & transibat ad numerum, vt patet Exod. capitulo trigesimo, inter Aegyptios autem, tam viri, quā femine computabantur populus, ideo Israelitæ non vocabantur promiscuum vulgus: Aegyptii vero sic, & patet hoc Exod. capitulo duodecimo, vbi cum primo positus fuit numerus populi Iudaici egredientis de Aegypto dictum est, quod erant sexcenta millia peditum. De Aegyptiis vero nō facta est computatio per viros, sed dictum est, quod ascenderat vulgus promiscuum.

Flagrauit desiderio carniū. i. desiderauerunt isti Aegyptii comedere carnes: ponitur isti, quia quamquā desiderium fuerit in omnibus, vt infra patet: tamē primi fuerunt Aegyptii murmurantes, ideo in eis peccatum maius fuit, & perierunt plurimi eorum in loco Alph. Tost. super Num. Pars I.

A ipso. Nam vt infra dicitur ibi sepultus est populus, qui desiderauit comedere carnes.

An desiderium Aegyptiorum conuenienter dicatur fuisse carniū. & quomodo Hieron. hic, & interdum in litera nostra addit aliquid ad literam hebraicam, quando colligitur ex sensu literæ hebraicæ. Et quod non vocatur additio, quando exprimitur, quod necessario subintelligitur. *Quest. XI.*

IN Hebræo non dicitur desiderio carniū, sed flagrauit desiderio. etiam in quibusdam libris nō habetur hoc. Et est satis conuenienter dictum, quia desiderium Aegyptiorum non fuit hic determinatè de caribus, sed de multis gustabilibus: perierunt enim pisces, cucumeres, pepones, porros, allia, & cepas, vt patet infra. Fuit tamen additus iste genitiuus carniū forte ab aliquibus scriptoribus, cum esset interlinearis expositio, & postea in textu positus est, aut si velimus dicere a Hieronymo. fuisse factum satis rationabiliter dicitur, quia cum litera dicat Aegyptios flagrasse desiderio, & non exprimat quid est, quod desiderauerunt: oportet quod intelligamus aliquid hoc fuisse, & illud litera nostra vocauit carnes, quod apparet ex verbis istorum immediatè, scilicet quis dabit nobis ad vescendum carnes, quamquam autem pisces, cucumeres, & cætera desiderauerunt, non tamen ita exarserunt desiderio cæterorum, sicut carniū, quod patet ex verbis suis: de caribus enim dixerunt quis dabit nobis ad vescendum carnes? de cæteris autem non expresserunt magnitudinem desiderii. Sed dixerunt, recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. Rationabiliter ergo additus fuit iste genitiuus carniū, quia desiderium istorum fuit de caribus. Et istum modum addendi, aliquando habuit Hieronymus in litera nostra, quæ non quidem est additio, quia id quod necessario subintelligitur non deest, vt ait Priscianus in secundo maioris, sed ex hac litera colligebatur quid desiderauissent Aegyptii. Cum ergo poneretur non erat additio, sic patet Genesi. capitulo quarto, vbi dicit litera nostra: dixit Cain ad Abel fratrem suum egrediamur foras: cumque essent in agro, & cætera. In hebræo habetur dixit Cain ad Abel fratrem suum: cumque essent in agro, & cætera: addidit ergo litera nostra illam particulam, & egrediamur foras, quia necessario intelligebatur ex litera: nam cum dicitur ex litera, quod dixerit aliquid Cain ad Abel, & subiceatur quid illud fuerit, & postea subiungatur: cumque essent in agro, videtur quod quando locutus fuit Cain ad Abel non erat in agro, sed litera dicit, quod aliquid dixerat Cain ad Abel, ergo nihil poterat conuenienter intelligi dixisse Cain, nisi quod exirent in agrum, vel foras, sicut litera exprimit. Similis modus habetur infra capitulo vigesimo, quia in litera hebraica habetur, quod Moyses, & Aaron clamauerint ad Dominum. Sed non habetur quid clamauerint. In nostra autem exprimitur oratio eorum, & dicitur hic, quod flagrauerunt desiderio, id est exarserunt ad signandum magnitudinem desiderij, quia non solum erat desiderium, sed quasi succensio ignis.

Sedens & fleuit. Id est isti Aegyptii, qui desiderabant carnes sedebant, & plorabant: ex quo apparet, quod iam erant in castris sic patet infra, & ex hoc videtur quō isti desiderabāt, quia quando in aliquo est species querelæ, vel iracundiæ magnæ, effertur vultus eius, & non potest quiescere. De istis autem dicitur, quod erant sedentes, quia desiderium istorum erat molle, & trā. *R. quilibet.*

quillum, sicut in eis qui suspirant ex desiderio aliquorum relictorum bonorum, & tunc in istis sequitur fleus, quia lachrymæ ex impotentia veniunt, ut cum aliquis, quod desiderat, adipisci non valet, defluit in lachrymas. istis autem hoc acciderat. Reliquerat enim carnes, pisces, & similia, quæ desiderabant valde, & quæ nequaquam habere poterant flebant, qui autem vehementer irascuntur non flent, quia ira accendit in vindictam, quam prosequuntur irati, & quia sperant se illam habituros non flent, quia non est ibi impotentia. Cui vero aliquis desperat se consecuturum vindictam profuit in lachrymas, & sic ira digeritur, & emittitur ille impetus concitatus, quo fit, ut si aliqui irati plorauerint, iam non possit in eis manere impetus ire prior, quia vacuata est materia iracundiæ, ideo cum ira diuidatur in passionem spei, & desperationis, ad iram, quæ est cum spe, nunquam lachrymæ veniunt, iram vero cum desperatione prosequendi quod petitur, lachrymæ consequuntur, causa est ipsa impotentia causans fleum, ideo Boetius de consolator. lib. 3. metro ultimo ponens connotatum fletus vocavit eum impotentem dicens, & quod fletus dabat impotens.

Lachrymæ do ira digeritur.

Iunius sibi pariter filijs Israel. i. etiam Israelitæ fleuerunt desiderantes carnes: nam cum vidissent Aegyptios ex hac causa lachrymantes facillime, ipsi quoque in hanc querimoniam inducti sunt, quia ipsi etiam comederant in Aegypto carnes, pisces, & pepones, & cætera, quæ desiderantur hic.

An desiderium Aegyptiorum fuerit carniæ tantum. Quæst. XIII.

QUÆRETUR quare dicitur hic, quod flagrauit populus desiderio carniæ, quia videtur non debere sic dici. Primo, quia populus non solum desideravit manducare carnes, sed etiam multa alia, scilicet pepones, cucumeres, pisces, & allia, porros, atque cepas. Secundo, quia querela vulgi non fuit hic principaliter pro carniæ, sed pro quibusdam aliis cum dicitur. recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, & cepæ, & allia.

Dicendum, quod Aegyptii non desiderauerunt solas carnes, sed multa alia, quæ ponuntur in litera, & hoc significavit scriptura, quæ non posuit carnes. Nam in hebræo non dicitur flagrauit desiderio carniæ, sed solum flagrauit desiderio, scilicet tam carniæ, quam piscium, cucumerum, peponum, porrorum, & alliorum, quæ omnia exprimuntur in litera, & tamen littera nostra addit istum genitium carniæ, siue sit Hieron. positus, siue ab aliquo alio, ut dictum est precedenti quæst.

Aliter potest dici, quod istud fuit rationabiliter dictum. primo, quia licet Israelitæ desiderauerint omnia hæc: tamen principaliter desiderauerunt carnes, ideo de illis specialiter dici debuit. Secundo, quia populus non videtur desiderasse, nisi carnes, quia illud desiderauerunt, quod petierunt, & tamen nihil petierunt, nisi carnes, quia dicitur. quis dabit nobis ad vescendum carnes? & non dicitur. quis dabit nobis ad vescendum pisces, cucumeres, & pepones, porros, cepas, & allia? Tertio, quia Moyses non dixit populū petere, nisi carnes, infra in litera. unde mihi carnes, ut dem tantæ multitudini, flent coram me dicentes. da nobis carnes, ut comedamus. Quarto, quia Deus volens satisfacere desiderio populi, nunc dedit ei carnes: si tamen aliquid aliud desiderassent, etiam illud dedisset, ut patet infra in litera, scilicet populo dices. sanctificamini, cras comedetis carnes: ego enim audiui vos

dicere, quis dabit nobis escas carniæ? Quinto patet, quia si populus desiderasset aliud, quam carnes, peccatum suum fuisset non solum in desiderio carniæ, sed etiam aliarum rerum. videtur tamen, quod peccauerint in solo desiderio carniæ. ergo nihil aliud desiderabāt. hoc patet infra in litera, vocatusque est locus sepulchra concupiscentiæ, ibi enim sepelierunt populū, qui desiderauerat carnes.

Dici ergo potest, quod populus non desideravit hic, nisi carnes. Et cum obiicitur, quod multa alia ponantur in litera. Dicendum quod non ponuntur illa, tanquam desiderata a populo, sed ponuntur in confirmatione præsuppositi ludæorum. Est autem sensus, quod populus desiderabat carnes, & quia non poterant habere illas, flebant, & detestabantur desertum, in quo erant, ubi non poterant haberi carnes, sicut in Aegypto, unde exierant, & ob hoc dicebant melius fuisse manere in Aegypto, & ad hoc ostendendum inducebant multa quæ habebantur in Aegypto copiose, & in deserto nullo modo erant, cucumeres, pepones, pisces, porri, cepæ, & allia, & patet iste sensus ex modo loquendi littera. nam de carniæ dicitur: quis dabit nobis carnes ad vescendum? de cæteris autem non dicitur. Sed dicitur recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, ideo quasi ista non desideraret populus, sed solas carnes, respondit Deus ad carnes, & istas dedit illis, & non aliquid de cæteris nominatis, & sic patet, quia alibi populus non petiuit, nisi carnes, neque significavit se aliud velle Exod. decimosexto, scilicet vitinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniæ, & comedebamus panem in saturitate.

Sed obiicitur, quod hic pisces desiderabant, quia Moyses non solum fecit memoriam carniæ, sed et piscium, infra in litera dicens. nunquid ouium, & bouum multitudo cadetur, ut possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, ut eos faciant?

Dicendum, quod ibi non significatur populū desiderasse pisces, sed Moyses respondet ad id quod Deus dixerat, scilicet, quod satiaret populum carniæ vno mense. Moyses autem nesciens, quomodo hoc fieret, & reputans valde difficile dixit ista, scilicet nunquid ouium, & bouum multitudo cadetur, aut congregabuntur omnes pisces maris? non ergo dixit hoc desiderasse eos, sed expressit difficultatem satiandi tantum populū, de quocumque cibo satiaretur.

Ad secundum dicendum, quod querela non fuit proprie de piscibus, cucumeribus, & peponibus, sed solum fuerunt ista inducta ad ostendendum meliorem esse terram Aegypti, & melius ibi fuisse eos, quam in deserto, & hoc significavit Deus infra in litera dicens: ego n. audiui vos dicere quis dabit nobis escas carniæ? bene nobis erat in Aegypto.

Quis dabit nobis ad vescendum carnes. Ista potest esse ratio desiderantis, vel desperantis. Primo modo est sensus, utinam aliquis daret nobis ad vescendum carnes. Secundo modo est sensus, quod ipsi erant desperantes posse habere carnes ad vescendum, ideo dicebant quis dabit nobis ad vescendum carnes, id est quis est, qui possit nobis tribuere carnes in hac solitudine? Et sic locuti sunt Israelitæ pro manna dicentes. nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? ut patet Ps. 77. Sed primo modo magis intelligitur. si modo desideratis, quia dictum fuerat hic, quod vulgus promiscuum flagrauit desiderio carniæ.

Quo.

Quomodo Aegyptij petierunt carnes, cum in Aegypto eas non comederent, nec ibi sit escus carniæ, & de ritibus Aegyptiorum, & quibus carniæ vescuntur, & quibus non, & quibus piscibus, & quid colunt. Quæst. XIII.

QUÆRET aliquis quomodo Aegyptii petierunt carnes ad vescendum, quia in Aegypto dicitur de eis, quod non comederent carnes, sic videtur innuere Iuuenalis in Satyra penultima, quod comedant Aegyptii fructus, & non carnes, & incipit Satyra.

Quis nescit voluisti bithynice qualia demens.

Item videtur aliquantulum hoc ex text. Sacrae scripture Exo. c. 8. ubi dixerunt Israelitæ, quod non poterant immolare domino in terra Aegypti, quia si ibi immolarent ea, quæ Aegyptii colebant, lapidibus eos obruerent. Ipsi tamen immolaturi erant oues, boues, & hircos. ergo Aegyptii ista colebant, & consequenter non comedebant. Item patet Gene. c. 47. ubi dicitur, quod Aegyptii detestantur omnes pastores ouium, & hoc est, quia pastores percutiunt pecora. Aegyptii autem cum illa colant, detestantur pastores.

Respondendum est, quod Aegyptii comedebant carnes cum essent in Aegypto, nec enim colebant omnia animalia, sed solum pecora habentia lanam, alia autem sunt pecora, quibus vesci poterant. Sic enim dicit de Aegyptiis Iuuenalis in præalle. Satyra.

O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis

Numina, lanatis animalibus abstinet omnis

Mensa, nephas illic fetum iugulare capella.

Poterant igitur Aegyptii comedere de aliis pecoribus, quæ non habent lanam. Maxime, quia quamquam inter Aegyptios esset, tanquam nephas comedere carnes, aliqui tamen comedebant, sicut inter Sarracenos potus vini vetitus est. multi tamen ipsorum bibunt. ita isti Aegyptii non obseruarent ritum aliorum Aegyptiorum, sed vellent comedere carnes, sicut assueti erant.

Item adhuc ipsa animalia, quæ a quibusdam Aegyptiis colebantur ab aliis comedebantur, quia non obseruabant omnes eundem ritum, sicut patet de piscibus. Nam dicitur Aegyptii se comedisse pisces in Aegypto. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. Et tamen Aegyptii colebant pisces, ut patet per Iuuenalem in Satyra allegata. nam in Thebis, quæ est ciuitas principalis Aegyptiorum colebantur pisces cum dicit,

Atque vetus Thebe centum tacet obrupta portis

Illic ceruleos hic piscem fluminis: illic

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Aegyptii tamen comedebant pisces. Itæ apud quosdam Aegyptios adorabantur in Deo porri, cepæ, atque allia, quæ nascuntur in hortis, & nephas erat siquis comederet de eis, ut ait Iuue. i. eadē Sat. de Aegyptiis. f. Porrum, & cape nephas violare, ac frangere morsu.

O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis.

Multi tamen de Aegyptiis comedebant porros, & cepas, atque cucumeres. Sic enim confitentur hic dicentes in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. porri, cepæ, & allia, i. veniebat eis in mentem, quomodo comedissent ista in Aegypto. non ergo obseruabant, ut animalia quæ a quibusdam colebantur, ab aliis non comederentur. Item si Aegyptii nullo modo comederent carnes, sed colerent ipsa animalia, non permisissent Iudeos comedere carnes in Aegypto, comedebant tamen, ut patet de agno paschali, qui per singulas domos Israelitarum in Aegypto immolatus est. Sed ad hoc posset responderi, quod factum est in vitima nocte, quæ recesserunt Israelitæ de Aegypto, & non habuerunt Aegyptii spatium puniendi eos, alioquin pun-

A. Iph. I. ost. super Num. Pars I.

niuisent. Arguetur tamen aliter, quod erant consueti Iudæi comedere in Aegypto carnes, ut patet Exo. c. 16. cum dicitur. utinam mortui essemus in Aegypto, quoniam sedebamus super ollas carniæ, & comedebamus panes in saturitate, & tunc non puniebant eos Aegyptii. ergo licitum erat in Aegypto comedi carnes.

Dicendum est ergo aliqua animalia fuisse quorum carnes licite erant in Aegypto, & de animalibus, quæ cõiter non comedebantur, adhuc non erat vniuersalis obseruatio, sed aliqui comedebant, alii autem non, ideo in deserto potuerunt desiderare carnes.

Quomodo Iudæi desiderauerunt carnes, cum haberent pecora secum, & an desiderauerint carnes teneras, & delicatas, sauium. Quæst. XIII.

QUÆRET aliquis quomodo Israelitæ desiderauerunt hic carnes dicentes quis dabit nobis ad vescendum carnes? videbat desiderium istud irrationabile, quia ipsi pecora habebant de quibus comedere possent. Aliqui rident, quod Aegyptii ascendentes cum hebræis, & hebræi pauperes non habebant pecora, ideo desiderabant carnes. Sed vñ hoc non sufficeret, quia non solum desiderauerunt pauperes Iudæi, sed et multi de aliis, cum dicitur de filiis Israel generaliter: ipsi tamen Israelitæ multa pecora eduxerant de Aegypto. nam Moyses petiit a Pharaone, ut permitterent ire Iudæi cum pecoribus suis, & non remaneret ex eis vngula in Aegypto, ut patet Exod. c. 10. & postea subiungit quomodo eduxerint omnia hæc Exo. c. 12. boues, & armenta, & animalia diuersi generis multa. nimis ergo pauci essent, qui desiderarent comedere carnes, quia omnes alii haberent. Ad hoc respondent quidam, quod omnia pecora Israelitarum mortua fuerant in deserto, præter pecora tribus Ruben, & Gad. Istæ enim duæ tribus habebant valde multa pecora, ut patet infra 32. cap. sed dicunt, quod propter auaritiam dare nolent aliis, nec ipsi comedebant. Sed hoc non multum stat, quia non apparet aliqua ratio quare dicere debeamus, quod pecora aliarum tribuum fuerant consumpta. hoc autem solum dicunt quidam, quia de pecoribus tribus Ruben, & Gad fit solum mentio infra c. 32. de aliis nequaquam.

Sed hoc, nec concludit, nec est verisimile, sed solum ponitur ibi de his duobus tribubus, quia ipsæ petierunt terram Galaad, quia abundabant in pecoribus, ut patet j. c. 32. sed ex hoc non inferitur, quod aliæ tribus non haberent pecora, sed solum, quod non ita abundarent. Nicolaus autem dicit, quod non conquerebantur Iudæi, quod non haberent carnes pecorum, sed quia non habebant carnes delicatas, sauium, ideo Deus dedit eis tales carnes. f. cornices, ut patet j. Sed hoc non multum stat, quia carnes auium ita haberi poterant in solitudine, sicut in Aegypto, & forte magis, quia in montanis, & locis separatis ab humana communicatione plures aues nidificant, sed non poterant habere pecora, sicut in Aegypto, vel aliis locis humanae habitationis. ergo magis conquirerentur pro defectu carniæ pecoralium, quam pro defectu auium. Quod vero Deus miserit cornices Iudæis in cibum, non ideo est, quia ipsi desiderauerunt cornices specialiter, sed quia apud mare rubrum circa ipsos Iudæos erant cornices innumerabiles, & dominus eas in vento fluxit, ut roderet in circuitu castrorum, ut patet infra.

Dicendum est igitur, quod Israelitæ habebant pecora, nec fuerunt mortua specialiter pecora decem tribuum, quam pecora Gad, & Ruben. Sed hebræi petebant carniæ comestionem ad sufficientiam. omnia autem pecora, quæ habebant forte non sufficienter eis ad vitam diem si comedere vellent ad saturitatem. Sic enim patet ex verbis Moysi, infra. f. sexcenta millium peditum

R. 2. huius

hulus populi sunt. Et tu dicis dabo eis esum carniu...

Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis. Hoc potest referri, tam ad Aegyptios, quam ad Hebraeos...

Pisces Nili saporosiores alijs.

Pisces Aegypti, vique cupido relicti, Me miseram tangunt, & ea vehementius angunt.

De his ergo spaliter recordabatur Iudaei, & Aegyptii. In mente nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, & cepae, & allia. Ponunt Israelitae, & Aegyptii omnia alia, quibus delectabiliter vescerantur in Aegypto...

Quare magis desiderabantur carnes, quam cepae, porri, & c. Quae. XLV.

Sepe quaretur quare Aegyptii non petierunt hic cucumeres, & pepones, pisces, porros, cepas, & allia? Nam ista potius debuerunt desiderari, quam carnes, quia desiderium est de eis, quae non habentur.

berent. Dicendum verum esse, quod in deserto ista non erant, quia nemo ea ibi seminauerat, vel plantauerat.

Dicendum est verum esse, quod ista nullo modo habebantur, & tamen magis desiderabant Israelitae carnes, quia erant sapidiore, & magis conueniebant nutritioni. Catera vero ex accidenti se habent, ideo quando Hebraei ceperunt murmurare contra Moysen, quod eduxisset eos de Aegypto...

Alia murmuratio. Anima nostra arida est. Supra ponebatur murmuratio propter defectum ciborum, quos desiderabant. hic ponitur alia propter praesentiam ciborum, quos horrebant, scilicet propter manna, & si non subiunxissent murmurationem istam, prior non erat valde magna, sed ista est directus in Deum, quam prior.

vnde

Natura non sit gaudet vnica, & simplici delectatione: nobis autem transmutatio omnium dulcissimum est...

vnde Arist. in fi. 7. Eth. dicit, quod quia natura Dei est simplex, eadem actio est sibi delectabilissima. vnde semper gaudet vnica, & simplici delectatione: nobis autem transmutatio omnium dulcissimum est...

Quare in manna dedit Deus varietates odorum, & saporum vivis bonis, & an esset varius sapor in manna, vel alias, & quare Iudaei illum horrebant, & cur erat eis dulcis, & prouocatiuus ad nauisam, & de figura, quantitate, ac colore eius. Quae. XLVI.

Ex hac causa Deus dedit varietatem saporum in manna, in privilegium ipsis bonis, ut patet Sapient. cap. 16. ut sicut sumentes cibos varios experiuntur saporum, ita & ipsi in vnico cibo quocumque vellent saporum mutabatur. Sed adhuc non videbatur hoc ceteris paribus sufficere, sicut diuersitas ciborum, quia variis cibi, varios habent saporum, varias etiam qualitates desitatis, & raritatis. varios etiam odores, qui multum demonstrant circa saporum ciborum, quia sapor, & odor cognata sunt, secundum naturam, tam quantum ad causam efficietem, quam aliquo modo circa materialem.

Manna immutare gustum Iudeorum poterat esse dupliciter. vno modo, quod illa varietas saporum simul, vel successiue, non esset in ipso manna, sed in ipso organo gustatio, sicut potest Deus facere, quod nos videamus coram nobis, id quod non est ante nos, sed solum in oculis nostris, & hoc erit causando in pupilla nostra aliquas species rerum, quibus immutetur actualiter potentia visiva, sicut si obiectum prius

Alph. Toft. super Num. Pars I.

esset a quo actualiter defluerent species ad oculum. Est enim generale, in qualibet mutatione organica, quod non requiratur praesentia obiecti ad immutandum, si possit esse species in organo. Non enim immutatur potentia, nisi cum tangitur, quia omnis actio naturalis est per contactum. iuxta Aristot. 2. de Generatione. Obiectum autem non tangit ipsam potentiam, maxime in visiva, ideo fit immutatio per contactum speciei praesentis in organo, dato quod obiectum non sit praesens immutabitur potentia. Et isto modo in potentia gustatiua poterat esse immutatio multorum saporum, dato quod realiter in cibo non essent multi saporum, si Deus vellet causare species saporum in organo gustatiuo Iudeorum. Alio modo poterat esse, quod manna immutaret gustum, secundum diuersos saporum, quia Deus causaret, nunc vnum saporum in illo, postea vero alterum, ita ut cum Deus cognosceret, quod aliquis de Iudaeis bonis desiderabat talem, vel talem saporum in manna, causabat illum ibi, & immutabatur secundum illum: alias tamen nunquam erat ibi ille sapor.

Habebat autem manna vnum saporum specialem consequentem modum determinatum compositionis suae. saporum mellis, ut patet Exod. c. 16. Et tamen iste sapor prouocat hominem ad nauisam, de dulcibus enim possumus paucum gustare, & delectantur, si vero multum in cibum sumptum nauisamus. sic patet de ipso melle Proverb. 25. c. cum dicitur, mel inuenisti comedere, quod sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud. Et sic conquerebantur ipsi Iudei, quod comedentes semper istum cibum prouocabatur ad nauisam, ut patet J. 2. 1. c. nauisat anima nostra super cibo isto leuissimo. Item sapor manna declinabat aliquantulum ad saporum olei, ut patet infra. saporum, quasi panis oleati, & tamen sapor iste etiam nauisat gignit, & hoc propter duo. Primo, quia est aequaliter dulcis, & dulcia nimium sumpta prouocant nauisam. Secundo, quia est de re pingui, & pinguis magis prouocant ad vomitum, quam cetera, ideo siue esset sapor mellis, siue sapor simile cum oleo, semper erat prouocatiuus nauisae cum sumeretur in quotidianum cibum. vnde satis Iudaei habebant occasionem nauisandi. Nec tamen iste sapor erat totaliter prouocatiuus ad nauisam, quia tunc etiam ipsi boni nauisarent cum natura cibi eadem esset illis, & malis, sed adhuc dato, quod cibis aequaliter praerberet occasionem nauisandi, in non nauisarent boni, quia ex privilegio mutabatur in illis ad omnem genus saporum, siue carniu, siue pisciu, vel aliorum ciborum, aut condimentorum. In malis autem accidebat sapor peior naturalis ex miraculo, ut in hoc punirentur, & non solum propter malos manna erat mali saporum, sed etiam si manna haberet suum naturalem saporum communem bonis, & malis, sicut nunc in quibus cibis contingit, quia tamen dulcis saporum erat prouocatiuum ad nauisam: nam licet dulcia naturae conuenientia sint, tamen in magna quantitate sumpta nauisam causant, ut de melle dictum est. Et si aliqua dulcia sint, quae nauisam non prouocant pro aliquem modum specialem compositionis, tamen fastidium causant, & modicum de eis comedere possumus. Et ista fuit causa, quare Deus mutauerit saporum manna in viris bonis ad omnem modum, quod ante non fecerat, nec nunc facit in omnibus cibis, quia si mansisset sapor naturalis manna, necesse erat et ipsos bonos ad nauisam prouocari, & fastidire, quia virtus non potest regulare modum immutationis potentiarum passiuarum, quia ista sunt naturalia, virtus autem solum dirigit actus liberos, ideo sicut non est in potentate voluntatis nostrae, quibus visis tangamur, iuxta Augustinum, ita non est in nostra potentate, qualiter a saporibus, vel quantum immutemur.

R. 3

Errat

Erant autem Man, quasi semen coriandri. Hic determinat...

De qua an... gura man... & colo... se.

Prima duo determinantur in hoc, quod dicitur, quod erat quasi semen coriandri...

Et coloris bdellii. manna erat coloris albi, sicut bdellium...

Manna ubi colligebatur.

Circuibatque populus colligens illud. Idest Israelitae ambulabant in circuitu castrorum...

Manna quo aptabatur ad comedendum.

Frangebat mola, sive terebat in mortario. Idest manna habebat aliquam duritiem...

Coquens in olla. Idest cum populus contriuisset in mortario coquebat in olla...

Et faciens ex eo tortulas. Idest postquam coquebatur in olla fiebant tortulae ex illo...

manna autem non coquebatur, ut melius digeretur, quia modico calore solis...

Saporis quasi panis oleati. Idest sapor mannae erat quasi sapor panis mixti cum oleo...

Quamquam manna haberet aliquas qualitates naturales, tamen aliquas habebat non naturales...

CONSIDERANDUM est autem circa istas qualitates, quae erant in manna, quod quamquam necessario consequeretur...

iste qualitates reperiebantur in manna non naturaliter, non consequebantur naturam temporis.

Sed tunc dices, quare ergo liquefiebat cum sol incaluisset? Respondetur quod hebraei in aurora...

Cumque descenderet nocte super castra ros descendebat pariter, et manna.

Modus quo descendebat manna. Et an pruina, quae cadebat cum manna, gigneretur quotidie naturaliter...

ISTE est modus quo cadebat per noctem manna. Non enim cadebat per noctem, quasi non possit per diem cadere...

Et forte aliquis dicit, quod licet manna non formaretur naturaliter: tamen pruina, quae descendebat cum manna...

Sed et Moysi intoleranda res visa est. Idest etiam Moysi visum est hoc valde difficile, et nullo modo tolerabile...

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Audiuit ergo Moyses. Hic ponitur Moysi afflictio, affligebatur autem, quia ipse erat princeps populi...

Singulos per ostia tentorii sui. Idest quilibet erat ad ostium tentorii sui, et ibi plorabat...

Iratusque est furor domini valde. Idest Deus fuit valde iratus contra Israelitas, quia conquerebantur de ipso...

Sed et Moysi intoleranda res visa est. Idest etiam Moysi visum est hoc valde difficile, et nullo modo tolerabile...

R. 4 li.

li, vt patet in fra ctum dicit, non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis mihi est. sin aliter videtur, obsecro, vt interficias me, & inuenia gratiam in oculis tuis, ne tantis affligar malis. Ideo non potuit continere verba sua, sed aequaliter conquestus est Deo, quod cum ab hoc labore eriperet, & dixit. Cur affixisti seruum tuum? in quo aequaliter innuit, quod ista afflictio ex aliqua parte erat iniusta, quasi dicit. Domine ego sum seruus tuus, in quantum valeo seruiens tibi: cur ergo imponis mihi onus intolerabile populi huius, quod morte grauius est?

Quare non inuenio gratiam coram te. Id est quare non habeo ego gratiam, vel beneficium aliquod coram te, sicut alii habent? quasi dicat non videtur esse iustum, & dicebat Moyfes, quare non inuenio gratiam. i. quare non facis mecum hanc misericordiam, vt auferas a me vniuersi populi onus, vel quare non inuenio gratiam, vt me interficias, si non videtur tibi bonum, qd auferatur a me labor iste?

Moyfes ex afflictione locutus, & conquestus est non potens continere dolorem, & quid sit loqui ex abundantia cordis. Et inuenire gratiam coram aliquo quid sit. Quest. XXI.

SA T I S apparet ista esse verba viri afflictissimi. Nam si Moyfes in tegra mente, & tranquillus consisteret sciret placitum esse coram Deo, qd ipse sustineret laborem istum, cum non venerit a casu, sed Deus ei imposuerit, sed quia afflictus valde erat, non potuit tantum continere dolorem, quin potius ex abundantia cordis locutus est. Sic enim in omnibus est, quod quando cor abundat coguntur loqui, iuxta illud Luc. 6. c. ex abundantia cordis os loquitur, id est quando cor abundat valde, ita quod interior conceptus, vel impetus mouet ad loquendum, no potest homo continere verba, sed loquitur, & hoc est loqui ex abundantia cordis, & sic aliquando habet homo impulsum interiorum ad loquendum, ita vt durum esset ei tacere, & dicitur estuare verbum in corde eius, sicut dixit Heliu, quando volebat loqui contra Iob, & non poterat continere verba sua indignatione & zelo Iob 32. c. s. plenus enim sum sermonibus, & coarctat me spiritus vteri mei, en venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit, loquar, & respirabo paululum, ita & in Moyse factum est, qd per verba sua dolor ipsius aequaliter lenitus est. Si vero laborasset continere verba effectus fuisset amarissimus dolor.

Dixit hic, qd non inueniebat gratiam coram Deo. Est. n. inuenire gratiam coram aliquo, qd omnes actus nostri videantur ipsi boni, & tunc benefaciat nobis, ita & dicimur esse in gratia Dei, quando in charitate sumus, quia tunc oēs actus nostri quicunque sint, Deo videntur acceptabiles. videbatur aut Moyfi, qd non inueniret gratiam coram Deo, quia si actus ipsius eēt acceptabiles, aut Deus ei laborem hunc maximū, aut vitam adimeret, quorum neutrum faciebat.

An Moyfes sciret se habere gratiam Dei, & inuenire gratiam coram Deo. Quest. XX.

SE D arguet aliquis, qd Moyfes inueniret gratiam coram Deo, & ipse mereretur, vt patet Exo. c. 33. cum ait Moyfes. si ergo inueni gratiam in conspectu tuo ostende mihi viam tuam, & postea dicit inuenisti gratiam coram me, & te ipsum no ui ex nomine. Hoc tamen sciebat Moyfes, cum Deus fuisset ei locutus, ergo non poterat dicere, qd non inueniebat gratiam coram domino. Aliquis forte dicer

qd Moyfes gratiam inueniebat, & sciebat se inuenire nunc tamen quia erat turbatus non iudicabat hoc, sicut accidit hoibus passionatis, quod satis stare possit. Sed aliter dicendum est. qd Moyfes sciebat se inuenire gratiam coram Deo in multis aliis, quia accepta bat eum ad specialem colloquutionem, & demonstra uerat ei lumen gloriæ suæ in mōte Sinai, vt patet Exo. 33. c. Dicebat tamen se non inuenire gratiam. In isto negotio de auferendo labore, aut vita adimenda.

Et cur imposuisti pondus populi vniuersi huius super me? In hoc dicebat se non inuenisse gratiam, quia imponebatur super eum labor totius populi. Nec considera bat Moyfes, quantum honorem ei Deus contulisset, cum fecisset eum rectorem tanti populi, ita vt omnia manu eius gererentur, sed attendit ad laborem, quia gens illa valde grauis sibi erat cum flerent contra ipsum dicentes, da nobis carnes, ideo libenter hunc magis gloriosum, quam delectabilem honorem cui libet alteri renunciauerit, nisi Deus id prohiberet. Et videtur hic, qd Moyfes non cōquerebatur fuisse aliquod onus impositum super ipsum, sed quia erat onus vniuersi populi, sic patet infra. nō possum solus sustinere omnem hunc populum, & Deus ei sic prouidit, non adimendo curam totius populi, sed ei adiungendo coadiutores. 70. viros, de quibus infra. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam?

Quare Moyfi videbatur grauis impositio oneris pro populo. Et de cura paterna ad filios, & rectorum politiarum. & quod non sufficit vnus prouidere multis, tanquam pater, sed potest prouidere, tanquam rector. Qd. XXI.

HI C ponitur causa, quare videretur aliquali ter grauis impositio oneris, quia tantam curam, & tam vigilem imposuit Deus Moyfi pro omnibus Israelitis, quantum haberet si genuisset eos, vel si concepisset, quia dixerat illi. porta eos in sinu tuo. Sed hoc videbatur difficile, quia tanta cura non pertinet, nisi ad patrem, vel matrem. Rectores. n. ciuitatum, qd habeant curam de toto populo, vt iuste viuunt fm leges politia, tñ non habent curam de singulis personis de populo an habeant cibos, vel vestimenta, & an sint sani, vel egritudine laborēt, & an letentur, vel amaro animo sint. Cura ergo rectoris ciuitatum facilis est in comparatione oīum harū, quia est vnica, ideo vnus homo potest habere curam magnæ ciuitatis. Cura aut materna, vel paterna longè differunt, quia pater curam habet filii, vt rectè viuat, ne efficiatur turpis in ignominiam patris sui. Curat et de cibo, veste, egritudine, anxietate, ceterisque humanis incommodis, & necessitatibus, & ista intensa est cura valde. Nec sufficit hoc modo vnus homo prouidere multis, vel curam eorum gerere: talis autem cura fuerat imposita Moyfi. Dixerat enim illi Deus porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulū. non ergo dabatur Moyfi cura principis, vel rectoris, sed cura patris, & matris pro toto populo, ad quā impossibile erat ipsum sufficere, & ob hoc dixit, numquid ego concepi omnem hanc multitudinem. i. numquid ego sum mater oīum istorum, quia concipere ad matrem pertinet. vel genui eam. i. numquid ego sum pater totius multitudinis? gignere enim ad patrem pertinet. q. d. Domine tu non imponis mihi curam, tanquam principi, vel rectori, quia hoc faciliter tolerarem. Sed imponis mihi curam paternam, & maternam, tamen ego non cōcepi hanc multitudinem, nec genui. quod autem imperaretur ei cura paterna patet, quia ad principem, vel rectorem ciuitatis nō pertinet dare singulis

lis cibos, & vestes, sed solum prouidere, ne iniuste uiuant. a Moyse autem non solum hoc expectabant Israelitæ, sed etiam qd daret eis carnes, quod pertinet ad curam paternam.

Vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum. Non apparet vbi dixerit Deus Moyfi verba tam efficacis, & solertis curæ, satis tamē manifestū est, quod dixerit cum Moyfes referat illa fuisse dicta, & in hoc significabatur intensissima cura. Non enim potest esse vigilantior atque magis sollicita cura, qd ea, qd habet nutrix de infantulo, quæ portat in sinu, quia de omnibus prouidere debet, & etiam ipsum gestare cum moueri nequeat, atque diligenter attendere ne aliquo incommodo inducatur ad planctum: talem volebat Deus Moysem habere curam de tota multitudine Hebræorum: non quidem, quod ita intensam, vel singularē haberet, quia impossibile erat circa singulos de multitudine talem ipsum exhibere curam, cum vix vni soli impendere posset, sed incitabat eum quantum posset impendere curam diligentem, & dixit ei porta eos in sinu tuo, id est inter brachia tua, quia sinus est spatium contentum inter brachia nostra, qñ aliquid complectimur, & sic dicitur Deut. cap. 13. & vxor, qd est in sinu tuo, id est inter brachia tua, sic portat nutrix infantulum in sinu, id est inter brachia. Et defer in terram pro qua iurasti patribus eorum.

An Moyfes iurauerit patribus Israelitarum eos portare in terram Chanaan, & si non quare hoc dixerit. Et an Moyfes debebat paternam, & maternam habere curam circa populum, & non deberet conuenire. Quest. XXI.

IN hoc Deus imponebat curam Moyfi inducendi Israelitas in terram Chanaan. Sed hoc Moyfes facere non poterat, nisi Deus illud faceret, quia non poterat superare hostes, & magis conquerit cum dicat, in terram pro qua iurasti patribus eorum, ac si Moyfes iurasset, & teneretur ducere illuc Israelitas, sed nihil tale iurauerat, quomodo ergo Moyfes dicit hic, quod Deus dixerit ei, quod ipse iurauerat patribus Israelitarum.

Responderi potest ad hoc, quod non loquebatur sic Deus Moyfi, sicut Moyfes locutus est Deo, sed dixerat Deus duc eos in terram pro qua iurasti patribus eorum. Moyfes tamen, quando conquererebatur Deo dixit, quod Deus iuberet ei dicens. porta eos in sinu tuo, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum.

Sed tunc dicit aliquis Moysem fuisse mentitum, qd mutauit sententiam verborum Domini. Responderi potest, quod Moyfes ista scribens nō asserit hic, quod Deus ista iusserit. Sed asserit, qd ipse dixerit illa Deo, quando conquererebatur de ipso, & verum est, quod dixerit. an tamen cum conquestus est verum dixerit. est dicendum, quod perturbato animo loquebatur, tanquam vir valde afflictus: proprium autem est afflictorum verbis exaggerare dolorem: ideo quamquā esset impositum onus satis magnum ipsi Moyfi, ille tamē adhuc maius expressit dicens, quod Deus dixerat ei in terram pro qua iurasti patribus eorum. multa autem nobis permittuntur, cum animo perturbato loquimur, quæ non licerent si integro animo diceremus: ideo postea Moyfes nunquam illud asseruit. Sed cum scripsit hic retulit tanquam historicus, scilicet quod olim perturbatus dixerit: non tamen, quod sic fuerit. Alio modo dici potest, vera esse, quæ hic Moyfes protulit, quamquam vt afflictus loqueretur, & quod Deus ei dixerit defer illos in terram pro qua iurasti patribus eorum. nec tamen iurauerat Moyfes, sed Deus. Dixit tamen Deus hoc Moyfi, quia faciebat eum substitu

atum sum in negotio portandi Israelitas in terram promissionis, & sicut Deus iurauerat, & videbatur hoc inramento astrictus: ita Moyfes cum esset procurator suus, tenebatur ad omnia, ad quæ Deus virtute iuramenti. Et quantum ad hoc censebatur iurasse. vtrūque autem satis potest stare.

Sciendum quod licet Moyfes conquereretur hic dicens, quod non erat pater, nec mater populi, nec deberet impendere curam, quæ dicitur hic, tamen secundum veritatem ipse censebatur, tanquam mater, & pater populi, quia erat prelati, & populus iste adhuc erat rudis indigens beneuola, & materna tractatione: sic prelati ad infirmos, & adhuc teneros in mansueta, & materna tractatione, & supportatione se habere debent, ne deficiant, vel scandalizentur, & tenere eos diligere. Sic enim Paulus eos, quibus predicabat filios vocat dicēs. filii mei quos ego semper parrurio donec formetur in vobis Christus, & iterum, per euangelium ego vos genui. & ob hoc oportebat eum de salute eorum esse sollicitum, & necesse est vitam prelati esse omnium miseriam: si sibi commissi recte dispenser, quia quotidiana fluctuantium curarū immensitate vastatur, vt ait Gregorius primo dialo. Vnde quod afflictus esset a prelatorum beneficiorū conditione alienum non est.

Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudinē? Quasi dicat ipsi petunt a me carnes, tanquam sim pater, & mater ipsorum, & debeam illis in omnibus prouidere, & si pauci essent aliquo modo tolerabile foret, vt eis carnes daret, sed tantæ multitudinē erat sibi impossibile, & in hoc iustificat querimoniam suam, quia Deus imposuerat ei curam de populo maternam, & paternam, & tamen pater de filio curam habere debet qd ad alimenta.

Fleat contra me dicentes. da nobis carnes, vt comedamus. In hoc patet miseria Hebræorum. nemo enim tanti populi poterit excusare vilitatem. nam & pro paruulis planctus iste ignominiosus est: quanto fortius pro populo? nam & si fame perirent plorandum non erat: nunc tamen deficientibus carnibus plurimi de populo plorauerunt; & quod amplius est ad maiorem huius populi ignominiam publicè plorare non erubuerunt: quilibet enim in ostio tentorii sui querimoniam lachrymabilem emittebat, vt patet supra. Si tamē omnes cibi eis defecissent, ita vt fame pereundum esset, vel siti omnes exarescerent, querimonia quidem iusta aequaliter videretur: nec tamen cum lachrymis proponenda. Non enim viros lachrymę decent, & cū hic dixit, qd plorabant dicentes ipsi da nobis carnes, potest dupliciter intelligi. Vno mō. qd solum ploraret singuli per ostia tentoriorum suorum desiderantes carnes, & non pponerent aliquid Moyfi: cum tamen coram ipso plorarent satis innuebatur, qd ab ipso peterent, quia erat dux, ideo ipse recurrit ad Dñm. Alio modo potest intelligi, qd Israelitæ existētes in ostijs tentoriorum suorum clamabant cum lachrymis dicētes. da nobis carnes. Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Non dixit Moyfes, qd nō poterat sustinere populum, sed qd non poterat totū simul. vnde adiutoribus indigebat, & Deus ei in hoc prouidit dans 70. adiutores, vt patet infra.

An soli Moyfi conueniret cura totius populi, & quare conueniret cum essent multi alij iudices. Quest. XXI.

SE D dicit aliquis quomodo Moyfes dicit se sustinere solum onus totius populi? Alii enim cum eo principes erant. decani, quinqueagenarii, ceteriones, & tribuni, qui suggerente retro fuerant constituti super

Inuocia contra hebræos, qd flebant a carnibus.

per populum, vt patet Exod. c. 18. Ad hoc respondent quidam hebrei, q̄ rectores populi mortui fuerant in incendio, quando dicitur supra, q̄ ignis vorauit extremam partem castrorum, id est digniorem, & hoc, q̄ isti murmurauerant, vel murmurantes nō represserāt.

Sed hoc falsum est, & supra improbatum. Item si omnes iudices constituti mortui fuissent supra in incendio, nunquam tā grauis afflictio Iudæis accidisset in deserto, plures enim hic mortui fuissent, quam in omnibus alijs plagis, essent enim quasi 80. millia virorum de his iudicibus, quia de sexcentis millibus virorum essent sexcenti tribuni, & centuriones sex mille quinquagenarii duodecim millia, decani sexaginta millia, qui perueniunt fere ad octoginta millia virorum, fuisset igitur expressus numerus occisorum, in tam graui plaga, sed nihil dictum est. ergo non fuerunt isti mortui.

Alii enim, qui dicunt fuisse populares successores in superiori combustione, asserunt quod omnes isti iudices manebant: tamen non curabant de spiritalibus, sicut Moyfes, sed solum de foralibus, vel corporalibus.

Sed non multum videtur, quia dare cibū aliquem corporale erat. erudire autē in questionibus legis, vel consulere dominum erat spirituale: hic autem non inquirebatur de spiritali, cum populus peteret carnes a Moyse, sed de corporali. Item dato, q̄ aliqui principes alij, siue iudices populi se intromitterent in spiritalibus, & temporalibus, tota afflictio integra rediret ad Moysem, quia in principatibus monarchicis, qualis iste erat, pluralitas rectorum est subordinata, & redacta ad vnum, qui totum regimen eminenter cōtinet. Sic autem erat in hebreis, quia omnes principes constituti reducebantur in Moysem, quia ipse curabat de rebus magnis, illi vero de paruis, etiam per appellationem ad ipsum deuoluebantur causæ. Vnde alijs non poterant iudicare, vel prouidere, omnes causæ, cure, & labores deuoluebantur ad ipsum. Si autē fuisset principatus aristocraticus, vel oligarchicus, vbi plures equaliter dominarentur, non fieret vltimatē deuolutio causarum ad vnum, sed ad multos simul. Ideo q̄ essent isti iudices Moyfes poterat dicere, quod erat tu per eum onus totius populi, quia ista, quæ inquirebāt ab ipso populares, non poterant fieri per aliquem alterum, quia nō erant causæ forales. Item quia valde magnæ erant, & pertinebat ad ipsum Moysem de magnis dare remedium. Et sciendum, quod quamquā Moyfes motus fuerit ad dicendum ista nunc, quādo petijt populus carnes ab eo: nō propter hoc solum dixit, sed quia multis alijs occupationibus impediēbat, non poterat solus sustinere. Nam si propter istum casum solum petijset postq̄ prouisum esset in eo non darentur coadiutores Moyfi: fuerunt tamen dati 70. viri in adiutorium eius, & isti tollebant causam que reſe Moyfi, ideo in omnibus 40. annis quibus Israelite in deserto fuerunt, nunq̄ Moyfes conquestus est, q̄ grauairetur numerositate negociorum populi.

Quomodo dati 70. senioribus tollebatur querela Moyfi, & non tollebatur existentibus prioribus iudicibus constitutis consilio Ietro. Et quæ essent differentie iurisdictionis Moyfi, & aliorum iudicum constitutorum consilio Ietro. Quest. XXIII.

QUÆRET aliquis cū isti 70. senes dati fuerint Moyfi in adiutorium quomodo tollebatur querela eius, & non tollebatur existentibus omnibus alijs iudicibus, decanis, quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis, Respondendū

est, quod tribuni, quinquagenarij, & ceteri iudices, nō habebant aliquam potestatem in eis, in quibus Moyfes grauairetur, nec erat potestas delegabilis, quamquam Moyfes eam illis admittere vellet.

Pro quo sciendum est, quod iurisdictione Moyfi, & omnium istorum iudicum constitutorum consilio Ietro, de quibus Exo. cap. 18. non erat eadem, quia habebāt iurisdictionem distinctā a iurisdictione Moyfi, secundum speciem, & secundum quantitatem. Primo differebat secundum speciem, quia Moyfes preerat in his, quæ ad Deum pertinebant, ceteri autem in his quæ ad populum. sic patet Exo. c. 18. cum dicitur. esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent. vt referas, quæ dicuntur ad eum, ostendatque populo ceremonias, ritumque colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus, quod facere debeant. & quantum ad hoc tota iurisdictione spiritalis residebat in Moyse. etiam aliquid alterum, quod nō pertinebat ad iurisdictionem, sed ad propheticum vsū, scilicet inquirere aliquid a Domino, vel respondere ex verbis eius: omnibus autem alijs iudicibus iurisdictione erat in solis temporalibus.

Adhuc erat secunda differentia iurisdictionis Moyfi a ceteris secundum quantitatem, quia alij solum poterant negocia parua iudicare. Ipse vero iudicabat de magnis: ideo quando aliqua causa magna pertinisset ad eos, deuoluebant illam ad Moysem Exo. c. 18. scilicet quidquid autem maius fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent. idē patet Deu. ca. 1. Item differebat iurisdictione Moyfi a ceteris secundum excellentiam, quia per appellationem poterant ad ipsum deuolui causæ, & hoc innuit Deutero. c. 1. cum dicitur, quod si difficile vobis aliquid visum fuerit, referte ad me, & ego audiam.

Nūc autem quantum ad hæc, quæ erant foralia, & in quibus iudices constituti subordinabantur Moyfi sufficienter prouisum erat: nec vnquam Moyfes conquestus est post constitutionem istorum iudicum vexatum negocijs foralibus populi. Erat tamen prima iurisdictione in qua differebat Moyfes a ceteris secundum speciem, scilicet in spiritalibus, in quibus non habebat aliquem iudicem sibi subordinatum, sed ipse solus expedire debebat. Etiam manebant negocia, quæ erant valde magna, quamquam non essent spiritalia: de quibus nullus de iudicibus constitutis consilio Ietro se poterat intromittere Exo. 18. & Deut. c. 1. & ista multa erant, ergo in his indigebat adhuc Moyfes coadiutore propter pluralitatem: nec fuerat sufficienter prouisum per ordinationem Ietro. Ideo dicendum, quod quantum ad illa negocia, quæ Ietro diffinierat debere pertinere ad iudices constitutos, nō torta est aliqua mutatio, sed mansit eis semper sua iurisdictione nō impedita per iurisdictionē 70. seniorum: nec iurisdictione seniorum impediēbatur per iurisdictionē illorū iudicum prius constitutorum, sicut iurisdictione decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum non impediēbat iurisdictionem Moyfi, nec econtrario, sicut late declaratum est Exo. cap. 18. sed commissa sunt 70. senioribus ea, quæ Moyfes specialiter habebat, scilicet quod iudicaret de causis magnis, sicut Moyfes, quod non faciebāt iudices constituti consilio Ietro, etiam quod consulerent Dominū, & responderent de questionibus legis, sicut Moyfes, & sic erat distributa nunc mandato Dei iurisdictione, quæ olim pertinerat soli Moyfi consilio Ietro in 70. viros: nec propter hoc Ietro male disposuit: quin potius si disposuisset, ita vt nunc Deus disposuit, male disposuisset, quia ista iurisdictione circa maxima negocia, & potissime in referendo ad Dominum questiones populi, & referendo, quæ Deus dicebat, solum pertinebat

ad virum habentem spiritum propheticum, Ietro autem nō credit alium esse in populo præter Moysem: ideo ei soli credidit. Deus etiam, quando nunc dedit 70. viros partem iurisdictionis, quam habebat Moyfes non reperit eos in populo tales quales ad hoc necessarii erant, sed ipse eos fecit dando illis propheticum spiritum, & faciendo eos viros novos, quod patet ex eo, quod habetur infra. Si autem Ietro potuisset alij dare spiritum prophetiæ non constituisset solum Moysem in causis magnis, siue in his, quæ ad Deum pertinent, quia tamen non poterat, soli illi quem cognoscebat esse prophetam hanc iurisdictionem commisit.

Iudices 70 dati a Deo erant prophete, non isti dati a Ietro, & quare.

Quod autem 70. viri nunc accepti a Domino iurisdictionem Moyfi, quantum ad causas magnas, & quantum ad spiritalia acciperent, patet ex eo, quod habetur in litera. & primo quantum ad causas magnas, cum dicitur. tradam eis, vt sustentent tecum onus populi, vt non tu solus graueris. ergo de causis magnis partem accipiebant, alioquin non tolleretur onus populi a Moyse. Quod etiam acciperēt partem iurisdictionis quantum ad ea, quæ pertinebant ad Dominum, scilicet in consulendo Deum apparet, quia dicitur, & auferam de spiritu tuo tradamque eis, id est ego dabo partem spiritus prophetici illis viris, vt sciāt respondere ex parte Dei, & consulere ipsum, sicut & tu. Item patet, quia dicitur infra, quod cum assumpti essent isti 70. viri requieuit in eis spiritus, & prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. ergo spiritus prophetiæ eis datus est. Item patet hoc de duobus iudicibus illorum, qui relictī fuerant in castris, scilicet Heldad, & Medad, quia etiam isti prophetauerunt in castris, vt patet infra. de alijs iudicibus electis consilio Ietro non legitur, quod vnquam prophetauerint, sed quod erant viri bonæ conuersationis. de istis autem dicitur, quod prophetauerunt. Ideo si assumpti fuissent, & non prophetauissent nihil proficiebat eos assumptos esse, quia nequaquam tollerent onus Moyfi.

Causa autem quare Deus dedit istis spiritum prophetiæ, fuit quia volebat Moysem liberare a magnitudine oneris populi, ipse autem non grauairetur circa negocia parua foralia, quia in istis erant iudices constituti primo, qui omnia expedirent. Sed grauairetur circa negocia magna, quorum nullum licebat expedire illis, sed soli Moyfi: grauairetur etiam circa spiritalia referendo ad Dominum tot querelas populi, & in istis dati sunt sibi coadiutores. Sed ista negocia non poterant expediri sine spiritu prophetico. datus est ergo hoc patet, quia illa in quibus questiones populi de ferri deberent ad Dominum non pertinebant, nisi ad virum, cui Deus loqueretur, & iste esset propheta. certificare etiam de questionibus legis non pertinebat, nisi ad prophetam. Item negocia magna, quamquam non essent spiritalia, quia dubitabant in eis, referebant ad Dominū, sicut patet de questione successio-nis hereditariæ filiarum Salphaad, vt patet infra vigesimo septimo capitulo. & de questione contractus matrimonij inter viros, & feminas diuersarum tribuum: in quibus Moyfes respondere non potens consuluit Dominum, oportebat igitur, quod istis viris, qui dabantur Moyfi in coadiutores daretur spiritus propheticus, & ex hoc etiam patet, quod ipsi nō fuerūt assumpti ad paruas causas ad quas fuerant assumpti priores iudices cōsilio Ietro, quia nō erat necessarius ad illas spiritus propheticus, cum illæ diffinirentur ex lege posita, vel prudentia ipsorum iudicum, aut si aliquando dubitarent referebant ad Moysem, sed isti acceperunt spiritum propheticum, vt essent iudices. ergo ad maiora assumpti sunt.

An per electionem istorum iudicum 70. euacuata fuerit potestas priorum assumptorum consilio Ietro, & quanto tempore manserint vtrique inter Iudæos. Quest. XXV.

QUÆRET aliquis an per electionem istorū iudicum 70. euacuata fuerit potestas priorū iudicum assumptorum consilio Ietro.

Et dicit aliquis, quod sic, quia si illi fuissent vtiles non eligerentur alij: fuerunt tamen alij electi, quia illi, vt inutiles reprobati sunt.

Respondendum est, q̄ semper manserunt priores iudices, nec fuit quisquam de eis ablatas: nam officia ad quæ assumebantur erāt diuersa, quod patet ex differentia iurisdictionis Moyfi, & aliorum iudicum, differebat enim iurisdictione Moyfi a ceteris secundum speciem. quia ipse iudicabat de spiritalibus. de ceremonijs legis. de ritu colendi, & de oibus, quæ ad Deū pertinent. Alii autem de solis foralibus. differebat etiā secundum quantitatem, quia Moyfes iudicabat in rebus magnis. alij autem in solis paruis.

Item differebat secundum excellentiam, quia cause per appellationem ab alijs deuoluebantur ad Moysem. ita etiam differebat iurisdictione 70. virorum, nunc electorum a iurisdictione iudicum electorum consilio Ietro, quia isti 70. dati sunt coadiutores Moyfi, & succedebant in iurisdictionem eius iudicando de his, quæ ad Deum pertinent, & de causis magnis foralibus, & recipiendo causas deuolutas per appellationem ab alijs. Ideo sicut iurisdictione Moyfi non impediēbat iurisdictionem illorum iudicum, quia erant distincte: ita & iurisdictione ipsorum 70. nouiter acceptorum nō impediēbat iurisdictionem priorum, quia erat subordinata illis. sed durauit vtraque: immo si iudices constituti consilio Ietro ablati fuissent, isti 70. nouiter electi non potuissent prouidere toti populo, & magis iā grauairetur Moyfes, quam primo. prius enim grauairetur magnis causis populi: istæ tamen non erant valde multæ: nunc autem ablati iudicibus prioribus nullus eēt finis in causis, quia omnes causæ parue totius populi deuenirent ad audientiam Moyfi, & 70. iudicum, istæ autem quamquam difficiles non essent, erant tamen propter infinitatem suam inextricabiles per istos paucos viros, & sic maior esset iam turbatio Moyfi propter causarum pluralitatem assumptis istis 70. iudicibus, quam prius fuisset propter causarum magnitudinem illis non assumptis: oportuit igitur, quod cū istis iudicibus nouiter electis manerent etiam priores. Si autem fuissent assumpti ad idem genus iurisdictionis, secundum speciem, & secundum magnitudinem: oportebat priores existere istis electis, quia non grauairetur Moyfes, quia illi erant pauci iudices, sed quia non habebant potestatem iudicandi in omnibus causis ad hoc, q̄ releuarent Moysem.

An iudices ordinati consilio Ietro manserint in toto deserto. Quest. XXVI.

QUÆRET aliquis an isti iudices ordinati p̄ Moysem consilio Ietro manserint in toto deserto 40. annis.

Respondendum est, quod sic, quia in toto deserto fuit congregatio populi in modum castrorū, & erant distincti per vexilla, & turmas: poterant ergo diuidi p̄ millenarios, ceteranos, quinquagenarios, & decanos, quod requirebatur ad hoc, quod essent isti iudices: nā de decem viris eligebatur vnus decanus. de quinquaginta eligebatur vnus quinquagenarius. de centum sumebatur vnus centurio. de mille sumebatur tribunus, vel millenarius, quod fieri non posset, nisi populus sic esset

esset diuisus fuerunt etiam isti iudices necessarij in toto deserto, quia erat ibi eadem causa, quæ in monte Sinai cum ordinati sunt, scilicet pluralitas causarum quotidianarum ad quas sufficere non poterat Moyfes, nec etiam alij iudices, nisi valde multi essent, qui omnes causas faciliter audire possent. Sic erat accipiēdo de decem viris vnum, & de quinquaginta vnum, &c. Oportebat ergo, vt vel isti iudices semper manerent in toto deserto, vel statuerentur alij, qui sufficērius, aut equē sufficienter vniuersas causas dirimerēt, vel populus esset inordinatus non habens iudicem, quod non concederetur, quia in quacūque communicatione politica, qualis erat communicatio Israelitarum in castris, est necessarius distributius iustitiæ, id est iudex tantum quantum panis, iuxta Aristot. Politico. Quod autem pluralitas causarum non cessaret manifestum est. nam si reduceretur tota illa multitudo ad statum perfectissimum, ita vt nequaquam contenderent, non cōtingeret hoc, sed Iudæi semper erāt imperfecti, immo in plerisque irrationabiles, vt patet ex petitionibus, & querimonijs suis. ergo causarum pluralitas non erat adempta. Item nō erat prouisum de iudicibus, qui possent sufficienter dirimere omnes causas populi si priores auferrentur, quia 70. nouiter assumpti non electi sunt ad causas paruas, quas iudicabant iudices prius existentes, vt supra declaratum est, & dato, quod eligerentur ad eandem causas non sufficerent, quia erant in populo plures, quam sexcenti mille viri præter Aegyptios, qui etiam causas haberent, & præter senes, qui non computantur in sexcentis millibus. ad hos autem non videbatur possibile sufficere 70. viros si in quibuscunque etiā minimis causis diffinire deberent. Necessè est igitur, vt dicamus, quod manserunt in toto deserto per 40. annos iudices, qui electi fuerant in monte Sinai consilio Ietro. De istis iudicibus dicendum est, quod erant per electionem, vt patet Exo. capi. 18. quia populus eligebat illos, & Moyfes confirmabat, & cum aliquis istorum moreretur eligebatur alius loco eius, qui iudicaret in eadē auctoritate. De modo autem subordinationis istorum iudicum inter se, & de modo subordinationis eorū ad Moysem: late declaratum est Exo. 18. c.

An isti iudices manserint in terra Chanaan. Et quod in terra Chanaan Israelitæ habuerunt duplicem statum pacis, scilicet, & belli, & qualem. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis an isti iudices manserint in terra Chanaan post ingressum Iudæorum illuc.

Respondendum est, quod Israelitæ in terra Chanaan habuerunt duplicem statum. vnus fuit status bellicus, cum totus Israel erat in castris, & vagabatur per diuersa loca pugnando ad expellendum, & delendum Chananeos de terra, & iste status mansit toto tempore quo Israelitæ fuerunt in acquirendo terram Chanaan, quousque eam diuiserunt, & inceperunt habitare per loca, quando tribus Gad, Ruben, & dimidia pars Manasse redierunt in terram suam data requie Israelitis, de quo Iosue capitu. 22. quod fuit spatium forte 10. annorum, aut plurimum. nam in sola pugna ad accipiendum terram de manu hostium fluxerunt anni quasi 7. vt declaratum fuit Iosue capi. 9. & iste totus status fuit, sicut in deserto, quia erant Israelitæ congregati in castris, & mouebantur de loco ad locum non habitantes in oppidis, & ciuitatibus, vt postea habitauerunt: nec obligabantur custodire ceteronias legis, nec custodiebant, sicut in deserto.

Secundus status fuit in terra Chanaan aliquoties pacificus, postquam terra capta de manibus hostium,

& forte diuisa ceperunt habitare Iudæi diuisi per singula loca. Quantum ad primum statum dicendum est, quod fuit idem modus, qui erat in deserto, quantum ad omnia, & etiam in iudicibus, quia ibi cum rotus populus esset congregatus, poterat diuidi in millenarios, centenarios, quinquagenarios, & denarios, & secundum hunc modum acciperentur iudices, nec videbatur alius modus conueniens accipiendi iudices, cum nec lege diffinitum esset, nec ipsi possent reperire: mansit ergo toto illo tempore, quod fuit 14. annorum, vt quidam dicunt, ordo prior iudicum secundum ordinationem Ietro. nec de isto tempore multum est dubitandum.

G De secundo autē statu, qui erat pacificus, postquam Israelitæ habitauerunt diuisi per loca terræ Chanaan magis dubitatur. Et dicendum est, quod non manserunt iudices, decani, & quinquagenarij, & ceteri quos instituit Ietro, & hoc, quia non videbatur modus ad assignandum. nam quando Israelitæ erant in deserto erat vnus populus, & accipiebant iudices, quasi vnus populus. Sed quia valde multi erant assumebantur iudices secundum denarios, quinquagenarios, & centenarios. In terra autem Chanaan postquam ceperunt habitare per loca, non fuit totus Israel quasi vnus vnus, ideo non poterat diuidi cōuenienter per denarios, centenarios, millenarios: nam dato, quod computarentur omnes habitatores terræ, & per eorum numerum sciretur, quot erant quinquagenarij, assumentes, centuriones, & millenarij: tamen non poterāt isti iudices conuenienter poni in locis, vt si aliquis locus esset habens octingentos viros, ille non posset habere vnum tribunum, siue millenarium, quia nō erāt ibi mille viri, & si in aliquo loco essent mille, & nongenti viri solum esset ibi vnus millenarius, & pro nongentis non poneretur aliquis millenarius, ita quantum ad omnes alios iudices, vt si in aliquo essent nonaginta viri, non poterat ibi poni centurio aliquis, quia nō erant centum viri: non igitur potuit vllatenus esse iste ordo iudicum in terra Chanaan, postquam habitauerunt diuisi per loca. Item patet hoc, quia si esset diuisus sic totus populus Iudæorum per millenarios, centenarios, &c. ad ponendum iudices esset cognitus numerus omnium virorum totius populi per numerū iudicum, sed non erat cognitus, quia propter hoc misit David Ioab principem militiæ suæ, vt numeraret omnes viros Israel, & Iuda, vt patet 2. Regum cap. 24. Ergo tunc non erat ordo iudicum tribunorum, quinquagenariorum, centurionum, & decanorum: alioquin non opus esset, vt David mitteret ad sciendum numerum virorum. Item patet hoc, quia Moyfes in anno 40. ab exitu de Aegypto prope mortem suam, cum iam ingressuri essent Israelitæ in terram Chanaan statuit de modo iudicum dicens, quod si iudices, qui essent per singula loca dubitarent in iudicio, vel non viderentur benè sententiare recurreretur ad sacerdotem magnum, qui in tempore illo esset iudex, & ille diffiniret causas, vt patet Deuter. 17. capi. Si tamē existeret ordo priorum iudicum non recurreretur immediate ad summum sacerdotem, sed a decanis, qui erant primi iudices deuoluerentur causæ ad quinquagenarios, & ab eis ad centuriones: ab his autem ad tribunos, siue millenarios: postea ad vltimum ad sacerdotem: non tamen erat talis ordo. ergo non consistebant priores iudices, quod autem hoc modo fieret deuolutio causarum inter iudices ordinatos consilio Ietro satis declaratum est Exo. capi. 17. Ideo dicendū est, quod modus iudicum inter Iudæos fuit, sicut ait Iosephus, scilicet quod in quolibet loco esset vnus iudex, vel si essent loca magna erant plures iudices, & cuiuslibet istorū assistebant duo Leuitæ, tanq̄ assessores, quia

quia isti erant magis instructi in lege, & consulebant iudici quomodo sententiaret. Si autem aliquando isti dubitarent in iudicio deuoluebatur tunc ad summum sacerdotem, vel si appellaretur ab eis. sacerdos autem summus habebat secum 70. iudices, qui etiam consulebant ei, & ipse nunquam sine propheta iudicabat, ideo quidquid ille determinasset, ratum erat, nec habebatur locus appellandi, & hoc conuenit literæ, quæ habetur Deut. 17. capi.

An 70. iudices semper manserunt in deserto, & quomodo assummerentur aliqui loco istorum. Quæst. XXVIII.

QVAERET adhuc aliquis de istis 70. senioribus, qui nunc assumpti sunt in iudices, an semper manserunt in deserto.

Et respondendum est, quod sic, quia existebat causa semper propter quam assumpti sunt. nam ideo dati sunt Moyfi in coadiutores, quia grauabatur nimis in causis magnis populi, quas solus non poterat sustinere, & in his, quæ pertinebant ad Dominum, sed semper manebant multis causis in populo difficiles, in quibus oportebat consulere Dominum, & non poterat Moyfes ad omnia hæc. Ideo necesse erat, vt manerēt iudices coadiutores ad istas causas, & isti erant 70. viri nunc electi. Alioquin quotidie haberet Moyfes causam conquirendi, quod non posset solus sustinere totum laborem tanti populi: nunquam tamen postea conquestus est. ergo semper manserunt. Et dicendum est de istis 70. viris, quod quocumque aliquis eorū moreretur eligebatur alius, & ille accipiebat spiritum propheticum: sicut priores acceperant, & sic poterant Moysem liberare a magnitudine curarum. Si autem solum eligerentur viri loco priorum, & non veniret in eos spiritus propheticus, non possent iudicare de causis magnis, nec de his, quæ pertinebant ad Deum, & tunc nihil differret a prioribus iudicibus electis consilio Ietro, & consequenter non liberarent Moysem ab aliquo onere magnarum causarum, nec ab his, quæ pertinebant ad Deum, sicut nec priores iudices. Ideo dicendum necessario, quod quicumque postea assumpti fuissent in iudices tempore Moyfi loco aliquorum de 70. defunctorum acceperunt spiritum prophetie, & in istis qui primo assumpti sunt, spiritus prophetie semper mansit, quia si a principio habuissent hunc spiritum, postea vero nequaquā nō potuissent iudicare de magnis causis, & de his, quæ ad Deum pertinet recedere ab eis spiritu prophetico, & ob hoc dicitur infra in litera de istis 70. quod cum requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt nec vltra cessauerunt, id est in tota vita sua habuerunt spiritum prophetandi.

An 70. seniores manserint in terra Chanaan vsque ad Christū, & an essent tunc prophetae, sicut in deserto, & quam habitudinem habebant ad Moysem, & ad iudices electi consilio Ietro in deserto, & postea ad summum sacerdotem in terra Chanaan. Quæst. XXX.

QVAERET adhuc de istis 70. viris an manserint in terra Chanaan postquam Iudæi illuc introierunt. Et forte de istis posset dici, sicut de alijs iudicibus constitutis tempore Ietro, scilicet quod fuerint necessarij in deserto, & tamen postea non manserint in terra Chanaan. Et videtur hoc satis rationabile, quia 70. seniores erant dati in subsidium Moyfi ne solus ipse grauaretur, vt patet hic, sed cum introierunt Israelitæ in terram Chanaan, iam Moyfes mortuus erat: ergo non erant necessarij 70. seniores.

A Respondendum est, quod quantum ad hunc finem ad quem assumpti sunt primo seniores, non erat necesse illos manere in terra Chanaan: tamē manserunt, quia sicut ait Iosephus, & videtur satis concludi ex sacra Scriptura, in terra Chanaan cum Iudæi ibi habitauerunt, erant ordinati iudices per singula loca, & cuiuslibet dabatur duo Leuitæ. Præter hos erant alij iudices in loco Sanctuarij, qui erant iudices appellationū, & magnarum causarum, & isti vocabantur domus iudicij. In his autem dicit fuisse caput summum sacerdotem, sicut apparet Deuter. 17. capi. Cum eo autem erant 70. seniores, & quocumque aliqua sententia erat proferenda iniebat cōsiliū omnes isti, & summus sacerdos proferbat in sententia, id quod omnes seniores, vel maior pars eorum terminasset: hoc etiā colligitur Matth. 26. & 17. capi. & Marci. 14. & 15. capi. vbi dicitur de principe sacerdotum, & senioribus, quæ conuenerunt in vnum, & iniecerunt cōsiliū quid facerent de Christo, & ad vltimum dicitur, quod omnes condēnauerunt eum. Marci. 14. capitu. summus tamen sacerdos principaliter loquebatur quasi nomine omnium, vt patet eo. capi. & Matth. 26. capitulo. Ergo etiam in terra Chanaan manserunt isti septuaginta seniores: non tamen habuerunt postea spiritum propheticum, sicut acceperant isti, qui electi sunt tempore Moyfi, quia hoc factum est, vt Moyfes releuaretur, ne ipse cogereetur consulere Dominum in omnibus causis magnis populi. postea autem non fuit alijs quæ Deus veller specialiter referuare ab hoc labore, sicut referuauit Moysem. Sed eligebantur illi septuaginta viri de populo etiā si non haberent spiritum propheticum, quod patet, quia tempore Christi fuerunt isti septuaginta seniores: ergo fuerunt etiam temporibus præteritis, & tamē aliqua tempora fuerunt priora in quibus nullus erat propheta, vt patet primo Macha. capitulo. 4. vbi dicitur, quod cum Iudas Machabeus mundauit domum Domini, & altare, quod a gentibus erat prophanatum, non ausus est restituere lapides altaris in locum suum, sed referuauit eos in monte Sancto, donec veniret propheta, & responderet quid de eis faciendum esset. ergo illo tempore non erant prophetae, & tamen erant semper septuaginta seniores. ergo non habebant spiritum propheticum. Tempore autem Moyfi habuerunt, vt eum a laboribus releuarent, quod fieri nequibat, nisi haberent spiritum propheticum ad respondendum de his, quæ pertinebant ad Deum.

Quam habitudinem haberent ad inimicem iudices electi consilio Ietro, & septuaginta seniores. Quæst. XXX.

QVAERET aliquis cū iudices, qui electi fuerant tempore Ietro manerent toto tempore quo manserunt isti septuaginta seniores in deserto, quam habitudinem habebant ad inimicem.

Respondendum est, quod isti septuaginta seniores erant superiores iudicibus electis consilio Ietro, quod patet ex iurisdictione commissa illis: fuit enim commissa illis iurisdicō, quam habebat Moyfes, quia nō poterat ipse prouidere in omnibus casibus toti populo. ideo tam causæ magnæ forales, quam causæ pertinentes ad Deum solum, quam illæ, quæ per appellationem deuoluebantur, commissæ erant senioribus, & in omnibus his aliquo modo subordinabantur iudices ordinati per Ietro ad 70. seniores.

Primo quantum ad spiritualia, quia si aliqua causa presentaretur in iudicio istorum iudicum Ietro, quæ esset spiritualis, non cognoscebant de ea, sed remittebant

bant ad Moysen, vel ad vnum aliquem de senioribus, quia non pertinebat ad forum ipsorum. Etiam si esset aliqua causa foralis magna, vel ambigua, etiam si non esset magna deuoluebatur etiam ad seniores. Item si quando isti iudices aliquid iudicarent, quod videretur grauari alterum de litigatoribus, erat ei ius appellandi ad Moysen, vel ad aliquem de senioribus. Isti confirmabant, vel approbabant sententiam, quod vero isti iudicassent ratum habebatur, nec appellabatur ab aliquo eorum ad alterum, vel ab omnibus eis ad aliquem alterum, & hoc propter duo. primo quia appellatio semper est ad superiorem, sed istis non erat positus aliquis iudex superior.

Secundo, quia ius appellandi introductum est ne partes iniuste grauentur a iudice. si autem constaret manifeste, quod non erat grauen, non erat locus appellationi, & ob hoc appellationibus friuolis deferendum non est, sed quodcumque isti iudicassent constabat esse iuste factum ergo, constabat neutram partem grauari, & consequenter appellationi deferendum non erat, quod autem constaret patet, quia isti iudicabant spiritu prophetico, ut patet infra cum dicitur, quod quando assumpti sunt isti requieuit super eos spiritus, & prophetauerunt, & nunquam ultra cessauerunt. Si autem in aliquibus iudiciis sic esset, quod constaret eos habere spiritum propheticum, etiam si essent infimi iudices, nunquam permitteretur ab eis appellatio.

Dicendum est igitur generaliter, quod iudices constituti consilio Ietro habebant eadem subordinationem ad septuaginta seniores, quam habebant ad Moysen, quia illis commissa erant omnia, quae pertinebant ad iurisdictionem Moysi, ut sic facilius toleraret laborem eius Moyses, ut supra declaratum est, sed ad Moysen erant subordinati isti iudices facti consilio Ietro, quod ab ipsis deuoluerentur causae ad eum in casibus supra positus. ergo eodem modo deuoluebatur ad septuaginta seniores: nec in hac parte erant minoris auctoritatis septuaginta seniores, quam Moyses.

An septuaginta iudices essent subordinati Moysi.
Quaest. XXXI.

QVAERETUR adhuc de istis septuaginta senioribus an haberent aliquam subordinationem an Moysen.

Respondendum est, quod ex litera non apparet aliqua subordinatio, sed magis, quod isti iungerentur eadem iurisdictione qua Moysesungebatur, quia dati sunt sibi in coadiutores, nec est de istis, sicut de alijs iudicibus, quos ordinauit Ietro, quia de illis dicitur, quae esset potestas eorum, ut patet Exo. 18. capitu. Et ibi habetur quomodo subordinentur Moysi. hic autem nihil dicitur de istorum iurisdictione, sed solum, quod erant coadiutores Moysi ne ipse nimis grauaretur: non tamen tollerent eius grauen si forte maneret aliqua species iurisdictionis Moysi, quae non pertineret ad istos iudices seniores, vel si esset subordinatio eorum ad Moysen, quia tunc deuolutis causis ab istis ad Moysen maneret id grauen in Moysen, quod prius erat cum deuoluebatur causae a iudicibus ordinatis per Ietro ad ipsum.

Item patet, quod habebant totaliter eandem iurisdictionem, quam Moyses, quia dixit Deus, auferam de spiritu tuo, & dabo illis. Cum ergo per se iudicarent per quem Moyses: de eisdem iudicarent de quibus Moyses. Ideo dicendum est, quod non erat aliqua subordinatio istorum ad Moysen: ita quod Moyses esset maior, siue in aliqua specie iurisdictionis, quam haberet ipse, & non seniores, quia

tam spiritualia, quam temporalia eis commissa erant, cum datus esset eis spiritus propheticus, per quem de omnibus difficilibus iudicare poterat: nec etiam erat maior Moyses quantum ad excellentiam iurisdictionis in subordinatione, quia non erant ei subordinati isti seniores quantum ad aliquid. Nam cum aliqua causa deuoluebatur a iudicibus minoribus, quos Ietro constituerat: non erat aliquis ordo an ad Moysen illa deuolueretur, vel ad aliquem de senioribus. Item ab ipsis senioribus nunquam appellabatur ad Moysen, quia ita erat iurisdictione ipsorum excellens, sicut iurisdictione Moysi, & iudicium eorum, ita erat certum, sicut iudicium Moysi quia ipsi spiritu prophetico iudicabant cum dicantur accepisse de spiritu Moysi. non erat igitur aliquid cause quare ab eis ad Moysen appellaretur: fieret tamen si non accepissent ipsi spiritum propheticum, quia essent eorum iudicia adhuc incerta.

Nec debet hoc videri cuiquam irrationabile, quod isti efficerentur aequales Moysi. nam non erat ista iurisdictione contentiosa, ita quod Moyses contenderet se habere iurisdictionem maiorem, & alij dicerent se habere iurisdictionem aequalem ei, quia tunc non fuisset datum aliquid de iurisdictione senioribus: nec equaliter, nec inaequaliter, si eam Moyses in solidum voluisset, sed data est iurisdictione illis ad petitionem Moysi, ne ipse grauaretur. Et tamen si non constituerentur ei aequales in iurisdictione seruata Moysi aliqua specie iurisdictionis, quae non esset penes seniores, vel aliqua subordinatione in deuolutione causarum, semper maneret Moyses in graamine, quia in illo in quo excederet alios iudices ipse solus posset iudicare, & ibi pluralitate causarum turbaretur, non ergo fuit iniuste factum contra Moysen, quod alij iudices fuerint sibi aequales facti, sed magis in hoc gratiam suscepisse dicitur. Nec erat inconueniens fieri hic plures iudices aequales, quia non esset aequalitas occasio contendendi, cum nullus inuideret alteri, quia erant omnes prophetae, & quilibet satis gauderet, quod quilibet aliorum sibi totam iurisdictionem acciperet.

Item non erat periculum, quia quilibet habebat spiritum propheticum, & poterat iudicare de causis quantumcumque difficilibus.

Septuaginta seniores non se habebant sic ad summum sacerdotem in terra Chanaan, sicut se habuerant in deserto ad Moysen, & quare hoc. Et quid notandum pro intellectu euangelij passionis Domini.
Quaest. XXXII.

CONSIDERANDUM autem, quod non erat de istis septuaginta senioribus, sicut fuit potestas de eis in terra Chanaan cum erant in domo consilij, scilicet in congregatione iudicum cum sacerdote magno, quia nunc poterant per se iudicare sine Moysen: postea vero in terra Chanaan nequibant. Et causa est, quia isti fuerant dati in subsidium Moysi, ut releuaretur a laboribus. Si tamen non possent iudicare sine Moysen, interesset Moyses omnino iudicio, & tunc iam nihil tolleretur de graamine, quia ipse ibi posset per se iudicare. Nec enim dati sunt sibi seniores illi tanquam consulentes, quia non indigebat, cum haberet spiritum propheticum, sed tanquam adiutores, ut ipsi quoque in causis iudicarent, & tamen non posset hoc fieri, nisi ipsi per se iudicare possent: etiam ex parte ipsorum non erat aliquod periculum, quod quilibet eorum per se iudicare posset, quia quilibet habebat spiritum propheticum, & posset dicere verum in quacumque causa quantumcumque ardua.

In terra autem promissionis non debuit esse sic, quia apud summum sacerdotem residebat maxima auctoritas iudicandi Deute. 16. capitulo. ipse tamen non erat propheta: ideo indigebat consiliarijs ad proferendas sententias. dati sunt autem sibi septuaginta seniores, qui assisterent ei, & illi omnes simul vocabantur domus iudicij. Senioribus etiam non debuit licere per se iudicare, quia tunc non erant ipsi prophetae, sicut fuerant tempore Moysi, ut supra declaratum est. ideo assisterent ipsi sacerdoti magno, & cum eo dicebantur sententiae, ut patet Marci. 14. capi. vbi dicitur, quod sacerdos magnus, & seniores condemnauerunt Christum, & hoc in quantum sacerdos magnus sententiam, quam proferre debebat, de eorum consilio, & auctoritate prius habebat formatam. Solus tamen summus sacerdos proferbat sententiam, & dicebatur iudex tempore suo.

Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Dicebat hoc Moyses, quia tunc non erant alij, qui possent eum adiuuare in causis magnis, & in his, quae per appellationem deuoluebantur ad ipsum. vnde solus sustinere dicebatur totum populum.

Quare grauis mihi est. Idest est mihi in supportabilis cum haberet multas causas in quibus oportebat ipsum Moysen iudicare. vel dicitur grauis mihi est, scilicet quia petiti irrationabilia, sicut hic cum flebant omnes petentes ab ipso carnes.

Sin aliter tibi videtur obsecro, ut interficias me. Idest si non videtur tibi bonum, quod peto, sed magis contrarium iudicas, scilicet ut non debeam liberari a labore huius populi: obsecro, ut interficias me tollendo animam meam ad te, quia melius est mihi semel mori, quam quotidie.

An Moyses peccauerit petendo mortem a Deo, & an liceat aliqui propter desiderium Dei, vel quia non credit se vtilem proximis: aut ne praecipuetur a peccatis, vel quia est in angustia passionali: aut propter mala, & incommoda, quae patitur hic temporaliter, mortem appetere, & quis rationabilis mortem petierit Ionas an Moysen.

Quaest. XXXIII.

QVAERET aliquis an peccauerit Moyses petens mortem, nisi leuaretur ab isto labore. Respondendum est, quod petere mortem a Deo stat dupliciter, quia vel petimus eam, ut cum ipso gaudeamus, vel ut ab aliquo malo, & labore praesenti eruanur. Si enim primo modo non est inconueniens petere: sic enim petijt Apostolus ad Colo. 2. capitu. cupio dissolui, & esse cum Christo.

Nec tamen insistentum est determinate huic orationi, ita ut omni modo velimus migrare de hoc seculo, quia forte ille, qui similia petit vtilis est populo Dei ad aliquid, & Deus ipsum seruat ad fructum populi sui, quod ergo ipse velit totaliter mori repugnat voluntati diuinae, ideo magis petere debet cum conditione, scilicet quod vellet migrare de seculo ad vitam aeternam: si tamen aliter videtur Deo, quod fiat voluntas eius. immo, qui recte sapiunt, non debent ista petere, sed desiderare, & adhuc, non omnimode desiderare. Sic enim patet de verbis Apostoli ad Philippen. capi. 1. scilicet quod si viuere hic in carne mihi fructus est operis, & quid eligam ignoro: coarctor autem e duobus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo enim magis melius: permanere autem in carne necessarium est propter vos, & hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium: ita etiam patet de beato Martino, qui cum in articulo mortis peteret se liberari de hoc seculo, adhuc non determi-

nate hoc petijt subiungens. domine si adhuc populo tuo necessarius sum, non recuso laborem.

Sed aliquis dicit hoc verum esse in illis, qui in statu praesentis, aut in doctrina verbi, vel exemplo vite vtilis sunt populo Dei, aut esse possunt. De his tamen, qui in tali statu sunt, ut horum nihil conueniat, videbitur aliter dicendum.

Respondendum est, quod nemo habens rectum desiderium in Deum debet totaliter determinate petere, ut de hoc seculo migret ad Christum, quia nullus tam imperfecti status est si aliquid boni desiderij habeat, quem Deus facere non possit excellentissimum virorum in ecclesia sua: non enim hoc nobis prouenit, aut ex natura, aut ex labore, vel ex diligentia operationis circa aliquid, sed Dei solius volentis manus est nos effici excellentes ministros suos, ita ut recte dicat Apostolus ad Rom. capi. 9. non est currentis, nec volentis, sed Dei miserentis. ideo licet nullus se dignum illa misericordia estimare debet, nemo tamen de illa debet desperare. Paulus enim erat velut non ens persequens ecclesiam Christi, sed Deus illum excellentissimum virorum, doctorem gentium, & vas electionis fecit. Petrus quoque rusticus, & piscator erat cui forte vix capiendorum causis inerat peritiam, sed Deus illum totius ecclesiae principem in summum pontificatum elegit: quis ergo desperare debeat cum hęc stupa penda nobis infinitae indignationis munera altissima Dei prouidentia contulerit? nemini igitur de celsitudine ministerij Dei praesumendum est, nec rursus desperandum.

Item dato, quod ille, qui nec praesentis, nec doctrinae officium habet, nec magno exemplo prodest, dum tamen desiderium bonum habeat, ad maiorem statum non assumatur potest esse proficuum ecclesiae Dei, quia Deus vtitur nobis, ut ministris, & nemo tam inutilis esse potest, ut summa sapientia Dei eo ad aliquod bonum eliciendum vti non possit. Si tamen determinate eligeremus mori, & esse cum Christo, subtraheremus proximis fructum, qui ex nobis prouenire poterat, & Deo ministerium, quod per nos exercere posset: ideo nulli licet determinate velle mori, & esse cum Christo, sed vel sub dubio, & electione Dei ponat, vel solum desideret, & non petat: nec dico, quod non petat, scilicet in voce, quia sola voluntate petere quantum ad Deum satis est, sed quod non petat, id est non se determinet ad vnam partem, sed sit in eo quaedam inclinatio, sicut interdum quaedam desideramus, & alia eligimus, & vtraque bona sunt.

An liceat mortem appetere, ut liberetur a malo praesenti. Et quod Deus magnam gratiam facit alicui cum eripiendo de hoc seculo nequaquam ne praecipuetur peccatis.
Quaest. XXXIII.

ALIO modo desiderat aliquis mortem, ut liberetur ab aliquo malo praesenti, & si non licet primo modo petere mortem simpliciter, minus licebit isto secundo modo. Sed adhuc subdiuiditur iste modus, quia quidam mortem appetunt, ut liberentur a malo praesenti, quod est peccatum. Alij vero, ut liberentur a malo praesentis temporis, quod est tribulatio, & omnia humanae vite aduersa, & incommoda. Si autem aliquis modus esse potest in quo petere mortem in istis casibus liceat: semper erit magis licitum petere mortem, ut a peccato, quod superuenire nobis potest, eruanur: nam istud desiderium ex fundamento charitatis aliquantulum prouenit, qui enim Deum non diligit, non desiderat mori, ut a peccatis eruanur, sed magis desiderat frui praesenti luce, in qua amatoribus huius seculi totum gaudium

gaudium est, cum nihil eis post funera restet, nisi eterna, & intoleranda tribulatio. Qui tamen huiusmodi desiderat plenam fidem non habet, quoniam confidere debemus, quod si habuerimus bonum desiderium, Deus non permittet nos incidere in peccatum, nec patietur tentari ultra id, quod possumus. sic patet prima ad Corinth. capi. 10. scilicet fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari super id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Etiam qui sic desiderat eripi a seculo ne incidat in peccatum, tollit Deo ministerium, quod potest per ipsum exercere ad utilitatem ecclesie sue: ideo nulli determinate petere licet, quod possumus. ab hoc seculo migrare faciat ne eum peccata preoccupent, sed magis confidat in Domino, quoniam ipse dabit bonitatem. Si autem petere voluerit non determinate petat, sed conditionaliter dicens. Domine si tibi bonum videtur, ut ab hoc seculo migrem ne peccatis preoccuper, desidero illud. si vero aliter iudicas fiat voluntas tua. Sciendum est, quod quamquam nulli liceat petere a Deo simpliciter, ut eum eruat ab hoc seculo ne ipsum peccata grauent: Deus tamen magnam gratiam facit si nos velociter de hac luce subtrahit, ne ante mortem superuenientibus pregrauemur peccatis. sic patet Sapient. 4. capi. scilicet placens Deo factus est dilectus, & viuens inter peccatores translatus est: iratus est ne malitia mutaret intellectum illius: aut ne scitio deciperet animam eius: fascinatio enim nugacitatis obscurat bona: & inconstancia concupiscentie transfertit sensum, siue malitia consumatus in breui expleuit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius: propter hoc prosperauit educere illum de medio iniquitatum: Non est autem simile Deo, & nobis, quia Deus scit quid nobis futurum est: nos autem nescimus quid superueniet, ideo cum ipse nos eripit ne nos peccata surripiant gratiam facit: cum vero nos petimus migrare de hac luce, nescimus quid petamus.

An liceat appetere mortem, ut liberemur a laboribus, & tribulationibus huius vite. *Quest. XXXV.*

ALIO modo petit aliquis mortem, ut liberetur a solis laboribus, & in eodem modo huius vite, & tunc nunquam licet, sed grauius peccat, qui talia petit. nam non de fundamento fidei, nec de radice charitatis hoc procedit, sed ex maxima inconstancia, & mollicie cum labores sustinere impotentes tedio vite hoc petimus, & in tantum quidam molles sunt, ut cum eis magne aduersitates ingruerint, tedio vite affectu mortem sibi inducant, & isti valde damnales sunt: nam & leges ipse humane valde puniunt eos, qui se occiderunt, & quia non possunt poenas eis infligere cum sensu careant exanimata corpora, irrogatur quedam in honoratio, scilicet, quod non sepeliantur, & alie in honorationes, & figure poenalarum circa talium corpora fiunt: Sic enim ait Aristo. 5. Ethico. quod iniustum facit euidati, qui seipsum occidit, ideo in honoratio ad est seipsum corruptenti, id est infligitur dedecus homini occidenti se, sed hoc autem extremum malorum est: Cum vero aliquis mori petit, sed non occidens malum quoddam habet, quicunque tamen hoc delibere petit mortaliter peccat, & valde grauius.

Moyse non peccauit appetendo mortem. Et quod eis, qui sunt in passione multa non imputatur ad peccatum, appetitio mortis. *Quest. XXXVI.*

DE Moyse autem dicendum est, quod quamquam ipse mortem petierit, tamen non peccauit. nam

scriptura eum non arguit hic peccasse, nec alibi. Si tamen peccasset aliquando fieret mentio, & daretur poena, sicut infra 27. capitu. dicitur, quod non introibit in terram Chanaan, quia peccauit non benedicere Dominum ad aquas contradictionis. Si tamen peccasset peccatum istud esset maius, & infligeretur aliqua poena, fieretque mentio, sed nihil tale scriptura meminit, ideo firmiter dicendum est non peccauisse illum in verbo hoc. multa enim est excusatio: quia non petiuit directe mortem, sed cum quadam conditione dicens, non possum solus tolerare omnem hunc populum, quia grauis mihi est, sin aliter tibi videtur obsecro, ut interficias me. Item excusatur, quia non petijt hoc deliberate, sed ex magna afflictione, & ira succensus, ut patet supra, scilicet, & Moyse intoleranda res visa est, & ait ad Dominum. cur afflictio ista seruum tuum? eis autem, qui sunt in passione multa non imputantur, que imputarentur si aliter proponerent, & hoc, quia fortis passio maxime ira perfectam deliberationem tollit.

Similiter autem, & Ionas propheta mori concupiuit cum vidit, quod non subuertebatur ciuitas Ninine, quod ipse predicauerat, ut patet Ion. capi. 4. scilicet, & nunc Domine tolle queso animam meam a me, quia melior est mihi mors, quam vita, & cum postea iterum irasceretur valde propter hederam commestam a verme dixit Dominus ad Ionam, putas ne bene irasceris tu super hederam, & dixit Ionas bene irascor ego usque ad mortem. hac autem dicebat Ionas commotus ira, & plenus afflictione magna, ut patet preallega. capitu. cum dicitur, & afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est, & orauit ad Dominum, &c. De Iona autem an peccauerit in eis, que petijt loco suo dicitur. quidquid tamen sit magis valde imputabile erat Ionę, quam Moyse, quia Ionas desiderauit, ut destrueretur ciuitas Ninine, ut verum videretur verbum de ore eius, & preelegit mori omnes Nininitas, quam retractari verbum suum, quod satis militabat contra fratrem charitatem: quod vero ista fuerit intentio Ionę, & causa ire sue apparet Ionę, capitu. 4. scilicet obsecro Domine nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? propter hoc preoccupaui, ut fugerem in Tharsis, (cio enim, quia tu Deus clemens, & misericors es, patiens & multe miserationis, & innocens super malitiam, & nunc Domine tolle queso animam meam a me, quia melior est mihi mors, quam vita. Moyse autem non petijt mortem, quia aliquid desideraret contra fratrem charitatem, sed quia erat in labore maximo: patet autem ex prioribus, quod non peccauerit hec petens.

Et inueniam gratiam coram oculis tuis. Scilicet si occideris me, ut eruar a tanto labore, quia in vno istorum duorum putabat sibi. Moyse gratiam fieri, scilicet si tolleretur ab eo tanta regiminis sollicitudo, vel si Dominus tolleretur animam eius, quia vtrunque erat eruer a labore.

Ne tantis afficiar malis. Scilicet quibus quotidie afficior, afficiebatur enim corporali labore, & vexabatur continuis turbulentis solitudinibus, timebat etiam, quod maius est, ne impotens ad eorum mala toleranda impatiens fieret, vel aliquam Dei offensam incurreret, sicut factum est postea ad aquas contradictionis, ut patet infra capi. 20.

Afficere accipitur hic pro cruciari. tria enim signat, scilicet punire, informare, & desiderare. Primo modo dicimus aliquem corporaliter afficiendum, velut tedio affectus veniat responsurus. Secundo modo dicitur, quod in sacramento Eucharistie accendit non afficiunt corpus Christi, id est non informant illud existendo

Afficere tria significat.

stendo in eo subiectiue. Sic dicitur extra de celebratione missarum. cap. cum Marthe. In tertia significatione vocamus affectiones vel affectus desideria, & venit de afficere, id est desiderare.

Et dixit Dominus. Hic consequenter ponitur Domini consolatio, & quia duplex fuerat querimonia Moyse, scilicet de labore suo, & de coquestione populi pro carnibus, ideo ponitur duplex prouisio. Prima quantum ad curam populi. Secunda quantum ad prouisionem cibi.

Populo quoque. Circa primum dicitur. Congrega mihi septuaginta viros. Quamquam Deus prouidere vellet vtrique: primo tamen prouidit Moyse, quia rationalior erat sua querimonia. & ad hoc voluit sibi dare coadiutores, & non tollere penitus sibi curam ab eo, sic enim perierat cum dixerit, non possum solus sustinere, & ad hoc dedit sibi septuaginta viros coadiutores, qui haberent omnem speciem iurisdictionis & excellentiam quam nunc habebat Moyse, ut supra declaratum est, quoniam alioquin non possent eum excusare a maximis curis, & fuit hoc in fauorem Moyse.

Isti septuaginta seniores prius electi fuerunt quam congregarentur coram Domino ad ostium tabernaculi, sicut hic dicitur. de modo tamen electionis eorum infra dicitur.

An septuaginta seniores primum habuerint aliquod regimen, & an essent isti prepositi Iudeorum in Aegypto. *Questio. XXXVII.*

DICUNT aliqui de istis senioribus, quod isti regebant prius populum sub Moyle, & solum in temporalibus: nunc autem in spiritualibus & temporalibus regere inceperunt dato sibi spiritu prophetico.

Sed non multum concordat litera, quia textus vult signare hic nouam electionem, & subiungit conditiones eligendorum, scilicet septuaginta de senioribus, quos tu nosti, quod senes populi sunt ac magistri. Si tamen isti prius rexissent populum non oportebat, quod ponerentur conditiones eorum, immo non ponerentur, quia esset superfluum, quia conditiones non ponuntur, nisi pro eligendis. Cum vero aliqui iam assumpti sunt, non oportet poni conditionem. si igitur isti senes essent, qui primo regebant populum non ponerentur nunc conditiones eorum, sed diceretur, congrega ad me septuaginta seniores. Item isti fundantur super aliquid, quod non facit probationem, scilicet quia dicitur Exo. cap. 24. Moyse autem dixit Dominus. Ascende ad Dominum tu & Aaron Nadab & Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabis procul. ergo videretur, quod iam essent isti septuaginta seniores. Dicendum nihil induci ex loco illo, quia ibi non assignantur aliqui certi seniores, sed dixit Dominus Moyse, quod assumeret secum septuaginta de senibus Israel. Si autem essent isti senes determinati non diceretur, quod assumeret septuaginta de senibus Israel, sed septuaginta senes Israel. multum enim differunt ista locutiones, quia esse de senibus Israel dicit multitudinem senum, & de eis assumptos aliquos. Dicere autem senes Israel dicit quandam determinationem senum, ita quod essent aliqui speciales senes electi ad aliquid. ibi tamen non dicitur, quod essent septuaginta seniores Israel, sed septuaginta de senioribus. ideo non praeferuntur isti in gubernatione populi ante tempus hoc.

Item dicit Rabbi Sal. quod isti septuaginta seniores erant, qui erant prepositi de filiis Israel in Aegypto qui flagellati sunt a ministris Pharaonis, quia populus non volebat seruire. *Alph. Toft. super Num. Pars I.*

pulum non granabant cogendo ad complendum quotidie numerum laterum, & ideo meruerunt habere spiritum prophetie, & hoc dicit Rabbi Sal. quia in litera subditur. quos tu nosti, quod senes populi sunt, ac magistri quos ipse vocat prepositos.

Sed non est iste sensus, quia non vocantur hic magistri quasi praeferunt in Aegypto, sed magistri populi, id est magis eruditi inter reliquos de populo, ut sciant dare consilium in his que agenda sunt. *Septuaginta viros de senibus Israel.* Isti seniores non erant in numero determinato, sed omnes veteres magni consilij, & que prudentia vocantur seniores, nec solum vocatur aliquis senior, quia etate senex est: multi enim in senectute constituti similia pueris patiuntur, ita ut nihil differat iuuenis secundum tempus, vel secundum morem iuuenis iuxta Aristotel. 1. Ethicorum. Sed dicuntur seniores, quia eorum iudicium magnū & inueteratum est, sicut in senibus esse debet. iuxta illud Sapient. 4. cap. senectus enim venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata: cani sunt sensus hominis, & etas senectutis vita immaculata.

Quos tu nosti. Moyse debebat istos accipere, & prae cognoscere eos, difficile enim est & periculosum hominem incognitum assumi in principatum. Nam principatus eos, qui olim cogniti fuerant alterius modi cognosci facit iuxta dictum Biantis, & habetur ab Aristotel. 5. Ethicor. scilicet principatus ostendit virum: quanto magis de hominibus, qui prius incogniti fuerant: quomodo autem steterit ista assumptio cum fortibus que positae sunt, infra declarabitur.

Quod senes populi sint ac magistri. Id est non debes affluere aliquos, nisi de quibus tu cognoueris, quod sunt senes populi, id est homines sensati inter totum populum, & sunt magistri, id est per excellentiam prudentiae eorum ipsi alios erudiant in agendis. nam ad istum principatum non oportebat assumi, nisi viros prudentes, cum deberent regere totum populum.

Quare Deus iussit, quod septuaginta seniores sumerentur de viris prudentibus, cum essent futuri prophetae. Et an semper haberent spiritum propheticum, & iudicare prophetice, & quomodo Deus in ministris veteris, ac nouae legis semper elegit honestatem. Et quid sit spiritus prophetiae. *Questio. XXXVII.*

QVAERET aliquis quare iussit Deus, ut assummerentur isti viri prudentes. Nam non erant iudicaturi secundum humanam peritiam, sed secundum spiritum Dei, ideo datus est eis spiritus propheticus immediate, ut electi sunt, ut patet infra, sed dato spiritu prophetico, ita poterat iudicare secundum certitudinem ille qui ante fuerat rusticus, sicut qui fuerat sapientissimus.

Responderi potest ad hoc dupliciter. vno modo, quod ideo fuerunt isti viri prudentes assumpti, quia quamquam secundum spiritum propheticum prophetaent: aliquando tamen iudicare deberent non habentes spiritum propheticum, sicut patet de Moyse, qui habebat spiritum propheticum, & tamen bis interrogatus est, & nesciuit respondere, ut patet infra vigesimo septimo, & trigesimo sexto capitulo. Si tamen tunc actualiter habuisset spiritum propheticum, respondisset sicut postea, cum a Domino quaesitum habuit responsum, ut patet in quolibet praallegatorum capitu. Est enim spiritus prophetiae aliquod lumen raptim transiens, & non manet in intellectu nro per modum habitus, quia sicut licet esset prophetiae, quicunque vellet prophetae, non nisi est verus, quod aliquando

Qui nocari debent senes.

Spis prophetiae quid.

quando veniebat, super eos spiritus propheticus, & prophetabatur. Aliquando autem nihil poterant dicere. sic patet multoties in prophetis cum dicitur. factus est spiritus Domini super talem, aut talem prophetam. Si tamen esset per modum habitus non veniret in certis temporibus: sed postquam semel in aliquo esset semper esset, sic patet de Heliseo à quo cum quaesivissent tres reges de euentu belli nesciuit respondere, quousque coram eo caneretur in psalterio, & tunc venit super eum spiritus Domini, & prophetavit. sic patet. 4. Reg. cap. 3. f. nunc autem adducite mihi psalterem: cumque caneret psalter facta est super eum manus Domini & ait, hæc dicit Dominus. facite in alueo torrentis huius fossas & fossas &c. & iterum Heliseus cum videret ad se venientem mulierem quandam, & retigisset pedes eius dixit se nescire ad quid veniebat, ut patet 4. Reg. 4. ca. f. cumque venisset ad virum Dei in monte apprehendit pedes eius, & accessit Giezi, ut amoveret eam, & ait homo Dei: dimitte illam: anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi. Accidebat etiam interdum ut propheta non habentes actualiter spiritum propheticum loquerentur aliqua quæ videbantur eis bona, & postea superueniente spiritu Dei in eos contrarium dicebant, quia primum fuerat secundum humanam prudentiam: secundum autem ex Dei consilio. sic patet de propheta Nathan à quo cum quaesivisset David, an deberet facere domum Domino, respondit omne quod est in corde tuo vade, & fac, quonia Dominus tecum est, & in nocte illa factum est verbum Domini ad Nathan, ut iret ad David dicens, quod non edificaret ipse domum Domino: sed filius qui nasciturus esset ex eo. Ecce qualiter iste propheta quando non habuit spiritum Domini erravit, ita igitur corripit istis viris assumptis cum Moyse, quia aliqui non habent spiritum Domini, & tunc nisi haberent humanam prudentiam nescirent iudicare: decuit ergo esse prudentes.

Sed contra hoc dicit aliquis non stare ista, quia isti septuaginta seniores, postquam habuerunt spiritum propheticum, semper illum habuerunt: ideo per eum possent semper iudicare, nec erat necessaria aliqua prudentia. patet hoc, quia infra dicitur. cumque requieverint in eis spiritus prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.

Respondendum est ad hoc, quod isti iudices septuaginta assumpti receperunt spiritum propheticum cum electi sunt, & iudicabant aliquando spiritu prophetico: interdum tamen non habebant spiritum propheticum, & sola humana prudentia iudicabant. Et cum dicitur, quod prophetaverunt tunc, quando spiritus propheticus fuit in eis noviter datus. & non cessaverunt, id est quamquam aliquando cessarent prophetare, tamen postea redibant ad prophetandum, & nunc ita cessaverunt, quin aliquando postea prophetare possent, nec est possibile aliter intelligi. quod patet, quia cum dicitur, quod non cessaverunt, aut dicitur, quod non cessaverunt secundum habitum, aut secundum actum. Si dicas, quod nunquam cessaverunt secundum actum, est impossibile, quia tunc nunquam dormissent, nec comedisent, aut quicquam operis haberent, sed semper loquerentur: hoc tamen est falsum, quia non poterant sine his vivere. Item non decebat, quod semper loquerentur, quamquam possent, quia tunc non possent audire venientes ad se ad iudicium, nec iudicare si ipsi semper loquerentur. oportebat igitur, ut non semper prophetarent actualiter. Item non potest hoc intelligi secundum habitum. scilicet quod nunquam cessaret in eis habitus propheticus, quia prophetia spiri-

tus propheticus non dicit aliquem habitum, sed quoddam lumen raptim transiens per modum actus fluentis, ut supra declaratum est. Apparet igitur, quod isti indigebant prudentia magna, ut quando non haberent actualiter lumen propheticum per humanam prudentiam iudicarent.

Secundo responderi potest, quod hoc factum est propter honestatem. nam quamquam isti haberent spiritum propheticum, qui semper in eis maneret, tamen non erat honestum, quod si prius fuissent rudes & indocti atque inhoneste conversationis assumerebantur ad hunc statum, quia populares videntes illos in statu prelationis, cum prius vidissent eos & rudes & inutiles scandalizarentur, etiam haberentur contemptui, nec eis vlla prestaretur auctoritas. Hoc autem Deus cauebat, quia non solum volebat facere bonum, quod esset bonum iure, sed etiam quod apparet recte factum. Et ob hoc tam in nouo, quam in veteri testamento observata est magna honestas in ministris, ut non contemptum ministerium ipsorum. De ministris legis veteris patet Leui. c. 2. i. scilicet, quod nullus accederet ad ministrandum si esset cæcus, vel claudus, si parvo vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si habes albuginem in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus, & postea dabatur regula generalis, quod omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. In nouo etiam testamento observatur secundum decreta patrum, quod si aliquis fuerit leprosus, vel enormiter læsus, & deformiter, aut habeat aliquam magnam deformitatem: etiam si non sit plaga, non possit promoueri ad sacros ordines, & si postea incidit in hæc remouetur ab administratione, ut patet extra de corrig. viti. per totum.

Eodem modo de officio prædicationis dicendum est, quod non admittantur ad illud habentes læsiones enormes, vel quasunque magnas deformitates, vel si fuerint primo infames, aut incidant in aliqua valde horribilia: ideo dato, quod aliquis qui primo fuit infamis, siue de facto, si de iure postea redeat ad sanctissimam conversionem, non debet recipi ad statum prelationis, vel officium prædicandi, & propter hoc Christus repulit a comitatu suo quendam virum, quem sanauerat a demonia, & ille a multis temporibus tenebatur a demoniis, & non induebatur a vestimento, nec manebat in domo, sed in monumentis, & cum arripere fortissimè, quamquam custoditus catenis & compedibus, rumpebat vincula, & agebatur a demonia in deserto. Cum autem sanatus est dicit litera, quod vir a quo exierant demonia rogabat Iesum, ut esset cum eo: dimisit autem eum Iesus dicens. redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Dominus, ut patet Luc. capitu. 9. Nec enim ob aliud repulit eum Christus ne esset suus discipulus, nisi quia propter infamiam præcedentem, quamquam nunc esset vir bonus, non erat aptus ad prædicationem: esset enim scandalum, & contemnerentur verba in ore eius. Sic autem de istis septuaginta viris fuisset nisi eligerentur viri magnæ auctoritatis & prudentie, quos etiam pro præterito statu reliqui venerarentur.

Quod senes populi sint ac magistri. Non erant omnes isti senes ætate, quia Heldad, & Medad non erant senes ætate, sed consilij maturitate, ut infra dicitur.

Ministri Domini debent esse valde integerrimi. Et prædicatores quales.

An omnes isti septuaginta iudices electi a Moyse potuerint esse iuvenes secundum ætatem, vel oportebat necessario omnes esse senes, & an liceat aliquando assumi iudices ex iuuenibus, & quæ requiruntur in bono iudice, & ad prudentiam diuinam, an requiratur senectus. Quæst. XXXIX.

Secundo adhuc quaeritur, an omnes isti septuaginta, qui nunc electi sunt, & congregati a Moyse fuerint necessario senes secundum ætatem, vel poterint omnes esse iuvenes.

Aliquis dicit, quod erant aliqui eorum iuvenes, ideo quod nihil impediebat omnes istos esse iuvenes secundum ætatem. Causa est, quia isti eligebantur nunc ad iudicandum, & oportebat eos esse prudentes, & honeste conversationis. Sed hoc potest reperiri in iuuenibus, & multi sunt senes secundum ætatem suam, qui nec prudentes sunt, nec honeste conversationis, ideo non quaeretur hic ætas: sed ista dispositio, quæ etiam in iuuenibus reperitur.

Aliqui dicunt in contrarium, quod oportebat esse senes secundum ætatem, & non solum senes, sed valde senes, quia dicitur in litera. congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & iterum dicitur. narravit Moyse populo verba Domini congregans septuaginta viros de senioribus Israel. ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyse fecit. Item patet, quia dicitur in litera congrega septuaginta viros de senioribus Israel. ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyse fecit.

Secundo patet, quia dicitur in litera. congrega septuaginta viros quos tu nosti, quod senes sint, ergo nemo poterat eorum esse iuuenis.

Dicendum quod oportet omnes istos, vel aliquos eorum esse senes secundum ætatem apparet ex fine, ad quod eligebantur: sumebantur. n. ad hoc quod essent iudices principales in populo, & haberent eadem iurisdictionem, & officium cum Moyse. Ad hoc autem tria requirantur. scilicet prudentia, recta conuersatio, & quædam grauitas siue reuerentia personæ.

Primum autem est maxime necessarium, quia qui iudicat debet discernere inter carnem & carnem: sanguinem & sanguinem: lepram & lepram Deute. 17. cap. & quanto fuerint iudicia difficiliora tanto requiritur maior prudentia, & ideo in illis debet recurri ad maiores iudices & prudentiores. e. c.

Sed ista prudentia, vel petitio requisita in his, quæ eligebantur debebat esse duplex. scilicet humana, ut homo tantum esset instructus ex literis, vel ex assuetudine rerum, quantum fragilitas humana finit ad posse iudicare de negocijs. Secunda est diuina per quam habetur determinatio quorundam dubiorum, in quibus non posset responderi humanitas, vel saltem homines qui sunt non habent actualiter talem cognitionem, licet habere possint, vel aliqui homines alibi existentes illam habeant. De prima prudentia vel peritia erat cura Moyse inquirere, quod tales essent illi quos congregaret, ut singuli haberent talem prudentiam. De secunda non pertinebat ad ipsum, quia non poterat ipse largiri alicui dona Dei: sed Deus prouidit in hoc. nam congregatis istis viris Deus dedit eis de spiritu Moyse ad hoc quod prophetaret, & inceperunt prophetare, & nunquam cessauerunt, ut patet in litera.

Secundum erat honesta conuersatio, quæ valde requiritur in iudicibus, & principibus populi. Parum enim prodest, quod quis recte dicat, & doceat, si ipse iniuste viuat, & turpiter, quia in moralibus magis mouent facta quæ verba, ut colligitur 10. Ethic. in princ. vbi Aristot. inducit Eudoxum dicentem delectationem esse malam & fugiendam, quia in ipse prosequatur delectationes contempta fuit doctrina eius. Et non solum

Alph. Tost. super Num. Pars I.

propter honorem doctrinæ: sed etiam propter periculum subditorum oportet iudicem, & principem esse honeste conuersationis: quoniam si ipse peccauerit trahit peccatum eius a reliquis in exemplum. unde non potest ipse peccare, quin multos trahat in peccatum. ideo dicitur Leui. 4. quod si sacerdos summus peccauerit facit delinquere populum.

Tertium erat grauitas quædam vel reuerentia personæ, quia multum necessaria est in iudice & principe: nam si istud defuerit contemnetur tam ipse, quam ea quæ fecerit, aut saltem non tam vtiliter gubernabit, sicut reuerendus existens. Nunc per prædicta potest iudicari an oporteret omnes istos esse senes ætate, vel possent esse iuvenes.

De primo. scilicet de prudentia vel peritia, dicendum, quod illa erat duplex. scilicet humana & diuina. de diuina. n. quæ pertinet ad spiritum propheticum, vel ad cognitionem habitualem infusam, patet quod non requirebatur senectus. nam in quacunque ætate potest Deus dare spiritum suum cui voluerit. De spiritu habituali. i. notitia semper manente patet in Salomone, cui data fuit sapientia magna a Deo per noctem. 3. Reg. 3. & 2. Paralipo. 2. c. Erat tamen tunc Salomō puer. 3. Re. 3. f. ego autem sum puer paruulus & ignorans ingressum meum, & exitum. De spiritu non habituali qualis est spiritus propheticus patet, quod Deus interdum det illum iuuenibus, sicut fuit de Daniele, qui erat de pueris iudaorum, qui erant ante regem Nabuchodonosor. Danielis. 1. De tamen dedit ei tunc cognitionem prophetica Dan. 1. 3. f. suscitauit Dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen est Daniel. & non solum paruis ætate, sicut Danieli Deus dat spiritum propheticum, sed etiam aliqui existentibus in vtero, sicut Ioannes Baptista, cum esset in vtero prophetavit ostendens venisse Christum Luc. 1. cap. Danieli autem non solum dedit Deus spiritum propheticum, sed etiam spiritum habitualem. i. scientiam manentem Dan. 1. f. pueris autem illis dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & in omni sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum. quantum ad hanc cognitionem, ergo non requirebatur, quod isti qui eligebantur essent senes, quia poterant esse in quacunque ætate, in qua Deus vellet dare illis spiritum propheticum.

Erat alia prudentia, vel peritia humana, & de ista dicendum, quod potest haberi aliquantulum ex literis, quia iudicia seruiunt ex legibus: leges autem scriptæ sunt, & circa talia possunt iuvenes esse periti propter studium: adhibitu illis. Sed ultra hoc requiritur prudentia, quia non possunt omnia determinari per legem & rationem vniuersalem, quæ oportet facere iudicem, vel principantem, & circa hæc debet esse prudentia, quæ est directiua agibilium. 6. Ethic. ista autem non potest faciliter inueniri in iuuenibus, quia ista indiget experientia & tempore. 1. Ethicorum. cap. 2. & 3. Et quantum ad hoc dicendum, quod conueniebat istos qui eligebantur esse senes ætate, eo quod prudentia multa requirebatur, quæ non potest haberi, nisi per longam experientiam, sed longa experientia non potest haberi, nisi in magno tempore, & ob hoc non solum iudices non debent esse iuvenes, ideo nec auditores moralium qualia oportet iudicem, & prudentem diffinire non debent esse iuvenes primo Ethicorum capit. 3. scilicet. politice non est proprius auditor iuuenis: inexpertus enim est eorum qui secundum vitam sunt actuum. dicit quoque Aristot. iuuenes fieri interdum sapientes, sed non prudentes, scilicet Geometrici quidem iuuenes, & disciplinari sunt, & sapientes talia: prudens autem non videtur fieri. Causa autem, quoniam & singularem est prudentia, quæ sunt cognita ex experientia:

S 2 rientia:

rientia : iuuenis autem expertus non est : multitudo enim temporis facit experientiam.6.Ethic.c.9.

Secundum erat honesta conuersatio, & quantum ad hanc poterant isti esse senes, vel iuuenes, cum in vtrisque contingat inueniri honestam conuersationem: sed facilius est hoc reperiri in senibus, quam in iuuenibus, quia iuuenes propter feruorem sanguinis, & magnas mutationes naturæ, quæ in eis fiunt, sunt valde persecutores passionum: vnde facilius est eos temperatos esse, & non persecutores passionum, vnde Aristotel. dicit iuuenes & melancholicos semper indigere delectationibus: iuuenes quidem quamdiu durat iuuentus: & iuuenes indigent propter magnam mutationem: quæ sit in eis propter augmentationem: melancholici autem indigent propter malitiam complexionis, quia corpora eorum, quasi quodam mortu consumuntur semper, & ideo sunt in continuo appetitu, & delectabilia sibi sunt velut quædam medicina.7.Ethicorum cap.vltimo. Dicendum ergo quod quantum ad hoc, licet possent tam de iuuenibus, quam de senibus accipi isti septuaginta, tamen conuenientius erat de senibus accipi, quia in istis facilius inuenitur vitæ honestas, & non esse persecutores passionum.

Tertium erat maturitas quædam & grauitas siue reuerentia, & ista possunt inueniri tam in senibus, quam in iuuenibus, quia reuerentia & grauitas præstantur a virtute, cum honor sit exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis. r.Ethicor. Sed contingit iuuenes habere virtutem, sicut & senes, ideo in vtrisque potest esse reuerentia & grauitas. Est tamen dicendum, quod ex hac parte, licet possent iuuenes eligi a Moyse: magis tamen conueniebat accipi senes, quia ultra reuerentiam debitam virtuti in quocunque illa sit, debetur quædam reuerentia propria senectuti. sic Deus iussit fieri Leui. 19. f. coram capite cano consurgere, & honora personam senis. Idem autem sensit Aristot. 9. Ethicor. cap. 2. vbi distinguit honores secundum diuersas personas quibus debentur, & dicit de honore senis. f. & eum qui secundum ætatem est in assurrectione & inclinatione & talibus. cū ergo senibus ultra virtutem debeatur quædam alia reuerentia, sequitur quod existens tam senibus quam iuuenibus in virtute magis reuerendi sint senes quam iuuenes.

Sed nunc dicendum, quod Moyse circa istos septuaginta viros tenuit modum, quod elegit senes ætate, eo quod ista plenius in eis inueniri verisimile erat, quam in iuuenibus, & tamen an omnes fuerint senes ætate non constat: potuit quoque eligere aliquos iuuenes.

Aliqui enim dicunt, quod erant quidam istorum iuuenes, & specialiter illi duo, scilicet Heldad & Medad qui manserant in castris. Nam dicunt, quod propter hoc non ierunt cum alijs quamquam vocati essent, quia cum essent iuuenes erubuerunt accipi ad illum statum, ad quem accipiebantur senes. Sed an hoc verum sit non satis patet. motuum tamen istorum satis est rationabile. f. quia non vocantur isti seniores, vel senes, sicut alij, sed vocantur viri, vt patet infra in litera, scilicet remanserant autem in castris duo viri quorum vnus vocabatur Heldad & alter Medad. Quod autem potuisset Moyse eligere, qui essent iuuenes, vel viri, id est triginta vel quadraginta annorum, qui nondum vocantur senes: patet, quia eligebantur isti qui essent prudentes, & essent magistri in populo. Contingeret tamen de istis esse plures forte in ætate. 30. vel 40. annorum, quam in ætate 30. annorum, vel maiori, in qua tunc dicebatur senes, ideo eligerentur forte qui essent iuuenes, vel viri, & non qui essent senes,

Secundo quia apparet, quod Deus non loquatur hic de senectute, quæ est secundum ætatem, sed secundum prudentiam & virtutem, & patet quia Deus iussit Moyse congrega mihi septuaginta viros quos tu nosti, quod senes sint. Si tamen loqueretur de senectute secundum ætatem non loqueretur quos tu nosti, quod sint senes, in quo significatur aliqua specialis inquisitio relicta Moyse. Senectus tamen secundum ætatem ex aspectu nota est, & quilibet eam cognoscit.

Tertio & præcipue, quia isti non vocantur senes absolute, sed senes populi. nam dicitur congrega mihi 70. quos tu nosti, quod senes populi sint. i. reputati a populo, vt senes, & vocantur senes populi illi quos populus propter prudentiam, & virtutem veneratur, & perit ab eis consilium, quasi essent senes, qui autem sunt senes secundum ætatem nihil aliud habentes, vocantur quidem senes, sed non senes populi.

Quarto quia ita Gregorius exponit, dicens vocari hic senes non quidem secundum ætatem, sed secundum grauitatem morum, & vult quod hoc modo multi iuuenes vocentur senes cum ait. congrega mihi septuaginta & c. sicut plerumque iuuenes dicuntur qui nulla consilij grauitate præminent, ita senes non eos scriptura vocat, qui sola grauitate temporum, sed morum grauitate maturi sunt: vnde senectus venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata. hinc ad Moyse dicitur congrega mihi 70. viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint. in quibus sit senectus cordis notatur, cum tales iubentur eligi senes qui sciuntur. si corporis senectus quæreretur a tantis sciri poterat a quibus videri. Cum vero dicitur quos tu nosti, quod senes populi sint patet, quod senectus mentis, & non corporis eligatur. Dicendum ergo sine dubio, quod poterat Moyse eligere multos de istis. 70. qui non essent senes ætate, sed forte triginta vel quadraginta annorum, in quibus inueniretur prædicta dispositio, ad hoc, quod essent iudices, & forte aliqui tales fuerunt inter istos 70. sed de nullius eorum ætate constat. Nunc vero respondendum est ad obiecta posita supra.

Ad primum dicendum, quod Moyse elegit omnes istos septuaginta, vt essent senes accipiendo senem, eo modo quo accipit hic scriptura, & quia senex & iuuenes opponuntur, nullus istorum erat iuuenis, eo modo quo scriptura accipit hic iuuenem. Pro quo sciendum, quod senex proprie dicitur secundum ætatem, quia est nomen ætatis ex origine sua, quia tamen senibus conueniunt quædam, scilicet prudentia, reuerentia, & virtus, & ista conueniunt sibi quasi ex conditione ætatis, scilicet prudentia propter longam experientiam, quæ requiritur ad prudentiam, & ista est in senibus, & non potest esse in iuuenibus. r. Ethicor. 3. & 6. Ethic. 10. cap. Virtus autem, quia iam cessauerunt in eo passionibus, & non est illa ætas persecutiua passionum, sicut iuuentus. 7. Ethic. cap. vltimo. Reuerentia autem competit tam propter duo præcedentia, quam propter ipsam ætatem. solet dici tam ex consuetudine hominum, quam sacra scripturæ illos esse senes, qui sunt maturi in prudentia, & virtute, etiam si sint in ætate iuuenili, & illos esse iuuenes, qui nec prudentiam habent, nec virtutem, & passionum persecutores sunt, licet sint in ætate senili. Et vtrunque istorum tam scriptura, quam modus loquendi communis ait: vocat enim scriptura senes ipsos prudentes, & honeste conuersationis in virtute maturos: etiam si sint parua ætatis Sapient. 4. c. scilicet senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata: cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. & contrario autem vocatur in scriptura puer, aut iuuenis ille, qui est magnæ ætatis, si nec virtutem, nec prudentiam habet. sic accipit Esa. 65.

Qui vocatur senes

Puer quis dicitur.

Esa. 65. c. f. puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Ibi enim vnus declarat alterum, quia puer centum annorum vocatur, qui est peccator centum annorum. i. qui in anno centesimo, ita prosequitur delectabilia, sicut puer in ætate puerili, cui ætati conuenit imprudentem esse, iuxta id quod dixit Salomon. stultitia colligata est in corde pueri. competit etiam prosequi passionibus, & facere turpia, ideo in iuuenibus, & pueris verecundia laudabilis est, quia propter eam abstinere a turpibus. 4. Ethic. cap. 16. Quod autem accipiatur sic puer & senex in modo nostro patet, quia Aristot. 1. Ethic. c. 3. æquiparat iuuenes secundum ætatem & senes, quorum conditio est iuuenilis cum ait. differt autem nihil iuuenis secundum ætatem, aut secundum morem iuuenilis, non enim a tempore defectio est, sed propter secundum passionibus viuere, & prosequi simul.

Dicendum ergo, quod isto modo non accipit Moyse hic aliquos de septuaginta, qui non essent senes: omnes quippe erant senes. f. maturitate consilij & grauitate morum, licet secundum ætatem essent iuuenes, & nullus erat iuuenis. f. persecutor passionibus, aut imprudens. Sic dicit Gregorius. f. sicque plerumque iuuenes dicuntur, qui nulla consilij grauitate præminent, ita senes non eos scriptura vocat, qui sola grauitate temporum, sed morum grauitate maturi sunt. vnde senectus venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata.

Cum autem dicebatur, quod non solum deberent isti esse senes, sed etiam valde senes, quia dicitur in litera congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Dicendum est, quod nihil ex hoc probatur, immo potius ex isto loco potest colligi, quod isti non erant senes secundum ætatem, & magis concluderetur eos esse antiquos ætate, si vocarentur senes, quam si vocarentur seniores.

Pro quo sciendum, quod senior accipitur dupliciter. vno modo, vt est nomen comparatiuum de senex, & vocantur seniores illi, qui sunt valde senes. Sed tunc necesse est, quod ponatur extrema comparationis. i. quod aliquis dicat senior alio. Alio modo accipitur senior absolute, & est nomen dignitatis importans quandam auctoritatem & prudentiam, & aliquando potestatem, & hoc modo non ponitur aliquod extremum comparationis, cum sit nomen absolutum: iste modus est frequentatus in veteri, & in nouo testamento: vnde iudices qui habebant summam potestatem in populo vocabantur seniores, & ita omnes Euangelistæ accipiunt. Sic accipitur Mat. 26. f. duxerunt eum ad Caiphan principem sacerdotum, vbi Scriba, & seniores conuenerant. Sic etiam accipitur Luc. 23. & saepe apud Euangelistas, & ibi seniores vocantur absolute, quia non comparantur ad aliquem quo sint seniores. Sed dicuntur seniores ipsi qui sunt maximi iudices in populo cum summo sacerdote. Sic accipitur in presenti, quia vocantur isti seniores. f. homines honorabiles, & magnæ prudentiæ, qui in populo iudicarent, vt retores, & iudices, & ad quos alij recurrerent, licet nondum esset eis data ista potestas, & hoc aliquomodo colligitur ex litera cum dicitur. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & sic isti, vt magistri reputabantur in populo, licet nondum esset eis attributa aliqua potestas iudicandi.

Alij etiam dicunt, quod istud nomen senior quando accipitur absolute, pro quo graeci presbyterum dicunt, nunquam accipitur in scriptura, nisi pro illo qui sanctus est, & virtutibus plenus. Etiam si non sit in ætate longæua, sic dicit Adamantius, presbyteri, & seniores non pro longæua vita dicuntur, sed pro maturitate sensus, & grauitate vitæ veneranda: maxime Alph. Toft. super Num. Pars I.

cum additur plenus dierum. Si enim pro vitæ proficitate senior quis diceretur, primus Adâ, vel Mathusalem, vel Noe, qui plus quam alij vixerunt, hoc nomine censerentur. Sed Abraham, qui minus vixit primus in scripturis presbyter, vel senior appellatur. dixit enim Dominus Moyse elige tibi ab omni populo presbyteros, quos tu ipse nosti, quod senes sint populi. obserua etiam sibi inuenias aliquem peccatorem vocatum seniore, & plenum dierum. Et isto modo oportebat omnes istos esse viros sanctos, & prudentia maturos.

Ad secundum cum obijciebatur, scilicet quos tu nosti, quod senes sint. dicendum quod ex hoc loco magis accipitur contrarium. Primo quia isti non vocantur senes absolute. Sed dicitur quos nosti, quod senes populi sint. Vocantur autem senes populi, qui a populo reputantur valde reuerendi pro grauitate morum, & maturitate consilij, & istud contingit inueniri in iuuenibus secundum ætatem, & multos esse longæuos, in quibus ista non sint. Secundo quia dicitur quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & sic pro eodem accipitur esse senes populi, & magistros populi. istud tamen non conuenit secundum ætatem, sed ex sola prudentia & virtute.

Senes populi & magistri pro eodem accipiuntur.

Item hoc tenet Gregorius ex hac litera ostendens quod non accipiantur hic senes pro ætate, sed pro consilij maturitate cum ait: hinc ad Moyse dicitur congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint. in quibus verbis senectus cordis notatur cum tales iubentur eligi senes qui sciuntur. Si enim senectus corporis quæreretur a tantis sciri poterat a quantis videri. Cum vero dicitur quos tu nosti, quod senes populi sint: patet quod senectus mentis non corporis eligatur. Dicendum ergo, quod licet isti septuaginta forte pro maiori parte essent senes ætate, tamen poterant aliqui vel multi ipsorum accipi qui non essent senes, dum tamen prudentia maturi & virtute graues essent.

Et dices eos ad ostium tabernaculi sederis. Postquam electi sunt eo modo quo. f. ducti sunt ad ostium tabernaculi, vt ibi acciperent spiritum prophetiæ. & sic factum est, quia descendit ibi spiritus Domini super singulos eorum & prophetauerunt. Item factum est, vt cum maiori auctoritate reciperentur in iudices: nulla autem poterat esse maior auctoritas, quam vt in Sanctuarii ducerentur. Item factum est, vt totus populus videret quomodo acciperentur in iudices, & non crederetur, quod ipsi se ingererant, aut usurpauerant iudicis officium, sed Dei mandato suscipiebantur ad honores. n. nemo aspirare debet, nisi a Deo vocetur, vt patet ad Hebr. c. 5. f. nemo indifferenter sumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, vt Aaron.

Faciesque stare tecum ibi, vt descendam & loquar tibi. Ista dicebat Deus Moyse extra sanctuarium, quia quamquam haberet tria loca principalia, in quibus Deus loqueretur ei, vt declaratum est Leui. c. 1. tamen vbicunque vellet audiebat sermonem Domini. Cum autem dicitur hic. faciesque eos stare ibi tecum, & dicitur, quod ducet eos ad ostium tabernaculi: videtur quod non staret in tabernaculo, quia tunc diceretur, faciesque eos stare hic & dices eos huc, & dicitur, quod Deus descenderet ad loquendum Moyse ibi. & est sensus, quod columna nubis inclinabatur vsque ad ostium tabernaculi, & ibi loquebatur. Erat autem iste descensus, vt vox melius audiretur, & ne sonaret de excelso, quia tunc audirent populares, qui erant extra sanctuarium. sic patet 1. 2. c. f. egredimini vos tres ad tabernaculum, sederis. Cumque fuissent egredi descendi Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocas Aaron & Mariam. Alij autem volunt intelligere hoc quantum

Quo Deo dicebantur descendere ad loquendum, & quomodo Deus dicitur descendere, quod se fecit intelligibilem, vel quod eleuatur intellectu nostrum ad notitiam sui.

quantum ad descensum intellectus. s. q. Deus descenderet conformans se intellectui nostro, & non esset ibi aliquis alius descensus.

Est autem modus huius, quia Deus tenet summum gradum in entibus, & ab intellectu nostro naturali lumine sicuti ipse est intelligi non potest, quia nulla intelligentia naturalem capacitem habet eorum que eam excedunt s. gradum essendi. Et sic angeli naturali lumine non cognoscunt ea, que de Deo sunt, nisi valde imperfecte, & ista fuit occasio peccati, & obstinationis quorundam ipsorum, sicut in nobis error intellectus practici.

Cum ergo Deus alicui creaturam se reuelare vult: necesse est, quia sua perfectione ad gradum inferiorum descendat: non quidem s. esse, sed s. modum immutationis. s. quod quamquam Deus immutat intellectum nostrum ad intelligendum aliquid de ipso, non immutat ad intelligendum sub tanta perfectione sub qua ipse est, quia cum sit immutans liberum, immutabit intellectum creaturam, s. quemcumque gradum voluerit, sicut si ignis esset agens voluntarium calefaceret s. quem gradum vellet. i. virtutem suam vltimam. s. quia naturale agens est agit s. vltimum de potentia, vel Deus dicit descendere, quia creaturam a gradu capacitate suam naturam ad vltiorem gradum, & non potest eleuare, nisi descendat: hoc autem nunquam contingit viatori, nisi ad horam raro & in paucissimis: in prima autem cuilibet dabitur s. meritorum gradum, ideo de cetero lege oportet, quod quicumque Deus alicui se intelligendum dat descendat, & ob hoc scriptura istum modum loquendi propriissime seruat.

Iste sensus verus est: litera in solis facit primum. s. quod descenderet Deus in columna nubis ad ostium tabernaculi, ut loqueretur Moyse: ea autem quae Deus loqui debebat Moyse erant aliqua pertinentia ad officium illorum iudicum, vel saltem proponeret ibi, quod vellet illos assumi iudices. Et auferam de spiritu tuo. i. dabo istis viris spiritum propheticum, sicut tibi, ut sciant regere populum.

Causa huius erat, quia isti viri sumebantur ad magna negotia, ut essent coadiutores Moyse: haec autem non poterant indicari, nisi ab hoste habente spiritum Dei, cum non essent positae leges de omnibus, ideo oportebat ut iudex a Deo illustratus esset ad cognitionem istarum causarum, vel si aliquid ignoraret, quod posset inquirere a Deo, & respondere sibi, sed adhuc non punebat hoc nisi ad prophetas: cuiusmodi. n. aliquid Deus loquitur propheta vocatur, cum illud alijs postea retulit. Si vero istis non esset datus spiritus propheticus, nihil tolleretur de onere Moyse, quia non possent iudicare de causis magnis pertinentibus ad Moysem. Nam si sine spiritu prophetico potuissent quisquam de his iudicare, sufficerent omnes iudices populi, qui positi fuerant consilio Ietro, s. decani, quinquagenarii, centuriones, & tribuni qui erant quasi octuaginta millia virorum, ut s. declarauimus Exo. c. 18. Sed non tollebant illi onus Moyse, nec isti si non haberent spiritum propheticum.

An aliquid fuerit ablatum de spiritu prophetico Moyse pro septuaginta senioribus. Et habitus scientificus quomodo sit diuisibilis, vel indiuisibilis. Quaest. XL.

Et cum dicitur hic auferam de spiritu tuo. non est sensus, quod aliquid fuerit ablatum de spiritu Moyse. s. de lumine suo prophetico quod cognoscebat difficultates causarum, & sciebat ad omnia respondere, quod patet, quia si aliquid fuisset ablatum de lumine Moyse cum de eius spiritu daretur 70. viris modicum, aut nihil remaneret Moyse. Et sic nec poterat respondere vel iudicare in causis, sicut ante faciebat. Sed falsum est, quia postea ita perfecte rexit populum, sicut prius rexerat.

Item isti iudices assumebantur, ut Moyse aliquantulum relaxaretur a priori labore. Si autem spiritus Moyse diuideretur, paucum remaneret ei, & sic non esset relaxatio, sed aggravatio. Nam vni homini ignoranti ita difficile est regere vnum virum, sicut homini prudentissimo regere decem millia. sicut igitur erat prius difficultas Moyse regere totum populum, quantum ad causas arduas, cum esset prudentissimus, huius magnum lumen propheticum, ita esset ei nunc difficile regere aliquam partem populi, cum esset effectus minus sapiens.

Item sequeretur, quod nec ipse, nec alij seniores possent regere totum populum, aut aliquam partem populi, quia Moyse & seniores assumpti erant solum ad causas magnas, sed tantam difficultatem requirebat vna causa ardua, sicut mille causas arduas intensiue, quamquam maiorem laborem iudicantis requirunt mille causas, quam vna. Si ergo ad hoc, quod Moyse iudicaret omnes causas difficiles populi habuerat prius magnum spiritum, ita ad hoc, quod iudicaret vnam de difficultissimis requirebatur in eo tantus spiritus propheticus, sicut prius: velut si sint mille propositiones aequaliter difficiles, tamen ingenium requiritur in aliquo ad intelligendum vnam earum, sicut ad intelligendum omnes: quamquam necessario erit maior discursus intelligendo plures quam vnam: si tamen fuisset spiritus Moyse diuisus, quod de eo daretur 70. viris, non esset ita magnus ut prius. Ideo non sufficeret ad diffiniendum aliquam causam de difficultissimis: nullus quoque de senioribus ad hoc sufficeret, quia ipsi haberent valde minorum spiritum, quam Moyse, cum darentur eis particulae quadam spiritus Moyse, & sic nemo esset in populo qui sufficeret ad intelligendum de magnis causis, ideo non fuit aliquid ablatum de spiritu, quia nec senioribus sufficeret, quod auferre batur, nec Moyse satis esset quod maneret.

Item quia populus non bene regebat: melius. n. vnus rector perfectus populum reget, quam multi imperfecti, ut si scientia alicuius vnus pluribus diuideretur, ut vnus vnam propositionem sciret, aliam, & sic consequenter, nullus eorum sciens esset: vnus autem huius totum sciens esset, & si vnus perfectus rector omnia negotia magna ceteris agere non posset, tamen ea quae ageret perfecte ageret. Si autem essent plures rectores imperfecti in quolibet negotio errarent, quod non expedit multitudini, quia virtus vnita fortior est seipsa diuisa. Item quia etiam si daretur, quod plures melius regerent habentes vnum spiritum particularium, quam vnus totaliter, tamen spiritus qui vni datus est alteri dari non potest, & esset magna difficultas vtrum habitum scientificum vel moralem, quem aliquis habet, possit Deus de anima vnus ad alteram transmutare animam, & dato quod transmutaret, sicut corporalia accidentia absoluta, tunc non maneret in alio. Si ergo diceremus, quod spiritus Moyse ad alios translatus est, ergo non mansit in Moyse, quod est absurdissimum, & contra literam. consequentia patet, quia in simplicibus, vel totum tollitur, vel nihil: habitus autem simplex est cum sit subiecto non extenso.

Sed ad hoc responderetur, quod licet habitus scientificus, vel spiritus cognitiuus sint indiuisibiles quantum ad extensionem: tamen diuisibiles sunt quantum ad pluralitatem, quia habitus theologicus dicit aggregationem plurium habituum particularium, cum cuilibet propositioni correspondeat vnus habitus, & isti particulares habitus diuisi non possunt in alios habitus: est etiam scientia, vel spiritus maior in aliquo propter maiorem certitudinem, quae gradus habet, quorum vnus sine alio haberi potest, ut patet in gradibus albedinis.

Sed quantum ad neutrum istorum modorum fuit facta diuisio, quia quantum ad primum sequeretur, quod Moyse ma-

nes manebat valde minus sapiens, quam prius, cum de spiritu eius datum esset septuaginta viris, ideo illa quae data essent illis, non manerent apud Moysem. Secundus modus dari non potest, quia gradus significat terminum: cum dicat mensuram quamdam, & non possent diuisi gradus, nisi diuidatur res mensurata, vel terminata, & hoc esse non potest, quia repugnat cum sit quilibet habitus simplex. Item quod si fieri posset non debuisset fieri, quia diminiui spiritum alicuius est tolli sibi gratiam gratis datam. Ista tamen sine demeritis non deberet auferri: sed Moyse nihil demeruerat, ut tolleretur de spiritu suo, ergo non debebat tolli: potissime quia gratia gratis data non consuevit tolli hominibus, etiam si demerantur, ideo etiam si Moyse peccasset, quod non fuit, non auferretur ei pars spiritus.

Quomodo ergo ablatum est de spiritu Moyse ad B dandum alijs, cum litera dicat hoc factum?

Quomodo intelligitur quod Deus auferat de spiritu Moyse, & det septuaginta, in quo determinatur superior quaestio. Quaestio. XL I.

Dicendum quod spiritus Moyse non fuit minoratus aliquo modo. sed Deus dedit similem spiritum alijs, ut regerent, sicut Moyse, & tunc erit sensus, auferam de spiritu tuo. i. auferam de spiritu, de quo dedi tibi, quasi dicat, ego dedi tibi spiritum propheticum, & de spiritu prophetico etiam dabo istis, vel accipitur tuus. id est similis, sic enim habetur in litera chaldaica, augmentabo vel multiplicabo spiritum, scilicet faciam, quod non solum in se fit iste spiritus regendi, sed in multis. Alio modo poterat intelligi, quod spiritus Moyse multiplicaretur, vel augmentaretur in se, ita quod Moyse cognosceret quae ante, vel clarius illa intelligeret. Sed iste sensus non facit ad propositum.

Alij dicunt, quod hoc factum est, sicut in candela, quod ex eadem candela acquiritur lumen in pluribus sine diminutione in priori. Sed non tenet istud exemplum, quia cum illuminantur multae lucernae ab vna, nulla earum accipit particulam luminis eius, quod erat in priori lucerna. Sed ignis prioris lucernae gignit ignem in secunda, & in omnibus alijs lucernis: non poterit autem sic fieri in aqua si sit in vno vase, & pars eius transfundatur ad alterum vas, quia tunc aut nihil manebit in priori aut minus. Causa est, quia aqua quae est in vno vase non potest gignere aquam in alio vase appposito: ignis autem gignit in quacumque materia appositae sibi igne, cum sit facilior generatio ignis, quam aquae de spiritu aut prophetico existente in Moyse non potest dici, quod esset, sicut de lucerna, quia ille non poterat gignere spiritum propheticum in mentibus aliorum, quia vnus habitus nunquam gignit alterum: maxime de spiritu prophetico, quia ille est per infusionem, & non pertinet ad habitum, nec ad conditionem eorum. Nicolaus dicit, quod acceperunt seniores de spiritu Moyse promeritorie. s. quod Moyse orauit pro illis, & promeruit, ut daretur ipsis spiritus propheticus.

Sed hoc non valde stat, quia antequam Moyse peteret vel determinaret aliquem modum, Deus dixit, quod de spiritu suo auferret ad dandum senioribus. Item non est proprie dici, quod de spiritu Moyse fuerit datum alijs promeritorie. i. quod Moyse orauerit pro illis, & meruerit, quod daretur eis spiritus propheticus, quia dato quod meruerit dari illis spiritus propheticus cum spiritus Moyse nihil agebat ad merendum, ideo propter hoc non diceretur auferam de spiritu tuo: sed diceretur dabo illis de spiritu propter te. Sed intelligendum est eo modo quod supra dictum est. s. quod de spiritu Moyse daretur eis. i. de simili spiritu prophetico.

Et si obijciatur, quia dicitur. q. Deus abstulit de spiritu Alph. Toft. super Num. Pars I.

tu qui erat in Moyse & dedit 70. viris in quo videretur, quod de ipso met spiritu in numero acciperetur. Respondendum est esse impossibile, ut supra declaratum est: sed reducendum est ad sensum supra positum. Abstulit de spiritu, qui erat in Moyse, id est de simili spiritu ei quem habebat Moyse.

Tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi. Id est dabo istis spiritum propheticum, ut habeant partem oneris populi: non solum isti cum Moyse habebant onus populi, sed etiam omnes alij iudices constituti consilio Ietro, quia illi iudicabant omni tempore, ut patet Exo. c. 18. & si cessaret officium illorum non potuissent Moyse cum omnibus 70. sibi adiunctis sufficere, quia illi iudicabant in causis paruis populi, & illae erant plurimae. dicit tamen de istis solis, quod sustentarent onus, quia alij non poterant tollere partem laboris Moyse, cum non possent iudicare in magnis causis, nec in his, quae ad Deum pertinebant: iudices autem nunc dati poterant, ideo tollebant isti labores Moyse, & quia ipse dixerat supra, quod non poterat solus sustinere omnem huius populi curam, dati sunt qui diminuerent, ideo hi soli dicebantur portare secum onus.

Et non tu solus grauaberis. Id est adfiguntur tibi isti ne tu solus habeas omne pondus populi, & in hoc valde grauaberis. Sic enim dicebat S. Moyse, non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis mihi est.

Quare dixit Deus auferam de spiritu tuo, & auferretur, quod auferret. Quaest. XL I.

Sed adhuc est dubium circa id, quod Deus dixit S. in litera. s. auferam de spiritu tuo tradamque eis. ad quid necesse fuit, quod Deus auferret de spiritu Moyse, & daret istis septuaginta viris. Dicendum, quod Moyse conquestus fuerat, quod non posset sustinere pondus totius populi: Deus autem voluit ei prouidere dando ei confortes, qui in aliquo alleuiarent laborem eius, sed hoc non poterat esse, nisi dando se spiritu illius, ideo dixit, quod auferret de spiritu eius & daret illis.

Pro hoc considerandum, ut supra dictum est, quod in populo Israel erant multi iudices sicut Moyse. s. decani, quinquagenarii, centuriones, & tribuni qui aliquo modo alleuiabant laborem Moyse, nam a principio solus Moyse audiebat causas, & lites totius populi Exo. 18. dixit autem ei Ietro, quod stulto labore confumeretur, nec posset solus istud tolerare: tunc enim consilio eius Moyse diuisit populum per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos qui audiebant etiam lites populi, & sic minor labor Moyse quam prius. Sed adhuc per hoc non tollebatur totus labor Moyse, quia illi iudices supradicti solum iudicabant in paruis causis: maiores autem referebant ad Moysem, et paruae causae aliquando per appellationem deuoluebantur ad Moysem, in super illa quae pertinebant ad Deum, & ad ritum colendi, siue paruae, siue magna essent, ad solum Moysem pertinebant Exo. 18.

In istis autem tribus quae ad solum Moysem pertinebant grauabatur valde Moyse, quia erant hic multa & magna, quae non poterat ipse solus sustinere, & pro hoc petiuit releuari. Deus autem dedit ei septuaginta viros, qui eum adiuuarent. Si autem isti deberent in solis paruis rebus iudicare, non oportebat dari eis de spiritu Moyse: sed sufficiebat cuilibet spiritus suus. nam & illis iudicibus, decanis, quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis, qui habentur Exo. 18. non legitur datum fuisse aliquid de spiritu Moyse, quia non indigebant eo: isti autem assumpti erant ad eandem res ad quas Moyse, quia aliter non possent releuari laborem eius, sed essent sicut decani, & quinquagenarii, cum

cum oportuit quod isti haberent equalem spiritum cum Moyse, & tamen non habebant illum ante hoc, ideo Deus voluit eis dare, & ad hoc dicitur, auferam de spiritu tuo tradamque eis, s. per hoc scies, quod poterunt releuare te a parte laboris, quia auferam de spiritu tuo, & dabo eis, ideo poterunt ea, quae tu potes,

Quis erat iste spiritus de quo daturus erat Deus istis 70. viris, Quæstio. XLIII.

Sed quæretur quis erat iste spiritus, de quo daturus erat Deus istis septuaginta viris?

Aliqui dicunt, quod erat spiritus sapientiae, vel prudentiae, quia isti assumebantur nunc ad magnas causas, in quibus opus erat magna prudentia, & non habebant tantam istis viris, ideo voluit eis dare illam nunc, & ista dona animarum vocantur spiritus, ideo dicitur dedisse illis de spiritu, s. de prudentia, vel scientia, aut sapientia, sic accipitur Esa. 11. s. requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiae & intellectus: spiritus consilij, & fortitudinis: spiritus scientiae & pietatis, & repleuit eum spiritus timoris Domini. Et non solum vocatur spiritus cognitio data alicui ad intelligendum in moralibus vel speculatiuis, sed etiam cognitio artis ad operandum aliquid manualiter. sic fuit quando Deus voluit quod fieret sibi sanctuarium in deserto, quia ad illud requirebatur multa peritia, vocauit ipse Beseleel de tribu Iuda, & huic dedit spiritum ad sciendum ista facere Exo. 31. s. impleui eum spiritu Dei sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere ad excogitandum fabre, quicquid fieri poterit ex auro, aut argento, & aere, & marmore, & gemmis & diuersitate lignorum, ita poterat esse quod istis senioribus daretur nunc spiritus prudentiae.

Sed dicendum, quod non stat convenienter, quia tunc intelligeret, quod Deus daret illis de prudentia Moyse, vel similem, aut equalem prudentiam, cum dicitur auferam de spiritu tuo. Et tamen hoc non proderat, quia prudentia quam Moyse habebat etiam si esset propheta Dei & valde acceptus illi, non erat maior, quam prudentia aliorum hominum, ideo multi excedebant eum in prudentia, sicut fuit de Ietro, qui ordinauit totam politiam Iudeorum, quam Moyse nesciuit ordinare dixitque ei, stulto labore consumeris tu & populus qui tecum est. Moyse autem obediuit ei accepitque ordinem ab eo datum diuidendo populum in decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos Exo. 18. Erat in Ietro gentilis vir sacerdos Madiam, & non erat propheta Dei, & fuit valde prudentior Moyse, non ergo oporteret dari istis viris de spiritu, i. prudentia Moyse, quia forte isti erant prudentiores eo, vel saltem aequaliter prudentes.

Dicendum ergo, quod iste spiritus qui datus fuit illis erat spiritus propheticus, & patet primo, quia accipiebatur isti ad releuandum laborem Moyse in rebus magnis quae ad Deum pertinent, & tñ homo non habet participationem a Deo, nisi per spiritum propheticum, secundum quem Deus loquitur homini, & homo est particeps sermonis eius, ideo ad hoc quod isti possent releuare Moysem in rebus magnis, quae ad Deum pertinebant, oportebat quod daretur eis spiritus propheticus. Secundo patet, quia litera hoc exprimit. s. descendit Dominus per nubem, & locutus est auferens de spiritu, qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris; cumque requiesceret in eis spiritus prophetauerunt, nec ultra cessauerunt, & sic patet, quod ille erat spiritus prophetiae, quia statim ut requiescit in eis dicitur, quod prophetauerunt, si tñ esset spiritus prudentiae, vel alicuius alterius doni, aut perfectionis, non sequeretur ad illum prophetare, sed secutum est, certum est er-

go, quod erat iste spiritus prophetiae, qui datus est illis septuaginta.

Sed adhuc quæretur quomodo potuit dari istis septuaginta de spiritu propheticum Moyse, quia dicitur, auferam de spiritu tuo tradamque illis?

Dicendum quod aliqui putant istum spiritum esse animam Moyse, quia in scriptura accipitur spiritus pro anima, ut Matth. 27. inclinato capite emisit spiritum, id est animam, & de anima Moyse dicunt aliquid datum esse istis septuaginta viris, quia in anima Moyse erat omnis perfectio eius, & dando illis de anima Moyse dabatur de omnibus perfectionibus, quae erant in ea.

Sed dicendum, quod non stat, quia anima est immaterialis cum sit spiritus: immaterialia autem non diuiduntur: ideo non poterat secundum particulas anima Moyse diuidi, ut aliqua pars esset in eo, & aliae partes in septuaginta viris. Secundo quia anima est forma composita vel compositio, & ubi est eadem forma est idem indiuiduum, essent ergo omnes isti septuaginta viri ipsa persona Moyse, quia habebant animam eius, quod absurdum est. Tertio quia anima cum sit forma substantialis dat esse actu, & non possent plures formae substantiales vltimae esse in eodem, quia cum quilibet earum det esse, & constituat vnum ens, esset vnum indiuiduum multa indiuidua. Sed dicendum, quod iste error processit ex parua cognitione eorum, qui in natura nihil sapiunt, vnde non solum contra veritatem sacrae scripturae isti errant, sed etiam contra veritatem naturae.

Alij autem dicunt, quod dicitur hic spiritus Moyse aliqua perfectio, vel donum eius, quia omnia dona spiritualia, quae sunt in anima nostra, siue sint in intellectu, siue in voluntate, vocantur spiritus secundum consuetudinem scripturae, sicut dicitur Esa. 11. Spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiae, & pietatis, & spiritus timoris Domini, ipsa quoque cognitio artis ad fabricandum templi vocatur spiritus scientiae, sapientiae, & intelligentiae, sic dicitur Psal. 57. spiritum rectum in noua in visceribus meis, & iterum, spiritum sanctum tuum ne auferas a me, ubi de perfectionibus voluntatis agitur. Item patet, quia supra ostendimus, quod spiritus qui datus fuit istis, fuit spiritus propheticus, diceretur ergo auferam de spiritu tuo, id est de spiritu propheticum, qui est in te, & dabo illis partes aliquas.

Sed dicendum, quod non stat, primo quia spiritus, qui erat in Moyse erat quaedam qualitas spiritualis, & non potest diuidi: ideo ipse solus haberet eam, & non haberent alij partem. Secundo quia ille spiritus erat accidens quoddam, siue esset manens, siue non manens: accidentia tamen non possunt migrare de subiecto in subiectum, quia accipiunt esse in eo, & indiuiduantur per illud, ideo cum semel esset illa qualitas in Moyse non posset pars eius, vel tota transire ad alios. Tertio quia si auferretur aliquid de ea, & daretur alijs, quantum illis daretur tñ deficeret Moyse, & ita efficeret Moyse minus prudens quam prius, & magis ineptus ad regendum populum, quod est absurdum. Quarto quia istud esset ad magnam penam Moyse, s. quod Deus dedisset ei prius aliquam magnam perfectionem, & nunc auferret partem illius: hoc autem esset intentionem Moyse: petebat, v. ipse releuari a laboribus, & tñ per hoc constituebatur in maiori labore, cum efficeret minus sapiens, & minus potens regere populum. Quinto quia hoc esset iniustum, Deus enim non infligit alicui penam, nisi pro peccato: Moyse autem in nullo peccauerat nunc: auferri tamen aliquid de spiritu eius erat sibi magna poena, diminuendo maximum bonum eius, ideo non fieret hoc. Sexto quia per hoc non prouideretur alijs viris: nam si illa perfectio cognitionis, quae erat in Moyse diuideretur.

deretur in intentionem per septuaginta viros, ita ut aliquid maneret Moyse, daretur tam paucum cui libet ipsorum, quod videretur ad nihil prodesse. Deus tamen intendebat nunc prouidere populo per spiritum quem dabat istis viris: ergo non erat de spiritu Moyse. Dicendum non posse stare, quod spiritus propheticus, qui erat in Moyse vel aliqua alia qualitas animae eius diuideretur nunc per istos septuaginta viros, & ita diceretur dari illis spiritum Moyse.

Determinatio totius quæstionis, & quare dixit de tuo.

Dicendum igitur quod iste spiritus qui datus fuit nunc istis senioribus, non erat aliquid quod fuisset in Moyse, quia etiam si posset dari de eo quod ille habebat non daretur, sed daret Deus illi spiritum de nouo, ut Moyse nihil deesset de illo quod habebat: & alijs daretur quantum eis opus erat. Est autem intelligendum quod Moyse habebat spiritum propheticum, & isti septuaginta viri indigebant nunc spiritu propheticum, ut possent regere populum: hunc autem dedit Deus illis nunc, sicut prius dederat Moyse, sed vnus spiritus non erat pars alterius, sed sicut erant diuersi homines, ita diuersi spiritus.

Aliqui tamen intellexerunt quod de spiritu Moyse non fuit aliquid datum illis, sed dicitur dari ad modum quo de lumine vnus candela datur alteri, s. gignendo lumen in ea, & non deficit per hoc aliquid de lumine prioris candelae.

Sed dicendum quod non stat, quia istud fit per generationem, in quantum ignis qui est in candela agendo in materiam alterius candelae gignit se in ea, id est alterum ignem sibi similem, sed spiritus propheticus qui est in aliquo, non potest gigni in anima alterius, quia respectu harum perfectionum solus Deus est actiuus.

Dicendum igitur, quod nihil de eo, quod erat in Moyse fuit ablatum ad hoc, quod daretur alijs, sed dicitur auferam de spiritu tuo. Primo propter consuetudinem loquendi, quia simplices putant ista spiritualia diuidi & transmigrare, quemadmodum naturalia, quae diuiduntur: & scriptura vult condescendere istis modis loquendi. Secundo & precipue, quia Deus volebat consolari Moysem dicendo, quod dabat ei adiutores ad releuandum laborem eius, & quod non poterat fieri hoc, nisi per similitudinem virtutis alicuius, & non potest esse maior similitudo quam identitas, dixit Deus auferam de spiritu tuo, ut sic Moyse intelligeret vere sibi futuros socios in labore cum haberent de spiritu eius.

Tertio & principaliter fuit ad honorem Moyse, ut non inuideret alicui. nam cum nunc conquereret, quod non posset sustinere onus totius populi, & Deus ad prouidendum ei daret viros, qui regerent: putaret forte quod illi erant excellentiores Moyse cum possent id quod ille non poterat. Sed Deus volebat quod non crederetur hoc, ut videretur Moyse semper manere, ut maior in populo, ideo non dixit dabo eis de spiritu meo: ne per hoc intelligeretur quod dabat eis aliquem nouum spiritum, vel maiorem quam esset in Moyse, sed dixit auferam de spiritu tuo, quasi dicat tu eris principalis, quia de tuo illi accipient, & ista est veritas. Sic enim quando Deus misit Moysem & Aaron ad Pharaonem, ut educerent Hebraeos de Aegypto, volebat quod irer solus Moyse Exo. 4. & quia ille se excusauit dicens se esse impeditum lingue dedit Deus ei Aaron in socium eod. cap. & tamen ne videretur quod Aaron erat maior quia loquebatur ad Pharaonem, & non Moyse; abstulit Deus istam dubitationem Exo. 7. dicens: ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus: non dixit erit propheta meus. Certum est tamen quod quicumque propheta est propheta Dei, quia nullus

potest ei dare spiritum nisi ipse: Deus tamen dixit Moyse, Aaron erit propheta tuus, ut intelligeretur quod esset minor eo, sicut propheta est minor Deo.

De his dicit Augustinus: putari enim potest dictum esse auferam de spiritu tuo, id est de spiritu hominis quo humana natura completur corpore adiuncto, quod constat ex corpore & spiritu, quem etiam animam dicunt. vnde Paulus. quis hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? sic & quae Dei sunt, nemo scit nisi spiritus Dei, & quod adiungit: nos autem non spiritum huius mundi accipimus, sed spiritum qui ex Deo est, ostendit alium esse spiritum Dei cuius particeps sit spiritus hominis per gratiam Dei, quamuis possit etiam, sicut alij interpretati sunt, intelligi spiritum Dei, hoc est de spiritu tuo, qui in te est, quia fit etiam noster, qui Dei est particeps eum, sicut de Ioanne dicitur in spiritu & virtute Heliae. Non enim anima Heliae in eum fuerat reuoluta, quod si quidam heretici sic opinantur, qui dicunt in eo quod scriptum est spiritus Heliae requiescit super Heliseum, cum iam ille haberet animam suam, nisi quia dictum est spiritu Dei, ut etiam per illum operaretur talia qualia per Heliam operabatur, non ab illo recedens, ut istum posset implere, aut partitus minor esset in illo, ut posset esse in omnibus tantus, in quibus per illam gratiam esse voluit: nunc autem cum scriptum sit auferam de spiritu, qui est in te, nec dictum sit de spiritu tuo, facilius soluitur, quia intelligimus nihil aliud significare voluisse, nisi ex eodem spiritu gratiam illos quoque habituros ad adiutorium ex quo habebat Moyse: & v. isti haberent quantum Deus vellet; non ut ideo Moyse minus haberet.

Sed dicendum quod Augustinus non tenet literam Biblicam nostram, quia in Biblia quam ipse sequitur, dicitur, auferam de spiritu tuo: & tamen utroque modo ipse respondit, & bene, non intelligi de spiritu Moyse, sed de spiritu Dei qui fuit in Moyse: & v. isti haberent quantum Deus vellet; non ut ideo Moyse minus haberet. Sed glo. iuxta literam nostram in qua inuenitur lucerna de cuius lumine alij accipiunt, cum ait, ideo est intelligendum quasi materialem, & corpoream substantiam in septuaginta portiones secuerit, & vnique particulam dedit: impium est enim intelligere hoc de natura Spiritus sancti, sed Moyse & spiritus qui erat in eo, quasi clarissimi luminis lucerna fuit, ex qua septuaginta Deus accedit, ad quos principalis luminis splendor aduenit, & origo ipsius nihil damni ex deriuatione accepit.

Sed dicendum, quod hoc non multum facit, quia si de spiritu Dei accipiat, nemo dubitaret, quod Deus dando deficeret, vel minueretur in se, sed dubitaretur hoc in Moyse. Secundo, quia hoc non facit ad literam in qua dicitur, auferam de spiritu tuo, & non dicitur, auferam de spiritu meo. Si tamen de spiritu Moyse accipiat, non est bona comparatio lucernae, quia illa dat lumen alijs gignendo aliquid in eis: spiritus tamen Moyse non poterat gignere aliquid in septuaginta viris, quia respectu huius non erat illa aliqua causa efficiens, sed solus Deus, ideo accipiat sicut supra declarauimus.

Populo quoque dices. Hic ponitur secunda promissio, scilicet, ad defectum cibi, quia populus fletuerat desiderio carnis, & Deus primo iustificat eis, ut postea penam infligat, & dicitur, populo quoque dices, id est denunciabis populo hoc, quod ego dico.

Sanctificamini. cras comedetis carnes. Id est parate vos ad comedendum carnes mane, quia cras vobis dabuntur.

Aug. tenet Biblicam septuaginta interpretat.

sanctificatio quid.

buntur. Sanctificatio secundum proprietatem Hebraici nominis significat apparationem ad aliquid, & sic dicitur Exodi capitulo decimonono, qd Moyses sanctificaret populum in diem tertium, idest diceret eis quod pararent se ad diem tertium, ut susciperent legem, & iste modus est communis, ut patet Iosue cap. 3. & 7. Alio modo accipitur sanctificare, idest applicare ad cultum Dei, & sic dicitur, quod sanctificandum est sabbatum, & sanctificanda sunt primogenita, idest applicanda Domino. Aliquando sanctificare accipitur, idest occidere siue apparare mortem, & sic accipitur Hieremię cap. 12. Sic etiam Michęe tertio, scilicet, predicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prelium, idest denunciant sibi quod parent se ad bellum, idem Iohelis cap. 3.

Et secundum duos sensus istorum potest accipi hic in secundo sensu intelligitur sanctificamini, idest parate vos ad punitionem quę veniet, quia cras dabo vobis carnes secundum magna desideria vestra: punitio autem infra subditur. Sed primus sensus est melior.

Ego audiui vos dicere. Ista sunt verba reprehensoria Dei, quę loqui debebat Moyses ad populum nomine Dei. Et dicit hic Deus. ego audiui vos dicere: non quod ipse audiret quicquam, quia Deus nihil audire potest quod non habeat potentiam auditivam nec organa, sed loquitur secundum modum humanum, scilicet, quod intellexit ea, quę ipsi loquebantur ac si audiret.

Quis dabit nobis escas carniū. Hoc dixerant Aegyptij iſctis sibi filiis Israel, scilicet, quis dabit ad vescendum carnes? nec solum petierunt carnes, sed etiam alia quęcumque comedebant in Aegypto, scilicet, cucumeres, pepones &c.

Bene nobis erat in Aegypto. Hoc non est expressum supra. Satis tamen apparet, quod dixerint cum hic referatur, quod dixerint: potissime cum alias dixerint hoc Exodi capitulo decimo sexto, scilicet, utinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate. etiam ex verbis eorum colligitur hic quod vellent esse in Aegypto cum dixerint. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones: anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi manna.

Vt det vobis Dominus carnes. Ista litera est suspensiva ex superioribus, scilicet, sanctificamini, ut det vobis Dominus carnes. Alio modo potest intelligi, scilicet, quia vos murmuraſtis dicētes quis nobis dabit carnes: etiam bene nobis erat in Aegypto fuit causa, ut Deus ad malum vestrum det vobis carnes.

Et comedatis, non vno die vel duobus vel decem aut viginti, sed vsque ad mensem dierum. In hoc satisfacit Deus desiderio Aegyptiorum & Israelitarum, quia ipsi petierant, ut aliquis daret eis ad vescendum carnes, & si solum semel daretur sufficeret ad petitionem eorū, ut magis tamen Deus eorum desiderio condescenderet, voluit dare per mensem integrum carnes, quia eorum necesse quę venerunt super castra suffecerunt eis per vnum mensem, cum quilibet collegisset multas valde, quia qui parum collegit habuit decem choros, ut patet infra, & ob hoc apparet, quod saltem steterunt Israelitę in sepulchris concupiscentię per vnum mensem, quia ibi venerunt eis eorum necesse, quas per vnum mensem comesturi erant.

Donec exeat per naves vestras, & vertatur in nauſeam. Idest tantam multitudinem carniū dabo vobis, ut vos saturati nimis in nauſeam prouocemini.

Nauſea vñ nauſeur.

Est enim nauſea interdum ex abominatione stomachi, ut quia aliquis cibus est, quem stomachus valde horret, & non potest eum in se continere. Aliquando tamē fit nauſea ex maxima repletione, cum cibus nequaquam capi potest in stomacho, & sic istis prouenturum erat. nam non esset in eis nauſea, quia abominarentur cibum, cum esset eis valde delectabilis. Sed quia erant valde voraces, credentes se nunquam saturandos, comedebant ardentissimi, & vertebatur in nauſeam propter superabundantiam.

Et non solum erat ista nauſea per illorum os, sed etiam per naves, & hoc quia sunt duo spiracula narium ad partem anteriorem oris, & per illa interdum exeunt partes ciborum. Cum autem maxima fuerit nauſea vtraque replētur spiracula oris & narium, & hoc erat ad magnum vituperium voracitatis Iudeorum.

Et quod repuleritis Dominum qui in medio vestri est. Nō dicebantur repellere Dominum directe, quia petebant carnes quas non habebant. Sic enim interdum petebant aquas, sed dicebantur repulisse, quia oderāt cibum quem Deus eis dederat, despicientes manna in quo, & ipse Deus despiciebatur. nam qui contemnit munus, contemnit etiam muneris largitorem. Item directius adhuc repulerant Dominum, quia petebat eos egressos esse de Aegypto. Deus tamen tanquam in maximum beneficium eos inde eduxerat. Contēnebant igitur Deum non solum munus eius contemnentes, sed etiam a se rejicere volentes si possent.

Et fleueritis coram eo dicentes quare egressi sumus ex Aegypto? Dicebantur isti fleuisse coram Domino, idest publice, quia quilibet flebat per ostium tentorii sui, & Moyses hoc audiuit, vel dicebatur coram Domino fleuisse, quia omnia conspicit Deus. In omni enim loco oculi Domini contemplantur bonos & malos, Prouerbiorū decimo quinto capitulo, & hoc quia omnia sunt nuda, & aperta oculis eius ad Hebręos capitulo quarto. Dicebantur tamen repulisse Dominum qui erat inter eos, quia quamquam ubique sit, inter eos tamen specialius erat, scilicet faciendo eis specialiora beneficia, & sic dixerunt Israelitę in Raphidim, est ne Deus inter nos an nō? idest nunquid habitat Deus inter nos specialiter ad faciendum mirabilia pro nobis? quod autē dicitur quare egressi sumus ex Aegypto dicebant Iudei, quia existimabant melius sibi esse in Aegypto quā in deserto, cum non haberent in cibum nisi manna quod iam abhorruerant.

Et ait Moyses. Hic ponitur responsio Moysi ad Dominum super his quę dixerant.

Sexcenta millia peditum huius populi sunt. In quo dicit esse difficile posse dari carnes tantę multitudini, quia erant sexcenta millia peditum, nec tamen computauit hic Moyses scēmas tam veteres quā puellas, quę essent plures quā mille millia. Ipsi tamen carniū particula prouentura erat sicut & vitis. Non computauit etiam senes & paruulos, quia nomine peditum non comprehenduntur isti.

Sunt enim pedites ad bellum expediti, ideo collecta summa omnium non solum essent sexcenta millia peditum, sed essent plus quā ter millies millia hominum, quorum cuiuslibet aliquid de petitis carniū prouenturum erāt, Moyses tamen solos viros bellicos computauit.

An Moyses sufficienter computauerit summam virorum. Quęst. XLIIII.

Sed adhuc dicitur quod non sufficienter computauerit Moyses, quia supra capitulo primo ubi colligitur

ligitur summa virorum pugnatorum, ponuntur sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.

Ad hoc forte aliquis respondebit quod tempore intermedio illius numerationis, & istius defecerunt de Israelitis tria millia quingenti quinquaginta, qui superexcreſcebant. Sed non videtur rationabiliter dictum, quia inter finem numerationis illius & istud dictum Moysi solum intercederunt dies tres, quod patet, quia numeratio illa facta est in monte Sinai, & incepta die primo mensis secundi anni ab exitu de Aegypto: durauit autem ista numeratio fere viginti diebus, quia populus magnus erat: die autem vigesimo mensis eiusdem mouerunt castra Israelitę de monte Sinai, ut patet præcedenti capitulo. Ita ut idē esset tempus finitę numerationis, & motus castrorū, sed post recessum de monte Sinai vsque ad tres dies venerunt Israelitę in sepulchra concupiscentię, quę est mansio immediata ad montem Sinai, ut patet infra trigesimo primo capitulo. Quod autem fuerit iter trium dierum apparet præcedenti capitulo, scilicet, profectique sunt de monte Dei via trium dierum, & hoc fuit vsque ad sepulchra concupiscentię, ut ibi declaratū est: & tamen immediate vt accesserunt Israelitę ad sepulchra concupiscentię, factus est planctus iste, & locutio Dei ad Moysen atque responsio ista, ideo non stat quod mortui fuerint in illo tempore intermedio tres mille quingenti quinquaginta viri.

Aliter autem responderet ad hoc Nicolaus, quod isti qui excedebant ad sexcenta millia in numeratione illa quę facta est supra capitulo primo, mortui sunt in combustione de qua habetur supra. Quod autem ibi aliqui combusti fuerint necesse est dici. Sed quod comburerent viri de computatis, vel tot quot superexcreſcebant ad sexcenta millia, non constat.

Ideo dicendum est rationabilius, quod hic ponuntur sexcenta millia peditum, non quod tot essent præcisę, sed quia Moyses nō curauit determinare numerum taxatum, quia nihil referebat ad propositum suum. Satis enim erat dici sexcenta millia, similis modus habetur sepe in scriptura ponente aliquos numeros, & tamen subintelliguntur alij maiores, & aliquando minores, sicut dictum est Genesis decimo quinto capitulo, peregrinum erit semen tuum quadringentis annis in terra non sua, & tamen fuerunt anni quadringenti quinque, ut probatum est Exodi capitulo duodecimo, & Genesis decimo quinto. Sed subiecit scriptura illos quinque annos, sic etiam in exitu de Aegypto voluit Moyses exprimere multitudinem populi exeūtis, & dixit, quod erant fere sexcenta millium peditum Exodi capitulo duodecimo. plura tamen erant, nam ibi computantur Leuitę, qui nondum erant separati a reliquo populo Israel: sicut fuerunt postea in monte Sinai. Omnes tamen collecti, plures essent pedites, quā sexcenta decem millia.

An Leuitę computentur in hoc numero sexcentorum millium peditum multitudinis. Quęst. XLV.

Quæritur aliquis an computentur hic Leuitę inter sexcenta millia peditum. Respondet quicquam quod non, quia Leuitę non computabantur inter multitudinem Israel, ut habetur supra primo cap.

Ad hoc posset responderi quod non computabantur Leuitę inter multitudinem cum fiebat computatio ad bellum, vel ad similia negocia. Hic autem computabat Moyses ad comedendum: Leuitę autē cibo indigebant, sicut alij, ideo computantur hic. Ad hoc diceret aliquis quod non posset stare, quod po-

pulus computabatur hic, ut bellatores. quod patet, quia dicitur sexcenta millia peditum: pedites autem genus pugnantium sunt. Ad hoc respondendum est, quod non solum populares, sed etiam Leuitę pedites dicuntur, quia quando exierunt ab Aegypto cum nondum Leuitę separati essent a reliquo populo, dictum est, quod erant sexcenta millia peditum illius populi.

Fortē aliquis dicit, quod ibi non numerantur Leuitę, quia summa aliarum tribuum erat tanta, & maior, ut patet supra cap. 1. quia ab illa numeratione quę fuit in exitu de Aegypto vsque ad istam quę habetur in principio huius libri, solum fuit vnus annus, & tamen in solis Israelitis sine Leuitis reperta est maior summa quā ibi dicitur.

Respondendum est, quod Leuitę computati sunt in numeratione illa, quę fuit in exitu de Aegypto, quia non erat aliqua causa quare magis computarentur alia tribus relicta illa, quā quod adimeretur tribus Iuda vel Ruben, & computaretur tribus Leuitica, quia nondum erat facta distinctio. Dicendum ergo quod sub hoc numero intellexit Moyses omnes Israelitas & Leuitas. Intellexit etiam omne vulgus promiscuum quod ascenderat de Aegypto cum Iudæis, & dicitur esse innumerabile, ut patet Exodi cap. 12. Omnes enim hi petierant carnes, & omnibus erant dandę. Expressit tamen Moyses istam summam, quia si erat difficile tantę multitudini dari carnes, difficilius tamen esset dari pluribus: intelligebat etiam Moyses dandas esse carnes, sed numerando numerum peditum intelligebatur, quod etiam magna esset multitudo mulierum, & paruulorum indigentium carnibus.

Et tu dices dabo eis escam carniū mense integro? Admiratur Moyses de locutione Dei, scilicet, quod dixerit se daturum carnes toti illi populo mense vno, quia videbatur esse difficilimum. Ista verba Moysi ex seipsis videntur aliquantulum dura, quia significant diffidentiam de completionē diuini promissi. Vnde doctores Hebręi varię sentiunt hic. Rab. De quibus, dicit quod Moyses dubitauit hic vel desperauit de impletionē verbi illo, in quo Deus dixit, & dicit, quod tantum vel maius peccatum fuit istud, quāntum peccatum ad aquas contradictionis, de quibus habetur infra cap. 20, dicēs esse mortale, ut probat per id quod sequitur in responsione Domini, scilicet, nunquid manus Domini inualida est? quę est responsio ad dubitantem vel desperantem de impletionē facti. Dicit tamen quod non fuit Moyses hic punitus, sed in aquis contradictionis, quia istud peccatum fuit occultum, cum nemo de populo astiterit quādo ista dixit Moyses: peccatum autem ad aquas contradictionis fuit publicum, ideo ibi pena data est. Aliter enim peccata manifesta, & aliter occulta puniēda sunt.

Alij Hebręi dicunt, sicut Rab. Simeon & communiter omnes quod Moyses non peccauit hic: & inducunt quod habetur sequenti cap. qui in omni domo mea fidelissimus est, quod dicebat ibi de Moysē. Idem autem dicunt Doctores nostri quod Moyses non peccauit hic, quia non discredidit potentię diuine. satis enim credidit Deum hoc posse. Sed de modo impletionis dubitauit, quia nondum fuerat ei modus reuelatus.

Fortē Moyses putabat, quod Dominus iuberet omnia pecora, quę in exercitu erant occidi, & quod inde Iudæi comederent ad saturitatem, & ad hoc respondet Moyses, quod non sufficiunt, quia populus multus est, & etiam maior multitudo pecorum non sufficeret, & hoc sonant verba literę, scilicet, nunquid ouium,

An Moyses dubitauerit de impletionē diuini promissi.

De dubio virginis in acceptio- ne.

ouium, & boum multitudo cedetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient. & isto modo saluantur multa in scripturis de multis sanctis, qui de potentia Dei dubitare visi sunt. Sic de Domina nostra, quæ dixit Luca 1. cap. quomodo fiet istud quia virum nõ cognosco? & tamen non dubitauit ipsa quod Deus posset facere illud. Sed dubitauit de modo faciendi dicens, quomodo fiet istud? ideo non peccauit hic mortaliter nec venialiter, quia nullatenus Deo discredidit. Etiam Moyses non miratus est, quia Deus dixit, quod daret toti populo carnes, sed quia dixit quod daret mense integro. Nã forte pro vna die aut duobus sufficiebant carnes pecorum quæ habebant Israe lite, sed non pro vno mense, sed de his quid verius sit late disputabitur postea in questionibus.

Nunquid ouium & boum multitudo cadetur. Idest Domine scio, quod potes saturare hunc populum, sed modum nescio, ideo nunquid facies hoc cedendo multitudinem ouium & boum? quamquam ista verba de modo inquirant, sed Moyses non solum inquisiuit, ideo etiam videbatur vel totaliter non aduertere, vel aliquantulum dubitantis habere modum. Nam si nequaquam haberet modum dubitandi, non diceretur ei. nunquid manus Domini inualida est?

Aut omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? Quasi dicat tanta est multitudo quod si deberent saturari piscibus, oportebat congregari omnes pisces maris. Ista verba Moyfi hyperbolice sonant. nam ad satiandum Iudeos piscibus non oportebat congregari omnes pisces maris, nec millefimã partem piscium. Sed quedam pars quasi minima in comparatione omnium piscium maris satiet eos, vsitata tamẽ est hyperbole in sacra scriptura, maximẽ pro hominibus stupidis.

Manus Domini inualida quare dicatur.

Cui respondit Dominus. nunquid manus Domini inualida est? Idest quare quæris de modo, quia qui inquirunt de modo desiderant scire possibilitatem rei. Deo autem quodcumque est possibile, ideo sicut satiare totũ illum populum carnibus, aut piscibus erat Deo facillime possibile, ita satiandi modus quilibet esset ei possibile, quem veller, quia manus Domini, idest potestas eius non est inualida, idest deficiens circa aliquid, sed quodcumque vult hoc potest: accipitur manus pro potestate, quia in nobis potentie operatiue in manibus sunt, cum manus sit organum organorum iuxta Aristotelem secundo de Anima. Et non est inualida, quia non est apud Deum impossibile omne verbum Gen. 17. cap. & Luc. c. 1.

Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. Idest immediate videbis quomodo completur meus sermo. Non dicebatur ad Moysen hoc tanquam ad conuincendum eum de incredulitate per ipsam rei experientiam, sed quia quæsiuerat de modo, respondit Deus quod immediate videret modum completionis, nam sequenti die completum est promissum venientibus cornucibus super castra.

Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viros. Cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Remanserant autem in castris duo

Septuaginta seniores dantur in auxilium Moyfi.

virum, quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus, nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetauerent in castris, ecurrat puer & nunciauit Moyfi dicens. Heldad, & Medad prophetauerunt in castris. Statim Iosue filius Nun minister Moyfi, & electus e pluribus, ait: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille, quid inquit emularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus propheteret, & det eis Dominus spiritum suum? Reuersusque est Moyses & maiores natu Israel in castra.

Venit igitur Moyses & narrauit populo verba Domini. Hic ponitur executio eorum, quæ Deus dixerat, & quia illa erant duplicia ponitur duplex executio. & dicitur narrauit Moyses populo verba Domini, scilicet, tam illa quæ dicta sunt de prouisione iudicium, quam de comestione carniũ: vtrumque enim ad populum pertinebat. Nam poni iudices super populum præter eos, qui erant, intererat populi, ideo narratum est de omnibus. Et congregauit septuaginta viros de senioribus Israel. Idest congregauit Moyses septuaginta seniores.

An electio septuaginta seniorum fuerit per sortem. Quæst. XLVI.

CONGREGATIO ista secundum quosdam fuit non per voluntatem Moyfi, sed per sortem. Ipse enim volebat tollere omnem seditionem & contentionem in populo. Si igitur elegisset, quos voluisset, reliquus populus contenderet, sicut tumultuabatur contra ipsum & Aaron, vt patet infra decimosexto capitulo, quamquam ipsi de voluntate Dei, & mandato præsentis populo. Et accepit Moyses istos seniores de omnibus tribubus, vt esset equalitas, & non videretur aliqua contemni, septuaginta tamen non poterant accipi equaliter de omnibus tribubus, sed de qualibet assumpti sunt sex viri, qui erant simul septuagintaduo: iusserat autem Deus accipi septuaginta solum, ideo vt prouenirent sex cuilibet tribui, saltem in electione Moyfi quæ faciunt septuagintaduo, totidem viri assumpti sunt. Vt autem vtrique pareretur, accepit Moyses septuagintaduas cartulas & in septuaginta earum scripsit quem, quod hebraicè dicitur senex, & duas dimisit non scriptas: inuoluens autem eas prædixit, quod qui literas scriptas extraherent iudices essent: qui autem non scriptas, non essent iudices, & sic nulla tribus indignaretur: quod factum est, & septuaginta iudices constituti sunt.

Opinio Iudæorum.

Ista est positio quorũdam Hebræorum, & aliquorum latinorum sine vlla causa, & ideo non est tenenda. Primò, quia litera nihil tangit de hoc: non enim dicitur, quod ponerentur sortes pro istis septuaginta viris: error enim est asserere aliquid sine causa.

Secundò, quia videtur hoc repugnare intentioni Dei: volebat enim ipse quod acciperentur hic viri meliores in populo, vt posset præesse, & tamen fors non elegit bonum & malum.

Tertiò, quia videtur hoc contrarium literæ, nam dicitur congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint, & ita distri-

distriktioni Moyfi incumbit istud onus, scilicet, quod ipse ducat illos quos nouerit dignos, & non tribuitur aliquid sorti.

Quartò, quia si forte agendum esset, qualibet tribus duceret ad Moysen aliquos viros de suis, vt inter illos poneretur fors. Sed nõ fuit, immo Moyses congregauit eos, vt dicitur in litera. ergo non fuit fors.

Quintò, quia si fors esset, istam deberet Deus facere, & nihil deberet poni coram eo, vt videretur quod id quod eueniebat forte proueniebat de voluntate eius, sicut fuit quando fuerunt positæ sortes pro diuisione tantum inter tribus. nam fuerunt positæ coram Domino in Silo Iosue 18. & 19. sed hic nihil factum est coram Deo. nõ dicitur infra in litera quod Moyses cõgregauit septuaginta viros, quos fecit stare circa tabernaculum, & tunc Dominus descendit in nube dans illis de spiritu Moyfi, & ita antequam veniret coram Deo erant septuaginta. Nihil ergo actum est coram Deo forte ad hoc, quod essent isti vel illi viri.

Sextò quia si deberent eligi per sortem de populo oporteret congregari coram Domino omnes tribus, & ibi fors deprehenderet illos viros, qui deberent esse de septuaginta, sicut fuit quando deprehensus est Achor per sortem in furto. nam omnes tribus applicatæ fuerunt tunc coram arca Domini Iosue 7. cap. sed hic nihil tale fuit. Dicendum ergo quod ista sunt penitus facta a Iudæis: putauerunt enim quod esset inuidia, & querela in populo si acciperentur iudices de quibusdam tribubus, & nõ de alijs, vel plures de quibusdam quam de alijs, ideo dixerant quod sorte factum fuisset, quasi fors tollat inuidentiam. Ad dederat etiam tot iudices debuisse esse de vna tribu, quot de alia, & quia non erat possibile nisi essent septuagintaduo finerunt cedulas scriptas, & non scriptas. Sed ista puerilia sunt, & de se apparent ficta.

Est autẽ veritas, quod Moyses legit istos septuaginta viros inspiciens illos, in quibus inueniretur cõditiones requisitæ ad regendum populum, & non petiuit aliquos ab Israelitis, sed ipse pro se fecit istam inquisitionem, & quos voluit congregauit, quia dixerat ei Deus congrega mihi septuaginta viros, quos tu nosti, & quia ei soli hoc relinquebatur, solus ipse fecit, nec fuit aliquis in populo qui murmuraret.

Aliquod autem motiuum Hebræorum fuit ad assignandum istud, quia dicitur infra in litera. remanserant autem in castris duo viri super quos requieuit spiritus. nam & ipsi descripti fuerant, quod intelligunt isti, idest prouenerant eis cartulæ scriptæ. Sed istud nihil est, vt infra dicitur, sed dicitur quod erant descripti, quia Moyses quando elegit istos septuaginta viros scripsit nomina omnium illorũ, & super omnes, quos Moyses scripsit ad istud officium, descendit Spiritus Domini, licet nõdum venissent ad Sanctuarium. Sed quod dicunt Hebræi de murmuratiõne si non acciperentur viri de omnibus tribubus, non valet, quia hoc posset stare si acciperentur ad hoc, quod darentur eis aliqua dignitates populares, quæ humanitas haberentur, aut si dinideretur aliqua utilitas humana inter eos, sicut fuit in diuisione terræ.

nam cum murmuratio sequeretur si quibusdam darentur plus quam alijs: nunc tamen isti septuaginta assumpti fuerunt non ad aliquam dignitatem popularem, sed ad hoc quod Deus daret eis de spiritu suo, & constitueret illos prophetas, sicut factum est, ideo nemo Israelitarum poterat inuidere, vel cõqueri quod acciperentur isti vel illi: quia alias diceretur quod Israeliticè, conquirerentur si Deus faceret plures prophetas de vna tribu quam de alia, quod nemo vnquã dixit, neque habet colorem.

An Moyses diffidendo de saturatione populi dubitauerit de impletione verbi Dei, vel de modo implendi. Et an in hoc peccauerit mortaliter. Et rem esse impossibilem dupliciter intelligi. Quæst. XLVII.

QVÆRET aliquis circa superiora de dubitatione Moyfi, an dubitauerit de modo vel de impletione verbi Dei? Et dicitur forte quod non dubitauit de modo, quia si dubitasset solum de modo impletionis non dixisset ei Deus, iam videbis vtrum sermo meus opere compleatur. Sed respondere per vtrum est respondere de substantia facti, & non de modo. si autem dixisset, iam nunc videbis qualiter sermo meus opere compleatur: posset intelligi, quod fuit facta quæstio de modo, & non de facto.

Respondetur quod res dupliciter impossibilis est. Vno modo, quia res in se impossibilis est, vt hominem fieri asinum, vel quia licet contradictionem nõ includat, tamen nulli potentie subditur secundum Philosophum 2. de celo & mundo. ideo terra non mouetur, quia nullum est agens expellere potens eã de medio mundi. Secundo modo res dicitur impossibilis non quod ipsa in se sit impossibilis per aliquem dicitur modorum: sed quia modus per quem fieri debet impossibilis est, vt aliquem perfectè docere alium grammaticam possibile est, sed per solum figurationem corporalem est impossibile, si verbum non interdicat: quolibet ergo modo res dicitur impossibilis, quia siue ex seipsa, siue ex modo impossibilis est, & nunquã deducetur ad effectum. Dicendo igitur quod aliqua res deducta fuit ad esse demonstratur, quod nec fuit impossibile ipsam rem fieri, nec modus factionis. sic ergo dicebat Dominus. iam nunc videbis vtrum sermo meus opere compleatur, idest videbis quod complebitur realiter, & sic non dubitabis de facto, nec de modo: non tamen ponitur hic vtrum ad quærendum magis de substantia rei quam de modo.

Et ita vsq̃ tam de facto q̃ de modo dubitauit.

Sed restat adhuc dubium circa id, an peccauit hic diffidendo vel dubitando de saturatione populi quã Deus dixerat.

Aliqui dicunt vt tactum est in expositione literæ, quod non peccauit Moyses hic: quia statim seq. cap. lau datus fuit valde a Deo, & condemnari sunt Maria & Aaron, quia murmurauerunt contra eum: si tamen hic peccasset non laudaretur ibi, ergo non peccauit. Secundo, quia si Moyses in hoc peccasset, esset peccatum suum valde magnum, scilicet, diffidentia de potestate Dei, & esset maius quã peccatum ad aquas contradictionis, quod fuit solum in quantum non laudauerunt Dominum, & tamen ibi Moyses & Aaron fuerunt puniti infra vigesimo cap. hic autem nulla pena inflata fuit, ergo videtur quod nõ peccauit hic Moyses.

Prima opinio, quod peccauit & est ista opinio Rab. De quibus, vt tetigit auctor supra in expositione literæ q. 45. Quæst. XLVIIII.

DICENDVM quod si solum attendantur ea quæ habentur hic in litera oportebat dici, vt tetigimus in eiusdem literæ expositione, quod Moyses peccauerit, & fuerit in eo quidam modus diffidentie: putando quod fieri non posset id, quod Deus dixerat de saturatione populi in carnibus. Primò, quia Moyses ostendit difficultatem esse satiendo populum istum propter multitudinem: in quantum dixit sexcenta millia peditum huius populi

puli sunt q. d. quomodo erit possibile saturari tantam multitudinem? si enim Moyses non putaret prestari aliquam difficultatem ad saturationem, quam Deus permittebat ex multitudine populi non diceret sexcenta millia peditum huius populi sunt. Secundo & precipue, quia Moyses non solum ostendit istud esse impossibile, sed quasi innuit Deum errasse promittendo istud quod compleri non posset, & de ista promissione eum arguit dicens, sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnis mensis integro? quasi dicat non bene dicis. nam verba ista non possunt sonare nisi in redargutione. Tertio, quia Deus increpauit Moysen pro eis quae dixit. & innuit Moysen putasse fuisse impossibile quod promiserat, cum dicitur in litera. cui respondit Dominus nunquid manus Domini inualida est? & ita innuit quod Moyses putabat manum Dei esse inualidam, quia alias non recte Deus eum argueret. Quarto, quia Deus innuit quod Moyses dubitauit de saturatione a Deo promissa, & hoc siue quia putabat eam esse impossibile, siue quia credebatur non esse futuram, vtrumque tamē erat peccatum, quia per primum negabatur potestas Dei, per secundum bonitas, quasi putaretur quod licet Deus posset, nollet tamen complere quod promiserat. quod hoc Moyses putaret patet, quia dicitur in litera, iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur, id est tu putas quod sermo meus non potest compleri vel saltem non complebitur? & tamen nunc videbis quod complebitur. Dicit ergo posset ex precedentibus, nisi aliquid alterum aduertere deberemus, quod Moyses peccauit hic & valde grauiter.

Prima conclusio auctoris apparet ex cortice littere, & in hac ultimo videtur stare.

Ad rationes autem in contrarium facile esset respondere. Ad primum cum dicitur quod Deus laudauit eum, dicendum quod istud nihil facit, quia quando Moyses laudatus fuit a Deo erat sine peccato. Nam licet nunc peccasset potuit statim dolere de peccato, & esset Deo acceptus sicut prius. & ad hoc erat satis motiuum conueniens, scilicet cum Moyses peccauit non aduerteret ad hoc: postea autem cum Deus increpauit illum, dicendo nunquid manus Domini inualida est? &c. Moyses rediret ad se, & de peccato doleret, & sic rediret ad Dei gratiam. Item Deus laudauit seq. cap. Moysen non quasi tunc esset sanctior, quod prius, sed quia ibi occurrit causa quia murmurabant contra eum Aaron & Maria, & volebant quasi deicere eum a statu, in quo Deus illum posuerat: Deus autem tunc defendit eum dupliciter. primo puniendo Mariam reddendo eam leprosam. Secundo laudando Moysen, ut videretur non esse verum quod Maria & Aaron dixerant contra Moysen, ideo ista laus Dei non probat Moysen non peccasse ante hoc.

Ad secundum dici posset, quod illa ratio nihil facit: licet enim nunc Moyses peccaret non oportebat, quod statim puniretur, quia non puniuntur homines quandoque peccant, quia alias non diceretur Deus longanimis & misericors infra 14. & Exodi 34. Est tamen longanimis diu expectando nos ad poenitentiam per misericordiam suam, ut non puniat nos si poenituerimus Esaie 30. cap. ideo expectat nos Deus, ut misereatur nostri. Et sic Deus forte non puniret nunc Moysen peccantem expectando ipsum, & quia postea peccauit ad aquas contradictionis puniuit ipsum infra 20. cap. Et cum obicitur quod si peccaret Moyses, esset maius peccatum quam illud quod commisit ad aquas contradictionis, ideo magis puniretur. Dicendum quod non stat, quia accidit quod homines committunt aliquod graue peccatum Deus non puniat ipsum, & postea cum commiserit paruum peccatum puniat ipsum. & causa est, quia tunc non puniit pro illo peccato paruo solo, sed pro omni-

bus quae precesserant in homine illo, quae Deus reliquerat impunita, & quia per multa peccata creuerat indignatio Dei, puniuit nunc in paruo peccato, quod non punierat in magno. Certum tamen est, quod istud peccatum paruum in fine commissum simul cum omnibus precedentibus, maius est, quam illud peccatum magnum, quod a principio iste commiserat. Simile Christus dixit Lucæ decimotertio cap. quando aderant quidam nunciantes de Galileis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Nam dixit nunciantibus. putatis quod hi Galilaei pra omnibus Galileis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? non dico vobis. sed nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis. Et sic innuit, quod non puniuntur aliquis pro peccato, quia magis peccauit, vel quia maior peccator est, sed quia diutius expectatus non rediit ad poenitentiam, unde concludit Christus nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis. Ita poterat dici nunc de Moysen, quod maius peccatum esset nunc ab eo commissum, quam ad aquas contradictionis. Deus tamen puniuit eum tunc, & non nunc, quia tunc retribuit ei pro ambobus. Erat autem maius peccatum vtrumque simul quam primum per se. ideo puniret pro vtroque ad aquas contradictionis. Praedicta diximus non quasi nunc afferamus Moysen peccasse, sed quia si respiciantur solum ea, quae habentur in litera, apparet Moysen grauiter peccasse, nec rationes quae videntur esse excusare sufficientiant ad illud.

Secunda opinio tenens Moysen non peccasse & est Rab. Simeon & Augustini & communiter omnium catholicorum. Quest. XLIX.

ALIIQVI tamen dicunt quod Moyses non peccauit hic, & erat verba sua vera, scilicet, quod non possit fieri talis saturatio de carnibus in populo. Dicunt enim quod Moyses putabat istam saturationem sibi imponi, scilicet, quod ipse deberet saturare populum de carnibus. & certum est, quod Moyses hoc non poterat. Et sic verum erat, quia ista saturatio esset impossibilis.

Est autem motiuum ad hoc, quia moyses afferebat peti carnes a se, & non a Deo, ideo quod ipse deberet facere istam saturationem, quia dicitur supra in litera. num ego concepi omnem hanc multitudinem, ut dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & deser in terram pro qua iurasti patribus eorum? unde mihi carnes, ut dem tantam multitudinem? sicut coram me dicentes da nobis carnes, ut comedamus. Si autem ita accipiatur, ut ista incumberent Moysi recte ipse dicere, & non peccaret diffidendo, & asserendo saturationem istam esse impossibilem.

Sed non stat, quia ista saturatio non fuit hic imposta Moysi, nec etiam Moyses credidit istud. Sed quod Deus deberet dare istam saturitatem. primo patet, quia quando Moyses conquestus est Deo, quia populus petebat carnes, & quod non poterat sustinere onus tanti populi, Deus dixit quod in vtroque prouideret loquens statim de septuaginta senioribus, & de saturatione prestanda. non ergo poterat Moyses putare, quod hoc ad ipsum pertineret. Secundo, quia Moyses expressè dixit, quod Deus promiserat se hoc facturum cum ait. sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carniū mensis integro? & sic Moyses imponebat istud Deo & non sibi.

Tertio patet ex verbis Dei ad Moysen, nam dixit nunquid manus Domini inualida est? si tamē Moysi incum-

incumberet illa saturatio, non esset ad propositum istud verbum Dei. Sed potius diceret Deus Moysi nunquid manus tua inualida est?

Quarto, quia dixit Deus: iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. ergo quod dictum fuerat de saturitate non erat sermo Moysi, sed Dei: & ad ipsum pertinebat impletio, & non ad Moysen. Dicendum ergo quod ista excusatio nihil valet, quia non est vera.

Alij dicunt quod Moyses non peccauit hic, & licet dixerit impossibilem esse saturitatem non errauerit, quia putabat, quod ista saturitas deberet esse de illis carnibus, quas habebant Hebraei. Nam habebant pecora aliqua, & tunc Moyses sciens quod de pecoribus illorum non poterat fieri tanta saturitas, dubitabat an esset possibile. Et videbatur non peccare, quia pecora Israelitarum non sufficiebant pro tanto tempore. Motiuum autē huius positionis patet in quantum dicitur in litera. sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carniū mensis integro? quasi dicat possent quidē pecora Hebraeorum sufficere eis pro paucis diebus: & tamen quod pro vno mense integro omnes Hebraei saturarentur videbatur esse impossibile. Secundo quia in litera dicitur. nunquid ouium & boum multitudo cedetur, ut possit sufficere ad cibum? id est tota multitudo omnium boum, & ouium quae possidentur ab Israelitis, quasi dicat adhuc ista non sufficerent, & tunc Moyses poterat dicere quod istud erat impossibile, scilicet, quod tanto tempore saturarēt Israelitae de carnibus quas habebant.

Sed dicendum quod hoc non stat. Primo, quia Deus ad ostendendum magnitudinem suam dixit, quod saturaret Israelitas carnibus, non solum vno die, vel duobus, aut quinque, vel viginti, sed per vnum mensem integrum quousque exiret per nares eorum: in quo significauit excessum potestatis, & tamen si de carnibus pecorum, quae possidebant Hebraei ista saturitas futura esset, nulla potentia ostendebatur, quia in potestate Hebraeorum erat comedere de eo quod possidebant.

Secundo, quia Moyses conquestus de magnitudine curae huius populi dixit. unde mihi carnes, ut dem tantam multitudinem? sicut coram me dicentes, da nobis carnes ut comedamus. & tamen si ista saturitas futura esset de carnibus pecorum quae possidebant Israelitae, non diceret Moyses. unde mihi carnes, ut dem tantam multitudinem? quia iam ipsa multitudo haberet unde cibaretur. Etiam non dicerent Israelitae ad Moysen. da nobis carnes, ut comedamus, quia de eo quod ipsi habebant nihil peterent, sed petebant aliquas carnes, quas ipsi non habebant, de quibus possent saturari ad sufficientiam, non perdendo ea quae possidebant.

Tertio patet ex verbis Moysi. nam dixit nunquid ouium & boum multitudo cedetur, ut possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur ut satient eos? Si tamen de pecoribus quae Israelitae possidebant futura esset satietas, non diceretur vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, quia pisces non possidebantur ab Israelitis.

Quarto quia Deus respondit Moysi nunquid manus Domini inualida est? & tamen si intellexerit futura saturatio de pecoribus populi diceretur. nunquid pecora populi non sufficiunt ad saturationem istam? Dicendum ergo quod ista positio non stat. Sed necesse est quod Moyses intellexerit de saturatione futura a Deo de quibusdam carnibus, quae non possidentur ab Israelitis.

Alij dicunt, quod Moyses non peccauit hic, quia

non dubitauit de potestate Dei, an ipse posset saturare totum istum populum quantocumque tempore ipse vellet. Sed dubitauit de modo quo istud fieri posset: talis autem dubitatio non facit incredulitatem neque dissidentiam, quia talis inuenitur in illis, qui nunquam peccauerunt, sicut patet de Domina nostra, de qua certum est, quod nunquam peccauit. Et tamen quando Angelus nunciauit ei, ecce concipies in utero, dixit illa ad Angelum. quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Lucae primo capitulo: illa autem non dubitauit, quod posset concipere, & parere, sicut Deus iubebat, sed de modo quo Deus hoc fieri vellet, stante virginitate eius, incerta erat, quia Deus poterat hoc facere quot modis ipse vellet, & ipsa nesciebat quem modum Deus eligeret: & quoniam ipsa proposuerat non cognoscere virum, voluit certificari an Deus vellet quod ipsa conciperet per hunc modum, vel per alium. de Moysita esse poterat, quod ipse non dubitaret de saturitate quam Deus promittebat, sed de modo illius, ideo non peccaret.

Dicendum quod hoc non stat: quia videtur quod Moyses non dubitauit hic de modo, sed de ipsa re, quasi putaret istam saturationem esse impossibilem. Primo, quia dixit sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carniū mensis integro? quasi dicat non bene dicis, quia tantam multitudinem non potest dari saturitas carniū tanto tempore. si tamen Moyses dubitaret de modo, non poneret ista, quae negant possibilitatem facti nominando multitudinem populi, & magnitudinem temporis, quo duraret saturitas.

Secundo, quia dicitur in litera, nunquid ouium & boum multitudo cedetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, ut eos satient? & sic Moyses negauit hic possibilitatem rei, quia dixit, quod siue de carnibus, siue de piscibus saturandi essent, non esset possibilis ista saturatio, quia neque pecora, neque pisces maris ad hoc sufficerent.

Tertio patet, quia Deus respondens Moysi dixit nunquid manus Domini inualida est? Et ita videtur, quod Moyses negabat potestatem Dei ad faciendum hoc. Nam si concederet, quod Deus poterat hoc facere, & tamen de modo dubitaret, non recte responderet Deus dicens. nunquid manus Domini inualida est? ergo videtur quod Moyses non dubitauit hic de modo faciendi, sed de ipsa re an fieri posset.

Dici ergo posset aliter, tenendo quod Moyses non peccauerit hic. & primo quia secundum regulam iuris debent fauores ampliari, & odia restringi. fauorabile autem est, quod Moyses non peccauit, cum esset vir sanctus, potius quam quod peccauerit, ideo si potest aliquo modo excusari, debet excusari. Secundo, quia doctores nostri, & etiam Hebraei communiter tenent quod Moyses nunc non peccauerit, ideo si potest defendi hoc debet teneri. Tertio, quia Moyses statim post hoc laudatus fuit a Deo sequenti capitulo. Et tamen si peccaret, & maxime si peccaret grauiter, non laudaretur a Deo, ideo videtur quod non peccauit vel parum peccauit. Quarto quia si peccaret hic Moyses videretur quod deberet sequi aliqua poena, & tamen nulla secuta est. ideo apparet quod non peccauit.

Secunda conclusio auctoris, quod non sit certitudo quod peccauerit. Et an Moyses dixerit diffidendo vel querendo. Quest. L.

DICENDUM quod in hoc non est certitudo an Moyses peccauerit, & si peccauit non est certum,

rum, an multum vel parum peccauit, propter diuersum modum loquendi.

De hoc aliqui dicunt, quod Moyses dixit ista per modum quærentis de dubio, & non per modum diffidentis, & tunc videretur non esse peccatum, & istud redit ad id, quod dicebatur, scilicet, quod Moyses dubitauit de modo, & non de re. sed istud ibi improbatum est, quia tota litera repugnat huic sensui.

Alij autem dicunt, quod si aspiciantur verba Moysi, iudicandum est ipsum peccasse, & etiam valde grauiter: respiciendo tamen ad intentionem eius non peccauit, quia non fuit intentio sua dicere ea quæ significantur per ista verba, quæ ipse expressit, ideo licet ista verba significant quandam diffidentiam de potestate Dei ad faciendum hoc, dicunt, quod non fuit intentio Moysi significare istud, sed aliquid valde minus, in quo non esset peccatum.

Et ad hoc dicunt, quod debet attendi finis rei, nam vbi aliqua verba sonant in bonum, & tamen sequitur ibi punitio vel redargutio Dei, debet intelligi, quod non fuerunt dicta bono animo, vel ibi intercedit aliquid propter quod peccauit, qui illa dixit. Cum autem aliqua verba sonant in malum, & tamen postea non sequitur ibi aliqua punitio Dei: innuitur quod illa verba non fuerunt dicta malo animo, & ille qui ea dixit non significauit ex animo id quod per ea videretur significari.

Et ponunt ad hoc exemplum in factis Moysi, nam infra vigesimo capitulo ponitur, quid locutus fuerit Moyses ad Israelitas murmurantes pro aqua, scilicet, audite rebelles, & increduli: num de petra aquam poterimus vobis elicere? & sequitur quomodo percussa petra exierunt aquæ. & ita nihil ibi videtur, quod pertineat ad peccatum, vel incredulitatem: & tamen sequitur ibi poena, quia Deus dixit quod propter hoc Moyses & Aaron non intrarent in terram promissionis. Hic autem videtur econtrario. nam Moyses dixit aliqua verba quæ signant diffidentiam, & incredulitatem: & tamen non fuit secuta aliqua poena ad illa, ideo debet putari, quod non fuerint dicta animo discredendi.

Ista est positio Augustini volentis excusare hic Moysen, quæ est aequaliter rationabilis cum ait. sexcenta millia peditum &c. Queritur vtrum hoc Moyses diffidendo dixerit an querendo? sed si putauerimus eum diffidendo dixisse, quæritur cur hoc ei non exprobrauerit Dominus, sicut quando ad petram, vnde profluxit aqua, videtur de Domini potestate dubitasse? Si autem dixerimus eum modum quæsiuisset quo fieret, responsio Domini, qua dicitur. nunquid manus Domini non sufficiet? quasi redarguentis videtur quod ille non credidisset. sed melius putato intelligi Dominum ita respondisse tanquam modum, quem ille quærebat dicere voluerit, sed potius opere ipso potentiam suam demonstrare: poterat etiam Mariæ dicenti quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? à calumniatoribus obijci quod minus crederet: cum illa modum quæsierit non de virtute Dei dubitauerit, quod autem responsum est illi, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. poterat etiam sic responderi quomodo hic. nunquid Spiritus sancto impossibile est qui superueniet in te? ac si idem sensus conseruaretur. Sed Zacharias talia dicens incredulitatis arguitur, quam ob rem poena plebitur. Deus enim non de verbis sed de cordibus iudicat.

Alioquin poterat Moyses excusari, nisi in eum clara esset Dei sententia, quod diffidendo talia dixe-

rit. Audite me increduli, nunquid de petra ista vobis aquam educimus? deinde sequitur. & eleuata Moyses manu sua percussit petram &c. ad hoc illam virgam in qua tanta miracula fecerat sumpsit: eaque petram percussit, atque inde solite virtutis est consecutus effectus. verba ergo quibus ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? possent accipi sic tanquam diceretur. nempe ex hac petra secundum vestram incredulitatem aqua educi non potest: vt denique percutiendo ostenderetur diuinitus potuisse fieri, quod illi in infidelitate non crederent: maxime, quia dixerat audite me increduli. Sed Deus qui inspector est cordis quo animo dicta fuerint iudicauit. ait enim quoniam non credidistis mihi, vt sanctificaretis me in conspectu filiorum Israel? &c. ac per hoc intelligit Moysen ita dixisse tanquam ad incertum percussisset, vt si non sequeretur effectus, hoc prædixisse putaretur cum ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? quod in animo eius omnino lateret, nisi Dei sententia prodidisset. econtrario ergo debemus hic intelligere verba Moysi de promissis carnis quærentis, quomodo fieret, non diffidentis fuisse, quando sententia Dei secuta non est, quæ vindicaret, sed potius, quæ doceret.

Ex prædictis apparet quod intentio Augustini fuit nunc non peccasse Moysen, licet verba dixerit, quæ significant incredulitatem & diffidentiam, quod fortassis concedendum est. multa tamen tanguntur in eadem auctoritate, quæ forte non deberent concedi, & maxime quod dicitur de incredulitate Moysi ad aquas contradictionis, sed tam de hoc quam de alijs in eadem auctoritate contentis ad præsens nihil dicimus.

Tertia conclusio & vera determinatio auctoris, & vltima resolutio. Et quod potest teneri, quod Moyses peccauerit, minus tamen quam verba sonant.
Quæst. L I.

Sed potest dici, quod Moyses peccauit aliquo modo: & tamen minus, quam signant verba ab eo prolata. causa huius erat turbatio magna Moysi: quia ex magnitudine curarum populi, & tedio propter rationabiles querelas, tantum erat commotus, quod vix considerabat quid diceret.

Et patet hoc, quia in nullo loco inuenitur Moyses dixisse verba cum tanta amaritudine. Nam petiuit a Deo quod occideret ipsum si non aufereret curam huius populi, vt patet in litera. Et tamen ea quæ dicuntur cum perturbatione animi, quantumcunque mala sint, non imputantur, sicut ea quæ deliberato animo dicuntur, sicut in Loth quando dixit Sodomitibus, quod daret eis duas filias suas virgines ne abuterentur viris: licet malum istud esset, quia tamen turbatus, & non ex deliberatione dixit, nihil aut parum ei imputatur, sicut dixit Augustinus, & habetur decimaquarta distinctione, capitulo quod ait. nunquam autem fuit maior turbatio Moysi quam nunc: ideo nunquam minus ei imputaretur aliquid, licet in se videretur esse graue.

Secundo fuit, quia Moyses non dixit aliquid nunc coram populo, sed solum ad Deum: peccata autem tanto sunt maiora quanto manifestiora, & maxime in prelati, quorum actus trahuntur ab alijs in exemplum, non parum imputatum fuit Moysi ex hoc.

Tertio, quia ex isto malo, quod nunc dixit Moyses, non fuit secutum aliquid malum in populo.

Nam

Nam in peccato Moysi ad aquas contradictionis, etiã si ex parte sua aliquid paruum esset secutum est occasionaliter in populo, quod populus non laudaret Deum increpitus a Moysese, ideo reputatum est peccatum Moysi graue, nunc autem cum esset peccatum Moysi occulto, quia hæc verba non audiuit populus, sed solus Deus, non fuit secutum scādalum in populo, ideo minus imputatur Moysi.

Quare Moyses locutus est de piscibus, cum tamen tam Aegyptij quam Hebraei non peterent, nisi carnes.
Quæst. L I I.

Sed adhuc quæretur, cum Hebraei, & Aegyptij peterent hic carnes, dicendo quis dabit nobis ad descendendum carnes? quare Moyses loquens de saturitate istorum nominauit etiam pisces, cum dicitur in litera, nunquid ouium, & bouum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt fariet eos? Aliqui dicunt, quod Moyses hoc dixit, quia Hebraei non solum carnes, sed etiam pisces desiderauerunt, vel petierunt, quia dicitur supra in litera. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis.

Dicendum quod Hebraei, & Aegyptij non petierunt hic pisces, sed solas carnes, nam quoties litera de desiderio, & petitione istorum dicit, de solis carnis loquitur. Nam dicitur vulgus promiscuum flagrauit desiderio carnis. Et iterum dicitur quis dabit nobis ad descendendum carnes. & postea in querela Moysi dicitur, vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? sicut coram me dicentes, da nobis carnes, vt comedamus. postea quod in prouisione Dei de solis carnis dicitur, sanctificamini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere, quis dabis nobis carnes? bene nobis erat in Aegypto, vt det vobis Dominus carnes. Secundo, quia cum Deus prouiderit hic, tam Moysi quam populo, vt cessaret querela eorum dedit omnia quæ petita sunt, dedit autem carnes, & nihil de piscibus. ergo non fuerunt petiti pisces. Tertio, quia si putaretur pisces fuisse petitos in quantum dicitur, recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis, diceretur etiam quod petierunt cucumeres, pepones, porros, cepas, & alia, in quantum adiungitur in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & tamen ista non petierunt, quia si petiuisent dedit eis Deus ad complementum desiderij eorum, quod non factum est.

Sed dici potest, quod Moyses expressit hic de piscibus, quia populus petierat carnes, quia nomine carnis intelliguntur pisces, sic dicit Apost. 1. Corin. 15. c. non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia volucrum, alia aut piscium. Et sic accipit Arist. lib. de animalibus saepe dicens, esse carnem in piscibus, ideo saturando de piscibus videbatur esse impletum desiderium, scilicet quod fieret saturitas de carnis.

Secundo potest dici, quod hoc dixit Moyses ad ostendendum modum humane nutritionis, qui consistit in cibo & potu. cibis autem diuiditur in panem & condimentum, ipsum autem condimentum est cibus melior panis, & carnes, & loco earum pisces accipiuntur, quia non multum differunt in nutritione, quæcunque autem alia in cibum veniunt sunt, vt irritamentum aliquod, & non vt principales cibi, sicut sunt fructus: ideo in illis non fit saturatio, & quia nunc Moyses volebat loqui de saturatione populi in cibo, & habebant aliquid loco panis, scilicet manna, debuit dicere de alio adiũcto, scilicet de carnis, vel eo quod loco carnis accipitur. pisces autem sunt huiusmodi, & non fructus

Alph. Toft. super Num. Pars I.

aliqui, ideo de carnis, & piscibus dixit hic, scilicet nunquid ouium, & bouum multitudo cædetur, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos fariet? Et ista est causa quare licet populus fecerit memoriam de piscibus cucumeribus, pepionibus, porris, cepis, & alijs, Moyses non dixit nunc, nisi de carnis, & piscibus, quia ista sunt proprie materia humane nutritionis, & præstant saturitatem, fructus autem non sunt materia solida ad saturandum, sed adhibentur ad irritamentum saporis vltra saturitatem.

An principes populi constituti consilio Ietro durarent nunc, cum non fiat de eis mentio. Et an huiusmodi principes fuerint constituti. Et ad quid essent viles principes electi per Ietro. Et an iudicarent in aliquibus causis.
Quæst. L I I I.

Quærentur aliqui de principibus qui consilio Ietro constituti sunt, scilicet de centurionibus, tribunis, quinquagenarijs, & decanis, an nunc durarent? Quærent etiam, an constituti sunt, quia non reperitur de talibus principibus in serie historiarum facta mentio.

Respondet aliquis, quod principes quos Ietro consuluit poni non fuerunt positi, sed populus fuit iudicatus per septuaginta viros, qui fuerunt etiam ante hoc de quibus dicitur Exodi vigesimo quarto capitulo, quod ascenderunt cum Moysese in montem.

Sed hoc falsum est, quia Exodi capitulo decimo octauo, dicitur, quod Moyses fecit omnia quæ Ietro suggererat illi, & electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos, qui iudicabant populum omni tempore.

Dicendum igitur, quod constituti sunt principes quos suggerit Ietro, & habebant officium suum. Posset autem aliquis dicere, quod illi septuaginta viri de quibus dicitur Exo. c. vigesimo quarto, essent tribuni, & centuriones, quinquagenarij, & decani, & præter eos non essent electi alij iudices, in quibus saluaretur consilium Ietro, & id quod habetur Exodi capitulo decimo octauo.

Respondendum est, quod hoc est falsum, quia decanus dicitur qui præest decem, tribunus vero qui præest mille, quinquagenarius qui præest quinquaginta, centurio qui præest centum, sed in toto populo Israel præter vulgus promiscuum Aegyptiorum, & præter Leuitas, qui etiam iudicibus indigebant, erant sexcenta millia virorum, & vltra, ideo ad minus essent sexcenti tribuni, centuriones sex mille, quinquagenarij duodecim millia, decani sexaginta millia. ergo non erant isti septuaginta viri decani, vel quinquagenarij, centuriones, aut tribuni.

Item implicat contradictionem, quod isti haberent omnia officia hæc. Nam decanus est qui solum habet decem, tribunus vero qui solum præest mille, ergo qui pluribus quam decem præest non est decanus, vnde quinquagenarij, centuriones, & tribuni non sunt decani, quodcumque ergo daretur de istis maneret, quod non eligerentur alij iudices. esset enim solum vnum genus iudicum, de his quæ Ietro consuluit accipi, sed falsum est, quia omnia quæ Ietro dixit facta sunt, vt patet Exo. c. 18. Errat etiam illi, quia existimant illos 70. seniores esse seniores, de quibus hic dicitur, sed falsum est, vt supra fuit declaratum, quia illi non habebant aliquod officium, vel dignitatem in populo, sed solum erant viri honorabiles, & iussit Deus Moysi accipere septuaginta de senibus, vt ascenderent cum ipso ad honorandum eum, præter illos tam septuaginta senes multalij erant.

T Ad

Ad secundam quaestionem, scilicet, an principatus illi electi consilio Ietro durauerunt in deserto supra sponsum est, quod semper durauerunt, siue ante constitutionem istorum septuaginta, siue post, & hoc, quia per quadraginta annos durauerunt in deserto etiam in terra promissionis toto tempore, quo Israelitae fuerunt in bellis nondum diuisa terra, postea cessauerunt, vt supra dictum est.

Aliqui tamen nesciunt ordinare ad quid essent vti-les principatus electi per Ietro, existimant enim quod septuaginta viri abstulissent omnem iurisdictionem illorum. Dicunt ergo, quod isti septuaginta viri erant de illis centurionibus, vel tribunis qui prius fuerant, & data est eis iurisdictione iudicium prius electorum per Ietro. Erat enim modus, quod Moyse regebat in his qui ad Deum pertinebant, & in causis magnis, vel dubijs quas alij iudicare non valebant: septuaginta autem viri, nunc electi de iudicibus prioribus erant totius multitudinis iudices, audientes omnia negocia foralia, circa contractus, vel humanas commutationes, aut distributiones, in quibus duobus totus iuris status vertitur. Alij autem principes, s. decani, qui quagenarij & c. nullas causas audiebant, sed solum in tribubus suis tenebant subditos in pace, cauentes ne aliqua seditio esset inter eos, & assignabant castrorum loca, & tentorium pro quolibet, & regulabant eos in motu castrorum, & in via ne miscerentur, & quantum ad familia, ideo isti septuaginta releuabant Moysem ab omni onere. Alij autem non, & ob hoc dicunt fieri mentionem de his, & non de alijs.

Sed ista non tenent, primo quia Moyse dantur omnes causae spirituales, s. quae ad Deum pertinent, & omnes causae arduae forales, & tunc semper maneret Moyse grauatus onere totius populi, quia ipse non posset omnes istas expedire, & ob hoc clamauit hic se nimis grauari.

Item irrationabile valde est, quod non committeretur septuaginta viris nunc electis aliqua causa spiritualis, & de magnis, quia ipsis datus erat spiritus propheticus, vt patet hic, per quem possit iudicari de difficultibus, quod autem sola paruae causae forales committerentur eis, sicut iudicibus pedaneis, & ad hoc daretur eis spiritus propheticus, irrationabile est, quia leuiter humana prudentia iudicari haec poterant.

Item istae causae forales quas isti dicunt datas septuaginta viris fuerunt prius in decanis, centurionibus, & tribunis electis consilio Ietro, & non fuit eis datus spiritus propheticus sicut istis, de vtroque patet Exo. ca. 18. ergo superfluum erat his dari si aliquid alterum non habebant difficilius iudicare, habebant igitur alias causas maiores iudicandas.

Item si septuaginta viri solum datae sunt paruae causae quas habebant iudices electi consilio Ietro, ita poterat Moyse releuari per illos, sicut per septuaginta viros, & adhuc melius cum essent plures, ad quid ergo electi essent septuaginta?

Item non poterit dari aliquis modus per quem grauaamen Moyse ablatum esset, quia nihil magis faciebant septuaginta viri, quam priores expositione istorum. Sed ante constitutionem septuaginta Moyse conquestus est se grauari, postea vero non, ergo aliquis ordo causarum mutatus est, qui non fuerat in prioribus iudicibus, scilicet, quod aliquid pertinens ad Moysem, nunc pertineret ad septuaginta seniores. Item non potest stare quod dicunt, s. quod septuaginta seniores iudicarent de omnibus causis foralibus, nam in tanta multitudine non possent ipsi sufficere. Oportebat enim esse plures quam mille iudices ad expediendum omnia negocia populi. ideo dicendum, vt prius diximus, s. quod iudices electi per Ietro manerent semper in suo prin-

cipatu, & iudicarent causas forales paruas. Isti autem septuaginta iudices sententiarum in eisdem causis in quibus poterat Moyse, s. in spiritualibus, & in foralibus magnis, & tunc non manebat aliquod inconueniens de supra assignatis. Quos fecit stare circa tabernaculum. Sci licet intra atrium tabernaculi apud ostium: sic enim supra iussum fuerat, causa huius supra declarata est.

Descenditque Dominus per nubem. Id est per columnam nubis: erat enim columna nubis super tabernaculum toto tempore quo manebant castra, & cum Deus vellet interdum loqui Moyse ad ostium tabernaculi inclinabatur columna illa vsque ad ostium, & ibi loquebatur voce summissa. Si autem fieret locutus de excelso audiretur exterius. sic factum est sequenti ca. vbi vt loqueretur Deus Marie, & Aaron descendit columna nubis, & quando dicitur hic, quod Dominus descendit in columna, vel Dominus locutus est, semper intelligendum est de Angelo, quia Deus per se horum nihil faciebat, sed Angelus vt declaratum est Exod. cap. 23. & 25. Nam etiam dato pro impossibili, quod vellet non posset, quia includeret contradictionem positam perfectionibus diuinis, vt multi cogitant.

Et locutus est ad eum. Scilicet ad Moysem, quid autem fuerit locutus non constat, sed videtur quod locutus fuerit aliquid pertinens ad officium istorum iudicum vel saltem dixerit, quod constitueret eos iudices.

Auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Id est Deus dedit de spiritu prophetiae, vel regiminis istis septuaginta viris, & dicitur dedisse de spiritu Moyse, scilicet de eodem in specie, quia sicut Moyse habebat a Deo spiritum ad faciendum haec, ita & ipsis datum est, sed non fuit de spiritu Moyse in numero aliquid datum, quia erat impossibile, vt supra declaratum est. Cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt. Id est venit super eos spiritus prophetiae, & inceperunt prophetare.

Prophetare quid sit. Et prophetia de quibus esse potest. Et quomodo intelligitur, quod nunquam cessauerunt septuaginta prophetare. Quasi. LIIII.

ERAT autem istud prophetare dicere aliqua occulta, & tunc isti inceperunt dicere aliqua de futuris, vel aliquas veritates absconditas, in quo declararetur eorum animos a Deo fuisse motos. sic dicitur de Saule, quod insiliit in eum spiritus Domini, & prophetauit. primo Regum capitulo decimo. Iste modus est quantum ad omnes qui dicuntur prophetare, & sic dicebatur de Leuitis, quod prophetabant in organo, citharis, & psalterijs, id est canebant aliquid spirituale ad quod Deus mouebat eos, & non sciebatur illud humano ingenio. de quo primo Paralipomen. 25. capitulo. & illi Leuitae componebant psalmos.

Poterat autem manifestari prophetia istorum, siue in praeteritis, siue futuris, siue praesentibus, quia de quolibet istorum est prophetia. vt ait Gregorius super Ezechielem. Nam quod aliquis enarrat veritates praeteritarum rerum, quae nulla historia, aut humana cognitione sciri possunt, propheticum est, in praesenti quoque veritates abscondite sunt quae pertinent ad prophetiam, vt quod aliquis dicat nobis conceptus nostros, de futuro autem contingenti manifestus est esse prophetiam. Quid autem isti dixerint nihil refert. De spiritu propheticum dato istis, dicunt aliqui, quod fuit ad demonstrationem acceptationis diuinae ad regimen multitudinis. quod quidem satis staret si isti solum prophetauerunt, quando assumpti sunt, sed etiam postea semper prophetauerunt, cum

eum dicat hic litera, prophetauerunt, nec ultra cessauerunt. ideo dicendum quod spiritus propheticus datus est eis, vt bene explere possent iniunctum officium, quia committerebantur eis causae arduae quae sine prophetia non poterat expediri, potissime illae quae ad Deum pertinebant, & hoc erat quia isti iudices suscipiebant onera Moyse, qui spiritu propheticum iudicabant, & in hoc excedebant iudices priores, qui non susceperunt propheticum spiritum.

Et ultra non cessauerunt. Id est, postquam semel isti prophetauerunt, nunquam cessauerunt prophetare vsque ad mortem.

Dictio Hebraica quae hic ponitur est equiuoca, signans cessare, vel addere, & poterit esse sensus, quod isti prophetauerunt, & ultra non addiderunt, id est nunquam prophetauerunt ultra istam vicem, & tunc intelligeretur, quod fuit ista prophetia ad ostensionem solum: litera tamen nostra sequitur alium sensum, dicens, quod nunquam cessauerunt: sic enim exponit omnes Hebraei: Sed tunc non potest intelligi, quod non cessauerunt secundum actum: necesse enim erat quod aliquando cessarent prophetare, alioquin nec viuerent, nec iudicare possent.

Dicunt autem quidam, quod non cessauerunt secundum habitum, sicut cum semel suscepimus habitum geometricum, quamquam desinamus speculari actualiter secundum illum, tamen non desinimus habere habitum geometricum. Sed non est similitudo, quia geometria potest haberi secundum duobus illis, & omnes artes, prophetia tamen non habetur, quia non est aliqua qualitas manens in intellectu nostro ad modum habitus, sed quaedam illustratio transiens ad modum actus fluentis, ideo dum illa manet possunt prophetae annunciare secreta. Cum vero cessauerit nihil annunciare possunt, etiam si conentur ad hoc: sed dicitur quod non cessauerunt, id est quamquam cessarent actualiter prophetare, tamen cum necessarij eis esset ad iudicandum veniebat super eos spiritus propheticus, & nunquam desinebant prophetare, quia nunquam sic cessauerunt prophetare, quin postea prophetare possent, cum vellent, & opus esset, sed de hoc quomodo sit disputabitur in quaestionibus.

Remanserunt autem in castris duo viri. Hic ponitur de duobus iudicibus istorum, qui non inierunt cum ceteris ad ostium tabernaculi, vt approbaretur a Deo per missionem spiritus propheticum super illos.

In quo est sciendum, quod cum isti viri septuaginta fuerunt assumpti per modum qui supra positus est erant in castris, ad confirmationem autem inierunt ad ostium tabernaculi, quod significatur hic esse intra castra, non quod esset totaliter extra illa, sed erat in medio castrorum, distans tamen a qualibet parte castrorum, quia non audebant populares accedere ad illud, & Leuitae in circuitu illius erant, vt patet supra capitulo primo. & cum iuisent illuc omnes seniores assumpti in iudices, duo illorum qui iuniores erant, scilicet Heldad, & Medad ex humilitate se ad tantum officium indignos indicantes non inierunt cum alijs, nolentes in iudices confirmari, vel vt alij dicunt, nondum fuerant datae cartulae scriptae, & non scriptae, sed solum electi fuerant septuaginta duo viri, vt inter illos per fortes cartularum videretur, qui iudex futurus esset, & qui non: & tunc dicunt, quod isti duo volebant, vt ceteri septuaginta euntes in tabernaculum acciperent septuaginta cedulas scriptas, & ipsis duobus relinquerentur cedulae non scriptae, & non fierent iudices. Dominus tamen respiciens humilitatem istorum fecit, quod litera non scriptae euenirent alijs, & manserunt pro eis duae cartulae scriptae, & facti sunt iudices. Quis autem istorum duorum modorum verus

Alph. Post. super Num. Pars I.

fit, vel an alius praeter istos sit verus, infra dicitur. Quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad. Ponuntur nomina istorum ad laudem ipsorum, cum propter humilitatem noluerint fieri iudices.

Super quos requieuit spiritus. Id est etiam descendit super istos spiritus propheticus, sicut super alios, qui inierunt ad ostium tabernaculi. & dicitur, quod requieuit, quia non stetit in eis spiritus ad momentum, sed semper mansit. sic dicitur de alijs, quod prophetauerunt, nec ultra cessauerunt. Et recte dicitur, quod super istos requieuit spiritus Domini, quia super humiles, & timentes verba eius requiescit spiritus, vt patet Eisaia 66. cap.

Nam & ipsi descripti fuerant. Id est ceciderunt eis in fortem cartulae scriptae, sed non consonat multum litera iste sensus, quia ad hoc deberet dicere litera, nam & ipsi descripti erant, id est de habentibus literas scriptas. hic autem dicitur, quod ipsi descripti fuerant, ita quod nomina eorum in aliquibus cartulis scripta sunt, ita quia id quod dicitur, & non exierunt ad tabernaculum, videtur esse posterius ad descriptionem nominum. Hoc autem quod est eis accidisse cartulas scriptas, posterius fuit, quod non bene congruit.

Ideo dicendum, quod vterque de modis supra positus patitur aliquam calumniam.

Primus modus qui dicebat, quod scriptae fuerant septuaginta cedulae nomine zaquen, & septuaginta duo viri acceperant eas, duae autem quae erant insuper inter eas non scriptae, prouenerunt duobus illis, & illi non fuerunt iudices. Deinde qui in iudices assumpti sunt per hunc modum, exierunt ad tabernaculum, vt ibi confirmarentur, sed huic non consonat litera, quia dicitur, quod isti duo viri Heldad, & Medad descripti erant, tamen hoc modo nullus erat descriptus, quia nullius horum ponebatur nomen specialiter.

Alius modus assignandi, scilicet, quod Moyse assumpsisset septuaginta duos viros portantes eos ad ostium tabernaculi, vt ibi prouenirent eis literae, vel cedulae non scriptae, patitur calumniam.

Primo quia dicitur, quod isti descripti erant, & tamen hoc modo, nec ipsi erant descripti, nec etiam prouenerunt eis aliqua cedulae de scriptis. Item patitur calumniam, quia secundum modum superiorum assignabatur aliquo modo diceretur isti descripti, & propter hoc vocari deberent ad Sanctuarium, secundum istum modum non assignatur, quia posterius fuerunt cedulae proueniētes, quam id quod dicitur hic, scilicet, quod ipsi descripti erant.

Ideo alius modus conuenientior est, scilicet, quod Moyse contemplatus est primo qui essent conuenientes ad praedictum regimen, & scripsit septuaginta sex de qualibet tribu, & tunc misit per scriptum aliquod denunciari cuilibet eorum, quod veniret mittens eis modum qui in assumptione illa ad dignitatem obseruari debebat, inter quos scripti sunt Heldad, & Medad, quibus nuncius Moyse denunciauit, quod electi erant inter illos septuaginta, vt irent ad tabernaculum ad videndum vtrum Deus eos inter iudices adnumerari vellet, qui ex causis supra assignatis non inierunt, ceteris euntes. Nam & ipsi descripti fuerant, id est quia descripti erant, & sciebant se designatos in iudices, nec tamen acceptabant ex humilitate, venit super eos spiritus Domini.

Et non exierunt ad tabernaculum. Iusserat Moyse omnibus istis quibus destinauerat nuncios, quod exirent ad tabernaculum, scilicet, quod exirent de castris ad tabernaculum, quod erat separatum a castris, in medio tamen ipsorum castrorum secundum modum assignatum supra 2. cap.

Quo isti viri dicant descripti.

Modi de electione 70. an sint veri.

De hoc latius infra 96. 64.

Cumque prophetarent in castris cucurrit puer, & nunciavit Moysi. Manerant isti duo viri in castris ex causa supra assignata, & Deus respiciens eorum humilitatem misit in eos spiritum propheticum, qui prophetauerunt sicut ceteri, qui erant apud ostium tabernaculi, & cum illi qui erant in castris vidissent eos prophetantes mirati sunt, & cucurrerunt nuntii ad Moysen qui erat apud ostium tabernaculi.

Quare isti duo viri ex septuaginta cum ex humilitate noluerint cum alijs accedere ad ostium tabernaculi, etiam non tacuerunt. Quæst. LV.

Sed quæret aliquis cum isti viri ex humilitate noluisissent ire ad ostium tabernaculi, ad videndum, an super eos veniret spiritus propheticus vel assumerentur in iudices, sicut ceteri, quare ex humilitate non tacuerunt, licet venisset super eos spiritus prophetæ, & sic non cognosceretur, an deberet assumi in iudices?

Respondendum est, quod isti vellet ræcere existente in eis propheticum spiritum, tamen non possent, quia spiritus propheticus mouet hominem inuitum ad loquendum, & non solum, ut loquatur contra ea que vult, sicut patet de Balaam qui erat propheta Domini, & tamen iniquus, volens maledicere Israel per artem suam ariolandi, sed Deus prohibuit. Et cum faceret sacrificia, ut posset maledicere, & conaretur ad hoc, Deus mouebat linguam eius, & benedicebat, ut patet infra 23, & 24. cap. Ita ergo de istis spiritus propheticus cogebat eos ad loquendum, etiam si ipsi ex humilitate subicere vellent, & non solum erat hoc ex conditione generali spiritus prophetici, sed etiam quia Deus volebat sublimare istos duos viros ad potestatem iudiciariam. Si tamen tacuissent non fuissent sublimari, coegit ergo Deus illos loqui. Quid autem isti prophetauerint non habetur manifeste, sicut nec de alijs, qui prophetauerunt apud ostium tabernaculi. Sed Rabbi Salom. ex verbis Iosue aliquantulum coniecit, quod prophetauerint isti Moysen moriturum in deserto, & quod Iosue introduceret Iudeos in terram promissionis. Iosue videns hoc dixit Moysi, quod prohiberet eos.

Male dicunt Hebræi, quod de qualibet tribu essent sex, ex illis septuaginta. Et quare Moyses scripsit nomina septuaginta senum, Quæst. LVI.

Sed circa istos septuaginta viros non sunt concedenda que dicuntur ab Hebræis, scilicet quod de qualibet tribu essent sex, & ita essent septuaginta duo, nam fuerunt solum septuaginta, ut in littera dicitur, ideo non potuerunt esse sex de qualibet tribu. Secundo patet ex hoc fictum esse quod Hebræi dicunt, scilicet datas fuisse septuaginta duas cartulas, duas quidem non scriptas alias vero scriptas. Nam si Deus voluisset, quod de qualibet tribu daretur aliqui istorum iudicum daretur numero pares de qualibet tribu ad tollendam inuidiam, sed non fecit, sed iussit esse septuaginta, ideo nulla fors hic erat, sed relinquebatur iudicio Moysi, ut eligeret quos ipse ad hoc idoneos putaret, cum dicitur congrega septuaginta viros, quos tu nosti, quod senes sint populi, & magistri. Cum autem dicitur de istorum descriptione non est intelligendum sicut Iudei putauerunt, scilicet esse quosdam cartulas scriptas, & alias non scriptas ad ponendum sortes, sed omnes isti iudices fuerunt scripti.

Causa fuit prima, quia Deus iusserat Moysi congregare viros quos ipse nosset esse senes populi, & magistros. Cogitavit autem apud se quos eligeret, ne in opere Dei erraret. potissimum, quia isti sumebantur, ut semper

Fer essent iudices populi, ideo cum de aliquo deliberrasset esse conuenientem ad hoc scribebat nomen eius, & ita quousque inuenisset omnes septuaginta, quousque nomina scripsit ne aliquis a memoria laberetur. Secundo, quia postquam Moyses istos elegerat congregaturus erat eos ad ostium tabernaculi, sicut Deus iusserat, & ad hoc deberet eos vocare, quod faceret per nuncios, ut autem illi scirent quos vocarent scripti fuerunt omnes.

Tertio, quia isti mansuri erant, postea in officio iudicum, & quia erant præcipui in toto populo, non erant vocandi vocatione generali sub nomine populi, sed per nomina sua, sicut de alijs minoribus dicitur, quod per nomina vocarentur infra 16. scilicet, surrexerunt contra Moysen alij ducenti quinquaginta viri proceres, qui tempore concilij per nomina vocabantur. Oportebat igitur omnium istorum nomina esse scripta. Sic fuit de istis duobus Heldad, & Medad, quia Deus iussit Moysi eligere septuaginta viros ad hoc, quod daret eis spiritum propheticum, & essent iudices populi. Moyses autem elegit omnes istos scripsitque nomina eorum, veneruntque ad ostium tabernaculi, ubi acceperunt spiritum propheticum. Duo autem istorum nondum venerant, quia tamen electi fuerant a Moysi, descendit quoque in eos spiritus propheticus, sicut in alios, licet in castris manerent, ideo dicitur, quod erant descripti, scilicet erant electi a Moysi, & ob hoc venit spiritus propheticus super eos, ad ostendendum autem, quod fuerant electi dicitur, quod fuerant descripti, scilicet, quia Moyses scripsit nomina illorum quos elegerat.

Quare Heldad, & Medad postquam electi sunt non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium. Et quid prophetauerunt in castris. Quæst. LVII.

Quæretur de istis duobus viris, quare non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium cum electi essent a Moysi?

Aliqui dicunt, quod hoc fuit ex magna humilitate. Erant enim isti humiles, & cum viderent se assumi ad tam excellens ministerium, recusauerunt assumere istam dignitatem, ideo non iuerunt cum alijs in Sanctuarium.

Alij dicunt, quod fuit ex quadam verecundia, ceteri enim erant senes, qui ad istud officium assumpti erant, & cum isti essent iuvenes, vel saltem non essent senes erubuerunt poni in numero senum. Istud tenent multi, & est motiuum, quia Deus iussit Moysi accipere de senioribus populi, & putant, quod erant omnes senes secundum ætatem, de istis dicunt, quod non erant senes, & hoc quia dicitur in littera, remanserunt autem in castris duo viri.

Dicendum quod istud motiuum nihil valet, neque infertur istos non fuisse senes, quia licet littera vocet illos viros poterat esse, quod essent senes, quia vir accipitur multipliciter, aliquando ut est nomen ætatis, & distinguitur contra senem, & iuuenem: aliquando ut est nomen coniugij, & est vir, idest maritus, aliquando, ut est nomen sexus, sic dicimus virum & feminam, idest, masculum, & feminam, hic autem accipitur vir pro sexu, & non pro ætate, & sic poterat esse senes.

Secundo, quia ubi isti vocantur seniores vocantur viri, sic dicitur supra in littera, scilicet, congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Si ergo vir accipitur pro ætate nullus istorum septuaginta erit senex, cum omnes dicantur viri, & ita licet isti duo Heldad, & Medad vocentur viri, non sequitur quod non erant senes, non est ergo motiuum conueniens.

Aliter

Aliter ergo potest dici, quod isti duo viri, nondum fuerant vocati, sed soli sexaginta octo, ideo non iuerunt in Sanctuarium, quia non erant iuri, nisi vocarentur. nam non scirent se esse de numero septuaginta quousque vocarentur, quia Moyses elegerat omnes istos secrete penes se, nulli dicendo, sed scribendo nomina illorum quousque vocaret eos, ideo non poterant isti ire, nescientes, an ipsi essent de numero electorum.

Alij dicunt, quod isti vocati fuerant, & ire volebant, & tamen non ita cito iuerunt sicut alij, ideo quando spiritus propheticus descendit super alios ad ostium Sanctuarij, descendit similiter super istos manentes in castris.

Sed quæretur quis modus istorum duorum sit conuenientior. Aliqui dicunt, quod secundus. Primo, quia certum est, quod Moyses vocaret omnes istos septuaginta, quia Deus iusserat illud, ideo non potest dici, quod isti duo non fuissent vocati. Secundo, quia Moyses duxerat alios ad ostium Sanctuarij, sed iubebat Deus, quod duceret septuaginta, ideo non omitteret duos. Tertio quia in littera innuitur, quod Moyses istos vocauerit cum dicitur venit Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros, ergo nullus fuit non vocatus.

Dicendum, quod prima positio est rationabilior, & est sic intelligendum, quod Moyses proposuerat omnes vocare, & de facto miserat ad vocandum. forte tamen nuncios qui vocaturi erant istos duos, oblitii sunt vocare eos, vel non ita cito iuerunt ad vocandum, unde venerunt prius sexaginta octo quam isti vocarentur, & descendit super illos spiritus propheticus manentes apud Sanctuarium. Istud patet, quia si dicitur, quod isti vocati essent, & non venirent, siue ex humilitate, siue ex verecundia hoc facerent, non euadebant culpam, cum Moyses iuberet venire, essentque inobedientes, quod non conceditur, cum præsupponatur de eis, quod erant viri boni. Secundo, quia si isti vocati per Moysen ex parte Dei nollet ire ad Sanctuarium peccarent grauius, & ita non descenderet spiritus Dei super eos, & tamen descendit super istos, & prophetauerunt, ergo nondum fuerant vocati.

Ad rationes respondetur. Ad primam dicitur, quod Deus iusserat vocari istos septuaginta, ideo Moyses non omitteret aliquem istorum neque omisit. Accidit tamen, quod non vocarentur ita cito sicut alij, & quod antequam isti vocarentur descenderet spiritus Dei. Ad secundam dicendum, quod Moyses iusserat vocari istos ad Sanctuarium, sicut ceteros, & tamen nondum vocati fuerant propter causam supradictam.

Ad tertium dicendum, quod illa littera debet intelligi non ad rigorem verborum, sed ad intentionem Moysi, scilicet, quod congregauit septuaginta viros, idest, quod congregari illos mandauit, & tamen nuncios non vocauerunt istos duos, siue ex obliuione, siue quia tarde iuerunt, siue autem velis insistere, quod intelligatur littera secundum rigorem non poterit stare, quia de congrega septuaginta viros de senioribus Israel quos stare fecit circa tabernaculum. certum est tamen quod istos duos non fecit stare circa tabernaculum, cum dicitur, quod manserunt in castris, ideo debet intelligi, sicut supra, congregans eos, idest congregari mandauit, & quod fecit eos stare circa tabernaculum, idest ad standum ibi illos congregari mandabat.

Quid isti duo prophetarunt. Quæst. LVIII.

Sed quæretur de istis duobus, quid prophetaret in castris?

Aliqui Hebræi dicunt, quod prophetabant de morte Moysi in deserto, & de successione Iosue. Alph. Tost. super Num. Pars I.

Aliter in principatu, motiuum autem istorum est, quia dicitur, quod Iosue dixit Moysi prohibe eos, scilicet prophetare.

Sed dicendum quod non stat. primo quia non habet hoc fundamentum aliquod ex littera, ideo videtur esse fictum. Secundo, quia est verisimile, quod Deus nunc istud non prædiceret per ora istorum, quia istud erat ad maximam afflictionem Moysi. Deus tamen nunc volebat releuare Moysen a laboribus dando ei istos septuaginta in socios, sed prænuiciando nunc de morte eius, magis eum affligeret, quam releuaret, ideo primo prænuiciaret istud. Tertio, quia istud erat pro peccato, quod Moyses commisit ad aquas contradictionis, infra 20. & 27. capitu. & fuit illud quasi trigintanouem annis post hoc, quia istud fuit in principio secundi anni exitus de Aegypto, illud vero in anno quadagesimo, ut colligitur, infra vigesimo, & vigesimo primo, & 33. non tamen prænuiciaret Deus poenam Moysi trigintanouem annis, antequam peccaret. ergo non fuit nunc istud prænuiciatum.

Sed dicit aliquis hoc non stare, quia multorum culpa, & etiam poena prænuiciatur longo tempore antequam sit, sicut fuit de Nabuchodonosor Esaiæ 13. & 14. sed multo tempore post illud fuit Nabuchodonosor. Dicendum istud verum esse, quando prænuiciatur poena alicuius, & tamen non reuelatur ei ad hoc, quod incipiat iam de illa tristari. Sed quando latet est quid de ipso prænuiciatum sit, & istud fuit in Nabuchodonosor. Secus autem esset nunc in Moysi, quia cum ei reuelaretur istud, tristaretur valde. Et sic per trigintanouem annos puniretur, antequam peccaret quod est inconueniens.

Sed adhuc obijcitur, quia Christus prænuiciavit Iudæis destructionem vrbis suæ, & templi multo tempore antequam fieret Matthæ. 24. cap. & de hoc Iudei tristarentur. Dicitur possit vno modo, quod non erat sic in Moysi, quia Moyses crederet quicquid de eo prænuiciaretur, cum sciret istos viros a Deo inspiratos, & tristaretur de malo, quod sibi prænuiciabatur. Iudei tamen non credebant Christo, ideo non tristarentur de prænuiciatis ab eo putantes non esse vera.

Aliter potest dici, quod etiam si Iudæi crederent, quod Christus prænuiciabat, & tristarentur de eo, non erat inconueniens, quia in Iudæis præcefferat culpa, scilicet, occiderant prophetas, & persequebantur Christum quotidie, & discipulos eius, & statim ante sex dies occisuri erant ipsum, ideo non erat inconueniens, quod inciperent tristari de poena que eis prænuiciabatur, sed Moyses nondum peccauerat, sed post hoc quasi per trigintanouem annos peccauit, ut dictum est, ergo non debuit sibi nunc istud prænuiciari.

Quarto, quantum ad principale, quia si nunc prænuiciaretur non oportebat, quod postea illud Deus diceret, sed Deus dixit illud Moysi, infra 20. & 27. ca. ergo non fuit nunc prænuiciatum.

Quinto quia si prænuiciaretur illa poena Moysi adiungeretur causa, quare ita fecit Deus infra 20. & 27. & tamen nunc non poterat prænuiciari causa, idest peccatum, quia nondum commissum fuerat, vel si prænuiciaretur antequam committeretur, Moyses caueret illud, & non incidere in ipsum, cum sibi expressè dictum fuisset, vel si incidere in illum videretur aliquo modo præiudicare libertati arbitrij, ideo non erat conueniens hoc prænuiciari ei, licet aliquando propter causam aliquam speciale prænuiciantur alicui peccata que facturus est, & tamen facit illa, sicut fuit de Petro cui prænuiciavit Christus, quia ipsa nocte negaret eum ter antequam cantaret Gallus Matt. 26. Et ita factum est statim. Petrus tamen peccauit negando Christum.

T 3 Sexto,

Sexto, quia si hoc prænunciatum fuisset de Moyse inciperet rogare Deum ne hoc fieret, sicut postea sepe legitur fecisse Deuteronom. 3. & tamen toto illo tempore vsque ad annum quadragesimum exitus de Aegypto non legitur super hoc rogasse Deum, ideo nihil tale fuit prænunciatum.

Dicendum igitur, quod prædicta non stant: non enim prophetauerunt isti aliquid de morte Moyfi, sed prophetauerunt aliquid tale, quale illi sexaginta octo, qui erant ad ostium Sanctuarij, quid autem isti prophetauerunt, dicitur sequen. quæst.

Ad motuum Hebræorum dicendum, quod illud nihil facit. primo quia si verum esset, quod Heldad, & Medad prophetauerunt de morte Moyfi, & exaltatione Iosue, nõ diceret Iosue Moyfi prohibere eos, sed potius erubesceret audire ista, vel timeret. Et ita nihil loqueretur, cum res pertineret ad eum. Secundo patet ex eo, quod Moyfes dixit, scilicet quid emularis pro me, id est, quare inuides istis duobus qui prophetauerunt, & sic innuitur, quod Iosue nõ dixit Moyfi, quod prohiberet illos, nisi quia inuidebat zelando honorem Moyfi, quasi detraheretur ei prophetantibus alijs. si tamen prophetauerunt illi de morte Moyfi non esset inuidia ad illos, sed timor vel odium. Tertio patet ex eo, quia addidit Moyfes, si quis mihi det, ut omnis populus prophetauerit, & det eis Deus spiritum suum, & sic apparebat Iosue non fuisse motum ad dicendum Moyfi, quod prohiberentur illi, nisi quia inuidebat, quod tanta multitudo prophetauerit, quia alias Moyfes non responderet ad propositum dicens, quis mihi det, ut omnis populus prophetauerit?

Aliud morium esse poterat, scilicet quia Iosue potuit prohibere istos, qui prophetauerunt apud tabernaculum quasi isti non prophetauerunt aliquid malum, & illi qui erant in castris malum prænunciarent. Dicendum tamen, quod neuter prænunciauerunt aliquid de statu Moyfi, & tamen habuit Iosue causam dicendi contra istos duos, & non contra alios, ut infra tangetur.

Quid prophetauerunt omnes isti septuaginta seniores simul, & de quo, & an per hoc constaret eos esse aptos ad regimen.

Quæst. LIX.

QVAERETUR quid prophetauerunt isti viri. Dicendum est, quod omnes, tam duo qui erant in castris quam sexaginta octo qui erant apud tabernaculum prophetauerunt de eisdem rebus, quia licet per eundem spiritum, possent diuersa prophetauerunt, quia idem spiritus operatur varia in diuersis, distribuens cuiusque, sicut vult 1. Corint. 12. cap. tamen ut videretur omnes istos assumptos fuisse ad idem officium debuerunt prophetauerunt idem. Nam si de alijs rebus prophetauerunt duo qui erant in castris, quam alij sexaginta octo, putaretur quod non erant assumpti ad idem officium, quod erat contra intentionem Dei.

Aliqui ergo dicunt, quod isti prophetauerunt aliquid de eo, quod pertinebat ad gubernationem populi, quia ista propheta datur nunc ad ostendendum, quod isti essent apti ad illud officium ad quod assumebantur, & quia ad regimen populi cum Moyse accipiebantur, debuerunt de eis quæ pertinebant ad populi regimen prophetauerunt.

Dicendum quod istud nõ stat, quia prophetauerunt de eo quod pertinet ad regimen populi est consulere Deum super aliquo dubio de eis quæ pertinent ad populum, sicut in Moyse sepe factum est. Et patet bis in questionibus filiorum Salphaad. nõ dubitauit Moyfes, & retulit ad Deum a quo responsum habuit in 27. & 26. c. & sic faciebat quandocunque dubitabat de aliquo, nam ibat consuliturus oracula, & intrabat in Sancta san-

Fctorum supra 7. cap. Sed nunc non erant aliqua dubitationes quæ istis occurrerent circa regimen populi, cum nondum incepissent gubernare, ideo non poterant prophetauerunt de eo, quod pertinebat ad statum populi.

Sed dicendum, quod prophetauerunt aliquid de eo, quod pertinebat ad diuinas laudes. Nam prophetauerunt sic accipitur sepe in scriptura, sicut patet de cantoribus templi Heman, & Ethã, & alijs socijs eorum, qui prophetauerunt in citharis, & psalterijs, & cymballis, primo Paralipom. 16. & 25. sic etiam fuit de Saule, quando in siluit in eum spiritus Dei, & prophetauit subito. primo Regum 10. c. & iterum cum vellet capere Dauid qui erat cum Samuele, factus est super eum spiritus Dei, prophetauit per totam viam, & postea nudauit se coram Samuele, & ibi tora die, & nocte nudus prophetauit, primo Regum 19. cap. sed omnes isti nihil prophetauerunt, nisi laudes Dei, ad quas solus spiritus Dei mouebat eos, ut illas dicerent, sicut fuit de Dauid qui reputatur maximus prophetarum, & tamen ipse non prophetauit aliqua futura, sed componebat psalmos de diuinis laudibus. sic apparet ex toto libro suo. Cum autem obijciatur, quod isti deberent prophetauerunt de pertinentibus ad regimen populi, ad ostendendum, quod Deus fecerat eos aptos ad hoc regimen.

Dicendum quod non erat necessarium, quia satis erat, quod prophetauerunt in quocunque genere rei, quia solum erat necessarium, quod constaret istos esse prophetas. nam si prophetauerunt essent, possent consulere Deum quandocunque vellet, & ita responderent in dubijs populi. Ostendit tamen aliquando esse prophetam, & sufficienter per quemcunque actum propheticum, id est satis erat, quod isti prophetauerunt quicquid esset illud, quod prophetauerunt, quia per hoc populus sciret eos esse aptos ad gubernationem.

Quomodo constabat eos esse aptos ad regimen populi, dato quod prophetauerunt. Et ad esse prophetam quid requiritur. Et an illi haberent responsum: quandocunque vellet. Quæst. LIX.

DAURO quod isti prophetauerunt nunc, quomodo per hoc constabat eos esse aptos ad regimen populi? quia non poterant esse apti ad hoc, nisi Deus responderet eis quandocunque ipsi vellet consulere eum super aliquo dubio, & tamen propheta non possunt hoc, nisi raro, quia non pertinet ad officium prophetae, quod ipse loquatur Deo quando voluerit, sed quod Deus loquatur sibi, quando ei placuerit, & sic propheta aliquando vult habere cognitionem de aliqua re, & Deus non inspicit ei, etiam si pro hoc anxietur. sic fuit de Heliseo, quando venit ad eum Sunamitis. Nam dixit ad Giezi puerum suum, dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi quarto Regum quarto cap. Et iterum quando voluit scire responsum super statu trium regum, & non potuit quousque cantauit psalmes coram ipso, quarto Regum, quarto ca. Item quidam prophetauerunt aliquando, & postea cessant, nec reuertitur ad eos spiritus propheticus, ideo etiam si isti nunc prophetauerunt nõ sequebatur, quod essent apti ad regimen populi, quia poterat cessare in eis spiritus propheticus, vel saltem non responderet eis Deus quandocunque ipsi vellet.

Dicendum est, sicut supra tangebatur, quod ad esse prophetam nihil aliud requiritur, nisi quod Deus loquatur homini, vel aliquod inspiret ei per aliquem de modis, qui tanguntur seq. c. Et dato, quod istud semel fiat est propheta ille, cui facta est locutio Dei, Et si pluries fiat ista locutio, non oportet, quod fiat aliquis, qui voluerit

voluerit propheta, sed solum, quod Deus inspiret ei aliquid, quando ipse nihil de hoc cogitat, nec putat futuram sibi inspirationem. Et hoc modo multi de prophetis famosis volebant habere responsum a Deo super aliqua re, & non poterant, etiam si super hoc multum insisterent. sic fuit de Ieremia, qui volebat habere responsum a Deo super statu Iudæorum, an descendere deberent in Aegyptum, vel non. Oravit autem Ieremias Dominum, & ieiunauit, & post decem dies respondit ei Dominus, ut patet Iere. 42. c. sic etiam erat de Daniele, qui orabat Dominum pro intelligentia visionis, ieiunauitque tribus hebdomadis, non gustans panem desiderabilem, nec carnes, neque vinum bibens, & post tres hebdomadas fuit ei responsum, ut patet Daniel. 10. cap.

De istis prophetis poterat esse sic, si cessaret in eis propheta, vel saltem, quod non responderetur eis a Deo quandocunque vellet. Dicendum tamen est, quod non fuit sic, quia isti habuerunt nunc spiritum propheticum, & non cessauit in illis, sed postea semper habuerunt, & hoc expresse dicitur in litera, scilicet cumque requiescisset in eis spiritus prophetauerunt, nec ultra cessauerunt, id est non cessauit in eis spiritus propheticus.

De aliquo tamen manet dubium, scilicet dato quod non cessauerit spiritus, an haberent responsum quocunque vellet, vel solum quando Deus inspiraret eos? Dicendum quod cum isti viri assumpti essent ad gubernationem populi, & acciderent multa dubia quotidie, super quibus oportebat consuli Deum, si statim non haberent responsum, sequeretur magnum inconueniens, scilicet quod non possent expediri negocia populi: Deus tamẽ hoc valde cauebat: nam propter hoc dederat nunc istos septuaginta in socios Moyfi, ut id quod ipse non possent experire alij, & tamen si non responderetur eis quandocunque vellet, non alleuiaret per hoc onus Moyfi, neque prouideretur populo: ideo oportet dici, quod isti habebant responsum a Deo quocunque volebant. Sed obijciatur, quod isti non haberent responsum quandocunque vellet, etiam si curam negotiorum populi haberent. Nam Ieremias super statu totius populi consuluit Dominum, & tamen non habuit responsum vsque ad decem dies Iere. 42. Dicendum, quod non fuit simile de Ieremia, & de istis: quia Ieremias, licet tunc consuluerit Dominum pro populo, nõ erat officium suum consulere, neque respondere in rebus pertinentibus ad populum, sed solum Deus inspirabat ei, quod volebat, & quando volebat: nunc tamen populus rogauit Ieremiam, quod ipse oraret Dominum, ut responderet eis pro hoc, & factum est post decem dies. de istis viris secus erat, quia assumpti fuerant ad regimen populi in omnibus arduis negocijs, & potissime in eis, quod non poterant diffiniri, nisi per diuinum responsum: ideo oportebat, quod cum negocia populi essent plurima, & quotidie acciderent, quod quotidie possent isti habere responsum a Deo, & sic haberent quodocunque vellet. Secundo, quia isti assumebantur, ut socij Moyfi in eodem officio, & ad releuandum labores eius, ut patet in litera: Moyfes tamen habebat responsum a Deo quandocunque volebat supra 7. cap. ergo isti sic haberent.

Vbi & quando septuaginta seniores consulebant Dominum ad hoc, ut eis responderet, & quomodo respondebatur eis. Quæst. LXXI.

AD HOC quæretur, cum isti quotidie consulerent Dominum, & Deus responderet eis vbi consulebant ipsum?

Aliquis dicet, quod intrabant in Sancta Sanctorum, & respondebatur eis super propitiatorium Alph. Toft. super Num. Pars I.

A inter alios Cherubim, & patet quia isti erant socij Moyfi, & assumpti ad idem officium, & tamen Moyfes consulebat Dominum inter Sancta Sanctorum, & respondebatur ei de propitiatorio supra 7. capit. ergo sic etiam responderetur istis.

Dicendum, quod nõ debet hoc concedi. Primo, quia Sancta Sanctorum erat locus secretissimus intra Sanctuarium, ad quem non licebat accedere etiam sacerdotibus, & tamen isti iudices erant laici cum dicitur congrega septuaginta viros de senioribus Israel: nomine tamen Israel soli laici intelligi solent, & non Leuitæ. non licebat ergo eis illuc intrare.

Secundo, quia etiam summo sacerdoti non licet intrare in Sancta Sanctorum, nisi semel in anno, premissis multis ceremonijs Leuiti. 16. multominus, ergo liceret istis intrare quotidie illuc.

Tertio cum in Sancta Sanctorum soli sacerdoti magno liceret intrare in primam partem Sanctuarij, quæ vocatur tabernaculum, vel sanctum, non licebat intrare, nisi solis sacerdotibus ad Hebræ. 9. cap. tamen non poterat intrari in Sancta Sanctorum, nisi per primam partem Sanctuarij, ut colligitur Exod. 26. & 27. cap. ergo non liceret istis, qui erant laici intrare illuc, etiam si essent Leuitæ, cum certum sit, quod non essent sacerdotes, quia soli tres sacerdotes erant tunc, id est Aaron, & duo filij sui, ut colligitur supra tertio capitulo.

Quarto patet, quia prohibitum erat omnibus hominibus intrare in Sancta Sanctorum, nisi summo sacerdoti, ergo non debet concedi de aliquo alio, quod introiret illuc, nisi expressum inueniatur, & tamen de istis septuaginta viris non inuenitur, quod aliquando illuc intrauerint. ergo non debet concedi, quod intrarent.

De Moyse secus est. Primo, quia de illo inuenitur expressum, quod intraret quandocunque vellet supra 7. capit. de nullo tamen alio sic inuenitur. Secundo, quia Moyfes erat excellentior toto populo Hebræorum: ipse enim consecrauerat sacerdotes, & fabricauerat Sanctuarium, eratque dux totius populi: ideo debebat licere ei aliquid, quod non liceret alijs, & sic fuit intrare in Sancta Sanctorum, quia nullam aliam excellentiam habebant, nisi quod nunc assumpti fuerant in iudices.

Aliqui ergo dicunt, quod licet isti viri non consulerent Dominum intra Sancta Sanctorum: haberent alia loca determinata, in quibus consulerent Dominum: vnus enim locus erat, in quo Deus solitus erat loqui ad ostium tabernaculi Exod. 29.

Secundus locus erat tabernaculum paruum, quod habebat Moyfes procul extra castra Exod. trigesimo-tertio.

Tertius locus erat propitiatorium intra Sancta Sanctorum supra 7. cap.

Quartus locus erat columna nubis descendens ad ostium Sanctuarij sequenti cap. Dicit ergo isti, quod licet septuaginta viri non possent consulere Dominum in tertio istorum, id est intra Sancta Sanctorum, poterant consulere in quolibet alio trium locorum, & ibi responderetur eis.

Sed dicendum, quod nec etiam in istis locis consulebant Dominum. De primo patet, quia illud erat intra atrium Sanctuarij ad ostium tabernaculi, & tamen illuc nõ intrabant laici, nisi statutis temporibus, quando offerebant sacrificia, quia ducebant animalia ad locum illum Leuiti. primo, & tertio cap. Isti tamen erant laici: ideo non intrarent illuc.

Secundo, quia locus ille soli Moyfi fuit assignatus ad respondendum ei. Exodi 29. f. sacrificium est Domino ad ostium tabernaculi, vbi constitutum, ut loquar

T 4 ad

ad te, ibique praecepit filijs Israel, ideo de solo Moyse dictum est, quod loqueretur ibi ei Deus. Tertio, quia non erat conueniens, quod aliquis vnus locus assignaretur, in quo omnes isti consulerent Dominum, quia sequeretur ex hoc quaedam confusio, cum isti diuersi essent, & super rebus diuersis peterent.

De secundo dicendum, quod non poterant isti consuleri Dominum in illo tabernaculo paruo, quod erat extra castra, quia illud iam non erat. Solum enim durauit antequam fabricaretur Sanctuarium. nam tunc Moyses manebat in illo tabernaculo extra castra Exodi 33. ca. postquam autem fabricatum est Sanctuarium Moyses non morabatur extra castra, sed ad ostium atrij Sanctuarij cum Aaron & filijs suis supra 3. cap. Et sic cessauit tunc tabernaculum paruum, quod erat extra castra, cum Moyses non moraretur in eo. & ista fuit causa quare fabricato Sanctuario Deus dixit Moyse, quod loqueretur ei ad ostium tabernaculi: Exo. 29. si quia cessaret tunc loqui ei in paruo tabernaculo, in quo prius loquebatur, assignauit ei locum in quo de cetero ei loqueretur. Secundo, quia etiam si istud tabernaculum paruum adhuc maneret, non consulerent ibi isti Dominum, quia non erat ille aliquis locus communis, sed erat proprium tētorium Moyse, in quo ipse morabatur Exodi 33. c. Moyses ergo consuleret ibi Dominum, sed alij non consulerent.

De quarto dici potest, idem quod de primo loco, si quia columna nubis descendebat ad ostium Sanctuarij seq. ca. & tamen laicis non licebat illuc intrare, nisi quando offerrebant sacrificia, vel si specialiter vocaretur, vt dictum est. Secundo quia consuleri Deum, vel audire ipsum descendente columna nubis non videtur pertinere, nisi quando Deus vocabat aliquos, vt loqueretur cum eis ibi. sic dicitur seq. cap. f. quod Deus dixit ad Moysen, Aaron, & Mariam. egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis, cumque fuissent ingressi, descendit Dominus in columna nubis; & stetit in introitu tabernaculi. sed isti consulebant sepe Dominum non vocati ab eo, ergo non erat ille locus conueniens eis.

Dicendum, quod non fuit aliquis vnus locus de precedentibus, nec alius ultra istos assignatus illis viris ad consulendum Dominum, sed vbicunq; volebant consulere respondebat eis Deus. Primo patet, quia vnus locus conuenienter assignaretur si esset vnus qui consuleret, & ita quando Moyses solus consulebat Dominum pro populo, habebat loca determinata, quia solus erat. nunc vero cum essent praeter eum alij septuaginta, non erat conueniens esse aliquem vnum locum pro omnibus.

Secundo, quia dato vno loco sequeretur confusio, & impedimentum expediendorum negociorum. nam ideo isti erant septuaginta, vt quilibet per se posset audire causas, & sic sufficeret omnibus causis populi, & quia non erat eadem causa omnium, sed quilibet audiebat sigillatim causas, occurrerent eis diuersa dubia, & quilibet pro suo deberet consulere. & sic accideret quod multi concurrerent in eundem locum ad consulendum Dominum, & sic impedirent se, quia quando vnus consuleret, non poterat alius consulere, etiam quia non expediebat, quod vnus audiret id super quo alius consulebat Dominum, neque responsum ad illud, cum per se quilibet consuleret, ideo ad hoc quod se non turbarent, oportebat, quod sigillatim consulerent, & quilibet sua vice, & dum vnus consuleret expectarent alij, quia aliter sequeretur inordinatio. nam in prophetis prophetando potest sequi confusio, licet omnes loquantur per spiritum Dei, ideo Apostolus 1. ad Corinth. 14. dixit quod quando essent in Ecclesia simul plures prophetae non prophetarent omnes

simul, sed vnus loqueretur, & alij tacerent. ita sigillatim, & successiue omnes prophetarent. id istud non erat conueniens, quia sic impedirentur aliquo modo negotia populi non habita a quolibet statim responsione. Si autem poneretur, quod non essent loca determinata in quibus isti consulerent Dominum, sed quilibet vbi vellet, non sequeretur istud inconueniens, si quia non concurrerent omnes in eodem locum, sed quilibet per se consuleret Dominum, & tunc Deus simul responderet illis existentibus in diuersis locis, nec expectaret vnus alium.

Tertio, quia si isti consulerent Deum in aliquo de quatuor locis supra positus, cum illa pertinerent ad Sanctuarium praeter tabernaculum paruum, quod iam cessauerat, non possent consuleri Dominum, nisi erecto tabernaculo, & tunc impedirentur multa negotia, quia accidebat aliquando per tres dies ambulare, sicut ambulauerunt Hebraei de monte Sinai vsque ad desertum Pharan praeced. cap. nunc tamen non poterat erigi Sanctuarium. acciderant tamen aliqua in quibus necesse esset consuli Dominum, ergo oportebat, quod vel populus impediretur, quod Deus nolebat, vel alibi consuleretur.

Sed obijcietur de Moyse qui consulebat Dominum intra sancta sanctorum supra septimo cap. Nam non poterat ille consulere, nisi quando esset erectum Sanctuarium.

Dicendum, quod Moyses consulebat Dominum intra sancta sanctorum supra 7. ca. & tamen non erat restrictus ad semper ibi consulendum, sed consulebat vbi volebat, sic innuitur supra 7. cap. f. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propatorio, id est quando volebat ingredi illuc audiebat ibi vocem, & tamen si alibi vellet consulere Dominum poterat hoc facere, & patet, quia interdum loquebatur Deus ad ostium tabernaculi, Exodi 29. & interdum in columna nubis sequen. ca. quod non fieret si restrictus esset ad consulendum in sancto sanctorum, & sicut non erat Moyses restrictus ad sancta sanctorum, ita nec ad aliquem alium locum, sed vbicunq; vellet consulere, consulebat.

Quarto patet, quia isti duo viri in castris prophetauerunt tunc, cum tamen alij sexaginta octo eodem tempore prophetarent ad ostium Sanctuarij. Cum ergo in prima vice qua isti prophetauerunt, & Deus voluit ostendere per hoc, quod erant apti ad gubernandum populum, descenderit simul super eos spiritus Dei, & tamen non in eodem loco, signum erat, quod postea vtendo officio ad quod assumebantur, poterant consulere Deum in diuersis locis vbicunq; vellent.

Quomodo septuaginta consulebant Dominum, & qualiter Deus eis respondebat. Quasi. LXII.

Quaeritur de istis septuaginta viris, quomodo consulebant Dominum, & qualiter Deus eis respondebat? Dicendum quod isti poterant consulere Dominum proponendo dubia quae habebant, & ista propositio poterat fieri, siue in voce, siue in solo animo, habendo voluntatem, quod Deus responderet, quia Deus equaliter intelligit quae in animo sunt, & quae in voce proponuntur, cum non accipiat intelligere per auditum, neque per visum, sicut animalia quae sensibus vtuntur.

De responsione autem Dei ad questionem eorum dicendum, quod respondebatur istis, sicut prophetis. Erant autem isti prophetae, quia descendit super eos spiritus Dei, & prophetauerunt, sicut patet in litera.

Sed

Sed prophetis multis modis Deus reuelabat aliquid, vt ostenderet sequen. ca. ideo per quemlibet illorum poterat Deus istis respondere. Et saltem poterat respondere per duos modos, quos Deus expressit in litera, scilicet quod Deus appareret per somnium, vel loqueretur in visione, id est vigilando, quia isti erant duo modi communiore prophetarum.

De somno autem poterat intelligi, quod responderetur istis, scilicet quod quando isti haberent aliqua dubia per diem de quibus cuperent, quod Deus responderet eis, veniebat Deus per noctem immutato phantasiam eorum. Et sic eos certificabat de dubijs suis.

Iste modus aliquo modo conueniens est. Sed in eo oportebat dari modicam dilationem, scilicet vsque ad noctem sequentem. De vigilia autem posset dici, quod isti certificarentur appaerente eis Angelo Dei, & loquente, siue viderent aliquam effigiem, siue nullam viderent, sed solum audirent vocem alicuius loquentis ad se, & iste modus erat, quod quando docuere isti de aliquo dubitarent, diuerterent ad aliquem locum in quo soli essent, & ibi proposita dubitatione audiebant vocem alicuius respondentis sibi. dixi autem quod diuerterent, quia nolebat Deus, quod in publico peteretur aliquid ab eo, ad hoc quod vox respondentis audiretur a multis, quia Deus non iudicabat multos dignos esse, vt istud audirent. sic patet sequen. cap. quando Deus voluit loqui ad Moysen Aaron, & Mariam de columna nubis. nam dixit egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis, scilicet, quia nolebat, quod aliqui alij audirent id quod Deus loqueretur eis.

Iste modus videretur, quod magis conueniret istis septuaginta viris, primo quia hoc magis conueniebat intentioni Dei, scilicet vt facilius expedirentur negotia diuerentibus istis ad quemcuq; locum, ad hoc quod haberent responsum a Deo, quam quod expectarent, quod per somnium Deus illis responderet.

Secundo, quia videretur, quod Moyses in dubitationibus populi isto modo vtetur, scilicet quod audito dubio diuerteret ad aliquem locum, & ibi proponeret atque responderetur sibi, sicut colligitur infra 27. ca. vbi posito dubio filiarum Salphaad sequitur. retulit Moyses causam earum ad iudicium Domini, qui dixit ad eos, iustam rem postulant filiae Salphaad. & sic ex modo loquendi litera innuitur, quod Moyses audito dubio referebat Deo in voce. Deus autem respondebat ei in voce, siue in sancta sanctorum, siue alibi. Iste ergo modus videtur multum conueniens istis septuaginta viris, quia erat multum facilis.

Aliquis autem dicit, quod Deus aliter respondebat istis, inspirando mentibus eorum determinationem illius rei, quam petebant sine aliqua locutione, & visione, vel apparitione loquentis, & hoc quia ita fuit in principio officij sui, descendit super eos spiritus nulla voce eis facta, & prophetauerunt, vt patet in litera. Dicendum quod illud non est simile. nam ibi non proderat quod aliquis appareret, vel loqueretur ad illos, quia ipsi tunc nullum dubium proponebant, de quo posset eis responderi, sed Deus volebat ostendere illos esse prophetas, vt per hoc pateret eos esse aptos ad statum & officium, ad quod Deus assumebat illos, & ad hoc fecit, quod ipsi prophetarent inspirando mentibus eorum aliqua quae tunc dicerent, vt sic appareret verum esse, quod Deus dixerat, scilicet auferam de spiritu tuo, & dabo illis, supra in litera. postea autem secus erat, quando ipsi consulerent Dominum super negocijs populi, & tunc ipsi aliquid proponebant, & ad respondendum eis audiebant vocem alicuius loquentis sibi, & iste est modus conueniens.

Quomodo spiritus requieuit in septuaginta senioribus, cum nunquam in aliquo requieuerit, nisi in Christo, & quomodo nunquam cessauerunt prophetare. Quasi. LXIII.

Nunc queretur, quomodo est verum, quod dicitur in litera de istis. cum que requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec ultra cessauerunt. quia videtur quod in quolibet propheta cessat aliquando spiritus propheticus.

Aliqui dicunt, quod nunquam in aliquo requieuit spiritus, nisi in Christo a quo nunquam recessit. sicut dicitur Isa. 11. requiescet super eum spiritus Domini. De omnibus autem alijs dicendum est secundum illos, quod aliquando spiritus illorum mutatus est in spiritum malum, sicut dicunt in Moyse, & etiam in Salomone, qui prius habuit spiritum Dei, & tamen postea construxit templa idolis. in alijs autem cessat spiritus, quia postquam prius fuerit, definit postea esse, & non prophetant. Alii autem sunt in quibus, & si quasi semper videatur esse spiritus Dei, & tamen ad quosdam actus non est in eis spiritus, quia sunt tales actus, in quibus spiritus Dei non tangit corda hominum, sicut est in actu coniugali, quia licet isti non sint mali actus, tamen sunt tales, quibus non est decens spiritus interesse, quia sunt omnino carnales. De hoc dicit Origenes. istud de solo saluatore posse dici, qui peccatum non fecit. in illo solo mansit, & permanit spiritus, constat reliquos omnes fuisse sub peccato, nec congruit, vt tempore peccati dicamus spiritum mansisse in eis. ipse enim Moyses cum iam spiritum accepisset seipsum peccasse restatur cum diceret. audite me increduli, nunc quid de petra ista producemus aquam vobis? In his enim dictis non sanctificauit Deum, id est non confusus est in virtute Dei. cum ergo haec loqueretur non confusus de spiritu sancto, sed de spiritu peccati loquebatur. certum est ergo alios prophetas aliquando habuisse spiritum Dei, aliquando non habuisse. hinc & David ait. & Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. in quo ostendit, quia potest auferri. in sequentibus vero tanquam ablatum reposit, scilicet. recte mihi legitimum salutaris tui. Salomonem quoque nemo dicit, nisi in spiritu sancto iudicia iudicasse, vel templum Domini construxisse. Aut rursus in spiritu sancto demonibus templa fecisse dicitur, aut impijs mulieribus latera flexisse: propheta quippe etiam a Domino Abdo missus est in Bethel, ideo occisus est a leone. Et tunc sequitur determinatio Origenis, lego autem, dicit, non vsque quaque pronunciem hoc. puto esse etiam quaedam communia hominum gesta quae quibus peccato careant, non tamen digna videntur, quibus intersit Spiritus sanctus, vt connubia legitima, carent quidem peccato, non tamen quando actus coniugales geruntur Spiritus sanctus datur, etiam si propheta operatur. Alia enim plura sunt in quibus sola sufficit vis humana, neque res indiget, neque decet Spiritus sancti adesse praesentiam, & secundum hoc debet dici, quod quamquam dicatur hic, & nunquam cessauerunt. non debet intelligi, quod nunquam cessauerunt prophetare, vel nunquam recessit ab eis spiritus propheticus, quia saltem in multis actibus ipsorum non erat praesentia Spiritus sancti, sed debet intelligi large, eo quod habebant spiritum istum, vt communiter.

An in Christo fuerit spiritus propheticus. Et modus quo non cessauerunt prophetare. Et quod prophetia nunquam cessat actualiter quum cesset habitualiter. Quasi. LXIII.

Sed ad maiorem euidenciam horum dicendum, quod hic litera dicit de spiritu propheticus. & cum Orige-

Non erat locus determinatus 70. consulebant Dominum.

Origenes dixit, quod in Christo requieuit sp̄ nunquā recedendo ab eo, nō debet, nec potest intelligi de spiritu prophético, quia Christus nō poterat esse propheta, cum esset Deus, quia Deus, & propheta Dei distinguitur, cum propheta accipiat a Deo reuelationem, sicut Deus dixit Moyfi, Exodi 7. cap. ecce constitui te Deum Pharaonis; & Aaron frater tuus erit propheta tuus. licet mulier Samaritana vocauit Christū prophetam Io. 4. cap. & Iudei, ita dixerint, f. propheta magnus surrexit in nobis Luc. 7. & discipuli sui aliquando eum sic vocauerint Lucā 24. f. de Iesu Nazarenō qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone. Isti tamen dicebant hoc, quia non cognoscebant Christū quis esset in veritate; tamen Christū non erat propheta, sed Deus. nam si de Ioāne Baptista dixit ipse, quod non erat propheta, sed plusquam propheta Matth. 11. a fortiori Christus non esset propheta. aliquando tamen ipse descendens infirmitati, & ignorantie Iudeorum vocabat se prophetam; ut patet Luc. 13. f. ite, & dicite vulpi illi, ecce demonia eiicio, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor, veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Ierusalē, id est ego non possum occidi extra Ierusalē.

Dicendum ergo, quod Christus non erat propheta, & quando dicitur de eo Ios. 11. quod requiescit super eum spiritus Domini, non intelligitur de spiritu prophetie, quia statim sequitur ibi quis spiritus esset ille, f. spiritus sapientie, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientie, & pietatis, & spiritus timoris Domini. Hic autem de spiritu prophetie intelligi necesse est, cum dicatur, quod abstulit Deus de spiritu qui erat in Moyse, & dedit septuaginta viris, cumque requiescit in eis spiritus prophetauerunt, & ultra non cessauerunt. ideo non est aliqua comparatio de his, vel aliis ad Christum. Sed quia litera dicit, quod prophetauerunt, & ultra non cessauerunt, oportet illam veram esse, ideo dandus est aliquis modus, quo isti nunquam cessauerint prophetare.

Ad hoc autem dicendum, quod potest intelligi multipliciter, quod aliquis nunquam cessauerit prophetare. Primo modo quantum ad actum, f. quod aliquis nunquam actualiter cesset prophetare, sed semper prophetet. Secundo modo quantum ad habitum, f. quod licet aliquis cesset actualiter prophetare, tamen in eo habitus, vel aliqua vis per quam postea possit prophetare. Tertio modo dicitur de aliquo, quod nunquam cessauit prophetare, id est a nullo actu prophetandi dato in esse, fuit verum, quod postea nunquam prophetauerit, sed postea habeat aliquem, vel aliquos actus prophetandi antequam moreretur.

De primo modo dici potest, quod in nullo homine fuit talis prophetia nec esse potest, & si esset non prodesset, quia tunc sequeretur, quod ille nunquam manducaret, aut biberet, aut dormiret, siue requiem aliquam acciperet, sed semper loqueretur, & hoc nō cōuenit alicui homini, cuius actus oportet esse diversos, & non potest mouere semper vnus, & idem. Item specialiter hoc erat quantum ad istos septuaginta viros. nam ipsi audiri erant negocia populi, & determinaturi, & quando in aliquo dubitarent consulerent Dominum. Si tamen semper essent in actu prophetandi nulla negocia audirent, neque diffinirent, sed semper loquerentur, ideo non prophetauerunt semper actualiter.

De secundo modo dicendum, quod de nullo propheta erat verum, quod nunquam cessaret prophetare habitualiter, sed quicumque cessabat prophetare actualiter, cessabat habitualiter, quia nullus est habitus prophetie.

Ad hoc intelligendum est, quod iste modus loquendi prouenit ex modo scholastico, in quo datur aliquid intelligere secundum actum, & aliquid secundum habitum, ut dicitur 7. Ethic. quicumque enim habet habitum dialecticum, vel musicum, cōsiderat aliquando secundum illum habitum, & aliquando cessat considerare, scilicet, quando diuertit ad alios actus, nunquā tamen cessat scire habitualiter, quia si cessaret nō posset postea iste intelligere aliquid dialectice, aut musicce, nisi rursus de nouo addiceret. potest tamen quandoque voluerit considerare de his, licet aliquando cessauerit considerare actualiter, eo quod manebat sibi habitus per quem possit intelligere quando veller.

De prophetia putant aliqui sic, f. quod cessat actualiter, & tamen non habitualiter. sed falsum est, quia prophetia non est aliquis habitus acquisitus, vel infusus, sicut scientia, vel qualitas, sed est quædam illustratio a Deo facta in intellectu prophetæ raptim transiens, per quam propheta intelligit dum illa actualiter manet, & cum illa transierit, propheta nihil plus intelligit quam alii homines, & si conetur intelligere nihil poterit. Istud patet fere in omnibus prophetis: nemo enim fuit qui aliquando non cessaret prophetare, & postea veller prophetare, & non sciret, vel non posset. sic patet de Moyse quo non surrexit aliquis maior propheta Deuter. 34. & tamen ille sæpe nesciebat respondere ad ea quæ periebantur ab eo quousque actualiter consuleret Dominum, sicut Leuitici 24. de viro blasphemio, de quo Moyse nesciuit quid iuberet, ideo incarcerauit eum quousque sciret quid Deus iuberet. Simile quoque fuit de viro qui colligebant ligna in sabbato: nam dicitur infra 15. ca. quod obtulerunt eū Moyfi, & Aaron, & vniuersæ multitudini, qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super hoc facere deberent, dixitque Dominus ad Moysem morte moriatur iste homo. Sic etiam bis Moyse nesciuit respondere ad ea quæ proposuerunt filii Salphaad, & tribus Manasse infra 27. & 36. cap. de Heliſeo quoque propheta magno qui acceperat spiritum duplicem Helia 4. Regum 2. cap. sic erat, quod aliquando volebat prophetare, & non poterat 4. Regum 4. cap. f. dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & dominus celauit a me, neque indicauit mihi. Si tamen haberet isti prophetiam habitualiter, prophetarent quoadocū que vellent, sicut est de quocunque habente habitum alicuius scientie, qui intelligit per illum quandoque vult, & tamen propheta non poterant, sicut ostēsum est. immo & aliquando post decem dies non poterat propheta incipere intelligere quod volebat, sicut de Ieremia fuit, ut patet Ierem. 42. c. & aliquando post tres hebdomadas, sicut de Daniele fuit, ut patet Dan. 10. c. ergo non habebant isti aliquem habitum per quem prophetarent.

Sed dicendum, quod prophetia est illustratio actualis raptim transiens, quæ postquam transierit non est in potestate prophetæ, quod aliquid intelligat propheticè quousque iterum Deus illustret illū, & sic in scriptura prophetia significatur per modum raptus, & transeuntis, sicut dicitur ad Sanlem 1. Regum 10. ca. insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis, quasi dicat, spiritus ille non est manendo, sed saltando, quod est aliquid valde transiens, & de Helia dicitur 4. Reg. 4. cumque caneret facta est super eum manus Domini, & aliquando dicitur, factum est verbum Domini, sicut fere in omnibus prophetis minoribus dicitur. & iste etiam modus loquendi est in nouo testamento. Luc. 3. f. factum est verbum Domini super Ioannem filium Zacharie, patet ergo ex dictis, quod in nullo est prophetia habitualiter semper, sicut nec actualiter, iō non

non est verum de aliquo, quod nunquam cessauit prophetare habitualiter.

De tertio modo dicendum, quod verum est de aliquibus prophetis, quod nunquam cessauerint prophetare, quia quocunque actu prophetandi dato in illis non cessauerunt ibi, sed postea prophetauerunt vsque ad mortem in temporibus opportunis. De istis 70. viris isto tertio modo intelligendum est, quod nunquam cessauerunt, id est post quemcunque actum prophetandi adhuc alium habuerunt, quia durauit in his prophetia vsque ad mortem, ut dicitur quæst. seq.

Quare scriptura expressit in septuaginta, non cessare a spiritu prophetandi. Quæst. LXV.

AD HVC aliquis querit, quare scriptura voluit exprimere de istis, quod nunquam cessauerunt prophetare.

Dicendum, quod fuit ad tollendum dubium, & ad ostendendum istos esse aptos ad regimē populi, ad quod assumebantur. Nam accipiebantur ad causas arduas, quæ ut communiter non poterant, sine Dei reuelatione diffiniri considerata ignorantia temporis illius, & incredulitate gentis. Ad hoc autem qui in talibus deberet semper regere populum oportebat, quod semper haberet spiritum propheticum, quia alias veller iterum respondere ad aliqua dubia, & non posset, quia non fieret sibi reuelatio. Isti autem nunquam cessauerunt quando descēdit spiritus super eos, putaret tamen aliquis, quod ista prophetia statim cessaret, vel non continuaretur, & sic essent isti insufficientes ad istud officium, ideo scriptura volens ostendere eos esse sufficientes, dum viuerent, dixit quod requieuit super eos spiritus, & prophetauerunt, & nunquam cessauerunt, & ita cum non cessarent prophetare semper poterant respondere ad dubia in negociis populi. Et quia ista certificatio erat necessaria, voluit scriptura exprimere, quod nunquam cessauerunt.

Dicendum, quod de istis dicitur, quod requieuit super eos spiritus Domini, id est spiritus prophetie, nō quidem, quod actualiter semper illum habuerint, ut supra dictum est. sed quia non cessauit statim, immo sepissime prophetauerunt quasi semper maneret in eis spiritus prophetie actualiter. Dicitur autem de istis, quod prophetauerunt, & nunquam cessauerunt, id est prophetauerunt in ista vice in qua Deus misit eis spiritum suum, & non cessauerunt, id est, licet sæpe interrumperetur actus prophetandi, tamen nunquam cessauerunt totaliter, ita quod postea non redirent ad actum prophetandi, sed quoadocunque opus erat, quod prophetarent occurrente aliqua dubitatione cōsulerent Dominum, & sic prophetabant, & quia ab isto die vsque ad mortem istorum semper fuit in eis, quod regerent populum, & quod Deus respōderet eis ad dubia quoadocunque cōsulerent ipsum, dicitur quod nunquam cessauerunt prophetare. Et sic dicimus de illo qui facit aliquem actum temporibus ordinatis, quod semper facit illum, vel nunquam cessat ab illo actu. sic dicit Hiero. ad Rusticum monachum. & in Decretis de consecrat. dist. 5. c. f. nunquam de manu, aut oculis tuis liber Paltetrii discedat, & exponitur ibi, id est horis consecratis, quia certum est, quod aliter nemo posset facere, neque teneretur.

Quare Deus voluit seniores eligi septuaginta, & non plures neque pauciores. Et an simul cum Moyse iudicarent. Quæst. LXVI.

NVNC est dubium de istis senioribus, quare Deus voluit, quod essent tot, id est septuaginta, & non

plures neque pauciores? Aliqui dicunt, quod Deus voluit, quod iudicia quæ per istos fierent essent iusta, & certa, & ad hoc voluit esse multos, ut quando omnes, vel plures eorum in vnum concordarent certum esset iustum esse, quod ab illis diffiniebatur. Secundo, quia in iudicijs id, quod timetur, ut in plurimum, est favor, siue acceptio personarum, ideo Deus illud valde prohibuit Deute. 1. ita magnum iudicabis, ut paruum, neque erit apud te acceptio personarum, quia iudicium Domini est. Cum autem vnus solus iudex est potest personam accipere, & iniuste agere. cū autem multi sunt non possunt omnes cōcordes esse ad malum, ideo conueniens est multos iudices simul esse, & ita factum est hic.

Dicendum, quod istud non stat, quia isti præsupponunt, quod isti omnes septuaginta simul de qualibet re iudicarent, & tunc petitur, an iudicarent simul cū Moyse, vel ipsi omnes per se, sine Moyse. Si autem simul cum Moyse non stat. primo quia tunc non releuaretur Moyse in aliquo, quia ita esset nunc vnicum consistorium omnium causarum magnarum, sicut quando solus Moyse iudicabat, dati fuerunt tamen isti sibi ad releuandum laborem. ergo non iudicaret simul cum eo. Secundo, quia videtur, quod e contrario magis impediretur Moyse: nam adiunctis istis sibi non solum deberet Moyse audire omnes causas magnas populi, sed etiam deberet audire quid isti sentiebant super singulis causis, ne viderentur inutiliter sibi esse adiuncti, & sic plus de tempore consumeret, quod est inconueniens. Tertio quia si isti simul cum Moyse iudicarent, non videtur ad quid prodesset, nisi dicatur, quod esset ad maiorem certitudinem rei iudicatæ, quasi verius, & certius iudicare posset Moyse cum illis quam solus. Sed hoc non conuenit, quia si Moyse dubitaret in aliquo, cōsulebat statim Dominum, & non erat opus, quod conferrer cum aliis.

Si autem dicatur, quod isti sine Moyse iudicarent, petet an omnes simul, vel singillatim? Si primo modo non stat. primo quia tunc essent solum duo consistoria, id est vnum Moyfi, & aliud istorum virorum. Sed non stat, quia duo consistoria non sufficerent omnibus magnis causis Israelitarum, potissime quia consistorium istorum virorum non expediret tot causas quot Moyse, eo quod omnes ipsi deberent super singulis rebus conferre in quo periret multum de tempore. Secundo, quia istud videbatur esse superfluum, quia quod iudices inter se conferant, est propter aliquod dubium, quod a pluribus simul melius diffinitur, quā ab vno. Et istud non est necessarium in istis septuaginta, quia si in aliquo dubitarent statim poterant cōsultare Dominum, & responderet eis, & poterat quilibet per se, ita cōsultare, sicut omnes simul, immo nō erant necessarij multi ad simul cōsulendum, ideo quilibet poterat per se iudicare secundum certitudinem, sicut omnes simul.

Dicendum igitur, quod non iudicabant omnes isti septuaginta simul, nec multi eorum simul, sed quilibet per se, quia cum cuilibet occurreret aliqua causa iudicabat in illa, & si aliquod dubium ei esset cōsulebat Dominum, qui statim respondebat, & sic non poterat dubitari, an verum, vel iustum esset id, quod per istum vnum diffiniebatur, ac si per mille viros diffiniretur, cum a Deo dictum esset, quod iste iudicabat. Sed hoc verum est tempore Moyfi, quando ipse accipit istos in socios ad releuandum laborem, & quilibet istorum erat propheta, quia per se poterat quilibet cōsultare Dominum, secus autē fuit post mortem Moyfi tempore summorum sacerdotum, quando etiam mansit consistorium septuaginta seniorum, quia tunc non iudicabat quilibet istorum per se, sed omnes simul cum.

sum summo sacerdote, quia illi non erant prophetae neque summus sacerdos erat propheta, ideo cum humano iudicio agendum esset, oportebat omnes concurrere ad hoc, quod firmiter esset iudicium, sicut iura humana dicunt, quod firmum est iudicium quod plurimorum sententiis confirmatur.

Sed tunc manet dubium, quod prius, scilicet quare erant isti 70. & quare non plures neque pauciores?

Dicendum, quod debuerunt esse multi, quia fuerunt dati Moysi in adiutores propter multitudinem causarum populi, in quibus Moyses solus non poterat providere, sicut ipse dixit. non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis mihi est, ut patet in litera. & postea Deus dixit tradam eis de spiritu tuo, ut sustentent onus populi tecum, & non solus tu graueris. Si tamen isti essent pauci, etiam si quilibet eorum audiret per se causas, & diffineret, sicut Moyses, vel non sufficerent omnes simul, vel quilibet graueretur. Ad hoc ergo, quod nullus graueretur debuerunt esse multi, ut sic distribuerentur negocia totius populi in multos. Sed cur specialiter septuaginta, & non plures neque pauciores, non potest determinate reddi causa, quia sicut septuaginta conueniebant, ita poterant conuenire septuaginta unus, vel septuaginta duo, quia non abundanter, ita etiam poterant sufficere sexaginta octo, vel sexaginta nouem, ideo non potest specialiter dici, quare fuit potius iste numerus quam aliquis alius. Sed potest dici de magno, & de paruo excessu, aut defectu. scilicet quod non darentur ducenti, aut trecenti seniores in locis Moysi, quia isti valde superabundarent, nec debuerant dari soli sex, aut septem, quia illi non sufficerent, dedit autem Deus illum numerum iudicum quem sufficientem reputauit.

Quare Iosue dixit Moysi, quod prohiberet istos duos prophetas, & an peccauerit. Quasi. LXVII.

QUARE Iosue dixit Moysi, quod prohiberet istos duos viros qui erant in castris.

Dicendum, quod hoc fuit propter quantum inuidiam, diligebat enim Iosue valde Moysen, ut dominum suum, nam vocatur supra in litera famulus Moysi, & aliquando puer eius Exodi 32. & 33. vide rat autem, quod ante hoc solus Moyses prophetabat, & gubernabat populum, nunc autem cum isti prophetae rē videbatur minui aliquantulum honor Moysi, de quo valde dolebat Iosue, ideo ut prouideretur contra hoc desiderauit, quod prohiberent illi prophetare, & quia Moyses erat princeps populi, qui de omnibus disponebat poterat prohibere, ideo ad eum recurrit, ut prohiberet.

Sed aliquis dicet, quod Iosue non inuideret, quia erat vir bonus. Inuidia autem peccatum est, ideo non esset in Iosue, patet hoc, quia dicitur in litera, quod Iosue erat electus ex pluribus. Iosue erat plenus spiritu sancto, ut colligitur infra Deut. 34. c. & tamen ubi est spiritus Dei non est inuidia, quae est peccatum, ideo Iosue non inuideret.

Dicendum, quod Iosue ex quadam inuidia dixit hoc, quod patet primo, quia Moyses respondit ei quid emularis pro me, id est quare inuides, & sic ex inuidia dicebat. Secundo, quia Moyses addidit, quis mihi det, ut omnis populus propheteret, & det eis Deus spiritum suum, in quo patet, quod Iosue inuidebat, quod multi iam prophetarent praeter Moysen. Ipse autem Moyses dixit e contrario se cupere, quod totus populus prophetaret, & in omnibus esset spiritus Dei. Tertio quia Iosue tacuit quando Moyses dixit quid emularis pro me. Et tamen si non diceret ex inuidia respon-

deret, quod non inuidebat, sed propter aliam causam dicebat. tacuit tamen licet increparetur, ideo ostendit, quod ex inuidia dixerat. Ad duas rationes in contrarium respondebitur quasi. sequen.

Iosue peccauit peccato inuidiae, licet non magno. Et responderetur ad rationes dubij questionis praecedentis. Quasi. LXVIII.

SED quaretur, an peccauit Iosue petendo a Moysi, quod prohiberet illos viros prophetare.

Sed dicendum, quod si nesciremus causam quare Iosue hoc petiuit, possemus dicere, quod non peccauit, interpretando in bonum eo, quod Iosue erat vir iustus, tamen cum sciamus, quod dixit hoc ex inuidia, ut asseruit Moyses, & patet praeced. quae est. oportet dici, quod aliquo modo peccauerit, quia inuidia, & emulatio ponuntur inter opera carnis ad Galat. 5. capit. & omnia illa mala sunt, quia repugnant spiritui. eod. cap.

Dicendum tamen, quod istud peccatum non fuit magnum, primo quia Iosue non inuidebat pro se, sed pro Moysi, magis autem deordinatus affectus in eis quae aliquis vult pro se quam in eis quae vult pro alio.

Secundo, quia Iosue non inuidebat in male, sed aliquantulum motus a ratione, scilicet ut illa gloria singularis quam Deus dederat Moysi, non minueretur.

Tertio quia ista inuidia non surrexit cum magna deliberatione, neque diu durauit, quae ostendunt peccatum non esse magnum, & parum inherere affectui. Primum patet, quia statim, ut puer nunciavit Moysi duos viros prophetare in castris, dixit Iosue. domine mi prohibe eos. Secundum patet, quia statim, ut Moyses dixit ad Iosue, quid emularis pro me? tacuit Iosue, & tamen si inuidia esset magna non taceret, sed insisteret, ut illi prohiberentur prophetare.

Ad rationes duas positas praeced. quasi. Respondendum est ad primam, cum dicitur, quod erat Iosue vir sanctus: concedendum, quod esset vir bonus, & iustus, & etiam sanctus, si ita dicere velimus, cum statim post hoc ipse solus cum Caleb inter omnes exploratores secutus fuerit Dominum infra 13. & 14. c. Sed hoc non obstat, quia viri iusti, & sancti aliquando peccant. Erat enim sanctior Moyses, sed peccauit ad aquas contradictionis, & prohibitus est intrare in terram Chanaan infra 20. cap. facilius ergo posset peccare Iosue. Cum allegatur, quod Iosue erat electus ex pluribus, non intelligitur hoc quantum ad sanctitatem, sed quantum ad esse ministrum, unde licet multos alios ministros haberet Moyses, nullum habebat, ita sibi acceptum, & familiarem, sicut Iosue, & ista fuit causa quare potius Iosue inuidit pro Moysi, & petiuit prohiberi viros prophetantes quam aliquis alius.

Ad secundum dicendum, quod licet Iosue haberet spiritum Dei poterat peccare, quia magis plenus spiritu Dei erat Moyses qui peccauit, ut dictum est. Aliter potest dici, quod etiam si non possent peccare illi, qui habent spiritum Dei, adhuc potuissent peccare nunc Iosue, quia spiritus Dei multo post hoc fuit datus Iosue, post mortem Moysi Deute. 34.

Quare Iosue petijt a Moysi, ut duo viri prohiberentur prophetare cum non esset in sua potestate. Et quod in potestate potestate est dicere de eo, quod reuelatur. Quasi. LXXI.

AD HUC quaretur, quomodo Iosue dixit Moysi, quod prohiberet illis duobus viris prophetare: quia non erat in potestate illorum virorum cessare, cum spiritus veniret in eos, &

& patet hoc de Saule qui compulsus est prophetare, & non potuit cessare, sed per diem, & noctem prophetauit nudus coram Samuele 1. Reg. 19. ca. Dicit potest, quod Iosue ideo petiuit hoc, quia putauit posse prohiberi illos viros, & esse in potestate eorum cessare a prophetando quod prohiberentur. Ad rationem in 3. rium potest dici vno modo, quod Iosue nesciebat conditionem spiritus prophetici, putabat enim quod nemo ex necessitate prophetaret, sed adueniente spiritu Dei poterat prophetare, vel cessare a prophetando, & ita licet isti haberent spiritum propheticum, poterat cessare a prophetia, & cessarent si prohiberentur a Moysi. hoc autem putauit Iosue, quia paucum tempus erat, quod ipse agnouerat aliquos prophetantes: nam ante diem istum nullum viderat prophetare, nisi Moysen, qui aliquando prophetabat, & aliquando cessabat, ita putabat esse de omnibus aliis, ideo putauit, quod poterant cessare. Secundo potest dici verum esse, quod sit in potestate prophetae cessare a prophetia. & veritas est, quod non est in potestate alicuius prophetare, quod voluerit, sed est in potestate eius cessare quando voluerit. De primo patet, quia non potest quis prophetare, nisi adueniente spiritu propheticum, cum non sit prophetia aliquid habitualiter manens, sicut scientia, vel prudentia, sed aliqua illustratio actualis raptim transiens, ut supra ostensum est. & quia spiritus iste est a Deo, & non ab homine, non est in potestate hominis quando ille spiritus veniat, sed quando Deus voluerit illum dare. unde aliquando prophetae desiderabant prophetare, & non poterant, sicut Ieremias per decem dies non potuit habere reuelationem Hierem. 42. & Daniel per tres hebdomadas ieiunans non potuit vique ad finem illarum obtinere reuelationem Dan. 10. ca. De secundo patet, quia prophetia facit cognitionem in propheta sicut scientia, vel sapientia, nisi quod scientia, & sapientia sunt aliquid habitualiter, prophetia autem est per modum actus, sicut ergo per scientiam, vel sapientiam intelligit habens aliquid actualiter, quando vult, & tamen potest tacere, quod intelligit, vel dicere illud, ita adueniente spiritu propheticum intelligit propheta aliquid actualiter, poterit tamen dicere illud, vel tacere. Et ad hoc est intelligendum, quod adueniente spiritu propheticum non est in potestate prophetae intelligere, vel non intelligere actualiter, sed necesse est, quod intelligat, quia includit contradictionem, quod spiritus Dei actualiter illustrat intellectum prophetae, & tamen, quod propheta nihil intelligat, quia esset hoc simul intelligere, & non intelligere. Sed est dicendum, quod est in potestate prophetae dicere statim id, quod intelligit, vel tacere, & causa est, quia ista sunt multum distincta. Illustratio enim prophetica non pertinet neque prouenit ad organum vocatiuum, sed ad intellectum. ideo sicut stat, quod aliqua actualiter intelligamus, & tamen non loquimur, ita stat, quod propheta habeat actualiter aliquam reuelationem, & tamen illam taceat. Istud patet in omnibus prophetis, quia quandoquocumque aliquid reuelabatur eis ad dicendum aliis, non statim dicebant, cum non essent praesentes illis personae, quibus hoc dicendum erat, & patet maxime in Paulo qui reuelationem acceptam tacuit per quatuordecim annos, & postea illam dixit, ut patet 2. Cor. 12. cap. Sic ergo in potestate prophetae erat tacere, quod sibi reuelatur. Et sicut est in potestate prophetae tacere, id est non incipere dicere, quod sibi reuelatum est, ita est in potestate eius, postquam incepit dicere id, quod ei reuelatum est, cessare non explendo totam reuelationem. hoc patet 1. Corinth. 14. cap. ubi ponit ordinem quando multi concurrunt in ecclesia, & prophetant simul. Nam dicit quando vnus debeat tacere, & alius loqui, vult enim quod si quis incepit dicere, quod sibi reuelatum est, & alteri

interim aliquid reuelatur, quod taceat ille qui incepit loqui, & loquatur alius. Hoc tamen non iuberet Apostolus, nisi esset in potestate prophetae cessare ab eo, quod incepit dicere, ergo potest quilibet cessare a prophetare postquam incepit.

Secundo patet ex eo, quod praesupposuit Moyses: nam cum dixit Iosue, domine mi prohibe eos. si esset verum, quod non esset in potestate istorum cessare a prophetia, diceret Moyses non possunt prohiberi, neque cessare, ideo petis impossibile. Sed dixit, quid tu emularis pro me? quasi dicat, hoc quod peris fieri potest, sicut isti prohibeantur, & cessent, tamen non est iustum fieri, quia peris ex mala causa, scilicet ex inuidia, possunt ergo prophetae cessare a prophetando, id est a dicendo id, quod eis reuelatur.

Ad id, quod obiicitur de Saule dicendum, quod ibi erat aliquid ultra prophetiam, nam ad prophetiam solum pertinet, quod fiat illustratio in intellectu prophetae per spiritum Dei, & ita propheta cognoscat aliquid actualiter, quod prius non cognoscebat, sed quod illud voce exprimat non pertinet ad prophetam, sed ad libertatem naturalem prophetae in quantum organa vocatiua seruiunt intellectui, & voluntati. In Saule autem fuit, quod Deus illustrauit intellectum eius, ita ut intelligeret, quod prius non intelligebat, quasi esset alter homo, ut dicitur 1. Regum 10. capit. Insuper in te spiritus Domini, & prophetabis, & mutaberis in virum alterum. fuit etiam ultra hoc, quod Deus voluit cogere eum ad loquendum, mouendo organa sua vocalia, ut diceret id, quod nolebat dicere. Et istud non est inconueniens, quia in potestate Dei est omne, quod ipse formauit in nobis, ideo cum linguam formauerit potest eam mouere, sicut voluerit, etiam repugnante homine.

Secundo patet, quia demones, qui sunt minoris potestatis hoc faciunt, ut patet in arreptitiis, quorum linguas mouent demones, & per eos loquuntur quicquid volunt. Et nunc intelligendum, quod Deus volebat cogere Saulem ad prophetandum, ita ut loqueretur id, quod ipse nolebat. Et sic impediretur occisio Dauid, quam procurabat Saul. Nam non poterat illa exequi dum prophetabat. Istud patet, quia Saul prius misit in Ramatha ad capiendum Dauid, & nunci qui iuerunt statim prophetauerunt, quando steterunt circa Samuelem, & Dauid, & sic non poterunt capere Dauid, & cum hoc dictum fuisset Sauli misit alios nuncios, & etiam illi prophetauerunt, deinde misit tertios, & etiam prophetauerunt 1. Regum 19. cap. certum est autem, quod isti nolebant prophetare, sed potius capere Dauid, quod eis imperatum fuerat, Deus tamen coegit illos prophetare, ut sic impediret, quod volebant, tunc autem Saul iracundia plenus, voluit ire ad capiendum Dauid quasi ipse non cogereetur prophetare, & antequam illuc veniret coactus est prophetare. eod. cap.

Et in hoc intelligendum, quod Saul non solum cogebatur prophetare veniente super eum spiritu Dei, sed etiam turbabatur, & turbabatur tota dispositio eius, quasi oblitus esset sui ipsius, & nesciret ad quid venisset, quod patet, quia si solum compelleretur ad loquendum maneret sibi voluntas prior, & potestas, possetque capere Dauid, vel occidere cum videret sibi praesentem, & tamen postquam incipiebat prophetare statim desinebat conari aliquid contra Dauid sibi praesentem, quasi nihil mali contra eum ante hoc voluisset, ideo non solum cogebatur loqui, sed etiam turbabatur voluntas eius, ut tunc non veller, quod prius volebat, & turbabatur intellectus eius, quasi oblitus esset ad quid venerat, vel quis esset.

Ita patet hoc, quia Saul fecit tunc aliqua quae erant contra

contra honestatem persone sue: nam non solum propheterat, sed etiam nudavit se vestimentis suis, & sic nudus manens prophetauit tota nocte, & die 1. Reg. 19. cap. sed hoc non faceret, nisi satis esset alienatus a mente sua.

Secundo patet, quia Saul patiebatur ibi aliquid contra conditionem humanam, scilicet manens per totam diem, & noctem, sine cibo, cum per totam diem, & noctem prophetauerit, eod. cap.

Dicendum igitur, quod si in prophetis solum sit id, quod est de conditione prophetica, erit in potestate eorum tacere, quod eis reuelatum est, postquam inceperint illud dicere poterunt cessare antequam plenarie dicant, potest tamen aliquid euenire eis, per quod cogantur non solum dicere, quod eis reuelatur, sed etiam facere, vel pati multa alia, sicut fuit in Saule, & quantum ad hoc magis vocantur isti arreptitii, quam prophetæ, quia talia patiuntur qualia arreptitii.

An puer qui nunciavit Moyse, Heldad, & Medad prophetare peccauerit. Quæst. LXX.

QUÆRITUR de illo puero, qui nunciavit Moyse, quod Heldad, & Medad propheta-bant in castris, an peccauerit.

Aliqui dicunt, quod sic, quia eandem rem faciebant ipse, & Iosue, scilicet quod impedirentur illi viri propheta-re, & tamen Iosue peccauit, ut supra ostensum est, ergo etiam iste puer.

Dicendum, quod de affectu huius pueri non constat, ideo neque potest determinate dicere quisquam, quod peccauerit, vel non peccauerit. Dicendum tamen potius est, quod non peccauit, quia de nullo debet presumi malum, nisi constet, & tamen de isto puero non inuenitur, quod aliquod malum fecerit, aut dixerit, ideo non debet asseri, quod peccauerit. patet primo, quia in litera solum dicitur de isto puero, currit puer, & nunciavit Moyse dicens Heldad, & Medad prophetauit in castris. Secundo, quia ipse non petiuit prohiberi illos propheta-re, sicut petiuit Iosue. Tertio, quia forte puer executus fuit officium suum, ut si relictus erat in castris ad annunciandum quicquid accideret, vel dato, quod non esset ei imperatum istud, cum vidit aliquid nouum, putauit iustum esse, quod annunciaret illud Moyse, & forte imputaretur ei culpa si non annunciaret. Quarto, quia Moyse non increpuit eum quare hoc nunciasset, & tamen si peccasset nunciandum, argueret eum Moyse, sicut arguit ipsum Iosue.

Cum autem obiiciebatur, quod iste puer, & Iosue idem faciebant, negandum est, quia puer solum nunciavit, Iosue autem petiuit illos prohiberi. Secundo, quia Iosue inuidit illis propheta-ntibus. Nam dictum est ei quid tu emularis pro me? puer autem non inuidit, quia nihil ei dictum est, ideo puer neque inuidit neque peccauit.

Quare Moyse dixit Iosue quid emularis pro me. Quæst. LXXI.

SED quare quare Moyse dixit ad Iosue quid tu emularis pro me?

Dicendum, quod primo fuit hoc ad ostendendum, quod Iosue non petebat rem iustam. Nam ipse petiuit, quod prohiberentur illi duo viri propheta-re, Moyse autem noluit hoc facere ad ostendendum, quod ex causa iusta cessabat. Ostendit, quod Iosue iniustum petebat, ideo dixit quid tu emularis pro me, id est quare hoc petis, quia ex inuidia petis, volendo, quod ego solum gloriam temporalem habeam,

F sed hoc non est iustum, sed id, quod Deus vult, scilicet licet, quod habeant gloriam illi quibus ipse dedit.

Secundo fuit ad hoc, quod Moyse ostendebat intentionem suam bonam esse. Nam Iosue suadebat ei, quod pertinebat ad honorem eius. Rari autem sunt qui in talibus non assentiant fauentibus sibi, cum homines a seipsis soleant ad talia inclinari, Moyse autem, quia vir sanctus erat noluit usurpare sibi honorem quem Deus ei non dabat, & quia Deus non dederat sibi hunc honorem, ut ipse solus esset propheta, sed voluit etiam aliis communicare, Moyse non voluit inuidere illis quibus Deus hoc comunicabat, & sicut ipse non inuidebat, ita volebat, quod nullus loco eius inuideret, ideo dixit ad Iosue quid tu emularis pro me? id est non debes inuidere, quod alius habeat istam gloriam, quia ego non inuideo, sed placet mihi de illo.

Tertio fuit, quia istud erat in fauorem Moyse: nam Moyse conquestus fuerat Deo, quod non poterat solum sustinere onus huius populi, Deus autem dedit alios qui eum adiuuarent, & ad hoc fecit, quod propheta-nt isti septuaginta viri. ergo Moyse non debebat inuidere istis, cum ipse hoc procurasset, & consequenter non debebat velle, quod aliquis loco eius inuideret, quia talis impediret eum in desiderio suo, & propter hoc ipse ostendit, quod cuperet non istos solos septuaginta propheta-re, sed etiam omnes qui erant in populo cum ait, quis mihi tribuat, ut omnis populus propheta-ret, & det eis Deus spiritum suum: quasi dicat, non displicet mihi de hoc, quod isti septuaginta viri propheta-nt, sed velle, quod omnes qui sunt in populo propheta-nt, & daret Deus cuilibet eorum spiritum suum propheticum. Quarto fuit, quia Moyse sciebat, quod Deus voluit istis 70. viris dare spiritum propheticum, & pronunciauit ei, quod congregaret 70. viros, quibus ipse daret de spiritu Moyse, sed iniustum erat, quod Moyse inuideret contra id, quod Deus faciebat, ideo non solum non inuidit, sed etiam voluit satisfacere illis qui in hac parte pro eo inuidebant. Talis autem erat Iosue, ideo dixit ei Moyse, quid tu emularis pro me? id est nolo, quod inuideas, quia non placet mihi, quod in hac parte aliquis inuideat pro me, cum Deo non placeat.

Heldad, & Medad qui erant, & an essent fratres Moyse. Et quod pater Moyse accepit in uxorem amitam suam. Quæst. LXXII.

AD HUC queretur de istis duobus viris Heldad, & Medad qui erant? Aliqui Hebrei dicunt, quod erant fratres Moyse ex matre, sed non ex patre. Sed Hiero. secundum quosdam alios super Paralip. dicit, quod isti duo erant fratres Moyse ex patre, sed non ex matre, quia post legem acceptam Amram pater Moyse iubente Moyse dimisit matrem eius quæ erat amita eius, & accepit aliam in uxorem, de qua genuit istos duos Heldad, & Medad. Sed dicendum, quod ista duo dicta non habent sufficientem motiuum. De primo patet cum dicunt quidam Hebrei, quod isti duo fuerunt fratres Moyse ex matre, sed non ex patre, quia nullum motiuum apparet ad hoc, quod Moyse esset frater eorum ex matre, aut ex matre. Nam scriptura nihil istorum dicit. Est autem error asserere aliquid non stante causa, vel non appa-rente. Secundo, quia potius scriptura innuit contrarium: nam si isti duo essent fratres Moyse certum est, quod illud cognosceret Iosue, quod erat familiarissimus Moyse, immo nullus de populo posset hoc ignorare, ideo Iosue non peteret a Moyse, quod prohiberet istos propheta-re, quia potius erat honor Moyse, quod fratres sui propheta-nt, ideo Iosue procuraret, quod pro-

K phetia

phetia istorum omnibus notificaretur, non autem quod prohiberetur, sed petiuit istos prohiberi, cum non petierit de aliis 68. viris, ergo isti non erant fratres Moyse. Aliud dictum, scilicet quod essent fratres Moyse ex matre, & non ex matre, etiam non habet colorem propter duas rationes supra postas, quia siue ex patre, siue ex matre essent fratres Moyse virgerent duæ rationes supra postæ. Additur etiam causa huius dicti, scilicet quod post legem datam Moyse dixit patri suo Amram, quod dimitteret uxorem suam quæ erat mater Moyse, & accepit tunc aliam ex qua genuit istos duos.

Dicendum autem, quod forte aliqui negarēt istud presuppositum, scilicet, quod pater Moyse accepit in uxorem amitam suam. Est dicendum, quod non potest negari, quin Amram accepit uxorem cognatam sibi Exodi 2. cap. scilicet egressus est vir de domo Leui accepta uxore stirpis sue, sed in quo gradu consanguinitatis se habuerint Amram pater Moyse, & Iocabeth mater eius patet Exodi 6. scilicet accepit Amram Iocabeth patruelem suam, quæ peperit ei Aaron, & Moyse: patruelem autem vocatur filia patris, & tunc patrueles sunt filij duorum fratrum, quia patruus est frater patris, & isti secundum legem Moyse poterant copulari matrimonialiter, quia non erat eis prohibitum Leuitici 18. cap. Si autem accipiat patruelem lar-ge, id est soror patris quæ deberet vocari patris, si hoc haberet usus latinis, erat illicitum secundum legem Moyse copulari in tali gradu Leuitici 18. cap. Et ista vocatur amita, sed dato, quod Iocabeth esset mater Moyse, & amita Amram, non iuberet Moyse patri suo, quod separaretur ab ea post legem datam. Primo quia lex non obligabat ad hoc, quia lex, vel constitutio obligant ad futura, quæ sunt postquam datur ipsa lex, non autem ad præterita, nisi expresse caueatur in ea, ut patet extra de constit. cap. cognoscentes. sed pater Moyse contraxerat ante legem datam Moyse, ergo cum in ea non expumeretur de præteritis, sed solum de futuris, non tenebatur Amram dimittere uxorem suam propter legem.

Secundo, quia si Amram pater Moyse dimitteret uxorem suam, non videtur, quod acciperet alteram, ex qua gigneret istos duos Heldad, & Medad, sed vel mortuus erat, vel nullam uxorem acciperet, istud patet, quia hoc tempore necesse erat esse ad minus centum, & viginti annorum, vel quasi ad talem tamen ætatem, vel homines non perueniebant, vel si peruenirent, essent ita dispositi, ut iam uxores accipere non possent, vel saltem non possent gignere. Istud patet, quia tempore Abrahæ erant homines maioris vite cum Abraham vixerit annis centum septuagintaquinque Gen. 25. cap. Isaac autem filius eius vixit annis centum octoginta Gene. 35. tempore tamen Moyse nemo excedebat annos centum viginti, quia de nullo inuenitur maior ætas, nisi de Aaron qui vixit centum viginti tribus annis infra 33. ca. & tamen tempore Abrahæ quando homines vivebant centum, & octoginta annis erat mirabile, quod homo centenarius posset gignere, sicut mirata est Sara, & putauit esse impossibile Gene. 18. c. & scriptura approbat illud dicens, corpus Abrahæ tunc esse mortuum, id est non habens virtutem ad gignendum, sicut si esset mortuus ad Roma. 4. ca. ergo a fortiori tempore Moyse non posset aliquis gignere anno centesimo, & multo minus cum esset annorum centum viginti. Sed quod Amram pater Moyse esset hoc tempore centum viginti annorum patet, quia Moyse erat nunc octoginta duorum annorum cum in exitu de Aegypto esset annorum octoginta Exodi 7. cap. & nunc erat secundus annus ab exitu de Aegypto præceden. cap. ergo erat Moyse octoginta duorum annorum, sed Moyse habebat sororem quæ

A esset maior eo annis quindecim, vel plus, ergo pater eius iam a nonaginta septem annis saltem inceperat gignere. Sed certum est, quod ipse esset plurtquam viginti annorum, quando inciperet gignere secundum consuetudinem accipiendi uxores illo tempore, & potissime, quia pater Moyse quando accepit uxorem vocabatur vir Exodi 2. cap. Et ita completerentur saltem centum, & viginti anni vite patris Moyse hoc tempore, & tamen in tali ætate homines non vivebant, vel nullo modo gignere poterant. Sed patet presuppositum, scilicet, quod quando Moyse natus est haberet sororem 15. annorum, vel plus, quia quando Moyse natus est fuit positus in flumine, & soror eius seruabat eum de longinquo, & locuta est multum prudenter cum filia Pharaonis, ad hoc, quod Moyse daretur nutriendus matri sue Exodi 2. cap. Sed istam astutiam non poterat tenere, nisi puella adulta, ideo esset saltem annorum quindecim, vel quasi, quia minoris ætate non solet aduenire tanta prudentia, & sic patet, quod pater Moyse hoc tempore, vel non vivebat, vel non poterat accipere aliquam uxorem, cum esset centum viginti annorum, vel quasi.

Quare Iosue non petijt prohiberi omnes propheta-ntes, sicut in duobus. Quæst. LXXIII.

AD HUC aliqui, querunt quare Iosue non petiuit prohiberi omnes propheta-ntes in castris, sicut petiuit prohiberi duos, id est Heldad, & Medad.

Aliqui dicunt, quod petiuit prohiberi omnes cum esset eadem ratio, licet de solis duobus expresserit. Sed dicendum, quod non stat, sicut dicitur quæst. sequen. in mo istos duos solos prohiberi petiuit. Causa huius est, quia licet Iosue pro omnibus inuideret, non tamen pro omnibus ausus est petere, quod prohiberentur. Inuidebat quippe Iosue, quia ante hoc solus Moyse habuerat istam excellentiam singularem, quod solus propheta-nt in toto Israel, nunc vero incipiebant alij propheta-re, in quo minuebatur excellentia Moyse, quia iam non erat solus, ideo voluisset Iosue, quod omnes prohiberentur propheta-re, sed non ausus est petere hoc de omnibus, petiuit autem de his duobus.

Primo quia alij videbantur propheta-re de voluntate Moyse, quia ipse duxerat eos ad ostium tabernaculi, & ibi ceperunt propheta-re supra in litera, isti autem duo non videbantur propheta-re de intentione Moyse, cum non propheta-nt cum aliis, sed in castris.

Secundo, quia super alios constabat, quod Deus misisset spiritum sanctum, quia erant ad ostium tabernaculi, & ibi subito propheta-re ceperunt. Sed contra id, quod Deus expresse faciebat non auderet quicquam loqui Iosue, de duobus viris qui erant in castris non fuit sic, quia non apparebat quomodo ipsi cepissent propheta-re, vel quomodo spiritus descendisset super eos, ideo de illis ausus est petere Iosue, & non de aliis.

Tertio quia poterat putari, quod isti non vere propheta-nt, sed fingerent se propheta-re, sicut multi erant qui dicebant aliquid ex parte Dei, & tamen Deus non mittebat illos Eze. 13. c. motiuum ad hoc erat, quia illi duo non propheta-bant cum aliis apud tabernaculum, sed in castris, ubi Moyse non videntem poterat fingere, quod non erat. Et non erat sic de illis qui propheta-bant ad ostium tabernaculi coram Moyse, ideo de istis non fuit petitum, quod prohiberentur.

Quarto fuit propter periculum, quia putauit Iosue, quod si isti duo qui in castris propheta-bant, permitte-

rentur prophetare, possent multi alii similiter facere, & ita minueretur tota gloria Moyfi, ideo putauit, qd oportebat illos duos prohiberi, ne ceteri exēplo suo ad similia mouerentur, & ad hoc dixit Moyfes quis mihi det, vt omnis populus propheter? quasi dicat, id qd tu putas esse inconueniens non est inconueniens, quia ego vellem, qd totus populus prophetaret.

Ex p̄dictis patet, qd isti duo Heldad, & Medad nō erant fratres Moyfi, quia aliās non peteret Iosue contra illos, qd prohiberentur prophetare. Et vltra rationes p̄sitas p̄ced. quāst. adhuc patet, qd non erāt isti fratres Moyfi, quia tunc non haberent etatem vnus anni quando prophetauerunt, quod patet, quia quando Moyfes dixit hoc erat secundus mensis anni secundi ab exitu de Aegypto, s̄statim post recessum de monte Sinai, cum non fuit aliqua mansio intermedia inter desertum Sinai, & Sepulchrā concupiscentiā vbi nunc erat populus infra 33. cap. & tamen in anno secundo, & mense secundo recesserunt Israelitē de deserto Sinai p̄ced. ca. lex tamen fuit data anno primo ab exitu de Aegypto mense tertio, vt pater Exo. 19. c. ergo non erat annus integer ex quo lex inceperat dari. Si igitur post hoc Moyfes diceret patri suo, qd recederet ab vxore, & ille acciperet aliā ex qua postea gigneret istos duos, cum non esset vnus annus, qd ille accepisset vxorem, aut isti duo non essent nati, sed vnus tantum eorum, vel si ambo essent nati essent gemelli, & dato, qd essent Gemelli, nō essent ad plus, nisi triū mensium, & sic nō possent prophetare, potissime cū dicatur supra in litera, qd isti erāt viri qui descripti fuerant cum aliis. Sed ad hoc respondet historia scholastica, qd lex fuit prius data per cogitationem quam realiter, ideo licet per vnum annum tantum ante hoc fuisset data realiter, potuisset per triginta, vel quadraginta annos prius data esse. Et tūc separaretur pater Moyfi ab vxore sua, & acciperet aliam ex qua gigneret istos duos qui possent esse 30. vel 40. annorum, & sic possent prophetare.

Sed dicendum, qd istud est omnino fictum, & nihil rationis habet, quia lex nō datur, nisi vno modo, scilicet cum promulgatur populo, cui datur, alias autem nihil est dicere, qd lex detur. Secundo, quia si concederetur legem dari per cogitationem, illa nō obligaret, quia lex nō obligat, nisi cum promulgatur, ideo licet Moyfi daretur lex per cogitationem multo tempore ante, non obligaretur pater eius ad dimittendum vxorem, neque dimitteret. Item totum hoc, quod asseritur, qd pater Moyfi dimiserit vxorem quae erat mater Moyfi, & acceperit aliā de qua genuit istos duos est impertinens, & non necessarium, quia poterat dici, qd pater Moyfi habuit duas vxores. ex vna genuit Moyfen, & Aaron, & Mariam Exo. 6. ca. Ex alia autem genuit istos duos Heldad, & Medad, & non sequeretur tunc aliquod inconueniens. Sed isti, quia nesciunt dare modum rei, fingunt multa impertinentia, & non possunt euadere inconuenientia. *Cucurrit puer, & nunciavit Moyfi.* Non est iste puer Iosue, quamquam ipse vocatur puer Moyfi. Exo. 33. c. & aliquando famulus eius, quia infra dicitur, qd statim Iosue dixit Moyfi, vt prohiberet illos viros prophetare, s̄ postquam ista verba audita sunt a puero nunciante. Sed dicunt quidam Iudaei, qd iste puer fuit Gerson filius Moyfi qui puer erat etate, & manserat in castris.

Heldad, & Medad prophetant in castris. Ista fuerunt verba pueri nunciantis, putauit enim cum vidit illos prophetare absente Moyse, qd forte inde aliquod scandalum sequebatur, vel damnum Moyfi, ideo festinus denunciauit. *Statim Iosue filius Nun minister Moyfi.* Poni tur hic de Iosue qui cum audisset verba pueri commotus est zelo contra prophetantes, & dixit Moyfi, vt p-

hiberet eos prophetare. vocatur Iosue minister Moyfi, quia erat seruus illi, & semper manebat cum eo, & aliquando vocatur puer nō secundum etatem, sed propter seruitium, quia erat famulus Moyfi. *Electus est pluribus.* Idest Iosue erat inter multos ministros electus: nam licet Moyfes haberet alios ministros, tamē nullus, ita bonus erat, vt Iosue, nec placens in oculis Moyfi. Erat enim strenuus vir in bellis, ideo elegerat eum Moyfes tanquam ducem belli in primo bello facto in deserto, s̄ contra Amalech, vt patet Exo. c. 17. & iterum quando pugnatum est q̄ Madianitas factus est dux belli infra 31. capi. Erat etiam familiarissimus Moyfi super omnes. etiam magis quam Aaron frater Moyfi. Nam absente Moyse manebat Iosue in tabernaculo paruo, quod tetenderat Moyfes extra castra, & nemo illuc ingrediebatur p̄ter Moyfen, & Iosue, ibi enim descendebat columna nubis ad ostium, vt loqueretur cum Moyse, vt patet Exo. c. 33.

Item cum ascenderet Moyfes in montem Sinai ascenderunt cum eo 70. seniores, & Aaron, & Nadab, & Abiu, vt patet Exo. c. 34. steterunt tamen procul adorantes, Iosue vero ascendit ad altiorem partem montis, vt ibi colligitur.

Item alii reuerfi sunt in castra, Iosue autem mansit 40. diebus, & 40. noctibus expectans Moyfen vsque quo descenderet, & in 40. die descendit cum iplo ferente tabulas, vt patet Exo. c. 32. & ob hoc Moyfes ex nimia dilectione mutauit nomen eius, cum missus est in exploratorem in terram Chanaan, vt patet infra c. 13. Volebat autem Deus, vt Iosue maneret cum Moyse, & erudiretur ab eo, quia elegerat eum, vt esset dux populi sui, ideo conueniens erat, vt esset alumnus Moyfi cum ei successurus esset, & hoc, vt mores eius disceret, etiam vt haberet testimonium boni viri in oculis totius populi, quia securius eum acciperent in ducem, cum scirent esse alumnus boni viri, & iusti, quam si fuisset apud quemcunque alium nutritus.

Domine mi Moyfes prohibe eos. Idest iube ne loquantur. Intelligebat enim Iosue, quod hoc erat in diminutionem status Moyfi, & quia diligebat eū dicebat, vt prohiberet eos. in Hebraeo litera sonat hic.

Incarcera eos. Et dicebat hoc Iosue, quia illi prophetauerunt de morte Moyfi, & exaltatione Iosue, quomodo moniturus esset Moyfes, & Iosue principatur? populo, credebatur autē Iosue, quod Moyfes presumere ei placere de dicta prophetia si tacuisset, & sic posset eum odio habere, vel alio modo, quia Moyfes erat iudex in populo quantum ad omnia maxima, vt in diuinis, ideo videbatur derogari eius dignitati, quod alii p̄ter eum prophetarent.

At ille quid inquit emularis pro me? Idest Moyfes dixit ad Iosue quare tū inuides illis, vel piget te de eorum prophetia propter me? quia in hoc nō iuste me amas, ego enim vellem, quod omnis populus haberet spiritum Dei ad prophetandum.

Et ista expositio videtur melior quam alia, scilicet, quod dixisset Iosue hoc, quia prophetabāt illi de morte Moyfi. Nam tunc impertinens esset dici quid emularis pro me, & id, quod postea dicitur, scilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus propheter, & det eis Dominus spiritum suum, de solo igitur spiritu prophetico communicato aliis p̄ter Moyfen debebat Iosue. sic enim doluerunt Iudaei, quando p̄dicante beato Petro venit Spiritus sanctus super Gentiles audientes verbum. Et respondit Petrus, quod nemo poterat prohibere Spiritum sanctum qui fide purificauerat corda illorum, & baptizati sunt. De hoc Actuum ca. decimo, & vndecimo. emulari dicitur inuidere, vel amare, aut imitari, vel superbire, vnde versus.

Emulus inflatur, amat, inuidet, atque imitatur.

Iosue erat multi plures in oculis Moyfi.

Aemulari multa significat.

Hic

Hic autē accipitur pro inuidere Apostolos autem r. A Cor. 14. accipit pro imitari dicens, emulamini charismata meliora.

Quis tribuat, vt omnis populus prophetet. Quasi dicat in hoc nihil mihi subtrahatur, quod omnes prophetent, sed desiderem, quod omnes prophetarent. Et non ponitur hic quis, interrogatiue, quasi pro dubio: nam sciebat Moyfes, quod nemo poterat hoc dare, nisi Deus, sed ponitur optatiue, scilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus propheter, idest vtinam omnis populus habeat spiritum propheticum. Et sic accipitur supra cum dixerunt Aegyptii, quis dabit nobis ad vescendū carnes, idest vtinam darent nobis carnes ad vescendū, & ex hoc etiam patet, quod non stet prima sententia de p̄nunciatione mortis Moyfi, quia emulari inuidere est, quod pertinet ad honorem ablatum, non autem propter malum p̄nunciatum, quia ad malū p̄nunciatum sequitur timor, vel odium enunciatum, non autem inuidia, quae semper est de bono alterius, prout est nostri boni diminutiuum, quantum ad esse, vel apparere.

Quare Iosue non petijt prohiberi alios prophetantes.
Quaest. LXXIII.

QVAERET aliquis cum Iosue dixerit Moyfi, quod prohiberet duos viros prophetantes in castris, quare non dixit, quod etiam prohiberet alios, qui prophetabant apud ostiū tabernaculi, quia ex prophetia illorum, ita diminuebatur status Moyfi, sicut ex prophetia duorum existentium in castris.

Posset responderi, quod quando dicitur, phibe eos non solum intelligitur de Heldad, & Medad, sed etiā de omnibus aliis qui prophetabant, sed non consonat hoc seriei textus, quia immediate, vt nunciatū est Moyfi, qd Heldad, & Medad prophetabant dixit Iosue prohibe eos: de aliis autem forte diceret aliquis, qd Iosue non vidit eos prophetantes, nec audiuit, ideo nō dixit, qd prohiberentur.

Sed non stat, quia Iosue erat cum Moyse, vt patet hic, quia cum puer cucurrit ad Moyfen, immediate locutus fuit ista Moyfi: melius ergo videtur dicendū, qd Iosue non dixit, quod prohiberentur prophetantes ad ostium tabernaculi, quia credidit, quod illi venerunt ante tabernaculum de voluntate Moyfi, & eo volente prophetauerunt, alii autem qui erant in castris non. Item quia timebat, quod simili exemplo alii ad prophetandum insurgerent, quod videbatur derogare excellentiē Moyfi, sed ista intentio Iosue non stat. Dixit enim, quod prohiberet eos Moyfes, & tamen nō poterant prohiberi, quia dato, quod iuberet ne loquerentur non possent facere si spiritus Dei vergebat eos ad loquendum, sicut dictum est supra de propheta Balaam, qui quamquam vellet dicere malum non poterat, quia Deus vergebat eum ad bonum dicendum. Item quia verbum domini non est alligatum, vt patet secundo ad Timoth. capitulo secundo, ideo non potest per p̄ceptum alicuius cessare. Item cum esset intentio Iosue prohiberi duos viros prophetantes in castris, ne alij simili exemplo mouerentur non stat, quia prophetia non venit hominibus, quia ipsi volunt, & quamquam conentur prophetare non prophetabunt, sed spiritu Dei homines efficiuntur prophetae, vt patet secunda Petri, capitulo primo, scilicet non enim voluntate humana allata est aliquādo prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti, ideo quamquam illi prophetarent, non propter hoc insurgeret quisquam alius ad prophetandum. Si tamen multis daretur spiritus prophetae. Alph. Toft. super Num. Pars I.

pheticus nō posset Moyfes phibere eos prophetare. *Et det eis Dominus spiritum suum.* Idest det eis spiritum propheticum, qui dicitur spiritus suus, quia a nullo dari potest nisi a Deo, cum nō constet prophetia aliquando voluntate humana, sed diuina, vt in p̄allegata auctoritate.

Reuersusque est Moyfes & omnes maiores natu Israel in castra. Idest priusquā completa est ordinatio iudicum per missionem spiritus diuini super eos reuersus est Moyfes in castris cum omnibus maioribus natu. & dicitur reuersus in castra, quia ante hoc erat ad ostiū tabernaculi cum senioribus. tabernaculum autem erat extra castra, scilicet separatum ab omni latere castrorum, in medio tamen quatuor vexillorum ipsorum castrorum. & dicitur reuersus cum omnibus maioribus natu, idest cum omnibus senibus qui dicuntur maiores natu, quia primo nati sunt. & vocabantur hic maiores natu ipsi seniores electi in iudices, quia cum his reuersus est in castra Moyfes, vel vocantur maiores natu, idest maiores genere, scilicet nobiliores in populo. sed primus senus est melior.

Ventus autem egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices derulit, & dimisit in castra, itinere quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum: volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauit coturnicum, qui parum decem coros, & siccauerunt eas per gyrum castrorum.

Ventus autem egrediens. Hic ponitur prouisio & promissi impletio quantum ad cibum, quia promiserat Deus dare carnes mense integro: fuerunt autem iste carnes coturnices, quae in circuitu castrorum ceciderunt de quibus Iudaei acceperunt ad saturitatem.

An poterint angeli portare coturnices ad castra, sicut portauit eas ventus. Et an requirebatur pro qualibet coturnice vnus angelus, vel potuisset vnus portare omnes. Et quod conuenientius a vento quam ab angelis portata sunt.
Quaest. LXXV.

ET dicitur ventus egrediens a Domino ad inducendas coturnices, quia iste coturnices nō venerunt proprio motu vel inclinatione in castra, sed ventus eas appulit illuc, & iste ventus non fuit veniens naturaliter, sed Dominus misit illum ad inducendum coturnices in castra: erant. n. distantia castra a loco coturnicum, & ipse non irent illuc propria inclinatione. coegit ergo Deus illas.

Et potuisset hoc facere per angelos ducētes eas de locis in quibus manebāt, vel per ventum flantē, quia iste modus facilius erat, nam si angeli debuissent ducere coturnices in castra oportebat, vt tot essent angeli, quot coturnices veniebant in castra, nā non posset angelus multas simul ferre coturnices, non quidē qd non sufficeret ad impellendam vnam, & omnes simul, sed non posset impellere propter discontinuitatem. nam cum aliquod continuum est durum cū virtus motiua applicetur vni particulē mouebantur oēs alię, quia vna trahit alias pp̄ continuitatē soliditatis. Si tamē sit aliquid discontinuū q̄ moueatur vna pars, non mouebuntur alię, quia non tangit vna alteram nec impellit, ideo si quis debet mouere multa discontinua, oportet vt a quolibet eorū habeat specialē appli-

Coturnices dantur populo.

Psalm. 77.

V

applicationem virtutis motiue. Angelus autem non potest facere huiusmodi: nam cum ipse sit simpliciter vnus, non potest applicare virtutem, nisi vni rei. Et si illa valde magna fuerit, & continua, mouebit eam, quia mota vna parte mouetur alie. Si autem fuerint plures discontinue res, oportet quod plures Angeli moueant illas, & vnus non poterit. nam quaretur de Angelo, an ipse applicet virtutem suam rei aliquam, quia mota vna parte mouebit id, quod adiunctum est, quamquam non applicetur virtus sua toti illi rei, sed mota vna parte mouebuntur alie. Si autem applicatio virtutis Angeli ad mouendum fiat in magna extensione non poterit etiam applicari, nisi vni rei: nam quamquam sufficeret illa extensio virtutis Angeli applicare se multis rebus, tamen si discontinue sunt non poterit, quia non fit deriuatio virtutis, nisi per continuum.

Fundamentum est, quia virtus illa est vnica, & mouere debet vnico impulsu, ergo oportet, quod omnia quibus applicatur sint vnum. Si autem plura sint necesse est esse plures applicationes, quod non potest facere virtus que vnica est, posset autem aliquo modo Angelus hoc facere, si esset corporeus, quia posset mouere res discontinuas simul, scilicet applicando vnam partem corporis vni, & aliam alteri, sicut nos alia mouemus pede, & alia mouemus manibus, eadem tamen virtus motiua est in toto corpore nostro, tunc tamen quamquam non sit continuitas in rebus motis, quia tamen est in motore applicabitur vnum continuum propter esse applicatas eidem continuo in quo est virtus motiua, sicut est de granulis arenarum: non enim nos poterimus multa granula arenarum ferre simul, quia discontinua sunt, & dispergentur. Si tamen posuerimus ea in aliquo continuo, scilicet intra aliquod vas quantacunque capacitatis, poterimus illa ferre, & tunc virtus nostra motiua applicatur illis plurius discontinuis simul, & mouet vnico impetu, quia sunt quasi vnum continuum propter esse in vno continuo, Angelus autem non est corporeus, ideo non potest applicare virtutem suam multis rebus discontinuis, quia non habet in se aliquam solidam continuitatem in qua multa discontinua continentur, & nos hoc facere poterimus, ideo si Angeli ferrent plura discontinua necesse erat, vt tot applicationes virtutis facerent quot erant ipse res discontinue, & consequenter tot essent Angeli quot res motę, cum non posset vnus Angelus facere multas applicationes virtutis, cum applicationes virtutis totaliter distinctę sint a principiis totaliter distinctis.

Sic autem erat de angelis si mouerent coturnices, quia illę non erant aliquod continuu, sed tot discontinua mobilia, quot coturnices. Cum ergo Angeli mouerent illas necesse est, vt cuiuslibet applicaret virtutem impulsuam, vt violenter mouerentur contra castra Hebręorum, non tamen poterat vnus extendere virtutem suam per multas, quia erant discontinue, & non poterant moueri aliquo impetu vno, nisi ab aliquo continuo solido, vt si in aliquo corpore essent, quod multas moueret simul, quia tunc virtus impelleres mouebit illud corpus vnico impetu, quia est vnu, discontinua autem que intra ipsum sunt mouebuntur per accidens ad motum illius, vnica tamen virtus non poterit immediate mouere multa discontinua.

Nec valet si obiciatur, quod virtus Angeli poterat extendi per medium continuu, scilicet per ipsum aerem, & applicaretur vni magnitudini continue aeris, intra quam essent multę coturnices, & mouendo illam mouerentur omnia que intra sunt.

F Sed non potest stare, quia ad hoc, quod applicetur virtus ad mouendum aliquod vnum continuu, & alia discontinua intra ipsum, oportet quod illud continuu sit solidum, alioquin non solum discontinua que intra ipsum sunt non mouebuntur, sed nec etiam ipsum continuu mouebitur, sicut patet in aqua, que quamquam continua sit, tamen nos ferre non poterimus aliquam eius magnitudinem, nisi intra aliquod continuu solidum claudamus, scilicet in vreo, aut alio vase, alioquin destuet, aer tamen rarior est, ideo non poterit moueri ab aliqua virtute impellente illu, nisi ponatur aliud continuu solidius cui applicetur virtus ad mouendum. Ideo Angeli non solum non possent mouere ipsas coturnices, que erant discontinuę intra aliquam magnitudinem continue aeris, sed etiam non possent mouere ipsum aerem continuu, nisi applicarent virtutem suam alicui alteri continuo solido, & mouendo illud per se mouerent aerem per accidens: ideo si angeli mouerent coturnices non poterat quilibet mouere, nisi vnam. Hoc autem non erat difficile Deo per Angelos facere, quia magna est multitudo Angelorum, & forte magis quam coturnicum adductarum ad Iudeos, sed dato, quod non esset tanta multitudo, pauci angeli potuissent breuiter ferre omnes coturnices illas ad castra Iudeorum, quia velocitas nature Angelorum magna est. Erat tamen leuius, & naturalius moueri corpus a corpore, ideo suscitauit Deus ventum a parte illa mundi in qua erant coturnices, & vnico impetu flatus ducebat eas in castra.

Nec restat hic argumentum, quod fiebat de angelis, quia totus ille ventus erat vnum continuu, & poterat simul applicari multis coturnicibus, atque mouere eas, sicut si clauderentur coturnices multe intra vnum aliquod vas, & ad motum illius portarentur.

Nec restat argumentum de aqua, & de aere, ista enim non possunt moueri a nobis, nisi per aliquod continuu solidum, ventus autem non est huiusmodi, ergo poterat mouere coturnices. Nam non est, sicut aer, quia aer est substantia quedam valde rara, & non potest aliquid impellere, ventus autem non est de natura aeris, sed est de natura terre cum sit fumositas valde grossa, & vaporata a terra, & ista quamquam non habeat soliditatem magnam, habet tamen maiorem quam aer, ideo quamquam intra ipsum ventum nihil contineri queat propter paruam soliditatem, tamen impetu suo omnia mouet, & ob hoc quanto impetuosius stat, tanto magis mouet res solidas concutendo eas. Sic enim arbores, & interdum edificia magna diruit, vt patet in terremotu qui fit ex impulsu grosse ventositatis incluse in viscera terre. Sic enim, & de coturnicibus factu est, quia ventus flabat contra eas, ipse vero non potentes sustinere impetum flatus volitabant contra eam partem, ad qua spiritus ventis eas deducebat, vt peruenirent in castra Hebręorum.

Ventus autem egrediens a Domino.

K Quis ventus fuit qui impulsit coturnices, & quare dicebatur egredi a Domino, & quoties egressus est, quid significatur a domino egrediens. Et an coturnices venerint de insulis Ortigis gręcie, vel de mari rubro. Et huius tractus qualis sit. Quęst. LXXVI.

D ICEBATVR iste ventus mouens coturnices egredi a Domino quasi ipse concitasset illum, & sic fuit, quia non surrexit ex causis naturalibus, sed Dei voluntate, vt moueret coturnices versus illam partem. Sic etiam factum est quoniam ventus missus a Domino desiccavit mare, vt patet Exo.

Exo. 14. ca. Sic etiam quando dominus induxit ventum A re Rubrum post Helin, vt patet infra 33. cap. Iterum autem steterunt apud mare Rubrum cum fuerunt circa montem Seir, vt patet Deuter. cap. 2. Et quando Moyse dixit antequam moreretur verba Deuter. erant Israelitę apud mare Rubrum, vt patet Deuter. cap. 1. Etiam ipsa terra Chanaan dicitur habere mare Rubrum pro termino orientali Exo. 23. cap. sponant terminos tuos a mari Rubro vsque ad mare Palestinorū, & a deserto vsque ad flumini, & ibi mare Rubrum ponitur pro termino orientali, vt in eodem cap. probatum est. Erat autem mare Rubrum aquilonare respectu Iudeorum existens in desertis arabicis, quia cum veniat a parte orientali fluit iuxta montes longissimos Taurum & Caucasum. Deinde descendit versus Aegyptum que est multum australis, & ad huc transit per partem orientalem desertorum arabicorum, & arcuat se descendens versus occidentem, ita vt tangat caput terre Chanaan. Cum ergo essent Iudei infra mare rubrum, quia nunquam transierunt ultra illud versus aquilonem, vt fuit declaratu Exo. c. 14. & ipse tamen tangit caput terre Chanaan Exo. c. 23. Israelitę et intrauerunt per caput terre Chanaan. necesse erat igitur vt haberet ipsi mare Rubrum semper ad partem septentrionalem. Sed hic dicit litera quod coturnices venerunt trans mare Rubrum, ergo veniebant de parte septentrionali. sic. n. dicit Iosephus quod in desertis arabicis apud mare Rubrum abundant nimis coturnices, & inde delatae sunt a vento.

Iterum autem ab occidente fecit flare ventum validissimum, & arripens oēs locustas proiecit in mare rubrum, vt patet Exo. c. 10. sic etiam a principio conditi mundi Deus induxit magnum ventum super terram in die secunda creationis scilicet, quoniam ablatae sunt aquę de superficie terre, & ille desiccavit totam terram, ita vt appareret arida, & ob hoc vocatus est ventus ille ventus dñi, vt patet Gen. c. 1. spiritus dñi ferebatur super aquas. i. ventus missus a dño. Et non solum Deus misit huc ventum flantem ab illa parte, de qua coturnices ducende erant, sed etiam abstulit omnes alios ventos, ne tunc flarent, quia impedirent coturnices venire in castra, si flarent contra illam partem ad quam moueri deberent coturnices, sic patet Psalm. 77. f. & abstulit austrum de celo, & induxit in virtute sua africum, & pluit super eos, quasi puluerem carnes, & quasi arenam maris volatilia pennata: ecce qualiter duo venturi nominantur: vnus quem Deus abstulit de celo. i. fecit, quod non flaret in aere pro tunc, & alius quem induxit in virtute sua faciendo flare ad ferendum coturnices, & tunc sequitur, quod pluit, sicut puluerem carnes. Ex illo autem versu apparet de qua parte venerunt coturnices, scilicet qualiter de parte aquilonari: nam Deus abstulit austrum de celo. sine impedirent coturnices venientes in castra hebręorum, ergo auster flabat illam partem de qua coturnices veniebant. Sed auster flat de puncto meridiano, ergo veniebant coturnices de parte aquilonari, & ventum venientem de parte aquilonari ad ducendum coturnices in castra vocauit scriptura africum, quamquam africanus secundum proprietatem suam austro collateralis est, & vocatur ventus libycus, sed nomina ventorum varie imponuntur.

Arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. Idest ventus ille arripuit coturnices trans mare, & duxit eas in castra hebręorum. Aliqui dicunt, quod istę coturnices venerunt ab Insulis Ortigis, in quibus multum abundant, & ideo vocantur in Gręco coturnices Ortigometre, vt patet Sapient. 16. c. vbi dicitur, quod Deus dedit Iudeis manna, & Ortigometram. i. coturnices, sicut dicit Exo. c. 16. quod venerunt ad vesperam coturnices, & in aurora venit manna. Sed non stat, quia Insula Ortigie non sunt in Arabia, vnde venerunt ille coturnices, sed sunt apud Gręciam: terra autem Gręcorum valde distans est a desertis Arabicis, in quibus tunc erant hebręi. Etiam, quia non est consonantia in ventis, quos ponit scriptura flasse ad inducendas coturnices: nam si de parte Gręcorum venissent coturnices, ventus qui eas ducere deberet non erat aquilonaris, sed ille quem nos vocamus Galletum, & alio nomine vocatur Corus, vel esset quasi ventus occidentalis, & tunc non oportebat auferri austrum de celo, sicut dicit litera Psalm. 77. ad impedias coturnices ne venirent in castra, sed magis ventum subsolanum, vel collateralem eius a parte meridiana. Dicitur tamen, quod ablatus est auster ne flaret: ergo videtur, quod coturnices non venerunt de terra Gręcorum in deserta Arabica. Et quando dicitur, quod Insule Ortigie dicuntur sic, quia Ortigometre. i. coturnices ibi abundant, vel Ortigometre sic vocantur, quia abundant in Insulis Ortigiis. Dicendum magis vocari Ortigometras coturnices, quia primo apud Gręcos in Insulis visę sunt. Dicendum autem coturnices istas venisse trans mare, vt litera dicit hic, & intelligitur hic mare pro mari rubro, quod erat propinquum Iudeis. Nam ipsi multoties fuerunt apud mare rubrum in progressu de Aegypto in terram Chanaan. Primo, quando transierunt per illud, vt patet Exod. decimo quarto capitulo. Iterum fecerunt aliam mansionem apud mare Alph. Toss. super Num. Pa. 1.

re Rubrum post Helin, vt patet infra 33. cap. Iterum autem steterunt apud mare Rubrum cum fuerunt circa montem Seir, vt patet Deuter. cap. 2. Et quando Moyse dixit antequam moreretur verba Deuter. erant Israelitę apud mare Rubrum, vt patet Deuter. cap. 1. Etiam ipsa terra Chanaan dicitur habere mare Rubrum pro termino orientali Exo. 23. cap. sponant terminos tuos a mari Rubro vsque ad mare Palestinorū, & a deserto vsque ad flumini, & ibi mare Rubrum ponitur pro termino orientali, vt in eodem cap. probatum est. Erat autem mare Rubrum aquilonare respectu Iudeorum existens in desertis arabicis, quia cum veniat a parte orientali fluit iuxta montes longissimos Taurum & Caucasum. Deinde descendit versus Aegyptum que est multum australis, & ad huc transit per partem orientalem desertorum arabicorum, & arcuat se descendens versus occidentem, ita vt tangat caput terre Chanaan. Cum ergo essent Iudei infra mare rubrum, quia nunquam transierunt ultra illud versus aquilonem, vt fuit declaratu Exo. c. 14. & ipse tamen tangit caput terre Chanaan Exo. c. 23. Israelitę et intrauerunt per caput terre Chanaan. necesse erat igitur vt haberet ipsi mare Rubrum semper ad partem septentrionalem. Sed hic dicit litera quod coturnices venerunt trans mare Rubrum, ergo veniebant de parte septentrionali. sic. n. dicit Iosephus quod in desertis arabicis apud mare Rubrum abundant nimis coturnices, & inde delatae sunt a vento.

Et dimisit in castra. Idest ventus ille dimittebat cadere coturnices in castra, in hoc apparet quod ventus ille egrediebatur a Domino, i. flabat sola voluntate Dei: nam si naturaliter flasset non dimisisset coturnices cadere in castra Hebręorum, sed detulisset eas ad longinquas partes mundi, versus meridiem, scilicet ad interiorem Aethiopię, que est valde australis: & tunc cum peruenisset in magno impetu vsque ad castra Hebręorum confestim cessabat ibi, & non transibat coturnices ulterius, vt sic non possent euadere manus Hebręorum. Et cum dicitur hic quod dimisit in castra, non est intelligendum quod oēs coturnices cecidissent inter castra, cum immediate dicatur quod in circuitu castrorum itinere diei vnus, sed intelligitur in castra, i. apud castra. sic enim dicit Iosue cap. 5. cum esset Iosue in Galgalis dicit litera Hebraica quod erat in Iericho. litera autem nostra dicit in agro Iericho, quia accipitur ibi esse in Iericho, idest apud, & sic accipitur hic, quod satis dici potest quod aliqua de coturnicibus ceciderunt inter castra apud tabernacula ipsorum Hebręorum. sic dicitur Psalm. 77. & pluit super eos quasi puluerem carnes, & quasi arenam maris volatilia pennata, & ceciderunt in medio castrorum, & in circuitu tabernaculorum ipsorum. plurimę tamen de coturnicibus ceciderunt in circuitu castrorum.

Itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum. Idest coturnices istę ceciderunt in circuitu castrorum ad omnem partem castrorum occupantes spatium vnus diei, & Iudę exibant de castris atque colligebant: fuit autem magnum spatium istud quod repleuerunt coturnices: nam a puncto in punctum contineret plures quam viginti leucas, siue in longitudine, siue in latitudine, quod patet quia ex omni parte castrorum repleuerant coturnices tantum spatium quantum vno die confici posset. Et erat tanta magnitudo, quia valde multus populus erat in castris Hebręorum. & omnibus promiserat Deus dare saturitatem carniū mense integro, vt patet supra. nisi autem tanta copia esset coturnicum non posset satiari multitudo Hebręorum.

Volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Ventus impellebat istas vsque ad castra, & V 2 ibi

Vides hoc hoc conradicere prima fide Prolemeo, sed veritas si bene aduertas hec est.

In accipitur pro apud.

ibi cadere dimittebat, tunc ipse volitabant, nec effugerent, cum non poterant se eleuare, nisi duobus cubitis a terra, ita ut esset facile iudeis capere quotcumque uellent, si uero multum eleuarentur in aere nullam caperent, aut rarissimas.

Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero. Promiserat Deus dare carnes, & immediate, ut uenit Moyses de tabernaculo, ubi elegerat septuaginta seniores in iudices, uenerunt coturnices, & collegit populus toto die illo, & sequenti, atque nocte ipsa, quia erat tanta multitudo coturnicum, quod breuiter colligi non potuit, & quamquam soli mali fuerunt quod desiderauerant carnes & fleuerant, non soli ipsi collegerunt, sed etiam boni, ita ut nullus esset in castris, qui non colligeret, quia licet boni a Deo hoc petere non deberent, tamen a Deo gratis datum ad malorum instantiam recipere decebat, ideo post comestionem carniū fuit secuta poena in comestoribus, sed in solis malis fuit, ut patet infra. s. uocatusque est locus ille sepulchra concupiscentia: ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat carnes, sed soli mali hoc fecerunt.

Congregauit coturnicum, qui parum decem coros. Id est, Israelite congregauerunt multitudinem illam coturnicum cadetium, ita ut nullam reliquerint, quia adhuc intelligebant se sic non satiosos, & quidam magis, quam minus collegerunt, sed qui minus collegerunt habuerunt decem coros, dicitur corus mensura magna apud Hebræos, sed quantitas eius secundum tempus illud ignoratur, quia quantitates mensurarum minorum ignorantur. continet enim corus decem ephi. & quodlibet ephi continet decem gomor. De primo patet Ezech. 45. cap. De secundo, Exodi 16. sed de gomor nescitur quantitas determinata, sed secundum Isidorum, & Papiam gomor continet tantum quantum quarta & dimidia parisienfis, & consequenter unum ephi continet quindecim quartas parisienfes, & unus corus continebit centum quinquaginta quartas, sed non potest cognosci, an hoc uerum sit, quia quantitates mensurarum secundum temporum uarietatem mutantur.

Quare Deus non fecit, quod coturnices colligerentur sicut manna, ita ut omnes aequaliter reciperent. Quæst. LXXVII.

Quare et aliquis, quare non factum est hic sicut in manna, quia de manna illi qui magis collegerunt nihil magis habuerunt quam qui parum, & qui parum nihil minus, quam qui multum.

Respondendum est, quod Deus monstrauit miraculum istud in manna ad tollendum contentiones Hebræorum. Nam cum essent voraces Hebræi, maiores ipsorum, & potentiores conarentur accipere totum manna non permittentes minoribus quicquam accipere, ex quo nascerentur quotidianæ dissensiones, & mors multorum de populo, ideo prouidit Deus huic faciendis, ut illi qui multum de manna susceperant nihil magis haberent, quam illi qui parum collegerant, & hoc modo non desiderabant homines colligere in superabundantia, scientes nihil sibi proficere, & tollebat omnis dissensio.

In coturnicibus autem non est factum sic, sed aliqui magis, aliqui minus collegerunt de illis. Causa est, quia non dabatur coturnices in cibum quotidianum. Sed nunc semel data sunt, & iterum in deserto Sin, Exodi cap. 16. & pro una uice non poterat esse contentio. Si autem quotidie in cibum darentur sicut manna, fecisset Deus, quod nullus alio magis colligere posset, sed sine multum, siue parum quis colligisset, equaliter haberet cum ceteris.

Et siccauerunt eas per gyrum castrorum. Multas enim habebant coturnices Iudei, nec poterant simul comedere, ideo siccabant eas, ut manerent per multos dies non putrefactæ. & dicitur per gyrum castrorum, quia intra castra non poterant conuenienter sicari, cum indigerent latitudine magna, sicut ipse multæ erant, extra castra autem poterant conuenienter hæc fieri.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus Sepulchra concupiscentia, ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat carnes. Egressi autem de Sepulchris concupiscentia uenerunt in Aferoth, & manserunt ibi.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum. Hic ponitur quantum, s. peccati puniatio. Peccauerant enim Iudei, quia desiderauerant carnes, & grauius adhuc peccauerant, quia repulerant manna, & ob hoc iratus fuerat Deus. Cum uero dedit eis cibum carniū multis diebus, s. mense integro uoluit exercere in eos poenam debitam peccato suo. Et dicitur, adhuc carnes erant in dentibus eorum, id est semper comedebant de istis carniibus utentes hoc cibo continue, cum Deus misit in eos uindictam, & hoc erat in fine mensis a datione carniū, quia Deus dixit, quod duraret cibus huiusmodi non una die, nec quinque nec 10. nec 20. sed mense dierum, ideo tanto tempore comederunt, & tunc secuta est puniatio qua hic ponitur.

Nec defecerat huiusmodi cibus. Id est semper habebant istum cibum coturnicum, quia pro mense integro dederat eis, & nondum transierat mensis cum uenit ista puniatio. Et ecce furor Domini concitatus in populo percussit eum plaga magna nimis. Id est cum nondum finiissent adhuc cibum carniū qui per mensem durabat, furor Domini contra eos concitatus est, id est incensus, nec est intelligendum, quod nunc nouiter concitaretur, quia a principio cum petierunt carnes Aegyptii, & Israelitæ dicentes quis dabit nobis ad uescendum carnes, iratus fuit Deus nimis, ut patet supra cum dicitur, iratusque est furor Domini ualde, sed nunc dicitur concitatus, quia nondum incanduerat ad puniendum, quia non erat tempus determinatum puniendi. Cum uero tempus illud aduenit furor Domini concitatus est, id est incepit ardere contra populum inferendo actualiter supplicia, quæ pertinent ad hominem iratum, uelut si aliquis haberet iram in potestate sua, s. quod non insurgeret, nisi quando ipse uellet, si aliquid malum ei infligeretur, pro quo iudicaret rationabiliter esse irascendum irascere, & tamen si iudicaret nondum esse tempus uindictæ contineret iram, adueniente autem tempore laxaret habenas, ita de Deo, quia ira in eo fuerat a principio cum petierunt Israelitæ, & Aegyptii carnes, quia tamen uoluit esse aliud tempus puniendi, continuit iram suam, & nunc insurrexit laxatis habenis ad puniendum, quomodo autem in Deo ira sit supra dictum est. Dicitur, quod punitus est populus plaga magna, & non exprimitur quæ fuerit ista plaga, sed credendum est, quod fuerit incensus ignis contra eos, sicut in superiori, quoniam murmurauerunt pro labore itineris, & ob hoc non exprimitur, sed ista puniatio fuit maior quam illa, quia supra facta est puniatio solum propter querelam Iudæorum, hic autem propter murmuracionem, quia Dominum contemnebant. sic enim dictum fuerat supra, quod isti repulerant Dominum qui erat inter eos, sed non fuit hoc dictum, quando doluerunt pro labore itineris.

Psal. 77. Vindicta pro concupiscentia carniū.

Quare dicitur furor Domini concitatus.

Vocatusque est locus ille sepulchra concupiscentia. Pōnitur autem nomen loci huius ex euentu, ut infra dicitur, scilicet quia ibi sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. Si autem aliquis querat, quare uocatus est locus iste sepulchra concupiscentia ex ultimo euentu, & non fuit uocatus incensus ex primo euentu, ut supra dicitur litera: supra responsum est.

Ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. Ista est causa nominis impositi. s. quia ibi sepultus est populus desiderans carnes, & non dicitur, quod ibi sepultus est populus comedens carnes a Deo dadas, sed desiderare illas, ideo desiderium fuit in solis malis, & querela pro defectu cibi: boni autem non petierunt, sed comederunt, & non fuerunt sepulti ibi, sed aliqui de malis qui peccauerunt ibi mortui sunt, atque sepulti.

Egressi autem de sepulchris concupiscentia uenerunt in Aferoth. Id est postquam recesserunt de mansione, quæ uocatur Sepulchra concupiscentia uenerunt in mansionem, quæ uocatur Aferoth, quia istæ sunt coniunctæ, ut patet infra 33. cap. egressus autem de Sepulchris concupiscentia non apparet quo tempore fuerit. san fuerit immediate post plagam factam, uel aliquanto tempore post. Sed rationabile est dici, quod immediate post plagam finitam recesserunt de loco ipso, ut aliquando declaratur infra 13.

Et manserunt ibi. manserunt in Aferoth. Non enim ponitur hoc, tanquam aliquid speciale, quia in qualibet mansione Israelitæ manebant, & ob hoc uocantur mansiones. Sed dicitur, quod manserunt ibi. i. quod aliquanto tempore quiescerunt in loco ipso: nam ad minus necesse est, quod quiescerint octo diebus in Aferoth, nam Maria, & Aaron murmurauerunt contra Moysen in Aferoth, & Maria percussa est lepra, ut patet sequi. c. mansitque septem diebus leprosa, & in illis non fuerunt mota castra, ut patet infra e. c.

Quare Deus non dedit Iudæis pisces, sed carnes. Et cur potius dedit de quibus quam de pecoribus, & quare potius coturnices. Quæst. LXXVIII.

Adhuc queretur cum Deus uoluerit saturare Israelitas, quare non dedit eis pisces, sed carnes? Dicendum, quod hoc fuit, quia Deus uoluit hic consentire desiderio Israelitarum. Sed ipsi petierunt carnes, & non pisces, ideo Deus dedit eis (solas carnes). Sed obicitur, quod etiam pisces petierunt, quia dicitur supra in litera: recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. Secundo patet, quia Moyses fecit memoriam de piscibus, dicens: nunquid ouium, & bouum multitudo cogitur, ut possit sufficere ad cibum, uel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient?

Dicendum, quod Israelitæ non petierunt pisces, sed carnes, cum dixerint, quis dabit nobis ad uescendum carnes? Deus igitur carnes dedit.

Secundo, quia dato, quod non potius carnes, quam pisces peterent: Deus daret eis carnes, quia uolebat satisfacere desiderio eorum, ut delectarentur. Carnes tamen delectabiliores sunt, quam pisces, & magis conueniunt nutrimento. Ad primam rationem in oppositum dicendum, quod ibi non petierunt pisces, sed solas carnes, cum dixerint: quis dabit nobis ad uescendum carnes? pisces autem non ponuntur, tanquam aliquid petitum, sed ad ostendendum differentiam terræ Aegypti, de qua exierant ad desertum in quo nunc erant, ideo non debuit dari eis quod non petebant. Secundo, quia si propter illud deberent eis dari pisces in hac saturitate, etiam darentur cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & allia, quia sicut dicitur in litera: recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis, ita sequitur, in mentem nobis ueniunt cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & allia. Alph. Tost. super Num. Pars I.

coturnices, & pepones, porri, cepæ, & allia. & tamen de illis nihil datum est in saturitate. ergo nec pisces dari debuerunt. Ad secundum dicendum quod Moyses fecit ibi memoriam de piscibus, non quasi ostendens quod Hebræi peterent saturari de piscibus, uel de carniibus, & piscibus distinctim, sed inueniens quod ista saturatio erat quasi impossibilis, siue de carniibus, siue de piscibus fieret sicut supra deductum est.

Quare dedit Deus Israelitis potius de quibus quam de pecoribus. Quæst. LXXXI.

Nunc queretur cum Israelitæ petierint carnes quibus Deus consentire uolebat, & posset dare de pecoribus, uel de auibus, quare potius dedit de auibus, quam de pecoribus? nam coturnices eis dedit. Dicendum quod fuit primo, quia abundanter satisfacere uoluit desiderio eorum. petierunt enim carnes ad hoc, quod delectarentur in gustu: sunt tamen sapidiore carnes auium quam pecorum, ideo dedit carnes auium. Secundo, quia dare uolebat Deus Hebræis, quod ipsi non habebant, sed habebant pecora de quibus comedere possent, licet non ad sufficientiam, & forte aliquando comedebant: non habebant tamen aues, magis ergo illas desiderarent, & sic dedit eis carnes auium. Tertio, quia uoluit Deus satisfacere gustui Hebræorum, & non auaritiæ ipsorum: Deus quippe daturus erat animalia uiuentia, quæ Israelitis daret. Nam coturnices uiuentes misit & volantes, ut patet supra in litera. si autem daret pecora uiuentia, scilicet, boues, uel capras, forte Israelitæ non manducarent de his, sed reseruarent ex auaritia, sicut multa pecora ipsi habebant in deserto, ut patet de tribu Ruben & Gad, quarum erat infinita substantia in pecoribus infra 32. cap. & tamen non comedebant de illis ex auaritia, ut reseruarent: dedit igitur Deus illis nunc animalia, quæ non reseruarent, sed manducarent, s. uolantia. Quarto fuit hoc, ut auferretur Iudæis labor, quia si pecora darentur, oportebat ea occidi, & decoriari, & ceteras preparationes fieri, quod non esset sine labore: uisus autem uolantibus nihil horum fiebat, sed colligebantur, & siccabantur per gyrum castrorum: & tunc comedebantur, ut patet supra in litera. Quinto ad tollendum contentionem, quia si mitterentur pecora a Deo, ut boues, & arietes, cum ista sint animalia magna non proueniret cuilibet Israelitæ unum, & ideo contenderent de illis quis caperet ea: nunc uero cum miserit Deus animalia parua, s. coturnices cuilibet Hebræo proueniebant multæ, quia qui minus habuit collegit decem coros, ut patet supra in litera. ideo fuit conuenientius dari uolantia quam pecora. ista ratio & tertia sunt conuenientiores quam alia.

Quare de quibus Deus misit potius coturnices quam alias aues. Quæst. LXXXII.

Secundo queretur posito quod Deus uoluerit dare uolantia, & non pecora, quare potius misit coturnices quam alias aues? Dicitur potest uno modo quod fuit hoc, quia Deus uoluit dare Iudæis carnes delectabiles, sed in regione illa coturnices erant ualde sapide, ideo illas dedit. Secundo dici potest quod hoc fuit, quia iste poterat haberi facilius, & in maiori copia quam alia aues. Erant enim Iudæi nunc apud mare rubrum, & ultra iuga illa, uel brachium maris rubri erant coturnices in maiori copia, quam alia aues, ideo illas misit Deus. hoc colligitur in litera cum dicitur. uetus autem egrediens arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. signum autem huius

huius est, quia quandocūque dedit Deus Hebræis carnes semper dedit coturnices, nam solum bis dedit eis carnes in deserto. primo paucis diebus post exitum de Aegypto, quando defecerunt panes quos inde tulerant, triginta diebus post exitum Exodi 15. Tunc enim Deus promisit manna in cibum, & carnes, & venerunt coturnices super castra, de quibus saturatus est populus, Exo. 16. Iterum autem nunc in sepulchris concupiscentiæ, siue in Aseroth, ubi petuerunt carnes, & dedit illis Deus coturnices, ut patet hic in litera. Sed non est intelligendum, quod Deus dedit Israelitis coturnices potius quam alias carnes, quasi esset hoc facilius Deo, cum non sit aliquid Deo facilius quam aliud, sed omnia sint æqualiter in potestate eius, cum nihil possit ei resistere, & tam facile erat Deo creare de nouo quæcūque animalia in castris Hebræorum, de quibus ipsi saturarentur, quam mittere coturnices quæ erant propinque eis, s. ultra brachium maris rubri, licet ex parte rei facilius esset mitti coturnices quæ iam erant, quam creari aliqua animalia de nouo. Deus tamen licet vtrunque equaliter facere posset, voluit facere id quod secundum rem facilius erat.

Quare Deus voluit dare carnes per mensem, & non ultra, nec quotidie? Quæst. LXXII.

ALII QUI petunt, quare Deus voluit nunc saturare Israelitas carnibus per vnam mensam, cum ipsi non petiissent hoc, sed solum quod darentur eis carnes? Dicendum quod fuit hoc primo ad ostendendum liberalitatem, & magnificentiam Dei, s. dando plus quam petatur. Nam cum Hebræi dixissent quis dabit nobis ad vescendum carnes, supra in litera. satisfiebat petitioni eorum si darentur eis carnes vna die tantum: Deus autem ut abundantius sine ageret, dedit per mensem integrum. Secundo fuit ad ostendendum magnitudinem potestatis suæ, de qua multum dubitabant Hebræi. Nam dicebant nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Psal. 77. Et ad hoc voluit Deus ostendere magnitudinem potestatis suæ: ne de ea possent dubitare Iudei, ut patet ex modo loquendi eius in litera, s. sanctificamini, cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere, quis dabit nobis escas carniū? & comedatis non vno die, nec duobus, vel quinque, aut decem, nec viginti, quinque, sed vsque ad mensem integrum, donec exeat panes vestras. Tertio quia Deus volebat punire abundanter Israelitas pro concupiscentia carniū, ideo dedit eis longo tempore carnes, quia pena magna futura erat, vnde ex modo loquendi vsque potius Deus, ut iratus dedisset carnes Israelitis quam placatus, cum dicitur in litera vsque ad mensem dierum, donec exeat panes vestras, & vertat in nauisem, eo quod repuleritis Dominum qui in medio vestri est, & fluentis coram eo dicentes quare egressi sumus de Aegypto. Quarto fuit ad ostendendum abundantius potestatem suam quam in vna die. Nam quoniam Hebræi murmurauerunt die tricesimo ab exitu de Aegypto, i. die quintodecimo mensis secundi Exo. 15. petierunt carnes, & dedit eis Deus coturnices vna die solum ad vespertinum Exo. 16. s. vespere comedetis carnes, & sequitur, factum est vespere, & ascendens coturnix operuit castra, putarent autem Iudæi, quod non posset Deus dare Israelitis carnes, nisi vna die, sicut prius dederat, voluit ergo dare per vnum mensem integrum, in quo apparebat, quod poterat dare maiori tempore si vellet.

Quinto erat ad certificandum aliquo modo Moysem. Nam ipse quoque videbatur dubitare, an tanto tempore posset populus saturari carnibus. Deus autem certificauit eum ex ipso opere. Et patet hoc in lite-

Fra. nam dixit Moyses ad Deum sexcenta milia pedum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis escam carniū mense integro? quasi dicat, non potest fieri, & sequitur. nunquid otium, & boum multitudo cedetur, ut possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, ut eos faciant? Deus autem inquit. Nunquid manus Domini inualida est, quasi dicat, non: & sequitur, iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur, quasi dicat certificaberis per effectum, sed conueniens, fuit certificari de hoc Moyse, ideo bonum fuit per mensem integrum dari carnes populo.

Sexto fuit, quia Deus voluit alleuiare labores quorundam bonorum, quia inter Hebræos erant aliqui viri iusti, & licet illi non peterent carnes, recrearentur tamen datis carnibus, & quia dari ad vnam diem parua recreatio erat, voluit Deus dare carnes ad mensem integrum.

Quare non dedit carnes ultra mensem viris bonis. Quæst. LXXIII.

SE D queretur cum Deus voluerit in hoc prouidere aliquibus viris bonis inter Hebræos, quare non dedit carnes ultra mensem? Dicendum, quod carnes non dantur in cibum necessarium, sed ad delectationem, cibum autem necessarium loco panis dedit Deus manna, quod nunquam defuit in aliquo die per 40. annos Exo. 16. & Deut. 8. carnes autem, quia non erant necessariæ non fuerunt datæ Iudeis, nisi quando Deum tentabant, quod fuit solum bis, s. semel hic, & iterum Exo. 16. Secundo fuit, quia ista saturitas carniū fuerat petita a peccatoribus. Deus autem, licet vellet in aliquo consentire desiderio eorum ad ostendendam magnificentiam suam, & potestatem, non tamen, ut prorsus satisficeret desideriis eorum, sed hoc fieret si longissimo tempore Deus daret istis carnes, ideo non dedit plusquam per mensem.

Tertio fuit, quia cum peccassent isti petendo carnes, qui repellabant Deum, qui inter se erat, ut dicitur in litera. volebat Deus inferre eis grauem penam, pro hac volebat diu expectare, & tunc quando pena inferretur debebat cessare beneficium prestitum, s. saturitas carniū, sed ultra mensem volebat Deus differre penam istorum, quia non merebatur amplius expectari, ideo neque debuit saturitas carniū durari ultra mensem. Quarto, quia et si Deus dedisset carnes pro longiori tempore Iudæi non manducassent illas. Nam cum Deus post mensem afferret penam peccantibus, ceterique manerent, non auderent quicquam gustare de carnibus, etiā si multas haberent, sed post mensem debuit dari pena, ergo non debuit saturitas durare maiori tempore.

Quare Deus non dedit carnes Israelitis quotidie in deserto. Quæst. LXXXIII.

SE D queretur quare Deus non saturabat Israelitas carnibus quotidie in deserto cum hoc posset. Alii qui dicunt verum esse, & tunc quia non poterat hoc fieri, sine miraculo, & non sunt miracula, sine necessitate faciendā, non faciebat illud Deus. Sed obiicitur, quod dare Iudeis manna in deserto miraculum erat, & tamen Deus dabat illud quotidie Iudeis ad saturitatem, & dedit per 40. annos quousque intrauerunt in terram Chanaan Exo. 16. & Deut. 8. c.

Dicendum, quod miracula sunt ad necessitatem, & quia non poterant Israelitæ viuere, sine cibo, quem non habebat, dedit Deus illis miraculose manna, quæ erat loco panis, vel cibi necessarii, carnes autem non erant necessariae ad

ad sustentationem, sed erant ad sapidiorem nutritionem, ideo Deus non dabat eis carnes miraculose.

Sed adhuc obiicitur, quia Deus pascebat miraculose quotidie Heliam prophetam tempore famis, apud torrentem Carith, dans ei panem, & carnes in mane, & panem, & carnes in vespere, quæ quotidie portabatur ei per coruos, quousque defecit aqua torrentis. 3. Reg. 17. cita igitur poterant quotidie saturari Iudæi carnibus.

Aliqui dicunt, quod non debuit hoc fieri, quia hic erant multi, & ibi erat vnus. Helias, quæ facile erat quotidie saturare carnibus. Dicendum quod istud non stat. Primo, quia non est Deo maior difficultas saturare vnum, quam multos, cum potentia Dei non sit limitata, ideo nihil plus est Deo saturare totum mundum, quam vnum hominem. Secundo, quia sicut est in bellis, quod non est difficilius Deo pugnare contra hostes cum paucis, quam cum multis. 1. Reg. 14. scilicet non est domino difficile saluare, vel in multitudine, vel in paucis, ita erit in saturando, quod non erit Deo difficilius saturare multos, quam paucos, quia facile, & difficile dicuntur respectu potestatis limitatæ, sed Deo omnia sunt æqualiter facilia.

Tertio, quia aliqua similitudo erat inter saturationem hebræorum, & saturationem Helias, sicut enim Helias quotidie saturabatur pane diuinitus. 3. Reg. 17. cita hebræi quotidie saturabantur panibus. i. manna Exo. 16. quod scriptura vocat panes. eo. c. & Psal. 77. Sicut ergo quotidie Deus miraculose saturabat hebræos panibus, poterat saturare illos carnibus.

Quarto, quia Deus saturauit nunc totam illam multitudinem carnibus vno mense, sicut saturabat quotidie Heliam, sed qui saturabat per mensem omnes hebræos poterat ipso modo saturare toto tempore. non est ergo dicendum, quod saturauerit Heliam, & non hebræos, quasi vnum esset difficilius alio.

Alii dicunt, quod non debuerunt Israelitæ saturari quotidie carnibus, licet darentur Helias quotidie carnes, quia Helias dabatur panis, & carnis, & vnum non supplebat sapore alterius, ideo erat vtrunque conueniens, hebræis autem dabatur manna in quo erat omnis sapor, tam panis, quam carniū Sapient. 16. ca. ideo non oportuit dari eis carnes.

Sed dicendum, quod istud non stat. Primo, quia non erat verum, quod in manna esset omnis sapor, nisi ex quodam privilegio pro viris iustis, sapor tamen determinatus in manna erat sapor mellis Exo. 16. vel potius sapor panis oleati, id est mixti cum oleo, ut patet supra in litera. Et ita non supplebat saporem carniū,

Secundo, quia si in manna fuisset sapor carnis, ita ut gustare manna esset, sicut gustare panem, & carnes, non petiissent hebræi carnes, cum quotidie saturarentur manna. petebant tamen carnes, & flebant dicentes. quis dabit nobis ad vescendum carnes? ut patet supra in litera. ergo non supplebat manna saporem carniū. Tertio, quia si Iudæi experirentur in manna saporem carniū, & aliarum rerum delectabilium gustui, non abominarentur manna, & peterent alios cibos: vtrunque tamen faciebant. nam dicebant anima nostra arida est, & nihil videt oculi nostri, nisi manna. & iterum dicebant, nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo, infra 21. c. quod vero peterent alios cibos, patet quia ultra carnes, quas cum lachrymis petebant dixerunt, recordamur piscium quos comedebarum in Aegypto gratis: in mentem veniunt nobis cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & alia. non habebat ergo manna saporem istarum rerum.

Quarto, quia si manna suppleuisset saporem carniū non daret Deus aliquando Israelitis carnes in deserto, sed bis dedit, scilicet semel hic, & iterum Exo. 16. ergo manna, non supplebat sufficienter saporem carniū. Alph. Tost. super Num. Pars I.

nium. non est ergo verum, quod propter hoc quod manna supplebat saporem carniū non dabatur Hebræis quotidie carnes in deserto, & Helias darentur quotidie carnes cum pane, quia non dabatur ei manna.

Aliter ergo dicendum est, quod Deus voluit magis prouidere Helias quam Hebræis. dabat ergo illi quotidie panem & carnes. Hebræis autem non dabat nisi manna, quod erat loco panis: & fuit hoc primo, quia Helias erat vir sanctus, de quo Deus voluit habere specialem curam, ideo prouidebat ei sufficienter non solum ad necessitatem, sed etiam ad saporem. Hebræi autem pro maiori parte erant viri imperfecti & peccatores: ideo Deus non prouidebat eis tam delicatè saltem in sapore. Istud patet in manna, quia viris bonis conuertebatur manna ad omnem saporem quem vellent Sap. 16. malis autem non fiebat hoc, sed manebat sapor naturalis manna, quem ipsi sepe abominabantur.

Secundo fuit, quia Helias nihil petiuit a Deo, sed commisit se ei. Deus vero dixit, quod volebat ei dare panem, & carnes: Iudæi autem non commiserunt se Deo, sed expresse petebant carnes, dicentes quis dabit nobis ad vescendum carnes? ideo Helias meruit accipere quod non petebat. Hebræi autem non meruerunt accipere quod petebant, ideo non habuerunt carnes.

Tertio & principaliter, quia Hebræi non solum petiuerunt carnes, sed etiam murmurauerunt pro eis contra eum dicentes. vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebarum panes in saturitate. cur eduxisti nos in desertum istud, ut occideres omnem multitudinem fame. Exodi 16. Item contemnebant Deum abijcientes dona eius. nam abominabantur manna dicendo anima nostra arida est. & iterum. nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Item dicebant quod melius erat in Aegypto vnde Deus eos eduxerat, quam in deserto, ad quod illos adduxerat. in quo Deus indignatur dicens se repellit ab illis supra in litera. ideo cum tam grauitur concitarent eum ad iracundiam, non merebantur accipere quod petebant. Helias autem non murmurauit cum nihil petiuit, sed accepit quod illi prestitum est, ideo datæ fuerunt ei quotidie carnes, & panis. Hebræis vero datus fuit quotidie panis, id est manna, quia erat ad necessitatem, sed carnes non fuerunt datæ quotidie.

An omnes Israelitæ comederint coturnices, vel solum mali qui eas petiuerant, & an peccauerint omnes etiam iusti manducando de eis. Quæst. LXXXIII.

SE D queretur cum Deus miserit coturnices an omnes Israelitæ comederint de illis, vel soli mali, qui carnes petiuerant? Aliqui dicunt, quod soli mali, quia si omnes Israelitæ petiissent carnes, & darentur eis coturnices, omnes comederent de illis. & tamen non omnes petiuerunt hoc, sed soli mali qui murmurabant, & flebant pro carnibus. ergo non omnes comederunt. Secundo, quia peccatum fuit petere nunc carnes. ergo videretur peccatum esse comedere de eo, quod per peccatum impetratum fuerat. & hoc non facerent boni. Dicendum quod omnes Hebræi manducauerunt nunc de coturnicibus, & intentio Dei fuit quod omnes manducarent de illis. Et patet primo propter multitudinem coturnicium. nam misit tantam multitudinem, ut occuparet in circuitu castrorum ex omni parte spatium vnius dietæ. nam dicitur in litera. ventus autem egrediens arreptus tras mare coturnices detulit, & dimisit in castra itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum

per circuitum. si tamen solis malis Deus vellet providere de coturnicibus non mitteret tantam multitudinem. ideo pro toto populo misit. Secundo quia Deus promisit nunc toti populo cibum carniū, licet soli peccatores illū peterent. sic patet supra in litera, si populo quoque dices, sanctificamini, cras comedetis carnes, & non dixit. Deus ait istis petentibus carnes, quod cras comedent illas, sed dices populo quasi totus populus comesturus esset. Tertio quia alias videretur mali habere quoddam privilegium, si quod eis petentibus carnes Deus illas daret, & non daret bonis. peccatum tamen nulli præstat favorem, ergo licet soli mali illas peterent, omnibus tam bonis quam malis dari debuerunt. Quarto, quia si solis malis darentur sustinerent iusti grauem molestiam, videntes quotidie malos saturari carnibus ipsos vero affligi ex inopia, & desiderio, quod forte esset occasio bonis ad murmurandum, qui prius non murmurauerant, sed hoc esse non debuit, ideo omnibus data sunt. Quinto quia non videbatur quomodo solis malis possent dari carnes, quia nemo illos posset distinguere a bonis, ideo oportebat, quod vel nullæ carnes darentur, vel omnibus indifferenter darentur. Sexto quia si Deus vellet, quod soli mali manducarent de his carnibus, admonerentur omnes boni, id est qui putabant se non murmurasse, ut non irerent cum illi ad manducandum carnes, neque ad colligendum illas. nulla tamen admonitio talis facta est. ergo Deus voluit, quod omnes manducarent de his carnibus. simile patet in fra 16. cap. de Dathan, & Abiron qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron, nam cum illi absorbendi essent a terra dixit Moyses toti populo, recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum, & ita factum est.

Aliquis tamen dicet, quod licet esset intentio Dei, quod manducarent omnes de populo de illis carnibus, tamen boni nescientes hoc non auderent manducare, & sic soli mali comederent. Dicendum, quod non fiat, primo quia istud est verum quando intentio Dei non est manifesta, sed nunc fuerat manifesta, quia Deus dixerat Moysi, quod diceret toti populo, quod cras comedetis carnes. ergo sciebant omnes, quod Deus concesserat eis hoc, & ita non timentur comedere. Secundo patet, quia litera ostendit, quod omnes comederent de illis carnibus. cum dicitur, surgens ergo populus toto die illo, & nocte, & die altero congregavit coturnicum multitudinem, & sic totus populus fecit hoc, & non soli peccatores. Tertio patet, quia dicitur, congregavit coturnicum multitudinem, qui parum decem coros, & sicauerunt eas per gyri castrorum, id est omnes congregauerunt coturnices, & qui inter omnes minus congregavit collegit decem coros. Dicendum igitur, quod nullus fuit in populo, qui non manducaret de istis carnibus, & etiam Moyses, & Aaron, & omnes quantumcunque sancti, quia sciebant istud beneficium præstitum esse a Deo, ut omnes illo cõdicarent, ideo nemo fuit qui non manducaret. Sed tunc quæretur, an Israelitæ viri iusti peccauerunt manducando de his carnibus. Dicendum putat quidam, quod sic, quia fuerunt impetratæ per peccatum, & a peccatoribus, ideo sine peccatis esse non poterat cibari de illis. Et dicendum non esse verum. Primo, quia id, quod Deus cõcedit aliquibus est eis licitum. Deus tamē concessit omnibus Israelitis carnes, ut supra ostensum est. ergo licitum erat manducare de carnibus. Secundo patet, quia si peccauissent Israelitæ boni manducando puniti fuissent a Deo, & tamen non puniri fuerunt, nisi soli murmurantes, ideo non peccauerunt alii comedendo.

Amplius dicendum, quod comedendo de istis car-

nibus nullus Israelitarum peccauit, id est nec mali, nec boni, de bonis notum est cum viderint privilegio concessio sibi a Deo. de malis etiam patet, quia Deus dedit istos cibos toti populo, ut manducarent, si autem peccatum esset manducare, tenerentur non manducare, quia quilibet teneretur ad non peccandum, sed hoc est absurdum, si quod Deus daret supernaturaliter cibos: & tamen quod nullus manducaret de eis: immo teneretur ad non manducandum, ergo non peccabat manducando, siue boni, siue mali.

Secundo, quia ita fuit de manna, nam Israelitæ obtulerunt illud per murmuracionem Exodi 16. c. Et tamen postea licuit omnibus manducare de illo, quia alias toto tempore quadraginta annorum essent omnes Israelitæ in peccato manducando de manna, quod est absurdum. Cum autem obijciatur, quod peccauerunt mali Israelitæ circa istas carnes, verum est quod peccauerunt petendo illas: non tamen peccauerunt manducando de illis. istud colligitur ex litera, quia quod fuit data poena peccatoribus, dicitur in litera, ibi sepelierunt populum qui desiderauerat carnes, & non dicitur qui comederat carnes, quasi dicat, quod in comedendo non fuit peccatum, sed in desiderando illas.

Nunc respondendum est ad rationes positas in contrarium. Ad primam dicendum, quod non illi qui petierunt carnes manducauerunt de illis, sed omnes quibus data sunt. fuerunt tamen carnes datæ toti populo, ut patet in litera, ut supra ostensum est, ergo omnes comederunt.

Ad secundam dicendum vno modo, quod carnes iste petite fuerunt in peccato per murmuracionem, & scelerum, & abominationem manna, ideo non comedere tur sine peccato, nisi Deus concessisset illas. concessit tamen omnibus Israelitis manducare de eis, ideo non peccauerunt manducando. Secundo potest dici, & verius, quod etiam si petendo istas carnes fuerit peccatum, nullum tamen erat manducando de illis, etiam si non esset expressa concessio Dei, quia hic erant duo distincta, & vnum non dependebat ex alio, si fuit desiderium, & petitio Israelitarum. fuit aliud, si præstatio coturnicum. non dependebat secundum ex primo, quia primum fuit aliquid humanum, secundum fuit opus diuinum: si enim secundum dependeret ex primo, sicut erat primum malum, ita iudicaretur secundum malum, & tunc non fuit dependentia nec connexio, ideo secundum non fuit malum, ideo consequenter licuit vesci carnibus sic datis. Tertio, quia nullus poterit ponere peccatum in opere Dei, sed ipse carnes dedit populo, & consequenter fuit sine peccato, ideo non erat aliquid propter quod illicitum iudicaretur manducare de illis carnibus. Quarto, quia ita fuit de manna, nam petendo panes peccauerunt Hebræi, qui murmurabant Exo. 16. Deus autem dedit illis tunc manna, quod vocat panes eo. certum est tamen, quod nullus Hebræorum peccabat manducando manna, siue murmurasset ad hoc quod haberetur manna, siue non. Quinto, quia id quod præsupponitur in ista ratione non est verum, si quod istæ carnes fuerunt nunc impetratæ per peccatum, nam verum est, quod fuerunt petite per peccatum, sed non impetratæ per peccatum, quia licet peccatores murmurando hoc peterent, forte Deus non concessisset illis, sed solum puniret eos pro malo desiderio & murmuracione, quia tamen erant multi viri boni in populo voluit Deus compati eorum infirmitati, & dedit illis carnes, & sic peccatum fuit in petendo, causa tamen impetrandi non fuit peccatum, sed potius bonitas quorundam non petentium, quibus Deus voluit cõpari. De hoc dicit Rabanus. carnalis populus Iudeorum spreto celesti cibo carnes desiderauit, sed Deus ita iudicij præparauit, ut puniret malos, nec fragilibus alimoniam denegaret.

Quare

Quare Iosephus in sua historia aliter scribit de his, quæ ponuntur in hoc cap. quæm veritas se habeat, & cur multa sepe tacet, quæ sacra Scriptura dicit. Quæst. LXXXV.

SCIENDUM autem, quod Iosephus lib. 3. Antiquita. multo dissimiliter loquitur de his, quæ habentur in hoc cap. nam multa tacet, quæ hic habentur, & alia dissimiliter ponit. de septuaginta quidam viris, quomodo prophetauerint, & Deus dederit eis de spiritu Moyfi omnino tacuit. quomodo etiam quidam pro labore itineris doluerunt, & ignis accensus a Domino cremauerit extremam partem castrorum, nihil dixit. De petitione autem carniū, & de eis, quæ inde secuta sunt aliquid tetigit, & valde dissimiliter. Dicit enim Rabbi Salomon: multitudo seditionem fecit accusando Moysen, & necessitate sui profectus, dicendo quod de terra eis bona suasisset exire, & cum illa perdiderint pro felicitate, quam se promiserat præbiturum diuersis miseris tenerent astricti, & aqua priuati, & sic contingeret, ut essent sine consolatione perituri. cumque multa seuiora in illum virum dicerent: vnus quidem monebat eos, ut neque Moysi, laborumque eius exhibitorem pro salute cunctorum immemores esse deberent, neque de Dei adiutorio desperarent. plebs ad hoc potius est commota, & contra Moysen maior turba conurgebat: Moyses itaque confortatus tali desperatione diectos, licet turpiter ab eis fuisset contumeliam passus, tamen promisit eis se carniū multitudinem præbiturum, non vno die, sed plurimis: illis autem non credentibus, & dicente quodam, unde posset hæc tantis millibus, quæ prædixerat ministrare, Deus inquit, & ego, licet mala audientes a vobis, tamen non recedimus operantes pro vobis, & istud tarde non proueniet. cumque dixisset hæc coturnicibus repletus est omnis exercitus, colligebantque eas circum affantes. Deus autem non tarde hanc reddidit Hebræis iniuriam, & maledictum in se commissum, non parua siquidem multitudinem eorum mortua est. Sed in his non est admirandum de Iosepho, ipse quippe multa solet tacere, & multa dissimiliter dicere: alia vero quasi in contrarium, quæ Scriptura sacra habeat: nihil tamen istorum sine causa facit. Quædam enim tacet, quia putat esse incredibilia eis, quibus scribit. Nam Iosephus scripsit gentilibus librum Antiquitatum, qui paucam fidem rebus diuinis accomodat, ipse tamen ideo scripsit, ut aliqua fides dictis eius attribueretur: ideo illa quæ putauit non credibilia gentilibus, tacuit, aut si necesse esset, ibi quædam illorum scribere cum quadam, quasi protestatione scribebat, si quod crederet qui vellet, & quod nemo eum accusaret talia dicentem, quasi non ex se, sed ex literis sacris scriberet. Sic autem fuit de septuaginta senioribus prophetantibus, & de spiritu Moyfi eis dato, quia talia apud gentiles non sunt credibilia, tacuit illa Iosephus.

Eadē ratio fuit de crematione extremitatis castrorum pro dolore itineris: nam putauit non esse causam satis sufficientem ad hoc, quod cremaretur populus, dolere pro labore itineris: etiam quia istud a Deo factum refertur, si quod Deus cremauerit istos dolentes, apud gentiles tamen inconueniens reputatur multas tales operationes Deo tribuere: ideo tanquam rem non satis credibilem tacuit.

Alia autem sunt, quæ tacet Iosephus, quia sunt ad ignominiam gentis suæ, quam ipse intendit extollere, vel saltem excusare apud gentiles. sic fuit de adoratione vituli, & occisione viginti trium millium in monte Synai, Exo. 32. Nam istud totaliter tacuit Iosephus lib. 3. Antiquit. Alia autem non tacet, sed dissimiliter dicit, & ita fuit nunc de petitione carniū, & poena

inde secuta, ut ex verbis eius apparet præcedenti quæst. istud facit ad occultandum confusionem gentis suæ, quia magna erat ignominia dicere eos plorasse pro desiderio carniū, quod ad paruulos pertinet, scriptura tamen ita asserit, sic de multis alijs vbicunque aliquid ignominiosum, vel ostendens paruiritatem gentis Iudeorum ponitur in scriptura, sicut quod principes gentis Iudeorum equitarent super asinos, vel paicerent boues, sicut erat in iudicibus, & regibus Iudeorum, Iosephus tacit quædam, & alia excellentius dixit, scilicet, fuisse equos, & excellentem exercitum, ubi scriptura asinos ponit, ut patet quinto, & sexto libro Antiquita. & multa sunt huiusmodi. hæc dicta sunt, ut nemo miretur modum loquendi Iosephi, & propterea dubitet aliquid in literis sacris, quando viderit eum, vel tacere, vel dissimiliter, aut contrarie dicere ad illa, quæ habet scriptura. Nam & totum, quod habetur sequenti capit. de murmuracione contra Moysen, & de lepra Mariæ tacuit, quia putauit pertinere ad ignominiam principum gentis suæ, & quia sepe intro ducitur diuina operatio de locutione Dei, & prophetia, quæ apud gentiles non sunt satis credibilia.

C A P. XII.

LOCUTAQUE est Maria, & Aaron contra Moysen propter uxorem eius Aethiopiissam, & dixerunt. Num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne & nobis similiter est locutus?

Maria murmurans contra Moysen lepra percucitur. Deut. 4.

LOCUTAQUE. Dicto de murmuracione populi contra Dominum agitur hic de murmuracione contra Moysen seruum suum, quia propter vtrumque impeditus est populus ab itinere. Nam quia supra murmurauerunt petentes carnes, Deus dedit eis per vnum mensem carnes, & ad extremum puniuit peccatores, si tamen ipsi non petierant non oportuisset ibi manere per vnum mensem ad comedendum carnes: ita hic murmuratio fuit contra Moysen obiurgantibus Mariam, & Aaron, propter quod secuta est lepra in Maria, & populus mansit septem diebus in castris non recedens ob hoc solum, ut patet infra, & diuiditur in tres partes. Primo ponitur obiurgatio. Secundo obiurgatorum reprehensio. Tertio illata poenitio. Secunda ibi. *Cum audisset. Tertia ibi. Iratusque.* Circa primum. *Locutaque est Maria, & Aaron contra Moysen.* Solum agitur hic de murmuracione istorum duorum in Moysen, & de verbis Domini contra eos: & dicitur. Locutaque est, in quo ponitur copulatiua, & videtur referri ad præcedentia, & sic est, quia principium rationis incipit ibi, egressi de Sepulchris concupiscentie venerunt in Aseroth, & manserunt ibi. Locutaque est Maria, id est, & in eadem mansione Aseroth, Maria locuta fuit contra Moysen. Alio modo potest continuari per istam coniuñctionem, scilicet, quod non solum locutus est populus contra Dominum in Sepulchris concupiscentie, sed & Maria locuta est etiam contra Moysen in Aseroth, & dicitur, quod Maria, & Aaron locuti sunt: quid autem dixerint, infra dicitur. Sciendum quod ista Maria erat soror Moysi, & Aaron, ut patet Exod. capitulo decimoquinto.

Quare

Quare Maria preponitur hic Aaron, & postea preponitur Aaron Maria. *Quaest. I.*

Sed quare ponatur hic Maria ante Aaron? quia videtur quod prius debebat poni Aaron, cum ipse sit vir etiam honorabilis valde, quia erat in summo sacerdotio.

Dici potest vno modo, quod istud verum est, si in omnibus attendatur ordo dignitatis, vel rationis ad proponendum, vel postponendum: interdum tamen scriptura non curat de isto ordine, dum non recedat a veritate, istud patet in quibusdam alijs. nam Abraham, Isaac, & Iacob habent se per ordinem natiuitatis, & paternitatis: & hunc sequitur communiter scriptura dicens. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, ut patet Exod. 3. & 4. & Matth. 22. & fere vbicunque in scriptura de his dicitur, & tamen aliquando ponitur per ordinem contrarium, sicut in Leuit. 26. recordabor foederis mei, quod pepigi ad Iacob, & Isaac, & Abraham. & forte non inuenitur alibi: sic etiam scriptura vti potuit hic, quod licet deberet preponi Aaron fuit preposita Maria.

Secundo potest dici, quod fuit propter ordinem natiuitatis: licet enim Maria non esset dignior Aaron, erat eo natiuitate prior, & aliquando seruatur solus ordo temporis, sicut in multis in iure, qui prior est tempore potior est iure. De Maria quod esset antiquior, quam Aaron patet, quia Aaron erat antiquior Moyse tribus annis. Nam in exitu de Aegypto erat Moyse octuaginta annorum, & Aaron octuagintatrium. Exod. 7. cap. Maria tamen erat antiquior Moyse quindecim annis, vel quasi, quia illa erat puella adulta, & satis prudens, quando Moyse trium mensium existens fuit expositus in flumine, Exo. 2. cap. ideo esset maior Maria, quam Aaron duodecim annis, vel quasi; & ita potuit ei preponi. Tertio, & principalius, quia scriptura ponit hic de Maria, & Aaron, quod peccauerunt murmurando contra Moysem, & vult eos arguere de hoc: ideo sicut quod agitur de rebus pertinentibus ad excellentiam, vel dignitatem debet preponi ille, qui est maior honore, vel dignitate: ita quando agitur de aliquo peccato, vel opere vituperabili debet preponi ille, qui fuit turpior, aut magis deliquit, sed hic Maria magis peccauit, quam Aaron: ideo in ista narratione peccati debuit preponi Maria, quasi maior: & ista est causa vera, & ex hoc sumitur documentum, quod si aliquando bonum nostrum, & alterius simul recitemus, alterum nobis proponamus, si autem contingat, quod de aliquo digniore nobis, & de nobis aliqua peccata, vel turpia fateamur, nos tanquam culpabiliores proponamus. si autem nos de alijs crimina aliqua enunciemus, semper criminiosiores in narratione proponamus.

Quarto fuit, quia non solum videtur Maria hic magis peccasse, quam Aaron: immo sola Maria videtur peccasse, & murmurasse, & quod Aaron non murmurauerit, sed quasi adiuuerit Mariam, vel dederit ei fauorem: ideo cum actus pertineat ad Mariam, & non ad Aaron debet preponi ipsa tanquam operans, & Aaron sequi tanquam fauens. hoc innuit littera ex modo loquendi, cum dicit. Locuta est Maria, & Aaron contra Moysem, & non dicitur locuti sunt Maria, & Aaron: nam si diceretur locuti sunt Maria & Aaron, significaretur actus esse communis, & non innueretur, ad quem magis, vel minus pertineret. Cum vero dicitur locuta est Maria, & Aaron, significatur totus actus pertinens ad Mariam, quia forte more mulierum multa proaciter contra Aaron locuta fuerat, & quod Aaron sit conueniens solum, vel fauens debuit ergo precedere Maria: & ista etiam est ratio efficax.

Quare postea preponitur Aaron Maria in relatione, quam facit littera. *Quaest. I. I.*

Sed quare cum hic preponatur Maria ipsi Aaron, quare postea in littera preponitur Aaron Maria? Nam dicitur in littera. Locutus est Deus ad Moysem, & Aaron, & Mariam. Dicitur potest, quod scriptura interdum non curat de ordine, sicut dictum est precedenti quaestione in ratione prima: ideo cum supra preposuerit Mariam ipsi Aaron postea facit e contrario.

Secundo dicendum & melius, quod si aliquando scriptura mutat ordinem dignitatis vel rationis istud est raro, quod autem seruet est, ut in plurimum, sed supra scriptura mutauerat ordinem proponendo Mariam ipsi Aaron: ideo nunc seruando ordinem preponit Aaron Mariam, & istud sepius facit: nam semel tantum preposuit supra Mariam ipsi Aaron, & postea bis in isto capitulo preponitur Aaron Mariam: nam dicitur semel locutus est Deus ad Moysem, & Aaron, & Mariam iterum dicitur postea stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. sic patet in exemplo allegato precedenti quaestione de Abraham, Isaac, & Iacob: nam rectus ordo est sic nominari: ideo quasi semper tenetur ille ordo: est autem ordo peruersus, ut dicatur Iacob, Isaac, & Abraham, & hoc videtur solum semel inueniri, sicut in Leuit. 26. cap.

Tertio fuit, quia ibi ponebatur Aaron, & Maria, & non Moyse. Hic autem ponitur etiam Moyse, & si Maria simpliciter proponeretur etiam deberet preponi Moyse, sed hoc erat inconueniens: ideo preponitur Moses, & sequitur Aaron, & Maria.

Quarto fuit, quia Maria preposita fuit ipsi Aaron in principio capituli ad ostendendum, quod ipsa erat maior in peccato. post ea vero non agitur de peccato eorum: ideo non preponitur Maria, sed seruatur ordo debitus ipsorum. ista est causa vera, & patet hoc, quia in principio littere dicitur. Locuta est Maria, & Aaron contra Moysem, sed in loquendo contra Moysem erat peccatum: ideo Maria quae grauius peccauit preponitur. postea autem agitur de locutione Dei ad istos, in qua non erat peccatum: ideo preponitur Aaron Mariam cum dicitur. statim locutus est Deus ad Moysem, & Aaron, & Mariam. etiam postea dicitur de vocatione Dei, in qua similiter non erat peccatum: ideo preponitur Aaron, cum dicitur stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & ista est causa praecipua. *Contra Moysem.* Grauius peccabant Maria, & Aaron murmurando contra Moysem. Primo, quia erat proximus. Secundo, quia erat seruus Dei, & durius est malum dicere de seruis Dei, quam de alijs. Tertio, quia non erat in Moyse aliquid, propter quod de ipso fieri possit murmuratio. Quarto, quia erat frater Mariae, & Aaron, & magis aliquis peccat ceteris paribus cum nocet fratri suo carnali, quam cum alicui alteri. *Propter uxorem eius Aethiopsam.* Id est occasio murmurandi de Moyse fuit vxor eius Aethiopsa. Quomodo autem ipsa fuerit occasio est dubium. Pro hoc sciendum quantum attinet ad expositionem littere, quod circa istam partem doctores Catholici, & Hebraei varie sentiunt: nam Iosephus, Eusebius, & Isidorus, & alij Historiographi communiter cum Latinis expostitoribus referunt, quod ista vxor Moyse Aethiopsa fuit Tharbis filia regis Aethiopum, quia dum Moyse iuuenis esset filia Pharaonis rogatu patris sui misit Mosen, quem in filium adoptauerat ducem bellatorum contra Aethiopes, quia in omnibus prospere se habebat. Cum autem obsideret Aethiopum fortissimam ciuitatem nomine Saba, quae inexpugnabilis videbatur, iniecit oculos suos in Ezu Tharbis filiam regis Aethiopum iam defuncti:

Historia Moyse accipiens uxorem de Aethiopia

functi: erat enim Moyse decorus, elegantis formae, & in factis strenuus, & ei ciuitate sub conditione tradidit, quod eam acciperet in uxorem, qui ut militie suae finem bonum acciperet eam in vxore duxit. Cuius in Aegyptum Moyse redire vellet, nec ipsa cum eo venire vellet, nec eum inde abire permetteret, Moyse fecit duos annulos opere naturali, quibus duos gemas inseruit. quare vna memoriae obliuionem vero altera affereret: annulum vero obliuionis vxoris suae tradidit altero sibi retento, quae cepit Moyse obliuisci, & sic libere Moyse in Aegyptum reuertens est: postea autem non legitur istam vxorem ad eum rediisse: ideo post eam alteram superduxit, quod illo tempore licitum erat, & secundum hoc exponunt quidam litteram dicentes, quod Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysem propter uxorem eius Aethiopsam, id est murmurauerunt contra ipsum, quia acceperat vxorem de Aethiopia, & reliquerat eam. Sed nullo modo consonat littere sequenti hoc, ut latius disputabitur infra in quaestionibus. Sed dicendum, quod ista vxor Aethiopsa erat Sephora Madianitis. de vxore autem quam Aethiopsam dicitur, sicut de filia regis Aethiopum historici sic locuti sunt, sed an fuerit, inferius in quaestionibus dicetur, sed dato quod fuerit non vocatur illa hic vxor Moyse, sed Sephora Madianitis, quia Madianite erant de genere Ismael, a quo est quaedam generatio nigrorum, & vocantur aliquo modo Aethiopes, & sic Sephora dicitur aliqui erat Aethiopsa, vel vocatur Aethiopsa, quia nigra erat accidentaliter. Et hoc posito aliqui dicunt, quod Maria soror Moyse, & Sephora Aethiopsa ex more mulierum iurgatae sunt, quia aequali familiaritatem habebant. causa autem iurgij deducta ante Moysem defendit Moyse partem vxoris suae: Aaron autem defendit Mariam sororem suam, & tunc Maria, & Aaron contra Moysem locuti sunt.

Sed adhuc non consonat littere inferiori, quia isti adduxerunt in confirmatione verborum suorum, quod non fuerat Deus locutus per solum Moysem, sed etiam per ipsos, quod non habebat causam ex dicto superiori. Item Deus respondit defendens Moysem, & distinxit de modo prophetandi, dicens quod non erat idem modus prophetandi in Moyse, & in alijs. ergo necesse est, quod iurgium naceretur ex aliquo alio, quod pertineret ad prophetiam.

Ideo aliter dicunt quidam, quod in die, qua Heldad, & Medad prophetabant in castris, Maria, & Sephora erant simul, peruenitque ad eas rumor de prophetia illorum, tunc dixit Sephora bene illis, sed vxoribus eorum, quia separabantur ab eis, sicut separauit se vir meus a me a die, qua loquitur cum Domino, & ista est sententia Rabbi Salomon. Et quantum ad hoc aliquantulum praesupponit verum, quia licet actus matrimonialis licitus sit ad debitum finem, sed quia anima in eo totaliter efficitur caro, hebetatur acuties eius ad spiritualia contemplanda: ideo quando aliqui orationi vacare debent a matrimoniali actu abstinere decet, ut patet in ad Corin. cap. 7. quanto magis, qui Deum vident in actu prophetiae: ideo Moyse qui speciali modo, & continue Deo loquebatur, totaliter a coitu abstinere coniugali, ut semper ad Dei vacationem esset paratus, & tunc secundum Rabbi Salomon. Maria & Aaron iuerunt ad Moysem, & dixerunt ei, quare separabat se ab vxore sua, vel quod Maria, & Aaron coram Sephora dixerunt contra Moysem loquentes. Moyse inique agit, nunquid ad eum solum locutus est Dominus? etiam nobis locutus est, quare ergo specialiter se vult habere priuando te debito matrimoniali?

Aliter dicit Rabbi Abraham Aben-Ezra, quod quando Sephora dixit, quod Moyse ex die, quo loquebatur ad Dominum non adhaerebat vxori suae: respon-

derunt Maria & Aaron dicentes. deciperis: non enim propter locutionem cum Domino hoc agit, quia et nos cum Domino loquimur, & a matrimoniali opere non abstinemus, sed magis abstinere a te, quia nigra es, & deformis velut Aethiopsa, & haec murmuratio & impositio falsitatis erat, quod vir sanctus, sicut Moyse abstinere ab vxore, quia nigra, vel deformis erat, quasi appetens pulchritudinem ad incitamenta, & illecebras veneris: & sic exponitur littera. Locuta est Maria & Aaron contra Moysem, sicut dicentes, quod inique ageret abstinendo ab vxore. Quamquam isti modi supra assignati secundum mentem istorum conuenientes sint, nihil tamen differt, an sic vel aliter fuerit, sed solum oportet, quod esset aliquod negocium, in quo incidentaliter, vel directe tangeretur de prophetia Moyse, & aliorum; ita ut propter hanc haberent occasionem Aaron & Maria loquendi contra Moysem verba, quae habentur hic, nunquid per solum Moysem locutus est Dominus, & Deus responderet distinguens de modo prophetandi Moyse, & aliorum. Sed de his satis dictum sit pro breui expositione littere, quia veritas infra in quaestionibus dicitur, vbi latissime de istis opinionibus disputabitur.

Et dixerunt. num per solum Moysem locutus est Dominus? De istis verbis non constat, an dicta fuerint coram Moyse ad ipsum, vel solum ad vxorem suam: magis tamen videtur ex modo littere, quod fuerunt dicta ad vxorem Moyse. Sed intelligendum, quod non sunt ista prima verba iurgij: non sunt enim talia, quae a principio proponi deberent, sed alia fuerunt exordia iurgij: deinde ad confirmationem doctorum suorum induxerunt Mariam, & Aaron, quod non solum per Moysem locutus fuerat Dominus, sed etiam per eos, & hoc solum scriptura enarrauit, quia alia verba iurgij forte non multum attinebant, nec grauabant Moysem. ista autem fuerunt satis grauantia, quia equauerunt se Moyse dicentes esse prophetas, sicut Moyse erat. etiam contra Dominum in hoc loquebantur, quia non dederat Deus illis spiritum suum, sicut Moyse. Ad hoc ergo solum responderet Deus. de ceteris vero, quae forte puerilia, aut magis muliebria verba essent scriptura subtrahit. *Nobis quoque similiter locutus est.* Sunt verba ad Sephoram vxorem Moyse, sicut non est Moyse solum propheta, quia etiam nos propheta sumus, cum Dominus fuerit locutus nobis, & tamen non agimus ea, quae Moyse, sicut abstinendo a matrimoniali actu, sicut ipse abstinere vult, & tamen iniuste agit.

Modus respondendi Dei, & enarrandi hic factum fuit valde conueniens, & artificialis, sicut cum aliquis arguit in aliqua arte, & confirmat argumentum suum, si illa confirmatio non suscipiatur, totum argumentum infirmatur, & in respondendo satis est demonstrare illam confirmationem non esse solidam, vel negare eam, & non oportebit replicari argumentum: sic enim factum est hic, quia in confirmatione ista, sicut num per solum Moysem locutus est Dominus? nobis quoque similiter locutus est hic precedebat tota vis obiurgationis: ideo destruendo istam confirmationem sufficienter est responsum nihil amplius replicando. Etiam fuit specialiter facta replicatio huius dicti Mariae & Aaron, quia propter istud secuta sunt verba Domini, quae infra habentur de distinctione modi prophetandi, quae pertinent ad magnum documentum, & quia illa non ponerentur, nisi exprimeretur hic occasio ponendi illa expressa est confirmatio. Id autem super quo principaliter iurgium erat forte non pertinere ad aliquam doctrinam moralem, vel ad aliquod documentum sacrae Scripturae; ideo non fuit expressum.

An Aaron & Maria erant Prophetæ. Quest. III.

CONSIDERANDUM autem circa id, quod Maria, & Aaron dixerunt hic, nobis etiam similiter locutus est, in quo innunt se esse prophetas, & si forte ipsi non essent propheta, nulla erat melior increpatio, quam eos mendaces comprobare, & tunc daretur eis maior pœna a Deo. non tamen arguit Deus eos ex hac parte, sed solum quod non erant ipsi propheta eodem modo, quo Moyses: ideo videtur concedere id, quod ipsi dixerunt, scilicet quod Deus eis similiter locutus sit.

Et verum est, quod tam Moyses, quam Maria erant propheta, ad quod solum requiritur, quod Deus loquatur illis; non tamen ita frequenter loquebatur, sicut Moysi. etiam non erat idem modus loquendi ad eos, & ad Moysen: quod autem Mariæ Deus locutus fuerit, patet, quia ipsa vocatur propheta, Exo. c. 15. sumpsit ergo Maria prophetissa foror Aaron tympanum in manu sua. quamquam autem non appareat quid ei Deus locutus fuerit, & etiam an locutus fuerit, quia tamen dicitur, quod erat prophetissa sufficienter dictum est. De Aaron autem, quod esset propheta magis apparet, quia aliquando loquebatur ei Deus soli, & aliquando ei, & Moysi, quod autem loqueretur ei soli, patet Leui. cap. 10. ubi ad solum Aaron dixit Dominus, vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui. Aliquando loquebatur Deus ad Moysen, & Aaron, ut patet Leui. c. 11. & in alijs locis: ideo propheta erat.

An Moyses habuit in vxorem filiam regis Aethiopum, & an habuerit simul Sephoram filiam Ietro, & quo ordine. Quest. IIII.

SEd est questio nunc pro ampliori declaratione textus de vxore Aethiopiſſa Moysi, quæ est ista.

Aliqui dicunt, quod esset filia regis Aethiopum nomine Tharbis, de qua supra in expositione litteræ dictum est, & ista potest recte vocari Aethiopiſſa, quia erat de Aethiopia, ut sunt isti Aethiopes propinqui Aegyptijs ex parte Meridiana. Sed aduertendum, quod hic possunt duo considerari. Vnum est an Moyses habuerit talem vxorem Aethiopiſſam. Secundo an ea, quæ dicuntur hic intelligantur de illa vxore Aethiopiſſa, vel de aliqua alia. De primo dicendum, quod non est dubium, quin Moyses habuerit in vxorem Tharbis filiam regis Aethiopum, quia Iosephus lib. 2. Antiqui. refert latissime, quomodo Moyses dux belli Aegyptiorum contra Aethiopes accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, sed in his, quæ sunt pure historica, & non repugnant sacre Scripturæ credendum est Iosepho, qui fuit vir harum rerum peritissimus. Etiam doctores nostri, ut Iſidorus, & quidam alij, qui historias referunt, dicunt Moysen habuisse filiam regis Aethiopum in vxorem, quod partim dicunt moti ex auctoritate Iosephi, qui illud prius scripsit: partim autem propter sacram Scripturam, quæ hic dicit, quod Moyses habuit vxorem Aethiopiſſam.

Sed tunc quaeretur cum præter istam habuerit Moyses aliam, scilicet, Sephoram filiam Ietro sacerdotis Madian. Exod. 2. capit. quo ordine accepit eas in vxores, id est, quam prius, & quam posterius, & quomodo se habebant istæ duæ vxores ad Moysen. De primo dicunt aliqui, quod non potest constare, quo ordine Moyses accepit istas, quia de vna earum, id est Sephora habetur in Scriptura. I. Exod. cap. 2. quando accepit eam Moyses. de alia nihil dicitur, quando aut quomodo accepit.

Sed dicendum, quod de isto ordine non est dubium, quin Moyses accepit filiam regis Aethiopum: deinde accepit Sephoram.

cepit Sephoram; hoc patet ex Iosepho lib. 2. Antiqui. nam Moyses cum esset in gratia Pharaonis regis Aegypti adoptatus a filia eius misit eum Pharaon contra Aethiopes, in quo bello accepit Tharbis filiam regis Aethiopum in vxorem: deinde reuersus in Aegyptum occidit ibi quendam virum Aegyptium propter quod & propter inuidiam quorundam principum, & consiliatorum regis tēdebat insidias Pharaon Moysi, quas cum cognouisset Moyses timuit, fugitque in terram Madian. hoc autem partim expressit sacra Scriptura; s. quod Moyses timuit regem Aegypti propter Aegyptium quem occiderat, & fugit de Aegypto in terram Madiā, Exo. 2. c. sed postea numquam reuersus est in Aegyptum, vsquequo liberauit inde Hebræos, & cum maneret in terra Madian accepit in vxorem Sephoram filiam Ietro. eod. cap. Etiam satis apparet ex ratione: quod Moyses primo accepit filiam regis Aethiopum, quam Sephoram, quia postquam accepit Sephoram, non videtur quod potuerit accipere filiam regis Aethiopum, & pater, quia si accepit Moyses filiam regis Aethiopum, non erat alius modus, nisi ille quem refert Iosephus, I. quod Moyses dux Aegyptiorum contra Aethiopes illam accepit: Moyses tamen non potuit esse dux Aegyptiorum, nisi antequam fugeret de Aegypto timens Pharaonem, sed prius fugit, quam accepit Sephoram filiam Ietro in vxorem, Exo. 2. Ergo prius accepit filiam regis Aethiopum, quam Sephoram filiam Ietro.

Item quia quando Moyses fugit de Aegypto erat annorum 40. ut patet Act. 7. cap. mansit autem in terra Madian cum Ietro socero suo pacens oues eius alijs quadraginta annis. eod. cap. & interim numquam recessit de terra Madian, quia non audebat redire in Aegyptum, quousque Deus iussit ei ire ad liberandam Israelitas, Exo. 3. & 4. & tunc erat annorum octuaginta, Act. 7. & Exod. 7. cap. post hoc autem non potuit accipere in vxorem filiam regis Aethiopum, quia iam non mitteretur a Pharaone contra Aethiopes, sed potius ipse iuit ex parte Dei contra Pharaonem, & Aegyptios ad flagellandum eos omni plaga: ideo necesse fuit, quod vel Moyses non accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, vel accepit eam priusquam Sephoram.

Quomodo Moyses fouebat duas vxores. Quest. V.

SEd tunc manet dubium cum Moyses haberet istas duas vxores: quomodo se habebat ad illas, & quomodo volebat habere duas vxores? Aliqui dicunt, quod istud nullum inconueniens erat, quia illo tempore licitum erat: siue enim accipiantur tempus ante legem, siue post legem datam, licuit haberi duas, vel plures vxores. de tempore ante legem patet in Iacob, qui fuit pater omnium Hebræorum: nam ille habuit quatuor vxores, Gene. 29. & 30. cap. Abraham quoque primus Patriarcha Hebræorum duas vxores simul habuit, s. Sarram, & Agar, Gene. 16. cap. de tempore post legem, patet quia Helcana pater Samuelis habebat simul duas vxores, primo Reg. 1. cap. & David habebat multas, 2. Reg. 3. & 5. cap. & ideo licebat Moysi nunc habere duas: potissimum quia erat ante legem datam, quando non astringebatur Moyses ad aliquid, sed poterat tenere consuetudinem aliorum hominum. Dicunt ergo quod Moyses habebat simul istas duas vxores, quia licitum erat eas habere, & etiam cohabitabant ei, sicut Iacob simul habebat quatuor vxores, quæ morabantur cum eo, & pater Samuelis simul habebat duas, & vna alia affligebat, 1. Reg. 1. cap.

Sed

Sed dicendum, quod istud non est verum: Moyses enim numquam habuit istas duas simul, sed postquam desijt habere vnam, habuit aliam. nam filia regis Aethiopum noluit redire cum Moysen in Aegyptum, & ipsum Moysen apud se detinebat. Dicunt igitur multi antiqui, quod cum opus esset ipsi Moysi redire in Aegyptum, nec vellet vxor sua redire cum illo, nec ipsum dimittere, ut rediret: ipse ut peritus astrorum duas imagines sculpsit modo, quo supra tactum est in expositione litteræ, & ille libere in Aegyptum reuersus est.

Sed ista multi antiqui asserunt, & historia scholastica, sed non Iosephus: quicquid tamen fuerit certum est, quod ista vxor Moysi non redierit cum eo in Aegyptum, quia illa erat regina Aethiopum, nollet ergo deserta regione sua ire in terram Aegyptiorum, qui erant hostes Aethiopum, & sic Moyses sine coniuge, & sine coniugis rediret.

Sed obijcietur, quod cum adhuc viueret prima, quæ erat legitima vxor, quomodo Moyses accipiebat aliam? Dicit poterat vno modo, quod forte illa iam non viuebat, & hoc notum erat Moysi: ideo poterat accipere quancunque aliam. Secundo & præcipue, quia dato quod illa viueret, poterat Moyses illam repudiare, quia secundum legem licebat viro repudiare vxorem, Deut. 24. cap. & antequam esset lex Moysi similiter inter gentiles repudiabant vxores, sicut etiam iura humana postea illud habuerunt, & ita ante legem Dei poterat Moyses iuxta consuetudinem omnium gentium repudiare vxorem. Tertio fuit, quia ipsa noluit venire cum Moysen: unde potius ipsa repudiabat eum, & sic Moyses habuit iustissimam causam accipiendi aliam vxorem. Credendum est enim, quod si illa voluisset sequi Moysen, etiam si liceret ei accipere aliam, numquam acciperet, quia tamen illa noluit sequi eum, & Moysi non expediebat esse sine vxore, accepit filiam Ietro in vxorem.

An ista vxor Aethiopiſſa, propter quam orta est murmuratione Maria, & Aaron contra Moysen sit Tharbis filia regis Aethiopum, vel Sephora Madianitis. Quest. VI.

CVm ostensum fuerit, quod Moyses accepit in vxorem Aethiopiſſam, id est filiam regis Aethiopum: manet nunc secundum dubium, quod tangebatur supra, (an ista sit, de qua fit hic sermo, & vocatur Aethiopiſſa?)

Aliqui dicunt quod sic, quia non habuerat Moyses aliam vxorem Aethiopiſſam. Sed dicendum videtur quod non, primo quia scriptura non faceret mentionem de aliqua vxore Moysi, de qua non præcessisset sermo, ut constaret, quod esset vxor Moysi, & tamen de ista filia regis Aethiopum non præcessit sermo, quod Moyses accepit in vxorem. ergo non vocabitur ipsa Aethiopiſſa. Secundo, quia littera innuit, quod ista erat vxor Moysi. certum est tamen, quod filia regis Aethiopum non erat vxor Moysi, quia licet aliquando fuisset iam non erat, cum noluisset venire cum Moysen, & ob hoc Moyses accepisset aliam. Tertio, quia dicitur hic, quod Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopiſſam. Cum ergo illa nunc præstaret causam loquendi contra Moysen, oportebat quod nunc esset vxor Moysi, & actualiter maneret cum Moysen in deserto: & inde esset occasio Mariæ, & Aaron loquendi contra Moysen. nam si illa esset absens, sicut filia regis Aethiopum non poterat præstare aliquam causam loquendi contra Moysen. Quarto, quia dato quod Maria, & Aaron vellent loqui de ista Aethiopiſſa, quæ fuerat aliquid vxor Moysi, non videtur quid possent loqui, quod faceret an propositum, quia illa nullam causam præstabat

ad hoc. Dicendum igitur, quod non est ista vxor Aethiopiſſa Moysi, filia regis Aethiopum. Alij dicunt, quod ista fuit vxor Moysi aliqua femina de Aethiopia, quæ Moyses accepit in vxorem, cum liceret simul plures habere, & sic vocabitur Aethiopiſſa. Dicendum quod non stat. Primo, quia scriptura de nullo tali facit mentionem, & non est asserendum, quod non habet fundamentum. Secundo, quia non est verisimile, quod Moyses possit habere aliquam vxorem de Aethiopia. nam Aethiopes distant a regione, in qua nunc erat Moyses. Sed dicendum, quod ista vxor Aethiopiſſa erat Sephora filia Ietro. nam nullam aliam vxorem legit habuisse Moyses, & non est ponenda pluritas sine causa.

Sed obijcietur, quod ista non esset Aethiopiſſa, quia ista erat de terra Madian, ubi morabatur Ietro pater eius. Exo. 2. & 3. sed illa terra multum distat a regione Aethiopum magis, quam Aegyptus, cum sit apud desertam Arabiæ circa montem Synai, & non longe a mari rubro, ut dicit Iosephus lib. 2. Antiqui.

Dicunt quidam, quod vocatur Aethiopiſſa, non quasi esset de Aethiopia, sed quia erat nigra, sicut mulieres Aethiopiſſæ: ita & nos vocamus aliquos Aethiopes, quia nigri sunt, licet ad Aethiopia non pertineant. Sed dicendum, quod istud non conuenit, quia scriptura non habet nigra, sed sicut Aethiopiſſa. nisi constaret, quod scriptura non vocaret eam Aethiopiſſam, vel nigram, quia non exprimeret hunc defectum eius sine causa: nihil enim ad propositum istud facit. Dicendum igitur, quod vocatur Aethiopiſſa, id est de terra Madian, quia Madianitæ solebant vocari Aethiopes, ut colligitur, 2. Para. 20. c. ubi rex Iosaphat dicitur persecutus Aethiopes, & nisi illi non poterant esse, nisi Madianitæ, vel populi propinqui, considerando loca, in quibus Iosaphat persecutus fuit illos. Ista est sententia Augustini, de vxore Moysi Aethiopiſſa, vtrum ipsa sit filia Ietro, an alteram duxerit, vel superduxerit, & responderet ipsam fuisse, credibile est, de Madianitis quippe erant qui in Paralip. Aethiopes dicunt, quæ contra eos pugnavit Iosaphat. nam in his locis dicitur eos persecutus populus Israel ubi Madianitæ habitant, qui nunc Saraceni vocantur, sed nunc eos Aethiopes ferè nemo appellat, sicut solent locorum, & gentium nomina, plerique vetustate mutari. & ista videtur esse intentio scripturæ.

Quid locuti sint Maria, & Aaron contra Moysen. Quest. VII.

SEd quaeretur cum Maria, & Aaron locuti fuerint, nunc contra Moysen quid locuti sunt? Aliqui dicunt, quod non constat, quia multa facta sunt, quæ scriptura non refert.

Sed dicendum quod non stat, quia scriptura expressit hic, quid dixerint, & dixerunt tunc per Moysen solus locutus est Dominus: nonne & nobis similiter locutus est? an vero aliquid aliud præter istud dixerint, non constat, neque opus est constare, quia propter istud solum indignatus est Deus, & istud est, ad quod solus responderet: unde si multa alia essent, quæ isti dixissent contra Moysen, scriptura non curaret de alijs, quia non erat opus responderi ad illa; & oportet hoc, quia tota locutio Dei ad Mariam, & Aaron fuit propter istud, quod dixerunt, & ad istud responderet Deus ostendens, quod non dixerint verum, quia non erat aliquis propheta, sicut Moyses, si tamē aliquid aliud fuisset dictum dignum reſponſione Dei ad illud responderet, quod non fecit. Ideo dicendum, quod vel istud solum dictum est contra Moysen, vel si aliqua alia dicta fuerunt, illa parum tangebant ipsum: ideo Deus non curauit reſpondere, nisi ad hoc.

Quomodo

Quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter uxorem eius Aethiopiſſam, seu Madianitidem, & qua fuit occaſio murmurandi, & qua verba dixerunt contra eum. Quæſt. VIII.

A D H V C quæretur quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen ppter uxorem eius Aethiopiſſam? Aliqui dicunt, qd murmurauerunt de Moysē, quia dimiserat filiam regis Aethiopum, quam accepit in uxorem, & postea duxit Sephoram. Sed dicendum, qd non stat. Primo, quia non habebant aliquam causam murmurandi: cū Moyses nihil iniquum egisset. nam ipse non dimisit filiā regis Aethiopum, sed dimissus est ab ea, quia illa noluit sequi eum, & dato qd dimissa illa, vel reventa accepisset Sephoram, non peccabat, quia licebat tunc repudiare uxores, vel non repudiando habere multas simul. Secundo & præcipue, quia istud nō facit ad propositum. nam dicitur, qd locuti sunt cōtra Moysen, & dixerūt. num per solum Moysen locutus est Dñs? qd tñ per eum solū, vel per alios simul loqueretur, non erat ad propositum de uxore Aethiopiſſa dimissa, vel repudiata a Moysē, & Sephora supducta. Tertio, quia videtur, qd vxor Moysi Aethiopiſſa erat præſens, quando dicebantur ista verba, & qd dirigebatur ad eum, quia nō fuerunt dicta ipsi Moysi cum dicitur. num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter locutus est? & ita apparet ex modo verborum, qd Aaron, & Maria dicebant istud vxori Moysi, respondendo ad aliquid, quod illa dixerat, sed illa vxor Aethiopiſſa non erat præſens, nec esse poterat: ideo non fuit dictum propter illam. Quarto, quia ostensum est supra, qd vxor Aethiopiſſa, quæ hic nominatur non est filia regis Aethiopum, sed Sephora filia Ietro. ergo non poterat esse ista murmuratio propter filiam regis Aethiopum, qd relicta, vel repudiata esset. Dicendum est, qd loquebantur cum uxore Moysi, vel contra illam. De illo, qd loquebantur cum uxore Moysi, non constat hic, siue illud esset in offensam mulieris, siue non, & istud est, de quo quæritur. aliud est, quod dictum fuit contra Moysen, & istud expresserit litera, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? sed quicquid fuerit illud, quod dictum est ad uxorem Moysi, vel de illa, constat, qd ex illo habuit originem, id quod dixerunt contra Moysen: ideo dñs qd locuti sunt contra Moysen ppter uxorem eius Aethiopiſſam, & ista est causa quare omnes, qui exponunt istam literam, & conantur inuenire, quid est, quod dictum fuerit ad uxorem Aethiopiſſam, vel de illa, introducunt talia, quæ possint conuenire his verbis dictis cōtra Moysen. s. num per solum Moysen locutus est Dominus? & recte agunt.

Dixit ergo propter hoc Rabbi Salomon, qd Maria & Aaron, & Sephora vxor Moysi simul loquebantur die, quo prophetauerūt Haldad, & Medad in castris, & dixit Sephora bonum est illis, sed malum est vxoribus eorum, quia separabunt se ab eis, sicut meus non copulatur mihi, postquam incepit prophetae, & tñc Aaron, & Maria indignati dixerunt, qd non recte agebat Moyses, quia non erat causa sufficiens ad hoc locutus Dei. nam ad ipsos etiam loquebat Deus, & tñ nō abſtinebat ab vxoribus suis, nec Maria a viro suo.

Sed contra, quia illud asserit Rabbi Salomon dictum esse die, quo prophetauerūt Haldad, & Medad, sed fuit postea pluraquam per mensem, vt dicit infra.

Concedendum est nō posse stare dato illo præsupposito, sed poterat dici, qd nō fuisset illo die, sed postea fuisset, tamē illa causa, loquendo de Haldad, & Medad. Sed adhuc dicendum, quod istud non satis stat. Primo, quia non est verisimile, qd Moyses abſtineret

ab vxore sua, ex quo ceperat Deus loqui ad illū, quia propheta non inducit tale onus. nam licet verum sit, qd spiritus prophetie non tangit corda prophetarum, dum manent in isto actu coniugali, nec etiam mouet ad illum, tamen non est necesse, qd abſtineat propheta per aliquantum tempus a copula coniugali ad hoc, qd recipiat reuelationem a Deo, maxime quantum ad reuelationem debiti, quæ non est in potestate coniugati. 1. ad Cor. 7. nam Origenes cuius est istud dictum, nō dixit, nisi qd in isto actu coniugali, id est, quam diu durat, non tangit spiritus propheticus corda prophetarum; & hoc satis concedendum est. Secundo, quia non est verisimile, qd et si Moyses abſtineret ab vxore sua illa diceret Mariæ, & Aaron fratribus Moysi, quod Moyses non copulabatur ei, quia istud nulla mulier diceret, nisi valde impudens, quod non est credendum de vxore Moysi. Tertio, quia non est satis probabile, qd Aaron, & Maria responderent tunc, sicut præsupponitur, s. per nos loquitur Deus, & tamen nos non abſtinemus a copula coniugali: nō enim erant isti in tali ætate, & maxime Maria, qd de eis putaretur, quod vacarent opere carnali. nā Aaron erat octuaginta annorum, quando exiit de Aegypto, Exo. 7. & quia nunc transferat duo anni ab exitu de Aegypto supra 10. cap. esset octuagintaquinque annorum, in qua ætate dubium est an venereis vacaret, vel de eis loqueretur, sed quicquid sit de Aaron, de Maria saltem certū est, qd non vteretur venereis, etiam si haberet virum, quia ipsa esset nunc quasi centum annorum, quod patet, quia Moyses erat nūc octuaginta duorum annorum, sed Mariā excederet Moysen quindecim annis, vel quasi. ergo ipsa esset nonaginta septem annorum. Primum patet, quia Moyses erat octuaginta annorum in exitu de Aegypto: nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto, supra 10. ca. ideo erat octuaginta duorum annorum. Secundum patet, quia qñ Moyses natus est. Maria esset quindecim annorum, vel quasi, quia erat puella astuta potens loqui prudenter dissimulando veritatem; ita qd non perciperetur intentio eius ad hoc qd Moyses trium mensium existens liberatus de flumine redderetur matri suæ quasi alienæ, Exo. 2. cap. quod non posset facere, nisi puella adulta, scilicet quindecim annorum, aut quasi, & ita esset, nunc Maria annorum nonaginta septem, in qua ætate certū est, qd non vacaret venereis. Istud patet, quia tempore Abrahæ, viuebant homines, vsque ad centum, & octuaginta annos, nam Abraham vixit annis centum septuagintaquinque, Gen. 25. Isaac vero filius eius vixit centū, & octuaginta annis, Gen. 35. & tamen tunc Sarra vxor Abrahæ vixit, quando dictum est ei per Deum, qd conciperet existens nonaginta annorum, Gen. 18. qua si reputans hoc impossibile. & dicitur eod. cap. qd desiderant ei fieri muliebria: & Apostolus dixit, tunc emortuam esse vuluam eius. ad Rom. 4. cap. ergo a fortiiori tempore Mariæ, & Moysi, quando vita hominum solum extendebatur, vsque centum & viginti annis, mulier nonaginta annorum nō esset apta ad venerea, & multo minus mulier nonaginta septem annorum, sicut erat nunc Maria. ergo non diceret illa, qd vacabat copula coniugali, licet haberet spiritum prophetie; & ita positio ista Rabbi Salomon, non est satis verisimilis. Alij præsupponunt id, quod Rabbi Salomon, s. qd Aaron, & Maria loquebantur cum Sephora vxore Moysi propter Haldad, & Medad prophetantes, dixeruntque Sephora, qd abſtinebat ab ea Moyses ppter collocationem Dei, & tñc Aaron, & Maria dixerunt: deciperis, quia non propter hoc abſtinet a te, sed quia es nigra, sicut Aethiopiſſa; & ad hoc inducunt id, quod dicitur in litera, quod locuti sunt Aaron, & Maria cōtra Moysen propter uxorem eius Aethiopiſſam, id est nigram,

3. Opin. Aben Ezra.

nigram, cum alibi non soleat vocari Aethiopiſſa. Sed dicendum, qd ista positio non est rationabilis, cū præsupponat id quod illa, quæ improbata est præcedenti quæſt. Primo, quia non est credibile, quod Moyses abſtineret ab opere coniugali propter collocationem Dei. Secundo, quia dato qd abſtineret non erat verisimile, qd vxor sua, quæ erat mulier pudica diceret, quod vir suus non copulabatur ei. Tertio, quia non est credibile, qd Aaron, & Maria diceret se vacare copula, licet Deus ei loqueretur ppter illa, quæ dicta sunt. Quarto, quia adhuc concessis præcedentibus non erat credendum, quod Maria, & Aaron dicerent vxori Moysi, qd Moyses non copulabatur ei, quia erat nigra. nam ista verba nō essent, nisi hominum leuissimi auctoritatis, & inuidorum, qui loquerentur ad nocendum, & sine causa, quod non est concedendum de Aaron, & Maria. Quinto, quia dato quod vxor Moysi esset ita nigra sicut isti dicebant, quod non est satis verisimile, non abſtineret nunc Moyses ab ea propter nigredinem, quia istud pertinebat ad homines amatores carnis, qd pulchritudinem corporis sequuntur, quod non esset in Moysē, qui erat vir sanctus, & abstractus a carnalibus. Sexto, quia si propter hoc Moyses abſtineret ab vxore multo magis abſtinuisset, quando erat iunior. nam Moyses erat nunc octuaginta duorum annorum, vt ostensum est præcedenti quæſt. quando autem accepit Sephoram in uxorem erat annorum quadraginta. nam statim, vt iuit in terram Madian accepit illam in uxorem, vt colligitur Exo. 2. cap. sed quando illuc iuit erat Sephora nigra, sicut Aethiopiſſa, & consequenter nec postea esset, vel si tunc erat nigra nō obſtate hoc placuit Moysi eam accipere, & a fortiiori quando ipse esset annorum octuaginta duorum, non abſtineret ab ea propter nigredinem. Septimo, quia siue esset nigra, siue non, Moyses ante hoc cū esset in terra Madian copulabatur ei, genuitque ex ea duos filios, scilicet, Gerson, & Eliezer, Exod. 2. cap. ergo nunc senior existens non abſtineret ab ea.

Ad motiuum huius positionis dicendum, quod nō est conueniens, quia Sephora vxor Moysi nō vocatur ibi Aethiopiſſa, id est nigra, sed Aethiopiſſa, i. de terra Madian, vt supra expositum est. Secundo, quia dato qd Maria, & Aaron vocassent uxorem Moysi Aethiopiſſam, id est nigram, non diceret sic scriptura, s. locuti sunt contra Moysen propter uxorem eius Aethiopiſſam, sed propter uxorem eius, quam dixerat esse Aethiopiſſam. nam iuxta tenorem literæ scriptura asserit eam esse Aethiopiſſam, & non illi.

Dicendum igitur, quod præcedens positio nō stat, sed fait aliquid alterum, quod Aaron, & Maria locuti sunt cum Sephora vxore Moysi. Et videtur dicendum, qd isti tres colloquerentur, s. Aaron, & Maria, & vxor Moysi, quia erant propinquissimi in cognatione, & cum sepe colloquerentur accidit, quod vxor Moysi muliebriter extolleret se ipsam super Mariam sororē Moysi, & istud esset ppter dignitatem viri sui Moysi, quā dicebat esse in eo, qd Deus loquebatur cū eo, vel incideret sermo, in quo fieret comparatio horū triū fratrum, s. Moysi, Aaron, & Mariæ, & vxor Moysi extolleret valde Moysen super Aaron, & Mariam, & tunc indignati Aaron, & Maria dixerunt, qd non erat Moyses maior eis, quia illa laudabat Moysen, qd loqueretur cum Deo, & tamen ipsi ita loquebantur cum Deo, sicut Moyses. istud est valde verisimile, quia scriptura in tota responsione Dei non introducit aliquid quod pertineat ad copulam carnalem, sed factum est ad ostendendum Moysen esse excellentiorē ipsiſ Mariæ, & Aaron, & omnibus de populo: ideo videtur, qd ista verba, qd fuerunt Mariæ, & Aaron ad vxorē Moysi

Illa opinio multi differt ab illa secunda positioe littere

non fuerunt super aliquo pertinente ad venerea, sed super contentione de excellentia, scilicet, quis alteri præponeretur, & licet hoc posset fieri duobus modis, sicut supra tactum est. Vno modo, quod esset contentio inter Mariam sororem Moysi, & vxorē eius, & vellet vxor Moysi præponere se Mariæ, quasi esset excellentior propter virum suum, cū quo Deus loquebatur. Alio modo, qd sermo esset de tribus fratribus Moysē Aaron, & Maria, & vxor Moysi diceret esse Moysen excellentiorem, videtur quod magis fuerit primo modo, & hoc quia consuetum est, quod semine leuitate muliebri cōtendant de excellentia, & vxor præponat se sorori viri sui, vel soror vxori fratris sui. nunc vero Sephora præponeret se Mariæ sorori Moysi.

Secundo patet hoc, & fortius, quia litera innuit, qd ista contentio licet pertineret ad Aaron, & Mariam simul cū ipsi dixerint, quod ad eos loquebatur Deus, sicut ad Moysen: magis tamē pertineret ad Mariam, quia ipsa grauius locuta est contra Sephoram, & contra Moysen, & patet hoc ex poena inflicta, quia Maria fuit percussa lepra, Aaron autem nō fuit factus leprosus, neque inflicta fuit ei alia poena, vt patet in litera. si tamen Aaron in hoc magis contenderet ipse grauius peccaret, & durius puniretur. ergo magis peccauit Maria. Sed si esset contentio secundo modo, scilicet, quod loquendo de tribus fratribus præponeret Sephora Moysen ipsi Aaron, & Mariæ, magis pertineret ista contentio ad Aaron, quia erat maioris dignitatis, quam Maria, cum esset vir, & summus sacerdos, & sic magis loqueretur cōtra Moysen: vnde grauius peccaret, & durius puniretur, quod non factum est. pertinebat ergo contentio ista ad Mariam, & uxorem Moysi.

Tertio patet ex eo quod dicitur propter vxorē eius Aethiopiſſam, id est Madianitidē, scilicet, quia nō dixit scriptura absolute, quod locuti sunt cōtra Moysen propter uxorem eius, sed dixit propter uxorem eius Aethiopiſſam, id est Madianitidē, quasi innuat, qd esse vxorem Moysi Madianitidem faciebat aliquid ad istam contentionem. Istud autem esset, quia cū Maria, & vxor Moysi contenderent, quæ esset excellentior diceret vxor Moysi, quod erat excellentior propter virum suum, cui soli Deus loquebatur. Maria autem obijceret duo contra hæc. Primum quod nō solum nō erat excellentior, immo non erat æqualis, quia Maria erat de populo Dei, & genere electo, scilicet, de Israelitis. Sephora autem erat de gentilibus, qui non pertinebant ad Deum, quia erat Aethiopiſſa, id est de Madian. Secundum erat, quia licet Moyses esset propheta, nō erat propter hoc vxor eius excellentior alijs mulieribus, quia etiam alij erant prophete, s. Maria, & Aaron. Ista sententia videtur multum conuenire littere, & non præsupponit aliqua, quæ non sint verisimilia.

Quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni. Quæſt. IX.

S E C U N D O quæretur si contentio erat solum inter Mariam, & vxorem Moysi, quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni? nam dicitur in litera, quod Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter uxorem eius.

Dici potest vno modo, qd ad illas duas pertinebat, & tamen Aaron, qui erat præſens tempore contentionis, voluit potius fauere sorori suæ, quam vxori fratris sui, quia erat propinquior ei: ideo simul cum sorore sua dixit aliquid contra Moysen.

Secundo & præcipue, quia ista contentio quantum ad aliqd pertinebat ad Aaron. nā dixerat vxor Moysi, qd illa

illa erat excellentior, quā Maria, quia erat vxor Moyfi ad quem solum loquebatur Deus, & in hoc directē offendebatur Maria, qua se ostēdebat excellentiorē vxor Moyfi: pertinebat autem indirectē ad Aaron, cum ille videretur excludi a prophetia, in quārum dicebat Sephora, quōd ad solum Moysem loquebatur Deus, sed ad Aaron etiam loquebatur Deus. ideo p hac parte, qua eum pungebat ista responsio Sephoræ locutus fuit contra eam, & contra Moysem, quia tamē principaliter, & directē pertinebat ista quæstio ad Mariam ipsa grauius respondit quā Aaron, & magis peccauit.

Quid intellexerunt Maria, & Aaron per illa verba, num per solum Moysem, &c. Quæst. X.

AD HVC quæretur quid voluerunt intelligere Aaron, & Maria dicētes, num per solum Moysem locutus est Dominus? Dicendum quod istud dictū fuit ad negandum quādam singularem excellentiam, quam Sephora volebat attribueri Moyfi, scilicet, quōd ipse solus colloqueretur Deo. Nō enim dixit, quōd Deus loquebatur Moyfi, vel Moyfes loquebatur Deo, sed quōd ad solū Moysem loquebatur Deus, nam si primum diceret Sephora verum dicebat, & non offenderentur per hoc Aarō & Maria, nec excluderentur a prophetia, sed cum dixit, quōd ad solum Moysem locutus est Deus, excludit eos: ideo ipsi negauerunt hoc dicentes, num per solū Moysem locutus est Dominus, sicut tu dicis? quasi dicat non, quia etiam nobis locutus est. Et istud patet ex verbis Dei infra in litera, scilicet, quare non timuistis detrahere seruo meo Moyfi, sed detrahere est diminueri aliquid de excellentia, vel fama; & hoc faciēbant, in quātum auferebant Moyfi istam singularem excellentiam prophetiæ.

Sed licet istud esset, quod intendebant per hec verba, tamen ad duos fines dixerunt illa. Primus fuit ad excludendum intentionem vxoris Moyfi, quia illa volebat ostendere se esse excellentiorem Maria propter virum suum, cui dicebat, quōd loquebatur Deus solum. isti autem dicunt, quōd non loquebatur ei soli, cum etiam loqueretur ipsis, & ita non ostēdebat sufficienter Sephora se esse excellentiorem Maria. Secundus erat ad ostendendum gloriam suam negādo singularem excellentiam Moyfi, nam si ad solū Moysem loqueretur Deus, non haberent Aaron, & Maria aliquam partem prophetiæ: volebant tamen carere hac gloria. ideo dixerunt, quōd non per solū Moysem loquebatur Deus, sed etiam loquebatur per eos.

An Maria, & Aaron peccauerunt loquendo contra Moysem. Quæst. X I.

AD HVC quæretur an Maria, & Aarō peccauerunt nunc loquendo contra Moysem? Aliqui dicunt quod non, quia nihil falsum dixerunt, s. num per solum Moysem locutus est Dominus? nobis quoque similiter locutus est. nā verum erat, quōd Deus non loquebatur per solum Moysem cum loqueretur per septuaginta viros, qui prophetabant, & non cessabant precedenti ca. etiam locutus fuit Deus ad Mariam, & Aaron. De Maria patet, quia vocatur prophetes, idest prophetissa, Exo. 15. De Aaron patet, quod sepe loqueretur ei Deus, vt Lcuit. 10. & supra 4. cap.

Dicendum quōd isti peccauerunt, quia murmurauerunt cum dicatur, quōd locuti sunt contra Moysem. Secundo patet, quia Deus vocauit istos ad incre-

F pandum eos. nemo tamen iuste increpatur, nisi peccauerit. Tertio, quia dixit Deus. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moyfi. ergo detrahitio fuit ibi, quæ est peccatum. Quarto, quia Deus puniuit Mariam grauius perfundēs eam lepra, vt patet in litera. poena tamen numquam infligitur, nisi pro peccato. ergo peccauerunt.

Ad rationem in contrarium dici potest vno modo, quōd licet isti verum dicerent poterant peccare, quia fortē dicebant prauo animo, sed animus dicendi facit interdum peccatum, quod in verbis non esset.

Secundo potest dici, quōd isti non dixerunt verū. Et patet primo, quia Deus non arguit hic principaliter intentionem dicendi istorum, sed dictum ipsorum ostendens, quōd non bene dixerint loquēdo de differentia prophetiæ.

Tertio, quia isti dixerunt duo. Primum est num per solum Moysem locutus est Dominus? & istud verum erat, quia non loquebatur per eum solum, sed etiam ad aliquos alios. Secundum erat, scilicet, nonne, & nobis similiter est locutus? & istud est falsum, quia non locutus est eis, similiter sicut Moyfi, idest eodem modo; & hoc est, quod Deus ostendit distinguēs de prophetia, scilicet, si quis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somniū loquar ad illum. at non talis seruus meus moyfes. nō ergo loquebatur similiter alijs, & Moyfi. Sed Maria, & Aaron voluerunt vsurpare istam equalitatem: ideo falsum dixerunt.

Et istud patet, quia ad Moysem, & Mariam pertinebat asserere istud, quia alijs non excluderent intentionem Sephoræ: nam si cōcederent, quōd moyfes erat specialior in prophetia, & habebat quēdam modum loquendi ad Deum, quem non habebant alijs, maneret quōd deberet præponi Moyfes, Aaron, & Maria, & etiam quōd Sephora, quia erat vxor viri tam excellentis, deberet præponi Mariæ, sed voluerunt Aaron, & Maria excludere istud: ideo debuerunt dicere, quōd Moyfes non erat maior alijs in prophetia, neque habebat specialem modum prophetandi, sed quōd ipsi prophetabant similiter, idest taliter, sicut Moyfes, & hoc falsum erat; & ita peccauerunt non solum malo animo loquendo, sed etiam falsum dicendo.

An ista murmuratio fuerit in conspectu Moyfi. Quæst. X I I.

SE D quæretur an Moyfes audiuit murmurationem istam, quæ fiebat, idest an dicebantur ista verba in presentia eius.

Respondendum videtur, quōd non. Primo, quia non conuenit præsupposito murmurationis, nā quocunque modo dicatur cepisse ista murmuratio, non videtur, quōd erat præsens Moyfes: siue enim dicatur secundum Hebræos, quōd vxor Moyfi dixerit, quōd separabuntur prophetantes ab vxoribus suis, sicut vir suus abstinuit ab ea, certum est, quōd non diceret hoc vxor Moyfi in presentia eius, siue dicatur iuxta præsuppositum nostrum, quōd vxor Moyfi, & Maria contenderent super pralatione, idest, quæ deberet alteri præferri, & super hoc allegaretur, quōd Moyfes erat excellentior, quā Maria, & Aaron. certum quoque est, quōd vxor Moyfi non auderet ista dicere præsentē Moyse, quia ipse compesceret eam. Secundo, quia hic fuit murmuratio contra Moysem, credendum est autem, quōd si Moyfes præsens esset erubescerent Aaron, & Maria murmurare contra ipsum: in absentia autem non esset sic, quia non erubescerent, & data aliqua occasione murmurarent.

Tertio

Tertio, & fortius patet ex litera, quia dixerunt Maria, & Aaron, num per solum Moysem locutus est dñs? tunc tñ si Moyfes esset præsens non fieret de eo mentio in tertia persona, sed dirigeretur verba ad Moysem. ergo videtur, quod erat absens.

Quod cum audisset dominus, iratus est valde. Erat enim Moyfes vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Statim locutus est dominus ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Egredimini vos tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuissent egressi: descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocās Aaron, & Mariam.

2. q. 7. c. ple runque. S. Moyfes mitissimus erat.

Quod cum audisset dominus, iratus est valde. Metaphora est, quia dominus nihil audit, nec videt, cum non habeat potentias organicas, nec ipsa organa conuenientia ad hec, sed dicitur audire, quia quamquam non audiendi omnia, quæ audiendo intelligere poterat, nō audiendo intelligit abundantius, quam si audiret, idem de uisione, & ceteris actibus sensitiuarum potentialium. dicitur Deus iratus valde, quia ad puniendū pro peccato isto se disposuit, vt patet infra. Erat enim Moyfes vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. i. Moyfes erat valde mansuetus magis, quam omnes alii homines, & subiungitur ista litera ad superiorem, quia aliquis diceret quomodo Moyfes sustinuit istas iniurias sibi illatas, vel saltem non correxit cum praelatus esset, & competeret ei ex officio, redditur causa, quia mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra, & proprias iniurias patienter tolerabat, sed non iniurias Dei: ideo in fabricatione, & adoratione vituli 23. milia hominum interfecit Exo. 32. Dicitur autem mitis. i. mansuetus, & pertinet ad eū qui virtuose se habet circa tolerationem iniuriarū. f. tolerando quas oportet, & propter quā causam oportet, & quando oportet, & sic de alijs circumstantijs, & puniēdo quando oportet: nam mansuetus medius est inter iracundum qui irascitur, quando non oportet, vel propter quam causam non oportet, & sic in alijs circumstantijs, & inter agrestem, vel insensibilem, qui in nullo irascitur. Moyfes autem irascebatur aliquando, & fortissime circa iniurias Dei, sed circa suas nequaquam, ideo tenebat medium: magis tamen mansuetus se habet ad remittendum, quam ad puniendū. de his Arist. 4. Ethic. c. de mansuetudine.

Mitis quis dicitur.

An Moyfes hic scripserit laudes suas, vel Esdras. Et an fuerit ad hoc coactus spiritu prophetico. Quæst. X I I I.

CONSIDERANDVM circa hoc, quod aliquibus videtur ista non fuisse scripta a Moyse, quia Moyfes erat vir valde virtuosus: repugnat autem virtuosus de se quicquam iactare, & dato, quod boni sint, nunquam id clamant, sed potius humiliantur ad considerationem suorum defectuum, nec solum ipsi de se quicquā iactarent, sed et laudes suas ab alijs quocunque zelo prolatas, si coram ipsis proponantur sine rubore audire non possunt. quō ergo tam excellentem laudem de se Moyfes scripserit. i. quod erat vir mitissimus super omnes qui morabantur in terra? Dicunt ergo hoc non fuisse positum a Moyse, sed quod alii scriptores, & translatores, sicut Esdras interposuerint.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Sed hoc non stat, quia nemo quantecūque auctoritatis esset sacre Scripturæ aliquid addere, vel detrahere præsumeret, quia hoc vetitū erat, vt patet Deute. c. 4. n. non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo, & Apo. c. vltimo. Contestor ego omni audienti verba libri prophetiæ huius: si quis apposuerit ad hec apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vite, & de ciuitate sancta. heretici autem solum hoc facere conati sunt in quibusdam libris sacre Scripturæ addentes, & diminuentes, sed catholicorum omnium fides, & auctoritas illos condemnauit: non auderet igitur Esdras, qui erat verus, & catholicus translator apponere quidquam de his, quæ primo non fuissent in sacra Scriptura. Ideo dicendum, quod ista verba a Moyse dicta sunt: sic etiam de se aliquando loquitur in tertia persona, sicut hic in plerisque alijs locis cum dicatur. locutus est dominus ad Moysem, & non dicatur locutus est dñs ad me, sed ista ex diuersis causis eueniunt, quia dñs de Moyse in tertia persona, quod ipse loquat, quia ipse non loquitur, tanquam principalis persona, sed velut historicus refert ea, quæ facta sunt. quod autem posuit hic magnam laudem suam non fecit solum, vt historicus, quia si fuisset liber in scribendo, nō scripsisset talia de se, sed erat Moyfes propheta historicus, in quantum historicus est narrabat gesta temporum nō magis de se loquens, quam nomine aliorum, in quantum vero propheta non erat ei liberum scribere hoc, vel illud, sed sicut spiritus propheticus enim incitasset ita scribere cogebatur, sicut dictum est de Balaam propheta cuius Deus mouebat intellectum lumine prophetico, & cogebat dicere primum eius, quod dicere, propoluerat, & quamquam sepe conaretur illud dicere non valebat, vt patet j. 23. & 24. ca. conformiter autē q in scribendo mouentur spiritu prophetico non pnt scribere aliud, quā quod eis spiritus propheticus scribendum dicitur. Cum autem Moyfes cognosceret conditionem spiritus prophetici nolebat ei repugnare, quia erat manifeste repugnare Deo, & graue delictum, sed quidquid ei Deus scribendum dicitaret scribebat, siue in laudem, siue in vituperium eius esset, sed Deus impulit eum ad scribendū, quod esset mitissimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, ideo scripsit: sicut etiam de vituperio suo sine culpa, vt mitius dicimus scripsit, scilicet quomodo peccauerit coram domino ad quas contradictionis, vt patet infra 27. ca. & Deuteronom. 3. atque 32. Si tamen esset historicus propria voluntate scribens, nec proprias laudes, nec rursus vitia scripsisset. quod vero magnam de se laudem scripserit, nequaquam ei ad iactantiam imputandum est, quia inuitus id egit, de inuoluntariis autem, nec laudem, vel vituperium promeremur, iuxta Aristotel. in principio 3. Ethicorum.

E scribendum istam laudem coegit fuit, quia ipse cum esset mitissimus virorum proprias iniurias in defensus tolerabat. Deus autem merito huius mansuetudinis eum in defensum esse passus non est.

Causa autem quare Deus eum defendit, & eum ad scribendum istam laudem coegit fuit, quia ipse cum esset mitissimus virorum proprias iniurias in defensus tolerabat. Deus autem merito huius mansuetudinis eum in defensum esse passus non est.

Causa autem quare Deus eum defendit, & eum ad scribendum istam laudem coegit fuit, quia ipse cum esset mitissimus virorum proprias iniurias in defensus tolerabat. Deus autem merito huius mansuetudinis eum in defensum esse passus non est.

In quo Moyfes esset mitissimus. Et quod esse mitem consistit in duobus. Quæst. X I I I I.

AD HVC quæretur quomodo, & in quo est verum, quod Moyfes erat mitissimus, cū dicitur in litera: erat. n. Moyfes vir mitissimus super omnes hoīes qui morabantur in terra.

Dicendum, quōd de Moyse poterat consistere an esset mitis ex opere suo, scilicet remittendo iniurias, vel non respondendo iniuriantibus, & tamen an Moyfes

X esset

esset valde mitis, vel aliud esset magis mitis, nemo au-
derent asserere, nisi sacra Scriptura hoc diceret, quia
tam illa dicit certum est, qd non solum super omnes
hebreos, sed etiam super omnes alios hoies erat Moy-
ses mitissimus: cum dicatur, qd erat mitissimus super
omnes hoies qui morabantur in terra. Dicendū autē,
qd Moysen esse mitem consistebat in duobus. Primo
in remittendo iniurias, vel non referendo vicem pro
eis: nam cum Maria, & Aaron qd eum murmurassent,
ille non murmuravit qd eos, sicut de dño nostro legi-
tur, qd cum malediceretur non maledicebat, & cū pa-
teretur non comminabatur. 1. Pet. 2. c. Nam non legit
qd Moyses hic responderit murmuratori Marię, &
Aaron, immo pręsupponendum est, qd non rñderit,
quia alijs non haberet locum, quę dñr in litera. Secun-
do orando pro maledicentibus, quia Maria murmura-
uerat contra ipsum, & tamen ille orauit pro ea, vt libe-
raretur a lepra, infra in litera.

Quare scriptura expressit Moysen esse mitissimum.
Quęst. XV.

SE d quęretur, quare scriptura expressit, qd Moy-
ses erat mitissimus super omnes homines, qui
morabantur in terra, quia multa sunt vera, quę
tamen non exprimuntur: immo nunquam po-
nitur aliquid expresse in sacra Scriptura, nisi sit aliqd
motiuum ad illud dicendum.

Est dicendum, qd fuit primo ad laudem Moysi: nā
Deus voluit, adare hic Moysen ex aliquibus causis,
quę tanguntur in: a. pertinebat autem ad magnā lau-
dem eius, qd esset mitis, ideo scriptura non solum dixit
eum esse mitem, sed etiam mitissimum super omnes
homines, qui morabantur in terra.

Secundo fuit ad ostendendum, qd valde iniuste moue-
bantur Maria, & Aaron qd ipsum: nam si Moyses esset
vir iracundus solutus in seire alius iniurias, non erat mi-
rum, qd Maria, & Aaron dicerent aliquid qd ipsum. erat
tñ Moyses vir tam mitis, qd nulli maledicebat, neque
iniuriam inferebat, ideo iniuste valde agebant Maria,
& Aaron murmurando contra ipsum.

Tertio, vt quidam volunt, ponitur ad ostendendū,
quō Maria, & Aaron ausi fuerunt murmurare cōtra
Moysen, quia timere debebant, qd Moyses redderet
eis vicem maledicendo illis, aut cū esset princeps po-
puli inferendo eis penam pro hac murmuracione, &
dñs, qd non timuerunt, quia cū Moyses esset vir mitissi-
mus, neque malediceret, neque murmurantes puni-
ret, si tñ scirent eū non esse mitem, non auderēt mur-
murare contra ipsum timentes vicissitudinem.

Quarto ad reddendum rōnem literę, quia ponitur
hic murmuratio Marię, & Aaron qd Moysen, & non
ponitur responsio aliqua Moysi reddēdo maledictio-
nem pro maledictione, sed solum excusando se qd ea,
quę illi dixerant, de quo aliquis miraretur, quomodo
hoc fuerit, & dñs, qd fuit, quia Moyses erat mitissimus
super omnes homines: ideo etiam si malediceret, ne-
que malediceret, neque responderet.

Quinto ponitur ad instructionem inferiorum: nā
habetur infra quō Deus responderet contra Aaron,
& Mariam pro Moysē. Aliquis autē diceret, vnde
hec nouitas, qd Deus respondeat pro offensis, alicuius
qd offendentes: & dñs, qd hoc fuit, quia Moyses erat mi-
tissimus. I. tam mitis erat, qd non respondebat offendē-
tibus se, ideo Deus respondebat pro eo.

Sexto, vt reddatur causa eius, quod dicitur in lite-
ra, qd quod cum audisset dominus iratus est valde. Ali-
quis diceret, quare iratus est? responderet qd erat, quia
Moyses erat, tam mitis, quod indignum erat inferri ei
aliquam iniuriam: si autē inferretur alteri, qui seip-

F sum defendere vellet reddendo vicem non irascere-
tur Deus. quia Moyses, tam mitis erat, quod non re-
spondebat maledicentibus: iratus est, qd murmuraret
de eo, & hoc innuit litera ponens istud pro causa cū
ait, quod cum audisset dominus iratus est valde. erat
enim Moyses vir mitissimus, ideo propter hoc iratus
est Deus contra Aaron, & Mariam, quia erat Moyses
vir mitissimus.

Quomodo poterat Moyses vocari mitissimus, quia non
respondit cum esset absens.
Quęst. XVI.

AL I QVI quęrunt propter id quod dictum
est precedenti quęst. in ratione quarta quō
poterat vocari Moyses mitissimus, quia nō
respondit murmuratori contra se factę.
nam Moyses non fuit pręsens, quando facta est mur-
muratio, vt ostensum est supra, ideo non poterat re-
spondere etiam si esset valde impatiens. Dicēdum
licet Moyses non fuit tunc pręsens, audiuit postea oīa
quę dicta fuerunt, quia cum ista contentio fuerit con-
tra vxorem Moysi ea pręsente referret illa Moysi, qd
quid dictum esset, & tunc poterat Moyses reddere vi-
cem maledicendo Marię, & Aaron, vel puniēdo eos,
tanquam pñcaps, & tamen neque postea maledixit,
neque puniuit, ideo mitissimus fuit, licet eo pręsente
non fuit facta murmuratio.

Considerandum est, qd cum dñs Moyses erat mitis-
simus super omnes homines: non est intelligendum
abfolute, qd excesserit omnes hoies in mansuetudine,
& patientia: fuit enim magis mitis Stephanus: nam li-
cet habitum animi, fm quę dicitur quis mitis, vel ira-
cundus nemo videre possit, tamen ex actu Moysi hic,
& ex actu Stephani apparet Stephanus incomparabi-
liter magis mitis, quam Moyses, vt infra declarabitur,
sed intelligitur hoc de hominibus illius tēporis, qd su-
per omnes illos erat mitis. Et sic fit sepe, quando scri-
ptura aliquem laudat, quod comparet eum ad homi-
nes sui temporis, sic patet Genesi. 7. cum dicitur de
Noe, quod Noe fuit vir iustus, atque perfectus in ge-
nerationibus suis, ideo inter omnes homines illius tē-
poris, vel illarum generationum, & hoc innuit litera
hic cum dicit. erat Moyses vir mitissimus super om-
nes homines, qui morabantur in terra. i. qui illo tem-
pore morabantur in terra: non tñ super omnes homi-
nes, qui postea moraturi erant in ea. Si tamen scrip-
tura vellet innuere Moysen simpliciter esse mansuetif-
simum super omnes homines qui erant, & fuerant, &
futuri erant, exprimeret illud, quia aliquando simili-
ter solet ponere, sic patet de Salomone cuius sapien-
tiam scriptura laudare voluit, & dixit, qd fuit sapiētor
omnibus hominibus. 3. Reg. 4. c. & nō solum hoc, sed
etiam qd nullus pręcesserit eum equalis in sapientia,
neque futurus esset. 3. Reg. 3. ca. f. dedi tibi cor sapiens
intantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post
te futurus sit, & idem dicitur. 2. Paralipom. 1. c. Simili-
ter autem de locustis quas Deus fecit ascendere super
Aegyptum dicitur Exod. 10. c. qd ascenderunt sup vni-
uersam terram Aegypti, & sederunt in cunctis finib⁹
Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tēpus
non fuerant, nec postea future sunt: hic tñ nō dicitur,
nisi qd erat Moyses mitissimus super oēs hoies qd mo-
rabantur in terra, ideo significatur solum de hoibus il-
lius temporis, postea autē alii fuerunt multo mitiores.

Statim locutus est ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Cum
isti obiurgassent contra Moysen, Deus voluit eos im-
mediate punire, tum quia erat Moysi offensio, tñ quia
magis de dono a Deo dato, qd quā esset psumebant,
ęquantes se Moysi in spiritu prophētico, & non fuit
dilata

dilata ista punitio, sed statim vocauit Deus Moysen,
Aaron, & Mariam ad conuincendum obiurgatores
de peccato suo, hos autem tres vocauit, quia ad eos so-
lum pertinebat istud negotium, cum duo essent offen-
sores, & vnus offensus.

Ex hoc concluditur, qd non fter expositio Rab. Sa-
lom. de obiurgacione Aaron, & Marię contra Moy-
sen. Dixerat enim, qd in die qua prophetauerunt Hel-
dad, & Medad fuerat istud iurgium, dicente Sephora
vxore Moysi bonum eis, sed malum esse vxoribus eo-
rum: tamen non stat, quia illud factum est in sepul-
chris concupiscentię, antequam venirent coturnices,
& postea steterunt ibi Israelitę per vnum mēsem com-
edentes coturnices, sed obiurgacio ista facta est in
Aferoth, quia postquam venerunt in Aferoth, vt po-
nebatur in fine pręced. capituli. subiunctum est in prin-
cipio huius, quod Maria, & Aaron locuti sunt contra
Moysen.

Nec potest aliquis respondere, qd ista oīa facta sunt
in sepulchris concupiscentię, vbi prophetauerunt Hel-
dad, & Medad, & qd ponatur hic per recapitulationē,
quia in fine huius literę ponitur, qd Maria percussa est
lepra in Aferoth, & manserunt ibi omnes Israelitę 7.
diebus, donec sanaretur. ergo non facta sunt in sepul-
chris concupiscentię.

Sed adhuc respondebit aliquis, qd obiurgacio con-
tra Moysen facta est in sepulchris concupiscentię in
die prophetię Helda, & Medad, sed non fuerunt im-
mediate puniti obiurgatores. Nam mensis vnus pri-
mo elapsus est in quo coturnices comederunt, & pos-
tea venientes in Aferoth Maria percussa est lepra,
mansitque ibi populus diebus septem.

Sed hoc non stat, quia punitio huius delicti facta est
immediate post ipsum delictum, quod patet hic cum
dicitur, statimque locutus est dominus ad eū, & Aaron,
& Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernacu-
lum fęderis, sed cōstat Mariam percussam fuisse lepra
in Aferoth, ergo ibi eadem die facta fuit obiurgacio;
quod autē dñs Helda, & Medad prophētibus fuit plu-
ribus, quam 30. diebus ante hoc, iō nō tenet illa expo-
sicio, sed melior est expositio Ra. Abrahę Abē Ezra.
Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis. Quan-
do ista locutus fuit Deus erant omnes isti tres simul;
& apparuit eis loquens in figura aliqua assumpta. I. qd
angelus domini loqueretur, & vocauit eos, vt irent in
tabernaculum: dixit autem, qd irent solū tres, quia vo-
lebat increpare Mariam, & Aaron, quia contra Moy-
sen murmurassent, & si publice reprehendisset vilescere-
ret eorum auctoritas, maxime in Aaron qui pontifex
erat, & aliorum crimina corrigere, atque pro eis ora-
re ex officio tenebatur, vt satis patet in toto Leuitico,
ideo in ecclesia penitētia solennis sacerdotibus non
imponitur, ne viruperetur ministerium eorum in eis.
Maria quoque prophetissa erat, & si publice fuisset
reprehensa vilesceret eius auctoritas. factum est igitur
secrete in Sanctuario.

Opin. Ra. Salom. quare statim vocauit Deus Mariam, & Aaron
& au coacti fuerint petere aquam lustrationis, quan-
do vocati sunt ad tabernaculum.
Quęst. XVII.

ET dicit Rab. Salom. qd statim, vt peccauerunt,
dominus vocauit eos, vt confusibiles eos de-
monstraret in quo Moysen arguebant, quia
accidit, qd Aaron ex accessu ad vxorem suam
immundus erat, similiter Maria ex accessu ad virum:
vnde coacti sunt petere aquam lustrationis a Moysē,
vt dñs in hoc demonstraret, qd bonum erat continēre
a coitu, sicut faciebat Moyses.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Sed ista sunt ficticia, ponit enim hoc Rab. Sal. in fa-
uorem Moysi. qd alii essent polluti coitu, & ob hoc
peteret aquam lustrationis, in quo pręsupponit, qd
hominibus pollutis coitu debet adhiberi mundifica-
tio per aquam lustrationis: est tamen mundificacio ip-
sorum per aquas viuentes, totum enim corpus suum
lauare debent in aqua, & vestes, quas tunc habuerint,
vt patet Leuit. capitu. 15. an vero aqua lustrationis ne-
cessaria sit non constat, sed eam non sufficere manife-
stum est, vt declaratum fuit Leuit. capitulo decimo-
quinto. Item quod dicit Aaron, & Mariā esse immun-
dos per coitū sola opinione dicit, quia non est ad hoc
aliqua verisimilitudo, sed dato hoc videbatur proce-
dere positio eius. I. quod cogerebatur saltem lauari, cū
deberent ire ad Sanctuarium, quia nullus immundus
poterat illud intrare, & si expectasset per diem non co-
gerentur petere aquam lustrationis, quia essent sequē-
ti die mundi, & reciperent aquam a quocunqve vel-
lent, nec erubescerent coram Moysē. Sed non potest
stare ista positio, quia aut Maria, & Aaron erant immū-
di, quia nocte precedenti, vel in die ipso habuerant cō-
taminationem aliquam, vel in coitu, vel ante noctem
precedentem: si vero ante noctem precedentem, iam
non durabat immunditia, quia ista solum erat, vñq; ad
Solis occasum Leuit. c. 15. si vero in nocte precedenti,
vel in ipsa die contaminati fuerant, non poterant in-
troire in Sanctuarium, vñque post Solis occasum, qd la-
uarētur aqua lustrationis millesies, vel aquis viuenti-
bus, adueniente autem Solis occasu erant mundi, vt
dñs Leuit. c. 15. f. vir de quo egreditur semen coitus laua-
bit aqua oē corpus suum, & immundus erit, vñque ad
vesperum, vestem, & pellem, quam habuerit lauabit
aqua. ergo quamquam peterent aquam lustrationis a
Moysē, non erant mundi ad ingrediendum in Sactua-
rium, quousque veniret occasus Solis.

Si autem dicas, qd Deus dispensaret in hoc, vel qd pp
mandatum eius tenebantur ire immediate non expe-
ctantes Solis occasum, quanquam essent immundi.
Respondēdum est, qd ē preceptum Dei excusare eos
ab aquis lustrationis; & a qualibet alia cęremonia. Iō
dicendum verba Ra. Sal. esse quandam fictionem, qd
si erant isti polluti mandatu Dei eos excusaret ab om-
nibus cęremoniis, vel si non excusabat ab aqua lustra-
tionis ēt non excusaret ab expectatione, vñq; in vespe-
rum, & sic non possent ire illuc ad mādatum Dei, nec
cogerebatur petere aquam a Moysē.

Cumque fuisset egressi descendit dominus in columna nubis.
Dicuntur egressi de tentoriis suis, quia ibi Deus appa-
ruerat illis, & cum irent descendit in columna. Erat
enim columna super tabernaculum eleuata toto tem-
pore quo stabat castra, vt patet supra c. 9. & de illa co-
lumna loquebatur dominus: si autē staret illa in subli-
mi audirentur voces a manentibus extra Sanctuarium:
Deus tamen volebat secrete increpare Mariā, & Aa-
ron: ob id enim dixerat, vt ipsi solum tres egredereēt
euntes in tabernaculum, cum autem columna descē-
deret voces erant summissiores, & non audiebant ex-
tra Sanctuarium: sic descendit nubes ad loquendum
cum Moysē prece. cap. cum electi sunt in iudices 70.
seniores. Et dñs descendere dñs in nube. i. angelus eius,
quia Deus nec loquitur, nec descendit, sed angeli hec
omnia faciunt, & erat iste angelus qui mouebat nubē
illam applicans virtutem suam ei, sicut dñs Exo. c. 14. &
cum ipse volebat eam mouere supra, vel infra, vel ad
omnem differentiam positionis, mouebat. Et stetit in
introitu tabernaculi. i. nubes illa stetit apud ostium taber-
naculi intra ipsum atrium. Vocans Aaron, & Mariam.
Oēs. n. iuerant ad Sanctuarium, sed non accesserāt ad
ostium tabernaculi, quia non erat eis iustum, qd staret
spāliter in aliquo loco, & tñ vocati sunt solū Aaron

X 2 &

& Maria, quia dominus reprehensus erat illos, & laudaturus Moysen, ideo nolebat eum presentem extollere, quia virtuoso viro laudes in presentia predicatę sunt dura quędam verba.

Quomodo Moyses scivit verba dicta Aaron, & Maria per angelum. Quęst. XV III.

Sed dices cum Moyses non attenderit colloquio in quo sunt dicta ista, quę infra habentur, quomodo scivit, quid dictum esset?

Respondendum est Moysen scivisse spiritu prophetico, quia diuino spiritu afflatus omnia hęc scripsit, & sic de creatione rerum disseruit, quamquā non attenderit illi, ita & de his, quę dicta sunt poterat verę scribere, licet tunc non audidisset.

Quare Deus locutus est tantum Moysi Aaron, & Maria, & quid locutus est, & cur primo voluit vocare omnes tres, cum tamen nollet Moysen audire. Quęst. XXI.

Quare dicitur cum dicitur in litera, quod vocavit, vel locutus est Deus ad Moysen, Aaron, & Mariam, quare ad istos tres locutus est? Dicendum, quod fuit primo ad innuendū, quod pertinebat causa ad istos tres, nam vocabantur pro murmuracione facta contra Moysen, sed hoc pertinebat ad Mariam, & Aaron, quia ipsi murmurabant; pertinebat etiam ad Moysen inquantū ipsum murmurauerant, ideo istos tres vocavit Deus.

Quid locutus est Deus ad Moysen, Aaron, & Mariam, & quare ad istos tres locutus est? Aliqui dicunt, quod omnia quę habentur infra ab illo loco: audite sermones, vsq; ad finem verborum.

Sed dicitur quod cum scriptura dicat Deum locutum esse ad eos quid locutus est? Aliqui dicunt, quod omnia quę habentur infra ab illo loco: audite sermones, vsq; ad finem verborum.

Sed dicendum, quod non stat, quia illa verba solū fuerunt dicta coram Aaron, & Maria. Nam dicitur in litera, quod cum iussissent isti tres ad tabernaculum fęderis vocavit Deus Aaron, & Mariam, & dixit: audite sermones meos, ad istos ergo solos dicta fuerunt verba Dei. Dicendum igitur, quod Deus locutus fuit ad istos tres: non quidem illa verba obiurgatoria, quę infra habentur, sed locutus est iubendo eis, quod irent ad Sanctuarium, vbi volebat loqui, & patet quia dicitur locutus est ad Moysen, & Aaron, & Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis: postea autem sequitur, quod verba Dei fuerunt dicta solum ad Mariam, & Aaron.

Quare dicitur, quod statim locutus est eis. Quęst. XX.

Ad hoc quęretur, quare dicitur, quod statim locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. Dicendum, quod istud intelligitur referendo ad murmuracionē factā contra Moysen. Quod facta illa statim Deus vocavit istos: & dicendū, quod fuit primo ad inferendum penam, peccauerant enim isti grauius murmurando contra Moysen: Deus autē non solum voluit eos punire, sed et voluit diu expectare, id est, quod statim locutus est, quędam enim peccata propter conditionē suā exigunt, quod Deus penā non differat, sed statim illā inferat. Secundo, quia illis quod Deus oderunt Deus penā infert statim, sed isti videbant Deū odisse inquantū murmurabant iniuste contra virum Deo dilectissimū, id statim voluit Deus punire, sic dicit Deut. 7. c. reddens odietibus se statim, ita vt disperdat eos, & ultra non differat: protinus eis restituens, quod merent. Tertio, & principaliter fuit ad ostendendum conditionem irati: nā dicitur in lra, quod cū audisset dñs iratus est valde. Iratus est pro murmu-

ratione: pertinet autē ad iratos, quod statim velint retribuere: nam inter oēs passiones ira est velocior, id licet audiatur rōnem: tñ modicum audit, sicut ministri puolantes, & canes qui cum audierint pulsari ad ostium statim latrant nō inquirentes prius, an dñs sit, vel alius: sic dicit Arist. 7. Ethic. c. 8. hoc autē fit propter caliditatem, & velocitatem naturę ipsius irę, ideo licet secundum veritatem in Deo non sit ira, nec alia passio: tñ inquantum dicitur iratus, oportet quod attribuantur ei cōditiones irę, & quia potissima conditio irę est velocitas punitionis propter caliditatem irę 7. Ethic. c. 8. & a Deo dictum sit, quod iratus est valde, velociter penam infligeret, & hoc fuit, quod statim loqueretur.

Quare Deus dixit egredimini tantum vos tres. Quęst. XXI.

Quare dicitur quare Deus dixit egredimini vos tantum tres? Dicendum, quod Deus volebat nūc loqui super murmuracione factā contra Moysen, & tamen ad solos tres istud pertinebat, quia duo contra vnum murmurauerāt, id est superuacui erant alios vocari. Deus tñ nihil superfluum facit, ideo ipse solos tres vocavit. Secundo fuit propter honorem istorū, quia licet Deus istos punire vellet non volebat, quod vilescerēt in cōspectu populi, quod fieret si populus audiret verba obiurgatoria, quę Deus contra illos dicebat, ideo non debuerunt interesse alii coram quibus isti vilescerent. Tertio fuit propter aditionem loci ad quę vocabantur: nā ibant ad ostiū tabernaculi, & ibi erat locus sanctus, ad quem non ascendebat tota multitudo, patet hoc cū dicitur: egredimini vos tñ tres ad tabernaculum fęderis. Quarto fuit propter res quas Deus diciturus erat. Nā protulit res excellētes, scilicet de distinctione prophetię, & de dñia Moysi ad alios: talia autem pauci suscipiunt, ideo pauci digni sunt audire: istos ergo solos vocavit. Quinto, & principaliter fuit, quia ad istos qui morabantur, vel ibant ad tabernaculum debebat fieri sermo Dei. De quo tñ paucissimis loquitur, quia istud est quoddam principium prophetię, vnde licet Deus velit referri verba sua oibus, non tñ vult per se loqui oibus, sed paucis: id non vocavit, nisi istos, quibus alias Deus loquebatur, sicut ipsi dixerunt, nonne & nobis sicut est locutus?

Quomodo Deus seruauerit istis honorem cum tamen dederit penitentiam. Quęst. XXI.

Sed dicit aliquis quomodo est verum, quod dicitur prece. quod in ratione secunda, quod Deus voluerit, quod isti non erubescerent, & quod voluit eis seruare quendam honorē: nam intulit eis penam, ergo non seruauit honorem. Secundo, quia Marię dedit Deus penam publicē profundendo eam lepra, in qua mansit per septem dies, ergo non solum non seruauit illis honorem, sed etiā publicē confudit eos. Dicit potest, quod Deus seruauit hic quendam honorem, non quidem Marię, sed ipsi Aaron: ambo quidem peccauerant, & digni erant pena, sed non manifestauit Deus peccatum Aaron: si tñ verba ista obiurgatoria Dei ad Mariam, & Aaron dicerentur coram multis illi viderent confusionē Aaron, ideo non dicere coram aliis fuit seruare quendam honorem Aaron. Secundo, quia etiam Marię fuit quodam honor seruatus: nam licet non fuerit in totū iste honor seruatus, quod ipsa excusaretur ab omni pena: fuit tamen quantum ad aliquid: nam maior pena erat quod Maria perfunderetur lepra publicē, & etiā Deus obiurgaret eam publicē, quam quod solum perfunderetur lepra, quia aliquam grauitatem penę addebat ista obiurgatio Dei. quod ergo non fieret publicē erat quędam alienatio penę, & confusionis.

Et

Et quod Deus voluerit in aliquo honorare Mariam, licet ea puniuerit patet, quia ipsa mansit 7 diebus leprosa extra castra, & fecit Deus, quod per illos 7 dies nō mouerentur Israelitę de loco illo, sed expectarēt quousque sanaretur Maria, & reduceretur in castra, vt patet 7. in lra: & tñ non fiebat hoc in aliquo alio leproso omnes quippe erant extra castra, & nullus expectabatur quousque mundaretur, id sicut in ira sua Deus seruat aliquam misericordiam, sicut dicit Psal. 76. quod non continebit in ira sua misericordias suas, ita aliquando puniendo honorem quemdam seruauit eis quos punit, & per hoc patet ad ea, quę dicuntur in contrarium.

Quomodo stat, quod Deus vocauerit Aaron, & Mariam, & tamen dicitur quod locutus est Moysi Aaron, & Maria. Quęst. XXI.

Quid est, quod dicitur, quod descendit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & quomodo potest stare? Nam supra dicitur, quod locutus est ad Moysen, Aaron, & Mariam, quomodo ergo statim dicitur, quod vocavit Aaron, & Mariam? Quidam dicunt, quod oēs tres vocauit, & tñ scriptura tacuit de Moysē qui dēt subintelligi. Dicendum, quod non stat si deberet subintelligi Moyses: id poneretur aliqua distinctio, sed cum dictum esset supra, quod Deus locutus est ad istos tres, quod venirent ad tabernaculum sequitur audire sermones meos, & tamē ponitur dñs, quia postquā dictum est, quod vocauit istos tres ad tabernaculum, sequitur quod dixerit, quod venirent Aaron, & Maria, & audirent sermones eius, ergo voluit aliquid nouum signare, id est cum supra de tribus dictum fuerit, noluit postea signare de tribus scriptura, sed ad duos retulit: est autē sic intelligendum, quod Deus a principio locutus fuerit tribus dicens, quod venirent ad tabernaculum fęderis, deinde cum ibi essent descendit columna ad ostiū tabernaculi. scilicet quia prius erat eleuata, & tunc humiliavit se versus terram, & per hoc dicitur Deus descendisse in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi. Dicit autē, quod vocavit Aaron, & Mariam. Primo ad distinctionem, quia prius fuerant vocati tres. scilicet Moyses, Aaron, & Maria, & si Deus non vocaret nūc specialiter aliquē, vel aliquos ipsorum oēs tres accederent simul: Deus tñ volebat, quod duo soli accederent, id est vocauit ex nomine quos voluit. Secundo fuit, vt auerent accedere, quia ex priori vocatione introierant isti tres in Sanctuarium, sed procul erant a loco in quem descendit columna, & nō audebant accedere ad locū illum. Expediebat tñ, quod accederent ne fieret vox alta ad eos, quę posset ab aliis audiri, ideo vocati sunt, quod accederent. Tertio fuit ad hoc, quod posset fieri sermo his duobus, & non audiret illum Moyses. Cum enim omnes tres simul essent intra atrium Sanctuarii, si sermo fieret audiret omnes tres, vel nemo eorum: voluit tamē Deus, quod Moyses non audiret hoc, ideo vocavit Aaron, & Mariam iubens, quod accederent, vt Moyses maneret aliquantulum procul, vel ipse se elongaret sciens, quod Deus volebat ista non audiri ab eo, & ita soli duo audirent. Causa autem quare isti tres procul essent non audientes accedere erat quędam reuerentia ad Deum. Sciebat enim esse in columna nubis, & propter illius excellentiam non audebant appropinquare: maxime autem, quia Deus ita iusserat. Cum enim Moyses videret rubrum ardentem, & accedere vellet dixit Deus. Moyses non appropies huc: solue calciamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas terra sancta est. Exo. 3. c. ita ergo nunc sciens Deum esse in columna non audebat appropinquare, nisi Deus illos vocaret,

Quare non vocauit etiam Moysen. Quęst. XXI.

Quare dicitur quare vocauit nunc Deus Aaron, & Mariam solos, & exclusit Moysen? Dicendū, quod fuit primo, quia ista verba Dei, quę secuta sunt pertinebant ad solū Aaron, & Mariam: nam erāt verba increpatoria pro murmuracione: Moyses tamen non erat increpandus, ideo ne que oportuit esse presentem. Secundo fuit, & principaliter ne Moyses superbiret ex his, quę dicebantur. Nam omnia quę dicta fuerunt in verbis Dei pertinent ad laudem Moysi, vt patet in litera, sed non expediebat Moysi audire laudes proprias, quia forte inflaretur, potissime, quia istę erant magnę laudes, ideo voluit Deus illum esse absentem. Aaron autem & Maria debuerunt ista audire, quia per hęc ostendebatur illos falsa fuisse locutos, & vt de cetero non murmurarent contra Moysen scientes illius excellentiā, ideo Aaron, & Maria debuerunt esse presentes, & hęc audire, sed non Moyses.

Quare in principio vocauit omnes tres cum tamen nollet Moysen audire. Quęst. XXV.

Sed quęretur ad quid vocauit Deus a principio istos tres dicēs: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis, cum postea vellet, quod Moyses non esset presentis eis, quare dicerentur? Dicendum, quod intelligitur hoc modo, quod fuerunt vocati isti tres ad Sanctuarium, vt ibi manerent dum Deus loquebatur, & tamen antequam inciperet loqui separarentur duo, scilicet Maria, & Aaron accedentes ad audiendum verba domini: Moyses autem maneret aliquantulum procul non audiens verba ista, esset tamen intra Sanctuarium, & fuit primo ad confusionem Aaron, & Marię, vt scirent, quod increpationem illam, quam faciebat eis sciebat Moyses cui detraxerant. Secundo ad consolationem Moysi, vt saltem sciret, quod isti vocabantur ad sustinendum increpationem pro murmuracione contra eum. Tertio, & precipue ad hoc, quod Aaron, & Maria non viderentur consecuti excellentiam aliquam ex peccato, quod commiserant. Si enim soli Aaron, & Maria vocarentur non vocato Moysē, posset putari, quod Deus accipiebat istos ad aliquam specialem familiaritatem, quod erat inconueniens, & contra intentionem Dei, quia videretur despici Moyses, qui erat singularis, & familiarissimus Deo, ideo non fuerunt vocati sine illo. Quarto fuit, & etiam precipue ad hoc, quod Moyses oraret pro Maria, quando percuteretur lepra, sicut factum est: nam statim, vt percussa est, Aaron petiuit a Moysē, quod oraret pro ea, & ille rogauit Deum dicens, Deus obsecro lana eam. Sed non potuisset hoc fieri, nisi Moyses esset propinquus loco, scilicet intra Sanctuarium, ideo debuit ibi esse.

Quomodo Moyses profuit Marię orando pro ea. Quęst. XXVI.

Sed dicitur quomodo potuit Moyses prodesse ad hoc, quod oraret pro Maria, quia non obstante, quod ibi fuerit, percussit eam Deus lepra. Aliquis dicit, quod profuit, quia orauit pro ea, & Deus concessit, quod solum esset septem diebus leprosa. Si autem non oraret pro ea Moyses, forte maneret leprosa per totam vitam.

Sed obiicitur, quod non fuit ad hęc necessaria pntia Moysi, quia licet tunc Maria perfunderetur lepra existēte Moysē extra Sanctuarium, posset Aaron egrediens

de Sanctuario petere a Moysse, q̄ oraret pro ea, & illo orante concederetur, q̄ solum per septem dies maneret leprosa.

Dici potest, q̄ non fuit conueniens, quia si Moyses esset extra Sanctuarium, Aaron forte non iret ad petē dum hoc ab eo. Primo, quia erubesceret, nam si Moyses foris mansisset posset putare Aaron, q̄ ille nesciret ad quid vocati fuissent Maria, & Aaron, & an ibi actū esset, & sic erubesceret ei pandere hoc, nunc vero cū esset intra Sanctuarium, constabat ipsum scire ad quid vocati essent Maria, & Aaron, ideo non erubesceret pandere ei, & petere ab ipso, quod oraret. Secundo, quia si Moyses mansisset extra Sanctuarium non vocatus nunc a Deo, putaret forte Aaron istam rem nō multum pertinere ad eū, ideo quod deprecatio eius parum valeret ad liberationem Marię, ideo nihil peteret ab eo, & sic non oraret pro Maria, maneretque illa in perpetuum leprosa. Debit igitur Moyses propinquus esse loco, vt crederet Aaron, quod ad satisfaciendum ei Deus percussisset Mariā, & sic posset prodesse oratio eius ad liberandum Mariam, vnde peteret ab eo, q̄ oraret.

Quare Deus voluit deprecari pro Maria cum vellet eam punire. Et quod Deus vult punire, & orari, vt cesset puniō. Et quantum ei profuit oratio Moyses. Quęst. XXVII.

Sed adhuc aliquis dicit istud videri inconueniens: ipse enim volebat punire Mariam, quō ergo procuraret esse presentem Moysen, vt oraret ne percuteretur Maria, quia in hoc videretur velle contraria?

Dicendum, q̄ Deus non volebat orari, vt non percuteretur Maria, quia antequam oraretur punierat eam, & impossibile erat, non esse eam iam percussam lepra, sed volebat orari super duobus. Primo, vt liberaretur Maria a plaga inflīcta. Secundo, vt non fieret ista plaga durior.

Est autem iste modus Dei, q̄ ipse vult punire, & tñ vult orari, vt cesset puniō sua, vel vt puniat minus. Et si aliquis oret pro hoc placet Deo, & interdum exaudit deprecantem, & dato, q̄ non exaudiat placet sibi, q̄ oretur pro hoc, & si nō oratur indignatur, quia nemo est qui oret, iuxta illud. Ezech. non fuit qui se opponeret murum pro domo Israel. i. quando ego volui punire, nemo fuit qui oraret interponendo se in medio, id est inter Deum, & illos, quos volebat punire, quasi esset murus intermedius resistens hosti volenti intrare. Causa autem quare Deus hoc dixit est, quia Deus non punit ex ira, sed mouēte ratione, qui autē punit ex ira non vult, q̄ aliquis sibi resistat impediēdo de facto, vel orando ne faciat, qui autē punit ex rōne p̄t dupl̄r facere: aliquando vt satisfaciatur rationi inferendo pœnas ei qui meruit illas: aliquando autem propter honorem suum, quia forte fuit sibi facta offēsa, & erit sibi dedecus, si non retribuatur, vel saltem oret, vt cesset a retributione, & interdū qui sic offēditur inbet non retribuere pœnam, sed q̄ oraret remittere iniuriā, vt sic impenderet ei aliquis honor, orando ipsum, aut saltem non videret gremni. De Deo sic est cum ipse non puniat ex ira, sed ex rōne infert interdū pœnas, q̄a iudicat sic expedire pp̄ aliquas causas, & tunc ēt si oretur non cessabit, sed potius reuelat interdū orantibus, q̄ non orent vltimus, quia non exaudiet eos super hac re. sic fuit in Samuele, qui orabat, & lugebat pro Saule, vt Deus non auferret ei regnum, quousque dixit Deus Samuēli, q̄ non oraret vltra pro hac re, quia ipse proiecerat Saulem, & eligerat Dauid. r. Reg. 16. ca. Sic etiam fuit de Moysse, cui p̄nunciatum erat, q̄ nō

intraret in terrā Chanaan. j. 20. & 27. Moyses autem orabat assidue Deum, vt concederet ei intrare illuc, quousque Deus dixit illi, q̄ non oraret ipsum vltimus super hoc Deut. 3. Aliqñ autem Deus comminat pœnas, quia videtur fuisse offēsus, & non inferret illas; vel saltem, non tam graues, quantum p̄nunciatur: vellet autē orari, vt sic per hoc videretur sibi impendi honor, & esset ei causa remittendi pœnas cōminatas. Sigs autem nunc se opponat orando Deum placet valde Deo de hoc, & cessat inferre pœnas, vel mitigat illas: si autem nemo se interponat orando indignatur Deus contra illos ad quos pertinebat orare, quod non se interposuerint, sicut dixit Deus per Ezechielem, quod non fuit qui se interponeret, vt murum pro domo Israel.

De Maria punita, ita fuit in presentē, q̄ Deus voluit punire illam, & tamē voluit, q̄ oraretur pro ea. Significabat enim Deus Aarō, & Mariam grauit̄ peccasse murmurando contra Moysen, & innuebat ex modo indignationis, quam monstrabat; q̄ volebat eos grauisime percutere, quia tamen non desiderat Deus, tā dure percutere, quantum foris ostendebat, volebat q̄ oraretur ne magnam pœnam inferret. Et quia hoc nō poterat fieri, aut saltem non expediebat, nisi per Moysen, procurauit Deus, quod esset p̄sens Moyses, & oraret.

Istud vero profuit ad duo, quę exprimuntur supra. Primum erat, vt liberaretur a pœna, quę inflīcta erat. s. a lepra. s. quia forte Deus innuebat, aut imprimebat menti Aaron, quod Maria, iuxta id quod peccauerat semper futura erat leprosa, vt autem Deus non videretur per seipsum cessare ab ista pœna, quam innuebat, voluit quod oraretur per Moysen, & tunc quasi placatus abbreviaret tempus, faciens quod solum essent septem dies, & istud quasi cum quadam difficultate, & indignatione fecit, quasi multum diminueret de eo, quod proposuerat.

Secundum fuit, vt pœna non fieret grauior. Deus enim percussisset Mariam lepra, quę est morbus corrosiuus, & videbatur, quod si per se ueraret grauitas nocimenti illius plage post pauca moreretur Maria consumpta carne eius: fuit autem conueniens, quod Moyses oraret pro illa, vt non cresceret grauitas nocimenti istius plage, quia si cresceret cito periret, & dato, quod non oraret Moyses pro liberatione a plaga, saltem orare debebat, vt nocumentum staret. non procederet magis corrodingo carnem, vt maneret in gradu, in quo fuerat plaga inflīcta. Et ista fuit causa potissima, quare Deus voluit Moysen esse presentē. s. vt posset statim Aaron petere ab eo, vt oraret pro Maria: nam plaga inceperat, tam grauit̄ corrodingo carnem, q̄ si Moyses esset extra Sanctuarium, dum iret Aaron ad rogandum ipsum, vt oraret, videbatur tota caro Marię consumenda, debuit ergo p̄sens esse, vt statim orare posset.

Et istud apparet ex litera, cum dicitur, quod cum respexisset Aaron, Mariam, & vidisset eam perfulsam lepra, ait ad Moysen: obsecro dñe ne imponas nobis hoc peccatum, ne fiat hęc, quasi mortua. & sequitur, ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. i. si subito medium carnis Marię deuoratum est lepra, qd fieret si aliquandiu expectaretur? tota quippe caro corroderetur a lepra: fuit igitur conueniens Moysen esse presentem, licet non audiret verba, quę dicebantur ad Mariam, & Aaron, & forte ista fuit causa p̄cipua, vt vocaretur cum illis ad Sanctuarium.

Qui cum essent, dixit ad eos: Audite sermones meos. Siquis fuerit inter vos propheta

Heb. 3. Exod. 33. Moysi dignitas.

pheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses: qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquar ei. Palam & non per enigmata, & figuras de minimū videt.

Cumque essent dixit ad eos. Audite sermones meos. Cum vocati fuerunt Aaron, & Maria acceperunt soli ad ostium tabernaculi, & quia volebat Deus eos increpare fecit illos attentos ad alia verba sua.

Siquis inter vos est propheta domini. Hic respondet ad verba murmuracionis Marię, & Aaron cum dixerūt, num per solum Moysen locutus est dominus? nobis quoq; similiter locutus est. & dicit vos dixistis, quod Moyses non bene agebat abstinendo ab vxore ppter collocationem cum Deo, quia etiam vobis loquitur Deus, qui non continetis. ego dico vobis, q̄ non est simile de Moysse, & vobis, quia aliquis inter vos cum propheta est apparebo ei in visione. s. demonstrando aliqua sensibilia signa, aut per somnium loquar ad illum, immittendo ei aliquas phantasticas imagines, non est autem sic de Moysse, quia ego loquor ei quodam speciali modo, scilicet ore ad os: videt Deum, & non per aliquam obscuritatem, sicut vos videtis, sed clare. ideo speciali modo debet munditiam carnis seruare abstinendo ab actu coniugali. Sic enim quando populus erat auditurus vocem domini per tubā in receptione legis super montem Sinai, ab vxoribus abstinere iussus est, vt patet Exo. 19. c. Non solum hoc modo introduci potest ista litera fundando super mururationem factam propter abstinentiam Moysi ab vxore, sed etiam propter quodcunque alterum. Nam de principali non curabatur, sed de confirmatione istarum. s. num per solum Moysen locutus est dñs? & hęc solā scriptura recitat, ideo ex quacunque causa ipsi dixerint, q̄ nō per solum Moysen loquebatur dñs volebant se equare Moysi, & Deus tollit in response sua similitudinem istam dicens, aliter esse de Moysse, quam de ceteris, quia alii Deum vidēt solum in visione, vel per somnium, & iste est modus imperfectus videndi Deum, Moyses autem videbat clare. s. ore ad os & non per enigmata, ideo nullus erat ei equalis.

An Moyses fuerit maior David, & alijs prophetis, & quomodo magnitudo prophetia aliquando accipitur a rebus reuelatis, aliquando a modo reuelandi. Et in quo magis propheta distinguntur. Quęst. XXVIII.

Et hic videtur insurgere dubium de prophetia Moysi an ipse fuerit maior omnibus alijs prophetis, de quo tactum est Deute. capitulo vltimo?

Et ex hac litera videtur, quod fuerit maior, quia dicitur, quod si aliquis fuerit propheta inter Iudeos apparebit ei in somno, vel vigilia. per aliquam speciem sensibilem, sed non erat sic de Moysse, quia Deum clare videbat. Item Deute. vltimo. ca. vltimo, dicitur, q̄ non surrexit vltra in Israel propheta, sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem. ergo nullus de posterioribus fuit ei equalis, nec Dauid, nec Elias, nec ceteri. In contrarium posset dici, quia nos communiter vocamus Dauid. maiorem prophetarum, ideo per excellentiam eum prophetam appellamus non expresso proprio nomine.

Respondendum est, q̄ maiorem esse prophetam consideratur dupliciter, vel quantum ad ea, quę reuelat. Alph. Toft. super Num. Pars I.

lat, vel quantum ad modum cognoscendi illa. dicitur. n. primo modo aliquis propheta esse excellens propter ea, quę reuelat esse excellentissima, sicut dicimus de omnibus habitibus speculatiuis, q̄ sunt perfectiores, secundum q̄ sunt de obiecto perfectiori, sic ait Arist. 3. de Anima, secantur scientię quemadmodum ea ex quibus fiunt, id est scientię habent inter se diuisionem sicut habent obiecta de quibus sunt, & ita perfectionē differentem, sicut obiecta imperfectionem, & ob hoc cognitio, quam de Deo habemus pertinens ad habitū theologicum, est perfectior cognitione habita de rebus naturalibus, & hoc nō ex natura potentia, quia ab eadem potentia intellectuā nostra cognoscitur Deus, & res naturales, sed solum ex dña obiecti: ita erit in prophetis dña prophetię, s. m perfectionem eorum, quę reuelantur prophete, & quia aliquando quibusdā prophetis reuelabantur quędam parua, aliis vero quędam magna dicebantur magis, vel minus excellentes, sicut excellentior erat propheta ille cui reuelabantur mysteria Christi, quam cui reuelabatur destructio Chalcedorum, vel Idumeę.

Et quantum ad hoc Moyses non est excellentior alijs prophetis, sed multi sunt excellentiores ipso: nam Esaias de Christo reuelauit multa nobis, & clarissime, sic & alii. Dauid etiā multa de eo dixit, & ob hoc Esaias, & Dauid excellentiores sunt, quam Moyses in prophetia, & quia Dauid pluries adhuc tangit de mysteriis redemptoris nostri, cum ecclesia prophetarū excellentissimum vocat, appellans eum prophetam nō expresso nomine proprio. Secundo modo dñs aliquis propheta excellentior ex modo reuelationis: nam cognitio non solum differt s. m perfectionem ex conditione obiecti, sed et ex conditione potentie: nā quam sit perfectior cognitio de luce ex natura obiecti, quam cognitio de nigredine, tñ si per intellectum nigredinem, & per visum solum intueamur lucē perfectior est cognitio de nigredine, quam de luce, & hoc quidem pp̄ perfectionem potentie intellectuę super visua, ita & in prophetis si alicui prophete reuelentur magna mysteria mō sensitio, & alteri reuelent parua mō intelligibili, ex parte modi cognoscēdi perfectior est iste cui reuelantur minora mysteria. Et hanc differentiam tangit hic litera. s. q̄ prophetis communibus loquebatur dñs in visione. i. apparendo eis in aliqua corporali figura, & loquendo, vel per somnium. i. cauſando imagines phantasticas per noctem: Moysi autē dicitur loqui ore ad os, & non per enigmata, & figuras. ergo alius modus est perfectior modo sensitio, & iste est modus intellectuus, quando aliquis immutatur in intellectu a Deo non immutatus in phantasia, vel in sensibus exterioribus ad intelligendam aliquā veritatem. Etiam quocumque Deus alicui se magis, vel minus reuelat, dicitur esse modus ille cognoscendi perfectior. hoc autem non stat in apparitione sensitio in assumpta imagine, & locutione, q̄ quantum ad imaginem assumptam, quilibet cui Deus appareat æqualiter immutabitur, quantum ad locutionem autē dña est, sed parua, nisi assumatur ex parte immutationis intellectus, in intellectu autem multum differt, quia quidam parum immutantur, & obscurē intelligunt, & pauca, alii autem magis immutantur, & isti clarius considerant, & plura intelligunt.

In hoc autem est gradus multiplex, secundū quod apparet in hominibus quantum ad differentiam naturalis ingenii, quia aliqui magis de lumine, alii vero minus habent. Maximus autem gradus reuelationis prophetiç est, quando Deus alicui se reuelat non per aliquam figuram, vel speciem abstractiuam causaram ab intellectu eius, sed per essentiam suam, sicut reuelat se beatis, & non p̄t dari iam excellentior cognitio,

X 4 tio,

no, qui vero ad hanc peruenerit excellentissimus prophetarum est.

Hanc tamen non asseruimus fuisse in aliquo, praeterquam in Paulo, & Moyse. Ideo quantum ad hoc excellentior erat Moyse omnibus aliis prophetis, nec Dauid, nec Esaias vlatenus ei comparandi sunt, quia isti mirabantur a Deo modo intellectu, vt coiter sine aliqua figurali apparitione, aut formata voce, vel causatis phantasmibus, & iste modus cognoscendi perfectus est, sed nondum peruenerunt ad cognitionem Dei per essentiam, in qua est gradus excellentissimus prophetie. Cum autem sunt isti duo modi differendi in prophetis, quantum ad magis excellens, & minus excellens: Deus non posuit dnam ex parte obiecti, sed ex parte modi cognoscendi, no tn tollitur quin differentia ex parte obiecti faciat differentiam in prophetis.

Causa autem quare magis distinguuntur prophete ex modo cognitionis, quam ex rebus cognitis est, quia propheta dicuntur propter cognitionem alicuius rei supernaturalis, sed res ipsa, qua reuelantur cum futurae sunt, quamquam tunc excedant potentiam nram: tamen aliquando eas naturaliter cognoscemus. scilicet cum conditio temporis eas fecerit esse presentes. de Deo tamen nihil clare possumus naturaliter cognoscere, siue nunc, siue postea, nisi eleuauerit intellectum nostrum, ideo in cognitione Dei, nunc magis est prophetica cognitio, quam in cognitione reuelatarum reru. Item cum propheta dicitur esse cognitio de re supernaturali, quanto res fuerit magis supernaturalis erit modus prophetie excellentior, sed Deus est ens maxime supernaturale, ergo magis differret prophetie ex modo diuersae cognitionis, quam de Deo habent, qua ex natura reru reuelatarum, ideo no dixit hic Deus, qd reuelabat excellentiora Moyse, quam aliis, sed qd clarius manifestabatur ei, ceteris autem per figuras in uigilia, vel in somnio.

Et quantum ad hoc dici potest ad quaestionem, si quis fuerit excellentior inter prophetas, qd quantum ad omnia non est aliquis excellentior aliis, quia Dauid, & Esaias excellentiores sunt ex conditione mysterioru reuelatarum: Moyse autem est excellentior ex modo cognitionis, scilicet quia per excellentiam Deum cognouit.

Si autem queratur quid horum excellentius sit simpliciter? Respondendum est excellentiorem esse prophetam quantum ad diuersum modum cognoscendi, quam secundum mysteria reuelata. Et ob hoc si queratur quis est excellentior simpliciter Moyse, vel Dauid, aut Esaias? Respondendum est excellentiorem esse Moyse, quia differt a ceteris, per id quod est excellentius, scilicet per modum diuersum cognoscendi, cum aliqui per essentiam cognouerit. Si tamen aliquis contēdat Dauid esse excellentiorem, non est multum contendendum: nam procedit qd per equiuocationē, nemo enim dicere potest Dauid esse excellentiorē, nisi quantum ad mysteria reuelata, & hoc modo concedendum est, ideo non est admirandum, si aliqui dicatur Dauid esse excellentiorem simpliciter, & aliqui esse Moyse excellentiorem, quia intelligitur per istam distinctionē. Ad argumenta responderi potest pro vtraque parte. Si, n. dicatur Dauid esse excellentiorem, respondetur ad primum argumentum sumptum hic ex lra, qd ex uiribus uerborum lra non concluditur Moyse esse excellentiorem Dauid aliquo modo, quia dicitur, si quis fuerit inter vos propheta, in quo loquebat ad eos qui ipso tpe erant. scilicet qd de illis non erat quisquam cui, ita Deus se perfecte reuelaret, sicut Moyse. Si in futuro fuerit non negat ex lra. Dauid autem fuit multo tpe post Moyse: ideo non inferatur ex hoc Dauid, & Esaias, & reliquos posteriores non fuisse aequales Moyse, sed sola de pra-

Quis propheta, vel secundum quem modum dicitur excellentior.

sentibus agit, inter quos Moyse excellerebat. Alio modo responderi potest, qd qd sit solida praecedens responsio: tñ nos tenemus nullum de prophetis cognouisse Deum per essentiam praeter Moyse, ideo quantum ad hoc excellentior est, & tunc responderetur ad literam, qd ipsa probat Moyse esse excellentiorem aliis prophetis, non quidem quantum ad mysteria reuelata, sed quantum ad modum cognoscendi, & hoc conceditur.

Ad aliud cum arguitur ex litera Deut. c. 34. respondendum est, qd cum dicitur ibi, qd non surrexit ultra maior propheta in Israel. non intelligebatur quantum ad magnitudinem reru, quas propheta bat, sed quantum ad magnitudinem signorum, & portentorum, qd faciebat dñs per manum Moyse, & non per manū Dauid, vel aliorum prophetarum, vel quantum ad magnā familiaritatem, quam cum Deo habebat, cum dixisset Deus illi, inuenisti gratiam coram me, & te ipsum cognoui ex nomine Exo. c. 33. Et hoc patet ex eadem litera Deuter. cum dicitur, & non surrexit ultra propheta in Israel, sicut Moyse quem nosset Dñs facie ad faciem in oibus signis, atque portentis, que misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, non tñ dicitur hic, qd ipsi fuerint reuelata maiora, qd aliis, & hoc modo Dauid, & alii potuerunt esse superiores Moyse in prophetia. Si autem diceretur esse Moyse excellentior propheta aliis, respondendū esset modo contrario.

Quare Deus dixit nunc Maria, & Aaron: si quis fuerit inter vos propheta, &c. & an fuerit ad propositum. Quast. XXI X.

A D H U C queretur, quare Deus dixit Mariae, & Aaron: si quis fuerit inter vos propheta dñi, &c. quare sequuntur in uerbis suis?

Dicendum, qd istud fuit. Primo ad ostendendum Aaron, & Mariam falsa dixisse. Nā dixerant, nobis quoque similiter locutus est. ita lter Deus loquitur nobis, sicut Moyse. Deus autē uult ostendere istud esse falsum, distinguens modos quibus Deus se habet ad eos quibus aliquid reuelat. Secundo ad ostendendum iustam esse penam, quam inferret. Deus, n. uolebat punire Mariam, sicut fecit. vt ergo pateret iustam esse penam, immo & minorem peccato: uoluit Deus dicere ista per que ostēditur in quo peccauerint Aarō & Maria. Tertio fuit ad ostendendum excellentiam Moyse: nam Maria, & Aaron aequauerant se Moyse, quasi non agnoscentes excellentiam eius. Deus autē ostēdit hic singularem excellentiam eius, vt de cetero Maria, & Aaron nō audeant se comparare ei, & ita non murmurent.

Quare Deus uoluit hoc tempore dicere illa uerba, & non alio. Quast. XXX.

S E D queretur dato, qd uerba Dei possent pdesse ad ea, que dicta sunt praee. q. quare Deus uoluit nunc specialiter illa dicere, quia poterat dicere alio tempore, & sequeretur idem ex illis.

Dicendum, qd fuit. Primo propter conditionē ire. Deus enim licet non puniat iratus, quia nulla passio est in eo, scriptura tamen innuit eum irasci, & ex ira punire, sicut dicitur hic in litera, qd cum audisset dominus iratus est ualde, pertinere autem ad iratum non esse infidiosum, ut dicitur 7. Ethicorum, cap. 8. Etiam quod non puniat, nisi prius obiurgauerit, & admonuerit ipsum quem punit, ut dicit Aristote. 2. Ethicorum, quia in hoc putat iratus sibi esse uindictam si praedicat malum, quod inferre uult, & statim inferat. de Deo autē dicitur hic, quod iratus, ideo ad hoc, qd puniret debuit prius

prius obiurgari, & istud fuit, quod praediceret aliqua mala Aaron, & Mariae, & statim inferret penam. istud ostēdit litera, quia post ista uerba sequitur. quare igit non timuistis detrahere seruo meo Moyse, & statim sequitur, quod maria fuerit perfusa lepra.

Secundo fuit hoc, vt Maria, & Aaron agnoscerent poenam esse iustam, antequam inferretur: nam si non agnoscerent forte murmurarent, & mererentur grauiorem poenam, nunc uero cum praecognouerūt poenam futuram esse iustam, tacuerunt, & sic non fuit illegrauata.

Tertio fuit, vt esset locus orandi pro pena infligta, & mitigaretur, atque abbreviaretur. Si enim Maria, & Aaron non praecognouissent penam futuram esse iustam, forte murmurarent, & non peterent a Moyse, quod oraret pro eis. nunc uero cum praecognouissent humiliati sunt, & orauerunt, ideo fuit conueniens prius eos instrui per haec uerba Dei.

Dixit enim Deus. si quis fuerit inter uos propheta Domini in uisione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum, quasi dicat modus communis omnium prophetarum, qui fuerint inter uos, est iste, quod uo de duobus modis eis aliquid significem. vno modo apparendo eis in aliqua figura, & loquendo. Alio modo loquendo solum per somnium, & non apparendo quasi dicat non est aliqua maior excellentia prophetarum, qui sunt inter uos, sed Moyse non est talis, quia per alium modum specialem loquor ei, quo non loquor alicui prophetae, & istud signat in quantum dicitur ore ad os loquor ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum uidet. Quid autem ista significant infra declaratur, & tamen licet dicamus hic aliqua de istis prophetandi, & de gradibus prophetie sunt ista pauca, quia abundantius dicitur. 1. Cor. 12. uel 14. cap. ubi scriptura agit de prophetia.

Si quis fuerit inter uos propheta Domini. Loquitur hic Deus ad eos, qui tunc erant, nam de futuris nihil significabat, ideo poterat esse alius post excellentior Moyse quantum ad ea in quibus Deus laudat Moyse, nobis tamen constat no fuisse alium prophetam postea, cui Deus fuerit reuelatus per essentiam, sicut Moyse, iō simpliciter excedit oēs prophetas in hoc. nisi forte dicamus Paulum esse prophetam. Ipse enim cognouit Deum per essentiam, ut colligitur 2. ad. Cor. c. 12. in quo erat aequalis Moyse: cognouit etiam maiora mysteria, siue de Christo, siue de uita aeterna. Dicitur, se raptum in Paradiso audiuisse archana, quae non licet homini loqui. Moyse tamen nihil tale cognoscebat, quia solum se Deus reuelabat ei ad legislationē, & ad directionem illius populi Israelitici. De Paulo tamen non dicimus, qd sit propheta, sed Apostolus, & tamen secundum ueritatem ipse est propheta, nam declarauit aliqua de futuris, sicut & alij prophete declarauerunt. sic patet 2. ad Thimo. cap. 3. ubi dicit de temporibus periculosis, quae erunt ad finem seculi: idem reuelat ut de futuro iudicio, & de modo resurrectionis, & aduentu Antichristi, & quibusdam operationibus eius de quibus in epistola 1. ad Thef. c. 4. & 5. & 2. ad Thef. capi. 1. & 2.

Etiam propheta est, quia uocamus prophetas eos quibus Deus loquitur, Paulo tamē Deus locutus est, immo totum, quod: Paulus sciuit, non didicit ab homine, sed a Deo reuelatum accepit, ut patet ad Galat. capi. 1. l. notum uobis factio fratres euangelium, quod euangelizatum est a me, quia non est secundum hominem. nec enim ego ab homine accepi illud, nec didici, sed per reuelationem Iesu Christi: nos tamen prophetam eum non uocamus, quia habet aliquid maius, quam propheta, scilicet quod Apostolus est. Inter omnes autem dignitates, & praeminentias ecclesie

Paulus audiuit excellentiora, qd Moyse.

Nota quae sunt illa, qd Deus reuelauit Paulo.

A nulla est maior, quam esse apostolum. Sic enim declarauit ipse ad Ephe. cap. 4. ponens omnes dignitates ecclesie, scilicet & ipse dedit quosdā Apostolus, quosdā autem prophetas, alios uero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctoru in opus ministerij, in edificationē corporis Christi ecclesie, quia Apostolos omnibus praeposuit, ideo ecclesia uocans eum a nomine principali, non uocauit eum prophetam, sed Apostolum. In uisione apparebo ei, uel per somnium loquar ad illum.

Tres sunt modi prophetie. Et quod per uisum, & per auditum potest aliquis esse propheta, sed non potest per solam apparitionem sine locutione: potest autem per locutionem sine apparitione, & quomodo hoc sit cum uisus sit perfectior auditu. Quast. XXXI.

I S T I sunt duo modi prophetie minores. Tertius autem infra ponitur, qui est maior.

Et dicitur Deus apparere in uisione demonstrando ei in aliqua corporali specie, uel forma angelum suum representantem ipsum. Nam Deus nunquam apparet, nec loquitur, nec corpus sumit, nec quicquam horum agit, quae ad motum pertinent, sed faciunt angelu. Et dicitur apparere in uisione, nō quidem, quod uisio illa sufficiat ad constituendum aliquem prophetam, nam si nihil audiretur non esset propheta ille, qd uideret imaginem corporalem, nihil enim per illam intelligeret, sed prophetia intellectionem praesupponit, sed quodcumque sit apparitio in figura corporali angelus in assumpta effigie loquitur, reuelas mysteria, que Deus iusserit. Solum tamē dicitur in uisione apparebo ei, quia satis intelligitur, quod si angelus appareret homini, uel Deus, aliquid ei diceret, aliqñ uana esset apparitio. Nec dici potest, quod per uisionē sine aliqua locutione propheta immutaretur in intellectu, scilicet qd appareret angelus, & nihil loqueretur homini, sed moueret intellectum suum illuminando, & consumaretur sic prophetia sine locutione.

Respondendum est per solam immutationem intellectus posse fieri aliquem prophetam, sine aliquo signo uisibili apparente, & sine aliqua locutione, & sine imaginibus aliquibus cātis in phantasia. Nam intellectus nō dependet ex his, nisi in quantum accipit imagines corporalium obiectorum, per organa corporalia, & potentias organicas, sed Deus non cognoscitur per sensum, quia non est aliquid corporale, sed subito immutat intellectum nostrum cum uoluerit. Et iste est vnus modus propheticus, & pertinet etiam ad eum, qui uidet Deum per essentiam, quia ibi non fit aliqua immutatio in potentij organicas, ideo est impossibile, qd tunc sit aliqua operatio potentiaru organicarum, uel naturalium. Aliquando autem potest mutari prophetia per auditum facta aliqua locutione, & non apparente aliqua figura corporali, sicut fiebat, ut communiter ad Moyse, quia loquebatur Dominus in nube, sicut etiam cum locutus est Dominus toti populo in monte Synai, quia audierunt uocem, & non uiderunt aliquam figuram, ut patet Deute. capi. 4. scilicet locutusque est Dominus ad uos de medio ignis. uocem uerborum eius audiuistis, & formam penitus non uidistis, & iterum ibidem, non uidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus uobis in Oreb de medio ignis. per uisionē, aut sine locutione non potest fieri aliqua immutatio prophetica, & in hoc uisio est imperfectior auditu, & propter hoc dicunt physici auditum esse ianuam intellectus. Causa diuersitatis est, quia per uisum nō potest nobis significari, nisi aliquid incompletu. scilicet color, & figura:

Auditus
quare dica
tur ianua
intellectus

& figura, & alię proprietates corporum visorum. hęc
autem omnia cum incomplexa sint non possunt im-
mutare nos ad aliquam complexionem, scilicet, vt p
ea habeamus aliquam intellect. onem, que est proprie
de complexis. per auditum autem possumus recipere
propositiones, & consequentias, que dicunt omne
genus complexorum, & sic ista intellectui represen-
tabuntur complexe, sicut ipsa complexa sunt, ideo fac-
iet magis auditus ad intellect. onem, quam visus.

Et si obiiciatur, quod sensum visus plus diligimus,
quia plures rerum nobis differentias ostendit, iuxta
Aristo. i. Metaph.

Respondendum est, quod visus plures differentias
ostendit in rebus incomplexis, cum ostendat nobis ip-
sam rem corporalem cum omnibus partibus suis dis-
tinctę, & fere cum omnibus proprietatibus corpo-
ris, quod non faciunt alij sensus. Sed obiectum ipsum
magis confuse representat: visiva tamen non repre-
sentat nobis aliquid complexum, sed solum incom-
plexa. potentia autem auditiva representat omnia cõ-
plexa, & de his proprie est intellectio.

Cũ vero dicitur, quod apparetur angelus in assum-
pta figura, & illustratur intellectum eius, cui apparet,
vt sic consummaretur r prophetia.

Respondendum est, quod tunc sola erat immuta-
tio in intellectu. Visio autem nihil proficiebat, quia
impossibile erat, quod ipsa forma visa representaret
prophetę aliquid complexum: prophetia tamen non
est de incomplexis, sed de complexis, & sic esset fru-
stra illa apparitio, cum per solum intellectum fieret
immutatio, Deus tamē nihil facit frustra, nec ipsa na-
tura, vt patet i. Poli. Sed erat superfluum esse effigiem
sine locutione. ergo non faceret Deus, quod Ange-
lus affumeret talem effigiem. Ideo dicendum, quod
quęvisque apparebat Angelus in visione alicui pphete
loquebatur illi, & tunc proficiebat visio, vt cognosce-
ret prophetia, quod verba erant ab illo, qui apparebat.

Sciendum autem, quod non solum intelligitur p
hoc ppheta, que fit in visione, & locutione simul, sed
etiam prophetia, q̄ fit in sola locutione. Sepe enim p-
phatę audiebant vocem Domini, nihil videntes, vt
supra probatũ est. Idem fuit in Apostolis cũ Christus
transfiguratus est, quia audierunt vocem, scilicet hic
est filius meus dilectus, &c. & nihil viderunt, vt patet
Mat. 17. capi. & non potest intelligi per literam sequen-
tem, scilicet aut per somnium loquar ad illum. Nam
in somnio nõ fit aliqua locutio, quia ad locutionem
requirebatur auditio, sed dormientes cum dormiunt
nihil audiunt, ergo non est ibi locutio. Sed aliud intel-
ligitur, vt infra dicetur. oportet ergo, vt intelligatur
hoc de visione cum locutione, vel de locutione per
se sine visione. Vocatur autem locutio apparitio, quia
nõ accipitur hic apparitio strictę pro manifestatione
facta in potentia visiva, sed pro quacunque mani-
festatione facta in sensu exteriori. Aut per somnium loquar
ad illum.

Secundus modus prophetie, qui est per somnium. Et quomodo
prophetia fit in somnijs, & quod dormientes non audiunt
Deum ad se loquentem, nec Deus loquitur,
& quomodo mutantur phantasmata.
Quest. XXXII.

Hic ponitur secundus modus prophetie, q̄
fit in somnis, scilicet quando homini dor-
mienti fit revelatio Dei,
Et non est intelligendum, quod Deus
loquatur homini per somnium, vel Angelus eius, q̄
locutio percipitur per organum auditivum, & non po-
test esse in somnis, quia tunc nihil percipit animal p

potentias sensitivas, sed solę naturales potentie ope-
rantur. Si autem aliquis audiat, iam non est in somni-
verba tamen non fiunt, nisi ad audientem, alioquin
valde frustra fiunt, ergo in somnis non loquitur ange-
lus prophetis. Dicitur tamen loqui, idest quia, sicut p
locutionem res differuntur, ita est quidam alius mo-
dus differendi veritates in somnio, & hoc est immit-
tendo aliquas species in phantasia nouiter factas, vel
immutare eas, que iam sunt ibi ad aliquem specialem
modum coniunctionis, vt speciale aliquid significet;
sicut homo in somnis etiam si non moueatur a Deo
per mixtionem variam specierum varia somniat. Cũ
ergo ista naturaliter fiant Deus poterit specialius, vel
noua phantasmata causare, vel iam causata specialiter
mouere, & tunc loquitur Deus prophete, quia sicut
si loqueretur ei faceret eum intelligere ea, que loqui-
tur, ita cum tunc mouens phantasmata illius faciens
intelligere ipsum aliquid speciale, dicitur ei loqui. sic
enim videtur ipsi prophete somniant, quod Deus ei
loquatur. Nam sepe in somnis videmur nobis alicui
colloqui, aut quod alius nobis sermonem faciat. Ita
ipsi prophete representat Deus in phantasia similitu-
dinem alicuius loquentis, & ipsa colloquitur. Et videt
sibi, q̄ vere ad eum locutio fiat, nam maior est immu-
tatio facta in prophetis in somnis, quam immutatio,
que fit in somniantibus non motis a Deo. ideo q̄
ad prophetas fit aliqua talis reuelatio, dicunt se audi-
uisse aliquid a Deo, vel uidisse.

De auditione patet in rege Abimelech Gen. 20. c.
cum dicitur. venit autem Dominus ad Abimelech p
somnia nocte, & ait illi. en morieris. ecce dicitur, q̄
Deus locutus fuerit illi per noctem, sed nõ loqueba-
tur. De visione patet Danie. cap. 7. scilicet videbam in
visione noctis, & ecce quatuor venti pugnabant in
mari, & iterum ibidem. aspiciebam ergo in visione
noctis, & ecce cum nubibus cęli, quasi filius hominis.
pertinent igitur omnes immutationes factę in phā-
tasia ad istam locutionem, que d̄r fieri in somnis.

Et in hoc distincti fuerunt duo modi prophetici,
scilicet vnus, qui fit in sensibus exterioribus in visu,
vel auditu, cum dicitur in visione apparere ei.

Secundus est immutando phantasia, & iste tan-
gitur cum dicitur, vel per somnium loquatur ad illum,
de hoc Iob. cap. 33. scilicet p somnium in visione no-
cturna, quando irruit sopor super homines, & dormi-
unt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & instruens
eos erudit disciplina.

Tertius modus tangitur immediate cum dicitur.
at non talis seruus meus Moyfes, quasi dicat non de-
buiſtis vos equari Moyſi dicentes vobis loqui Deum,
sicut Moyſi, quia ipsi non loquuntur in apparitione, vel
in somnio, sicut vobis, sed quodam alio modo, scili-
cet ore ad os, vt patet infra.

Sed dicit aliquis hoc esse falsum, quia etiam Deus
loquebatur Moyſi de columna nubis, sicut cum de-
scendit columna ante ostium tabernaculi loquens ad
eum, vt patet capi. precedenti, q̄ autem in somnio lo-
cutus fuerit non apparet, sed satis constat primum, &
sufficit.

Respondendum est, q̄ Moyſi aliquando loquebat̄
Deus, sicut alijs prophetis, scilicet in visione apparens
ei, vel in locutione sine visione, sicut in propitiatorio,
quando audiebat vocem de medio cherubim intrās
in Sancta sanctorum, vt patet supra capi. 7. Sed præter
istos modos erat alius specialior in Moyſe quantum
ad immutationem intellectuam, & hunc non perci-
piebant alijs prophete, ideo quamquam Moyſes habe-
ret aliquid commune cum alijs prophetis, scilicet, q̄
aliquando per modum eorum intelligeret, quia tamē
habebat aliquando id, quod nunquam alijs habebant
dicebatur

Duo modi
pphatic.

Quo est in
telligendũ
q̄ ore ad
os Deus lo-
queretur
Moyſi.

dicebatur non esse talis, sicut alij. Qui in omni domo mea
fidelissimus est. Idest Moyſes est mihi fidelissimus in
toto populo. vocat Deus populum Israel domũ suã,
& in toto isto populo non erataliquis, ita fidelis sicut
Moyſes, quia eum ad maiora bona elegerat. Omnes
enim alij claudicauerāt aliquid a Deo præter Moy-
sen. Ore enim ad os loquor ei. Idest quodam speciali mo-
do quem non habeo ad vos, quia sicut, quando alijs
alteri ore ad os loquitur clare intelligi potest, sic Deus
magis clare Moyſi, quam alijs prophetis loquebatur.
Et non est intelligendum sic ad literam, quod Deus
loqueretur ei ore ad os, quia iste nõ erat specialis mo-
dus prophetie Moyſi, quia iste modus coincidit cum
primo, scilicet quando Deus aliquid loquebatur in
sola voce non apparens sub aliqua imagine, vel cum
apparebat in imagine, & loquebatur. Ad alterũ ergo
referendum est, scilicet quod intelligatur per hoc q̄-
dam visio, vel ostensio magis clara, quia Deus mani-
festabatur Moyſi in solo intellectu sine mutatione
exteriori, & per illam excellentiam magis Deum co-
gnoscebat, quam cognoscerent alijs prophete per lo-
cutionem, & visionem.

Quomodo Moyſes excellerebat alios prophetas in quatuor, & ob
hoc dicebatur loqui Deo ore ad os. Et quod habuit multas
excellencias super alios prophetas.
Quest. XXXIII.

ET quamquam dicatur ore ad os loquor ei.
non est intelligendum, quod fit aliqua locu-
tio in tali manifestatione, quia reuelatio pro-
phetica in locutione, & visione pertinet ad
primum gradũ prophetie, qui est imperfectissimus,
sed sine locutione fiebat. ponit tamen scriptura ore
ad os loquor, idest me ei manifestissime declaro. sic
enim frequenter scriptura dicit esse locutionem, vbi
locutio nulla est, & visionem vbi nihil videtur per fi-
guram. de locutione patet hic cum dicitur, aut per
somnia loquar ad illum, & tamen in somnio non
est aliqua locutio, nec auditio. de visione patet Danie.
capi. 7. scilicet videbam in visione noctis, idest videbã
in somnis, & tamen nihil videtur in somnis.

Intelligitur autem excellentia immutationis in-
tellectus Moyſi per locutionem istam, que est ore ad
os, excellere enim Moyſes alios prophetas in isto
modo, quamquam non semper excelleret, quia aliqñ
loquebatur ei Deus, sicut cęteris: habuit etiã Moyſes
alias excellentias super cęteros prophetas. Primo qa
alij prophete species imaginarijs, vel visibilibus, si-
ue audibilibus mouebantur. Moyſes autem aliquãdo
solo intellectu apprehendebat, vt quando vidit diuinã
essentiam, sicut dicit Augu. super Genesim ad literã.

Secũdo qa imaginaria visio promptior erat Moy-
ſi, quam alijs prophetis, quia cum volebat Deus eum
interius docebat. etiam videbat, & audiebat vocem
angeli quãdo cunq̄ de aliquo dubio inquirere vel-
let, quia intrabat tunc in Sancta sanctorum, & audie-
bat vocem loquentis ad se de propitiatorio, vt patet
supra capi. 7.

Tertio quia iste annunciat primo legem toti po-
pulo. Alij autem prophete hortabantur ad obseruan-
tiam legis datę, vt habetur Mala. c. 3. scilicet mementote
legis Moyſi serui mei.

Quarto quantum ad miraculorum operationem:
fecit. n. mirabilia magna, & multa Deus per ipsum, vt
patet discurrunt quatuor libros legis vltimos, & sic
habetur Deute. 34. capi. non surrexit vltra maior pro-
pheta in Israel quem nosſet. Dominus facie ad faciẽ
in omnibus signis atque portentis. Palam, & non per
enigmata, & figurat Deum videt.

An Moyſes videbat Deum per essentiam in omni actu prophe-
tico etiam in monte Sinai, quando dixit, quod demonstra-
ret ei totum bonũ suum. Et an dici possit, quod nun-
quam vidit diuinam essentiam. Et quomo-
do dicatur videre Deum palam:
Quest. XXXIII.

EX hoc videtur, quod Moyſes vidit Deum per
essentiam, sed quando viderit non est certũ.
Et si forte aliquis dicat, quod Moyſes quo-
ties Deum videbat eum, per essentiam vide-
bat, quia in litera dicitur, quod palam videt, hoc autẽ
verbum videt continuationem dicit: non enim dicit
litera vidit in præterito, ita quod notaretur semel, vel
non pluries Deum per essentiam vidisse, sed in præ-
senti loquitur quasi innuens, quod semper fit assue-
tus sic videre.

Respondetur quod non videbat Moyſes semper
Dei essentiam, vel sepe, quia quando dicitur in libro
isto, vel in Leuitico, quod loquebatur Deus Moyſi nõ
ostendebatur ei diuina essentia, quia ille, qui loqueba-
tur angelus erat cum diuina essentia loqui nõ posset,
& hoc, siue ista locutio sit in nube, siue in propitiato-
rio. Item etiam visio illa, quę fuit in monte Sinai tan-
tis precibus impetrata non fuit per essentiam, sed in
quadam corporali effigie multum excellenti, & dete-
ctatiua: in tantum, quod Deus noluit priorem partẽ
eius Moyſi demonstrare, de quo Exo. capi. 34 Non. n.
potest dici, quod illa fuerit visio per essentiam, quia
ipso posito in foramine petre trãsiuit ante ipsum lux
quedam magna, & obturauit foramen petre ne Moy-
ſes videret, & moreretur. Sed diuina essentia transire
non potest, quia hoc pertinet ad motum, qui non est
in Deo.

Item quia ad videndum diuinam essentiam non
oportebat claudi oculos, quia nec clausis quidquam
videmus, nec apertis, sed tempore illius manifestatio-
nis posuit se Moyſes in foramine petre. ergo nõ erat
visio Dei per essentiam.

Item quia nunc clamauit Deus post Moyſen vt pa-
ter in eadem litera secundum veritatem hebraicam,
& tamen Deus voces formare non poterat. non fuit
ergo visio illa per essentiam.

Sed cũ doctores sancti dicant Moyſen vidisse Deũ
per essentiam, aliud tempus erit dandum in quo vide-
rit, quod nos assignare nescimus, quia non habemus
pro hoc aliquem locum sacre Scripture.

Si tamen adhuc quisquam vellet inniti literę isti
posset dicere, q̄ Moyſes non vidit aliquando Deum
per essentiam, sed quãdo cunq̄ videbat clarius vi-
debat, quam alijs prophete, & tunc stabit proprie istud
verbum videt, scilicet q̄ Deus loquebatur Moyſi per
angelum suum, & hoc erat commune ei cum alijs p-
phetis, & cum angelus loqueretur Deus demonstra-
bat se Moyſi clare illustrans intellectum eius modo
quodam excellenti, qui non erat in alijs, nec tamen
erat visio per essentiam, sed per speciem abstractiuam
multum perfecte significantem, & hoc signat litera
cum dicit. ore ad os loquor ei, idest quãdo cunq̄ ali-
quid reuelari debet Moyſi ego loquor ei ore ad os,
scilicet per angelum meum, quia Deus nõ loquitur:
verũ tamen est, quia iste, qui nunc loquebatur Marię,
& Aaron non erat Deus, sed angelus, & ipse est, qui
consuetus erat loqui Moyſi. Etiam palam, & non p
enigmata Deum videt, quia illustrat Deus cor eius, &
quantum illustratur tantum dicitur videre Deum, &
non per enigmata videbat, quia ista illustratio, que in
eo fiebat, ita erat excellens, q̄ non videbatur fieri per
ipsam similitudinem, sed per rem, quamquam non
esset per ipsam rem. Et in hoc differebat ab alijs, quia

In alijs quodcumque Deus loquebatur eis fiebat locutio ore ad os, quod ad primam conditionem pertinebat, sed non fiebat palam: immo per enigmata cum Deus non multum eleuaret intellectum eorum in cognitionem sui, sed solum eleuabat, ut intelligere possent illa verba, que dicebantur.

Et iste sensus multum conuenit literę, nec fit aliqua mutatio in proprietate verborum literę. Sed non consonat dictis antiquorum, ideo eorum auctoritati aliquando fauendū est, potissimē, quia magni viri sunt. siquis tamen hoc teneret voluerit solidum habere fundamentum.

Iudei autem tenent, quod Moyses speciali modo Deū vidit, quam alij prophete, sed non per essentiam, quia dicitur Exo. capi. 33. non videbit me homo, & uiuet. Et si obijciatur eis de ista litera dicitur, quod non habent ipsi sic punctatam, ut nos. unde dicitur litera eorum.

Ore ad os loquor ei palam, & non per anigmata. Et hic fit punctus, & tunc sequitur alia clausula.

Et figuram Domini considerat. Et tunc est sensus, quod Moyses non videbat Deum per enigmata, que sunt quedam obscure imagines, vel representatiua, sed figuram Domini considerat, id est quandam effigiem, que specialissime Deum representabat, que nulli alteri apparebat, & hoc est valde bene dictum secundum eorum literam, que multum differt in isto passu a nostra in punctuatione.

Possit tamen dici, quod etiam secundum illam literam intendatur, quod Moyses videbat Deum per essentiam, quia figura Domini non signat in scripturis aliquam lineationem, vel protractionem alicuius corporis, vel quasi. Sed significat aliquid, quod est in diuinis, ut patet ad Heb. capi. 1. ubi loquitur Apostolus de filio, & vocat eum figuram substantię patris cum perfecte exprimat patrem, ita vocabitur hic figura Dei ipsa diuina essentia, ut est ratio cognoscendi seipsam, ita quod Deus per seipsum cognoscatur, ideo non innuetur esse aliquam figuram corporalem, sed diuinam essentiam.

De tribus gradibus seu immutationibus prophetiis, & an illa, que est in Ecclasi sit perfectior alijs, vel econtrario. Et quod ad hoc, quod aliquis sit propheta requiritur, quod intelligat. Et ponit in Ecclasi an sit eleuari ad maiorem gradum prophetia.
Quaest. XXXV.

De ista materia de ratione. vide theo in 4. dist. 49 & B. Th. 2. 2. q. 171. & 176.

CIRCA id autem, quod dictum est de prophetia, & raptu diffusa materia est, sed quantum attinet ad presens, litera ponit hic tres gradus prophetię secundum quos prophetia est excellentior, vel minus excellens.

Et ad hoc notandum, quod omnis, qui propheta dici debet oportet, quod habeat intelligentiam de re prophetabili, ut habetur Danielis cap. 10. si intelligentia opus est in visione. Si autem alicui a Deo presententur coram oculis aliquę species, vel res figuram signantes, licet hoc ad prophetiam pertineat: si tamen non intelligit rem signatam propheta non est. unde Balthasar, qui vidit tres digitos scribentes in pariete mane. thetel. phares, quod ad futuram significationem pertinebat ut patet Danie. capi. 5. quia tamen non intellexit prophetia non fuit, sed a propheta predictorum interpretatione quesuit. Item Pharaon cui Deus species imaginarias in somnijs monstrauerat fertilitatis, & sterilitatis significatiuas, ut patet Gen. 41. capi. quia tamen non intellexit non fuit propheta. hoc supposito notandum, quod tres sunt gradus prophetię, primus est eorum, qui aliquid extra a Deo missum vident, cuius signatum intelligunt, secundum quod aliqui volunt, sed maior gradus prophetię est iste, quam uiso, que fit in

ecclasi, uel in somnijs, ideo oportet alterum gradum premi.

Et ratio est, quia cum prophetia sit quadam cognitio veritatis supernaturaliter reuelate, quando representatiua sunt intensiora, tunc representatio est altior, quia fortius immutatur intellectus prophetę. unde potest dici de prophetia, sicut de corporali visione, vel qualibet naturali intellectu. Visio enim, vel intellectio dupliciter perfectior dicitur. vno modo ex obiecto viso, vel intellecto a quo actus perfectionem recipit: perfectior quidem actus intelligendi est, qui est de homine, vel angelo, quam de lapide intellectu, & perfectius quietat intellectum atque delectat cognitione de rebus altissimis, quam de infimis, ideo de altissimis causis, vel per altissimas causas sapientia est, quę sapida scientia dicitur. sic est de prophetia si alicui reuelatur, quod anno futuro erit fertilitas, & alteri reuelatur, quod tres homines assumetur ad vitam eternam, vel quod isti, aut illi infideles ad Christum conuertentur, quomocumque hæc fiat, nobilior est, quam alia.

Amplius autem, quia actus non solum perficitur ab obiecto, sed etiam a potentia, ideo potest dici aliqua visio esse perfectior, vel intellectio, secundum quod est a potentia melius disposita, vel melius immutata, quod pertinet ad gradum obiectorum paucum, vel multum mouentium: perfectior enim visio, vel intellectio est, que est ab oculo, vel intellectu optime dispositis circa aliquod obiectum, quam ab intellectu, vel oculo male dispositis circa idem obiectum, quia melius, & fortius recipient immutationem. sic autem est de prophetia.

Et secundum istum modum, qui se tenet ex parte fortioris immutationis potentie intellectiue, siue propter maiorem potentie dispositionem, siue ex fortiori impressione obiecti assignantur tres gradus. Primus qui in ecclasi, vel somnio, & iste est minor, quia obiectum intelligibile facilius mouere potest animam in somnijs, quam in vigilia. Et sic ab obiecto minus immutante potest immutari, sicut oculus bene dispositus est bene passiuus, ideo ab aliqua re minoris coloris quantum ad gradum moueri potest. Si tamen daretur, quod species, que datur in vigilantibus non est maioris potentie ad immutandum, quam ea, que datur dormientibus, vel existentibus in ecclasi, sequeretur, quod perfectius cognosceret, qui esset in somnijs, quam qui esset in vigilia, quia anima tunc magis disposita est, sicut appposito albo equalis gradus, & in equali distantia, magis immutabitur, qui bonos habet oculos, quam qui malos, sed aliquando alicui in somnijs a Deo immittebatur species designatiua futuri, per quam immutabatur interius cum diuino lumine supernaturali, & si alicui vigilantis in phantasia illa species tante, & non maioris actiuitatis imprimeretur, forte non sufficeret ad immutandum eum, quod patet, quia aliquis color est, qui in equali distantia ab habente oculos bonos videtur, & non videtur ab habente oculos male dispositos, quia a maiori potentia iste, quam ille debet immutari. In potentijs autem passiujs indispotio est quoddam impedimentum ad patiendum, sicut in alijs bona dispositio est ratio bene recipiendi. maioris enim virtutis debet esse agens, quod agit, & remouet prohibens, quam solum id, quod agit, quia id, quod agit totam virtutem expedit in agendo, & nullam in remouendo prohibens, & sic est ibi virtus vniuersa, que fortior est. Ex his forte dicitur aliquis inferri maiorem esse gradum prophetię in positis in raptu, vel ecclasi, quam in omnibus alijs, quia maior est immutatio per quam homo vigilans, & vtens omnibus sensibus priuatur vltimo omnium, & solam veritatem intelligibilem

gibilem contempletur, quam illa immutatio per quam aliquis vigilans per speciem visibilem, vel audibilem, vel per solam intelligibilem speciem sine aliqua sensibili, vel phantastica specie cum supernaturali lumine non priuatur ab opere sensuum exteriorum occultam veritatem contempletur. Sic autem est in ecclasi. ergo est gradus superior.

Respondetur quod cognitio prophetica, que est in ecclasi est infima omnium, nec est possibile aliquam minorem eam dare, quantum attinet ex parte maioris, vel minoris immutationis. Et ratio est, quia accipiendo prophetiam, que fit in vigilante non abstracto a sensibus sunt duo impedimenta ad intelligere, scilicet diuagatio sensitiua in quolibet actu alicuius sensus. Itē diuagatio circa operationem naturalium virium, ideo anima non facilius redit ad contemplantam veritatem supernaturaliter cognoscibilem. Item in prophetia, quo fit per somnium, nam occupatur multum circa actus naturales, & imaginatiua est aliquid in disposita propter motum continuum, qui fit in ea a fumis ascendentibus, & ab alijs naturalibus transmutationibus, ideo species debet esse satis immutatiua. In positis autem in ecclasi nihil horum est, quia anima non diuagatur in actu sentiendi cum sit abstracta a sensibus, nec circa naturales actus nisi valde debiliter, & ideo in ecclasticis, vel raptis non percipiuntur motus vitales, sunt tamen aliqui, & debilissimi, quasi nihil impediunt: unde non est aliqua cognitio, que minus differat a cognitione animę separate, quam illa, & sic a minimo mouente potest moueri: quare necessario inter omnes minima erit.

Quando autem dicitur, quod est perfectissima, quod fit ex maxima immutatione totaliter abstracte. Respondetur quod si a Deo aliqua species nobis immittitur, siue visibilis, siue audibilis, que ex se immutationis magnitudine animam totaliter ad se conuerteret ab exterioribus abstractendo, illa causaret maximum gradum prophetię, sed non datur talis in ecclasi, quia raptus, vel abstractio a sensibus quedam passio est per quam anima optime disponitur ad intelligendum, cum totaliter virtus eius vnatur ad solum intelligere, ideo quantum ex se est a minimo motiuo, moueri potest, & sic minimus gradus prophetię est, vel intellectiois ex se, licet aliquando per accidens maximus gradus est, ut si aliquis deberet videre diuinam essentiam, cum sit maxima inter omnia intelligibilia, maximam requireret attentionem, & virtutis intellectuę vnionem, sicut patet in naturalibus cognoscibilibus, quod dum maiora fuerint, maiori indigent attentione, & ab exterioribus vacatione. Nullus ergo intentus alijs sensitiuis operationibus diuinam poterit videre essentiam, cum etiam si a sensibus abstracteretur naturaliter cognoscere non posset, nisi ei ex gratia donaretur. oportet ergo, quod ad videndam essentiam diuinam in via fiat a sensibus abstractio, ut anima nostra tantum lumine capere possit, ideo quando Paulus diuinam essentiam vidit in raptu fuit, ut patet 2. ad Cor. capi. duodecimo. De Moyse autem de quo communiter dicitur, quod vidit diuinam essentiam, credendum est rationabiliter, quod esset abstractus a sensibus, ideo non videtur modus per quem non abstractus a sensibus Deum viderit.

Si autem dicatur quomodo ergo scriptura de hoc non facit mentionem. Respondetur quod scriptura demonstrat de Paulo, quando Deum viderit, & quoties, ideo modum expressit. De Moyse autem licet videatur dicere litera, quod Deum per essentiam vidit: tamen non determinat quando, nec quoties, ideo nec modus assignatur.

Secundus gradus prophetię, Reuelatio que fit in somnijs inter quos gradus ponitur. Quaest. XXXVI.

SECUNDVS gradus prophetię est, quando aliquis in vigilia per speciem visibilem, vel audibilem in sensibus factam, mediante lumine supernaturali aliqua occulta cognoscit, vel per speciem impressam a Deo immediate in imaginatiua sine exteriori sensatione, & iste est maior, quam primus quantum est ex se, quia maiori motiuo indiget anima, que diuagatur circa sensibilia, vel naturales operationes, quam que ab omnibus requiescit. Inter istos duos gradus ponitur reuelatio, que fit in somnijs, quia aliquo modo excedit eam, que est in raptu, vel ecclasi, quia habet impedimentum aliquod, scilicet naturales interiores transmutationes in cerebro, que autem fit in ecclasi nullum impedimentum habet. Etiam aliquo modo exceditur ab ea, que in vigilia fit, quia que in vigilia est duo habet impedimenta, ut supra diximus hæc autem vnum. Tertius gradus est in eis, qui per solam speciem intelligibilem in vigilia sine aliqua sensatione in visu, vel auditu, nec per aliquam impressionem speciei in sensibus interioribus fit, & iste est gradus maior, quam secundus, quia magis immutatiua species intelligibilis est, que se sola sine actu exteriorum potentiarum, & interiorum sensitiuorum operatur, quam que cum illis, cum in qualibet alia prophetia, siue per solas phantasticas imagines, siue etiam exteriores sensatas requiratur species intelligibilis.

Considerandum autem circa supradicta, quod isti tres gradus prophetię non assignantur, sicut tres superiores, quia ille qui in istis est imperfectior, dicebatur esse perfectior secundum priorem assignationem. Ratio diuersitatis istarum assignationum est, quia prima accipitur penes dignitatem potentiarum per quas cognoscitur. Secunda assignatio accipitur per maiorem, & minorem impressionem: nam in assignatione ista secunda semper attenditur ad intellectum, & secundum maiorem, vel minorem eius immutationem differt gradus prophetię. In priori autem assignatione non semper attenditur ad intellectum, quinimmo accipiuntur tria distinctua graduum prophetię secundum tria genera potentiarum. scilicet sensitiuas exteriores, & sensitiuas interiores, & intellectuam. Alij multi modi graduum possunt assignari in prophetis, sed de eis nihil ad presens.

Quare Deus tam excellenter laudauit Moysen hic, & de quo laudatur. Et quomodo Deus laudat aliquem.
Quaest. XXXVII.

SED restat dubium circa supradicta, quare in precedentibus Deus laudauit Moysen tam excellenter. Dicendum putant quidam, quod hoc fuit, quia Moyses erat dignus hac laude. Deus autem perhibet testimonium veritati. Dicendum quod non fiat, primo quia si propter hoc fieret multo ante hoc laudauisset Moysen, quia ante hoc erat dignus eadem laude, qua nunc, sed ante hoc non laudauit eum. ergo non fuit propter excellentiam Moysi. Secundo quia tunc laudaret Deus in scriptura eos, qui sunt digni maiori laude, sed non facit: nam Mater Christi fuit dignissima super omnes alios, & scriptura non laudat eam: laudauit in Christus valde Ioan. Bapt. Mat. 11. Considerandum autem, quod Deus nunquam laudat aliquem, nisi sit dignus laude: in non laudat propter hoc, quia laude dignus est, sed propter aliquam aliam causam mouentem. cum ergo aliquis dignus laude est: si non sub est aliqua causa quare laudet non laudabitur. De Moyse dicendum, quod ipse dignus erat laude, cum esset vir sanctus, & in ante hoc Deus nunquam laudauit illum: nunc

nunc vero, quia causa de nouo accidit laudauit eum Deus. Aliqui dicunt, quia ista causa fuit pro solatio Moyfi si passus fuerit iniuriam in quo tristatus erat: voluit ergo Deus eum consolari eum laudando ipsum. Iste est modus per quem iudices quorum Arist. regulas notat 5. Ethic. adqueant mala facientes, & mala patientes, qui enim malum fecit habuit plus de lucro, qui vero mala passus est habuit plus de damno. Iudex ergo dat tunc plus de lucro patienti malum, & plus de damno facienti malum, & sic adequatur, ita fuit hic. nam Moyses passus fuerat plus de malo in quantum contra eum murmurauerant Aaron, & Maria, & illi habuerant plus de lucro in quantum secuti sunt propriam voluntatem, extollendo se, & deprimendo Moysen, nunc vero eum Deus consolatur Moysen laudando ipsum, & contristat Mariam, & Aaron obiurgando eos, & sic redduntur ad equalitatem. Sed dicendum, quod non est ista causa motiua, quia si istae laudes essent ad consolationem Moysi dicerentur presente eo: voluit tamen Deus, quod esset abiens, nam coram Maria, & Aaron solis dicta sunt haec. Secundo fuit hoc ad ostendendum peccatum Mariae, & Aaron, & ad non inferendum eis istam penam: murmurauerant proprie ipsi contra Moysen asserentes quaedam falsa: Deus autem voluit ostendere illa esse falsa, & iniuste dicta, quod fieri non potuit, nisi dicendo laudes Moysi, ideo oportuit illas dici, & ista est vera causa. Tertio fuit ad auferendum Mariae, & Aaron de cetero materiam murmurandi. Nam nunc murmurauerant contra Moysen quando se illi quasi nescientes singularem excellentiam Moysi, quod diu autem manerent in hac ignorantia possent similiter murmurare. Deus autem laudauit nunc Moysen ostendens per hoc quantum Moyses excelleret, & sic cessaret illis occasio murmurandi. Quarto fuit, quia Moyses erat vir mitissimus super omnes, qui morabantur in terra. Vnde non se defendebat quasi non respiciens proprias iniurias: Deus autem voluit propter hoc defendere illum, & hoc fuit laudando ipsum, in quo magnum bonum contulerunt ei Maria, & Aaron murmurando, quia fuerunt causa, ut Deus ipsum laudaret, vnde plus contulerunt ei maledicendo ipsi, quam si laudarent eum. Deo hoc dicit Origene. audite quantum beneficij conferant obrectantes, nunquam enim inuenimus Dominum tantum laudasse Moysen quantum nunc, cum detrahitur ei. vide quid sibi poene obrectantes contulerint. quid illi laudis, sibi turpitudinem, illi splendorem, sibi lepram, illi gloriam.

De quibus laudetur Moyses. Et quod dupliciter aliquis dicitur seruus Dei. *Quaest. XXXVIIII.*

Nunc est videndum in quo laudetur hic Moyses. Dicendum quod in multis. primo quia dicitur, quod erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Secundo in excellentia prophetiae, quia dicitur de alijs prophetis, quod Deus apparebat eis in visione, vel loquebatur per somnium, sed in Moysen non erat sic, quia loquebatur ei Deus ore ad os, & videbat Deum palam, & non per figuras aut enigmata. Tertio laudatur, quia vocatur seruus Dei. non talis seruus meus Moyses. Quarto, quia vocatur fidelissimus in tota domo Dei. quod libet autem istorum est magna laus, porissime, quia laudes istae proferuntur a Deo, qui nunquam adulatur, neque mentitur. De prima laude. quod Moyses esset vir mitissimus super omnes homines iam declaratum fuit, quomodo erat verum, & quare dictum est. De secunda laude, scilicet de differentia prophetiae quantum ad diuersos modos, & diuersos gradus prophetandi dictum est supra declarando in litera, & magis decla-

rabatur 1. Corin. 12. vel 14. capi. De tertia cum dicitur, quod erat seruus Dei est intelligendum, quod sit magna laus dupliciter enim dicitur aliquis seruus Dei. vno modo, quia vere est seruus, & seruire tenetur. Alio modo quia seruit, & bene seruat. Accipiendo primo modo omnis homo est seruus Dei cuiuscunque status sit, & professionis, sectae, vel religionis, quia Domini est terra, & plenitudo eius, & ipse fecit nos, & possidet nos, ideo nemo potest sic excipi quin sit seruus Dei, & non solum seruus Dei, immo etiam hominis Christi. nam praeter hoc, quod omnes sunt serui eius naturaliter in quantum ipse est verus Deus: adhuc in quantum ipse est homo sunt omnes serui eius, quia accipit eos sanguine suo Act. 20. c. hoc modo nihil laudis praestat esse seruum Dei, quia commune est omnibus, cum omnia seruiant ei Psal. 118. Accipiendo secundo modo est magna laus esse seruum Dei, quia ille est seruus Dei, qui vere Deo seruit, & cuius opera Deo accepta sunt, nec potest alicui esse maior felicitas, quam de hoc certus sit, nam qui nouit se esse seruum Dei scit opera sua Deo accepta esse, ut ei placere in omnibus, sed istud est magni privilegii, quod rarissimis conceditur: nam nemo scit an odio, vel amore dignus sit, sed cuncta in futurum referuntur incerta Ecclesia. 9. c. nunc autem Moyses certificabatur de hoc, cum Deus assereret eum seruum suum, ideo magna laus erat ei, & grandis consolatio.

Quare dicitur in litera. si quis fuerit propheta Dei, & non dicitur meus cum Deus loquatur, & an sit mutatio personae. Quaest. XXXIX.

Quare dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini, quia videtur, quod deberet dici. si quis fuerit inter vos propheta meus, vel propheta absolute, quia Deus est, qui loquitur hic. Dicendum, quod est mutatio personae ex consuetudine loquendi sacrae Scripturae, quia aliqui de prima persona mutat in tertiam, & patet, quod fit hic ista mutatio personae, quia dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, & tamen si non mutaretur persona deberet dici in visione apparebit ei. Aliqui dicunt, quod non est hic aliqua mutatio personae, & quando obijciunt, quod transitur de persona tertia in primam dicunt, quod non est idem loquens. nam quod dicitur. si quis fuerit inter vos propheta Domini dicunt, quod intelligitur de Deo cuius sunt omnes prophetae. Cum vero dicitur, in visione apparebo ei dicunt, quod non intelligitur de Deo, sed de angelo, qui erat in columna nubis: nam certum est, quod erat angelus, & non Deus Exo. 14. tollens se angelus Domini, qui praecedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. De isto angelo dicunt, quod loquebatur prophetis, quia ille loquebatur in nube, & cum ipse non esset Deus, prophetae non erant sui, sed erant prophetae Dei. ipse tamen est, qui loquebatur, & non Deus, & tunc fiat litera proprie, quod angelus dicat ista ad Mariam, & Aaron, si quis fuerit inter vos propheta Domini, & propheta Dei in visione apparebo ei, id est ego apparebo, & non Deus. Istud adhuc confirmatur, quia litera continet istum modum loquendi de prima, & tertia persona: nam dicitur. non talis seruus meus Moyses: ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videt. ecce dixit loquor ei, & deberet adiungi palam, & non per figuras videt me. dixit tamen videt Deum, in quo innuit, quod iste, qui loquitur non est Deus: ille tamen quem videbat Moyses erat Deus.

Dicendum quod ista positio est multum rationalis.

bilis, & est vera si non habeatur respectus ad istam literam. nam certum est, quod ille, qui loquebatur, prophetis, & apparebat eis non erat Deus, sed angelus eius. Cum enim Deus habeat ministros, quia angeli sunt ministri ad Heb. 1. c. & Psal. 103. per illos, & non per seipsum facit ista, quia ut dicit Dionysius ista est lex diuinitatis, ut infima per media in Deum reducantur. Deus tamen est, cuius sunt prophetae, quia licet mediantibus angelis accipiant reuelationem, a Deo illam accipiunt, quia angeli non a seipsis veniunt, sed a Deo missi ad quem vadant, & quid faciant, aut dicant, ideo recte dicitur, quod angelus sit, qui loquitur ad prophetas. Deus tamen est cuius sunt prophetae. Sed dicendum, quod quantum ad presentem literam istud non potest stare, sed necesse est accipi mutationem personae: nam licet verum sit, quod iste, qui loquebatur erat angelus, & non Deus: tamen loquitur hic, ut Deus, & scriptura innuit illum esse Deum, ut statim ostendetur. ideo si aliquando loquitur in prima persona, & aliquando in tertia, intelligendum est fieri mutationem personae, & tamen eandem significari per vtranque locutionem. Neque est mirandum de ista mutatione personae, quia sacra Scriptura multum illam frequentat.

Sed motiua illius opinionis non stat. vult enim illa mutationem personae non fieri, & esse quasi rem alienam a sacra Scriptura, quod tamen non est, sed potius consuetum, & patet primo, quod non possit esse alius, & alius iste, qui loquitur, & Deus de quo loquitur, sed oportet intelligi ipsum esse Deum. Nam dixit iste, qui loquitur. at non talis seruus meus Moyses: si tamen iste significaretur esse angelus non vocaretur Moyses seruus suum, quia Moyses nullius erat seruus, nisi Dei: homo autem non est seruus angeli, sed socius eius, & ambo sunt serui Dei, & inter se conferui, sicut dixit angelus ad Ioannem, quando cecidit ad pedes angeli, & adoraret eum. caue ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Apoc. 19. c. non ergo vocaretur iste, qui loquitur Moysen seruum suum, nisi significaretur esse Deum. Secundo quia iste loquens dixit de Moysen, qui in omni domo mea fidelissimus est, ut patet in litera, & vocauit domum suam totum populum Israel, & istud erat adhuc deterius, quia totus Israel non erat alicuius Dei: cum Deus vocaretur populi peculiarem sibi Exo. 19. & Deu. 7. Erat ergo Deus, vel significabat se esse Deum iste, qui loquebatur. Tertio quia continuatur iste modus loquendi: cum postea dicatur in litera. quare igitur non timuisti detrahere seruo meo Moysi, & hoc dixit loquens. ergo significauit se esse Deum. Quarto quia continuata locutione dicitur de isto loquente. iratusque contra eos abiit, & tamen iste, qui iratus est oportet, quod intelligatur esse Deus, quia dicitur supra in litera, quod cum audisset Dominus iratus est valde: ergo Deus significatur esse iste qui loquebatur. Quinto, quia ista expresse ponit, quod iste qui loquebatur esset Deus: nam dicitur, quod dominus iratus est valde, & sequitur, quod statim locutus est ad Moysen Aaron, & Mariam. Sexto patet adhuc manifestius, quia litera innuit, quod ille, qui loquebatur in columna nubis erat Deus, & non angelus, quia dicitur. descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron, & Mariam, & dixit ad eos, audite sermones meos: si quis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei. ergo litera significat, quod Deus erat, qui dicebat si quis fuerit inter vos propheta Domini. Septimo quia dato praesupposito illius opinionis diceretur, quod iste angelus, qui erat in columna nubis esset, qui loquebatur ad omnes prophetas, & faciebat omnes apparitiones, & reuelationes quae cunque fierent. Sed hoc non est verum, quia iste angelus erat vnicus, sicut patet Exo. 14. vbi vocat

angelus singulariter. Deus tamen non habet vnicum angelum ministrum, sed omnes sunt ministri eius. sic patet ad Hebr. 1. capi. scilicet omnes sunt administrationis spiritus in ministerium missi. non igitur est verum, quod iste angelus diceret se loqui ad omnes prophetas, sed significatur esse Deus, qui loquitur omnibus prophetis, non per seipsum, sed per ministros suos.

Dicendum ergo sine dubio, quod hic est mutatio personae, & praesupponitur, quod iste, qui loquitur sit Deus, & tunc intelligitur litera. si quis fuerit inter vos propheta domini, id est propheta meus, qui sum Deus, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. ego apparebo in visione, & ego loquar per somnium, quia Deus significat se omnia ista facere, licet non faciat ipse, sed angeli: hoc tamen volebat Deus intelligi per Hebraeos saltem per populares, & simpliciores. Et isto modo applicatur litera sequens. fat non talis seruus meus Moyses: ore ad os loquor ei, id est ego, qui sum Deus loquor Moysi ore ad os, & postea cum dixit palam, & non per enigmata Deum videt. intelligitur, id est videt me, qui sum Deus.

Iste modus est frequentatus in scriptura. nam etiam praeter cap. Deus cum promittit dare carnes populo loquitur de se quasi de alio: nam dicitur. dixit dominus ad Moysen sanctificamini. cras comederis carnes: ego enim audiui vos dicere quis dabit nobis escas carnum? bene nobis erat in Aegypto, & sequitur, ut det vobis dominus carnes. cum deberet dicere, ut de ego vobis carnes, & statim etiam dicitur eo, quod repuleritis dominum, qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo dicentes, quare egressi sumus ex Aegypto? & tamen deberet dici eo, quod repuleritis me, qui sum in medio vestri, & fleueritis coram me. Et ista mutatio personae non solum est consueta in Deo, quod ipse loquatur aliqui in prima aliquando, in tertia. Sed etiam homines, qui loquuntur ad Deum aliquando loquuntur in secunda, & aliquando in tertia, ut dicitur Psal. 3. domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. deberet enim dici domini est salus, & super populum eius benedictio eius. mutatur tamen persona, quia cum propheta loqueretur ad alios de Deo in tertia persona, conuertitur ad loquendum cum Deo, & sic est secunda persona: taliter est hic, & non est mirandum de istis mutationibus personae, quia frequenter est in scriptura.

Quid Deus intelligat hic per domum suam, & quomodo intelligitur, quod Moyses erat fidelissimus in omni domo sua. Quaest. XL.

Sed quaeretur cum Deus dixerit hic de Moysen in omni domo mea fidelissimus est, quid vocauit Deus hic domum suam. Dicendum, quod domus proprie accepta iuxta suam primariam significationem est edificium in quo homo habitat. Sic accipitur Ecclesia, 29. c. in itinere vitae hominis aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Accipiendo isto modo Deus non habet domum, quia domus est ad habitandum, & habitans clauditur intra domum: Deus tamen non clauditur in loco aliquo, sicut dixit Salomon. si enim celum, & caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec quam edificaui tibi 3. Re. 8. c. & apertius dicitur 2. Para. 6. c. ergo, nec credibile est, ut habitet Deus cum hominibus super terram, si celum, & caeli caelorum te non capiunt, quanto magis domus ista, quam edificaui: proprie ergo accipiendo non habet domum.

Sed accipiendo large potest dici habere domum, & dupliciter potest accipi. vno modo domus Dei, id est Sanctuarium. sic accipitur Io. 2. scilicet scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur, & loque-

loquebatur ibi de templo in quo colebatur. Isto modo accipitur domus Dei non per proprietatem quasi Deus ibi habitet, sed per appropriationem, scilicet quod pro ipso solo sit, & ei consecratur, ut ibi laudetur, & invocetur nomen eius, & impendantur sibi ceremonie cultus. sic accipitur 3. Reg. 8. & 2. Para. 6.

Secundo modo potest vocari domus Dei tota congregatio Israelitarum, quia sic consuetum est tam in scriptura, quam in vulgari vocari domum aliquam multitudinem descendentem ab uno, vel dependentem ab eo. sic vocantur domus Israel: domus Iacob: domus Aaron: domus Leui: Psal. 113. & Psal. 117. Et fere in tota scriptura. sic etiam Virg. li. 1. Aenei. vocavit domum Aſſarici omnes Romanos, qui descendebant ab Aſſaraco Troiano.

Isto modo omnes Israelitae vocabuntur multum convenienter domus Dei, quia licet non descenderent ab eo per propagationem carnis, habebant habitudinem, vel dependentiam ab illo tanquam a rectore, & domino specialiter eis providente, nam etiam in domo illa, quae accipitur apud homines non descendunt secundum carnem omnes, qui dicuntur de domo, ab ipso cuius dicitur esse domus. sic patet in oeconomia, quae est minima, & prima domus, & illa conſtat ex sex extremis, scilicet patre, & filio, domino, & seruo, viro, & vxore, vt patet 1. Polit. ibi tamen ab eo cuius est domus vnus solus, scilicet filius descendit, omnes tamen alij dicuntur de domo, id est de familia, quia habent dependentiam ab illo, cuius est domus tanquam a rectore, & providente, atque imperante eis in omnibus. sic erat de Deo respectu Israelitarum, quia licet de quolibet populo posset Deus dicere, quod est domus eius, quia dependet ab ipso providendo, gubernando, & conſeruando, tamen specialiter pertinebant Israelitae ad eum, quia licet de omnibus gentibus curam haberet, specialiter tamen de Israelitis Psal. 147. non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifesta-uit eis, ideo inſte vocauit Israelitas populum sibi specialem, vel peculiarem Exo. 19. si custodieris pactum meum eritis mihi in peculiū de cunctis populis. mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Istis duobus modis potest accipi hic domus Dei, sed in quo eorum accipitur dicitur statim.

Moyſen fuiſſe fideliffimum an intelligatur de omnibus tam praesentibus, quam futuris. Quaeſt. XLII.

AD H V C. queretur cum Deus dixit, quod Moyſes erat fideliffimus in omni domo ſua, quomodo erat illud verum, & de quo intelligitur?

Dicendum certum eſſe Moyſen eſſe fideliffimum omnium Israelitarum, cum Deus illud aſſerat de cuius verbis non eſt dubitandum. Eſt tamen intelligendum referendo ad illud tempus in quo iſta verba dicebantur, ſicut ſupra dictum eſt, quod Moyſes erat mitiffimus ſuper omnes homines, & tñ ſuit declaratum, quod intelligebatur de hominibus, qui erant illo tempore, & non de futuris, quia aliqui fuerunt poſtea magis mites. Aliqui tñ dicunt, quod non eſt verum, ſed quod absolute Moyſes fuit fideliffimus Deo inter omnes homines tam praesentes, quam futuros. Et cum obijciatur de eo, quod ſupra dicitur, quod erat Moyſes mitiffimus dicunt, quod nihil probat, quia ibi ponitur determinatio quaedam, ſcilicet erat mitiffimus, per quod referitur ad illud tempus, etiam aliud magis vrgens, ſcilicet quia dicitur ſuper omnes homines, qui morabantur in terra, & ſic referunt ad illud tempus, hic autem absolute dicitur, quod Moyſes fideliffimus eſt, ideo non eſt ſimile. Dicendum quod et ponit hic limitatio cum dicatur in omni domo mea ſi-

deliffimus eſt, & ſic non extenditur iſtud, niſi ad id, quod Deus vocat hic domum ſuam, & tamen quocumque modo accipitur domus Dei non extenditur niſi ad illud, quod erat illo tempore, ideo non fuit absolute fideliffimus ſuper omnes homines. Simile autem eſt de Noe, de quo dicitur Gen. 6. c. quod fuit vir iuſtus in generationibus ſuis. i. reſpectu hominum, qui fuerunt tempore illo. Dicendum autem, quod licet poſſit hic vocari domus Dei ipſum Sanctuarium; tamen ſecundum veritatem vocatur domus Dei populus Iſrael, & in toto populo erat Moyſes fideliffimus ſic dicitur ad Hebr. 3. ſcilicet Moyſes quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus: Chriſtus vero tanquam filius, & in domo ſua, quae domus ſumus nos. ſicut ergo nos vocamur domus Chriſti: ita Iſrael vocabatur domus Dei tempore Moyſi.

Quomodo Moyſes erat fideliffimus in omni domo Dei. Et fidelis dupliciter accipitur. Item Deus quomodo poteſt vocari fidelis. Quaeſt. XLII.

AD H V C. queretur quomodo Moyſes erat fideliffimus in omni domo Dei? Dicendum quod accipitur omnis; id eſt tota: cum domus ſit totum integrale, & in tota illa domo dicitur Moyſes fideliffimus, quia nulla pars domus erat fidelior eo. Sed conſiderandum, quod fidelis poteſt dici dupliciter. ſa. fide, vel fidelitate. primo modo dicitur fidelis, qui fide tenet, id eſt credit ea, quae credenda ſunt. ſic poteſt accipi Apoca. 3. eſto fidelis vſque ad mortem, & patet eo, quia dicitur tenes nomen meum, & non negaſti fidem meam, & magis clare accipitur Io. 20. cum dixit Chriſtus Tho. noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Et ſic opponit incredulus fideli, ſed incredulus eſt, qui non credit, ergo fidelis eſt, qui credit, & fidem habet. Secundo modo fidelis a fidelitate, id eſt legalis, & eſt ille, qui ſeruat veritatem in promiſſis. Et ſic primo modo fides eſt in credendo, ſecundo modo in ſeruando veritatem, & non recedendo a promiſſis. hoc modo Deus poteſt vocari fidelis, & vocatur aliquando ſcilicet quia fidem ſeruat. i. promiſſionem, quia nunquam mentitur Psal. 144. fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, id eſt Deus ſeruat veritatem in omnibus, quae promittit. ſic etiam dicitur 1. ad Thi. 2. c. f. fidelis eſt, & ſeipſum negare non poteſt, id eſt Deus in omnibus, quae promittit ſeruat fidem, & non poteſt illam negare, & 1. Cor. 10. dicitur fidelis autem Deus eſt, qui non permittit vos tentari; ſeruat veritatem promiſſorum, & non permittit vos tentari ultra id, quod poteſtis, quia ita facere promiſit. Non poteſt tñ vocari Deus fidelis a fide, quaſi aliquid credat, quia impoſſibile eſt, quod aliquid credat cum omnia ſciat. hoc modo ſepe accipitur fidelis in ſcriptura. ſic patet Mat. 24. cum Chriſtus dixit. quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens. i. quis eſt diſpenſator, qui ſeruet fidem domino tractando vere, & legaliter bona eius: ſic et accipit 2. Cor. 4. hic iam querit inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. i. legalis non metitus dño in aliquo. De Moyſe poſſet dici, quod accipitur fideliffimus a fide, quia nemo erat, qui tantam fidem de Deo haberet, vel ita pure de Deo crederet omnia, quae credenda erant: nam ceteri aliqui credebant eis, quae dicebantur a Deo, & aliqui non credebant recedentes a fide. Aliquis tñ poſſet dicere, quod non accipitur hoc modo, quod ſic fidelis non accipit magis, & minus, vt dicitur aliquis fidelior altero, vel minus fidelis, quia fides non poſt haberi niſi tota, & ille in quo aliquid deficit de fide, vel ſaltem in aliquo dubitat, iam non vocatur fidelis, ſed infidelis, vt patet extra de here. c. dubius. i. dubius in fide infidelis eſt. Dicendum quod ſm rigore iſtud eſt

eſt verum, ſed large accipiendo poteſt aliquis vocari fidelior altero, quia firmitus aliquid credit permanendo in eo, quod ſemel credit, & ſic Moyſes poterat vocari fidelior alijs, quia non fuit aliquis perſeuerantior in fide de Deo: ceteri autem mobiles erant, vel aliquando dubitabant.

Adhuc accipi potest fidelis, id est legalis, ſeruens veritatem non eis quae promittebat vel quae iubebat ei Deus ſeruare. & tunc patet quod Moyſes erat fideliffimus in tota domo Dei accipiendo domum vtroque modo. nam accipiendo domum pro Sanctuario verum eſt quod erat Moyſes fideliffimus, quia in Sanctuario ſoli ſacerdotes & Leuitae miniſtrabant ſupra 3. & infra 18. cap. & inter omnes iſtos Moyſes erat fideliffimus, quia nullus ſeruabat Deo tam plene veritatem inter omnes Leuitas, & ſacerdotes, quam Moyſes. Accipiendo alio modo domum pro toto Iſrael, etiam verum eſt quod Moyſes erat fideliffimus, quia in toto populo nullus erat, qui magis Deo ſeruaret veritatem, & ſeruauit eam vſque ad mortem. Ceteri autem in aliquo deficiebant, & iſtud colligitur ex litera in quantum dicitur. qui in omni domo mea fideliffimus eſti. in tota domo. & ita ſignificat aliquid valde magnum, quod non poſt competere ſolis miniſtris Sanctuarij, qui pauci erant. Etiam efficacius hoc patet, quia eſſet tunc parua laus Moyſi ſi ſolum diceretur fidelior Leuitis, qui pauci erant, & maneret totus populus Iſrael quod non diceretur Moyſes fidelior, ſed poſſet credi quod erat aliquis fidelior in populo illo. Dicendum autem quod Deus vocauit Moyſen fideliffimum in tota domo ſua, i. in toto populo Iſrael: & dicit fideliffimus, non ſolum quod magis fidelitatem ſeruaret, ſed quod Deus magis conſidebat ei quod alicui in toto populo. & iſte eſt ſenſus verus. fuit enim in toto populo illo magna multitudo, vt patet 5. r. & 2. c. Deus autem voluit eligere vnum hominem de toto populo, cui loqueretur, & inberet oia quae populus facturus eſſet: nullum autem alium elegit niſi Moyſen. in quo ſignauit quod magis conſidebat iſti quod oibus alijs cum nulli alteri commiſiſſet id quod commiſit iſti. Iſtud ſignificatur ad Heb. 3. c. vbi Apſ. comparat Chriſtum & Moyſen dicens, ſ. ſicut & Moyſes in omni domo eius fidelis eſt, & Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, in teſtimoniū eorum quae dicebantur. Chriſtus vero tanquam filius in domo ſua, quae domus ſumus nos, & ſic fidelitas Moyſi erat in teſtimonium eorum quae dicenda erant. i. Deus magis conſidebat Moyſi ea quae dicenda erant, vt ipſe eſſet teſtis inter Deum & Iſraelitas quod alicui alteri, & iſta eſt veritas de hoc quod Moyſes eſſet fideliffimus.

Quare ergo non timuiſtis detrudere ſeruo meo Moyſi? Iratusque contra eos abiit. Nubes quoque reſeſſit, quae erat ſuper tabernaculum. Et ecce Maria apparuit candens lepra quaſi nix. Cuius reſpexiſſet eam Aaron, & vidiffet perſuſam lepra, ait ad Moyſen Obſecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſimus, ne fiat haec quaſi mortua, & vt abortiuū quod projicitur de vulua matris ſuae. Ecce iam medium carnis eius deterioratū eſt a lepra. Clamauitque Moyſes ad Dominū dicens. Deus obſecro ſana eam. Cui reſpondit Dominus Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nonne Alpi. Toſt. ſuper Num. Pars I.

debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſtea reuocabitur. Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus, & populus non eſt motus de loco illo, donec reuocata eſt Maria.

Quare ergo non timuiſtis detrudere ſeruo meo Moyſi. Id eſt cum ſic ſit, quod ipſe excellat oēs alios prophetas in modo reuelationum quare non timuiſtis detrudere ei? quare hoc quod ſciebatis eum a me dilectū, & valde familiarē debuiffetis timere offendere eū murmurando, quia poterat vobis malum inde inſligi. Accipitur detrudere, i. diminuere famam alicuius verbis, & ſic faciebatur Maria & Aaron dicentes. num per ſolū Moyſen locutus eſt Dñs? nobis quoque ſimiliter locutus eſt, quia in hoc diminuebatur perfectione eius aquales eſſe alijs minoribus. Iratusque contra eos. Id eſt punite paratus. quod patet, quia immediate apparuit Maria perſuſa lepra. vel dicitur iratus, quia ſic apparebat ex verbis eius, licet in eo nulla eſſet ira. Abijt. Id eſt reſeſſit de loco in quo erat loquens Aaron & Maria. nam nubes reſeſſit, vt patet immediate, & ipſe cum nube aſcendit. vel dicitur abiit, i. ceſſauit loqui & diſparuit, & iſte eſt proprie modus iratorū, quod proponant querelā ſuā alicui verbis duris, & rñſionē nullā expectent ab eſtes, quia ira non ſinit eos auſcultare, & in hoc volebat ſe denotare iratū. maxime, quia non oportebat expectare eum Aaron & Maria nihil deberent rñdere, quia erant ſibi conſcij criminis, nec ad hoc vocati fuerant, vt rñderent, ſed vt iſta increpatio eſſet eis pars penaſ inſtignenda. Nam Aaron locutus eſt contra Moyſen, ſed nullā aliam penam ſuſcepit praeter iſtam increpationem Dei. Nubes quoque reſeſſit quae erat ſuper tabernaculum. Non eſt ſic intelligendum vt nubes recederet de ſuper tabernaculum, quia quocumque illa recederet caſtra moueri deberent, vt patet ſupra cap. 9. ſed non fuerunt nunc mota cum Maria ſteterit ſeptem diebus leproſa & expectauerunt Iſraelitae illis diebus, vt patet infra. Sed dicitur quod nubes quae erat ſuper tabernaculum reſeſſit referendo ad diuerſa, ſed nubes quae eſſe conſueuerat ſuper tabernaculum toto tpe quo manebat caſtra reſeſſit nunc: non quidem quod reſeſſit de tabernaculo, ſed quod reſeſſit de loco in quo loquebatur angelus Aaron & Mariae. nam ad locutionem deſcenderat de ſuper tabernaculum ad oſtium illius: nunc finita locutione reſeſſit inde aſcendens ſuper tabernaculum.

Et ecce Maria apparuit candens lepra ſicut nix. Id eſt immediate vt reſeſſit nubes apparuit Maria tota leproſa, & color illius erat candidus ſicut nix. iſte eſt color lepra. facit enim variari carnem a naturali colore in quendam candorem lucentem, qui non eſt albedo carnis, ſed vocatur albor, vt patet Lenitici capitulo decimo tertio.

Cumque reſpexiſſet eam Aaron & vidiffet perſuſam lepra. Hoc fuit antequam recederet Maria & Aaron de oſtio tabernaculi, vbi locutus fuerat eis Deus, ideo Aaron ſolus vidit tunc lepram: Moyſes autem non acceſſerat ad locum illum ad colloquutionem, ideo non videbat.

Ait ad Moyſen. Aaron fuit locutus ad Moyſen, & non Maria, quia ipſa videns ſe leproſam erat ſtupida non potens loqui: vel poteſt dici quod ipſa verecū dabatur, quia per peccatum ſuum in Moyſen ſultinebat penas iſtas, ideo non audebat atrollere oculos ſuos ad eum, nec loqui praerubore, ſed locutus fuit Aaron, qui non tantum peccauerat. Obſecro Domine mi. Vocat hic Aaron Moyſen

Moyſen Dominum quem alias non erat ſic vocare conſue- tus. timor tamen eum lepidum faciebat: nam timebat forte, quòd ei aliquod malum adhuc futurũ eſſet: ideo valde cum reuerentia loquebatur,

Imponere peccatum dupliciter contingit.

Ne imponas nobis hoc peccatum. Ideſt non conſentias nos pati pro iſto peccato. Imponere peccatum dupliciter eſt. vno modo pro diffamare aſſerendo aliquem commiſiſſe quod non commiſit: & iſti vocantur criminatores, ideſt inventores vel impoſitores criminum, & eſt valde illicitum. de hoc Leuit. 19. cap. non eris criminator, nec ſuſurro in populis. hoc modo non imponebat Moyſes crimen Aaron & Marię, quia nihil de eis locutus fuerat. Secundo modo dicitur imponere crimen, ideſt imputare ad pœnam: & hoc modo Deus nobis imponit crimina, quia dat pœnas pro eis, & hoc modo rogabat Aaron ne imponeret eis Moyſes hoc peccatum, ideſt non conſentiret imponi eis pœnam: iam enim Deus pœnam impoſuerat. Si autem Moyſes taceret non orans pro ablatione pœnę conſenſiſſet impoſitę pœnę, & diceretur quòd ipſe imponebat. & dixit hic Aarõ ne imponas nobis, quia ipſe cõſitebatur ſe peccaviſſe, vt pater immediate, ſed quod ſtulte commiſimus in te, & timebat pœnam ſibi futuram, ideo non ſolum dixit nõ imponas huic, ideſt Marię peccatũ iſtud, ſed non imponas nobis, ſ. vtrique. nam quamquam non fuiſſet punitus, non credebat ſe penitus eualuſum.

Quòd ſtulte commiſimus. Iſta clauſula poteſt dupliciter induci. vno modo quòd cõſiteantur culpam ſuã in hoc fuiſſe grauem, & ſic facilius veniam mererent a Moyſe. & eſt ſenſus ſtulte commiſimus, ideſt totaliter contra rationem egimus, vel mala intentione. Alio modo poteſt poni ad diminuendum peccatum, ſcilicet, quòd ſtulte commiſimus, ideſt non fecimus hoc ex malitia, ſed ex animo indeliberato ſolum per motum leuem paſſionis, quòd eſt ſtulte agere, quia ſtulte fit quòd ſinerationis perquiſitione fit & quaſi indeliberate.

Ne fiat hæc quaſi mortua. Ideſt ne maneat iſta ſoror noſtra quaſi mortua. Dicit hoc, quia ſi in lepra manere deberet, eſſet velut mortua: reputant enim leproſi mortui, quia expellebantur a caſtris, & priuabantur a communicatione aliorum, quòd eſt contra inclinationem humanam, cum ſit homo animal ciuilitatem diligens, vt pater 1. & 3. Polit. ideo talis priuatio dicitur mors ciuilis, & ipſi qui lepram incurſũt, dicuntur tunc mori. ſicut dicit Eſa. cap. 6. ſin anno quo mortuus eſt rex Ozias vidi Dominum ſedentem, & c. & tamen non accipitur ibi mors pro morte naturali, ſed pro incurſu in lepra, quia incidit in lepram cum velleret offerre thura coram Domino, vt pater 4. Reg. cap. 15. quòd autem de lepra & non de morte intelligatur verbum Eſaie ſententia eſt Iudæorum. de quo etiam ibidem dicitur. *Vi abortiuum quod proicitur de vulua matris ſue.* Quia ſicut fetus abortiuus nõdum maturus, nec perfectus, ſed adhuc membris imperfectus eſt, ita Maria erat imperfecta, quia medietatẽ corporis eius operuerat lepra, & illa deſiccando conſumpſerat niſi ſanaretur, & hoc ſignat litera ſequens, ſcilicet, ecce medietatem carnis eius deuoratum eſt a lepra. Alio modo poteſt intelligi ne fiat quaſi abortiuum, quòd proicitur de vulua, quia abortiuum venit ad eſſe: & tamen non manet in luce, quia non viuunt: & tantum eſt quaſi ſi ſemper manſiſſet in vtero matris, ſic & de Maria ipſa videbatur eſſe, ſed non erat: quia ſi leproſa maneret quæ eſſet, tamen ita eſſet ac ſi nõ eſſet, & hoc tetigit litera ſupra, ſ. ne fiat hæc quaſi mortua: non dixit ne fiat mortua, quia non vere moriebatur, ſed quaſi mortua, quia licet ſit, tamen ita eſt ac ſi non eſſet. ſicut abortiuum in lucem exit, ſed ita

Fac ſi non exiſſet. Nam ſicut illud nunquam inter homines communicabit, ſed de vtero transfertur ad tumulum, ita & iſta leproſa effecta in æternum caritura eſſet humana communicatione. *Ecce iam medietatem carnis eius deuoratum eſt lepra.* In hoc Aaron incitat Moyſen ad orandum pro ipſa velociter dicens, *Ecce iam.* Ideſt in iſto paruo tempore ex quo percuffa eſt, lepra peruenit vſque ad medietatẽ corporis eius, & deſiccado conſumpſit, ideo ſi modicum expectas non orando pro ipſa velociter conſumetur, ideo deprecare immediate, & in hoc etiã proſequitur ſimilitudinẽ de abortiuo, quia ſicut illud imperfectum in partibus ſuis eſt, quia interdum medietatem ſolam habet, ita & Maria ſolam medietatem corporis habere cenſebatur quæ a lepra nõdum cõſumpta fuerat. *Clamauit itaque Moyſes ad Dominum.* Scilicet pro illa quę contra eum murmurauerat in quo patet mitiſſimus, nam ſi vindictam expeteret non orafſet.

Moyſes an debeat dici mitiſſimus, quia orauit pro Maria quę contra eum murmurauerat, & an fuerit æqualis beato Stephano. *Quæſt. XLIII.*

SE d adhuc non accedit in hoc ad perfectionẽ ſanctorum noui teſtamenti, quia beatus Stephanus pro lapidatoribus eum orauit poſitis genibus dicens. Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum: quia nesciunt quid faciunt, vt pater Act. 7. ca. Nam Moyſes pauca tolerauit, ſ. verba detractiois. Stephanus autẽ mortem acerbiffimam perſerebat. Item Stephanus orauit pro lapidatoribus cum eum adualiter lapidarent. Moyſes autem orauit pro detractoribus cum iam detractio præteriſſet: & in hoc in infinitum differt. Nam cum aliquis actualem perſert iniuriam inſurgit in eo quædam dura paſſio appetitus vindictę propter malum præſens, & eſt difficillimum, vt quis tunc remitteret ei a quo patitur, quanto magis quod pro eo oraret. Cum vero illatio iniurię tranſierit facilius fit, quia mitigantur paſſiones, & homo iam remittere potẽt, ſic enim fuit in Moyſe: iam enim tranſierat murmuratio facta de ipſo. Item Stephanus orauit pro lapidatoribus nemine petente, quod oraret, ſed ipſe flexis genibus hoc petijt. a Moyſe autẽ Aaron petijt quod oraret pro Maria, ideo minus erat. Item Stephanus orauit pro perſecutoribus, quoniam nõdum ſtatuiebatur illis ad peccatum nec puniebantur. Moyſes vero orauit pro Maria cum pœna iam illata fuiſſet, & in hoc nimis differt. nam cum aliquis videt eum qui iniuriam ſibi intulit pro hoc patientem dignas pœnas habet aliquid per quod ſteclatur ad miſericordiam: & ſic fit in multis qui primò accuſauerunt aliquos ad mortem: poſtea vero cum eos dāpnatos vident miſerentur eorum, & pro eorum exorant liberatione: ſic namque ipſe inſeliciffimus Iudas fecit qui quæſum ex auaritia vendidiſſet: cum tamẽ videret quod cõdemnatus eſſet ad mortẽ penitentia ductus retulit argenteos 30. ſacerdotibus Matth. 27. c. Cum autẽ qui ſuſcepit iniuriã nõdum videt iniuriatorẽ pati aliquid, nõ hẽt per quod ſteclatur ad miſericordiã. Si ergo tunc miſeretur maior miſeratio eſt. ſic ſe habuit Stephanus ad Moyſen. ergo in cõparabiliter ſere in iſto actu exceſſit Stephanus Moyſen. Chriſtus autẽ idẽ egit quia pro ſuis crucifixoribus exorauit vt teſtantur Euangeliftæ nec ſolũ ipſi, ſed etiam Eſa. c. 53. ſed nõ eſt comparandus aliquis actus Chriſti ad noſtros, ſicut non eſt proportio finiti ad infinitum, *Domine Deus obſecro ſana eam.* orauit Moyſes vt ſanaretur. Habebat. n. inductũ ad hoc, quia ſoror ſua erat, & quæſum fratres in alterutrum interdũ leuiter offendat nõ manet offenſio. ſanguis. n. co-gnatus tollit eam: potiſſime, quia ipſa conſodiuerat Moyſen quãdo erat expoſitus in flumine, & procura-

uit ſalutem eius coram filia Pharaonis, vt patet Exo. A cap. 2.

Cui reſpondit Dominus. ſi pater eius ſpuiſſet in faciem eius nome deberat ſaltem ſeptem diebus rubore perſundi. Reſpondit Dominus petitioni Moyſi non negans eius ſanationem, ſed dicens quòd non erat immediate ſananda & inducit rōnem, quia ſi pater eius ſpuiſſet in faciem ipſus ſeptem diebus perſunderetur rubore, ita cum Deus eam puniuiſſet ſaltem ſeptem diebus debebat eſſe extra caſtra. in hoc patet quòd Moyſes petebat eam ſanari immediate: Dominus tamẽ non cõceſſit hoc, ſed fecit per ſeptem dies expectare, ideo ſubintelligendum eſt quòd Moyſes ſic orauerit: Domine ſana eam immediate, quia tora conſumitur, & habebat iſte modus orandi colorem ex eo quòd dixit Aaron. ecce iam medietatem carnis eius deuoratum eſt lepra, ideſt in hoc paruo ſpatio medietas corporis eius deuorata eſt: quanto magis ſi manſerit vltra in lepra, & reſpondit Deus ad partem ſecundam orationis. Ponit litera comparationem de patre noſtro ad Deum: ſi enim pater Marię expuiſſet in faciem eius quòd erat ſignum vituperij, vel indignationis: ipſa abſcondiſſet ſe ſeptem diebus non apprensus præ reuerentia vel rubore: hoc eſt propter magnam reuerentiam patris, quia contumelia ab ipſo illata magna eſt: ſicut enim cum aliquis honoratur a magnis viris honor magnus eſt, ita cum dehonoriatur ab eiſdem magna eſt dehonoriatio. patrem autem in magna reuerentia habere debemus, quia dijs & patribus non poſſumus redde æquiuales, iuxta Ariſt. 8. Ethic. ideo cum ipſe nos dehonoriauerit magna eſt dehonoriatio, propter quod erubelcendum eſt ſi ipſe nos dehonoriauerit. de Deo autem magis eſt qui eſt maxime reuerentię, ideo magis erubelcendum eſt, cum ipſe propter peccatũ nos percufferit: ponit de ſputo miſo in faciem, quia aſſimilatur leprę: vtrumque enim facit hominem immundum.

Separatur ſeptem diebus extra caſtra. Habens lepram ſeparabatur ſeptem diebus & recludebatur: & poſt illos ſacerdos inquirebat an eſſet lepra mundata: ſi autem reperiretur ſanata, reducebatur ad communicationem aliorum, de Maria ſic apparuit. de hoc Leuit. cap. 13.

Et poſtea reuocabitur. Ideſt poſt ſeptem dies reuocetur in caſtra. iſtam pœnam dabat Deus Marię ad ruborem, & non vt maneret in lepra. erat autem rubor quòd ſeptem diebus ſepararetur a cõmunicatione omnium Iſraelitarũ. ceſſauit autem lepra poſt illos ſeptem dies.

An cõmunicatio leproſorum hic ſeruata fuerint, qua erant duplices. *Quæſt. XLIII.*

QUÆRET aliquis an hic ſeruata fuerint cõmunicatio quę ſeruabantur circa leproſos Leuit. cap. 13. Et dicendum quòd duplices erant cõmunicatio ad leproſos. quædam erant ad inquirendum an eſſet vera lepra. alia erant ritus circa ipſum qui ſanabatur a lepra, cum conſtaret verẽ ſanatum. de primis habetur Leuit. cap. 13. De primis reſpondendum eſt, quòd in Maria poterant dupliciter obſeruari. Primo modo ad ſciendum an eſſet vera lepra in Maria quando apparuit candens. Secundo de inquisitione poſt ſeptem dies cũ reduceretur in caſtra, an eſſet ibi vera lepra. De primo dicendum quod non oportebat obſeruari cõmunicatio in inquirendo, quia ſatis apparebat Mariam eſſe leproſam, cum omnia ſigna leprę eſſent in ea. Item apparebat hoc ex teſtimonio Dei. dixit enim quod expelleretur de caſtris vſque ad ſeptem dies, ſi tamen nõ fuiſſet leproſa non Alph. Toſt. ſuper Num. Pars I.

iuberet. Item de cõmunicatio quæ erant in inquisitione apparet quod erant pp dubiũ, vt patet Leuit. c. 13. Sed hic conſtat de Maria quod erat leproſa. fruſtra ergo erat inquirere. De cõmunicatio autem inquisitionis quas faciebat ſacerdos poſt diem ſeptimũ reclusionis dicendum eſt quod non fuerint obſeruata in Maria, quia in ſeptima die inquirebatur rursus de leproſo an apparerent in eo aliqua ſigna, quia dubitabatur. de Maria tamen poſt ſeptem dies manifeſtum erat, quod non erat leproſa, quia Dominus iubebat eam reduci in caſtra: non tamen iuberet ſi leproſa maneret. Dicendum ergo de cõmunicatio quę fiebant ad inquirendũ veritatem leprę nullam fuiſſe obſeruata in Maria.

Quæret aliquis de cõmunicatio quę fiebant poſt reditam ſanitatem, an fuerint in Maria obſeruata, ſ. de rationibus pilorum, & lotionibus corporis atque ſacrificijs. Reſpondendum eſt quod non, quia Deus iubebat quòd eſſet ſeptem diebus extra caſtra, & immediate reduceretur. ſi tamen deberent obſeruari in ea omnes cõmunicatio non rediret immediate in caſtra: alioquin iſta iuſſio Dei de reducendo eam in caſtra nihil operaretur. Item non ſtat, quia ad hoc quod obſeruarentur cõmunicatio mundificationis oportebat fieri ſacrificia pro mūdatione hac, ſ. turtures, vel columbas, & agnos anniculos, & paſſeres mūdicos, & vinum oleum, & farinam, vt pater Leuit. cap. 14. Item in deſerto non obligabantur Iudæi obſeruare cõmunicatio de mundificatione: quamquam ergo habuiſſet Maria conuenientem locum ad hanc mundificationem non curaret cum ſine hac munda eſſet. Item nõ poteſt ſtare, quia immediate vt Maria mūdata eſt receſſit populus de Aſeroth: ſi tamen debuiſſent obſeruari in ea cõmunicatio quæ habetur Leuit. cap. 14. non receſſiſſet populus immediate vt Maria redijt in caſtra. primum patet quia dicitur hic, & non eſt populus motus de loco illo donec reuocaretur Maria. ergo videtur quòd immediate motus eſt, vt redijt Maria in caſtra, ſed ipſa in ſeptima die redijt, ergo immediate receſſerunt. Secundo patet, ſ. quod non immediate receſſiſſent ſi obſeruaretur purificatio illa quę habetur Leuit. cap. 14. nam poſtquam aliquis eſſet in mundatus lauabatur & reducebatur in caſtra, & tunc rarus toto corpore manebat ſeptem diebus in caſtris, ita quòd nõ iret in tabernaculũ ſuum, ſeptima die iterũ radebatur: die vero octaua conferebat ſacrificia de quibus eo. cap. oportuiſſet ergo populum expectare ſaltem octo dies poſtquã rediret Maria in caſtra, ergo non fuit facta purificatio leproſorũ de qua Exo. c. 14.

Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus. Ex præcepto Domini ſuſtinuit iſtam pœnam Mariam ſeptem diebus manens ſola extra caſtra, neque oportebat quòd eſſent aliqui famulantes ei, quia nõ indigebat aliquo miniſterio cũ extra caſtra haberet omnia neceſſaria, ſ. manna, & aquam. nam manna non cadebat in caſtra, ſed in circuitu caſtorũ, vt patet Exo. 16. & præced. cap. & ibi ipſa haberet manna. *Et populus non eſt motus de loco illo donec reuocaretur Maria.*

Quomodo manſerint caſtra ſeptem diebus in Aſeroth propter honorem Marię leproſe, & quomodo poterat moueri extra caſtra: & quomodo mouebantur alij leproſi. *Quæſt. XLV.*

QUASI dicat Iſraelitę reſſuri erant de Aſeroth parum poſtquam illuc acceſſerunt, ſed morari ſunt pp Mariam. nam Deus volebat eos feſtinare ad ingrediendum in terrã Chanaan, ideo nihil cauſę erat quare morarentur 7. diebus in Aſeroth: manſerunt tamen ibi nõ ex neceſſitate, quia non erat neceſſarium expectare leproſos, licet in caſtra recederet, poteſt autẽ ipſi poſtea recedere, quia cũ

Israelitę eſſet magnus populus, & habebant pecora multa atq; iumenta, & plauſtra portantia vteſilia ſua, manifeſta via fieret tranſitus caſtrorum. nam ſaltem orbitę rotarum hoc proderent, ideo etiam ſi per aliquot dies morarentur leproſi poſt tranſitum caſtrorum, non poſſent errare viam tranſitus caſtrorum. Difficilius tamę erat quantum ad cibos, quia manna quod ſolum eis erat cibus, cadebat dumtaxat in circuitu caſtrorum, ſi ergo aliquis diſtaret a caſtris per duas aut tres leucas non poſſet habere manna, ſed quantum ad hoc prouiſum erat, quia leproſi quamquam eſſent extra caſtra, tamen cõiuncti erant caſtris ſcilicet in parua diſtãtia, ita vt habere poſſent de manna quod cadebat apud caſtra, & tunc cum caſtra mouenda eſſent ipſi audiebant vocem tubarum, & pariter mouebantur, licet non miſcerentur alijs euntibus ſub vexillis, ita ergo Maria facere poterat, q̄ quamquam excluſa eſſet a caſtris manſura ſeptem diebus extra caſtra: tamen recedere poterãt ipſa die caſtra, Maria ſequeretur caſtra non introiens in illa per ſeptem dies. Sic enim omnes alijs leproſi faciebant, nam non ſolum Maria excluſa eſt in deſerto propter lepram, ſed etiam omnes alijs qui leproſi erant, quia ſic Deus iuſſerat ſupra cap. 5. & executio eius ibi ſubditur, ſ. quod Israelitę eiiceret de caſtris omnes leproſos & fluentes ſemine, ſed propter iſtos nõquam expectabat populus quin moueretur, ſed mouebantur ſuis temporibus, & leproſi aliquoſque diſtantes a caſtris mouebantur. fuit tamen honor factus Marię, vt non mouerentur caſtra quouſque ipſa reduceretur: ita vt moueretur ipſa intra caſtra.

Et dicunt aliqui quod hoc fecerit populus propter reuerentiam Moyſi & Aaron qui erant principes populi: Maria autę erat ſoror eorũ & erat prophetiſſa. Sed dicendum eſt quod in hoc nullam reuerentiã exhibuit populus Moyſi & Aaron. Nam quæretur an nubes mota fuerit in iſtis ſeptem diebus antequã Maria reduceretur ad caſtra vel non fuit mora. ſi dicatur quod fuit mora neceſſe erat quod mouerentur Israelita, vt patet ſupra cap. 9. & dato quod ipſi ppter reuerentiam Marię nollent recedere quouſque ipſa fanaretur; tamen cognoſcerent ſe offendere Deum, qui dabat eis ſignum recedendi per motum nubis. Item dato quod non curarent de offenſa Dei, tamen ſi nubes ſemel moueretur, & ipſi non expedirentur in motu ad motum illius, poſtea neſcitẽt locum ad quem mouerentur cum ſemel effugiſſet nubes ab oculis eorum, cum nullum itineris maneret veſtigium, non ergo expectarent Israelitę Mariam ſi antequam fanaretur moueretur columna nubis. Si autem dicas quod non fuit mora nubes vſquequo Maria reduta eſt in caſtra, nullam reuerentiam exhibuit populus Moyſi expectando reductionem Marię in caſtra, quia etiam ſi nollent cogebantur manere in caſtris quouſque nubes moueretur, quia alias offenderent Deum ſi mouerentur, antequam nubes daret ſignum mouendi. Item neſcirent quo eundem eſſet, cum ibi non eſſet via, & eos nemo dirigeret. Item quia forte non haberent manna: priuaret enim illos Deus beneficio hoc ſi contra volũtatem eius mouerentur de caſtris, manet igitur, quod populus non exhibuit reuerentiam aliquam Moyſi, ſed Deus honorauit maxime Moyſen in hoc, quia nubes reſceſſura eſſet, & populus ſecuturus eam; ſi Maria non fuiſſet eiecta de caſtris, vt ſignificat litera quę ponit populum preſtolantem reditum Marię in caſtra. fecit tamen Deus q̄ nubes non recederet quouſque rediret Maria, & hoc propter honorem ſolius Moyſi. Erat enim Maria ſoror eius, & pro nullo aliq̄ leproſo hoc factum eſt quamquam multi eſſent,

F. Cur dixit Deus quare non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi. Quęſt. XLVI.

AD HVC circa dicta in textu quæretur quare poſtquam Deus finiuit verba ſua, in quibus laudabat Moyſen dixit. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? Dicendum quod hoc fuit, quia ante hoc Deus loquebatur Marię & Aaron oſtendens ei excellentiam Moyſi, & ante illum neſcirent ipſi quantum peccauerant, vel ſaltem Deus nõdum oſtenderat eis quantum peccaſſent. nunc vero finierat plene oſtendere excellentiam Moyſi: ideo dixit. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? id eſt cum iſtud ſciretis vel ſcire deberetis, quare non timuiſtis detrahere illi, q. d. timere debueratis dicere mala de viro tantę excellentiã. Dicuntur autem iſti detrahere Moyſi, id eſt diminuere aliquid de excellentia eius, nam ipſe erat tam excellens quantum oſtenſum eſt, & Maria & Aaron diminuiebant aliquid de excellentia eius æquantẽ ſe ei cum dixerint. nonne & nobis ſimiliter locutus eſt Deus? id eſt æqualiter locutus eſt nobis ſicut Moyſi. Sed falſum eſt, q̄a Moyſes erat excellentior omnibus, vt oſtenſum eſt. ideo iſti equando ſe ei detrahebant illi, id eſt minuiebant honorem, & excellentiam eius, quę ſecundum veritatem ei debebatur.

Quare dicitur quod Deus iratus eſt nunc contra Mariam & Aaron, & iratus reſceſſit. Quęſt. XLVII.

SE D quæretur cum Deus finiuit verba ad Mariam & Aaron, quare dicitur, quod iratus eſt contra eos? Dicendũ q̄ in Deo nõ eſt ira neq; aliqua paſſio, quia Deus nullo modo eſt mutabilis loco neque deſiderio Iaco. 1. c. ſcilicet, apud quem non eſt tranſmutatio neque viciffitudinis obũbratio, ſed Deus eſt ſemper in delectatione, & habet vnicam & ſimplicem delectationem, vt dicit Atiſt. 7. Ethic. cap. vlt. Dicitur tamen Deus aliquando irati modo humano, ſcilicet quia facit ea, quę homines irati faciunt. irati autem p̄nam inferunt ſi poſſunt, & quia Deus interdum p̄nas infligit hominibus, dicitur eis iratus eſſe. nunc autem q̄n Deus finiuit verba ſua ad Mariam & Aaron puniuit ſtatim Mariã perfundens eam lepra. ideo dicitur tunc iratus, quia tunc oſtendit ſignum irę, id eſt p̄nam.

Quare non dicitur Deus iratus antequam finierit verba. Et ira quando comenienter oſtenditur. Quęſt. XLVIII.

AD HVC quæretur quare non vocatur iratus ante hoc, ſed tunc quando finiuit verba dicitur iratus. Dicendum quod iſtud ponitur multum artiſcioſe, primo, quia ita conuenit Deo. Nam Deus ſecundum veritatem non habet iram, ſed ira ſua eſt inflictio p̄nę, ideo tunc ſolum Deus dicitur iratus vel irati quando p̄nã inferit, ſed quando Deus loquebatur Marię & Aaron omnia quę ſupra habentur, nullam p̄nam inferebat, ideo non diceretur tunc iratus vel irati. cum autem finiuit verba intulit ſtatim p̄nam, ideo tunc dicebatur irati. Secundo, quia hoc etiam competit modo humano, quia ſiquis vult alicui p̄nã inferre, & prius vult oſtendere ei ſecundum rationem quantum peccauerit ad hoc quod p̄nam inferat: tandiu tandiu ille manet probando delictum per rationem, non oſtendit ſigna irę. Cũ autę putauerit ſufficienter p̄batũ eſſe delictũ, & quãtitatẽ ei: tũc ceſſans arguere ex rōne oñdit vultũ iratum,

iratum, & obiurgat peccantem, atque p̄nam inferit. A ſic autem Deus prius voluit oſtẽdere peccatum Marię & Aaron, & poſtea punire: oſtenſio autem peccati fuit per omnia iſta quę dicuntur hic, ideo quãdiu durauit Deus dicẽdo iſta nõ dicitur quod iratus eſt: ſtatim autem vt illa cõpleuit dicitur, quod iratus eſt. Tertio, quia vt dicit Seneca vtendum eſt ira vt milite, & non vt duce, id eſt quandiu manet conſilium & deliberatio quę pertinent ad ducem, nunquam debet ineſſe ira, quia illa impeditur animum in conſideratione veritatis, ſicut dixit Cato. poſtquam autẽ deliberatum eſt, ira conueniens eſt; ſicut miles ad executionem belli. & tamen quamdiu Deus loquebatur p̄cedentia erat ſicut cõſilium ad deliberationem de puniendi iſtos, quia per rationem oſtendebatur delictum ipſorum, & ad illud non debebat dici quod Deus erat iratus, quia ira impedit cognitionem veritatis, ſed finita illa inquisitione conuenienter dictum eſt, quod Deus iratus fuit, quia nõ reſtaret niſi executio ad quam ira prodeſt in homine.

Quare bis dicitur Deum eſſe iratum. Quęſt. XLIX.

QUARE bis dicitur hic in litera bis quod Deus iratus eſt pro iſta murmuracione contra Moyſen. nam a principio dicitur q̄ cum audiffet Dominus iratus eſt valde, & poſtea in fine verborũ dicitur. iratusque eſt Dominus. quia cum ſit vnicum factũ, ſcilicet murmuratio contra Moyſen ſolum ſemel deberet dici Deus iratus. Dicendum quod in Deo non eſt vere ira, ſicut ſupra dictum eſt. & tamen ſi eſſet ſolum fuiſſet hic vnica ira, quia nõ accidebat aliquid de nouo propter quod eſſet alia ira. Sed dicitur bis in litera Deus iratus, quia ita conuenit ſcripturę in quantum oſtendit nobis res ab eo factas, & modum faciẽdi humanum. Et fuit conueniens poni in iſta narratione bis quod Deus iratus fuerit, ſcilicet in principio & in fine. in principio quidem tanquam motiuum, in fine autem vt executio. nam quando Deus audiuit murmuracionem contra Moyſen, quia ipſe ſciebat hanc eſſe iniuſtam, etiam ſi nondum probaſſet illud Marię & Aaron, dicitur q̄ iratus eſt valde. poſtea vero oſtẽdit per rationem longam cõtra Mariam & Aaron quod peccauerant, & tunc rursus dicitur q̄ iratus eſt Deus, ſcilicet, quia probato illis peccato ſuo nõ reſtabat niſi vt inferretur eis p̄na, quod per iram fieri ſolet. Aliter potẽt dici quod ponitur hic Deus bis iratus, ſ. in principio & in fine. primo dicitur Deus iratus vt innuatur, q̄ hoc totum quod hic contra Mariam & Aaron fecit, fuit ex motiuo irę: quia ſtatim vt audiuit murmuracionem contra Moyſen iratus eſt, quia ſciebat iſtam eſſe iniuſtam: & mouente ira, licet nondum oſtenderet Deus ſigna eius, vocauit Aaron & Mariam ad Sanctuarium & locutus eſt omnia, quę habentur in litera. Completis autem verbis cum ſufficienter oſtendiſſet peccatum Marię & Aaron dicit q̄ iratus eſt, quia tunc oſtendit iram exterius in feren-do p̄nam, & ſic poteſt dici q̄ dicitur bis iratus, quia primo eſſet ira interior, ſecundo eſſet ira exterius in ſignis & executione.

Quare dicitur quod iratus Deus abiit. Quęſt. L.

SE D adhuc quæretur. quare dicitur, iratusque contra eos abiit, id eſt ſtatim vt iratus eſt Deus contra Mariam & Aaron reſceſſit de loco in quo erat? Dicendum quod Deus dicitur reſceſſiſſe non quidem quod vere reſceſſerit, quia non poteſt cum vbi- Alph. Toſt. ſuper Num. Pars I.

que ſit, quia terram & celum implet Hier. 23. ſ. cœlum & terram ego impleo. & celum & cœli cœlorum eum capere non poſſunt 3. Reg. 8. & 2. Paralipomen. ſexto capitulo. non poteſt tamen recedere de aliquo loco, niſi qui deſinit ibi eſſe, ideo Deus non poteſt recedere de aliquo loco, neque venire ad illum, ſed iſta omnia dicuntur modo humano, quia ſimplices aliter intelligere non poſſunt. ſic dicitur Gen. 1. 1. quod deſcendit Deus, vt videret turrem quam edificabant filij hominum. ſic etiam dicitur in Symbolo de filio Dei, quod deſcendit de cœlis: & tamen filius Dei nondum habens vnitam ſibi naturam humanã, neque aſcendere neque deſcendere dicitur, cum vbi- que ſit.

Dictum eſt tamen hic, vt aliqui putant de Deo, q̄ reſceſſit, quia iſte qui vocatur hic Deus eſt angelus, qui erat in columna nubis. angelus autem venire & recedere poteſt, quia non eſt vbi- que. Dicendum verum eſſe quod iſte qui dicitur reſceſſiſſe erat angelus, & non Deus, ideo poterat recedere. tamen ſcriptura non loquitur hic de eo tanquam de angelo, ſed tanquam de Deo cum dicitur. iratusque Dominus abiit, ideo debet de eo talia dicere quæ de Deo dici debent. & tamen dixit quod abiit, ideo ſcriptura concedit, quod Deus venit, & Deus recedit. Sed dicendum quod iſtud dixit ſcriptura propter duo. primo, quia Deus dicitur eſſe alicubi, quia ibi operatur, & quia ante hoc in præſentia Marię & Aaron loquebatur Deus dicebatur ibi eſſe: ceſſauit autem poſtea loqui, ideo debet dici q̄ tunc reſceſſerit. Secundo & præcipuẽ, quia licet Deus ſit vbi- que, tamen videtur determinari ad aliquem locum per aliquod ſignum exterius, ita erat hic columna nubis, in qua Deus dicebatur eſſe, ideo vbi- que illa eſſet, dicebatur eſſe Deus, & quando illa moueretur diceret quoque moueri Deus, & quia nunc finitis verbis iſtis reſceſſit columna de loco in quo erat, dicit quoq; Deus reſceſſiſſe. & iſtud patet in litera, ſcilicet iratusque contra eos abiit, & nubes quoque reſceſſit quę erat ſuper tabernaculum.

Quare dicitur quod reſceſſit Deus. Quęſt. LI.

ET tunc manet dubitatio, ſcilicet quare Deus iratus reſceſſit? Dicendum quod hic poteſt eſſe duplex dubitatio. vna eſt quare Deus iratus eſt. alia eſt, quare ſtatim vt iratus eſt, reſceſſit. De prima dubitatione iam ſupra reſponſum eſt. De ſecunda dicendum quod fuit primo, quia de Deo nihil aſſeritur ſuperuacue: ante hoc enim erat coram Maria & Aaron, quia loquebatur eis. ſed ceſſauit loqui, cum igitur nulla cauſa eſſet manendi ibi vltorius, dicitur quod reſceſſit. Secundo fuit conueniens hoc ex conditione irę, quia cum quis irascitur alteri nollit eum videre, ſed nunc dicitur quod Deus iratus fuit Marię & Aaron, ideo conueniens erat, q̄ nunc recederet ab eis, & hoc ſignificat litera cum dicit. iratusque contra eos abiit, id eſt quia erat iratus contra eos noluit manere cum eis, ſed reſceſſit. Tertio fuit ad innuẽdum quod Deus non volebat rogari ſuper hoc, ſed quod p̄na ab ipſo inflicta maneret. nam ſi Deus completis verbis, & inflicta p̄na Marię diceretur manere cum eis, nil aliud videbatur innuere, niſi q̄ vellet rogari, vt remitteret p̄nam. Deus tamen nolebat hoc innuere, ſed potius oſtendere ſe difficilem ad remittendum etiam ſi rogaretur, ſicut poſtea fecit, quia adhuc orante Moyſe vix voluit iſta concedere. debuit ergo dici quod reſceſſerat.

Quomodo intelligitur quod nubes recessit. Quæst. LII.

Sed queretur quare dicitur, nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum. Dicendum quod non debet intelligi quod nubes recesserit tunc desuper tabernaculum, quia sic mouerentur castra supra 9. & Exo. 40. cap. non tamē mota fuerunt, quia manserunt per 7. dies quousque Maria reuocata est in castra, ut patet infra in litera. sed intelligitur, ut supra declaratum est, quod ante hoc nubes erat cum Maria & Aaron, & nunc recessit ad hoc quod esset super tabernaculum.

Est ergo dicendum quod fuit primo, quia Deus dicebatur esse in columna nubis vel angelus eius, ideo quodcumque moueretur angelus siue Deus oportebat moueri nubem. istud patet Exo. 14. scilicet, tollens se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. sed nunc Deus motus fuerat cum dicatur in litera iratus contra eos abijt. debuit ergo moueri nubes, & sic additur, nubes quoque recessit, id est quia Deus recessit, etiam nubes recessit.

Secundò fuit, quia non erat ille locus proprius nubis, sed venerat illuc ad aliquid faciendum, ideo illo expleto debuit redire ad locum priorem. istud patet, quia nubes semper erat super tabernaculum foederis supra 9. & Exo. 40. cap. Quando tamen Deus voluit loqui Mariæ & Aaron descendit columna de loco in quo erat, ut esset intra Sanctuarium circa pauimentum eius, ut ibi posset Deus loqui quasi secretè Mariæ & Aaron, ut innuitur supra in litera, scilicet, descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocās Aaron & Mariam: nunc autem erat expletus sermo ille, ideo nubes debuit redire in locum priorem, & ad hoc dicitur quod recessit: non quidem de tabernaculo, sed de loco in quo erat nunc, ad hoc quod esset super tabernaculū ubi esse solebat.

An Maria fuerit percussa lepra in toto corpore vel in parte, & quare Aaron petiuit à Moyse ut oraret pro ea. Quæst. LIII.

AD HVC queretur an Maria fuerit tota percussa lepra, vel solum aliqua pars corporis eius? Aliqui dicunt quod totum corpus operit fuit lepra, quia dicitur in litera. cum respexisset eam Aaron, & vidisset eam persulam lepra. sed perfundi significat extensionem per totum.

Dicendum quod solet dici communiter quod Maria fuit tota cooperta lepra, sicut & nos terigimus supra in litera. & tamen videtur magis tenendum quod non fuerit totum corpus eius operitum lepra, sed solum aliqua pars, ut potest operiretur facies, & maneret reliquum corpus mundum. Sed adhuc videtur quod non fuit tota facies Mariæ operita lepra, sed aliqua pars eius, quia quando Aaron clamauit ad Moysem dixit. ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. oportet autem quod Aaron loqueretur solum de eo, quod videbat, nam de eo quod erat sub vestibus nesciebat Aaron an lepra persulum esset: dixit tamē dimidium carnis eius deuoratum esse lepra. ergo dimidium eius quod videbat Aaron discooperitum in Maria erat solum operitum lepra: in Maria tamen cum esset scemina honesta non esset nisi vultus nudus. ergo ad plus medietas vultus eius erat operita lepra, quia aliter non potest intelligi litera illa. ecce iam, dimidium carnis eius deuoratum est lepra.

Nisi forte dicatur quod non intelligatur hoc secundum

superficiem, sed secundum profunditatem, scilicet, quod tota superficies corporis Mariæ esset operita lepra. esset tamen ista lepra ita corrosiua quod penetraret versus interiora, & de grossitie corporis siue profunditate penetrasset iam medietatem.

Sed dicendum quod non stat. primo, quia tunc Aaron præsupponeret totū corpus Mariæ persulum esse lepra, sed hoc non est conueniens dici cum ipse nesciret ea quæ sub vestibus latebant. Secundo & fortius quia etiam si Aaron istud præsupponeret utpote quia Maria quæ poterat seipsam interiori tangere illud sibi diceret, adhuc non poterat Aaron asserere quod lepra deuorasset medietatem carnis secundum profunditatem. Tenendum est ergo quod Maria non fuit tota operita lepra, sed solum in facie, & non in tota facie, sed quasi in medietate eius quod signat litera dicens, quod dimidium carnis eius deuoratum erat a lepra, sic autē erat de quibusdā alijs quos Deus percussit lepra, & tamen non percussit in toto corpore, sed in quadam parte, sicut dicitur de rege Ozia quod percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 26. in quo innuitur, quod erat lepra in sola fronte, sed an in alijs partibus corporis eius fuerit lepra, dicitur eo. ca. & 4. Reg. 15.

Aliquis dicit quod quando Aaron istud dixit, scilicet, dimidium carnis eius deuoratum est, solū erat lepra in medietate vultus Mariæ, sed postea illa creuit, ita ut se extenderet per totum corpus eius.

Sed dicendum quod non est istud veri simile. primo, quia non habet aliquod motuum ex litera, neque ex ratione, ideo contemendum est. Secundo, quia potius videtur contrarium ex litera. nam quando istud dixit Aaron, orauit Moyse pro Maria ad Deum ut sanaretur. Deus autem dixit quod maneret sic per septem dies, & sic innuitur quod lepra non processit ultra, sed stetit in loco usque ad quem processerat, & mansit Maria sic septem diebus. Tertio patet adhuc clarius quia Deus loquens de lepra Mariæ dixit. si pater eius spuisset in faciem illius. ergo lepra Mariæ non erat nisi in facie, & erat sicut spiritum, quia non perfuderat totam faciem.

Quare Aaron petiuit à Moyse ut oraret pro Maria. Quæst. LIIII.

NVNC queretur quare Aaron petiuit a Moyse ut oraret pro Maria. Dicendum quod fuit primo, quia Aaron vidit Mariam persulam, & putauit non posse liberari nisi per Deum, ideo voluit quod oraretur Deus. Secundo, quia timebat Aaron quod plaga Mariæ magis cresceret cum dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est a lepra. ut autem occurreretur ne ultra cresceret putauit necesse esse orari Deum. Tertio, quia Aaron viderat quod Deus erat iratus, & intulerat hanc plagam, ideo credebat quod a seipso non moueretur ad sanandum, sed oportebat quod oraretur ab alio, sicut irati non placantur nisi iusticiæ ter retribuerint, vel ab aliquo exorati fuerint.

Quare Aaron non orauit Deum. Quæst. LV.

AD HVC queretur quare Aaron non orauit per se Deum, sed petiuit a Moyse quod oraret? Aliqui dicunt quod hoc fuit, quia non pertinebat ad Aaron orare, neque erat officium eius, sed Moyse. ideo non orauit.

Sed dicendum quod non stat, quia potius pertinebat ad Aaron orare pro toto populo, eo quod erat summus sacerdos, & in vna die anni orabat pro toto populo Leuit.

Leuit. 16. Et ista est conditio summi sacerdotis quod sit inter Deum & populum ad orandum, sic dicit Apostolus ad Hebræos 5. scilicet, omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. unde magis pertinebat ad Aaron qui erat pontifex orare pro alijs quam ad Moysem. sic patet infra 16. ubi Deus volebat cremare totum populum Israel pro murmuracione, & iam cremauerat quatuordecim millia. dixit autem Moyse ad Aarō quod sumeret thribulum & imposito thymiamate staret inter mortuos & viuentes, quod cum fecisset placatus est Deus, & cessauit incendium.

Dicendum igitur quod ad Aaron pertinebat orare: nunc tamen non orauit. primo quia sciebat aliu esse digniorem, qui facilius hoc impetraret, scilicet, Moyse. Secundo, quia ipse erat quasi tremens, & non poterat colligere seipsum ad deuotionem. sicut dixit Leuit. 10. quomodo potui placere Deo in cetermonijs mente lugubri? Tertio & precipue, quia Aarō peccauerat simul cum Maria: ideo erat ipse indipositus ad orandum, quia non exaudiretur oratio eius pro alio cum ipse Deo displiceret. Quarto, quia non solum pro Maria orandum erat, sed etiam pro ipso Aaron, cum ipse peccauisset, & poenam timeret, non erat ergo ipse aptus orare pro Maria cum opus esset, quod aliquis nunc pro eo oraret.

Quare petiit Aaron Moysem, & non alium, ut oraret. Quæst. LVI.

AD HVC queretur quare specialiter petiuit Aaron a Moyse quod oraret, quia etiam poterat aliquis alius orare?

Dici potest primo, quod fuit quia istum inuenit ibi promptiorem ad hoc. Nam erat Moyse intra Sanctuarium cum Maria & Aaron, quia tres simul venerant, & nullus alius cum eis, ut patet supra in litera. ideo licet quilibet aliorum utiliter orare posset promptius inueniebatur ibi Moyse. Secundo propter necessitatem velocis remedij. Nam Maria inceperat percui lepra, & illa subito discurreret per carnem. Si autem Deus non placaretur statim oratione operiretur lepra totū corpus Mariæ, ideo oportebat, quod statim oraretur pro ea. nam si expectaretur ad eundem in castra, & quod aliqui de castris orarent pro illa, prius tota perunderetur lepra quam pro ea oraretur, & sic parum prodesset oratio, quia intentio Aaron erat, quod occurreretur ne lepra ultra cresceret, sed Moyse erat ibi præsens, scilicet, intra Sanctuarium, ideo etiam si in castris essent alij potentius rogari Moyse, ut oraret, quam aliquis alius, & patet hoc, quia Aaron dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra, id est si statim non occurreretur oratio tota caro deuorabitur. Tertio quia credidit Aaron esse Moysem potentiorē ad impetrandum, quam esset aliquis alius in toto populo, quod colligeret ex laudibus, quas nunc proxime Deus dixerat de Moyse, scilicet, at non talis seruus meus Moyse, qui in omni domo mea fidelissimus est. ideo ab isto specialiter peteret Aaron quod oraret. Quarto & adhuc magis principaliter, quia ista causa tota videbatur pertinere ad Moysem, scilicet, quod propter ipsum percussa fuerat Maria, quia murmurauerat, ideo ipso orate facilius remitteretur & sanaretur plaga, etiam si alij essent digniores ad orandum quam Moyse.

Quare Aaron non dixit Moyse quod oraret, sed vsus est alijs verbis. Quæst. LVII.

Sed queretur cum intentio Aaron esset quod Moyse oraret pro Maria, quare non dixit quod oraret, sed dixit obsecro Domine ne imponas nobis hoc peccatum. Dici potest vno modo quod Aaron erat turbatus præ timore, cum videret Mariam subito lepra percussam, ideo non potuit exprimere omnem conceptum suum, sed dixit istud quomodo potuit, intendens plus dicere quam dixerat, & ad hoc adiunxit quod Moyse statim orauit dicens. Deus obsecro sana eam, quasi intellexerit quod hoc volebat Aaron, licet non expresserit. Secundo potest dici & melius quod Aaron non petiuit a Moyse quod oraret Deum pro Maria, ideo non ostendit illud verbis, sed solum petiuit ne indignaretur eis: præsupponebat enim Aaron, quod Deus inflixerat hanc poenam Mariæ pro murmuracione contra Moysem, quia Deus dixerat supra in litera. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moyse? & iratus contra eos recessit. putabat ergo Aaron quod cum totum hoc fieret in fauore Moyse si ipse placaretur, statim esset Deus placatus & cessaret plaga. Tertio potest dici, quod forte Aaron credebat Moysem commotum esse ira contra ipsum & Mariam, & orasse a Deo pro plaga, ut veniret super eos, ideo quod plaga ita crescebat perfundendo carnem, sicut procedebat oratio Moyse, & ad hoc Aaron voluit placare Moysem rogans ut non indignaretur eis, ac si diceret, quod si ille cessaret indignari cessaret plaga extendi, & ad istud consonant verba Aaron in superficie. Quarto quia Aaron non tantum pro Maria percussa petebat quantum pro seipso timebat, & quia nondum poena ei fuerat inflicta, & timebat infligendam, quod fieret si perseueraret contra ipsum indignatio Moyse, ideo non petiuit quod pro eis Deum oraret, sed quod cessaret indignari, quia si hoc faceret non infligeret Deus poenam.

Quomodo sunt accipienda verba Aaron ad Moysem. Quæst. LVIII.

AD HVC petetur de istis verbis, quæ dixit Aarō ad Moysem quomodo accipiuntur? Dicendum quod dixit, obsecro Domine mi ne imponas nobis hoc peccatū, Aaron loquebatur hic ad Moysem cum magna humilitate, quasi ad Deū dicens. obsecro Domine mi. quod erat propter duo. primo quia valde timebat: putauit enim quod non solum Maria puniretur, sed etiam ipse: ideo timor faciebat eum humilem. Secundo ad facilius impetrandum, quia qui se humiliat impetrat: iuxta illud. cor contritum & humiliatum non despicies Psal. 50. humiliavit ergo se Aaron quantum potuit, ut facilius impetraret. Et dixit obsecro Domine mi. ante hoc ipse fecerat se equalem Moyse loquens cum superbia, scilicet, nonne & nobis similiter Deus locutus est? nunc vero Dominum suum vocabat, & si aliquid maius dicere posset dixisset. sequitur. ne imponas nobis hoc peccatum, in quo aliquis dubitaret cur dixit hoc Aaron, quia pro Maria videbatur petere, ideo deberet dicere ne imponas ei hoc peccatum? Dicendum quod Maria percussa erat iam lepra. Aaron autem timebat quod etiam ipse percuteretur, cum sibi esset cōsciū peccati, ideo pro vtroque orauit. pro se quidem, ut non puniretur: pro Maria autem ut cessaret plaga.

Dixit autē ne imponas nobis hoc peccatū, id est non re-

putes nobis illud ad penam: peccauimus quidem contra te, sed oramus, vt non velis quod inferatur nobis pena digna pro isto peccato, & addidit, quod stulte commisimus, id est verum est quod peccauimus, & profitemur peccatum nostrum: tamen non fecimus ex malitia & deliberatione, sed ex quodam impetu indeliberato quod est stulte facere.

Quare Moyses non orauit pro Maria antequam Aaron peteret.
Quaest. LIX.

SED quæretur quare Moyses non orauit hic pro Maria prius quam Aaron peteret ab eo id quod hic habetur?

Aliqui dicunt quod fuit quia Moyses erat indignatus pro murmuracione contra se facta, ideo non moueretur ex seipso ad orandum nisi prius fieret ei aliqua satisfactio, vel impenderetur quidam honor. nam ita soluitur ira. cum autem Aaron cum magna humilitate petiuit hoc a Moysse, placatus est ille & orauit Deum.

Sed dicendum quod hoc non est verisimile, quia scriptura dicit supra in litera quod Moyses erat misericors inter omnes homines, qui morabantur in terra, sed ad mitem pertinet remittere iniuriam, & non experere vindictam, ideo Moyses, qui misericors erat non expectaret quod fieret sibi aliquis honor, vel rogaretur ad hoc, quod cessaret ab indignatione & oraret Deum.

Dicendum igitur quod Moyses ex se ipso oraturus erat Deum pro Maria etiam non petente Aaron, quia tamen Aaron preuenit dicendo, que habentur in litera, non potuit iam Moyses orare nisi rogatus. Secundo & precipue, quia Moyses nondum videbat aliquid propter quod oraret. Nesciebat enim an Maria percussa esset lepra, quia ipse non erat cum Aaron & Maria: licet enim omnes tres simul introissent in Sanctuarium: tamen Deus vocauit seorsum Aaron & Mariam, vt loqueretur eis, & tunc mansit Moyses aliquantulum distans ab eis, sed finitis verbis inflata fuit lepra Mariæ, ideo Moyses non potuit illud videre, quia distans erat. Aaron autem vidit illud, quia erat iuxta Mariam, ideo statim locutus est ad Moysen. istud patet, quia dicitur. cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen. obsecro Domine mi & c. Et sic statim vt Aaron vidit lepram in Maria locutus est ad Moysen, sed non potuit Moyses qui erat absens, ita cito videre sicut Aaron, ideo non potuit orare antequam ille loqueretur. Item patet, quia dixit Aaron. ecce iam mediæ carnis eius deuoratum est lepra. ergo innuitur quod Moyses non videbat istud, quia alias non diceret ei Aaron. ecce iam medium carnis, id est vide quia caro eius deuorata est lepra, quod non diceret Aaron si Moyses illud per se videret.

Quare Maria per seipsam non est locuta ad Moysen vt oraret pro ea.
Quaest. LX.

QUARE ET Vt quare Maria non locuta est per seipsam ad Moysen, vt oraret pro ea, vel vt non imputaret ei hoc peccatum, sicut fecit Aaron. Aliqui dicunt quod fuit ex superbia, quia ipsa est que valde murmurauerat contra Moysen, & sic etiam nunc non voluit humiliari.

Dicendum non esse verisimile, quia non habet motum aliquod ex litera nec ex ratione. ideo contemnendum est. Sed potius credendum est quod quando ipsa sciret se percussam humiliaretur valde, prius enim cum non sentiret neque timeret penam super-

biuit lenitate quadam muliebri contra Moysen. nunc autem verè sentiens seipsam a Deo percussam humiliaretur, cum posset rationabiliter timere grauiorem penam sibi superesse. Secundo quia si Maria persisteret adhuc in superbia Deus non miseretur ei, etiam si Moyses oraret. miserus tamen est, quare non processit ultra plaga. Etiam quia concessit quod statim post septem dies sanaretur. ergo non manebat Maria in superbia. Dicendum aliter. primo quod Maria neque orauit neque locuta est pro se, quia tanta turbatione tenebatur, quod neque loqui poterat. istud verisimile est, quia inflatio pene tantum poterat eam alterare quod ad loquendum & cogitandum efficeretur impotens. Secundo fieret hoc ex verecundia propter Moysen, quia in hoc manifestabatur quod ipsa grauius peccauerat contra Moysen, cum Deus propter illum puniisset eam sic, ideo erubesceret loqui ei: unde non peteret prae verecundia quod pro ipsa oraret. Tertio fieret propter verecundiam plagæ. erat enim lepra immundissima omnium plagarum, cum propter eam repellerentur homines de consortio aliorum, ideo Maria sciens se prius fuisse tanta dignitatis in populo, scilicet, quod esset soror Moysi & prophetissa. nunc vero se esse abiectissimam omnium mulierum propter lepram, erubesceret maxime ita vt nulli auderet loqui, & ad hoc adiunxit, quia postquam Maria percussa est lepra non inuenitur hic fuisse quidquam locuta. Quarto potuit esse, quia forte Maria quando percussa est lepra non vidit, neque sensit plagam. certum est quod non poterat videre, quia illa lepra fuit in vultu, vt supra ostensum est. nemo tamen videt vultum propriam, etiam forte non sentiret, quia inflata fuit ista lepra a Deo. Deus autem potest inspicere insensibiliter, quia lepra non est vulnus, sed morbus, & ira Aaron videret prius lepram Mariæ quam ipsa agnosceret se esse leprosam, & sic oraret pro ea ad Moysen prius quam ipsa loqueretur. Sed præcedentia magis tenenda sunt, quia licet potuisset Maria percuti insensibiliter: est credibilis quod statim sentiret, quia ita fuit de rege Ozia qui percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 16. cap. & tamen statim illud sensit, scilicet, sed & ipse perterritus accelerabat egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini eo. c. de Maria igitur ita credibile est.

An peccauerit Aaron in tali murmuracione, & an licuit ei confiteri peccatum etiam pro Maria.
Quaest. LXI.

NUNC petitur an Aaron peccauit hic in murmuracione facta contra Moysen? Aliqui dicunt quod non, quia si peccasset puniretur, sicut punita fuit Maria: & tamen nulla pena ei inflata fuit. ideo non peccauit. Dicendum quod non peccauit sola Maria, sed etiam Aaron. Primo patet, quia dicitur. locuta est Maria & Aaron contra Moysen. ergo ambo peccauerunt. Secundo quia illud verbum iniuriosum, & superbum contra Moysen ambo dixerunt, vt patet in litera, scilicet, num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Tertio quia si non peccasset Aaron, non vocauisset illum Deus cum Maria ad increpandum eos, sed vocauit cum dicitur. descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam & dixit ad eos. audite sermones meos. ergo ambo peccauerunt. Quarto, quia finitis verbis dixit Deus ad Aaron & Mariam. quare igitur non amuistis detrahentes teruo meo Moysi? ergo ambo detraherant ei. Quinto quia dicitur statim in litera. iratusque contra eos abiit, id est iratus contra Mariam & Aaron. non tamen irasce-

irasceret contra ambos, nisi ambo peccarent. ergo ambo peccauerunt. Sexto patet ex verbis Aaron ad Moysen. dixit enim obsecro domine ne imponas nobis hoc peccatum. non dixit ne imponas Mariæ, quasi illa sola peccasset, sed ne imponas nobis. ergo inuebat etiam se peccasse. Septimo & apertius, quia dixit ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus. ergo confessus est, quod ambo illud commiserant. non potest ergo negari quin Aaron peccauerit in murmuracione facta contra Moysen. Ad rationem in contrarium respondebitur in sequentibus.

Quare Aaron confessus est peccatum suum.
Quaestio. LXII.

SED quæretur quare Aaron confessus fuit peccatum suum, & Mariæ dicens, quod stulte commisimus in te.

Dicendum quod fuit primo, quia iam non poterat occultare illud. Deus enim manifestauerat illud inferendo penam pro eo, ideo quod Aaron illud vellet tacere non debebat illud occultare. ideo confessus est. Secundo & precipue, quia istud videbatur nunc necessarium: volebat enim Aaron petere veniam, sed non poterat, nisi exprimeret illud, de quo veniam petebat, & hoc non poterat esse, nisi peccatum. ideo confessus est peccatum.

Tertio quia Aaron ad hoc, quod nunc exaudiretur a Moysse debet humiliter petere: sed non esset humiliatio, nisi confiteretur peccatum, in quo impeditur quendam honorem Moysi, ideo confessus est.

Quarto fuit, quia istud non erat principaliter ad confusionem, sed potius ad quandam alienationem peccati. nam dixit ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus in te. dicendo autem stulte commisimus alienatur aliquoties peccatum, quia innuitur non fuisse factum ex malitia & deliberatione, sed ex quodam impetu inconsulto, ideo conueniens erat confiteri peccatum ad hunc finem.

An licuerit Aaron confiteri peccatum etiam pro Maria.
Quaestio. LXIII.

SED obijcietur quomodo licuit Aaron confiteri peccatum Mariæ? nam proprium peccati laudabile erat confiteri. alienum vero confiteri illicitum est.

Dicendum quod non fuit illicitum, quod Aaron istud confiteretur. Primo quia illud esset si peccatum Mariæ esset occultum: erat tamen publicatum per penam, immo magis publicatum quam peccatum Aaron, cum ille nondum fuisset punitus. ergo licebat illud confiteri. Secundo quia istud peccatum erat commune: si enim esset peccatum solum Mariæ, etiam si esset manifestum non deberet illud confiteri Aaron: erat tamen commune, quia ambo simul illud commiserant, & Aaron confitebatur peccatum suum, ideo simul liceret ei confiteri peccatum Mariæ. Tertio & precipue, quia istud fiebat ad utilitatem Mariæ, vt mitigaretur pena eius, quod non poterat fieri, nisi confitendo peccatum Mariæ, ideo Aaron confessus est illud. Quarto quia potius videtur confessus fuisse peccatum suum propter Mariam: ipsa enim magis indigebat remedio quam Aaron, cum illa punita esset, & non Aaron, & pro illa sola postea locutus est Aaron dicens. ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, quod projicitur de vultu matris, ideo potius Aaron videbatur grauari se propter Mariam quam e contrario. Quinto quia non fuit confessus Aaron peccatum Ma-

riæ ad accusandum illud, sed ad excusandum & alleviandum, cum dixerit. quod stulte commisimus in te.

Quare Aaron non fuit a Deo percussus lepra, sicut Maria, & an fuit ei inflata aliqua pena, cum ambo peccauissent, & qua pena.
Quaest. LXIII.

AD hunc quæretur quare Aaron non fuit percussus lepra a Deo, sicut Maria cum ambo peccauerint in eo pro quo Maria percussa est: in murmuracione, vt ostensum est supra quaest. 58. Secundo quia videtur, quod adhuc grauius debuisset in hoc puniri Aaron, quia peccabant in eodem peccato, & tamen ceteris paribus magis peccat vir quam femina.

Dicendum quod etiam si Aaron peccasset grauius non percuteretur lepra, quia Aaron erat summus sacerdos Exo. 28. & 29. & Leui. 8. & requirebatur in eo maxima mundicia intantum, quod neque deberat lugere mortuos etiam si essent filii, vel pater aut mater, vt dicitur Leui. 10. & 21. etiam requirebatur magna excellentia. s. vt non acciperet pontifex in vxorem aliquam viduam, neque repudiatam, sed virginem & non quamlibet. s. de media plebe, sed de magno genere Leui. 21. & lepra tamen erat maxima omnium immundiciarum, ita quod repellebat homines a consortio aliorum Deui. 13. & 14. cap. ideo si efficeretur leprosus Aaron saltem per vnâ horam redderetur quasi infamatus, & vilis, ita vt iam non posset conuenienter esse in tanta dignitate. non debuit igitur Aaron percuti lepra etiam si grauius peccasset. Secundo quia dato, quod Aaron non esset summus sacerdos, neque haberet aliquid excusans, non deberet percuti lepra, quia licet peccauerit fuit peccatum suum paruum, & non dignum tam graui pena. Istud patet ex modo loquendi scripturæ, quia supra dicitur locuta est Maria & Aaron contra Moysen. & ita innuitur, quod locutio totaliter pertineret ad Mariam: esset autem Aaron, vt fauens ei, & non vt principaliter loquens, ideo illa dignè percussa est lepra. ipse vero non debuit illa plaga puniri.

Quare Aaron nulla pena est inflata, cum tamen peccauerit. Et quod non sunt equaliter puniendi, qui non sunt in equali dignitate.
Quaest. LXX.

SED dices dato, quod Aaron non percuteretur lepra, quare non fuit ei inflata alia pena, quia non potest negari quin Aaron in aliquo peccauerit. ergo aliqua pena parua, vel magna debuit ei infligi.

Dicunt quidam, quod Moyses orauit pro Aaron, & non fuit punitus. Aliter autem inferretur ei pena grauis, istud autem videtur verisimile, quia Aaron alibi peccauerat grauius quam nunc. s. quando fabricauit vitulum Exo. 31. cap. & tunc Deus iratus contra illum voluit eum conterere, sed Moyses orauit pro illo & placatus est Deus, neque puniuit illum Deuter. 9. cap. illud fuit nunc leuius peccatum, ideo facilius remitteretur orante Moysse.

Sed dicendum, quod non est satis verisimile, quia si pro orationem Moysi euitaretur pena Aaron, ita etiam euitaretur pena Maria. sed non fuit, quia postquam orauit Moyses pro Maria adhuc illa mansit leprosa per septem dies, vt patet in litera. ergo non liberaretur totaliter Aaron a pena orante Moysse. Secundo quia in litera exprimitur, quod Moyses orauerit pro Maria, & tamen non exprimitur de Aaron. Nam dixit Deus obsecro sana eam. ergo non orauit pro Aaron. Tertio quia in fabricatione vituli exprimitur, quod Moyses orauerit

orauerit pro Aaron ne Deus contereret eum Deu. 9. cap. hic autem nihil exprimitur, ergo videtur qd non orauerit pro eo. Quarto & præcipue, quia non videbatur adhuc causa, vt oraret Moyſes pro Aaron. nam Mariam ſciebat eſſe leproſam, ideo orauit pro ea: in Aaron autem nulla plaga adhuc fuerat, ideo non orabat pro eo.

Alij dicunt, qd Aaron fuit punitus pro hac murmuracione, & tamen punitio eius fuit ſolum in hoc, qd Deus increpauit Aaron per verba iſta, que dixit contra eum & Mariam. & iſta fuit ſufficiens pena in Aaron propter duo. Primo quia Aaron minus peccauit quam Maria, ideo forte iſta pena obiurgacionis fuit ſufficiens pro quantitate peccati ſui, & ita nihil plus debuit ſibi inferri, neque oportuit qd Moyſes pro ipſo oraret, quia iam ſufficiens ſuſtinuerat penam pro delicto. Secundo vt aliqui putant, & ſupra tetigimus, erat Aaron maior Maria, ideo etiam ſi æqualiter delinquerent minor pena in quantitate iudicaretur maior in Aaron, q̄ magna ſui quantitate in Maria conſiderata dignitate & ſtatu Aaron. ſc̄a erat ſummus ſacerdos, & non erat aliqua maior dignitas inter Iſraelitas: Maria autem non erat talis dignitatis, ideo poterat inferri pena eodẽ peccato magna pena ſecundum quantitatem Marię, & parua pena ſecundum quantitatem Aaron, qui tamen in eo ſecundum qualitatem reputaretur æqualis ad illam penam quam ſuſtinuerat Maria in lepra. iſtud patet ex conditione iuris humani. nam ep̄ſcopus & presbyter in eodem delicto minus puniuntur ſecundum quantitatem, ſcilicet ſi ſint venatores. nam diaconus a toto officio ſuſpenditur. presbyter a populo ſolum per duos meſes abſtinet a communione extra de clerici. vena. ca. ep̄ſcopum. & hoc eſt, vt dicit ibi gl. quia maior pena ſecundum quantitatem reputatur minor in eo, qui eſt minor ſecundum ſtatum, & minor pena ſecundum quantitatem reputatur maior in eo, qui eſt maioris ſtatus. Iſtud etiam conuenit ſententię Ariſt. 5. Ethicor. vbi loquitur de contra paſſo. offendens, qd non ſit ſimpliciter iuſtum, quia ſi repercuſſerit ruſticum non eſt iuſtum, neque æquale eum percuti: ſi autem ruſticus percutiat regem non ſolum debet repercuti, ſed etiam occidi, vt ſcilicet quia inæqualitas dignitatis facit inæqualitatem iniurię circa eandem rem, ideo poterat eſſe ſufficiens pena Aaron pro peccato ſuo, qd ſolum obiurgaretur, & Marię non eſſet ſufficiens pena illa, ideo fuit percuffa lepra. Secundo quia etiam ſi non eſſet differentia ſtatus inter Marię & Aaron, forte ſufficeret iſta pena in Aaron, quia peccatum eius fuit valde minus quam peccatum Marię, quia contentio iſta ſolum erat inter Mariam & vxorem Moyſi, ideo Maria principaliter murmurauit. Aaron autem ſolum fuit, vt fauens Marię in aliquo, & ſic peccatum eius fuit valde paruus. vnde pena debebat eſſe minor, & ſic ſatis fuit, qd obiurgaretur a Deo, & nihil aliud pateretur.

Sed obijcietur, qd iſta non ſtendit, primo quia ſi illa obiurgatio fuiſſet pena ſufficiens Aaron, poſtquam illam ſuſtineret, ſatisfecerit, & non iraceretur Deus contra eum, & tamen poſt hoc dicitur, qd Deus iratus fuit contra Aaron, quia expletis omnibus verbis Dei dicitur in litera. iratusque contra eos abiit. contra Mariam, & Aaron. ergo manebat adhuc aliquod peccatum in Aaron, de quo non eſſet ſatisfactum, & pro quo Deus iraceretur. Secundo quia poſt omnia illa Aaron locutus ad Moyſen dixit. non imponas nobis hoc peccatum, quod ſulte commiſimus, & ita Aaron rogabat Moyſen, ne pro peccato iſto puniretur. ergo innuebat, qd nondum pro illo ſatisfecerat, & pena ſibi poſſet inferri, niſi Moyſes illud remitteret, & oraret Deum pro eo & Maria.

Dicendum qd his non obſtantibus poteſt vera eſſe ſententia præcedens. Et ad primum dicendum, quod Deus non erat iratus contra Aaron poſt illa verba, ſed ſolum contra Mariam, offendebat tamen ſigna iracundię contra vtrumque, & ſic debuit ſcriptura dicere, quia cum offēdiſſet ſupra, qd peccauerant Maria, & Aaron, & tamen nulla pena adhuc fuerat inflicta alicui ipſorum, oportebat qd ſcriptura ſignificaret neutri remiſiſſum eſſe peccatum, & ita contra vtrumque Deus iraceretur, licet in veritate contra alterum tantum eſſet ira ad punitionem.

Ad ſecundum dicendum, qd illud nihil probat. Aaron quidem ſciebat ſe peccaſſe, quia Deus increpauerat eum & Mariam, & offēderat eos inique ſeſſe murmurando contra Moyſen, ideo ex hoc ſciebat Aaron ſe peccaſſe. Nefciebat autem, an Deus reputaret ſaris factum eſſe per illam increpationem, aut velle inferre aliam penam, ideo timēs orauit ad Moyſen, ne imponeret ſibi & Marię hoc peccatum.

Aliter poteſt dici, qd Aaron peccauit murmurando contra Moyſen, & licet in obiurgacione illa die ſuſtinuerit aliquam partem penę pro hoc delicto, tñ non ſufficiens. reſiduum autem penę Deus reſeruauit ei pro alio tempore, ſiue nunc, ſiue in futurum. Iſtud eſt ſatis veriſimile, quia multa alia ſimilia ſunt. nã certum eſt, qd Deus non punit ſufficiēter hic quemlibet hominem pro peccatis ſuis, quia ſi hoc fieret non relinqueretur aliqua pena pro futuro ſeculo, quod falſum eſt. ſic ergo eſſet de Aaron. Secundo, quia ita diximus præceden. c. de Moyſe, qd aliquo modo peccauerit, qñ dubitauit de ſaturatione populi de carnibus, ſed non fuit ſibi inflicta, tunc aliqua pena. manſit autem infligenda poſtea. Tertio quia Aaron ſimile fecit qñ peccauit fabricando vitulum Exo. 32. & Deus voluit contereſſe illum, ſed ad preces Moyſi ceſſauit Deute. 9. c. ſed certum eſt, qd per illas preces Moyſi impetratum eſt, ne occideretur Aaron: non tñ fuit ſatisfactum pro peccato Aaron. Deus tamen nullam penam intulit tunc Aaron, ideo relinquebatur, qd poſtea toleraret illam, & forte ſuſtinuit illam in crematione duorum filiorum ſuorum, quos Deus cremauit coram altari. Leu. 10. Nam ibi non peccauit Aaron, ſed filij ſui, & tamen vltra penam quam illi ſuſtinuerunt pro peccato proprio ſuſtinuit Aaron aliam penam dolendo de morte filiorum, & iſtud eſſet non pro aliquo peccato filiorum, ſed pro aliquo peccato, quod ipſe commiſiſſet. Quarto quia Deus ita ſolitus eſt facere. nam pro adoratione vituli in Iſraelitis fecit Deus occidi viginti tria milia ipſorum Exo. 32. ſed quia non fuit hec ſufficiens pena pro omnibus qui peccauerat, aut pro tota magnitudine peccati: reliquit Deus aliquid huꝝ pena pro alio tempore cum dicitur. e. c. ſcilicet ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum, & tamen hoc dixit poſtquam occiſi fuerant viginti tria milia virorum, ita poterat eſſe de Aaron, qd peccatum eius fuerit in aliquo punitum. per iſta obiurgacionem, ſed non ſufficiēter, & reſiduum huꝝ penę relictum fuerit pro alio tempore. vnde omnes afflictiones, & labores quos poſtea tolerauit Aaron in deſerto, & quod moreretur in ipſa ſolitudine non veniens in terram Chanaan, potuit eſſe ad quandam ſatisfactionem pro hoc peccato. Ad quod adiuuat id, quod dicitur in litera. f. qd poſt verba Dei qui licet obiurgauit Aaron & Mariam, dicitur quod adhuc iratus erat contra eos: non tamen eſſet iratus contra ambos, niſi adhuc maneret peccatum amborum. ergo peccatum Aaron aliquomodo manebat, & poſtea puniendum erat.

Quare

Quare Aaron dixit de Maria ne fiat hæc quaſi mortua. Et abortiuum fieri intelligitur dupliciter. Quæſt. LXVII.

SEd quæretur quare Aaron dixit de Maria. ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum, quod projicitur a vulua matris ſuę?

Dicendum, qd in hoc orabat Aaron, vt plaga Marię non procederet vltra: lepra enim operuerat quaſi medietatem vultus Marię, ſicut dixit Aaron. ecce iam medium carnis deuoratum eſt a lepra. i. dimidiũ carnis apparentis, ſi autem procederet iſta lepra, aut perfeueraret, eſſet Maria vt mortua, & hoc poteſt intelligi dupliciter. vno modo accipiendo lepram in ſtatu, in quo erat ſiue maneret, ſiue vltra procederet, quia quocunq; modo Maria maneret leproſa, eſſet vt mortua, quia repelleretur ab humana conuerſatione manendo extra caſtra, & iſta erat mors ciuiliſ. Alio modo vocaretur mortua ſi procederet lepra vltra, ſed quia nunc erat operata quaſi pars carnis eius lepra, & non tota caro, ideo manebat aliquid ſanũ in carne. ſi autem tota caro operiretur, nihil maneret ſanũ in ea, & tñ diceretur eſſe, ſicut mortua, quia in ægris relinquitur aliquid boni quod diu viuunt, & potentia ad ſanitatē in mortuo autem nihil ſanũ eſt, neq; relinquitur potentia ad vitam. Dicendum autem, qd licet vtroq; modo accipi poſſit: tñ debet accipi in ſecundo, quia hoc vult litera cum dicat. ne fiat hæc quaſi mortua. & ita nondũ facta erat, vt mortua. Erat tñ leproſa, quia dimidiũ carnis eius deuorauerat lepra: ergo non dicebatur quaſi mortua propter habere lepram in aliqua parte corporis, ſed ſi tota operiretur lepra.

Cum autem dicitur de abortiuo, quod projicitur de vulua matris, pōt dupliciter intelligi iuxta quę ſupra dicebantur. vno modo accipiendo de Maria inquantũ ſolum quaſi pars corporis eius erat percuffa lepra, & tunc diceretur, qd illa erat quaſi abortiuũ, quod projicitur de vulua. i. non ſicut ſetus integer, ſed ſicut abortiuum, qd eſt imperfectũ: abortiuum. n. eſt, qd ante tpa egreditur de vtero, propter aliquã violentiã factã naturę, aut propter aliquã incommodũ, quod eſt præter naturã, ideo illud cũ non expleuerit meſes legitimos in ventre non eſt perfectũ in ſua formatione, ſed deſunt interdum quaſi mēbra, vel nõ plenẽ formata ſunt, ita erat de Maria, quia cum quaſi pars corporis eius eſſet leproſa, & alia ſana: pars leproſa erat cõſumpta, & quaſi non eſſet, cum dixerit Aaron mediũ carnis eius deuoratum eſt a lepra. Erat ergo quaſi habens quaſi membra, & alia non, & in hoc conueniebat cum abortiuo, qd in quibuſdã membris imperfectum eſt. Accipiendo autem alio modo. ſ. qd tota Maria operiretur lepra vocaretur quaſi abortiuum, quia licet abortiuum habeat oĩa membra, nullum tñ eorũ habet naturalem perfectionem, neque alia accidentia. ſic autem eſt de eo, cuius totum corpus lepra perfundiſ. nam omnia membra corporis habet, nullum tñ eorum hēt naturalem ſtatum & perfectionẽ, ſed degenerant in colore, & in naturali diſpoſitione, & ita eſt de Maria ſi tota operiretur lepra. Poſſet vterque ſenſus ſtare, & tñ magis conuenit literę iſte ſecundus inquantum ſub vna clauſula ponitur totum illud. ſ. ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum. & tñ illud, qd dicitur de mortua debet intelligi in ſecundo ſenſu, vt dicitur præceden. q. ergo eſt id, quod dicitur de abortiuo intelligitur in ſecundo modo. Dicitur de abortiuo, qd projicitur de vulua matris. in quo ſignificatur dñs fetus legitimi & abortiuũ. nam fetus legitimus exit tpe debito. ideo dicitur naſci. Et hoc eſt, quia natura impellente exit, & naſci a natura dñi, vel natura a naſcendo. fetus autem abortiuus non exit tpe legitimo, ſed prius, ideo nõ dicitur naſci,

sed projici, quia pijcere ſignificat violentiã quandã, quia abortiuum non exit mouente natura, ſed impelleate aliquo incommodo, quod eſt præter naturam, ideo non dicitur, ſicut abortiuum, quod naſcitur, ſed ſicut abortiuum, quod projicitur de vulua matris ſuę.

Quare Moyſes clamauit obſecro Domine ſana eam. Quæſtio. LXVII.

Quare dicitur, quod Moyſes clamauit Domine Deus obſecro ſana eã? Dicendum qd fuit ad oſtendendum magnitudinem deſiderij, cum enim vidit Mariã ſororem ſuam leproſam doluit valde, & ex magnitudine doloris clamauit, quia magnitudo affectionum cogunt hoĩes prorumpere in diuerſos actus exteriores, qui videntur aliqui immoderati, ſiue in clamorẽ, ſiue in ſletum, ſiue in exultationem. Dixit autem Moyſes. Deus obſecro ſana eam: pro Maria enim ſola orauit. nam Aaron nondũ fuerat percuffus aliqua plaga, ideo pro eo non orabat, etiam dixit ſana eam. i. tolle totam plagam: duo enim mala erant in plaga illa. Vnũ, quod videbatur illa futura perpetua, quia cum ſemel Maria facta eſſet leproſa, ita maneret in perpetuũ, niſi Deus eam miraculoſe ſanaret. Aliud erat ipſa grauitas morbi: nam creſcebat, cum enim Maria a principio fuit percuffa lepra, paruum locum occupauit plaga. Deinde autem paulatim ſe extendebat, ita vt videret, qd in breui totam carnem Marię operiret. pro vtroq; autem orauit Moyſes. nam inquantũ dixit ſana eam, orauit, vt non extenderetur plaga magis nocendo, & eſt qd hoc, quod erat ſtatim ceſſaret. ſ. vt deſineret Maria eſſe leproſa antequam exiret de Sanctuario, vt nullus Iſraelitarum videret eam cum lepra.

Quod iuſtum fuit Mariam alio tempore puniri, & percuti lepra. Quæſt. LXVIII.

SEd quæretur quid voluit Deus innuere cũ dicitur ſi pater eius ſpuiſſet in faciem illius nõne debuerat ſaltem ſeptem dierum rubore ſuffundi?

Dicendum qd Deus oſtendit ſe nolle conſentire Moyſi in toto, quod petebat, ſed in aliquo, & ad hoc oſtendit petitionem Moyſi iniuſtam. Moyſes enim petebat, quod Maria totaliter liberaretur a lepra, & hoc fieret ſtatim antequam exiret de Sanctuario, vt nemo eam videret leproſam. Dixit autem Deus, quod iſtud erat iniuſtum, quia etiam ſi Maria nihil peccaſſet, ſed ſolum pater eius ſpuiſſet in faciem illius debebat infundi rubore ſeptem dierum, id eſt ſeptem dies debebat vrecundari, & præ vrecundia recedere ab alijs, & non eleuare oculos ſuos, ſed Maria nunc peccauerat in aliquo offendendo Deum, ideo etiam ſi minima pena ei daretur non debebat dari minor, quam pena ſeptem dierum. Ex hoc autem Deus oſtendit, quod Maria debebat ſaltem ſeptem diebus manere in pena leprę, & in hoc innuit, quod multum cõdeſcendebat petitioni Moyſi quantum iuſte poterat condeſcendere, quia ſi ille, qui nihil peccat ſolum ſi pater ſpuiſſet in faciem eius debet perfundi rubore ſeptem dierum: a fortiori, qui peccauit in aliquo debet pluribus, quam ſeptem diebus erubeſcere, vel puniri. Deus tamen ſolum ſeptem diebus voluit punire Mariam, que tamen peccauerat: magnam ergo gratiam faciebat Deus Marię, & multum condeſcendebat Moyſi petenti pro ea.

Quid

Quid intelligitur per spuer in faciem alicuius.
Quaest. LXIX.

AD huc petetur quomodo applicat istud quod dicitur de sputo faciei? Dicendum, quod spuer in faciem alicuius significat despici illum. & per hoc designatur ille tanquam vilis & abiectissimus. sic patet de illo, qui volebat suscitare sēmen fratri suo mortuo. nam vxor defuncti ad ostendendum ignominiam illius tollebat calcem de pede viri, & spuebat in faciem eius dicēs. sic fiet homini, qui non edificat domum fratri sui. ista ignominia fiet ei, & vocabitur nomen illius in Israel domus discalciati Deuter. 25. & ita dicit gl. signū repudij est in faciem conspui. vnde proximus qui repudiat coniugium in facie conspuitur. Et ita quando pater spuebat in faciem alicuius filij, vel filiae suae innuēbat, quod despiciebat eum, & etiam ille quem pater despicit despectus est in domo sua, quia cum pater sit caput domus potest honorem, vel ignominiam in domo sua dare alicui, sicut rex, quia maior est in toto regno suo potest dare honorem & poenam cui voluerit. sic patet Hester. 6. cap. quā clamabat coram Mardocheo, sic honorabitur quemcunque rex voluerit honorare. & ob hoc quilibet filiorum quem pater in facie conspuerit iudicabat se abiectum, & despectū in domo patris sui, ideo prae verecundia abscondebatur vultum suum, & durabat ista verecundia saltem septem diebus. De Maria ita erat, quia videbatur pater spuisse in faciem eius. Deus enim pater omnium est Deuter. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui posedit te fecit & creauit te? Deus autem spuerat in faciem Mariae inquam lepram dederat in vultu eius, & illa potest vocari sputum in praesenti propter duo. Primo quia sicut sputum inquinat faciem, & non infert ei aliud nocumentum, ita lepra in facie maculat eam, & turpem reddit, tamen mortem non infert. Secundo & praecipue propter modū quo se habet sputum ad faciem, quia cum facies conspuitur non perfunditur tota sputo, sed in aliquibus partibus suis inquinatur. sic fuit in lepra Mariae, quia non fuit tota eius facies operata lepra, sed ad plus medietas eius. nam ita dixit Aarō iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra. & loquitur de carne nuda. de solo vultu, ut supra ostendimus, ideo erat facies Mariae ut consputa, quia non totam perfuderat lepra, sed partem illius. Ex hoc autem Deus continuauit similitudinem. scilicet quod sicut ille cuius vultus consputus erat, septem diebus saltem prae verecundia se abscondebatur, ita Maria septem diebus tanquam leprosa separaretur extra castra, & tunc reuocaretur curata a lepra.

Quare Moyses non continuauit orationem pro Maria orando iterum, & iterum quousque impetraret.
Quaest. LXX.

Sed quaeretur cum Deus non exaudiuerit Moysen pro toto, quod petebat. quia non sanauit statim totaliter Manā. quare non continuauit orationem orādo iterum & iterum pro eadem re? sic enim facere soliti erant illi, qui non exaudiebantur. nam Deus condempnauerat Moysen, ut non intraret in terram Chanaan: ipse tamen continuē orabat post hoc, ut permitteretur illuc intrare: quousque Deus dixit ei, quod non loqueretur ultra de hac re Deuter. 3. c. Sic etiam Deus proiecerat Saulem condempnando eum ne regnaret super Israel. 1. Reg. 15. Samuel tamen propheta lugebat & orabat pro eo continuē quousque Deus dixit ei, quod cessaret lugere & orare. 1. Regum 15. & 16. cap. ita nunc licet Moyses non

fuisse totaliter exauditus, poterat iterum, & iterum orare quousque; exaudiretur, vel Deus diceret ei, quod cessaret orare.

Dici posset vno modo, quod Moyses orauit postquam Deus istud dixit, & tamen etiam Deus noluit cōscendere, & dixerit ei, quod non oraret ultra pro hoc, licet scriptura istud taceat.

Sed dicendum, quod istud non est satis conueniens. nam si aliquid tale accidisset scriptura illud exprimeret, sicut fecit in Moysē quando pro seipso orauit, & in Samuele orante pro Saule, ut supra dictum est, & tamen scriptura nihil hic expressit. ergo videtur non fuisse factum.

Dicendum igitur aliter, ut quando Deus dixit, quod Maria separaretur extra castra septē diebus, non orauit ultra Moyses pro hac re, sed statim separauerunt Mariam extra castra, & hoc fuit primo, quia cū Deus iussisset, quod post septem dies Maria esset munda, non curauit Moyses ultra orare, quia iam non erat periculum aliquod, sed poena septem dierum. Secundo quia periret oratio. nam cum oraret Moyses transirent isti septem dies, quia aliquando oīā tibus viris sanctis pro aliquo transibant multi dies, sicut quādo Hieremias orabat sibi responderi pro populo, & vsque ad decē dies non fuit responsum, ut patet Hierem. 42. cap. sic etiam quādo Daniel petebat declarationem visionis transierunt tres hebdomadae in ieiunio & oratione, vsque ad finem quarum non fuit sibi responsum Dan. 10. cap. ut ergo non esset oratio in vacuum, quia forte prius complerentur septem dies a Deo praefixi, quā responderetur Moysi super hoc, noluit Moyses ultra orare. Tertio quia visum est Moysi, quod Deus valde iuste loquebatur, & ostenderat illud ex ratione. nam dixit, quod si pater Mariae spuisset in faciem eius pro hoc solo debuisset septem diebus saltem erubescere. nunc autem peccauerat. ergo saltem septem diebus volebat, quod erubesceret separata extra castra. cum ergo tam iustum istud esset non ausus fuit Moyses ultra orare. Quarto quia sic fecerant praedecessores sui. nam Abraham orauit pro Sodomitis ne subuerterentur si inuenirentur ibi quinquaginta iusti, quod Deus concessit, deinde dixit de quadraginta & quinque, & paulisper descendit vsque ad decem, & Deus etiam concessit, quod non deleret ciuitatem si essent ibi decē iusti, sed intra decem non ausus est Abraham petere licet Deus nihil adhuc negasset Gen. 18. cap. hac autem fecit timens ne offenderet Deum, quia putabat, quod si peteret infra decem erat iniustus. sic igitur Moyses videns iustissimam fuisse poenam a Deo taxatā non ausus est ultra orare. Quinto quia Deus in verbis istis non solum ostendit intentionem suam, sed etiā mandauit aliquid, scilicet quod separaretur Maria per septem dies, & tamen oportebat obediri mandato Dei. ideo statim exclusa est Maria de castris. multum enim inter hac differebat. nam si diceret Deus, quod volebat Mariam esse septem diebus leprosam, ostendebatur voluntatem suam, sed nihil iubebat, ideo adhuc liceret Moysi petere, quod non duraret tanto tempore. Cum autem Deus diceret, quod separaretur Maria septem diebus extra castra iubebat aliquid, ideo non licebat resisti, sed statim executioni tradi, & sic factum est. Sexto quia fuisset istud contra conditionem omnium orantium. nullus enim expectat a Deo, nisi secundum responsum, in quo videtur determinari tota voluntas sua, & ultra illud iudicauerunt sancti nephas esse aliquid petere, sic patet de Samuele, dixerat enim Deus, quod abstulerat regnum Israel a Saule. 1. Regum 15. & fuit istud primum verbum, vel responsum Dei, & post istud adhuc orabat & lugebat Samuel pro Saule, e. c. deinde dixit Deus ad Samuelem. vsquequo tu

luges

luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel. 1. Reg. 16. & post istud non orauit, neque; lugebat Samuel pro Saule. sic etiam fuit de Moysē quem Deus condempnauit ne intraret in terram Chanaan, infra vigesimo cap. & istud fuit primum verbum, vel responsum Dei, & post istud adhuc continuē orabat Moyses, quod permitteretur illuc intrare quousque dixit ei Deus. nequaquam loqueris ultra de hac re ad me Deuter. 3. istud fuit secundum responsum Dei, & post illud Moyses nunquam orauit, ut permitteretur intrare in terram Chanaan, sed habuit certissimum, quod non transiret in eam, & sic dixit statim Israelitis Deuter. 4. cap. iratus est Dominus cōtra me propter sermones vestros, & iurauit ut non transirem Iordanē, neque; ingrederer terram optimā quam daturus est vobis, ecce moriar in hac humo, & non transibo Iordanē: vos transibitis & possidebitis terrā egregiam, in praesenti sic erat: Deus enim postquā locutus est ad Aarō & Mariam ostendens eos peccauisse percussit Mariā lepra, & istud fuit primum verbū, vel responsum Dei in quo ostendit aliquāter volūntatem suam, sed post istud adhuc Moyses orauit dicens. Deus obsecro sana eam. deinde Deus respondit, quod separaretur septem diebus extra castra, & post illos esset libera a plaga, & reduceretur in castra, & istud fuit secundum responsum, ideo post istud non licuit Moysi aliquid a Deo petere, quia videbatur esse nephas petere aliquid a Deo post cognitam voluntatem eius determinatam, cum ipse non moueatur, neque mutet propositum. 1. Reg. 23. & 1. Reg. 15. ca. Septimo quia non fuit hoc simile ad illa, in quibus leguntur viri sancti petiisse aliquid a Deo post determinationem suam. nam nunquam petebant, nisi vbi erat malum, vel impedimentum perpetuum, non autem vbi esset malum pauci temporis. Sic patet de Moysē cui Deus dixerat, quod nunquā intraret in terram Chanaā, & quia istud erat perpetuum orabat, ut permitteretur intrare. sic etiam Deus dixerat de Saule, quod sciderat regnum Israel ab eo, & tradiderat alteri meliori. 1. Reg. 15. in quo significaret, quod nunquam rediturum esset regnum ad Saulem, neque; ad posteros eius, sicut completum est, ideo adhuc orabat Samuel pro contrario. si tamen Deus dixisset Moysi non intrabis in terram Chanaā, vsque ad duos annos, forte non curasset orare in contrarium, sed quia dixit quod nunquam intrabit, orauit. sic etiam si dixisset Deus de Saule, quod priuaretur regno Israel per vnum annum, & postea rediret ad regnandum forte non oraret Samuel pro illo, sed quia in perpetuum auferbatur, orauit. In praesenti sic erat, quia si Deus respondisset, quod volebat Mariam manere leprosam in perpetuum forte liceret Moysi orare, ut remitteretur, vel minueretur ista poena, quia tamē dixit, quod solis septem diebus esset leprosa, quod erat paucum tempus, non debuit Moyses ultra orare pro hac re. simile patet sequen. cap. quando murmurauerunt Israelitae nolentes ire in terram Chanaan, sed redire in Aegyptum. nam condempnauit Deus illos, ut manerent quadraginta annis in deserto, & Moyses non orauit, ut Deus remitteret hanc poenam: si tamen fuisset perpetua orasset pro illa. Et ibi videtur esse exemplum conuenientissimum ad hoc. nam cum murmuraret Israelitae, & vellent occidere Moysen lapidibus. dixit Deus ad Moysen, quod volebat percutere pestilentia omnes Israelitas, & ipsum Moysen constituerat ducem super aliam gentem robustiorem, & quia istud erat malum perpetuum, & maximum. scilicet quod deleteretur populus, & nunquam ultra esset, orauit valde Moyses ne istud fieret, & tandem Deus placatus dixit, quod non occideret omnes, sed quod maneret in deserto. 40. annis. Cum autem hoc dixisset non orauit Moyses, ut re-

mitteretur ista poena. ita ergo in praesenti, quia poena erat temporalis. 7. diebus non debuit Moyses orare pro illa cum pro poena. 40. annorum quibus in deserto manere condempnabatur Israelitae, non orauerit Moyses.

C A P. XIII.

ROFECTVSQVE est populus de Aferoth fixis tentorijs in deserto Pharan. Ibi que locutus est Dominus ad Moysen dicens. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel: singulos de singulis tribubus ex principibus. Fecit Moyses, quod Dominus imperarat, de deserto Phara mitemens principes viros, quorum ista sunt nomina. De tribu Ruben, Semmua filium Zechur. De tribu Simeon, Saphat filium Uri. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. De tribu Issachar, Igal filium Ioseph. De tribu Ephraim, Osee filium Nun. De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabulon, Geddihel filium Sodai. De tribu Ioseph, scepri Manasse, Gaddi filium Sufi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aser, Sethur filium Michael. De tribu Nephthali, Hahabi filium Vaspi. De tribu Gad, Guhel filium Machi. Haec sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandum terram: vocauitque Osee filium Nun Iosue. Misit ergo Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos. Ascendite per meridianam plagam. Cumque; veneritis ad montes, considerate terrā, qualis sit, & populum qui inhabitator est eius, vtrū fortis sit, an infirmus, si pauci numero an plures. ipsa terra, bona an mala: vrbes quales: muratae, an absque muris: humus, pinguis an sterilis: nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terrae. Erat autem tempus quando iam praecoque vuae vesci possunt. Cumque; ascendissent explorauerunt terram a deserto Syn, vsque Rohob intrantibus Emath. Ascēderuntque ad meridiem & venerunt in Hebron, vbi erant Achiman, & Sisai & Tholmai, filij Enac. Nam Hebron septem annis ante Tanim urbem Aegypti condita est. Pergentesque vsque ad torrentem botri, absceiderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in veste duo viri. De malis quoque; granatis,

Exploratores mittuntur vnus de singulis tribubus.

Conditio nes terrae Chanaan.

granatis, & de ficis loci illius tulerunt qui ap pellatus est Nehelescol, idest torrens botri, eo quod botrum portassent inde filij Israel.

PROFECTVS QVE. Posito impedimento iu neris propter verba murmuratoru. Hic conse quenter ponitur aliud impedimentum pro pter verba exploratorum, & conuenit supe riori, quia sicut Maria male locuta est cōtra Moysen, & populus moratus est septem diebus in castris, ita exploratores male locuti sunt, & morati sunt Israelite propter hoc in deserto fere quadraginta annis, vt pa tet sequenti cap. & diuiditur in duas, scilicet in partē principalem & incidentalem. Secunda infra cap. 15. prima in duas. primo ponitur transgressio explora torum. Secundo subditur prauaricatio quorundam aliorum (sequē. cap. Prima in duas. primo ponitur explora torum missio & itineratio. Secunda factorum & visorum relatio ibi.

Diuisio.

Locuti sunt eis. Circa primum. Profectu que est populus de Aseroth. Mātio in qua Maria percussa est lepra erat Aseroth, vt patet præceden. capit. & ibi mansit popu lus quousque sanaretur, tunc mora sunt castra. & di citur, q̄ profectus est populus de Aseroth, quasi dicat, quod ante hoc fuerat detentus propter Mariam so rorem Moysi.

Fixit tentoria in deserto Pharan. Idest postquam recep sit de Aseroth populus castrametatus est in Pharan.

An Pharan sit vna mansio vel plures, & an Iudai venerint ad Pharan de Aseroth, vel de monte Synai. Et Pharan cuius sit nomen. Quæst. I.

NON est tamen intelligendum, q̄ Pharan sit nomen alicuius mansionis, sicut Ase roth, vel Sepulchra concupiscentiæ. Sed est nomen cuiusdam magnæ solitudinis pertingentis vsque ad latus meridianum terræ Cha naan. quod patet, quia in deserto Pharan est Cades barne, sed ipsa est terminus terræ Chanaan. Primum patet sequen. cap. Secundum infra 34. ideo in isto de sertu sunt mansiones multæ.

Aliquis autem obijciat, q̄ Israelitæ non venerunt de Aseroth in Pharan, sed de monte Sinai venerunt immediate in Pharan. cum dicatur supra cap. 10. q̄ nubes recedens de monte Sinai recubuit in solitudi ne Pharan. ergo nulla fuit mansio inter montem Si nai & desertum illud.

Respondendum est, q̄ Pharan non est aliquis locus certus, sed quædam magna solitudo, & accipitur du pliciter. Primo modo large, & tunc cito post montē Sinai dicitur incipere solitudo illa, & sunt ibi mātio nes duæ. s. posita. l. Sepulchra concupiscentiæ, & Ase roth. Alio modo accipitur strictius, & non incipit computari in loco illo, de quo supra dicebatur, sed magis distanter a monte Sinai, & tunc istæ duæ man siones. l. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth sunt ante solitudinem Pharan inter montem Sinai, & ip sam, & hoc modo accipitur hic. l. q̄ post Aseroth ve nerint in desertum Pharan.

Sed considerandū est, q̄ quomodoque acclia tur Pharan non est aliquis locus determinatus, sed cō tinet multas mansiones, ideo in catalogo mansio num. 7. 33. cap. non ponitur, quod sederint in deser to Pharan, sed ponuntur specialiter mansiones, & pri ma mansio quam inuenerunt Israelitæ post Aseroth fuit Rethma, vt patet infra 33. capitulo, & ibi fixerunt tentoria.

In qua mansione fixerunt tentoria. Quæst. II.

SED cum dicatur hic, quod fixerunt tentoria in deserto Pharan, & illud non habeat vnicam mā sionem, sed plurimas. s. omnes quæ sunt ab Ase roth vsque ad Cadesbarne, & terram Seyr, quæ sunt mansiones fere 20. vt patet præalleg. cap. non co gnoscetur, de quo istarum intelligatur, quod fixerūt ibi tentoria.

Dicit autem aliquis, quod erat mansio Rethma, quæ erat prima post Aseroth, cum per omnes mātio nes illas continuè transiret.

Respondendum est, q̄ non intelligitur hoc, nisi de vltima mansione deserti Pharan. s. de Cadesbarne. nā hic dicitur, q̄ fixerunt tentoria in deserto Pharan, & inde miserunt nuncios in terram Chanaan. Fuerunt tamen missi nuncij de Cadesbarne, vt latius demon strabitur in quæstionibus. Nam ad illam redierunt lu strata omni terra Chanaan post dies quadraginta, vt patet infra.

Sed dicit aliquis non tenere argumentum, quia quamquam redierint exploratores ad Israel in man sionem Cadesbarne, tamen non constat, q̄ in de missi fuerint: quadraginta nanque diebus morati sunt explora tores lustrando terram, vt patet infra in litera. & in istis potuerunt Israelitæ transire omnes mansiones quæ habentur a Rethma vsque ad Cadesbarne. sunt enim quasi 20. vt patet infra cap. 23. & in paucioribus quàm quadraginta diebus poterant eas pertransire, ideo licet miserint exploratores ex prima mansione deserti Pharan. l. ex Rethma, dum ipsi lustrauerunt terram quadraginta diebus, poterant eas pertransire, & venire in Cadesbarne.

Respondendum est, q̄ exploratores missi fuerint de Cadesbarne, & hic accipitur necessario solitudo Pharan, in qua fixerunt tentoria pro Cadesbarne, q̄ patet, quia si mississent Israelitæ exploratores ad terrā Chanaan ex mansione prima deserti Pharan, scilicet ex Rethma, nesciuissent ire illuc: magnum enim de sertum est inter hæc, & via mansionum quasi 20. vt patet infra 33. cap. exploratores autem nesciebant ter ram istam, quia nūquam per eam ambulauerant, nec habebant nubem præcedentem cum maneret illa cū alijs Israelitis. ergo non mitteret eos Israel ex deser to Pharan in mansione prima eius, sed de Cadesbar ne quæ erat vltima, & tunc non erat aliqua incon ueniens. nam Cadesbarne est coniuncta terræ Cha naan, cum sit terminus eius a parte meridiana, vt col ligitur infra 34. cap. & Iosue 10. ideo ibi non indige rent aliquo directiuo, neque possent errare in via.

Et si aliquis obijciat, quod exploratores eodē mo do nescirent ambulare lustrando terram Chanaan. Dicendum quod non, quia erat tota habitata, & ha bens vias, ideo per quamcunque partem ambularēt non errabant: maxime, quia ipsi ascendebant in mon tes, & inde considerabant dispositionem terræ, vt pa tet infra in litera: & sciebant per quam partē egres suri essent, aut transitori. In deserto autem Pharan in quo sunt mansiones quasi viginti hebreorum, vñ erat terra habitata, ideo non possent sine ducatu explora tores hebreorum per eam ire: non igitur mise runt Israelitæ exploratores suos de prima mansione, quæ est Rethma in deserto Pharan, sed de vltima. l. de Cadesbarne.

Item si postquam Israelitæ miserunt exploratores mouissent castra nescirēt exploratores redire ad eos. ergo oportet quod dicamus castra Israelitarum non fuisse mora diebus quadraginta, quibus manserunt exploratores lustrando terram, vt scirent redire in lo cum castrorum. Sed ipsi redierunt ad Israelitas in Cades.

Cadesbarne, vt patet infra in litera, ergo videtur, q̄ A de loco ipso missi fuissent.

Item Israelitæ iusserunt exploratoribus, vt ducerēt eis de fructibus terræ Chanaan, scilicet de vuis, & ca teris. ergo videtur, quod propinqui erant terræ Cha naan. Si tamen essent in mansione Rethma adhuc distarent quasi per viginti mansiones a Cadesbarne, quæ est coniuncta terræ Chanaan, & tunc nō possent portare de fructibus, quia non videbatur rationabili ter dictum, quod in tanta distantia iuberent Israelitæ sibi afferri fructus: potissimè quia exploratores duxe runt vnum botrum pendentem inter duos viros in veste, vt patet infra, tamen non poterat portari in ma gna terræ distantia botrus sic pendens. ergo fuit por tatus in parua, & hoc erit ponendo fuisse missos explora tores de Cadesbarne.

Item patet hoc solidius, quia Iosue cap. 14. Caleb dixit ad Iosue, quod miserat eum Moyses & alios explora tores de Cadesbarne, neceffe est igitur, vt man sio ista deserti Pharan, de qua dicitur hic, q̄ fixerunt ibi tentoria, sit Cadesbarne. De mansionibus autem medijs non fit aliqua mentio, quia non accidit in eis aliquid notabile. liber tamen iste non computat hic omnes mansiones secundum continuationem suā, sed solum illas, in quibus fuerunt facta aliqua narra tu digna, sic etiam in Exodo, nam inter desertum Si nai, & mansionem Helim subtrahuntur duæ mansio nes Exo. cap. 16. s. Halus & Dephca. postea tamen ex primuntur omnes iste in catalogo mansionum. infra 33. cap. & ibi ponuntur quasi viginti mansiones inter Aseroth & Cadesbarne, quæ hic subtrahuntur.

Ibi locutus est Dominus ad Moysen dicens. Locutio ista fuit de eo, quod habetur immediate, scilicet de mis sione exploratorum, quod mitteret eos ad confide randam terram.

In quo sciendum, quod Iudæi erant increduli ver bis Domini, qui dixerat eis, quod introirent in terrā Chanaan, vt patet Deuterono. c. 1. s. sufficit vobis man siffe in monte hoc: reuertimini & venite ad montē Amorrhæi, idest ad totam terram Chanaan, vt ibi de claratur, & cum stetissent Israelitæ in Cadesbarne lo cutus fuit Moyses Israelitis ex parte Dei, q̄ in troirent in terram Chanaan, sine timore de nullo alio curan tes, vt patet Deuterono. cap. 1. tunc Hebræi non perfe cte confidentes verbo diuino volebant magis certi ficari humana prudentia, ideo infestauerunt Moysen vt mitteret exploratores, vt patet Deuterono. cap. 1. Ibidem dicitur, quod placuit sermo Moysi & elegit duodecim viros de singulis tribubus vnum, & misit eos ad explorandum terram.

Est tamen intelligendum, q̄ non placuerit sermo Moysi immediate, vt isti dixerunt, cum hoc videre tur contra confidentiam diuini verbi, sed magis dubi tans quæsiuit a Domino, an mitti deberent explora tores, & tunc respondit Deus, q̄ mitterentur, sicut ha betur hic. non tamen est intelligendum, q̄ ista locu tio fuerit facta immediate a Deo nihil poscentibus Israelitis. magis enim placuissent Deo si non petiuif sent exploratores, sed considerent verbo eius qui di xerat. ego ero ductor vester, vt patet Exo. cap. 33. sed victus eorum instantia Moyses consuluit Dominum an mitti deberent exploratores, & respondit Deus, quod habetur hic.

Ideo si obijciatur ad hæc de his, quæ habentur Deu teron. cap. 1. s. q̄ populus petierit exploratores, & ius serit Deus, q̄ mitterentur. Respondendum est debe re illa præmitti ad intellectum huius, scilicet quod pri mo Israelitæ petierunt, & postea Deus consultus a Moysæ ad instantiam illorum dixit, quod mitterētur exploratores. sed de hoc dicitur magis in quōnibus.

Mitte viros, qui considerent terram Chanaan. Ista fuit vlti ma determinatio per quā Moyses motus est ad mit tendum exploratores. Nam licet cum magna instan tia petiuissent Iudæi mitti viros, nunquam consensit Moyses, quia videbatur esse diffidere verbo diu no, nisi Deus determinasset. In hoc, q̄ dicit ad confi derandam terram intelliguntur omnes conditiones quas expresserunt Israelitæ. 7. s. vt scirent, an esset ter ra fructifera, vel sterilis: munita, vel sine muris; mul torum habitatorum, vel paucorum, vt patet infra.

Quam daturus sum filiis Israel. Idest videant primo terram quam daturus sum scientes cōditionem eius, antequam ingrediatur in illam.

Singulos de singulis tribubus. Idest mittentur solum duodecim viri, de qualibet tribu vnus. Causa autem specialis quare missi sunt duodecim, cum sufficerent forte 8. vel 10. fuit, vt de qualibet tribu esset vnus, q̄ non contingeret, nisi mittendo duodecim, fuerūt au tem exploratores de omnibus tribubus, quia terra ad quam lustrandam mittebantur ad omnes tribus pertinebat, ideo non decebat de vnica tribu mitti omnes exploratores, vel si de quibusdam tribubus mitterentur, & de alijs non, imputarent ille tribus se contem ni, & oriretur discordia quam intēdebat Deus tolle re in populo.

De tribu tamen Leui non missus fuit aliquis explora tor, quia Manasse, & Ephraim ponuntur hic tanquam duæ tribus, si autem Leuitæ computaren tur essent 13.

Et si obijciatur, quod dicitur hic de singulis tribu bus mittendos exploratores, sed cognatio Leuitarū erat tribus. ergo de eis mittendus erat explorator ali quis. Respondendum est, q̄ tribus accipitur dupli ceter. Vno modo denominatur tribus a persona descē dente immediate a Iacob, & sic sunt 12. filij eius s. m. quos aliqui scriptura vocat tribus 13. & hoc modo cū Leui dicatur esse vnus de filijs Iacob ab eo nomina bitur tribus Leuitarū vna, sicut a quolibet alio filio Iacob. Et sic accipit interdum scriptura, vt patet Exo. cap. 28. & Deuter. 27. vbi ponitur Leui in numerum 12. tribuum.

Aliquando accipitur tribus pro cognatione deno minata ab aliqua persona descendente immediate a Iacob, & q̄ cōpetat ei determinata hereditas, & isto modo s. m. 12. sortes factas in terra Chanaā in diuisio ne eiusdem dicuntur 12. Tribus in quibus Leui partē non accepit, sed loco eius tribus Iosue diuisa est in duas, vt patet Iosue ca. 14. ideo nō vocabitur Tribus, nec de ea aliquis accipiendus erat in exploratorē. nam vocantur Leuitæ tanquam vna tribus q̄ id, quod dē est aliquid pertinens ad spiritualia, in quibus ipsi par tem habebant, sicut oēs alij Israelitæ, cum tñ erat ali quid temporale non vocabantur ipsi tribus, sicut de claratum est Iosue cap. 3. & 4. & Deut. c. 27. Ex princi pibus. Idest isti 12. viri sumantur de principibus duo decim tribuum.

Non tamen est intelligendum, vt dicitur in quōnibus, q̄ isti 12. viri essent principes Tribuum, quia su pra cap. 1. fuerunt positi principes. Sed nullus eorum ponitur hic, cum exprimentur nomina ipforum.

Dicendum igitur, q̄ isti non vocantur ex princi pibus, ita q̄ essent principes vel filij principum, sed ex principibus. i. principalibus viris populi, & verum est q̄ erant isti exploratores de magnis viris in qualibet Tribu, non tñ erant de linea principum. Alio modo dici pōt, q̄ erant de principibus. i. de illis qui fuerant constituti iudices & principes populi consilio Ietro, de quo Exo. c. 18. & essent forte isti de tribubus, vel cē turionibus qui erant maiores principes.

Fecit Moyses, quod Dominus imperarat. Scilicet q̄ elegit 12. viros

Quot mis si sunt ad exploran dam terrā Chanaan.

Tribus du pliciter.

Duode cim viri, an fuerint de princi pibus 12. Tribuum.

12. viros de principalibus populi, & misit ad explorandam terram Chanaan. De deserto Pharan mittens principes viros. Dicitur misisse de deserto Pharan, s. de Cadesbarne quae erat mansio ultima in terra Pharan iuxta latum terrae Chanaan. & non potest accipi aliqua alia mansio, ut supra dictum est. dicitur, quod erant isti principes viri. i. de principalibus populi intelligendo, ut supra declaratum est.

Quorum ista sunt nomina. Hic ponuntur nomina 12. virorum electorum de 12. Tribubus, qui iuerunt simul in terram Chanaan lustrantes eam, & cum venissent omnes mortui sunt propter murmuracionem praeter Caleb, & Iosue, qui erant de Tribu Iuda, & Ephraim, ut patet in litera & seq. cap. De Tribu Ruben.

In computatione duodecim virorum electorum, an seruetur ordo secundum ordinem Tribuum. Quaes. III.

Ruben.

IN computatione ista ponitur primo Ruben, quia ipse erat primogenitus Iacob secundum carnem, & sic in numeracione principum supra cap. 1. princeps Tribus Ruben primo ponitur, non tamen erat in honore prima Tribus ista, sed Tribus Iuda, nam in motu castrorum Tribus Iuda praecedebat, ut patet supra cap. 2. & 10. quando etiam accepta fuit summa omnium tribuum primo sumpta est de tribu Iuda, ut patet supra cap. 1. & iste idem ordo erat in principibus quantum ad honores, sicut cum obtulerunt in dedicatione tabernaculi. s. cap. 7. ibi. n. prima die obtulit princeps de Tribu Iuda: hic autem non observatur totaliter ordo vexillorum, quia tunc princeps tribus Iuda deberet primo poni, postea Issachar & Zabulon, sicut patet supra cap. 2. & 10. nec etiam est hic ordo secundum natiuitatem, quia tunc non poneretur post Issachar Ephraim & Benjamin, deinde Zabulon, & postea Dan, cum sit contrarius ordo natiuitatis eorum, ut patet Gen. cap. 29. & 30. Nec est ponitur hic ordo, qui est in principibus notandis. s. c. 1. & hoc, quia scriptura non multum curat de ordine isto. De Tribu Iuda Caleb filium Iephone. Iste erat explorator missus de Tribu Iuda, qui postea fuit vnus de duodecim diuisoribus terrae Chanaan, & praecipuus eorum, ut patet. j. 34. c. & isti postea data est in possessionem ciuitas Hebron, qui deliuit inde gigantes. fuit autem in eo aliquid satis admirabile. s. q. erat annorum. 85. & erat ita fortis ad pugandum & gradiendum, sicut cum esset quadraginta annorum, ut patet Iosue cap. 14. & 15.

Galeb.

De Tribu Ephraim Osee filium Nun. Iste est Iosue, qui prius vocabatur Osee, sed Moyses mutauit nomen eius addendo vnam literam, ut j. declarabitur. Et erat iste minister Moysi electus ex millibus, ut patet supra c. 11. vnde ei semper erat familiaris, ut patet Exo. c. 33.

De Tribu Ioseph sceptri Manasse. Non ponitur hic tribus Ioseph tanquam computetur velut vna tribus, quia tunc oportebat computari Leui, ut aliam tribum, sed non computatur. Item quia quoniam Ioseph computatur vna tribus, non ponuntur Manasse & Ephraim tanquam distinctae cognationes, quia sunt sub eadem tribu, sicut duae familiae. s. si posuit Ephraim, per se. ergo non est accipiendus hic pro tribu Ioseph proprie, sed accipitur pro tribu Manasse. Id dictum est de tribu Ioseph sceptri Manasse, i. de tribu Ioseph quantum ad partem de principatu Manasse, Eodem modo dici poterat de tribu Ioseph sceptri Ephraim. i. quantum ad principatum Ephraim. Si vero acciperetur quantum ad omnes partes tribus Ioseph, diceret absolute de tribu Ioseph.

Mutatio nominis Iosue.

Vocauitque Osee filium Nun Iosue. Hic ponitur mutatio nominis Iosue. Prius enim vocabatur Osee, ut patet hic: postea autem dictus est Iosue. hoc fecit Moyses ex nimio amore: desiderabat enim eius salutem ani-

mae & corporis, & pro eo specialiter Dominum orauit, ut sanus rediret, & ad hoc addidit nomini eius vnam literam de nomine Domini tetragrammaton, quia secundum scripturam hebraicam Iosue addit ad Osee solam loth, quae est prima litera nominis tetragrammaton, non enim vocat sic Iosue apud hebraeos, ut apud nos, cum nos corrupimus, ut in plurimum nomina hebraeorum. Sed primo vocabatur apud hebraeos Osea: postea dictus est Iosua addendo vnam literam.

Sed arguetur, quod non fuerit facta hic mutatio nominis Iosue, quia supra 11. cap. vocatur Iosua, ideo ex regressu de Aegypto vbicunq; fiat de ipso merito vocat Iosue, ut patet Exo. ca. 17. & 24. & 32. & 33.

Respondendum est, quod ista dicuntur per anticipationem, quia primum fuit murmuracionem Iosue, quam scriberentur omnia, quae dicta sunt, licet enim omnia priora fuerint facta ante mutationem nominis Iosue, tamen non fuerunt scripta ante illam mutationem, quia non scribebantur singula, ut in media te fiebant, sicut quidam arbitrati sunt, & hoc modo cum scriberentur ea quae habentur in Exodo, erat facta mutatio nominis Iosue, licet nondum dicitur de hac mutacione reperitur mutatum nomen. Ista est causa quare in Genesi factae sunt multae anticipationes & recapitulationes, quae non scribebantur res quae factae sunt, sed postea valde multo tempore, non tamen possent fieri aliqua, si res immediate scriberentur, ut fiunt.

Et dixit ad eos ascendite per meridianam plagam. Scilicet per meridiem terrae Chanaan, & non per meridianam plagam exercitus, quia meridianam plagam exercitus erat contra Aegyptum: ipsi vero non tendebant contra Aegyptum cum inde venirent, nam ascendentes hebraei ad terram promissionis de austro ad aquilonarem partem ascendebant, quia Aegyptus magis meridianam est, quam terra Chanaan, quod patet per latitudinem ab aequinoctiali. Nam latitudo Aegypti est 30. graduum: latitudo terrae promissionis est 32. graduum. Et accipitur ista latitudo non quidem secundum totam Aegyptum, nec secundum totam terram Chanaan, quae non habet vnquam Zenith, sed secundum aliquas ciuitates. i. secundum Alexandriam in Aegypto, & secundum meridianam Ierusalem in terram Chanaan, & valet ista probatio, quia ciuitates magis meridianae minorem habent latitudinem & eleuationem poli, donec deueniant ad aliquam ciuitatem, quae nullam habet latitudinem, sicut est Arian quam asserunt esse sub aequinoctiali. Et ista non solum sunt referenda ad introitum terrae Chanaan, sed ascendentes ad eam per partem meridianam, sed etiam magis ad ipsam progressionem per terram Chanaan. s. quod per partem meridianam inciperent ambulare.

Sic Prol. in cosmogra.

De situ Cadesbarne & terrae Chanaan, & quomodo Aegyptus est magis meridianam quam terra Chanaan, & per quam partem intrauerunt & exierunt exploratores. Quaes. IIII.

IN quo considerandum secundum quosdam, quod quando Iudaei erant in Cadesbarne, de qua missi fuerunt exploratores, erant in latere meridiano terrae Chanaan, vbi coniungitur lateri orientali. Nam desertum Sin, in quo est Cadesbarne, ut patet infra vigesimo cap. est prima pars lateris meridiano terrae Chanaan, vbi coniunguntur meridianum & orientale, ut patet infra trigesimo quarto cap. cum dicitur, pars meridianam incipit a deserto Sin, & Cadesbarne, quae est in isto deserto, est circa terminum orientalem terrae Chanaan. ideo cum poneretur longitudo terrae Chanaan Iosue cap. 10. dictum est a Cadesbar-

Cadesbarne vsque Gazam cepisse Iosue, & tamen Gaza est in termino Occidentali, ergo Cadesbarne est in termino quasi Orientali. Intrantes igitur exploratores Israelitarum per Cadesbarne introibant aliquo modo per partem Meridianam, & aliquo modo Orientalem terrae Chanaan, & quantum ad hoc non erat dubium quin ipsi ascenderent per partem Meridianam, sed magis hoc dicitur de progressu per terram Chanaan, s. q. ascenderet ipsi per partem Meridianam, s. directe versus Aquilonarem, & in hoc erant erudiendi. nam si non diceretur eis istud quamquam ingrederentur per partem Meridianam, tamen non ascenderet per meridiem, sed magis forte declinarent per latum Meridianum ad partem Occidentalem: & postea circueuntes terram Occidentalem peruenirent ad latum septentrionale, & ambularent illud redeuntes ad Orientem, & tunc mouerentur per extremitates terrae Chanaan totam terram circueuntes. Sed tunc non ascenderent, quia si quis stet in parte Meridiana, & debeat ascendere non declinabit in Occidentem, nec tendet in Orientem, sed dirigitur in Aquilonem, & iste est proprius ascensus. hoc autem iubebatur eis, s. cum intrarent in terram Chanaan ascenderet per Meridianam partem eius directe, dicitur isti versus Aquilonem, ut sic considerarent totam magnitudinem terrae conuenientius, quam si circuirent per latum Occidentale Septentrionale, & Orientale. Et apparet, quod sit iste sensus. Nam sic fecerunt ipsi exploratores, ut patet j. cu dicitur, ascenderuntque ad meridiem, & explorauerunt terram a deserto Sin vsque Roobiatrantibus Emath, & tamen isti termini sunt meridiani, & Aquilonares, quia desertum Sin est in parte Meridiana terrae Chanaan, ut patet j. 34. Ciuitas autem Emath est in latere aquilonari terrae eiusdem, qui ergo ingreditur a deserto Sin vsque Emath ingreditur a parte Meridiana directe in septentrionem, de Emath, quod sit in latere Septentrionis patet j. 34. ca. Hoc ergo iustum est exploratoribus, alioquin non fecissent, sed quid tenendam sit dicitur j. in quibus. Cumque veneritis ad montes considerate terram. Instruebant eos in modo explorandi, s. q. cum ad montem venirent inde consideraret terram, quia inde possent iudicare de habitudine terrae, & non facerent hoc in vallibus. nam inde viderent ciuitates, & oppida, & locorum situs, & an multa vel pauca essent, & an haberent loca arborum vel essent sterilia, quoniam autem aliquis est in plano si viderit ciuitatem ex vna parte non potest videre ex alia. Quae sit. Noa significatur per hoc aliqua dispositio specialis terrae, sed significantur omnes quae j. habentur, nisi forte dicatur, quod significatur robur terrae quantum ad situm, s. an sit nimis montuosa, vel nimis plana, quod in conditione terrae considerandum est, quantum ad constructionem urbium iuxta Aristotelem sexto Politicorum.

Ad istud motiuu respondet infra q. 29.

In q. 29.

De modo explorandi terrae Chanaan, & conditione populorum

Et populum qui habitator est eius vtrum fortis sit, an infirmus. Id est, non solum de situ terrae, sed et de conditione populorum considerabitur. hoc tamen melius consideraretur, cum essent exploratores in urbibus, quam cum essent in montibus, nam inde non viderent gentes, ut scirent de robore populi, vel de infirmitate, sed solas vrbes viderent. Cum vero essent in urbibus possent scire statum, & conditionem populorum, quantum ad robur in armis. Potest tamen intelligi, quod considerarent de montibus fortitudinem populi, sed tunc non accipitur fortitudo, vel infirmitas ex parte populorum, sed propter ciuitates, ita ut cum viderent vrbes multas, & valde munitas iudicaretur populum fortem, vel contrario iudicaretur infirmum.

Pauci numero an plures. Etiam hoc considerare debebant melius in urbibus, quam ex montibus, quia inde non viderent gentem, sed terrae situm. Cum vero Alph. Toft. super Num. Pars I.

intrarent vrbes, & oppida cognoscebant populositatem terrae, vel raritatem. Poterant tamen considerare ex montibus, & tunc iudicaretur esse multum populum, si viderent vrbes multas, vel esse paucum, si viderent loca pauca, & satis sic cognoscebatur, magis tamen determinare hoc scirent introeuntes vrbes, quia frequenter magna loca rarae populationis sunt.

Ipsa terra bona, an mala. Id est etiam considerabitur de conditione terrae quantum ad salubritatem aeris, & dispositionem, vel situm coeli. nam multae terrae quae abundantes sunt non sunt salubres propter aquas, vel ex conditione aeris, & tunc terra est mala habitacionis.

Vrbes quales muratae, an absque muris. Hoc poterant videre ex montibus: differebat enim nimis esse vrbes muratas vel non, nam si essent non muratae facilius caperentur ab Israel, si autem fortiter munitae, esset difficile.

Ista melius considerarent Israelitae ex urbibus ipsis quam super montes: tamen non auderent ista inuestigare apud vrbes. Cum enim Chanaan viderent eos alienigenas, & diligenter intuentes situm murorum cognoscerent esse exploratores, qui venissent in firma terra considerare, & occiderent eos, vel in carcerem, ideo ex montibus magis considerabant, vnum autem erat, quod melius cognosci poterat ex montibus quam apud vrbes, s. de multitudine ciuitatum, & raritate, & de memorosa terra, aut sine arboribus, & an multa terra esset habitata, vel multa sine populis.

Sciendum autem, quod considerare ista pertinebat aliquo modo ad infidelitatem. Nam quid differebat terram habere populum fortem, vel infirmum, esse sterilem, vel pinguem. munitam vel sine muris. Nam ista proficiebant ad hoc, quod Israelitae consideratis his iudicaret, an introirent in eam, vel derelinquerent. Sed iam non erat deliberatio aliqua cum Deo iustificet, quod irent illuc. Non ergo proficiebant ista quae inquirebantur, quia in quacunque parte euenirent oportebat, quod ipsi illuc irent. vnde ista inquiri magis fuit de intentione popularium diffidentium verbo diuino, quam de intentione Moysi.

Conueniebat autem mitti exploratores ad hoc solum, quod cognoscerent viam terrae per quam ascendere deberent, vel contra quas ciuitates primo pugnandum esset, & hoc solum exprimitur Deuteronomio cap. 1. scilicet mittamus viros qui considerent terram, & renuncient per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates: subintelligendum tamen est id quod dicitur hic, quia ibi Moyses refert ista breuiter.

Humus pinguis, an sterilis. Id est, quod considerarent de conditione terrae, an esset pinguis, scilicet ad ferendum fructus, vel esset sterilis nihil potes gignere. hoc autem ipsi cognoscere possent in multitudine segetum, vinearum, & locorum cultorum, nam si terra esset sterilis in raris locis ista essent: magis autem adhuc considerare possent hoc ex magnitudine fructuum, vel paruitate: terra enim sterilis, vel debilis, licet aliquid gignat, fructus tamen sunt valde parui. Terra autem pinguis magnam fructuum quantitatem profert: & ad hoc probandum portauerunt viri botrum vnum pendente cum vite sua in veste inter duos viros, ut patet infra. & Deuteronomij capitulo primo. Poterant etiam cognoscere ex colore terrae, & ex habitudine faciei eius, sed solidior probatio est in fructibus.

Pinguedo terrae ex quibus cognoscitur.

Dicitur autem terra pinguis, vel sterilis, quia pinguedo denotat humidum nutrimentale fructuum. Sunt enim fructus ex materia terrea commixto humido aqueo, humido terreo nutrimentali, & illud dicitur esse pinguedo, quia manet quasi quaedam viscositas in terra quae transit in naturam fructuum. Cu vero de-

Z fecerit

fecerit illa vincto stas terra modicum gignit de fructibus. Cum autem perueniatur ad totalem siccitatem terrae non poterit fieri germinatio, quamquam commisceatur humidum aquaeum terrae, sicut fit in arenis, quae etiam si fapissime irrigentur, iacta semina ibi nunquam germinabunt, quia non est aliquid ibi de nutrimentali substantia arborum: proprie autem vocatur illa pinguedo, & opponitur siccitati. terra autem nimis sicca sterilis est, sicut arenae ex conditione sua sunt steriles.

Nemorosa an absque arboribus. Idest considerate, an terra ipsa sit habens arbores, vel non. nemus enim proprie est multitudo arborum, & non ut aliqui accipiunt nemora esse colles, vel montes excelsos. & sic dicitur Gen. c. 20. quod plantavit Abraham nemus in Bersabee, idest plantavit ibi multas arbores.

Cur quasi uerunt de memorofitate.

Et si aliquis diceret cur hoc inquiratur, quia sufficiebat inquiri de terrae pinguedine, vel sterilitate. Respondendum est, quod terra steriles non sunt memorofe, & tamen non sequitur terram esse nemorofam, idest habentem arbores fructiferas si eam pinguem esse dicamus. nam quaedam terrae segetibus ferendis pingues sunt, arboribus autem non conueniunt, vel forte quamquam feraces arborum sint plantatae non extiterunt ibi plante.

Confortamini. Idest, non timeatis ambulare per terram illam hostilem, quia Dominus est protector uester. Et asserit nobis de fructibus terra illius. Dicebat hoc Moyses ad letificandum populum illum: quamquam enim nunquam intrauisset terram Chanaan sciebat eam esse pinguis, cum Deus sepiissime uocaret eam fluentem lacte & melle, cui ipse firmissime credebat, & sic factum est, nam fructus illius fuerunt admirabiles. Et sciendum, quod Moyses non iussit, ut portaret de fructibus, nisi cum iam essent in extremo terrae Chanaan. Nam non poterant portare duo uiri botrum pedentem inter se in uite per terram Chanaan, quia uidentes Chanaanem comprehenderent eos inquisituri quid hoc esset, & sic deprehenderent eos esse exploratores. Sed cum totam terram lustrauerunt peruenientes ad extremum eius cum discederent, acceperunt de fructibus in torrente botri, & nemo de Chanaanis potuit eos videre exeuntes cum pendente botro, hoc autem magis erat, quod Israelite desiderabant de terra, sicut quod pinguis esset, quia inter cetera bona quae ciuitas habere debet fertilitas maximam est: licet enim sit salubrium aquarum, & optimi aeris, & fortis situs, si tamen sterilis sit ab omnibus refugitur: multae enim pestiferae terrae, quia fertiles sunt incoluntur. de his Philofophus 7. Politic. Erat autem tempus, quando iam praecoqua uia resci possunt. Hoc ponitur hic ad declarandum esse rationabiliter dictum supra positum, sicut quod ferrent de fructibus terrae. Et dicitur, quod erat quando sunt uiae praecoquae ad uescendum, idest, quando est tempus primarum uuarum. Ille enim uocatur praecoquus, quia primo, vel ante alias coquantur, vel digeruntur, & maturantur. Etiam de ficibus dicimus quaedam praecoquas esse, idest quae ante omnes alias maturantur. poterant ergo conuenienter ducere exploratores de fructibus.

Quo tempore missi fuerunt exploratores. Et quod terra habentes duplicem declinationem solis, scilicet Aquilonarem, & Meridianam habent uer, & hyemem duplicem, terra uero habentes unam habent tempora simplicia. Quae. P.

IN quo patet, quod tempus in quo missi fuerunt exploratores erat ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto, nam terra illa est calida nimis, ideo

fructus sunt priores quam in terra ista. Et sic generaliter est de omni terra habitabili declinante uersus equinoctialem, quia dum magis Meridiana est prius fructus digerit, donec perueniatur ad terram, quae bis in anno fructificat in messibus, & in uino. & hoc est, quia habet duplex uer, duplicem estatem, duplicem autumnum, & duplicem hyemem in quolibet anno, dum nos habemus ista tempora simplicia, & istae terrae sunt quae habent duplicem declinationem solis, scilicet Meridianam, & Septentrionalem. nos autem solum Meridianam declinationem habemus, ideo sunt nobis tempora simplicia. & istae gentes sunt quae habitant intra tropicum tauri, & equinoctialem, & inter equinoctialem, & tropicum capricorni, si aliquae ibi sint. Terra autem Chanaan non est de his. solum enim habet unam declinationem solis, scilicet Meridianam, quia tamen ipsa magis appropinquat equinoctiali quam terra ista, necesse est fructus ibi prius maturari. De uis, non habemus manifestum testimonium, sed solum de segetibus. Nam in primo mense anni ad medietatem mensis incipiunt colligi fruges iam maturae in terra Chanaan, & offerrebatur manipulus spicarum in festo azymorum, quod erat die 15. mensis primi, & tunc erat tempus messis nouae de quo Leu. c. 23. Est autem mensis primus apud eos Martius, sicut ergo procedunt fruges terrae illius in priorate murationis fruges terrae huius, ita erit de uis proportionaliter. Unde satis dici potest, quod in principio Iunij, uel in medio essent praecoquae uiae. Iunius tamen apud Hebraeos quartus mensis est, ergo uis quod in principio mensis quarti, uel quasi missi fuerunt exploratores in terram Chanaan, & sic transierat solum unus annus, & quasi, quatuor menses ab exitu de Aegypto, & tunc introituri essent Israelitae in terram Chanaan, nisi eorum murmuratio distulisset. Cumque ascendissent explorauerunt terram. Dicebantur ascendere, quia ueniebant a latere Meridiano, & terra Meridiana humilior est terra Septentrionali, uel Aegyptus, & deserta Arabica habent situm humiliorem quam terra Chanaan, ideo euntibus ex Aegypto in terram Chanaan ascensus est, & non solum dicuntur ascendisse, quantum ad hoc, quod uenerunt de terra Arabum in terram Chanaan, sed magis postquam introierunt in terram Chanaan ascendebant, scilicet a latere Meridiano eius in Aquilonem ut supra declaratum est, & patet immediate, & tunc explorabant transeuntes per terram, & inquirentes ea quae dicta sunt. A deserto Sin usque ad Roob intrantibus Emath. Hic ponitur processus quem fecerunt isti per terram Chanaan, scilicet a latere Meridiano in Septentrionalem. Nam desertum Sin est latus Meridianum terrae Chanaan, ut patet infra capit. 34. & per ipsum intrauerunt exploratores, ideo in ipso erant Israelitae, quando miserunt exploratores, quia erant castra in Cadesbarne, ut supra probatum est, & Cadesbarne est in deserto Sin, ut patet infra c. 20.

Et dicitur, quod explorauerunt usque Roob intrantibus Emath. Est enim Roob aliqua regio parua apud terram Emath, & est magis Septentrionalis Emath, quam Roob. ideo de Roobitur in Emath, quod significat litera, dicens usque Roob intrantibus Emath, idest, quod post Roob intratur in terram Emath eundo a Meridie in Septentrionem. Et iste progressus erat conueniens exploratoribus, quia eundo a meridie in Septentrionem ibant per medium terrae Chanaan, & cum ascenderent in montes poterant considerare terram, tamquam Orientem quam Septentrionem. Si autem circuirent terram Chanaan a latera, uel per Orientalem, uel Occidentalem, solum possent respicere ad unum latus, quia alterum esset extra terram Chanaan, & uiderent solas extremitates terrae, non uidentes medium, nunc autem transientes per medium terrae uidebant medium, & extremitates.

Roob quid.

Exploratores non circuirent terram Chanaan, & quod per ambulauerunt eam.

Non

Non est autem intelligendum, quod Israelitae exploratores iussent a Meridie in Septentrionem, quia non morarentur 40. diebus eundo, & redeundo, sed declinabant nunc uersus occidentem, nunc uersus Orientem, ut melius contemplerentur terram. Ascenderunt ad meridiem, & uenerunt in Hebron. Aliqui dicunt esse hic reatum ordinem, scilicet quod post illa superiora ascenderent in Hebron exploratores, & quod fuerit hoc in regressu, quia mandatum fuerat eis, quod totam terram Chanaan lustrarent, & ingressi sunt per meridiem atque exierunt per meridiem. Unde uis istis, quod intrantes per meridiem declinauerunt ad partem occidentalem: deinde peruenierunt ad Septentrionalem in Roob, & Emath: deinde euntes contra Orientem ad Meridiem conuersi sunt in Hebron. Est enim Hebron in medio possessionis filiorum Iuda, ut habet Iosue c. 15. possessio autem eorum incipit a Meridie uersus Orientem, ut patet eo. c. Sed non potest stare hoc. Primo quia dicunt, quod ascenderunt exploratores in Hebron in regressu, nam non poterat dici, quod ascenderent, siue uenirent de latere Aquilonis uersus Meridiem, siue de latere Orientali. nam pars Meridiana est declinior. uenientibus autem a Septentrione in Meridiem descensus est. uenientibus et ab Oriente est descensus, ideo non diceretur, quod ascenderent in Hebron, sed quod descenderent illuc. Item cum dicitur, quod isti intrantes per latus Meridianum declinauerunt uersus Occidentem, postea per Septentrionem transeuntes in Orientem non potest stare. nam in litera ponitur terminus explorationis, scilicet a deserto Sin usque in Emath. Si tamen esset modus explorandi circuire per latus Occidentalem, & Septentrionalem atque Orientis, non esset terminus in Roob, & in Emath, quae sunt quasi in medio lateris Septentrionalis terrae illius, ut patet j. 34. c. & tamen ponitur ibi terminus cum dicitur, a deserto Sin usque in Emath, sed magis diceretur, quod erit terminus in deserto Sin, quia ibi finiebatur, & incipiebatur, aut diceretur quod non est aliquis terminus, cum ibi fiat motus per circulum, & in circulo non est principium, nec finis, uel si in aliquo alio loco uellemus ponere terminum explorationis non erat maior causa quare poneretur in Occidente quam in Oriente, uel in Aquilone, ut ita diceretur. lustrauerunt a deserto Sin usque Acaron, uel Sidonem, uel Iordanem. sed dicitur specialiter de Emath. Ergo uidetur, quod ibi fuit finita exploratio. Dicendum igitur, quod modus procedendi fuit, ut ipsi exploratores Israelitarum introirent per partem Meridianam, & ascenderent uersus Septentrionem, non circueuntes per latus Occidentalem, & Orientalem, & tunc est terminus in Emath, quia desertum Sin est in parte Meridiana terrae Chanaan, Roob, & Emath sunt quasi in medio lateris Septentrionalis, & cum peruenissent illuc exploratores pergentes per medium terrae Chanaan accesserunt usque Roob, & non transeuntes ultra regressi sunt per medium terrae Chanaan, licet non per eandem uiam, & uenerunt in Cadesbarne, ubi erant castra, & tunc rationabiliter dicitur, quod explorauerunt usque Roob, quia illuc accesserunt non transeuntes ulterius. Quod autem dicebant, quod in regressu uenerunt exploratores in Hebron non stat, quia si circuirent terram, ut isti dixerunt, uenientes per latus orientale ad locum unde exierant, non poterant uenire in Hebron. nam ipsi ingressi sunt in terram Chanaan per Cadesbarne, & secundum positionem istorum declinauerunt per latus Meridianum, & Occidentalem, ut circueuntes latus Septentrionale, & Orientalem redirent ad locum unde exierant, sed ipsi exierant de Cadesbarne. ergo cum illuc accederent circueundo non transirent ultra. Si tamen aliquis per latus Orientalem circuiret, primo ueniret in Cadesbarne quam in Hebron, quia Cadesbarne est in fine lateris Orientalis, & Meridiana terrae Chanaan:

Alph. Toft. super Num. Pars I.

quod patet Iosue c. 10. ubi cum uellet ponere scripturam longitudinem terrae captae a Iosue ab Oriete in Occidentem dixit. a Cadesbarne usque Gazam. Sed Gaza est in parte Occidentali apud mare Palesthinorum. ergo Cadesbarne est in parte Orientali. non poterit igitur dici, quod circueuntes uenerunt in Hebron in regressu. Sed magis dicendum erat secundum eos, quod cum inceperunt circuire exploratores per latus meridianum uersus Occidentalem, descenderunt a Cadesbarne uersus Hebron. Aliter tamen dicendum est secundum ueram positionem, quod exploratores iuerunt a Cadesbarne uersus Hebron, & inde transierunt per medium terrae Chanaan usque Roob, & Emath. ideo non iuerunt in Hebron in regressu, sed in prima uice, & tunc ascendebant. nam totum latus meridianum habet ascensum cum perueniatur uersus Septentrionem, & non obstat, quod ponatur hic posterius, scilicet ascenderunt in Hebron, quia ea quae primo fiunt semper ponuntur posterius per recapitulationem, & anticipationem. Vel poterat dici, adhuc secundum positionem istam, quod in regressu ascenderunt in Hebron, quia licet regularius terra sit altior uersus Septentrionem: tamen Hebron est in montibus, ideo illuc poterant ascendere uenientes de Septentrione. Sed dicitur ad quid sit hic mentio de ascensu in Hebron, quia nihil specialius erat ibi quam in aliis urbibus? Respondendum est, quod sit mentio de Hebron, quia erant ibi tres gigantes de quibus immediate dicitur, & de his uolebat facere mentionem. Causa autem quare expressit de gigantibus illis est, quia uult declarare fundamentum murmurationis exploratorum. dixerunt enim infra. uidimus ibi monstra quaedam filiorum Enach, quibus comparati quasi locustae uidebamur, & illa monstra erant isti tres gigantes, sed de modo lustrandi terram, & per quas partes terrae Chanaan fuerint exploratores, dicitur ueritas infra quaeft. 44. & 45.

Ibi erant Achiman, & Sisai, & Tolmai filij Enach. Propter hoc ponebatur de ascensu in Hebron, scilicet quia ibi erant isti tres gigantes, & propter hoc fuit murmuratio exploratorum. Isti gigantes fuerunt postea deleti de urbe Hebron per Caleb, cui data est illa uerba, ut patet Iosue cap. 15.

De tribus gigantibus existebat in Hebron

Filij Enach. Non est Enach nomen proprium alicuius uiri, sed est commune, & signat gigantem. unde Enach cum Ain in Hebraeo gigas est. & dicuntur filij Enach, idest filij Gigantum. & patet, quia istud nomen accipitur aliquando in plurali, ut patet Deut. c. 2. s. populus magnus, & validus, & tam excelsus, ut de Enachim stirpe quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enachim. Idem patet Iosue ca. 14. f. Ad maximum ibi inter Enachim situs est. Nam Hebron septem annis ante Taphnim urbem Aegypti condita est. Hic tollitur dubium de gigantibus istis, quomodo poterant esse gigantes in Hebron, quia Hebraei uiderant gigantes in Taphni urbe Aegypti qui rari erant. diceret ergo aliquis quomodo esse poterant in Hebron? Respondet litera, quod Hebron facta est septem annis ante Taphnim.

Unde aliqui dicunt, quod ab ista ciuitate dicuntur gigantes Titanes, sicut uocant eos poetae. Sed falsum est, quia ut ait Lactantius de natura Deorum, libro primo. dicuntur enim gigantes Titanes, quia cum Titane patruo Iouis contra Iouem pugnauerunt, ut ibidem Lactantius. Item quia male formatur possessiuum Titanes de Taphni. Sed dicuntur Thammii de Thanni, & ista est quaedam ciuitas in Aegypto in qua habitauerunt aliqui de Iudaeis, & fecit Deus mirabilia ibi ad educationem Israelitarum de Aegypto, ut patet Psalmo 77. scilicet coram patribus eorum fecit prodigia in terra Aegypti, & in campo Thaneos.

Gigantes unde dicuntur Titanes.

An Israelitæ peccauerint mittendo exploratores in terram Chanaan. Quæst. VI.

AD HVC circa præcedentia queretur, an peccauerint Israelitæ mittendo exploratores in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, qd sic, quia istud fiebat ex quadã diffidentia. Deus enim dirigebat Israelitas continue manens cum eis, & Angelus eius præcedebat illos in columna nubis seq. ca. & Exo. 14. non ergo indigebant maiori directione, recurrentes ergo ad humanã prudentiam ultra diuinam determinationem videbãtur peccare.

Alij dicunt, quod nõ fuit peccatum mittere exploratores, quia Moyfes misit illos, & mandauit quid facerent, sed Moyfes erat vir sanctus, & non iuberet ista si esset peccatum, ergo nõ fuit peccatum mittere exploratores. Dicendum certum esse, qd non fuit peccatum, immo fuisset peccatum, si non mitteretur, quia illud quod Deus iubet non solum est licitum, sed etiã est necessarium, vt fiat. Deus tamen iussit mitti exploratores, ergo non fuit peccatum mitti illos, patet hoc quia dicitur supra in litera. locutus est Dominus ad Moysem, mitte viros qui considerent terrã Chanaan; quam daturus sum filiis Israel, & postea sequitur, fecit Moyfes quod Dominus imperarat mittens viros de deserto Pharan.

An Deus miserit exploratores. Quæst. VII.

SED queretur, quomodo est verũ, qd Deus iussit hic mitti exploratores, quia potius videtur, qd Israelitæ petierunt illos mitti, & ad ipforum instantiam misit illos Moyfes? Sic patet Deut. 1. accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerent terram, & renuncient, p quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates, cumque mihi sermo placuisset misit ex vobis 12. viros singulos de tribubus suis. Dicendum, vt tactum est in expositione literæ, qd veritas huius rei debet accipi ex suppletionem literæ, & concordando istam literam cum ea quæ hebetur Deut. 1. Nam ista est cõsuetudo sacre scripturæ, quod si aliqd bis, aut pluries narrat nõ refert illud vbiq; complete, sed aliquid deest in vno loco, quod habetur in alio, & è cõtrario. & ita ex illis pluribus narrationibus colligitur vna perfecta. Ita autem est hic, quia istud de missione exploratorũ non narratur hic complete, neque etiam narratur perfecte Deuterono. 1. c. sed ex ambobus locis colligitur perfecta narratio.

Est autem veritas, quod Deus volebat Israelitas ire in terram Chanaan, non mittendo exploratores aliquos, quia ipse dirigebat eos, sicut vique nunc venerant. Ipsi tamen ex parua confidẽtia ad Deum, voluerunt habere maiorem certificationem, & ad hoc voluerunt mittere exploratores. hoc innuitur Deutero. 1. cum dicitur. cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis, venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram quam dominus Deus tuus dabit tibi ascẽde, & posside eam, noli timere, nec quicquã pauas, & accessistis ad me omnes atque dixistis, mittamus viros qui considerent terram, & sic principium fuit ex petitione Israelitarũ, quia Deus non volebat, quod mitterentur exploratores, nisi petiuissent Israelitæ. Deinde debet intelligi, qd petentibus Israelitis Moyfes noluit statim concedere videns istam esse rem nouam, & forte præiudicãtem diuino honori, ideo consuluit illum, sicut in cæteris dubijs consulēbat, & tunc Deus ostendit consentiendum esse Israelitis, & præcepit Moyfi, quod mitteret

exploratores, qd ille fecit, sicut patet hic. & ita in hæc litera non ponitur, nisi finis huius rei, & Deuter. 1. ponitur principium, & deficit finis, quia ibi non habetur qd Deus iusserit mitti exploratores, & ita ex his duobus locis colligitur plena veritas, vt s. tactum est. q. 5.

An Israelitæ peccauerint exploratores petendo. Et quod a Deo non est petendum aliquid, nisi in generali. Quæst. VIII.

SED queretur, an peccauerint Israelitæ petẽdo a Moyse, qd mitteret exploratores. Alij dicunt qd non, primo quia si peccaret punirentur, vel saltem obiurgarentur a Deo, & tñ hic non fit mentio de aliqua pœna, vel obiurgatione facta eis, sicut fit in alijs locis, qñ peccabant, vt patet seq. c. ergo non peccauerunt. Secundo, quia si peccarent petẽdo exploratores Deus non iuberet illos mitti, & tamen iussit, vt patet hic in litera. ergo non peccauerunt petendo. Dicendum, qd peccauerunt Israelitæ petendo exploratores, & hoc fuit, qd faciebãt ex quadã diffidentia. putabant enim non sufficere diuinã prouidentia, quæ gubernabat eos dirigens per desertum, & dans omnia necessaria ad hoc, qd intraret secure, & conuenienter in terram Chanaan. Nam dato qd directio illa qua vsq; nunc dirigebantur Israelitæ in deserto non sufficeret ad introeundum in terram Chanaan, nõ debebant ipsi petere aliquam aliam pp duo. Primo quia aliquo modo diffidebat diuinæ prouidentia. Deus. n. acceperat in speciali curam istius populi gubernãdo, & cibando, & dirigendo in nube. iõ confidere debant qd si quid aliud deesset ipse suppleret illud. Sicut igitur est circa generalem prouidentiam sm quæ gubernat omnia qd illi qui habent magnam sollicitudinẽ de rebus futuris quasi opere eorũ acquirenda sint, errãt: & Deus increpat illos Matt. 6. nolite solliciti esse dicẽtes. quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim oĩa gentes inquirunt: scit enim pater vester, qd his omnibus indigetis, & sic licet Deo velit cuilibet homini inesse quandam sollicitudinẽ de necessarijs ad vitam, & Apostolus laborat manibus laborandum esse dicens, qui non laborat non manducet. tñ nimiam sollicitudinẽ reprobat, qd qui multum de his sollicitus est, innuit qd Deus nullã curã hẽt de eo, sed qd ipse solo opere suo ista debet acquirere, qd Christus negat dicens. scit. n. pater vtr, qd his omnibus indigetis: ita est in prouidentia speciali: Deus enim acceperat specialem gubernationem huius populi, quasi ipse solus esset particulariter rector, & princeps huius populi, hñs curam de cibis, quia dabat eis quotidie manna in cibũ Exo. 16. èr de vestibus, & calceis eorũ faciens ne rumpereñt in via per 40. annos Deut. 8. c. èt ostendebat eis viam per quam irent per diem in colũna nubis, & per noctem in columna ignis. 8. 9. & Exo. 13. & Deuter. 1. c. ideo èt si assent aliqua alia particula necessaria ad gubernationem istorum, non debebant isti nimis sollicitari de illis, sed iactare curã suam in Domino, qui susceperat specialem gubernationẽ ipforum. Si igitur ipsi vellent intẽdere circa quedam alia particularia in quibus Deus, nondum prouiderat ex quadam diffidentia agebant, & peccarent: ita fuit nunc, quia cum Deus suscepisset curam Israelitarũ ad introducendum eos in terram Chanaan, debebãt ipsi confidere Deo, quod ille daret omnia necessaria, & opportuna ad illuc eundum, & introeundum, quod igitur ultra ea quæ Deus dabat ad illuc introeundum, peterent isti mitti exploratores in terram Chanaan, ad videndũ per quod iter deberent ascendere, & ad quas pergerent ciuitates, quædam diffidentia erat, & ita peccabant.

Secun-

Secundo non debuerunt petere isti aliquid in particulari, quia forte istud non erat conueniens eis, & Deo sciebat aliud sibi esse conueniens, & forte si faceret id quod ipsi petebant sequeretur eis malum, vnde melius erat ipsis, quod peteret a Deo aliquid in generali, sçp dirigeret eos, sicut dixit Dauid Psalm. 5. dirige domine Deus meus in cõspectu tuo viam meam, quam qd peterent in particulari istam vel illam directionem quæ forte non conueniebat eis, sicut quando duo filij Zebedei per matrem petierunt, quod vnus eorũ federet ad dexteram eius, & alius ad sinistram. Nam Christus dixit illis, nescitis quid petatis. Matthæ. 20. & ita fuit in Hebræis qui voluerunt petere exploratores quos Deus eis non dabat. nam isti fuerunt eis occasio pereundi, ipsi quippe fecerunt murmurare totum populum, & condemnati sunt, vt morentur omnes in deserto seq. ca. patet ergo, quod peccauerint petendo exploratores mitti.

Nunc respondendum est ad duas rationes positas in contrarium præceden. qd. Ad primam potest dici vno modo, qd illa non tenet, quia si quandoque hoies peccant Deus inferret eis pœnam, diceretur qd quãdocunque scriptura referret peccatum alicuius adiugetur similiter pœnam, sed Deus non punit homines qñ cunq; peccant reseruans quãdam pro alio tempore vel pro alio seculo, ideo etiam si non exprimatur pœna pro peccato non sequitur, qd non fuerit cõmissum peccatum. Alio modo potest dici, & melius in præsentia, qd hic non potuit, nec debuit poni aliqua pœna Israelitarum pro petitione exploratorũ, quia adhuc oportebat, quod diceretur hic de petitione exploratorum, & tamẽ hic non dicitur, quod Israelitæ petierunt mitti exploratores, sed quod Deus illos misit. ideo nõ poterat scriptura ponere hic pœnam quam meruerunt Israelitæ petendo exploratores mitti. & ista est vera responsio. Sed posset fieri istud argumentum contra ea quæ habentur Deuter. 1. vbi dñ, quod Israelitæ petierunt mitti exploratores.

Ad secundum cum dñ, quod Deus concessit mitti exploratores. Dicendum quod hoc non facit actum esse sine peccato, quia Deus non cõcessit hoc, nisi ad importunitatem ipforum, & propter suam incredulitatem, sicut Christus dixit Pharisæis Matth. 19. ad duriã cordis vestri libellus repudiij datus est. Si enim Hebræis non petentibus Deus concessisset eis mittere exploratores non esset ibi peccatum aliquod, quia tamen eis petentibus cõcessum est potuit esse ibi peccatum.

Secũdo potest dici, & adhuc melius, quod hic fuerint duo, scilicet qd Israelitæ peterent exploratores mitti, & quod Deus concederet illos mitti. Secundũ erat actus Dei, ideo missio ipsa exploratorum quæ erat post Dei concessionem non poterat esse mala, nec peccatum. petitiõ tñ quæ præcessit concessionem Dei cum non habeat aliquid, quod faciat eam licitam, potuit esse illicita, cum illa non dependeat ex cõcessione Dei, sed præcesserit eam. Sic enim fuit de constitutione, & petitione regis inter Israelitas, quia cum primum petierunt sibi dari regem peccauerunt, & dixit Deus, quod contemnebant eum. 1. Reg. 8. ca. & tamen petentibus eis Deus dedit regem. eo. c. & ita Deus concessit illud in quo ipsi grauiter peccauerunt petẽdo, & magis patet 1. Reg. 12. scietis & videbitis, quia grande malum feceritis in conspectu Domini petẽtes super vos regẽ. Et sic quod Deus cõcesserit eis regem nõ fecit, quod ipsi non peccarent petẽdo regem, ita fuit hic, quia petiti mitti exploratores fuit peccatum, sed mittere illos non fuit peccatum, quia Deus illud concessit. Ex hoc patet responsio ad id quod obijciebatur supra qd. 17. quod mittere exploratores fuerit peccatum, quia p.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

cessit ex quadam diffidentia. Nam verum est, qd petitiõ processit ex diffidentia, ideo in ea fuit peccatum. Sed missio non fuit ex diffidentia, immo ex madoato Dei. ideo non fuit ibi peccatum.

An Moyfes peccauerit mittens exploratores. Quæst. IX.

AD HVC queretur, an Moyfes peccauit mittendo exploratores. Aliquis dicit, qd nõ, quia ipse fecit mandato Dei, cum dicitur s. in litera. locutus est Dominus ad Moysem, mitte viros qui considerent terram Chanaan, & sequitur, fecit Moyfes, quod dominus imperarat, mittens viros de deserto Pharan, sed quod Deo iubente fit non est illicitum. Sed obiicietur, qd peccauerit, quia non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus digni sunt morte ad Rom. 1. cap. Hebræi tamen peccauerunt petẽdo exploratores mitti. Moyfes autem consensit eis, & placuit ei, id quod illi petebãt, ergo peccauit, sicut & illi. De primo s. ostẽsum est. De secundo patet Deute. 1. accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerent terram, & sequitur. cumq; mihi sermo placuisset, misit ex vobis 12. viros. Dicendũ qd si petentibus Hebræis mitti exploratores statim Moyfes cõcessisset illos mitti, & ita placuisset ei sermo illorum, tanquam bonus: peccaret Moyfes consentiendo, sicut & illi petendo, & tamen non fuit sic, quia alia intercederunt, nã litera quæ habetur Deut. 1. non refert plene omnia, sed dẽt suppleri per istam literam. Est autem ordo rei, qd Israelitæ se ipsis morti fuerunt ex quadam diffidentia, vt peterent a Moyse mitti exploratores. Moyfes autem nõ statim concessit, sed consuluit Dominum, an hoc fieri deberet, & Deus dixit, quod mitteret illos, sicut patet hic. ideo Moyfes non peccauit, quia nõ secutus est arbitrium proprium, sed Dei sententiam, Israelitæ autẽ peccauerunt, quia non petierunt mouente Deo ad hoc, sed mouente propria diffidentia. Cum autem dñ Deut. 1. cumque mihi sermo placuisset, non debet intelligi, quod statim placuit, vt illi petierunt, sed postquam Moyfes consuluit Dominum, & Deus præcepit mitti exploratores.

Quomodo Deus consensit exploratores mitti. Et quod quadam mala Deus permittit petentibus, aliqua non. Quæst. X.

AD HVC querẽt, quõ Deus consensit Israelitis petẽtibus mitti exploratores cum hoc malum esset. Dicendũ, qd quadam mala sunt qd Deus interdũ cõcedit hoibus petẽtibus. alia autẽ non cõcedit. Si. n. sint mala qd ex sui natura mala sunt, & non pñt aliquo mō fieri bona: Deus nunq; concedit hoibus illa facere, licet petãt, sicut est colere idola, & adulterari, & alia hmõi. Causa huius est, qd Deus cõcedẽdo aliqd fieri reddit actum in se materialiter licitũ, sed ea qd sunt p se mala Deus non vult reddere licita, qd repugnat eis bene fieri, cũ mox noĩata sint cũ malitia inuoluta, vt dicit Aristot. 2. Ethic. Alia autẽ sunt mala nõ, qd ex natura sua mala sunt, sed qd sunt vetita a Deo, vel qd Deo non placet de illis, vel qd ofundunt paruũ honorẽ hois ad Deũ, & paucã cõfidentia de ipso. talia autẽ aliqñ cõcedunt a Deo petẽtibus hoibus, qd illa pñt materialiter reddi licita, & quantũ ad ipsum actũ, cum non sint per se mala. Sic fuit in Israelitis petere regẽ. hñe namq; regem nõ erat per se malũ, quia ceteræ nationes illum hẽbãt. 1. Reg. 8. c. Deo tamen non placebat, qd Israelitæ haberent regem, sed qd ipse dominaretur particulariter ipforum, sicut rector alicuius politiæ. & dixerat Gedeon Israelitis, qñ dixerunt ei, dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberaisti nos de manu Madian, & ille

Z 3

& ille ait, non dominabor vestri, neque dominabitur ih vos filius meus, sed dominabitur super vos dominus Deus, i. ipse erit princeps vester in particulari, & non aliquis alius. Hoc autem suadebat Samuel Israelitis, s. vt non peterent regem, quia per hoc Deum videbantur contemere. 1. Reg. 8. ipsi tamē semper voluerūt regem, ideo concessit eis Deus. eo. ca. & post hoc habuerunt semper illi regem, & non peccabant habendo illum, sed potius peccarent si vellent recedere ab eo, tamen a principio petendo, peccatum valde magnum commiserant, sicut dixit Samuel. i. Reg. 12. nō erat tamen malum per se habere regem, immo Deus ostenderat licitum esse Israelitis, & quod aliquādo habituri essent regem, quia dederat leges per quas reges se haberent ad Deum, & ad populum Deuter. 16. iō Deus concessit regem Israelitis petentibus. In presentia fuit, mittere quippe exploratores ad considerandum terram non erat per se malum, sed pertinebat ad quandam providentiam humanam, & si Israelitæ nō dirigentur a Deo speciali gubernatione, sicut a principe singulari illius populi, nihil peccarent mittendo exploratores: quia tamen Deus habebat in particulari curam ipsorum, erat quedam dissidentia in eis, q̄ ipsi vellent ultra diuinam gubernationem cōsidere humanæ providentiæ, quia tamen Deus cōspiciebat infirmitatem hebræorum, condescendit petitioni eorū, iubens mitti exploratores.

An Deus intulerit aliquam penam Hebræis pro petitione exploratorum. Et quod nunquam est peccatum sine pena. Quæst. X I.

Sed quæretur, an Deus intulit aliquam penam hebræis pro peccato petitionis exploratorum? Dicendum q̄ in scriptura non habetur expresse & determinate pena pro hoc peccato, ideo non possumus asserere, an fuerit inflicta vel non. Sed cōsiderandum, quod nullum peccatum committit quis vnquam, pro quo non debeat ēri aliqua pœnā, sed ista interdum inferitur homini a seipso voluntarie, interdum autem infligitur sibi a Deo. Si enim homo puniat in seipso sufficienter id quod peccauit, non punietur a Deo pro illo peccato, sicut dicitur. 1. ad Corin. 11. si nosmetipsos diiudicauerimus non vti que iudicauerimur, dum iudicamur autem a Domino corripimur. Si autem homo non inferat sibi ipsi penam pro peccato, certum est, q̄ Deus illam inferret, siue in hoc seculo, siue in futuro, quia tamen Deus non statim punit homines, vt peccant, nescimus, quando inferit penam pro isto peccato vel pro illo, licet nobis certū sit, q̄ omnia mala, & pœnæ quæ nobis quotidie eueniūt, sunt pro quibusdam peccatis nostris, sed nescimus quæ pœnæ sint pro quibusdam peccatis, & quæ pro alijs. In presentia ita fuit, quando enim Hebræi peccabant valde grauiter, in ferebat eis Deus statim quasdam pœnas, vt cognosceret quod non dimittebantur impunita illa peccata, sicut fuit in adoratione vituli Exo. 32, & in murmuratione magna volentium redire in Aegyptum seq. cap. & in quadam alia murmuratione, quando Deus misit serpentes ardentēs in 2. 1. c. Alia autem peccata erant minora, & quantum expresse illa ponantur, non sequitur statim aliqua pœnā, sicut fuit in multis murmurationibus, quas fecerunt Israelitæ nouiter exeuntes de Aegypto, vt patet Exo. 14. & 16. & 17. ca. nam in nulla istarum ponitur, q̄ puniti fuerint, certum est tamen q̄ pœnā aliquam sustinebant, vel tunc, vel postea; vel reseruabatur pro alio seculo, & poterat esse, quod q̄si Israelitæ puniebantur pro alijs delictis, simul etiam puniebantur pro illis de quibus prius non fuerant puniti, quia Deus expectat nos, vt miseretur nostris. Est autem

30. c. & si nos non punierimus in nobis peccata præterita, inferit nobis Deus simul penam pro præteritis, & pro illo quod de nouo committimus. Ita potuit esse nunc de isto peccato petitionis exploratorum, quod Deus non punierit Israelitas pro eo statim, sed postea in punitionibus aliorum peccatorum punierit etiam istud. Nam 40. anni fuerunt dati Israelitis in pœnā murmurationis suæ seq. c. & in illis poterant sustinere penam pro hoc peccato, & pro omnibus alijs, quæ antequam hoc commiserant. maxime quia istud peccatum fuit paruum in comparatione ad alia peccata Iudeorum, si gnium huius est, quia statim, vt hebræi petierunt mitti exploratores Deus concessit. non fuit autem sic de petitione regis, quia cum illum petierūt distulit Samuel eis valde hoc. 1. Reg. 8. c. & tamen ibi Deus non intulit eis statim aliquam penam, sed ostendit, q̄ grauissime peccauerant. 1. Reg. 12. c. hic autem neque penam statim intulit, neq; etiam fecit aliquid ad ostendendum, q̄ grauiter peccauissent, in quo innuitur, q̄ valde minus peccauerunt petendo mitti exploratores quam petendo regem supra se.

An conuenienter missi fuerint exploratores in terram Chanaan. Quæst. X I I.

Quæretur an fuit conueniens mitti exploratores in terrā Chanaā, sicut nunc misit sunt? Aliqui dicunt, quod sic, quia Deus iubebat talia fieri, & Iosue interdum illud faciebat. Sic patet Iosue 7. vbi misit Iosue viros ad explorandum urbem Hay. Item quia Deus quoque iussit Hebræis pugnaturis contra urbem Hay ponere in stadiis post urbem Iosue 8. c. Item quia ista pertinent ad prudentiam humanā, & omnia huiusmodi licita sunt nisi a Deo expresse prohibeantur, sed istud nō erat veritum, ergo bonum erat.

Dicendum, q̄ hic poterant esse duo dubia. Vnum an licitum esset mitti exploratores Iudeis. Aliud an in se bonum erat, siue proderat ad aliquid. De primo iā ostensum est, q̄ Israelitæ peccauerunt petendo mitti exploratores, quia ex dissidentia quadam petierunt. De secundo dicendum, q̄ licet non esset malum, non videbatur tñ esse vtile hebræis. Primo patet, quia si esset in hoc aliqua vtilitas, sicut Deus providebat in cæteris, ita prouideret in hoc, sed non prouidit, q̄ mitterentur exploratores, sed potius videtur istud negasse, & iussisse, q̄ irent non petendo mitti exploratores, vt dicitur Deuter. 1. f. cumque venissetis in Cadesbarnē dixi vobis venistis ad montem Amorrhæi, quem Dñs Deus vester daturus est vobis, videte terram, ascende, & posside eam, noli timere, nec quicquam pauereas, & accessistis ad me omnes atque dixistis mittamus viros, qui considerent terram. & sic innuitur, q̄ Moyses ex parte Dei præcipiebat Hebræis iurare non præmittendo aliquos exploratores. ipsi tamen timuerūt, licet dixerat eis Moyses, q̄ non timerent neque pauerent, & pp hoc petierant mitti exploratores. Secundo q̄ res non videbatur in se vtilis, quia isti exploratores non poterant annūciare aliquid Israelitis explorata terra, quod eis prodesset. Nam si esset in potestate Israelitarum ire, vel non ire in terrā Chanaan, bonum erat præmitti exploratores, vt ex conditione terre agnoscerent an expediret eis ire illuc, vel non ire, sicut fecit tribus Dan, quando misit quosdam viros ad explorandum terram Roob, & inuenient ciuitatem Lais, quam poterant facilliter capere, quod renunciauerunt toti tribui Dan, & tunc euntes illuc ceperunt eam Iud. 17. c. non erat autem tunc sic, quia siue terra Chanaan esset bona, siue mala, oportebat Israelitas illuc ire, quia Deus istud iusserat, ideo non proderat mitti exploratores.

Tertio,

Tertio, quia quicquid nunc exploratores visuri erant, scilicet qualis esset terra, & quales habitatores, & quales vrbes, & omnia quæ habentur supra in litera per se ipsos visuri essent, postea Israelitæ, & cognitio istorū non causaret in eis, nunc aliquam præparationem ad bellum, ideo non erat expediens mitti exploratores.

Quarto, quia potius poterat esse occasio desperationis & timoris, sicut factum est, quia exploratores nunciauerunt Israelitis esse Chananæos viros fortissimos, & ibi esse gigantes, quibus Iudei comparari videbantur locusta, & vrbes esse muratas vsque in celum. hæc autem audientes Hebræi murmurauerūt & fleuerūt, fuitque eis occasio pereundi, quod non fuisset si non mitterent exploratores, ideo ad nihil proderat illos mitti.

Sed obijcietur, quod ad aliquid proderat, quia dicitur Deuter. 1. quod dixerunt Israelitæ, mittamus viros qui considerent terram, & renunciam per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. Etiam Moyses mittens istos exploratores iussit eis qd facerent, ergo ad aliquid proderat mitti exploratores. Dicendum, quod ad hoc respondebitur quæst. seq.

Nunc soluendæ sunt rationes. Ad primam dicendum quod non est simile. Ibi enim Iosue erat iam in terra Chanaan, & circa ciuitatem Hay contra quam volebat pugnare, ideo conueniens erat mitti viros qui considerarent situm vrbis, & magnitudinem, & an esset ibi populus multus vel paucus, vt sic Iosue sciret qualiter deberet ire ad bellum contra illam urbem, & profuit ad hoc, quia exploratores redeuntes nunciauerunt non conuenire, quod totus populus fatigaretur eundo contra illam urbem, in qua erant viri paucissimi, sed satis erat mitti duo, vel tria millia pugnatorum Iosue 7. ca. nunc autem non erat sic, quia Israelitæ erant extra terram Chanaan, & non erant pugnaturi contra aliquem locum, ideo mitti exploratores nihil proderat ad hoc.

Ad aliud cum dicebatur, quod Deus similia iubebat Iosue 8. Dicendum quod ibi agitur de insidijs. Iusfit enim insidias post urbem ponendas. hic autem de exploratoribus agitur, & non de insidijs, & tamē nūc neque exploratores, nec in insidijs erant opportuni, cū Israelitæ nondum essent inter hostes, sed in deserto.

Ad aliud cum dicebatur, quod licitum est vt prudentia humana. dicendum verum esse, nisi a Deo circa aliquid sit prohibitum vt illa, vt pote quando ipse dat certam regulam agendi circa aliquid, & tunc non est respiciendum quid suadeat humana prudentia, iō nephas esset illud aspicere, quia per hoc innueretur melius hominem dirigi per humanam prudentiam, quam per diuinam regulam, sicut pertinet ad humanam prudentiam, quod quis cogitet ea quæ responsurus est, quādo de rebus magnis ab eo quæritur, ne qd falsum, aut inconsideratum dicat. Christus autem iussit discipulis suis, quod quando duceretur ante reges, & præsides non cogitarent quid responsuri essent, quæ daretur eis in illa hora quid responderent Matth. 10. & Lucæ 21. cap. Si autem isti considerare vellent quid responderent, certum est, quod peccarent volentes agere per humanam prudentiam, vbi Deus aliam regulam agendi constituerat. Ita in proposito cum Deus iussisset regimen hebræorum in particulari, peccabat illi volendo per humanam prudentiam agere aliquid vltra id, quod Deus constituerat, quia erat quedam dissidentia. Sed dato quod Deus non vetuisset hic agi aliquid humana prudentia, dicendum q̄ non erat conueniens mitti exploratores, quia humana prudentia nō indicat agendum quod inutile est, & superuacuum, sed tale erat mitti exploratores, vt præced. quæst. ostendimus, ergo non conueniebat illos mitti.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Ad illud quod dixerunt hebræi mittendo exploratores, vt nunciarent per quod iter ire deberent, & ad quas pergere ciuitates. Dicendum quod istud nō erat nunc conueniens, quando erant in deserto. expediret autem quando essent in terra Chanaā, nisi aliter Deus disponderet, vt infra, magis ostendetur cum quæretur de hoc.

Ad aliud cum Moyses iussit exploratori bus quedam agere. dicendum quod nihil illorum erat necessarium, aut vtile Iudæis, ita quod propter illud expediret mitti exploratores, quia tamen missi sunt debuit Moyses aliquid mandare eis, & mandauit illa quæ habentur in litera.

An isti duodecim exploratores fuerint duodecim principes tribuum. Quæst. X I I I.

Quæretur de istis exploratoribus quæ erant? Aliqui dicunt, q̄ erant principes tribuum, quia dicitur supra in litera. fecit Moyses quæ Dominus imperarat mittens principes viros. Dicendum, q̄ non sunt isti principes tribuum. Primo quia ponuntur hic nomina omnium istorū principum, & etiam ponuntur s. 1. c. & tamen non concordant ista cum illis. Aliqui dicunt, q̄ forte erant mortui quidam de illis principibus, & successerant alij, ideo nomina non sunt eadem. Dicendum quod non stat Primo quia istud posset aliquo modo concedi si forte quorundam ipsorum nomina essent alia, quia tunc diceremus illos successisse loco mortuorum, tamen nullum nomen manet hic idem cum illis quæ habentur s. 1. cap. Secundo, quia sicut est mutatio in nominibus principum, ita est mutatio in nominibus patrum, quia in nullo concordant, ergo non sunt isti principes tribuum de quibus s. 1. ca. Alij dicunt, q̄ isti erant principes tribuum, sed non erant illi qui nominati sunt s. 1. c. quia omnes illi mortui erant, & successerant alij, & sic nomina non sunt eadem. Dicendum, q̄ ista positio non est rōnabilis, & satis vt ficta, quia a tpe quo facta est illa numeratio. s. 1. c. vsq; ad tempus istud non transierant tres menses, vt colligi potest ex litera, & patet, quia recesserunt Israelitæ de monte Sinai die 20. mensis 2. vt patet s. 1. o. c. & tunc completa fuit numeratio populij, vt declaratum est s. in 1. ca. cum autē missi sunt erant vix mature, & in terra illa quæ est multum calida inter tertium, & quartum clima erant vix forte in medietate Iunij, quod patet ex mensibus, vbi principium metendi est in Martio, & in terra ista non vsq; ad lunium: cōformiter ergo tps præcoquarū vuarū p̄cedet duobus vel tribus mēribus, & tñ Iudei non recesserūt de monte Sinai tribus mensibus antequam principij Iunij cum recesserint die 20. mensis 2. s. 1. o. c. & incipiūt mēsem primum in Martio. in hoc ergo paruo tpe nō est verisimile dici, quod duodecim principes qui erant in monte Sinai iam essent mortui, quod autem aliquis illorum principum hoc tempore moreretur nō erat mirandum, quod tamen dicamus in tribus mensibus principes omnium tribuum fuisse defunctos fictum esse vt. Secundo & præcipue, quia etiam si omnes illi principes morerentur vt pote in aliqua plaga, vel alijs, quod aliquis calumniari posset dicens fuisse mortuos in sepulchris concupiscentiæ, vbi multi perierunt supra 1. 1. ca. adhuc non stat quod isti tenent, quia succederent filij eorum in principes tribuum, quia iste principatus erat secularis, eratque per lineas primogenitorum cum dicitur principes tribuum, ideo si morerentur illi succederent filij eorum, & ita ponerentur hic nomina defunctorū. tamen hic nominando principes, & patres eorum non nominatur aliquis de illis qui nominantur s. 1. c. ergo non erant isti principes tribuum.

Z 4 Alij

Prudentia humana ubi nō videntur.

Alij dicunt, quod erant isti illi principes tribuum q...

Dicendum, quod non stat, sed est fictum, quia si v...

Secundo, quia etiam si poneretur omnes istos duo...

Alij dicunt, quod isti sunt principes tribuum, non...

Sed dicendum, quod non stat. Primo quia non co...

Tertio, & precipue, quia hic ponuntur nomina duo...

Quarto, & efficacius, quia isti principes qui hic no...

Quinto, quia de illis qui nominantur infra 34. ca...

Sed de istis duodecim certum est, quod non intraverunt illuc, tamen quia erant...

Cum autem obijciatur prece de qua est. quod isti...

Exploratores non erant principes.

Principes in aliquo genere principatus. Cum autem...

Secundo, quia dato quod diceretur absolute, mitte...

Tertio, quia non erat verisimile, quod duodecim...

Quare Deus iussit mitti de principibus. Quest. XIII.

SE d quaretur, quare Deus iussit mitti de principibus...

Dicendum quod fuit primo, quia negocium explorationis...

Secundo fuit, ut facilius conveniret ad nominationem...

Tertio, quia Hebrei volebant informari de veritate...

Quarto fuit, quia isti exploratores aggrediebantur...

An populus elegerit, & nominaverit istos exploratores. Quest. XV.

AD huc quaretur de istis exploratoribus, an populus...

Aliqui dicunt, quod populus nominaret illos, & hoc...

Dicendum, quod non patet clare ex litera quid istorum...

navit quos voluit, & misit, & non populus. Primo...

Ad primum in contrarium dicendum, quod ratio non...

Ad secundum dicendum, quod Israelite dixerunt, mittamus...

Quare non fuerunt missi plures neque pauciores quam duodecim...

SE d quaretur quare missi fuerunt duodecim exploratores...

Dicendum, quod non debuerunt mitti valde pauci, id est...

Secundo, quia si pauci essent posset accidere eis aliquid...

Tertio propter consolationem ipsorum, nam vnus aut pauci...

Quarto, ut melius capere possent consilium, quia cum...

est multorum, sicut dixit Salomō. multitudo prudentum...

Quinto, quia mittebantur exploratores, ut certificarentur...

An debuerint esse plures. Quest. XVII.

AD huc aliquis dicit, quod debuerunt esse plures, quia...

Dicendum quod non fuit conveniens mitti valde multos...

Ad rationem in contrarium dicendum, quod illa non stat...

Cum autem dicitur de regula Aristotelis si simpliciter...

Si simpliciter ad simpliciter...

Ethic, non ergo oportebat esse valde multos exploratores, sed satis erat esse decem, vel duodecim.

Quare fuerunt duodecim. & non decem, vel quatuordecim. Quæst. XVIII.

ALICUIUS quæret quare specialiter fuerunt 12. & non plures neque pauciores?

Dici posset primo, quod de taxatione numerorū non potest reddi aliqua causa præcisa, sicut est de iuribus humanis, quod dantur decem dies ad appellandum, & tamen dari possent nouem, vel vndecim, & certum est, quod nouem sufficerent, & vndecim nō superabundarent, distinxit tamen lex decem dies, quia hoc placuit, quia sicut etiam dicit lex humana non omnium quæ a maioribus nostris condita sunt ratio reddi potest, sic Deus præcepit esse duodecim exploratores, quia ei placuit, poterant tamen esse vndecim, vel tredecim.

Secundo potest dici, quod fuit hoc ex causa speciali, quia Deus voluit, quod de omnibus tribubus mitterentur exploratores, & quia tribus erant duodecim, voluit quod essent duodecim exploratores. Si autem essent tribus plures, vel pauciores faceret Deus exploratores esse plures, vel pauciores. Sic enim fuit quando Deus dedit diuisiones pro terra Chanaan, quæ erat ultra Iordanem contra occidentem. nam dedit decem tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant sortem. Alia autem duæ tribus, & dimidia iam illam acceperant infra 32. capitu. nunc vero erant duodecim tribus, ideo pro illis erant dandi duodecim exploratores.

Quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator. Quæst. XIX.

SEd adhuc quæretur quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator, & non dabantur plures quam essent tribus, vel pauciores, aut quare non dabatur omnes, aut multi de vna tribu, aut de quibusdam, & non de omnibus.

Dicendum, quod fuit primo, quia res ista erat communis ad omnes tribus cum exploraretur terra quæ omnibus danda erat, ideo de qualibet tribu debuit dari aliquis. Secundo fuit, quia exploratores mittebantur, ut facerent fidem de eis quæ erant in terra Chanaan, sed quælibet tribus magis crederet viro, aut vitis de ipsa tribu quam de aliis, ideo de qualibet debuit aliquis mitti. Tertio ut quidam dicunt, quod cum hoc esset in fauorem tribuum, debuit de qualibet earum mitti aliquis qui attenderet ad ea quæ pertinebant ad fauorem illius tribus, sic enim fuit in diuisione terre Chanaan, quia de singulis tribubus mittebantur viri cum singulis danda essent partes, vel fortes Iosue 18. & 19. capitu.

Sed dicendum, quod nō stat, quia hic nullus fauor attendebatur, quia nulli tribui acquireretur hic aliquid aut perire mittendo, vel non mittendo exploratores, quia non erat hic terra diuidenda, nec pars alicui danda, ideo tribubus de quibus mitterentur exploratores nihil acquirebatur, & tribubus de quibus non mitterentur nihil peribat, ideo non fuit ista causa.

Quarto dicendum, quod causa præcipua fuit ad seruandum honorem cuiuslibet tribus, & ad tollendum inuidiam. Si enim de quibusdam tribubus mitterentur exploratores, & de aliis non, ille de quibus non mitterentur viderentur contemni, & ille de quibus mitterentur viderentur valde honorari, quod esset ad magnam inuidiam. Deus autem volebat hanc tollere

de populo, ne sequeretur inde seditio, voluit ergo tã in hoc quam in aliis vbi erat aliquid, etiã quod de singulis tribubus essent aliqui qui intenderent in illo, ne aliqua tribus videretur contemni, & alia præhonorari.

De qua mansione missi sunt exploratores. Quæst. XX.

ADHUC aliquis quæret de quo loco, vel mansione deserti missi sunt isti exploratores?

Aliqui dicunt, quod missi sunt de mansione quæ vocatur Rethma, & ista est quintadecima in numero mansionum, ut patet infra 33. capit. in catalogo mansionum, & hoc dicunt, quia præced. cap. dicitur, quod fuerunt in Aferoth Israelitæ, & sequitur in principio huius cap. quod profectus est populus de Aferoth, & fixit tentoria in deserto Pharan. Sed prima mansio post Aferoth est Rethma. ergo ista est quæ vocatur desertum Pharan, & tamen de deserto Pharan missi sunt exploratores, ut dicitur hic in litera. ergo de mansione quæ vocatur Rethma missi fuerunt exploratores.

Dicendum, quod non fuerunt missi de mansione Rethma, sed de mansione quæ dicitur Cadesbarne, ut sufficienter deductum est in expositione literæ. Istud patet primo, quia exploratores redierunt ad eãdem mansionem de qua missi fuerant, & tamen ipsi redierunt in Cadesbarne. ergo de mansione illa missi fuerunt, patet hoc, quia dicitur in litera. venerunt ad Moysem, & Aaron in desertum Pharan, quod est in Cades, idest in Cadesbarne. ergo de loco illo missi fuerant.

Secundo patet hoc, & clarius Deuter. 1. c. vbi ponitur locus de quo missi sunt cum dicitur, cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis venissetis ad montem Amorrhæi quem dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram ascende, & posside, & sequitur, & accessistis ad me omnes atque dixistis mitramus viros qui considerent terram, & sic de Cadesbarne missi sunt.

Alii dicunt, quod missi sunt de mansione, quæ vocatur Afiogaber, quæ est in deserto Pharan, & est 32. mansio solitudinis infra 33. ca. & redierunt dum esset populus in Cadesbarne quæ erat mansio sequens. Hoc tenet Histo. schola. & aliquo modo conueniret literæ istius cap. quia nō ponitur locus determinatus de quo missi sunt exploratores, sed ponitur locus in quem redierunt, s. in Cades infra in litera. Et tamen qui hoc dicunt non viderunt literam Deute. 1. vbi ponitur expresse, quod missi fuerant exploratores de Cadesbarne. ideo illud tenendum est.

Sed dicendum, quod ista dubitatio provenit ex eo, quod dicitur hic in litera, quod missi sunt exploratores de deserto Pharan. certum est autem, quod desertum Pharan nō est aliqua vna mansio, sed est vna magna solitudo, in qua fuerunt multe mansiones, s. 18. vel 19. Nam statim, ut exierunt Hebræi de Aferoth dicuntur venisse in desertum Pharan, ut patet supra in litera, & etiam quando erant in Cadesbarne dicebantur esse in deserto Pharan, ut patet infra in litera. ergo saltem omnes mansiones quæ sunt ab Aferoth vsq; Cadesbarne inclusiuæ sunt in deserto Pharan, & iste sunt 18. ut patet infra 33. cap. & ob hoc non ponitur ibi desertum Pharan in nominibus mansionum, quia ibi ponuntur mansiones determinate. non est autem desertum Pharan aliqua vna mansio, ideo nec ibi nominatur. Hic autem in litera non fuit intentio scripturæ narrare omnes mansiones, quia de plurimis earum nulla mentio fit, eo quod non acciderunt ibi aliqua notabilia,

tabilia, quæ ad historiam pertineant. dicitur ergo, quod de Aferoth venerunt in desertum Pharan, quia sequens mansio post Aferoth fuit Rethma, & ista fuit in deserto Pharan, & Cadesbarne etiam fuit in deserto Pharan.

Aliter dici posset, quod post Aferoth non ventum est statim in desertum Pharan. Sed in quasdam alias mansiones quæ sunt ante desertum Phara. de Cadesbarne autem constat, quod erat in deserto Pharan, ut patet infra in litera. Hoc quidem teneri posset, quia forte locus iste de quo hic fit mentio in deserto Pharan non est aliqua alia mansio, nisi Cadesbarne, cum de illa missi fuerint exploratores de quo hic agitur.

Pharan quæ locus sit.

Dicendum tamen melius esse, & verius desertum Pharan sequi statim post mansionem Aferoth, & istud oportet concedi primo patet, quia supra 10. cap. dicitur, quod profecti sunt filii Israel per turmas suas, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Sed certum est, quod non venerunt de deserto Sinai in Cadesbarne, quia desertum Sinai est mansio duodecima, & Cadesbarne tricesimatercia, ut patet infra 33. cap. ergo mansiones intermedie erant in deserto Pharan. Secundo patet, quia ista est communis positio, quod incipiat desertum Pharan post Aferoth. sic dicit Rabbanus, s. notandum, quod Pharan non est speciale nomen mansionis, sed solitudinis plures mansiones continentis. Sic in Catalogo mansionum demonstratur, cum dicitur, profecti filii Israel de Aferoth castrametati sunt in Rethma; deinde in Remonphares, sic omnes per ordinem vsque ad Afiogaber vsque ad 32. mansionem sub Pharan solitudinis nomine mansiones comprehensæ sunt, a Rethma igitur quæ fuit in ordine 14. vsque ad 32. hæc continentur.

Ad rationem in contrarium dicendum, quod illa procedit ex errore; credendo quod desertum Phara sit aliqua vna mansio, & tamen non est, ut supra dictum fuit.

Pharan an sit post Aferoth. Quæst. XXI.

SEd adhuc obiicietur, quod desertum Pharan non incipiat statim post Aferoth, sed ipsa mansio Aferoth sit in deserto Pharan, quod patet, quia statim post desertum Sinai venerunt Hebræi in desertum Pharan, ut dicitur supra 10. capitu. s. profecti sunt filii Israel per turmas suas in deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan, sed post desertum Sinai venerunt in Sepulchra concupiscentiæ, & deinde in Aferoth, ut patet supra 11. & præced. c. & magis infra 33. ergo Sepulchra concupiscentiæ, & Aferoth erant in deserto Pharan.

Dicendum ad tollendum istam diuersitatem, quod desertum Pharan accipitur dupliciter. Vno modo strictè, & tunc dicendum, quod incipit a mansione quintadecima quæ vocatur Rethma. Alio modo large pro extremitatibus, & quibusdam adiacentibus illi deserto quæ non sunt proprie de ipso deserto, & tunc statim post desertum Sinai computatur desertum Pharan, idest non est aliqua mansio media, & sic Sepulchra concupiscentiæ dicuntur esse in deserto Pharan. Accipiendo primo modo est intelligenda ista litera, s. quod populus profectus de Aferoth fixit tentoria in deserto Pharan, & sic Aferoth ponitur extra desertum Pharan, & Rethma est prima mansio in deserto Pharan. Accipiendo secundo modo intelligitur litera supra 10. capitu. quod profecti sunt filii Israel de deserto Sinai, & nubes recubuit in solitudine Pharan, s. in Sepulchris concupiscentiæ, quia de deserto Sinai statim ventum est in Sepulchra concupiscentiæ infra trigésimo tertio cap.

Quare de tribu Leui non fuit missus aliquis explorator. Quæst. XXI.

ADHUC quæretur circa id, quod supra dicebatur, an de tribu Leui missus fuerit aliquis explorator?

Dicendum, quod non, & patet hoc in litera, quia cum nominentur omnes tribus, non nominatur tribus Leui, & præter illa sunt 12. tribus, & 12. exploratores, ut diximus in expositione literæ.

Sed quæretur quare de ista tribu non fuerit missus aliquis explorator. Dicendum, quod primum fuit, quia Deus iussit de singulis tribubus mitti exploratores, sed Leui non computatur, ut tribus, quia præter Leui sunt 12. tribus, ut patet supra 1. & 2. cap. ergo de Leui non debuit mitti explorator.

Secundo, quia de illis tribubus debuerunt mitti exploratores, ad quas pertinebat possidere terram, quæ explorabatur, sed Leuitæ non erant accepturi partem, aut possessionem in terra Chanaan, ideo non debuit mitti de eis explorator.

Sed obiicietur, quod daret mitti explorator de eis. Primo quia Hebræi mittebant exploratores, ut viderent terram contra quam pugnatuuri erant, & tamen Leuitæ pugnatuuri erant contra Chananeos, sicut ceteri Hebræi, ergo ad eos pertinebat, sicut ad alios mitti exploratores. Secundo, quia licet Leuitæ non accepturi essent partem hereditatis cum aliis Hebræis, habitaturi tamen erant in terra Chanaan, & habituri in ea 48. ciuitates infra 35. ca. Sed istas non poterant habere, sine bello, ad quod erant conuenientes exploratores, ideo etiam de Leuitis debuit mitti explorator.

Dicendum, quod non debuit mitti explorator aliquis propter supra posita, quia non erat Leui, ut tribus Israel, sed quedam gens separata ad cultum Dei. Vnde in his quæ erant pure temporalia non incumbabant sibi onera, neque proueniebant honores sub nomine tribus. Ad primum in contrarium dicendum, quod Leuitæ cum ceteris Hebræis pugnatuuri erant contra Chananeos, quia nemo exirebatur ab hoc cum ad Leuitas pertineret pugnare, sicut ad ceteros alios, ut ostensum est supra ca. 1. non tamen propter hoc competebat mittere exploratorem, quia hoc fiebat sub nomine tribus, quod non competebat Leuitis. Ad secundum dicendum, quod Leuitæ habituri erant vrbes in terra Chanaan non in sortem, nec in partem possessionis, sicut ceteri Israelitæ, sed ut non essent extra terram Israel, ideo cum non competere illis eo iure quo aliis Hebræis habitare in terra illa, neque competebat exploratorem mittere, quod ad tribum popularem pertinebat.

Propter quid missi sunt exploratores ab Hebræis. Quæst. XXI.

QUAREBETUR ad quid voluerunt Hebræi, quod irent exploratores in terram Chanaan. Aliqui dicunt, quod iuerunt ad considerandum terram qualis esset, & habitatores eius, an essent fortes, vel infirmi, pauci numero, an plures, vrbes murate, an sine muris. nã ista iussit eis Moyles videre, ut patet infra in litera. Dicendum, quod Hebræi non petierunt ad hoc mitti exploratores, sed solum, ut viderent per quod iter melius ascenderent in terram Chanaan, & ad quas ciuitates irent primo ad pugnantum. sic dicitur Deuter. 1. mitramus viros qui considerent terram, & renuncient, per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. Et tunc dicitur, quod Moyles non misit exploratores ad id, ad quod populus volebat eos mitti, sed iussit alia facere quæ habentur hic in litera.

Alio

Alio modo potest intelligi, qd idem iusserit Moy- ses, quod populus voluit, sed habet se ista per additio- nem, s. qd vnum suppletur per alterum, populus enim peteret id, quod haberetur Deute. 1. Moyse vero adde- ret id, quod haberetur hic, & vtrunque iuberet explora- toribus considerare, & debet ex ambobus locis acci- pi vna perfecta narratio, sicut in multis aliis fit. Sed melius videtur dicendum, qd Moyse non misit explora- tores ad id, ad quod populus volebat mitti, quia forte illa non erant conuenientia, si quis tamen vellet tenere contrarium non est repugnandum.

An explorari possent que volebant Hebraei. Quast. XXXIII.

AD HVC quæretur, an id, quod volebant He- brei explorari p exploratores fieri posset? Dicendum, quod duo petierunt, vnum est per quod iter ascendere deberent. aliud ad quas ciuitates ire deberent.

De primo dicendum, quod non conueniebat, quia non erat in potestate Hebræorum, per quod iter ascē- derent, sed columna nubis dirigebat eos, quam oportebat eos sequi. Non ergo consideraret id, quod nō erat in potestate ipsorum. Istud verum est, nisi accipia- tur iter pro via quam haberent postquam intrarent in terrā Chanaan. nam vsque ad Iordanem vbi incipi- tur terra Chanaan infra 34. cap. præcessit nubes Israe- litas, & ita vsque illuc non potuerunt sequi aliam viā. In transitu autem Iordanis non præcedebat nubes, sed atca Iosue 3. cap. Ita postea in terra Chanaan nun- quam præcessit eos nubes, sed ibant quo volebant, iō si isti peterent de itinere ante terrā Chanaan, petebāt quod non erat in potestate ipsorum. Si autem dicerēt de itinere postquam essent in terra Chanaan petebāt rem superfluum, quia istud melius ipsi possent consi- derare postquam essent in terra Chanaan, respicien- tes quid eis expediret secundum ea quæ eis particula- riter acciderent, potius quam quod nunc in genera- li illud quærere vellent, quia non potest sic haberi conueniens consilium, neque determinatio de parti- cularibus.

Aliud erat ad quas pergere deberent ciuitates, id est ad quas ire deberent primo. Sed dicendum, quod et istud non erat in potestate eorum. volebant enim ip- si scire quas ciuitates facilius esset capere, & ad quas primo ire deberent, vt inde haberent principium pu- gnandi contra reliquas vrbes. Sed hoc non erat in po- testate eorum, nam vsque ad terrā Chanaan dirigeret eos columna nubis, & tunc necesse erat, quod irent ad proximas ciuitates: sic enim postea factum est. nā vsque ad Iordanem præcessit eos nubes, & statim iue- runt in vrhem Iericho quæ proximior erat Iordane Iosue 6. cap. ideo non erat conueniens, quod petebāt Hebræi considerare ab exploratoribus.

Quare Moyse iussit exploratoribus considerare quicquid pote- rant. Quast. XXXV.

SED quæretur quare Moyse iussit exploratoribus considerare, ea quæ habentur hic in litera?

Dicendum, quod Moyse iussit considerare explora- toribus quicquid poterant cōsiderare: sciebat enim ille superfluum esse mitti exploratores, neque ille vo- luisse, nisi ad importunam petitionem Hebræorum: melius enim fuisset illos non mitti, quia tamen peten- te populo concessit Deus illos mitti, præcepit Moy- ses, quod considerarent ea quæ habentur in litera, licet nullum istorum esset multum vtile. Erant autem ista, an habitatores terre essent pauci, vel multi, essent

fortes, vel infirmi, vrbes essent murate, vel sine muris, terra esset pinguis, vel sterilis: nemorosa, vel sine arbo- ribus, omnia autem ipsi Israelitæ per seipos visuri e- rant, & non conferebat eis, quod nunc illa sciret, quia siue esset terra pinguis, siue sterilis, siue habitatores es- sent pauci, siue multi, non erant muratur consilium de eundo illuc, sed necesse erat ire, cum Deus hoc ius- sisset, non inuenit tamen Moyse aliquid, quod magis conueniret, ideo ista præcepit considerari.

An exploratores missi sunt ad consolationem Hebræorum. Quast. XXXVI.

AD HVC quæretur quid proderat, quod explo- ratores ista considerarent?

Dicendum, quod Moyse iussit hoc ad consolatio- nem Israelitarum: sciebat enim Moyse, quod terra Chanaan erat pinguis, fluēs lacte, & melle, licet eam non vidisset, quia Deus talem esse dixerat Exodi 3. & 4. capi. Et cum hoc nunciarent exploratores Israelitis lætarentur, & desiderarent magis ire in eam, ideo ad acuendum desideria eorum, voluit quod ista referren- tur eis, vnde Moyse iam iussit hoc exploratoribus cō- siderate, quasi ipse nesciret, sed vt populus certifica- retur per eorum relationem. Sed quod dixit de vrbi- bus muratis, vel non muratis nondum sciuerat Moy- ses, quia Deus non dixerat ei istud, sed per explorato- res nunc cognoscendum erat, similiter autem, quod dixit de habitatoribus terre, an essent multi, vel pauci. Sed omnia hæc putauit Moyse futura esse ad consola- tionem Israelitarum, quia qualiscunque, aut quan- tuscunque esset populus terre Chanaan confidere de- bebant Hebræi in Deo suo, quod subiiceret sibi gen- tes, sed fuit e contrario, quia auditis istis turbati fue- runt Israelitæ, & murmurauerunt nolentes ire in ter- rā Chanaan Deut. 1. f. quo ascendemus? nuncii terræ runt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cælum vf- que muratæ.

Quomodo exploratores iuerunt, sine nube dirigente, & sine man- na. Quast. XXXVII.

QUARETVR de istis exploratoribus quo- modo poterant ire non dirigēte eos nube? nam manebat nubes in castris dirigens Is- raelitas, & non ibat cum exploratoribus.

Dicendum, quod isti exploratores ambulaturi erāt per desertum, & postea per terrā Chanaan, de deserto autem erat difficultas, eo quod erat terra, sine habita- tore, & sine via, sicut dicitur Hiere. 2. ca. duxi vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram siris, & imaginem mortis, in qua non ambula- uit vir neque habitauit homo. Dicendum tñ, qd non obstabat desertum istis exploratoribus, quia per illud quasi nihil ambulauerūt, eo qd de vltima māfione de- ferti quæ est Cadesbarne recesserunt exploratores, & tñ iuxta istam mansionem sunt Chananæi, qd patet, quia die quo recedere voluerunt Israelitæ de Cades- barne Chananæi, & Amalechite percusserunt eos, vt patet seq. c. non poterat tñ hoc esse, nisi Chananæi es- sent iuxta Cadesbarne. Item pater hoc manifestius, qd infra 34. c. vbi ponuntur termini terre Chanaan ponit- ur Cadesbarne, vt vnus de terminis terre huius in la- tere Meridiano, nulla ergo distantia erat inter Cades- barne, & terrā Chanaan, cum Cadesbarne esset termi- nus terre ipsius, ideo exploratores nihil ambulaturi erant per desertum, ita vt indigerent columna dirigē- te. De terra Chanaan dicendum, qd non indigebāt co- lumna per illam, quia erat terra populosa, in qua nō posset

posset esse error viarum: potissime, quia non ibant ad aliquem locum certum, sed lustrabant hinc, & inde euntes quo vellent, & postea redierunt per eandem partem per quam introierunt, sicut in Cadesbarne, vnde non fuit necessaria istis columna dirigens.

Quomodo exploratores iuerunt, sine manna. Quast. XXXVIII.

ALIVIS quæret quō isti exploratores po- tuerunt ire non habentes manna quo ale- rentur? Dicit aliquis, qd habebant manna, quia multa facta sunt quæ non scribuntur. Sed dicitur, qd non stat, primo quia isti ambulauerūt per terrā Chanaan, & tñ ibi nunq̄ cecidit manna, sed solum in deserto, vsque ad terminos terre Chanaan Exo. 16. c. Secundo, quia manna non cadebat, nisi in circuitu castrorum, siue super castra, vt dñ supra. 11. & Exo. 16. c. exploratores tñ isti ibant extra castra, quia castra manserunt fixa in deserto toto tpe, quo explo- ratores ambulauerunt per terram Chanaan, ideo nō cadebat manna in locis vbi exploratores possent mā- ducare de illo. Dicendum, qd in istis 40. diebus quibus exploratores lustrauerunt terram, non manducaue- runt manna, sed aliis cibis vsi sunt, quod poterat fieri dupliciter. vno modo, qd cum irent per terram Chan- aan emerent cibos a Chananæis, licet istud non est securum, quia isti exploratores non se ostendebant Chananæis, quia occiderentur ab eis si agnoscerent. Alio modo, qd isti non introierunt in loca Chananæo- rum, nec acciperent cibos ab eis, sed euntes per agros inueniebant cibos, quia erat tunc tempus fructuum maturorum, cum ipsi de fructibus illis attulerint pos- tea in castra, vt patet in litera. Sed melius est dici, qd accipiebant aliquādo cibos a Chananæis, quia per 40. dies non vterentur solis fructibus inuentis in agro.

Quomodo exploratores lustrauerunt terram Chanaan, & an in- trarent in singula loca, vel videbant de longe. Quast. XXXIX.

QUARETVR quō exploratores lustrauerūt terram Chanaan? Aliqui dicunt, qd ambu- lauerunt per singula loca terre Chanaan vi- dendo illa, vt possent cum certitudine refer- re omnia Hebræis. Sed dicendum, qd istud non stat. primo quia solum 40. diebus fuerunt exploratores in hoc opere, tñ si ad singula loca irent, non explet istud forte in centum, vel ducentis diebus. Secundo, quia litera vñ inuere, qd viderint quolibet loca, s. a de- serto Sin vsq; Roob, & terram Emath, Tertio, quia esset hoc periculosum, nam si ad singula loca declina- turi essent cito viderentur a Chananæis, & inciderent in suspicionem atq; occiderentur. Alii dicunt, qd iue- runt exploratores solum per lineam rectam incipien- do a Meridie vsq; ad Aquilonem ad punctum oppo- situm, vt patet in litera, cum dñ, cumque ascendissent explorauerunt terram a deserto Sin vsq; Roob intrā- ribus Emath, & tñ desertum Sin est in latere Meridia- no terre Chanaā. Terra autem Roob est in latere A- quilonari eius infra 34. c. ideo vñ, qd exploratores non iuerunt, nisi per lineam rectam de Meridie in Aquilo- nem non declinando ad vnam partem, neq; ad aliam, & istud tenent multi, sicut s. in expositione literæ teri- gimus. Sed hoc non stat. primo quia isto modo parū viderent de terra Chanaan, cum de latitudine eius ni- hil viderent. Secundo, quia exploratores expenderūt 40. dies lustrando terram, vt patet hic in litera, & seq. c. si tñ irent per lineam rectam, non declinando ad vnam partem, neque ad aliam, expleret hoc forte in

paucioribus quam in 20. diebus cum haberent se soli- cite in hoc, ergo nō iuerunt solum per lineam rectā. Tertio quia isti exploratores, redeuntes narrauerunt situm terre, & populorum, dicentes. Amalech habi- tat in Meridie: Ethæus, & Lebusæus, & Amorrhæus in mōtanis, Chananæus vero moratur iuxta mare, & cir- ca fluentia Iordanis, & ita vñ, qd isti perambulauerunt istas partes terre, & tñ mare est ad occidentem terræ Chanaan, Iordanis autem est ad orientem, vt patet j. 34. c. ergo non iuerunt per lineam rectam de Meridie in Aquilonem nihil declinando. Quarto, quia dñ in li- tere reuerfi sunt exploratores terre post 40. dies om- ni regione circuita, ergo circueuerunt totam terrā Cha- naan, sed ire per lineam rectam a Meridie in Aquilo- nem non erat circuire totam terram Chanaan, ergo non iuerunt sic. Dicendum, qd modus lustrandi terrā fuit, qd exploratores intrarent per latus Meridianum terre Chanaan, & procederent contra Aquilonem, sed non via rectā, immo aliquando declinabant con- tra occidentem, & aliquando contra orientem, vt vi- derent populos, & vrbes, & terram, an esset pinguis, vel sterilis, & sic processerunt vsq; ad extremitatem Aquilonis terre Chanaan. Cum autem obiciatur, qd dñ in litera, qd explorauerunt terrā a deserto Sin vsq; Roob, non est sensus, qd per lineam rectā iuerint, sed intelligitur, qd totum, quod explorauerunt fuit inter desertum Sin, & Roob, quia istæ sunt due extrema- tes maxime distantes in terra Chanaan, s. Meridies, & Aquilo, vnde totum, quod erat ad orientem, & ad oc- cidentem terre Chanaan erat inter istas duas extremi- tates, & perueniendo ab vna in aliā poterat discurre- tum, qd erat in terra Chanaan, non est tñ intelligen- dū, qd ad singulas vrbes, vel loca declinarent, quia non erat istud necessarium, & et nimis moraretur in hoc.

An exploratores ingrederentur vrbes. Quast. XXX.

EST dubium quō exploratores isti explora- runt terram Chanaan, an intrabant in vrbes, vel solum videbant eas de longe, aut quid fa- ciebant? Aliqui dicunt, qd isti non intrabant in aliquam vrhem, quia timerent Chananæos, sed vi- debant eas de longe, s. de montibus, & hoc innuitur in litera cum dñ. cumq; veneritis ad montes considē- rāte terram qualis sit, & ita de montibus iuebantur hæc oīa considerare, & nō intrare in vrbes. Dicendū, qd ille modus explorandi non est verus. Primo quia non possent sic scire exploratores oīa quæ iussit eis Moyse, san habitatores terre essent pauci, vel multi, & an essent fortes, vel infirmi, quia ad hoc oportebat videre ipsos hoīes intrando in loca. Secundo, quia cer- tum est, qd intrabant in aliquas vrbes, sicut patet saltē de vrbe Hebron, vt in litera dñ. Tertio quia ipsi vide- bant Chananæos, cum dicant, qd viderunt in Hebron quēdā monstra filiorum Enach, quibus comparati vi- debant locustæ, ergo sicut illos videbāt, ita & ceteros Chananæos in aliis vrribus videbant. Dicendū igitur qd modus erat, qd isti ibant ad ciuitates terre Chanaā, non quidem ad omnes, vt dictum est præced. quast. sed ad multas, & introbant in illas, & considerabant populi, atq; dispositionem terre, & tunc poterant ag- noscere, id quod Moyse eis iusserat, s. considerare, an habitatores essent multi, vel pauci, & robusti, vel infirmi. Cum autē obiciatur, cumq; veneritis ad mon- tes considerate terrā, dupliciter intelligitur. habent. n. quēdam Biblię ad montem, sicut Biblia quam sequē- batur August. & dicit, qd per montem intelligit terra Chanaan, & hoc forte, quia illa est montuosa, & non est plana, sicut Aegyptus, vt patet Deut. 11. & sic dice- tur. cumq; veneritis ad montem, id est ad terram Cha- naan,

naan, quæ est montuosa, cõsiderate terram qualis sit, **F** idest ipsam terram Chanaan. Alio modo accipitur, & melius. cumq; veneritis ad montes, s. montes terræ Chanaan; quia ista terra alicubi habet montes, idest colles excelsos, alicubi valles, & planities, iubebat Moyfes, q̄ ascenderet in montes, quia non poterant discurrere singulas partes terræ, quia istud esset opus infinitum: de collibus autem excelsis poterat videre signum regionis ad iacentis, & illud satis erat, & sic poterant videre totam terram Chanaan non ambulantes per illam totam. Sed non est intelligendum, q̄ rotum quicquid acturi erant exploratores esset videndo de montibus, sed solum dispositionem terræ inde visuri essent, populositatem in vrbium, & robur, vel infirmitatem habitatorum non videbant de montibus, sed videbant introeundo in aliquas vrbes, cū aut dicitur, cumque veneritis ad montes, &c. non est tota litera legenda sub vna clausula, sed illud solum, cūque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit. quia hoc poterat de montibus considerare, reliquū autem, quod sequitur, & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus, pauci numero, aut plures, non poterant exploratores videre de montibus, sed introeundo in vrbes. De hoc dicit August. ostendite de ista eremo, & videbitis terram quæ sit, & populus qui infidet super eam, si fortis est, an infirmus, si pauci sunt, an multi. exposuisse intelligitur secundum, q̄ dixerit, si potens est, an infirmus, hoc est si pauci sunt, an multi: quomodo enim possent de montibus prospicientes sentire humanarum virium fortitudinem, & alius sensus multo esse congruentior veritati, quod ait, ascendetis in montem, in ipsam terram dixit, quam explorare volebant.

Quomodo poterant intrare secure in terram Chanaan. Quæst. XXXI.

SED aliquis dicit, quomodo poterant isti exploratores intrare secure in terram Chanaan, quia duo exploratores, quos misit Iosue in vrbem Iericho fuerunt in magno periculo, nisi eos abscondisset Raab. Iosue 2. c. Aliqui dicunt propter hoc, q̄ isti exploratores non intrabant in vrbes, sed solum de montibus considerabant terram, vt dicitur in litera. ideo non erant in periculo, exploratores vero missi a Iosue introierunt in vrbem Iericho, ideo fuerunt in periculo. Dicendum, q̄ non stat, quod isti præsupponunt, quia vt ostensum est præced. quæst. isti exploratores intrabant in vrbes, cum litera hoc significet, non tamen fuerunt in periculo, quia putabantur esse peregrini, cū multi alii peregrini essent in terra Chanaan, & transirent per eam; vnde non potius ad istos quam ad alios respicerent Chanaan: potissime, quia isti nō intrabāt in omnia loca, sed in pauciora. De hoc dicit August. nō enim possent facile exploratores intelligi, vbi tanquam peregrinantes omnia perquirebant. nam si de vertice montis eos putauerimus conspexisse terram & explorasse, quō intrarent ciuitates, quas leguntur intrasse, & ex illa valle botrum tollere propter quem vallis botri dicitur? Cum obiicitur de exploratoribus, quos misit Iosue. dicendum, q̄ non est simile, quia erant tunc Hebræi iuxta Iordanē, cui est propinqua ciuitas Iericho, timebant valde Ierichonini, vnde erat ciuitas clausa atq; munita Iosue 6. c. ideo suspicari sunt valde cõtra eos Ierichonini, nō fuit autem sic de exploratoribus missis a Moyse, quia tunc Chanaan non sic timebant Hebræos, et nō intrauerūt exploratores isti in loca propinqua, sed in loca remotiora a castris Israelitarū, & ita non esset suspicio cõtra eos. vnde poterunt securi lustrare terram,

Quomodo sciuerunt redire in castra. Quæst. XXXII.

SED quæretur quomodo sciuerunt exploratores redire in castra de quibus recesserant? quia dum ipsi lustrarent terram forte mouerunt castra ad alia loca, & nescirent exploratores illuc ire. Dicendum, q̄ exploratores quando exierūt de castris certificati fuerunt, q̄ ad eadem castra redire deberent, & poterat hoc sciri primo per quandam cõiecturam humanam. nam castra erant in Cadesbarne quando missi sunt exploratores Deut. 1. Erat autē Cadesbarne terminus terræ Chanaan infra 34. c. ideo verisimile erat, q̄ castra non mouerentur inde, quia si mouerentur esset hoc ad intrandum in terram Chanaan, & tamen non intrarent in eam, quousq; reuerterentur exploratores. nam ad hoc mittebantur, vt nunciarent Hebræis ea quæ vidissent antequam intrarent. Secundo poterat esse ista certificatio a Deo. nam Deus iussit Moyfi mittere exploratores, vt dicitur supra in litera. & ita ipse certificaret Moysem quomodo manere deberent castra ibi, vsque ad reditum illorum.

An notum fuit exploratoribus, quod castra non mouerentur vsque ad reditum eorum. Quæst. XXXIII.

AD HVC quæretur cum Hebræi nescirent quanto tempore mansuri essent exploratores lustrando terram, quomodo poterunt mittere eos, quia nescirent vbi inuenirent eos in reditu? Dicendum, q̄ ex dictis in præced. quæst. resultat solutio. nam Hebræi certi erāt per modos ibi dictos, q̄ non recederent de Cadesbarne vsq; ad reditum exploratorum, iō poterāt eos mittere secure, iubentes q̄ redirent ad eundem locum, de quo nunc exibant. Aliter potest dici, q̄ etiam si Israelitæ non essent certi de motu castrorum, vel statione, nō erat inconueniens aliquod mitti exploratores, quia cum castra Israelitarum essent tam magna, non poterat incognitum esse vbi illa essent, sed per famam longe inde sciretur, ideo exploratores per hanc famam redire poterant in castra vbicunque illa essent.

Quare Moyfes iussit afferri de fructibus terræ. Quæst. XXXIII.

QUARETUR quare Moyfes iussit istis exploratoribus, q̄ adducerent de fructibus terræ Chanaan? Dicendum, q̄ Moyfes sciebat terram esse propinquā, iō cum pauculo labore poterant adduci fructus aliq; inde, voluit autē Moyfes hoc primo ad ostendendū excellentiā terræ Chanaan: sciebat enim fructus terræ illius esse valde magnos, cum Deus dixisset ei, terram illā esse fluentē lacte, & melle, iō vt constaret Hebræis terrā illam talem esse, iussit de fructibus illius adduci. sic patet J. in ista cum dixerunt exploratores, venimus in terrā ad quam misisti nos, q̄ reuera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci pot. Scđo fuit ad acuendū desiderium Hebræorū eundi in terrā Chanaan, q̄ cū viderent tales fructus terræ quales nō viderāt in Aegypto, cuperēt valde introire in terrā illā, & possidere eā, & disponerent ad quæcunq; pericula, & difficultates, vt eā haberēt, q̄ non sic accidit, q̄ tāta fuit pusillanimitas Hebræorū, q̄ potius reuerūt volētes redire in Aegyptū, vt nō cogèrent sustinere bella Chananorū, vt patet seq. c.

An Moyfes præfixerit dies exploratoribus. Quæst. XXXV.

AD HVC quæretur de istis 40. diebus post quos redierūt exploratores, an Moyfes iussit, q̄ redierunt

rent post illos 40. dies, vel acciderit, q̄ sic redierunt? Aliqui dicunt, q̄ Moyfes præfixerit eis istū terminū, vt castra non manerent diu in loco illo. Dicendum, q̄ Moyfes nullum terminum præfixit istis exploratoribus, nam litera non exprimit illud, etiam non erat cõueniens præfigi terminum, quia istud erat opus incertum, de quo non constabat in quot diebus fieri posset, ideo non assignaret terminum. Item quia hoc esset inconueniens, & intentionem Moyfi, quia forte in illis 40. diebus nō possent complere opus sibi iniūctum, & redirent illo non facto, & sic missio esset inutilis. Dicendum igitur, q̄ nullus terminus fuit eis præfixus, sed q̄ facerent hęc citius quam possent. Accidit autem, q̄ compleuerunt illud post 40. dies, ideo tunc redierunt. sunt autē intelligendi isti 40. dies a die quo exierūt de castris, vsque ad diē quo reuersi sunt in ea.

Terra Chanaan quante magnitudinis sit, & de hoc opinio Indæorum de laude terræ suæ, quod esset quatuorcentum leucarum. Quæst. XXXVI.

CONSIDERANDVM autem, q̄ aliqui Hebræi dicunt de magnitudine terræ Chanaan, q̄ sit quadringentarum leucarum, & mouetur ad hoc, quia dicitur hic in litera, q̄ redierunt post 40. dies. Sed dē m̄ falsum esse, magnitudo. n. tota terræ Chanaan consideratur. Sic est. n. longitudo eius a Meridie in Aquilonē, & latitudo eius ab oriente in occidentem, idest a Iordane vsq; ad mare mediterraneum, & hoc est non cõputando terram duarum tribuū, & dimidia, quia illa non vocatur terra Chanaan. Est autē longitudo terræ prædictæ 85. vel 90. leucarum, latitudo autē non peruenit ad 30. vel quasi, vt patet ex scriptis illorū, qui diligentissime ista remiserunt, iō tota longitudo terræ Chanaan non est decē dietarum. Ad motuum autē Hebræorum dicendum, q̄ nullum est, cum dicit, q̄ redierunt post 40. dies. Primo quia isti 40. dies computantur a die quo exierunt de castris, vsque quo redierunt in eadē castra, & inerunt ab extremo terræ Chanaan in extremum, a Meridie in Septentrionem, & rursus redierunt, ideo saltem bis ambulauerunt idē iter: vnde 40. dies facerēt solum 20. dietas ad plus. Secundo, quia non iuerunt isti exploratores solum per lineam rectam a Meridie in Septentrionē, sed aliqñ declinabant ad occidentem, & aliqñ ad orientem, vt viderent vrbes, & regionem, vt ostendimus s. quæst. 44. ergo in multis diebus pertransirent primū iter s̄m longitudinem, & forte non esset decem, aut vndecim dietarum. Tertio quia etiam hoc tpe quo exploratores procedebāt, non pergebant expediti sicut ceteri viatores, vt cõficerent de itinere quātum possent, sed ascendebant in montes, & inde prospiciebant regionem, sicut Moyfes dixerat eis s. in litera, & introibant in vrbes, manebantq; ibi, vt diligentius cõsiderarent conditionem populorum, ideo non est arguendū de diebus, in quibus isti lustrauerunt terram, q̄ sint tot dietæ, s. 40. in longitudine terræ Chanaan, quia in lustrando terram cuius esset longitudo 80. aut 90. leucarum poterant expēdere tot dies, quot hic expenderunt in lustrando terram Chanaan. Nō sunt ergo quadringentę leucę in longitudine, vel latitudine terræ Chanaan, nec esse possunt, sicut mentiūtur quidam Hebræorum.

Quare Iosue mutatum est nomen, & addita vna litera de nomine Domini tetragrammaton. Et quare Hiero. non appellauit Iosue Iesus cum sic appelleretur in Hebræo. Quæst. XXXVII.

AD HVC est dubium de mutatione nominis Iosue quā nūc missus est, vt explorator. nam prius

vocabatur Osee, & tunc vocatus est Iosue, vt patet s. in litera. Dicendum, q̄ non fuit proprie mutatio nominis, sed fuit additio vnus literæ. in principio nominis, s. loth, & ista addita efficitur Iosue, vel Iosua s̄m morem Hebræicū, vbi prius dicebāt Osee, vel Ofaa. Causa additionis nominis huius putat fuisse beneuolentia Moyfi ad Iosue, s̄m quam cupiebat illi bona. Erat. n. familiarissimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exo. 33. & 34. & licet multis alios, vel familiares, vel ministros h̄ret Moyfes, iste dicebatur electus ex milibus s. 11. c. iō nullius de exploratoribus mutauit nomen Moyfes, nisi ipsius Iosue, quia cum fuerit signū beneuolentiæ, & nullum aliū equaliter diligebat, nulli ostendit signa beneuolentiæ, sicut isti. Istud autē putatur esse vno de duobus modis. primo quia s̄a addita nomini antiquo Iosue est prima in nomine Dñi te. tragrammaton, idest quatuor literarum. nam prima istarū est loth. addit ergo Moyfes istam literam, vt esset idem principii nominis Dei, & nominis Iosue, inuens per hoc, q̄ Deus daret ipsi Iosue de magnis bonis suis, cum daret ei primā literā nominis sui. Alio mō potest hoc intelligi factum esse pp̄ significationem, quia istud nomen cum hac litera signat saluatum, vel saluatum, s. liberum ab omni malo, & nō significabat hoc nomen antiquum Iosue, & istud idem omnino est nomen Christi, s. Iesus. nam licet v̄ differre est hoc pp̄ modum scribendi, & pronuntiandi in Græco, & Latino, in Hebræo vocatur Christus Iosua, & iste Iosue in Græco, & in antiquis Bibliis, quæ non sunt de trāslatione Hiero. vocatur Iesus, vbi nos Iosue dicimus, q̄ multo rationabilius factum esse, vt illud nomen soli Deo nostro relinquatur, qui vere saluator est. ergo hic impositum est nomen pp̄ veritatē rei significatę, sicut præcepit Angelus Ioseph, q̄ vocaret puerum nasciturum Iesum, quia ipse saluū faceret populum suum a peccatis eorum Matth. 1. ca. ceteris autem istud nomen a casu, vel voluntate impositū est, nulli autē p̄pter rem significatam, quia nullus illā efficeret potuit. Sed Iosue fuit per Moysem datum istud nomen, primo ex desiderio salutis significatę, & hoc competit, quia mittebat eum Moyfes in terrā hostilem, vbi poterant accidere multa pericula, cupiebat autē Moyfes, q̄ ab omnibus illis saluus esset Iosue, iō imposuit ei nomen salutis. Secundo potest accipi dictum esse pronuntiando, s. q̄ Moyfes pronunciauerit Iosue saluatum esse ab oibus incommodis huius explorationis, q̄ ita fuit. nam in reditu mortui sunt decē exploratores, solus autē Iosue cum Caleb vixerunt, vt patet seq. ca. Tertio potest accipi hoc factum ad significandum, q̄ Moyfes præsciebat istum Iosue aliis vndecim exploratoribus, ideo vocauit eum saluatorem, idest, q̄ h̄ret curam de salute aliorum, & bona dispositione ipsorum in via, quod multi tenent, & satis rōnabile est, quia ante hoc in bello 3. Amalechitas constituerat Moyfes ipsum Iosue ducem oīum bellatorū Exo. 17. a fortiori ergo constituerat eum nunc principem 11. exploratorum, & quilibet istarum triū causarum teneri potest, sed prima est aliquantulum verisimilior. Pergentesque vsque ad torrentem botri. Istud fuit in regressu cum erant exploratores in exitu de terra Chanaan, quod patet, q̄ si fecissent in introitu per totam terram Chanaan ambulassent pendente botro inter duos viros, quod non est rationabiliter dictum. Nec. Qñ abscederunt in exitu de terra priusquam essent in termino. nam si regredientes abscessissent botrum ante exitum de terra Chanaan, viderent ipsi Chanaanē botrum pendentem, & comprehenderent viros, sed fecerunt hoc cum essent in extremitate terræ, & non erant trāsituri per aliquem locum Chananorum, ex quo sequitur, q̄ torrentis botri est circa locum Cadesbarne,

in exitu de terra Chanaa, cum ipsi perduxerint istum botrum pendentem in Cadesbarne, ubi erant castra. Iste torrens non vocabatur torrens botri, sed ex euentu sic vocatus est, quia abscisus fuit inde botrus cum palmitibus, ut declaratur immediate. *Absciderunt palmitibus cum vua sua.* Id est non portauerunt vnum racemum per se, quia non poterat conuenienter portari, sed portauerunt in vite: magis enim sic conseruaretur ne marcesceret, si portaretur abscisus a palmitibus, sicut triticum magis conseruatur si cum spicis recondatur in horrea, si excussum fuerit a folliculis, etiam quia portabant isti viri botrum pendentem in veste, sed non poterat conuenienter pendere, nisi haberet palmitibus, quo teneretur ligatus ad vestem. Et dicitur, quod absciderunt palmitibus, cum vua sua, id est palmitibus cum omnibus racemis, quos habebat, qui erant tota vua quam germinauerat palmes, & tunc intelligitur, quod non portauerunt vnum racemum, sed multos, sicut rotam vnam palmitibus. Alio modo potest accipi vua pro vno racemo, sicut est consuetudo quibusdam dicere vnam vnam vnam racemum. Ipsam autem vnam non vocant vnam, sed granum, & iste modus conuenientior est hic, quia vocatur torrens botri, in quo significatur vnus botrus. Si tamen portarentur multi racemi in palmitibus, non vocaretur torrens botri, sed torrens botrorum, vel vocaretur a palmitibus, sicut torrens palmitibus. *Quem portauerunt viri duo in veste.* Iste botrus fuit portatus in admirationem, & signum vbertatis, atque pinguedinis terrae. nam si terra non fuisset pinguis, non potuisset fructus tantae magnitudinis producere. Et sic dixerunt ipsi exploratores, quod terra ad quam iuerant vere fluebat lacte, & melle, sicut colligi poterat ex illis fructibus.

An exploratores peccauerunt accipiendo botrum de vineis Chanaanorum. Et an peccet quis nunc botrum accipiendo de vineis. Quest. XXXVIII.

QVAERET aliquis circa hoc, an peccauerunt ipsi exploratores abscidendo botrum de vineis Chanaanorum, & ducendo in castra? Alicui videbitur, quod sic, quia absciderunt vvas non suas, sed voluntatem dominorum. ergo peccauerunt: Chanaan enim nullo modo permitterent, quod illi abscinderent vvas de vineis eorum, sed maxime impugnant. Respondet forte aliquis, quod non peccauerunt, quia scriptum erat in lege Deut. 23. c. ingressus vineam proximi tui comede vvas quantum tibi placuerit. ergo poterat isti accipere botrum vnum. Respondendum est, quod non iuuantur ex illa lege, quia nondum fuerat data. leges enim Deut. datae sunt anno 40. ab exitu de Aegypto mense 1. ut patet Deute. c. 1. missio autem exploratorum fuit anno 2. ante medietatem anni, ut s. declaratum est, ergo non iuuabatur se ex lege. Item lex illa data, quod iam esset facta non iuuaret eos, quia lex non ligat, nisi eos, quibus data est, sed solum fuit ista data Iudeis, ergo solum obligabat eos. Ideo Chanaan non obligarentur obseruare illam, & Iudei non poterant se tueri in terra eorum. quod autem lex solum obliget eos, quibus datur, patet ad Roma. c. 3. scimus, quod quaecumque lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur. Item dato, quod lex ista, & omnes aliae obligarent Chanaanos, tamen non liberarent exploratores per eam, quia ibi dicitur ingressus vineam proximi tui comedes vvas quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum, sed isti attulerunt secum foras de vuis, ut patet hic, quia botrum inter duos viros pendentes portauerunt in castra. ergo non licebat eis illa lege. Respondendum est, quod in istis rebus paruis ex consuetudine terrarum si quis acciperet de vinea alterius pauca grana vuarum, si crederet deum permissurum, non incurreret aliquam penam.

F Chananei tamen aliter se habebant ad Iudeos, quia erant hostes eorum, ideo non poterant informare conscientiam suam, sed Chananei permitterent si viderent, sed magis, quod prohiberent illis, & ipsos occiderent, ideo conscientiam agerent cum sumerent botrum illum, quia omne, quod non est ex fide peccatum est, id est, quod agitur contra conscientiam est peccatum ad Roma. c. 14. Dicendum igitur, quod isti exploratores non peccauerunt, quia amputabant palmitibus de vineis suis, & nihil alienum usurpabant, Deus enim tradiderat eis terram istam, & habitatores eius, ideo poterant licite uti rebus illius, quocumque vellent. Item dato, quod non esset eis terra tradita, licite faciebant, quia hoc Moyses iusserat qui erat propheta, & credebant, quod ipse a Deo accepisset mandatum hoc, Dei autem preceptum efficeret licitum actum eorum, sicut fuit de auro, & argenteo, & vestibus acceptis in Aegypto, quae petierunt Hebraei ab Aegyptiis tanquam accommodata, & expoliauerunt Aegyptum, ut patet Exo. ca. 3. & 12. Illud autem licitum erat ex mandato Dei, cuius omnia sunt, & potest attribueri rei proprietatem cui voluerit. in hoc igitur securi erant, se nihil mali agere, etiam si plura accepissent. *Quem portauerunt in veste duo viri.* Scilicet botrum illum portauerunt in vno veste. Est autem vestis lignum longum, quod in humeris duorum ponitur ad portandum aliquid, ut patet in Exodo, de vestibus altarium, & tabularum, & arce, quod autem isti duo viri portarent in veste botrum erat signum magnitudinis eius, quia non sufficiebat portare vnus vir manu sua, & portabatur pendens inter duos.

De malis quoque grauatatis, & de ficis loci illius tulerunt. Iusserat Moyses, ut portarent de fructibus terrae, quam explorabant, & quia apud torrentem illum inueniunt vvas, ficus, & malogranata, de eis omnibus tulerunt in signum vbertatis terrae. De ficibus etiam, & de malogranatis credendum est, quod essent magnae quantitatis proportionaliter, sicut botrus, alias non tulissent, nam exploratores non ferebant de fructibus illis, ut Israelitae comederent, quia nihil hoc erat inter tantos, sed ut cognoscerent terrae pinguedinem. Si tamen non essent ficus, & malogranata in excedenti magnitudine ad terram Aegypti non probarent inde fertilitatem terrae, nec adducerent. Item patet ex verbis exploratorum: dixerunt enim venimus ad terram ad quam misistis nos, quae re vera fluit lacte, & melle, ut ex his fructibus cognosci potest. Si tamen solus botrus haberet magnitudinem excessiuam, non diceretur ex his fructibus, sed ex hoc fructu, vel ex hoc botro.

Qui appellatus est Nehelescol, id est torrens botri. Hoc vltimum non habetur in Hebraeo, sed est expositio litterae nostrae, quia Nehelescol in Hebraeo significat torrens botri, & est istud nomen corruptum secundum proprietatem Hebraicam vocis, in qua dicitur. Nahas estol: Nahas enim flumen, vel torrentem signat, estol vero racemum.

Eo quod botrum inde portassent filij Israel. Subditur causa huius nominis, & istud est agnomen, quia ab euentu impositum, scilicet, quia inde abscisus est palmes cum botro, ex quo patet, quod non vocabatur iste torrens apud Chanaanos, sed Israelitae imposuerunt hoc nomen.

Reuersique exploratores terrae post quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moysen, & ad Aaron, & ad omnem cetum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis, &

omni

Id est exploratores detraxerunt terrae promissionis.

omni multitudini ostenderunt fructus terrae, & narrauerunt, dicentes, Venimus in terram, ad quam misistis nos, quae re vera fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest. Sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atque muratas. Stirpem Enach vidimus ibi. Amalech habitat in Meridie Hethaeus, Iebusaeus, & Amorrhaeus in montanis. Chanaan vero moratur iuxta mare, & circa fluentia Iordanis. Inter haec Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait. Ascendamus, & possideamus terram: quoniam poterimus obtinere eam. Alij vero qui fuerant cum eo, dicebant. Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntque terrae, quam inspexerant apud filios Israel, dicentes. Terra, quam iurauimus, deuorat habitatores suos. Populus, quem aspeximus, proceres staturae est. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustae videbamur.

Reuersique exploratores terrae post quadraginta dies. Fuerunt exploratores quadraginta diebus in explorando eundo, & redeundo, quia licet breviori tempore possent transire de Cadesbarne in Roob, & inde redire in Cadesbarne, tamen non redierunt ante quadraginta dies, & hoc propter duo. Primo, quia non semper ambulabant, sed ingrediebantur in loca aliqua ad considerandum gentes, & iterum cum viderent montem aliquem altissimum ascendebant in illum, ut contemplerentur inde omnem regionem, sicut eis fuerat iussum supra, scilicet, cumque veneritis ad montes considerate terram, & in hoc magna mora contraherent. Secundo morati sunt, quia licet tetendissent a deserto Syn, vsque in introitu Emath: solum tamen aliquando declinabant versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, ut magis considerarent regionem.

Omni regione circuita. Id est circuiuerunt omnem regionem terrae Chanaan. non est sensus, quod circuiuerent totam regionem, scilicet, per totum latus Meridianum, & Occidentale peruenientes in latus Septentrionale, & Orientale. nam hoc supra improbatum est, sed dicuntur circundidisse omnem regionem, id est vidisse omnem regionem, quia procedentes a Meridie in Septentrionem, aliquando declinabant versus Occidentem, & aliquando versus Orientem; ita ut videre possent totam terram.

Venerunt ad Moysen, & Aaron, & ad omnem cetum filiorum Israel. Exprimuntur isti duo proprijs nominibus, quia erant excellentiores. Moyses enim totius populi dux erat, & propheta: Aaron autem summus sacerdos, uterque autem erat magnus principatus: ceteri vero nomine congregationis intelliguntur.

In desertum Pharan, quod est in Cades. Id est redierunt isti exploratores ad Israelitas manentes in deserto Pharan in loco, qui dicitur Cades.

Et debet conuerti ista littera, scilicet, quod venerunt ad Alph. Toft. super Num. Pars I.

A exploratores in Cades, quae est in deserto Pharan, quia non est desertum Pharan in Cades, sed Cades in deserto, cum desertum Pharan sit aliquid valde magnum, & Cades aliquid paruum. nisi forte accipiat, quod venerunt in desertum Pharan, quod est in Cades, id est quantum ad illam partem, in qua est Cades; & hoc est tollere dubium. Nam si diceretur, quod venerunt in desertum Pharan, & non exprimeretur de loco specialiter, esset magnum dubium, quia istud desertum est valde magnum. nam a monte Synai incipit computari desertum Pharan, vno modo cum dicatur supra capit. 10. quod nubes recedens de monte Synai recubuit in solitudine Pharan, & tamen inde vsque in Cadesbarne sunt plures, quam viginti mansiones. Dicendo ergo quod venerunt exploratores in desertum Pharan, non intelligeretur, de qua parte deserti: ideo expressum est, quod est in Cades, id est venerunt in desertum Pharan in partem illam, in qua est Cades.

An desertum Syn, & Pharan idem sunt. Et quod Cadesbarne, & Cades Syn idem sunt. Et quod Cades vocatur etiam fons Masphat. Quest. XXXIX.

SCIENDUM est, quod desertum Syn, & desertum Pharan idem sunt, quod patet, quia dicitur hic, quod Cades est in deserto Pharan, & infra capit. 20. dicitur quod est in deserto Syn, nec valet si aliquis dicat, quod duplex est Cades, nam infra trigesimo tertio capit. narratur omnes castrametationis Israelitarum per desertum, sed non ponitur ibi Cades, nisi semel, & hoc in deserto Syn. Etiam satis patet, quod ista duo deserta sint idem, quia desertum Syn est a parte Meridiana terrae Chanaan, ut patet infra capitulo trigesimo tertio, desertum autem Pharan eodem modo, ut patet Abacuc, capitulo tertio, scilicet, Dominus ab austro ventis, & sanctus de monte Pharan.

Item sciendum, quod Cadesbarne, & Cades deserti Syn sunt idem: quod patet, quia Israelitae dicuntur aliquando fuisse in deserto Syn in Cades, ut patet infra vigesimo, & trigesimo tertio capit. & aliquando dicuntur fuisse in Cadesbarne, ut patet Deutero, cap. 1. sed solum fuit vnica mansio dicta Cades, ergo eadem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn. Item patet, quia exploratores missi fuerunt de Cades deserti Syn, siue deserti Pharan, & illuc redierunt, ut patet hic in littera. sed Iosue, capitulo decimo quarto, dicitur, quod missi fuerunt de Cadesbarne, ergo idem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn, & Cades deserti Pharan, vsque ad istam mansionem ambulauerunt Israelitae in anno secundo ad mensem quartum anni, vel quasi, ut supra dictum est. postea autem non potuerunt procedere, vsque ad annum quadagesimum, quia in principio illius fuerunt in Cades, ubi mortua est Maria soror Moysi, ut patet infra capitulo vigesimo. Maxima igitur mansio Israelitarum fuit in Cadesbarne: non quidem quod semper ibi starent, sed vagabantur non procedentes ultra, & fuit tempus istud annorum triginta septem, vel quasi triginta octo, tollendo annum quadagesimum, in cuius principio inde recesserunt, & primum annum, in quo venerunt de Aegypto in montem Synai, & manserunt ibi, & quatuor menses, vel quasi anni secundi, in quibus venerunt a deserto Synai in Cadesbarne, non transientes ultra, & sic dicitur Deut. cap. 1. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Aliqui dicunt, quod exploratores recesserunt de deserto Pharan de mansionem, quae vocatur Afiongaber, & ambulauerunt 40. diebus, & cum redierunt inueniunt

A a Israelitas

Israëlitas in Cadesbarne. Est autem Afiogaber mā-
 sio p̄cedens Cadesbarne, vt patet infra 33. cap. ita q̄
 Israëlitę mutauerunt vnicam mansionē diebus illis,
 quibus ambulauerunt exploratores lustrantes terram
 Chanaan, sed supra declaratum est, q̄ de mansionē
 Cades recesserunt, & ad eādem redierunt; aliter enim
 nesciuissent redire in locum castrorum. Consideran-
 dum q̄ iste locus vocatur Cades, & fons Masphat, vt
 habetur Gene. c. 14. & ista idem signant; dicitur enim
 Cades, idest sanctitas Hebraicę, q̄ ibi sanctificatus est
 Dominus educendo aquam de petra, vel puniendo
 Moysem, & Aaron, vt patet j. 20. c. hęc est aqua pur-
 gationis, vbi purgati sunt filij Israel contra Dominũ,
 & sanctificatus est in eis, vocatur fons Masphat, quia
 vt aliqui dicunt, iudices terrę illius apud fontem illũ
 iudicabant, & sic significatur, s. Masphat, idest fons iu-
 dicis, vel vocat fons iudicij, quia ibi iudicati sunt Moyses,
 & Aaron, vt patet infra 20. cap. & Deutero. 3. cap.
 Locutiq̄ eis, & omni multitudi. Idest exploratores lo-
 cuti sunt eis, idest Moyſi, & Aaron, & omni multitu-
 dini. Ista locutio simul erat, quia cum exploratores
 loquerentur Moyſi, & Aaron audiebat reliqua multitu-
 tudo: quia tamen ipsi principaliter loquebantur ex-
 pressi sunt ipsi nominatim, hoc patet in supradictis, s.
 quod venerunt exploratores ad Moyſen, & Aaron, &
 omnem cetum filiorum Israel. & tamen idem aduen-
 tus fuit ad omnes. Quid autem locuti fuerint istis, di-
 cendum est, q̄ fuit relatio eorum, quę fuerant, & vi-
 derant in terra Chanaan. Ostendunt fructus terrę. Scilicet,
 ficus, uvas, & malogranata, quia de his tribus por-
 tauerunt, vt patet supra. Et narrauerunt dicentes. Scilicet,
 exposuerunt legationem suam. immediate subditur.

Narratio
 coblationis
 terrę Chan-
 na, & po-
 pulorum.

Veniſmus ad terram, ad quam missiſis nos. Quamquam lo-
 querentur principaliter ad Moyſen, tamen ista verba
 dirigebantur ad eum, & Aaron, & totam multitu-
 dinem: omnes enim eos miserant, q̄ petente tota mul-
 tudine Moyſes misit illos, vt patet Deut. cap. 1. & su-
 pra declaratum est. Quare vera fuit lacte & melle. Idest
 secundum veritatē terra ista fuit lacte, & melle, quasi
 dicit, Deus sepe dixerat, q̄ volebat nos introducere
 in terram fluentem lacte & melle, & quantum ad hoc,
 dicebant exploratores, verum esse. nam re vera fuit
 lacte & melle, idest sine aliqua fictione in veritate sic
 est; hoc autem dixerunt exploratores: non quidē Ca-
 leb, & Iosue, sed alij decem, vel aliquis de eis. nam ipsi
 detraherunt terrę, sed non Caleb, & Iosue; verba tamē
 quę sequuntur ad detrahentes pertinent. Et primo
 confessi sunt veritatē de terrę statu, vt magis crede-
 retur eis, quando inciperent murmurare. Vt ex his
 fructibus cognosci potest. Idest ex quantitate excessiua:
 non enim probauerunt per multitudinem, quia pau-
 cos fructus attulerunt, sed per insolitam magnitudi-
 nem. Nunquam enim tantę magnitudinis fructus vi-
 derant Israëlitę: vnde sufficiebat vnā ficum attulisse,
 aut vnū botrum, vel malogranatum, cum quodlibet
 eet excessiuę magnitudinis, designās terrę vber-
 tatem: in nulla enim terra saltē vnus botrus illorum
 gigni potuisset, nisi esset pinguiſſima: sufficenter er-
 go probabatur esse terram pingue ex fructibus illis.
 Nec tamen cōcluditur, quod ipsi dicunt, s. q̄ terra re-
 vera fluat lacte & melle, nam ad hoc requirebatur, q̄
 essent aliqui fontes habentes lac, & mel p̄ loco aqua-
 rum; sed hoc nunquam fuit; ipsi tamen loquuntur se-
 cundum metaphoram, s. q̄ terra illa itaq̄ erat pingue-
 dinis, vt patebat ex fructibus, q̄ videbatur vere fluere
 lacte & melle. Sed cultores fortissimos habet. Hic inci-
 piunt detrahere terrę, s. q̄ quamquam esse terra fluēs
 lacte & melle, tamen non expediebat eis ire illuc, q̄
 erant cultores fortissimi, idest habitatores, quibus nō
 poterant esse æquales ad pugnandum. Cultor enim

arquiocum est ad amatorem; honoratorem, siue de-
 coratorem, agricultorem, & habitatorem, quia om-
 nia ista significat istud verbū colo, sic dicit Ebraedus.
 Cultor est
 nomē eg-
 nocum.

Accipitur autē hic cultor solũ pro habitatore. sicut di-
 cimus colonũ aliquĩ habitatorem, vt patet Exo. ca. 12.
 scilicet, quod siue sint peregrini, siue coloni, quod faciant
 phase, & vocatur coloni habitatores. Et vrbes
 grandes, atque muratas. Istud erat aliud impedimentum,
 scilicet, ex multitudine habitatorum, & robore p̄ſi-
 diorum. nam quia dicitur, quod erant vrbes grandes,
 colligitur esse multos habitatores terrę illius, q̄ vero
 dicitur esse muratas: innuitur quod erant fortia prę-
 ſidia: ideo quamquam possent p̄ualere Israëlitę cō-
 tra gentem robustissimam, tamen non possent p̄-
 ualere contra fortes muros. Sicutp̄ Enach vidimus ibi.
 Hic ponitur aliud, impedimentum ingrediendi, scilicet,
 quia viderant ibi homines de genere giganteo, &
 illi sicut ceteris hominibus corpore maiores sunt, itaq̄
 & viribus robustiores, & animoſitate p̄stantiores,
 cum quibus Iudei pugnare, nequaquam poterant, sed
 magis comparati eis videbantur, vt locustę, vt patet J.
 isti autem de genere Enach erant tres viri, s. Achim,
 & Sifai, & Tolmai, vt patet supra, quos viderunt ex-
 ploratores in Hebron. & ista est causa, quare supra di-
 cebatur, q̄ ascenderunt in Hebron, & viderunt ibi sit-
 pem Enach; non est hic Enach nomen proprium vi-
 ri, sed commune, significans gigantes, vt supra decla-
 ratum est. & istud maxime terrebant eos, quia non po-
 terant pugnare contra viros tantę magnitudinis.
 Amalech habitat in Meridie.

Quare hic fit mentio de habitacione Amalechitarum, & alio-
 rum populorum. Quest. X L.

He ponuntur alia impedimēta ad introeſ-
 dum in terram illam, scilicet, propter ha-
 bitatores, quia non permitterent ingressũ.
 Diceret enim aliquis, ad quid ponitur hic
 de habitacione Amalechitarum, & aliorum populo-
 rum, quia nihil ad propositum. Forte aliquis respon-
 debit, q̄ cum hic agatur de terra Chanaan, & in illa
 habitarent septem populi, ponitur de habitacione cũ-
 iuslibet eorum.
 Sed hoc non stat, quia non ponitur hic de septē po-
 pulis, sed de quatuor, s. de Hethicis, lebuticis, Amor-
 rhicis, & Chananicis. Item quia hic ponitur de habita-
 tione Amalechitarum, sed Amalechitę non erant de
 populis Chananicorum, nec habitabant in terra Cha-
 naan, ergo non ponitur ad designandum habitacionē
 populorum terrę Chanaan. Sed dicendum, q̄ ponũ-
 tur ad signandum difficultatē introeundi in terrā
 Chanaan, quia si illuc ingrederentur Israëlitę; oportebat
 ingredi per latus Orientale, vel Meridianum, aut
 Septentrionale. nam per Occidentale ingredi nō po-
 terant, cū esset Mare Mediterraneum terminus Oc-
 cidentalis terrę Chanaan, vt patet Deut. c. 11. & Ios.
 c. 1. ipsi tamen non habebant rates ad nauigandũ, er-
 go oportebat per alterum de tribus lateribus introire:
 probat autem exploratores esse difficile, quia in quolibet
 latere istorum poterat dici, q̄ erat Chananæus. nã Cha-
 nanę erant apud Iordanem, vt patet hic, & Iordanis
 erat apud mare salissimum cum tráſeat per illud decli-
 nans ad partem Meridianam, vt patet Ios. cap. 3. &
 sic qui habitabat iuxta Iordanem, habitabat iuxta ma-
 re. Etiam Iordanis est apud mare Cenereth, cū veniat
 a parte Septentrionali declinādo in Meridiem, vbi est
 Cenereth, & vt aliqui dicunt, & verum est, tráſit Ior-
 danis per illud mare. ideo habitare apud Iordanem
 est habitare apud mare, & quãquam sensus superior
 sit verus, s. q̄ Chananę pertingāt a Iordane, qui est in
 latere Orientali, vsque ad latus Occidentale, vbi est ma-
 re, tñ magis accipitur hic pro mari Orientali, quod est
 apud Iordanem. Inter hæc Caleb compassens murmur popu-
 li, qui oriebat̄ contra Moyſen. Fuerant duodecim explo-
 ratores, & duo illorum secuti sunt Dñm, s. Caleb, &
 Iosue, decem autem murmurauerunt dicētes, quod
 terra illa erat sibi difficillima ad capiēdũ, & nequa-
 quam capere possent. Alij autem duo nō murmura-
 uerunt, sed magis prohibuerunt murmurantes. nam
 audio robore hostium, totus populus clamabat, ne il-
 luc irent, & q̄ dolerent exiuisse de Aegypto, vt patet
 seq. c. Caleb autē qui bonus erat, nec consēſerat ma-
 litię aliorum exploratorum sedabat murmuracionē.
 data

Mare du-
 pliciter.

data sententia Domini contra murmuratores, cum
 voluissent ascendere Israëlitę in terrā Chanaan: descē-
 derunt Chananę, & Amalechitę de mōtibus, & per-
 cussērunt Israëlitas occidentes multos ex eis, vt patet
 sequen. cap. Dixerunt autem primo de Amalech, q̄
 latus propinquum ad ascendendũ erat Israëlitis apud
 terram Amalechitarũ, cum essent in latere Meridia-
 no, s. in Cadesbarne, & in latere illo habitabant Ama-
 lechitę, Hethaus, & Iebuseus, & Amorrbæus habitant in
 montanis. Hic ponitur impedimentum a latere Septē-
 rionali, s. q̄ non possent Israëlitę ingredi per illud, q̄
 habitabant ibi Hethę, Amorrhęi, & Iebusei, & non
 solum isti, sed etiam Pherezei, vt patet Ios. ca. 11. &
 Amorrhęum, atque Hethęum, & Pherezeũ, & Iebu-
 ſeum in montanis. dicuntur autem esse montana mag-
 nis ad partem Septentrionalem terrę Chanaan, quã
 ad Meridianam, vt declaratum est, Ios. cap. 11. & ver-
 sus istud latus, atque ad Orientem habitabāt isti qua-
 tuor populi, qui non permitterent Israëlitas ingredi p̄
 illam partem. Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa
 fluentia Iordanis. Hic ponitur impedimentum introitus
 a parte Orientali, s. q̄ habitabat isti Chananę, & isti
 erant populi fortes, qui non permitterent tráſire Is-
 raelitas; & patet hoc, quia Iordanis erat in parte Oriē-
 tali terrę Chanaan, vt habetur. j. 32. & 34. cap. Chana-
 nę ergo habitantes ibi erant Orientales, & dicitur, q̄
 habitant iuxta mare, & fluentia Iordanis. Mare potest
 accipi dupliciter. Vno modo pro mari Mediterraneo
 Occidentali, & tunc erat sensus, q̄ Chananę habita-
 bāt in parte Orientali terrę Chanaan, & perueniebāt
 etiam habitatio eorum ad Occidentē apud mare Me-
 diterraneum. & iste sensus patet Ios. 11. cap. cum d̄r:
 Chananęum quoque ab Oriente, & Occidente, idest
 vocauit Chananęos habitantes in parte Orientali terrę
 Chanaan, & in parte Occidentali: sed Occidens est
 apud mare Mediterraneum, vt supra probatum est. er-
 go apud istud mare et habitabant Chananę. Alio mō
 accipi potest mare pro mari solitudinis, quod vocat̄
 mare salissimum, vel mare mortuum, vt patet infra
 34. & Ios. ca. 3. Vel potest accipi pro mari Cenereth, &
 ista duo maria non sunt vere maria, sed lacus magni,
 & ambo sunt in parte Orientali terrę Chanaan, vt pa-
 tet infra 24. cap. mare tamen solitudinis est in Oriē-
 te, vbi coniungitur Oriens lateri Meridiano, & mare
 Cenereth, est in latere Orientali, vbi ipsum coniungit̄
 lateri Septentrionali p̄allegato cap. & apud quodli-
 bet istorum poterat dici, q̄ erat Chananæus. nã Cha-
 nanę erant apud Iordanem, vt patet hic, & Iordanis
 erat apud mare salissimum cum tráſeat per illud decli-
 nans ad partem Meridianam, vt patet Ios. cap. 3. &
 sic qui habitabat iuxta Iordanem, habitabat iuxta ma-
 re. Etiam Iordanis est apud mare Cenereth, cū veniat
 a parte Septentrionali declinādo in Meridiem, vbi est
 Cenereth, & vt aliqui dicunt, & verum est, tráſit Ior-
 danis per illud mare. ideo habitare apud Iordanem
 est habitare apud mare, & quãquam sensus superior
 sit verus, s. q̄ Chananę pertingāt a Iordane, qui est in
 latere Orientali, vsque ad latus Occidentale, vbi est ma-
 re, tñ magis accipitur hic pro mari Orientali, quod est
 apud Iordanem. Inter hæc Caleb compassens murmur popu-
 li, qui oriebat̄ contra Moyſen. Fuerant duodecim explo-
 ratores, & duo illorum secuti sunt Dñm, s. Caleb, &
 Iosue, decem autem murmurauerunt dicētes, quod
 terra illa erat sibi difficillima ad capiēdũ, & nequa-
 quam capere possent. Alij autem duo nō murmura-
 uerunt, sed magis prohibuerunt murmurantes. nam
 audio robore hostium, totus populus clamabat, ne il-
 luc irent, & q̄ dolerent exiuisse de Aegypto, vt patet
 seq. c. Caleb autē qui bonus erat, nec consēſerat ma-
 litię aliorum exploratorum sedabat murmuracionē.
 Alph. Toſt. super Num. Pars I.

idem intelligendum est de Iosue, qm̄ ipse bonus erat
 vt Caleb, & reprimebat murmurantes. d̄r ortũ mur-
 mur populi cōtra Moyſen, quia totus populus male-
 dicebat Moyſi, quia eos eduxerat de Aegypto ad pu-
 gnandum cum tali gente, vel conquerebāt̄ de ipſo
 dicentes. cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur
 in manu hostium? sicut murmurati sunt. j. 20. & 21.
 cap. Ait ascendamus, & possideamus terram. Ista sunt ver-
 ba Caleb reprimentis murmur populi. & in hoc appa-
 ret, quid murmurati fuerint populares. nam ipſe con-
 traria dicebat popularibus: sed illi dixerunt, q̄ nō ascē-
 derent. quod patet, quia dixit Caleb, q̄ ascenderent,
 & possiderent, s. q̄ ascenderent ad terram illā ad pos-
 sidendam eam. dicitur q̄ ascenderent, quia terra illa
 altior erat, q̄ desertum Pharan, in quo ipsi fuerant: per-
 gentibus enim ab Aegypto in terram Chanaan ascē-
 dere est, & sic dictũ fuerat supra exploratoribus, ascen-
 dite per partem Meridianam. Quoniam poterimus obri-
 nere eam. Idest non debemus formidare, vel dubitare,
 ascendere ad gentem istam, quia poterimus cōtra eos.
 Alij vero qui fuerant cum eo. Idest alij exploratores, q̄ in-
 erant pariter ad lustrandum terram Chanaan: & nō in-
 telligitur de omnibus alijs, quia Iosue nō dicebat ista,
 quę sequuntur, cum non murmurauerit, vt patet se-
 quen. c. sed magis increpabat murmurantes: fit tamē
 mētio specialiter de Caleb, quia ipſe erat principalior
 tunc, cum esset explorator Tribus Iudæ. Postea tamē
 de vtroque d̄r. vt patet sequen. ca. s. q̄ Iosue, & Caleb
 sciderunt vestimenta sua cum audierunt populum di-
 centem, q̄ vellet reuerti in Aegyptum: vtrunque autē
 voluit populus lapidibus opprimere. Dicebant nequa-
 quam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis
 est. Isti confirmabant murmur populi, s. q̄ nullo mo-
 do possent acquirere terram Chananæorum. & dicitur,
 q̄ non possent ascendere: non quidem q̄ illuc ire
 non possent. sed quod illuc euntes non proficerent.
 nam gens erat fortissima, & non possent pugnare cō-
 tra eam, sed magis corruerent in manus illius. ascēde-
 re autem, & nihil ascendendo proficere, æquiparatur
 ei, quod est non ascendere. Detraheruntque terrę, quam
 inspexerant apud filios Israel. Debet istud causale ordina-
 ri cum primo verbo, scilicet, detraherunt apud filios
 Israel terrę, quam inspexerant. detrahēre est diminue-
 re, cum aliquis famã partem alterius tollit, vt si quis
 nō possit totaliter alterius famam elidere, & conerur
 diminuere eam dicitur detraCTOR, sic fecerunt isti, s. ci-
 licet, quod dixerunt de ipsa aliquod bonum, vt pote
 quod d̄ruerit lacte & melle, & tamen voluerunt ei tol-
 lere quandam partem famę, dicentes quod terra illa
 habitatores suos deuoraret, vt patet immediate. &
 quantum ad hoc detrahēre est, nec pōt accipi proprie
 detractio hic, nisi quantum ad istam partem. Inquãũ
 vero dixerunt esse ibi vrbes muratas, & populum ma-
 gnę staturę de genere Enach, non detrahebant terrę,
 quia in hoc non tollebat̄ fama illius, sed murmurabant
 contra Deum, vel contra Moyſen, vt non ascen-
 derent: & dicitur, quam inspexerant, quia isti qui mur-
 murabant erant exploratores, & viderant terram
 Chanaan.
 Dicētes terram, quam lustrauimus deuorat habitatores suos.
 Ista erat magna detractio, quia dicebant terram illā
 esse valde pestiferam, & quod multi morerentur pes-
 ste, quę venerat super eos, quod autem ista pestis fuisset
 fatiſ est probabile. nam si mentirentur isti explo-
 ratores, alij duo, scilicet, Caleb, & Iosue comprobarent
 eorum mendacium, cum vidissent terram, &
 tamen quamq̄ esset pestis ista non proponebant eam
 isti exploratores, nisi animo detrahendi. nam si vo-
 luisſent proponere a principio proposuisſent, cum di-
 xerunt, quod ipsa erat fluens lacte & melle, sed subiti-
 uerunt,
 A a 2

Detrahēre
 quid sit.

Deuorare
 habitato-
 res quid.

cuertunt, vsque cum populus concitatus est murmurare, & tunc ad fauendum sententiae populi, dixerunt terram esse pessimam, quia deuorabat habitatores suos.

An tempore quo iuerunt exploratores in terram Chanaan esset ibi magna pestis, pp bonum iudiciorum.

Et forte de ista peste, q̄ venerat super Chanaanos cum introierunt exploratores. dicendum esset, quod Deus induxisset illam propter graua peccata populi, qui omnibus immunditijs, & execrationibus traditus est, quousq; terra euomere habitatores. sic patet Leuit. ca. 18. f. Omnes enim execrationes istas fecerunt accole terre, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomit getem, que fuit ante vos. Et ista pestis venerat propter bonum Hebraeoru, vt haberent pauciores hostes, ipsi tamen imputabant hoc male dispositioni terre, dicentes eam esse pestiferam, & q̄ morerentur si illuc introirent.

Dicit enim quidam Iudaei, q̄ tanta erat occupatio indigenarum terre illius circa funera propinquoꝝ, & amicorum, q̄ licet viderent exploratores in terra sua non curarent, sicut dictum est de Aegyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebantur dolore, q̄ videntes Hebraeos recedere non petebant ab eis vasa aurea, & argentea, que commodauerat. & dicit, q̄ terra deuorabat habitatores suos, idest, q̄ ipsa occideret eos subito. nam cum aliquis deuorat alterum transgreditur eum subito; ita vt de eo nihil appareat, ita terra ista deuorabat omnes habitatores, subito occidendo eos, quod videbatur esse a pessima dispositione terre. Populus quem aspeximus proceras stature est. Ista est murmuratio ad non ascendendum in terram illa, & semper isti exploratores ampliant verba ad modu rhetoricorum, qui cum viderint auditoribus complacere, quod dicitur materiam exaggerat. Primo enim non dixerant, q̄ erat populus iste magne stature, sed q̄ solum viderant ibi quosdam gigantes in Hebron, & illi erant solum tres, vt patet supra in litera. & Ios. c. 15. nunc autem ampliando dicunt totum populum esse proceras stature, sed quantum ad omnes alios dicendum est, q̄ non essent maioris stature, q̄ Hebraei: possunt autem ista esse verba timentium. nam timentibus omnia maiora videntur, quam sunt. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enach de genere giganteo. Idest vidimus ibi quosdam gigantes, isti erant solum tres, de quibus supra dictum est, & propter eos vocabant totum populum proceras stature.

Qui dicitur esse Enach monstrum quid dicat.

Dicuntur de genere Enach, idest de genere gigantum; & hoc declaratur in litera nostra, cum dicitur, de genere giganteo. vocauerunt autem istos monstra quaedam: quia dicitur esse monstrum aliquid insolitum nature, vt cum aliqua animalia nascuntur cum maiori membroꝝ numero, quam alia eiusdem speciei nasci soleant, vel cum paucioribus membris; & istud est proprie monstrum.

Aliquando autem vocatur monstra magis largè cum habent magnitudinem insolitam, licet in membris, quantum ad numerum non varientur a nature consuetudine; & hoc est in gigantibus, qui vltra omnem consuetam magnitudinem nascuntur. Idem autem est propter insolitam paruitatem. nam tunc monstrum est, vt si aliquo animal nimis deficiat a magnitudine communi, sed magis vocatur monstrum pp excessu, quam propter defectum, quia deficere a coi magnitudine facile est, cum sit ex paruitate materiae decisa a generante: excedere tñ insolito modo maiorem potetiam requirit: ideo istud est magis insolitum, vnde magis dicitur de gigantibus, quod sint monstra, quam de hominibus valde paruis. in Hebraeo dicitur, Vidimus Nephilim. Vbi nos dicimus monstra, & dicuntur cadentes secundum proprietatem Hebraicam, ratio no-

minis huius erat, q̄ isti gigantes ita erant magni, quod videntes eos ex terrore cadebant.

Dicit autem Rabbi Salomon, q̄ vocantur cadentes, q̄ gigantes erant de genere duoru Angeloru cadentiu de celo, s. Aza, & Azael. Sed hoc nihil est, q̄ Angeli gignere non possunt, cum non sint animalia, nisi referatur ad modum incuborum, & succuborum, de quo satis dictum est Gen. c. 6. Quibus comparati tanquam locustae videbantur. Idest talis proportio magnitudinis videbatur esse inter ipsos, & nos, qualis est inter nos, & locustas. in quo significabat magnitudinem insolita illoru. Sed adhuc iste modus loquendi hyperbolicus est, q̄ non erat talis proportio gigantum ad Iudeos, qualis erat Iudeorum ad locustas. nam quilibet Iudeus erat maior millesies qualiter locusta, cum mille locustae simul non acciperent magnitudinem vnus hominis, sed nullus gigas erat millesies maior aliquo Iudeo: nullus enim homo vnquam tatus fuit, vt esset maior alijs hominibus saltem decies, nec quinque: quãtomagis ad tantam proportionem, nec erat possibile aliquem talem hominem esse, quia nulla anima possit vegetare tantam magnitudinem, & si Deus vellet aliquid animae rationali tribuere tantum vigorem, vt vegetaret corpus, ita magnum in quantitate, iam illa excederet secundum substantialem perfectionem oem animam, & non esset in specie humana: ideo no pot aliqua talis anima esse, nec aliquis homo tante quantitatatis, qui saltem per modicum tempus viuere possit, vt si caro mille hominum coniungeretur ad faciendum vnum. Nec valet si aliquis obiciat intelligi hic de locustis marinis, que sunt valde maiores locustis, quae depascuntur legetes. nam etiam de his falsum est, quia quilibet homo est maior plus, quam decies qualiter locusta, sed nullus gigas est maior plus, quam decies quolibet alio homine: ideo no potest intelligi aliquo modo secundum literam, sed in parabola, s. q̄ Iudaei comparati illis gigantibus erant quasi locustae, idest erant valde parui, licet non ad talem proportionem.

Gigantes quare vocentur cadentes.

De magnitudine gigantum in comparatione ad Hebraeos.

Quare dicantur exploratores venisse ad Moysen Aaron, & caeterum filiorum Israel, & an peccauerint ista referendo. Quae. XL I.

Quare dicantur exploratores venisse ad Moysen Aaron, & caeterum filiorum Israel, & an peccauerint ista referendo. Quae. XL I.

Sequeretur, quare dicitur, q̄ exploratores venerunt ad Moysen, & Aaron, & ad omne caeterum filiorum Israel. Dicendum q̄ de Moysen causa nota est. Primo, q̄ ipse erat princeps populi: ideo in omnibus debebat nominari, & preponi. Secundo, & precipue, quia Moyses miserat istos exploratores, & preceperat eis quid facerent, vt patet hic in litera. ideo q̄ nunc venient reddituri rationem de eo, quod facerent, oportebat q̄ diceretur, q̄ venient ad Moysen. De cetero filiorum Israel notum est, q̄ fieri deberet mentio, quia licet Moyses ista faceret, non tamen illa faciebat propter se, sed propter populum, & preponderabat totus populus, q̄ Moyses, quia no erat populus propter Moysen, sed Moyses propter populum: ideo debuit nominari populus, licet praepositus Moyses, in quantum ipse erat princeps. Sed de Aaron quare hic nominetur non apparet causa, cum ipse no esset princeps. Aliqui dicunt fuisse hoc, quia Aaron, & Moyses miserunt simul istos exploratores: ideo reuertebantur ad eos reddituri rationem. Dicendum q̄ no stat, quia solum Moyses misit istos exploratores, & pater, quia Deus illi soli hoc iussit facere, cum dicitur s. in litera. Locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros, qui considerent terram. Secundo, quia litera exprimit, q̄ solum Moyses ista fecerit, s. fecit Moyses, qd Dominus imperarat, mittens viros, & postea dicitur, haec sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad confide-

considerandum terram. Tertio, quia si Moyses, & Aaron mitterent exploratores, ambo preceperent eis quid facerent, solum tamen Moyses precepit, cum dicitur in litera. misit eos Moyses ad considerandum terram Chanaan, & dixit ad eos, ascendite per Meridianam plagam, &c. & sic solum Moyses misit illos, q̄ solum ipse precepit eis quid facerent. Quarto, & precipue patet, quia quando exploratores fuerunt coram Moysen, & Aaron, & populo, solum Moysi rationem dederunt dirigentes ad eum verba, s. narrauerunt dicentes. Venimus in terram, per quam misisti nos, & tamen si Aaron simul misisset eos cum Moysen, quia ipse erat nunc presens, dirigerent verba simul ad eum, & Moysen: ad solum tamen Moysen locuti sunt: ideo solum Moyses miserat illos.

De Aaron autem dicendum, q̄ hic fuit nominatus propter duo. Primo, quia post Moysen ipse erat principalior in toto populo, cum esset pontifex: ideo debuit expresse nominari. Secundo, & precipue fuit hoc, quia ex istis verbis exploratorum secuta est murmuratio in populo, in qua murmuratio multum fecerunt Moyses, & Aaron, vt auerterent illam, vt patet sequen. cap. ideo debuit fieri mentio hic de Aaron cum hic inciperent verba exploratoru, & ista est causa vera. nam in multis alijs nominatur Moyses, & taceatur Aaron, scilicet, quia res, quae narratur nullo modo pertinet ad eum.

An exploratores peccauerint hoc referendo, & in quo peccauerunt. Quae. XLII.

Sequeretur de istis exploratoribus an peccauerint referendo ista que retulerunt?

Aliqui dicunt, q̄ sic. Et patet primo, quia dicitur infra in litera. detraherunt terrae, quam insperauerant apud filios Israel. detrahere tamen peccatum est. Secundo, quia isti teruerunt populum immittendo eis timorem; ita vt non auderent ire in terram illam, Deuter. i. cap. scilicet, quo ascendemus? nuncij teruerunt cor nostrum dicentes. maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magne, & ad coelum vsque muratae.

Tertio, quia isti exploratores habuerunt prauam intentionem: vnde laudatur Caleb, qui e contrario habuit bonum spiritum, & secutus est Deum inducendo populum, vt ire vellent in terram Chanaan, sicut dicitur sequen. ca. s. seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quasi dicat, alij non habuerunt bonum spiritum, & tamen habere prauam intentionem peccatum est: ideo peccauerunt exploratores.

Quarto, quia Deus statim occidit decem de istis exploratoribus sequen. cap. sed hoc no est, nisi pro peccato graui: ideo peccauerunt nimis.

Quinto, quia isti murmurare fecerunt populu, sed qui praestat alteri scandalum peccat grauius, & melius esset ei, quod suspenderetur ei ad collum mola asinaria, & proijceretur in profundum maris, quam quod praestaret alicui scandalum, Matth. 18. quanto magis si quis scandalizat vnum magnum populum. sed ita fuit hic, quia isti murmurare fecerunt totam multitudinem: ideo nimis peccauerunt. patet hoc sequen. cap. scilicet, igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplantam terram, & qui reuerfi murmurare fecerunt contra eum omnem multitudinem detrahentes terrae, quod esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.

Dicendum exploratores istos decem grauius peccauisse, sed in quo verbo, vel facto peccauerint non est omnibus notum.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Aliqui dicunt, q̄ exploratores non peccauerunt. Primo, quia ipsi no dixerunt aliquid falsum, vt patet ex verbis eorum. nam laudauerunt terram, dicentes q̄ fluere lacte & melle: laudando autem illam non poterant peccare, quia fauebant Deo: dixerunt etiam q̄ habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas, & quod erant ibi filij Enachim, & habitabat Amalech in Meridie, Hethaeus, Iebuseus, Amorrhaeus in montanis, & Chanaanus iuxta mare. Sed omnia haec sunt vera: ideo non peccabant ea referendo.

Secundo, quia cum obicitur, q̄ isti fecerunt murmurare populum, videtur fuisse sine culpa eorum, q̄ ipsi vera dicebant, & talia ad eos dicere pertinebat: ideo si inde scandalizarentur populares non peccabant ipsi; & patet hoc Deute. i. quando Hebraei dixerunt, quo ascendemus? nuncij teruerunt cor nostrum. nam sequit q̄ dixerint: maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magne, & ad coelum vsque muratae: filios Enachim vidimus ibi. sed haec omnia pro quibus dicebant Hebraei se territos vera erant, vt nunc dictu est. ergo non peccabant exploratores dicendo ista.

Sed aliquis dicit, q̄ peccauerunt, quia licet ista vera essent, debuissent potius illa tacere, vt non scandalizaretur populus, cum agnoscerent esse populum cordis pauidi, debet tamen valde cauere scandalum pusillorum. Dicendum q̄ etiam loquendo ista non peccabant, quia Moyses illis hoc preceperat. nam iussit eis, q̄ omnia ista explorarent, & tamen reddaturi erant rationem de omnibus, que eis mandata fuerant, & hoc referendo illa: ideo dicendo haec non peccauerunt.

Istud patet, quia exploratores dixerunt hic quinque. Primum q̄ terra fluere lacte & melle. Secundum q̄ habebat habitatores fortissimos. Tertio, q̄ habebat vrbes grandes, atque muratas. Quartum q̄ viderant ibi stirpem Enachim. Quintum quod Amalech habitabat in Meridie, Hethaeus, Iebuseus, & Amorrhaeus in montanis. Chanaanus vero iuxta mare, nihil aliud est in verbis eorum, vt patet hic in litera. Sed omnia haec considerare iusserat Moyses, vt patet ex verbis eius supra in litera, s. cumque ueneritis ad montes considerate terram qualis sit, & populu, qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus, pauci numero an plures, ipsa terra bona, an mala, vrbes quales muratae, an absque muris. Et sic apparet, quomodo applicari possint t singula, que dixerunt exploratores ad ea, que precepit illis Moyses. Nam primum, quod dixerunt, s. terram fluere lacte & melle, pertinet ad illud, quod dixit Moyses. considerate terram qualis sit. Secundum quod dixerunt, s. q̄ habebat habitatores fortissimos, pertinet ad illud, quod dixit Moyses, s. & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus. Tertium dictum exploratorum, s. habet vrbes grandes, atque muratas, pertinet ad id quod dixit Moyses. vrbes quales muratae, an absque muris. Quartum dictum ipsorum, scilicet, stirpem Enachim vidimus ibi, pertinet ad id, quod dixit Moyses. populum qui habitator est terrae, vtrum fortis sit an infirmus: tamen Enachim sunt fortissimi omnium hominum, & pro hac fortitudine nominauerunt eos exploratores. Quintum, s. Amalech habitat in Meridie ad illud idem pertinet, q̄ de habitatoribus terrae loquuntur: ideo nihil dixerunt hic exploratores, nisi id quod preceperat eis Moyses inquirere, & ita non peccarent obediens praepcepto.

Dicendum quod exploratores peccauerunt, vt diximus supra, & fuit primo peccatum eoru, quia malo animo dixerunt, quicquid dixerunt, siue illud verum esset, siue falsum: sic innuitur sequen. ca. cum dicitur. Seruum meum Caleb, q̄ plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc. iste erat explorator: & dicitur plenus alio spu, quasi dicat, alij exploratores pleni erant malo

Aa 3 malo

malo spiritu, & istud erat, in quantum dissuadebat populo transitum in terram Chanaan, quod erat contra voluntatem Dei: ideo etiam si bona dicerent, & terram illam laudarent, dum tamen hac intentione agerent peccabant. Secundo, quia isti mentiti sunt, & hoc in multis. Primo, quia asseruerunt tam potentes Chananeos, quod nullo modo Israeliticę preualerent contra eos, ut patet infra in litera, salij vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est: preualuerunt postea contra eum, ideo isti mentiti sunt. Secundo mentiti fuerunt imponendo falsa crimina terrę Chanaan, scilicet quod esset pessimę habitationis, ut patet infra in litera, scilicet detraxerunt quoque terrę, quę inspexerat apud filios Israel dicentes: terra quam iustitiamus deuorat habitatores suos. Tertio, quia circa illa, quę viderant magnificabant ultra veritatem, id quod videbatur esse nociuum, aut distrahes ab introitu in terram Chanaan, nam ibi erant quidam gigantes magni, quos timere poterant Hebrei, & tamen exploratores attribuerent eis maiorem quantitatem, quam haberent. Nam dixerunt ibi vidimus monstra quedam filiorum Enach, de genere giganteo, quibus comparati quasi locuste videbamur, sed hoc falsum est, quia nullus homo etiam recenter natus potest videri in comparatione alterius hominis, quasi locusta; sed hoc dicebat isti ad terrendum. Quarto, quia etiam in hoc tacuerunt aliquid, quod poterat minuere timorem Iudeorum, nã si isti gigantes essent multi, possent rationabiliter timere Hebrei: erant tamen soli tres, ut patet supra in litera, sed isti tacuerunt numerum illorum, dicentes solum. vidimus ibi quedam monstra filiorum Enach, quasi inuenerunt istos esse multos: ideo peccabant. Quinto, quia asseruerant aliud falsum, scilicet omnes Chananeos esse maioris stature excellenter, quam Hebrei, cum dixerint, populus quem aspeximus procerę stature est: Chananaei tamen regulariter non erant maiores corpore, quam Egyptij, & Hebrei, & alij populi illarum terrarum, & videtur quod mentiti sunt isti magnificando staturam eorum.

Cum autem obijciatur supra, quod isti verum dixerunt in omnibus. Dicendum non esse sic, quia in multis mentiti sunt, ut dictum est. sed est considerandum, quod in quibusdam verum dixerunt exploratores, in alijs autem falsum: ea enim quę dixerunt, antequam Caleb inciperet compescere murmur populi, vera sunt quantum hic in litera apparet, & illa allegabantur supra, ut dicta ab exploratoribus: alia autem dixerunt postquam incepit Caleb compescere populũ murmurantem, & ista non sunt vera, & hec habentur circa finem capituli, & sunt quę precedenti quęst. in contrarium allegata sunt, & sic intelligendum, quod exploratores a principio inceperunt verum dicere: postea tamen vel videntes populum inclinatum ad aliud, vel propter aliam causam multa dixerunt falsa.

Cum autem dicebatur supra, quod si murmurauerunt Israeliticę audito, eo quod dicebant exploratores, non peccauerunt exploratores, quasi dixerint vera in omnibus. Dicendum falsum esse, quia multa falsa asseruerunt, sicut supra ostendimus; & in hoc mouebat populum ad murmurandum: & patet hoc Deut. i. cum dixerunt Israeliticę, quo ascendemus? nuncij terrę fuerunt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnę, & ad coelum vsque murate. Ecce duo erant hic falsa, primum quod tota multitudo Chananeorum esset procerior in statura Hebreis; sed hoc falsum erat, nisi quantum ad illos tres gigantes, qui erant in vrbe Hebron, de quibus supra in litera. Secundum erat, quia dixerunt vrbes, vsque in coelum esse muratas, quia licet hoc posset dici per

F hyperbolem ad signandum muros excelsos: tamẽ isti ex modo loquendi voluerunt rem nimis magnificare, vltra id quod erat, in quo scandalizabant Hebrei. Cum autem obijciatur supra, quod isti nihil dixerunt vltra id, quod Moyse ab eis petiuerat, falsum est, quia id quod petitum est dixerunt isti magis magnificando, scilicet Moyse petiuit considerari, an vrbes essent murate, vel sine muris: isti autem dixerunt, quod erant vrbes murate, vsque ad coelum, quod erat aliquid vltra veritatem, etiam alia dixerunt, quę Moyse non petiuit, ut est illud infra in litera, scilicet, terra, quã iustitiamus deuorat habitatores suos. ideo non possunt excusari a peccato.

G *Quare dixerunt, quod lacte, & melle manabat. Et quod exploratores dixerunt aliqua, ut remouerent Iudeos a desiderio intrandi terram promissionis. Quęst. XLIII.*

AD HVC quæretur quando exploratores dixerunt, venimus in terram, ad quam misisti nos, quę re vera lacte & melle fluit. qua intentione hoc dixerunt?

Dicendum, quod hic dixerunt exploratores aliqua, quę erant in fauorem terrę Chanaan, scilicet quod fluit lacte, & melle, & incitare poterat Israelitas ad volendum ire illuc, alia dixerunt quę videbantur vera, tamẽ aliquo modo distrahebant Iudeos a desiderio intrandi in terram Chanaan, & istud est cum dixerunt, cultores habet fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas, stirpem Enachim vidimus ibi. Ista tria aliquo modo erant vera, & tamen distrahebant Israelitas a desiderio terrę Chanaan, quia ostendebant quandam difficultatem acquirendo illam, nam habitatores fortissimi defenderent eam, etiam vrbes muratas non possent irumpere Iudei, gigantes quoque valde nocerent eis, quibus erant viribus impares.

Dici autem potest, quod ista dixerunt exploratores malo animo, scilicet intentione dissuadendi Hebreis introitum in terram Chanaan. Quod patet primo, quia dicitur sequen. ca. quod Caleb plenus alio spiritu secutus est Dominũ. in quo innuitur, quod alij exploratores nõ habuerunt talem spiritum, qualem Caleb, sed ille habuit bonum: ideo alij exploratores habuerunt malum spiritum, scilicet, desiderium dissuadendi Israelitis introitum in terram Chanaan. Secundo patet, quia dicitur infra in litera. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. & sic innuitur, quod omnia quę ante hoc dixerat eo animo dixerant, ut distraherent Hebreos a desiderio intrandi in terram Chanaan.

Sed obijciatur, quod isti laudauerunt terram illam dicentes, quod fluet lacte & melle. Dicendum, quod hoc nõ tollit prauam intentionem eorum, sed factum est propter duo. Primo, quia non poterant negare pinguedinem terrę: portabant enim secum fructus, qui ostendebant illam pinguedinem: ideo non negauerunt illam. Secundo, ut magis suaderent populo, quod volebant: non poterant autem suadere, nisi crederetur eis, si tamen omnia dicerent contra terram Chanaan, forte essent suspecti, quod odissent: ideo dixerunt aliquid ad laudem eius, & hoc fuit in principio, ut ea quę postea dicerent in odium illius crederentur.

Quare primo laudem terrę Chanaan dixerunt, postea vero detraxerunt ei. Quęst. XLIII.

AD HVC quæretur, quare istud de laude posuerunt ante cetera, quę erant in odium terrę Chanaan? Dicendum primo fuisse ad habendum fidem, quia si statim dicerent ea, quę pertinebant ad odium, forte nõ crederent

eis

eis continuantibus semper in eis, quę ad odium pertinebant: cum autem dixerunt istud ad laudem, acquiescerunt sibi fidem pro sequentibus, quę dicerent. Secundo, quia oportebat aliquando dici istud, quod pertinebat ad laudem, cum portarent secum fructus ostendentes terrę laudem, & tamen non conueniebat dici istud in fine, quia intentio exploratorum erat concludere in odium terrę Chanaan, sed laudare eam erat contrarium huic: ideo non debebat dici in conclusione, vel in profecutione rationis, sed in principio. Tertio quia, qui suadet debet incipere a notissimis, cum in ipsis sit maior fides: nihil tamen poterat esse manifestius, quam id quod exploratores in manibus portabant, scilicet pinguedinem terrę Chanaan: ideo de illa dicere inceperunt. Quarto & precipue, quia videbantur in hoc respondere ad quęstia Moyse: ille enim dixerat, cumque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit. & quia istud erat primum, quod Moyse iussit inquiri, responderunt exploratores primo ad hoc dicentes, de pinguedine terrę, quia istud petebat Moyse, cum dixit, considerate terram qualis sit, id est an pinguis, aut sterilis, licet illud postea magis declarabit.

Quid nuncij intendebant narrando habitationem Amalech, & aliorum. Quęst. XLV.

SE D quæretur quid intendebant exploratores cum dixerunt: Amalech habitat in Meridie. Herthęus, & Iebusęus, & Amorrhęus in montanis. Chananeus vero iuxta mare.

Aliqui dicunt, quod per hoc respondebant ad quoddam dictum Moyse, qui iusserat inquiri de habitatoribus terrę, an essent pauci numero, vel plures: ideo narrauerunt, qui essent omnes habitatores terrę Chanaan, & dixerunt esse istos, scilicet Amalech, Herthęum, Iebusęum, Amorrhęum, & Chananeum, quasi nulli alij habitarent in terra. Sed dicendum, quod nõ stat. Primo quia hic ponitur Amalech, & tamen Amalechiticę nõ habitabant inter terram Chanaan, sed extra illam. Secundo, quia non poterant esse isti omnes habitatores terrę Chanaan, quia in terra illa habitabant septem populi, scilicet Herthęi, Heuęi, Chananeęi, Iebusęi, Amorrhęi, Gergeęi, & Fereęi. hic tamen soli quatuor illorum ponuntur: non ergo intendebant isti ponere, quot & qui essent habitatores terrę. Tertio, quia si hoc intendissent exploratores ponerent habitatores in omnibus partibus terrę Chanaan, & tñ solum ponitur hic de quibusdam, qui nõ sunt oēs partes terrę Chanaan: ideo non intenderunt hoc exploratores. Aliqui dicunt, his non obstantibus fuisse illam intentionem exploratorum: & cum obijciatur primo, quod Amalechiticę nõ habitabant in terra Chanaan, concedunt illud. sed dicunt, quod exploratores nesciebant, an Amalechiticę essent pars quedam terrę Chananeorum, cum essent iuncti terrę Chanaan: ideo nominauerunt eos inter populos terrę Chanaan. Ad aliud quod obijciatur de septem populis Chananeorum. dicunt verũ esse fuisse septem populos: sed respondent ad hoc dupliciter. Vno modo, quod exploratores nesciebant oēs populos terrę Chanaan: id poterunt credere illos solos quatuor esse, & ita asseruerunt. Alio modo dicunt exploratores sciuisse populos terrę Chanaan esse septem: noluerunt tamẽ exprimere omnes proprijs nominibus, quia intelligunt nomine Chananeęi, quod est nomen generale ad omnes.

Sed dicendum, quod ista non stat: cum enim dicunt primo exploratores credidisse Amalechitas eẽ de populis terrę Chanaan. dicendum non esse verũ. Primo, quia apud oēs Israelitas certum erat, quod Deus solus promiserat eis septem populos terrę Chanaan, qui sepe

Alph. Toif. super Num. Pars I.

nominant, Exo. 3. & 4. & Deut. 7. c. & promiserat illo Deus Israelitis tradere, antequam exirent de Agypto, Exo. 3. ita ut nullus posset de his dubitare, sed inter illos non est Amalech. ideo nõ poterant exploratores credere Amalechitas esse de Chananeis. Secundo, quia ad exploratores pertinebat considerare diligenter omnia, quę pertinerent ad terram Chanaan, quia ad hoc mittebantur. quod tñ vnam regionem magnam, scilicet Amalechitarum, quę non erat de terra Chanaan, putarent esse de illa, magna ignorantia erat, quę non potest stare cum diligenti, vel mediocri, aut aliquali consideratione terrę.

Cum autẽ respondebatur, quod isti putauerunt solum esse quatuor populos terrę Chanaan, qui nominantur hic. Dicendum, quod non stat. Primo, quia ut dictũ est oēs Hebrei nouerant septem populos esse terrę Chanaan: non ergo poterant exploratores illud ignorare. Secundo, quia sic nõ sufficienter ipsi explorasset terram, cum populi essent septem, & ipsi solos quatuor vidissent, & tamen diligenter considerate terram iuerant. Tertio, quia si istud dicerent, statim Moyse, & ceteri Israeliticę scirent eos mentitos esse, & in nullo crederent illis, quia ipsi nouerant esse septem populos Chananeorum.

Cum vero dicebat exploratores sciuisse esse septem populos, sed nõ expressisse oēs, quia intelligebat eorũ nomine Chananeęi, dicendum non stare. Primo, quia Chananeus accipitur dupliciter. Vno modo, ut est nomen vnus populi, & distinguitur contra alios sex populos terrę Chanaan: alij autem accipiunt, ut nomen generale, signans omnes populos existentes in terra illa. Accipiendo secundo modo, bene intelligunt oēs populi nomine Chananeęi, & tamen tunc Chananeus non distinguitur contra alios populos, quia significat illos, & tamen hic distinguitur Chananeus a Amorrhęum, Iebusęum, & Herthęum. ergo non accipitur, ut nomen generale, & sic erunt hic soli quatuor populi terrę Chanaan. Secundo, quia non potest accipi Chananeus, ut includit alios populos, quia tunc Chananeus occuparet totam terram Chanaan, & tamen ponitur hic, quod Chananeus habitabat solum iuxta mare, & fluuia Iordanis: ideo oportet, quod sit iste vnus specialis populus, cum habeat determinatum locum.

Tertio, quia dato quod isti possent nomine Chananeęi intelligere alios populos, non facerent, sed potius exprimerent eos ex nomine, quia intendebant incutere timorem Hebreis, ut non irent in terram Chanaan, sed quanto plures populos habitatores terrę eis nominarent, tanto eos plus terrerent: ideo si intendebant nominare habitatores terrę Chanaan, omnes illos exprimerent, & nõ solum istos quatuor populos. Dicendum quod exploratores non intenderunt per hoc nominare omnes habitatores terrę Chanaan: immo neque aliquos illorum, sed solum ostendere difficultatem introeundi in terram Chanaan, & ad hoc nominauerunt illos populos, qui erant in lateribus terrę Chanaan, per quę erat introitus, & quia omnes istę erant gentes fortissimę, innuebant quod non erat possibile, aut saltem facile introire in terram Chanaan. Et istud patet, quia solum nominauerunt hic illa latera, per quę erat introitus, scilicet, Meridie, & Orientem. nam ex alijs lateribus non poterat esse introitus: totum enim latus Occidentale terrę Chanaan circumdabatur a mari magno infra 34. cap. latus vero Aquilonate erat maxime distans a loco, in quo nunc erant Hebrei, quia erant ad partem Meridianam terrę Chanaan, scilicet, in Cadesbarne, quę est in latere Meridiano infra 34. cap. ideo per illud latus certum est, quod non intrarent. manebant ergo duo latera, scilicet, Meridianum, & Orientale, per quę Hebrai

Aa 4 possent

possunt intrare, & de istis ponitur difficultas intrandi, & ponuntur gentes, quæ habitabant in istis lateribus, nam Amalechite erant ad Meridiem: Ethæus autem Amorthæus, & Iebuseus erant in montanis, quæ sunt circa Meridiem terræ Chanaan contra Orientem, & contra Occidentem: Chanaanus autem habitabat in latere Orientali, cū dicitur, quod habitabat iuxta mare, & fluviâ Jordanis. est autem mare Sodomorum, vel aliud, quod vocatur mare Cenereth, & vtrūque est in latere Orientali terræ Chanaan. j. 34. c. istæ autem gentes cū essent robuste impedirent introitum Iudeorum in terrâ Chanaan. Et ista est vera causa, quare nominantur hic istæ solæ gentes de terra Chanaan, scilicet quia per istas solas erat introitus. Si autem per omnia quatuor latera esset equaliter facilis introitus, nominarentur omnes gentes, quæ erant apud illa latera, & sic nominarentur omnes septem populi Chananæorum.

Quare nominaverunt Amalechitas, qui non sunt de terra Chanaan. Quest. XLVI.

Sed quæretur cū exploratores vellent designare ista latera terræ Chanaan, quare nominaverunt Amalechitas, qui non sunt de terra Chanaan? Dicendum, quod hoc fuit, quia exploratores vellent hic ostendere difficultatem introitus in terrâ Chanaan, & quia quedam difficultas præstatur ad Amalechitis, nominati fuerunt illi, hoc autem erat, quia licet Amalechite non sint in terra Chanaan, sunt iuxta illam ad latus Meridianum eius, & cū nunc Hebræi venirent de Aegypto, ut intraturi essent in terrâ Chanaan, quia veniebant per partem Meridianam, oportebat, quod transirent per terram Amalechitarum, sed Amalechite resisterent eis ad transitum, quia erant hostes eorum, & iam iterum pugnaverant contra eos, Exo. 17. c. ideo ponuntur Amalechite, quasi aliquod impedimentum ad intrandum in terram Chanaan.

Et non est intelligendum, quod exploratores dixerint Amalechitas esse intra terrâ Chanaan: sed dixerunt Amalech habitare in Meridie, id est ad partem Meridianam iuxta terram Chanaan, sed non intra terram ipsam, & ista est causa, quare prius nominaverunt hic Amalechitas, quam aliquos de populis Chananæorum: non quidem quasi ipsi essent amici Chananæorum, vel adiuvari vellent eos contra Israelitas, sed quia ad transitum in terram Chanaan, ituri erant per terram Amalechitarum, resisterent illis in primis Amalechite: & ita factum est, quia sequenti die post hoc facta murmuratione ceperunt Hebræi ire in terrâ Chanaan, & in ipso die occurrerunt eis Amalechite occidentes multos de ipsis sequen. c.

Propter quid insurrexit murmur in populo, quia nuncij adhuc nihil ad hoc incitans dixerant. Et quod quatuor difficultates intrandi in terram Chanaan videbantur. Quest. XLVII.

Quæretur cum post prædicta verba exploratorum dicitur, inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur: quomodo erat istud murmur: vel unde insurrexerat, quia nondum dixerant aliquid exploratores, propter quod populus murmurare deberet? Aliqui dicunt, quod hic est anticipatio: non enim fuit murmuratio aliqua, quousque exploratores dixerunt omnia verba sua, quæ habentur in hoc cap. & murmuratio facta est sequen. cap. cum dicitur in principio eius, igitur omnis turba vociferans fleuit, & tunc erat aliqua causa murmurandi, quia exploratores dixerant multa contra terram illam, quæ habentur hic in litera.

F Dicendum, quod non est hic anticipatio, sed rectus ordo. Primo, quia ex modo loquendi apparet cum dicitur inter hæc Caleb compescens murmur, id est donec fierent, vel dicerentur inceptum murmur, & illud compescerat Caleb. Secundo, quia necesse est dici, quod ante expleta omnia verba exploratorum inceptum murmur. Et patet quia statim post verba Caleb sequitur obiectio aliorum, scilicet alij vero qui fuerant cum eo dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, & sic Caleb inceptum compescere murmur, antequam exploratores dicerent omnia, quæ habentur in litera. Tertio, quia non potest poni esse eadem murmuratio, quæ habetur hic, & in principio sequen. cap. Primo, quia dicitur hic, quod oriebatur murmur contra Moysen, & sequen. ca. dictum est, quod murmurati sunt contra Moysen, & Aaron. Secundo apparet ex modo locutionis, quia hic innuitur, quod incipiebat murmur, cum dicitur murmur populi oriebatur, sed sequenti ca. innuitur iam esse magnum murmur, cum dicitur. Igitur omnis turba vociferans fleuit nocte illa. Istud tamen est maximum in murmure, scilicet quod totus populus murmure, & non quidam voce summissa, sed clamando, & vociferando: fuit ergo principium murmuris istud, quod hic compescerat Caleb: deinde autem exploratores dixerunt alia deteriora contra terrâ Chanaan, & tunc crevit murmur, & vociferatus est totus populus, ut dicitur sequen. cap. non ergo fuit hic anticipatio, sed rectus ordo, & verè inceptum murmur antequam exploratores dicerent omnia verba, quæ habentur in hoc cap.

H Sed tunc manet dubitatio, quæ prius, scilicet quomodo potuit insurgere murmur, cum exploratores nondum dixissent aliquid, propter quod populus deberet murmurare? Dicendum, quod istud fuit propter cor pauidum Iudeorum: paucis enim auditis statim turbabantur. Unde cum dixerint exploratores, quod regio illa habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas conterriti fuerunt Hebræi: nam ponebantur hic quatuor difficultates ad intrandum terram Chanaan. Prima, quia dicitur, quod habebat cultores, id est habitatores fortissimos, & quia tales erant fortiter repugnarent Hebræis, ut non intrarent in terram suam. Quarta erat cum dicitur, vrbes grandes, atque muratas, in quo innuitur, quod non possent eas capere Hebræi, quia cum magne essent, habebant multos habitatores, qui eas defenderent, & cum essent valde murate non essent faciliter expugnabiles. Tertia erat, scilicet stirpem Enachim vidimus ibi, & tamen Enachim, id est gigantes magni timorem eis inferebant. Quarta erat, scilicet Amalech habitabat in Meridie, & c. ubi nominantur populi illi, per quos oportebat esse introitum, & erant fortes, nimisque resisterent Hebræis. ideo omnia hæc tantam difficultatem ingerebant Hebræis, quod verissimiliter possent pro his murmurare. Item patet istud apertius Deut. 1. ubi ista sola ponuntur, & tamen Iudei dicunt se propter hæc territos, scilicet quo ascendemus, nuncij terruerunt cor nostrum, dicentes maximam multitudinem esse, & nobis statura procerior, vrbes magne, & ad celum usque murate: filios Enachim vidimus ibi. & sic nuncij per ista sola verba terruerant eos, licet postea plura dixerunt, per quæ crevit terror, scilicet ea, quæ habentur, usque ad finem. cap.

Quid dicebant Hebræi murmurando. Quest. XLVIII.

Sed adhuc quæretur quid erat istud, quod Israelite dicebant murmurando. Dicebant, quod multa erant, licet residerent ad diuersa: aliqui enim dicebant, impossibile esse, quod pualerent Chananæos: id quod non expediebat ire illuc, & istud est primum, quod dicebant, ut colligitur

A colligitur ex verbis Caleb: nam dicitur, quod Caleb compescerat murmur populi dicens, ascendamus & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. non tamen faceret hoc ad propositum murmuris, nisi si murmurantes dicerent, quod non expediebat ire, quia non poterant obtinere terram, hoc igitur est, quod dicebant. Secundo patet, quia post verba Caleb sequitur, quod alij dixerunt, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. sed constat, quod hoc dicebant in fauorem murmurantium, & contra Caleb compescentem murmur. igitur murmurantes illud dicebant. Aliud quoque dicebant, scilicet Deus odit nos, ideo vult, quod eamus in terrâ Chanaan, ut pereamus, sic dicitur Deut. 1. scilicet murmurati estis in tabernaculis vestris, atque dixistis, odit nos Dominus, & iccirco eduxit nos de terra Aegypti, ut traderet in manu Amorrhæi atque deleret: ista est prava murmuratio cum afferant, quod Deus eos oderit, Deus tamen nihil odit eorum quæ fecit Sap. 11. etiam innuebant, quod Deus non poterat occidere eos aliter, aut alibi, nisi per manum Amorrhæorum, quod nefandum est cogitari. Alii autem murmurabant aliter dicentes. vniam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam. ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui sequen. ca. & sic varie murmurabant, secundum quod incidebat eis varius affectus, & nulla expressio verborum sufficiebat magnitudini doloris sui, ideo oportebat, ut varie loquerentur, nisi vno modo, nunc alio.

Quomodo murmurauerunt contra Moysen, & quare. Quest. XLIX.

Ad huc quæretur quomodo dicitur hic, quod murmurati sunt contra Moysen, & quare contra Moysen? De primo aliqui dicunt, quod non fuit murmuratio contra Moysen, sed contra Deum, quia dicitur Deut. 1. murmurati estis atque dixistis odit nos Dominus, & iccirco eduxit nos de terra Aegypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi.

Dicendum, quod siue verba directe dicerentur contra Deum, siue contra Moysen semper erat murmuratio contra Deum, quia Moyses non erat, nisi ut minister Dei, & nihil faciebat, nisi quod Deus iubebat. Sic. n. dixit Moyses iterum cum murmurarent Israelite contra eum, & contra Aaron in fra 16. scilicet quid est enim Aarō, ut murmuratis contra eum? quasi dicat, ipse nihil est, & murmuratio vestra non est contra Deum, sed contra Deū. Adhuc tamen dicendum, quod hic dicebantur murmurare Israelite contra Moysen, quia verba sua dirigebant contra eum, & hoc faciebant propter duo. Primo quia licet voluntas sua esset prava contra Deum, tamen forte non audebāt loqui contra ipsum, timentes eum, sed Moysen non timebant, ideo contra eum loquebantur. Secundo potuit esse hoc, quia hoc malum totum, quod patiebantur Israelite putabant esse a Moysen, nolent enim quod egressi de Aegypto venissent in hanc solitudinem, Moyses tamen eduxerat illos de Aegypto, & induxerat in hanc solitudinem, ideo indignati in eum murmurabant contra ipsum. Adhuc quæretur cum dicitur, quod alij dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est, an isti peccauerint?

E Dicendum, quod siue isti erant contra Caleb: ipse enim Caleb compescerat murmur populi dicens, ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam: isti tamen dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere. Secundo, quia isti qui hæc dixerunt erant exploratores, cū dicitur in litera, alij vero qui fuerant cum Caleb dicebant, nequaquam ad hunc

A populum valemus ascendere, & tamen alij exploratores mortui sunt, quia murmurare fecerant populum sequen. cap. ergo peccabant in his verbis.

Sed obijcietur, quod non peccarent, quia verum dicebant, scilicet quod iste populus fortior erat eis. sic enim Deus dixit Deut. 9. audi Israel, tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas, & fortiores te, populum magnum atque sublimem, filios Enachim, quibus nullus potest ex aduerso resistere. vtrumque ergo istorum verum erat. scilicet quod non valerent ascendere ad populum istum, & quod iste populus fortior eis erat.

Dicendum istud verum esse, & tamen adhuc peccabant dicendo hoc, quia diffidebant bonitati Dei, & faciebant ipsum mendacem, promiserat enim introducere eos in terrâ Chanaan, & subijcere eis populos illos, ideo etiam si fortiores essent, non debebant time-re, cum Deus mentiri non posset. Sic dicitur Deut. 7. c. si dixeris in corde tuo, plures sunt gētes iste quam ego, quomodo potero delere eas? noli metuerē, sed recordare quæ fecerit Dominus Pharaoni, sic faciet cunctis populis quos metuis.

Quid fuit istud detrabere de terra. Quest. L.

Ad huc quæretur, cū dicitur quod isti detraxerunt terram, quam inspexerant apud filios Israel, quid fuit istud detrabere. Dicendum, quod detrabere est diminuere famam, vel honorem alicuius, & hoc putat quidam fuisse in quantum dixerunt exploratores, quod illa terra habebat habitatores fortissimos, & vrbes grandes. Sed dicendum, quod ista aliquo modo pertinent ad incitatum murmurandi, ut supra declarauimus, sed non pertinent ad detractionem, cum detrabere sit famam vel honorem minuere, & tamen dicendo hoc non minuebatur fama terræ Chanaan, sed potius extollebatur. scilicet quod haberet habitatores fortissimos, & vrbes grandes atque muratas.

Ergo intelligendum, quod aliud aliud malum, & falsum dicerent exploratores contra terrâ Chanaan: hoc est, quod terra illa erat mala ad habitandum, & quod homines paucos tempore viuebāt in ea. istud patet, quia litera illud expressit, scilicet detraxerunt terram dicentes. terra quam iustitiamus deuorat habitatores suos. & ita istud dicentes detrabebant, & non in aliquo alio.

Quid intelligitur per terram deuorare habitatores suos. Quest. LI.

Sed quæritur quid intellexerunt isti dicendo, terram quam iustitiamus deuorat habitatores suos. Alii qui dicunt, quod intelligitur de mala complexione terræ, ita ut homines paucos tempore possent ibi viuere, & pateret ibi pessimas egreditudines. Alii dicunt, quod intelligitur de bonitate terræ, scilicet quod terra erat tam fertilis, & opulenta, quod ab omnibus desiderabatur, ideo habitatores eius nunquam erant in pace, sed cum quidam eam possiderent, superueniebant alij pugnantes priores, & eiiciebant eos de regione, vel in ipsa occidebant eos. Alii dicunt, quod intelligitur, quod terra deuorabat habitatores, scilicet quod omnes qui in ea nascebantur moriebantur in ea: tam bona enim erat, quod nullus volebat exire, vel peregrinari ex ea, ideo qui ibi nascebatur ibi moriebatur, & sic terra deuorabat eum. Dicendum, quod secunda istarum positionum non tenet. Primo quia exploratores dixerunt hoc ad malum, illud tamen pertinet ad laudem. scilicet quod terra sit tam bona, quod homines concupiscant eam. Secundo quia non applicatur ad propositum, nisi si superuenientibus aliis expelluntur habitatores de terra, non dicere tur terra deuorare eos, sed potius euomere, scilicet expellere de se, quia deuorare est includere in se, sic patet L. c. 18. l.

18. Scavete ne terra vos euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, que fuit ante vos. i. expulit ea a se. Tertio, quia et si habitatores terrae ab aliis superuenientibus occiderentur in ea, & non eijcerentur de illa, adhuc non diceretur, quod terra deuorat habitatores suos, quia hoc est, quod terra aliquid faciat, quia qui deuorat aliquid facit: in hoc modo terra nihil faceret, sed hostes superuenientes, ideo terra non diceretur deuorare habitatores. De tertia positione dicendum est, quod non fiat, quia dicitur hic, quod exploratores detraxerunt hic, & tunc dicendo istud non detraherent, sed potius laudarent, quia ad laudem terrae pertinet, quod nemo velit exire de ea. Secundo, quia dicitur deuorat habitatores, deuorare autem significat aliquid malum, sed quod homo velit semper manere in aliqua terra propter bonitatem eius, & ibi vitam compleat, non est aliquid malum, quod terra ei facit, ideo non dicitur istud deuorare habitatores. Sed dicendum est primam positionem esse veram: asseruerunt enim exploratores, quod terra illa erat male complexio, & quod homines ibi cito moriebantur, & ex pessima egritudine, & quia non proueniebat hoc, nisi ex prava qualitate terrae, dicebatur terra deuorare habitatores, quasi ipsa eos occideret. Istud autem dixerunt exploratores, quia forte, quando ipsi iuerunt in terram Chanaan erat ibi aliqua grauis pestis, in qua moriebantur plurimi: ipsi vero voluerunt istud attribuire male qualitati terrae, quasi illa semper esset talis, & in hoc minuebant honorem illius, quia non erat istud verum,

Quare dixerunt homines esse statura procera, &c. Et quod per hoc detraherent terra.
Quaest. LII.

SED dicitur cum addatur in litera. terra deuorat habitatores suos, populus quem aspeximus proceræ staturæ est, ibi vidimus quædam monstra filiorum Enach: quomodo est verum, quod dicendo hæc detrahebant terræ?

Dicendum, quod istud non fuit detrahere, sed magis est laus quædam, licet non fuerit dictum ad laudem, nam quod regio aliqua gignat homines magnæ staturæ laus eius est: etiam quod gignantur in ea gigantes, siue filii Enachim, non est vituperium terræ, sed potius si terra non potest gignere, nisi homines parvæ staturæ, & viribus infirmos est ignominia terræ. Dicendum igitur, quod non fuit istud detrahere terræ, sed erat incitare ad murmurandum, quia exploratores non intendebant detrahere terræ absolute, quasi iste esset finis ad quem loquebantur, sed finis erat, ut distraherent populum a desiderio eundi in terram Chanaan, quod facerent tamen maledicendo terræ, quam ponendo difficultates possidendi eam, ideo aliquando detrahebant, sicut in verbo illo, terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos. Aliquando autem ponebant difficultates, sicut dicens quod populus quem aspeximus proceræ staturæ est, vidimus ibi monstra filiorum Enach. Et cum obijcitur, quod in hoc detraxerunt terræ negandum est, quia id quod in litera dicitur, detraxerunt terræ dicentes, debet intelligi de litera sequenti, scilicet terra, quam lustrauimus deuorat habitatores suos, reliquum autem, quod sequitur non copulatur cum illo verbo detraxerunt, sed facit alias clausulas, & contextum per se.

Considerandum autem, cum dicitur populus quem aspeximus proceræ staturæ est, & quod sequitur. ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach: putant quidam pertinere ad idem, & quasi vnum sit expositiuum alterius. s. ut per totum illud nihil significetur in se, nisi quod viderunt quosdam gigantes in terra Chanaan: & tamē volendo hoc magnificare, quasi plures essent

gigantes, dixerunt populus, quem aspeximus, s. multi sunt isti gigantes, ita ut populus vocari possint. Dicens tamen magis consonare literæ quod sint duæ clausule, & duo sensus distincti. Cui enim dicitur populus quem aspeximus, intelligunt de tota gente Chananeorum, & illos dicunt generaliter proceræ staturæ. Cui autem dicunt ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach: intelligunt solum de tribus gigantibus nominatis supra in litera. tamen non exprimit numerum illorum. & patet quod iste sit sensus, & non precedens, quia alias litera discordaret inter se, quia si vellet innuere tot gigantes esse ibi, ut populus dici possent, non diceretur statim vidimus monstra quædam filiorum Enach, in quo significatur esse pauci. distinguere ergo ista voluerunt.

Quare dixerunt quod Chananeii essent proceræ staturæ, cum tamen falsum esset.
Quaest. LIII.

SED nunc queretur cum Chananeii generaliter non essent proceræ staturæ, neque maiores Hebræis, aut Aegyptiis, vel alijs populis vicinis, quare dixerunt isti generaliter populus quem aspeximus proceræ staturæ est? Dicendum quod potuit primo dici ex intentione mentiendi, ad suadendum quod volebant, nam intendebant isti detrahere populum a desiderio eundi in terram Chanaan: fieret autem hoc incutiedo timorē, & ponendo difficultates, sed hoc maxime fieret dicendo, quod omnes habitatores terræ Chananeæ erant magnæ staturæ, quasi essent fortiores eis, ideo licet in hoc mentirentur, dicere illud voluerunt. Scdō potuit esse ex timore ipsorum exploratorum: timentibus enim omnia videntur maiora, & peiora quæ sunt, & quia exploratores ceperant timere Chananeos propter aliqua quæ viderant vel estimauerant, videbatur iam populus eis esse proceræ staturæ, licet in veritate non esset.

An solus Caleb compefecerat murmur.
Quaest. LIIII.

AD HOC est dubium cum dicitur hic de Caleb quod compefecerat murmur, an solus ipse faciebat, vel etiam Iosue cum illo. Aliqui dicunt quod solus Caleb, quia litera de illo solo expressit: ideo non est cautela aliqua, ut nos subintelligamus etiam Iosue, quia eodem modo possemus subintelligere Moysem & Aaron, qui zelabant pro Deo, & ita nulla firmitas maneret in scriptura. Secundo, quia cum dicitur quod Caleb compefecerat murmur, dicens ascendamus & possideamus terram sequitur. alij vero, qui cum eo fuerant dicebant: nequaquam ad hunc populum valeamus ascendere, quia fortior nobis est, & ita innuitur quod omnes alij qui iuerant cum Caleb ad explorandum dicebant nequaquam ad hunc populum &c. Alij dicunt, quod Iosue simul cum Caleb istud faciebat, scriptura tamen tacuit de Iosue, sicut quædam alia fiunt, quæ scriptura non refert, & ad hoc mouentur, quia Iosue non poterat esse hic de dicens ipsis Caleb, ergo fauere ei, compefecerat cum eo murmur populi. Dicendum quod Iosue non compefecerat nunc murmur populi, sed solus Caleb, sicut scriptura ipsum solum expressit. quia tamen confirmabatur cum dicitur, alij vero qui fuerant cum eo: non est intelligendum quod Iosue fuerit de illis, quia illi incitabant populum ad murmurandum loquendo quod Caleb: qui tamē de exploratoribus fecerunt murmurare populum, statim mortui sunt, ut patet sequenti cap. Iosue vero non perijt, sed introiuit in terram Chanaan, ergo non murmurauit. unde fuit hic medius, scilicet, neque murmurauit neque murmur compefecit.

Quare

Quare Iosue non compefecit murmur cum Caleb. Et quod Caleb excellentius se habuit quam Iosue in pacificando.
Quaest. LV.

SED queretur, quare Iosue non compefecit hic murmur, cum Caleb? Aliqui dicunt quod compefecit, tunc scriptura non expressit, quia Moyses scripsit istud, & noluit ponere laudes Iosue, ne esset suspectus de falsitate, cum esset Iosue familiaris eius. Dicendum quod non fiat, quia pro hoc non taceret Moyses. Primo, quia istud in illis qui scribunt humanitus habere locum, quod de eis suspitio haberi possit, non autem in illis qui diuinitus scribunt, sicut sunt prophetae. Secundo, quia Moyses de seipso scribebat laudes, ut patet s. 12. ca. f. erat autem Moyses mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, sed magis suspectum est, quod quis de seipso laudes scribat, quod de quolibet alio. Tertio, quia Moyses statim sequenti cap. scripsit de Iosue, quod ipse simul cum Caleb compefecerat murmur populi, sicut ergo ibi non tacuit, ita nec taceret hic. Alij igitur dicunt, quod Iosue non compefecit nunc murmur populi cum Caleb, quia non erat presens, postea tamen in alia murmuratione, cum presens esset ipse, & Caleb compefecerunt, vel conati sunt compefcere murmur populi. Alio modo potest dici, quod Iosue et nunc esset presens, quia non erat verisimile, quod esset absens, cum omnes exploratores venissent nunc ad exponendum ea quæ viderant, sed credi potest, quod Iosue et si nunc esset presens, non ausus fuerit dicens populo, vel forte expectabat super hoc iussione Moyse. Caleb autem forte erat in hoc animosior, ideo ille nihil aliud expectans statim compefecit murmur loquens quod populum, postea vero in sequenti murmuratione Iosue factus animosior, vel forte cognita intentione Moyse simul cum Caleb opposuit se populo sequenti cap. Sed dicendum, negari non posse quin Caleb se habuerit excellentius circa istas murmuraciones compefcendas quam Iosue. Primo patet ex diuinis laudibus, Deus quippe laudauit eum super hæc re, & non Iosue sequenti cap. cum dicitur, neque quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam, seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, in quo laudat eum multipliciter. Primo, quia de eo solo loquitur nulli ei adiungens in hoc. Secundo, quia vocat eum seruum suum, & hoc ad laudem magnam prius: sic enim Deus, qui voluit Moysem laudare super ceteros, vocauit eum seruum suum dicens, at non talis Moyse seruus meus, qui in omni domo mea fidelissimus est precedat. Tertio, quia dixit illum habere spiritum suum, sed magna laus est, quod quis habeat spiritum Dei, quia qui habet spiritum Dei filius Dei est ad Ro. 8. sed nihil excellentius est, quam esse filium Dei. Quarto, quia Caleb non solum habuit spiritum Dei, sed et ad plenitudinem habuit illum cum dicitur, seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me &c. pauci autem dicitur spiritum Dei habere ad plenitudinem. Aliud autem pertinet ad excellentiam Caleb sicut in diuinis promissionibus, quia non solum Deus laudauit ipsum, sed et promisit ei quandam partem terræ Chananeæ sub iure, hoc innuit in litera cum dicitur, inducam eum in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam sequenti cap. sed magis patet Iosue 14. quoniam Caleb petiuit a Iosue ciuitatem Hebron in possessionem, dicens quod Deus promiserat eam illi cum ait, da mihi motem istum quem pollicitus est Dominus mihi, te quoque audire, in quo sunt Enachim, & vrbes magnæ atque munitæ si forte sit dominus mecum, & potero delere eos, sicut promisit mihi: & sequitur benedixit ei Iosue, & tradidit ei Hebron in possessionem, quia secutus est dominum Deum Israel.

Item colliguntur predicta, quia non euasit solus Caleb de exploratoribus, sed etiam Iosue, & introiuit in

terram Chanaan, & tamen nullæ laudes ei a Deo super hoc datae sunt, satis ergo innuitur, quod circa explorationem, & compressionem murmuris, atque resistentiam ad alios exploratores Caleb non solum excessit alios, sed etiam excessit ipsum Iosue, ideo circa ipsum Deus specialiter locutus est.

C A P. XIII.

GITVR vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysem, & Aaron cum etiam filii Israel dicentes. Utinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine: utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui, nonne melius est reuerti in Aegyptum? Dixeruntque alter ad alterum. Constituamus nobis duces, & reuertamur in Aegyptum. Quo audito Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Iosue filius Nū, & Caleb filius Iephonne, qui & ipsi lustrauerunt terram, sciderunt vestimenta sua, & ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt. Terra quam circuiimus valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte, & melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum, neque timeatis populum terræ huius, quia sicut panem, ita eos possumus deuorare. Recessit ab eis omne praesidium, Dominus nobiscum est, nolite metueri. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israel.

Murmur populi pp exploratorum relationem.

Iosue & Caleb laudant terram.

Ecc. 40. Mach. 21.

IGITVR. Postea in superioribus exploratorum transgressionem, hic agit de totius populi murmuracione, & diuiditur in duo, primo quantum ad eorum desperationem. secundo quantum ad inconsideratam presumptionem ibi. *Et ecce manet.* Prima in duas, primo ponitur, transgressio, secundo transgressionis punicio ibi. *Et dixit dominus.* Circa primum. *Igitur vociferans omnis turba.*

Ordo murmuracionis Hebræorum. Et quare Deus voluit Hebræos perire in deserto.
Quaest. I.

SCIENTIVM, quod ordo murmuracionis fuit iste, quod exploratores videntes terram detraxerunt de ea, dicentes quod deuoraret habitatores suos, & potissime, quod essent ibi viri de genere gigantesco, contra quos pugnare non possent. tunc populus timore compressus concitatus est in murmuracionem, ipsi tamen non murmurassent, nisi propter exploratores. sic patet Deut. c. 1. Sodit nos dominus, iccirco eduxit de terra Aegypti, ut traderet in manu Amorrhæi atque deleret. quo ascendemus? nuncii terrerunt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura peior,

rior, vrbes magnę, & ad cœlum vsque munitę. Fuit autem in populo primo murmuratio, & postea secutus est fletus, & dicitur, quod omnis turba vociferans fleuit, quoniam non poterant tollere malum, quod imaginabantur, ad impotentiam autem sequitur fletus. Sed in hoc euidenter apparet Hebręorum pusillanimitas, quia nondum viso aliquo malo plorabant, & quod turpius est tota turba flebat, in quo, & infames sunt, nam virum lachrymę non decent, nisi cum interdum ex amoris teneritudine erumpunt, vt in mortibus amicorum, sed hęc ratę quidem, & breuiter finiendę, ex timore autem, vel dolore lacrymari viros nefas est: nã si Amorrhęis presentibus Iudęi vno quasi impetu dederentur, lacrymandum non erat, quãto magis cũ nõdũ aliqua hostilita pericula sibi ingruerent. Nec. n. differtur postquam Iudęos illos valde seruili fuisse cordis, & nimium pusillanimes: nunquã. n. in virilem animositatem eruperant: ideo ad quęcunq; estimata mala solo timore percussi, muliebriter lachrymas effundebant. Et ista est vna de causis, quare Deus voluit, vt tota illa gens periret in deserto, nec introiret in terram Chanaan, quã oēs in seruitute Aegypti fuerant enutriti: serui aut, quia sub iugo dominorum sunt, semper eis rimendum est, & nunquã audent. Ideo necesse est, vt isti naturaliter magis timidi sint, quia in eis animositates dñorum franguntur imperio, manente corde edomito ad obediendum, & succumbendum, ideo ad opera bellica inepti sunt, in quibus precipuè animositas requiritur. Si autem Deus introduxisset istos Israelitas immediate in terram Chanaan, vt exierat de Aegypto, s. post vnum annum, aut paulo plus: ita essent corde timidi, quod nemo auderet stare p̄ faciem Amorrhęorum: tenuit autem Deus oēs hos 40. annis in solitudine, & ibi mortui sunt omnes, q. de Aegypto exierant in aliq̄ta erate. s. in 19. anno, & vltra, quibus successerunt filij, & hi in deserto sub nullius fuerunt imperio, quadraginta annis, in quo animositatē receperunt, sicut ceterę gentes, q. in libertate nascuntur, & tunc fuit pueniens tempus ad introducendum eos in terram Chanaan, quia iam non ita formidarent faciem Amorrhęorum, vt patres eorum, q. nondum visis hostibus flebant. Et cum dicitur hic, quod tota turba fleuit, non est intelligendum vniuersaliter, s. quod nemo esset in toto populo, q. nõ fleret, & murmuraret: nam Moyses non murmurauit, nec Aaron, sed potius p̄ eos fuit murmuratio, vt patet hic: Iosue quoque, & Caleb non murmurauerunt, sed magis populus murmurans eos lapidare voluit, vt patet immediate. Item quia oēs murmuratores perierunt in deserto, q̄stat tñ, quod nisi data hic p̄ murmuratores non ligabat Leuitas, cum dicitur. 7. de hoibus numeratis a 20. annis, & s. Leuitarum tñ nullus sic numeratus est. Si tñ ipsi vniuersaliter murmurauissent perissent, sicut ceteri, ideo non murmurauit totus populus, sed quia maxima pars populi fleuit, dicuntur murmurasse omnes, vel tota turba. *Fleuit nocte illa.*

Quomodo intelligitur, quod populus tota nocte fleuit.
Quest. II.

Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod tota nocte fleuit, & tota nocte vociferata est. s. murmurauit. Alio modo, quod primo turba murmurauit, quã venerunt exploratores, quã forte venerunt ipsi sero paulo ante solis occasum, & tunc proposita legatione murmurauit totus populus, siue vociferatus est ex ira citante, postea autem in nocte sequenti fleuerunt oēs. Et iste sensus est puenientior, quod patet, quia precedenti. c. dicitur quod venerunt exploratores ortu est murmur populi p̄ Moysen, deinde dicitur hic, quod in nocte fleuerunt, & iste est ordo s. naturam,

quia hoies considerantes mala sua, si culpa alicuius vel malitia pronentiant, primò exardescunt: in iram contra eum, qui horum malorum causa est: deinde impetus ille ire soluitur in lachrymas, & si mala considerata auferri non possunt, luctus consequitur in remedium, & iste diutius est, sicut ipsa considerata mala, & sic Israelite habita priori murmuratione contra Moysen cessante illo impetu inceperunt lacrymari, & ex impotentia, & amaritudine cordis durauit eis fletus per totam noctem. *Et murmurati sunt contra Moysen & Aaron cum filiis Israel.*

Alia murmuratio contra Moysen & Aaron. Quest. III.

ISTA est alia murmuratio ab ea de qua præced. cap. quia illa erat in principio legationis exploratorum. ista autem fuit post fletum. Item illa fuit contra Moysen solum: ista autem contra Aaron & Moysen. sic enim est conditio iratorum, vt quia impetus ire fortis est, diu manere non potest, sed cũ semel incãduerit, atque per verba, aut vindictam, vel lachrymas effundatur, deficit. Si vero adhuc doloris superstit materia, nouas refumit vires, ita vt prius incandescens. Sic fecerunt Israelite, quia cum primo ex forti impetu contra Moysen murmurati fuissent, paulisper impetus ille in lachrymas solutus est. iterũ autem post longum fletũ nondum exhausto dolore, in iram incanduerunt aliam fortiozem, quam prius murmurationem inchoantes. nam primo nondum considerauerant omnia mala, postea autem suggestente dolore hanc durissimam repurantes forte, fortissime contra Moysen, & Aaron murmurati sunt, dicentes se velle reuerti in Aegyptum. & si forte aliquid durum eis locutus fuisset Moyses lapidasset eũ: tota turba, vnde supplex genibus aduolutus corã tota multitudo in terram se prostravit. idem quoque fecit Aaron, & quia Iosue & Caleb aliquater repugnauerunt eis in sermone hoc, dolore stimulatũ lapidare eos voluerunt, vt patet infra, & dicitur quod cuncti filij Israel murmurati sunt, idest plurimi de multitudo eorum, sed non omnes vt supra dictum est, & magis infra declarabitur. *Dicentes: vti nam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine.* Ista sunt verba desperantis & amari cordis: omnem. n. fortem quantumcũque duram feliciorẽ hanc reputabãt: & forte mortuum eorum erat, quia in Aegypto erant sine bellis: nunc vero caderent manibus hostium, sed hoc magis pertinet ad clausulam sequentem.

Quod Israelite murmurauerunt, eo quod cibos habebant nunc in penuria. Quest. IIII.

DICENDUM ergo alio modo, s. quod in Aegypto saturabantur Israelite cibis: nunc vero habebant eos in penuria, & sic murmurauerunt Exo. 16. cap. s. vti nam mortui essemus super ollas carniũ, & comedebamus panes in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, vt occideretis oẽm multitudinẽ fame? Et non solũ fuit hoc cũ deficiet eis oēs cibi, sed etiã postq̄ habuerunt manna. nam tunc dixerunt, quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in mœtem istum pessimũ, qui serui non potest, qui nec ficum gignit, nec vineã, nec malogranata, vt patet 7. 20. c. idẽ 21. c. Sed errabant in hoc Iudęi: nã si moriendũ erat: melius erat eis mori in solitudine, q̄ in Aegypto: nam in solitudine erãt liberi: in Aegypto autem magna premebãtur seruitute. quilibet autem generosus animus super oẽ humanum bonũ libertatẽ desiderat, ideo multo melius eis. eue-

nerat

nerat gloriosam, & si duram accipere mortem liberam, quam in seruilis pace degere, sed totaliter erãt viri inutiles, ideo delicias ciborum Aegypti libertati, & omnibus honestis bonis preferebant. *Et in hac vasta solitudine.* s. vbi nullum solacium est, sicut dicitur 7. 20. c. cur eduxistis nos in montem istum pessimum, qui nec ficum gignit, nec vineam, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum, & 7. 21. c. cur eduxistis nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine. deest panis, non sunt aquę, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Et dicitur vasta solitudo, idest ampla, vel magna, quia Arabia quę cõtineta mari rubro vsq; Idumęam, & terrã promissionis, ante ingressum Hebręorum in terram Chanaã tota depopulata erat, est enim magna terra, quia in ea sunt omnes mansiones filiorum Israel præter mansiones, quas habuerunt ante mare rubrum, nunc autem desertũ illud ex maiori parte populatum est, vt patet in libro de diuisione terre sanctę.

Vasta solitudo qd.

An Hebręi petierunt mori in hac solitudine. Quest. V.

IN Hebręo habetur. *Vel in hac vasta solitudine.* Et tunc est alius sensus, s. quod dicerent Hebręi. vti nam mortui essemus in Aegypto, vel moriamur nunc in hac solitudine, & non eamus ad hostes illos durissimos, & factis concordat litera sequens, s. vti nam pereamus, & nõ inducat nos dominus in terram istam, & refertur istud mori ad presens, s. in hac solitudine. litera tñ nostra secuta est aliu sensum, quia verbum illud ponitur in præterito, s. mortui essemus, & pertinet ad Aegyptum de qua iam dudum exierant. Si autem intelligerẽt de solitudine dicerent de præterito, vel de futuro, s. vti nam moriamur in hac vasta solitudine, sicut dicitur immediate, vti nam moriamur, & nõ inducat nos Dominus in terram istam. Nicolaus autem magis consentit literę Hebræicę probans sic debere haberi, quia 7. dicitur, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hac iacebunt cadauera vestra, ex quo innuit, quod petierunt mori in hac vasta solitudine. Sed nihil ex hoc p̄ literam nostram sequitur, quia verum est, quod Deus fecit Israelitis, sicut petierant, & ipsi petierunt in hac solitudine mori, non tñ in his verbis, sed per sequentia cũ dicitur, vti nam pereamus, & non inducat nos dñs in terram istam. Sed tunc dicitur. quõ ergo stabunt iste literę cum hic petant non mori in solitudine, & immediate dicãt se desiderare mori ibi? Rõndendum est, quod isti sunt gradus desiderii s. gradus malorum estimatorum ab eis. ideo dixerunt vti nam mortui essemus in Aegypto, & nõ in hac vasta solitudine, idest melius nobis erat mori quã eramus in Aegypto in seruitute, vel quã Pharaon venit p̄ nos super mare, vt patet Exo. 14. q̄ mori in hac solitudine, quia non affecti fuissetus tã duris, & affidiis malis, sicut passi fuimus in hac solitudine, sed quia iam mori necesse est, vti nam pereamus, & non inducat nos dñs in terram istam, idest magis vellemus mori hic q̄ introire in terram Chanaan, vbi hostili manu cadamus. *Vti nam pereamus.* Idest vti nam moriamur nunc in hac solitudine. *Et non inducat nos dominus in terram istam.* Idest in terrã istã, de qua fit sermo: licet enim non viderint Iudęi terram Chanaã, tñ loquebantur de ea, demonstrantes tanquam presentem, & hoc, quia presens sermo erat de illa.

Per istam terram quid demonstrabant Hebręi querentes. Et quare petierunt magis mori in deserto quam ingredi terram Chanaan. Quest. VI.

VEL sit ista demonstratio ad intellectum, sicut dicitur. hic est vere martyr. nihil tamen demonstratur ibi ad sensum, sic etiam de relationibus

est, quoniam quedam dicuntur relationes meditata, quę non habent aliquod antecedens in voce, sed in intellectu nostro, sicut dixit Magdalena. Domine si sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. nullum enim antecedens posuerat, & relatiua plurima enunciabat, quoniam erat sibi notissimum antecedens in animo, & ita putabat ei esse notum, a quo querebat. de hoc Io. c. 20. Ista autem relationes non sũt, nisi ab illis, qui sunt passionati, s. multum amantes, vel nimis irati, & sic patet in his duobus exemplis, nam Magdalena nimis diligebat, Iudęi vero intense irati erant, & de his duobus modis ponit exemplum Alexander in doctrinali, scilicet.

Inuenies positum sine precedente relatum. Ipsa petenda mihi uno de pollice dixit, Plorans Magdalena querit si sustulit illum.

Cum autem Iudęi dicunt hic vti nam pereamus, & non inducat nos dñs in terram istã, intelligebant quod Deus duceret eos quasi violentos, nam s. in eorum voluntatem, nunquam illuc irent. hoc patet, quia precedebat columna nubis illos, & quocunq; dirigeret ibant, nec poterant tendere ad alia loca, cum nec quo eundũ esset scirent, nec qua transeũdum foret. Si tñ Deus vellet mouere columnam versus Aegyptum, vt reuertentur illuc, libentius illuc irent, quam in terram Chanaan, vel si manere vellet columna in solitudine, magis ipsi manere cuperent, q̄ tẽdere ad Chanaños. Et desiderauerunt hic Iudęi mori dicentes, vti nam pereamus ne inducerentur in terram Chanaan, quod licet irrationabile sit: tñ rationabilius est, quã illud quod s. dicebant, & patet ex his quę exprimit, s. ne vxores, & filij ducantur captiui: existimabant. n. quod eundo in terram Chanaan sibi necessario moriendum erat: precegebant ergo mortem in deserto, q̄ in terra Chanaã, quia in deserto oēs deficerent sine gladio hostili. inter Chanaños autem viri bellatores caderent gladio, & viderent vxores suas, atq; filios duci captiuos, quod eis ad maximum dolorem erat, sed hęc omnia procedebant ex magna diffidentia, s. quod Deus non posset eos eruere de manu Chanaños. *Ne cadamus gladio.* s. quod viri terrę illius inibunt p̄ nos bella, sicut p̄ inuasores, & cademus gladio ipsorum. *Et vxores atque liberi nostri ducantur captiui.* Magnus enim dolor erat hebręorum charissimas vxores, & dulcissimos filios post mortẽ eorum transire in manum alienorum, qui premeẽt eos durissima seruitute, & abuterentur vxoribus eorũ ad oẽm turpitudinem magis. n. eligerent, quod ipsi moriẽtes in deserto coram se filios, & vxores mori viderent, nullum vltorius prestolaturi dolorem, quã quod post mortem ipsorum magna illis manerẽt supplicia in gente aliena, & hostili. *Nome melius est reuerti in Aegyptum.* Quasi dicat nunquid non est melius redire in Aegyptum, & viuere ibi sub seruitute, qua olim premebamur, quã tolerare omnia mala hęc? quasi dicat, melius est. In hoc enim nimis dominum concitabat ad iram, quia ei ingrati erant, & directe ipsum contenebant. eduxerat eos de Aegypto, quod de maximis beneficijs erat, quia abstulerat durissimam seruitutẽ, ipsi tamen cum vellent reuerti in Aegyptum, contenebant beneficium illud, ideo exosum habebant, & ingrati erant: nihil enim Deo pro hoc regratiabantur, sed potius volebant, quod non eduxisset eos inde: non erat autem aliquid quo Deus magis cõcitaretur in iram, quam cum dicerent se velle reuerti in Aegyptum, ideo supra capitulo vndecimo, cum dixerant se recordari ciborum Aegypti: Dominus iratus contriuit eos plaga magna. Hic autem fuit maxima, quia pro hac murmuracione quadraginta annis fere manserunt in deserto, & omnes murmuratores gladio corruerunt.

Dixe-

Dixerunt alter ad alterum, constituamus nobis ducem, & reuertantur in Aegyptum. Iste est iam gradus maioris malitię. nam q̄ ipsi dicerent, nonne melius est reuerti in Aegyptum, erat ex quadam ira, & sub dubio proponebant, & sic interdum homines irati dñt aliqua, que nullo modo facere intendunt, nec facerent etiam si nimis premerentur, velut cum dñ melius nobis mori est, q̄ sustinere hoc, & tñ praeligunt sustinere hoc, q̄ mori, aut vulnerari: nunc tñ Iudei deliberatiue loquebantur ipientes consilium de reuertendo in Aegyptum, & dixerunt, constituamus nobis ducem. sciebant, n. q̄ vbi rector non est, populus corrui: potissimè, quia multitudo non dñ vna, nisi secundum relationem ad aliquid vnum, & istud est dux, ideo vt esset vna multitudo, volebant sibi vnum præficere principem.

Quare dixerunt constituamus nobis ducem cum haberent Moysen. Quest. VII.

QVAERET aliquis quare Israelitę dixerunt constituamus nobis ducem? nam habebat ducem. s. q̄ in qualibet tribu erat vnus maximus princeps, & ille vocabatur dux. sic patet supra c. 1. Iusti sunt nobilissimi ducem. Nec obstat si aliquis dicat istos esse mortuos, quia licet morerentur filij succederent eis. Sed dicendum est, q̄ isti erant 12. ad hoc autem, q̄ populus totaliter vnus sit, requiritur vnitas principis, sine simpliciter vnus, siue per subordinationem multorum ad vnum, ideo oportebat aliquem constitui ducem. Sed obijciatur, q̄ Moyses tñ viuebat, qui erat Dux eorum. q̄o ergo alium ducem eligere volebant? Respondendum est q̄ Moyses erat dux datus a Deo, & per omnia sequebatur voluntatē Dei, sed existimabant Deum nolle, q̄ rediret in Aegyptum, ideo non credebant, q̄ Moyses cum eis ire vellet, alium igitur ducem volebant, vel forte dato, q̄ Moyses ire vellet cum eis, non acciperet eum in ducem, quia eis fuerat obuius increpās peccata eorum, & ante hoc contra ipsum murmurati fuerant, q̄ eduxisset eos in solitudinem, ideo nollent eum in ducem habere, quia exorsus erat, de alio igitur constituendo faciebant.

An Hebręi possent redire in Aegyptum, vt ipsi dicebant. Quest. VIII.

QVAERET adhuc aliquis cum Hebręi dicat hic velle reuerti in Aegyptum, an possent illuc redire? Et respondendum est, q̄ non videbatur quomodo possent: etiam si totaliter super hoc deliberassent. Primo dicunt aliqui, quia nescirent viam, nam in deserto ipsi nesciebant moueri, nisi ad directionem columnę, antecederat enim illos in via, vt patet supra c. 9. si tamen reuertentur, nō antecederet eos, quia columna mouebatur iussu Dei, vt patet supra c. 9. & hoc, quia angelus domini mouebat illam, qui erat in ea Exo. 14. capi. Deus tamen non iubeat, quod reuertentur in Aegyptum. ergo columna non comitaretur redeuntes, ita vt redire nescirent.

Sed hoc non est nimis difficile, quia licet non esset via aliqua in deserto, tamen per vestigia sua priora redirent, quia orbite rotarum monstrarent viam, & limites facti ad transitum tantę multitudinis, & gregū, atque iumentorum.

Ideo aliter dicendū, q̄ nō possent redire in Aegyptum propter defectum ciborum, quia solo manna cibabantur in deserto, sed hoc nō habebant, nisi Dei speciali privilegio: cū esset cibus factus ab angelis, vt patet. ps̄ 77. c. panē angelorū māducauit hō. ideo si isti

F rebelles essent repugnantes Deo in reditu ad Aegyptum, cibum non daret, vnde & fame confectos perire necesse erat. nulla enim gens cibos ministraret quia desertū habitatore carebat, & si ad aliquam gentem declinare vellent, sentirent eam sibi hostilem: ideo non erat eis remedium ad cibos. Item non poterāt ire in Aegyptum viā qua venerant. nam per illam necesse erat quod transirent mare rubrum, cum venientes de Aegypto via eadem non potuissent transire, nisi aperto eis mari. nec erat hoc ex errore vię ita quod ipsi nescirent qua eundū esset. nam Pharaō dixit. coactati sunt in terra, & cōcluserunt desertum vt patet Exo. cap. 14. ergo non poterant transire nisi per mare, sed in reditu non pateret eis via per mare quia illud ex magno Dei miraculo fuit, qui eis tunc propitius erat, nunc autem iratus esset si reuertentur, ideo nō aperiret mare, nec transire possent. Si autē dicatur quod redire vellent per aliam viam, necesse erat, q̄ declinarent ad gentes incognitas, sed omnes erant eis hostiles & non permitterent trāsitum, ideo erat impossibilis eis regressus. Sed dicendum quod q̄ Israelitę deliberarent hic de regrediendo in Aegyptum, nondum deposuerant omnem amaritudinem cordis, & concitationem spiritus, animi autem concitati interdum aliqua eligunt que aut impossibilia, aut difficillima sunt, non considerantes difficultates causas, & sic fecerunt isti. Ideo cum completerent consilium, & inquirerent magis particularia, inuenirent sibi esse impossibile redire in Aegyptum, ideo nec regredi inchoarent. sed cum magis eis de diuina clementia diffidendum videretur, morerentur vt infelices in illa vasta solitudine, formidantes ascendere ad Chananeos. *Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in terrā coram omni multitudine filiorum Israel.*

Quare Moyses & Aaron ceciderunt in terram audito tali murmure populi. Quest. IX.

ISTI duo erant maximi zelatores Dei contra populum rebellem, & competebar eis ex officio, quia erant principes populi, dirigentes tam in spiritalibus, quam in temporalibus. & dolebant maxime de hac murmuratione, & dicto Hebręorū, nunquam enim tale audierant, nec peius audiri posse credebant, ideo corruerunt in facies suas, tanquam attoniti audito quodam execrabili, & sicut apud antiquos mos erat, audita Dei blasphemia, scindere vestes, sicut patet de summo sacerdote Matth. 26. c. & hic fecerunt Iosue & Caleb, vt patet infra: ita Moyses & Aaron in signum maximi doloris corruerunt in terram. Alio modo potest intelligi, quod ceciderunt in terram coram multitudine, ad supplicandū eis ne aliquid tale facere vellent, vt si saltem non possent, vt prelati eos errātes corrigere, supplicibus precibus exorarent, nec enim erat nunc locus corrigendi, quia totus populus erat concitatus in iram, & cito ipsum Moysen lapidassent, si forte quidquam durū loqueretur, sicut lapidare volebat Iosue & Caleb, & eos iam lapidassent, nisi apparuisset gloria Domini super tectum fedis vt patet infra.

Vel potest dici, quod Moyses & Aaron ceciderunt proni coram tota multitudine, scilicet ad orandum Deum ne subito iram suam effunderet super iniquā illam multitudinem. Cum enim tā dura verba prolulissent contra Dominum, timebant quod totam gentem delere vellent, & iste est conueniens sensus. sic enim fuit in adoratione vituli, quia Deus delere voluit totum Israel, nisi Moyses corruisset corā Domino orans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt patet Exo. c. 32. & Deut. cap. 9.

Quare

Quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate, sicut in monte Sinai fecit. Quest. X.

QVAERET aliquis quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate hac, sicut puniuit in monte Sinai pro peccato vituli? Respondet forte quisquam, hoc fuisse, quia ista iniquitas erat minor quam illa.

Sed dicendum est, quod quamquam ex genere forte idolatria maior sit, tamen murmuratio ista aliquid simile idolatrię habebat, & equalitatem quādam in reatu. nam hic cōtempserunt beneficia Dei, & ingrati erant ipsi durissime murmurantes: quod etiam monstrat pena secuta. tota enim illa multitudo iniqua, que murmurauerat in deserto perierat, & nemo de viris pugnantibus tanti populi, qui tunc erant, ingressus est terram Chanaan. non igitur cessauit Moyses a punitione, quia culpa parua foret, sed cessauit propter duo. Primo propter indispositionem populi: nam tunc totus populus erat concitatus ira magna, & si aliquis nō solum in re, sed etiam si in verbo parum repugnaret, delerent eum, sicut patuit de Caleb, & Iosue, qui licet non dicerent verba aspera, quia tamen non consentiebant sententię rotius populi, voluit eos multitudine illa lapidare, similiter autem, & de Moyse fuisse, si quicquam attentaret contra populum. In adoratione autem vituli non fuit sic, quia populus peccauerat, & de peccato suo erubescere, atque timebat. ideo non audebat resistere Moyse, quod patuit, quia licet pauci Leuitę essent cum Moyse, tamen occiderunt de populo viginti tria millia transeuntes per medium castrorum. Exodi 32. cap. & nullus in hoc ei resistit, nec saltem dure locutus est.

Secundum erat, quia Moyses, & alii viri sancti ad gerenda valde magna negocia non mouebantur sine speciali mandato Dei, vel instinctu eius mouēte cor. In adoratione vituli mouerat Deus Moysen ad punitionem populi, proponens ei peccatum illud grauissimum, cum circumstantiis suis. Exodi capitu. 32. & ibi confortauit spiritum eius ne timeret multitudinem illam, sed sumeret vindictam de iniuria facta Deo. nunc autem Deus nihil iusserat Moyse, etiam nō mouerat spiritum eius ad faciendum taliā, ideo non puniuit populum.

Potest addi tertia ratio, scilicet, quod Moyses conspexit non esse conueniens punire hic peccatores: nā in monte Sinai non peccauerat totus populus in idolatria, ideo illi pauci poterant conuenienter castigari, nunc autem tota fere multitudo peccauerat, quod patet ex sequenti pena, nam nullus a viginti annis, & supra de duodecim tribubus præter Iosue, & Caleb euasit. Si igitur Moyses deberet nūc punire istam iniquitatem populi, oportebat vt omnes illos occideret, sed hoc, nec fieri poterat, nec decebat, quia hoc non esset corrigere, sed delere totam multitudinem. magna igitur differentia erat hic, & in adoratione vituli, ideo ibi Moyses puniuit, hic autem solum ne Deus puniret orauit.

At vero Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephomme, qui & ipsi lustrauerant terram sciderunt vestimenta sua. Præter Moysen, & Aaron non videbantur esse alii zelatores Dei in populo, qui se auderent opponere multitudini, nisi Iosue, & Caleb, redarguentes populum de hac rebellionē, & dicitur, quod ipsi lustrauerant terram, id est fuerant de exploratoribus: nam Caleb de tribu Iuda missus est, Iosue vero de tribu Ephraim, vt patet præcedenti capi. & ponitur hoc ad signandum, quod isti possent conuenienter resistere populo, quia viderant terram, populus autem commotus erat verbis aliorum exploratorum. Isti autem poterant re-

uocare populum, dicentes non esse verum, quod alii dixerant, sed magis terra ipsa erat bona, ideo quod non timerent ascendere illuc, nec populus erat, ita fortis, vt dixerant exploratores.

Isti primo sciderunt vestimenta sua ad signandum doloris magnitudinem pro Dei iniuria, & damno, quod in populo sequi poterat ex hac murmuratione. & maxime conueniebat hoc, quando audiebatur aliqua blasphemia, vt patet de summo sacerdote Matth. vigesimo sexto capitu. & ita erat hic blasphemia cum isti repugnarent mandato Dei, & contempserunt beneficium eius, ideo recte præ nimio dolore vestes scindebant Caleb, & Iosue, nec solum propter iniuriam Dei antiqui scindebant vestes, sed etiam si quando peccauissent, & dolerent de peccatis, scindebant vestes suas in signum doloris, sed hoc Deus per prophetam vult, iubens huiusmodi dolorem in corde esse, & non in vestibus, vt patet Iohel. capitul. secundo, scilicet scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt. Totā enim multitudo iniebat consilium de reuertendo in Aegyptum, & erant congregati apud tabernaculum federis sequenti die, postquam venerunt exploratores, & ibi isti duo locuti sunt ad totam multitudinem reprobando consilium eorum, & quia Israelitę propter duo abominabantur ire in Chananeos, scilicet propter malitiā terrę deuorantis habitatores, & propter robur hostium, vt suaserant alii decem exploratores, isti duo suadebant propter hoc non esse timendum, quia falsa erant.

Dicentes terram quam circuiuimus valde bona est. Hic excludunt primum, quod dixerant alii exploratores de malitiā terrę, & non detraxerant illi de terra, quod esset infructifera: nam testati sunt eam fluentem lacte, & melle, vt patet præcedenti capitu. sed dixerunt, quod deuorabat habitatores suos.

Isti autem dicunt, quod valde bona est, id est non deuorabat habitatores, vel si pro tunc deuorabat, non erat ex conditione terrę, sed magis, quia Deus adiuaabat illos minuendo hostes eorum peste, & dicitur, quam circuiuimus, quia isti erant exploratores, & non circuiuerunt accipientes circuitum pro quadā circulatione a Meridie per Occidentem, & Septentrionem vsque in Orientem, & iterum in Meridiem, vt aliqui posuerunt, quod præcedenti capitul. improbatum est, sed dicitur circuiuimus, id est perambulauimus transeuntes totam latitudinem eius, scilicet a Meridie in Septentrionem, aliquando declinantes versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, vt patet præcedenti capitu. Sed de hoc quid sit verum supra dictum est.

Si propitius fuerit Dominus inducet nos in eam.

Caleb, & Iosue hortabantur populum ad desiderium intrandi terram Chanaan, & quomodo ratio eorum conuincibat Iudeos tam ex parte diuine potentie quam bonitatis. Quest. XI.

PONEBANT hic bonitatem terrę pro qua erat desiderabilis, & auferebant immediate difficultatem habendi illam, scilicet, quod Deus leuiter illis daret eam si propitius esset eis, id est si miseretur eorum, nam sine eius auxilio in gladio paucorum caderent.

Et ista ratio erat conuincens, quia aut multitudo Iudeorum credebatur, quod Deus posset eis dare terram illam, subiiciendo illis hostes, aut non, si non crederent diffidebant potentie Dei, in quo non solum erat

Quare Iosue, & Caleb sciderunt sibi vestimenta.

erant increduli, sed etiam irrationales, nam ipsi maiora viderant Deum facere, scilicet quod aperisset mare rubrum ad transitum eorum, & quod induxisset super Aegyptios plagas durissimas, quae maiora erant, quam subijcere quamcunque gentem eis: nam subijcere magna regna, atque delere, interdum potestatis humanae est: talia tamen effecisse miracula, nunquam ad hominem pertinuit, ideo non debebant de potentia dubitare. Si autem credentes Deum posse hoc, dubitarent an facere vellet, irrationabiliter dubitabant, quia ipse eis hoc promiserat, & continue dirigebat eos per angelum suum ad perueniendam in terram illam: ideo non erat quod dubitarent, praecipue, quia alia maiora beneficia Deus eis paulo ante hoc contulerat, scilicet liberans eos de Aegypto per plagas magnas, atque portenta, & aperiens mare rubrum ad transitum eorum, & submersionem Aegyptiorum, nec erant minora quotidiana beneficia, quae eis exhibebantur: nam angelus Domini praecedebat eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem designans castrorum loca, & mouendi tempora, vt patet Exo. capi. decimoquarto, & supra nono.

Item ad quotidianum cibum Deus eis panes de caelo mittebat, scilicet ipsum manna, angelorum manibus confectum, vt patet Psal. 77. Erat adhuc amplius maxima Dei familiaritas in populo illo, qualis non erat ad aliquam gentem. nam habitabat in tabernaculo in medio eorum, & ad omnes questiones eorum immediate respondebat, vt patet, supra capitu. septimo, & hoc pro maximo beneficiorum, & maiori laude hebraici populi Moyses retulerat Deute. capi. quarto, scilicet nec est alia natio tam grãdis, quae habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus cunctis oblationibus nostris. Quid ergo infelices Iudaei de diuino beneficio paruo conferendo dubitare possent, cum quotidie eis, tam grandia exhiberentur? Recte igitur dixerunt Iosue, & Caleb, scilicet si propitius fuerit Dominus introducet nos in terram istam, nec posterunt hoc tanquam sub dubio, quia tunc coinciderent aliquo modo cum incredulitate multitudinis, sed ponebant ad tollendam dubitationem, quam alij videbantur de potentia Dei habere, & volebat isti sic arguere. si Deus propitius fuerit nobis potest faciliter nos introducere in terram istam, sed manifestum est, quod Deus erit nobis propitius, cum quotidie nobis tanta bona impendat, ergo introducet nos in terram istam.

Et tradet nobis humum lacte, & melle manantem. Id est non solum inducet nos illuc, quia hoc paruum erat, sed etiam tradet eam nobis, dando possessionem eius nobis, delectis hostibus nostris, vocant eam manantem lacte, & melle ad magis inducendum eos, vt desiderarent terram illam. nam & hoc alij exploratores, qui perurauerunt, confessi sunt.

Nolite rebelles esse contra Dominum. Posita facilitate intrandi, & acquiescendi terram, admonetur ne repugnent mandato Dei, quia Deus dixerat, quod irent illuc, & ipse subijceret hostes manibus eorum. Cum autem ipsi vellent regredi in Aegyptum erant rebelles mandato, & ingrati beneficio: in quo non erat dubium illos nimis peccare, & aliquam poenam inde secuturam.

Nec timeatis populum terrae huius. Hic excluditur maximum retrahium Iudaorum ad eundem in terram illam: timuerunt enim valde hostes terrae illius, quos crediderunt esse fortissimos, referentibus decem exploratoribus. Isti dicunt non esse timendos, quia pugna non consistit in fortitudine exercitus, aut multitudine gentis, sed sicut voluntas est in caelo ita fit: sic dixit Ionathas ad armigerum suum, quando ipsi soli

transferunt ad pugnandum contra magna castra Philistinorum, vt patet primo Regum cap. 14. scilicet dixit Ionathas ad adolescentem armigerum suum, veni, & transeamus ad stationem incircumfororum horum, si forte faciet pro nobis Dominus, quia non est difficile saluare Deo vel in multitudine vel in paucis. sic dixit Iudas Machabeus ad exercitum suum. primo Machabeorum cap. 3. facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei caeli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de caelo fortitudo est. cum ergo Iudaei sentirent sibi Deum adiutorem non debebant formidare gentes istas. *Quia sicut panem ita possumus eos denotare.* Id est sicut sine labore panem deuoramus, ita eos possumus denotare, subito destruentes, Deo propitio.

Recessit ab illis omne praesidium. Declarant magis quod dixerunt, scilicet quod faciliter caperent populum, quia recesserat ab eis omne praesidium, id est non habebant aliquem adiutorem, ideo multitudo gentis, & fortitudo nihil proderat.

Dicitur recessisse praesidium, scilicet, quia Deus non defendebat iam populos illos Chanaan, sicut alias gentes, sed magis perturbauerat eos, & dissoluerat cor illorum, vt caderent manibus Israel, missurus enim erat timorem suum super eos vt patet Exo. cap. 24. scilicet terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. post hoc non manebat praesidium vllum Chanaan. sic enim iam iterum fecerat Deus in eadem terra Chanaan cum filij Iacob occiderunt Sichimatas delentes urbem, & misit Dominus terrorem super omnes populos Chanaanorum habitantes in circuitu, & non ausi sunt irruere super Iacob & domum eius, vt patet Gen. cap. 35. In Hebraeo habetur.

Recessit ab eis ymbra. Et ad idem pertinet, quia sicut ymbra nos a sole protegit in feruore, ita & praesidium protegit a periculis.

Iob de quo genere fuerit & an esset in terra Chanaan tempore quo Iudaei ingressuri erant. Vide etiam infra latius q. 39. Qu. 11. XII.

ET dicunt aliqui Iudaei, quod Iob, qui erat de genere Elai vivebat in terra Chanaan, & illo tempore mortuus est, erat autem vir sanctus cuius meritis, & precibus eripiebat Deus gentem illam a multis malis, nunc autem illo mortuo recesserat ymbra protegens. Sepulchrum autem beati Iob alte structum in planicie, qua secatur flubius Dan a quo Iordanis dicitur, in magno honore a Graecis & gentibus vsque hodie permanet, vt patet in libro de diuisione terrae Sanctae, sed sensus literae nostrae est melior.

Dominus nobiscum est nolite metueret. Id est quia Deus est nobiscum adiuuando nos, non est nobis ab aliquo metuendum, quia ipse pro nobis contra hostes dimicabit, sicut factum est super mare rubrum, cum dixit Moyses, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Istud autem est praesidium quod recesserat a Chanaan, & dicitur Dominus nobiscum est, non quod esset magis cum Hebraeis, quam cum alijs gentibus: quia vbique est, & extra vbique, cum in omni loco non comprehendatur, sed dicitur Dominus nobiscum est, scilicet ad nos adiuuandum, & non est cum Chanaan ad adiuuandum, quanquam alias fit.

Cumque clamaret omnis multitudo. Isti duo viri increpabant

Quo intel-
ligitur re-
cessisse pre-
sidium a
Chanaan.

abant populum, tanquam rebellem, ideo tota multitudo concitata in iram lapidare eos voluit, & lapidauisset, nisi dominus defenderet. *Et lapidibus eos vellet opprimere.* s. quia contra totius populi sententiam loquebantur. *Apparuit gloria domini super teetum fededis.* i. columna nubis, quae stabat super teetum fededis, id est super tabernaculum testimonii apparuit plus solito fulgens, vel monstrata sunt in ea aliqua signa ad terrorem populi, ne occideret istos viros, alioquin certissime lapidassent eos. Ille autem fulgor, vel signa apparentia vocatur gloria domini, quia demonstrabatur magnitudo Dei in illa: quod liber enim manifestatiuū magnitudinis alicuius dicitur gloria eius: nam proprie gloria est diuulgatio nominis alicuius, cum magnitudine laudis.

Vocatur hic teetum fededis ipsum tabernaculum, & potest accipi dupliciter. s. vel pro toto ipso tabernaculo, vel solum pro operimento. Primo modo accipitur communiter. Secundo modo accipitur. s. 3. cap. vbi vocatur teetum fededis cortine positae super tabulas tabernaculi, & ex hoc apparet, quod congregatio multitudinis erat apud tabernaculum, nam quoniam Moyses congregabat totam turbam, siue solos principes ad ostium tabernaculi, veniebant, vt patet s. c. 10. ibi autem nunc conuenerant omnes, quasi inuiti consilium.

Videntibus cunctis filiis Israel. i. omnes viderunt quoniam apparuit gloria domini super tabernaculum, & ob hoc cessauit lapidatio, quam intendebant.

Et dixit dominus ad Moysen. *Vsquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quae feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem, quam haec est.* Et ait Moyses ad dominum. *Vt audiant Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terrae huius qui audierunt, quod tu domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis praecedat eos per diem, & in columna ignis per noctem, quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem, & dicant. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, sicut iurasti dicens. Dominus patiens, & multae misericordiae, auferens iniquitatem, & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem. Dimitte, obsecro, peccatum populi tui huius, secundum magnitudinem misericordiae tuae, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitque dominus. Dimissi iuxta verbum tuum. *Viuo ego, & implebitur gloria domini vniuersa terra. Attamen oes**

Ira dñi in
populum
murmuran-
tem.

Moyses or-
tat pro po-
pulo.
Exo. 13.

Exo. 32.

Alph. Ios. super Num. Pars I.

hostes qui viderunt maiestatem meam, & signa quae feci in Aegypto, & in solitudine, & tene-
tauerunt me iam per decem vices, nec obedie-
runt voci meae, non videbunt terram pro qua
iuravi patribus eorum, nec quisquam ex illis
qui detraxit mihi intuebitur eam. Seruum
meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus
est me, inducam in terram hanc quam circui-
uit, & semen eius possidebit eam. Quoniam A ma-
lechites, & Chananeus habitant in vallibus,
cras mouete castra, & reuertimini in solitu-
dinem per viam maris rubri. Locutusque est
dominus ad Moysen, & Aaron dicens. *Vsquequo
multitudo haec pessima murmurat contra
me? Querelas filiorum Israel audiuisti. Dic ergo
eis. Viuo ego ait dominus, sicut locuti estis au-
diēte me, sic faciam vobis. In solitudine hac
iacebunt cadauera vestra. Oes qui numerati
estis a 20. annis, & supra, & murmurastis con-
tra me, non intrabitis terram, super quam leuaui ma-
num meam, vt habitare vos facerem praeter
Caleb filium Iephonne, & Iosue filium Nun.
Paruulos autem vestros de quibus dixistis, quod pre-
dae hostibus forent, introducā, vt videant ter-
ram, quam vobis displicuit. Vestra cadauera iace-
bunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in
deserto annis 40. & portabunt fornicationem
vestram, donec consumantur cadauera pa-
trum in deserto, iuxta numerum 40. dierum,
quibus considerastis terram: annus pro die
imputabitur. Et 40. annis recipietis iniquita-
tes vestras, & scietis ultionem meam. Quoniam
sicut locutus sum, ita faciam omni multitudi-
ni huic pessimae, quae consurrexit aduersum
me, in solitudine hac deficiet, & morietur,
Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad
contemplandam terram, & qui reuersi mur-
murare fecerant contra eum omnem mul-
titudinem detrahentes terram, quod esset ma-
la, mortui sunt, atque percussi in conspectu
domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius
Iephonne vixerunt ex omnibus, qui perrexerant
ad considerandam terram. Locutusque est
Moyses vniuersa verba haec ad omnes filios
Israel. Et luxit populus nimis.*

Per testi-
fededis quod
intelligit.

C

Inf. 35. g.
& 32. b.

D

Nullus eo-
rum qui nu-
merati sunt
runt ingre-
dieſ terram
promissio-
nis.

E

Ezec. 4.

E

Explorato-
res mortui
sunt.

E

1. Co. 10.

Quo locu-
tus est do-
minus ad
Moysen.

Et dixit dominus. Hic consequenter ponitur transgressio-
nis punitio, & primo ponitur comminatio: secundo
penae quantum ad aliquid relaxatio. ibi. *Dixitque dominus.*
Circa primum.

Et dixit dominus ad Moysen, vsquequo detrahet mihi po-
pulus iste? Ista locutio fuit facta paulo post apparitio-
nem gloriae domini, sed non constat qualiter Deus
locutus

B b

locutus fuerit: poterat enim loqui mouendo solū intellectum Moyſi, quia est vnus de modis propheticiſ, vt supra cap. 12. declaratum est, vel poterat ei angelus domini loqui in columna nubis, sicut loqui confuetus erat: non tamen est dicendum, quòd locutus fuerit intra Sancta sanctorū de propitiatorio, quia Moyſes in troibat illuc, quando a domino volebat inquirere de dubiis, vt patet supra cap. 7. nunc autem non inquirebat Moyſes a domino, sed Deus ei locutus est, iò in columna nubis conuenientius fieret, quia aliqñ vocabat inde Deus eos quibus loqui volebat, vt patet supra c. 12. cum vocauit Aaron, & Mariam ad loquendū eis. *Vsq̄quo detrahēt mibi populus iste.* q. d. nunquā cessat, nec videtur, q̄ cessabit, nisi finiam eos, ideo sequitur infra. feriam eos pestilentia, atque consumam. & accipitur hic detrahere. i. murmurare: nam semper conqueiebantur de Deo, vt pater ex processu Exodi, & libri huius, & hoc est murmurare. detrahere tamē proprie sumptum signat diminuere famam, vt cū q̄s de alio aliqua mala dicit, vel facta eius tergiverſat, ita vt non videatur bonus, vel famosus, sicut est, & hoc non faciebant Israēlitę de Deo, nisi dixerimus, q̄ non credere potentię Dei, & bonitati eius erat diminuere Dei famam, vel Dei bonum: nam Deus omnipotens, & summē bonus est, qui autem non assentit omnipotentię eius, dubitans de aliquo an possit, vel discredēs bonitati eius, dimiuit bonum Dei: sed magis, ppriē est murmurare, quam detrahere hic.

Quousque non credent mibi in omnibus signis, que feci corā eis. Ad idem pertinet ista querela, sicut superior. f. q̄ non credebant Iudęi Deo per omnia signa, quę fecerat. Et non est sensus, quòd Iudęi non credebant Deo in signis, quę faciebat: nam ipsi videbant fieri illa, ideo non solum credebant, sed etiam cogebantur scire per certitudinem magnitudinē Dei, sed est sensus, quòd Iudęi non credebant Deo in signis, id est non confidebant Deo, quantum ad omnipotentiam suam, & suā bonitatem per omnia signa, quę fieri viderunt: volebat enim Deus, quòd cum semel demonstrasset coram eis omnipotentiam suam in operatione miraculorum, & summam potentiam suam in exhibitione magnorum beneficiorum, crederent ei quantum ad omnia alia, quę diceret, etiam antequam in opere cōpleta monstraret. Et erat medium inducendū, scilicet q̄ sicut alia fecerat mirabilia attestantia omnipotentiam, ita & nunc facere posset, & sicut olim eis ex nimia largitate prouiderat, ita & nunc prouideret: volebat etiam Deus, q̄ si aliquando Iudęi in magno periculo, aut necessitate constituerent, de qua nondum dixisset eis Deus, an liberaturus esset illos, q̄ crederēt Deum posse eos liberare, & q̄ certissime vellet eos liberare, in quo magis merebantur, quam cum eis diceret, q̄ liberaret eos, & hoc non quantum ad fidem de omnipotentia eius, sed quantum ad confidentiam de summa bonitate illius: omnipotentia enim equalis est, & nos de ea certi sumus, siue promittat nobis facere, siue non: & tamen an faciat ex summa bonitate, magis dubium est, ideo cum dixit nobis se facturum, q̄ scimus ipsum veracem esse, non est difficile credi ipsum facturum, sed cum nihil dixit de liberatione nostra, & nos per certitudinem confidimus, quòd liberabimur per ipsum, maior confidentia est de bonitate illius, & maioris meriti. Sic autem Iudęi facere debuissent: precipue cum Deus eis multa signa omnipotentię, & summę bonitatis demonstrasset, ideo conqueiritur, q̄ in omnibus illis signis, nondum crediderunt. i. nondum cōfidebant de summa bonitate Dei, nec credebant eius omnipotentiam.

Quo dicitur Iudęos non credere Deo in signis.

Deus vult, quòd quandocunque fuerimus in aduersitate confidamus, quòd liberabit nos etiam si ipse non esset nos liberaturus. Et ideo ab oratione non esse cessandum.
Quaest. XIII.

SCIENTIUM autem, q̄ Deus vult de nobis quicunque sumus in aliqua angustia, & eleuamus in eum mentem nostram petendo liberari, q̄ credamus nos liberandos ex summa bonitate illius indeficiente: etiam si ipse nō sit liberaturus nos. Quod forte alicui dubium videbitur: nam cum Deus ex bonitate sua liberaturus est nos, q̄ credamus nos liberandos per ipsum rationabile videtur, & q̄ ipse hoc velit, sed quòd velit nos confidere liberandos per ipsum, si ipse non sit liberaturus, videtur irrationabile. Respondendum est, q̄ aut totam Dei bonitatem tollemus: ita q̄ nunquam de ea confidamus, aut semper de ea confidendum est, quantumcumq̄; iniqui sumus: nam nos per certitudinem de Deo nescimus quid ipse velit, & statuerit de nobis, ideo vel semper confidendum est bonitati credēdo, q̄ liberabit, quia bonus est, vel nunquam, quia nunquam nobis notum est certissime an liberare velit, donec liberet, sed nullus dicet, nunquam esse confidendū bonitati diuine: ergo semper confidendum est, donec ipse determinauerit an facere velit, vel non.

Et adhuc si determinauerit, q̄ non vult facere, qd petimus, non est desistendum ab oratione, vt faciat, q̄ nescimus an hoc dixerit per comminationem, vel secundum certissimam sententiam, & sic Niniuite fecerunt, quia quamquam prędixisset eis Deus per Ionam prophetam, vsque ad 40. dies Niniuem subuertendam, conuersi sunt ab iniquitate sua, & clamauerunt ad dominum dicentes inter se, quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irę sue, & non peribimus? vt patet Ionę, capitulo tertio, & sic factum est, quoniam non perierunt. Nec solum Niniuite qui insipientes erant hoc dixerunt, sed propheta Iohel cum denunciasset iram magnam Dei vēruram super Israēlitas: admonuit flere coram domino, & ieiunare, vt remitteretur eis dicens, quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?

Idem Moyſes fecit, nam cum semel orasset ad dominum, vt introduceret eum in terram Chanaan trās Iordanem, & Deus dixisset, quòd non ingrederetur illuc, adhuc apposuit orare, quousque Deus ei iterum dixit, ne oraret, quia iam determinatū erat, quòd nullo modo introiret illuc. sic patet Deuteronomio, capitulo tertio, scilicet iratusque est dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, sed dixit mihi: sufficit tibi nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et ita ē nobis faciendum est, quòd quamquam Deus semel diceret se non facturum, quod promisit: tamen non erat cessandum ob hoc, donec iterū dicat nullo modo pro hac re orandum esse, quia tunc cōstat dictum illud non esse secundum comminationem, sed secundum certam sententiam, quę immutabilis est. Quāto magis confidendum semper est, qñ Deus nondū declarauit nobis an facere vellet, vel non.

An semper Deus vult nos confidere eius bonitati.
Quaest. XIII.

SED adhuc aliquis dicet, q̄ qñ nobis qui de diuina sententia incerti sumus confidendum semper sit, q̄ nos liberabit: tñ Deus qui scit an liberabit, vel non: non videtur, q̄ velit, vt nos semper confidamus nos liberandos per eius bonitatem.

In quo dicendum est, q̄ non solum Deus vult nos

confidere bonitati eius, q̄ liberabimur quando intendit liberare nos, sed etiam cum disposuit non liberare, & hoc quia Deus vult sic nos confidere de bonitate eius, vt eam intelligere possimus, sed nō possumus cognoscere quando nos liberare velit, an quando nō: nisi cum actualiter liberauerit, ergo vel vellet, q̄ semper confidamus per bonitatem eius nos liberandos, vel nunquam: cum ipse nolit nobis dare aliquam regulam, quam cognoscamus, quando nos liberabit, an quando non. nec oportet dari: nam si daretur iam nō esset confidentia, sed certa cognitio. In omnibus ergo Deus vult, vt confidamus nos liberandos per ipsum, qualitercūque eueniat in quo nimis mereremur, nec magis mereremur cum confidimus nos liberari, & liberamur, quam cum confidimus, & non liberamur, q̄ confidere ad actum nostrum pertinet. liberare vero ad actum Dei, & est posterior actus nostrum, nunquā tñ posteriora mutant priora. Item quamquam aliquando nos confidamus liberari a Deo, & non liberari: si iterum in angustia sumus non est diffidendum bonitati eius, sed semper confidendum, q̄ liberabit, quia manus dñi nō est abbreviata, vt saluare nequeat, & quanto sepius fuerimus in periculis, & non liberemur, & postea confidamus in aliis periculis de Dei bonitate, tanto magis mereremur, quia difficiliora faciunt actum magis virtuosum. Item licet aliquando speremus per Dei bonitatem liberari, & non liberemur, nō est existimandum per hoc Dei bonitatem esse diminutam, aut potentiam inualidam, ideo enim non liberari, quia iudicat nobis melius esse non liberari, quam liberari: errabant igitur Iudęi isti pessimi, quibus Deus potentiam suam monstrauerat in multis signis, & pmiserat eos in introducere in terram Chanaan, & tamē adhuc non credebant, q̄ introduceret.

Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam. Id est, quia non crediderunt mihi, nec vidēt, quòd credituri sint, feriam eos peste in hac solitudine, non relinquendo ex eis quenquam in vindictam huius sceleris. non dicebat hoc Deus denunciando quid facturum esset, q̄ tunc certissime percussisset eos peste, nihil relinquēs: non tamen fecit, licet quantum ad aliquid factum est, quia omnes illi qui murmurauerant perierunt in deserto, vt patet infra, dixit tamen Deus hoc, vt iratus, sed Moyſes orauit ne fieret: si tamen non orasset fieret: ipse tamen Deus qui pręuiderat hoc non futurum, mouit Moyſen, vt oraret pro illis, & sic nō factū est: peccata tamen Iudęorum meruerant hoc fieri.

Te autem faciam in gentem magnam. i. constituam te ducem super magnam multitudinem gentilium, q̄ meliores, & fortiores sint.

An Deus vellet occidere omnes hebręos, & facere Moyſen ducem gentilium. Et quamquam Deus diceret, quòd faceret Moyſen in gentem magnam, tamen non erat facturum, quia alioquin fuisset impossibile mutari.
Quaest. XV.

NON est intelligendum solum, quòd Deus faceret Moyſen principem super gentem magnam, & occideret oēs alios hebręos: nam non erat occisurus illos, qui non peccauerant: potissime, quia aliqui ibi erant pro ipso valde zelātes, sicut Caleb, & Iosue quos lapidare voluerant nunc Israēlitas: quia zelabant pro domino: nullus ergo credere posset hos cum reliquo populo pestilentia ferendos: locutus tamen fuit Deus hic ad Moyſen qui erat princeps populi, & magis zelans pro Deo, atque orans pro hebręis, quòd ipsum faceret principem magnam: & tamen etiam intelligitur de Iosue, & Caleb, qui zelabant pro Deo, q̄ eos liberaret faciens esse

Alph. Tost. super Num. Pars I.

sub ducatu Moyſi in gente illa, super quam constitueret Moyſen principem.

Sciendum autem, quòd licet ista dicerentur: tamē Deus non erat constituturus Moyſen principem super gentem magnam aliam, quia tunc constituisset, & impossibile fuisset hoc mutari: Deus enim ex sola bonitate sua pręordinauerat hebręos non delere, consequenter ordinauerat Moyſen super gentem aliā ducem non constituere, sed si Deus hebraicam gentem ex suis demeritis delere pręordinasset, Moyſen quoque super aliam gentem ducem constituisset, sicut in propositione sua significauit, sed primū non factū est, ergo nec secundum. Iterū autē Deus ista pmisit Moyſi Exo. 3. 2. c. cum delere vellet Israēlitas pro pctō idola trię. dixit. n. faciam que te in gentem magnā, sed magis hic declarauit, quia ibi non videbatur de gēte illa, an de ipso nascitura esset, vel pstitueret eū Deus principē super aliq̄ gentem, q̄ non esset ab ipso: hic autē declaratum est, q̄ ista gens daretur ei per modū ducatus, & non per modum deriuationis seminalis ab eo, cum dicitur: te autem faciam principem super gentē magnam: iste tñ auctoritates eundem sensum faciūt, quamquam aliqñ sacra Scriptura magis exprimat, & aliquando minus non curans de quibusdam.

Qua esset ista gens magna, super quam Deus constituturus erat Moyſen delectis hebręis.
Quaest. XV I.

QUÆRET aliquis, quę esset gens ista magna, & fortior gente hebręorum, super quā Deus constituturus erat Moyſen si deleret hebręos?

Responderetur, quòd nō est danda illa gens, nec obligamur dare talem, quia Deus ordinauerat, nunquam sic futurum, vt Moyſes pfereretur alteri gēti, sed soligenti hebraicę, sed intelliguntur hec conditionaliter, scilicet, quòd Deus non erat delaturus hebraicā gentem ex bonitate sua, ideo nec constituturus erat Moyſen super alias gentes, sed si delere debuisset hebręos ex aliqua causa, constituisset Moyſen super aliā gentem, & tunc daretur illa gens, super quam Deus eum constituturus erat: nunc autem non erat danda.

An obligemur dari aliquam gentem super quam constitueret Moyſen. Quaest. XV I I.

QUÆRET adhuc aliquis, quòd quamquam non obligemur dare determinate gentem illam, cum non esset futurum, sicut Deus dicebat: tamen an esset aliqua de gentibus, quę tunc erant.

Responderetur, quòd non erat impossibile, aut includens contradictionem, Moyſen constitui principem super quamcunque gentem signatam de eis, quę tñ erant, vel super aliquam gentem de tunc existentibus, licet illa non determinetur. Erat tamen impossibile verba ista Dei intelligi de aliqua gente earum, quę tunc erant, quia de qualibet gente omnium tunc existentium in simplicitate eternitatis diuine prouidentia sancitum erat, quos occisurus illos, qui non peccauerant: & ista erat dispositio de his, quę fieri debebant. Quod autem dicebatur de Moyſe constituendo super aliquam gentem magnam, non erat futurū, licet erat possibile, iò nulla gens istarū erat sup q̄ Deus constituturus erat Moyſen principem, q̄ de qualibet genti tunc existenti pgnitum erat, qui futuri essent principes eius de quibus nullus erat Moyſes, alioquin fuisset. cum prouidentia Dei non fallatur. includit ergo cōtradictionē in diuina dispoñe, q̄ de ali-

Bb 2 qua

qua gente tunc existentium loqueretur: non tamen includeret si non esset providentia Dei ab aeterno de omnibus, quae futura sunt, sicut nos non habemus providentiam rerum, quae per nos fient, & dependent a nobis, ideo possemus disponere aliud facere, quam facturi sumus, & faceremus id quod disponderemus, & non id quod nunc facturi sumus, cum nihil disponimus: in Deo tamen repugnat hoc fieri, cum de omnibus, quae futura sunt, ab aeterno disposuerit.

Sed dicendum est, quod sicut deleri hebreos totaliter, non erat aliquid futurum, licet esset possibile, ita constitui Moysen super aliquam gentem, non erat futurum, sed possibile, ideo gens illa super quam constitui poterat non erat, sed esse poterat. Si autem constitui Moysen super aliquam gentem esset futurum, ita gens illa, quae erat possibilis, & non erat futura, tunc esset.

An Moyses esset constituendus dux super aliqua de gentibus, quae tunc erant. *Quest. XVII.*

Sed aliquis dicit, quod aliqua de gentibus, quae tunc erant poterat esse, super quam Moyses esset in ducem constituendus: nam licet non esset realiter constituendus super aliquam illarum, cum pro qualibet illarum essent determinati duces pro omni tempore de quibus non erat Moyses: tamen erat possibile aliud fieri de qualibet illarum gentium, quod futurum non erat.

Respondendum est, quod et non stat, quod intelligeretur Moysen posse constitui ducem super aliquam illarum gentium, quae tunc erant. nam pro possibile positum in esse, nullum sequitur inconueniens: si tamen poneretur in esse, quod Moyses constitueretur dux super aliquam illarum gentium daret inconueniens. scilicet mutaretur dispositio Dei, quae immutabilis est. consequentia patet, quia Deus ordinaverat ab aeterno de qualibet illarum gentium, qui essent duces, de quibus non erat Moyses, quod rei eventus demonstravit. si ergo poneretur in esse, quod ipse esset dux alicuius de gentibus tunc existentibus, mutaretur ordo ille. quod aliquis esset dux, qui non erat praordinatus in ducem, & aliquis qui erat ordinatus in ducem tolleretur. Non est igitur possibile intelligi de aliqua gente, quae tunc erat, aut postea fuerit, sed necesse est intelligi, solum de gente, quae erat possibilis esse.

An illa gens super quam Moyses poterat constitui esset futura ab eo per propagationem, vel non. *Quest. XXI.*

Quare adhuc aliquis de gente ista, super quam Moyses constitui poterat in ducem, an illa esset a Moysen per generationem feminalem, vel solum constitueretur super eos in ducem, & non pertinerent ad eum secundum genus.

Respondendum est, quod secundum istam litteram satis apparet, quod constituendus erat Moyses super gentem magnam, quae non esset de genere eius, cum dicitur: faciam te principem super gentem magnam: si tamen essent de genere eius, non poneretur ipse velut princeps super eos, & tamen quia illa littera, & illa quae habetur Exod. 3. 2. capitulo, pertinent ad idem, cum similia ibi Deus promiserit, & illa videatur indifferentes ad signandum Moysen constituendum in ducem super gentem alienam, vel exituram de lumbis suis: nam dicitur ibidem, te autem faciam in gentem magnam, & potest intelligi per generationem, sicut dicebat Iacob Gen. 48. capitulo, de Manasse, & Ephraim. hic quidem erit in populos, sed frater eius minor crescet in gentes, esse autem Manasse in populos erat per generationem.

& non per principatum, quia non erant constituendi ipsi super gentes, & populos, sed erant nascituri de eis gentes, & populi. Potest aliter intelligi, scilicet te autem faciam in gentem magnam, id est super gentem magnam. Primo modo, in, significat deflexionem, vel conversionem. Secundo modo significat superioritatem, utrunque autem Deo erat possibile: poterat enim aliam gentem facere, super quam Moysen preponeret ducem, vel faceret, quod de eo deriuarentur filii multi, & sic esset in gentem magnam, sicut Abraham in gentes multas dilatatus est, vel quilibet filiorum eius.

In duo potest signare.

Quare responsio sit verior precedentium. *Quest. XX.*

Quare autem aliquis, cum Moyses utroque modo posset fieri in gentem magnam: quis sit modus verior horum, aut rationalior. Respondendum est rationabilis videri, quod si Deus delevisset hebreos constitueret Moysen super gentem magnam, cuius ipse esset princeps, & non pater. & patet primo, quia Deus loquebatur Moysi ad satisfaciendum ei, & hoc secundum conditionem temporis, in quo loquebatur: dicebat, n. quod delere vellet hebreos: ad quod sequebatur, quod Moyses qui ante praerant tantae multitudini, iam nulli viro praesisset, cum oes deleverentur, ex quo saltem poterat habere motum ad orandum pro eis ne maneret solus: respondit autem Deus, quod licet illam gentem super quam erat dux Moyses deleverit non maneret solus, quia faceret eum super gentem magnam, quae fortior sit, quam haec. Item satisfactio fieri debebat per similia, ut sicut tollebatur ei ducatus magnae gentis, ita daretur alius ducatus magnae gentis. Si autem Deus faceret Moysen in gentem magnam, id est nascerentur de eo multae gentes non satisfaciebat ei, quia tunc maneret ipse sine aliquo ducatu tota vita sua, & non esset satisfactio pro ablato ducatu. Item dato, quod Moyses futurus esset in gentem magnam per derivationem seminis, tamen quia iam senex erat, saniorum 80. & modicum victurus erat, si annis quadraginta solum usquequo Israelite fuerunt in exitu de deserto, & in ingressu terrae Chanaan, ergo paucos de semine suo videre poterat, scilicet solum nepotes aliquot, quod non correspondebat intentioni Dei commutanti statum, quae nunc habebat Moyses, in alium statum.

Item dato, quod gentes multae de semine Moysi exiturae essent: tamen non haberet Moyses in vita sua aliquam prosperitatem mundanae dominationis, aut honoris, quia manebat solus, quousque gigneret novas proles, & in tota vita sua paucos de filiis suis videret. multiplicatio autem futura post mortem eius non faciebat ad prosperitatem, & gaudium praesentis vitae, in qua ipse paucos haberet de suis, quia quando Moyses proles ad aliquantam aetatem devenirent, esset Moyses propinquus morti, quia a tempore quo ista dicta sunt, usque ad mortem Moysi non fuerunt quadraginta anni integri. Item dato, quod Moyses a tempore iuvenitatis gignere inchoasset, utpote quia Deus est ad hoc deducere intendisset, ut esset super gentem magnam: tamen non poterat tot posteris in vita sua videre, ut diceretur factus in gentem magnam. ergo non potest intelligi per generationem futurus in magnam gentem. Item quia si Moyses multos filios genuisset ante tempus hoc, illi essent de populo hebraeorum, sicut & ipse Moyses. Sed Deus volebat totum illum populum delere, quia durus cernicis erat. ergo filios Moysi, ibi etiam deleveret, & faceret multiplicatio per generationem.

Item

Item non potest intelligi, quod esset per generationem constituendus in magnam gentem, quia hic dicitur, faciam te principem super gentem magnam, fortiore quam haec sit, in quo distinguitur gens illa a gente Israelitarum, sed gens futura de semine Moysi non potest distingui a gente Israelitarum: ergo non potest intelligi, quod futurus esset in gentem magnam, ab ipso per generationem deriuandam. pater antecessor, quia totum, & pars sua non condistinguntur, ita quod ponat in numerum. sed per se ponatur pars, ut una res, & totum per se, ut altera res: impossibile est. n. hoc, cum unum sit in alterum, & si totum per partem suam distingueretur, & connumeraretur, tanquam duo: oporteret quod idem se ipsum connumeraretur, & idem bis numeraretur, & distingueretur. quia acciperetur pars in se sola, ut unum: deinde iterum acciperetur in toto, cum totum dicitur, quod ex partibus suis oibus simul sumptis constat, quia totum aliquid perfectum est, ut ait Arist. 1. de celo, & mundo. c. 1. sed gens, quae de Moysen per generationem exitura esset, pars erat populi Israelitici, cum ex illo deriuaretur, & ipse Moyses pars esset populi illius. necesse est ergo, quod esset ista de qua dicitur aliqua gens, quae non nasceretur ex Moysen, nec pertineret vllatenus ad gentem hebraeorum, ut esset talis, quae posset distingui ab illa, & ponere in numerum istam, & tunc necessarium erat, quod Moyses poneretur, tanquam dux gentis istius, & non tanquam pater.

Et fortiore quam haec est. i. gens illa super quam te faciam principem erit fortior ista. numero maior, & viribus robustior, & hoc, quia Deus nolebat diminueret statum Moysi, cum nihil demerisset, sed si occiderent hebrei, aufereret ei ducatus magnae gentis, ideo dandus erat ei ducatus maior, aut saltem equalis, & dicitur Deus esse nobilitorem ducatum, quia gens illa erat viribus infirma, & corde pusillanimitas.

Quare Iudaei hic murmuraverunt contra Aaron, cum ipse non esset princeps eorum, sed Moyses. *Quest. XXI.*

Circa ea, quae tanguntur in textu, in principio. queretur quare dicitur, quod murmurati sunt contra Moysen, & Aaron: nam videretur, quod solum debeant murmurare contra Moysen: ipse quippe solus erat princeps: Aliqui dicunt, quod fuit primo, quia licet contra Moysen principaliter murmurarent, tamen etiam contra Aaron aliquo modo murmuraverunt, in quantum ipse erat frater Moysi, & consentiebat ei in omnibus, quae ille faciebat. Secundo, quia licet Aaron non esset princeps populi, erat tamen quidam magnus princeps, in quantum erat princeps sacerdotum, & omnium Levitarum, ideo si aliqua mala erant in populo, erat querela aliquo modo contra ipsum, licet principaliter contra Moysen. Tertio, quia videbatur Aaron velle malum populi, & conspirasse cum Moysen ad malum illius: erat autem malum populi, ut ipsi putabant esse in solitudine, vel ire in terram Chanaan: bonum autem ipsorum fuisset manere in Aegypto: non videbatur autem alicui esse utilitas ex hoc, quod populus esset in deserto, vel iret in terram Chanaan, nisi Moysi, & Aaron. Moysi quidem, quia ipse erat princeps populi, & imperabat in omnibus. Aaron vero, quia erat princeps sacerdotum, & Levitarum, & ultra hunc honorem accepturus erat multa iura, & reditus de toto populo, ut patet infra 18. ideo putabat populus, quod isti duo inter se conspirabant contra totum populum, ut tenerent eum in solitudine, vel ducerent in terram Chanaan, quia utrobique dominarentur eorum, quod non fecissent in Aegypto, quia ibi nullus dominabatur, sed hebrei erant subiecti Aegyptiis, & licet istud esset falsum, quia Moyses, & Aaron, non usurpaverant sibi aliquem principatum, sed Deus ita instituerat: populus tamen maligno animo credidit, aut credere se finxit, quod Moyses, & Aaron istud fecerant, & dominabantur eorum ex quadam collusionione, quam inter se habebant. Simile patet infra 16. cum dicitur de Chore, & sociis suis, quod surrexerunt contra Moysen, & Aaron, & dicitur: cumque steterint aduersum Moysen, & Aaron, dixerunt: sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus, cur eleuamini super populum domini. dixerunt autem cur eleuamini. i. quare accepistis principatum, quasi sitis domini, & princeps populi, & hoc dixerunt, quia Moyses erat princeps populi, Aaron autem erat princeps sacerdotum, & Levitarum, & dicebant illi, quod Moyses, & Aaron propria auctoritate usurpauerant sibi istos principatus, quousque Moyses voluit, quod iudicio Dei comprobaretur an Moyses, & Aaron usurpassent sibi istos principatus, vel illos Deus elegeret. eod. c. ita ergo nunc putarent, quod animo dominandi tenebant totum populum in deserto, vel volebant inducere in terram Chanaan, ideo contra ambos murmurarent. Quarto fuit, quia cum hebrei viderent se constitutos in malo, murmurarent contra illos, qui fuerant sibi causa mali: huiusmodi autem fuerunt Aaron, & Moyses, ideo contra eos erat murmuratio, patet hoc, quia multi hebraeorum, ut ipsi putabant, erat exiisse de Aegypto, quia ipsi dicebant, quod bene erat eis in Aegypto Exod. 16. & supra 11. c. & nunc etiam volebant reverti illuc, ut patet supra in littera. Moyses tamen, & Aaron eduxerunt eos de Aegypto, ideo etiam si Moyses, & Aaron dolerent de hoc, & vellent reverti in Aegyptum, adhuc indignarentur hebraei contra ipsos, quia fuerant sibi causa exiendi, patet illud, quia licet Moyses simpliciter dicitur eduxisse hebreos de Aegypto, sicut ipsi confessi sunt Exod. 3. 2. dicentes. Moysi viro huic qui eduxit nos de Aegypto nescimus quid acciderit: Aaron tamen dicebatur aliquo modo eduxisse hebreos de Aegypto, quia Moyses, & Aaron simul fecerunt aliquid ad educendum eos: nam Moyses faciebat signa: Aaron autem loquebatur ad Pharaonem regem Aegypti, & ambo simul ingrediebantur ad Pharaonem Exod. 4. & 5. & 7. c. ideo contra istos duos solos, tanquam causas totius mali sui murmurabant hebraei: nullus autem alius fuit qui fecisset aliquid ad educationem hebraeorum de Aegypto, nisi isti duo, ideo contra istos duos solos murmuraverunt, & iste dux ultimae sunt causae vere.

Quare supra dicitur, quod murmuraverunt contra Moysen, & non dicitur contra Aaron. *Quest. XXII.*

Sed queretur quare prece. c. dicitur, quod hebrei murmurati sunt contra Moysen, & non contra Aaron? Aliqui dicunt, quod non erat praesens Aaron, sed solus Moyses, ideo contra eum fuit murmuratio.

Dicendum, quod non stat, quia ambo erant praesentes: nam precedenti capitulo, dicitur, quod exploratores venerunt ad Moysen, & Aaron, & omnem caeterum filiorum Israel, & exposuerunt ea, quae viderant, & tamen statim fuit murmuratio, ut patet ibi in littera. ergo erat praesens Aaron.

Secundo, quia etiam, & si praesens non esset potuit esse murmuratio contra eum, immo istud praestabat maiorem audaciam ad murmurandum, quia nemo resistere, aut responderet.

Alii dicunt, quod etiam illa murmuratio fuit contra Aaron, & Moysen simul: scriptura tamen tacuit de Aaron, sicut multa alia facta sunt, quae tacentur.

Dicendum, quod non stat, quia cum scriptura dixerit hic murmuratum esse contra Moysen, & Aaron: ita ibi dixisset si contra ambos esset murmuratio:

Bb 3 ratio:

ratio: tñ hic dixit de vtroque: ibi autem de solo Moyse. Ideo tenendum est contra solum Moysen ibi murmuratum esse, hic autem contra vtrunque.

Cum autem queritur quare hic contra ambos, & ibi contra solum Moysen? dicendum de primo. i. quare contra ambos reddita est causa p̄c. q. de secũdo. i. quare p̄ced. c. murmuratum est contra solum Moysen: dicendum q̄ contra ambos murmurari poterat, cum esset ibi, & hic eadem causa murmurandi, & post illam primam murmuracionem, vsque ad istam nihil innouatum est. Sed vñ, q̄ ibi contra solum Moysen fuit murmuratio. Primo p̄ inconsiderationem doloris, quia cum subito oritur dolor, non considerat dolens quid iuste dicere posset, aut veller, sed prorumpit in querelas, aut lachrymas, aut verba inordinata, ideo cum populus auditis, & nondum plenè verbis exploratorum doluerit se exisse de Aegypto, & esse in solitudine, vel ire in terram Chanaan, non plene considerando in quem posset retorquere querelas suas, cepit murmurare contra solum Moysen, quia de hoc notũ erat, q̄ esset causa horum malorum, nec poterat esse aliquid notius, aut quod magis occurreret cogitanti, quam Moyses qui erat princeps totius populi.

Secundo potuit esse, quia tunc verba exploratorũ dirigebantur ad solũ Moysen, licet esset p̄sẽns Aaron, & totus populus, quia dicitur p̄ced. c. quia dixerunt exploratores, venimus in terram ad quam misisti nos. tunc ergo recenti dolore cum verba exploratorum ad solum Moysen dirigerentur, contra eũ solũ fuit murmuratio. Tertio potest dici, q̄ fuit hic duplex murmuratio. Prima fuit, quia cogebantur hebrei ire in terram Chanaan. Secunda, quia educti fuerant de Aegypto, & tenebantur in hac solitudine. Prima fuit p̄ceden. ca. in aduentu exploratorum, quia illi missi fuerant ad hoc, q̄ irent hebrei in terram Chanaan. Secunda fuit hic in litera: nam postquã doluerunt Israelitæ se cogi ire in terram Chanaan, quia viderunt, q̄ hoc dependebat ex eo, q̄ exierant de Aegypto, doluerunt quoque, q̄ inde educti essent, & ista fuit secunda murmuratio, sed primè rei. s̄ q̄ irent hebrei in terram Chanaan solus Moyses fuit causa, quia ipse solus misit exploratores, & nihil in hoc fecit Aaron, ita confessi sunt exploratores, dicentes Moysi, venimus ad terram ad quam misisti nos p̄c. c. ideo q̄ solũ Moysen fuit, & debuit esse illa murmuratio: secundè autè rei, tam Moyses, quam Aaron fuerunt causa, quia ambo simul eduxerunt hebreos de Aegypto, ideo contra ambos fuit murmuratio, & ista videtur esse causa vera.

Quomodo hebrei murmurauerunt contra Moysen, & Aaron cum potius videtur, quod murmurassent contra dominum. Quest. XLIII.

Ad huc queritur quomodo hebrei murmurati sunt hic contra Moysen, & Aaron, quia non videtur murmurasse contra eos, sed potius q̄ Deum, ut patet ex verbis murmuracionis: nam dicit, q̄ murmurati sunt dicentes: vtinam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine, & in omnibus sequentibus verbis, nullum verbum d̄f contra Moysen, sed aliquid dicitur contra Deum. s̄ vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam.

Dicendum, q̄ fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, & etiam erat murmuratio q̄ Deum, quia nihil poterant dicere contra Moysen, & Aaron, quod non dicerent q̄ Deum, cum illi nihil facerent, nisi Deo iubente, sed quia hoc notum est, scriptura nõ exprimit illud, sed p̄supponit, declarat autè id de quo potest esse dubium. s̄ au sit murmuratio contra Moysen, vel Aaron, vel contra ambos.

Est autem intelligendum, q̄ hic fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, sed verba non apparent d̄, recte continere murmuracionem, & hoc quia quedã sunt verba solum murmurantis, alia sunt verba murmurantis, & dolentis. Primo modo sunt verba pungitiua directa q̄ illum, contra quem est murmuratio. Secundo modo sunt verba, quæ non diriguntur contra aliquem, sed solum dolens, & plangens ostendit in eis dolorem suum, & planctum: hic. n. fuit secundus modus. s̄ quia hebrei dolentes plangebant malum suum principaliter, & murmurabant aliquo modo, iõ verba magis signant dolorem, quam murmuracionem, ideo d̄: vtinam mortui essemus in Aegypto, vtinam pereamus, & non inducat nos d̄s in terram istam, in hoc enim propria mala plangũt, & istud patet ex principio literæ. s̄ gigitur ois turba vociferans fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron, & ita prius ponitur flere, quam murmurare, quasi esset principalis, & sic verba non sonant directe murmuracionem, sed planctum dolentium. Secundo potest dici, q̄ erat murmuratio, quia licet nõ dicatur hic aliquod verbum contra Moysen, & Aaron: tamen dicebant Israelitæ mala sua, quorum causa fuerant Moyses, & Aaron, ideo dicendo hæc coram eis dicebantur murmurare contra ipsos.

Quare Iudæi dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac solitudine, q̄ nõ in hoc errabant. Quest. XLIII.

Ad huc queritur quare dixerunt hebrei, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine?

Aliqui dicunt, q̄ hebrei nouerant se morituros in solitudine ista, ideo tãquam malum detestabantur hoc, & sic fuit, quia omnes isti qui dixerunt hoc mortui fuerunt in solitudine, ut patet j. in litera. Sed dicendũ, q̄ hebrei non nouerunt hoc, quia istud fuit datum in penam murmuracionis, quæ nunc fiebat, ideo nõ poterant scire, quæ pena inde sequeretur. Secundo, quia ista pena fuit imposta a Deo post murmuracionem, & dependebat ex voluntate eius, ideo non poterat ipse nunc scire illas. Tertio, & p̄cipue, quia si cirent istam penã futurã, cum ista esset pro murmuracione nõ murmurarent, & tñ murmurauerunt, & patet hoc, quia qñ per Moysen fuit eis denunciata ista pena, dixerunt se velle obedire Deo, & parauerunt se ad ascẽdendum in terrã Chanaan, ut patet infra in litera, a fortiori ergo si cirent hoc, antequam murmurarent, nõ murmurarent: non est ergo verum, q̄ sciebant se morituros in solitudine, licet postea sic acciderit.

Cur hebrei tunc dixerunt in hac vasta solitudine, cum id tamen nescirent. Quest. XLV.

Et tunc manet dubium cum isti nescirent se morituros in solitudine, quõ dixerunt, & nõ in hac vasta solitudine?

Dici p̄t vno mō, q̄ ista sunt verba lugẽtium propria mala, & qui luget, vel conquerit abundantius exprimit malum, quam habeat, ut sic satisfaciatur dolori suo, & quia isti sentiebant mala in deserto lugebant illa, tanq̄ mortem, licet nescirent se in deserto morituros. Secundo dicunt aliqui, q̄ fuit, quia in deserto patiebantur quadam mala, quæ non in Aegypto, nam in Aegypto saturabantur carnibus, hic vero nihil horum habebant Exod. decimosexto. s̄ vtinam mortui essemus in terra Aegypti, quando sedebamus sup olivas carniũ, & comedebamus panes in saturitate. cur eduxisti nos in desertũ, vt occideres omnem multitudinem

ditem fame? & de hoc sepe conquerebantur, ut patet supra 11. & infra 21. c.

Tertio dici potest & melius, quia omnes in malis semper eligunt, quod minus est, & tamen putabant se hebrei morituros in solitudine, sed mori ibi erat peius, quã mori in Aegypto, ideo potius voluissent mori esse in Aegypto. istud est, quia si in Aegypto mortui fuissent expleuissent mala sua, & nõ superesset eis aliquis sensus doloris, nunc vero post exitum de Aegypto multa mala tolerauerant, & adhuc plura se passuros timebant, ideo p̄ælegebant, q̄ fuissent mortui in Aegypto, & ista est veritas. Sed dicendum, q̄ in hoc errabant Iudæi, & habebant corda misera, & ignobilia, nam si in Aegypto morerentur esset mors eorum in seruitute, nunc vero quodocunq̄ morerentur in deserto, morerentur in libertate, sed libertas omnibus delictis, & diuitiis melior est. Considerandum, q̄ hebrei putabant se morituros in solitudine, quia ipsi nolebat ire in terrã Chanaan, ideo necesse erat, q̄ si in solitudine diu manerent, ibi morerentur, & hoc reputabant ad miseriam.

Quare post petierunt mori in solitudine. Quest. XLVI.

Ad huc queritur quare dixerunt hebrei, vtinam pereamus, & non inducat nos d̄s in terram istam? nõ videntur repugnare hic dicto suo p̄cedenti. s̄ vtinã mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, nunc vero petunt hic mori in solitudine.

Dici potest vno modo, q̄ istud pertinet ad inconsiderationem doloris, lugentes enim cum moueantur ex magnitudine doloris, non considerant qd dicant, sed solum dolor impellit eos, ut aliquid dicant expressiuum malorũ suorum, iõ interdum q̄ria sibiipsis dicunt, & transeunt de vna snã in aliam. Secundo p̄t dici, & melius, q̄ ista ponuntur hic, ut diuersi, & inæquales gradus malorum, & transeunt ordinati de vno in aliũ, mori quidem malũ est, tñ aliquod est eligibilius alio, quia est cum paucioribus incommotis: hebrei enim qui misera corda habebant, & nullum bonum sperabant, vbiquẽ putabant sibi moriendũ esse, distinguunt autè triplex mori. s̄ in Aegypto, in deserto, in terra Chanaan, minus malũ iudicabant esse mori in Aegypto, quia illud iam transiissent, & non superesset illis aliq̄ sensus doloris, si aut in deserto morerentur adhuc supererant aliqua mala toleranda, & pro hoc dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, sed putabant peius esse mori in terra Chanaan, q̄ in solitudine, quia plura incommoda superessent. Primo, quia ad moriendũ in deserto non oportebat ire ad alia loca, si vero in terra Chanaan moriendum esset, adhuc illuc eundũ erat, & multa toleranda. Secundo, & potissime, quia si in deserto morerentur hebrei perirent sine hoste, quia nemo eos ibi impugnabat, & ita in pace morerentur. Si aut moriendum erat in terra Chanaan perirent gladio hostili, quã hostes non permitterent eos diu viuere, hoc autem reputabant esse infelicitatem. Tertio, quia si morerentur in deserto, nemo noceret vxoribus, & filiis eorum, sed ipsi sibi viuerent, & postea morerentur in pace, in terra autem Chanaan, tam vxores, quam filii hebreorũ ducerentur captiui occisus hebreis, & hoc reputabant ad magnam calamitatem, ideo potius eligebant mori in deserto, quam in terra Chanaan. Ista duo vltima erant veta motiua hebreorũ. & patet, quia ipsi exprimit illa in litera. s̄ vtinam pereamus, & nõ inducat nos dominus in terram istam, nõ cadamus gladio, & vxores, & liberi nostri ducentur captiui.

Alph. Toft. Super Num. Pars I.

Quare optabant mori dicendo ne inducat nos dominus in terram istam. Quest. XLVII.

Ad huc queritur, quare dixerunt, vtinã pereamus, & nõ inducat n̄s dominus in terrã istam, & non dixerunt, & non eamus in terram istam?

Dicendum, q̄ hebrei significauerunt hic aliquã necessitatem eundi in terram Chanaan: & hoc quia ipsi non dirigebantur a seipsis, sed a Deo qui p̄cedebat eos in columna nubis, & ostendebat eis tempora ambulandi, & loca castrametandi, supra 9. c. ideo non poterant ipsi ire quo vellent, sed si Deus dirigeret eos in terram Chanaan, oportebat illuc ire.

Sed obicietur, q̄ poterant ipsi manere, & si columna moueretur, & poterant ire ad alium locum, quam ad illum. ad quem columna dirigebat eos.

Aliqui dicunt, q̄ forte hebrei putabant se nõ posse moueri, nisi ad partem ad quam ibat columna. Quia sicut illa mouebatur Deo mouente illam, ita Deus cõpelleret Iudæos ire ad partem, ad quam ibat columna. Dicendum, q̄ istud non erat verum, nec et Iudæi illud putabant, sed q̄ possent libere ire quo vellent, & patet quia ipsi dixerunt statim, nonne melius est reuertĩ in Aegyptum? & dixerunt, constituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptum, sed hoc non dicerent, nisi putarent, q̄ poterant ire sine columna, quia certum eis erat, quod Deus qui direxerat eos exeuntes de Aegypto per columnam, ad reuertendum in Aegyptum per columnam nõ dirigerentur: putabant ergo, quod sine columna, & contra motum illius ire possent quo vellent.

Dicendum non esse dubium in hoc, hebrei quidẽ pro certo habebant, q̄ columna non mota poterat ipsi ire quo vellent, & et illa mota, & procedente, poterant manere in loco, vel ire ad aliũ, sed hoc nolebãt, quia non audebant offendere Deum tam graniter, cũ columna ab eo moueretur, & vellent ipsi, q̄ Deus cõcederet eis non ire in terram Chanaan.

Secundo, quia si conarentur moueri contra motũ columnę, timebãt q̄ Deus inferret eis grauissima mala, & forte potius vellent ire in terram Chanaan, quã sustinere illa mala.

Tertio, & p̄cipue, quia in deserto non habebãt cibum hebrei, nisi diuinitus, quia aliunde habere non poterant, & cadebat eibus iste in circuitu castrorum, & non alibi, supra vndecimo, & Exo. decimosexto capitulo, credebant autem hebrei, quod si vellent ire cõtra motum nubis, vel manere nubẽ recedente, Deus non daret eis manna, quia faciebant expresse contra p̄ceptũ Dei, cessante tamen manna illico morerentur, quia nullus alius cibus eis erat, ideo non auderent hoc facere. Et sic loquebantur de hoc, quasi de illo, quod non erat comode in potestate eorum, ideo dicebant, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam. nam si esset in potestate eorum non diceret, vtinam pereamus, quod importat desiderium sine potestate: sic etiam fuit in eo, quod primo petierunt. scilicet, vtinam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine, quia non erat in potestate eorum mortuos fuisse in Aegypto, quia p̄teritum erat, quod non essent mortui in Aegypto, sed p̄teritũ impossibile est non p̄transisse. s̄ Ethicorum, i. eo non poterant isti habere illud, sed desiderabant.

Si autem obiciatur, q̄ post hoc dixerunt, quod reuertenterentur in Aegyptum, in quo nequẽ aduertebãt ad penas, quẽ poterant a Deo infligi, neque ad manna quod eis deficeret.

Dicendum, q̄ istud est contra oĩa p̄supposita p̄cedentia hebreorum, nec poterant illud facere, etiam si vellent,

Bb 4 vellent,

vellent, qui tamen stimulantur magno dolore interdum aliqua dicunt, & proponunt, que impossibilia eis sunt, vt ostendimus supra q. 7.

Quare Moyfes, & Aaron ceciderunt proni in terram. Quast. XXVIII.

SEd queretur quare Moyfes, & Aaron audito isto verbo, q. volebant redire in Aegyptum, ceciderunt proni in terram?

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia erat magna murmuratio hebreorum contra ipsos in eis, quae dicta fuerat, ideo orabant ne murmurarent.

Sed dicendum, q. non stat, quia cum multa murmuratio dixissent, ceciderunt a principio murmurationis in terram Aaron, & Moyfes, sed non fecerunt.

Dicendum, q. audito isto verbo de reditu in Aegyptum, ceciderunt in terram, & non prius, quia licet cetera mala essent: tamen aliquo modo corrigi poterat. hoc vero, quod dictum est de reditu in Aegyptum erat execrabilius omnibus, quae dici poterant, & quia nihil tale vnquam audierant Moyfes, & Aaron, & putabant, q. nunquam hebrei istud conciperent, aut proponerent quantaunque mala eis euenirent, ideo nunc audito illo corruerunt, in ceteris autem non corruerunt in terram.

Quid voluerunt facere ex eo, quod in terram corruerunt. Quast. XXXI.

AD hoc queretur quid facere voluerunt Moyfes, & Aaron per hoc, q. corruerunt in terram?

Dici potest vno modo, q. non intenderunt per hoc aliquid facere, sed audientes verbum tam execrabile, ita vehementer turbati sunt, q. non potentes consistere, corruerunt in terram.

Secundo dicunt aliqui fuisse ad orandum Deum p. Israelitis, quia audito verbo tam execrabili putauerunt, q. Deus non contineret iram suam, sed subito occideret omnes. Ceciderunt ergo in terram ad orandum Deum pro Israelitis ne illos occideret.

Tertio, vt putant aliqui fuit ex timore, nam Aaron, & Moyfes videntes praeuincere hebreos in verba, ta exortanda contra Deum, & q. reuerti vellent in Aegyptum timuerunt, quod vellent occidere ipsos, quia illi eduxerant eos de Aegypto. Vt autem placarent indignationem eorum ceciderunt in terram, quasi orantes ne eos occiderent.

Quarto dicunt aliqui fuisse ad ostensionem doloris, quia sicut alii scindebant vestimenta sua ad ostendendum dolorem, vt fecerunt Caleb, & Iosue, sicut patet supra in litera, ita & nunc Moyfes, & Aaron dolentes nimis, audito illo verbo ceciderunt in terra ad significandum dolorem.

Quinto fuit, quasi ad rogandum Israelitas ne facerent, quod proposuerant: dixerant enim constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyfes, & Aaron timuerunt, quod hebrei istud facerent, ideo voluerunt orare humiliter, ne fieret, & ad illud ceciderunt in terra istud quintum, & secundum sunt aliquid verisimilia, sed istud quintum magis, quia dicitur, ceciderunt proni in terram coram tota multitudine filiorum Israel: si autem ceciderunt ad orandum pro Israelitis, dicerentur cecidisse coram domino, quia ad orandum ipsum cadebant, dicitur tamen, q. ceciderunt coram multitudine filiorum Israel, ergo cadebant ad orandum ipsos, ne reuertentur in Aegyptum, potius quam ad orandum dominum pro eis.

Quare Moyfes non increpauit populum de murmuracione. Quast. XXX.

QUAERETVR quare Moyfes, & Aaron non locuti fuerunt, nunc ad populum increpando eos ob murmuracionem, vel ostendendo, q. non euenirent mala, que ipsi putabant, sicut Iosue, & Caleb locuti sunt ad populum.

Dicendum, q. fuit primo, quia putauerunt non proficere verba illorum: erant enim Israelitae, ita indispoti, & turbati, q. non aduerterent ad ea, que sibi dicerentur, ideo non voluerunt perdere verba. Secundo fecerunt ex timore, quia cum viderent populum tanta indignatione concitatum timuerunt, quod si saltem vnum verbum dicerent occiderent eos, ideo tacuerunt, quia non erat tempus obiurgandi, nisi quando cessasset indignatio.

Sed dicitur, q. licet non increpauerit, quare saltem non loquebantur consolando eos ostendentes, quod non euenirent eis in terra Chanaan illa mala, quae ipsi timebant?

Dicendum, q. populus erat concitatus in iram contra Moysem, & Aaron, & murmurauerant contra eos, si autem nunc ipsi vellent loqui aliquid, quidquid illud esset populus non attenderet, sed prosequentes indignationem suam irruerent in eos, atque occiderent ipsos: ipsi agnoscentes statum populi indignati, nihil loqui voluerunt, sed potius corruerunt in terram, quasi supplicantes, & humiliati, sed postea quando cessauit indignatio populi, Moyfes increpuit eos dure, vt patet infra in litera.

Quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua. Quast. XXXI.

QUAERETVR quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua, & quomodo ausi fuerant loqui ad populum? De primo dicendum, q. hoc fecerunt ex magno dolore, quia audierant re execrandam, & vsque huc non fuerat audita, neque cogitata, & quia puerulo erat antiquis in magno dolore scindere vestimenta sua, sicut Iacob audito, q. fera pessima deuorasset Ioseph, scidit vestimenta sua Gene. 37. Dauid quoque, & omnes viri eius audita morte Saulis sciderunt vestimenta sua. 2. Regum. 1. cap. nunc igitur Iosue, & Caleb, quia doluerunt audito hoc verbo sciderunt vestimenta sua. Secundo forte fecerunt hoc non solum pra dolore, sed magis, vt hebreis ostenderent dolorem, & per hoc mouerent eos ad cognoscendum malum, quod dixerant, scilicet, quod reuertentur in Aegyptum.

Quomodo Iosue, & Caleb magis ausi sunt increpare hebreos, quam Moyfes, & Aaron. Quast. XXXII.

DE secundo dubitant aliqui, quomodo poterunt esse Iosue, & Caleb audaciores, quam Moyfes, & Aaron, qui tamen non ausi sunt loqui nunc ad populum?

Dicendum, q. magis conueniebat nunc istis loqui, q. Moyfi, & Aaron. Primo, quia perunebat ad officium, vel conditionem ipsorum: tota enim ista murmuratio facta fuerat, quia exploratores quidam detraherant terram Chanaan, & populus eis credens nolebat ire illuc. Iosue autem, & Caleb voluerunt contrarium suadere, affirmantes falsum dixisse alios exploratores, & istis etiam credi poterat, sicut prioribus, quia ipsi viderant terram Chanaan: Moyfi autem, & Aaron non conueniebat istud, quia et si bona dicerent de terra Chanaan non crederetur eis, quia ipsi non viderant illam, sicut exploratores, ideo Iosue, & Caleb recte potuerunt loqui, licet Moyfes, & Aaron tacerent. Et fuit causa, q. isti soli loquerentur, quia non erant plures qui loqui possent: soli enim exploratores poterant testimonium perhibere de terra Chanaan, quia soli eam viderant, sed praeter istos duos ceteri exploratores detraherant terram Chanaan, vt patet infra in litera. ita isti soli poterant loqui contra multitudinem.

exploratores, ideo Iosue, & Caleb recte potuerunt loqui, licet Moyfes, & Aaron tacerent. Et fuit causa, q. isti soli loquerentur, quia non erant plures qui loqui possent: soli enim exploratores poterant testimonium perhibere de terra Chanaan, quia soli eam viderant, sed praeter istos duos ceteri exploratores detraherant terram Chanaan, vt patet infra in litera. ita isti soli poterant loqui contra multitudinem.

Secundo ausi fuerunt Caleb, & Iosue loqui ad multitudinem, & non Moyfes, & Aaron, quia Caleb, & Iosue nihil mali suspicabantur si loquerentur: Moyfes vero, & Aaron mortem timebant, si aliquid dicerent, & ista est causa praecipua, nam contra Moysem, & Aaron erat murmuratio totius populi, & querela, quia eduxerant eos de Aegypto, ideo sciebat Moyfes, & Aaron, quod si tunc quidquam loquerentur cederet eos populus: vnde non locuti fuerunt: contra Caleb autem, & Iosue nulla querela aut murmuratio populi erat, quia in nullo nocuerant ipsi populo, sed potius petente populo iuerant ad explorandum terram, ideo scientes nullam indignationem populi conceptam contra eos ausi fuerunt loqui.

Quomodo Iosue, & Caleb potuerunt scindere vestimenta sua, cum Deus ea seruaret supernaturaliter, & an peccauerint in hoc. Quast. XXXIII.

SEd queretur quomodo Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua: nam videtur, quod non poterant, quia Deus seruabat illa supernaturaliter, vt non rumpere Deutero. 8. cap. ideo non poterant ipsi ea rumpere?

Dicendum q. vere sciderunt illa, sicut in litera dicitur, nec obstat, quod habet Deutero. 8. quia ibi Deus non seruabat vestem ab omni ruptura, vel scissione, sed seruabat eam a corruptione, que accidit propter vetustatem, sicut dicitur e. c. vestimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetustate defecit. poterat ergo deficere alio modo, scilicet si quis sponte illud rumpere. Secundo quia Deus custodiebat vestimenta, & calceos Hebraeorum in fauorem ipsorum. Si autem ipsi vellent renuocare huic fauori, rumpendo vestes, vel abijciendo eas, & nudando seipios: planum est, q. facere possent, sicut pedes Hebraeorum in quadraginta annis non fuerant subtriti, & calcei non fuerunt rupti Deute. 8. c. si quis tamen Hebraeorum voluisset conterere pedes suos lapidibus, vel rumpere calceos: certum est, quod facere possent, quia Deus prouiderat eis contra vetustatem, & non contra voluntatem.

An peccauerint in scissione vestimentorum. Et quod non potest quilibet renunciare fauori suo, quomodo intelligatur. Quast. XXXIII.

SEd tunc queretur an Caleb, & Iosue peccauerint rumpendo vestimenta sua?

Aliqui dicent, quod sic, quia Deus miraculose seruabat vestes Hebraeorum, ne deficerent, sed qui rumpere eas faciebat illas deficere, & sic repugnabat diuino miraculo, quod sine peccato fieri non potest.

Sed aliquis dicit, quod poterat esse sine peccato, quia quod vestes Hebraeorum non rumpere erat in fauorem Hebraeorum, quilibet tamen potest renuocare ei, quod in fauorem suum introductum est, ideo cum quilibet rumpere proprias vestes non peccabat.

Dicendum q. cum apud Iudaeos cognitum esset istud miraculum, scilicet quod Deus seruabat supernaturaliter vestes eorum, si quis illas rumpere, aut scinderet, vel in aliquo lederet nulla existente causa,

sed pro sola voluntate, peccabat: eo quod videbatur continere diuinum miraculum, & repugnare prouidentie Dei facienti ad supernaturalem conseruationem illarum vestium, sicut si quis Hebraeorum abijceret manna, nolens manducare de eo, vel detraheret illi, sicut cum dixerunt Hebrei, anima nostra naufragat super cibo isto leuissimo. infra 21. primo peccaret, sed idem erat de vestibus, & calceis Hebraeorum, quia sicut dabat manna miraculose ad cibum Hebraeorum, ita seruabat calceos, & vestimenta sua miraculose ad ornatum, & necessitatem corporis eorum, ideo sicut, qui contemneret, vel abijceret manna peccaret, ita & qui pro sola voluntate rumpere vestes, vel calceos peccaret.

Cum autem obijciebatur, quod potest quilibet renunciare fauori suo. dicendum quod non est verum generaliter, sed tenet hoc si sit introductum in fauorem solius personae, & non sit fauor communis principaliter, quam personae singularis, quia tunc non potest renunciari immo, & interdum peccat, qui renunciat, sicut est de privilegio clericorum, quilibet enim ipsorum privilegiatus est, & tamen non potest renunciare privilegio: immo peccat si vult renuocare, subijciendo se iudici seculari, vt per eum de criminibus condemnetur, & hoc est, quia licet cuiuslibet clerico competat hoc privilegium, non competit in quantum est huiusmodi persona, sed in quantum habet ordinem clericalem, ita erat in presenti, quia fauor iste, q. vestes non rumpere, non erat specialis ad istum, vel ad illum Hebraeorum, sed erat fauor totius gentis Hebraeorum, ideo non licebat cuiuslibet renunciare illi fauori. Secundo & praecipue, quia licet istud esset ad utilitatem omnium Hebraeorum, & cuiuslibet ipsorum: tamen erat principaliter ad honorem Dei in quantum omnes gentes audiebant ista mirabilia, que Deus faciebat inter Hebraeos, vt patet infra in litera, q. autem vellent aliquis renuocare huic fauori, erat velle minuire gloriam Dei, id est, quod Deus non faceret istud miraculum, vel non appareret, ideo qui sic faceret peccaret, sicut Deus volens ostendere gloriam suam dando aliquod signum dixit regi Achaz. pete tibi signum a domino, siue in profundum inferius, siue in excelsum supra, & quia Achaz dixit, q. nolebat petere signum, iratus est Deus quasi contemneretur. vnde dixit Elias, nunc quid parum est vobis domus Dauid molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo Esa. 7. cap. De Iosue, & Caleb dicendum, quod non peccauerint scindendo vestes, quia fecerunt illud propter causam honestissimam, scilicet propter zelum eius, dolendo de illius iniuria, vt sic ostenderent dolorem suum, vnde non solum non peccauerunt in hoc, sed potius persistenterunt Deo obsequium faciendo istud.

Quomodo induti sunt Iosue, & Caleb scisis vestimentis eorum. Quast. XXXV.

AD hoc queretur cum isti ruperint vestimenta sua, quo induerentur postea, quia in deserto non poterant habere alias vestes, cum non haberent commercium cum aliquibus gentibus, aut istae vestes ruptae quomodo se haberent?

Dicendum quod forte Caleb, & Iosue habebant alias vestes praeter istas, & induerentur illis, & in ipsis seruaretur, quod habetur Deute. 8. scilicet quod nunquam attererentur vetustate, & durarent eis per totum desertum. istis autem vestibus, quas ruperant, nunquam postea induerentur.

Istud autem erat verisimile. primo quia viri honorabiles quales erant Iosue, & Caleb, qui erant de principibus tribuum, vt patet praecedent. capit. non haberent sim-

simplices vestes, sed etiam mutatoria. ideo ruptis, vel abiectis quibusdam induerentur alijs.

Secundo quia Deus specialiter prouidit in hoc Hebrais, iubens, q̄ quando exirent de Aegypto p̄terent ab Aegyptijs vasa aurea, & argentea, & vestes plurimas, & promisit, q̄ daret eis gratiam coram Aegyptijs ad hoc, q̄ commodarent eis omnia, & sic spoliarent Aegyptum, vt patet Exo. 3. & 11. & ita postea fecerunt Hebraei in recessu spoliantes Aegyptios vestibus Exo. 12. c. de his ergo vestibus haberent multas, & sic Iosue, & Caleb ruptis quibusdam vestibus poterat habere alias. Tertio quia non solum in istis, sed etiam in toto populo videbatur generale, q̄ omnes haberet vestes mutatorias, quia quando Deus iratus fuit populo propter adorationem vituli, mutauerunt omnes vestes suas Exodi. 33. cap. laudens populus sermonem hunc pessimum luxit, & nullus ex more indutus est cultu suo, id est nullus indutus est vestibus preciosis, sicut prius, sed alijs grossioribus, & pertinentibus ad luctum. sic etiam Deus iussit eo. c. scilicet iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi, & sequitur, deposuerunt ergo filij Israel ornatum suum a monte Oreb, & sic quilibet de populo habebat multas vestes, cū posset mutare illas. a fortiori ergo Caleb, & Iosue, qui erant viri honorabiles haberet vestes multas. Aliter potest dici, quod etiam si simplices vestes haberent, non deessent propter hoc vestes illis, quia nunc solum sciderant, vel ruperant vestes, & nō comminuerant illas: poterant autem consuere illas, & tūc maneret in eis, quod in alijs vestibus, scilicet quod nunquam attrerentur vetustate. vnde ita prodessent eis, sicut vestes, quae non fuerant scissae.

Quid voluerunt persuadere populo Iosue, & Caleb.
Quaest. XXXVI.

QVAERITVR, quid voluerunt Caleb, & Iosue in verbis, quae dixerunt ad populum? Dicendum quod intentio eorum fuit dissuadere populo id, quod suaserant alij exploratores. erat enim intentio populi ire in terram Chanaan, antequam redirent exploratores. Cum vero redierunt turbauerunt populum, & suaserunt, quod nō irent in terram Chanaan, sed potius reuerterentur in Aegyptum: Caleb autē, & Iosue, qui et exploratores erant voluerunt contrarium suadere, ideo ad hoc debuerunt ostendere falsa esse, quae illi dixerant. Erat autē duo, quae dixerat exploratores. primum, q̄ terra Chanaan erat mala, scilicet q̄ deuorabat habitatores suos. secundum q̄ habitatores terre illius erant fortissimi. & non possent eos preualere Hebraei ad obtinendum terram. Ita duo Iosue, & Caleb ostendunt esse falsa. De primo dicunt terra, q̄ circuitimus valde bona est: nō solum dixerunt bonam, sed valde bonam, vt per hoc ostenderent eam nimis appetibilem, & dē valde bona. f. opulenta, & pinguis, fluens lacte, & melle. etiā valde bona in aere salubri, ita q̄ non deuoraret habitatores suos, sicut false confinxerant alij exploratores. De secundo dicunt si propitius fuerit dominus inducet nos in eam. nō timeatis habitatores fortissimos, quasi non possitis obtinere terram, quia etiam si fortiores sint obtinebitis eam, quia Deus, qui propitius est nobis tradet illam: cui non poterunt resistere habitatores regionis quantumcunque fortissimi.

Quare non dixerunt absolute eos habituros terram Chanaā, sed si propitius fuerit Deus. *Quaest. XXXVII.*

SE D queretur quare dixerit isti si propitius fuerit dominus inducet nos in eam, & non dixerit di-

recte contra id, quod dicebant alij exploratores, scilicet nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est praecedenti capi.

Dicendum quod fuit primo, quia non poterant dicere totaliter contrarium, quia alij exploratores in aliquo dixerant verum, scilicet quod habitatores terrae Chanaan essent fortiores eis: nam Deus idem asserbat Deuter. 9. ideo possent dicere, q̄ possent obtinere terram: tamen non contradicere totaliter verbis aliorum exploratorum.

Secundo fecerunt ad ostendendum veritatem, quia non solum Chanaanai erant fortiores Hebraeis, sed etiam per seipos nunquam possent obtinere terram illam, sed Deus per multa mirabilia daturus erat eam illis, vt patet Deuter. 7. & 9. capi. ideo ad ostendendum, quod totum hoc esset ex beneficio Dei, & non ex viribus Hebraeorum dictum fuit si propitius fuerit dominus inducet nos in eam. Aliter tamen dixit Caleb loquens contra exploratores, scilicet ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam praecedenti. capit. sed intelligendum est poterimus obtinere eam, non quidem ex viribus nostris, sed ex beneficio Dei, qui nobis illam tradet.

Cum autem dicitur, si propitius fuerit nobis dominus: non ponitur istud hic tanquam conditionale, & sub dubio, quia licet verum sit, quod non possent isti obtinere terram, si dominus non esset eis propitius: tamen non ponebatur hoc pro dubio, quasi incertum esset an Deus propitius esset ad tradendum terram, quia Deus mentiri non potest: ipse tamen promiserat tradere terram Exo. 23. capi. ideo necesse erat, quod ita fieret, & quod Deus esset eis propitius.

Cur dixerunt Chanaanai non esse timendos. Et quod si Hebraei reuersi essent in Aegyptum fuissent rebelles contra Dominum?
Quaest. XXXVIII.

SE D queretur quare dicitur, nolite timere populum terre huius?

Dicendum, quod insistant in secundo, quod supra tetigimus, scilicet quod terra Chanaan habebat habitatores fortissimos, & quia propter hoc Iudaei timebant illos, dicunt, quod non timeant, & licet duo distrahebant Iudaeos a desiderio eundem in terram Chanaan, scilicet quod terra erat mala, deuorans habitatores suos, & quod erant habitatores fortissimi. circa primum magis citō potuerant Iudaei reduci ad veritatem, scilicet quod terra non esset mala, neque deuoraret habitatores, ideo in hoc non insistant Iosue, & Caleb, quia tamen Iudaei erant timidi nō poterat dissuaderi eis faciliter, quin populi terre Chanaā essent fortissimi, ideo semper timebant eos: propter quod Iosue, & Caleb multum insistant in hoc, volentes ostendere, q̄ non debeant illos timere. Et dicunt, nolite rebelles esse contra dominum. istud est, quia dixerant Hebraei constituamus nobis duces, & reuertamur in Aegyptum, quia in hoc erant directē rebelles contra Deum: Deus quippe eduxerat eos de Aegypto p̄ multa miracula, volens eos collocare in terra Chanaan, vt haberet per se populum specialem Exo. 19. & Deut. 7. capi. Si autem Hebraei nunc reuerterentur in Aegyptum perissent omnia haec: nam cessabant miracula quibus Deus eduxerat illos de Aegypto, cum contēnerēt ea, redeundo sponte in Aegyptum: etiam honor Dei cessabat, quia iam non poterat eos habere in populum specialem, quia redeundo in Aegyptum efficerentur serui Pharaonis, & non Dei: contēnebatur etiam valde Deus, quia redeundo in Aegyptum innuebant melius esse nunquam inde exiisse, quam eductos fuisse per miracula Dei: in quo signatur error, & igno-

& ignorantia in opere Dei. istud autem valde repugnat Deo, ideo supra 11. capi. valde conqueritur de eis, quando dixerunt, bene nobis erat in Aegypto, sed ibi adhuc non rebellabant, quia licet vellent esse in Aegypto, non proponebant illuc reuerti, nunc vero proponebant disponentes se ad illud, & dicentes constituamus nobis duces, & reuertamur in Aegyptum: istud autem erat vera rebellio, & pessimum omnium, quae vsque nunc Hebraei dixerant: ideo dixerunt Iosue, & Caleb, nolite rebelles esse contra dominum, quasi dicat in hoc aperte rebellatis.

Quare non essent Chanaanai timendi cum essent fortissimi.
Quaest. XXXIX.

AD DIDERANT autem Caleb, & Iosue, neque timeatis populum terrae huius, quia sciebant, q̄ valde timebant Hebraei Chanaanos, & ex hoc timore proueniebat rebellio ipsorum contra Deum, scilicet q̄ potius volebant reuerti in Aegyptum, quam ire ad Chanaanos dixerunt, neque timeatis populum terrae huius, quasi dicat non recte agit timendo illos, quia per istum indebitum timorem incurretis in multa mala. Non dixerunt tamen non est populus iste fortis, vt timere illum debeatis, quia falsum erat cum esset populus fortissimus respectu Hebraeorum, sicut Deus dixit Deuter. 9. scilicet audi Israel tu transgredieris hodie Iordanem, vt possideas nationes maximas, & fortiores te: populum magnum, atque sublimem filios Enachim, quibus nullus potest ex aduerso resistere, sed dixerunt non timeatis eos, quasi dicat, licet sint terribiles, vos non debetis eos timere, quia dominus vobiscum est, & transibit ante vos subiciens vobis nationes illas. Deuter. 7. & 9. capit. Dixerunt etiam, quia sicut panem, ita possumus eos deuorare. in hoc nituntur auferre omnem timorem, ostendēdo facilitatem subiiciendi gentes illos. nihil autem facilius est, quam manducare panem. dixerunt ergo, q̄ poterant eos, sicut panem deuorare. Et quia istud videretur esse falsum, absolute prolatur, cum praesupponeretur Chanaanos esse fortissimos, sicut Deus dixit Deuter. 9. q̄ nullus poterat illis ex aduerso resistere, additur, recessit ab illis omne praesidium, dominus nobiscum est. s. duo sunt, propter quae possumus deuorare populum istum. Primum quia licet sint fortissimi, recessit tamen ab eis praesidium, & cum non habeant fauorem Dei succubent. nobis autem e contrario est, quia dominus nobiscum est, fauendo nobis, & sic quantum illis perit tantum nobis crescit. non ergo timēdi sunt.

Considerandum q̄ vbi dicit littera nostra, recessit ab eis omne praesidium, aliqua littera habet recessit vmbra, alia littera, recessit tempus. Aliqui dicunt illam vmbra fuisse beatum Iob, qui fuit in terra Chanaan, & illum tunc fuisse defunctum, cuius meritis Deus sustinebat Chanaanos: mortuo autem illo non esset aliquis, propter quem Deus sustineret Chanaanos, ideo perirent statim.

Alij dicunt recessit ab eis tempus, & istam litteram sequitur August. & dicit, q̄ recessit ab eis tempus, quae etiam impijs ocula dispensatione datur tempus florendi, & regnandi, & istud tempus iam finitum erat in Chanaan, inquam dicitur, recessit ab eis tempus, ideo non erant timendi. Dicit etiam August. quod isti subtiliter hic distinguunt, nam cum dixerint recessit ab eis tempus, non dixerunt nobis venit tempus, sed dixerunt dominus nobiscum est, vt innuatur, q̄ impijs datur aliquis fauor ad tempus, & postea semper malū habent, cum bonis autem non est Deus ad tempus, sed in perpetuum, vnde ait. dominus autem in nobis:

A non dixerunt tempus recessit ab eis, & nostrum successit, sed dominus in nobis non tempus. illi enim tempus habuerunt: isti dicuntur temporum creatorem, & ordinatorem, & omnium dispensatorem habere, sed istud est sequendo litteram Aug. nostra tamen littera magis proprie habet, scilicet recessit ab eis praesidium, id est fauor Dei, & ita poterimus contra eos preualere.

Quid dicat Iosephus historiographus Iudaeus de missione exploratorum, & de consequentibus, & in quo discordet a veritate. Sed vide pro intellectu huiusmet do. Abul. Iosue 3. ca. q. 39. quia mirabiliter loquitur.
Quaest. XL.

CONSIDERANDVM q̄ circa istā missionē exploratorum, & quae inde secuta sunt Iosephus lib. 3. Antiq. in quibusdam aliter dicit, scilicet ducens autem eos Moyses in terram, quae vocatur conuallis, iuxta Chanaanorum terminos, existens populum in ecclesia congregauit, eisque in concione locutus est. ista conuallis est mansio Cadesbarne, & est iuxta terminos Chanaanorum, quae est in latere meridiano terrae Chanaan infra 34. capi. Et ait, cum Deus nobis duo bona promisit libertatē, scilicet & felicitatis terrae possessionem, aliud eo dante iā possidetis, aliud estis percepturi celeriter. in finibus namque sedemus Chanaanorum facietque nos de cetero procedentes, quod neque rex, neque ciuitas, sed neque omnis eorum exercitus obstabit: ergo praeparemur ad bellum, nō enim sine labore nobis haec terra conceditur, sed maximis eam prelijs obtinebitis. Verum autem dixit Iosephus, quia Deus promiserat duo, id est liberare de seruitute Aegypti, & dare terram Chanaan. primum iam factum fuerat. secundum de propinquo erat, quod autem dixit, quod pararentur ad bellum, & nō obtinerent terram sine magnis bellis scriptura non expressit, verisimile tamen est, quod suaserit Moyses populo parari ad bellum. Quod tamē diceret terram non sine magnis bellis obtinendam, non est verisimile, quia per hoc incuteret timorem populo pauido, sicut fecerunt exploratores, quod Moyses non faceret, qui nouerat cor populi, sed potius diceret facile esse capi terram Deo dante illam. Sic patet Deuter. primo, scilicet cumque venisset in Cadesbarne dixi vobis. venistis ad montem Amorrhē, quem dominus daturus est vobis: vide terram ascende, & posside eam, nolite timere, nec quidquam pauas. Iosephus tamen, qui loquebatur gentilibus, voluit facerem rem illis credibilem: ideo non inducit Deum in omnibus, sed loquitur modo humano.

Adiunxit Iosephus, mittamus exploratores, qui huius terrae bona considerent, & quae virtus sit habitantium in ea: elegitque notissimos viros exploratores duodecim. vnum de vnaquaque tribu, qui circueuntes omnem terram Chanaanorum a partibus circa Aegyptum iacentibus, vsque ad ciuitatem Emachim peruenerunt naturamque terrae, & incolarum considerantes validam, reuersi sunt quadraginta diebus omne opus explorantes: insuper & fructus quos proferebat illa terra portantes, eorum abundantiam per multitudinem bonorum, quae terra illa haberet, narrabant.

In his verum dicit Iosephus, & innuit, quod Moyses procurauerit mitti exploratores, sicut innuit littera praecedenti hic cap. veritas tamen est, quod Hebraei hoc procurauerunt Deuter. 1. capi. & ita fuit declaratum praecedenti. ca. dixit exploratores missos fuisse viros notos, quos scriptura vocat viros principes praecedenti capi. principes tamen notissimi sunt in populo: dixit et exploratum esse a partibus iacentibus circa Aegyptum

ptum, vsque ad ciuitatem Emachin, quod verum est, & loco huius dicitur precedenti. c. explorauerunt terram a deserto Syn, vsque Roob in trantibus Emath. est autē desertum Syn circa Aegyptum. Emath est, quod vocat Iosephus ciuitas Emachin, & ibi est mons Libanus.

Quod fuit suatum Hebræis ad non pugnare propter paupertatem. Quest. XLI.

ADDIDIT Iosephus, a voluntate tamē blandi populum suspendebant, metuentes paupertatis (sue inopiam, dicentesque flumina impossibilia transituros, & esse montes in superabiles iter agentibus, & ciuitates muris valde fortissimas. in Hebron autem gigantum prole se inuenisse dicebant: exploratores quidem videntes, quod cunctis quos ab Aegypto egredientes insperant maiores essent Chanaanai, & ipsi tabuerunt, & multitudinem hoc credere compulerunt.

In istis Iosephus ponit aliquid contra veritatē scripturę, dicens quod exploratores distrahant populo pugnare propter paupertatem: nam istud neque populus expressit, neque exploratores, vt patet precedent. capit. Deuter. 1. vbi ponuntur omnia dicta ipsorum, quod etiam dixit de fluminibus impossibile transiri, non dixerunt exploratores, sed Iosephus illud posuit propter Iordanem, cuius transitus postea non fuit sine miraculo Iosue 3. & 4. capi. nunc tamen si intraret Hebræi per mansionem Cadesbarne non essent transiri Iordanem, quia intrarent per meridiem, vt dicit precedent. capit. Iordanis tamen est in parte Orientali terrę Chanaan infra 34. capi. quod autem dixit de gigantibus, & de statura Chananorum, hoc expresserunt exploratores.

Sequitur illi autem ex his, quę audierant, possessionem terrę illius sibi difficilem iudicabant: solutoque concilio cum vxoribus, & filiis lugentes dicebant, tãquam Deus nihil eis opere, sed tãtũ verbo promitteret. Ista vera sunt, & continentur precedent. capit. nam propter illa, quę audierunt ab exploratoribus putauerunt, quod nũquam possent obtinere terram, ideo fleuerunt ipsi, & filii, & vxores eorum, vt dicitur supra in litera, & non solum dixerunt, quod nihil Deus promittebat eis in opere, sed in verbo, sicut dixit Iosephus, sed aliquid peius, scilicet odit nos Dominus, iccirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhęi, atque deleteret.

Quod fecerunt consilium interficiendi Moysen, & Aaron. Quest. XLII.

SE D additur rursus Moysen increpabant, & in clamabant ei eiusque fratri pontifici, & pessimam quidem, licet cum illorum blasphemis, habuerunt noctem. mane vero ad ecclesiam concurrerunt deliberationem habentes interfecto Moysen, & Aaron ad Aegyptum denuo remeare. Istud verũ est, quod contra Moysen, & Aaron fratrem eius pontificem murmurabant Hebręi, vt dicitur supra in litera: culpabant autē eos, quod eduxissent illos de Aegypto, de alia autem murmuratione, quę fuit contra Iosue, de qua precedent. capit. nihil dixit Iosephus, sed de sola illa, quę fuit contra Moysen, & Aaron, de qua supra in litera dixit etiã, quod habuerunt pessimam noctem, licet cum blasphemis Moysi, & Aaron, quia tota illa nocte fleuerunt miseriam suam, & maledicebant Moysi, & Aaron, qui videbantur esse causa malorum suorum, educendo eos de Aegypto.

Cum autem dixit, quod mane concurrerunt ad ec-

clesiam deliberantes reuerti in Aegyptum, verum est, vt patet supra in litera, sed quod dicitur, quod proposuerant occidere Moysen, & Aaron, antequam reuertentur, non habetur in litera. satis tamen colligitur in quantum dixerunt constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyses quidem ante hoc dux erat: in quantum igitur volebant alium ducem, innuitur, quod proponebat occidere Moysen, & Aaron: hoc autem forte esset, quia isti fuerant sibi causa malorum, & in vindictam illos occidebant, vel quia resistebant eis ne redirent in Aegyptum.

Sequitur vnus autem exploratorum Iosue, & Caleb, metuentes, in medium processerunt, tenebantque multitudinem confidere, supplicantes, & neque Deũ falsitatis arguere, neque credere his, quę pro terrore non vere de Chanaanis dicta videbantur, sed sibi potius, quod ad felicitatem, & possessionem bonorum eos decentius inuitarent, quando neque montium magnitudo, neque altitudo fluuioium virtutem colentibus, effectum poterat impedire: maxime cũ Deus securitatem prebeat, & eorum propugnator existat, pergamus ergo dicebant simul ad hostes, nullam timoris habentes suspicionem. sed duci credite Deo, vosque sequimini quo vocamur. Iosephus non facit mentionem, quando solus Caleb resistit exploratoribus precedent. capit. sed solum, quando Caleb, & Iosue simul se opposuerunt populo scindentes vestimenta sua, quod Iosephus tacuit, quia forte non erat consuetudo talis apud Romanos, quibus Iosephus ista scribebat. dixit autem, quod tenebat multitudinem, scilicet ne reuertentur in Aegyptum, suadentes nõ timere flumina, quod tamen non dixerunt Caleb, & Iosue, sed Iosephus iuxta pre-suppositum suum profertur: dixit etiam, quod non arguerent Deum falsitatis. hoc est, quod in litera dicitur, nolite rebelles esse contra Dominum.

Additur, & illi quidem dicentes hæc nitebantur itã populi mitigare. Moyses autem, & Aaron in terra prostrati, Deum rogabant non pro salute, sed vt quiescere faceret ignorantem plebem, eorumque sedaret animos excitationis passione turbatos.

De Moysen, & Aaron certum est in terram fuisse profectos, sed scriptura non asserit ad quid. Iosephus autē dicit, quod fuit ad rogandũ Deum, vt mitigaret ignorantiam populi, & praua desideria eorum, & tamen an fuerit ad hoc, vel ad aliquid aliud declaratum fuit supra q. 29.

Quare Iudæi voluerunt lapidare Caleb, & Iosue, cum tamen non offendissent populum. Quest. XLIII.

SE D queretur circa hoc, quod dicitur in litera: cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus vellet eos opprimere, quod intelligitur de Caleb, & Iosue, quomodo populus hoc voluit: nam Caleb, & Iosue non offenderant populum.

Dicendum quod vsque nunc Iosue, & Caleb non offenderant populum, neque populus murmurabat de eis, sed solum de Moysen, & Aaron. vt patet supra in litera. ideo isti ausi sunt loqui ad populum: Moyses autem, & Aaron non fuerunt ausi: vnde ceciderunt in terram, & nihil locuti sunt. Sed nunc Iosue, & Caleb videbantur offendisse populum: ideo populus concitatus voluit eos lapidare. primo quia videbantur dixisse verba iniuriola ad populum, scilicet nolite esse rebelles contra Dominum: in quo innuebatur, quod rebelles erant, & hoc erat apponere eis crimen. Secũdo quia resistebant desiderio populi. totus enim populus deliberauerat reuerti in Aegyptum: isti autē duo resistebant desiderio populi, ostendentes illud nõ esse rectum,

rectum, & istud satis erat motiuum ad hoc, quod populus indignaretur, licet non esset iustum motiuum. nam videbatur populus contemni, quod duo vellent se opponere toti populo.

Quare potius volebant eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis. Quest. XLIII.

AD HVC queretur cum populus vellet istos occidere, quare potius voluerunt eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis?

Dicendum quod fuit primo, quia populus ex ira mouebatur ad hoc. ira autem propter caliditatem naturę vult inferre statim punitionem. Ethico. capi. 8. ideo populus volebat statim illos occidere, sed nihil promptius occurrebat ad occidendum illos, quã lapidare eos, quia lapides presentes habebat, ideo hoc elegerunt.

Secũdo quia totus populus offensus fuerat ab istis duobus, ideo omnes volebant sumere vindictam de illis, sed non erat alius modus per quem a toto populo sumeretur vindicta, nisi per lapidationem, quia tunc quilibet de populo se vindicaret mittendo lapides in istos, ideo iste modus esset conuenientior.

Tertio fuit, quia iste modus puniendi erat secundũ legem, quando delictum alicuius se extendebat in p̄iudicium multorum, quod a toto populo lapidaretur peccans, sicut erat de colente idola Deute. 17. & de filio cõmumace, & ebrioso Deute. 21. & quia ista offensio ad totum populum extēdebat, omnes voluerunt eos lapidare.

Quarto, quia quãdo Deus volebat, quod homines valde timerent committere aliquod delictum faciebatur, & peccans lapidaretur a toto populo, vt sic totus populus videret, & timeret similia committere. Sic patet de adulterio, quia lapidabatur adultera secundũ legem Ioan. 7. sic etiam, qui violabat sabbatum: sic quod inuentus est colligens ligna in sabbato lapidatus est sequenti. c. sic etiam, qui blasphemauit nomen domini a toto populo lapidatus est Leui. 24. & hoc erat, quia delicta ista nimis displicebant Deo, & volebat, quod omnes timerent illa committere, & ad hoc faciebatur, quod totus populus poenam istam inferret, ita nunc populus volens innuere omnibus, quod non liceret alicui contemnere totam multitudinem voluit, quod poena ista ab omnibus inferretur, lapidando istos.

Quinto, quia poena, quę danda erat istis non erat iusta, ideo non poterat diffiniri per legem, sed solum ex quadam indignatione inferebatur, ideo debuit esse talis, quę ire competeret, & subito inferretur: talis autem fuit poena lapidationis, ideo ista conueniebat nũc, sed primum, & secundum sunt veriora.

Per gloriam Domini, quę apparuit tunc quid intelligitur. Quest. XLV.

QVÆRETUR quid est, quod dicitur, quod cum multitudo vellet istos lapidare apparuit gloria domini?

Dicendum quod gloria, vel maiestas signat apparatus aliquem magnum, per quem manifeste cognoscitur excellentia illius, cuius est, quia nulli alteri competit istud, quod vocatur gloria, vel maiestas: fuit autem istud aliquid signum excellens, quod Deus ostendit, per quod monstrabatur presentia eius circa populum, sed quid istud fuit, dici potest, quod non expresse ponit illud scriptura. intelligendum tamen est, quod fuit aliquis splendor insolitus in columna nubis. nam columna illa apparebat per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. supra 9. cap. habebat autem

A determinatum fulgorem, quem nunquam excedebat. nunc vero apparuit plus de lumine, vel mutatum est aliquid de figura, ita vt miraretur Hebręi, & timerent, & illud vocatur gloria domini, quia talem excellentiam nullus poterat monstrare nisi Deus.

Sed quidquid istud fuerit aut qualitercũque factũ: constat, quod fuit in columna nubis. primo quia dicitur in litera. apparuit gloria domini super tectum fededis, sed tectum fededis est tabernaculum testimonij, ad cuius ostium erat columna supra 12. & Exo. 29.

Secundo & clarius, quia infra 16. ponitur simile cũ dicitur, Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fededis, quod postquã ingressi sunt operuit illud nubes, & apparuit gloria domini, & sic patet, quod gloria domini nihil aliud erat nisi nubes, quãdo in ea apparebat aliquid insolitum, per quod populus manifeste cognoscebat specialem Dei presentiam. Tertio patet per Iosephum li. 3. Antiquam vbi litera nostra dicit apparuit gloria domini: dicit ille. astitit autem nubes, & stans super tabernaculum significauit Dei presentiam.

Ad quid Domini gloria apparuit. Quest. XLVI.

SE D queretur ad quid apparuit nunc ista gloria Domini? Dicendum quod fuit primo ad liberandum Caleb, & Iosue a morte: volebat enim populus eos lapidare, & non cessarent, nisi videret aliquid fortissimum, quod eos impediret, ideo ostendit Deus nunc gloriam suam, de qua Hebręi nõ possent dubitare, vt sic timentes cessarent ab eo, quod proposuerant, & istud innuitur in quantum dicitur. apparuit gloria domini super tectum cunctis filiis Israel, & sic pp illos apparebat. Est autem intelligendum, quod cum Caleb, & Iosue viderunt, quod populus volebat eos lapidare, timentes fugerunt ad Sanctuarium, vt saltem propter loci sanctitatem populus non auderet nocere eis. tunc autem apparuit gloria Domini in nube, & populus timens cessauit a proposito suo. simile patet infra 16. quando multitudo Hebręorum murmurauit contra Moysen, & Aaron dicentes, vos interfecistis populum domini. orta autem seditione Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fededis, & dicitur, quod postquam ingressi sunt illuc operuit illud nubes, & apparuit gloria domini, & tunc non ausi fuerunt Hebręi nocere eis, quia potius intelligendum est, quod tantum terrorem incussit eis gloria domini, quod ipsi potius timuerunt occidi, quasi Deum offenderent, sicut ergo tunc non ausi fuerunt Hebręi tangere Moysen, & Aaron propter gloriam domini apparentem, ita & nunc non ausi fuerunt lapidare Caleb, & Iosue propter eandem gloriam apparentem.

Secundo fuit ad tollendum Hebręis propositum de redeundo in Aegyptum. nam ante hoc deliberauerant illuc redire dicentes. constituamus ducem, & reuertamur in Aegyptum, supra in litera. nunc autem videntes gloriam domini, quę necessario appareret, & cum quodam terrore, agnoscerent se offendisse eum, & cessarent a proposito. hoc autem patet in quantum Iosephus, qui ante hoc illud decreuerant post hæc nihil de hac re locuti sunt, neque murmurauerunt contra Moysen, & Aaron, sicut prius, sed hoc non facerent, nisi aliquid magnum apparuisset eis, quod a proposito eos reuocaret, & istud fuit agnoscere per gloriam domini apparentem, quod cum offenderent.

Tertio fuit, vt Moyses acciperet audaciam loquendi ad populum. nam ante hoc Moyses, & Aaron timentes occidi deciderunt in terram, & nihil locuti sunt, vt patet supra in litera, post hoc autē Moyses increpuit consi-

confidenter populum predicans ei omnia mala, & populus non ausus fuit respondere. hoc autem non fuit nisi, quia timuit valde populus ex gloria domini apparere: Moyses autem cepit audaciam ad loquendum.

Quarto fuit, & precipue ad hoc, quod mitigaretur ira Dei, & non deleteret populum. nam per istam murmurationem meruerat deleri, sicut Deus dixit supra in litera. *ut* quequo detrahet mihi in omnibus signis, quod feci coram eis populus iste: feriam igitur eos pestilentia atque consummatione istud facturus erat Deus, nisi Moyses oraret pro populo, & populus doleret de peccato, sed non poterat dolere, nisi agnoscerent peccatum non poterant autem agnoscere illud, nisi aliquid mutaret in intellectum eorum, istud autem fuit gloria domini apparet, quod ostendit eis errorem suum, & timorem incussit, & tunc doluerunt Hebrei valde de peccato suo: non solum cessantes a desiderio priori de eundo in Aegyptum, sed etiam volendo statim ascendere in terram Chanaan, sic patet infra in litera. locutus est Moyses uniuersa verba hec ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis, & ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt, parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est, quia peccauimus, & sic patet, quod agnouerunt peccatum suum in quantum murmurauerunt, & dixerat se velle reuerti in Aegyptum, & hoc totum fuit propter apparitionem nubis. conueniens ergo fuit, quod appareret gloria domini in nube. *Et ait Moyses ad dominum.* Hic ponitur oratio Moysi ne destruerentur Iudei. semper enim pro eis exorabat, licet immeriti essent: Deus tamen cum ad hoc incitabat, ut non deleteret Israelitas: nam statuerat delere illos, nisi precibus alicuius viri sancti placaretur: mouebat ideo virum sanctum Moysen ad orandum pro eis: nam nisi ipse mouisset, non potuisset Moyses orare pro eis, ut patet Ioan. 15. cap. sine me nihil potestis facere, id est si ego non mouero vos ad operandum nullum opus meritorium facietis. *Ut audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum.*

Quibus rationibus rogabat Moyses Deum ne deleteret Israelitas. Et quo modo per suasionis Moyses ad Deum, est usus, & cautela, quaedam de modo suadendi. Quæst. XLVII.

Hic ponuntur rationes quas Moyses allegabat contra Deum, ut non deleteret Israelitas, & ut essent fortiores rationes, non procedebat implorando misericordiam ex parte Hebræorum, sed inducendo, quod Deo non erat honor aliquis, sed magis dedecus ista facere. Et sunt ista argumenta fortissime persuasiva, apud theoricis in persuasio fieri debet ex ea parte, qua homo magis suavis est, diligunt autem homines naturaliter magis bonum suum, quam aliorum, & impensius laborant effugere damna sua, quam proximorum, ideo si aliquis orauerit alterum pro eo, quod est honor, vel utilitas sua, & alterius, facilius suadebitur ei si dicatur, quod in illo actu peruenit honor sibi, quam si rogetur, quod faciat, quod est honor alterius, idem de malo euitando. Ita se habebat Moyses ad Deum, quia in ista deletione Hebræorum non solum dicebat esse malum eis, sed videbatur malum etiam Dei, scilicet dedecus, ideo Moyses non orauit Deum ne hoc faceret, quia erat damnus Israelitarum, sed quia erat damnus Dei, scilicet quia dicerent Aegyptij, & omnes habitatores terre, Deus Hebræorum eduxit eos de Aegypto, & quia non poterat introducere in terram, quam promiserat eis occidit illos in montibus, in quo videbatur nimis detrahi gloriæ diuine, quia erat locus verisimilis arguendi ca-

lumnatoribus contra Dei potestatem. Similis ratio habetur Exo. capi. 32. quam iterum fecit Moyses contra Deum, cum delere vellet Israelitas pro idolatria.

De quo habetur optimum documentum theoricum, quod cum quis vult alteri suadere exorando ad faciendum aliquid, & ex actu sequitur aliquod bonum, quod est commune ipsi, qui exoratur, & exoranti, vel ei pro quo oratur: non sunt inducendæ rationes ex bono, quod consequitur exoranti, vel ei pro quo oratur, sed ex bono, quod consequitur ei, qui exoratur etiam si illi minima pars boni eueniat.

Et istud est generale documentum pro omni suasionem. Sed adhuc magis tenet cum inducimus aliquod ad non faciendum, quod facere volebat confirmatio, quod inde sequatur damnum, vel dedecus, quam cum exoramus, ut aliquid faciat, Et cum exoratur quisquam, ut aliquid faciat, erit generalius si arguatur, quod inde sequitur honor, quam si utilitas. nam ad honorem rari sunt, qui non moueantur, ad utilitatem autem non mouentur omnes: potissime quia utilitas interdum inhonesta est, scilicet quia modus acquirendi est illicitus, honor autem eis, qui vulgariter sentiunt, semper videtur esse honestus. *Ut audiant Aegyptij.*

Quot modis possit intelligi verba, ut audiant Aegyptij. Quæst. XLVIII.

POTEST ista litera induci dupliciter propter istam coniunctionem, ut, quæ potest dicere causam, vel finalem, vel consecutionem. si dicat causam finalem est sensus iste increpatorius, sicut cum aliquod partim iridemus, & partim increpamus, dicentes hoc facis, ut ab omnibus vitupereris. quod cum hoc feceris omnes te vituperabunt, & tunc ex modo prolationis apparet irrisio. Sic autem erit sensus, quod Moyses aliquo modo quasi increparet dicens. domine tu vis delere populum istum, ut Aegyptij, & habitatores terre huius dicant, quod eduxisti populum istum de Aegypto ad introducendum in terram promissam, & quia non potuisti introducere, occidisti illos. quod non sequetur alius finis ex hoc facto, nisi istud crimen, quod tibi imponet Aegyptij, & habitatores terre huius. Alio modo potest significare, ut consecutionem, & est sensus, quamquam tu deleas populum istum ad bonum finem, scilicet ut incredulitas eorum puniatur: tamen non consequetur ex hac punitione aliquid alterum, nisi quod Aegyptij, & habitatores terre huius dicent, quod non poteras implere, quæ iurasti: ideo occidisti hanc multitudinem. hoc tamen est inconueniens: ideo non licet, quod occidatur hec multitudo.

Ut audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum. Id est ut audiant Aegyptij de quorum terra eduxisti Israelitas, quod occideris eos, & murmurabunt contra te dicentes, quod non poteras eos introducere, quælibet enim gens hoc dicere poterat. maxime illi, qui de Hebræorum prosperitate dolebant atque timebant.

Gentes, quæ inimicabantur Israelitis, & cum quibus pugnaverunt. Quæst. XLIX.

ISTAE autem erant multæ gentes, scilicet Amalechite, qui primo contra eos bellum gesserunt, & iam victi fuerant, ut patet Exo. c. 17. Erant etiam Madianite, qui propinqui erant terre illi, per quam transibant Israelite, & machinati sunt qualiter eos deleterent hostiliter se contra eos gerentes. ideo eos postea Israelite deleuerunt, ut patet infra 31. ca. Erant etiam Moabite, qui eorum impetum ferre non potentes machinati sunt dolos, conuocantes Balaam ariolum de Aram, ut malediceret Israelitis, ut patet infra

infra cap. 22. ideo postea in maledictionem datum est ne intrarent ecclesiam Dei, ut patet Deuter. 23. capi. Erant etiam Ammonite, qui in eadem machinatione cum Moabitis fuerunt, & eadem poena puniti sunt, ut patet preallegato. capi. Erant quoque Chanaanite, & Amorrhæi, ceterique populi, quorum virtus elanguit auditis his, quæ faciebant Israelite in alias gentes, & quæ miracula pro eis Deus faceret, ut patet Iosue capitu. 2. timuerunt, & Philistij. timuerunt etiam omnes vicinæ gentes de hoc Exo. 15. c. ascenderunt populi, & irati sunt, & dolores obtinuerunt habitatores Philistij. tunc conturbati sunt principes Edom, & robustos Moab obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Quamquam igitur omnes gentes, & precipue habitatores terre illius, in qua erant Iudei possent calumniari: Aegyptij tamen maiorem habebant causam calumniandi. ipsi enim grauiore sustinuerunt poenas super gentes alias. nam Aegyptiorum serui erant Iudei, a quibus in seruitijs, & tributis magnum lucrum acquirebant. Cum autem educti sunt de Aegypto grauem rerum suarum Aegyptij iacturam passi sunt, tanquam si medietas bonorum totius Aegyptij perderetur: poenas etiam durissimas luerunt, ut patet in plagatum 10. inflictione, & miserabili earum tolerantia, & quod ceteris grauius fuit, precipua pars virorum Aegyptij, & equites, & equi, & currus cum rege suo, profundo Maris rubri gurgite absorpti sunt. Aegyptij ergo, qui omnia hæc inuaserat, si audiret Hebræos propter quos tanta cruciamina, iacturamque rerum suarum tolerauerant in deserto deletos fore, ut gauderent, & de Deo illorum mordaciter detraherent, dicentes quod non potuerit eos introducere in terram pro qua iurauerat, ideo deleuerit eos in montibus.

Et habitatores terra huius. Id est etiam habitatores terre in qua tunc erant Iudei cognoscentes mortem eorum detraherent de Deo.

Quomodo dixit Moyses habitatores terra illius cum essent in solitudine. Quæst. L.

SED dicitur quomodo Moyses dixit habitatores terre illius, quia ibi erant deserta magna, & nullus habitator, sicut dictum est hic. *in* vltima mortui essent in Aegypto, & in hac vasta solitudine. Respondendum est, quod in terra illa, in qua tunc Iudei erant, non erant aliqui habitatores, sed erant in circuitu. *Amalechite Chanaanite, Idumæi, Moabite, & Ammonite, maxime autem Amalechite, & Chanaanite.* nam cum sequenti die ascendere vellent Iudei in terram Chanaan, descenderunt Amalechite, & Chanaanite de montibus, & percusserunt eos, ut patet infra: etiam quæ Deus iussit Moysi, ut moueret castra de loco in quo erant, quia erant vicini Chanaanite, & Amalechite, ut patet infra, & isti etiam calumniarentur dicentes, quod Deus non potuisset introducere Israelitas in terram, quam iurauerat dare, ideo occidit illos. *Qui audierunt, quod tu Domine in populo isto sis.* *Specialius, quam in alijs populis: nam Deus vbique est. specialius tamen operabatur apud Iudeos, quam apud alias gentes: nam respondebat ad omnia quæ sita eorum in voce intra Sancta sanctorum: in quo specialius erat aliquid Iudeis, quam ceteris populis. sic patet Deuter. c. 4. gens magna, & non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus noster cunctis observationibus nostris.*

Ponit autem Moyses hic quasdam conditiones ad fortificandum argumentum contra Deum. nam responderet aliquis pro Deo, quod non possent gentes de Deo dicere verisimiliter, quod occiderat Israelitas,

quia non poterat eos introducere, sed quod occidit eos, quia habebat illos exosos. Ad hoc Moyses arguit non esse opinabile apud gentes, quia ipsi audierant, quod Deus in populo isto specialius apparebat, quæ in alijs, & quod loquebatur eis facie ad faciem, protegebatque eos columna nubis, & ignis per diem, & noctem, quæ sunt signa magni amoris, qualia nulli populo monstrata fuerant. ergo cum occideret eos, apparebat, quod non occideret tanquam exosos, sed quia non poterat introducere, & ob hoc antequam esset in actu introducendi, ne tunc cum committerent bellum, non posset eos eruere de manu hostili, elegit magis eos nunc occidere, ut non crederetur fecisse ex impotentia. si tamen Deus non monstrasset Iudeis tanta signa amoris, quæ hic apparent, posset dici, quod occidisset eos, quia habebat exosos, & ob hoc Moyses inducit ista ad tollendam responsonem, quæ daretur pro Deo.

Et facie ad faciem videaris. Id est audierunt Aegyptij, & habitatores terre huius, quod tu videris in populo isto facie ad faciem, quod est maximi amoris signum.

Quomodo intelligitur, quod Deus videbatur facie ad faciem, & ore ad os loquebatur. Quæst. LI.

DICITUR hoc propter prophetas, quod non videbatur facie ad faciem, sicut dicitur de Moysen supra c. 12. *et* ore ad os loquebatur ei dominus, & Exo. 33. *et* loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Sed magis proprie dicitur, quod videbatur Dominus facie ad faciem, quia representabat se clarius genibus istis, quæ alijs. *in* figuris assumptis, vel in angelo representante se in voce procedente de nube, & potissime cum erant aliquæ figuræ, quæ multum representabant gloriam Dei, & sicut cum visus est super montem Sinai, & sub pedibus eius quasi opus lapidis Saphyrini, & quasi celum cum serenum est, & ibi dicitur, quod totus populus vidit Dominum, & comederunt atque biberunt, ut patet Exo. di. 34. c. Iste sensus est conuenientior superiori, quia hic dicitur, quod audierunt Aegyptij, & habitatores terre, quod videretur Deus in populo, quod est videri a popularibus, & in secundum sensum superiorem non videbatur a popularibus, sed a prophetis, nec ab omnibus, sed a solo Moysen, ut patet supra ca. 12. Item quia dicitur, quod Aegyptij, & habitatores terre audierant hoc: non poterat tamen vulgari apud gentes alienas aliquid de populo Hebræorum, nisi inter Hebræos esset valde notum, sed quod videretur Deus facie ad faciem a Moysen etiam inter Hebræos non erat valde notum, quia istud erat in quo differabat Moysen a ceteris prophetis, quod vulgares distinguere nescirent, nam & prophetis alijs incognitum erat, nisi cum Deus dedit differentiam prophetiæ inter Moysen, & reliquos, ut patet supra 12. c. non ergo intelligitur de visione qua Moysen Deum videbat, sed de ea, quæ pertinebat ad totum populum.

Adhuc autem de ista dicendum, quod non intelligitur de aliqua speciali visione, quæ aliquando fuerit, sed de visione, quæ semper duraret, quia dicitur hic, & facie ad faciem videaris, quod significat consuetudinem, scilicet quod erat in consuetudine apud Iudeos videre Deum facie ad faciem, & non conuenit, nisi pro visione columnæ, quia ibi Deus apparebat specialiter, cum scirent illam nubem moueri ad preceptum Dei, & quod angelus Domini esset in ea, ut patet Exo. capi. 14.

Aliquando etiam inde audiebantur voces, sicut cum totus populus audiret voces angelorum in monte Sinai, quas scriptura vocat voces Dei: videri autem illam nubem

nubem in qua Deus demonstrabat specialiter aliqua opera sua, erat videre Deum facie ad faciem, quod audierant Aegyptij esse apud Iudaeos, quia nihil apud illos manifestius erat, & semper fuit ex quo recesserunt de Aegypto, usquequo introierunt in terram Chanaan, ut patet Exo. 13. capi. scilicet non defuit columna nubis per diem, & columna ignis per noctem coram populo.

Et nubes tua protegat illos. Id est audierunt Aegyptij, & ceteri habitatores terrae, quod nubes tua, id est nubes a te missa, vel data protegat Israelitas, id est cooperat eos, & hoc est signum dilectionis, ex quo arguit, quod non occideris eos, quasi haberes exosos, sed quia non potuisti introducere in terram pro qua iurasti.

An fuerit vna nubes protegens Israelitas, & alia, quae praeceperet in via, vel vna tantum.
Quaest. LII.

DE ista nube protegente Israelitas apud multos dubium est. Quidam enim volunt, quod esset solus vna nubes in populo Hebraeorum, & illa esset in figura columnari ad praecedendum in via, & cum castra figerentur, sedebat super Sanctuarium, ut patet supra 9. cap. & hanc aliquando vocant nubem, aliquando columnam.

Alij dicunt duas fuisse nubes in populo Hebraeorum, vnam, quae erat parua, & in modum columnae erecta in sublime, & erat ad monstrandum viam, de qua nunc dictum est. alia erat nubes magna, quae erat extensa super omnia castra Hebraeorum ad protegendum eos a febre solis in desertis Arabiae, ubi est terra valde calida, & ista vocatur nubes, & non columna, quia non erat erecta in sublime modo columnari, sed erat extensa, quod proprie pertinet ad nubem, & de hac dicunt intelligi, quod habetur hic.

An nubes fuerit distincta a columna.
Quaest. LIII.

SE non dubium est an ista nubes fuerit, videtur autem ex litera, quod sic, quia dicitur hic de nube protegente, & postea de columna: unde distinguitur in numero, quia duplicatur de eis sermo, & distinguuntur in proprietate, quia vna vocatur columna, & alia nubes. si tamen essent idem non fieret hoc. Item quia dicitur hic, quod nubes protegebat Israelitas, & columna praecedebat eos, in quo distinguitur proprietates istarum nubium: nam columna nubes non poterat protegere, id est operire castra, sed de nube dicitur, quod protegebat: necesse est igitur poni diuersas nubes, vna quae vocetur nubes, & alia, quae vocetur columna.

Respondendum est, quod de ista columna, & nube Exo. 18. c. argutum est ubi sufficienter probari videtur solam nubem fuisse apud Hebraeos columnarem, & nullam, quae teget omnia castra, & apparet hoc, quia quando Aegyptij super mare rubrum iruebant super Hebraeos castrametantes in littore, columna nubes, quae erat in parte anteriori reliquit illam, conuertens se ad posteriora, & angelus cum ea, ut esset tenebra inter Aegyptios, & Israelitas. si tamen fuissent duae nubes apud Hebraeos, scilicet vna, quae praecederet, & alia, quae operiret castra, non oportuisset fieri mutationem istam nubis ab anteriori parte ad posteriorem: maxime quia hoc erat contra conditionem communem praecedentis nubis, quae semper erat in parte anteriori, ergo non erat ibi alia nubes, quae protegeret castra: potissime quia si aliqua talis nubes fuisset, magis conueniret illi velare

posteriorem partem exercitus, quam nubi, quae praecedebat: nam nubes columnaris praecedens erat parua quantitatis: ea autem, quae tegebat castra si daretur, esset valde magnae quantitatis. posset ergo melius appositae inter Israelitas, & Aegyptios velare posteriorem partem castrorum, quam nubecula praecedens, sed non fuit ipsa interposita, ergo non erat. multa quoque inconuenientia sequuntur, posita ista nube operiente castra, de quibus dictum est Exo. c. 13. Et quamquam ad effugiendum istam literam, quae videtur ponere duas nubes, aliqui conantur respondere ad inconuenientia illa: tamen non est sufficiens responsio. ideo dicendum est, quod in populo Israel erat solum vna nubes columnaris, & parua, ad praecedendum Israelitas in via, & lucendum eis per noctem in castris, & ista aliquando vocatur nubes, aliquando columna: nubes autem vocatur secundum substantiam, quia erat de natura aliarum nubium. vocatur columna secundum figuram, quia erat facta modo columnari, scilicet magis habens de longitudine, quam de latitudine, & ista praecedebat Israelitas, nec habebant aliquam nubem regentem castra: nam Deus refrigerabat illos, & non erat necessaria nubes, quae eis multa solatia tolleret, ut declaratum est Exo. capi. 13.

Ad rationes postas in principio praecedent. q. Et ad quid proficiat repetitio sententiae per synonyma, quae in scriptura sacra saepe ponuntur, ut & Moyses hic videtur.
Quaest. LIIII.

AD argumenta in contrarium respondetur, ad primum, cum dicitur, quod ponitur hic bis de nube, & columna, dicendum est non solum ex hoc esse duas: nam fit repetitio eiusdem, modo carminum, & poetarum, qui ad pulchritudinem reperunt eadem per diuersa verba, & tamen eadem sententia penitus est. Scriptura sacra etiam idem obseruat repetens verba, & pertinet hoc ad iratos, vel ad valde iocundos. sic patet 3. Regum. c. 12. scilicet quae nobis pars in David, & quae hereditas in filio Isai: ad idem pertinent istae duae clausulae: nam idem significat habere partem in David, & hereditatem in filio Isai, qui est ipse David, & hoc frequentissime fit in prophetis, & in Psalmis. sic Psal. 113. in exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. id est. n. exitus Israel de Aegypto, & exitus domus Iacob de populo Barbaro, quia domus Iacob, & Israel idem sunt: Aegyptus est & populus Barbarus idem sunt. replicatur tamen ex modo carminis, & ad quandam decorem rhetoricum, ita hic bis ponitur de nube, & columna, non quod diuersa sint, sed ad ornatum. Et quando confirmatur, quod hic distinguuntur istae duae nubes in figura, cum vna vocetur nubes, & altera columna. Dicendum est non fieri propter hoc, sed magis ad ponendum vtrumque nomen istius nubis praecedentis. ponitur autem nomen figurae eius in quantum vocatur columna, & nomen naturae in quantum vocatur nubes. sic est de tabulis in quibus scripta est lex. nam aliquando dicitur lex scripta in duabus tabulis, aliquando dicitur scripta in lapidibus, sed idem est: tabula tamen dicitur ibi figuram, & lapis dicitur naturam.

Confirmatur autem magis in hoc responsio supra posita, scilicet quod ista repetitio fiat propter ornatum, quia quocumque sic repetuntur sententiae nunquam eadem verba repetuntur, quia ista esset inutilis repetitio, & contra ornatum rhetoricum, sed per diuersa verba idem primo significantia, aut aliquantulum aequalentia, ut patet in duobus supra positis exemplis, ut cum vocatur David, & postea filius Isai, & vocatur Aegyptus, & postea populus Barbarus, ita hic vocata est primo nubes ista, quae praecedebat, secundo

vocatur

vocatur columna, ne reperatur idem nomen. Et adhuc magis apparet veritas huius, quia isti confirmant per hoc, quod dicitur nubes, & columna, adferentes nubem semper esse eam, quae operiebat castra Israel, & columnam solum esse praecedentem castra. Sed hoc falsum est, quia columna quae praecedebat castra vocatur aliquando nubes, ut patet supra cap. 9. & 10. ubi necesse est intelligi de nube columnari, quae praecedebat castra. ita ergo accipietur hic pro eodem nubes & columna.

Ad secundum argumentum, cum dicitur, quod nubes protegebat, & tamen columna non poterat protegere, ergo diuersae sunt. Respondendum est, quod argumentum istud concluderet si probaretur, quod ista nubes, de qua hic dicitur, tegebat omnia castra. sed hoc falsum est, nec potest patere ex litera dicitur tamen, quod nubes protegebat eos. itegebatur aliquid de castris, quae saltem protegebat tabernaculum. sic patet supra cap. 9. scilicet cumque ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat, & ibi necesse est intelligi de nube columnari, praecedente castra. operiendo autem tabernaculum dicebatur operire Israelitas, ut patet supra c. 10. scilicet nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent: posuit tamen Moyses protegere, & postea praecedere, ut sicut non repetebatur sententia per eadem nomina, ita nec repetebatur per eadem verba. & est tunc pulchrior locutio, cum fuerit maior abundantia synonymorum.

Sed dices, quare Moyses videtur huiusmodi locutione? Respondendum est, quod valde ei conuenit: volebat enim suadere Deo, ne occideret Israelitas. Suasio autem rhetoricorum actus & finis est, ideo Moyses debebat sequi modum rhetoricum quantum posset. Est autem quidam modus suasionis, cum materiam exaggeramus repetendo eandem sententiam per multa verba: nam quidam facilliter permoueri nequeunt audita semel eadem sententia, cum autem crebro insonuerit auribus eorum, permouentur, non tamen decet eisdem verbis repeti, quia hoc fastidium generat. necesse est igitur per alia verba aequalentia repeti. Et istum modum suasionis sequitur Isidorus in libro Synonymorum, ubi incitat hominem ad plangendum de peccato per repetitionem eiusdem per voces synonymas: tanta autem efficaciam est modus iste suadendi, ut Isidorus vir clarissimus lecto illo libro Synonymorum dicit se fuisse motum in lamentum, quod profecto magna efficaciam suasionis est. sic autem faciebat hic Moyses.

Et in columna nubis praecedas eos per diem. Dicebatur Deus praecedere Israelitas in columna, quia illa columna, quae dirigebat eos in via, non mouebatur naturali motu, sicut declaratum est satis Exodi cap. 40. sed mouebatur mouente angelo Dei, ut patet Exodi 14. cap. ea autem quae angeli faciunt dicitur Deus facere, quia iussu eius faciunt, & quia lex vetus non multum distinguit de angelis & Deo, de cuius causa dictum est Exo. 19. c. ista nubes quae praecedebat Israelitas erat illa, quae vocatur supra nubes, licet hic vocetur columna, ut supra declaratum est. erat autem processio ista columna ad demonstrandum viam, ut patet Exodi cap. 13.

Et in columna ignis per noctem. Id est etiam audierunt, quod praecedis populum istum per noctem in columna ignis, ad monstrandam viam per noctem, & in vtroque magni amoris signum demonstratur, ideo dicitur, quod non occideris hanc multitudinem, nisi quia non poteras introducere in terram pro qua iurasti.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

Conueniens fuit, ut columna dici esset nubes & noctis ignis, & non e contrario. Et quod Hebraei non leguntur ambulasse in deserto per noctem.
Quaest. LV.

DICITUR quod Deus praecedebat in columna ignis per noctem, & in columna nubis per diem, quia nec columna nubis per noctem aliquid proficeret, nec columna ignis per diem. ignis enim positus in manifesto ad solem videri non posset, ideo si columna praecedens esset ignis, nullum signum per eam haberent. Si vero per noctem esset nubes, identidem non appareret. fuit igitur conueniens nocti ignis, & diei nubes. de ista columna ignis dicendum est, quod non erat verus ignis, sed similitudo ignis, sic patet supra cap. 9. cum dicitur, quod per noctem erat super tabernaculum species ignis, & per diem nubes. de hoc etiam magis declaratum est Exo. cap. 13. Item quamquam dicitur hic de columna ignis per noctem, & nubes per diem: non est intelligendum, quod essent duae columnae, sed vnica, & illa erat columna nubis & ignis, & secundum veritatem erat columna nubis, tamen apparebat ignis per noctem, & hoc iustificabat ad hoc, quod iurauerat Israelitis, nam calore eius non indigebant. Si autem fuisset eis calor necessarius, sicut lumen, non sufficeret similitudo ignis, sed requireretur verus ignis, quia similitudo ignis non calefacit, de his Exo. cap. 13. declaratum est.

Dicitur hic de ista nube, quod praecederet per diem, & columna ignis, quod praecederet per noctem, non tamen erat eis hoc aequale, quia ad quamlibet mutationem castrorum signum dabat, & praecedebat columna nubis, sed non faciebat hoc columna ignis, quae per noctem nunquam mouebatur Iudaei. non enim leguntur ambulasse per noctem, nisi cum transierunt mare rubrum sequentibus Aegyptijs a tergo, ut patet Exodi capitulo decimoquarto, tunc enim necessitas urgebat: praestabat tamen columna ignis ministerium suum quotidianum, sicut columna nubis, quia per quamlibet noctem lucebat illuminans omnia castra, & hoc erat magnum beneficium Iudaeis: erat autem nubes eadem, quae per diem praecedebat, vel apparebat super tabernaculum, & columna ignis quae lucebat per noctem, sed per diem videbatur nubes lucida, sicut erat: per noctem autem videbatur ignis, quamquam non esset.

Quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem. Id est audierunt habitatores terrae istam magnam destructionem, & mirabuntur, atque calumniandi occasionem habebunt, quod tantam multitudinem Deus occiderit.

Et dicitur, quasi vnum hominem ad fortificandum argumentum Moysi. nam si Deus occideret magnam partem populi, etiam si medietatem, vel ultra, dum tamen relinquerentur aliqui, in quibus possent compleri promissiones de introducendo in terram Chanaan, posset praesumi, quod occideret Deus illam multitudinem propter peccata, cum tamen occidisset omnem multitudinem nullo penitus relicto, in quo possent compleri promissiones, non videbatur hoc factum in poenam peccatorum, sed quia non poterat implere quae promiserat, ut non incurreret verecundiam. & rectissimum argumentum istud est, scilicet quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem, id est ita occidisti illos, ac si occideris vnum hominem, quasi dicat pro peccatis vnus homo aut pauci consueverunt puniri: tota autem multitudo nequaquam, quia illud non esset punire, sed delere.

C c

Et di.

Et dicant non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat. Id est sequetur ex isto facto, qd Aegyptij, & habitatores terrae dicant hoc. nam habebant verisimiles rationes ad concludendum. scilicet quae posita sunt a Moysse.

Dicitur autem in terram pro qua iuravit, quia iurauerat Deus Abraham dare semini eius totam terram Chanaan Genes. 15. c. & sub hac forma promissit alijs patriarchis. scilicet in virtute iuramenti praestiti Abraham, de quo Genes. 26. c. cum sit promissio ad Isaac. audierant enim Aegyptij, & alij habitatores terrarum referentibus Iudaeis, qd promississet eis Deus terram Chanaan. Sic enim dixerunt Gabaonitae cum reddiderunt causam, quae se fecerant Israelitis. scilicet qd audierat Deus promississe Moysi tradere Israelitis omnem terram Chanaan, ideo timentes venerunt ad eos, vt confederarentur, vt patet Iosue c. 9.

Uero occidit eos in solitudine. scilicet in hoc deserto Pharae apud Cadesbarne, quae erat magna solitudo, vt ipsi dixerunt. scilicet & non in hac vasta solitudine. habebant autem gentes motuum ad dicendum hoc, opinantes de Deo, velut de viro. scilicet qd Deus cognoscens fortitudinem Chanaanorum, aut aliqua alia impedimenta sciebat qd non posset introducere eos in terram promissam: ideo praecipit occidere eos in solitudine, quia minus verendum erat nunc eos delere, qd cum cepissent bella Chanaanorum, non potens eos euere de manu hostili, succumbere permetteret genti Amorrhaeorum: praecipit quia nunc praesumi poterat aliquid, qd occidisset illos aliqua iusta causa. Cum vero permitteret in manu hostili, manifestum erat, qd ex impotentia ageret, ideo voluit praecipere, vt occideret, istam autem contumeliam nomini suo Deus cauere debebat, ideo non erat expediens, quod occideret omnem multitudinem simul.

An ista subannatio Gentilium contra Deum procederet, vt dicebat Moyses & an tempore eius essent bella deorum & signimenta poetarum, & qui fuerunt primi poetae in orbe, & quo tempore inceperunt. Quaest. LV I.

CIRCA hoc sciendum est, qd Moyses similia argumenta fecit ad suadendum Deo, cum iterum voluit delere totam gentem Hebraeorum pro idolatria, vt patet Exo. cap. 32. & tamen id, quod gentes dicitur erant si Deus tunc occideret Israelitas contrario modo se habet, ad id, quod dicitur hic. nam ibi dicitur. ne quae dicant Aegyptij, callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleteret de terra. sensus autem illius est, qd Deus eduxerat fraudulenter Iudaeos de Aegypto. scilicet qd habebat eos exosos & volebat interficere, & tamen quia non poterat occidere in Aegypto, eduxit fraudulenter in desertum, vt occideret in montibus. hic autem innuitur, qd Deus volebat introducere Israelitas in terram Chanaan, & ob hoc eduxit eos de Aegypto, cum tamen postea vidit, qd non posset eos introducere, occidit eos.

Et verum est, qd licet ista includant conditionem, tamen vtunque dicere poterant gentes: est tamen vtraque subannatio falsa. de illa quae habetur Exo. c. 32. ibi late dictum est, & illa adhuc erat irrationabilior quam haec.

Contra positionem, quae habetur hic dicendum est, qd non procedit rationabiliter: non est. n. verisimile, qd Deus Hebraeorum non posset introducere Israelitas in terram promissam, quia si ipse poterat occidere sexcenta millia virorum, quasi vno impetu, posset occidere hostes eorum sine peste, siue quodam alio modo. Item cum potuerit mare rubrum dividere, vt transirent Hebraei per illud, potuisset quamcumque gentem delere, quod facilius erat.

Sed ad hoc respondebunt Gentiles ex fundamento suo non valere. ipsi. n. ponunt deorum pluralitatem, & rivalitatem & mutuum pugnam, vt patet per Virgilium. 2. Aeneidos, vbi introducuntur quidam dii pugnantes pro Troianis, & alij pro graecis. nam & ipsa dea Venus quae Troianorum partem fouebat a Diomede percussa fertur, cum erueret Aeneam de manibus eius. In 10. etiam Aeneidos inducit Virgilius deos congregatos in consilium pro bello, quod gerebat Aeneas in Italia contra regem Rutulorum, & quidam defendebant partem Troianorum venientium, cum Aeneas alij vero partem Italorum. de eisdem Ouid. Metamorph. lib. 12. Et Aug. in 3. de ciuit. Dei. hoc supposito dicerent Gentiles, qd Deus Hebraeorum habebat potestatem super cultores suos, sed non super alias gentes, ideo dato, qd vellet percutere alias gentes, non permitterent eum dii illarum gentium.

An tempore Moysi essent signimenta poetarum, & qui fuerunt primi poetae in orbe, & quo tempore inceperunt. Quaestio. LV I I.

DICERET autem aliquis, qd Gentiles non ponerent hanc excusationem. nam tunc erat adhuc secula rudia, & gentes nondum introductae erant circa pugnas deorum, sed ingenij poetarum ista introducta videntur.

Respondebit aliquis etiam fuisse haec apud gentes antiquius. nam tpe regis Ezechiae Sennacherib rex Babylonis dixit, qd non posset Deus Hebraeorum eripere Iudaeos de manu Nabuchodonosor, sicut non potuerunt dii aliarum gentium liberare cultores suos de manu regum illorum, vt patet 4. Reg. c. 19. in quo manifeste ponit, qd singuli dii habeant curam de cultoribus suis, & pugnent pro eis in quantum possunt liberare eos.

Sed adhuc dicitur, qd ista erant tempora multum noua in comparatione vetustissimi saeculi tpe Moysi, in quo nondum inualuerant poetae ad ponenda signimenta deorum, & pugnas atque consilia: tempore tamen Senacherib iam fuerant multi poetae graecorum, qui omnia haec adinuerant, de quibus nullus fuerat tempore Moysi. inceperunt autem poetae tempore Troiani belli. nam tunc Musaeus, Linus, Amphion in arte musica claruerunt. de quibus Iosephus in Antiquitatibus: ipsi tamen non fuerunt poetae famosi: fuerunt tamen paulopost Orpheus, & Homerus maximi inter graecos, sed Homerus maior, & isti inuenerunt omnem pugnam, & signimenta deorum. Tempore igitur Senacherib regis iam a poetis introducta erant signimenta, sed nondum tempore Moysi. ideo videtur, quod non posset dici a Gentilibus, qd dii pugnarent pro cultoribus suis, & quod quidam aduersus alios praevaleant.

Sed dicendum hoc non obstante, quod tempore Moysi ista signimenta iam in orbe fuerant, quia colebatur deorum pluralitas, & pugna eorum credebantur nam non multis temporibus post hoc ante bellum Troianum, cum nondum inualuissent poetae graecorum, similia dixit Iepre Galadites regi Moab, vt patet Iudicum cap. 11. scilicet, nonne ea quae possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quae autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedet possessionem? in quo Iepre praesupponebat deos pugnare & vincere: non quidem secundum intentionem suam, sed secundum positionem Gentilium quibus loquebatur.

An In.

An Iudaeorum Deus posset percutere cultores aliorum deorum. Et quod data positione Gentilium de dijs cogentur futuri, quod Deus Hebraeorum poterat super alias gentes. Quaestio. LV I I I.

SED adhuc his datis non stat ista responsio, quia non solum Deus Hebraeorum poterat super cultores suos, sed etiam super quoscumque. Aegyptij enim non erant cultores eius: eis tamen magnas plagas infligit, quas si inflixisset Chanaanais morerentur. nam qualibet de plagis Aegyptiorum occidere eos sufficisset, & certissime occidisset, nisi Deus illa cito propitiatus auerteret. nunquid qui primogenitos omnes tam hominum quam iumentorum vna nocte occiderat, non poterat occidere omnes alios in Aegypto? nullus enim hoc dubitat, nisi infans dubitauerunt, sed potius timerunt, vt patet Exo. ca. 12. cum dicitur. urgebant Aegyptij populum exire de terra velociter, dicentes. omnes moriemur. Etiam qui Mare rubrum aperuit videntibus, atque dolentibus Aegyptijs, cum super eos apertum concluderetur, non potuit claustra terrae aperire, & omnes habitatores Chanaan submergere? nulli enim rationabiliter dubitari potest. Leuiter ergo poterat Deus gentes terrae Chanaan disperdere, & Hebraeos in terram promissam introducere. male ergo iudicabant dicentes, qd quia non potuissent introducere Israelitas in terram Chanaan, occidit eos in montibus.

Rectius autem in hoc sensu videntur ipsi populi Chanaanorum, in quorum terra populus Hebraicus introducendus erat. nam videntes haec, quae alijs facta sunt, timerunt sibi similem cladem affuturam, & non dixerunt, qd non posset Deus introducere Israelitas in terram illam, sed certissime formidabant malum sibi affuturum, vt patet Iosue capitulo secundo ex verbis Raab Ierichontinae ad exploratores. scilicet non ui, qd tradiderit vobis Dominus terram, & enim irruit in nos timor vester. & elanguerunt omnes habitatores terrae. audiuimus qd sicauerit dominus aquas Maris rubri ad introitum vestrum, & quid feceritis duobus regibus Amorrhaeorum, qui sunt trans Iordanem, & haec audientes pertimimus & elanguit cor nostrum, & non remansit nobis spiritus ad introitum vestrum.

Euidetio Gentilium, quod plaga Aegyptiorum non fuerint ex potentia Dei, reprobatum. Quaest. L I X.

SED adhuc forte dicent Gentiles, quod plagae uenerunt super Aegyptios, & tamen non fuerunt ex potentia Dei Hebraeorum, sed ex conditione vel influenza specialis temporis, & sic videntur sensisse sacerdotes Philistinorum de percussione facta murium in terra sua: nam dubitabant an plaga illa fuisset induceta a Deo hebraeorum, vel uenisset a caelo, & ob hoc fecerunt experientiam de duabus vacis, portantibus arcam Domini in curru, vt patet primo Regum capitulo sexto, scilicet, & si quidem per viam sinium suorum ascenderit contra Bethlames ipsa fecit nobis malum hoc grande. si autem minime, scimus, quia manus eius non tetigit nos, sed casu accidit nobis.

Ad hoc respondendum est non posse stare, quia si plaga istae de conditione temporis inferrentur, & non de potestate Dei Hebraeorum, non potuisset ipse eas tollere, & tamen cum oraret Pharaos Moyses, vt recederet plaga, ipse petebat a domino, & recedebat, vt Alph. Ios. super Num. Pars I.

patet Exo. cap. 8. 9. & 10. Si tamen non habuisset ipse potestatem in gentem, non habuisset potestatem tollendi, quia nemo potest tollere actum naturae, sicut nemo potest celum impedire ne moueatur, aut facere, quod ignis applicitus non comburat.

Sed adhuc aliquis dicit, quod ista non faciebat Deus Hebraeorum ex potestate sua, sed quando sciebat, quod cessatura erat plaga secundum conditionem temporis, dicebat quod auferet eam. Respondendum est non stare, quia multoties quando Pharaos petebat auferri plagas a se Moyses dicebat: constitue mihi diem, in quo orem pro te, vt patet Exo. capitulo 9. Cum ergo Pharaos ad voluntatem suam constitueret diem, & in illo die, & eadem hora tollebatur plaga, videtur quod non fieret ex natura temporis, sed ex potestate Dei Hebraeorum. poterat ergo, qui haec fecit delere, omnes Chanaanos, ideo non poterat rationabiliter obijci, quod Deus occidisset totam illam multitudinem, quia non poterat introducere eos in terram promissam, quia tamen habebat aliquem colorem: non videbatur conueniens, quod Deus occideret totam multitudinem.

Magnificetur ergo fortitudo tua. Id est appareat fortitudo tua magna, magnificari duo signat, scilicet magnum fieri, vel magnum apparere: non intelligitur in primo sensu, quia Moyses non petebat, vt Deus fieret maior, quia Deus habet omnem perfectionem possibilem & imaginabilem, & ultra quam imaginari potest, quia infinite perfectus est, ideo ei nihil addi potest, sed accipitur in secundo sensu, scilicet magnificetur fortitudo tua, id est appareat magna inter omnes gentes. fortitudo enim tua magna est introducendo populum istum in terram promissam. Si autem omnes occideres, non appareret fortitudo tua, quia dicerent quod eras Deus potens facere malum, & non bonum, sicut Gentiles ponebant aliquos deos qui poterant solum malum facere, sicut rubigo, timor, & discordia, pallor, & febris. his enim dedicant honorem diuinum tertius rex Romanorum, qui dicitur Tullus hostilius, ne ipsum premerent, de quibus Ouidius in libris Fastorum, & August. 6. de ciuitate Dei, & Tirus Linius primo ab urbe condita.

Alio modo potest intelligi magnificetur fortitudo tua, id est appareat adhuc maior bonitas tua & virtus, scimus enim quod potens es ad puniendum, si autem remiseris, apparebit magna clementia, quae est magna bonitas, & non posset apparere si punires. praecleara enim virtus est in eo, qui offensam recipit si punire potens non puniat. & tunc non accipitur hic fortitudo proprie, quae est circa vltimum terribilium, sed large pro omni bonitate, sacra enim scriptura interdum non obseruat magnam differentiam in his.

Sicut iurasti dicens Dominus patiens. Id est facias hoc remittendo peccata populi, & introducendo eos in terram promissam, quia tu iurasti, quod eras Deus patiens. Potest enim ista litera intelligi dupliciter. Vno modo, quod hic sit clausula, scilicet sicut iurasti, & sequentia pertineant ad alium sensum. & tunc intelligitur magnificetur fortitudo tua, id est appareat magna fortitudo tua, introducendo gentem istam in terram promissam, & hoc sicut iurasti, id est sicut iurasti patribus eorum, scilicet quod introduceres eos illuc. In sequentibus autem est alia sententia, in qua non arguit Moyses ex virtute iuramenti praestiti, sed ex misericordia Dei, scilicet, quod dixerat se esse patientem, & multae misericordiae, ideo quod monstraret nunc illam magnam misericordiam. sed litera non recipit istum sensum, cum velit ponere totum sub vna clausula. scilicet sicut iurasti dicens Dominus patiens, & mul-

Magnificetur ergo Deum quo intelligitur.

rae misericordiae ergo videtur, quod ista verba. f. Dominus patiens &c. erant verba iuramenti, & tunc erit sensus, quod Dominus iurauerat, vel dixerat se esse patientem, & multae misericordiae: ideo petebat Moyses, ut secundum illam misericordiam remitteret peccatum Israel & introduceret in terram promissam, & ista litera procedit secundum modum literae hebraicae Exo. 34. ca. vbi dicitur, quod Dominus inuocauit coram Moysse in his nominibus. f. Deus patiens, & multae misericordiae &c. litera tamen nostra habet ibi, quod Moyses inuocauit coram Domino. & secundum istum modum, videtur dicendum quod ly dicens non refertur ad immediate sequentia, quae sunt verba Moyses, sed ad verba per quae iurauit Deus Abraham, vel alijs patriarchis, & tunc est sensus. *Sicut iurasti. f. Abraham & Jacob dicens. f. ea quae in Genesi continentur, quod semen tuum possidebit portas inimicorum suorum, ut patet Gen. 22. cap. vel quod in quarta generatione redirent ad terram Chanaan, ut habetur Gen. 15. ca. & cum subditur. Dominus patiens &c. sunt verba Moyses, & continentur cum inferiori litera. f. Domine Deus patiens. Vique ibi. Dimitte obsecro. Et ista expositio habet satis fulcimentum, quia dicitur. *Sicut iurasti dicens Deus patiens. Et tamen quando ista dicta sunt non interponitur aliquid iuramentum, ut patet Exo. 33. & 34. cap.**

Sed adhuc quamquam ista expositio aliquantulum videatur, tamen distorta est quantum ad intentionem literae, quia tota litera continetur sub vna clausula propter illud participium, dicens: & referuntur omnia ista verba ad Deum. f. quod ipse dixerit Dominus patiens, & multae misericordiae. & cum arguebatur, quod litera nostra Exo. 34. c. dicit, quod Moyses inuocauerit & non Deus. Dicendum est, quod ibi fuit declaratum, quod Deus inuocauerit secundum literam hebraicam.

Et cum obijcitur, quod non interponitur ibi aliquod iuramentum, & hic dicitur, sicut iurasti, respondendum est, quod accipitur iurare. i. testificari. f. quod Deus iurauit. i. testificatus est se esse Deum patientem, & multae misericordiae, & auferentem scelera, ideo petit Moyses, ut nunc monstraret illam magnam misericordiam, sicut ibi testatus est. *Dicens Dominus patiens. Idest quod Deus dixit se esse Dominum patientem. haec autem habentur Exo. c. 34. ideo ibi plura nomina sunt quae hic, quia solum posuit Moyses ea quae principaliter faciebant ad prouocandum ad misericordiam: litera tamen nostra dicit ibi, quod Moyses inuocauerit, & non Deus. hebraica autem e contrario dicit, quod inuocauerit Deus. Ista autem litera approbat veritatem hebraicam ibi, dicens quod Deus iurauerit, dicens Dominus patiens, & multae misericordiae. ergo Deus ista locutus est.*

Dicendum igitur literam hebraicam continere veritatem in ea parte, nostra autem potest concordari cum hebraea, quia quamquam dicat hebraica Deum inuocauisse, & nostra dicat, quod Moyses erit intelligendum, quod Deus primo inuocauerit, & dedit modum inuocandi Moysi: postea autem Moyses inuocauerit in eisdem nominibus, de his magis dictum est Exo. cap. 34. *Dominus.* Ponuntur hic aliquae proprietates Dei, & prima est, quod vocatur Dominus, quia omnia sunt in potestate eius, & licet secundum ordinem naturae, prius sit esse Deum quam Dominum, primum tamen omnium nominum est Dominus, quia sic est in cognitione nostra: non enim cognoscimus Deum a priori, sed a posteriori per aliquos effectus, sicut cognoscimus causas naturae. In his autem sic est, quod cum nos dicamus Deum maximum bonum, non possumus eum deprehendere, nisi per maximam operationem, & potentiam super omnes res, sed ista pertinent ad Dominum vniuersalem. Primum ergo quod cognoscimus de Deo est,

Aliquae proprietates Dei.

quod sit Dominus. Hic autem ponitur vnum nomen, sed Exo. cap. 34. ponuntur tria, scilicet dominator domine Deus. Dominator dicit actum dominij. Dominus dicit potentiam dominandi. Deus dicit naturam vel substantiam Dei.

Patiens. Peccantes ad penitentiam multo tempore spectando, vel dicitur patiens, id est non inferens poenas, sed magis stat primum Exo. 34. cap. ponuntur alia nomina, scilicet misericors, & clemens, & patiens de quibus ibi dictum est. Hic autem omnia intellexit per patiens.

Et multae misericordiae. Scilicet poenas debitas relaxando, vel aliter vocatur patiens, quia peccata dimittit. multae misericordiae, quia non quascunque poenas, sed magnas etiam dimittit.

Auferens iniquitatem. Idest remittens peccata facta contra proximos. *Et scelera.* Idest remittens peccata facta contra Deum. Aliter potest intelligi auferens iniquitatem, id est remittens peccata parua, & scelera, id est peccata valde magna, & potest intelligi hoc quantum ad culpam, superiora autem quantum ad poenam, vel quod Deus dicitur patiens, & magnae misericordiae expectando hominem ad penitentiam: immediate enim, ut peccat mortem aeternam meretur, & si Deus non punit eum immediate, miseretur eius, dans spatium penitendi, & cum penituerit remittit. & dicitur tunc misereri, sic patet Esa. cap. 30. ideo expectat nos Deus, ut miseretur nostri. vocatur auferens iniquitatem, & scelera quantum ad hoc, quod remittit peccata tam ad poenam quam ad culpam, & hoc maius est, quam esse patientem, & magnae misericordiae.

Nullumque innoxium derelinquens. Idest quod omnes respectu Dei sunt peccatores, vel melius, quod omnes ei sunt obligati propter peccatum, quia omnes veniale, vel actuale agunt, vel originale contrahunt exceptis eis, quos fides & pietas adimendos suadent. Alio modo est sensus.

Nullum innoxium derelinquens. Idest nullum noxium sine poena relinquens, ut aliqui exponunt, sed multum est extorta expositio.

Item quia falsa est, si enim diceretur in litera nullum noxium derelinquens, bene stare, sed dicitur innoxium, & tunc esset sensus, quod Deus nullum hominem innoxium relinqueret sine poena, quod est absurdum. ideo prima expositio consonat, & patet manifestissime Exo. cap. 34. vbi ista verba ponuntur, in eadem quippe serie verborum, vbi dicitur hic.

Nullum innoxium derelinquens. Dicitur ibi, nullus apud te per se innocens est. & est sensus, quod Moyses vellet inducere Deum ad misericordiam, quia quod Hebraei peccauerint, non est admirabile, cum nullus apud Deum innocens sit.

Vel alio modo ponitur hic ista clausula, non quod agat aliquid specialiter ad probationem Moysi, sed quia ipse allegabat verba, quae habentur Exo. cap. 34. in quibus ponitur istud verbum, & dicitur, quod Deus non derelinquit aliquem innoxium, quia tanta est mundicia, quam homo deberet habere erga Deum, quod nullus homo eam habet. magis autem declaratur hoc Exo. cap. 34. cum dicitur nullus apud te per se innocens est, id est quamquam aliquis sit apud Deum simpliciter innocens, mundus ab originali, & actuali labe, tamen hoc non est per se, id est non habet aliquid a seipso, sed a Deo, & ita dicitur de beata Virgine, quod licet ipsa sit simpliciter innocens apud Deum, id est nullam labem actualem habuerit, nec originale peccatum, non est per se innocens. i. non habuit a seipso hoc, sed quia Deus illi speciali privilegio hoc tribuit, alioquin peccatum originale, sicut carni contraxisset.

Virgo fuit sine originali non tamen a se. Beata virgo non est per se innocens apud Deum.

Qui

Qui visitas peccata patrum in filios. Idest tu Deus punit peccata patrum in filios eorum. f. filios non peccantes pro peccato patrum puniendo.

Propter quid Moyses dixit haec verba, qui visitas peccata patrum in filios, & an orauerit, quod non occideret hebraeos, sed quod postea occideret filios eorum pro eis. *Questio. LX.*

ISTA particula non ponitur hic tanquam fulcimentum probationis Moysi. nam ex hoc non suadebat aliquid, sed magis inducebat contrarium. f. quod puniret peccatum ludaeorum, sed posuit hic verba ista tanquam recitans ea, quae Deus dixisset per vnam de illis particulis, sicut interdum aliqui ad probationem dictorum suorum allegant aliquem textum recitantes illum, & tamen in vnica clausula adiuvat: in ceteris autem non facit ad propositum, sed interdum aliquantulum videtur repugnare. Sic Moyses allegat verba Dei, dixerat enim Deus Exo. 34. cap. quod erat Dominator & Dominus, patiens, & multae misericordiae, punit peccata patrum in filios &c. vnica autem istarum particularum faciebat solum ad propositum Moysi. f. patiens, & multae misericordiae, propter illam tamen recitauit omnia verba Dei, in quibus erant aliqua quae nihil ad hoc faciunt, & si quisquam voluerit ex qualibet istarum particularum assumere fundamentum arguendi, ex quibusdam earum non concludet, sed magis inferet oppositum intentionis Moysi.

Poterat tamen aliquis dicere, quod hoc ad propositum Moysi faceret. f. quod peteret Moyses, ne tota illa multitudo peccatorum occideretur simul, & sic totus ille populus esset deletus, sed quod transferentur peccata patrum in filios. i. non morentur patres peccantes, sed filij eorum postea punirentur, & hoc videtur confirmari ex litera, cum Deus responderet dicens, dimisi iuxta verbum tuum. Itego remisi iniquitatem populi, eo modo quo tu orasti, & tamen Deus non occidit immediate omnes peccantes, sed paulisper quasi per 38. annos deleuit eos, ita quod in anno 40. cum facta est iterum numeratio nullus supererat de his, qui peccauerant, ut patet infra cap. 26. & filij eorum passi sunt pro hac iniquitate, manentes annis 40. in deserto, quia patres peccauerant. Sic dicitur infra. f. vestri filij erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine. videtur ergo quod Moyses hoc petierit, & ad hoc inducatur ista particula.

Respondendum est, quod Moyses non induxit istam particulam ad aliquem sensum specialem, sed recitauit eam cum alijs, ut supra dictum est. Et cum obijcitur, quod ita factum est, ut Moyses orauit, & tamen translata sunt peccata patrum in filios. ergo Moyses hoc petiit. Dicendum est, quod Moyses nihil tale orauit, sed simpliciter petebat, quod non deleteretur totus populus, nec enim conueniebat talis oratio Moysi. nam licet ad Deum, qui est regula prima non potens deficere, & cognoscat quid vniuersique conueniat, pertinet interdum ex altissima prouidentia sua transferre peccata patrum in filios, quoniam sic iudicat expedire ad gloriam suam, vel decorem vniuersi: ad nullam tamen hominum pertinere orare, ut peccata alicuius transferantur in totam suam progeniem, vel in aliquos posteriores, ideo satis mortale videtur, & contra ordinem charitatis. nam si peccatum est, quod nos petamus a Deo, ut puniat aliquem, quia peccauit: quanto magis si petamus, ut puniat eum qui non peccauit? Sic autem est si quis cognito peccato alicuius, orer dicens. Domine non punias hunc, sed transfer in posteros eius punitionem. iste enim innocentes petit puniri, ideo graue peccatum.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

est, maxime quia cum sit charitas, quod nos oremus pro eo, qui peccauit ne puniatur: quomodo conueniet, quod pro eo, qui non peccauit oremus, ut puniatur? non ergo petiuit hoc Moyses.

Item ad quandam magnam imprudenciam, & diffidentiam de diuina bonitate hoc pertinebat. Si enim Deus nunquam remitteret peccatum alicuius, nisi transferret in posteros eius, & hoc, vel quia non posset aliter facere, vel quia nunquam esset aliter facere consuetus. Adhuc quamquam iniustum erat peti. quod transferrentur peccata patrum in filios, tamen non erat imprudens, nec diffidentiam importans, quia maius misericordia Dei non se extendebat ad magis. cum tamen notum sit Deum posse remittere peccata simpliciter, non transferendo punitionem in posteros, & multoties hoc agat, cum ipse dicat se esse patientem, & multae misericordiae, ut patet hic. imprudentia magna erat, quod Moyses peteret remitti peccata istorum, & transferri in tertiam, & quartam generationem. non ergo petiuit sic.

Item cum dicebatur, quod Deus transfudit peccatum ab istis in filios suos, falsum est, nam ipsi pro peccato suo mortui sunt, ut patet infra cum dicitur, quod nemo de illis qui murmurauerunt videbit terram promissam, sed quod cadauera eorum iacebunt in solitudine.

Et quamquam obijciatur, quod filij portauerunt fornicationem patrum, ut dicitur infra in litera, non sequitur ex hoc, quia non est istud transferri poenas patrum in filios, sed quod filij detinerentur in deserto, dum patres eorum peccantes moriebantur, nemo tamen de filijs horum pro crimine patrum mortuus est, aut impeditur, ne introiret in terram promissam. quod autem ipsi detenti fuerint quasi 40. annis non fuit in poenam ipsorum directe, sed magis ad eorum utilitatem. nam si Deus puniisset peccantes immediate non mansissent aliqui de filijs, nisi valde paruuli. f. minores. 20. annis: oes quippe qui annu 20. attigerant damnati sunt ad mortem, ut patet 7. sed pueri minores. 20. anno non faciunt populum, nec sunt ad quicquam vtilis prudentia aut viciibus, id non decebat illos relinquere. hoc. n. erat perditio populi totaliter. p. bono igitur eorum, qui non peccauerunt, Deus dedit eis, quod manerent annis 40. in deserto, ideo non erat directe poena. nam in hoc tpe creuit populus iste ad magnam multitudinem, ita ut essent sufficientes ad hoc, ut introducerentur in terram Chanaan, quia iam erant viri integri corpore, & animo ad bella Chananeorum. Quod autem obijciatur, f. dimisi iuxta verbum tuum, id est quod Deus dimiserit peccatum suum, quod Moyses petierat, & tamen videtur translata iniquitas ergo ipse petiit. Respondendum est, quod non fuit translata iniquitas patrum in filios, ut patet ex praecedentibus. ideo quamquam Moyses petierit id, quod postea Deus fecit, non petiuit transferri iniquitatem patrum in filios.

Aliter rñderi potest, quod non est sensus illius literae iste, sed quod Moyses cognouit Deum quasi volentem delere totum populum simul, & petiit ne oes simul deleterentur, Deus autem dicit, dimisi iuxta verbum tuum, id est remisi peccatum quantum ad hoc ne oes deleantur simul, delebo tamen per partes. de hoc autem, quod dicitur, f. quod Deus transferat iniquitates patrum in filios, non est semper generale, sed interdum fit, nec etiam in omnibus casibus fieri conuenit, & interdum ista puniatio transferitur quantum ad damna solum. Interdum etiam quantum ad illationem mortis, & quibusdam filijs penalitates istae infliguntur: alijs autem non: quomodo autem hoc sit declaratum est satis late Deut. c. 24. vbi dicitur, quod non occidentur patres pro filijs. *Vique in tertiam, & quartam generationem.* i. Deus transferat peccata patrum in filios vique ad quartam generationem, amplius autem non: quomodo enim computandi sint isti in quos

Cc 3 transfe-

Iudei in peccato suo mortui sunt.

transferuntur peccata, & an solum transferantur peccata patrum in filios, quando filij imitantur peccata patrum, vel aliquando quando sunt innocentes declaratum est Exo. 34. cap. & ibi de his satis dictum est.

Quare peccata transferantur magis usque ad quartam generationem quam ultra, Et an mortui curam habeant de viventibus. Quæst. LXL.

Quare autem transferantur magis peccata usque ad quartam generationem, quam ad alias. Causa est, quia patres videre possunt filios ad generationem quartam: vltimus autem non videt, & quia puniuntur filij pro patribus, vt patres puniantur in eis: non puniuntur tamen si non viderent eos puniri, ideo usque ad generationes illas peccata patrum in filios puniuntur, quia si vltra illas in filios punirentur, iam non punirentur patres in eis, quia non possent dolere de punitione eorum. Quamquam illi, qui apud inferos sunt, vel qui in purgatorio, solliciti sunt pro bono charorum suorum, & dolent de malo eorum si cognouerint, sicut patet de diuite illo, qui erat apud inferos, & tamen rogauit Abraham, vt mitteret Lazarum ad erudiendum fratres suos, ne venirent in illum locum tormentorum, vt patet Luc. 16. quia tamen non est talis dolor, aut sollicitudo defunctorum pro viventibus, qualis est viuentium pro defunctis, non puniuntur patres mortui in filijs. Arist. tamen qui ista securus non fuit, cum non potuerit inquirere veritates fidei sine doctore, cum fides ex auditu sit, vt patet ad Rom. 10. cap. dixit aliquem esse bonum, vel malum statum parentum defunctorum propter infortunia, aut bonas fortunas, nepotum & amicorum, sed hunc dixit esse leuem, & solum in quantum defuncti manent in opinione nostra. cum vero aliquantum tempus effluxerit iam infortunia, & infortunia amicorum, & pronepotum nihil conferunt ad bonum, vel malum statum defunctorum, de hoc primo Ethico, c. pronepotum autem fortunat.

Item Deus non punit peccata patrum in filios vltra quartam generationem, quia Deus ad miserendum promptior est quam ad puniendum, ideo punitio ad paucos extendi debuit: misericordia autem ad multos, & dicitur sic Exo. 34. cap. quod miseretur beneficentibus usque in mille generationes, & quod punit peccata patrum in filios usque ad quartam.

Aliqui autem dicunt, quod usque ad quartam generationem puniuntur pro peccatis patrum filij, quia usque ad illam possunt erudiri in moribus patrum, cum possint eos videre. & tunc dicunt puniri peccata patrum in filios, quia sicut filij susceperunt esse a patribus, ita & per doctrinam illa peccata susceperunt. Cum autem transferint quatuor generationes, filij non possunt erudiri a patribus, quia non vident eos, quamquam ergo peccent & puniantur, non est ibi peccatum patris, cum non acceperint a parentibus, sed pro peccatis suis puniuntur, & si aliquando contingat filios post quintam & sextam generationem imitari peccata predecessorum, & puniri pro eis, iam non dicuntur puniri pro peccatis patrum, sed pro suis, quia non potuerunt accipere illa peccata per eruditionem patrum sextæ generationis, vel vltimus, cum non viderint eos, sed iam pro peccatis suis puniuntur.

Ista positio aliquo modo videtur in superficie, sed non continet veritatem. nam præsupponit, quod quandounque aliqui puniantur pro peccatis suis puniantur, & tamen quia contingit, quod accipiant illa a patribus per imitationem, dicuntur puniri in eis peccata pa-

trum. Sed falsum est hoc, quia non solum puniuntur filij pro patribus, quando imitantur eos in peccato, sed et cum sunt immunes ab omni crimine, immo si solij punirentur filij pro peccato patrum, quando ipsi peccant, sicut patres sui, non dicerentur puniri pro peccato patrum, sed pro peccato suo. multa quoque alia inconuenientia sequerentur, de quibus late dictum est Exo. c. 34. & Deuteronomij 7. cap. ibi igitur requiratur veritas huius, sed quando aut quomodo puniatur filij pro peccatis patrum, & an vere puniantur pro illis, vel solum pro peccatis proprijs, dicitur veritas Iosue sexto, vbi totum hoc latius declaratur.

Dimitte obsecro peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordie tue. Ista est oratio Moysi, quam ipse intendebat ex omnibus superioribus. scilicet quod Deus dimitteret peccatum huius populi. scilicet murmuracionem. Dixit autem peccatum huius populi, quasi totus populus peccasset. nam ferè omnes peccauerant, de duodecim, quippe Tribubus nullus mansit immunis, præter duos viros, ideo rectè dici poterat peccatum populi. & dixit secundum magnitudinem misericordie, quia ad Deum ex iustitia pertinet punire peccantes, ex misericordia autem remittere peccata: ea tamen quæ maxima sunt sine magna misericordia remitti nequeunt, sicut erat in peccato huius populi: erat quippe grauissimum, quia oēs peccauerant, ideo magnitudine misericordie indigebat vt remitteretur. sic dicit Apostolus ad Rom. cap. 5. vbi autem abundauit delictum superabundabit & gratia. i. ad hoc, quod remittatur peccatum, quod fuit superabundans, oportet esse superabundantem gratiam. i. valde magnam, & propter hoc introduxit Moyses totam istam literam ab illo loco. Magnificetur ergo. Usque huc solum Moyses intendebat dicere, Domine magnificetur fortitudo tua, & obsecro, vt dimittas peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordie tue, & quia hoc forte aliquis negaret, dicens non esse in Deo magnitudinem misericordie, probat Moyses inducens ea, quæ sunt habentur. scilicet iurasti dicens Dominus patiens, & multa misericordie: & c. id est non potes negare te esse magnæ misericordie, quia tu iurasti. i. testificatus fuisti hoc, vt patet ex verbis illis. vnde ponit hic Moyses primo probationem, quam id quod intendit probare.

Sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum. Id est sicut semper misericors fuisti eis ab exitu de Aegypto usque nunc, ita & nunc miseraris, & quantum ad hoc conuenit id, quod dicitur. scilicet magnificetur fortitudo tua in remittendo offensas. si. n. ab exitu de Aegypto Deus remisisset offensas murmurantium, non delens eos, nunc autem non remitteret, videret, quod bonitas sua non extendebatur ad remissionem plurimum iniuriarum, quæ iam remissarum, & hoc erat paruus, ideo debebat magnificari fortitudo Dei. i. clementia eius ad remittendum, vt videretur, quod non solum erat misericordia Dei ad remittendum offensas præteritas, sed etiam multo plures.

Quod Deus semper fuit propitius Hebræis egredientibus de Aegypto usque ad locum Cadesbarne & quomodo. Quæstio. LXXI.

Et dicitur, quod Deus propitius fuit egredientibus de Aegypto usque ad locum istum, quod non intelligit de beneficijs elargitis in præferendo, sed in remittendo peccata. nam nihil erat ad propositum Moysi, quod Deus remitteret peccatum populi, sicut semper benefecerat eis, dando magna, & dirigendo in via, quia ista operatio est in æquiuoco. sed est sensus, quod sicut ab exitu de Aegypto fuerat semper Deus propitius, remittens offensas, quæ infligebantur, ita nunc esset propitius, remittendo; murmurant

uerant enim Iudæi ab exitu de Aegypto, nam cum Pharaeo persequeretur eos recedentes de Aegypto super Mare rubrum murmurati sunt dicentes. Nunquid non erant sepulchra in Aegypto? ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, vt patet Exo. c. 14. sic & postea multoties murmurauerunt, & tamen Deus semper remisit usque nunc.

Non est autem intelligendum, quod Deus semper remisisset. i. nunquam puniisset. nam in multis illarum murmuracionum punitionem dedit, vt quoniam in Raphidim murmurati sunt, venerunt Amalechitæ, & occiderunt quosdam ex populo, vt patet Exo. cap. 17. & cum post montem Sinai pro labore itinere murmurarent, accensus est ignis contra eos, vt patet s. 11. ca. & cum in Sepulchris concupiscencie flagrauissent desiderio carnis, datis carnibus, venit super eos magna plaga, vt patet. e. c. idem de Maria & Aaron murmurantibus contra Moysen, quoniam Maria fuit percussa lepra, vt patet supra c. 12. Sed dicitur, quod Deus fuit eis propitius, quia merebantur totaliter deleri: Deus tamen nunquam deleuerat totum populum: nunc vero petebat Moyses, vt Deus esset propitius, sicut fuerat ab exitu de Aegypto. scilicet non deleret eos, sicut prius nunquam deleuerat, & hoc quia videbat Deum esse velut patrem ad delendum populum totum, cum dixisset feriam eos pestilentia, atque consumam. te autem faciam principem super gentem magnam, vt patet supra.

Dixitque Dominus dimissi iuxta verbum tuum. Condescendit Dominus precibus Moysi ad remittendum peccata populi, dicens dimissi iuxta verbum tuum, id est sicut tu orasti.

Quomodo peccatum Hebræorum fuerit dimissum, cum tamen mortui sint in solitudine. Quæst. LXXII.

Sed dicit aliquis quomodo stabit, quia immediate dixit, quod nullus de murmurantibus introiret in terram promissionis, sed morerentur in solitudine?

Dicendum quod peccatum istud non fuit simpliciter dimissum, sed solum secundum verbum Moysi. scilicet secundum formam orationis eius. viderat. n. Moyses, quod Deus monstrasset quasi habitudinem volentis delere totum populum, & timuit: ideo satis est visum sibi orare, ne Deus totam multitudinem simul deleret, & forte non est recordatus orare, vt dimitteret peccatum simpliciter, quantum ad omnem penam vigente calamitate delitionis totius populi, & non orauit, vel forte non petiuit hoc, quia Deus hoc a mente abstulit, vel impediuit ne veniret in mentem. diffinierat. n. Deus punire Israelitas, eo modo quo puniuit: vnde si Moyses petiisset remitti peccatum populi quantum ad omnem penam, Deus non exaudisset. ne ergo esset obuius oroni eius impediuit eum, ne sic oraret: vnde solum orauit ne simul Deus totum deleret populum, quod verò peccantes postea (succesiuè) puniret, vel non, subtrahit, ideo dicitur, remissi secundum verbum tuum. i. tamen quantum tu petiui. & tamen qui peccauerunt non erunt impuniti, vt patet infra. Quod autem iste fuerit modus orandi Moysi, etiam patet aliquo modo ex verbis suis, cum dicatur supra, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum. i. quod Deus remitteret eis, sicut ante miserat simpliciter, cum ipsos murmurantes puniret, licet totum populum non deleret. ergo ex verbis Moysi non concludatur, quod ipse peteret peccatum populi totaliter remitti. Nec tamen ex hoc arguendum est, quod Moyses petierit, vt non deleretur totus populus, sed quod peccatores punirentur succesiuè. hoc. n. non licebat ei, quia non pertinebat ad charitatem: peti. n. remitti peccata charitatis opus est: peti autem quod puniantur, Alph. Tost. super Num. Pars I.

militer in charitatem, ideo Moyses vtrunque subtrahit, nec petens, quod alioquin puniretur, nec quod totaliter remitteretur, sed solum quod non deleretur totus populus. Viuo ego. Hic Dominus promittit punitionem instigendam peccatoribus succesiuè, & ponitur iussum eius. viuo ego. i. sicut verum est, quod ego viuo, ita verum est, quod ego puniam istos. vel aliter, viuo ego. i. per vitam meam ego iuro, quod puniam istos, vt infra sequitur, & sic aliquando iurat Deus per vitam suam, vel per seipsum, sicut patet Gen. cap. 22. scilicet per memetipsum iurauit dicit Dominus. & tamen quomodo cuncti; Deus iuret, sive per vitam suam, sive per gloriam, aut potentiam, vel bonitatem per seipsum iurat, quoniam omnia in Deo idem sunt, & sunt ipse Deus. iussum autem Dei est per seipsum, & non est sicut nostrum, quod est per Deum, vel interdum per aliquid alterum: Deus autem non habebat aliquem superiorem vel meliorem se: ideo per seipsum iurauit: nos autem, quia aliquem meliorem nobis habemus, per alterum iuramus. de hoc ad Hebr. c. 6.

Et implebitur gloria Domini in vniuersa terra. Id est sicut petisti, quod magnificaretur fortitudo mea. scilicet quod demonstraretur magna, introducendo istum populum in terram promissionem: ita fiet, quia vniuersa terra implebitur gloria Domini. i. per totum mundum audietur fama de mirabilibus eius, quæ faciet in introductione ad terram illam. scilicet faciendo stare Iordanem, vt patet Iosue c. 3. & in ruina murorum Iericho, sine armis Iosue cap. 6. & in statione solis contra Gabaon Iosue c. 10. Satis dicit enim Deus hic Moysi quantum ad totam intentionem suam, dixerat enim quod si occideret omnem populum in solitudine haberent gentiles occasionem calumniandi, vt patet. scilicet ideo deberet magnificari fortitudo sua, tam introducendo Israelitas in terram promissionem, quam remittendo iniquitatem totius populi. hic consentit dicens, quod magnificabitur gloria Domini, & non solum, vt Moyses petebat, sed etiam in vniuersa terra, quæ auditura esset famam miraculorum Dei, & magnitudinem beneficiorum prælatorum hebræis.

Aliter potest intelligi & melius, quod vniuersa terra implebitur gloria Domini. ista gloria Dei, quæ apparuit in omni terra educendo Hebræos de Aegypto, & portando eos per desertum dando illis manna, & dirigendo per columnam nubis non minuetur. quod fieret si occideret Deus nunc omnes Hebræos in deserto simul, quia non possent continuari iam ista mirabilia, sed viderentur esse, quasi non fuissent. Deus igitur vult quod continuentur, & ad hoc oportet, quod maneat populus Hebræorum, sicut prius, & fiant in eo solita mirabilia, & sic implebitur tota terra gloria Domini, quia non solum laudabunt Deum illi, qui usque nunc ista audierunt, sed et qui postea audierint. plures. n. post hoc audiri erant, quam prius audierant: durauerant. n. mirabilia ista per annum, & parum plus: extendenda autem erant usque ad annum quadagesimum, in quo tunc omnes gentes audire istud possent. Et sic quia Moyses petierat in hoc rem iustam. scilicet vt non minueretur gloria Domini, Deus exaudiuit eum faciens, quod non posset esse contra eum aliqua calumnia. scilicet quod non poterat introducere Hebræos in terram Chanaan, ideo occidebat eos in deserto. voluit tamen satisfacere vtrique. scilicet gloriae suæ & iustitiæ. Propter primum Deus non deleuit populum faciens, quod maneret, sicut prius, & continuarentur in eo mirabilia solita. Propter secundum fecit, quod nullus illorum, qui peccauerat maneret impunitus, sed morerentur in solitudine, non tamen simul, sed in quadraginta annis mortui sunt.

Attamen omnes homines, qui viderunt. Hic tollitur dubium. nam cum dictum fuerit, quod tota terra implebitur gloria Domini in mirabilibus, quæ fierent pro Iudæis: crederetur, quod non punirentur pro hoc peccato. tndet Deus.

Attamen omnes homines. Id est licet impleam vniuersam terram gloria mea introducendo populum istum in terram promissam, tamen nullus de peccatoribus intrabit in illam, sed omnes morientur in solitudine.

Omnes homines qui viderunt maiestatem meam. Hic ponuntur cause quare merebantur condemnationem isti murmuratores. scilicet quia viderant Dei excellentiam, & opera eius magnifica, tamen non crediderunt ei, sicut dicitur in scripturis. quod in omnibus mirabilibus, quae fecit coram ipsis non crediderunt, ideo dixit, quod feriret eos pestilentia, & dicitur hic, quod omnes qui viderunt maiestatem, & non crediderunt peribunt, quia maiestas est maior status, ideo ille proprie dicitur maiestatem Dei videre, qui videt aliqua opera fieri, quae per nullam, nisi per diuinam potentiam, quae maxima est omnium, fieri possunt, & talia ad maiestatem. id est ad maiorem statum pertinent. hoc autem viderunt Iudaei. talia. n. erant signa facta coram eis, quae nullus facere posset, nisi Deus, & attribuuntur maiestati. nam maximum statum alii cuius maiestatem vocamus, & sic soli illi dominus habere maiestatem, qui in maximo statu sunt, & ita est de regibus & imperatore, ideo dicimus imperatoriam maiestatem, vel regiam maiestatem, & cum interdum abutimur hoc nomine applicantes ad multos dicimus aliquem venire in maiestate sua, quoniam venit in maximo honore, & apparatu vestium atque familiae magnitudine, quam alius venire posset, & hoc modo de Christo dicitur, quod venit ad iudicandum in maiestate. id est in maximo honore, quae tunc venit in tali claritate, qualem nunquam habere visus est, cum tota turba angelorum, & magno apparatu. sic patet Luc. 21. c. f. nam virtutes caelorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum potestate magna & maiestate.

Et signa quae feci in Aegypto & solitudine. Signa facta in Aegypto fuerunt plagae quas Deus intulit Aegyptiis, ut dimitteret Iraelitas, de quibus Exo. c. 7. vsque ad duodecim. cap. in clusio. Signa facta in solitudine siue mirabilia, quae Deus fecit pro eis, sicut apertio Maris rubri, & fluxus aquarum de lapide Exo. 17. c. & pluuere manna quotidie ad manducandum Exo. cap. 16. & conuerrere aquas amaras in dulcedinem Exo. cap. 15. & multa huiusmodi. pro his omnibus credere debuerunt sibi. cum autem dicitur hic. Maiestatem & signa. Non accipitur, & copulatiue, sed expositiue, quia nihil aliud est videre maiestatem, nisi videre ipsa signa monstrantia Dei magnitudinem.

Vel potest accipi, quod ista sint diuersa. scilicet videre maiestatem sit videre aliquem apparatus gloriae magnae, vel excellentiae sine aliqua operatione subsequente. videre signa est videre operationes Dei miraculosas. De primo patet, cum viderunt Iraelitae Deum super montem Sinai in quibusdam nubibus valde lucidis, & sub pedibus eius, quasi opus lapidis saphyrini, & caelum cum serenum est, ut patet Exo. cap. 24. vel cum viderunt montem Sinai fumantem, & tonitrua magna atque ignem ardentem, & voces tubae Exo. c. 19. quae manifeste declarabant specialem Dei praesentiam, quae non fieret talis apparatus ad aduentum alicuius, nisi Dei, sicut nos cum videmus magnam apparatum turbamurum in oculo decore, & iocunditate iudicamus aduenire regem, & iste est conuenientior sensus, quam primus.

Et tentauerunt me iam decem vicibus. Id est quia viderunt maiestatem & signa, & tamen ingrati existentes his, tentauerunt Deum decem vicibus, id est quia murmurauerunt contra ipsum infligetur eis poena, quod non intrent in terram Chanaan.

Maiestatem quid vocamus.

Tentare quomodo accipitur pro murmurare. Et quomodo decem vicibus tentauerunt Hebraei Deum. Quaestio. LXIIII.

Non accipitur hic tentare proprie, sed pro murmurare. nam tentatio est facere aliquid ad capiendum experimentum de re, ut si Iudaei pererent aliquid a Deo ad probandum, an esset verus Deus, & hoc aliquo modo conueniebat illis, qui dixerunt in Raphidim, est ne Deus inter nos an non: aliae autem magis sunt murmurationes.

Et dicitur hic, quod tentauerunt decem vicibus. id est multoties. ponitur. n. certus numerus pro incerto, & tamen bene possunt colligi ex processu Exodi, & libri huius decem murmuraciones.

Prima fuit ante egressum de Aegypto, quoniam premebantur operibus, & dixerunt prepositi filiorum Israel Moyse & Aaron: videat Dominus, & iudicet, quoniam fecerit odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius, & tribuisti ei gladium, ut occideret nos, in quo diffidebant aliquo modo de Dei clementia, putantes se semper premiendos operibus.

Secunda murmuratio, quoniam viderunt Pharaonem sequentem a tergo super Mare rubrum, & dixerunt: Nunquid non erit sepulchra in Aegypto, & c. Exo. 14. c.

Tertia murmuratio fuit ad aquas Marath, quae erant amarae Exo. cap. 15.

Quarta murmuratio pro defectu carniuum & panis, cum datum esset manna Exo. cap. 16.

Quinta tentatio in colligendo de manna ultra mensuram impositam credo, quod defecturus esset Exo. c. 16.

Sexta tentatio fuit in Raphidim pro aquae penuria Exodi cap. 17.

Septima tentatio fuit cum vitulum conflare petierunt, & conflatum adorauerunt Exo. cap. 32.

Octava murmuratio fuit in labore inneris. scilicet c. 11. Nona fuit in concupiscentia diuersorum ciborum, & fletu pro abominatione mannae supra 11. cap.

Decima tentatio fuit in desperando, & volendo redire in Aegyptum, ut patet s. in litera. Sed primus modus exponendi melior est. nam hic dicitur, quod non introibunt in terram Chanaan illi, qui viderunt maiestatem Dei, & signa, & non tentauerunt eum per decem vices.

Si igitur intelligatur, quod hic sit numerus certus tentationum non stabit, quia tunc necesse erit, ut oes super quibus ista infligitur murmurauerint decem vicibus, quo dato rari essent, qui puniretur hac sententia, vel forte nulli, quia nulli nunc erant in populo, qui peccauissent in oibus his tentationibus, ut patet de tentatione in constellatione vituli, oes. n. qui tunc peccauerunt occisi sunt, nec poterat quisquam euadere, cum bibisset de aquis illis, in quas proiectus fuit puluis coibusti vituli, de quo Exo. cap. 32. ergo nullus de his, qui nunc erant in populo puniretur hac poena. nemo. n. eorum peccauerat in idolatria. Id est patet de murmuracione nona in concupiscentia carniuum. nam oes qui concupierunt mortui sunt in eodem loco, ut patet s. c. 11. cum dicitur, quod vocatus est locus ille sepulchra concupiscentiae, quia ibi sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. nullus ergo de his supererat, & sic nemo erat in toto populo, qui his decem vicibus tentasset. Id est patet de prima tentatione, in qua soli prepositi murmurauerunt, ut patet Exo. c. 5. ergo non potest intelligi, quod accipiat hic numerus certus. sed est sensus, quod oes qui viderunt signa Dei, & tentauerunt eum decies. id est multoties non videbunt terram Chanaan. Nec obediunt voci meae. Dixerat illis Deus, quod irent in terram Chanaan, ipsi autem non obediunt dicentes. constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, ut patet s. in litera, & ista est

est principalis causa propter quam data est sententia condemnationis in illos. nam licet in omnibus alijs murmurasset, si nunc non murmurarent non fuisset infligenda poena de non ingrediendo: & tamen si alii qui nunc solum murmurauerunt, & prius nequaquam, pro ista sola murmuracione priuati sunt ingressu terrae Chanaan. Sciendum tamen quod quanquam in omnibus alijs murmuracionibus non fuerit semper infligenda poena. hic tamen suppletum est, quod in alijs defuerat: sicut cum murmurauerunt super mare rubrum propter Pharaonem, & in Marath propter aquarum amaritudinem, & postea in deserto. Sin pro defectu ciborum, non fuit poena data, patet Exo. cap. 14. 15. & 16. Ista enim est constitutio Dei, ut cum multoties hominem peccantem seruauerit impunitum, postea in vno peccato omnium peccatorum penas imponat. Non videbunt terram pro qua iuravi patribus eorum. Ista est vna de penis quae infligebantur.

An sint infligite Iudaeis duae poenae pro murmuracione, scilicet quod non introirent in terram Chanaan, & quod moreretur priusquam morituri erant. Quaestio. LXXV.

De poenae hic pro murmuracione infligite sunt. Prima quod nullus istorum introiuit in terram promissam. Secunda quod mortui sunt in deserto velocius, quam morituri essent.

De prima dicendum est, quod erat verè poena. nam ipsi audierant, quod terra illa valde bona, quod certissime comprobauerant ex fructibus, quos inde attulerunt exploratores. priuari ergo illa magnus erat dolor, cum essent tanto tempore apud eam non potentes ingredi, & in hoc erat differentia poenae, quia non solum Deus dixit, quod non ingrederentur in illam, sed etiam quod non viderent eam. fuisset enim aliquid delectabile ipsis, si saltem ea videre potuissent, quia praeter ipsam possessionem rei sola visio quoddam praestat delectamentum. Et patet, quod sit differentia, quia Deus voluit punire miserum Moysen quam omnes alios, & tamen cum orauisset sepe quod eum introduceret in terram Chanaan, & Deus non consentiret: dixit ei quod non transiret in terram, sed videret eam, & fecit eum ascendere in montem, ut patet Deuter. cap. 3. & 34. Si tamen non fuisset aliquid delectabile videre terram illam, non dixisset illi Deus quod ascenderet in montem ad videndum. Isti autem utroque priuati sunt: quia nec introierunt in eam, nec viderunt.

An fuisset delectabile, eis videre terram promissionis. Quaestio. LXXVI.

Si aliquis dicet, quod non erat poena Iudaeis non videre terram illam, quia ipsi habebant eam exosam cum dixerint supra vtiinam percaemus, & non inducat nos Dominus in terram istam.

Respondendum est quod omnes Iraelitae desiderabant nimis transire in terram Chanaan: impediri tamen aliquem ab eo quod sperat, magna poena est, quia spes quae differtur affligit animam, ut patet Prover. 26. cap. ideo magna poena erat Iraelitis quod differretur eis quod sperabant: maxima autem erat quod auferretur id quod diligebant. quod autem supra dixerint se magis velle mori in solitudine, quam introire in terram Chanaan, fuit ex perturbatione mentis, gaeteruerant eos exploratores, dicentes quod non poterant pugnare contra habitatores terre illius, qui robustissimi erant. cessante tamen illa amaritudine cor-

dis, valde desiderabant ire in terram illam. maxime autem nunc cum prohibitum erat, & sententiam ne illuc irent. nam prohibitio desiderium auget, gaenitum in verum. sic enim dicit Apostolus ad Romanos. cap. 7. quod peccatum accepit occasionem per mandatum, id est antequam daretur lex passiones non habebant magnum vigorem, cum vero lex data est prohibens, creuit desiderium ex prohibitione.

Secunda poena quod mortui sunt velocius, quam mortui essent. Quaestio. LXXVII.

Circa secundam poenam quae erat in morte omnium istorum, qui murmurauerant: considerandum est, quod isti mortui sunt omnes in deserto, & non compleuerunt dies suos, quos aliam completuri essent, si non peccarent: & ista erat magna poena quod abbreviarentur dies.

Sed in hoc erat differentia. nam de his murmurantibus quidam pluries murmurauerant, quidam raro; & quidam nimis increduli erant, alij autem paucum: & quia secundum proportionem magnitudinis culpae est proportio magnitudinis poenarum, quibusdam dabatur maior poena, alijs vero minus, qui autem magis peccauerant puniebantur in diminutione vite, quia cito mortui sunt, qui vero minus, tardius mortui sunt, ideo dati sunt anni quadraginta in quibus morerentur omnes isti peccatores, nec fuerunt mortui usquequo transirent torrentem Zareth. de quo Deuter. cap. 2. & istud fuit ultra dimidium anni quadragiesimi, ut declarabitur infra 21. ca. & parum post hoc introierunt. nam iam in numeratione, quae facta est infra cap. 26. nullus erat de illis qui murmurauerant hic, ut patet eo. cap. hoc tamen fuit plusquam per duos menses ante finem anni quadragiesimi. Quod pater quia illam numerationem fecerunt Moyses & Eleazarus summus sacerdos, ut patet infra 26. c. Moyses tamen mortuus est in principio mensis vndecimi anni quadragiesimi fere duobus mensibus ante finem eiusdem. nam primo die mensis vndecimi incepit explanare legem proponendo coram Israel Deuter. ut patet Deuter. c. 1. & finito illo mense ascendit in montem, ut moreretur ibi, ut colligitur Deuter. cap. 31. & 34.

Dedit autem Deus istud spatium tam longum, quae aliqui de Iudaeis non multum peccauerant: & si dedisset paruum spatium utpote trium vel quatuor annorum, omnes ante illud morerentur, quod satis durum erat: fuit autem alia causa potissima quare tanto tempore manserunt in deserto post istam murmuracionem. nam iudicauerat Deus, quod nemo de his qui murmurauerant videret terram promissam. si autem fuisset eis datum spatium trium annorum, post quod ingrederentur in terram promissam, oportebat in his tribus annis oes mori, sed hoc erat ad magnam destructionem populi, quia omnes qui manerent essent iuuenuli, id est cum nullus excederet vigesimum annum aut quasi, & non erant isti viri ad pugnam quae necessaria erat in ingressu terrae Chanaan, ut patet ex processu libri Iosue. Item quia multi de hoc populo non nascerentur, qui nati sunt, & essent in paucio numero. nam in istis quadraginta annis quibus non fuerunt perfecte deleti omnes peccatores, genuerunt filios multos, qui multiplicauerunt populum Hebraeorum, sed isti non fuissent si patres eorum morerentur. hoc ergo fuit praecipuum propter quod Iraelitae post peccatum istud tot annis in deserto morati sunt.

Nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam. Eadem sententia videtur esse, id est quod nullus de murmuratoribus

Quare Deo dedit poenam longi temporis murmuratoribus.

muratoribus introiret in terram Chanaan, aut videret illam.

Accipitur hic detrahere, idest murmurare. nam detrahere proprie dictum est diminueret famam alterius aliquibus verbis. hoc autem non faciebant Iudaei, quia de Deo nihil malum dicebant, sed indirecte detrahebant, eo quod non confidebant magnitudini, & bonitati eius, & ex hoc apparet contra id quod supra dicebatur de decem tentationibus, quod non requirebatur aliquem decies tentasse Deum ad hoc quod incurreret in hanc sententiam, sed solum si murmurasset detrahendo Deo, ut hic dicitur, non intrabat in terram, & istud detrahere refertur ad vitiam murmuracionem, cum dixerunt velle reverti in Aegyptum, quia in hoc de veritate diuinae promissionis dubitabant, vel potius diffidebant, & hoc vel quia eius potentiam sufficere non credebant ad delendum hostes eorum, vel de magnitudine bonitatis eius ad hoc faciendum male sentiebant, & vtrumque est Deum offendere.

Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu, secutus est me. Ponit hic Deus exceptionem antequam ponat regulam: dicturus enim erat quod omnes qui numerati erant a viginti annis & supra non viderent terram Chanaan, & quia Caleb, & Iosue erant inter istos numeratos crederetur, quod ipsi quoque hac lege tenerentur: & dicitur quod ipsi introibunt. non potest autem intelligi quod istud sit limitatiuum dictorum superiorum, ita quod excipiantur Caleb a suprapositis, nam supra dicebatur quod murmuratores non introirent in terram Chanaan: Caleb autem & Iosue non murmurauerunt, sed magis ipsi murmurantibus restiterunt, ut patet supra. ideo non excipiuntur a regula superiori, sed ad inferiorem pertinent, & dicitur hic de Caleb & intelligitur etiam de Iosue, quia non solum introiuit Caleb in terram illam, sed etiam Iosue qui fuit princeps introeuntium. ideo infra cum repetitur ista sententia ponuntur Caleb & Iosue.

Et dicitur Caleb plenus alio spiritu, s. alio quam exploratores consocij sui. nam ipse erat plenus bono spiritu ad sperandum terram promissam, & confidendum bonitati Dei promittentis, & non spiritu murmuracionis, vel desperationis, ut alij pessimi exploratores, & populares, & quia pena ista infligebatur propter murmuracionem, huic qui plenus erat alio spiritu, non erat infligenda. Hebraei autem volunt quod exploratores conuenerant in via inter se quod detraherent terrae Chanaan: Caleb autem & Iosue timentes ne alij occiderent eos demonstrauerunt se consentire, sed interius alium spiritum habebant, quia pigebat eos de hoc, ut postea patuit, sed prior expositio melior est. dicitur Caleb secutus Dominum, quia bonitati eius credidit per omnia confidens, & magnitudinem potentiae eius ad delendum hostes asseruit: in quibus Deum sequimur. cum fide spe & charitate colatur Deus, ut ait August. in enchiridion. hoc patet supra cum Caleb & Iosue dixerunt ad totam multitudinem ne essent rebelles, & quod poterant deuorare populum terrae illius sicut panem, si Deus eis esset propitius.

Iuducam in terram hanc quam circuiuit. Idest non peribit in solitudine Caleb sicut alij, sed introducetur in terram promissam, quam ipse circuiuit, s. q. perambu lauit eam cum alijs exploratoribus, ut patet preced. c. ista verba Domini allegauit postea Caleb ad Iosue, cum essent in terra Chanaan, & peteret sibi dari in possessionem ciuitatem Hebron, dicens terram quam calcavit pes tuus erit possessio tua, ut patet Iosue cap. 14. & ex hoc specialiter ipse arguebat esse sibi dandam Hebron in possessionem, quia ipse calcauerat pedibus

fuis terram illam, cum dicitur precedenti cap. quod ascenderunt exploratores in Hebron.

Et semen eius possidebit eam. Idest non solum ipse introibit in eam, sed etiam manebit, & filij sui post eum possidebunt terram ipsam, in quo innuitur certitudo promissionis. Quoniam Amalechites, & Chanaanus habitant in vallibus, cras mouete castra.

Quare Deus nunquam punit sine misericordia. Quast. LXXIII.

Supra fuerat posita in generali poena. hic autem ponitur aliquod remedium pro praesenti: est enim inestimabilis Dei pietas. nam licet interdum puniat nos, ut filios pestilentes: in ipsa tamen punitione non deficit misericordia eius: videbat igitur totum populum propter magnitudinem peccatorum eius subsidio priuatum, ideo si hostes inciderent super eos, possent illos leuiter delere. hoc autem cauens Deus, ne fieret, iussit ut mouerentur inde castra: erant enim hostes propinqui eis: & si manerent ibi aliqua die inciderent super eos, & occiderent illos. sic enim postea factum est. nam cum sequenti die renitente Moyse populus ascendisset versus terram Chanaan, descendenter Amalechite & Chananei, qui habitabant in montibus, & percusserunt eos, occidentes plurimos, ut patet infra: si autem Iudaei non essent destituti diuino auxilio non indicasset Deus debere recedere illos de loco ipso, sed magis procedere versus terram Chanaan. Erant autem Iudaeorum hostes omnes de terra Chanaan, contra quos Iudaei ibant, & erat iam fama vulgata quod Iudaei irent ad possidendam terram eorum, ideo erant hostes capitales: Amalechite quoque erant hostes Iudaeorum, quia pugnauerant contra Iudaeos parum ante hoc, s. in mansione quae vocatur Raphidim, ut patet Exo. cap. 17. & ibi Israelitae preualuerunt aduersus eos. erat autem iste duae gentes propinque eis apud Cadesbarne, vbi tunc castrametabantur, ideo iussum est, quod recederent inde:

Quomodo Amalechite habitabant apud castra Iudaeorum, cum dicitur contrarium in Exodo. Et vnde sunt dicti, & de situ terra Amalechitarum respectu Chanaan, & Aegypti, & de figuracione earum. Quast. LXXIX.

Quaeret aliquis quomodo dicitur hic de Amalechitis, quod habitabant in vallibus apud castra Iudaeorum. nam dicitur Exo. 17. cap. Quod cum essent Iudaei in Raphidim pugnauerunt contra eos Amalechite: multum tamen distabant nunc Iudaei a loco ipso, quia transferant per multas mansiones: potissime, quia videtur quod terra Amalechitarum esset ceterior castris Iudaeorum tunc erant in Raphidim. nam eos a parte posteriori percusserunt, ut patet Deuter. 26. cap. cum dicitur quod Amalechite extremos agminis Iudaeorum, qui lassii residerant, occiderunt.

Respondendum est, quod nunc Amalechite erant apud castra Iudaeorum habitantes, cum dicitur hic quod morabantur in vallibus, nec erant posteriores, cum infra dicitur per Moysem. Amalechites & Chanaanus ante vos sunt, quorum gladio corruetis. quomodo igitur potuerint pugnare Amalechite contra Iudaeos in Raphidim, aliquibus videbitur difficile.

Sed respondebunt quidam Amalechitas esse duplices, quosdam qui pugnauerunt contra Israelitas cum essent in Raphidim: alios vero qui pugnauerunt contra eos, cum essent in Cadesbarne, & de his dicitur hic.

Sed

Sed non stat hoc quonia Amalechite dicuntur ab Amalech qui erat de filijs Esau descendens a primogenito eius, & fuit nepos Esau, ut patet Gen. 36. c. ab vno autem viro non deriuarentur plures gentes eiusdem nominis. nam & si plures gentes ab eodem deriuentur, tamen non conuenit hoc eis qui descendit ab eodem principio. secus autem si essent duo viri habentes idem nomen ex equiuocatione a casu, nam tunc ex duobus viris eiusdem nominis satis erat conueniens descendere gentes duas eiusdem nominis: quia tunc sicut principalia nomina erant equiuoca a casu, ita & denominatiua eorum.

Item non potest stare, quia rex Saul pugnauit contra Amalechitas ex mandato Dei, ut patet primo Regum cap. 15. & hoc quia Israelitis in via Aegypti hostes fuerant. ibi tamen ponitur, quod Amalechite erant ad partem meridianam, sicut dicitur preced. ca. Amalech habitat in meridie. Isti tamen sunt, qui erant apud castra Iudaeorum, cum essent in Cadesbarne. ergo tota erat gens eadem Amalechitarum, alii essent puniti Amalechite, qui nunc pugnauerunt contra Iudaeos, & non Amalechite qui prius.

Sed forte aliquis dicit non concludi ex hoc. nam sicut Amalechite pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, ita & pugnauerunt contra eos in Cadesbarne: pugna autem quam fecit Saul contra Amalechitas diceret quod solum fuit contra Amalechitas habitantes in parte meridianam, & non de eis qui erant apud Raphidim.

Sed hoc non stat, quia Deus iusserat pugnari contra Amalechitas, & deleri nomen eorum, quoniam contra Israelitas pugnauerunt in Raphidim, ut patet Exo. cap. 17. & Deuter. 26. cap. quae ambo de eadem pugna in Raphidim intelliguntur. si igitur essent duae gentes Amalechitarum distinctae in duas regiones: non pugnaret Saul contra Amalechitas, qui erant ad meridiem apud Cadesbarne, sed magis contra illos qui habitabant apud Raphidim, alioquin non compleret Dei iussa, sed compleuit secundum quod approbauit Samuel propheta, praeter hoc quod non occidit regem & pecora. ergo eadem gens est Amalechitarum pugnantium contra Iudaeos in Raphidim, & pugnantium in Cadesbarne. de hoc 1. Regum cap. 15. Item patet, quia si duae essent gentes Amalechitarum, cum scriptura de eis loquatur, non loqueretur absolute, sed poneret aliquam distinctionem connotatiuam: tamen non ponitur, sed simpliciter fit sermo de Amalechitis: ita enim dixerunt exploratores preced. cap. Amalech habitat in meridie nihil distinguentes. ergo videret, quod idem erat Amalech habitans in meridie nunc apud castra Iudaeorum, & qui pugnauerat in Raphidim contra eos,

An Amalechite sint duplices, vel vna tantum gens. Et situs terra Amalechitarum respectu Chanaan & Aegypti, & de figuracione earum. Quast. LXX.

Dicent igitur aliqui quod eadem gens est Amalechitarum tam pugnantium hic quam pugnantium in Raphidim, sed cum pugnauerunt hic, erant in terra sua. cum vero in Raphidim exierunt de terra obuiam Iudaeis, ut eos premerent.

Sed isti falluntur ex ignorantia dispositionis terrarum: nesciunt enim qualiter terra Amalech sita sit respectu terrae Chanaan, ad quam Iudaei ibant, & respectu Aegypti de qua veniebant. Pro quo sciendum est, quod Aegyptus, & terra Chanaan se habent sicut Septentrio, & Meridies: nam Aegyptus est totaliter meridiana respectu terrae Chanaan: non tamē

sunt ambae coniunctae, ita quod latus meridianum terrae Chanaan sit coniunctum lateri septentrionali Aegypti, sed in medio sunt multae gentes in desertis arabicis, scilicet gens Idumaeorum, & Amalechitarum & alij Arabes. extenditur igitur secundum longitudinem terra Amalechitarum a terra Chanaan directe versus Aegyptum, & termini eius sunt in deserto Sur in confinibus Aegypti, quod patet primo Regum capitulo decimoquinto vbi dicitur, quod delenuit Saul rex terram Amalechitarum ab Euila donec venit ad Sur, quae est regione Aegypti, in quo ponit duos terminos, scilicet, Euila apud terram Chanaan, & Sur apud Aegyptum: & sic extenditur terra Amalechitarum a parte meridiana terrae Chanaan vsque ad latus septentrionale Aegypti.

Cum vero Israelitae exierunt de Aegypto accesserunt ad terram Amalech in duobus locis, & vtrobiusque contra Amalechitas pugnauerunt. nam non venerunt Israelitae directe de Aegypto in terram Chanaan per viam breuiem terrae Philistinorum, sed Dominus circumduxit illos per desertum, ut patet Exo. cap. 13. & tunc ascenderunt versus mare rubrum, sed ipsum est in parte orientali Aegypti, ut patet Exo. cap. 10.

Cum ergo Amalech esset inter latera duo Aegypti, & terrae Chanaan, scilicet, meridianum Aegypti, & septentrionale Chanaan: ascendentes Iudaei versus orientalem partem Aegypti, si accederent ad aliquam partem terrae Amalech non poterant accedere, nisi in parte extrema eius, vbi coniungitur terra Amalech Aegypto: & hoc fuit apud Raphidim: nam terra Amalech accedit vsque ad desertum Sur, quod est apud Aegyptum ut patet primo Regum capitulo decimoquinto: & in eodem deserto steterunt Israelitae immediate, ut transferunt mare rubrum, ut patet Exodi cap. 15. cum dicitur, tulit autem Moyses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: paulo autem post hoc steterunt in Raphidim, de quo Exodi cap. 17. & ibi pugnauerunt contra eos Amalechite, quia Raphidim est apud extremitatem, in qua coniungitur Aegypto terra Amalech. Deinde Israelitae per circulum quemdam ascenderunt versus orientem, & septentrionem, & sic recedebat a terra Amalech, quae est meridiana, ut patet preced. cap. cum dicitur Amalech habitat in meridie. & transferunt per mansiones plures vsque ad Cadesbarne. sunt enim quasi vigintiduae: & cum venerunt in Cadesbarne declinabant per circulum a terra Aquilonis versus Meridiem, & tunc accesserunt iterum ad terram Amalech ad aliam extremitatem in qua coniungitur terra Chanaan: & iterum pugnauerunt contra eos Amalechite: & sic erant eadem gens Amalechite, qui pugnauerunt contra Iudaeos in Raphidim, & qui postea pertransitis multis mansionibus pugnauerunt contra eos in Cadesbarne, & ob hoc fuit data vnica vltio de omnibus illis, cum Saul deleuit totam gentem Amalech. 1. Reg. cap. 15.

Nota via Iudaeorum.

Figura autem situs terrae Amalech in habitudine ad Aegyptum, & terram Chanaan patet: ut si quis faciat circulum & ducat diametrum illius, & in vno puncto diametri ponat Septentrionem, & ibi sit terra Chanaan. in alio puncto diametri ponat Meridiem, & ibi sit Aegyptus: ponatur iterum alius diametret intersecans primum orthogonaliter ad angulos rectos, & in vna parte diametri illius sit Oriens, & in puncto opposito sit Occidens: diameter primus proveniens a Septentrione in Meridiem sit terra Amalechitarum iacens extenta in longum inter terram Chanaan & Aegyptum. hoc dato si aliquis debet exire de Aegypto per circumferentiam circuli illius

versus

versus Orientem, & iterum descendat versus terram Chanaan ad Septentrionem: tãget diametrum, quã est terra Amalech, in duobus punctis, scilicet primo cum exiit ab Aegypto, quia ibi Amalech contingit Aegyptum, & ibi est mansio Raphidim: & iterum cum peruenerit per istum femicirculum in terram Chanaan, tanget terram Amalech in alia extremitate diametri, quẽ est apud terram Chanaan, & ibi est Cadesbarne.

Item patet, quod omnes isti Amalechitã essent eadem gens. nam cum propheta Balaam existens apud terram Chanaan uideret Amalechitas, qui sunt apud terram ipsã, dixit, principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur, ut patet infra 24. cap. In quo patet esse eandem gentem. nam uocatur ibi Amalech principium gentium, id est prima gens, quẽ pugnavit contra Israelitas. nam ante eos nemo pugnaverat contra Israel, ut patet ex processu Exo. a. c. 14. ubi est exitus de Aegypto usque ad decimumseptimũ, in quo est pugna Amalech. & dicitur quod extrema perdentur, id est destruentur a Saule rege. ergo idem fuerunt Amalechitã, qui pugnaverunt contra Israelitas in Raphidim, & quos deleuit Saul, sed illi erant ad meridianam partem terrã Chanaan, ut patet primo Regum cap. 15. ergo idem erant Amalechitã qui pugnaverunt contra Israelitas in Cadesbarne, ubi nunc erant castra, & in Raphidim. est enim Cadesbarne ad meridiem, cũ sit in deserto Sin, quod est meridianũ terrã Chanaan, ut patet infra 34. cap.

Chanaanai sint habitatores terrã Chanaan, vel illã gentes.
Quaest. LXXI.

QUÆRET autẽ aliquis de Chanaanais de quibus dicitur hic, scilicet, quod Chanaanai & Amalechitã habitant in vallibus, an sint de Chanaanais habitatoribus terrã Chanaan, vel aliqua alia gens.

Aliquis forte respõdebit quod isti Chanaanai erant pars populi terrã Chanaan. nam Iudei erant nunc in Cadesbarne, ut declaratum fuit precedenti cap. ipsa autem Cadesbarne est in latere terrã Chanaan patet Iosue cap. 10. in fine, ergo erant coniunctissimi terrã Chanaan, isti autem Chanaanai, de quibus hic, erant apud Cadesbarne. ergo satis esse poterant de terra Chanaan, & verisimile est eos illius terrã esse colonos. Sed non potest stare, quia Deus dixit hic quod nemo de istis qui murmurauerant videret terram Chanaan: omnes tamen isti viderunt terram, in qua habitabant isti Chanaanai, cum dicitur quod sequenti die Israelitã ascenderunt versus terram Chanaan, & descendentes Chanaanai, & Amalechitã de montibus occiderunt multos de eis: ipsi autem videbant tunc terram illam de qua descendebant Chanaanai quando pugnant aduersus eos, ergo non erat ista terra Chanaan in qua habitabant isti.

Dicendum igitur quod isti Chanaanai non morabantur intra limites terrã Chanaan quos descripsit Dominus infra 34. cap. sed ad meridianam partem terrã illius, habitabant inter Aegyptũ & terram Chanaan apud Amalechitas. An vero isti essent de genere aliorum Chanaanorum non constat. sed satis dici potest quod sic. nam apud eandem terram erãt, & interdum homines egrediuntur de terra sua in alias regiones: & ibi faciunt alium populũ, qui uocatur nomine populi sui. Sic enim dicitur de illo qui recessit de Bethel quẽ dicitur Luza, & abiit in terram Cethim, & condidit ibi urbem nomine Luzã, sicut erat ciuitas terrã suã. ita & isti Chanaanai forte recesserunt ab alijs Chanaanais habitantibus in terra Cha-

naan, & habitauerunt in desertis Arabiẽ, ibique manserunt eis nomen suum Chanaanorum. de illo autem qui edificauit Luzã in terra Cethim, habetur Iudicum cap. 1.

De istis autem Chanaanais dicẽdum est, quod erãt illi de quibus infra cap. 21. uocatur enim Chanaanus rex Arad, & dicitur quod pugnavit contra Israel. & patet quod sit idem populus. nam nunc Israelitã erãt in Cadesbarne, & erant apud Chanaanũ, & Amalechitas. postea autem recesserunt inde retrocedentes versus mare rubrum, ut patet in litera. nec reuersi sunt iterum in Cadesbarne usque ad annum quadragesimum ab exitu de Aegypto: & tunc fuerunt iterum in Cades, ut patet infra cap. 20. sed postquam recesserunt de Cades euntes in montem Hor exiit Chanaanus rex Arad, & pugnavit contra eos, ut patet infra 21. cap. quod vero fuerit immediate post Cadesbarne patet infra 32. cap. Et hoc probatur quod sit idẽ populus Chanaanus de quo hic dicitur, & de quo infra 21. cap. apparet quod non sint isti Chanaanai & terra Chanaan. nam infra 21. cap. dicitur quod Israelitã uouerunt Domino delere omnes ciuitates illius populi Chanaanai, & deleuerunt: & tamen de terra Chanaan nihil adhuc attigerant quousque transierunt Iordanem. ergo non est idem populus Chanaanorũ iste cum Chanaanais, qui erant in terra Chanaan.

Habitant in vallibus. Istẽ duẽ gentes erant apud Cadesbarne, & morabantur in quibusdam vallibus ad partem meridianam, ideo si Israelitã manerent ibi aliquot diebus, cum Deus deseruisset illos, occiderẽt eos hostes. dixit ergo ut recederent.

Quomodo dicantur habitare in vallibus, quia dicitur quod descenderunt de montibus. Quaest. LXXII.

SED aliquis dicit quomodo dicuntur habitare in vallibus istẽ gentes: cum infra dicatur quod descenderunt Chanaanai, & Amalechitã de montibus ad percutiendum Iudeos? Respondendum est quod maior habitatio istarum gentium erat in vallibus, cum multi habitare nequeãt in montibus. Aliqui tamen in montibus erant, & illi descenderunt de montibus ad percutiendum Israel. Aliquis forte aliter respondebit, quod Amalechitã & Chanaanai solum habitabant in montibus: sciebant tamen quod Israelitã uellent ascendere in terram Chanaan: erat autem ascensus per montes illos, ideo occupauerunt montes, ut ibi possent percutere Israelitas.

Sed non stat, quia litera dicit infra, descenditque Amalechites & Chanaanus qui habitabant in montibus. ergo non ascenderant de vallibus ad montes, sed ibi habitabant, quia tamen erat maior multitudo in vallibus, dictum est de illis, qui habitabant, in vallibus. *Cras mouete castra.* Id est si hic multum moramini, illi irruent super vos & occident, ideo mouete immediate castra.

Quare dictum est Iudeis a Deo quod mouerent castra cum secesserent motus columna. Quaest. LXXIII.

SED quæret aliquis quare dictum est hic a Domino quod mouerẽt castra Israelitã? nã alias semper consuetum erat, quod ad motum nubis mouerentur castra, & quocumque ipsa staret, Israelitã quoque starent, ideo si nunc moueretur nubes sufficiebat, & non oportebat quod diceretur cras mouete castra. Aliquis forte respondebit quod Deus dixit hic quod Israelitã mouerent castra, quia semper consuetus erat dicere eis de motu castrorum, & sine

& sine mandato ipsius speciali non mouebant castra ut patet supra cap. 9. cum dicitur, ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebãt tabernaculum, & magis adhuc patet, quod istud imperium esset in uoce quia ibidem dicitur, per uerbu Domini figebant tentoria, & per uerbum illius proficiscebantur, ideo sicut alias erat consuetum ita factum est hic.

Respondendum est, quod Deus non consueuerat dicere Iudeis quando mouerent castra, sed solum ad motum nubis mouebantur, & quando illa stabat ipsi quoque manebant. hic autem factum est aliquid nouum, cum Deus specialiter inuenerit in uoce quod mouerent castra. Et cum arguebatur, quod semper mouerentur Israelitã ad mandatum Dei dicendum est, quod illud nõ erat mandatum aliquid in uoce, sicut hic fuit, sed solum erat per motum nubis. nam nubes mouebatur ab angelo ut patet Exo. cap. 14. & angelus non mouebat nisi ad uoluntatem Dei. ergo quãdocumque mouerentur castra per motum nubis dicebantur moueri ad mandatum Dei, & hoc signat id quod habetur supra cap. 9. ad mandatum Dei proficiscebantur &c. quod patet, quia cum dictum fuisset quod ablata nube proficiscebantur, & manente ea figebantur castra, subintum est, ad imperium Domini proficiscebantur &c. in quo innuitur quod nihil aliud erat mandatum Dei nisi motus nubis. hic autem aliquid ultra factum est, quoniam Deus locutus est ut mouerent castra, ideo necesse est, quod deur aliqua ratio diuersitatis. Respondendum est ut fuit dictum, quod Deus non loquebatur Israelitis quando erant mouenda castra, sed solum iubebat angelo, ut mouerent nubem, & hoc fiebat sine uoce: Israelitã autem uiso quod moueretur nubes, mouebãt castra: aliquando tamen Deus post motum nubis adhuc locutus est, dãs preceptum de motu castrorum, & hoc erat, quia per solum motum nubis forte non mouerentur Israelitã, cum nubes tunc progressura esset aliter quam consueuerat, & sic erat hic. nam consueuerant Israelitã semper ante hoc procedere uersus terram Chanaan: nunc uero nubes egressura erat uersus mare rubrum, ideo admirarentur Israelitã de retrocessione nubis, & forte non sequerentur eam: ut ergo eam crederent motum Dei uoluntate, Deus dixit quod mouerent castra uersus mare rubrũ. Quod autem ex hac causa factum fuerit patet, quia iterum factum est simile, ut patet Exo. cap. 14. Cum enim fixissent castra Israelitã apud desertum Ethan, inuisit Deus ut reuerterentur, & ponerẽt castra apud Phairoth & dicitur locutus est Dominus ad Moysen loquere filiis Israel ut reuersi castrametentur e regione Phairoth. Si tamen non esset ibi reuersio, non dixisset Deus quod mouerent, sed sufficiebat motus nubis ad hoc, & ita fuit hic. nam dicitur reuertimini per uiam maris rubri, quod erat retrocedere. & patet hoc magis. nam in nulla alia mãsione legitur, quod Deus inuenerit moueri castra, sed solum ad motum nubis mouebantur, & hoc quia in alijs nõ erat retrocessio.

An nubes post uerba Dei dederit signum motus castrorum sicut solita erat, & an dirigeret Iudeos uersus mare rubrum. Et ad quid indigebant Iudei nube quando recesserunt de Cades quia fere triginta octo annis nunquam mouerunt castra. Quaest. LXXIII.

SED quæret aliquis cum hic Israelitã mouerint castra ad mandatum Dei an nubes quoque dederit signum motus castrorum, sicut alias solitum erat? Respondet aliquis, quod non, quia nubes dabatur in signum Israelitis ad mouẽdum ca-

stra, & ad figendum, ut manifestaretur per illam uoluntas Dei, qua nũc declarabatur per uerbum suum, quod erat manifestius signum. ergo non oportebat nubem dare signa ad hoc. Respondetur, quod hic sunt duo dubia. primum an nubes quẽ erat cum Israelitis in Cadesbarne mota fuerit ueniendo uersus mare rubrum ad locum ad quem Israelitã uenerunt. secundum est, dato quod nubes uenerit, an prececederet sicut consueuerat prececedere, uel progrediebatur ut alias.

Ad primum respondendum est, quod nubes quã erat in Cadesbarne mota est cum Israelitis uenientibus uersus Mare rubrũ. quod patet, quia nubes nunquam deseruit Israelitas quousque ingressi sunt in terram Chanaan, cum post omnes istas mansiones prececesserit eos ad alias mansiones: non habuissent enim, aliter aliquem directorem uiarum, nec castrametandi signum: potissime quia Exo. c. 13. dicitur, quod nunquam columna nubis desuit coram Israelitis.

Ad hoc aliquis dicit, quod quanquam necesse sit ut dicamus nubem inuise cum Israelitis ad alias mansiones: tamen non est necessarium, ut recesserit cum eis de Cadesbarne, quia cum ipsi haberent certam mansionem, quia Deus eis dixerat, ut mouerent castra contra mare rubrum, non indigebant nube dirigente, sed post aliquot dies poterat ire nubes ad illos, & forte nõ uidebitur necessaria usque ad annos quasi triginta octo, nam Israelitã non transierunt Cadesbarne in qua tunc erãt usque ad principium anni 44. ut patet infra 20. cap. & tamen tunc erat annus secundus, scilicet ante medietatem anni ut declaratum est precedenti cap. ergo 38. anni fuerunt, in quibus non mouerunt Israelitã castra transientes de Cadesbarne, & in his non indigebãt nube, quia illa erat ad mouendum castra & ad figendum.

Respondendum est, quod nubes inuit cum Israelitis tunc, cum mouerunt castra de Cadesbarne uersus mare rubrum sicut alias ire consueuerat, & erat necessaria. nam preter alias necessitates quã infra declarabuntur oportebat, quod ipsa esset cum Iudeis per quamlibet noctem ad illuminandum eos in castris, etiam si nulla esset necessitas ad prececedendum in die, ut patet Exo. cap. 13. scilicet, nunquam desuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. qualiter ergo nocte erat cum eis, & in hoc erat magna consolatio Israelitis, quod castra eorum essent illuminata qualiter nocte lumine diuino, & uiderent per noctem sicut per diem. Cum autem dicebatur quod annis 38. fere Israelitã non mouerunt castra, non transientes ultra Cadesbarne, ergo non egerunt nube ad motum castroru, potest respõderi multipliciter. primo quod non probatur in his temporibus 38. annorum nunquam fuisse mora castra, sed quod nunquam transierint mansionem unam procedendo uersus terram Chanaan: nam post Cadesbarne immediate sequitur mansio montis Hor, ut patet infra 33. cap. sed a tempore quo primo uenerunt in Cadesbarne usque quo transierunt in montem Hor fluxerunt anni 38. fere, non tamen sequitur quod non fecerint aliquas mansiones retrocedendo.

Nec ualet si obijcias quod habetur Deuter. cap. 1. scilicet, sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore scilicet, triginta octo annorum, & sedere signat quietem. nam non potest intelligi quod toto illo tempore manserint in Cadesbarne, uel magna parte eius, quia non manserunt ibi quinquaingra diebus. quod patet, quia cum uenissent Israelitã in Cadesbarne miserunt exploratores in terram Chanaan, ut declaratum fuit precedenti cap. expectauerunt autem eos ibi diebus

diebus 40. quibus morati sunt in explorando, ut patet infra in litera.

Cum autē venissent murmuravit populus, & post duos dies aduentus eorum, iussit Deus moveri castra ut colligitur hic, & mota sunt. ergo non fuerit quinquaginta dies mansionis in Cadesbarne, sed moverunt castra ad mare rubrum, cum ergo dicitur. sedistis in Cadesbarne multo tempore, non est sensus, quod ibi manserint, sed quod ultra Cades non transierint. Alio modo responderi potest, quod in triginta octo annis non fuerunt factę mansiones Israelitis procedentibus ad terram Chanaan. sed non constat an factę fuerint aliquę retrocedendo, & pro illis erat necessaria nubes ad dirigendum in via, & signandum locum castrorum, atque dandum tempora ad movendum.

Aliter dici potest, quod licet non fuerit necessaria nubes in his 38. annis ad dirigendum Israelitas in aliqua mansione: erat tamen necessaria, ut luceret eis per noctem. necesse est igitur, ut tempore hoc fuerit nubes cum Israelitis, & recesserit cum eis de Cadesbarne versus mare rubrum.

An nubes præcesserit Israelitis versus mare rubrum. Quæst. LXXXV.

SECUNDUM dubium erat, dato quod nubes iuierit cum Israelitis de Cadesbarne versus mare rubrum, an præcesserit sicut præcedere solebat, cum alias movebantur castra. Respondet aliquis quod an præcesserit vel non constare non potest: constat tamen quod non erat necessarium eam præcedere. quod patet, quia nubes præcedebat Israelitas ad signandum eis locum castrorum, & dirigendum in via: nunc autem nihil horum erat necessarium, cum dictum fuerit eis, quod moverent castra versus mare rubrum, & sic determinabatur eis locus, ad quem sine nube dirigente possent progredi.

Respondendum est quod necessarium est, ut Israelitę habuerint nubem præcedentem cum moverent castra versus mare rubrum, & patet ex duobus. primo propter incertitudinem loci manendi. nam dictum est eis quod moverent castra versus mare rubrum, & non fuit dictum quod secundo ab itinere maris rubri vel pauloante, sed erant verba ista multum vniuersalia, quia non magis poterant castrametari iuxta littus maris rubri, quam ante illud per magnam distantiam aut paruum, ideo fuit necessaria nubes ad assignandum locum certum castrametandi: nam quamquam daretur eis arbitrium eligendi locum castrorum, forte nescirent eligere convenientem locum: nubes autem præcedens dirigeret eos, & daret convenientem locum, quia ab angelo movebatur. Item quamquam diceretur eis quod figerent castra in littore maris rubri: tamen nescirent locum determinatum castrorum, quia poterat per magnitudinē littoris vagari vbiunque vellent castrametari. Item non poterat eis dari locus certus ad castrametandum iuxta mare rubrum, nisi nubes eos præcederet, quia nullus eorum steterat nunquam in terra illa, ideo quamquam diceretur eis figatis castra in tali vel tali loco, nescirent quis esset locus ille, cum nunquam vidissent illam terram. Item fuit necessarium, quod præcederet nubes propter directionem vię: nam cum ipsi nescirent certum locum castrametandi: nescirent etiam viam qua illuc iretur. Item quia dato quod certissime scirent locum, in quo castrametandum foret, tamen viam nescirent, nisi haberent aliquod signum directionis, sicut quamquam nos sciamus locum cuiusvis urbis vel oppidi, tamen si non sit via media ad

signata nesciamus illuc directe procedere, sed vagabimur in incertū, ita & illis esset cum per desertum non essent vię, fortebar igitur quod præcederet nubes tanquam designans viam. *Et reuertimini in solitudinem per viam maris rubri.* Id est non maneat hic, sed caris in desertum per viam maris rubri, id est contra ipsum mare rubrum.

Quomodo dicitur quod reuertantur in solitudinem cum in ea sint. Quæst. LXXXVI.

DICIT aliquis quomodo dicitur hic, quod reuertentur in solitudinem Hebręi? nam tunc erant in solitudine, cum ipsi dixerint. *ut quam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine.* Respondendum est, quod in deserto erant, & cum dicebatur eis quod redirent in solitudinem, id est in alteram partem solitudinis, dicebatur, quia solitudo illa magna erat, & hoc designatur cum dicitur, per viam maris rubri. Vel aliter potest dici quod Israelitę erant nunc quasi extra solitudinem, cum essent apud terram Amalechitarum, & Chanagorum, iussit autem Deus quod reuertentur in solitudinem recedendo a populis illis versus terram in qua nemo habitabat, & hoc erat per viam maris rubri.

An Iudei fecerint multas mansiones retrocedendo de Cadesbarne, vel fuerint semper apud mare rubrum, & an steterint ibi bis, scilicet, anno secundo & quadragesimo. Quæst. LXXXVII.

NUNC queret aliquis an Israelitę fecerint multas mansiones retrocedendo de Cadesbarne vel fuerint semper in mansione illa apud mare rubrum ad quam inierunt de Cades. Pro hoc sciendum est, quod siue dicamus Israelitas fecisse mansiones multas in retrocedendo, siue non, nulla earum computatur in numero mansionum factarum, in solitudine, nam infra 33. cap. vbi est catalogus mansionum non ponitur aliqua earum, quia post Cadesbarne sequitur mansio in monte Hor, tamen illa fuit in anno 40. s. quod Israelitę venerunt primo in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto ante medium anni, & tunc ceperunt regredi versus mare rubrum, ut dicitur hic propter murmuracionem. deinde anno 40. venerunt iterum in Cadesbarne mense primo ut patet infra 20. cap. & immediate transierunt in montem Hor, ut patet eo. c. & j. 33. ideo Cadesbarne semel ponitur, quia de prima vice non fit mentio. Si tamen aliquę mansiones de his que fuerunt retrocedendo ponerentur, necesse erat poni eas inter Cadesbarne & montem Hor, sed nulla intermedia est. Ex hoc autem dicit aliquis, quod non fecerunt Israelitę aliquas mansiones retrocedendo, cum scriptura eas subtraherit, sed non tenet argumentū, quia multa facta sunt que non narrantur in littera scriptura. Sed adhuc obijcietur, quia j. 33. ponitur catalogus mansionum, & assignantur ibi oēs mansiones Israelitarum per desertum, cum dicitur a principio. hec sunt mansiones filiorum Israel &c. Dicendum est, quod ibi ponuntur oēs mansiones Israelitarum, sed non que sunt in retrocedendo, quia scriptura solum intendebat ponere eas quas habuerunt procedendo, tamen non tollitur fuisse alias retrocedendo, nam in Cadesbarne bis fuit mansio Israelitarum, semel tamen computatur ibi. quod patet, quia primo steterunt ibi in anno secundo ab exitu de Aegypto, cum miserunt exploratores ut patet præc. c. secundo steterunt ibi mense primo anni quadragesimi infra 20. c. Item necesse est adhuc

adhuc poni mansionem aliquam que ibi nullo modo computetur, nam de Cadesbarne reuersi sunt versus mare rubrum, & ibi fecerunt aliquam mansionem, tamen ista non computatur in catalogo, quia deberet esse inter Cadesbarne & montem Hor, tamen non est. Ita igitur potest dici quod multe alię mansiones fuerint, & non describantur, an tamen fuerint non constat.

An Israelitę quando reuersi sunt in solitudinem ex Dei precepto steterint semper in mansione vna. Et quare dicti sint vagi. Quæst. LXXXVIII.

SED aliquis dicit quod fuerunt aliquę mansiones, quia dicitur infra in maledictione Iudęorum. filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta: vagari autem est hinc & inde discurrere: si tamen steterint in mansione vna, non discurrerent, nec essent vagi, ideo ponendum erit quod fecerint aliquas mansiones. Respondendum est satis rationabile esse quod Israelitę mouerent castra de Cadesbarne versus mare rubrum fixerint castra in loco vno in quo manserint quasi 38. annis, & non retrocesserunt nec progressi sunt vltierus, vsque ad primū mensem anni 40. cum venerunt iterum in Cadesbarne. Et hoc videtur rationale, quia progressus Hebręorum retrocedendo ad nihil vtilis erat. si tamen retrocederent, esset eis graue, quod patet, nam si retrocederent ut magis se ab hostibus remouerent, non oportebat fieri plures mansiones: nam cum peruissent vsque ad mare rubrum quod erat eis tunc a latere septentrionali, non poterant ultra ire conclusi vndique mari. Si vero recederent a mari versus partem meridiam, semper appropinquarent magis ad hostes, quia dictum fuit supra præced. cap. quod Amalechitę habitabant in meridie, & isti erant hostes sui, ideo ut essent tuti ab hostibus, non conueniebat fieri alteram mansionem præter eam que dicitur hic, quod irent versus mare rubrum. Poterit aliquis dicere quod erat conueniens Iudęis mutare locum castrorum pro aliquas necessitates humanas, sed non stat: nam hostes consueverunt mutare loca, quia non possunt in eodem loco habere semper sufficientiam omnium alimentorum: potissime quoniam est magnus exercitus, cito enim consumuntur que sunt ad esum in aliqua regione, sed in Iudęis non accidebat hoc, quia non habebant cibos de terre nascentibus, sed de celo dabatur eis panis angelorum, ideo vbiunque essent habebant illud ad sufficientiam: vnde non erat eis aliqua causa mutandi locum in retrocedendo: esset autem tristabile retrocedere, & vexari ambulando inutiliter, & quod amplius est, augeri laborem itineris pro reditu, nam in anno 40. redituri erant Israelitę ut introirent in terram Chanaan, & iterum venturi in Cadesbarne. si ergo multum inde recederent multum de itinere eis relinquerebatur in posterum. Cum autem arguebatur quod Israelitę futuri erant vagi 40. annis. respondendum est non sequi ex hoc quod fuerint multe mansiones retrocedendo, nam dicit aliquis vagus qui hinc & inde discurrens, certa via non procedit, ita fuit in Israelitis, quia cum de Cadesbarne ituri essent in montem Hor, regressi sunt versus mare rubrum vbi steterunt 38. annis, & sic toto illo tpe fuerunt vagi, existentes extra rectam viam, & non oportuit poni plures mansiones retrocedendo, sed iussit ista de qua habetur hic. Considerandum autem circa tempus istud quo Israelitę fuerunt vagi, s. 38. annis, quod non habet aliqua hystoria gestorum quid fecerint, aut passi fuerint Iudęi, vel quid Deus locutus fuerit ad Moysen vel ad populum, & credendum est, quod non fuerint aliqua gesta narrata digna toto hoc tpe, nec Deus ali-

qua specialia locutus est Moysi, aut populo, nec etiā populus aliqua facinora murmuracionū commisit in Deum, sed mansit totus ille infelix populus in penam delicti sui in illa vasta solitudine apud mare rubrum, nihil agens, sed expectans quotidie quid Deus de illis facere dignaretur.

An Deus percussit tunc Hebręos pestilentia. Quæst. LXXXIX.

SED queretur circa præcedentia, quia dicitur supra feriā igitur eos pestilentia, quoniam fuit istud verū, quia Deus non percussit Hebręos pestilentia? Aliqui dicunt quod sic, quia oēs isti qui numerati erant a 20. annis & supra, perierunt in deserto, ut patet infra in litera. & forte omnes isti perierunt peste. Dicendum quod non potest stare istud. Primo quia quoniam Deus istud dixit aliud intendebat, vel intendere videbatur, quod cum dixit quod periret oēs numerati. nam illud fuit postquam Moyses orauit, istud vero quod dicitur de pestilentia fuit antequam oraret, ideo non sunt idem. Secundo quia postquam Deus dixit quod feriret populum pestilentia: orauit Moyses Deum ne illud faceret: postquam autem dixit, quod perirent in deserto oēs numerati, nihil orauit, quasi permittens quod illud fieret, ut patet in litera. ergo non fuit idem. Tertio & precipue, quia non potest intelligi ista litera de morte numeratorum, quia dicitur hic, feriam eos pestilentia atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam. in quo signatur quod de toto isto populo nullus mansurus erat, cum dicatur consumendi, etiā quia Moyses futurus erat princeps super aliam gentem, quod non fieret manente gente Hebręorum, mors tamen numeratorum non consumpsit populum Hebręorum, quia non fuit simul, sed paulisper, & successiue, & sic manebat populus Hebręorum magnus sicut prius, quasi nulla plaga ei infligta fuisset, ideo non potest intelligi de illo. Quarto quia litera signat quod ista poena a Deo pronunciauit, non fuerit infligta precibus Moysi, quia dicitur supra in litera, dixit Dominus dimisi eis iuxta verbum tuum, pena tamen de occisione numeratorum fuit vere infligta. ergo non fuit ista pena pestilentię ipsa mors numeratorum.

An verba que dixit hic Deus de interemptione Hebręorum sint propheticę dicta ut censuit Origenes. Quæst. LXXX.

ALII dicunt quod ista verba Dei intelligenda sunt propheticę. s. quod Deus significauit in hoc gentes conuertendos ad Christum abiectione populo Hebręorum, quod postea factum est, & dicunt quod Moyses orauit valde, ut hoc non fieret, quia ista gens que vocanda erat, non pertinebat ad eum, sed ad Christum. De hoc dicit Origenes, feriā eos, comminatio hæc non est iracundia, sed prophetia, assumendus enim erat populus nationum, sed non per Moysen, excusauit ergo se Moyses: sciebat, quia gens que promittitur non per eum vocanda erat, sed per Iesum, nec Moysaycus sed Christianus populus erat appellandus, ideo pluribus exorat pro populo suo. Sed dicendum quod istud non stat, nisi quis accipiat in sensu mystico, sed non in sensu literali. Primo quia tunc signaretur hic reprobatio populi Iudaici. litera tamen non significat nisi mortem corporalem infligendam cum dicitur, feriam eos pestilentia, ergo non est ille sensus. Secundo, quia hoc quod dicitur significari propheticę impletum est, quod fuerit reprobatus populus Hebręorum, & vocatus alius populus, sicut Christus dixit eis, auferetur a vobis regnum celorum, & dabitur genti faciēti iustitiam eius. Matt. 23. illud tamen quod dicitur hic quod Hebręos non fuit impletum, quia orante Moysen

Moyse dixit Deus, dimisi eis iuxta verbum tuum supra in litera. ergo non est prophetia vocationis gentium. Terrio, quia loco huius quod Deus dixit hic, feriam eos pestilentia, mutavit statim aliam penam scilicet, quod morerentur omnes numerati ut patet supra & infra in litera. & tamen loco vocationis gentium, & reprobationis Hebræorum non fuit aliud datum, quia ista non fuerunt mutata: ergo non intelligitur litera ista de illo. Quarto quia Moyse orabat Deum ne istud fieret: & tamen si fuisset prophetia de vocatione gentium, Moyse non oraret in contrarium, sciens quod non poterat mutari id quod Deus prænunciabat infra 23. cap. etiam quia videretur invidere gentibus a Deo vocandis, quod est inconueniens. Quinto quia verba Moyse orantis non conueniant huic sententiæ, quia per illa signatur Deum dixisse quod occideret omnes Hebræos: Moyse autem orat ostendens quod non debeant ista fieri, quia diminueretur gloria Domini: si tamē intelligeretur de vocatione gentium, & reprobatione populi Hebræorum non facerent ista ad propositum. Sexto quia repugnat huic sententiæ quod Deus dixit Moyse, iste autem faciā principem super gentem magnam. in vocatione tamen gentium, & reprobatione populi Iudeorum, Moyse non erat futurus super gentem magnā, immo super nullam gentem, siue intelligatur de Moyse viuento, siue mortuo, & manente in memoria. De primo patet, quia reprobatio populi Iudeorum, & electio noui populi fuit multo tempore post mortē Moyse, quasi mille & quingentis annis, quādo cepit prædicari euangelium post mortem Christi. De secundo patet, quia non manet Moyse in memoria. lex enim eius cessauit, immo iam mortifera est, quia si quis circumcidit euacuatur a Christo ad Galat. 5. cap. & ita non poterat Moyse effici super gentem magnam, intelligendo literam istam de vocatione gentium, & reprobatione populi Iudeorum.

Quod illa verba sint intelligenda simpliciter prout iacent. Et quod Dei sententia secundum quam iudicat, est duplex.
Quest. LXXXI.

DICENDUM igitur, quod debet istud intelligi ad literam sicut iacet, scilicet populus Hebræorum peccauerat grauiter contra Deum, & merebatur deleri: Deus autem volens ei inferre penam debitā dixit, feriam eos pestilentia atque consumam, sicut nullus maneat in toto populo, sed omnes simul moriantur. Et Moyse intellexit istud in hoc sensu, ideo orabat Deum pro populo ne deleret illi: & hoc modo procedunt verba Moyse, quod si omnes habitatores terræ, qui sciebant quanta bona fecerat, & faceret Deus quotidie Hebræis, audiret quod Deus occiderat omnes Hebræos simul in deserto, quasi vnum virum: dicerent quod non poterat introducere eos in terram pro qua iurauerat illis, ideo occidebat eos, quod erat ad diminutionem gloriæ Dei. Et Deus placatus his verbis Moyse, quasi recte conuinceretur, cessauit ab eo quod dixerat, & sicut Moyse dixit dimitte obsecro peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, ita Deus dixit Moyse, dimisi eis iuxta verbum tuum. & sic non fecit illud malum, quod contra Hebræos dixerat.

Intelligendum igitur est, quod Deus dixerat illud comminatorie, & non secundum suam firmam sententiam, quia si ita diceret, nunquā mutaretur. quædam enim dicit Deus secundum firmitatem suę præscientiæ, & ista siue sint bona, siue mala hominibus nunquā mutantur, sed ita euenient sicut Deus prædixit. de bono patet sicut in Hebræis, quibus nitebat maledicere Balaam, & orabat Deum, ut permitteret

ipsum maledicere Hebræis: Deus autem dixerat eis, quod populus erat benedictus, & non poterat maledici: postquā autem Balaam agnouit super hoc firmiter propositum Dei dixit. non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec filius hominis ut mutetur: ad benedictum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo infra 23. De malo patet sicut prænucciavit Deus Moyse quod non intraret in terram Chanaan. infra 20. & 27. cap. ipse autem sepe orauit ut permitteretur intrare: Deus tamen nunquā assensit, sed dixit ei. sufficit tibi: nequaquam loquaris ultra ad me de hac re Deut. 3. Sic etiam fuit de Saule de quo prænucciavit Samuel quod auferretur ut regnū Israel, & quia aliquis putaret, quod posset obtineri precibus, ne illud fieret, dixit Samuel, quod erat impossibile 1. Reg. 15. c. scilicet, ait Samuel scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: porro triumphator in Israel non parcat, & penitentiæ non flectetur, neque enim homo est, ut agat penitentiam. Aliqua sunt quæ Deus dicit comminatorie, & ista non complentur sicut dicitur, sed mutatur sententia Dei, & ista sunt tam in bono quā in malo secundum exigentiam præsentium meritorum, vel demeritorū, quia si quis feruiat Deo actualiter forte prænucciavit Deus de illo, quod exaltabit eum, vel faciet sibi aliqua bona. Si vero desinat ille seruire Deo non implebitur, quod Deus prænucciavit quasi reuocetur sententia. Sic etiam e contrario si quis offenderat Deum & merebatur sibi inferri mala, Deus prænucciavit ei aliqua mala futura: si autem iste doleat de peccato conuersus ad Dominum, vel alius oret pro eo, & ipse conuertatur, non sequuntur mala quæ Deus contra illum prænucciavit, quia erāt secundum comminationem iuxta exigentiā præsentium demeritorum, & non secundum certitudinem diuinæ prouidentia. de his Hier. 18. c. In præsentia ita fuit, quia Hebræi secundum magnitudinem peccatorum suorum merebantur deleri, & Deus ita dixit, quod faceret illis, scilicet feriam eos pestilentia atque consumam. & quia istud comminatorie dicebatur, orauit Moyse pro populo, & populus doluit de peccato, & sic Deus placatus non intulit malum, quod comminatus fuerat.

Quare Deus profert sententiam, quam mutare intendit.
Quest. LXXXII.

ALQUIS dicit cum Deus non sit facturus ea quæ comminatorie dicit, quare illa dicit, quia videtur esse quædam mutabilitas & inconstantia in eo, cum non eueniāt, quæ ab eo dicuntur. Dicunt aliqui istud esse, quia ea quæ dicuntur a Deo comminatorie dicuntur ex ira: quæ autem irati dicimus indeliberate loquimur, ideo sepe sunt contra rectum & iustum, & cum redierit animus pacatus inuenimus inconueniens esse illa impleri: & ita non facimus quæ diximus, de Deo sic putant: quia scriptura dicit quod Deus facit quædam, aut loquitur existens in ira Psal. 6. scilicet, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me, id est non arguas me, nec corripas quando fueris in ira, vel furore. & hoc modo Deus ex ira vel furore dicit aliquid, quod non est conueniens fieri, ideo illud postea reuocat.

Sed dicendum quod istud est nefas cogitare: Deus enim nullam passionem neque transmutationem habet Iaco. 1. cap. apud quem non est transmutatio neque vicissitudinis obumbratio. ideo nec iram neque aliam passionem habet, ut mouente passione aliqua dicit, quæ postea ratione suggerente reuocet, sed quicquid

quid Deus dicit iustum est, quod autem scriptura dicit illum habere iram vel furorem, non est intelligendum ad literam, sed est modus loquendi humanus, de quo sæpe declaratum est, quare scriptura sic loquatur.

Considerandum autem, quod sicut ea quæ Deus dicit secundum firmam præscientiam semper iusta sunt, in nunquam sunt contra iustitiam, ita ea quæ dicitur comminationem iusta sunt, quia illa dicuntur secundum exigentiam meritorum, vel demeritorum præsentis status, id est, quod si quis nunc Deo placet, prænucciavit Deus de illo, quod faciet ei bona. Si autem quis offendit nunc Deum prænucciavit sibi aliqua mala: utriusque autem est iustum, id est non iniustum. Sed in hoc est differentia, quia quando pro bono prænucciavit Deus alicui bona possunt esse illa maiora quam iste meretur, quia supplet Dei magnificentiam id quod deest merito huius. quando tamen Deus prænucciavit alicui mala pro peccato, necesse est, quod ista sint, vel æqualia peccato, vel minoria, quia magis punire quam peccauerimus, non pertinet ad Deum qui iudicat omnem terram Gen. 18. cap. ideo iusta sunt utraque. Et in hoc est differentia inter ea quæ nos dicimus ex ira, & illa quæ Deus dicit comminatorie, quia quæ nos dicimus ex ira iniusta sunt, aut inconuenientia, ideo ratione postea suadente illa reuocamus: illa autem mala quæ Deus prænucciavit comminatorie semper iusta sunt: quia non sunt maiora peccatis: & tamen Deus illa ex misericordia reuocat, nobis conuersis ad se, & orantibus: & licet iuste possent illa inferri: melius tamen est non inferri, mutato statu illius, contra quem prænucciata sunt, & ideo non inferuntur, quia Deus semper facit id quod melius est.

An sit conueniens prænucciari aliqua à Deo comminatorie.
Quest. LXXXIII.

NON redeundum est ad ea quæ dicuntur à Deo comminatorie, & dicendum, quod valde conueniens est prænucciari aliqua à Deo comminatorie. Primo propter cognitionem nature nostre, quæ est veritabilis liberi arbitrij ad bonum, & malum: id sicut nullum bonū est, in quo tam fixi sumus, quin possimus transire ad malum, dum viuimus: ita nulla prænucciatio Dei de bono futuro debet esse tam firma, quin mutari possit in oppositum, vel cessare, & sic nullū peccatum est, cui tam tenaciter inhaeremus, dum viuimus, quin possimus deserere illud: ita nulla prænucciatio Dei de malo futuro nobis debet esse tam firma, ut non possit verti in oppositum, & sic est conueniens prophetia comminatoria: Secundo est hoc ad ostendendum potestatem Dei: nam si postquam Deus prænucciavit nobis aliquid de bono, vel de malo, nunquā posset illud reuocari, videretur Deus alligatus alicui, quasi iam nihil ultra facere posset, quod est inconueniens. & istud est principale motiuum, quare Deus voluit esse prophetias comminatorias, & promissorias in scripturis, sicut patet Ierem. 18. c. Nunquid sicut facit figulus iste non potero facere vobis domus Israel ait Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel, & statim sequitur ibi, quod Deus aliqua bona promitteret, & postea illa mutaret, & aliqua mala prænucciaret, & illa non infligeret. Tertio & præcipue fuit ad regulandum, & conuertendum mores nostros in bonum. Si enim quando Deus aliquod bonum promittit necesse est euenire, non curaret homines postea bonum, vel malū facere, sed quicquid eis placeret potius malum, quā bonum scientes, quod bonum promissum eis a Deo non poterat variari: similiter si prænucciatio aliquo malo contra peccato-

Alph. T. ost. super Num. Pars I.

rem sciretur, impossibile esse illud euitari, desperaret peccator, & iam non conuerteretur ad bonum, cum non prodesset ei: nunc vero cum prænucciatio de bono facta propter bonum, & virtutē alicuius sciamus, quod potest mutari, si desinat esse bonus ille cui promissio facta est, niteretur perseverare in bono, vel crescere, ut bonum promissum non cesseret. Sic etiam scientes, quod prophetia comminatoria mutari potest, debemus orare pro peccatis, propter quæ fuit prænucciati malum, & effici boni: ideo est conueniens prophetia comminatoria. Quarto, quia hoc conuenit ad prouidentiam diuini regiminis, quā nos dirigit in esse, vel statu morali, vel spirituali, secundum quam non sufficit, quod Deus nobis ostendat, quid est bonum, & quid malum, & præcipiatur bonum, & prohibeat malum, sed etiam expedit, ut magis moueat nos, qui sumus tardi, salliciendo ad bona per promissa bonorum, & distrahendo a malis prænucciando nobis mala. Si tamen tam prænucciatio mali, quā boni esset aliquid firmum, quod non posset mutari, non solum non prodesset ad mores, sed potius valde noceret, inducendo desperationem, vel perseverantiam in malo, aut facilitatem ad illud: ideo oportuit, quod promissiones, & comminationes non essent secundum certitudinē inuitabilitatis: & istæ duæ sunt causæ potissimæ. De hoc dicit Ierem. 18. repente loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud, si penitentiam egerit gens illa de malo suo, propter quod locutus sum aduersus eam, agam & ego penitentiam super malo, quod cogitaueram, ut facerem ei. & subito loquar de gente, & de regno, ut edificem, & plantem illud: si fecerit malū in oculis meis, & non audiat vocem meam, penitentiam agam super bono, quod locutus sum, ut facerem ei. Quinto est hoc propter opera nostra, ne reddantur prorsus inutilia, sicut est orare, lugere, penitentiam agere de peccatis, quæ sunt opera bona, & a Deo valde commendata, si tamen prænucciatio de malis esset secundum certitudinem, nihil ista prodesset, quia prænucciatio malo aliquo contra peccatorem esset illud inuitabile, frustra esset orare pro eo, & cõteri, & penitentiam agere, quæ sunt absurdissima: id oportet prænucciaciones de bono, & de malo non esse certas. Sexto, quia tolleretur per hoc quædam cõfidentia bona, quæ de Deo habemus, & familiaritas ad ipsum: nā si peccauerimus, & mala nobis prænucciaret, accedimus ad ipsum lugentes, cū spe bona, quod nobis remittat penā prænucciata: & reducet nos in eandē gradum amoris, & fauoris sui, in quo prius eramus apud eum, sicut pater clementissimus. tollere autem istā cõfidentiam accedēdi ad Deum est tollere omnē bonū nostrū. Sic dicit Apost. ad Hebr. 4. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetrauit celos Iesum filium Dei. Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron.

Quod Deus locutus est Moysi, & Aaron: & an sit eadem locutio, quæ prius.
Quest. LXXXIII.

DE ista locutione est dubiū, an fuerit eadem cū superiori, vel diuersa. Dicit aliqui eandē: quia eadē dicitur hic quæ dicta fuerunt supra, de pena infligēda Israelitis, quæ hic magis explicat: quia dicebat solū, quod murmuratores non introiret in terrā Chanaā: hic autē dicit, quod 40. annis manerēt in deserto filij eorū, quousque morerentur patres. factis autē dici potest, quod sit alia locutio: quia scilicet Dominus locutus est ad Moysen solum, cum dixit, dimisi iuxta verbum tuum. hic autem locutus est iterum, & fuit locutio ad Moysen, & Aaron. Causa autem huius locutionis iterata videri potest, quia postquam populus murmurauit, & locutus fuit contra Moysen, & Iosue, & Caleb, &

D d Deus

Deus dixit ista Moyfi: videtur, quod iterum murmurauerint Israelitae, & tunc Deus locutus fuit ad Moyfen, & Aaron, ut hic dicitur. Si autem velimus tenere contrarium, dicendum est quod quantquam supra dicitur, quod Deus fuit locutus ad Moyfen, non solum ad ipsum locutus est, sed etiam ad Aaron. Ex hoc autem patet, quod Aaron erat propheta, nam illi vocantur prophetae ad quos sermo Dei factus est, sed ad Aaron est huiusmodi, nam tunc loquebatur Deus ei, & Moyfi simul, aliquando autem ei soli. de primo patet hic, & Leuit. cap. 11. de secundo habetur Leuit. c. 10. & infra 18.

Vsquequo multitudo haec pessima murmurat contra me? Id est, nunquid non cessabit aliquando ista pessima gens contra me murmurare? dicit hoc, quia ab exitu de Aegypto semper murmurauerant, & nunc quoque murmurabant.

Potest autem introduci ista litera si dicamus, quod sit ista alia locutio ab illa qua Deus locutus est Moyfi soli, nam tunc erit sensus, quod prius murmurauerat dicentes se velle reuerti in Aegyptum, & tunc locutus est Deus ad Moyfen, quod nullus de illis introiret in terram Chanaan. Iterum autem murmurauerunt post hoc, & hoc visum est intolerabilis, & tunc dixit Deus, vsquequo multitudo haec murmurat contra me? Si autem sit eadem locutio ista, & illa quae facta est a Moyse, eodem modo introduceretur litera, scilicet quod ludaei murmurauerant contra Deum semper ab exitu de Aegypto, & quia nunc petierunt inter se ducem ad redeundum in Aegyptum, dixit Deus haec.

Si autem dicatur, quod fuerint duae locutiones illa quae facta est ad Moyfen, & Aaron, dicendum est, quod sententia data a Deo de non ingrediendo in terram Chanaan non fuit declarata iudicis vsque ad murmuracionem secundam, nam si hoc audissent non murmurassent postea: sed magis doluissent, sicut patet j. quod audita ista sententia Dei luxit totus populus nimis.

Querela filiorum Israel venit ad me. Id est querela quam ipsi habent de me venit ad aures meas. est modus loquendi humanus, ut cum aliquis dicit ad aures meas peruenit hoc, aut talia, vel talia mihi relata sunt, Deus tamen non habet hunc modum, quia nec aures habet, nec potest etiam audituam, ideo nihil audire potest, nec etiam hoc referri potest ad intellectum, scilicet, quod petierunt hoc ad Deum, id est ipse cognouit querelam quae faciebant Deo Israelitis, nam Deus siue intellectu, siue aliis nihil nouum suscipit, aut extraneum, quia esse Dei totum simul est, nec motu, aut successione aliqua partes essendi eius acquiruntur, sicut est in omnibus rebus creatis, & hoc quia status Dei est aeternus, eternitas autem simultatem dicit, ideo nihil peruenire potest ad ipsam, quia quod peruenit alienum est, de quo late declaratum est Iosue ca. 11. est tamen modus loquendi humanus, nobis enim aliqua adueniunt quae prius non habebamus. Sic etiam Deus de se dicit seipsum de hoc Gene. 18. descendam, & videbo, an clamorem qui venit ad me opere compleuerint. erat autem ista querela filiorum Israel de Deo: dolebant enim quod eduxisset eos de Aegypto, & illuc regressi cupiebant.

Dic ergo eis. Volebat Deus proferre sententiam super contumaciam, & voluit quod Moyfes promulgaret eam illis, ideo dicit, dic ergo eis, id est, quia semper conque- rantur de me dicas eis quae sequuntur de pena eorum.

Quare dixit Deus dic ei, cum loqueretur Moyfi & Aaron. Quasi. LXXXV.

DIET aliquis, cum Moyfes & Aaron fuerint praesentes locutioni Dei, quomodo dixit Deus, dic ergo eis? sed magis dicere debuisset, dicite ergo

eis. Respondendum est, quod quamquam duo audierint verbum Domini non poterant ambo proponere populo, sed alter eorum, nam aut proponeret simul, vel successiue, si successiue non proderat, quia sufficiens erat, quod vnus eorum narraret populo, si autem simul, ponerent erat valde absurdum, quia neuter eorum a populo audiretur, ideo oportebat alterum eorum proponere, & alium proponenti assistere, confirmando verba eius, ac si ambo vno ore loquerentur: scriptura tamen aliquando dicit de duobus, dicite eis, & aliquid dic eis, quorum vnusque satis conuenit, nam secundum veritatem locutio ab vno est, tamen secundum auctoritatem est a duobus, cum quod vnus loquit alius confirmat, ideo scriptura varie loquitur de hoc aliquid in singulari, & aliquid in plurali. de primo patet hic, nam fiebat sermo ad Moyfen & Aaron, & dicitur est, dic eis, de secundo patet Exod. c. 12. vbi dicitur, dixit Dominus ad Moyfen, & Aaron in terra Aegypti, loquimini ad vniuersum caetum, vnus tamen eorum loqui debebat. Id est Leuit. c. 11. locutus est Dominus ad Moyfen, & Aaron, dicite filiis Israel &c.

Quis eorum protulerit verba Dei. Quasi. LXXXVI.

QUAERET aliquis nunc, cum alter istorum solum loqueretur verba haec quis fuerit? Respondendum est verisimilius esse, quod fuerit Moyfes, nam ipse dignior erat quam Aaron, potissime in actibus prophetalibus, cum Deus ei omnia loqueretur, Aaron autem rarissime: nec videtur catus Aaron ad hanc colloquutionem, nisi ut videretur maior certitudo verbi Moyfi, ne forte dicerent Israelitae, quod loquebatur ista de corde suo, alias tamen non consueuerat interesse Aaron Moyfi ad locutionem Dei, nisi rarissime. patet autem hoc precipue, si dicamus eandem locutionem esse hanc quae facta est Moyfi & Aaron, & eam quae supra dicitur facta Moyfi, nam ibi specialiter dicitur fuerit locutionem factam Moyfi, credendum est, quod ad ipsum magis facta fuerit, & ipse proposuerit dicta Israelitis, patet autem hoc in litera. j. cum dicitur, locutus est Moyfes vniuersa verba haec ad oes filios Israel. Vno ego dicit Dominus. Verba iuradi sunt, lego iuro per vitam meam, quod faciam populo huic ea quae sequuntur. Sicut locuti estis audiente me sic faciam vobis. Insignit Deus penam Israelitis, quae non vult esse dura, aut saltem videri non deberet, quia ipse si eam petierunt cum dixerunt s. vti nam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, id est vti nam moriamur, & sic Deus insignit eis, quod moriantur in solitudine, & non introeant in terram illam, hoc autem petierunt Israelitae non quidem quasi vellent, sed magna animi perturbatione, nunc vero cum audierunt hanc sententiam fleuerunt valde, ut patet in inf. Dicitur sicut locuti estis audiente me, quia Deus dicit se audire omnia, licet nihil audiat, cum omnia quae dicuntur, & fiunt intelligat, vel dicitur audire me, id est locuti estis apud tabernaculum, in quo ego specialiter maneo, & ibi audire poteram omnia dicta vestra, nam murmuratio ista fuit facta apud ostium tabernaculi, quia ibi conueniebat multitudo ad Moyfen cum congregata foret, ut patet s. ca. 10. In solitudine haec iacebunt cadauera vestra. Id est hic moriemini, & iacebitis, nec introducet vos quisquam in terram Chanaan, & dicitur in solitudine hac, quia in eadem solitudine, in qua nunc erant, mortui sunt qui murmurauerant, quod patet quia murmuratio facta est in Cadesbarne venientibus exploratoribus, & ibi data est sententia ista contra eos: inde autem regressi sunt per viam Maris rubri versus Aquilonem, & manserunt in eodem loco annis fere triginta octo, quousque in principio anni qua-

quadragesimi ab exitu de Aegypto venerunt iterum A gne etatis. de Moyse & Aaron satis patet, nam in exitu de Aegypto fuit Moyfes 80. annorum, & Aaron 83. patet Exo. c. 7. de Eleazar, & Ithamar filijs Aaron, eodem modo satis videtur dicendum, quod fuerint annorum 30. vel amplius, ideo quamquam multi de Leuitis murmurauerint atque perierint, tamen non potuit poni de eis certa definitio, sicut de popularibus.

Item de mulieribus sentiendum est idem, nam non est verisimile nullam de mulieribus murmurasse: ipse enim magis inquiete naturae sunt, & magis querulae quam viri, ideo cum viri quasi vniuersaliter murmurauerint, de eis non erat probabile, quod subticuissent, sed fortassis plures de eis quam de viris murmurauerunt, & mortuae sunt in deserto, tamen non potuit de eis poni aliqua determinatio. nam in popularibus, & Leuitis poterat poni aliqua regula, cum esset certitudo etatis, in qua computarentur: feminae autem secundum nullam etatem computabantur, quia ad nullum usum accipiebantur, nisi forte dicatur, quod omnes mulieres morerentur, sed hoc non erat conueniens, quia non omnes poterant murmurare, cum ille, quae nondum peruenerant ad annos discretionis, nihil horum facere possent, ideo non dictum est de eis quicquam. nisi non ob hoc dicendum est, quod nulla earum mortua fuerit in deserto, cum dictum sit, quod oes murmuratores perituri erant. Item de hominibus minoribus anno. 20. dicendum est, quod multi eorum murmurauerint atque mortui fuerint: cum enim vniuersale sit, quod omnes a 20. anno, & supra computati perierint, quod dubitari poterit rationabiliter, an eorum qui erant 19. annorum, aut 20. nondum completorum aliqui murmurarent: nihil enim distare videntur qui annum 20. compleuerunt ab eis qui inceptum nondum finierunt. multos ergo de eis qui nondum compleuerant annum 20. nec numerati erant perisse verisimile est, non tamen posita regula de aliquibus, nisi de his qui computati erant a 20. annis & s. eo quod omnes isti erant murmurantes. Et cum dicitur hic a 20. annis & supra, non intelliguntur isti 20. anni ab exitu de Aegypto, sed quod essent annorum 20. in ipso exitu, sed dicuntur isti anni a tempore computationis, scilicet facta est numeratio in deserto Sinai, & oes qui erant a 20. annis & supra, fuerunt positi in numero bellatorum, ut patet s. ca. 1. Isti tamen qui ibi compleuerunt annum 20. in exitu de Aegypto erant complentes annum 20. nam fuit exitus de Aegypto ante computationem illam per annum integrum additis quindecim diebus. nam exitus de Aegypto fuit 15. die mensis primi, ut patet infra c. 33. computatio autem ista incepta est prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet s. ca. 1. & sic transferat vnus annus, & dimidius mensis a die prima exitus de Aegypto, ideo danda est regula generalis, quod omnes qui in exitu de Aegypto erant annorum 19. completorum, vel deficiebant eis solum dimidius mensis, mortui sunt in solitudine, quia isti omnes numerati sunt a vigesimo anno, & s. in monte Sinai. Et murmurastis contra me. Hic ponitur regula generalis tollens dubium, nam praeter eos qui erant a 20. annis & supra, aliqui murmurauerunt, & de illis dubitauerunt, an mortui sunt, & respondetur quod sic, quia omnes in quacunque etate, & sexu murmurantes contra Dominum mortui sunt, ponitur autem hic, & copulatiue, & non de copulato extremo, scilicet, quod omnes qui erant a viginti annis & supra, mortui sunt & omnes qui erant murmurati eodem modo perierunt etiam si non essent 20. annorum. Si autem accipiamus, & non copulatiue, sed de copulato extremo est sensus, quod omnes qui erant viginti annorum, & in super murmurati sunt perierunt, & s. in hoc non omnes qui erant a 20. annis & s. perierunt, nec oes qui murmurati

Deus voluit punire omnes murmuratores, ideo protulit sententiam vniuersalem. Et qui non fuerunt hac sententia condemnati. Quasi. LXXXVII.

PRO quo sciendum est, quod Deus voluit punire murmuratores, siue magnos, siue paruos, siue viros, siue foeminas: nemo enim de illis ingressus est in terram Chanaan, ut patet supra, scilicet, nec quisquam ex illis, qui detraxerunt mihi, intuebitur eam, voluit tamen dare sententiam vniuersalem, & quia si dixisset, quod omnes viri morerentur non stabat, quia non omnes peccauerant, vel si diceretur de omnibus foeminis, dictum est tamen de omnibus qui numerati erant in exercitu a viginti annis, & supra. nemo enim horum introiuit in terram illam, ex quo inferitur, quod omnes qui erant a 20. annis, & supra, murmurauerunt inter numeratos in exercitu. nam si saltem vnus eorum non murmurasset, non fuisset data regula vniuersalis, vel saltem ille qui non murmurasset adimeretur a regula, sicut factum est de Iosue & Caleb, ut patet immediate, ergo ceteri peccauerunt.

Ex hoc autem patet, quod Leuitae non fuerunt condempnati per hanc sententiam, nam solum dicitur de numeratis a 20. annis, & s. Leuitae tamen non erant computati a 20. annis, sed ab vno mense, & s. ut patet s. cap. 3. & a 30. annis, vel 25. ut patet s. 4. c. & 8. Item nulla mulierum per hanc legem condemnata est, cum solum dicatur de viris computatis a 20. annis & s. de foeminis autem nulla computabatur, quia non assignabantur ad exercitum, vel ad redemptionem primogenitorum, aut aliquid alterum opus, propter quod summa earum, & determinatio etatis colligi deberet. Item non fuerunt per hanc sententiam condemnati illi, qui erant minores 20. annis, nec quisquam ex eis, quia solum dicitur de computatis a 20. annis & s. Sciendum tamen, quod ob hoc non tollitur quin de omnibus istis mortui fuerint aliqui, & satis multi, sed non ponitur de eis, quia non potuit dari certa notificatio.

Et primo de Leuitis: non enim est absconum aliquos de Leuitis peccasse, sed forte non fuit vniuersalis murmuratio in eis, sicut in popularibus, ideo quamquam omnes murmuratores ipsorum perierint, non potuit dari certa notificatio, nam Leuitae erant computati ab vno mense & supra, & iterum a trigesimo anno: ideo non poterat dari de eis, nisi vna de tribus determinationibus, ita ut cognosceretur, scilicet, quod omnes Leuitae morerentur, vel omnes computati ab vno mense & supra, vel computati a trigesimo anno, sed nullus modus istorum erat vniuersalis: quia Moyfes, & Aaron, Eleazar, & Ithamar, non perierunt qui erant de Leuitis, & tempore illius murmuracionis erant ma-

Alph. Tost. super Num. Paris I.

gnae etatis. de Moyse & Aaron satis patet, nam in exitu de Aegypto fuit Moyfes 80. annorum, & Aaron 83. patet Exo. c. 7. de Eleazar, & Ithamar filijs Aaron, eodem modo satis videtur dicendum, quod fuerint annorum 30. vel amplius, ideo quamquam multi de Leuitis murmurauerint atque perierint, tamen non potuit poni de eis certa definitio, sicut de popularibus.

Item de mulieribus sentiendum est idem, nam non est verisimile nullam de mulieribus murmurasse: ipse enim magis inquiete naturae sunt, & magis querulae quam viri, ideo cum viri quasi vniuersaliter murmurauerint, de eis non erat probabile, quod subticuissent, sed fortassis plures de eis quam de viris murmurauerunt, & mortuae sunt in deserto, tamen non potuit de eis poni aliqua determinatio. nam in popularibus, & Leuitis poterat poni aliqua regula, cum esset certitudo etatis, in qua computarentur: feminae autem secundum nullam etatem computabantur, quia ad nullum usum accipiebantur, nisi forte dicatur, quod omnes mulieres morerentur, sed hoc non erat conueniens, quia non omnes poterant murmurare, cum ille, quae nondum peruenerant ad annos discretionis, nihil horum facere possent, ideo non dictum est de eis quicquam. nisi non ob hoc dicendum est, quod nulla earum mortua fuerit in deserto, cum dictum sit, quod oes murmuratores perituri erant. Item de hominibus minoribus anno. 20. dicendum est, quod multi eorum murmurauerint atque mortui fuerint: cum enim vniuersale sit, quod omnes a 20. anno, & supra computati perierint, quod dubitari poterit rationabiliter, an eorum qui erant 19. annorum, aut 20. nondum completorum aliqui murmurarent: nihil enim distare videntur qui annum 20. compleuerunt ab eis qui inceptum nondum finierunt. multos ergo de eis qui nondum compleuerant annum 20. nec numerati erant perisse verisimile est, non tamen posita regula de aliquibus, nisi de his qui computati erant a 20. annis & s. eo quod omnes isti erant murmurantes. Et cum dicitur hic a 20. annis & supra, non intelliguntur isti 20. anni ab exitu de Aegypto, sed quod essent annorum 20. in ipso exitu, sed dicuntur isti anni a tempore computationis, scilicet facta est numeratio in deserto Sinai, & oes qui erant a 20. annis & supra, fuerunt positi in numero bellatorum, ut patet s. ca. 1. Isti tamen qui ibi compleuerunt annum 20. in exitu de Aegypto erant complentes annum 20. nam fuit exitus de Aegypto ante computationem illam per annum integrum additis quindecim diebus. nam exitus de Aegypto fuit 15. die mensis primi, ut patet infra c. 33. computatio autem ista incepta est prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet s. ca. 1. & sic transferat vnus annus, & dimidius mensis a die prima exitus de Aegypto, ideo danda est regula generalis, quod omnes qui in exitu de Aegypto erant annorum 19. completorum, vel deficiebant eis solum dimidius mensis, mortui sunt in solitudine, quia isti omnes numerati sunt a vigesimo anno, & s. in monte Sinai. Et murmurastis contra me. Hic ponitur regula generalis tollens dubium, nam praeter eos qui erant a 20. annis & supra, aliqui murmurauerunt, & de illis dubitauerunt, an mortui sunt, & respondetur quod sic, quia omnes in quacunque etate, & sexu murmurantes contra Dominum mortui sunt, ponitur autem hic, & copulatiue, & non de copulato extremo, scilicet, quod omnes qui erant a viginti annis & supra, mortui sunt & omnes qui erant murmurati eodem modo perierunt etiam si non essent 20. annorum. Si autem accipiamus, & non copulatiue, sed de copulato extremo est sensus, quod omnes qui erant viginti annorum, & in super murmurati sunt perierunt, & s. in hoc non omnes qui erant a 20. annis & s. perierunt, nec oes qui murmurati

D d 2 erant,

erant nisi essent viginti annorum. falsum tamen est, quia supra dicitur, quod nullus eorum qui detrahit Deo introibit in terram Chanaan, siue ille sit viginti annorum, siue non. ideo debet accipi copulatiue, vt dictum est. *Non intrabitis terram.* Id est, non intrabitis in terram Chanaan. *Super quam leuauit manum meam, vt habitare vos facerem.* Id est in terram illam de qua iurauit, vel sub iuramento promissi, quod facerem vos habitare in ea. & dicitur leuare manum, id est iurare, quia homines, quando iurant, vel promittunt aliquid leuant manum contra celum, quasi attestantes per Deum q in celo est, q facient quæ promittunt, ita Deus manum suam leuauit, quia sub iuramento promisit Abraham, & semini eius dare terram Chanaan, & introducere semen eius in illam, vt patet Gen. 15. cap. *Præter Caleb filium Iephomæ, & Iosue filium Nun.* Ipsi duo excipiuntur a regula data, nam isti erant inter numeratos a 20. annis & supra, quia Caleb erat inter numeratos in tribu Iuda, & Iosue inter numeratos in tribu Ephraim, vt patet præceden. cap. & isti excipiuntur a ceteris, quia non murmurauerunt, sed potius murmurantibus resistunt, vt patet supra.

Ex hoc autem concluditur, quod supra dicebatur, quod accipitur copulatiue, & non de copulato extremo illa clauisla præcedens, s. omnes qui murmurati sunt a viginti annis, & supra, & murmurasti contra me, nam si acciperetur de copulato extremo, solū comprehenderentur hac lege maiores 20. anno q murmurati erant, sed Caleb, & Iosue non murmurati fuerant, ergo non comprehendebantur hac lege, & consequenter non debebant excipi, & tamē excepri fuerunt, ergo accipitur hic copulatiue, s. quod omnes qui erant a 20. annis, & supra morerentur, & omnes qui murmurauerunt. Iosue autem & Caleb, quamquam non murmurassent, erant tamen supra 20. annum, id comprehendebantur hac lege, oportuit igitur excipi eos. *Paruulos quoque vestros.* Hoc ponitur cōtra id quod timuerant Iudæi: dixerunt enim, quod ipsi occiderentur gladio, & vxores eorum, ac paruuli ducerentur captiui, dicit autem Deus q paruuli non ducentur captiui, sed introducentur ab eo in terram Chanaan, & nō dicitur hic de vxoribus. Hebræi enim dixerant, q vxores, & paruuli ducerentur captiui. Deus autē promittit, q non ducentur paruuli captiui, sed introibunt in terram Chanaan. Causa autem diuersitatis est quare dicatur de paruulis, non de vxoribus, quia paruuli qui erant in infantili, & pupillari etate nō poterunt murmurare, ideo introducti sunt in terram. Vxores autē potuerunt murmurare, & credendū est, quod murmurauerunt cum viris suis, aut forte magis quam viri, cū sint magis inquirere nature, ideo non fuerunt introducti in terram Chanaan, pereuntes in deserto cū viris suis, paruuli autem qui postea viri effecti sunt introierunt in terram illam.

De quibus dixistis, quod præda hostibus forent. Id est dixistis, q hostes ducerent eos, tanquam prædam. Intelligebant enim Iudæi, quod hostes occiderent eos, quia viri erant, vxores autem eorum, & filios non occiderent, quia non erant apti ad bellum, sed acciperent eos in prædam.

Introducam, vt videant terram que vobis displicuit. Introduxit enim Deus paruulos istorum in terram Chanaan ad videndum illam, & non quidem solum ad videndum, quia etiam habitauerunt in ea. Sed dicitur ad videndum, quia patribus eorum etiam videre interdicitum fuerat, cum dicitur supra, nec quisquam ex illis qui detraherunt mihi intuebitur eam, dicitur autem.

Que vobis displicuit. Id est, quia isti Iudæi murmurauerunt, noluerunt introire in terram illam, dicentes de ea terra quā iustitiamus deuorat habitatores suos

supra præced. capi. & iterum dixerunt. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, sed ista terra non simpliciter displicuit sibi: fuit enim solum ex vehemēti amaritudine cordis, quia terruerunt eos exploratores, vt patet Deuteronomij capi. primo. postea tamen vehemēter desiderauerunt introire in illam, & fleuerunt nimis pro hac pœna imposita.

Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Id est sepelientur in solitudine, & nō in terra Chanaan: hoc autem erat pœna, & dupliciter. primo, quia breuiabantur termini vitæ. secundo quia moriebantur extra terram desideratam, de hoc supra dictum est. Vel potest intelligi, quod iacebunt cadauera in solitudine, id est erunt insepulta super faciem solitudinis: nam aliquando occidebantur ab hostibus, & non sepeliebantur, sicut cum ascenderunt sequenti die in montes, & Amalechitæ, atque Chanaanæ descendentes persecuti sunt eos, & occiderunt plurimos, vt patet infra. Illos autem, vel saltem eorum plerisque non potuerunt sepelire Iudæi, quia erant in terra hostili, & inde cēdente gladio fugati sunt.

Filij vestri erunt vagi in deserto quadraginta annis. Hic ponitur pœna filiorum pro patribus: nihil enim paruuli meruerant, sed occasionaliter propter patres puniti sunt. Ipsi enim introduci debebant in terram Chanaan, sed morati sunt in deserto quadraginta annis, ppter peccata patrum: alioquin velocius fuissent introducti.

Quare voluit Deus Iudæos stare per quadraginta annos in deserto. Et quod sententia quadraginta annorum, non lata fuit in pœnam filiorum Hebræorum principaliter, sed propter bonum ipsorum, & que vtilitas secuta inde fuerit.
Quest. LXXXVIII.

SCIENTIUM tamen q isti 40. anni non fuerunt pœna filiorum principaliter pro peccato patrū, sed magis fuit ad bonum ipsorum paruulorū: nam si moreretur patres eorum immediate, & filij introducerentur in terram Chanaan, non conueniret eis, quia essent infirmi viribus, & intellectu deficientes, cum nōdum deuenissent ad perfectam etatem. Cum vero morati sunt in deserto fere 40. annis peruenerunt ad virile robur, & maturum sensum, & tunc fuerunt conuenientes ad introeundum in terram Chanaan. Item quia si immediate inducerentur, essent numero pauci. Cum vero manserūt patres eorum fere per 40. annos genuerunt plurimos, & isti etiam introierunt in terram Chanaan, magna igitur fuit vtilitas paruulorum tunc existentium, vt non introducerentur immediate in terram Chanaan, sed post 40. annos, & sic q̄q̄ fuerit datum hoc in pœnā, tñ aliquo mō pertinebat ad quandam gratiam. Hoc autē ad magnā Dei sapientiam pertinet, vt ea quoque quæ mala sunt ad bonum ordinet, eliciendo ex eis aliquod bonum, & sic fuit hic, nam dabantur isti 40. anni in pœnam Iudæorum, & tamen proficiebant pro paruulis eorum.

Sic fuit de gentibus relictiis de genere Chanaanorum post mortem Iosue, nā Deus reliquit illas in pœnam Iudæorum, quia fecerant sedus cum nationibus terræ, & non deleuerant altaria eorum, vt patet Iudic. capitu. 2. scilicet, pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat, vt non feriretis foedus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis, & nolulistis audire vocem meam, cur hoc fecistis? quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. ad pœnā ergo Hebræorum derelictæ sunt istæ gētes, & tñ rursus patet, quod dere-

derelictæ sunt ad vtilitatem Iudæorum, s. quia si ablati fuissent hostes, Iudæi non haberent aliquem cum quo pugnarent, & fierent inexperti bellorum atque inutiles, dereliquit autem eis viros cū quibus pugnarent, vt sic essent viri apti ad bella atque fortissimi. sic patet Iudicum cap. 3. s. hæc sunt gentes quas dereliquit Dominus, vt erudiret in eis Istaem, & omnes q non nouerant bella Chanangorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliadi. quamquam ergo manere quadraginta annis in deserto Iudæis fuerit pœnale: magis tamen fuit vtile quam penalitatis induciuum.

Dicitur autem hic, quod filij Iudæorum essent vagi in solitudine, quia vagus dicitur qui via recta non tendens hinc, & inde dicitur. Sic autem de his fuit, nam postquam accesserunt ad Cadesbarne non iuerunt recto itinere in terram Chanaan, sed reuersi sunt in solitudinem per viam maris rubri, & ibi manserūt vsque ad principium anni quadagesimi, cum iterū redierunt in Cades, de quo infra cap. 20. & istud tempus fuit vagationis, nec oportet plures mansiones poni per quas Israelitæ discurrerint, vsquequo iterum redierunt in Cadesbarne, quia vnica sola mansio vagationem continet cum illa extra viam est.

An fuerint quadraginta anni perfecti quibus fuerunt vagati per desertum.
Quest. LXXXIX.

DICTUM autem hic, quod quadraginta annis fuerunt vagi Israelitæ, non est autem intelligendum fuisse quadraginta annos integros, sed quod vsque ad finem quadraginta annorum manserint in deserto. fuerunt autem tempora vagationis anni fere 38. nam solis quadraginta annis morati sunt Israelitæ ab exitu de Aegypto, vsque ad transitum Iordanis, introeundo in terram Chanaan, nec etiam fuerunt integri isti quadraginta anni, quia defecerunt quinque dies, nam exitus de Aegypto fuit 40. die mensis primi, vt patet infra 33. c. Introitus autem in terram Chanaan, transitu Iordanis, fuit decima die mensis primi, anni 41. vt patet Iosue cap. 4. ergo quinque dies deficiebant ad completionē annorum 40. In his autem quadraginta annis nō fuerunt semper Iudæi vagi, nam ab exitu de Aegypto per totum illum annum non vagati sunt Iudæi, sed transierunt vsque ad montem Sinai, & ibi manserunt accipientes legem, & facientes tabernaculum. Rursus in anno secundo profecti sunt recto itinere de monte Sinai vsque Cadesbarne, vbi exploratores murmurauerunt, & condemnatus est populus (vt hic patet) atque vagari cepit. fuit autē principium vagationis huius ante dimidium anni secundi ab exitu de Aegypto in mense quarto, aut parum ante, vt declaratum est præced. c. iterum autem a principio anni 40. vsque ad finem non vagati sunt, quia profecti sunt de Cadesbarne vsque Iordanem, nam in primo mēse anni 40. fuerunt in Cadesbarne, & inde processerunt versus terram Chanaan, vt patet j. 20. c. fuerunt ergo duo anni, & quasi tertia pars vnus in quibus non vagati sunt Israelitæ, reliquo autem tempore vagati sunt, & sic totum tempus vagationis fuit annorum 38. fere non. n. sunt integri, sed nominantur 40. anni, quia parum deficit, & interdum scriptura de modico non curat, vel potest accipi vagati per 40. annos, id est vsquequo consumuntur 40. anni ab exitu de Aegypto, licet non cōputentur omnia illa tempora in vagatione, vel potest accipi vagari large pro ambulare, s. quod ambulauerunt Israelitæ 40. annis per solitudinem.

Et portabunt fornicationem vestram.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Fornicari accipitur per metaphoram pro declinare a debito &c.
Quest. XC.

ID EST tolerabunt pœnam pro peccatis vestris, non accipitur hic fornicatio proprie prout est coitus illicitus, sed secundum metaphoram, nam sicut femina, quando declinat a viro suo, & commiscetur alteri, dicitur fornicari, quia est alligata legi viri, ita cū anima sit Deo per legem obligata, si a lege recedat, dicitur fornicari. & ita erat in Iudæis qui recedebant a præceptis Dei, & cum accipitur fornicatio pro omni peccato, vel declinatione a Deo, maxime tamen pro idolatria sumitur, cum quis recedens a cultu Dei coniungit se alicui idolo. Fuit autem hic fornicatio patrū super filios, id est, quod punirentur filii portantes labores patrū, & hoc satis leue erat, quia filij qui boni sunt pro peccato patrum affligi possunt temporaliter, sicut affligebantur hi manentes in deserto, vltra id quod manere debuissent, & ista pœna etiam redit in patres, in quantum dolent de punitione filiorum, pœnæ tamen filiorum imditorum ad eorum meritum proficiunt, & eruditionem, vt a malo caueant, & sic erat in istis, quia non solum ista mora fuit tanta pro peccato, sed magis pro vtilitate paruulorum, qui ingredi debebant in terram Chanaā, vt supra declaratum est, etiam quia illi qui de Aegypto venerant, & viuebant obliuiscerentur Aegyptiacos cultus Deorum, vt cum intrarent terram promissionis essent firmati in cultu Dei, & omnes Deos sculpsiles confringerent; quod non fuisset si immediate introirent in terram Chanaan quæ erat terra magnorum idolatrarum. Item vt per labores varios cognoscerent misericordiam Dei, & ad bene agendū promptiores essent, vt habetur Deuteronomij capi. 8. scilicet, quadraginta annis duxit te per desertum Dominus, vt affligeret te atque rēteret, & nota essent quæ in tuo animo versabantur, & auctodires mandata illius, vel non.

Donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

An vltra tempus mortis peccatorum steterint Hebræi in deserto.
Quest. XCI.

ID EST durabit ista pœna paruulorum in deserto, quousque consumuntur cadauera patrum, id est moriantur omnes patres paruulorum qui peccauerant murmurando: equale enim fuit tempus quo manserunt paruuli in deserto temporis, quo defecerunt omnes murmuratores morientes in solitudine. Aliquid tamen morē contraxerunt Israelitæ, vt vltra tempus mortis peccatorum: nam cum accesserunt ad torrentem Zareth, erant mortui omnes peccatores, vt patet Deut. c. 2. & hoc erat vltra dimidiū, vel quasi in dimidio anni 40. tñ non introierunt vsq; ad principium anni 41. Dicit potest ad hoc, q terra Chanaā accipitur dupliciter. Primo modo pro terra oīum 7. populorum in qua habitauerunt oēs tribus Israel. Secundo mō accipitur pro terra horū populorum, quæ erat vltra Iordanem versus occidentē, & tunc habitauerunt in ea solū 9. tribus, & dimidia, ante transitū Iordanis in terra duorū regum Amorrhæorū acceperunt sedes, vt patet j. 32. & Iosue cap. 1. Accipiendo primo mō terram Chanaan, est verum, q Israelitæ transierunt in terram Chanaā immediate, vt mortui fuissent peccatores, vt patet Deut. c. 2. vbi cū accesserunt Israelitæ ad torrentē Zareth, & mortui fuissent oēs peccatores, iussit Deus, vt transirent immediate intra terminos Ammonitarū, & Moabitarū p terram duorū regū Amorrhæorū, & illa erat terra Chanaā, atq; acceperunt eā Iudæi in possessionē, hoc mō nō durauit amplius vagatio p desertū q̄ tps i quo mortui sunt peccatores. Accipiendo

D d 3 autem

autem secundo modo terram Chanaan, non introierunt Israelitae in illam immediate, ut mortui sunt murmuratores, quia finis omnium temporum fuit ad medietatem quadagesimi anni, vel quasi, & ingressus fuit in principio anni quadagesimi primi, decima die mensis primi, ut patet Iosue cap. 4.

Considerandum autem ex hoc satis apparere, quod non daretur ista poena mandati in deserto Israelitis pro seipsum, sed pro patribus suis, quia tandiu solum manserunt in deserto, quandiu patres eorum vixerunt, & quia 40. annis aliqui de murmuratoribus fere, postea vixerunt oportuit eos morari totidem annis in deserto. Si vero usque ad decem annos mortui fuissent, mox introducerentur omnes, qui non murmurauerant. sed hoc non fuit conueniens, nec peccatoribus, nec paruulis eorum, ut supra declaratum est. Et dicitur hic donec consumantur cadauera in solitudine, non quidem donec totaliter putrescant, & vertantur in puluerem, sed usquequo moriantur, nam immediate, ut omnes mortui sunt, transferuntur qui non peccauerant torrentem Zareth, & introierunt in terram Chanaan.

An blasphematores, seu detractores istius damnae fuerint aeternaliter. *Quaest. XCII.*

ALIIQUIS forte de his blasphematoribus, & detractoribus Dei dicit, quod damnati sunt, quia contra Deum blasphemauerunt, & ab eo sententia sunt.

Sed ex hoc nihil concluditur, nam quid de eis fuerit ambiguum est, sicut de ceteris hominibus, quod tamen hoc damnati fuerint non infertur, immo potius dicitur, quod de multis istorum bene praesumendum est, quia peccatum suum viuentes digno supplicio luerunt. Felices autem qui hic a Domino corriguntur ne aeternis cruciatibus mancipentur, maxime cum Aaron, & Moyses propter peccatum suum ad aquas contradictionis non intrauerunt in terram promissam, ut patet J. 20. & 27. sed de eis non dubitamus, quod beati sunt, quia scriptura eos commendat, de Moysse habetur Deut. c. vlt. & Malach. c. 3. de Aaron habetur J. c. 20. & 1. Reg. c. 2. & ad Hebr. ca. 5. de utroque autem simul habetur Eccl. 45. c. de istis autem similibus morientium a Deo punitorum satis dictum est Leui. ca. 10. *Iuxta numerum quadraginta dierum quibus considerastis terram.* Id est mansio ista in solitudine erit iuxta numerum 40. dierum explorationis, ut sicut 40. diebus morati sunt in explorando, ita 40. annis morarentur in solitudine. *Annus pro die imputabitur.* Id est dabitur vnus annus pro vna die. In hoc tollitur dubium, quia si dictum fuerat, quod iuxta numerum dierum quibus terra lustrata est manerent in solitudine. Ex hoc autem forte intelligeret aliquis, quod 40. diebus solum mansuri essent in deserto, ideo subditur, quod vnus annus pro die imputabitur, id est, sicut fuerit 40. dies in explorando, ita erunt 40. anni per solitudinem vagando: de istis 40. annis, quomodo computetur supra dictum est. nam non possunt incipi a tempore murmurationis. *Et quadraginta annis recipietis poenam pro iniquitatibus vestris.* Id est per quadraginta annos recipietis poenam pro iniquitatibus vestris.

Quare Deus pro quadraginta diebus dedit poenam quadraginta annorum, cum sit promptior ad parcendum quam ad puniendum. Et per quid actus qui sunt erga Deum, sunt meliores, vel peiores. Et propter quid peccatum, seu actus melior, vel peior existimetur. *Quaest. XCIII.*

ALIIQUIS forte dicit, cum Deus misericors semper puniat citra condignum, maxime in vita ista, ubi est locus conuersionis, quare pro vno die

F punit vno anno? Respondetur quod poena correspondet peccato secundum magnitudinem. magnitudo autem peccati non attenditur penes durationem actus in tempore, sed penes deordinationem prauae voluntatis. Cum autem ordo in operatione sit penes circumstantias, quanto aliquis in pluribus circumstantiis errat, tanto actus magis deordinatus est, & maius peccatum. Si autem aliquis det propter inanem gloriam elemosynam, actus deordinatus est. si autem alius det propter inanem gloriam, & de alieno, maior deordinatio, & maius peccatum est.

G Item aliqua circumstantia est in qua est maior deordinatio quam in alia, quia est magis essentialis actui, ut circumstantia finis quae magis dat speciem actui morali, quam aliqua aliarum circumstantiarum, ideo error in fine, maiorem facit in actu praeruaricationem quam aliqua aliarum.

Item sunt peccata grauiora ex natura materiae, vel obiecti, quia sicut actus regulati circa Deum immediate sunt magis meritorij, quam actus regulati circa proximum, ita actus deordinati circa Deum culpabiliores sunt, & hoc est, quod facit maximam grauitatem in peccato, scilicet conditio materiae, quia alias contingeret oia peccata esse aequalia, ut si aliquis in actione quam habet circa proximum erraret in duabus circumstantiis, & in actione erga Deum erraret in alijs duabus circumstantiis: manifestum tamen est, quod error erga Deum grauior erit, ut elemosyna debet dari pauperi, si autem aliquis elemosynam det diuiti errat, laetitia debet dari Deo, si autem aliquis attribuat eam demoni, vel cuiunque creaturae, valde magis errat.

Ex hoc tamen aliquis dicit, quod quoniam aliqui duo actus sunt penes Deum, & sunt deordinati, quilibet in duabus circumstantiis similibus, quod illi actus erunt aequaliter culpabiles. continget ergo, quod omnia peccata circa Deum sunt aequalia, quod est absurdum, quia non omnes actus boni directi ad solum honorem Dei sunt aequales in merito: tamen secundum communem regulam, quanto aliquis habitus, vel actus est perfectior in virtuosus, tanto oppositus actus, vel habitus est damnabilior. oprimus enim virtuti opponitur maximum vitium, & minimum virtuti minimum vitium. Sic autem de oppositione actuum.

I Respondendum est, quod in actibus qui sunt propter solum Deum, illi qui immediate sunt in Deum, nec aliquam aliam materiam habent, quando regulati sunt meliores sunt, quam actus qui sunt in Deum solum, sed habent aliquam aliam materiam, & sic de actibus deordinatis ex opposito, ut fides ad solum Deum est, & offerre vel sacrificare ad solum Deum est, magis tamen peccaret qui crederet, quod non deberet, quam qui offerret, quod non deberet, ut si quis offerret Deo asinum, vel canem, quae erant immunda ad immolandum, & prohibita, peccaret, ut patet per totum Leuiticum. Si tamen aliquis crederet, quod non deberet, scilicet, quod Deus non dabit vitam aeternam bonis, vel quod Christus non passus est, valde grauius peccaret. ratio huius actus, quia credere est ad solum Deum, & res creditae sunt Deo, vel aliqua praedicata de Deo: oblatio autem licet sit ad Deum, habet tamen aliquam aliam materiam, quia quod offertur non est Deus.

K Amplius autem ad videndam aequalitatem meriti, vel demeriti positus eisdem circumstantiis, & eodem obiecto vel materia, & immediate respicientibus actibus ipsum obiectum, adhuc oportet distinguere de subiecto actus, scilicet, de potentia a qua est, quia secundum potentiam actus nobilitatem fortitur, & multa alia sunt quae diffusorem requirerent inquisitionem.

Nunc

A Nunquam accedendo ad argumentum, quod ferebat de tempore, quo durabat peccatum, dicitur est, quod maioritas temporis nihil agit ad grauitatem peccati, nisi in quantum in maiori tempore actus deordinatus saepius replicabitur. Si tamen actus semel fiat, non refert quidem multum tempus vel paucum, ut si aliquis semel fornicatus est, & postea per viginti annos sterit, & deinde mortuus damnatus est, & alius fornicatus fuit, & post tres dies mortuus est, & damnatus, nec magis vnus quam alius peccauit, nec durius puniretur, nisi per accidens, in quantum iste magis ingratus fuit, cum per viginti annos ad conuersionem a Deo expectatus penitentiam non egit, alius autem solum per tres dies, & ratio est, quia grauitas peccati respicit ea quae sunt in actu, ut circumstantias, & conditionem materiae & subiecti, temporis autem quantitas extrinseca est, cum spectet ad futurum.

B Sed aliter queri potest, si aliquis actus deordinatus durat per duas horas in fieri, & alius actus eiusdem generis, & deordinatus in eisdem circumstantiis durat per mediam horam, quis erit culpabilior?

Respondetur, quod duratio in eodem actu in suo fieri nihil agit ad rationem peccati, nisi in quantum in maiori tempore, maior sequitur inordinata delectatio. Sed nec tamen est intelligendum, quod quicumque in actu deordinato, magis delectatur, magis peccet, quia delectatio cum sit conuictio conuenientis cum conuenienti cum sensu eiusdem, & ista sensatio causetur in potentijs passiujs, qui potentias magis dispositas habet, necessario magis delectabitur, vnde necessarium est, quod magis delectetur in bono citius virtuosus habens gustum bene dispositum, quam gulosus habens indistinctum gustum. vnde ista nihil agunt ad grauitatem peccati, cum sint naturalia, nisi in quantum a voluntate eliguntur. non enim magis peccat qui magis delectatur in peccato, sed qui magis eligit delectari, ut patet in coitu, ideo inquiruntur noui modi, & in sumptione ciborum, ideo requiruntur multae appaurationes. tempus autem maius, vel minus secundum se nihil agit ad grauitatem peccati, nisi ex aliqua particulari circumstantia, quae quia multae accidunt, nulla lex completa dari potest.

Ad principale quaesitum, scilicet, an peccatum durans per minimum tempus conuenienter puniatur aeternaliter. Et quod peccatum durans per mediam horam aliando est dignum poena annorum multorum etiam secundum leges humanas. *Quaest. XCIII.*

CVM autem dicebatur supra, quod peccatum Israelitarum durauit quadraginta diebus, ergo non videtur iustum, quod puniantur quadraginta annis. Ad hoc dupliciter respondere potest. Primo modo, quod etiam si peccatum daretur per mediam horam poterit esse dignum poena plurium, quam quadraginta annorum. nam secundum Dei legem pro quolibet mortali infligitur mors aeterna, & tamen ista velociter fiunt.

E Nec solum istud accidit in conditione punientis Dei, sed etiam leges humanae hoc faciunt, cum aliquis pro scelere occidit, occisio tamen poena aeterna est, & qui semel occiditur pro semper occisus manet. poena tamen quam lex infligit in occisione, non est solum ipse dolor, quem aliquis sustinet cum occiditur, sed magis priuatio vitae quam summe diligit, & quia priuatio ista sempiterna est poena, ista inflicta a lege est aeterna, peccata tamen pro quibus infligitur, breuiter fiunt.

Item non solum est hoc in eis qui per legem occiduntur, sed etiam in eis qui per legem occiduntur.

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A duntur, sed etiam in eis qui viuentes puniuntur, nam per actibus paruae durationis infligitur poena magni temporis, ut cum aliquis carceri perpetuo mancipatur, vel in aeternum exilium relegatur. Sic ergo poterat esse hic, ut quamquam peccatum durasset solum 40. diebus: tamen pro illo infligeretur poena 40. annorum. Alio modo responderi potest, quod peccatum istud pro quo Israelitae puniti sunt non durauit 40. diebus: immo nec vna die, quia istud peccatum fuit murmuratio contra Deum, & Moysen, & desperatio de intrando in terram Chanaan, quod fuit die qua venerunt exploratores, & detraxerunt terram coram toto populo. Quando ergo dixit Deus, quod 40. annis starent in deserto, sicut 40. diebus lustrauerant terram. est sensus, quod murmuratio populi promerebatur poenam 40. annorum, & voluit Deus in hoc habere aliquam similitudinem cum diebus explorationis, vnde murmuratio ortum habuit, tamen non dabatur poena tanta, quia tot diebus terram lustrauerant, sed quia tantum murmurauerant, vnde si solum tribus diebus lustrauissent terram, & tantum murmurassent, sicut nunc murmurauerunt: manifestum est quod 40. annorum poena daretur, nihil igitur faciebat ad hoc tantum, vel tantum ipsi exploratorum, posita fuit tamen similitudo ista, quia murmuratio fuit causa huius poenae, & murmuratio fuit pro exploratores. contigit autem quod 40. diebus lustrauerint terram exploratores, contigit etiam quod murmuratio ista esset digna poena 40. annorum, ideo facta est proportio inter hoc, scilicet quod sicut 40. diebus morati sunt lustrando terram exploratores, ita manebunt 40. annis Iudei in deserto. Simile habetur Leui. 26. ca. de sabbatis terrae cum dicitur: tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae, quando fueritis in terra hostili sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suae, eo quod non requieuerit in sabbatis vestris, quoniam habitabatis in ea, in quo inuenerit quoniam terra maneret deserta, & Iudei ducerentur in captiuitatem, quia non permiserant terram quiescere in sabbatis suis, sicut in annis remissionis, & iubileorum, & quod omnia sabbata quae Iudaei abstulerant, terra obseruaret in solitudine sua. Ex quo etiam magis inferebat, scilicet quod tot annis manerent Iudei in captiuitate, quot sabbata terrae abstulerant, hoc autem magis apparet 2. Paralipom. cap. 36. vbi dicitur sermo Domini ex ore Ieremiae prophetae, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum usque dum complerentur 70. anni. Ex quo clare videtur inuenerit quod 70. annis Iudaei in Babylone, ut posset complere terra sabbata sua, quae ei ablata fuerant.

D Sed non est intelligendum istam fuisse causam propter quam manserunt ibi septuaginta annis, sed magis impietates Iudaeorum in idolatria, & homicidio, fornicationibus, & pauperum expoliationibus, & cunctis sceleribus, de quibus in principio Esaias vsque ad capi. 5. in clausulae. magis autem Ieremias fere per totum librum, & potissimum eorum vitium erat, quia cum omnibus his vitijs vacarent, incorrigibiles efficiebantur, & illudebant Prophetis Domini venientibus ad eos, atque percutiebant ipsos, quousque furor Domini vehementer incanduit, & tradidit Iudaeos in manu Chaldeorum. de his 2. Paralipom. 39. cap.

Cum vero dicitur, quod manserunt ibi 70. annis quousque terra compleret sabbata sua, per accidens fuit, contigit enim, quod sabbata quae Iudaei reliquerant essent septuaginta. & quod peccata eorum promerentur captiuitatem 70. annorum, ideo positum est, quod fuerunt in captiuitate, quousque terra compleret sabbata sua. Existebat tamen eisdem iniquitatibus Iudaeorum dato, quod solum abstulissent terrae 20. vel 30. sabbata mansissent 70. annis in Babylone, & dato, quod abstulissent centum sabbata, non mansissent pro hoc in Babylone.

D d 4 pluri.

pluribus quam septuaginta annis, & tunc si accidisset aliquid istorum, non diceretur quod fuerit Iudæi captiui vsquequo terra completeret sabbata sua, quia non esset similitudo aliqua. Ita dicendum est hic, quod si exploratores solum viginti diebus explorassent terram, vel pluribus quam quadraginta, darentur quadraginta anni mansionis in deserto, quia tantum murmuratio promeretur, tunc tamen non diceretur, quod iuxta numerum dierum explorationis computabitur dies pro anno.

Et scietis ultionem meam. Idest cognoscetis per experientiam poenam quam ego inferam, cum manerent in deserto, & ibi moreretur. & vocatur ista ultio large, quia Deus non accipit ultionem de nobis, cum nobis iratus non sit, sed clementer corrigit, emendando deordinationes peccatorum per rectitudinem iustitiæ. maxime quia quando aliqua poena habet aliquem finem bonum, scilicet quia per eam homines purgantur a vitijs, & consequuntur vitam eternam, non vocatur illa ultio, sed medicina. Sic autem erat de poena istorum, quia per eam poterant mundari a crimine, & purgati acquirere vitam eternam, quam si non susciperent necesse erat, ut pro murmuratione paterentur post hanc vitam. Et ob hoc convenienter poenæ inferni vocantur, quia non sunt ad emendandum, sed ad puniendum, nec post eas aliquid bonum animabus manet, sed in eis in æternum mansura sunt poenæ autem infliguntur hic, & quæ in purgatorio infliguntur non vocantur ultio, quia ad expiandum peccata, & non ad puniendum irrogantur.

Quoniam sicut locutus sum, ita faciã omni multitudini huic pessima. Idest, sicut promisi eis, quod morerentur in solitudine ita faciã, nec miserebor alicuius eorum. in quo tollit eis locum orandi pro ablatione huius poenæ, quia dixit, quod nequaquam misereretur eorum, sicut factum est de Moyse, qui cum saepe oraret Deum, ut introduceret ipsum ultra Iordanem, dictum est ei a Deo, sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris ad me de hac re, ut patet Deuteronom. ca. 3. & sic in his factum est, nam omnes mortui sunt in solitudine qui condemnati fuerant ad moriendum.

Quæ consurrexit adversum me. Idest tota ista multitudo pessima surrexit adversum me murmurando, nec assentiendo mirabilibus meis, sed magis faciēs de me querelas. & dicitur hic de tota multitudine, quia maxima pars populi peccavit, & subiucit huic sententiæ.

In solitudine hac deficiet, & morietur. Idest tota ista turba morietur in hoc deserto. omnes enim qui pro murmuratione mortui sunt in hac solitudine perierunt, in qua tunc erant Iudæi. quod patet, quia ut supra declaratum est Israelitæ reversi sunt de Cadesbarne, in qua tunc erant versus mare rubrum, facientes vnam mansionem in qua steterunt annis fere triginta octo, vsque ad principium quadagesimi anni, cum iterum venerunt in Cadesbarne, & in hoc tempore fere omnes mortui sunt qui peccaverant. Illa tamen mansio erat in solitudine, in qua tunc Iudæi erant, scilicet apud Cadesbarne, manserunt autem aliqui pauci, qui postea mortui sunt de Cadesbarne vsque ad torrentem Zareth: ibi enim iam omnes mortui fuerant, ut patet Deuteronom. cap. 2. parum tamen distat inter Cadesbarne, & torrentem Zareth.

An omnes qui mortui sunt per hanc sententiam erant sexaginta annorum, quando moriebantur. Quest. XCV.

CONSIDERANDUM autem, quod Rabbi Salomon dicit, omnes qui mortui sunt in solitudine fuisse ad minus sexaginta annorum, & qui citius complebat sexaginta an-

nos citius moriebatur, & ideo dati sunt quadagesimi anni, ut illi qui exierunt de Aegypto anno vigesimo vitæ sue morerentur anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, & iste erat eis sexagesimus annus.

Sed istud dictum falsum est, nec habet aliquem colorem, quia ista poena moriendi in deserto fuit data propter peccatum murmurationis. qui ergo magis deliquerant magis puniri debebat, & quia omnibus erat communis mors, & mansio in solitudine, maioritas, & minoritas poenæ considerabatur per hoc, quod aliqui citius, aut tardius morerentur: ideo necesse est dici, quod illi qui magis peccaverant brevius morerentur, contingeret tamen quod aliqui de iunioribus in tanta multitudine magis peccaret, quam aliqui senes: ergo ipsi prius morerentur, & tamen secundum regulam Rabbi Salomon. necesse erat seniores prius mori, cum dicat quemlibet mori cum compleisset annus sexagesimum.

Item non stat, quia aliqui iuuenis forte triginta annorum valde peccavit, ita ut mereretur mori immediate, vel paulo post, & tamen secundum hanc regulam oporteret expectari vsque ad triginta annos.

Item non potest stare, quoniam exploratores omnes mortui sunt hac die qua sententiã lata est, & simul perierunt preter Iosue, & Caleb: non tamen est verisimile quemlibet istorum tunc fuisse annorum sexaginta, sed magis videtur, quod erant iuniores, quia mittebantur ad tale officium, quod non conveniebat senibus, sed ad explorandum & discurrendum hinc, & inde sub velocitate si oporteat: potissime quia Caleb erat vnus de his exploratoribus, licet non mortuus fuerit, & ipse erat quadraginta annorum, quando missus est ad explorandum, ut patet Iosue 14. capit. de alijs ergo identidem credendum est, quod iuvenes essent, sed mortui sunt post duos dies postquam venerunt. ergo non erat sexaginta annorum quilibet, cum mortuus est. Item adhuc magis patet hoc ex eo, quod habetur infra in litera, scilicet quod Israelitæ sequenti die paraverunt se ad transcendendum in terram Chanaan: Amalechitæ autem, & Chanaanæi venerunt de montibus, & multos de istis occiderunt. non est autem verisimile, quod omnes mortui in bello essent sexaginta annorum ad minus, quia plures vadunt ad bellum de iuuenibus, quã de senibus: immo forte in bello illo nullus talis ætatis mortuus est, quia viri fortes ordinabantur ad pugnam, ut patet supra capit. 1. Qui autem sexaginta annorum sunt iam fortes non sunt, nisi raro: ideo non stat, quod omnes perierint in sexagesimo anno.

Item nullatenus est hoc possibile, quod nullus moreretur, nisi completo anno sexagesimo, nam hic dicitur, quod omnes numerati a viginti annis; & supra morientur in solitudine. ergo necesse est, quod isti computentur ab eo tempore quo facta est numeratio, quia tunc omnes illi qui erant viginti annorum computabantur in numero virorum bellatorum, fuit autem facta numeratio ista in anno secundo, mense secundo eiusdem ab exitu de Aegypto, ut patet supra cap. 1. ergo omnes qui tunc compleverunt annum vigesimum computabatur in viris bellicis, sed ab eo tempore qui erant viginti annorum, non poterant completere sexaginta annos vsque ad transitum Iordanis, quia etiam si in ipsa die in qua introirent in terram Chanaan morerentur isti, nondum complevisset annum sexagesimum, quia a tempore computationis vsque ad introitum in terram Chanaan solus erant anni triginta non est. & adhuc imperfecti, quia deficiebat dies viginti, cum inceperit computatio prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, & introitus in terram Chanaan fuit die decima mensis primi anni quadagesimi primi ab exitu de Aegypto, ut patet Iosue cap. 4.

cap. 4. est igitur generale, quod nullus eorum qui erat 20. annorum completorum, aut 21. solum potuit complere 60. annu in deserto, quia ad hoc ad minus erant necessarii 39. anni completi, cum a die prima computationis huius vsque ad diem transitum Iordanis fluxerunt anni 39. demptis diebus 20. & sic nullus eorum potuit mori in anno 60. quia omnes mortui sunt ante introitum in terram Chanaan.

Item dato, quod computaretur isti quadagesimi anni ab exitu de Aegypto, adhuc non staret: nam illi qui erant 20. annorum in ipsa die egressionis de Aegypto non potuerunt complere 60. annum in deserto, cum non manserint Israelitæ in deserto annis 40. sed deficiebant dies 5. Quod patet, quia egressi sunt Israelitæ die 15. mensis primi de Aegypto, ut patet infra 33. cap. transierunt autem Iordanem die 10. mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, ut patet Iosue capit. 4. ergo deficiebant quinque dies ad completionem 40. annorum.

Item adhuc non stat, quia etiam si computentur Israelitæ habere 20. annos a die qua egressi sunt de Aegypto, non poterunt complere annum 60. in deserto, sed deficiet eis saltem dimidius annus, aut plus, quod patet, quia omnes qui murmuraverunt mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, ut patet Deut. cap. 2. cum tamen illuc venerunt Iudæi non erat medietas anni 40. ergo deficiebat saltem dimidius annus pro completionem 60. eis qui erant 20. annorum die egressionis de Aegypto. antecedens patet, quia tempus quo steterunt Iudæi transiendo de Cadesbarne vsque ad torrentem Zareth fuit 38. annorum, ut patet Deut. cap. 2. sed cum venerunt Israelitæ in Cadesbarne nondum fluxerat annus, & dimidius ab exitu de Aegypto, addatur ergo hoc tempus 38. annis erit totum tempus ab exitu de Aegypto vsque ad torrentem Zareth annorum quasi 39. & dimidii. ergo adhuc restabat vsque ad introitum in terram Chanaan, & transitum Iordanis dimidius annus, ut completerentur 40. anni in deserto. antecedens patet, quia ab exitu de Aegypto consummatus est vnus annus in monte Sinai, & deinde in mense 2. anni secundi die 20. mensis Israelitæ recesserunt de monte Sinai, ut patet supra cap. 10. & inde vsque ad Cadesbarne pauco tempore morati sunt, nondum enim erat dimidius annus, quando illuc venerunt Israelitæ, ut preced. cap. declaratum est. non stat igitur, quod quilibet istorum murmuratorum tunc periret, quod quando completeret annum 60.

Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram. Hic ponitur mors exploratorum: ipsi enim grauius ceteris peccaverant, ideo citius mortui sunt, & dicitur, quod misit eos Moyses, non quod ipse solus miserit, quia ex auctoritate totius populi missi sunt, sed ipse principaliter mittebat cum esset dux populi, & ad eum dixerat Deus, mitte viros qui considerent terram.

Et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem. Ista est causa quare exploratores mortui sunt ante alios. Ipsi enim grauius peccaverunt quam ceteri de populo, nam murmuraverunt, & omnes alios ad murmurandum prouocauerunt, ut dicitur hic, & fuit murmuratio ista contra eum, idest contra Moysem, nam licet indirecte esset in Deum, directe tamen conquirebantur de Moyse.

Detrahentes terram, quod esset mala. Ponitur in quo isti fecerint alios murmurare, scilicet, quia dixerunt de terra quod mala esset: duo principaliter dixerant. Primum quod habitabant ibi gigantes, & populus magnæ staturæ, contra quem nullo modo pugnare poterant, & hoc nimis perterruit Israelitas. Secundum erat, quia dixerunt terram quam lustrauimus deuorat habitatores

suos, & quamquam non pertineret vtrunque ad malitiam terræ simpliciter: tamen Iudæi faciebant vtrunque pertinere ad illam: esse enim ibi fortissimi pugnatore dicebant facere terram malam, quia pro eis mala erat cum estimarent se perituros, si illic irent, sed quid est in quo peccauerint exploratores, & quid dixerint declaratum est preceden. capitu. questio. 60. & 61. & 62.

Mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. Idest non manserunt isti per plures dies, sed immediate mortui sunt simul coram tota multitudine, ut omnes viderent iudicium Dei esse super illos peccatores, populus autem hæc videns contreritus est, & fleuit nimis.

Qua morte decem exploratores mortui sunt.
Quest. XCVI.

DE morte istorum aliqui dicunt, quod fuerit per pestem immisam in eos. Rabbi Salomon dicit, quod lingue eorum fluebant veneno, & inflatae sunt, atque subito mortui fuerunt.

In conspectu Domini. Idest, adhuc præsentem Deo, scilicet ga erant apud ostium tabernaculi, quia illuc conueniebant populares ad Moysem, & ibi isti mortui sunt. Vel potest aliter intelligi, quod mortui sunt in conspectu Domini, idest immediate, ut sententiã data est, nam isti magis peccaverant, ideo in eis sententiã executioni immediate tradita est. Alij autem successiue mortui sunt, & est modus loquendi, sicut si iudex mandaret aliquem iugulari, & immediate iugularetur, iste diceretur iugulari coram iudice. Sic autem Deus sententiã iauerat omnes perituros in deserto, & exploratores confestim mortui sunt, ita ut videatur, quod adhuc Deus iudicare non cessasset cum factum est.

Iosue autem filius Nūm, & Caleb filius Iephone vixerunt. Tollitur hic dubium, quia dictum fuerat, quod exploratores mortui sunt coram Domino, de eis autem erant Caleb, & Iosue, ideo dicitur quod non mortui sunt, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis murmurantibus restiterunt, ita ut vellet totus populus eos lapidare, nisi gloria Domini apparuisset, ut patet supra.

Et omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. Idest duo decem erant exploratores, tamen de eis soli duo vixerunt Iosue, & Caleb.

Locutus est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel. Hic propalatur sententiã quantu ad eos qui murmurauerant, nam licet data esset, tamen soli Moyses & Aaron audierant eam, ut patet supra, hic vero Moyses promulgat, & dicitur vniuersa verba hæc, non quod omnia quæ supra narrata sunt, quia quædam eorum sunt historica, & quæ Iudæi viderunt, ut de morte exploratorum, hæc non narrauit Moyses, sed solum sententiã Domini.

Et luxit populus nimis. Propter duo, scilicet propter poenam eis inflatam, & propter mortem exploratorum. Illa autem mors demonstrat eis credendum esse, quod Deus puniret in eis murmurationem, sicut atrociter punierat in exploratoribus, & miserabilis ille populus conuertebatur in desperationem, nam licet a Deo se punitum sciret temporaliter, de eius clementia desperandum non erat, luxit tamen nimis, non tanquam dolens, quod peccasset, sed quia desperabat se iam habiturum terram Chanaan.

Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt. Parati sumus ascendere ad locum, de quo dominus locutus est, quia peccauimus. Quibus Moytes.

Moyfes. Cur inquit transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedit in prosperu? Nolite ascendere: non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. Amalechites, & Chanaanæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis, arca autem testamenti Domini, & Moyfes non recesserunt de castris. Descenditque Amalechites, & Chanaanæus, qui habitabat in monte, & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsq; Horma.

Et ecce mane primo. Hic ponitur transgressio populi in presumptione: transibat enim populus iste irrationabilis ab extremo in extremu, sine medio. prius enim in terram Chanaan ad mandatum Dei ire noluerant. nunc autem contra preceptum Dei, & inhibitionem Moyfi illuc ire volebant.

Et ecce primo mane surgentes. Hoc fuit sequenti die post mortem exploratorum, & promulgationem sententiae: cum enim vidissent se peccasse voluerunt facere id, quod Deus prius iusserat, & parauerunt se, vt sequenti die irent in terram Chanaan.

Ascenderunt verticem montis. Idest recesserunt de castris quæ erant forte in valle, aut in aliqua planitie, & per montem ascensuri erant in terram Chanaan. Isti sunt montes de quibus descenderunt Amalechitæ, & Chanaanæi, & percusserunt eos, vt patet infra. faciebant hoc Iudæi, vt iam nō viderentur repugnare mandato Dei, sicut prius repugnauerant nolentes ire in terram Chanaan, sed in hoc etiam errabant. nam postquam murmurauerunt, interdixit eis Deus transitu, iubens quod reuerterentur versus mare rubrum, id cum vellent ascendere in terram Chanaan, iterum transgrediebantur.

Et dixerunt, parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est. Ista loquebatur ipsi ad Moyfen cum gereret Moyfes vicem Dei, quia ex parte eius promulgauerat sententiam, & locuti sunt ad ipsum, tanquam si loquerentur ad Deum dicentes, quod erant parati ascendere in locum de quo Deus dixerat, idest in terram Chanaan, & hoc dicebant, quia peccauerant nolendo ire, nunc autem volebant ostendere, quod non permanebant in eadem contumacia parati obedire. Quia peccauimus. Quasi dicat, quia ante peccauimus in non eundo, nunc volumus supplere eundo cito: vel quia peccauimus, idest nos contra Deum errauimus, quia nolimus ire quo ipse iusserat: nunc autem nolimus amplius peccare, sed parati sumus ire ad locum illu. si enim Iudæi hoc dixissent, & nihil amplius fecissent, non erat peccatum eorum, sed magis recedebant a peccato pristino, quia tamen contra mandatum Dei ascendere tentauerunt, peccatum fuit.

Quibus Moyfes cur inquit transgredimini verbum domini. Idest facientes hoc preceptum Dei infringitis. Sed dicit aliquis, quod non infringebant, quia Deus iusserat illuc ire, ipsi vero complere volebant.

Respondendum est, quod transgrediebantur preceptum Domini, quia eos sententiauerat, quod nemo eorum introiret in terram Chanaan, cum autem ipsi ad hoc conarentur contra Dei preceptum agebant.

Item Deus iusserat, vt reuerterentur per viam Ma-

ris rubri in solitudinem, ne appropinquarent Amalechitis, & Chanaanæis, ipsi vero ascenderunt in montes Chanaanæorum, & Amalechitarum. Item Israelitæ nunquam moueri debent de castris, quousque nubes preccederet eos, quæ dabat signum mouendi, & figendi castra, vt patet supra capit. 9. nunc autem non fuit mota nubes, nam si moueretur, Moyfes quoque & arca Domini sequeretur nubem, alioquin faceret contra preceptum Dei, quod non conceditur, & tamen Moyfes, & arca manserunt in castris, vt patet infra. ergo non preccedebat nubes, nec fuit mota de loco in quo erat. tripliciter ergo transgrediebantur preceptum Domini isti, tentantes ascendere in terram Chanaan.

Quod vobis non cedit in prosperum. Idest non veniet vobis bonum ex hac transgressione, sic factum est, quia Amalechitæ, & Chanaanæi descenderunt de montibus, & percusserunt plurimos Iudæorum, vt patet infra.

Nolite ascendere. Suadebat Moyfes ne ascenderent, & hoc propter duo. Primo ne peccarent in Deum quod vetuerat ascensum. Secundo ne ipsi paterentur malum, quod postea passi sunt. sciebat enim quod malum inde venturum esset.

Non est Deus vobiscum. Idest non potestis resistere gentibus, nisi Deus vos specialiter adiuerit, quoniã gentes fortiores vobis sunt, nunc tamen non est vobiscum, quia peccauistis in eum, ideo non adiuuabit, & ob hoc Deus miseratus illorum iusserat, vt reuerterentur versus mare rubru, discedetes a finibus Chanaanæorum, & Amalechitarum. nam etiam si in Cadesbarne essent multis diebus post peccatum, irruissent in eos Amalechitæ, & Chanaanæi.

Ne corruatis coram inimicis vestris. Idest, vt non cadatis gladio hostili: inimici enim Iudæorum erant Amalechitæ, & Chanaanæi: nam iterum Amalechitæ pugnauerant cum Israel in Raphidim. Exo. c. 17. Chanaanæi quoque hostes erant Iudæorum; quia putabant, quod terra eorum accipere vellent, vel transire per eam in alteram regionem, quodcumque vero horum hostile erat.

Amalechites, & Chanaanæus ante vos sunt. Isti erant hostes a quibus cauere debebant, & dicitur, quod erant ante eos, idest ante faciem eorum ad partem illam, versus quam Iudæi pergere debebant, & sic erat: nam ipsi ascenderunt in montes, in quibus habitabant Chanaanæi, & Amalechitæ.

Quorum gladio corruetis. Idest ipsi occident vos: nam multos eorum occiderunt. Eo quod nolueritis acquiescere Domino. Idest, quia non vultis consentire precepto Dei, iubentis ne illuc eatis. Si enim Iudæi obedirent precepto Dei, quamquam peccauissent, Deus non misisset super eos Amalechitas, & Chanaanæos, sed magis repressisset, etiam si venire vellent. Cum vero Iudæi contra mandatum Dei fecerint, fuerunt dati Amalechitæ, & Chanaanæi tanquam ultores diuine offensis, & ob hoc quamquam pugnauerint, & occiderint plurimos, non imputauit Deus illis hoc ad peccatum, sicut patet Deut. c. 25. vbi iussit Deus, quod Israelitæ recordarentur malorum quæ fecerant eis Amalechitæ, quando egrediebantur de Aegypto. & cum fuerint duæ pugne Amalechitarum contra Iudæos, solū dicitur de vna, s. de ea quæ fuit in Raphidim, vt patet eod. cap. cum dicitur. quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassī residebant ceciderit, quādo tu eras fame, & labore confectus.

Ex illis patet nō posse intelligi de ista pugna Amalechitarum contra Iudæos, sed de ea quæ fuit in Raphidim, quia hic non fuerunt occisi extremi, idest ultimi Iudæorum, sed primi, quia ipsi ascendeant contra faciem

Populu contra uo Iutarē Dei pugnas eō eiduar.

Aliqui Hebraei cōtra pceptum Dñi ierare volebāt in terram Chanaan.

faciem Amalechitarum, & Chanaanæorum. Itē, quia dñi qui lassī resederant, & tamē cum ascenderunt hic Israelitæ de Cadesbarne versus terram Amalechitarum nullus residebat lassus, quia tunc incipiebant ascendere, & immediate percussi sunt, ideo nō potest intelligi, nisi de pugna quæ fuit in Raphidim, in qua percussit Amalech extremos qui veniebant in agmine Iudæorum, quia surrexit ex insidiis, & a tergo, & ob hoc iussit Deus, vt deleretur propter illud bellum. de hoc autem nihil expressum est. vñ enim magis, quod Deus concitauerit Amalechitas, & Chanaanæos ad occidendum aliquos de Iudæis, quia repugnabant ei. Nec erit vobiscum. Idest non adiuuabit vos dominus ꝑ Amalechitas, & Chanaanæos, quia facitis contra verbum eius. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Idest Iudæi erant excæcati, & non acquiescentes iudicio Moyfi ascenderunt.

Quomodo aliquando homo per peccata sua demeretur excacari, & cadere in alia peccata, & an possit sciri quot, vel quæ sunt peccata, quibus meretur aliquis excacationem. Quest. XC VII.

Dicitur enim aliquis contenebratus, idest plenus tenebris quoniam sana consilia non recipit, & hoc, quia intelligit illa non sibi conuenire, sic dixerat Moyfes Iudæis rectum consilium, quod Deus non adiuuaret eos si ascenderent ꝑ Chanaanæos, & hoc ipsi credere debuissent, quia verisimile erat, quod Deus non adiuuaret illos, qui contra preceptum eius actualiter conabantur, ipsi vero non crediderunt, nec aduertunt, an Deus adiuuaret, & hoc proueniebat ex tenebris cordis eorum. Contenebratio autem ista, vel cæcitas prouenit ex peccato: nã interdum homines per peccatum demerentur incidere in aliquam inconsiderationem, vel ignorantiam, per quam multa damna incurrant, & hoc modo contingit per altitudinem consilii Dei, vt aliqui viri, quāquam inter nos prudētissimi sint, incidant in magnas inconsiderationes, & imprudentiam, vnde eis consequantur magnæ calamitates: nam demeruerunt per peccatum, & Deus vult eos punire, habet autem hūc puniendi modum, quod permittit hominem cadere in magnam inconsiderationem, & quod circa aliqua, in quibus non dubitaret illi qui sunt viri imperitissimi, errabit ille etiam si sit prudentissimus, quia nihil agere possumus, nisi Deus concurrat nobiscum. Et isto modo facit nos Deus errare in manifesto, & destruit cogitationes nostras, ita vt non sit nobis possibile habere successus in talibus, quos voluerimus, si demerimus illos habere, & de hoc dicit Ierem. c. 12. non est hominis via eius, nec viri, vt dirigat gressus suos, idest non est in potestate hominis quid ei eueniat ex eis quæ facit, sed in potestate Dei est qui alios fines interdum inducit, quam nos intendimus, & in his deficit omnis prudētia humana. Sicut autem prouenerat ex peccato Iudæorum ipsorum contenebratio, ita prouenit hominibus obstinatio, & finalis impenitentia, quia peccata hominum demerentur. quod Deus non concurrat cum eis ad recte iudicandum de agibilibus, & conuertantur ad bonum. Quæ autem sint peccata, vel quanta, vel quoties repetita, quæ istam contenebrationem demereantur, nulli pure viatori cognitum est: Deus enim sibi scienda seruauit, scitur tamen, quod prædestinati talia non incurrent, quia qui prædestinauit eorum saluationem prædestinauit, & saluationis modum. Ascenderunt in verticem montis. Iste erat mons in quo habitabant Chanaanæi, & Amalechitæ. Arca autem testamenti domini, & Moyfes non recesserunt de castris. Hic ponitur excusatio, aliquis enim intelligeret, quod si

cut Israelitæ ascēderunt contra Amalechitas, ita ascēdit Moyfes, & in hoc videtur peccare cum venisset Deus ire contra terram Chanaan, ponitur igitur, quod ipse non ascendit, cum illis, nec arca testamenti Domini, idest arca in qua erant tabulæ quæ vocantur testamentum, idest mandatum Domini, quia expressa ibi erant mandata. Moyfes enim faciebat moueri arcam per Leuitas, & cum ipse vidisset contra voluntatem Dei esse, quod inde mouerentur Israelitæ, noluit moueri, nec permisit arcam moueri.

Et cum dicitur hic, quod Moyfes, & arca manserunt in castris intelligitur de loco castrorum, s. quod manserunt in loco in quo ante fuerant castra: nam iam mota erant castra, cum omnes recessissent ascendentes in verticem montis. & non est hic intelligendum de solo Moyse, quod ipse maneret in castris: nam etiam manserunt cum eo alii, qui non consentiebant in peccato populi, s. Leuitæ qui consueuerant portare arcam, & Iosue, & Caleb, qui adheriebant Domino, & alii deo tū viri, videntes transgressionem populi, sit tñ merito de Moyse solum, quia ipse erat princeps, quod expresso, intelliguntur omnes qui adheriebant ei.

Descenditque Amalechites, & Chanaanæus, qui habitabant in montibus. Isti duo populi morabantur in vallibus, & partim in montibus, maior tñ pars eorum habitabat in vallibus, cum dicitur supra, quoniam Amalechites, & Chanaanæus habitabant in vallibus. isti autem ascenderunt per partem montium, quia per illam erat via ad terram Chanaan, & tunc habitatores illorum montium descenderunt, atque percusserunt Iudæos tanquam inuafores terræ suæ, & in hoc non peccauerunt Amalechitæ, & Chanaanæi, quia cuiuslibet est ius pugnandi pro patria sua, defendendo eam ab inuaforibus. Iudæi autem non habebant iustam causam ascendendi per montes illos, cum Deus non iussisset, nec ipsi impetrauissent ab habitatoribus terræ illius, ideo si impugnarent eos, vt haberent ascensum per terram illā, peccabant non fouentes iustum bellum. Et percipientes eos atque concidentes persecuti sunt vsque horma. Idest Chanaanæi descenderunt de montibus, & persecuti sunt Iudæos inuafores terræ, qui illico conuersi sunt in fugam, quia abstulerat Deus ab eis omne presidium, & percussi sunt atque occisi multi de eis, isti fuerunt qui magis peccauerant murmurando, & Deus voluit illos primo mori, alii autem successiue perierunt, & dñi hic percipientes atque concidentes, quod ad idē videtur pertinere, quia concidere, & diuidere, vel scindere idem est, s. quod Amalechitæ, & Chanaanæi Iudæorum corpora gladiis trāsuerberabāt ad mortem. Et in isto descensu persecuti sunt Amalechitæ, & Chanaanæi Israelitas vsque Horma, idest vsque ad quandam locū qui dicitur Horma.

Horma quid significet, & an sit nomen loci, vel prouinciæ. Quest. XC VIII.

Sciendum, quod istud nomen Horma est Hebræum, & s. in significationem suam significat anathema, vt patet j. 21. c. Aliqui autem dicunt de hoc, quod erat nomen alicuius loci in terra Amalechitarum, & Chanaanæorum. Iudæi autem ascenderunt in montes transierant aliquantulum de terra illorum populorum, & cum conuersi essent in fugam persecuti sunt eos Amalechitæ, & Chanaanæi vsq; ad locum qui dñi Horma. Alii dicunt, quod Horma est nomen loci, quod imposuerunt Iudæi: nam ipsi in anno 40. cum tenderent in terram Chanaan, pugnauerunt ꝑ illum populum Chanaanæi qui primo suscitauerat eos ad bellum, capiendo prædam ex ipsis, vt patet j. 21. c. & tunc Israelitæ votum fecerunt Dño, quod si traderet Chana-

Chananeos in manus eorum dederunt...

Dubitatio aliquorum an Horma sit locus in quo occisi sunt Chananei...

Dicit tamen aliquis, quod non possit esse idem locus Horma de quo dicitur hic...

Sed adhuc obijciat aliquis quomodo dicatur hic, quod percussi sunt Iudaei...

Respondendum est quod quamquam sit terra illa tota Horma...

Sed adhuc dicetur, quod non possit stare hoc, quod dicitur hic...

Respondendum est, quod hic accipitur Horma pro extremitate terrae illius...

C A P. XV.

LOCUTVS est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos...

Ritus sacrificiorum.

erit sacrificium similiae duarum decimarum, quae conspersa sit oleo...

Locutus est.

An bene continuetur hoc capitulum iuxta expositiones Hebraeorum.

SECUNDVM aliquos Hebraeos continuatur istud capitulum praecedenti...

Cum ingressi fueritis terram habitationis vestrae. Ideo dicitur aliter...

Locutus est dominus ad Moysen. Omnes leges dabantur per Moysen...

Quando

Quando sit facta ista locutio Moysi. Quest. 11.

Quaeretur aliquis de ista locutione, an fuerit facta post superiora...

Respondendum est, quod in preceptis secundum se seipsa non potest assignari ordo...

Sciendum autem, quod postquam data est sententia Domini contra Iudeos...

Ne tamen viderentur secundum continuationem temporis ea quae habentur...

Loquere filiis Israel. Postquam Deus dabat aliquam legem Moysi...

se habere legem, per quam obligaretur in tempore, in quo determinabat lex obligationem...

Tria genera mandatorum quae habebant Iudaei quando obligabant eos.

IN quo sciendum, quod Iudaei habebant tria genera mandatorum, scilicet moralia, caeremonialia, & iudicialia...

An caeremonialia obligabant in deserto. Et quae fuerunt observata.

TERTIVM genus preceptorum erat in caeremonialibus, & de his dicendum est...

in

in terram illam . sic hī hic, & Leui. c. 14. & sicut non obligabantur Iudēi ad obliuandum hęc, ita nec obseruabāt in deserto, vt patet Deut. c. 12. cū dixit Moyses de terra promissionis. non facietis ibi quę nos hodie hic facimus singuli, quod sibi rectum vī: nec. n. vī. que ad p̄sens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dñs Deus daturus est vobis, quasi dicat eo, q̄ non introiistis in terram Chanaan non obseruabatis p̄cepta, cum vero introieritis obseruabitis. Fuit autem solum obseruatio aliquorum cęremonialium in monte Sinai, vbi fuerunt sacerdotes consecrati, quia ibi obseruata fuerunt sacrificia ad consecrationem eorū, vt patet Leui. c. 8. & 9. & quasi nulla alia in toto deserto oblata fuerunt. dī j. 28. holocaustum iuge est, qđ obtulistis mihi in mōte Sinai. Si autem Iudēi quotidie offerrent holocaustum, quod dī iuge, vel multotiens obtulissent, non diceretur species liter, qđ obtulistis in monte Sinai. De his cęremonialibus in terra Chanaā fuit facta plena obseruatio, nec tñ semper cum Iudēi fuerunt in terra Chanaan, sed ex eo tempore quo inceperunt cessare a bellis, dum enim erant in quotidianis expeditionibus, non poterant vacare cęremoniis, & sic dī Deut. c. 12. transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam dominus daturus est vobis, vt requiescat is a cunctis hostibus p̄ circuitū, & absque villo timore habitetis in loco quē elegerit dominus, &c. & sequitur, qđ illic offerēt omnia holocausta, & decimas atque munera. in quo innuitur, qđ non obligabantur obseruare cęremonialia, quousque cessarent a bellis in terra Chanaan, deinde autem obseruata sunt. Nec tamen est negandum, vni uersaliter obseruationem cęremonialium non fuisse in deserto: aliqua enim obseruata sunt, sicut qđ eiicerentur extra castra leprosi, & fluentes semine, & immundi super mortuo, de quibus supra c. quinto. & sic factum est, fiebant tamen ista cęremonia magis ad utilitatem populi, & sanitatem quam ad cultum cęremonialem Dei, & potissime in eiectione leproso rum qui inficerent ceteros, nisi eiicerentur de castris. Sed adhuc istud p̄ceptum cęremoniale de leprosis non fuit totaliter obseruatum, quia solum eiiciebantur extra castra leprosi, & tamen si aliquis mundaretur, non fiebat in eo cęremonie mundationis, quę habentur Leui. c. 14. quia ibi erant necessaria sacrificia, quę non poterant semper fieri in deserto, sed solum fuit obseruatum pro vna parte, s. qđ eiicerēt de castris omnes leprosi. Et sic Iudēi faciunt nunc, qui quędam cęremonialia ex parte obseruant, & ex parte in obseruata relinquunt, sicut est de festo azymorū, in quo agnus immolabatur, & comedebatur azyma, atque offerebatur manipulus spicarum, vt patet Leuitici c. 23. nunc tamen vnum eorum obseruant, s. qđ comedunt azyma, alia autem duo nequaquam, quia immolatio agni, & oblatio manipuli spicarum non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarii de quo Leui. 23. c. & Deut. 16. hic autem cum Deus poneret quędam p̄cepta cęremonialia, declarauit tempus obligationis eorum, s. qđ obligarent in terra Chanaan, & cum dicitur. *Cum ingressi fueritis terram habitationis vestre.* Nō est sensus, qđ immediate, vt introirent obligarentur, sed habita pace ab hostibus, vt supra declaratum est.

Quam ego dabo vobis. Quia Iudēi non poterant per se acquirere terram illam, cum haberent hostes fortissimos, & plurimos, sed Deus acquisit eam illis faciendo mirabilia magna, de quibus Iosue ca. 3. 6. & 10. vnde dicitur Deut. c. 8. ne forte dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus mee hęc mihi omnia pręstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, qđ ipse tibi vires p̄buit. de modo autem quo Deus adiuuabat Iudęos, quomodo esset multiplex, declaratum fuit Le-

uitici 26. cap. *Et feceritis oblationem domino.* Istud est tempus in quo Iudēi obseruare debebant cęremonias, quę hic habentur, s. cum facerēt oblationem, & hoc, quia hic agitur non de ipsis oblationibus, sed de quibusdam pertinentiis oblationum, de quibus non fuerat dictum in Leuitico.

Sacrificium, & libamina quomodo differunt, & quot sunt libamenta, & quare apponantur in sacrificio. Quęst. V.

PRO quo sciēdum, qđ sacrificium proprie est in carnibus oblati, alia autem erant quę cū carnibus semper offerebantur, & illa vocabantur libamina, vel libamenta, & sunt quinque, s. thus, oleum, sal, vinum, & panis, hęc autem non erāt offerenda eodem modo in omnibus sacrificiis, sed in quibusdam plus, in aliis autem minus, ideo data est regula hic. De his autem quare offerrentur cum sacrificiis carniū declaratum est Leui. c. 2. f. quia sacrificia Domini erant, sicut cibus eius, & ob hoc ipsum altare in quo ponebantur vocabatur mensa. sic patet Mala. c. 1. f. mensa Domini despecta est. & agitur ibi de altari, in cibo autem non solum assumuntur carnes, sed etiam panis in quo est fundamentum vite. sicut dicitur Psal. 103. & panis cor hominis confirmat. ideo debuit poni panis in sacrificiis, & quia non solū animalia nutriuntur cibis, sed etiam poribus, oportuit poni aliquid potabile in sacrificio, & istud fuit vinū.

Rursum autem ponuntur quędam in sacrificiis tanquam condimenta ciborum. nam cum cibus sumimus, non solum ipsos cibos, sed etiam ciborum quędam condimenta apponuntur, & horum quędam sunt condimenta generalia, sic est sal, quędam vero particularia ad quosdam cibos, sic est oleum, ideo ista duo poni debuerunt. P̄ter hoc autem ad solennitatem ciborum non solum requiruntur condimenta saporis, sed etiam delectatio in odore, cum isti duo sensus sint coniuncti iuxta Arist. 3. Ethic. c. de temperantia, & ad hoc poni debuit thus, quod est redolēs. Alia autem cause sunt horum quę affumebantur in sacrificiis ex parte ipsorum ministrorum, ad supplendam eorum necessitatem, de quibus Leui. c. 2. dictum est, hęc autem nunquam obseruari debebāt, nisi in oblatione sacrificiorum, quia erant appendicia ipsorum, ideo nunquam obligabantur ad hęc, donec obligaretur ad sacrificia. *In holocaustum autem victimam pacificorum.* Declaratur hic magis quando obseruanda sint quę habentur hic.

Tria genera sacrificiorum, & quid sit vnumquodque eorum. Quęst. VI.

ET dicitur, qđ non in omnibus sacrificiis, sed solum in duobus, s. holocausto, & victima pacifica: tria enim sunt genera sacrificiorū, s. ista duo, & sacrificium pro peccato. Vocatur. n. holocaustum oblatio facta Deo cuius carnes totaliter cremabantur in altari coram Domino, nec proueniebat aliquid offerentibus, aut sacerdoti p̄ter pellem animalis, quę cedebat in ius sacerdotis Leui. c. 6. de ritu huius sacrificii habetur Leui. c. 1.

Secundum genus sacrificiorum erat victima pacifica, & istud est qđ aliquis offerebat animal Deo pro gratiarum actione, s. quia aliquid ab ipso impetraverat, vel ad petitionem, vt aliquid obtineret, qđ desiderabat, & in hac hostia quędam pars proueniebat sacerdotibus, & quędam offerenti, & quędam Deo, sola autem Dei particula cremabatur. de omnibus cęremoniis huius sacrificii, & quare vocentur hostie pacifice declaratum est Leui. c. 3. & 7. Tertium genus sacrificiorum

ciorum erat pro peccato, cū aliquis deliquisset in quibusdam quę lex iubebat expiari per sacrificiū, & ista sacrificia erant duplicia, quia quędam cremabantur totaliter extra castra cum pelle, corio, & fimo, alia autem erant quę totaliter proueniebant sacerdotibus, p̄ter sanguinem fufum in gyro altaris. de ritu istorum habetur Leui. c. 4. 5. & 6. in duobus primis poni debebant hęc libamenta, quę habentur hic, s. vinū, panis, oleum. in sacrificio autē pro peccato nihil horum.

Quare in sacrificio pro peccato non offeruntur libamenta. Quęst. VII.

QUARE autem aliquis quare in sacrificio pro peccato non offerebantur ista libamenta? Et respondebit quispiam istud esse ex sola voluntate Dei ferentis legem. nam in quibusdam horum cęremonialium rō nulla reddi potest, sed voluntas sola pro causa est, sicut in quibusdam legibus voluntas principis facit ius. Sed adhuc dicendū est aliquo modo esse rōnabile in sacrificio pro peccato nullum poni libamentum horum trium, quia ista libamenta ponebantur tanquam partes ciborum, & tanquam condimenta eorum in sacrificiis, & quia ista erāt ad modum cibi cum ipsis carnibus, decuit in holocausto, & hostia pacifica poni libamenta, quia carnes offerebantur super altare, velut cibus super mensam, & quia ipse non erat sufficiens cibus, poni debebant alia quę cōplent cibum, s. panis, vinū, & oleū, in sacrificio autē pro peccato nullę carnes ponebantur super altare, ideo non oportuit poni libamenta, quę erant partes ciborum, qđ patet, quia sacrificium pro peccato erat duplex, quoddam erat pro peccato summi sacerdotis, vel totius populi, & inferebatur de sanguine eius intra tabernaculum, aliud erat pro peccato aliarū personarum, de cuius sanguine non inferebatur intra tabernaculū. De primo nihil cremabatur super altare, sed oīa tā carnes qđ pellis qđ fimo cremabantur extra castra, vt patet Leui. c. 4. & 6. ad hoc igitur nulla erat necessaria, aut saltem conueniens oblatio libamentorum, quia libamenta super altare cum carnibus ponuntur, vt patet hic, & Leui. c. 2. In secundo sacrificio pro peccato, cuius sanguis non inferebatur intra tabernaculū, nihil cremabatur super altare, sed omnia cedebant in vsum sacerdotum, vt patet Leui. c. 6. solus autem sanguis fundebatur per gyrum altaris, & cremabantur adipēs, qui pertinebant ad Deum iure perpetuo, vt patet Leui. c. 3. cum adipibus tñ non ponebantur libamenta, sed cum carnibus, ideo nullus modus sacrificii pro peccato exiebat libamenta, & ob hoc dictum est de holocausto, & victima pacifica, hęc vt cōiter seruabantur, aliqui tñ pro peccato dato sacrificio ponebantur libamenta, vt patet in purificatione leprosi Leui. 14. sed speciale est.

Vota soluentes, vel sponte offerentes munera. Ista est declaratio p̄cedentium, quia dubitaretur, an teneret hoc vtrum in holocaustis, & hostiis pacificis votiuus, vel in spontaneis, & responderetur, qđ in vtroque, s. qđ siue holocaustum esset sponte oblatum, siue ex voto semper debebant offerri libamenta. Idem de hostia pacifica, siue esset spontanea, siue votiuā.

Sacrificia spontanea an distinguantur a votiuis. Quęst. VIII.

SED dicit aliquis non conuenienter distinguere hic sacrificia spontanea p̄tra votiuā, quia vtrūque spontaneum est. Respondendum est, qđ quamquam vtroque, sit voluntarium, quia tamen vnum est cum voto, aliud vero sine voto, expref-

sum fuit de vtroque ad tollendum dubium. Aliter responderi potest, qđ conuenienter distinguitur votiuum contra spontaneum. nam votiuum a principio est voluntarium. post emissionem autem voti est necessarium, spontaneum autē est, quod semper voluntarium, cum non fiat aliqua promissio, ideo potest distinguere hic, sicut de sacrificio necessario, & voluntario. Si enim consideraretur votiuum a principio, quando votum emittitur, non potest distinguere contra spontaneum, sed distinguitur voto emisso, cū venit tempus solutionis, quia tunc incumbit necessitas soluendi, & ita distinguitur hic in litera, s. vota soluentes, vel sponte offerentes: semper enim votiuū in executione necessarium est. dicitur autem, vel offerentes munera, quia quicumque aliquid dat sine obligatione p̄cedente, dicitur donare. & istud vocatur munus, vel donum, quamquam aliquando secundum leges humanas accipiuntur munera pro aliquibus, ad quę tenentur subditi dominis suis.

Aliquid per votum oblatum, an possit offerri in hostiam pacificam. Quęst. IX.

SCIENTIUM autem circa id, quod hic dicitur, qđ holocausta, & hostie pacifice interdum sunt ex voto, & interdum spontanea, de voto tamē est dubium. nam videtur, qđ quando cumque aliquid animal Deo voueretur, non poterat offerri in hostiam pacificam, sed totaliter pertinebat ad sacerdotes. nam si esset animal immundum, quod immolari non poterat, totaliter cedebat in ius sacerdotum, vt patet Leui. c. vltimo. Si autem esset animal immolabile etiam pertinebat ad ius sacerdotum, quia infra 18. ca. dī. quicquid ex voto reddiderint filii Israel tuū erit, & tamen in his sanguinem fundebat sacerdos super altare, & adipēs cremabāt, carnes autem proueniebant totaliter sacerdotibus infra 18. capit. Sic enim dat̄ ibi regula de primogenitis immolaticijs, quę offerebantur domino, & totaliter pertinebant ad ius sacerdotum, hoc igitur dato nunquam per votum poterat aliquod animal immolari in holocaustum, quia in holocausto nullę carnes pertinebant ad sacerdotē, in voto autem omnes, etiam non poterat immolari in hostiam pacificam, quia in ea pertinebat quędam pars carniū ad Deum, & quędam ad offerentes Leuitici cap. tertio. & septimo. in voto autem omnes ad sacerdotem.

Respondendum est, quod aliquando erant holocausta ex voto, & hostie pacifice, sicut hic dicitur. Pro quo sciendum, quod cum aliquis offerebat animal per votum, aut offerebat simpliciter dicens. ego voueo istud animal Deo, vel offerebat magis exprimendo dicens ego voueo istud animal Deo ad immolandum, vel ad cremandum in altari. si primo modo animal, quod vouebatur, siue esset immolaticium, siue non, totaliter cedebat in ius sacerdotum, & non poterat fieri inde holocaustum, vel hostia pacifica. & in isto casu intelligitur, quod habetur infra 18. scilicet, quod omne quod ex voto reddiderint filii Israel tuū erit. Si autem voueret aliquis animal secundo modo ad immolandum, vel cremandum in altari, aut exprimebat genus sacrificij dicens. voueo istud animal Deo in holocaustum, vel hostiam pacificam, vel pro peccato, aut nihil exprimebat. Si primo modo obligabatur offerre in eo genere sacrificii, in quo vouisset, & hoc modo poterant esse hostie pacifice spontaneę, & holocausta, atque victimę pro peccato, & sic intelligitur hic, scilicet, quod essent holocausta, & victimę pacifice spontaneę, vel ex voto.

Sacrificium pro peccato, an possit esse votiuum.
Quaest. X.

DE hostiis pro peccato magis dubium erat, an possent esse ex voto, quia erant ex necessitate simpliciter, vt cum aliquis deliquisset taliter, vel taliter, aut incurrisset immunitiam cogebatur offerre hostiam pro peccato Leui. capitu. 4. 5. & 6. & supra capitu. 5. in holocaustis autē, & victimis pacificis non videbatur esse imposta ista necessitas, ideo magis poterant ista duo sacrificia esse votiuia quam sacrificium pro peccato. nam licet votiuum post votum emissum necessarium sit, tamen ante voti emissionem est simpliciter liberum, ideo igitur, quod nunquam liberum est, non potest esse votiuum, quod videbitur alicui de sacrificio pro peccato.

Respondendum est, quod sacrificium pro peccato potest esse sub voto, sicut holocaustū, & victima pacifica. nam licet interdum ex necessitate sit, tamen non semper, cum vero fuerit sine necessitate poterit voueri, sicut cum quis delinquebat in casu, in quo lex iubebat offerri sacrificium, obligatus erat offerre, & non poterat ibi vouere sacrificium pro peccato. Si tamen voueret, teneretur ad aliud sacrificium præter id, quod lex iubebat tunc eum offerre, nisi diceret. ego voueo offerre istud sacrificiū pro peccato, quod lex iussit. Si autem aliquando non delinqueret non erat obligatus ad sacrificium pro peccato, & tunc poterat libere offerre sacrificium pro peccato, & vouere illud: nec enim stat, quod nunquam possit voueri sacrificium pro peccato, quia aliquando erat sub necessitate, quia sic diceremus de holocausto, & hostia pacifica, quod nunquam possent voueri, quia aliquando erant ex necessitate legis, tamen falsum est, quia hic, & Leuitic. cap. 22. dicuntur holocausta, & hostiæ pacificæ aliquando spontaneæ, & aliquando votiuæ, quæ autem aliquando sint sub necessitate holocausta, & hostiæ pacificæ patet de consecratione sacerdotum, in qua iubebat lex offerri tria genera sacrificiorum Exodi cap. 29. & Leuitici cap. 8. idem patet de muliere purificata post partum, quæ compellebatur offerre holocaustum, & hostiam pro peccato Leuitici cap. 12. idem est de leprosis, qui cum purificabantur tenebantur ad eadem genera sacrificiorum Leuitici cap. 14. & in similibus. non solum igitur hostia pro peccato erat sub necessitate, sed etiam interdum hostia holocausti, & pacifica. Sicut igitur holocaustum, & hostia pacifica interdum sunt votiuia, & interdum spontanea, ita & hostia pro peccato, cum non est iussa a lege, poterit esse votiuia, vel spontanea, & quantum ad hoc non excellunt holocaustum, & hostia pacifica ipsam hostiam pro peccato. Erat aliud membrum si quis voueret Domino animal ad immolandum non expresso genere sacrificii. & tunc dicendum, quod debebat immolari in holocaustum, & dato, quod ipse vouens postea vellet offerre illud animal in hostiam pacificam, vt acciperet partem illius, non poterat, nec ipse sacerdos, vt fuit declaratum Leui. c. 22. & sic manet in quocumque casu hostia pacifica, vel holocaustum possent esse votiuia, vel spontanea, & quæ tunc offerrentur in eis libamenta. Aut in solemnitatibus vestris. Id est quando obtuleritis in solemnitatibus hostiā pacificā, vel holocaustū.

Vota soluere, sponte offerre, & in solemnitatibus distinguitur.
Quaest. XI.

ALIIQVI dicunt hoc intelligi, quia Iudæi conueniebant in Sanctuarium per magnas solemnitates, & offerebant ibi magnas oblationes pacificorum,

vel holocaustorum, & hoc potissime in tribus festiuitatibus anni, scilicet festo azymorum, pentecostes, & tabernaculorum, vt patet Exodi vigesimo tertio, & trigesimo quarto cap.

Sed non dicitur hoc conuenienter, quia hic ponitur ista tria tanquam distincta, s. vota soluentes, sponte offerentes, aut in solemnitatibus, & tamen si dicitur eo modo quo intelligunt, non sunt tria distincta, quia quacumque offerebantur in festiuitatibus de hostiis pacificis, aut holocaustis, erant votiuia, vel spontanea, & sic non differebant sacrificia dierum testorum a sacrificiis dierum profectorum.

Dicendum est igitur aliter, quod sacrificia spontanea, vel votiuia erant quacumque offerebantur vulgares, vel sacerdotes ex deuotione de propriis expensis, & ista, aut erant spontanea, aut ex voto. Præter hæc autem erant alia sacrificia holocaustorum, & victimarum pacificarum in festiuitatibus, quæ non offerebantur ab aliquo, sed de expensis Sanctuarii solvebantur, & ista erant determinata in certo numero secundum ritum cuiuslibet festiuitatis, & quamquam aliquis in illa die vellet offerre alia sacrificia similia illis, vel plura, non tollebantur ea quæ erant regularia pro die illo de expensis Sanctuarii. de his omnibus infra 28. & 29. vbi ponitur distincta sacrificia cuiuslibet festiuitatis, ista autem non possunt vocari spontanea, quia nemo illa sponte offerebat, nec votiuia, quia nemo illa vouerat, sed erant ex necessitate festorum in determinatis diebus. & de hoc intelligitur hic.

An distinctio superior sufficiat. Et quod erant quinque festiuitates in anno in quibus offerebantur holocausta de necessitate.
Quaest. XII.

SED adhuc dicit aliquis non sufficere hoc, quia non solum offerebantur holocausta in diebus festiuis, sed etiam in diebus profectis, cum quocumque tunc offerretur iuge sacrificium holocausti, & cum illo libamenta sua, vt patet infra 28. & illud sacrificium non est pacificum, nec spontaneum, ergo non magis in festiuitatibus, quam in diebus profectis erant libamenta cum oblationibus.

Respondendum est, quod quamquam fierent holocaustum, vel hostia pacifica ex quacumque causa, necesse erat offerri libamenta pariter, sed dicitur hic de festiuitatibus ad correspondendum duobus superioribus simul, s. holocausto, & hostiæ pacificæ. nullus autem erat dies in quo offerrentur ista duo, nisi in festiuitatibus, quia in omnibus aliis ex necessitate legis solum offerebatur holocaustum, quod vocatur iuge sacrificium, vt patet infra 28. in sabbatis autem duplicabatur holocaustum illud, sed non offerebatur alia species sacrificii. quinque autem erant festiuitates anni in quibus offerebantur ex necessitate legis holocausta, & hostiæ pacificæ. de hoc infra 28. & 29. c. ideo de solemnitatibus dictum est, & non de diebus profectis, quia non offerebatur in eis simul holocaustum, & hostia pacifica, sed solum holocaustum.

Sciendum tamen, quod quocumque offerretur holocaustum per se, vel hostia pacifica per se, debebant apponi libamenta quæ infra habentur.

Adolentes odorem suauitatis domino de bobus, siue de ouibus. Id est quicumque obtulerit ouem, siue bouem in sacrificium offeret libamenta, quæ sequuntur: offerre enim aliquid ad cremandum super altare dicitur hic adolere in odorem suauitatis, quia adolere est comburere, & quicumque offerebat holocaustum, vel hostiā pacificam, faciebat eam cremari in toto, vel in parte super altare, & illud erat adolere oues, vel boues, & dicebatur in odorem suauitatis, quia inde exhalabat odor

odor de carnibus cōbustis, qui vocabatur suavis Domino: non quidem, quod odor ille esset vere suavis: immo erat grauis cum odor carniū combustarum sit nobis horribilis. vocatur tamen suavis propter deuotionem offerentium, nam Deus acceptabat sacrificium illud tanquam esset odor eius suauis.

Sed adhuc dato, quod esset ille odor suavis, non esset suavis Domino, quia ipse odorem non percipit, cum non habeat potentiam odoratiuam, nec organum odorandi, sed scriptura loquitur ad modum humanum, scilicet quod, sicut nos delectamur in bono odore, ita sacrificia ista, quia sunt acceptabilia, dicuntur ei esse boni odoris, sed nihil horum habent.

De bobus, siue de ouibus. Non solum de his offerebatur holocaustum, sed etiam de hircis Leui. c. 1. raro tamen hirci offerebantur, nisi pro peccato: in hostiam quoque pacificam hirci offerri poterant, sicut oues, & boues Leui. c. 3. raro tamen fiebat: magis tamen hoc reperitur, quam in holocausto. nam principes duodecim tribuum obtulerunt hircos in hostias pacificas cum bobus, & arietibus supra capitulo septimo, & sic est hic, quod quamquam dicitur hic de solis bobus, & ouibus: tamen infra exprimitur de hircis sub eadem lege sub qua erant arietes, de his tamen magis dicitur, quia communius offerebantur in holocaustum, & victimas pacificas.

Offeret quicumque immolauerit victimam sacrificium similia. Id est quicumque obtulerit animal, aliquod ad immolandum in hostiam pacificam, vel holocaustum offerret cum eo sacrificium similia. i. similia: hic enim accipitur sacrificium non pro sacrificio carniū, sed pro farina, proprie autem dicitur sacrificium, quod ad carnes pertinet, quod vero in panibus, oleo, vino, & sale est vocatur oblatio, sed non sacrificium, ista differentia obseruatur multoties in Leuitico, sed non semper hic autem ponitur alia differentia. s. quod victima dicitur esse oblatio carniū. sacrificium autem oblatio panū & aliorum libamentorum.

Victima, & sacrificium quo differunt.

Et dicitur hic quicumque immolauerit. i. quicumque obtulerit ad immolandum. nam immolare proprie erat ipsorum sacerdotum, cum ipsi soli facerent sacrificia: populares autem non immolabant, sed offerebant animalia, vt per sacerdotes immolarentur, & tunc offerre debebant similia, & alia libamenta. vnde sciendum, quod si aliquis voueret offerre holocaustum, vel victimam pacificam, dato quod nihil exprimeretur de libamentis tenebatur offerre illa, quia ista debebant essentialiter per ordinationem legis, velut si aliquis voueat intrare aliquam religionem, dato quod non expresserit se velle obligari ad vota essentialia eius, tenebitur, quia non potest religionem, sine illis votis habere, & dato, quod aliquis voueret offerre holocaustum, & diceret se nolle offerre libamenta, obligabatur ad illa offerenda, quia coniuncta erant essentialia. *Decimam partem ephi conspersa oleo.* Hic incipit ponere legislator regulam de libamentis, pro quolibet animali immolato, & ponitur tres regulæ. Prima est hic vique ad illam partem.

Regula libamento.

Et per arietes. Secunda incipit ibidem, & continuatur, vique ad tertiam. Tertia infra. *Quando vero de bobus.* Et distinguuntur hic oblationes libaminum non secundum diuersitatem sacrificiorum, sed secundum diuersitatem animalium, quæ immolabantur, & hoc secundum quantitatem, quædam erant animalia maiora, vt boues, alia mediocria, vt arietes, & hirci, alia vero minima, vt agni anniculi, & héduli. & secundum hæc dabantur tres mensuræ distinctæ vini, similia, & olei, vt patet in litera.

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Quæ mensura ponebantur diuersorum libamentorum. Et quid ephi, & hin.
Quaest. XIII.

SCIENTIUM autem quod libamenta erant quinque, s. vinum, similia, oleum, sal, thus. de quibus horum ponitur mensura: in duobus autem, s. sale, & thure non ponitur, quia modicum salis sufficiebat pro quolibet sacrificio, & modicum thuris: ideo non curauit lex ponere mensuram, nec multum differebat: de vino autem, similia, & oleo erat maior quantitas offerenda, ideo mensura posita est. Cum autem dicitur hic offeret decimam partem ephi similia. non est intelligendum de omnibus holocaustis & hostiis pacificis, sed solum quando offeritur agnus anniculus, vel hédulus, quæ erant animalia minima inter immolatiua: per arietes autem, & hircos offerebantur duæ decimæ, in quolibet autem bouum offerebantur tres decimæ. & dicitur ista similia conspersa oleo, quia similia non significat hic panem formatum ex pasta, sed farinam nondum commixtā. quod patet quia de hac similia accipiebatur pugillus ad cremandum super altare, reliquum autem cedebat sacerdotibus Leuit. c. 2. Si tamen esset panis coctus, non posset accipi pugillus ex illis, sicut accipitur ex farina, vel ex alijs rebus mollibus: & est ista similia farina delicata, quæ vocatur flos. nam cum est commixta furfuribus non vocatur similia.

Dicitur autem hic decimam partem ephi, quia ephi est quedam mensura inter Iudæos, & illa conurgebat ex 10. mensuris paruis quarum quælibet vocatur decima ephi: sunt autem istæ mensuræ paruæ, quæ dicuntur gomor. sic enim habetur Exo. 16. c. gomor decima pars est ephi, & sic debebat hic offerri vnum ephi de similia cum quolibet agno anniculo, & hédulo. vocatur autem ista similia conspersa, quia non debebat offerri arida, sed super fundebatur oleū ad commiscendum eam. sicut in mixione farinæ, aqua infunditur, & sic commixta offerebatur, sed in hac farina certa mensura olei debebat infundi, vt patet infra. De mensura quæ dicitur ephi quantum continet, certificari non potest, quia non habemus aliquid eodem mensuræ illi, & mensuris nostris, per quod cognoscatur quanta est contentia mensuræ huius. Sic etiam de moneta dicendum est quod de monetis, quæ valde multo tempore transierunt sciri non potest quantus fuit earum valor. de his declaratum est Gē. 23. c. *Quod mensuram habebit quartam partem hin.* Id est istud oleum quo conspergitur similia offerenda non erit ad libitum offerentis, sed tenebitur infundere quartam partem hin. est autem hin quedam mensura pertinens ad res liquidas. s. vinum, oleum, & mel, sicut ephi pertinet ad res aridas, & quarta pars huius hin debebat de oleo fundi in similia. Sicut enim aliqui dicunt hin erat mensura magna rerum liquidarum, & diuidebatur in sex partes, quæ erant sex mensuræ paruæ, & quælibet vocabatur sextarius, id est sexta pars, fundebatur tamen hic quarta pars hin de oleo, id est sextarius & dimidius.

Et vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ. Istud est tertium libamen, & erat semper in eadem mensura in qua oleum, vnde quocumque offerebat aliquis holocaustum, vel victimam pacificam per se offerebat similia, & per se vinum, sal, & thus: oleum autem non offerebatur per se, sed iam erat commixtum similia antequam offerretur. Sic dicitur hic quod offerret decimam simile: vinum autem offerebatur in vase suo sacerdoti: & erat ad liba fundenda, id est ad fundendum super liba. s. quod sacerdos funderet de illo vino super similia conspersam oleo, quia illa vocatur libum.

Ee Aliqui

Aliqui enim dicunt, quod etiam fundebatur vinum super carnes sacrificiorum cum cremandis erant, sed hoc non apparet, immo magis oppositum, cum dicitur vinum ad fundenda liba. libum tamen, vel libamen non dicitur de ipsis carnis oblati, sed de simila, oleo, & vino, & ceteris, ideo tenendum est, quod super solam simillam fundebatur.

Libo distinguitur a libamine,

Sciendum etiam, quod cum dicitur hic vinum esse ad liba fundenda distinguitur libum a libamine, vel libamento, quia libamen, vel libamentum dicitur de oleo, vino, & pane, & ceteris, libum tamen non dicitur de vino, cum potius dicatur vinum esse ad fundenda liba, ideo libum solum accipitur hic pro simila conspersa oleo. Dicitur hic, quod erit mensura eiusdem, quia tantum fundebatur de vino super simillam quantum fuerat fufum de oleo ad commiscendum eam, vinum tamen fundebat ipse sacerdos, oleum vero offerens fuderat antequam offerret, & ista mensura erat quarta pars Hin.

Dabit in holocaustum, siue in victimam per agnos singulos. Idest quando fuerit immolatus agnus in holocaustum, vel in hostiam pacificam pro quolibet agno, dabitur quod dictum est, scilicet decima similis conspersa oleo, cum quarta parte Hin de oleo, & quarta parte Hin de vino. & dicitur in holocaustum, siue in victimam, quia solum sunt duo genera sacrificiorum, in quibus ista libamenta observantur, scilicet holocaustum, & hostia pacifica. distinguitur autem hic holocaustum a victimam, quia solum accipitur victima pro hostia pacifica, holocaustum tamen etiam victima est, & sic accipiebatur supra. quod quicumque obtulerit victimam offerret sacrificium de simila. sed ibi non potest stare pro sola hostia pacifica, sed necesse est accipi etiam pro holocausto, cum in his duobus assumantur liba. etiam accipitur victima pro hostia pro peccato, sed scriptura non observat semper differentias vocum.

Et per arietes erit sacrificium simile duarum decimarum. Ista est secunda regula de libamentis, & est quando cumque offeratur aries, vel hircus qui sunt mediocria animalia, que distinguuntur ab agnis anniculis, & hedulis secundum quantitatem solum, ideo ponebatur in eis magis de libamento. & quamquam dicitur hic de arietibus non est intelligendum de solis masculis, sed etiam si offeratur ovis, quae iam annum compleverit sicut in ea ista libamenta, identidem si offeratur hircus in holocaustum, vel in hostiam pacificam dantur ista libamenta quae in ariete, & ideo infra ponitur de hirco cum epilogantur regulae libamentorum, scilicet facietis per singulos boues, & arietes, & agnos, & hedos, hic duplicatur quantitas libamenti ad praecedentia, quia supra offerebatur vna decima similis, nunc autem offeruntur duae decimae, siue duo Gomor, etiam offertur tertia pars Hin de oleo, & tantundem de vino, & in hoc non duplicatur libamentum ad praecedentia.

Sciendum autem, quod cum hic distinguantur agni ab arietibus, & heduli ab hircis, vocabuntur agni qui sunt ab vno die usque ad unum annum cum nondum compleverint, expleto autem anno vocantur arietes, ita de hedulo, & hirco, quia usque ad unum annum vocatur hedulus, postea hircus, & ob hoc consuevit sacra Scriptura dicere agnos anniculos, tanquam proprium connotatum eorum, quia tunc solum agni sunt cum anniculi sunt, cum vero desinent esse anniculi, non agni, sed arietes sunt. *Qua conspersa sit oleo tertia pars Hin.* Idest ista simila offerenda debet habere tertiam partem Hin, & sunt duo sextarii, quia Hin dividitur in sex partes, siue mensuras parvas, quarum quaelibet vo-

catur sextarius, & sicut simila augetur hic ad eam que erat in agno, ita augetur vinum, & oleum. nam oleum est ad commiscendum simillam, quae cum fuerit maioris quantitatis maiori indiget olei quantitate.

Et vinum ad libamentum tertiae partis Hin eiusdem mensurae. Idest alterum libamen, & semper erat in eadem mensura in qua oleum, quia ita erat ad fundendum super simillam, sicut oleum, & dicitur vinum ad libamentum, id est vinum pro libamento, scilicet ad fundendum super simillam, quae est libum, vel libamentum, sicut dicebatur supra. & vinum ad fundenda liba, id est ad fundendum super liba.

Cum autem dicitur tertiae partis Hin eiusdem mensurae est replicatio sententiae, quia idem est esse vinum tertiae partis Hin, vel eiusdem mensurae, cuius erat oleum, cum illud esset mensurae tertiae partis Hin, sed ponitur ad magis declarandum, scilicet, quod vinum esset tertiae partis Hin. Et quia forte dubitaretur, an mensurarentur vinum, & oleum secundum eandem mensuram. Respondetur eiusdem mensurae, id est, quod tantum continebit tertia pars Hin de oleo.

Qualiter oleum, & vinum fundebantur super simillam.

Quaest. XIII.

QVAERET autem aliquis de oleo, & vino quae erant ad fundendum super simillam qualiter fundebantur?

Respondendum est de oleo, quod cum aliquis vellet offerre simillam cum sacrificio suo commiscebat eam oleo in domo sua, non quidem formans eam in pastam superfluo oleo, quia tunc non posset auferri pugillum de illa ad cremandum super altare, sed solum fundebatur oleum in mensura determinata, quae habetur hic, scilicet, quod pro vna decima simila funderetur quarta pars Hin de oleo, pro duabus decimis funderetur tertia pars Hin, & pro tribus decimis medietas Hin, illa autem farina sic aequaliter commixta ferebatur in Sanctuarium ab offerente, & sacerdos accipiens eam in vase tollebat pugillum unum ad cremandum super altare, residuum autem de similla erat sacerdotis ad cibos suos Leui. cap. 2.

Quomodo vinum fundebatur super liba.

Quaest. XV.

QVAERETUR etiam de vino quomodo fundebatur super liba, id est super ipsam simillam.

Et dicendum, quod offerens non fundebat vinum super simillam in domo sua antequam offerret, sed ferebat in Sanctuarium vinum determinatae mensurae, ut habetur hic, in vase. Sacerdos autem sumens illud fundebat super simillam.

An totum vinum funderetur. Quaest. XVI.

SED tunc est dubium, an totum vinum funderetur super simillam, sicut fuerat oleum fufum. Respondet aliquis, quod sic, quia litera non ponit hic vinum ad alium usum, nisi ad fundendum super simillam, ergo totum fundebatur.

Dicendum, videtur quod non funderetur totum vinum, sed aliqua pars eius super pugillum simile, quae cremanda erat in altari, reliqua autem simila non superfunderetur vino, sed maneret vinum reliquum cedens in ius sacerdotis, & hoc colligi potest

ex tribus. Primo ex ipso vino, quod offerebatur. nam sacerdos habere debebat partem de omnibus his pro ministerio, quod faciebat in sacrificiis, & ob hoc non fuit eis data pars cum filiis Israel, sed ea, quae proveniebant sibi de oblationibus Domini erant hereditas sua, ut patet infra 18. & Deu. 18. c. de vino igitur aliquid habere debebat sacerdos. Si tamen funderetur totum super simillam nihil proficeret eis, quia vinum ad potum est, & non ad cibum, ideo convenientius dicitur, quod funderetur pars eius super partem illam simile, quae cremanda erat in altari: reliquum vero eius cum residua simila cederet in ius sacerdotis offerentis, & tunc proficiebat ei vinum ad aliquid. de oleo autem e contrario est, quia illud non est ad potum, sed ad commixtionem ciborum, ideo convenienter totum farina miscebat.

Secundo patet hoc ex ista similla, nam cum pugillum de ea ablatum fuisset ad cremandum super altare: reliquum eius cedebat in ius sacerdotis, & de illo ipse faciebat panes in cibos suos, & quia ista simila, quae offerebatur, non erat fermentata, sacerdos non poterat postea fermentare eam cum conficeret panes ex illa: eo quod ipsa fuerat pars oblationis Domini, quae non erat fermentata. de hoc Leu. c. 6. si tamen ista simila tota superfunderetur vino, sicut erat superflua oleo, non efficerentur inde panes apti ad cibum humanum, quoniam non essent convenientes in sapore, nec ad sanitatem. ergo non fundebatur totum vinum super simillam, sed particula eius super simillam, quae in altari cremanda est. Tertio probatur hoc eo, quod oleum fundebatur ab offerente super simillam in domo sua: vinum autem non fundebatur, sed ferebatur in Sanctuarium, ut sacerdos illud funderet: si tamen totum debuisset fundi super simillam, non erat aliquid quare magis funderetur ab offerente, quam a sacerdote. Dicendum igitur, quod non fundebatur totum vinum super simillam, sicut oleum, sed pars eius super particulam, quae cremanda erat in altari.

An sacerdos in holocausto reciperet partem libamentorum. Quaest. XVII.

QVAERET aliquis cum ista libamenta offerrentur in holocausto, & in hostia pacifica, an in holocausto reciperet sacerdos partem libamentorum in ius suum.

Ratio dubitandi est, quia de istis libamentis solum ponebatur pugillum vnus ad cremandum super altare, reliquum cedebat sacerdoti Leui. c. 2. & cum offerretur multi panes cum hostia pacifica, non cremabantur omnes, sed aliqui de eis. Item de holocaustis ad sacerdotes nihil pertinere debebat, nec ad offerentes, sed solum ad Deum, ob hoc enim vocabantur holocausta, quia totaliter cremabantur. ergo de his videtur, quod sacerdos non perciperet libamenta, cum sint libamenta quaedam appendicia sacrificiorum, & accessoria sortiuntur eandem legem quam principale.

Respondendum est, quod de libamentis, quae dabantur cum hostia pacifica non est dubium sacerdotem percipere illa, quia de carnibus hostiae pacificae sacerdos habebat partem, scilicet pectusculum, & armum dextrum Leuitic. capitulo septimo, & decimo, de holocaustis autem videbatur esse magis dubitabile ex causa supra assignata.

Sed dicendum est, quod etiam ibi percipiat sacerdos partem libamentorum, quia Leui. capitulo secundo, datur regula, quod cum offeratur simila, vnus pugillus solum cremabitur super altare. reliquum autem erat sacerdotis, ideo non solum in hostia pacifica, sed etiam in holocausto debebat sacerdos accipere partem libamentorum.

Alph. T. ost. super Num. Pars I.

A Et cum obijcitur quod de holocausto nulli pars proveniebat, sed totum cremandum erat. Respondendum est verum esse de sacrificio, quod est holocaustum, cuius omnes carnes cremabantur in altari: libamenta autem eius non erant holocaustum, sed aliquid datum cum holocausto, ideo non cremabantur totaliter: vnde Leui. cap. 1. cum dicitur de toto holocausto cremando, solum de carnibus exprimitur: de libamentis autem cum agatur ibi in cap. 2. dicitur, quod omnia pertinebunt ad sacerdotem praeter pugillum qui crematur in altari.

Cum autem obijcitur libamenta esse accessoria ad holocaustum, & debere sequi eandem legem quam holocaustum. Respondendum est non semper idem esse in accessorio, quod in principali: potissime cum contrarium lege caueatur, nam de carnibus holocausti dicitur quod totaliter cremantur: de libamentis autem solum quod vna pars.

Offeret in odorem suavitatis Domino. Idest qui offert Deo arietem, vel hircum in holocaustum, vel hostiam pro peccato: offeret etiam ista libamenta quae dicta sunt in odore suavitatis Domino, scilicet, ut cremantur haec, & inde surgat odor suavis. nam cremabatur quaedam particula libamentorum, ut supra dictum est, & de illa exhalat odor suavis Domino, id est gratus sibi ex deuotione offerentium.

Quando vero de bobus feceritis holocaustum. Ista est tertia regula libamentorum, & est in bobus, quae sunt maxima animalia immolantia, quae immolari poterant tam in holocausto quam in hostia pacifica. de holocausto patet Leuitic. cap. 1. de hostia pacifica Leuitic. cap. 3. & ob hoc ponitur hic vtriusque genus sacrificij, & quia boues erant maiora animalia ceteris immolantijs, dabantur maiora libamenta in eis, scilicet, quod acciperetur tres decimae simile, & medietas hin de vino, medietas quoque de oleo, non habita differentia an offerretur bos in hostiam pacificam, vel in holocaustum. *Aut hostiam ut impleas votum vel pacificas victimas.* Idest si obtuleris de bobus holocaustum, vel hostiam votiua aut pacificas victimas: quodlibet enim horum de boue fieri poterat.

Votivum non accipitur pro hostia pro peccato proprie. Quaest. XVIII.

ET videtur quod hic distinguatur tria, scilicet, holocaustum, & hostia votiua, & victima pacifica, sed non potest intelligi sic, quia solum erant tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, hostia pacifica, & pro peccato. ergo si distinguatur hostia votiua ab holocausto, & hostia pacifica necesse est solum accipi pro hostia pro peccato, sed ipsa non vocatur votiua, quin potius holocaustum, & hostia pacifica vocantur magis votiuae. Item quia in hostia pro peccato non offeruntur libamenta, cum solum dictum fuerit hoc fieri in holocausto, & in victima pacificorum. ergo non potest accipi hic votiuum pro hostia pro peccato, sed poterit accipi ut accipiebatur supra, scilicet, quod hostia votiua esset cois ad holocaustum, & ad victimam pacificam cum dictum est, in holocaustum aut victimam pacificorum vota soluentes, vel sponte offerentes munera, id est quod diuidatur holocaustum in spontaneum & votivum, & hostia pacifica diuidatur etiam per votiua & spontanea, & tunc erit sensus hic quod offerre ex voto non differat ab oblatione holocausti, & oblatione victimae pacificae, sed dicitur hic holocaustum, quando solum est spontaneum, & victima pacifica eodem modo. De autem ad soluendum vota, quoniam quis tenetur ex voto ad holocaustum, vel ad hostiam pacificam. Alio modo potest intelligi quod holocaustum accipiatur hic pro holocausto, ita votiua pro spontaneo, soluere autem

Ee 2 vota,

vota, & offerre pacificas victimas pertinet ad hostia pacificam, sed distinguitur hostia pacifica in votiuâ, & spontaneam, soluere autem accipitur hic pro hostia pacifica, quando est ex voto, & hostia pacificorum accipitur pro ipsa hostia pacifica, quando est spontanea. Leui. enim capit. 7. distinguitur aliter de ipsa, scilicet quod hostiarum pacificarum quedam est pro gratiarum actione, & quedam ad petitionem, vel obsecrationem, & ista secunda diuiditur in votiuam, & spontaneam. quomodocunque accipitur nihil differt ad sententiam, quia siue sit holocaustum spontaneum, siue votiuum, & hostia pacifica spontanea, vel votiuâ semper habent eadem libamenta. Dabis per singulos boues similia tres decimas. Id est quilibet offerens bouem dabat in libamentum eius tres decimas similia, nisi offerret bouem pro peccato, ibi non erat aliquod libamentum, & si quis offerret tres boues tenebatur offerre nouem decimas de similia, & sic de multitudine bouum, conformiter autem libamentum vini, & olei augebatur.

Conspersa oleo quod habeat medium mensurae Hin. Id est illa similia habebit de oleo medietate Hin, scilicet sextarius tres, quia Hin habebat sex mensuras paruas quarum quilibet erat sextarius. In his autem libamentis debet teneri semper mensura, ita quod non daretur de similia ultra id, quod erat determinatum a lege, nec aliquid minus, sed equale, & licet aliquis ex deuotione vellet plus offerre quam tres decimas similia cum boue, non permittebatur, quia erat contra ceremonias legis, poterat tamen alias offerre de similia quantumcunque vellet, cum non offerret eam cum sacrificio.

Considerandum autem, quod hic fit differentia in arietibus, & hircis quantum ad magnum, & paruum, scilicet quod in arietibus anniculo, qui dicitur agnus, & in hedulo offerebatur vna decima, in arietem autem magno ultra annum offerebantur duae decimae, in bobus tamen, siue essent infra annum cum vocantur vituli, siue supra annum nihil differebat in quantitate libamentorum, quia in quolibet eorum offerebantur tres decimae, nam cum hic dicitur per singulos boues offerendas tres decimas infra 28. & 29. c. dicitur per vitulos singulos esse offerendas tres decimas, & sic de aliis libamentis in eadem proportionem. Et vinum ad liba sum denda eiusdem mensurae. Istud est tertium libamentum, quod consistebat in mensura, & dabatur medietas Hin de eo, sicut de oleo, erat autem ad fundenda liba, id est ad fundendum super similia, non quidem, quod totum funderebatur super similia, sed pars eius super partem similem que cremabatur, reliquum autem manebat pro sacerdotibus, vt supra dictum est. In oblationem suauissimi odoris domino. Id est ista libamenta erant ad offerendum Domino odorem suauem, quia cremabatur pars istorum libamentorum in altari, & ex illa exhalabat odor iuauis domino, vt supra declaratum est.

Sic facietis per singulos boues, & arietes, agnos, & hedos. Ita est epilogatio regularum supra positarum de libamentis, & dicitur, sic facietis per singulos boues, & c. id est sic offeretis libamenta, vt dictum est.

Sciendum, quod istud sic non importat aliquam vnam similitudinem omnium istorum, quia tunc est sensus, quod sic, vt dictum est immediate, offerre tres decimas simile cum quolibet boue, fieret etiam per arietes, & agnos, & hedos, sed falsum est, quia non est eadem similitudo, vt patet supra, ideo dicendum est, quod istud sic non importat vnam similitudinem, sed tres referendo singula istorum ad singulas regulas superiores, quae tres sunt, & debet sic legi dimissim.

Sic facietis per singulos boues, id est sic, vt dictum est immediate, scilicet offerendo per singulos eorum tres decimas similia, & medium hin de oleo, & tantundem de vino, & sic facietis per singulos arietes, scilicet, vt dictum est in

regula superiori secunda offerendo cum quolibet arietem duas decimas similia, & tertiam partem hin de oleo, tantundem autem de vino, sic etiam facietis per singulos agnos, & hedos, id est sic, vt dictum fuit in prima regula offerendo cum quolibet agno, & hedulo vnam decimam simile, & quartam partem hin de oleo, & de vino in eadem mensura. Accipiuntur autem hic agni & hedi pro paruis infra annum, vt distinguitur ab arietibus & hircis, quamquam hedi bene significat hircum magnum, cum non sit nomen diminutum, sed hic pro paruis accipitur, quia sortiuntur eandem legem cum agnis anniculis.

Quomodo in hircis obseruarentur libamenta cum de eis non sit regula. Quest. XIX.

Aliquis autem quaret, quomodo in hircis obseruarentur libamenta, cum non fuerit posita regula de eis? Respondendum est, quod obseruabatur eadem regula quae in arietibus si essent hirci magni, & obseruabatur eadem regula, quae in agnis anniculis si essent heduli infra annum. Hebraei autem vbi nos habemus hic hedos habent arietes generatiuos, scilicet magnos qui excedant tres annos, & quando isti offerantur, seruabatur eadem regula quae in alijs arietibus, & patet quia eadem dictio habetur hic apud Hebraeos, vbi nos dicimus hedos, & Gene. 30. & 31. c. pro arietibus ascendentibus super oues. vnde Hebraei ponunt tres gradus in arietibus quantum ad aetates, scilicet ante annum completum, & vocantur agni, & post annum completum, & vocantur arietes, & post tres annos & ultra, & isti aliter vocantur in hebraeo quam secundum, quos nos arietes dicimus: vocant enim eos attudin, & pro istis sepe Hierony. transtulit hedos, siue hircos, si autem de his arietibus magnis intelligeretur, eadem regula esset quae de arietibus ultra annum, sed magis dicendum est, quod accipitur pro hircis, cum ista distinctio arietum non fuerit supra data, nec aliqua regula assignetur pro illa, quamquam si volumus satis posset stare, quod acciperetur ibi dictio illa Hebraica pro arietibus, ultra tres annos, & ratio huius est, quia sicut distinguitur hic arietes ab agnis, ita crederet aliquis distingui arietes illos magnos ab arietibus mediocribus, & quod exprimentur ne credatur esse alia regula in eis. Sed rationabilior est sensus literae nostrae, ideo quamquam aliquando Hierony. pro ista dictione Hebraica transtulerit arietes, aliquando tamen transtulit hircos, secundum quod vidi literae conuenire in diuersis locis, nam litera Hebraica non semper seruat idem significatum earundem dictionum, sed adhuc dato, quod acciperentur hic pro arietibus, tamen de hircis intelligendum erat, quod fieret eodem modo, quod de arietibus & agnis anniculis. Tam indigena quam peregrini eodem ritu offerent sacrificium. Tollitur hic dubium, quia cum data esset regula de libamentis sacrificiorum, crederet aliquis solum extendi ad Iudeos, qui nati fuerant de genere Iudeorum, & non ad conuersos in iudaismum, ideo dicitur quod eadem lex erit istorum.

Indigena qui vocabantur similiter aduena. Quest. XX.

Vocantur enim indigena, id est naturales de aliqua terra, vel de aliqua religione, aut secta, vel modo viuendi: vnde dicitur indigenae quasi inde geniti, sicut indigenae Romani sunt qui in vrbe Roma geniti sunt, qui vero alij de ad habitandum illuc venerunt aduena vocantur, vel peregrini: hic autem non accipiunt aduena, & indigenae

nae respectu alicuius terrae, sed respectu fidei, & obseruantiae, vnde illi qui nati sunt a parentibus Iudaeis, & in ritu Iudaico, vocantur indigenae, qui vero venerunt de Gentilitate ad Iudaismum, vocantur aduena, vel peregrini.

Et accipiuntur hic aduena non pro illis, qui veniebant ad terram Iudaeorum ad habitandum solum, & peregrini non solum pro illis qui peregrinabantur in terra Chanaan, sed pro illis qui de alio cultu veniebant ad ritum Iudaicum, nam qui primo modo erant peregrini, & aduena non poterant offerre sacrificium domino, & dato, quod ipsi vellent dare animalia in sacrificium non dimitterent Iudei, vt patet Leu. 22. c. cum dicitur, de manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. poterat tamen offerre pecuniam, de qua emerentur sacrificia, vt ibi declaratum est, sed isti aduena, & peregrini de quibus hic offerebant sacrificia: ergo non erant aduena quantum ad terram solum, sed magis quantum ad fidem, cum alias fuissent in Gentilitate. Sciendum est, quod quam hic ponantur aduena & peregrini, pro eodem assumuntur: nam conuersi a Gentilitate aduena sunt in quantum ad Iudaismum venerunt, quia aduena dicitur, quasi ad aliud veniens: peregrini autem dicitur in quantum manerent extra naturalia sua, scilicet extra terram suam, & extra cultum Deorum suorum sub quorum famulatu nati sunt, ideo aduena dicitur pro venire, & peregrinus propter manere, & propter hoc aliqui coniunguntur ista duo, ita vt dicatur, & aduena qui peregrinantur apud vos, i. venerunt aliunde nunc peregrinantur, i. manent inter vos extra terram suam, vt patet 7. Dicitur autem, quod tam indigena, quam peregrini eodem ritu offerent sacrificium, i. non erit differentia in libamentis quae vos apponitis, & quae ipsi apponere debent. ritus ceremoniarum significat, est autem ceremonia in offerendo cum talibus, vel talibus libamentis, & in tanta quantitate, & iste ritus erat idem indigenis, & aduenis. Num praeceptum erit, atque iudicium, tam vobis, quam aduenis terra. Ista est replicatio eiusdem sententiae, scilicet quod eodem ritu & idem iudicium Iudei ex genere, & conuersi ad Iudaismum.

Iudicium & praeceptum pro eodem accipiuntur. Q. XXI.

Accipitur hic praeceptum, & iudicium pro eodem, scilicet pro precepto de immolando, sed potest habere ista duo nomina propter duas proprietates legis: lex enim habet virtutem coactiuam, quia per eam possunt compelli subiecti ad obseruationem eorum, quae in ipsa iubentur. Secundo habet virtutem doctrinariam in quantum per eam illuminantur homines ad sciendum quid agere oporteat, vel quid cauere, & quantum ad hoc habet duo nomina. quantum ad primum vocatur praeceptum, quia potest cogere subditos, quantum ad secundum potest vocari iudicium, in quantum indicat nobis quid facere debeamus.

Non potest autem accipi hic iudicium pro precepto iudiciali, quia istud ceremoniale erat pure cum agatur de modo oblationis, nisi forte aliquis dicat, quod hic accipitur generaliter ista clausula, scilicet quod omnia praecepta essent communia tam Iudeis, quam aduenis, & quia omnia intelligi poterant per ista duo, expressum est solum de his duobus, scilicet quod esset eadem lex ceremonialis omnibus Iudaeis, & eadem iudicialis: ceremonialis autem intelliguntur per praecepta iudicialia vero per iudicia. Aliud erat genus preceptorum, quae vocantur moralia, sed de his non erat dubium quin obligarentur omnes ad illa, etiam qui non erant Iudei, nec conuersi ad Iudaismum. Primum in sententia Alph. Toft. super Num. Pars I.

sus melior est, quia hic solum intelligitur de precepto circa oblationem, & dicitur, quod idem erit preceptum vobis & aduenis terrae, quia Deus loquebatur nunc ad Iudaeos ex genere, qui vocantur indigenae: aduena terrae dicuntur, qui veniebant ad terram Iudaeorum vt habitarent ibi, & manerent in cultu Iudaico.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens.

Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis: & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis vestris. Sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabit primitiuâ Domino.

Locutus est Dominus. Hic ponitur secundum de datione primitiarum, & non agitur hic de omnibus primitiis, sed solum de primitiis ciborum, vt patet infra. Loquere filiis Israel. Hoc commune erat, vt quando daretur lex aliqua Moyses audiret eam, & postea referret Israelitis, de ista locutione an fuerit facta simul cum superiori vel in alio tempore, non potest constare, nec tamen multum differt. nam cum hic sit similitudo materiae, colligata sunt ista praecepta. Cum veneritis in terram quam dabo vobis.

Tempus obligationis caeremoniarum. Quest. XXII.

Ponitur hic tempus obseruationis & obligationis legis huius, scilicet, quod nunquam obligaret viquequo Israelitae irent in terram Chanaan. Causa huius est, quia hic agitur de ciborum primitiis, quae dabantur sacerdotibus & Leuitis ad subleuandam eorum necessitatem. nam pauperes erant, cum non accepissent aliquam partem possessionis inter filios Israel, nisi oblationes vt patet infra 18. & ob hoc Deus admonebat, vt quando Israelitae facerent epulas solennes & sacrificia, Leuitas inuiterent, & nunquam dimitterent eos Deut. cap. 12. cum dicitur. caue ne derelinquas Leuitam in omni tempore quo versaris in terra. & agitur ibi de conuiujs, & sacrificijs: in deserto autem non erat aliqua necessitas, quia manna erat eis ad sufficientiam: ideo non erat necesse vt obseruaretur ceremonia ista de primitiis ciborum. Item in deserto non erant aliqui cibi, quos possent offerre Israelitae sacerdotibus, & Leuitis, quia solo manna vescabantur, quod aequaliter abundabat apud Israelitas & Leuitas, ideo etiam si vellent obseruare, non haberent aliquid in quo obseruarent.

Cum vero essent in terra Chanaan cessaturum erat manna, & Israelitae comesturi de cibis terrae. sic patet Iosue capitulo quinto, cum introierunt Israelitae in terram Chanaan transito Iordane decima die mensis primi anni quadagesimi primi, Iosue capitulo quarto, & decimo quinto, die mensis eiusdem incoeperunt comedere de frugibus terrae, & amplius non fuit visum manna Iosue capitulo quinto, ideo in hac terra poterant complere Iudaei hoc praeceptum, quia ibi Leuitae poterant egere cibis, & Israelitae poterant eis prebere.

Et comederitis de panibus illius regionis. i. de panibus quos habueritis ex frugibus terrae illius, nam tempore bellorum si Iudei haberent cibos ex alijs gentibus non potentes habere in terra Chanaan, quod ibi essent, non obligarentur

Fit dicitur in arietibus, & hircis, quo ad magnum, & paruum respectu libamentorum.

Primitiis Deo dantur.

ad istas primitias ciborum, quia non comedebant de frugibus terrę illius.

Quo tempore incipit obligare preceptum de primitiis pulmentariorum dandis. *Quest. XXIII.*

QUÆRITUR autem aliquis de tempore quo cepit obligare istud preceptum. Et respondendum est, quod nunquam obligauit vsque ad tempus quo Israelitę superatis Chananeis, & accepta terra in possessionem, atque diuisa inceperunt habitare per loca distincta: non enim potuit a principio obligare preceptum istud cum ingressi sunt Israelitę in terram Chanaan. Primo quia precepta ceremonialia non obligauerunt immediate ab ingressu terre Chanaan, sed a tempore datę pacis, ut patet Deut. c. 4. & supra declaratum est, sed non fuit pax Iudęis immediate, ut introierunt in terram Chanaan, quia quotidianis vacabant bellis, quousque superatis Chananeis, & deletis inceperunt possidere terram, sorte diuidentes. tunc igitur primo inceperunt obligare cęremonię.

Item precepta quibus iubetur, quod aliquid datur Leuitis tenebant locum ab eo tempore, quo Leuitę incipiebant esse in ordine, & ministracione Leuitica, sed hoc non fuit toto tempore bellorum, quia tunc non vacabant sacerdotes, & Leuitę cęremoniis sacrificiorum, & aliis ritibus Sęctuarii. ergo nihil erat per quod differret a popularibus. nam & bellis vacabant, sicut populares, & predam capiebant, atque de rapris viuebant, ut ceteri, sicut declaratum est Iosue c. 11. ideo nihil erat, propter quod Leuitę recipere aliqua iura tunc ab Israelitis. Item totum fundamentum, propter quod Israelitę dabant aliqua iura Leuitis, & sacerdotibus erat, quia acceperant Israelitę totā terram Chanaan in possessionem, Leuitę autem nihil possidebant, ideo debebant sustentari de aliquibus iuribus quę recipere ab aliis Israelitis, ista causa ponitur infra 18. c. & Deut. 18. c. 1. quod Leuitę nihil possideant inter fratres suos sola decimarum oblatione contenti, sed vsque ad tempus quo cessatum est a bellis, & diuisa est terra, atque singule tribus inceperunt habere diuersas possessiones, & colere agros, non habebant Israelitę id, propter quod imponebantur eis iura soluenda Leuitis. ergo non debebant tunc illa soluere, tempore autem quo erant in bellis nihil magis possidebant Israelitę reliqui quam Leuitę, & durauit hoc plus quam per 7. annos, ut declaratum est Iosue c. 5. ideo tunc non erant obligati ad hanc cęremoniā, tempus autem quo primo obligati fuerunt erat quando data pace ab hostibus, & terra diuisa inter 12. tribus inceperunt vacare agriculturę, & sacerdotes atque Leuitę inceperunt ministrare in Sanctuario: tunc enim ipsi egerunt non potentes vacare agriculturę, nec habentes aliquid in quo vacarent, quia non acceperant agros, & vineas ad colendum, sed solum vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, ut patet infra 35. & Israelitę potuerunt iam eis dare iura aliqua, quia habebant possessiones de quarum fructibus prouiderent sibi, & Leuitis.

Separabis primitias domino de cibis vestris. Id est dabit Deo primitias de omnibus quę comederitis. accipitur hic cibus pro pulmentis confectis, vel pro panibus, utpote quod quando aliquis coqueret panes mitteret aliquem de eis ad sacerdotes, vel Leuitas, & quando haberet aliquos cibos confectos mitteret partem eorum Leuitis.

Primitia quę dicantur & vnde. Et in ijs, & decimis prestandę deterioribus qui teneantur ad restitutionem, & peccent mortaliter. Quest. XXIII.

ET sciendum, quod accipiuntur hic primitię large. nam primitię dicuntur esse de fructibus agrorum, & vinearum quę quolibet anno ter soluebantur, ut infra dicitur. hic autem non accipitur pro his, sed pro cibis iam confectis, ut panibus coctis, vel similibus dispositis ad cibū, quę vocantur pulmentę, ut infra patet. & litera ista declarat, quod non proprie sint primitię quę soluntur de cibis, cum dicat, sicut de areis primitias separabis, ita & de pulmentis, quasi dicat, quod proprie primitię dicuntur, quę de areis sunt, tamen ad similitudinem illarū soluntur primitię de cibis.

In quo sciendum est, quod primitię dicuntur de primis prima primum, & sicut primus dupliciter accipitur, ita & primitię dupliciter dicuntur: primus enim significat secundum se antecessorem, sed ista est duplex, quaedam est antecessio temporis, & quędam antecessio dignitatis, ita primitię dicuntur quantum ad ista duo. Primo modo dicuntur primitię ea quę accipiuntur de re antequam quicquam aliud assumatur: & isto modo cōsuetum est vocare primitias fructus quosdam, qui dantur Deo antequam homines quicquam comedant de fructibus agrorum. & sic dicitur Leui. c. 23. quod nemo comederet panem polentam, aut pultes ex segete, quousque offerrentur manipuli primitiarum, & ad istam significationem etiam nos hodie vocamus primitias, quamquam non obseruetur ista stricte proprietates huius nominis apud nos, sicut apud Hebręos, quia ipsi nihil comedebant de fructibus ante primitias, nobis vero comedere licitū est: in eadem quoque significatione accipitur hic cum dicitur separandas esse primitias de cibis, quia primo separabantur istę particule pro Leuitis quam comedatur quicquam de cibis. Secundo modo accipiebantur primitię descendentes de primis, ut significat antecessorem dignitatis, & hoc modo omne illud, quod est perfectius altero dicitur esse prius illo, quamquam non precedat tempore, & sic cū in aliquo toto aliqua pars est melior alijs, illa dicitur esse prior, & dando illam dicimur dare primitias, in hac autem significatione non solum de fructibus, sed etiam de auro, & de argento dantur primitię, cum quis partem meliorem separat ad dandum alicui, & sic Deus dixit in fabricacione tabernaculi, quod Israelitę offerrent sibi primitias de auro, & argento, & purpura, & bysso Exod. 25. & 35. c. & accipiuntur ibi primitię pro partibus melioribus, quę sunt separate ab alijs, & patet hoc, quia in Hebręo dicitur ibi, quod offerrent Israelitę separationes de auro, & argento, vbi nos dicimus, quod offerrent primitias, separatio autem electionem dicit, quando vna pars ab alia segregatur, tanquam melior. In hac significatione etiam potest accipi hic, quod separaret Israelitę primitias de cibis suis domino, id est, partes meliores, & magis electas, nam ea quę dabantur Domino semper debebāt esse meliora, quam ea quę homo referuat sibi, alioquin quando ex obligatione homo aliquid dat Deo, ut in decimis, vel in primitiis, si peiora separauit ad dandum, peccat mortaliter, & fortassis non satisfaciet, sicut dicitur Leuitis infra decimo octauo capitu, quod cum darent decimam sacerdoti magno de decimis suis, quod darent de melioribus partibus fructuum. Si vero darent peiora peccarent cum dicitur, omnia quę offeretis ex decimis, & in donaria Domini, separabis optima, & electa erunt, & postea sequitur, & non peccabitis super hoc egregia vobis, & pingua referuantes, ne

pollua-

polluas oblationem filiorum Israel, & moriamini, quasi dicat si referuauerit sibi pingua, & egregia morientur, ita autem hic debebant Israelitę de melioribus dare, nec tamē est hic eadem obligatio, quia decimę erant determinatę, & erant iam debitę, ideo si aliquis pręuaricaretur referuans sibi meliora, & dās de peioribus peccabat, quia iste non dabat decimam partem fructuum: cum enim debeat quilibet dare decimam partem valoris fructuum, si dederit decimam partem secundum quantitatem, & tamen illa sit de peioribus, forte non erit 20. pars precij rei, & sic defraudabitur decima, velut si aliquis non solueret decimam, sed 20. vel 30. ut si aliquis debens soluere decimam de animalibus, de peioribus soluit: de hoc. n. certissimum est, quod mortaliter peccauerit, & non soluerit decimam, & quod teneatur ad restitutionē valoris rei, scilicet quanto minoris valoris erat, quod dedit, quam decima rerum. De primitiis autem ciborum non est sic, quia istę magis dabantur in elemosinam, quam ex debito: ideo siue de melioribus, siue non de melioribus soluerent non peccarent, qui tamen de melioribus merebantur, qui vero de peioribus nihil.

Primitia ciborum non dabantur domino in sacrificium. Quest. XXV.

SCIENDUM autem cum hic dicitur primitias ciborum esse dandas domino, quod non dabantur Deo, ita ut offerrentur sacerdotibus ad cremandum aliquid de eis super altare, quoniam nihil poterat offerri domino in sacrificium, nisi animal viuens, vel similia conspersa oleo cum alijs generibus panis, de quibus Leuitic. cap. secundo, & septimo, in cibis tamen non erat aliquid animal viuens, nec similia conspersa oleo, cum cibi communes essent de panibus fermentatis: ergo non poterat quicquam offerri de cibis in sacrificium. Patet hoc magis, quia si offerrentur domino super altare primitię ciborum, aut offerrentur, tanquam sacrificia, vel tanquam libamenta sacrificiorū. Si tanquam sacrificia, aut erant holocausta, aut victimę pacificę, aut pro peccato, in quolibet autem horū erat offerendum animal viuens, quod a sacerdotibus immolabatur, sed cibi non erant animalia viuētia, sed aut panes, aut carnes mortuorum animalium, nec etiam dici poterat libamentum sacrificiorum esse de primitiis ciborum, quia libamenta sunt similia conspersa oleo, cum vino, thure, & sale, ut patet hic, & Leuitic. c. 2. sed similia conspersa oleo, nondum formata in panem non erat materia cibi. ergo non poterat offerri aliquid de cibis in sacrificio.

Sed aliquis dicit, quod isti cibi erant panes cocti in clibano, aut sartagine, vel craticula. de quibus Leuitic. cap. secundo, & de his poterant offerri domino, ut ibi patet: erant etiam materia ciborum cum essent iam formati in panes.

Respondendum etiam est de his non intelligi, quoniam omnes panes qui offerebantur domino erant sine fermento Leui. c. 2. & 6. cibi tamē communes fermentati erant, quoniam nullus utebatur inter Iudęos panibus azymis, nisi ex necessitate. In tempore iusso a lege 7. diebus in festo azymorum, de quo Exo. c. 12. & quamquam alijs diebus liceret Iudęis vesci panibus azymis, tamen non vesciebantur, quia erant panes mali saporis, & durę digestionis, atque contrarii ad sanitatem, vnde afflictio erat Iudęis comedere de illis, ut patet Deut. c. 16. f. septem diebus comedes afflictionis panē, quia in pauore egressus es de Aegypto, & vocat panis afflictionis ipse panis azymus, quia affligat comedentes: non igitur vecebant eo cocti, ita ut pri-

Alph. Toft. super Num. Pars I.

mitias eius possent offerre Domino in sacrificium, sed dicebantur offerri primitię ciborum Domino id est dari sacerdotibus, & Leuitis, quia quęcumque illis dabantur, pro Domino dabantur, & sustentabatur ipsi de redditibus Domini, cum agerent ministracionem eius infra 18. & Deut. 18. cap. Nec minus dicuntur offerri Domino illa, quę dabantur sacerdotibus, & Leuitis, & nihil proueniebat Domino, sicut hic in primitiis ciborum, & in decimis, & redemptione primogenitorum, atque quibusdam alijs de quibus infra 18. quę ea quę offerebantur Domino, & totaliter cedebant in ius eius, sicut holocausta quę totaliter cremabantur. nam vtrunque ex Dei precepto offerebantur: hic autem in obediendo consistebat meritum, & non in ipsa operatione legali, quę non poterat iustificare, ideo ita dicuntur offerri Domino ea, quę non cremabantur super altare, sicut ea quę cremabantur. sic patet de melle & fermento, de quibus Deus vteratur quicquam super altare cremari, & tamē iussit quod de illis offerrentur primitię Leuit. cap. 2. cum dicitur, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tamen & munera offeretis, super altare vero non ponetur in odorem suauitatis, ita autem de his primitiis ciborum erat, quoniam offerrebantur Domino, & tamen non cremabantur super altare, sed dabantur sacerdotibus & Leuitis.

An tenerentur semper Iudęi dare primitias de pulmentis, & de quibus & quo tempore, & an peccarent non dando. Et de quibus cibis danda essent. Quest. XXVI.

QUÆRITUR aliquis circa istas primitias ciborum an tenerentur Iudęi semper dare illas ita ut peccarent quando non darent? Alicui autem videbitur esse grauissimum quod peccarent quocumque sic darent, quia tunc quotidie possent peccare, cum videantur quotidie obligati ad dandum illas, quod patet, quia primitias ciborum dare debebant, sed quotidie ipsi habebant cibos. ergo quotidie daturi erant primitias illorum, & si non darent, peccarent.

In quo considerandum est, qui cibi erant de quibus Iudęi daturi erant primitias: videatur enim quod de omnibus, quoniam dicitur hic, quod dabunt de pulmentis primitias: pulmentum tamen signat omnem quid significat. sic patet Ioan. 21. cap. cum dixit Christus pueri nunquid pulmentarium habetis? & tamen ibi accipitur pro quocumque comestibili. quod patet ex intentione Christi qui volebat cum eis comedere, & cum descendissent discipuli de nauī dicentes, se non habere pulmentarium: inuenerunt piscem super prunas & panē, & hoc vocauerat Christus pulmentarium. Iterū autē similiter quę fuit Luc. 24. c. f. habetis hic aliquid quod māducentur. in quo tū inquirebat sicut cū dixit, pueri habetis pulmentarium. signabit igitur pulmentum oēs cibos, siue carniū, siue panum, siue piscium: & de his omnibus tenebūt dare primitias, sed quotidie Iudęi aliquid horum assumebant, ergo tenebantur quotidie ad primitias dandas de cibis, sed hoc difficillimum est, & occasio ad quotidiana peccata, ergo non iuberet Deus de omnibus cibis quotidie dari primitias.

Aliqui dicunt quod accipitur hic pulmentum solum pro panibus, & quod de his solum essent danda primitię, nec dabantur quotidie, sed cum panes erant nouiter cocti mittebatur aliquis de eis sacerdotibus vel Leuitis, & hoc non erat difficile: est autē istud rōnabilius dictum, quā Iudęi solū soluerent primitias semel in hebdomada, aut bis, cum panes coquerent, & de multis panibus daret vnū, nec grauarētur in hoc: si tñ

Ec 4 quo-

quotidie tenerentur dare primitias ciborum de quolibet cibo, esset arctissima regula, & occasio ad peccatum atque grauerentur Iudæi dantes partem aliquam cuiuslibet cibi. Item hoc erat supra modum abundare sacerdotibus & Leuitis, nam cum omnes de ciuitate quotidie mitterent partes aliquas ciborum Leuitis, etiam si minimū quilibet daret, necesse erat eos abundare in immensum, quod parerit cuiusque considerari, nec erat hoc conueniens, quia tanta abundantia eis non erat necessaria: Israelitis vero quotidie soluendis esset durissimum, ideo non est intelligendum de omnibus cibis, sed de panibus, & de his non soluiebatur quotidie, sed diebus quibus coquebantur panes, scilicet semel in hebdomada, vel bis. Item patet hoc ex litera, quia dicitur, cum veneritis in terram quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabis primitias ad panes ergo solum referendum est, alioquin non diceretur, & comederitis de panibus.

Et cum obijciatur, quod hic dicitur esse dandas primitias de pulmentis, pulmentum tamen ut nos accipere consueuimus, ad cibos confectos pertinet, & non ad panem, ergo de cibis confectis, ut de carnibus, & piscibus dandum erat. Respondendum est, quod quamquam nos accipimus pulmentum solum pro cibis confectis, tamen non accipitur in scriptura solum pro his, sed etiam pro pane, & omnibus que comedi possunt, ut hic declaratum est, quia hic agitur mentio de panibus: & dicitur postea dandas esse primitias de pulmentis, ergo pro panibus etiam intelligitur. Nec solum hoc immo pulmentum sibi propriam significationem solum panem signat, quia pulmentum a pulvis dicitur, pulvis autem sola farina sunt cum aqua, & inde polenta dicitur, quod ad sola grana defricata pertinet, & sic accipitur hic, quam alibi etiam pro carnibus, & piscibus assumatur, de solis, ergo panibus intelliguntur iste primitias.

Ad principale quæsitum prædictæ quæstionis.
Quæst. XXVII.

Hoc autem dato adhuc stat dubitatio, si aut tenerentur Iudæi semper ad istas primitias, ita quod si aliqui coquerent panes, & non darent inde aliquid in primitias, peccarent. Respondendum est, quod si iste primitias essent impostæ sub eadem necessitate, sub qua decimæ, & alie primitie quæ soluiebantur ter in anno, mortaliter peccarent qui non soluerent, & tenerentur ad restitutionem, quoniam auferebatur ei, cui debitum erat. ut si aliquis retinisset quicquam de decimis, vel de primitiis que dande erant in fine omnium fructuum, cogebatur eas postea dare quia cum esset aliquid debitum, nunquam remittebatur peccatum, donec solueret illud debitum, & propter hoc ipse qui illicite sibi retinuerat incurrere poenam, quia tenebatur facere quasdam oblationes pro peccato de quibus Leui. c. 5. & 22. Si autem Iudæi retinerent decimas, nequaquam volentes soluere, maledicebat illos Deus, mittens super eos egestatem, & famem de quo Malach. c. 3. cum dicitur, in decimis, & in primitiis, & in penuria vos maledicti estis, & me configitis gens tota. Sed de his primitiis non est dicendum, quod essent in tanta necessitate, quia decimæ, & primitias que dabatur semel in anno, quia determinate erant, & solum semel fiebant, rationale erat eas obligare sub mortali peccato, sed iste fiebant qualibet hebdomada, & forte multoties in hebdomada, si sepe Iudæi coquerent panes, ergo non debant esse sub tanta obligatione positæ. Unde dicendum est non posse sub certitudine determinari, an quædocumque Iudæi omitterent soluere primitias ciborum peccarent, satis autem rationale est dici, quod non peccarent in qualibet omissione,

sed si quis mal. oties soluere ommitteret, aut nunquam soluere, peccabat.

Quomodo soluebantur ista primitia pulmentorum dando eas sacerdotibus, vel Leuitis. Quæst. XXVIII.

Non quæret aliquis, quomodo poterant solui iste primitias ciborum Domini, dando eas sacerdotibus, vel Leuitis? nam videtur, quod ad hoc tenerentur venire in locum Sanctuarii ad sacerdotes, & Leuitas, sed hoc penitus irrationabile est, quod in qualibet hebdomada tenerentur ire illuc omnes ad soluendum istas primitias, cum solum obligarentur ascendere in locum illum ter in anno Exo. 23. & 34. c. potissime, quia labores, & sumptus essent maiores quam fructus primitiarum.

Respondendum est, quod Israelitæ non ascendebant in locum Sanctuarii ad dandum istas primitias, sed inter eos erant dispersi Leuitæ, & sacerdotes, nam dabantur eis 48. vrbes in terra filiorum Israel quæ non erant simul, sed quælibet tribus dabat aliquas, ut patet infra 35. c. & Iosue 21. c. in his autem cum morarentur Leuitæ, & sacerdotes, erant per totum Israel diffusi, & faciliter dari poterant eis ista iura. Potissime, quia adhuc in vrbus ipsis, in quibus habitabant Israelitæ erant aliqui Leuitæ habitantes, ut patet Deut. c. 12. scilicet atque Leuites qui manent in vrbus suis. his autem faciliter poterant dare Israelitæ primitias ciborum. præcipue, quia cum vrbes sacerdotum, & Leuitarum essent diffusæ per totum Israel, poterant ponere ipsi de seipsis aliquos Leuitas, qui recipere omnia iura primitiarum in omnibus vrbus, & oppidis Israel.

Separabis primitias domino de cibis vestris. Id est de solis panibus qui vocantur hic cibi stricte. nam de ceteris cibis non erat iustum dari primitias.

Sicut de areis primitias separabis, ita & de pulmentis dabis primitias domino. Fit hic comparatio de primitiis dandis de panibus ad primitias que dabantur de areis, dicuntur autem primitias de areis, id est aliquid, quod dabatur de frumento, & hordeo ceterisque similibus Domino in primitias, & non solum dabantur de areis, sed etiam de torculari, quia de vino dabantur primitias, sed accipitur hic per areas etiam id, quod soluitur de torculari, & ponuntur primitias iste, quia erant determinatæ iam ex lege. Ideo sicut Iudæi non dubitabant se solutos primitias de area, & torculari, ita nec dubitare debent solutos se de cibis primitias, sed istud, sicut non importat omnem similitudinem, quia tunc esset sensus, quod tanta necessitatis esset solutio istarum primitiarum, sicut solutio primitiarum de area, & torculari, & ita peccarent mortaliter si non soluerent istas sicut si non soluerent illas. sed falsum est, solui igitur importat hic, sicut aliquam similitudinem, sed soluere debent primitias de areis, & primitias de cibis. Sciendum autem, quod præter istas primitias de cibis, erant tria genera primitiarum de fructibus terræ. Primum genus erat cum in festo azymorum portabantur manipuli spiracularum ad Dominum in primitias, & non licebat alicui comedere de fructibus terræ panem, polentam, aut pulvis quocumque essent allati manipuli coram domino Leui. 23. c. Secundum genus primitiarum erat quæ collectis omnibus fructibus terræ de area quæ de torculari in mense 7. dabatur pars eorum in primitias domino, & iste erant proprie primitie que accipiebantur hic, & vocantur de area, alia autem duo genera non erant de area. nam primum genus erat de spicis virentibus,

Tria genera primitiarum de fructibus terræ.

bus, quæ non fuerat allata de area, sed de agro, cum nondum incepisset messis. Secundum genus non erat de area, quia erat de panibus formatis, qui non adducuntur de area. Istud tertium genus est proprie de area, & erat in magna quantitate, quia aliqui dabant partem quadagesimam fructuum: alij vero sexagesimam, qui minus dabant: intermedij autem erant omnes alij, ut quicunque placuisset, ut ait Hiero. super Ezechielem, & habetur extra de deci. c. 1. De his autem solis intelligitur hic, & quocumque fit mentio de primitiis in scriptura, nisi specialiter exprimat de alijs duobus generibus. Ita de pulmentis dabis primitias Domino. Pulmentum secundum suam originem significat cibos factos de solis panibus: & inde dicuntur pulvis pulmentum, & polenta, quia ad grana, & farinam pertinent: aliquando tamen accipitur pulmentum in scriptura generaliter pro omni cibo, ut patet Ioan. 21. cap. pueri, nunquid habetis pulmentarium, id est habetis aliquos cibos, ut ibi patet. hic autem non potest accipi pulmentum, nisi pro cibis factis ex farina, ut supra declaratum est.

Quod si per ignorantiam præterieritis quicquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen, & mandauit per eum ad vos a die, qua cepit iubere, & ultra; oblataque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suauissimum Domino, & sacrificium eius ac liba, ut ceremonie postulant, hircumque pro peccato. Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, & dimittetur eis; quoniam non sponte peccauerunt: nihilominus offerentes incensum Domino pro se, & pro peccato, atque errore suo, & dimittetur vniuersæ plebi filiorum Israel, & aduenis, qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam. Quod si anima vna nesciens peccauerit; offeret capram anniculam pro peccato suo. Et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccauerit coram Domino, impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis, quam aduenis vna lex erit: omnium, qui peccauerint ignorantes. Anima vero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus (quoniam aduersus Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo: verbum enim Domini contempserit, & præceptum illius fecit irritum, iccirco delebitur, & portabit iniquitatem suam.

Quod si per ignorantiam. Hic ponitur tertium principale de remissione peccatorum per ignorantiam: dixerat enim Dominus de his in Leuitico: postea tamen superaddidit, & quia quamquam ista materia pertineat ad Leuiticum, quia tamen scripserat Moyses Leuiticum, cum ista dicta sunt, non interfecit, sed posuit hic.

Potest autem continuari aliquo modo ad immitte diata, supra dictum est de primitiis, quæ dabantur de cibis, & circa illas contingeret sepe peccare Israelitas, cum multoties dande essent, & aliquando eas omitterent: ideo si peccarent subiungitur remedium, scilicet offerant pro peccato, ut infra dicitur, magis tamen referitur hoc ad omnia præcepta ceremonialia, in quibus poterant homines peccare, cum dicitur in litera, si præterieritis quicquam horum, quæ locutus est Dominus. Quod si per ignorantiam præterieritis.

An ignorantia ista, pro qua offerebatur sacrificium, possit intelligi de moralibus, vel de ceremonialibus. Quæst. XXI.

Istæ ignorantia præceptorum, quæ expianda est per sacrificia, non est intelligenda quantum ad omnia præcepta, nam non potest intelligi de moralibus, & iudicialibus, sed de solis ceremonialibus intelligi necesse est: quod patet, quia circa præcepta moralia non contingit aliquem ignorare, cum illa sint de distamine iuris naturalis; & ob hoc cuiusque sunt manifestissima: hic tamen de peccato per ignorantiam agitur, ergo non intelligitur de illis. Item dicitur hic si totus populus peccauerit per ignorantiam, tamen manifestum est, quod non poterat totus populus ignorare aliquod præceptum de moralibus, nam dato quod interdum aliquis homo nimis bestialis, vel multum deficiens a perfectione nature ignoraret circa aliquod præceptum morale, nesciens in illo rationem debiti, tamen totus populus non poterat ignorare, ergo alia præcepta sunt assignanda, in quibus peccaret populus per ignorantiam. Item dato, quod totus populus posset ignorare aliquid, tamen non contingeret, quod totus populus faceret aliquod peccatum, quod esset contra præceptum morale. nam licet contingeret aliquos peccare: omnes tamen in idem incidere non contingeret, quod patet considerando quemlibet de actibus veteris, vel iustis in præceptis moralibus. Item adhuc stantibus omnibus his non poterat intelligi de præceptis moralibus, quia si aliquis transgrederetur in illis, non erat poena facere sacrificium, sed in plurimis eorum mors imponebatur, ut in cultu deorum alienorum, in violatione sabbati, in adulterio, & homicidio, & falso testimonio: si autem aliquod istorum per ignorantiam poterat excusari, per ignorantiam facti, non erat aliqua poena offerendi sacrificium: unde aut imponebatur poena corporalis, aut nulla: hic vero imponitur poena sacrificandi. Item dicendum est non intelligi hoc de præceptis iudicialibus, quasi ex superioribus causis, scilicet, quia non contingeret totum populum ignorare aliquod vnum præceptum de iudicialibus. Item dato quod contingeret ignorare cum præcepta iudicialia sunt in communicatione, quæ est ad proximum, qui peccat in illis offendit proximum: non contingeret autem totum populum offendere vnum hominem, agendo aliquid contra illum: ideo ad alia præcepta referendum est. Item & magis solide patet hoc, quia cum essent præcepta iudicialia directiva communicatores hominum inter se, qui peccat in illis offendit proximum: offensio autem proximi non tollitur per sacrificium, sed si aliquid ablatum est debet restitui, aut si quouis modo dampnum, vel iniuria illata sunt, debet satisfieri, alioquin sacrificia non proderant, sed Deus dicit hic peccatum esse tollendum per sacrificium, ergo non sunt ista peccata contra præcepta moralia, nec contra iudicialia, sed contra ceremonialia: sunt enim præcepta ceremonialia de quibusdam ritibus colendi Deum: cum vero homo in his peccat, solum Deum offendit: ideo debet fieri ei satisfactio.

De peccato ignorantiam.

Pœna superbi.

factio in eo, in quo peccati est: Deo autem nihil ablatum est, ut restitui possit, aut debeat: ideo non debet satisfieri in hoc, sed secundum quod ipsa ceremonialia precepta sunt de quibusdam observationibus cultus diuini, & qui peccat transgreditur observationes illas, ita debet fieri satisfactio per alias observationes, sed inter ceremoniales observationes, nulla est maior, quam sacrificium: ideo qui errauerat in aliqua ceremonia cultus diuini omittendo eam, vel contrario modo, faciendo, si per ignorantiam fecisset, iubeatur satisfacere in sacrificio, & est conuenientissimus modus, sicut frater quis peccauit in nimis loquendo, quod imponatur ei penitentia, ut nimis taceat, & si in ebrietate, quod iubeatur per aliquot dies a vino abstinere. Si autem pro transgressione preceptorum moralium, & iudicialium imponeretur pena in oblatione sacrificiorum, non esset ita conformis pena, quia fieret per equiuocum. *Præterieritis quicquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen.* Id est deliqueritis in aliquo preceptum eorum, quæ Deus iussit Moysi. non est intelligendum de omnibus, sed de solis ceremonialibus, ut declaratum est: lex tamen loquitur vniuersaliter pro omnibus ceremonialibus. *Et mandauit per eum ad vos.* Ad idem pertinet, s. quod Deus iuberet Moysi, & quod ipse diceret filiis Israel: nam in omnibus preceptis sic erat, quod Deus Moysi loqueretur, & ipse postea Israelitis. & dicitur quod Deus mandabat Israelitis per Moysen, quia non loquebatur Israelitis immediate, sed Moysi, & iubeat ei, quod ipse loqueretur ad Israel. *A die qua cepit iubere, & ultra.* Hic tollitur dubium de peccatis, pro quibus debent Israelite offerre sacrificia, quia crederet aliquis, quod pro omnibus peccatis factis deberet fieri oblatio. & responderetur quod solum fiebat pro illis, quæ facta sunt post legem datam: nam lex non obligat, nisi postquam promulgata est, & non se extendit ad casus præteritos, nisi de eis expresse caueatur, ut patet extra de consti. cap. cognoscentes, & cap. vltim. hic autem non erat cautum, quod extenderetur lex ad præterita: ideo de solis eis, quæ acciderunt a die, qua lex data est intelligebatur; & hoc est, quod dicitur a die, qua iubere cepit, id est a die, qua cepit dari lex.

Sed hoc non multum stat, nam non erat dubium, an Iudei deberent per sacrificia expiare omnes iniquitates, quas fecerant a principio, vel quas fecissent post legem datam: posset enim de hoc dubitari si immediate, ut data est lex, obligasset eos ad faciendum per illam, sed non obligabantur vsquequo introirent in terram Chanaan, ut patet hic, ergo non erat dubium de peccatis factis ante legem datam, quod non deberent illa expiari per legem sacrificiorum, cum etiam peccata facta post legem datam in toto deserto non erant expianda per sacrificia, sed solum peccata, quæ committerentur in terra Chanaan. Sed dubium erat hic de legibus, scilicet, contra quas leges homo faciens teneretur se expiare per sacrificia, & videbatur esse rationabilis dubitatio, quia cum lex obliget ab eo tempore quo datur, crederet aliquis, quod peccata, quæ fierent contra leges, quæ iam datæ erant, non essent expianda per sacrificium, sed solum peccata, quæ fierent contra leges, quæ post hoc datæ erant, & responderetur, quod quicumque deliquerit contra aliquam legem de his, quas Dominus dedit per Moysen ab eo die, quo cepit dare leges, vsque nunc, & contra omnes leges, quæ ultra dabantur, debet expiari faciendo sacrificia, de quibus hic, *Et ultra.* Id est non solum peccantes contra leges, quæ datæ sunt vsque nunc, sed etiam contra leges, quæ dabantur ultra, expiabantur per sacrificia.

Oblataque fuerit facere multitudo. Id est sacrificia ista fiunt pro peccato, quando aliquis fecit ex obliuione, scilicet,

et, quod erat aliqua lex data, & iuxta illam debebant operari populares: non attendentes autem ad illam fecerunt contrarium, & sic dicuntur fecisse per obliuionem: & dicitur hoc, quia si fecissent per contemptum, vel per superbiam dicentes, se nolle obedire Deo, non expiatur hoc peccatum per sacrificia, sed moriebatur peccatis, cum dicitur infra anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, quia aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo.

Et non solum intelligebatur hoc cum peccabat populus non attendens, quod dicitur obliuisci, sed etiam cum de aliquo non cognoscebat, an esset peccatum, vel non, & faciebat contra legem: utrobique enim erat per ignorantiam, sed primum est magis culpabile; contingebat hoc, ut si totus populus obliuisceret observare aliquam festiuitatem, quam Dominus iussisset, vel aliquam aliam ceremoniam, erat peccatum totius populi.

Offeret vitulum de armento. Id est tota multitudo offeret vnum vitulum: nemo enim de tota multitudine cogebatur aliquid offerre, sed totus populus de bonis communitatis solvebat vnum vitulum, & hircum, qui tunc offerebantur, ut infra patet. & dicitur vitulus de armento, non quod aliquid in hoc addatur, quia vitulus semper pertinebat ad armentum: sed dicitur de armento, vel si diceretur, quod aliquis vidit quendam hominem risibilem, nemo poterat esse de hominibus, nisi risibilis. vocatur vitulus de armento, quia armentum dicit animalium magnorum congregationes, sicut bouum, equorum, & camelorum. Greges autem congregationes minorum animalium, ut caprarum, ouium, & porcorum. Vituli autem, quia de magnis animalibus sunt, ad armentum necessario pertinent.

Holocausum in odorem suauissimum Domino. Id est offeretur iste vitulus in holocaustum, & quando combustus fuerit, exhalabit inde vapor suauissimus Domino, scilicet, quod delectabitur in odore illo intelligendo, ut supra declaratum est. Ceremonia autem huius holocausti habentur Leuiti. capi. 1. quod omnes carnes cremarentur, caput, pedes, & intestina lauantur, atque vrentur: sola vero pellis proueniebat Domino, Leuiti. c. 6.

Quomodo iubetur pro peccato offerri holocaustum, cum esset ad hoc aliud sacrificium determinatum.

Quæst. XXX.

QUÆRIT aliquis, quomodo iubetur hic offerri holocaustum pro peccato: nam ad expiandum peccatum erat determinatum sacrificium pro peccato: holocaustum vero, & hostia pacifica ad alterum pertinebant.

Aliquis respondebit, quod hic non iubetur offerri holocaustum, quamquam dicatur offerret vitulum holocaustum, sed vocatur holocaustum, quia iste vitulus offerebatur pro peccato, & cremabatur totus: holocaustum autem significat rem totam combustam, quia dicitur ab holon, quod totum, & cauma, quod est incendium, quasi totum incensum. In sacrificio autem pro peccato, sic fiebat interdum, quod totum incenderetur, sicut in vitulo, qui cremabatur pro peccato populi, qui totus vrebatur cum pelle, carnibus, & fimo Leuiti. cap. 4. ideo quamquam non esset holocaustum, quod est primum genus sacrificij, erat holocaustum, quod est totum combustum. & sic conuenit si dicitur esse iste vitulus oblatum pro peccato populi, de quo Leuiti, capi. 4. Quod autem holocaustum aliquando accipiatur pro eo, quod totaliter vritur, etiam si non sit in primo genere sacrificij, patet Leuiti: capi. 3. ubi dicitur

dicitur quod adeps hostie pacifice adoleatur in holocaustum in altari: manifestum tamen est, quod ibi non accipitur holocaustum pro primo genere sacrificiorum, quia hostia pacifica distinguitur contra holocaustum: etiam quia holocaustum numquam fit, nisi de animali integro, ut patet Leuiti. cap. 1. adeps autem non est animal integrum, ideo sic potest accipi hic.

Respondendum est, quod iste vitulus necessario offerebatur in holocaustum, ut est sacrificium primi generis, & non erat hostia pro peccato: non enim stat, quod vocetur holocaustum, quia totus vitulus cremabatur: nam hic dicitur, quod cremabatur in odore suauissimum. vitulus tamen, qui crematur pro peccato totus non crematur in odorem suauissimum Domino, quia extra castra crematur, ut patet ibidem: in odorem autem suauissimum cremabatur, quæ super altare cremabantur, quia ibi dicebatur esse Deus: quæ vero cremabantur extra castra, erant tanquam fetida, & detestabilia pertinentia ad improprium. ideo cum Apostolus ad Hebræ. 13. ca. comparat crucifixionem Christi ad sacrificium, quod cremabatur extra castra dicit. Examus igitur ad eum extra castra improprium eius portantes. si tamen non fuisset illa hostia improprij, quæ erat extra castra, non diceretur, quod nos portaremus improprium Christi euntes extra castra.

Item patet, quia illi, qui cremabant sacrificia populi extra castra erant immundi, ut patet Leuiti. cap. 16. de cremante carnes vituli, & hirci, qui lauabat carnem suam, & vestes, & manebat immundus extra castra, vsque ad vesperum. ergo ista sacrificia non erant aliquid honorabile, sed aliquid immundum. unde non poterant dici in odorem suauissimum Domino: sed dicitur hic de isto vitulo, quod erat in odorem suauissimum. ergo non pertinet ad sacrificium pro peccato, quod cremabatur extra castra, sed ad holocaustum.

Item hic distinguitur sacrificium holocausti contra sacrificium pro peccato, cum dicitur hic, quod erat vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato. ergo necesse est accipi hic holocaustum proprie: nam si diceretur hic, quod offerrentur vitulus, & hircus in holocaustum, vel vitulus in holocaustum, & nihil adiungeretur, satis stare, quod acciperetur holocaustum large pro sacrificio pro peccato, quod comburitur. sed dicitur quod offerretur vitulus in holocaustum, & postea subditur de sacrificio pro peccato. ergo necesse est intelligi esse distincta sacrificia.

Item non potest accipi, quod vitulus hic sit sacrificium pro peccato, quia dicitur hic, quod offeratur cum libamentis suis. Sacrificium autem pro peccato non habet aliquod libamentum, ergo non offeritur pro peccato: patet hoc, quia supra dicebatur libamenta esse ponenda, quando offerretur holocaustum, vel victima pacifica. Item confirmatur hoc, quia de isto vitulo, dicitur, quod offeratur cum libamentis suis, sed de hircu, qui offeritur pro peccato, non dicitur immediate, quod offeratur cum aliquibus libamentis. ergo non potest intelligi vitulum illum esse pro peccato, sed in holocaustum.

Et cum arguebatur, quod sacrificium pro peccato erat determinatum ad expiationem peccati: sacrificium vero pacificum, & holocaustum ad alios fines pertinebant.

Respondendum est, quod quamquam ista sacrificia essent principaliter ad alios fines, tamen secundario proficiebant ad expiationem peccati. de holocausto autem, quod proficiat ad expiandum, patet Leuiti. cap. 1. ubi agitur de holocausto, scilicet, ponet manus super caput hostie, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet. ideo aliquando quamquam ageretur de expiatione alicuius, tamen offerebatur holocaustum, sicut cum Nazareus incurrisset immu-

ditiam crinium suorum mortuo aliquo coram reo subitò: quamquam ibi principaliter deberet offerri pro peccato: tamen etiam offerebatur holocaustum supra cap. 6. similiter in muliere, quæ purificatur post partum fiebat expiatio principaliter: pro peccato tamen offerebatur holocaustum, Leuiti. ca. 12. idem erat in expiatione leproforum Leuiti. c. 14. idem in expiatione viri fluentis semine, in quibus cum sacrificio pro peccato est etiam holocaustum ad expiandum, & ita hic.

Quomodo non repugnat, quod hic dicitur de oblatione holocausti, & quod habetur Leuiti. 4. quod hircus offerebatur pro peccato. *Quæst. XXXI.*

QUÆRIT aliquis, quomodo stant ea quæ dicuntur hic cum eis, quæ habentur Leuiti. c. 4. quia ibi dicitur, quod pro peccato populi offerebatur vitulus, & ille non erat in holocaustum, sed pro peccato, & cremabatur extra castra, ut patet ibidem. hic autem dicitur, quod erat vitulus offerendus in holocaustum, & hircus pro peccato.

Aliquis respondebit, quod ista intelliguntur in diuersis casibus, sed quod habetur Leuiti. cap. 4. quod populus peccabat faciendo aliquid contra mandatum Dei: & hic intelligitur, quando non fecerunt aliquid, sed omiserunt facere aliquam ceremoniam.

Sed dicendum est istam differentiam non multum tenere, quia non solum pro commissione, sed etiam pro omissione tenebat illa lex. Leuiti. cap. 4. & ibi probatum est ad vtrumque pertinere. Id etiam quod hic dicitur, quamquam magis videatur pertinere ad omissionem, & ad commissionem, vtrumque tamen satis colligi potest ex litera. Cum enim dicitur hic oblatio fuerit multitudo facere, videtur pertinere ad omissionem, cum autem dicitur supra si per ignorantiam præterieritis quicquam horum, & infra, quoniam non sponte præuicari sunt, videtur pertinere ad commissionem.

Ideo dicendum, quod ea quæ dicuntur, Leuiti. cap. 4. & ea quæ hic, non intelliguntur in diuersis casibus, sed vtrumque pertinet ad commissionem, & omissionem.

Concordantur tamen ista cum illis, quia fit additio ad illa: nam ibi dictum fuerat pro peccato populi esse offerendum vitulum hostiam peccati, hic autem superadditur, quod offeratur vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato. Nec est intelligendum, quod hic tollatur vitulus, & pro peccato, de quo Leuiti. capi. 4. sed super illum offeruntur ea, quæ habentur hic, & vnus vitulus pro peccato, & vnus in holocaustum, & vnus hircus pro peccato: nam quia peccatum totius populi magnum est, decuit magna sacrificia in illo offerri. *Et sacrificium eius ac liba, ut ceremonie possulant.* Id est cum isto vitulo in holocaustum offerretur sacrificium, & liba. vocatur hic sacrificium similia conspersa oleo, quæ largè dicitur sacrificium, cum proprie pertineat ad animalia. liba dicuntur oleum, vinum, sal, & thus, quæ dabantur cum similia, & principaliter erant hic duo liba, scilicet, oleum, quod superfundebatur simile antequam offerretur, & vinum, quod infundebatur, postquam oblata erat.

Quomodo cum vitulo pro peccato offeratur libatio, quia videtur contra morem. *Quæst. XXXII.*

ALII QUÆRUNT, quomodo hic offeratur libatio cum vitulo isto, quia non datur libamina, nisi in holocausto, & victima pacifica, ut patet supra: hic autem erat pro peccato.

Et cum aliqui respondeant vitulum non offerri hic pro peccato, sed in holocaustum, & hircum pro peccato

cato dicunt non tenere, quia vitulus pro peccato offerrebat, ut patet Leuit. ca. 4. ideo respondet, quod in vitulo pro peccato datur simila, sed non in hirco pro peccato. Fundamentum tamen horum est falsum, quia probatum est istum vitulum pro holocausto, & non pro peccato offerri: errant tamen in hoc, quia non possunt concordare istam litteram, cum ea quae habetur Leuit. cap. 4.

Item quod dicunt falsum est, scilicet, in vitulo pro peccato offerri libamenta, sed non in hirco pro peccato. Nam supra iustum fuit in solis duabus sacrificiorum speciebus offerri libamenta, scilicet, holocausto, & hostia pacifica.

Item non est convenienter dictum in vitulo pro peccato offerri libamenta, & non in hirco, quia tunc non tollerentur libamenta propter genus sacrificij, sed propter conditionem animalis oblatis. falsum est tamen, quia cum in omni holocausto, & hostia pacifica offerenda sint libamenta, ut patet supra, & in holocausto possit offerri hircus, Leuit. cap. 1. & in hostia pacifica eodem modo, Leuit. cap. 3. necessarium est, ut aliquando offerrentur libamenta cum hircis, identidem patet hoc supra cap. 7. ubi principes duodecim Israel obtulerunt hircos in hostias pacificas, & cum eis libamenta. *Ac liba.* Aliquando libum, vel libamentum, vel libamem accipitur pro simila, oleo, vino, thure, & sale, hic tamen non potest accipi pro simila, quia ipsa vocatur sacrificium, & hic ponuntur liba eius: proprie autem libum secundum suam originem notat aliquid fluxibile, quia dicitur a libando: libare autem bibere, vel degustare est: ideo magis conuenit vino, & oleo, quam alijs, & ipsa vocantur hic liba. *Ut ceremonia postulat.* Id est offerentur libamenta cum isto vitulo, sicut postulat ceremonia, id est regulę datę de ceremonijs libamentorum. Sunt autem istę tres regulę supra positę, scilicet agnis anniculis, de arietibus, & bobus.

Hircumque pro peccato. Id est, & insuper offerretur hircus pro peccato, quia vitulus, de quo supra, non offerrebat, sed in holocaustum, de hoc autem nihil dicebatur, Leuit. cap. 4. sed solum, quod offerretur vitulus pro peccato: additur autem iste hircus.

An hircus totus deberet cremari extra castra, vel solum adeps. *Quest. XXXIII.*

QUÆRITUR autem aliquis de isto hirco circa ceremonias suas, scilicet an deberet cremari extra castra cum pelle, carnibus, & simo, vel deberet solum adeps cremari, & carnes prouenirent sacerdotibus. Ratio dubitandi est, quia duplex erat modus ceremoniarum hostiæ pro peccato: quaedam enim de quarum sanguine introducebatur in Sanctuarium intra tabernaculum, cremabantur totaliter extra castra: illę vero de quarum sanguine non introducebatur illuc, cedebant in ius sacerdotum, ut patet Leuitic. capitulo quarto, & sexto, & ad Hebra. cap. 13.

Aliquis respondebit, quod iste hircus cremabatur extra castra totus; & hoc quia erat pro peccato totius populi, sacrificium autem pro peccato populi, in hoc differebat a sacrificijs personarum priuatarum, quod ipsum cremabatur extra castra, & de sanguine eius introducebatur intra tabernaculum. de sacrificijs autem factis pro personis priuatis, non introducebatur sanguis intra tabernaculum, nec cremabantur extra castra, ut colligitur Leuit. ca. 4. & 6. sed iste hircus erat pro peccato populi: totus ergo extra castra cremandus erat.

Ad hoc respondet aliquis verum esse, quod sacrificium pro peccato populi cremabatur extra castra, si

esset vitulus, ut patet Leuit. cap. 4. de hirco tamen non apparet, quoniam ibi nihil de hirco exprimitur.

Ad hoc adhuc respondetur, quod etiam hircus oblatus pro peccato populi debeat cremari extra castra: nam Leuit. cap. 16. dicitur quod offerrebat populus pro peccato suo unum hircum, & summus sacerdos pro peccato suo unum vitulum: & postea subditur de ambobus, quod cremari debebant extra castra.

Sed adhuc dicitur in contrarium, quod hircus iste immolatus pro populo non cremetur extra castra, quia cum isto immolabatur vitulus alius pro peccato, & ille extra castra cremabatur, ut patet Leuitic. capitulo quarto; ideo non oportebat, ut hircus quoque cremaretur extra castra, sed magis fiebat in eo ceremonia aliorum sacrificiorum communium pro peccato.

Respondendum est, quod iste hircus immolatus pro peccato populi non cremabatur extra castra, quia solum cremabantur extra castra illę victimę, de quarum sanguine introducebatur intra tabernaculum, Leuit. cap. 6. & ad Hebrę. cap. 13. in sacrificio autem pro peccato populi introducebatur sanguis intra tabernaculum, & solum semel: ideo licet fierent multę oblationes pro peccato populi, simul de sanguine, tamen vnus solius introducebatur intra tabernaculum, sed hic pro peccato populi offerrebat vitulus, & hircus, ut supra declaratum est. & de sanguine vituli introducebatur intra tabernaculum, atque cremabatur extra castra, Leuit. cap. 4. ergo de sanguine hirci, nihil erat introducendum in tabernaculum, nec cremandum extra castra. Si autem solus hircus oblatus fuisset pro peccato populi, de sanguine eius introducendum erat in tabernaculum, & ipse cremaretur extra castra, quia semper cum offerrebat pro peccato populi necesse erat fieri expiationem introducendo sanguinem intra tabernaculum, de quo Leuit. cap. 4. & in isto casu intelligitur id, quod dicitur Leuit. ca. 16. quod hircus immolatus pro peccato totius populi fuit crematus extra castra, eo quod solus hircus ibi pro populo oblatus est. Sed obijciat aliquis, quod ibi vitulus, & hircus pro peccato immolati sunt, & vterque iubetur cremari extra castra.

Respondendum est, quod solus hircus ibi pro peccato populi oblatus est, vitulus autem pro peccato summi sacerdotis, ut patet ibidem in principio capituli. & ob hoc vterque crematus est extra castra: nam de sanguine vniuique intra tabernaculum illatum est, ut patet eod. cap. victimas autem de quarum sanguine introducebatur in tabernaculum, necesse erat comburi extra castra, Leuit. cap. 6.

Item patet hoc, quia pro peccato summi sacerdotis etiam si solus peccaret, fiebat expiatio introducendo sanguinem intra tabernaculum, & vitulus cremabatur extra castra pro eo oblatus, sicut pro tota multitudine, Leuit. cap. 4. hic autem tam vitulus, quam hircus immolabantur pro peccato multitudinis, & de sanguine vituli inferebatur in tabernaculum, & cremabatur extra castra: ideo de sanguine hirci non erat illuc introducendum, nec extra castra cremandus, sed solum adeps cremabatur super altare, carnes vero proueniebant sacerdotibus iuxta ceremonias, quae habentur Leuit. ca. 16.

Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel. Id est sacerdos, qui faciebat ceremonias huius sacrificij pro peccato, rogabat pro multitudine, ut dimitteretur eis peccatum: est autem hoc generale, quod quandoque sacerdos faciebat sacrificium pro peccato oraret pro ipso offerente, sic patet Leuit. ca. 5. & 12. & vbiunque agitur de sacrificio pro peccato.

Item non solum est hoc in sacrificijs pro peccato, sed etiam in holocaustis, & victimis pacificis, quod quandoque

docunque reciperet sacerdos aliquam oblationem ad sacrificium de manu alicuius Israelite tenebatur orare pro eo, & hoc quia cõsequebatur inde sacerdos emolumentum de oblationibus, cum ei pars quaedam proueniret; & ob hoc ipse dicebatur portare super se omnes iniquitates populi, quae debebat orare pro omnibus illis: non quidem quia solum erat sacerdos, & tenebatur habere curam de plebe, sed magis, quia susceperat eorum oblationes, ut oraret pro eis Dominum, ex quibus obligabatur orare pro offerentibus. de hoc Exo. ca. 28. scilicet: Portabit Aaron iniquitates eorum quę obrulerint, & sanctificauerint filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis; & ob hoc dicebat Osee. cap. 4. peccata populi mei comedent, id est, quod sacerdotes comedeant victimas oblatas pro peccato, & ob hoc tenebantur orare. Si autem aliquis sacerdos suscepisset oblationem aliquam ad immolandum pro peccato alicuius, & non orasset pro eo, peccabat mortaliter. Idem est de sacerdotibus nostris, qui suscipiunt elemosynam, ut orent, & si non orant mortaliter peccant, & quasi ablatum tenent, quod receperunt. de hoc magis declaratum est, Exod. capitulo vigesimo nono.

An quilibet sacerdos possit offerre sacrificium. *Quest. XXXIII.*

DE isto sacerdote, qui offerrebat sacrificium est dubium, an possit esse quilibet sacerdos. Respondendum est, quod quilibet de filijs Aaron habebat potestatem faciendi sacrificia, ut patet Leuit. cap. 7. & non solum in pacificis victimis, de quibus ibi dicitur: sed etiam in omnibus alijs. nam aliter non esset possibile immolari tot victimas pro peccato, si summus sacerdos deberet omnes illas immolare, & complere ceremonias earum: ideo quandoque aliquis peccaret, & offerret pro se sacrificium, quilibet poterat de sacerdotibus illas victimas facere: in oblatione tamen pro peccato totius multitudinis, nullus sacerdos debebat facere ceremonias, nisi sacerdos magnus, ut declaratum fuit, Leuit. cap. 4. & hoc quia sacrificium illud erat magnum, scilicet, pro tota multitudine; & patet hoc, quia in die propitiationis offerrebat sacrificium pro tota multitudine, & pro summo sacerdote, nulli tamen licitum erat exercere ceremonias diei illius, nisi summo sacerdoti, ut patet Leuit. cap. 16. *Et dimittetur eis.* Id est Deus remittit peccatum eorum, scilicet, quod non inferret eis poenam, quam illaturus erat, nisi sacrificarent.

An per ista sacrificia auferatur aliqua culpa. Et quae poena tolleretur per sacrificia vetera. Et quomodo pro peccato duae poenae correspondent, vna directe alia indirecte. *Quest. XXXV.*

IN quo considerandum est de istis sacrificijs, quod ex hoc videtur de eis, quod essent ad remissionem poenarum, vel culpatum, cum dicitur remitti hic toti multitudini factio sacrificio.

Respondendum est, quod per ista sacrificia non auferebatur aliqua culpa originalis, mortalis, vel venialis, sicut de quilibet earum declaratum est, Leuit. cap. 1. etiam non tolleratur aliqua poena debita pro peccato, sed quicumque peccasset de Iudæis, etiam si offerret sacrificia iuxta a lege tenebatur ad istas poenas post hanc vitam, nisi hic satisfaceret pro eis in aliquibus actibus meritorijs, & penalis: per sacrificia autem quantum erat de seipsis non tolleratur poena debita pro peccato, si autem ex deuotione aliquid tolleretur, ut quia offerens deuote offerrebat, vel ex meri-

to obedientię: quia ideo offerrebat, ut legem seruaret, per accidens est hoc ad efficaciam sacrificiorum, quia ipsa deuotio in quocunque opere, & obedientia etiam sine sacrificijs proficeret, tam ad meritum, quam ad remissionem aliquarum debitarum poenarum: nihil igitur manebat, quod per sacrificium tolli posset.

Sed est sensus, quod remitteretur eis, scilicet, poena, quam Dominus infligebatur eis, nisi sacrificarent: nam duę poenę erant debite Iudæis pro peccatis, vna erat pro ipso peccato directe, ut si aliquis peccaret in proximum, vel in Deum, & de poena huius nihil tollebatur per sacrificium, nisi per accidens, ut declaratum est, alia poena erat, quę infligeretur Iudæis peccantibus, nisi facerent sacrificia pro peccato: tenebantur enim Iudæi in certis generibus delictorum offerre sacrificium, ut patet Leuit. cap. 4. & 5. & si non offerrent pro hoc Deus infligeret eis poenas. Cum vero offerrebat non infligebat eis poenas: & ideo dicebantur remitti. primę tamen poenę, quę erant directe pro peccato, non remittebant per hoc, etiam si aliquis multiplicasset sacrificia, nisi per accidens ex merito deuotionis, vel obedientię, & sic lex Moysa per obseruationem suam non inducebat directe aliquam vtilitatem, & per violationem suam inducebat mortem, potissime quia in nobis confortabat passiones, quae ante legem vigorem non habuerant; & ex hoc occasionaliter mortificabat nos. vnde vocatur lex mortis; & aliquando lex carnalis, & lex peccati, ut patet ad Rom. cap. 7. vbi de his omnibus laus patet.

Sed tunc aliquis dicit, quod lex erat prorsus inutilis, & melius erat non esse legem, quam esse, de hoc autem respondetur ad Rom. cap. 7. vbi satis late de hoc est materia, quicquid tamen sit Apostolus respondet melius fuisse Iudæis habuisse circumcisionem, & legem cum fide, quamquam ista ex fide operarentur, quam habere solum fidem, cum ait ad Rom. cap. 3. quid ergo amplius est Iudæo, aut quę vtilitas circumcisionis, multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei, &c.

Quoniam non sponte peccauerunt. Id est Deus dimittet eis peccatum, quia non peccauerunt sponte, sed per ignorantiam. hoc videtur referri ad primum genus poenarum, scilicet, quae directe debentur pro peccato: nam aliter non fieret differentia de peccato spontaneo, & per ignorantiam: nam pro peccato spontaneo non fiebat sacrificium; sed moriebatur, qui peccasset, ut patet infra, ergo non poterat ibi deleri poena aliqua, quia non sacrificabatur pro ipso peccato: vnde nec poterit fieri comparatio ad poenam debitam pro peccato per ignorantiam, quia non sacrificabatur pro ipso, sed ad poenam debitam directe pro peccato.

Respondendum est, quod non proficiebat sacrificium ad poenas directe debitas pro peccato, ut tolleretur, nisi per accidens, scilicet, quia si Iudæi peccarent per ignorantiam, & postea recordarentur, si non facerent sacrificium, Deus mitteret super eos aduersitates multas, scilicet, famem, gladium, & pestem. Si autem offerrent pro peccatis suis, Deus non mittebat super eos aduersitates istas, tanquam poenas debitas directe pro peccato, sed habebant vitam tranquillam in prosperitate temporalium rerum: poenę autem quas meruerant pro peccato, manebant eis toleranda post mortem per ignem purgatorij, vel per aliquos actus meritorios in vita debebantur. & hoc est, quod proprie faciebat lex obseruata ex conditione sua, etiam sine merito deuotionis, scilicet, quod tollebat aduersitates penales, differens eas ad alterum tempus, & dabat homini magnitudinem vite in tranquillitate. de hoc Leuit. capitulo decimo octauo, & ad Roma. capitulo decimo, scilicet: Custodite leges meas, atque iudicia, quae faciunt

faciens homo viuet in eis. Idem declaratur Exod. 23. de obseruatoribus legis, cum dicitur. Seruicis Domini Deo vestro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit infecunda, nec sterilis terra tua, numerum dierum tuorum implebo.

An omnia peccata, quantacunque sunt remitti possint, & an omnia peccata demonum, & hominum, quotquot fieri possunt, vsque ad diem iudicij sint infinita. Et misericordia, qua modo est in Deo, & quod est maior omnibus peccatis mundi. Et quod peccata non sint infinita.
Quaest. XXXVI.

SCIENTIUM autem quod cum hic dicitur: quoniam non sponte peccauerunt, non est intelligendum, quod Deus non remitteret si peccauissent sponte: nam siue aliquis peccet ignoranter, siue per contemptum, siue ex magna superbia, Deus remittere potest, & remittit.

Nec est aliquod genus peccati, quantacunque grauissimum sit, quod remitti nequeat. Cuius causa est, quia remissio peccatorum fit per misericordiam, sicut eorum puniio fit per iustitiam, sed misericordia est maior omnibus peccatis, quaecunque sunt, & possibilia sunt. ergo non est aliquod peccatum, quod remitti nequeat. Valet consequentia, quia in agentibus naturalibus, quandocumque agens est maioris vigoris in agendo, quam patiens in resistendo, necessario sequitur actio, sed ita est de misericordia Dei, quod est maior omnibus peccatis simul sumptis, & non solum maior, sed in infinitum maior: ergo nihil est, quod remitti nequeat. vnde stulte dixit Cain, si maior est iniquitas mea, quam vt merear veniam, Gen. ca. 4. maior enim erat misericordia Dei, per quam poterat mereri veniam, quam iniquitas sua. Vnde dicit ibi Augusti. mentis Cain, maior est misericordia Dei, quam iniquitas tua. Antecedens patet, quod misericordia Dei sit infinita, quia in Deo vere est misericordia, non accipiendo eam prout est passio, vel compassio, vt in nobis, quia hoc ad quoddam genus miserie pertinet: sed alio modo longe distanti, sicut decet diuinam perfectionem, & tunc necesse est istam misericordiam esse infinitam, quia in Deo nihil absolutum est, quod infinitum non sit, cum omnia sint idem Deo, qui infinitus est.

De peccatis autem patet, quod non sint infinita: nam siue accipiat vnum peccatum per se, quantumcunque graue, vel omnia peccata hominum, & demonum quae nunc facta sunt, & vsque ad diem iudicij fieri possunt, infinita non sunt secundum numerum, cum certa sint, nec etiam sunt infinita secundum grauitatem: nam omnibus ipsis simul sumptis possent esse grauiora peccata, vt ipse si adderentur duo, vel tria: infinito tamen nihil est maius, ergo peccata quoruncunque sint, & quantumcunque graua, nunquam possunt esse infinita secundum numerum, nec secundum grauitatem: misericordia tamen Dei vere infinita est. ergo maior est, quam peccata nostra.

Hoc autem quod de peccatis dicitur verum est, nisi assumatur in eis infinitas obiectiue, s. quod peccatum quodlibet est infinitum; quia est contra obiectum infinitum, s. contra Deum; sed hoc non facit ad veram, & intrinsecam infinitatem peccati, quia tunc cum infinito nihil sit maius; & vnum infinitum non fit maius alio: poena etiam correspondens peccatis secundum proportionem arithmetica, necesse erat vt nihil magis de poena hic, vel in inferno, aut igne purgatorio daretur pro vno peccato, quam pro reliquo: quod falsum est: ideo non est vera infinitas cuiuslibet pec-

cati, nec omnium peccatorum. Item patet aliud, quod dicebatur, s. quod non solum misericordia Dei est maior omnibus peccatis simul sumptis, sed etiam est maior illis in infinitum, quia misericordia Dei infinita est, vt probatum est: peccata autem nostra finita. In infinitum autem non potest excedere aliquod finitum, nisi per infinitum, quia si excederet per aliquod finitum, cum illud finitum, in quo excederet, adderetur illi finito, in quo excedebat ad illud, ipsum infinitum essent illa duo finita simul equalia infinito, sed duo finita non possunt facere nisi finitum: ergo necesse est, quod quantumcumque sit aliquod finitum, illud excedatur ab infinito per infinitum, nec magis excedit infinitum ad paruum finitum, quam ad magnum finitum, sicut si esset corpus infinitum aliquod illud excederet ad vnum digitum per infinitum, & excederet totum mundum per infinitum, sed vnum infinitum non est maius alio. ergo per nihil maius excederet infinitum ad vnum digitum, quam ad totum mundum.

Quod intelligendum est de aliqua magnitudine habente proportionem, sed de magnitudine non habente proportionem falsum est. Est autem sensus, quod illud infinitum excederet vnum digitum pro tota quantitate, quam non habet, vsque ad infinitum. ergo necesse est, quod in aliquo maiori infinito excedat ad vnum digitum, quam ad totum mundum, alioquin dabitur, quod illa quantitas, in qua totus mundus excedit vnum digitum non sit ens, quod falsum est. valet consequentia, scilicet, infinitum excedit ad vnum digitum, & excedit ad totum mundum, quod habet maiorem quantitatem, quam vnum digitum, sed nihil magis excedit ipsum infinitum ad digitum, quam ad mundum, ergo excessus mundi ad digitum non est ens, sed est sensus, quod licet magis excedat infinitum ad ipsum digitum, quam ad mundum, tamen excessus mundi ad digitum non est aliquid proportionabile in ipso mundo, quia proportio determinationem presupponit, cum sit certitudo habitudinis. Infinitum autem non habet limitationem cum finibus careat: ideo nec habebit proportionem ad aliquid: patet igitur ex predictis, quod peccatum quodlibet minus est misericordia Dei: ideo non est aliquod, quod non sit remissibile.

Quare peccata demonum sunt irremissibilia: & quomodo causetur confirmatio Angelorum honorum, & obstinatio demonum: & cur homines non sint obstinati per quemlibet actum malum, sicut demones. Et quare Angeli non possunt conteri, nec iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec possunt eligere contrarium eius, quod elegerunt. Et quod possunt per se ipsos obstinari: sed non confirmari. Quaest. XXXVII.

SED tunc quaeret aliquis, si nullum peccatum irremissibile est, quare peccata demonum non remittuntur, & peccata damnatorum in inferno? nam cum aliqua causa habet dominium super passum, semper causat in illo passionem: misericordia autem Dei ad peccata est huiusmodi. ergo omnia remittit.

Respondendum est misericordiam Dei esse efficacem ad remissionem omnium peccatorum, quaecunque sunt, & esse possunt, nec tamen Deus absolute peccata dimittit, sed quia iustus est aliquam compensationem petit: vnde ad remissionem culpe petit aliquam compensationem que contritio est. Ad penam autem debitam absoluendam petit penalitatem in nobis, que vel hic exigitur, vel in purgatorio deletur. In his autem consistit misericordia: nam si nullo modo misereretur nunquam culpam, nec penam remitteret, sed quicumque peccans necessario eternis supplicijs mancipandus foret: nunc autem non fit sic, sed nobis saltem leuiter gemen-

gementibus remittit culpa, & tota pena inferni: ideo misericordia est: in demonibus autem, & damnatis non potest interuenire hoc, quoniam non possunt conteri de peccatis: misericordia tamen non impenditur, nisi contrito, quia diuina iustitia exigit contritionem, tanquam quandam satisfactionem pro culpa: ideo non potest remitti peccatum demonum; nec animarum damnatorum. Quod autem demones non possint conteri de peccatis suis, causa est conditio naturae eorum, quia Angelus cuiuscunque assentit, & ad quodcumque se conuertit, totaliter se conuertit, & se in eo infligit; ita quod non possit ad contrarium diuertere, sed Angeli peccantes conuertuntur se ad seipsos, tanquam ad bonum suum, & fruitionem iudicantes se esse boni sui ipsorum per presumptionem: ideo non possunt conteri de peccato est iudicare malum fuisse factum, quod ante iudicabatur esse bonum, & velle non fuisse factum: Angeli autem mali non possunt hoc iudicare, sed potius intelligunt se bonum fecisse in eo, quod fecerunt: ideo impossibile est, quod conterantur, & doleant de peccato, & consequenter impossibile est, quod remittat eis. Vnde autem proueniat demonibus, & omnibus Angelis, quod non possunt iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec dolere de eo, quod fecerunt. Est dicendum, quod proueniat ex simplicitate potentiarum: nam Angeli solum habent vnicum principium iudicatiuum, & vnicum electiuum: ideo cum semel aliquid iudicauerint non habent aliquid, per quod repugnent ei, quod iudicauerunt: nam secundum naturam vnum non est causa contrariorum, & quamquam possent esse ad contraria, sicut dicit Aristot. 2. Metaph. potentie naturales sunt ad vnum: rationales vero sunt ad opposita, tamen postquam ad vnam partem se determinauerint potentie rationales non poterunt desistere in contrarium, nisi aliquid quod illas deducat ad oppositum; ita est de Angelis, quod cum habeant vnicum principium iudicatiuum, postquam semel iudicauerint aliquid, non possunt iudicare contrarium: ideo cum semel iudicauerint bonum suum esse in seipsis, non possunt iudicare non esse in seipsis: sed ad contritionem necesse est, quod aliquis doleat, & contrarium iudicet eius, quod ante iudicauit: similiter autem est in intellectu nostro: nam postquam semel iudicauerimus de aliquo speculabili perfecte assentientes ei, non poterimus diuelli ab illa sententia in contrarium, nisi forte aliquis fortissimis rationibus nos inde retrahat, & tunc non deducimur ab eodem principio ad opposita, sed a diuersis principijs. In Angelis autem vnicum est principium iudicatiuum, nec inueniunt in se alias rationes deducentes eos ad oppositam conclusionem: ideo necesse est, quod semper intelligant se benefecisse in eo, quod fecerunt eligentes seipsos tanquam sua bona fruibilia. Idem tamen autem de voluntate Angelorum dicendum est, quod non possunt eligere contrarium eius, quod semel elegerunt: in contritione tamen requiritur contrarium velle eius, quod primo factum est. Et causa huius est, quia voluntas sequitur naturaliter intellectum, nec potest aliquid eligere, nisi quod intellectus iudicauerit, sed intellectus angelicus non potest iudicare contrarium, vt declaratum est. ergo nec potest contrarium eligere. Itaque vnitatis electionis est ab vnitatis principij electiuum, sed in Angelo est vnicum principium electiuum, ergo cum semel per illud aliquid elegerit, non potest contrarium eligere; & ista est totalis causa obstinationis Angelorum, & ista eadem in Angelis bonis est causa confirmationis, quamquam ad confirmationem requiritur specialiter gratia Dei: ad obstinationem autem Angelorum solum requiritur vnius actus eorum malus cum conditione naturae, & tamen de Angelis confirmatis

non est sic, quia dato quod ipsi in primo actu bene ageant, & adherentes Deo non possent desecti ab illa sententia per aliquem actum contrarium, & sic in illa nunquam possent peccare, tamen in quolibet alio actu, de quo nondum iudicauerant adhuc poterant errare, & determinantes se ad eam partem que mala esset: ideo licet quantum ad primum actum essent fixi in bonum, tamen quantum ad omnes alios, quos nondum elegerant poterant declinare in malum, & hoc sufficiebat ad ostinandum eos, quia sicut in primo bono immobiler adhserunt: ita in secundo actu, vel tertio immobiliter adhererent, & essent obstinati in malo, quod sufficiebat ad eorum damnationem. Nec hoc repugnat, nam qui semel bene iudicauit non est necesse, quod semper bene iudicet, & sic poterant Angeli errare circa aliquos actus, & obstinari, quamquam circa alios bene egissent, & confirmati essent; hoc autem manebat in eis, vsque in eternum, nisi aliquid superadderetur, quia cum semel operarentur in vno actu bono, in quo essent confirmati, poterant postea operari in actu alterius generis, in quo non essent confirmati, & sic possent errare, & quia semper occurreret eis diuersitas operationis, quamquam essent in multis confirmati poterant in aliquo obstinari. Ideo licet confirmatio, & obstinatio in Angelis sequatur ex eodem principio, sed vnitatis potentie iudicatiue, & appetitiue, tamen ad confirmationem simpliciter in Angelis erat necessarium aliquid ultra conditionem naturae suae: ad obstinationem autem nihil erat necessarium. quod patet, quia ad hoc, quod obstinentur sufficit, quod aliquod malum iudicent, & eligant, quia postea non poterant iudicare, & eligere contrarium ex conditione naturae suae, & tunc sunt obstinati, quia vnum malum sufficit ad obstinationem. Ad confirmationem autem requiritur aliquid extrinsecum, s. gratia Dei confirmans eleuatum intellectum, & applicando illum suumque veritatem, & voluntatem summam bonitati inuariabiliter; ita vt intellectus non possit alterum iudicare esse eligibile, nisi quod vere bonum est, nec possit alterum eligere: ad hoc autem non sufficiebat conditio Angeli, quia quamquam plura bona ageret semper manebat sibi, quod possent in aliquo alio bono dissimili errare, non repugnando prioribus electionibus, & sic quamquam vsque in infinitum Angelus maneret, nunquam esset confirmatus: ideo ad confirmationem suam fuit necessaria gratia Dei; & hoc factum est post primum actum; nam cum Angelus habuit primam electionem, secundum quam adherit Deo immutabiliter ex illa parte Deus concurret cum eo, confirmans eum, ita vt iam non possent in aliquo alio actu simili, vel dissimili errare.

Quare homo peccans non necessario obstinatur per quemlibet actum malum, sicut Angelus: & quomodo est in eis diuersitas potentiarum, & de actione partis sensitivae, & speculatiuae. Quaest. XXXVIII.

CIRCA homines autem non est sic, quia quamquam plures actus malos eliciant non obstinantur, cum obstinatio dicat firmam permanentem: homo autem quantumcunque peccauerit semper potest recedere a priori opinione, iudicando contrarium: ideo non obstinatur necessario. Causa huius est diuersitas potentiarum iudicatiuarum, & appetitiuarum in homine: nam homo habet duos genera huiusmodi potentiarum: ex eo enim quod animal perfectum est habet iudicatiuam potentiam, que est phantasia, vel aestimatiua, & habet potentiam appetitiuam, que sunt vires affectiue, scilicet irascibilis, & concupiscibilis, in quibus fundantur passionis: homo etiam in quantum est homo habet potentiam iudicatiuam,

dicatium, que est intellectus, & potentiam appetitivam, que est voluntas. His quatuor existentibus, non est idem modus iudicandi, & appetendi in vtrisque: nam intellectus, & voluntas feruntur in id, quod est verè bonum, & honestum, iuxta Aristo. 1. & 10. Ethic. scilicet intellectus, & ratio semper deprecant ad optima: phantasia autem & partes affectivæ passionales feruntur per se in delectabile, quod est secundum sensum: contingit autem vt communiter ista delectabilia esse contraria bono honesto, quod desideratur secundum intellectum, & voluntatem, potissimè autè contingit hoc in magnis delectabilibus.

Hoc autem modo contingit, vt homo quamquam mala faciat non obstinetur, quia nunquam potest homo facere malum secundum intellectum, & voluntatem si essent sola, nisi propter ignorantiam, & nunc etiam cum malum facimus ignorantes sumus, quia omnis malus est ignorans. 3. Ethic. ideo quòd cunctum malum facimus necesse est, vt illud oriatur ex phantasia, & partibus affectivis, & quando istæ partes sunt in actibus suis prævalentes ex conditione obiecti, in quod feruntur, vel ex debilitate habitus intellectus, & voluntatis, succumbunt intellectus, & voluntas, & malum eligunt: postea vero, disuncta passione, intellectus iudicatur malum esse, id quod factum est, quia non erat illud, in quod ipse directè inclinabat; & sic sequitur dolor, & poenitentia de malo factò ex conditione nature aliqualiter. Et hoc modo etià, si homo viveret in æternum male agens, nunquam esset obstinatus, dum viueret propter diversitatem potentiarum. De his dicit Apostolos ad Rom. c. 7. q. sunt duæ leges ista duo genera potentiarum, & inclinationum, si inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuant me in legem peccati, de quo multa ibi de hoc etiam Arist. Ethic. 9. vbi agit de diversitate electionum hominum incontinentium, dicens q. alia volunt, & alia eligunt, & ibi multa de hoc.

Quare in speculatiuis non potest aliquis recedere a re iudicata, nisi ab aliquo cogatur recedere: in agilibus potest. Quæst. XXXIX.

Sed nunc stat dubium, cum homo quantum ad partem, quæ est de agilibus non permanet immobilis quamdiu viuit: quomodo permanet immobilis, quantum ad partem intellectus speculatiui: nam si homo semel iudicauerit aliquid speculatiuè esse verum, nunquam disceret ab illo, nisi aliqua aliæ rationes appareant, quæ cum ab illa opinione depellant.

Respondendum est hoc prouenire ex vnitate potentie speculatiue: nam in quantum sumus actiui habemus duo genera potentiarum, vt supra declaratum est; & ob hoc est repugnàtia, & discessio ab opinione: in quantum vero sumus speculatiui solum habemus intellectum speculatiuum: potentie autem sensitivæ interiores, & exteriores subordinant intellectui ad specularem, & non habent aliquam repugnàtiam ad intellectum speculatiuum. sicut phantasia, & partes affectivæ habent repugnàtiam ad intellectum practicum, & voluntatem. Sic enim dicit Arist. 6. Ethic. q. tristabilia non corrumpunt omnem estimationem, nec delectabilia, vt consequenter triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, sed corrumpunt opiniones, quæ sunt circa operabile. in quo demonstrat non esse contrarietatem in potentijs speculatiuis, sed solè in actiuis: ideo circa speculatiua potest homo manere immobiliter, qui est modus obstinationis.

Patet ergo ex prædictis, quare demones, & quicumque Angeli obstinantur in quocunque actu malo: hoc

mines vero non obstinantur etiam multoties peccates quamdiu vixerint: patet etiam quare cum misericordia Dei sit infinita non remittit peccata demonum.

Quare Deus non remittit peccata hominum damnatorum: & unde causetur in hominibus obstinatio, & an peccans in Spiritum sanctum sit obstinatus sic, vt tale peccatum sit ei irremissibile. Quæst. XL.

Nunc autem inquirendum est, quare non remittit Deus peccata hominum damnatorum?

Respondendum est eandem esse causam quæ in demonibus quantum ad aliquid, scilicet q. obstinati sunt non potentes iudicare se fecisse malum, iustitia tamen Dei exigit ad remissionem peccati dolere de peccato, vt supra declaratum est: obstinatos autè impossibile est de peccato dolere: ideo impossibile etià erit illis remitti.

Quomodo autem damnati apud inferos obstinantur dubium est. Dicit aliquis sic obstinari illos, vt demones. Sed falsum est, quia demones obstinantur ex vnitate potentiarum iudicatarum, & electuarum. In hominibus autem est diuersitas, & aliquis contrarietas: ideo non potest prouenire ex eadem causa, patet hoc, quia homines apud inferos aliquando erunt in corpore, & anima, & tunc est in eis diuersitas, & contrarietas aliquis potentiarum, nunc autem quando soli spiritus sunt, adhuc non possunt obstinari eodem modo, quo demones, quia demones mali fecerunt per intellectum, & voluntatem, in quibus fuit initium, & consummatio mali, & istas potentias nunc habent. homines autem facientes malum, licet vltimare elegerint per voluntatem, & iudicauerint per intellectum, tamen non fuit principium mali actus intellectus, & voluntas, sed phantasia, & partes affectivæ, quæ ferebantur in delectabile, & stimulabant ad illud, nunc autem spiritus in inferno non habent id, per quod malum fecerunt initiatiuè, quia intellectus, & voluntas inclinauerunt ad bona ex conditione sua: ideo habent ibi homines principium, per quod doleant de malo, & sic non est, sicut in demonibus obstinatio hominum.

Sed dicendum est, quod obstinatio hominum prouenit ex hoc, quod Deus non concurrat cum eis ad iudicandum, & eligendum bonum. Et ex hoc est impossibile, quod iudicent, & eligant illud, sic dicitur Ioan. 15. cap. sine me nihil potestis facere, scilicet, nullum bonum meritorium, nisi ego adiuuero per gratiam pulsatricem, vel prouenientem: est enim in vita tem per ista gratia, quia quaquam homines peccant, Deus pulsat corda eorum per gratiam prouenientem, vt doleant, & propter hoc quamdiu homo viuit semper habet locum conuersionis. cum vero homo moritur si in malo finiuit dies suos, Deus iudicat indignum esse, & iniustum, vt concurrat cum illo ad aliquem actum, & bonum dolorem, vt sic conuertatur, & habeat vitam æternam: ideo non concurrat. Deo autem non cooperante nobis est impossibile, quod benefaciamus: ideo impossibile est, vt homines damnati apud inferos doleant de peccatis, & consequenter quamquam misericordia Dei infinita sit, impossibile est remitti peccata damnatis. Restat nunc, quod dicebat, scilicet, quod misericordia Dei, eo quod est infinita secundum seipsam, sufficiens est ad remittendum peccata hominum, & demonum non solum, quæ facta sunt, sed etiam quæcunque fieri possunt, non tamen remittuntur in demonibus, & in damnatis hominibus ex causa supradicta.

Peccatum

Peccatum in Spiritum sanctum an sit remissibile. Et quid proprie est peccatum in Spiritum sanctum. Quæst. XLII.

CONSIDERANDUM etiam, q. aliquis obijciat de peccato in Spiritum sanctum, q. non remittit hic, nec in futuro seculo, vt dixit Christus Mat. 12. Respondendum est, q. peccatum in Spiritum sanctum proprie dictum non potest remitti, quia illud est solum obstinatio, siue finalis impoenitentia. Qui autem sic moritur impossibile est, q. liberetur, vt patet ex prædictis. Alia autem sunt peccata in Spiritum sanctum largius dicta, vt blasphemia, & repugnàtia ad veritatem manifeste cognitam, & inuidia charitatis fraternæ, & similia. ista autem remissibilia sunt, quia si quis doluerit, ita remittentur ei ista, sicut minima peccata mortalia, & de istis intellexit Christus Mat. 12. ca. Quod patet, quia ibi de sola blasphemia, & repugnàtia ad veritatem cognitam arguebat eos, & ista dixit esse peccata in Spiritum sanctum, & non finale impoenitentiam, quod patet, quia dixit peccatum in Spiritum sanctum non remitti hic, nec in futuro seculo, ergo oportet, q. illud sit hic, & maneat in futuro seculo, sed finalis impoenitentia non est hmoi, quia quando homo uiuit non est finaliter impoenitens, sed postquam mortuus fuerit, cum nondum finierit, finita autem vita incipit finalis impoenitentia, ergo impossibile est Christum intellexisse de finali impoenitentia. Mat. 12. c. sed de alijs peccatis in Spiritum sanctum, q. sunt hic, & in futuro seculo manent, vt blasphemia, & inuidia charitatis fraternæ, & repugnàtia ad veritatem cognitam: de his autem non est verum, q. sint simpliciter irremissibilia: nam quodlibet horum remitti potest, ideo modificat doctores sancti verba Christi dicentes, non esse irremissibilia, sed cum difficultate remissibilia. Non est tamen sensus, q. sint difficulte remissibilia ex parte Dei, nam cum ingemuerim⁹ necesse est, vt immediate remittat, nec in hoc est diuina magni, & parui peccati, sed diuina sumit ex parte nra. scilicet q. facilius conterimur de peccato paruo, q. de peccatis in Spiritum sanctum. vñ autem hoc proueniat satis late declaratum est Leu. c. 5. Ita autem cum dicitur hic, q. remittitur Israelitis, quia non sponte proueniat sunt, non est sensus, q. si sponte proueniat essent non remitteretur eis, quia et remitteretur si dolerent, sed est sensus, q. difficilius remittetur, quod sponte factum est, q. id quod per ignorantiam, cum primum magis habeat de ratione peccati. Alio modo & conuenientius quantum ad prouenit potest intelligi, scilicet q. remittetur Israelitis, q. non sponte peccauerunt, remittetur eis per sacrificium, quia est peccatum per ignorantiam. Si autem sponte peccauerint nullo modo remitteretur eis per sacrificium, quia in peccatis, quæ fiebant per superbiam non admittebatur sacrificium aliquod, sed qui peccabat occidebatur, vt patet infra, & iste est proprius sensus huius lra. Quomodo dicitur hic quibusdam, quod peccauerunt non sponte cum omne peccatum sit voluntarium, & quid faciat peccatum apparere non voluntarium. Et quis vocatur mollis, & quis incontinentens. Quæst. XLIII.

Quomodo dicitur hic quibusdam, quod peccauerunt non sponte cum omne peccatum sit voluntarium, & quid faciat peccatum apparere non voluntarium. Et quis vocatur mollis, & quis incontinentens. Quæst. XLIII.

Sed circa hoc dubitabit aliquis, quòd dicatur, q. non sponte peccauerunt, quia omne peccatum est voluntarium, alias enim peccatum non esset, cum morales actiones, tam ordinatæ, quam deordinatæ ab intellectu, & voluntate principiantur, vt patet Ethic. 6.

Respondetur q. ad peccatum voluntarium est directe, vel per equipollentiã, vt in peccatis, q. sunt ex ignorantia iuris, vel ignorantia affectata, q. si non sint directe voluntaria, sed per ignorantiam iuris, vt patet in Alph. Toft. super Num. Pars I.

luntaria, tñ imputantur, vt voluntaria per omissionem, quia sicut voluntarium est in commissione eius, q. malum esse scimus: ita voluntarium est in omissione eius, q. scire tenebamur, sed hoc quidem immediate, illud vero multum reductiuè. Sunt autem rursum aliqua peccata, quæ licet a voluntate sint: tñ inductiuum quoddam habent, vt timor mortis, vt patuit in peccato Aaron fabricando vitulum, vel timor perditionis omnium bonorum, aut lesionis fame, & similia, & ista vocantur non spontanea. alia sunt, q. sunt sine aliquo tali inductiuo, & spontanea dñr, vtraque tñ peccata sunt. Dicit ergo aliquis, q. fornicatio, quæ ex magna passione fit, dicitur non spontanea, quia aliqui magis vellent perdere multa bona, q. sustinere anxietates quas patiuntur in toleratione passionum, vt dicebat Apł ad Ro. c. 7. infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Respondetur q. magis peccat, qui fornicatur, vt labores, qui sunt in sustinendis stimulis carnis, euiet, & vnus vocatur mollis qui sequitur fornicari, vt non labore, alius vocatur incontinentens, qui sequitur fornicari, quia delectabile est, sed esse incontinentem peius est, quam esse mollem, quia magis voluntariu est: de his philosophus. 7. Ethic. magis tñ culpabilis est, q. pp habitum sequi delectationes, & est intemperatus, vt patet ibidem: nullu tñ istoru tantã diuinitatem facit, vt dicat non spontaneu, sicut ea quæ sunt pp timorem mortis, vel perditionem substantiæ, aut lesionem fame, licet passio fortius impellat. Et rō diuersitatis est, quia vita, & temporalis substantia sunt aliqua a ratione ordinabilia, passio autem est contra rationem, ideo magis tenemur resistere passioni, quam vitam perdere, vel substantiam, aut ista maximo periculo exponere, & ratio est, quia substantia, & vita data sunt, tanquam adiuuamenta, & non tenemur illa perdere, nisi in casu speciali: passio autem data est in hostem propter culpam prothoplasti, & ad victoriã maiorem coronam, ergo resistere tenemur magis, q. vitam, & substantiam perdere, ideo passio non facit peccatum esse non spontaneum etiam secundum modum loquendi legis antiquæ, quæ laxior erat quantum ad hoc. Et sic patet, q. quamquam aliquis peccet per ignorantiam, tamen peccatum est, sed vocatur non spontaneum, quia si spontanea, & quidam timores faciunt peccatum esse inuoluntarium. quod diminuit aliquid de voluntario, licet non tollant simpliciter rationem voluntarii, & sic dicitur, q. aliquis sponte peccat, & aliquis non sponte. Nihilominus offerentes incensum domino. i. q. isti peccauerunt per ignorantiam, tñ offerant incensum, & remittetur eis. De isto incenso dicunt aliqui, q. erat thus, quod offerebant peccates, & offerebatur super altare thymiamatum ad cremandum. Sed non stat, quia peccantes non offerebant incensum, non solum pro altari thymiamatum, sed etiam non offerebant in altari holocaustorum, quia in sacrificio holocausti, & hostiæ pacificæ recipiebantur libamina in quibus erat thus. In sacrificio autem pro peccato non dabantur libamina, vt patet supra in litera, ergo non reciperetur thus in sacrificio pro peccato. sed accipitur hic incensum pro quolibet combusto ab incendio, & sic animalia, quæ cremabantur in altari vocabantur incensum, quia ibi incendebantur, & sic dicitur sepe in Leuitico, q. offerebatur ad eum in incensum domini, vbi non potest accipi pro thure, & sic dicitur hic, q. sacrificia illa, quæ oblati erant Israelitæ pro peccato, vocentur incensum.

Incensum, quod offerebant peccantes an esset thus

Pro se, & pro peccato, atque errore suo. i. isti offerebant sacrificia pro se, & pro peccato suo, pro se quidem, vt Deus liberaret eos ab alijs peccatis, ne incidere in priora, pro quibus offerebant, vel pro se, vt liberentur ipsi ab aduersitatibus seculi, sed primum melius dicitur: etiam

Ff offe-

offerebant pro peccato suo. i. vt remitteretur eis peccatum: non quidem vt remitteretur culpa, nec poena, quia nihil horum tollebatur, sed remittebatur poena eo modo quo supradictum est, in quantum differebatur, ne incurerent gladium hostilem, famem, aut pestem. Dicitur hic pro peccato, & pro errore, quamquam idem sit, sed vocatur peccatum, in quantum est aliquid factum contra Deum, & offensiuum illius. vocatur error, quia per ignorantiam factum est, vt supra patet. *Et dimittetur vniverse plebi filiorum Israel.* i. cum fecerint sacrificia ista remitteretur eis poena, quam habituri erant, si non facerent sacrificium, quamquam non remittatur poena, quam habituri erant directe pro peccato, vel remittitur poena debita pro peccato, in quantum non immittitur immediate super eos, sicut alias immittenda erat, & per sacrificium placatur Deus referens poenam ad alia tempora, & dicitur, quod remittetur filiis Israel. i. natis ex semine Iacob, & per hos non intelliguntur alienigenae conuersi ad Iudaismum. *Et aduenis qui peregrinantur inter vos.* Idest etiam remittetur aduenis, sicut Iudaeis, dicuntur aduenae, qui de alia terra, & de alio ritu venerunt ad terram Iudaeorum, & cultum Dei. isti autem erant conuersi, & dicitur peregrinari apud Iudaeos, i. manere peregrini, quia non manent in terra sua, nec in cultu Deorum suorum, vnde aduenae dicitur, quia venerunt aliunde, peregrini autem, quia manent extra terram suam, & extra cultum Deorum suorum: dicitur quod et his remittetur, quia populus Iudaeorum consistat ex Iudaeis ex genere, & ex conuersis ad Iudaismum. Contin gebat autem interdum, quod omnes peccarent in eodem, omittentes aliquam ceremoniam, vel facientes eo modo quo non debent, & tunc remittebatur omnibus oblato sacrificio pro peccato eorum. *Quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.* i. vnum sacrificium fiet pro omnibus, quia culpa est totius populi, etiam oblato sacrificio omnibus remittetur, quia ista culpa est per ignorantiam. *Quod anima una nesciens peccauerit.* Hic ponitur remedium pro peccato per ignorantiam, quando erat vni personae, quia supra dicebatur de peccato per ignorantiam totius populi. cogitabat enim, quod interdum vna persona peccaret per ignorantiam, omittens ceremoniam aliquam, & tunc offerebat, quod infra dicitur. *Offeret capram anniculam pro peccato suo.* i. offeret capram vnus annus, dicitur capra annicula, non quia pleuerit vnum annum, sed illa quae est a septem diebus, vsque ad vnum annum, non enim poterat offerri capra, aut aliquod animal ante octidies, sed erat diebus septem cum matre sua, die vero octava offerri poterat Exod. 22. & Leui. c. 22. toto autem illo tempore medio vocabatur capra annicula, completo autem anno non vocabatur annicula.

Intelligendum autem est, quod dicitur de vna persona, quod illa sit priuata, nam non est verum, quod quandoque aliquis peccaret per ignorantiam deberet offerre capram, quia summus sacerdos, quando peccabat offerebat vitulum pro peccato Leui. c. 4. et quando princeps terrae, rex vel aliquis alius peccaret per ignorantiam, non offerebat capram, sed hircum masculum Leui. c. 4. Istud tamen intelligitur quando peccatus erat persona priuata: in aliis autem casibus recurrendum est ad ea, quae dicitur in Leui. c. 4. *Et deprecabitur pro ea sacerdos.* Idest quando obtulerit sacrificium sacerdos orabit, vt dimittatur peccatum illius, & hoc generale erat in omnibus sacrificiis, quod teneretur sacerdos orare pro offerente. *Quod iusticia peccauerit coram domino.* i. orabit sacerdos pro ea propter hoc, quod peccauit ignoranter: si autem peccauisset sponte non oraretur pro ea, nec offerretur sacrificium, alio modo intellexit, quod iusticia peccauerit contra deum, idest sacerdos orabit pro illa, & dicit in oratione sua, Domine remitte huic, quia in iusticia peccauit contra

De oblatione vnus personae pro peccato per ignorantiam.

ram te, & sic Deus magis placabitur, quam alias, *Impetrabitque ei veniam.* Idest sacerdos impetrabit ei veniam de peccato commisso a persona priuata, cum obtulerit sacrificium. non est autem sensus, quod impetraretur venia quantum ad culpam, quia ista sola contritione deletur: etiam non quantum ad poenam, quia in ceremoniis veteris testamenti non erat virtus ad tollendam poenam debita pro peccato, sed hoc inest caeremoniis noui testamenti. Impetratur tamen venia de poena, quam Deus illaturus esset, si non fieret sacrificium illud, & illa poena est distincta a poena debita directe pro peccato: vel remittebatur poena, scilicet, quod poena debita directe pro peccato non immediate infligebatur in fame, peste, & gladio, ceterisque perturbatiuis vitae humanae, vt supra declaratum est, sed differebatur ad alia tempora, vt supra declaratum est. *Et dimittetur illi.* Ista est replicatio eiusdem sententiae, quia idem est remitti, quod impetrari veniam.

Tam indigenis, quam aduenis. Indigenae dicuntur naturales alicuius terrae, quasi inde geniti, vel naturales alicuius sectae, aut opinionis, scilicet, quia in ea ipsi, & parentes sui nati sunt, & non dicuntur indigenae ab indigendo, sed indigena, quasi inde genitus. Iste de fide, vel de provincia a qua denominatur, & isto modo distinguuntur Iudaei contra conuersos ad Iudaismum, aduenae vocantur hic conuersi de Gentilitate ab adueniendo, & isti sunt peregrini.

Nec accipiuntur aduenae pro omnibus alienigenis qui morabantur in terra Iudaeorum, sed solum pro illis, qui erant conuersi: nam qui non erant conuersi non obligabantur ad sacrificia: immo quamquam illa dare vellent, non reciperebantur, vt patet Leui. c. 22. & supra declaratum est, & iste est modus accipiendi aduenas, & peregrinos in tota lege. *Lex vna erit omnium qui peccauerint ignorantes.* i. licet sint Iudaei, vel aduenae hanc legem habebunt quantum ad expiationem peccati: erat enim generale Iudaeis, & conuersis ad Iudaismum omne quod erat poenale, siue in caeremonialibus, siue in iudicialibus, & in omnibus obligatoriis, solum autem differebant quantum ad leges, quae dabant aliquem honorem, vel principatum, quia non participabant his legibus conuersi ad Iudaismum. *Animus vero qui per superbiam aliquid commiserit.* Supra dicebatur de expiatione in peccato per ignorantiam. aliquis crederet esse eodem modo in peccatis, quae sunt per superbiam, id est quod in his non reciperetur sacrificium, sed qui peccaret moreret.

Quomodo diuersimode puniebantur peccata, & quae sunt pro quibus recipiebatur sacrificium, & pro quibus non.

Quest. XLIII.

CIRCA hoc considerandum est, quod peccata, quae homines faciebant, aut erant directe contra Deum, aut contra proximum. Si contra Deum vt pote, quia erant contra primam tabulam, qui peccabat non offerebat sacrificium, sed remittebatur ei per contritionem, si esset peccatum occultum, si autem esset peccatum publicum inferebatur alia poena, vt pote si coluit Deos alienos occidebatur, vel si blasphemauit nomen domini, de primo Deut. 13. & 17. c. in blasphemiam, quae erat contra secundum praecipuum lapidabatur blasphemans Leui. c. 24. violatio autem sabbari erat contra tertium praecipuum, & pro hac similiter infligebatur lapidatio, vt patet immediate in lirera.

Si autem erant contra Deum peccata, non contra praecipua prima tabulae, sed contra aliqua determinatiua illorum, vt caeremonialia, aut erant peccata per ignorantiam, aut per superbiam. si quod aliquis contempneret legem, dicens se nolle obferuare, & iste occideretur, quia iste destruebat totum statum legis, & in hac non recipiebatur sacrificium, & sic

quam-

quamquam huiusmodi peccans doleret de peccato suo, & vellet offerre sacrificium, non admittebatur, sed occidebatur, & iste est casus in quo intelligitur hic, quod anima, quae peccauerit. si per superbiam negligendo caeremonias moreretur. Si autem peccatum istud esset per ignorantiam recipiebantur sacrificia sicut dicitur hic.

Si vero esset peccatum contra proximum, aut erat tale, quod merebatur mortem, vel vulnerationem, & in isto infligebatur poena iudicialis, & non offerebatur aliquod sacrificium. si vero essent peccata, quae indigebant restitutione, sicut in ablatione rerum, vel damnificatione, aut ista iudicialiter peccabantur, & conuincabantur, vel non. si enim iudicialiter aliquid fieret, nunquam fiebat condemnatio ad aliquod sacrificium, sed ad res ablatas, vel ad maiorem summam, secundum determinationem legum iudicialium, de quibus Exo. 21. & 22. c.

Si autem non ageretur iudicialiter in istis, sed aliquis damnificasset proximum auferendo res eius, vel quomodocumque inferret damnificationem, & proximo non petente. si quia nesciebat, vel probare non poterat iste qui peccauerat dolebat, & satisfacere volebat, restituebat ablata cum quinta parte, in super proximo, & offerebat arietem pro peccato, & in hoc casu intelligitur, quod habetur Leui. c. 5. si anima quae peccauerit, & contempto Deo suo negauerit depositum proximo, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians in super periurauerit, &c. dicitur quod debet dare arietem pro peccato, & in isto casu intelligitur etiam quod habetur supra c. 5.

An peccans per superbiam offerre possit sacrificium. Quest. XLIII.

SED tunc alius arguet, quia dicitur hic, quod anima, quae per superbiam peccauerit morietur, & non offerret aliquod sacrificium Leui. tamen c. 6. dicitur, quod anima quae peccauerit contempto Deo, &c. offerret sacrificium pro peccato. Respondendum est, quod accipiendo contemptum Dei large in omnibus peccatis est contemptus Dei, cum homo agat contra praecipuum, & hoc est contempnere legislatorem: hic tamen non dicitur peccare per superbiam, sed cum aliquis dicit se nolle aliquid obseruare, & hoc pertinet ad praecipua caeremonialia in casu in quo supra dicebatur, quia ibi directe contempnitur legislator. Si tamen aliquis ex cupiditate, vel ira damnificet proximum, Deum contempnere dicitur in quantum agit contra legem eius, tamen iste contemptus non est superbia, quia non dicit iste se nolle obseruare legem Dei, sed magis a passione impellitur, ideo recipitur hic sacrificium, nec est contemptus iste superbia, de qua hic dicitur. Sed adhuc aliquis arguet, quod non liceat offerri sacrificia in talibus peccatis, quia hic distinguuntur peccata per ignorantiam, & per superbiam. In peccatis autem per ignorantiam dicitur sacrificia esse admittenda: in aliis autem non admittit, ergo illa peccata, quae sunt contra proximum non possunt expiari per sacrificia. Respondendum est, quod quamquam ponantur hic sacrificia in peccatis per ignorantiam, & non in aliis, non excluditur quin in aliquo alio peccato possit esse sacrificium ad expiandum cum exprimat Leui. c. 6. sed solum tollitur sacrificium in peccatis, quae sunt per superbiam, & ista non sunt cum aliquis damnificat res proximi, quod patet, quia hic dicitur, quod anima quae per superbiam peccaret moreretur, sed per damno illato proximo non moriebatur aliquis, ergo non intelligitur de illis peccatis, sed solum de his, quae erant directe contra Deum, & maxime in caeremonialibus, cum aliquis diceret se nolle obseruare praecipuum. Vnde dicendum est, quod non ponitur

Alph. Toft. super Num. Pars I.

hic sufficiens diuisio peccatorum, cum solum ponatur ea quae sunt per ignorantiam, & ea quae pure per superbiam. Sunt autem alii gradus medii. i. peccata quae fiunt per passionem. de his magis dictum est Leuiti. cap. 5. circa finem. *Sive cuius ille sit sive peregrinus.* i. quicumque fuerit peccans per superbiam recipiet eandem poenam, vocatur cuius ille qui est genitus de gente Iudaeorum: peregrinus vero qui conuersus est. cuius enim proprie a ciuitate dicitur, hic autem accipitur per metaphoram, quia sicut ciues illi sunt qui in aliqua ciuitate nati sunt, vel ibi habent sedes suas, vt distinguuntur contra aduenas, qui aliunde ad habitandum veniunt: ita ille qui natus est in ritu Iudaico, & descendit a parentibus, qui semper fuerunt Iudaei vocatur ciuis, qui vero conuersus est, vocatur alienigena, vel peregrinus respectu fidei illius.

Quoniam aduersus dominum rebellis fuit peribit de populo suo. In hoc significatur quid sit hic proprie peccatum per superbiam. i. quando aliquis rebellat Deo dicens se nolle obedire praecipuis eius, sicut dicebat Pharaon, quis est dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel dominum nescio, & Israel non dimittam Exo. cap. 5. sic etiam dixerunt quidam Iob c. 21. i. qui dixerunt Deo recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, quid est omnipotens, vt seruamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illum? hic autem proprie est rebellare cum homo non vult subici Deo, sed viuere iure proprio, in aliis autem quae per passionem fiunt, non rebellat homo, sic contra Deum, quia non repugnat legi, tanquam volens esse subditus, sed vt persequatur delectabile, vel fugiat triste ad quod passio inclinat. Dicitur peribit de populo suo. i. morietur, & hoc a iudicibus, siue repugnantia esset manifesta, vt si aliquis publice diceret nolo obedire legi: iste enim tanquam blasphemus puniretur, blasphemus autem lapidabatur Leui. c. 24. Si autem esset contemptus iste non manifestus, vel si esset manifestus, sed tamen non contra aliqua verba demonstrantia publicam rebellionem, non occidebatur a iudicibus, sed Deus occidebat huiusmodi homines.

Verbum enim domini contempsit. Idest neglexit receptum illius, dicens se nolle obedire. *Et praecipuum illius irritum fecit.* i. euacuauit praecipuum, vel fecit illud inane, nam praecipuum ad hoc solum est, vt per illud homines viuant, cum vero non obseruauerint illud, iam ad nihil prodest, & efficitur irritum: ita est de habente manifestam rebellionem. *Iudicio debebitur.* i. occidebitur, in hoc significatur, quod peccans homo debebat puniri a iudicibus, quia dicitur debebitur: cum vero punio a Deo solo infligenda est, non dicitur debebitur, sed peribit. *Et portabit iniquitatem suam.* i. ipse recipiet super se poenam peccati sui, & non totus populus, si autem contempneret populus punire homo, Deus puniret ipsum populum, quia erat consentiens delicto, & principaliter totam cognitionem illius viti Leui. c. 20.

Factum est autem, cum essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbari: obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vnuerse multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque dominus ad Moysen. Morte moriatur homo iste. Obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est, sicut praeeperat dominus. Dixitque dominus ad Moysen,

Colligens ligna in sabbari lapidibus.

Ff 2 Lo

Loquere filiis Israel, & dices ad eos, vt faciāt sibi fimbrias per angulos quatuor palliorū: ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cū viderint recordentur omnium mandatorū domini: nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo. Ego dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem Deus vester.

Factum est autem. Hic ponit casus incidentalis eorū, que in deserto fiebant. s. de homine, qui colligebat ligna in sabbato, & lapidatus est, nec ponitur hoc ad designandum, quod immediate, vt data est lex ista, accidit hoc de violatione sabbati, sed quia dicebatur supra quod qui peccaret per superbiam nō habebat remissionem per sacrificia, sed moriebatur, ita autem fuit de isto qui colligebat ligna in sabbato, quia non curās de lege data pro obseruatione sabbati colligebat ligna in sabbato, & vt Iudei dicunt monitus, vt desisteret noluit, sed hoc non multum differt. Ad inferendum igitur, quomodo lex ista executioni tradita est subiungitur exemplum de illo qui colligebat ligna, & lapidatus est.

Cum essent filij Israel in solitudine. Id est istud accidit, quando erant Israelitæ in deserto, totum autem spatium, quod perambulauerunt Israelitæ post transitum maris rubri, vsquequo introierunt in terram duorum regum Amorrhæorum, anno 40. ab exitu de Aegypto, erat desertum, cum non inuenirent ibi habitabiles aliquas in qua parte autem huius deserti acciderit hoc de colligente ligna patere non potest. Aliqui dicunt, qd fuit in deserto Sinai, sed non habet aliquam radicem probabilitatis, nec differt vbi fuerit.

Et inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati. Quia forte iste publice colligebat, & viderunt eum reliqui de populo.

Quis fuit ille qui collegit in sabbato ligna, & mortuus est. Quæst. XLV.

De isto homine dicunt Iudei, quod erat Salphaad, quia filia eius dixerunt Moyse, infra 27. c. pater noster in deserto mortuus est in p̄tō suo, & sic videbat esse istud peccatū, qd colligeret ligna in sabbato. Sed non videtur ex hoc manifeste, quia litera illa dicit Salphaad mortuū esse, si autem filie eius intelligerent, qd mortuus fuisset ligna colligens, & hoc exprimere vellent, non dicerēt mortuus est, sed occisus est. Item quia filie Salphaad volebant excusare patrem suum de peccato, ita vt ipse reciperent hereditatem paternam: nam si fuisset pater earum nimis sceleratus, non habuisset aliquam hereditatem inter Israelitas, & si haberet, priuaretur ea: consequenter, & filia eius non possent habere illam, vt ergo tolleretur istud impedimentum, dixerunt. pater noster mortuus est, & non fuit in seditione Chore d̄ d̄m, sed in peccato suo mortuus est, q. d. si fuisset in seditione Chore, mereretur priuari possessione sua p̄ filiis, & filiabus, & qd non succederent ei filia, & hoc excusant ipsæ: si tñ mortuus fuisset ligna colligēs, illud erat valde graue peccatum, ideo forte priuaretur hereditate, sicut si fuisset in seditione Chore. Itē dato, qd Salphaad peccasset, & filie eius peterent hereditatē eum vellent eum excusare non proponerent vitium

ipsius, sed magis subicerent, expresserunt tamen ad excusandum, ergo non erat istud peccatum de colligēdo ligna, in quo fuerit mortuus Salphaad. Sed dixerunt filia eius, in peccato suo mortuus est. in peccato cōi, qm̄ totus populus murmurauit, & data est sententia, qd oēs morerentur in deserto, ipse autem mortuus fuit, sicut vnus ex his, de hoc præced. c. Ideo dicendū, qd fuerit aliquis alius. De isto colligente ligna dicunt Iudæi, qd monitus fuit ne colligeret, sed noluit desistere, tamen non multum requiritur hæc monitio, quia monitio est ad tollendam ignorantiam, præceptū autem de sabbato erat, ita vulgatum per opera, quia quilibet hebdomada seruabatur, ideo non requirebatur monitio. Item quia monitio, sicut tollit errorem, vel ignorantiam negationis, ita tollit ignorantiam secundum actum, quæ est in quolibet malo, quia oīs malus est ignorans, vt habetur 3. Ethico. nam & si aliquis secundum habitum cognoscat, quia tamen passio ligat rationem, & errare facit in particulari, vt patet 7. Eth. ideo oportet tales errantes secundum actum admoneri, vt desistat passio, & reducatur ad verum iudiciū: hoc autem fieri debet in peccatis, q̄ sunt ex vehemēti passione, sicut fornicatio, & appetitus vindictæ: fractio autē sabbati non est h̄mōi, quia non est inducta ex passione, id monitionem non requirit, & sic de illo qui colligebat ligna, non requirit, qd monitus fuisset, sed qd videretur ligna colligens.

Quare colligens ligna in sabbato in deserto lapidatus est, cum præcepta ceremonialia non obligarent in deserto. Quæst. XLVI.

Quare et aliquis, quare iste qui colligebat ligna in sabbato in deserto lapidatus est? quia præceptum de sabbato est ceremoniale, cū sit determinatio certæ diei, ceremonialia tñ non obligauerunt vsque ad introitum in terram Chanaan, & nō solum vsque ad introitum, sed vsquequo h̄erent Israelitæ terram in pace, vt supra declaratum est. ergo non dēbat occidi sic colligens ligna, patet hoc in aliis festiuitatibus, quæ non obseruabantur in solitudine.

Ridendum est, qd ceremonialia non obligauerunt in deserto, & consequenter nemo pro eis punitus est: præceptum autē de sabbato non erat ceremoniale purè, qm̄ continebat aliquid morale, debuit ergo obseruari, sicut moralia, sed pro transgressione moralium semper debebatur mors: pro sabbato ergo violato eodē mō. Contra hoc obiicit aliquis de festiuitate azymorū, & pentecostes, & cæteris, qm̄ istæ continebant aliquid morale, & aliquid ceremoniale, sicut sabbatum, nec magis morale potest reperiri in sabbato, quā in istis, sed istæ non obligabant in deserto, ergo nec sabbatū. Forte aliquis respondebit, qd sabbatum erat maior festiuitas omnibus aliis, ideo debuit esse sub maiori obligatione. de maiori autem eius ad alias dictum est Leuit. cap. 23. & Exo. 20. Sed adhuc non sufficit istud ad hoc, qd obligaret sabbatum in deserto, & non aliarū festiuitates.

Dicendum igitur causam obligationis esse, quia p̄ceptum de sabbato fuit datum toti populo immediate a Deo in voce tubæ in monte Sinai, & fuit datum, tanquam morale, cum inter cætera moralia positum fuerit: præcepta autem de aliis festiuitatibus non fuerunt data a Deo immediate, sed per Moysem, & non fuerunt illa posita inter decem præcepta moralia, sicut sabbatum, sed in pure ceremonialibus: debuit ergo sabbatum semper obligare ad modum aliorū moralium, siue in deserto, siue extra desertum, alię autem festiuitates, quia ceremoniales erant, solum debuerūt obligare in terra Chanaan. fuit etiam hoc, vt pateret aliqualis

aliqualis differētia inter illa præcepta, quæ Deus dedit per seipsum. s. per angelos suos, & illa quæ data sunt p̄ Moysem. Considerandum tñ, qd licet sabbatum obligaret in deserto, tñ non obligabat s̄m oēs suas ceremonias, erant. n. duo in sabbato. s. abstinere ab operibus, & facere quasdam ceremonias sacrificiorum, nam in quolibet sabbato offerebantur in aurora duo agni anniculi in holocaustum, & totidem in vespere, vt patet infra 28. c. quantum ad primum obligauit obseruatio sabbati in deserto, quia vbicumque essent Iudæi poterant vacare a laboribus in die illa. quantum ad secundum non obligauit, quia nō poterant Iudæi facere sacrificia, vbicumque essent, cum non haberent materiā sacrificiorum, nec determinatum locum, ideo sacrificia, & omnes ceremonie oblationum, nunquam obligauerunt, vsque ad terram Chanaan. Obtulerunt eum Moyse, & Aaron, & vnuerse multitudini. Aliqui de populo viderunt istum colligentem ligna, & zelo legis commoti tenuerunt eum ducentes ad Moysem, vt iudicaret de eo.

Quare iste colligendo ligna fuit ductus ad Moysem. Et an solus Moyse posset cognoscere causas pertinentes ad Deum. Quæst. XLVII.

Aliqui enim dicunt, quod fuit ductus ad Moysem, quia alii iudices non poterant cognoscere in similibus causis, vel punire si notorium esset delictum Exod. c. 18. vbi h̄ constitutio iudicum, & habitudo eorum inter se, ponitur Moyse excellens alios iudices in duobus. Primū, qd ipse solus cognoscat in his, quæ ad Deum pertinent, & erudit circa ceremonialia. Secundum est, qd ipse solus cognoscat de causis magnis: ista autē causa de colligente ligna h̄bat vtrunque, quia iste peccauerat in ceremonialibus, quæ ad Deum pertinent, & quia ista causa erat ardua, cum esset in ea imponenda in Ia sanguinis, licet dubiū esset de genere mortis, ideo ad solū Moysem pertinere debebat. Respondendum est, qd alii iudices erāt qui possent cognoscere de causis, quæ ad Deum pertinebant, & de arduis et in quibus imponeretur s̄nta capitalis præter Moysem. Et cum arguit de iudiciis illis, de quibus h̄r Exo. c. 18. respondendum est, qd illi erant iudices constituti consilio Iethro, & nō habebāt potestatem in causis magnis, nec in his, qd ad Deum pertinebant: ita vt nemo eorum posset imponere s̄ntam capitalem, vel aliam magnam p̄nam, aut saltem cognoscere in tali causa, sed cum grauaretur Moyse, quia solus sustinebat totum pondus populi prouidit ei Deus dando 70. iudices, qui haberent potestatem eandem in causis magnis, & in his, qd ad Deum pertinent, atque haberent spiritum prophetiæ, p̄ quē possent de causis occultissimis iudicare, de hoc h̄r supra 11. c. & ibi late dictum est. Si ergo concedat fuisse hoc post recessum de monte Sinai dicendum erit, qd alii iudices præter Moysem, poterant iudicare in causa ista, ad maiorem tñ reuerentiam isti qui inuenerūt hominem colligentem ligna, duxerūt eum ad Moysem: immo vt magis proprie respondeatur, non solum fuit ductus ad Moysem, sed ad totam multitudinem, vt hie patet. fit tñ mentio de Moyse, quia erat dux populi, & ex eadem causa fit mentio de Aaron, qui erat summus sacerdos: d̄r autem ductus iste homo coram tota multitudine, quia in deserto erant omnes simul morantes per tentoria sua, & poterant faciliter congregari saltem principaliores ipsorum, & quia istud erat aliquid magnum, conuocatus est totus populus, vt videret de illo homine quid faciendum esset. Qui recluserunt eum in carcere.

An communitas, seu ecclesia, possit habere exercitium iurisdictionis. Et an Christus dederit clauis soli Petro specialiter, vel toti ecclesie, & quomodo transferatur auctoritas clauium de vno prelato in alium. Quæst. XLVIII.

Advertendum qd non refertur hoc de reclusionem ad totam multitudinem, quia ipsa non habebat iurisdictionem, cum iurisdictione s̄m in actum non possit cadere in cōitatem, sed in personam determinatam, quia iurisdictione requirit actus, vt iudicare, & imperare: cōitas autem cum non sit aliquid vnum proprie, sed per accidens, sicut acerus lapidum, non potest exercere actus aliquos, id impossibile est in cōitate esse iurisdictionem s̄m actū. Est tñ iurisdictione s̄m originem in cōitate, & s̄m virtutem, quia oēs personæ accipientes iurisdictionem ex virtute cōitatis accipiunt, quia ipse potest per se iudicare: cōitas autē non, ita autē vt de clauibus ecclesie, quia illæ datæ sunt a Christo toti ecclesie, quia tñ non poterat tota ecclesia dispensare illas: cum non esset aliqua persona, tradidit eas Petro nomine ecclesie: Si tñ intelligeretur clauis tradita esse Petro specialiter, non solum sequeretur inconueniens cōe, qd inducitur. s. qd alii Apostoli non habuissent aliquam auctoritatem clauium, quod falsum est (quia illis data est potestas remittendi peccata, vt patet 10. 20. cap. s. accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Ista tñ est sola p̄as clauis: ergo alii Ap̄t̄i (si ceperūt clauis) Sed adhuc aliud inconueniens minus erat, s. qd defuncto Petro non mansissent clauis, qd necesse erat si soli Petro datæ fuissent. Et non solum si ipse soli, sed et si oīs Apostolis datæ fuissent clauis specialiter, tanquā determinatis personis, defunctis illis non mansissent clauis in ecclesia, quia isti non habebant p̄atem dandi aliis clauis faciendo eos successores suos, cum nemo posset prælatum successorem sibi facere, & tñ oēs successores beati Petri, & aliorum ep̄orum habent clauis, sicut habuit Petrus, & alii Apostoli, ergo non fuerunt datæ clauis illis, tanquam determinatis personis, sed tanquā ministris eccl̄e, & tunc magis dabatur clauis ecclesie, q̄ ipsis, & hoc mō, nunquam potest cessare clauis in eccl̄a, cum ecclesia, q̄ h̄t ipsas radicaliter, nunquam moriatur. Tunc leuiter apparet quō mortuo Petro succederent alii summi pontifices in equali potestate, quia illa p̄as clauium erat in ecclesia, & quia nō poterat ecclesia eam dispensare, cum non esset vna persona: tradita est iurisdictione clauium Petro, tanquā p̄one electe ad vitam illius iurisdictionis, & quia mortuo beato Petro adhuc semper eccl̄a h̄t clauis p̄t ei eligere successorē, & eligendo p̄fert eandē p̄atem, q̄ habuit Petrus, nec oportet, qd in morte B. Petri, Christus iterū conferret clauis successorī eius, quod tñ necesse erat si Petro datæ fuissent clauis singulariter, vel aliis Ap̄t̄is singl̄r, & non ecclesie. Hoc idē patet in cōitativibus, si. n. aliqua cōitas, vel collegium est ibi erit iurisdō quantum ad eos q̄ sunt in cōitate, & illa iurisdō, quia non potest administrari per totam cōitatem administratur p̄ vnū de cōitate, non est tñ iurisdō in illo, ita qd non sit in cōitate, sed magis est in cōitate, quia ille ante q̄ cōstituitur in iudicem, vel rectorē nullam h̄t iurisdictionem. Cum vero cōitas eum elegerit, vel p̄fecerit, habet iurisdictionem, illo autē mortuo, vel cedente iurisdictionem non penitus expirat iurisdictione, quia potest alius p̄fici in rectorē, vel iudicem, non tñ posset hoc fieri si non maneret iurisdictione in cōitate, ergo ipsa cōmunitas habet magis iurisdictionem.

Adhuc patet hoc, quia sede vacante cap̄m h̄t oīs quæ pertinent ad iurisdictione p̄lati, licet nō ea q̄ sunt ordinis: si tñ p̄as illa eēt determinata ī p̄sona, mortuo

De hoc et in defensione, & in illi de reformatione ecclesie.

Iurisdictione est in cōitate vtriusque liter.

plato expiraret iurisdicchio simpliciter, donec eēt alius prelati, sed non expirat: ergo vī, q̄ iurisdicchio illa radicalius erat in ecclesia, quam in prelato. Non tñ habe ret eam ecclesia, nisi a principio ei tradita fuisset, quia iurisdicchio clauū non est talis, quales sunt iurisdicchio nes, quas constituunt sibi cōitates per leges, quia cum ista iurisdicchio sit in remittendo peccata, & ligando, non possunt eam hoīes sibi fingere, sed a Deo solum est, cum ipse solus remittat peccata, in ecclesia autē est nunc ista iurisdicchio: ergo oportet, q̄ eam aliqñ accēpit, & hoc non fuit, nisi cum primo traditē sunt clauē a Christo. Et hoc modo cum aliquis eligitur in prelato tum confert sibi p̄ electionem iurisdicchio, quia ecclā habebat iurisdicchio illā, & non poterat exercere eam, quia non erat vna persona, ideo tribuit vni viro, & tunc cū summus pontifex eligitur a cardinalibus, a tota ecclesia eligitur, cum illi noīe totius ecclesię eligant, quia non p̄t ecclesia tota conuenire ad quālibet electionem, & sicut electio totius ecclesię tribueret iurisdicchio, ita electio Cardinalium, si fiat secūdi voluntatem ecclesię expressam per decreta sua, & cōstitutiones, si autem aliter, nihil confert iurisdicchio, nec erit pontifex qui est assumptus.

An ecclesia aliquando habeat potestatem ligandi, & soluendi. Quæst. XLIX.

Sed tunc dicet aliquis, q̄ si potestas clauium, quæ est in summo pontifice est in ecclesia aliqñ hēbit ecclesia potestatem ligandi, & soluendi, quod non est conueniens. Respondendum est, q̄ ecclesia suscepit clauē a Christo, & Apostoli, tanq̄ ministri ecclesię, & nūc ecclesia illas habet, & prelati ēt, sed aliter ecclā, q̄ prelati: nam ecclesia habet s̄m originem, & virtutem: prelati autem habent s̄m vsum earum. De ecclesia habere s̄m virtutem clauē, quia p̄t conferre illas prelato per electionem: dī ēt hīc per originem, quia potestas prelati non originatur a seipso, sed originatur a p̄tate ecclesię per electionem. Ecclesia n. q̄ ipsum elegit tribuit ei iurisdicchio illam, ecclā autē a nullo suscipit, postq̄ semel a Christo suscepit, ideo illas p̄ originē, & virtutem habet, & qñ confert eas prelato, non cōfert eo mō, quo habet, s. quantum ad originem, & virtutē, sed quantum ad vsum. In vtroque tñ integre sunt clauē. Exemplum huius patet in dño rei, & vsufructuario, atque vsuario: nam dñs rei habet vsum rei, & confert illum vsum alteri, sed non eo mō, quo hēt, q̄a sibi referuat vsum, vt proprietario: alteri p̄cedit, vt vsuario vel vsufructuario, & in hoc p̄fert dñs aliquid, qd̄ non hēt, quia dñs rei non est vsufructuarius, nec vsuarius, nec esse p̄t p̄fert tñ alteri, q̄ sit vsufructuarius, vel vsuarius: conformiter in ecclesia: ipsa n. non hēt clauē, quantum ad vsum: oīa autē ista descendunt ex hoc, q̄ ecclesia non est aliquid vnum per se, potens hīc administrationem clauū, ideo illas alteri commēdat. Si autē posset per se administrare, non committeret alicui prelato. Ita autē fuit hic, q̄ iurisdicchio erat in populo: tñ nō administrabat iurisdicchio totus populus, sed solū iudices constituti, & isti iusserunt poni hoīem illum in carcere. *Nescientes quid super eo facere deberent*, i. nesciebant, quam penam infligendi essent hoī illi, quia si pena determinata esset, immediate illam infligissent. Sed dicit aliquis qño dubitabāt de pena, quia in summo erat Exo. 3. 1. & 3. 5. c. q̄ faciens aliquid in sabbaro occideret. Respondendum est, q̄ non dubitabatur de isto colligente ligna, q̄ mori deberet: dubitabatur tamen de genere mortis, quia non fuerat quidquam expressum in preallegatis capitulis: sic n. fuit de viro blasphemante, de quo Leuit. c. 24. dicitur, q̄ miserunt eum in carcerem, quousq; scirent quid Deus iuberet, & inf-

fit, q̄ lapidaretur. *Dixitque dominus ad Moysen*. Hic subintelligitur, q̄ incarcerato homine illo Moyses iuit ad inquirendum dñm super hoc, & respondit, q̄ lapidaretur: modus autem inquirendi Moysi erat, vt quādocunq; haberet aliquod dubium introiret in Sācta sanctorum, & tunc loquebatur ei dñs inter duo Cherubin, respondens ad inquisita, vt patet supra cap. 7. *Morte moriatur, homo iste*. q. d. non est dignus venia, quia deliquit contemnendo legem, sed moriatur, & quantum ad hoc nondum satis faciebat intentioni Moysi, quia de hoc non dubitabat ipse, sed de genere mortis, ideo immediate subiungitur genus mortis.

Obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. i. totus populus conueniat ad lapidandum eum: in omnibus, n. peccatis, quæ fiebant directē contra Deum, pro quibus infligenda erat mors, lapidatio infligebatur, patet de primo, quod est colere Deos alienos habetur Deute. 13. & 17. c. de blasphemia, quæ est 3. secundum præceptum, & est directē contra Deum ponitur lapidatio Leuit. c. 24. de tertio præcepto, quod erat colere sabbatum, ponitur lapidatio hic.

Causa autem quare lapidatio ista infligebatur a toto populo erat, vt prouocarentur hoīes ad zelum Dei sui: nam in his peccatis infligebatur Deo offensa, & q̄ diligit alibi vult vlcis illi infligat, iō totus populus iubebatur occidere huiusmodi peccantes, vt sic videretur vindicare iniuriam Dei sui, & inclinarentur ad Dei zelum prosequendum in omnibus.

Dicitur, q̄ ista lapidatio fieret extra castra, quia nemo lapidari debebat, nec occidi intra castra ne polluerentur castra sanguine, & ex hoc prouenit, q̄ quando Stephanus lapidatus est eiecerunt eum extra urbem, vt patet Act. c. 7. & quādo Christus crucifixus est extra urbem Ierusalem fuit crucifixus, vt patet ad Hebr. c. vlti. *Cumque eduxissent eum foras*. Ista est executio mandati dñi, quantum ad vtranque partem, ideo primo eū eduxerunt de castris, quod est educi foras. *Obruerunt eum lapidibus*. i. occiderunt eum lapidando: obruere proprie signat cooperire, velut si oēs Israelitē tot lapides super eum iecissent, q̄ eum cooperirent. *Et mortuus est*. Hoc ponitur ex superabundanti, quia obrui lapidibus est mori lapidando. *Dixitque dominus*. Posito incidenta, hic subiungitur quoddam cōmōniale. s. signū distinctiuum Israelitarum ab aliis populis.

Quomodo Iudæi erant distincti ab alijs populis in rebus, & in signo, & in moribus. Quæst. L.

In quo est sciendum, q̄ Deus voluit Israelitas esse distinctos ab omnibus alijs populis in signo, & in rebus, res autem erat conuersatio, vel mores Iudeorum, & propter hoc dedit legem Iudæis directiuam omnium actuum humanorum, tam respectu Dei, quam ipsorum Iudeorum inter se, & non data est lex ista alicui alteri gēti, nec aliquam aliam Deus dedit gentibus, sic patet Psal. 147. s. non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Distinguebantur etiam Iudæi ab alijs gentibus in signo, & hoc erat dupliciter, quoddam erat signum in carne, aliud in veste, in carne datum est signum circumcisionis, quod non poterat tolli ab aliquo Iudæo. istud tamen nō sufficiebat, quia erat occultum, & nemo est qui respiciat partem illam, quia est pudenda, iō non cognoscerentur Iudæi per illam, vnde debuit dari aliud signum exterius, quod manifestaret euidenter esse Iudæos. istud fuit signum in habitu, & de hoc dicitur hic, vnde posito signo isto cognoscebatur manifeste quis esset Iudæus, sicut nunc inter nos cognoscuntur positis quibusdam alijs signis.

Dixit

Dixit dominus ad Moysen. Qñ ista dicta fuerint nō potest patere, quia non ponitur tempus eorum, nec est aliquid ex quo colligatur, nec ēt dicendum est, q̄ istud de ponendis fimbriis fuerit dictum post incidērale casum de colligente ligna, quia nihil tale apparet, sed coniungunt multa cōmōnialia in isto cap. *Loquere filijs Israel*. Hoc erat generale in oībus legibus, q̄ Deus daret illas Moysi, & postea Moyses pronūciaret illas populo, cum Deus per se non loqueretur, nec per angelum immediate populo, nisi semel in monte Sinai. *Vt faciant sibi fimbrias*. Istud erat signū distinctiuū in vestimento. Efficiendum, q̄ iste fimbriae non fiebant in oībus vestimentis Iudeorum, sed solum in superioribus, quia per interiora non cognoscerentur, cum nō viderentur, & erant iste fimbriae quatuor partes vestimenti in anteriori, & posteriori parte diuisi. vnde necesse est, q̄ in duabus diuisionibus, vel apertionibus essent quatuor fimbriae, & iussit hoc dñs fieri, quia forte alię partes non videntur vestibus fimbriatis, sed rotundis, vel solum in parte anteriori apertis, vel forte dici p̄t, q̄ vestimenta fimbriata erant in vsu apud illos, & alias gentes, & principaliter istud præceptum non iniecit fimbrias constituere, sed q̄ ponatur vitæ hyacinthinę, per quatuor fimbrias, & iste est proprius sensus. *Per angulos palliorum suorum*. Pallium significat vestem superiorem, & in ista erant quatuor fimbriae, s. quatuor partes panni causatae ex diuisione, vel apertione ipsius vestis in anteriori, & posteriori parte, & non erāt istæ fimbriae aliquid appositum vestibus, sed partes ipsarūmet vestium. differt tñ, quia si non haberent vestimenta fimbriata essent rotunda, sicut vestes feminarum, anguli autem palliorum non sunt aliquid distinctum a fimbriis, quælibet n. fimbriata erāt vnus angulus, vel continens in se angulum, cum per diuisionem panni sint iam ibi duę lineę tangētes se orthogonaliter, & sic in qualibet fimbria dicit tñ q̄ fimbriae fierent in angulis palliorum, i. q̄ faciendæ fimbrias fierent anguli, si non præxistebant: proprius tñ diceretur, q̄ ponerent vitæ hyacinthinę in angulis. *Ponentes in eis vittas hyacinthinæ*. in angulis istis palliorum, vel in fimbriis, quod idem est, ponebantur vitæ hyacinthinæ.

De figura fimbriarum, & colore earum. Quæst. LI.

Sunt autem istę vittæ hyacinthinæ, vt dicunt Iudæi, quidam parui funiculi ex multis nodis cōplexi, qui consuebantur extremitatibus fimbriarum: vel magis dicendum est, vittas hyacinthinas esse quædam pictaria quadrata de pāno hyacinthino, posita in quatuor fimbriis, ita quod in qualibet fimbriarum esset vnum pictarium hyacinthinum de illis, & de istis dicitur Matth. 23. cap. dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias, vocatur ibi phylacterium, vt aliqui dicunt, vitæ hyacinthina, & fimbria ipse angulus vestis, sed phylacterium alterum est, s. quædam cartula in qua scribebantur præcepta Decalogi, & portabant Iudæi illam in brachio dextero, vel in fronte pendente, vt patet Deuteronom. c. 6. Sed fimbria accipitur ibi solum pro vitæ hyacinthina. Et ex hoc patet, q̄ vitæ illa sit aliquis pannus quadratus, & non funiculus paruus, vt dicunt Iudæi, quia dicitur, & magnificat fimbrias. Si tamen esset funiculus illa vitæ hyacinthina modicum posset magnificari: pannus autē hyacinthinus quadratus poterat magnificari, quia illi q̄ erāt religiosiores, vel fingebant maiorem zelum legis, ponebant maiores vittas hyacinthinæ, & ita dī de phariseis, q̄ magnificabant fimbrias.

Erant istæ vitæ hyacinthinę, i. de colore hyacintho, est, n. color hyacinthinus celestis, & ponebatur de hoc Alph. Tost. super Num. Pars I.

A colore, vt memorarent mandatorū legis de celo datae, ideo in vestimentis sacerdotalibus multum erat de hyacinthino colore, Exo. c. 28. Item cortinæ tabernaculi, & tentoria magis habebant de hyacintho, quam de alijs filiis Exo. 26. & 27. c. Item omnia velamina vasorum Sanctuarii præter velamen altaris holocaustorum erant hyacinthina in superiori parte supra cap. 4. Iudæi autem non habent nunc istas vittas hyacinthinæ in fimbriis, sed sacerdotes eorum cum legunt in synagogis præcipue vtuntur quibusdam vestibus lineis, quæ habent multos nodos in pectore, & illas vocant vittas hyacinthinæ. *Quas cum viderint recordentur omnium mandatorum Dei*. i. cum Iudæi viderint istas vittas hyacinthinæ recordabuntur, q̄ posita sunt ad mandatū Dei, & desistent a malis suis, si aliqua facere proposuissent.

Et ad quid proficiebant fimbriae hebræorum. Quæst. LII.

Sciendum autem, q̄ ad hoc ponebantur istę vittæ hyacinthinæ, vt homines recordarentur præceptorum Dei, velut cum aliquis ponit sibi in digito filū ligatum ad memoriam alicuius rei, & quāquā actualiter non cogitet de illa re, cum viderit illud filū recordabitur, & sic dicebatur de præcepto redemptionis primogenitorum, Exo. c. 13. s. erit igitur, quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid ob recordationem inter oculos tuos.

Sed adhuc considerandum, q̄ effectus vittarū hyacinthinarum erat duplex. Primus vt recordarentur Iudæi præceptorum Dei. Secundus, vt cognoscerentur esse Iudæi. s. vt cū aliquis Iudæus videret alium, sciret eum esse Iudæum, & per hoc cognosceret cui cōmunicandum esset, vel qui recipiendi essent in Sanctuario: nam aliqñ veniebant Gentiles in terrā Chanaan, & per hoc cognoscebant Iudæi ipsos, & q̄ ponat hic, q̄ istæ fimbriae erant ad recordationē Dei: principaliter tamen erant ad distinctionem Iudæorum ab alijs. In hoc autē, quod dī esse fimbrias istas ad recordationem, sciendum est, q̄ proficiebant pro hominibus, qñ erant passionati, quia faciebant eos scire actualiter. nā secundum Arist. 7. Ethic. in continens peccat, & ignorat tunc cum peccat, non tamen ignorat simpliciter, sed scit in vniuersali, & ignorat in particulari, sicut s̄m habitum, & ignorat secundum actum, quod facit in ipso passio peruertēs rationem circa particularia agibilia, vt patet 7. Ethic. Cum vero aliquis habet aliquem qui in passione reducit ei ad memoriā ipsū, quod ignorat in particulari, & s̄m actum, efficitur sciens actualiter, & in particulari, & tunc passio non præualebit, nisi forte passio fuerit ita vehemens, quod non permittat intelligere. Hoc modo proficiebant vittæ hyacinthinæ, quia cum aliquis intendebat facere malum, nō habebat memoriā Dei in particulari, nec secūdam actum, cum autem videret vittas hyacinthinæ recordabatur secundum actum, sed quantum ad hoc iam non erat magna efficacia vittarum hyacinthinarum, quia cum quotidie eas Iudæi ferrent in vestibus suis, nihil magis mouebantur videntes illas, quam si viderent vestes. est enim conditio naturæ, vt ab assuetis nō fiat passio, nec motus.

Nec sequantur cogitationes suas. Idest non eant post cogitationes suas. dicitur aliquis sequi cogitationes, qñ quidquid sibi in mentem venit operatur, & sequit impetum oīum passionum. *Et oculos per res varias fornicantes*. Idest non sequantur oculos suos, qui fornicantur per res varias. i. qui feruntur in multa visibilia mō fornicario, sicut n. fornicator cōcupiscit videns eam, cui coniungi non licet, ita oculus cum varia viderit, q̄ nō

Ff 4 licet

licet desiderari, fornicatur si desiderauerit, & hoc modo omnia membra habent suam fornicationem. dicitur autem aliquis fornicari per res varias, quando quid viderit concupiscit, & Iudei videntes vittas hyacinthinas non sequerentur oculos suos.

Sed magis memores preceptorum Dei, ut faciant ea. i. cum viderint istas vittas hyacinthinas recordentur preceptorum Dei, & faciāt illa propter Deum qui iussit hac. Simque sancti Deo suo. i. sint sanctificati, vel mundi: potest hic intelligi sanctus pro mundo, vel separato. Primo modo est sensus, quod Iudei erunt sancti deo, i. mundi, quia cum viderint vittas hyacinthinas recordabuntur preceptorum Dei, & cauebunt a desideris suis, quod esse mundum.

Alio modo est sensus, quod Iudei ferrent fimbrias, & vittas hyacinthinas, & hoc modo essent sanctificati Deo. i. segregati ad cultum eius, de n. aliquis segregatus ab aliis, quando obseruat aliquas ceremonias in vita, vel in habitu distinctas ab aliis, & sic illi Iudei, qui obseruabant ceremonias, quae hinc supra c. 6. vocabantur Nazaraei. i. segregati, quia in comparatione omnium aliorum isti erant segregati: ita autem Iudei respectu aliarum gentium dicebantur segregati, quia non utebantur eodem habitu, nec legibus, quibus alie gentes, & iste modus est deus loquendi in sacra Scriptura. (sanctifica mihi oem primogenitum. i. separa pro me Exod. c. 13. & sanctifica diem sabbati. i. separa illum pro deo Exo. c. 20. vterque sensus est conueniens.

Ego dominus Deus vestrorum. i. facere debetis oia ista, quia ego qui iubeo sum Deus hinc auctoritatem iubendi.

Qui eduxi vos de terra Aegypti, ut esset Deus vestrorum. In hoc persuadentur Iudei facere ista, quae dicuntur: Primo per beneficium, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & cum istud sit maximum beneficium, quia libertas est de maximis bonis, seruitus autem de maximis malis, tenebantur Iudei Deo ad quamcunque obedientiam, sicut seruus domino. potissime cum ista seruitus Aegypti esset durissima, quia vocatur fornax ferrea seruitus Aegypti Deut. c. 5. & vocatur ergastulum Exo. c. 6. Secundo persuadentur Iudei, quia dicitur, quod eduxit Deus eos de Aegypto, ut esset eorum Deus. nihil autem aliud est Deum esse eorum Deum, nisi quod Iudaei colerent illum specialius cultu diuino, quam omnes aliae gentes. cultus autem consistit in obedientia, preceptorum, ideo debebant Iudei obseruare precepta illius, quod autem Deus eduxerit Israelitas de Aegypto, ut esset Deus illorum satis notum est: nam cum eduxit eos dedit eis legem per quam colerent eum specialius, quam alie gentes.

An Iudaei essent obligati portare fimbrias, & vittas hyacinthinas. Quae. LIII.

Quaeret nunc aliquis an Iudei fuerint obligati portare fimbrias istas, & vittas hyacinthinas, quod autem aliquando portauerint manifestum est, cum dicatur Mat. 23. c. quod pharisaei dilatabant phylacteria, & magnificabant fimbrias sed non patet hinc eos fuisse obligatos, quia multa faciebant Iudei ad quae non erant obligati.

Respondendum est, quod Iudaei erant obligati ad faciendas fimbrias in vestimentis, & ponendas vittas hyacinthinas, quia Deus hoc iussit, & quamquam ceremoniale esset, tamen peillo quo lex durauit obligabatur omnes Iudaei obseruare istud, vnde & ipse Christus legitur obseruasse habens fimbrias in pallio, & vittas hyacinthinas, sicut patet de muliere illa, quae patiebat fluxum sanguinis, & tetigit fimbriam vestimenti Christi, & dixit in corde suo. si tetigero fimbriam vestimenti eius salua ero. Luc. c. 8. & vocatur ibi fimbria angu-

lus pallii, ubi erat vna de vittis hyacinthinis. Fuerunt autem similia dicta de aliis preceptis Exod. cap. 13. & Deut. c. 6. nam de primogenitorum redemptione de Exo. 13. c. quod erit istud preceptum, quasi signum in manu tua, & quasi quid appellum ob recordationem inter oculos tuos: tamen manifestum est, quod Iudei non erant obligati ad portandum preceptum illud scriptum in manu, vel ante oculos, nec etiam portabant. Simile erat de preceptis Decalogi. i. de duobus, quae ibi ponuntur, de quibus de Deute. c. 6. & ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque, & mouebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in lumine, & ostiis domus tuae, sed etiam ad hoc non erant obligati. nullus enim de Iudaeis portabat precepta pendencia ante oculos in fronte, sed aliqui eorum qui religiosiores esse videbantur, portabant illa in brachio, si tamen fuisset obligatio in precepto illo, non solum obligarentur in brachio portare, sed etiam inter oculos, cum vtrunque exprimitur, portabant autem ista precepta ligata in brachiis pharisaei, qui videbantur reliquo populo sanctiores, vt videntur diligere legem, sed hoc aliqui tenent, verius tamen, & communius est, quod vere portaret pharisaei phylacteria pendencia in fronte, & non solum ipsi, sed multi de populo, licet non omnes, de quo dicitur magis Mat. 23. c. 4. faciebant autem istas cartulas magnas, & pulchras, de quibus Christus arguebat eos Mat. 23. cap. dicens dilabant phylacteria sua, & magnificant fimbrias, phylacterium dicitur cartula illa, in qua conseruabant precepta, & dicitur phylaxe, quod est seruare, & thorat, quod est lex, quasi seruatio legis, quod in cartulis illis erat lex recondita. i. principalia precepta legis.

Dicit ergo aliquis de vestibus fimbriatis, & de vittis hyacinthinis similiter esse, quod non obligarentur Iudei ad istud preceptum, sed esset quasi quedam metaphorica.

Respondendum est, quod ad istud preceptum de fimbriis vestimentorum obligabantur omnes Iudei, quia istud erat datum, tanquam signum distinctiuum Iudeorum a ceteris hominibus, & sicut tenebantur obseruare circumcisionem, quia erat data in signum distinctiuum: ita tenebantur obseruare preceptum de fimbriis.

Item non sunt similia verba huius precepti ad ea, quae dicuntur de precepto redemptionis primogenitorum, & de preceptis Decalogi scribendis in cartula. nam hic datur preceptum de solis fimbriis, & nihil aliud tangitur. si autem non tenerentur ad istud esset superfluum rotum, quod dicitur. Cum vero dicitur de precepto redemptionis primogenitorum, & de preceptis decalogi, aliter habetur, quia ponuntur precepta ista, tanquam seruanda principaliter, deinde vt memoria eorum permaneat ponitur quedam comparatio signorum sensibilibus. i. quod sint in recordatione vestra semper tanquam aliquid appensum ante oculos vestros, vel tanquam aliquid ligatum in brachio: non tamen est intentio Dei iubentis, quod ista ligarentur in brachio, vel in fronte: in hoc autem precepto aliter est, quia sine aliqua alia comparatione, vel causa ad quam referatur, iubetur, quod Iudaei faciant sibi fimbrias cum vittis hyacinthinis: ergo erat obligatio simpliciter ad istud preceptum.

An preceptum de fimbriis obligaret in deserto. Quae. LIII.

Quaeret nunc aliquis an istud preceptum obligauerit Iudeos in deserto? Aliquis respondet, quod non obligabat, quia erat ceremoniale, & nunquam habuerunt ceremonialia vim obligandi, vnde ad introitum in terram Chanaan: ergo nec istud. Posset forte dici in contrarium, quod ratio quare non obligabant ceremonialia in deserto erat,

Philatensis aude dicitur.

erat, quia non habebatur materia illorum, nec dispositio ad vacandum illis, sicut erat de circumcisione propter motum incertum nubis, vt declaratum est Deuteronomio duodecimo, & Iosue capitulo quinto, idem de sacrificiis, quia materia eorum non poterat haberi in deserto, ideo non obligabantur iugiter ad offerendum illa de vestimentis tamen fimbriatis aliud erat, quia cum Iudaei vterentur vestibus in deserto, poterat illas facere fimbriatas, & apponere vittas hyacinthinas.

Respondendum est, quod nullum preceptum ceremoniale obligauit in deserto, nisi de eo expresse fieret mentio, quod obseruaretur in deserto, sicut erat de leprosis eiciendis extra castra, & de fluentibus semine, & immundis super mortuo, vt patet supra c. 5. de alijs non exprimebatur, quod in deserto obseruarentur, ideo non obseruabantur, sed de preceptis ceremonialibus quae seruarentur in deserto, & quae non latius, & verius dictum est supra c. 9. 10. Item non poterant obseruare Iudei in deserto preceptum istud: non enim habebant vestes alias, nisi quas de Aegypto eduxerant, & ille durauerunt eis per 40. annos in eadem nouitate qua eduxerant de Aegypto, vt patet Deutero. capi. 8. & 29. istae autem forte non erant tales, quae possent fimbriari, vt ponerentur in eis vittae hyacinthinae. Item concessio, quod vestes illae possent diuidi in fimbrias, satis dubium est si haberent in deserto pannum hyacinthinum ad ponendum in quolibet vestimento per quatuor fimbrias eius. ideo non obligabat in deserto istud preceptum, sed obligauit post introitum in terram Chanaan habita pace, sicut cetera ceremonialia obligabant, quod fuit quando Israelite cessauerunt a phylis, & duxerunt tabernaculum Domini in Sylo, vt patet Iosue cap. 18. de quo declaratum est Iosue capitulo. 12. & ibi vide.

C A P. XVI.

Coe autem Core filius Isaar filij Caath, filij Leui, & Dathan atque Abyron filij Eliab: Non quoque filius Pheleth de filiis Ruben: surrexerunt contra Moysen: alijque filiorum Israel duceti quinquaginta viri proceres synagoga, & qui tempore consilij per nomina vocabantur. Cumque stertissent aduersum Moysen, & Aaron dixerunt. Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini?

Schisma Chore. Dathan, & Abyron contra Moysen.

Impedimentum itineris per ambitionem.

Ecce autem. Supra ponebatur impedimentum itineris propter populum murmurantem, hic rursus describitur impedimentum itineris per ambitionem Chore pro sacerdotio insurgentis, & diuiditur in tria, quia primo ponitur seditio pro sacerdotio. secundo sacerdotij determinatio infra 17. tertio oneris sacerdotalis impositio infra 18. Circa primum describitur seditio Chore cum sibi adiunctis. secundo murmuratio totius multitudinis ibi. Murmurauit autem omnis multitudo. Prima in tres, quia primo ponitur transgressio culpa. secundo reprehensio iustitia. tertio inflictio poenae. secunda ibi. Quod cum audisset Moyses. Tertia ibi. Locutusque est Dominus. Circa primum. Ecce autem Chore. Hic ponitur murmuratio Chore contra Moysen, & Aaron, qui voluit sibi usurpare sacer-

dotium. origo autem huius seditionis fuit, quod Chore videbat Moysen, & Aaron habere excellentiam super totum populum. ceteri autem erant tanquam subiecti: ambuit igitur excellentiam illam, quam habebat Aaron: erat tamen Chore satis coniunctus consanguinitate Moysi, & Aaron, vt infra patebit.

An ista sint immediate dicta post superiora. Quae. I.

Circa ea, quae dicuntur in hoc capitulo dubitabit aliquis, an fuerint immediate dicta post superiora. Respondendum est non posse cognosci ordinem in his, quia illa superiora sunt precepta. ista autem sunt historice dicta. historie autem ad precepta non apparet aliqua continuatio, nisi exprimat. Dicunt autem aliqui fuisse hoc in monte Sinai, pauco tempore post constitutionem Aaron in sacerdotem summum, & satis rationabile est, quia ibi fuit constitutus Aaron in sacerdotem summum. immediate autem inuideret Chore excellentiam Aaron, & insurgeret conuocando secum alios. si autem alio tempore facta fuisse ista dixerimus, non multum differt.

Quomodo & quare Chore, & Dathan, & Abyron insurrexerunt contra Moysen. Et an pro summo sacerdotio, vel pro principatu populi. Quae. II.

Modus autem huius fuit. Dominus elegerat sibi Leuiticam tribum, vt ministraret reprobatu alijs primogenitis, ideo sic Moyses ex mandato diuino fecit, & constituit Aaron fratrem suum summum sacerdotem, & filios eius sacerdotes minores, Leuitas vero fecit custodes, & portatores vasorum, vt patet supra 3. & 4. capi. populus autem concepit de hoc indignationem, quia contempta cetera multitudine, & omnibus tribubus soli tribui suae, & cognatis suis dedit ministeria, & preposituras Moyses.

Et aliqui dicunt, quod ista indignatio fuit, quia Moyses fecerat hoc, & non indicauerat populo, quod Deus mandasset. Sed falsum est hoc, quia Leu. capi. 3. dicit, quod prima die consecrationis conuocauit Moyses totum populum, & coram eis lauit Aaron, & vestiuit eum dicens, iste est sermo quem Dominus fieri iussit.

Sed dicendum, quod forte non credidit populus Moysi, sed magis putauit, quod ex affectione cognatorum hoc fecerat. Chore autem Leuita de genere Caath doluit, quod Elisapha filius Ozielis preponeret Caathitis, vt patet supra cap. 3. quia Elisaphan erat filius filij minoris Caath, scilicet Ozielis. Chore autem erat filius secundi filij, scilicet Issuar, quare videbatur rationabilius debere preponi. concepto autem odio in Moysen, qui ista Deo mandante disposuerat, non solum volebat sibi debitam Caathitarum preposituram, sed summum sacerdotium ambiebat. Dathan, & Abyron, qui erant de tribu Ruben mori sunt, quia primogeniture ius sibi debitum ex Moysi dispositione transferat ad Iudam, qui figebat tentoria in parte Orientali, vel magis ad Ephraim. de Iuda enim non tantum conqueiebantur, quia Iacob moriens preposuerat Iudam in donis, & imperio ipsi Ruben primogenito, vt habet Gen. 49. c. sed magis conqueiebatur de Ephraim, quia Iosue, q. erat de principalissimis totius tribus Ephraim erat familiarissimus Moysi, & fecit eum ducem primi belli, scilicet contra Amalechitas, vt habetur Exo. 17. cap. Item in his, quae ad Deum pertinebant excellebat Iosue, quia antequam fieret tabernaculum magnum habebat Moyses quoddam paruum tabernaculum, in

Vnde orta est murmuratio Chore, & ambitio eius.

Familiaritas Iosue ad Moysen.

In ostio, cuius apparebat Dominus descendens in nub. in hoc autem nullus introbat, nisi Moyses, & Iosue, vt habetur Exo. c. 3. in multis quoque alijs erat Iosue familiarissimus Moysi, cum dicitur supra 11. c. quod erat minister Moysi electus ex mille.

Et forte isti Dathan, & Abiron, & Hon, qui erant potētissimi in tribu Rubē commoti sunt per Chore ad ambiendum ius primogeniturę, vt Chore mediātibz eis populū facilius commoueret, & poterat hoc esse, quia Rubenite erant propinqui Caathitis, quia vtrique erant ad meridianam plagam, vt patet supra 2. capi. de Rubenitis, de Caathitis supra capi. 3. Item, quia Dathan, & Abiron, quia erant de nobilioribus tribus Ruben habitatē propinquiores tabernaculo.

Rabbi Abraham, Aben Ezra dicit, qd ista insurrectio fuit facta in mōte Sinai, vbi officia distincta sunt, vt patet supra primis tribus capitulis huius libri, & qd isti immediate repugnauerunt, vt senserunt se grauatōs, & satis rationabile est, quia si magno tempore distulissent, non habuissent colorem ad hoc, nec fauorem a multitudine. tunc autem sic, quia nondum animi multitudinis pacati fuerant, ideo tunc erat tēpus accommodatum seditioni contra Moysen, sed non narrantur res semper eo ordine quo aguntur.

Ecce autem Chore filius Issuar. Hic ponitur genealogia Chore, quomodo erat de Leuitis, ponitur etiam genus aliorum, qui cum eo insurrexerunt. erat. n. Chore de Leuitis pronepos Leui, & erat cognatus Moysi, & Aaron, & pater Chore erant fratres ex eodem patre, scilicet ex Caath, vt patet Exo. c. 6. *Filij Caath.* Id est Issuar pater Chore erat filius Caath. Iste Caath habuit quatuor filios, scilicet Amram, Issuar, Hebron, Oziel, vt patet Exo. cap. 6. Chore autem erat nepos Caath ex secundo horum filiorum. *Filij Leui.* Id est Caath erat filius Leui. habuit. n. Leui tres filios, scilicet Caath, Gerson, Merari, Gen. 46. & Exo. capi. 6. vnde Chore erat pronepos Leui, & eodem modo Moyses, & Aaron erant pronepotes Leui, & erant ambo patruelēs Chore, scilicet filij duorum fratrum.

Et Dathan, atque Abiron filij Eliab. Isti duo erāt magni principes in tribu Ruben, & erant fratres ex eodem patre, scilicet Eliab, vt patet hic: ideo magis potuerūt isti duci in aliquam coniurationem simul, quam alij nihil sibi attrinētes. *Hon quoque filius Pheleph.* Iste erat alius princeps de tribu Ruben, & conuenit cum istis in coniurationem contra Moysen, & Aaron.

De filijs Ruben. Id est isti tres principes erant de tribu Ruben, de alijs enim tribubus nulli insurrexerunt causa autem apparet ex suprapositis, *Surrexerunt contra Moysen.*

Quare surrexerunt contra Moysen. Et quod Dathan, & Abiron expresse mouebantur pro summo sacerdotio, sed tacite pro principatu. *Quaest. III.*

VOLENTES ipsi principari super populum, sicut Moyses, vt aliqui dicunt, sed vt patet ex respōsione Moysi nullus appetebat, vel appetere audebat principatū Moysi super totum populum, sed magis appetebant sacerdotium, quod primogenitis debebatur, & apud quos ab antiquo fuerat, vt patet Exo. 24. c. ex dictis ibi. Isti autem, quia primogeniti erant sacerdotium principaliter petebant, tanquam sibi manifeste debitum, & non solum erant primogeniti in tribu sua, sed etiam in toto populo. Isti tamen inrēte intendebant principatū pertinentem ad primogenitūtam accipere, non tamen audebant palam petere, quia Iacob abstulerat principatū a Ruben tradendo illum Iudae. de sacerdotio autem non patebat, ita manifeste, ideo clausus petebant,

& ob hoc Moyses respondit, qd assumerent thuribula, & thurificarent, quod sacerdotibus congruebat: si autem ipsi manifeste populi principatum ambirent nō respondisset eis Moyses, qd iumerent thuribula, quia impertinens erat, sed dedisset aliquem alium modum ad inquirendum, quem Deus elegerit in principem totius populi, sicut dedit modum ad inquirendū, quē elegerit in sacerdotem summum, vt patet. j.

An ista seditio cum esset propter sacerdotium magis debuit esse contra Aaron, quam contra Moysen. *Quaest. III.*

SED tunc dicit aliquis cum isti appeterent sacerdotium, quare dicitur, qd contra Moysen mouebatur? magis enim deberet dici, qd mouebatur? Aarō, qui erat summus sacerdos.

Respondendum est, qd non solum fuit seditio ista contra Moysen, sed etiam contra Aaron, vt patet immediate cum dicitur, cū stetit aduersus Moysen, & Aaron dixerit, cur eleuamini super populum Domini? hic tamen dē, qd insurrexerunt contra Moysen sit enim mentio de ipso, quia erat principalior.

Vel aliter dicendum, qd contra Moysen fuit principaliter seditio istorum virorum, quia licet Aaron esset sacerdos: Moyses tamen eum instituerat, & distribuebat omnes alias preposituras, & ministeria, vnde si alij qua deordinario erat, ipse eam fecerat, & contra eum rationabilior erat querela, ideo isti insurrexerunt contra eum principaliter.

Alique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri. Isti cōgregati sunt cum Chore, Dathan, & Abiron, de qua autem tribu isti fuerint nō exprimitur, quia forte erāt de multis tribubus, & isti non mouebantur principaliter, tanquam vindicare volentes, aliquod ius tribubus suis, sicut intendebant Dathan, & Abiron pro tribu Ruben vindicare ius sacerdotii, & primogeniturę, sed moti sunt isti, quia incitauerunt eos Dathan, & Abiron, vt non solum viderentur insurgere in Moysen.

De istis ducētis quinquaginta viris, quamquam nō cōstet de qua tribu fuerint: constat tamen, quod non fuerunt de tribu Leui, nec Ruben, quia cum postus fuisset Chore de tribu Leui, & Dathan, & Abiron de tribu Ruben, subiunctum est, quod etiam fuerunt alij murmuratores, filiorum Israel, id est de alijs tribubus Israelitarum.

Proceres synagoga. Id est nobiles viri in tota synagoga, scilicet in toto populo: synagoga enim congregationem dicit. dicuntur viri proceres quasi precedentes, quia precedunt alios in virtutibus, & honore, & satis patet ex eo, quod sequitur, scilicet quod isti tempore concilij per nomina vocabantur, vnde facilius poterant mouere multitudinem contra Moysen. in Hebræo dicitur.

Viri famosi. Et ad idem redit, scilicet quod isti erant magni honoris, & status, eo quo sequebatur istos esse famosos in toto populo.

Qui tempore concilij per nomina vocabantur. In hoc denotatur eorum excellentia, quia non vocabantur sub generali nomine plebis, sed distincte vocabatur quilibet horum nominatim, & iste erat magnus honor.

Quomodo diuersimode vocantur ad concilium principes, & tota multitudo. *Quaest. V.*

CIRC A hoc sciendum est, quod ad concilium aliquando vocabatur totus populus, & aliquando soli principes. Interdum vero vocabantur multi alij, qui nō erāt de principibus, & tamen non veniebat tota plebs. Pro vocatione autem

tem populi, & principum sunt diuersi modi supra c. 10. nam erant factę tube argenteę quibus conuocaf multitudo ad ostium tabernaculi, & tunc clangebat multoties. Cum vero semel clangebatur veniebant principes, vt patet supra cap. 10. interdum vero, quādo congregandi erant plures viri ad concilium, quā principes, vocabantur per nomina, & de istis intelligitur id quod habetur hic, scilicet quod isti 250. viri per nomina vocabantur ad concilium.

Aliter dici potest, qd isti viri veniebant semper ad concilium, quando principes congregabantur, & tūc vocabantur dupliciter, scilicet per nomina, & in tuba, principes enim per nomina vocabantur, quod tali die conuenirent ad concilium. deinde vt omnes ad eandem horam conuenirent clangebatur tuba, & veniebant simul, & iste est conueniens modus. Idem idem potest intelligi, quod etiam, quando congregabatur multitudo ad concilium, vocarentur isti per nomina, quia reliqua turba vocabatur solum per tubam. isti vero nominatim, & postea ad clangorem tubarum. & hoc etiam rationale est, quia hic videtur signari, qd ad omne concilium vocarentur isti per nomina.

Cum stetit aduersus Moysen, & Aaron. Isti primo inter se conuenerunt de modo insurgendi contra Aaron, & Moysen, & de modo conuocandi plebem. deinde venerunt aduersus Aaron, & Moysen, & inceperunt durē loqui ista, quę sequuntur contra eos.

Sufficiat vobis, quod omnis multitudo sanctorum est. Increpant hic Moysen, & Aaron, id est satis vobis esse debebat Moyses, & Aaron, quod sitis equales alijs, quare eleuamini super ceteros assumendo preposituras? si. n. dicatis, quod sancti estis, id est appliciti Deo, etiā omnis multitudo sanctorum est, id est totus iste populus est sanctus.

Et potest intelligi dupliciter. vno modo, quod omnes de populo sancti erant, id est Deo appliciti, quia omnibus locutus fuerat dando legem, vel aliter omnis multitudo sanctorum est, id est omnes nos sumus sanctificati Deo, quia sumus primogeniti, sicut Aarō, sed prima sententia magis consonat textui, quia subditur. *Et in ipsis est Dominus.* Id est omnibus eis loquitur Deus, sicut vobis, & omnibus familiaris est dando eis manna, & alia beneficia specialia. non ergo potestis dicere, quod vos sitis specialiter sancti, & ob hoc debeatis preesse.

Cur eleuamini super populum Domini. Id est quare accipitis vobis preposituras subijciendo vobis reliquum populum: eleuati videbantur, quia Moyses preerat toti multitudini, vt princeps, tam in his, quę pertinebāt ad Deum, quam in alijs causis popularibus magnis, vt patet Exo. capi. 18. Aaron autem sacerdos summus erat, & ab omni populo oblationes, & primogenitorum redemptiones accepturus erat. credebant autem isti, quod non mandauerat Deus, sed Moyses ex affectione, & dominandi ambitione ista dixerat, ideo dixerunt cur eleuamini super populum Domini? & nō dixerunt quare eleuauit vos Deus super populum?

Quod cum audisset Moyses; cecidit pronus in faciem: locutusque est ad Chore, & ad omnem multitudinem. Mane inquit notū faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. hoc igitur facite. Tollat vnusquisque thuribula sua: tu Chore, & omne concilium tuum, & hausto cras igne, ponite desuper thymiamā coram Domino. Et quē-

cūque elegerit, ipse erit sanctus. Multum erigimini filij Leui. Dixitque rursum ad Chore: Audite filij Leui. Num parū vobis est, quod separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? Idcirco ad se fecit accedere te, & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiā sacerdotium vēdicetis, & omnis globus tuus stet contra Dominum? Quid est enim Aarō, vt murmuretis cōtra eum? Misit ergo Moyses, vt vocaret Dathan, & Abirō filios Eliab.

Qui responderunt. Non venimus: nunquid parum est tibi, quod eduxisti nos de terra Aegypti, quę lacte, & melle manabat, vt occideres in deserto, nisi, & dominatus fueris nostri? Re vera induxisti nos in terram, quę fuit riuis lactis, & melle, & dedisti nobis possessiones agrorum, & vinearum. an & oculos nostros vis eruere? Non venimus. Iratusque Moyses valde: ait ad Dominum. Ne respicias sacrificia eorū. Tu scis quod ne a sellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitque ad Chore. Tu & omnis congregatio tua, state seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aarō quoque teneat thuribulum suū. Quod cum fecissent, stantibus Moysē, & Aaron, & coaceruassent aduersus eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

Quod cum audisset Moyses. Scilicet quod isti mouebantur contra eum murmurando.

Cecidit pronus in faciem. Id est prostravit se in terram super faciem suam, & hoc fuit ex admiratione, quia forte non intelligebat, quod talia aliquis contra eum dicere posset, aut præsumere, cum ista faceret ex mandato Dei, & publice. Vel potest dici, quod cecidit in terram, vt oraret Deum, quod norificaret populo certitudinem huius rei, & ibi in oratione responsum habuit, quod infra sequitur, scilicet mane norum faciet Dominus, & de Aaron non dicitur an in terram se prostrauerit, sed satis credendum est, quod sic.

Locutusque est ad Chore, & ad omnem multitudinem. Postquam Moyses orauit, & accepit responsum locutus fuit insurgentibus ex parte Dei, & dicitur, quod fuit locutus ad Chore, quia iste principalior erat inter ceteros insurgentes, cum ipse eos commouerit. Dicitur etiam, quod ad multitudinem locutus est, non quidē ad multitudinem totius populi, sed ad multitudinem, quę conuenerat cum Chore, scilicet ad Dathan, & Abiron, & 250. viros synagogę, & ista vocatur multitudo Chore siue concilium eius, & sic dicitur infra ad Chore.

Dathan, & Abiron cōtumacia.

Quaf Moyses cecidit in terram.

Chore. tu & omne concilium tuum. nam multitudo populi non insurrexit tunc, sed postea cū vidit perijisse Dathan, & Abiron, & alios viros incendio, vt patet infra, & tunc ipsa etiam punita est.

Mane inquit notum facit Dominus, qui ad se pertineant. i. nunc non insurgatis volentes vobis vsurpare principatum, quia mane notum fiet, qui pertinent ad Deū, & quos elegerit ad principatum istum.

Dicuntur aliqui pertinere ad Deum, nō quōd magis quidam homines, quam alij ad Deum pertineant, quia quidquid sumus Dei sumus. cum in Deo simus, viuamus, & moueamur, & genus Dei sumus Actuum 17. cap. & non potest magis aliquis ad Deum pertinere, quam quōd totum, quod haber Dei sit, & ipse nihil sibi referret, sed ita est de omnibus: ergo omnes ad Deum equaliter pertinent. dicuntur tamen aliqui pertinere ad Deum quasi alij non pertineant, quia Deus elegit illos ad aliquod ministerium, ad quod alij electi non sunt, & ita accipitur hic, quōd Deus demonstraret, qui pertinebant ad ipsum, id est quos elegerit in ministerium suum.

Et sanctos applicabit sibi. Id est in signo sensibili applicabit ad se eos, quos sanctificauerit. Non accipiuntur hic sancti, id est immaculati, ita quōd sit sensus, quōd Deus applicaret ad se sanctos, id est eos, qui essent mūdiores, sed accipitur sanctus, id est segregatus: Deus. n. segregauerat aliquos ad ministerium suum, scilicet Moysem, & Aaron, & isti erant iam sancti, id est segregati ad hoc, sicut dicimus sanctifica mihi omne masculinum, id est segregata pro me, & quia dubium erat, qui essent isti sancti, id est segregati a Deo, dicit Moyses, quōd Deus applicabit sanctos ad se, id est faciet alij quōd signum sensibile, in quo appareat, qui sunt sanctificati, & applicati Deo. hoc autem erat, quōd Chore cum socijs suis cremaretur, & Aarō cum filijs suis saluaretur, vt patet infra.

Et quos elegerit appropinquabunt ei. Eadē sententia est, scilicet quōd Deus elegit aliquos iam pro ministerio suo quamuis lateat vos: tamen ipse demonstrabit hoc faciendo illos appropinquare sibi: erat autem ista appropinquatio per liberationem a periculo, quod incurturi erant Chore, & socij sui.

Hoc igitur facite. Offerit hic Moyses Chore, & socijs suis quoddam experimentum, quo cognosceretur quem elegerit Deus ad sacerdotium istud, de quo cōtendebatur: Chore autem cum socijs suis libenter acceperat experimentum, quia Deus excecauerat corda eorum, vel forte non fecerunt hoc libenter, sed vercundia ducti. erubuerunt enim non suscipere oblatum experimentum, quia viderentur fouere iniquam causam, sicut in litigijs manifeste turpitudinis est nolle iurare, nec iuramentum alteri parti deferre: subierunt ergo hanc probationem. *Tollat vnusquisque thuribula sua.* iste est modus quo inquireretur veritas. s. q. quilibet horum offerret thymiamam, & cum eis Aarō. Dicitur autē de oblatione thymiamatis, quia prendebat hic de sacerdotio: ideo fuit conueniens dari experimentum in aliquo opere sacerdotali, & istud erat offerri thymiamam.

Quare non iussit Moyses, vt facerent Chore, & socij sui aliquod sacrificium, seu actum sacerdotalem, sicut iussit de thymiamate. Quæst. VI.

SED tunc dicit aliquis quare non offerebāt holocaustum, vel aliquod sacrificium, quia eodē mō erat istud opus sacerdotale? Respondendū est, q. Moyses voluit tradere experimentum leuicus, quōd haberi posset: in sacerdotibus autē non erat aliquod ministerium ita leue: nā offerre sacrificia

erat magne occupationis, & sumptus. si autē omnes isti deberent offerre sacrificiū fecissent magnos sumptus, quia erant plures, q. 250. viri, vt patet in litera, & superfluum erat tot fieri sumptus, cum experimentū posset haberi sine sumptibus. oblatio autē thymiamatis non requirebat occupationem aliquam, & nullos sumptus, ideo melius fuit offerri thymiamam, quam sacrificium. Item voluit Moyses facere experimentum, quod factum est in Nadab, & Abiu: ipsi enim eū obtulissent ignem alienum a Domino combustum sunt Leui. c. 10. quia egressus fuit ignis de altari: ita cum isti offerrent thymiamam accipientes ignem de altari egredieretur ignis contra eos, & sic factum est. vnde erat valde conueniens modus iste.

Quare non incenderunt lucernas. Quæst. VII.

SED adhuc dicit aliquis, quare non incenderūt lucernas candelabri, quæ erant ministratio sacerdotalis, quam solum faciebant Aaron, & filij eius, & simul fiebat cum incensione thymiamatis? Exo. 30. c. & ibi poterant incendi ab igne candelabri, sicut combusti sunt ab igne altaris.

Respondendum est, q. non conueniebat hoc, sicut oblatio thymiamatis, quia Moyses volebat, q. omnes isti viri, qui insurrexerant contra eum, & Aaron, subirent istud experimentum, sed non poterant oēs incendiare lucernas candelabri, quia ille erant paucæ. s. solum septem. Exo. 25. c. ideo aliqui eorū solum ministrarunt & combusti fuissent: alij autē nequaquam in oblatione vero thymiamatis oēs poterant ministrare simul, ita q. quilibet portaret suum thuribulum, sicut dixit eis Moyses, & oēs simul incenderentur. Item non conueniebat, q. oēs introirent, vel aliquis eorum ad ministrandum in candelabro, quia Moyses voluit dare tale experimentum in quo pauciores ceremonie infringentur, quam infringi poterant. si autē diceret, q. isti ministrarent in candelabro infringentur duas ceremonias: prima erat, q. vsurparet sacerdotalem ministrationem. secunda q. ingrederentur intra tabernaculum: nulli enim, nisi sacerdoti licebat ingredi in illud: offerendo autem thymiamam solum infringebat vna ceremonia. s. q. offerebant thymiamam, vel vt melius dicatur, q. attemptabant offerre illud, nam antequā ipsi ingrederentur in tabernaculum comburendi erāt, scilicet q. acciperent ignem de altari holocaustorum ad imponendum thuribus, magis ergo cōuenit ministratio thymiamatis, quam incensio lucernarum.

Quare non obtulerunt panes propositionis. Quæst. VIII.

SED adhuc dicitur quare non obtulerunt isti viri panes propositionis, quia ista etiam erat sacerdotalis oblatio: solum quippe sacerdotes conficiebant panes istos ex massa, & coquebant, atque disponebant in mensa propositionis de quo Leui. c. 24. ita ergo poterant experiri in hoc, sicut in ceteris ministracionibus. Respondendum est non fuisse conueniens: primo quia isti panes non ponebantur quotidie coram Domino, sed in diebus sabbatorum, ita q. in quolibet sabbato ponerentur 12. recentes panes, & tollerentur 12. veteres. Leui. 24. c. ideo non posset fieri istud experimentum, nisi in diebus sabbatorum, & forte nō erat dies sabbati illa in qua fecit istud experimentum Moyses: ideo non posset experiri in oblatione panum propositionis. Item Moyses volebat omnes istos insurgentes petire in ministrando, & ad hoc omnes simul ministrare debebant. in oblatione tamen panum non poterant omnes simul ministrare, quia solum

erant 12. panes ponendi super mensam Leui. cap. 24. ergo non fuit conueniens ministratio ad experimentum. Item Moyses volebat istud experimentum, vt quando illi viri accederent ad altare holocaustorum assumpturi prunas, ignis egrediens de altari combureret eos, vt in eo punirentur in quo ministrabant. si autem offerrent panes super mensam propositionis. non erat ibi aliquis ignis, quo cremarentur: ideo magis conueniebat, q. offerrent thymiamam, & cremaretur ab igne, quem assumerent, quam q. satis potuisset fieri, quōd cum isti viri ingrederentur in tabernaculū ad ministrandum super mensam propositionis egredieretur ignis de altari holocaustorum, & combureret eos transeuntes. sic factum est de Nadab, & Abiu. nam ipsi non perierunt ab igne quem assumpserunt, quia ille erat ignis alienus, sed cum assumpserunt illū, & transierunt apud altare holocaustorum, egressus fuit ignis de altari, & combussit illos Leui. c. 10. Ex predictis tamen magis conueniens apparet experimentum istud debuisse fieri in oblatione thymiamatis, quam in aliquo alio.

Tollat vnusquisque thuribula sua. Moyses intendebat, vt omnes isti insurgentes perirent, quod non fieret si non ministrarent simul. nam si quidam primo ministrarent, & comburerentur, residui ministrare nollēt, & quia omnes isti insurrexerunt atque erāt digni pena, voluit Moyses omnes simul offerre, & comburi, ideo dixit, quōd omnes acciperent thuribula.

Poterat autē apparere alia causa ad hoc, quia Moyses dicebat, quōd Deus monstraret, qui pertineret ad eum, & segregaret electos suos, & quia si quidam eorum solum offerrent non posset apparere, qui erant electi a Deo, quia forte relinquerentur alij non offerentes, quos Deus elegerit. fuit ergo conueniens, vt omnes simul offerret thymiamam. obtulit autem illud Chore cum 250. viris. nam Dathan, & Abiron non obtulerunt, nec venire dignati sunt ad præceptū Moysi, sed magis Moyses iuit ad eos, vt patet infra.

Vnde habuerunt Chore, & socij sui 250. thuribula ad thymiamam offerendum, & an essent de thuribus Sanctuarij. Quæst. IX.

DICIT autem aliquis quomodo habuerunt isti thuribula ad offerendum simul, quia erant multi viri?

Respondet aliquis, q. in Sanctuario erāt thuribula multa, de quibus acceperunt isti viri singuli pro se, & patet, quia præter vasa, quæ fabricauit Moyses a principio in tabernaculo, multa alia oblata sunt, sicut in dedicatione altaris cū obtulerunt duodecim principes de quibus supra c. 7. ita etiam alij populares offerrent vasa, ita vt essent multa de thuribus, & alijs generibus vasorum. Respondendum est non stare, quia ista vasa Sanctuarij non daret Moyses viris istis ad offerendū thymiamam, quia dicitur hic, q. vnusquisque assumeret thuribulum suum. si tamē darentur de Sanctuario non essent thuribula virorum illorum.

Aliquis autē aliter arguet. q. thuribula Sanctuarij erant argentea: thuribula autē istorum virorum erant ænea, vt patet infra in litera, & ob hoc affixa sunt inter laminas altaris holocaustorum, quod erat æneum. nō erant ergo de thuribus Sanctuarij.

Respondendum est falsum præsupponi. nā si aliqui essent aliqua thuribula ex auro, vel argēto ad magnā solennitatem: tamen thuribula Sanctuarij erant ænea, quia ista sunt, quæ vocantur ignium receptacula, & ponuntur in altari holocaustorum, vt declaratum est Exo. 27. c. omnia tamen vasa altaris ipsius ænea sunt, vt patet eo. c. in hoc igitur non est credendum, quōd

thuribulum Aaron fuerit excellētius thuribus aliorum virorum in materia. Illud tamen erat pertinens ad Sanctuarium. thuribula vero illorum virorum nō pertinebant ad Sanctuarium. Hoc autem solidius patet ex litera, quia thuribula istorum virorum non erant sanctificata antequam ipsi offerrent in eis. thuribula autem Sanctuarij erant sanctificata a principio. ergo non erant illa de thuribus Sanctuarij. Primum patet, quia infra dicitur, q. thuribula istorum sanctificata sunt in mortibus peccatorum, cum obtulerunt incensum in illis, & ob hoc affigenda erant altari, in quo innuitur, quōd ante oblationem illam non erant sanctificata, alioquin non dicerentur sanctificata in mortibus peccatorum. Secundum patet, quia omnia vasa, q. erant in Sanctuario immediate, vt consummatum est, fuerunt sanctificata, & vnctā oleo sancto, vt patet Exo. 31. & 40. ca. ergo si fuissent ista thuribula Sanctuarij iam essent sanctificata.

Dicendum igitur, q. non erant, sed pertinebant ad viros illos: quilibet enim illorum adduxit suum thuribulum: leuiter enim illa fieri poterant ex ære. & credendum est, quōd ipsi fecerint forte ante hoc cum inceperunt conspirare propter sacerdotium, vel postquam dixit hoc Moyses. nam leuiter ista fieri poterant.

Tu Chore, & omne concilium tuum. Dicit eis, q. offerant thymiamam ad prædictum experimentum. vocauit autē concilium Chore 250. viros: non q. Chore esset excellentior omnibus, sed quia ipse ad hoc omnes concitauerat, & erat in hoc principalior.

Et hausto cras igne ponite desuper thymiamam. Id est accipiat cras ignem in thuribus vestris, & ponatis desuper thymiamam ad cremandum coram Domino. Accipitur hic haurire, id est assumere, vel imponere: magis autem pertinet hoc ad liquida, quam ad arida, qualis erat ignis in prunis, & dicebantur isti haurire ignem, quia assumpturi erant prunas de altari holocaustorum in thuribus suis, & super illa imposituri thymiamam ad emissionem odoris coram Domino. Erat autē ordo in hoc, q. non affluebantur prunæ, & ponebatur incensum in eodem loco, sed extra tabernaculum in altari holocaustorum erat ignis continuus Leui. c. 6.

Intra tabernaculum autem non erat ignis in prunis, sed in lucernis, qui non proficiebat ad cremandum thymiamam: affluebatur ergo exterius ignis. altare aut thymiamatis erat intra tabernaculum, & ibi cremabatur incensum, ideo cum accepissent sacerdotes prunas exterius in thuribus portabant interius ad altare thymiamatis, ibi superponentes thymiamam prunis, & hoc erat incendere thymiamam coram Domino.

Et quemcunque elegerit ipse erit sanctus. i. in ista oblatione apparebit quem Deus eligat ad istud ministerium, quia dabit signum sensibile cremando impios, & cōseruando rectos corde. Ille autem quem Deus hic elegerit erit sanctus, id est apparebit manifeste segregatus a Deo ad istud ministerium, & tunc non erit ratio querelæ in aliquo, quare non eligatur, quia Deus hoc facit. *Multum erigimini filij Leui.* Hic ponit increpationem Moyses contra Chore specialius, quā cōtra alios, quia ipse incitauerat illos ad hoc, ideo dicitur est supra tu Chore, & omne concilium tuum. Item maior ratio erat increpationis contra Chore, quam contra ceteros: erat enim Chore de ministris vasorum, Alij autem nullam ministrationem, vel præpositurā habebant, & est sensus, multum erigimini filij Leui, id est satis vobis esse debebat, q. facti fuissetis ministri sacrorum vasorum, quia adhuc innummum sacerdotiū vultis, vel multum erigimini. i. non solum erigimini me, & Aaron, sed et Deum, q. ista instituit, & hoc significat. j. cum dixit, quid est Aaron, vt murmuratis Deum, q. d. murmuratio vestra non est Deum, sed Deum

Conditio
hominum
iratorum.

Deum. Est autem iste modus loquendi subfannato-
rius. & grauis: pectinet aut ad homines multum ira-
tos. s. q. cum responderint alicui rationabiliter, ad ex-
tremum non potentes continere iram suam effun-
dunt aliqua verba iracundie, & ita erat hic, quia primo
rationabiliter respondit, deinde subfannauit, & loquitur
ad omnes filios Leui, quia peccante vno arguebat
omnes, non quidem peccauit nunc alius de Leuitis
præter Chore, nec apparebat quisquam ei fauens. eo
tñ insurgente q̄ omnes filios Leui locutus est Moyses,
sic factum est in peccato Achan. nam ipso furante de
anathemate Iericho, dixit Deus, q̄ Israel furatus fue-
rat, & peccauerant, & absconderant in tabernaculis
suis: erat tñ vnicus vir faciens hæc, vt patet Iosue ca. 7.
Dixitque rursus ad Chore. Hic conuincit rationabiliter
Moyse ipsum Chore, q̄ male ambuisset summum
sacerdotium: satis enim ei esse debuisset, q̄ fuerat se-
gregatus in ministerium Sanctuarij cum alijs Leuitis:
iō non debebat ambire sacerdotiū, dicitur hic, q̄ dixit
rursus. i. Moyses cessauit a prima locutione, & iterū
locutus est ad Chore. Causa est quare fuerit bis locu-
tus, quia in fine primæ locutionis Moyses commotus
zelo Dei excandescebat in iram, iam loquens verba
dura contra Chore, & ne progrediretur ad duriora
continuit se atque cessauit loqui, quia res ista non erat
agenda tumultu verborum, & increpatione, sed ratio-
nabili, & conuincente redargutione. Cessauit ergo, vt
pacata iracundia inciperet iterum arguere rationa-
biliter. *Audite filij Leui.* Loquitur hic Moyses ad om-
nes Leuitas, quia q̄ nullus eorum faueret Chore in
incepro crimine: tamen aderant Moyse audientes, que
dicebantur, & ad hos omnes fuit locutus Moyses.

*Num parum vobis est, quod separauit vos Deus Israel ab
omni populo.* i. sufficere vobis debuisset, immo magis, q̄
sufficere, q̄ Deus separauerit vos a reliquo populo,
eligendo vos in ministros, & nullum de toto populo,
ideo etiam si nihil ulterius honoris, aut preposituræ
tribuisset, contentari debuissetis, dicuntur Leuitæ se-
parati a reliquo populo, quia non accipiebatur sum-
ma Leuitarum cū summa popularium, sed seorsum:
etiam, q̄n computabantur Leuitæ, non accipiebatur
summa ab eisdem annis a quibus in popularibus, sed
populares a 20. anno computabantur, Leuitæ autem
ab vno mense, & supra, & rursus in alijs computatio-
nibus a 30. anno supputabantur. Item computatio eor-
um non erat ad eadem officia, ad que computatio
popularium, vt quia populares computabatur pp bel-
la, & loca castrametationum, & similia opera, Leuitæ
autem ad cultum Sanctuarij computabantur. de his
omnibus patet supra c. 1. & 3. *Et vnxit sibi, vt seruiretis
ei in cultu tabernaculi.* Dicitur Deus vnxisse Leuitas. i.
dedicasse pro cultu suo, non quidem, q̄ esset in eis
facta aliqua vnctio in oleo sancto, sicut erat in sacer-
dotibus. nam sacerdotes vngebantur in sanguine, &
oleo sancto, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. c. in Leuitis au-
tem simplicibus non fiebat aliqua vnctio in oleo san-
cto, vel in sanguine, sed solum fiebat leuis expiatio la-
uando eos aqua lustrationis, & radendo omnes pilos
corporis ipsorum, atque offerendo coram Domino, vt
patet. s. ca. 8. dicuntur tñ vncti Dño. i. dedicati ei. *Vt
seruiretis in cultu tabernaculi.* i. seruiretis ad ministrandū
in tabernaculo; vel subteruiretis ministrationsi taber-
naculi: non est. n. intelligendum, q̄ Leuitæ facerent
aliquam ministracionem in sanctuario, quia ipsi non
offerebant sacrificia, nec thymiama, nec panes propo-
sitionis, nec disponebant lucernas in candelabro. Ista
tñ erant solum ministraciones sacerdotales in Sanctua-
rio, & siquis Leuitarum accederet ad eas moreretur,
s. c. 3. & 7. 18. Dicendum ergo, q̄ Leuitæ solum habe-
bant ministracionem in custodiendo omnia vasa San-

ctuarij, & portando illa in itinere, cum portanda eēt
castra, & castrametatio in circuitu tabernaculi, vt pa-
tet supra c. 1. omnes aut alię ministraciones erant sa-
cerdotales. ideo non dicitur hic, vt seruiretis in tabernacu-
lo, sed vt seruiretis in cultu tabernaculi. i. seruire in ser-
uitio tabernaculi. seruire enim in tabernaculo est fa-
cere aliquam ministracionem in eo, & hoc ad solos
sacerdotes pertinebat. seruire aut in cultu tabernaculi
est seruire ad seruitium tabernaculi. s. subministratio:
in quo innuuntur duę ministraciones, vnaque erat in
Sanctuario, & erat principalis. alia que erat precedens
ad illam, & vocatur subministratio: istam secundam
habebant Leuitæ, primam vero sacerdotes. nam sacer-
dotes offerebant sacrificia in altari, & ministrabant in
reliquis vasis sanctuarij, Leuitæ aut subministrabant. i.
seruebant ad hanc ministracionem custodientes vasa
in quibus ministrabant sacerdotes, & portando illa
in via atque excubando in circuitu tabernaculi, ne ali-
quis extraneorum accederet. *Et staretis coram frequen-
tia populi.* i. staretis coram tota multitudine Israelitarū
in ministracione in his, que supra posita sunt, vel vt
magis fuit tempore Dauid in officijs ianitorum, &
cantorum ministrarent. de quo primo Paral. capi. 23.
vsque ad 26. & dicuntur stare coram multitudine po-
puli, quia ipsi erant tanquam ministrantes, & omnes
populares tanquam attendentes, vel stabant coram
multitudine, quia Leuitæ magis accedebant ad Deū
castrametantes in circuitu tabernaculi. populares aut
non accedebant illuc, & siquis accederet moreretur
supra c. 1. *Et ministraretis ei.* Non in aliqua ministra-
tione, que esset intra Sanctuarium, sed in portando
Sanctuarium cum vasis suis, & custodiendo, atque ca-
strametando in circuitu illius. *Idcirco ad se fecit accedere
te, & omnes fratres tuos.* Loquitur principaliter ad Cho-
re, quia ipse erat, qui insurgebat, & nullus alius nunc
apparebat insurgens, vocantur aut fratres Chore om-
nes de alijs familijs Leuitarum. erant enim tres fami-
lię. s. Caathitarum, Meraritarum, & Gerisonitarum su-
pra 3. & 4. c. & principaliter vocantur hic fratres Cho-
re Caathite, quia de stirpe Caathitarum fuit Chore;
cum Caath fuisset atus eius. *Vt vobis etiam sacerdotium
vendicatis.* Quasi dicat non elegit vos ad hoc, vt præ-
ter ea, que vobis dedit vos adhuc vendicaretis. i. app-
ropriaretis vobis sacerdotium. q. d. non fecit omnes Le-
uitas sacerdotes, vos autem vendicantes hoc facitis q̄
eius ordinatione. *Et omnis globus tuus stet coram Domino.*
Idest nunquid ad hoc elegit Leuitas, vt omnis multi-
tudo, que nunc tecum est, stet coram domino? i. minist-
ret coram eo. q. d. non, quia multitudo tua est homi-
num popularium: Deus autem non elegit ad mini-
strandum sibi populares, sed solā tribum Leui. stare
enim coram Domino est ministrare in Sanctuario, q̄
sue in altari holocaustorum aliquis ministraret, siue
in altari thymiama, vel in candelabro, aut mensa
propositionis semper dicebatur esse ministratio corā
Dño, quia in omnibus his locis erat Deus specialiter.
Quid est autem Aaron, vt murmuratis contra eum? q. d. mur-
muratio ista non est q̄ Aaron, sed q̄ Deum, q̄ non est
Aaron aliquis q̄ quē possitis murmurare, cū sit paruę
excellentię, sed murmuratio v̄ra magis est q̄ Deum, q̄
ordinauit hæc, iō cauere a murmuracione. ita dixerunt
iterū Moyses, & Aaron Israelitis. audiui murmur v̄m
q̄ Dñm. nos vero quid sumus? quia multastis q̄ nos? &
iterum nō est q̄ nos murmur vestrū, sed q̄ Dñm Exo.
16. c. in quo innuit Moyses, q̄ murmuratio ista erat
magis q̄ Aaron, q̄ ipsum, quia isti murmuratores
moueabant pro summo sacerdotio, quo fungebatur
Aaron. dicebatur tamen supra, quod mouebantur
contra Moyse, quia ipse disposuerat omnia hæc, ideo
videbat magis in culpa si aliqua inordinatio hic erat.

Misit

Misit ergo Moyses, vt vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab.
Hoc dicitur, quia Chore venit contra Moyse cum
250. viris proceribus synagoge, & ad istos dixit Moy-
ses, tu Chore, & omne concilium tuum. Dathan autē,
& Abiron non venerunt cū eis, sed reuult Chore quō
etiam illi peterent eadē, que ipse petebat, ideo Moy-
ses misit ad vocandum illos, & hoc propter duo. pri-
mo, vt videret an ipsi insurgerent contra Aaron, sicut
Chore, & alij viri. secundo vt ipsi subirent eandē cō-
ditionem, quam subierant alij. s. q̄ acciperent thuri-
bula, & offerrent thymiama. Illi autem venire nolue-
runt, vt infra patet, nec etiam venerunt sequenti die
ad offerendum thymiama cum alijs, ideo non fuerūt
combusti in offerendo, sicut Chore, & 250. viri, sed
terra absorbit eos, vt infra patet. dicitur hic, q̄ voca-
uit Moyses Dathan, & Abiron: etiam intelligendum
est de Hon filio Phelaph, qui erat de tribu Ruben, si-
cut isti duo, vt patet supra, & iste etiam venire contē-
psit. misit autem Moyses ad vocandum istos, quia cō-
petebat ei hoc ex auctoritate. ipse enim erat princeps
totius populi, & poterat vocare omnes alios princi-
pes cum vellet, vt patet Exo. 18. & Deuter. c. 1. vbi cō-
stituitur ipse super omnes alios, & supra 10. c. dicitur
de modo quo Moyses vocare debebat principes mul-
titudinis ad concilium clangendo tuba. *Qui responde-
runt, non venimus.* i. nolimus venire ad mādatum tuū,
Iste erat primus actus directus ad vendicandum prin-
cipatum multitudinis. s. repugnare mandato princi-
pis, & quia isti conspirauerant ad hoc, primo fuerunt
inobedientes principi. *Nunquid parum est tibi.* Hic pō-
nitur causa quare non debeant obedire Moyse, & q̄
Moyse sit iniuste principans. q. d. nunquid, apparer
tibi, q̄ parum malum feceris nobis educendo nos de
Aegypto? q̄ adhuc vis dominari super nos? q. d. iniuste
facis, ideo nolimus tibi obedire. *Quod eduxisti nos
de terra, & melle manabat.* Isti ponebant ex op-
posito proprietates terrarum: Deus enim dixerat, q̄
duceret illos in terram fluentem lacte, & melle, que
melior erat, quam terra Aegypti: ipsi autem retorque-
bant dicentes, q̄ fuerant educti de terra fluente lacte,
& melle in terram solitudinis, & hoc prouenerat ex
malo regimine Moyse, ideo valde nocuerat eis, & q̄-
tum ad hoc habebant quandam colorem dicendi, q̄
verum est meliorem esse Aegyptum, quam terram
deserti, & tamen melior erat terra promissionis. ipsi
autem, quia nondum viderant terram promissionis
dicebant meliorem esse terram Aegypti, & conque-
rebantur. *Vt occideres nos in deserto.* Idest fecisti hoc,
vt nos occideres. Non autē est sensus, q̄ Moyses ad istā
intentionem faceret, vt morerentur Israelitę in deserto.
nam si hoc crederet lapidasset eum, vel saltem
attentassent lapidare, sicut attentauerunt lapidare Iosue,
& Caleb supra 14. c. & lapidauissent, nisi Deus de-
fenderet: etiam non erat verisimile, q̄ ad istum finem
eduxisset Moyses populum de Aegypto, quia hoc mō
non solum populus moreretur, sed etiam ipse, sed ac-
cipitur, q̄ eduxit eos in solitudinem, vt occideret, idest
eduxit eos, & ex hoc sequebatur eorum occisio per
in discretionem Moyse. Et hoc modo conqueruntur
sepe, q̄ eduxit eos Moyses in solitudinem, vt occide-
ret sic omnem multitudinem, & iumenta Exo. 16. &
18. & infra 20. & 21. c. non solum autem Moyses erat
viruperabilis si aliquod malum egisset ex intentione,
sed etiam si egisset ex imprudentia, quia incipiens tā
arduum factum, scilicet educens tantum populum
de Aegypto non debebat ignorare inconuenientia,
maxime ea, que apparebant. secus autem si ipse adhi-
bita diligentia euitasset omnia, que poterant euitari,
& postea sequeretur aliquid multum per accidens. il-
lud. n. nō erat sibi imputabile. Isti. n. bene arguebat si

A incurrisse aliqua mala inuitabilia regimine Moyse.
nam quamquam tunc parerentur, ad vltimum habi-
turi erant terram promissam. Item si aliqua damna
tunc pariebantur, non proueniebat ex indiscretionem
Moyse, sed ex voluntate Dei punientis populum pro
delictis suis. *Nisi, & dominatus fueris nobis.* i. nō sufficit
tibi, q̄ fecisti nobis malum educendo nos de terra bo-
na in terram miserimā, nisi etiam impoteris nobis
aliud malum premendo nos seruitute? q. d. sufficere
tibi debuisset. *Re vera induxisti nos in terram, que fuit vi-
uis lactis, & mellis.* Ista litera per contrarium est legē-
da, & est sermo conuiciantis quasi dicat, cerre tu in-
duxisti nos in terram optimam habetē melle melle lactis,
& mellis, ideo potes nobis dominari. q. d. ita vis do-
minari ac si induxisses nos in terram lactis, & mellis.
tūc enim poteras dominari nostri, quia fecisses nobis
gratiam magnam, ducendo nos in talem terram, pro-
pter quod obligaremur seruire tibi: nunc autem nihil
tale fecisti, quid ergo vis dominari. *Et dedisti nobis
possessionem agrorum, & vinearum.* Idest vel nunquid de-
disti nobis agros, & vineas, vt pro his reamur serui-
re tibi? q. d. nihil horum. ergo impie agis volendo do-
minari. *An & oculos nostros vis eruere.* Idest nunquid
preter hæc omnia mala, que fecisti nobis vis eradicare
oculos nostros subiiciendo in seruitutē tuā? quod est
grauē malum, sicut eradicatio oculorum, ideo constat
vnicum esse dominium tuum, vel aliter an oculos vis
eruere. i. nūquid vis excecāre nos faciendo intellige-
re, q̄ bene in omnibus his feceris. q. d. non consencie-
mus. nam male in his fecisti. in Hebræo habetur. *Si
oculos virorum ipsorum erueres non iremus.* Quod dupli-
ter intelligitur. vno modo, q̄ sit iuramentum Dathā,
& Abiron, & est sensus etiam si oculos nobis erueres
non iremus ad mandatum tuum: dixerunt tamen in
persona aliorum, quia aliqui stulti non audent in per-
sona sua iurare imprecando malum, quia timent eis
immediate euenturum, ideo dixerunt si erueres oculos
virosum ipsorum. s. qui tecum sunt non iremus. i.
etiam si erueres oculos nostros: stultitia autem ista in
non imprecando sibi mala manifesta est. nam etiam
sancti viri sepe imprecati sunt mala sibi conditionali-
ter iurando, vt patet Psal. 7. s. si feci istud, & si est iniq-
tas in manibus meis, decidā merito ab inimicis meis
inanis. persequatur inimicus animam meam, & c. alij
etiam sancti sic imprecabantur. istum sensum tenet
Ra. Sa. sed non multum conuenit. Alio modo est sen-
sus, q̄ dicant isti pro senioribus Israel, qui sequebatur
Moyse, & est sensus etiam si erueres oculos virorum
ipsorum. i. etiam si omnes seniores verbis tuis exce-
cāres, vt faceres eos intelligere, q̄ bene feceris in his
omnibus, non ibimus ad mādatum tuum. sed melior
sensus est literę nostrę: litera enim hebraica interdū
multum improprie loquitur, nisi interpretemur eam
in conuenientem formam. *Non venimus.* Ista est cō-
clusio ipsorum, idest nullo modo volumus ire ad mā-
datum tuum. *Iratusque est Moyses valde.* Quia isti repu-
gnabant ordinationi Dei, & de bono malum dicebāt.
ipsi enim improperebant Moyse tanquam appeteret
dominium super totum populum, sed magis erat de
contrario, quia ipse petiuit tolli a se onus illud, vel q̄
Deus occideret eum supra c. 11. Item improperebant
Moyse, q̄ premeret eos seruitute cum dicerent, an &
oculos nostros vis eruere. Moyses tamen nullum
prelerat, quia imperium eius erat valde mansuetum,
cum ipse esset mitissimus super omnes, qui morabā-
tur in terra. s. 12. c. & ex hoc habuit causam valde ira-
scendi Moyses petens aliquo modo vltionem de eis.
Aut ad Dominum. ne respicias sacrificia eorum. Hoc po-
test intelligi dupliciter. vno modo quantum ad expi-
mentum, quod facturi erant sequenti die in thymia-
mate

Officiū Le-
uitarū, qd
esset.

mate offerendo, & istud vocatur sacrificium large. dicitur autem, quod Deus non respiciat sacrificia eorum, id est non accipiet ea ad hoc, quod non inferat eis aliquam penam, sed magis crementur cum obtulerint, & sic factum est. Alio modo est sensus, quod non referatur ad sacrificia, que isti facerent, quia isti facerent cum essent diuites, ne propter illa dimitteret poenas debitas. si ad sacrificia uorum respexeris remittes eis poenas, vel dilatabis tempus puniendi, sed non est rationale. nam si isti peccassent ex passione, vel ignorantia rationale erat, ut remitteres eis per sacrificia: peccant tamen ex malitia, quia cum nihil malum eis fecerim, & ipsi hoc cognoscant, iactant impropria super me, & hoc signat litera sequens. Tu scis, quod nec a sellum quidem acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Ra. Abra. Aben Ezra dicit, quod sacrificia veteris legis secundum se non faciebant perfectam remissionem peccatorum, sed dilatabant punitionem ad futura tempora. de Chore autem Dathan, & Abiron dicit, quod fecerant magna sacrificia, quia diuites erant antequam committerent hoc, & si Deus ista sacrificia acceptasset, non puniret peccata eorum immediate, sed reseruaret ad futura tempora. Moyses autem volens, quod appareret vindicta Dei super istos, ut videretur, quod contra Deum egerant, & institutio, quam ipse fecerat non erat a se, sed a Deo, ideo orat, ut non acceptentur sacrificia eorum ne pena dilatetur: Sed non stat conuenienter dictum, quod ipsi fecissent sacrificia magna ante hoc peccatum, & peteret Moyses ista non acceptari, ne dilataretur pena, quia dato, quod Deus acceptasset sacrificia eorum, si postea peccarent non proficiebant quidquam sacrificia illa ad remissionem peccatorum futurorum, sed ad preterita, ideo necesse est dici, quod fecissent isti sacrificia, vel facere intenderent, postquam peccauerunt. Moyses, que si acceptarentur Deus remitteret penam, siue dilataret ad alia tempora, & hoc erat contra intentionem Moysi. Tu scis quoniam, nec a sellum quidem unquam acceperim ab eis. Hic probat Moyses, quod Deus non debeat remittere, vel dilatare penam ipsorum, quia peccauerunt per malitiam, nam nihil horum, que dicebant erat verum, & conquerebantur valde, & quia ipsi principaliter conquerebantur de duro dominio dicentes, quod volebat erueri oculos ipsorum. respondet dicens, quod Deus sciebat hoc esse falsum, quia nunquam acceperat ab eis quidquam, nec etiam a sellum, qui est parui valoris. Et tanguntur hic duo. scilicet de a sellum, & de afflictione ipsorum, quia duri domini premissit subditos dupliciter. accipiendo bona ipsorum, vel iubendo eis opera difficilia, & imponendo penas grauissimas. primum excludebat Moyses, dicens quod nunquam acceperat ab eis, nec a sellum. etiam a sellum, qui erat parui valoris nunquam acceperat ab his, qui conquerebantur de grauitate domini. secundum excludit cum dicitur. Nec afflixerim quempiam eorum. Imponendo eis onera graua, vel infligendo penas duras. Cum autem dixit supra, quod non accipit ab istis a sellum, non solum est intelligendum, quod ab istis non acceperit, sed nec etiam ab alijs, & non solum non accipiebat ab eis quasi exactor, vel violenter premens, sed etiam non acceperat sponte oblatum in munera, quia ipse nimis increpuit acceptionem munerum in iudicijs, quia excecat oculos, & mutat verba iustorum Exo. 23. & Deuterio. 16. c. Non ergo acciperet ipse villo modo.

Dixit quoque ad Chore. Cum non venerunt Dathan, & Abiron ad mandatum Moysi manebant soli Chore, & socij sui 250. viri, & ad istos locutus est, ut subirent experimentum, quod supra dixerat de accipiendo thuribula, & offerendo thymiamam.

Tu, & omnis congregatio tua. Loquitur ad Chore, &

Sacrificia veteris legis quid esse ferebant secundum Aben Ezra.

Duri domini dupliciter premissit subditos.

250. viros, qui erant in congregatione Chore, quorum ipse erat caput in conuersione hac, quia Dathan, & Abiron non venerant. State seorsum coram Domino. Hic ponitur experimentum ad sciendum quem Deus eligeret in summum sacerdotem, & quia tunc Aaronungebatur summo sacerdotio, ipse debebat certare cum his offerens thymiamam, & ut cognosceretur quod Deus acceptaret legregandi erant, scilicet Aaron in partem vniam, & Chore cum socijs in partem altera.

State seorsum coram Domino. Id est, state diuisi ante altare. dicebantur stare coram Domino cum ministrarent coram eo, & quia ministratio thymiamatis exigebat primo offerri prunas de altari holocaustorum: necesse erat, ut isti starent coram Domino. scilicet coram illo altari. & non accipitur hic coram Domino pro altari thymiamatum, quia pena non erat infligenda, nec appariturum signum coram altari thymiamatum, sed in assumptione ignis de altari holocaustorum.

Et Aaron die crastino separatim. Id est etiam Aaron stabit coram Domino, ut videatur an eligat vos, vel illi. erit tamen separatus a vobis, & hoc die crastino. non solum refertur dies crastinus ad Aaron, sed etiam ad Chore, nam non est sensus, quod vna die ministraret Chore cum socijs suis, & alia die Aarō, quia adhuc posset dici aliquam fraudem intercidere, & non appareret experimentum. Si autem omnes simul ministrarent, & cremarentur Chore cum socijs suis, Aaron vero esset illeus, appareret manifestum diuinum iudicium, & electio Aaron, ideo sequenti die vtrique simul oblaturi erant thymiamam: & patet adhuc magis, quia dicitur Chore cum socijs suis in partem vniam, & Aaron separatim. si tamen non offerret eadem die non posset Aaron esse separatus, & Chore in partem alteram, quia separatio semper presupponit simultatem existendi separatorum. Tollite singuli thuribula vestra. Id est non solum erat oblaturus Chore pro se, & socijs suis, & Aaron pro se, & filijs, sed quilibet illorum erat oblaturus, ut sic videretur an eligeret aliquem illorum: nam contingeret fortassis, quod non eligeret Chore, & eligeret aliquem de socijs eius, ideo conueniens erat, ut omnes offerrent. Aliqui existimant, quod mandabat Moyses, ut ipsa die Chore, & socij sui thurificarent, & die crastino thurificaret Aaron, sed non debet sic punctuari litera, sed quod die crastino staret Chore cum socijs, & Aaron per se, ut thurificarent: dilatabat autem istam examinationem in crastinum, ut si forte interim isti viri de incepto opere peniterent, & non morerentur, & dixit, quod essent separatim ne forte inuoluarentur Aaron cum eis in incendio, sicut mandauit populo, quod recederet a tabernaculis Dathan, & Abiron, ne inuoluarentur in peccatis eorum, vel ut manifeste appareret quem Deus acceptaret, sicut fecit Helias cum sacerdotibus Baal, quod ipsi per se inuocarent Deum suum, & Helias per se, ut videretur quem exaudiret Deus, ut habetur 3. Reg. 18. c. Isti autem viri acceperunt singuli thuribula sua ad ponendum thymiamam, & non erant ista thuribula similia in figura his quibus nos vtmur. scilicet ut aliquis tenens in manu thurificet, sed erant quedam vasa cinea in quibus ponebatur thus, & ignis, & imposita super altare manebant quousque cremaretur thymiamam, & patet hoc, quia dicitur in litera, quod offerrebant ista thuribula coram Domino. Item altare thymiamatis erat ad cremandum super illud thymiamam, quod non esset si talia essent thuribula, qualia non habemus. Ista, n. non ponuntur in altari, sed manibus tenent, & mouentur. Et ponite super ea incensum. scilicet primo acciperent prunas de altari holocaustorum in thuribulis, & desuper imponeret incensum. istud incensum non est thus simplex, sicut nos offerimus, sed quodam compositio facta ex multis aromaticis, quod preterea continebantur,

Quas Moyses dilatabat experimentum Chore, & sociorum suorum vique ad die sequentem

debantur, & redacta in puluerem minutissimum creabantur: de huiusmodi compositione & quantitate eorum ex quibus fit compositio habetur Exo. c. 30. Offerentes Domino 250. thuribula. Id est postquam imposeritis prunas, & incensum offeretis Domino thuribula vestra, s. ponentes illa super altare, ut maneat ibi quousque cremetur thymiamam: & erat ista 250. quia viri proceres qui insurrexerunt cum Chore erant 250. & quamquam dicitur hic quod erant thuribula 250. tamen intelligendum est vnum esse amplius, quia Chore obtulit thuribulum suum. Illud tamen non erat de 250. quia preter ipsum erat viri proceres 250. sed scriptura non curauit de vno in tanto numero, & sic infra dicitur iterum esse 250. thuribula. Aaron quoque teneat thuribulum suum. Id est etiam ipse accipiat thuribulum, & imponat prunas ad thymiamam, ut videatur cuius oblatio acceptetur a Deo. Istud thuribulum Aarō erat de thuribulis Sanctuarij, quia ipse erat summus sacerdos, & utebatur vasis Sanctuarij ad ministracionem sacram. non fuit tamen necesse quod Aaron poneret thymiamam consumptis alijs incendio. in combustione enim ipsorum euidenter apparuit quod Deus elegisset Aaron. fuit autem modus quod Aaron iret simul die crastino cum Chore, & socijs eius ad offerendum thymiamam, & assumptis thuribulis steterunt circa altare holocaustorum: Chore autem & socij, quia plures erant primo conati sunt offerre, & cum obtulissent accipientes prunas combusti sunt, antequam quidquam perciperent de oblatione thymiamatis, quo facto non fuit necesse, ut Aaron offerret thymiamam, quia iam non erat aliquis cum quo experiretur per huiusmodi oblationem. Quod cum fecissent. Id est sequenti die Chore cum socijs suis adduxerunt thuribula, & thymiamam ante ostium tabernaculi, ut subirent experimentum Moysi. Stantibus Moysse & Aaron. Id est, & in die illa Moyses & Aaron erant apud ostium tabernaculi cum venerunt isti viri. Et coaceruassent aduersum eos omnem multitudinem. Id est Chore, & socij sui persuaserunt multitudini populi contra Moysen & Aaron ducentes illos ad ostium tabernaculi, ut viderent istud experimentum, populus enim quia mobilis est ex conditione sua, poterat facilius persuaderi ab istis peccatoribus contra Moysen & Aaron: potissime cum essent isti viri famosi in populo. Ad ostium tabernaculi. Id est conuenit multitudi ad ostium tabernaculi: die enim precedenti Chore & socij sui, qui erant viri proceres, et magne auctoritatis in populo discurrerunt per castra, et informauerunt multitudinem, quod non erat cois vtilitas Aarō esse summum sacerdotem, et tunc fere omnis multitudo venit cum eis, et dicitur conuenisse ad ostium tabernaculi, quia istud experimentum ibi fieri debebat, ut acciperent prunas de altari holocaustorum, quod est ad ostium tabernaculi, et introducerent eas cum incenso ad altare thymiamatis. Apparuit gloria Domini cunctis. Id est conueniente tota multitudine intra atrium tabernaculi apparuit gloria Domini toti populo. ista gloria Domini erat in nube super tabernaculum, sed fuit demonstratus ibi aliquis fulgor specialis in nube, qualem ante non videbant, per quem cognoscebant maiestatem Dei, et specialem eius presentiam, sic enim factum est in monte Sinai vbi dicitur vidisse Israelitae Dominum, et sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyri, et quasi coelum cum serenū est, ut patet Exo. cap. 24. significat autem proprie gloria Domini ostensionem maiestatis eius. demonstrat autem maiestas Dei in aliquo signo superexcellenti. vnde quamquam existente nube super Sanctuarium esset ibi quedam presentia Dei, tamen non declarabatur ibi maiestas eius, cum non demonstraretur in aliquo signo superexcellenti, fulgor autem admirabilis qui postea apparuit, aut varij colores ostenderat

Que fuit gloria Domini que apparuit.

Alph. Toit. super Num. Pars I.

maiestatem Dei et gloriam. fuit autem ostensa gloria Domini, quia alias forte tota multitudo lapidasset Moysen et Aaron, cum esset persuasa a Chore, et socijs suis, sed gloria Domini compefcuit multitudinem, sic fuit quando totus populus voluit lapidare Iosue et Caleb, et apprensus gloria Domini attonitam reddidit multitudinem, et non lapidauerunt eos supra cap. 14. Item fuit ostensio ista glorie, ut multitudo crederet Moysi in his, que dixerat eis, cum ad eius approbationem appareret gloria Domini.

Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait. Separamini de medio congregationis huius, ut eos repente disperdam.

Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt. Fortissime Deus spirituum vniuersae carnis, num vno peccante contra omnes ira tua desauiet? Et ait Dominus ad Moysen. Præcipe vniuerso populo, ut separetur a tabernaculis Chore, & Dathan, & Abiron. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus cum senioribus Israel, dixit ad turbam. Recedite a tabernaculis ho-

minum impiorum, & nolite tagere quae ad

eos pertinet, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent a tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum cum vxoribus, & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quod Dominus miserit me, ut faceret vniuersa quae cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim. Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & ceteri visitari solent, non misit me Dominus: Sin autem noua rem fecerit Dominus, & aperiens terra os suum deglutiat eos, & omnia quae ad illos pertinent, descenderintque viuentes in infernum, scietis quod blasphemauerunt Dominum. Coffestim igitur ut cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. Descenderuntque viui in infernum opti humo, & perierunt de medio multitudinis. At vero ois Israel qui stabat per gyrum fugit a clamore pereuntium dicēs. Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Locutusque est Dominus ad Moysen dicēs. Præcipe Eleazaro filio Aarō sacerdoti, ut tollat thuribula quae iacent in incendio, & igne huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum: producatque ea in laminas & affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum

Dant. 4.

Terra deglutit Dathan & Abiron.

Chore cum oibus suis igne consumptus fuit.

Gg Domino,

Domino, & sanctificata sint, vt cernant ea pro signo & monumento filij Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula arnea, in quibus obtulerant hi quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigens altari, ut haberent postea filij Israel quibus commouerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino: ne patiatu- r sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius, loquente Domino ad Moysen.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic ponitur pene inflicto quantum ad istos peccatores: & Deus volebat infligere maiorem penam quam inflixit delendo toram multitudinem, nisi Moyses exorasset pro ea vt patet infra. *Ad Moysen & Aaron dicens.* Ista locutio fuit ad vtrunque. nā saepe loquebatur Deus ad Moysen & Aaron simul. aliquando autē ad solum Aarō, licet rarō. de quo Leui. cap. 10. & in hoc erat propheta. nam omnes ad quos factus est sermo Dei prophetae appellantur: potissime, quia non erat reuelatio Dei hic in somnis, sed in voce per vigiliam quod ad maiorem gradum pertinet prophetae de quibus dictum est supra cap. 12. fuit autem locutio ista de nube, quae erat super tabernaculum: saepe enim loquebatur Deus in columna illa, & cum loqueretur inclinabatur nubes ad ostium tabernaculi, sic factum est loquente Deo ad Mariam & Aaron supra cap. 12. & sic factum est hic, quia inclinata est nubes, & de illa locutus est Deus ad Moysen & Aaron: in ipsa enim tunc apparebat gloria Domini. *Separamini de medio congregationis huius pessima.* Volebat Deus delere totam illam multitudinē subito, & dixit vt separarentur Moyses & Aaron ab eis, ne cum illis periret. vocatur autē multitudo ista pessima, quia erat infidelis Deo, & cū per mantum Moysi Deus illis quotidiana beneficia largiretur, conuersi erant contra Moysen ad tollendum ei principatum.

Aliqui volunt quod accipiatur hic cōgregatio pessima pro 250. viris qui venerant ad thurificandum, sed non videtur esse consonum literae, quia infra dicit Moyses orando ne omnis populus moriatur. num vno peccante contra omnes defauit ira tua? si tamen essent soli 250. viri non vocarentur omnes, quia erat minima pars populi. Item non diceretur vno peccante defauire Deum in omnes, quia ibi omnes illi peccauerant, sed Deus irascebatur toti multitudi- ni, quae aliquo modo peccauerat, quia cōgregata fuit contra Moysen & Aaron. & ob hoc vocatur pessima.

Vt eos repente disperdam. Idest, vt subito destrua- m illos. non intendebat Deus destruere Israelitas, quia si inrendisset destruxisset. voluntati enim Dei nemo resistere potest, sed ista erat voluntas signi, idest signi- ficabat se velle, quanquam non determinate velle, sed magis oppositum, Moyses tamen, quia vidit Deū iratum, orauit ne deleteret populum, sicut fecit in adoratione vituli, volens contere totam multitudi- nem, & acciuit Moyses coram Domino quadraginta diebus orans ne disperderet populum, vt patet Deut. capitulo nono.

Quare non dixit Deus Moysi, quod faceret ipsum in gentem magnam, cum dixit se velle destruere populum sicut alias.
Quest. X.

QVAERET aliquis quare cū Deus diceret hic velle destruere omnem multitudinem: non dixit Moysi quod faceret eū in gentem magnam, sicut dixit quando orauit ne deleteret multitudinem in fabricatione vituli, & sicut dixit quando orauit ne deleteretur in murmuracione cōtra Dominum venientibus exploratoribus: de primo patet Exodi trigesimo secundo cap. de secundo habetur supra cap. 14.

Respondendum est, quod nulla vice harum Deus disposuerat delere totam multitudinem, nam si disposuisset non mansisset ex eis quisquam, quia Deus non mutatur a proposito, vt patet ex verbis Samuelis 1. Reg. 15. cap. s. porro triumphator in Israel non par- cet, & penitudine nō flectetur: nec enim homo est, vt agat penitentiam. quia tamen in istis duabus vicibus non aequaliter peccauerunt Israelitae: Deus non monstrauit aequalia signa iracundiae nec volūtatis ad puniendum: peccatum enim in fabricatione vituli fuit grauissimum. nullum enim peccatum contra Deum directius est, quam idolatria, vt declaratū est Exo. cap. 32. ideo monstrauit pro hoc magna signa furoris, & quod penitus velle delere totam multitudinem. vnde dixit Moysi, quod faceret eum ducem super aliam gentem maiorem & fortio- rem, & quod non oraret pro gente illa. similiter autem in secunda murmuracione venientibus exploratoribus de terra Chanaan fuit peccatum grauissimum, quia dixerunt se velle reuerti in Aegyptū, in quo erant ingrati omnibus beneficijs Dei, & hoc erat durissimum. ideo Deus monstrauit magna signa iracundiae, & voluntatis ad disperdendum illos: vnde dixit, qd faceret eum in gentem maiorem si non oraret pro hac multitu- dine. hic autem nō fuit peccatum ita graue, ideo nō demonstrauit Dominus tāta signa iracundiae, nec dixit quod cōstitueret Moysen ducem populi alterius maioris.

Item patet hoc, quia in peccato primo secuta est punitio multitudinis, & praeter hoc Moyses primo orauit Deum quadraginta diebus & noctibus, ne deleteret multitudinem, & tunc concessit Deus: hic autem non fuit diuturna oratio, sed immediate, vt Moyses orauit ne deleteret multitudinem Deus cessauit: ideo non fuit conueniens exprimi, quod Deus cōstitueret Moysen in gentem aliam fortio- rem, quia illud conueniebat si demonstrasset Deus magna signa furoris.

Qui ceciderunt proni in faciem. Idest cum Moyses & Aaron audiuerunt, quod Deus velle- re- pente deleteret multitudinem, ceciderunt super terram oraturi ne hoc faceret. nam mouebatur ad populum pietate quadam, quanquam esset iniquus, & persequeretur eos. erant tamen isti prelati habentes viscera charitatis ad omnes de populo tanquam ad filios, quamquam aliquando affligerent eos propter peccata sua: & ipsa cura popularium erat eis grauissima.

Atque dixerunt. fortissime Deus spirituum vniuersae carnis.

Quomodo intelligitur quod Deus sit spiritus fortissimus.
Quest. XI.

ISTA fuit oratio amborum, nam orabant forte in voce eleuata, & coincidebant in petendo, vel dato, quod orarent intra cor suum: Deus mouebat eorum mentem ad orandum idem,

idem, & dixerunt fortissime Deus spirituum vniuersae carnis. quod dupliciter intelligitur. Vno modo qd Deus sit spiritus fortissimus inter spiritus vniuersae carnis, s. qd Deus non sit substantia corporalis, sed spiritus, & in animalibus sunt spiritus, in vniuersa carne tamen non est aliquis spiritus, ita fortis vt Deus, cui subest posse quidquid vult. Alio modo est sensus, qd Deus sit fortissimus, & sit spirituum vniuersae carnis, idest solus ipse considerat ea, quae sunt in spiritu vniuersae carnis, s. omnium hominum, quia homo vocatur omnis caro. sic patet Psal. 64. scilicet, omnis caro ad te veniet, idest omnis homo. & iste sensus est conuenientior. Primo, quia non comparatur Deus ad spiritus vniuersae carnis in fortitudine, ita qd ipse sit fortior illis, quia ista non est aliqua magna laus Dei, potissime, quia ista operatio inuauit Deum esse spiritum in carne, cum comparat eum in fortitudine ad spiritus carnis. Alioquin deberet dicere, quod Deus erat fortissimus omnium spirituum, Deus tamen non est spiritus carnis, nam secundum qd probat Aristo. 8. Phil. primus motor non est corpus, nec virtus in corpore, & iste est Deus. si tamē esset spiritus carnis esset virtus in corpore, ideo non est conueniens comparatio. Item data ista comparatione non sequitur aliquis sensus conueniens, ideo intelligendum est in secundo sensu, qd Deus consideret ea, quae sunt in spiritu vniuersae carnis, & tamen scis qd vnus peccauit, scilicet Chore, vel pauci cum eo, nunquid ergo propter peccatum vnus destrues totam multitudinem? quasi dicat si tu non cognosceres ea, quae sunt in spiritu vniuersae carnis, & arbitraberis totam multitudinem peccauisse quanquam non peccauisset, non erat tantum culpabile qd punires omnes, & tamē tu cognoscis ea, quae sunt in spiritu vniuersae carnis, ideo irrationabile videtur qd hoc facias. Similem propositionem ponit scriptura infra 27. cap. & in eodem sensu, cum dixit Moyses prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc. erat autem sensus qd Moyses moriturus erat, & alius successurus in regimine totius populi, in quo exigebatur magna prouidentia, & sanctitas pro tanta multitudine disponenda: ideo dixit Moyses, quod Deus qui erat spirituum vniuersae carnis, idest qui cognoscebat corda omnium hominum eligeret talem virum, qui esset conueniens ad istud regimen. vocatur Deus fortissimus quod cōuenit in presenti, quia agebatur de pena infligenda, & in delendo subito totum populum apparebat fortis. Num vno peccante contra omnes ira tua defauit? Quasi dicat cum tu scias qd vnus peccauit, quia cognoscis spiritum vniuersae carnis: quomodo vis punire totam multitudinem? quasi dicat non pertinet ad te: pertineret autem si non cognosceres corda, & existimauisses eos peccasse, cum non peccauerint.

Quomodo dixit Moyses quod vnus peccauerit cum fuerint 250.
Quest. XII.

SED dicit aliquis quomodo Moyses dixit vno peccante. multi enim peccauerant, s. 250. viri? Respondendum est, qd Moyses orabat hic ne tota multitudo deleteretur, quia nō peccauerat tota, & quanquam peccauisset Chore cum 250. viris dicebatur vnus peccasse, quia isti erant quasi vnus vir in comparatione totius populi, vel dicitur vno peccante, idest Chore. ipse enim fuit origo totius, cum concitauerit Dathan & Abiron & 250. viros ad seditionem, peccauerunt tamen alij consentientes ei, licet non ita principaliter: multitudo autem peccauit magis remotē, quia ipsa persuasa a Chore, & sequaci-

Alph. Tost. super Num. Pars I.

Abus suis venit cum eis cōtra Moysen & Aarō. postea tamen adhuc ista multitudo punita est: quia omnes hi vel plurimi ipsorum murmurauerunt contra Moysen & Aaron mortuis Dathan & Abiron & Chore & tunc ignis succensus a Domino combussit 14. milia ipsorum, vt j. patet. *Et ait Dominus ad Moysen.* Iam placatus precibus eius noluit destruere totū populum: ideo iussit, vt separaretur tota multitudo a tabernaculis impiorum, vt soli mali perirent. *Præcipe vniuerso populo, vt separetur a tabernaculis Dathan & Abiron & Chore.* Isti peccauerant & volebat eos delere, & quia isti non iuerant ad præceptum Moysi, nec vouerunt subire examen in offerendo thymiama, dedit eis Deus aliud genus mortis. s. vt tabernacula eorum cum ipsis absorberentur a terra. Et non fit hic mentio de Hon, qui etiam absorptus fuit a terra, cū repugnasset Moysi, sicut Dathan & Abiron, & hoc quia forte nō erat ita magnus princeps, sed intelligitur nominato Dathan & Abiron.

Quare Deus iussit multitudinem separari a tabernaculis Dathan & Abiron.
Quest. XIII.

IVSIT autem Deus hic separari multitudinem a tabernaculis Dathan & Abiron, & Chore, & nō a tabernaculis 250. virorum. Causa huius est duplex. Prima quia non solū Dathan & Abiron perierunt, sed etiam filij, & vxores, & quidquid cum eis mansit in tabernaculis. de pertinentibus autem ad 250. viros nihil periit, sed ipsi soli. ideo non iussit, qd recederent a tabernaculis ipsorum. Secunda causa, & adhuc solidior est, quia 250. viri non erant in tabernaculis suis, sed in Sanctuario offerentes incensum vt patet infra, & ibi mortui sunt. ideo non oportuit dici qd aliquis recederet a tabernaculis eorum. de Dathan & Chore & Abiron aliud erat, quia isti manebant in tabernaculis suis, ideo ad hoc quod perirent oportebat, vt recederent alij de tabernaculis ipsorum, & isti 250. viri nō absorpti sunt a terra, sicut Dathan & Abiron, sed solum combusti sunt.

Quare iussit Moyses quod recederet populus a tabernaculo Chore, cum esset de 250. viris. Et an Chore mortuus fuerit offerendo thymiama cum 250. viris, vel absorptus est a terra.
Quest. XIII.

QVAERET aliquis quare dicatur, qd recederēt a tabernaculo Chore cum ipse fuerit cū 250. viris vt patet supra: vnde videbat satis sibi esse, quod cremaretur cum ipsis, & non recederet aliquis a tabernaculo eius.

Aliquis respondebit, qd quanquam Chore perierit cum 250. viris, tamen dictum est vt recederent alij a tabernaculis eius, quia volebat Dominus aliquos, qui erant, in tabernaculo eius, & pertinebant ad eū, perire, scilicet, quod perirent filij sui, & alia quae erant in tabernaculo. Sed falsum est, quia filij Chore non perierunt, vnde dicit littera infra 26. cap. quod grande miraculum in Israel factum est, vt Chore pereunte filij illius non morentur. Dicendum est igitur aliter qd positū est hic de tabernaculo Chore, quia ipse non fuit mortuus inter 250. viros qui combusti sunt offeretes thymiama, sed recessit in tabernaculum suum, & terra absorbit eum. & tunc factum est miraculū, vt Chore pereunte nō perirent filij eius, quia s. in tabernaculo essent, & aperta fuisset terra, non fuerunt ipsi absorpti, sed pater eorum cum toto tabernaculo vt innuitur infra vigesimo sexto cap. & hoc modo verum est, qd solum 250. thuribula reperta sunt in igne altaris, & illa affixa sunt altari in laminas, vt patet j. si

Gg 2 autem

autem Chore obtulisset essent 250. fuit autem mortuus qd chore iuit cum 250. viris qd Moyses & Aaron, & iussit eis qd assumerent thuribula sua, vt patet supra, scilicet, dixitque ad Chore. tu & omnis congregatio tua stante seorsum coram Domino. fuit aut hoc die vna antequam fieret, vt patet ibidem. cum dicitur, stante seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatum. In illo autem die non venit Chore, sed soli 250. viri: & hoc forte, quia contempsit preceptum Moysi, sicut Dathan & Abiron, vel magis quia forte timuit offerre thymiana, & noluit ire ne ei aliquid malum eueniret. voluit tamen alio modo usurpare sibi dominium, & tunc soli 250. viri inierunt sequenti die in Sanctuarium ad offerendum, & ipsi soli combusti sunt. Chore autem nequaquam, sed absorptus fuit a terra cum tabernaculo suo. Et ob hoc cu Moyses iuit ad tabernacula Dathan & Abiron, etiam iuit ad tabernaculum Chore dicens, quod omnes recederent ab eo, vel si Moyses non iuit illuc, saltem dixit toti multitudini qd recederent a tabernaculo Chore, sicut aliorum duorum.

An Chore combustus fuerit ab igne, vel a terra absorptus. *Quest. XV.*

ALIQUI autem dicunt, qd Chore combustus fuit, & a terra deuoratus. qd autem fuerit deuoratus patet infra 26. cap. vbi dicitur qd moriente Chore fuit grāde miraculum filios eius non perisse: quod vero fuerit combustus sic probant, quia dicitur infra quod thuribula affixa sunt in altari, vt quilibet de extraneis recordetur, & non audeat presumere officium sacerdotum, ne accidat ei vt Chore, & congregationi eius, sed congregatio Chore passa est incendium. ergo Chore incensus est. Dicendum tamē qd Chore solum fuit deuoratus a terra in tabernaculo suo: & ob hoc mandauit Deus qd recederet populus a tabernaculo Chore, sicut a tabernaculo Dathan & Abiron, qui solum absorpti sunt. Item quia si Chore fuisse incensus cum alijs viris thurificando inuentum fuisse thuribulum eius cum thuribus aliorum, sed non est inuentum cum solum fuerit 250. thuribula. ergo nō obtulit Chore. Item solum fuerunt combusti 250. viri, vt patet infra cum dicitur. sed & ignis egressus a Domino interfecit 250. viros qui offerebant incensum. ergo non fuit combusti Chore. Item nō stat, qd fuerit combusti, quia qui existimāt eum fuisse combustum arbitrant; qd cum 250. viris fuerit combusti offerendo thymiana. sed constat qd ipse absorptus est a terra in domo sua, vt colligitur infra 26. c. ergo Chore non fuit combusti. Si autem aliquis dicat qd Chore in domo sua primo combusti est, deinde absorptus a terra, nō est aliquo modo rationale: ad quid enim proderat absorberi postquam combusti erat? maxime quia combustio 250. virorum fuit ab igne egresso de altari cum infra dicatur, quod ignis egressus a Domino combussit illos cum offerebant incensum. Iste tamen ignis non possit comburere Chore, qui erat in tabernaculo suo. Item non stat, quia ista combustio erat, vt in eo punirentur, in quo peccabant: qui autem offerebant thymiana peccabant volentes assumere prunas de altari holocaustorum, quod eis non licebat. ideo ignis de eodem altari egressus combussit illos. Chore autem erat in tabernaculo suo nō offerens: quomodo ergo combureretur non est rationale. Item probatio quæ infra ponitur nihil agit ad hoc, quia ibi dicitur qd posita fuerunt thuribula in altari, in quibus obtulerant hi quos deuorauit ignis, vt caueant omnes extranei accedere ad altare, ne patiantur sicut Chore,

F& congregatio eius: tamen Chore non fuit de offerentibus, quia tunc in tabernaculo fuisse combusti apud altare, & non in domo sua. ergo nihil attinet illa litera ad hoc qd fuerit combusti Chore. Item infra 26. dicitur. grande miraculum factum est qd Chore pereunte filij eius mortui nō sunt. Si tamen Chore combusti fuisse cum alijs ante ostium tabernaculi thurificando; nullum miraculum fuisse filios eius permanere, quia erant multum elongati ab eo, sicut extra Sanctuarium. sic dicunt Iudæi super Psal. 45. qd existente Chore in tabernaculo, suo aperta est terra, & deuorauit eum. filij autem sui manserunt in aere pendentes, donec terra clauderetur. Sed arguet aliquis contra, quia supra dicit, qd dixit Moyses ad Chore tu & omnis congregatio tua stante seorsum coram Domino, & sequitur. tollite singuli thuribula vestra. ergo Chore sumpsit thuribulum, & consequenter mortuus est in incendio. Respondendum est quod quamquam iussit Moyses noluit facere Chore. nā dixit eis qd die crastino facerent hoc, & die crastino noluit venire Chore, sed soli 250. viri. Et cum arguit, qd infra dicitur ne patiantur sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius. Respondendum est qd Chore & socij sui mortui sunt, sed non eodē genere mortis. hoc autem sufficit ad exemplum, sicut ne offerentes alienigena patiantur sicut Chore & socij sui, id est ne moriantur. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: Erat Moyses prostratus in terra cum Aaron orantes Dominum ne deleter totam multitudinem, & tunc dixit Deus Moysi qd iuberet recedere turbam a tabernaculis impiorum: illico autem surrexit Moyses, & iuit ad tabernacula istorum, vt omni multitudini circumfusa iuberet recedere a tabernaculis istorum. & dicitur hic de Dathan & Abiron: in quo intelligitur non filius Pheleph de stirpe Ruben, qui et insurrexit, vt patet supra: intelligitur etiā Chore, qm ad tabernaculum huius iuit, iubens quod in alijs dixerat. nam Deus iussit, vt separarentur a tabernaculo Chore Dathan & Abiron. ergo etiam Moyses hoc retulit. sed scriptura non curat interdum enarrare omnia, cum possunt colligi ex precedentibus & subsequentibus.

Sequentibus eum senioribus Israel. Idest cum Moyses iuerunt comitantes eum seniores Israel, scilicet, homines prudentiores & maioris honoris in toto populo. Isti autem sunt septuaginta seniores de quibus supra 11. cap. vel alij iudices, & maiores plebis, qui nō murmurabant.

Dixit ad turbam. Scilicet ad multitudinem populi quæ erat in circuitu tabernaculorum Dathā & Abiron & reliquorum.

Recedite a tabernaculis hominum impiorum. Idest non maneat apud eos. nam si mansissent ibi absorberentur, quamquam non peccassent; quia iam peccabat non obediētes admonitioni Moysi. & dicitur qd recederent de tabernaculis istorum propter duo. Primo, quia cum isti essent potentes multi famulabantur eis. hos autem iussit Moyses recedere. Secundo quia in deserto erat ordo caltramentandi, & ponebantur tentoria cōiuncta, sicut sunt domus in vrbibus sub vexillis patrū suorū, vt patet supra c. 2. vñ apud tentoria Dathan & Abiron erant multa tentoria reliquæ plebis, & ista amota sunt de loco suo. nā magna pars terræ aperta est ad deuorandū impios, & si non fuissent amota tentoria coniuncta absorberentur.

Et nolite tangere quæ ad eos pertinent. Quia forte aliqui videntes eos absorberi velent accipere aliqua de rebus eorum ne perirent. ideo monentur ne volentes talibus succurrere inuoluerentur in terræ voragine. vel magis est sensus, quod cum scirent Israelita esse confu-

sumēda omnia que possidebant Dathā & Abyron antequam absorberentur, conarentur accipere aliqua de illis, & hoc verat Moyses, quia forte dum ipsi acciperent ea, terra diuideretur & perirent. Nec est conueniens sensus prior, quia nemo conaretur accedere ad Dathan & Abiron postquam terra aperta esset, quia iam impossibile esset eripi quicquam de voragine, potissime quia omnes timerent, & fugerent visa tam horrenda voragine, & ita dicitur infra, qd omnis populus, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium dicens ne forte & nos terra deglutiat. *Ne inuoluamini in peccatis eorum.* Idest in peccatis peccatorum suorum si submergamini: non poterat enim aliquis inuolui peccatis Dathan & Abiron nisi forte repugnaret contra Moyses, sicut ipsi repugnauerant, sed inuoluebantur in peccatis, id est in penis peccatorum. simile habetur Apoc. 18. cap. exite de ea popule meus ne participes sitis delictorū eius, & de plagis eius non accipietis. *Cumque recessissent a tentorio eorum per circuitum.* Cum Moyses ista protulit credidit populus, & timuit faciens quod iusserat, & dicitur qd recessit a tentorio eorum: non qd haberent vnum tentorium omnes cum dicitur supra, precepto populo vt separaretur a tabernaculis Chore Dathan & Abiron. & etiam Dathan & Abiron non habebant vnum tabernaculum cum infra dicatur. Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum. sed ponitur hic singulare pro plurali, sicut aliquando econtrario fit.

Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum. Idest cum dicit ista Moyses illi viri exierunt de interiori parte tabernaculorum suorum ad ostia, & manebant ibi, vt viderentur a toto populo, & innuerent se nihil timere eorum, quæ dicebat Moyses, qd facerent si absconderentur in parte interiori tentorium, & isti nesciebāt quam penam suscepturi essent, nec populus cognoscebat quamquam recederet de mandato Moysi vsque ad vltimum, cum dicit terram esse aperiendam, sed tunc vix verba fuerant finita, & ecce terra dirupta sub pedibus eorū absorbit illos. Isti autem licet forte aliquid timerent, tamen quia repugnauerant Moysi contempnentis preceptū eius erubescabant ad verba Moysi recedere de tabernaculis suis. manserunt ergo & superuenit eis interitus. Sed adhuc dato qd recessissent de tentorijs suis miserentes se in mediam multitudinem, adhuc ibi inueniret eos manus Domini & contereret de populo alio genere mortis. Sed conuenientior modus fuit iste, vt totus populus videret, atque timeret. *Cum vxoribus & liberis omnique frequentia.* Idest stabant in ostio tentorium suorū sive papylionum, quod idem est, cum vxoribus suis & filijs & tota turba. frequentia enim multitudinem signat. sic patet infra 27. cap. qd Moyses imposuit manum super Iosue coram frequentia populi, id est corā tota multitudine. hoc autem erat quia isti erāt diuites, & habebant familiam magnam, quæ cum eis mansit in ostijs tentorium suorum. nam aliqui de famulis contempnent verba Moysi, sicut Domini eorum. alij vero verecundia minorum vel timore non deseruerunt eos, & sic omnes perierunt. *Et ait Moyses in hoc sciētis quod Dominus miserit me.*

An signum quod demonstrabat Moyses de missione sua a Domino esset sufficiens. Et quod miracula Christi probabant eum esse Deum. *Quest. XVI.*

DEBITABANT quidā de populo an Moyses fecisset ex corde suo omnia hæc distribuendo preposituras, & honores consanguineis suis, vel an Deus

iusisset hoc. Dat autem hic sufficiens signum qd Deus ista omnia iusserit, quia premissit ista verba, & dixit signum securum esse ad confirmationem omnium istorum, sed sic euenit, vt ipse prædixerat. ergo verum est quod premittebat. Istam probationē de cognoscenda veritate prophetarum dat Deus Deut. 18. c. f. qd si tacita cogitatione responderis quomodo possum intelligere verbum, quod non est locus Dominus? hoc habebis signum qd in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenit hoc, Dominus non est locutus. ergo a contrario sensu si propheta aliquid diceret in nomine Domini, & daret aliquid signum postea futurum, verum est a Deo fuisse illa dicta. sic fuit de Moysē hic. & cū dicitur qd Deus miserit me, est sensus qd misit me ad dicendum vobis, vt recedatis de circuitu hominum impiorū, vel magis est sensus qd Dominus miserit me, id est miserit ad faciendum omnia quæ feci & nihil ex corde meo egi. Est autem sufficiens argumentum, quia dicebat Moyses, ego feci omnia quæ videtis ex mandato Dei: & adhuc do vobis signum qd nūc terra aperiretur, & deuorabit istos impios. tunc stat argumentum. Deus nunquam est testis falsitatis. si ergo faciat aliqua signa ad probationem alicuius rei illa vera est. sed ista signa erant talia qualia nemo facere posset nisi Deus vel ex diuina iussione, sapere terram & deglutire impios. ergo Deus approbabat hic verba Moysi, & consequenter vera sunt. Sic enim fuit probata diuinitas Saluatoris nostri per miracula, qd nemo facere posset nisi Deus, sed illa maiora miracula fuerūt qualia nulla potentia finita facere potuisset. (mortuos suscitare, & sanare cecos a natiuitate & similia. mouere autē terram bene subiacer potentia demonum & bonorum angelorum, cum etiam naturaliter fieri possit tamen nequaquam fecissent angeli, vel demones nisi Deus permitteret, aut iuberet, quia hoc erat in penam illorum qui perierunt, sed non est in potestate demonū facerē petire quem voluerit.

An ista signa facta per Moysen contra 250. & Dathan & Abiron &c. fuerint a demonibus vel a Deo. *Qd. XVII.*

SED tunc dicit aliquis qd nō dabat Moyses sufficiens signum. nam id quod ponebat pro signo poterat fieri a demonibus, & sic forte fecissent ipsi Moysē innocante illos per artem nicromanticam. Respondendū est, qd hoc non stat propter duo. Primo, quia licet subijciatur iste effectus potestati demonis absolute, tamen simpliciter faciens non potest in damnum aliorum facere: quia Deus non permitteret, vt noceret quantum posset. Si ergo aliquis dicat Deo misit me, & do vobis in signū qd immediate morientur isti mille viri, sufficiens probatio est si mortui fuerint immediate, quia qd occidere illos demoni subisti absolute: tamen ipse non potest occidere illos quancumque vult, quia prohibet semper ab alia potestate maiori. Si ergo moriantur Deus voluit qd morerentur, & sic confirmatio verborum prouenit aliquo modo a Deo in signo. Secundo non stat, quia iste dixit: Deus misit me, & in signū huius terra aperiretur, & deuorabit impios. qd ergo potuisset fieri illud per demones, si tñ Deus permitteret fieri qd firmaret dictū, cū pmissio illa erat cōferre aliqd ad actionē, & tñ cōfirmaret id qd erat falsum; nec erat hoc p accidens, sed directe fuerat inductum signum illud ad probationem dicti falsi. Si igitur fuisset falsum id quod Moyses dicebat, sicut Deus miserat eum, non fuisset securum signum. *Vt facerem vniuersa quæ cernitis.* Idest per hoc cognoscetis, qd Deus misit me ad faciendū oia, quæ inter vos disposita, id est

Gg 3 quan-

quantum ad principatum & ministeria sacerdotum & Leuitarum, & totius multitudinis, de quibus putatis qd fecerim ex corde meo, & sic confirmat Moyses ea que facta sunt per ea que fuerint, modus autem prophetarum demonstrantium veritatem ditorum suorum est communiter, ut aliquid de futuro dicant, & illud probent per aliquod signum futurum immediate, quod sit ante res que predicantur. hic autem Moyses confirmavit preterita: non quidem quantum ad hoc quod fuerint, quia veritas preteritorum necessaria est, sed quantum ad hoc quod a Deo fuerint, & hoc erat dubium, ideo demonstratum est signum a Deo probatum huius.

Et non ex corde meo illa protulerim. Idest, & non feci ista ex corde meo, secundum quod ego desiderabam affectione cognatorum, vel cupidine proprii honoris, sed ita protuli ut Deus iussit.

Si consueta hominum morte interierint. Signum est datum a Moyse, quod si isti homines mortui fuerint, sicut Dathan & Abiron & Chore, sicut ceteri homines mori solent, quod Deus non misit eum ad faciendum hac, & dicitur mors consueta quoadcunque aliquis moritur morbo, sine defectu nature, & non erant isti morituri hac plaga, quia immediate mortui sunt per signum datum, & hoc quia mors illa est hominum non peccatorum, ita ut debeat eis infligi mors tanquam pena, & illis hominibus venit mors tanquam a natura, & non tanquam data in poenam alicuius peccati specialiter: etiam volebat Moyses signare alterum speciale in istis viris, scilicet etiam non infligeretur eis talis pena qualis infligi solet alijs hominibus pro peccato. nam isti absorpti sunt a terra: ante hoc autem nemo fuerat absorptus, ut patet in inquirendo omnes historias, sed quibusdam infligebatur mors pro peccato in igne, ut patet supra cap. 11. alij autem ab hostibus, vel fame, aut siti, vel a bestijs occidebantur Leuit. 26. & Deu. 32. cap. & sic de quibusdam alijs modis visitatis apud alios peccatores. Isti autem novum genus poenae habuerunt, quia absorpti sunt.

Et si visitaverit eos plaga qua ceteri visitari solent. Idest non solum non morientur isti morte consueta quae est mors naturalis, & non poenalis, sed etiam non morientur plaga aliorum hominum: signat enim plaga poenam infligendam, & istis non erat infligenda poena sicut alijs peccatoribus. hoc autem erat ad signandum ista magis a Deo fieri. accipitur hic visitari, idest puniri, ut patet Psal. 88. visitabo in virga iniquitates eorum, idest percussio eos virga propter peccata.

An alij quam isti reputa sodomita puniri fuerint poena consimili. Et an acciderit inter alias gentes apertio terrae sicut in Dathan & Abiron. Quest. XV III.

OBVICIET aliquis contra praedicta, scilicet quod alij visitati fuerint hac plaga qua isti visitati fuerunt, nam viri Sodomorum puniti sunt in subuersione terrae, ut patet Gen. 19. cap. Respondent quidam quod loquitur Moyses hic de poenis inflictis Iudaeis, & nulla unquam talis inflicta fuerat alicui Iudaeo. Sed hoc nihil differt. nam Moyses dicit hic quod non visitabuntur isti poena, qua alij homines visitari solent. Si ergo inter gentes accidisset iste modus poenae, dato quod inter Iudaeos nunquam fuisset, non erat aliquid inconsonum: potissime quia infra dicitur, si autem novam rem fecerit Dominus, ut aperirens terra os suum deglutiat eos. si tamen in alijs gentibus accidisset hoc, non esset aliquid novum, ideo necesse est dici quod etiam non acciderit inter alias gentes. Et cum arguitur de sodomitis, respondendum est quod non fuit similis poena, & hoc dupliciter. Primo di-

ci potest quod ipsi non fuerunt absorpti a terra. nihil. n. tale narrat scriptura Gen. 19. cap. sed solum descendit ignis, & sulphur de caelo combures eos cum vrbibus suis, ita ut nulla priorum civitatum relinquerentur vestigia. hic autem fuit absorptio, quia terra diuisa est, ut absorberentur isti: deinde rediit in se. Aliter dici potest, quod etiam si concederetur sodomitis fuisse absorptos a terra, vel vrbes eorum: tamen non fuit similis poena huic, quia ignis de caelo & sulphur cecidit super sodomam, & combusti sunt homines, & inuenta cum vrbibus suis: postea vero diuisa est terra, & eruperit aqua, atque factum est stagnum magnum in loco, ita ut non manerent signa habitationis prioris in valle: ibi tamen non fuit apertio illa poena sodomorum, quia iam combusti erant ipsi cum omnibus rebus suis. hic vero aliter fuit, scilicet ipsi absorpti sunt viuentes a terra, & nulla alia poena praecessit, vel secuta est, ideo nunquam fuit in prioribus saeculis talis poena sicut istorum.

Non misit me Dominus. Idest si verum est, quod isti moriuntur morte naturali ex aegritudine, aut defectu naturae, vel illata plaga, sicut infligi solet alijs pro peccato, non misit me Dominus: sed Dominus misit me: ergo necesse est, quod isti moriantur morte non consueta, nec plaga, qua alij visitari solent. Si autem novam rem fecerit Dominus. Idest si fecerit Deus aliquid novum, quod non fuit in alijs, Dominus misit me. & hoc est quod sequitur, scilicet ut aperirens terra os suum. Ista est res noua, & dicitur aperire os, id est pati quandam voraginem, nam terra non habet os nisi multum equiuocum: os enim est aliquid in animali factum ad suscipiendum cibos, terra autem non vegetatur, cum non sit animatum aliquid, ergo non est habens os, sed sicut in animali, os est quadam apertio ad deuorandum, ita & hiatus terrae, factus ad absorbendum viros iniquos, dicitur os eius.

Quidam Hebraei dicunt quod terra habeat os, sed istud ridiculum est, & dicunt quod Deus creauerit os terrae in die sabbati ad solis occasum, cum iam cessauisset ab omnibus operibus, nam creatio fuit in sex diebus. septimo autem die qui est sabbatum requieuit ab omni opere quod patrarat Gen. 1. & in vespere illius diei dicunt quod Deus creauerit os terrae, & ponunt novem alia simul creata, quae satis ridicula sunt, ut declarabit infra 20. cap. de quibus nihil ad nos, & mouentur ad hoc, quia ubi litera nostra dicit, si autem novam rem fecerit Dominus. In Hebraeo dicitur, si autem creauerit Dominus novam creaturam. Sed hoc nihil est, quia creare accipitur interdum pro facere, ut patet sapissime in scriptura, & sic est hic. Deglutiat eos. Idest absorbeat viuentes. Et omnia quae ad illos pertinent. Idest omnia que ipsorum sunt, scilicet uxores, & filios, & familia, & cetera que possidebant. hoc verum est de illis quae pertinebant ad eos, & permanserunt in consortio eorum. si tamen aliqua recesserunt ab eis non perierunt, ut si aliqui de filiis istorum recessissent de tabernaculis patrum, timores malum, quod dixerat Moyses, non absorpti sunt. Idem de famulis, & de vxoribus. Descenderintque viuentes in infernum. Idest si videritis quod isti descendunt ad inferos viuentes, scietis quod Dominus miserit me. descendere istos viuentes ad inferos est, quod aperiretur terra, & deglutiret eos, siue descenderent ad profunditatem inferni, siue non, de quo infra dicitur.

Scietis quod blasphemauerint Dominum. Idest si videritis hoc manifeste intelligetis quod blasphemauerunt Dominum: etiam erat ista sufficiens probatio. Intendebat enim Moyses sic dicere. isti blasphemauerunt Deum, & in signum huius aperiretur terra deuorans eos. Si ergo terra aperta est, apparet eos blasphemasse: alioquin non confirmasset Deus in signo, quia tunc approbaret falsitatem.

Et dicit Moyses, quod isti blasphemauerunt Deum, quia

Terra hęc os equiuoca.

quia ea que manifeste facta erant a Deo attribuebant affectioni Moysi, in quo tollebatur honor Dei, & repugnabatur illi, quod vocatur blasphemia. simili modo loquendi vitur Christus Matth. 12. cap. dicens quod pharisaei blasphemabant, quia dixerant quod eiciebat demonia in belzebub principem demoniorum, & tamen demonia non possunt eijci nisi in potestate Dei, & sic attribuebant potestatem Dei demonibus, & hoc est blasphemia, & vocatur ibi peccatum in Spiritum sanctum. Confestim igitur ut cessauit loqui. Idest immediate, ut Moyses protulit verba haec coram tota multitudine, secutum est signum, quia aperta est terra, & deuorauit iniquos. fuit autem factum immediate, ut magis sciretur quod ex hac causa veniebat. nam si fuisset ista poena dilatata per aliquod tempus, qui videret eam, postea crederet forte quod venisset propter aliam causam. cum autem immediate venisset, appareret solum venire ob hoc. Dirupta est terra sub pedibus eorum. Scilicet in tabernaculis Dathan & Abiron & Chore fuit terra dirupta, ita quod ipsi conculsi sunt ab ea, & deinde terra clausa est. Ista diruptio facta est miraculose. nam licet aliquando proueniat naturaliter terremotus propter spiritum latentem in terra, & fortiter impellentem, tamen hic fuit sola virtute diuina. Si enim naturaliter accidisset non solum in tabernaculis istorum virorum fuisset, sed etiam in circuitu aliquid: potissime quia terremotus est per impulsionem spiritus interioris: hic tamen non fuit aliqua impulsio, sed sola apertio terrae. In terremotibus autem naturalibus primo sunt concussiones quam apertio. Et aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis. Idest non solum ipsi perierunt, sed etiam quidquid cum eis erat, siue de familia, siue de facultate, & tabernacula ipsa in quibus morabantur absorpta sunt. Et vniuersa substantia. Idest vniuersa possessio, non solum intelligitur substantia pro possessione, quae coiter signat, sed etiam pro omnibus quae pertinebant ad istos viros, siue filij, siue uxores, & familiae. omnia enim deuorata sunt.

Quare res inanimata Dathan & Abiron, & uxores, & familiae, & maxime filij paruuli, qui nihil peccauerant, perierunt cum eis. Quest. XIX.

DEBITABIT aliquis quare perierint res inanimatae pertinentes ad istos: nam de animatis rationabilibus aequaliter dici poterat, quod communicarent in peccato: de inanimatis autem nequaquam conuenit. Aliquis forte dicit factum fuisse hoc ut magis doleret ipsi qui perierunt: interdum enim res aliquorum pereunt, ut ipsi doleant, & puniantur in illis. sic percussit Deus Iob, & omnia quae possidebat, ut sic haberet locum exercitationis in patientia damni, & doloris Iob cap. 2. Sed non stat, quia isti non poterant dolere de rebus suis possessis. nam simul cum tabernaculis suis, & omni possessione submersi sunt, ita ut non possent respicere ad ea quae peribant cum ipsis, sed ad seiplos solum, dolor autem de rebus quae perduntur est, cum aliquo non pereunte res eius pereunt, ideo non erat hic causa doloris perditio substantiae istorum virorum ipsis. Sed aliter dicendum est, quod bona istorum perierunt cum ipsis ad detestationem criminis ipsorum: sicut argentum, & aurum ex quo fabricantur idola, licet peccatum nullam habeat, quia tamen fuit ad usum idolatriae non debet cedere in usum humanos, sed comburi Deo. cap. 7. ita etiam est secundum leges humanas. Interdum enim cum aliquis occiditur propter crimen lese maiestatis edificia eius destruantur, ita ut nulli proficiat, nec transeat in proprietatem alicuius, sed illud non Alph. Toft. super Num. Pars I.

est nisi propter detestationem criminis lese maiestatis, ita hic incurrerant isti in blasphemiam Dei, quae est plus quam crimen lese maiestatis, ideo res eorum perierunt cum ipsis in detestationem criminis sui. Sed adhuc quaeret aliquis de filiis, & familia istorum, & de vxoribus, quare perierint? Respondendum est non esse idem iudicium de omnibus, nam uxores & familia poterant perire dupliciter, quia consentiant eis, vel quia non recedebat ab illis, utrunque satis patet. verissime est enim uxores viris consentire suis: potissime cum ad honores tenderent, volentes principari, sicut Moyses. De familia etiam satis credendum est quod dñs suis consenserit, & tunc in poenam huius absorpti sunt ipsi, sicut dñi, qui ita repugnabant Deo, & blasphemabant quantum ad hoc, sicut dñi sui, & dato quod non consenserint, merebantur ista subuersione propter detestationem Moysi. dixerat enim quod omnes recederent de tabernaculis hominum impiorum & isti noluerunt, ideo absorpti sunt. De filiis paruulis alia ratio est. nam non potest dici quod perierint, quia consenserint patribus. nam non habebant consensum, vel dissentium, quia non perenerant ad talem etatem: etiam non peribant, quia non recesserant a viris impijs, non enim erat potestas eorum recedere a parentibus, quia non intelligebatur quod Moyses admonuisset, nec etiam exequi possent recedentes, quia paruuli erant. Sed dicendum quod perierint propter patres. dicit enim aliquis quod non perierunt isti propter peccatum patrum, nec ut patres dolerent, sed quia erant cum eis, & terra aperta est, necesse erat, ut simul deuorarentur. Respondendum est non stare, quia si non fuisset aliqua causa quare isti deuorarent, non fuissent absorpti, quanquam essent cum patribus suis in tabernaculo. sic fuit de filiis Chore qui erant in tabernaculo patris sui, & terra aperta deuorauit Chore, manentibus filiis eius in aere pendentibus, quousque conclusa est. quod significatur infra 26. cap. grande miraculum in Israel factum est, ut Chore percunte filij eius non perierint. Ita poterat esse hic, quod fuissent paruuli isti cum parentibus in tabernaculo quod non perirent, sed manerent pendentes in aere, sicut filij Chore, quousque terra concluderetur. Respondendum est quod necesse est fuisse aliquam causam quare absorberentur, & dicit aliquis fuisse istam ad afflictionem parentum suorum: filij enim interdum puniuntur pro patribus, ut quae in tertiam & quartam generationem, & hoc est ut patres videntes eorum poenas torqueantur in ipsis.

Sed dicendum hoc non multum stare, quia viri isti iniqui non crediderunt euenturum esse id, quod praedixerat Moyses, quousque euenit, ideo priusquam eueniret, nec pro se, nec pro filiis dolebant. Cum autem absorberentur, factum est quasi in instanti, & non poterant considerare parentes de filiis, & dolere de eorum perditione, cum vix de seipsis confiderarent, attoniti repentino malo. erat autem eis poena mors filiorum, si forte ipsis manentibus, filij morerentur: nihil magis dolerent soli morientes, quam cum filiis, ideo satis videtur, quod non fuerint absorpti filij paruuli ad dolorem parentum.

Sed dicendum quod perierint propter peccatum patrum, quanquam non ut punirentur patres in eis. fuerat enim peccatum istorum virorum tam graue, ut non solum ipsi mortem mererentur, sed etiam omnia quae pertinebant ad eos, filij autem paruuli sunt quasi possessio patris, cum modicum distent a se inanimata, quia nondum habebant in se facultatem principij operatiui ad bonum vel ad malum, ideo sicut istis peruentibus perierunt omnes res possessae eorum irrationabiles, ita & filij paruuli qui pertinent ad patres, sicut possessio, nam iuxta Arist. in 5. Ethic. filius est pars Gg 4 patris,

patris, donec sit pelican, idest magnus, vel emancipatus. Filij autem magni non sequuntur hanc legem quia cum ipsi perueniant ad annos discretionis operantur per libertatem, merentur, aut demerentur, & tunc possunt puniri cum patribus suis, si peccauerint, vt illi. Si vero bene egerint non est rationale eos puniri, & sic factum est de filiis Chore: ipsi enim erant boni, nec consenserant peccato patris. ideo quanquam accidisset quod manerent in tabernaculo patris eo tpe, quo absorptus est Chore, ipsi tamen absorpti non fuerunt, manentes in aere per miraculum, vt dictum est. Filij autem Dathan & Abiron paruuli nihil meruerant cum non peruenissent ad etatem discretionis: nec habebant disensum ad opera patrum, ideo computari debebant tanquam res possessae, quae non habent in se principium operandi. filij autem magni non poterant computari, vt res possessae, quia ipsi habebant actum trium patrum. De istis filiis paruulis pereuntibus, dicendum est quod tempore temporaliter perierint ex causa dicta: tamen non perierunt eternaliter pro peccatis patrum, sed consecuti sunt vitam eternam, quia in innocentiis suis perierunt, & ista etiam est causa quare Deus magis punit filios paruulos pro peccato patrum quam magnos, quia magni si moriantur possunt eternaliter perire, paruuli autem cum moriuntur temporaliter solum patiuntur, & ista pena habebat causam ex peccato patrum, & tamen fiebat ad terrorem populi, vt visa tanta duricie poenarum fugerent similia peccata. de alijs autem adultis, qui mortui sunt cum Dathan & Abiron manifestum est, quod eternaliter perierint, quia peccauerunt in hoc quod consenserunt peccato illorum virorum, aut saltem admonitionem Moysi suscipere noluerunt, & dicimus quod eternaliter perierint, si quod antequam morerentur tale peccatum habebant, in quo si finirent, eternaliter penituri erant: an tamen in eo finirent non multum constat. *Descenderunt viui in infernum.* Idest isti viri impij cum familia sua deuorati sunt a terra, & descenderunt viuentes ad infernum quod alij illuc vadunt post mortem: ipsi autem in vita,

An Dathan & Abiron descenderint ad locum damnatorum viuentes: & an nunc sint ibi corporaliter viuentes, & an ipsi & omnes morientes cum eis perierint eternaliter? Q. XX.

NON est autem intelligendum, quod descenderunt ad infernum viuentes, idest ad locum damnatorum, sed accipitur infernus pro sepulchro vel parte interiori terre. nam alij homines mortui sepeliuntur: isti autem viuentes, quod patet quia cum descenderet audiebantur voces eorum, & fugit populus a clamore pereuntium, vt patet infra: hoc autem accidit ex equiuocatione. nam dictio quae ponitur hic in Hebreo equaliter significat sepulchrum, vel infernum. litera autem nostra translulit infernum, & satis conueniens est, quia quilibet locus inferior in terra vocatur infernus, etiam si non sit locus damnatorum.

Nec potest aliquo modo esse, quod isti descenderent vsque ad locum damnatorum viuentes, quia ante tempus generalis resurrectionis apud inferos solum sunt anime damnatorum: postea vero resumptis corporibus erit totus homo in pena. ergo Dathan & Abiron non poterant nunc esse apud inferos viuentes, sed solum isti descenderunt viuentes, vsque ad aliquam magnam profunditatem terre, & ibi terra conclusit eos, & mortui sunt: postea anime eorum ad inferos descenderunt, vt probabile est, corporibus manentibus in alijs visceribus terre.

Et si forte aliquis diceret quod isti descenderunt vsque ad locum damnatorum viuentes, adhuc non est dicen-

Fdum quod nunc sint ibi viuentes, sicut erant omnes damnati post generalem resurrectionem, sed immediate vt accederent ad ignem inferni morerentur, cum ille ignis sit grauior isto improporcionabiliter, & tunc solae anime manerent ibi in punitione. Causa huius est, quia ad hoc quod manerent apud inferos viuentes necesse erat, quod daretur eis immortalitas, sed nemini data est, nec dabitur, vsque post generalem resurrectionem, ergo non manent viuentes apud inferos: alioquin diceremus quod isti nunquam resurgerent, quia qui nunquam mortuus est, nunquam resurgit. hoc tamen est contra Symbolum fidei, in quo dicitur quod homines omnes resurgere habent in corporibus suis, redituri de factis proprijs rationem. ideo mortui sunt Dathan & Abiron. Item si mansissent semper viuentes Dathan & Abiron apud inferos, videretur eis maius grauamen infligi quam ceteris. Alij enim grauius peccauerunt quam Dathan & Abiron, & tamen nullus est apud inferos viuens. Si ergo ponantur isti viuentes, grauabatur maior enim pena viuentis est apud inferos quam solius anime. viuens enim secundum vt nunque patitur. anima autem in sola apprehensione intellectus sua non est ergo concedendum istos esse viuentes apud inferos.

An Dathan & alij absorpti a terra sint damnati. Quaest. XXI.

QVAERET aliquis de Dathan & Abiron & alijs absorptis a terra, an eternaliter perierint. Ad quod aliquis respondet debet hoc manifestum esse, quia qui ad inferos descendit eternaliter perit.

Dathan autem & Abiron cum omnibus qui erant in tabernaculis ipsorum dicitur quod ad inferos descendunt viuentes, ergo perierunt. nisi forte dicatur quod postea exierint inde. sed non stat, quia apud inferos est redemptio. Alio modo arguetur quod isti perierint eternaliter, quia in peccato mortui sunt, quod sufficit ad eternam damnationem. nam pena illa pro peccato in quo erant inflata est, pena tamen illa fuit in ipsa morte: ergo in peccato consumpti sunt. Respondendum est malam esse presumptionem de his qui sic perierunt: quoniam pena peccati, & ipsum peccatum morti coniuncta fuerunt, nec tamen ex hoc necessario sequitur quod ipsi eternaliter perierint, quia poterant de malo suo dolere, & in ipso descensu ad locum vbi suffocati sunt, poterant conteri de peccatis, & hoc sufficiebat ad eorum saluationem, & tunc esset eis pena illa temporalis in morte sufficiens pro peccato, vel restaret eis aliquid in purgatorio finiendum. Sic enim de quibusdam alijs accidit, qui fere in ipso actu peccati sunt mortui, & tamen non perierunt eternaliter, quia in ipsa occasione diluerunt. hoc autem fieri potest, quia contritio non requirit temporis successionem, sed in instanti quasi fit, quae ad delenda omnia peccata sufficit. de hoc magis dictum est Leui. c. 10. de his qui morte subitanea rapiuntur, & illa mors est eis peccati pena. *Operit humo.* Idest terra operuit eos: quia cum dirupta fuit terra sub pedibus eorum, ipsi transierunt vsque ad quandam profunditatem terre satis magnam, & tunc conclusa est terra operiens eos, & mortui sunt. *Et perierunt de medio multitudinis.* Idest non manserunt vltius in multitudine Israel. vel dicuntur magis perisse, quia nemo de femine eorum mansit apud Israelitas. Hoc verum est apud Dathan & Abiron & Hon, sed de Chore aliud est, quia ipse reliquit filios, vt patet infra 26. cap. & postea manserunt illi in Israel, & fuerunt de officialibus Sanctuarij inter cantores, vt patet primo Paralip. 23. & 24. vsque ad 26. Isti tamen computabantur praeter patres, quia erant viri magni.

Amagni de alijs autem non legitur, quod reliquerint filios magnos, aut paruulos succedentes, & ob hoc dicuntur perisse. nam pater perit si nullus sibi succedat. Si autem aliquis succedat, viuere dicitur. sic patet Ecclesiasti. 3. o. ca. mortuus est, & quasi non est mortuus pater eius, reliquit enim filium similem sibi. & veraciter dicitur pater manere aliquid manente filio secundum nomen & numerum, & aliquid secundum rem, quia cum filius sit quaedam particula patris, vt patet 8. Ethic. manet in illa pater, & sic conseruantur seminis primordia per derivationem. Isti autem non relinquebant filios, ideo perierunt de populo.

At vero omnis Israel, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium. Idest quando Israelitas, qui erant in circuitu tabernaculorum Dathan & Abiron, & Chore audierunt vultum magnum eorum, quando deuorabantur a terra, fugerunt timentes ne absorberentur a terra.

Quomodo Israelitas stabant in circuitu tabernaculorum Dathan. Quaest. XXI.

SECONDUM dicit aliquis quomodo stabant Israelitas in circuitu tabernaculorum istorum virorum, quia Moyses dixerat quod recederent inde, & si stabant in circuitu eorum, quomodo non fuerunt deuorati? Respondendum est, quod isti recesserunt a tabernaculis iuxta mandatum Moysi, & tamen quando absorpti sunt a terra viri impij, isti existeres procul adhuc magis procul fugerunt, quia timentur, si tamen non recessissent de circuitu tabernaculorum illorum virorum, sicut erant a principio, fuissent absorpti.

Dicens ne forte & nos terra deglutiat. Quia fuit aperta terra in tentorijs Dathan & Abiron, & Chore: timuerunt Israelitas, qui erant in circuitu, quod etiam alia terra continuo aperiretur, & deuoraret eos: Moyses tamen dixerat, quod solum deuoraret illos viros peccatores, quia tamen iusserat, vt recederent de circuitu tabernaculorum ipsorum, ipsi nescientes, an sufficienter recesserant, timuerunt deuorari.

Sed & ignis egressus a Domino interfecit. 250. viros. Hic ponitur poena aliorum peccatorum. Insurrexerant enim contra Moysen Chore Dathan & Abiron, & alij 250. cum eis: omnes istos Deus deleuit, sed Dathan & Abiron & Chore, quia non venerunt ad sanctuarium ad offerendum incensum, sicut Moyses posuerat pro experimento, deleti sunt alio genere mortis. absorpti sunt a terra. viri autem 250. venerunt ad offerendum thymiamam, ideo isti occisi sunt egresso igne de altari.

An ignis comburens 250. viros egit naturaliter. Et quod Nadab & Abin combusti sunt non combustis vestibus. Quaestio. XXI.

ET dicitur egressus ignis a Domino, quia Deus illum fecit egredi miraculose. non enim habebat ignis aliquid quo inclinaretur ad cremandum illos viros mouendo se lateraliter.

Fuit autem modus combustionis, quod isti accesserunt ad altare holocaustorum, in quo sumpturi erant prunas ad ponendum in thuribus, vt desuper ponerent thymiamam, quod erat cremandum intra tabernaculum in altari thymiamatis, & tunc fecit Deus egredi ignem de ipso altari holocaustorum, atque combussit omnes 250. viros, qui in circuitu erant, nec permisit eos Deus intrare intra Sanctuarium, vt imponerent thymiamam super altare, quia fuit conuenientius eos occidi apud altare holocaustorum. Si enim intra tabernaculum occiderentur non erat ibi ignis, qui eos oc-

cideret, sed consumerentur quodam alio genere mortis. Et dato quod Deus suscitaret ignem de thuribus eorum: conuenientius erat, vt occiderentur apud altare holocaustorum, quam intra tabernaculum, vt appareret manifeste vindicta in eo, in quo peccabant. ipsi enim peccauerunt assumptis, vel conantes assumere prunas de altari holocaustorum, ideo ignis altaris debuit eos deuorare.

Item conuenientius erat, quod morerentur in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, quam intra tabernaculum: per mortem enim istorum videretur aliquo modo conquinata sanctitas tabernaculi, & quia pars interior tabernaculi erat sanctior atrio, quod erat exterius, magis debuerunt occidi in atrio. Item fuit conuenientius, vt vindicta istorum esset manifesta omnibus, multi enim conuenerant, cum eis ad videndum oblationem eorum, & sanandum eis, & isti erant in atrio tabernaculi. Si autem viri 250. mortui fuissent intra tabernaculum non vidissent eos mori alij de populo, in atrio autem omnes viderent eos, quia populus erat in atrio, ideo decuit ibi illos comburi, & non intra tabernaculum.

Aliquis autem dicit, quod non fuerunt combusti intra tabernaculum, ne ignis magnus surgens ex combustione eorum cremaret cortinas, & alia operimenta tabernaculi, erat enim altitudo tabernaculi 10. cubitorum, vt patet Exo. 26. cum qualibet tabula in circuitu esset cubitorum 10. altitudinis, & super has immedie ponebantur cortinae, & alia operimenta. Cum ergo fuissent combusti simul 250. viri insurgeret ex eis ignis magnus, qui cremaret sanctuarium.

Respondendum est non stare, quia poterant comburi isti non surgente igne ad aliquam altitudinem, ita vt combureret operimenta Sanctuarij, im mo poterant isti comburi, non combusti vestibus eorum. sic factum est de Nadab & Abin, qui combusti sunt coram Domino, & tamen vestimenta eorum non fuerunt combusta. Leui. cap. 10. nihil hoc obstabat, sed causa superiores sunt conuenientes.

Qui offerebant incensum. Idest isti 250. viri volebant offerre incensum coram Domino, nondum enim quicquam eorum obtulerat incensum, sed accipiebant ignem de altari holocaustorum ad cremandum thymiamam, nam incensum non offerebatur super altare holocaustorum, sed super altare thymiamatum. Isti autem erant nunc apud altare holocaustorum sumentes prunas, dicebantur tamen esse offerentes thymiamam, quia ista assumptio ignis erat quoddam praecedens ad oblationem thymiamatis, ideo ita peccauerant iam accipientes prunas de altari, sicut si consummasent oblationem suam, & ob hoc ibi poterant rationabiliter comburi.

Locutus est Dominus. Hic ponitur rememorationem praedictae punitionis, ne alij in futurum similia attentarent, & fuit hoc ponendo thuribula istorum in altari holocaustorum extensa in laminas, vt cognosceretur ab omnibus, quod erant thuribula impiorum, qui voverant offerre thymiamam, & combusti sunt.

Locutusque est Dominus. Ista locutio fuit post mortem illorum virorum 250. & post mortem Dathan & Abiron in tabernaculis suis, & alij offerentes in tabernaculo Domini. nam si fuissent primo absorpti Dathan & Abiron, & cognouissent 250. viri non obtulissent incensum insurgentes contra Moysen & Aaron, vel si Dathan & Abiron cognouissent mortem 250. virorum, respicissent de malo suo, & conuersi fuissent ad Moysen: omnes tamen perierunt simul, ita quod neutri aliorum cognouerunt interitum.

De morte istorum 250. virorum, idem suspicari possumus, quod de morte Dathan & Abiron: satis n. verisimile est eos perisse, quia pena peccati eorum, &

An isti 250. viri perierint, atque aliter.

mors

gnors idem fuerunt, peccatum etiam morti coniunctum fuit, quia ipse actus offerendi erat iniquitas eorum, & in hac decesserunt, nec tamen ex hoc necessario concluditur, quod aeternaliter perierint, quia dum cremarentur, poterant quasi in indivisibili de commissis dolere, sed difficile est. *Præcipe Eleazar filio Aaron sacerdotis.* Iubetur, hic ut Eleazarus tolleretur thuribula illorum virorum impiorum, & affigeret illa altari, in memoriâ præteritorum, & iubetur hic Eleazarus, quia ipse erat sacerdos minor, Aaron autem erat sacerdos magnus, ideo ei nihil iubeatur, quod pertineret ad executionem, sicut erat affigere thuribula altari, non tamen fuit iussum hoc alicui nisi sacerdoti, quia non licebat popularibus, nec Leuitis tangere altare holocaustorum, vel alia vasa, quâdo nuda essent alioquin morerentur, ut supra cap. 4. Eleazarus autem, licebat, quia sacerdos erat. *Filio Aaron sacerdotis.* Vocatur hic Aaron sacerdos per excellentiam, idest sacerdos magnus, nam aliter sumendo etiam ipse Eleazarus erat sacerdos. *Ut tollat thuribula, quæ iacent in incendio.* Isti viri. 250. acceperant ignem in thuribus de altari holocaustorum, & cum ipsi vellent intrare in tabernaculum, egressus est ignis de altari, & combussit illos, manseruntque thuribula eorum plena prunis. Cui autem esset consummatum incendium, introiit Eleazarus accipiens thuribula, quæ iacebant in terra, & dicitur, quod iacebant in incendio, idest in loco ubi prius fuerat incendium, nam cum introiit Eleazarus non erat ibi incendium, alioquin non introisset, fuit autem istud incendium in atrio tabernaculi in circuitu altaris, & ibi iacebant thuribula. *Et ignem huc illucque dispergat.* idest ista thuribula erant plena prunis, quia iam sumplerant de altari prunas isti viri, quando combussit sunt, hunc ignem iubet Deus dispergi huc, & illuc, & non reduci ad altare, quia iam erat aliquo modo coinquinatus, cum fuisset sumptus a viris impijs, fuit autem sparsus intra atrium tabernaculi, & non extra ne conculcetur a populo, sacer. enim erat.

An corpora 250. virorum sepulta sunt, vel totaliter incinerata fuerunt in atrio tabernaculi. Quæst. XXXIII.

QUÆRIT aliquis de corporibus istorum 250. virorum an sepulta fuerint, vel totaliter incinerata. Respondendum est, quod hic non potest respondere manifeste, nam ignis egressus a Domino poterat comburere istos viros, ita ut non incineraret corpora eorum, nec vestes saltem tangeret, sicut factum est in morte Nadab & Abiu, quorum corpora integra manserunt, cum vestibus suis sacerdotibus nullo modo combussis, eductique sunt de Sanctuario, atque tumulati. Leui. cap. 10. poterat etiam esse, quod ignis iste incineraret illos viros, non relinquens ex eis saltem particulam, sicut dicitur de Ahiyris, quos combussit angelus Dei, & incineravit corpora eorum, de hoc 4. Reg. 19. si tamen corpora istorum non fuerint incinerata, necesse erat, ut educerentur de Sanctuario ne inquinarent illud, hic tamen nihil tale dicitur, sed solum de thuribus manentibus in incendio. Item si fuissent incinerata, adhuc cineres eorum oportebat educi de atrio tabernaculi, quia immundi erant, cum etiam cineres sacri de igne altaris non permittentur intra Sanctuarium. Leui. cap. 1. 4. & 6. sed etiam de hoc nihil dicitur, ideo satis potest dici quod isti viri totaliter consumpti sunt ab igne, ita ut non manserit de eis nec particula cineris, sed sola thuribula ad memoriam. Si tamen aliquis contrarium dicere velit, quod corpora istorum manserint integra, vel ex parte incinerata, & postea educata sunt de Sanctuario, atque tumulata, non recusamus, quia multa facta sunt, quæ scriptura

ra subtrahit. *Quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum.* idest sanctificata sunt, quâdo peccatores mortui sunt, vocantur viri peccatores illi 250. qui contra Dei statuta offerre voluerunt thymiamam. Non est autem intelligendum, quod thuribula ista fuerunt sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quia offerentes mortui sunt, nam offerentes propter peccatum suum mortui sunt, peccatum autem non facit ad sanctificationem, sed fuit sanctificatio thuribulorum, quia Domino oblata sunt, idest, quia in eis posuerunt prunas ignis sacri isti viri impij, & per contactum illius ignis sanctificata sunt, unde dicitur in mortibus peccatorum, idest, quando peccatores mortui sunt, quia idem fuit tempus mortis eorum, & sanctificationis thuribulorum. Ponitur autem ista clausula tanquam redditiua causæ superioris dictæ, si quod acciperet Eleazarus thuribula, & hoc, quia sanctificata sunt, non licebat autem res sanctificatas conuerti in prophanos vsus, rursus autem non erant ista thuribula ad hoc, quod in eis offerret sacerdos thymiamam, quia in ipsis obtulerant viri impij, ideo nullus vsus fuit conueniens, nisi ut affigerentur in altari in memoriâ. Ex hoc patet, quod ista thuribula non erant de thuribus Sanctuarij, quia tunc sanctificata fuissent a principio, cum Moyses sanctificauit omnia vasa Sanctuarij. Exo. 31. cap. sed dicebantur sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quando illi mortui sunt, ergo non erant de thuribus Sanctuarij. *Produceatque ea in laminas.* idest extendat thuribula in formam laminarum destruendo formam thuribulorum, erant enim thuribula vasa curua ad continendum in se ignem, & thymiamam facta, nunc dixit Moyses, quod extenderentur in laminas, scilicet opere malleatorio fierent laminæ tenues, & rectæ ad affigendum in altari holocaustorum. Et hoc fecit ipsemet Eleazarus, nulli enim artificii hoc permittitur, quia iam erant illa thuribula sacra, & non licebat tractari ea ab aliquo nisi a sacerdote. Et si arguatur de vasis tabernaculi, quæ omnia facta sunt ab artificibus, qui erant populares, scilicet de Tribu Iuda, & de Tribu Dan, ut patet Exo. 31. & 35. Respondendum est, quod illa vasa, quando fiebant nondum erant sacra, sed sanctificata sunt postquam fuerunt facta, ut patet Exo. 31. Ista autem thuribula sanctificata fuerant in mortibus peccatorum, antequam extenderentur in laminas, ideo iam nulli licebat ea tractare nisi sacerdoti. *Et affigat altari.* idest istas laminas factas ex thuribus affigat altari, sed holocaustorum.

Quare fuerunt affixæ laminæ thuribulorum altari holocaustorum & non alteri. Quæst. XXV.

NON fuerunt enim istæ laminæ affixæ altari thymiamatum, quia illud erat opertum auro purissimo, & istæ laminæ erant aeneæ, tollerentque pulchritudinem altaris. Item poni debuerunt in altari holocaustorum, quia illud erat aeneum, & conueniebant ei: de altari thymiamatum, quod esset aureum, patet Exo. 30. cap. de altari autem holocaustorum, quod esset aeneum, patet Exo. 27. Item debuerunt poni in altari holocaustorum, quia peccatum istorum cepit initium ab altari illo, inde enim tulerunt prunas, quas posuerunt in thuribus, & nondum peruenerant ad altare thymiamatum oblaturum incensum, sed combussit in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, ideo ibi debuerunt affigi laminæ. Item, quia ponebantur istæ laminæ in memoria, sicut videntes Israelitæ laminas illas altaris, non auderent offerre thymiamam, vel accedere ad officia sacerdotalia, si non essent de stirpe Aaron: sed altare thymiamatum

thymiamatum non poterat videri ab Israelitis, quia illud erat intra tabernaculum, ut patet Exo. c. 30. illuc enim non introibant nisi soli sacerdotes, ideo debuit poni tota multitudo laminarum istarum in altari holocaustorum, quod poterat videri ab oibus Israelitis, quia erat extra tabernaculum in atrio eius, & illuc licebat ingredi oibus Israelitis ad offerendum. Item poterat videri ab exteriori parte per cortinas reticularas, quæ erant in circuitu atrij. *Eo quod oblaturum sit in eis incensum Domino.* idest, quia in istis thuribus fuit oblaturum incensum. hic redditur causa huius mandati. quod non deberet applicari ad alium vsum quam ad fixationem in altari, eo quod oblaturum incensum in eis, & per illam oblationem sanctificabantur, sanctificata autem ad solum cultum Dei cedebat. Dicitur autem oblaturum incensum non quidem, quia iam fuisset oblaturum, quia ista oblatio fit, quæ ponitur incensum super altare thymiamatum, sed isti viri nondum illuc introierunt, cum combussit fuerint in atrio tabernaculi, ideo nondum fuerat facta oblatio incensum de facta oblatio, quia iam imposuerant thymiamam super prunas, & parabant ingredi in tabernaculum ad offerendum illud, nisi morte præuentione fuissent, & hoc sufficit ad hoc, quod essent thuribula consecrata, nihil enim magis consecratur si thymiamam offerretur in eis, quam si solum imponeretur prunæ de altari, & desuper thymiamam, etiam si nondum oblaturum esset in altari thymiamatum, quia sanctificatio istorum vasorum non fiebat hic, quia portabantur coram altari thymiamatum, sed quia contingebant res sacras, alioquin diceremus, quod vestes cõnes, quas habebant sacerdotes infra vestes sacerdotales, sanctificarentur, quia ingrediebantur in eis in tabernaculum, sed falsum est, ideo sanctificabantur thuribula ista solum per contactum rerum sacrarum. scilicet in eis fuerat positus iam ignis sacer & thymiamam, nihil ergo magis poterat sanctificari. *Et sanctificata sunt.* idest, quia positus est in eis thymiamam & ignis de altari holocaustorum, sanctificata sunt, & non conueniunt ad alium vsum nisi, ut affigantur in altari holocaustorum. *Ut cernant ea pro signo & monumento filij Israel.* idest in hoc proficiant, quod cum Israelitæ intrauerint in atrium tabernaculi, & viderint thuribula affixa altari recordabuntur iniquitatis 250. virorum, qui offerre voluerunt thymiamam, & penam eis inflixit, & sic non mouebantur ad attentandum quicquid de officio sacerdotali. Dicuntur autem esse istæ laminæ pro signo, idest tanquam representatiuum rerum præteritarum. sicut perierint in incendio viri, quorum fuerunt illa thuribula. & dicuntur pro monumento, idest pro admonitione, ut filij Israel admonerentur non facere talia. dicitur monumentum quasi monens mentem, & sic erat de laminis istis, quia Israelitæ considerantes penam, quam isti susceperant, persuadebantur nunquam talia attentare.

Quomodo istæ laminæ fuerunt affixæ altari holocaustorum. Quæstio. XXVI.

QUÆRIT aliquis quomodo fuerunt istæ laminæ affixæ altari holocaustorum? Respondendum est, quod fuerunt affixæ in superficie parietum altaris. Pro quo considerandum est, quod altare holocaustorum erat de tabulis, & quadratum habens altitudinem cubitorum trium, erant autem tabulæ coopertæ laminis aeneis in circuitu, ne ignis, qui erat in altari combureret tabulas eius, peruenerant autem istæ laminæ a summitate parietum altaris vsque ad medietatem eius. vsque ad cubitum, & dimidium, & vsque ad illum locum, nihil de tabulis apparebat. In parte autem inferiori. sicut alium cubitum, & dimidium manebat tabulæ altaris nudæ, & super illas ponebatur craticula aenea. sicut laminæ aeneæ reticulatæ, ita ut posset videri, quædam pars tabularum

altaris. De hac autem figura & de causa eius latius declaratum est Exo. 27. c. Laminæ autem istæ 250. thuribulorum affixæ sunt super partem illam altaris, quæ erat tota cooperta laminis. sicut super cubitum, & dimidium a summitate parietum altaris, vsque ad dimidietatem, & hoc ne operiretur craticula aenea, nam illa erat posita ad pulchritudinem, & si superponerentur laminæ thuribulorum, iam nihil appareret de eis, ideo super partem aliam, quæ erat tota operata laminis non reticularis, affixæ fuerunt laminæ thuribulorum, fuerunt autem taliter affixæ, ut distinguerentur a laminis, quæ primo posite fuerant ad operiendum tabulas altaris, ut sic videntes haberent causam inquirendi quare fuerant posite illæ laminæ, & non viderentur pertinere ad primam fabricationem altaris. *Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea.* idest illa de loco incendij, & duxit in locum, ubi extenderentur in laminas. *In quibus obtulerant hi quos ignis deuorauit.* idest illi 250. viri qui ab igne consumpti fuerant, & dicitur in quibus obtulerant. idest in quibus posuerant prunas & thymiamam, non tamen adhuc obtulerant, quia oblatio illa fiebat super altare thymiamatum, ipsi autem nondum illuc introierant. *Et produxit eam in laminas.* idest ipsemet Eleazarus, quia nullus alius artifex ad hoc operari debuit, ut supra probatum est, nec et requirebatur ad hoc peritia artificis, quia non debebat affigi artificioso modo ad pulchritudinem, ita ut priori operi conueniret, sed magis grosso modo, sic ut viderentur apposita ex aliqua causa de nouo. *Ut haberent postea filij Israel, quibus commonerentur.* idest, ut per istas laminas possent commoneri ad hoc ne accederent ad ministeria sacerdotalia, si non essent de progenie Aaron, si autem non fuissent posite istæ laminæ in altari venisset in oblivionem istud factum, & sic possent Israelitæ incitari ad ministeria sacerdotalia, cum autem quotidie viderent illas laminas, perseverabat iugis memoria facti præteriti, & sic non attendebant aliquid in contrarium, *Ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron.*

Alienigenæ respectu sacerdotum, qui dicuntur, & quomodo cognoscuntur, qui sunt. Quæst. XXXVII.

ALIENIGENÆ dicuntur esse omnes respectu sacerdotum, qui non sunt de genere Aaron siue sint de Leuitis, siue de quibuscunque, sicut in comparatione Iudæorum vocabantur gentiles alienigenæ, ut patet Leui. 22. c. scilicet de manu alienigenæ non offeretis panes Domino Deo vestro, idest de manu hominis gentilis non accipietis sacrificia ad offerendum. Alio modo dicuntur alienigenæ, vel extranei omnes Israelitæ respectu Leuitarum supra ca. 1. scilicet quisquis externorum accesserit morietur. Aliquando accipiuntur extranei pro omnibus qui non sunt de genere Aaron, et si sint de Leuitis, sic patet supra ca. 3. f. Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotij, externus, qui ad ministrandum accesserit morietur, sic patet infra 18. alienigena non miscebitur vobis, & vocantur alienigenæ ibi omnes, qui sunt extra genus Aaron, siue sint Leuitæ, siue non, & hoc modo accipitur hic, quod nullus de alienigenis auderet offerre in altari præter filios Aaron. Possunt autem accipi ista duo pro eodem. sicut alienigena, & qui non est de semine Aaron, & est expositio vnus per alterum. Alio modo potest intelligi, quod sint diuersa, & tunc alienigena accipitur pro illo, qui erat de popularibus, & istis magis erat prohibita omnis ministratio sacerdotalis, cum etiam non liceret ministratio leuitica illis, vocatur non de semine Aaron, quicunque est leuita, & tamen non est de semine Aaron, & istis etiam erat prohibita ministratio in sacerdotio, ut patet supra cap. 3. Sed primus

mus modus melior est. Ad offerendum incensum Domino. id est ad offerendum thymiama super altare, quod erat officium sacerdotale, & non solum de hoc intelligitur, sed et de omnibus alijs, quod dicitur, n. sacerdotale officium alijs usurparet, inoreretur, ut si sacrificaret, vel offerret incensum, aut panes propositionis, vel disponderet lucernas in candelabro, omnia haec sacerdotalia sunt, & nihil magis erat prohibitum vnum quam reliquum, sed dictum est hic de oblatione in eis specialiter, quia istud fuit in quo deliquerant viri impij de quibus hic.

Alienigena quomodo accipitur. Quaesitio. XXXIII.

Q Onserandum est cum hic dicatur alienigena ille, qui non est de semine Aaron, & aliquid accipitur pro eo, qui non est de Leuitis, quomodo accipiendum sit, quomodo alienigena? Ideo dicendum, quod quicunque alienigena prohibetur ab aliquo actu in lege Moysaica, oportet respici vtrum ille actus pertineat ad totum populum, vel Leuitas, vel sacerdotes. Si ad totum populum vocabuntur alienigenae gentiles, ut patet Leu. c. 22. s. de manu alienigenae non offeretis pane Domino Deo vestro: aliquando tamen vocantur alienigenae respectu omnium, qui sunt de semine Iacob, & tunc non solum gentiles sunt alienigenae, sed et gentiles conuersi ad Iudaismum, & filij conuersorum, sic accipitur Leu. c. 25. ubi agitur de privilegio iubilaei, & anni remissionis, quod non conueniebat alienigenis. i. conuersis. Si vero actus solum conueniat Leuitis vocabuntur alienigenae, vel extranei omnes de 12. Tribubus, sic patet supra c. 1. Si autem sit actus sacerdotalis, dicuntur alienigenae omnes, qui non sunt de semine Aaron, licet sint de Leuitis, sic patet supra. c. 3. & hic & infra 18. Ne patiatut sicut passus est Chore, & omnes congregatio eius. id est mouebuntur ad non usurpandum ministerium sacerdotale alienigenae ne incidat in penam Chore, & sociorum suorum. s. ne moriatur sicut illi mortui sunt: non est intelligendum, quod fuerit idem genus mortis, nam Chore fuit absorptus a terra in tabernaculo suo, ut patet supra, sed dicitur in hoc, quod omnes mortui sunt. Loquente Domino ad Moysen. i. ista mors facta est sicut Dominus locutus est ad Moysen, & aliter, quod Deus denunciavit Moysi istos mortuos, & qua morte perirent, quia insurgebant in eum.

Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen, & Aaron dicens. Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio, & tumultus increpaueret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum federis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen. Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delabo eos. Cumque iaceret in terra, dixit Moyses ad Aaron. Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, per gens circum ad populum, ut roges pro eis. Iam enim egressa est ira a Domino, & plaga defecit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama. Et stans inter

Sap. 18.

Aaron cum thymiama te extinxit incendium. quattuordecim milia septingenti igne perierunt.

F mortuos, ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussii sunt, quattuordecim milia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Chore. Reuersusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi federis, postquam quieuit interitus.

Murmuravit autem. Hic describitur seditio totius multitudinis contra Moysen, & Aaron. viderat enim totus populus quomodo perierant Dathan, & Abiron, & Chore cum socijs suis, quia surrexerunt in Moysen, ideo zelauerunt pro mortuis, dicentes, quod Moyses, & Aaron occiderant illos. & ex hoc constituiebant eos reos, atque puniissent illos, nisi apparuisset gloria Domini: ob hoc Deus puniuit multitudinem occidens, quattuordecim milia de ipsis. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel. Fuit ista murmuratio, quia dixerunt vos interfecistis populum Domini, sed hoc erat falsum, quia Moyses, & Aaron non occiderant, & propter hoc est murmuratio, ad hoc tamen omnes filij Israel conuenerant, quia dolebant de morte multorum virorum, ideo omnis multitudo murmuravit, non est tamen simpliciter intelligendum, quod murmuraret omnes de multitudine, quia aliqui erant viri boni consentientes Moysi, & Aaron, qui nequaquam murmurauerunt, sed quia maxima pars multitudinis conuenerat, dicitur totus populus murmurasse. Sequenti die contra Moysen, & Aaron. Die enim qua ista facta sunt non murmuravit Israel, & hoc quia erant attoniti magnitudine rei quam viderant, & timebant, cum supra fugerint a clamore pereuntium dicentes, ne forte nos terra degloriar. sequenti autem die incipientes cogitare de mortibus propinquo suorum, & destructione cuiusdam partis populi desinente paulisper timore praeterita rei inceperunt dolere, atque concitati sunt contra eos qui fuerant aliquo modo occasio mortis huius inducta, s. contra Aaron, & Moysen. Dicens vos interfecistis populum Domini. Bene sciebat populus, quod Moyses, & Aaron non interfecerant eos qui perierant, sed dicebant, quod ipsi fuerant causa occisionis, & ex hoc retorquebant in eos culpam volentes ab eis exigere penam. Sed etiam falsum est, quod Moyses, & Aaron fuissent causa huius mortis, sed sola iniquitas pereuntium, tanquam causa demeritoria, & Deus tanquam causa efficiens. Moyses autem, & Aaron magis orauerunt pro populo ne periret, quam quod exigeretur ab eo pena. ergo non fuerunt isti causa. Nisi aliquis dicat, quod viri pereuntes repugnaverunt Moysi, & Aaron, & si non repugnassent eis, non morerentur, ergo fuerunt causa, sed hoc nihil est, quia Moyses, & Aaron nihil ad hoc fecerunt, sed magis patiebantur in sulum multitudinis. Deus autem puniuit illos, ergo nihil culpe erat Moysi, & Aaron. Dicitur quod occiderant Moyses, & Aaron populum Domini, id est partem populi, cum perissent forte plures quam trecentum viri. Isti autem dicuntur populus Dei, quia populus Iudaicus specialiter pertinebat ad Deum, cum Deus vocet eum populum peculiarem sibi de cunctis gentibus terrae Exod. 19. & Deut. capit. 7. sic autem locuti sunt supra Chore, & socij sui. sufficit vobis, quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, id est totus populus est sanctificatus Domino. Cumque oriretur seditio, id est iam incipiebat oriri bellum, vel contentio populi contra Moysen. seditio proprie est litigium cuius inter se, vel hominum eiusdem provinciae, aut affinitatis. Sic Greg. dicit in Homelia. bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. sic bat

Seditio gr. lit.

bat autem ista seditio, quia tota multitudo accusabat Moysen & Aaron tanquam reos mortis, ipsi autem defendebat se rationabiliter, quia tamen populus erat concitatus dolore, mouebatur ad verba aspera contra Moysen & Aaron, & sic fiebat seditio. Et tumultus increpaueret. id est fiebat continuo maior murmur, ita ut populus vellet lapidare Moysen & Aaron. Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum federis. id est viderunt, quod non poterant resistere toti multitudini, ipsi autem volebat eos lapidare, ideo confugerunt ad tabernaculum federis ad protectionem Dei, & hoc propter duo. Primo, quia intellexerunt, quod nullus de populo auderet introire illuc, quia erat prohibitum, & sic effugerent manus populi. Secundo, quia dato, quod aliquis introire praesumeret Deus conseruaret eos ibi specialiter, quia gloria Domini apparebat ibi super tabernaculum, & non permetteret aliquem introire, occideret enim omnes introire volentes. Quod postquam ingressi sunt operuit nubes. id est postquam fugerunt ad tabernaculum, nubes, quae solebat esse super tabernaculum, operuit illud. descendens super illud, nam prius consueuerat esse eleuata a tabernaculo, cum vero alicui Deus loqui volebat in columna illa nubis, faciebat eam descendere ad ostium tabernaculi, ut patet supra ca. 12. & sic factum est hic, & in hoc operuit columna tabernaculum. Cum autem eleuata esset non dicebatur operire. Aliter intelligi potest, quod nubes operuit tabernaculum, id est, quod diffusa fuerit aliqua nubes in modum nebulae super multitudinem Sanctuarij, & operuerit illud, sic factum est, quando consummato Sanctuario, & dispositis omnibus vasis eius Moyses benedixit eis, quoniam tunc nubes operuit tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyses ingredi illuc, nube operiente omnia, & maiestate Dei coruscante Exo. c. vlt. sic etiam consummato templo Salomonis impleuit illud Deus nebula, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam, quia gloria Domini operuerat illud. 3. Reg. cap. 8. vtrique modus conueniens est. In Hebraeo habetur eadem. Moyses & Aaron respexerunt ad tabernaculum. Sed enim sententia est, quae in littera nostra, scilicet, quod respexerunt illud ad fugiendum in ipsum, maxime, quia littera declarat hoc, cum dicat, quod postquam ingressi sunt, & sic patet, quod ante non erant in eo, sed illuc ierunt fugientes multitudinem, Et apparuit gloria Domini. id est nubes illa, quae protexit tabernaculum apparuit fulgidior solio, & terribior toti populo, in quo significabatur specialis praesentia Dei ibi, & sic populus timuit introire ad Moysen & Aaron, ut occideret eos. Dixitque Dominus ad Moysen. Hoc fuit postquam erant intra tabernaculum. Ibi enim Deus ei loqui solebat, scilicet de medio duorum cherubin super propitiatorium, ut patet supra cap. 7. Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos. Indignatus est Deus populo, quia iniuste persequebatur Moysen & Aaron, & voluit delere omnes, ideo iussit, ut recederet Moyses & Aaron de medio multitudinis.

Quomodo dixit Deus Moysi & Aaron, quod recederent de multitudine. Quaesitio. XXXIX.

Sed dicitur, quomodo Moyses & Aaron poterant recedere de multitudine, quia iam recesserant cum essent intra Sanctuarium, Respondendum est, quod Deus volebat, ut totaliter recederent de loco castrorum, & sic subuerteret omnia castra Israel, ut nemo maneret de multitudine. Cum autem essent intra Sanctuarium erant in medio castrorum, quia tabernaculum est in medio castrorum, ut patet supra cap. 2. ideo ut tota multitudo subuerteretur,

oportebat, ut etiam de tabernaculo recederet. Et nunc delebo eos. id est, etiam nunc delebo. q. d. prius deleui quandam partem eorum comburendo & submergendo, nunc delebo aliam partem si recederis. Vel est sensus, prius volui delere totam multitudinem, & vobis oratibus non deleui, quando murmurauit Chore, sed etiam nunc volo delere eos, ideo recedatis, & delebo. Cumque iacerent in terra dixit Moyses ad Aaron. Tolle thuribulum. Hic subiungenda est sententia, s. quod Moyses & Aaron dixerunt Deo, ne deleteret, & ad hoc iacerunt in terra orantes, sed dum ipsi orarent, Deus puniebat populum combures eos, ideo Moyses cognoscens hoc, dixit ad Aaron, ut tolleretur thuribulum ad liberationem populi, sciebat enim Moyses tanquam propheta ex reuelatione Dei, quod populus periretetur plaga magna, ideo misit illuc Aaron, in quo Dei monstratur clementia, qui quamquam puniret populum, tamen reuelauit Moysi, ut ipse oraret pro eis, & flecteretur Deus ab indignatione sua atque parceret. dixit autem Moyses, quod tolleretur Aaron thuribulum, ut poneret ibi thymiama, & staret inter mortuos, & viuentes, atque oraret Deum pro eis, & sic cessauit plaga. Et hausto igne de altari mitte incensum desuper. id est accipe ignem de altari in thuribulo, & pone desuper thymiama.

Quomodo thymiama fuit oblatum extra Sanctuarium praeter solitum propter liberationem populi. Quaesitio. XXX.

Hic est casus specialis, nunquam enim legitur, quod thymiama fuerit oblatum extra Sanctuarium, sed semper intra super altare thymiama tum praeterquam hic, ratio fuit ad liberationem populi. Etiam non licuisset hoc facere cuilibet sacerdoti, licuit tamen Aaron ex mandato Moysi, quia Moyses erat propheta, & faciebat haec ex Dei iussione, & ita de quibusdam alijs factum est, quae videbatur esse contra legem, ut faceret sacrificium extra Sanctuarium, quia tamen fecerunt illud viri prophetae de quibus non dubitabat, quod inspirati a Deo hoc facerent, approbatur facta eorum, de quibus declaratum est Exo. cap. 20. circa finem. Dicitur hic, quod acciperet Aaron ignem de altari, quia quamquam thymiama istud erat offerendum extra Sanctuarium inter mortuos, & viuentes, tamen debuit ibi obseruari regula, quae seruabatur in Sanctuario, s. quod poneretur ignis de altari. In hoc enim extrauerant duo filij Aaron, obtulerunt enim ignem alienum Leui. ca. 10. & combusti sunt, ideo Moyses iussit Aaron ne de igne alieno acciperet. Et fuit ratio exprimendi hoc, quia nunquam consueuerat offerri thymiama extra Sanctuarium, hic autem offerebatur, ideo credi potest, quod liceret ponere ignem alienum, sed non licebat, quia sacrum thymiama non erat cremandum igne prophano. Pergens circum ad populum, ut roges pro eis. id est non moreris eundo, quia si moreris, totus populus peribit prius, quam vadas, erat autem oraturus pro populo offerendo thymiama inter mortuos, & viuentes. Si autem maneret crema retur totus populus. Modus orandi erat, ut Aaron poneret thymiama inter partem populi combustam, & inclinans se contra illam partem, quae combusta erat oraret Dominum, quia in igne illo comburentem videbatur esse specialiter Deus, sic enim ipse dixerat Deut. c. 5. s. Deus tuus ignis consumens. Iam enim egressa est ira a Domino. id est iam egressa est sententia puniens. & ista vocatur ira Dei, puniens enim videtur iratus punito, quia ira est quidam motus ad prosequendum aliquam rem in malum, sed puniens infert malum punito, ergo videtur iratus. Deus autem nulli irascitur, quia tamen ab eo egreditur sententia penalis, dicitur egressa

egressa ira a Domino. Et plaga desecuit. Id est iam plaga est dura in populo, quia multi de populo perierant, s. 14. millia, vt infra patet. Quod cum fecisset Aaron, s. q. accepit thuribulum, & imposuit ignem atq; thymiam. Et cecurrit ad mediam multitudinem. Cucurrit ex causa dicta, s. quia plaga erat nimis dura, & non cessaret quousque ipse offerret thymiam. Si autem moraretur eundem, videbatur, q. illi, qui periret interim, ex causa Aarō peribant, cucurrit ergo ne esset reus mortis, & iuit ad mediam multitudinem. s. quia ignis erat in medio populi, & vnā partem combusserat, aliam vero nondum. *Quam iam vastabat incendium.* Id est ignis ille suscitatus a Domino magnam partē populi vastauerat, & stetit in medio cōbustorum, & viuorum. *Obtulit thymiam.* Id est posuit in medio illorum thuribulū suum plenum thymiamate, orans pro populo, vt cessaret plaga. & non pōt accipi hic offerre thymiam sicut in Sanctuario, quia in Sanctuario offerebatur thymiam, quando ponebatur super altare, hic autē non erat altare, vbi poneretur, sed posuit illud in terra, vel tenens manibus suis, & flexis genibus deprecatus est Dominum. *Et stans inter mortuos & viuentes.* Ignis iste suscitatus a Domino comburebat eos quos Deus cōburi volebat, nec quiscquam euadere poterat, comburebat tamen continuē, & sic erat vna pars populi tota cōbusta, alia vero nullo modo cōbusta, Aaron autem stetit inter mortuos, & viuentes, i. inter partem combustam, & aliam non combustam, vt ignis combuens non transiret ad viuētes. *Pro populo deprecatus est.* s. ne ira Dei vastaret vltierius. *Et plaga cessauit.* i. stetit ille ignis, scilicet defecit, vel non comparuit.

Iste ignis an esset missus de celo. Et modus combustionis quis fuit. Questio. XXXI.

DE isto igne dubium est an sit de celo missus, sicut ille ignis, qui venit super quinque genarios duos orante. Helia 4. Reg. c. 1. vel an fuerit aliquis ignis nouiter creatus ad vindictam peccatorum, vel de terra eruperit, quicūque modus satis erat possibilis, & conueniens. Modus autē cessationis ignis huius fuit, q. absorberetur a terra, sicut patet de alio igne qui combussit quandam partē populi in sepulchris concupiscentia: & postea absorptus est, supra c. 11. vel si dicere velimus, q. Deus eum ad nihilauerit, aut fecerit in alteram materiam cōuertere nihil differt, vterque enim modus satis conuenit. De ista plaga cessante dicit Rab. Sa. q. causabatur ab angelo mortis. Iste enim percutiebat populum incendio, & Aaron tenuit eum dicens, Deus mandauit, q. cessares a percussione populi, respōdit angelus dicens, q. mādato Dei ipse percutiebat plebē, tunc dixit Aaron, ecce Deus in Sanctuario est cum Moysē, eamus videre, quid iubet, tunc iuerunt vidente tota multitudine captum esse angelum percussorem ab Aaron, comparentibus autem illis corā Deo, precibus Moysi, dixit Deus angelo percussori, q. cessaret a plaga, sed ista magis iocose, quam vere dicta sunt, vt patet cuilibet respicienti litteram. *Fuerunt autem, qui percussi sunt.* 14. millia hominum. Hic significatur magnitudo plagæ in numero occisorum, s. q. perierūt. 14. millia, & hoc est, quia peccatum populi magnum fuit, faciēdo tumultum contra Moysē, & Aaron ad mortē, qui nihil eis mali fecerant, sed potius orabāt pro remissione peccatorum populi. *Abque his, qui perierant in seditione Chore.* id est isti 14. millia, & septingenti non cōputantur cum illis, qui perierūt in seditione Chore, sed in sola hac cōbustione, quæ facta est sequēti die post seditionem Chore, & penam, perierunt autem in seditione Chore multi. s. 250. viri offeretes thymiam,

& Dathā, & Abyron, & Hon cū familijs suis, & Chore, vt patet supra in littera, qui erant multi viri, & in duobus diebus cōiunctis factæ sunt istæ plagæ, quod patet, quia supra dicitur, q. sequēti die. s. post punitionem Chore, Dathan & Abyron murmurauit populus. *Reuersusque Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi.* Cū enim Aaron accepisset thuribulum, & venisset ad populum, qui cōburebatur, tādū ibi stetit orādo, quousque cessauit plaga, postea autē conuersus est ad Moysē, & ille adhuc manebat in tabernaculo orans pro cessatione plagæ. In hoc autem apparet magna charitas, Moysi & Aaron, nam pro ipsis persecutoribus orauerunt, ne vastarentur incendio, sed non est equalis charitas ista charitati beati Stephani, qui pro suis persecutoribus exorauit, de hoc declarati sunt cause, supra 12. c. *Postquam quiesuit interitus.* Id est nō redijt Aaron ad Moysē intra ostiū tabernaculi, quousque cessauit plaga plebis. Et ex hoc patet dictū Ra. Sal. esse ridiculum, scilicet, q. ipse duxerit captum angelum mortis ad Dominum in tabernaculo, & ibi precibus Moysi iussit Deus, quod cessaret plaga, nā tunc prius redijisset Aarō in tabernaculum, quam cessaret plaga, quod falsum est.

C A P. XVII.

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas a cunctis principibus Tribuum, virgas duodecim, & vniuscuiusque nomen supercribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in Tribu Leui. Et vna virga cunctas familias continebit. Ponesque eas in tabernaculo fēderis coram testimonio, vbi loquar ad te. Quem ex his elegero germinabit virga eius, & cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant. Locutusque est Moyses ad filios Israel, & dederunt ei omnes principes virgas per singulas Tribus. Fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron.

Virgæ 12. ponuntur coram Domino.

Et locutus est. Postea fuit in superioribus contra sacerdotes facta murmuratio, hic describitur eius per miraculum facta quietatio, & diuiditur in tres partes. Primo ponitur virgā acceptio ad facti discussionem. Secūdo vnius germinatio ad sacerdotij probationem. Tertio florentis reseruatō ad futurorum cognitionē. Secūda ibi. *Quas cum posuisset.* Tertia ibi. *(Dixitque Dominus.)* Circa primū Et locutus est Dominus ad Moysen.

Quietatio murmurationis populi per miraculum, quis deberet esse sacerdos. Quest. I.

VOLUIT Deus tollere occasionē murmurandi, & perditionem populi, declarādo ad quem vellet pertinere sacerdotium, erat. n. sacerdotiū magna dignitas, & reditus abundantissimi, ideo quilibet desiderabat habere illud, populares, autem existimabant, q. Moyses fecisset ex affectione tribuens cognatis suis, & sibi prapositionuras magnas,

magnas, & honores, & quia non erant certificati tolleret eis occasionē istā, voluit dare experimētū de virga florēte, q. aut ista sit intentio patet infra cū dicit, & cohibebo a me, querimonias filiorū Israel, quibus contra me murmurāt. Erat ēt hoc ad utilitatē Israelitarū ne ipsi morerent, si iterū murmuraret, ex prædicta cā hoc patet infra cū dicit, refer virgā Aaron in tabernaculū testimonij, vt seruet ibi in signū rebelliiū filiorū Israel, & q. cēcāt q. relā eorū a me, ne moriant, dato autē isto signo nunquā āplius sup hac re mouerēt litigiū.

Quomodo indigebant signo, cum viderint punitionem murmurantium. Quest. II.

SED dicit aliquis quō Israelitæ idigebāt aliquo signo ad sciendū, q. sacerdotiū ex voluntate Dei p. tineret ad Aarō, nā supra fuerat data punitiō eis a Deo, q. murmurauerāt cōtra Aarō pro sacerdotio. Respondētū est, q. quāquā istud signū sufficere demōstrasset, q. Israelitæ peccauerant, & q. illa punitiō erat a Deo, tū nō patebat euidenter an p. hoc punirent q. murmurabāt cōtra Aarō, vel p. aliqd alterū. Cū autē datū est hic signū de virga florēte, datū est solū ad hoc, iū sufficere cōstabat ex eo, q. Deus eligebat eū, cuius virga floreret, quāquā tū puniret sepius murmurātes contra Aaron super hac re, non p. fecte constaret an ei adiudicaret Deus sacerdotiū, & hoc exprimit infra. s. & q. cēcāt querelā eorū a me ne moriātur. In quo innuit, q. quāquā puniti essent ante hoc pro murmuratiōe contra Aaron, tamen nondū cessaret murmuratio, & morerētur murmurantes si non fieret istud signum de virga florente.

An ista dicta sint immediate post ea, quæ habentur cap. precedenti. Questio. III.

QUARET aliquis an ea, q. dicit hic fuerint dicta post ea, q. hñr p. c. c. & an imēdiate. Aliquis dicit iortatis nō cōstare an sit ordo rectus, vel permutatus, sicut in eis, q. hñr p. c. c. & supra 12. i. q. bus nulla certitudo est ordinis. Rñdēdū est, q. i. istis est ordo rectus, s. q. fuerint facta ista post ea q. hñr p. c. c. quia ibi dicebat de murmuratiōe facta cōtra Moysē & Aaron pro summo sacerdotio, hic autē agit de mō q. etiā di hāc murmuratiōe, vñū autē cōsequens est ad alterū, nā dicit infra, & cohibebo a me q. rimonias filiorum Israel, q. bus cōtra me murmurāt. ergo vñ, q. aliqua p. cesserāt. De scāo est dubiū. Can imēdiate post superiora fuerit facta p. batio de qua dicit hic, satis vñ, q. imēdiate cū dicat infra cohibebo q. rimonias, q. bus cōtra me murmurāt. ergo vñ, q. paulō āte hoc murmurauerāt. *Loquere ad filios Israel.* Quid locutus est Moyses Israelitis nō dicit, sed satis apparet, q. eēt ista que infra dicitur. s. q. Deus volebat dare quoddā signū p. quod oēs viderēt que Deus eligeret i. sacerdotē, & hoc q. singulæ Tribus darēt virgas suas, & que floreret vēdicaret sacerdotiū, & tūc singulæ Tribus dederunt ei virgas singulas. *Et accipe ab eis virgas singulas p. cognationes suas.* Id est postquā proposueris verba signi huius, accipias a qualibet Tribu vñā virgulā sicā. Nā experimētū erat i. hoc, q. floreret vna earū, & ad hoc debebāt inquiri multū sicce, vt magis manifestaret miraculum.

Quomodo esset eligendus sacerdos. Quest. IIII.

ET dicitur, q. quilibet cognatio dabat vñā virgā, accipitur cognatio pro Tribu, & nō pro familia, vel domo, quia solū dabāt Tribus virgulas, quod patet, quia fuerūt 12. virgulæ. Aliqu. tñ. accipitur cognatio

pro familia, vel domo, vt cū diuidimus aliquā Tribū in cognationes, vt patet Iosue. c. 7. & 13. Cum autē virga alicui Tribus floreret proueniebat sacerdotiū Tribui illi. Sed postea dubitāt aliq. quō dandū erat sacerdotiū alicui Tribui, q. illud dādū erat p. sōne, & nō Tribui. Rñdent quidā, q. primogenitus in illa Tribu esset sacerdos. s. q. cōsideraret, qui veniebat per lineā p. rō genitorū, & de primogenitis illorū assumendus erat sūmus sacerdos. Alij dnt q. forte postq. determinatū esset, q. Tribus habitura esset sacerdotiū, per fortes ingreret cui familie proueniret, & deinde cui domui, sicut postea fuerunt sortes ad sciendū, q. furatus fuisset de anathemate Ierico Iosue. ca. 7. & similitur ad inquirendū fractorē ieiunij. 1. Reg. 14. c. Sed dicitur est, q. alius erat modus. s. q. qñ dabant istæ virgæ p. singulis Tribubus exprimebant in virgulis noīa principū Tribuū. s. in qualibet nomē vnus principis, & si floreret virga alicuius Tribus, princeps, cuius nomē erat i. ea acciperet sūmū sacerdotiū, sic patet de Aarō, nam in virga Tribus Leui scriptū est nomē Aarō, quia ipse veniebat de linea primogenitorū illius Tribus, & cū floruit virga Leuitarū māsit ipse tanquā sūm^o sacerdos, q. aut noīa principū essent scripta in virgulis patet imēdiate. s. a cūctis principibus Tribuū virgas 12. & vniuscuiusq. nomen supercribes virgæ suæ, nomen autē Aaron erit in Tribu Leui, sed florēte virga Leuitarū, Aarō, q. erat inscriptus illi, fuit factus summus sacerdos. ergo si accidisset, q. floruisset virgula alicuius alterius Tribus, princeps inscriptus illi fuisset summus sacerdos, quia ille erat de primogenitis quibus proueniebant ista iura. *A cunctis principibus Tribuum virgas 12.* Id est ab oībus principibus Tribuū acciperent 12. virgæ nō quidē a quolibet 12. sed a quo libet vna, & quia erant 12. principes erant 12. virgæ, accipit autē hic cunctus, vel oīs collectiue, & nō distributiue. Sciendū, q. istæ 12. virgæ principū erāt 12. virgæ Tribuū: sed dabāt principes istas virgulas, quia ipsi fuerunt erāt sacerdotes, si in Tribubus eorum floreret virgæ, ēt ipsi dabāt virgas, quia noīa eorū scribebant in eis. *Et vniuscuiusque nomen supercribes virgæ suæ.* Id est nomē cuiuscunq. principis scribet super virgā datā ab eo, scribebant autē nomina, vt cognoscerentur virgæ ne cum floreret aliqua diceret quilibet Tribus illam ad se pertinere.

Quare scribebantur nomina in virga. Questio. V.

SCRIBEBANTUR autem nomina principum, & non Tribuum, vt aliqui volunt, quia princeps eminenter cōtinet totā Tribū, sed nihil est. Causa autē est, quia Tribus nō erāt habiturę summū sacerdotiū tanquā Tribus aliqua indeterminate recipere sacerdotium, & postea inquireretur quæ familia, vel quæ domus habitura esset sacerdotiū, sed proueniebat sacerdotium principi Tribus, iō nomen eius scribēdū erat, patet hoc de Aaron, nā postquā floruit virga Leuitarum, non inquisitū est, quis esset sacerdos in Tribu illa, sed fuit sacerdos Aaron, cuius nomen erat inscriptū virgæ. Si tamen sacerdotium prouenisset directe Tribui indeterminate, & non persona, cognito de Tribu, adhuc inquireretur de persona.

An nomen Tribus scriberetur in cortice virgæ, vel in membrana ligata virgæ. Quest. VI.

DE superscriptione autem facta in virga, dubium est an scriberetur litterę in cortice virgæ, vel in aliqua membrana circumligata ipsi virgæ, vterque modus satis conuenit, sed secundum proprietatem huius verbi supercribes, magis

magis signatur, q̄ poneretur nomen in membrana, quam in cortice virgę, quia alijs diceretur in scribis, i. in ipsam virga scribes. Itē patet, quia vna illarū virgarū florere dēbat, si tñ esset nomen in scriptū virgę cum floreret virga, & immutaretur cortex eius in tenentudinē, & virorē, deleretur litterę, & nō si essent in membrana, rationabilius ergo est, q̄ fuerit mēbrana circumligata culibet virgę, & in illa esset nomen principis. Nomen autem Aaron erit in Tribu Leui. Idest nomen Aaron scribetur super virgam, quę accipitur pro Tribu Leui.

In Tribu Leui fuit scriptum nomen Aaron, quia erat princeps eius. Quęstio. VII.

RATIO huius est, quia Aaron erat princeps in Tribu Leuitarū, iō ipse scribendus erat, quāt esset princeps pater, quia ipse erat primogenitus per lineam primogenitorū, hā Caath erat primogenitus Leui, vt dicitur. Caath autē genuit filios 4. quorum primogenitus est Amram Exo. c. 6. Amram autē genuit Mariā, Moyſen, & Aarō inter quos Maria erat primogenita, sed quia erat femina non erat successura in iuribus primogeniturę. Aaron autē erat maior Moyſe annis tribus, vt patet Exo. c. 7. nam tribus annis erat maior: deo ipsi prouidebat ius sacerdotij, si Tribus Leuitica habitura esset sacerdotium.

Opinio de nomine scripto, in virga, quod esset non nomen Tribus. Quęstio. VIII.

ALIIQVI dicunt, q̄ in alijs Tribubus non scribebatur nomē alicuius principis in virga, sed nomen Tribus, in virga autē Leuitarum scriptum est nomen Aaron. Sed falsum est, quia dicitur supra, q̄ 12. principes darent 12. virgas, & nomen vnus cuiusque esset in virga sua. Item dicunt, q̄ in virga Tribus Leuiticę ponebatur nomen Aaron, vt nō dubitaretur cui prouenire dēret sacerdotium, si virga Leuitarum floreret. Nā si non scriberetur nomen Aaron, dato q̄ illa floreret, non constaret cui prouenturum erat sacerdotium, scripto autē nomine Aaron si floreret virga proueniret ei sacerdotiū. Et si arguatur quare in alijs Tribubus non scribebatur nomen cuiuslibet principis in virga, respondent q̄ in alijs Tribubus erant cōpetitores, iō nō determinabitur, quis habiturus esset sacerdotium quāquam Tribu illi proueniret, in Tribu autē Leui dicitur, q̄ nullus erat competitor, quia Chore, qui erat cōpetitor, iam mortuus fuerat p̄cc. c. Sed isti multum errant. Primo, quia supponunt falsum, scilicet, q̄ nomina principū non essent scripta in virgis aliarū Tribuum; sed falsum est, vt patet supra. Secundo errant, quia dato, q̄ nō essent nomina principum scripta in virgis aliarum Tribuum, nō est sufficiens causa, quę assignata est, nā in qualibet Tribu erat aliquis princeps, qui veniebat per primogenitos Tribus illius, & huic debebāt iura primogeniturę quantum ad sacerdotium, & cetera, ideo nō erat aliquis competitor in Tribubus, quia impossibile est esse in qualibet Tribu, plusquam vnum primogenitū descendentem per lineam primogenitorum. Cum autem dicitur, q̄ in Tribu Leui fuit positum nomen Aaron, quia mortuus fuerat competitor suus Chore, non stat, quia Chore non erat competitor Aaron, alioquin omnes de Tribu Leuitica essent competitores, nam Aaron erat primogenitus descendens per lineam primogenitorum Tribus Leui, vt supra declaratum est, Chore autem nō erat de primogenitis, ideo nō competebat ei ius sacerdotij, quod si ei cō-

Peteret non magis comperet ipsi, quam omnibus, qui erant in Tribu illa, solum ergo stat, quod primo dictum est, scilicet, q̄ fuit scriptum nomen Aaron, quia ipse erat princeps in familia Leuitarum, & cōpetebat ei ius sacerdotij, si proueniret Tribu Leuiticę. Et vna virga cunctas eorum familias continebit. Idest, q̄ licet in qualibet Tribu multa sint familie, tamen vna virga ponebatur pro eis omnibus, scilicet, q̄ cum esset positum nomen principis vnus familia in virga, non oportebat poni nomina aliarum familiarum, vel principum suorum. Istud autem erat, quia princeps cuius nomē scribebatur in virga, erat de familia principali veniens per lineam primogenitorum, ideo illi soli competebat ius, & familia suę, ceteris autē nequaquam. Sed dicitur, q̄ vna virga cōtinebat omnes familias, id est, q̄ ita erat sufficiens poni nomen vnus principis familia in virga, sicut poni singulas virgas pro singulis familijs, quia vna familia erat, quę determinate habitura esset istud ius, scilicet familia veniens a primogenito illius Tribus, & princeps illius familia erat cui deberet comperere ius sacerdotij.

Opinio, quod vna virga ponebatur pro omnibus familijs. Quęstio. IX.

ALIIQVI autem dixerunt, q̄ vna virga ponebatur pro omnibus familijs, i. q̄ in virga illa scribebatur nomen Tribus, & non alicuius familie. Illa tñ dicebatur cōtinere oēs familias, quia postquā determinata esset Tribus sorte diuideretur, quę Tribus habitura esset sacerdotium. Sed hoc iā improbatū est supra, cum nō scriberetur noīa Tribuū in virgulis, sed noīa principum. Alij autē dicunt, q̄ intelligitur hoc in sola Tribu Leui. i. q̄ vna virga pro oibus familijs ponitur, & est ratio specialis, quia in alijs Tribubus non ponebatur vnum nomen alicuius specialiter, iō videbatur esse pro oibus de illa Tribu, sed in Tribu Leui ponebatur nomen Aaron in virga, Aaron autē erat de Caathitis, & sic adhuc erat dubiū vtrum pro Gersonitis, & Merarijs alie ponebant virgę, iō respondetur, q̄ vna virga cōtinebat oēs familias, i. virga Aarō stabit pro alijs familijs duabus, quia iam fuerat determinatū, q̄ nō pertinebat ad eas sacerdotiū, sed ad Aaron, iō nō oportebat alias duas poni pro duabus familijs, & illa quę ponebat pro Aaron nō ponebatur aliquo modo, nec generaliter, nec specialiter pro aliquo de Leuitis, cum certū esset ad nullum eorū aliquid pertinere praterq̄ ad Aaron. In alijs Tribubus erat dubiū, quia sacerdotiū illis equaliter pertinebat, iō virga cuiuslibet alterius Tribus pro quolibet de illa Tribu equaliter indifferenter stabat. Sed etiam ista non stant, quia non magis erat determinatum, quis futurus esset sacerdos in Tribu Leui, quam in alijs Tribubus. In qualibet. n. princeps ipsius Tribus esset sacerdos, si illi Tribu sacerdotiū proueniret, & propter hoc in virga cuiuslibet Tribus scribebatur nomen principis illius Tribus. Isti autē procedunt ex falso existimātes, q̄ solū nomē Aaro fuerit scriptū in virga Leuitarū, in alijs autē scribebant noīa Tribuū sed falsū est, cū littera dicat supra, q̄ 12. principes dabunt 12. virgas, & vnus cuiusque nomē erat scriptū in virga sua, iō non erat alia rō in Tribu Leui, q̄ in ceteris. Sed sensus est, q̄ positus est a principio, si vna virga continebat oēs familias, i. q̄ nomē principis vnus scribebatur in virga, & q̄ ille princeps prineret ad vnā familiā solū, tñ sufficiebat scribi illi quasi si scriberetur nomina aliarum familiarum in singulis virgis. *Nonneque eas in tabernaculo foderis.* Idest istę 12. virgę suscipiebantur a 12. principibus, & ponebantur intra Sanctuarium in tabernaculo.

Ista virgę ponebantur in tabernaculo foderis, & quare. Et A quod arca testimonij diuersimode nominabatur. Quęstio. X.

CAUSA est, quia videbatur esse spāliter Deus in tabernaculo, virgę autem istę ponebātur ad demonstrandum voluntatem Dei in aliquo signo manifesto, ideo conueniebat eas poni in SaQuario, quia ibi Deus specialiter erat, & posita fuerunt in tabernaculo. Sed non constat, an fuerint in parte interiori tabernaculi, s. intra Sancta Sanctuarium, vel in parte anteriori, quę vocatur sanctum, vel Sanctuarium, magis tamen videtur, q̄ fuerint intra Sancta sanctorum, quia ille erat locus sanctior. Et apparet ex hoc, quia sicut hic dicitur, quod ponerent virgę istę in tabernaculo, ita dicitur infra, q̄ reduceret virgę Aarō ad tabernaculum: sed ibi manifestum est accipi pro parte interiori, s. Sancta sanctorum, quia virga Aaron fuit conseruata in arca foderis, vt patet ad Hebr. cap. 9. Item videtur ex hoc, quia dicitur corā testimonio, quod accipitur hic pro arca, in qua erat testimonium, id est tabulę, vt patet Exo. cap. 25. si tamen essent virgę istę extra Sancta sanctorum, non p̄prie diceretur, quod erant coram testimonio, quamquam in hoc non multum differt.

Coram testimonio. Idest coram arca testimonij. Ista est arca Sanctuarij in qua fuerunt posite tabulę legis. & vocatur arca testimonij, vel arca foderis. vocatur primo modo arca testimonij, quia ibi erat testimonij id est tabulę quę seruabatur in testimonium contra Iudęos, si negaret se suscepisse legem. Vel dicebatur esse arca foderis, quia ibi erat foedus Dei, id est pactū, quod pepigerat cum Israelitis, s. decem precepta scripta in tabulis: pepigerat enim Deus, quod ipsi obseruarent illa, & Deus beneficeret eis, vnde ille tabulę p̄prie vocantur testimonium, vel foedus: arca autem, quia continebat, vocatur arca foderis, vel testimonij: hic tamen vocatur large testimonium, de tabulis istis quomodo poterant esse testimonium contra Israelitas, & an sufficiens, & si poterant falsari, vel furto surripi, declaratum est Exo. c. 20. *Vbi loquar ad te.* Idest in loco vbi posueris virgas ego loquar ad te. s. quid fieri debeat de istis virgis. Alio modo est sensus, quod ponerentur istę virgę coram testimonio, vbi loquar ad te, id est, vbi ego consuēni loqui ad te.

Et ex hoc patet, quod erant virgę posite intra Sancta sanctorum, quia Deus loquebatur Moyſi in SaQuario in duobus locis, scilicet intra Sancta sanctorū super propitiatorium inter duo Cherubim, vt patet Exo. d. 25. & supra cap. 7. Alius locus erat extra tabernaculum ad ostium eius circa altare holocaustorum, ad quem locum descendebat nubes, vt patet supra cap. 12.

Sed constat, quod non intelligitur hic de ostio tabernaculi, vbi Deus loquebatur, ergo intelligitur de Sancta Sanctorum, vbi erat alia locutio.

Quem ex his elegero germinabit virga eius. Idest in istis virgis duodecim, & in virga Aaron sunt scripta nomina principum, & ego sum electurus vnum ex his in sacerdotem. & signum huius est, quia virga eius germinabit, sufficiens enim videbatur hoc esse, nam virgę aride non poterant germinare, & flores, & fructus p̄ducere naturaliter, potissime vna die, sed ille virgę posite fuerunt intra Sanctuarium, & in sequenti die reperta est vna earum florēs, ergo miraculum erat. hoc autem dixit Moyſes toti multitudini, anrequam fieret, vt postquam factum esset crederent, nam licet miraculum esset, quod virga Aaron floreret ex quacunque causa floreret, & manifestum erat, quod Deus faceret, si tamen non fuisset prenunciatum multitudi-

Alph. Toft. super Num. Pars I.

ni, quod ille, cuius virga floreret, futurus esset sacerdos magnus, cum factum esset, non crederent, quod Deus propter hoc elegisset Aaron, nec erat sufficiens probatio, quia poterat Deus hoc fecisse ad aliam intentionem.

Cum autem diceretur, quod virgę ad hoc ponebantur, vt Deus manifestaret in eis quem velle sacerdotem, & quod floreret virga illius, euidenter erat, quod cum Deus fecisset florere virgam alicuius, illi in sacerdotem eligebat.

Et cobibebo a me querimonias filiorum Israel. Idest tollam a me querimonias Israelitarum, & faciam ne cōquerantur de vobis, quia dum de vobis conquerūtur contra me murmurant, cum ea quę vos facitis ego iubeam.

Non est tamen sensus, quod Israelitę conquererentur de Deo, quod sic disposuisset de sacerdotio, & q̄ nunc cessarent istę querimonie, nam de Deo non cōqueriebantur, sed de Moyſe quem putabant fecisse ordinem hunc ex affectione cognatorum, & non ex iussu Dei. Si enim ipsis constitisset, quod Deus ordinasset talem modum, & conquererentur, non cessarent querimonie etiam si multa signa mirabilia fierent, quia signa solum sunt ad certificandum: ideo solum proderant contra querimonias, quę dabātur de Moyſe, quia ignorabatur vtrum ex se, vel ex Deo fecisset, & sic istę querimonie erant contra Moyſen, & Aarō, sed fiebant Deo, id est non de Deo, tanquam de iniuriatore, vel offensore, sed fiebant ei tanquam iudici, vel de remedio prouidenti. Et dī tollere a se querimonias, sicut iudex quando per aliquam sententiam, vel remedium tollit quotidiana iurgia, quę ad ipsum deferuntur, itaquam ad determinatorem, vel dicitur tollere a se querimonias, quia istę querimonie quę erant contra Moyſen, & Aaron, etiam erant cōtra Deum, cum nihil fecisset Moyſes, nisi quod Deus iusserat.

Quibus contra me murmurant. Idest quotidie Israelitę murmurant cōtra me dicentes, non esse bene dispositum de sacerdotio, & q̄ ipsi volunt sacerdotium, cum iñ bene dispositum sit, & ab his querimonijs non cessabunt, etiam si puniātur, nisi eis ostendero signum, iō ostendam, vt cesset murmuratio. *Locutusque est Moyſes ad filios Israel.* s. omnia quę De⁹ ei dixerat de signo isto futuro ad manifestationem sacerdotij, & de virgis dādis. *Et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus.* Idest omnes principes tribuum dederunt virgas nomine suo scriptas, & hoc erat per singulas tribus, i. q̄ de qualibet tribu solum erat vnus princeps dās virgam. Alij enim principes familiarum non dabant virgas, quia ad eos non erat prouenturum sacerdotium, cum nō essent de primogenitis tribuum: & ex hoc patet, qđ dictum est, q̄ non dabatur virga scripta nomine alicuius tribus, sed nomine principis illius tribus. *Fueruntque virgę duodecim absque virga Aaron.* Idest omnes virgę dāte fuerunt 12. p̄ter virgam Aaron, & hoc quia princeps cuiuslibet tribus dabat virgam vnā: erant autem principes duodecim tribuum p̄ter tribū Leuiticam, quia Iacob habuit duodecim filios, & a quolibet istorum deriuata est vna tribus: ipse tamē postea adoptauit duos nepotes suos, s. Ephraim & Manasse, filios Ioseph, vt patet Genes. 48. s. duo filij tui qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt Ephraim, & Manasse, & sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, & sic fecit eos esse duas tribus, & dedit duas sortes, sicut alie tribus habebant, tribus autem Ioseph non sunt aliquid distincti a tribubus Ephraim, & Manasse, quia non habuit alios filios per quos denominaretur trib⁹ paterna, vnde addita est vna tribus, ita vt 12. filij faciant 12. tribus, & ob hoc fuerūt posite duodecim virgę, vt videretur

Tredecim virgę posite fuerunt in tabernaculo s. dederunt. H h de

de qua tribu Deus velle sacerdotem, communiter ta-
men vocatur duodecim tribus Israel, quia non com-
putatur ibi Leui, & hoc quia Deus iussit, vt separaret
Leui a toto Israel, nec poneretur summa eius, cum Is-
raelitis supra ca. i. vnde nomine duodecim tribuum,
non includitur Leui: ponebatur tamen hic virga Aa-
ron, tanquam vnus tribus, quia in hoc computabatur
Leui, vt tribus, & erant tribus tresdecim.

Quas cum posuisset Moyses coram Do-
mino in tabernaculo testimonij, sequenti
die regressus inuenit germinasse virgam Aa-
ron in domo Leui, & turgentibus gemmis
eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amig-
dalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses
omnes virgas de conspectu Domini ad cun-
ctos filios Israel, videruntque & receperunt
singuli virgas suas. Dixitque Dominus ad
Moysem. Refer virgam Aaron in tabernacu-
lum testimonij, vt seruetur ibi in signum re-
bellium filiorum Israel, & quiescant querele
eorum a me, ne moriantur. Fecitque Moy-
ses, sicut praeceperat Dominus. Dixerunt au-
tem filij Israel ad Moysem. Ecce consumpti
sumus, omnes peribimus: quicumque acce-
dit ad tabernaculum Domini, moritur. Num
vsque ad internecionem cuncti delendi su-
mus?

Virga Aa-
ron floruit
& fructu-
cauit.

v. Reg. 2.

Virga ger-
minatio.

Quas cum posuisset Moyses coram Domino. Hic ponitur se-
cundum, scilicet vnus virge germinatio ad sacerdo-
tij probationem, & dicitur quod Moyses posuit istas
virgas coram Domino in tabernaculo testimonij, scilicet
intra sancta sanctorum videntibus omnibus Is-
raelitis, quod in introduceret eas illic, & videntibus, qui
eduxit eas, ne fieret aliqua fraus.

In tabernaculo testimonij. Idest intra Sancta sanctorum,
vbi est vna pars tabernaculi, s. pars interior. *Sequenti die*
regressus. Idest reuersus est in die sequenti ad videndum
virgas, an Deus monstrasset signum, & etiam creden-
dum est, quod astaret ei tota multitudo Israelitarum,
quando ingrediebatur, vt viderent virgas, ne fieret ali-
qua fraus, etiam satis est verisimile, quod obseruatum
est, ne aliquis introiret in sancta sanctorum, quous-
que Moyses ingrederetur ad educendum virgas. Cum
autem ingressus est ipse, omnes viderunt, vt sic tolle-
retur suspitio. *Inuenit germinasse virgam Aaron in domo Le-
ui.* Idest inuenit, quod virga Aaron germinauerat, & illa
pertinebat ad domum Leui, s. quod demonstrabat sa-
cerdotium pertinere ad Leuitas, accipitur hic domus
large pro tribu, aliis autem solet accipi pro aliqua co-
gnatione speciali in tribu, & sic diuidimus tribum in
familias, & familiam quamlibet in domos Iosue cap.
7. accipitur hic germinasse quae est proprietas arboris,
& signat omnia tria quae in se ponuntur, vel dicitur ger-
minare, ramos emittere, quia germen ramus est.

Et turgentibus gemmis eruperunt flores. Hic ponitur mo-
dus specialis germinandi, s. quod primo nate fuerant
quaedam gemmae grosse, secundum quod in omnibus
arboribus sunt, & post in flores effluunt, & ille gem-
mae sunt primo turgentibus, idest inflate, quasi conce-
ptum florem intra retinentes. Nec dicitur hoc tanquam
fuerit iste modus successiuus, s. formatio gemmarum,

& florum, & productio fructuum, quia magis creden-
dum est, quod fuerit factum simul, cum ea quae miraculo-
se fiunt in instanti fiant. Etiam dato, quod Moyses inue-
nisset virgam illam florentem, & fructus habentem
non vidisset modum germinationis huius, quia iam
germinauerat virga cum ipse introiuit. cum dicitur,
quod inuenit eam germinasse, ponitur tamen modus ar-
borum germinantium, quia in eis primo sunt gemmae,
deinde flores, & folia, postea fructus, ita videbant om-
nia esse hic, an tamen fuerit iste ordo litera non affe-
rit. *Qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sunt.* Istud re-
latiuum, qui refertur ad flores. sed non est intelligen-
dum, quod de floribus fuerit facta folia, deinde fructus,
quia de floribus nihil fit, & de folijs eodem modo. sed
est sensus, quod de gemmis deformati sunt amigda-
la, s. quod de gemmis primo facti sunt flores, deinde
folia prodierunt de gemmis, vltimo gemmae defor-
matae sunt in amigdalas, i. totum, quod in gemmis con-
tinebatur conuersum est in amigdalas, vnde proprie
deformari est vnus rei materiae alterius rei materiae
effici, in qua mutatione res prima deformatur, idest p-
dit formam quam habebat, s. formam substantialem,
vel saltem figuram, vnde deformari formam perde-
re est.

Protulit ergo Moyses omnes virgas. Idest introiuit Moy-
ses in Sanctuarium ad educendum virgas, quae ibi po-
sita erant, eduxit autem omnes, quia si forte solus vir-
gam Aaron quae florebat ostendisset, & non alias es-
set locus praesumptioni: putarent enim viri de alijs tri-
bus, quod etiam suae virgae, vel alique earum florebat,
eductis autem omnibus paruit differentia earum, nec
erat locus suspicioni. *De conspectu Domini.* Idest de San-
cta sanctorum vbi posita erant, & ibi dicebantur esse
in conspectu Domini, quia Deus specialiter erat super
propitiatorium inter alas Cherubin, vbi respondebat
ad inuisita. *Ad cunctos filios Israel.* Idest, produxit Moy-
ses virgas istas ad multitudinem, vt omnibus notum
esset quem Deus elegisset in sacerdotem. *Videruntque.*
Idest omnes respexerunt vnam virga esse florentem, &
12. esse aridas. *Et receperunt singuli virgas suas.* i. singuli
principes acceperunt virgas quas dederat. hoc fuit ad
cognoscendum, an ille erat virgae quas ibi dederant,
nam quamquam viderint vnam florentem, & 12. arid-
as, tamen poterat quilibet dicere, quod illa virens perti-
nebat ad eum, nisi particularius acciperent ad cogno-
scendum signa omnium virgarum, vt sic quilibet vi-
deret suam fuisse immutatam. *Dixitque Dominus ad Moy-
sem.* Hic ponitur tertium, s. virge florentis reseruatio ad
futurorum cognitionem, nam quamquam tunc Israe-
litae cognoscerent Deum elegisse Aaron in sacerdo-
tem, quia viderant signum: posterum tamen poterant
dubitare, an Deus elegisset, quando non esset memo-
ria huius facti, ideo posuit aliquid recordatiuum, scilicet
virgam Aaron, quae florerat, conseruandam in ta-
bernaculo testimonij ad futurorum probationem.

Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij. Idest re-
duc virgam Aaron ad tabernaculum testimonij, idest,
ad partem interiorem, scilicet in Sancta sanctorum,
nam in arca testimonij posita fuit ista virga, vt sic no-
tificaretur posteris, quod Deus elegisset Aaron. Et
hoc modo omnia quae erant in arca, erant in testimo-
nium aliquarum rerum gestarum, scilicet, tabulae le-
gis erant in testimonium legis datae, manna cum vr-
na erat in testimonium, quod Deus aluisset Israelitas
in deserto illo cibo, virga Aaron erat in testimonium,
quod Deus elegisset tribum Leuiticam ad sacerdo-
tale officium.

Virga Aa-
ron reserua-
ta fuit in
memoria.

An virga Aaron manserit postea semper virens in arca faede
ris, vel fuerit desiccata. *Quaest. XI.*

Quaeret aliquis de ista virga Aaron, quo-
modo postea manserit in arca, s. an man-
sit florens, vel emarcuerit?
Respondendum est, quod illam virgam
potuisse manere florentem satis manifestum est, quia
Deo leniter erat possibile hoc, quod autem manserit
dubium est: sed satis rationabile est, quod dicamus
eam mansisse florentem, s. quod sicut miraculose flo-
res, & frondes, & fructum produxerat, ita supernatur-
aliter in ea ista semper conseruata sunt, vt esset perfe-
cta probatio: si enim post emarcuisset cadentibus foli-
ijs, & fructibus ab alijs virgis nihil differre videretur,
& sic non plene probaret, quia dicerent postquam, quod
fuit virga illa falsae posita in tabernaculo. si autem sem-
per frondens esset, etiam in hyeme, nullus in proba-
tione dubitare valeret. quod etiam sic fuerit satis ap-
paret, quia illa virga relinquebatur, vt probatio reru
gestarum: si tamen esset marcida nihil probaret, ideo
fuit frondens. Item apparet hoc per alia quae relinque-
bantur in arca, quia illa erant in testimonium, & tamen
alia erant qualia nullus homo facere posset. sic est de
tabulis legis, quia ille erant factae opere Dei, vt patet
Exodi trigesimo secundo capitulo. ita quod aliqua ibi
apparebant, quae nullus homo talia facere posset, ideo
cum demonstrarentur sufficienter probabant. idem
patet de manna, quia erat quidam cibus qualis non po-
terat naturaliter confici, ideo cum monstraretur suf-
ficienter probabat fuisse a Deo, si tamen virga esset
marcens non probaret se a Deo fuisse: immo si dice-
retur, quod illa florerat ad probandum Aaron esse
sacerdotem, & electum a Deo, argueretur, quod ipsa
debuisset manere semper florens: & tamen non erat
nunc florens, ergo non erat a Deo data. debuit igitur
manere ista virga florens ad probationem, sicut cetera
manebant in modo in quo possent probare.

Vt seruetur ibi in signum rebellionum filiorum Israel. Idest
virga ista erat, vt Israelitae haberent per eam signum,
quod Deus elegerat Aaron in sacerdotem summum.
& dicitur in signum rebellionum, quia ipsi Israelitae mur-
murauerant contra ordinationem diuinam, volentes
vsurpare sacerdotium, & in hoc rebellabant, vnde de-
buit dare signum ne essent rebelles.

Et quiescant querele eorum a me. Idest cum fuerit datum
istud signum, Israelitae non murmurabunt amplius,
quia manifeste cognoscent Deum haec fecisse.

Ne moriantur. Idest etiam hoc est ne ipsi moriantur.
si enim Deus non daret aliquod signum, quamquam
Israelitae nunc puniti fuissent pro murmuracione con-
tra Aaron, tamen nondum cessarent, quia iterum pos-
sent moueri, cum obliuiscerentur istius signi preteri-
ti in punitione reorum. Cum autem datum fuit si-
gnum, quod semper maneret, scilicet virga conserua-
ta in arca, non repugnarent Israelitae, nec moreretur.

Virga cuius
arboris es-
set.

Fecitque Moyses, sicut praeceperat Dominus. Scilicet re-
duxit virgam in Sanctuarium, vt poneret eam in ar-
ca. De ista virga aliqui dicunt, quod fuerit amigda-
lina, & probant quia amigdala protulit. Sed non va-
let probatio: hoc enim esset si naturali virtute p-
vniuocam generationem protulisset, sed nihil ibi virtus
naturalis fecit, quia virga arida erat, & aliis plene mi-
raculum non fuisset, sed potius videtur esse contrario,
quia illa virga erat de alia arbore, & vt totaliter super-
naturaliter fieri appareret, fructus alterius generis p-
duxit.

Et dicunt aliqui Hebraei, quod ideo virga illa amig-
dala protulit, quia sicut amigdala primo inter arbo-
res flores, & fructus emittit, ita ibi ius primogeniturae,
Alph. Tost. super Num. Pars I.

scilicet sacerdotium per illud signum ad Aaron pro-
ueniebat.

Dixerunt autem filij Israel ad Moysem. Hic ponitur fi-
liorum Israel quaedam quasi conquestio, & potest ista
litera legi per modum cuiusdam murmuracionis, scilicet,
quod dicebant non esse conuenienter ordina-
tum, quia omnes isti peribant, & contemptibiles erant,
quod videbatur eo, quod Deus elegerat Aaron, & nul-
lum alium de populo.

Ecce consumpti sumus, omnes peribimus. Ista litera per
modum desperationis legi potest, vel per modum mur-
muracionis, vt fit sensus. ecce iam ad nihilum redacti
sumus, quia multi ex nobis consumpti sunt, vt patet
in seditione Chore, vbi plures quam quindecim mil-
lia perierunt, quia contra Aaron locuti sunt, nunc au-
tem omnes nos spreuit Deus, vt non sumus sacerdo-
tes, nunquid vult nos deducere vsque ad internecio-
nem, idest vsque ad mortem, si sic est, vnam omnes
simul moriamur: & istum sensum videtur litera innue-
re, & ipsum tenent Hebraei. Alio modo potest ista
legi per modum cuiusdam consulationis, vt populus
a Moyse consilium petat, scilicet iam vidimus fratres
nostros mortuos, quia appetuerunt sacerdotium, &
quicumque de nobis accedit ad tabernaculum mori-
tur, & nunc Dominus repulit nos ne essemus sacerdo-
tes, nunquid ergo vultis, vt totaliter deleamur? dat
igitur nobis aliquam viam quomodo non pereamus.
& iste sensus multum conuenit literae sequen-
tis, scilicet, quod ibi Deus iura sacerdotalia ponit, & offi-
cia, dans modum ministrandi, scilicet, vt nullus de Le-
uitis, vel popularibus accedat ad ministerium sacer-
dotum, & nullus de popularibus accedat ad ministe-
rium Leuitarum, & sic non peribunt, aliter autem fa-
cientes morientur. Si autem legeretur per modum
conquestionis, vel murmuracionis, non concordaret
litera sequens tantum literae huic, vterque modus ta-
men conuenire potest, sed litera magis videtur expri-
mere primum modum.

Ecce consumpti sumus. Idest omnes iam consumpti su-
mus, s. quia multi de nobis perierunt, vt in seditione
Chore, & sequenti die, vt patet praecedenti capitulo.

Omnes peribimus. Idest sicut illi perierunt, ita omnes
possumus perire, si aliquando murmuramus, vel quic-
quam facimus.

Quicumque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Idest,
& omnes qui volunt accedere ad tabernaculum ac-
cipiendo sibi aliqua ministeria moriuntur, sicut fuit
de 250. viris, qui voluerunt offerre thymiam, & com-
busti sunt, vt patet praeced. cap. potest etiam accipi de
accedentibus ad Sanctuarium, scilicet de intrantibus
illuc, vel de volentibus manere apud Sanctuarium,
nam non licebat alicui castrametari apud Sanctua-
rium, nisi Leuitis, si alius quisquam accederet, morie-
batur, vt patet supra c. i. s. porro Leuitae per gyrum ta-
bernaculi figent tectoria, ne fiat indignatio super mul-
titudine filiorum Israel, quisquis externorum accesserit,
moriatur. sed primus sensus conuenientior est.

Num vsque ad internecionem omnes delendi sumus. Idest
nuncquid Deus, qui nobis tanta mala infert, vult nos to-
taliter delere, si enim hoc vult iam nos deleret, & ista
est desperatio: vel alio modo. si nunquid Deus vult nos
totaliter delere, quasi dicat, nunquid bene ordinatum
est, quod Deus nos totaliter deleat? quasi dicat, non. & iste
est modus murmuracionis. Si autem legatur alio mo-
do per modum consulationis est sensus, Deus nos
deleuit ex parte, & timemus deleri, nunquid debemus
deleri? idest, nunquid est bonum, quod deleamur vsque
ad internecionem, idest vsque ad mortem. dicite ergo
nobis qualiter faciendum sit, vt non deleamur.

Sacerdotes portat iniquitatem Sacerdotum.

IXITQUE Dominus ad Aarō. Tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sacerdotum, & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotum vestri. Sed & fratres tuos de tribu Leui, & scepro patris tui sume tecum; praeſtoque sint & ministrent tibi: tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Excubabuntque Leuitae ad praecepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita duntaxat, ut ad vasa Sacerdotum, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul. Sint autem tecum, & excubent in custodia tabernaculi, & in omnibus ceremonijs eius. Alienigena non miscebitur vobis. Excubate in custodia Sacerdotum, & in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donum Domino, ut seruiant in ministerijs tabernaculi eius. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quae ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt per sacerdotes ministrabuntur. Siquis externus accesserit, occidetur.

Supr. c. 17. Exod. 4. Leuit. 8. Officiū Sacerdotum.

De officijs & iuribus sacerdotum.

IXITQUE Dominus. In prioribus dictum est ad quem debebat pertinere sacerdotium, hic agit de officijs, & iuribus sacerdotum, & diuiditur in duo. Primo ponitur officium sacerdotis quantum ad ea quae pertinent ad Deum. Secundo quantum ad quaedam quae pertinent ad populum seq. c. prima in duas. primo labor imponitur. secundo merces laboris adiungitur ibi. Locutusque est Dominus. Secunda potest diuidi in tres. primo ponitur retributio pro omnibus sacerdotibus. secundo pro omnibus Leuitis minoribus. tertio pro solis summis pontificibus. Secunda ibi. Filij autem Leui. Tertia ibi. Locutusque est Dominus. Circa primum. Dixit Dominus ad Aaron. Ista locutio fuit facta ad Aaron solum, non praesente Moyse, cum dicitur solum, quod locutus est Dominus ad Aaron: & in hoc apparet, quod Aaron erat propheta, quia omnes illi vocantur prophetae ad quos sermo Dei factus est. sic factus fuit hic Aaron, & sic dicitur 1. Regum cap. 2. quod Deus reuelatus fuit domui Leui in Aegypto, & loquitur ibi solum litera de sacerdotibus, cum dicitur ad Hely sacerdotem magnum, nunquid non aperte reuelatus sum domui patris tui, cum esset in Aegypto, & elegi eum ex omnibus tribubus filiorum Israel mihi in sacerdotem? &c. vbi non potest proprie intelligi, nisi de Aaron, huic autem aliquando fiebant reuelationes adiuncto Moyse. aliquando autem ipsi soli, quod autem soli Aaron fieret reuelatio, contingebat, cum dicebat ei Deus aliqua, quae pertinebant ad solam sacerdotalem ministracionem, & sic factum est hic, & Leuitici ca. decimo. raro autem sic reperitur. Aliquando autem loquebatur Deus Moyli, & Aaron simul, sic patet praecedenti capitulo. &

F Leu. c. 11. & hoc est valde vstratum. quicumque modus istorum sufficit ad faciendum eum prophetam. continuatur autem hoc ad literam immediatam, quia ibi dixerat Israel, quod omnes moriebantur qui accedebant ad Sanctuarium, & nunquid erant delendi vsque ad interitionem? datur hic modus per quem Israelitic non perirent, scilicet quod Aaron, & filij sui solum accederent ad opera sacerdotum, Leuitae autem custodirent minora ministeria, scilicet vasa Sanctuarij conseruando, & excubando in circuitu Sanctuarij, populus autem non accederet ad quicquam istorum, & tunc non morerentur, & sic ordinantur hic ministeria sacerdotum, & Leuitarum in generali, iura autem eorum ordinantur magis in speciali.

G An ista sint immediate dicta post ea quae sunt in praeced. capi. Et portare iniquitatem Sanctuarij quomodo intelligitur. Et quomodo Leuita debebant puniri accedentibus popularibus ad res sacras, & quomodo sacerdotes. Quaest. I.

QVAERET aliquis, an ea quae habent hic fuerint dicta post ea quae habentur praeced. c. vel pertineant ad alterum tempus? quia interdum non est ordo praesens litterae, sed per anticipationem & recapitulationem. Ridentium est fuisse dicta quae hinc hic immediate post ea quae hinc praeced. c. quia ista sunt, tanquam remedium eorum quae ibi proponebantur, nam quaerebantur Israelitic, quod omnes pibant: id est quod daret eis modus, ut non perirent, & hic subiicitur de ordinatione ministeriorum, ita ut non se admisceat aliquis ministerio alieno, & non peribit. Tu & filij tui, & domus patris tui. Loquitur Deus hic ad Aaron, & dicit quod ipse, & filij sui, & omnes de cognatione sua obseruabunt Sanctuarium, id est domus patris Aaron, id est domus Leui, de qua erat Aaron, isti portabant iniquitatem Sanctuarij, id est puniebantur pro omni iniquitate quae accideret in Sanctuario. Portabitis iniquitatem Sanctuarij. Non est aliqua iniquitas Sanctuarij, sed de iniquitate Sanctuarij, quae fiebat in Sanctuario tangendo illud, vel alias illicite accedendo, vel vsurpando officia illius: si enim aliquis de popularibus accederet ad Sanctuarium, committeret iniquitatem, & hanc portabat Aaron, & filij sui, & tota cognatio Leuitarum, scilicet quod puniebantur pro peccato illo. nam vulgares puniebantur de transgressione, & audacia si hoc committerent. Aarō autem & omnes Leuitae de omissione, & negligentia, & hoc erat distinctum, quia si aliquis de Leuitis accederet ad ministrandum in officio sacerdotali, tunc Aaron culpabat de negligentia, & alij sacerdotes: Leuitae tamen nihil, quia ipsi non tenebant custodire officia sacerdotum, cum essent extranea respectu sacerdotum, sed ergo Leuita qui conabatur vsurpare peccabat, & sacerdotes si non vigilanter instabant, ne aliquis pro eorum negligentiam ministraret in officio sacerdotali. Alij autem Leuitae non peccabant si ex eorum negligentia quis de ipsis attēaret vsurpare ministerium sacerdotale, quia non incumbere eis onus custodiendi, nisi darent fauorem attentanti praedicta, vel publice viderent aliquem de seipsis vsurpare sacerdotalia ministeria, & nullo modo repugnarent, si autem aliquis de popularibus accederet ad officium Leuitarum minorum, qui non erant sacerdotes, Leuitae pro negligentia puniebant: Aarō autem & filij sui nullo modo, quia officia distincta erant, ut patet 5. c. 3. & 4. & 8. nisi sacerdotes fauerent vsurpantibus officia Leuitarum, aut videntes publice vsurpari, cum possent resistere non resisterent. Alio modo potest intelligi, quod Aaron, & omnes Leuitae portant iniquitatem Sanctuarij, id est debent suscipere labores pro iniquitatibus, quae remittebantur in oblationibus factis in Sanctuario, quia populus dabat decimas Leuitis, ut patet 7. in 1. sacerdotibus autem omnia alia iura, & ista erant ad remissionem peccatorum, id est obligabant sacerdotes,

&

& Leuitae laboribus satisfacere, ministrando coram Deo, & oratio pro tota multitudine, sic habetur Exo. 28. cap. 1. portabit Aaron iniquitates eorum quae obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis, & hoc quia ipsi suscipiebant illa quae dabant Israelitic pro peccatis suis, & sustentabantur ex eis Osee 4. cap. 1. peccata populi mei comedent. & hoc satis concordat inferiori litterae, quia propter istam portationem iniquitatum dantur eis iura quae sequuntur.

Et domus patris tui tecum. Id est etiam omnes Leuitae qui erant de domo patris Aaron, id est de domo Leui tenebantur ad portandum iniquitates, orando pro eis, ut dictum est, quia sicut sacerdotes sacrificando, orando, & docendo satisfaciebant pro iniquitate, secundum illa quae recipiebant a populo, ita Leuitae in custodiendo, & deportando ea quae ad tabernaculum pertinebant satisfaciebant pro decimis, quas recipiebant, & non tenebantur ulterius orare, nec aliud facere, quia seruitium suum solum corporale erat, sicut si alicui laico darentur fructus vniuersitatis, ut pulsaret campanas, & seruaret ecclesiam, & non daretur sibi institutio, nec titulus in praebenda, talis nullo modo tenebatur horas canonicas recitare, nec aliquid orare, sic de Leuitis quibus illi fructus dabantur.

Quare Leuitae cum essent laici haberent ius percipiendi decimas. Quaest. I I.

SEB dicet aliquis non est simile, quia Leuitae non solum recipiebant decimas, sed etiam ius percipiendi eas erat in eis in aeternum, ut patet infra, ita quod nullo modo pertinebat decimae ad sacerdotes. In illis autem qui recipiunt fructus alicuius praebende, & non habent ius, in praebenda secus est, ideo videtur quod Leuitae obligarentur orare in veteri testamento, sicut obligantur nunc recitare habentes beneficia in titulum.

Respondetur, quod in hoc solum inspicitur institutio, vel ordinatio a principio, in Ecclesia enim iura recipiendi fructus fuerunt assignata pro laudantibus Deum in recitando principaliter, ideo nullus qui non debeat recitare potest iura talia quasi possidere. Si autem aliquando fructus alicuius praebende dantur pulsanti campanas, vel alteri seruienti hoc per accidens est, quia sicut Ecclesia illos fructus venditura erat ad conuertendum in pecuniam pro seruitio vel fabrica, ita pro equipollenti precio, seu medio commutatio fructus accipiuntur qui vendi possunt, iura autem possidendi, vel quasi possidendi, seu recipiendi fructus illos cum vendi non possint, nullatenus laicis seruientibus conceduntur. In lege autem veteri fuit alia ordinatio, quia fuerunt a principio officia distincta. quaedam spiritualia, quaedam autem pure corporalia, & cuilibet fuerunt assignati fructus cum iure percipiendi illos, ideo ibi solum ad officium suum tenebantur Leuitae pro quo stipendia suscipiunt, & cum omnia ista sint positina, nec determinata sint in iure diuino, nec eliciantur ab eo, ut conclusiones, potuerat Ecclesia diuidere, quod esset certa pars fructuum, quae laicis daretur pro officijs illis corporalibus, vel incerta, ut in alijs praebendis, & isti haberent ius percipiendi, vel titulum, sicut clerici habent in suis praebendis, & laici sic instituti in praebendis suis ad sola corporalia officia tenerentur, & non ad recitandum. simile autem erat de Leuitis, sed hoc dicitur vsque ad tpa David, quia Sanctuarium mouebatur, & in mouendo habebatur Leuitae laborem suum, postquam autem David statuit facere templum Domino, ut amplius non moueretur tabernaculum cessabat priora officia Leuitarum, ideo data sunt sibi alia, scilicet quod essent

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A cantores, & ianitores, & similia, de quibus 1. Paral. 23. & 25. c. iste sensus conueniens est de portatione iniquitatis, sed magis conuenit primo modo, scilicet quod ipsi diligenter obseruarent Sanctuarium, ne aliquis accederet ad illud, & moreretur, si autem accederet portarent iniquitatem Sanctuarij super se Aaron, & filij sui, & Leuitae, & hoc erat, quia custodire Sanctuarium erat officium eorum sacerdotibus & Leuitis, cum omnes castrametarentur in circuitu Sanctuarij. 3. c. 3. In alijs autem officijs Leuitarum, scilicet in portando vasa Sanctuarij, & erigendo illud, atque deponendo portabant spalliter Leuitae iniquitatem Sanctuarij, & non sacerdotes. Tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotum vestri. id est tu solum cum filijs tuis teneberis ad custodiendum diligenter, ne quis audeat accedere ad officia sacerdotalia, & hoc quia solum Aarō, & filij sui erant sacerdotes, unde si per eorum negligentiam aliquis accederet, siue de Leuitis, siue de popularibus ad ministrandum in officio sacerdotali, ipse Aaron cum filijs suis sustinebat iniquitatem Sanctuarij, id est penam pro iniquitate illius, qui accessit debebat ad ministerium sacerdotum, vel Sanctuarij. Si tamen aliquis potens, vellent se intromittere in sacerdotalibus officijs, & sacerdotes eum monerent ne id attentaret, a poena excusabantur, quia solus committens peccatum sui poenam sustinebat, ut patet de rege Ozia, siue Azaria qui voluit thurificare, & restiterunt ei sacerdotes admonentes, ne id efficeret, quod cum nolisset percussus est a Domino. 4. Reg. 15. c. 2. Paral. 26. de hoc est Amos. c. 1. & Zac. 1. c. 3. Sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptrum patris tui sumes tecum. id est tu solus, & filij tui sustinebitis iniquitatem sacerdotum, & ministrabitis in eo, tamen accipias tecum fratres tuos, id est omnes Leuitas, qui dicebantur esse fratres Aaron, cum essent de eadem tribu, & hoc ut ministraret tibi, & filijs tuis. sceptrum autem signum dignitatis est, quia regibus conuenit, id est sceptrum domus Leui erat preciosissimum, scilicet summum sacerdotum, quod ad Aarō pertinebat, & ob hoc virga totius domus Leui nomine Aaron scripta est, ut patet praeced. c. sed hoc non facit aliquem sensum, scilicet quod sumeret secum Aaron sceptrum domus patris sui, quia hoc dicit ad satisfactionem: non enim poterat Aaron assumere secum summum sacerdotum, quod est sceptrum, quia ipse sacerdos erat, immo oportet distingui hic sceptrum a summo sacerdotio, quia dicitur quod Aaron, & filij sui sustinerent peccata sacerdotum sui, soli ministrantes in sacerdotio, & quod assumeret secum sceptrum domus patris sui, ergo aliud est quod ipsa dignitas sacerdotalis. Ideo dicendum, quod accipitur hic sceptrum pro tota congregatione Leuitarum, & tunc intelligitur, quod Aarō sumeret secum Leuitas fratres suos, id est de tribu Leui, & sceptrum domus patris sui, id est isti Leuitae sunt sceptrum, id est congregatio tota domus Leuiticae. Alio modo potest intelligi, quod sumeret Aaron secum fratres suos, id est Leuitas, Caathitas, & sceptrum domus patris sui, id est totam multitudinem aliorum Leuitarum. nam Aaron erat de Caathitis, ideo vocabantur fratres sui, alij autem duae familiae Leuitarum, scilicet Merarite, & Gersonite pertinebant ad sceptrum Leui. id est totam congregationem Leuiticam, sed non ad fratres Aaron, cum non essent de familia sua, hos autem omnes assumere debebat secum ad ministrandum, quia tam Gersonite quam Merarite, quam Caathite habebant officia in rebus Sanctuarij, ut patet 3. c. 4. & isti omnes fuerunt traditi Aaron, & filijs suis, ut essent in ministerio eorum. 3. c. 8. Praesto sint tibi, & ministrant. Id est, assumes istos ad hoc, quod sint parati ad ministrandum tibi, non est sensus, quod Leuitae ministrarent Aaron in aliquo, quia Aaron ministrabat in sacerdotio, & ad hoc non subministrabat aliquis Leuita, sed solum sacerdotes alij, ut si vnus sacerdos faceret sacrificium, alij sacerdotes subministrabant ei, offerendo sanguinem, ut patet Leuitici capitulo 1. & 7. Leuitis

Aaron, & filij sui tenebant custodire, ne quis accederet ad officia sacerdotalia.

Sceptrum, & sacerdotum differunt.

H h 3 autem

autem non licebat accedere ad hanc ministracionem, & si accederent moreretur, nec erat aliquod alterum ministerium sacerdotale, in quo possent subministrare Leuita sacerdotibus, sed dicebantur esse preesto ad ministrandum eis, quia custodiebant Sanctuarium ad preceptum Aaron, excubantes in circuitu illius, & deponerant illud, quando mouenda erant castra, atque erigebant, quando castrametandū esset, & portabant in via onera sua. hec autem omnia fiebant ad preceptum Aaron supra cap. 3. & 4.

Tu autem & filij tui ministrabis in tabernaculo testimonij. Id est solum tu & filij tui ministrabis in tabernaculo, nullus autem de Leuitis, vel de popularibus ministrabit in tabernaculo, nec introibit illuc, nam Leuitis non licebat videre vasa Sanctuarij, nisi cum inuoluta essent, & si viderent morerentur supra ca. 4. dixit autem hic Deus de ministracionibus, quae erant in tabernaculo testimonij, quod solum pertinerent ad sacerdotes.

De quinque ministracionibus sacerdotum in Sanctuario, & quomodo quatuor erant communes omnibus, & quinta erat solius summi sacerdotis. Quaes. III.

PRO intellectu eorum quae dicuntur hic, sciendum quod ministraciones sacerdotales, quae fiebant in Sanctuario solum erant quinque. Prima erat immolatio sacrificiorum, & ista fiebat extra tabernaculum in altari holocaustorum, quia istud altare non ponebatur in tabernaculo, sed ad ostium eius exterius, vt patet Exo. 27. & ibi causa late declarata est, & sic ista prima ministratio fiebat in atrio tabernaculi, quod erat magnus ambitus circumdans tabernaculum, de cuius figura patet Exo. c. 27. & ibi declaratum est, ista ministratio erat quotidiana, non ordinaria sacrificia vocabantur iugia, quia fiebant iugiter, & ista erant holocausta, scilicet quod offerretur vnus agnus anniculus in mane, & alius in vesper, preterquam in Sabbato cum offereretur duo agni anniculi in mane, & duo in vesper propter honorem sabbati. de hoc infra 28. c. de modo autem quo celebrabatur iuge sacrificium, tam in aurora quam in vesper declaratum fuit Leuit. c. 6. erant autem alia sacrificia non iugia, & tamen erant ordinaria, quia erant determinata per certis festiuitatibus. Ista autem sunt in festo azymorum, & pentecostes, & clangoris, expiationis, atque tabernaculorum, de quorum singulis specialiter patet inf. 28. & 29. c. Alia sacrificia erant non iugia, nec regularia, quae offerrebantur sponte ab ipsis popularibus, & ista eodem modo in altari holocaustorum extra tabernaculum ad ostium eius immolabantur, & cremabantur, & soli sacerdotes ea faciebant.

Secunda ministratio sacerdotalis erat offerendo panes propositionis super mensam, ista autem erat in tabernaculo ad latus Septentrionale, vt patet Exo. 26. ponebantur autem ibi panes duodecim, qui semper erant in memoriam 12. tribuum Israel, & mutabantur per singula sabbata, vt ponerentur alij recentes Leuit. 24. cap. de istis non licebat comedere cuiquam, nisi sacerdotibus, vt patet Matt. 12. cap. tamen tempore necessitatis Achimelech sacerdos dedit eos Dauid, & pueris suis, qui non erant sacerdotes, primo Regum cap. 21.

Tertia ministratio erat sacerdotalis disponendo lucernas in candelabro: erat enim candelabrum aureum habens lucernas septem positum in latere Meridiano tabernaculi, Exo. 26. cap. & in illo quotidie disponebantur candelae, non quidem de cera, vel de sepo, sed de oleo, infundendo oleum vas, & disponendo lucernarum lychna, & hoc fiebat bis in die, scilicet, in aurora, & in vesper, de hoc Exodi 27. capi. & 30. nul-

lus autem poterat ministrare in hac ministracione, nisi Aaron & filij sui, cum de eis solis dicitur precelegat. cap.

Quarta ministratio sacerdotalis erat oblatio thymiatis super altare aureum in tabernaculo. Erat enim quoddam altare coopertum totum laminis aureis positum ante velum Sancti Sanctorum in tabernaculo, de hoc Exo. 27. cap. & 30. in hoc quoti die offerebatur thymiama in mane, & in vesper, & cremabatur ibi, vt patet preceleg. c. fiebat autem solum per Aaron & filios suos.

Quinta ministratio sacerdotalis, & vltima earum quae erant in Sanctuario erat introire in sancta Sanctorum ad aspergendum sanguinem in die propitiacionis, de qua Leuit. 16. & ad Hebr. c. 9. istarum ministracionum tres erant quotidianae, scilicet immolatio sacrificiorum, incensio lucernarum, & oblatio thymiatis, vt patet ex dictis, vna earum fiebat hebdomadatim, scilicet semel in hebdomada, scilicet in quolibet sabbato, hoc autem erat, vt panes offerrentur super mensam propositionis, nam per singula sabbata iubentur mutari Leuit. c. 24. vltima ministratio erat annalis, scilicet quod fiebat semel tantum in anno in die expiationis: nullo enim alio tempore licebat fieri asperisionem sanguinis coram propitiatorio Leuit. c. 16. & ad Hebr. 9.

Item sciendum, quod istarum ministracionum quatuor erant communes sacerdoti magno, & minoribus, vltima autem soli sacerdoti magno conueniebat, hanc differentiam assignat Apostolus ad Hebr. cap. 9. dicens, quod in primam partem tabernaculi quotidie introibant sacerdotes ministeria consummantes. In secundam autem, scilicet in sancta Sanctorum solus pontifex semel in anno, & non sine sanguine, quem offert pro sua ignorantia. Item patet hoc, quia quod vltima ministratio harum pertineat ad summum sacerdotem, non est dubium Leuit. cap. 16. sed de alijs quatuor primis, an sint communes summo sacerdoti & minoribus, videtur aliquibus dubium, sed satis constat, quod omnes possent per minores sacerdotes expleri, vt satis declaratum est Leuit. cap. 21.

Alię autem erant ministraciones sacerdotales extra Sanctuarium, & istę erant duplices, quędam erant quasi sacrificia, sicut immolare vitulā rufam extra castra, ad faciendum cineres lustracionis populi, & hoc ad sacerdotem solum pertinebat, quamquam non esset proprie sacrificium, de hoc sequent. cap. Alia erant ministraciones ad quosdam expiationes, velut si aliquis esset leprosus, vel suspectus de lepra adducebatur ad alij quem de sacerdotibus, & respiciebat, an esset vere leprosus Leuit. c. 13. & si aliquis extra castra eiectus, tanquam leprosus postea esset mundatus, sacerdos exhibebat illuc facturus quosdam caeremonias, de quibus Leuit. cap. 14. Item si aliqua domus videretur esse leprosa, sacerdos ibat ad considerandum eam, faciens iuxta ea, quae habentur Leuit. cap. 14. istę autem duę ministraciones pertinebant solum ad sacerdotes: de vitula rufa, patet sequenti cap. vbi iubetur, quod Eleazarus filius Aaron immolaret eam: de purificationibus leprosoforum, patet Leuit. cap. 13. istę ministraciones duę erant communes summo sacerdoti, & minoribus, de summo sacerdote manifestum est, quia omne quod conuenit sacerdotibus minoribus, conuenit maximo sacerdoti, & non econtrario, quod autem minoribus sacerdotibus conueniat patet, quia vitula rufa ab Eleazaro fuit immolata, ipse tamen erat de sacerdotibus minoribus, quia Aaron viuebat, quando vitula rufa immolata est, de qua sequenti capitulo, sed eo viuente nullus erat summus sacerdos, nisi ipse, & eo mortuo fuit constitutus in summum sacerdotem Eleazarus, infra 20. cap.

Ministraciones sacerdotum extra Sanctuarium quae erant.

De expiationibus leprosoforum, quod ad sacerdotes minores pertineant patet Leuitici cap. 13. vbi dicitur, quod si aliquis habuerit plagam lepre adducatur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Iste solum sunt ministraciones sacerdotales, ad quas non licebat accedere Leuitis, nec popularibus, alioquin morerentur. potest autem addi his alia ministratio sacerdotalis, quae licet non esset ad omne tempus, solis tamen sacerdotibus conueniebat, & ista est disponere vasa Sanctuarij tegendo illa, quando mouenda essent castra, vt patet supra ca. 4. vbi dicitur, quod Aaron, & filij sui introibant in Sanctuarium, & ipsi tegebant vasa ne Leuitę introirent ad tegendū illa, & morerentur. postquam autem vasa erant operata pallijs suis, de quibus ibi Leuitę ducebant illa in itinere, ad omnes autem alias ministraciones preter has Leuitis licebat accedere. Et cum dicitur hic, quod solus Aaron & filij sui ministrarent in tabernaculo testimonij, non est intelligendum, quod omnes alia ministraciones, quae erant extra tabernaculum competere Leuitis, nam prima ministratio sacerdotalis, scilicet immolatio sacrificiorum erat extra tabernaculum, & tamen non licebat Leuitis, magis autem dicendum est, quod hic accipiatur tabernaculum large pro toto Sanctuario, & sic est verum, quod non licebat Leuitis facere aliquam ministracionem in Sanctuario, sed solum erat ministratio sua in custodiendo illud, & portando.

Excubabantque Leuita ad precepta tua. Istud potest intelligi dupliciter. vno modo, quod Leuita excubabunt id est, vigilabunt, vel erunt diligenter attendentes ad precepta tua, & tunc est mandatum istud generale, scilicet quod facerent Leuita omnia quae iuberet Aaron. Alio modo est sensus, quod excubare accipiatur pro vigilare, vel castrametari in circuitu Sanctuarij, & istud est vnum de officijs Leuitarum, nam s. c. 1. dicitur, quod Leuitę excubabant in circuitu Sanctuarij, & erigebat illud cum erigendum fuerit, atque deponere cum fuerit deponendum, & portabant in via. & sic excubare est primum officium. Iste sensus est melior precedens, quia ponuntur ista duo, tanquam distincta, scilicet excubare ad mandatum Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi, & tamen primo modo non poterant ista duo distingui, cum generaliter iubeatur, quod ad omnia precepta Aaron Leuitę vigilanter se haberent, in tentio ergo litera est, quod assignentur hic officia Leuitarum quorum vnum est excubare.

Leuita, an essent sub precepto Aaron. Et quid laborabant in omnibus operibus Sanctuarij. Quaes. IIII.

ALIVIS arguet, quod non excubarent Leuita ad preceptum Aaron, quia ipsi habebant principes, qui sibi iuberet, vt patet s. 3. ergo Aaron nihil poterat iubere. respondendum est, quod trium familiarum Leuitarum ponebantur principes tres, & illi erant sub manu filiorum Aaron, vt s. c. 3. isti autem erant sub mandato patris sui Aaron, ergo omnes Leuitę debebant subijci Aaron, licet non immediate, & ad preceptum suum excubabant. Et cum dicitur hic, quod faciebant ad preceptum Aaron, dicitur aliquis adhuc non stare, quia Leuitę habebant officia determinata a Deo, vt patet s. cap. 3. & 4. ideo non poterat eis Aaron mutare officia. Si autem iuberet id quod a Deo iustum erat, nihil hoc erat iubere cum ex lege tenerentur ad hoc. Rndetur, quod licet Aaron non posset mutare Leuitis officia eis a Dño imposta, tñ in quolibet generali officio, seu parte ministracionis s. si gnate 3. & 4. c. poterant multa aliter, & aliter fieri, quae ille mandare poterat, cui volebat, & qualiter volebat, dum tamen esset in familia illius ministracionis, & in Alph. Toft. super Num. Pars I.

hoc erat magnum preceptum Aaron. Aliter dici potest quod Aaron precipiebat Leuitis, scilicet nihil iubendo, sed compellendo ad exequendum ea quae ad eorum officium pertinebant, vel si non compleverunt puniendo illos, & huius sunt executores dati aliquarum legum, vel constitutionum, quia non habent potestatem ultra iubendi quae lex dicat, tamen compellebant subditos legis ad legis obseruantiam, & in hoc modo etiam est aliquid precipere, & vtroque modo verum est de Aaron, quod ad preceptum suum excubabant Leuitę, sed primus modus magis conuenit. Et ad cuncta opera tabernaculi. i. non solum ad preceptum Aaron Leuitę in operibus Sanctuarij custodiendi laborabunt, quod est excubare, sed et in omnibus operibus tabernaculi. Sed hoc dicitur, quia dictum est, quod solus Aaron, & filij sui ministrarent in tabernaculo. Rndendum est s. m. quosdam, quod accipit hic tabernaculum large pro toto Sanctuario, & sic erit sensus, quod ad oia opera tabernaculi, id est opera atrij, quod est Sanctuarium Leuitę erit parati sub precepto Aaron. Sed dicendum est, quod hoc non stat, quia sicut Leuitę non habebant aliquam ministracionem in tabernaculo, ita non habebant aliquam in atrio tabernaculi, quia in atrio solū fiebant sacrificia, quae et non poterant facere Leuitę cum pertineat ad propriam ministracionem sacerdotum. Iō dicendum est aliter, quod Leuitę seruiebant ad oia opera tabernaculi, id est oia opera Sanctuarij, siue accipiatur Sanctuarij p tabernaculo, siue p atrio eius, non quidem quod ipsi haberent aliquam ministracionem in tabernaculo, vel in atrio, quia oēs huiusmodi erant sacerdotales, sed quia operatio quae erat portatio oia quae sunt in Sanctuario pertinebat ad illos, & operatio in erigendo, & in deponendo tabernaculum, & atrium eius. Ita duntaxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altare non accedant. i. oia quae sunt in Sanctuario ipsi faciant preter hoc quod non accedant ad altare, nec ad Sanctuarij vasa.

An omnis ministratio sacerdotalis prohibetur Leuitis. Quaes. V.

IN hoc prohibetur Leuitis ois ministratio sacerdotalis quae s. enarrata est, & permittitur quęlibet alia preter illas ministraciones, sed non est in toto Sanctuario demptis illis aliqua ministratio, nisi portare Sanctuarium erigere, & deponere illud, quae sunt operationes Leuitarum, vt patet s. c. 1. 3. & 4. per istas aut ministraciones quae tangunt hic, accedere ad altare, & ad vasa Sanctuarij intelliguntur oēs ministraciones sacerdotales, quae sunt in toto Sanctuario, nam per accedere ad altare intelligitur ministratio prima, quae est offerre sacrificia quae in altari holocaustorum fiunt. Cum autem dicitur, quod et non accedant ad vasa Sanctuarij intelligitur oēs alie ministraciones, quae oblatio panum, quae erat secunda ministratio, fiebat super mensam propositionis, quae est vas Sanctuarij, id est tabernaculi. Ministratio tertia, scilicet incensio, vel disponere lucernas est in vate Sanctuarij, scilicet candelabro aureo: offerre thymiama est quarta ministratio super altare aureum, & istud est vas Sanctuarij. Quinta ministratio fiebat in sancta Sanctorum aspergendo sanguinem in propitiatorio, & ista fiebat in vasa Sanctuarij, quia portabantur prunę, & thymiama ad introeundum illuc in thuribulo Leuit. 16. c. thuribulum autem est vas sacrum. Item ferebat sanguis ad aspergendum in tabernaculo, & illud etiam erat in vase sacro. Itē quia aspergebatur sanguis iste contra propitiatorium, & illud erat de sacratissimis vasibus, ideo non licebat Leuitis facere ministeria ista, ne tangerent vasa sacra.

Alię duę ministraciones sacerdotales, quae fiebant extra Sanctuarium, scilicet, immolatio vitulae rufae, & expiatio leprosoforum non prohibentur Leuitis, quia dem quod per hoc videantur permittitur Leuitis, quia

Nulla ministratio sacerdotalis eis licet, sed quia hic dicitur de Sanctuario, & per ea quae sunt in Sanctuario non possent intelligi istae duae ministraciones quae sunt totaliter extra.

Sed dicit aliquis sufficiebat hoc modo exponendo dici, quod omnes ministraciones liceret Leuitis, praeterquam accedere ad vasa Sanctuarij, & in hoc intelligerentur omnia ministeria sacerdotalia, nam accedere ad altare est aliquod ministerium de sacerdotalibus, & istud altare est vas Sanctuarij.

Respondendum est, quod conuenienter exprimitur hic altare, nam non est de vasis Sanctuarij: accipitur enim Sanctuarium solum pro tabernaculo, & tunc intra illud sunt omnia vasa, in quibus sacerdotes ministrare debent: altare autem holocaustorum non est intra tabernaculum, sed ad ostium eius, ideo nec est de vasis Sanctuarij. Neque illi moriantur, & vos pereatis simul. Id est si Leuitae accesserint ad altare, vel ad vasa Sanctuarij transierint, & vos peribitis simul, scilicet sacerdotes, quia tunc Leuitae pro transgressione, sacerdotes autem pro negligentia, & omissione punirentur, & istud consonat expositioni primae litterae superioris, scilicet quomodo sacerdotes portarent iniquitates Sanctuarij.

Qualiter Leuitis licebat accedere ad altare, & tangere vasa Sanctuarij, & qualiter non. Quaest. VI.

CONSIDERANDUM autem circa hoc, quod Leuitae non morentur accedendo ad vasa Sanctuarij, vel ad altare quomodocumque, sed solum accedendo ad illa ut ministrarent, vel accedendo ad ea cum nuda essent. Si autem ad ministrandum irent manifestum est, quod morentur, quia ministratio in vasis sacris ad solos sacerdotes pertinebat, etiam morentur si tangerent ista vasa nuda, etiam non animo ministrandi, ut patet supra cap. 4. si tamen tangerent ea Leuitae operata, non morentur, ut cum portabant humeris suis, quia tunc necesse erat illa tangi. Circa altare dicendum est, quod non accipiat hic pro altari thymiamatum, sed solum pro altari holocaustorum, quamquam duo essent altaria, & ad quodcunque eorum accedere peccatum erat Leuitis. Dicunt tamen quidam solum exprimi hic de altari holocaustorum, quia illa, quae in maiori occasione erant & periculo, magis prohibetur. altare autem holocaustorum, & vasa eius erant extra tabernaculum in atrio, ubi Leuitae facilliter tangere possent. altare autem thymiamatis, & mensa, & arca, & candelabrum non nominantur hic, licet maius peccatum esset tangere arcam quam altare. Sed non erat Leuitis, ita promptum tangere ista, sicut alia, quia ista erant intra tabernaculum. sed hoc non stat, quia hic non solum fuit tactum de altari holocaustorum, sed etiam de altari thymiamatum. cum dicatur, quod Leuitae non tangerent vasa Sanctuarij, nec altare. nomine autem vasorum Sanctuarij intelliguntur omnia vasa quae erant in tabernaculo, in quibus erat vnum altare holocaustorum, ideo non fuit positum distincte. altare autem holocaustorum non erat de vasis Sanctuarij, scilicet tabernaculi, cum essent extra in atrio, ideo nominatim positum est.

Sint autem tecum, & exorbent in custodia tabernaculi. Id est Leuitae erunt tecum, in parte tua, quia pertinebant ad iussa sacerdotum, sicut dictum fuit superius, quod Aaron sumeret tecum fratres suos de tribu Leui, & sceptrum patris tui, & hoc ut excubarent in custodia tabernaculi, id est, ut vigilarent custodiendo tabernaculum, quia istud erat vnum officium Leuitarum obseruare, ne quis de alienigenis introiret in Sanctuarium, vel accederet ad castrametandum circa illud, quia sic oriretur indignatio super totam multitudinem supra ca. 1. & 7.

In litera. Et in omnibus caeremonijs eius. Id est vigilabant Leuitae ad hoc, quod faciant omnia quae pertinent ad caeremonias Sanctuarij, non est hoc verum vniuersaliter, quia tunc Leuitae possent facere omnes caeremoniales ministraciones sacerdotum: sed falsum est, quia omnes erant prohibite, sed intelligitur de omnibus caeremonijs, quae erant praeter ministraciones sacerdotales, quia istae pertinebant ad Leuitas, & vocantur caeremoniae Sanctuarij, id est in portando Sanctuarium, vel erigendo, aut deponendo illud, & istae sunt partes officij Leuitarum, supra ca. 3. & 4.

Alienigena non miscebitur vobis. Hic loquitur Deus de sacerdotibus, & Leuitis, quod non admisceretur eis aliquis alienigena, id est, si non esset de tribu Leui, quia non liceret ei ministrare, & si ministraret moreretur. hic non accipitur alienigena pro Leuitis, sicut aliquando consuevit accipi, sed solum pro popularibus, causa est, quia officium istud respectu cuius dicuntur hic aliqui alienigenae, est commune sacerdotibus & Leuitis: & dicitur quod non miscebitur illis, scilicet ministrando in officio sacerdotali, vel cultu Leuitico, etiam verum est, quod Leuitae non deberent misceri sacerdotibus, quantum ad officium suum, quia erant alienigenae respectu illorum, sed de hoc non dicitur hic.

Excubate in custodia Sanctuarij. Istud potest referri ad solos sacerdotes, vel ad Leuitas, & sacerdotes. Si autem ad utroque, est sensus, quod excubarent, id est castrametarentur in custodia Sanctuarij, scilicet custodiendo, ne aliquis de extraneis accederet ad Sanctuarium, vel ne castrametaretur iuxta illud, & hoc erat commune sacerdotibus & Leuitis, quia erant distincti Leuitae in tres familias, scilicet Caathiras, Gersonitas, & Meraritas, & praeter istos erant sacerdotes, qui quamquam essent de familia Caathitarum, tamen non computabantur cum ipsa familia, sed erant tanquam quatuor familiae, & istae excubabant per quatuor latera Sanctuarij, scilicet ad occidentalem plagam castrametabantur Gersonitae, ad Meridianam Caathirae, ad Septentrionalem autem Meraritae, ad Orientalem vero sacerdotes supra cap. 3. ideo si aliquis accederet ad Sanctuarium, tam Leuitarum quam sacerdotum communis culpa erat. Alio modo est sensus litterae, quod referatur ad solos sacerdotes, & tunc dicitur, quod sunt in custodia Sanctuarij, id est, quod ipsi debent obseruare specialiter, ne quis accedat ad Sanctuarium, id est ad tabernaculum, & ista est ministratio sacerdotum, ut cauerent ne etiam Leuitae accederent ad tabernaculum ad ministrandum, vel videndum aliquid curiose, & iste sensus conuenientior est, quia dicitur immediate, quod sacerdotes sint in ministerio altaris, sed istud solum conuenit ad sacerdotes, non ergo potest sub eadem clausula accipi aliquid quod pertineat ad solos sacerdotes, & aliquid quod ad sacerdotes & Leuitas commune sit, ideo de sacerdotibus intelligitur, scilicet quod Sanctuarium accipiat pro tabernaculo solum. sacerdotes autem debent custodire tabernaculum, scilicet ne aliquis de Leuitis accedat ad ministrandum in aliquo vase eius, vel qualitercunque ingrediatur in illud.

Et in ministerio altaris. Id est, quod sacerdotes excubent circa ministerium altaris, ipsi soli ministrantes in altari, & cauentes ne quisquam alius ministret in illo. nam si per eorum negligentiam aliquis de Leuitis accederet ad ministrandum, rei essent mortis.

Ne oriantur indignatio super filios Israel. Id est obseruare diligenter ea quae pertinent ad ministerium vestrum, quia si non obseruatis, poterit nasci plaga magna super totum populum, & ista vocatur indignatio, id est ira Dei. nam huiusmodi plaga, quia a Deo insignitur, videtur ab eo irato provenire. Intelligitur autem ista littera dupliciter. vno modo quod si sacerdotes non custodirent

Custodia Sanctuarij ad quos pertinet.

stodirent diligenter ministerium suum, oriretur indignatio super multitudinem, scilicet quia negligentia eorum daret occasionem ceteris Israelitis accedendi ad ministrandum, & tunc oriretur indignatio super sacerdotes, quia omiserant obseruare quae ad ministracionem eorum pertinebant, & super ceteros Israelitas oriretur, quia ipsi ex negligentia sacerdotum attentauerant ministrare.

Alio modo intelligitur, quod oriret indignatio super filios Israel, id est super totam multitudinem, quia si sacerdotes negligenter obseruare ministerium suum, accederent multi de populo ad ministrandum, & tunc ipsi qui accederent occiderentur pro transgressione, sacerdotes autem pro omissione, reliqua autem multitudo puniretur, quia omitebat punire transgressores, vel quia non resistebat eis, & sic per negligentiam sacerdotum omnes Israelitae efficerentur rei, & oriretur super eos indignatio, iste sensus habetur supra cap. 1. scilicet quod Leuitae castrametarentur per gyrum tabernaculi ne fieret indignatio super totam multitudinem.

Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas. Hic ponitur quomodo sacerdotes non solum debent cauere ne ad ministracionem eorum accedat quisquam de popularibus, sed etiam, nec quisquam de Leuitis. & dicitur ego dedi vobis Leuitas fratres vestros, scilicet Leuitae fratres vestri sunt, quia sacerdotes, & Leuitae sunt de eadem tribu, scilicet Leui, & accipiuntur Leuitae hic, ut signat officium, & non, ut Leuita nomen progeniei, quia secundo modo tam sacerdotes quam Leuitae sunt Leuitae, id est de tribu Leui, sicut vocantur omnes Rubenitae de tribu Ruben, & est sensus, quamquam dederim vobis fratres vestros Leuitas ad ministrandum, non debetis permitttere, ut ministrant ipsi in eo, in quo vos ministratis.

De medio filiorum Israel. Id est accipi Leuitas de medio Israelitarum ad dandum vobis in ministros, in quo significatur quedam segregatio, scilicet quod Leuitae erant cum ceteris popularibus antequam assumeret eos Deus ad aliquam ministracionem. Cum vero assumpsit dicitur eos segregasse de medio multitudinis, quia nullum de reliqua multitudine accepit.

Et tradidi donum domino. Id est ego tradidi Leuitas domino in donum, scilicet dedi eos domino tanquam quoddam donum, ut ministrarent ei. nam reliqui Israelitae non ministrabant, Leuitae autem cum dati sunt ad ministrandum domino dicitur dari in donum, & Deus loquitur hic de seipso, tanquam de alio, quod ipse dedit Leuitas donum domino. proprie tamen non poterat ipse dare in donum, quia ipse erat qui accipiebat. vnde magis debet dicere accipi Leuitas in donum, sed intelligitur littera, quod ipse dedit in donum domino, id est fecit, quod Israelitae darent sibi Leuitas in donum, quod erat dare domino. sic patet supra ca. 8. scilicet quod Leuitae dono donati sunt mihi a filiis Israel. de hoc autem, an vere fuerit donum, vel solutio obligationis declaratum est supra cap. 3. Nam Leuitae erant obligati pro omnibus primogenitis Israelitarum, cum Deus voluerit accipere illos pro omnibus primogenitis, & si non accepisset Leuitas primogenitos accepisset, ergo non fuerunt donati Leuitae, sed in commutationem, fuit tamen donatio respectu sacerdotum, quia Deus elegerat Aaron, & filios suos ad sacerdotium, & si non adiunxisset eis aliquos subministratores, ipsi deberent ministrare in omnibus, quae pertinebant ad Sanctuarium. Cum autem dati fuerint eis Leuitae in adiutorium, fuit gratia magna ipsi, & donatio, quia non erant obligati eis, nisi Deus illis daret in adiutores.

Ut seruiant in ministerijs tabernaculi eius. Id est ad hoc Leuitae donati fuerunt, ut seruiant in ministerio ta-

Leuitae, an donati sint Dño. Et quo dati sunt in donum sacerdotibus.

Indignatio ne oriatur super filios Israel. Id est ira Dei. nam huiusmodi plaga, quia a Deo insignitur, videtur ab eo irato provenire. Intelligitur autem ista littera dupliciter. vno modo quod si sacerdotes non custodirent

bernaculi, non intelligitur hoc de aliquo ministerio, quod fieret intra tabernaculum, vel in toto Sanctuario, quia omnia haec pertinebant ad sacerdotes, ut supra declaratum est, sed intelligitur de ministerio tabernaculi, id est de ministerio, quod est in portando tabernaculum, & erigendo illud, atque deponendo, & excubando in circuitu illius. ista enim sunt officia Leuitarum supra cap. 1. 3. & 4. accipitur autem hic tabernaculum large, tam pro tabernaculo quam pro atrio eius, quia non solum Leuitae ministrabant portantes tabernaculum, sed etiam portantes omnia quae pertinebant ad atrium, & illud erigebant, atque deponabant, cum tabernaculum erigeretur, & deponeretur supra ca. 3. & 4. dicitur autem hic tabernaculum eius, id est Dei, quia Deus loquitur hic de seipso, tanquam de alio, scilicet ego donavi Leuitas Domino, ut seruiant in ministerio tabernaculi eius. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum. Aaron solus, & filij eius erant ordinati in sacerdotes, ideo ad hos solos pertinebat ministratio in officio sacerdotali, sicut in ecclesia diuersi ordines habent diuersa ministeria, & quicumque est in minori non potest ministrare in ordine maiori, huiusmodi differentia erat de Leuitis, & sacerdotibus. vnde dicitur tu & filij tui custodite sacerdotium vestrum, scilicet explentes omnia quae ad sacerdotium pertinent, & nullum alium ad ministrandum accedere permittentes. Omnia quae ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt per sacerdotes ministrabuntur. Hic datur regula generalis de omnibus quae ad officium sacerdotale pertinent, & sunt in communi, scilicet ministratio in altari holocaustorum, & ministratio intra velum, scilicet in tabernaculum, in quo tanguntur ministraciones quinque, quas supra determinate posuimus, quia omnes istae sunt partim in altari, & partim intra velum, scilicet in tabernaculo. Prima ministratio erat offerre sacrificia, & ista erat in altari holocaustorum, ideo per sacerdotes administranda erat. Secunda erat in mensa propositionis offerendo panes, & quia mensa erat intra tabernaculum, Exo. 26. pertinebat ministratio ad sacerdotes.

Tertia ministratio erat in dispositione lucernarum in candelabro, & ista necessario erat sacerdotalis, quia candelabrum erat intra tabernaculum Exod. 26. cap.

Quarta ministratio erat oblatio thymiamatis, & ista est etiam sacerdotalis, quia in altari thymiamatum fiebat, quod erat intra tabernaculum ante sancta Sanctuarium Exod. 30. cap.

Quinta ministratio pertinet ad diem expiationis, erat maxime sacerdotalis, quia fiebat in parte secretiori totius tabernaculi, scilicet in sancta Sanctuarium, ideo ad maximum sacerdotem pertinebat, ut patet Leuit. 16. cap. de ministracionibus duabus sacerdotalibus, quae erant extra Sanctuarium, scilicet de expiatione leprosum & de immolatione vitulae rufae nihil hic tangitur, quia solum agitur de his quae erant in Sanctuario.

Et sciendum, quod non solum istae ministraciones enarrate, sed etiam omnia accessoria eorum ad sacerdotes pertinebant, sicut est de sacrificijs, quod nemo posset facere ea, nisi sacerdos, ita accessorium, quod est ponere ligna in altari, & fouere illum ignem perpetuum ad solum sacerdotem pertinebat Leuit. ca. 6. cum dicitur, ignis semper ardebit in altari quem nutrit sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies. Item disponere altare ad hoc, quod fierent ibi sacrificia erat accessorium ad sacrificia, ideo ad solos sacerdotes pertinebat disponere, & hoc erat quotidie cineres auferendo de altari Leuit. capitu. 6. scilicet vestietur sacerdos tunica, & feminalibus, tollens cineres quos vorans ignis exuffit, & ponens iuxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque alijs offeret eos extra castra.

Ministraciones quinque, quae in Sanctuario fiebant.

Nō solum ministratores, sed etiam omnia accessoria eorum.

Item experimentum, quod fiebat in sacrificio zolotypia, sponere aquas in vase, & maledicere illas, atque dare in potum mulieri, de qua suspitio habebatur ad solum sacerdotem pertinebat, quia ista fiebat simul cum sacrificiis, vt patet supra cap. 5. sed non poterat aliquis facere sacrificia, nisi sacerdos. ergo nec poterat facere experimentum illud. Item fiebant ceremonie quedam in Nazareis, quando polluebantur, vel quando cessabat votum eorum, s. radendo crines capitis eorum, & ista nō poterat facere, nisi sacerdos, quia erant accessoria sacrificiis. nam cum ista fierent pariter sacrificia fiebant: etiam quia ille qui radebat crines Nazaregi debebat comburere eos super altare, nemo tamen ponebat quicquam super altare, nisi sacerdos de hoc supra 6. c. & generaliter dicendum est, quod omnia que sunt accessoria immediate ministrantibus sacerdotibus supra posita fiebant per sacerdotes solum, dico immediate, quia apparatus remotiorum, que veniunt in ministracionem sacerdotale, non sunt per sacerdotes, sicut sacerdotum erat offerre thymiamam in altari, tamen non pertinebat ad eos, quod ipsi irent ad locum vbi nascebantur partes materiales, ex quibus conficiebatur thymiamam, vt per se inde acciperent, & ducerent in Sanctuarium. Item quamquam sacerdotes disponent lucernas, & oleū in candelabro, tamen non oportebat, vt ipsi colligerent oliuas ad exprimentum oleum, & calcarent in torculari. idem est circa animalia que in sacrificiis cremabantur, quia non erat necesse, vt sacerdotes illa pascere extra vrbes, & ita applicabitur de ceteris. ministraciones autem que erant immediate accessorie ad sacerdotales ministraciones etiam sacerdotes. sic patet de illis quas supra posuimus circa ignem, & cineres altaris, & circa Nazareos, & mulierem zelotypiam.

Quomodo omnis ministratio tabernaculi, & atrij fiebat per sacerdotes, & quod in labio aeneo non fiebat aliqua ministratio. Et quis modus ministracionis Leuitarum. Qu. est. VII.

CONSIDERANDVM autem, quod generaliter omnis ministratio que erat intra tabernaculum pertinebat ad sacerdotes, ita vt nihil omnino Leuitæ deberent ministrare intra Sanctuarium, quod patet. nam Sanctuarium habebat duas partes, scilicet tabernaculum, & atrium eius, quod erat in circuitu. De tabernaculo apparet, quod nō possent in eo quicquam ministrare Leuitæ, cum dicatur hic, quod omnis ministratio que erat in altari, & intra velum per sacerdotes fieret, sed intra velum accipitur ibi pro tabernaculo. ergo nihil intra tabernaculum ministrabant, immo non licebat eis introire illuc, quasi introirent, & viderent vasa nuda morerentur supra cap. 4. Restat ergo an possent ministrare Leuitæ in atrio tabernaculi, & dicendum, quod non, quia ministraciones totius Sanctuarii fiebant in aliquibus vasis, sed in atrio tabernaculi solum erant duo vasa, scilicet holocaustorum, & labium aeneum, & in his non licebat ministrare Leuitis. ergo nequaquam licebat ministrare in atrio tabernaculi. De altari holocaustorum, quod esset in atrio tabernaculi, patet Exodi cap. 27. & ibi fiebat ministratio sacrificiorum, que non erat licita Leuitis, cum dicatur hic, omnia que ad altaris cultum pertinent per sacerdotes administrabuntur. De labio aeneo dicendum est, quod non fieret in eo aliqua ministratio, sed solum erat aqua ibi, vt sacerdotes lauarent pedes, & manus cum ministraturi essent Exodi 30. Qui autem non erat ministraturus in altari, vel tabernaculo non debebat ibi lauare pedes, & manus, istud labium enēū erat in atrio tabernaculi apud

altare Exodi cap. 30. & 40. Constat ergo, quod Leuitæ non poterant ministrare in his duobus vasis, & cōsequenter, nec in toto atrio, quia nulla alia vasa erant in eo, & ministraciones fiebant semper in aliquibus vasis, cum essent corporales operationes, & non debebant fieri super pavementum. Item patet hoc, quia in toto Pentateucho Moyfi in quo est tota lex, & ceremonie Hebræorum, non ponuntur aliqua alia ministeria præter hæc, & ista sunt sacerdotalia. ergo non sunt aliquę ministraciones Leuitarum in tabernaculo testimonii, vel in atrio eius. Modus autem ministracionis Leuitarum erat iste, quod cum manerent Israēlitæ in castris, Leuitæ castrametabantur in circuitu Sanctuarii per quatuor latera eius, vt patet supra c. 3. & hoc ne permitterent aliquem de Israēlitis accedere ad castrametandum circa Sanctuarium, vel tangendum illud, vt colligitur supra cap. 1. & nihil alterū toto hoc tempore faciebant, immo nec licebat eis intrare saltem in atrium tabernaculi, sicut non licebat popularibus, nisi forte vellet ingredi ad offerendum sacrificium, quia tunc generaliter omni offerenti, siue laicus, siue sacerdos esset, licebat introire vsque ad ostium tabernaculi, immo necessitabatur intrare vsque illuc, quia ibi suscipiebatur sacrificium animal immolabile de manu offerentis Leuitici ca. 1. & 3. & per totum Leuiticum. Si autem non offerrent, illicitus erat eis ingressus, & propter hoc quamquam Leuitæ castrametarentur in circuitu Sanctuarii, tamen in latere orientali, vbi erat ostium atrii, soli sacerdotes castrametabantur cum Moyse supra capi. 3. vt non pateret eis aditus ad Sanctuarium, quando vellet sacerdotes autem, & Moyse castrametabantur in parte orientali apud ostium atrii, quia eis non erat illicitum introire in Sanctuarium, quando vellet. nihil ergo Leuitæ faciebant cum manebant castra, nisi excubare in circuitu Sanctuarii. Cum autem mouerentur castra habebant Leuitæ tres ministraciones. Prima erat, quod deponerent Sanctuarium postquam sacerdotes velassent palliis suis vasa Sanctuarii. Secunda ministratio erat, quod portarent totum Sanctuarium singuli Leuitæ per officia sua secundum partes eis assignatas supra cap. 3. & 4. Tertia autem ministratio erat, quod cū castra figerent Leuitæ erigerent Sanctuarium in loco vbi stetit nubes, & consedisset arca, vt declaratum est supra cap. 9. nulla autem alia ministratio Leuitarū erat, & durauit modus iste vsque ad tempora Dauid, qui instituit Leuitas esse catores, & ianitores, atque habere alia officia in Sanctuario de quo 1. Paralip. 23. & 25. ca. & sic patet que erant ministraciones Leuitarū, & que sacerdotum.

Omnia que ad altaris cultum pertinent. Hic accipitur altare solum pro altari holocaustorum, quamquam esset aliud altare thymiamatis, in quo etiam soli sacerdotes ministrabant. sed non dicitur de illo, quia erat intra tabernaculum, & omnia illa comprehenduntur sub clausula generali infra posita. dicuntur aliqua pertinere ad cultum altaris, id est ad ministerium, vel seruitium, quia colere significat interdum seruire, sicut dicimus cultum Dei, id est Dei seruitium. dicuntur autem ad altaris cultum pertinere omnia que fiebant in altari, vel ad ipsum altare pertinebant, sicut ponere ligna ad fouendum ignem, & educere cineres quotidie, de quibus Leui. cap. 6. occidere animalia cremanda in altari, decoriare illa, diuidere in frusta, lauare pedes, & caput, & inrestina, & super ignem altaris partes Deo debitas de sacrificiis cremare, similam cum libamentis suis offerre, & partem comburere. de his omnibus tangitur Leui. c. 1. 2. & 6. & supra 13. hæc enim omnia soli sacerdotes faciunt.

Et intra velum sunt. id est etiam omnia que sunt intra velum

Que dicitur esse intra velum.

velum administrabantur per sacerdotes, dicuntur intra velum esse ea que sunt in toto tabernaculo, erant enim ista duo distincta, scilicet tabernaculum, & atrium. In atrio nihil erat in quo proprie posset ministrari, nisi in altari, ideo de hoc solum expressum est. Intra tabernaculum autem erat mensa propositionis, & candelabrum, & altare thymiamatis, & propitiatorium in Sancta sanctorum que omnia proficiebant ad ministraciones, ideo nō est expressum de quolibet eorum specialiter, sed dictum est, quod omnia que erant intra tabernaculum pertinerent ad ministracionem sacerdotū. & dicitur intra velum, quia tabernaculum habebat tentorium quoddam pendens ante introitum, quo claudebatur ipsum tabernaculum, omnia autem que erant post illud velum pertinebant ad sacerdotes, nec accipitur hic velum, quia illud dicitur esse, quod pendet intra tabernaculum ante quatuor columnas, distinguens Sancta sanctorum a priori parte tabernaculi. de hoc Exodi 26. c. & 30. & istud vocatur vniuersaliter velum in omnibus libris Moyfi, ita etiam Matt. 27. cap. dicitur velum templi scissum est in duas partes a summo vsque deorsum, & Apostolus hoc modo accipit ad Hebræ. cap. 9. vocans istud velamentum distinguens primum tabernaculi a secundo. hic tamen large vocatum est istud velum.

Siquis externus accesserit occidetur. Id est si aliquis de extraneis accedere voluerit ad aliquam harū ministracionum occidetur, sicut iudices si contenderit ministrare tanquam sibi debitum, vel occidetur a Deo si iudices illum occidere noluerint, vel non potuerint, sicut fuit in seditione Chore, vbi Moyse, & Aaron nō poterant resistere tantę multitudini, ideo Deus occidit peccatores illos supra cap. 16. & vocatur hic extraneus omnis qui non est de genere sacerdotum, quia si cut ministeria Leuitarum erant illicita popularibus, & respectu eorum vocabantur populares alienigenę, ita ministeria sacerdotum erant illicita Leuitis, & vocabantur ipsi alienigenę respectu sacerdotum.

Locutusque est dominus ad Aaron. Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia que sanctificantur a filiis Israel tibi tradidi, & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his que sanctificantur, & oblata sunt domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi; & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. In Sanctuario comedes illud, mares tantum edent ex eo, quia consecratum est domino. Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo, qui mundus est in domo tua vescetur eis. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti quicquid offerunt primitiarum domino, tibi dedi. Vniuersa frugum initia, quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in usus tuos, qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. Quicquid primum e vulua cunctę carnis, quam offerunt domino,

Partes Aaron, & filiorum eius.

De decima. i. ver. primitiarum.

Que pertinent ad cultum altaris.

sive ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias, & omne animal, quod immundum est redimi facias, cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinque pondere Sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bouis, & ouis, & caprę non facies redimi, quia sanctificata sunt domino. Sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipem adolebis in suauissimum odorem domino, carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel domino, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis. Dixitque dominus ad Aaron. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars, & hereditas tua in medio filiorum Israel.

Locutusque est dominus ad Aaron. Hic ponitur secundū principale de sacerdotum iuribus, dictum enim fuerat de eorum laboribus, ideo conueniens erat, vt assignarentur eis aliqua iura in remunerationem, & ista sunt que sequuntur.

An Deus teneatur aliquid homini pro ministerio. Et an Deus daret sacerdotibus, & Leuitis aliqua iura pro ministerio quod faciebant. Qu. est. VIII.

ET si aliquis dicat, quod omnes sunt obligati Deo obedire in omnibus que iusserat, & quamquam iubeat homini aliquid, non tenentur ei quicquam pro ministerio illo. Respondendum erit, quod Deus non assignabat sacerdotibus, & Leuitis ista iura tanquam teneretur illa dare pro seruitio sacerdotum, & Leuitarū, sed quia erant occupati sacerdotes, & Leuitæ in ministracionibus eius, & non poterant vacare agriculturę, sicut ceteri homines, nec decebat, vt ergo haberent unde sustentarentur, dedit eis Deus ista iura. dicitur quod locutus est Deus ad Aaron, scilicet ad eum solum, quia ea que ponuntur hic ad eum solum, & ad filios suos pertinebant, & propter hoc ter dicitur in hoc cap. quod fuerit Deus locutus ad Aaron, quia omnia que exprimentur in his tribus locis, ad solum Aaron pertinebant cum filiis suis: infra autem circa finem ca. dicitur, quod locutus est Deus ad Moysem, & hoc, quia ibi agitur de iure Leuitarum, qui non sunt de Aaron, & filiis eius, nec illa iura communicantur sacerdotibus, simile patet Leui. c. 10. vbi ponuntur quedam precepta que ad solos sacerdotes pertinent, & dicitur, quod Deus locutus fuerit ad Aaron. Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Hic ponuntur iura sacerdotum, & hoc dupliciter, scilicet generaliter, & specialiter. secunda ibi. Hæc ergo accipias. Circa primum dicitur, quod Deus dedit Aaron custodiam primitiarum, id est, quod custodiret eas pro se. nec est sensus, quod custodiret eas, id est teneret ad usum Sanctuarii, sed quod custodiret pro se, nam iura sacerdotum, & iura Sanctuarii

Deut. 18.

De sacerdotum iuribus.

Etuarij distincta sunt, vt declaratum est supra cap. 5. & partim Leui. 27. & non est intelligendum hoc de solo Aaron, sed etiam de omnibus alijs sacerdotibus, quia iura omnia quae sequuntur communia sunt summo sacerdoti, & minoribus preterquam decima pars decimarum Leuitarum, quae soli sacerdoti magno prouenit, vt patet infra.

Sciendum, quod non accipitur hic custodia primitiarum pro primitiis, quae sunt de area, & torculari, quod patet ex dictione Hebraica posita hic, quia alia dicitio ponitur in Hebraeo pro primitiis de fructibus, s. pro area, & torculari, & alia hic. nam hic ponitur dicitio significans separationem, ac si dicitur custodiam omnium separationum dedi tibi, & isto modo omnia quae Deo offeruntur, siue ex voto, siue sponte, siue sit animal, siue panis, aurum, vel argentum, aut quaecumque suppellex vocatur separatio, quia homines separant de rebus suis ea quae offeruntur ad dandum illa Deo. littera autem nostra vocauit primitias separationes istas, quia primitia secundum proprietatem latinam signant id, quod est primum tempore in re, vel melius omnibus partibus suis, quia primus signat antecessorem temporis, vel dignitatis, & quia ea quae segregantur domino ad offerendum eliguntur de melioribus vocantur primitia. Hoc modo accipitur Exo. c. 25. & 35. ubi iussit Deus, quod offerrent sibi Israelitae primitias auri, & argenti purpure, & byssi, &c. & accipiuntur ibi primitiae pro separationibus, quia sic habetur in Hebraeo, s. quod separarent partes quasdam de auro suo, argento, & ceteris ad dandum Domino pro fabricatione tabernaculi, & hoc modo nomine primitiarum, & separationum intelliguntur omnia iura sacerdotum. Nec tamen est intelligendum, quod omnes separationes, vel primitiae pertinerent ad sacerdotes, nam quaedam pertinebant ad Leuitas, s. decimae quae vocantur hoc modo primitiae cum sint quaedam partes, quas homines separant de fructibus suis ad dandum Deo. Item quaedam de primitiis pertinent ad Deum, vt patet in sacrificiis quae vocantur primitiae modo assignato, tamen in nullo sacrificio proueniunt omnes partes sacerdotibus, sed in quibusdam omnia Deo proueniunt, vt in holocausto. In alijs vero quaedam particulae Deo, & quaedam sacerdotibus, vt magis infra declarabitur. ideo non est intelligenda vniuersaliter ista propositio, sed est restringenda ad declarationem quam infra facit Deus in littera.

Omnia quae sanctificantur a filiis Israel tibi tradidi, & filijs tuis. Id est omnia quae offerunt Israelitae pertinebunt ad te, & filios tuos, s. sacerdotes, nam de Leuitis nihil agitur hic ad quos solum ius decimarum pertinebat de quibus infra. Accipitur autem hic sanctificare, id est offerre, vel ad dominum applicare, nam sanctificare est sanctum facere, dicuntur autem sancta ea quae ad Deum pertinent. Cum ergo aliquis facit res suas ad Deum pertinere, sanctificat illas, ista sanctificatio fit per oem modum, per quem potest transire res in proprietatem Dei, & hoc erat dupliciter, s. per actualem traditionem, quae erat donatio, vel per stipulationem, primus modus erat cum Israelitae offerebant res suas sacerdotibus in Sanctuario, quia ibi erat realis traditio, & donatio. secundus modus erat per votum, quia licet ibi non fieret realis traditio, tamen per votum obligabat se vovens dare rem illam quam vouebat, & iste est modus stipulationis, quocumque autem istorum modorum sanctificaretur res pertinebant ad sacerdotes, quia aliqua erant proueniens per oblationem, & dabantur eis, sicut in iuribus sacrificiorum, & libamentorum, omniumque aliarum oblationum. Item aliqua erant per votum tradita quae competebant sacerdotibus, vt dicitur infra, s. omne quod ex voto reddiderint fi-

Separatio quae vocatur.

Sanctificare aliquid quo fit.

lii Israel tuum erit. Poterat addi tertius modus sanctificandi aliquid Deo, & iste est cum tribuunt Israelitae aliquid Deo ex necessitate legis, sicut obligabantur dare decimas, & primitias, & iste antequam traderetur realiter erant sanctificare, nec tamen intercedebat aliquod votum, quia votum est de spontaneis, ista autem sunt necessaria. Sciendum tamen, quod non omnia quae sanctificantur domino pertinebant ad sacerdotes, quia multa de sacrificiis ad Deum pertinebant, & quaedam ad populares, sicut in hostia pacifica de qua Leui. c. 7. & quaedam sanctificata pertinebant ad Sanctuarium, sicut dimidii sicali, qui dabantur a transeuntibus ad numerum Exo. c. 30. siue pecunia data pro anima 4. Reg. c. 12. sed intelligenda sit ista propositio s. limitationes iurium sacerdotum in speciali quas infra facit Deus in littera. & ista idem signat, quod superior, quia sanctificata, & primitiae idem sunt. nam primitiae sunt omnia quae separantur ad dandum Deo. sanctificata sunt omnia quae ei dantur, ideo nihil differt dici, quod Deus det Leuitis, vel sacerdotibus custodiam primitiarum suarum, vel quod det eis omnia quae sanctificantur a filiis Israel, sed ponitur vna tanquam expositio alterius. Pro officio sacerdotum. Id est ista iura de vobis pro ministracione sacerdotum, s. quia ministrantes mihi non potestis vacare agriculturam, & alijs laboribus quae sunt ad acquisitionem sustentationis vitae, ideo do vobis iura in quibus sustentemini.

Legitima sempiterna. Id est ista iura erunt vobis debita ex lege in sempiternum, quia non sunt iura annalia, nec ad aliquod certum tempus concessa. dicitur autem esse hoc legitimum sempiternum, non quod semper duraturum esset, quia nulla lex est quae semper duret, cum status humanus sub lege cuius est lex ipsa regulatiua, non semper duret, sed dicitur durare in aeternum, id est, semper quoadiu duraret status Iudaicus, & hoc verum est, quia semper fuerunt ista iura soluta sacerdotibus, vsque ad tempus quo cessauit status Iudaicus, cum expulsi sunt de terra Chanaan per Romanos, nam rpe Saluatoris sacrificia, & alia quae s. m. legem Moysi erant obseruabantur, vt colligitur Luc. c. 2. & consequenter manerent iura sacerdotalia quae dabantur pro ministeriis istis, vt patet hic, & hoc sufficit ad hoc, quod dicantur ista iura sempiterna, nam de legibus non dicimus, quod alia sit sempiterna eo, quod semper duret, sed quia durat dum manet status illorum hominum, qui diuiguntur lege, & quia ista iura erant sacerdotalia, & post destructionem Iudaeorum capta Ierusalem non fuerunt aliqui sacerdotes, nec locus sacrificiorum, nec populus qui redderet iura ista, lex cessauit: sed ex hoc non tollitur aeternitas legis, quia si vsque hodie mansissent sacerdotes Iudeorum, & ministeria sacerdotalia, & populus Iudaicus, semper maneret ista lex, et si ista in aeternum maneret. Si autem existentibus sacerdotibus Iudaeorum, & sacrificiis, & toto populo Iudaico abrogaretur ista lex de iuribus sacerdotibus per aliam legem, vel per dissuetudinem, non esset proprie lex sempiterna, & ob hoc nouum testamentum dicitur aeternum, quia licet non duret in aeternum, sed solum vsque ad diem iudicii, tamen durat tandiu quoadiu manet status humanus regulabilis. post diem autem iudicii non erunt homines regulabiles lege, quia erunt coniuncti fini suo, s. in aeterna felicitate, vel aeterna miseria, lex autem sicut, & electio non est de finibus, sed de his quae sunt ad finem, quia legislator secundum Arist. 1. Ethic. studet ciues bonos facere, & obauditores legum, sed post diem iudicii non poterunt homines effici boni, qui boni non sunt, ideo non poterit manere status legis. erit igitur nouum testamentum aeternum, quia tandiu durabit quoadiu manet status humanus regulabilis, & iura sacerdotum sunt sempiterna, quia tandiu durant.

Quo iura sacerdotalia sunt sempiterna, & quid faciat legem esse aeternam.

durauerunt quoadiu fuerunt aliqui sacerdotes, & officia sacerdotalia. Haec ergo accipies de his quae sanctificantur, & oblata sunt Domino.

Iura sacerdotum in speciali quae erant. Sanctificatio in plus se habet quam oblatio. Et quod oblatio, & sacrificium dupliciter accipitur. Quae. 1X.

Hic ponuntur iura sacerdotum in speciali, & declarantur regulae superiores, s. quod Deus dederat sacerdotibus custodiam primitiarum suarum, & quod eis tradita erant omnia quae sanctificabantur, hic limitatur illa generalitas, cui dicitur, haec accipies de his quae sanctificantur, quasi dicat, non accipias omnia, sed partem eorum. Accipitur hic sanctificata, & oblata pro eodem, quamquam sanctificatio in plus se habet quam oblatio, quia id, quod per votum domino promissum est, iam sanctificatum est, id est Deo obligatum, quamquam non sit realiter traditum, & ea quae secundum legem necessario dari debebant, sicut primitiae, & decimae etiam antequam darentur erant sanctificata, ponuntur tamen hic pro eodem oblata, & sanctificata, quia omnia quae aliquo modo sanctificata sunt, aliquando offeruntur.

Omnis oblatio, & sacrificium. Hic ponitur regula quid proueniat sacerdotibus de sacrificiis, quia sacrificia erant magna pars iurium Sanctuarii, & dicitur, quod omnis oblatio, & omne sacrificium, & quicquid pro peccato redditur, pertinebit ad Aaron, & filios suos, in quo significatur multa. primo ponitur oblatio, & quamquam oblatio, & sacrificium aliquando accipiuntur pro eodem, tamen vt communiter ponuntur diuersa.

In quo sciendum, quod oblatio dupliciter accipitur. Vno modo pro omnibus quae offeruntur, & tunc non differt oblatio a sacrificio, quia oblatio habet se, vt in plus signans omne, quod offertur, siue animal, siue aurum, siue argentum, agrum, vel domum, sacrificium autem solum est ad oblationem animalis immolatiui, & non accipitur hic isto modo oblatio. Alio modo accipitur specialiter, & dicitur oblatio quando dicitur offerretur aliquid, cuius pars crematur super altare, & tamen illud non est aliquid viuens, sacrificium autem est oblatio rei viuientis immolabilis, & combustibilis super altare. primo modo dicitur oblatio pro panibus oblati, vel pro libamentis sacrificiorum, de qua oblatione sacerdotes habebant partem. Pro quo sciendum est, quod legislator voluit assuefacere homines ad cultum Dei per sacrificia, quia in istis magnus honor exhibetur ei. In sacrificio autem offeruntur animalia viuientia, quae postea iugulantur, & cremantur totaliter, vel quantum ad aliquid, & quia facere sacrificium inducit sumptus, ad quos non sufficiunt omnes homines, potissime si volunt frequentare actum sacrificiorum, ideo vt daretur omnibus modus exhibendi Deo honorem, dedit legislator quasdam oblationes, quae sunt similes sacrificiis, cum pars earum comburatur in altari, & istae sunt paruorum sumptuum, s. de pane, vel de farina commixta, ita vt pauperes sufficerent facere eas, sicut diuites faciebant sacrificia, & iste non vocantur sacrificia, sed oblationes, quamquam interdum, & large vocantur sacrificia Leui. ca. 2. & supra 15.

In quo adhuc sciendum est, quod de istis oblationibus quae erant in pane, & farina quaedam per se dabantur, vt cum offerebantur panes soli, vel farina, & iste vocatur oblatio proprie, vel sacrificium large Leui. c. 2. aliquando offerebantur ista cum sacrificijs animalium, & tunc non sunt per se sacrificia, vel oblationes, sed

libamenta sacrificiorum, vt patet supra cap. 15. De primis oblationibus dicendum est, quod ille, aut erant de farina solum non commixta, vel de panibus factis, si primo modo fiebat sic, vt quicumque offerre vellet farinam accipiebat quantumcumque; vellet in aliquo vase, & superfundebat de oleo quantum vellet ad commiscendum farinam illam, sicut cum commiscetur farina aqua ad redigendum in pastam, & porrabat in Sanctuario apponens modicum de sale, quia absque sale nunquam fiebat oblatio Leui. c. 2. ponebat etiam modicum de thure, tunc sacerdos suscipiens oblationem illam de manu offerentis, ponebat totum tum super altare, & accipiebat vnum pugillum de farina illa commixta oleo ponens super altare ad cremandum cum thure. reliqua autem farina pertinebat ad sacerdotem suscipientem oblationem, vt patet Leui. c. 2. & 6. & siue farina multa esset, siue pauca, solum erat accipiendus vnus pugillus de ea ad cremandum. Si autem esset oblatio de panibus commixtis erat multiplex, quaedam erat de panibus coctis in clibano azymis, postea oleo superfuso. Alia de panibus frixis in sartagine, alia de panibus coctis in craticula, de quolibet autem genere horum panum assumebant sacerdotes vnum pugillum, vel modicum ad cremandum in altari, reliquum autem proueniebat eis in ius, vt patet Leui. c. 2. & 6. Aliquando autem istae oblationes panis erant tanquam aliqua coniuncta sacrificiis, & vocantur libamenta sacrificiorum, & tunc offerebatur similia in certa quantitate, vinum, & oleum, sal, & thus, nam secundum diuersa genera animalium offerebantur diuersimode partes similes vini, & olei secundum mensuram quae habetur supra cap. 15. & de ista oblatione libamentorum proueniebat pars sacerdotibus, quia preter pugillum assumptum de similia ad cremandum cum carnibus reliquum proueniebat sacerdotibus supra ca. 15. patet igitur quid de oblationibus susciperent sacerdotes, intelligendo nomine oblationum ea quae dicta sunt.

Sacrificium, & quicquid pro peccato redditur mihi. Istud ponitur ad signandum alia iura sacerdotum, s. in sacrificiis in quibus magna erat sacerdotum portio.

Quomodo de quolibet sacrificio sacerdotes habebant aliquam portionem. Et quid Deo, & quid popularibus. Et quod nomine sacrificij intelliguntur tria genera sacrificiorum. Quae. X.

Pro quo sciendum est, quod tria erant genera sacrificiorum, holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato. de quolibet istorum habebant sacerdotes aliquam portionem, sed quia dicitur hic sacrificium, & quicquid pro peccato redditur potest intelligi, quod sacrificium sit solum pro holocausto, & hostia pacifica, quicquid pro peccato redditur dicatur pro sacrificio pro peccato, nam multae irregularitates, & peccata erant in quibus iubebatur offerri sacrificium Leui. c. 4. & 5. & supra c. 5. Sed melius intelligitur aliter, quod nomine sacrificij accipiantur omnia genera sacrificiorum, s. holocaustum, hostia pacifica, & pro peccato, quicquid pro peccato redditur dicatur esse aliquod ius pertinens ad Deum pro peccato facto, & non est sacrificium, sicut cum quis aliquid furruerit a proximo suo, vel leserit, ita vt teneat ad restitutionem, postea autem penitentia ductus vult restituere, teneatur offerre arietem pro peccato, & totum quod abstulit, & quintam partem insuper ipsi cui damnum illatum est. Si autem non sit aliquis qui suscipere possit, s. quia mortuus est ille cui res ablata est, & non reliquit haeredes, debetur haec omnia domino, vt patet 3. ca. 5. & pertinent ad sacerdotem, cum dicitur. Si autem non fuerit

rit qui recipiat dabunt dño, & erit sacerdotis. excep-
 pro ariere qui offerit pro expiatione, & istud erat ius
 pro peccato preter sacrificium. Item si aliquis igno-
 rans comedit de sanctificatis, vel quocunque vſurpa-
 uerit aliquid sanctificatum, cum cognouerit, offeret
 sacrificium pro peccato, & restituet tantum in super,
 quantum damni intulerit, & quintam partem vltima
 Leui. c. 5. & 22. & sic debet necessario intelligi ista li-
 tera, alioquin manebunt aliqua iura sacerdotalia, quæ
 non exprimentur hic, & sic erat duplex ius sacerdoti
 hic pro peccato, vnum quod proueniebat ex ipſo ani-
 mali, quod immolabatur, alterum vero ex illa re quæ
 dabatur in restitutionem, siue vt damnum illatum,
 siue vt quinta pars super damnum. & cū dicitur hic,
 qd omne sacrificium, & quod pro peccato redditur
 pertinet ad sacerdotes, non est intelligendum vniuer-
 saliter.

Pro quo considerandum est primo circa sacrificia,
 qd erant triplicia, & de quolibet eorum proueniebāt
 aliqua iura sacerdotibus. primum erat holocaustum,
 de quo non proueniebant aliqua carnes sacerdoti-
 bus, quia cremabantur carnes, & adipēs, pedes, & caput,
 cum in testinis Leui. c. 1. sola pelvis proueniebat sa-
 cerdoti immolanti Leui. c. 6. si tñ esset holocaustum
 de aibus, vt turturibus, & colūbis nihil proueniebat
 sacerdotibus, quia omnes carnes cremabantur, & ibi
 pelvis nulla erat. pluma ēt non proueniebat eis, quia
 iubebat proici cum vesicula gutturis in loco vbi so-
 lent effundi cineres Leui. c. 1. si autem esset hostia pa-
 cifica, aut erat de ouibus, aut de capris, & bobus, si de
 ouibus proueniebat Deo totus adeps cum renuncu-
 lis, & renibus, idest quadam parte extrema lumborū
 versus caudam. Si vero de capris, & bobus fieret paci-
 fica hostia solum proueniebat Deo adeps totus cum
 renunculis. de his Leui. cap. 3. sacerdotibus autem de
 omnibus hostiis pacificis prouenit pectusculum, &
 armus dexter Leui. c. 7. & 10. ceteræ autem carnes in
 ius offerentium cedebant, si vero esset hostia pro pec-
 cato, erat dupliciter, quia aut pro delicto, aut pro pec-
 cato, si pro delicto totum animal cedebat in ius sacer-
 dotum preter adipem cum renunculis, & renes, id-
 est lumbos Leui. c. 6. Si autem esset sacrificiū pro pec-
 cato, aut de sanguine illius introducebatur in taber-
 naculum, aut nō, si introducebatur totum ipsum ani-
 mal cremabatur cum pelle, carnibus, & fimo Leui.
 c. 6. Si autem non introducebatur de sanguine in ta-
 bernaculum, omnes carnes proueniebant in ius sa-
 cerdotum, adipēs soli, & sanguis offerebantur Deo
 Leui. c. 6. qñ autem introducebatur sanguis hostiæ p
 peccato intra Sanctuarium, & qñ non patet Leui. ca.
 4. In solis enim duobus sacrificiis introducebatur il-
 luc, scilicet in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, &
 pro peccato totius populi. nulla alia iura proueniebāt
 sacerdotibus de sacrificiis. Et quicquid pro peccato atque
 delicto redditur mihi. Idest etiam omnia quæ pertinent
 ad me, vel redduntur pro peccato, & pro delicto. Ista
 sunt quædam alia iura preter sacrificia. nam licet pro
 peccato fiant sacrificia, tñ quædam alia sunt pro pec-
 cato, quæ non sunt sacrificia, sicut cum aliquis dabat
 sacerdoti estimationem damni, & quintam partem,
 si non supererat ille, vel heredes sui, cui damnum illa-
 tum fuerat, vel si aliquis daret damnum, & quintam
 partem in super cum vſurpasset res sanctificatas, vt su-
 pra declaratum est, ista reddebantur pro peccato. Et
 dicuntur esse aliqua pro peccato, & aliqua pro deli-
 cto, quia peccatum est cum aliquis offendit Deum,
 vel proximum committēdo aliquid: delictum est cū
 aliquis istorum offenditur, omittēdo aliquid, ad qd
 facere obligamur, & in vtroque casu competet resti-
 tutio, quia ita potest interdum damnificari proximus,

Delictum
 & peccati
 quomodo
 differunt.

me cessante a solutione, quam facere tenebar in cer-
 to termino, sicut si aliquid rapere, & tamen cessare
 a solutione delictum est, rapere autem peccatum, &
 pro vtroque Deo iura competeant, quæ prouenie-
 bant sacerdotibus, & de his non est dicendum, qd ali-
 quid proueniat Deo, sed totū sacerdotibus, vt patet
 supra cap. 5. Nec valet si aliquis obiciat de ariere qui
 offerebatur in expiationem, qui non pertinebat ad sa-
 cerdotem, vt patet supra cap. 1. quinto. quia ille im-
 molabatur in sacrificium, ideo necesse erat, quod ali-
 quid proueniret Deo, saltem sanguis, & adipēs, cetera
 autem sacerdotibus secundum regulam commu-
 nem sacrificiorum pro peccato.

Et cedit in Sancta sanctorum. Ponitur ista conditio, qd
 non omnia quæ offerebantur in sacrificium cedebāt
 in Sancta sanctorum, idest sanctificabantur. Non acci-
 pitur hic Sancta sanctorum pro parte quadam taber-
 naculi, quia isto modo nihil cedebat in Sancta sancto-
 rum, idest non habebat pars illa Sanctuarii aliqua iura
 specialia, sed dicitur cedere aliquid in Sancta Sancto-
 rum, idest effici sanctificatum, & sic dicitur de ho-
 stia pro peccato, quod est Sancta sanctorum Leui. ca.
 6. & sic de multis aliis, & tunc est sensus, quod eorum
 quæ offeruntur quædam totaliter sanctificantur, &
 dicuntur cedere in Sancta sanctorum, idest effici mul-
 tum sancta, alia autem non totaliter sanctificantur, &
 ista non cedunt in Sancta Sanctorum, quia quamquā
 sancta sint, tamen non sunt Sancta sanctorum, idest
 excellēter sancta, quod significat iste genitiuus addi-
 tus: hoc autem patet in holocausto, hostia pacifica, &
 hostia pro peccato, nam holocaustum totaliter ce-
 debat in Sancta sanctorum, quia nihil proueniebat po-
 pularibus, hostia etiam pro peccato erat Sancta Sancto-
 rum, quia nihil de ea comedebant offerentes. ho-
 stia autem pacifica non erat Sancta sanctorum, sed so-
 lum sancta, quia aliquid de ea proueniebat populari-
 bus, & quia aliquid proueniebat Deo, ex ea parte vo-
 cabatur Sancta.

Nunc est sensus, quod de sacrificiis quæ cedunt in
 Sancta sanctorum, idest totaliter efficiuntur sancta, prouenie-
 bat aliquid sacerdotibus, de eis autem quæ non
 cedebant in Sancta sanctorum, idest de partibus quæ
 non sanctificabantur, nihil proueniebat sacerdotibus,
 & hoc verum est, quia de holocausto, quod totaliter
 sanctificabatur, aliquid proueniebat sacerdoti, scilicet
 pelvis: & de hostia pro peccato, quæ totaliter sanctifica-
 batur, proueniebant aliqua iura sacerdotibus, de qui-
 bus supra dictum est: de partibus tamen hostiæ paci-
 cæ quæ non sanctificabantur, nihil proueniebat sacer-
 doti, sed de partibus sanctificatis, pectusculum, & ar-
 mus dexter.

Sciendum, quod ista clausula non refertur ad obla-
 tiones, & sacrificia, & quicquid pro peccato redditur,
 sed solum ad sacrificia, nam de oblationibus genera-
 le est, quod nihil pertinet ad offerētes, siue sint obla-
 tiones libamentorum, siue quæcunque alię: etiam de
 his quæ pro peccato redduntur, nihil pertinet ad red-
 dentes, sed totaliter ad sacerdotes, supra cap. 1. quin-
 to. ideo illa totaliter sunt Sancta sanctorum, de sacri-
 ficiis tamen non est sic, quia in hostia pacifica aliqd
 pertinebat ad ipsam offerentē, ideo ad hanc particu-
 lam refertur ista clausula.

Tuum erit, & filiorum tuorum. Fiebat ista locutio ad
 Aaron tanquam ad summum sacerdotem, scilicet,
 quod ista iura prædicta pertinebant ad Aaron, & filios
 suos ex concessione Dei. nam ista communia sunt ad
 summum sacerdotem, & minores, alia autem iura
 erant specialia summo sacerdoti, recipere decimam
 partem decimarum, vt patet infra in fine, de ministri-
 tionibus autem sic erat, quia quædam erant commu-
 nes

Ministra-
 tiones cō-
 munes om-
 nibus sa-
 cerdotib⁹,
 & quæ p-
 pria sum-
 mo sacer-
 doti.

nes summo sacerdoti, & minoribus, aliæ autem pro-
 pria summi sacerdotis, prima autem erant sex, scilicet
 offerre sacrificia, disponere lucernas in candelabro,
 incendere thymiam super altare aureum, ponere
 panes in mensa propositionis, immolare vitulam
 rusam, expiare leproſos. de quibus omnibus supra di-
 ctum est.

Alia erat ministratio propria summo sacerdoti, sci-
 licet introire in Sancta sanctorum, & facere sacrificia
 diei propitiationis, de his omnibus supra patet, ita oportet
 tuit, quod iura istorum non essent equalia.

Sciendum etiam cū dicitur hic, quod iura ista per-
 tinebant ad Aaron, & filios suos, quod non solum in-
 telligitur hoc pro illis, qui sunt sacerdotes, & ministri-
 strant, sed etiam pro illis qui paruuli erant, nondum
 potentes ministrare, & non solum pro eis qui ad mini-
 strandum apti sunt, sed etiam pro eis, qui sunt inepti,
 sicut maculati, de quibus Leui. c. 21. qui prohiben-
 tur accedere ad ministrandum, tamen permittuntur
 comedere de sanctificatis, & non solum intelligitur
 de filiis, sed etiam de filiabus. eis enim competeat co-
 medere de quibusdam sanctificatis, vt patet infra in li-
 tera, & Leuitici cap. 10. quamquam non erat genera-
 le in eis, sicut in filiis.

In Sanctuario comedes illud. Hic determinatur locus
 comedendi ea quæ oblata sunt, scilicet in Sanctuario,
 non intelligitur hoc, quod comederetur intra taber-
 naculum, quia ibi nulli licebat comedere, aut bibere,
 sed sacerdotes solum introibant ad ministrandum. ac-
 cipitur autem Sanctuarium pro parte exteriori, scilicet
 pro atrio, & ibi comedebant sacerdotes sanctifica-
 ta, atque in eadem parte manebant diebus septem cū
 consecrabatur Leuitici cap. 8. & istud generale est
 quantum ad omnes partes proueniētes sacerdotibus
 de sacrificiis, quod comederent eas intra atrium taber-
 naculi, & ibi poterant comedere filii sui, & filiæ, &
 uxores, & serui, & ancillæ. nam cum aliqui populares
 offerebant hostias pacificas, comedebant partes sibi
 proueniētes intra Sanctuarium, sic patet Deuteron.
 cap. 12. & 16. vbi dicitur, quod offerentes epulabātur
 coram Domino, & nihil aliud est epulari coram Do-
 mino, nisi comedere intra atrium tabernaculi coram
 altari holocaustorum, in quo erat specialiter Deus.

Mares tantum comedent ex eo. Idest soli masculi come-
 dere debebant de sanctificato.

De quo tenebantur comedere masculi, & de quo feminae. Et quæ
 non poterant comedi extra Sanctuarium, & quæ sic.
 Quest. XI.

Sciendum est, quod hoc non intelligitur vni-
 uersaliter quantum ad omnia supra dicta, scilicet
 quantum ad omnes oblationes, & sacrificia,
 & quicquid pro peccato redditur, sed solum
 quantum ad sacrificium pro peccato, in quo confide-
 randum est, quod istorum trium prædictorum quædā
 erant, cuius aliqua pars Domino consecrabatur, &
 alia erant de quibus nulla pars domino cedebat. primo
 modo sunt sacrificia, quia nullum sacrificium est
 de quo non proueniat aliquid Deo, vt patet ex dictis,
 idem est de libamentis quæ offeruntur cum sacri-
 ficiis, scilicet de simila, oleo, & vino, quia de istis prouenie-
 bat vnus pugillus Deo Leuitici cap. 1. secundo.
 idem est de oblationibus quæ erant de panibus de
 quibus Leuitici cap. 1. secundo. quæ solæ dabantur
 Deo, nam etiam de his pars proueniebat Deo, vt pa-
 tet ibidem.

De omnibus his dicendum est, quod quocun-
 que proueniebant sacerdotibus aliqua iura de sacri-
 ficiis, vel de oblationibus, de quibus aliqua pars Deo

prouenerat, non poterant comedi extra Sanctuarium.
 patet quia de sacrificiis non suscipiebant aliquas par-
 tes sacerdotes, nisi de hostia pacifica, & pro peccato,
 vtriusque tamen partes comedebant in Sanctuario,
 de hostia pro peccato patet Leuitici sexto capitu.
 de partibus hostiæ pacificæ Leuitici cap. 10. decimo. de si-
 mila autem quam accipiebant sacerdotes in partem
 suam patet Leuitici cap. 6. omnia autem alia iura prouenientia
 sacerdotibus, si essent comestibilia poterāt
 comedi extra Sanctuarium, sicut de aliis oblationibus,
 quarum partes non proueniebant Deo, vt potest cum
 aliquis offerebat primitias, siue mūnera de melle, &
 panibus fermentatis. nam non poterat aliquod illorū
 cremari in altari Leuitici cap. 2. sed cedebant sacerdo-
 tibus, idem de fructibus si aliquis offerret de eis, quo-
 niam non adolebantur in altari, idem si aliquis of-
 ferret animal mundum sacerdoti, non tamen ad im-
 molandum: illud enim totaliter pertinebat ad sacer-
 dotem, vt patet supra cap. 5. scilicet quicquid in San-
 ctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sa-
 cerdotis ipsius erit. de alia particula, scilicet de eo, quod red-
 ditur pro peccato, eodem modo est, quod non tenē-
 tur sacerdotes comedere illud intra Sanctuarium, quia
 non proueniebat aliquid de illo Deo, sed totum sacer-
 doti, vt potest si aliquis furatus fuisset arietes 10. & pos-
 tea non inueniens cui restitueret, vellet reddere, te-
 nebat dare illos arietes 10. sacerdoti, & illud erat esti-
 matio damni illati, deinde addebat quintam partem,
 scilicet duos arietes, postea dabat vnum arietem pro
 peccato, de his omnibus 12. arietibus solus vltimus,
 immolabatur, & de illo proueniebant iura sacerdoti,
 vt supra dictum est, alios autem duodecim arietes in-
 tegros, & viuētes recipiebat, & de illis poterat come-
 dere, vel poterat omnes videri, nec tenebatur aliquē
 eorum immolare. Si autem aliquem de his comede-
 ret, non tenebatur comedere carnes eius intra San-
 ctuarium, sed vbi cūque vellet, carnes tamen arie-
 tis vltimi solum poterat comedere in Sanctuario.

Nunc dicunt aliqui, quod in omnibus illis iuribus
 quæ tenebantur sacerdotes comedere intra Sanctua-
 rium, soli masculi poterant comedere, in aliis autem
 iuribus quæ poterant comedere extra Sanctuarium,
 tam feminae quam masculi comedere poterant, & di-
 cunt causam esse, quia feminae nunquam introibant
 in Sanctuarium, nisi ipse offerrent victimas, hic autē
 feminae de genere sacerdotum non comederent de
 victimis, quas offerrent, sed de iuribus quæ proueni-
 rent viris suis.

Sed hoc falsum est, quia filia sacerdotum poterāt
 comedere de partibus sacrificiorum, quæ prouenie-
 bant patribus suis, vt patet Leuitici cap. 10. & etiam
 ipse comedebant intra Sanctuarium, cum dicitur ibi-
 dem, pectusculum quoque, quod oblatum est, & ar-
 mus qui separatus est edetis in loco mundissimo tu,
 & filii tui, ac filia tuæ tecum. Item patet hoc infra, cū
 dicitur. omnes primitiæ Sanctuarii, quas offerent filii
 Israel Domino, tibi dedi, & filii ac filia tuis iure
 perpetuo. primitiæ tamen Sanctuarii vocantur partes
 sacrificiorum quæ proueniebant de Sanctuario. Item
 patet hoc Leuitici 22. cā. vbi ponitur, quod filia sacer-
 dotis, & familia sua, scilicet serui, & ancillæ poterant
 comedere de sanctificatis.

Item falsum est, quod dicunt, scilicet quod feminae non
 poterant comedere de sanctificatis, quia non poterāt
 intrare in atrium tabernaculi, nisi quando offerebāt.
 nā si aliquis offerret hostias pacificas omnes filii sui,
 & filia serui, & ancillæ poterant comedere de sancti-
 ficatis, & dicitur, quod epulabuntur coram domino
 Deuteronom. 12. & 16. capitu. & tamen filia, & ancil-
 læ hominis offerentis sacrificia nihil offerebant, ideo
 non

non est referendum hoc ad omnia sacrificia, sicut volebat isti, sed solum ad sacrificia pro peccato. nam de istis soli masculi comedeant Leuitici capitu. sexto. de carnis tamen hostia pacifica, scilicet de pectusculo, & armo qua: proveniebant in ius sacerdotum; licebat comedere etiam mulieribus Leuiti. capit. decimo. hic autem referendum est ad solum sacrificium pro peccato, quamquam litera nihil innuat. quare autem de sacrificio pro peccato soli masculi comedeant, & de sacrificio pacifico tam masculi quam foemina: declaratum est Leuitici sexto capitulo. & decimo.

Quia consecratum est tibi. Ista est causa huius determinationis immediate, scilicet quare comederetur sacrificium pro peccato solum a masculis, & dicitur, quia erat consecratum, id est, quia habebat specialem sanctitatem istud sacrificium pro peccato quam alia oblationes, qua: non erant pro peccato, & etiam hoc convenit quantum ad illam particulam, quod debent comedi intra Sanctuarium, quod de omnibus sacrificiis intelligitur, in aliis autem oblationibus licebat sacerdotibus comedere de illis extra Sanctuarium; in oblatione, aut sacrificiorum nequaquam, & hoc, quia ista oblatio erat magis consecrata quam cetera: unde de aliis non recte dicitur, quod consecratae sint. acquiruntur autem ista consecratio pro hoc, quod ponebantur res, vel aliqua pars earum super altare, & hoc in omnibus sacrificiis erat, quia in quolibet cremabatur aliquid, & tunc non solum illa pars que cremabatur super altare dicebatur sanctificata, sed etiam omnes alia: sic patet de simila, nam quando offerebatur aliqua simila Deo, erat non fermentata, cum nihil fermentatum possit offerri Leuitici capitu. secundo. deinde postea quadam parte super altare, reliquum cedebat in cibos sacerdotum, sed illa residua simila non poterat fermentari cum comederetur a sacerdotibus, quia fuerat pars eius qua: super altare combusta est; ut patet Leuitici capitu. 6. scilicet reliquam autem partem simila: comedit Aaron cum filiis suis absque fermento, ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum.

Primitias autem quas voverint, & obtulerint filij Israel. Hic datur regula generalis, scilicet, quod primitias quas Israelitae voverint, & offerent, pertinebant ad sacerdotes, & ad filios suos, & filias. non accipiuntur autem hic primitias proprie prout sunt primi fructus de arca, vel torculari, quod patet, quia dicitur quas voverint, sed primitias de terra nascentibus non vovebantur, votum enim est de spontaneis, primitias autem ex necessitate debentur, scilicet de iure communi, ideo non cadunt sub voto, sicut actus precepti non cadit sub voto, quia obligat ex lege, sed actus consilii: quod autem ex lege debitum est, non potest iterum fieri debitum per votum, sic patet de primogenitis, qua: debebantur ex lege, & vetuit Deus illa voveri Leuitici cap. 27. primogenita qua: ad Deum pertinent nemo sanctificare poterit, & vovere, si bos, siue ovis fuerit Domini sunt. ideo necesse est accipi hic primitias large pro omni separatione, quam faciunt homines de rebus suis ad offerendum Deo, quia illa separatio vocatur primitias, eo quod fit de partibus melioribus, ut supra declaratum est. & hic nihil magis ponitur quam supra cum dicebatur. ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, nisi quod exprimitur, quod pertineat ad filios, & filias. Dicitur quas voverint, quia aliquando Israelitae vovebant aliquod offerre, ad quod non tenebantur alia, siue esset de animalibus immolatiis, & ad immolandum, siue non ad immolandum, sed ad solum utilitatem sacerdotum, siue de frugibus vino, aut aliis rebus, quia omnia hec sunt primitias, id est

Primitias quas voverint pertinebant ad sacerdotes.

Actus precepti non cadit sub voto.

separationes pro domino. Et obtulerint. Ista particula potest referri ad precedentem tanquam distincta, vel tanquam consequens.

Si primo modo est sensus, quod etiam de primitiis quas obtulerint Israelitae, & non voverint, erunt iura sacerdotum. Aliqua enim ex voto debebantur, alia autem dabantur que nunquam fuerant promissa, sed sponte offerebantur: de primis dicebantur voverint, de secundis obtulerint, & utroque modo pertinebant ista primitias ad sacerdotes. Alio modo potest intelligi ista particula, ut consequens ad superiorem, scilicet quod primitias, quas voverint Israelitae, & postea obtulerint eas, pertinebunt ad sacerdotes, sed primus sensus melior est.

Tibi dedi, & filij ac filiabus tuis. Idest pertinebunt ad te, & filios, & filias, hoc non intelligitur quantum ad ius percipiendi, sed quantum ad esse licitum comedere de illis, scilicet soli sacerdotes habebant ius percipiendi istas primitias, filie autem eorum, vel uxores non habebant ius percipiendi, sed ius comedendi. nam ius percipiendi ista erat propter officium, ut patet supra cum dicitur, quod Deus dabat omnia ista Aaron, & filiis suis pro officio sacerdotali. Mulieribus tamen non licebat aliqua ministratio sacerdotalis. ergo non habebant ipsae ius percipiendi, sed soli masculi. dicebantur tamen primitias dari filiis, & filiabus, quia ita licebat comedere filiabus de istis iuribus, sicut filiis.

Primitias non accipiuntur hic pro omnibus iuribus que poterant provenire sacerdotibus quomodocumque ex voto, vel ex spontanea oblatione, sed ex sacrificiis tantum. Et quod aliqua offerebantur sacerdotibus que poterant ipsi vendere, vel dare: alia que cogebantur ipsi comedere. Quasi. XII.

SCIENDUM autem, quod quamquam hic posunt accipi primitias generaliter pro omnibus iuribus, que poterant sacerdotibus provenire ex voto, vel ex spontanea oblatione, tamen solum accipiuntur pro iuribus, que proveniunt ex sacrificiis, vel ex libamentis sacrificiorum, & hoc patet ex duobus, primo quia dicitur immediate, qui mundus est in domo tua vescetur eis, id est, quod requirebatur munditia in comedentibus ad ista iura. si tamen intelligeretur univ ersaliter de omnibus, que voverunt, vel sponte offeruntur, falsum esset. nam si aliquis offerret decem arietes sacerdoti non ad immolandum, sed ut cederent in ius eius, non tenebatur dare solis mundis ad comedendum, sed tam mundi quam immundi poterant comedere. nam licebat sacerdotibus vendere illos, cum non essent aliquid sacrum, nec acquisivissent aliquam sanctificationem, quia nulla pars eorum fuerat combusta in altari, sicut licebat Leuitis vendere fructus, qui proveniebant eis ex iure decimarum. ideo tamen, quod venditur licet comedi ab immundis, quia nullam habent sanctificationem, nam si aliquam haberet, non venderetur. quod autem Leuitis liceret vendere fructus decimarum patet, quia alia non haberent unde viverent: nihil enim erat quo uti possent in commutationem cum aliis Israelitis, nisi venderent fructus decimarum ad necessitates suas, quia nihil aliud possidebant, ut patet infra, nihil aliud possidebant Leuitae decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum, & necessaria separavi.

Item patet, quia quod in aliis que offerebantur preterquam in sacrificiis, non requiret munditia in comedentibus, quia cum dicitur infra de vino, & oleo, & frumento oblato, non subditur, quod qui mundus fuerit comedet, sed simpliciter dicitur, quod provenient

nient sacerdoti; & hic dicitur de munditia. ergo solum intelligitur de iuribus provenientibus de sacrificiis. Item secundo patet, quia si accipiantur hic primitias generaliter pro omnibus iuribus, que proveniunt ex voto, vel alias offerendo, coincident omnia qua: habentur hic, usque ad illam partem. Omne quod ex voto. Et tamen inconueniens est, quia hic ponuntur tria, tanquam distincta, & omnia vocantur decime. Si tamen intelligamus hoc de solis sacrificiis, erunt ista tria distincta, & non coincident litera. Quod patet, quia intelligitur istud primum de iuribus, que proveniunt de sacrificio, & vocantur primitias; secundum intelligitur de iuribus, que proveniunt ex terra nascentibus, quorum pars non ponitur super altare, sed provenit simpliciter sacerdoti, & hoc non ex obligatione legis, sed ex voto, vel spontanea oblatione; & de hoc intelligitur ille. S. Omnem medullam. Tertium intelligitur de iuribus, que proveniunt sacerdoti de terra nascentibus ex obligatione legis, siue voto, & ista vocantur proprie primitias, & de his intelligitur ille. S.

Uniuersa frugum initia. Et iste est conueniens sensus, & tunc verum est de istis primitiis, de quibus hic non licebat comedere alicui, nisi mundo.

De quibus primitiis verum est, quod pertinent ad filios, & filias. Et quando filia sacerdotis poterat comedere de sanctificatis, & quando non.

Quasi. XIII.

CONSIDERANDUM etiam, quia dicitur, quod ista primitias pertinent ad filios, & filias. sed non est intelligendum uniuersaliter de omnibus iuribus sacrificiorum, quia aliqua erant, de quibus non licebat comedere feminis, scilicet, partes sacrificiorum pro peccato: soli enim masculi comedeant de his, ut patet Leuiti. capitulo sexto, sed intelligitur solum iste. S. de iuribus, que proveniunt de hostia pacifica, scilicet, de pectusculo, & armo, quia de his licebat comedere filiis, & filiabus Leuiti. capitulo decimo, etiam licebat comedere de quibusdam libamentis sacrificiorum, & non solum filiis, & filiabus licebat comedere, sed etiam vxori sacerdotis, & seruo, & ancillae: mercenario tamen, & inquilino non licebat, ut patet Leuiti. vigesimo secundo capitu. scilicet, inquilinus sacerdotis, & mercenarius non vescetur ex eis: quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit hi comedent ex eis. De filia sacerdotis etiam considerandum est, quod non licebat ei semper comedere de sanctificatis: nam si esset tradita in vxorem alicui viro, qui non esset de genere sacerdotali, non licebat comedere de sanctificatis: si tamen repudiaretur ab illo viro, & rediret in domum patris sui, vel si mortuo viro, rediret sine liberis ad domum patris, licebat ei comedere de his, sicut ante licuerat: si rediret habens filios, non licebat ei comedere de sanctificatis, quia iam videbatur pertinere ad aliam tribum: de his Leuiti. vigesimo secundo capitulo.

Iure perpetuo. Idest ista proveniunt ad te semper, quia non sunt iura temporalia, sed quandiu manserit status iudeorum, tamen manebunt ista iura, & erat hoc per successiones, scilicet, quod sicut patres susceperant ista iura, ita filij susceperant, & sic in aeternum, unde summo sacerdoti succedebat filius suus primogenitus in summum sacerdotium, & in omnibus iuribus sacerdotij; minoribus autem sacerdotibus succedebant filij in illo gradu sacerdotij, & iuribus. de successione summi sacerdotis, patet Exod. vigesimo nono, & Leuiti. sexto, & octavo capitulo, & infra vi. Alph. Tost. super Num. Pars I.

gestimo capitulo, de minoribus sacerdotibus manifestum est, scilicet, quod omnes filij sacerdotum essent sacerdotes, nisi essent deformes, vel carentes aliquo membro, de quo Leuiti. capitulo vigesimo primo, & hoc modo extendebantur ista iura in aeternum per eandem progeniem, & nunquam deuoluebantur ad alios, sicut nunc fit in beneficiis ecclesiasticis, qua: iure hereditario possideri non debent; ratio diversitatis est, quia nunc non licet sacerdotibus habere filios: tunc autem licebat; si autem nunc haberent, essent illegitimi: isti tamen etiam secundum leges humanas non succedunt patribus suis in honoribus, propter defectum natalium: ideo non debent nunc haberi iure hereditario, immo quod difficilius est, filij sacerdotum non possunt ad sacros ordines promoveri, nisi cum eis dispensatum fuerit, & dato quod cum aliquo istorum dispenseretur, ut possit habere beneficium, & suscipere sacros ordines, non poterit habere beneficium, in quo patet eius proximo administratur extra de filijs presbyt. per totum.

Qui mundus est in domo tua vescetur eis. Ad sacerdotes dirigitur verbum, scilicet, quod illi, qui sunt in domo sua, si sint mundi, poterunt comedere de his primitiis, qua: sunt partes sacrificiorum. non tamen est intelligendum, quod omnes qui essent in domo sacerdotis possent comedere de his, etiam si essent mundi. nam si aliquis alienigena veniret, & hospitaretur in domo sacerdotis, non posset comedere de his. sic patet Leuiti. vigesimo secundo capitulo. omnis alienigena comedendi de sanctificatis non habet potestatem. sed dicuntur esse aliqui in domo sacerdotis, id est in familia eius proprie dicta, & tunc licet eis comedere, sicut sunt filij, & filia: & vxor, serui, & ancillae: si tamen accipiat familia largi adhuc non licet omnibus, qui sunt in familia sacerdotis, etiam si mundi sint. sic est de mercenariis, & inquilinis: mercenarij enim licet in domo eius, a quo conducuntur, per magnum tempus manebant, tamen de familia eius non sunt; ideo non licebat sacerdoti dare alicui mercenario de cibis sanctificatis, Leuiti. capitulo vigesimo secundo, sed intelligitur hoc de illis, qui sunt proprie in familia sacerdotis, quia etiam illis non licet comedere de sanctificatis, nisi mundi sint: munditia autem opponitur immunditie, & non macula: ideo licet aliquis esset maculatus, si non erat immundus licebat ei comedere de sanctificatis, scilicet, de partibus sacrificiorum, & a fortiori de omnibus alijs non consecratis, ut pote si aliquis filius sacerdotis haberet maculam equaliter licebat ei comedere de sanctificatis, sicut ceteris non maculatis, solum autem verabatur accedere ad ministeria sacerdotalia, Leuiti. capitulo vigesimo primo, omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo, vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum: immunditia autem erat aliquid maius, & repellabat a comestione sacerdotum, & a ministracione sacerdotali. Differentia autem est inter ista, quia macula dicitur aliqua naturalis deformitas, ut si homo sit cecus, si claudus, si paruo, vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in capite, si herniatus, Leuiti. capitu. 21.

Immunditia autem dicitur sordes, vel irregularitas accidentaliter causata tactu alicuius rei immunde, vel quia patitur homo in se aliquid, quod est immundum. Primo modo, ut si aliquis tetigerit mortuum, vel ossa

Quid sit macula, & quid immunditia.

Sacerdotes maculati, aut immundi, a quibus arcebantur.

reperta in agro, vel sepulchrum, vel tentorium, in quo est aliquis mortuus, vel si tetigerit animal caprum a bestia, vel morticinum, vel comederit animal immundum, vel tetigerit hominem leprosum, vel fluentem semine, vel mulierem mēstruatam, aut introrierit, & manserit in domo, quę sit leprosa, vel combusserit vitulam rufam, aut immolauerit eam, vel cineres eius collegerit, aut portauerit in deserto caprum emissarium, vel si tetigerit reptilia mortua, vel viuentia, vel sterces humanum, & similia.

De secundo modo cū aliquis in se patitur immundum sine contactu, vt si aliquis sit leprosus, vel fluens semine, vel mulier menstruata, aut influxu sanguinis multi temporis; vel si patiatu homo pollutionem nocturnam, de his Leuit. capitulo quinto, & vndecimo, & continuē, vsque ad decimumseptimū, & in capitulo vigesimo secundo. de his etiam supra capitulo quinto, & infra sequen. cap. macula autem est e contrario, quia siue a natura proueniat, siue accidentaliter, insigatur, perpetua est; immunditia autem poterat tolli per aquas lustrationis, vt patet sequen. capit. vel alijs modis diuersis, vt patet præallegatis capitulis. & sic macula poena quædam est, vel quasi poena: immunditia autem culpa quædam, vel irregularitas consequens culpam, quę licet aliquo modo poenalis sit, magis tamen pertinet ad culpā, & quia macule erāt quędam afflictiones, quas aliquis inuoluntarius incurrebat, siue sustinebat, cum afflictis nō sit danda afflictio, vt extra de cleri. egro. cap. ex parte. & de censu. cap. licet, permittetur comedere, sed non ministrare ad scandalum, & horrorem populi vitandum, sicut nūc fit in ecclesia extra de cleri. egro. per totum, & de cor. vitia, per totum. Sed differentia est, quantum inter no uum, & vetus testamentum, quia in lege veteri, si aliquis nasceretur monstruosus de filijs Aaron, permittetur comedere; licet non ministraret, nūc autem si aliquis monstruosus, vel debilitatus, aut corpore vitiatu sit a principio, vel post, non permittetur promoueri ad sacros ordines, nec concedetur ei beneficium, requirens ministrationem in sacris. Ratio autem diuersitatis est; quia in veteri testamento sacerdotium veniebat per successionem, nunc autem nō; & ibi sacerdotes non habebant alia iura, quibus sustentarentur, nisi iura Sanctuarij; ideo si filij eorum maculati non possent comedere de sanctificatis, non haberent aliquid, vnde sustentarentur: ideo prouisum est eis, vt alerentur de cibis sanctificatis: nunc autem cum non proueniat sacerdotium per successionem, nullus priuabitur aliquo iure, dato quod non permittatur promoueri ad sacros ordines, si monstruosus est; quia ex hoc non priuatur successione paterna: in veteri tamen testamento priuaretur successione paterna: filius sacerdotis monstruosus, si non liceret ei comedere de sanctificatis, quia nihil aliud habebat, in quo succederet patri, nisi in iuribus Sanctuarij, vt patet infra, cum dicatur, quod nihil possidebunt sacerdotes, & Leuita in terra Israelitarum, quia Deus est possessio, & pars eorum, id est ea quę dabantur eis de iuribus Dei, erant eis tanquam possessio, & pars. & clarius dicitur Iosue. capitulo decimo tertio, scilicet, quod nihil possidebunt Leuita in terra Israelitarum, quia sacrificia Dei, & victima ipsa est possessio eorum, ideo isti monstruosi, vel maculati æqualiter percipiebant iura cum cæteris, licet non ministrarent Leuit. capitulo vigesimo primo, qui autem immundus erat, non comedebat de sanctificatis: & hoc quia immunditia, vt communiter voluntarie contrahuntur, & voluntariorum est poena, vel premium, inuoluntariorum autem nequaquam iuxta Aristo. 3. Ethic. etiam non sequebatur aliquod inconueniens, dato

quod immundi non comederent de sanctificatis, sicut sequeretur, si non comederent maculati, quia macula est aliquid in perpetuum durans; immunditia autem facilliter tollitur, quia plurimę earum tolluntur in primo solis occasu, postquam contractę sunt; rarę autem sunt quę durant per septem dies, sicut contactus mortui, de quo sequen. cap. & accedere carnaliter ad mulierem mēstruatam, Leuit. capitulo decimo quinto. De alijs immunditijs, quod tollantur ad solis occasum, patet Leuit. capitulo vndecimo; & hoc verum est in illis; quę sunt per contactum: quę autem sunt sine contactu durant, quamdiu qualitas illa manserit, quia illę sunt immunditię naturales, sicut esse leprosum, esse fluentem semine, & mulierem pati mensura, vel sanguinem fluentem vltra tempora menstruorum, de modo purificationis horum, patet Leuit. duodecimo, quartodecimo, et quindecimo capit. istę autem immunditię vltimę, si semper durarent, faciebant hominem ineptum pro semper ad comedendum de sanctificatis; & hoc quia magnus horror erat huiusmodi hominem comedere de sanctificatis; cum etiam quibusdam istorum non licebat communicare alijs hominibus, sed eijcebantur de castris, scilicet, fluentes semine, & leprosi: de istis autem immundis, quando post munditiam liceret eis comedere de sanctificatis, patet Leuit. capitulo vigesimo secundo.

Omne medullam vini, ac frumenti, & olei. Hic ponuntur alia iura sacerdotum, & etiam vocantur primitię: & dicitur quod omnis medulla vini, olei, & frumenti pertinet ad sacerdotem. est hoc intelligendum de iuribus sacerdoti, quę non proueniunt de sacrificijs, sed de terrę nascentibus, quę non viuunt, vt de vino, oleo, & frumento, vt patet hic, etiam intelligendum est hoc; quod ista iura non sunt debita ex obligatione legis, sicut primitię, quę proprie dicuntur initia fructuum, sed spontaneę offeruntur, vel ex voto redduntur; nam de primitijs, quę proprie vocantur primitię immediate, dicitur, cum vocantur initia fructuum, & dicitur omnis medulla vini, olei, & frumenti. Vocatur medulla optimum, quod est in re, & dicitur medulla quasi medium, quia in medio conseruatur id; quod melius est de ipsa re, & sic in animalibus medulla est quędam substantia rara, conseruata intra concauitatem ossium: in arboribus medulla est id quod est in medio arboris, & in vtriusque medulla est id quod vegetatur ipsa res: ita in frumento accipitur medulla pro substantia frumenti, quę continetur intra corticem: in vino autem, & oleo non accipitur proprie medulla, sed secundum metaphoram pro eo, quod melius est de vino, & oleo. Et sic etiam interdum accipitur pro medulla adeps secundum metaphoram in frumento, vt patet Psalm. 147. scilicet: Qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiati te. adeps tamen proprie signat pinguedinem; quę est super renunculos, & sic est sensus hic, quod omne optimum: de oleo, vino, & frumento; quod vocatur medulla proueniat sacerdotibus, non simpliciter, quia non tenebantur Israelitę dare omne optimum in vino, oleo, & frumento sacerdotibus, sed est sensus, quod quando Israelitę offerrent de vino, oleo, & frumento offerrent de melioribus partibus, quas haberent, quia illud offerebatur Deo, & si de partibus peioribus offerrent, non acceptarentur oblatio, sicut non acceptauit Dominus oblationem Cain, sed Abel, Genes. capitulo quarto; & hoc, quia dicitur, quod Cain obrulit de peioribus, Abel veto de melioribus, quę habebat in grege suo. Et tamen vinum, & oleum, & frumentum, quę offerebantur, totaliter proueniebant sacerdotibus, nisi essent tanquam libamenta, quę

Alia iura sacerdoti prouenientia ex terrę nascentibus.

Medulla quid significet.

Vniuersa frugum initia, quę gignit humus. Hic ponitur aliud ius sacerdotale, scilicet, primitię proprie dictę, de quibus nihil habebant Leuitę, sed soli sacerdotes: & patet quia dicitur hic vniuersa initia frugum dicuntur autem initia, id est primordia, & illę proprie sunt primitię, quę de primis fructibus offeruntur; & istę erant sub necessitate legis, sicut decima, nec proueniebant ex voto, vel spontanea oblatione.

quę sunt partes sacrificiorum, quia tunc proueniebat maior pars eorum sacerdotibus, sed non totum, cum quadam particula cremaretur super altare, vt patet Leuit. capitulo secundo. Aliqui exponunt hoc de primitijs, quę sunt proprie primitię dicentes, quod sacerdotes habent medullam vini, olei, & frumenti, quia de his soluebatur primitię, & ipsę de melioribus partibus fructus dandę erant: de decimis autem nō erat sic, quia non eligebantur potissime in animalibus, sed compellebāt pastores exire pęcora de caulis, & quicquid decimo loco peruenisset dabatur Deo in decimam, siue bonum, siue malum esset, Leuit. vigesimo septimo capit. sed ista expositio non tenet, quia tunc sequens, scilicet, vniuersa frugum initia coincideret cum isto, cum ille intelligatur de primitijs proprie dictis: ideo non est intelligendum de primitijs illo modo, sed de alijs, quę offeruntur. motiuum erroris huius expositionis est, quia dicitur hic, quicquid offerunt primitiarum; sed non accipiuntur primitię semper pro primitijs illis, vt patet supra in litera, cum omnia iura vocentur primitię, id est separationes factę pro Deo, sed intelligendum est, vt dictum fuit.

Quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi. Id est omnes primitias, scilicet, separationes, quas Israelitę offerunt prouenient sacerdotibus. nam Deus loquebatur hic ad Aaron, & filios suos; & quamquam primitię significant omnia iura sacerdotalia, tamen restringendum est hic ad ea, de quibus dicitur in litera, scilicet, ad vinum, oleum, & frumentum, quando offeruntur sacerdotibus, non tanquam libamenta. & dicitur quod ista offeruntur Domino, quia quamquā in ius sacerdotis prouentura sint, & offerentes sciant, quod de his nihil Deo cremandum est, sed omnia cedent sacerdotibus, tamen Deo fit ista oblatio: nam non daretur sacerdotibus, nisi quia Dei ministri sunt, & tunc nihil differt, an id quod offertur, totaliter proueniat sacerdotibus, vel totum coram Deo cremetur, cum offerentes non propter sacerdotes, sed propter Deum offerant, potissime quia omnes istę oblationes in ius Dei proueniebant, quia tamen ipse habet ministros, vult eis dari iura ista, quibus sustententur.

Vniuersa frugum initia, quę gignit humus. Hic ponitur aliud ius sacerdotale, scilicet, primitię proprie dictę, de quibus nihil habebant Leuitę, sed soli sacerdotes: & patet quia dicitur hic vniuersa initia frugum dicuntur autem initia, id est primordia, & illę proprie sunt primitię, quę de primis fructibus offeruntur; & istę erant sub necessitate legis, sicut decima, nec proueniebant ex voto, vel spontanea oblatione.

Tria genera primitiarum proprie dictarum, quę soluebantur tribus temporibus, & quantum soluebatur de eis, & de quibus rebu apud Iudeos dicebantur decima, & primitia. Quest. XIII.

HARVM autem proprie dictarum primitiarum erant tria genera, secundum quod soluebantur tribus temporibus. Priores primitię erant in festo azymorum, quando colligebantur manipuli in secundo die azymorum de spicis adhuc virentibus, antequam quicquam collegissent Israelitę de frugibus, & offerebantur illi manipuli, atque vnus de eis consecrabatur Domino, iuxta formam, quę habetur Leuit. capitulo secundo, & vigesimo tertio: cedebant autem isti manipuli primitiarum in ius sacerdotis, præter modicum, quod cremabatur de vno eorum, vt declaratum est, Leuiti. 23. cap. istę autem vocabatur proprie primitię, quia ante Alph. Tost. super Num. Pars I.

istas nō sumebatur quicquam de fructibus agrorum, quia non licebat comedi panes, pultes, vel polentam ante oblationem illorum manipulorum Leuit. vigesimo tertio cap.

Secundę primitię erant, quę soluebantur in festo Pentecostes, quando incipiebant esse panes noui de frumento, & tunc de qualibet domo offerebatur duo panes in primitias, de quibus Leuiti. vigesimo tertio capit. & illi etiam cedebant in ius sacerdotum, præter modicum de vno, quod cremabatur super altare.

Tertium genus primitiarum erat, quę soluebantur collectis omnibus fructibus, scilicet, in Autumnno, & tunc dabantur partes de omnibus fructibus terrę, tam de frugibus, quàm de leguminibus, quàm de arboribus: principaliter tamen de frugibus vino, & oleo, quia istę erant, quę magis abundabant, & magis exigebantur ad sustentationem humanam: de his autem dabatur maior quantitas, quia aliqui dabant quadragessimam partem fructuum, qui plus dabant, vel qui minus dabant sexagesimam, medio modo dabāt omnes alij: & istę sunt, quę communi nomine vocantur primitię, quia erant iura magna in modum decimarum, de his Exod. capitulo vigesimo tertio. & extra, de deci. capitulo primo. dicitur hic quod dāda erant vniuersa initia frugum, id est primitię de omnibus frugibus. non est sensus, quod de frugibus solis proprie sumptis darentur primitię, quia tunc non darentur de oleo, nec de vino, sed falsum est, quia de his principaliter dabantur; sed accipiuntur hic nomine frugum omnes fructus terrę, siue de frugibus, siue leguminibus, siue arboribus.

Primitia an dabantur de omnibus opinio Iudeorum. Et quod primitię, & decimę non erant æquales simpliciter, & quare non dabantur primitię de animalibus, sicut decimę. Quest. XV.

IVDÆI autem dicunt, quod primitię solum dabantur de frumento, & hordeo, vino, & ficibus, malogranatis, oleo, & melle, quia ista solum exprimuntur esse in terra promissionis Deuter. capitulo octauo.

Sed ista ratio est insufficiens, quia si esset sensus, quod ista sola essent in terra Chanaan, verum esset, quod non darentur primitię de aliquibus alijs, quia non poterant dare Israelitę, quę non habebant, falsum tamen est, quia multa alia legumina, & fructus erant in terra Chanaan; vt etiam patet in multis locis in scriptura. Si autē dicatur, quod de his solis erant soluendę primitię, quia ad hoc exprimebantur, vt de eis primitię soluerentur, verum esset, tamen non exprimuntur ad hoc, sed solum ad significandum abundantiam terrę illius, vt patet ibidem, fuerunt autem ista expressa, quia ista erant, in quibus terra magis abū dabat, vel forte, quia erant magis necessaria ad vitam, & communiora in vsu.

Sed dicendum est, quod erant primitię soluendę de omnibus terrę nascentibus, quę aliquid valoris æstimabantur ad conuertendum in precium, & ad aliquid qualem necessitatem humanam proficiunt: quod dicitur propter quasdam herbas, quę ad solum odorē, vel aspectum habentur, & non sunt ad conuertendū in precium, nec ad proficiendum necessitatibus humanis. Quod autem de pluribus fructibus terrę soluerentur primitię, quàm de illis, quos expresserunt Iudęi manifestum est, quia primitię, & decimę equaliter se habent, quantum ad ea, de quibus solum debent, licet non quantum ad æqualitatem summę, sicut de omnibus

nibus fructibus, de quibus soluantur decimę debent solui primitię, sed de męnta, anetho, & cymino debent solui decimę, ergo debent solui primitię; & ista non sunt de fructibus illis, quos expresserunt Iudei; antecedens patet Matth. 23. capi. cum dixit Christus, vch vobis Scribę, & Pharisei Hipocrite, qui decimatis mentam, & anethu, & cyminum, & relinquitis quę grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, fidem. Ex quo forte aliquis diceret, quod Pharisei, & Scribę ad ostentandum se esse iustos decimabāt anethum, mentam, & cyminum, tamen non erant obligati ad hoc, sed falsum est, quia immediatę patet, quod erant obligati ad ista, cum dixit Christus. Hęc oportuit facere, & illa non omittre: sed oportet necessitatem inducit, obligabantur ergo dare primitias de his, sicut dare decimas, & sic de alijs fructibus.

Quę gignit humus. Non ponitur hoc ad signandum aliquid specialiter, quia nullę fruges sunt, quę nō gignantur ab humo; sed ponitur ex superabundanti, sicut cum dicitur accipies bouem de armento, vel arietem de grege, quia nullus bos est, qui ad armentum non pertineat, nec aries, qui non ad gregem.

Considerandum circa hoc, quod licet primitię, & decimę essent equales, quantum ad omnia terrę nascencia, tamen non erāt equales simpliciter, quia decimę soluebantur de omnibus animalibus, tam mundis, quā immundis, quę pertinebant ad vsum humanum, scilicet, de pecoribus, vt arietibus, bobus, & hircis, & de iumentis, vt de equis, asinis, & camelis: primitię tamen non soluebantur de his, nec reperitur vnquam in veteri testamento, quod dicantur primitię, nisi de terrę nascentibus: decimę tamen reperiuntur de pecoribus Leuit. 27. cap. Causa huius est, quia erat aliquod alterum ius de animalibus, quod equiualebat primitijs, scilicet, quod dabatur primogenita de illis, si erant munda, vel redimebantur, quādo animalia erant immunda, vt patet Exo. cap. 13. & infra in litera. Dare tamen primogenita adhuc magis erat, quā dare primitias, & magis, quā decimas; vnde forte de maximis iuribus, quę habebant sacerdotes erat ipsa oblatio primogenitorum, & redēptio; ideo non decuit, vt statuerentur alię primitię in animalibus, nā & si primitię soluerentur de animalibus, hoc esset de primogenitis, quia illa sunt prima, & de primis primitię dicuntur. *Et Domino deportantur.* Id est proueniunt ad te primitię, siue initia frugum, quę portantur ad Dominum: etiā non addit hoc aliquid specialiter ad priorem clausulam, quia non erant aliqua initia fructuum, quę Domino non portarentur, cum essent omnia obligata a lege Deo. *Cedent in vsum tuos.* Id est omnes istę primitię erant ad cibum tuum, vel ad vsum tuos, id est ad omnes necessitates tuas.

Primitię aliquę nō poterant transferri ad alios vsum, nisi ad cibos.

Pro quo sciendū est, quod de primitijs aliqę erāt, quę ad cibos sacerdotum pertinebant, & non poterant transferri ad alium vsum. Alię erant quę ad omnes vsum transferri poterant, scilicet, quod poterant vendi, & commutari, & aliquid alterum inde emi. In quo sciendum, quod illarum primitiarum, quarum partes quędam proueniebant Deo, solum erat vsum sacerdotum in comedendo de illis, & non poterant transferri ad alium vsum, scilicet, non poterant vendi, nec commutari, vel alijs extraneis donari. Alię erant primitię, de quibus Deus non recipiebat partem ad cremādum coram ipso, sed totaliter sacerdotibus proueniebant. istę poterant vendi, & donari, atque transferri ad quemlibet vsum.

Ad primum modum pertinebant duo genera primitiarum, scilicet, illę, quę offerebantur in festo azymorum, & quę offerebantur in festo Perecoftes,

de istis enim proueniebat quędam pars Deo, scilicet, quia cremabatur super altare pars manipuli spicarū, & pars panis oblati in primitias Pentecostes, de quo Leui. capitulo vigesimo tertio; vnde propter partes illas crematas coram Domino omnes alię partes acqreabant quādam consecrationem, & non poterant cedere, nisi in vsum ministrorum Sanctuarij; & familię suę: ideo de his primitijs non poterat comedere quisquam nisi mundus, quia erāt consecrata propter particulas, quę combustę fuerant in altari, sicut erat de simila oblata, cuius pars cremabatur in altari, quia reliqua cedens in ius sacerdotum non poterat fermē tari propter illam. Ex quo innuitur, quod si tota fuisset data sacerdotibus; & nihil de ea prouenisset Deo potuisset fermentari. De tertio genere primitiarum, de quibus pars non dabatur Deo, sed totaliter cedebant in ius sacerdotum, dicendum est, quod accipiebantur ad vsum eorum, qualitercunque, scilicet, quod possent comedere, & vendere, & donare: & de his poterat comedere mundus, siue immundus, quia nihil ponebatur in altari de illis. simile erat de decimis, quę proueniebant Leuitis: quoniam poterant conuētere illas ad omnem vsum, & expendere in necessitates suas: sicut dicitur infra nihil aliud possidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vsum eorū, & necessaria separauit. vsum dicit quātum ad sumptionem in cibos, necessaria dicit quantum ad commutationes, venditiones, & donationes, & alios cōtractus, quos facere poterant de fructibus decimarum, cum inde solum haberent sustentamentum. simile ergo erit de primitijs, quod poterant accipi ad cibos, & ad omnes alios vsum, cum nulla pars earum consecraretur super altare.

Qui mundus est in domo vescetur ex eis. Hoc non potest referri ad omnia immediata, scilicet ad primitias quas vouerunt, & obtulerunt Israelitę, & ad medullam vini, & frumēti, & ad vniuersa frugum initia, quę gignit humus, quia non requiritur pro omnibus his munditia in comedentibus, sicut declaratum est de medulla vini, & olei, & de initijs frugum: poterit ergo dici, quod solum referuntur ad primam particulam de primitijs, quas vouent, & offerunt Israelitę, quod intelligitur de partibus sacrificiorum, quia de illis soli mundi comedere poterant, & in loco sancto, vt supra declaratum est.

Si autem obijciatur, quod videatur referri ad omnia supra dicta, quia post ista ponitur.

Respondendum est, quod non sequitur ex hoc, quia sic dicebatur supra de sacrificijs, & de eo quod redditur pro peccato, & delicto, & de oblatione, quod cederent in ius sacerdotum, & postea inferebantur in Sanctuario, scilicet, in Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quod videbatur referri ad omnia superiora, tamē solum referebatur ad sacrificium pro peccato, vt supra declaratum est; ita est hic, quod quamquam posita fuerint supra tria, tamen ad primū solum refertur ista clausula, vt declaratum est; ita hic referretur ista clausula, qui mundus est, & c. solum ad primam particulam superiorem, scilicet, ad ista, quę habentur de sacrificijs.

Alio modo potest exponi, & melius, quod ista clausula referatur ad omnia superiora, licet non vniuersaliter, quia de quolibet genere horum erat aliqd, quod non licebat comedi, nisi a mundis: nam de sacrificijs manifestum est; etiam de medulla frumenti, olei, & vini, quia quando ista offerebantur, & ponebantur super altare aliqua partes eorum, non licebat reliquę comedi; quę proueniebant in ius sacerdotum, nisi a mundis; si autem offerrentur simpliciter, ita

vt

vt nulla pars eorum poneretur super altare, poterant comedi, & vendi, & dari mundis, vel immundis. Item potest intelligi de tertio horum, scilicet de primitijs frugū, quia in primitijs sunt aliqua genera, quę non possunt comedi, nisi a mundis, quia pars quędam harum primitiarum crematur super altare, scilicet primum, & secundum genus primitiarum, quia de his cremabantur quędam partes, vt dictū est. De tertio autem genere primitiarum nihil cremabatur super altare, sed proueniebant simpliciter sacerdotibus, sicut proueniebant decimę Leuitis, vt patet infra: ideo poterant vendi, vel fieri de his quęlibet mutationes; ita vt nō esset necessē dari illas mundis, sed quibuscunque liceret comedere. *Omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit.* Hic ponitur aliud ius sacerdotale, scilicet, quę proueniebant ex voto; & ista erant iura specialia.

An quicquid dabatur ex voto pertineret ad sacerdotes. Et quod nullus poterat se vouere Deo. Quest. XVI.

CIRCA hoc tamen considerandum est, quod nō pertinebat ad sacerdotes, quicquid dabatur ex voto: sed sciendum, quod quandoque laici aliquid vouebant, aut erat animal, aut non, si erat animal, & erat mundum, aut exprimebant in voto, quod offerebant ad immolandum, aut non: si non exprimebant cedebat animal in ius sacerdotum, & non debebat immolari, sed viuum eis proueniebat, & poterant facere de illo quicquid vellent. Si autē animal voueretur ad immolandum, tunc proueniebant iura sacerdotibus de illo animal secundum genus sacrificij, & tamen immolabatur animal. Si autem aliquis voueret animal, & non immolatiuū, sed seipsum, aut vouebat se simpliciter, aut vouebat ad faciendum aliquid; si vouebat secūdo modo faciebat illum actum, quem vouerat, vt pote ieiunare, vel ire in Sanctuariū, si autem voueret seipsum simpliciter dicens. ego voueo me Deo, non transibat in ius Dei, quia non poterant laici applicari ad aliquam ministracionem Sanctuarij, sicut nunc applicantur assumēdo ordinem sacerum, vel intrando religionem: ideo vouentes dabāt pro seipsis pecunias secundum diuersitates etatum, & sexuum, quia pro quibusdā dabātur tres sicli, pro alijs quinque, pro alijs decem, & sic vario modo, de quo habetur Leuit. cap. 27. & ista pecunia proueniebat sacerdotibus, quia isti, qui vouerant se, debebant applicari Deo ad aliquam ministracionem, sed nō poterāt, quia erant laici; ideo dabatur pecunia illis, qui ministrabant loco illorum, scilicet sacerdotibus, sicut erat de pecunia data pro redemptione primogenitorum, quia ista proueniebat sacerdotibus totaliter, supra cap. 3. & infra in litera. eo quod ipsi ministrabant loco primogenitorum: nā primogeniti debebant ministrare, nisi Deus repulisset eos. Si autem aliquis vouisset rem suam, aut illa erat animal, aut non. si primo modo, aut erat tale, quod posset immolari, vel non. si poterat immolari fiebat, vt supra dictum est. Si autem esset animal immundum, quod immolari non poterat, siue esset immunditia ista secundum speciem, vel erat aliqua macula casualis, aestimabatur in pecunia, & si dominus, qui vouerat redimeret, super addebat quintam partē ad aestimationem, & dabatur tota illa pecunia sacerdoti. Si autem alius emisset proueniebat sola aestimatio, vt patet Leui. cap. 17. sed qualitercunque esset pecunia, semper proueniebat tota sacerdoti, & nihil subtractio. Si autem quod voueretur non esset animal, sed erat ager, redimi debebat ante vnum annum; & si dominus redimeret, dabat quintam partem super aestimatam pecuniam: modus autem aestimandi erat, vt videretur quor modios sementis capiebat ager, & Alij h. Toft. super Num. Pars I.

A sic augebatur, & diminuebatur precium iuxta regulā datam, Leuit. 27. cap. Si autem non redimeret vouens agrum suum, vendebatur alteri secundum estimationem pecuniarum non addita quinta parte, & dabatur pecunia sacerdotibus: ager autem manebat in potestate ementis, vsque ad iubilęum: postea vero redibat ad sacerdotes, & in æternum pertinebat ad eos, Leuiti. 27. cap. In hoc tamen distingui debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eū ex hæreditate patrum suorum, vel emebat. si habuisset iure hæditario, fiebant quę dicta sunt, si autem emisset, non poterat transire ager in proprietatem sacerdotum in æternum, quia vouens non possidebat eum in æternum, sed vsque ad iubileum; ideo cogebat redimere de manu sacerdotum, & proueniebat pecunia illis Leui. 27. ca. idem quod dictum est de agris, intelligendum est de domibus, & quibuscunque possessionibus immobilibus, vt patet eodem cap.

Si autem aliquis vouisset res alias mobiles inanimatas, sicut pecuniam, aut vestes, & similia cedebat in ius sacerdotum, etiā si diceret. voueo res istas Deo, nisi expresse voueret res illas pro thesauris Sanctuarij, vt si voueret aurum, vel argentum, aut aliquid simile pro thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris Sanctuarij. nec obstat, si aliquis dicat, quod omne, quod reddebant filij Israel ex voto proueniebat sacerdotibus, vt patet hic, quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid Domino, non exprimens pro thesauris Sanctuarij, vel si quis voueret aliquid Domino pro sacerdotibus, quod patet, quia id quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto potest facere donando vniuē: sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad thesauros eius, vt patet infra 31. capit. de Israelitis, qui intulerunt in tabernaculum testimonij omne aurum, quod acceperant in præda Madian; & de hoc nihil habuerunt sacerdotes, sed de reliqua præda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem. poterunt ergo facere hoc ex voto: & sic patet de his, quę dabantur ex voto, quomodo proueniebant sacerdotibus.

Quicquid primo eruperit ē vulua omnis carnis. Hic ponitur aliud ius sacerdotum, scilicet, accipere primogenita, vel redemptionem primogenitorum: in animalibus autem in quibusdā accipiebantur ipsa primogenita, in alijs vero redimebantur.

Causa autē, quare Deus volebat primogenita sibi dari, vel redimi erat, quia pertinebant ad eum: ipse enim liberauerat omnia primogenita Israelitarum in Aegypto a morte; ideo volebat quod darentur ei secundum substantiam, vel aliquod precium pro eis: de hoc autem declaratum est supra capitulo tertio, scilicet, quę primogenita debent dari, vel redimi, & quare; & an fuit conueniens, quod poneretur redemptio eorum: in hominibus autem erat redemptio, quia homo non est animal immolatiuū, sed magis debebat applicari Deo ad colendum eum, exhibendo aliquod obsequium, & quia primogenita multitudinis Israel non acceperantur a Deo, quia omnes Tribus fuerant aliquo modo maculate idolatria præter Tribum Leui, statuit, vt quilibet de primogenitis, qui dare debebat seipsum ad obsequendum Domino, daret pro se aliquod precium, quod transiret in ius illorum, qui ministrabant Domino, & isti erāt sacerdotes de genere Leui. precium autem istud fuit quinque sicli, vt patet supra capitulo tertio, & hic: in alijs animalibus quędam erant immolatiua, & quędam non, in eis quę erant immolatiua accipiebantur primogenita, & immolabatur, & adipēs eorum cremabantur super altare; carnes autē eorum totaliter proueniebant

Quędam primogenita redimebantur, alia immolabantur, alia commabantur.

Ii 3 sacerdo-

facertotibus, vt patet infra in litera: in animalibus autem immundis quedam erant, quæ redimebantur, & pro his dabatur precium, sicut infra declarabitur ex eadem causa, qua in superioribus: & ista non dabatur Deo in seipsis, quia erant immunda, & inepta ad immolationem: precium autem illud proueniebat sacerdotibus.

Quicquid primum erupit de vulua cuncte carnis. Id est quicquid primo nascitur in animalibus pertinet ad sacerdotes. Dicuntur autem primo erumpere de vulua primogenita; & ista cedebant in ius sacerdotum: dicitur autem cuncte carnis, non quod omnia animalia primogenita offerrentur, vel daretur precium pro eis, sed pro quibusdam, scilicet, pro omnibus animalibus mundis ad immolandum, & pro quibusdam immundis: ideo determinatur ista particula per sequentem, scilicet.

Quam offerunt Domino. Id est de omni carne que offertur Domino, sed non omnia animalia offeruntur Domino, ergo non pertinebant primogenita omnium ad sacerdotes: accipitur autem hic offerre non pro immolare, quia solum erant tres species animalium immolatorum, scilicet, bos, capra, ouis. Homines autem non erant immolaticia animalia, & tamen de hominibus dabatur primogenita, vt patet hic. etiam de quibusdam animalibus immundis accipiebatur redemptio; illa tamen non sunt immolaticia, sed accipitur offerre Domino, id est quomodocumque tribuere ei in se, vel in aliquo equiualeanti; & hoc modo homo offerebatur Deo, quia dabatur precium pro illo, & quedam animalia immunda, quia recipiebatur commutatio pro eis; & de his dicitur, quod primogenita omnium animalium offeruntur Deo, id est quod aliquo modo dantur Deo prouenient in ius sacerdotum.

Sive ex hominibus, sive ex pecoribus fuerit tui iuris erit. Id est primogenita, siue sint humana, siue de alijs animalibus pertinebant ad sacerdotes; & hoc quia pro primogenito humano dabatur precium; & illud pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra capitulo tertio, vbi omnes Leuitæ dati sunt in commutationem pro primogenitis Israelitarum: & quia excedebant primogeniti Israelitarum datum est precium pro omnibus illis, scilicet, pro quolibet quinque sicli: & istud fuit datum Aaron, & filijs suis. Si autem erant primogenita animalium, etiam ad ius sacerdotum pertinebant, quia aut illa erant munda, aut immunda, si erant munda, id est immolaticia immolabantur, & sanguis eorum fundebatur per circuitum altaris; adipes autem cremabantur coram Domino in altari; carnes vero, & pellis totaliter proueniebant sacerdotibus. Si autem essent animalia immunda, sicut asinus, qui non erat immolaticius, fiebat commutatio, scilicet, vt daretur ouis pro primogenito, vel precium, & tam ouis, quam precium proueniebat in ius sacerdotis. Sciendum autem quod accipiuntur hic pecora generaliter tam pro pecoribus, quam iumentis: nam solum consueuerunt vocari pecora animalia comestibilia; iumenta autem vocantur animalia ad laborem, quæ non sunt comestibilia, de quibus est asinus, pro quo dabatur precium. Aliquando autem vocantur omnia iumenta de contrario, siue comestibilia, siue non comestibilia, Exo. capitulo decimotertio, scilicet: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel tam de hominibus, quam de iumentis.

Ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias. Hic ponitur modus, qui habendus erat in accipiendo iura de primogenitis, scilicet, quod cum ista conditione acciperentur, vt pro homine daretur precium, sed non pro animalibus mundis ponitur ista conditio, quæ

Modus qui accipiebatur iura de primogenitis.

facertotes magis vellent accipere precium pro omnibus primogenitis, tam animalium mundorum, quam immundorum, quam immolare animalia munda, & accipere carnes eorum: nam maioris precij erat animal viuens, quam carnes animalis mortui, eo quod animal viuens poterat videri, vel accipi in cibum; postquam autem mortuum erat, & pars eius fuerat combusta in altari solum poterat comedi: etiam non licebat comedere de illo quibuscumque, sed solum familiaræ sacerdotis, & solis mundis, vt supra declaratum est. de primitijs quæ vouentur, & offeruntur, scilicet de partibus sacrificiorum, de quibus subditur, qui missus est in domo tua vescetur eis; ideo Deus posuit istam conditionem, vt non posset redimi omnia primogenita, sed quedam eorum.

Et omne animal, quod immundum est redimi facias. Id est etiam pro animalibus immundis facias, vt datur redemptio, scilicet, tantum precium, quantum animalia valent, pro istis duobus accipiatur precium, scilicet pro homine, & pro animalibus immundis, sed non eodem modo: nam de hoc homine dicitur quod accipiet precium pro illo, de animalibus dicitur, quod redimuntur, & est proprie dictum, quamquam aliquando scriptura non obseruet istam differentiam: nam pro homine dabatur precium, & non redemptio, quia redimi aliquid est, quando tantum datur pro ipso, quantum valet, vel quantum estimatur valere. pro primogenito autem hominis non fiebat sic, quia solum dabatur quinque sicli; vt patet supra capitulo tertio, sed homo non estimatur quinque siclis, nam siclus apud Iudeos non erat magni valoris; cum vñus aries mediocris valeret duobus, vel tribus siclis, Leuit. capitulo quinto, nullus autem hominem estimat in precio duorum arietum; ideo non est redemptio in primogenito humano, sed datur precium; in primogenitis autem pecorum immundorum fiebat redemptio, quia dabatur tantum quantum valebant, vel dabatur animal mundum pro eis, scilicet, ouis, vt patet Exo. capitulo decimotertio. cum autem dicitur hic omne animal immundum redimi facias, est difficultas, quia inter animalia immunda solum asinum redimi legitur, scilicet, commutari oue, Exo. capitulo decimotertio.

An animal immundum, quod redimendum erat in primogenitis intelligatur de immundis secundum speciem, vel per accidens. Et quod de cane non licuit dari precium in sanctuario. Quæst. XVII.

Ad quod sciendum est istam literam posse intelligi dupliciter. vno modo de animalibus immundis secundum speciem, vel naturam. alio modo de immundis ab aliquo casu, vel defectu, & non secundum speciem. Pro quo sciendum, quod animalia munda ad offerendum inter pecora, vel iumenta solum erant tria, bos, ouis, capra, & de his tribus iubetur solum fieri sacrificium per totum Leuiticum: ad comedendum autem erant decem pecora munda, scilicet, tria supra dicta, & alia septem, de quibus Deuterono. decimotertio dicitur, quod omnia autem alia erant immunda, tam ad comedendum, quam ad offerendum. Aliqui autem exponunt hic literam istam de animalibus immundis secundum speciem ad immolandum, vel ad comedendum, dum tamen domestica sint; ideo dicunt, quod de equo, mulo, asino, camelo, ceruo, dama, & similibus danda erat redemptio, præterquam de cane, cuius prohibetur dari precium in Sanctuario, Deute. 23. c. l. non offeres mercedem prostibuli, nec precij canis in domum Domini Dei

Dei tui, quicquid est illud, quod vouetur, quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum. Sed non videtur stare, quia non exprimit scriptura in aliquo loco de redemptione primogenitorum immundorum animalium, nisi de asino, vbi primo data est ista lex, Exo. 13. cap. ibi tamen poni debuisset perfecta: nam ceremonialia cum non dependant ex ratione, non possunt sciri, nisi quantum legislator expresserit: ideo ista primogenita redimenda fuissent de animalibus immundis expressum fuisset, sed solum de asino dictum est. Item si redimerentur omnia primogenita animalium immundorum, poneretur precium, sed non statuitur aliquod. Nec valet si quis dicat quod quinque sicli infra positi dantur in redemptionem pro quolibet animali immundo, quia quedam sunt quorum valor non est ad duos siclos; quanto magis cum redimantur, quando nouiter nata sunt? & tunc est minor valor ipsorum. ideo dicendum, quod non possit intelligi de omnibus animalibus immundis secundum speciem, sed si referatur ad immunda secundum speciem intelligitur de solo asino, nam de ipso solum iubetur, quod redimatur Exo. c. 14.

Sed aliquis arguet non stare, quia dicitur hic omne animal immundum redimi facias, quomodo ergo statbit omne animal pro vnica specie animalis?

Respondendum est non tenere argumentum: nam non solum non tenetur hic proprie vniuersaliter istud signum, omnis, sed etiam non potest teneri vniuersaliter, quia tunc necesse erat, vt intelligeretur de omnibus speciebus animalium immundorum, & sic omnes pisces redimerentur; sic etiam de serpentibus, & de speciebus auium, de quibus impossibile erat, quod aliquid redimeretur, quia ista non veniebant in potestatem humanam; ideo necesse est, quod restringatur ista vniuersalitas ad aliquem modum specialem, scilicet, quod intelligatur de animalibus, que veniunt in potestatem hominis, & in quibus distinguuntur primogenita, & illa pertinent ad aliquem valorem. Prima conditio ex se apparet, quia de eo, quod non est in potestate humana, nihil dari potest. Secunda etiam necessaria est, quia primogenitum dicitur habitudinem aliquam ad alios genitos; ideo in animalibus illis, in quibus non distinguuntur esse primogenitum, & secundogenitum, sed omnes filij simul nati sunt, non possunt offerri primogenita. sic est de auibus, que simul incubant super multa oua, & simul in eis formantur pulli; ideo ibi nullus est primogenitus. Alia autem animalia sunt, in quibus primogeniti sunt, tamen non cognoscuntur a nobis, quia contingit interdum, quod vnico partu effundant multos fetus, sicut est in porcis, & ibi non iudicamus, quis primogenitus sit: vnde in talibus non poterat offerri primogenitus. Tertia conditio erat, quod essent animalia alicuius valoris: nam primogenita dabantur sacerdotibus tanquam quoddam ius, vt haberent inde partem sustentationis: quod autem darentur primogenita nullius valoris inutile erat, velut si darentur primogenita canum, & murilegorum; ideo de talibus non fuerunt danda, pauca ergo restant animalia, de quibus darentur primogenita, scilicet, equus, camelus, & quedam alia, quæ in potestate hominum sunt, sed de his non dabantur primogenita, nec redimebantur, quia lex solum iussit de asinis Exo. 13. cap.

Causa autem quare de solis asinis iussit, fuit quia Israelitæ non habuerunt alia animalia in exitu de Aegypto, nisi oues, boues, & hircos, que sunt animalia munda, & asinos, qui sunt animalia immunda: Deus autem solum iussit dari sibi primogenita, quia ipse liberauerat primogenita Israelitarum ab Angelo percussore in Aegypto: istam enim causam ipse exprimit vbi dicitur, quod iubet dari sibi primogenita, vt patet Exo. 13. & Alph. Tost. super Num. Pars I.

supra capitulo tertio, & octauo, sed Israelitæ non habebant in exitu de Aegypto, nisi quinque species animalium, in quibus essent primogenita, scilicet, filios suos, & primogenita bouum, ouium, caprarum, & asinorum: ideo de his quinque iussum est dari primogenita, Exo. 13. cap. in equis autem, & camelis, & similibus animalibus, quamquam essent in potestate humana, non dabantur primogenita, quia Deus noluit obligare illa primogenita, quæ non eripue rat de Aegypto; & hoc modo necessario intelligitur per hæc literam solus asinus, scilicet, omne animal immundum redimetur, id est omnia primogenita asinorum.

Alio modo potest intelligi ista litera vniuersaliter, cum quadam modificacione, scilicet, omne animal immundum redimi facias, id est omne animal immundum, quod est redemptibile facias redimi, & tamen nullum est redemptibile de immundis, nisi asinus, ergo de ipso solo intelligitur. similis modificacio habetur supra in litera, scilicet, quicquid primo erumpit de vulua omnis carnis tui iuris erit; & quia hoc intelligebatur simpliciter de omnibus primogenitis, litera subdidit, quam offerunt Domino, id est, hoc verum est de cuncta carne, que offertur Domino, id est aliquo modo prouenit in ius Dei. Si autem exponatur litera ista de animalibus immundis, non potest intelligi, nisi de asino.

Sed aliqui dicunt non posse stare, quia asinus non redimitur, sed mutatur oue, vt patet Exo. cap. 13. vbi iubetur, quod occidatur, vel datur ouis pro eo: hic autem iubetur animal immundum redimi. Item si Dominus voluisset asini redemptionem fieri pro sacerdote, non commutasset in ouem, sed in precium, sicut fit de animalibus, que vouentur Deo, quæ si immunda sunt secundum sacerdotis arbitrium redimuntur, Leuit. 27. cap. Item vtilior, & magis valens esset asinus sacerdoti, vel ad vsus suos, vel vt venderetur, quam quod daretur ouis pro eo, si ergo mandatū est, quod commutaretur oue, hoc factum fuit, vt ouis loco eius immolaretur.

Item quodocumque animal aliquod mundum Deo prouenit immolari debebat, vt patet hic, sed ouis illa, quæ dabatur pro primogenito asini erat munda, ergo immolari debebat, & sic non pertinebat totaliter ad ius sacerdotum: ideo non esset liberum sacerdotibus accipere precium redemptionis, vel accipere ouem pro asino, quia si acciperent precium, defraudaretur ius Dei, quia non offerebatur ei ouis, sicut alias offerenda erat: ideo dicunt quod non est intelligenda litera ista de animali immundo secundum speciem, sed ex accidenti, vel ex aliquo defectu, quem habuit a principio suæ generationis, vt si aliqua ouis erat cæca, vel clauda, vel cruribus fractis, vel clauda, seu auribus amputatis, non acceptabatur in sacrificium soluendo vota, vel debita, vt patet Leuit. vigesimo secundo capitulo, ideo sicut non recipiebantur talia animalia ad soluendum de eis vota, vt patet ibidem, quamquam reciperebantur spontaneæ ad hostiam pacificam; ita non recipiuntur ad soluendum primogenita; quia ideo repellebantur a solutione voti, quia illud iam debitum erat, & a sacrificio pacifico spontaneo non repellebantur, quia strictus agitur in debitis, quæ in spontaneis, ita circa dationem primogenitorum erit, quia primogenita debita sunt a lege; ideo non poterunt dari si sint immunda, sed recipietur commutatio pro eis in precium.

Nunc dicendum est vtranque istarum expositionum duarum esse conuenientem. & si primo modo accipiatur conuenit litera ista, que vñ facere tres differentias, scilicet, de primogenito hominis, pro quo datur precium, & de animalibus immundis, quod redimuntur, & de animalibus immundo, quod redimuntur, & de primogenito bouis,

Tres conditiones requiritur in quolibet primogenito, quod erat offerendum Deo.

bouis ouis, & capre, quod immolatur. nam ille §. primogenita autem bouis, & ouis, &c. videtur innuere, qd animalia immunda, de quibus dicitur hic, non sint de specie bouum, ouium, & caprarum, & tamen si intelligatur animal immundum secundum accidens, ponetur in eadem specie cum bobus, capris, & ouibus. Item conuenit ista litera, quia in animalibus sit differentia; quedam enim vocantur immunda, & quedam maculata, & quedam munda, vocantur autem hic munda, quae sunt licita pro sacrificio; vocantur autem immunda, quae secundum speciem sunt illicita, sicut omnia animalia praeter boues, oues, & capras; & sunt ista secundum speciem illicita; vocantur autem maculata ea quae secundum speciem ad immolandum licita sunt, & tamen ex aliquo casu sunt illicita, vt si sint monstruosa, vel aliquod membrum eis amputatum fuerit: ista differentia obseruatur, & innuitur, Deut. 12. cap. hic tamen non dicitur de animalibus maculatis, sed de immundis, ergo intelligitur de illis, quae sunt immunda secundum speciem.

Ad argumentum in contrarium cum dicebatur, qd asinus non redimitur, sed commutatur oue, respondendum est, qd redimi non accipitur hic proprie, scilicet dari tantum de precio, quantum res valet, sed redimi, id est dari aliquid pro re ad tollendam obligationem, quae erat in re, & satis potest vocari ista redemptio, nam primogenitum asini est obligatum Deo, cum teneatur dominus suus dare pro eo ouem, vel occidere illum, Exo. 13. cap. ista autem obligatio tollitur data oue, ergo redimitur asinus; & cum arguebatur vterius, quod non posset dari precium pro asino, sed dabatur ouis, & illa immolabatur concedendum est, & tamen ista immolatio vocatur redemptio, vt declaratum est.

Item conuenit ista expositio, quia hoc modo dabitur regula de omnibus primogenitis, tam hominibus, quam pecoribus, quam iumentis. Si autem exponatur ista litera de animalibus immundis, secundum accidens solum dabitur regula de primogenitis hominum, & pecorum. Si autem teneamus expositionem secundam, quod intelligatur ista clausula de animalibus immundis a casu, etiam litera ista conuenit, primo quia supra dicitur de primogenitis hominum, & pecorum solum; asinus tamen non includitur nomine pecorum.

Item conuenit ista litera, quia dicitur hic, qd animal immundum redimitur, & accipietur proprie redemptio, svt detur tantum pro re, quantum valet, & hoc verum est de animalibus primogenitis immundis ab accidenti; quoniam sacerdos estimabat illa, & tantum dabatur pro eis, quantum ipse indicasset, sicut dicitur de animalibus, quae dabantur per votum Leui. c. 27.

Item conuenit litera secundum istam expositionem, quae tenebitur hic vniuersaliter proprie, sicut animal immundum redimi facias, id est omne primogenitum bouis, ouis, & caprae, qd fuerit immundum redimetur: in alia autem expositione non tenebatur ista clausula vniuersaliter; Dicendum est utraque harum expositionum conuenientem esse, sed prima est, quae litera vult, & ipsa magis conuenit. Confirmationes autem adductae pro secunda expositione satis possunt applicari ad contrarium pro prima expositione, vt patet considerando supra dicta, semper tamen verum est id quod dicebatur in expositione secunda, scilicet, quod animalia immunda a casu redimerentur, dato pro eis precio iuste estimationis, nec hoc repugnat expositioni primae, sed est aliquid superadditum illi, quod litera non tangit.

Quinque primogenita tantum debebantur.

Pro quo breuitur dicendum, quod sola erant quinque primogenita, quae applicabantur Deo aliquo modo, scilicet, hominis, bouis, ouis, caprae, & asini. de primogenito humano, dicendum quod aut erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus. Si primo modo nihil soluebatur pro illo: quod patet, quia sacerdotes erant, qui suscipiebant ista iura. Quomodo ergo de primogenitis eorum aliquid solueretur? nam sibi ipsis soluere deberent: Leuitae etiam nihil soluebant, quia quamquam ipsi non suscipiebant iura, quae proueniebant ex redemptione primogenitorum, sed soli sacerdotes, tamen ipsi erant dati Deo pro primogenitis etiam, sicut sacerdotes, vt patet supra cap. 3. cum omnes Leuitae ab vno mense, & supra dati fuerint in commutationem pro omnibus primogenitis laicorum Israelitarum, cum ergo ipsi actualiter seruierint Deo in ministerio suo, sicut sacerdotes in opere sacerdotali, non erat aliqua causa, quare de primogenitis eorum solueretur aliquid, quia sic dupliciter applicarentur ad Deum. Primo modo, quia omnes Leuitae actualiter seruiebant Domino. Secundo modo, quia pro quolibet eorum daretur precium, quod non est rationabile, cum ergo nascebantur primogeniti sacerdotum, & Leuitarum nihil dabatur Deo cedens in ius sacerdotum. Si autem essent primogeniti laicorum, aut erant masculi, aut foeminae. si masculi dabantur quinque sicli, & hoc sine essent pauperes, siue diuites; nulla enim in hoc fiebat differentia, & hoc intelligeret omnes homines, siue pauperes, siue diuites se equaliter pertinere ad Deum. sic erat de dimidio siclo, quem dabat quilibet Israelitarum, quando transibat ad numerum, quia dies non poterat addere, & pauper non poterat diminuere, Exo. cap. 30. nec erat valde magnum precium quinque siclorum, si precium duorum arietum in terra Chanaan, vt patet Leuit. capit. 5. vbi dicitur de ariete mediocri, quod emi poterat duobus siclis, sed ibi non erant arietes in magno precio cum esset terra valde fertilis: ideo precium quinque siclorum non erat magnum.

Primogenita foemina non redimebantur.

Si autem esset foemina primogenita, nihil dabatur pro illa, nam Deus solum iusserat redimi primogenita masculina, Exo. trigesimo tertio, & trigesimo quarto capit. Causa huius erat, quia Deus solum volebat illa primogenita redimi, & applicari sibi quae ipse liberauerat in Aegypto, cum semper ponat illam liberationem pro causa redemptionis primogenitorum supra capitulo tertio, & octauo, sed in Aegypto sola masculina primogenita libera sunt, ergo masculina redimi debuerunt: hoc ideo non tanquam aliqua primogenita foemina mortua fuerint de Israelitis, quia nihil perijt de eis, sed quia Angelus percussit solum occidebat primogenita masculina, siue in hominibus, siue in pecoribus: & quamquam omnia foemina manserint, nullum de eis liberatum dicitur, de hoc late declaratum est, Exo. trigesimo quarto, & supra capitulo tertio. Si autem aliqui masculi nascerentur post illam foeminam primogenitam non dabatur aliqui sicli pro omnibus illis, vel pro aliquo illorum, quia nullus eorum erat primogenitus: ista iura tamen soluenda sunt pro primogenito. Si autem esset primogenitum bouis, ouis, & caprae, aut erat animal immaculatum, aut habebat aliquam maculam; si autem esset immaculatum, scilicet, non monstruosum, nec habens aliquam foeditatem, vel carentiam membri, vt quia erat amputatum, vel a natiuitate carebat illo, immolabatur, & sanguis fundebatur in circuitu altaris: adeps autem cremabatur; carnes vero, & pelles proueniebant sacerdotibus, vt patet infra.

Si autem animal illud esset maculatum, scilicet habens aliquam maculam de supra dictis, & de quibus habetur Leuit. c. 22. non poterat immolari, sed dabatur precium conueniens pro illo, sic erat de animalibus, quae

quae vouebantur, & erant immunda. nam estimabat illa sacerdos, & tantum tenebatur soluere qui vouebat animal Leuitici 27. ca. Si autem esset primogenitum asini commutabatur oue, vt patet Leui. 13. c. & ista est redemptio quae dicitur hic, illa autem ouis immolabatur, & proueniebant inde sacerdotibus omnes carnes, & pellis, sicut cum offerebantur primogenita boui, ouium, & caprarum. Cuius redemptio erit post unum mensem. Istud non refertur ad animal immundum de quo immediate dicebatur, nec ad animalia munda, de quibus infra dicitur, sed ad redemptionem hominis, quod patet, quia determinatur precium illius infra quinque sicli, & tamen non competeat hoc pro animalibus mundis, nec immundis, ergo de homine intelligitur.

Quo tpe redemptio fieri debebat.

Item redemptio animalium mundorum non fiebat post mensem, sed post 7. diem, nam bos, ouis, & capra 7. diebus esse debebant sub yberibus matrum, & in die 8. offerri poterant Exodi 22. & Leuiti. 22. & ista fuit causa quare filii Leuitarum qui fuerunt commutati pro Israelitis primogenitis accepti sunt ab vno mense, & supra vt patet supra cap. 3. si quia primogeniti ante mensem redimi non debebant, & quamuis essent multi filii Leuitarum, qui nondum attingerant mensem, non potuerunt dari loco primogenitorum, ideo illi qui defecerunt de Leuitis a mense, & supra redempti sunt precio a filiis Israel datis pro quolibet quinque siclis patet supra c. 3.

Et ex hoc erat in filiis Israelitarum, qd nunquam ante mensem redimerentur, & tamen poterant redimi post mensem, etiam si non in die quo finiretur mensis, & ex hoc consuetudo erat, vt die 40. post partum pueri primogeniti redimerentur apud Iudaeos, & hoc, quia in die illo matres eorum ibant in templum iam purificatae, & offerebant sacrificia, vt patet Leuit. 12. c. & in die illo beata Virgo iitit in templum, & portauit Saluatorem quem accepit in vlnis Simeon sacerdos, & tamen dicitur, qd pareres eius portauerunt eum, vt facerent pro eo iuxta legem Moyfi Luc. ca. 2. & illud erat, qd redimeretur ibi, quod patet, quia Luc. 2. c. allegatur auctoritas quae erat de redemptione primogenitorum cum dicitur. postquam autem impleti sunt dies purgationis Mariae secundum legem Moyfi, tulerunt scriptum in Ierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum domino vocabitur, sed ista auctoritas habetur Exodi cap. 13. si sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam, sed ibi nihil est, nisi redemptio primogenitorum, ideo videtur, qd in die 40. tulerunt parentes Saluatoris eum in templum ad soluendum quinque siclos, quae debebantur pro redemptione primogenitorum, in quibus dicebantur sanctificari primogeniti, sic autem videtur, quod faciebant omnes alii Israelitae. nam non ageret Mater Saluatoris nostri contra consuetudinem legis, ergo die 40. consuetudinem erat, vt redimerentur omnes primogeniti hominum.

Hofes non redimebantur quantum valerent.

Sicliis argenti quinque. Id est dabitur in redemptionem pro quolibet valor quinque siclorum, & istos siclos habebant sacerdotes, vt patet hic. Et ex isto precio apparet, quod non intelligatur ista litera de animalibus immundis redimendis, quia solus asinus redimebatur inter immunda, & dabatur pro eo ouis Leui. capi. 13. sed illa non valebat quinque siclos, immo forte non valebat vnum. quia vnus bonus aries ad immolandum emebatur duobus siclis Leui. cap. 5. etiam dato, quod asinus redimeretur in pecunia non daretur quinque sicli, quia nullum animal equaretur cum homine in precio, vt tantum daretur pro eo in redemptione, sicut pro homine. Nisi forte aliquis diceret, quod homo non redimebatur quantum ad totum valorem,

sed dabatur aliquid pro illo, & hoc propter nobilitatem humanam, vt non videretur impositus equalis valor in pecunia homini. nam homo liber non recipit estimationem, animalia autem estimabantur tantum quantum valere poterant. ideo non est inconueniens, quod daretur maior summa pro aliquo animali, quam pro homine, & hoc satis concedendum est. nam Leui. c. 27. quando imponuntur precia pro hominibus, qui se vouent, pro quibusdam imponitur precium trium siclorum, pro aliis quinque, pro aliis 10. & sic vario modo, sed nullus homo poterat esse tam pauci valoris, vt solum valeret tantum quantum aries, & dimidius.

Item patet, quia pro omnibus hominibus qui erant a 20. annis vsque ad sexaginta dabantur quinquaginta sicli, & non considerabatur in hoc conditio alicuius hominis, nec addebatur, aut diminuabatur in aliquo; sed manifestum est, quod si homines venderentur secundum suum totum valorem, aliquis homo esset, qui valeret plus quam decem homines, & tamen non fit aliqua differentia in hoc, ergo non venditur homo secundum suum totum valorem: animalia autem estimabantur tantum quantum valere poterant, & quodlibet eorum per se, ergo in animalibus non erat inconueniens dari maius precium quam in homine, nec et hoc negandum est, sed quicquid sit, litera ista non potest intelligi, nisi de redemptione hominis, vt patet ex dictis.

Pondere Sanctuarij. Id est, isti sicli erant de pondere Sanctuarij, quod dicitur, quia duplices erant sicli, quidam erant vsuales, & alij erant pertinentes ad Sanctuarium, qui autem pertinebant ad Sanctuarium erant duplices ad primos, & propter hoc expressum est de siclis Sanctuarij, quia alioquin intelligeretur de minoribus, s. vsualibus secundum regulam communem legis humanae, & tamen quamquam non fuisset hic additum intelligeretur de siclis Sanctuarij, quia quandoque sacra Scriptura facit mentionem de siclis, debent intelligi sicli Sanctuarij, vt dicitur Leuit. 27. cap. s. omnis estimatio siclo Sanctuarij ponderabitur, id est, quaecunq; estimatio fuerit facienda per siclos in rebus quae iubentur a lege estimabuntur per siclos Sanctuarij. Sicliis viginti obolos habet. Sic patet Leuit. ca. vlt. Exodi 30. & supra cap. 3.

Hoc autem ponitur ad sciendum quantitatem sicli Sanctuarij, nam siclus vsualis non habebat tot obolos, sed 10. vt quidam dicunt. Primogenitum autem bouis, & ouis, & caprae non facies redimi. Hic ponitur de primogenitis animalium mundorum secundum speciem, & sunt solum ista tria, in quo innuitur, quod non erant aliqua alia, quae immolari possent, cum dicatur de eis, qd non redimantur, quia sanctificata sunt. Si tamen essent aliqua alia munda non solum de his, sed etiam de alijs diceretur, quod non redimerentur, & dicitur de his, qd non redimantur, id est, quod non datur aliquid aliud animal pro his, quia i asino fiebat commutatio, siue redemptio, quia non erat animal mundum, bos autem, ouis, & capra erant munda, ideo non debebat dari aliquod aliud animal pro eis, quia nullum erat mundum eis, immo nullum erat mundum praeter ipsa.

Quia sanctificata sunt Domino. Id est ista pertinent ad Deum, & applicantur ei, vt immolentur, & cremenae partes eorum super altare. hic accipit sanctificatio stricta, nam sanctificatio large est applicatio ad Deum, & sic quodcumq; applicatur aliquo modo ad Deum dicitur sanctificatum, & sic dicitur sanctifica diem sabbati, id est applica ad Deum custodiendo illum propter Deum, hoc modo omnia primogenita, siue humana, siue asinina siue bouis, ouis, & caprae sanctificata sunt Deo, quia dicitur Exo. 13. ca. sanctifica mihi omne primogenitum.

De quatuor generibus rerum sanctificatarum, & de subdiuisione istarum in alios modos, & in quo differant res istae sanctificatae. Et quomodo intelligitur, quod primogenita bouis, ouis, & caprae essent sanctificatae. Quasi. XVIIII.

Sciendum, quod cum sanctificatio sit applicatio ad Deum res quae magis ad Deum applicatur magis sanctificatae sunt, & quae maxime applicantur maxime sunt sanctificatae, iuxta regulam Aristoteli. Topic. si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, sed quaedam res magis applicantur ad Deum, quam aliae: ergo quaedam erant magis sanctificata, & propter hoc eorum, quae Deo proueniunt quaedam vocantur sancta, & quaedam sancta sanctorum, sicut oblatio pro peccato vocatur sancta sanctorum, oblatio autem pacifica vocatur sancta.

Sanctificatio habet quatuor gradus.

In quo considerandum est, quod sanctificatio habet quatuor gradus secundum magis, & minus, respectu rerum, quae applicantur Deo in veteri testamento. Quedam enim erant sanctae, quia applicantur Deo, non tamen in seipsis, sed aliquis pro ipsis applicabatur, & hoc modo de omnibus primogenitis dici poterat, quod erant sanctificata, quia quodlibet eorum in se, vel in alio Deo applicabatur, & sic primogenitum asini est aliquo modo sanctificatum. Deo applicatum, quia loco eius applicabatur aliquid, scilicet ouis, quae commutabatur Exod. capit. 13. & iste est minimus gradus sanctificationis. Alio modo applicantur res Deo, ita quod applicarentur in seipsis, & hoc erat tripliciter, quia quaedam applicantur Deo totaliter, aliae partim Deo, & partim hominibus, & istarum secundarum quaedam applicantur Deo, & sacerdotibus solum, aliae autem applicantur Deo, sacerdotibus, & popularibus. Et istae vltimae sunt in secundo gradu sanctificationis, & hoc solum est in hostia pacifica, quia illa partim dabatur Deo, scilicet sanguis, & adeps Leui. c. 3. & partim sacerdotibus, scilicet pectusculum, & armus dexter, & cetera popularibus offerentibus Leuit. ca. 7. & 10. ista sanctificata sunt maiora eis, quae erant in primo gradu, nam istorum quaedam partes per se applicantur Deo, eorum autem, quae erant in primo gradu nihil per se applicabatur, sed aliquid loco eorum: erant tamen ista minora eis, quae totaliter applicantur Deo, & eis, quae partim Deo, & partim sacerdotibus solum.

Tertius gradus sanctificationis est quantum ad ea, quae proueniebant partim Deo, & partim sacerdotibus, & istud erat in multis iuribus, scilicet in hostia pro peccato, de qua nihil proueniebat offerentibus, sed pars quaedam Deo, scilicet adipis, & sanguis Leuit. capitulo quarto, & carnes sacerdotibus Leuit. capitulo 6. Ista autem sunt magis sanctificatae res eis, quae erant in duobus prioribus gradibus, quia nihil de eis cedit popularibus. Sic etiam est de libamenti omnium sacrificiorum, quia quaedam pars crematur super altare, & reliquum prouenit sacerdotibus, ut supra fuit declaratum, & sic de multis alijs iuribus.

Quartus gradus maxime sanctificationis est in eis, quae totaliter Deo proueniebant, sicut in holocaustis, in quibus adeps sanguis, & omnes carnes cremabantur coram deo Leui. c. 1. Sed adhuc isti gradus possent distinguui magis, quia primus gradus eorum quorum pars non dabatur Domino poterat subdistingui, quia quaedam horum sunt, quae per se non dantur Deo, nec ministris eius, alia sunt, quae quamquam non dantur Deo per se, tamen dantur ministris eius. Prima sunt, ut si redimatur primogenitum asini, quia illud, nec per se datur Deo, nec sacerdotibus prouenit, aliquid pro illo datur sacerdotibus, scilicet ouis. Secundum est in primitiis de fructibus

terre, & decimis, & multis alijs iuribus sacerdotum & Leuitarum, quae omnia dicuntur sanctificata hic, & Leuit. 27. c. & proueniunt ministris Dei, tamen nihil de eis per se Deo prouenit, & in isto gradu secunda sunt magis sanctificata quam prima. Item tertius gradus sanctificationis eorum, quae partim Deo, & partim sacerdotibus proueniunt subdiuiditur, quia quaedam erant quae proueniebant sacerdotibus, & toti familiae suae tam masculis quam feminis tam mundis quam immundis. Alia erant quae proueniebant sacerdotibus, & toti familiae suae, solum quantum ad eos qui mundi erant. Alia erant quae proueniebant solis sacerdotibus masculis, & non familiae eorum. primum erat in primitiis de fructibus terrae, & ceteris quae non ponebantur quantum ad aliquam partem super altare, quia de illis poterat comedere tam mundus quam immundus, & poterat vendi, vel commutari, vel dari in quoscunque usus, ut supra declaratum est, sed ista particularia ad subdiuisionem primi gradus pertinet: alia duobus membris pertinebant ad hunc tertium gradum, & erat vnum illorum, quod pertinebat ad sacerdotes, & familiam suam in solis mundis, & hoc est in partibus quae proueniebant de sacrificio pacifico, scilicet pectusculo, & armo dextero. nam tam filii quam filiae sacerdotum poterat comedere de sacrificio illis Leui. c. 10. etiam tota familia sacerdotum, dum tam mundi essent Leui. cap. 22. & hic. Secundum erat quantum ad ea quae pertinebant ad solos sacerdotes masculos: & istud erat in partibus quae proueniebant de sacrificio pro peccato: soli enim masculi comederant de illis Leui. 6. cap. & supra in litera. ideo istud secundum magis sanctificationem est quam primum. Item quartus gradus sanctificationis, scilicet quae ad Deum pertinebant subdiuiditur, quia quaedam totaliter ad Deum pertinebant, & cremabantur in Sanctuario super altare, sicut holocausta Leuit. cap. 1. Alia ad Deum pertinebant, & totaliter cremabantur extra castra, sicut sacrificium pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi Leui. c. 4. Prima autem magis sanctificata sunt hic quam secunda, & sic possunt accipi 7. vel 8. gradus sanctificationis maioris, & minoris in eis quae pertinebant ad Deum in veteri testamento. Cum autem dicebatur supra quod omnia primo genita erant sanctificata, & hic in litera dicitur quod bos, ouis, & capra erant sanctificata Domino, quasi essent specialiter sanctificata dicendum est quod differunt secundum diuersos gradus sanctificationis, quoniam omnia primogenita quae redimebantur, etiam si essent primogenita asinorum erant sanctificata, saltem in primo gradu, quia applicantur Deo non per se, sed per alterum: bos autem, & ouis, & capra erant sanctificata Domino in tribus alijs gradibus. In secundo, si fieret de eis hostia pacifica, quoniam proueniebat pars sacerdotibus, & pars popularibus, & pars Deo, etiam erant sanctificata in tertio gradu, si fieret de eis sacrificium pro peccato, cuius pars proueniebat Deo, & pars sacerdotibus: etiam erant sanctificata in ultimo gradu si fieret de eis holocaustum, quod totaliter proueniebat Deo, ideo specialem sanctificationem habebant ista tria super omnia alia primogenita.

Intentio autem in praesenti est, quod primogenita bouis, ouis, & caprae non redimuntur, quia sunt sanctificata, ideo sunt talia de quibus potest fieri sacrificium: alia autem primogenita, licet sanctificata sint, tamen non sunt talia, ut de eis sacrificium fieri possit.

Sciendum est, quod ista litera intelligitur de boue, oue, & capra quando non erant habentia maculam, nam dato quod essent sanctificata, si tamen haberent maculam non immolabantur Domino, sed redimebantur. nam animalia maculata non possunt offerri ad hoc quod soluantur eis votum, vel aliquid debetur Leui. 22. sed

sed solum poterat dari spontaneum sacrificium pacificum, & tunc estimabantur ista animalia, & dabatur precium sacerdotibus, sicut erat de animalibus immunis, quae vouebantur Leui. 27. Sanguinem tantum eorum fundes super altare. Ponuntur iura quae proueniebant Deo ex istis primogenitis, & quae proueniebant sacerdotibus, duo autem dabatur Deo, scilicet sanguis, & adeps, reliqua vero, scilicet carnes, & pellis proueniebant in ius sacerdotum, & dicitur, quod sanguis erat fundendus super altare, quia hoc pertinet ad modum aliorum sacrificiorum, scilicet hostiae pacificae, & holocausti de ritu sanguinis fundendi, unde erat hoc generale circa omnia sacrificia, quae adeps, & sanguis pertinerent ad Deum Leui. c. 3. & 7. fundebatur autem sanguis sacrificiorum in altari, vel circa basim eius.

De modo effundendi sanguinis, circa omne genus sacrificiorum.

Pro quo sciendum est, quod modus fundendi sanguinem in sacrificijs non erat vnus, sed in holocausto, & hostia pacifica erat vnus modus, scilicet quod fundebatur sanguis super altare per circuitum illius, & hoc est, quod fundebatur super parietes altaris, non quidem intra altare super ignem eius, sed super crepidinem parietum qui erant de tabulis, & hoc per circuitum altaris, ideo super crepidinem omnium quatuor tabularum, quae erant latera altaris. iste modus erat holocausti, & hostiae pacificae Leuitici c. 1. & 3. & hoc verum erat, nisi cum offerretur volucris in holocaustum, quae tunc modicum de sanguine eius debebat distillare super crepidinem altaris, reliquum vero ad basim Leuitici ca. 1. in sacrificio pro peccato aliter fundebatur sanguis, scilicet quod tingerentur quatuor cornua altaris sanguine, faciendo in eis quaedam lituras, reliquus vero sanguis ad basim fundebatur Leui. cap. 4. de modis autem huius effusionis sanguinis, & de causis eorum magis declaratum est Leui. ca. 1. 3. & 4. hic autem fiebat effusio sanguinis modo holocaustorum, & sacrificiorum pacificorum. Et adipis adolebit in suavissimum odorem domino. Id est combures totam pinguedinem inferiorem, vocantur autem adipis partes pinguedinis, quae non sunt partes carnis, sed sunt adherentes carnibus, & sic est pinguedo quae operit renunculos, & pinguedo operiens cetera vitalia, scilicet omasos, & precordia, ideo partes coniunctas cordi, ista autem semper cremabantur coram Domino in quocunque sacrificio Leui. c. 3. f. omnis adeps Domini erit iure perpetuo, sanguis quoque erat aliquid coniunctum adipibus, quia de quocunque animali dabatur sanguis, dabatur adipis, & de contrario Leui. c. 7. & propter hoc iustum est ne de aliquo animali comederetur sanguis, aut adeps Leui. c. 3. & 7. & dicitur in odorem suauissimum domino. ad significandum magnam acceptationem Dei, scilicet quod ita acceptabat Deus ista sacrificia tanquam si odor eorum esset valde suavis Deo, nihil tamen erat sibi suauis, quia ipse non percipit aliquid odorabile, cum non habeat potentiam odoratiuam, & dato, quod habuisset eam non esset iste odor suavis, sed grauis, & detestabilis, scilicet odor adipis, & carnis combustarum. Carnes vero in usum tuum cedent. Id est omnes carnes habebis, & non dabitur aliqua pars Deo ad cremandum in altari, nec aliqua pars proueniet laico danti tale animal, quia ipse dabat illud ex necessitate, ideo nihil de eo habere debebat, secus autem de hostijs pacificis, quas dabant populares spontanea, & ut ipsi sumerent quaedam partes illarum.

Ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata. Quasi. XIX.

Quaeret aliquis circa hoc, ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata, sicut supra dictum est?

Aliquis forte respondebit non fieri sacrificia ex illis. Sed falsum est, quia cum sanguis eorum fundatur in altari, & adipis eorum cremantur coram Domino ad sacrificium pertinent: quaedam enim sacrificia erant de quibus nihil amplius proueniebat Deo, scilicet sacrificia pro peccato, siue carnes eorum cremarentur extra castra, siue non de hoc Leui. c. 4. & 6. Respondendum est, quod istud sacrificium non potest esse directe sub aliquo trium generum sacrificiorum: non enim est sub holocausto, quia in eo omnes carnes proueniebant Deo Leui. c. 1. hic autem proueniebant omnes carnes sacerdotibus, & non erat sacrificium pacificum, quia ibi aliquid proueniebat Deo, & aliquid sacerdotibus, & aliquid popularibus Leuit. c. 3. & 7. in hoc tamen sacrificio primogenitorum popularibus nihil proueniebat, etiam quia in sacrificio pacifico sacerdotibus solum cedebat pectusculum, & armus dexter, hic autem omnes carnes proueniebant de hoc Leui. c. 7. & 10. Item non potest stare sub sacrificio pro peccato, quia illud offerebatur pro aliquo peccato determinato, primogenita autem nequaquam, sed ex obligatione legis propter liberationem de Aegypto. scilicet c. 3. & 8. de sacrificio pro peccato, quod offeratur pro aliquibus peccatis, patet Leui. ca. 4. & 5. aliquid autem offertur ad expiationem quarundam immunditiarum Leui. c. 12. 14. & 15. & scilicet c. 5. & 6. id non proprie stat sacrificium istud sub aliqua specie sacrificiorum, habet tamen aliquam similitudinem ad ista sacrificia, nam sicut in sacrificio pro peccato solus adeps, & sanguis proueniebat Deo, carnes autem sacerdotibus Leui. c. 6. nisi esset sacrificium, de cuius sanguine inferretur intra tabernaculum, ita hic sanguine, & adipibus datis Deo omnes carnes cedebat sacerdotibus. sed adhuc differt dupliciter istud sacrificium a sacrificio pro peccato. primo in causa pro qua offerebatur. nam sacrificium pro peccato erat pro aliquo peccato, vel irregularitate, oblatio primogenitorum erat ex necessitate legis, ut dictum est. Item differebat in modo sumendi carnes eorum, quia solis sacerdotibus masculis licebat comedere de carnibus sacrificij pro peccato Leui. c. 6. de carnibus autem primogenitorum oblatorum licebat comedere toti familiae sacerdotum, sicut licebat de partibus prouenientibus de hostia pacifica, ut patet hic. cum dicitur, sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter tua erunt, & tamen ista proueniebant de hostijs pacificis, & licebat comedere de illis filiis, & filiabus sacerdotum Leui. ca. 10. ergo liceret etiam comedere de carnibus primogenitorum oblatorum, unde dicitur est, quod habet se sacrificium primogenitorum ad sacrificia proprie dicta, sicut sacrificium agni paschalis, & vitula rufa. nam quodlibet horum vocatur sacrificium de agno paschali patet scilicet ca. 20. de vitula rufa patet sequenti. c. 29. sed aliquo modo agnus paschalis similibatur holocausto, & vitula rufa similibatur sacrificio pro peccato, ita potest dici hic, quod sacrificium primogenitorum oblatorum similibatur aliquo modo sacrificio pro peccato, non quantum ad causam, sed quantum ad partes quae proueniunt sacerdotibus, quia in utroque proueniebant omnes carnes. Sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter tua erunt. Id est sic pertinebunt ad te omnes carnes in oblatione hostiae primogenitorum, sicut in hostia pacifica pertinebant armus dexter, & pectusculum, ista duo proueniebant de hostia pacifica Leui. ca. 7. & 10. & non dicitur hic, quod habebat sacerdos omnes carnes de hostia primogenitorum oblatorum, sicut habebat de hostia pro peccato, quamquam sic haberet, & hoc ad significandum, quod sacerdos libere habebat istas partes in primogenitis oblatis. nam in carnibus hostiarum pro peccato, non erat tam liberum ius sacerdotibus, sicut in partibus quae proueniebant de hostia pacifica

fica, quia de carnibus pro peccato solum masculi sacerdotibus comedere poterant Leuitic. capitulo sexto, & decimo, de partibus autem hostie pacifice sacerdotibus, & tota familia sua, tam masculorum, quam feminarum comedere poterant cum dicitur de filiis, & filiabus eorum Leuit. cap. 7. & 10. dicitur hic pectusculum consecrationis, quia videbatur esse specialiter consecratum, hoc autem erat, quia in omnibus sacrificiis pacificis fiebat quaedam ceremonia specialis in pectusculo, quae non fiebat in alijs partibus hostie, quia sacerdos tollebat adipem, & pectusculum hostie huius, & ponebat super manus laici offerentis circa altare, atque eleuabat, & deprimebat manus illius versus omnem differentiam positionis, & in hoc ipse laicus offerebat specialiter istas duas partes Deo, & pertinebant ad eum, & tunc sacerdos tollebat de manu laici offerentis illa duo, & cremabat adipem super altare, pectusculum vero in partem suam recipiebat, Leuit. c. 7. & quia pectusculum illud fuerat specialiter consecratum, vocatur pectusculum consecrationis. Cetera autem erant consecrata per consecrationem istius pectusculi de hoc Leuit. c. 7. declaratum est, etiam armus dexter pertinebat ad sacerdotem de hostia pacifica, ut patet Leuit. c. 10. & iste vocatur armus separationis, quia separabatur in ius sacerdotum. sic vocatur Leuit. 7. & 10. Ceterae autem carnes proueniebant popularibus, ideo istae duae partes poterant vocari separate, vel separationis, quia tamen pectusculum habebat aliud nomen, scilicet, quia vocabatur pectusculum consecrationis, solum armus vocatur separationis.

Sciendum autem, quod istud, sicut dicit hic similitudinem, vel equalitatem quantum ad comedentes, quia sicut liberum erat sacerdotibus dare toti familie suae pectusculum, & armum dextrum de hostia pacifica in cibum, ita liberum erat dare istas carnes de hostia primogenitorum, solum autem requirebatur, quod comedentes essent mundi, non partes, quae proueniebant de iuribus altaris, a solis mundis comedi debent Leuit. c. 22. quia ista vocantur ibi sanctificata.

Omnem primitiam Sanctuarij quas offerunt filij Israel domino. Primitiae enim significant omne ius sacerdotum, hic tamen solum accipiuntur pro partibus, quae veniebant de oblationibus, quia de his comedebant filii, & filiae sacerdotum, & istae vocantur primitiae Sanctuarij, quia aliqua partes earum ponebantur super altare in Sanctuario, & dicitur quas offerunt, quia aliqua iura erant sacerdotalia, quae non offerebantur, sed ducebantur ad ipsos sacerdotes per modum debiti, sicut pretium redemptionis primogenitorum, etiam primitiae de frugibus terrae, quarum non ponebatur pars in altari, & utraque erant ex necessitate legis. Alia etiam erant quae non offerebantur in Sanctuario, scilicet primitiae pulmentorum, sed dabantur sacerdotibus, de his supra capitulo decimo quinto. Item munera de melle, & fermentato non poterant poni super altare ad cremandum coram domino. Leuitic. cap. 2. sed dabantur sacerdotibus, ideo non oportebat, quod offerrent in Sanctuario, haec autem omnia pertinebant ad ius sacerdotum pro se, & familia sua.

Tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus. Id est ista iura ad me pertinebant, quia mihi offerunt, tamen ego do tibi, & filiis, & filiabus, ut inde sustententur. Est enim tota ista locutio ad Aaron, fuit autem conueniens, quod quamquam ista iura sacerdotalia essent sanctificata per ministerium filii, & filiabus sacerdotum, quod comedere de eis, quia non habebant sacerdotes quicquam vnde sustentarentur ipsi, & familie suae, nisi iura Sanctuarij, & si de illis, nihil liceret mulieribus comedere, aut reliquae familie sacerdotum, non haberent sacerdotes, vnde alerent familiam suam, ideo in

quibusdam permissum est, quod liceret comedere sacerdotibus, & filiis, & filiabus. in alijs autem nequam. Ista autem sunt quae proueniunt de sacrificio pro peccato, & pars simile, quae non fermentabatur de quo Leuit. c. 6. iure perpetuo. Id est pertinebant ad te & filios tuos & filias ista iura in aeternum, sicut quaedam durauerit status Iudeorum, & sacrificia, & sacerdotes, & sic factum est, quia usque ad destructionem Ierusalem per Romanos sacerdotes receperunt ista iura ab Israelitis. Pactum salis erit sempiternum coram Domino tibi ac filiis tuis. Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo de sale ponendo super altare, iusserat. n. Deus, quod in omni sacrificio offerretur sal, siue cum carnibus siue cum pane, aut quibuscumque libamentis Leuit. c. 2. si quidquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal federis Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal: Deus autem repetit incidit aliter istam ceremoniam hic dicens, quod pactum salis erit sempiternum Aaron & filiis suis coram Domino, id est pactum vel ceremonia de ponendo sal erit perpetua in omnibus sacerdotibus, & ista est coram Domino quia sal erat ponendum coram Domino. si in altari cum omnibus sacrificijs. Alio modo est sensus, quod istud erit pactum salis, id est pactum quod Deus facit cum Aaron & filiis suis de dando sibi ista iura est pactum salis, id est est duras sicut sal, in aeternum, hoc autem inducit Deus ad certificandum Aaron, quod ista iura, quae nunc ei & filiis suis assignabatur, nunquam ablaturus esset, & simile est de sale, quia siue in bonum siue in malum sumatur facit perpetuitatem, vel magnam durationem, ita est de carnibus, quae sale condiuntur, quoniam sine putredine conseruantur: ad malum etiam perpetuum aut valde magni temporis cauendum sal est, nam si in aliquibus locis spargatur, efficiuntur loca illa sterilia, ita ut nunquam vel usque ad magni tempus fructificare queant, & propter hoc quando ciuitates totaliter desunt ab hostibus, & volunt redigere eas in omnimodam solitudinem, spargunt sal in eis, sicut fecerunt Iudej pugnantem in vrbe Sichem Iudic. cap. 9. uterque horum sensuum conueniens est, & tunc dicitur quod pactum salis erit Aaron & filiis suis coram Domino, id est Deus obseruabit istud pactum de dandis iuribus Aaron & filiis suis in aeternum: sicut sal facit res magnae durationis. Alia litera habet pactum salutis, sed non est vera litera. Alia autem habet pactum pacis, & ista consonat secundae expositioni, si quod durabit istud pactum in pace in aeternum inter sacerdotes & Deum, sed pactum salis est vera litera: potest tamen referri magis ad primum sensum de ponendo sal super altare, quia dicitur tibi & filiis tuis: ipsi enim soli ponebant sal, & faciebant ceteras ceremonias in altari, filiae autem nihil ministrabant. Si autem intelligeretur de duratione iurium sacerdotalium, non solum diceretur tibi, & filiis tuis, sed etiam filiabus, quia iura sacerdotalia omnibus his communicabantur: literae tamen superiori magis consonat secundus sensus, scilicet de perpetuitate iurium: quicumque tamen satis est sustentabilis. Dixitque Dominus ad Aaron.

Descriptis iuribus sacerdotalibus assignantur hic iura Leuitarum: omnes enim erant ministri Dei, & recipiebant aliquid pro ministerio suo: quamquam enim sacerdotes, & Leuitae minores essent de eadem tribu: tamen erant distincti secundum officia, ut supra declaratum est. sacerdotibus autem dabantur multa iura, quae consistebant in eorum ministerio: hic autem dantur alia iura Leuitis; & ista sunt decimae, quae totaliter proueniebant Leuitis, ut patet infra, & omnia ista loquebatur Dominus ad Aaron, quia ipse erat princeps sacerdotum & Leuitarum, ideo omnia quae pertinebant ad eos dicta sunt.

Iura Leuitarum.

sunt hic soli Aaron. In terra eorum nihil possidebitis, Deus assignauerat sacerdotibus vnde sustentarentur, ideo iubebat, ut non peterent aliquam partem possessionis, sicut ceterae tribus.

Quare Leuitae non acceperunt possessionem inter Israelitas, & de tribus causis ad hoc. Quaes. XXXI.

PRO intellectu huius, quod dicitur in litera de Leuitis sciendum est, quod terra Chanaan quae erat promissa filiis Israel erat diuidenda per omnes tribus, & quia Leuitae faciebant vnam tribum, eis quoque danda erat fors, sicut ceteris, & ipsi petuissent eam cum diuideretur terra Chanaan, nisi Deus hic veteret: erat enim irrationabile, quod sacerdotes, & Leuitae haberent possessionem in terra Chanaan, sicut ceterae tribus, & hoc propter tria. primo quia non indigebant, secundo quia non proficeret eis, tertio quia grauaurentur alijs tribus. Primum patet, quia possessiones dabantur Israelitis in terra Chanaan, ut quilibet habens distinctam partem terrae vacaret agriculturae, & de fructibus inde proueniens sustentaretur, quia iste est modus vniuersae gentis, Leuitae autem non indigebant tali possessione, quia siue sacerdotes, siue Leuitae minores percipiebant iura de terminata eis a Deo, quae sufficiebant ad eorum sustentationem, quod ergo daret eis possessio vltior erat ad superabundantiam, ideo irrationabile.

Secundo autem non conueniebat eis possessio, quia non proficeret sibi, possessio enim data, solum ad hoc erat, ut coleretur, & inde perciperentur fructus, sacerdotes tamen, & Leuitae non possent colere possessionem sibi datam, quoniam sacerdotes vacabant ministerio suo sacerdotali, & Leuitae operationibus Leuiticis, ideo non possent occupari circa culturam terrae vel non sufficienter, ideo irrationabile erat eis dari.

Tertio non conueniebat eis possessio, quia grauaurentur alijs tribus, nam Leuitae, & sacerdotes recipiebant quasi duplum, quod haberi poterat de vna sorte terrae Israelitarum: tota enim terra Chanaan erat diuisa in 12. sortes, Leuitae autem percipiebant inde decimas fructuum terrae, & pecorum, & iumentorum, ergo percipiebant plusquam vnam sortem. Item sacerdotes percipiebant multa alia iura quae supra enarrata sunt, & ista aequialerent plusquam fructibus vnus sortis, nam primitiae de frugibus terrae, & redemptio omnium primogenitorum, vel solutio, tam in hominibus quam in animalibus erant maxima iura, & sine ceteris sacerdotalibus prouentibus aequialerent plusquam fructibus vnus sortis, & sic redditus Leuitarum, & sacerdotum erant plures quolibet anno quam fructus duarum sortium terrae Chanaan, & tamen proueniebant omnia ista iura soli tribui Leuiticis, ideo dato quod non haberet quicquam aliud, exellebat quamlibet tribum, & nulla erat tribus, quae libenter non careret sorte sua, ut darentur ei iura Leuitarum, & sacerdotum, & propter hoc quidam de alijs tribubus insurrexerunt contra Aaron, ut usurparent sibi iura summi sacerdotij supra cap. 16. quia eligebant magis illa quam sortem suam. Si ergo Deus dedisset Leuitis ista iura quae supra habita sunt, & insuper daret sortem, sicut ceteris tribubus, valde grauaeret alias, quia faceret Leuitas, & sacerdotes duplo, vel triplo ditiores alijs, quod molle ferret alijs tribus: ideo quod habituri erant Leuitae in sorte fecit Deus, quod haberet omnes alijs tribus, & sic aliquo modo successerunt omnes tribus Leuitis in iure sortis, quia fors Leuitarum accreuit alijs, scilicet, quod inter eas diuisa est. de his dicendum est, Deuter. cap. 18.

Sciendum autem, quod nunc, quando Deus locu-

tus fuit ad Aaron verba haec, prouenit tribum Leuitae sortis, nam ante hoc quamquam assignata essent iura aliqua sacerdotibus, ut patet ex legibus Leuiticis, tamen retinebant ius sortis, quia si Deus nihil dixisset habituri erant Leuitae partem hereditatis cum relijs tribubus, alioquin si assignatis eis iuribus sacerdotibus, & Leuiticis ipso facto cessasset ius sortis in Leuitis; non dixisset Deus ista verba, sed falsum est. Nec valet si dicas, quod Leuitae perdidit ius sortis, quando Jacob pater eorum adoptauit Manassen, & Ephraim, duos filios Ioseph, faciens eos esse duo capita tribui, & dans eis iura duarum fortium Gen. cap. 48. scilicet duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi; namper istam adoptionem nihil perdidit tribus Leuitarum, sicut late declaratum est Iosue 14. cap. sed nunc perdidit iura sua, quando verba ista dicta sunt, & hoc quia terra Chanaan proueniebat Iudejs ex dispositione Dei; ideo prouentura erat quibuscumque Deus veller: sed voluit, quod Leuitis non proueniret pars, ergo non erat prouentura; nec in hoc grauaeret eos Deus, sicut de illo qui habet liberam administrationem rerum suarum, quoniam potest donare cui voluerit, & non grauat vnum donando alteri: immo & ipse tribus, quae suscipiebant sortem in terra Chanaan, non habebant possessionem illas in titulum tanquam domini, sed magis erant tanquam coloni qui terram colunt, sed de corpore hereditatis nihil ad eos pertinet. Et ob hoc Deus iubebat ne aliquis in terra Chanaan venderet possessionem suam simpliciter, quia non erat tanquam dominus potens transferre in alterum ius suum, sed tanquam colonus. Leuit. c. 2. si terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos coloni mei estis, vnde & cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur.

An Leuitae dicantur accepisse hereditatem, quia acceperunt quadraginta octo vrbes, & in quo differant possessiones aliarum tribuum a possessione Leuiti. Quaes. XXXI.

SED arguet aliquis, quia dicitur hic, quod Leuitae nihil possiderent, nam ipsi datae sunt quadraginta octo ciuitates cum suburbanis suis infra 35. c. & Iosue 14. Alique autem tribus erant quae paulo plures ciuitates suscipiebant, & aliae pauciores, sicut tribus Simeon de qua Iosue 19. c.

Respondendum est, quod Leuitae non receperunt possessionem inter reliquos Israelitas, sed solum susceperunt ciuitates ad habitandum.

Pro quo sciendum, quod possessio, vel fors debita cuilibet tribui in terra Chanaan dicebat quaedam magnam partem terrae cum omnibus ciuitatibus, & oppidis, & toto territorio intra contento, quilibet autem tribus huiusmodi sorte accipiebat, scilicet ciuitates, & oppida ad habitandum in eis, & regionem totam ad colendum, ut inde sustentarentur, praecipua autem pars sortis erat in habendo territorium pro agris, & vineis, oliuetis, caeterisque arboribus ad sustentationem vitae humanae, quam in habendo ciuitates, & loca ad habitandum, quia fructus ad sustentationem vitae de agris proueniunt, & non de locis habitatorum. vnde habitis agris, & vineis ad fructus percipiendos facile est vbicunque, & qualitercumque habitationis locum fabricare, nam parua mansuiculae ad vitam sufficient: de Leuitis autem sic erat, quod recipiebant solas ciuitates cum suburbanis suis, agros autem, & vineas, & caetera territoria non recipiebant, ideo potissimum, quod erat in possessione, non habebant.

In

In quo sciendum est, quod quia Deus assignauerat Leuitis iura quibus sufficienter poterant sustentari, non erant recepturi aliquam possessionem inter Israelitas, quia tamen non poterant manere in terra Chanaan ad ministrandum domino, nisi haberent aliqua loca, in quibus habitarent, iussit Deus dari eis 48 vrbes, quae poterant sufficere eis ad habitationem, infra 34. c. & quia non indigebant terra ad colendum, vt inde haberent fructus, cum sufficienter alerentur de iuribus Sanctuarii, non fuerunt eis data territoria vrbium sed proueniebat alijs vrbibus Israelitarum, & villulis, quae erant in circuitu vrbium Leuitarum, & sacerdotium, nam non acceperunt Leuitae vrbes 48. simul velut in vna sorte, sed dispersas per totam terram Chanaan, cum quilibet tribus daret aliquas ciuitates sacerdotibus, & Leuitis: & tribus, quae plures habebat dabat plures, quae vero paucas dabat pauciores, infra 35. c. Quae autem fuerint ciuitates, quas singulae tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, & in quibus locis, patet Iosue. c. 21.

Item Leuitae habebant pecora, & iumenta, quae recipiebant de decimis, & primitiis, quas dabant Israelitae, pro his autem indigebant locis pascualibus, ideo dedit Deus cuiilibet vrbium Leuitarum, & sacerdotum, spatia duorum millium cubitorum in circuitu, quae vocantur suburbana, & in istis pascebant Leuitae, & sacerdotes pecora, infra trigesimo quinto capitulo, & Iosue 14.

Sed in his locis non faciebant agros, aut vineas ad aliquid colendum. Ciuitates autem solae non faciebant possessionem, vel sortem: vnde ceteri Israelitae dicebantur habere possessionem, vel sortem: Leuitae autem nequaquam, quia erat differentia in duobus.

Primum quod quilibet tribus Israelitarum recipiebant ciuitates ad habitandum, & agros, & omnia territoria ad colendum, vt dictum est, Leuitae autem solas vrbes cum suburbanis suis.

Secunda differentia erat, quia dato, quod ciuitates istas vellemus vocare possessionem Leuitarum: tamen non habebant eas eo modo quo Israelitae ceteri ciuitates suas: nam alij habebant eas per sortem: Leuitae autem habuerunt eas per cleemolynam: fuit enim terra primo diuisa in 12. partes pro 12. tribubus, & nihil mansit, quod diuidi posset: Leuitae ergo si per se habituri essent sortem, nihil manebat, quod eis daretur, sed de singulis sortibus tribuum datae sunt eis aliquae ciuitates. tribus enim, quae plures habebat, dabat multas, quae vero pauciores, dabat paucas, & patet hoc, quia postquam positae sunt omnes sortes tribuum Israel in libro Iosue a cap. 15. vsque ad 21. subditur in 21. de ciuitatibus, quae singulae tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, ideo ista litera intelligitur, quod nihil possidebitis. non habebitis aliquam sortem inter ceteros Israelitas, sicut quilibet tribus habebat, vel nihil possidebitis, id est non habebitis aliquos agros, & vineas, sicut ceterae tribus, sed solas ciuitates ad habitandum.

Nec habebitis partem inter eos. Eadem sententia est, quae superior, & ponitur ad magis significandum, scilicet, quod quamquam Leuitae non possent habere possessionem per modum partis, tamen poterant habere ciuitates, & sic per ista non excluditur, quod Leuitae haberent ciuitates, sed solum quod non haberent sortem integram, sicut aliae tribus, quia habere partem erat, quod terra Israelitarum diuideretur in aliquas portiones, & vna earum proueniret Leuitis, & sic non habuerunt partem, habuerunt tamen ciuitates in quibus habitabant, vel vt vult Rab. Sa. Leuitae prohibentur hic habere partem in lucris, quae proueniebant reliquae multitudini, sicut est in diuisione praedae, de qua nihil habebant Leuitae, quod intelligendum est

directe. s. quod nihil capiebant tanquam principales diuifores, siue inter quos fiebat diuisio, sed bene pro primitiis, vel gratis oblatum. s. quod Leuitae & sacerdotes percipiebant interdum aliqua iura de his, quae proueniebant de bello, s. quod de toto lucro dabatur eis aliquid tanquam primitiae, vt patet infra 31. c. de pugna contra Madianitas, vbi aliquid acceperunt Leuitae, & aliquid sacerdotes. Ego pars & haereditas tua in medio filiorum Israel. Ista est causa quare non debebant Leuitae recipere aliquam partem inter reliquos Israelitas. s. quia Deus erat pars eorum & haereditas. Aliqui intelligunt hoc multum allegorice, siue tropologicice, quod Deus erat haereditas Leuitarum, quia debebant in Domino contemplari. Deus erat bonum eorum in quo manebant. sed nihil hoc ad intentionem literae, quia propter hoc non habebant Leuitae aliquid vnde sustentarentur, ideo est sensus. ego pars & haereditas tua sum, id est ego sum tibi loco haereditatis, quam accepturus eras inter Israelitas. s. quia sicut si reciperes sortem agrorum, & vinearum inter Israelitas, illa essent ad sustentationem tuam, ita ea quae dabuntur tibi propter me. iura sanctuarij erunt haereditas tua, quia sufficienter tibi ad sustentationem. & iste sensus declaratur Iosue. 13. c. f. Tribui autem Leui non dedit possessionem, sed sacrificia, & victimae Domini Dei Israel, ipsa est eius haereditas. Et dicitur hic pars & haereditas quod idem est, sed vocatur pars in quantum terra tota Chanaan diuidenda erat in 12. partes, & vnam illarum susceptura erat quilibet de tribubus Israel. vocatur autem haereditas, quia portio quae proueniebat cuiilibet tribui erat sibi data in titulum, tanquam id quod prouenit iure haereditario. In medio filiorum Israel. Hoc potest referri ad duo. Vno modo ad id quod Leuitae ab alijs suscepturi erant. Alio modo ad id quod non suscipiebant. Primo modo est sensus quod Leuitae erant suscepturi aliquam de partibus inter Israelitas. nunc autem Deus erat eis loco haereditatis, & erant in medio Israelitarum.

Alio modo est sensus, quod Deus est fors Leuitarum in medio Israelitarum, id est, quod non habebant Leuitae aliam sortem inter Israelitas, nisi Deum, id est id quod dabatur eis pro Deo, scilicet iura Sanctuarij, & ista dabantur eis inter filios Israel, quia in nulla alia gente habebant Leuitae ista iura, nisi inter Israelitas. propter ista verba, quae Deus dixit hic sacerdotibus, & Leuitis, quos fecerat ministros suos, omnes qui nunc ordinantur ad ministerium Dei in principio ordinationis suae dicunt, Dominus pars haereditatis meae, id est, quod iam ipsi incipiunt habere partem suam in Deo, & recedere a popularibus, qui partem suam magis habent in hoc seculo.

Filii autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo foederis, vt non accedant ultra filij Israel ad tabernaculum, neque committant peccatum mortiferum, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsu eorum & necessaria separauit.

Filii autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem, Ista sunt iura Leuitarum, qui erant minores sacerdotibus,

Dei esse haereditatem & partem Leuitarum quod intelligitur.

Decimae sunt Leuitarum.

Deut. 18.

ribus, & hoc erat, quod susciperent omnes decimas, sacerdotibus autem nihil de decimis percipiebant, nunc vero e contrario sit, quia decimae sunt iura sacerdotum, & ecclesiarum, tunc autem ad Sanctuarium nihil pertinebat de decimis, vel ad sacerdotes, sed totum Leuitis dabatur, & ratio est, quia Leuitae erant valde multi, sacerdotes autem pauciores, & si non darentur eis omnes decimae, non habuissent vnde sustentarentur. Et vocat hic filios Leui non omnes qui nati sunt de Leui, sed filios Leui, id est Leuitas minores, qui non erant de sacerdotibus. his enim datae sunt omnes decimae Israel. Et dicitur, omnes decimae, ne sacerdotes intelligerent aliquam partem earum ad ipsos pertinere, nec solum istae decimae quae erant communes, & fiebant quolibet anno proueniebant Leuitis, sed etiam erant alia genera decimarum, scilicet duo, quia de tertio in tertium annum dabantur tria genera decimarum, aliis autem annis dabantur duo, maxima pars harum proueniebat Leuitis. Quomodo autem istae decimae soluendae essent declaratum est Deuter. decimo quarto, & decimo sexto capitulo. & dicitur hic, quod datae sunt decimae in possessionem, quia sicut sacerdotes habebant sacrificia, & alia iura Sanctuarii in possessionem, ita Leuitae habebant decimas loco sortis, & possessionis suae.

Pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo foederis. Idest ideo dabantur Leuitis istae decimae, quia habebant aliquod ministerium, ceterae autem tribus non ministrabant aliquatenus coram Domino: ideo nihil ipsi suscipiebant, sed magis de rebus quos ipsi dabant sustentabatur ministri Sanctuarii. & dicitur pro ministerio quo seruiunt in tabernaculo foederis, non quod Leuitae minores habent aliquod ministerium in tabernaculo, nec in atrio tabernaculi, quia omnes huiusmodi ministraciones ad sacerdotes pertinebant, vt supra declaratum est, sed dicitur ministerium in tabernaculo foederis, id est in portando illud de loco ad locum, & in custodiendo, figendo in circuitu illius territoria, ne aliquis de Israelitis accederet ad illud, & erigendo, atque deponendo illud supra caput. 1. 3. & 4. nulla enim alia ministeria habebat Leuitae vsque ad tempus Dauid, postea autem ipse ordinauit alia, quia prima iam non erant necessaria, vt patet 1. Paralip. 23. capit. s. dixit Dauid, requiem dedit dominus Deus Israel populo suo, & habitationem in Ierusalem vsque in eternum, nec erit officium Leuitarum, vt ultra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum, ergo videtur, quod ante hoc semper erat officium suum portare Sanctuarium, & vasa. Dauid autem statuit eis alia officia de quibus 1. Paralip. 23. 25. & 26. & pro his recipiebant iura decimarum, sicut ante constituti erant, sed etiam post tempus Dauid non fuit officium Leuitarum, vt ministraret in tabernaculo, sed ministrabant, canendo, & custodiendo thesauros Sanctuarii, & obseruando ianuas templi, & faciendo simillam fraxam ad offerendum, de hoc praegallegatis capitulis. ministerium autem in tabernaculo testimonii semper fuit pro sacerdotibus.

Vt non accedant ultra filij Israel ad tabernaculum. Idest ista iura ideo do sacerdotibus, & Leuitis, vt ministrarent in rebus Sanctuarii, ne filii Israel de alijs tribubus habebant occasionem accedendi ad tabernaculum, quasi dicat, si non darentur iura Leuitis pro officio Sanctuarii non haberent curam specialem de obseruatione Sanctuarii, & tunc in defectum eorum contingeret alios Israelitas accedere, & hoc esset peccatum graue, vt patet in litera. nolebat enim Deus, quod alii Israelitae praeter Leuitas accederent ad Sanctuarium, quia omnes istos iudicauerat ineptos ad ministrandum pro idolatria quam incurrauerant, Leuitae autem tanquam ha-

bentes zelum Dei viti sunt istud nefas, occidendo peccatores, & in sanguine eorum consecrati sunt, vt ministrarent Domino, vt patet Exodi 32. cap. & propter hoc Deus sepe admonuit ne Israelitae accederent ad officia Leuitarum, vel sacerdotum, quia oriretur indignatio in populo supra cap. 1. & 3. & hic. Vocantur autem hic filii Israel soli viri de duodecim tribubus, Leuitae autem quamquam essent filii Israel, tamen non vocantur, & hoc, quia alii erant plures, & pertinentes ad eundem statum, Leuitae autem erant separati ab eis propter ministerium, ideo alii accipiebant sibi istud nomen per excellentiam. Dicitur etiam ne accedant ultra, non quidem quasi aliquando accessissent, quia a principio, vt factum est tabernaculum fuerunt sacerdotes consecrati, & Leuitae, & officia eorum fuerunt distincta. nam in die primo quo erectum est tabernaculum accepta est consecratio sacerdotum, vt declaratum est Leuitici cap. 1. & 8. Leuitae autem post pauca consecrati sunt, vt declaratum est supra c. 8. Et immediate determinata sunt eis ministeria sua, ideo non fuit aliquod tempus in quo Israelitae accederent ad Sanctuarium, scilicet ministrando non accedentibus Leuitis, sed dicitur non accedant ultra, id est nunquam accedant, nisi forte aliquis velit dicere, quod aliquando accesserunt, scilicet, quando Dathaa, & Abiron, & Chore cum sociis suis voluerunt usurpare sibi summum sacerdotium, quia tunc ducenti, & quinquaginta viri, accesserunt ad offerendum thymiam, & mortui sunt supra caput. decimo sexto, sed de hoc non potest intelligi, quia illud non fuit factum per negligentiam Leuitarum, sed per seditionem populi, quoniam insurgebat magna pars populi contra Moysen, & Aaron, qui non potuerunt eis resistere, sed magis fugerunt in tabernaculum foederis supra cap. decimo sexto.

Nec committant peccatum mortiferum. Idest, quia si accesserint ad ministrandum in Sanctuario, vel saltem ad manendum circa illud, committent peccatum mortiferum, id est peccatum, propter quod veniet mors super eos, sic enim dixerat Deus, quicumque extensus accesserit mortietur supra caput. tertio. & supra in litera. Idem est peccatum mortiferum, & mortale, sed hic vocatur mortiferum, id est, quod facit hominem promereri mortem temporalem, & eternam, nos autem vocamus peccata mortalia quae faciunt homines dignos morte eterna. Istud autem addebat, quia homines temporaliter occidebantur pro illo.

Solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus. Idest volo, quod filii Leui solum mihi ministrarent. Istud potest intelligi de omnibus tam sacerdotibus, quam Leuitis, qui vocantur filii Leui, quia omnes sunt de progenie eius, & est sensus, quod isti soli ministrabant in Sanctuario, quia Leuitae ministrabant in Sanctuario portando illud, sacerdotes autem ministrabant facientes in eo officia sua, & Deus nolebat, quod aliquis accederet ad officia sacerdotum, nisi sacerdos, nec ad officia Leuitarum, nisi Leuita.

Alio modo potest intelligi de solis Leuitis, qui vocantur filii Leui, vt patet supra, quamquam non solum ipsi essent filii Leui, sed etiam sacerdotes, isti soli ministrabant in tabernaculo, id est in portando tabernaculum.

Et portantibus peccata populi. Idest, quod isti soli tolerabunt iniquitates popularium, non est sensus, quod Leuitae portarent peccata populi, id est paterentur aliquid pro peccatis populi, quia vnus non portat iniquitatem alterius, sed anima quae peccat ipsa moritur. Etzechiel, decimo octauo capitulo, sed dicitur, quod portant peccata populi, id est, quod puniuntur pro peccatis populi, scilicet si ex negligentia sua populus peccaret.

Peccatum mortiferum, & mortale idem sunt.

garet: erat enim Leuitis commissā custodia Sanctuarij, & si ipsi permitterent aliquem de popularibus accedere ad ministrandum, vel ad manendum circa Sanctuarium, pro peccato illius popularis puniebantur Leuitę, & hoc est, quod supra dixit Deus ad Aaron, tu, & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitates Sanctuarij, & tu, & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri, id est patiemini si permiseritis aliquem ministrare preter vos, & est sensus huius literę, nullus de filiis Israel accedat ad tabernaculum, quia soli filij Leui debent ministrare in eo, & portare peccata populi.

Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. i. ista lex semper durabit dum generationes vestre durauerint, & refertur hoc ad vtranque legem supra positam, scilicet ad legem de administrationibus Leuitarum, quod in æternum durarent illę, & nulli alij preter Leuitas ministrarent: refertur etiam ad legem de iuribus decimarum, scilicet quod hoc erit ei legitimum sempiternum, id est ista iura prouenient eis semper ex lege. Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti. Id est Leuitę minores non habebunt aliquā possessionem, vel aliquid loco possessionis, nisi decimas, & his contenti erunt, ita vt non peterent aliquid aliud. Ista clausula refertur ad populares, & ad sacerdotes de popularibus est sensus, q̄ Leuitę solas decimas possidebunt, & nihil aliud petent. s̄a popularibus exigentes aliam sortem inter eos, quia sicut sacerdotes sola iura sua recipiebant, & non dabatur eis fors, ita & de Leuitis erat, qui vivebant de iuribus Dei. vel refertur hoc ad sacerdotes. s̄q̄ Leuitę erunt contenti iuribus decimarum, & nihil aliud possidebunt, id est & non petēt aliqua iura in possessionem, de iuribus sacerdotalibus: habebant enim sacerdotes plurima iura, vt supra patet Leuitę verō vnum tantum, scilicet decimas, & ipsi erant valde plures sacerdotibus, vnde poterant petere aliqua de iuribus sacerdotalibus, ideo iubetur, quod sint contenti decimis, & in hoc verum est, quod proportionaliter dabantur plura iura sacerdotibus, q̄nam Leuitis, quia Leuitę erant valde multi, sacerdotes autē pauci, & ipsi habebant multa iura, quę erant valde magna, vt patet ex prædictis. Leuitę autem vnicum. s̄. decimas, & has non integre percipiebant, cum tenerentur dare decimam partem earum summo sacerdoti, vt patet infra in litera, ideo Leuitę erant pauperes, & iubebat Deus alios modos decimarum fieri ad sustentationem eorum, de quibus patet Deut. c. 14. & 16. Itē iubebat, q̄ quando Israelitę facerent sacrificia, & conuiuia vocarent secum Leuitas, qui pauperes erant, vt comederēt cum illis, de sacerdotibus autem nihil dī, quia sufficientia erāt iura eorum ipsis. Quas in vsu eorum, & necessaria separaui. i. ego dedi decimas, separādo eas a cæteris iuribus pro Leuitis, & ista pertinent ad vsus, & necessitates. Ad vsus quidem. i. ad cibos suos, & familiarum suarum: nam decimę percipiebantur de oibus fructibus terrę, & de pecoribus, atq; iumentis, de his autem sumebant Leuitę in cibos suos.

Quomodo de iuribus Leuitarum poterant comedere omnes, tam mundi, quā immundi masculi, & femina, & quod poterant ea vendere, & non erat hoc de sacerdotibus. Quęst. XXI.

SCIENTIUM autē circa hoc, q̄ non est distinguendū de iuribus Leuitarum, quantum ad comedētes, sicut de iuribus sacerdotalibus, nā inter sacerdotalia quędam erant, quę solis masculis sacerdotibus comedere licebat, sicut partes prouenientes de sacrificio pro peccato Leuitic. 6. & panes qui ponebantur in mensa propositionis. i. Regum capit. 21. & Matthe. 12. & simi-

la non fermēta cuius pars quędam cremata fuerat super altare Leuit. cap. 6. Alia iura proueniebant ram masculis quam feminis de genere sacerdotali, & toti familię sacerdotum, sicut partes sacrificij pacifici, scilicet pectusculum, & armus dexter, de quibus dicitur quod comedebant filij & filię Leuit. c. 10. & supra in litera, & istorum de quibus comedebat tota familia, quędam erant quę requirebant munditiam in comedentibus: alia autem nequaquam. prima sunt, quę vocantur sanctificata, de quibus ponebatur pars aliqua super altare, sicut erat de omnibus sacrificijs; & de quibusdam oblationibus. de his intelligitur, quod habetur Leuitic. cap. 22. & supra in litera. s̄qui mundus est in domo tua vescetur ex eis. Alia erant iura sacerdotalia, de quibus non ponebatur pars aliqua super altare ad cremandum. s̄. primitię de frugibus terrę; & oblationes de melle, & fructibus agrorum, & fermentato. de his enim veterat Deus poni quidquam super altare. Leuit. cap. 2. sed cedebant simpliciter in ius sacerdotū; & poterant ea vendere, vel commutare, aut donare, & poterant de eis mundi vel immūdi comedere vt supra declarātū est. In iuribus autem Leuitarum nō erat talis distinctio; quia ipsi solum habebant decimas in partem suam, vt patet hic, & de istis nulla pars ponebatur super altare, sed totum proueniebat ipsis Leuitis. & dicitur infra, quod tam ipsi quam familię suę comederent. de his iuribus etiam non requirebatur aliqua munditia, quia nulla pars decimarum consecrabatur super altare ad hoc, quod comedentes de reliquis partibus deberent esse mundi. Dicitur etiam quod separatę sunt decimę ad necessaria, id est ad omnes necessitates Leuitarum, & familiarum suarum. Ipsi enim non habebant aliqua iura preter decimas; nec colebāt terram, aut habebant aliam ministracionem, ex qua possent acquirere, cum Deus non dedisset Leuitis & sacerdotibus territoria ad colēdum agros, vel vineas, sed sola suburbana ad pascēdum pecora, infra cap. 35. & Iosue 14. Indigebant tamen Leuitę multis alijs ad vitam preter fructus, quos suscipiebāt de decimis; ideo necesse fuit, quod permitterentur vendere de fructibus illis, & commutare, vel facerē alios contractus, vt possent habere reliqua necessaria ad vitam, & hoc expressit hic cum dixit. in vsus & necessaria: de sacerdotibus autem similiter dicendum est, quod necesse sit aliqua iura eorum esse, quę Deus permittēret vendi, & cōmutari, & quibuscunque donari, quia ista iura solum habebant sacerdotes ad vitam, quę proueniebant eis de Sanctuario, & non colebant terram, nec vacabant alijs operibus, vt patet ex supra dictis. sed multa erant eis necessaria preter fructus illos. ergo necesse erat dari aliqua iura, quę possent vendi, & commutari, vt inde perciperentur fructus, vel necessaria, quę non habebant sacerdotes ex iuribus suis: huiusmodi erant primitię, & oblationes quędam, scilicet, medulla olei, & vini, & generaliter omnia, quę proueniebant sacerdotibus, de quibus non ponebatur pars aliqua super altare, de hoc supra patet.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe Leuitis atque denuncia. Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis; primitias earū offerre Domino, id est, decimam partem decimę, vt reputetur vobis in oblatione primitiuorum, tam de areis quam de torcularibus, & vniuersis quorum accipitis

Decima decimę Leuiticū est Aaron

accipitis primitias, offerre Domino, & date Aaron sacerdoti. Omnia quę offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt cūcta. Dicesque ad eos. Si præclara, & meliora quęque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area, & torculari dederitis primitias, & comederis eas in omnibus locis vestris, tam vos, quam familię vestre, quia precium est pro ministerio, quo seruitis in tabernaculo testimonij, & non peccabitis super hoc, egregia vobis; & pingua referuantes ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic agitur in speciali de iuribus summi sacerdotis. Dicit aliquis, quare nō locutus fuit Deus hæc ad Aaron, sicut in omnibus superioribus loquebatur ad eum?

Respondendū est, quod hic agitur de iuribus summi sacerdotis, & Aaron erat summus sacerdos, si autem ipsi locutus fuisset Deus denunciaret ipse iura sua, & tunc non crederetur ei, quia loquebatur pro se, vel si crederetur, scrupulosus esset, quæ si alius loqueretur propter fauorem causę suę, ideo conuenientius fuit, vt loqueretur Deus cum Moysē, & ipse denunciaret Leuitis iura Aaron. Sciendum est, q̄ summus sacerdos habebat duplicia iura, quędam erant ei communia cum aliis sacerdotibus. s̄. omnia quę supra posita sunt, alia erant ei propria. Ista erant de quibus dicitur hic, scilicet, quod perciperet a Leuitis decimā partem decimarum.

Præcipe Leuitis, atque denuncia. Iube eis, q̄ soluant, & denuncia eos esse obligatos ad soluendum iura decimarum sacerdoti magno de decimis suis.

Cum acceperitis a filiis Israel decimas. Loquitur hic Moyses ad Leuitas, qui erant minores: nam sacerdotes nō exhibebant sacerdoti magno aliqua iura decimarum, vel aliarum rerum. Leuitę aut, qui erant quasi extranei, & populares in comparatione sacerdotum, exhibebant iura, non omnibus sacerdotibus, sed soli sacerdoti magno, & limitatur eis tempus hic ad soluendū iura hæc. s̄. quando ipsi perciperent decimas ab Israelitis, in deserto enim nulla iura soluerunt Leuitę sacerdoti magno, quia non percipiebant ipsi quidquam a popularibus, sed postquam steterunt in terra Chanaā cessantes a bellis, & vacantes agriculturę inceperunt Israelitę soluere decimas Leuitis, & Leuitę summo sacerdoti iura præbuerunt, ante enim non fuit aliqua obligatio propter duo. Primo, quia nihil erat de quo Leuitę summis sacerdotibus, & populares Leuitis iura soluere possent. Secundo, quia in deserto nullo indigebāt Israelitę, cum Deus daret eis cibum de celo, vestes vero, & calciamenta fecit miraculose durare, nunquam enim attrita, nec vetustate consumpta sunt Deut. c. 8. & 29.

Aaron nunquam accepit aliqua iura sacerdotalia tempore suo. Quęst. XXI.

EX hoc sequitur, quod Aaron summus sacerdos, nunquam percepit aliqua iura sacerdotalia a Leuitis, de quibus hic dicitur, quia ista nunquam soluta sunt, nisi post ingressum in terram Chanaan: Aaron autem in deserto mortuus est anno quadragesimo, mēse quinto ab exitu de Aeg. Alph. Toft. super Num. Pars I.

gypto, infra 32. capitulo. Eleazarus autem filius eius, qui successit ei in summo sacerdotio, infra 20. ca. fuit primus, qui suscepit iura a Leuitis, quoniā ipse ingressus est in terram Chanaan, & vixit in ea longo tempore, atque post mortem Iosue ipse defunctus est. Iosue 24. cap. & tamen in tempore Iosue cessauit terra a bellis Iosue. cap. 11. & 14. & tunc inceperunt Israelitę vacare agriculturę, & soluere iura sacerdotibus, & Leuitis, & Leuitę summo sacerdoti.

Quas dedi vobis. Id est ego assignaui vobis decimas in iura vestra, vt accipiat eas in æternum, & accipitur hic dare. i. dare in titulū, quoniam Leuitę habebāt decimas in titulum, & vocabantur possessio, & hereditas eorum supra, cum dicitur, filiis Leui dedi oēs decimas Israel in possessionem.

Primitias earum offerre domino. Id est dabit Deo de illis decimis primitias: sunt autem istę primitię decima pars fructuum, quos suscipiebant Leuitę, vnde possunt vocari decimę, vel primitię, decimę quidē quantum ad summam, quia decimam partē fructuū suorum dabant, vocant autē primitię, quantum ad duo. s̄. quia primo dabant ista iura summo sacerdoti, q̄ de eis, quidquā assumerent in cibum, vel ad alios vsus: aut vocantur primitię, quia de partibus melioribus dabantur.

Primitię enim dicuntur de primis, a, um, quod signat antecessionem, vel ordinem, & ista est duplex. s̄. in tempore, vel in nobilitate, ita primitię respectu aliarum partium fructuū habebant istas duas antecessiones. s̄. quia primo dabantur, quam assumeretur quicquam in cibum, & ista est ratio communis quare vocantur primitię iura quędam, quę Israelitę dabant sacerdotibus. s̄. quia de primis fructibus illa dabant, & non licebat eis comedere panem, pultes, aut polentam de segete priusquam soluerent vnum genus harum primitiarum Leui. 23. c. & hoc obseruabant Leuitę, quę cū recepissent decimas a toto Israel priusquam cōuerterent aliquid earum in vsus suos, separabant decimam partem sacerdoti magno. Alio modo dicuntur primitię, vt signant antecessionem nobilitatis. s̄. q̄ illa, quę dabantur in primitiis erant meliora, & electa de ceteris: nam non acceptarentur primitię si darentur de peioribus, & hoc impositum erat sub præcepto Leuitis, vt de melioribus partibus decimarum suarum darent sacerdoti magno istas primitias, vt patet infra. s̄. omnia, quę offertis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt, hic tamen vocant ista iura primitię secundum primam significationem. s̄. quia de primis, quę percipiebant Leuitę solvebant hæc, quamquam verum est, q̄ de melioribus esse deberent. Id est decimam partem decimę. Assignatur hic quantitas istarum primitiarum, quas dabant Leuitę summo sacerdoti. s̄. q̄ esset decima pars decimę suę: nam Leuitę percipiebāt decimam omnium fructuū Israel, & de hac decima rursus dabant decimam sacerdoti magno, & sic percipiebat summus sacerdos centesimam partem omnium fructuum totius Israel, & in hoc erat distissimus, atque familia eius nimis magna, quia de toto regno Israel, quod erat valde magnum, percipiebat annuatim centesimam partem fructuum terrę, & pecorum, & iumentorum, vnde non erat aliqs ita vir potēs in toto Israel, p̄ter regē, sicut sacerdos magnus, & accipiebāt isti sacerdotes filias Regum in vxores, sicut patet de Ioiada sacerdote magno, q̄ accepit filiam Regis Iorā in vxorē. 4. Reg. c. 11. Vt reputetur vobis in oblationem primitiarum. i. ita De⁹ vobis reputabit oblationē istā, sicut si offerrent primitias, dixerat. n. q̄ Leuitę offerrent Deo istas primitias, non q̄dem portātes eas ad Sanctuarium ad offerendū ibi, quia tūc prouenirēt in ius oīum sacerdotū minorū, sicut cetera, q̄ s̄. posita sunt, sed dabāt eas sacerdoti magno, dicebant

K k tamen

ri offerre Deo, quia id quod Leuitæ dabant sacerdoti magno non dabant pp eum, sed pp Deum, & sic nihil differebat an illa cremarentur super altare, vel darentur summo sacerdoti, quantum ad acceptationem; vtrunq; n. equaliter acceptabatur, licet id quod in altari crematur totum cederet in cultum Dei, q̄ aut dabant summo sacerdoti cedebant in solum ius illius, dñi tñ hic, q̄ Deus reputabit Leuitis, velut si offerrent primitiua. s. si darent primitias, quæ cremantur in altari, omnia. n. quæ hoies separant ad dandum Deo vocantur primitiua, sicut supra dicebat. *Ecce dedi tibi custodiam omnium primitiarum earum.* i. eorum, quæ Israelitæ separant ad dandum mihi. Alio modo p̄t intelligi. s. q̄ sicut si Leuitæ haberent agros, & vineas darent de illis decimas, & primitias, & reputarentur eis a Deo in bonum, ita cum nunc darent summo sacerdoti decimam decimæ suæ reputabatur eis, velut si obrulissent primitias. primitiæ. n. & primitiua idem sunt, quamquã primitiua magis denotant antecessorem rēporis. s. q̄ offeruntur de primo nascētib; vel de eis, q̄ primo accipiuntur. *Tam de arcis, quam de torcularibus, & vniuersis quorum accipitis primitias.* Ista decimā. quam offeretis erit de area, & de torcularibus. i. de omnibus, quæ in area colliguntur, & tritulantur. s. de frugibus, & leguminibus, & de omnibus, quæ in torculari exprimuntur. s. de vino, & oleo, & similibus liquoribus, dicit hoc quia existimarent Leuitæ fortassis, q̄ solum debebant dare decimam decimæ, de quibusdam rebus, & nō de omnibus, quæ ipsi suscipiebant ab Israelitis, ideo determinatur eis, q̄ de omnibus, de quibus ipsi percipiunt decimas, dabunt decimam decimæ sacerdoti magno: ad hoc autem subditur ista clausula, de vniuersis quorum accipitis primitias, quia præter fructus aræ, & torcularis accipiebant de aliis decimas. s. de melle, & fructibus arborū, & quibusdam herbis. s. cimino, anetho, & menta, quas pharisæi, & scribæ decimabant, & Christus dixit eas esse decimandas Mat. 23. cap. etiam recipiebant decimam de iumentis, & de pecoribus, & de omnibus aliis, quæ aliquando pertinent ad fructus terræ, & nos vocamus eas decimas prædiales. de omnibus his tenebantur Leuitæ dare decimam decimæ summo sacerdoti.

Sciendum q̄ iste accusatiuus, primitias potest referri ad verbum accipitis, vel ad verbum offeretis. primo modo est sensus, q̄ Leuitæ offerant dño. i. dent decimas summo sacerdoti, de omnibus, de quibus accipiunt primitias, & tunc vocantur ibi primitiæ decimæ, quas recipiunt Leuitæ ab Israelitis. secūdo mō est sensus, q̄ Leuitæ offerrent primitias dño. i. decimā decimæ de oibus, quæ accipiunt ab Israelitis, & vterq; sensus ad idem redit, quia in primo vocant primitiæ oēs decimæ Israelitarum. in secundo dñr primitiæ decima decimæ Leuitarū, & tñ sra nra nō tolerat s̄ on sensum, quia esse incongrua vocum ordinatio ad faciendum illum. *Offeretis Domino.* Ista sra continuat ab illo loco, tam de arcis, q̄ de torculari. s. q̄ offerrent dño Leuitæ decimam decimæ de torculari, & de area, & de oibus quarum recipiunt primitias. i. de quibus Israelitæ dant eis primitias. *Et date Aaron sacerdoti.* s. ista, q̄ offerebant dño erant danda Aaron. i. cuilibet summo sacerdoti, quia hic non loquitur scriptura de Aaron, tanquã de persona, sed tanquã de dignitate, vel ordine, & additur ista determinatio, quia si solum dixisset sra, q̄ offerrent dño, intelligerent Leuitæ ista esse ad cremandum super altare, vel vt cederent in ius Sanctuarii p̄ thesauris dñi, aut saltem, vt diuiderentur inter oēs sacerdotes minores, sicut alia iura de quibus s. dictū est. dñr ergo q̄ dentur soli Aaron. i. sacerdoti magno. Aarō aut nihil vnq̄ recepit de his, quia ista inceperunt solui in terra Chanaan. Aaron aut mortuus est in deserto, vt

s. declaratum est, & pp hoc expressum est hic, q̄ daretur Aaron sacerdoti. q. d. non dabant ei, quia erat Aarō, sed quia erat sacerdos magnus. *Omnia quæ offeritis ex decimis.* Hic ponit quoddam documentū extra Leuitas in soluendo decimam decimæ: nam cum ipsi obligarent ad soluendū istā decimā, poterant eā dare de partibus peioribus, q̄ eis proueniret, & sic defraudare summū sacerdos, iō dñr q̄ dent de optimis partibus, & electis.

An Leuitæ tenebantur dare sacerdoti magno decimas de melioribus, quæ habebant, & quare in nouo testamento non fuit statutus aliquis modus decimandi. sicut in veteri, & quis sit conueniens modus decimandi. Et quando decimas peccat, & tenetur restituere. Quest. XXI I I.

IN hoc considerandū est, q̄ Leuitæ dēbāt dare de partibus optimis, & electis: non q̄ tenebant eligere totaliter ea, q̄ meliora erant, sed q̄ daret de eis quæ videbantur esse bona, vel saltem q̄ non darent de eis, quæ videbantur esse mala: erat aut decima ista in duobus. s. in fructibus terræ, & in pecoribus, & iumentis: de pecoribus aut, & iumentis, non vt q̄ tenebantur eligere Leuitæ ea, quæ meliora erāt, nec rursus debebant dare quæcunque ipsi vellent: nam sic magna fraus sequeretur alteri partium. Si. n. Leuitæ inter oīa pecora, & iumenta, q̄ recipiebant, tenebantur eligere ea, quæ meliora erant, & de oibus optimis dare decimam decimæ, forte non darent solum decimam, sed et quintam partem decimæ, vel quartam, quia q̄q̄ pecora, quæ ipsi darent essent decima pars decimæ s̄m numerum, tñ contingeret, q̄ essent quinta pars s̄m valorem, vel quarta, vt pote, quia quodlibet de illis aialibus valebat tantum, sicut duo de illis, q̄ relinquebant Leuitæ penes se, & in hoc valde grauarentur Leuitæ, ideo nō debuit sic solui. Nec rursus Leuitæ deberēt dare quæcunque pecora ipsi vellent in decimā decimæ, quia tunc si eligerent de pessimis, fraudaretur nimis summus sacerdos, quia soluendo eis decimam partem pecorum, & iumentorum s̄m numerum, non solvebatur decima pars s̄m valorē, nec forte vicesima, aut tricesima, quia vnum de aialibus, q̄ penes se relinquebant Leuitæ valerēt tñ, sicut duo de illis, quæ darent in decimā, & sic fieret fraus legi. iō Deus dedit mediū modū popularibus in soluendo decimas de pecorib; q̄ ponerent pecora in caulis, & permitterentur libere egredi singillarim, & successiue, q̄ aut decimo loco veniret dabatur Deo in decimas Leu. c. 27. & isto mō non fiebat fraus, quia aliqui contingebat magna pecora, aliqui parua decimo loco venire, hunc modū tenere dēbant Leuitæ soluendo decimam decimæ de pecoribus, & iumentis. In fructibus terræ erat alius modus decimandi, quia non accipiebatur aliqua electio, nec poterat fieri ibi aliqua fraus, ita notabilis, sicut in pecoribus, & iumentis, sed consideratur mēsurā in fructibus, de his aut non est datus certus modus soluēdi, quia non videbat eē tanta p̄tentio, nec fraus, & in his sufficiebat, q̄ Leuitæ daret de fructibus, quoscuq; vellent, dum tñ non darent de illis, quos intelligerent eē peiores, nec tñ obligabantur eligere attentē de optimis ad dandum de illis, nec ista verba sonant hoc. Sciendum tñ q̄ cum hic dicatur de optimis, & electis soluēdam esse decimam decimæ: poterat cōsiderari hoc ad duo, scilicet vel vt Leuitæ satisfacerent legi, & non peccarent, vel vt oblatio eorum esset multū accepta. Quantum ad primum sufficiebat, q̄ Leuitæ darent Deo de fructibus æque bonis, vt erant ceteri remanentes eis, vel quos ipsi intelligerent esse æque bonos, dato, quod non esset sic in re, vel saltem, quod darent de eis, qui aliquo modo videbātur esse meliores aliis, et si parum. Si aut dedissent de equaliter bonis, et nihil eligen-

eligendo, satisfaciebant legi, & non peccabant, quia solum ponitur infra peccatum, si Leuitæ referuarent sibi pingua, & egregia, eligendo ea quæ boni, aut nullius valoris erant ad dandum in decimas, cum dñr, & nō peccabitis super hoc egregia vobis, & pingua referuātes. Cum autem dabant de equaliter bonis non referuabant sibi pingua, & egregia, ergo non peccabant. Si aut respicerent Leuitæ ad hoc, q̄ oblatio eorū multū acceptaretur, nō solum deberent dare de equaliter bonis, sed deberent eligere optima, & egregia, quia ad hoc q̄ aliquid nobis regratiatur oportet, vt supererogem; ad ea, in quibus obligati sumus. Si. n. dederimus solum ea ad quæ tenemur, recte facimus, sed nemo nobis tenebitur regratiari. Isto mō locutus est Chr̄s Matt. 5. c. suadens q̄ diligeremus inimicos nostros dicens. si. n. diligitis eos qui vos diligunt, q̄ mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciunt, & si saluaueritis fratres vestros tñ, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? estote ergo vos perfecti, sicut pater vester celestis perfectus est. q. d. facere ista supra dicta nō est opus alicuius perfectionis, q̄q̄ sit opus iustitiæ, ideo faciatis aliquid opus perfectionis, sicut pater vester perfectus est, hoc autem erat si Leuitæ eligerent optima in fructibus suis ad offerendum summo sacerdoti, quia tñ nimis reputaret eis ad meritum, vt patet. j. s. si præclara quæq; & meliora obtuleritis ex decimis reputabit vobis, quasi de area, & torculari dederitis primitias. Non est ergo intelligenda ista clausula prima sub p̄cepto, sed ad meritum, vel si velimus eam intelligere sub p̄cepto, non manebunt verba in toto rigore suo, sed erit sensus, q̄ dabunt optima, & electa. i. dabunt de eis, quæ sunt equaliter bona, vel aliquat̄ meliora, & non eligent ea, quæ peiora sunt ad soluendū, de decimis autem quantum ad populares idem dicendum est. de pecoribus. n. & iumentis erat datus certus modus decimandi. Leuit. 27. c. vt s. declaratum est, de fructibus autem terræ debebant dare id quod intelligebant esse equaliter bonum, vel aequaliter melius. Si aut eligerent id quod peius erat, vel quod non erat ita bonum, vt consequerentur inde aliquod lucrū, peccabant, & dato, q̄ aliquis eligens de fructibus, vt daret pessimā partem, contingeret q̄ daret optimā, vel meliorem, peccabat, quia malum facere intendebat, non tñ tenebatur ad aliquam restitutionem, quia nihil abstulit, & contrario autem si aliquis intendens dare de æque bonis, vel melioribus, per errorem daret de peioribus, non peccabat, sed merebatur.

Nunc autem de modo decimandi s̄m statum noui testamenti dicendum est, quia decimæ nre successerunt decimis quas percipiebāt Leuitæ in veteri testō. Et sciendum, q̄ non est aliquis modus assignatus decimandi in nouo testō, siue de pecoribus, siue de fructibus. Christus. n. nihil de iure personarum egit in lege euangelica, sed de directionibus actuum nrorum, lex autem vetus egit de iuribus personarum, & officiis earum, & de foralibus legibus, tam ad actiones criminales, q̄ ciuiles. Rō dñe est, quia lex noua est vniuersalis toto orbi, ideo nihil debuit tangere de particularibus pertinentibus ad personas, sed solum de directione actuum, qui sunt communes oibus gētibus, & nationibus, & de hoc latius, quam in veteri testō dictū est, de dña autem harum legum in lib. nrō, de 5. legib; satis diximus, & h̄ aliquid Deute. 24. c. non solum aut in nouo, sed et in iuribus ecclesiasticis non h̄ ita determinate modus decimandi, sicut in veteri testō.

Quantum ergo ad decimas prouenientes de pecoribus, & iumentis dicendum est, q̄ consuetudini standum est. Quantum ad modum decimandi de maioribus, vel mediocribus, licet in quibusdam terris p̄ aqua-

Alph. Tost. super Num. Pars I.

ritiā hoīum introducte sint quedam consuetudines, q̄ potius sunt corruptelæ, & abusiones, in quibus nimis defraudatur ecclesia, circa quas attendat vir sapiēs, qm̄ non possunt oīa lege, aut sermone comprehendī, & si videatur talis consuetudo per quam defraudetur ecclesia, et si illa nimis antiqua sit, non est tenenda, sed obligabimur alio modo decimas soluere. Et si quis sit qui non possit perfecte diiudicare an sit irrationalis consuetudo, dicit sibi tamen conscientia illam esse irrationalem, tenetur alio modo soluere.

Circa solutionem autem decimarum de fructibus terræ est regula, q̄ aliquis soluat de fructibus mediocribus, quos non intelligit esse deteriores aliis, quos ipse recipit: nam in hoc continget defraudari ecclesia, & teneri ad restitutionem soluentem, vt si quis soluat decimam partem de fructibus vinearum, & sint tales fructus, qui non estimantur equaliter cum aliis, quos soluens sibi retinet, non dat decimam, quia quamquã det decimam s̄m numerum, & s̄m equalitatem valoris, vt pote si dederit aliquis decimas vini de illa vinea, quam sciebat gignere vinum malum, vel non maturum, tenebitur ad restitutionem proportionaliter secundum valorem decimæ, si solueret de aliis vineis, ideo ad tollendam fraudem melius esset de qualibet vinea decimam suam soluere, vt de deteriori, & meliori proportionaliter veniat in decimam. Siquis autem studeat, vt eligat sibi meliorem partem fructū, data decima de peioribus, peccat, & si manifeste non sit illa decima pars fructuum decima in valore omnium fructuum, non censetur soluisse decimā huiusmodi soluens, nec est securus, nisi restituerit tantum, quantum minoris precii erat decima pars fructuum data ad decimam partem valoris omnium fructuum, & per hunc modum fiunt multæ fraudes. Idem si qs soluens decimam de frumento admisuerit aliquid de ordeo, vel aliis frugibus, vt minus det de frumento, peccat, & tenetur ad restitutionem, sic autem de ceteris. Ad tollenda autem hæc dixit Deus Leuitis, q̄ soluerent decimam decimæ de optimis, & electis, tamen non obligantur, nisi eo modo quo dictum est.

Omnia quæ offeritis ex decimis. Dicebantur Leuitæ offerre ex decimis, & de fructibus decimarum suarum, tenebantur separare decimam partem, & illam ex decimis solvebant summo sacerdoti.

Et in donaria domini separabitis. Idem est offerre ex decimis, vel separare in donaria: nam offerre dicit ipsam solutionem actualem, quæ est de fructibus decimarū, separare in donaria est, antequam fiat solutio segregare aliquam partem, quæ soluatur, & vtrunq; erat de optimis, dñr autem ista separatio in donaria dñi. i. separatio facta ad dandum Deo dona: reputabatur enim Leuitis ista solutio, tanquam si donarent.

Optima, & electa erunt. Idem erunt de melioribus, & magis electis partibus fructuum, quod verum est, ad hoc, q̄ ista solutio multum acceptaretur a Deo, & reputaretur Leuitis ad bonum. Ad hoc tamen, q̄ Leuitæ satisfacerent legi, & non peccarent, non requirebatur, quod darent de optimis, & electis, sed darent de mediocribus, & aequalibus secundum valorem. tunc autem est exponenda litera ista negatiuè. s. q̄ dabunt de electis, & optimis. i. non dabunt de peioribus, vel de his quos elegerunt de ceteris fructibus, tanquam peiores.

Diceſque ad eos, si præclara quoque, & meliora obtuleritis ex decimis. Hic ponitur acceptatio solutionis Leuitarum si darent de optimis fructibus suis, & idem est dare de præclaris, & melioribus, & de electis, & optimis, vtrobique enim datur, plus quam decima, ideo imputandum est homini ad supererogationē, velut si quis daret decimā partē fructū suorū, deinde adde-

K k 2 ret

ret aliquid, illud sibi reputaretur in gratiam, ita si quis soluat decimam de omnibus fructibus, soluit plusquam decimam, quia secundum valorem ista decima pars fructuum est maioris valoris, quam decima pars omnium fructuum simul appreciatorum.

Reputabitur vobis quasi de area, & torculari deberitis primitias. Id est sicut si solueretis iura Dei de area, & torculari habendo agros, & vineas, reputaretur vobis ad bonum, ita soluendo decimam partem fructuum decimarum vestrarum de electis, & melioribus, reputabitur vobis ad bonum, sed adhuc magis potest ista litera referri ad illa, quae dabantur sponte a popularibus, quia non erat aliquid magnum, quod Leuitis soluentibus decimam de optimis, & electis fructibus suis, reputaretur, sicut reputabatur popularibus, quando solvebant decimas, vel primitias suas de area, & torculari, sed accipiuntur primitiae large pro omnibus iuribus sacerdotalibus, & hic maxime dicitur pro oblationibus spontaneis de area, & torculari factis, scilicet sicut reputaretur alicui ad magnum bonum, si sponte offerret Deo de area, & torculari, quod est facere primitias, vel separationes, ita reputaretur Leuitis soluentibus decimam decimae de melioribus fructibus suis, quam sit ista solutio ex necessitate, & tunc stat rationabiliter dictum: nam erat dubium an estimaretur solutio ista Leuitarum in decimis; sicut oblatio spontanea, quia oblatio illa gratis fit, decimae autem istae ex necessitate solvebantur. & dicitur, quod reputabitur, sicut oblatio spontanea, quia licet fiat ex necessitate, quia est ibi aliquid non ex necessitate, illud reputatur spontaneum: nam soluentis de melioribus fructibus, decimas soluit, ad quod tenetur, supererogatur: nam vique ad decimam partem valoris est solutio, quod autem superabundat, quia fructus sunt de optimis, est supererogatio, & hoc reputatur spontaneum.

Et comeditis eas in omnibus locis vestris. Hic datur documentum qualiter liceat uti Leuitis fructibus decimarum suarum, & dicitur, quod possunt comedere fructus illos vbiunque voluerint, & comedent omnes familiae suae de illis: dicuntur ista, quia cum fructus decimarum essent fructus dati Leuitis de iuribus Dei, crederent, quod non liceret eis vbiunque, & qualitercunque comedere de eis, sicut erat de iuribus sacerdotum: nam quaedam proueniebant illis, quae comedi non licebat, nisi in loco Sancto. sic patet de partibus sacrificij pro peccato, & de simila proueniente sacerdotibus, quae non erat fermentata: nam in loco mundissimo, scilicet in Sanctuario, comedebatur Leui. c. 6. & 10. Item partes sacrificij pacifici, scilicet patisculum, & armus dexter, quae sacerdotibus proueniebant, in loco Sancto solum comedebantur, scilicet in atrio tabernaculi Leui. c. 10. ita existimarent Leuitae, quod fructus decimarum prouenientes eis, solum deberent comedi in Sanctuario, & responderetur, quod possunt comedere de eis in omnibus locis suis, scilicet vbiunque habitauerint in ciuitatibus sibi datus ab Israelitis, vel in loco Sanctuarij: aliquando enim erant Leuitae ministrantes in loco Sanctuarij, & tunc recipiebant portionem de Sanctuario, & poterant comedere in eo: aliquando erant in ciuitatibus suis, quia per diuersa tempora veniebant ad seruiendum in Sanctuario, & quandoque vellet aliquis de Leuitis venire de vrbe sua ad ministrandum, semper in loco Sanctuarij, praeter iura decimarum, quae habebat in vrbe sua, dabatur ei portio cum alijs Leuitis, qui tunc ministrabant, vt patet Deut. 18. cap. Alijs autem temporibus Leuitae erant in vrribus suis, & ibi comedebant de fructibus decimarum suarum.

Quare Leuitis licuit comedere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sanctuarium, aut vendere illos: sacerdotibus autem non. Et quod non licuit omnia iura sacerdotum esse consecrata. Quasi. XXV.

QVAERIT aliquis quare licuit Leuitis comedere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sanctuarium, sacerdotibus autem non licuit in omnibus, sed quaedam poterant comedere extra Sanctuarium: alios vero nequaquam? Respondendum est, quod Deus instituit quaedam esse iura, quae solum liceret comedi in Sanctuario, vt demonstraretur sanctificatio eorum, & differentia ab alijs cibis, vt crederentur maioris reuerentiae esse ea, quae semel applicabantur ad Deum, quam ea, quae nunquam applicata fuissent: non decuit tamen de omnibus iuribus sacerdotum, & Leuitarum institui, quod comederentur in Sanctuario: & in hoc considerandum, quod Leuitae minores vnicum ius habebant, scilicet decimam, vt patet supra. nihil aliud possidebant Leuitae decimarum oblatione contenti, quas in vsu eorum, & necessaria separauit, sacerdotes autem habebant multa iura, scilicet primitias, & iura sacrificiorum, & vota, & spontaneas oblationes, & redemptiones primogenitorum, & alia de quibus supra. Item considerandum est, quod non decuit institui aliquid ius solum comedi in Sanctuario, nisi esset tale, quod perciperet ministris, quando erant in loco Sanctuarij, quod patet, quia si Leuitae, vel sacerdotes reciperent aliqua iura in vrribus suis, quae non possent comedere, nisi in loco Sanctuarij, oporteret, vt venirent de ciuitatibus suis ad locum Sanctuarij pro illis iuribus, vt vincerentur eis, sed ista inconueniens ordinatio erat, quia tunc sequeretur, quod haberent Leuitae in vrribus suis, & sacerdotes quid comedere, & tamen non liceret eis comedere, nisi venirent in locum Sanctuarij, & hoc non ad ministrandum, aut ad aliquam necessitatem, sed solum, vt liceret eis comedere de fructibus iurium suorum. Item considerandum, quod Leuitae, & sacerdotes non erant omnes, & semper in loco Sanctuarij, sed per vices seruiabant: erant enim datae 48. vrbes sacerdotibus, & Leuitis, in quibus manerent infra 35. c. & in vna earum, vt in plurimum erat Sanctuarium: omnia autem tempora erant aliqui de sacerdotibus in Sanctuario ministrantes, & quidam de Leuitis subseruientes ad quasdam alias ministraciones: seruiabant autem isti tpe determinato, & postea redibant in vrbes suas, venientibus alijs ad ministrandum, & sic variabant per tempora, sacerdotes ministrantes: tpe autem quo non ministrabant in vrribus suis erant, sic patet de Zacharia pater B. loae. qui habitabat in quadam vrbe montana Iudaeae, & venit in Ierusalem tpe ministerij sui, & postquam ministravit reuersus est in domum suam, vt patet Luc. c. 1. de Leuiticis idem modus erat, quia aliqui erant in vrribus suis, alij autem in loco Sanctuarij ministrabant, & mutabant per vices: vt colligitur Deut. 18. c. His visis patet ratio ad quoniam non decuit Leuitarum iura fieri sanctificata, ita quod solum liceret eis comedere de illis in Sanctuario: nam habebant Leuitae vnicum ius. scilicet decimas, & si illud sanctificatum esse, nunquam liceret Leuitis comedere, nisi in Sanctuario, quia nulla habebat praeter decimas, aliquid tamen Leuitae erant in ciuitatibus suis, ergo non habent, tunc quod comedere, & si forte vellet comedere de alijs iuribus nulla habebant praeter decimas, non debuit ergo statui, quod ius Leuitarum esset sanctificatum. De iuribus sacerdotum aliter dicitur est. scilicet quod decuit aliqua iura eorum esse consecrata, ita quod non liceret comedi de eis, nisi in Sanctuario, nec sequitur aliqua de inconuenientibus, quae sequuntur ad iura Leuitarum, si sunt consecrata, & hoc quia ista iura sacerdotum, quae non licebat comedi, nisi in Sanctuario, erant illa,

de

de quibus ponebantur partes super altare, scilicet in sacrificijs, & in libamentis eorum. partes enim sacrificij pro peccato, & hostiae pacificae, & libamentorum suorum solum comedebantur intra Sanctuarium Leui. c. 6. & 10. & supra in litera colligitur, omnia autem alia iura sacerdotum poterant comedi extra Sanctuarium. oblationes, & vota, & primitiae de frugibus, & generaliter omnia de quibus non cremabatur pars in altari, vt supra declaratum est. ista autem iura consecrata non proueniebant, nisi sacerdotibus actualiter ministrantibus, nam sacerdos, qui faciebat holocaustum habebat pellem eius Leui. c. 6. sacerdos autem faciens hostiam pacificam accipiebat de ea patisculum, & armum dextrum Leui. c. 7. sacerdos vero faciens sacrificium pro peccato, vel pro delicto accipiebat omnia iura illius Leui. c. 6. Sic erat in libamentis. in simila non commixta, vel in panibus coctis in clibano, vel craticula, aut sartagine. nam sacerdos, qui offerebat ista recipiens de manibus offerentis, & ponens super altare partem illius, habebat reliqua in ius suum Leui. c. 6. & sic sacerdotes, qui erant in vrribus suis, quando non ministrabant, nihil percipiebant de iuribus consecratis, quae autem obligarentur sacerdotes ministrantes comedere iura ista in Sanctuario, nullum inconueniens erat, quia non sequitur ex hoc, quod deficeret eis cibus, cum de illis sanctificatis comedere possent, etiam non sequitur, quod irent de ciuitatibus suis ad locum Sanctuarij solum, vt possent comedere de his iuribus, quae tempore quo ipsi sacerdotes comedebant haec iura, necessario erant ministrantes, & in eo loco in quo ministrabant comedebant, & ibidem iura ista acquirebant, & tunc sacerdotes cum venirent tempus ministracionis suae ducebant interdum vxores, filios, & familiam suam in locum Sanctuarij, & de illis iuribus consecratis, quae acquirebant dabant filiis suis, & toti familiae, facientes eos venire in Sanctuarium ad comedendum de illis, si essent talia iura, de quibus comedere possent tam masculi, quam feminae, quod dicitur, quia de partibus sacrificiorum pro peccato non poterant comedere, nisi soli masculi de genere sacerdotali Leui. c. 6. de partibus vero hostiae pacificae tam masculi, quam feminae Leui. c. 10. & sic non erat inconueniens esse aliqua iura consecrata in sacerdotibus, sed erat inconueniens esse aliquid consecratum in Leuiticis, quia cum illud vnicum esset consecratum vno omnia consecrata essent, & sic nunquam liceret eis comedere, nisi in Sanctuario, & in vrribus suis nihil haberent: sacerdotibus autem non accidebat sic, quia quamquam essent quaedam iura eorum consecrata, alia tamen non erant consecrata, sicut primitiae, & redemptiones primogenitorum, & vota, & similia, de quibus supra dictum est, & de his licebat sacerdotibus comedere extra Sanctuarium in vrribus suis, vel vbiunque essent, & sic non deficeret eis cibus, siue essent in Sanctuario, siue non. Dicendum etiam est, quod non decuit omnia iura sacerdotum esse consecrata, quia tunc non possent sacerdotes comedere, nisi in Sanctuario: tamen ipsi non obligabantur semper esse in Sanctuario, sed per vices ministracionum suarum erant aliquando in Sanctuario, & aliquando in vrribus suis, ergo nihil haberent in cibis, cum essent in vrribus, sed cogere venire in Sanctuarium sine aliqua necessitate ministracionis, solum, vt liceret eis comedere de iuribus suis. Item adhuc erat aliud inconueniens, quia dato, quod sacerdotes venirent in locum Sanctuarij non caperent omnes ibi, vt simul in Sanctuario comedere, debuerunt ergo esse aliqua iura sacerdotalia consecrata, & aliqua non consecrata. de Leuiticis autem nullum. *Tam vos, quam familia vestra. Ista est alia determinatio, scilicet quod non solum*

Alph. Toft. super Num. Pars I.

comederent vbiunque vellet, sed etiam quicunque poterant comedere de illis. dicitur hoc ad differentiam quorundam iurium sacerdotium, in quibus reperiebatur contradictio personarum specialis, sicut partes sacrificij pro peccato non poterant comedi ab aliquo, nisi a masculis de genere sacerdotali Leui. c. 6. & supra in litera. decimae autem, quae dabantur Leuitis non solum masculis, sed etiam feminis conueniebant, quia dicitur, quod Leuitae, & tota familia sua de his licite comedebant, in familia tam masculi, & feminae sunt. Item tollitur per hoc aliud dubium, quia, quaedam erant iura sacerdotalia, quae non licebant comedi, nisi a mundis. omnia, quae erant consecrata, & si aliquis immundus comederet de illis, peccabat. Leui. ca. 22. ita crederet aliquis esse in iuribus Leuitarum, & dicit, quod tota familia comedere poterat de iuribus Leuitarum. ergo non requirebatur munditia, alioquin interdum non possent comedere tota familia de iuribus Leuitarum. Ratio differentiae est, quia quaedam erant de iuribus sacerdotibus, quae ponebantur super altare, & illa consecrabantur, ad quae requirebatur magna munditia in comedentibus, & in loco vbi comederentur: alia autem erant, quae non ponebantur in altari, nec requirebant munditiam comedentium. sicut primitiae de fructibus terrae, & oblationes spontaneae, & generaliter omnia quorum non ponebatur pars super altare, quia ista consecratio causata in iuribus illis, propter quam requirebatur munditia in comedentibus, solum erat causata eo, quod ponebantur partes quaedam coram Domino in altari de his rebus: de decimis tamen, quae proueniebant Leuitis nullae partes ponebantur super altare, nec saltem offerebantur in Sanctuarium. ergo non requirebant munditiam in comedentibus, & non solum hoc quantum ad familiam Leuitarum, sed etiam poterant Leuitae dare de fructibus istis cuiunque laico, siue mundo, siue immundo: nam poterant vendere. ergo poterant donare, vel qualitercunque dare, vt supra probatum est, cum litera dicat, quod Leuitae erunt contenti oblatione decimarum, quas Deus separauit in vsu eorum, & necessaria: separare autem in necessaria est, quod possint vendere, & commutare illos fructus ad habendum omnia alia quibus indigent.

An licuit aliqua iura esse sacerdotalia, vel Leuitica, quae solis masculis licita essent ad cibum, & etiam solis mundis. Quasi. XXVI.

QVAERIT aliquis an decuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quae solis masculis licita essent ad cibum? Et responderetur, quod decuit. hoc enim est ad maiorem honorem eorum, quae applicantur Deo: nam cibi communes licent tam masculis, quam feminis. Quod autem aliquis cibus sit solis masculis licitus, notat maiorem excellentiam in ipso, quod factis fuit conueniens in quibusdam cibis de iuribus sacerdotibus, vel Leuiticis, & hoc propter duo. Primo quia masculus dicitur sexum perfectiorem, femina autem dicitur virum imperfectum, vel occasionatum secundum Aristotem. quod ergo solis masculis detur aliquis cibus, magnam eius notat perfectionem. Secundo est hoc, quia iura ista proueniebant propter ministracionem, quae fiebat in Sanctuario, soli autem masculi erant, qui ministrabant. quod ergo eis tantum quaedam iura darentur excellentiam signabat in ipsis iuribus, ideo decens fuit, vt in quibusdam signaretur excellentia eorum, quae applicantur ad Deum, ad ea quae sunt prophana.

K k 3 An

An licitum fuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quae soli mundi possent comedere. Quae. XXVII.

QVAERETUR adhuc an decuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quae solis mundis licerent in cibum. Et responderetur, quod sic, quia munditia est perfectio rei, & res dum immunda est, et si alias perfectiones habeat non fulget, nihil enim magis facit fulgere rei perfectionem, quam munditia, sed Deus volebat, ut ea quae applicabatur ad ipsum viderentur habere excellentiam super omnia alia, quae non erant applicata, ideo decuit poni munditiam in omnibus illis, apparet autem munditia ista maxime si res ipsa non liceat, nisi mundis, nam magna excellentia eius notatur, quod etiam illi qui sumere debent eam mundi sint, quia hoc non solum pertinet ad munditiam, sed etiam ad excellentem gradum munditiae, rem enim esse in se mundam dicit munditiam solum, exigere autem quod res illa, in qua sumitur, sit etiam munda, dicit alio modo gradum puritatis, & ob hoc in omnibus, quae applicabantur ad Deum, & postea transibant in cibum, Deus iubeat obleruari munditiam in comedentibus. Accipitur autem hic applicatio ad Deum strictè, pro illis, quae offerbantur Deo, & pars ipsorum cremabatur super altare, sic erant sola sacrificia, & libamenta. Alia autem offerbantur Deo, quorum partes non cremabantur in altari, sed totaliter proueniebant sacerdotibus, & ista non dicebantur applicata Deo specialiter, ideo in his non requirebatur munditia in comedentibus, sed in prioribus, quae proueniebant de sacrificiis requirebatur munditia, & ista est conditio per quam Deus magis significabat perfectionem rerum applicatarum ad ipsum: nam cum dicitur in quibusdam aliis, quod soli masculi comederent de sanctificatione, minor perfectio significaretur ibi, nisi adiungeretur, quod illi etiam essent mundi, & comederent in loco mundo, sicut patet Leuitico. cap. 6. iuncto 26 si tamen esset aliquod ius sacerdotale, de quo licebat comedere omnibus masculis, tam mundis, quam immundis, & in quocumque loco, siue mundo, siue immundo, minor perfectio esset, quam quod liceret comedere, tam masculis, quam feminis, dum tamen omnes essent mundi, & comederent in loco mundo: conueniens ergo fuit aliqua esse iura sacerdotalia, vel Leuitica de quibus soli mundi comederent.

An in iuribus Leuiticis fuit conueniens, quod soli masculi comederent. Quae. XXVIII.

QVAERETUR amplius an decuit aliqua iura esse Leuitica, de quibus soli masculi comederent, & an conueniens fuit hoc in iuribus sacerdotibus. Ad primam particulam responderetur praesuppositis omnibus, quae in prima questione, quod non fuit conueniens in iuribus Leuiticis, quod soli masculi comederent de aliquo eorum: nam Leuiticum unicum ius habet, scilicet decimas: si ergo aliquid esset, quod soli masculis liceret in iuribus Leuiticis, nihil manebat, quod liceret foeminis, & sic non haberent Leuitae, unde sustentarent familiam suam, qui nulla iura praeter decimas habebant, sed debebant iura eorum pertinere, tam masculis, quam foeminis.

Ad secundam particulam responderetur, quod in sacerdotibus iuribus decuit aliquod esse, de quo soli masculis comedere liceret, ad signandam magnam excellentiam in sanctificatione, ut supra dictum est, nec sequuntur inconuenientia, quae in iuribus Leuiticis, quia sacerdotes multam iura habebant, & quamquam vnum eorum soli masculis esset conueniens, alia esse poterant

conuenientia foeminis, & masculis, & sic est, quia solum reperitur de triplici iure, quod soli masculis licebat. scilicet partes sacrificii pro peccato, & pro delicto, quas soli masculi de genere sacerdotali in loco Sanctuarii comederant Leuitico. c. 6. Secundum ius erat de simila oblata sine fermento, cuius pars quaedam cremabatur super altare, & reliquum cedebat sacerdotibus: nam illa comedebatur postea sine fermento a solis sacerdotibus, Leuitico. c. 6. Tertium ius erat in panibus propositionis, quos ponebant sacerdotes coram domino intra tabernaculum super mensam auream, & mutabant eos per singula sabbata, ponentes alios recentes. Leuitico. 24. cap. & hos tamen soli sacerdotes comederant. 1. Reg. 21. & Matt. 12. c. quamquam in casu necessitatis poterant dari laicis in cibum, sicut fecit sacerdos magnus Achimelech, cum dedit de illis David, & pueris suis, qui erant laici. In non de genere sacerdotali, ut patet praeter alleg. c. omnia autem alia iura sacerdotalia licebant, tam masculis, quam foeminis, quamquam erat differentia, quia quaedam soli mundis erant licita, alia vero, tam mundis, quam immundis. Sed dicendum est, quod non fuit conueniens in omnibus iuribus sacerdotibus, quod soli masculis liceret, quia tunc sequerentur eadem inconuenientia, quae in iuribus Leuiticis. scilicet non haberent sacerdotes unde alerent familiam suam, tamen ipsi non vacabant agriculture, nec habebant aliam negociationem, nisi possent alere familiam suam, ergo non esset conuenienter ordinatum de omnibus iuribus sacerdotibus, quod soli masculis conuenirent. Item dicendum non esse conueniens, quod plurima & maxima iura sacerdotalia soli masculis liceret, tunc enim sequeretur duplex inconueniens. Primum quod non haberent sacerdotes, nisi sufficienter alerent familiam, quia tanta est multitudo feminarum, sicut virorum, datis autem paucis iuribus omnibus masculis, & foeminis, et foeminae non possent inde sufficienter sustentari, & hoc erat inconueniens, quia nihil aliud habebant sacerdotes, nisi prouiderent familiam suam, nisi iura illa. Secundo erat inconueniens, quia dato, quod possent foeminae familiae sacerdotales sustentari de iuribus, quae erant communia masculis, & foeminis, tamen quia omnia ista proueniebant in domos sacerdotum praeter partes sacrificiorum, quae comederantur in Sanctuario, venirent in potestatem feminarum, cum ipsae sint custodes eorum, quae in domo sunt, & daret hoc modis occasio frequenter peccandi, comedendo de iuribus, quae ad solos viros pertinebant. id pauca debeuerunt esse talia iura. Sed dicit aliquis ex hoc sequi nulla iura talia esse debuisse, quibus cumque, n. talibus datis sequitur inconueniens. scilicet foeminae sacerdotum possent comedere de illis, & peccarent.

Responderetur non stare, quia ista iura, quae soli masculis conueniunt, sunt de partibus sacrificiorum, vel de aliquibus, quae in Sanctuario accipiuntur, quorum partes ponuntur super altare. scilicet in partibus sacrificii pro peccato, & partibus similiae, & in panibus propositionis. Ista autem acquirantur in Sanctuario, & non dicebantur in domos sacerdotum, sed ibi immediate comederant, & sic non poterant foeminae accipere de his, quae foeminae non erant in Sanctuario eum ministrabant viri, sed si esset aliquid, quod liceret sumi in cibum a masculis, & foeminis, mittebant viri pro tota familia sua, & comedebant in atrio tabernaculi. sic patet de pectusculo, & armo, dextro prouenientibus de sacrificio pacifico, nam licebat comedere masculis, & foeminis de illis, & tamen in loco Sanctuarii comedebatur, utrunque patet Leuitico. c. 10.

Etiam non stat inconueniens, quia ista iura, quae soli viris comedere licebat, non custodiebantur usque ad aliquot dies, sed immediate comedebantur, id foeminae non haberent facultatem ad accedendum, ut comederent

de illis, secus autem si custodienda forent, quonia ad foeminas pertineret custodia, & haberent occasionem comedendi. Quod autem immediate ista comederetur patet, quia proueniebant ex sacrificiis, quae non poterant referri ad alios dies, ut colligitur Leuitico. c. 6. & 7. praeterquam in quodam genere hostiae pacificae, quae poterat conseruari ad diem secundum, sed ad tertium nunquam Leuitico. c. 7. & 19.

In iuribus Leuiticis non decuit esse aliqua, quae conuenirent soli mundis, bene tamen in sacerdotibus. Quae. XXXI.

QVAERETUR amplius, an fuit conueniens aliqua iura. Leuitica, vel sacerdotalia licere soli mundis? Ad primam partem responderetur, quod in iuribus Leuiticis non decuit, quia illud unicum erat. scilicet decimae, & vno dato, quod soli mundis liceret, omnia ad solos mundos pertinerent, & tunc sequebatur inconueniens. scilicet interdum Leuitae non possent se alere, vel familiam suam. quia cum multoties contingat aliquos esse immundos, potissime propter multos modos immunditiae, qui sunt valde communes, de quibus Leuitico. c. 11. 12. & 15. multi de Leuitis, & familiae suae non haberent, unde alerentur, quia nullam occupationem, vel modum acquirendi habebant, sed hoc erat inconueniens. ergo non fuit rationabile statui de iuribus Leuiticis, quod soli mundis liceret.

Ad secundam partem responderetur, quod decuit in iuribus sacerdotibus esse aliqua, quae soli mundis liceret. id est ad significandum excellentiam, ut supra declaratum, & in omnibus, tam Leuiticis, quam sacerdotibus hoc fuisse constitutum, nisi inde sequeretur inconueniens. In Leuiticis autem declaratum est inconueniens. In sacerdotibus non sequitur aliquod, quia multa sunt iura sacerdotalia, & quamquam quaedam liceant soli mundis, alia multa sunt, de quibus sustententur immundi, nam solum requirunt munditia illa iura sacerdotalia, quae ponuntur in Sanctuario, & pars eorum crematur super altare, vel quae in Sanctuario diu manent. de primo patet, ut de sacrificiis pro peccato, & hostia pacifica, quorum partes proueniunt sacerdotibus, sed soli mundi comedunt de illis intra Sanctuarium. Idem est de partibus similiae oblatae prouenientibus sacerdotibus, quae comeduntur in Sanctuario, & a mundis Leuitico. c. 6. Alia sunt quorum partes non cremantur in altari, & tamen ipsae diu manent oblatae coram domino. scilicet panes propositionis, & haec a soli mundis comedebantur, & ista erat maior necessitas in eis, quam quod darentur soli sacerdotibus, nam panes isti ad solos sacerdotes pertinebant. Matt. 12. & in necessitate famis sacerdos Achimelech dedit eos David, & pueris suis, & tamen quae fuit ab eis, an essent mundi. quod dicitur quod non dedisset eis etiam in necessitate positus, nisi essent mundi. omnia autem alia iura sacerdotalia, quae erant maxima, licebant tam mundis, quam immundis. scilicet vota, & primitiae de frugibus terrae, & oblationes spontaneae, & generaliter omnia quorum partes non ponebantur super altare. Item dicendum, quod non decuit plurima, & maxima iura esse communia mundis, & immundis, nam interdum contingeret magnam partem, aut fere totam familiam sacerdotalem esse immundam, & non haberent unde sustentarentur: potissime, quia immunditiae erant multum coes, ut si aliquis vir pollueretur somno nocturno esset immundus, & non possent comedere de sanctificatione usque ad sequentem solis occasum. Item si aliquis cognosceret uxorem suam, vel quamcumque aliam, sequebatur hoc inconueniens. scilicet esset immundus, tamen ipse, quam foemina, sed hoc communissimum

erat, etiam foeminae habebant quaedam alias immunditias multum coes. scilicet quod si aliqua pareret masculum esset immunda 40. diebus, non potens tangere sanctificata, & si foeminam peperisset erat immunda 80. diebus.

Item toto tempore quo pateretur mulier menstrua erat immunda, sed menstrua sunt quolibet mense: & si flueret sanguis extra tempus menstruum, et erat immunditia, multae quoque aliae communes immunditiae, de his Leuitico. 12. & 15. c. ex quibus sequebatur, quod toto tempore esset maior pars familiae sacerdotalis immunda, vel interdum tota. Si autem iura, quae erant communia mundis, & immundis essent pauca, aliqui non haberent sacerdotes, unde sustentarentur, nec familiae suae, ideo debeuerunt pauca iura esse, quae soli mundis licerent.

Quae iura inter sacerdotalia debeuerunt esse plura, an quae soli mundis, aut quae soli masculis conueniebant. Quae. XXXII.

QVAERETUR aliquis cum aliqua de iuribus sacerdotibus soli mundis liceret, & alia quae soli masculis, quae istorum potuerunt, & debeuerunt esse plura?

Responderetur, quod plura esse debeuerunt, quae soli mundis licebant, quia licere soli mundis, vel soli masculis ponuntur ad perfectionem sacrarum rerum signanda, & in omnibus rebus qualitercumque Deo applicitis, ista fieri debeuerunt, nisi aliqua inconuenientia inde sequeretur. Illa ergo plura esse debeuerunt ad quorum positionem pauciora inconuenientia sequuntur. illa autem quibus positus sequuntur multa inconuenientia, debeuerunt esse pauca, sed plura inconuenientia sequeretur, si essent multa iura, quae soli masculis liceret, quam si essent multa iura, quae liceret soli mundis. ergo plura esse decuit, quae soli mundis liceret. patet hoc, quia ea, quae licent soli masculis, habent perpetuam prohibitionem respectu feminarum, ideo si multa essent, facerent magnum inconueniens. Ea autem, quae soli mundis licent, non habent perpetuam prohibitionem respectu alicuius, quia dato, quod aliquis nunc sit immundus, immediate, vel post paucum potest fieri mundus, nisi sit immunditia naturalis, quae est maioris permanentiae, ut esse leprosum, esse fluentem semine, & mulierem fluentem sanguine extra tempus menstruum, quae autem semel foemina est, semper est foemina: id maius inconueniens esset si multa iura essent, quae liceret soli masculis, quam si essent multa, quae liceret soli mundis. si autem fuit de immundis, & maculatis, nam utriusque prohibentur a ministracione, quae sunt de genere sacerdotum. Immundi tamen arcantur ab administratione in Sanctuario, & a comestione de sanctificatione, maculati autem solum arcantur a ministracione, comedere autem licite possunt Leuitico. c. 22. Rationis est, quia quantum ad maculatos ratio prohibitionis est perpetua, cum macula semper maneat, postquam semel fuerit. Quantum ad immundos autem, prohibitio non est perpetua, quia contaminatio facillime aboletur: de dña autem maculae, & contaminationis, vel immunditiae dictum est, & patet Leuitico. c. 22. eadem ratio prohibitionis est hic, quia illa, quae soli masculis licent, habent prohibitionem perpetuam, quae vero soli mundis temporaria prohibent. Quia precium est pro ministerio quo seruius mihi. Ista est causa superiorum. scilicet quod liceret Leuitis comedere de iuribus his vbi cumque, vellent, & quocumque, vellent, & dare familiis suis, vel cuiuscumque vendendo, commutando, aut donando, & hoc quia precium est pro ministerio, quod faciunt Leuitae in Sanctuario. quod dicitur Leuitico sunt pure mercenarii, & dantur sibi illi fructus, non tanquam aliquid sacrum, sed tanquam merces laboris, ideo poterunt facere de illis, quidquid voluerint, sicut in re prophana.

An sit licitum sacerdotibus de iuribus suis facere, quidquid poluerint, scilicet donare, & vendere, sicut Leuitis cum vtrique essent ministri Dei. Qu. est. XX XI.

Sed ex hoc arguet aliquis idem esse in sacerdotibus, quia ipsi accipiebant iura sua pro ministerio, quod faciunt in Sanctuario, ut patet supra cum dicit: omnia quae sanctificantur a filiis Israel tibi tradidi, & filiis tuis pro officio sacerdotali. simile patet Deut. 18. ergo poterant ipsi vendere iura sua, sed falsum est, quia non poterant vendere partes sacrificiorum, cum ipsi soli obligarentur comedere in Sanctuario, & quaedam erant, quae soli masculi de genere sacerdotali comedere poterant in Sanctuario, scilicet partes sacrificii, pro peccato, residuum de simila non fermentata, panes propositionis, ut supra declaratum est, alia erant quae soli masculi cum familiis suis comedere poterant, & non licebat eis dare extraneis, scilicet mercenario, & inquilino, nec etiam filiae sacerdotis, si esset nupta viro alterius tribus. de his Leuitic. capitulo vigesimo secundo.

Respondendum est, quod sacerdotes, & Leuitae aequaliter erant mercenarii, & vtrisque pro ministerio suo dabatur iura, sed sacerdotibus non licebat vendere iura sua totaliter, vel dare cuicumque, aut disponere libere de eis: licebat autem Leuitis, quantum ad omnia, nec tamen est estimandum de sacerdotibus, quod nulla iura ipsi vendere possent, quia generaliter poterant omnia vendere, vel cuicumque tribuere: de quibus non ponebatur pars super altare, vel non stabant aliquo tempore coram domo, & sic poterant vendere omnes fructus primitiarum, & omnes oblationes, quae fierent de melle, & fermentato, & omnia quae dabant de votis, & similia, quia nihil horum ponebatur super altare.

Causa autem diuersitatis in his est, quia ea quae consecrata sunt, non possunt transire in usus prophanos, nec tradi hominibus immundis, quaedam autem de iuribus sacerdotum erant huiusmodi, ideo ipsi non poterant illa vendere, non quidem, quia erant sacerdotes ipsi, sed quia ipsa, quae recipiebant non erant venalia, cum essent sacra: in iuribus autem Leuitarum, nihil tale erat, quia omnia erant non sacra. cum nihil eorum poneretur super altare, ideo poterant vendere, & donare, & qualitercunque commutare: scriptura autem tangit hic principium rationis huius, sed non accedit ad id, in quo est totale fundamentum: duo enim erant, quae faciebant posse Leuitas iura sua commutare, aut vendere, vel qualitercunque distribuere. Primum erat, quia recipiebant ea, tanquam mercenarii. Secundum, quia illa, quae recipiebant non erant sacra, secundum autem subicitur.

In tabernaculo testimonij. i. quod Leuitae seruiunt in tabernaculo, non est intelligendum, quod esset aliqua ministratio in tabernaculo testimonij, vel etiam in toto Sanctuario competens Leuitis, quia ut supra declaratum est omnes huiusmodi erant sacerdotales, sed vocantur ministrantes in tabernaculo, id est in portando tabernaculum de loco ad locum, cum portandum erat, & erigendo, atque deponendo, & in circuitu illius excubando, quae sunt officia Leuitica, supra c. 1.

Et non peccabitis super hoc egregia vobis, & pingua referunt. Ista littera potest legi dupliciter. Vno modo pro modo imperij, & aliter modo consecutio. Primo modo est sensus, quod Deus diceret Leuitis. ego iubeo ne peccetis referuando vobis pingua, & egregia, scilicet quando dederitis decimam decimarum vestrarum, non referuatis vobis pingua, & meliora, quia peccabitis, & hoc quia ille, qui sibi referuat pingua, & egregia, dat Deo de macilentis, & quasi nullius valoris, &

iste peccat, quia defraudat iura Dei: nam licet det partem decimam secundum numerum, & mensuram de fructibus suis, tamen non dat decimam partem valoris, ideo peccat, & tenebitur ad restitutionem in quibusdam casibus, ut supra dictum est.

Aliter potest legi modo consecutio, id est offeratis de decimis vestris in decima egregia, & meliora, & tunc non peccabitis, in hoc referuando vobis pingua. quod dicitur in solutione decimarum poteratis peccare dando de eis, quae sunt neglecta, & nullius valoris: date autem de electis, & melioribus, & tunc non poteritis peccare, referuando vobis pingua. In hoc apparet, quod in decimis non teneatur aliquis sub pena peccati, vel restitutionis dare de egregiis, & pinguioribus, sed peccat si retinet sibi egregia, & pinguiora, de non aliis referuare pingua, & egregia, quando datis omnibus neglectis, retinet sibi ea, quae electa sunt: neutrum autem faciendo, non erit peccatum, id est non det de egregiis, & pinguis, nec etiam referuet sibi egregia, & pingua, sed dentur decimae de mediocribus, id est aliquid de pinguis, & aliquid de macilentis, & sic non manebit aliqua oblatio, nec peccatum. Ne polluatis oblationem filiorum Israel. id est caute ne faciatis oblationem Israelitarum esse immundam, est sensus, quod Israelitae offererent Leuitis decimas, & istud est oblatio filiorum Israel, polluerent autem Leuitae istam oblationem, si cum ipsi de istis decimis daturi essent partem decimam summo sacerdoti, darent de vilioribus, & despectis, sed sicut Israelitae dabant eis decimas de fructibus bonis, ita ipsi darent summo sacerdoti, non referuantes sibi pingua, & egregia, & in hoc erat polluta oblatio, quia si referuarent sibi meliora, Deus non acceptaret illam oblationem, tanquam immundam. Potest et legi littera ista consecutio, id est si obtuleritis de preclaris, & electis, non referuantes vobis pingua, non polluatis oblationem filiorum Israel. id est laicorum, sed erit accepta domino. Et moriamini. id est si polluatis oblationem dando decimam de peioribus moriemini, Deus enim comminabatur mortem, & aliquid inferrebat transgressoribus legis, quia non erant assueti ad bonum, nec diligebant illud, ideo non mouerent ad ipsum, nisi per timorem: maximus autem erat timor mortis, ideo in multis praeceptis ponitur de morte insignenda transgressoribus, siue per Deum, siue per iudicem.

C A P. XIX.

OCVTVS QVE est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Ista est religio victimae, quam constituit dominus. Praeceptum filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam aetatis integrae, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugum, tradetque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu domini, & tinctus digitum in sanguine eius, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, comburetque ea cunctis videntibus, tam pelle, & carnibus eius, quam sanguine, & fimo flammam traditis. Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quae vaccam vorat. Et tunc demum, lotis vestibus, & corpore suo ingredietur in castra, commaculatusque erit, usque ad vesperum.

Sacrificium vaccae rufae. Heb. 13.

Sed,

Sed, & ille, qui combufferit eam, lauabit vestimenta sua, & corpus, & immundus erit usque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccae, & effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. Cumque lauerit, qui vaccae portauerat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum.

De aqua lustrationis qua sanctificatur immundi.

Locutusque est. In superioribus dictum est quomodo sacerdos se habeat ad Deum ministrando, & ab eo iura recipiendo. hic agitur quomodo sacerdos se habeat ad populum eum purificando. Vel aliter, dicto de his, quae sacerdotes a populo recipiebant, hic agitur de purificatione, quam in populo efficiebant.

An ista fuerint immediate dicta post praecedentia. Et an ista lex de munditia fuerit data ante consecrationem Aaron. Et quare Deus introduxit varias purificationes in veteri testamento. Et quot erant immunditia, quae tamen non erant peccata. Et a quibus rebus repellentur.

Qu. est. I.

CIRCA hoc considerandum est de isto, quod habetur in hoc. c. de purificatione, an fuerit dictum post ea, quae supra posita sunt.

Responderetur quod satis rationabiliter secundum ordinem doctrinae ponuntur ea, quae habentur praecedenti. c. quia illud est de eo, quod sacerdotes recipiebant, istud est de eo, quod faciebant, sed an fuerit ordo secundum tempus talis, non est manifestum. Aliqui enim dixerunt, quod ista ceremonia de vitula rufa data fuit Iudeis antequam venirent in montem Sinai, cum essent in mansione, quae dicitur Marath. de quo Exod. 15. c. & inducunt hoc per verba, quae habentur ibidem, scilicet ibi constituit ei praeccepta, & ibi tenuit eum. dicunt autem fuisse illa praeccepta de vitula rufa, & de custodia sabbati, sed ibi improbatum est. non ergo fuit data ceremonia ista ante mortem Sinai post legem datam. nam non erat conueniens aliquod praecceptum potissime de ceremonialibus dare ante legislationem, quae fuit in monte Sinai, sed post illam credendum est, quod fuit datum non multo tempore praecceptum de vitula rufa. necesse est tamen, quod daretur postquam Aaron factus fuit sacerdos cum filiis suis. nam dicitur infra, quod ista vacca traderetur Eleazaro sacerdoti, ut immolaret eam. fuit autem factus sacerdos Eleazarus prima die anni secundi ab exitu de Aegypto. tunc enim consecratio eius, & patris, ac fratrum, & durauit per dies 7. continuos de quo declaratum est Leui. c. 1. & 8.

Sed aliquis arguet, quod fuerit data ista lex de munditia antequam Aaron, & filij sui consecrarentur, quia in Leuitico saepe fit mentio de purificatione Leui. 1. 1. & 15. c. & tamen videntur illae leges datae ante perfectam consecrationem Aaron, & filiorum suorum.

Respondendum est, quod non est inconueniens fuisse datas illas leges ante consecrationem finitam Aaron, & ante praecceptum istud, de modo purificationis, nec est inconueniens si arguatur, quod in legibus illis iubebatur purificatio, & non dabatur modus purificandi. nam idem inconueniens sequi videbitur, si prius agatur de modo purificationis, quam detur lex, an purificatio agenda sit.

Aliter responderi potest, quod ista lex fuerit data ante leges illas de purificatione, quae habentur Leui. c. 1. 1. & 15. nam licet aliquae leges Leuitici datae sint ante finitam consecrationem Aaron, & filiorum suorum, tamen non omnes, quae habentur in Leuitico, ut declaratum est Leui. c. 1. & vltimo, & sic potuit esse de ista lege purificationis, quod daretur ante illas leges, quidquid autem fuerit, necesse est dici, quod ista lex fuerit data in secundo anno ab exitu de Aegypto, postquam tabernaculum erectum est, & post sacerdotum consecrationem, ut colligitur ex littera.

Considerandum amplius, quod hic agitur de modo purificationis quarundam irregularitatum, vel immunditiarum, & hoc quia Deus volebat populum Iudaicum esse valde mundum, ne pollueretur contaminationibus gentium, quia Messias de hoc populo venturus erat. Si autem essent immundi iuxta contaminationem gentium, redundaret in quandam ignominiam Messiae, sicut igitur datae sunt caeremoniae munditiae obseruandae circa cibos Leui. 1. 1. & Deutero. 14. c. circa alios contactus datae sunt caeremoniae, & quae contingeret aliquando pollui Iudaeos in his, quae veritaerant, dati sunt etiam quidam modi caeremoniales purificationum, de quibus hic, qui partim erant ad significationem futurorum, partim vero secundum conditionem illius populi Iudaici pro tunc. fuerunt etiam istae caeremoniae purificationis, ut Iudei haberent aliquid in quo se occuparent, & ob hoc tota lex vetus erat plena caeremonijs. In lege autem noua fere nullae sunt, nisi quas postea ministri ecclesiae statuerunt. fuerunt etiam istae purificationes ad dandam magnam auctoritatem cultui diuino, nam nullus admitteretur immundus ad Sanctuarium, sed prius oportebat ipsum transire per multa genera purificationum, & pro qualibet immunditia etiam parua atcebantur homines a Sanctuario: credebant, non esse magne reuerentiae cultum illum diuinum, qui fiebat in Sanctuario. Si autem indifferenter, & sine aliquibus caeremonijs huiusmodi permitteretur cuiuslibet accedere ad Sanctuarium, cito vilipendissent omnia, quae ibi fiebant, nihil differre putantes a prophanis actibus, ideo decuit dari caeremonias purificationis ab immunditijs.

Considerandum ulterius, quod erant triplices immunditiae in lege, quibus correspondebant tria genera purificationum. Prima immunditia erat mortifera, & maxima, quam homo incurrebat in contemptu praecceptorum legis diuinae, & ab ista per solam cordis contritionem fiebat purificatio, ut patet Psal. 50. c. quoniam si sacrificium voluisses dedissem, utique holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus, & cor contritum: pro istis enim iniquitatibus non recipiebatur aliquod sacrificium, nec fiebat aliqua expiatio in aqua lustrationis, de qua hic, sicut enim declaratum fuit supra 15. c. sacrificium pro peccato non dabatur in peccato, quod erat contra Deum si esset contra praecceptum decalogi. Item non recipiebatur sacrificium si aliquis peccaret contra proximum, agens contra praeccepta decalogi, vel contra praeccepta iudicialia, sed imponebatur poena, vel satisfactio, ut ibi dictum est. In solis autem praecceptis caeremonialibus, quando omittuntur ex ignorantia recipiebatur sacrificium, de quo ibi late dictum est.

Secunda est immunditia per peccatum, quod non est totaliter spontaneum, per ignorantiam, vel timorem seu obliuionem, & similia, & tales culpae sacrificijs in corde contrito expiabantur, ut patet Leui. c. 4. & 5. vbi in his iubetur fieri sacrificium. Quid tamen ista sacrificia prodesse, an ad remedium, vel deletionem culpaer, aut poenae declaratum est Leui. c. 1. & supra 19. c. Tertia

Tertia

Tertia erat Immunditia corporalis, quæ ex tactu, vel accessu, aut similibus cõbatur. Et quia ista erat parua & communis paruo purificatio indigebat, & de tali agitur hic. Est autem immunditia ista de qua Leui. 11. & 15. c. & in similibus. hic enim non fiebat sacrificium, sed per solam asperionem aquæ tollebat immunditia. etiam non erat necessarius in quibusdam dolor cordis, quia non erant peccata omnes istæ immunditiæ immo quedam immunditiæ erant, quas si homines incurrere nollent, peccabant mortaliter. istæ autem sunt, vt si quis nollet ire ad exequias sepulchri patris, vel matris, aut aliorum propinquorum, & tamẽ eundo incurreret immunditiam, a qua non poterat expiari, nisi factis quibusdam purificationibus. Si ergo aliquis doleret hic, quod incurrisset immunditiam, doleat de bono opere, quod egerat, & hoc nephas est. si tamen aliquis ex contemptu legis non curaret incurrere immunditiam, peccatum erat, non quidem, quia immunditiam incurreret, sed quia contempserat legem Dei, & istud erat peccatum mortale, indigens dolore cordis ad remissionem.

Considerandum etiam de istis immunditijs, quod quedam erant naturales, id est proueniebant a natura, & non ex aliquo contactu, nec opere voluntario, sicut erat esse leprosum, vel fluentem semine, aut esse mulierem menstruam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum, & in istis immunditijs non fiebat purificatio per aquas lustrationis, etiã si aspergerentur, nisi prius fieret purificatio naturalis ab egitudine. Cum autem facta esset fiebant purificationes ceremoniales in aquis lustrationis. sic patet de leprosis, qui erant immundi, & tamẽ non expiabantur missis super eos aquis lustrationis, sed erant extra castra quousque sanarentur, vel naturaliter, vel a Deo, & tunc sacerdos ibat extra castra, & si reperisset factam mundationem, faciebat quãdam ceremonias abluionis ad recipiendum in castris eum, qui immundus erat ante hoc, & tamen si aliquis esset leprosus, & nunquam sanaretur a lepra, nunquam super eum fundebantur aquæ lustrationis ad expiandum: ita erat de viro fluente semine, ita etiã de muliere menstruata, quia istæ erant naturales immunditiæ de quibus patet Leui. c. 14. & 15. Aliæ autem erant immunditiæ non naturales, sed ex contactu, & istæ purificabantur per aquas lustrationis. non spectando aliquid alterum, sicut si aliquis contigisset rem immundam, lauabatur istis aquis, & efficiebatur mundus. semper tamen erat necessarium ad omnem purificationem, tam in contaminationibus secundum contactum, quam in contaminationibus naturalibus, vel immunditijs, quod fieret asperio istarum aquarum.

Uterius considerandum est circa istas immunditias, quod quedam earum repellebant hominem a Sanctuario. Aliæ vero repellebant a communicatione hominum, & a Sanctuario. In quo sciendum, quod illæ, quæ erant immunditiæ naturales, scilicet lepra, & esse hominem fluentem semine, & mulierem menstruam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum faciebant segregationem a populo, scilicet quod qui patiebatur hæc non permittebatur stare in populo, sed extra castra, & hoc erat ne ceteri contaminarentur, cum ista esset immunditia naturalis, de hoc supra c. 5. vbi præcipit Deus, quod eiciant de castris omnem fluentem semine, & leprosum, & qui super mortuo pollutus est, de muliere autem menstruata non dicitur, quod eiciatur de castris, quamquam ipsa immunda sit, sicut omnes isti, propter inconuenientiam, quæ assignata sunt supra c. 5. Aliæ autem immunditiæ, quæ non erant naturales non faciebant hominem exire de castris, sed solum arcebat eum a

Sanctuario, & a rebus sanctificatis, scilicet quod si eẽt de genere sacerdotum non liceret sibi illo tempore comedere de sanctificatis. Erat autem generale, quod omnis immunditia, quæ arcebat hominem a communicatione hominum, arceret eum a Sanctuario, sed non e contrario.

Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic agitur de purificatione, & diuiditur in duo, quoniam primo ponitur modus immolationis, secundo ritus purificationis ibi.

Habebunt filij Israel. Prima in duas, quia primo ponitur de huius vitule immolatione. Secunda de causata ex hoc in quibusdam pollutione ibi. *Et tunc demum.* Circa primum.

Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron. De locutione ista, quando fuerit iam declaratum est. fuit autem facta ad vtrumque, ad Moysen quidem, quia ipse debebat præcipere populo, vt obseruaret istum ritum, quia ipse erat interpres inter Deum, & populum. Ad Aaron autem dictum est, quia facere hoc pertinebat ad officium sacerdotale, & sic fit locutio sæpe ad Moysen, & Aaron simul.

Ista est religio victima. Id est id quod iubeo vobis facere est religio, vel caremonia victima, quam Deus fieri ordinauit. accipitur enim religio proprie pro caremonia, secundum quod significat nomen hebraicum hic positum, & hoc est conueniens, quoniam omnia, quæ fiunt hic caremonialia sunt. Et dicitur Hebraei, quod in omnibus in quibus ponitur tale nomẽ, non potest dari ratio mandati, sed sola voluntas legislatoris est causa, & verum est, quod non possunt dari in his causis necessitates, & a priori: dantur tamen causæ aliquæ conuenientia, quæ sufficientes sunt ad legem.

Præcipe filijs Israel, vt adducant ad te vaccam. Quamquam Deus loqueretur ad Moysen, & Aaron, vt patet supra tamen istud verbum solum dirigitur ad Moysen, quia ipse solus præcipiebat populo, Aaron autem nihil præcipiebat, sed erat princeps in officijs suis sacerdotibus, & dicta fuerunt ei ista, quia sacerdos erat. iussit autem Deus, vt populus offerret istam vaccam, quoniam immolabatur ad faciendum ex ea cineres quibus totus populus aspergeretur ad tollendas immunditias, & quia erat vitilis communis, debebat solui de expensis communibus. sic enim factum est de Leuitis, qui dati sunt pro primogenitis totius populi, quoniam populus dedit illos, vt patet supra c. 3. & 8. ita etiam erat de omnibus alijs, quæ pertinebant ad cultum populi. sacerdotes autem nihil soluebant, sed solum erant ipsi ministri. *Vaccam rufam.* Iubetur adduci vacca, quia ipsa erat maximũ genus sacrificij. boues enim, & vacca offerrebantur, tanquam maximum sacrificium. pro peccato autem communitatis dabatur vacca, quamquam non differret dari bouem, vel vaccam, sed erat obseruanda in his forma mandati.

Religio victima, quam constituit Dominus. Id est ista est caremonia in sacrificio, quod Deus fieri iussit. istud est sacrificium vitulae rufae. nam ipsa immolabatur ad utilitatem totius populi.

In quo genere sacrificij esset ista vitula rufa.
Quaest. II.

QUAE R E T aliquis quomodo vocabatur ista vitula victima, & in quo genere sacrificij erat? Respondendum est, quod nõ est victima proprie dicta in aliquo genere sacrificiorum, quia nõ competit sibi proprietas alicuius, non est enim holocaustum, quia istud cremabatur in altari totũ, & sanguis eius fundebatur in circuitu altaris in Sanctuario, vitula autem rufa immolabatur extra castra, vt patet infra

infra etiam de sanguine eius nihil fundebatur super altare, vel in circuitu eius. Carnes etiam illius nõ cremabantur super altare, nec aliqua pars earum, sed extra castra comburebantur vsque ad cineres, vt patet infra. Item non potest esse de sacrificijs pacificis, quia ista in Sanctuario immolabantur, Leui. c. 3. & sanguis eorum fundebatur in circuitu altaris, quorum nihil competit vitulae rufae.

Item de hostia pacifica quedam pars dabatur Deo, & quedam sacerdotibus, reliquæ autem carnes ab offerentibus comedebantur. de vitula tamen rufa nihil comedebat offerentes, aut sacerdotes, vel dabatur Deo, sed totum cremabatur, ergo non est hostia pacifica. Item non est hostia pro peccato, quia ista est duplex. quedam est cuius sanguis inferebatur intra tabernaculum, alia autem cuius sanguis non inferebatur. Prima autem cremabatur tota extra castra, cum pelle carnis, & fimo. Secunda cedebat tota sacerdotibus in cibos, Leui. c. 6. non est autem similis vitula rufa alicui harum, non primæ, quia de illa inferebatur sanguis intra tabernaculum, & propter hoc cremabatur extra castra, de vitula autem rufa non inferebatur aliquid intra Sanctuarium, sed etiam ipse sanguis cum omnibus alijs partibus vitulae cremabatur. Item de ista hostia pro peccato accipiebantur adipēs ad cremandum super altare, Leui. c. 4. de vitula autem rufa nihil, sed adipēs cum ceteris carnis cremabatur extra castra infra in litera, ideo non pertinet ad hunc modum sacrificij.

Item non pertinet ad hostiam pro peccato cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, quia de illa accipiebantur adipēs ad cremandum super altare, Leui. c. 4. & 6. sanguis quoque eius intingebatur per cornua altaris, & fundebatur ad basim illius præallegatis c. de vitula autem rufa nihil horum fiebat, vt dictum est.

Item de hac hostia pro peccato omnes carnes cedebant sacerdotibus, Leui. c. 6. de vitula autem rufa nihil, sed totum cremabatur extra castra, vt patet hic, ideo ad nullum genus sacrificij pertinet vitula ista, vocatur tamen hic victima, quia habet aliquam similitudinem cum sacrificijs proprie dictis. sic enim de quibusdam alijs, scilicet de animalibus primogenitis, quæ dabantur sacerdotibus, si erant munda, quia debebant sanguinem eorum fundere in circuitu altaris, & adipēs cremare: omnes autem carnes proueniebant eis præcedenti cap. Illud enim non erat holocaustum, quia in hoc omnes carnes cremantur, etiam nõ erat hostia pacifica, quia in ea pars proueniebat Deo, & pars sacerdotibus, maxima autem pars offerentibus. nihil offerentibus proueniebat de carnis istis primogenitorum, sed totaliter sacerdotibus cedebant, vt patet præcedenti capi.

Item non pertinebat illa oblatio ad sacrificium pro peccato. Idem modus arguendi est, scilicet quia non dabatur pro peccato, sed pro debito. assimilabatur tamen alicui horum, scilicet quantum ad intentionem magis assimilabatur holocausto, vel hostiæ pacificæ; quantum vero ad iura prouenientia sacerdotibus, magis assimilabatur hostiæ pro peccato, cuius sanguis nõ inferebatur intra tabernaculum, quia de illa omnes carnes sacerdotibus proueniunt, Leui. c. 6.

Item de primogenitis oblati præcedenti c. similis modus arguendi est de agno paschali, qui vocatur sacrificium supra c. 9. & tamen non est de aliquo istorũ trium generum, vt ibidem inductum est, habet tamẽ aliquam similitudinem. Ita de vitula rufa est dicendum, quod habet similitudinem cum sacrificijs. nam sicut alia sacrificia offerrebantur ad honorem Dei, & mandatum, vt patet ex discursu Leuitici, ita & vitula rufa,

vt patet hic. Item omnia sacrificia per sacerdotes immolabantur, & administrabantur, vt patet per totum Leuiticum, & præcedenti c. vbi omnia ministeria altaris solis sacerdotibus tribuuntur, vitula etiam rufa hoc modo a sacerdote occiditur, quia iustum est vt Eleazarus sacerdos filius Aaron immolaret eam, vt patet in litera.

Item in sacrificijs requirebantur animalia munda, & immaculata, vt patet ex discursu Leuitici, & maxime 22. c. vitula etiam rufa immaculata esse debebat, vt patet infra: magnam ergo similitudinem habebat cum hostijs sacrificiorum.

An vitula rufa magis assimilatur sacrificio pro peccato.
Quaest. III.

QUAE R E T nunc aliquis, ad quod genus sacrificij magis proprie vitula rufa reducitur? Respondendum est, quod magis ad sacrificium pro peccato, quam ad alia, quod patet ex intentione. nam holocaustum ad laudem Dei offerebatur, & non ad alium finem. hostia autem pacifica ad gratiarum actiones, vel ad impetrandum aliquid. hostia autem pro peccato offerebatur ad expiandum pro peccatis, vel immunditijs quibusdam. de vitula autem rufa sic erat, quia ad expiandum iniquitates populi occidebatur, scilicet vt combureretur, & cineres eius commixti aquæ facerent ad expiandum inquinamenta, & pollutiones quotidianas, quæ etiam vocantur peccata secundum modum loquendi veteris testamenti, & pro similibus interdum offeruntur sacrificia, quæ vocantur pro peccato, vt patet de muliere, quæ purificatur a sanguine, Leui. 12. c. & de homine, qui a lepra mundatus est, Leui. 14. c. & de illo, qui fluens semine postea liberatus est ab immunditia sua, & de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis extra tempus menstruorum, Leui. c. 15. & de Nazareo coram quo aliquis mortuus est, supra capi. 6. magnam ergo ex hac parte habet affinitatem cum hostia pro peccato.

Item in nullo genere sacrificij crematur totum animal extra castra cum pelle, carnis, fimo, nisi in sacrificio pro peccato, hostia autem vitulae rufae sic erat, ergo magis pertinet ad istud sacrificium. Nec obstat si dicas, quod in holocaustum omnes carnes cremabantur. nam non cremabantur extra castra, sicut in hostia pro peccato, & in vitula rufa, sed in alteri. Itẽ non cremabantur carnes cum pelle carnis, & fimo, sed solæ carnes cremabantur in holocausto. In hostia autem pro peccato, & vitula rufa carnes cum pelle, & fimo, & carnis exurebantur, vt patet in litera, ideo magis ad sacrificium pro peccato, quam ad holocaustum pertinet vitula rufa.

Ad quod sacrificium pro peccato magis assimilatur vitula rufa.
Quaest. IIII.

QUAE R E T nunc aliquis, cum sint duo modi sacrificiorum pro peccato, scilicet quod in quibusdam de sanguine introducit in tabernaculum, & in alijs non, ad quod istorum genus pertineat?

Respondendum est, quod pertinet ad illa sacrificia, de quorum sanguine intra tabernaculum inferebatur, vt patet, quia quando fiebat sacrificium, de cuius sanguine non inferebatur intra Sanctuarium, solum tingebantur cornua altaris sanguine, & reliquus fondebatur ad basim, Leui. c. 4. In hostia autem pro peccato, de cuius sanguine inferebatur intra tabernaculum, aspergebatur septies coram Domino. c. c. In vitula autem rufa etiam fiebat septenaria asperio contra ostium

ostium tabernaculi, ut patet in litera. ergo magis pertinet vitula rufa ad istud sacrificium, de cuius sanguine introducit in tabernaculum.

Item de hostia, de cuius sanguine non introducitur in tabernaculum, omnes carnes proveniebant sacerdoti, de alia autem nulle, sed cremabantur Leui. c. 4. & 6. In vitula rufa cremabantur omnes carnes, ergo magis pertinebat ad sacrificium, de cuius sanguine introducebatur in tabernaculum.

Item in isto genere sacrificij pro peccato solū immolabatur bos Leui. c. 4. Cuius autem immolabatur hircus, vel capra, non cremabantur carnes extra castra, quia non introducebatur de sanguine eorum in tabernaculum, nisi semel in anno in die propitiacionis cum de sanguine tam vituli, quam hirci in tabernaculum inferebatur Leui. 16. c. In vitula autem rufa etiam erat immolatio bouis, ideo pertinet ad sacrificia de quorum sanguine introducitur, & c. Item vitula rufa immolabatur ad expiationem totius populi, quia cineres illius commiscebantur aqua, & proficiebant ad expiandum inquinamenta plebis. in sacrificio pro peccato de cuius sanguine introducebatur in tabernaculum sic erat, quia illud, aut offerebatur pro peccato totius populi, aut summi sacerdoti Leui. c. 4. sacrificium autem de cuius sanguine non inferebatur in tabernaculum nunquam erat pro peccato totius populi ad abstergendam aliquam maculam illius, sed erat pro personis singularibus, nisi interdum populus offerret aliquod sacrificium pro peccato, quod magis esset ad solennitatem, quam ad expiandam aliquam maculam, tunc enim poterat esse tale de cuius sanguine non inferretur in tabernaculum, ut declaratum est Leui. c. 9. magis ergo pertinebat vitula rufa ad sacrificium pro peccato de cuius sanguine introducebatur in tabernaculum, quam ad alterum, & hoc modo vocatur hic victima.

Quam constituit Dominus. Id est quam dominus ordinavit fieri ad expiationem populi: volebat enim, quod omnes incurrentes immunditias ceremoniales purgarentur per ceremonias, & quia nihil erat magis ceremoniale in lege veteri, quam sacrificium, voluit fieri per sacrificia, quia tamen immunditias erant multum communes quas homines multoties incurrebant, graue esset nimis, quod in qualibet earum deberet offerri sacrificium aliquod, & hoc, quia semper cogerebantur vacare ceremoniis istis in quibus expenderent magnam temporis partem, etiam quia non sufficerent ad istos sumptus, si quoties contaminarentur darent sacrificium, ideo elegit Deus alium modum, scilicet quod in immunditiis specialibus, & magnis fieret expiatio per sacrificia, sicut in immunditia leprae, & fluxus sanguinis, & fluxus feminis, & immunditia Nazaraorum Leui. c. 12. 14. & 15. & supra 6. c. In immunditijs autem communibus voluit fieri expiationem per sacrificia, sed non quod offerretur sacrificium pro qualibet, sed vni pro omnibus, & istud erat, quod immolaretur vitula rufa pro toto populo, & conseruatis cineribus eius fieret aspersio de illis cum aqua, & sic quilibet per sacrificium vitulae rufae purgabatur, & ad hoc constituta est vitula, ut esset victima.

Rufum. Id est ista vacca, quae immolabatur debebat esse rufa, non alba, nec nigra, sed coloris aurei, & videtur hoc fuisse ad commemorationem peccati, cum fecerunt sibi vitulam auream in monte Sinai: in hebraeo dicitur rubeam, sed magis proprie est litera nostra, quia nulla vacca est rubea, rufae autem sunt fere omnes, sed interdum idioma hebraicum non distinguit.

Aetatis integritas. id est quod ista vacca sit magna non parui temporis, ut duorum, vel trium mensium, sed iam

magna, quae habeat aetatem integram, ut vnius, vel duorum annorum.

In hebraeo dicitur *Temina*. Id est perfecta, & hoc referunt Iudaei ad corpulentiam, ita quod non esset illa vacca parui corporis, ut dicitur Aben Ezra, utrumque autem ad idem redit, quia vacca integre aetatis est maioris corpulentiae vitula nouella.

In qua nulla sit macula. Macula non dicitur hic varietatem coloris, ut vulgariter dicitur, sed magis aliquam deformitatem in partibus ipsius animalis propter quam redditur illicitum ad immolandum: differt autem in animali esse immundum, vel esse macularum, quia esse immundum pertinet ad speciem, scilicet quod quaedam species animalium erat, de quibus non licebat immolari aliquid Deo, & huiusmodi sunt omnes praeter bouem, ovem, & capram: in istis autem licet animal habeat deformitatem, vel non habeat, semper vocabitur immundum propter speciem. in tribus autem speciebus, de quibus licebat offerri, animalia erant munda semper, aliquando tamen erant maculata, & aliquando immaculata, vocabitur autem immaculata illa, quae non habebant aliquam monstruositatem in defectu, vel superabundantia, nec abscissionem partium, aut aliam seditatem, & ista erant licita ad immolandum, quia non erant immunda, nec maculata: erant autem in his animalibus quaedam maculata, ut si nascerentur monstruosa in defectu, vel superabundantia partium, aut si essent caeca, vel clauda, vel amputarentur eis aures, sive cauda, vel testiculi, vel saltem frangerent, haec enim illicitum faciebant animal, ut patet Leui. 22. ca. quamquam in his maculis differt, quia aliqua totaliter prohibent, & aliqua non, ut patet ibidem.

An amputatio caudae, vel aurium impediret ne posset vitula immolari. Quae. V.

QVAERET aliquis si ista vitula rufa haberet caudam amputatam, vel aures, an posset immolari.

Respondet aliquis istam esse maculam, hic autem dicitur, quod in vitula nulla sit macula. Respondendum est, quod maculae erant duplices. Quaedam totaliter impediabant animal immolari in quocumque genere sacrificij, aliae autem impediabant, quantum ad aliquid. Si enim haberet animal monstruositatem, quantum ad defectum, vel pluralitatem, aut quantum ad insolitam magnitudinem, vel paruitatem, vel si esset caecum, vel fractum in aliqua parte corporis, aut habens cicatricem, vel papulas, vel scabiem, aut impetiginem, vel quamlibet aliam maculam, non poterat immolari in aliquo genere sacrificij Leui. c. 22. sole autem erant duae maculae, in quibus licebat aliquando offerri animal, & immolari. si haberet caudam abscissam, vel aures: nam tunc non poterat dari, tanquam hostia votiva: poterat tamen dari, ut hostia spontanea Leui. 22. c. & tunc manet dubium de vitula rufa: nam si haberet aliquam de alijs maculis nullo modo posset immolari: habendo tamen istas duas, vel alteram earum videtur indifferens. & cum arguitur, quod nulla sit macula in vitula ista, responderi posset non esse ob hoc maculam, quia habet caudam, vel aures amputatas, macula enim habet vim prohibendi animalia a sacrificijs, cum autem nihil, quod in animali est impedit ipsum ab immolatione, nullam maculam habere dicitur, & ita cum liceat animalia habentia caudam amputatam, vel aures offerri spontaneae, non censetur habere tunc aliquam maculam. si igitur liceat accipi vitulam habentem caudam amputatam, vel aures, non diceretur habere maculam aliquam.

Respondendum tamen est, quod non licebat ista esse

esse in vitula: nam in sacrificijs votivis non accipiebantur ista animalia, sed solum in spontaneis Leui. 22. cap. erat autem hoc, quia strictius agitur in his, quae sunt debita, quam in eis, quae sunt voluntaria, votum autem est debitum, postquam promissio facta est, ideo non potest fieri solutio de animali habenti aliquam maculam: sacrificium etiam pro peccato, quia est debitum a lege, non poterat dari de animalibus habentibus tales maculas. Sic autem de vitula rufa, quae non sponte offerebatur, sed ex mandato legis, ideo non posset habere aliquam istarum macularum. *Nec portauerit iugum.* Id est ista vitula, quamquam sit aetatis integre: tamen non debet esse talis, quae aliquando arauerit.

Causa huius est, quia Deus volebat, ut id quod applicabatur ad cultum suum, non fuisset applicitum quodquam ad cultum humanum, applicantur autem animalia ad humanum ministerium si arant, ideo iubet quod nunquam arauerit. simile erat de primogenitis, quae dari debebant domino: nam non erat licitum alicui, ut araret in primogenito bouis, quod dandum erat domino, nec quod tonderet lanam primogenitorum ovium, & caprae, sed daret domino, antequam aliquam tractaret in usum humanum, ut patet Deut. 15. c. non operaberis in primogenito bouis, & non tondebis primogenita ovium, simile habetur Deut. c. 21. quando inueniebatur aliquis mortuus, quia accipiebatur vitula, quae nunquam arauisset cum dicitur: tollent vitulam de armento, quae non traxit iugum, nec terram scidit vomere, ibi tamen alia causa est quare non det arauisse de qua ibidem. *Tradenteque eam Eleazar sacerdoti.* Id est ista vacca rufa adducebatur a populo ad Moysem, & ibi tradebatur Eleazar filio Aarō, ut immolaret eam.

An in deserto fuerit immolata vitula rufa, & an populus aliquando accederet ad Sanctuarium, & indigeret aliqua emundatione. Quae. VI.

QVAERET aliquis an in deserto fuerit aliqua vitula sic immolata ad emundationem totius populi. Respondetur forte, quod non, quia ceremonialis non obligabat in deserto. istud tamen erat ceremoniale, ideo nec ibi obseruatum est. Respondendum est, quia fuerit istud praecceptum obseruatum in deserto, quia omnes incurrebant immunditiam frequenter, non poterant tamen accedere ad Sanctuarium si essent immundi, & in deserto erat Sanctuarium inter Israelitas, ergo oportebat, ut essent mudi, quia si immundi accederent ad illud morerentur, ut patet Leui. 15. c.

Dicitur aliquis, quod non accedebant Israelitae ad Sanctuarium in deserto, quia non fiebant aliquae ministraciones in eo sacrificiorum, ut sepe dictum est, quia non obligauerunt vique ad terram Chanaan, quamquam igitur inciderent Israelitae in aliquas immunditias, non erat necesse eos expiari per cineres vitulae rufae, quia ista immunditia erat respectu Sanctuarii. & ipsi non accedebant ad illud.

Respondendum est hoc esse falsum, nam licet Israelitae non obligati fuerint in deserto facere sacrificia, tamen constat, quod fecerint ea in monte Sinai, vbi consecrati sunt sacerdotes, ut patet Exo. 29. c. & Leui. c. 8. tunc autem Israelitae ibant in Sanctuarium, & ipsi quoque offerebant sacrificia, ad quod necesse erat eos esse mundos, quod autem tunc populares obtulerint, & introierint in Sanctuarium, patet quia duodecim principes duodecim tribuum obtulerunt sacrificia sua per duodecim dies, & introierunt in Sanctuarium supra c. 7. Itē patet de sacrificio totius populi, quia in die octavo consecrationis sacerdotum, de quo Leui. c. 9. ad quod oportebat accedere omnes populares, vel aliquos de eis,

ideo munditia requirebatur eodem modo intelligendum est, quod alii populares obtulerint sacrificia in dedicatione Sanctuarii, & omnes illi accedebant ad ostium tabernaculi. Item patet hoc magis in consecratione Leuitarum, quia tunc cunctus populus obrulit eos ad ostium tabernaculi, & sacrificium cum illis supra c. 8. erat ergo necessarium, ut haberent populares munditiam, sed non poterant semper habere munditiam, ergo requirebatur aliquid per quod tolleretur immunditia, quando inciderent in illam, & huiusmodi sunt cineres vitulae rufae. Item non solum fuit hoc necessarium propter Israelitas, quando erant in monte Sinai, sed etiam pro toto tempore quo fuerunt in deserto, quia licet populares non accederent semper ad Sanctuarium, tamen Leuitae, & sacerdotes semper accedebant: toto enim tempore, quae steterunt Israelitae in deserto portabatur Sanctuarium a Leuitis, & in qualibet mansione erigebatur, & cum deponendum erat introibant sacerdotes, & velabant vasa, deinde Leuitae accedebant ad portandum ea, ut patet supra c. 4. & sic per totum desertum factum est. Sed ista non poterant fieri, nisi ab hominibus mundis, quia si aliquis accederet ad Sanctuarium immundus moreretur, ut patet Leui. c. 15. ergo erant mundi, sed non erat rationale dici, quod toto tempore 40. annorum fuerunt isti mundi cum immunditias sint multum communes, ut in accedendo ad uxorem, vel in pollutione nocturna, & similibus, ut esse declaratum praecedent. cap. ergo oportebat, quod isti haberent aliquid per quod tollerentur immunditiae eorum quas incurrerent, & istud solum erat per cineres vitulae rufae, cum nullum aliud remedium datum fuerit in toto veteri testamento, ergo erant tunc cineres vitulae rufae, & facta est huiusmodi ceremonia in deserto.

Sed aliquis forte respondebit, quod non fuit necessaria immolatio vitulae rufae in deserto, quia quamquam illi qui erant immundi non possent accedere ad Sanctuarium, nisi expiarentur, tamen non fuit toto tempore deserti aliqua immunditia, quia istae immunditiae solae erant legales, quia lex reputabat eas esse immunditias, si tamen lex non posuisset eas, naturaliter non essent immunditiae, nec accedentes ad loca sancta cum his immunditijs censerentur peccare, lex tamen ceremonialis non obtinuit, usque post ingressum in terram Chanaan, ergo quamquam sacerdotes, & Leuitae polluerentur in his, & accederent ad Sanctuarium non iudicarentur immundi ad hoc, quod peccarent, quia nondum obtinebat vires lex ceremonialis, quae faciebat istas esse immunditias, & consequenter non erat necessaria aliqua ceremonia purgationum, sicut est de vitula rufa.

Respondendum est, quod verum est immunditias istas non repellere hominem a rebus sacris ex natura rei, nec immunditias ex seipsis, sed solum per opinionem legis, & tamen lex ceremonialis, quae faciebat istas esse immunditias, habebat vigorem in deserto, quod patet, quia esse leprosum erat immunditia, & tunc accedebant leprosi de castris. Maria enim foris Moysi effecta fuit leprosa in Aseroth, & expulsa est per dies septem, quousque sanata fuit, & tunc rediit in castra, supra cap. 12.

Ad hoc respondebit aliquis, quod lepra est immunditia naturalis, & qui eam patiuntur commaculant omnes quibus communicant, repelluntur ergo leprosi in deserto de castris non quasi esset lepra immunditia, sed quia erat morbus contagiosus, ideo etiam si nunquam fuisset data lex de immunditia repellentur leprosi, sic enim fit in omnibus politijs, in quarum nulla nunc obseruantur ceremoniae legis veteris. & tamen immundi repelluntur de urbibus cum sunt leprosi.

Dicendum

Dicendum est ad hoc, quod non solum leprosi, qui erant immundi naturaliter, & contagiosi, sed etiam illi, qui erant immundi secundum opinionem legis efficiebantur de castris, ut patet supra c. 5. ubi iussit Deus expelli de castris omnes immundos lepra, & fluentes semine, & immundos super mortuo. constat tamen, quod immundi super mortuo non habent aliquam immunditiam naturalem, sed solum, quia lex reputat illam esse immunditiam: factum est autem hoc in deserto, quia preallegato c. subditur, quod filij Israel fecerunt hoc, & eiecerunt extra castra omnes immundos, sicut iussit Dominus. nihil autem est magis immunditia contaminari super mortuo, quam contaminari in tactu cuiuscunque rei immunde, sed repellentur a Sanctuario, & a castris in deserto contraminiati super mortuo, ergo ita repellentur a Sanctuario contaminati quibuscunque alijs immunditijs, & consequenter reputantur iste immunditijs dum erant Israelitę in deserto, ergo necesse erat haberi aliquid, per quod purgaretur immunditia quęlibet, ut Leuitę, & sacerdotes possent accedere ad Sanctuarium ad erigendum, & deponendum, & portandum illud, & ad operiendum, & ligandum vasa illius, sed hoc non contingit, nisi esset vitula rufa, per cuius cineres abstergeretur, ergo dicendum est, quod fuerit facta immolatio vitule rufe in deserto, & satis breuiter post consecrationem sacerdotum.

Considerandum autem, quod hic iussum est, ut Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam istam, & non Aaron.

Et dicunt aliqui, quod factum est hoc, quia qui intingebat digitum in sanguine vitule huius erat immundus. unde Eleazarus sacerdos efficiebatur immundus vsque ad vesperum, & loto corpore, & vestibus ingrediebatur in castra post solis occasum, ut patet infra in litera. ad summum autem sacerdotem inconueniens erat immunditias adherere, quia iubetur Leuitę. c. 21. quod non contaminaretur sacerdos magnus, super patre, & matre, id est etiam in istis non debebat contaminari, quanto magis in alijs rebus: dicunt autem causam esse, quia ministratio summi sacerdotis erat continua, & si esset immundus non poterat ministrare.

Respondendum est utriusque esse falsum. primum, scilicet quod summus sacerdos non contaminaretur aliquando: nam necesse erat interdum eum contaminari: interdum autem volens contaminaretur. De primo, ut si pateretur pollutionem in somno nocturno immundus erat vsque ad vesperum, ut patet Deute. 23. c. & hoc non erat in potestate sua. Aliquando autem volens coinquinabatur, ut si sacerdos magnus cognosceret uxorem suam, nihil enim differebat, an aliquis suam, vel alienam cognosceret ad incurrendum immunditiam, quia utroque modo coiens debebat lauare carnem suam, & erat immundus vsque ad vesperum Leuitę. c. 15. sed manifestum est, quod summus sacerdos sepe hoc modo coinquinaretur, cum haberet uxorem, & filios procrearet, & succedebant ei filij sui in summo sacerdotio, ut patet Exo. c. 29. & Leuitę. c. 6. Cui autem arguitur, quod summus sacerdos non debebat pollui etiam in morte patris, & matris. Respondendum est, quod non intelligitur illud de omni immunditia, sed solum de illa, que causatur eundo ad funera defunctorum, vel accedendo ad cadauera, & de hac dicitur, quod sacerdos magnus non contaminabitur super aliquo mortuo, nec etiam super patre, & matre: venit autem lex istam immunditiam super mortuos specialius, quam omnes alias, quia ista iudicabatur maior inter omnes, que erant pure legales, nihil habentes ex natura rei, ideo in toto veteri testamento non repelluntur aliqua immunditia pure legalis, propter quam homo

eijceretur de consortio aliorum, nisi ista, ut patet supra c. 5. ubi Deus iubet leprosos, & fluentes semine, atque immundos super mortuo eijci de castris, in quibus lepra, & fluxus seminis sunt immunditię naturales: contaminatio autem super mortuo pure legalis est, quia ex hoc, quod aliquis erat ad lugendum mortuum, nihil fęditatis ex natura rei suscipit.

Item in ista immunditia dabatur maior duratio, quam in alijs: nam in qualibet aliarum, qui contraxisset illam manebat immundus vsque ad solis occasum sequentem, ut patet Leuitę. c. 11. 15. & 16. in hac autem manebat immundus homo per 7. dies, ut patet infra in litera, ideo sacerdotes magni aliquando polluebantur, nec lex hoc vetabat. Secundum etiam erat falsum, scilicet quod isti non deberent pollui propter quotidianam ministracionem, & si polluerentur non possent ministrare, quia hoc procedit ex errore eorum, qui intelligunt ad solum summum sacerdotem pertinere ministraciones, quę fiebant intra tabernaculum, scilicet incendere lucernas in candelabro, & offerre thymiam, & ponere panes in mensa propositionis, omnia. n. hac pertinebant ad sacerdotes tam minores, quam pontificem, ut declaratum est precedenti c. & Leuitę. 21. non ergo obligabatur summus sacerdos quotidie ministrare: immo nunquam obligabatur si noller, nisi semel in anno in die expiationis, quoniam officium diei illius non pertinebat ad minores, scilicet introire in Sancta sanctorum, & tamen die illa necesse erat illud introire, ideo iubetur Leuitę. c. 26. quod solus sacerdos magnus expleret officia diei illius. sic patet ad Hebre. c. 9. poterat tamen summus sacerdos alijs diebus ministrare si vellet, ideo causa ista, quę dabatur magis tenet e contrario, scilicet quod summus sacerdos poterat liberius pollui, quam omnes alijs sacerdotes, quia alijs frequentius ministratur: erant, quam ipse. non ergo tenet ista causa quare Aaron non fuerit iussum, quod immolaret vitulam rufam. Nicolaus dicit, quod non fuit data vitula Aaron, quia peccauerat Aaron in fabricatione vituli in monte Sinai: Eleazarus autem non peccauerat, ideo tradita est Eleazaro.

Sed ista ratio multum aliena est, quia ista vacca non incendebatur ad emundationem illius peccati, sed ad corporales, & communes immunditias. Item si hoc teneret, quomodo Aaron orans pro peccato populi occidebat vitulum, & intrabat in Sancta sanctorum in die propitiacionis? Leuitę. c. 16. c. potissime cum dicant Iudęi, & ipse Nicolaus, quod immolatio illius vitule fiebat pro peccato sacerdotum ad memoriam vituli fabricati in monte Sinai, non erat ergo ista causa.

Fuit autem duplex ratio quare iuberetur hoc Eleazaro, & non Aaron. Prima quia ista immolatio non erat aliquid valde honorabile, & excellens, sed valde banauitum cum fieret extra castra, & ille, qui immolabat efficiebatur immundus, & lauabat carnem, & vestes, ut patet infra, quod pertinebat ad quandam depressionem, ideo honestius fuit dare hoc sacerdoti minori, quam pontifici.

Secundum est, quia summo sacerdoti non comedebantur omnes ministraciones, etiam si munda essent, sed solum illę, quę erant maximę: sic fuit de ministracione diei propitiacionis, quam solus summus sacerdos facere debebat Leuitę. c. 16. ista autem erat ministratio parui honoris immo nulli, ideo rationabilius fuit dari minoribus sacerdotibus: non tollitur tamen ex hoc quin summi sacerdotes possent eam facere, qui omnia, quę pertinebant ad minores poterant ipsi maiores: prima tamen vice qua iussum est fieri hoc, non licuit Aarō facere illud, quia Deus determinate iussit hoc Eleazaro.

Sed arguetur primam rationem harum non tenere, scilicet

scilicet quod quia ista ministratio faciebat immundum ministrantem, non pertinebat ad summum sacerdotem: nam summus sacerdos faciebat aliquam ministracionem, in qua polluebatur, ut patet in die propitiacionis, quia postquam fuisset confessus peccata populi super caput hirci, & emisisset illum in solitudinē, lauabat totam carnem suam, ut iterum ministraret Leuitę. c. 16. ita ergo liceret ei facere hoc.

Respondendum est dupliciter primo, quod non erat similis immunditia, quam incurrebat summus sacerdos in die propitiacionis ei, quę incurrebat immolans vitulam rufam, nam sacerdos magnus postquam emisisset caprum emissarium in die propitiacionis lauabatur in Sanctuario, & illico sumptis alijs vestibus ministrare incipiebat, ita quod illa immunditia non repellat eum a Sanctuario, nec arcebat a ministracione. qui autem immolabat vitulam rufam erat immundus vsque ad vesperum, ita quod non liceret ei accedere ad aliquod factum, nec solum arcebat a rebus sacris, sed etiam non poterat tota illa die introire in castra. non debuit ergo summo sacerdoti committi ministratio, in qua tantam immunditiam incurreret.

Secunda ratio diuersitatis est, quia ministratio diei propitiacionis pertinebat ex necessitate ad summum sacerdotem, cum illud ministerium esset maximum, scilicet quia ingressurus erat in Sancta sanctorum, quęquam incurreret aliquam immunditiam, non erat alteri ista ministratio committenda: secus autem de immolatione vitule, in qua nihil erat magnum, quod ex necessitate ad summum sacerdotem pertineret.

Quę educit extra castra immolabit. Id est Eleazarus educens vitulam istam extra castra immolabat eam. dabatur enim ista vitula Moyfi a toto populo, ut patet supra, scilicet precepte filij Israel, ut adducant ad te vaccam rufam, & ibi recipiebat eam Eleazarus, qui ibat cum tota multitudine extra castra ad immolandum eam.

Quare vitula rufa immolabatur extra castra, & an significaret Christi immolationem in locum Caluarie extra Ierusalem secundum sensum litteralem. Et quod sacrificia veteris testamenti significabant Christi passionem. Quest. VII.

Quare aliquis quare immolabatur vitula extra castra? poterit responderi, quod non debebat immolari intra Sanctuarium, quia tunc cremaretur ipsa in Sanctuario, & hoc non decebat. Vel proveniret sacerdotibus, & etiam hoc non decebat, quia ista vitula immolabat ad hoc, quod cineres manerent de illa, quibus purificarentur homines immundi. Si tamen cremaretur intra Sanctuarium, vel cederet sacerdotibus, non possent haberi cineres ad expiandum. Debuit ergo extra castra cremari: sic etiam fiebat de sacrificijs pro peccato totius populi: nam immolabantur in Sanctuario, & cremabantur extra castra Leuitę. c. 4. Si autem dicas quare non immolabatur vitula rufa intra Sanctuarium, & educeretur extra castra ad cremandum, sicut fiebat in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi: respondendum est, quod vitula ista erat ad hoc, quod cineres eius tollerent immunditiam, & ipsa erat aliquid valde immundum: nam sacerdos, qui immolabat eam, ex hoc efficiebatur immundus vsque ad vesperum, & ille, qui cremabat eam, & qui colligebat cineres combustionis, ut patet infra in litera. in sacrificio autem pro peccato totius populi non erat sic, quia qui immolabat non incurrebat immunditiam, nec qui cremabat: immo adipes huius sacrificij ponebantur super altare, tanquam aliquid mundum,

ut patet Leuitę. c. 4. non decebat ergo immolare vitulam rufam in Sanctuario, quia ibi erat maxima munditia ne contaminaretur ibi aliquis, sed immolans vitulam contaminabatur, ergo non decebat in Sanctuario eam immolari.

Sed tunc quęret aliquis quare non immolabatur intra castra, & tamen extra Sanctuarium. Respondetur, quod ad hoc est duplex causa. Prima est literalis secundum statum Iudęorum, scilicet quod Deus volebat istos cineres vitule conservari in loco mundo, & cremari eam in loco mundo, sed intra castra non erat aliquis locus mundus, ergo non debebat comburi intra castra, nec seruari ibi cineres. de hoc patet infra in litera, scilicet colliget vir mundus cineres vacę, & effundet eos extra castra in loco purissimo: locus autem castrorum non erat mundus, quia conculcabatur ab hominibus, & animalibus, etiamque ibi multe sordes, ideo etiam iussum est de cineribus, qui quotidie accipiebantur de altari holocaustorum, quod ferretur extra castra in loco mundissimo, & ibi iterum cremarentur Leuitę. c. 6.

Alia causa erat literalis secundum habitudinem veteris testamenti ad ea, que significabantur futura in nouo, & ista est magis fundamentalis, & propter quę sic fieri iussum est, scilicet quod sacrificia, que erant in veteri testamento significabant illud verum sacrificium, quod futurum erat in principio noui testamenti, scilicet Christi immolatio, & maxime hoc significabatur per sacrificia pro peccato, & potissime in sacrificio pro peccato totius populi. istud erat duplex. quoddam, quod fiebat pro peccatis populi in speciali, vel in generali, aliud quod fiebat ad expiandas communes immunditias, vel irregularitates. Primum sacrificium immolabatur intra Sanctuarium, sed cremabatur extra castra Leuitę. c. 4. & 16. secundum extra castra immolabatur, & cremabatur. Primum subdiuidebatur, quia quoddam erat pro peccato populi in speciali, scilicet quando totus populus per ignorantiam deliquisset omittens aliquam ceremoniam, quam teneretur obseruare, & pro hoc immolabatur vitulus, de cuius ritu patet Leuitę. c. 4. Aliud erat, quod immolabatur pro peccatis populi in generali, & istud erat in die expiationis, quando sacerdos magnus orabat pro omnibus peccatis populi, & occidebat vitulum, & hircum, quos cremabat extra castra, de quibus vitulus erat pro peccato omnium sacerdotum, & hircus pro peccato totius populi Leuitę. c. 16. c.

Secundum sacrificium pro peccato totius populi, quod non erat pro aliquo peccato in speciali, vel in generali, sed ad tollendas immunditias, & irregularitates communes, erat vitula rufa, & ista cremabatur, & immolabatur extra castra. Ista tria genera sacrificiorum signabant expressius Christi immolationem, quia sicut ista sacrificia pro peccato totius populi fiebant, ita passio Christi pro toto genere humano, quia ductus est in locum Caluarie, ut testantur omnes Euangeliste, ergo debebant ista sacrificia extra urbem comburi. ista causa non est allegorica, sed literalis, quia Apostolus assignat eam pro causa ad Hebre. c. 13. arguendo contra Iudęos, nunquam tamen Sacra scriptura allegat aliquam auctoritatem, nisi in sensu literali, quia ut ait Dionysius mystica theologia non arguit. de ista causa, ut ponatur ab Apostolo patet ad Hebre. c. 13. scilicet, quorum enim animalium inferum sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra: propter quod, & Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum extra portam passus est: exeamus igitur ad eum extra castra impropertium eius portantes.

Immolabit in conspectu omnium. Id est sacerdos Eleazarus immolabit

immolabit istam vitulam extra castra coram toto populo. nam cum acciperet vitulam in castris a tota multitudine, educebat eam de castris sequente cum multitudine, & tunc extra castra immolabat vidente toto populo, erat autem hoc, quia ista vitula immolabatur pro peccato totius populi, scilicet ad tollendum immunditias eius, ideo debebat totus populus astare huic immolationi. Sic enim de passione Salvatoris factum est, quia ipse moriebatur redempturus genus humanum, quod ex multis gentibus colligitur, ideo passioni eius multae gentes astabant Iudaei, Graeci, & Latini, ac Barbari, & propter hoc, ut omnes videntes Christum pederent cognoscere causam mortis eius, scripsit Pilatus titulum super caput Christi in cruce hebraice, Graece, & Latine Io. 19. c. si tamen non fuissent ibi multae gentes de his linguis superuacuum putasset Pilatus scribere in omnibus his linguis, in Hebraeo habetur.

Immolabit in conspectu suo. Et referunt Iudaei istud relatum ad Eleazarum, scilicet ipse immolabit, id est immolari faciet istam vitulam coram se, ita quod non ipse, sed alius coram eo immolaret, sed hoc non obstat, quia modus loquendi hebraicus aliquando est multum improprius, & a nostro dissimilis, & sic Eleazarus immolans vitulam dicebatur coram se immolare, & coram se immolando immolabat coram omnibus alijs, sed littera nostra, quae multum explanauit modum loquendi hebraicum obsecrissimum, ut patet insipienti litteram hebraicam in multis locis, & fere vbiq; dixit in conspectu omnium, tanquam ipse Eleazar immolaret, & non alius coram eo, & hoc videtur esse multum rationabile, quia immolatio vbiq; fieret ad honorem Dei pertinebat, & erat officium sacerdotum, ideo nullus alius hoc facere debebat. Item quia non fit hic mentio de iugulante vaccam, sicut fit de comburente, & colligente cineres, & portante, quia omnes isti erant immundi, & mandatur eis, quod lauet vestimenta sua, sic patet infra: sic autem mandaretur de iugulante si fuisset alius praeter Eleazarum. Item quia si Eleazarus non immolaret istam vaccam, hoc maxime esset, ut non incurreret immunditiam, sed etiam per tinctiorem digitum in sanguine immundus fiebat, ut patet infra ergo non videtur, quod ad euitandam immunditiam committeretur alteri immolatio vitulae, sed etiam si dicat secundum litteram hebraicam, reducitur ad sensum litterae nostrae, quod Eleazarus immolabit in conspectu suo, id est in conspectu totius multitudinis de qua ante hoc dicebatur. I. praecipere filiis Israel, ut adducant ad te vaccam rufam, & trades eam Eleazaro, & tunc sequitur, qui eductam extra castra immolabit in conspectu suo, id est in conspectu istius multitudinis, quod tradidit ei vaccam. *Intingens digitum in sanguine eius.* Id est Eleazarus postquam immolauerit vitulam unget digitum suum in sanguine illius, ut aspergat contra Sanctuarium septem vicibus. ista tinctio erat ceremonialis, & fiebat ad significandum purificationem. sanguis enim animalis erat datus ad expiandum, ut patet Leui. 17. c. nam anima carnis in sanguine est, ut habetur ibidem, & pro peccato vult hominem Deus prestare animam. i. quod moriatur ad satisfaciendum Deo secundum iustitiam suam, sed quia misericors est deus, & accipit animam pecoris pro anima humana, sed anima pecoris in sanguine est, ideo sicut ipsa anima pecoris est ad expiandum pro anima humana, ita ponitur sanguis ad expiandum, de quo magis dictum est praeter alia. c. & quia ista expiatio fiebat maxime spargendo sanguinem contra Sanctuarium, fiebat quoque, sic in vitula rufa, & ob hoc necesse erat intingere digitum in sanguine ad aspergendum. de isto sanguine vitulae non erat, sicut de sanguine aliorum pecorum immo-

laturum, quia quando illa immolabantur in quocunque genere sacrificij, fluebat sanguis super aliquas crateras, & postea sacerdotes minores, qui astabant ministrantes alicui sacerdoti principaliter ministranti, praesentabant illum sanguinem sacerdoti illi, qui fundebat in circuitu altaris, vel ad basim illius, ut declaratum est Leui. c. 1. 3. & 4. sanguis autem huius vitulae non fundebatur in circuitu altaris super parietes eius, nec tingebantur cornua, sed super terram ponebatur, & cremabatur cum carnibus pelle, & fimo, ut patet infra, & de illo fuso in terra poterat sacerdos intingere digitum, & aspergere contra Sanctuarium 7. vicibus.

Asperget contra fores tabernaculi. Id est de sanguine illo Eleazarus asperget contra ostium tabernaculi, non quod rediret in castra cum sanguine illo, ut intra Sanctuarium contra fores tabernaculi aspergeret, sed existens extra castra in loco combustionis vitulae conuertebat se contra fores tabernaculi, & aspergebat ac si esset iuxta fores tabernaculi. ex quo patet, quod ista combustio vitulae fiebat ad partem orientalem castrorum, quam respiciebat introitus tabernaculi. erat enim sic dispositum Sanctuarium, ut Sancta sanctorum esset ad partem Occidentalem, & ostium tabernaculi, & ostium atrij essent ad partem Orientalem, ut patet Exo. 26. & 36. c. & sic cum sacerdos aspergeret sanguinem contra fores tabernaculi, id est ex opposito, vel a fronte: necesse erat, ut esset in parte orientali respectu castrorum. Si enim combustio vitulae fuisset facta in occidentali parte respectu tabernaculi, vel meridiana, vel boreali non posset sacerdos conuertere se contra fores tabernaculi, nisi circueundo castra, quod non conuenienter dicitur, ideo in parte Orientali castrorum ista fiebant, aspersio ista sanguinis fiebat contra fores tabernaculi, quia omnes aliae aspersiones ad expiandum fiebant contra propitiatorium, vel contra velum. nam cum fieret sacrificium pro peccato totius populi, vel summi sacerdotis, sacerdos introibat in tabernaculum aspergens sanguinem contra velum Sancti sanctorum, & super altare thymiamatis Leui. 4. & hoc erat pro peccatis specialibus, cum vero summus sacerdos in die propitiationis pro peccato totius populi ferret sanguinem in sancta sanctorum aspergebat illum coram propitiatorio Leui. c. 16. ita autem de hoc sanguine vitulae: nam cum sacerdos existens extra castra aspergeret illum contra fores tabernaculi, aspergebat etiam contra velum Sancti sanctorum, quia introitus tabernaculi, & velum Sancti sanctorum, & propitiatorium erant in eandem parte mundi, fiebat autem principaliter ista aspersio, tam hic, quam in alijs sacrificijs contra fores tabernaculi, quia homo per sanguinem istum, & cineres huius vitulae ab immunditijs liberandus erat, immunditiae autem causabantur respectu Dei. scilicet nos non sumus immundi respectu nostri, sed respectu Dei, qui iudicat istud, vel illud esse immunditiam in nobis, ideo quasi homo mundatur ab immunditijs debet respectu Dei mundus reputari, sed Deus videbatur principaliter habitare in tabernaculo Sanctuarij, ergo contra fores tabernaculi fieri debebat aspersio. *Septem vicibus.* i. ista aspersio septies fiebat, scilicet, quod sacerdos intingebat septies digitum in sanguine, & toties aspergebat contra tabernaculum, hoc fiebat ad signandum, quod per illam vitulam rufam tollebantur omnes immunditiae. vniuersas autem rerum septennario numero voluit cum tota vita nostra 7. dierum saepe repetito circulo finiatur, vita quoque nostra, & omnium animatorum per actionem, & influentiam 7. planetarum gubernatur, omnia quoque, quae ad esse prodierunt per 7. dies facta sunt, in quorum septimo Deus requieuit Gen. c. 1. & vitula capitalia septem sunt, ex quibus omnia alia vita, & immunditiae dependent. non fuit ergo aliquis numerus, qui ita conueniret aspersioni

sioni huic, sicut septennarius. *Comburetque eam cum cineribus videtibus.* Id est faciet eam comburi coram tota multitudine. non comburebat eam Eleazarus, ut patet infra cum dicitur, quod etiam ille, qui comburebat vaccam erat immundus, si tamen esset idem Eleazarus, non posset poni ibi distinctio, & fiebat combustio ista coram tota multitudine, ut omnes viderent id, quod ad omnium expiationem necessarium erat, & hoc erat in cineribus vitulae rufae per quos fiebat expiatio ab immunditijs. *Tam pellem, & carnes eius, quam sanguinem, & fimum flammam tradetis.* Id est omnia ista comburi debebant. generale erat, quod omnia sacrificia, quae fiebant pro populo cremarentur tam in carnibus, quam in pellibus, quam fimo, sed addebat aliquid ista immolatio vitulae, quia in nullo sacrificio cremabatur sanguis, hic autem sic de adipibus idem dicendum videtur, & adhuc magis de ipsis, quia uolunt carnum comprehenduntur tam adipibus, quam sanguis, necesse erat autem cremari hic adipibus, nam non offerebatur aliquid de ista vitula intra Sanctuarium, ideo necesse erat, ut totum cremaretur: alia relinqueretur de illa quidquam in usus humanos, quod est inconueniens. Item quia sanguis, & adeps dabantur simul Deo, quia nullum erat sacrificium, in quo ista duo non cremarentur Leui. c. 3. & 7. sed hic non dabatur sanguis Deo, sed cremabatur extra castra, ideo nec adeps, sed pariter cremabatur.

Quare adipēs vitulae non cremabantur, & sanguis non fundebatur ad basim altaris, sicut in alijs sacrificijs. Et an esset vitula rufa ad emundationem alicuius peccati.
Quaest. VII.

QUAE ET aliquis cum ista vitula immoletur pro peccato populi, ut patet infra cum dicitur, quia pro peccato vacca combusta est. quare non cremabantur adipēs in altari, & sanguis non fundebatur ad basim eius, sicut in alijs sacrificijs? Aliquis forte dicit eam esse, quia in sacrificijs pro peccato cedebat adeps Deo cum sanguine, carnes vero sacerdotibus. Sed in isto sacrificio nihil cedebat sacerdotibus, cum cremarentur carnes. adeps non erat immolatio facienda in Sanctuario, nec adeps, & sanguis proueniebat Deo. Sed non stat ista responsio, quia aliqua sacrificia fiebant pro peccato, quorum sanguis, & adeps recipiebantur in Sanctuario, carnes vero cremabantur extra castra, cum pelle, & fimo: immo generale erat hoc in omnibus sacrificijs pro peccato totius populi Leui. c. 14. & 16. nec poterat esse, aliquid sacrificium pro peccato totius populi, de cuius partibus quidquam cederet sacerdotibus, quia sacrificium de cuius sanguine inferebatur in tabernaculum non comedebatur, sed cremabatur igne Leui. c. 6. huiusmodi autem erat de omnibus sacrificijs pro peccato populi. Ideo quidam respondent aliter, dicentes rationem diuersitatis esse, quia in alijs cremationibus fit victima pro peccato praeterito, id cremantur adipēs, ut sint in odorem domini, & rogante sacerdote placaretur Deus, ut patet Leui. c. 4. ista autem combustio vitulae non fit pro aliquo peccato, vel delicto praeterito, sed ad emundationem futurarum immunditiarum, ideo tota vacca in materiam purgatiuam. s. in cineres resoluenda debet. Ista ratio potest respicere duo. scilicet non poterat, vel non licebat sanguinem, & adipem offerri de ista vitula in Sanctuario, sicut offerebatur de alijs sacrificijs, vel quod non erat necesse offerri ista, siue tantum conueniens non stat ratio, quia licet non fieret ista immolatio pro aliquo peccato praeterito, posset sanguis eius in circuitu altaris fundi, & adeps cremari, sicut patet de hostia pacifica, & holocausto, quae pro nullo peccato, aut praeterito, aut futuro sunt, tamen sanguis in istis

Alph. Tost. super Num. Pars I.

A funditur in circuitu altaris, & adipēs cremantur Leui. c. 1. & 3. Si autem referatur ad secundum. scilicet quod non erat ita necessarium in hac immolatione, sicut in alijs sacrificijs, sanguinem, & adipēs accipi, verum est, quia hic pro nullo peccato orabatur in generali, aut speciali, sed cremabatur vacca, ut per eius cineres abstergerentur immunditiae corporales populi. In alijs autem orabatur pro peccato, & conueniens erat dari sanguinem ad expiandum, & adipem suauissimi odoris ad placandum deum. Si autem obijciatur, quod hic fiebat septies aspersio sanguinis, sicut in alijs magnis victimis pro peccato. Respondetur, quod in illis sacrificijs fit aspersio, ut omnia delicta tollantur: hic autem non, ut aliqua mutentur, sed ut significetur, quod purificatio ab omnibus peccatis erat a Deo qui residebat in tabernaculo, licet per cineres aliquae irregularitates, vel immunditiae corporales tollerentur. Et si obijciatur, quod si vacca pro peccato combusta est. Respondendum est, quod non accipitur ibi peccatum, proprie pro culpa aliqua, sed pro corporali immunditia, sic accipitur multoties, sicut in leproso datur sacrificium pro peccato. i. pro immunditia sua Leui. c. 14. idem de viro fluente semine, & de muliere, quae fluit sanguine extra tempus menstruationis Leui. ca. 15. & Nazareus dicebat peccare, quoniam aliquis moriebatur coram eo iubito. scilicet c. 6. & tamen manifestum est ibi nullum peccatum esse, sed quaedam immunditia legalis peccata. Accipitur hic vitula cremata pro peccato. i. pro immunditia. scilicet ad tollendum immunditiam corporalem popularium. Sed adhuc conuenientius videtur, quod non solum non erat necesse sanguinem, & adipem vitulae rufae dari Deo, sed et nequaquam licebat, nam nihil Deo debet dari immundum, cum ipse detestetur illa tam immunda, quam maculata, ut patet Deu. 17. scilicet non immolabis Domino Deo tuo ouem, & bouem, in quo est macula, aut quidpiam vitium, quia abominatio est Deo tuo. sed sanguis, & adeps vitulae rufae erant immundi, ideo non licebat introduci in Sanctuarium ad cremandum, & effundendum in circuitu altaris, antecedit patet, quia sacerdos, qui immolabat vitulam istam efficiebat immundus, & qui comburebat eam, & omnes quocunque modo tangentes illam, ergo magis ipsa vitula esset immunda, non quidem aliqua immunditia naturali, vel reali, sed per legis positionem, scilicet iudicabat illam esse immundam, quia erat ad immunditias tollendas, sed id, quod immundum iudicabatur, non debebat offerri, ergo sanguis, & adeps vitulae non debebant ferri in Sanctuarium coram Domino. & etiam ista fuit causa quare non immolaretur vitula intra Sanctuarium, sicut cetera sacrificia pro peccato, quia dato, quod non cremaretur adeps huius, nec funderetur sanguis ad basim altaris, cautaretur aliqua immunditia in Sanctuario, scilicet quod ipse sacerdos, qui immolaret efficeret immundus, sed intra Sanctuarium nemo immunditiam incurrere debebat, ergo ibi non debebat immolari: potissime, quia si ibi aspergeretur sanguis septies, tabernaculum efficeret immundum, quia sanguis, quae aspergebat erat immundus. In sacrificijs autem pro peccato populi, quorum carnes cremabantur extra castra non erat sic, quia illa non erant immunda, id est in Sanctuario immolabantur, & cremabantur adipēs, atque fundebatur sanguis ad basim altaris: carnes erant, quae postea cremabantur extra castra non reputabantur immundae, & ista est causa solida plusquam superiores. *Lignum quoque cedrinum, & hyssopum.* Hic ponuntur tria, quae sacerdos cremabat cum vitula. lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum bis tinctum. Et voluit aliqui, quod ista ponebantur in igne ad reprimendum fetorem exhalantem de carnibus, cum fimo, & pelle combustis.

Sed non multum stat, quia si hoc vellet Deus non potuisset ista tria, quae non faciunt odorem aromaticum, ut patet ex quolibet eorum, sed iussisset poni thus, vel

L I aliqua

aliqua alia multum aromatica, quæ aliquatenus exhalantem fetorem, aut tollent, aut leuiarent, sed nihil horum erat, ideo magis videntur ista posita ceremonialiter ad significandum aliquid. Alio modo potest dici, quod immunditia leprosi, & tangentis morticina, vel aliquid immundum, erat aliquo modo, ideo ponebantur ex simili causa ista cum cineribus vitule ad expiandum, sicut in purificatione leprosi posita fuerant de qua Leui. cap. 14. Causæ autem quare ponebantur ista in purificatione leprosi ibi declarate sunt. Lignum cedrinum est lignum de arbore cedro, & ista sunt arbores altissimi, & quasi impubiles, quæ nimis abundans in monte Libano, & iste erat in terra Chanaan, vt patet Iosue. c. 11. & 13. & 2. Paralipo. ca. 8. ideo poterant habere Iudæi quantum vellent de cedro, immo & maxima pars lignorum, quæ in templo Salomonis posita sunt fuit de cedris, de hoc 3. Reg. cap. 5. Hyssopus secundum Hebræos est quedam herba conueniens condimentis, quæ vulgariter appellatur origano, sed non accipitur hic, nec in aliquo loco scripturæ in hac significatione, quia eadem dictio ponitur hic in Hebræo, & 3. Reg. cap. 5. vbi dicitur, quod differuit Salomone de omnibus lignis a cedro vsque ad hyssopum, qui nascitur in pariete, sed manifestum est, quod non accipitur ibi pro herba, quæ vocatur origano, quia illa non egreditur de pariete: maxime, quia ponitur hyssopus tanquam herba minimi valoris, cum velit ibi scriptura significare duo extrema maxime distantia in plantatiuis, & posuit cedrum tanquam maxime perfectionis, hyssopum autem tanquam minime, ideo dixit, qui egreditur de pariete. Si tamen accipiat pro herba, quæ vocatur origano, non est minime perfectionis inter plantatiua, ideo necesse est accipi per quadam alia, quæ sit minoris perfectionis, & ista est, quæ vocatur vulgariter sparto, de hac autem ponebatur in incendio illa.

Coccus
bis tinctus
quis dicitur.

Coccusque bis tinctum. Idest etiam ponebatur in illo incendio coccus bis tinctus, dicitur enim coccus quidam vermis valde rubeus, & ob hoc vocatur bis tinctus, quasi bis tingeretur colore rubeo ad hoc, quod esset color intensior. Similia autem sunt quedam grana, quæ colliguntur de quibusdam arbutulis, & videntur rubea in extremo gradu, de illis autem tinguntur aliqui panni valde rubei, & de his ponebatur in igne comburente vaccam, ex eisdem causis ex quibus in purgatione leprosi. *Sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.* Non cremabat sacerdos vaccam, sed aliquis alius, vt infra colligitur, sacerdos tamen ponebat ista tria, quæ significabant proprietates purificationis. Res enim, quæ vere immunda est per immunditiam putrefcit, & habet malum odorem, & corrumpitur color eius, mutatus in quandam colorem degenerem a colore naturali, & viuio: sic apparet in leprosi, quorum caro putrefcit, fetet, & colorem mutat. Conformat autem accipiuntur ista in immunditibus legalibus, quæ quamquam realiter non habeant istas condiciones, tamen aliquo modo habent in quantum estimantur esse immunditie: in leprosi autem ponebantur ista tria contraria tribus proprietatibus: nam lignum cedrinum impubibile est, hyssopus autem cum flore bonum odorem emittit: in cocco autem bis tincto est color naturalis, & viuio. Ista tria restituntur leproso, quod purgatur a lepra, quod caro eius non corrumpatur, sicut antea putrefcebat, nec sit degenerans a colore naturali, sicut antea erat, sed recipiat colorem viuio, sicut est color cocci bis tincti, & quia immunditie omnes legales estimantur per opinionem legis ista habere, quæ non habeant, & cum purificantur homines ab immunditijs recipiunt bona opposita, quæ significantur per ista tria, ideo quænienter ista tria ponebantur in igne comburente vaccam, quia per cineres vaccæ expiatio

fiabat ab immunditijs, & significaretur, quod illa tria inducebantur in purificatione, quæ fiebat per cineres. dicitur hic, quod flamma vorabat vaccam, & hoc secundum metaphoram, quia denotare pertinet ad ea, quæ habent os, & stomachum, ignis autem nihil tale habet, quia non est res animata, ideo non vorat, sed quia, quæ vorant postea non apparent, & quæ cremantur ab igne, non apparent, dicitur ignis vorare, & tamen ignis fingitur, vt animal habens os, stomachum, & linguam sic, pater Esa. c. 5. s. propter hoc, sicut devorat stipulam, & ligna ignis, & calor flammæ exurit, &c. *Et tunc demum lotis vestibus, & corpore suo ingredietur castra.* Hic ponitur secundum. s. de quocumque immunditiam causata ex combustione vitule ruse, & immolatione. Refertur autem hoc ad sacerdotem. Pro quo sciendum, quod ex vitula rusa causabatur immunditia in tribus. s. in sacerdote immolante, & in homine cremante, & in colligente cineres vitule, vt patet infra in litera, erat tamen ista vitula ad tollendum omnem immunditiam, quod satis videtur dissonum, sed infra, de hoc declarabitur, dicitur autem hic, quod sacerdos lauat et corpus suum, & vestes, & ingredietur in castra. Sciendum quod ista lotio non fiebat in aquis lustrationis, quæ sunt aquæ commixtæ cineribus vitule combustionis: nam ipsæ aquæ non sunt ad lauandum, sed ad aspergendum. Si autem aliquis lauarit his aquis magis redderetur immundus propter commixtionem cinerum, sed hic lauabatur totum corpus, & vestimenta, ideo oportebat accipi aquas viuentes, quæ sunt aquæ fluuiorum, vel fontium, vel puteorum manantium.

Quomodo incurrentes immunditiam aliquando lauabantur in solo corpore, aliquando in solis vestibus aliquando in vtroque, aliquando in neutro. Et aquæ viuæ aspersio quomodo fiebat. Quæst. IX.

SCIENDUM ulterius, quod cum aliquis incurrebat immunditiam, aliquando iubebatur lauare solum vestes, aliquando solum corpus, aliquando autem corpus, & vestes, aliquando nihil, sed fiebat quedam aspersio cum aquis lustrationis. Isti quatuor gradus sunt secundum differentiam immunditiarum, secundum magnitudinem, & paruitatem, & secundum diuersitatem partium in quibus causata immunditia. Quartus autem modus inter istos erat minimus. s. quod aliquis, nec lauat vestes, nec carnem, sed aspergit aqua lustrationis. Istud autem est, quod aliquis per simplicem contactum incurrebat immunditiam in his, quæ leuia sunt, sic autem erat si aliquis tangeret leuiter aliquod animal morticinam, siue eum de mundis, siue de immundis. Et cum tangeret animalia immunda mortua, et si non essent morticina, & in quibusdam animalibus viuentibus, sicut si quis tetigerit reptile, solum, non erat pollutus, sed non iubebat, quod lauaret vestes, vel carnem, Leui. c. 11. & hoc, quia erat de minimis pollutionibus: tunc tamen debebat expiari per asperisionem aquarum lustrationis, fiebat autem ista aspersio hoc modo, quod acciperetur aqua viuens in vase, & miscerentur ibi cineres vitule ruse, fiebat quoque aspersorium de herba, quæ vocatur hyssopus, sicut est in ecclesijs, & tunc homo mundus aspergebat de aqua illa guttatim, super immundum, & efficiebatur mundus, vt patet. s. in lra, manebat tamen homo immundus vsque ad vesperum. s. quod ante solis occasum aspergeretur his aquis, non erat mundus vsque ad vesperum, nulla enim immunditia minus durare poterat, quam vsque ad vesperum, si sit proprie immunditia, sic patet Leui. cap. 11. vbi in minimis pollutionibus, in quibus non iubetur lauare vestes, aut corpus, dicitur, quod manebat homo immundus vsque ad vesperum, a fortiori autem in alijs maioribus in quibus aliquando est immunditia 7. dierum,

vt

vt in eo, qui accedit ad mortuum, vt patet infra in litera, & qui coit cum muliere tempore menstruorum; immundus est 7. diebus Leui. cap. 15. Sic quoque fiebat, vt aliqui putant, si aliquis tangeret cadauera mortuorum, vel sepulchra, aut ossa reperta in agro, vel iret ad plangendum mortuum, aut introiret in tabernaculum, in quo quis mortuus iacebat: nam tunc incurrebat immunditiam, vt patet infra in litera, & in ista immunditia non lauabantur vestes, nec corpus hominis, sed fiebat solum aspersio aquarum lustrationis super hominem contaminatum modo supra dicto, vt patet infra in litera, sed etiam falsum est, quia iubetur lauare corpus, & vestes, vt patet infra, & sic quod tunc ad modum expiationis immunditia facta super mortuum erat minima, vel de minimis. Erat tamen de maximis inter omnes legales quod tunc ad durationem, quia qui in eam incidebat septem diebus manebat immundus, vt patet infra in lra, sed et hoc est falsum, quia requirebat maximam purificationem. s. lotio corpore, & vestibus, & aspersio aquis lustrationis: & de istis erat solæ duæ inter omnes legales in quibus homo esset diebus 7. immundus. s. si quis coiret cum muliere menstruata, & si quis tangeret mortuum, vel pollueretur in rebus pertinentibus aliquo modo ad mortuum, in istis immunditijs non fiebat ablutio vestium, nec corporis, quia ipse secundum se parue erat, & realiter nihil magis de immunditia causabatur in vna, quam in altera. Et hoc falsum est, quia in contactu mortuorum lauabantur vestes, & caro, quod non esset maior: in quibusdam tamen in omnibus primis durabat immunditia solum vsque ad vesperum. i. vsque a solis occasum: in pollutione autem causata ex mortuis durabat immunditia 7. diebus non, quod ipsa in se maior esset, sed quia lex eam tanquam maiorem estimabat, ideo in hac specialiter vetitum est summo sacerdoti pollui. s. quod non iret ad funera patris, vel matris, aut aliquorum aliorum, ne pollueretur Leui. c. 21. Alius erat gradus immunditie in quo homines lauabantur solum in corporibus, sic erat de summo sacerdote in die qua introibat in Sancta sanctorum ad offerendum sanguinem vituli, & hirci pro peccato suo, & totius populi. s. in die propitiationis, postquam non contempisset ministerium suum expiationis, emissio capro in desertum lauabatur in toto corpore, & accipiebat vestes ad ministrandum. Istud erat, quasi quedam immunditia: reputabat autem lex immunditiam summi sacerdotis, quia tetigerat caprum emissarium, confitendo super caput eius peccata populi, & cenfebatur portare hircus omnes iniquitates super se, & sicut si iniquitas esset aliqua immunditia corporalis, qui tangeret hircum illum pollueretur, ita, quia sacerdos tetigerat hircum, immundus censebatur, & quia inceptum erat aliud officium, lauabat totum corpus suum antequam inciperet, vestes tamen non lauabat, eo quod ille erat sacerdos, & non incurrebat aliquam immunditiam, sed solus sacerdos Leui. cap. 16. ille tamen, qui portabat hircum in solitudinem, efficiebatur immundus ex contactu sicut sacerdos, & tamen lauabat tam carnem, quam vestes e. c. hoc autem, quia vestes istius non erant sacre, ideo poterant incurere immunditiam. Sic autem erat de homine cognoscente aliquam mulierem: nam si esset vestitus, immundus erat tam in carne, quam in vestibus, & tenebatur vtrunque lauare. Si tamen nudus esset, solum lauabat carnem suam Leui. c. 15. causa huius est, quia qui nudus erat in coitu non habebat aliquid in quo posset suscipere immunditiam, nisi in corpore, ideo solum corpus lauabat, & dato, quod ante lotionem indueretur alijs vestibus, ille non incurrebat immunditiam ad hoc, quod deberent lauare: nam non omnes immundi faciebant immunda ea, quæ tangebant, sed solum illi, qui habebant immunditiam naturalem, sicut

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A leprosi, fluentes semine, & mulier menstruata. Alius gradus erat immundorum, qui debebant lauare vestes, & non carnem, & isti erant, qui portabant super se aliquid de morticinis, vel de animalibus immundis occisis, & de omnibus, in quibus per solum contactum homo pollueretur, vt si quis super se portaret aliquem mortuum de hoc Leui. c. 11. Ista immunditia correspondet immunditie primi gradus, quod aliquis tangendo polluebatur, & erat immundus vsque ad vesperum: tamen non debebat lauare vestes, nec corpus. Si autem ista, in quibus pollutus fuerat tangendo portaret super se, erat immundus vsque ad vesperum, sicut prius: tamen nunc addebatur, quod lauanda erant vestes. Causa huius erat, quia immunditia videbatur contracta in vestibus, cum homo super se illa immunda portaret, prius autem non sic, quia non portabantur super hominem, sed tangebantur simpliciter, in vtriusque autem durabat immunditia vsque ad vesperum solum Leui. cap. 11.

Qui portabat super se mortuum an deberet lauare solas vestes, vel etiam corpus, vel vtrunque. Quæst. X.

DE illo, qui portabat super se hominem mortuum videtur maius dubium: nam non est determinatum an lauaret solas vestes, vel corpus, & vestes. Respondendum est, quod si inspiciatur determinatio literæ nulla reperietur, totum enim apparet, quod tangens mortuum huiusmodi deberet aspergi aquis lustrationis, vt patet infra in litera, vbi agitur simpliciter de tactu, & in portatione est tactus, sed non constat inde, an deberet lauare corpus solum, vel vestes, aut vtrunque, vel neutrum, sed solum, quod aspergeretur aquis lustrationis. Satis tamen dicendum est, quod ille, qui portabat super se mortuum debebat lauare vestes, quia sicut se habebat in immunditijs cautatis ex tactu aliorum morticinorum, quod ille, qui solum tangebatur erat immundus vsque ad vesperum, sed nihil lauabat de carne, aut vestibus, & ille, qui portabat ista morticina super se erat immundus, & præter hoc lauabat vestes, ita erit de portante mortuum hominem super se. s. quod non solum sit immundus, sed etiam teneatur lauare vestes, quia tantæ immunditie est portare super se cadauer hominis, sicut cadauer brutorum, dico autem hoc quantum ad immunditiam legalem: immo maior est in portatione hominem mortuum, quia sicut se habet contingere morticina pecorum ad tangerere mortuum hominem, ita se habebit portare pecora morticina ad portare hominem mortuum, sed maior est immunditia tangendo hominem mortuum, quam pecora morticina, ergo maior erit immunditia portando hominem mortuum, quam morticina pecorum, antequam patet, quia qui tangebatur hominem mortuum erat immundus 7. diebus, vt patet. s. in litera, qui vero tangebatur pecora morticina, solum erat immundus vsque ad solis occasum Leui. c. 11. Non est ergo dubium, quod qui portauerit hominem mortuum super se, debeat lauare vestes. Istud dubium præcedens, ex insipientia quorundam procedit, quia litera determinat infra, quod immundi quomodocumque super mortuo lauent corpus & vestes, a fortiori, qui portant super se cadauer. De tempore autem quo immundus manere debeat dubium videtur, quia nihil exprimitur, sed respondendum est satis patere ex litera: nam sicut quilibet tangens erat 7. diebus immundus, ita portans super se mortuum totidem diebus immundus erit, quia illud erat tangere mortuum, quia non erat minor immunditia portare super se, quam tangere. Sed tunc erit dubium, an deberet lauare corpus ille, qui portabat super se mortuum? & videbitur alicui, quod sic, quia qui portabat super se morticina brutorum lauabat vestes solum,

L1 2 sed

sed maior erat immunditia portatio super se mortuum, quam pecus morticina, ergo, qui portaret hominem mortuum, non solum deberet lauare vestes, sed corpus etiam. Istud est verum, quia sic litera infra declarat, sed responsio sequens procedit ex subtilitate superuacua quorundam, qui non videntur textum, vel non considerauerunt, & dicunt. Respondendum est, quod portans mortuum solum lauabat vestes, & cum dicitur, quod maior immunditia est portare hominem mortuum, quam pecora morticina, concedendum est, sed non sequitur, quod ob hoc deberet esse maior lotio, quia ista non se habent secundum proportionem excessus arithmetici, sed secundum proportionem geometricam, patet, quoniam si esset ibi proportio arithmetica, quantum excedit immunditia tangens mortuum ad tangentem pecora morticina, tantum excederet difficultas purgationis tangens mortuum ad tangentem pecora morticina, sed falsum est, quia in vitroque iubebatur solum, quod aspergeretur aqua lustrationis, ut supra declaratum est: immo falsum est, quia pollutus super mortuo, debet lauare carnem, & vestes, debet ergo secundum proportionem geometricam, scilicet sicut se habet tangere mortuum ad tangere pecora morticina, ita se habet portare mortuum ad portare pecora morticina, sed tangens mortuum incurtebat maiorem immunditiam, quam tangens pecora, sed in vitroque fiebat solum aspergio aquae lustrationis: praeter hoc, quod immunditia tangens mortuum manebat 7. diebus, & immunditia tangens pecora morticina manebat solum vsque ad vespertum, ergo portans hominem mortuum, sic se habebat ad portantem pecora morticina, quod tenebatur lauare solas vestes, sicut portans pecora, & praeter hoc manebat in portante mortuum immunditia dierum 7. & in portante pecora manebat immunditia vsque ad vespertum. Si autem portans mortuum non solum lauaret vestes, sed etiam corpus, non maneret ibi eadem proportio portantis ad portantem, sicut tangens ad tangentem, & hoc verum est.

Aspergio aquae lustrationis erat minima purificatio inter omnes, ideo ipsa dabatur cum qualibet alia. Et qui erant illi, qui lauabant corpus, & vestes, et quae erat immunditia in qua radebantur pilae. Quaest. XI.

CONSIDERANDUM est circa istas purificationes immundorum, quod aspergio aquae lustrationis erat minima purificatio, ideo in omnibus alijs debebat ipsa precedere, scilicet quod nulla esset immunditia, in qua non fieret aspergio aquarum lustrationis, quae autem iuberetur aliquando lauare vestes, vel lauare corpus hoc erat propter magnitudinem immunditiae: tamen non debebat omitti aspergio aquarum lustrationis. De primo modo satis patet, quia nulla purificatio fiebat ibi, nisi per aquas lustrationis. De secundo quantum ad illos, qui lauabantur solum in corpore, etiam manifestum est, quod deberent aspergi aquis lustrationis: nam aut habebat aliquid aquae efficaciam secundum legem ad purificandum, aut non: si habebant efficaciam scilicet erat cohiberi vitulam rufam ad purgandos immundos. Si autem non habebant, necesse erat, ut fieret aspergio aquarum lustrationis super eos, qui erant immundi humani modi, & sic, qui maculatus erat per coitum, non solum debebat lauare corpus, si nudus coiuisset, sed etiam aspergi aquis lustrationis, immundus autem pontifex lauabat corpus suum in die propitiationis, ut dicitur, in de isto non est dicendum, quod aspergeretur aquis lustrationis, quia non videbatur contraxisse propriam immunditiam, nec lex tantum existimat istam, sicut dicitur de alijs

F immunditias, quia in alijs nulla erat, quae minus duraret, vsque ad solis occasum, sed ista immediate tollebatur, quod patet, quia cum sacerdos lauasset carnem suam, sumebat vestes sacras alias, & ministrabat, ut patet Leui. c. 16. idem erat de tertio modo. Vbi immundi tenentur lauare vestes solum: nam non sufficiebat illa lotio ad tollendam immunditiam, sed requirebatur aspergio aquarum lustrationis, quod patet ex ratione supra assignata, fiebat tamen in super lotio vestimentorum, quia illa videbantur contraxisse aliquam immunditiam portando morticina. Ultimus gradus, & maior immunditiae erat, quando iubebatur aliquis lauare vestes, & corpus suum, sicut erat in leproso, qui purgabatur Leui. c. 14. & in homine fluente semine Leui. c. 15. & in eo, qui rangebat lectulum, vel vestes hominis illius, & in eo, qui sederet vbi ille sederat, & in eo, qui tangeret carnem illius, & in eo super quem talis homo iaceret salinam, & si quis portaret aliquid in quo sederat vir taliter immundus, in omnibus his debebat lauare corpus, & vestes Leui. c. 15. hoc autem erat, quia lex iudicabat istam esse valde magnam immunditiam, & tamen non manebat ista, nisi vsque ad solis occasum. Item qui cognosceret feminam vestitus, lauabat corpus, & vestes. Item si quis tangeret feminam diebus menses, vel si quis tangeret vestes illius, aut lectulum, aut quodcumque, super quo illa sederet, aut cognosceret eam carnaliter dum esset in menses, in omnibus his, qui contrahebat immunditiam, lauabat vestes suas, & corpus, & erat immundus solum vsque ad vespertum Leui. c. 15. vltimum autem horum, scilicet cognoscere mulierem tempore menses erat maior immunditiae, ideo, qui sic polluebatur lauabat carnem, & vestes, & manebat 7. diebus immundus, ut patet praeter. capi. idem modus est de omnibus tangentibus, & accedentibus ad mulierem, quae magno tempore fuit sanguine extra tempora menses, quia ipsa erat immunda, sicut si esset menstruata, & tangentes eam Leui. c. 15. Item ille, qui portabat caprum emissarium in solitudine, lauabat vestes, & corpus: et quae immunditia huius vsque ad vespertum Leui. c. 16. non erat autem immunditia huius aliquid reale, sed per solam existimationem legis: nam iste nihil tangebat immundum, quia solum tangebat caprum emissarium, ille autem non erat immundus: reputabat tamen lex eum immundum, quia debebat portare super se omnes iniquitates populi Leui. c. 16. & velut si essent iniquitates ille aliquae immunditiae corporales super super pilis capri emissarii, qui tangeret caprum, esset immundus, ita lex censebat immundum esse illum, ideo iubebat, quod lauaret vestes, & carnem, quia portauerat hircum emissarium, & manebat immundus vsque ad vespertum praeter. capi. Item qui cremavit cadauera bouis, & hirci immolatorum in die propitiationis erat immundus, & lauabat carnem, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsque ad vespertum praeter. capi. Item si quis comederet animal morticinum, vel caprum a bestia, aut qualitercumque immundum, lauabit carnem suam, & vestes, & erit immundus vsque ad vespertum Leui. c. 17. Ista immunditia censetur maior, quae portare animal morticinum super se, vel simpliciter tangere illud: nam tangens solum aspergebatur aqua lustrationis, portans autem lauabat vestes suas, & aspergebatur aqua lustrationis: comedens vero lauabat carnem, & vestes, & in super necesse erat aspergi aquis lustrationis, sicut in ceteris ratione praedicta, quia istud erat per quod proprie secundum legem tollebat immunditiam. Item sacerdos immolans vitulam rufam, & intingens digitum in sanguine illius, erat immundus, & lauabat carnem suam, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsque ad vespertum. Item qui combussisset vitulam erat similiter immundus,

immundus, & tenebatur vestes, & carnem lauare, nec ingrediebatur in castra vsque ad vespertum: ratio huius est, quod lex existimat istam esse magnam immunditiam.

Considerandum autem, quod adhuc in his omnibus maior erat illa, in qua lauabantur vestes, & corpus, & radebantur omnes pilae corporis: porissime cum hoc saepe fieret ad tollendam eandem maculam, & hoc solum erat in leproso, Leui. c. 14. ratio huius diuersitatis est, quia lepra erat immunditia naturalis, & si non raderetur omnes pilae corporis, poterant esse maculati lepra, & illa maneret, ideo radebantur, aliae autem immunditiae erant legales, & in his nihil differat pilos radi, vel non, quia ille non manent realiter in carne, sed per solam legis existimationem. *Ingrederetur in castra. i. iste sacerdos, postquam lauauerit vestes, & corpus suum ingreditur in castra, non quidem immediate, sed prius occidebat sol, & ingrediebatur in castra, et si a principio diei lauisset vestes. Commaculatus erit vsque ad vespertum. i. manebit immunditia in isto vsque ad vespertum, hoc generale erat, quia nulla immunditia erat, quae minus duraret, vsque ad vespertum, cum ergo istae essent magnae, a fortiori manebant vsque ad vespertum.*

Quare quidam de immundis lauabant vestes, & carnes extra castra, & alij in castris. Et quod immunditiarum aliqua erant maiores, aliqua minores. Quaest. XII.

QVAERET aliquis quare quidam de immundis lauabant vestes, & carnes extra castra, & manebant ibi vsque ad expletam immunditiam, & alij qui essent immundi lauabant vestes, & corpus intra castra, & ibi manebant, ut patet ex exemplis supra datis. Respondendum est, quod immunditiarum quaedam erant valde magne, quae repellabant hominem a consortio aliorum, aliae erant paruae, quae non repellabant. De primis immunditijs dicendum est, quod siue aliquis haberet illas in castris, siue extra castra, eijciebat de castris donec sanaretur, & sic erant tres immunditiae. scilicet esse leprosum, & fluxum semine, & pollutum super mortuo supra c. 3. de primis duabus causa patet: de lepra non patet, quae est morbus contagiosus, & si hirci maculati non eijcerentur de castris ceteros macularent: de fluxu semine etiam causa patet, quia iste polluebat omnes accedentes ad se immunditia legali, & quamquam non causaret in eis morbum naturalem, quia tamen per illud contactum immundum arcebantur a sacris in quo diminuebatur cultus diuinus multis factis immundis: debuit ergo expelli de mortuos tangente, aut qualitercumque contaminato super mortuum castra, quia qui ista esset immunditia legalis, & qui eam patiebatur non posset alios facere immundos contactu suo: tamen reputabatur maxima immunditiarum legalium, ideo hirci polluti eijciebantur de castris. Aliae erant immunditiae, quae non eijciebant hominem a consortio aliorum, & istae autem habebantur in castris, aut extra castra. Si in castris ibi purificabatur, & non compellebantur exire castra, sicut si quis pollueretur per coitum, ibi lauabatur, & non iubeatur exire castra: idem si aliquis portet morticina, vel si quis tangit mulierem menstruatam, qui debet lauare vestes, & corpus, non iubeatur exire castra, Leui. c. 15. simile est de comedentibus carnes immundas, Leui. c. 17. Aliae autem immunditiae extra castra, nec contaminati hirci redibant in castra, priusquam mundarentur, sic patet de illo qui portabat caprum emissarium in solitudine: nam immunditia sua habebatur extra castra portando caprum illum, tamen priusquam intraret in castra iubeatur lauare vestes, & corpus, & sic in introibat Leui. c. 16. idem de illo qui cremabat cadauera vituli,

Alph. Toft. super Num. Pars I.

A & hirci in die propitiationis: nam extra castra contrahebat immunditiam, quia ibi cremabantur istae carnes, ideo extra castra lauabat vestes, & corpus, nec poterat ingredi, vsque ad solis occasum, postquam lotus esset Leui. c. 16. Item sacerdos qui immolabat vitulam rufam, & vir qui cremabat eam, & ille qui colligebat cineres combustionis efficiebantur immundi, ut patet hic, quia tamen contrahebat ista immunditia extra castra, cum ibi vitula immolaretur, & cremaretur, atque colligerentur cineres, lauabantur extra castra, & non ingrediebantur vsque ad solis occasum, postquam loti essent, ut patet in litera. Fallit autem ista regula in vnicuique casu. In eis qui polluebantur somnio nocturno: nam illa immunditia de paruis erat, cum non ponatur inter tres, quae excludunt hominem a castris, & isti qui polluebantur somnio nocturno tenebatur exire de castris, & manebat ibi vsque ad solis occasum, & sic lauans carnem suam ingrediebatur in castra. *Sed & ille qui combussisset eam.* Iste erat alius a sacerdote, quod patet, quia hic dixit de immunditia sacerdotis, & immediate dixit de immunditia cremantis vitulam, supra tunc dicebatur, quod sacerdos combureret eam cum cineribus. Respondendum est, quod illa litera intelligitur comburet eam. i. faciet comburi, sed ipse non comburebat. *Lauabit vestimenta sua, & corpus.* Etiam iste vir lauabat vtrumque sicut sacerdos, quia omnes qui tangerent vitulam istam, nunc quoniam fiebant ceremoniae eius, censentur incurrere eandem immunditiam, sed omnes tangebant, quia sacerdos immolabat, & intingebat digitum in sanguine, vir quoque comburens tangebatur, & qui colligebat cineres, iubeatur autem vestes, & corpus lauare, quia lex censet istam esse magnam immunditiam. falsum tamen est de colligente cineres, quia ipse sacerdos lauabat vestes: comburens autem carnem, & vestes, colligens autem vestes tantum. *Et immundus erit vsque ad vespertum. i. vsque ad solis occasum* permanebit ista immunditia: dato enim, quod immediate, ut isti contraxissent immunditiam, lauarentur, non erant immundi, sed manebat immunditia vsque ad solis occasum, nec poterant introire in castra vsque tunc, quare autem iste immunditia omnes non poterant tolli vsque ad solis occasum, & in solis occasu tollebantur omnes, responsum est, tam secundum causam literalem, quam allegoricam Leui. 11. & 22. c. *Colliget autem vir mundus cineres rufae.* Postquam ista vitula comburebatur, cineres illi colligebantur, & seruabantur ad hoc, quod Israelite purgaretur ab immunditijs aspergendo illos cum aqua, quae vocabatur aqua lustrationis, ideo non relinquuntur in loco combustionis, sed ablati inde ponebantur in loco honestiori. Dicitur quod vir mundus colligeret eos, quod non esset contaminatus tactu mortui, vel brutorum mortuorum, aut tangendo leprosum, vel fluxum semine, vel mulierem menstruatam, & sic de omnibus alijs generibus immunditiarum, de quibus Leui. c. 5. 11. 12. 14. 15. 16. 17. & 22. & supra c. 6. & hic namque quicumque immundus repellatur a contactu cinerum, & tamen ille qui tangeret cineres ab eis commaculabatur, etiam si esset mundus, immo e contrario, quia quoniam cineres isti tangebant ab aliquo viro mundo, incurtebat immunditiam, & si aspergerentur super virum immundum efficiebat mundus, quod autem immundus hos cineres mundificarent patet, quod ad nihil aliud comburebat ista vitula, ut patet hic, quod autem vir mundus protractum istorum cinerum incurreret immunditiam, patet de isto viro, qui colligebat cineres, quod erat mundus, ut hic, & tamen cum portasset eos efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua, ut patet j. Si autem quoniam aliquis immundus erat purificandus, vir mundus debebat aspergere eum aquis lustrationis, ut patet j. & vnus immundus non poterat purificare alium immundum, tamen ipse qui

Ll 3 aper-

aspergebat cineres commixtos aquæ efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua, vt patet j.

Causa autem quare vir colligens cineres istos debebat esse mundus, quamquam ipse per contactum eorum efficeretur immundus, erat ad solennitatem, & venerationem huius mundificatiui dati a Deo: nam si permitteretur quibuslibet tangere cineres, siue mûdis, siue immundis, minoris reuerentiæ haberetur ista purificatio. soli ergo mundi tangebant illos.

Et effundet eos extra castra in loco purissimo. Non accipitur effundere pro spargere, quia si dispergeret in ventum, vel per multa loca minutatim proiceret, nullius utilitatis essent, debebant tamen seruari ab Israelitis, vt patet infra ad mundationem, sed accipitur effundet, id est ponet simul in loco vno, vbi conferuentur, & cum dicitur, quod effunder extra castra, non est sensus, quod ista vitula combusta fuerit in castris, & cineres postea collecti educerentur de castris, & reponerentur foris in aliquo loco, quia immolatio vitulæ, & combustio extra castra fiebant, vt patet supra, ideo cineres extra castra colligebantur, sed dicebantur effundi extra castra, quia non manebant in eodem loco, vbi fuerat combustio, sed ad locum mundiorum, & secretiorum transferiebantur, vbi motu venti non dispergerentur, nec esset fas animalibus brutis illuc accedere, & iste locus erat etiam extra castra ad aliam partem castrorum. Non ponebantur autem intra castra, quia iubeatur, qd ponantur in loco purissimo, locus tñ castrorum non reputatur mundus, quia ibi erant multe immundities, vt patet in alijs locis habitationum, & conculcabatur ab hominibus, & a pecoribus, & iumentis, cedebatque in vsus humanos, sed omnia hæc reputabatur immunda respectu eorum, quæ ad Deum applicari debebant venire in vsus humanum, propter hoc autem iustum est de cineribus altaris, quod ponentur extra castra. Leui. c. 6. & ad locum illum nullus hominum, vel pecorum accedebat, nisi cum irent homines illuc ad expiandum se.

Sed tunc dicit aliquis, quod Sanctuarium esset in loco immundo, quia erat in castris Israelitarum.

Respondendum est, quod quamquam esset in loco castrorum, non erat coniunctum castris Israelitarum, sed erant disposita castra per quadrum, & in medio relinquebatur locus magnæ capacitatis, vbi fiebatur Sanctuarium, & Leuitæ in circuitu illius excubabant, ne aliquis de Israelitis illuc accederet, nisi cum vellet offerre, aut vocaretur illuc, & hoc modo non coningebatur locus Sanctuarij, quæquã aliquo modo Deus dicit inquinari Sanctuarium suum ex sordibus, & peccatis Israelitarum, ideo sicut cetera immunda expiabantur, ita iubeatur expiari Sanctuarium semel in anno in die propitiationis, aspergendo sanguinem contra propitiatorium intra Sancta sanctorum, & super altare thymiamatum in prima parte tabernaculi, & super altare holocaustorum extra tabernaculum in atrio, vt colligitur Leui. c. 16. & dicitur aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & a peccationibus eorum cunctisque peccatis.

Et sint multitudini filiorum Israel in custodia, & in aqua aspersio. Id est ideo ponentur isti cineres in loco purissimo, vt custodiat eos multitudo filiorum Israel ad aquam aspersiois, id est vt fiat inde aqua ad aspergendum. dicitur hic de multitudine Israelitarum, & non intelligitur per multitudinem cõgregatio 12. tribuum, sicut communiter intelligi solet, sed omnes Israelitæ siue 12. tribus, siue Leuitæ cum sacerdotibus, quia isti cineres ad expiationem omnium pertinebant, immo frequentius indigebant eis Leuitæ, & sacerdotes, quæ populares, quia ipsi accedebant ad Sanctuarium multoties, & semper debebant esse mundi, ideo quan-

docunque incidere in immunditiam oportebat, vt immediate purificarentur: popularibus autem quamquam erat necessaria purificatio pro qualibet immunditia, tamen non erat necessaria immediate in omnibus immunditijs, dum non accederet prius ad Sanctuarium, quam mundus esset, sicut est nunc de confessioe respectu sacerdotum, & popularium, quia populares tenentur de quolibet peccato confiteri, & sacerdotes eodem modo. populares tamen non tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, sed sufficiens est semel in anno confiteri secundum formam ecclesie, nisi in paucis casibus exceptis. sacerdotes autem, qui quasi continue ministrant, tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, quia non possunt accedere ad ministrandum, nisi confiteantur, ideo magis est necessaria confessio sacerdotibus, quam popularibus, ita de cineribus vitulæ rufæ ad aspergionem magis erant necessarij sacerdotibus, & Leuitis, quam popularibus, erant autem isti cineres ad aquam aspersiois, quia quodocunque aliquis immundus esset, iibat extra castra ad locum vbi erant cineres seruati, & cum eo alius vir mundus, tunc posita aqua in vase mittebat modicum de cineribus illis in aquam, & accepto aspersorio de hyssopo vir mundus spargebat aquam super immundum, & sic lustrabatur.

Quia pro peccato vacca combusta est. Id est ista vitula fuit combusta pro peccato, id est ad emundationem peccati. & vocatur largo modo peccatum hoc quælibet immunditia corporalis cõtracta ex tactu alicuius mundi, a qua solum mundabantur per cineres vitulæ rufæ. sic dicit Apostolus ad Hebræos capitu. 9. quod cinis vitulæ rufæ erat ad emundationem carnis, id est immunditiarum carnalium: ad peccata autem non proficiebat, sed aliter erant mundanda, vt in principio huius. c. dictum est, & ponitur istud hic quæ redditiuum causæ superioris dicit, scilicet quod Israelitæ habebunt in custodiam, & in aquam aspersiois istos cineres, quia vacca pro peccato combusta est, id est ista vacca non fuit combusta, nisi vt cineres eius essent ad emundationem peccati, id est immunditiæ, ideo Israelitæ seruabunt istos cineres in aqua aspersiois, id est vt aspergantur missis illis in aquam.

Cumque lateris qui vacca portauerit cineres vestimenta sua. Hic ponitur immunditia viri colligentis cineres vitulæ: nam quamquam mundus esset, quando colligere incipiebat, tamen colligendo immundus efficiebatur. & dicitur, quod lauabit vestimenta sua, & non dicitur an laualet corpus, in quo satis dicendum est, quod non teneretur lauare corpus, quia in istis non est maior obligatio, quam lex imponat, cum istæ obligationes sint purè legales, nihil habentes in natura, sed solum iussit lauare vestimenta, ergo solum tenebatur ad hoc colligens cineres: non enim reputabat lex tantam esse immunditiam colligentis, sicut immolantis, vel comburentis, & tamen iste non poterat introire in castra, sicut immolans, & comburens vsque ad solis occasum postquam lauisset vestes. Et dicitur, qui portauerit cineres, quia isti colligebantur de loco, vbi vacca fuerat combusta, & ducebantur ad alium locum puriorem, vt supra dictum est, & non solum portabantur cineres ipsius vitulæ, sed etiam cineres lignorum, cum quibus combusta fuerat, quia non poterant distingui, & vtrique ad purificationem immundorum proficiebant. in hac vitula seruabatur iste ritus, quod cum cineres per quotidianam purificationem minerentur vsquequo deficerent, rursus alia vacca immolaretur simili ritu, & sic continuabatur purificatio per cineres vitulæ per omnes generationes Hebræorum.

An in terra promissionis immolaretur vitula rufa in quolibet loco, vel solum in loco Sanctuarij, & an Iudæi ad se purificandum pro qualibet immunditia irent ad locum Sanctuarij, vel haberent apud se cineres vitulæ rufæ. Quæst. XIII.

QUÆRIT nunc aliquis quomodo se haberet Iudæi postquam essent in terra Chanaan circa purificationes istas per cineres vitulæ?

Respondendum est, qd magis dubium erat postquam manerent in terra Chanaan, quam cū erant in deserto: nam in deserto omnes erant simul, ideo ibi immolaretur vna vitula ad emundationem omnium: postquam vero cineres illius consumpti essent per aspergiones, immolabatur alia vitula simili ritu, cū tñ essent in terra Chanaan, erant separati habitantes per diuersas vrbes, & oppida, ideo erat dubium an in quolibet loco vna vitula immolaretur pro aspergione habitatorum, vel solum immolaretur in loco, vbi erat Sanctuarium, vel qualiter fieret? aliquis dicit, qd solum immolabatur vitula rufa in loco Sanctuarij, quia immolationes nõ poterant fieri in omni loco terræ Chanaan, sed solum in loco quem elegisset Dominus, vt esset ibi Sanctuarium, vt patet Deu. c. 12. & Exo. 20. sed ad hoc respondebitur, qd solum intelligitur de sacrificijs, quæ erant vere sacrificia, & debebant offerri intra Sanctuarium: vitula autem rufa non erat sacrificium, nec offerebatur in loco Sanctuarij, sed extra castra, vt patet hic, loca autem assignata intelliguntur de veris sacrificijs, vt patet Exo. capi. 20. vbi dicitur, altare de terra facietis mihi, & offeretis super illud holocausta, & pacifica vestra, oues vestras, & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei. ecce quia de holocaustis, & pacificis expressum est, quæ sunt proprie sacrificia, & Deute. c. 12. dicitur. caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus. ergo de vitula rufa nihil differebat immolare eam in loco Sanctuarij, vel in quocunque alio, quia non erat immolanda intra Sanctuarium, sed extra ciuitatem. Ad hoc respondebitur, qd adhuc semper erat necessarium immolari vitulam rufam in loco Sanctuarij, & non in aliqua alia ciuitate, vel oppido terræ Chanaan, quia dicitur hic, quod sacerdos exibat extra castra, & immolabit vitulam: intincto autem digito in sanguine illius septies asperget contra ostium tabernaculi. sicut autem erat, qd sacerdos egrediebatur de castris, & contra ostium tabernaculi aspergebat sanguinem videns Sanctuarium, ita in terra Chanaan sacerdos debebat esse extra vrbes in qua erat Sanctuarium in loco, de quo posset videri Sanctuarium, vel saltem videretur, ad quam partem erat ostium eius, & ex loco ipso deberet aspergere sanguinem. Si autem in alijs locis hoc fieret, non esset talis habitudo ad Sanctuarium, ideo non poterat fieri, nisi in loco Sanctuarij.

Item patet, quia sicut Sanctuarium erat vnum in tota terra Iudæorum, ita ministratio sacerdotalis erat vnica, scilicet qd licet sacerdotes in multis locis habitarent, tamen solum ministrabant in loco Sanctuarij, sed immolare vitulam istam erat ministratio sacerdotalis, quod patet hic cum iustum fuerit soli Eleazaro sacerdoti, & expresso, quod esset sacerdos, ergo non poterat fieri in aliquo alio. Item dato, quod extra locum Sanctuarij posset fieri ista immolatio, tamẽ nõ posset fieri, nisi in paucis locis terræ Chanaan, quia sanguis vitulæ erat aspergendus contra fores tabernaculi, vt patet hic, ergo necesse erat, quod ista immolatio fieret in loco Orientali, respectu tabernaculi, quia tabernaculum habebat ostium ad Orientem, Exo. capi. 26. & 36. ergo in ciuitatibus occidentalibus respectu San-

Alph. Toft. super Num. Pars I.

ctuarij in terra Chanaan non posset fieri ista immolatio, quia quomodocunque se conuerterent, nunquã essent in parte orientali respectu Sanctuarij. Idem est de omnibus ciuitatibus meridianis, & aquilonaribus. In solis autem paucis ciuitatibus directè orientalibus ad locum Sanctuarii hoc contingeret, & ad huc ibi non cognosceretur distinctè, quando fieret aspergionis contra ostium Sanctuarii, ideo non poterat fieri immolatio vitulæ in omnibus locis terræ Chanaan, sed solum in loco sanctuarii, & extra ciuitatem, sicut in deserto fiebat extra castra: hoc autem dato, est dubium de alijs locis terræ Chanaan, quõ habitatores eorum expiarentur per cineres vitulæ.

Aliquis dicit, qd omnes de alijs locis veniebant ad locum Sanctuarii ad expiandum se, sicut veniebant ad faciendum sacrificia, & celebrandum phasæ, ita quod in nullo alio loco totius terræ Chanaan licebat immolari, vel celebrari phasæ.

Sed hoc satis durum est, quia cogentur omnes de alijs locis venire multoties in locum Sanctuarii, quia immunditiæ erant multe, & valde cões, ita qd hoies incurrebant aliquam earum, & sic illi qui erant in extremitate terræ Chanaan cum deberent venire ad expiandum se de qualibet immunditia, magnam partem temporis sic occuparent, immo nunquam cessarent ab hoc, quia quicunque quis accederet ad aliquam sceminam, siue suam, siue alienam tenebatur expiari. si ergo qualibet vice teneretur venire ad se expiandum in locum Sanctuarii, apparebat negocium inextricabile, ideo non conuenienter dicitur, qd qualibet vice teneretur ire in locum Sanctuarii.

Item quia lex obligabat omnes Israelitas solum ter in anno ascendere in locum Sanctuarii, Exod. 23. cap. & 34. & Deuteronomi. 16. si tamen tenerentur illuc ire pro qualibet immunditia, multoties illuc irent ex necessitate.

Ad hoc autem respondebit aliquis, qd omnes Israelitæ purificabantur ab immunditijs solum in loco Sanctuarii, & ibi erant cineres vitulæ, tamen non cogebatur illuc ire multoties, sed solum ter in anno, & hoc, quia obligabantur Israelitæ expiari quodocunque incidere in immunditiam, sed obligabantur ne accederent ad res sacras cum essent immundi, & hoc modo cū ipsi tenerentur solum ter in anno accedere ad Sanctuarium, illis tribus vicibus purificarentur pro toto tempore preterito, etiam si incidissent in mille immunditias, & non fieret graue eis ire ad purificationem in loco Sanctuarii, quia illis tribus vicibus obligati erant ex lege ascendere in Sanctuarium, sacerdotes autem & Leuitæ obligabantur pluries purificari, quia ministrabant frequenter, sed etiam istis non erat graue ire ad locum Sanctuarii ad purificationem, quia solum in ipso loco ministrabant.

Ista responsio erat satis conueniens, & tollebat omnia inconuenientia si presupperet verum, sed falsum est, quod solum tenerentur Israelitæ purificari, quando accedebant ad res sacras: nam licet non appareat de omnibus immunditijs an cogere homo immediate purificari, tamen de quibusdam earum satis cõstat, sicut est de immunditia super mortuum, quæ durabat septem diebus, & in die 3. & septimo debebat immundus expiari ab illa, & si tunc non expiaretur non poterat postea expiari, vt patet infra in litera. ergo saltem in ista immunditia tenerentur omnes immundi ire immediate in Sanctuarium, ne transfret terminus, & hoc erat eis satis difficile, quia in istam immunditiam necesse erat multoties incidere, cum quotidie aliqui morentur in terra Chanaan, & omnes, qui sepeliebant aliquem mortuum, vel ibant ad plangendum eum, aut quomodocunque comitabantur

L. I. 4 funera,

funera, vel introbant in domum, in qua erat aliquis mortuus, incurrerant istam immunditiam, & tenebatur expiari in 7. die sequentibus, sed manifestum est hoc esse difficillimum, quia valde occuparentur Iudei in hoc. Item quibusdam erat impossibile, nam qui erat Sanctuarium in vna extremitate terre Chanaan illi qui erant in alia extremitate non possent venire in locum Sanctuarii die 7. vt expiarentur. Erat autem adhuc difficultus in aliis immunditiis, que solum durabant vsque ad solis occasum, vt patet Leuit. cap. 11. & 13. & tamen ibi necessaria erat expiatio per cineres vitule, quia ad omnem immunditiam erat hoc generale, vt supra declaratum est: non stat ergo qd oēs Iudei immundi venire in locum Sanctuarii, vt expiarentur.

Dicendum est autem, qd ista expiatio fiebat in loco terre Chanaan, quia ad hanc non requirebatur aliquis actus sacerdotalis. si autem requiretur sacerdotalis ministratio, necesse est venire in Sanctuarii locum, & erant cineres vitule ruse, in quolibet loco terre Chanaan, & cum aliquis incideret in immunditiam, quilibet alius poterat eum expiare si immundus erat, cū infra solum ponatur, quod vir mundus expiet immundum, & non iubeatur, quod sit sacerdos: habebantur autē cineres hoc modo, quod in loco Sanctuarii multa vitule immolarentur, & inde ducerentur cineres p quolibet loco terre Chanaan ad expiandum, sicut nunc fit in ecclesiis, quod oleum infirmorum, & cathecumenorum, quod christina appellatur, solum conficitur in sedibus Episcopalibus, inde tñ omnes ecclesie minores habent oleum pro cathecuminis, & infirmis.

Quod autem purificatio Iudeorum non solum fieret in loco Sanctuarii, sed et in aliis locis patet, quia re pore Saluatoris dicitur Ioan. c. 2. quod facte sunt nuptie in Chana Galilee, & cum Christus debuit conuertere aquam in vinum dicitur ibidem: erat autē ibi lapidee hydnie fex posite secundum purificationem Iudeorum capientes singule metretas binas, vel ternas, & sic erant istae hydnie ad purificationem, i. replebantur aqua ad purificandum Iudeos, ergo in Chana Galilee fiebat purificatio, sed quando illud factum est erat Sanctuarium in Ierusalem, quod satis distat a Galilea, que erat in parte orientali terre Chanaan, ergo extra locum Sanctuarii fiebat purificatio. Sed aliquis dicit, quod ibi solum agitur de purificatione, que erat in aqua, sed nō de purificatione, que fiebat per cineres vitule. Respondendum est hoc esse generate, quod in oī purificatione fieret aspersio aquarum lustrationis, vt supra probatum est, sed in Chana Galilee fiebat purificatio, ergo ibi erant cineres isti, & consequenter in omnibus aliis locis, quia nihil specialius erat in Chana Galilee, quam in aliis locis, cum ibi non esset Sanctuarium, & erat quidam vicus paruulus in Galilea. Immundus erit vsque ad vesperum. Id est iste qd collegit cineres vitule combustae erit immundus vsque ad solis occasum diei illius, in quo collegit, & sic erat de immolante vitulam, & de comburente, quod quamquam isti essent mundi, efficiantur immundi per contactum cinerum, & ille qui alium aspergebat, quamquam esset mundus, efficiatur immundus, vt patet infra.

Cum cineres vitule ruse essent ad mundandos immundos, quare tangentes eos efficiantur immundi? Quasi. XIII.

QVARET aliquis, cum cineres vitule essent ad tollendum oem immunditiam, quare illi qui tangebant eos efficiantur immundi, cū ante essent mundi? Rñdet Rab. Gaon, qd isti cineres erant, sicut mel: nocet. n. mel habentibus choleram rubrā, & phlegmaticis prodest, sic cineres

isti quosdam lauabant, & quosdam coinquinabant. Sed hoc nihil est, quia mel ex natura sua hēt quibusdam nocere, & quibusdam proficere, quia mel est ens naturale, habens proprietatem, & similitudinem in natura, ex similitudine, aut causatur amicitia, & conseruatio, ex contrarietate aut sequit corruptio, ideo necesse est, vt mel quibusdam proficiat, & quibusdam noceat. Cineres autem vitule non habebant ex natura, qd facerent mundum, vel immundum, sed ex ordinatione legis, ideo non potest dari causa in hoc, sicut in melle, quod habet principium proficiendi, vel nocendi a natura. Nicolaus respondet, qd immunditia contrahitur dupliciter. vno modo tactu rei immundi, & sic tangens mortuum erat immundus, alio modo respectu rei sacre, que est mundissima, vt si laicus tangeret calicem consecratum peccaret. Sed non procedit ista responsio, quia res sacre natę sunt punificare, & non coinquinare, si ergo aliquis in re sacra coinquinaretur hoc esset ex indignitate personę, & non ex re, que tangitur, quia sacerdos qui tangeret rem consecratam nō peccaret. Etiam nō applicatur hoc ad vitulam rufam, quia non solum laici comburentes eam, sed colligentes cineres eius erant immundi, sed etiam sacerdotes immolans, & intingens digitum in sanguine eius erat immundus, & iubeatur lauare carnem, & vestes vt patet in litera.

Si autem velis respondere, qd cineres isti, & vitula erant aliquid valde sacrum, ideo etiam ipsi sacerdotes erant indigni ad tangendum rem, tam sacram, & pollutabantur.

Erit absurdum, quia digniora erant sacrificia holocaustorum, que totaliter incendebantur in odorē suauitatis Leuit. c. 1. sacerdos tamen immolabat ista animalia, & tangebatur sanguinem eorum, sed non efficiatur immundus.

Item sanctior erat sanguis, qui aspergebatur contra propitiatorium intra Sancta sanctorum in die propitiationis Leuit. c. 16. quam iste qui aspergebatur, & comburebatur extra castra, sed ex tactu illius non fiebat sacerdos immundus, ergo nec per istum sanguinem fiet, si esset sacer.

Item per tactum rerum sacrarum res tangentes sanctificantur Leuit. c. 6. si aliqua res tangeret carnes consecratas sanctificabatur, & si de sanguine victimę vestis fuisset aspersa lauabatur. sic etiam patet Aggei. c. 2. ergo si esset cinis vitule sanctificatus, sicut sunt carnes, & sanguis omnium sacrificiorum, tangentes cineres sanctificarentur, sed polluuntur, ergo non erant sacri. Sed ex hac confirmatione aliquis arguet, qd ille qui tangeret rem sacram pollueretur, quia iubeatur lauare. Respondendū est hoc non intelligi de hominibus, sed solum de vestibus: homines autem quamquam accederent ad sanguinem sacrificiorū, vel carnes non debebant lauare. si tamen accederent ad cineres vitule ruse erant immundi, idem si ad sanguinem, vel ad carnes: de veste etiam qñ accedebat ad rem sacram dicendum est, qd non lauabatur semper, sed solum si tangeret carnes iactas coctas, vel sanguinē, & tunc non lauabatur, tanquam vestis esset immunda ex contactu illo, sed quia poterat ibi adherere aliquid sacrum, id quouique tolleretur inde illud sacrum, non erat applicanda vitibus humanis. De sanguine manifestum est, quoniam si aspergeretur vestis sanguine, manebat ibi macula rubri coloris, id illa erat tollenda p lotionē, de hoc Leuit. c. 6. de carnibus apparet Aggei. c. 2. vbi dicitur an si in ora vestimenti alicuius adhererit pars carniū sacratarum, & postea inde tangantur res non sacre ante contectentur? ad tollendum ergo quidquid adhereret fiebat lotio, & adhuc magis significatur hoc Leuit. capitul. 6. si vas in quo cocta fuisset caro sacra esset

esset cinerum, quia erat bene tersum, multum defricabatur, ita vt nihil ibi remaneret. Si tñ erat vas fictile, quod porosum est, nec totaliter mundari poterat, confringebatur, ne cederet in vsus humanos, sic autē si gutta de sanguine in sacramento altaris distillaret in corporalibus, non erant ex hoc immunda, sed magis consecrata, intantum quod si ibi figura, & color permanerent, in maiori reuerentia haberentur, nec in eis consecraret, sicut patet de corporalibus in villa, qd Daroca dicitur in regno Aragonie, in quibus dum metu repētini belli hostie absconderentur, post sū quantitate, & figuram hostie reperta sunt sanguine tincta, ideo in magna reuerentia conseruantur. Nec tenet exēplū, quod ponit Nicolaus de laico, quia laicus non peccat tangendo ex hoc, qd consecratus est, sed quia qd prohibitionem iuris agit: si tñ Deus mandaret, vel eps laico, qd tangeret calicem, non peccaret. In vitula rufa erat e contrario, quia Deus mandabat, qd Eleazar, & alii tangeret eam comburendo, immolando, & cineres colligēdo, & tñ erant immundi, vt patet in sra. Itē quia laicus licet tangendo res consecratas peccet, tñ non est immundus, isti autē e contrario tangentes vitulā combustā non peccabant, quia mandato Dei agebant, tñ erant immundi. Dicamus ergo, qd cineres vitule, seu carnes eius, dum comburebantur cum fimo, pelle, & sanguine erant de se aliquid immundū, vt cadaver hoīs, vel morticina aliorum animalium, id mundos tangentes de se immundos faciebant, sed ex sola Dei voluntate immundos a sordibus abstergebant, & hoc factū est, vt demonstraretur, qd remissio legis non habebat gradū perfectum, & sic arguit Apostolus ad Heb. c. 9. si cinis vitule ruse emundabat immundos sū carnē, quanto magis sanguis Christi. q. d. in cineribus vitule non erat aliquid, per quod fieret expiatio, sed magis contaminatio, & ex Dei voluntate fiebat, in sanguine Christi effuso erat naturaliter aliquid ad remissionem. qd ipse vellet se tradere in precium pro nobis, id adiuuante gratia Dei per Spiritum sanctum verisimilius est, qd nos mundamur ab omnibus peccatis per sanguinē Christi, quam qd fieret emundatio a solis corporalibus maculis per cineres vitule.

Habebunt hoc filij Israel, & aduenę, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadaver hoīs, & pp hoc 7. diebus fuerit immundus aspergetur ex hac aqua die 3. & 7. & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Oīs qui tetigerit humanę animę morticinum, & aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Israel, quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Oēs qui ingrediuntur retortoriū illius, & vniuersa vasa, quę ibi sunt, polluta erunt 7. diebus. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturā desuper, immundū erit. Siquis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius, vel sepulchrum, immundus erit 7. dieb. Tollentq; de cineribus combustionis, atque peccati, &

Quo lustrantur immundi.

Alph. Toft. super Num. Pals 4

mittent aquas viuas super eos in vas, in quibus cum hō mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo oē tentorium, & cuncta supellecilia, & hoīes huiuscemodi cōtagione pollutos, atq; hoc mō mundus lustrabit immundum 3. & 7. die. Expiatusq; die 7. lauabit, & se, & vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum. Siquis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit aīa illius de medio ecclesie, quia Sanctuarium dñi polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. Erit hoc præceptum legitimū sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lauabit vestimenta sua. Oīs qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsq; ad vesperū. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet, & anima, que horum quippiam tetigerit, immunda erit vsque ad vesperum.

Leu. c. 17.

Habebunt hoc filij Israel. Hic ponit secundum principale, scilicet expiationis ritus, id est quis esset modus, quo Israelite expiarentur per istos cineres vitule. Et primo dicitur in generali, quod ista lex superius manebit apud Iudeos semper: deinde exprimitur quomodo tollantur immunditia, & quomodo homines fiant immundi, & diuiditur in duo, quia primo ponit modus incurrēdi immunditiam, secundo modus expiationis illam ibi. Tollentque de cineribus. Circa primum.

Habebunt filij Israel, & aduenę. Ponitur qui obligentur ad istam obseruationem, & dicitur, quod filij Israel, qui descendunt a Iacob, & aduenę. i. omnes qui Iudei erant non descendentes a Iacob, sed conuersi de Gentilitate ad Iudaismum, nam quantum ad obseruationem legalem, nihil magis ardebantur Iudei ex genere, quam conuersi, sic patet Leuit. c. 24. cum dicitur

Qui obligantur ad obseruationem istius legis.

Equum erit iudicium, siue cuius ille, siue peregrinus sit: erat tamen differentia in honoribus, quia non dabantur honores principatum, vel officiorum Gentilibus conuersis ad Iudaismum, sed solis Iudeis ex genere. Etia erat differentia quantum ad quedam priuilegia anni remissionis, & iubilai, quibus gaudebant Iudei ex genere, & non Gentiles: de primo declaratum est Leuit. 24. c. de secundo patet Leuit. ca. 25. ista autem lex erat ceremonialis magis pertinens ad obligationem, quam ad priuilegium, ideo communis erat, tam Iudeis ex genere, quam aduenis conuersis. Aduenę que peregrinantur inter vos. Dicuntur Gentiles conuersi peregrinati inter Iudeos. i. manere inter eos, vt peregrini, dupliciter enim peregrinantur. Primo, quia sunt extra terram suam, & cognationem. Secundo, quia sunt extra cultum Deorum suorum, in quo nati sunt, & isti vocantur aduenę, & peregrini, quod ad idem pertinet, aduenę quidem quasi ad aliud venientes. i. venientes de terra sua ad alienam, vel de dijs suis ad alienos. Peregrini dicuntur quasi peregre habitantes in quantum iam manent extra propria. Aliqui autem volunt intelligere aduenas, vel peregrinos eos, qui veniebant de Gentilibus ad habitandum in ciuitatibus Iudeorum, etiam si non essent conuersi ad Iudaismum. Sed non stat, quia ipsi non obligantur ad aliquam obseruationem legalem, immo non permittentur isti facere ea que iubentur facere aduenę, & peregrini, supra enim 15. c. dicitur quomodo esset expiandum pccm per sacrificium, & hoc tam in aduenis, qd Israelitis. Si in eent aduenę Gentiles non conuersi, non liceret eis offer-

Ll 5 re,

ze, immo si vellent non permitterent Iudæi, vt patet Leui. c. 22. s. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro. i. sacrificium, ideo necesse est accipi aduenas, & peregrinos semper pro conuersis ad Iudaismum. Alienigenæ autem pro Gentilibus non conuersis accipiuntur.

Sanctum iure perpetuo. Refertur hoc ad verbum præcedens. s. q. filii Israel, & aduenæ habebūt hoc, quod dictum est sanctum iure perpetuo, & accipitur hic sanctum, idest firmum, scilicet, quod istam legem supra positam de ritu immolationis vitulæ habebunt filii Israel sanctam, idest firmam, ita q. nūquam mutabitur, quod subditur cum dicitur, iure perpetuo, & hoc est, sicut alias dicitur, erit legitimum sempiternum præcedens. c. vel potest accipi sanctum, i. mundū, vel mundificatiuum. s. q. Israelitæ habebant istud sanctū, idest istum modum mundificandi iure perpetuo. i. in æternum, sed magis tenet primus sensus, quia secundum illum refertur ad litteram præcedentem, in qua agitur non de mundificatione, sed de immolatione. Quantū ad secundum sensum refertur ad sequentia, in quibus agitur de ritu mundificandi. *Qui tetigerit cadaver hominis.*

An aspersio aquæ lustrationis esset pro solis immundis super mortuo, vel pro omnibus immunditijs. Cineres vitulæ ruse proficiebant ad mundandam, quamcumque immunditiam. Et quod immunditia non erat ali- quod peccatum. Quæst. XV.

Hic ponuntur multi modi immunditiarū expiandarum per cineres vitulæ, & p̄tinet omnes isti ad immunditiam contractā super mortuo. In quo forte videbitur, q. solū cineres vitulæ ruse proficerent ad cauandam immunditiam in immundis ex contactu mortuorum, sed nō solum est hoc, immo ad omnes alias immunditias proficiebat aspersio aquarum lustrationis: sic. n. v̄r. Apосто- lus ad Hebr. c. 9. arguere, vbi dicit cineres vitulæ ruse proficere ad emundationem secundum carnē, generaliter tangendo illam, in quo v̄r. q. pro oibus immunditijs voluerit proficere cineres istos.

Item si non essent cineres isti ad omnem immunditiam, sequeretur q. aliqua immunditia erat, quæ tolleretur sine mundificatione, sed hoc falsum est, ergo oportet dari ibi mundificationē, nulla tñ est, nisi aspersio cinerum vitulæ, ergo illa generaliter proficiebat ad alias immunditias, sicut ad istam de qua hic, patet hoc quia Leu. c. 11. ponitur de quibusdam immunditijs, q. manebat homo in eis, vsque ad vesperū, & nihil subditur de purificatione, in alijs autem dicitur, q. lauabatur vestes, vel corpus, & vestes: ergo in illis, in quibus non est positum aliquod mundificatiuum, intelligendum est, q. fiat mundificatio per cineres vitulæ, secundum formam, quæ ponitur hic, fuit autem hic expressum solum de immunditia contracta super mortuos, quia de omnibus alijs dictum fuerat in Leuitico, de hac autem non fuerat tactum in speciali, ideo ponuntur hic modi contrahendi immunditiam super mortuum, & hoc tenent omnes, tam hebrei, quam catholici. Si tñ aliquis vellent dicere, q. solum fiebat aspersio cinerum vitulæ super immundos ex tactu mortuorum, satis haberet fulcimentum ex hac littera in qua de nulla alia immunditia agitur, & si quis tenere velit, non multum instandum est.

Dñ hic qui tetigerit cadaver hoīs, quia in caduere pecorum non iudicabatur tanta immunditia, quia in alijs solum erat hō immundus, vsque ad vesperū, tangendo autem cadaver hoīs durabat immunditia septē dierum, & intelligitur hoc de oī contactu, siue q. tan- gat ad sepeliendum, siue ad lauandum, vel exhibendū

alia officia funeris, incurreret necessario istā immunditiam, & sic pro bono opere erat aliquis immundus, sed non est inconueniens, quia ista immunditia non erat peccatum, sed quedam corporalis irregularitas, ideo bene potest euenire homini virtuose agenti. q. autem peccatū sequeretur pro bono opere, hoc erat penitus irrationabile, & sic est in nouo testamento, q. bene agendo incurrit quis sepe irregularitatem, vt bigamiam, vel aliam irregularitatem per quam fit inhabilis ad promotionem, & tamen nihil peccauit p̄hendendo illam irregularitatem, sed potius in quibusdam cogimur incidere in irregularitates, vt si quis videret patrem suum iniuste percuti, vel occidi, & non conaretur, vt liberaret eū de manu occidentium, et si aliquē occideret, peccaret, & si liberaret occidens aliquē virtuose ageret, & tamen incurreret irregularitatem. accidit ergo nos interdum obligari ad incurrendum irregularitatem.

Et propter hoc septem diebus fuerit immundus. i. propter contactum mortui durabat immunditia 7. diebus in tangente, in hoc significatur istam immunditiam esse maiorem alijs, quia in ceteris si non sint naturales, solum erat manere vsque ad solis occasum, in hac autem 7. diebus. Causa huius est sola estimatio legis, quæ indicat istam maiorem esse alijs, & hoc sufficiens est: nam sicut ista immunditiæ pure legales habent a lege solum, q. sint immunditiæ, ita ab ea habebunt, q. sint maiores, vel minores, sic est in naturalibus, quia ab illa causa a qua albedo recipit, q. fit albedo, etiam recipit, q. fit maior, & minor albedo, & in hoc videbatur aliqua ratio, quia sicut homo viuēs est melius animal omnibus, ita homo mortuus videtur esse fetidius ceteris, ideo maiorem immunditiam reputat lex in tactu illius, quam in tactu pecorum. *Aspergetur ex aqua die tertio, & septimo.* In alijs immunditijs, quæ solū durabant vsque ad solis occasum fiebat aspersio vnica ad solis occasum, vel ante immunditia super mortuo durabat septem diebus, & in hoc iubetur, q. fiat expiatio bis. s. die 3. & 7. modus autem faciendi expiationē vtroque die similis erat qui ponitur infra.

Rab. Moyses Francus, & Aben Ezra volunt, q. ideo in his diebus fieret lustratio, quia in 7. diebus luna facit quadraturam cum sole a tempore conuentionis, & in 3. diebus fit, quasi dimidium quadraturæ, & quia luna est mater humidorum, & ista aspersio fiebat in aqua, quæ est humida, volebant q. runc luna influeret ad hoc, q. ista aspersio proficeret. Sed ista ridicula sūt, & contra obseruationem datam hebræis, quia gentes colebant astra, maxime septem planetas ad quos colēdos erant Iudæi valde prompti, ideo multum prohibetur iste cultus, immo iubetur ne eleuent oculos suos ad cælum considerando attente pulchritudinem aliquius astri, ne decepti colant illud, tanquam Deum Deut. c. 4. dare autem eis aliquam obseruationem per quam respicere deberent planetas, & crederēt se per eorum operationem bona talia recipere periculosum erat, ideo vetuit dominus per Ieremiam ne aliquid tale considerarent. c. 10. s. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cæli nolite metuere, quæ iumentis, quoniam leges populorum vanæ sunt, non est ergo tale credendum.

Item signa, quæ ponuntur in lege, aut ponuntur ad rememorandum, aliquid præteritum, vt comedere azyma cum agno paschali, quæ signant festinationem exitus de Aegypto, in qua non potuit panis fermentati Exod. c. 12. aut sunt de futuro significancia, s. pro tempore Messia, & in istis abundat lex: nulla autem istarū significationum potest esse, si isti dies significant mortū lunæ, & quadraturam eius, quia nihil præteritum in luna rememorant, nec aliquid futurum prænoscunt, aliqua

aliqua sunt signa de præsentia, & ista semper referunt ad eam agentē, vt aspersio septenna sanguinis p̄pitiatorium signat Deum vniuersa peccata remittentem pro quibus tunc immolatur ei victima: nō potest aut talis significatio dari in luna, quia luna habet solā causalitatem naturalem, & absolutam in corporibus: ista aut immunditia est quedam irregularitas inducta ex voluntate legislatoris: non quidem absolute, sed in comparatione ad Sanctuariū: si aut esset ista immunditia aliquid a natura caulatū, sicut fluxus, & refluxus maris, & humiditates medullarum, & vniuersaliter super omne humidum haberet luna efficaciam t̄pibus suis, sicut in quibusdam quadraturis fit fortior fluxus maris, & in alijs fit fortior refluxus, de his, & de alijs potestatis lunæ dictum est Gen. 8. cap. Ridiculum autem est ea, quæ sunt pure voluntaria reducere ad leges causarum mere naturalium.

Item dato, q. luna haberet aliquā potestatem in actionibus voluntarijs, tamen nō conuenit assignatio istorum, quia isti dicūt, ideo dari septem dies, quia in illis fit quasi vna quadratura secundum medium motum, hoc autē stare si forte computarentur isti septem dies a quadratura in quadraturā, vbi est vniformis effectus lunæ, cōputabantur tñ a die in quo aliquis incurreret immunditiam, & quia isti aliquando inciperent cum quadratura lunæ, & aliquando in medio quadraturæ, & sic vario modo, sequeretur, quod luna in quibusdam non cooperaretur ad purificationē, in alijs autē sic, quia non habet in omnibus diebus eandem efficaciam operandi, sed variatur secundū aspectū solis, & accessum, & recessum, ideo non stat, q. propter quadraturā lunæ ponatur 7. dies, & propter dimidium quadraturæ tres dies. Item quia hoc modo magis debuisset obseruari hoc in alijs purificationibus, quæ fiebant lauando corpora, & vestes, quia ibi est maius dominium lunæ cum ibi fit verior, & maior humiditas, non commixtis cineribus desiccantibus, sed hoc non tenet, quia illa purificatio fiebat ad occasum solis eadem die, in qua cōtrahebatur immunditia, ergo non datur hic spatium septem dierum propter lunam.

Dicendum est, q. nō potest dari ratio determinata de assignatione 7. dierum, quia positiua non semper habent causam, sed causa est voluntas condentis, dum non fit contra rationem. maxime, quia si in positiuis aliquando ratio signari potest, in præfixione tñ terminorum nunquam potest ratio assignari totaliter, licet enim ad præscribendum ratio aliqua assignari possit, sed quare magis in 10. annis, quam in nouē, & dimidio, ratio dari non poterit: dato enim quocumque termino in minori aliquantulum, vel maiori, satis bene fieret, vt si addatur, vel minuatur vna dies, vel vna hora, ideo sola voluntas condentis in talibus sufficiens causa est. *Et sic mundabitur.* Idest sic complebitur mundificatio eius, quasi dicat postquam aliquis immundus super mortuo aspersus fuerit die 3. & 7. totaliter mundificatus est, ita vt nihil sibi restet agendum.

Si die 3. aspersus non fuerit 7. non poterit mundari. Idest si aliquis immundus super mortuo, qui debebat se 3. die facere aspgi aqua illa, & non asperferit ex ignorantia, vel obliuione, vel alio casu quocumque, etiam si postea die septimo, vellet se mundificare, non mundificabatur etiam si quolibet die milleies aspergeret, & sic præteribat immunditia illa sine purificatione: immo si aliquis non purificatur die tertio, per obliuionem vellet postea die septimo, expiari, contra legem agebat, nec carebat culpa: cum lex diceret, quod amplius non posset purificari,

Qui non purificauit se die tertio quid facturus esset, & quomodo tolleretur immunditia. Quæst. XV. 1.

Qui ergo fiet, quia iste manebit immundus, & non poterit accedere ad atrium tabernaculi ad offerendum, vel ad aliquid sanctificatū, nec poterat comedere de agno pascha- li: de primo patet Leui. c. 15. de secundo supra capi. 9.

Videtur ad hoc respondendum, q. iste, qui non purificauit se die 3. aut omisit ex ignorantia, vel obliuione, ita vt peccatum sit aliquo modo non voluntariū, aut erat omisio ista ex cōtemptu legis. si primo modo recurretur ad regulam positam Leui. c. 5. s. q. anima, quæ tangeret aliquid immundum, & obliuisceretur. s. vt non faceret purgationem debitam in tempore suo, & postea recordata fuerit immunditiæ suæ, tenebitur de delicto, idest q. omiserit facere, quod tenebatur: & subiūgitur ad expiationem huius delicti, quod offerat capram iuxta formam, quæ habetur ibi, & sic mundabitur. Si autem aliquis ex cōceptu omitteret purgationem, hoc erat peccatum graue, & nō dimittebatur holocaustis, sed sola cordis contritione, & sic postea poterat intrare Sanctuarium: sed in hoc distinguendū est, quia aut iste contemptus erat publicus, ita q. diceret immundus, q. nollet purgari, & tunc tanq. contemptor legis debebat occidi, & in isto casu intelligitur supra c. 15. anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, siue cuius, siue peregrinus ille fit, quoniam aduersus Dominū rebellis fuit, peribit de populo ino. si autē iste cōtemptus erat occultus, aut iste homo postea dolebat de contemptu illo, aut non, si non dole- ret, Deus occidebat illum, quia iudices non poterant ibi aliquid facere, cum non constaret de contemptu. si aut post contemptum doleat iste, qui contempserat, remittebatur delictum, & poterat introire licite in Sanctuarium, nec obligabatur facere aliquod sacrificiū, sicut ille, qui omiserat purgationem ex obliuione. Et causa est, quia forma legis erat tenenda, lex aut solum voluit offerri illud sacrificium, pro omittentibus per obliuionem, ergo non debebat recipi pro omittentibus ex contemptu, vnde fiebat in hoc vnum mirabile, q. si aliquis solum corporaliter immundus, & contemnendo legem Dei non purificaretur, poterat introire in Sanctuarium, vel quicumque esset in peccato mortali poterat illuc introire, & non moriebatur. si autē esset immundus corporaliter solum, non poterat ingredi, alioquin moriebatur Leui. c. 15. ratio diuersitatis est, quia immunditia corporalis solū erat quedam irregularitas, quæ non erat de se culpa, ideo solum poterat excludere ab ingressu Sanctuarij: peccatum vero mortale excludit a vita eterna, & sic est in bigamia, si quis enim mille meretricibus carnaliter commisceatur, ordinari potest, nec bigamus efficitur, si quis autem vnicam solum viduam vxorem duxerit, ordinari nō potest: ratio, quia in coitu meretricio eterna mors infligitur, pro contractu autem cum vidua, siue cum duabus virginibus, non promotionis poena imponitur. Sed adhuc manet dubium de illo, qui in 3. die non purificatus est, & non potest purificari in 7. an maneat in eo postea ista immunditia, siue per obliuionem, siue per contemptum fecerit?

Dicendum q. postquam aliquis non emundaretur in 3. die, non manebat in eo immunditia aliqua, ideo siue per obliuionem, siue per contemptum fecisset mundus erat, ita quod licet accederet ad res sacras nō cōtaminabat ex hoc illas, nec efficiebat reus aliquius criminis, quia accedebat ad illas, & hoc, quia ista immunditia erat legalis, si enim naturalis esset, semper maneret quousque expiaretur, quia tamen erat per solam legis estimationem, cum lex defineret estimare eam

eam esse immunditiam, desinebat esse immunditia, sed post tertium diem lex desinebat estimare istam esse immunditiam, si non expiaretur, ergo iam non erat immunditia, sed commutabatur in alterum genus maioris erroris, scilicet in delictum per obliuionem, vel in peccatum per contemptum.

Sed aliquis dicit, quod ista coinquinatio semper manebat si non expiaretur die 3. & 7. quia dicitur infra peribit ex Israel, quia qui aqua expiationis non est aspersus immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum.

Respondendum est, quod manebat immunditia super aliquem. i. pena debita pro immunditia non expiata tempore suo, sed non manebat ipsa immunditia: nam necesse est, quod tolleretur aliquando. Cum enim aliquis recordaretur, quod non se expiauerat tempore debito, & offerret propter hoc sacrificium pro delicto, ab immunditia erat immunis, aliis non admitteretur ad offerendum, quia offerebat in Sanctuarium ad ostium tabernaculi: hoc tamen non permittebatur, nisi mundis, ideo etiam antequam iste offerret iam erat mundus: etiam de illo, qui peccauerat per contemptum necesse erat, quod aliquando tolleretur, alioquin nunquam liceret ei celebrare phasem, nec accedere ad aliqua sacra, quod est absurdum, & defectus legis. Quod iste nunquam admitteretur ad cultum diuinum, etiam si satisfacere vellet quomodocumque: nam nihil differret tunc a gentilibus, qui nullo modo communicabant ritui Iudaico.

Item alij nescientes de immunditia huius cogerent eum ad actus legales, ut ad celebrationem phasem, & omnia alia, & ipse non posset se excusare, ideo videretur maxima perplexio, & deordinatio legis, si non expiaretur macula illa, ideo dicendum, quod in tertio die si non expiaretur desinebat esse, sed succedebat ei peccatum per obliuionem, vel per contemptum, ut dictum est.

Omnis qui tetigerit humanam animam morticinum. Id est qui tetigerit cadauer hominis, non solum intelligitur de tangente, sed etiam de omnibus, qui aliquo modo pollutur super mortuo. scilicet de comitantibus funera, & de introeuntibus in tabernaculum hominis mortui, & similibus, de quibus infra dicitur morticinum hominis ad differentiam cadauerum brutorum, quia licet ex contractu illorum efficiatur homo immundus, tamen non durabat illa immunditia tanto tempore quanto immunditia contracta super cadauer hominis, & accipit morticinum non solum pro eo, quod per se moritur, sed etiam pro eo, quod ab alio occisum est, nam in hominibus nihil differrebat, quod per se moreretur, vel ab alijs occideretur, quia utroque modo tangentes cadauer erant immundi 7. diebus, differrebat autem hoc in pecoribus licitis ad cibum, nam si per se morerentur, tangens illa esset immundus, si autem occiderentur ad cibum, tangentes ea post mortem, non erant immundi, ut declaratum est Leui. c. 11.

Dicitur hic morticinum humanam animam. cadauer hominis mortui, quia accipitur hic anima non pro spiritu, sed pro persona, vel individuo, & sic dicitur multoties, quod 70. animam egressum sunt de femore Iacob, Gene. 46. & Exo. c. 1. tamen non potest ibi accipi anima pro spiritu, sed pro homine.

Et aspersus hac commixtione non fuerit. Vocatur commixtio aspergendum, quia cineres vitule commiscebantur aqua, & illa aspergebatur super immundos.

Polluet tabernaculum Domini. id est aliquis immundus antequam expiaretur introiret in Sanctuarium pollueret illud, non quidem, quod causaretur aliqua immunditia in Sanctuario, quae esset legalis, vel naturalis egressu expiatione, sicut erat in homine, vel in rebus suis, sed causabatur immunditia in quantum quaedam irreuerentia irrogabatur Sanctuario ingredientibus illuc homini-

Quid dicitur morticinum humanam animam.

bus immundis. Et non solum erat hic ista pollutio in contaminatione super mortuos, sed et si quis quacumque alia immunditia inquinatus antequam expiaretur accederet ad Sanctuarium peribat, & polluebat Sanctuarium. Leui. c. 15. cum dicitur docebuntur, ergo filios Israel, ut caueant immunditiam, & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. Et peribit ex Israel. id est qui immundus accesserit ad Sanctuarium peribit: magna enim erat culpa, quod aliquis immunditiam passus non expiaretur, & tamen maior erat si introiret in Sanctuarium, ideo dicitur, quod peribit ex Israel. Pro quo sciendum, quod ille, qui introibat in Sanctuarium exiens immundus, aut sciebat se esse immundum, aut non, si non sciebat, utpote quia oblitus fuerat, non imputabatur ei, & tamen postea cum recordaret, tenebatur reus delicti. scilicet quod offerret pro peccato suo captam, ut patet Leui. c. 5. si autem sciebat se esse pollutum, & introire volebat in Sanctuarium, aut erat notorium eum esse immundum, aut non, si primo modo debebat occidi tanquam contemptor publicus, & destructor legis, quia inobediens legi volebat polluere Sanctuarium. si autem non esset immunditia sua notoria, & contemneret, non poterat sibi infligi poena a iudicibus, quia non poterat constare, quod ille per contemptum legis introisset immundus in Sanctuarium, ideo tunc relinquebatur pena Deo. Et dicitur, quod peribat homo ille ex Israel, quia Deus faciebat eum perire, tradendo in multas calamitates, & mortem, nisi pro contemptu illo doluisset, & tamen dato, quod doleret non debebat expiari peccatum suum per sacrificium, vel aliquam ceremoniam legalem cum scisset per contemptum, & pertinebat hoc ad genus veri peccati, quod non expiatur per ceremonias legales.

Qui aqua expiationis non est aspersus immundus erit. Refertur ad superiora. scilicet quod ille, qui inciderat immunditiam tangendo cadauer, erit immundus, si non aspergitur aqua: non quidem, quod reputetur immundus quantum ad legalem immunditiam, sed habebat alterum genus immunditiae, scilicet per obliuionem, vel peccatum per contemptum. utrunque autem immunditia est, & maior, quam immunditia contracta ex tactu: nam pro immunditia illa sufficiebat asperio cinerum non facta aliquo sacrificio, pro delicto autem. committere per obliuionem debebatur sacrificium, ideo maius erat peccatum autem per contemptum erat immunditia maior his duabus, quia per illam erat homo dignus morte eterna, & per duas priores nequaquam. Et manebit spurcitia eius super eum. Eadem sententia est. scilicet quod immunditia huius erit in eo, quod intelligitur de poena, vel peccato. scilicet manebit in eo obligatio ad penam pro contracta immunditia, & non expiata, vel manebit obligatio ad faciendum sacrificium cum recordatus fuerit immunditiae suae, & toto hoc tempore iudicantur isti immundi, non quidem quantum ad hoc, quod illicitum sit eis accedere ad res sacras, quia ista immunditia immediate desinit esse, cum adueniente tempore purificationis non expiata est, sed vocatur immundus quilibet horum propter obligationem causatam ex immunditia praeterita.

An immunditia vet. test. esset peccatum, & an esset necesse tunc homines fieri aliquando immundos, quod si non fieret peccasset. Quasi. XV II.

Quaerret aliquis an immunditia ista legalis esset peccatum? Respondendum est, quod immunditia erat duplex, quaedam erat naturalis, sicut esse leprosum, & fluens in femine, & mulierem esse menstruam. Alia erat legalis. scilicet solum dicebat immunditia, quia lex ea sic estimabat, & dabat illi efficaciam arcendi homines a Sanctuario. de prima latius

Poena immundi intransiens sanctuarium.

fatis patet, quod non sit peccatum, quia est quaedam egritudo, & penitus inuoluntaria, id in talibus nemo ponit peccatum. de immunditia autem legalis est maius dubium, quia illa est peccata voluntarie, cum sit per actum nostrum. Sed ad hoc respondendum est, quod non potest dici oes immunditiae legales esse peccata, sed magis quaedam earum proficere ad virtutem, & obligari hominem ad illas, ita quod si caueret eas, peccaret mortaliter. sic patet de immunditia causata super mortuo, quocumque enim mortuum tangeret quilibet de Iudeis, efficiebat immundus, et si patrem, vel matrem Leui. c. 21. & tamen laudabile erat, quod aliquis committeret funera patris, vel matris, immo si ista premitur durus valde est, & est oem pietatem naturalem mortaliter peccat: cum tamen ista faceret contaminabatur, ergo incurrere immunditiam erat hic opus virtutis, nec solum hoc in parentibus, ubi ex lege naturae obligamur ad impendendum honorem, sed et in extraneis laudabile erat praestare obsequium funeri, & valde virtuosum. vnde Tobias in hoc potissime excellens visus est, quod contra regis iussa mortuos sepeliebat, & postea angelus Domini dixit ei, quod ipse sepeliebat mortuos, exaudita est oratio sua Tobias. c. 12. manifestum tamen est, quod Tobias incurrere immunditiam, quoniam faciebat hoc, quia erat de gente Iudeorum, & tenebatur ad ceremonias eorum: sic etiam patet in quibusdam alijs. si quis accederet ad uxorem suam quocumque modo, erat immundus, & tenebatur lauari Leui. c. 15. & tamen interdum erat obligatio ad hoc, quod vir teneretur reddere debitam uxori, & e contrario, & si alter eorum nollet reddere debitum ne incurreret immunditiam, peccabat mortaliter: nec solum in his, sed de omnibus immunditijs legalibus dicendum est, quod nulla earum erat peccatum, sed in hoc erat peccatum si quis immundus existens accederet ad Sanctuarium. Et si arguatur, quod istae erant prohibite in lege, ideo qui faceret contra prohibitionem peccabat. Respondetur quod non erant prohibite, sed declaratae. quod Deus dedit doctrinam de omnibus immunditijs, ut homines scirent se expiare ab eis antequam accederent ad res sacras: tamen non veniit aliqua earum, ut patet Leui. c. 11. & 15. ubi plurimae earum ponuntur: nam quocumque earum veraretur, tolleretur multiplex opus pietatis, & interdum multa opera necessitatis, quia nulla immunditia erat, quae aliquando necessaria non esset.

Sed arguetur hoc, quia summo sacerdoti non licebat contaminari super patrem, vel matrem, aut quocumque mortuo, & alijs sacerdotibus minoribus non licebat, nisi in certis personis. scilicet patre, & matre, filio, & filia, fratre, & sorore Leui. c. 21. Si autem in alijs contaminaretur peccabant. Respondendum est, quod in istis non erat peccatum, quod ipsi contaminarentur, sed peccatum erat, quia fuerat eis vetita contaminatio, si contaminarentur. Si autem non fuisset eis vetita, sicut in alijs, non incidissent in aliquam culpam, & sic pro ipsam contaminationem peccatum nullum est. si tamen fuisset vetita omnibus, iam caderet sub peccato non pro ipsam actum, sed pro prohibitionem: sacerdos autem summus, & alij minores si aliquando preceptum legis polluerentur super aliquibus mortuis, expiari debebant per ceremonias communes, sed illa expiatio solum erat ad tollendum immunditiam, & non auferere peccatum, quod incurrerant agendo contra legis prohibitionem.

Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Nulla erat immunditia in qua plures coinquinarentur simul, quae contractus mortui, ad unum enim mortuum sequebatur immunditia plurimorum, & hoc fiebat multipliciter, sicut patet in litera, ideo ponitur lex quae dicitur ista immunditia, & quae expiatur, & dicitur de homine moriente in tabernaculo. id est in aliqua domo, nam si quis moriatur in agro non poterit causari immunditia multiplex, de qua hic, ut patet infra. Omnes qui ingrediuntur tentorium eius. Ista est immunditia, quae causabatur mortuus in mul-

tos, quia omnes, qui intrabant in domum in qua iacebat cadauer erant immundi, & hoc intelligitur solum eo tempore quo cadauer manebat in domo: nam licet post mortem alicuius maneret tentorium 7. diebus immundum, illi qui ingrediebantur, non efficiebantur immundi illis 7. diebus, sed solum cum erat ibi cadauer.

Et uniuersa vasa, quae ibi sunt polluta erunt 7. diebus. Vocantur hic vasa omnia suppellectilia, quae proficiunt ad usum, sicut vasa vinaria, vel aquatica, & vasa ciborum, vestes autem, & stramenta lectorum vocantur vasa, sed non ita proprie, ideo de illis est dubium an intelligantur, quia infra dicitur vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immundum erit, & hoc solum potest intelligi de vasis proprie dictis, & ad ista magis refertur, sed etiam de omnibus suppellectilibus accipiendum est, ut infra patet.

Quare Iudaei cum aliquis moritur in domo, effundunt omnem aquam, quae ibi fuerit. Et respectu cuius dicebantur esse immunda omnia vasa in domo in qua aliquis moriebatur. Quasi. XV III.

Ex hoc textu accipiunt Iudaei in consuetudinem, quod quilibet aliquis moritur in domo, effundit totam aquam, quae erat in vasis extra domum, quia iudicant illam esse immundam. Sed quidam hoc ex simplicitate agunt, existimantes animam de corpore nouiter egressam lauari in aqua, & illam suo contactu inficere, sed ad hoc non oportet insistere, quia anima non habet aliquid sui, quod lauari possit, quia non est quantitatem habens. Alij autem hoc faciunt existimantes se obligatos a lege. Sed aliqui non sunt obligati: nam si vas aquaticum habuerit operculum, vel ligaturam, non est ipsum immundum, nec id quod in eo est, ideo magis interdum ex simplicitate quam illam effundunt, quam ex legis obligatione, aut similitudine obligationis. Quae de hoc, an Iudaei nunc sint obligati obseruare istas ceremonias, infra dicitur.

De ista immunditia vasorum per 7. dies aliqui volunt, quod esset respectu Sanctuarij. scilicet per 7. dies nihil posset deferri in vasis illis ad Sanctuarium. Sed non multum videtur rationabile, quia talia vasa raro, vel nunquam deferebantur in Sanctuarium. Item quia tentorium, vel domus, in qua aliquis moreretur, erant immunda, sed hoc non potest intelligi respectu Sanctuarij, quia talia in Sanctuario impossibile erat deferri. Item si immunditia vasorum esset respectu Sanctuarij, homines tangentes illa non efficerent immundi, sed fiebant, quia ille, qui tangebatur tentorium, in quo erat homo mortuus, etiam si non tangeret mortuum, nec introiret in ipsum tentorium, erat immundus, ut patet in litera. sic etiam erat de vasis immundis ex alijs causis, ut si quis tangeret lectum, vel sedile, aut vestes viri semine fluentis, vel mulieris menstruae, incurreret. nam immunditiam, patet Leui. c. 15. Ideo dicendum, quod vasa, quae erant in tentorio, in quo moriebatur aliquis, & ipsum tentorium, quae intra erant 7. diebus erant polluta respectu visus humani. scilicet non poterant in illis diebus applicari visibus humanis, & in hoc videtur, quod immunditia vasorum extenderet se ad plura, quam immunditia hominis contracta ex eadem causa: nam homo immundus per tactum mortui non faciebat alios immundos, quos tangeret. vasa autem inquinata polluebant homines tangentes, ut dictum est, & istud erat rationabile: alioquin immunditia nihil efficeret in vasis: nam in homine immunditia quantumcumque parua esset, arcebat eum ab ingressu Sanctuarij, & ab omnibus sacris. si autem vas immundum non faceret immundos tangentes se, ita quod licite posset applicari visibus humanis, nihil differret vas esse mundum, vel immundum, ideo

De ista immunditia vasorum per 7. dies aliqui volunt, quod esset respectu Sanctuarij. scilicet per 7. dies nihil posset deferri in vasis illis ad Sanctuarium. Sed non multum videtur rationabile, quia talia vasa raro, vel nunquam deferebantur in Sanctuarium. Item quia tentorium, vel domus, in qua aliquis moreretur, erant immunda, sed hoc non potest intelligi respectu Sanctuarij, quia talia in Sanctuario impossibile erat deferri. Item si immunditia vasorum esset respectu Sanctuarij, homines tangentes illa non efficerent immundi, sed fiebant, quia ille, qui tangebatur tentorium, in quo erat homo mortuus, etiam si non tangeret mortuum, nec introiret in ipsum tentorium, erat immundus, ut patet in litera. sic etiam erat de vasis immundis ex alijs causis, ut si quis tangeret lectum, vel sedile, aut vestes viri semine fluentis, vel mulieris menstruae, incurreret. nam immunditiam, patet Leui. c. 15. Ideo dicendum, quod vasa, quae erant in tentorio, in quo moriebatur aliquis, & ipsum tentorium, quae intra erant 7. diebus erant polluta respectu visus humani. scilicet non poterant in illis diebus applicari visibus humanis, & in hoc videtur, quod immunditia vasorum extenderet se ad plura, quam immunditia hominis contracta ex eadem causa: nam homo immundus per tactum mortui non faciebat alios immundos, quos tangeret. vasa autem inquinata polluebant homines tangentes, ut dictum est, & istud erat rationabile: alioquin immunditia nihil efficeret in vasis: nam in homine immunditia quantumcumque parua esset, arcebat eum ab ingressu Sanctuarij, & ab omnibus sacris. si autem vas immundum non faceret immundos tangentes se, ita quod licite posset applicari visibus humanis, nihil differret vas esse mundum, vel immundum, ideo

ideo debuit ei dari, quod vas immundum pollueret tangentem, & non applicaretur licite vasis humanis. homines autem immundi non faciebant immundos alios tangentes se, nisi essent immundi naturaliter, vt leprosi, vel fluentes semine, mulier menstruata. ista vasa eodem modo expiabantur in 3. & 7. die sicut homines, vt patet infra. pecora autem, & iumenta licet starent in tentorio, in quo aliquis moreretur, vel tangerent ipsam mortuum, non erant immunda, quia lex de illis non diffinit: obligatio tamen in ceremonialibus non extenditur ad plura, quod lex diffinit, nec in istis multum valet argumentum a simili, quia non multum hic ratio, sed voluntas condentis attenditur, cum non sint talia, que habeant aliquam rationem virgentem, vel saltem qualemcumque coloratam, de modo autem expiandi omnia ista vasa patet infra.

Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immundum erit. Istud non videtur referri ad vasa, sed ad id, quod continebatur in vasis propter duo. primo quia supra dixerat tentorium, & omnia, que erant in illo immunda esse. si autem nunc intelligeretur istud de immunditia vasorum, sequeretur, quod sola vasa, que erant sine operculo erant immunda, sed non conuenit.

Dicit tamen aliquis, quod licet hoc intelligi de solis vasis non habentibus operculum, nec ligaturam, quia quod supra posita fuerit vniuersaliter, tamen propositio vniuersalis debet intelligi secundum, quod ipsa lex limitat eam, sed hic videtur limitare immunditiam eorum, que sunt in tentorio ad solam immunditiam vasorum non habentium operculum, nec ligaturam, ergo de his solis intelligitur. Dicendum quod non limitat lex propositionem vniuersalem ad istum casum solum, vt immediate declarabitur. secundo patet, quod non intelligatur de immunditia vasorum, quia dicitur, vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam, quantum ad ipsum vas nihil differt habere ista, quia solum ponuntur pro ea, que continentur, vt mundus preseruent, ideo intelligitur de contentis in vase, quod si habuerit operculum, vel ligaturam id, quod ibi fuerit mundum est, si non habuerit, id quod intra continetur fiet immundum. Item patet hoc, quia infra dicitur, quod tabernaculum, in quo aliquis moriebatur, & rota suppellex, que intus erat, aspergebatur aqua lustrationis 3. & 7. die, & hoc modo fiebant munda, sed nihil debebat aspergi, nisi immundum: ergo si sola vasa non habentia operculum, nec ligaturam incurrerent immunditiam, ipsa sola aspergentur, id dicitur necessario, quod istud de vase habente operculum, & ligaturam intelligitur quantum ad ea, que continebantur in vase, quod essent munda, vel immunda. Nam si vasa vinaria, vel aquatica non haberent operculum, tunc quo moriebatur aliquis in domo, efficiebatur vinum immundum, si autem haberet operculum, quamquam vasa efficerent immunda, in quibus continebatur vinum, non erat immundum ipsum.

An vasa vinaria si essent sine operculo in domo in qua aliquis moriebatur, & incurrerent immunditiam possent mundari, vel oportebat effundi vinum.
Quaest. XIX.

Sed tunc est dubium si contingeret vasa vinaria esse sine operculo, & pollui: an postea, quam vniuersa, que sunt in tabernaculo per asperfectionem aquarum lustrationis mundantur, vinum mundaretur, ita vt esset licitum ad potum? Respondet aliquis, quod efficiebatur licitum per asperfectionem aquarum: nam sicut cetera mundabantur, quamquam immunda fuissent, ita & vinum mundaretur. Respondendum est, quod si pollueretur aqua, vel vinum vase existente sine operculo, vel ligatura, efficiebatur totaliter illicita ad

potum, nec per asperfectionem aquae lustrationis mundabatur. sic enim colligitur Leuit. 11. c. vbi dicitur de pollutione vasorum, & fit differentia inter ipsa vasa, que erant dura, & liquores, qui continebantur in eis. si vasa poterant fieri immunda, & postea mundari, de liquoribus autem dicitur, quod erunt simpliciter immundi, & de cibis liquidis: quamquam ergo illud sit in alijs pollutionibus, tamen in ista conformiter dicendum est, quod vasa vinaria, & aquatica post immunditiam poterant mundari. vina tamen, & alij liquores, cum efficerentur immunda, non poterant mundari, & pro hoc expressum est specialiter de vase non habente operculum, nec ligaturam: nam si omnia eodem modo immunda fierent, & immunditiam acquirerent, sufficiebat dixisse, quod omnia, que erant in tabernaculo hominis morientis erant immunda 7. diebus: de liquoribus ergo intelligitur, quod essent immundi simpliciter. *Siquis in agro tetigerit cadaver.* Ista est alia pollutio super mortuo, vt si aliquis volitaret, vel a casu tangeret cadaver in agro, efficeretur immundus, & eodem modo 7. diebus esset immundus, sicut in prioribus immunditij. *Occisi hominis, aut per se mortui.* Nihil differebat in homine mortuo, quod alius occidisset eum, vel quod ipse moreretur, & ista est regula generalis quantum ad omnes immunditias pro animalia, que non licebant ad esum, in pecoribus. n. differebat esse occisum, vel morticinum, sed in hominibus, vel in brutis non licitis ad esum quomodocumque morerentur, tangentes illa erant immundi, vt colligitur Leuit. cap. 11.

Sine os illius, aut sepulchrum. Idest non solum si tangeretur cadaver, sed etiam si essent ossa arida dispersa per agros, & tangeret quis illa, equalem immunditiam incurrebat: idem si tangeret sepulchrum, omnia. n. hec reputabantur equaliter immunda secundum legem.

Immundus erit 7. diebus. Idest quolibet immunditia harum durabat 7. diebus: non enim poterat quicquam commaculati lenius super mortuo, quam vt esset 7. diebus immundus.

Quare corpora Christianorum in ecclesijs sepeliuntur, cum Deus iusserit, quod immundi super mortuo non tangerent, saltem non accederent ad Sanctuarium. Et quare non licebat immundum accedere ad Sanctuarium vet. test. & nunc ad ecclesiam licet. Et quare sit vtilitas sepulture. Et in quo magis consistat ratio differentie inter vetus, & nouum testamentum.
Quaest. XX.

De hoc, quod dicitur de sepulchro aliqui dubitant: cum tangentes sepulchra essent immundi, quare in ecclesia defunctorum corpora tumulantur? Leuis est responsio, quia aut dubitatur de hoc, quia talis tumulatio est contra istam legem, & tunc respondeo, quod ideo in ecclesia sepeliamur, quia non circumcidimur, nec sabbatum obseruamus, magis. n. erant ista in lege necessaria, quam lex de purificatione, sed ceremonialia erant, ideo abolita sunt, & ita factum est, vt ea, que olim erant illi populo ad salutem necessaria, sint nunc mortis perpetue inductiua. Si autem dubitatur de hoc, quia sepulchra defunctorum fetida sunt. Respondetur, quod alia fetidiora videmus quotidie, quam sint sepulchra fidelium cooperta. Christus Iesus nouus homo non tantum curauit salutem corporum, quantum bonam habitudinem animorum. sicut enim, que per os intrant hominem non coinquinant, quia in ventrem descendunt, & per secessum vadunt. Mat. 16. c. sic, que odoratum tangunt, animam nullatenus inficiunt, & a fortiori, quia que in ventrem intrant interius naturam transmutant, cum in substantiam humani corporis conuertantur, que autem odorantur solas nases offendunt, inconueniens ergo nullum videtur, aut valde paruam defunctorum corpora in ecclesijs tumulari.

Rursus

Rursus autem magna vtilitas in his apparet, nam cum catholici ad solennitatem celebrationem, & quotidiana sacra ecclesias frequentant: videntes ibi charorum suorum tumulos, magna eis orandi pro illis incitamenta sunt, quod nequaquam sequeretur, si sepulchra extra vrbes in montibus, & agris iuxta antiquorum morem statuerentur. hoc solum autem catholicorum corda mouit, vt defunctorum suorum corpora, aut intra ecclesias ipsas, aut in earum circuitu tumularent, ita vt eis eorum leuiter memoria fieret. antiquis enim, quibus de animabus a corpore solutis cura nulla, aut parua erat, mos fuit extra vrbes sepulchrorum constituisse loca, quod non irrationabiliter ab ecclesia immutatum est. Quidam autem satis sapiens, vt sibi videbatur dixit, quod quamquam in lege veteri extra Sanctuarium tumularentur omnes defuncti, tamen quia corpora Christianorum sunt sanctificata propter sacramenta, que susceperunt, rationabile fuit illa intra ecclesias sepeliri. Sed hoc ridiculum est. Quid enim corpus Christiani mortui amplius habet a corpore Iudei? lex enim aut professio euangelica in animo, & non in corpore est, ideo anima resoluta a corpore, corpus illud perfectionis nihil habet propter sacramenta suscepta, quia nullum eorum signaculum ibi manet: immo si tunc sacramenta adhiberi possent, nihil perfectionis corporibus illis prestant. Immo ex hac causa magis debuisse Iudei sepeliri in Sanctuario, quam sepeliant Christiani in ecclesijs: nam signacula sacramentorum ipsorum erant corporalia, cum ipsa sacramenta corporalia essent, & soluta anima a corpore, sacramentorum signacula manent. I. signaculum circumcisionis, ideo ex hac parte (vt non mordaciter dicam) digniora viderentur corpora Iudeorum: sed non solum non sepeliuntur in Sanctuario, sed et tangeres sepulchra non poterat tangeri Sanctuarium, id est ex hac causa Christianis intra ecclesias sepeliri non licuit. Nec etiam si quis dicat eos valde dilectos a Deo: nam non minus Iudei a Deo suo tempore dilecti sunt, cum in eis solis Deus innotesceret: potissime quia licet Christiani a Deo multum diligerentur, nihil de cadaveribus cura erat, quia non sunt ista, que Deus in nobis diligit, sed imaginem suam, quam in nobis creauit, Charitatem, fidem, & spem; quibus a nobis colitur, de quibus nihil in cadauere manet. Et quod amplius est, siue diligit, siue non diligit, lex de catholicis in ecclesia tumulandis a Christo data non est, sed ecclesia hoc instituit.

Ratio autem differentie magis consistit in hoc, quia ea, que erant in veteri testamento, non habebant aliquid solidum, dicente Apostolo ad Hebr. c. 7. nemi-nem ad perfectum deduxit lex, sed erant quasi quedam puerilia rudimenta, quibus inducebantur Iudei ad expectandum statum perfectum, qui erat in nouo testamento dicente Apostolo ad Gal. c. 4. quanto tempore heres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad presinitum tempus a patre: ita & nos cum essemus paruuli sub elementis mundi huius eramus seruientes: at vbi venit plenitudo temporis, & c. que dicuntur de comparatione noui, & veteris testamenti. Ad hoc ergo, quod ea, que in veteri testamento infirma erant in aliquam reuerentiam tenerentur, ne contemneretur totaliter cultus Dei, qui illi temporis conueniebat, debuerunt multe ceremonie esse ad captandum reuerentiam, vbi reuerentia naturalis non erat, sicut mulieri non pulchra ab extra pulchritudo queritur: ei autem, que naturalem habet ornatum, nullus ab extra necessarius ornatus est. In nouo autem testamento omnia sunt solida, quia in eis manifesta veritas, & non ymbratilis figura cernitur, ideo non indiguit exteriori reuerentia, quia in se sufficientem habet. Et ob hoc non sunt ne-

cessarie tot ceremonie reuerentie, sicut erant in veteri testamento. Si enim permisisset Deus mortuos sepeliri in Sanctuario, & illuc quoscumque immundos accedere, faciliter omnia ministeria veteris cultus contemnerentur, quia illa nihil erant, nisi in quanta auctoritate tenebantur. mysteria autem noui testamenti in quibus Christus Deus, & homo vere est: preter omnem opinionem in seipsis eminentissimam habent dignitatem, ideo licet exterius nulla ceremonialis adhibeat reuerentia, horum mysteriorum dignitas non cassat, & sic licet in ecclesia mortui sepeliantur, & quicunque immundam eam tangerent, mysteriorum eius nunquam sequitur indignitas, quod facillime fuisset in veteri testamento.

Nec obijci potest ex hoc, quod nos indigniorem faciamus ecclesiam nostram, quam Deus fecerit Sanctuarium in veteri testamento: nam ipse immundos ex tactu mortuorum ad Sanctuarium accedere vetuit; nos autem ipsorum defunctorum corpora intra ecclesias permittimus tumulari: immo ex hoc multo digniorem ecclesiam nostram illo ymbratili Sanctuario ostendimus, illud tactu cuiuslibet hominis immundi polluebatur; ista autem ipsius immunditie aggregatione non sedatur. Hic non dicebatur de immunditia causata in comitantibus funera. Nam preter istos omnes connotatus erat aliud genus immunditie, scilicet si quis iret ad exequias mortuorum plangendo, vel alias comitando, & ista immunditia prohibetur sacerdotibus Leuit. c. 21. & illa durabat per 7. dies, sicut quilibet alia, quia nulla recipiebatur minor super mortuo, quam 7. dierum.

Tollent de cineribus. Supra ponebatur modus contrahende immunditie, hic ponitur modus illius expiande, & est asperzione facienda super immundos, scilicet quod acciperent Iudei cineres in vase commiscendo aqua, & inde aspergerent super omnes immundos, & dicitur, quod tollerent de cineribus combustionis, scilicet vitule combuste, quia illi erant extra castra in loco purissimo, immundi autem ibant illuc, vt purgarentur, vel ferebantur cineres in castra, & ibi fiebat purgatio.

Aque peccati. Idest tollent de cineribus combustionis, & peccati, isti cineres vitule vocantur cineres combustionis, quia vitula combusta erat. vocabantur cineres peccati, quia vacca pro peccato combusta erat, vt patet supra, id est pro immunditia expianda, que vocatur large peccatum.

Et mittent aquas viuas super eos in vase. Idest non referat an prius reponerentur aque in vas, vel prius cineres, dum tamen fieret commixtio cineris, & aque. Et dicitur de aquis viuientibus, de manantibus, vel fluentibus, vt sunt aque fontales, puteales, vel fluuiales, non autem de cisterna, vel stagnis, & lacubus, quia non manet ibi aqua viua, sed limositatem quandam contrahit. vnde non habet virtutem purgatiuam naturalem, sicut fluuiales aque propter simplicitatem, & puritatem, ideo in omnibus purificationibus iubetur fieri lotio in aquis viuientibus. Leuitici. c. 14.

In quibus cum homo immundus intinxerit hyssopum. Iste erat ritus emundandi, scilicet quod fieret asperforium de hyssopo, & intincto illo in aquis mixtis, aspergebat homo mundus super immundos. est enim hyssopus herba quedam, de qua restes fiunt, nec est alia arbor, vel herba, de qua meliora fiant asperforia, ideo in ecclesijs eis vtimur.

Asperget ex eo temorium, & cuncta supellectilia. Hoc erat, quando domus contraxerat immunditiam propter aliquod ibi mortuum, totum enim tentorium aspergebatur, velut si quis aspergeret aquam benedictam per domos. aspergebantur etiam singulariter omnia supellectilia domus illius, quia polluta fuerant, & hoc

& hoc tam vasa, quam vestes, & generaliter quidquid erat in domo.

Et homines huiusmodi contagione pollutos. Ista purificatio eodem modo fiebat in hominibus, & supellecilibus, & vtrisque die 3. & 7. & dicitur pollutus contagione, id est contractu, quia omnes immunditiam incurunt tangendo mortuum, vel aliquod, quod erat in domo mortui.

Et hoc modo mundus lustrabit immundum. Id est iste erit ritus quo aliquis immundus lustrandus est. Lustrare significat mundare, illuminare, vel circuire, & inde dicitur lustra, id est circuitus, & sunt spatia annorum 5. Dicitur etiam, quod mundus purificabit immundum, quia nemo de immundis poterat aspergere aquam lustrationis super ceteros, hoc autem erat ad reverentiam huius asperfusionis: nam si cuilibet permitteretur lustrare alium, illustraretur ista lustratione, & tamen iste, qui aspergebat aquam super alios ex asperfusionem fiebat immundus, quamquam ante esset mundus. causa huius supra dicta est.

Tertio, & 7. die. Id est purificatio ista fiet in die 3. & 7. & hoc tam in hominibus, quam in supellecilibus, sed non fiebat totus ritus purificationis die tertio, solum enim aspergebantur aque, die autem septimo fiebat asperfusio, & mundus lauabat vestes, & corpus, quia tibi complebatur purificatio.

Expianturque die 7. lauabit se, & vestimenta sua. Id est facta expiatione per cineres in die 7. lauabit se immundus, & vestes suas. hoc intelligitur de vestibus, quas habebat, quando contraxit immunditiam, & ista lotio non fiebat in aquis lustrationis, quia ille solum erant ad aspergendum, & non ad laudandum etiam, quia magis hominem polluerent, quam laurent. ista lotio non fiebat in supellecilibus, solum enim iusserat legislator fieri illam in hominibus, & hoc, ut viderentur consequi perfectus immunditiam, quod supellecilia. *Et mundus erit usque ad vesperum.* id est postquam fuerit facta ista lotio, & asperfusio, adhuc non erit homo mundus perfecte, sed usque ad solis occasum diei septimi manet immunditia, ita quod si esset de sacerdotibus, non liceret ei adhuc tota illa die ministrare, vel comedere de sanctificatis: licebat autem post solis occasum, in hoc etiam apparere, quod ista munditia non erat realis, sed legalis, sicut etiam immunditia solum fuerat legalis. Nam si fuisset realiter ablata immunditia per cineres vitule, vel per lotionem corporis, & vestium in aquis, mox ut ista lotio fieret causata esset munditia, sed adhuc manebat homo immundus usque ad vesperum, & immediate post solis occasum erat mundus nullo alio adhibito, ergo per solum legis ordinationem erant hic munditia, & immunditia: cetera autem erant ceremonialia, & de hic de homine immundo, quod laualet vestimenta sua, hoc enim ipse facere poterat, sed aspergere seipsum non poterat, & si aspergisset nihil valebat asperfusio, sed alius debebat postea eum aspergere. *Siquis hoc ritu non fuerit expiatus.* Hic ponitur poena eorum, qui omittent istam expiationem, si perirent de populo, & iubetur duo, sine quis omittat totaliter istam purificationem, & ne omittat ordinem illius, vel partem. Nam sicut aliquis peccaret si contemneret expiari hoc modo, ita peccaret mutando ordinem, si primo lauaret vestimenta, & corpus, & postea aspergeretur aquis lustrationis, vel si omitteret aliquid, ut si solum expiaretur aquis lustrationis, & nollet lauare vestimenta, & corpus.

Peribit anima illius de medio ecclesie. Id est peribit iste homo de multitudine populi. Ecclesia enim congregationem signat: sic enim dicit Aristot. 2. Politicorum, capitulo tertio de politia Chalcedoniorum, quod quedam politie faciunt ecclesiam, & quedam non, id est quedam faciunt congregationem, & alie non dicitur

autem perire anima hominis, id est ipse homo, scilicet quod morietur, & hoc dupliciter, sicut supra distinguebatur, quia aut publice aliquis contemnebat istum ritum, vel partem illius, aut occulte, primo modo occidebatur a iudicibus, secundo modo occidebatur a Deo, secus autem si aliquis per obliuionem omisisset istum ritum, quia tunc, aut postea recordabatur, aut non, si autem recordaretur post lapsum terminum tenebatur, ferre sacrificium pro delicto suo. Leuitici capi. 5. si autem nunquam recordaretur non imputabatur ei ad poenam.

Quia Sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. Hic assignatur causa quare isti immundi peribunt, scilicet quia contaminauerunt Sanctuarium, eo quod non essent aspersi aqua lustrationis, non est tamen sensus, quod omnis immundus super mortuo non expians se, polluet Sanctuarium, quia ista pollutio fiebat per ingressum: ergo immundi, qui non accedebant ad Sanctuarium non polluebant illud. Sed intelligitur ista litera de eo, qui contempserit expiari, & postea introiit in Sanctuarium non expiatus, quia dicitur contaminari Sanctuarium, cum maneat immunditia in ipso, eodem modo dicitur de eo, qui incurrit immunditiam, & oblitus est expiare se, atque introiit in Sanctuarium, quod polluit, non accipitur tamen hic pollutio proprie, quia Sanctuarium non poterat pollui, etiam dato, quod posset pollui, isti, qui omiserant ex contemptu, vel obliuione purgationem, iam non erant immundi, vel legaliter elapso termino, in quo debebant expiari, ut supra declaratum est, sed dicebantur polluere Sanctuarium, quia irreuerenter introibant in illud, contemnentem leges purgationis, & preceptum de non introeundo in Sanctuarium, istud autem faciebat eos reos poene, sicut fecisset si introirent immundi in Sanctuarium.

Et non est aqua lustrationis aspersus. Non ponitur istud tanquam aliqua cautela erroris distincta a superioribus: nam non polluebat aliquis Sanctuarium, quando ingrediebatur in illud, nisi quia non erat aspersus aqua lustrationis, non debet ergo legi copulatio, sed ponitur, & pro cum, scilicet polluit tabernaculum Domini, & non est aqua lustrationis aspersus, id est polluit cum non sit aspersus aqua lustrationis.

Erit hoc preceptum legitimum sempiternum. Refertur ad supraposita de modo contrahendi immunditiam super mortuo, & de modo expiandi eam, scilicet quod istud preceptum erit legitimum sempiternum, id est durabit tanquam lex in eternum, intelligitur de toto tempore, quo Iudei manebant in terra promissionis. Nam quamquam non duraret semper in eternum, quod nulli legi conuenit, dicebatur durare in eternum si maneret, dum Iudei haberent statuta, & ceremonias Iudaicas, sic dicitur de iuribus sacerdotibus precedenti cap. quod durabunt in sempiternum, scilicet dum maneret status Iudaicus.

At Iudei moderni debeant nunc observare ceremonias legis de contaminatibus, & expiationibus. Et an comedebant agnum, & azym: s. panes. Et que tenentur Iudei observare. Quest. XXI.

QUARET aliquis circa istas ceremonias de contaminatione super mortuo, & de expiationibus, an Iudei debeant nunc observare eas?

Respondendum est, quod si nos inspicimus eorum obligationem, non solum dicendum est eos non esse obligatos ad istas ceremonias, sed etiam ad nullas, quia vetus testamentum iam abolitum est, quantum ad observationem suam, & observatio quocumque eius

eius mortifera est. Respicendo ad opinionem Iudeorum, qui credunt adhuc durare obligationem veteris testamenti, erit inquirendum an duraret obligatio istarum ceremoniarum: nam etiam ipsi qui intelligunt vetus testamentum habere vigorem, dicunt de quibusdam legibus, quod non obligant eos nunc, nec observant illas: immo observare eas crederent esse peccatum, sicut sunt leges sacrificiorum, quae determinant sibi certum locum: nam ipsi nihil nunc offerunt, nec immolant, nec agnum paschale comedunt, sed solos azymos panes: de istis ergo ceremoniis est dubium an huiusmodi sint.

Respondet aliquis, quod omnes istae ceremoniae expiationum erant in respectu ad Sanctuarium, scilicet, ut Iudei expiarentur, ne cum accederent ad Sanctuarium polluerent illud, nunc autem nullum Sanctuarium habent, quod polluere possint, ideo non obligantur ad huiusmodi ceremonias. Sed ad hoc arguetur, quod immunditia super mortuo non solum excludit hominem a Sanctuario, sed etiam a populo, nam leprosi, & fluentes semine, & contaminati super mortuo iubeantur expelli de castris, supra c. 5. ergo manebat obligatio saltem quantum ad istam immunditiam, quae non erat propter Sanctuarium, sed propter alios de populo.

Respondendum est, quod de omnibus aliis immunditiis, quae non essent naturales, quae durabant usque ad vesperum, faciliter dici potest, quod non manet obligatio Iudeis nunc ad expiationem illarum, etiam dato, quod vetus testamentum haberet vigorem, nondum adueniente nouo, quia ille solum erant propter Sanctuarium, scilicet ne aliquis accederet ad Sanctuarium, & pollueret illud, si nondum esset expiatus, non tamen polluebat homo vnus alterum per contractum, ideo cum Iudei fuerunt in Babylone, quia adhuc durabat obligatio veteris testamenti, tenebantur observare omnia iuxta a lege, sed non obligabantur in Babylone observare ceremonias expiationum istarum, quia ibi non habebant Sanctuarium.

De ista immunditia, quae est super mortuo, & de aliis duabus naturalibus, scilicet viro leproso, & fluente semine, maius dubium esse videtur, an teneantur Iudei observare expiationes in illis, quia separabant hominem a communicatione aliorum.

Respondendum est, quantum ad leprosum, & fluentem semine, quod isti erant immundi dupliciter, scilicet naturaliter, vel legaliter. Primo modo erant immundi, quia morbus eorum est contagiosus, vel saltem infectivus, & quia Deus non volebat, quod aliquis de Iudeis contraheret immunditiam propter alios, iubebat istos immundos ire extra castra, & in hoc attendebat sanitatem populi, vel munditiam solum naturaliter. Secundo modo isti duo vocantur immundi legaliter, quia Deus reputabat istas maculas ad quandam irregularitatem, facientem hominem indignum accessu ad res sacras, & non solum hoc, sed si quis tangeret istos immundos, vel res pertinentes ad ipsos, quas ipsi tetigerunt, efficiebantur immundi, ita ut non liceret eis accedere ad res sacras. Si ergo manerent isti in populo inter ceteros, contaminarent multos de populo, legaliter facientes eos inepros ad accedendum ad Sanctuarium, ideo iustum est, quod irent extra castra. Erant ergo duae causae propter quas recedebant leprosi, & fluentes semine de castris, vtraque autem cessabat nunc, Prima enim erat ad sanitatem Iudeorum, & de ista nihil attendendum, quoniam si non haberet secum aliquid ceremoniale coniunctum, Deus non posuisset illam, nec Iudei tenerentur observare, quia Deus non erat ut medicus, sed legislator, quod patet, quia vir fluens semine non inficit alios causando in eis aliquem

morbum, cum non sit contagiosus, ut lepra, sed solum iubeatur ire extra castra principaliter, ut non contaminaret alios legaliter. Manet ergo secunda causa, propter quam excluderentur de castris isti immundi, scilicet ne inficerent alios, legaliter facientes eos inepros ad accedendum ad Sanctuarium, istud autem iam cessat, quia non potest facere vnus Iudeus immundum alterum respectu Sanctuarii, cum nullum Sanctuarium sit, ergo non obligantur ad excludendum leprosos, & fluentes semine de castris, etiam si maneret nunc vetus testamentum, sicut cum erant in Babylone.

De alia immunditia, quae erat super mortuo, dicendum est ista faciebat homines excludi a castris, ut aliquid dicitur, quia omnes qui tangebantur ab immundo super mortuo, erant immundi, & tunc manebat eadem causa expellendi istos de castris, sicut leprosos, & fluentes semine, ne inficerent reliquam multitudinem. Alii dicunt, quod immundi super mortuo solum excluderentur, quia iudicabatur ista immunditia esse magna, sed quodcumque horum detur, non manet obligatio Iudeorum nunc ad observandum expiationem pro hac immunditia, nam si primo modo sunt immundi tangebentes mortuum, non possunt nunc inficere alios legaliter, quia non est aliquod Sanctuarium, respectu cuius impurentur maculae legales: si autem secundo modo, etiam non obligantur Iudei observare, quia sicut aliqua macula dicebatur legalis respectu Sanctuarii, ita an esset magna, vel parua macula considerabatur secundum habitudinem hominum ad Sanctuarium, sed iam non est Sanctuarium, ergo nec macula parua vel magna legalis. Ideo dicendum est, quod si nunc maneret vetus testamentum, nondum adueniente nouo, dum tamen Iudei essent extra terram Chanaan, sicut nunc sunt, non essent obligati ad observandum ceremonias expiationis ab aliqua immunditia, siue legalis, siue naturalis: sic enim ipsi vius suos comprobant: nam a nulla immunditia se expiant modo legali. Erat adhuc ratio potissima de immunditia super mortuo, quia ista debebat expiari per cineres vitule rufae, sed Iudei extra terram Chanaan non possunt immolare vitulas, ergo nec possunt se expiari, nam vitulam non immolant, quia non est ibi locus alicuius ministerii sacerdotalis, immolare tamen vitulam ad sacerdotem faceret, ut patet supra. Item quia de sanguine vitule aspergendum est fores Sanctuarii, ut patet supra, sed nunc nullum Sanctuarium est hic, nec in terra Chanaan, ergo non potest vitula immolari, & consequenter non possunt tolli immunditia super mortuo, nec erat vlla obligatio ad illas tollendas. *Ipsae quoque qui aspergunt aquas lauabunt vestimenta sua.* Non solum contraherent, qui tangebant mortuum, sed etiam ille, qui tetigisset aquas lustrationis ad aspergendum super immundos, efficiebatur immundus, quod videbatur satis durum, cum immundi per istos cineres expiarentur, & iste qui tangebant illos erat mundus, debuisset ergo maiorem accipere puritatem, sed efficiebatur immundus, cuius causa supra assignata est. De hoc iubetur, quod lauaret vestimenta sua, & non erat iste aspergendus aqua lustrationis, quia qui aspergebantur, cuiusmodi manebant 7. diebus immundi, die autem 3. & 7. expiabantur, ut patet supra, sed iste qui aspergebat aquas, solum manebat immundus, usque ad vesperum, ideo non debebat aspergi, sed lauabat vestes in aquis viventibus, sicut illi qui aspergi fuerant aqua lustrationis die 7. lauabant vestimenta, ut patet supra. Et considerandum est circa hoc, quod vestimenta alicuius non lauabantur, nisi cum censerentur incurrisse immunditiam, & hoc est cum aliquis uestitus incurrebat quendam genera immunditiarum.

Quando

Quando res inanimatae incurrebant immunditiam, & quando non. Qu. est. XXI.

Sed circa res inanimatas considerandum, quod aliquando incurrebant immunditiam per seipsas, aliquando autem cum essent in homine. Primo modo, ut tabernaculum in quo moriebatur aliquis, & omnia quae in eo erant iudicabantur polluta, ut patet supra. Secundo modo erat sola immunditia vestitus, ut cum quis cognosceret feminam vestitus, vel portaret super se aliqua morticina, aut comedisset de carnibus immundis, censebantur enim vestes contraxisse hic aliquam immunditiam, & lauari iubebant, Leuit. c. 11. & 15. & 17. De isto secundo modo manifesta est expiatio. De primo modo incurrebant res inanimatae per se incurrebant immunditiam, dicendum est, quod aut incurrebant illam propter mortuum, sicut si aliquis moreretur in domo, domus ipsa, & omnia vasa, atque suppellectilia, quae ibi erant polluebantur, & tunc expiatio facienda erat, sicut in omnibus contaminatis super mortuum. s. quod essent illae res immundae 7. diebus, & die tertio, atque septimo aspergeretur aqua lustrationis, & sic immunda erant ad omnem usum humanum. Sed est distinguendum, quod ista, quae erant in domo defuncti, aut erant cibi, vel potus, aut aliae res. si alia res expiabantur modo supradicto, & nulla earum simpliciter fiebat illicita ad usum humanos. Si autem essent cibi, aut habebant aliquid liquidum, aut non, dicuntur non habere liquidum panes cocti, & fructus: habent autem aliquid liquidum omnes potus, ut aqua, & vinum, & omnes cibi confecti, quae nos pulmenta vocamus. Si primo modo in non habentibus aliquid liquidum, dicendum est, quod causabatur immunditia per aspersionem modo supra dicto, si autem essent cibi habentes aliquid liquidum, dicendum est, quod efficiebantur immundi simpliciter, ita ut nunquam liceret sumi illos ab hominibus: de hoc intelligitur, vas quod non habuerit cooperculum, vel ligaturam immundum erit, ut supra declaratum est. Si autem essent res inanimatae immundae ex contactu alterius rei, quam hominis mortui, dicendum quod poterant induci istae immunditiae multipliciter, aut id quod incurrebat immunditiam erat cibus confectus, vel non. Si primo modo poterat incurere immunditiam si funderetur aqua super illum, etiam si esset aqua munda, Leuit. c. 11. s. omnis cibus, quae comeditis si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit, & non licebat postea comedi de hoc cibo, nec expiabatur, sicut aliae res poterant expiari: de hoc ibidem declaratum est. Alia erat immunditia, quam incurrebant res inanimatae ex tactu cadaveris pecoris, vel inmenti morticini, & generaliter cuiuscunque rei praeter hominem. Et de ista immunditia dicendum, quod quodocunque cadaver, vel pars eius, aut aliquis humor a cadavere manans cadebat super aliquam rem inanimatam pertinentem ad usum humanos, efficiebant eam immundam: dico de pertinentibus ad usum humanum, ut de omnibus suppellectilibus, & vas domesticis, & de omni quod in cibum, vel in potum sumi potest, nam si super lapides, & terra cadat ista morticina, non polluetur. Et tunc dicendum, quod aut istud super quo cadebat res morticina erat simpliciter liquidum, ut aqua, & vinum, & similia, aut erat aliquid durum, si esset liquidum efficiebatur simpliciter immundum, ita quod aqua, & vinum, vel similes portiones si polluerentur aliquo morticino, nunquam erant ultra licita ad potum, vel esum, sic patet Leuit. c. 11. s. omne liquens, quod bibitur de universo vase immundum erit. Si autem esset aliquid non ita liquidum, aut erat cibus confectus, vel non. Si primo modo ex tactu cuiuscunque morticini incurrebant immunditiam, &

non erant ultra sumenda in cibum: nihil enim faciliter incurrebat in immunditiam, sicut cibus confectus. Si autem esset de aliis rebus aridis, aut illae erant grana seminum, aut non. Si primo modo dicendum, quod aut illa erant perfusa aqua, aut non. Si primo modo efficiebantur femina immunda, & non licebat comedi de illis, nec iacere in agro seminando. Si autem grana essent arida, & non perfusa aqua, quamquam contingerentur a morticino non erant immunda, Leuit. c. 11. s. qui morticinum eorum tetigerit polluetur, si ceciderit super sementem non polluet eam, si autem quisquam aqua sementem perfuderit, & postea a morticinis tacta fuerit illico polluetur. Si autem non essent grana seminum, aut erant suppellectilia de pellibus, aut pilis, vel aliqua vasa domestica. Si primo modo incurrebant immunditiam istae res, sed lauebantur aqua, & usque ad vespertum manebant in immunditia, Leuit. c. 11. Si autem essent aliqua vasa domestica, aut erant lignea lapidea, vel metallina, aut fictilia. Si primo modo lauebantur, & erant immunda usque ad solis occasum. Si secundo modo erant vasa immunda simpliciter, sicut omnia vasa, quae faciunt sigulus, & elibani, & syrropodes, deo iubebat lex frangi ista, ne proficerent unquam ad usum humanos, Leuit. cap. vndecimo. Aliquando res polluebantur per contactum aliorum immundorum, ut si quis esset fluens semine, vel mulier menstruata, aut homo leprosus polluebant omnia, quae tangerent. s. vestes, stratum, sedilia, omnia vasa, tam fictilia, quam non fictilia, & omnia suppellectilia, & potalia, & comestibilia, ut colligitur Leuit. ca. 15. modus autem expiationis habendus est in ista pollutione, sicut cum tangitur res ab aliquo morticino, iuxta distinctionem supra positam, quod satis colligitur Leuit. cap. 15. ubi in quibusdam ponitur similis expiatione ceteris autem intelligendum est, ut de contactu morticinorum, Leuit. cap. 11. *Omnis qui tetigerit aqua expiationis immundus erit, usque ad vespertum.* Vocabatur aqua expiationis aquae commixtae cineribus vitulae, quicunque autem tangeret cineres per se, vel aquas commixtas cineribus, incurrebat in immunditiam, quod intelligitur de illo, qui aspergebat aquam istam super immundos. Nam ipse usque ad vespertum erat immundus, & lauabat vestimenta sua, etiam si alius vir mundus tangeret aquas istas non ad expiationem aliquos, incurrebat in immunditiam usque ad vespertum, & similiter lauare debebat vestimenta si non potest autem intelligi de eo, qui aspergebatur quis lustrationis ad tollendum immunditiam: nam ille non polluebatur per aquas istas, sed magis efficitur mundus, quamquam satis posset dici, quod cum iste incurrebat immunditiam, & quod per istas aquas habebat una immunditia, & causabat alia, s. immunditia illa, quae erat causata ex contactu mortui tollebat per aspersionem aquae lustrationis die tertio & 7. rursum incurrebat immunditiam ex contactu istarum aquarum, & ista manebat usque ad vespertum, ac tollebatur per vestibus in vespere. Et est satis rationalis ratio ista, & tunc erit generale, quod omnis, qui tetigerit aquas lustrationis erit immundus quomodoque illas tangat. *Quidquid tetigerit immundus immundum faciet.* Videtur ista litera dici, quod quodocunque aliquis immundus ex quacunque causa tangeret aliquid illud efficiebat immundum. Sed falsum est, quia hoc modo omnes Iudei breuiter efficerentur immundi, ut si aliquis Iudeus tetigerit aliquid immundum, omnia quae postea tangeret, illa essent immunda, siue homines, siue res aliae, & tunc qualibet earum rerum efficeret omnes tangerentes se immundum, ita ut nullus posset fugere immunditiam, quia procederet sic in infinitum, & ex unica

re immunda totus populus hebraeorum, & res pertinentes ad ipsos incurrerent immunditiam, quod inconueniens est. Item erat adhuc irrationabilis, quia nesciret homo illa, in quibus posset effici immundus, cum non erant determinata dato isto ordine. Et sic incurrerent Iudei omnes immunditiam nescientes, unde pollueretur tabernaculum, & essent Iudei immunes a culpa: erat autem lex ista multum irrationabilis, ideo nihil tale debuit imponi. Aliqui volunt, quod intelligat hoc de immunditia contracta ex tactu mortuorum. s. quod omnes contaminati isto modo contaminarent alios quos tangerent. Et propter hoc dicunt, quod separabantur de castris immundi super mortuos, sicut leprosi, & fluentes semine. Sed & iste sensus non apparet ex litera, quia ista erat immunditia legalis, taliter autem immundi non poterant aliam commaculati, seculum autem de immundis naturaliter, ut fluentes semine, vel mulier menstruata, aut leprosi: res autem inanimatae per solum contactum poterant magis pollueri, quam homo immundus. Nam si quis tetigisset leudum, aut vestes, vel sedilia viri fluentis semine, vel mulieris menstruatae erat immundus, Leuit. c. 15. Ideo dicendum est, quod ista litera solum debet intelligi de immundis naturaliter, & solum sunt tribus modis. s. in lepra, in fluxu seminis, & in fluxu sanguinis, vel menstruorum: isti enim excellenter immundi sunt, quia non solum in seipsis immundi sunt, sed etiam quos tetigerint immundos efficiunt. *Et anima quae eorum quidquam tetigerit immunda erit usque ad vespertum.* Accipitur

anima pro homine, & dicitur quod homo tangens aliquid horum, quae immunda erant, incurreret immunditiam. Ista litera videtur dependere ex superiori, & in superficie signat, quod quodocunque aliquis esset immundus, omnia quae ipse tangeret, essent immunda, & rursus quisquis tangeret aliquid istorum pollutorum per contactum hominis immundi, efficeretur immundus. Sed non stat aliqua istarum particularium, quia supra improba sunt, sed per istud nomen demonstrationum demonstrantur omnia, quae supra posita sunt, scilicet vitula rufa, & sanguis eius, & cineres, & aqua lustrationis. Et de istis est verum, quod quisquis tangeret aliquid horum, esset immundus usque ad vespertum, nam immolans vitulam, & comburens, & colligens cineres erant immundi, ut patet supra. Item qui aspergebat aquam lustrationis, & qui tangebatur eam quomodoque erant immundi usque ad vespertum, & aliqui horum lauabant carnem, & vestimenta, alii vero vestimenta sola, ut patet supra. Aliqui volunt referre hoc ad contaminationem super mortuo. s. quod quicquid que contigerit aliquam rem contaminatam in mortuo erat immundus. Sed non stat iste sensus, quia omnis contaminatio super mortuos durabat per septem dies, ut colligitur supra, sed hic solum dicitur usque ad vespertum. Item homines, vel res inanimatae contaminatae expiabantur per aquas lustrationis, sed de istis non dicitur, quod sic expientur, ergo non videtur intelligi de illa immunditia, unde tenendus est sensus praecedens.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in Primam partem Num. Finis.

REGISTRVM.

A B G D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes sunt Quaterniones, praeter Ll, qui sunt Quinterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini. M D X C V I.

